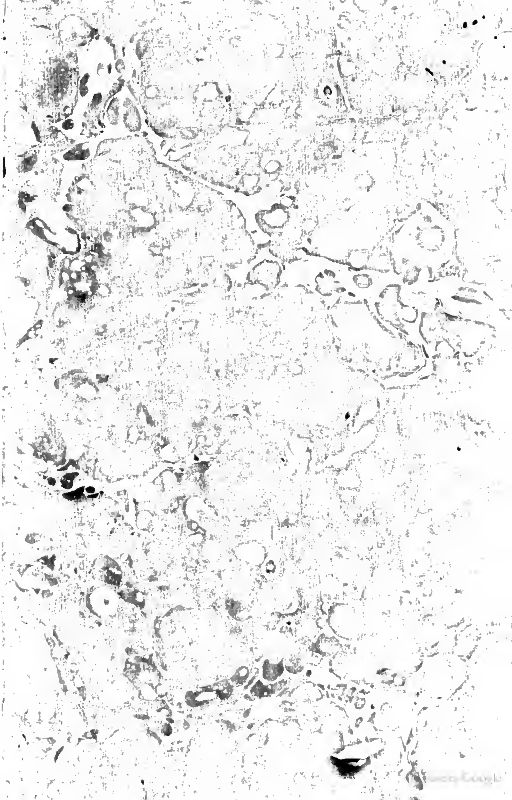
Digitized by Google

Digitized by Google

C. 11 Q. 6.
LVII
E
10-13
BIBLIOTECA NAZ
Vittorio Emanuele III
LVII
E
10-13
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Qvinqve Senatorum Fratrum Dux Stemmatis Agni.
Patre Palatino Ravensi prodyt Orbi
Delicium Regum legum Defensor et Author
Qvæ dixit, scripsit, fecit, non carminis hæc sunt.

S. Donnet Sculp. Dant.

ANDREÆ CHRYSOSTOMI IN ZAŁVSKIE ZAŁUSKI,

Primò Kijovienſis, poſtea Plocenſis, & nunc Varmienſis

EPISCOPI,

SACRI ROMANI IMPERII

PRINCIPIS,

TERRARUM PRVSSIÆ PRÆSIDIS,
ET SUPREMI REGNI POLONIÆ

CANCELLARII.

EPISTOLARUM HISTORICO-FAMILIARIUM

TOMVS PRIMVS.

A morte LUDOVICÆ REGINÆ, & Abdicatione Regis JOANNIS CASIMIRI. Regum MICHAELIS I. & JOANNIS III. Acta continens.

BRUNSBERGÆ
ANNO SALUTIS 1709. TYPIS MANDATUS.

Ex Bibl.
Ios. Ren. C

HONORI DEI,

POSTERITATIS UTILITATI.

POlonorum Gentis, Regnique caſus, & eventus ingentibus exemplis, ſubitaq; ac ferme abruptâ rerum varietate memorandos, nulla ætas præ hac noſtra aſpexit. Sæculorum hiſtoriam fecerint, quæ à memoria noſtra, proſpera, ambigua, luctuoſa, triſtia, miſeranda ac erubeſcenda, domi, militiæq; nobis intervenêre. Vnde mihi, cui ſemper placuit agere curas ſæculorum, cogitare aliquando ſubit, tanto in privatum Polonæ facundiæ flumine, virorumq; ad miraculum præſtantium proventum, vitam non tam agere, quàm perdere; cùm diffuſis toto Regno effloreſcentibus literis raros admodum hactenus ſcribendo volumini publico ſtylum video admoviſſe, quod variè, fortiterq; geſta, & eventa ſimul

mul

mul clauderet, famamq; ac fidem magnis rebus ad poſteros etiam compararet. Neq; enim lapſa & tam effœta natura, ut nihil quovis tempore laudabile pariat.

Si veteres illi, apud quos virtus in pretio fuit, celebrari Majorum ſuorũ ſtatuas in foro collocatas, & alijs in locis publicis volebant, ad utilitatem hominum reſpicientes, quanti à nobis facienda eſſet Hiſtoria? quæ non muta, ut ſtatuæ, non vana, ut picturæ, veras præclarorum virorum imagines nobis exprimeret; quibuſcum loqui, quos conſulere, & imitari, ut vivos, fas eſſet.

Ego ignaviæ, ac torporis non innoxios facio hos, qui nullos vivunt ad uſus, interea vita labitur, & iſti miſeri nunquam, aut raro, quid ſit verè vivere, niſi, cùm deſinunt, vident, & cùm valida animi vis, vireſq; ac otium ſuppetant, ſilentio ætatem tranſcurrere potius, ſuamque, Patriæque laudem relinquere, & immortalitatem, bonam mentem nullo in pretio habere, nec in hoc ſcribendi genere laborare elegerunt; nihil publico collatum eunt, qui primarius actionum humanarum ſcopus eſſe debet. Et huic ipſi omnes, qui id facere poſſunt, ſtudere, & ſummâ ope niti deberent, ut vitam ſilentio non tranſigant, veluti pecora, quorum vita ſine propoſito vaga eſt;

quæ

quæ cæteris omnibus poſthabitis, huic rei ſolùm intenta ſunt, ut ventris ingluviem expleant. Nam nulla ſunt, etiamſi magna hominum peracta opera, quæ non ruant, obſcurentur, & vetuſtatis morbos non reformident, niſi illa literarum monumenta ſuſtentent, illuſtrent, & juveneſcere faciant. Sunt quidem, qui id agere ſemper cogitant, nunquã tamen incipiunt, & ſi id ab illis deſideras, perdis operam, littus aras, fruſtra ſemina projicis. Natura non vincitur; propenſiores quippe nunc ſumus ad lædendam Patriam, quàm bene de ea merendum.

Ac proinde tertius Annus eſt; nam major pars ætatis, certè melior Reipublicæ data eſt; vix aliquid temporis mei mihi ſumpſi: cùm nulla unquam opportunior voluntati reſpondet occaſio, & quod non licuit ante per negotia, quod à fortuna negabatur, ſtatui à me ipſe impetrare, & quam ſemel conſilij viam, ac rationem ſum ingreſſus, in ea libenter pergam, etſi ſcio non eum eſſe me, qui magna præſtare poſſim, ſatis quòd ſumma facultas ſcribendi in optima voluntate ſit, & ſpero, quòd majorem ex ipſa veritate voluptatem capiet poſteritas, quàm ex inani quadam mea oſtentatione, cùm præcipuè non tam laudi meæ ſerviviſſe, quàm publicæ commoditati conſuluiſſe voluerim. Pri-

Primis annis, quibus diſtentus curis, quibus rerum oneribus preſſus fuerim, quàm nunquam vacaverim, ſciunt, qui vivunt; inter continuos, qui alij ex alijs nectebantur, labores, omni diligentiâ publico impenſi, in continuatis, & in ſe, ſicuti orbe quodam negotijs redeuntibus tranſiêrunt: nunquã me mea vel conſuetudo, vel natura otiari patiebatur.

Vbi curæ, niſi in Curia? Tertius inquam annus eſt, quo opus ſcribendi aggreſſus, fortè non ſtatim ab omnibus conſpuendum. Epiſtolas meas, quas collegi, & redegi in aliquot Tomos, viſum eſt mihi in lucem dare, ingenij mei partum, novum diſpoſitu, compoſitu veterem quamvis illum per diuturnæ calamitatis tædium, nec pingere, nec polire mihi mens, & otium, ita, ut hoc opus abjeciſſe veriùs videar, quàm peperiſſe; metuendo non ex vano, ne plus oneris ſuſceperim, quàm quantum mea imbecillitas ſuſtinere poſſit. Arripio tamen curam & cogitationem Senatorio Ordine, & Epiſcopali digniſſimã. Apud Romanos Summi Pontifices Annales digerebant, & tanquam album populo proponebant. Quod uſq; ad C. Mutij tempora invaluit. Deductum ad Hebræos, apud quos Sacerdotes & Prophetæ Regum Hiſtorias ſcribebant. Itaq; ſicut à puero mihi familiaris labor eſt, & nunquam

me

me minùs otioſum cenſui, quàm cùm minimè eſſe liceret otioſum; ut juſtè accuſari non poſſim inertiæ.

Primâ in ætate inchoavi, quod perficerem in extrema. Hâc opinione ab ipſa adoleſcentia imbutus, ac poſt aliquot annos, magis non ignobili ratione confirmatus, impellente genio faciendi diarij, conſcribendorum actorum negotium ſuſcepi. Quando in hac vita, quam natura incertis brevis ævi anguſtijs humano generi præſcripſit, nihil beatiùs eſſe poteſt, quàm, non tam nominis proprij famam, immortalibus invicti animi monumentis, ad non incertam ſpem ſempiternæ laudis extendere, quàm Patriæ labore ſuo prodeſſe. Et hoc conſtans in omni fuit vita propoſitum: utrum autem, quod loquebar, aſſequi licuerit? ad meum judicium non revoco; viderint ij, qui mea legent. Ignotam ſegnitiem vel ipsâ conſuetudine neſcio amare, magis honeſto ingenij exercitio prodeſſe Patriæ ſtudens, quàm ad famam eniti. Sola proinde poſteritatis cogitatio perſuaſit id, ut me ad ſcribendum accingerem. Si vita videtur cuiquam optanda longior, nullam aliam ob cauſam vivere & ego optaverim, quàm ut id efficiam, quod vitâ dignum ſit, quod utilitatem legentibus, quamvis tenuis in me facundiæ rivus eſt, afferat, &

pro-

profectò ſatis me vixiſſe arbitrabor, & officium hominum implêſſe; ſi labor meus DEo placuerit, & poſteritati conduxerit.

Ad otium damnatus, ne quid pro officio & Miniſterio agerem prohibitus, honeſtum otij mei oblectamentum quæſivi, cùm mihi non ſuppeteret, in quo fructuoſius meum tempus contererem, ne nihil interea agerem, ad colligendum, quod exactè ſemper notaveram, me converti, eam Hiſtoriæ legem obſervaturus, ne quid falſi dicere audeat, deinde, ne quid veri non audeat, & ne ſuſpicio gratiæ vel odij appareat in ſcribendo; ita, ut Socratico decreto non ſubjaceam, occultando veritatem, vel concipiendo mendaciũ. Et idipſum magnum incorruptæ veritatis argumentum eſt, quòd multi eorum, qui hæc bello, paceq; geſſerunt, adhuc vivant, ac idcirco gravi exiſtimationis meæ cum periculo mentientem refellere poſſent. Inanes verò verborum picturas, comptoſq; ſententiolarum flores nemo expectet. Relinquo dictationis eloquiũ, cùm mihi non ſtylum colere, ſed virtutes conſtitutum ſit. In memoriam venit illud; nimis anxium eſſe te circa verba, & compoſitionem mi Lucili nolo, habes majora, quæ cures.

Deterrebat quidem Ciceronianum illud ab incipiendo, quòd periculum ſit mandare quenquam

quam literis cogitationes ſuas, qui eas nec illuſtrare poſſit, nec delectatione aliquâ Auditorem contentum reddere, ſed malui nimiæ cujuſquam diligentiæ, & extremæ (ut ita loquar) confidentiæ meæ damnari, quàm vel negligentiæ, vel ſocordiæ. Interim tamen prædamnari quenquam incognitâ causâ non licet; nec injuſtè peterem, ut, ſi quis erit ille, qui inciderit in hæc, ſi leget, perlegat, & ſententiam differat in extremum. Ab omnibus, ſi fieri poteſt, humanitatis jure poſtulo, ut non priùs damnent, quàm univerſa cognoverint. Legant,qui volunt,qui nolunt abjiciant, calumnientur illi,nunquã Authores,ſemper Interpretes;qui cùm nihil ſciant,tamen ſe ſcire aſſerunt, quæ Juno fabulata eſt cũ Jove, quæ neq; futura neq; facta ſunt,tamen illi ſciunt. Sed ego gnaros veritatis inſtruere cupio, & magis provocor charitate Patriæ ad ſtudiũ, quàm illorũ detractione,&odio deterreor. Non affecto laudes, nec vituperationes expaveſco, modò regat artem conſcius artis: Felices, inquit Fabius, eſſent artes, ſi de illis ſoli Artifices judicarent, non ſpernerent certè; nec putarent parvi. Quodcunq; tamen judicium de me fuerit, non invitus ſubibo, quando in hac hiſtoria non optimorum ſpero laudem, neque peſſimorum timeo vituperium neq; qui mihi detraxerit,

id gloriæ aſſequetur, ut omnes ei conſentiant, & fortaſſe futura id ætas approbabit, ſi quod noſtra rejecerit.

Ante omnia verò totum hoc opus ad gloriam Magni Dei, à quo uno, ſi quid aut ingenij, aut doctrinæ in me eſt, cùm acceperim, ad ejuſdem unius honorem, omnes ingenij, doctrinæque fructus referre inprimis æqvum eſt: Non nobis Domine, non nobis.

Deinde cenſuræ ſupremi mei capitis Pontificis Maximi ex integro ſubjicio. Poteſt enim eſſe, ut me non advertente aliquid tale irrepat, quod & mihi ipſi, ſi tempus recollectionis fuiſſet, certè diſplicuiſſet. Si quid ergo inventum fuerit retractatione, & quaſi ablutione dignum; en me nudum offero, & genu flexo precor, ut ſumma, quæ illi abluendi poteſtas eſt, abſtergat iſta, aquâ profluenti è Petra, quæ eſt Chriſtus abluens. Libentius enim vellem, ut chartæ iſtæ ſerviant ad aromata in tabernas portanda, & piper, aut crocum contineant, quàm ſi vel in minimo puncto ſcandalum aliquod adferre debeant. Proinde hac publicâ declaratione purgo conſcientiam meam, quæ oculis Dei pervia eſt, & ita vellem ſcribere, ut rationem reddendam mihi arbitrer, putemq; me momentis omnibus non in aliquo, uti ille dixit, orbis theatro ab homini-

bus,

bus, ſed deſuper ſpectari ab eo, qui & judex; & teſtis idem futurus eſt, cui rationẽ vitæ repoſcenti, act9 meos aliter explicare non licebit.

Fateor, quòd aliorum Scriptorum (ut ita dicam) naves ſunt majores, ac meliorib9 inſtructæ remigibus, quæ memoriam publicam vetuſtate jã deficientem ab interitu vindicare voluerunt, quorũ curſum deſpero me poſſe æquare, levioribus ventis mea vela tendentib9. Guilhelmus ille numeret piſces, qui per flumen tranſeunt, multũ enim otij habet. Sæculorum verò labor eſt, non deſultorij momenti, tot annis collecta geſta brevi temporis intercapedine in publicũ dare, ut, quod nos ſcimus, poſteros non lateat.

In hac hiſtoria mea non ornatus, non lepos, non quandoq; gravitas, parum concinnè, parum aptè, parum decorè. Simplices ſunt paginæ, acta bona, malaq; referentes, nudæ, & ſolùm animi cujuſvis indices. Interim tamen enitar, ut tum ſparſa colligam, tum occulta prodam, & ut id quantocius fiat, curabo, quantum in me erit; nam premit à tergo ſenectus, & objicit annos inter vana ſtudia conſumptos. Non ſum ille, cujus Cicero notat tarditatẽ, qui cùm magnas quaſdam ſpes oſtenderet, re nihil unquã abſolvit. Nam alacritatẽ meã, & operã nunquàm deſiderari permittã, DEo adjuvante ſcribã, quæ acta ſunt, ſcribã, quæ vera ſunt, quod nulli negabunt, qui attentius legent. Cùm

Cùm verò multa ſcienda neſciuntur, aut ſciendi incuriâ, aut diſcendi deſidiâ, aut verecundiâ inquirendi; me, quæcunque ad commodum Patriæ pertinere intelligam, omittere velle, vel poſſe, nolim quis exiſtimet. Si verò ea aliquis contemnet, ego fructum tamen non perdam literarum, quæ ex charitate procedunt, ſed ille de contemptu reſpondebit. De veritate ipſâ, uti ſollicitus fui, ita ſecurus ſum.

Magna quidem incipio, ſed Patriæ amor nomen difficultatis erubeſceret. Cæleſti tamen opus eſt munere, ut mihi facultas, ac tempus ad propoſita perſequenda tribuatur, ut vindicare ab obſcuro queam oblivionis ſitu, quos æternitas ipſa injurioſæ temporum vetuſtati ſubtrahere nequit, fama rerum cœlo, terraq; immortales fecit; humana major magnitudo, non hominum tantùm, ſed minorum quoque heroum vulgo exemit, ſeparavitq;. Iſtos poſteritati commendatos eo, nulla artis ludibria, & eloquentiæ dehoneſtamenta adhibendo, ſed verba rebus geſtis congruenter attemperando, quæ non curo, ut delectent, ſed proſint. Cogar tamen in paucis antecedaneam illuſtrium virorum ſeriem contemplari, in hoc paſſu magnorum decora nominum incuſans, quòd anguſtis nequeant circumſcribi ſpatijs;

rivu-

rivulos ſcilicet credo eſſe, quorum exordia indigitari poſſunt, ſed fluminum profunditas ſua abſorbet plerumq; initia, vetuſtatis titulo ſæpe ingens rerum cooperitur multitudo, & quidquid æternitati agnatum eſt, certis nequaquam delineatur terminis; faciliùs eſt quippe cogitare, quàm deſcribere. Nullius verò gloriæ, dum verum refero, ſubtraho.

Volui autem DEo hæc dedicare,& ad poſteritatem dirigere, utinã ad honorem DEi, utilitatem poſteritatis aliquid dignum elaborare poſſim, quamvis ſciam nihil eſſe ex omni parte abſolutum; non aurum, aut argentum ſine ſcoria, non vinum ſine fæce, non roſa ſine ſpinis. Evagor in aliquibus locis longius, quàm ipſe vellem, materiâ ipsâ trahente, & epiſtolaris ſermo redditur extenſior, quia nihil pro utilitate prætermittitur. Tamen ſi quis cernit me excedere modum epiſtolæ, ſciat frequentiùs non impleviſſe, quod volui, id curæ fuit, ne aliquid prætermiſiſſe viderer. Inveniuntur aliquæ epiſtolæ, quæ ad mille ſpatia verſuum tendunt, ut legenti faſtidium adferat longitudo, ſed quid agendũ erat, res verbis explicari debuit, nihil eſt longum, unde nihil demi poſſit: ne obvoluta in obſcuro veritas lateat, ex ordine lucubrata, poſita, colligata venit. Pluribus explicanda

ſunt

ſunt quædam, ne quid dubium omnino relinquatur ad efficiendas ſuccedentium ſibi temporum veritates. Frequenter ſublimia humiliter, illuſtria inornatè tracto, & ex innumerabilibus, quæ dicenda forent, plurima minùs eſſentialia prætermitto. Audaciùs quædam ſcribo, quæ bene ſcio, in memoriam ſcientium reducens, candidè ad oculos pervenient legentium, ut ſimpliciter geſta ſunt. Nihil ſuperfluum addidi, nihil non neceſſarium poſui. Nam tam ille errat, qui neceſſarijs tam facilè demit, quàm qui indulget ſuperfluis. Quædam tamen ſcripta ſunt breviter, ac nudè, cùm aliter non deceret, ut omni errore ſublato veritas patefacta clareſcat. Plerumq; pictores magnitudinem, quam anguſtijs tabulæ comprehendere nequeunt, in umbris & ſpatijs remotiſſimis reponunt, magnumq; leonem ungue duntaxat non mole fingunt. Nunquam, quod veritas extorſit, mendacio fallente celavi, offenſionum pro utilitate publica non pavidus. Nullus quippe animo ſuavior cibus eſt, quàm dum ſuſcepto illuſtrandæ veritatis officio ad cognitionem rerum, quas intelligere oportet, ac dicere, devenitur, dum non rebus commentitijs, ſed inveſtigandæ veritati ſtudetur, defendendo eam apud eos, qui aberrare ab eadem poſſunt.

Odi

Odi illos qui veritatem mendacio velant, ac propterea minus fortè gloriæ mea ſcriptio habere poteſt, plus invidiæ, quamvis fidei multum apud eos, qui ſcire vera volunt.

Haud rectè facta ſilere nolui, ne viderer malos imitari velle tacendo. Difficile eſt Satyram non ſcribere, nam quis iniquæ tam patiens urbis? tam ferreus, ut perferat. Interim tamen nulli convicia facere ſoleo, ſi veritatem dico, non audacis in dicendo libertatis, opinioni magis ſtudeo, quàm ijs ſincerè dicendis, quæ acta ſunt; illuc toto deſiderio feror, devotione immoror, inhæreo ſẽſu, perſiſto in veritate. Vero magis quàm prompto illã promens eloquio, exeſſe enim orationis fucatæ auxeſes omnino volo.

Non erubeſco quandoque de commutatione ſententiæ, in hoc laudans quosdã, in eo non laudans, & proinde fateor me non eſſe tantæ authoritatis, & ſcientiæ, ut me errâſſe pudeat. Nemo poteſt eſſe tam prudens, tam circumſpectus, ut non aliquando labatur.

Multa non habui, quæ ab alijs planè docerer, maluique non attingere, quàm finem Hiſtoriæ oblivìſci, & quorundam ſenum tantùm memoriæ credere. Culpam hanc, ſi culpa dicenda eſt, ignorationi rerum remittet Poſteritas, & hanc excuſationẽ facilè accipiet. Quàm

mul-

multos tramite devio abducit ignorantia? quis enim eſt, qui poteſt omnia ſcire? niſi qui cum hominibus habitationē non habet. Cùm præcipuè nec ſi ſolem quidem ipſum geſtemus in manibus, fidem commodabunt aliqui; nollem ullum vivum, ne minimâ quidem animadverſione perſtringere, mortuos autem, etiam cū ab aliis diſſentirem, nunquam niſi honorificentiſſimè commemoravi, &, ſi quid durius fortè inciderit, non meâ, ſed veritatis culpâ; cùm ſolùm utilitatem Reipublicæ intuendã, ſequendamq; credidi. Non ſoleo blandus eſſe, nec oculis, auribuſq; dare, quod negari poſſit veritati. Certum eſt, quòd ob reſpectum aliquē, cùm in curſu inſtitutorum meorum procedere maximè vellē, conſiſtere ſum coactus, quãvis ſcripſerim, quantum licuit, & quoquo modo licuit, res verba deſiderârunt, ac pro ſe ipſis in oculis ſolis hujus loquebantur. Eâ fiduciâ ſuggerere non dubitavi, quod ſuggerendum videbatur, non futuri deſiderio, non præſentium tædio laborans. Quare enim verbis parcere debui? cùm abunde guſtemus, quid fellis, aut mellis eſt in rebus noſtris. Gratuita verba ſunt, relinquo alia his, qui continuo vitæ curriculo elaborant circulos, ſed ſemper vitioſos.

Non obſcurâ voluntatis egregiæ in Patriam ſignificatione in omni corde, & in omni ani-

ma

mea, quantâ voce in Senatu loqui potui, tan-
nunc calamo proclamo, & res noſtras (cre-
ente mihi ex ipſo voto fiduciâ, doloris ex ma-
is Patriæ dulcorando amaritudinē, cùm me il-
lius damna & angunt, & tangunt) revelatâ fronte & pectore ſcribo: quæ nec facilè poſteritatis elabentur memoriâ, nec difficilè tenebūtur. Labor hic ab initio nō adeò erat gravis, paulò poſt & levē ſenſi, deinde nec ſenſi, quin imò delectavit.

Utinam verò adſint proſpera, quæ precamur, & quibus non delectari tantùm, ſed & gloriari poſſimus, uti libenter ſperamus fore, quia vehementer cupimus. Utinam poſt hos nimbos lux, & ſol aliquis tranquillitatis appareat, in quo apricari nobis liceat. Scriberem & ego tunc lætiora, quamvis æthera lego; cadit enim mihi ſtylus, & manus, dum hæc recogito maturius, & jam quaſi nugas cenſeo totum hoc, quod molior, meditorq;, ſed tamē continuare, quæcunq; demum illa fuerint, eſt animus, ſi DEus vivere dederit, & valere: ut poſteritatis de me judicia ſuſtineam, & aliquâ ſaltèm ex parte reſpondeam amicorum exſpectationi.

Omiſsâ igitur inanium ſpe, ex re judicare vellem omnes de re ipſa, & inter candida, & prima deſideria reddere effectum, non curans illa tela volatica; cùm nec lædi poſſim; etiamſi ſentiam. Sumus aut erimus, quos fama eſſe, & æter-

nus ille genius volet, mihi verò illud vendico, quod toto, puroq; animo ad bonum publicum propendeam, & dotes ingenij mei, quas ille omnium Dator dedit, huc confero libenter. Copiam judicij mei Reipublicæ faciendo, ita ut Hieronymi ad Nepotianum monitum ſonat: *Non confundant opera ſermonem tuum, ne cùm in Eccleſia loqueris, tacitus quilibet reſpondeat: cur ergo hæc, quæ dicis, ipſe non facis? qui bona ſvadet, & malè agit, ſeipſum condemnat, alterius inſtructor, ſui judex factus.*

Nullâ de re magis ſolicitus, quàm de gloria Regni, quotidie cauſam apud me dicens, cur mutatione temporum eventu vario in hac Republica, in qua olim virtutibus certabatur, nunc certatur ſceleribus? pauperis populi oppreſſionibus? & cur optimus ſibi videtur, qui peſſimus? ventilando ſe in omnem ventum, & eundo in omnem viam.

Sed prætereo, præterire enim libet communia hæc mala, ſiquidem intuens cuncta, audienſq; cuncta proferet dies, cùm illa meliùs teneant omnes, quàm ſuum nomen, & ut dicitur; tanquam ungves, digitoſque ſuos.

Non uſquequaque irritum eſſe ſolet, quidquid rumore populi jactatum fuerit; ſi quis moleſtos hominum non curabit vitare rumores, ſciet, quòd fama malum eſt, oritur, ſurgitque facillimè, difficile autem hanc perferre, & grave eſt ſedare coortam.

Scri-

Scribendi ordo is erit. Antiquiora; quæ vetuſtas abduxit, tranſeo, & ad externa, aut aliena non diffundor. De Abdicatione Regis JOANNIS CASIMIRI magnis Annaliũ monumentis, magniſq; ingenijs celebrata, ſatiſq; nunquam pro merito celebranda, digna enim res, ut poſteritas ſciat, leviſſimè inſinuo, & pauca tantùm ex multis, quia noſtra tantùm, Patriæq; iſtius, hoc eſt, uni in orbe populo neceſſaria eligo, quæ conſulta exacti ſæculi acta docuêre. Quæ innuere utcunq;, non recenſere neceſſe erat, quamvis cùm ſingula intuerer, nihil eorum ſine flagitio prætermitti poſſe exiſtimavi, ſed cùm multa rurſus, & univerſa contemplarer, plurima mihi neceſſariò omittenda eſſe cognovi, neceſſaria cum periculo ſubtrahuntur, ſupervacanea cum tædio dicuntur; Multa fiunt, quæ à multis neglecta, à me verò diligenter inveſtigata; certa verò fero certis Authoribus, minimè eſt pudor quæsîſſe, quæ neſciêris; Satis eſt, quòd omnia, quæ ſcripſi, vera ſunt; Nam deciſionem lucidam nodoſæ ambiguitatis facere volui, & illos, quos mors odio & gratiæ exemit, condignè in memoriã reduxi; quis ſcapham ſcaphã vocare vetabit? Totâ mente in hanc curã incumbens (debita enim res eſt, ut veritas ubiq; appareat) quis hiſtorijs inſerit, quæ non credit? Quamvis ſcribentibus hiſtoriam nulla major difficultas objici ſo-

 let,

let, quàm cùm recenter vita functorum memoriam ſcriptis inſerere volunt; nam ſi eos laudibus cumulaveris, non deſunt, qui nimiam eorũ apprehenſionem, ſinè qua veritas ipſa ſibi non conſtat, tanquam id à malevolentia aliqua proficiſcatur, in ſiniſtram partem interpretantur. Hiſtoria verò ad narrandũ, non ad probandum ſcribitur, totumq; opus non ad actum rei, pugnamq; præſentem, ſed magis ad memoriã poſteritatis, quàm ingenij famã componitur. Res geſtas ſcribere, non geſtarũ rerũ rationẽ reddere animus eſt. Multa autẽ ſunt, fueruntq; quæ ad noſtrũ op9 non referebãtur, ideoq; prætérita.

In omnibus nihilominùs, dum occaſio popoſcit, mentionem feci, de cauſis, & motivis, & ea facta, quæ, dubiũ erat, quo animo facta fuerint, in meliorem partẽ ſemper interpretabar; hoc enim magnum eſt opus, & homine dignum, ut multa, quantum intelligentiæ meæ puſillitas pervidet, explicâſſem; Nec voluntas verò mihi defuit, nec cura de omnibus benè ſcribere, niſi, dum vidi aliter rem geri, quàm decebat, & quæ præſens ætas laudare non poteſt, & futura liberiùs reprehendet. Intento animo operam dans, ut nunquam à pleriſq; malevolis mihi id vitio detur, quod humanitate, benevolentiâ, charitateq; agere niſus fuerim. Arduum quippe videtur res geſtas ſcribere; Primũ quòd

facta

facta dictis exæquanda ſunt; Deinde, quia pleriq; delicta, quæ reprehenderis, ex malevolentia, & invidia dicta putant.

Scribuntur raptim alia, alia animo cogitante; premitur ſtylus, & , quamvis vellem eſſe acer in ſcriptis, & verba ex animo, non à ſummis labris profundere, calamo velociter ſcribente id fieri non ſemper poteſt, & ita ſcripto veteri, nulla res poteſt eſſe eadem feſtinata, ſimul & examinata, nec eſſe quidquam omnium, quod habeat laudem diligentiæ, ſimul gratiam celeritatis; Quod velim mihi ignoſcatur; nam quandoq; iraſcebar occupationibus, quibus impediebar, multaq; in infirmitate corporis, & anxietate cordis ſcribenda erant, cùm adverſâ ſors mea toties mota, quoties ex certorum inimicorum re fuit, convulſa penitus omnia jura vidi, aut, ne convellerentur, juſtè timui. Mutationes una tulit quandoq; multas dies, & periculoſum erat in tot humanis erroribus, ſolâ innocentiâ vivere; ac proinde dico verè, quòd bis non ſcripſerim, bis eas non legerim, profluebant mihi verba ex liquido quodam canali aperti pectoris; Scripſi quandoq; vel dictavi hæc ipſa ad lychnũ, vel labente manu, vel premente ſomno, libenter illa conſcribens, quæ ſcivi eſſe, ut ſcribantur, utilia. In his verò plurimùm intereſt, dum affirmavi aliquod factum eſſe, vel retu-

retuli,quod audivi. In altero namq; veri periculum ad me recipio, in altero fidem requiri apud Authores volo; ex quibus præſertim antiquiora,dum in exteris fui, multa ſumpſi; non aranearum textus ideo melior, quia ex ſe fila gignunt, non noſter vilior, quia ex alienis libamus ut apes.

DEus,qui Dux erat,& Author hujus Conſilij, diriget certè ſpero conatum meum in bonum finem ; Quid enim ſuſcipere libentiùs potui ? quàm poſteritati non tacenda ad omnem ejus memoriam conſcribere ?

Confusè quædam recenſeo,& uti ſe dederunt ſub manum. Si aliqua,quæ commemorâſſe neceſſe erat, deſunt,non mea culpa eſt; ut magna in ſylva boni Venatoris eſt feras diligenter indagare, & quàm plurimas capere, non tamen culpæ fuit; non omnes cepiſſe.

Inveniuntur aliqua ſine data,&temporis præfixione,quia dum illam in meis ſcriptis non repererim ſatiùs omittere volui,quã errare. Multæ etiam literæ alienæ ſunt,quas pro ſervando hiſtoriæ contextu omninò inſerere debui,præcipuè autẽ Andreæ Olſzovij Epiſcopi Culmenſis, & Pomeraniæ primò Regni Procancellarij, deinde Archi-Epiſcopi Gneſnenſis, Avunculi mei,&Benefactoris deſideratiſſimi,cujus etiam opus de prærogativis Archi-Epiſcoporũ Gneſnen-

nenſium uti memoria poſterorum dignum, in hoc volumen conſulto inſerui.

Si quid non ad gratiã,aut guſtũ cujuſquã erit, ſuſtineat, ac toleret, non mel ideo non ſuave, quia ægris ſic videtur. Malui frequentiùs veris offendere, quàm placere adulando illis,qui negotia amant potiùs,quàm agunt, & pelagus ingrediuntur, quod non facilè egrediuntur.

De illis, quæ neſcio nihil affirmo, ſilere illa amo, & dico tantùm,quæ conjicio, ut non tantùm res, ſed etiam rumores poſteritas cognoſcat; iraſcatur verò, qui volet, patiar.

Cùm verò hæc apud ſeras Gentes; & Nepotum populos legentur, narrabunturq;, ſive ſuâ tantùm famâ dabunt ſe in omnem memoriam; nam noſtri laboris, & ingenij cura nihil tantæ famæ prodeſſe poterit, id ſaltem lucrabor, quod multi non labentur errore propter ignorantiam hiſtoriæ,dum annuntio,quæ præterierunt, &, aliquando, quæ ventura ſunt, revelo veſtigia malorum. Plerumq; quippe Avorum geſta rarò in Nepotum redundant favorem.

Si tango aliquem, nam ut offendam quenquã, minimè vellem, cùm aliter fieri nequit; id fit molliter. Nonne,qui in alto conſtituti ſunt,qui in excelſo ætatem agunt, eorũ facta cuncti non novêre mortales? Ita maxima fortuna, minima licentia eſt; Hoc habent magni viri commune

cum

cum ſole, quòd raró ſint ſinè macula; hoc ſingulare, quòd ſpectabiliores ſint eorum notæ, quàm ſolis. Occurrunt multa, quæ digna ſunt, ut omnes in deſcribendis vires exerantur; Nam difficilis eſt ignorantibus veritas, facilis ſcientibus; & tanta homines imaginum cupiditas tenet, ut jam viliora ducantur ea, quæ vera ſunt; ſed tamen tanta eſt authoritas veritatis, ut inquirere in eam ſcelus eſſe dicatur.

Priuſquam aggreſſus ſum hoc opus, audivi, & libavi magnorum virorũ judicia, de hoc genere ſcribendi, naturam ſecutus meã, quæ abhorret ab amore proprij ſensûs, ac omni ambitione.

Conſului ſuper multis, rerũ peritos, ſciens ita eſſe comparatam hominum naturam, ut aliena potiùs videant, & dijudicent, quàm ſua. Plurima ſunt ex alijs deſcripta, & illa uti aliena mihi nolim arrogare, ne, ſi fortè ſuas repetitum venerit olim grex avium plumas, moveat Cornicula riſum, furtivis nudata coloribus. Cùm hæc à me ſcripta ſint, benè excitatis lectionibus, non modò rationibus firma, verùm etiam authenticis adeò conſona, ut noſtra non tam inventa, quàm furta credantur, quæ recenſere operæ fuit, ita, ut ab alijs indicata ſunt, & commemorari, ut rei veritas meâ nunquam oppoſitâ opinione, ex multis his, quæ legi, vidi, auditáve accepi, non aliter, quàm tradita eſt, geſta palàm videa-

deatur. Multa ſunt, quæ quomodo fieri potuerint, equidem neſcio, ab alijs tamen tradita ſcribo. Si ingentia facta dictis minùs æquavero, ſufficiet mihi modicam dicendi vim in magno cōſumpſiſſe argumento.

Poſt Regis **CASIMIRI** abdicationem, poſt commemorata, ex alijſq; decerpta (nam tum extra Patriam fui) facta **MICHAELIS**, veni ad ea, quæ propiùs ad ætatem meā accedunt. **JOANNIS III.** benefactoris mei honori non lingvam ſolùm, ſed & calamum, & ſtylum devotum gero, ut in obſcuro atramento geſta ejus clareſcant, ſi poſſunt. Do illi non tantùm lacrymas, ſed & calamum mortuo, qui vivo debui obſequia, & audacter dico, quòd ita vixerit apud omnes, ut ſinè omnium damno mori non potuerit, & adeo ad omnem ætatem tanti ſenſus mali penetraverunt, ut non tam illum amiſiſſe, quàm cum illo omnes interîiſſe videamur, reſquè manifeſta, Patriæ gloriam, & natam, & extinctā cū eo fuiſſe. Ejus morte etiam Polona virtus intercidit; exceſſit ille terris, non cordibus, non animis tantorum conditus tumulo, ſervatus gratis pectoribus, qui vixit ſatis ſibi, ſatis meritis ſuis, ſed parùm deſiderijs noſtris, integris Princeps lugendus ſæculis, nullâ ſatis deplorandus ætate. Extinctum flent populi magis ipſi deflendi, quamvis non extingvatur fa-

ma, cùm deſiderantur extincti. Habuit ille amicos, & clientes primos, habuit & ſecundos, rarò tamen veros; ego verò ſedulò, & cum fide acta ejus percurrendo, nunquam fero, ut vincar. Ego illum in corde gero, nec tam ornare laudibus cogito, quàm meam obſervantiam, ſi fieri poterit, apud poſteros teſtatam relinquere: Nam memoria juſti debet eſſe cum laudibus; Nomen enim ejus, & fama totum diffuſa per orbem Gentibus etiam exteris admirationi, ac terrori fuit, & non modò eorum hominum, qui nunc ſunt, gloriam, ſed etiam antiquitatis memoriam ſuperavit. Plena illi debentur hiſtoriarum volumina, cujus tam præclara in Patriam geſta ſucciſivo nullatenus convenit annotare calamo.

Sed ſatis eſt in Præfatione, ne dicatur, quòd ſcripta ſtylo effuſiore panegyricum ſapiant magis, quàm ſeverum hiſtoriæ initium. Certum eſt, conſtitutum mihi eſſe JOANNI Magno adſtruere inſtrumentum, quod non tempus edax arrodat avaro dente, injuriæ cœli demoliantur, non livor hoſtilis ſubruat. Is maximè laudat, qui vera de eo narrat.

Hiſtoria hæc nihil oſtentationis, omnino autem fidei, veritatiſq; plena erit, ſuis coloribus, meo penicillo ſingulorum geſta pingentur. Ab oblivionis injuria, & varijs rumoribus vindicatas

tas res poſteritati trado, opto, quamvis conſequi poſſe vix ſpes eſt, ut tam feliciter, quàm laborioſè; utinam tantum otij ſuppetat! nam hactenus vix ſuffecêre tabulæ, vix ſcribarum manus. Magna enim ſunt, quæ inchoavi; majora tamen, quæ mente deſigno, ſi triſtis ærumnarũ id permittet comitatus: Multùm enim de Regni ſalute timeo, cùm inteſtina ſolvuntur.

Non dubito, quòd factioſa, & tetro livore contaminata ingenia occurrent, quæ vel rectè vel fideliter ſcripta ſævo dente commordebunt, ubi aliquot paulò diverſos ab eo, quod audiêrunt (ita plerumque quidam facilitate verborum, imò audaciâ ediſſerunt alijs, quod ipſi non intelligunt) aut certè rudius, aut licentioſius dictum (ad delicatos id attinet) offenderint. Sed quid faciendum? ita nimis atrox, & planè miſerum ſcriptori, pro ſummæ utilitatis, & jucundæ obligationis beneficio, ubi gratiam ſperet, agreſtis invidiæ, & diræ malignitatis contumeliam referre! Inferiùs hæc pono, &, quæ omnia ſecundùm fidem, ſcientiam, ſcripſi, ita, ut geſta ſunt, literis mandavi, ne aut memoria tantarum rerum interiret, aut, ſi quis alius hiſtoriam ſcribere vellet, non corrumperet veritatem; nam ita ut res rem ſequebatur, bonâ fide collecta ſunt. Aliqua in tanta præturbatione temporum nec affirmare

re auſus, nec refellere, cùm quandoque aliter exponeretur, quàm veritas haberet; opinio autem fallax à ſcientiæ veritate longè diverſa eſt, & multi fuerunt, ſuntque, qui verbo tecum ſentiunt, nec illud in angulis, quod publicè dicunt.

Ad ulteriora, ſi DEUS, facultas, tempus, & ſanitas permiſerit, libens operam conferam pronam, ut reliqvum vitæ tempus citra dedecus exigere liceat.

Ad extremũ, lunam me, non ſolem profiteor, tenui luce, nec purâ, imò nec propriâ lucere, & multa ab ſuperioris ſæculi Scriptoribus, omnia à DEo habere, & idcirco proteſtor, quòd nihil temere mihi arrogem, nullâ gloriolâ ducar, nullo falſæ opinionis errore, quod video multis contingere, oblecter. Non me quærendi ſtimulat nominis ardor, non me ſcribere juſſit levis ambitio, non deſidero ab hominibus gloriam, neque ab his, qui vivunt, neque ab his, qui vivent, ſed à DEo, cui honor, & laus in æternum, & ut impleam zeli in Patriam voluntatem.

Bone Lector utere, fruere, & meis laboribus fave. Si obliqvus es, corrige pravum morem, præcide lingvam vaniloquam, & labia doloſa claude.

ALE-

I

ALEXANDRO ZALUSKI TUNC SUCCAMERARIO, POST PALATINO RAVENSI, PATRI SUO, ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI Varſaviâ die 20 Maji.

Mors Reginæ Ludovicæ, Joannes Sobieski Dux Supremus Poloniæ

MAndatum Paternum ex obedientia (quod vix per vires licet) exequor, & quæ hic aguntur, vel aliunde audiuntur, omni, quâ par eſt, diligentiâ ſcribo.

Mors Ludovicæ Reginæ

Mortua eſt tandem Regina LUDOVICA die 10 Maji, quamvis admoti valetudini Medici ſpem vitæ diuturnioris faciebant, deſperantes ipſi. ADRIANUS Pikarski è Societate IESU Regius Eccleſiaſtes, gloria, & decus Palatinatûs Noſtri Ravenſis ægram fidentius acceſſit, neceſſitatem diſponendæ ad extrema conſcientiæ de imminente fato obnuntiavit. Non defuit in eo termino ſveta LUDOVICÆ animi firmitudo, quæſivit ex aſtantibus, ſi quid ad vitam maneret ſpei reliqvû, &, quamvis blandientibus iſtis, ſibi ipſa memoriam mortis inculcat, Confeſſarium accerſi mandat. Ac, cùm omnes rationalis animæ facultates in deliberationem vocâſſet, commonenti Sacerdoti voluntati Divinæ parendum eſſe, reſpondit: ergò moriendum? Et hæc ultima erant verba.

Fatalis neceſſitas, poſtquam Poloniæ, Sveciæque diademata è capite, è manibus ſceptra excuſſiſſet duplicia, omnium animos uno impetu invaſit, concuſſitque. Ut majores umbræ majora ſignant corpora, ita maximæ regnantium animæ, ubi exceſſerint, maximas lugendi pro ſe porrigunt rationes.

Beneficia ejus

Ultimæ voluntatis codicillos confeciſſe dicitur, curâ in effectum deducendorum in maritum Regem tranſcriptâ. Peramplas eleemoſynas in pauperes erogare ſolitam Conſtantinopoli, & in Pruſſia multos è Societate aluiſſe, non vana fama eſt. Solus ille parcior in virtutis ejus laude ſit, qui nunquam dexteram ejus agnovit liberalem. Multa in cœnobijs poſuit beneficia ſua. Dicatæ DEO Virgines Gallæ, à viſitatione dictæ, agnoſcunt fundatricem, matrem orphanæ fœmellæ, quæ lanæ faciendæ artificio imbuuntur, prædicant, plures memorant benefactricem; peſtilentiâ affectis ſuccurrebat, erigendo in multis locis Lazareta, ſeu reclinatoria, etiam Presbyteros miſſionis hic fundavit. Sed nolo ego præſertim coram te meliùs ſciente Pater dilectiſſime penetrare altiùs in arcana virtutum, quæ ſuâ obtegens modeſtiâ mortali invidit ſcientiæ. Hoc tantùm teſtor, quòd Regina hæc DEO Judici mentem integram, paratiſſimam Religionis tutelam, Regnò promptiſſimum obſequium, liberale ſacris ordinibus patrocinium, Eccleſijs dotem opu-

Encomium ipſius

A.C.1667 lentam, amicis amorem, beneficam opem denique & vitæ ſubſidia egentibus vivens præſtitit, moriens teſtata eſt, unde pluribus, potiſſimū in aula deſiderium ſuî reliquit, attigit annum 5tum, ſupra quinquageſimum.

Mors Zebrzydowski Reginam plerique è Senatu, tanquam anteambulones præivere, reperiuntur etiam, qui prægreſſam Mtem honoris causâ comitarentur; inter alios MICHAEL Zebrzydowski nuper minoris Poloniæ Generalis, recens Palatinatu ejuſdem Provinciæ poſt STANISLAUM Potocium Ducem inſignitus.

Joannes Sobieski Dux Supremus Demetrius Wiſniowieski Campi Dux POTOCIO Generali diem ultimam obeunte, commiſit Rex Supremum exercitûs Regimen Joanni SOBIESKI Regni Mareſchalco, delatâ campeſtri clavâ Demetrio Wisniovecio Palatino Belzenſi. Ita fortibus portæ patent dignitatum.

Quamvis ex delato munere optimi Duces imperium protinus capeſſant, vidi tamen in literis ad Avunculum meum Pro-Cancellarium Regni ſcriptis, quòd magna primum Ducem ſubeat imminentium conſideratio. Scribit enim dicto Pro-Cancellario, & nuntiat, quæ vires, quique exercitus præſto eſſent, immenſo illi Norientis robori objiciendi, nec tam exili manu horribilem trium orbis partium potentiam debellari poſſe credit. Decem millium non amplius exercitûs noſtri deſtinatam certiſſimæ morti eſſe victimam. Emittendas reſtium literas, evocandam Nobilitatem, & univerſis viribus inſtituendam defenſionem ſvadet univerſi. Poſt lectionem literarum harum audivi ex ore Avunculi *Joannes Sobieski Dux ad bellum ſe accingit* mei, à fato eſſe in eum nos incidiſſe heroem, qui cœleſti aliquo inſtinctu, contra Turcam, aliamque barbarorum colluviem, experimentum armorum ſuſciperet, ſiquidem, uti in literis ſuis fuſiùs exprimit, ſuſceptâ belli gerendi provinciâ longè quidem illâ difficillimâ ſed gloriæ, æquè ac periculi feraci, communiendo ſe in tantam potentiam, ad opera Martis, curæ has curas habens, ſe accingit, ratus, primum ad victoriam gradum eſſe, ſi celeritate hoſtem præveniat. Apud Squarzawam indicto caſtris loco, equeſtres cohortes locavit, pedeſtres legiones oppidatim ſparſas evocavit, delectus in ſupplementum indixit, rem armamentariam recenſuit, vectores machinis conduxit, aliaque ex uſu præſenti, nihil intermiſſa rerum cura negotia pro ſolatijs accipit. Duo tamen interventientia ſe diſtrahere ſcribit. Primum Campeſtris Ducis, ob recentem morbum, quo occupatus, à caſtris abſentia. Secundum quod ſuper omnem moleſtiam acerbiſſimum illi, parcè admodùm nervum belli ex ærario ſuppeditari. Nihil tamen video, robuſtum pectus ejus à propoſito dimovere poteſt, nihil animi infringit firmitudinem commendandi in ævum Ducis, qui ſe uno exercitum ſupplet, & ex privato peculio in publicam neceſſitatem largus, inconcuſſo robori vigilantiam, & celeritatem adjungit. In eo tractu, quo hoſti veniendum eſt, dum ampliſſimæ ditiones ſuæ inveniantur, juſſit annonam omnem in loca tutiora deportari, incolas armari, pignora ſubduci, ipſe interim contractis undecunque ſubſidijs, & in mutuum acceptâ pecuniâ, publicam indigentiam, ubi opus, ſublevat. Impiger agendi tam amore Patriæ, quàm innatâ fortitudine. Unde non eſt dubium, quòd DEus uno nutu illum extollet, qui omnia nutu ſuo regit. Is enim eſt hic Dux, cui nemo placere poteſt, qui DEO diſplicet; unus ille creditur validius robur, quàm muri, & ſatellites, quàm propugnacula, & armatæ vires poſſint fortunæ Patriæ conferre. Apparet in literis ejus, unum ſe tantùm, tanquā in eam potentiam obicem armatum, cùm nec deſpondet animum in dubijs,

bijs, nec omittit quidquam, quod fortitudo deſideret in adverſis. *A.C.1667*

Rex afflictiſſimus, quamvis à luctu ſe parumper revocat, triſte fatorum divortium, maritalis gloriæ, ac virtutis conſortio ſuſtentat, concurrentibus certatim doloribus, collectas in ſe maximorum Regum virtutes opponit, adverſa ex ſecundis, ex adverſis niſi ſecunda, utique non hic primâ clade didicit, tenens relictam in ſuperſtite virtute LUDOVICÆ imaginem.

Iter interim Cracoviam paratur, deportando Reginali buſto, cujus funerali pompæ 22da Septembris indicta, præmittitur, qui neceſſaria funeri comparet, JOANNES CLEMENS Branicki Curiæ Regni Mareſchalcus, Pro-Cancellarius Regem comitabitur cum quo & ego inter faſtigia votorum meorum habens, ut in tranſitu, cùm non longè reſidentia tua diſtet, pedibus paternis advolvar, reliqua in ſermonem rejicio, & plura diſtincteque magis còram dicam inveni hic præterito menmenſe ſcriptas ad Electorem Brandeburgicum à Rege literas quas tibi communicandas cenſui.

COPIA LITERARUM JOANNIS CASIMIRI AD ELECTOREM BRANDEBURGICUM DATARUM VARSAVIÆ Die 20 April.

Quæ Bydgoſtiæ inter Nos, & Serenitatem Veſtram pacta & juramentis confirmata fuerunt, ea Nos omnia (præter Elbingenſis, & Drabimenſis ſummæ reſtitutionem ex cauſis rationalibus dilatam) promptè, & benevolè adimplevimus, noſtrumque Regium affectum non ignotis orbi documentis pluſquam abunde conteſtati ſumus. Quod verò in traditione Elbingæ, & Drabimi, vel potiùs ſummarum non pari ſtatim promptitudine reſpondeamus, ea nobis taliter imputari non debent, quaſi pactorum obſervationi minùs à nobis tribuatur, ſed, cùm à Serenitate Veſtra non adimpletas aliquas eorundem pactorum leges quivis facilè dijudicaverit, hoc agebamus primum cum Legato Serenitatis Veſtræ in aula noſtra reſidente, poſtmodum per Ablegatum Noſtrum extraordinarium, ut ſuper hiſce intervenientibus opportunâ tractatione, & decentibus officiis ultimariè componeremus. Æquo animo ferat Serenitas Veſtra, paucis memorari Brunsbergam ultra, & præter pacta Serenitatis Veſtræ præſidio detentam, & gravibus contributionibus exhauſtam fuiſſe, continuato aliquot annis bello Polono-Moſchovitico, in quo juxta Pactorum tenorem Serenitas Veſtra arma & ſtudia, nempe ad expurgandam hoſte Poloniam Nobiſcum conjungere obligata erat, tali officio Serenitatem V. defuiſſe, novo poſtmodum exorto bello Coſatico debitas equitum & peditum ſuppetias, quæ ſumptus noſtros relevâſſent, & laborantem rem Polonam adjuviſſent, non ſubminiſtrâſſe. Exinde minùs cauſæ habet Serenitas Veſtra, quòd frequentius expoſtulationibus exiſtimationi noſtræ oneroſis utatur, quòd aliquos quaſi malevolos, & affectibus ſuis obſequentes à juſtitia transverſos in aula noſtra, & gente Polona ſupponat, quòd non oblatam, ſed obtruſam à Nobis bene merito Senatori Præfecturam Drabimenſem, noſq; Pactorum vel immemores Ananiæ, & Saphyræ exemplis perſtringat. Hiſce talibus, aliiſque diverſis attentatis digni-

Elbingæ & Drabimi cauſa.

Brunsberga ſub Brandeburgico.

A.C.1667 *tatem & decus noſtrum gravari, datâ hac literariâ à Serenitate Veſtra occaſione, taciti præterire non poſſumus, conſcientiâ noſtrâ & judicio orbis freti, nos eximia, & ſæculo iſti rara amoris & benevolentiæ noſtræ teſtimonia erga Serenitatem Veſtram dediſſe, ejuſque commodo & utilitatibus ad ſummum promovendis re ipſâ faviſſe. Porrò quòd per Ablegatum noſtrum nuper Serenitati V. nomine noſtro propoſitum eſt, idem nunc amanter repetimus, & cupimus, ut Serenitas Veſtra revocatis in memoriam tot officijs à Sereniſſimis Regibus Poloniæ Majoribus noſtris erga Majores ſuos, atq; à nobis ipſis nuper erga Serenitatem V. cumulatis, ea à nobis rigidius exigere deſiſtat, quæ difficillimo iſto tempore præſtare non valemus, vel ſi poſtulatis noſtris nullum locum relinquere, ac gratificationem ſuam penitus denegare collibuerit, ut compenſatis, quæ ſuperius attigimus diſpendijs noſtris, in eum inſuper modum nobiſcum convenire velit, ut parte aliquâ copiarum auxiliarium, quas nobis Serenitas Veſtra ex Pactis juratis ſubmittere ad bella tenetur, eadem ac ejus poſteri in perpetuum exſolvantur. Nos verò viciſſim ab obligatione tradendæ Elbingæ, & Drahimenſis Præfecturæ, vel eorũ potius loco numerandæ ſummæ conventæ liberemur. Tali ratione Serenitas Veſtra propenſi erga nos, Remque publicam Polonam & Pactorum integritati, bonæque correſpondentiæ conſulentis animi reale documentum faciet noſque porrò arctiùs ſibi ac domui ſuæ Electorali obſtrictura eſt. Interim Serenitati Veſtræ longævam valetudinem, & proſperos ſucceſſus à DEO precamur.*

II.

EIDEM IDEM 24 Septembris Cracoviâ

De funere Ludovicæ Reginæ & actis in eodem.

DEportatum eſt Varſaviâ Cracoviam Reginale buſtum, confluentibus interim frequentiſſimis Proceribus, imò & nobilitate, cum vix quenquam domeſtici negotij, aut rei familiaris cura abſtraheret, quominus in urbem pergeret, non tam parentandi permotus officio, aut juſtorum perſolvendorum causâ, quàm diſſeminatâ Regiæ abdicationis famâ excitus quã ſubinde incerto Authore contrarius rumor excutit, deponendi diadematis meditamenta mox iterato Regis conjugio permutatum iri, ac ſucceſſurum luctui Hymenæum, eâ ſemper rerum mundanarum viciſſitudine, ut mœror gaudia occupet.

Rumor de abdicatione Regis

Deſtinatâ funeri die, prodijt in occurſum innumera frequentiſſimi populi turba deductura Reginales exuvias, nigri ſuper atria Vavelli, dumque urna octijugo curru deportabatur, tota civitas ſanè ampliſſima, feralibus collucebat ignibus. Mœrorem omnes etiam non addicti præferebant, & quiſque præſens ad imitamenta publici luctûs ſe componebat. Ubi verò immenſa illa, velut apum examina, vel procedendo morabantur, vel recedendo feſtinabant, enata ſubitò de ordine pompæ controverſia, nonnihil diſtinuit altercantes. Primum ſibi locum Magiſtratus urbis, ante Profeſſores univerſitatis Cracovienſis vendicabat, ex eo, quòd illi idem juris, & Primatûs ſit in civitate ſua quod in domo

Funus Reginæ Ludovicæ

pro-

propria patri-familias, cui, cujuscuſcunque ſtatûs, & dignitatis ſint inquilini, nequaquam anteponi debent. Creditam civibus murorum, & civitatis cuſtodiam, hinc potiores ovibus paſtores cenſeri, imò Senatũ urbis de jure, & uſu tutorem univerſitatis agere, ubi ſub peſtilentiæ, aut hoſtilitatis caſu dilapſis Profeſſoribus, Academia, quæ, & quanta eſt, in tutelam Magiſtratui reſignatur. Opponebant ad hæc Academici jam privilegia Regum Poloniæ, jam receptum morem & uſum, de primo loco univerſitati tribuendo. Quomodo enim bonarum artium matrem, eamque Regum Alumnam, Publicanorum & Mechanicorum Principes præcedere audeant, ſibi ipſis notam & ruborem inuſturi, ubi ſub conſpectum Majeſtatis ſceptris Academiæ, quod eſt inſigne Regum, plebejos faſces anteferri contendunt. Solvit controverſiam Curiæ Mareſchalcus, pro muneris ſui ratione decernens, quominus univerſitati primo loco Magiſtratus civitatenſis decederet, ob morem ex antiquo uſurpatum, & conſvetudines, quæ hic vim legis de jure obtinent.

A.C. 1667

Controverſia inter Magiſtratum & Profeſſores Cracovienſes

Nec minor altera fuit Gneſnenſis Eccleſiæ Canonicis cum Cracovienſibus, itidem pro loco & ordine procedendi litem moventibus, quatenus Metropolitana Sedes Præſulatui Cracovienſi anteiret. Negabant iſti enixè, imò nec ad miniſterium altaris admittendos cenſebant, ne in propria Eccleſia velut ab officio amoti & munijs Sacerdotij prorſus inhabiles, cum contumelia rejici viderentur. Aſt interventu Præſulum ſopitum diſſidium eſt, ut Gneſnenſes à dexteris, à læva procederent Cracovienſes utrique alternâ operâ miniſtraturi. Sacrum funebre peregit Prazmowius Primas, Trzebicio Cracovienſi Epiſcopo ex morbo gravi decumbente. Defunctam laudavit diſertiſſimo ſermone Stephanus WIDZGA Epiſcopus Varmienſis, & ubi competentibus ex debito encomijs, ut eſt à facundia inſtructiſſimus, vivam extulerat, dictorum coronidem ijs concluſit verbis: Et diſſipatæ ſunt omnes cogitationes ejus.

Controverſia inter Canonicos Gneſnenſes & Cracovienſes

Id demum ad poſthumam memoriam Reginæ LUDOVICÆ acceſſit eximium, ut à pleriſque vivens odio habita, inſignes facundiâ Encomiaſtas poſt fata ſortiretur, nam & Martinus WINCKLER Heroidis virtutes celebravit. Illata ſepulchro, quod conjunx Rex biennio ante ex oppoſito Iagelloniani Mauſolæi ingenti ſumptu, & operâ conſtruxit.

Ludovicæ Reginæ encomiaſtæ

Et hæc ſunt, quæ hoc ordinario ſcribere poſſum, plura futuro, ſi occurrerint, ſignificaturus.

Et quia copiam voti Regij Leopoli anno 1656 facti à me deſideraſti, libens illam deſcriptam ſubmitto; adnectens literas Regias Romã ſcriptas.

VOTUM ANNO DOMINI 1656. Die 12 APRILIS LEOPOLI IN ECCLESIA CATHEDRALI PER SERENISSIMUM REGEM PRÆSTITUM IN MANIBUS NUNTIJ APOSTOLICI.

Magna DEI-hominis Mater & Virgo Sanctiſſima, ego Joannes Caſimirus tui filij Regis Regum & Domini mei, tuâq; miſeratione Rex ſanctiſſimis tuis advolutus pedibus te in Patronam meam, meorumq; Dominiorum Reginam hodie deligo, atq; me, meumq; Regnum Poloniarum, Ducatus Lithvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Czernichoviæ, exercitus utriuſq; Gentis, populos univerſos, tuæ ſingulari tutelæ atq; patrocinio commendo, tuam opem ac miſericordiam hoc in calamitoſo, ancipitiq; Regni mei ſtatu, contra hoſtes S. R. E. ſupplex implo-

A.C.1667 *ro, & quia maximis obligatus beneficijs tuis impellor unà cum gente mea ad novum, idq; fervidum tibi ſerviendi deſiderium, promitto deinceps meo, ſatrapiarum, populorumq; meorum nomine, Tibi, tuoque Filio Domino JESU Chriſto me cultum, & ubiq; honorem tuum per ditiones Regni mei omni ſtudio propagaturum. Promitto præterea, ac voveo me tibi, ſi præpotenti tuâ interceſſione, & filij tui magnâ miſeratione de hoſtibus, & præcipuè Svecis victoriam obtinuero, apud Sedem Apoſtolicam procuraturum, ut tibi tuoq; filio in gratiarum actionem quotannis hic dies ſolennis & feſtus, idque in perpetuum habeatur, daturumq; cum Epiſcopis mei Regni operam, ut id, quod promitto, à populis meis impleatur. Cùm verò magno cum animi mei dolore luculenter videam propter gemitum & oppreſſionem hominum conditionis plebeiæ in Regna mea immiſſa à tuo filio, juſto judice flagella peſtis, bellorum, & aliorum malorum per hoc ſeptennium, promitto inſuper, ac voveo me ſeriò cum univerſis Ordinibus pace conſtitutâ rationes omnes initurum, ad avertenda mala, atq; procuraturum, ut à grauaminibus & oppreſſionibus injuſtis populus Regni mei eximatur. Fac miſericordiſſima Domina ac Regina; ut ſicut eam mentem mihi, meiſque Satrapis atq; Ordinibus ad concipienda vota dediſti, ita gratiam apud filium tuum ad eadem complenda impetres. Amen.*

COPIA LITERARUM AD CARDINALEM URSINUM

Cracoviæ 20 Julij.

JOANNES CASIMIRUS *&c. Magno doloris ſenſu accepimus promotione nuperâ Cardinalium Regiam nominationem noſtram poſtpoſitam eſſe, planeque ad cumulum malorum, quibus à Chriſtiani nominis hoſtibus Nos, Regnumq; noſtrum affligimur, acceſſiſſe, ut etiam hoc rerum ſtatu à ſummo Pontifice indignè haberemur. Auget dolorem noſtrum ultra præcipitem & abruptam novo exemplo nominati noſtri excluſionem, quòd Curienſium ſermonibus jactari audiamus: Regibus Polonis Jus nominandi ad Cardinalatum non antiquitus competere, ſed recenter quæſitum neque in uno Pontificatu bis uſurpari debere, atque ut nominetur Nuntius Papæ, aut aliquis deſtinatus à Pontifice, hic & non alius, neceſſitate quâdã Reges Poloniæ obligari. De antiquitate Juris non eſt, quòd nimis certemus, cùm enim ſenſim, & recentiùs excreverit Cardinalitia dignitas, minor fortè olim cura fuit Regibus, æquè Polonis, ac alijs, eorum promotionibus partes ſuas commodandi; cæterum antiquâ Majeſtate, & magnitudine Imperij (ut merita, reſque pro Religione Catholica præclarè geſtas verbis non extollamus) pares omnibus Regibus Reges Poloniæ fuerunt, nec veneratio eorum erga Sedem Apoſtolicam ſincera, & religioſè demiſſa, illis præjudicio, ac noxæ priſcis Pontificum temporibus vertebat. Quòd ſi novum jus in dubium vocetur, procline eſt deducere aliqua jura à Pontificibus Romanis in Regno noſtro noviter quæſita, & indulgenti Regum majorum noſtrorum*

Quæritur de Nominato ad Cardinalatum excluſo

pietate

pietate ad ſummum prouecta eſſe, quorum tamen uſui nihil detrahi-mus, nec ſanctius hactenus quidquam habuimus, quàm pro aſſeue-randa authoritate Pontificia, & propugnanda Eccleſia Romana, non curam duntaxat, & opes, ſed uitam ipſam deuouere. An uerò ſe-mel tantùm in uno Pontificatu nominare ad Cardinalitiam dignita-tem debeamus, exemplis aliorum Regum decidendum permittimus, cùm neque plus nec juris, & authoritatis, quàm alij Reges, poſtule-mus. Reſtringi uerò nominationem noſtram ad Nuntios Apoſtolicos, uel ad perſonas à Pontifice deſignatas, quid dignitatis nobis afferat? cùm uel ipſâ modernâ promotione Cardinalium in aperto ſit Nun-tios motu proprio Pontificio promoueri, alios Cardinales nominati-one Regum ſeorſiuè creari, imò anteactis temporibus reſponſum fu-it, Nuntios à Regibus Poloniæ nominari non debere, qui ex meritis ſuis ſolo beneplacito Pontificio prouehantur. Cæterùm ne tolerantiâ, ut ſolet, nobis derogemus, neue id exemplum contra nos, & Suc-ceſſores Reges Poloniæ ualeſcat, palàm teſtamur, & teſtatum nomi-ne noſtro ab Illuſtritate V. cupimus, nos injuriæ ducere ſuam San-ctitatē re nobiſcum non tractatâ, nedum compoſita nominatum noſtrum excluſiſſe, & quò grauius in conſpectu orbis dignitas no-ſtra, ac gentis Poloniæ minueretur, locum & modum reperandæ injuriæ ne reliquiſſe. Æquo exinde animo ferat ſua Sanctitas, ſi diſ-ſimulare grauē dolorem noſtrum non poterimus. Senſum uix repa-rabilis læſionis noſtræ quâcunq; ratione palàm orbi facturi. De re-liquo Illuſtritati Veſtræ bonam ualetudinem, & felicitatem à DEO precamur &c.&c. A. C. 1667

III.

EIDEM IDEM 1mâ Octobris Cracoviâ

Nuntiat pericula ex Ukraina imminentia

ACcepi hodie in mandatis, ut me quantocius itineri ad exte-ras Nationes accingerem & cum Franciſco de Megnin Impe-ratoris lingvarum Orientalium interprete Viennam pergam, ibique ſtudijs ulterioribus, præcipuè verò lingvæ Germanicæ me appliccm. Pro itinere hoc paternam à te in omni pleni-tudine ſubmiſſionis precor benedictionem, vota fundens, ut, ſicut ex gra-tia DEi ſanum te relinquo, ita DEo eodem adjutore, ſanum redux inve-niam, utque expectationem tuam non adimpleam ſolùm, ſed etiam quā-tum in me erit, ſuperare queam. Faciam certè, quæ à me deſiderantur, tam diligenter, quàm libenter.

Poſt peracta cum ingenti pompa intra lachrymas multorum Reginæ Ludovicæ juſta, ſeriò Rex circa bonum publicum providendum cum Mi-niſtris cogitat, agitque. Fæcialem Turcæ Czauſium minas belli obnun-tiantem Leopoli detentum ſcis, donec in anteceſſum Rex tam ea, quæ bello gerendo, quàm expediendo Conſtantinopolim Legato, neceſſaria cum Senatu decernat. Cùm nihil ſuperſit amplius, niſi ut commemo-ratâ Pactorum cum Porta Ottomanica religione, iniquam hoſtilitatem a-moliamur, vel, ſi æquitas cauſæ non movebit, demum vim vi repellere contendamus. *Fæcialis Turcicus detentus*

Lega-

A. C. 1667 Legatus deſtinatus Conſtantinopolim a Rege Hieronymus RADZIEJOWSKI nuper Pro-Cancellariatu Regni exutus, pro eo (uti ſcis) quòd ſe hoſtibus Poloniæ Svecis addixerat, novis quippe meritis, quæ jam tranſacta forent, conciliatâ Republica, Patriæ reſtitutus reparare ſatagit. Secretarius ei deſtinatus FRANCISCUS Wiſocki Dapifer Sochacovienſis.

Pericula regni Tertio jam allapſus ab exercitu Nuntius imminentium periculorū commonet Regem, ſubmittenda auxilia requirens, quæ ſi minus ſuppeditari poſſunt, ſaltem, ut ſuggeratur conſilium, quid in tam arduo caſu agendum foret. DUX SOBIESCIUS non jam pro ſe, aut exercitu ſollicitus videtur, nam uterque in victimam Patriæ cadere paratus, ſed pro conſervatione univerſi, ne tam vehemens ditionibus Regni ſuperfuſum periculum, cuncta ſimul ineluctabili eluvio involvat.

Doroſz ductor rebellium in Vkrayna Ab Ukrayna claſſicum perſtrepit, Petrus DOROSZ Anteſignanus refractariæ plebis, vir, (ut bene audiſti) in omne nefas projectiſſimus, fide & reverentiâ tam in legitimum Dominum, qui Rex noſter eſt, quã & aſcititium Moſchum, repudiatâ, oras illas & populos jugo ſervitutis Ottomanicæ devovit, rebellia in Patriam arma vertit, imminutas, & diſtractas noſtras vires haud metuens immensâ illâ Orientis potentiâ protegitur. Cogitandum ergo, quomodo contineatur rebellio, quæ hoc habet, ſi in eam deliberes, creſcit.

Scythis irruptionem parantibus SCYTHÆ dum Samuelem Kobyleck à Rege primum Ablegatum vacuis manibus appuliſſe, nec promiſſa donaria expedita adverterent, ad iterandas in Regnum irruptiones accinguntur. Fidâ hæc exploratorum relatione cognovit SOBIESCIUS Regni Mareſchalcus, & ipſe probè intelligens, quantum diſcriminis ob minus adæquatas vires adire deberet, protinus tam cohortes per edicta, quàm proceres, tribunoſque belli in conſortium pulcherrimi operis convocare literis haud deſiſtit, ad imitationem illius Romani conſulis, qui ad ſubitum bellum hac formulâ omnes evocabat: Qui Rempublicam ſalvam eſſe vult, me ſequatur. Pars magna iſtorum peregrè dilapſa, quæ hic vel per officium Majeſtati aſſiſtebat, vel Reginali funere abſentiam excuſans, aberat à Rege, coacta, & concitata eſt, ut ad caſtra quantocius rediret. Interim SOBIESCIUS, de nulla re magis ſollicitus, quàm de ſalute Patriæ, ſcribit, quod non expectato, donec in meditullium hoſtes evolent, motis à Szarzawa caſtris in confinio ac limite Regni hoſtibus objicere ſe deſtinaverit, in Ukraynamque tendere velit, ubi à partibus ſtantes Coſacos vel erigere præſentiâ vel rebelles opprimere poſſet celeritate.

Sobieſcius in Vkrayna occurendũ judicat. Scythas ex viſceribus Regni in longinqua abducturus, cùm etiam Album Fanum, Corſunum, Czerynia tum & pleraque alia loca impoſitis præſidijs à noſtris tenentur, & multi ex potioribus Coſacis ad mentionem ſervitutis Turcicæ à popularibus facilè abſtrahi poſſe credit, ubi arma & ſubſidia in promptu conſpexerint. Nec incommodum ei videtur adductum eminus Scytham, & iniquitate viarum laſſum ab impetenda Patria avertere, tunc demum vel junctis cum Moſcho viribus, facilius depellendum, vel, ſi iſti abnuunt, quoquo modo prævisu verax, proviſu velox, ſaginato lupo, vel injectâ donariorum offa, tempus lucrifaciendo, eam tempeſtatem avertere conabitur, ita cupiditate ſternendi hoſtis, uſque ad ſui quoque corporis neglectum effertur, & cùm vellet plurima, etiam quæ non poterit, attentaturus ſine dubio.

Nuntium accepiſſe ſe finiendo haſce literas, aſſerit, quòd octoginta millia Scytharum ſuperato Tyrâ, in intima Poloniæ tripartitis agminibus

nibus

nibus, involare intendant, quorum primum apud Iagelniczam conſiſtit, alterum in Volhyniam movet, tertium cum Soltan Gaſga primario Barbarorum Ductore verſus Smiatinum deflectit, & ſe in viſcera Regni diffundere minatur; ſerpens, ubi caput immiſit, totus intrat. Unde futuri intelligens Mareſchalcus caſtra Camenecum verſus recta movit, quidquid circumiectâ plagâ commeatuum conferri poteſt, ei fortalitio inferri mandavit, præſidium tam verbis de ſuccurſu ferendo, certificavit, quàm re ipsâ numerum auxit, immiſsâ in urbem Epiſcopi Cracovienſis legione. Ipſe interim pergere intendebat, adverſam hoſti frontem oſtenſurus, vel objectu pectorum viam ulteriorem in Regnum præcluſurus. Per edicta moniti agreſtes, ut ſe cum pignoribus in tutiora reciperent. Ita nimirum in confinibus hoſtis arcendus eſt, nam cùm intravit, & in viſera ſe intulit, modum à captivis non accipit & hæc via eſt, captâque rerum occaſione gerendis bellis efficaciſſima. Nec extra uſum fuit refugos vicis incolas intra caſtra recipere, augendo in ſpecie exercitui, & comportandæ annonæ opportunos; laudandus DEUS, quod talem Ducem his temporibus habeamus; Herculem monſtra probant, Typhin maria, Achyllem prælia, virtutem occaſio.

A.C.1667

Irruptio Scytharum

Sobieſcius prævidet Camenecο

Et hæc ſunt, quæ ex ultimis Mareſchalci SOBIESCII accepimus literis, & quæ raptim ut itineri proximus ſcribere, vel deſcribere ex dictis informationibus potui &c. &c.

IV.

EIDEM IDEM 6tâ Octobris Cracoviâ

De actis in Podolia.

ITer meum, quod jam in proximo erat, ad duas ſeptimanas dilatû, utor proinde commoditate, quæ occurrit, & tibi dilectiſſime Pater, ut omnia compendiariâ cognitione ſcias, quæ hac die ex Ruſſia venerunt, communicanda, pro debito, ac officio duco.

Mareſchalcus SOBIESCIUS, quo conſilia hoſtium nemo explorat ſolertiùs, nemo feliciùs impedit, conſilijs in arena capiendis relictꝰ, penetrante ab Cecora in Podoliam hoſte, recto flexit, ac ut obvium ſiſteret, ſub Podhayce Potociano oppido caſtra fixit. Plures è veteranis, quorum hic aliqua adhuc copia eſt, deſperare videntur, exilium virium ſcilicet conſcij, decem vel 12 millibus numerus exercitûs computatur, & quòd hanc puſillam manum etiam in partes ſcindi, & disjungi Dux intendat. Ita plerumque qui digniſſima agit, indigiſſima patitur, quamvis Sobieſcius noſter is eſt, quem vituperare nec inimici quidem poſſint, niſi ut ſimul laudent, nam ille agit omnia tanquam ſingula, ſingularis in omnibus, de quo concepta ſpes rem loquitur ſemel præconceptam, ac ſperatam.

Judicium de Sobieſcio

STANISLAUS KONIECPOLSKI Præfectus Dolhynenſis Tarnopoliam eum Legione ſua amandatus, Brzezani firmo præſidio communitâ SZIELNICIUS Leopolienſi tractui attendere juſſus, Andreas MODRZEWSKI cum delectis in Poleſiam cohortibus ordinatus. Iis omnes mandatis inſtructi, quominus intercluſis undecunque paſſibus, apud fortalitia, vel fluminum trajectus prædabundos Scythas caperent, reliqvus exercitus caſtris incluſus, Scytharum robur diſtenturus. Arguebant nonnulli & in caſtris, quòd Dux copias dividendo, imminueret, cùm vel maximè augendæ forent. Unitam virtutem fortiorem eſſe, & in ea parùm conſultâ militis partitione, milites occubituros, per partes, qui morte dividendi non eſſent.

Diviſio cohortium

Sed

A. C. 1667 Sed excludit tempus ſvetas diſcurſuum ambages, cum libentius Dux, qvalem ſæcula vovent ſæpe, rariùs vident, agere videret ſuos, quàm ſermocinari, cùm vel maxime duo animis cunctorũ obverſari debeant, mori, aut vincere, tertium penitus non detur: Exhortabatur quâlibet horâ non tantùm die, ex victoria habituros præclariſſimum, DEO dante, tranquillitatis Patriæ fructum, aut ex morte obita immortalis gloriæ peculium, nullaque aliâ re meliorem poſſe immortalitatem conſequi, quàm ubi neceſſe eſſet, mori, non ſolùm æquo animo, ſed etiam avido complecti. Verba ejus hîc referuntur ad commilitones dicta: ego adſum vobis Dux milites, ſi quibus mortem contemnere minùs conſultum, per me licet, abeant, probroſo fine in via concidendi. Perſto ego, & mecum unà, qui viri ſunt, in experimentum diſcriminis, nam, dum reprimimus Scythas, faſtidium belli Turcis indicemus. Aderit à propitio cœlo pugnantibus victoria virtute paranda, non numero, nunquam magna patrante DEO, niſi per parva.

Exhortatio Ducis

Poſt dicta Dux SOBIESCIUS ſe poſſe vel ſumma gerere, docuit gerendo, nam cùm vicinos jam eſſe Scythas, quorum ſupra octoginta millia in Podoliam infuſa, majorem Turcarum potentiam, ut fama ſpargit, prægredientem audivit, nec novum illis ſupra ducentorum millium agmen in bella cogere, quod ex Provincijs Tauricæ, Crimeæ Perekopo, Buziakis, Nahaye facilè habent, ex vicina etiam Colchyde, Cyrcaſſijs, Pietihorcijs, tum alijs adcitis Ponto Euxino hominibus, Ductor Primarius eſt Socyrin, Grey, Galga. Vocabulum id denotat ſummam armorum apud illos Præfecturam. Adſunt Noradinus alter, tum ex ſtirpe Gereya, ſex aut ſeptem Sultani, præter innumeros Murzas, ac ſub varijs vocabulis diverſos agminum Præfectos. Itaque cùm non levem excurſum conquirendis tantùm prædis, venire, perfunctorium conſtaret, quandoquidem grandius aulæ Hani vexillum tricorne explicatum conſpicitur, & eundem Galgam tria millia Ianizarorum, cum 12 campeſtribus machinis, inuſitatã anteactis bellis ſupellectilem ſubminiſtrante Turcâ ſequatur.

Turcæ Scythis juncti in Podoliã irruunt.

Inſuper conſequitur expeditionis ſocius DOROSZ omnibus, qui fuerunt unquam, malis pejor, viginti quatuor millia Coſacorum Barbaris jungens, & non excutere jugum dominatûs, ſed mutare dominum tanquam priore mitiorem cupere videri poteſt, animo, quàm prudentiâ, majore.

Doroſz Coſacorũ Dux.

Tartaros levior retentorum donariorum prætextus, quàm eandem ob civiles motus omiſſam largitionem, tanquam gens avariſſima repetit, ita ubi ſpei, aut lucri aliquid circumſpiciunt, Tartari non unà contenti manu plures movent.

Coſacos autem impellit capitale in nos odium, quibus vel ipſis perire volupe eſt, modò priùs diſcrimine Polono vindictam exſaturent. Iam primum armorum experimentum cum Scythis fuit, apud Narajovum, ubi à locatis cohortibus Roſcizicij ac Białoglowski expulſores illorum diſjecti ſunt, & inter complures captos inſignior aliquis occubuit, qui rupto fræno continere eqvum non valens, in terram excuſſus collũ fregit.

Experimentum cum Scythis

Ingruere interim apud Podhaycios vis major Exercitui ſcribitur, miranturque Scythæ, utrum miles Polonus ab oppido, an oppidum à milite propugnaretur.

Precamur DEUM, & ubique, crederem, idem fiet, ut tantam potentiam dexterâ ſuâ omnipotenti conterat, quipe in uno oppido aleam prælij tota Patria expectat, in adverſis proſperiora ſperando, multa enim inſolita præter opinionem eveniunt.

EIDEM

A. C. 1667

V.

EIDEM IDEM die 22 Octobris Cracoviâ

Caſis Scythis, & Tauricâ devaſtatâ pax concluditur.

ETiamſi parata omnia ad iter arripiendum, & proſequendum habuerim, libens tamen vel ideo manſi, ut cum bonis novis ex Ruſſia hinc abire queam; menſura lætitiæ de magnitudine Nuntij, & tantùm debet eſſe animi gaudium, quanta conſideratio rei. Copioſa ſatis eſt relatio eorum, quæ ſunt acta à Duce noſtro SOBIESCIO, quæ Veſpaſianus KOCHOWSKI in compendium redegit, nihil de neceſſarijs omittendo, nihil de ſuperfluis, & quæ non faciunt ad rem memorando, & ego vix non de verbo ad verbum tibi.

Scis jam bene Pater dilectiſſime, quòd SOBIESCIUS in uno oppido Podhayce Patriam ſervaturus, aleam prælij de ſumma rerum jaci, tam dexterè, & circumſpectè contendebat, ut in rem ſuam duceret, prout primi congreſsûs experimenta provenirent, eò & finem belli inclinaturum, modò ſe pari animo ingruentibus inimicis objiceret & delibato prælio prout conduceret, vel proſequeretur cœptum, vel tutus à tergo inſtitueret ex beneplacito receſſum. Aderant in conſortium operis Stanislaus Jabłonowski Palatinus Ruſſiæ, vir, neſcio, utilior in caſtris, an melior in toga? multi ex veteranis cohortium Præfectis, quos omnes veteribus laureis, ac facinoribus inclytos jam Patriæ ſalus, jam dulcis alacritas ad ardua quæque inflammabat. Ferocia Barbarorum ita erat parata, ut paucam manum noſtrorum primo impetu obterendam ſpe devoraret, niſi tentatum dentibus ferrum haud quaquam arrodi poſſe duritiem metalli monſtraret. Non defraudandos meritâ gloriâ, credo illos, qui ſtrenuam operam, & fortitudinem Patriæ litârunt. Alexander POLANOWSKI, quem ſcis anterioribus bellis laudatiſſimæ ſemper fuiſſe dexteritatis, promoto gradu ingruenti hoſti ſigna oppoſuit, quamvis mox multitudine obrutus erat. Vladislaus WILCZKOWSKI dexterum aciei cornu tuebatur, obiacentia pomeria, & in illis locatos cum familijs agreſtes obtegebat. Palatinus Ruſſiæ medium aciei tenebat SOBIESCIO faciente omnia ad omne prælij momentum, qui poſtquam aliquot campeſtribus machinis admodum commodè locatis tertiâ jam exploſione Scythas ex iſtis telis conturbari advertit, legionem pedeſtrem ſubmittit, quæ inter cumulos proximos aggeſto ceſpite propugnaculum moliretur, quo & machinarum tutior exploſio eſſet, & commodius Scythæ arcerentur, qui numero quidem prævalebant, ſed virtute noſtri. In ambiguo lancem victoriæ ſuſpenderat fortuna, cum lixarum turba, etiam è pagis conglobati agreſtes, quo quiſque telo potuit, ſed magis incurſu & clamoribus jam intra ſepimenta illatos Scythas repulerunt, qui campum deſeruerunt, & latam planitiem, denſis cadaveribus ſtratam viderunt, quæ illis pertinaciter ex arena ſubducere mos eſt. In proximum ergo campum comportata ſubjecto tugurijs igne ſepulturæ loco cremârunt. Et hæc erat prima dies, ſub finem cujus noſtri, receptui ſigno dato, in caſtra receſſerunt. Scytharum aliquot millia, noſtrorum quadringenti deſiderabantur.

Conflictus cũ Scythis

Eo armorum præludio increvêre noſtris animi, remiſerunt de calore Barbari identidem circumcurſantes, & veteres notos ſibi confratres more ſuo ad colloquium evocabant, cujus à Duce negata copia. Ultra binas hebdomadas circumcluſa caſtra tenuêre, ſi quæ agmina in câpum prodirent, continuis aſſultibus impetendo; à noſtris viciſſim reciprocâ

*A.C.*1667 ciprocâ vi rejecti de die in diem irremiſſâ luctâ, pertinaciſſimè utrique depugnabant.

Diſſidentes in Ukraina Doroſz & Sirko

Interim per Ukrainam plebs, ne tunc quidem inter ſe conveniens, dum altera pars DOROSZENKONI pro Turca adhæret; altera SIRKONEM contra Scythas bifariam diviſis animis ſequebatur, quorum prior in patriam rebellis, & jam tunc res novandi cupidus, irruptionis Scytharum in Poloniam ſocius adeſt, alter capitali aliquo à Barbaris diffidens odio, in perniciem gentis inimicæ ferrum inceſſanter exacuebat. Ei tunc non incommoda occaſio illuxiſſe viſa, quando & gravis æmulus DOROSZ, ac Barbarorum fautor abeſſet, & evolutis in Poloniam Scythis, nullo propè negotio Crymæa invadi, ac ex gente prædatrice faciles manubiæ ſecurè abigi poſſent. Itaque convocatis Sirko popularibus, ijs præſertim qui ad ripas fluminum gentes, pyraticâ gaudent, expeditionem perſvadet in Roxolani nominis hoſtes, ac ubi in Szawranenſibus campis collectam multitudinem ad viginti millia recenſuit, ad ſtrenuè obeundam incurſionem hortatur, ſpolia, manubias, aliaque promittit, gloriam inſuper, quæ ſemper primo loco apud fortes viros reponitur. Addebat (quod in manuſcripto videtur) non uſque ego Lechis faveo (ait) ut ſalvos, & incolumes velim, graves nobis Dominos, & perniquos partæ libertatis oppreſſores, ex duobus tamen malis minus eligo, & eum ſatius hoſtis loco habendum cenſeo, qui vitam cum ſangvine aufert, quàm qui rem cum pulviſculo. Iam verò lares Ukrainæ & penates noſtri continuâ flammâ relucent ignem ſubjicientibus Scythis, iſti pignoribus noſtris replent ergaſtula, iſti cataſtas Roxolanis inſtruunt mancipijs, uxores cum parvis liberis in ſervitutem abducunt, poſtquam gens Barbara virorum jugulos, totâ, qua latè patet Ukraina ferro demeſſuerit. In his dimicare honeſtum, in hos Chriſtianitatis prædones ferrum ſtringere æqvum puto, vel, ſi larium, aut pignorum cura non movet adeo, at ſaltem pro aris, & vindicando DEI veri cultu, quem profani iſti adeo perditum eunt, ut crebriora per deſertam Arabiam diverſoria, quàm per latè patentem Roxolaniam faciendis ſacris delubra conſpiciantur, ſequerentur igitur ſe in Tauricam prodromum defenſore vacuam, ac invadendi obnoxiam; Si modò viri ſunt, & opportunitate temporis in juſtam ultionem utuntur.

Sirko Crymæam vult invadere

Febri correptus Iwaſzkum ſui loco mittit

Neque ſegnior in opere Dux, quàm in ſvadendo fuiſſet, niſi ex immodici ſolis ardore graviſſimâ febri correptus, ac in Inſulas Zaporoſianas deportatus ipſe Iwaſzkum veteranum Centurionem loco ſui ablegaret, qui ſuſcipiendam aggrediendæ Tauricæ defenſionem proſequeretur. Nec fefellit opinionem mittentis Iwaſzko, ubi opus, cautus, ubi neceſſe, audax, ac in Tauricam celerrimè ingruens, uti omni deſtitutam propugnatore, direptioni patentem invenit, ita cædibus, & extremâ vaſtitate facilè conturbavit, talionem acceptarum ab ea gente per Ukrainam injuriarum exſolvendo.

Hic Tauricã depopulatur

Nulli ætati, nulli ſexui parcitum, ferrum viventibus, flamma tugurijs injecta, promiſcuis in mortales cædibus, abigeatu in armenta, hoſtilitate in penates impunè graſſante. Perecopum arcem, ex Sclavonico idiomate locum quaſi transfoſſum (veteribus Dromon Achillis dictum) quòd unâ parte Ponti Euxini fluctibus, alterâ Mæotide palude pulſatur, exili præſidio munitam invadunt, ac incendunt, tantâque conſternatione Cherſoneſum, qua latet patet, Tauricam implent, ut incolatus cædi reſiduus in maritima undique, aut invios ſaltus profugeret, imò Hanus ipſe deſerto Baccesaraio ſolito reſidentiæ ſuæ loco, cum gregibus pellicum, & exoletis in remotam Colchydem profugeret. Sed ortus ille

A.C.1667

le'è ſtipula ignis, facilè deflagravit, ac umbratilis belli ſcena velut in ſomnio tranſacta perfunctoriè deſijt. Non enim fert longa bella plebs ad aratrum nata. Ita Coſaci ſat præſtitiſſe rati, quia terruerant, ac conſummatam arbitrati victoriam, ubi luculentam ex ſpoliorum Europæ receptaculo prædam egiſſent, protinus ad ſua ſe recipiebant. Sanè veriti, ne ſub regreſſum ex Polonia Scytharum, prædâ onuſti in Sultan Galgam inciderent, vel ne is idem ob vaſtatas Tauricæ oras, irritatus, illatam injuriam in Ukraina ſimili menſurâ rependeret. Quæ ubi apud Podhayce cognita, non minùs Scythæ in reditum intenti, quò invaſis penatibus conſulerent, fremebant, verùm & in Coſacos, quos nunquam ſibi fidos, & præſentis injuriæ conſcios crederent, vehementiùs inſurgebant, eorum primores (etſi alieno facinore nequaquam iſtis imputabili) ferociter admodùm & contumelioſe tractantes, unde diſcriminoſæ ſocietati diffidens Doroſſius, identid..ı per arcanos Nuntios Ducem Polonum conveniebat, tam de ſucceſſu Iwaſzkonis ın vaſtanda Taurica referendo, quàm pollieitâ fide devinciens, ut tempeſtivè aſylum ſuſpectâ barbarorum amicitiâ perſtrueret. Patuit etiam conturbatos Scythas multum de priſtino fervore in adoriendis caſtris Polonis remittere. Imò in eo rerum ſtatu propoſitionem pacis deſiderare videbatur Scytha, vel belli jam pertæſus, vel ſucceſsûs diffidentiâ, cùm & hic ultra decem millia ſuorum diverſi conflictus jam abſumpſiſſent, & nuper à Sielnicio haud longè BRZEZANY mille quingentorum agmen diſperſum eſſet, compluribus captis. Proinde requirente de paee Galgâ præmittitur Roſzczyc velitum Ductor, moris ipſe Scythici gnarus, ut confratres ex ea gente ſuos ſalutando intelligeret, quid animi Scytharum Primoribus in terminandum reſumptione amicitiæ bellum, ineſſet? a quibus gratè acceptus deprehenderat, in abitum propenſos Scythas haud obſcurè monſtrare dolorem, ex vaſtata, quaqua verſus Crimæa, dum ipſi impertinenter alienis ditionibus arma inferunt. Nec Galga, in quo aluit belli amor impatientiam pacis, omiſit, velut civilitati tribuendo per ſubmiſſum familiarem de ſanitate Mareſchalci ſciſcitari, & an placeret veteris amicitiæ reſumptio? ſine ambagibus ingerendo. Propoſitio ea oſcitanter primâ ſpecie accepta, velut à deliberantibus, an pacıſci expediret? pro licitantium indole, ut emenda vituperent, etiam hic flagrantiſſimè cupita, cum faſtidio quaſi admittentium. Sed prudentiæ erat cum feſtinantibus cunctari, Scythasque quos hac mutatione Coſacorum non mediocris metus cœperat, attritis ob pabuli inopiam equis, detinere diutiùs, ut longiore morâ ad agendas prædas prorſus inepti redderentur. Ergo cœptum die 16ta Octobris colloquium, quatuor à parte Scytharum Murzis in opus delegatis; eodem numero noſtris venientibus, Stanislao JABŁONOWSKI Palatino Ruſſiæ, Vladislao WILCZKOWSKI Viſnenſi Præfecto; Alexandro POLANOWSKI & Hieronymo KUROPATNICKI Subdapifero Podoliæ. Tandem poſt continuatam per tres hebdomadas, cum numeroſiſſimo hoſte luctam, vel quadrihorario colloquio, in eas veteris amicitiæ leges noſtri cum illis convenerunt, Ita prudente Duce & conſiliarijs credentibus, quòd terga dare volenti hoſti totum iter aureis pontibus conſterni deberet.

Vaſtatio Tauricæ Scythas turbat

Tractatus pacis

Primo loco teſtabatur Sultan Galga nequaquam ſe hoſtili animo in ditiones Regis Poloniæ veniſſe, ſed potiùs, ut ante coalitam cum gente Polona inſtauraret amicitiam, juxta nupera Pacta cum Iſlan Gierey, Hano Crimenſi inita; quæ eadem nunc & ſemper manutenenda ſpondet, nomine Adil Gierey Cuiban Soltan moderni Hani, ac Jurejuran-

*A.C.*1667 do firmanda promittit. Quidquid interim inter utraſque gentes hoſtilitatis intervenit, perpetuâ oblivione ſepeliendum fore. Quove ſimili armorum colliſioni occurratur in futurum, omnes oſtenſas, controverſias, ac inter utramque gentem diſſidiorum occaſiones penitus abolendo, nequaquam alterutris bellum inferre licebit, niſi priùs pro illatis injurijs amicè expoſtuletur. Hoc præcipuè, & ſacroſanctè Sultan Galga Hani nomine ſpondet, omnes amicos Sacræ Regiæ Majeſtatis, Regnique Poloniæ pro amicis ſuis habitum iri, etiam hoſtes eorum pro hoſtibus ſibi futuros. Viciſſim honorarium æs, quod à Republica ſub nomine ſtipendiorum pro exhibitis auxilijs Hano Crimenſi largiri ſolet, reddendû, & enumerandum fore, Illuſtriſſimus Mareſchalcus promittit. Incurſiones Scytharum in ditiones Regni, ſeverè cohibebuntur, imò verò Budziacenſes, Białogrodnenſes, Nohaycios inſolentes, pacis & dominiorû Reipublicæ turbatores, ſub fræno tenendos Sultanus declarat, ne ditionibus Regni nocere poſſint. Coſacos, ac plebem Ukrainenſem hactenus refractariam, ad interpoſitionem Hani Crimenſis, recipiet in gratiam & favorem Sacra Regia Majeſtas Poloniarum, iiſque pacandis Commiſſionem concedet. In ſignum firmioris, & in ævum duraturæ amicitiæ promittit Sultan Galga ſe apud Hanum effecturum, ut omnes captivi Poloni anteactis bellis intercepti (ſpecifice Machovius) in libertatem aſſerantur. Idem benevolentiæ præſtiturus Rex Sereniſſimus Scythis per Poloniam in detentione exiſtentibus. Inſuper aſſecurat, & fidem ſuam interponit Soltanus, dum finibus Regni Scythæ excedent, nequaquam per excurſiones oris Poloniæ nocituros; imò omnes prædas, & abigeatus inhibendos; qui ſecus faxint, armis coercendos permittit. Quæ tranſacta, & ab utrinque manutenenda, ob majorem fidem jurejurando firmantur. Datum ad Podhaycios in campis die 6ta Octobris anno 1667 Autographum nominibus, & ſigillis ſignatum erat, Syrim Gierey Galga, Ordarum Crimenſium Soltanus; Alib Gierey Muradyn Soltanus; Szafeld Gierey Soltan; Moniac Gierey Soltan &c. &c. Karaſz Aga; Attalyk Szerymbi Murza; Achiz Murza; Saczby Murza; Mechmet Emir Murza.

Cõditiones pacis

Coſaci reconciliantur Mediatore Galga

Coſaci dolentes, ſciendo quid acciderit, timentes, quod poſſet accidere, in partem tranſactionis ſeriùs adſuêre intenti magis præmuniendis caſtris, quibus ſe in ſocios tuerentur, quàm diſceptandis conditionibus, quibus Polonis conciliarentur. Hinc tribuni illorum à colloquio ſegregati, de induſtria agentes, interpretem non niſi ſubmiſerant ſciſcitatum, ecquid rei inter partes ageretur, ita intenti cogitare, quid facerent, ut obliviſcerentur penitus, quid feciſſent. Patuit tamen Galgam palliata odia altiùs condere, vel quòd nemo alienam iniquitatem portare debeat, vel quòd lædere armatos intutum videretur, ultima ſiquidem neceſſitas in rabiem vertit, atque eos plerumque, qui de vita deſperant, ex timidis longè fortiſſimos facit. Inſuper exiſtimationi ſuæ haud conducibile credidit, ſi in belli ſocios inſurgeret. Ergo velut ſeriò rem illorum acturus per Achiz Murzam expoſtulavit, ut & Coſaci ſimul ad debitum Reipublicæ obſequium medijs pacatis reducerentur. Non abnuêre noſtri (caſus emergentes nova amant cõnſilia) poſtulatum, qui majora conceſſiſſent, ſcriptæque Rebellibus leges, quibus ſtabile Regno appromitterent obſequium, ac fidem, vel ipſo Galga paciſcendi arbitro, & mediatore. Inſerere viſum ad memoriam fluxæ, & inſtabilis fidei, renovatâ in conſpectu fide (quam utinam non frangant) quo momento dabant, cum eorum animus ac fides, nihil habeat conſtantiæ, ni-

ſi in hoc, quòd promiſſam fidem nunquam ſervare didicerint. Cùm liquidò pateret Petri DOROSSENKO protunc Exercitûs Zaporoviani Coſacorum Ductoris, realis ſubmiſſio, & humilitate congruâ permiſſum, ut ſepoſitis armis Regem Sereniſſimum deprecaretur, totamque ſibi, & popularibus Coſacis reconciliaret Rempublicam. Igitur deſiderio ſupplicis ſatisfacturus Mareſchalcus SOBIESCIUS, id reconciliandi negotium in ſe recipit, procuraturus (DEO dante) in comitijs Generalibus Sacræ Regiæ Majeſtatis gratiam, & erratis Amneſtiam, ubi meliori fide præteritam culpam eluerint Coſaci, totaliter renuntiantes quibuſvis externorum Principum protectionibus, & ditiones tam Regias, quàm nobilium effectivè reſtituerint Poſſeſſoribus antiquis &c. &c. Etiam pro dignoſcendis prætenſionibus illorum alteram Commiſſionem apud Rempublicam impetrabilem fore promittit. Querelas in Colonellum Stachurſki Præſidio Bialocierkiewſcenſi impoſitum, cùm eum parte inauditâ condemnare non liceat, ſeriò ſupremus Generalis commonefaciet, ut ad diem dictam in judicio compareat, ſuper objectis reſponſurus. Idem exercitûs Zaporoſcenſis ad futura Comitia Varſaviam Internuntios ſuos ablegabit fide & obſequio erga Rempublicam teſtandis. Præſidium Bialocierkwie Mareſchallus partiendum, aut minuendum fore declarat, in ſubminiſtrandis commeatibus, & alimonia pro milite Polono non adeo gravatos ſe incolæ querantur. Immunitas omnis, & delubris Roxolanis, & DEO ſacratis perſonis, inviolabilis manebit, Tribuno PAWOŁOCENSI res ablatæ ſine mora reſtituentur, etiam omnibus injuriatis juſtitia per Commiſſarios adminiſtrabitur. Quæ omnia in vim perpetuæ, ac irrevocabilis legis manutenenda partes ſuſcipiunt. Actum ut ſupra die 19na Octobris Anno 1667, Subſcripta ea à ſupremo Mareſchalco ejus Pacti fidejuſſore parte ab altera à Petro DOROSZ Coſacorum Præfecto, alijſque Tribunis, Aſſawatis, Attamanis, Centurionibus &c. &c. *A.C.1667* *Promiſſa Coſacis*

Nec in adornando abitu mora, Scythis accelerantibus iter, abibant enim abſque fortitudine ante faciem ſubſequentis, cunctante Polono, donec per iterata edicta plebs admoneretur, ne imagine pacis deluſa magis periclitaretur, imò verò ad munitiora ſubductis pignoribus ſibi conſuleret. Sic dirempto bello, & jam in ſtipulatum deductâ pactione, cùm à Galga adſunt 4tuor Murzæ, qui caſtrenſi epulo à Mareſchalco accepti, ſolicitè urgent, ut pactis ſinceriùs in effectum deducendis per datos obſides ab utrinque caveretur. Id Zborovienſi, & Zwanecenſi fœdere præſtitum memorabant, & poſterius pluries pro amicitiæ ſtabilimento uſurpatum, etiam nunc enixè Sultanum depoſcere. Sed refugiebant noſtri probroſam novitatem, ad quid enim in teſtimonium tranſactorum ſupremum Numen vocare opus eſſet? ſi in exequendi pacti pignus, homines ingenuos dari expoſcerent? Ad hæc ſi juramentum de toto, & ſemper obligat partes, cur vadimonium ad præſtanda promiſſa requiretur? quæ eadem dato mortis obſidum caſu, aut elapſis iſtis vix obſervabilia forent. Sed evicit mordicus flagitantium Barbarorum importunitas, cui facilè noſtrorum ſeu ingenuitas, ſeu neceſſitas ceſſit, ne, dum perperam requiſita negamus, vel eo nomine ſuſpicarentur velut promiſſa non ſervaturos. De mittendis iſtis in Tauricam obſidibus, ambiguum fuit, qui mitterentur: flagitante Sołtano Wilczkovium, & Polanovium ſibi tam crebrioribus conflictibus, quàm nupero tractatu notiores. Sed iſtis vicariâ legionum Præfecturâ excuſatis; Nicolaus ZŁOTNICKI loricatæ cohortis LUBOMIRSCII Pereaſlavienſis *Scythae obſides petunt*

A.C. 1667 vienſis Præfecti optio, ac Adamus LYCHOWSKI ex haſtata Ducis cohorte Commilito, longinqui itineris, ac ſubeundi pro Patria vadimonij onus ſuſcepêre, eoque nomine à Mareſchalco requiſiti; haud ſe refugere viam dixerunt, qui vitam uſibus Patriæ impendendam devoviſſent. Etiam Scythæ geminos è ſuis adduxerant, velut reciproco pignore pignus permutaturi, & promiſſorum ſervandorum Fide-juſſores exhibituri: aſt nihil conducere ea reciprocatio viſa, plus candoris, & generoſitatis monſtrante Polono, qui majorem pactis fidem habet, quàm obſidib9. Itaque intra biduum collectis ſarcinis, numeroſa illa Scytharum colluvies Podhayecenſibus campis abſceſſit, & obſtipatà cervice ſe toto corporis niſu ad aſpectum armorum vertunt: ſic iſti prædas circumſpicientes anheli abibant, tam à ſuis, ne ditionibus Regni nocerent, coerciti, quàm à noſtris ob circumcluſos undique paſſus in digreſſu ad modeſtiam armis revocati. Ita dextera Domini fecit virtutem, & brachium ejus auxiliatum eſt nobis, & cognoſcent omnes, quòd bonum eſt ſperare in Domino

Datur Zlotnicki & Lychowski

Poloni non acceptant obſides à Scythis

Diſceſſu hoſtium dum Scythæ in Tauricam, Coſaci, qui quò venerant expeditiores ad pugnam, eò leviores in Ukrainam remeârunt, &, quamvis ultrò abibant, pelli, fugarique videbantur, ſummo terrore liberata Polonia tunc vel maximè exanthlati periculi magnitudinem introſpexit, ubi reddita ſibi, cùm hoſtem non amplius videret, ſigna tantùm hoſtilitatis, & horrendam atrociſſimi belli imaginem recognoſcebat, ubique proſtabant barbaræ feritatis veſtigia, quaſi non primum ſentiremus damna, niſi poſtquam acceperimus, & inundationem hanc priùs paſſi ſunt multi, quàm præviderent, populoſa mancipia, igne deleta templa, per oppida, etiam murata procerum Palatia, quia flammis deleri non poſſent, ſolo æquata, vicatim cadavera mortalium in cumulos aggeſta, quos ſub primum adventum prævenientes Scythæ mactaverant; adhuc dum inſepulta jacebant, ubique vaſtitas, & abominabilis deſolatio, ac vel eo ſolo magis dolenda jactura, dum triſtem patratæ ſolitudinis imaginem, ægrè coalita pax, imò haud diu duratura ex impari compenſaret. Equidem ſingulari numinis favore ſervatam Rempublicam, ipsâque fatente invidiâ humanæ poſt DEUM prudentiæ adminiculo ſublevatam conſtitit; novâ conſervationis methodo tunc reperta, nihil in totum fortunæ permittere, capiti, quæ potior corporis pars, ante omnia conſulendo, agros direptionibus indefenſos relinquere, bene quippe emitur publica felicitas paucorum incommodis; ut in uno oppido Patria ſervaretur, diſpertiri copias, ut ita non imminutæ ſed auctæ vires pluribus locis hoſtem appeterent, licentiam hoſtium pati, ut ſervarentur agri, aperire Regni penetralia, ut occluderetur introitus; inſidere fortalitia, ut fortior ſub umbone miles decertaret; in longinqua abducere hoſtem, ne viſceribus Poloniæ noceret, denique evidenti documento huc res promovere conſilijs, quominus Scytha acceptâ domi plagâ, quàm foris inferebat, inglorio receſſu hoc tantùm lucrifaceret, ut, qui veniens hoſtem ſe Poloniæ jactaverat, revertens amicum vocari contenderet, debitâ jure meritiſſimo ex ſervata Patria belli Duci lauru, qui tempore tam dubio, tali in diſcrimine rerum, ſemet tantis obtulit periculis, conſilia mirabili maturitate proprijs, non alienis cogitationibus exquiſita, elaborata directaque executus, quem magna ſemper præcedebat fama, ſed major inventus eſt, cujus grata poſteritas memoriam circumferet, nam tota Patria in una civitate ſalvata eſt, in uno Mithridate tot hoſtes ſuſperati. Unde clariſſimis Imperatoribus

ribus æquiparatus, gloriâ verè Pater Patriæ, protector Regni vocandus, cùm inutiliter ageret, qui hanc actionem, communi omnium judicio, & tam proſpero eventu approbatam, vellet arguere, & niſi illi maledicant ei, qui maledicunt diei. *A. C. 1667*

Deprecor, quòd longior fuerim, & epiſtolæ modum provocante materiâ exceſſerim, quæ non debet ſiniſtram manum legentis implere.

Memor fui mandati tui, adivi Bibliothecam Academiæ Cracovienſi, legi deſignatum à te manuſcriptum, deſcribi feci relationem victoriæ de Scythis, eamque tibi, ac per te alijs hic adnecto.

DESCRIPTIO VICTORIÆ
De Tartaris anno domini 1512. die S. Vitalis ad oppidum Viſniovice partæ.

Magnifico Dno. Chriſtophoro de Szidlovice Caſtellano Sandomirienſi & Regni Poloniæ vice-Cancellario patrono ſuo Andreas Critius.

CONſtitueram jam pridem mecum vitam & res geſtas Divi Principis noſtri Sigiſmundi Regis ſcribere, cùm præter admirabiles animi & corporis ipſius dotes, tum ob illuſtratam imperio & exemplo ipſius „Regni totius in ſpendore, moribus, & fortuna faciem, & ſtatum uni- „verſum. Sed quia res hæc pacatam mentem vacuúmque curis animum „requirit, qui mihi tot negotiis & ſollicitudinibus expoſito contingere non po- „teſt, cuncta ipſius acta commentariolis meis notans, ad venturos ali- „quando quietiores dies ſuſpendebam. Poſteaquam tamen victoriam hanc „de Scythis nuper partam, conſcribi à me voluiſtis, ne tibi ea in re minus „obediens viderer, quàm in cæteris omnibus, qui vel minimo nutui tuo „parere ſoleo, ipſam ſucceſſivis quibuſdam horis, & tumultuario calamo „perſtrinxi. Quanquam neſcius non ſum futuros quoſdam, qui ut alias „res, actuſque meos, ſic & hunc libellum hirceis oculis, criticâque linguâ „notabunt, quia tamen & talibus maximi quique Scriptores immunes eſſe „non potuerunt, ego etiam minimus id æquo feram animo, dummodo „ſoli tibi, cui hæc ſcripſi placere videar, cujus virtus, gravitas, cultus, & rerũ „omnium ſplendor non in Patria modò, ſed in exteris quoque Regnis ce- „leberrimus eſt, & à quo antehac ſumma cum laude Regia hæc aula gu- „bernata eſt, ita & nunc illuſtratur, ſatis præmij, ſatis laudis me conſe- „cuturum putabo, vale præſidium meum.

„Qui res nationum, & populorum geſta memoriæ prodiderunt, Scy- „thas & generis antiquitate præſtantes, & belli ſtudiis ſemper aſperrimos „fuiſſe teſtantur. Quippe eùm ſæpe univerſam Aſiam ditionis ſuæ feciſ- „ſent, cùm Darium & Cyrum potentiſſimos Reges, copiaſque Alexandri „Macedonis fudiſſent, Romanorum vidiſſent, non ſenſiſſent arma, alte- „rius tamen nunquam paruerunt imperio. Mortales ſiquidem immanes, „& ab humano victu prorſus alieni, quibus nec urbes, nec ſedes certæ „aut cultus agrorum eſt, ſed vaſtæ camporum ſolitudines, per quas aſſi- „duè vagantes, non æſtu, non frigore, non ullis denique incommodis „ſeu tempeſtatibus domantur. Rectè Aritheas olim ad Philippum ſcribens: „Tu, inquit, Macedonibus, qui bella gerere didicerunt, imperas, at ego „Scythis, qui cum fame & ſiti pugnare poſſunt. Quid quod, omnis enim „voluptas in armis, & opes in rapinis conſiſtunt. Felices illos putant, qui „bello occumbunt, infelices, & inglorios, qui domi moriuntur. Imperia „autem illorum quæ ipſi Ordas vocant, ſeptem eſſe traduntur, ſingula „autem adeo ampla, & potentia, ut pleraque (maximè hoc Tauricanũ „vicinius, agriculturaque, ob hoc & aliis humanis exercitiis cultius) ſu- *Scytharum deſcriptio*

A.C. 1667 ,pra centum millia bellatorum contineant, ad arcendum verò tam inſtan-,tem, & numeroſum hoſtem his præſertim Regnis, quæ paucis naturæ ,præſidiis munita, latè undiq; patent, non muris aut vallis, uſq; adeo ,opus eſt, quàm aſſiduâ quadam militum vi, & excubiis, ſiquidem cùm ,remiſſiorem eſſe cuſtodiam animadvertit, mox vel in Ruſſiam, vel in ,Lithvaniam irrumpit, arces, & quæquè mœnia præterit, villas tantum-,modo incendit & depopulatur, coactiſque armentis & incolis, eâdem quâ ,progreditur celeritate, rurſus erumpit. Nulla cum eo fides, nullum juſ-,jurandum firmari poteſt. Penuria rerum ipſum ad rapinas, & rabies ad ,neces & incendia ſtimulat.

,Quo fit, ut inclytus Poloniæ Rex & Magnus Dux Lithvaniæ ſemper ,oculos in ſtatione, ſemper tum milites in finibus, tum exploratores in ,campis habere, & æs immenſum effundere cogatur. Fiunt præterea & ,generales belli expeditiones, fiunt vectigalia & tributa tam ingentia, quàm ,neceſſaria propter Reip. incolumitatem. Alij vicini qui poſt terga noſtra ,ſecurè degunt, non modo nos in tantis non adjuvant ærumnis, ſed nõ-,nulla etiam diſcrimina & caſus noſtros optant, & procurant. Quamobrẽ ,ſpectata quidem eſt hæc & verè Chriſtiana Principum noſtrorum virtus, ,qui hac humanitate non permoventur, ſeſeq; adeo opponunt, ut ea, quæ ,Regna ipſorum patiuntur, penitiores Chriſtianorum partes non ampli-,us experiantur; olim enim per pluralitatem Ducum, & Regni ſcipionem ,commodè illis reſiſti non poterat, quantas penetratâ vi ſummâ Poloniâ ter-,ris alijs clades intulerunt, facilè vel ex hoc conijci poteſt, quòd in Hun-,garia, ut de alijs taceam, triennium egerunt, & pro libidine ſua debac-,chati ad plagas proprias incolumes redierunt. Enim verò ſi quis hæc, & ,alia paulò altius acta repetere voluerit, ſi non modo tantam Scytharum ,molem, quæ cervicibus noſtris ſemper imminet, ſed aliorum quoq; Ca-,tholicæ fidei hoſtium impetus rectè penſaverit, quantum de re Chriſtiana ,Polona Gens mereatur, cuivis fidem, robur & dexteritatem cùm alijs ,plurimis, tum hac certè victoriâ, quam ſcribere ſum orſus, intueri licet.

,Anno igitur à Nativitate Chriſti XII. ſupra mille & quingentos Sigiſ-,mundus Poloniæ Rex invictus peracta clariſſimæ conjugis ſuæ Barbaræ ,fauſta & toto orbe celeberrima coronatione cœpit unà cum Pontificibus, ,& Proceribus Regni, qui tum aderant, conſilium agere, quo pacto Tar-,taris, qui per exploratores propè fines deliteſcere, & vere ipſo cum gra-,mina primum ſuccreverint, incurſionẽ facturi, eâq; jã parare nunciabantur, ,reſiſtendum foret. Et quia viſum non erat contra hoſtem hunc ſemper ,imminentem & fugacem univerſam excitare Nobilitatem, decernitur, ut ,mercenarius miles conducatur, ad quem ſcribendum Leopoli dies ſexta ,nonarum Maij deputatur. Solvitur interea conventus, & ſacris purgan-,diſq; animis (erat enim quadrageſimæ tempus) incumbitur.

,At hi Scythæ, qui per exploratores denuntiati fuerunt, tres hujus ,Taurici Imperatoris nepotes erant, qui cum viginti ſuorum electorum ,millibus ad ferendum Zelimo Imperatoris Turcarum filio ſuppetias adver-,ſus patrem prodierant. Vbi inter illos concordia inita, & ipſis opera re-,nuntiata fuit, fervore juventutis ſimul ac prædæ cupiditate ſuccenſi, ſe ſub ,nigra ſylva, ut noſtri eam vocant, paulò ultra Podoliam continuerant, ,atque inde commoditatem huc inſiliendi captabant. Abſolutis verò Paſ-,chatis ſacratiſſimis ſolemnibus circiter Idus April. furtim & citius ſolitò ,per fines illabuntur, caſtraque inter Leopolim & Busko metantur, ex qui-,bus mox undiquè more ſuo ſemper turmas, veluti lupi quidam rapidi, ,diffundunt. Heu quis faciem tunc terræ illius, aut verbis exprimere, aut ,lachrymis deplorare poſſit? cremantur interim villæ, opeſque paſſim di-

ripiun-

,ripiuntur, pecora & armenta abiguntur, templa DEI immortalis pro- A.C.1667
,fanantur, homines divinis ipſis occupati ſexûs utriuſque, vinciuntur, &
,cæduntur, infantes ab uberibus matrum avelluntur, & cum ſenibus ceu
, viarum impedimenta ſternuntnr; Virgines palàm non ætatis, non pudo-
, ris ratione habitâ in conſpectu parentum, fratrum, & propinquorum vi-
, olantur, ſpectantibuſquè maritis uxores corrumpuntur, denique divina
, & humana omnia ſangvine, fletu, & mœrore implentur, quippe major
, huic hoſti, quàm cæteris bella colentibus impietas, major inhumanitas,
, ad hæc mores fædi & abominabiles, facieſque horrendæ, & verè Tarta-
,reæ, quas intueri ſolùm ſatis ſupplicij eſt, ne dum alia ab his nefanda
,pati. Dum hæc in Ruſſia geruntur, accurrunt quàm plures Cracoviam,
,qui cladem hanc Regi nunciant, urbẽ omnem ingenti luctu & dolore af-
,ficiunt. At ipſe ſapientiſſimus Rex ne minimùm quidem conſternatus,
, ſed ut ejus conſtantia eſt, ſpem optimam præſeferens vultu, quæcunquè
, opportuna tam ſubito & præſenti malo videbantur, ea omnia exequebatur.
, Primo enim per literas Patricios omnes Ruſſiæ propinquiores exhortatur,
, ut pro ſe quiſquè, eo, quo majore poſſit, comitatu Leoplim contendat,
, Dehinc aulicos ſuos levis armaturæ cum Nicolao de Camienece Palati-
, no & Capitaneo Cracovienſi, ſupremoque Exercituum Regni Imperato-
,re mittit,cujus ductu non multò ante Dacia,quam Valachi occuparunt, (in
,qua pridem tam magni & potentiſſimi principes partim diſpendium ſu-
,orum Exercituum, partim etiam interitum paſſi ſunt) ferro & igne va-
,ſtata eſt, & primores ejus prælio capti, Leopolimque adducti, detrimen-
, ta omnia, quæ Regno priùs intulerant, ad dependendum coacti fuerunt.
, Hic igitur Nicolaus quanquam ætate jam ingraveſcente & acri morbo
, affectus eſſet, pro magnitudine tamen animi ſui, & ſummo in Rempub.
,amore, nihilò moratus primò ædem D. Bernardi adiit, ibique pro Religione
,ſua DEO ſe, & Fratribꝰ illis cõmendans properè diſceſſit Interea tamen pri-
,uſquã ipſe Leopolim pervenit,nunciãtur Regi fauſta belli præludia,& capti-
,vi adducuntur. Hi enim nobiliſſimi Juvenes,qui ad ſtatum tempus,& locum
,confluebant, ipſi quos dixi turmatim diſcurrentes Tartaros, & eos ſem-
,per numero ſuperiores, ſternebant. Non defuerunt interim nuntij, qui
,hoſtem prævalidum eſſe,& rem celeriter agere noſtros verò & exiguos nu-
,mero, & quod celeritas hoſtis exigebat, tardiores eſſe referebant. Ita fit
,anxia quædam inter ſpem & metum expectatio, fiunt & crebræ per tem-
,pla ſupplicationes, fiunt ſacrificia DEO & Patronis Regni, in quibus Rex
,ipſe frequens aderat, frequentiſſima verò Sereniſſima conjunx, & incly-
,ta Soror ELISABETH Virgo, utraque omni virtutum genere inſignis, &
,virginea venuſtate conſpicua. Hæ itaque certatim divinis onmnibus adhæ-
,rentes DEUM precibus pro tuitione ſui populi fatigabant. Dici non po-
,teſt, quot per ipſam divam Reginam & aris obligationes, & pauperibus
,eleemoſynæ diſtributæ, miſſarumque ſolennia, quoties aliquod felix nun-
,tium adferebatur, toties & ipſa ad Venerabile S. Stanislai ſepulchrum ac-
,cedens, & in genua procumbens, gratias immortali DEO cum lachry-
,mis referebat.

,Adveniente autem Leopolim Cracovienſi Palatino, & pleriſque tum
,Proceribus, tum Patricijs Regni primum omnium ex captivis quæri cœ-
, ptum eſt de ſtatu & conditione rerum hoſtilium, & quamdiu manere
, hîc conſtituiſſent, à quibus hoc relatum erat, copias omnes, quæ prædan-
,di gratiâ ſparſæ fuerant, rurſus in caſtra redijſſe, atque è ſtativis cum
, præda univerſa, jam ad iter motas eſſe, ſentirique ſuos gentem hanc in ſe
,congregari, non credere verò poſſe, adeo repente tantam effici manum,
, quanta cum eis congredi audeat, ſubvereri tamen inſultus quoſpiam le-

ves,

A.C.1667 „ves, quorum cauſa cohortem non mediocrem poſt terga ſpeculari ſolere,
„certumque id eſſe, quòd qualiscunque vis eos adoriri voluerit, pugnam
„non detrectaturos. Quo accepto noſtri intelligentes, jam minimè moran-
„dum eſſe, proſequi hoſtem quam celeriùs, temporaque & loca pugnæ a-
„pta obſervare ſtatuunt. Non expectato igitur Spitkone ZAŁUSKI Succa-
„merario Ravenſi celebri Bellonæ Duce, & milite, nec Joanne TURO-
„WSKI claro Turcarum ſæpius debellatore, compluribusque alijs, qui ven-
„turi nunciabantur, die Sabbathi octavo Kalendas Majas Leopoli diſcedunt,
„progreſſique haud longè copias ordinare, & aciem inſtruere, quo ad in-
„vadendum hoſtem ſemper eſſent parati, cœperunt. Funduntur interim du-
„ctu Joannis de Pilcza ſtrenui admodùm juvenis hoſtium ducenti, captivi-
„que duo mox ad exercitum perducuntur, qui de ſuis per interpretes quæ-
„ſiti, coadunatos jam eſſe, recedereque, & quinque milliaribus abeſſe re-
„tulerunt.

„Venit inter hæc properè nuntius ad Cracovienſem Palatinum miſſus
„cum literis à Principe Conſtantino præclaro belli, præſertim Scythici, Im-
„peratore, cujus tot inſignia facta, tot victorias & merita in Remp. nemo
„ſatis laudare, vel enumerare poteſt. Qui cùm pridem apud Moſchos du-
„riſſimam annis novem paſſus eſſet captivitatem, & demum quantus ſit,
„cognitus eſſet, non modò ſponte manu miſſus, ſed in ſummo honore ha-
„bitus, & fortunis adeo donatus fuit, ut eunctis eorum Exercitibus præ-
„eſſet, quibus forti animo & dexteritate, fortunaque ductis, plurima de Scy-
„this trophæa retulit. Literæ autem Ducis hæc precario continebant. Ut
„ſi quis mentis eſſet vel animi congrediendi cum hoſtibus, illi quam primum
„ſignificaretur, ſe etiam tum è veſtigio agmine pro celeritate facto veni-
„re, hoſtemque adoriri velle. His à Proceribus lectis nuntius confeſtim
„alter mitti jubetur, Princepsque ipſe rogari, ut quantamcunque poſſet com-
„parare manum, operam faceret, adventumque acceleraret.

„Hoſtilis interea Exercitus ad dexteram verſus declinans procedebat,
„noſter verò recta proficiſcens ad lævam ipſius pervenit, atque ita uterq;
„lateribus tendens vix duobus interdum à ſe milliaribus conſiſtebat. Quar-
„tâ verò die conventum eſt circa caſtellum Wiſniovice cum Principe
„Conſtantino in comitatu mille & quingentorum tantùm Litvanorum e-
„quitum, ſed admodum ſtrenuorum atque ibi copijs ſimul conſiſtentibus,
„ſalutationeq; utrinque factâ conſilium mox initur, in quo licet ambo ſo-
„lertiſſimi Imperatores cæterique Duces ac primarij viri multitudinem ho-
„ſtilis Exercitus, ſuique paucitatem librantes, imparem longè pugnam
„judicabant. Scientes tamen victorias non numero plerumq; ſed virtute
„bellantium conſtare ſolere, ſuos verò non modò non ſubterfugere paſ-
„ſim omnes pugnam, ſed optare etiam inſuper, & efflagitare hoſtem,
„nocte proximâ inſequi, ac poſtridie, quæ fuit S. Vitalis illum aggredi ſta-
„tuunt. Factâ igitur mutuâ inter ſe conſultatione ſpeculatores utrinque
„ad perſcrutanda caſtra hoſtium, locumque ſtationis, ac intervallum viæ
„mittuntur, corpora tunc & equi curari, armaque ac cætera belli inſtru-
„menta apparari cœpta. Quæ omnia dum congruis animis, quâdamque
„pugnandi cupiditate perficiebantur, exploratores ad caſtra circa primam
„noctis vigiliam redeunt, ſtationemque hoſtilis Exercitûs, ſimulque loci,
„ac itineris ſpatium declarant. Datur mox abſque ſtrepitu profectionis ſi-
„gnum, perque noctem integram, quò priùs ad hoſtem perveniri poſſit,
„quàm è ſtativis caſtra moveret, feſtinatur. Relatum eſt ab his, qui tunc
„apud Scythas capti fuerant, majorem natu Imperatoris nepotem eam
„ipſam noctem totam cum primarijs pleriſque inſomnem duxiſſe, fauſtiſ-
„que ſucceſſum & incolumem cum præda immenſa reditum, compotatio-

,ne ſimul & ingluvie celebrâſſe, noſtri verò licet eundo minimè cuncta-
,rentur, quia tamen iter quatuor milliarium ſpatio, nocte præſertim exi-
,guâ conficiendum erat, ſe poſt ortum uſque ſolem hoſtibus exhibuerunt,
,etiam tum ipſos non paratos modò, ſed è ſtatione quoque paulò ad iter pro-
,fectos, invenerunt.

,Erat inter utrumq; exercitum collis quidam patulus & prominens,
,ſub cujus radice vallis limoſa, & lubrica difficilem quodam modo, &
,tardiorem noſtris tranſitum effecit. Ad hujus itaq; collis verticem cum
,perveniſſent, hoſtem ſylvæ, longè latèq; inhærentem per duo vix ſta-
,dia conſpicati eſſent, ordine ſubſiſtunt, oculiſque ipſius amplam impri-
,mis, ac formidabilem objiciunt aciem; omnes enim primarij juvenes
,frontem cum cohortibus ſuis tenebant. Summa autem totius exerci-
,tûs noſtri circiter quinque millia fuiſſe, ordineſq; ipſi ad hunc inſtru-
,cti modum ſtetiſſe perhibentur. Lithvani cum Ducibus, & Impera-
,tore Conſtantino Principe dexterum cornu, ſiniſtrum verò Joannes de
,Pilza turmâ nobilium, quam ſedulò coegerat tuebatur. Lithvanis pro-
,ximi fuerunt alij de Pilza tres egregij juvenes Nicolaus præſertim &
,Stanislaus Germani Ottones, ambo quidem bello & ingenio, Stanisla-
,us tamen corporis ad hæc & formæ dignitate cæteris præeminens. Con-
,tigua his erat aulicorum acies, generoſis equis, ſtrenuiſq; admodum
,viris referta. Huic præerat Albertus Sampolinski animo, factiſq; mi-
,litaribus, ſupra, quàm credi poſſit, inſignis, atq; ipſi tunc Jacobus
,Szczygniewski & Joannes Grzymałtowski uterque militiâ celebris,
,vultuq; ipſo Martem præferens, aſſiſtebat. Stetit dehinc Martinus
,Kamenecki & Stanislaus Łuſzczewski, ſteterunt duo ingenui juvenes de
,Wiſnicza Petrus præcipuè natu grandior, qui non modò in Patria ſed
,in Germania & Italia cum Maximiliano Imperatore militans laudem ſi-
,bi non mediocrem vendicavit. Conjunctus his fuerat inter Nobiles a-
,lios Andreas Borałynſki virtute militari, & claris facinoribus non po-
,ſtremus; ſtabant demum lævo jam cornu vicinæ tam aliæ militum
,mercenariorum, quàm etiam Nobilium catervæ, ſingulæ Præfectis
,his Spytkone Załuski ſuccamerario Ravenſi, qui unâ tantum horâ an-
,te conflictum hunc accurrerat, Stanislao & Joanne Amor de Thar-
,now generoſi cordis adoleſcente, & Stanislao Mielecki diſtinctæ, & præ-
,ter hos, quos Duces memoravi, multi alij ſtrenui ac præſtantes viri,
,omnes alios tum maximè frontis ipſius ordinem implebant, quem pe-
,ditum inſuper copiæ quædam perexiguæ tamen, & cum duabus tan-
,tum belli machinis antecedebant, poſt frontis aciem aliæ deinde co-
,hortes, poſtremò verò tegmen, quod totius robur ſit exercitûs, ſub-
,ſequebantur, cujus quidem Dux erat Gentilis tuus Joannes Adrowąz
,Palatinus Ruſſiæ genere ſimul, ac opibus longè clariſſimus, ætatem-
,que ſuam conſilio, gravitate & eloquentiâ ſuperans. Erant & aliæ
,circum copiæ, ſub alas inſtructæ; erat & aliqua agreſtis turba ſpoli-
,orum magis, & prædæ, quàm pugnæ causâ, illic admixta. Quibus
,omnibus ſic conſiſtentibus, Cracovienſis Palatinus etſi antehac ſem-
,per, maximè tamen tunc verum boni Imperatoris, & Patris Patriæ
,nomen referebat, quanquam ea tam in poſtremis, quàm etiam in pri-
,mis fuit pugnandi cupiditas, ut ad eam rem frænis magis, quàm cal-
,caribus opus fuiſſe videretur. Hoc idem tamen & Princeps Conſtan-
,tinus & Stanislaus de Chodecz Regni Poloniæ Mareſchalcus, & Capita-
,neus Leopolienſis grandi animo, bellique hujus Scythici peritiâ præ-
,ditus. Idem & reliqui duo, qui tunc etiam munus imperatorium obi-

bant

A.C.1667 ,bant Stanislaus de LANDCKORONA Capitaneus Camenecenſis & Ia- ,nuſſius Svierczewski militiâ uterque & rebus geſtis fortiter clarus, ſedu- ,lò exequebantur. At Scythæ viſâ inſperatâ tam latâ, armiſque radiante ,copiarum acie, auditoque etiam tormentorum boatu, quæ in eos ejacu- ,labantur, ſubitò & territi confundere Ordines, & velut pelagus quoddam ,immenſum, cùm à ventis agitatur, miſceri inter ſe cœperunt. Nihilomi- ,nus tenſis arcubus ferri in noſtros, ac more ſuo circumſilire, ſagit- ,tisque obruere conabantur. Quadripartito itaque agmine, pars dextrum ,cornu, pars ſiniſtrum, reliqui medium petunt, ſed quæ in dextrum fere- ,batur, major vis ejus,major impetus erat, quem Litvani paulò verſus pro- ,greſſi primi ſuſtinent, ſylvæque præ cujus denſitate circumdari non po- ,terant, cohærentes ſe fortiter opponunt, & ſtrenuè rem agunt, multitu- ,dine tamen ingruente, cùm urgeri nimis ac nutare jam cœpiſſent, Adal- ,bertus ZAŁUSKI Palatini Lancicienſis filius, juvenis verè ſtrenuus, & ,ad Martem natus, qui in hoc conflictu fortiter pugnavit, & obijt glori- ,osè. Is ergo dato verbo cum Alberto SAMBOLINSKI verſi ad eos, qui- ,bus præerant, quouſque, inquiunt, expectamus congrediendi imperium? ,videtis, quo in periculo hi verſantur, tum,nos ſequimini, concitatis equis ,mortis & vulnerum immemores medium in agmen ſe immiſerunt, quos ,unà & reliquæ frontis turmæ ſecutæ, innumeros haſtis præcipitârunt, ,ubi primus quidem cecidit, ſed cædes etiam acerrima hoſtium fuit. Non ,ſuſtinuêre enim diu Scythæ tam ferventem, atrocemque ipſorum impetum, ,ſed protinus terga vertunt, tantoque curſu in fugam ruunt, ut plerique ,tum veſtes, à ſe, tum etiam ſellas equis, quominùs eos fatigarent, abji- ,cerent. Noſtri verò auctis animis Marteque propitio magis ſuccenſi fu- ,gientibus ardentiùs inſiſtebant. Sparſim enim hoſtes per ſylvam inſeque- ,bantur, Duces cum alijs copijs multitudini prædæ, quàm coegerant ho- ,ſtes, incumbebant, cujus faciem memorare quidem ſine lachrymis non ,poſſum. Stabant vincti viri pariter & mulieres infinitæ, tot ſupplicijs,ver- ,bericus, ſpectaculisque nefandis affectæ; ſtabant puellæ ſpurciſſima quæ- ,que paſſæ; ſtabant tot plauſtra puerorum, quid rerum ageretur, neſcien- ,tium, quorum tandem ſupra decem millia fuiſſe amicus mihi quidam in- ,ter alia ſingularis judicij, & minimè varius, retulit. Omnis hæc igitur tur- ,ba clamore ſimul, & fletu vindices ſuos excipiebat, Deoque non ſecus, quàm ,Patrum olim animæ, cùm ab inferis eruebantur, gratias agebant.

,Imperatum eſt autem mox à Principe & Cracovienſi Palatino, ut quiſ- ,que id, quod ſuum eſſet, tum rerum, tum hominum acciperet, & abi- ,ret, qua in re tanta fuit ſecuta confuſio, & pueris Parentes ſuos igno- ,rantibus, & cõmixtione una pecorum, & armentorum, ut pleriq; i- ,gnota auferre, & inter ſe dividere milites cogerentur, compertumque ,eſt in eo prælio, circiter Scytharum millia quinque cecidiſſe, reliquos ,diſperſos, noſtrorum etſi aliqui ſaucij, minus tamen quinquaginta deſi- ,derati ſunt.

,His omnibus ſic actis eodem die reditum eſt in Wiſniowiec, ibique ,quod reliqvum erat, requiei tempus datum. Poſtridie verò Conſtantinus ,Proceres & Patricios omnes invitat, ac celebre facit convivium, in quo ,ſingulos quoſque de re ſtrenuè geſta, & præcipuè Cracovienſem Palati- ,num cui de tam inſigni parta victoria ſoli tantummodo acceptum refere- ,bat, collaudans,epulis ſimul & muneribus, lautè munificeque accepit. E- ,quidem ſi Poloni ac Litvani pari conſenſu, junctiſque ſimul viribus ſuis ſem- ,per ſe opponerent hoſtibus, melius longè res principatûs procederent. Hoc ,enim modo quaſcunque aliquando pugnas aggreſſi fuerunt, eas feliciter, ,ac ſumma cum gloria egerunt. Tu mi patrone, qui revolvendis annalibus

priſca-

,priſcarumque rerum ſcientiâ præcipuus es, atque ob hoc inter alias vir- *A.C.1667*
,tutes ac dotes tuas conſilio plurimùm pollens non ignoras.

,At hi, qui Cracoviam tam fauſtum noćturno diurnoque curſu fere-,bant nuntium, quarto ferè die quæ ſolis erat, & in qua Princeps noſter ,invićtus & ſangvinem minuere, & Sigiſmundinalia celebrare conſvevit, ,accurrunt in ipſo penè diluculo, primumque ad Magnificum Germanû ,tuum Nicolaum Caſtellanum Radomienſem non mediocre hujus Curiæ ,decus divertunt, ad quem cùm tardius aliquando à janitore admiſſi eſſent, ,res per alios in regium uſque thalamum delata eſt. Dehinc è veſtigio per ,univerſam divulgata urbem, illam ineffabili lætitiâ ſimul ac conſolatio-,ne replevit.

,Inter eos autem qui maximè gaudebant, fuit merito quidem inclyta ,Regina noſtra Barbara, quippe cujus Regni initium DEUS propitius tam ,inſigni vićtoriâ decoravit, me igitur propterea advocato literas tum ad ma-,trem ſuam, tum etiam ad fratres, manantibus præ gaudio lachrymis, di-,ćtavit, eaſque conſcribi, & per tabellarium ſuum mitti celerrime mandavit.

,Ab ortu ſolis uſque ad meridiem DEUS primum per templa omnia ,campanis & organis & cantu vario laudatus eſt, ſacrumque Divi Stanislai ,ſepulchrum magnâ cereorum vi & ſacrificijs honoratum. Convivia dehinc ,& ſympoſia paſſim in aula præſertim Regia celebrabantur, in qua & mul-,tifarij ludorum, chorearumque modi ducebantur & varia muſices inſtru-,menta reſonabant. Veſpere autem commodum fačti tot ignes ubique, ,tot faces & lucernæ accenſæ fuerunt, ut tota urbs ardere videretur. Fit ,concurſus ad arcem canentium, & debacchantium turbarum, & quidquid ,læti tiæ, voluptatis, & tanto triumpho dignum cenſeri poteſt, id omne ,agitabatur. Habes ſapientiſſime Senator vićtoriam hanc, quam voluiſti ,pro captu ingenij mei, & vitæ inquietudine deſcriptam ut qui illam ſum-,mo Patriæ amore, ac laudis regiæ ſtudio pingere in æde Divi Franciſci ,feciſti, literis etiam memoriæ traditam haberes, quam etſi procul ab eru-,ditione, & eloquentia abſit, quia tamen id carmina magis & orationes ,requirunt, hiſtoria verò ut Plinius junior inquit, quoquo modo ſcripta ,delećtat, ſpero tibi non diſplicituram,

VI.

ANDREÆ OLSZOWSKI EPISCOPO CULMENSI ET POMERANIÆ PROCANCELLARIO REGNI, ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI Nepos Viennâ 23 Novembris.

Viennâ Gracium ſe confert.

VEni tandem ſub auſpicijs, & benedićtione tuâ feliciter Viennã cum Domino de Megnin, qui vir optimus, omnium exiſtimatione, quavis fortuna digniſſimus judicatur. Tot ab eo ex tua recommendatione extiterunt in me humanitatis argumenta, ut plura ex illius ſummâ liberalitate, quam quantum promerebar conſecutus ſim. Unde & obligationi meæ, & ipſius deſiderijs ſatisfaciendo non contentus in affećtum, & ſpe ipſâ majorem beneuolentiam tuam penetraſſe, illi etiam cum debita ſubmiſſione fores aperio, quaſi in ea vetus.

Vidi hic omnia, quæcunque videnda ſunt memor illius, vagari, luſtrare, diſcurrere inſtabilis animi; indagare, diſcere, verè peregrinantis. Non imitabor illos uti paternè monuiſti, qui peregrinas ingreſſi terras exoticos induunt mores, eorumque contrahunt habitum, apud quos & habitârunt; quaſi verò neceſſe foret, ut à nativo ſolo, ita & ab agnata abſcedere virtute.

Vidi multa tam in pulcherrima hac civitate, quàm in theſauro impe-

ratore

A.C.1667 ratore digno; mirabar multa, quia admiratio ex defectu naſcitur experientiæ. Sed cum certis finibus non adſtricta mandata tua conſiderarem & pro conſequendo peregrinationis meæ fine, bene præparatum haberem pectus, eaque arripienda mihi eſſe crederem, quæ me exerceant, te delectent, curam habendo temporis, conſideravi non eſſe in iſto loco eam commoditatem proficiendi in ijs quæ juſſiſti, cùm libentiùs etiam ultra Oceanum, quo Ulyſſes ſe apud Homerum contulit, ire vellem, quàm hic otiari, vel aliud agere, quàm agendum eſt. Eò mercator proram dirigit, unde major ſpes lucri affulget. Per ipſas difficultates mihi eundum eſſe credo, qui ad finem à te propoſitum tendo. Peto ergo humillimè veniam, quæ nullo pretio emitur faciliùs, quàm ſubmiſſione, ut factum meum probes, tanquam ſalutare & neceſſarium, quòd ſcilicet relictâ Viennâ Græcium, ubi juri civili, & Canonico ſecundùm placitum tuum, lingvæque Germanicæ diſcendæ ſine diſtractione, quæ hic eſt ſemper obvia, applicare me valeam. Speroque auxilium de cœlo mecum fore, in eam enim curam ſedulo incumbam, ut tua ſuperem vota, mea expleam. Sed nolo hæc jactare verbis, cum oſtentare rebus intendam, contentus etiam parietibus, & auditionibus privatis, modò finem, quem deſideras, & ego ſummè cupio attingam. Reſolutioni meæ ignoſces, cymbæque meæ ſecundos ventos ex paterno affectu exoptabis, libenter ſperans ex me, quòd vehementer cupis, & de bona intentione mea non dubitans iraſci non poteris. Intra duos dies cùm hic nihil ſperem, ac nihil putem poſſe boni fieri in ſtudijs meis, iter arripio, utinam intentio mea optima, pari exitu coronetur, eóque nomine benedictionem à te imploro. Interim ſanitatem imprimis, omniaque proſperrima tibi voveo, non enim dubito, quin ea optare tibi idem ſit, ac optare mihi perpetuam felicitatem.

VII.

EIDEM IDEM GRÆCIO 4tâ Decembris.

Spondet ſe votis ejus Græcij reſponſurum.

ATtigi portum, &, ſicuti in primo limine in hac civitate comparens dijudicare poſſum, optimum factu fuiſſe credo, quod feci, & ſpero fauturum te talibus inceptis, cùm id egiſſe me non ſine numine reor. Omni verò niſu curabo, ut pro conſolatione imprimis tua, & meo debito in herbeſcenti ſegetum viriditate certa propè ſpes futuræ meſſis appareat: mihi enim providendum erit, ut ſummam mandatorum tuorum rationem habens, nunquam quidquam de me, quòd præſtiturus non ſum, pollicear. Incerta iſta res eſſet, ac prorſus ambigua, ſi eam in animo meo ad exequenda mandata tua non haberem voluntatem, imò cupiditatem, ut me ſeriò totum ad ſtudia applicem, nullâ enim re magis, quàm deſerti officij memoria cruciarer. Imitari te ut vis non potero, quia hoc non tantùm ſupra vires, ſed & ſuper captum mediocritatis meæ, imitandum tamen proponam, qui nihil in vita, niſi laudandum aut feciſti, aut dixiſti, aut ſenſiſti, felix ſum, origine eſſe volo, & imitatione. Et id ipſum tantùm mihi addet animi, ut talis eſſe contendam, qualem me eſſe aliquamdo ex affectu prædicaſti, aut certè eſſe voluiſti. Pro maximis verò aſſiduiſque beneficijs tuis ſinceræ voluntatis, aut debitæ gratitudinis apud DEUM ſtudia, orationeſque quantùvis indignas offeram, ut tu, in quo virtus, & fortuna, cùm de culmine contendit, tandem fateri cogitur, magis eſſe faſtigium tuæ virtutis, quàm honoris. Diu vivas, illudq; meritis tuis accedat, ut dignitas dignitati ſubeundæ præeat, ne gratia videatur, ſed rectè factorum præmium. Cæterùm fugiam, ut inſinuas paternè, illos, quibus crimen eſt criminum illecebras effugiſſe, & inter piacula repu-

réputatur DEO penitus adhæſiſſe, probitatisque Sacramentum dediſſe, ſed tales inveſtigabo ſocios, à quibus mutuâ collatione vel diſcere aliquid, vel illos docere poſſim &c. *A.C.1661*

VIII

ALEXANDRO ZALUSKI TUNC SUCCAMERARIO, POSTEA PALATINO RAVENSI Idem eâdem die

Ejuſdem argumenti

Cum Viennam appuli, aliorum opinioni adſtipulari debui, me in hac urbe ita vacare ſtudijs non poſſe, ut veſtræ voluntati ac deſiderijs meis fiat ſatis. Græcium itaque me contuli amoturus omnia ſtudiorum obſtacula. Hic literas tuas paternas non affectu ſolùm ſed & amore plenas inveni, unde gaudium mihi & ſolatium, nihilque tam lætum, quod tuis lætius literis. Quo nomine debere me multùm dicerem, niſi jam tantum deberem, quantum perſolvere vix poſſum. Rariùs abhinc tibi ſcribam, ejusmodi enim tempora mea erunt, ut nihil habeam, quod à te literarum expectem, aut ipſe ad te ſcribam, modò vel de oblivione debiti, vel de negligentia non accuſer, nam utrumque crimen indole meâ non eſt dignum. Occupationes meæ cauſa ſilentij erunt, quam nec tu damnabis, cùm etiam non dubitem ab Avunculo meo omnia ea, quæ illi ſcribam, tibi communicanda, vellem interim eſſe, quem tu me facis, quamvis me talem eſſe non fateor, velle tamen eſſe profiteor. Creſcet verò creſcentibus annis in te dilectiſſimum Patrem coævus amor, & debita obligatio filialis. Precor interim ne pro ſchedulæ brevitate affectum meum æſtimes, quem nullus ſui prolixitate poteſt exprimere calamus.

IX

FRANCISCO DE MEGNIN LINGVARUM ORIENTALIUM IMPERATORIO INTERPRETI GRÆCIO Idem eâdem die

Gratijs actis pro pace, mentio fit de abdicatione regni

Cum ad adæquanda tua in me merita facultatem mihi deeſſe ipſe videas, voluntatem tamen adeſſe vellem arbitreris, quamvis ad obligationem meam parum eſſet, quod dicerem; ſpes & fiducia mutui in me effectus à te facta me ſolatur. Ego verò jam te novi, & quia novi, amo, ſinumque pectoris mei non ſemel aperui; argumentum, & ſymbolum tui in me amoris, quo vehementer lætor, in literis tuis lego, & pro eo maximas tibi gratias ago, majores habeo. De valetudine mea ſi quæris, eâ ſum, quâ ſoleo. Iter meum feliciſſimè confeci, faciens ſemper memoriam tui pretioſam, cùm in tuis etiam literis videam tuam mihi animam effuſam, indeque non perfunctoriè glorior, quòd me habeas non modò in memoria, ſed etiam in gratia. Glorior privilegio amoris tui, refectus ſum de abundantia pectoris tui.

Vis, Jubesque ut tibi ſcribam, quæ de rebus Patriæ noſtræ ad me perferuntur, cùm tu audire, ego amo dicere, quamvis quia longè abſum, audio ſerò, libens quod habeo certi, facio ut ſcias. Iam de pace non aliqua mentio, quàm affirmatio certa pervenit uſque ad me, utinam poſt hos nimbos lux, & ſol aliquis tranquillitatis appareat, in quo apricari nobis libere liceat; interim ſcribitur mihi, quod credo, & ad te, qui ſcit plurimum pertulit rumor, quòd bonum publicum à privatis ſimultatibus impediatur, ita in turbas, & diſcordias, peſſimo cuique plurima vis, pax, & quies bonis artibus indigent. Dolendum ſanè, quòd naturâ quâdam accidat, ut ignaviſſimi homines nihil curent, quæ ſit de ipſis futura opinio, etiamſi probatiſſimi vi- *Simultas*

A.C.1667 ri, cuncta faciant, quo in futuris ſæculis bene inter homines audient, ſed infortunio noſtro major numerus priorum, quàm ultimorum, nulla eſt opera, quæ efficiat rectos incedere cancros.

SOBIESCII noſtri fama ita excreſcit, ut In ſumma etiam rerum difficultate eo Duce nihil adverſi contingere ſibi milites jam timeant. Reliqua novorum quæ recepi, in compendio accipe.

Rex agit gratias pro pace Jam Rex Varſaviam redijt, allabentibus per viam nuntijs lætus, ob exactos Regno Scythas, diremptamque pactis hoſtilitatem, demum acceptâ de tranſactis notitiâ ſolennes DEO exolvit gratias in Baſilica Varſavienſi, ipſeque licet æger ante aram proſtratus victoriarum largitori DEO humiliter ſupplicavit.

Poſt ea videbatur feſſum tot curis animum compoſiturus, ſi vel ipſi à contracto habitu reſilire liceret, nam aſſuefacta novitatibus ac perturbida Patria ad abdicandum Regem jam ſuâ ſponte inclinatum, ſi non impellit, certè parum retentat, & ubi explicari vera non poſſunt, falſa per *Rumor de abdicatione* metum augurantur, ita quod narret vulgus paſſim ambiguum, præſentiũ intoleran, futuri avidum. Miſſa eſt enim mihi copia literarum univerſalium Comitia generalia indicentium, nihil tamen in inſtructionibus de ea abdicatione apparet, unde & ego cum alijs pro paradoxo id habere debeo, an non exploretur, quanti demum conſtet populi in Principem ſtudium. Sic dum futuro ſpectaculo ſcenam curioſi adornant, publicis interea ſermonibus & livori anſam dant, arripientibus plerique pro diſcurſus materia rem antehac in Polonia inauditam, ac neſcio an practicabilem, quomodo Princeps throno abſcedere poſſit. Fortunæ ne hæc viciſſitudo, ſive ſuggeſtorum conſiliorum vanitas, neſcio quæ ad Syrtes Electionis Rempub. nuper alliſam rurſus in Charybdim abdicationis impellunt, & triſte divortium inter firmiter compacta inducunt, eoque collimant, ut quando duos Reges in ſolio Polonia renuebat, neque unum haberet.

Rationes ob quas abdicare velit Rationes propter quas abdicare Rex velit inſinuatas mihi ab optimo calamo, quem facilè divinabis expreſſas habeo. Quod humanæ mortalitatis memor ante extrema de rebus ſuis exactè diſponere velit, non aliter perficere ea arbitrans, niſi reddito civibus Regno, à quibus acceperat ſecuriorem tam ſibi comparando ad æternitatem animo, quàm illis amoliendis, quæ imminerent interregnorum periculis viam præſtruendo. Ea porrò conſilia pridem jam concepta, & maturiore deliberatione diu penſitata, forte publico Ordinum conſenſui deferentur.

Quidquid ſequentibus habebo genuinè tibi ſcribere non intermittam ut videas meum animum, quem jam nôſti, tibi inſitum eſſe, cùm quæ mihi præſtitiſti, memini, ſemperque tenebo &c.

COPIA LITERARUM ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD WEZIRUM TURCARUM Varſaviæ die 21 Decembris

POſt titulos. *Mandatum mihi eſt à Sacra Regia Majeſtate Poloniæ Domino meo Clementiſſimo tanquam ejus Majeſtatis, & Regni Poloniæ Status Miniſtro, ut literis meis compella-* *Queritur de irruptione Tartarorum* *rem Excellentiam veſtram informandi cauſa, ſincerè & candidè de præſenti rerum Polonicarum ſtatu. Miſerat anno præterito Sereniſſimus & Potentiſſimus Rex Poloniæ ad Sereniſſimum & Potentiſſimum Turcarum Imperatorem Magnum Legatum Suum Hieronymum Radziejowski, ut non ſolùm Portæ Ottomanicæ, ſed orbi pa-*

làm

iam faceret, conſervari à Nobis antiquam cum Sereniſſima Porta amicitiam & bonam vicinitatem. Cujus confirmationem & incrementum eâdem ſolenni legatione requirebamus. Sed ecce antequam rediret Legatio Noſtra poſt mortem Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi Radziejovij per generoſum Caſimirum Wyſocki continuata, inſperatum accidit, quòd Coſaci ſubditi noſtri in protectionem Portæ Ottomanicæ recepti, ac Domino ſuo proprio Regi Poloniæ rebellare juſſi ſunt, ſimulque Tartari Crimenſes Duce Soltan Galga in Poloniæ aliquas provincias hoſtilem irruptionem facientes, fracto juramento, & violatis pactis ditiones Polonicas ferro & igne vaſtârunt, multa millia captivorum in ſervitutem abduxerunt, quos mandato Portæ Ottomanicæ uti ejuſdem ſubditos hæc talia hoſtiliter patrâſſe, ipſimet Tartari captivi, & Coſaci ſponte fatentur atque id etiam Dedez Aga Legatũ apud Nos agens non negavit. Equidem jam pacem iterum cum Tartaris compoſuimus, injuriam tamen & dolorem noſtrum Seren. Portæ Ottomanicæ repræſentamus, quæ ex recentiſſimis, antiquiſſimiſq; pactis Tartaros ſubditos ſuos in officio continere, atque ab incurſionibus in Poloniam faciendis, & à violanda bona vicinitate prohibere obligatur. Ut verò certiores eſſe poſſimus pacis & ſecuritatis noſtræ, authoritatem ſupremam Portæ Ottomanicæ pro ea firmiter manutenenda advocamus. Parati verò erimus, ſtipendiariam ſummam ex antiquo tempore conſvetam Tartaris annuatim numerare, quando limites Regni Poloniæ non infeſtabunt, & nihil hoſtile attentabunt. Quod verò attinet Moſchos, cum his, repentinâ hoſtilitate & incurſione Tartarorũ, ac rebellione Coſacorum adacti inducias temporales fecimus. Si enim modernus Hanus Crimenſis Adel Gierey fidem Nobis & amicitiam juratam ſervâſſet, ſi auxilia contra Moſchos protunc adhuc hoſtes, & contra rebelles Coſacos tuliſſet, ſi exercitûs noſtri partem amicitiæ ſecurã Nuradin Soltan non diſſipâſſet, non tam facile ad concludendos tractatus pacis cum Moſcho deſcendiſſemus, ratio dictabat, cùm ab una parte hoſtes nobis Tartari repente exorirentur, ut ab altera videlicet à Moſchis ſecuros nos redderemus. Cæterùm poſſum publico nomine affirmare nihil exinde præjudicij oriturum bonæ vicinitati, & amicitiæ cum porta Ottomanica, quam offendere minimè cogitamus, modò ipſi non offendamur, & circa pactorum antiquiſſimorum integritatem conſervemur, atq; à Tartarorum incurſionibus liberi ſimus. Si enim, quod minimè ſperamus, hoſtilia contra nos apertè agitentur, lex naturalis, ſicut unicuiq;, ita & nobis defenſionem permittit, neq; adeo vires Polonas infirmas eſſe, Svecus, Moſchus, Brandeburgicus, Rakocius, Coſacus, ſimul juncti, & jurati contra nos hoſtes experti ſunt. Quos omnes Polonia poſt varios caſus, & eventus fortiter vicit, & finibus ſuis expulit, & illatis magnis cladibus ad pacẽ adegit, ne minimâ quidẽ portione Regni amiſſâ. Quocirca nomine Ser. & potentiſſimi Regis mei, ejuſque mandato excellentiam V. uti Ser. & Pot. Imperatoris Turcarum Statûs Miniſtrũ per præſentes certiorem reddo, nos pacem prout cum omnibus vicinis,

A. C. 1667

Cur pax cũ Moſchis inita.

ita

A.C.1668 *ita & cum Sereniſſima Porta religiosè obſervaturos. Tartaris, ſi amici & quieti erunt, conſvetam ſummam annuatim numeraturos. Moſchorum per inducias ſtabilitâ amicitiâ minimè in præjudicium & detrimentum aliquod Portæ Ottomanicæ uſuros, ac offenſionem ullam daturos, prout vicisſim ſinceram, & conſtantem amicitiam, ac bonã vicinitatem, & pactorum obſervantiam ex parte Sereniſſimæ Portæ Ottomanicæ nobis pollicemur. De reliquo excellentiæ veſtræ bonam valetudinem &c.*

COPIA LITERARUM REGIARUM AD METROPOLITANUM GAZENSEM LEGATUM IN MOSCHOVIAM Varſaviâ die 2. Januarij.

Unio Latinos inter & Græcos procuranda commendatur

Eam Chriſtiani Principes unà cum ſceptro, & corona longè graviſſimam cogitationem ſuſcipimus, ut inter civiles Regnorum curas veri Principatus firmamento Sacrorum, & Religionis concordiæ ſtudeamus, quod fiet, cum ampliſſimos linguâ, & ritibus diviſos populos in unius Reipub. grande corpus noſtro in Regno divinus favor collegerit, huic ſemper omnem operam impendimus, ut qui uno legum complexu tenentur, iiſdem aris, templiſque conjuncti, eodem ſanctæ fidei ſpiritu animentur. Cujus piæ voluntatis noſtræ, quod devotionem veſtram inſtrumentum ſingulare in vicino amicoq; nobis magno Moſchoviæ Ducatu ad præſens habere contigerit, peculiari in DEI Eccleſiam clementiæ acceptum referimus. Quanquam verò Devotio veſtra ſuâ in Eccleſiæ concordiam propenſione, tum ſingulari ex longo Romanæ Eccleſiæ uſu, notitiaque collecto ſtudio nullâ cohortatione egeat, tamen ut Regium quoque tot expetito Orientis Occidentiſq; votis negotio ſuffragium adjiceremus, Devotionem veſtram etiam atq; etiam enixè requirimus, ut ſuam diligentiam omnem in componenda Latinæ Græcæq; Eccleſiæ pace, & unitate conferat perſuadeatq; nihil ad firmandam Chriſtianorum Principum ſecuritatem, ad Græci nominis gloriam, ad populorum ſalutem retinendam augendamq; iſtâ quam exoptamus utriuſque Eccleſiæ concordiâ præſtabilius fore. Faciet Devotio veſtra publicæ de ſua virtute exiſtimationi fidem, præſentique Legationi perpetuitatem addet dum Eccleſiaſticas res diſcordiâ hactenus dilapſas concordiâ pacificus Auctor inſtaurabit. Pleni porrò fiduciâ ſumus Sereniſſimum magnum Moſchoviæ Ducem, parẽ ex parte ſua zelum, & ſtudium, Chriſtiano Principe dignum tam exoptato negotio accommodaturum. Prout ea de re tam ad ipſam Sereniſſimitatem, quàm ad Reverendiſſimos in Chriſto Patres Alexandrinum & Antiochenum Patriarchas in Moschovia hoſpitantes prolixius ſcribimus. De reliquo Devotioni Veſtræ Regiam noſtram gratiam pollicemur, & bonam valetudinem à DEO precamur.

COPIA

COPIA LITERARUM SACRÆ REGIÆ MAJESTATIS AD PATRIARCHAM ALEXANDRINUM, ET ANTIOCHENUM A.C.1668
2 Januarij.

Retulerunt nobis Legati noſtri ab aula Sereniſſimi Magni Moſchoviæ Cari fratris, vicini, & fœderati noſtri revertentes Devotiones veſtras in Metropoli Moſchoviæ inpræſentiarum hoſpitari, ſimulque edocti ſumus pacem nos inter & Magnum Moſchoviæ Carum ſancitam cum lætitia, & ſumma gratulatione à Devotionibus veſtris acceptam eſſe. Idem memorati Legati noſtri adjecerunt propoſitum eſſe à Devotionibus veſtris, ut poſt compoſitam civilem pacem, de componenda pace Eccleſiaſtica tantò ſanctiorem, & digniorem curam ſuſciperemus, quantò æterna beatitudo terrenâ iſtâ, & caducâ felicitate præſtantior eſt, ac ſemper maximorum Regum, & Principum contentio fuit, ut divinam gloriam, extirpationem Paganorum, ſanctæ fidei Catholicæ à Salvatore noſtro Domino IESU CHRISTO inſtitutæ, & pretioſo ſangvine confirmatæ incrementum, & decus quàm maximè promoverent; exinde lætum nobis fuit audire, tam piam & Sacris Præſulibus dignam propoſitionem, qua permoti conſilium, & deſiderium noſtrum hiſce quamprimum Devotionibus veſtris explicandum duximus. Quid enim magis à nobis optari poſſit, quàm ut poſt varios bellorum caſus, & diſcrimina extremos ætatis noſtræ dies, & glorioſè geſta hoc ſublimi, & Sacroſancto actu pacis, & unitatis inter Latinam & Græcam Eccleſiam reductæ, coronemus. Ab eodem unico fonte, & authore Domino IESU CHRISTO Fides noſtra fluxit, una Fides, una Eccleſia ſub uno capite Chriſti Vicario multis ſæculis duravit, nulla Tyrannorum ſævitia, aut Hæreticorum machinis exorientis adhuc Eccleſiæ firmitas everti potuit, imò per ardua, & adverſa, per cædes, & ſangvinem magis effloruit: Sancti illi Patres Græci, quorum doctrinâ fulget Eccleſia, unitatem, & concordiam ſervaverunt, alia potiùs cauſa, quàm pietas & Divinæ gloriæ zelus diſſidium fecerunt, & veſtem hanc Chriſti inconſutilem lacerarunt. Neque verò tam magna uarietas eſt controverſiarum Eccleſiaſticarum inter Occidentalem, & Orientalem Clerum, ut ſi recta intentio, & uoluntas adſit, ac Doctorum & Piorum Virorum conatus paulò diligentiùs allaboret, conciliari, & ad unitatem reuocari nequeat, fundamenta eadem fidei nobis ſunt, Sacram ſcripturam, & traditiones Apoſtolicas, tanquam regulam, & Magiſtram habemus, eorundem antiquorum Patrum libris innitimur, ritus tam Latini Græcorum, quàm Græci Latinorum admittimus, Sacramenta, à CHRISTO Domino inſtituta, pariter obſeruamus, inclytam Virginem MARIAM Deiparam, Sanctosque DEI, ac Imagines, & Reliquias eorum ueneramur; aliquæ difficultates ſi rectè explicentur non magno negotio ſubmoueri & ſopiri DEO auxiliante poſſunt. Huic uerò tam præclaro, & cœlo

A. C. 1668 *cœlo terriſque exoptato negotio adeo incumbere parati ſumus, ut non Regiam tantùm dignitatem, & autheritatem noſtram, omneſque quæ in nobis ſunt uires, ſed vitam etiam ipſam libenter advoveamus. Nec dubitamus Sereniſſimum Magnum Moſchoviæ Carum pari ſtudio, & pietate in promovendo tam ſancto opere nobiſcum certaturum, ea de cauſa ſcribentes ad ſuam Serenitatem optamus, & conſulimus, ut tempus certum præfigatur, ac locus deſignetur, in quo commodè per Delegatos Reverendiſſimi in Chriſto Patris Archiepiſcopi Gneſnenſis, aliorumque Dominorum Epiſcoporum Poloniæ unà cum Reverendiſſimis Devotionibus veſtris ac Domino Patriarcha, & Metropolitanis Vladiciſque Moſchoviæ, ſeu eorum Delegatis conferentia haberi, tantæ molis concordia, & unitas Eccleſiarum atque animarum ſalus tractari, & feliciter ſtabiliri valeat, ſperamus etiam Sanctiſſimum Pontificem Romanum Clementem IX pro ſua pietate, & zelo huic tractationi paternè aſſenſurum ac per literas ſeu Delegatum ſuum adfuturum, prout ea de re ſcribemus ad ejus Sanctitatem. Porrò deliberantibus nobis de tempore, & loco, tempus videtur idoneum in menſe Junio; locus in Civitate Metropolitana Moſcua, ſi ita placuerit Sereniſſimo Magno Moſchoviæ Caro tum & Devotionibus veſtris, qua de re literarium reſponſum, ad nos quàm primum expectantes Devotis in Chriſto Paternitatibus ueſtris bonam valetudinem & proſperitatem à DEO precamur.*

COPIA LITERARUM AD EMINENTISSIMUM CARDINALEM PROTECTOREM A PROCANCELLARIO REGNI OLSZOVIO die 26 Januarij

Spes unionis Græcorum cum Latinis

TAmetſi multo ſæculorum retro decurſu, ac recentiore memoriâ ingentibus Sacræ Romanæ Eccleſiæ ſtudijs Græcos inter Latinoſque conſenſio quæſita hactenus intra vota potiùs ſteterit, quàm integre aliquando coaleſcere potuerit, tamen ad omnes ſanciendæ iſtius concordiæ vias oculis, animiſque intentis excubare ut maxima DEI cum gloria conjunctum eſt, ita populis Chriſtianis ſummè beatum, & ſalutare; neque verò ſingularis pro Eccleſia ſua divinæ bonitatis cura, & tutela deeſſe videtur, quæ ultro tanti operis materiâ in vicino, & nuper fœderato nobis Magno Ducatu Moſchoviæ ſubminiſtratâ expetitæ pacis, & unitatis fundamenta aperit orditurque, certis relationibus Sereniſſimo Regi meo compertum eſt evocatos ſuis è Græcia ſedibus à Magno Moſchoviæ Duce Alexandrinum, & Antiochenum Patriarchas, cum nonnullos ritus Ruthenorum ſublatis erroribus correxiſſent, tum non mediocre in Sanctam unionem uoluntatis ſuæ argumentum dediſſe. Nam cum iteratò baptizari Latinos ſua forma mos & inſtitutum illis eſſet, ac primâ Quadrageſimâ Dominicâ in Romanum Pontificem, & Eccleſiam publico Anathemate privata odia uindicare, utrumq; rati impium ita aboleuere, ut nihil videatur

Patriarchæ Antiochenus & Alexandrinus

Ritus quosdã abolent

reſtare, quàm prono calentiq; negotio man9 ab urbe faceq; adminiſtrari, A.C.1668
ut ex annexis copijs literarũ Regiarũ quæ ex Cancellaria mea mittuntur, tũ ex relatione in ſcripto porrectâ Religioſi ex Ordine S. Dominici informari poterit Eminentia V. quanto ſtudio Magnus Moſchoviæ Dux, & Patriarcha memorati ad unionem cum Eccleſia Catholico-Romana propendeant; quod ſuæ Sanctitati Domino noſtro per Eminentiã V. quãprimũ referre mei muneris exiſtimaui, ne conceſſũ reb9 fidei prouehendis tẽp9, morâ, & cunctatione corruptũ efflueret. Neq; dubito ſuã ſanctitatem æmulâ Prædeceſſorũ ſuorũ pietate tã grandi negotio manus Paternas admoturã, tantò felicioris ſpe euent9, quantò circũſtantia tẽporis, & perſonarũ magis ad præſens & ultrò conſpirare uidentur. Animus mihi eſt in Moſcuam abeundi & operã utiliter pro Eccleſia DEI nouandi, ſi Regia Mtas id permiſerit & Ss. D. Noſtro ita cõplacuerit. Hæc paucis innuens de reliquo obſequiorum meorum veterem deuotionem Eminentiæ Veſtræ ex animo commendo.

X.

FRANCISCO DE MEGNIN A. C. Z. die 29. Martij.

De actis in Comitijs (ut putabatur) Abdicationis

NOn comittam, ut quidqam à me, quod ego quidem præſtare poſſum, fruſtra petas, cùm amicitiam non locorum ſpatijs, ſed amicorum moribus metiendam, non ignorem. Ago proinde morem deſideriis tuis, & id, quod in literis meis habeo, per compendium defero, per quod debitum promiſſionis meæ abſolvo. Præteritus annus, annus luctûs ac mæroris, ob crebra præcipuorum capitum funera dictus paſſim in Polonia eſt. Præſens, (quem tibi jam gratulatus ſum) perpetui conſilii, aut novaliorum vocari incipit. Cœpta 24ta Februarii non magis frequenti Ordinum concurſu, quã arreſtâ omnium attentione ad paſſim vulgatam abdicationis Regiæ famam Comitia, ſed cùm in inſtructionibus, ut ſcripſiſſe me tibi recordor, ad Palatinatus mentio nulla extaret, cenſuêre plerique, tentari ea novitate popularium animos, à volente rogari Principe, qui ubi inconcuſſam benevolentiam ſubditorum perſpexiſſet, facile propoſito deceſſurus, cùm præcipuè per forenſes tantùm rumores, & incerta projectorum ea abdicatio vulgaretur, tanquam libellus repudii, quaſi verò ad diripienda mutuæ obligationis vincula, ſufficeret nuda Regis voluntas, præſertim in devincto legibus principatu, & depoſitio Coronæ ſinè cauſa inſtitui poſſet. Ad eum tamen ſcopum tendunt coſilia, ut compoſito ſolidè publico ſtatu, tum demum ad privatas rationes ſe daret Majeſtas, proviſâque prius Regni ſecuritate, extraordinariis indictis comitiis, deſtinata Rex exequeretur. Unde rumores de abdicatione præcociter ſparſos quibuſdam imputabant, velut in anteceſſum pollice explorantibus venam, & promptius in effectum deducturis intenta, ſi præoccupatis animis abdicatio ex abrupto proponeretur. *Comitia abdicationis Regia*

Eligendi Mareſchalci difficultatem ſuſtulit Caroli Ducis Czartoryski Cracovienſis Succamerarii virtus, & dignitas, nam ille electus eſt in minorem tunc Poloniam alternâ vice recidente. *Mareſchalcus in illis*

Non credo neceſſarium eſſe, ut tibi deſcribam omnia, quæ in comitiis acta. Diſputabatur imprimis de diſtributiva juſtitia, cùm multi animum vincere, ambitionem verò non poſſint, nec unquam poterunt, ita comparatis mortalium animis, ut metus odium, & nimium cupientibus aliena felicitas excitet invidiam, ſemen largitionum, in lolium

male

A. C. 1668 malevolentiæ excrevit, & ipſa donandi promptitudo in gravamen ſecus factorum tracta eſt, explicatâ in deterius vitâ juſtorum, per pervulgatos in pejus Regis errores.

Legatus Galliæ an relegandus

Contra Legatum Galliæ, ut relegaretur, multa dicta ſunt, quem diuturnâ in aula obhæ one permiſcere Regnum factionibus incuſabant, quamvis futili argumento innixi. Enixè verò obſtabant illationes plures, ob frivolas ſuſpiciones, gentem inclytam, & optimè de Polonia meritam ejuſmodi ingratijs laceſſere iniqvum cenſentes, neque conducibile nobis, dum maximè ſuccurſu egemus, ex amicis hoſtes facere, quòd ſi movetur loco Gallus, ſi afficeremus hunc injuriâ & contemptu, etiam aliorum Principum Ablegatos relegare neceſſum foret, non ſine mittentium contumelia, nec injuſto retaliandæ offenſæ metu.

Moneta adulterina

Multi adulterinam monetam, tanquam publicæ paupertatis cauſam accuſabant, jam quippe ad univerſorum ſenſum malum deſcendit, florentis nuper Regni, inteſtina exedens, ac velut in homine increſcens lien cacohimum ægro corpori habitum inducit ſic enormia privatorum lucra, & inordinatus ex publico diteſcendi appetitus, grandi ſenſu damni univerſam Rempublicam enormiter afficiunt. Rerum pretia in immenſum extendi, ubi valor monetæ duplicatus. Regnum cupro, & ſcoriâ diſparente auro refertū, nummi noſtrates apud exteros repudiati, nativæ merces, quibus olim gentis opulentia ſtetit, contemptui, exoticæ carò admodùm venales, & ad arbitrium inſtitorum ſolvendæ, aliaque in ſtatu publico pathemata, non aliunde emergentia, niſi, dum materia nummi, tertiâ parte ſuo pretio minor cuditur, apud circumſitas gentes abjecta, & proclamata, confuſis inde mercaturæ, inter ementes, & vendentes, rationibus. Quæ in Adminiſtratores nummulariarum officinarum jacta ab illis quibus eſt os, nec carens officio dentium, ſpecificè in Boratinium, & Tymfium, facili publicis odijs materiâ, contemnunt enim magis inter ſe, quàm contendunt urgentes, quòd recens ad opulentiam provecti invidioſis ſe efferant opibus, publicæ paupertatis rei. Et, ſi iſti legem publicam obtenderent, quâ jus cudendæ monetæ ipſis ex conſenſu Reipublicæ tributum manſit; ac plura decreta commiſſionem evincerent. Inſuper præſtitis in facie Reipublicæ juramentis quod non niſi ex contractûs præſcripto in ſpecificata quantitate nummos elaboraſſent, indemnitatem ſuam tuebantur. Hinc rurſus exorta diſquiſitio, utrum commiſſio Leopolienſis tantùm ſibi arrogare potuit, ut prægrandes ſolidorum ſummas authoritate ſuâ procudi conceſſibiles decerneret. Admodum moleſtâ conſcijs impetitione, quæ pleroſque in participium peculatûs traheret, hinc mollius, & ſummis tantùm labris ad objecta reſpondebant, neceſſitate factum excuſantes, aut tranſacta tempore obliterabant, miſſis, quæ poſſunt deplorari faciliùs, quàm emendari, & corrigi, ſingulos integrâ re diſſentire fas eſt, peractum quod pluribus placuiſſet, cunctis tuendum.

Commiſſio Leopolienſis concedit cuſionem ſolidorum

Permoleſtæ controverſiæ mitigandæ aut abrumpendæ non alia commodiùs interpoſuit pauſam deliberatio, quàm, dum de belli rationibus relatum eſt. Expeditio ad Podhaycios tanti momenti credita, cui cederent aliæ civilium contentionum lites. Idem ille relator actûs, qui patrator operis erat, Ioannes SOBIESKI, Supremus Regni Mareſchalcus, ac Exercituum Dux Generalis, homo magnus, & occupatus in magnis, tantis adornatus virtutibus, quantas perfecta natura, & conditio mortalis recipit. Facilè ergo contentioſos ad auſcultandum compoſuit Quirites, approbantibus cunctis ſilentio, læta & glorioſa dicturum. Is nullâ operoſi procemij circumlocutione uſus, aut ſvetâ Rhetorum periphraſi narrata diſtendens (etſi veteri ſæculo Imperatoribus liceret, rerum à ſe geſtarum magnitudinem

Sobieſcius relationem facit victoria Scythica

nem non verbis modò eloqui, ſed & demonſtrare imaginibus) hoſtilitatis *A.C.*1668 Scythicæ tempeſtatem ſuccinctè expoſuit, non humano conſilio, aut viribus, ſed ſolius Numinis auxilio depulſam, ejuſque ab æternæ providentiæ ope, quæ nec nervo ad bella, nec armatis eget, aliaque ad DEUM Authorem referens, ex vero memorabat, addendo, dubitet ergo aliquis, an quidquam difficile, aut impoſſibile ſit DEO, qui tanta, tamque mirifica opera providentiâ ſuâ fecit, virtute ſuſtinuit, effectu finivit, nunc autem ſpiritu ſuſtentet, poteſtate moderetur. Miro omnium ſilentio, & plauſu excepta ab Ordinibus relatio, lectaque ex originali pacta in ſenatu, approbantibus cunctis; finis belli eſt reparare pacem. Tam exilis æris hoſtimento ab Regno ea locuſtarum agmina avertit, unde inferebant alij, ſi modò pro delectu noſtro Scythiæ amicos, & hoſtes juxta habemus, facilè eum belli Turcici terrorem diffiandum, ubi gentis fœderatæ deſtitutur Ottomanus auxilio, tum ſubinde à Perſarum Zepho bello laceſſitus retro ſe in Aſiam vertere cogetur; quamvis imprudentium iſta fiducia eſt, fortunam hanc nobis ſpondere. Ubi finierat mox à throno proloquente vice-Cancellario Regni repenſæ Duci pro navata opera grates, nec denegata ex merito debita virtuti præconia. Facilè eſt Apollinem laudare, in quo tot tantaque laudum argumenta ſunt, magnis majorem, majoribus non minorem, maximis parem nominando. Unde mox facili Ordinum aſſenſu (facilius id perſvaleris, in quod alterius mens inclinavit) pacta cum Scytharum gente ratificanda decernuntur, donaria exſolvenda promittuntur, ut ex pacto obligans conditio priùs adimpleretur, tam retinendis in ſocietate armorum iſtis, quàm eliberandis ex vadimonio obſidibus. Nec bene merito exercitui ob rem præclarè geſtam competens defuit gratitudo. Sic demũ alluceſcente aliquâ ſpe pacandæ Reipublicæ ubi ad impendentia diſcrimina de remedijs proviſum eſt, conſilia utcunque procedebant. Honorarium Scythis promittere, & repræſentare deciſum, ut interim conſtantia probaret amicos, neve haud ceſſantibus Turcici belli minis, acriorem in nos, ſuppeditato nervo, hoſtilitatem averteremus, viſum eſt. Tum demum comitia finita, magnâ omnium admiratione, ad jactos privatim de abdicatione Regia per compita rumores. Tales ubique ſermones, qui tamen alterutram in partem ex eventu prævalebunt, cùm rurſus in publico ſtudiosè celatum, ut plerique eò commento decipulam explorandis animis, inſtrui crederent, dum, quod aula nullatenus velit, id ſimulando, flagrantiſſimè cupere oſtenderet. Aſt meditamenta ejuſmodi non abjiciebat, ſed tantiſper differebat Caſimirus, donec cum tempore matureſcant conſilia, etſi non eſſet levitas à cognito, & damnato errore diſcedere, etiam ſuorum intimiorem ſenſum introſpecturus, neſcio, quâ causâ occultâ, præter apertas, quid de re tanti momenti ſentirent Regni incolæ, an reſignandi ſceptri conatus inhibituri? an verò deſerere volentis, æquioribus oculis abitum laturi eſſent? de quo eſt, quod dubitem, quid decernam, non invenio, interiora neſcio, ſed publicam famam eſſe ſcio.

Deumq; eſſe facit Authorem

Grates ei habentur

Pacta approbantur

Nihil actũ de abdicatione

XI.

EIDEM IDEM 5ta Julij Græcio.

Senatûs Conſilio Rex mentem de abdicatione Regni patefacit.

TAcui diutius, quia vel te ſcire omnia, quæ in Polonia aguntur, ſuppoſui, vel occupationibus ſcholaſticis intentus, publicis me diſtrahere nolui, diu ſilui, nec eò minus tamen te amavi, dilexi enim te ab initio, diligam ſinè fine, manebit in me amor is, qui fuerat præſente Te, vigebitque, memoria Tui, nec locorum, aut temporum intervallis unquam evaneſcet.

Et

*A.C.*1668 Et quoniam humaniſſimis tuis literis, quaſi me è ſomno excitas, quidque mihi de præſentibus conjuncturis ſcribatur, plenâ fiduciâ requiris, ſcripto tuo obediens ſum, eò libentius & alacrius, quòd hiſce diebus ſatis plenam præſentium conjuncturarum à meliùs ſcientibus acceperim notitiam, & didici, quod meliùs ignorâſſem; antea verò pauca habebam, unde haud aliquem, quod ipſe non habeat, dare alteri poſſe concludes. Accipe ergo nunc, quod adeſt argumentum obſervantiæ in Te meæ, & illud, quod jam ſperamus futurum expecta. Scies enim jam illud, quod ſecretum erat, eſſe rumorem, operta, quæ fuere, jam aperta ſunt, it fama per urbes, & eſt vera. Obfirmatus animo ac immobilis Rex, eas ſe ad curas accingit, ut Regnum deſerat, non quòd ſit moli regnandi per ætatem impar, ſed fortè continuo rerum motu in tædium regnandi adductus.

Rex abdicaturus regnum

Expeditæ erant menſibus præteritis in ſecreto literæ (mitto tibi aliquarum, quæ ad me venerunt, copias) ad Commonarchas Chriſtianos, id propoſitum revelantes, rationes intentionum explicantes, ac pro amicitiæ, aut neceſſitudinis jure in negotio hoc tam gravi conſilium exquirentes. Mirabantur omnes, uti ex literis clarè id demonſtrabant, quòd è tanto faſtigio, ad eam ſubmiſſionem ſe inflecteret à ſolo immediatè DEO dependens Rex. Refutabant alii celebritatem exemplorum, præcipuè Caroli V. Proavi Materni ſuæ Majeſtatis. Nam multum in circūſtantiis diſcrepat, cùm Rex noſter improlis carinam hanc Regni ſui ſinè velis ac remis in arbitrium ventorum inter-regni dimitteret. Contra Imperator Carolus plenâ Cæſarum domo faſces Romani Imperii in fratris Ferdinandi, Hiſpanicam Monarchiam in Philippi Filii humeros reclinaverit. Multa in hac materia diſcurſuum projecta in vulgus emanant.

Informat Monarchas

Clemens Nonus, ſi quis unquam Pontificum pro grege Chriſtiana ſollicitus, ac vigil, parum ſe egiſſe advertit, quòd per Nuntium ſuum ab eo abdicandi propoſito Regem dehortaretur, notabili inter alia literarum Pontificiarum propriâ manu ſcriptarum, commate, his formalibus expreſſit. Quare, ſi quid habes Fili chariſſime, quod animæ tuæ rationes tangat, ſolicitè petimus, ut antequam quidquam decernas, confidenter nobis aperire non omittas, memor, quòd animæ tuæ rationem in re præſertim ad tot animarum, & populorum ſecuritatem ſpectante diſtrictè DEI Judicio reddere teneamur. Age igitur chariſſime fili, & Patrem in Chriſto tuum, ſalutaria monentem audi, reſpice tot millia hominum, quæ DEUS curæ, & fidei tuæ Majeſtatis credidit, ex tali facto graviſſimè periclitatura, niſi privatos voluntatis tuæ ſenſus, & intenta publico rei Chriſtianæ bono poſtponis, ac remittis, aut generoſo animo prudentiâque ſingulari in tempus commodiùs differs &c. Paria & Auguſtiſſimus Romanorum Imperator Leopoldus, imò pro ſangvinis vinculo fidentius, velut in problema differebat. Gratiuſne DEO futurum ſit, onus publicæ ſalutis procurare ipſo vocante injunctum? an ſemel ſuſceptam ſpartam præ tædio abjicere? certè generoſius fuerit ſtare erectum contra conſurgentes undique tempeſtates, præſertim cùm vires per DEI gratiam adhuc ſunt vegetæ, quàm ſibi ſoli ignavo otio vacare &c. Similia à Chriſtianiſſimo Rege, aliiſque Europæis Principibus perſcribebantur, immobili adverſus inſurgentes fluctus ſcopulo, ob invictam propoſiti tenacitatem.

Clemens IX Pontifex diſſuadet

Item Leopoldus Imp.

Ut verò conſilia jam tandem defæcata in apricum prodirent, invitare Senatum Varſaviam placuit, nullâ explicitè poſitâ causâ, cur vocarentur. Die 11ma ita frequentes confluxerunt, ut 46 numerarentur Senatores, qui-

Senatus conſilium

bus

bus ſalutato in conclavi Rege ex ordine conſidentibus his ipſiſſimis verbis, Pro-Cancellarius Regni Avunculus meus propoſitionem fecit. *A.C.1668*

Neminem latet Sacram Regiam Majeſtatem deſtinâſſe pridem abdicationem Regni Polonici Dominiorumque annexorum, eaſque curas adhuc vivente LUDOVICA Regina agitatas, quas in præſens, ubi commodum, & opportunitas adeſt, omnino reſumendas S. M. cenſet ideo, quod conſilium ejuſmodi, bellorum diverſorum moles, exercituum nexus, internorum motuum turbæ, aliaque obſtacula tantiſper diſtinuerant, hoc nunc tranquilliore Patriæ ſtatu in effectum deducere Sacra Regia Majeſtas intendit. Nempe diadema deponere, regimine ſe abdicare, Remque publicam liberis ſuffragiis veſtris ſibi collatam, & traditam vobiſmet ipſis in manus reddere, & reſignare. Ejus conſilii potiſſimas affert rationes; primò ſtatum conſcientiæ ſuæ tangentes, uti inter curas regnandi, & extremam vitæ lineam interſtitium temporis habere poſſit, comparando ad æternitatem animo, jam valetudini tam annis, quam laboribus fractæ, & labaſcenti conſulturus, ob quam tantæ moli rerum ſufferendæ impar, caſum prævenire malit, quàm præveniri. Et jam boni publici, & quietis Patriæ causâ, præſertim in eo male contentorum livore, & obtrectatione: pijſſimas Sacræ Regiæ Majeſtatis pro bono Reipublicæ ſuſceptas intentiones ſequiùs interpretantium, paſſimque violentæ electionis ſuſpicionibus innocuum Principem onerantium, quibus ſe aliter expedire ſine moleſtia non poſſit, niſi abdicato ſceptro; etiam amoris in populum ſibi ſubjectum ſpecimen, & facultatis liberè eligendi Succeſſorem, ære perennius Polonis relinquere vult monumentum. Igitur Sacra Regia Majeſtas fixum ſibi, & deliberatum jura Regnandi in manus tradentium reſtituere declarat, & denuntiat, ſimul impræſens congregatum Senatum obteſtatur, ut vanis, & nihil profuturis expoſtulationibus de mutando propoſito abſiſterent, huc definitivè conſilijs tendentes, ut quam honorificentiſſimè, cumque cōmodo & ſecuritate Patriæ, is è throno deſcenſus expediri queat &c. &c.

Pro-Cancellarius Regni proponit Regis intentionem

Cauſa abdicationis

Ad ea Regis nomine denunciata triſte ſuper omnes ſilencium, imò ſtupor ingruit, nam impracticabilis actus novitas dolorem, & lachrymas omnibus movit. Imperato demum ſilentio, ſenſum, ut promeret Archi-Epiſcopus Gneſnenſis, ex Ordine requiſitus, primò ad rem velut inſperatam haud ſuppetere ſibi, quid proloqueretur, dixit, ex eo, quòd ad ſolam de tempore indicendorum comitiorum materiam vocatus eſſet, nunc ad tam graviſſima, & quævis Senatûs conſulta tranſcendentem materiam deliberativè ſe vetantibus legibus, nequaquam intrudere audeat. Petijt unius diei interſtitium à Rege, intra quod vel Majeſtas juſtiſſimis Senatûs poſtulatis locum, vel illi ad propoſitam theſim legale reſponſum adferre poſſint. Hinc die 12ma Junij in Palatio Archi-Epiſcopali congreſſi Senatores, diu, multumque diſceptavêre, pro formando ad propoſita reſponſo, cujus copiam, (nam ſequenti die nomine Senatûs reſpondit Archi-Epiſcopus) tibi adnecto

Senatores turbantur ad denuntiata

Primas Regni interſtitium petit pro reſponſo

Conſultant Senatores de reſponſo dando

Primate verò è curuli ſua conſurgente cū lachrymis ad oſtentationē doloris in quibuſdam paratis, ſimul omnes ac ſinguli læderentur univerſi periclitarentur, quotquot è Senatu aderāt ad thronū progreſſi, & ſingultibꝰ verba impedientibꝰ, in ſupplicē geſtū conformati, novā adhibebāt deprecationis formulā, dū lingvæ parcunt, lachrymis perorando, difficilius eſſe, qui ſcribit, mihi dicit dictu ea eſſe, quam factu. Ac propè erat, ut exemplo Uchanſcii Archi-Epiſcopi, Sigiſmundum Auguſtum Regem ab Catharinæ Auſtriacæ divortio averſuri, etiam nunc ante Majeſtatem cernui Senatores provolverentur, niſi id ipſum Rex parari prævidens, mox Throno ſe proriperet, per extraordinarias preces vim ſibi fieri vetans, & indebitam Sacri Ordinis ad ſcabellum pedum genuflexionem, quaſi in contemptū ſui,

Supplicant Regi pro mutando conſilio

Non impetrant

, ei potiùs aliquem in Lithvania inſignem Palatinum. Palatini enim *A.C.* 1668
, licet potior locus, minor tamen ad nocendum vis, & poteſtas, quàm
, Mareſchalci, minus periculi timendum à remoto Senatore, quàm in
, viſceribus aulæ, & culmine ſedente. Etiam præoptarem, ut Mareſchal-
, catus, vel ſupremo Generali PACIO Caſtellano Vilnenſi, vel ſi id ambi-
, verit, Palatino Vilnenſi Radzivilio detur, in Caſtellanatum, aut Pala-
, tinatum Boguslaus ſuccedat, nam id exempla tuentur, & excuſant
, multos, & Radzivilios hæreticos Palatini dignitate fulſiſſe. Mareſchal-
, cum ſeu alium quemvis Miniſtrum aulæ neminem ex hac vel alia do-
, mo hæreticum legi, aut fando audivi, quod præſenti caſu, ne tam
, ſublimi, & prævalido honore Calvinianus adornetur, quantum poſſum
, conſcientiæ ſolius motu diſſuadens P. V. rogo, id ex me ſoli Regiæ Ma-
, jeſtati innuere velit. Interim me ſacrificijs, & favori Paternitatis Ve-
, ſtræ commendo datum Starogrod. ut ſupra.

, P. S. Minorum ecce Gentium Calviniſta Chelmski, quàm impro- *Chelmski Calviniſtæ acta.*
, bè & pertinaciter agit, exauctoratus à Regia Majeſtate ob facinus ma-
, ctatorum indigniſſimè novem innocentum militum, tum ob prædati-
, ones in bonis Eccleſiaſticis, quid non molitur in Palatinatu Cracovi-
, enſi, ut ſe legionemq; ſuam in ſtatum priſtinum reponat, deterret
, me hoc exemplum, & audacia Calviniſtica, ne nimis fidere velim pro-
, miſſæ modeſtiæ Ducis Boguslai, ſi in Mareſchalcum evaderet.

VOTVM PRIMATIS AD REGEM NOMINE SENATUS. 13tiâ Julij.

O Re omnium fidelium Mtati Veſtræ Senatorum (quos hæc ſuper ſubſellia collatos clementiſſima Majeſtatis Veſtræ auxit dextera beneficijs & ornamentis) piam & humilem defero ſupplicati-
, onem ad heſternam nobis præter ſpem præfixam propoſitionem, quæ
, ſilentio premenda potiùs, quàm dictione eſſet proſequenda: dum re-
, vocamus nobis à ducentis retro annis, clementem domûs Jagellonicæ
, dominatum, à ſeptuaginta annis à Veſtra Majeſtate (quam liberis ad
, hunc thronum vocibus proveximus) præſtita huic Patriæ beneficia, in-
, defeſſa caſtris, tam heroica facinora; quomodo non ſupplicabimus o-
mnes, non nos deſeras Domine? ipſa perſuadet juſtitia, reddere cuique,
, quod ſuum eſt, ſcilicet Eccleſijs ut reddere clementer debitam digne-
, ris protectionem, Patriæ juratam defenſionem. Hæ nimirum leges
, ſunt, Rex Sereniſſime, quæ licet videntur Monarchas non ſtringere;
, qui cenſentur eſſe ſupra leges, & ſupra æqualitatem, etiam hos tamen
, ipſa lex divina ſtringit, æquantur Reges in hoc etiam cum infimo; cùm
, Domino Dominantium æquè ab omnibus ratio ſit reddenda. Exhau-
, ſti fors laboribus animi, cum gravi nimium corona ad id motivum e-
, rant, amiſſa pærſertim ſocia laborum, Sereniſſima conſorte (cujus id
, laudi nemo non tribuet, quòd fideliter prudentérve juverit) in om-
, nibus; at his turbidis Patriæ temporibus, nondum ſopitis diffidentijs,
, ipſa ſuadere deberet conſcientia, conformare ſe ad populorũ neceſſi-
, tatem, cum qua votum quodpiam Majeſtati Veſtræ interceſſit. Scru-
, pulum hunc conſcientiæ, non tantùm nos Epiſcopi, (quibus Majeſtas
, Veſtra, velut ovis, agnatâ Regibus humilitate ſubmittere ſe conſuevit)
, verùm etiam ipſe ſummus Pontifex nequit reſolvere, conſiderãdo, quàm
, conſcientioſum ſit tot milliones animarum exponere periculo, inter
, hoſtes Eccleſiæ DEI; quando hinc Schiſmaticus, inde Turca gentilis,
, aliunde hæreticus, uno Eccleſiam explodent ludibrio: Inſuper quando

A.C. 1668 ,Patria ſine reſpirio manebit in periculis; ingens ſcrupulus, imò caſus
,erit ipſi ſummo Pontifici, cui poteſtas eſt in conſcientias, reſervatus.
,Fatemur quòd onera hæc addunt momentum, ad aſſumendã hanc ma-
,teriam, non reſpectu annorum; hos enim plures habuit S. M. Sereniſ-
,ſimus Genitor Majeſtatis Veſtræ, qui in provecta ætate, ad mortem
,uſque ſibi ſubjectas à DEO gentes moderabatur; verùm reſpectu ipſius
,Dominij. Ad onerum tamen iſtorum levamen an deſunt idonei Veſtræ
,Majeſtati Miniſtri ſtatûs? an non adſunt ex lege ſemper reſidentes?
,Non procul abeſt magnus Miniſter Regius, Epiſcopus Cracovienſis:
,ego ipſe indignus licet, eâ tamen, quâ Majeſtati Veſtræ adſtringor
,obligatione, ad quemvis nutum ſum paratus, niſi me lecto affixũ Re-
,gium mandatum inveniret. Non in manibus te clementiſſime Domi-
,ne, verùm in cordidus geſtabimus, ſupplicamus tantummodò qua-
,tenùs non alibi ſepulchralem quæras honorem, quàm cum divis tuis
,parentibus juxta illud: erro per orbem. Communis jam vulgata fue-
,rat fama per orbem, quaſi libertas noſtra excuſſerit jugum, eò quòd
,clementiſſimum Dominum & beneficum neſciêrimus Patrem hono-
,rare, licet enim quis inventus fuiſſet, qui id verbo expreſſiſſet, no-
,vit tamẽ Majeſtas Veſtra id excelsâ ſupergredi prudentiâ, etſi noluiſ-
,ſet temperare ſangvinem, ſemper potuiſſet ſuperare. Verùm nihil
,tam grande reperitur, quod alienare à nobis poſſet animum Maje-
,ſtatis Veſtræ. Non nos ergo deſeras clementiſſime Pater...

AD SANCTISSIMUM PONTIFICEM CLEMENTEM IX.

POſt oſcula pedum Sanctitatis veſtræ, mei, Reguorũq; meorum ac Dominiorum humillimam commendationem, Religionis ſanctæ & meæ erga Sanctam Sedem devotionis, ut Sanctitati V. quem vicarium ejus per quem Reges regnant agnoſco, & veneror, filiali obſequio & confidentiâ, deferam, quoties clarè aliquod mutationis concernens intervenit momentum, plures jam ſunt anni, ex quo curis, & ætate feſſus boni publici Regni mei providus, & ſalutis animæ meæ, quam inter regnandi artes operari eſt difficile, ſatagens propoſueram Statibus Regni, quo Electione libera adſcito regantur o poſt fata mea Principe orbitati meæ commodiſque publicis conſulerent; diſjecto vi & ordine fatorum hocce conſilio, & auctis annis meis maliſq; publicis, non aliud meis & ſubditorum rationibus convenire reperi, quàm abdicato in manus Reip. imperio, eam in liberrimo electionis Exercitio & in optione vitæ conſtituere, quam reſiduo dierum meorum, & parandæ æternæ quieti commodam judicavero, id me in futuris comitijs certè excuſaturum Senatoribus huc convocatis die heſternâ declaravi; præcipua verò mihi cura eſt. Sanctitati V. cõſilium meum hoc approbari, qua de cauſa Illuſtriſſimum & Reverendiſſimũ Dominum Galeaceum Mareſcottum Archiepiſcopum Corinthiæ Nuntium Sanctitatis Veſtræ omnia fidè relaturum, atque jam in anteceſſum diadema meum benedictione Sanctæ Sedis aſſumptum ad pedes Sanctitatis Veſtræ depono, non aliud inde reſumpturus, quam eandem Sanctitatis Veſtræ benedictionem, ſub cujus nutu, & auſpicijs reliqvum vitæ tranſigere deſidero. Sit hoc voluntarium ambitionis mundanæ, animæ, & Regno meis oblatum ſacrifi-

cium

Digitized by Google

tium gratum in oculis Sanctitatis veſtræ, & ad gloriam ſæculi & Pontificatus Sanctitatis veſtræ, augeat exempla illorum, qui per jacturam terrenorum, non pœnitendo commercio portum ſalutis quæſivêre. Nec credat Sanctitas veſtra perdere ſe filium, qui ſub firmo erga Sanctitatem veſtram obſequio lucrari animam ſuam, non reſpiciens retrò contendit, aut perdere Coronatum è filijs, ſuccreſcit enim benedicente per manum Sanctitatis veſtræ DEO dignus qui impleat thronum meum, & ego ſponſor eſſe auſim, non alium ſubditos mihi populos aſsumpturos Principem, niſi qui Religione Catholicâ & obedientiâ erga Romanam Eccleſiam ad ſolium hoc gradiatur. Conferet procul dubio Sanctitas veſtra in eam rem operam, ſtudiaque ſua & Statibus Regni hujus ſub interregno concordiam internam, & veræ Religionis amorem paternâ ſuâ admonitione inſtillabit. Hoc eſt quod & ego Regno huic, & ad præſens à Sanctitate veſtra flagito, & in exceſſu è throno commendatum curabo, exiſtimans bene me ſubditos meos relicturũ; ubi illis nihil de protectione Sanctæ Sedis, & obſequio in matrem Eccleſiam deceſſerit. Interim Sanctitati Veſtræ longævam à DEO valetudinem & feliciſſimum Sanctæ Sedis Apoſtolicæ regimen filiali devotione exopto, ac ejuſdem paternæ Sanctitatis Veſtræ protectioni me Regnaq; mea humillimè ſubjicio. Dabantur Varſaviæ die 13 Menſis Junij anno 1668 ejuſdem Sanctitatis Veſtræ obedientiſſimus Filius. A.C. 1668

Ioannes Caſimirus

COPIA LITERARUM A SUMMO PONTIFICE CLEMENTE NONO AD SERENISIMUM IOANNEM CASIMIRUM REGEM POLONIÆ

CLEMENS PAPA NONUS

CHariſſime in CHRISTO Fili Noſter ſalutem, & Apoſtolicā benedictionem. Majeſtatis tuæ literas die 30ma Maji datas reddidit nobis dilectus filius noſter Cardinalis Vrſinus, earúmque tenorem, & obfirmatam de Regno dimittendo ſententiam tuam voce quoque proſecutus eſt, quam rem omnem utique nos non ſine paterna charitatis impenſa, ſollicitaque cura, & attentione audivimus. Nunc autem ſumma rei gravitas exigit, ut pro impetranda luce, quâ in tam arduo negotio bene dirigamur, ipſe Pater luminum enixis precibus adeundus nobis omnino ſit. Quod idem adhuc etiam à Majeſtate tua fieri planè cupimus, & ab ea ſummopere petimus, ut in hujuſmodi tanti ponderis deliberatione, quà communi iſtius Regni bono, quà Chriſtianitatis univerſæ rationibus rectè conſulatur, Nos equidem à prima uſque Pontificatûs noſtri die mentis oculos in res tuas, tuique Regni converſos, & fixos habuimus, atque primis ipſis literis manu propriâ ſcriptis rogavimus Majeſtatem tuam, ut ad ſecundas nuptias tranſeundo Regiæ domûs ſuæ ſucceſſioni proſpicere vellet, quo Religionis Catholicæ, & publicæ quietis, res iſthic illæſæ atque immotæ permanerent. In his cogitationi-

A.C.1668 *bus, ſolius cõmunis boni zelo ducti, nec ulli prorſus affectui, aut propenſioni quorũcũq; reſpectuũ humanorũ indulgẽtes, uſq; perſtitim9, hujusmodi ſenſus Mti tuæ, per Nuntiũ noſtrum identidem inſinuantes. Quare non ſinè magna profectò ſolicitudine audire potuim9, Majeſtatẽ tuã in abdicandi Regni propoſito mentẽ omnino fixiſſe, cùm inde periculũ impendeat, nedũ pacis & quietis ſubditorũ tuorũ convellendæ, verùm etiã rei Chriſtianæ totiꝰ, & Religionis Catholicæ rationũ nõ mediocriter perturbãdarũ. Hinc nos muneris noſtri debito nimium deeſſe videremur, niſi quod ex toto corde facim9, iterum à te vehemẽter poſtularem9, atq; flagitarem9, ut de retinẽda corona cõſilium noſtrum accipere õnino velis, aut ſaltẽ hãc rẽ univerſã animo cõplex9, eã ita regere, ut Succeſſoris Electio ſequi poſſit abſq; ullo dãno, aut etiãſi poſſibile ſit, cum emolumento & lucro ſanctæ religionis, ac totius iſtiꝰ Regni, quod ſe tamdiu, tantoq; cum ſuo bono ſub regimine ampliſſimæ domûs tuæ fuiſſe gloriatur; Nos profectò huic eidem rei, atq; fini cunctis animi virib9 ex parte noſtra efficaciter incumbem9, tũ erga perſonã præclariſſimã tuã, in quocunq; ſtatu Te conſtitueris, eandẽ Paternæ charitatis eximiã voluntatẽ certè retinebim9. Quod autẽ attinet ad venerabilem fratrem Epiſc. Bitenenſem, nos eum præcipuo ſenſu exiſtimationis, & benevolentiæ proſequimur, neq; nobis utriuſque rei cauſæ quoq; particulares deſunt, cumq; ſummopere nobis cordi fuerit Mti Tuæ, in re præſertim tãto ſtudio peroptata ſatisfacere poſſe, impedimenta, quæ hucusq; paternæ propenſionis hujus effectui obſtiterunt, permoleſtè tulimus. Cæterum imprimis graves, & adhuc matura cõſideratione planè dignæ sunt eæ rationes, quas õnino in hac re perpendere debem9, uti Mtas Tua, ut credim9, jã audivit, ac rurſus audire poterit ex Venerabili Fratre Archi-Epiſ. Corinthi Nuntio noſtro, cui fidem omnem habere volet, illud profectò ſibi perſuadens, õnibus in reb9, quibus nobis permiſſum fuerit, gratificari Tibi poſſe. His animi paterni ſenſibus* Mti *Tuæ benedictionem Apoſtolicam amantiſſimè impertimur. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris, die 7. Julii. Pontificatûs noſtri anno ſecundo.*

COPIA LITERARUM A SUMMO PONTIFICE CLEMENTE NONO AD SERENISSIMUM JOANNEM CASIMIRUM REGEM POLONIÆ

CHariſſime in Chriſto fili noſter ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Etſi Mtas ſua ex aliis literis, quas nuper ad eam ſcripſim9, intelligere potuit, quàm ingenti moleſtiarum, & ſolicitudinum cumulo mentem noſtram impleverit cõſilium ab ea de Regno dimittendo ſusceptum, tamen, cùm aſſiduè noſtris cogitationib9 usq; plura & majora ſuccurrant, quà detrimenta quà pericula, tum Regno iſti, tum etiam Reipublicæ Chriſtianæ toti, ex hujusmodi re procul dubio hiſce temporum articulis extitura, denuo te rogare & in Chriſti viſceribus obſecrare conſtituimus, ut omnem cogitationem

hanc

Digitized by Google

hanc deponere velis, aut ſaltem ſuſpendere, donec nobis, de cauſis, A.C.1668.
quæ te movent, certioribus planè redditis de re tanta, & ad conſcientiam quoquè tuam vel maximè pertinente communicatis nobiſcum conſilijs maturiùs deliberare poſſis. Quare, ſi quid in hoc habes, quod animæ tuæ rationes tangat, etiam atque etiam à te petimus, ut antequam aliud quidquam decernas, id amori paterno noſtro fidenter aperire non omittas, memor, quòd animæ tuæ rationem DEO reddere, in re præſertim ad tot aliarum animarum & populorum ſecuritatē, & ſalutem omnino ſpectante diſtrictè tenemur. Age igitur chariſſime fili noſter, patrem tuum ſalutaria mandantem audi, reſpicè tot hominum millia quæ DEUS curæ cuſtodiæq; tuæ commiſit, ex tali facto tuo graviter periclitatura, & privatos voluntatis tuæ quoſcunque ſenſus, quamvis alioquin generoſos publico bono, nedum Regni tibi, domuiq; tuæ ampliſſimæ tam devoti atque devincti, ſed univerſæ rei Chriſtianæ multò generoſiùs remitte, atque condona, aut certè tantiſper in tempus opportunius providè differ, uti cuncta planius ex Venerabili Fratre Archiepiſcopo Corinthi Nuntio noſtro coràm audies. Quam profectò ſententiam, ut animo æquè pio, ac præcelſo tuo pro ſumma miſericordia tua Dominus inſinuare dignetur, eum enixè precamur, Majeſtati tuæ Apoſtolicam benedictionem amantiſſimè impertientes. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem ſub annulo Piſcatoris. Die 20 Julij Pontificatûs noſtri anno ſecundo.

XII.

FRANCISCO DE MEGNIN ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI GRÆCIO 12 Julij.

Nuntiat Comitia Abdicationis indicta.

Novam rem, & fortè non ſperatam tibi nuntio, quòd ſcilicet intra aliquot dies ex præſcripto mandati Pro-Cancellarij Regni avunculi mei Viennæ me videbis. Brevi ergo veniam, cum DEI auxilio, & illos tecum conferam ſermones, qui & auditione tuâ, & confidentiâ meâ non indigni judicabuntur. Non poſſum verò rationem aliam inſperati itineris allegare, niſi, quam avunculus meus ponit in calamo meo.

Abdicationis negotiū pertinet ad totam Rempublicam.

Cùm jam ultra precibus locus relictus non eſſet, ut Rex noſter de abdicando Regno mutaret ſententiā, diſputatum diu, de mòdo id faciendi. Reperti ſunt, qui ut pacta ſponſalia ſine juſta & legitima cauſa nequaquam dirimi poſſe dicerent, ita eò magis inter Regem, & ſubditos vincula, ex quib⁹ indiviſus ex pacto mutuæ adhæſionis nexus in extremo obligat. Convenêre ad extremū in eo omnes, illatā de abdicando Regno materiā non niſi ex totius Reipubl. conſenſu trutinandam. Nam ſi inſcendentis thronū Electi Regis denuntiatio non niſi in comitijs Generalib⁹ promulgatur, ijſdem gradibus & deſcenſum ex throno moliri expedit, ac in pleno Ordinū Conventu reſignationem ſceptri inſtituendam. Ergo iterum congreſſi, cùm & Rex deciſivam ejus negotij poteſtatē ad universā Rempubl. pertinere agnoſceret, remq; tanti momenti ſolidè perficere, intenderet, ad indicenda comitia demum inclinavit ac illis ex præſenti Senatûs-conſilio, diem 30mam Auguſti iṁediatè ſubſequentis dixit, in quibus ut ego quoq; compaream, meque quantocius Varſaviæ reddam, in man-

Tempus comitiorum abdicationis.

A. C. 1668 datis accepi, intra aliquot proinde dies, videbis me Viennæ, ego gaudebo, ſi DEo volente ſanus ſanum repererο. Non poſſum verò pro affectu, & obligatione te celare, quæ mihi ſcribũtur, his planè formalib⁹.

Rex obfirmatur in abdicatione Iminent comitia, in quibus poſt irrita Pontificiæ ſollicitudinis dehortamenta, poſt non admiſſas præcipuorum in Chriſtianitate Comonarcharum diſſuaſiones, repudiatas Senatûs Regni preces; permittetur tandem alea fato. Cum inſtructionibus ad comitiola Palatinatuum Primas Regni pro loco & officio comonefactorias etiã ad nobilitatem dimiſerit literas, reddideritq; per ſcriptum rationes nuperi Varſavienſis Senatûs conſilij, quamq; imobilis in propoſito abdicationis Rex eſſet, ſine ambage Ordinibus aperuit, irritaſq; ſuas cum Collegio Senatûs preces. Facilius eſt invenire privatos, qui nôrint rectè conſulere, quàm Principes, qui velint bene conſulentes audire, & ita in hoc conſilio ſatius eſt parum dicere, vel omnino non dicere. Ad flectendum nihilominus Principem, iterum reaſſumendas preces ſuadebat. At rem novam, & antehac impracticabilem multi mirantur, pleriq; ſtupent. In multis Palatinatibus Nuntiis injunctũ, fideq;, honore, & conſcientijs obligati ſunt, ut à tam pernicioſo Regnantis intento, conſiliũ dando, quod non tantùm erat prudens, ſed etiã ab optima fide, & optimo animo proficiſcebatur, CASIMIRUM in throni poſſeſſione, omni poſſibili modo, ac precũ demiſſione, firmarẽt, retinerentq;, cùm unius Regis reſolutione tota Polonia affligatur, ſed fortè frangas citiùs, quàm corrigas, quæ ſemel induruerunt, cum, ſi quis placitis Regis contraria ſuadet, vel ſuggerit meliora, infallibilẽ incurrit offensã, effervefcẽte protinus Rege, & ne per jocum quidẽ (ſemper feſtivioribus dictis, & jovialitate delectatus) de retinẽdo diademate ſibi inſinuari paſſus. Hinc, cùm ProCancellarius Regni Olſzovius, nuper vacuũ curis nactus, familiari ſermone mentionẽ abdicandi ipſimet iujicientẽ ingenuè cõpellaret. Quàm (inquit) melius Poloniæ conſultũ foret, ſi ſua Mtas, cum quib⁹ vixit populis, iiſdẽ poſt ſera fata indivulſus cohærere non dedignetur. Etiã ſubjungens: Quid interim vetat? ut iterato Matrimonij voto liberorũ parens, faſtiditas regnandi curas dulcedine ſobolis leniret, vel ſaltẽ amore ejuſdem ad ſceptra Polona gignendæ thronũ Sarmaticũ non ita flocci faceret? Ad quæ vultu cõmotior CASIMIRUS reſpondit; major (inquit) P. Reverende hæc conſideratio eſt, quàm ut obiter expediri poſſit: præſertim ſeni in nubendi materia, cui non quid velit, ſed quantũ poſſit, accuratè perpendendũ. Hinc alij, ubi ſuaſiſſe profutura ad offenſam referri vident, penitus à diſſuadendo abſtinent, quamvis omniũ collimãtib⁹ votis, & ſtudijs, ſi quo modo menti Principis tam tenaciter impactus clavus, evelli poſſet. Non ideo minus vult, qui non poteſt nolle, imò magnũ argumentũ eſt formã voluntatis nec mutare quidẽ poſſe.

Feſtinationi meæ, brevitatiq; ignoſcas, apud ſic amantẽ, ſic amans non peccat, quid etiam dicerem coràm, ſi omnia literis mandarem.

XIII.

ANDREÆ OLSZOWSKI EPISCOPO CULMENSI, & POMESANIÆ VICE-CANCELLARIO REGNI POLONIÆ. ANDREAS CRYSOSTOMUS ZALUSKI AVUNCULO SUO DEVOTUS NEPOS Viennâ die 21. Junij.

Enarrat progeniem & dotes Caroli Principis Lotharingiæ.

OBediens dicto tuo non finitis adhuc, quæ inceperam ſtudijs veni Viennam, ibiq; ex eodem mandato tuo non tantùm Miniſtros tibi benè notos, indeq; mihi benè affectos viſitavi, & veneratus ſum, ſed etiam & Principem Carolum Hyacin-

acinthum Lotharingiæ abſque ulla difficultate vidi, cujus placida humanitas humilitate condita amores cogit & vix me illi acclinem reddere velle, inſinuavi, ad teque pertingere dixi, non tantùm ad audientiam humaniſſimè admiſit, ſed etiam ad menſam liberaliſſimè pro more ſuo tractavit. Non oblitus eſt inter primas ſanitatis tuæ, utque intimiùs tibi notus fieri poſſit, à me petiit, prius parare tentans claves cordis, quàm auris. Libens hoc mandatum accepi, idem à te habens. Nihil verò eſt quod à te mihi mandari aut majus, aut gratius. nihil quod honeſtiùs à me ſuſcipi poſſit, quàm ut qualitatum ejus perſonæ, meritorumq́ pro tenui judicio, & capacitate meâ rationem reddam. Antequam ergo ipſemet oretenus fuſiùs deferam, quæ juſſu tuo didici, vidi, notavi, hæc præmitto, dicereque debeo imprimis, quòd ſit Catholicus, avita Majorum pietate fundatus, quorum orthodoxam conſtantiam nulli è vicinia novatores infecêre. Antiqua & Regia hæc domus annos ultra millenos audit, Kochanovius noſter carminibus Lotharingorū Principum ſacra bella cantavit. Vidi à Jagellonibus Maternum genus, nec in prætextum, obtentumque juris, ſed in ornamentum ſuum, amoremque Polonæ Gentis deductum. Unde tanto juſtius commodis omnium lætabitur, movebitur incommodis. Vt verò obediam tuis nutibus, nihil affero, quod non me bene ſcire appareat, cum quærenda certè magno cum labore non arbitror, nam ſcio quòd Anna filia Vladislai Jagellonici Hungariæ, & Bohemiæ Regis Sigiſmundi Primi ex fratre neptis, Ferdinādo primo Auſtriaco Imperatori Eleonorā filiam edidit. Hæc Guilhelmi Mantuæ Ducis Conjunx Vincentium Mantuanum reliquit, qui filiam Margaritham, Margaritha verò Henrico Lotharingo nupta filiam Claudiam Matrem Principis, de quo res eſt, generavit.

Vaudemuntij (quod tanquam inferius à magno viro objectari audivi) iidem cum Principibus Lotharingiæ fuêre, quaſi ramus Regnatricis ſtirpis. Ita conſuetudo habet, ut primogenitus Lotharingiæ Dux Barenſis, ſecundus natu Vaudemontanus appelletur.

Duo fratres Carolus Patruus, & Franciſcus hujus noſtri Parens ductis in matrimonium duabus ultimis ſororibus, quas Lotharingiæ hæreditas expectabat, familiam junxerunt, Ducatumq́ omnem jure hæreditario unico Hæredi Carolo noſtro quæſivêre.

Promotores video ab Coronam aut nullos, aut paucos habebit, jam enim & Imperator Neoburgo ſe invadiavit: Neſcio verò an non validior ad thronum Poloniæ promotio eſſe debeat, Promotoribus externis carere. Hic campus oſtendendi orbi quàm liberè ſi nulli addicti motu noſtro, & virtutis ſolâ æſtimatione Regem eligamus. Audivi à magno viro nuper, ut ſimus memores non ab alijs, quàm à Polonis Regem eligi debere, & omnem illum, qui conſpiratis externorum fœderibus, & illicitis promotionibus nititur, omnino excludendum. Quin talis Rex Polonorum ſponte electus nihil Cæſari, Regibus, Principibus, tanquam debitor imputabit, virtuti, & nobis omnia debebit, & integerrimū amorem Reipub. obligabit. Maturè expendet apud nos Patriam, Penates, nulla alibi, vel aliundè diviſâ expectatione, apud nos ſpem reſque ſuas omnes deponet, externis aulam non implebit, ſpes noſtras extra nos non efferet, ſi quid bello, vel pace quæret, Patriæ atque jam ſuæ acquiret.

Princeps hic annorum nunc 26 robore ætatis, parvo negotio, cùm jā magnam in eo notavi inclinationem, lingvam noſtrā addiſcet, moreſque noſtros facili tinctura imbibet. Æmularum domuum Auſtriacæ, Gallicæque: ut piè credo, ſuſpiciones integer effugiet, cum vicinis nec odio, nec gratiâ notus, ex æquo aget. Priu-

DISPUNCTIO, IN QUO DIFFERAT PRINCEPS SÆCULARIS ET PATER FAMILIAS. *A.C.1668*

PRinceps ſæcularis & paterfamilias in quo differant? & cur Principes vocentur Parentes? & cur inter ſubditos vivere debeant tãquam Pater inter filios? perſolvit Pragoſus in Regimine Reipublicæ Chriſtianæ pag. 11 n. 28, 29, & 30, ubi.

Sed petes, in quo differat Princeps ſæcularis à patrefamilias. Plato lib. 16 de Regno, vocat Regem Patremfamilias. Ratio, quia ſicut Pater habet curam Domûs ſuæ, filiosque ſub ſua poteſtate exiſtentes regit in pace, & alit; ſic etiam Rex ſibi ſubditos regere ac tueri debet. Differt tamen à Patre, quia Pater paucos, Princeps verò multos ſub ſua continet ditione, quod retulit Xenophon lib. 3 de dictis & factis Socratis & lib. Pœdia Cyri, ubi vocat Reges Patres Reipubl. ac Patriæ, cujus rei etiam meminit Sueton. Tranquil de Cæſar. & Budæus in annotationibus ad pandectas in tit. ſolet §. quantum ff. de officio proconſul. pag. 327 & Cermenatus in Rapſodia cap. 28 pag. 262 & 369. ubi oſtendunt hoc nomen Pater apud Ethnicos & Gentiles multò illuſtrius ac ſublimius fuiſſe, quàm nomen Dux & Dominus; hi jurisdictione cogunt ſubditos; Pater verò filios ducit amore. Ex quibus colliges bonos Principes, ſiquidem Patres vocantur, ut ſubditos ad ſe alliciant, debere erga eos ſigna amoris & benevolentiæ potiùs, quàm timoris exhibere. Sic Naaman 4 Reg. cap. 5 ob bene volentiam & amorem, quem erga famulos ſuos oſtendebat, ab ijsdem Pater vocabatur.

Eodem ferè Senatores & Gubernatores vocabantur Patres teſte Tiraquel de nobilitate c. 20 n. 26 & reliquæ perſonæ publicæ hoc titulo paterno colebantur, qui leges ferebant, Jura diſtribuebant, ac dicebantur teſte Virg. 5 Æneid. Plato Dialog. 9 de leg. Unde rogatus Ageſilaus Lacedæmon Rex, quomodo Princeps ſæcularis poſſet incedere, reſpondit, ſi ſuis populis ita imperet, ut Parentes filiis. Proinde libro de creatione Principis Philo Judæus, ſunt inquit Principes publici Parentes Civitatum & Gentium, quotquot boni ſunt, nec cedunt pietati naturalium. Accedit illud Lucæ 22 ibi Reges Gentium dominantur eorum & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur. Igitur ut Principes & eorum vices gerentes, ac officiales, ut ſuo munere bene fungantur Patres ſe eſſe conſiderent, ſicut Philoſophus innuit per hæc verba: Societas Patris ad filios Regni præſefert effigiem. Nati namque ſunt Patri curæ. Hinc Homerus Jovem Patrem appellavit. Nam ſicut Parentes filijs provident, ne bona illis unquam deſint, ſic & Principes provideant ſubditis, ut ab eis tanquam Parentes amentur, & tanquam Reges honorentur. Cadat in illos illud Pauli 2 ad Corinth. 12 non quæro, inquit, quæ veſtra ſint, ſed vos, Non enim debent Filij theſauriſare Parentibus, ſed Parentes Filijs, quod dixit Chryſoſt. ſi inquit ipſam carnem inſumere oporteat, non parcam pro veſtra ſalute.

Oportet ergo, ut Reges, ac Magiſtatus Reipub. exiſtiment erga ſubditos ſe obligationibus Parentum eſſe devinctos, quos non ut ſubditos, ſed ut filios chariſſimos regant. Aliter enim teſte Strabone in Geograli lib. 6 Arduum erit alio pacto regere Imperium, quando uni non Parenti, nec benefico, ſed Tyranno atq; inviſo procuratio Regni demandatur. Cùm igitur Princeps tanquam Pater gubernat, neque ipſi neque ſubditi timere poſſunt, cùm reſideat inter ſuos tanquã

Pater

A.C.1668 Pater inter filios, non enim pecuniæ jus, neque ſtipantia ſatellitum arma Principem tuentur, ut ſolebat dicere Marcus Aurelius Imperator Auctore Herodoto Hiſtorico, niſi ipſi, quos Princeps regit, animum benevolentiamq; Imperanti accommodent, illumquè non tanquã Regem ſed tanquam Patrem venerentur.

Princeps debet cavere à fallenda fide ſubditis data. Idem Author p. 1. l. 1. diſp. 2. §. 1. à num. 97. uſquè ad 107.

Probatur primò

Gravius enim peccant violatâ fide, quàm inferior privatus Bald. conſ. 324. vol. 1. conſ. 24. vol. 2. dicens: violare fidem, eſſe mentiri 1. dolus ff. mend. mendacium autem, tanquam crimen deteſtabile eſſe fugiendum Principibus Cavalup. in l. omnes populi ff. de Juſt. & Jure n. 10. Idem Baldus conſ. 343. col. 2. verſ. exiſti. vol. 1., quia Principes in licitis debent habere unum calamum, & unam lingvam, eſſeq; immobiles, quaſi polus in cælo, atque in illis debent ſplendeſcere, conſtans voluntas, ac fides, illamquè ſemel datam ſervare curent inviolabiliter, juxta illud; quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita; rurſus ſemel locutus eſt DEUS. Non enim poſſunt principes amittere, quod cum honeſtate non poſſunt omittere. L. nepos proculo ff. de verb. Signi Alex. conſ. 4. coll. pen. in vol. 4.

Accedit grave eſſe crimen violare fidem gravibus viris, ac graviſſimum graviſſimis, tum quia in ſe malum eſt, tum quia extra ſe malum profert exemplum ſubditis valde noxium, pro text. in l. 1 ff de conſt. pec. Bald. cons. 279 vol. 3 ſequitur Curt. Jun. conſ. 170 col. fin. faciunt notata à Pariſio conſ. 22. n. 45 Cravel. conſ. 96 n. 9 ob quã cauſam ne violetur fides, pacta ſunt ſervenda l. jurisgentium §. præter ait ff. de pactis, quæ ſi inter privatos ad ungvem inita præ oculis ſunt habenda l. digna vox C. de leg. Ratio, quia quod ſemel placuit, diſplicere amplius non poteſt cap. quod ſemel de reg. Jur. in 6. item quia quamvis Princeps ſit legibus ſolutus, ligatur tamen dictamine rationis, nec poteſt derogare juri naturali per legem humanam cap. quo jure diſt. 8, ubi textus in fine ait, quæcunque vel moribus recepta ſunt, vel ſcriptis comprehenſa, ſi naturali juri fuerint adverſa, vana & irrita habenda ſunt. Mart. de jurisdict. 1 cap. 38 c. 14 Lancelot. de attent. in præfat. 1 p. fol. 8 n. 86 & Suar. l. 3 de lege humana cap. 35 n. 13 ubi vult Principem obligari ex lege naturali in Radice, quia ſequitur ex ipſa ratione naturali, ut dixit Bald. in l. 2 C. de ſervit. n. 40 & Decius in cap. de conſtit. lect. 1 n. 15 Principes obligari ad ſervandas leges ex diſcurſu rationis. Imò volunt aliqui teſte Suar. citat. n. 10 obligari ſuis legibus ex voluntate totius Reip. & ex conventione virtuali inter Principes & Reſpub. celebrata, quaſi non alia conditione tranſmiſerint Reſpublicæ poteſtatem condendi leges in Principes, niſi ipſi obligarentur ſaltem indirectè, legibus. l. Princeps ff. de leg. ſed ligari vinculo rationis naturalis quæ ſuadet promiſſa ſervari debere. Nihil enim magis convenit humanæ naturæ, quàm ſtare promiſſis l. 1. ff. de pactis

cum

cum Principes ſint lapides angulares, ut eos vocat Bald. conſ. 327. Pridiè *A.C.1663*
col.2 1 1 quē ſequitur conſ. 287 n. 8 & Tiraq. tract. de nobilitate cap. 20 n. 42 Menoch. conſ. 331 vol. 4 n.64& ſeq. & prius conſ. 15. 208 num, etiā 42 ubi additPrincipes eſſe loco DEI in terris, & eorū fidē eſſe fidē DEI ac cōſequenter nō eſſe violandā cùm habeat vim juramēti, gloſſa in c. querelā, ne Prælati vices ſuas Butriq; in cap. ex tēpore de arbitr. & alij quos ibi referens ſequitur. Unde colligunt non ſolum privatos homines, ſed etiam Principes teneri datam fidem, ac etiam Pacta conventa ſervare ſcribentes in cap. 1. ex literis de conſtit. Fulges conſ. 61. col. 2. Cravet. conſ. 135. n. 5. ſunt enim illa à jure naturæ textus in l. ex hoc jure de juſt. & jur. quod jus non licet violare, ita omnes in Cap. quæ in Eccleſ. de conſtit. ſed de his infra diſp. 32. à num. 200. uſq; ad n. 213. & ſeq. Confirmatur, quia ubi non eſt ſana fides & inviolata, non poteſt reperiri fidelis juſtitia. Ita Eue de Pen. in l. quoties C. dependerat & Aruit lib. 10. & expreſſe in capite, ubi 24. quæſt. l. quamvis enim fides ſeu fidelitas in quocunq; requiritur, maximè neceſſaria eſt in Principe teſte Senecâ ad Lucilium, fides inquit, eſt ſanctiſſimum humani pectoris bonum nullâ neceſſitate ad fallendum cogitur, nullo præmio corrumpitur. Imò & hoſti congruit tenere fidem Ss. ſi ergo hoſti congruit, quis diffitebitur non congruere Principi, quod fatetur 1. Epiſt. inter claras c. de Sum̄a Trinitate, fidē ergo fallere, & veritatē minuere nefas eſt Principi. Ideo Proverb: 12 n. 19 com̄endatur pulchritudo veritatis in hunc modū. Labiū inquit veritatis erit firmū in perpetuū, hoc eſt, labiū veracis vera loquentis non flectetur, ſed erit firmū ac ferreū. Nam veritas Authore Stobæo ſerm. 50. ferrea eſt, imò adamantina, & ictibus fraudulentis percuſſa magis ſplendeſcit, ut ait Ephrem tract. de verit. ſuperatq; ferrum, ſilices & adamantes, neq; habet duplex, ſed unicum labium, & hoc firmum, ſicut notat Lyran d. c. 12. quia inquit veritas non variatur de uno in aliud, ſed tantùm uno ore loquitur. Quod cùm maximè conveniat Principi, apertè conijcies ex illo Pſalmo 118. ne auferas de ore meo verbum veritatis uſquequa, ut ex illo Proverb. 3. n. 3. ibi, miſericordia & veritas te nō deſerant, circūda eas gutturi tuo, quaſi torquē gem̄arū ſplendore collucentē, ac ſi nihil illuſtrius, ac præſtantius dignitati Regiæ addi poſſit, quàm veritatis ornamētū, ſecundū illud, & veritas tua in circuitu tuo.

Quid ſi contingat Regi fidem datam non ſervari? Reſpondeo ex regula communi, ſi ex altera parte non ſerventur conventiones non teneri Principem ex ſua parte ſervare fidem. Ita Bartol. in l. ſcire debemus in princip. num. 4. ff. de verborum obligat. Roland. conſ. 69. num. 43 l. 4. Cagnot. in l. ſi quis major num. 134. C. de tranſact. quod intellige, ſi conventiones ſint correſpectivæ, hoc eſt, quæ fiunt contēplatione unius propter aliud. Felin. in cap. cum inter num. 7. de re Jud. Ideo ſi alterum ex correſpectivis retrocedat, omnia corruunt. l. fin. C. de appellat. Menochius de præſumpt. lib. 6. præſumpt. 12. n. 2. multis ibi allegatis. Quocirca fidem non ſervanti, fides frangitur eidem l. cum proponas, C. de pactis ibi, nec inquit adverſario tuo tranſactione uti concedendum eſt, niſi ea, quæ placita ſunt, adimplere paratus ſit, cap. pervenit de jurejur. 2. ibi. Nec uti ei, etiamſi promiſſum tuum juramento, vel fidei obligatine interpoſita firmaſſes, aliquatenus teneris, ſi conſtat eum conditioni minimè paruiſſe. & ibi Felin. à n. 5. ſequitur Roland. d. conſ. 69. n. 8. 11. & 12 & num. 41. & 42. vel 4. Facit pro hoc, quod omnes promiſſiones & conventiones habent

A.C. 1668 habent ſubintellectam conditionem, ſi conventa ſerventur Fla. de reſig. l. 1 quæſt. 3 n.42 poſt Mœdan. decis. 83 & alios ibi. Neque alios damnare de violata fide, qui violandi cauſam præbuit ſecundùm gloſſ. fin. in l. 2 ff. quando actio de peculio. Aqu. de indemnitate mulierũ, ſicut qui prius eſt in culpa, non de alio, ſed de ſe ipſo conqueri poteſt l. ſocius ſocio ff. pro ſocio.

Difficultas eſt, quomodo obligatur Princeps ex contractu naturaliterne & civiliter ſimul, an naturaliter tantùm? obligari naturaliter opinio eſt comunior. Nã talis obligatio naturalis efficax & potens eſt ad agendũ, & interdũ ad culpam mortalem inducendam text. in cap. 1. de probat., quod docent Anton. Abbas, & alij. Ratio, quia Princeps legibus ſuis eſt ſolutus, cùm ſit ſuper jus civile, ut habetur in l. Princeps cap. de leg. Ergo non poteſt obligari civlit er, ſed naturaliter. Panormitanus, Felinus, & Anton. in dicto c. 1 de probat. quos referens ſequitur ſapientiſſimus præceptor meus Rebel. 2 part. de obligat. juſtit. lib. 1 quæſt. 8 ſect. 1 num. 9.

Nihilominus verius puto Principem non ſolùm obligari naturaliter, ſed etiam civiliter, quia quamvis legibus ſit ſolutus, ſecundùm tamen leges vivere, & agere debet. 1 digna vox c. de lege cùm lex à DEO procedat & teſte Cicerone in 1 Philipp. ſit à numine Deorum tracta ratio. Item quia ex eo, quòd vult contractum inire cum ſubdito, ſubmittit ſe legibus contrahentium Bald. in dict. l. Princeps C. de legibus, Abbas in dicto cap. 1 de prob. Alberi c. in l. 1 ff. de officio procur. Cæſ. ubi habetur, quòd per aditionem hæreditatis Princeps efficaciter obligatur. Ergo dicendum eſt non ſolùm naturaliter, ſed etiam civiliter obligari Principem ex contractu cum ſubditis inito. Quib⁹ accedit Caſtat. in ſuo tractatu de Imperal. quæſt. lll. v. 81. & quæſt. 116. Anton. Gomez 2. variarum reſolut. c. 1. n 1. & alij quibus eſt comes Roland. com. 2. conſ. n. 29. ubi agit obligari de jure gentium, ac de jure civili, quòd naturalis ratio civili ratione cooperatur per text. in l. bona fides ff. de poſſ. aliàs ſi Princeps non obligetur ex contractu civiliter, nec ſubditus illi obligabitur ratione correlativi. Idem Roland. tom. 4. conſ. 69 n. 17 poſt multos. Ex dictis conſtat Principem teneri ſtare contractui inito cum ſubditis ex illoq; obligari juxta Bartol. Bald & alios in d. l. digna vox. Paris conſ. 2. n. 125. vol. I 1. ff. de Pactis. Eſt enim grave delictum recedere à contractu, & violare fidem, ob id Philoſophus nihil magis ſuadebat Alexandro Maced. quàm ut datam fidem ſervaret, teſt. eſt Plutarchus & Quintus Curtius in Alexandri vita, cujus virtutis exemplo nos docuit Attilius ille Regulus, de quo apud Ciceronem in officijs, ut meminit etiam Menoch. tom. 4 1 conſ. 75 n. 42.

Quando patet obligari civiliter ex contractu Principem, quia cõtrahendo, ſuſtinet perſonam privati potiùs, quàm Principis, ut in ſpecie reſolvit Bald. in cap. de natura feudorum. Quamvis enim Princeps ſit ſupra leges à ſe conditas, non tamen eſt ſupra rationem naturalem, ac cõtractus, ex quibus obligatur, in quibus ſtandum eſt juri comuni. eodem modo quo ſtatur inter privatos, & ſic contractus eſt ſervandus de jure civili, ſiquidem legibus vivere volumus, ut ait Imperator in d. l. digna vox c. d. leg. Et Socin. conſ. 76 num. 3 vol 1 pro quo etiam facit Uelaſ. tõ. 2 conſult. 132 n. 6. quâ ait, Principẽ in contractib⁹ pro privato eſſe reputandũ ſecundũ cap. 1. & ibi ſcribentes de Probat. Igitur Rex ſi cenſetur privat⁹ dum contrahit cum ſubdito, obligatur civiliter & naturaliter ſicut quilibet privat⁹. Quod in dubio eſt tenendũ cùm Princeps ita contrahendo videatur ſe juri comuni ſubjicere. Notat Bald. in l. ex imperfecto

C. de

C. de teſtam. per text. in l. eſt receptum ff. de juriſd. omni judici. *A.C. 1668*

Quam etiam partem tuetur Molin. tom. 2 de juſtit. diſput. 261 ad finem poſt Antonium Gomez citat. & Padilka l. interpoſitas n. 37 C. de tranſact. ob aſſignatas rationes, tum etiam quaſi Princeps renitatur quamvis non poſſit cogi ad implendum contractū, obligatur tamen jure naturali. Quib⁹ rebus bene expenſis ſequitur verius eſſe multo poſſe Principem obligari civiliter ad ſtandū contractibus initis, cùm ſubditis alioquin non datur æqualitas inter contrahentes, & in conſequentiā datur injuſtitia. Favet noſtræ opinioni praxis quotidiana, in qua videmus cauſas Principis circa contractus, & alias quæſtiones cum ſubditis habitas ſive pro, ſive contra decidi à Senatu Regio, quia obligatur civiliter, quod tanquā verius tenet D. Gabriel Pereira decis. 120 n. 5. multis ibi allegatis.

ORATIO JOANNIS STAPHILEI AUDITORIS & NUNTIJ APOSTOLICI Ad SIGISMUNDUM PRIMUM REGEM POLONIÆ habitu.

Nihil eſt quod magis deceat Chriſtianum Principem Sigiſmunde Rex Potentiſſime, quàm pacem colere, & non ſolùm Regna, verùm etiam privatas domos in pace conſervare, quia tempore pacis, benè colitur Author Pacis, qui proximus paſſioni, pacem veluti locupletiſſimam hæreditatem Fidelibus reliquit, & propterea hæres Chriſti non eſt: qui pacem illius teſtamento relictam non amat. Hinc B. Paulus Apoſtolus ſciens non eſſe ulteriùs nobis bella carnaliter agenda, ſed animæ certamina contra Spirituales Adverſarios deſudādo, veluti Magiſter militiæ præceptum dat militibus Chriſti, dicens: Induite Vos armaturam DEi, ut poſſitis ſtare fortes in bello adverſus aſtutias Diaboli. Quis eſt ſator zizaniæ? Pater ſcandali & perturbator pacis. Et idèo quemadmodum omnes pacifici, beati & filii Dei in Evangelio appellantur, ita inquieti, diſſenſiones & ſcandala ſectantes, filii Diaboli, & miniſtri tenebrarum rectiſſimè nuncupantur. Quod exemplo Polycarpi Ssmi. Martyris eleganter comprobatur, qui cùm obviaret Martiano Schiſmatico eidem dicenti; cognoſciſne me? reſpondit, cognoſco Primogenitum Sathanæ. Cicero quoq; in Philippicis contra ejuſmodi homines ſic inquit; nec privatos focos, nec publicas leges, nec libertatis jura videtur chara habere, quem diſſenſiones ac ſcandala delectāt, eumq; ex numero hominum eijciendum, & extra terminos humanæ naturæ exterminandum putant. Nihil hoc cive, nihil hoc homine deterius, non autem civis aut homo habendus eſt, qui bellum aut diſcordias concupiſcat. Rurſus idem Cicero de amicitia, quæ domus tam ſtabilis? quæ civitas tam firma eſt, quæ non odiis poſſit funditus everti. Hæc modò ſcandala, has diſſenſiones, hæc odia hujuſmodi homines non una domus, non certa civitas, ſed tota DEi Eccleſia patitur, plurimumq; paſſura eſt (quod abſit) niſi per tuam Majeſtatem unà cum aliis Regibus & Principibus Chriſtianis, præcipuè Vladiſlao Sereniſſimo Rege Hungariæ Bohemiæque fratre tuo, his malis, hujuſmodi incommodis, ac futuris ſcandalis quàm celerrimè occurratur; & propterea juſſit me Ssmus Dñus Julius Divinâ providentiâ Papa II. Majeſtatem Tuam adire, & Tibi ſanctam benedictionem ac pacem elargiri, tecumq; de rebus tam ad communem Reipublicæ Chriſtianæ ſalutem, quàm ad tuum ſpecialiter commodum, utilitatemq; & honorem com-

A.C. 1668 communicare. Verùm, quàm difficillimum eſt in tanto bellorum turbine, tantaq; Chriſtianorum Principum diſcordia, ac quorundam Cardinalium periculoſa admodum ſciſſura benè communi Reipubl. ſaluti conſulere, Te imprimis hortatur, & per viſcera miſericordiæ DEi noſtri deprecatur, ut quantum in te conſilii ac prudentiæ Chriſtus ipſe Author & Fundator pacis eſſe voluit, tantum & poteſtatis & virium in communem ſalutem, quæ eſt pax & unitas Eccleſiæ, impēdere non recuſes, ut Te procurante Chriſtiani Ppes modò inter ſe graviſſimè diſſidentes ſanctam pacem amplectantur, & ſpiritualia membra Eccleſiæ, quæ turpiter à ſuo capite receſſerunt, ad debitam obedientiā (ut par eſt) revertantur, quo & Eccleſia DEi, quæ debet eſſe ſinè macula, & ſinè ruga per ſanctam reformationem in charitate DEi, & proximi fundatam, ad priſtinum decus, & veram Religionem reformetur, & tandem univerſæ Chriſtianorum vires pacatis inter eoſdem rebus adverſus Chriſtiani nominis hoſtes ſtudioſiſſimè ac unanimiter convertantur. Nulli enim dubium eſſe poteſt Chriſtianorum Regum partes eſſe & ad eorum officium & dignitatem pertinere Rempublicam Chriſtianam, contra ejuſdem Adverſarios, & fidei noſtræ inimicos protegere, atq; tutari, nec diutius pati terreſtre illorum Hieroſolymorum Regnum, ac Ssmi Salvatoris noſtri ſepulchrum perfidis Nationibus deſervire, DEUM Chriſtianorum ab ipſis contemni, fidem deſpici, ſanctam Religionem ab ipſis violari. Libet hoc loco Rex Invictiſſime miſeriam temporum noſtrorum proſequi, & calamitates, quas hactenus ab infidelibus paſſi ſumus, lamentabiliter deplorare; quot virgines ingenua nobiliaq; corpora retroactis temporibus eiſdem infidelibus ludibrio fuère; capti Epiſcopi, interfecti Præsbyteri, & diverſorum officia Clericorum, ad altaria Chriſti ſtabulati equi, Martyrum effoſſæ reliquiæ, ubiq; luctus ubiq; gemitus, & plurima mortis imago. Amiſerunt Chriſtiani Principes temporibus noſtris nobiliſſima Regna, ampliſſimaſq; Provincias, Myſiam, Thraciam, Macedoniam, Epyrum, totamq; Græciam, quibus omnibus nunc imperat Ottomannus. Reſtabant ſolæ maritimæ civitates Dalmatiæ Provinciæ noſtræ, quæ ſolæ in illis partibus ſub fide Chriſti remanſerunt, quas modò impii hoſtes vaſtant, trahunt, rapiunt, ita, ut vix incolis noſtris muros urbium exire liceat. Foris vaſtata ſunt omnia, apparetq; ingens ubique ſolitudo, Chriſtianus orbis ruit, & tamen Reges & Principes noſtri inter ſe graviſſima bella gerunt, & quod deteſtabilius eſt, adversùs Sacroſanctam Sedem Apoſtolicam cornua erigunt, ejuſque terras ac civitates hoſtiliter invadere occupareque non verentur; nec non Ssmum Dñum Noſtrum Julium Papam ſecundum oppugnare, ac injurioſè proſequi non erubeſcunt, authoritatemque ac poteſtatem convocandi & celebrandi Generalis concilii vendicare ipſis ſolis contendunt, inſciis & inconſultis aliis Regibus & Principibus Chriſtianis, quaſi ſoli videantur habere omnimodam poteſtatem, authoritatem ſupra omnes alios Potentates Chriſtianos. Exurge igitur tandem, exurge ſaltem tu Rex Potentiſſime in defenſionem Ssmi Domini Noſtri Parentiſque tui dilectiſſimi, qui te Regnumq; tuum in miro amore, paternaq; charitate proſequitur, indieſque magis ac magis ob tua præclara facinora, egregiumq; animum, ac maximam devotionem, quam geris ad Sedem Apoſtolicam, ejuſq; Sanctitatem, proſequitur. Imitare Ferdinandum Arragonum & utriuſq; Siciliæ Regem Catholicum, qui validiſſimis copiis, terrâ mariq; comparatis, oppoſuit ſe tanquam murum inexpugna-

expugnabilem Adverſariis Sedis Apoſtolicæ, & Ssmi Domini Noſtri, *A. C.* 1668
quam jure merito, quæ vos ambos, ſcilicet ſimul Majeſtatem Tuam & Suam conſuevit acerrimos propugnatores, propagatoresq; fidei & Religionis Chriſtianæ appellare, nec immerito quidem; nam ſicut Ferdinandus continua bella gerit adversus Mauros, & Afros, ita & tu inceſſanter in illis occuparis contra Scythas ſive Tartaros, ac perfidos Turcas, & ſicut ille Regnum Bohiæ ſive Granatæ, & quàm plures civitates glorioſiſſimè devicit, & jugo Chriſti ſubjecit, ita & tu duobus Principatibus, duabusq; victoriis DEo favente cum maxima tua laude apud omnes Principes Chriſtianos imprimis es potitus. Adeſto ergo alacer Julio II. Pontifici Maximo, ejuſdemq; partes ac protectionem viriliter ſuſcipe, ut tandem compoſitis rebus Eccleſiæ, ſedatiſq; diſcordiis Principum Chriſtianorum poſſit quietè, & cum pace celebrare hoc ſacroſanctum concilium futurum; in quo de ſanctiſſima contra infideles expeditione imprimis agendum erit, quam Sua Sanctitas & in hoc ſuo Pontificatu, & adhuc in minoribus conſtituta continuè, inceſſanterq; procuravit. Quam quidem expeditionem Majeſtas Tua ac Sereniſſimi Fratris Sui ſponte veſtrâ totisq; viribus expetere, efflagitareque debetis; plus enim Veſtrâ intereſt, veſtrorumq; Regnorum, quib⁹ imperatis, quàm aliorum Regum & Principum Europæ, quia Italia, Gallia, & utraq; Hiſpania, cæteraq; Regna Occidentalia intacta ſunt hactenus ab infidelibus, veſtra verò in finibus hoſtium conſtituta quotidie inceſſanterque vaſtantur, deſtruuntur, urbes comburuntur, caſtra & agri, incolæ, vaſalli, & ſubditi veſtri partim ferro necantur, partim captivi abducuntur. Cæteri verò & quidem pauci, qui in ſylvis & cavernis tempore latitando cruentas manus hoſtium effugiunt, jam omnibus bonis ſpoliati in maxima egeſtate, nuditateq; miſerrimam vitam ducunt.

His igitur malis, ac graviſſimis incommodis Reipublicæ Chriſtianæ cupiens occurrere Sanctiſſimus Dominus Noſter indixit concilium generale, in quo de reformatione rerum reformandarum, & de iſta Sanctiſſima contra infideles expeditione agetur. Ad quam fidelium congregationem, conventumque admodùm ſalubrem ac neceſſarium Majeſtatem Tuam per tuos Oratores Proceres invitat, ac in Domino hortatur. Prælatis verò Regnorum tuorum, authoritate, quâ in terris fungitur, mandat, ac præcipit, ut Romæ in Eccleſia Lateranenſi tempore conſtituto conveniant celebraturi hoc ſacroſanctum Romanicum concilium generale, ad honorem, conſervationem, & augmentum totius Eccleſiæ DEi ac Reipublicæ Chriſtianæ. Quod præſtare dignetur DEUS Optimus Maximus, qui eſt benedictus in ſæcula.

XV.
FRANCICO DE MEGNIN 23. Septembris.
De actis in comitijs Abdicationis.

EXſolvo promiſſionis meæ debitum, nam ſemper ad te ſcribere amo, ac imprimis ſanum me Varſaviæ comparuiſſe, ſed mox ex itineris fortè defatigatione ita infirmus fui, ut nec tibi ſcribere potuerim, nunc ſanior factus, malam valetudinem tolerare ſoleo, bonam optare, reaſſumo calamum, ſine cura verborum, ea quæ ſunt acta, nuntio, credo autem piè non te mirari idcirco, quòd tamdiu nihil ad te ſcripſerim, cùm nôris id mihi facere non licuiſſe.

A.C. 1668 Vix aliquis ex Senatoribus à latere Regis abeſſe ſuſtinuit, multi ſacri ordinis præſules à nupera convocatione manebant Varſaviæ, alii brevi digreſſu ibant redibantque, omnium vota eò inclinabant, ut Regi abdicationem hanc diſſuaderent.

Nuntiorum terreſtrium rotha Directorem, ſeu Mareſchalcum concorditer elegit, Stephanum Sarnowski Lenciclenſem Succamerarium majori Poloniæ tunc ex vi recidentis cum minori, & Lithvaniæ alternatæ debita vice. Mox ad conclave ſenatorium invitati Nuntij venerunt, ac imperato per Mareſchalcum ſilentio, ad excipiendam deliberandorum propoſitionem ſe ſe componebant. Diutius Orator throni jacturã pro certo magnam conſiderans, in abdicatione Regis, cùm Reſpublica in novos fluctus, turbaſque incidere debeat, amoto quieto, & perito illius Gubernatore, quem nôſti eloquii promptiſſimum, velut attonitus ſtetit, concedendum pio dolori juſtum ſpatium. Quid verò velut excuſſo à ſideratione aliqua animo, dixerit, verba ejus formalia adnecto, cum copia ſchedæ, quam Rex poſt propoſitionem factam manibus ſuis eidem Pro-Cancellario porrexit, quam antequam legere cœpiſſet, primò ſacri Ordinis Præſules, imò antequam Rex è ſinu ſuo depromptam ſchedam tradidiſſet, ut quiſque è curuli ſua ſe proripientes circumvoluti ſunt throno, etiam Primas, ac velut elingves cunctos dolor præſtaret, ſuſpiriis tantùm, & verborum inopes mutuo perorabant ſilentio. In qua omnium commotione ipſe Rex ſedare Mareſchalcis tumultum, debitum conſeſsûs locum cuique repetere mandat, & genuinas abdicandi ſceptri rationes & motiva ex Regiæ mentis ſcripto excipere, quod ægerrimè præſtitum: quid verò contineat hæc ſcheda, in copia adnexa videbis. Poſt quam lectam, iterum motus conſurrexit, ac velut, novam animorum procellam ſuſcitavit. Collatis proinde abſente Rege conſiliis, iterum per ſupplices preces tentare vadum placuit, ut mitigaretur perſeverantia in deponenda ſatis obfirmata voluntate. Multum ac diu actum, an conceſſibilis ea contra mutuæ obligationis vincula reſignandi Regni propoſitio eſſet. Ad conclave demum Equeſtre Nuntii ſeceſſerunt, unde in triduo expeditâ deliberatione ad Senatum regreſſi. Quo ſermone Director Nuntiorum Sarnovius eſt allocutus, fideliter adjungo: Ita equeſter ordo, qui nuper tædium ex Regnante oſtenderat, jam retentabat abdicantẽ, & dum perſpectæ virtutis tædium ſubiêrant, mox ſublatam ex oculis quærebant invidi.

Sarnowski Mareſchalcus.

Andreas Olſzowski Regni Pro cancellarius.

Abdicatio Regni.

Frequentiſſimus ille Senatus, Nuntiorumque cœtus turmatim omnes exorando Principi ad thronum eunt, ut propoſitum mutet, poſtulant, & in extrema vitæ cum fido ſibi populo perdurare dignetur. Primas Regni ampliùs iterandas preces abnuit, vel irritas non vanè prævidens, vel aucturus ſibi dignationem, dum abſcedente, ſolio, Principe, Inter-Regem aget. Cæterùm Casimirus per poſtulata Ordinum, ſi non vim deſtinatis ſuis, ſaltem moram adferri videns, in ſequentem diem ſolvere ſeſſionem juſſit. Quâ demum veniente, non tam vicariâ Miniſtri lingvâ, aut per ſubſtitutum mentis ſuæ interpretem, ſed ore proprio enuntiavit, quàm fixum, & im̃obile ſtaret, redditâ civibus Republicâ, neceſſitatem deponendi diadematis prolixiùs explicare, demum ad imperatum ſilentium, quid arrectis omnibus, & in auſcultandũ paratis, Ex-Regem ſe omnino oſtendens, non per inſtrumenta publica, ſed per ſe ad ſubditos ſuos dixerit, in copia videbis.

Et ita poſt moleſtam utrinque diſceptationem, imò veriùs inter abdicantis Regis, ac retinentis populi luctam, dolor cecidit, ubi quo creſce-

areſceret, non habuit; irritæ diu preces, in querelas propè & altercationes vertebantur; inter alios Martinus DĘBICKI Vexillifer Sendomirienſis deſtinatis CASIMIRI obnitebatur, ex odio magis, quàm affectu, quod illi in uſu magis, quàm in crimine, immemor enim ſemper, quod in eã unã rem certatim incumbere debeamus, ut de Regibus noſtris bene mereamur, ſi poſſumus, aut ſaltem nunquam niſi bene cogitemus. Nam cor Regis in manu DEI eſt, fulmen cælo provocat, qui illud impetit. Ille tamen reſignationem diadematis ex arbitrio coronati capitis abdicabilem non eſſe cenſebat, nullã, in pactis appoſitã, quæ permitteret, clauſulã, ac ut ſuſcipere onus, beneplaciti fuit, ſic retinere, ex vinculo obligante neceſſitatis eſſe, indelebilem unctionis Regiæ characterem ſemel ſuſceptum nequaquam amoliri, & contracta cum Regno ſponſalia nullatenus dirimi permittens. Sed demum Ordines animos huc inclinavère, quomodo cum deſtinantis Principis voluntate, & gentis noſtræ obſequij gloria actus hic quàm honorificentiſſimè finiretur. Ventum proinde ad diplomata, quando aliter fieri non potuit, quamvis à primis gentis Polonæ cunabulis, cùm ſimilis abdicatio exemplo caruiſſet, ſic impracticati actûs difficilior ratio viſa eſt. Non tibi refero, quomodo de cognomine ac vocabulo diſputatum, alijs abſceſſus à throno actum tabulis publicis repungere, ne exemplum in ſequelam tranſiret, alijs non in chartis modo, ſed in marmoribus inſculpendum judicantibus, non aliud electivi juris in Polonia majus firmamentum, & liquidius in Principes conſtantis fidei ad poſteritatem teſtimonium; enumerare dicentium ſenſus, longum eſſet, confectæ proinde eo nomine tabulæ, ſeu diplomata, quorum eſſentialia ſubjungo. *A.C.1668* *Dębicki contradicit abdicationi*

Delibabat CASIMIRUS annum tunc nonum ſupra quinquageſimum, quippe natus anno Chriſti 1609 die 21 Martij Cracoviæ, ibidemque 1649 die 18 Januarij diademate inſignitus.

Cum Reverſoriale diploma ab Ordinibus confectum eſſet, tanquam ne ipſæ curæ æternitatis ſubſiſtere queant, ſine temporalium rerum proviſu, injecta ex parte Regia expoſtulatio fuit, pro ſanciendа in bonis Oeconomicis penſione annuã quã ad vitæ tempora cum dignitate, aut veriùs neceſſitate Statûs ſui commodè ſuſtentaretur. Confectæ eo nomine etiam tabulæ ſunt, aſſignatis trecentis florenorum millibus, ex bonis menſæ Regiæ per Procuratores ærarij utriuſque gentis, perſolvendis, qui donec vita ſuperſtes, CASIMIRO quot annis redderentur. *Penſio annua pro Ex-rege*

Abſolutis eſſentialibus, verſi Ordines ad civilem officioſitatem, Ex-regi jam abituro valedixerunt. Primas Regni PRAZMOVIUS nomine Collegarum Senatorum, SARNOVIUS Nuntiorum Mareſchalcus, nomine Equeſtris Ordinis, Pro-Cancellario Regni OLSZOVIO nomine Ex-regis cunctis Ordinibus valedicente. Sermones hos omnes, pro ſatisfaciendo curioſitati tuæ, adjungere placuit. Et ita abdicationis finita comitia, uti mea ad finem etiam properat epiſtola.

PROPOSITIO A THRONO ANDREÆ OLSZOWSKI EPISCOPI CULMENSIS PROCANCELLARIJ REGNI.

NOvum imminet tempus, nunquam quod ſciam, à condita gente Polona, in Patria noſtra auditum. Venit ſumma dies. Venit tempus, quod poſt lætiſſimas tranſactæ æſtatis delicias, in moleſtum & turbidum vergit autumnum; ac deportatam in horrea fertilium camporum meſſem, non ſine ſuſcepti laboris fœnore, & meſſorum gaudio, granarijs providè includit; eodem tempore, autumno ineunte, maturus annis, plenus meritis, gentilitius Sac. Reg. Maj. Domini Noſtri Clementiſſimi manipulus, ex arvis Sarmatiæ, ex publico agendi theatro, ex perpetua con-

A.C.1668 , tra hoſtes crucis ſtatione, jamjã ad privatas tendit umbras, & immorta-
, les Regiorum operum fructus, dolenda nobis, etſi ipſi Sereniſſimo enixiſſi-
, mis votis exoptatã, concludere intendit epilogo. Hic manipulus ſat ferti-
, lis, & ſpecioſus, qui in Chriſtiani orbis aprico, ac ſub jove libero in am-
, pliſſimam meritorum ſegetem excreverat, varios fortunæ caſus, & diſcri-
, mina rerum, æſtus, & pruinam ſuſtinuit: diutiuſque è grano fertili panem,
, non fulmina mittebat; cujus curâ ac providentiâ aquila Polona viginti
, ferè annorum ſpatio, non ad neceſſitatem modò ſed ad delicias uſque ſa-
, turata eſt, jam nunc ex oculis, imò horyzonte noſtro, decedere intendit.
, Equidem Miniſterij mei deterrimæ ſorti indoleo, ac planè fatorum acer-
, bitati indignor? non hos ornatus in uſus: ubi eam auribus Patriæ peracer-
, bam, & ab hoc throno immemorabilem orbitatis Reipublicæ vivente Prin-
, cipe propoſitionem, iteratò proclamatæ denuntiare cogor. Servilibus inge-
, nijs innata labes eſt, mutatione Dominorum gaudere: generoſi pectoris
, proprium, ut ſincero Regnantes affectu colere, ſic voto proſequi, uti i-
, js in longam annorum ſeriem indivulſum convivere liceat. His vita &
, ſangvis ſacra ſunto. Præſertim in gente noſtra, apud quam non in mar-
, more, aut poſtium ſummitatibus, ſed in ipſo cordis arcano inſculpſit na-
, tura: Ferenda Regum ingenia, neque uſui crebras mutationes. Antiqui
, Reges coërcendis ſubditis, nihil rigidius, nihil gravius minitari poterant,
, quam abituros ſe è Regno. Præſens S. R. M. propoſitio ejuſmodi qui-
, dem eſt; ſed quæ nihil minarum, aut ſeveritatis præſeferens ſtupendo e-
, xemplo ſinceram Patriæ caritatem, & augendi boni publici ſtudium in ſe
, contineat. Quæ coronati capitis propoſitio, ut intimius penetrata, ſince-
, rius intellecta, & firmius memoriæ Ordinum Regni impreſſa maneat, pro-
, jectum ab ipſo Sereniſſimo Rege manibus meis traditum relego univer-
, ſis, de tenore tali.

COPIA SCHEDÆ, QUAM REX LEGENDAM PROCANCELLARIO REGNI PORREXIT.

EX vero ſupponit S. R. M. D. N. Clementiſſimo cunctis innotuiſſe tã
ex publica fama, quàm facta, & nuper propalata in frequentiſſimo
Senatûs conſilio, propoſitione, quod fixum ſibi & conſultum mane-
, at, Regni Poloniæ diadema, per libera gentis ſuffragia impoſitum, in ma-
, nus & liberam Reipubl. diſpoſitionem reſignare. Ad eas intentiones ſu-
, ſcipiendas adducitur, unum porrò neceſſarium cenſens; ut animæ ſuæ
, ſaluti conſuleret, diſponeretque tempeſtivè conſcientiæ eo modo, ſi
, inter occupationes profanas, & noviſſimam vitæ lineam, ad reflexionem
, habere poſſit aliquod temporis interſtitium. Etiam præter comparandum,
, quod principale eſt, ad iter æternitatis animum, idem perſvadent exactæ
, ætatis annis fractæ valetudinis vires, & in declive vergens ſenectus: in
, qua amplius labor tantùm & dolor. Præter eas non dedecentes Chriſtia-
, num Principem conſiderationes, ſenſu percipit fractum ſe bellorum incom-
, modis, caſtrorum laboribus, conſultationum publicarum ſecus cadentium
, ærumnis; unde non ampliùs tantæ moli curarum parem ſe agnoſcens,
, pro ſincero erga hanc Rempubl. affectu, & effuſo in omnes Ordines amo-
, re & benevolentia, hoc, quod ſibi tantiſper impoſitum onus fuit, totali-
, ter & pleniſſimè in Rempubl. Ius regnandi refundit. Inſuper advertit, tot
, ſuſpicionibus petitam exiſtimationem ſuam; quaſi verò agitati conſilij, ut
, violenter throno imponeret ſucceſſorem. A qua iniquiore credulorum
, ſuppoſitione, reputationi ſuæ vindicandæ, ſimul tranquillandæ Patriæ non
, aliter conſulturus, niſi id documentum exhibeat, adeò alterius ſubjecti
, non eſſe promotorem in ſolium, ut magis eodem ſuâ ſponte ipſe & ul-

trò

,tro decederet. Quo non alio magis actu Reipub. agnoſcet ab ejuſmo- A.C.1668
,di moliminibus Seren. Regem remotum egiſſe, atque alienum: ut qui
,non modo intrudere quenquam ad ſceptrum electivum nolit, ſed &
,ipſe Regimine ſe abdicans, in manus, ſubditorum qui contuliſſent,
,integrum & illibatum jus Regni à ſe nunc abdicatum, cum pleniſſi-
,mo libertatis uſu reſtituat; cui placebit, deferendum. Amore igitur
,in ſubjectos populos dictante, ac Reip. à vano metu liberandæ præ-
,ſentia comitia indicta eſſe declarat, ſemel atque iterum cunctis Reip.
,Ordinibus notificans, quia hic & nunc Regnum abdicat, throno de-
,cedit, & quibus gradibus ad clavum Reip. admotus eſt, iiſdem ex hoc
,apice deſcendere intendit. Nempe uti per ſolenne nominationis diplo-
,ma Rex inauguratus eſt, ſic pari abdicationis diplomate, curis regnan-
,di ſolutus exaugurabitur: quod manus Regiæ ſubſcriptione firmandũ
,promittit. Reciprocâ à Statibus, ſeu Ordinibus Regni ſponſione; eoq;
,vinculo mutuo partes dirimente, aut obligante. In eo diplomatis re-
,verſali cavebitur de proviſione annua, ſtatis temporibus ex bonis Oe-
,conomicis ad vitæ tempora ſuæ Majeſtati exolvenda, & per pacta à fu-
,turo Regnante ratificanda &c. &c. tum demum concludebat. Quæ præ-
,miſſa animo deliberato & firmo ſuſcepta, jam nunc eam abdicationem
,ſeu diadematis reſignationem, per Ordines Regni & M. D. Litvaniæ,
,Provinciarumque Regno Poloniæ annexarum ratam vult fieri, omni
,meliori modo, aut quomodo univerſis Ordinibus, in forma ampliſſima
,videbitur, Ordinum Regni arbitrium in omnibus ſecuturus, imò ſe-
,curus exiſtens eo in negotio huc cunctos conſiliorum maturitate col-
,limaturos, providendo honori, & integritati famæ gentis, ſimul &
,omnimodæ libertati & ſecuritati Reipublicæ.

SERMO, QUO MARESCHALCUS COMITIORUM SARNOWSKI SUCCAMERARIUS LENCICIENSIS REGEM EST ALLOCUTUS.

Non extra laudem in omni ſtatu mortalium, ſed præcipuè in ſumma fortuna, moderatio animi fuit, præ aliis inſignior virtus, ut quippe nihil arduum magis, quàm ſeipſum vincere, inſurgenti
,felicitati contrahere vela, publicis ſatius quàm propriis conſulere com-
,modis, & ex ſublimi Majeſtatis apice, ad inferius deſcendere ſubſel-
,lium, peramplàque Regnorum peripheriâ abdicatâ, arcto ſe include-
,re circulo, ut ætas antiquior, ſimilia, etſi rarò admodum, protulit
,exempla; ſic nec præſenti inſtructiori ad virtutes ſæculo per Evange-
,lium, haud defuère motiva, ad nobiliſſimum animi ſpecimen, in Re-
,gio apice monſtrandum excitantia. Apage verò cum impia voce Ty-
,rannum, ſi (ait) violare jura licet, Regni causâ violanda ſunt? aut ad
,idem facinus tendente Auguſto, dum abdicationem imperii oſtentat,
,exequutionem facti diu nimis moratur. Is quinque & quinquaginta an-
,nis, de reddenda Republ. deliberans, demumque reputans, & ſe pri-
,vatum non ſine periculo fore, & illam temere plurium arbitrio com-
,mitti, in retinenda perſeveravit. Primus Diocletianus hanc ſemitam
,inoffenſo pede calcare viſus, In abdicando imperio firmus, & in mu-
,tatione Statûs omnino perſeverans; reſiduum vitæ, quo ſupervixit per
,decennium abjectus, ex Imperatore Hortulanus, colendis viridariis, ac
,tranſplantandis arboribus ſeſe addixit. Poſt hunc longo ſæculorum tra-
,ctu, vix ardua imitatu virtus, aliquos exempli ſequaces invenit, non
,tamen ex publici boni, aut amoris populi ratione; verùm magis, ut

A.C.1668 , vitæ propriæ conſulerent, aut honeſtius decedere throno, quàm pelli viderentur; montium, ſylvarum, aut Cœnobiorum ſecreta petebant. ,Etiam parentes ingeniti amoris ductu, filijs Regna abſceſſu ſuo conſtabilivere; uti nuperrimè CAROLUS V. Auſtriacus, cum plauſu orbis, intimam mentem tanti Herois non planè pervadentis, Ferdinandum fratrem ad decus imperij, Philippum filium Hæreditarijs Regnis Hiſpaniarum admovendo, ſibi gloriam inuſitatæ moderationis, iſtis ſecuritatem regnandi reſpectivè partitus. Huic catalogo Heroum mundanas curas (in quem raro quiſquam Regum adſcriptus, ſine comite pœnitentia) ſinceriſſimâ mente, & ſine ullo privato reſpectu, dum Sua Majeſtas D. N. Clementiſſimꝰ ſociari intendit, utique non ſine dolore accideret nobis ea orbitas, lene imperium, & paternam benignitatem S. R. Mtis Veſtræ, populis iſtis ex merito æſtimantibus, ſi modò Patriæ noſtræ rationes in tranquillo exiſterent. Verum ubi navis hæc Reipubl. ad cujus clavum & ſupremum moderamen, etiam ex vi jurisjurandi Regij, Numen Majeſtatem Veſtram admovit undiq; procellis quaſſata fluctuat: teneris enim Seren. Rex Domine Clem. furore belli exagitatam, externorũ factionibꝰ concuſſam, civilibus diſſidijs & motibus laceratam, & in turbido tempeſtuoſi maris æſtu, fragilibus anchoris innixam carinam Reip. imminenti prius eripere naufragio, antequam celoce iſta abdicationis, teipſum in tutum ſubducas; dum undique mala imminent, & nihil eſt ſpei reliqvum. In oculis, in foribus imminentia mala obverſantur, diſtrictus enſis ſuper cervice noſtra pendet, metuimus non injuſtè, ne vel nos conſpiratio malevolorum alllidat ſcopulis, vel interni diſſenſus compagem hanc Reip. ; violenter diſrumpant. Terremur ſat valido concurrentium ad Coronam ambitu, ne laſſos & enerves obruat potentia? ſi adſciſcimus exteros, ne legibus, & libertati gentis derogent? ſub his diſcendi erunt peregrini mores, ferendum faſtidioſum imperium, & cum juvene Rege non minus toleranda erunt vitia hominum, quàm ætatis, aderunt pejora novæ aulæ mala, æquè perſtringentia non æquè accuſata, reverâ commutatio hæc Dominorum ſortiri in melius nequaquam poterit, ut nec felicius conciliantur nuptiæ poſt abominabile divortium, quàm poſt fata mariti. Opponere equidem poſſemus quia nec decet, non licet Ser. Rex Domine Noſter Clem. divortiari nobiſcum reluctantibus nobis, per naturam legum. Sed non diſputamus de jure, qui in eo propoſito diſſvadendo, nihil efficacius ſubmiſſione petentium cenſemus: cùm non alius glorioſior regnandi finis ſit, quàm commodum obedientium, & utilitas ſubditorum. Diſcrimina tantùm univerſam Patriam afficientia exponendo humillimas preces ad ima pedum S. R. Mtis D. Clem. deferimus, ut in partem & commodum Reipubl. inclinatiore mente & animo eſſe dignetur. Quodſi merita noſtra, vitæ, ſangviniſque oblatio, ac quævis fortunarum diſpendia, haud ejus momenti fuerint, ut nequaquam immutare propoſitum Suæ Majeſtatis valeant, at certè ſalus Regni aviti, & quæ omnium charitates complectitur, Patriæ amor, juſtum ex condigno meretur Suæ Mtis reſpectum. Petimus plus quàm ſupplices, deſinat Sua Mtas cum fatis luctari; nec contraire pergat æternæ ſic ordinantis JEHOVÆ diſpoſitioni, quæ ſuam Mtem in paterno, fraternoque throno collocare voluit. Ad extremum, divini honoris zelus, & in quibus ritè colitur Numen, templorum ſecuritas perſtringat piam mentem ſuæ Majeſtatis, ne in ea orbitate Reipubl. loca DEO conſecrata deveniant

ad

,ad deſolationem abominationis. Eas pro immutando propoſito, ſemel, ,atque iterum geminando preces, & ſupplicia vota, invitamus arden- ,tiſſimè intermedium Ordinem Senatorium, Majores fratres noſtros, ,ut ad eundem finem unà nobiſcum cooperati, ſimili ſuaſu, & flagra- ,tiſſimis poſtulatis inflectere Suam Mtem annitantur. Interim

Tu Regem, Patrémq; geras, Tu conſule cunctis:
Nec tua te magis moveant, quàm publica damna.

CASIMIRI REGIS IN COMITIJS ABDICATIONIS SERMO.

EFfluit hora, quâ Paterni in hanc Rempublicam affectûs debitum, per domum meam à ducentis octoginta & amplius annis contra- ctum, exolvendum eſt. Laſſus annis, caſtris & conſultationibus ,fractus, viginti & unius annorum ærumnis preſſus, Rex & Pater ve- ,ſter, hoc, quod mundus maximè æſtimat, Regni hujus Coronam de- ,pono, inque manus veſtras vobis reddo Poloni. Pro throno loculum ,eligo, & funeri meo ſuperſtes, pro poſſeſſione ſceptri, glebam tantùm ,telluris mihi relinquo, vobiſcum communem: quâ intra peripheriam ,Patriæ, ac Majorum meorum cineres tumulatus, memoriam mei ad ,ſeram poſteritatem vobis inculcare poſſim, eum me eſſe, qui primus ,in prælijs, poſtremus in diſcrimine & receſſu: etiam nunc ob amo- ,rem Patriæ, & commodum publicum, Regiæ amplitudini renuntiem, ,Regnumque iis, à quibus accepi, poſtliminio reddam, amor populi me ,in hoc throno, per libera ſuffragia veſtra collocavit, viciſſim amor ,meus erga hanc Rempubl. me ex eodem demovet. Multi anteriorum ,Regum tradebant ſceptra filiis, aut fratribus reſpectivè, ego chariſ- ,ſimæ Patriæ reddo, & cujus Pater & filius extiti, jam nunc ex Prin- ,cipe gregarius, ex Domino ſubditus ex Rege concivis fio, ac junio- ,ri & validiori, quem DEUS & libera gentis ſuffragia ſucceſſorem de- ,ſtinabunt, loco decedo. In quo ex commodo Reipubl. eligendo, ut Nu- ,men hanc Rempulicam proſperare velit, in ſolitudine curis vacuus, ,flagrantiſſimis votis cœlum onerabo. Jam nunc grates omnibus ha- ,beo, pro tot meritis, conſiliis, & exhibita obſequiorum promptitu- ,dine: ſi quibus non ex mente aut deſiderio regimen noſtrum compla- ,cuit, ex ratione Statûs, vel fatorum fuit: parcant, quæſo, ipſe viciſ- ,ſim ijs qui ſecus meriti, remitto: valedico omnibus, unumquemq; Pa- ,terno applicans pectori, quorum dulcem memoriam quoad vita ſup- ,petet, gratus feram, inſuper paternam benedictionem univerſis & ,ſingulis impertior: ac quamvis diſtantia loci utroſque ſeparante, ni- ,hilominus corde ab hac dulciſſima matre avelli, me haud quaquam ,patior: in qua cineres mortalitatis meæ deponere velim. Plura cùm ,& doloris vis, & memoriæ fragilitas proloqui haud permittat, ex hac ,ſcheda, quam ad relegendum trado, amoris & ſinceritatis meæ docu- ,mentum intelligetis.

DIPLOMA SERENISSIMI REGIS IN ABDICATIONE REI- PUBLICÆ DATUM.

JOANNES CASIMIRUS D. G. REX POLONIÆ.

Magnus Dux Litvaniæ. &c. &c. Nec non Svecorum, Gottorum, Vandalorumque Hæreditarius Rex.

N*Otum teſtatumq; facimus præſentibus & futuris temporibus, quòd cùm prægraveſcente ætate noſtra, debilitari nos in dies ſen- tiamus, defeſſiq; & fracti ingentibus pro Reipubl. Polona curis,* & *la-*

A.C. 1668 *& laboribus, ſuſtinendæ amplius tantæ regni moli, vires noſtras impares fateamur: cepimus demum ultro, & motu proprio, conſilium, coronæ Regiæ deponendæ, quo reſiduum declinantis ætatis, tranquillè & privatim agentes, componendis ad meliorem, & haud interituram vitam, conſcientiæ noſtræ rationibus, liberius vacaremus. Eam ob cauſam convocato nuper Varſaviam frequentiore ſenatu die 12 menſis Junij, anni præſentis, mentem noſtram iiſdem DD. Senatoribus & Conſiliariis noſtris aperuimus. Quibus magnitudine ac novitate rei, præterea reverentiâ legum Patriarum deterritis, remq́; integram ad univerſam Rempubl. referentibus, comitia Regni generalia pro die 21 Auguſti omnibus Ordinibus indiximus; ac primo ſtatim Comitiorum exordio abdicationis Regni propoſitionē publicam fecimus. Hic experti ſumus amorem & affectum civium, fideliumq́; ſubditorum noſtrorum, qui sereniſſimorum Anteceſſorū Regum merita, & in Rempublicam hanc beneficia gratâ recolentes memoriâ, noſtrorumq́; ſimiliter per viginti annos tot comitijs, curarum, laborumq́; & periculorum plurium memores, omni, quâ par fuit, renitentiâ, & ardentiſſimis precibus nos in throno retinere nitebantur, ſed nobis immota ad hæc perſeverantia, in ſemel deſtinato propoſito hærentibus; tandem eò deſcenſum eſt, ut abdicationem ſeu reſignationem ſceptri Poloniæ, realiter & ſolenni ritu, in comitijs Ordinum faceremus. Prout quidem maturâ deliberatione præhabitâ ac conſentientibus omnibus Ordinibus Regni, ſani mente & corpore, liberè nec coactè Regno Poloniæ, & Magno Ducatui Litvaniæ, Dominiisque eidem annexis. noſmet in præſens & in perpetuum abdicamus; jura Majeſtatis, & alia quævis Monarchis Poloniæ & Magnis Ducibus Litvaniæ, regalia, ex antiquo competentia, plenè & integrè in manus Senatûs, & Nuntiorum Terreſtrium totiusque Reipublicæ omni meliori modo reſtituimus, ac reponimus, omnes Status & Ordines & quemlibet ſubditorum ſeorſim, à juramentto fidelitatis nobis præſtito, quovis modo reſoluimus, atque ab obligatione ſubjectionis, Homagij, Vaſallagij emittimus & abſolvimus, Ducem in Pruſſia, ab obligatione Bychcuiæ ac Lenburgi. Etiam Ducem Curlandiæ, ab Homagio, ſeu quibusvis alligationibus, ex noſtra tantùm perſona, liberos pronuntiamus &c. Quâ abdicatione, ſeu reſignatione Coronæ Regiæ, jam protunc ritè & legitimè peracta, ac diplomate præſenti corroborata, jus & poteſtas erit, atque eſt Reverendiſſimo Domino Archiepiſcopo Gneſnenſi, uti ſub tempus interregni, cum omnibus Statibus & Ordinibus ad Electionem novi Regis, juxta leges & conſvetudinem antiquam procedendi. Quam quidem liberrimam Electionem nullâ ratione impedituros nos, neque candidatum quempiam promoturos; imò remotiùs ab actu & loco Electionis durante eâdem Electione manſuros, promittimus. In cujus rei fidem, & robur perpetuum, præſens diploma noſtrum ſigillo Mtis*

com-

communiri juſſimus. Datum Varſaviæ in comitijs Regni Generalibus A.C. 1668
die XVII Menſis Septembris Anno M. DC. LXVIII. Regnorum noſtrorum Poloniæ XXI. Sueciæ XXII Anno.

DIPLOMA A REPUBLICA JOANNI CASIMIRO OBLATUM.

Nos Regni Poloniæ, ac Magni Ducatûs Litvaniæ, Provinciarumque annexarum Ordines &c.

Hortantibus exemplis Majorum noſtrorum, qui nihil glorioſius, nihil poſteritatis memoriæ mandandum nobilius putârunt, obſervantiâ & veneratione Regum ſuorum, eorumque cultum & amorem per tantam temporum ſeriem integerrimè conſervatam, velut compendium omnium gloriarum nobis tradiderunt: ut ſtudia noſtra huc conferentes, retinere, augereque imperantium benevolentiam erga Rempubl. valeremus. Ad quam omni poſſibili medio obtinendam, non modò honeſtâ æmulatione Majorum, verùm etiam obligante gratitudine, & plurium beneficiorum Domûs Regiæ obſtricti debito, præſertim inclytæ ſtirpis Jagellonicæ, trecentos prope per annos in Patria noſtra Regnantis. Sed cumprimis Sac. Reg. Maj: Joannis Caſimiri D. N. Clem. ſpatio 21 annorum, pace æquè ac bello inclyti, poſt ſummos Prædeceſſores ſuos, per libera ſuffragia Ordinum Regni & M. D. Litvaniæ ſceptra Reipubl. noſtræ moderantis, inſignes ad ſtuporem orbis animi dotes &c. &c.

Et hic in debita effuſi encomia, quæque proſpera ex vero memorabant, ſubjungendo Apodoſin.

Quaproper acceptâ notitiâ ab Illuſtriſſimo Regni Primate, de hocce triſti & inſperato nobis deponendi diadematis S. R. Mtis propoſito, & abſceſſu throni, omnes adhibuimus curas retinendo, in eo Regali Anteceſſorum ſolio) in quo eundem ſupremi Numinis æterna diſpoſitio, & unanimis conſenſus gentium Poloniæ ac M. D. Litvaniæ per libera ſuffragia collocaverat) interpoſuimus enixam Illuſtriſſimi Senatûs authoritatem, addidimus ſupplices Ordinis Equeſtris preces, denique totius Reipubl: obteſtationes, junctâ voce & ſuffragio nobiſcum, omnium orbis Chriſtiani Principum, inſuper oppoſuimus vetantes leges, Regij juramenti vincula &c. &c. Verùm cùm prædicta omnia in caſſum ceſſerint, nec ſuperare immobilem deſtinantis mentem, ac propoſiti firmitudinem ſuæ Mtis immutare ea valuerint, præponderante æternitatis curâ, etiam feſſæ valetudinis ratione. Tandem urgentibus fatis, cedere adacti ſumus, nec ultra obluctari voluntati S. R. M. licuit, ſinceriſſimum animi ejus candorem perſpiciendo, & advertendo, nihil eo actu impreſſum cordi S. R. M præterquam, quòd pietas, & ingenitus in hanc Rempubl. amor dictarent; quam ille, ut demum avitum fundum, & Patrimonium proprium animitus diligeret. Nec minùs informati Diplomate S. R. Mtis, quo ſe obſtringit, cœlo & orbe terrarum teſte, nullo privato intereſſe, ad eam abdicationem inductum, ſed ſolâ laſſæ valetudinis curâ, & æternitatis reſpectu, puro & candido animo ad deponendum

A. C. 1668 *ponendum diadema acceſſiſſe. Et quoniam S. R. M. reſtituit Diploma, quod in pignus conſtantis noſtræ, & perpetuæ fidei, à nobis acceperat, aliudque ſpecialiter confectum ſuperaddit, quo ſubjectione & juramento fidelitatis Rempub. liberam pronuntiat; proinde ut conſentaneum Ordinibus regni viſum, hoc mutuo reverſali, à juramento viciſſim per Delegatos ſuper pacta conventa in Eccleſia Collegiata Varſavienſi præſtito; dein ſubſequente in Baſilica Cathedrali Cracovienſi tempore felicis ſuæ Coronationis publicè confirmato, reſolvimus: & illud in omnibus totaliter punctis, & articulis reſcindimus, & annihilamus, ſalvis per omnia iuribus, & privilegiis noſtris, Id vel maximè præcauendo, ne actus modernus quicquam præiudicare ualeat liberæ Electioni, legibus gentium, & immunitati, nec unquam inter exempla conſuetudinis trahatur, & computetur ad poſteros &c.*

NICOLAI PRAZMOWSKI ARCHIEPISCOPI GNEZNENSIS ET PRIMATIS SENATUS NOMINE REGI VALEDICTIO.

ECquod illud tandem per tot ſæcula & ætates nuſquam viſum? eòque nobis triſtius? aſpiciente orbe, oculis noſtris intuentibus, voluntas altiſſimi exhibuit ſpectaculum? ſpectaculum eheu? quod multos „in admirationem rapit, plurimos ſtupore attonitos reddit, nos verò, Pa„triamq; noſtram ærumnosâ involvit calamitate. Ubi S. R. Mtem Ve„ſtram, quod maximè æſtimat ambitio, jam die hodiernâ, ultrò & bene„volè repudiantem ſceptra videt, & jura Regnorum; ac Dominationem „deponentē contuetur? quis enim portentū demiſſionis ejuſmodi ad mi„raculum in homine mortali ſimile moderamen animi, ſine ſtupore & ad„miratione intueri queat? cùm aureum pomum hoc, quod à primis mundi cunabulis appetitus humanus afflictim deperit, & pro quo ſudat ambi„tio ingentibus curis acquiſitum, enormi ſuſtentatum labore, è manibus „tuis dimittis, eò dolentius, dum pro vix dimiſſo, & adhuc in manibus „hærente, jam diverſi competitores flagrantiſſimo ambitu contendant. „Deſeris ſponte Ser. Rex thronum iſtum, trecentorum fere annorum ſpa„tio, à piiſſimis, & in ſeram poſteritatem memorandis S. R. Mtis Veſtræ „Majoribus poſſeſſum & inſeſſum; & ex eo haud interruptâ ſeriè, jura his „populis reddentibus. Relinquis ipſiſſimam & genuinam Patriā, quæ ut „ſemel à cunis infantem S. R. Mtem Veſtram ulnis ſuis excepit, ita eun„dem adultum fovit, virum & Regem in avito ſolio concordibus liberæ „gentis ſuffragijs collocavit. Grande hinc doloris noſtri augmentū, dum „S. R. M. Pater Princeps noſter valedicis Senatui, quem potens & beni„gniſſima Majeſtatis Veſtræ plantavit dextera: ut nemo ex hoc ampliſſi„mi Ordinis collegio reperiri poſſit, qui non ſe creaturam manuū S. R. M. „Veſtræ fateatur, qui non ſe excultum gratiâ, ornatum beneficijs, obliga„tum benignitate in perpetuum recognoſcat. Valedicis inſuper huic non „poſtremæ Regni noſtri portioni, inclyto & invicto gloriæ tuæ ex bellis „partæ inſtrumento, Equeſtri Ordini; ſtabile Dominationis tuæ fulcrum „recognoſcens, & tot trophæorum pararios, quot partis ex hoſtibus victo„rijs, Patriam noſtram illuſtraſti. Ampliſſima hic nobis materia dicendi „ſe aperit, inenarrabiles labores & ærumnas recenſendo, quas ob commo„dum publicum & amorē Patriæ, viginti & amplius annis ſuſtinuiſti, du„rante regiminis tui intervallo: hoſtiū circūcirca inſurgentium repreſſos „inſultus, invincibili animi firmitudine, eoque Martij pectoris robore,

ut

„ut non de hoſtibus tantùm, ſed de Ipſa fortuna triumphâſſe videreris. A.C.1668
„Aperit ſe campus patentiſſimus, leniſſimis & planè Paternæ Dominatio-
„nis argumentis memorandis, quæ non imperioſi Principis, ſed benigniſ-
„ſimi Patris Patriæ, demonſtrarent affectum; ſi modò enarrandis ex æ-
„quo & vero ijs, premens corda non faceret elingves dolor, & irreſarci-
„bilis jactura noſtra verbis ſine auxeſi, non imponeret modum. Eam ta-
„men profitemur in pectoribus noſtris, optimi Principis perennaturam me-
„moriam, quam efficaciſſimè animis populorum impreſſit, perpetua &
„in ævum duratura præſentium beneficiorum recollectio & debita ad ſe-
„ram poſteritatem Regiorum meritorum gratitudo: cui verbis rependen-
„dæ omninò inſufficientes, hoc tantùm ex merito extollendæ cum Pro-
„pheta adferimus; *A A A Neſcimus Domine loqui.* Nec quid reſtat ampli-
„ùs niſi humillime à Sacra Regia Majeſtate Veſtra precari, ut hos ſuccū-
„bentis facundiæ noſtræ defectus, innatâ Majeſtati Suæ clementiâ con-
„tegere, & in abyſſo congenitæ bonitatis abſcondere velit.

SIMILIS ALTERA AB EQUESTRI ORDINE.

UTi Sereniſſimi ſolis ſplendor, oculis noſtris gratus exiſtat, non ſolùm vis illuſtrativa orbis, ſed etiam influxus radiorum ejus, uberrimos fructus è terra producentium, facit gratiorem. Nec diſpari modo
„terreſtria hæc luminaria Regum Majeſtates, quibus Numen æternum,
„vicariam in ſublunaribus ſphæris contulit poteſtatem, ſe habent ad effectū
„in animis, & pectoribus ſubditorum producendum, quibus non magis ſe
„ingerunt, opum & Majeſtatis amplitudine, aut potentiâ, quàm candore
„animi, & clementia: dum regnant, ut benefaciant, & præſunt, ut pro-
„ſint. Faceſſant ſanè ambitioſæ Majeſtatis tituli, Magnorum, Felicium, Au-
„guſtorum, in honorem imperantium excogitata cognomina, peculiaris
„unus Patris Patriæ titulus, omnibus præferendus eſt: uti bono Principi ap-
„primè competens, qui ex reciproca regnantis benevolentia, & ſubditorū
„obſequij promptitudine, emanavit. Nam ſi amantem parentem peracerbè
„affligit delinquentis filij error, neque minus bonum Principem periclitans
„crediti populi ſalus, apud quem nemo tam vilis eſſe poteſt, ut ipſo pere-
„unte non ſe perire Princeps arbitretur. Ejus rei(licet quadrimeſtre tan-
„tùm Romanæ urbis tenuerit imperium) reliquit exemplum Salvius Otto;
„cui ſatiùs viſum, ſpontaneâ morte abrumpere vitam, quàm multo ſan-
„gvine civium ſuorum mercari imperium, mortemque ſibi ultrò acceſſiit,
„ne plura funera Romanæ pubis pro ſe morientis aſpicere cogeretur. Eam
„Heroico facinore in pectoribus civium excitans gratitudinem ut multi
„caritate Principis, ad rogum ejus manus ſibi conſciverint. Similis amo-
„ris in populum ſibi ſubditum, hanc Rempubl, gubernando & conſervan-
„do, ſtetère rationes, à pijſſimis S. R. Majeſtatis Veſtræ Majoribus uſur-
„patæ: Regibus pro populo intrepidè periculis coronata capita obijcientibꝰ;
„viciſſim civibus, ſecuriori Regum quieti, ſinum & pectora ſubſternenti-
„bus. Hac viâ à Majoribus tritâ etiam Sua Majeſtas prima Regni inchoavit
„gubernacula, & eodem tenore ad præſentem actum perſeveravit, immor-
„tali ad poſteritatem Zborovianæ expeditionis documento, ubi pleriſque
„Ducum Regias copias hoſtilibus impares conſiderantibus, ſatiuſque Zbo-
„rovicenſes obſeſſos ſuæ ſorti permittere cenſentibus, dummodo Rex cum
„flore Exercitûs evidentiſſimo diſcrimini ſubduceretur: quod providum
„tunc, aſt re ipſâ puſillanime conſilium ſua Majeſtas generosè rejecit, u-
„num Antigonum pro multis millibus cenſens, pro ſalute tot fortium vi-
„rorum, jamjam ſuccumbentium, Regium caput ſuum, & vitam, in qua
„omnium noſtrûm vita erat, ad inſtar Curtij pro Patria devovendo. Quâ
„Heroicâ animi fortitudine, Coſacorum ſtupendam exarmâſti potentiam,

A. C. 1668 , Scythicæ gentis cohibuiſti barbariem, tuorum accendiſti furorem, excitâſti puſillanimitatem, ut proſperante fortiſſimam intentionem Numine, pacem poſtularent, qui bellum fecerant rebelles, & qui jam planè ſemivictores erant, demum S. R. Mtis incredibili virtute, victos ſe faterentur. Hæ ſunt aureæ præclarè factorum catenæ, amorem ſubditorum Principi obſtringentes, hæ compedes obſequij perpetuâ beneficiorum reminiſcentiâ devincti, quibus æternùm obligatæ gentes noſtræ, etiam nunc & ultrà, nimium, quàm cupierant perdurare ſub alis feliciſſimi Dominatûs, & immutabili S. R. Mtis Veſtræ protectione: huc curis noſtris, huc ſtudijs omnium verſis, quomodo non fortunis, non ſangvini, imò nec vitæ impendio parcentes, & quidquid unicuique cariſſimum natura eſſe voluit, modò in hoc Majorum ſolio recumbentem, & ad ſera fata Regnantem S. R. M. D. N. Clem. aſpiceremus, ſolidam illam optando ſuæ Majeſtati gloriam, quæ omnes ſuperat Regum titulos: AMARE MAGIS REMPUBL. QUAM FILIOS. Sed quoniam neque Illuſtriſſimi Senatûs humillima poſtulata, neque ſtatûs Equeſtris, utriuſque gentis, flagrantiſſimæ preces, nec totiùs Reipubl. demiſſa interpoſitio, Patriæ diſcrimina, Monarcharum Chriſtianorum dehortamenta, tenacem propoſiti mentem, à ſemel ſuſcepto conſilio dimovere potuerunt; inde palàm nobis liquet, quòd fatali rerum ordine præſcriptum ſit, ut fiat id, quod non conſilio prudenti, non remedio ſagaci, non vi ingenij, aut prudentiæ humanæ adminiculo inverti, aut immutari poſſit, ne non fieret. Accedimus ergo inviti ad hoc abominabile nobis divortium, valedicimus non ſine grandi cordolio, fideles ſubditi Clementiſſimo Principi, & in orbitate relicti, Patrem Patriæ benigniſſimum, ad plantas pedum procumbentes, demiſsè veneramur. Quod ſi vel avitæ libertatis zelus, vel humanæ naturæ fragilitas, aliquam diſplicentiam, vel offenſam provocavit; à paterna Majeſtatis Veſtræ elementia indulgeri poſcimus. Deprecamur item innati erga hanc Rempubl. amoris immutabilitatem, & perennantem Patriæ affectum, quæ à primis cunabulis S. R. Mtem Veſtram enutrivit, tenerrimè fovit, & aluit, etiam ſangvinem & intima viſcera pro felici ejuſdem Dominatione litare haud dubitavit. Quâ de cauſa potiſſimum retinebis Ser. Rex, haud obliteratam addictiſſimi tibi populi memoriam, & nos viciſſim ad recolendas laudes ſuæ Majeſtatis flagrantioribus accendemur ſtudijs. De ſucceſſore throni haud requirimus ſenſum ſuæ Mtis, certi non aliud reſponſum relaturos, quàm quod idem requirentibus amicis, Alexander Macedo dedit: eligite digniſſimum. Vel quale Julianus Imperator (niſi à fide ſe apoſtaſiâ temeraſſet, revera inter egregios Principes numerandus) ſub bellum Perſicum lethali vulnere ſaucius ſupremi in Patriam affectûs teſtimonium reliquit: Alumnum me Reip. ſciens, eidem frugi opto poſt me reperiri Rectorem. His ergo uti ſupervacuis curis haud fatigando ſuam Mtem, certi omnino, & ipſiuſmet vivæ vocis oraculo confirmati, apprecamur cuncta proſpera & glorioſa S. R. M. & perennes diuturnæ longævitatis annos. Jam verò uti ſemper aliàs, pro agnitione debitæ ſubiectionis, conſvevimus victricem ſuæ Mtis dexteram oſculo venerari, ita etiam nunc in teſſeram immutabilis affectûs, & conſtantiſſimæ propenſionis pignus, pari cultu & vultu ad eam oſculandam ferimur. D.

ITERATA VALEDICTIO PER PROCANCELLARIũ REGNI.

Ergo jam Sereniſſimus Princeps JOANNES CASIMIRUS D. N. Cl. ampliſſimarum gentium modò Rex, pace belloque Inclytus, potentiâ inſuperabilis, Regni Poloniæ Monarcha; triſte dictu! hodie, hac horâ, hoc temporis momento, attritas laboribus vires, & finem vitæ reſpiciens, expetitâ à Republ. miſſione Regimen ſuum concludit? ac throno hoc Sarmatico

„matico decedens, hæreditaria Sereniſſimorum Anteceſſorum, ſuaque *A.C.1668*
„ipſius decora, victorias, triumphos, omneſque in univerſum actus, al-
„mæ huic Patriæ, filijſque ejus, Illuſtriſſimis utriuſque gentis Ordinibus
„dat, donat, reſignatque, eâ memorabili geſtis ſuis ſuperadditâ Epigra-
„phe: ſine me, per me, fruimini: deponit ecce Sereniſſimus, è Regio ca-
„pite diadema, quod grave admodum & oneroſum, in varijs bellorum
„diſcriminibus immotâ cerviee tulit; reddit creditum manibus ſuis ſce-
„ptrum, quo turbines & tempeſtates procelloſi maris ſedabat, conſule-
„batque naufragijs pluries imminentibus: reſtituit vobis hanc circula-
„rem ſphæram, effigiem orbis demonſtrantem, ſub qua laborioſus Atlas,
„viginti annorum & ampliùs ſpatio, nuſquam ſubduxit humeros, nec
„graviſſimâ regnandi mole preſſus ſuccubuit, nec abjecit onus vix to-
„lerabile. Provolvit ad manus veſtras Regium pomum, eo cum voto
„& deſiderio: detur digniori. Antevertit nempe maturato conſilio no-
„viſſimum terminum illum, æquè Regibus ac mendicis communem,
„in quo ſepulchralis cinis æquat omnes, ac è Majeſtate Regia ſponta-
„neè decedens remigrat in habitum, conditionemque privati; ſubducens
„ex hac perilluſtri umbella, ac magnifico Regiæ amplitudinis throno,
„præſentiam ſuam. Relinquit nihilominus non ſolùm in hoc Auguſta-
„li, ſed magis in generoſis Polonorum pectoribus memoriam ſui, nec in-
„gratam per annos viginti & amplius meritorum reminiſcentiam; ſi-
„ne dubio in animis ſubditorum ad ſeram poſteritatem, regnaturus. Jã
„nunc liceat Sac. Reg. Mti ſub extremum vale & noviſſimum digreſ-
„ſum, uti verbis illis, quibus olim magnus Imperator uſus, dum vitam
„& Dominationem concludendo, ad adſtantes inquit: ergo valete, & plau-
„dite. Retulit jam exauguratus Princeps, ac ſe ipſo minor Senatûs ac
„Equeſtris Ordinis ore, bene adminiſtratæ Reipubl. teſtimonium &
„encomia: exceperunt viciſſim ab eo inclyti utriuſque gentis Ordines,
„vivæ vocis oraculo valedictionem, nec quicquam ſupereſt ſuæ Mti,
„niſi ultimariè ſingulis & univerſis paternè benedicere, & effuſo cor-
„dis affectu lætiſſima Reipubl. tempora apprecari, Auguſtæum illud in-
„geminando, plaudite. Bene ſit in ævum huic communi matri Patriæ,
„vigeat Reſpubl. trophæis, cives concordiâ; avita floreat Religio, & com-
„politis concordi unione animis, liceat optimum quærere, throno Sar-
„matico regnaturum. In cujus immutabilis affectûs teſſeram, ſtipulatâ
„manum cunctis Sereniſſimus porrigit. Illam manum, inexhauſtam
„beneficiorum in populum ſibi ſubjectum diſpenſatricem, quâ dextrâ nu-
„per circumfuſos undique à Patria hoſtes depulit, vicit, aut ſubegit,
„eâ nunc cunctos ad pectus ſuum applicans, vadem offert, & manu Re-
„giâ fœdus ſancit, licet ſi ad privatas umbras ex publico decedat, quod
„unumquemque veſtrûm, tam præſentium, quàm domi manentium,
„nunquam Paterno affectu excludet, & donec vita ſuperſtes erit, haud
„extingvibili affectu proſequi univerſos dignabitur. Quoſque nunc ex
„ſubjectionis vinculo, à nexu juramenti præſtiti ſolutos manu miſit,
„eos demum ad prehendendam manum iſtam, & oſculandam, velut in
„ſtipulatum admittit.

AD SUMMUM PONTIFICEM,
A PRIMATE REGNI 17. Sept.

Poſtea quam nec Sanctitatis Veſtræ paternæ dehortationes, nec Conſangvineorum Principum diſſuaſio, nec ipſiuſmet ſubditi populi, Senatorum, Procerumq; his comitiis congregatorum ſup-

A.C.1668 *plices preces obſirmatum ad abdicandum hoc Regnum Sereniſſimi noſtri Regis animum, à propoſito dimovere valuiſſent, illud tandem diu meditatum, maximo omnium dolore exeqvutus eſt, cum die nupera 16. menſis Septembris & omni Regiâ poteſtate in plenis ac frequentiſſimis comitiis à ſe abdicata, plenum nobis jus eligendi ſucceſſoris reliquit. Factum hoc cum primis Sanctitatis Veſtræ debui intimare, ut graviſſimis curis, quæ incomparabilem Sanctitatis Veſtræ vigilantiam, in univerſæ Chriſtianitatis bonum inceſſanter exercent, iſta quoq; nec minor, nec inferior cæteris accederet. Fiet profectò ut tam porrecta ad omnes orbis Chriſtiani partes Sanctitatis Veſtræ ſollicitudo, noſtro quoque Septemtrioni in tam arcto, & ancipiti ſtatu fluctuanti deeſſe nolit, quinimo Regno huic* Catholico, *& Sedi Apoſtolicæ deditiſſimo, nunc præcipuum impendere dignabitur Sanctitas Veſtra ſtudium, cui cum Regem domo accerſere non poſſumus, aliunde omnino quærere Principem debemus, ignari, & inſcij quemnam cæleſtis providentia throno huic deſtinârit. Supplex proinde patrocinium Sanctitatis Veſtræ Procerum Regni hujus, ac Magni Ducatûs Litvaniæ nomine favoremq; imploro, quo benedictione Paternâ ejuſdem Sanctiti Veſtræ confirmati ejusmodi conſilia ineamus, quibus jacturam pientiſſimi ac pro fide Catholicæ zelantiſſimi Regis in ſufficiendo alio non diſſimilis zeli, & paris probitatis Principe reſarcire poſſimus: Mihi imprimis, cui eo nomine tã difficilis interregni moles maximè incumbit, ſecunda poſt Divinã utpote vicaria ejus, manus Sanctitatis V. petendæ venit, ut eâ fultus huic tantò firmius inſiſtam, murumq; me pro domo DEi ponam, quantò certior ſum hac rerum metamorphoſi inſultibus hoſtium, eandem fore arietandam, atq; cum hac humillima prece mea ad ſcabellum me pedum beatorum Sanctitatis Veſtræ demittens, eoſdem reverendiſſimo oſculo veneror. Dabantur Varſaviæ 17. menſis Septembris.*

AD CARDINALEM PATRONUM, EJUSDEM.

I*TA hoc antemurale Chriſtianitatis in medio bellicoſiſſimi ſeptemtrionis conſedit, ut aut bellorum ictibus inceſſanter quaſſetur, quippe Barbarorum, aut Hæreticorum junctum vicinia, aut arcana quadam fatorum intemperie, domeſticâ exerceatur inquiete, ita profectò eâ tempeſtate accidit, cùm enim hoſtica & Moſchorum & Schiſmaticorum arma, ut alia minora ſilentio præteream, divino adſpirante numine, & Sereniſſimi Regis Caſimiri fortunâ, ferro primum fracta, fœderibus deniq; compoſuiſſemus, refloruiſſe pacem diuturnam credere poteramus, niſi nos in funeſtum interregni tempus repentinus Sereniſſimi Regis è ſolio diſceſſus conjeciſſet, non prævaluêre Senatus, & omnium provinciarum hortamenta, ut partâ pace ſua quoq; Majeſtas cum ſubditis populis in ſolio frueretur. Igitur cum in animum induxiſſet è publico in privatum ſecedere otium, tandem 16. Septembris ſolenni apparatu in frequentiſſimo ſenatu, & Ordinum conſeſſu, Regno*

& Reip.

& Reipubl. ſummo omnium noſtrum dolore valedixit; & quia mihi cum primis vacante throno, veluti Regni Primati publicas reliquit curas, ſignificandum, id ſimulq; quàm enixè Eminentiam veſtram rogandam duxi, quatenus pro ſuo apud Sanctiſſimum favore Paternam ſuæ Sanctitatis in me derivare velit benedictionem & Patrocinium, cujus ſubſidio nixus arduam hanc valeam ſuſtinere provinciam, deditiſſima cæterùm obſequia mea Eminentiæ Veſtræ defero. Datum Varſaviæ. A.C.1668

LITERÆ AD CARDINALEM PROTECTOREM. 17. Sept.

NOvo necdum in ſolio Sarmatico viſo exemplo Sereniſſimus JOANNES CASIMIRUS regnare deſiit, cum expectare noluit, ut ſibi fata ultima eriperent ſceptra, verùm cum eadem ſponte diu præmeditatâ abdicare propoſuerit, non potuêre apud pientiſſimũ Principem provinciarnm & populorum pientiſſimæ preces, nec Senatûs, & Comitiorum lachrymæ, ne Regnum dimitteret, aut unam imperij & conſcientiæ curam reſumeret. Itaque 16 Septembris ſolenni ritu, & admirando faſtûs ſæcularis contemptu, majori alacritate ſceptra depoſuit, quàm ſuſceperat, ſui nobis deſiderium relinquens, Succeſſoris verò more Majorum liberrimè eligendi poteſtatem, tam memorandum deſideratiſſimi Regis factum, & repentinam Regni hujus orbitatem Eminentiæ veſtræ, quàm primum denunciandam duximus; quatenus Eminentia Veſtra pro ſolita rerum noſtrarum cura, & protectione in tam vel maximè funeſto Reipublicæ caſu, ſtudio ſuo eidem deeſſe nolit, noſque favore, & benevolentiâ proſequi, & quod maximum eſt ad aras immaculatiſſimas, commendatiſſimos habere velit, has verò, quas ad Sanctiſſimum mittimus, dignetur Eminentia Veſtra Sanctitati ſuæ quantocius exhibere, nec minus Regni hujus neceſſitatem, ac pericula, quæ interregni tempore ingruere ſolent Sanctiſſimi Domini Noſtri providentiæ, ac favori commendare, cæterùm Eminentiæ Veſtræ obligati noſtra deferimus ſtudia Datum Varſaviæ.

AD SACRAM CONGREGATIONEM

GRaviſſimo rem noſtram publicam Sereniſſimus Rex noſter JOANNES CASIMIRUS afflixit caſu, dum depoſitis Regni faſcibus, ſublatoque placidiſſimæ planéque Paternæ gubernationis ſuæ fructu in orbitatis, & interregni diſcrimina dedit præcipitem. Non ambigimus illuſtre, & ipſâ novitate ſuâ eximium facinus, tam ſtupendam Europæo orbi exhibere ſcenam, quam nobis cauſavit. Hoc verò publici mæroris ſenſu perculſi, dum attentæ mentis indagine adverſus quævis pericula ſcrutamur præſidium, non eſt unde præſentius, quàm à divorum Po- Beatificatio Cantij promovenda commendatur

A. C. 1668 loniæ Patronorum præſtolamur patrocinio; Eorum verò catalogo ut Sanctitas ſua ſervum DEI JOANNEM CANTIUM accenſere dignetur, Senatus, Clerus, populúſve Sarmaticus ſupplicibus contendit precibus. Proponentur Sacro Eminentiarum Veſtrarum Collegio inſignia Divi hujus miracula, quibus vitæ ſanctimoniam illuſtrauit, deducentur & ea authentico proceſſu beneficia, quæ ejusdem ſuffragio in dies cælitus in nos derivantur. Quare plurimùm Eminentiæ Veſtræ de nobis totoq; hoc Regno merebuntur, ubi ferventiſſima noſtra, & univerſi deſideria populi ad votivum provexerint effectum, eóque Sanctiſſimum Dominum noſtrum permoverint, ut Candidatum hunc noſtrum in Sanctorum Confeſſorum tribum referre dignetur, talique honore à populo colendum decernat, qualis Beatiſſimarnm mentium cœtui, ab Eccleſia DEI in terris impenditur, quod equidem tantò majori exoptamus deſiderio, quantò prolixiori fœnore vota noſtra à Beatiſſimo hocce DEI ſervo coronanda ſperamus. Faciet Sanctitas Sua rem, & Divinæ laudis auctoramento congruam, & excitandæ Chriſtianitatis zelo maximè proficuam, grande inſuper noſtræ erga Sanctã Sedem devotioni & reverentiæ præmium accedet, afflictiſque rebus noſtris certum dabitur ſolatium. Quam in rem EMINENTIARUM VESTRARUM promotricem operam ſolicitamus, pietati noſtræ, regnique emolumentis conſulant, proſperrimos iiſdem rerum ſucceſſus precati, devotiſſima noſtra deferimus obſequia.

Datum Varſaviæ in Conventu Generali.

AD REGEM DANIÆ A PRIMATE REGNI

ITa divinæ placitum eſt providentiæ, ut rem noſtram publicam nullâ perpetuâ beare velit tranquillitate, imò novis eandem continuò exerceat ærumnis, & adverſitatibus: Tot enim quaſſata malis, vix dum reſpirare cœperat, reductis duntaxat undique pacis ornamentis, cùm Sereniſſimus Rex JOANNES CASIMIRUS, tot retro annis exantlatam Regiarum curarum molem, & faſtidium ſanctioris otij malaciâ redempturus, ſimul & ſeſe Regno die 16. præſentis abdicavit, & Reipublicæ orbitatem induxit. Quantò proinde benignius ſuæ Majeſtatis imperium experti ſumus, tantò majori animi dolore hanc Sereniſſimæ Majeſtatis ſuæ abdicationem ipſâ exempli novitate mœſtam, & excipimus, & proſequimur. Sereniſſimæ verò Majeſtati Veſtræ id eatenus communicandum duximus, ut eidem conſtet, quo periculi, amiciſſimum, ac non uno

no fœdere ſibi addictum devolutum ſit Regnum, & quæ illud A.C.1668 *maneant orbitatis incommoda; quod ſicuti eo à MAJESTATE VESTRA animo, quo propenſionem ſuam in Rempublicam noſtram, hactenus multis manifeſtiſque palàm fecit argumentis, acceptum iri confidimus, ita non dubitamus fore ut præſenti turbidarum rerum noſtrarum ſtatu, ea in hoc Regnum permaneant benevolentiæ officia, quæ amiciſſimi Regis humanitati maximè conveniant. Cæterùm proſperrimos rerum ſucceſſus MAJESTATI VESTRÆ precati obligatiſſima noſtra commendamus ſtudia. Dabantur Varſaviæ.*

AD ELECTOREM BRANDEBURGICUM

A PRIMATE REGNI

Quemadmodum tempeſtas minari ut plurimum prius conſuevit, quàm conſurgat, ita antequam Sereniſſimus Rex noſter ultimum Jagelloniæ Proſapiæ pignus, ac Hæres præſentis orbitatis turbine Rempublicam involveret, convocato non ita pridem Senatûs Collegio id ſeſe facturum prædixit: ſperabamus, nihilominus fore, ut aut ipſâ temporis morâ ille animi impetus miteſcendo conſideret, aut certè ſupplicum Regni Ordinum intenſione refrigeſceret, verùm contra quàm ominabamur, evenit, cum SUA MAJESTAS SERENISSIMA vigeſimum Regni annum emenſa & per utramque experta fortunam, quàm arduum ſit cuncta regendi onus, non tam curarum Regiarum faſtidio, quàm meditandæ æternitatis motivo ad privatam tracta quietem, id quod reliquum eſt ætatis, ſanctioribus curis impenſura, Regno ſeſe in totius Reipublicæ conſpectu abdicavit. Quo facinore veluti nos ſummo dolore, ita & longè graviſſimis cumulavit curis, adeo ut rem cum SERENITATE VESTRA, pro ea, quæ nobis mutuò intercedit, neceſſitudine communicandam duxerimus, minimè ambigentes, quin in hoc orbitatis ſtatu, eam nobis velit conteſtari propenſi animi ſui voluntatem, quam ſemper hactenus à SERENITATE VESTRA experti ſumus, dabimus viciſſim operam, ut SERENITATI VESTRÆ conſtet, quanti amicitiæ cum eadem pretium æſtimemus, cui proſperos rerum eventus precati promptiſſima noſtra ſtudia commendamus

Dabantur Varſaviæ.

COPIA

Digitized by Google

A.C.1668

COPIA LITERARUM AD PRINCIPEM TRANSYLVANIÆ A PRIMATE REGNI

Cur nō red dantur obſides

QUod Illuſtritas Veſtra per literas ſuas anni currentis ſolicitè à nobis poſtulat; ut dati exercitui obſides à Principe olim RAKOCIO liberè dimittantur, id Nos pro Regio, & Chriſtiano animo, & pro conteſtanda erga Illuſtritatē V. amica noſtra propenſione, eoque magis reſpectu, quod unus obſidum propinquo ſangvine Illuſtritatem Veſtram attingat, libenter, & nullâ morâ faceremus, ſi res à ſola voluntate noſtra dependeret. Movemur enim miſeratione afflictorum virorum, qui alienæ iniquitatis pœnas immeritò luunt, dedimusque clementiæ noſtræ, quantum in nobis erat, ſpecimen, cùm eoſdem compedibus, quibus onerati erant, exſolui, & liberalius tractari juſſimus. De hoſtilitate temere contra Nos, & Poloniam ſuſcepta Principis olim Rakocij nihil jam memoramus, tantum enim facinus, quo provincias noſtras perdidit, ac ipſe demum perijt, nec excuſari, nec reparari poteſt, illud duntaxat certum eſſe volumus Illuſtritati Veſtræ, obſides, quorum cauſam agit, non nobis & Reipublicæ, ſed exercitui Polono, & Magni Ducatûs Litvaniæ eſſe datos, & conſignatos. Minimè itaque in manu noſtra ſitum, ut eos pro imperio libertati demus. Eam enim ac grandem ſummam, quam Princeps Rakocius pactis, & vadibus hiſce relictis aſſecuravit, exercitus à nobis repeteret, & prout facilè tumultuari ad præſens ſolet, per confœderationem extorqueret. Egimus Nos benevolè cum delegatis ab exercitu, qui præſentes in comitijs ſunt, de eliberatione memoratorum obſidum, ſed illi facilitatem ſuam conteſtati ad extremum reſponderunt, minimè ſibi integrum eſſe ſine ſcitu & conſenſu exercitûs ea de re aliquid ſtatuere, ſtudium tamen & officia ſua abunde promiſerunt, prout Ablegatus Illuſtritatis Veſtræ oretenus referet. Cæterùm & Nos pro confirmanda erga Illuſtritatem Veſtram Regia noſtra propenſione, authoritatem noſtram exercitui per literas interponemus. Quò verò magis mutuis officijs, amicitiâ, & bonâ correſpondentiâ invicem promoveatur, Illuſtritatem Veſtram fidenter compellamus, ut Sacerdotibus, ſive Miſſionarijs Catholicis Claudiopolim pro exercitio Religionis Catholicæ, non ita pridem ingreſſis, de permanſione tamen ſua minùs fortè ſecuris, locum aliquem pro exſtruenda reſidentia in eadem civitate Claudiopolitana cum libera permanſionis, & exercitij Religionis Catholicæ conceſſione concedere, ac privilegio ſuo corroborare velit, minimè ambigimꝰ, Illuſtritatē V. id non æquitati duntaxat, & antiquæ Religionis

Miſſionarij Catholici cō mendantur

liberta-

libertati, ſed etiam Noſtræ Regiæ inſtantiæ haud gravatè conceſ- A.C.1668
ſuram. Quod Nos pari benevolentiâ noſtrâ datis occaſionibus rependemus. De reliquo Illuſtritati Veſtræ bonam ualetudinem, & proſperos à DEO ſucceſſus apprecamur &c.

LITERÆ AD IMPERATOREM ROMANORUM.

Quam felici ſerie Sereniſſimorum ſtirpis Jagellonidum tot ſæculis imperium in hoc uſq; temporis momentum in Polonia magnoq; Litvaniæ Ducatu continuaverit, id Sacræ Cæſareæ Majeſtati Veſtræ plus quàm manifeſtum eſt, cum eidem ſummo Reipub. bono, ac emolumento, cum ejuſdem originis Principibus perpetui conſangvinitatum, & affinitatum interceſſerunt nexus: hinc verò eſt, quòd Regnum tanto triſtius ſua ingemiſcat infelicitati orbatum optimo Principe, Supremo prædictæ regnatricis Domus Hærede Sereniſſimo JOANNE CASIMIRO. Qui dum illuſtri fama 20 annorum faſtos implevisſet, ac Regiæ poteſtatis faſtigium ſtationem non portum reputaſſet, indéque meditandis æternitatis momentis ſacratioris otij quietem reſpiceret, non expectato fatorum termino Regni hujus faſces in manus Reipub. ſummo Ordinum mœrore depoſuit. In hanc itaque deplorandam conjecti orbitatem præſentis Status noſtri rationem notitiæ Sacræ Cæſareæ Majeſtatis Veſtræ inſinuamus, idq; ex merito noſtræ in eandem obſervantiæ, quâ in venerantium cenſu nulli unquam fuimus ſecundi, non ambigimus quin Sacra Cæſarea Majeſtas pro ſua quam ſemper pronam, & addictam agnovimus erga nos voluntatem, non ſolùm orbitatem hanc noſtram dolenter excipere, verùm etiam benignè proſpicere dignabitur, ne quid contermino ditionibus ſuis, & amiciſſimo ſemper Regno hâc rerum revolutione ſuboriatur diſcriminis, quod publicam inter ſe ruinare, aut confundere valeat incolumitatem, quod equidem plenâ in Sacra Cæſarea Majeſtate Veſtra operimur fiduciâ, ipſo eventu comprobaturi, quantum ejusdem Majeſtatis Veſtræ ambiamus benevolentiam, ac gratiam, cui nos devinctaque, & amiciſſima ſtudia noſtra, cum votis fortunatos rerum ſucceſſus Sacræ Cæſareæ Majeſtatis Veſtræ precantibus reverenter commendamus. Dabantur Varſarviæ.

AD REGEM SVECIÆ

Inter ſanctiores ſemper reputavimus curas, ut ea, quæ nobis cum Sereniſſima Majeſtate Veſtra intercedunt vicinitatis, neceſſitudinum, & mutuæ ſecuritatis jura probè coleremus, integrè impleremus: Quod equidem viciſſim à Majeſtate Veſtra experti ſumus hactenus, ita, ut Reſpublica Polona gaudeat ſe tam arcto amicitiæ vinculo Regno Sveciæ eſſe adjunctam. Cùm verò inter amica Regna utraq; cõmunis eſſe debeat fortuna, mutuoq; commercio læta aquè ac triſtia cõmunicanda veniant, celare Mtem Veſtram

non

A.C.1668 *non potuimus, quod cùm Sereniſſimus Princeps Joannes Caſimirus, id quod reliqvum ætatis ſupereſt, in privatæ quietis malacia ſubducere jam antea deſtinaſſet, tandem in proximè præteritis comitijs Regno ſe ſe hocce addicavit, noſtro. Quanto proinde mœrore univerſam hanc impleverit Remp: ex facili judicare poteſt, quisquis Paterni ejus in nos imperij, ac noſtræ erga Sereniſſimam domum Jagellonicam, devotionis non fuit ignarus. Hanc verò orbitatem Reipubl: noſtræ dum Majeſtati Veſtræ communicamus, quòd pro amiciſſima in nos voluntate ſua, fato noſtro indoleat, planè confidimus, eaq; in nos profectura ſperamus officia, quæ in hoc ſtatu à vicino, & amico Regno meritò expectari debeant. Cæterùm dum proſperrimos rerum eventus Majeſtati Veſtræ precamur, ſtudia noſtra officioſiſſima eidem commendamus. Dabantur Varſaviæ.*

AD PRINCIPEM LOTHARINGICUM, A PROCANCELLARIO REGNI. 18. Decemb.

EPiſtolas indices mentis, ac velut ſpecula non fruſtra vulgò affirmant, cùm hac quam à Serenitate Veſtra nuperrimè accepi, ſpirantem ejus humanitatem, atq; egregias animi dotes, planè ob oculos mihi præſentet. Adjecit momentum Reverendi Patris Richardi Soc: JESU fida, & copioſa eorum quæ à Serenitate Veſtra commiſſa habuit, relatio, popularis iſte ſtatus Poloniæ, & temporum ratio, atq; legum patriarum, & juramenti reverentia, adeo me pariter, ac omnes obligat, ut nihil privatim attentare, neq; aliter, quàm ex conpublico Ordinum Regni ſentire liceat, quem tamen comitari, imò & præcurrere ad inſerviendum Serenitati Veſtræ, ex animi ſententia certum habeo. DEus modò annuat, ut virtutem Ducem Comes ſequatur fortuna. Pluribus promptitudinem officij, & obſequiorū meorum Pater Confeſſarius loquetur. Commendo me interim ſingulari gratiæ Serenitatis Veſtræ. Varſaviæ.

COPIA LITERARUM AD CARDINALEM ROSPIGLIOSUM, A PROCANCELLARIO REGNI.

DEbeo immortalem gratiam, agoq; humiliter Eminentiæ Veſtræ, quòd me compellare ultro benigniſſimâ, & honorificâ Epiſtolâ non inferius duxerit. Abſtinueram ego ſcriptione ad E. Veſtram, ne moleſtior accederem orbis Chriſtiani negotijs onerato, reverentiùs etiam acturum me putavi, ſoli Eminentiſſimo Cardinali Prodatario ſenſum meum multorumq; de Coadjutoria Epiſcopatûs Culmenſis explicando. Relatum id E. Veſtræ libens intelligo. Quod ſupplicaverit Epiſcopus Culmenſis dari ſibi Coadjutorem, ferendis ejusdem Eccleſiæ oneribus idoneum, non inficior Dominum Epiſcopum provectiore jam ætate ſatis cauſæ habere petendi Coadjutorem, quod etiam ſacri Canones, & Polonici Regni exempla patiuntur. Neq; mihi cau-

Nominatio Coadjutoris Culmenſis ſub interregno.

hi causa privatim ſubeſt Epiſcopali ſupplicationi, aut Archidiacono Plocenſi ad dictam Coadjutoriam nitenti minimè de me malè merito obicem penendi. Ago publicum Eccleſiæ, & Patriæ negotium (Magiſtratus quem gero ita me obligat) informans curiam Romanam: regali jure ſimul cum ſceptro depoſito, memoratæ coadjutoriæ nominationem non rectè, neque ordine emanaſſe: Dominum Archidiaconum ætate nondum maturuiſſe: Validam & rebus in publico geſtis exercitam auctoritatem in Epiſcopo Poloniæ deſiderari. Ad ultimum expedire, ut jus integrum Coadjutorem nominandi futuro Regi reſervetur. Cæterùm prout bonum in oculis Sanctiſſimi Domini Noſtri videbitur, actum eſto. Illi rerum arbitrium DEUS dedit, nobis obedientiæ gloria relicta eſt. Paterni ejuſdem Sanctitatis amoris, & honeſti de me judicij documenta, quæ epiſtola Eminentiæ Veſtræ affirmat genibus flexus, & lætitiâ triumphans accipio. Hoc verò pulcherrimum mihi trophæum, ac monumentum ære perennius, Vicarij Chriſti judicium meruiſſe, hic ſtimulus animo meo erit, ut tanquam ſub aſpectu Magni CLEMENTIS poſitus, conceptam Sanctitatis ejus opinionem non deſtituam, ſed plus ultra zelo pro Eccleſia, pro Patria, fide, & conſtantia promoveam. Tibi verò Purpuratorum Syderi ad nutum quemvis inſerviendi, ambitione feror; meorumque obſequiorum demiſſionem ſublimi gratiæ, & patrocinio Eminentiæ Veſtræ commendo.

A.C.1668

Stanislaus Dubski

XVI

FRANCISCO DE MEGNIN ANDREAS ZALUSKI 12 Decemb.

De actis in Comitijs conuocationis & tempore interregni

Quod rarius ſcribam, vellem quâ humanitate es, ignoſcas occupationibus meis non magnis illis quidem, ſed multis tamen, & moleſtis, quæ me interdum cogunt, magno cum meo dolore minus erga amicos officioſum eſſe quàm optarem. Ad curas publicas ex ratione loci, & officij Primatialis verſus Archi-Præſul Prazmovius deferebat per innoteſcentias cunctis Regni Provincijs abſceſſu à throno Caſimiri orbam Principe Remp. ad interregnum deveniſſe. Quæ ubi publicata univerſalia, in quibus præfinitum tempus ejuſdem Primatis edicto, dies 9na Octobris advenit, quâ conventus particulares pro condicenda internâ ſecuritate indixit judicia ſolita obſoleto apud nos vocabulo Kaptur, velut capucium dicta, fortè ideo, quòd involutum eo tegmine caput, oculos involvat, aureſque conſimili ejuſdem judicij rigore, ut nec reſpectu videndo moveatur, nec preces audiendo admittat, per quæ judicia internæ ſecuritati proviſum. Convocationis Generalis comitia 5tâ Novembris celebranda indixit, quæ vel maximè pro unione animorum, & univerſali in ſuffragijs ferendis concordiâ, & unione Electioni præcedunt. Director, ſeu Mareſchalcus ex Litvania Joannes Antonius Chrapowicki Succamerarius Smolenſcenſis vir nativâ realitate, & paribus ei muneri qualitatibus eligitur.

Judicia Kapturalia

Comitiorū convocationis tempus

Chrapowicki Mareſchalcus

In

A.C. 1668

Doroſzenko & Sierko hoſtes

In Ukraina turbulentus ſatis Status, Doroſzenko, cujus frons arrogans, elatumque ſupercilium publici odij ſcopus, carens virtute quam neſcit, ac Sierkone Coſacorum Tribunis capitali odio inter ſe diſſidentibus. Prior Ottomanicæ Portæ patrocinio fretus, & in ſubjectionem Turcæ malè ſuaſam plebem trahens, Sierkonem perſequebatur, auxilijs Scytharum erectus, quibus anteacto anno Sierko Crimeam, & adſita Ponto Euxino cubilia devaſtavit. Iſte rurſus veteranos Coſacos, & robur militiæ ſibi adjungebat, æmulo totis viribus, & peritiâ bellandi ſuperior, ita ut in Taurica matres, dum vagientes parvulos aliter nequeunt, vel ipſo nomine Sierkonis venientis perterrefactos mulceant. Eſt Sierko juſtâ, & virili corporis Simetriâ, algoris, & æſtus, vigiliæ, & famis, diſcriminum laborumque Caſtrenſium tolerantiſſimus, ac quæ in illa gente haud pro virtute reputatur, ſobrietate ſpectabilis, cùm præcipuè Coſaci nihil aliud curant, quàm quod comedunt in diem, bibuntque. Ille verò non ſegni otio diffluens, aut voluptatibus marcidus, ſed continuis excurſibus, Scythis infeſtus.

Sierkonis terribile nomen

Ejus deſcriptio

Brandeburgicus Drahimum occupat

Accidit etiam, quòd Elector Brandeburgicus ſub tempus interregni, Drahimum in finibus Pruſſiæ Præfecturam armatâ manu, nihil tale ſperantem invaſit omnem appertinentem ditionem violenter recepit, & in ſuam apprehendit poſſeſſionem, quæ Præfectura collata in feudum erat Demetrio Wiſniovieccio Campeſtri Exercituum Duci ad vitæ duntaxat tempora extenſum, quâ demum advitalitate expirante prætacta reddi debuit Pruſſiæ Duci in ſumptus, & expenſas belli reſpectivè, quas ſub tempus hoſtilitatis Sveticæ Regni cauſa pertuliſſet. Perculit ſanè rei indignitas congregatos Varſaviæ Ordines, neſciebatur enim facti ratio, ſed factum eſſe ſentiebant multi, & excruciabantur. Cum id, quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro ad alium transferri non poteſt, neque minus Viſniovieccio animi erat ut hic, & nunc permittente Rep. in reparandam injuriam ſibi, & Regno illatam convolaret, niſi certus Elector offenſæ providiſſet media in ante civilibus modis diluendæ, ac ubi ſatisfactum poſſeſſori feudi, accedente Oberbecci Miniſtri Electoralis agilitate, omnes ſenſim injuriæ, quæ ad unum pertinerent, tantùm animis facilè expunxerunt. Sæpius conſilium tunc deeſt, cùm opus maximè eſt, nihil ei negandum, qui poteſt cogere.

Comitiorũ electoraliũ tempus

Convocationis comitia non improſperè finita ſunt 6tâ Decemb. præfixo futuri Regnantis electioni termino ad diem ſecundam Maji in anno 1669, ut & benignitas auræ Campeſtri negotio ſit commodior, & centuriatis univerſi Regni comitijs tam explicatum ſub libero Jove theatrum faventius exhibeat cœlum, ipſum quoque pro jumentis pabulum providâ matre terrâ facile ſuggerente. Quod reliqvum eſt, noli quæſo dubitare, quin is erga te ſim, qui debeo, & qui ſemper fui.

INSTRUCTIO ILLUSTRISSIMO DOMINO BOGUSLAO RADZIWIL DUCI IN SLUCK, BIRZE, DUBINKI &c. &c. Magni Ducatûs Litvaniæ Præfecto Stabuli, nomine Statuum Univerſorum Regni, M. D. Litvaniæ ad ſuam Serenitatem Electoralem Brandeburgenſem à nuper concluſa convocatione Legato ex Cancellaria Celſiſſimi ac Reverendiſſimi Principis Regni Primatis tradita. Die 10 Decembris.

Poſt conteſtationem propenſi animi, ſtudiorum, officiorum, ac bonæ vicinitatis, nomine Senatûs ac totius Reipubl. Ordinum in convocatione proximè præterita congregatorum, peractam. Inſtabit Illuſtriſſimus Princeps Dominus Boguslaus Stabuli Præfectus Magni Ducatûs Litvaniæ, ut Sereniſſimus Elector, Præfecturam Drahimenſem poſt Abdicationẽ

,cationē S. R. M. aut proximo ante eandē tempore, in manus Reip. dimittat. *A.C.1668*

,Licet enim non negetur, eandem præfecturam Sereniſſimo Electori, , in ſumma centum viginti millium florenorum obligatam eſſe, ejuſque poſ- , ſeſſionem ab ejus Serenitate Electorali etiam ſinè alicujus officij aditione , apprehendi potuiſſe; vigore tamen eorundem pactorum, non aliter, quàm ; præviâ dictæ ſummæ ſolutionis requiſitione, & Regno, Reipublicæ de- , nuntiatione id ad effectum deduci debuit.

,Hunc legitimum procedendi gradum, ac modum omnino neceſſariū , omiſſum eſſe; imò legatum tum temporis in aula regia præſentem, nullā , ejus rei feciſſe mentionem, aut, ſi quæ eo nomine à Serenitate Sua com- , miſſa habuit, ſtudioſè ſubticuiſſe.

, Ejuſmodi enim requiſitio, & denuntiatio in pactis expreſſa adeo eſſen- , tialis eſt, ut illâ omiſsâ actus indebitus, ac illegalis meritò cenſeri debeat.

2do. Multò verò minus privata cum quopiam conferentia, in negotio , univerſam Rempublicam concernente, aut ſecreta cum excellentiſſimo Du- , ce Viſnioviecio (ſi quæ interceſſit) tranſactio ſufficiebat, cùm Reipublicæ , intereſſet, ſummæ requiſitionem ad denuntiationem partis publicè fieri.

3tio. Poſtulabit proinde à Serenitate Sua Electorali Illuſtriſſimus Do- , minus Legatus, ut dictam Drahimenſem præfecturam Sua Serenitas in , manus Reipublicæ reſtituat, ſalvo Suæ Serenitati in futurum, apud eli- , gendum Regem & Rempublicam, decenti in comitiis Generalibus Regni , requiſitione, quæ tantò faciliùs apud utroſque locum inveniet, ſi viciſſim , à Serenitate Sua, ratione non ſubminiſtratorum ſubſidiorum, ad bella Moſ- , chovitica, & Coſatica, ex pactis debitorum, Reipublicæ præſtita fuerit , compenſatio.

, Repræſentabit idem Illuſtriſſimus Legatus, inter præjudicia Reipu- , blicæ, ac præſertim terrarum Pruſſiæ Regalis cenſeri, quòd Sereniſſimus , Elector Trajectum per Viſtulam ſibi appropriet, nullo ad id novo, aut , antiquo jure ſuffragante. Caruit eo trajectu Sua Serenitas, cùm adhuc , Pruſſiam feudali Jure obtineret, multò minùs ſtante jam ſupremo domi- , nio eum permitti, ac tolerari poſſe. Conveniens proinde eſt, ut nihil , circa eundem trajectum innovetur, ac attentetur. Sed antiquæ ſtetur cō- , ſvetudini, ne quid hac in parte de Reipublicæ Juribus decedat.

4to. Inquirat præterea Illuſtriſſimus Dominus Legatus, quo jure Se- , reniſſimus Elector titulum Domini in Lemburg, & Bitan ſibi vendicet, qui , directo dominio, & Juri Reipublicæ præjudicat. Neque enim per pacta , aut tranſactionem ullam, aut circa traditionem tam ipſarum præfectura- , rum, quàm ſupremi Dominij Suæ Serenitati eſt conceſſus. Fiduciarij & , Feudalis Domini titulum non negamus, abſoluti Domini appellatio nunc , & in futurum præjudicat.

RESPONSUM ELECTORIS BRANDEBURGICI AD LEGATIONEM POLONAM PER DUCEM RADZIVILIUM.

QUæ Illuſtriſſimus Princeps Boguslaus RADZIVIL M. D. Litvaniæ Supremus Stabuli Præfectus obeundo commiſſam ſibi à Dilectione Veſtra Statuum univerſorum Regni & M. D. Litvaniæ nomine Le- , gationem nobis expoſuit, ea rectè intelleximus, & non tantùm plenam , eidem adhibuimus fidem, verùm etiam cuncta eo, quo deſiderabatur ex- , cepimus animo. Cæterùm uti non exiſtimabamus talia prolatum iri, quæ , liquidiſſima noſtra Jura concernerent, ita nihilominus neceſſaria ex actis , conſignari curaſſemus ſi ad manus fuiſſent, poſtquam verò ea in Regio , Svetico Stetinenſi Archivo commodo & juſto tempore huc deferri haud , poterant, plenior iſta informatio, neceſſariò in aliud tempus, etiam no-

*A.C.*1668 „bis invitis differenda fuit. Dabimus tamen Legatis noſtris extra-Or-„dinarijs ad Comitia Electionis mittendis in mandatis, ut ex actis cau-„ſarum merita notent, etſi opus, aut deſideratum, fuerit juſtitiam, cui „Nos innitimur, exponant. Cujus interea Dilectionem Veſtram hiſce „reddere volumus certiorem, nullatenus dubitantes, quin Reſpublica „jurium noſtrorum dignam ex Pactis convenientem habitura ſit ratio-„nem. De eo certa, quod jura vicinitatis, amicitiæ, atque fœderis, quæ „nobis cum eadem intercedunt, uti hactenus, ita & in poſterum reli-„gioſè ſimus obſervaturi. Quod ſupereſt, Dilectionem Veſtram Divinæ „protectioni diligenter commendamus, eidemque ſtudia & officia noſtra „deferimus. Regiomonti 24. Martij.

PROJECTA DE PRINCIPE NEOBURGICO

INnotuit hæſitque memoriæ multorum, perſonæ dignitas, comitas, prudentia, vigor Neoburgici, Varſavienſibus nuptijs, cum Principe noſtra, anni tamen jam cis triginta elapſi, grande mortalis ævi „ſpatium, multum demutavère. Non eadem eſt ætas, quæ media lon-„ge optima, cætera in morbos, & detrimenta ſenectutis deſinit, ac-„creſcit, vaneſcit. Speciosſum illud in ludisGræciæ ſenum. Nos quon-„dam fuimus inclyti bello viri: validius pro Republica juvenum: Nos „tales ſumus, fac qui vis periculum. Neque id excidit memoriâ mul-„torum, opulentiam Polonam, ſplendoreſque Regiæ Domûs hinc exhau-„ſtos ſuumque Neoburgum avectos, ac demortuâ improli conſorte, do-„tem eò, unde profecta eſt, nequaquam rediiſſe. Gratia exſpiravit ſi-„mul atque affinitas, Regiæ Principis exceſſu. Vladiſlai Regis judi-„cium ſupremis tabulis Neoburgicum laudantis, potentemque regnan-„di commonſtrantis, prudens illo temporis & tanto Rege dignum non „abnuerim, ſed tempeſtate modernâ, hic ſi eſſet, aliter ſentiret, neque „(quo amore, & curâ erga Poloniam fuit) tam facilem calculum po-„neret in Principem ſorore ſuâ orbatum, liberis Regij ſangvinis deſti-„tutum, Reipublicæ gravem, libertati metuendum. Promotiones ex-„ternorum ad Coronam, actu in ipſo Electionis pondus obtinent, Po-„loniſque æſtimantur. Ante Electionem, & ſtante adhuc imperio Se-„reniſſimi Ioannis Caſimiri, præmaturo, & malè conſulto ambitu fa-„bricatæ, lædunt enormiter jura liberæ Electionis. Intolerandum gene-„roſitati Polonæ, fœdera de nobis, ſine nobis Principes iniiſſe. Adeo-„ne pupilli, & rerum noſtrarum improvidi videmur, ut tutores nobis „moderandis, ſeſe ex condicto ingerant, Regem pro arbitrio, rebus „ſuis obnoxium libero populo obtrudant? amori, & favori in Po-„loniam non opportuno, ſponte renunciamus, nec inviſis beneficium „conferri neceſſe habetur. Gratia bona ſit ex nobis tam pronis exter-„norum in res Poloniæ ſtudijs, ſed illâ ſubjectâ formulâ, quâ fœdera-„tis ab Ordinibus Legationi Principum Germaniæ reſponſum, Groti-„us doctiſſimus Batavorum ſcribit: næ inutili curâ fatigantur, rerum „ſuarum non alius quid illis expediat, ſe peritiores. Ego iſto animo in „Rempublicam ſum, ac plures fore non dubito, ut omnes licet egregiæ „capacitatis numeros Neoburgicus impleret, mille commodis Rempu-„blicam bearet (ſalva ex me Sereniſſimi Principis veneratione, & li-„benti ad licita quævis obſequio) Regem eum dicere & ferre non poſ-„ſim, quo prælicenti auſu fortunam ſuam externis fœderibus, & auxi-„liis, non liberæ benevolentiæ Polonorum credidit, permiſitque. Non

temere

„ temerè vereor, ne Elector Brandeburgicus (aliquando tentaſſe legi) E- *A.C.*1668
„ lectorale Jus inter Polonos veteri, & exploſa prætẽſione affectet. Prin-
„ cipeſque alii ab hoc uno felicis confœderationis ſucceſſu in futurum
„ mancipatum ſibi Poloniam ſperent, præſumantque. An Poloni rerum
„ alienarum anxii, & ſatagentes Electionem Imperatorum aut quæcun-
„ que alia externi ſtatûs negotia attrectamus? primi nomina pro Neo-
„ burgico dedêre Brandeburgicus, Rex Galliarum, Rex Sueciæ, acceſſere
„ eidem promotioni Cæſarea Majeſtas, Elector Saxoniæ, cæteri Electo-
„ res, & Principes Imperii, ſuis quiſque cõmodis intendentes, ac præcipui
„ vetuſtis, noviſque prætenſionibus ad Juliam, Cliviam iter ſternendo,
„ quin & Primarios Poloniæ Status ſanciendis iſtis fœderibus momentum
„ addidiſſe, nec niſi illis ſuadentibus, & impellentibus pro tuenda liberta-
„ te, & avitis liberæ electionis Juribus eo maximè opportunam Confœ-
„ derationem factam, epiſtola propriâ manu exaratâ, Neoburgicus fate-
„ tur. Ergóne illo Rege immunitates & Jura noſtra firmiter ſtabunt, qui
„ per violata, ne dicam calcata iſthæc, gradum facit, thronum affe-
„ ctat? malè quæſitum Imperium, vix unquam bonis artibus retinetur.
„ Plena res ſuſpicionis, Brandeburgicum, & Neoburgicum, ab illâ horâ
„ factos amicos, neque ex vano opinio, rumoreſque gliſcunt, ſecretio-
„ ribus pactis, partem aliquam Poloniæ Brandeburgicum, aliam Suecos
„ præcidiſſe. Gallum opportuna rebus ſuis Palatino Neoburgici promo-
„ tione, potiundæ firmandæque ad Rhenum Dominationi, ac ubi caſus
„ detur, Imperiali Coronæ oculos ſpemque vaſtiſſimam admovere. Im-
„ peratorem nullo in privatũ commodo, conſenſu multorum abripi. Prin-
„ cipes Germaniæ, tot ab ea promotione ſpes ſibi quemque derivare,
„ ut deſideriis illorum explendis, non Julia, Clivia, Montes, ſed integra
„ deficeret Polonia. Obſtat Neoburgico ad Regnum grandæva ætas, o-
„ neroſior, quam ut belli togæque noſtræ officiis ſuperſit, ſeneſcen-
„ tis Reipublicæ inclinans moles adoleſcentiæ robore erigetur, invali-
„ dus juventa aut ſenectute ſub pondere primum gemet, mox ſuccumbet.
„ Lex Romana à quinquageſimo anno militem non cogit, à ſexageſimo Se-
„ natorem non citat, & Romano verbo de ponte dejicit. Quod Sigo-
„ nius doctè explicat: Sexagenario non communicari ſuffragiorum jus,
„ quod per pontem ferebatur ſenilis ætas, quod olim de Galba facilè, fa-
„ ſtidio, cui nihil quiete, ac æternitatis meditamentis beatius diploma-
„ te abdicatorio IOANNES CASIMIRUS docuit, exemplo monſtravit,
„ neque ſecurum, & conſultum Reipublicæ, in caducum parietem in-
„ clinare, ac brevibus annorum aliquot inducijs, ad interregni pericu-
„ la, & curas iterum revolui. Poloni Regem vigentem, & vernantem
„ flore ætatis poſcunt, ut in mores hominemque Polonum faciliùs im-
„ migret, comitiorum, judiciorum, caſtrorum, incommodis ferendo ſit.
„ Jura, lingvam noſtram addiſcat, uxore ex voto Reipublicæ ſumpta, il-
„ luſtri & læto nos matrimonio ornet firmetque.

„ Non minor obex, numeroſa & tenera proles, providere, augere,
„ undecim liberos Regios, grave, & intolerabile Polonis, quorum ægre
„ aliquis ex pane benemeritorum delibaret. Diſcrevit Majorum pruden-
„ tia bonorũ Reipublicæ potiorem ſortem (regalia vocamus) quæ egre-
„ gijs alterutra Pallade civibus Reges largiantur, quam moleſtum, &
„ inimicum virtuti, antiqua meritorum præmia, ad cunàs, & nuces
„ diverti. Fertur, Sacerdotio duos filios deſtinari, ergo in ſpem Epiſco-
„ patuum, Abbatiarum Poloniæ, & cujus erunt optima in Iſràël, niſi
„ præprimis filiorum Regis. Prælati nationales longâ expectatione

A. C. 1668 ,conſumi, vel analectis contenti vivere cogentur. Non potuit Neoburgicus Princeps emoliri electionem filij ſui in coadjutorem Epiſcopatus Monaſterienſis ad Electoratus Spirituales, Abbatias, ad Capitula Germanica, non adeo prona, & expedita via, libera illic capitulari Electione, neque magis altum ſangvinem, quam merita, & ſuffecturas munera dotes cenſente. Cæteris filijs, & Virginibus, unde provideretur, niſi ex Reipublicæ Præfecturis, & Tenutis. Oeconomiarum legibus prohibita diviſio: ne Princeps egeat, neque diviſioni locus, eum notabilem partem redituum Sereniſſimo Regi IOANNI CASIMIRO decidi oporteat. Iulia, Clivia, Montes, quid ſint inter tantos, jam Regio nomine coruſcantes. Quid etiam juverit capitulationis legibus Regios liberos circumſcribi, & extra Poloniam detineri, cum nulla lex potentiora naturæ jura, & paternum, maternumque affectum, adſtringat? Terentianum illud conveniet: Ibi ſumus, ubi non ſumus, ubi non ſumus, ibi eſt animus noſter, ibi cura, opes, proviſio, ſolicitudo, intenſior erga abſentes, quin & ſecernere liberos à Parentibus inhumanum, nec diu, quæ felicitas noſtra, ac regnantium reſpectus eſt, ſervabitur. Expenderit quivis futurorum providentior, poſt mortem electi Regis cis ſexagenarij, Podagrici, ægri, & qui longum perennare non ſufficit, non adeo facile Polonos ad electionem filij, in Regem, qui extra Poloniam natus ſit, inclinaturos. Migrandum ergo illis hinc foret, aut Regnans Pater, ſtudia, & favores ad ſtabiliendam filio in throno ſucceſſionē, compararet. Hinc diffidentiæ, motus, confuſio in Republica, & triſtis iterum redivivæ electionis cataſtrophe, vel ſi à morte parentis, filij emoveantur, periculum à potenti & ampliſſima cognatione. Nullus ferme in imperio potentior Princeps numeratur, quem ſangvinis nexu tam Palatina, quàm Landgravica Domo Neoburgicus non proximè attingat. Majorum noſtrorum temporibus Vladiſlai II. & filiorum ejus exilium, bello nos cum Cæſare, & Bohemiæ Rege affinibus implicuit, poſtremum, avulſionem Sileſiæ à Polonia perfecit Popielidarum Electione Piaſtana, excluſio, quidquid Albi, & Balthico mari terrarum interjacet Dominio Poloniæ abſtraxit.

,Obſtruit Neoburgico aditum Regni, Principem Germaniæ eſſe. Magno authore didici Maximiliano Tredro Caſtellano Leopolien. eminenti in literis, & Republica viro objectum id Erneſto Auſtriaco, quod è populis Germaniæ oriundus eſſet, quæ gens natale fert odium in Polonos. Alieni ſemper à Principibus Germanicis Poloni, quibus nunquam volentibus erat, è Germania Reges eligere, imò prenſantes rejiciebant, ita Sigiſmundus Marchio Cracoviâ excluſus, Archidux poſthabitus, Maximilianus armis victus, & captus. Magna varietas animorum, morumque Germanos inter, & Polonos, faſtidierunt ſubitò Poloni memoratum Sigiſmundum, qui ad menſam ne vultu quidem noſtros dignabatur, & intrantibus fores claudi mandabat, meritóq; ſcribit Author ille: Polonos de triclinio, Poloni eum de Regno excluſerunt.

,Nationem Germanam univerſam, non eſt quod inculpem. Per incorporationem Terrarum Pruſſiæ, Litvaniæ, Curlandiæ, per crebras inter accolas commercia, per emerita bellis ſtipendia, quæſitaſq; opes, remiſerunt de odio Gentis noſtræ. Sed Principes Germaniæ, inſita abſoluti Imperij cupidine, eaq; cunctis affectibus flagrantiore, domi (ſciens ſcribo) graves Domini, Polonis intolerandi. Nota in Annalibus noſtris crudelitas, & avaritia, Germanicarum Dominarum, uxoris Popieli II. Chriſtinæ. Vladiſlai II. Rixæ Matris Caſimiri Monarc. Domus Auſtriacæ fœminas excipio, quas Sanctitas, probitas, clementia, gravitas: omnes adeo inſignivit: ut verè di-

cam

, cam: fato ab illa Domo, aliis Reges, Polonis, Reginas feliciter provenire. A. C. 1668

, Memorandum liberè & illud, prægraves ſemperRegno noſtroGerma-, nos. Evocarant Crucigeros Teutonicos Majores noſtri, extorres egenos, pulſos Ptolomaide, auxilio contra gentiles Pruſſos. Quid tandem? perdomita armis Pruſſiâ, ingrati illi, & rebelles, cruentis, & internecinis bellis Poloniam ducentos ultra annos fatigarunt. Religioſi erant fidei Propagatores, tamen omni genere crudelitatis in gentem noſtram, & Chriſtianum populum deſævière. Exiguo numero Ordo, ſæpius quingentorum, imò centum, adTannebergam centum quadraginta millium Germanico exercitu, aciem inſtruxiſſe leguntur. Societati illorum innexi agebant Imperatores, Reges, Principes, quidquid floris, & roboris Germanici fuit in Polonos pro Crucigeris belligerabat. Nonne vivax memoria? Carolo Guſtavo irrumpente in Poloniam, undique velut ſigno dato, Principes, comitesque imperij accurriſſe, & Poloniam bello jam captam, quaſi hæreditatem certam hianti cupiditati ſuæ deſtinaſſe? Nónne Rex idem Sveciæ, delectibus in Germania habitis, exercitui ſuo ingens robur fecit, omnes ferme Electores Principes, liberæ Ciuitates, auctorare militem Sveco, non obſcuro conſenſu permittebant, iniquiùs quàm in Poloniam vicinam, amicam, & pactis Monaſterienſibus incluſam, conveniret. Quod Miniſtri Regis Poloniæ, Andreas Morſtinus ſupremus jam Regni Theſaurarius apud Imperatorem, Saxoniæ & Moguntinum Electores, ac Deputatos Principum Francofurtanos, mox Andreas Olſzovius vice-Cancellarius, coram toto Collegio Electorali (prout in actis Francofurtenſibus publico datis legere eſt) graviter conqueſti fruſtra inhiberi poſtularunt. Nónne in memoria Majorum, in oculis noſtris verſatur, quibus artibus, & technis, altera linea Marchionum Brandeburgicorum, Pruſſiam Ducalem hæreditatem noſtram, occupaverit, quod hiſtoricè narrare, non alienum eo loci duxero.

, Albertus Brandeburgicus electus Magiſter Pruſſiæ ex linea Anſpachiana deſcivit ad Lutheri ſectam, votisque Religioſis obſtrictus, regnandi libidinem, ac thalamum, illis præpoſuit, metu exhinc ſummi Pontificis & Caroli Quinti cenſurâ Eccleſiaſticâ, quod votum Caſtitatis more Monachorum factum fregerat percuſſus, & à Cæſare proſcriptus, cum Rege Sigiſmundo Avunculo ſuo (ſorore germanâ filiâ Caſimiri natus) Tractatum accepit, permitteret ſibi Domuiq; ſuæ Anſpacenſi Jure fiduciario poſſidendam Pruſſiæ partem, Pacto fidelitatis Vaſallagii, & copiarum ſubmittendarum, contra quoſcunq; Regni hoſtes. Rex Sigiſmundus Alberto, prono in nepotes affectu, & tribus fratribus, Georgio, Caſimiro, Joanni, jure Feudi Ducatum concredidit, Ducemque Pruſſiæ, ex Ordinis Magiſtro creavit. Quod jus memoratum, uni poſt obitum alterius, & filiis eorum prærogativâ Majoratus ſerviebat. Manſit hæc Dominatio in ea domo non ultra annos 78. *Albertus Brandeburgicus.*

, Alteram lineam Electoralem, ſeu Berlinenſem, Brandeburgicæ domûs, nullatenus Feudum Pruthenicum attingebat, & ſucceſſione in Ducatum, cum primâ lineâ extinctâ, ſecundum jus primæ inveſtituræ, Pruſſia Ducalis ad corpus Regni accedere & accreſcere debebat. Efformando tamen ſibi prætextui domus Electoralis, cum Albertus Fridericus homagium Sigiſmundo Auguſto Lublini in conventu Regni generali anno 1569. præſtaret, Nuntios ſuos attingere vexillum procuravit. Impetravêre etiam ſecretè à Sigiſmundo Auguſto Privilegia, unum Petricoviæ anno 1586. Alterum Lublini circa homagium Alberti Friderici 1569. Vigore quorum, Joachimus Marchio Elector admiſſus, à Rege ad Ducatum Pruſſiæ, & contactu vexilli, Nuntij illius non prohibiti. Quamvis ſuper eo Nuntij Terreſtres proteſtarentur, quæ proteſtationes poſtea Stephano & Sigiſmundo

A.C.1568 ,do Regibus innovatæ, in libera Republica, vim habuere tribuniciæ ,interceſſionis, juſque infirmabant, & vitioſum reddebant. Neque Privilegia inſciâ Republicâ conceſſa, totamque alienationem per Regem ,duntaxat, in Regno Electivo validam fuiſſe, certi juris erat. Memoriæ poſterorum conſignavit magnus olim Cancellarius & militiæ Supremus Præfectus, Ioannes Zamoſcius, ingentem ſummam eo nomine ,oblatam, quæ rejecta, privatum potiùs Sigiſmundi Auguſti auxit ærarium, & corrumpendis Aulicis inſervijt.

,Decedente fatis ultimo Alberto ex familia Anſpachiana, finitaque Curatela, novum Feudum à Rege Sigiſmundo III. impetrat pro ſe, ,& quatuor fratribus Germanis, Ioannes Sigiſmundus Elector Brandeburgicus cæteris lineis, Columbacenſi, Onaldina, Franconicorum in ,perpetuum à jure Feudi excluſis. Sed ecce iterum per Pacta Bidgoſtienſia intruſæ ſpeciali rationis nomine, Domus Columbacenſis Onaldina, in caſu caducitatis, hodierni Principis Electoris.

,Idem modernus in Boruſſia Dux ex Vaſallo perpetuus ac inviolabilis fœderatus noſter (abſit veritati hiſtoricæ offenſio) quid non molitus? parando abſoluto dominio, jus ejus causâ violavit Domino ſuo ,naturali, ita Regem juramento feudali appellaverat, hoſtem egit, Poloniæ, quam Patriæ loco revereri, & defendere fas erat, ſine clarigatione, imò pacta prius cum ſtatibus & Ordinib9 Regalis Pruſſiæ, armorũ ,conjunctione, deinde oſtentatâ per Maydelium noſtrum mediatione, ,bellum fecit: viginti millium lecti, & recentis exercitûs, ſed perſonam ſuam junxit, eidemque commilitavit: prælio ad Pragam Varſavienſem, cælo & campo beneficii feudalis teſte, & exprobrante, Polonum ſangvinem fudit: Pacta de Pruſſia, de Varmia de Palatinatu Poſnanienſi, Caliſſienſi, Terra Vielunenſi ſtabilivit. Varmienſem Epiſcopatum titulo Ducatûs ſæcularis indigna Metamorphoſi, donari, & ,appellari fecit: Poſnaniam præſidio inſedit, pecuniâ, & commeatu Suecos, maximè tunc laborantes refecit, ut Regem noſtrum, ex urbe Gedanenſi in Poloniam reditu arceret.

,Recedere poſtremo à Suecis malult, cum illis alea belli adverſum ,caderet, ſed irreparabili damno, & detrimento noſtro, quippe multis ,artibus, & factionibus, favore Reginæ, nonnullorum, quod dicere nolo Auſtriaca promotione (ſola ſuffragium Electorale, ad Coronam Imperatoriam Bidgoſtiæ conciliante) ſupremum Boruſſiæ dominium, nullo cenſenſu, ac ne ſcitu quidem Pruthenorum Lemburgum, Bitoviam, ,Elbingam, Drahimum, ſummas ingentes, in turbido cepit, atque extorſit. Plura alia in aperto ſunt, quæ vocem doloris ſtrictim eliciunt, ,& ſenſum injuriæ, bono cuivis nec occupato civi altè imprimunt. Quî ,potuit Elector conditione quingentorum Equitum ſingulis bellis Poloniæ præſtandâ, adeo de facili, inſciâ Republica, in perpetuum abſolvi? Pacta manibus tenemus, juramento Electorali firmata, in quibus hæc Raytarorum auxilia continentur. Pacta hæc cum perpetua ,ſint, cur in publicam lucem per typum non exierunt? cur neque in ,conventibus Palatinatuum præcognita, neque in Generalibus Comitiis, ,manibus & lectioni Nuntiorum, concredita fuerunt? Certum habeo, ,neminem Nuntiorum, ac vix fortè aliquem Senatorum illa perlegiſſe, ,quorum tranſcriptum ægrè multis poſt annis, mihi non poſtremo civium obtinere licuit. Traditio ſupremi dominii, ne hæc quidem candidè procurata, & peracta, nullo prævio tractatu, quo Elector nobis ,ex parte ſua ſatis faceret. Inſtructio Commiſſariis noſtris data, non

latuit

,latuit Electorem, priuſque quod proponi debuit, ille ſcripto legerat, *A. C.* 1668
,quàm voce noſtrorum proponeretur: de violato & ex domo ſuâ arre-
,pto bono patriota Roht, non omitto dolere, cui crimini fuit, quod pro *Roht captivatur*
,libertate, pro Rege, aliquid ſentiret, diceretque fretus cautione pactorum.
,Jura, ſtatuta, Privilegia, Immunitates, Libertates, Auguſtanæ Religioni,
, Nobilitati, Civitatibus, integre ſalvante, & quia nondum Regi, ac Rei-
,publicæ Polonæ ſubjectionem ejuraverat; tenetur in carceribus, magna-
,nimus, & innocens vir, fruſtra habitis toties literis, quibus Rex Poloniæ,
,Rex Daniæ, Primas, Archiepiſcopus Gneſnenſis, multi Principes, & Senato-
,res pro libertate ejus Electorem orabant. Graviter habere Polonos debet
,cuſa moneta ſuperbo cum titulo, ſupremi Pruſſiæ domini, & hæredis, quæ
,nomina Rex Poloniæ nunquam in titulis ferebat, neque Polonia ſtante, il-
,cet dominio Electorali, hæreditatis ſuæ in Pruſſiam ducalem, & in even-
,tu caducitatis lineæ Electoralis, juris ſtatim poſſeſſorii oblivíſci poteſt. Viur-
,patus trajectus per Viſtulam, non eſt quod diſſimuletur, in Principe jam
,abſoluto, quem ſtante Feudo nec affectavit, nec affectare potuit. Jure
,omni in Viſtulam penitus deſtitutus. Ligæ Guarantiæ, cum Regibus, &
,Principibus ſtabilitæ, pro Ducali Pruſſia, contra expreſſam reciprocam cau-
,tionem malè amicæ nobis quia ſine nobis, quidni etiam contra nos? titu-
,lus domini in Lemburg, & Bitow, neq; legibus feudi, nec ulla tractatione,
,aut à principio ſtatim traditi Dominii Nominatione, conceſſus, non recte à
,fiduciario Dynaſtiarum, uſurpatur, in præjudicium ſupremi dominii Re-
,gum, & Regni Poloniæ. Reductio monetæ argenteæ Polonicæ, in Ducali
,Pruſſia, minus pactis, & bonæ vicinitati convenit, cum de pretio, valore,
,æſtimatione monetæ, liberoque ejuſdem curſu amicabiliter conveniri debu-
,iſſet. Violenta Drahimi occupatio, ad famam abdicationis Regiæ, arguit
,contemptum, Reipublicæ, & grave contra Pacta attentatum, requiſitione
,ſumæ apud Rēpublicam, & denuntiatione, utilla ſonant, priùs nō præmiſſa.

,Dux Curlandiæ, etiam hic noſter fiduciarius, paulatim audaciam ſu- *Dux Curlandia*
,mit ſtyiumque condiſcit: appellationes poſt Curiam Regiam non permit-
,tit, Epiſcopatus Piltinenſis liberam nobilitatem, gravi dominio premit, hoc
,animo & toto conatu agitat, ut ſupremi domini & hæredis in Curlandiam
,Jus, titulumque ſibi arroget: Regem Regnumque Poloniæ, Majeſtate &
,imperio in eam Provinciam exolvat. Nec abnuit, jam fama, Ducem ope-
,râ Livonum & Curlandorum, qui in camera Regis, nuper præpollebant,
,reſcriptum aliquod, magni in Rempublicam præjudicii, ſecretâ viâ obtinuiſſe.

,Terrent ergo nos veſtigia, terrent uſurpandæ, & retinendæ domi-
,nationis artes moreſque imperitantium Germanorum, quibus candore no-
,ſtro pares non ſumus. Terret fama, haud ſemper errans, pro officio pro-
,motionis, Pruſſiam Regalem, Livoniam reliquam, Samogitiam ſecretiori li-
,citationi ſubjectam, quod non temere audimus, timemuſque, non obliti
,indignæ tranſactionis cum Rege Suecorum, de ſupremitate Boruſſiæ, de
,Epiſcopatu Varmienſi, Palatinatu Poſnanienſi, Caliſſienſi, terra Vielunenſi.

,Dux Neoburgicus ſceptro Poloniæ potitus, dubio procul, Regnum
,ſucceſſoribus ſuis, in hæreditatem linquere affectaret. Germani quod ſe-
,mel capiunt, firmiter, & in ævum retinent. Conſiliarii juriſconſulti, Pala-
,tini hoc agunt, vigilant, ſomniant, ut jura, & dominia Principum ſuorum,
,per jus, per injuriam, plus ultra augeant, æternentque. Adeóne Dux Ne-
,oburgicus ſexagenarius, Regnum ambiret, niſi illud Filio, & ſeris nepo-
,tibus de manu ad manum trahendum deſtinaret. Hinc Ligarum, Fœde-
,rum, Guarantiarum quas pro domo ſua cum Principibus ſtabiliret, ſeque
,adverſus Polonorum libertatem, cui nunquam tuta, apud exteros Princi-
,pes fides, conſiliis, & armis permuniret.

Magna

A.C.1668 ‚Magna vis, & amplitudo Palatinæ domus, politico judicio, altius exa‚minetur. Simul juncti unius familiæ ſangvis, Poloniæ, & Sueciæ Reges, ‚Colonienſis, Heidelbergenſis Electores, uxorii ſangvinis, Landgravii Haſ‚ſiæ, tot agnati, affines, fœderati, quàm formidandi Polonis, & cuicunq; ‚viciniæ, procedente tempore, tot liberi maſculi, fæminæque, per nova ‚connubia, & qui naſcentur ab illis, fortioribus, quo pluribus vinculis, in‚comparabilem familiæ potentiam firmabunt. Regnante Polonis Principe, ‚Auſtriacis æquato, velut nunc ad Duûm viros Auguſtæ Domus redacta res, ‚ſuperiore: animus forte illi incideret Imperatoriam dignitatem præten‚dendi, quæ ambitio Poloniam ingentibus periculis, moleſtiis, difficultati‚bus implicaret, factionibus, bellis, permiſceret: ſeu exemplo Regni Bohe‚miæ, titulum Electoratus ad Imperium, tanquam laciniam conſarcinaret: ‚Verbo: Quidquid Majores noſtri ab Auſtriacis libertati metuebant, id ‚nunc terroris & periculi à Palatinis impenderet.

‚Rege Neoburgico, Germani, & Germanæ fæminæ, dominium aulæ, ‚& cameræ potentiam tenerent, imbuerent, uti ſolent, regnantem odio, ‚mox contemptu Polonorum, illorum arbitrio, & ſuffragio irent promoti‚ones, magno gentis noſtræ dedecore, magno, neque ferendo, prout ha‚ctenus, Regni Miniſtrorum, & civium bene meritorum præjudicio.

‚Favor Galliæ, & confœderatio pro Neoburgico ſecretioribus, quàm ‚ut evulgentur, cauſis inita, an multum juvet, vel noceat, ex iis quæ inferi‚us ſcribo, colligere ſit.

‚De ærario Neoburgici, & grandi inde rebus noſtris ſolatio addubi‚to. Ferunt Ablegatum ejus Giſtum, aliquantulâ ſummâ imperialium pro‚fuſâ dixiſſe: Vana crediderim, & parca ſpes, à non immodico, nec prodi‚gente opum Principe, atque inſtar aucupii, quo cibi ſemel, iterumque ob‚jecti levi jacturâ, caſibus aves involvuntur. Certiùs multò erit, Polonam ‚opulentiam, notâ jam viâ Neoburgum, aut Duſeldorpium deportatum iri. ‚Propinquior illi, & magis cordi hæreditarius Principatus, quàm advitaliti‚um, dubiæ ad poſteros ſucceſſionis Regnum. Neoburgus Juliam, Cliviam, ‚attentiùs, tanquam ſua curabit, externa noſtra ſine cura habebit.

‚Regina Bona, filio, filiaque in Polonia licet ſuſceptis, & relictis, the‚ſauros hinc in Italiam vexit. Ducatum Barenſem, à propriis liberis alie‚navit. Ludovica Maria piæ memoriæ, exhæredem, alicujus etiam ligulæ ‚(Plenepotentiariis Angianis, & Palatinæ omnia cum pulviſculo evertenti‚bus) & exſortem Poloniam fecit. Aurum, clenodia, grandis ſumma pro ‚venditis, Opolienſi, Ratiborienſi, Ducatibus in dotem Nepti, & Angien‚ſi ceſſere. Vltra hæc Rex optimus, exolvendo rigidis exactoribus legato ‚(prætèr annum gratiæ, ſivè annuos reditus, ex vacantibus tot præfe‚cturis gratuitam donationem] ducenta millia, à menſa propria in vim ſa‚tisfactionis Legatario numeravit. Vrgebat, acriter, ac moleſtè Petrus ‚Bonſus Epiſcopus Biterenſis, Legatus Gallicus, clenodiorum Regni ad ma‚nus ſuas extraditionem, niſi Executores reginalis teſtamenti, Nicolaus ‚Prazmovius, Archiepiſcopus Gneſnenſis, Andreas Olzovius Epiſcopus ‚Culmenſis vice-Cancellarius Poloniæ, Chriſtophorus Pac Cancellarius ‚Litvaniæ, Joannes Malachovius Referendarius Regni, non ſine periculo ‚offenſionis ſe ſe prætenſioni oppoſuiſſent. Fimo Archiepiſcopi olim Gneſ‚nenſis, Stanislai Karnkowski, meaque nunc ſententia: nolo (inquiebat) ‚ad Gorcanos domum meam cum Germano Rege reverti.

DE CON-

MInus gratus ob memoriam Reginæ, quæ privatarum virtutum, illuſtri & heroicâ famâ, ſed in publicum gravis, ſupra fœminam nimia regnandi, an turbandi ? vixit. Heu quantum negotii fuit ,una cum muliere, ut alicubi Comicus.

,Gallia adverſo rumore, etiam averſo amore apud Polonos, cui ca-, lamitatum noſtrarum ſcena, & fons vulgo debetur. Pacis cum Sueco , affirmata ſecuritas, belli mox inſperata eruptio. Induciarum Stum-, dorffienſium, quæ Gallicâ mediatione ſteterant, non defenſa integri-, tas, non coercita violatio. Proximo jam prælio Pragenſi ad Varſavi-, am diſtractæ Polonæ vires, Gąſzewius cum flore Litvani equitatûs ad , Tykocinum, Lubomirſcius cum robore haſtatorum ad Cracoviam or-, dinatus. Generalis expeditio multis menſibus ad Varſaviam otioſè in , caſtris habita, tandem diſſoluta; Palatinatuum majoris Poloniæ, Volhy-, niæ, Ruſſiæ, proximè ante conflictum permiſſa diſceſſio, ſplendido pa-, cis nomine, per Davocurtium Legatum Gallicum ,Pruſſiæ, Livoniæque , ante omnia curata renuntiatio. Hoc extorquendi Pruſſiam conſilio, , tractatuum pacis protractio. Eâ protractione Tranſylvanorum, Co-, ſacorum, Vallachorum, Hungarorum, Moldavorum, totiuſque vici-, nioris barbariei, conjuncta Suecis in Poloniam inundatio, rationum, , cur fruſtra Moſchus oblatione Coronæ à Polonis lactetur ? publicatio, , & Moſchoviticis Legatis Regiomonti exhibitio, Electoris Brandeburgi-, ci Bidgoſtiam evocatio, Pactorum Velavienſium in deterius ibidem i-, teratio, Boruſſiæ alienatio, Lemburgi, Bütoviæ, Elbingæ, Drahimi pro-, diga conceſſio ? Quæſita Auſtriacum inter & Polonum diſcordia. Cæ-, ſariani exercitûs ad Thorunium malè amica tractatio, Reginæ Berli-, num profectio, Woinſcij Bruxellas, Fantoni Pariſios abſcondita miſſita-, tio, mediatione Gallica, quæ hinc ſtans, illinc cauſam dixit, res Sve-, corum morte Regis, & caſibus tunc licet infracta, Pactis Olivenſibus , ſuperior. Livoniæ perpetua jactura; Regis Daniæ fœderati noſtri à , tractatu Olivenſi excluſio. Succeſſoris, vivente & diu ignaro Rege, pro-, motio, ob non deſignationem in comitijs Succeſſoris, intemperans, & , ſciſſionem unionis minitans nomine M. D. Litvaniæ manifeſtatio. , Violenta conſilia, corrupta judicia, judicum ex Equeſtri Ordine aſtu-, ta deputatio. Magni civis proſcriptio, ejuſdem ac pro eodem ſuppli-, cantium immiſericors repulſio, motus inteſtinus, colliſio ſtatuum; tu-, multus civilis interventu Andreæ Trzebicij Epiſcopi Cracovienſis, , propè compoſiti, mox inſuper habiti, ad æſtatem alteram protelatio. , Litvanæ militiæ in viſcera Regni inductio, cognataque cominus ar-, ma, & temere deletæ legiones: vetus bellorum miles. Abrupti toties , Regni Conventus. Monetæ adulterinæ aucta in immenſum vis. Tot , vitia, & propria Aulæ, mulieris privatæ & peregrinæ potentia. Re-, gni Abdicatio. Confœderatio pro Neuburgico. Sexcenta alia voce po-, puli, Gallicarum factionum partus cenſentur. Volitat etiam per ora, , in Crimæa Taurica rem Polonam à Gallis agitatam fuiſſe, & fidem , (utinam vanè) adſtruit frequentior in manibus Scytharum Gallici Nu-, miſmatis moneta, quam per commercia ſe vidiſſe aliqui affirmant.

,, Lumbreſius Gallicus Legatus Prædium Pragenſe ad Varſaviam , incendit, exaſperando Electorem Brandeburgicum odioſâ, & intempe-, ſtivâ relatione, nempe Polonos ad tractatum pacis cum ſolo Rege Sve-, ciæ propendere, Brandeburgicum uti Vaſallum, à tractatu excludi

quem

A. C. 1668 „quem prius in genua provolutum rebellionem deprecari Rex & Senatus „jubeant. Quod præcipuæ cauſæ Elector, datis ad Imperatorem Ferdi- „nandum literis, adhæſionis ſuæ Sveco aſſignavit, ac Regina coram „Bidgoſtiæ retulit. Id verò nunquam publice dictum, ac licet fortè in- „temperantiâ doloris ferocius verbum Stephano Korycinio Cancellario „Regni privatim excidiſſet; non erat prudentis & amici Mediatoris, in „procinctu jam, ipſoque proximè furore belli, animum, & arma Ele- „ctoris irritare. Akakia, quique alij Gallici turbines, & faces oleum huic „igni affundebant, quo ruinâ Poloniæ Svecus robuſtior domum Au- „ſtriacam faciliùs debilitaret. Evulgabant peregrè arcaniora noſtra, Tra- „bucus Sanmartinus, Badulus, Noyerſius, Bolanenſes cæterique noctes „dieſque, magnâ inquiete, turbis, motibuſque continuò jactati, ſuſpe- „cti, aut ſuſpectantes egimus, Galliſante tunc Aulâ.

„Gallia fœdus cum Svecis Poloniæ infeſtum Fontenebli 1661 ſanci- „vit ſubſcribente Legato Todt, & fidem obſtringente, aucturaturos Sve- „cos Gallico ære exercitum numero millium duodecim ad afferendam „armis in Polonia Electionem, majore parte Senatûs noſtri ſuffragante; „Bono Poloniæ ſtetit, pacta hæc poſtmodum Sveciæ Statui rata non fu- „iſſe, ac perturbatis Polonicis comitijs, & exercitu tumultuante, ma- „jorem illam partem Senatûs, tanquam Ajacem Auguſti in Spongiam „incubuiſſe.

„Redijt iterum animus Galliæ Svecos ad tuenda armis conſilia, & „partes Aulæ Polonæ invitandi, egitque ſedulò negotium Legatus Gal- „licus Arnoldus Andilius de Pompone Stockholmiæ 1666 præconceptâ „Abdicationis Caſimirianæ fiduciâ, ſed conſilio Svetico, velut ſcripto „reſponſorio declaraverunt, non viſum belli Polonici molem ſuſti- „nere Principes prætendentes eum totũ imperiũ in ſe concitare: pro- „miſſam licet gvarrantiam Chriſtianiſſimi Regis, ingenti hoſtium nu- „mero, & longinquis è Gallia auxilijs, alijſque obſtaculis, difficilem ad- „modùm, modo ne penitus impoſſibilem reddi. Remque pro Svecia ſum- „mi periculi pleniſſimam fore, ſi præſentem ſuum Statum tranquil- „lum, & omne robur totius Regni non ob proprium aliquod emolumen- „tum, vel intereſſe, ſed ſaltem ad præcautionem aliquam, & ad tuen- „dam amici ſui cauſam in minoritate Regis, abſque ſcitu & conſenſu „Ordinum, tam certiſſimis & infinitis turbis, ac calamitatibus expone- „re audeat. Auditum inſuper: metuendum à Poloniæ Ordinibus, ne ac- „ceptâ ſemel per Regis Abdicationem novæ Electionis libertate, con- „tra expectationem Aulæ, ea conentur, quæ non ſolùm ejus intentio- „ni penitus adverſa, ſed & perſonæ Regis, & Reginæ maximè pericu- „loſa eſſe poſſent. Concluſumque: non tamen alieno à re ipſa animo Sve- „ciam eſſe; modo tutior via monſtretur.

„Gallia comitijs imperij Electoralibus minimè verita eſt, inter cau- „ſas obnuntiandi Auſtriaco ad Coronam Imperialem Sacri Romani Im- „perij Electoribus, & Principum, ac Statuum Francofurti Deputatis, „ſubmiſſas nobis auxiliares copias, tanquam excitati belli noxam expo- „nere, violatæque pacis Germanicæ, Regem Hungariæ invidiâ onera- „re, quod datis Poloniæ auxilijs fortunam Sveticam intervertiſſet, quòd „ſe bello Polonico, Moſchovitico, Tartarico, Tranſylvanico, Ukraynen- „ſi immiſcuiſſet; petiêruntque Legati Plenipotentiarij Galliæ, Gran- „mondus, & Lion memoriali manibus proprijs ſubſcripto Auſtriacum „ad reparanda Sveciæ gravamina compelli. Quid aliud niſi ad revocan- „das è Polonia copias auxiliares, authoritate publicâ imperij adſtringi,

Craco-

, Cracoviam Svecis reſtitui, indefenſam Poloniam armis tunc hoſtilib9 *A.C.*1668
, exponi.

„ De Condæo Principe jam meliora ſcripſeram, & ecce in manus me-
, as, neſcio, cujus ordinariâ poſtâ ſcriptum, ad me inſcriptum pluribus co-
, ram amicis allatum, magno ſcribendi ardore, ſtyli acumine, rerum Gal-
, licarum curioſâ peritiâ. Anonymus iſte Condæum Principem aterrimo ca-
, lamo depinxit. Illum emeritæ apud Gallos, & jam conſumptæ, neque Po-
, loniæ ſuffecturæ virtutis culpare. Fuiſſe Ilium, & ingentem gloriam Dar-
, danorum, nunc laboribus fractum, vitijs juventutis enervem, pedibus de-
, relictum, ſellâ geſtatoriâ ferri ſolitum, otioſum, & præteritarum rerum glo-
, riâ duntaxat florentem, corpore non tam ſenectâ, quàm exceſſibus debi-
, litatum, Martem in acie, in Politicis ineptum, in prælio formidabilem, in
, Aula contemptibilem, manu, quàm conſilio promptiorem, impietate erga
, DEum, ingratitudine erga amicos, violentiâ ingenij erga omnes nulli mor-
, talium cedentem. Objurgat idem Anonymus Condæum nunquam innatâ
, ferociam ad humilitatem Chriſtianam Sacræ Confeſſioni ſubmiſiſſe. Ra-
, dziwilio Noſtro Calvini Sectatori veſcendis die Veneris carnibus Pariſijs
, convivam fuiſſe. Chriſtianiſmum tanquam multis ſæculis jam nauſeantem
, ſpernere, & novandæ Religionis deſiderio flagrare, ſuiſmet ſermonibus pro-
, didiſſe, inſignibus Galliæ fœminis, quas nominare neque Polonorum inter-
, eſt, nec me decet, pactam fidem ingratè, & turpiter non ſervâſſe. Duces
, Bavillonæum, & fratrem ejus Turenium, ultra aram amicos deſeruiſſe. A
, Senatu Gallico decretum de excludendis Mazarinianis poſtulâſſe, illoque
, injuriam juſtè renuente per emiſſarios ſuos faces Curiæ propè admoviſſe,
, ac prodito tentati facinoris auctore, & ſuſpendio damnato, metu indigna-
, tionis popularis, ſilentem egiſſe. Illum non tam amore noſtro, quàm ſtu-
, dio, ut Patrio ſolo emoveatur, & Patria exoneretur, à Gallia promoveri.
, Illum Gallicæ militiæ aſſvetum, tyrocinium longè diverſæ apud Nos mili-
, tiæ nec acturum, neque toleraturum. Illius ingenium à pace abhorrere,
, nec bello ſufficere. In illum, ſi Rex eligatur, bonum militem perdidiſtis,
, malum Regem creâſtis, vetus Romani Imperatoris quadraturum. Filium
, porro Angianum Ducem, ne ſpes creſcentis Juli Polonis imponat, Patri vi-
, tijs non tamen virtuti conſimilem, vanæ gloriæ retinentem, arrogantiâ
, ſuâ Aulæ Gallicæ exoſum &c.

„ Quiſquis es, qui talibus iſtis oculos animumque meum impleviſti, Tros,
, Rutuluſve? Davus an Oedipus? ater an albus? & tu Pavali Pruſſe, qui
, Nuntium nuper Podolienſem agens, non eſſe cum DEO, qui favet Con-
, dæo, in vocem publicam, comitijs Varſavienſibus erupiſti? Non ſatis
, eſtis, ut virtutis Condæanæ gloriam, conſpirantibus invidiæ, Euriſque,
, Notiſque, magis radices agentem, magnorum geſtorum cardinibus ſubni-
, xam apud orbem, apud me ſubvertatis. Connatalem velut eſſe ſiniſtram
, erga eminentes viros interpretationem individuam ſumma petere; calum-
, niam, convicium, contumeliam, fortibus infligi, non tamen infigi bonis
, authoribus doctus ſum. Ego jure, ac libens, quod ſcripſi ſcribo. Condæ-
, um militiâ clarum, experientiâ, ac fortitudine, alijſque magnis dotibus pa-
, rem ſceptro, & rebus Polonicis, moderandæ præſertim ac reducendæ in
, Ordinem militiæ noſtræ percommodum videri. Sed Gallici ejus Comites
, nobis faſtidio, quorum turba notæ inſolentiæ iterum Aulam noſtram in-
, undaret. Præfervida illa ingenia, & maximè Gallici Statûs, non ſunt pro-
, genio noſtræ gentis, proque forma regiminis Poloni. Grave Polonis, &
, innatâ decoris æmulatione intolerandum veniret, ſua fortia geſta, ſua
, belli, & pacis decora Gallis adſcribi: Mielecius olim noſter clariſſimus bel-
, li Dux, oppugnatione Sokolenſi Ungarum Agozonem rejecit, quo Ste-
phanus

A. C. 1668 „ phanus Rex Ungarorum ſuorum fortitudinem jactantiùs æſtimaret. Ela„ta vox in publicum fertur cujuſdam Galli, Aulam Polonam ſectantis, ſtre„nuos, & fortes Polonos eſſe, modò Gallici Præfecti armorum, imperium „tenerent. Auderet Gallica in ſcribendo, & dicendo quidvis licentia, Re„gnum Poloniæ inter beneficia Galliæ computare: diſputarent cathedræ, „definiret Sorbona, tuerentur Parlamentarij per Henricum, & Condæum, „quin & Neoburgicum, Majeſtatem Chriſtianiſſimam, in Polonicam Ele„ctionem protendi. Legi Pariſijs in Gallico librum; Repertorium jurium Re„gis Galliæ (Gallicè Recherſes des droits) tum ad omnia Regna, tum ad „Regnum Poloniæ; riſi vanidicas, & falſidicas rationes, quibus tamen cre„dulitati populi ſeriò illuditur, adeoque imponitur, ut Regem ſuum eve„hant ad DEOS, Galliam ſolam mirentur, cæteros Reges, populoſque floc„ci faciant. Quidquid litium, hoſtium, bellorum, Gallia habet, Regi, Re„gnoque Poloniæ accreſceret; obſtrictoque fœderibus ſeeretis, beneficijs a„pertis, Condæo: Gallia an conſilium omne, an imperium dictaret? Lupa„renſem Cameram Varſavia noſtra moderantem pateretur.

„Condæus uxoratus eſt, quod communi judicio non ad votum noſtrũ, „pronioribus Polonorum animis in cælibem adoleſcentem, qui novo conju„glo amicam domum, & gentem Reipublicæ arctiùs obſtringeret. Ita Hen„ricum, Stephanum, Sigiſmundum necdum Matrimonijs illigatos Majores „noſtri Regno impoſuerant.

„De Condæi in Polonia amicis planè verum eſt, paria non facere, & „njuriæ, quàm gratiæ vicem ab illis exſolvi. Acerrimè in Galliam, & Con„dæanas partes inſurgunt, qui Gallicis officijs, Condæique reſpectu ſæpi„us non ſine flagitio in Republica honores, opes, dignationem, populari „facundiâ in Condæum, favoriſque auram, criminatione Gallicarum fa„ctionum improbè venantes, mala, quæ fecerunt, increpant, & Grachi de „ſeditione queruntur.

„Condæus acri verborum injuriâ à nonnullis læſus, ſcripſit in marmo„re, nec facilè ſenſum doloris obliteraret, par ex nobis diffidentia, & odi„um veteri ſcito: proprium humani ingenij odiſſe, quem læſeris.

„Rex Chriſtianiſſimus per fœdus cum Electore Berolinenſe, promoti„oni Condæi, & favori renuntians, ſtudium, auramque omnem derivavit „in Neoburgum. Quid ergo Polonis accederet commodi, Condæo Rege, „quando Gallia exſortem ſe fortunæ, & evectionis ejus intelligeret Pecu„niam nullam gratis dabit, gratuito noſtro in Condæum officio minimè ob„noxiam habebimus Galliam. Sola invidia, diffidentia, an & inimicitia vici„norum Principum, Cæſaris, Sveci, Brandeburgici, in lucro erunt. Notum „in vulgus eſt, quàm anxios habuerit, Imperatorem & Brandeburgicum, „mirus ille Aulæ noſtræ in Condæum favor, & popularium prima incli„natio, quibus conatibus, ſtudijs, pecuniâ (proco concivibus) opus adopti„onis jam ad faſtigium proximè perductum, per Miniſtros Iſolam, & Ho„verbekium, ſubrutum, everſumque iverunt. Svecia ipſa Gallis licet devin„ctiſſima inſurgere Galliam, Condæum vicino ſceptro deſtinari, non læ„tis oculis aſpexit: Imperator ultra binos milliones, grandem, & Ducatu„um valorem plus dimidio excedentem ſummam numerare, levioris diſpen„dij duxit, ut ſuſpectum Vicinum Condæum ſeu Condæi Filium intra O„poliam, & Ratiboriam toleraret.

COPIA EPISTOLÆ A SERENISSIMO DUCE NEOBURGICO AD ILLUSTRISSIMUM DOMINUM ANDREAM OLSZOWSKI EPISCOPUM CULMENSEM VICE-CANCELLARIUM POLONIÆ NEOBURGI 1. Februarij. A.C.1669

LAudata Excellentiæ Veſtræ ſtudia, quibus ſe incolumitati Patriæ impendit, animant calamum ad exarandas has literas, unáque explicanda mea deſideria Sereniſſimæ Reipublicæ Polonæ proſperitati ita conſulendi, ut nihil omnino velim, quod avitis liberrimæ Gentis Juribus minimam labem aſpergere poſſit, ac proinde Excellentia Veſtra perſvaſum ſibi habeat, nulla mihi prorſus fœdera eſſe cum quoquam vel Regum, vel Principum, quæ liberis Electorum votis importunè me obtrudant. Neque in ſanciendis illis fœderibus quidquam actum eſſe, niſi ita ſuadentibus & impellentibus Primariis Poloniæ ſtatibus, quibus tum temporis viſum fuerat maximè opportunum eſſe medium tuendæ ſuæ libertati, & avitis liberæ Electionis Juribus illa fœdera. Novi, quàm ſanctas & illibatas ſibi ſervari velit Sereniſſima Reſpublica liberas Electionis leges, quas vel leviſſimè contaminare tam alienum eſt à me, quàm fixum, firmumque habeo, aliud in propoſito Electionis Regiæ negotio non agere, quàm liberrimis ſingulorum Eligentûm votis mea deſideria de inclyto Regno bene merendi committere. Et cùm probè mihi conſtet Excellentiam Veſtram, magnâ omninò inter ſuos pollere authoritate, tantò explicatius, ſenſum meum aperio, quantò magis confido Excellentiam Veſtram ſinceriſſimam hanc meam voluntatem omni benevolentiâ proſecuturam eſſe. Equidem ſi providum Numen Electorum libera vota in meam ſententiam inclinârit, faxo ut nemo unus ſit, qui non pluribus argumentis experiatur, ſe magis boni publici commodo, nec minore ſingulorum ſolatio deſideriis fuiſſe ſuffragatum, cum primis verò velim Excellentiam Veſtram certò certius ſibi promittere, me liberaliſſimo prorſus gratitudinis affectu præſtitam mihi ab Excellentia Veſtra benevolentiam, proſecuturum eſſe, ut qui inſuper non inter minimâ ſuffragatoriæ mihi Electionis felicitatem recenſerem, ſi hoc etiam tempore ad Regium ſolium eveherer, quo Excellentiæ veſtræ ſingularem prudentiam, & magnarum rerum feliciter gerendarum experientiam, mihi jugiter ad manum haberem, cum qua Regni curas partiri, & tantò felicius Regni proſperitati conſulere poſſem. DEus ſervet Excellentiam veſtram diu incolumem, & reddat Sereniſſimam Rempubl. felicem, ita toto animo deſidero, nunquam defuturus.

Excellentiæ Veſtræ Amicus ad officia paratiſſimus

Philippus Wilhelmus comes Palatinus Rheni.

RESPONSUM PROCANCELLARII REGNI AD DUCEM NEOBURGICUM.

BInas Epiſtolas Serenitatis veſtræ inſimul accepi; prior Italica exorti anni gratulationem attulit, quam ego ſummo honori duco, debeóque obſequium Serenitati veſtræ, quòd me faventibus votis, & benevolentiæ ſuæ ſingulari documento cumulandum duxerit cui reſpondeo, DEum ex animo orans, ut Serenitatem veſtram longævâ incolumitate vigentem, & rerum omnium ex voto affluentium incre-

A. C. 1669 „ mentis felicem cum tota Sereniſſima Domo proſperrimè conſervet. Poſteriori Epiſtolæ pro debita erga Principem obſervantia, libenti officio reſponderem, niſi Religioſæ apud noſtrates habitæ, legibuſque & juramento præcuſtoditæ Electionis materiam contineret. Quam inconſulto Primate, & Senatu verbo etiam attingere non auſim, ne vel minimam Patriarum legum lineam tranſgredi videar, quod Serenitas veſtra pro ſua prudentia boni conſulere, meque gratiâ ſuâ complecti dignabitur. Interim Serenitati veſtræ promptiſſimam obſequiorum meorum devotionem reverenter commendo.

EJUSDEM AD PRINCIPEM LOTHARINGIÆ 3 Martij

Binis literis Serenitatis veſtræ diebus Februarij ad me datis, non reſpondere, inurbanitatis; reſpondere, Religionis, ac periculi duco; utrumque tempero, nam reſponſi loco ſit, teſtari, ambas mihi redditas, unas per manus Comitis de Schlieben, alteras Varſaviâ per Veredarium directum, ſilentij legem ſervavero declinando verbum, quo vel minimam legum Patriarum lineam tranſgredi videar. Candidati nomen Serenitas veſtra præfert, quo cum ſociare commutareque interim vocem, epiſtolas, conſilium ſuper Electione, mihi præſertim Regni Miniſtro, legúmque cuſtodi, niſi conſulto Primate, & Senatu fas non eſt. Integrè ſemper in Repub: hac vixi, eoque candidius, & liberius, nullâ palleſcens culpâ, aut culpæ ſuſpicione, & ſentio, quæ pro bono Patriæ velim, & quæ ſentio loquor. Non ignorat Serenitas veſtra, quàm arctis legum, & ſolennis nuper juramenti vinculis obſtricti ſimus, quibus non prius, quàm campo demum illo Electorali, proximo menſe Majo publicè laxemur, ſolvamurque. Prudentia Serenitatis veſtræ meam hanc excuſationem boni conſulere, meque gratiâ ſuâ complecti dignabitur. Cui porrò devotiſſimâ obſequiorum promptitudinem ex animo commendo. Lubaviæ.

AD CARDINALEM OTTHOBONUM EJUSDEM PROCANCELLARII VARSAVIÆ 22 Martij.

An ſecularibus Abbatia conferenda.

Ut Tinecenſis Hiero. Lubomirſcio collata

Uſus jam mihi planè legem fecit, ut pro incidente occaſione rectâ, ac liberiùs Eminentiam Veſtram compellem. Uſus teſtatæ erga me benevolentiæ, eximiæque humanitatis Eminentiæ Veſtræ faciet, ut ſcriptionem meam, vel ſi moleſtior ſim, non dedignetur. Acceptâ pridem famâ Dominum Hieronymum Lubomirski Abbatem Tinecenſem militiæ Ordinis S. Joannis Hieroſolymitani nomen dediſſe, ſimulque Abbatiæ ejuſdem Tinecenſis retentionem à Sanctiſſimo Domino noſtro impetraſſe, tenui tantiſper ſilentium, donec conferendi ſermonem cum Illuſtriſſimo Domino Nuntio Apoſtolico hiſce in terris degente tempus locuſque mihi eſſet. Primo nunc adventu meo Varſaviam, habito invicem colloquio, gradum poſtremo facio informandi Eminentiam Veſtram, ac Sanctam Sedem, quid de memoratæ Abbatiæ reſervatione plerique Polonorum ſentiamus, quidve legibus, & moribus patrijs conveniat, vel repugnet. Præpoſterum equidem videatur conſilium poſt rem factam adferre, ſed faciendum tamen duco, ne ad cuſtodiam legum impoſitus (eo me nomine, & officio Patria eſſe juſſit) negligentis ſilentij culpam ſuſtineam. Clari in Republ: Polona cives, avus paterque Domini Hieronymi Lubomirſcij equitis Senatoriâ dignitate meruerunt, ut digni videant, quorum poſteros non minus nominis, quàm virtutis Hæredes, amemus, ornatoſque auctis honoribus cupiamus. Neque mihi illibenti eſſet honori, & emolumento Domini Hieronymi obſequi potius, quàm intercedere, ſi trita, & nulli moleſta via fortunam ſuam proveheret, obſervaretque illud Romæ olim dictũ,

& à

„& à Polonis uſurpari ſolitum, moribus antiquis. Novitatem enim quidni *A.C.*1669
„iſtam appellem? Cùm omnes nationis meæ equites Melitenſes memoren-
„tur, qui commendis tantùm Ordinis ſui, ac ſæcularibus dignitatibus, &
„Præfecturis varijſque bonorum Regalium ut vocant tenutis cumulabantur,
„beneficijs Eccleſiaſticis perpetuò caruerunt. Recenſeo vultu mihi, & vir-
„tute notos, Principem Radzivilium, Nowodworſcium, Czarnecium, Judic-
„cium, Oſolinium equites natalibus, & meritis quemque ſuis illuſtrem, &
„Lubomirſcio æqualem. Antiquiores ætatem meam ſuperant. Scio tamen
„illos, atque iſtos nullas Abbatias, vel majora ac minora beneficiorum Ec-
„cleſiaſticorum prætendere auſos, Senatorias curules ſæculares inſediſſe, Præ-
„fecturas, & Capitaneatus Regios, quibus Eccleſiaſticæ perſonæ ex lege
„arcentur, obtinuiſſe, non neminem commenda militari Poſnanienſi in Polo-
„nia, in Litvania contentum egiſſe. Scio priſcos equites Ordinis Theuto-
„nici Beatæ MARIÆ pariter Hieroſolimytanos Pruſſiæ noſtræ inſeſſores,
„quos Crucigeros hiſtoriæ nominant, cùm Epiſcopatus quinque Varmien-
„ſis, Culmenſis, Pomeſanienſis, Sambienſis, Caminenſis, multæ Abbatiæ, &
„Prælaturæ intra Pruſſiam numerarentur, cùm Dominij abſoluti trecentos
„propè annos in Pruſſia potirentur, rebusque ſuis, & opibus non ſegni-
„ter invigilarent; Eccleſiaſticis tamen dignitatibus penitus abſtinuiſſe. Scio
„reperiri in monumentis noſtris, quomodo Julio II Pontifice Equites Cruci-
„geri jus obtinendi Canonicatus Varmienſes impetraverint, ab eodem ta-
„men Pontifice melius informato, facile conceſſio revocata & reſciſſa fue-
„rit. Neque ignarus ſum, in Italia, Gallia, Hiſpania, uſu receptum Equi-
„tes Ord. S. Joannis ad beneficia Eccleſiaſtica nullo diſcrimine admitti; ſed
„nobis uti multa ab illis Regnis diverſa, ita retentio iſthæc Abbatiæ, legi-
„bus, moribuſque Poloniæ multum adverſatur. Audeo legem Patriam alle-
„gare non licere à Polono cive, contra jus Patronatûs Regium, vel mini-
„mum attentari, & mutatâ perſonæ qualitate, prorogationem juris ſine con-
„ſenſu Regio obtineri non debuiſſe, ſeverè id legibus prohibitum, præſer-
„tim interregni tempore parum conveniens videri, ut tali novitate conten-
„tiones nobis, & diſſidia, quorum plus ſatis habemus, accreſcant. Nec va-
„nè ſubverendum, ùt multi in nobilitate Polona ſunt vitâ Cælibes, conditi-
„one milites, ſpei immodici, quos ingens onus egena nobilitas premit, &
„quorum multitudini, ac cupiditatibus Regia beneficentia deficit, ne aper-
„tâ hâc viâ ad Abbatias irrepant, vel irrumpant, præeunte magno exemplo
„Lubomirſcij Equitis Abbatiſque, quod non in perſona ejus duntaxat con-
„ſiſtet, ſed ad plurimos, ac poſteros, etiam valeſcet. Tali ratione mos jam
„in *Polonia* habet pſeudo - Epiſcopatus Græco - Schiſmaticos non ab alijs,
„quàm à militibus impetrari, neque noſtrates Catholici nobilitate, & mili-
„tiâ inſignes nupero bello Svetico Abbatias à Rege Sveco impetrare, & ju-
„re Dominij occupare, pudori aut Religioni duxerunt. Paucos ante annos
„Coadjutoria ad Abbatiam Tinecenſem eidem Domino Hieronymo Lubo-
„mirſcio admodum puero indulta fuit, & ecce non longa mora ejus exem-
„plo ſex, aut ſeptem pueri (Gninſcius, Zegocius, Leſczynij duo, Dön-
„hoffius, Opalinius) ad Abbatias ambitu parentum intruſi ſunt. Alijs for-
„tè Regnis talia faciliùs evenire, ac tolerari poſſunt prævalidis rei Catho-
„licæ viribus, & quòd centenæ aut ſexcentenæ Abbatiæ inibi numerentur.
„In Poloniæ populari hoc Statu inter potentes Hæreticos, aut malè, & po-
„liticè Catholicos nobis non licet eſſe tam beatis, ac viginti & aliquot non
„plures intra Poloniam Abbatiæ exactiorem juſtitiam diſtributivam requi-
„runt. Quidſi ipſemet Dominus Lubomirſcius privatæ militaris fortunæ per-
„tæſus ad ſæculares dignitates animum adijciat, quàm indecorum id, quàm
„Ordini Eccleſiaſtico atque Sedis Apoſtolicæ authoritati præjudicioſum e-

A.C. 1669 , rit. Multorum jam ſermones audivi Abbatiam propter Sacrificia Miſſarum , à Majoribus fundatam, non ſine fraudatione piæ intentionis alio diverti, , ac eſto licet conquiſitis epiſtolis aliqui Procerum amicitiæ, affinitati, pre- , cibuſque Domini Lubomirſcij tribuerint, ut ſuæ Sanctitati gratias agerent, , tamen in ſermonibus habetur, enſem pedo, Baltheum Clericæ togæ, ga- , leam Equeſtrem Tiaræ Abbatiali non bene convenire. Profeſſum Ord: San- , cti Joannis diverſo Ordini S. Benedicti parum commodè præponi. Prolixi- , ùs hæc ſcripſi, non animo prorſus nocendi, aut privati commodi reſpe- , ctu, tametſi augendæ fortunæ meæ ex primis vacaturis Abbatijs decreto , comitiorum Regni præcautum eſſe fatear (quod inferius ego eâ occaſio- , ne duco) ſed ad ſolam duntaxat Sanctiſſimi Domini noſtri informationē, , neque aliud poſtulo, niſi ut dignetur ſua Sanctitas Illuſtriſſimo Domino , Nuntio ſuo committere, quatenus eorum, quæ ſcripſi veritate indagatâ , pleniſſimè Curiam Romanam informet. Cæterum obſequiorum meorum , devotiſſimam promptitudinem Eminentiæ Veſtræ ex animo commendo.

, P S. Certiorem etiam reddo Eminentiam Veſtram avum & parentem , D. Lubomirſcij Hæreticorum ſemper protectores fuiſſe, eorumque præci- , pua opera popularitatem, & potentiam ſibi ſtruxiſſe. Pater ejus Mareſchal- , cus, & belli minor Dux tantâ ſervitute, & exactionibus bona Eccleſiaſtica , preſſit, ut jure à multis præcipua ultionis in eum divinæ cauſa impute- , tur, quod pro gratia in favorem filij adoleſcentuli Abbatiæ Tinecenſis in- , gratè erga Eccleſiaſticos egerit, præſenti etiam ſtatu, fratres, & agnati , Domini Hieronymi, non alienos ſe ab Hæreticis partibus monſtrarunt, , prout acerrimi pro libertate, quam pacem vocant Hæreticorum articu- , culi in Conventibus illis, quibus interfuerunt, ſcripti teſtantur.

COPIA LITERARŨ ILLUST: PRINCIPIS RAKOCIJ, AD CELSISS: REGNI PRIMATEM NICOLAUM PRAZMOWSKI.
In Caſtro Borzienſi 16. Martij.

CUm recenter ſolùm ad aures meas delatum ſit, me Divinâ faven- te gratiâ per Illuſtriſſimam & Reverendiſſimam Dominationem Veſtram in ſeriem Candidatorum adnumerandum declaratum eſ- , ſe. Quam benevolentiam eatenus elargitam omni ſtudio, & animi mei , ſinceritate Illuſt. & Reverend. Dominationis Veſtræ animitus regrati- , ficari conabor. Et quia indignum, & adeo inconveniens mihi videtur, , ſi Divinæ huic vocationi me contrarium exhiberem, Ablegatos quoque , pro termino ad electionem præfixo non expedirem; quin & tantam Il- , luſt: & Rndmæ Dominationis Veſtræ erga me præſtitam benevolenti- , am condignâ gratitudine non reciperem. Ideo eandem Dominationem , Veſtram Illuſt: & Rdmam rogo, dignetur ulterius quoq; in animo ſuo, , ita favere, ac ad ea, quæ Domino DEo grata, & ad conſervationem , hujus immediatâ vicinitate ſanctæ Chriſtianitatis antemuralis, medio , mei proficua eſſe videbuntur, promovere, & mihi tanquam Candidato, , & generationis meæ lineam de ſangvinitate glorioſi olim Regis Poloniæ , Stephani Batorij, ducenti, ad prælibatum electionis terminum modo , condecenti legatos meos libere mittere liceat, quo melius optatum hujus , Candidationis meæ finem, operâ, & benevolentiâ Illuſt: & Rndmæ Do- , minationis Veſtræ aſſequi valeam. Ego quoq; Paternum hunc Illuſt: , & Rndmæ Dominationis Veſtræ affectum erga me, omni animi ſtudio , regratificaturus Illuſt: & Rndmam Dominationem Veſtram diuturnè, , feliciter, & benè valere deſidero.

AD

AD EASDEM RESPONSUM.

Varſaviæ 2. Aprilis.

JUſtâ indignatione ſuccenſeo tam incerta tradenti famæ, cujus judicium Illuſt: Dominationem Veſtram in propoſitum ambiendi, & ſpem adipiſcendi ampliſſimi hujus Regni erexit. Publicorum etenim odiorum telis me exponit, cùm tanti erga Illuſt: Dominationem Ve-,ſtram favoris inſimulat, hoc præſertim tempore, quo nondum injuriæ ,vulnera oblivionis cicatrice obducta ſunt, quæ Illuſtriſſimus olim Do-,minationis Veſtræ Illuſtriſſimæ Parens Reipublicæ huic inflixit, ſpre-,to, quod tum temporis fortis pando ſinu offerebat. Quippe recenter in ,particularium nonnullorum Palatinatuum Conventibus Indigenatus Il-,luſt: Dominationis Veſtræ diſputatur, omninoq; in dubium valor ipſi-,us vocatur; tantùm abeſt, ut Gentis Polonæ vota Illmam Dõnem thro-,no ſuo deſtinent. Si Illuſt: Dominatio Veſtra meum hac ſuper re ſen-,ſum fidentiùs exploraſſet, non exiſtimo facturam fuiſſe, ut id conſilij ,capeſſeret. Modò quoq; facilè ignoſcet, literas ſalvi conductûs à me le-,gatis ſuis dari non poſſe, ne probare videar, quod ſuaſi. Si tamen fa-,mæ nullo certitudinis fundamento nixæ inſiſtere malit, mittere eoſ-,dem ad plena Regni Comitia nullo prohibente poterit. Hæc ſincerius ,Illuſt: Dominationi Veſtræ depromere volui, ut eidem conſtet, longè ,me alienum ab eo famæ errore fuiſſe. Cæterùm Illuſt: Dominationem ,Veſtram proſpero rerum ſucceſſu frui exopto.

LITERÆ AD SUMMUM PONTIFICEM A COLLEGIO EPISCOPALI, RATIONE LEGATI SUÆ SANCTITATIS, A LATERE MITTENDI IN POLONIAM NOMINE EPISCOPALIS COLLEGIJ.

STatus, & Ordines Poloniæ Regni, Magni Ducatûs Litvaniæ ad providendam ex communi conſilio ſecuritatem congregati, nihil magis in præſenti orbitate expetere viſi ſunt, quàm ex Sanctitatis Veſtræ dignatione beari, ut futuram novi Regis electionem per Legatum à latere ſuo mittendum condecorare velit, hujus demiſſæ ſupplicationis nos Epiſcopos interpretes eſſe voluerunt, quam dum præſentibus humillimè Sanctitati Veſtræ exhibemus, Eminentiſſimis ſimul S. R. Eccl: Cardinalibus Regni noſtri Protectori, & Comprotectori deſiderij hujuſmodi cauſam, & rationem, adeoq; illius evidentem pro Religionis Catholicæ utilitate neceſſitatem prolixiùs exponimus, dignetur modò Sanctitas Veſtra eam ab iiſdem excipere, ac pro Paterna ſua, eaq; incomparabili in populos Chriſtianæ fidelitate Sanctitati Veſtræ ſubjectos pietate, in quorum numero non poſtremam ſe eſſe Polonia gloriatur, omnium noſtrûm votis clementiſſimè annuere, quod maximi loco beneficij acceptum in perennaturos referemus faſtos, ac una nos poſteroſq; noſtros perpetuo gratitudinis tributo æternum nomini Sanctitatis Veſtræ obligabimus. Beatiſſimis ejuſdem pedibus venerabundi humillima figentes oſcula.

Digitized by Google

A.C.1669 LITERÆ AD CARDINALEM COMPROTECTOREM A COLLEGIO EPISCOPALI, UT SUMMUS PONTIFEX MITTAT HUC LEGATUM PRO ELECTIONE A LATERE SUO.

Peculiare in hac orbitate noſtra à Paterna Sanctiſſimi Domini noſtri cura, & ſolicitudine tuleramus ſolatium, dum ex publicâ accepimus fama deſtinari huc à latere Sanctiſſimi Legatum, qui futuræ electioni aſſiſteret, tamq́ eminenti autoritate rei illius actus moderaretur, ejusmodi Nuntio exhilarati jam dignos tanto hoſpiti honores, omnem humanitatis cultum apparabamus, cùm recens rumor mutatum id Sanctitatis propoſitum divulgavit, quòd minus acceptum nonnullis noſtrorum popularium tantæ dignationis argumentum fore Sua Sanctitas arbitraretur. Omnino itaq́ neceſſarium duximus ſupplices ad Sanctitatem Suam ſcribere literas, quas ad Eminentiſſimum Cardinalem Regni noſtri Protectorem annexas Eminentiæ Veſtræ eidem præſentare, & pro eximia, quâ Regnũ hoc complectuntur benevolentiâ miſſionem Legati à latere apud Sanctiſſimum meritiſſimâ promotione Suâ accelerare dignabitur; Et licet pluribus evincere poſſimus rationibus, quantum rei Catholicæ interſit, ut id decoris futuræ electionis ſolennitati Sanctiſſimus impertiatur, ijs tamen omiſſis ea cumprimis perquam humiliter inſinuamus, Regnum Poloniæ duntaxat, non in perſonam, ſed fatis ita urgentibus, in familiam, quæ cœlitus deſtinata fuerit transferendum, quod fieri Divino nutu, orbis univerſus tunc intelliget, ſi Sanctiſſimi Domini veluti interpretis ſupremæ voluntatis Legatus, à latere electioni noſtræ adſtiterit. Jam verò cùm inter metuendæ potentiæ competitores Magni Ducis Moſchoviæ Filius per ora vulgi paſſim circumferatur, multiq́ pronus in eum ſtudiis Græcum Schiſma cum lacte hauſtum Catholici Regni præmio ejuraturum polliceantur. Eſt ſanè cur Romanam fidem extremum periculum ſubituram vereamur. Nam cùm certò nobis conſtet duram Gentis cervicem, niſi ſingularis Numinis ope ad meliorem frugem flecti poſſe; quis Principum Chriſtianorum ſponſionem de aſſumenda fide Romano-Catholica, retinendoq́ ejusdem ritu pro Schiſmatico hoc in ſolium (quod abſit) aſſumpto in ſe reciperet, gnaris omnibus, quàm ſit Moſchorum Gens moris ſui, ac erroris ſui ſupra modum tenax, ac inſito in Sacram Romanam Eccleſiam odio adſiſtendum, proinde hanc populi ad ſola temporalia commoda, minimè verò ad maximum rei Catholicæ detrimentum reſpicientis inclinationem ſupernâ Chriſti in terris Vicarij authoritate, omnino opus habere judicavimus. Suppetunt etiam ſummorum retroacti ſæculi Pontificum exempla, qui levioribus de cauſis Reges noſtros, adeoq́ ipſa interregna ſimilibus legationibus condecoravêre, cum igitur nobis certum ſit ſũmam utilitatem rei Catholicæ, eximiumq́ ſuæ Sanctitatis ſolatium emanaturum, dum in tam diſsitis & per vaſtiſſimum ſeptemtrionẽ diffuſis populis filialem erga ſanctam ſedem cultum profitentibus, paternæ

næ ſollicitudinis gloria in Regnum hoc orbatum perſonuerit, in ſpe adipiſcendi favoris hujus erigimur, dummodo Eminentiæ Veſtræ efficaciſſima accedat opera, quam cùm enixius in hanc rem ſollicitamus, devota noſtra Eminentiæ veſtræ deferimus officia. Dabantur Varſaviæ. A.C.1669

ANDREÆ OLSZOWSKI EPISCOPI CULMENSIS PROCANCELLARII REGNI AD GEDANENSES die 2 Januarij.

Epiſtolam Nobilitatum veſtrarum prægrandi ſigillo, hactenus nondum mihi viſo munitam, per manus Domini Secretarij civitatis, accepi. Intelligo deſiderari ab Illuſtritatibus veſtris, ut decretum Regium in cauſa Domini Valentini de Linda actoris nuper promulgatum irritum habeatur, vel ejꝰ executio tantiſper (quod memoratus Secretarius oretenus propoſuit) ſiſtatur, donec proceſſus contra eundem de Linda ex alio actoratu Gedani noviſſimè inceptus terminetur. Animadverti & expendi rationes Nobilitatum Veſtrarum, nempe, quòd cauſam hanc, amoto Principali defenſore, alter minor, luctuque domeſtico recens & turbatus advocatus non ſatis cumulatè tractaverit, quod jus & poteſtas eligendi conſules antiquitus, & inviolabiliter penes Magiſtratum ſit, poſtremò per conſcientias veſtras, executionem admitti non poſſe. De Patrono cauſæ quod attinet, is Magni Ducatûs Litvaniæ Inſtigator renuntiatus, ornatusque publico Miniſterio, cum hic tum privatorum cauſis tractandis abſtinere debuit, quod probè, & pridem cognitum Secretario Nobilitatum veſtrarum, & conceſſis pluries, ex benignitate Regia dilationibus, integrum erat alium vel plures Patronos cauſæ idoneos adoptare, quanquam unus ille pro duobus vel pluribus fuerit, quem memini cauſam hanc egregiæ defendiſſe, nihilq; in dicendo in allegandis juribus & rationibus, reliqui feciſſe. Jus eligendi ad conſulatum (tametſi Reges per declarationem ſuam juribus Pruſſiæ inſertam, probandi iſtius juris neceſſitatem Majoribus DD. Veſtrarum impoſuerint) eſto, concedatur, neque in dubium vocetur, tamen non ex inde ſequitur demovendi conſulatu collegam & concivem, Magiſtratui abſolutam poteſtatem competere, cum id Regiæ authoritati, diſertis verbis reſervetur, nec ſine voluntate & expreſſa declaratione Regia, quempiam conſulatu exautorari, jurium veſtrorum dignitatiſque Regiæ, & ſecuritatis ac libertatis civium plurium interſit, conferuntur ſummi Magiſtratus, & dignitates à Regibus Poloniæ, neque tamen auferri, niſi publico & ſolenni judicio poſſunt. In conſcientias DD. Veſtrarum, non intro vos videritis, quid eiſdem debita, erga naturalem Regem ac Dominum præſcribit, mihi pro Rege ejuſque dignitate, & poteſtate fides & officium, ita conſtat, ut Auctor omnino eſſe nequeam, mutandi decreti, ſemel enim locutus eſt Dominus, neque ego privatim affectu ullo ducor erga D. de Linda, vultu ſolùm mihi vix notum, non excuſo, imò abominor delictum Regiâ ſententiâ damnatum, nec leviter punitum, cauſam procul habeo, ægrè faciendi Nobil. Veſtris, quorum (ut moderationem meam minimè prædicem) antiqua jura & privilegia ſancta habeo, & amicitiam comiter obſervo. Illud duntaxat animum movet, Nobilitates Veſtras modò ex figura judicii, minimè ſervato, defacto proceſſiſſe. Deturbari conſulatu, quantumcunque nocentem, per conſultum civile inconſultâ Regiâ Majeſtate, non potuiſſe. Miſeris atque fragilitate prolapſis, ad Clementiam Regiam perfugium petere. Iudicata ſupremi throni, quacunque ſorte ceciderint, ſeu juſtitiæ, ſeu fortunæ tribuenda, & toleranda eſſe. Cæteris in rebus iſtis, & benemerendi de nobiliſſima civitate veſtra ſtudio libens complacebo. In hac cauſa jam terminata per ſententiam Regiam, de Executoris præterlapſo abſente,

Dimotio Valentini de Linda à Conſulatu Gedanenſi

& non

A.C.1669 & non audita parte contra dignitatem Regij judicati morigero eſſe deſiderijs Nobilitatum Veſtrarum mihi non decet, nec licet. Ad trinam informationem in triplici cauſa, Sacræ Regiæ Majeſtati porrectam ſimul respondeo. *Telonium* In negotio telonei Aquatici reſcripſit jam Sacra Regia Mtas, acceptū ſibi perinde fore, ut alia quapiam ratione, prævio in Conventu terrarum Pruſſiæ laudo, ſumma æquivalens ad theſaurum Regni inferatur, alienum enim ab æquitate videtur in publico totius Regni & cujuſcunque eminentiæ perſonarum inevitabili onere ſolas civitates Pruſſiæ immunes penitus agere, quarum præcipuo commodo ſervit, ne Elbinga valida, & nobilis civitas Principi externo traderetur, aut aliàs tradatur, neque diſcordiam Ordinum, ac rupturas Conventuum poſt-Comitialium ærario Regni, fraudi eſſe debere. In privatorum cauſis Petri Hartmani, Bartholomæi Hayn, Joannis Beiſen junioris, ut & Hertmani Hejutz, impetrata ex Cancellaria Regni reſcripta, in tantum valent, in quantum preces veritate, & jure nituntur. Salvâ ſemper ijs quorum intereſt, ad reſpondendum agendi poteſtate. De reliquo Nobilitatibus Veſtris optimam valetudinem, & felicitatem à Deo animitus precor.

NICOLAO RICHARD CONFESSARIO SERENISSIMI PRINCIPIS LOTHARINGIÆ 20 Aprilis.

Literas meas accepiſſe te gaudeo, placuiſſe eaſdem triumpho. Non credas verò Pater mi oblitum fuiſſe authorem cenſuræ candidatorum Principis tui, quem (poſt Piaſtum) deperit, fieriq; talem ſcias diſpoſitionem, ut aut nemo externorum ſit futurus, aut certè tuus, liceat etiam dicere meus dilectiſſimus Princeps. Accipe ergo, quæ de illo loquimur, ſcribimus, cogitamus.

Quidquid Neoburgicum in Polonia deſtruit, oppoſitâ ratione fortunam Lotharingici ſtruere videtur. Proclive eſt componere, & contrarium deducere effectum. Ille ſenex: hic juvenis. Ille jam ſellâ & conclavi; hic equo & arenâ melior. Ille uxore & liberis gravis: hic ſolutus. Ille in tot ſtirpes diffuſus: hic domûs ſuæ ultimus. Ille Germanus; hic medius inter Gallum & Germanum. Ille Electoribus externis: hic populo Electori debitor. Ille externis fœderibus injurius, hic intra Poloniam, ac Polonorum non nemine Miniſtro, decenter acto ambitu innocens. Ille remotior: hic è vicino Cracoviam deduci facilis, nullâ morâ, nullo publico, & privatorum diſpendio.

De pecunia non uſque adeò mercatoriè agimus, ut in nos ſit:

Protinus ad cenſum, de moribus ultima fiet
Quæſtio.

Vel alibi dictum:

Ad ſonitum, ſtrepitumq; auri ſuffragia vertunt.

Bono etiam animo Lotharingus noſter mercari nollet, quod mereri oporteat, Gallo promotionem offerenti reſpondiſſe narratur. Neq; tamen pecunia omnino, prout ſpargitur, Lotharingum deficit, Patruo Carolo à re nummaria probè inſtructo, & ſubſidium ingens promptè offerente. Ab obitu ejus jam propè ſeptuagenarij & vergentis, Lotharingia Candidatum noſtrum concernit. Principatûs ſupremi & nunquam dependentis Dominij, à Gallica vi & prætenſione pactis ultimum ſancitis ſecurus, amplus, opulentus, turbis & tricis omnibus expeditus.

Carolus Patruus naturali filio ſuo percupiens, non vili pretio apud Nepotem, (audita refero) favorem eidem parabit. Nec grave erit Guberna-

bernatorem & Vicarium ſui in Lotharingia relinquere, qui Principi agendo ob natalium maculam idoneus non habetur. Eâ cauſa periculum nullum ſubeſt uſurpandi à Gubernatore naturali filio Imperij, neq; verendum exemplum Caroli Sudermani, qui per abſentiam Sigiſmundi Regis Sveciæ tanquam derelictam poſſeſſionem ſubripuit. *A.C.1669*

Lotharingia Regi Polono & Reipub: decora, utilis, juventuti Polonæ ad peregrinationes opportuna, & uni Filiorum Regiorum, ſi duo, pluresvè fuerint, certum patrimonium.

Finieram ſatis de Lotharingo, ſed amicus vir rectè monuit, nondum ſatis & per fortunam oblatâ informatione, animavit: plus ultra: Trutinam, quam in tranſcurſu vix attigeram, relego, & video authorem non æquam lancem ſervâſſe, pro Neoburgico nimirum evectum, in Lotharingum nimis declivem. Appendo In ſtatera verba Trutinatoris, quæ minùs fortè habere invenientur: Ab origine paulò altius rem ducet.

Carolum modernum Lotharingiæ Ducem cum filia unica ſine prole maſcula defuncti Henrici Ducatum Lotharingiæ accepiſſe. Malè aut malignè unicam filiam ſcribit. Duæ fuerunt Henrico II. Lotharingiæ Regnanti: Nicolaa major Carolo nupta, improlis defuncta. Claudia Franciſco, quæ Carolum Candidatum noſtrum progenuit. Quid aliud iniqvus trutinator, niſi aut Carolum noſtrum ſine Matre novum Meſſiam, prodigium ſæculi lucem aſpexiſſe, aut à Polonis honeſti amantibus, ambiguâ matre, tanquam natum, vel ſuppoſititium poſthumum exiſtimatum, contemptui, & odio propInari. Miror temeritatem, abominor ſcribendi impudentiam.

Carolus Candidati Patruus, nullo titulo orbi notus, quàm Comitis de Vandemonte. Scripſi jam Vandemontanos proximâ lineâ deſcendere è Lotharingica ſtirpe. De Lotharingicis nullius injuriâ affirmo: Regnantium hodie atq; olim Familiarum, diuturniore dominandi ſerie, & Gentilitiâ ſucceſſione nullam in orbe, Lotharingicâ antiquiorem & certiorem eſſe. Extra Bibliothecam poſitus ſum, ut mihi Hiſtoriam Lotharingicam percurrere non ſit ad manum.

Kochanovij Maronij noſtri vernaculum Pöema manibus puerorum meorum teritur. Ac Volſcius meus interrogatus nominavit Bullonium Godefridum Jeroſolymæ vindicem, Saracenorum triumphatorem, inclytum cælo terraque nomen.

In Bullonio Lotharingicæ Duce Juſti Lipſij verba refero: Acres illi in pectore ſtimulos fuiſſe, qui adegerunt rem tentare, atq; aggredi vix Europæ viribus patrandam. Judæa & Terra ſancta à profanis & impijs tenebatur, qui loca illa Chriſto DEo calcata, aut cruentata illudebant, & profanabant. Perdolitum eſt piiſſimo Heroi (ſic nominandus eſt, & homine in eo aliquid majus) militem collegit, opes ſuas ad avitum patrimonium expendit, fratres ipſos duos impendit. DEus autem cœptis quàm palàm adfuit, ad ſexcenta millia peditum, equitum centena millia armavit exercitum, quem rarò Europa noſtra vidiſſet. Scio eſſe, qui numerum minuant, ſed fuiſſe certum eſt, etſi non omnes perveniſſe. Venit igitur in Syriam, & (ut Julianis olim verbis utar) vidit, vicit. Rex terræ ſanctæ factus, victorijs & vitâ illuſtris obijt, quem mirari aliquando ſubiit, non & ipſum relatum, tum in Divorum numerum tam claris teſtatiſq; meritis. Anſam mihi dat idem Auctor memorandi è Lotharingica trecentos circiter Sanctos, terris editos, tranſcriptos cælo, quorum contextas Litanias Carolum Hyacinthum Regni Candidatum habere, atq; Chriſtianâ pietate, & ardenti in ſanctos Majores cultu reci- *Bullonius*

tare

A.C.1669 tare Nicolaus Richardus Jeſuita mihi nuper Varſaviæ narravit.

A Gallis uxore & Ducatu privatus. Non putabam Gallos raptores uxorum, Ducatuum uſurpatores.

Gallia juxta legem Salicam à Paterna hæreditate excludi filiam ſuſtinebat. Quid lex Salica & Gallia ad Lotharingiam? quid juris & arbitrij Gallis ſine ſuffragio Prætoribus in Principem Supremum, abſolutum, à nulla in terris Mte, niſi à ſolo DEO dependentem?

Auſtriacorum protectionem imploravit. Rectè cognatus & amicus bello Svetico & Gallico de Auſtriacis bene meritus.

Vivente uxore ad ſecunda vota cum vidua DE SANCTA CRUCE tranſijt. Nihil iſta labes Patrui (cujus ego vitam, moreſque in medio relinquo) ad Carolum Nepotem, perſonæ probrum ſit, non familiæ, & quæ familia, tam orbi clara, ut nævo aliquo non umbretur? Quod Palatium ſine poſtica parte? maculas aliquas in ſplendidiſſimis cæli luminibus ruſtica gens, non tamen docti mirantur.

Summus Pontifex liberos ex nuptijs cum Sancta Cruciana declaravit non legitimos. Nihil inde probri aut nocumenti Candidato noſtro, ſoli & indubitato Lotharingiæ hæredi. Informatus rectè eâ de re lectorem informo. Nicolaa Patrui Caroli uxor teſtamento condito, ſuum (ex ſorore Germana Claudia) unicum nepotem hæredem ſcripſit, hac genuinâ verborum formulâ: nullum hæredem meorum Statuum agnoſco, niſi meum nepotem Carolum Principem Lotharingiæ, volo tamen, ut ijs maritus meus tempore vitæ ſuæ fruatur. Alio publico inſtrumento jus irrefragibile in Lotharingiam Candidati noſtri affirmatur, quo Carolus idem modernus Dux Lotharingiæ declarat Nepotem Principem ſuum, hæredem incommutabilem, licet ex ſequentibus nuptijs cum Sancta Crucia prolem maſculam haberet.

Divitias, ſummâ Belgarum & agreſtium oppreſſione, ex rapto, & militaribus concuſſionibus ſub ſignis Hiſpanicis acquiſivit. Deinde Trutinator conſcientiam alienam interrogas, tuam potius appende in ſtatera, neque in odium erant divitiæ juſto bello partæ, cùm aliquando eveniat illud Senecæ: rarò ſimul & bonum Ducem, & bonum virum impleri. Arduum profectò, & ſupra humanum quæras in militante innocentiam. Quid ſi etiam militariter extortas divitias malè amicâ in Belgio captivitate, diuturno Hiſpanico carcere, ſua pœnitentia expiavit, & Sanctas fecit.

Aſino Bruxellis inequitans ludibrijs ſe Patruus exponebat. Leviuſculum certè id fateor, tamen magnorum virorum Romæ, Lutetiæ, Venetijs, Viennæ nugamenta aliqua, præſertim Saturnalibus tolerantur, civilia habentur. Catonis vigor jam exolevit, quo præſente fas non videbatur Floralia agere.

Franciſcus Lotharingicus Poſtquàm Patruum ita depexuit, in Franciſcum Candidati parentem manus & livorem vertit.

Romani Imperatoris protectioni ſe ſubdidit Franciſcus. Dixi jam cognationis & meritorum fiduciâ, nec indecorum ulli eſt, Imperatoriæ aquilæ alis circumdari, Auſtriaco flumine irrigari.

Ab Imperatore honeſtam ſuſtentationem impetravit.

Decet Imperatoriam fortunam alios fortunare. Non dedecuit Joannē Caſimirum Regem noſtrum Ferdinandi ſecundi ſtipendiis militâſſe, beneficâ ejuſdem manu aliquando ſuffultum fuiſſe. Non recuſavit Neoburgicus ab Auſtriacis diu penſionem: ergóne Poloniæ id dedecori, ſi in Regem proclamaretur. Franciſcus proviſionem ab Auſtriaco gratè habuit, tanquam præmium meritorum, quod Carolo fratre contra Svecos bellante, ſtatibus ſuis expulſus, egenuſque ageret. An ignoramus plurimos Germaniæ

Principes

Principes in præmium addictæ fidei, ab Hiſpano & Gallo annuâ liberalitate etiam purpuratos Cardinales, imperij Electores, regnantium primos Miniſtros ampliſſimis donativis ſublevari? An moderno Regi Angliæ id objectare auſis, quòd à Polonis pecuniario ſubſidio (prout tunc Regni bello vaſtati tempora ferebant) adjutus fuerit? etiam rem Polonam ab avo Regis Angliæ Jacobo gratuitis in Turcam ſubſidijs, ab Alexandro VII Pontifice difficillimo bellorum & exilij tempore, aliquantâ pecuniâ valde opportunâ, in ſpem & fortunam meliorem erectum, ingenui & memores agnoſcimus. *A.C.1669*

Ab Archiduce Leopoldo ad inimica tunc Gallorum caſtra profugum Franciſcum filij conſcensâ raptim navi inſalutato hoſpite Bruxellis in Gallias parentem ſecuti ſunt; necdum tunc decennis, fruſtra invidiâ Patris oneratur, laudis etiam non criminis eſt, qualemcunque parentis fortunam, cujus poſt DEum princeps & debita veneratio eſt, comitari.

Ornat deinde elogijs Candidatum noſtrum Catholica Religio, antiqua Lotharingorum familia, juventus ad bella, & ardua quæque aptiſſima, fratribus liber, ſine conjuge, ſine prole, ſine occaſione belli, natura mitis, peritia variarum lingvarum, amicitia Auſtriacorum, experientia militaris, agilitas in exercitijs Equeſtribus, felicitas ingenij, morum comitas, Religio in ſervandis promiſſis, & multa commoda à Lotharingo Principe Reipub. noſtræ promittuntur. Magna vis virtutis, quæ ab invito etiam laudem extorquet. Niſi te inter eos cenſeam, quod peſſimum inimicorum genus, Tacitus vocat, laudantes. Nam præſtruxiſſe hanc laudem videris in Lotharingico, ut tuum Neoburgicum faſtigio imponeres. Non inferiorem tamẽ Religionis & pietatis laude ſi conferas, ponderesque, ne dicam vetuſtate, & magnitudine rerum pro gloria DEI geſtarum, Lotharingicam Domum Palatino-Neoburgica grandiorem recta trutina monſtrabit. Marmoribus templorum fixa & ſcripta ſunto Neoburgicæ pietatis monumenta. Lotharingicam erecta crucis Jeroſolymis trophæa ad cœlum extollunt. Illic lauri, illic palmæ manibus & ſangvine Buloniorum Godefridorum multorumque Lotharingici nominis Principum plantatæ, manſuræ, æternæ, quas non edax tempus, caſuſve, ſicut in marmoribus ſolet, aliquando rumpat: ſed cœli, terræque cuſtodia conſervet. Pulchrum etiam eſt Lotharingicam domum atque provinciam monſtra fidei non parere, quæ Palatinam in Heidelbergicis Religionum portentis graviter devenuſtant.

Adoleſcentulum in præceps proclivem. Proclivi in contumeliam animo nominas, & quæ ætas magnitudini rerum commodior maturitate Candidati noſtri, nec in extremam ſenectutem devexa, nec prima juventa lubrica?

Auſtriacæ futuræ Conjugi fidem dedit. Vereor, an id ex fide ſit, atqui fidem etiam juratam nobis dabit, nullam ſe, niſi ex conſilio ſenatûs uxorem ducturum. Et vide an non temere obſcuriorem Vandemontijs genitum, Orbiq; ignotum habeas, cui Auſtriaca Cæſaris Filia & ſoror dignè deſtinetur.

Quæ à tali conjugio nobis commoda quæris? commodiora, quàm à Landgravica, Haſſica, Caſſelenſi, Darmeſtadica, Calviniſtarum Heroibus, cognatione; quorum præcipui Svecis in nos commilitabant. Fridericus Landgravius Frater Neoburgicæ à Chriſtophoro Zegocio Palatino moderno Januladiſlavienſi ad Coſtinum trucidatus eſt.

Auſtriaca cognatio (adulationem indecorè mihi aliquis affingat, boni viri incorruptè, ac nunquam corrumpendâ fide ſcribo) Reipublicæ & libertati noſtræ reſtituendæ auxilia miſit. Fecerit commodo ſuo, ut lividiores carpunt, maximo tamen ditionum & rerum ſuarum periculo,

hoſtem

A.C.1669 hoſtem in Suecos pro Polonis egit, illis terrorem, nobis fiduciam auxt. Virtuti Polonæ caſibus langventi, atq; illi Achilli noſtro Czarniecio animos, calcarq; addidit. In maximis Poloniæ, conſpiratione undiq; hoſtium oppreſſæ, anguſtijs, legationes nobis faventes ad Moſchos & Coſacos miſit, tractatum induciarum cum Moſcho per Ablegatum promovit. Auſtriacæ conjunctionis terrore Rakocius & Coſaci cum ingenti & prædatoria Gentium colluvie gradum retulêre, & vim, furoremq; ultra Viſtulam tranſtulerunt, mox celeritate Polonâ deprehenſi glorioſius, quàm ſub Caudinas furcas miſſi, & paucis vix elabentibus, ipſoq; Rakocio duobus millionibus ſalutem pacto, occidione cæſi ſunt. Auſtriaca conjunctio Regem Daniæ diu ambigentem in fœdus nobiſcum & diverſionē belli pertraxit. Electorem Brandeburgicum Partibus Sueticis avulſit, recuperandæ Cracoviæ & Thorunio, obſidendo arctiſſimè Mariæburgo, maximum ornamentum fecit. Moſchos Chovanſcio & Szczerba Ducibus, ulteriori à Breſta Litvaniæ in Poloniam excurſione abſterruit. Suecum ferocientem primùm ad excedendum Poloniâ, mox ad pacis conſilia & media acceptanda adduxit. Paci Olivenſi, candido erga Poloniam ſtudio per Colobratum & Iſolam Legatos allaboravit. Legationem nomine Electorum Imperij ad Regem Sueciæ, ut à bello Polonico deſiſteret, effecit. Cracoviam, dubitante Europâ, nobis amicè reſtituit, memoratæ legationis Electoralis Francofurti; evocationis Cracovienſis Viennæ; efficaci Miniſtro Olſzovio.

Auſtriaca amicitia, quam ſemper coluimus, Imperium formidavimus, coluimuſque, à tot ſæculis bene vicina malis noſtris ſemper indoluit, bonis ſemper lætata eſt. Pro Lubimirſcio fruſtra deprecata, oppreſſo perfugium fuit. Ad Turcici belli terrorem, poſt cladem Machovij ad Brahiloviam auxilia nobis libenter promiſit. Regem à Regni abdicatione per Ablegatos Valſteinium & Mariæburgium, perque literas officij plenas ſeriò & amanter dehortata eſt.

Auſtriaca nobis S. Caſimirum, cælo & terris mirum, Genti Tutelarem & amabilem, felici partu effudit. Auſtriaca Vladiſlaum IV. Martem Sarmaticum, amorem Gentis, hoſtibus terrorem, qui bella famâ profligabat, qui Jani templum in Polonia clauſit, qui Orientis & ultimi Septemtrionis imperia & faſces victor calcavit, & in genua ad ſui venerationem demiſit. Joannem Caſimirum (demptâ erga Reginam, ac ultimum erga Germanicam fœminam, atq; Gallicas partes nimiâ indulgentiâ) cætera magnum ob Armenicum populum, ritumq; unioni Romano-Catholicæ Eccleſiæ, feliciter in Polonia conſociatum, Arianiſmum pulſum & proſcriptum; Græco-unitos protectos, Societatem JEſu amatam, Thorunienſem Eccleſiam S. Jacobi jure vindicatam, hæreſim in Regno imminutam, nullum Hæreticum aut Schiſmaticum in ſenatum cooptatum, ſacra Domini bella contra Chriſtiani nominis & Eccleſiæ hoſtes præliata, ob res togâ, ſagoq; pro incremento gloriæ DEi & Catholicæ fidei præclarè geſtas digniſſimo titulo orthodoxi Regis ab Alexando VII. ultro donatum, Regijs virtutibus incomparabilem, in ſententia concluſiva plùs quàm Senatorem, in adverſis intrepidum, & plùs quàm Ducem, toties periculis caput plùs quàm gregariâ audaciâ objectantem, in acie primum, poſt aciem ultimum, etiam ipsâ abdicatione, quæ trepidatione bonis civibus erat, tranquillè & decenter peracta optimè de Polonia meritum, Jagiellonicæ Auguſtæ domûs ultimum & deciduum ſangvinem, in gratijs à non nemine habitum mihi pro beneficijs, antequam rogare, imò ne rogare quidem deliberarem, ultrò oblatis, ac

Ioannis Caſimiri merita.

ſpes

ſpes meas aureæ mediocritatis, otijque, non mutatâ duntaxat veſte, ſed vera gratitudine, & fide, donec mortalis ero, memorandum, amandum, devenerandum, ſceptris Poloniæ reliquit. Illa ex Auguſta domo CÆCILIA RENATA, imò Auſtriacæ omnes Reginæ, gravitate, pietate, & ipſæ præluxerunt, & Matronas Polonas formaverunt. Auſtriadis non ratio ſtatûs, non toga & ſagum, ſed thorus mariti & amor populi curæ fuit: non acies ordinare, conſilia ſenatûs, comitia, judicia regere, non Rempublicam, quæque alia ſupra ſexum moliri, ſed domum curare, Regiam cuſtodire, liberos educare, Principes maritos laboribus feſſos oblectare curabant: optimos cives promovebant, Cancellarijs, Epiſcopis antiquiſſimo & decenti more, (qui etiam Auguſtis Imperatoribus in Abbatibus Principibus Fuldenſibus) utebantur: Auſtriadarum negotium & occupatio fuit, ut templa ornarentur, Divinæ laudes muſicis cantibus inſonarent, paramentis & velis Eccleſiaſticis proprijs manibus elaboratis, altaria inſtruerentur, quarum ultimam Cæciliam Renatam memoriâ æternâ digniſſimam, meo etiam hoc calamo in famam ituram, diebus Sacratiſſimi corporis Chriſti proceſſionem comitantem, ultimum fatum in Auſtriaca pietate occupavit. &c. &c.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARIJ REGNI, AD ARCHIEPISCOPUM GNESNENSEM.

Data Thorunij 13. Januarij 1669.

Loco liminum Apoſtolorum, viſitatis cognatis meis, & amicis, heri primum in limine conſtiti Diœceſis meæ Thorunij: ubi reperi in datis ad me, dexteræ Veſtræ Celſitudinis characteres, qui, ſi citius perveniſſent, aut ſi Celſitudo Veſtra diem conſilij determinatè dignata fuiſſet deſignare, non mihi fuiſſet grave Varſaviam excurrere; uti de facto emergente neceſſitate publicâ, ad quemvis Veſtræ Celſitudinis nutum accurram ocior nimbis, & agente nimbos ocior Euro. Reſponſum ad Legationem Doroſzenko, aliud meo judicio eſſe nequit, quàm expreſſum in literis Veſtræ Celſitudinis; ut ſcilicet juxta priſcam Coſacorum conſuetudinem, exemplo Exercitûs Regni, ſuos mittant pro electione Nuntios. Non dubito lenitate Celſitudinis Veſtræ, contentos ejus Nuntios rediiſſe. Electio futuri Regis extra omnes, aut inter ultimas mihi curas, nec nimium caput meum fatigat; per me regnet, quemcunq; ex beneplacito Veſtræ Celſitudinis, Reſpublica elegerit, dummodo non Germanum, quem firmo, excludo intra me, propoſito. Altiſſimo Veſtræ Celſitudinis judicio, uti & aliàs ſic præſertim in tam grandi electionis negotio, facilè acquieſcam, firmiter perſuaſus à Veſtra Celſitudine, utpote ſupra fortunam & votum poſita, ſine privato intereſſe, digniſſimum & utilem Patriæ deſtinari. Privatum meum negotium exponet, & promovebit ex mandato meo Wolowſki, petitam gratiam pro me à Veſtra Celſitudine non dubito, obtenturus. Legatus Galliæ in Diœceſi mea, Pomezaniæ reſidet Kwidzini; conveniam eum literis, & facultatem exercendi Pontificalia ultro mittam.

P. S. *Scripta illa antiquiora, quæ à me requiſiviſti, libens adnecto.*

COPIA RATIONUM SERENISSIMI REGIS SVECIÆ SCRIPTO EXHIBITARUM LEGATO GALLICO DOMINO ARNOLDO ANDILIO DE POMPONE STOKOLMIÆ.

QUoad negotium abdicationis novæque electionis in Polonia Sereniſſimus Rex Sveciæ equidem in cauſa Statum interni Regni concernente, & per ſe conſiderata non prorſus alieno eſſe poteſt animo, , rerum habitâ ratione cùm ad Sereniſſimi Regis Chriſtianiſſimi intentio-, nem, quatenus Sveciam iterum in Societatem promovendi hoc nogotiū , invitat, tum ad Aulæ Polonæ modum hactenus agendi tot in præſenti , rerum temporis conjunctura obijciuntur difficultates & pericula, ut ſatius , videatur operam hanc ad tempus intermittere, quàm fruſtra eam conſu-, mere, idque ob ſequentes conſiderationes.

,*1mo*. Notorium eſt ex Poloniæ Hiſtoria, & recentiſſimi temporis e-, xemplis, quàm operosè Polona gens ad præcavenda periculoſa inter-re-, gna, & libertati ſuæ conſultura Regibus præſertim Stephano & Sigiſmun-, do III legem ſæpe ferre voluerit de modo electionis Regiæ, verùm inter-, venientibus nunc aliunde intempeſtivis ſuſpicionibus, nunc domeſticis tur-, bis inſtitutum genti adeo neceſſarium adhuc differtur, jus tamen liberæ , electionis ſæpius eſt repetitum, & in legum Polonicarum volumen relatum, , & ne viventibus adhuc Regibus Succeſſor (etiam ex Regum filijs vel , agnatis) deſignaretur, ſemper enixiſſimè cavit gens illa. Sic Stephano Ba-, thoreo optimè de Republica & tota gente merito Regi quendam ex ſuis , agnatis Candidatum propoſituro reſtitit. Rumore etiam per Poloniam , bis ſparſo de Sigiſmundi Tertij intentione deſignandi ſibi Succeſſorem u-, num ex filijs, lege repetitis vicibus lata libertati & ſecuritati gentis cau-, tum ibant Ordines, ut ita ſimul ſpes deſignandi Succeſſorem vivo Regi , præſcinderetur. Movebantur autem Ordines Poloniæ exemplo vicinorum , Regnorum Hungariæ & Bohemiæ, utpote quæ ſemel iterumque contra , leges Regnorum fundamentales admiſſis Auſtriacis Principibus jam tum , ipſam ſuam libertatem eligendi conculcatam deplorant.

Succeſſor vivente Rege non deſignatur

,*2do*. Notorium etiam eſt, quantas idem ſucceſſionis negotium tem-, peſtivè & ſæpiuſculè ſub moderno regimine motum in Polonia turbas e-, tiam cum ſummo Chriſtianitatis diſcrimine dederit, adeo quidem, ut mo-, tus illi ante ſedari nequiverint, quàm Rex Poloniæ modernus in tranſa-, ctione cum Palatinatibus quibuſdam & confœderatis promiſerit hujus rei , mentionem ampliùs fieri non debere, & utinam huic tranſactioni ſtetur.

,*3tio*. Quamvis enim Aula Polona prudenter, & moderatè proceſſerit, , proque obtinenda ſua intentione (quod equidem ſtrepitu rem ipſam pro-, moverit) nihil reliquerit intentatum, tantùm abeſt, ut negotium ejus , adhuc ad optatum ſtatum poterit provehi, ut inde potius diverſis alijs , Principibus anſa data ſit Coronæ Poloniæ quoque inhiandi, nam, dum in , Poliarchico illo ſtatu inter tot intereſſatos Aula ſuarum partium ſatagit, , & Candidatum ſuum commendat Imperator, Czar Moſchorum, & alij , ſuos ſimul oſtendunt, ſeque factionibus, & adhærentibus in ipſa Polonia , munitos gloriantur.

,*4to*. Cùm verò jam dictis prætendentibus omnis occaſio deſit quidquam , tentandi, quamdiu Rex Poloniæ in præſenti relinquitur ſtatu, certiſſimū , & contrarium videtur illos ſummo cum impetu acturos eſſe negotium, , quàm primùm Sereniſſimus Rex Poloniæ ſuæ abdicationis mentionem fe-, cerit. Metuendumque ab ipſis Poloniæ Ordinibus ne acceptâ ſemel per , Regis abdicationem novæ Electionis libertate contra expectationem Au-, læ ea conentur, quæ non ſolùm ejus intentioni penitus adverſa, ſed &

perſo-

,perſonæ Regis & Reginæ maximè periculoſa eſſe poſſent. *A.C.1666*

,*5to*. Et licet Regum fœderatorum intentio ſit optima, & ex legibus ,Poloniæ per omnes procedendi modos conſentaneam reddere velint, vix ,tamen Reges ijdem in Polonia nunc fidem invenerint, maximè ex quo fœ- ,dus inter Sveciam & Galliam ſuper Polonico hoc negotio pridem initum ,inconſideratè admodum, & quidem, poſtquam jam eſſet reſciſſum, per Po- ,loniam & inde per totam Europam diſſeminatum eſt, ſcilicet qui in prio- ,ribus interregnis ſpe omni obtinendi pro domo ſua Polonicam Coronam ,exciderant, viſo hoc fœdere eoque in pravum & detortum ſenſum expli- ,cato non ſolùm Polonam gentem libertatis alias ſtudioſiſſimam tot jam ſu- ,ſpicionibus contra Reges fœderatos imbuerent,ut parum abſit, quin, quam ,Auſtriacorum ambitioni Poloni ſæpiùs opponere voluêre legem, nunc ad ,Gallicum Principem in perpetuum à Corona Poloniæ excludendum reſtau- ,ratam eam, & alios etiam vicinos Principes & populos hoc exemplo ita ,territant, ac ſi etiam eorum libertati & ſecuritati hoc ipſo laquei ſtruan- ,tur. Et hinc tot undique ſurgunt fœdera, & cuduntur conſilia contra Re- ,ges fœderatos.

,*6to*. Si igitur Sereniſſimus Rex Sveciæ in tali rerum conſtitutione Au- ,læ Polonæ partes armis tueri ſuſceperit evidentiſſimum eſt:

,*1mo*. Quantam belli molem in Polonia ſuſtinere cogatur.

,*2do*. Quòd poſt expeditionem in Poloniam omnes reliquos prætenden- ,tes cum toto imperio contra ſe excitet, cùm ſat perſpicuè ab omnibus ,hactenus teſtatum ſit, quàm facillimo & levi prætextu omnium animi con- ,tra Sveciam commoveri poſſint.

,*3tio*. Et ſi in tali diſcrimine Sereniſſimus Sveciæ Rex de Sereniſſimi ,Regis Chriſtianiſſimi gvarrantia & aſſiſtentia non dubitet, attamen ſi con- ,ſideretur ingens hoſtium Coronæ Sveciæ imminentium numerus, ejuſdē ,per expeditionem in Poloniam diſtractæ vires, longinqua à Regis Chriſti- ,aniſſimi auxilijs diſtantia, & obſtacula, quæ in ejuſmodi contingentijs præ- ,ter expectationem evenire, Regiſque Chriſtianiſſimi optimam intentionem ,difficilem admodum, modò penitus impoſſibilem reddere poſſunt. Res e- ,rit pro Svecia ſummi periculi pleniſſima, ſi præſentem ſuum ſtatum tran- ,quillum, & omne robur totius Regni non ob proprium aliquod emolu- ,mentum vel intereſſe, ſed ſaltem ob præcautionem aliquam, & ad tu- ,endas amici ſui cauſas in minoritate Regis abſque ſcitu & conſenſu Ordi- ,num tam certiſſimis & infinitis turbis ac calamitatibus exponere audeat.

,Quòd ſi verò Sereniſſimus Rex Poloniæ induci poſſet, ad propoſitæ ab- ,dicationis ſuſpenſionem, ſimulque ut teſtaretur ſe nec de abdicatione nec ,de eligendo Succeſſore ulterius cogitare, hoc exinde abſque dubio reſul- ,taret commodi, ut ſublatis omnibus differentijs bona correſpondentia in- ,ter Aulam, & reliquos Reipublicæ Ordines reduceretur. Reliqui præten- ,dentes occaſionem (pro tempore amitterent. Fœderatis autem Regibus ,ſpatium relinqueretur huic negotio majori ſecuritate pro obtinendo ſco- ,po invigilandi. Quemadmodum verò in ingreſſu indigitatum eſt Sveciæ ,hæc obſtacula hactenus obfuiſſe, non verò, ut nunc tam alieno à re i- ,pſa ſit animo, modo tutior via monſtretur, ita ſuper hac re expectatur ,Illuſtriſſimi Domini Legati matura reſponſio.

COPIA LITERARUM AB ELECTORE BRANDEBURGICO FRIDERICO WILHELMO, AD REGEM POLONIÆ.

Coloniæ ad Spream 14. Januarij.

EX literis Regiæ Majeſtatis Veſtræ ſeptimâ præſentis Varſaviæ datis pluribus intelleximus, quatenus Tartari cum Coſacis in

A.C.1667 *Reipublicæ præjudicium ſe ſociaverint, & quòd graviora adhuc à Turcis immineant mala, ad quæ avertenda Regia Majeſtas Veſtra noſtrum etiam expetit auxilium. Utiq; iſtam ex animo Reipublicæ vicem dolemus, utpote quæ domeſticis longè agitata & concuſſa malis hoſtibus illis, qui olim amicitiam & ſocietatem ejus deprecari, quàm arma experiri malebant, jam quidvis in ſe audendi, occaſionē ac licentiam præbet. Cæterùm nondum planè perſuadere nobis poſſumus, tam graviter Reipublicæ à præfatis hoſtibus metuendum eſſe, cùm pro certo cognitum habeamus inter Coſacos & Tartaros taliter conveniſſe, ut illi in debita fide ac obedientia erga Regiam Majeſtatem Veſtram conſtanter permaneant, hi etiam illos à legitimo obſequio nullatenus abalienare vel avellere tentent, quod tantò quoq; minus eos facturos credimus, cùm nuper adhuc ad Regiam Majeſtatem Veſtram literas plenas amicæ conteſtationis, & ſtudioſiſſimæ erga fœdus juratum voluntatis dederint. Turcæ præterea pacem æternam cum Republica initam, quam hactenus ſanctè coluerunt haud temerè violaturi videntur. Imò, quamvis etiam contra fidem datam hoſtilia moliri, & arma Reipublicæ inferre deſtinatum illis foret, non dubitamus adhuc tamen ſatis Reipublicæ ad reſiſtendum ſupereſſe virium, dum modo Regia Majeſtas Veſtra ſic omnia domi componat, ut reductâ & ſtabilitâ concordiâ cum Regni Proceribus, armis, animisq; conſociati, hoſtili audaciæ, cui fortuna nihil majus, quàm Reipublicæ diſcordiam præſentare poteſt, fortiter obviam eatur. Quodſi verò præter omnem ſpem ac votum adeo ſit afflicta Reſpublica, ut ſuſtinendæ hoſtium moli ſola non ſufficiat, non intermittemus eidem ſpontaneo tempeſtivè ſubvenire auxilio, eoq; oſtendere facto, quod Regiæ Mti Veſtræ & Reip: conſtanter benè cupiamus, & publicam ſalutem privatis anteponamus commodis, ſperantes Regiam Mtem V. tantò magis curaturam, ut pacta cum eadem & Rep: inita, & Religione firmata in pleno ſuo robore atq; vigore conſerventur, & impleantur. Confidimus inſuper Regiam Mtem V. operam daturam, ut commeatus copijs ſubmittendis neceſſarius ac ſufficiens deſtinatis in locis maturè advehatur, ne fortè ejus defectu ſolita eveniant incommoda, & ipſo malo pejus accidat remedium. Quæ porrò Regia Mtas V. de ſolicitando apud circulos & Principes Imperij auxilio memorat, primò omnium apud S. Cæſaream Mtem ut negotium vel in comitijs præſentibus Ratisbonæ vel in circulis, quod deinceps omni conatu promovere, & ſic ea etiam ex parte Reip: opem ferre ſtudebimus. De cætero Divinam quoq; opem in ſubſidium publicum invocamus, & DEum Optimum Maximum ſuppliciter veneramur; ut velut hactenus, ita & inpoſterum publicæ ſalutis Cuſtos atq; Vindex Reip: curam habere, eidemq; conceſſam nuper pacem ſtabilire, ac conſervare priſtinum etiam decus atq; ſplendorem reddere clementiſſimè velit. Quibus S. R. Mtem V. quàm diutiſſimè ſalvam ac incolumem animitus optamus, & nos Regiæ benevolentiæ debitâ obſervantiâ commendamus.*

COPIA

COPIA LITERARUM AD ELECTOREM BRANDEBURGICUM.

Smogulecki occiſus à Brandt.

P*Aucos ante dies triſte & dolendum accidit facinus illatæ truculentæ necis Generoſo Smogulecki* Camerario & *Colonello noſtro, atq; ad* Comitia *Regni Nuntio Terreſtri, quem Generoſus Brandt ſubditus Serenitatis Veſtræ inſidioſè in domo occidiſſe, ac famulos ejus tyrannicè contrucidâſſe accipitur. Non poſſumus non indignè ferre tam atrox delictum in Regno noſtro patratum, præſertim, quòd Ordines Regni cædem ornatiſſimi viri nepotis ex ſorore Magnifici Palatini Cracovienſis, ac, quod præcipuè commovet animos, Nuntij Terreſtris, quorum ſecuritati jus Gentium ac Regni leges proſpiciunt, vindicatam quàm primùm velint, ut maximis animorum motibus inſtent; Serenitatem Veſtram pro juſtitiæ zelo, & pro reciproco Pactorum vinculo amanter requirimus, ut in dictum homicidam ſicarium Brandt, ejusdem criminis complices & cooperatores, ſi fortè in ditiones Serenitatis Veſtræ profugerint, ſeveriùs animadverti, & juſtitiam pro qualitate exceſſus adminiſtrari, ac ſucceſſoribus defuncti decenter ſatisfieri quàm primùm jubeat. Rem Principe dignam, & amicitiæ ac fœderibus convenientem, nobiſq; gratiſſimam factura erit, quod minimè dubitamus, Serenitas Veſtra, quam de reliquo Divinæ Protectioni cum apprecatione longævæ felicitatis commendamus. &c.*

COPIA PROPOSITIONIS, PER D. LEGATUM SUCCAMERARIUM CURIÆ AD AULAM BEROLINEN: TRADITÆ. 28. Februarij. 1667.

SEreniſſimo & Potentiſſimo Poloniæ & Sueciæ Regi Domino meo clementiſſimo eſt ſermo ad Serenitatem Veſtram Electoralem; Principi ut naturâ ſupra mortalium vices benigniſſimo, ſic amore „in Serenitatem Veſtram effuſo, candore Amico, fiducia Fratri: ſermo „quo Principem arctiſſimis nexibus fidum, ſangvine affinem, perpetui „fœderis Sacramento ſocium, ditionibus vicinum alloquitur Ser: V. ut „benevolam ſalutẽ & proſperrimũ omniũ incrementũ impertiatur ſimul „graviſſimũ idq; cõmune, quod ab Orientis Tyranno imminet, periculum „exponat. Inſolens ille Aſiæ Dominus, imò orbis uſurpator molẽ potentiæ ruinis Chriſtianorum partæ movet in Poloniam, ut bellis internis „& externis ſervilibꝰ feſſam depaſcens ad tetrã univerſi Orbis Monarchiã „enitatur. Jamq; Coſacos juris ſui fecit, ſociam Cherſoneſum rationibus „noſtris annis 14. bene militantem dejecto nuper Hano, mox imperantis ſacramento impiè abrupto non avulſit modò, ſed in viſcera Regni „effudit, ut militem ſubdolè in ſocietatem belli evocatum, ideoque eluſum opprimeret, Remp: fatigaret, Turciam ſangvinis Chriſtiani ſemper famelicã, cædibus, captivis, libidine exſatiaret, nec antemurale noſtrum bellis ad ſecundam annorum decadem fractum, peſte, fame, igne „exhauſtum, annonâ inops tanto diſcrimini par, quin non eodem vicinæ gentes involvantur, maximè Serenitatis Veſtræ, quæ nullo aggere, „montibus diſtingvuntur. Illam igitur ad commune malum propulſandum Sacra Regia Mtas D. meus clementiſſimus invitandam cenſuit,

A.C.1667 ,mihique mandavit, ſpe firmâ Serenitatem Veſtram, Principem pro re ,Chriſtiana vigilantiſſimum incredibili prudentiâ venientibus malis occurrere ſolitum S. R. Mti, & inclytæ Seren: Reip. ſubſidium laturum, ,paremq; zelum, quem remotior Ungaria experta, præſtiturum. Ages ,Princeps Sereniſſime, quod à Fratre tanti Regis ſocio, perpetuo vicino ,Chriſtiano deſiderari, quod à magnanimitate, quæ inferiora minùs moratur, & prudentiâ, quæ ſtateræ Magiſtra, poteſt expectari.

COPIA PROPOSITIONIS 2DÆ IN SCRIPTO DATÆ.
3. Martij. Coloniæ ad Spræam.

QUò ſanctiori Seren: & Potent: Poloniæ & Sueciæ Rex D. meus clementiſſimus, inclytaq; Reſpub: Polona cum Seren: Principe Electore Brandeburgico lætatur nexu, ac omnia proſpera & adver-,ſa cum eadem Serenitate Electorali communia fatetur, imminentemq; ,ab Oriente procellam, ne morâ valeſcat, communicatam voluit; eo teneriori ſuſcipit affectu eandem Serenitatem Electoralem ad commune ,hoc malum propulſandum erectam, ac ſtudio defenſionis, conſervationiſque Regni Poloniæ accenſam, ut ex literis de data 14. Januarij ,Coloniæ ad Spream datis, quam ex relatione Excellentiſſimi Domini ,ejuſdem Serenitatis Electoralis Legati probè intellexit. Quocirca inſigne ,hoc fraterni animi documentum, & Chriſtiano Principe dignum pro re ,Chriſtiana ſtudium gratiſſimè admittit Sacra Regia Mtas, ac Sereniſſimũ ,Electorem Principem ſangvine, fœdere, amicitiâ, & vicinitate conjunctiſ-,ſimum perenni amoris officio proſequi annitetur. Quo verò certior auxilij ſubmittendi numerus habeatur ex conſilio Senatûs ad 4000 militum ,reducendum, & determinatum cupit. Nec unà pudebit, ob vices humanas Regnis & florentiſſimis Statibus communes metiri, Regna noſtra, vi-,reſque, fateri Poloniam olim orbis gratiarum, frugumque feracem hodierno climate famelicam penuriâ annonæ preſſam, ac nummis belli nervo ,deſtitutam ſuſtentandis imparem. Proinde ad ingentem nominis Electoralis famam, ac Sacræ Regiæ Majeſtatis Reipublicæque votum faciet, cùm ,ejuſdem Sacræ Regiæ Mtis Ablegatus ſignificaverit per Illuſt. & Excellentiſſimos Suæ Serenitatis Electoralis Miniſtros declaratum, auxiliares ,illas copias ex pietate Chriſtiana donandas, quas duplo majores zelus ,pientiſſimus Serenitatis Electoralis jam obtulerat, proprijs ſtipendijs ejuſ-,dem Serenitatis Electoralis alendas, quod jam humillimis rependit grati-,js idem Ablegatus non minus nomine S. R. Mtis poſtulans, ut non jam ,pro tribus illud ſtipendium ex theſauro Sereniſſimi Electoris ſed pro ſex ,menſibus, quoniam numerus militum, qui jam oblati, diminuitur, provideatur. Aemulabitur Serenitas Electoralis dulcem Principum memoriam, ,qui validos exercitus proprijs ſumptibus auctoratos in Orientem duxêre ,nihil aliud, quàm gloriam Chriſti anhelantes, cujus Sacrum ſepulchrum ,impietate barbarâ nolebant profanari, cujus populum ſervituti Saracenicæ ſubijci dolebant. Nec defuit ſucceſſus cùm innocentia ſervabit zelũ ,niſi eoſdem rerum privatarum ſtudia corrupiſſent. Cùm verò magnitu-,do periculi moram haud patiatur, niſi Polonicâ Legatione Turcarum con-,ſilia & impetus ſiſtantur, ex Boruſſia vicinori per ſuperiorem videlicet, ,ubi minor, fluvium Narew, copias illas deſiderat S. R. Mtas, ne longio-,ri per inopem Poloniam tractu enerventur, ac populis graves videantur, ,quibus verſus Lublinum illâ Viſtulæ orâ movendis primam Julij cenſet ,opportunam, non tamen prius in viſcera Regni deducendas, donec Sere-,nitas Electoralis à S. R. Mte literis vel legatione requiſita fuerit, & de infalli-

, fallibili Turcarum bello, cui propulſando illæ quæruntur ſuppetiæ, con- *A. C.* 1667
, ſtiterit, deque Commiſſario ad eundem militem ſubſidiarium ducendum
, provideatur. Quibus ſic Rempublicam Chriſtianam juvari, ſervarique gra-
, tam cœlo, orbi glorioſam ſuæ Serenitatis Electoralis memoriam ſæcula
, narrabunt.

, Cùm verò eadem S. R. Mtas Dominus meus Clementiſſimus nihil
, ſanctius habeat obſervatione Pactorum cum ſua Serenitate Electorali i-
, nitorum, ad quæ non magis ſacramento, & lege, quàm amore, ejuſque
, intimo nexu, ac teneritudinis quâdam vi trahitur. Ideo iniquitate fatorum
, dilatam dolet, ac queritur, nulla tamen integerrimi ſtudij ac curæ noxa
, cum Vectigali Viſtulæ tam ſecundo, quàm adverſo etiam citra Cardina-
, lia Regni jura ad ſummas pro Sereniſſimo Electore rogandas imponi cu-
, râſſet, niſi eaſdem ſeditio militis violâſſet. Quapropter minimo rubori ſi-
, bi ducit Polonia pignoratas Elbinga & Drahimo ſummas apud Serenita-
, tem Electoralem humili ac decenti niſu deprecari, ut nimirum Serenitas
, Electoralis intuitu præſentis calamitoſæ ſortis noſtræ, pro magnitudine
, animi, pro memoria ſubditorum, & officiorum erga Majores Serenitatis
, ſuæ, ipſamque ejus Serenitatem à Regibus & Regno Poloniæ conteſtato-
, rum, pro obligandis magis ac magis gratis animis, & affectibus Polono-
, rum eandem ſummam, quam nuper reſidens in Clivia minuere deſtinâ-
, rat, declarâratque, nunc fractis, feſſis, & exhauſtis benevolè ac integrè con-
, donare dignetur, quod ſumma ac immortalis gloria Sereniſſimo Electori
, compenſabit, nec patietur Polonia, ubi vires & opes reſumpſerit, talem
, gratiam vacuam, debitâ gratitudine labi; moveatur ſua Serenitas Electo-
, ralis exemplo Sacræ Cæſareæ Mtis, quæ nonnulla ex pactorum vigore
, Regi conſangvineo, & amico, & Regno vicino gratiosè remittere,
, & condonare dignata, quin & ſummam certam liquidam minimè repe-
, tit, vel extorquet, moveatur etiam exemplo Poloniæ, quæ pares ſummas
, Tranſsylvaniæ condonavit, ac obſides pignoris loco habitos nullo pretio
, dimiſit. Idem à benignitate Suæ Serenitatis Electoralis inops expectat Po-
, lonia, æternis viciſſim nexibus Domui Electorali devincienda. Quæ Se-
, reniſſimi ac Potentiſſimi Regis Domini Clementiſſimi, Regnique nomine
, propoſuit Ablegatus.

COPIA RESPONSI AD ILLAM ET DECLARATIONIS A MINISTRIS ELECTORIS IN SCRIPTIS D. ABLEGATO REGIÆ MAJESTATIS DATÆ.

Notum eſt cuilibet Sereniſſimum D. Electorem nullam hactenus
neglexiſſe occaſionem, quâ ſingularem propenſionem & enixiſſi-
ma ſtudia erga Regiam Mtem & Rempublicam Polonam non te-
, ſtaretur. In præſenti ergo periculo, quod à Turcis orietur, ut R. Mtis
, voto ſatisfiat, idem facturus eſt. Nec quidquam, quod à vicino, fido,
, & amico fœderato expectari poteſt, à ſe deſiderari patietur. In dubium
, quidem vocari poſſet, an Sua Serenitas Electoralis, ob dilatam in
, tot annos pactorum adimpletionem Reipublicæ ſuccurrere deberet,
, quod tanto magis dolet Sua Serenitas Electoralis, quia nemo hucuſque
, cum Polonia tractavit, qui promiſſorum effectu deſtitutus fuiſſet; Hi-
, ſtoricis nihil magis, quàm Polonorum fidem celebrantibus: Verum ne
, Sereniſſimus Elector turbidis hiſce & afflictis Reip: rebus propria ma-
, gis commoda, quàm communem Regni ſalutem, & tranquillitatem ha-
, bere videatur, miſſis pro hac vice juſtiſſimis querendi cauſis, exercitum,
, qui non erit infra octo mille milites Reipublicæ in hoc periculo in
ſub-

A. C. 1667 , ſubſidium, &, ſi valetudo & alia negotia permiſerint, ipſe in perſona adducet, & præterea omnibus viribus annitetur, ut re ipsâ S. Regia M. experiatur, quo zelo ipſi & Reipub: commodis conſultum cupiat. Promittit præterea Sereniſ: Elector ſe iſtum exercitum per tres menſes proprijs ſumptibus ſuſtentaturum, ita tamen, ut ſufficiens commeatus pro juſto pretio ubiq; locorum ſuppeditetur. Res tormentaria omnibus requiſitis neceſſarijs inſtructa ſimul adducetur.

, Hoc tamen requirit ſua Serenitas Electoralis, ut locus quidam cõmodus denominetur, quo neceſſitate ſic exigente morbo infecti tranſmitti & curari; impedimenta militaria, gallicè Bagage relinqui poſſint.

COPIA SECUNDÆ DECLARATIONIS AD REQUISITIONẼ D. LEGATI REGII IN SCRIPTIS A MINISTRIS SERENISSIMI ELECTORIS TRADITÆ 2. Martij.

Sereniſſimus Elector Brandeburgicus Pruſſiæ, Magdeburgi, Juliæ, Cliviæ, & Montium, Stetini, Pomeraniæ, Caſſubiorum, Vandalorumq;, nec non in Sileſia Croſnæ, & Carnoviæ Dux Burggravius Norimbergenſis, Princeps Halberſtadij, Mindæ, Camini, Comes Marcæ & Ravensbergæ, D. in Ravenſtein, Lauenburg & Butau D. noſter clementiſſimus probè intellexit ea, quæ Illuſt: D. Ablegatus Regiæ Mtis Poloniæ & Sueciæ nomine de ſubſidijs contra imminens ex Turcico bello periculum Reip: ex pactorum lege ferendis proponere voluit.

, Sicut itaq; nemini non notiſſimum arbitratur Sua Serenitas Electoralis, nullam hactenus ſe neglexiſſe occaſionem, quâ ſingularem ſuam erga Regiam Majeſtatem, & Rempub: propenſionem, & enixiſſima ſtudia non fuerit teſtata, ita in præſenti quoq; periculo, quod à Turcis timetur, idem factura eſt, nec quidquam à ſe deſiderari patietur, quod à bono vicino, & fœderato expectari poterit, neque propenſiſſimus Suæ Serenitatis Electoralis erga Rempub: affectus, neque periculum, in quo iſta verſatur, permittit, ut in præſenti diſquiratur, an vigore pactorum auxilia à Seren: Sua Electorali neceſſariò præſtanda eſſent, licet eorum adimpletio ex parte Reipub: per tot jam annos fruſtra fuerit expectata, quod Serenitati Suæ Electorali eò graviùs accidit, quia, quantum eidem de Poloniæ rebus conſtat, nemo hactenus cũ Repub: ullos tractatus inivit, quin religioſa & exacta eorum, quæ promiſſa fuerant, adimpletio ſit ſubſecuta, rerumq; Polonicarum Scriptoribus nihil magis, quàm Polonorum fidem deprædicantibus, implementum etiam pactorum hoc caſu & ſecuriùs ſperabat Serenitas Sua Electoralis, tum quod illa eſſent jurisjurandi religione comitialiq; omnium Ordinum aſſenſu firmata, tum quòd illorum legi in omnibus abundè à Seren: Sua Electorali erat ſatisfactum. Verùm ne turbidis hiſce ac afflictis Reipub: rebus Serenitas Sua Electoralis propria magis commoda, quàm communem Regni ſalutem & tranquillitatem cordi habere videatur miſſis pro hac vice juſtiſſimis conquerendi cauſis cum exercitu qui non erit ultra octena militum millia Reipublicæ ſe ſubventurum pollicetur, illumque, quem Sua Serenitas Electoralis in perſona, ſi modò per valetudinẽ & alia negotia licuerit in Poloniam ducet, atque præterea omnibus eò viribus enitetur, ut Regia Majeſtas re ipsâ experiatur, quo zelo, & quâ fide illius & Reipublicæ utilitatibus conſultum cupiat.

, Promittit præterea Sereniſſimus Elector ſe huic exercitui tribus menſibus

, ſibus debita ſtipendia proprijs ſumptibus exſoluturum, ita tamen ut eidē *A.C.*1667
, ſufficiens ubique locorum commeatus pro juſto pretio ſuppeditetur; res
, quoque tormentaria omnibus neceſſarijs requiſitis inſtructa unà cum ex-
, ercitu adducetur, unicum hoc expetit Serenitas Sua Electoralis, ut locus
, quidam opportunus denominetur; in quo caſu & neceſſitate ita exigen-
, te, ægroti, ſaucijque milites deduci, & medicamentis ſublevari, impedi-
, menta quoque militum (vulgo Bagage) tutò collocari queant. Quibus
, præſuppoſitis Serenitas Sua Electoralis, ut locus quidam opportunus de-
, nominetur, ſcire deſiderat, quonam itinere ducendus ſit exercitus, & cir-
, ca quod anni tempus Regia Sua Mtas illum in Polonia requirat præſentē.

COPIA DECLARATIONIS ELECTORIS CUM SUBSCRIPTIONE MINISTRORUM ILLIUS D. LEGATO DATÆ 4. Martij.

SEreniſſimo Electori Brandeburgico Domino Noſtro Clementiſſimo nihil unquam poterit accidere gratius, nihil magis juxta votum, quàm ut Regia Mtas Poloniæ & Sveciæ de promptiſſimis erga ſe ſtudijs, ac
, officijs inclytaque Polonorum Reſpublica de ſincero in ſe affectu & amore
, reddatur quàm maximè certa, jure enim merito Serenitas Sua Electora-
, lis hac quaſi propriâ gloriari ſe laude poſſe confidit, nulli hactenus ſe S.
, R. Mtis & Reipublicæ amico, vicino vel fœderato tum in pactis ſervan-
, dis fide, tum in officiorum auxiliorumque promptitudine, tum denique in
, tenerioris affectûs & amoris gradu unquam ceſſiſſe, quod veluti nul-
, lâ non occaſione re ipsâ potius, ac factis quàm verborum lenocinijs teſta-
, ri cupit, ſic erga Illuſt. Dominum Ablegatum ratione ſuppetiarum con-
, tra Turcas requiſitarum ita ſe declaravit, ut etiam vota deſideriaque illi-
, us ſupergreſſa videatur, quo tantò magis lætata eſt Serenitas Sua Electo-
, ralis, quod hactenus citra ullum ſuum meritum, ac præter omnem ex-
, pectationem eâ, quæ optimâ intentione pro incolumitate ac ſalute Re-
, giæ Mtis Suæ & Reipublicæ acta geſtáq; ab illa ſunt, non raro in ſequi-
, orem tracta & interpretata partem fuiſſe percepit, majori juſtiorique ca-
, ritatis affectu deinceps de ſe judicatum iri confidit, præſtitis omnibus,
, quæ ab amico fœderato fidiſſimo expectari poſſunt fidei & amoris argu-
, menta: cæterum, quod numerum ſpectat ſuppetiarum, ac tempus quo
, illæ Serenitatis Suæ Electoralis erunt alendæ ſtipendijs, mentem ſuam
, Regiæ Mti & Reipublicæ per Legatum ſuum Varſaviæ jam agentem la-
, tius exponi curabit Serenitas Sua Electoralis, atque in hoc ſuo negotio
, ita ſeſe geret, ut imminentibus Reipublicæ periculis ſeſe objicere potiùs,
, illiuſque ſecuritatem & ſalutem unicè quærere, quàm Eccleſiæ incommo-
, do eſſe, privatæve utilitatis habere rationem videri poſſit. De tempore
, locove, quo & ubi ſiſtendæ erunt copiæ, expectabit deinceps Electoralis
, Sua Serenitas mentem ac intentionem Regiæ Suæ Mtis, ejuſque deſide-
, rio & voluntati libenter obſecundabit. Cùm præterea Serenitas Sua Ele-
, ctoralis noverit & Regiam Suam Mtem & Rempublicam Pactorum con-
, ventorum quàm obſervantiſſimam, non aliud hactenus magis mirata eſt,
, quàm ſe in expectatione eorum, quæ diſertis, ac publici juramenti fide,
, univerſorumque Ordinum adſtipulatione firmatis verbis promiſſa ſunt, per
, tot jam annos inimicorum, malevolorumque artibus fruſtra fuiſſe, præ-
, ſertim cùm eorum, quæ promiſſa ſunt, præſtatio, abſque ulla Reipubl.
, noxa, imò & cum illius utilitate & commodo fieri queat. Neſcit certè Se-
, reniſſimus Elector, cui fato adverſam hanc fortunam imputare debeat.
, Equidem Serenitatem Suam Electoralem minimè fugit, quibus cum ha-
, ctenus calamitatibus colluctata fuerit Reſpublica, quantoque malorum ve-
, luti turbine jactata, ſed fatendum quoque gratijſque publicè, & privatis

actis

A.C.1667 „actis faſſa eſt tum Regia Majeſtas, tum Reſpublica Serenitatem Suam E„lectoralem moroſâ & pervicaci eorum, quæ debentur, exactione non de„fatigâſſe Poloniã, ſed eâ potius uſam moderatione, quæ non ab alio, quam „fido vicino amicoque fœderato tantùm expectari poterat. Quòd autem „hæc Serenitatis Suæ Electoralis patientia & æquanimitas tali jam ſit re„muneranda præmio, ut eorum, quæ fidei, ſumptuumque ſperabat, aliqua „ex parte redhoſtimenta, univerſam faceret jacturam, illud equidem per„ſvadere ſibi non patitur, probè gnara, quis Regiæ Mtis generoſi pecto„ris ſenſus, quæ itidem Reipublicæ Procerum publicæ fidei Religio. Illis e„nim quàm optimè conſtat, quâ operâ, & quantis ſtudijs tandem in hæc „pacta & fœdus perpetuum fuerit itum, quàm ſacro illud nexu firmatum, „quàm abundè illius à Serenitate Sua Electorali legibus ſatisfactum, & „quoties idem à Regia Mte, & Republica ſanctè promiſſum.

„Non itaque in ſegniorem acceptum iri partem, nec quidquam ſibi ini„quius imputari poſſe, ſperat Sereniſſimus Elector, ſi pactis per omnia „inhæreat, & illa, quæ adimpleta nondum ſunt, opportuniori inpoſterum „tempore præſtanda confidat cætera paratus non argentum, non provin„cias ſed ipſam quoque vitam & ſangvinem, ſi res & occaſio ita fuerit, pro „Reipublicæ ſalute, & ſervitute nulli non periculo, quàm lubentiſſimè ex„ponere, prout in hoc etiam articulo latiùs mentem Serenitatis Suæ Ele„ctoralis Regiæ Mtis & Reip. exponet, ejuſdem Legatus. Quod reliqvum „eſt, ab Illuſtriſſimo Dno Legato benevolè requirit Serenitas Sua Electo„ralis, ut hæc omnia Regiæ Mti Suæ decenter referre, eandemque de con„ſtanti illius ac infucato candore, paratiſſimiſque omni loco & tempore „ſtudijs quàm certiſſimam reddere, ipſe quoque de benevolo Serenitatis „Suæ Electoralis affectu & propenſione ſecurior eſſe velit.

COPIA RESPONSI ABLEGATI REGII AD HANC DECLARATIONEM ELECTORIS BERLINI IN SCRIPTO DATI
5 Martij Coloniæ ad Spream 5 Martij

FAcit Sereniſſimi Principis Electoris in S. R. Mtem Dnum meum Clementiſſimum, univerſamque Rempublicam tenerrima propenſio, quam bino ſcripto, voce propriâ, geſtu, affectu effuſiſſimè teſtatam voluit, „cùm non argentum, non provincias, non viros, & arma, ſed vitam & ſan„gvinem ſaluti & ſecuritati Regis & Regni offert: ut ejuſdem S. R. Mtis „Ablegatus principium & finem dicendi à repetita & humili gratiarum a„ctione texendum fateatur, retulit idem, quo par erat, candore S. R. Mti „Domino ſuo Clementiſſimo conſtans & infucatum ejus Serenitatis Electo„ralis ſtudium, quo periculis communibus nullis parcens ſumptibus vitam „etiam impendere velit. At terminatum unà ſubſidiorum numerum locum, „tempus, ſtipendium deſiderâſſet, ne intra propoſitionis limina hæreret, „probè ad prænominata definienda mandatis inſtructus, niſi Suæ Sereni„tati Electorali illa Excellentiſſimo Legato ſuo jam agenti ſervare, eamq; „gloriam intactam donare placuiſſet. Nullo tamen Ablegati S. R. Mtis „animi ſenſu, qui ſatis gaudet tantis fidei & amoris Principis Sereniſſimi ar„gumentis, ſtipulatâque ejus conteſtatione lætatur. Deſiderâſſet inſuper „idem Ablegatus afflictæ ſuæ Patriæ ſummarum pignoratarum condonati„onem, quibus bello ſervili fracta, diſſidijs feſſa, à Moſcho ſæpiùs cæſo, ſed „à caſu reſurgenti attrita, nummis invalida, à ſocijs mutila, populisque „privata, unde ærarij tabe impar, viris licet & armis, animiſque potens. „Unde pium Auguſtiſſimi Imperatoris in condonandis Reipublicæ debitis „affectum omni cultu recenſitum, ipſamque Rempublicam licet afflictam „Tranſſylvaniæ afflictiori pares ſummas, ipſoſque obſides donantem cõ-

memo-

„ memorare viſum, ut glorioſiſſimâ imitatione Sua Serenitas Electoralis „ naturâ præter hæc benigniſſima ad hanc liberalitatem accenderetur, „ ſummaſque non Elbingæ & Drahimo, ſed animis Polonorum æternū „ devinciendis pignoratas vellet. Quæ hactenus non inimicorum, nec „ malevolorum niſu, quorum Polonia & aula expers, ac inſons, ſed ob „ duram fatorum inclementiam non adimpletæ. Nec condonandas ad- „ huc idem Ablegatus deſperat, ſed ſi omnino deprecari non poſſent, ne „ Reſpublica immorigera notetur ex rationibus numero & qualitate ſub- „ ſidij in æternum ferendi partem notabilem diſpenſare, ſummamque „ eam compenſare parata; acturumque ſe ea idem Ablegatus nonine S. „ R. Mtis Domini ſui Clementiſſimi, ac Sereniſſimæ Reipublicæ, imò ex „ plenis mandatis ad ea inſtructum humillimè declarat; ſin id Suæ Se- „ renitati Electorali, quo fons & occaſio querimoniarum ab utrinque „ in æternum ſopiatur, acceptare, in idque incumbere, & immorari „ placuerit.

INSTRUCTIO ILLUSTRI & MAGNIF: JOANNI DE BNIN Opalinski Palatino Caliſſienſi Regni Poloniæ Senatori ad Summum Pontificem, ad Ducem Venetiarum, ad Magnum Ducem Hetruriæ à Sacra Regia Majeſtate Poloniæ & Sveciæ data Varſaviæ 12. Menſis Januarij.

Cum Illuſtris ac Magnificus Palatinus Caliſſienſis in Italiam profectus ſit, utendum ſibi eâ commoditate Sacra Regia Majeſtas ex conſilio Senatûs duxit, negotium longè graviſſimum apud Sum- „ mum Pontificem, Ducem Venetiarum, Magnum Hetruriæ Ducem ei- „ dem tractandum & promovendum comittere, minimè dubitans Illu- „ ſtrem Dominum Palatinum pro avito Majorum ſuorum in Reges & „ Patriam ſtudio, fideque, obſequio & proteſtata ſua ad bene merendum „ promptitudine demandatum munus libenter, dextrè, & ſummâ curâ „ obiturum.

„ Legati titulo viſum eſt S. R. Mti non onerare Dnum Palatinum „ parcendo ſumptui, & quòd celeritas promovendi negotij ambitionem „ omnem pompoſæ, & tardigradæ Legationis excludat. Satis dignitatis „ præferet nomine, & titulo Regni Poloniæ Senatoris.

„ Principium negotiationis inchoabit Illuſtris Dominus Palatinus à „ Republica Veneta, eo obſervato modò, ut, ſi fortè Venetijs degentem „ literæ Regiæ, & inſtructiones repererint, Patavium, vel in alium lo- „ cum opportunum, non tam remotum ſecretò abſcedat, cumque ibi „ triduò vel quatriduo ad peragendam functionem ſeſe comparaverit, „ Venetias proficiſcatur, & impetratâ audientiâ ſermonem ad Sereniſ- „ ſimum Ducem & Senatum habeat, in ſimilem modum: Sereniſſime „ Dux: S. R. Mtas Poloniæ & Sveciæ Dnus meus Clementiſſimus per me „ Senatorem Regni Poloniæ Serenitati Veſtræ, totique Sereniſſimæ Rei- „ publicæ amicitiam ſuam teſtaturus florentem ſtatum, tranquillum im- „ perium, lætos triumphos ad DEI gloriam, Reipublicæ nobiliſſimæ de- „ cus, Chriſtiani nominis præſidium ex animo vovet. Ex literis nuper- „ rimis in anteceſſu à S. R. Mte datis intellexit Serenitas Veſtra, quam „ gravi in periculo Regnum Poloniæ verſetur, mihi tamen inſuper cō- „ miſſum eſt, à S. R. Mte Dno meo Clementiſſimo Serenitati Veſtræ „ præprimis ante omnes Chriſtianos Principes exponere non ex rumo- „ ribus, & fama duntaxat, ſed certis indicijs ac documentis evidentibus „ compertum eſſe, Turcarum Imperatorem bellum adverſus Poloniam moliri.

A.C.1667 , moliri. Fatentur id captivorum Tartarorum confeſſiones qui unanimes
, affirmant juſſa Ottomanicæ Portæ, Societatem cum Polonis abruptam,
, & hoſtilitatem contra exercitum Polonum nihil adverſi opinantem, i-
, mò ſecuritatis fiduciâ eluſum, ſubitò exortam; irruptionem in provin-
, cias Poloniæ factam, prædamque ingentem, vaſtitatem, cædes, capti-
, vitates Chriſtiani populi conſecutas eſſe. Demonſtrant fidem fortalitia
, in limitibus Poloniæ à Turcis noviter ſtructa, & præſidijs firmata, e-
, docent indicia, & præcautiones amicorum, ac vicinorum, nec non Mi-
, niſtrorum. Palàm habetur armorum ingens apparatus omnes provin-
, cias Regno noſtro vicinas, Sileſiam, Vallachiam, Moldaviam percur-
, rit fama publica haud facilè errans: ipſa dejecti nuper imperio Hani
, Tartarorum, qui nobis fidus videbatur, & alterius in ejus locum po-
, ſiti mutatio, nec non aſſumpta rebellium Coſacorum protectio fidem
, indubiam Turcicæ hoſtilitatis faciunt; minimè verò pudet fateri Re-
, gnum Poloniæ per 18 & ultra annos tot calamitatibus afflictum & de-
, bilitatum eſſe, ut reprimendæ Turcicæ potentiæ, quam maximi Re-
, ges, & validiſſimæ gentes reformidant, proprijs viribus non ſufficiat,
, præſertim cum Moſchoviticis inſidijs, Coſacorum rebellione, Tarta-
, rorum perfidiâ defeſſæ jam Polonæ vires diſtrahantur. Quæ cauſa &
, extrema neceſſitas impulit S. R. Mtem Dominum meum Clementiſ-
, ſimum; ut advocandas ſibi ducat Principum Chriſtianorum opes, &
, auxilia. Agitur res non ſolius duntaxat Poloniæ Regni Catholici, & de
, Republica Chriſtiana optimè meriti, ſed vicinorum omnium Princi-
, pum, ac reliquæ ſenſim Europæ. Quilibet prudens facilè intelligat
, everſo hoc antemurali, velut Portam in Germaniam patefactum iri.
, Ianizarorum viribus ac Tartaro Equitatui, & Coſaco peditatui ſimul
, junctis nullam aciem reſiſtere poſſe, ac promotâ (quod DEus aver-
, tat) uſque ad Viſtulam victoriâ, non tantùm commercia abruptum
, iri, ſed omnia bello etiam maritimo neceſſaria, arbores fabricandis
, claſſibus idoneas, quarum copia abundè Poloniæ ſuppetit, & exteris
, ſubminiſtratur, ferrum, canabum, nitrum Turcarum commodo ceſ-
, ſura. Ad Principum itaque Chriſtianorum utilitatem ſpectat Poloni-
, am juvari, & diſcrimine eripi ad decus & gloriam Serenitatis Veſtræ,
, & Sereniſſimæ Reipublicæ Venetæ non permitti, ut potentia Ottoma-
, nica victis Polonis aucta magis in detrimentum Venitiarum valeſcat.
, Optaret equidem Sacra Regia Mtas Dnus meus Clementiſſimus im-
, petrare à Serenitate V, auxiliares cohortes, ſed cùm eam ſpem lon-
, ginquitas Regionis magnæ difficultates excludant, vertit animum &
, conſilium ad exorandum pecuniarium ſubſidium, quo res Polona non
, mediocriter erigi & firmari poſſit. Datura eſt Serenitas V. & Sere-
, niſſima Reſpublica ingens præſenti & poſteræ ætati documentum,
, quantum cordi habeat Religionis Orthodoxæ integritatem, amicæ
, gentis conſervationem, Chriſtianitatis totius in una Polonia pericli-
, tantis ſalutem, & tutelam. Accedet exinde non mediocre rei Vene-
, tæ præſidium, ſi infenſiſſimus hoſtis à proferenda plus ultra contra
, Venetos hoſtilitate Polonorum armis validè diſtineatur, qui perdo-
, mitâ, quod abſit Poloniâ, gravior ditionibus Venetis incumberet.

, Hunc vel in ſimilem modum locutus Reverendus Ablegatus in-
, nuet poſtremò in conferentia privata, ut Sereniſſimus Dux Venetia-
, rum officia ſua interponat ad ſummum Pontificem, quatenus notabi-
, li ſumma acciſis rationibus Polonicis ſuppetias ferat.

INSTRU-

INSTRUCTIO ABLEGATO AD SUMMUM PONTIFICEM. A. C. 1667

PErilluſtris Ablegatus poſtquam Romam advenerit imprimis dominū Cardinalem Vrſinum nomine Sacræ Regiæ Majeſtatis viſitabit, literas regias reddet, conſilio & operâ ejus utetur. Impetratâ apud ſuam ,Sanctitatem audientiâ, in eundem fermè modum prout inſtructione ad ,Ducem Venetiarum præſcribitur, pericula Poloniæ à Turcis imminentia ,repræſentabit, ſubſidia à benefica manu ſuæ Sanctitatis orabit. Beneficia ,jam aliàs olim ac nuper a Sede Apoſtolica Poloniæ præſtita gratè com- ,memorabit, tempore enim Sigiſmundi III. florentibus licet tunc Poloniæ ,rebus ſuppeditata eſt notabilis ſumma contra Turcas, tempore belli Sve- ,tici non defuit Sua Sanctitas pecuniario ſubſidio, Veneti paternam opem ,agnovêre, Imperator adjutus eſt.

,,Literas Regias ſive ante, ſive poſt audientiam apud Pontificem, pro- ,ut commodiùs videbitur, Cardinalibus, Chiſio, Sancta-Crucio, Vidono ex- ,hibebit, eorumque amicam & faventem rebus Poloniæ operam, & quàm ,celerrimam ſui ex voto ſuæ Regiæ Majeſtatis expeditionem depoſcet.

INSTRUCTIO EIDEM AD SERENISSIMUM MAGNUM HETRURIÆ DUCEM.

EAdem fermè loquetur Reverendus Ablegatus, quæ ad Venetiarum Ducem, eo adjecto, quòd nexus propinqui ſangvinis inter Sacram Regiam Mtem, & Sereniſſimum Ducem ſpem certiorem faciat, de- ,ſiderium S. R. Mtis in tam gravi & extrema neceſſitate non fruſtra abi- ,turum. Cætera prudentiæ & dexteritati Reverendi Ablegati committun- ,tur, qui pro navata opera inſignem gloriam & rei bene geſtæ præmia à ,S. R. Mte referet,

,Expedita eſt duplicata nempe ad Reverendum Paulum Doni Deca- ,num Varſavienſem Ablegatum S. R. Mtis eodem die, ac ſub eadem data.

INSTRUCTIO REVERENDO PAULO DONI DECANO Varſavienſi S. R. Mtis Poloniæ & Sveciæ ad Summum Pontificem, Ducem Venetiarum, Magnum Hetruriæ Ducem Ablegato data Varſaviæ die IIma Januarij anno 1667.

CUm Reverendus Paulus Doni Decanus Varſavienſis Neapoli reſideat, utendum ſibi eâ commoditate S. R. Mtas ex conſilio Senatûs duxit, ut negotium longè graviſſimum apud ſummum Pontificem, Du- ,cem Venetiarum, Magnum Ducem Hetruriæ eidem tractandum, & pro- ,movendum committeret, minimè dubitans Reverendum Decanum Var- ,ſavienſem Ablegatum pro teſtata ſua fide, fidâ ſæpius operâ, & obſequio, ,ac bene merendi de Rege & Republica ſtudio demandatum munus dex- ,trè, libenter, & ſummâ curâ obiturum &c. &c.

AD DUCEM VENETIARUM. Varſaviâ II. Januarij.

ANterioribus literis noſtris nuperrimè datis ſatis edocuimus Seren: Veſtram, quàm gravis Regno noſtro affictiſſimo minetur belli Turcici tempeſtas, cui jam Tartari hactenus nobis ſociati inopinatâ & ,apertâ hoſtilitate præludunt, vaſtitatem & ſtragem Provincijs noſtris ,juſſu Ottomanicæ Portæ longè & latè inferentes. Ablegandum tamen ,inſuper duximus virum nobilitate & Senatorio officio inſignem Magni- ,ficum Joannem de Bnin Opalinſki Palatinum Calliſſienſem Regni no- ,ſtri Senatorem, qui prolixius voce periculi noſtri magnitudinem, totius

A.C. 1667 ,Chriſtianitatis proximum a nobis bello diſcrimen Serenitati Veſtræ re-,præſentet; ac ſimul ſubſidia adverſus tam formidandũ hoſtẽ decenter ,& obnixè expoſcat. Cui quidem nomine noſtro acturo, ut à Seren: Ve-,ſtra plena fides adhibeatur, amanter cupimus. De reliquo Serenitati ,Veſtræ valetudinem, ac proſperrimos rerum ſucceſſus a DEo Ter Ma-,ximo precamur.

AD MAGNUM DUCEM HETRURIÆ.

TAmetſi ex literis noſtris in anteceſſu nuperrimè datis ſufficienter, uti opinamur, edocta ſit Serenitas Veſtra, de Regni noſtri afflictiſſimo ſtatu, & de impendente gravi Turcici belli procella, ta-,men viſũ nobis è re præſenti ad Seren: Veſtrã ableg: re virũ nobilitate & ,Senatorio officio inſignem Magnificũ Joannem de Bnin Opalinſki Pala-,tinum Calliſſienſem Regni noſtri Senatorem, qui luculentiùs voce pe-,riculorum noſtrorum magnitudinem, totiuſque Chriſtianitatis &c. ut ,ſuprà in literis ad Ducem Venetiarum.

AD CARDINALEM VIDONUM.

CUm nobis è re præſenti viſum ſit ablegare ad Sanctitatem Suam Magnificum Joannem de Bnin Opalinſki Palatinum Calliſſienſem Regni noſtri Senatorem, noluimus eundem noſtrâ ad Illuſt: Ve-,epiſtolâ incomitatum ad tractandum commiſſum ſibi negotium accede-,re, quem nomine noſtro acturum, ut Illuſtritas Veſtra authoritate ſuâ, ,quâ pollet plurimùm, juvare, nobiſcum amicum & efficax ſtudiũ con-,teſtari, amanter cupimus. De reliquo Illuſtritati bonam valetudinem ,à DEo precamur. Datum ut ſuprà.

AD CARDINALEM CHISIUM.

QUantò majori Illuſtritas Veſtra apud Sanctitatem Suam tam propinqvus ejuſdem ſangvis, authoritate præpollet, tantò plus ſpei, præſidiiq; in propenſo Illuſtritatis Veſtræ affectu, & amico erga ,nos, Regnumq; Poloniæ ſtudio reponimus. Dedimus itaq; in mandatis ,Magnifico Joanni de Bnin Opalinſki Palatino Calliſſienſi Senatori Re-,gni noſtri, ut Illuſt: V. nomine noſtro ſalutet, e in negotijs noſtris pro-,movendis præcipuo favore Illuſtritatis Veſtræ nitatur. Cui nomine no-,ſtro acturo plenariam fidem exoptantes. Quod reliqvum eſt, optimam ,à DEo valetudinem, & proſperos ſucceſſus Illuſtritati Veſtræ precamur. ,Datum ut ſuprà.

AD CARDINALEM URSINUM PROTECTOREM REGNI POLONIÆ

CUm ad exponenda diligentiùs Regni noſtri à Turcis pericula, & implorandam Suæ Sanctitatis opem ablegamus in urbem Magnificum Joannem de Bnin Opalinski Palatinum Calliſſienſem Regni ,noſtri Senatorem, dedimus ei in mandatis, ut Illuſtritatis Vaſtræ con-,ſilio, ac directione præcipuè utatur. Magnam enim fiduciam habem9, ,deſideria noſtra ejus optime erga nos, Regnumque noſtrum ſtudio quàm ,efficaciùs promotum iri. Quod ex animo cupientes; interim Illuſtri-,tati Veſtræ bonam valetudinem, & proſperos ſucceſſus à DEo pre-,camur. Datum ut ſupra.

AD CAR-

IN præſenti graviſſimo Poloniæ periculo conſultum duximus, paternam inprimis Sanctitatis Suæ opem, & ſubſidia adverſus Chriſtiani nominis hoſtem Turcam implorare. Cui fini ablegamus in urbem virum Senatorij Ordinis Magnificum Joannem de Bnin Opalinski, Palatinum Calliſſienſem Regni Noſtri Senatorem. Plurimum confidimus Illuſtritatem Veſtram pro ejuſdem erga nos, Regnumque noſtrum optimo ſtudio, & pro totius Chriſtianitatis, eujus antemurale propè evertitur, defenſione, in negotiis nomine noſtro tractandis, memorato Magnifico Palatinato Senatori noſtro efficaci ope, & amico conſilio affuturam, quod nobis gratiſſimum erit. De reliquo Illuſtritati Veſtræ &c. ut ſuprà &c.

INSTRUCTIO ILLUSTRI DOMINO IOANNI GNINSKI Theſaurario Curiæ Regni à S. R. Mte Poloniæ & Sveciæ, ad Sereniſſimum Electorem Brandeburgicum Ablegato Extraordinario Varſaviâ 18 Februarij.

ILluſtris Dominus Ablegatus Plenipotentiarius proponet infra ſcripta Sereniſſimo Electori, quà ſtylo, quà voce in hunc vel ſimilem modum: Sacra Regia Mtas Poloniæ & Sveciæ Dominus meus Clementiſſimus, cùm nihil ſanctius habeat obſervatione pactorum cum Sereniſſimo Electore Brandeburgico Bidgoſtiæ initorum, & lege publicâ comitijs Poloniæ confirmatorum, tum libenter fatetur vigore eorundem pactorum, & ſpecialis tranſactionis deberi ſuæ Serenitati quadringenta millia imperialium à Rege & Regno Poloniæ, neque mora ulla eſſet reſtituendi dictam ſummam, ſi per fortunam & ſtatum Poloniæ meliorem liceret; notius eſt, quàm ut verbis exaggerari debeat, Poloniam bellis tot per annos exhauſtam varijs eventibus & calamitatibus, nec non ſterilitate anni præteriti ad ſummam egeſtatem redactam eſſe. Quare minimè rubori ſibi ducit Polonia, olim dives & florens, nunc, uti rerum vices ſunt, egena per Ablegationem meam ſuam Serenitatem Electoralem decenter rogare, ut intuitu præſentis noſtræ calamitoſæ ſortis pro magnitudine animi ſui, pro memoria ſtudiorum & officiorum erga Majores Serenitatis Suæ, ipſamque ejus Serenitatem à Regibus & Regno Poloniæ conteſtatorum pro obligandis magis ac magis, gratis animis, & affectibus Polonorum eandem ſummam benevolè & integrè condonare velit. Quod ſummæ ac immortali gloriæ Sereniſſimi Electoris vertet, nec patietur aliquando Polonia, ubi vires & opes reſumpſerit talem gratiam ſibi præſtitam vacuam debitæ gratificationis abire. Moveatur Sua Serenitas exemplo Sacræ Cæſareæ Majeſtatis, quæ nonnulla ex pactorum vigore Regi conſangvineo & amico, ac Regno vicino gratioſè remittere, & condonare dignata eſt, quin & ſummam certam pecuniariam liquido debitam minimè repetit, aut extorquet.

Hunc primum gradum in tractando negotio Elbingæ ſeu ſummæ quadringentorum millium Illuſtris Dominus Ablegatus ſervabit. Qui, ſi ex voto non ſucceſſerit, aliam propoſitionem in alia audientia aut conferentia cum Deputatis Miniſtris Electoralibus ordietur. Factâ iterum propoſitione in hunc vel ſimilem modum S. R. Mtas Dominus meus Clementiſſimus, quandoquidem gratuita combinatio ſummæ conventæ Elbingenſis impetrari non poteſt ex conſilio Senatûs & mente Reipublicæ proponit pro eadem ſumma ſatisfactionem, ſeu recompenſam tali modo, quòd eum vigore pactorum Bidgoſtien. fol. 4. pactorum Artic. Subſidia quæ verbo. Quoties autem Sua Serenitas Electoralis novo exorto bello Coſatico

A.C.1667 „(ruptâ enim pace Coſaci rebellârunt, ſeu Poloniæ novum bellum intule„runt) teneretur mille quingentos pedites, & 500. equites Sereniſſimo „Regi & Regno Poloniæ ſubminiſtrare. Fuit profectò quod deſideraverit „S. R. Mtas & Reſpublica eam militum manum, quæ rem Polonam op„portunè juviſſet; non fuiſſe ad caſtra Polonica expeditam & ſubminiſtra„tam. Tenebatur etiam Sereniſſimus Elector conſilia & arma conjungere „ad expurgandam pact. fol. 7 Art. Quandoquidem vel ad expurgandam „Moſchis protunc hoſtibus Poloniam, ſed ut præterita omittantur, ex ea „cauſa, quòd Sereniſſimus Elector à S. R. Mte & Regno Poloniæ in reſti„tuenda Elbinga, ſive ſumma pro Elbinga conventa ſatisfactionem minimè „habuerit. In futurum pro mutua & plenaria ad invicem pactorum ſatis„factione proponit & offert S. R. Mtas velle ſe medietatem copiarum ex „pactis Poloniæ debitarum videlicet ſeptingentos & quinquaginta pedites, „& ducentos & quinquaginta equites in perpetuum remittere, eâ lege, ut „viciſſim Sereniſſimus Elector ſummam quadringentorum millium imperi„alium Poloniæ in perpetuum remittat ſalvis in reliquo per omnia pactis „manentibus. Exiſtimat S. R. Mtas eam propoſitionem & declarationem „à Sereniſſimo Electore gratè acceptum iri, cùm tanti ſit ſummam ſæpè „memoratam remittere, ut ab obligatione mille militum ſubminiſtrandorũ „Sua Serenitas Electoralis, ac ejuſdem ex lumbis Succeſſores ultra ſæcu„la feliciter duraturi penitus liberentur. Tali ratione, & reciprocæ obliga„tioni ex æquo & bono ſatisfiet, & mutua utrinque confidentia cum ſum„mo Subditorum emolumento incrementum capiet. Ad quem effectum & „executionem totalem promiſſorum Sua Regia Mtas, nec non ampliſſimus „Senatûs ſpecialibus mandatis, & plenipotentiâ ſufficienti miſsâ me Ablega„tum inſtructum eſſe voluerunt; quo in negotio, ut benignum reſponſum „& ultimam tranſactionem obtineam, neque ad Aulam Sveticam in graviſ„ſimis negotijs feſtinans longiore deliberatione detinear, majorem in mo„dum rogo.

SUPPLEMENTUM INSRUCTIONIS ILLUSTRI D. JOANNI Gninski Theſaurario Curiæ Regni ad Sereniſſimum Electorem Brandeburgicum S. R. Mtis Poloniæ & Sveciæ Ablegato extraordinario Varſavia 18 Februarij.

Illuſtris Dominus Ablegatus proponet infra ſcripta Sereniſſimo Electori in hunc vel ſimilem modum. Magnâ animi voluptate intellexit S.R. Mtas Dnus meus Clementiſſimus tam ex literis de data 14 Januarij „Coloniæ ad Spream, quàm ex relatione Domini Legati Brandeburgici, „quomodo Sua Serenitas Electoralis tenero ſenſu calamitates & pericula „Regni Poloniæ exceperit, ejuſdemque defenſionis, & conſervationis ſtu„dio ſuppetias auxiliares contra minantem hoſtilitatem Turcicam declara„verit, & promiſerit, dummodo tamen commeatus copijs ſubmittendis ne„ceſſarius, ac ſufficiens deſtinatis in locis maturè advehatur. Quod ſingu„laris propenſionis ac Chriſtiano Principe digni non modò pro Regia Mte, „Regnoque Poloniæ, ſed pro tota Chriſtianitate ſtudij inſigne documentum „gratiſſimè admittit S. R. Mtas, & ſuam Regiam benevolentiam, atque „gratitudinem erga Sereniſſimum Electorem, ſangvine, fœdere, amicitiâ & „vicinitate conjunctiſſimum S. R. Mtis condignâ ut par eſt teſtificatione „proſequitur. Ut verò certiùs conſtet intenſio Suæ Serenitatis Electora„lis & modus ſubmittendorum auxiliorum, explorandi, ac in effectum rem „deducendi causâ demandatum mihi eſt, quatenus ex mente Regia de con„ſilio Senatûs lateri Suæ Mtis aſſidentis hæc proponerem. primum. Exoptat

„ptat Sua Mtas,ut numerus auxiliarium copiarum 4 milliū militum à Sua „ Serenitate Electorali determinetur, & declaretur. Cùm verò ſatis conſtet „ Poloniam anno præſenti frugum egenam caritate annonæ multis in pro„ vincijs laborare, ac pecuniâ nervo belli deſtitui, optat ac poſtulat Sua „ Regia Mtas, ut charitativæ iſtæ ſuppetiæ à primo die ingreſſus in Polo„ niam per ſex menſes proprijs ſtipendijs ex theſauro Suæ Serenitatis E„ lectoralis ſuſtententur; Polonia enim ad præſens impar eſt oneri ſuſten„ tandi militis auxiliaris proprio ſumptu. Cùm vero periculi magnitudo & „ belli Turcici uſitata ratio moram longam non patiatur, neceſſarium eſ„ ſet, ut auxilia Brandeburgica pro die 1ma Julij propè Viſtulam adducan„ tur. Legiones tamen loco moveri, & in Poloniam intrare non debeant, „ niſi præviâ requiſitione per legationem aut literas S. R. Mtis ad Sere„ niſſimum Electorem. Poteſt enim fieri ut legatione Turcarum conſilia & „ impetus ſiſtantur. Poteſt Imperatorem Turcarum ab inferendo Poloniæ „ bello arcere, pax cum Moſcho & conjunctio armorum ſancita, proinde „ ex eventu legationis, & temporum ratione metiri pericula, & conſilia ac„ commodare decebit. Quod attinet commeatum, curæ erit S. R. Mti, ut gra„ naria ſeu Magazina aliquo loco opportuno ad Viſtulam, præſertim Ca„ ſimiriæ in tractu ipſo verſus Ruſſiam, nec non Leopoli, & Camene„ ciæ inſtituantur, & re annonariâ ſufficienter inſtruantur, ut milites pro „ parata pecunia facilè & commodè ſuſtentari poſſint. Quâ de re, poſtquā „ conſtiterit declaratio Suæ Serenitatis Electoralis ulterius S. R. Mtas Do„ minus meus Clementiſſimus conferet, & tractabit, ac Commiſſarios ſu„ os ad deducendum per Poloniam militem Brandeburgicum delegabit.

COPIA LITERARUM AD ELECTOREM BRANDEBURGICUM.

JOANNES &c. Sereniſſimus &c. Ablegato noſtro extraordinario Illuſtri Joanni de Gnin Gninſki &c. præter ea, quæ prioribus literis & inſtructione noſtra commiſſa habet, dedimus inſuper in mandatis, ut Serenitatem Veſtram nomine noſtro certiorem reddat de tranſacta feliciter pace, ſeu potiùs induciis ad 13. annorum decurſum ſancitis nos inter atq; Moſchos, quod nuntium Serenitati Veſtræ lætum fore pro ejus erga nos ſtudio, ac multorum nexuum arctiſſimo vinculo minime dubitamus. Idem porrò Illuſtris Ablegatus, ac noſter, & Senatûs Noſtri Plenipotentiarius decenter Serenitati V. exponet ea, quæ pactorum Bidgoſtienſium obſervatione intima amicitiæ, bonæ vicinitatis, mutuæq; confidentiæ firmitatem & incrementum concernunt. Cui ut pronam aurem, plenamq; fidem Serenitas V. adhibeat, amanter cupimus. De reliquo Serenitatem Veſtram Divinæ protectioni commendantes.

COPIA LITERARUM AD REGEM GALLIARUM.

PRo devoto propinqui ſangvinis, & bonæ correſpondentiæ, ac ſtrictioris amicitiæ nos inter, atq; Majeſtatem V. nexu certiorem eandem reddimus pacem Polono-Moſchoviticam, ſeu potiùs inducias ad tredecim annorum decurſum feliciter, prout temporum præſentium ratio fert, compoſitas & concluſas, atq; conjunctionem armorum contra Turcas, Tartaros, & rebelles Coſacos ſancitam, juramen-

A.C.1667 *mento per Commiſſarios noſtros & Moſchoviticos corroboratam eſſe minimè dubitamus. Latum id Nuntium à Majeſtate Veſtra conſanguineo & conjunctiſſimo Principe pronâ aure & fraterno affectu acceptum iri. Cujus Chriſtianiſſimo nomini, & pectori ea præcipuè incidet cura, ut potentia Turcica Regno noſtro comminans, & proximè impendens reprimatur, atq; Polonia Chriſtianitatis antemurale tranquillitate priſtinâ, & felicitate omni floreſcat. De cætero Majeſtati Veſtræ longiſſimam valetudinem, & proſperrimos ſucceſſus ex animo precamur.*

COPIA LITERARUM AD SANCTISSIMUM D.

Varſaviæ 17. Februarij.

POſt oſcula pedum Sanctitatis Veſtræ, meiq; ac Regnorum meorum humillimâ commendatione. Alternas rerum vices, & triſtia lætis miſceri, ſi qua terrarum ac Gentium quæpiam, Polonia certè mea experitur, quæ toties extremis caſibus alliſa, & jam conclamata iterum ſurgit, & per ipſas ſtrages ac diſcrimina magis foroteſcit, duraturque. Quod nos ſingulari providentiæ ſupremi rerum arbitri, cujus Regna nutu Regeſque ſtantque, caduntque, meritiſſimè totâ devotione adſcribimus, neque dubitamus ferventem in iſtis oris Catholicæ Religionis zelum, admirandam iſtam curam & protectionem divinæ manûs demereri, ſine qua nullatenus eſſet, ut humanis conſilijs adeo frequenter res Polonæ arduæ & deſperatæ parvo ſæpè negotio, & modico intervallo ſublevarentur. Nihil planè opportunius accidere potuit, quàm pax Moſchovitica, ſeu induciæ veriùs, quæ ad tredecim annos cum firma ſpe tractandæ interim perpetuæ pacis, & cum reciproca ad præſens ſtrictioris amicitiæ obligatione, non infeliciter, prout temporum præſentium ratio permittit, ſancitæ, & juramentis Commiſſariorum ab utrinq; corroboratæ ſunt, proviſum etiam Religionis Catholicæ exercitio in ditionibus Moſcho ad tempus permiſſis, quod nos boni augurij ducimus, cùm Gens iſta in Schiſmate pervicax, & Catholico nomini infenſiſſima modò jam à noſtris ſacris non abhorrere incipit. Reſtat id mihi curandum, ut conjunctionem armorum adversùs Turcas & prædones Tartaros ad minùs defenſivam cum Magno Duce Moſchoviæ miſſâ quàm primùm legatione paciſcar. Cujus rei jacta ſunt aliqua fundamenta per Commiſſarios meos, concluſio tamen ipſa ad conferendum per mutuas legationes eſt dilata. Erigor equidem in ſpem melioris fortunæ & DEo auxiliante credo me validiorem fore ad reprimendum Turcicum bellum, non tamen ſinè gravi cauſa ſubvereor, ne iſta Polono-Moſchoviticâ pace magis Turca & Tartarus irritetur, ac graviori belli mole Poloniæ incumbat. Adveniunt undiq; Nuntij Siliſtriam, Vallachiam, Moldaviam, alioſq; accolas populos ſtrepere armis & minis contra Poloniam, ac licet robur ipſum Turcicum differri poßit ad menſem Julium vel Auguſtum, præſentio tamen quòd Tartari hoſtilitatis Turcicæ Prodromi juncti Vallachis excurſionibus Poloniam infeſtabunt.

Cæ

Camenecum fortiſſimum propugnaculum circumcingent, & fame urgebunt, exercitus meos more ſuo continuò laceſſent & fatigabunt. Quorum omnium pro devotione mea Sanctitatem Veſtram certiorem facio, rogatam iterum ac iterum volens, ut ſubſidio notabili pecuniario me & Regnum meum fulcire non gravetur. Non deſunt adhuc nobis arma, & fortes viri militiæ prompti; ſed rerumgerendarũ, ac præſertim belli nervus pecunia deficit, cogitq; magna neceſſitas, ut gratiam & liberalitatem Sanctitatis Veſtræ pro exercitu contra tam formidandum Chriſtianitatis hoſtem ſuſtentando advocem. Celebrabit eam clementiam Sanctitatis Veſtræ, ejusq; inclytum nomen Chriſtianus orbis; Polonia autem mecum ream ſe accepti beneficij profitebitur. De reliquo Sanctitati Veſtræ longiſſimum rei Chriſtianæ Imperium ex animo voveo, ac me, Regnumque & Dominia mea ejus gratiæ humillimè commendo. Anno Regnorum Poloniæ & Sueciæ 19. A.C. 1667

COPIA LITERARUM A SERENISS: IMPERATORE.

Viennâ 18. Januarij.

R*Eddidit nobis Serenitatis Veſtræ Miniſter Baro Siri ejuſdem literas ſeptimanâ hujus anni datas, quibus de perfida, & inexpectata planè Tartarorum cum Coſacis conſpiratione, & fœda ab utriſq; ſimul Quartianorum ſuorum factâ ſtrage, Ruſſiaq; rubræ devaſtatione ſignificare voluit, ſimulq; innuere, & expendendum offerre, cùm, quæ inde cura ipſum afficiat, ne belli Turcici, quod magnis contra eandem apparetur viribus, ſit Prodromus, tum etiam, quæ ex eo pericula reliquæ Europæ, ac noſtris quoq; à tergo ditionibus imminerent, enixè precans, ut, cùm nos, tum aliorum Principum Imperij, & Chriſtianitatis incitamento præeunti Amico Regno ſubvenire, nunc verò quamprimùm Miniſtro noſtro ad Aulam Ottomanicam Reſidenti injungere, ac per literas quoq; noſtras ad Portam ipſam inſtare vellemus, ut à bello contra ipſam deſiſtat, Tartaroſq; ab excurſionibus coerceat. Quo condolentis animi ſenſu ea res nos affecerit, multis explicare nihil opus eſt, cùm, ut cõmunio periculi nos non tangeret, quæ maximè tangit, is noſter ſit, ſemperq; fuerit erga Ser: V, ut vicinum, amicumq; illud Regnum plurimis de cauſis propenſiſſimæ voluntatis affectus, non uno, Seren: ipſa benè meminit, documento monſtrato, qui nobis ejuſdem adverſa non ſentire, aut negligere planè non permittat. Qua de cauſa ſicuti animo noſtro jam tum ſedit, ſi (quod DEum averſurum ſperamus) majora pericula ingruant, in auxilium Srntis V. cum cæteris Chriſtiani Orbis Principibus omnino concurrere. Ita, dum perſonam à Ser: V. eo nomine ad nos deſtinatam expectamꝰ literas per proprium noſtrũ Curſorẽ ad miniſtrum noſtrũ Conſtantinopoli reſidentẽ jam nunc damꝰ; quibus ei, quæ in hanc rem ſunt opportuna, cõmittimus, prout de cætero Sti V. per Conſiliariũ noſtrũ Cameralẽ Aulicũ Baronem de Magernberg pluribus referetur. Qui de cætero, ſicut Sti V. affectum fratris, conſangvinei, & nepotis benevolentiſſimi ſemper integerrimum conſervamus, eidem omnium felicitatũ, ſucceſſuum cumulum ex animo vovemus. Aõ Regnorũ noſt. Romani 8 Hungarici 17. Bohemici verò 11.*

Bonus Frater & Nepos LEOPOLDUS.

A. C. 1667

COPIA LITERARUM AD CARDINALEM URSINUM.

Cum hactenus ignari ſimus, utrum Illuſt: D. Palatinus Calliſſienſis demandatam ſibi à Sacra R. Mte D. meo functionem aſſumpſerit, præſensq; Romæ ſit, & negotium impetrandi ſubſidij contra Turcas tractet. Viſum eſt R. Mti epiſtolam de concluſa pace Polono-Moſchovitica nuntiatoriam per manus Excellentiæ Veſtræ tanquam Regni Protectoris Suæ Sanctitati præſentare, quam quidem pacem magnum rebus noſtris momentum allaturam Româ ſperamus, lætiſſimè accipiet copias epiſtolæ Regiæ Eminentia Veſtra, quas pro ejus duntaxat informatione confidenter mitto. Ab Imperatore Romanorum, ab Electore Brandeburgico, à Duce Venetiarum accepimus reſponſa plena officij, & propenſæ erga Poloniam voluntatis. Dominus Radzieiowſki primorum Epiſcoporum favore, ac præcipuâ Domini Epiſcopi Cracovienſis curâ, & conatu (ita animi mutantur) ad magnam legationem Turcicam promotus itineri ſe accingit, vix tamen primis diebus April. Adrianopolim ad Aulam Ottomanicam perventurum credo. Magnam ſpem habeo, quòd dexteritas viri, utraq; fortunâ exercita concurrente hac pace Moſchoviticâ ſiſtere, ſeu differre poterit hoſtilitatem Turcarum, tamen ut pacem abinde ſecuram & duraturam habeamus, decrevit S. R. M. ingentem apparatum facere, & validiſſimum exercitum comparare, quò faciliùs barbari admiratione virium noſtrarum ad reverentiam antiquam nominis Poloni flectantur, & non temporaneè ad unum vel alterum annum, ſed perpetuæ & ſolidæ paci conſulatur. Quodſi tamen fortuna melior aſpirare incipiat, & charitativa ſubſidia Principum Chriſtianorum, modò ea gratuita ſaltem per ſex menſes adſint. Non dubitabit S. R. Mtas pro virium & temporum ratione bellum etiam Turcis inferre; præſtat enim externo bello ſemper Poloniæ felici militem diſtineri, quàm ut viſcera Patriæ corruptis moribus ac diſciplinâ ſolutâ tumultuetur.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI, AD REGEM CASIMIRUM.

Epiſcopus ad nominationem Regis. Jam tandem poſt multas tribulationes, nominatus à Rege in Cardinalem Epiſcopus de Beziers, me quoque circa id, impenſam adhibente curam, ex debito gratitudinis erga Regiam Veſtram Majeſtatem, ne duplicata ejus nominatio in caſſum abiret, quod in literis Romam datis, (quarum copiam dedi comiti de Lion) patenter expreſſum. Magna opponebantur impedimenta tam ab extra, quod calamo concredere non expedit; quàm ab intra à Nuntio Apoſtolico Mareſcottl, pro quo vix non omnes in votis publicis inſtabant Senatores; prævaluit tamen reſpectus Majeſtatis Veſtræ & authoritas inſtantiæ Galliarum Regis, per quos ſuperatis omnibus difficultatibus vicit, jamque triumphat fortuna Epiſcopi de Beziers: cui id quoque in partem felicitatis accedit, quòd eodem planè *Dębicki ab aula relegatus.* tempore Dębicki Vexillifer Sandomirienſis ab aula ſit relegatus, eo modo, quo ſub Majeſtatis V. imperio Zytkevicz, convictus literis propria

manu

, manu ſcriptis, in quibus Archiepiſcopum, Supremum Regni Mareſchal-, cum, Cancellarium M. D. Litvaniæ, peſtifera ſubjecta, V. Mtem Ab-, dicatorem appellavit, machinationes Gallicas falsò objecit, ſuo Epiſcopo, Regni Galliarum probra aſpergere non dubitavit. Ruptionem comitiorū, factam per malitiam & temeritatem Olizar Nuntij Kijovienſis non dubi-, to famâ delatam eſſe Mti V: alia ſex ſeptimanarum comitia ſunt heri in, Senatûs conſilio determinata pro die quinta Martij: in quantùm verò eti-' am hæc rupta fuerint, non ſupereſt conſiliorum modus, niſi in communi, motu, in quo proponenda eſſet ratio concludendorum comitiorum, & re-, ſtrictio liberæ (ut vocamus) vocis: nihil tamen forſitan eorum fiet, quan-, doquidem tantopere hunc diſordinem, & liberam ſervitutem, etiam cum, noſtro interitu, adamamus. Heri, in conſilio 39 Senatorum concluſum, matrimonium Regis, cum Archiduciſſa Leonora Sorore Imperatoris, vari-, antibus ſententijs, ſeriuſne aut citius eſſet ineundum: in me forte primæ, ſors cadet legationis, ad tractanda & concludenda pacta matrimonialia., Proviſionem Mtis V. quivis Senatorum bene in ſuo voto expreſſit, & pro-, movit; ſed ruptis comitijs res intra verba ſtetit. In proximè imminentibus, comitijs certabimus affectu & veneratione erga Veſtram Regiam Ma-, jeſtatem. Commendatis à Veſtra Majeſtate Mazini & Braun libenter, ſervio; in alijs, ad omnem nutum Majeſtatis Veſtræ tanquam mei Me-, cænatis obſequentiſſimus.

A. C. 1669

Olizar rumpit comitia.

Alia comitia indicta.

XVII.

CARDINALI URSINI REGNI POLONIÆ PROTECTORI, ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI.

Varſaviæ 3. Julij.

Relatio de comitiis Electionis & quomodo Rex Michaël electus fuerit.

Andreas Olſzowski.

Epiſcopus Culmenſis Regni Procancellarius Avunculus meus plurimis quæ ſuper caput planè ſaliunt publicis impeditus curis, hoc mihi in mandatis dedit, ut exactam Comitiorum Electionis, & præſertim ultimæ diei Eminen: Veſtræ facerem, & mitterem relationem. Facio id, & reverenter, & libenter utinam tanti Principis exiguo hoc officio demereri queam gratiam, & protectionem. Ignoſces verò Eminentiſſime Princeps & ſtyli tenuitati, qui per ætatem perfectus eſſe nequit & prolixiori calamo, quia nihil quod actum eſt, relictum eſſe vellem, ſatius eſt aliquando inutilia non dicere, quàm non dicere neceſſaria.

Præſcriptum Confœderationis Generalis ſecuta Comitia Electionis Regis, ſecundâ Maij incepta ſunt. Equeſtris Ordo, cui maxima libertatis cura ambiguus conſilij, ſed magis pavidus eventûs, cùm ad ſe præcipuè, ſivè ex turbata Repub: omne belli genus, ſivè ex malè compoſita, pacis adverſa, & graviora ipſo bello mala pertinere adverteret, occupare pericula ultro ſtatuit. Ac proinde ex univerſis Regni Provincijs ad arma itum, & in ipſo Electorali campo fixêre ſedem Mavortia ſigna, ut ex validis virorum fortium pectoribus, honeſtis pro Repub: conſilijs robur eſſet. Magnatum etiam numeroſæ copiæ, & inſtructa ad ſpeciem, terroremque arma,, cupidinem ſuî, æmulationemque apud nobilitatem excitavêre, quæ cum ſemper validiorum ſuſpiciones, & ingenia ſuſpiceret, tum potiſſimum ad reprimendos conatus arma movere neceſſe habuit. Deliberatum itaque de faciendo Principe inter acinaces. Sobieſcium ſupremum Ducem Exercituum duodecim millia probè armato-

A.C.1669 matorum numerus comitatus, par infeſto cuivis prælio manus. Mareſchalcus Equeſtris Ordinis magno negotio vix ſecundâ ſeptimanâ electus eſt, acerrimè diſſidentibus inter ſe Litvanis, & pluralitatem eligendi Directoris turbantibus, ac remorantibus. Cauſa inter eos diſſidij animorum campiducalis Claua à Caſimiro Rege Michaëli Radzivilio Procancellario M. D. Litvaniæ contra conatum & vota Pacianæ domûs collata. Hinc impellentibus partium Ducibus continua in Equeſtri rota partiſantium certamina, & notiora, quam ut tegi potuiſſent odia, æmulante invidiam faſtu. Duo præcipui pro directione comitiorum erant concurrentes, Felix POTOCKI Subdapifer Regni, & Ioannes Odrowąz PIENIĄZEK Oswiecimenſis Gubernator. Primus ab Archiepiſcopo, Mareſchalco Regni totâque factione Gallicâ, & Neoburgica promovebatur. Secundus ab his, qui Lotharingum Principem in corde, & ore habebant, huic officio deſtinabatur, pluralitas certè ſecundo faviſſet; totus enim (ultra multos in Regno Palatinatus) Ducatus Litvaniæ calculos albos dediſſet, ſi ad eos deventum fuiſſet, ſed pars adverſa prævidens victuram aliam, diverſas nec boni intellectum, nec mali curam habens ingerebat materias Electionem Mareſchalci impediendo, inter alias eam obtendendo contra Odrowąz rationem, illudque nævo illi dando, quòd paulò ante deſperaverit de Repub. nam ſub Ioanne Caſimiro Nuntiorum Mareſchalcus exiſtens poſt rupta infeliciter comitia, patheticè, & energicè (ut illi conſvetudo eſt) libertatem læſam accuſaret, adeoque eidem expreſſis verbis vale ultimum diceret, hoc prætextu capto inquirebant nomini ejus adverſarij, quomodo hic in libertatis campo Nobilitati præeſſe poterit, qui jam ore proprio perditam libertatem agnovit, & publicavit. Diſputatum diu, nec tam citò ad felicem Electionis Mareſchalci finem ventum fuiſſet, niſi Procancellarius Regni in Seſſione omnium illorum, qui Pieniązcio favebant, ob reſpectum boni publici petijſſet, ut tempori cederent, ad Potoccij Electionem accederent, ſatius eſt, & Pieniązſcium, & nos minus juſta pati, quàm Reipub: ſalutem hâc dilatione electionis periclitari, concluſit his formalibus: ligno ex quolibet columna fiat, eligat pars adverſa, quemcunque volet Mareſchalcum, recompenſabit DEus, ut noſtra eligat Regem. Favit poſtea DEus dictis, confirmavitque vota noſtra. Electus proinde, ut dixi Felix Potoccius Subdapifer Regni in Mareſchalcum. Integra poſt hac ſeptimana inter concertationes de juramento elapſa eſt: tandem poſt redditam ab Equeſtri Ordine Senatoribus ſalutationem, lecta ſunt Senatûs conſulta, in quibus nil ſingulare erat, præter literas, quæ ab Imperatore Turcarum, & Moſchorum Duce & Magno Tartarorum Hano, eorumque Miniſtris legebantur.

Nicolaus Praſmowſki. Joannes Sobieski. Felix Potocius Mareſchalcus.

Vexillifer Sandomirienſis vir alioquin egregius, & ipſâ canitie conſpicuus, ſed nimio rerum ſtudio libertati non profuturo, Reipub. noxio, mala Reipub. bono loco à fatis poſita rurſum ſuſcitans, qui ſolem quoque ſi poſſet extingveret, impetratâ voce, Condæarum partium ſtudia reviviſcere dixit, factionem matureſcere aſſeruit.

Martinus Dębicki.

Tum Oborſcius Caſtellanus Varſavienſis libertatem ſibi nullâ lege ademptam eſſe dixit nominandi, quem voluerit ex Candidatis ingentem animorum concitationi materiam ſubminiſtravit, ſubitò enim velut contagione correpti furere, alij minari, multi ad capulum referre manum, omnes infeſtis clamoribus diſceſſum à Senatu Mareſchalci urgebant, atque ad conſvetum Equeſtris Ordinis conſultationis locum evocabant.

Oborſcius.

Nicolaus Pekoslavius produxit (ubi erant ſimilia veri non tamen judicia

dicia multorum vera) literas anonymas ſibi redditas, quibus monebatur 25 Maij Secreti conſilij apud Primatem Regni cum 12: Senatoribus habiti, eoſdem congreſſus apud Supremum Theſaurarium inſtitui, hiſque fomentis Galliæ ambitionem atque factionem valeſcere. Multi alij etiam Nuntij eâ utebantur libertate, quæ malè ſanis tribui ſolet, ut cum quodlibet in quemlibet dixerit nemo laboret, ita in quo ſe poſſe argui non putabant liberum ſibi crediderunt eſſe malè loqui. Miſſi ſunt proinde Legati ad Senatum quærentes, veráne eſſent, quæ conſtanti famâ vulgabantur? Reſponſum à Primate, vana eſſe, quæ jactarentur, neque enim probis animis proprium decus aliena decerpit improbitas. Qui nititur mendacijs, hic paſcit ventos; tenuis eſt omnis mendacij veſtis, creſcebat enim diſſimulatione ipsâ dolor hoc altius demiſſus, quò minùs profiteri licebat, concluſitque Primas ſibi conſcientiam, DEumque pro tuenda innocentia ſufficere. Caſtellanus Varſavienſis, (optimè miſerias ſuas ferunt, qui abſcondunt) ingenuè ſe Condæo hoſtem profeſſus & ſi quid deliquiſſet in Rempub. deprecatus, quâ declaratione acceptâ viſi ſunt, leniſſe publicum odium, & quies animorum tantiſper reddita eſt. Director Potoccius infirmitate ſe excuſans, Capitaneo Spiſienſi indulgente, & conſentiente Nobilitate Scipionem cõmiſit, qui ſtatim dandam eſſe audientiam Legato ſummi Pontificis Galleaceo MARESCOTTI Archiepiſcopo Corynthi urſit, ac in ſequentem diem evicit, quâ miſſi ſunt ſex Palatini, duo Epiſcopi in occurſum Legato Apoſtolico, armata Satellitia Dominorũ utriuſq; Ordinis ſtetêre pro vallo, expanſis vexillis, concinentibus tubis, ſonantibus tympanis, ſpeciem magni exercitus repræſentabant, cùm à Szopa (ſic locus conſiliorum Senatui deſtinatus vocatur) ad Pomeria uſque urbis armati ſtarent, quinquaginta octo vexilla erant, quæ duodecim millia armatorum ſuperarunt, centum viginti rhedæ anteibant, Equitum nobilium currum legati ante equitantium ingens numerus, regalis magnificentiæ pompam adſtruebant.

A.C.1669

Litera anonymi

Andreas Morſztyn

Subſtitutus Mareſchalci

Mareſcotti Legatus ſũmi Pontificis

Rotam ingreſſo univerſa Reſpublica debitam exhibuit reverentiam, Archiepiſcopus Gneſnenſis à ſua curuli emenſis aliquot paſſibus amicè ſalutavit, inter ſe, & Epiſcopum Cracovienſem loco cohoneſtavit, tum lectæ à ſummo Pontifice per Referendarium Regni Spiritualem ad Senatum literæ, reddita à Mareſchalco Equeſtri ſcripta ad Equeſtrem Ordinem epiſtola, quam Mareſchalcus ſedens intecto capite ob reverentiam Sedis Apoſtolicæ legit: contenta harum literarum nihil amplius in ſe habuerant, quàm vota unionis animorum & ut Principem eligerent concordibus ſuffragijs, Orthodoxæ religionis verum hæredem, quod ut feliciter cedat orbi Chriſtiano Apoſtolicam ſe liberaliter conferre benedictionem. Expeditis literis orationem habuit ad Rempub. reſponſum à Primate, tandem, & à Mareſchalco latino idiomate breviter & ſuccincte. Finitis orationibus Nuntius eâdem viâ armatis undique ſeptâ in urbem horâ fermè nonâ ſole ſub horizontem properante reverſus eſt.

In craſtino lectus eſt conceptus à Succamerario Poſnanienſi, quo præcavebatur in poſterum abdicationi Regum Poloniæ, & id ſingulariter juramento Principum inſertum.

Poſtea Director Rotæ Equeſtris cum nonnullis punctis, in quæ conſenſerat Ordo Equeſtris Senatum ingreſſus eſt petijtque, ut judicio Senatûs firmarentur, & inprimis excluſionem Condæi, ne inter Candidatos haberetur, Camenecij, & Cracoviæ proviſionem, Cæſaris Legato præbendam audientiam, cæteraque puncta Equeſtri ſibi præſcripta conſenſu. Magna ea dies rubori & confuſioni propior facies Senatûs fuit cum clamore univerſorum urgeri cœpit Primas, ut declarationem faceret excluſionis Condæi. Qui reſpondit ſi poſtularetur, ut Senatûs univerſi nomine ſententi

Condæi excluſio à candidatura urgetur

am

A.C.1669 am proferret, præſtare id ſe non poſſe aſſeveravit, niſi conſulto prius Senatu, ſi ut à privato vox exigeretur, libenter ſe paratum eſſe in eum conſentire, qui publicâ omnium concordiâ electus fuerit, ſed conſiderandum quod etiam judex cùm condemnat oſtendere debet, quòd juſtitia non poteſtas puniat, & timeo ne plurium noxam omnes luamus. Magnus Regni Mareſchalcus quamvis etiam illatam injuriam moderatè ferret quia virtute præditus eſt, indignationi tamen propior dixit ſe quidem aſſeveviſſe publico cedere conſenſui, nec ſua mutata eſt ætas, ſine crimine tota eſt, ſed ferre omnes non omnia poſſunt, nullum credens eſſe illuſtrius tranquillitati animi teſtimonium, quàm odio haberi ab illis, qui tranquillitatem oderunt, ſi ad cæteros excludendos Candidatos ab Equeſtri rota pari ferocitate urgebitur, libenter ſeſe à Senatu abſentaturum, & munia officij ſui malle relinquere, loco cedere, quàm ſic cadere, & eam pati ſervitutem, ubi non es, qui eſſe debeas, non eſt, cur velis degere. Interim cùm multi quærerent occaſioni locum, quomodo Senatorum ſententiæ differri in ſequentem diem, aut diſturbari poſſent, ingenti clamore erumpentibus inter crebras voces contumelijs, petente Vexillifero Sandomirienſi à Primate, ut reali declaratione excluſionis Condæi, populorum deſiderijs ſatisfaceret. Qui arreptâ voce (nunquid laudat æger medicum ſecantem) inter pudorem, & indignationem anxius plus ſe, quam peteretur, dixiſſe, & Reipub. donaſſe, quòd ſe nobili cuique conſveto, & jure debito privaret ſuffragio, dum illud ad ullius ex Candidatis ad Electionem proferre nollet, niſi in quem univerſa Reſpub. conſtanti concordiâ conſenſiſſet. Eâ quoque ratione, quàvis flagranti popularitate, & in ſpeciem favorabili, non eſt viſus civium animis ſatisfeciſſe, dum contradicenti ſtudio inſaniunt, dum ſua etiam falſa defendunt, aliorum etiam vera ſubvertunt, rurſumque à Karvicio ſubjudice novæ civitatis, exagitatus tandem nihil ad illata reſpondens à Piaſeczinſcio Capitaneo Braclavienſi (ita ſemper argumenta ex falſo petita ineptos, & abſurdos exitus habent) interpellatus eſt, ut miſereretur populorum turbæ, illius ſolummodo declarationem præſtolantis, tum tot Epiſcopos dignitate, & ſanctitate pares dignum eſſet, ſi non præire exemplo ſaltem imitari. Tum urgentibus omnium acclamationibus flexus, quaſi viciſſitudinem rerum humanarum irrideret ſerenâ facie inter ſtrepitus vocũ clarâ voce (uſque adeo variat ſors variatque cito) pronunciavit deterſa injuriæ memoria, poſtquam tamen dixerit quòd nihil gravius eſſet Principibus, quàm contemptum cùm etiam ultimi hominum reliqvum facilè perferant, unum contemptum non ferant, ut nec ſervulum quidem contempſiſſe prudentis ſit. Et ego jam excludo, vitato nomine Condæi cujus cùm ſtudium relinquere coactus fuiſſet, charitatem tam ſubitò nondum deponere poterat. Ita Princeps Condæus excluſus omnibus ferè Majorum noſtrorum inſtitutis neglectis, & hoc negotium non ſolùm tanto ardore, ſed etiam mirâ concordiâ finitum. Quis tot millibus perſvadere potuit, quod priùs ædificaverunt, iterum deſtruere, & abducere ſemetipſos in alium ſenſum? quamvis plerumque reſolutio nimis prompta ingentem vim malorum attulit multis.

Actum deinde de Legato Cæſaris excipiendo, conqueſtus Primas, *Legatus Cæſareus* quòd jam monitus ex conſilio Senatus, alias ad Rempub: literas ab Imperatore non procuraſſet: in quibus titulus Sereniſſimæ Reipub: præſcriberetur, addiditq; conſilium, ut literæ ab eo ad Rempub: non acciperentur, ſed oretenus mandata Principis ſui proferret: ac in poſterum curaret, ut à Cæſarea Mte convenientes Reip: Polonæ tituli darentur.

In craſtino honorificentiſſimè à Repub: exceptus eſt, introductus tam per Equeſtris, quàm Senatorij Ordinis ſæculares tantummodo (quia Spiri-

Spirituales nonniſi Sedi Apoſtolicæ eam præſtare ſolent venerationem) *A. C.* 1669
Deputatos exhibitâ Reipub. reverentiâ, inter medius Regni Mareſchalco, & Equeſtris rotæ Directori conſedit. Literas à Cæſare non dedit, monitus a Primate non fore Reipub. gratas, quòd in literarum inſcriptione, debitâ non cohoneſtata eſſet Reſpub. honoris prærogativâ. Pauca præfatus verba inſtructionem legit, non denegato Seren: Reipub: titulo. Vota ad Rempub: Polonam Cæſaris erant pro concordia eligendi Regis, amicitiæ cum Auſtriaca domo ſemper cum Regno Poloniæ recõmendatio, poſtremò inſtantia pro Philippo Vilhelmo Palatino Rheni Principe Neoburgico, laudeſq; ejus à conſtantia fidei Orthodoxæ, maturitate ætatis, pari vigore corporis, & mentis regimine afferebat. Reſponſum ab Archiepiſcopo, & Mareſchalco Equeſtris Ordinis ſtylo laconico. Finitâ legatione eâdem viâ reverſus eſt. Legatus Galliæ ob adverſam valetudinem, ſeu ut mœrorem, & indignationem Reipub: oſtentaret, audientiam habere noluit; reſpondens non ſe ampliùs ullis indigere Reipub: favoribus. Brandeburgici Principis Legatus Oberbekius favoribus Reipub: Ducem Neoburgicum commendavit.

Die ſequenti quatuor Legati continuò perorarunt, magnificentiâ promiſſorum, ſpecioſo amicitiæ ambitu, inſigni Reipub. reverentiâ Majeſtatem augentes, decorantesq;. Neoburgici Principis Legatus convenientiſſimo Reipub: titulo præſcripto literas reddidit, deinde oratione habitâ Principem ſuum jam votis omnium Chriſtianorum Principum commendatum, judicio VLADISLAI VI. Regis Poloniæ, Polonis notum, & inſignem commendavit, magnificis promiſſis favorem concilians, niſi iidem promiſſorum nimia magnitudo corrumperet, accepto reſponſo abiit. Antequam verò Lotharingiæ Principis Legatus veniſſet, ne quid temporis inter otium abiret, permiſſum eſt Legatis Curlandiæ, & Semigalliæ legationis ſuæ negotium expedire. Sedes eis & locus legationis expediendæ aſſignatus, non inter Mareſchalcos, ut aliis externorum Principum Legatis, ſed in latere dextro Palatinatuum Pruſſiæ is locus erat. Qui ſupplicibꝰ datis ad Rempub: literis, Pudkamer in oratione ſua de nonnullis injurijs conqueſtus eſt, ſidemq; promiſſorum Principi ſuo à Rep. exolui petiit. Reſpondit Primas Generoſis Legatis Duels, curaturã Remp. expeditis negotijs magis Rempub: afficientibus, ut juſtiſſimis deſideriis Illuſtriſſimi Ducis ſatisfaciat. Subiit faciem Reipub, & Legatus Magni Tartarorum Hani, cui à latere dextro proſtratus erat tapes in terra, ut eorum eſt gentilis conſuetudinis. Verum ille abſentiam Regis cauſatus, ſellam petiit. Datum eſt illi ſedile tapeti conte&tum: tum Barbarus ingreſſus rotam; verſato in hanc, & illam partem inepto corpore, ad Mareſchalcũ Regni facie, poſteriori parte verſus ſenatum conſedit. Tum per interpretem Rempub: à Principe ſuo amicè ſalutavit. Pactorum Podhacenſium, & amicitiæ cum Repub: perennitatem Principem ſuum animitus vovere, illamq; à Repub: expetere. Tum Archiepiſcopus per Interpretem quæri juſſit ex eo, quomodo Illuſtriſſimus Chan Soltan Galga, & Nuradin Sultan valerent, reſpondit optimè illos valere. Demum punctatim Legato Tartarorũ ad reliqua per Interpretem dicere præcepit: Cupere Rempub: pridemq; noviſſe ſibi cum Magno Tartarorũ Han, & univerſâ eorum Gente (illi hoc vocabulo Krym vocant) amicitiæ perennitatem, utq; ab ipſis conſtanter ſervetur, obnixè rogare, & adhortari. Tum ſurgens è ſella tecto capite velut ſtipes, ducente eum Interprete, ad Archiepiſcopum progreſſus, literas à Principe ſuo reddidit, rurſumq; ad Mareſchalcum Rotæ Equeſtris deductus, redditis literis in

Legatus Tartaricus

A.C.1669 ſella conſedit, pluraq; ſe mandata habere ad Rempub: declaravit. Reſponſum eſt illi ab Archiepiſcopo, & Mareſchalco, conceſſuram illi tempus Rempub. expediendæ legationis, cùm voluerit, modò prius Interpretis operâ contenta literarum à Repub: legi poſſint.

Legati Principis Lotharingiæ. Aderant jam Legati Principis Lotharingiæ, illis obviam egreſſi Mareſchalci, humaniter ſalutatos in Rotam Equeſtrem introduxerunt, mediaq; inter ſe ſubſellia conceſſerunt, nondum legationis exordium erat, & jam favor cæli aderat. Moleſtum imbribus, aut fœdum nubibus cælum in eam ſubitò ſerenitatem effulſit, ut non ſine omine propitij Numinis (quamvis ſub alienis auſpiciis) palàm deprehenderetur. Coarctata repente Rota motis in dextro latere ſedibus, coalituræ in unum Reipub: ſignum. Literæ ad Senatum per Referendarium Regni Spiritualem lectæ; ad Equeſtrem Ordinem per Mareſchalcum Rotæ, plenæ humanitatis, & obſervantiæ totius Reipub: Id tamen Archiepiſcopo diſplicere viſum eſt, quòd in tituli præſcriptione nulla ſui mentio, ut a cæteris facta eſſet ac velut per injuriā, dignitas ejꝯ imminueretur. Expeditis literis illuſtri facundiâ Demoſthenem, aut Tullium ore ferens, inſigniter pro Principe ſuo Abbas ſatagebat, nihil omiſſum ab eo in ea oratione, quòd aut dignitatem Sereniſſimæ domus Principis ſui non attolleret, aut inclytæ Reipub: Polonæ honori non tribueretur, aut ad plebis conciliandum favorem non valeret. In promiſſis nihil modicum, aut nimium, quod aut ſperni, tanquam vile donum à Repub: poſſet, aut fidem fallere, ob præſtandi incapacitatem. Vario motu animorum ea accepta legatio, pluſq; valuit in pectoribus nobilitatis ad favorē una legati Lotharingiæ Principis oratio, quàm immenſa Neoburgici Principis promiſſa. Datum reſponſum ab Archiepiſcopo Legato Sereniſſimi Principis Lotharingiæ, Polonos Regem electuros, quem ipſis fata, cælumq; deſtinaverint. Expedito reſponſo Mareſchalci Equeſtris Ordinis, conſurrexerunt ſedibus ſuis Legati Lotharingiæ Principis, ſalutatoque comiter Primate, ac univerſo Senatu, multiſq; illuſtrium Equitum in urbem magno applauſu, ac ſpecioſo ante equitantium turmarum comitatu, ac ſequentium Cohortium ſatellitio revecti ſunt.

Decimâ tertiâ Junij in ipſa Rota voces non perorantium, ſed potiùs vociferantium ſtrepebant, nullo diſcrimine minæ, & ſeditioni proximi clamores audiebantur. Expediti nihilominus Legati ad Archiepiſcopum cum Senatu, ut ad illos deſcendere dignarentur, cùm non tantùm ſuper prolongatione, verùm etiam de modo, ac termino prolongationis Equeſtris Ordo cum Senatu inire conſilium velit, tum ſubitò Rotam ingreſſis Senatoribus ad ſex dies incluſivè prolongatio concluſa.

Legatꝯ Regis Sueciæ. Die Dominico Legatus Regis Sueciæ cùm ob defectum ſplendoris nondum ei ſuppeditati tempus ad audiendam legationem ſuam differri petiiſſet, more aliorum exceptus eſt: redditis literis commendato, brevi ac levi ſvadâ Comite Palatino Rheni acceptoque à Primate & Mareſchalco reſponſo in urbem reverſus eſt. In craſtino cohortes quæ

Tumultus. in proximo ſtabant, velut grando turbine motus, inſiluêre vallo, ſignaque propè ipſis illata munimentis, exploſæ aliquot bombardæ. Volebat Mareſchalcus Regni, utpote paterfamilias actuum publicorum, ac totius Reipublicæ ejuſmodi confuſionem coërcere. Progreſſus ad portam Magnæ Poloniæ, viſu & aſpectu Venerabilis, admonebat adſtantes cohortes modeſtiæ, ſed cùm ad quod quiſque volebat, converteretur, & erumpentibus palàm atrocibus magnæ confuſionis indicijs regredi debuit. Cùm velut de ſumma libertatis ageretur, accenſa irâ nobilitas, ſtrictioribus vallo incubuit

it Ordinibus, ut & terrore quoque impleret animos, exoneratis in uno punčto temporis aliquot millibus Sclopetorum, ingenti fragore detonuit. Miles cohortium quæ portarum aditus ſepſerant, exemplo aliarum ductus, paria auſus eſt, exploſaque in circuitum valli ſclopeta: ſuſurrantibus per Rotæ ſpatia, ſtridentibusque globis tanto fragore, & terrore, ut Senatus, ſelectusque Eques ſedibus ſuis prorumperet, multi ſuſpenſis cervicibus ad terram corpora reclinarent, plures metu anxij huc illuc diſcurrerent, nonnulli gravius periculum ſuſpicantes, ac verentes, ad portas ruerent, nam certè apparebat, quòd ſpecie libertatem tuebuntur, re verò Senatum oppugnabunt. Epiſcopus Plocenſis Gembiccius, Palatinus Lenicienſis Leſczynius, Palatinus Inovroclavienſis Zegocius, Caſtellanus Poſnanienſis Grimaltovius, Caſtellanus Brzezimenſis Skrzynicius, dum ad portas ruunt, vario dedecore & turpibus excepti contumelijs, brevioribus ſclopetis in pectora eorum directis, cum ſumma ignominia rejecti ſunt. Bini in vallo occiſi, tertius per manum globo trajectus non ſine periculo vitæ. Extra munimenta idem caſus temeritatis aliquot involvit homines. Meritò eâ tempeſtate obſeſſum dixiſſes Senatum, ac univerſam Rempublicam viribus ſuis, manibuſque concidere potuiſſe, niſi atrox periculũ, & proximum jam exitium fortuna Reipublicæ à civium cervicibus avertiſſet. Hortantibus Mareſchalcis, multiſque ſvadentibus civium, ægre Senatus cõpoſitus eſt, ſuiſque ſedibus redditi univerſi. Mareſchalco Equeſtris Ordinis invitante ad Rotam de mane, in ſequentem diem improſpera ejus diei Seſſio ſoluta eſt. Quinque tantùm ſententiæ conſumptâ notabili parte temporis, idque inter horribilem ſtrepitum vix expediri potuerunt. Illuxerat dies decima octava Junij, cùm indictum à Reverendiſſimo Primate conſilium in arce, ad quod univerſus Senatus invitabatur. Propoſitum à Reverendiſſimo Archiepiſcopo triſti præmiſsâ querelâ, ſuper atroci periculo Senatûs, quomodo ſecuritati publicæ provideri poſſet, & an eſſet modus coercendæ nobilitatis, ut quieta Reipub: pateretur conſilia, ſimul retulit ſvaſu ſuo Supremum Regni Mareſchalcum miſiſſe ad ſingulos Palatinatus Nuntios ſuos cum literis ſuper eo negotio, ſed ſtatim reſponſum à nonnullis adſtantium, Nobilitatem accipere literas ab Illuſtriſſimo Mareſchalco Regni noluiſſe: quippe quæ non egeret alieno conſilio monituque, ubi de authoritate, & ſalute Reipub. ageretur, amplexuros ſe nihilominus libenter modum progreſsûs Palatinatûs Sandomirienſis, ut Reipub. conſilijs, quo quietius expediri poſſent, per Deputatos ſolùm è medio ſui intereſſent. Poſtremò è re id Reipub. eſſe jurejurando aſſeruit, ut modus aliquis, aut ordo eligendorum Principum in futurum poſteritati præſcriberetur, fuiſſe jam olim dictitans id conſilium, in Majorum noſtrorum pectoribus. Plures eam vocem ſecutæ ſententiæ, ſeditioni, quàm conſilio propiores.

Epiſcopus Cujavienſis, avorum gloriâ nobilis, nobilior ſuâ, & Caſtellanus Leopolienſis æquè fæcundus ingenio, ac facundus eloquio, qui nunquam avidius optabatur audiri, quàm cum diutius eſt auditus, uterque ergo deſperare ſe in tanta animorum diffidentia ex accenſis nimio ſtudio partibus de proſpero electionis fine, & uterque unum ſentire & loqui videbantur, ut quando conſvetudinibus antiquis nullus jam in Repub. locus, præmiſſo ſcilicet jejunio, & celebri cultu divinæ Majeſtatis per omnes aras, templaque Numen cœleſte ſupplicibus deprecationibus, tandem Patriæ noſtræ placaretur. Poſterâ die ſcriberentur nomina duorum Candidatorum per duas ſchedulas, iiſque ſacro calici inſertis, quarum alterutra à trienniali puero eximeretur, prolata; cujus nomen proferret, ille Electore DEO, judice fato Rex Polonis regnaret. Hâc ratione omnes factiones, ambitus, fraudulentas inter ſe concertationes, odia demum, & invidiam vitari exter-

Caſimirus Princeps Czartoryſki Dux in Kle van Maximili-anus Fredro

Conſilium mirandum

 norum

A.C.1669 norum Principum. Huic conſilio, qui contradiceret, hanc impietatem deſerere nollet, factioſum, & jam Reip. hoſtem ſe probaret, perduellionem palàm, & manifeſte profiteretur, non minus probanda medicina quæ ſanaret vitioſas partes Reipub. quàm quæ exſecaret.

Rurſum illacrymante deſpectui ſuo Palatino Lenciſienſi Leſczynio, quid enim indignius potuit fieri ad querelas, & dolorem, Senatores revolvebantur, cum opportuna declaratione Vexilliferi Sendomirienſis, eorũ mœrori ſuccurſum eſt. Pœnitere jã facti Fratres, & ut pœnitentiam teſtificarentur, uſos modeſtiâ eſſe, non enim interfuturos Reipub: conſilio univerſos, niſi per Deputatos. Tum Primas obnixè rogabat Senatores, ut eorum quiſq; ſuis fratribus perſuaderet, ne armati venientes ad Rotam, reliqvum tempus conſulendi de bono publico, omnemq; Reip: eriperent ſecuritatem. Iſq; finis tam operoſi conſilij fuit, interjectio modico tempore, Mareſchalco Equeſtri præeunte exemplo, pauci numero, nam vix trecenti confluxerant ad Rotam Equites, nondum recollectis ex heſterno terrore animis, continuante velut cælo, ingenti turbine ac procellis confuſionem manifeſtam detegente iram in cives, ſolo Polono, ſibiq; graves ob dilatam à DEo deſtinati, à gratiis Horoſcopi favoribuſq; Planetarum jam electi Regis electionem. Ibi Mareſchalcus pauca præfatus de inſolentia nobilitatis conqueſtus eſt; ſibi enim imputari, quod aliorum temeritas deliquiſſet, niſi ad præſens ſecuritati Reipub: conſulerent, ſe officium ſuum, ac inſigne authoritatis ſcipionem, quem dextrâ geſtaret, deponere, à Vexillifero Sendomirienſi cohibitus eſt, inventumq; medium, ut nobilitas armata juſto ſpatio à Rota conſiſteret. Firmatum id quoq; communi concordiâ, ut poſterâ die in Rota nullarum materiarum tractatus permitteretur, præter formationem pactorum conventorum, & condeſcenſionem ad ſuffragia eligendi Principis. Venit tandem 19. Junij ultima electioni Regis deſtinata dies, quæ feliciter

Dies ultima electionis. ſucceſſit, quòd multi minimè cogitabant. Hâc die magnam felicitatis, & gloriæ partem tulit Andreas Olſzovius Epiſcopus Culmenſis Regni ProCancellarius, qui poſteritatem ſemper cogitat, & curas ſuas non uni ævo impendit. Ediderat is in lucem, & per Palatinatus, priuſquam Varſaviæ ſparſerat Cenſuram Candidatorum, librum ſanè egregium, & magnarum rerum notitiâ refertum, in quo de eligendo Piaſto, ac nominatim Michàële Duce Viſnioviecio concluſit, divinavitque, cujus copiam propter poſteritatis memoriam adnectere placet. Ferebatur ſingulari adhuc propenſione in privatum Principem ultra memoriam Herois Patris, modeſtam ejus juventam, bonaſq; artes, ac præſertim lingvarum inſignẽ peritiam amans, laudanſque, nam hic Princeps, qui alienis in oculis clarus ſemper, obſcurus in ſuis apperebat. Unde ei de Matrimonio agitanti, ne obicem auguſtiori fortunæ ſuæ poneret, diſſuaſor fuit. Sed cùm Piaſtus omnium fermè Procerum ſententiis, ac præſertim Palatinatuum Litvaniæ inſtructionibus excluderetur, nec deeſſent, qui Procancellarium ſermonibus arguerent, quòd Principem fortunis omnibus per injuriam Coſatiei, & Moſchovitici belli evolutum, poſtremò invidiæ, & malignitati, velut deridendum objiceret, tranſtulit omne ſtudium in Lotharingiæ Principem Carolum, eumq; quà publicè, quà privatim impensè extollendo, proximæ ſpei admoverat. Neoburgico Principi maximè adverſus præter publicas rationes in Cenſura expreſſas etiam privatâ quâdã alienatione, quòd Legatus ejus Gizius diutiùs in Aula Polona regnante CASIMIRO reſidens, futuræ Abdicationis conſcius, & conſilia pro Principe ſuo ad Regnũ evehendo, cum alijs agitans plurimũ favori Matronæ cujuſdam in aula

præ-

præpotentis (qua cum ſimultas, & offenſio Procancellario intercedebat) tribuiſſet, ac Procancellarium omiſiſſe, & velut inferius habuiſſe videretur. A.C. 1669
Sed maximo præjudicio rebus Neoburgicis fuit, epiſtola ad Procancellarium ſcripta, in qua ſe fœdera quædam ſvadentibus, & impellentibus primarijs Poloniæ Statibus pro tuenda libertate, & avitis liberæ Electionis juribꝰ ſanxiſſe ultro affirmavit. Unde Senatores Neoburgico ſtudentes amicorum erga ſe ſtudia opinione debiliora, fuerunt experti, nam in illos exorta invidia, tumultuſque illius occaſio fuit, quo armata nobilitas vallo adequitans minas, & bombardas contra Neoburgicos intentavit. Iverant in ſententiam Procancellarij plurimi, præ primis Cancellarius, & Supremus Generalis Exercituum Litvaniæ fratres Pacij, depoſitisque nonnullis offenſionibus, & veteribus diffidentijs penitus expiatis amicitiam ejus ultrò reſumentes animos, & officia quævis pro Lotharingico ſimul addixerant. In congreſſibus Secretis, in Conventu Patrum Piarum ſcholarum aliquoties habitis, quibus Procancellarius præſidebat ſemper ille de eligendo Piaſto præloqui ſolitus, quod ſi tamen is per æqualitatem eligi nequiret, Lotharingium ſecundum collocabat. Die electioni præfixâ diſceſsêre è Procancellarij domo, cum eodem unâ rhedâ vecti Supremus Cancellarius, & Supremus Generalis Pacij, Demetrius Princeps Viſniovieccius Exercituum Poloniæ Campi Dux, Hilarius Polubinius Supremus Litvaniæ Mareſchalcus magnâ ſpe, & animis pro Lotharingio erecti. In vallo Electorali cum ob pauciorem numerum Senatorum, & Nobilium, mora necteretur, conſilium dedit Procancellarius horam primam pomeridianam actui deſignando, facilè enim omnes notitiâ acceptâ conventuros, ſimulque horologium ſuum parvum deprompſit, & in propatulo locavit. Trahebatur interim varijs controverſijs tempus, ſæpe indicem reſpicientibus, vel requirentibus, qui proximi, qui remotiores erant, neque mora, ipſius horæ primæ momento aſſurgens Procancellarius explorata nobilitatis voluntate nova fortunæ conſilia ſecutus, Epiſcopum Poſnanienſem Stephanum Wierzbowski loci Ordinarium, ut in medium prodiret, & invocato Spiritu Sancto populo Electori benediceret, animavit; quo ſolenniter, & devotè univerſa nobilitate adgeniculante peracto quiſque Senatorum & Nobilium ad Palatinatus ſuos turmatim diviſos, diſceſſere, ambiguæ fidei cives in officio confirmaturi Aberant adhuc illo loci & horæ Palatini, Conſiliarij, & Nobilitas Pruſſiæ, ac Internuntij Gedanenſis, Thorunenſis, Elbingenſis civitatum præter Stanislaum Dzialinium Palatinum Mariæburgenſem cum fratribus Joanne Pokriwnicenſi, & Michaële Kiſſovienſi Capitaneis, ac vix decem e Nobilitate Pruſſiæ, quibus cum Procancellarius prudenti conſilio (quod abſentes pro Neoburgico apertè, & magnâ vi niterentur) in proximum tentorium Szopa ſeceſſit, illic locum ſuffragijs Pruſſorum indixit, neque valli circulum egredi conſultum duxit. Muſſitabant Campeſtres Pruſſi jam treecenti fermè congregati ad Procancellarium, & Dzialinios tentorio inſidentes. Venirent in campum, Præſidem Provinciæ Stephanum Widżga Epiſcopum Varmienſem, Palatinos Culmenſem, & Pomeraniæ, omnes ferme dignitarios Pruſſiæ Internuntios Majorum civitatum uno jam loco agere, æquius videri, ut pauciores plurimos accedant. Acceptæ cum honore verborum trinæ legationes, ſed rationum, & reſponſi per Procancellarium vis fuit: ſe priores cæteris adhuc abſentibus locum occupâſſe, & ſuffragiis, ferendis bono jure deſignâſse, meminerint paucos ante dies in conſilio Pruthenico ita conditum, ut quoties neceſſitas ferret intra vallum conſilia, & actus omnes expedirentur, aliorum Palatinatuum Regni diverſam ſortem, qui militiæ inſtar ad Electionem veniſſent, Pruſſos bellicarum expeditionum immunes, & non ultra Drewantiam conterminum flumen progredi in ar-

 mis

A. C. 1669 mis ſolitos, ire in campum ſine jurium ſuorum diminutione nequaquam poſſe. Proinde accederent parti, quam non numerus, ſed loci & cauſæ rationes potiorem facerent. Crebeſcebant interim ad Procancellarium Nuntij, ſere vota & voces Nobilitatis in Paſtum. Res inſperata adeoque incredibilis viſa, ſed cum ſeptem Palatinatus jam ſuffragiorum concordiâ velut conſpiraſſe auditum, monuit Procancellarius Silnicium haſtatorum Ducis Demetrij Wiſniowiecij Præfectum, animaret Ducem, ut fortunam Michaëlis patruelis ſui adjutum iret, & Palatinatibus adequitando ſtimulum, etiam currentibus adderet, ac ne Piaſti vocabulum diverſos denotaret, & populum Electorem in ſtudia ſcinderet (erant enim in ſermonibus aliqui è Nobilitate) multitudinem per vallum ſtantem, & confertam, Michaëlē pro Rege acclamaret, accendit animavitq;. Tum facilè MICHAELIS WISNIOVIECIJ nomen per turmas Palatinatuum inſonuit, magnoque, & indefeſſo ardore: *Vivat Michaël Rex* acclamatum eſt. Dubitabant adhuc nonnulli Lotharingo addicti, & Procancellarium adibant, optarétne & ſuaderet Lotharingium ſuſtineri, ſed Procancellarius abrumpi externorum partes, & Patriotæ DEo auſpice ſceptrum deferri libens, lætuſq; conſuluit. Cùm inter Pruſſos Nuntiis, & reſponſis utrinq; diu certaretur, abrumpendam cunctationem ratus Procancellarius ſententias de Rege, quem Michaëlem ipſe dixit, interrogavit. Secuti Domini Dzialinij, alijq; præſentes Pruſſi vocem Procancellarij, MICHAELI Duci Viſnioviecio ſuffragia contulêre. Miſſus ſubinde Staniſlaus Buzenius Canonicus Varmienſis, ad campum conſenſum in Michaëlem Epiſcopo Principi Varmienſi, & circumfuſis Senatorij, & Equeſtris Ordinis declaravit. Hæſerant alij attoniti, & indignantes, Varmienſis prudens, & æquanimis, actum eſſe, tempori, & conſenſui fratrum accedendum, ad concilium publicum eundum intulit, cujus ſermone renitentes, nobilitas prompta & læta Culmenſis, & Pomeraniæ Palatinatus intra vallum, tardiùs licet, & jam poſt datam à Procancellario nomine Palatinatûs Culmenſis publicam declarationem advenêre. Maximū periculum fuit in cunctatione Litvanorum, qui conſilio Gentis intra vallum habito (non enim militari more advenerant) alterum in diem protracturi electionem videbantur. Juvit prudentia & dexteritas Procancellarij non à quoquam geri poſſint, quæ ille præſtitit, cura enim una, & unum erat ſtudium ſibi, nam in arena ſumpto conſilio non propriæ laudis, ſed publicæ utilitati ſerviens, legationis publicæ ſpeciem formavit, accitiſque fortè obviis Epiſcopo Plocenſi Joanne Gembicio, Tarlone Palatino Sendomirienſi comite de Tarnow Caſtellano Sendomiriæ, unà cum illis in Litvanorum conſeſſum perrupit, ac Legatos ſe venire à Senatu & Gente Polona affirmantes, rei novitate confuſos Litvanos gravi oratione allocutus, ætate venerandus, & dignitate prior Gembicius memoravit, quàm feliciter Polona, & Litvana Nationes à trecentis jam annis in unum Gentis, & Reipub: corpus concreverint, eorum bona, malaque perinde haberi, communem utriuſq; felicitatem in hac electione verti, proinde MICHAELEM Wiſnioviecium fortiſſimi, meritiſſimi Patris filium, jam à Proceribus & Nobilitate Polona per Palatinatus deſignatum, ipſum quoque Regem dicere, & abruptâ morâ in circulum ad declaranda publicè ſuffragia venire ne tardarent, quia quod moræ datur, jacturæ accreſcit, ecce ratio neceſſitatis, cui parere ſapientis eſt ſemper habitum, quærunt bonum, & non malum, probent quod bonum eſt & teneant, ipſe autem DEus pacis ſanctificabit nos per omnia. Multùm ea res turbavit animos, & vultus primorum præcipuè Radzivilliorum Principum

Vota in Piaſtum.

Michaël Wiſnioviecius ſuggeritur.

Stan. Buzenius Canon. Varm. in eo juvat.

Litvani aſtutè inducuntur.

ſipum, & Paciorum, palámq; dubitare Cancellarius, quòd diverſa recens ex Palatinatu Cracovienſi afferri, neq; in aliis cohærere adhuc ſuffragia accepiſſet, & reniti videbatur. Sed Nobilitas Litvana gratè, & cum fide legatione acceptâ, ſolvendum eſſe conſeſſum, atq; ad publicum Polonorum qui longiùs jam progreſſi tunc, quàm ut regredi poſſent Conſilium deſiderandum conclamavit, ſimulq; ruere om..es ductu Procancellarij, quem prehensâ Generalis Pacius manu cur non illicum de eligendo Piaſto quidpiam communicâſſet, ac vel abhinc unâ horâ pro amicitiæ, & ſocietatis ſide eos præmonuiſſet, rogavit. Ad hæc Procancellarius veriſſimè inexpectatum id ſibi, neq; ante horas præſcitum fuiſſe, DEi conſilio factum, ne ſuo quiſq; Candidato tenderent, & re deliberatâ diverſis animis ſtudiiſque diſtraherentur, proinde fatali rerum ordini & voci populi, quæ vox DEi non temere audit, obtemperandum, eo addito: augete famam laudeſq; bonorum. Acquievit optimus, & publicæ tranquillitatis cupidiſſimus Senator, nec rem diſtulit, nec conſilium abjecit, Regiæq; MICHAELIS fortunæ ſummo ſtudio vocem, & auctoritatem admovit. Ægriùs id fuit Cancellario PACIO, qui ſpem magis oſtenderat auxilij, quam opem ferebat (cui paucos ab Electione poſt dies legationẽ illam nullo ſcitu, aut mandato Senatûs inſtructam Procancellarius multùm admiranti amicè retulit) & ſi id peccare eſt, fatebatur id quoque, etiam in medio ſuffragiorum curſu retinere MICHAELEM auſo, fluxa populi ſtudia omitteret, & gloriâ ac nomine Candidati contentus, Coronam Regiam ne acceptaret, pleriq; ex demiſſa valle periculosè ad ſummos eluctantur apices cum caſu, an fortuna elati, ubi vertiginem capitis patiuntur, graviore decidunt caſu. Interim Procancellarius poſt aliquot Nuntios ad Primatem Regni in Arce hærentem, & anxium, ſuiſq; demum omnibus deceptum conſiliis ſerò ſapere, & illa, quæ impenderent ipſi mala ægro animo providere incipientem, (ex itineris curſu cum Mareſchalco ſupremo Exercituum Poloniæ Duce Sobieſcio, aliiſq; magnis viris Neoburgicarum partium redierat) poſtremò Staniſlaum Lipſcium Regentem Cancellariæ ſuæ miſit, monuitq; amicè electionem Ducis Viſnioviecii, indubiam, & hodiernam fore non dubitaret, veniret propere, neque decus & jus Primatiale in nominando Rege amitteret. Epiſcopum Vladiſlavienſem Karnkoviano olim exemplo ad ſuffragia indicenda, & publicè ferenda jam jam acceſſurum. Erat Primas aliique, ut ſæpè accidit, cum dubiis periculoſiſque conſiliis agitamur, veluti in ſupremo rerum caſu vehementer animo conſternatus, & tandem audita ejus coram Lipſcio vox: digitus DEi hæc fecit, qu..m Mareſchalcus velut emendans: Cenſura hæc fecit, ſubintulit, non dicamus nobis, non prædictum. Interim tamen non peccemus in multitudinem nobilitatis eligentis, nec contrarij ſimus populo.

Proruperant in medium conſilij Zamoſcij fratres, ſi quæ compaſſionis viſcera, aſſiſtentiam invocantes lachrymis queſtuque rogabant, ut impleret Reſpublica petitiones eorum, dolor non invito de pectore voces eliciebat, nam cauſæ ſuæ de Hæreditate Zamoſcenſi Regis electi potentiâ metuentes, acceſſeruntque Procancellarium, contradictionem parare innuentes, quos ille unà ac Epiſcopus Vladiſlavienſis bono animo eſſe, fortunam Regiam privatæ renunciaturam, faciliùs illos ultrò à Regis Clementia obtenturos, quod judicij alea contra dare poſſet, dixerunt, perſvaſeruntque. Nec defuit ultra Procancellarius verſis in eum oculis, & animis gratantis, & laudantis populi monere proximos, ut teſſerâ velut datâ, hodie, hodie vulgo dzis dziś acclamarent, quæ res favorem, & ſtudia incredibile, quan-

A.C. 1669

Zamoſcio-rum queſte-la.

A. C. 1669 quantum excitarit, promoveritque, & ita is præoccupavit metam, qui nec de curſu cogitavit. Invitatus poſt hæc ab Archiepiſcopo Princeps ad rhedam, ad Arcem deductus, multis Senatorum eum in arce præſtolantibus.

In craſtino erat feſtivitas Corporis Chriſti audientijs matutinum tempus abſumptum, Nuntij Apoſtolici, Cæſaris, & Sveciæ Regis Legatorum. Horâ decimâ egreſſus eſt Rex ad templum præſtolante cum ſacrificio Loci-Ordinario, multis eum perſonis Illuſtribus anteeuntibus, deferente ſcipionem Regni Cancellario. Templum foribus ab arce ſituatis ingreſſus eſt, regalique ad dexteram altaris conſedit ſede, quod ingens hominum multitudo adeo oppleverat, ut nonnulli anxietas deliquij cauſa fuerit. Peractâ miſsâ ſacram Concionem habuit Illuſtris Orator Poplavius, quâ finitâ proceſſionaliter venerabile comitans ad templum novæ civitatis matris Auguſtiſſimæ proceſſit. Reverſuſque Cancellarium cum Procancellario Regni tempeſtivis epulis adhibuit. Indultum lætitiæ ad horam quartam, cum ſol tepeſcere cœpit, multumque jam de rigore æſtûs illius diei remiſſum fuerat. Nobilitas armata in campis Regem expectabat, Rex verò non priùs ſolium Majeſtate, quàm Subditorum animos occupare volens benevolentiâ, talem ſe civibus Regem præſtare incipiens, & laborans, qualem civis optabat non malis meliorem, ſed optimis parem, facileque verum futurum credimus Patrem Patriæ, quia verus ante filius extitit. Itaque gratias acturus Nobilitati pro ſuffragijs liberaliter in ſe collatis, griſei coloris aſcendit equum, comitante eum Equite Procancellario: duo Raitarorum vexilla antecedebant, tum ingens numerus Calvacatæ ante equitabat, & ſequebatur. Stabat cujuſcunque Palatinatûs diſpoſita per acies nobilitas à Szopa verſus Vjaſtow ingentem camporum occupans planiciem: Magnatum ſumptuoſa ſatellitia ſuis quæque Palatinatibus aſſiſtebant, egregiè ordinatæ acies, diſtincti per gentes Exercitus, inſtructus optimè armis eques, probè veſtitus pedeſtris miles, generoſi equi, inſignis tubarum ubique concentus, tympanorum ſtrepitus, fulgentia ſigna, latè expanſa vexilla ſplendore & ferro terribilis miles, in ipſa pace atrox belli facies, nonaginta millia inſtructi Exercitûs augebant ſpectantium animos, terrebantque gloriam debitam nomini reddenes Regis, ubique acclamando VIVAT MICHAEL, perque annos diuturnus eat. Rex, ut quamque acceſſerat nobilitatis armatæ turmã Palatinis Ducibus grates referebat, cæteros in tecto capite, & reclini venerabatur. Ubi præterijſſet, in triumphum ab univerſis bombardæ explodebantur, eum honoratum volunt ſinguli, quem ſingulos honorantem ſunt experti. Quatuor plus ultra horarum ſpatium luſtratio robuſtiſſimi Exertitus abſumpſit: quem nemo Regum, aut Principum in orbe univerſo, nullo penitus fortunarum ſuarum, aut publicarum opum diſpendio, ne obulo quidem erogato, (cùm apud Orientales nationes, cæteroſque Principes, qui latè orbi imperant ſummo imperio Timarrorum quoque exercitus magno ejs conſtare ſoleat) facilius comparare, & habere poteſt exercitum, armis optimè inſtructum, militiæ peritum, ad bella expeditum, præliorum avidũ.

Conventum in craſtino, ut pacta conventa per Deputatos in arce tractarentur in conclavi Reginalis Majeſtatis. Aſſignati à Primate ex Senatu tres Epiſcopi, totidem Palatini, & Caſtellani ſingulis ex gentibus à Mareſchalco Equeſtri, bini ex ſingulis Palatinatibus, ſinguli ex terris.

Deputatorum ad pacta conventa Regis nomine primus fuit Epiſcopus Cujavienſis, qui palàm dixit, nullos equidem Reipub. offerre Sereniſſimum Regem milliones, omnia tamen daturum, ſi pacem dederit.

Zamoiſcij proteſtatio Jam certa ſpes erat definiendorum Reipub. conſiliorum, cùm Zamoiſcius impetratâ voce acriter conqueſtus, quòd in æquali Repub. non flere, non ſupplicare, judicio demum finiendi litem facultas miſero non daretur,

tur, proteſtatione ſolenniter facta contra totum Electionis actum, pactorum conventorum definitionem, & præſtando ſuper ea Electi Regis juramento, erumpens, ex Rota diſceſſit non tam id multi mirabantur pro temporum injuria & ſtudijs partium, ſed certis viris, qui id fomentabant ſucceſſuêre, nam hi cupiditate ducti, ut alteri noceant, ſui fuerunt negligentes, ita non poteſt lux fieri, niſi & tenebræ fiant, quia nec ſuperum poteſt eſſe ſine infero, nec Oriens ſine Occidente, nec calidum ſine frigido, nec molle ſine duro. Leviter primo & contemptim à Nuntijs Palatinatûs Sendomirienſis nimio amore antiqui moris ſtudium ſuum extollere viſa habita ea proteſtatio, tanquam unus illorum infamiæ pœna innodatus, alter cõplicitatis reus, impedire activitatem totius Rotæ non poſſent. Diverſam ad hæc naturam comitiorum Electionis, à cæteris Regni Comitijs cauſabant, nec mittere ex Rota ad revocandos, cùm re ipſa non admoneri ſolùm deberent, ſed & emendari. Sed tamen cùm multi ſvaſiſſent, urſiſſentque, permiſerunt vix conſentientes, ut Director Equeſtris Rotæ nomine ſuo ad illos privatim expediret, quorum legatio ſucceſsûs vacua fuit, ſed poſtquam Mareſchalcum Regni, qui protunc liberis vocibus præſidebat, poſuiſſe Scipionem adverterunt & facultati liberarum activitatem vocum diſpenſandi renunciaſſe; pro libitu prout cuique affectus & ingenium ſuppeditabat, diſſeruêre. Inter cæteros judex Sendomirienſis cenſuit, ut à Majoribus præſcriptum, & conceſſum arriperent exemplum, honeſta, & ſalubria latebroſis artibus non egent, qui in ſimilibus Electionis caſibus, quatuor, aut plures ſelectos è Repub. viros deputabant, qui contra hujuſmodi convulſores Reipub. ſancitorum ſolennem nomine Reipub. facerent proteſtationem, ne Reipub. ſecuritas, ne Statuum tranquillitas confunderetur, hoc tamen medium eventu irritum fuit, ſuſpicante Repub. illum caſum non factionis malevolentiâ ſed juſto dolore afflicti civis eveniſſe. Nec multo poſt ex Rota Equeſtri diſceſſum eſt. A.C. 1669

Sexta Julij jam ceſſante alio menſe, atq; alio incipiente frequentiſſimo ſenatu conſultatum, quâ ratione Zamoiſcij revocari poſſent. Tandem ut in metu evenire ſolet ac Reipub: periculo citiùs, quàm pro more (cum deformatis corruptiſſimæ Reipub: inſtitutis, illud quoq; crudi moris irrepſit inconveniens, minimas etiam materias infinitis imprægnandi diſcurſibus diverſarum obtruſu materiarum, diſſonas prolificare voces, non rebus, ſed verbis ſtudere, plus loqui, quàm ſentire, agendi tempora conſulendo extrahere, orationem verbis ornare, Rempub: detrimento temporis, jejunam conſilij, velut diætâ afficere, non ſanare, cõmuni ſenſu approbatũ illud medium, ut ad illos Mareſchalcus Equeſtris ordinis mitteret Legatum è medio Rotæ publico nomine, rogando, orando, obſecrando, ut activitatem reſtituant, & eunctando ambiguum ex certo non reddant proponendo illis Reipub: facilitatem, quæ illos conſtitutionis fide aſſecurare intenderet, definiendæ eorum cauſæ in Comitiis Coronationis, judicandæ per Deputatos 12 ex ſingulis Gentibus: Miſſuſq; ad eos Succamerarius Breſtenſis Cujavienſis cum hac declaratione, paulò poſt regreſſus eſt irrito conatu, nam illi hoc medio malè contenti, Deputatorum tam grandem numerum pertimeſcebant, quorum ambitus ut vitari non poſſet, ita eorum cauſæ ſummum adferret diſcrimen. Allegabant illi quædam remedia graviora ipſis periculis, & ſuum projectum Reipub: miſerunt, ubi non modò judicium petebant à Repub: verùm etiam ne ordinatio Majorum ſuorum circa Bona Zamoyſciana periclitaretur, poſtulabant. Id reſcriptum apud plurimos ſummæ indignationis motivum fuit, verſiq; ad conſilia univerſi, vana rationum monumenta afferebant, ut Sereniſſimo Principi electo, quoniam Zamoy-

ſcius

A. C. 1669 ſeius contra firmata præſenti conſenſu pacta conventa proteſtatus eſſet, Caſimiriana pacta conventa proponerentur, moderna autem, & quidquid Reſpub. ſub tempus Coronationis offerret, Rex ſub nexu præſentis juramenti ſe rurſum alio juramento firmaturum ſponderet. Jamq; hoc medium omnium conſenſum inveniſſe videbatur, ſed Epiſcopus Cracovienſis contra diſſeruit, id ſibi penitus placere non poſſe, cum multa inveniantur in pactis Caſimirianis, quæ Rex nullâ ratione ſine læſione conſcientiæ, & perjurij periculo juratâ fide firmare poſſet, nec præſentē Principem deceat. Tum progreſſus dubij de proteſtationibus contra Zamoyſcium faciendis publico nomine diſſeruere, eum pro hoſte Patriæ declarando: Alij recurrendum eſſe cenſebant ad Confœderationem ſuper turbatores Reipub: & ſciſſionis fomentatores ineundam, ex vi Confœderationis proponendos Principi Articulos, ſuper quos juraret. Ad retinenda præſentia pacta conventa inclinatos jam animos validius impulit PAC Magnus Cancellarius M. D. Litvaniæ aſſerendo cautionem præcipuam prudentiæ partem, ac proinde ſuper pacta Caſimiriana nullâ ratione conſentire poſſe, nam ſi activitatem Reſpub: habere non poteſt, quomodo in afferendis Regi pactis conventis Caſimirianis novam legem formare poſſit? Satius eſſe, & honeſtius, ut Princeps electus juramento firmet præſentia pacta conventa, in quæ tota Reſpub: & ipſi Proteſtantes conſenſiſſent. Converſa proinde omnium vota, an activitatem Reſpub: ſibi reſtituere poſſet? Primas egregiè ſervatâ in ſua ſententia mediocritate, aſſecuranda eſſe illis per conſtitutionem judicia cenſuit, eo adjecto Rempublicam omnia eis conceſſuram, quæ antea ab ipſa petiiſſent, tum deinde libere ad felicem conſiliorum coronidem condeſcendi poſſe. At Judex Sendomirienſis impetum aſſumendo, rationem abjiciendo, acriter invectus in Zamoiſcios, qui à vijs ſuis non ſunt reverſi, quos excæcaverat malevolentia, uſquequo? & quouſque? inclamitavit. Quid miſerius accidere poteſt, quàm is ſtatus in libertate, quem cæteri vix ferunt in ſervitute, contendebat ille, Reipub. activitati nihil derogatum eſſe per proteſtationem à Zamoiſcio factam, qui cùm contra totum actum Electionis proteſtatus ſit, pariterque contra pacta conventa, in quæ ultro conſenſerat: proinde eam proteſtationem enervem & irritam eſſe concludendo his verbis; porrò hæc ad utilitatem Veſtram dico, non ut laqueos vobis injiciam, ſed id, quod omninò neceſſarium, & honeſtum eſt. His igitur alijſque rationibus exſtimulati, quod cogere ſe putabant poſſe, rogare non ſuſtinebant, & ingenij ſimul doloriſque velis latiſſimè vehebantur, & ne Reipub. ſalutem in diſcrimen adducerent, propoſitiones Zamoiſcianas rejiciebant. Recentia verò pacta conventa placuêre, utpote quæ multum præſenti Reipub. Statui conducere præſumebantur. Ut verò exorbitantias ſub nexu ejuſdem juramenti, Rex in futura Coronatione (ſtatim poſt actū ſolennitatis tractari deberent) ſe firmaturum polliceatur, illæ nihilominus exorbitantiæ, quæ in Comitijs præſentibus Electionis publicâ concordia convaluiſſent, actis publicis ingroſſarentur, quarum extractum Mareſchalcus Equeſtris Ordinis futuro Directori Comitiorum Coronationis, pro informatione Reipub. & felicibus conſiliorum auſpicijs, offerret. Reliqua autem DEI Optimi Maximi beneficio omnia feliciſſimo curſu eventura ſperabant, multumque in eo ſpei erat, ac proinde nihil deeſſe ad coronidem videbatur, cum Cancellarius M. D. Litvaniæ diſſeruit diem jam deficere. Juramentum Regis Electi nondum lectum eſſe à Mareſchalco Equeſtris Ordinis, materiam M. D. Litvaniæ dimittendi Exercitus, qui ſine exolutione ſtipendiorum in confœderationem potius abiret: quàm ſe demitti pateretur, exſolutionem ſine tributis contingere non poſſe. Proinde concede-

Andreas Trzebicki.

rent

rent M. D. Litvaniæ brevem moram, ut ſaltem craſtinâ die tantum nego- *A.C.* 1669
tium inito in arce conſilio modificare poſſet. Reſtabant adhuc expediendarum Sveciæ, aliorumque Principum Legationum materiæ, ſed de his nihil tractari poterat ſequenti die ſine præſentia Nuntiorum M. D. Litvaniæ, qui per binos dies materiam ſuam felicitare non poterant, frequentante nihilominus Rotam Mareſchalco Equeſtri, ac conceſſa publicis conſilijs directione temporis, non tædioſa Seſſio ſolvebatur.

Dies Saturni Comitialis operis finem, aut conſiliorum confuſionem expectabat. Cùm horâ tertiâ pomeridianâ univerſus Senatus, & Eques, intentus quiſque, prout cuique mens, & affectus proſperis, aut adverſis votis ſuis in Rota affuit, Magnus Ducatûs Litvaniæ, per Deputatos tantùm ex conſenſu ſuo Reip. negotia juvit, nam eâ die ex arce ad Szopam Seſſionem ſuam tranſtulerunt, cùm intra tres dies dimittendi Exercitus adæquatas non potuiſſent invenire rationes, hujus tandem negotij deciſionem ad futura Coronationis Comitia rejicere neceſſe habuerunt. Zamoiſciorum quorum contradictio timebatur in ipſa ſecuritate, cauſa rurſum controverſiarum materies, agendorum conſiliorum mora, qui cum in ſuis deſiderijs paulò ante acriter perſiſterent, jam videntes quod ſperare, aut expectare expediat inſperatâ mutatione (qui pridie Rempub. terruerant, trepidabant) varijs in Rota excepti vocibus, ac penè pro hoſtibus Patriæ à nonnullis declarati, & proclamati, & qui prius ſpiritu feroces, & adverſus omne remedium contumaces ſuæ cauſæ leges dabant, Reipub. Majeſtatem reveriti, quieti, mœſtique mandato Imperatricis fortunæ, & fatis ſubmiſêre animos.

Deerat jam juſta litibus materia. Unde non habendo quod amplius laboraretur, cùm ſatis jam verborum factum eſſet. Coronationis Comitiorum tempus 29 7bris celebrandum Cracoviæ, particularium in Palatinatibus & Diſtrictibus Comitiorum præfixio intra ſex ſeptimanas à concluſione Comitiorum Electionis ab Illuſtriſſimo Primate declarata eſt. Iam ſol diem deſerebat, cum à Mareſchalco Equeſtris Ordinis Rota juramenti Electo Regi exhibenda, ſuper quam poſtero die juraret, præſentata eſt. Tum ubi conſiliorum finis aderat, Director Equeſtris inſigne officij ſui, Scipionem ponens, gratias egit pro beneficio favoris liberaliter in ſe collato Equeſtri Ordini, cui pro ingenti labore, & continuò, pro exantlatis pro Repub. curis, pari officiorum teſtificatione Equeſtris Ordo magnificè reclamavit. Ijs diebus advenerant Coſacorum Nuntij pactorum Hadziacenſium confirmationem à Repub. & Electo Principe petituri, obedientiam Reipub. & patriæ amorem, ut quondam, antequam bello ſervili per ſummam injuriam, & oppreſſionem Statûs ſui miſcerentur, promittentes, ac fideliter ſe Dominio Reipub. ac Principis Imperio parituros, ſi paterno affectu in poſterum haberentur, & juſto regerentur Imperio.

Septimâ Julij Rex Electus ad templum progreſſus eſt non caplente ſacrâ æde, quamvis non anguſto ſpatio, populi multitudinem. Reverendiſſimo Archiepiſcopo ad Magnum altare ſacrum celebrante, ſtabant à dextris Archiepiſcopalis Eminentiæ, à ſiniſtris Epiſcopalis dignitatis inſignia, ipſe ſpecie Magnificus, ore, verbis, adſpectu, motu denique ad elegantiam compoſitus, Illuſtrem ejus diei actum oneraverat, ac ornaverat magnificentia, peracto ſacrificio, ſtabat Primas in eo ornatu, quem induerat in gradibus altaris, tenens manibus Evangelium, ſuper quo Rex jurejurando firmaret pacta conventa, ad quem Princeps pietatis manifeſtus procedens, flexo genu, exhibente ei Rotam Archiepiſcopo, de more juramentum præſtitit, Tum Primas, Senatûs, Mareſchalcus Equeſtris Ordinis nomine grati animi teſtificationem ſuæ quiſque commiſit ſvadæ, uterque concludendo con-

fugiſſe

A. C. 1669 fugiſſe in ſinum Regis concuſſam Rempub. & omnia Senatûs & Equeſtris Ordinis vota jure merito in victimam offerebant, cum ad illud centrum ut omnes colliment votorum lineæ, neceſſe eſt. Principis ore gratiarum actionem Joannes Gninſcius Palatinus Culmenſis reddidit. Tranſactis ceremoniis Mareſchalcus Curiæ clarâ voce publicavit: Polonos jam juſtum Regem habere. Copiam ſermonis Palatini tibi adnecto &c.

GRATIARUM ACTIO JOANNIS GNINSKI PALATINI CULmenſis nomine Regis pro Diplomate liberæ electionis, dicta in Collegiata S. Joannis. Varſaviæ 7. Julij.

PRimam vocem ad charam Patriam, inclytam Polonam gentem, & Magnum D. L. Filius & Pater, os de oſſibus noſtris, ex Conciνe Dominus & Monarcha, Michaël KORYBUTH DEi gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ orditur ab Euchariſtica, has inter aras, dictione, in quibus, ſub ſpeciebus panis, DEum & Creatorem glorificat, à Domino id eſſe factum agnoſcens, quod triumphali applauſu, & utinam perenni Vivat, ſub nomine Filij, Piaſtus audit; ſcilicet Dominus, Pater, & noſtrarum Sator libertatum. Quomodo Dominus, ſi non Filius? aurei oris hæc nuper dubitatio fuit Eccleſiaſtæ, dubium deponat eſt neceſſe, ubi Filium jam factum Patrem, Matri Patriæ loquentem audit; qui poſt DEum, nemini, niſi liberis inclytæ gentis vocibus, amoriq; Equeſtris Ordinis, Thronum ſe debere fatetur & Purpuram. Conſtitutam in plenilunio gloriæ Gentilitium decus, ſuum in illud Cruce refundente fulgorem, eum eo, charæ Patriæ, pridem extraneos probantis, at non approbantis, ſpiritus, emolumento & ſolatio; quod non amplius Alienigenam, ſed Polonum, Fautorem ſui, in ſinu foveat. Cedat ergo delicatum illud; in cunis Throno, in faſciis, purpureis paludamentis authoriſans Monarchas; DEi Gratia, ubi Reſpubl, obſtructâ licitationi viâ, confuſâ ambitione, repudiata æmulatione, extinctis diffidentiis, pulſo probroſo de Repub: quæſtu, eo dirigit Purpuram; quotquot perſonas, tot Heroes, proprium ſangvinem animoſè pro ſua hodie dignitate; olim verò contra Tamerlanem (ubi tres Principes Wiſniowiecij victimæ pro ſalute Patriæ ceciderunt) fundentes numerat; illiq; vulnera curanda committit, quem ſuo lactavit ubere; illi ad triumphale proferendum vivat, ſuas exerit vires, cujus cognatas acies & amica cominus arma habuit pro præſidio; ut ille Princeps dominetur Patriæ, cujus, immortali dignus memoria Genitor, decus gentis, columen labentis Reipub, pro fide, Eccleſiis, integritate Patriæ, ſe immolans in holocauſtum occubuit: ut illum liberæ inclyti Senatûs & Equeſtris Ordinis voces, ad Thronum ſublimarent, cujus magnum Parentem pro Patria & libertatibus, mortuali feretro repoſitum, Heroum humeri caſtris extulerunt; qui propriis liberaliter fuſis ſumptibus fovens exercitus, illiſq; propugnans Rempub: terror Tartarorum, Moſchorum Domitor, pullulantium rebellionum meruit audire Triumphator. Non potuit itaq; anguſtioris ſuæ Macedoniæ terminis noſtri Sarmatici Alexandri auguſta ampliùs arctari virtus; quem, fortunatius quàm Ariſtipum, omnis, adeoq; etiam purpureus decuit color non ante interregnum modo, verùm etiam ante ſæcula. Enimverò prænuntiârunt eum nobis retroacta tempora in ſanctiſſimo illo Jagellone, à cujus Germano Fratre Electus noſter illo inquam deſcendit magno Demetrio Korybuth, qui Principatum Sieverienſem, alioſq; fortunato Reipubl: ſubegit bello; ejuſque

,juſq; Filio Sigiſmundo Korybuth Dymitrowicz, qui Moraviâ, Sileſiâq; *A.C.1669*
,triumphata, glorioſè Bohemicum moderabatur ſceptrum; ut hodie Se-
,reniſſimus eorum Pronepos, eas nationes, Diœceſes, Provincias ampli-
,tudine loci infinitas, multitudine innumerabiles, heroâ dexterâ in com-
,pagem reduceret, quas à piiſſimo Jagiellone fundatas, lumine fidei il-
,luſtratas, inimica fata eripuerunt; ut male fauſtum orientem ſemper
,fortunis & libertatibus noſtris, triſtis occasûs pericula minitantem, vel
,ipſa noti jam illi nominis fama perculleret, qui toties ab Avo Electi No-
,ſtri, Campeſtrisq; Ducis Palatini Belzenſis, magni Reipub: Athlantis,
,tanto tempore propriis ſumptibus cum Turcarum Imperatore bellan-
,tis, toties profligatus, fugâ ſuæ, ſuorumq; ſaluti conſulere eſt coactus.
,Præmonſtravit hunc nobis Monarcham DEus, in magno Joanne Za-
,moyſki, quem, non minus juſtus, quàm bellicoſus Rex Stephanus, ideo
,in conjunctionem Regij adlegit ſangvinis, ut oſtenderet Superûm pro-
,videntiâ ex eodem ſangvine noſtris temporibus Monarcham ad Regnû
,præparari; illo inquam in Zamoyſcio, qui Sarmaticum nomen non tan-
,tùm ultra Moſchoviticos, Valachicoſq; limites, verùm toti latè orbi, Vi-
,ctor præſertim domûs æmulæ orbis, fecit glorioſum: Simulque colla-
,pſam libertatem, ſciſſam electionem, conculcatam liberam vocem pru-
,denti conſilio validaq; manu erexit; ut eadem Electio in recompenſam
,beneficij ſui inſtauratorem Regni in poſteris diademate coronaret.
,Præſignârunt Monarcham noſtrû antiqua ſecula, Ducali ſangvine Prin-
,cipum Oſtrogienſium, colligatione Ducis Ruſſiæ, & Orientis tangenti-
,um Imperatores. Præſignârunt in ſangvine Ducum Mazoviæ, hæredi-
,tatem Majeſtatum Poloniæ, in Sereniſſimam domum Genitricis Electi
,noſtri, cum fortunato hodierni throni augurio inducentium. Cœlo il-
,lum precibus nobis advocavit Ductor, & Advocatus noſter, ac totius
,Chriſtianitatis ſub Chocimo, B. Staniſlaus Koſtka novum illud Sarma-
,tiæ ſidus, proximo ſuo prælucens ad thronum ſangvini, ad ſceptrum
,Reipub: adhuc ante Stephanum deſtinato, hodie fortunatè ex millibus
,variarum gentium lecto & evecto. Indicârunt nobis hunc Principem
,cœli raris dignisq; throno virtutibus, beneficentiâ, fortitudine, affabilita-
,te ineffabili, congenita magnanimitate, pacis amicâ ſapientiâ; quæ id
,in Regia Majeſtate efficiunt; ut in una ejus perſona, pudicos & audaces
,Boleſlaos, magnos & ſanctos Caſimiros, ſapientes & fortunatos Vladi-
,ſlaos, miremur, & adoremus. Præparârunt illum nobis ſuperi, in edu-
,catione data primum ab ea Matre, quæ ante omnium Matronarum ævi
,ſui decus, grandium virtutum exemplar appellata, nunc jam Mater Pa-
,triæ noſtræ, dici meruit; poſtquam, tam beneficum ſidus in Horizon-
,te Polono edidiſſet; deinde in educatione paternâq; tutela Caroli Regij
,Principis, iterumq; in Materna Ludovicæ Reginæ, ſingularis ſapientiæ
,dono per orbem celebris, primæ ſine exemplo imò unicæ Auguſtæ no-
,ſtræ, quæ Regio toties ore, magnis Principis noſtri virtutibus, hunc
,toties prædixit thronum, quem hodie liberis conſecutus ſuffragiis, cujus
,fortunatum, ſapiens, legibuſq; conforme futurum gubernium ſpondet
,& augurat, cæleſtis Hierarchiæ Princeps, Diviniſſimus Electi noſtri Tu-
,telaris jam Patriæ Tutor, & Protector. Ominatur fortunatus Horoſco-
,pus, qui eodem, quo in lucem edidit menſe, ad Regium ſublimavit thro-
,num, Michaëlem. Ominatur columba illa, Electorali campo, campe-
,ſtri illi Senatorum receptaculo (ſzopa) vallibuſq;, cum ramo Olivæ,
,pacis teſſera, pertinaciter ſupervolitans. Ominatur alba Aquila, ſuper
,acies Electoris populi imperterrito volatu remigans. Ominantur illa

Omina fortunati imperij in electione Michaëlis.
S. Michaëlis favor.
Eodē menſe quo natus eſt, eligitur in Regem.
Colūba ſub tempus electionis ſu-

 exami-

A.C.1669

per Electores volans. Item Aquila alba. Examen apum.

Ante biennium elect9 eademdie & hora Sūmus Pontifex.

Ea die expiravit temp9 ſupplicationum.

,examina Apum, quæ nuper ſupra manum ſuffragatorū ſine aculeo re-,ſederunt; ejus nobis prænuntia felicitatis; ut ſub fortunatis Electi im-,perijs, mellea Reipub: fluant tempora, redeatq; ſæculi Jagiellonici in-,nocentia ſub libertatis Alumno, quem ideo DEus ſuſcitavit, ut illius do-,mûs ſurculus noſtras moderaretur libertates, & gubernaret, à qua auctæ ,ſunt, & ampliatæ: Ipſum ominatur cœlum, noſtrarum obligationum & ,juramentorū ſacramenta nolens eſſe inania. Ominatur deniq; prodigio ,ſuppar temporum incidentia: Eadem enim die & hora, ſupremus Ec-,cleſiæ DEi Moderator & Paſtor, feliciter nunc orbi imperans, ante de-,curſum biennij, Divino dirigente ſpiritu, electus Romæ; qua die & ho-,ra, eodem adunante Electorum corda, Electus noſter, Monarchiæ An-,temuralis Chriſtianitatis Princeps eſt nominatus. Eâ planè die, injun-,ctæ à Sede Apoſtolica, per totam Europam, ac præſertim Romæ, & in ,Polonia, pro felici noſtræ electionis ſucceſſu, quaſi jam à ſuperis, exau-,ditæ exſpirârunt ſupplicationes, qua die, poſt fortunatam Regiæ Maje-,ſtatis electionem, chara Patria in manibus filij, jam Patris, afflicta ,Reſpub: in ſinu Poloni reſpirare, meliuſq; ſperare cœpit.

,In hunc itaq; quem elegiſti, orientem ſolem oculos, ſpeſq; tuas in-,tende, inclyta Sarmatica natio. Ex hoc clementiæ, & bonitatis fonte, ,rorem cœli, adipemq; frumenti, colonus & miles hauriet. Ab hoc nu-,mine pacem ſperet, non fulmina Senatus timeat, cui cæteriſq; omni-,bus, pro tanto in ſe amore iteratas referens grates; mutuū ſingulis af-,fectum pollicetur, oſtenſurus orbi; quàm bene conveniant, & in una ,ſede morentur, Majeſtas & amor; propenſionem eam, quam ab omnibus ,experitur, rependet ſingulis: Patriam pro matre agnoſcens, pro ea vi-,vere & mori, paratum ſe eſſe p[illegible]tetur: & quia parere didicit, rectè ,imperabit.

PROJECTUM DE PIASTO AB ANDREA OLSZOWSKI EPISCOPO CULMENSI PROCANCELLARIO REGNI IN LIBRO CENSURA DICTO SEPTEM MENSES ANTE ELECTIONEM TYPIS MANDATUM

Piaſtum ego non amo duntaxat, ſed depereo, blandiente ipſo nominis omine, Piaſtunū ſeu geſtatorem, qui concuſſam & vacillantem hanc Patriam, bonam matrem ſinu, & ulnis velut geſtet. Ducem amoris ,mei habeo divinæ vocis ſcripruram ad Moyſen: Non poteris alterius gen-,tis hominem facere Regem, qui non ſit frater tuus. Pro Ducibus, & au-,ctoribus ſecundis natura, & quod ex natura ortum ducit, jus, moſque gen-,tium, & utriuſque progenies, leges, exempla, animalium greges, & avi-,um turmæ non à diſpari regunrur, generis ſui Ductorem comitantur. I-,tâne Poloni velut à natura in ſortem ſubjectionis damnati Alienigenæ ,Imperium ſemper patiemur? nunquam à Patriota regnabimur? invidebi-,mus capiti noſtro Diadema, quo orbis rectè ſuperbit, quo uſus & exem-,pla gentium ſangvinis ſui Reges coronant? Roma quamdiu ſerviens e-,rat, à peregrinis, nullo diſcrimine Reges ſumebat. Pulſis Tarquinijs ultimis ,externorum libertate fundatâ non alijs, niſi Romanis civibus faſces per-,mittebat, fundamentum libertatis erat, ab indigetibus imperari, Medorū ,Græcorum, Perſarum imperia nativis Regibus habebantur. Imperatores ,præfici imperio Romano non poſſunt, niſi Germani; ratio aureæ Bullæ, ,ne decus Coronæ ad exteros transferatur. Gallia lege Salicâ arcet thro-,no ſuo externos, & cardinali hoc tanquam ſcuto retundit. Luſitanorum

antiqua

, antiquarium ſtatutum ait: Nunquam volumus Regnum noſtrum ire foris, *A.C.1669*
, de Portugallis; ipſa ſacra urbis, & orbis Sedes clauſa eſt Ultramonta-
, nis. Piaſtidæ fuerunt Reges noſtri, qui à primo Catholicæ veritatis ac-
,cepto lumine Epiſcopatus, Abbatias, Baſilicas fundârunt, qui bellicæ virtutis
, inclytâ famâ hoſtes terruerunt, orbem impleverunt, Religionem & Regio-
, nem plus ultra protulerunt, ferreas columnas Marti, Gradivo trophæa ad
, Tyram, & Boryſthenem, ad Albim, Salam, Balthicum erexerunt, trium-
, phatis Portis, Regiâ victrice dexterâ, acinaces ſuos Szerbicios inter tri-
, umphalia veterum Regum monumenta Cracovienſi arce aſſervatos in-
, fixerunt à Primo Piaſto ad Caſimirum uſque Magnum, nullo juramenti,
, & pactorum, ſed amoris duntaxat vinculo obſtricti, religioſè, juſtè, for-
, titer, nobis imperitârunt; non ſubditos & ſervitutem, ſed cives & liber-
, tatem cogitârunt.

,Piaſtus enatus, nutrituſq; in ſinu noſtræ libertatis, illam, tanquam
,verus Alumnus adamabit, gnarus candoris Poloni, integram fiduciam
,in nobis reponet, liberam vocem, quam privatus pro Repub: protulit,
,non ægrè Princeps audiet, regnabit, tanquam legibus rationem reddi-
,turus, non-pœnitebit eum veteris Reipublicæ, non iraſcetur miniſtro-
,rum Statui, exactæ legum cuſtodiæ, & Senatoriæ libertati, ac tribu-
,nitio illi: Intercedo; bonos prudenteſque monitores feret, vir viris le-
, ctus, viros, & virtutes diſcernet, propria & avita cujuſcunque decora
,rectè æſtimabit, perſonata & neoterica nomina, titulares Principatus,
, Marchionatus, comitatus (meros Servitoratus) nihil morabitur, Nobi-
,litatis Avito titulo, Præſulum, Palatinatuum, Caſtellanorum, id eſt ſta-
,tuti, auctoritate Ducum, Comitum, Baronum veris in Polonia ſplen-
,doribus decus omne cenſebit, exoticos mores, modoſq; non invehet, ſe-
, veram & antiqui moris Poloniam reducet, nullis actionibus externis in- *Sigillum*
,ſerviet, procul Regiâ ſuâ externos advenas, veſpiliones Reipub: habe- *Cameræ*
,bit. Abſtinebit ſigillo Cameræ, multa mala in Repub: patrante, & le-
, gibus fruſtra prohibito, quod AUGUSTUS Rex (ſi Varſivicio ſides) pri-
, mum introduxit, quo Lutheranæ hæreſis ad modicum tempus toleran-
,tia (in cauſa templaria Thorunenſi vidimus, legimuſque) obſignata
,eſt; cujus ſe miniſtrum quidam nuper apud externos Principes vanè
,jactavit; Scribas literarum peregrini ſermonis, interiore admiſſione ex-
,cludet, qui Cameræ Regiæ, & Secretorum intimi, ac Transactores,
, Rempub, uti rem non ſuam, ſus, deq; habere, novare, contundere, nec
, verecundiæ, nec Religioni ducunt.

, De ſcribis externis extra lineam fortè, ſed utiliter in publicum hic
,adnoto; me legiſſe memini in pactis conventis Imperialibꝯ (capitulationẽ *Secretarij*
,vocant) obligari Imperatorem, ne ſcribendis epiſtolis, aliâ, quàm lati- *externi*
,nâ, aut vernaculâ lingvâ utatur. Idem omnino cupiam Regi Poloniæ
,pactis præſcribi; nam prætextu literarum Italicarum, Gallicarum,
,Germanicarum, intrudunt ſe Cameræ Regiæ extranei, arcana inveſti-
,gant. Regiam dignitatem in titulis, & ſcriptionum formulis minuunt,
,neque penſi habent, prærogativam quandam officij nudius tertius nati
,(Reges Poloniæ, ad extrema uſq; tempora SIGISMUNDI III. Secre-
,tariis peregrinis caruerunt) ſibi affectant. Grave exorbitans eſt, nomi-
, nationes Cardinalium lingvâ Italicâ ſcribi (errorem contra ſtylum no-
, minationis nuperrimè Curia Romana, poſtpoſito Regis Poloniæ ad Car-
,dinalatum nominato Epiſcopo Bieterenſi cauſata eſt) juſq; hoc à Secre-
,tariis Italicis clanculum uſurpari. Curam Neapolitanarum Reipub: hæ-
,reditariarum ſummarum: directionem fundationis Romano-Brigitta-

Digitized by Google

A.C. 1669 , næ: Legationis Hiſpanicæ: Internuntiaturæ Neapolitanæ; cum Cardi-
, nalibus Protectoribus, & Principibus Italiæ correſpondentias, omni-
, umq; in Romana curia Polonicorum negotiorum, velut arbitrium, in-
, conſultis atq; inſciis Cancellariis Poloniæ, quorum id muneris eſt, ab
, illis uſurpari. Procurationem poſtæ Italis non eximo, quibus nemo accu-
, ratiùs id negotium exercere poſſit, quodq; conſtitutione Regni, & Pri-
, vilegiis tanquam boni inventores juſtè nitantur. Redeo ad Piaſtum.

, Sed Piaſtus re domi anguſtâ milliones nullos repræſentabit. Quis ſpon-
, ſor? etiam de iſtis, qui magnificè promittunt, an certius fortè illud Gal-
, licum Henrico III inſcriptum, nihil. Aut ſi aliquid, ſi facta dictis adjice-
, re curent, an fortunas omnes in caſum daturi, tanti tamque immenſi ad-
, vitalitium ſceptrum comparabunt. Hæreditas Regni nec toto auro vena-
, lis, nulli unquam libertatem, noſtram venum, aut donum facere certum
, eſt, vetus verbum eſt; Qui emit, vendat oportet, pecuniæ ſuæ, non af-
, fectui noſtro Regnum emptor imputabit, & cariùs addictis, tanquam de-
, bitoribus plus imponet, Lacunam proprij æris, & patrimonij nundinatio-
, ne vacantium beneficiorum, aut quovis quæſtu, vel indignâ parcitate ex-
, plebit. Sed cedo? tot olim larga, & vaſta promiſſa pactis conventis, ſpon-
, ſionibus, diplomatibus, juramentis donec eligerentur, roborata, ecquis Prin-
, cipum implevit, dum electus eſt? quis opulentiam externam in Poloniâ
, advexit; nónne Theſaurarius Regni, excipiendis, Henrico, Stephano, Si-
, giſmundo, obviam præ finibus ivit, & publicis ærarij noſtri impendijs
, iter, ingreſſus, coronatio ſteterunt.

, Piaſti certior fides, certiores divitiæ, & manſuræ: hoc inferet quod non
, efferet, non efferetur ex Polonia pecuniarum vis, quam ſplendidæ legati-
, ones, magnifici ingreſſus, procerum pompa, decorique certamina, more
, gentis, & ſtudio erga novum Principem abſumpturi ſint. Neque Polonia
, externarum opum adeo egens, ut proprijs non plus ſatis abundet. O Po-
, loniam ad invidiam felicem! Si bona ſua intelligat, ſi bono libertatis bene
, utatur, militem frænet, leges exerceat, & publici ſanctiore diligentiâ, pri-
, vatum intra mediocritatem definiat. Caſimirus olim Magnus, anguſtiore
, tunc Republicâ (Litvania, Maſovia, Pruſſia necdum Regno acceſſerant)
, centenas civitates, arces, Eccleſias muro ſtruxit, ex lignea, lateritiam Po-
, loniam reliquit, ſimul Imperatorem, quinque Reges, plurimos Dynaſtas
, celeberrimis ſuæ Neptis nuptijs viginti per dies Cracoviæ hoſpitio excepit,
, lautiſſimè habuit, abeuntes Regio ſumptu ad fines uſque deduxit, moriens
, opulentam gazam reliquit. In promptu cauſa; centrum illi Polonia fuit; hic
, nidus, domus, hic cor, hic theſaurus.

, Peregrini Reges à Republica condita, tot ſæculis vix quatuor; Vla-
, diſlaus Bohemus, Ludovicus Hungarus, Henricus Gallus, Stephanus Tran-
, ſylvanus omnes ſterilitate, ac vitio vel infortunio regnandi Polonis pœni-
, tendi fuêre. Stephanus ob fundatum judiciorum tribunal, ob res bello in
, Moſchum geſtas ſanè egregius, ſed tamen amoris publici, & laudis non
, integer, quibus Intentatæ Archiepiſcopo minæ, bellum Gedanenſe, Cu-
, ratoriæ ad Ducatum Pruſſiæ, malè provida Feudi ejuſdem Ducatus jam ex-
, tincti pertinax Innovatio, Zboroviorum proſcriptio, in Dębinium, & Mie-
, lecium ſummos viros, quorum ille Cancellariatu, hic præfecturâ bellicâ
, evolutus fuit, dedignatio, erga Hungaros nimius favor, in judicando re-
, tinentior ſui beneplaciti ſententia; Armenorum advenarum nativis civi-
, bus Leopolienſibus exæquatio, diuturnior in Litvania, & meliùs affecta
, reſidentia, belli Turcici meditamenta, Comitiorum neglecta multos per
, annos indictio; quodque gravior imperio fuerit, quàm in Polonos conve-
, niret, non leviter detraxerunt. Jagiellonum, & Sigiſmundum III noſtri
generis

, generis extra peregrinos pono, atque Indigenis Regibus jure accenſeo. A.C.1669

, Antiquis, & novellis legibus noſtris ſanctè cavetur, ne externi ad of-, ficia admittantur; præfecturas, & beneficia Reipubl. illis obtinere inter-, dictum, cur non magis æqvum foret, Rempublicam noſque omnes ex-, terno non ſubmitti, noſtri potiùs, quàm exotici ſangvinis Principem tole-, rari, Majorine, & fidiore affectu nos amplectetur, infectus alimonio, ſer-, vitio, cultu, omnibus externis, Patriâ, moribus, lingvâ, inſtitutis diverſus, , quàm noſtra, hiſce omnibus connexus? majori curâ habebit advitalitium , Regnum, præ hæreditario Principatu? ille ne dominabitur nobis tanquã , pater filijs, qui ſubditis natis imperat, tanquam herus ſervis?

, Externus Princeps novitiâ adhuc Dominatione, bonis artibus noteſcere , cupiens, aut Cancellarij, Vice-Cancellarij, Miniſtrorum Statûs auctorita-, te conſilióque rem aget, hinc æmulatio inter pares, ambitio, diſcordia, , Reipub. venena, grave etiam Miniſtris, improſpera vel non omnia omni-, bus allubentia, illis imputari, offenſionum, & invidiæ telis exponi, vel pa-, rendi, imperandique externam rationem doctus, & periclitans ſuo velut , remigio, gubernabit. Hinc querelæ, ambigui ſermones, periculum deni-, que, ne ad ſcopulos offendat, an & conveniet illud expectationi non re-, ſpondentem majora credi de abſentibus, vel Miniſtrorum faſtidio, exter-, nis intruſoribus, quibus Reges plurimum fidunt, indulgentque ſeu dome-, ſticis Cameræ ſuſurronibus, pravis Magiſtris, quorum de facili apud no-, vum Regnantem interior admiſſio, aures, animumque concedet; id verò , deterrimum, & Reipub. maximè exitioſum erit.

, Polonus juris, moriſque Quiritum peritus, Miniſtrorum obſervans, , externorum, & ſuſurronum contemptor, Regiâ plane viâ intra orbitam , æqui & juſti feliciter Syrtes, & devia enavigabit, & ſalvâ Reipublicæ na-, ve portum ſalutis publicæ ovans tenebit.

, Candidati externi quicunque ſponſam hanc procantur, & de aureo , Regni pomo decertant, injuriam repudij altiori mente reponent, nec in-, ultam, cùm occaſio tulerit, ire patientur. Unius evectionem alius & ali-, us in ſui detrimentum, & dedecus interpretabitur. Præferri adoleſcentem , ſenectæ ſuæ, impatiens dolebit, ſolius Piaſti electio nemini injuriæ ac læ-, ſioni erit. Excluſio omnium ſorte pari, nemini indignè tolerabitur, ſi quis , noſtratum huic vel alteri fidem, affectum, verbum obligâſſet, gratè ab-, ſolvent, benignè cedent excuſabuntque, DEO, naturâ, uſu gentium , nixam, & rectiſſimam electionem, commune infortunium ſolabitur æqua-, litas.

, Quiſquis ille externus eligetur non fallo, Magnatum potior electio , erit, qui gratuita ſuffragia vix præſtabunt, ſpe, pacto, utilitate, conditi-, onibus ducentur. Piaſti Electio vera, & unica Nobilium erit, quam non , privata utilitas, non ab imparato, inope, metuente ſpes vel pactio con-, ciliabit, virtuti tribuetur. Libertatis noſtræ dos, decuſque maximum eſt, , vocis pro Republica libertas, vereor, ne vox tantùm ſit dominante ex-, terno. Certè parùm firma, nec ſatis efficax erit, cùm Principem non , intelligentem, aut effugiet, aut per interpretem aliter ſonabit, ut per , canales deducta aqua limo fermè miſcetur, nec lucidum illud nativi fon-, tis integre ſervat, ita per interpretem ſermo non purè nec feliciter ad , aures Principis feretur. Hiſce ego auribus audivi, quendam intimiorem , Gallicæ lingvæ interpretem, Reginam Ludovicam inter, & Senatorem , inſignem diverſâ interpretatione luſiſſe, ac ſerviendi auribus adulatorio ſtu-, dio, longè Veronâ, Placentiam deviâſſe, prægrave omnino erit non in-, telligere, non intelligi, alienis auribus audire, latinioribus etiam ſolæciſa-, re, aut è Cnapio & Calepino verba emendicare continget. Qualis illa

 facies

A.C.1669 „facies erit Comitiorum, conſiliorum, judiciorum, quæ hallucinatio verbo-„rum & ſenſuum, & quantitatis non ad leges Proſodiæ obſervatæ, in pu-„blico deformitas, quàm difficilis inſtruendi, de legibus, moribuſque, & „planè abecedaria moleſtia.

„At qui in Polona Nobilitate, omnes pari jure agimus, pari ſangvi-„ne cenſemur. Principes pleræque familiæ, avitam magnitudinem, & à „Regibus deductum ſangvinem Nobilitati Polonæ ultrò æquavêre, miſ-„cueruntq;. Quonam ergo modo Majeſtatem Regis Nobilis impleverit? „Eo ſanè, quo magni Imperatores, Reges, Dynaſtæ media de turba Qui-„ritum lecti, & rerum faſtigio impoſiti. Joannes Baſilius non Regium „ſangvinem Stephano noſtro ſtolidè exprobravit, cui animosè Ille; Cla-„rior, inquit, ego ſum, quem virtus, quàm quem venter matris fecit Re-„gem; Auſtriaca terris, adorata cœlo proxima domꝰ, Comiti Habsburgico „Rudolpho ſua primordia debet, qui primus Imperatorio nomine affulſit. „Memini Wilhelmi ex Hollandia, Adolphi ex Naſſovica, Guntheri ex „Schwartzenburgica, privatis domibus, ad imperij Auguſtum diadema, „electorum; Romani Pontificis, non à majorum ceris, & avitis imagi-„nibus: Duces Venetiarum ex concivibus leguntur; In Polonia Equeſtris „Ordo Seminarium Senatûs eſt; inde ad Primatialem crucem, Cancella-„rij ſigillum, ſcipionem Mareſchalci, clavam belli, ad tiaras, curuleſque „evectos ſubmiſſo capite, & de genu populus veneratur. Magni eorum „animi magnis honoribus fiunt. Judices Generales ſupremum ad Regni „Tribunal è media Nobilitate deligimus, qui Majeſtate ferè Regiâ de-„cernunt, venerationi ſunt, &, quos Prætores fecimus, miramur.

„Angit pleroſque, ne Piaſtus nimium tollendæ, fortunæ, honoribus, „potentiâ domui ſuæ curam, & publicas opes impendat. Quid intole-„rabiliùs, quàm Principem in externos ſuos ſpargere & profundere Rem-„publicam; Quidquid Polono accedet; Illi hodie, mihi cras. Noſtro ſo-„latio Fratres noſtri quæſitis fruentur, Generoſitas Polona non ar-„câ inſepultas flagellat opes, ſed ſplendidè inſumit, tenuioribus derivat, „divitias uſu metitur. Legis deniq; ſanctione beneficentiæ Piaſtianæ mo-„dus in populares cognatos circumſcribi poterit, quem Rex alienigena „in ſangvine propinquo junctos, titulis tumidos, & immodica ſpirantes „non facilè ſervaverit.

„Sed æmulatio inter partes Piaſtum excludit, tot viri Illuſtres, ſua „quiſq; decora ferentes, unus alteri palmam de Regno, vix, ac ne vix por-„rigit. Lithvanus Polono, Polonus Lithvano gradu non cedet; præver-„tere alius alium ad coronam ægrè patietur. Paulus Piaſſecius Epiſcopus „Præmiſlienſis vir ſcribendis temporibus ſuis verus, & fortis. Inviden-„tiæ, inquit, vitio iſti populi maximè indulgent, circa electionem Re-„gis, ut eum propterea externum eſſe malint, quàm ſuum; quid ego „hic opponam? niſi heroicum animum? & in Patriam, charitatem? Ma-„gnus civis omnia infra Rempublicam ponit, omnia Patriæ vincit „amor cui concedere boni viri debemus, ſi Patriam non commoda no-„ſtra fluxa, & mutatu levia, atque ad poſteros non itura ſeriò amamus, „Magnates temporaneos, Rempub: æviternam oraculi ſit. Concordiam, „unionem, ſacra nomina, quod egregios de re ipſa libenter præſtemus. „Majores noſtri, Craco, Leſco, Piaſto protelaris civibꝰ ſuffragia ultrò de-„tulêre. Avi noſtri Tęcinių, Koſtkam ornamenta Senatûs ad coronã voca-„bant; niſi civili animi moderatione alter alteri cedentes, mox diſcor-„dante Republica (quod in volumine legum memoratur) privati age-„re non maluiſſent.

Sed

, Sed i procllvi erit, ut cognati Piaſti comitia, conventus turbent *A. C.* 1669
, & permiſti nobis populari arrhâ, Regis potentiæ, & licentiæ velitcen-
, tur. Quod ego penitus non abnuo, neq; tamen prudentior aliquis abuu-
, nuerit, poſſe iiſdem velut parariis, mediatoribus, obſidibus Regem po-
, pulo, populum Regi arctius obligari, imò Piaſtanos cognatos metu pu-
, blici odij, atq; curâ conſervandæ Regiæ dignitatis modeſtè acturos, ac
, poſſe coerceri faciliùs ſperetur.

, Ultimum adverto; à Repub: condita nunquam pleniore jure, &
, abſolutâ magis libertate eleſtioni locum fuiſſe, quàm nunc videtur. Pia-
, ſtidas, Ludovicos, Jagiellonidas fata extingvebant, ſcintillæ tamen
, aliquæ Regij Nominis præ oculis Polonorum micabant. Superabant à
, morte Patrum Filiæ, vel Sororini; Valuit Regiæ ſtirpis amor, ne ſexus
, etiam, vel gradus inferior throno majorum penitus exturbaretur. Hed-
, vigis Regia Princeps toro ſimul, & throno Jagiellonem excepit. Hen-
, ricus, & Stephanus quæſiti, qui cum diademate Regio, Annæ Jagiello-
, niæ matrimonio dotarentur. Hodie primùm inexpectatam occaſionem
, fata nobis expeditis omni nexu præbuêre, de Regno noſtro ſtatuendi; cur
, non faciamus, non probemus orbi, & poſteritati, an rectè Polonus Re-
, gem eligat, rectène morem, legesque regnandi præſcribat, ſi recte ele-
, ctus regnare noverit.

, Concludo verbis diſerti olim Oratoris ad Equites Polonos: per DE-
, um immortalem vos rogo, & obteſtor Equites, ne id unquam in animum
, inducatis, ut externum, quàm veſtræ gentis Principem malitis. Intole-
, rabile eſt mihi, credite, externi hominis imperium, præſertim, quo cum
, neque lingva, neque mores, neque ſtudia, aut voluntates nobis ſunt cō-
, munes, aut pares, qui etiam, ſi quid rectè & præclarè fecerit, non no-
, bis, ſed ſibi, & nationi ſuæ laudem quæret, & parabit.

, Ecquis ergo tandem ille Piaſtus, ſileam, an denotem? cenſuram cen-
, ſuræ ſubvereor, veruntamen ego mihi judico, mihi erro. Michaëlem Ko-
, ributhum Ducem Viſniovieccium præ multis videri, Princeps a ſtirpe Vi-
, ſnioviecciæ domûs, & Koributhi Jagiellonibus agnati. Parens illius heros
, Palatinus Ruſſiæ, amor gentis, Pater legionum, bellorum, & victoriæ
, Bereſtecenſis ſuis immortuus, caſtriſque lugubribus totius exercitus hu-
, meris elatus, & lachrymis deflectus. Aula paterna Polonæ juventutis, &
, fortium virorum tyrocinium fuit, mater priſci, & Religioſi moris. Ipſe
, Caroli Poloniæ Principis, dehinc ab ejus morte Ludovicæ Reginæ Nutri-
, tius, ejuſdem auguſto ore, & propenſione privatâ non poſthabendus ſce-
, ptro viſus. Iuvenis eminenti virtute, probitate, moderatione, prudens, li-
, teratus, lingvarum externarum gnarus, inter anguſtias mutatæ fortunæ
, exercitus, animo ad rem militarem Patri fortiſſimo non degener, quod
, campo Regio ultra Boryſthenem monſtravit; numeroſâ cognatione (do-
, mus Viſniovieccia ad triumviros redijt) non oneroſus. De Regione ultra
, Boryſthenem magnam partem ſuâ cùm curâ agitaret, vaſtum illud patri-
, monium fortibus, & militiæ claris diſpenſaret, litem Zamoſcenſis hære-
, ditatis turbidam, & Reipublicæ moleſtâ expediret, latus ingereret. Deni-
, que pro regula regnandi, animo fixum teneret, quid aut voluerit ſub alio
, Principe, aut noluerit.

, Aut ergo iſte aut certè non deficit alter. Cæterum quæ candidè
, ſcripſi, ſi Reſpublica Domina campi Electoralis aliter cenſeat, deleo, &
, intellectum meum in obſequium publicæ concordiæ libens captivo.

ANDREÆ

A.C.1669 ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI, AD REGEM CASIMIRUM. Varſaviæ 9. Auguſti.

EXtingvi nunquam poterit grata in corde meo beneficiorum Majeſtatis Veſtræ recordatio; nec per loci diſtantiam, innatâ mutari obſervantia; qua, ut Majeſtatem Regnantis ſanctè reverebar, ſic, licet ſpontanea abdicatione, à ſubjectione abſolutus, gero tamen indelebilem, fidelis & obſequentiſſimi Majeſtati Veſtræ, characterem ſervitoris: fateor tamen cum Apoſtolo, me eſſe ſervum inutilem, cum præſertim in intereſſe, ratione proviſionis, aliiſque mihi propoſitis, plenè ad mentem Majeſtatis Veſtræ non inſerviverim; ſufficienti licet cura & conatu ex parte mea adhibito. Tenet non dubito memoriâ Majeſtas Veſtra, fidele meum conſilium, quo non ſine invidia populi, diſſuadebam Majeſtati Veſtræ, Regio decedere throno, niſi prius privatis rebus compoſitis, præſertim firmiter juſtâ proviſione ſtabilita: Non ex me culpa, quod etiamnum prævaluerit iniquorum contradictio, gratiarum Majeſtatis Veſtræ oblitorum. De titulo Regni Poloniæ certatum acriter in ſenatus conſilio, locum non invenerunt juſtæ rationes contra articulos Comitiolorum, & obtentum Reipub: videbatur poſt publicum conſilium in conclavi faventioribus Majeſtati Veſtræ terminus moderatior; ſed quia Majeſtas V. ponit illum ſibi in diminutionem, aſſecuro quòd, ſicut fui, ſic ero motor Regnanti Principi, ad filialem Majeſtatis Veſtræ obſervantiam, nec huic deero cauſæ, ut cum pleno titulo literæ ad Majeſtatem Veſtram expediantur, præſertim cum ſigillo Conclavis, & in iis quæ ex mea Cancellaria dabuntur, nunquam dignitati Veſtræ Majeſtatis derogabo; cujus nunc, cum debita ſubmiſſione Regiam exoſculor dexteram.

Proviſio annua.

P. S. *Terrores à Tartaris & Coſacis percellunt Poloniam, vix non recidente infortunio, quale ſub tempus funeris S. M. Reginæ acciderat. Nuntiat Supremus Regni Mareſchalcus, Dux Exercituum Nuradinum Soltanum, conjuncto robore cum Coſacis, conſtituiſſe, Tartaros aut ad prædandum dimittere, aut noſtrum aggredi Exercitum. Incertum id quidem adhuc, ſed quia rarò apud nos falſificantur mala, magna eſt motus hoſtilis probabilitas: Ad actum Coronationis, prodeunt literæ Reſtium pro communi motu, neſcio utrum tanta promptitudo ſit futura, quanta fuit ſub Varſaviam, quomodove illa ſuſcipiet nobilitas, quæ ſperabat pacificandos per electionem Coſacos, extra-Boriſthenenſes. Declaravit Majeſtas Regia per univerſalia, malle ſe differre Coronationem, quàm triſti Reipublicæ tempore, triumphare.*

Terrores à Tartaris.

COPIA LITERARUM AD LEGATUM GALLIÆ A PRIMATE 30 Januarij.

TArdius Excellentiæ veſtræ literis Lutetiæ Pariſiorum ad diem 9 Octobris datis reſpondeo, moram hanc Generalis Statuum Regni convocatio, ſolito protractior interjecit, quo conſilia ſua in quintam uſque

„ uſque hebdomodam produxit, quorum cum non poſtremum circa delibe- A.C.1669
„ rationem de admittendis ſub tempus interregni externorum Principum Le-
„ gatis verteretur, differendum omnino fuit reſponſum, ne citra intentio-
„ nem ordinationis Statuum à me daretur. Poſtquam itaque iiſdem Sta-
„ tibus futuræ Electionis diem 2dam Maji dicere placuit; intervenien-
„ tium quoque Legatorum præſentia, eo uſque differenda venit, quibus ut
„ tempore Comitia Electionis proximè antecedente, tam literis paſſus, quam
„ etiam hoſpitij ab Electionis loco, cui Varſavia deſtinata eſt competenti
„ diſtantia ſeparato provideam, publicâ authoritate injunctum habeo; quâ
„ equidem in re officium meum Excellentiæ veſtræ deſiderari non patiar,
„ ſcilicet ut vicino Electioni tempore, cùm de literis paſſus, tum etiam ho-
„ ſpitij commoditate, eidem ſit proſpectum, quatenus Excellentiæ veſtræ con-
„ ſtare poſſit, quanti ſemper fuerit, ac ſit apud Polonam gentem Chriſtia-
„ niſſimi Regis Majeſtas, eaque omnia quæ ad exhibitionem devotiſſimi
„ cultus, ac venerationis noſtræ, erga ejus Majeſtatem quoquo modo ſpe-
„ ctare poſſunt. Promptiſſima interim ſtudia, & officia mea Excellentiæ
„ veſtræ defero Datum Varſaviæ.

COPIA LITERARUM AD S. PRINCIPEM LOTHARINGIÆ.

EA, quæ mihi oretenus Reverendus Pater Richard Societatis JESU Serenitatis veſtræ à Sacris Confeſſionibus ejus nomine detulit, lubens accepi, nec invitus poſtulatis ejuſdem ſatisfacere adnitar, ut cum „ futuræ Electionis novi Regis terminus approximaverit (utpote cui ſecun- „ da Maji dies publicorum comitiorum placito præfixa) tam de literis li- „ beri paſsûs, quàm de commoditate hoſpitij à loco Electionis non adeo „ diſſiti Serenitatis veſtræ Legato proſpiciatur, cujus magnis conatibus ut „ cœli indulgentia faventer adſpiret, voveo, unaque propenſiſſimorum ſer- „ vitiorum meorum officia Serenitati Veſtræ defero. Datum Varſaviæ

XVIII.

JOANNI DE GELBEN CAMERÆ STIRIENSIS ASSESSORI, J. U. DOCTORI, & IMPERATORIS AUGUSTISSIMI INTIMO CONSILIARIO, ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI.

Varſaviä 21. Junij.

REquiris à me, ſive jure tuo imperas vir doctiſſime, ut tibi aliquid de rebus Polonicis nunciem, quod & obligatio mea (quam tibi profiteor per novem menſes in domo tua manens) requirit, & materia ipſa tam perampla ſatis argumenti ſuppeditat.

Quàm mœſta & dolenda orbitas Patriæ noſtræ Regio capite diminutæ nuperrimè fuit, tam læta exorta eſt facies die decimâ nonâ Junij cùm Sereniſſimum Principem ac D. MICHAELEM Korybutum Ducem Wiſniowiecium è gremio Nobilitatis Polonæ favor popularis aſſumpſit, & Auguſto Regio Throno impoſuit. Regem profectò nacti ſumus, claritudine agnati Jagiellonibus ſangvinis, ac incredibili probitate, prudentiâ, & virtutibus inclytum, quem non ambitus ullus, ſed Divina ſola prudentia eò Majeſtatis evexit. Ut verò rem, uti acta eſt, ſcias, fuſius tibi id ipſum exprimo.

EPHE-

A. C. 1669

EPHEMERIS ELECTIONIS SERENISSIMI PRINCIPIS MICHAELIS, DEI GRATIA REGIS POLONIÆ.

NOvo, & ante hac inaudito, in noſtro præſertim Septemtrione exem-
plo, ſceptrum & Regni Coronam JOANNE CASIMIRO 16 Septem-
bris anno 1668 abdicante nemo non ſperabat viduam Poloniam, Re-
,géque orbam ingentibus fore obnoxiam turbis, indeque enatis periculis.
,Sciſſa erat, & in partes diſtracta Reſpublica. Non deerant, qui ſpargen-
, dis per haſce terras turbarum facibus, venalem præſtabant operam. Ne-
, que ita pridem motu civili concuſſa ob proſcriptionem magni civis Ge-
, orgij Lubomirſcij, Gallis ad eam flammam ſarmenta miniſtrantibus, cre-
, debatur quidpiam interventurum quieti, tranquillitati adverſum. Eve-
, nit enimverò ſumma, & omnibus memoranda ſæculis, non abſque aper-
, to divinæ benignitatis favore, tanta malacia, tam tranquillus, pacatuſque
, Regni, annexarumque Provinciarum ſtatus, ut qui hæc accuratiùs literis
, conſignabunt, trahent ſecuturam poſteritatem in admirationem, gentem
, libertati innutritam, etiam extra illius orbitam inſolentius aliquando pro-
, rumpentem, præfervidis Gallicarum partium ſtudijs irritatam, anno in-
, tegro internis, externiſque vacuam turbamentis, abſque Rege, ſolarum
, legum præſcriptis parentem, meritiſſima Alcyonia agitâſſe. Seu metus,
, qui lictor legum, ſeu naturæ manſvetioris genius, nec inſveta genti Po-
, lonæ moderatio præſtiterit, alij expendant. Arma externa nihil hoſtile mo-
Drahimi occupatio , liebantur, dempta Drahimi deoccupatione ab Electore Brandeburgico.
, Regia hæc Præfectura Demetrij Ducis Wiſniovieccij Belſenſis Palatini,
, Campeſtris militiæ Præfecti juris erat. Eam in Pactis Brandeburgenſibus
, certo titulo ſibi deſtinatam Elector Brandeburgicus inſperato invaſit, ſu-
, iſque adſcripſit titulis, docuitque eum tranſitum rerum ſibi per oppor-
, tunum, idque æquius, quod validius, & ſubinde jus Principum in armis.
, Convocatio Ordinum Regni indicta, à Regni Primate Nicolao Prazmovio,
, Archiepiſcopo Gneſnenſi, haud diſcordibus Procerum, Nuntiorum terre-
, ſtrium, expedita ſententijs in anno ſequenti conventui Electionis diem in-
, dixit *2dam* Maji. Confluxit non infrequens Senatus, Equeſtris Ordo in hoc
Candidati duo , publici conſilij theatrum, vota, ſtudia diſparaverant Candidati. Complu-
, res quidem ij numerabantur, verùm duo inter illos eminebant Principes
, Neoburgicus, & Lotharingicus, indolem, mentem tantæ molis capacem
, dum utriuſque penſant Regni Status, operoſum videbatur decernere, quiſ-
, nam horum thronum, & ſceptrum capeſſeret. Validior, potentior Sena-
, tus pars, quæ Condæo adhærebat. Eodem excluſo cum Gallia, ſtudia
, ſua addixerat Neoburgico. Lotharingum Nobilitas, & pars Senatûs, fidei,
, amoriſque in Patriam gnara impenſiùs præoptabant. Advenerat interim,
, & propè Varſaviam conſtiterat Nobilitas Palatinatuum Regni vocata,
, ad expeditionem bellicam Generalem eorum Palatinatuum, qui Varſaviæ
, propiores; utriuſque Poloniæ Majoris & minoris. Palatinatus Ruſſiæ,
, & alij eidem confines ultra Viſtulam hærebant, biduo, aut quatriduo
, ante 19nam Maji circa Varſaviam una, & alia leuca caſtra metati. Tan-
, tum temporis inſumptum nullo operæ pretio, impotentiùs ferebant.
, Nonnullorum populari voce acriùs carpebantur proniores affectus in
, partes Gallicas, & quæ locum implebant, Neoburgicas, Lotharingum
, paſſim ſpirabat potior pars nobilitatis. Dies tandem 19. Junij ſuperve-
, nit Sacra octavæ S. Antonij ad recuperanda deperdita ſingularis Patro-
, ni in eandem inciderat, per vigiliam SSmi Corporis Christi Stephanus
, Wierzbovius Epiſcopus vigilans, & circa publicam integritatem, ſolici-
, tus Paſtor, per omnes Eccleſias civitatis Varſavienſis publicas indixerat
ſupplica-

,ſupplicationes, matutina *imo* omnia ejus diei miſſæ ſacrificia, negotio A.C. 1669
,tanti momenti addixerat. Verbi etiam DEi Prædicatoribus mandave-
,rat, ut tam gravem, & tanti momenti conſultationem, in qua publicæ
,ſalutis vertebantur cardines, populo ardentius recommendarent. Pa-
,tuit certè affectus Catholicæ pietatis, & miſericordiæ Domini multæ
,præſentiſſimum interitum à re Polona depulerunt. Sacram ſcribenti-
,bus hiſtoriam uberior ingeretur materies quantum valeat, quamq; ſit
,efficax in omni diſcrimine juſtorum oratio. Eâ igitur die 19. Junij cir-
,ca octavam antemeridianam proficiſcuntur in campum aliqui ex Sena-
,toribus, & Equeſtri ordine haud frequentes. Ii præcipui comparuerunt
,Stephanus Wierzbovius Epiſcopus Poſnanienſis, Andreas Olſzovius Cul-
,menſis, Regni Procancellarius, Caſimirus Pacius, Epiſcopus Samogitiæ.
,Hi erant Ordinis Sacri. Ex Senatu profano ij viſebantur præcipui, Mi-
,chaël Pacius Caſtellanus Vilnenſis Supremus militiæ in M. L. Ducatu
,Præfectus. Demetrius Dux Wiſnioviecius, Belzenſis Palatinus, Magiſter
,Equitum, ſeu campeſtris militiæ in Regno Præfectus. Hiq; præcipui,
,aliis recenſendis ſuperſedeo. Equeſtris Ordo frequentior advenerat, nec
,diu morati compellant Potoccium Subdapiferum Regni, Directorem
,ſeu Mareſchalcum Equeſtris Ordinis, ut Seſſionem auſpicaretur. Con-
,ſedit ille in ſua equeſtri ſella, indictoq; ſilentio propoſuit, ac petiit, ex-
,orbitantias legum, jurium Regni vix inchoatas continuari. Major po-
,tiorque pars in eam ivit ſententiam, ſeponendam eam feliciori tem-
,pori materiam. Unum duntaxat ſupereſſe, & quàm celerrimè, uti-
,nam & feliciter aggrediendum, Regis electionē, obteſtatiq; nullatenus
,ex campo ſe hodie diſceſſuros, niſi dicto electo Rege. Palatinatus inte-
,rim Cracovienſis, Sandomirienſis, Poſnanienſis, Caliſſienſis, Siradienſis,
,Lencicienſis, Cujavienſis, Mazoviæ, non longe aberant, & in ſuis circu-
,lis conſilia agitabant de Candidatis ambientibus, acie inſtructâ, more
,militari ad campum actui deſignatum propiùs adventabant: ſeu lan-
,gvore aliquo, ſeu ſtimulatione privatâ attinebatur in Palatio Regio Var-
,ſavienſi, Gneſnenſis Archiepiſcopus. Illius nempe muneris conſiliis o-
,mnibus, vacante Regno præeſſe: Hæc illi ab antiquo prærogativa, & ſi
,ille abſit, aut aliquo arctetur impedimento, Cujavienſis Epiſcopus ipſi-
,us ſupplet vices; neque is tum aderat præſens. Res deliberationi ſubje-
,cta, quinam cæleſtis Spiritus Regni Ordinibus tam arduo muneri ſe ac-
,cingentibus, Archiepiſcopo abſente imploraret auxilium. Solers, &
,prompta Andreæ Olſzovij prudentia ſuggeſſit medium. Epiſcopum Po-
,ſnanienſem loci Paſtorem percommodè id muneris expleturum. Neq;
,is cunctatus proceſſit ad medium circuli, flexiſque reverenter in ſabulo
,genibus, quod illi loco copioſum inerat, orſus S. Spiritùs invocationem
,ritu Eccleſiæ Catholicæ uſitato. Paſtorem grex ſecutus, omnes quot-
,quot aderant Senatorij ordinis prociderunt in genua; tanti momenti
,conſultationi proſperè inchoandæ, feliciùs perficiendæ cæleſtem implo-
,rarunt opem. Hiſce peractis Pontificalem benedictionem omnibus e-
,largitus, actuiq; bene precatus. Epiſcopus Poſnanienſis ſolvit ſeſſionem.
,Nobilitas quæ ſub ſignis militaribus ad generalem vocata expeditionem
,advenerat ad ſuos Palatinatus, mancipla dilapſa, Litvani, Rutheni, &
,aliqui ex Ruſſiæ Palatinatibus, qui necdum cum ſuis comparebant le-
,gionibus in foſſa ſubſtiterant, de novo Principe conſultaturi. Sparſo,
,diffuſoq; per adjacentes foſſæ campos Equeſtri Ordine, duo Candidati,
,Neoburgus & Lotharingus ſtudia, vota fatigabant. Nec erat Palatina-
,tus, qui in unum inclinaret Candidatum. Illis placebat Neoburgus, hi

Lotha-

A. C. 1669 Lotharingum præferebant. Ad ipſum meridiem trahitur conſultatio, & imminentes Dominos vario ſenſu differunt. In Palatinatu Caliſſienſi Joannes Opalenius Palatinus pro Neoburgo ferventius intervenit, faventioreſque eidem nobilitatis conciliat calculos. Principem ſenectâ, debilitate pedum fractum, prole numeroſâ auctum, dum non omnes probant, imò ut Romanæ olim Legiones Galbam faſtidiunt; Staniſlaus Cricius Succamerarius Caliſſienſis enodandæ difficultati medium ſuggerit, nimirum poſtpoſito utroq; Candidatorum eligant 3tium. Quemnam illum inquirentibus? Piaſtum Principem popularem Michaëlem Ducem Wiſnioviecium ſceptro, throno Regio dignum, qui ſuccedat, fuaſit: excepta ſententia eventu proſpero. Incurrit omnium oculis, animis Princeps juventutis Polonæ decora, florenti juventa. Adeſſe illi vigorem maximis quibuſq; parem, morum animi celebratam moderationem oris, fortitudinis paternæ vivam radiare effigiem. Licuit illi dum infeſta & ſæva gallizantis aulæ probos cives urgerent fata, inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium pergere iter, periculis & ambitione vacuum. Crediderim Andreæ Olſzovij ſummæ integritatis Antiſtitis, & civilis prudentiæ conſpicui Cenſuram ſeu judicium de Candidatis publici juris factum multum attuliſſe momenti, popularis Principis electioni. Lectum illud opus à multis rectum indidit ſenſum, & probiſſimè dixerim, Polonam fundavit felicitatem. Ubi innotuit cæteris Palatinatibus Caliſſienſem nobilitatem, in Principem popularē contuliſſe ſuffragia, non diu morati Principem Wiſniowiecium Regem Poloniæ proclamant. Aderat præſens in campo Sereniſſimus jam noſter, Nobilitati Palatinatus Sendomirienſis immiſtus, de eligendo Principe conſultabat; & præter ſpem & vota, parem cum Magno Theodoſio agnoſcit ſortem:

Michaël proponitur in Caliſſienſi Palatinatu.

Accedunt alij Palatinatus.

Digna legi virtus ultro ſe purpura ſupplex
Obtulit, & ſolus meruit regnare rogatus.

Cæterorum Palatinatuum Nobilitas ijſdem votis, ſtudijs in Principem Michaëlem conſpiravit, paſſimque circa vallum, foſſam, gregariæ multitudinis voces reſonabant: *Vivat Rex Michaël.* Litvani in foſſa itidem de eligendo Principe conſultabant, cumque allabantes crebri Nuntij ſignificarent Principem Michaëlem electum à Polona Nobilitate Regem, ambigebant, num Polonis accederent, novitas quæpiam videbatur, & mori Patrio injuria, Principem legere intermiſſis ſolennitatibus. Oratores duorū Candidatorum pro ſuis perorarunt Principibus, cauſamque egerunt; Principis MICHAËLIS, cauſæ Patronus nemo comparet. Ubi hoc Regni Procancellario innotuit, capit in arena conſilium, & pro ea, quæ optimo Antiſtiti exacta rerum civilium peritia, init modum conficiendi negotij. ·· m communicat cum Joanne Gembicio Epiſcopo Plocenſi, edocet hærere Litvanos in vado, cunctari circa Regis electionem, quandoquidem nulla compareat, uti moris, legatio à Principe candidato. Suaſit efficaciter Procancellarius, ſſumptâ perſonâ Legatorum Principis Michaëlis ad circulum eorum acceſſere. Prælocutus uti gradu ſuperior Epiſcopus Plocenſis, tum pòſt Regni Procancellarius. Rem ex animi ſententia confecêre. Litvani cum Polonis pro ea neceſſitudine, quæ utriſque inter ſe intercedit, perlibenter ſociavêre ſuffragia; Rutheni disjuncti electionem peregerunt. Pars infoſſa cum Regni Procancellario; Dzialinij aliqui ex Culmenſi, Mariæburgenſi Nobilitate deliberationi de eligendo Principe inſiſtebant. Pars in campo ultra foſſam ad æmulationem cum Regnī Nobilitate, ſeu aliquâ interveniente ſimultate, Equeſtres conſultabant. Aderant

Litvani ambigui.

à Regni Procancellario inducti accedunt.

Culmenſis Palatinatus

rant

„ rant Palatini, Culmenſis, Joannes Gninſki, Pomeraniæ, Joannes Bąkowski, *A. C.* 1669
„ nec infrequens ijs adhæſerat nobilitas. Joannes Wyzdga Varmienſis E-
„ piſcopus Pruſſiæ Terrarum Præſes fortuitò ut aſſerebat, ad hoc ſuper-
„ venerat conſilium. Rheda vectus ſubſtiterat in eaque ſedens illos Eque-
„ ſtres alloquebatur, Procancellarius Regni ex aliorum ſenſu, Vilczevium
„ Notarium Mariæburgenſem, miſit invitatum illos ad foſſam, minimè e-
„ nim decere, ut Equeſtres in campo conſultent, qui ſine militaribus ſignis
„ venêre Varſaviam, Litvanos in foſſa cœptam conſultationem terminare,
„ quidni & idem faciant. Reponebant illi numerum minorem majori ag-
„ gregandum, & cùm pauci ſubſtiterint in foſſa, ſatius adjungant ſe illis
„ numeri plenioris. Iterum iterumque miſſi aliqui à Regni Procancellario,
„ nullo fructu redière. Denunciari tandem illis curat Procancellarius Re-
„ gem electum, indigenam Principem MICHAELEM. Vix creditum ab il-
„ lis riſuque Nuncius exceptus. Varmienſis Epiſcopus his auditis ſuaſit ad
„ foſſam profectionem, illudque tacitè inſeruit, ubi vis imperij valet, ina-
„ nia tranſmittantur. Dies jam urgebat in occaſum, Nobilitas quæ cum
„ Senatoribus foſſam implebat, urgebat colligi, publicarique ſuffragia, actû-
„ que electionis terminari. Aberat Gneſnenſis Archiepiſcopus, neque ſpera-
„ batur in campum venturus Mareſchalcus Major Regni Sobieſcius, neq;
„ is in foſſa viſebatur. Potocius circuli Equeſtris Moderator aberat. Eorum
„ abſentia ne actum protraheret, concluſum; Mareſchalci Equeſtris, uti an-
„ te factum, ſuppleat vices Stanislaus Lubomirſcius Capitaneus Scepucien-
„ ſis par muneri. Minor Mareſchalcus Joannes Branicius ſupervenerat. Cu-
„ javienſis Epiſcopus vetere lege Archiepp. abſentis in nominatione, coro-
„ natiòne Principum, uti à Karnkovio factum obit munus. Seſſione incho-
„ atâ ſubſtitutus Equeſtris circuli Director proponit, poſtulatque vota, ſuf-
„ fragia electi Principis declarent, actumque hunc feliciter concludant. A-
„ derat Princeps MICHAEL, præſens conſederat inter Senatores, & Equi-
„ tes Palatinatûs Cracovienſis. Lex illa ne Candidatus interſit electioni,
„ nec quidquam obfuit. Rutheni etiam ſupervenerunt Senatorij & Eque-
„ ſtris Ordinis Campeſtres, ingenti cum applauſu ſinguli Palatinatus ſuâ
„ explicabant ſuffragia. Populus, qui intra, & extra in magna aderat fre-
„ quentia, ad cujusvis Palatinatûs declarata ſuffragia proclamabat: *Vivat*
„ *Rex*: Properabat jam Electio ad exitum, cum nunciatur adventare Ar-
„ chiepiſcopum unà cum Mareſchalco Regni Sobieſcio. Is uterque in Neo-
„ burgicum pronior ferebatur ægreque forſan illis erat, ſua non provenire
„ deſtinata. Cum illis etiam ſupervenit Potocius Equeſtris Ordinis Mare-
„ ſchalcus, Fama ferebat Sobieſcium ſuaſiſſe Archiepiſcopo, ne ad foſſam
„ properaret. Dum tamen crebri accurrunt Nuntij confirmantque brevî
„ Regem ab Epiſcopo Cujaviæ nominandum, paucorum Palatinatuum ſu-
„ per-ſſe publicanda ſuffragia, velociori curſu adactis equis advolat Archi-
„ epiſcopus. Benè memini Braslavienſis Palatinus ſua denuntiabat ſuffragia,
„ Potocius moleſtè tulit, ſuam ab alio uſurpari provinciam, jamque prope
„ metam operi conſiſtenti acceſſit. Et circa nonam à meridie actus feliciſſi-
„ mo conſummatur eventu. Nominavit Archiepiſcopus Gneſnenſis ſine pro-
„ lixa, & longiori prolocutione Sereniſſimum Principem MICHAELEM
„ Mareſchalcos utriuſque gentis compellavit, ut nominationem hanc pro
„ munere ſuo publicam facerent. Aberat uterque Litvanus, Duo Regni a-
„ derant, Major aſſumendo, altiori voce denunciavit electum concordibus
„ votis Sereniſſimum Principem MICHAELEM nominatum ab Archiepi- *Michaël Rex nominatur*
„ ſcopo Gneſnenſi, eumque pro Rege vero, ac debitè electo, nominato ab
„ omnibus debere recognoſci. His actis Archiepiſcopus gratiarum actoriū
„ inchoavit hymnum quò ardentiſſimè à Senatu, Equitum Ordine turbaque

N decan-

A. C. 1669 „ decantato, Sereniſſimus Princeps ad rhedam ab Archiepiſcopo invitatus, de„ ductus ad Palatium Urbanum Varſavienſe. Nobilitas, quæ campos opple„ verat, propiorque foſſæ aderat, fiſtulis ferreis ſæpius diſploſis, more mi„ litis bene exercitati publico ancillabatur gaudio. Machinæ interim belli„ cæ fere totâ nocte detonantes longè lateque publicæ lætitiæ porrigebant „ ſenſum. Porrò omina, & quæ auguſtam hanc præceſſerunt electionem, „ alij jam ſatis memorant, ego ſtrictim attingo. Aquilâ ſupervolantem foſſæ, „ ædificioque ubi Senatus conſultabat, multi conſpexere, candidam colum„ bam, eidem inſidentem ædificio narratum à plerîſque. Optimum Pontificē „ Clementem IX, eadem die Junij electum Reique Chriſtianæ feliciſſi„ mum profuiſſe, nimis quàm notum, ſupplicationes ab eodem Sanctiſſimo „ pro Statu Regni Poloniæ, Romæ, Varſaviæ indictas, eâdem die electio„ nis deſiiſſe proſperi ominis loco habetur, quaſi jam propitium, & beni„ gnum Numen exauditis orationibus, voti ream, voti compotem abſolve„ ret Poloniam. Examen apum, quod à viris nobilibus Lencicien. Palatina„ tûs accepi, ante illorum aciem provolaſſe, & conatu abactum cecidiſſe, „ feliciorum temporum ſub novo Principe, non vanum crediderim præſa„ gium, virgineas haſce volucres multorum prænunciaſſe felicitatem com„ plura poſſunt recenſeri exempla. Memorat Julius Capitolinus Antonini Pij „ Statuas illi excitatas apum examina repleviſſe. Occurrit mihi & illud pro„ digium, quod Annalium Eccle: Illuſtris ſcriptor Baronius ad annum 672 „ memorat, de Wamba, ſeu Jamba Hiſpaniarum Rege, è vertice ejus cum „ ſacro ungeretur Chriſmate, à Quirico Toletano Archipræſule Apis egre„ di viſa in ſublime evolavit, tanquam prænuntia ipſius ſuaviſſimæ guber„ nationis. Hoc idem nobis portendi, cur deſperemus? miti juxta ac placi„ do regimine quaſſatum tot procellis recreabit Regnum. Princeps noſter „ concuſſæ ac laceræ Reip. in ſinum ſuum confugienti, imò colatæ à DEO „ hominibuſque (utor Chriſtianis Stoani Sophi verbis) ſed in ſinum & ut „ foveatur ſollicitam intendet curam, ſuſcepit imperiū, poſtquam alium ſu„ ſcepti pœnitebat. Juſtus, & legitimus Princeps in eo ſummo faſtigio non „ magnus magis, quàm bonus audire deſiderabit duaſque res diverſiſſimas „ potentiam, & modeſtiam miſcebit. Populus per tot annos haud molliter „ habitum non audebit ad duriora vertere, verùm hæc debitus, & reverens „ uti ſubditi erga Principem exprimit cultus. Narrationem continuo. Com„ pertum mihi relatumque à Religioſo Patre Cypriano ſodalitij nudipedum „ S. Franciſci Presbytero die electionis veniſſe ad templum ejus Ordinis „ Sereniſſimum Principem MICHAELEM, rem divinam faciebat idem Pa„ ter ad aram B. Antonij, prope rem ſacram audiebat Sereniſſimus Prin„ ceps (qua finita) uti mandatum erat ab Epiſcopo Poſnanienſi brevi ſer„ mone populum commonefecit ferventioris per diem hodiernam devotio„ nis. Inſtare nimirum diem dicendo, eligendo Principi, periclitari publicā „ integritatem, illaque addidit Sacræ Scripturæ verba. Deuteron: XVII n. „ XV. *Cum conſtitues Regem, quem Dominus DEus tuus elegerit de numero* „ *fratrum tuorum, non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non* „ *ſit frater tuus.* Hæc præſciâ voce ab eo dicta Patre haud ambigo, & i„ pſemet confirmat eventus. Sed hæc, & alia ſat jam eruditorum notata „ calamis, qui tot gratulationibus miti Regni fatigârunt præla, ut retro „ acta tempora volventi, nihil ſimile ſuperiores viderint Principes. A 21ma „ Junij ad 7mam Julij protractum Regij juramenti tempus, & traditio „ nomine Ordinum diplomatis, ac illud nomine Ordinum Regni offerebat „ Potocius; Reſpondit Regis electi nomine Joannes Gninski Palatinus Cul„ menſis.

Omina in electione

Apes felicis gubernationis nuncia

In ſtatuis Antonini Pij

In Jamba Hiſpaniarū Rege

COPIA LITERARUM AD SANCTISSIMUM PATREM.
Varſaviâ die 8. Menſis Julij.

MICHAEL DEI GRATIA REX POLONIÆ &c.

POſt oſcula beatorum pedum Sanctitatis Veſtræ, mei, Regnique mei humillimam commendationem. Ad anxias Sntis V. curas, quarum non minor pars Regni Poloniæ orbitas Sanctitatem V. exercebat, cenſui pertinere Sanctitati V. eum differre Nuntium, me totius liberæ Gentis concordibus ſuffragiis, ad Thronum Regni Poloniæ 19 Junij electum tandem heſterna 7. Julij die poſt capitulationem concluſam, & juramentum religioſè peractum, ſceptrum Polonum maximis ſtudiis, & votis externorum Principum petitum feliciter capeſſiviſſe. Mirabitur orbis me Regni indigenam, nullis fultum exterorum commendationibus, ab omni remotum ambitu, concordi Ordinum Regni voce ad onus regendi, regnandiq; in Polonia aſſumptum, manus Domini fecit hæc, & opus ſolius dexteræ Excelſi. Atque, dum humeros impares licet tantæ ſuppono moli, Sanctitatem V: amantiſſimum Chriſtiani Orbis, & Poloniæ Parentem demiſſo cultu, & filiali obſequio veneror, beatiſſimisq; ejusdem advolutus pedibus, paternam ſupplex flagito benedictionem. Minimo filiorum ſuorum Sanctitas V. eam non gravetur impertiri. Benedicat mihi Anima Tua, ut Polonæ Aquilæ juventus meis ſub auſpiciis renovetur, Religio Catholica per Regnum, annexasq; provincias, & major gloria DEi proferatur, validum hoc Chriſtianitatis antemurale terrori ſit, & formidini iis hoſtibus, cum quibus à tot annis gravi & ancipiti dimicat bello. Hæc Sanctitati V. nuntiare ſuadet, & erga Sanctitatem V. mea ſumma devotio, tum & Anteceſſorum meorum erga Sanctam Sedem conſtans, & pervetuſta reverentia. Ejus impulſu, dum hæc ſcribo, me Regnumq; meum Sanctiſſimis orationibus, tum & Paternæ Sanctitatis V. protectioni diligenter commendo.

COPIA LITERARUM AD AUGUSTISS: IMPERATOREM.
Varſaviâ 20. Julij.

MICHAEL DEi gratiâ Electus Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ &c. ſalutem, & fraterni amoris continuum incrementum. Pro eo benevoli animi ſtudio, quo in vicinum ſibi Poloniæ Regnum Majeſtas V. Cæſarea propendet, non ingratum exiſtimamus Majeſtati V. accidiſſe Nuntium, de noſtra ad thronum Regium evectione. Quod licet famâ ipſâ notum, movemur tamen officij noſtri ratione, & ſummo erga amiciſſimum, & inclytum Principem reſpectu, ut ex nobis etiam Mti V. innoteſcat, nos in campo libertatis Polonæ conſenſu omnium Ordinum die 19na Junij in Regem acclamatos tandèm die 7ma Junij poſt Capitulationem concluſam, & juramentum religioſè præſtitum, ſceptrum feliciter capeſ-

N2

A.C.1669 *ſtiviſſe, non humanæ induſtriæ opus, non ſolers, & ingenioſa prenſatio eum nobis ſtruxit gradum, ſolius Domini eſt aſſumptio noſtra, inter prodigia orbis jure recenſenda. Porrò quo affectu Regnum hoc, noſtroſque Anteceſſores Mtas V. in tam propinqua vicinia complectebatur, eundem erga nos velit continuare, enixius optamus. Non deſiderabit in Nobis Mtas V. Cæſarea parem officij, bonæ vicinitatis, & optimæ correſpondentiæ viciſſitudinem. Contendemus exemplo Majorum noſtrorum, olim & nuper regnantium eam amicitiam, & fœderum religionem ſanctè obſervare, quam non annorum, ſed ſæculorum diuturnitas, & conſtans ac illibata obſervantia cum Sereniſſima Domo Auſtriaca validiſſimè firmavit. Interim Mti V. Cæſareæ cum longæva incolumitate felix & tranquillum imperium ex animo vovemus.*

COPIA LITERARUM AD PRINCIPEM LOTHARINGIÆ A PROCANCELLARIO REGNI VARSAVIA 17 Iulij

MAgni & invicti animi documentum eſt, quod Serenitas V. Regiæ fortunæ ſpe, & proximo rerum faſtigio excidens tamen in gradu perſiſtat, neque in dolorē & querelas victa erūpat, conſtanter toleret, quidquid Divini arbitrij ineluctabilis neceſſitas præter ſpem & vota decrevit. Euripum jure aliquis appellauit Comitiorum & populi favorem; ſanè hic mirus fuit erga Serenitatem V. niſi obſtinata Candidati æmulatio, tertio nec opinanti facilem viam aperuiſſet. Factum eſt, & quod infectum reddi nequit, fortiter ferendum. Confidat Serenitas V. me ſeriò à partibus ejus fuiſſe, nullo priuato commodo, ſed laudatiſſimis ejus uirtutibus fuiſſe addictum. DEUM precor, felicitate & ornamentis omnibus cumulatam reddat Serenitatem V. cujus ego memoriam non priùs niſi cum uita dimittam, ac maneo.

COPIA LITERARUM A SUMMO PONTIFICE AD SERENISSIMUM REGEM POLONIÆ MICHAELEM

CAriſſime in Chriſto Fili noſter ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Ingenti ſanè gaudio Paternum animum noſtrum compleverat Venerabilis Fratris Archiepiſcopi Corinthi Nuntij Apoſtolici relatio de Mtis Tuæ perſona concordibus Comitiorum votis in Poloniæ Regem evecta, deque ſumma expectatione, quam eximiæ virtutes, quibus eadem ſpeciali DEi munere ſpectatè inſigniatur, & imprimis ardens Religionis Catholicæ zelus excitaverant. Hujuſmodi verò lætitia, & ſpes nunc etiam nobis confirmatur, & augetur ex literis tuis, ſuſcepto ſtatim Regni ſceptro, ſumma cum filialis erga Nos, & hanc Sanctam Sedem pietatis, & obſequij ſignificatione perſcriptis. Etenim rectè, ac ſapienter Mtas Tua primordia Principatûs à cœlo auſpicatur, & Regimina populorum ab ejus Sedis veneratione, cui Chriſtus JEſus univerſas oves ſuas regendas commiſit.

Initi-

Initium profectò ſapientiæ eſt timor Domini, nec ipſe rerum ordo ſinit, ut benè nō imperet hominibꝰ qui bene non paret Deo. Itaq; pro certo habemꝰ egregiā animi præcelſi tui magnitudinē, quò magis agnoſcit in ſui electione conſpicuè, ac mirabiliter Altiſſimi dexterā adfuiſſe, eò certè confidentiùs, & enixiùs incumbere velle totis viribus, ut beneficij tanti largitori ſe gratum, & obſequentē præbeat, omnibus Regis optimi partibus implendis, ac potiſſimum S. Religionis Orthodoxæ, cui etiam iſtius præclariſſimi Regni, fundamentales leges maximè innituntur, rebus, & rationibus univerſis omni ſtudio tuendis, & provehendis, cumq; non ſinè magno mentis noſtræ gaudio intellexerimus, nonnulla haud parvi momenti commoda, & lucra, in iſtis Electionis Tuæ Comitijs adverſus Hæreticos Religionis Catholicæ bono quæſita eſſe; vehementer à Te petimus, ut ea etiam, quantum maximè poteris, extenta, & ampliata penitus executioni demandentur. Utq; præterea vel imprimis Acatholicis omnis aditus ad quaſcunq; dignitates, & officia Regni præcludatur. Etſi verò cuncta hæc, te pro ſpectatâ pietate tuâ, zeloque Regio ſponte effecturum fuiſſe non dubitamus, tamen, ut id à Te rurſus etiam atque etiam efflagitemus, cùm rei gravitas, tum etiam muneris noſtri debitum à nobis exigit. Nos utiq; charitatis Apoſtolicæ documenta inſigniora quæque inclyto Religioſiſſimæ, ac fortiſſimæ Gentis Moderatori debita, ſemper prolixè cumulateque præſtabimus Mti Tuæ, cujus expectatiſſimæ virtuti, & gubernio felices ſucceſſus à Rege Regum DEo, toto ex corde peroptamus, Apoſtolicamq; benedictionem, quantum pietatis ſtudio poſtulas, tanto benevolentiſſimi cordis affectu impertimur. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris. Die 10 Auguſti. A. C. 1669

XIX.

CARDINALI URSINI PROTECTORI REGNI POLONIÆ, ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI.

Varſaviæ 2. Auguſti.

De Actis circa abdicationem Regis.

JAm in procinctu itineris mei in Hollandiam, Belgium, & Galliam, veniunt in manus benigiſſimæ tuæ, quibus multum, & ſupra merita mea tribuis, laudis, & tandem gratanter acceptâ comitiorum Electionis relatione tu petis, ego mandatum vice legis obſervare volo. Vis ſcilicet ſcire initium, à quo proceſſit, curſum, quibus modis continuabatur, finem, ad quem non pervenerint magnæ illius cogitationis de Succeſſore ad Poloniæ ſceptrum, vivente Rege, formando. Deſideras informari de cauſis Abdicationis, & de modo, quomodo tandem perfecta & quid intra id tempus, & pòſt ſubſecutum fuerit; ſufficit tibi imperâſſe, gloriâ obſequij mihi relictâ. In hoc interim ſecurum te Eminentiſſime Princeps reddo, quòd nihil, niſi id, quod compertum ex bonis Auctoribus, & poſſum dicere, ſcenæ hujus Actoribus habui, ſine cura verborum, rem, ut ſe habuit, ſcribo.

Morte Reginæ Ludovicæ, quæ durantibus Regni comitijs 1oma Maji evenerat, omnium ferme opinio erat Reipublicæ fortunam hactenus turbidam, ac deteriorem in melius mutatum iri. Nam plerique ipsâ perſvaſione

A. C. 1669 imputabant omnem infelicitatẽ Matrimonio Regio, quòd Viduam fratris uxorem ducere veritus non fuerit, exempla talis Matrimonij perrara ac triſtia eventu, & mutatione Reipublicæ in Principibus familijs eſt obſervare. Funeſtum Eccleſiæ Angliæ Matrimonium, quo Rex Henricus VIII. derelictam fratris ſui uxorem Catholicam, Caroli V. Materteram matrimonio ſibi copulavit. *Matrimonia funeſta* Par infelicitas, ac imitatio in Regno Arragoniæ, à Rege quondam ſimili matrimonio cum Vidua fratris inito, quod fatalis mutatio, ac poſtremò ereptio illius Regni conſecuta eſt. Nihil ego hic imminutum iverim ſupremæ authoritati Sedis Apoſtolicæ, cũ dicatur diſpenſaſſe in tali Matrimonio Innocentius X. petitioni Regiæ indulgendo neſcio tamẽ quâ verecundia id afferant. Populus Polonus, talia matrimonia nullatenus probat, licet palàm obnuntiare non audeat. Non ignotũ eſt parentũ memoriæ nuptias Sigiſmundi cum Conſtantia altera ſorore pro inceſtu habitas, quibus magni & incorrupti Senatores obnuntiare auſi, ſcripto ad Pontificem Clementem octavum, talem conjunctionem etiam in gregibus equarum, Polonis turpem, & abominabilem videri, nec niſi eo vitâ functo diſpenſatio obtineri poterat, Improſpero tamen ſucceſſu, & Matrimonij fructu, nam contemptus exinde Regis, & accreſcentibus alijs cauſis arma in eum ſuſcepta, & numeroſa proles, quæ in ſæculum ferri per naturam videbatur, ſterilis effecta Regiam ſtirpem finivit, an, & cùm uxore natam felicitatem Ioannis Caſimiri Regis eidem inauſpicato matrimonio attribuant? ſcio ego quoque Georgij Oſſolinij Cancellarij motu tractatum fuiſſe, cujus authoritate Senatus conſenſerat, literaſque ad Reginam dederat, ne maritum Regem abnueret, ſed res inſtructa fuit ambitione Reginæ, quæ Regi nubere non tantùm percupiebat, ſed multâ pecuniarum vi ſuſtentandæ Regiæ Electioni facta erat, juratamque fidem à Caſimiro expopoſcerat, ubi ſceptri potitus fuiſſet, ſe non aliam in uxorem ducturum. Meminit quidam conſilio Senatûs ſe interfuiſſe, omniúmve ex compoſito, votis conſentientibus, ſolum duntaxat Paulum Piaſſecium Epiſcopum Premislienſem, Annalium ſui ævi ſcriptorem contrariam ſententiam dixiſſe, & vatem non vanum fuiſſe, eique tale matrimonium infelix fututum, familiamque Regiam extinctum iri, præcipuum Authori finem eſſe debere, ut prole ſuſcepta domus Regia fundetur, & ſermonibus privatis re agitata inter cauſas cladium publicarum referre mihi viſum, primario. *Ambitio malorum cauſa* Altera cauſa malorum ambitio Reginæ Succeſſorem Regno admovere, bonis, maliſque conſilijs, & artibus molientis, ejus rei originem pertexo. Boguslaus Leſczynius Theſaurarius Regni, vir ingenij, & facundiæ Princeps, & animum, conſiliúmque Reginæ penetrans inſinuaverat Reginæ, quaſi interrogaret primum, cur non Rege laboribus fracto, & ad ſenectutem vergente, de Succeſſore deliberaretur? Reginæque ſpem injecerat, facilè fieri poſſe, ut neptis ejus & qui neptem duxiſſet, vel adoptione, vel poſt Regiam mortem proximè ad coronam admoveretur, neque rem eam difficilem factu oſtendebat, quòd in conſilio Reipublicæ jam ſtetiſſet, deſperatis nunc Poloniæ rebus, ut Moſchoviæ Ducis filius, ac deinde Rakocij Principis Tranſylvaniæ ſpes oſtentaretur; pergratus is ſermo Reginæ atque Theſaurario ad potentiam, & gratiam valido, qui partibus Sveticis dato nomine, non tantùm gradum honoris deſiderat, ſed quæſito favore Reginæ adeo evectus erat, ut potentiâ & gratiâ plurimum in Aula valeret, nihilque ei roganti negaretur, pro domo ſua, pro amicis, & clientibus, is demum, qui illum obtineret, quanquam Rege adeo difficili, & Reginæ, cui omnia permiſcebat, id unum neganti obfirmaverat Regem moniti ſui, præcipuè Cardinalis Vidonus, Legatum Pontificium agens, quód Leſczynius ex Calvino Sectario Catholicus malè pius habebatur, expugnavit Regina lachrymis & blanditijs Regem, qui Legato, & Epiſcopis in eo tamen favit, ut

magis

magis Prazmovio Eccleſiaſtico crederet, Leſczynius tamen cœptum conſilium impigre exequitur, & Epiſcopo, ac Palatino Poſnanienſi in partes tracto, Lubomirſcium jam præoccupaverat impetratio armorum, minore Præfectura morte Lanckoronij vacante, non ſine injuria Czarnecij, qui fortiſſimè geſſit rē contra Svecos, virtute id meruerat, & activitatem contraxerat, elocatâ filiâ Leſczynio Inciſori Regni, ſed Lubomierſcius magno præmio alliciendus, & obtinendus Reginæ videbatur facilior Czarnecio militari viro, qui Reginæ fidem, & civium ſervitio paratus, ſervitium addixerat. Invidit præmatura mors Pro-Cancellario Leſczynio, ne cœptam telam pertexeret Parca, vitam ejus, ſimul & curam celeriore fato præcidente; non tamen abrupta cura, & conſilium pòſt Inauſpicatè à Nepote cœptum, pari ſtudio, & valido conatu Venceslaus Archi-Epiſcopus Gneſnenſis, alijque promovêre, ſcriptoque concepto, allaborante Andrea Morſztyn Referendario Regni, cujus ingenio, & fide Regina utebatur, illud manibus ſuis, & juramento firmabat, ignaro penitus Rege, quod planè compertum habuit Andreas Olſzowſki nunc Pro-Cancellarius Regni, nam cùm tractatu pacis ad Olivam, præſens Gedani ageret, à Cancellario Prazmovio invitatus fuit, qui illum uno arbitro Palatino Siradienſi, primum cum honore allocutus, prudentiam, & dexteritatem ejus Regnantibus placere, dignumque videri, cui magnorū negotiorū arcana, & curæ concrederentur, poſſe dari caſū Legationis mittendæ, quam ille ex fide, & cōmodo Reip. ſubiret, gratū duceret, ac virtute ejꝰ magni arcani, & conſcientia ſe ligari, ſimulq; producto ſcripto illud legendū exhibuit, quod ſubſcriptione firmari, & juramento, verbis conceptis, exēplis tantorū virorū non abnueret, monuit; verùm percurrens ille ſtrictim lectione, reſpondit de ſe modeſtè, privatū ſe agere, nec ullo in Rep. gradu magno honori æſtimare regnantiū, & Miniſtrorū Regni conceptam fiduciam, tamen reverentiâ notarum legum deterreri ſe, quominus ſcripto ac juramento fidem obliget, ſervaturum tamen ſecretum. Ad ea Cancellarius non indignam moram alicujus diei, nec roganti illi permiſit. Sed cùm difficultas ab illo injecta ſuſpicioni locum daret, ac vereri cœpiſſent Miniſtri, ne Regi, cui tunc ab epiſtolis, & alijs tractatuum curis interiori admiſſione erat, rem totam detegeret, commotior ad hæc Regina Cancellarium ſuum, & illum advocari jubet, & quænam, iſtud, hæc temeritas? te unum contra Inſurgere, improbare, quod prima nomina, Senatusconſultum, & ſaluti publicæ percommodum ducant, atq; ea fortè cauſa fuit, ne ſcena detegeretur, reſq; in deterius apud facilem primò occupanti Principem abiret, ut illi per Senatores Regina mentionem de Succeſſore faceret, & ubi concedentem quærit; ſcriptum illud non ſanè nocivum Regi, aut Reipub: præſentaret, agitatum deinde quonam potiore modo Ordinum Regni conſenſus obtineretur, Majoris Poloniæ Senatores, ac præcipuos Nobilitatis, Rex & Regina Częſtochoviam evocant, cunctiq; ad obſequium ruentes, ſcripto illi nomina, & juratam ex formula fidem dederunt. Alterum huic Germanum ſcriptum Lubomirſcius trahendis in conſenſum, & ſubſcriptionem Cracovienſibus Minoris Poloniæ nobilibus acceperat, non irriti ſtudijs, certatim ſubſcribentibus, & authoritatem, & gratiam ejus ſequebantur. Eâdem diligentiâ actum Samborio à Regina in captandis nominibus, & juramentis nobilium, atq; hoc vel fundamento jacto, res in Conventibus Palatinatuum Terrarum propoſitum; Indictiſq; publicis comitiis Ordinum Regni, decreto ſucceſſionem ſtabilire viſum, neq, alienis auribus, & animis multis in Conventibus propoſitio hæc acceptata fuit, nec annuebant rectis & prudentibus Civibus Rempub: ſterilitate Regiâ in caſum dari, quàm ſub inter- A.C.1669

A. C. 1669 interregno vicini Principes ſtudiis, aut potentiâ diſtracturi eſſent, aut irruptionibus Barbari, juratiq; hoſtes, ſimul cives malè concordes æmulatione, aut externorum corruptelis, diſtracturi præſumebantur; valuit etiam dexteritas Miniſtrorum Regis, & Reginæ, prout quis impigre, aut langvidè bonis artibus, & famâ virtutis gratus, aut malè in populo acceptus negotium promovebat, deſtruebátve. Multi non improſperè rem geſſerunt apud populares ſuos, ſed privato more Conventu Szadkovienſi propoſitioni adverſos, validis rationibus, & propitiis flectendo, ut in ſententiam irent, & articulos Palatinatuum, Conſilium eligendi ſucceſſoris vivente Rege probarent. Sed in Conventibus aliorum Palatinatuum inverſa res agitata fuit, præſertim Sredæ præcipuo turbatore conſilij, qui nomine Staniſlai Potoccij Palatini Cracovienſis dira quævis imprecabatur, ejuſmodi materiam electionis libertati adverſam à Palatino judicari aſſerebat, ex Gallicis, atq; aulæ factionibus; ſubſecuta dein Comitia Varſavienſia, quæ Condæana, vulgus, indiſcreto, Patris, Filiique nomine appellavit, quibus nihil non actû, pro admittenda, & conſenſu publico firmanda Succeſſoris electione, Rex ipſe frequentiſſimi Senatusconſilio habito, omnium animis priùs diſpoſitis, primus locutus eſt; Finito Regio ſermone, primus ſententiam dixit Venceſlaus Leſczynſki Archi-Epiſcopus Gneſnenſis, quem ſecuti Senatores, effuſi in laudes, & grates, Regem Patrem Patriæ vocantes, affectum ejus verè Jagiellonicum ad ſidera tollentes, omnes in ſententiam ivêre, proponendum Equeſtri Ordini, atq; his Comitiis conſilium maturandum; ſolus Thomas Leſzczynſki Epiſcopus Chelmenſis collaudato Rege eò flexit, ut conſuleret, tantum negotium tantiſper differendum, donec Reip: pax & ſecuritas, præſertim à Moſchis undiq; ſtabiliretur. Hæc res magnæ invidiæ Epiſcopo fuit, tanquam omnibus exprobranti, quod unus ab univerſo Senatu diſſentiret. Interea Comitiis ferventibus omnia negotia publica poſthaberi, ſolâ materiâ Electionis in conclavi Nuntiorum fervere, ſtudia in contraria Rempub: ſcindi, aliis pulcherrimum, aliis deterrimum conſilium videri, pulſare ubique Reginæ emiſſarios, nocte, dieq; limina Palatii, honoribus, pecuniâ, ſpe, blandimentis, minis, prout opportunior quiſque videbatur, pertrahi, ut Condæanis actibus commendaret promovendæ electionis operam, amicos pararet, firmaretq;, adverſarios retunderet, aut partibus lucraretur, Lubomirſcius toto Comitiorum curſu ſilentium tenuit, ac ne verbo Succeſſoris electionem, quam initio ſtrenuè fovebat, auxitq;, amicorum operâ juvit, ſive re deſperatâ, authoritatem ſuam in diſcrimen mittere, & periculum facere dignitatis noluerit, ſive aliqua offenſio in Reginam, animum ejus mutaverit. Compertum habeo Staniſlaum Kobirzyccium Palatinum Pomeraniæ ſuſpicacem animum Lubomierſcij percurriſſe, quo cum habito ſermone de conſiliis Reginæ, affirmavit, ſupremam Exercitûs præfecturam Czerneccio pro Lubomierſcio, ſibi verò gubernationem Aulæ, & Cameræ deſtinatam eſſe, quando Dux Ambianus rerum Poloniæ potietur, idq; ſibi fidâ relatione Czarneccijoptimè conſtare, quæ relatio adeo Lubomirſcij animo hæſit, ut Reginæ dubiam, imò falſam fidem reputans, amicos ſuos intueri, nec ullatenus hiſce Comitijs, electionis conſenſum præbere voluerit, remittebant etiam boni plerique cives de ſtudio partium, & conſiliorum Reginæ, ſeu pravâ accommodatione; diſplicebat multis, rem non rectè, nec ordinariè tractari, paucos eligendi Regis authoritatem affectare, etiam leviores homines; illos teneriori admiſſione haberi, pecuniâ, honoribus, augeri, alios præſtantiores inferius duci, Gallicam factionem rerum potiri, impetu,

Comitia de ſucceſſore vivente Rege.

petu, non conſilio rem agi, ſalutem, & decus Patriæ nihili æſtimari, imò aperto diſcrimine involvi, Cælum, & Tartara miſceri, nec fruſtra ſuſpicio fuit; nam eodem tempore cœpit inter Gallos, atq; Svecos tractatus, & concluſum fuit, ut Sveci duodecim millia militum ære Gallico auctorarent, ad juvandas in Polonia electionis partes, quas Rex, & major pars Senatûs ſuſtineret, ſeditio etiam exercitus Polonici id temporis coorta, non tantùm penitus neglecta fuit, ſed in proſperis ducebatur, quaſi rebus Gallicis promovendis opportunè eveniret, nam turbatâ Republica & confuſâ, creditum fuit, electionem pro remedio acceptatum iri; Remp: in ſummis anguſtiis quærendo ex Gallia ſubſidio acquieturam, & militem jus imperij facilè conceſſurum, ſi pecuniam largâ manu numeraret, ſed res longè aliter accidit, nam rigidus ſtipendiorum exactor Lubomirſcius, an potius aliorũ Civiũ inſtinctu, quàm aliarum factionũ odio, nihil magis, quàm electionem Succeſſoris impugnare, ad ſpeciem tuendæ libertatis inducere, denique ferociâ, ac minis, ac Reipublicæ periculis id efficere cœpit, ut promotio Succeſſoris, vivente Rege, lege publicâ damnaretur, hoſtiumque loco eſſent, qui moliri ultra pro Gallo ad Coronam evehendo minimum auderent, neque tamen deſtitêre à conſilio, quibus promotio Condæi, favori apud Reginam, & incremento dignitatum fuit, illi iterum bono animo Reginam eſſe, conſtantia, & conatu, præmijs, pecuniâque omnia ſuperari, cæteraque grata auribus loquebantur, & quia unus præcipuè Lubomirſcius, in Comitijs negotium corrupiſſet, ex quo obniti Reginæ partibꝰ intelligebatur, cùm beneficijs ſummis in eum, Domumq; ac Clientes ejus collatis, nihil profectum eſſet, aliâ viâ eum adoriri, ac criminibus objectis, judicioque ſubvertere magnum civem, & labefactare ſvaſerunt. Ergo quæſitæ juris cauſæ, verba pro crimine accepta, comparata accuſatio, læſæ Mtis crimini dies dicta, comitijs Generalibus proſcriptionis ſententia lata, & publicata, exinde quid turbarum & tumultuum ſecutum ſit, quæ vaſtitas, quæ cædes, & quantum malorum ille tumultus invexerit, notius eſt, quàm ut recenſeam. Compoſito tandem domeſtico tumultu, & Lubomirſcio in gratiam avellere cœpto, Regina Lubomirſcium adverſis, uti exiſtimabat, & magno caſu fractum, ac potentiæ ſuæ vim expertum, iterum pertentat, viamque hanc unicam reparandæ gratiæ, & dignitatis habiturum, neq; ille abnuerat, quòd viro magno, ſummisq; in Polonia honoribus claro, qui bello & factione, & Mareſchalcatus, & Præfecturæ exercitus ereptas dignitates minimè dubitaverat, privati nomen & fortuna ægrè tolerabatur, neque ſperare eminentem in Patria locum poterat, niſi beneficio Reginæ, cujus arbitrio totus Rex regebatur, ergo ſubjicere animum fortunæ, & Reginæ obſecundare certus, illis tantùm propoſuit, ut novis Ambiani Ducis Pater, & Princeps Condæus ſtudijs ad Coronam Poloniæ promoveretur, ſive claritudinem viri bellici reſpiciebat, ſive ne Reginæ concederet, tanquã victus, & coactus, ac ne deſtrueret fidem apud populares, favori Reginæ tribuens, quæ Condæano Principe, dominandi avida, Condæum veterem, ætatis, & experientiæ non facilem ab obſequio habitura credebatur, jam propoſito à Lubomirſcio Condæo Regina acquieſcebat, Lubomirſcium magni facere, & firmandæ ejus pro Condæo conſtantiæ, fideique ergo, Andream Morſztynum Referendarium Regni ſibi addictum, atque dexteritate, & confidentiâ in animo Lubomirſcij validum, quem, rogandorum auxiliorum ergo, in Galliam ablegaverat, Vratiſlaviam iter flectere juſſit, ſed adventante Morſztyno, gravi morbo correptus, ac paucis horis vix ſuperſtes vivere ſimul, & negotia vitæ curare deſijt, cujus morte reſurgere iterum res Gallicæ, & remoto illo, tanquam obice, largiorem animum ſumere cœperunt, jamque notis artibus Reginæ blandiri, ſpem fovere pronam, & in

A.C.1669

Lubomirſkius impugnat electionẽ Succeſſoris vivente Rege.

Læſæ Majeſtatis reus accuſatur

proclivi

A. C. 1669 proclivi viam promotioni. Condæl oſtendere, cum brevi interjectu tempo-
ris quinque menſium ſpatio interjecto, vis ſtatim Lubomirſcij Reginam tra-
xit, eidem cogitationi & curæ planè immortuam, quæ mihi altius repe-
tenda videbantur, ut cauſam melioris ſpei de Republica exponerem, prius
à fonte ipſo curſũ & peracrẽ finẽ abdicationis ordiendo. Vix enim una vel al-
tera hora à morte Reginæ abiêrat, Rex luctu recens & gravis Legato Gal-
Origo abdicationis lico declaravit, abiturum ſe Regno adſtantibus plurimis; Nicolao Prazmo-
vio Archi Epiſcopo Gneſnenſi, Pro-Cancellario Regni Chriſtophoro Paclo
Cancellario Litvaniæ, qui omnes in lachrymas effuſi Regem ad retinen-
dum imperium, nec niſi cum vita finiendum cohortabantur. Proximo die
à morte Reginæ, Rex verborum ſolatia nomine Senatûs, & Equeſtris Or-
dinis admiſit, ac Reipublicæ curas comitijs præfert, ne quis recentis luctûs,
& Reginæ mentionem dicendo faceret, doloremque importuno ſolatio ma-
gis irritaret Comitia demum quinque anterioribus abruptis felicem finem
habuêre, quibus peractis vacuus curarum Princeps, exequendis, quæ Re-
gina mandaverat, ſuâ, & Executorum, diligentiâ intendebat, jacere de-
hinc ſermones nonnulli de Matrimonio, ſeu amores erga Principem, & cu-
ras Reipublicæ, & totâ Europâ Matrimonia oſtentare, Principes fœminas
in ore habere cœperunt, Rege adeo facili, difficiliq; ut pictos vultus unius
alteriúsve Principis fœminæ non reſpueret, imò parietibus appendi palàm ju-
beret; ſecretiꝰ tamen, ac certiori fide, conſortẽ qualemcunq; proſcriberet, & ſe
cælibi vitæ obligaret, neq; hæc privatis duntaxat modis, ſummis etiam
Rex renuit tranſire ad alias nuptias Principibus, per Miniſtros ſuos Matrimonium ſuadentibus, negando re-
ſpondit; neq; ipſiꝰ Sũmi Pontificis literæ die accepti Pontificatꝰ manu pro-
priâ paternè ſcriptæ monuerunt Regem, adeo à Matrimonio alienũ, ut
liberior ageret, tentariq; fruſtra deſineret, Præfecturas omnes vul-
gò Oeconomias futuræ Reginæ paratas, præcipiti largitione, nec ſinè
diſpendio rerum ſuarum (poterat enim privatis rationibus, earum reten-
tioni conſulere) diſpenſavit, donavitq;; Scripto etiam viginti rationes
compoſuit, quibus evinceret Matrimonium neq; ſibi, neq; Reipublicæ ex
uſu commodo futurum; quod ubi firmum, fixumq; in animo Regis Le-
gatus Gallicus intellexit, fruſtra propoſito Matrimonio cum Ducis Neo-
burgici filia admodum juveni, acceptis novis à Rege Chriſtianiſſimo man-
datis declaravit. Regi, & Miniſtris Regni, Galliam à promovendo ad Co-
ronam Condæo Principe jam ex nunc penitus deſiſtere, ac omne ſtudi-
Neoburgicꝰ commendatur um, conatum, & favorem in Neoburgicum transferre, eundem affinita-
tis nomine, & non ignotis Poloniæ decoribus, dotibuſq; ſceptris dignis
impensè commendare. Datum id à Rege Chriſtianiſſimo amicitiæ Ele-
ctoris Brandeburgici, pro Neoburgico Principe mittentis, quo Electorem
à partibus ſibi adverſis averteret, à Belgicis ſuis rebus ex voto ſucceden-
tibus irruptione ſubitâ validas Civitates, Arceſque occupaverat, & toto
campo victor volitabat, conſociaret; non mediocriter ea propoſitio Au-
lam permovit, hactenus de Neoburgico intactam, ſilentemq;, ſed vacu-
um non fuit, ſtudia, & artes offerre Regi, ac præcipuus Aulæ, funeri
Reginali intendentibus, cui 12 Septembris dies Cracoviæ indicta fuit, ſi-
mul terror longè ſparſus irruptionis Tartaricæ cogitationem omnem in
ſe verterat, occupabatque; quippe Soltanus Galga dictus Frater Tarta-
rorum Chami, & belli Ducis, poſtquam tres per menſes in Vkrayna
moratus, Tartaros ſuos refeciſſet Authore & ſocio Doroſzynko Coſaco-
rum Ductore, in Ruſſiam Præſidio vacuam impetum fecit, nactâ occaſio-
ne, quòd miles numerandis ſtipendiis Leopolim commeans caſtra negle-
ctui haberet, ac relinqueret, præcipui autem militiæ ſpecie officij ſu-

premi

premi erga Reginam obtentu literarum, quibus pro more Cancellariæ, ſenatoria dignitate, aut officiis civilibus, bellicisque inſigniores vocabantur, Cracoviam diſceſſerunt, quorum tamen importunam, nec tempeſtivam pietatem Rex ingrato vultu excepit, reprehenditque, conſtat Supremum Regni Mareſchalcum, armorumq; Præfectum (minor præfectura armorum nondum collata erat, cujus impetrandæ ergo Princeps Demetrius Viſnioviecius Cracoviam itidem advenerat) nullum Tribunum, ac ne Centurionem, vix tres vice-Centuriones, dilapſoq; præſtantiori milite, parvam manum, & rara ſigna in caſtris deprehendiſſe. Tam gravi, nec opinato periculo conſilij fuit, caſtris militem non continere, ne ab ingenti hoſtium numero cingeretur, & re militari, annonaq; imparatus, ruinæ exponeretur, ſed potius per caſtella, locaque opportuna diſtribui, imponique, quo faciliùs numeroſi hoſtis impetus eludi, ac incautorum Scytharum terga, ac latera carpi poſſent. Ipſe Sobieſcius belli Dux, lectâ trium millium manu verſùs Cameneciam flexit, retrahendo à longioribus in viſcera Regni incurſionibus hoſtem, ſimul oſtentando terrori, aliis Tartaris, Vallachis, Turcisq;, ne major belli moles creſceret auxiliis Soltano, & Dorolzynko affluentibus, quæ fama felicium rerum de facili excire poterat, atq; id conſilij vanè per Poloniam agitatum eventu ſalutare fuit. Nam Tartarus incertus quid ageret, quò tenderet, Caſtella, ac munimenta adoriri non auſus, ac ubicunque prædabundus noſtris malè militantibus in Sobieſcium à tergo minantem, iram, vimq; totam convertit, quem Podajeccius oppido omnibus inſtructo operiri, atq; obſidione frangere viſum, juvit & natura loci, & fortuna Polona, ut pauci ingentem multitudinem hoſtium ſuſtinerent, proſperisq; eruptionibus adeo fatigarent, ut pacem ultrò victus inopiâ commeatûs offerret, itum facilè in conditiones pacis, quæ ſummâ authoritate, & honore Poloniæ ſunt concluſæ, abolitis omnibus, quæ inimica intervenerant, fidem, & ſocietatem à Polonis Tartari petiêre, mutuoque Sobieſcius, & Sultanus pacta juramento ſacraverunt, eâdem facilitate ac ſubjectione ſubditorum in morem Coſaci præſtitêre, & poſt eorum ſatisfactionem prætervecto Sobieſcio, feſtivâ tormentorum, & bombardarũ exploſione applauſerunt. Ubi parentatũ Reginæ honori, ſolenni diem proximam conſilio Rex Senatoribus deſignavit, aderat frequens, & lectiſſimus Senatus magnâ expectatione anxius, & ſecum diverſa volutans, vivifica fama, non intra tantùm Poloniam, ſed per vicinas Gentes grande aliquid agitatum iri, nec ſine cura habuit Cæſar delatum rumorem hunc, qui per Legatum ſuum Comitem Szawgocz, & per literas compellavit præcipuos Senatores, viderintne quid hæc Reſpub, ac bona Vicinia incommodi pateretur? Præbuit materiem, & cauſam ſuſpicandi fama, Regem Cracoviæ ex Regio Throno in privati ſortem iturum, ſuâq; Abdicatione Condæo facile, & planum iter facturum; Hæc res conſilio avidas omnium aures eluſit, neq; ampliùs retulit ad Senatum, quàm de periculo à Tartaris, & de tempore Comitiorum habendorum. Itum in ſententias, ut Comitia menſe Aprili celebrarentur, ac graſſantibus Tartaris motæ univerſæ Nobilitatis vires opponerentur, de Comitiis habendis non difficile aſſenſit Rex, tanquam ultra ea diſtulerit, commoveri Nobilitatem formidini fuit, ne nimium coacta gravior in Regem, & Aulã, ſuſpicionũ invidiæq; plenâ quàm in hoſtẽ incumbat; Victus tamen Rex conſenſu multorum nihil aliud quæſivit, niſi in Nobilitate reponere periclitantem Rempub, deſeri Ruſſiæ oras, campos vaſtari, turbam Agricolarum ſervituti barbaræ exponi, clamitantium edictum jam in itinere

A.C.1669

Sobieſcius Dux Tartaros vincit.

A. C. 1669

tinere ſubſtituit, ac omnes Palatinatus ſub præſidio Reipub, ex lege armati accurrerunt, ſed jam tranſactione, quam memoravi, Pohayccenſi, cura omnis, metuſq; belli evanuit, & Rex magnarum curarum vacuus, per leviora otij, ac venatus hyemem traxit. Secuta interim comitia ſunt, plena diſſidij, turbarumq;, & acerbiùs in factiones Gallicas, in Legatum Gallicum toto comitiorum tempore, cum à multis, tum præcipuè à Martino Dębiccio Vexillifero Sendomirienſi homine, audacis, & ob laterum firmitatem, robuſtumq; os, validi inter Populares eloquij, quem ſpecie, curâvè Reipublicæ, propria cauſa, & offenſio ſtimulabat, quod læſionem quandam ex contractu cum Regina de arenda Præfecturæ Wiſlicenſis ante irruptionē Sueticam prætendens ſatisfieri ſibi numeratâ decem millium pecuniâ, dum obtinuiſſet, cauſam Legato imputaret, hinc ille vehementiùs inſtare, urgere, concitare, peſtem Patriæ aliiſq; probris compellare, orare, terrereq; Regem, Senatum, ut ſeclusâ morâ ab Aula Regia dimoveretur; Rex contra reſpondere cœpit, jus ſibi in Legatos Principū eſſe, ſi à Dominorū ſuorum mandatis, nutuq; duntaxat penderent, obtendere amicitiam, & officia Regis Galliæ, dignitatem ſuam, ſecuritatem Regni in eo verti, ne ſcribendo facilem ſe declararet, ne partem dedecoris in ſe recipiat, tanquam juris Gentium minùs gnarus, inobſervanſq;, ac ob periculum negationis, ac ne Legatum nullius facti contra Regem, contra ſe, contra Rempubl: compertum delatione, minus æquâ, ac invidiosâ prægravaret, præbuit tamen aliquid occaſionis Legatus, minimè tempori ſerviendo, qui flagrante invidiâ palàm ventitare, intenſorumq; Nuntiorum oculos verſando in Camera Regis, chartarum ludo in ſeram noctem exercendo everberare, ac velut provocare odium, ſermoneſq; veritus non fuit, ita per certamina verborum ſex ſeptimanis fruſtra tritis, Nuntiis relegationem legati, & generalem Nobilitatis evocationem inſolentiùs poſtulantibus, Rege contra obnitente, neganteque Comitia diffluxêre, & malè affectis animis diſceſſum eſt, arripuit augendæ invidiæ occaſionem Dębiccius ex Principis Neoburgici Legato viſo, qui ſerâ nocte Dębiccium famâ clarum adeundo, Principem ſuum Regno per abdicationem vacaturo, impenſiùs, incautiuſq; jam ſolutis Comitiis commendaverat, quod Dębiccium acrem virum magis accendit, Regemque ipſum malè habuit, evulgatum arcanum, quod tam Legatus partim negando, partim aliter interpretando, ſcripto apud Regem excuſavit. Hoc principio latè emanavit fama, Regem Regno abdicaturum, quod Dębiccius publico ſuo coram actis Radomienſibus Maniſeſto, ac Relatione affirmavit; Sed Rex abdicandi certus, adeo ſecretum coluit, aliàs dictorum, factorumq; apertior, ut nulli etiam fidiſſimorum cogitationē ſuam palàm faceret, ſuſpenſoſq; intimorum animos teneret, nam quædam neglectui oſtendebat, tanquam coronam poſiturus, quædam in ſpeciem æternùm manſuri, comparando, fabricando, diligentiùs longè curabat, crebreſcente undique famâ abdicationis Pro-Cancellarius nactus occaſionem diſceſsûs ſui in Epiſcopatum, cùm Rex Bialam ad Principem Radziwillum, Palatinum Vilnenſem, mox Pro Cancellarium, Grodnam diſceſſionem pararet, ad exercendam venationem, quæſitâq; à Rege licentiâ Regi expoſuit, rumorem valeſcere abdicationis, literas undiq; afferri, ſibi neceſſitatem eſſe, ut compellantibus reſpondeat, ignorari penitus, negariq; omnia ſinè rubore, ac bonæ fidei periculo non poſſe, non curiosâ levitate arcana ſerutandi, ſed ne ultimus ſit, qui neſciat, quem ſcire penitus in Magiſtratu poſitum, lex, moſq; Patrius jubeant, ſimul ut Regi viſum conſilium miniſtret, orare ſupplicem, ut firmum, an variū,

Dębiccius contra Legatum agit

va-

ſuanumq; potius ſit de abdicando Regno conſiliũ, verbo innuat obligare fidem juratam illibente Rege, nemini ſe magnitudinem ſecreti revelaturum, adeo Rex perbenignè Pro-Cancellarium amplectens, deq; in ſe ejus amore, & fide egregiè judicans nihil aliud repoſuit, niſi ut in deſtinatam diem Maji Varſaviam rediret, conſilium quoddam ſecum, juxta ac cum fidiſſimis, Primariiſque Senatûs eò temporis habiturus, aderat in diem frequens Senatus ægrè ſilentium tolerans, quod præcocior fama, ſermoneſque vulgi rumpebant, abdicationem parare, horam vix ante vocato Pro-Cancellario, quid proponendum eſſet ſecretius intimavit, confuſoq; rei novitate, & ſorti ſuæ indolente, & præſente Pro-Cancellario tam infelicis vocis miniſterio præberetur, bono animo rem exequi juſſit, circumſteterat interim Cameram Regiam Senatus & Aulæ expectatio, magni ſecreti impatiens, intentiq; in vultum Pro-Cancellarij altæ & ſubitæ cogitationis manifeſtum obſervabant, quem ſimul multorum interrogatio, & promiſſi ſecreti fides, ſimul præmeditandi ſermonis cura ægrè habebant, utque ſecreto propiori ſcandalo ſimul conſuleret, res & tempus ſuaſit, progrediente in publicum Rege, factoq; Senatu Rex Pro-Cancellarium voce appellavit, eumq; curuli accedentem in aurem monuit, imperata exponeret, quoque certiori fide, & memoriâ exequeretur, ac ne in ſuſpicionem malè obſervatæ legis veniret, quæ Electionis, vivente Rege, conatum, & conſilium, quocunque colore ſeverè interdixit, ſcriptum conceptum in manus eidem tradidit, ergo Pro-Cancellarius de Regis in Senatum amore & fiducia, de Senatûs erga Regem conſtanti fide & obſequio, arduis, extremiſq; rebus teſtato, collecto animo ſimul magnum hunc diem, qualis à condita Polonia nondũ illuxit, appellans, quæq; alia pro tempore, & cauſa locutus in lectionem ſe dedit.

Auditâ propoſitione Regiâ Senatus omnis, Epiſcopi, Palatini Caſtellanique, & Regni Officiales à lachrymis non tenuère, ac verſi ad Archi-Epiſcopum Primatem, qui ore omnium loqueretur, ac triſte, & inauditum facinus diſſvadere verbis, nutuque indicât; locutus ille magnâ gravitate; poſtremò fletu verba præpediente, è curuli prorumpens, atque ad genua Regis flexus orabat, Rempublicam tot malis afflictam poſtremo malorum ne puniret, ne gentem toties ſangvinis pro ſua Mte prodigam abjiceret, ne pro inclyto Rege, tot Regum, Cæſarumque progenie vagus, & erro audire mallet, ne tot populos Chriſtianos ſub ictum Barbaris daret, adeſſe præſtantes belli Duces, quibus rem armorum, adeſſe egregios Miniſtros, quibus negotia togæ, ſtatûsque relinqueret, ipſe liberali frueretur otio, ſi conſcientiæ ſtimuli perurgeant, neque ſatis conſilij, aut remedij ex domeſticis Epiſcopis, & Theologis, ſummo ſacrorum Regi, & Chriſti Vicario detegeret, arbitrũque conſcientiæ ab eo ſervandæ ſalutis rationem ediſcere ne gravetur, hæc magno motu, nec minore pietate orantem Archiepiſcopum Senatores, ex Ordine quiſque ſuccedentes, ac genibus nixi veneratione, lachrymis, ac precibus juverunt, ſed immoto adeo Principe, ut diſcedere ad Senatorium locum juſſis, ac imperato ſilentio reſponderet, Regiâ dicendi gravitate, quâ in conſilijs utebatur, aliter ſibi æternas rationes conſtare non poſſe, niſi privatis, ſplendidis, & fallacibus nuntium remitteret, Rempublicam in tranquillo protunc eſſe, neque publico detrimento fore, quin magis commodo, ſi fractus, feſſuſque ætate, laboribus valido, ac rerum capaci locum relinqueret, ſatis ſibi viginti per annos variâ fortunâ regnatum, atque venturâ eſſe horam, ut regnare deſinat, quidni ſponte agat, quod cogente fato ſemper metuendum, ſemel faciendum, multis tædio, ac plerumque per infortunia Reipublicæ regnari, quid ſi mutatio perſonæ res in melius mutet, fortunaque ſub novo Principe poſt tot triſtia rerum lætior arridebit, quem caſum

A. C. 1669

Proponitur intentio Regis de Abdicatione.

Motus animorum in ſecatu.

Rex Senatoribus loquitur de abdicatione

A.C.1669 ſum nunc ego ſuperſtes facio, aliquando, ac brevi fortiter moriturus, graviorem que improvisâ morte facerem, nec mihi tam grave linquere ſolium, quàm ſolum natale hoc meum, atque hæc verba luctus Regis præciderat, ſed modico iterum intervallo orationem ad finem perduxit, memorans,quæ Pater ſuus, quæ Majores præclara & benefica, quæque ipſe bello & togâ ardua feciſſet, tuliſſetque, poſtremò dedit ſpatium unius diei, ut re deliberatâ quem modum, & formam abdicandi ſervari oporteat, conſulant, referant poſterâ luce, Senatus Primatem Regni in ædibus propriis adiit, nemo ſententiam proferre, ſed velut ex compoſito in id omnes ivêre, ut Rex à præcipiti conſilio avocetur, datumque negotium publico nomine, orandi, obteſtandi, facta, & fas omne appellandi, ac ſi fruſtra verba caderent, poſtremò declarandi, non poſſe, neque velle Senatum, quis facto modus conſuleret, quod omnimodè infectum cupiat, curetque ac ſi nec flecti, nec expugnari Rex valeat, rem univerſi populi ad populum ſeu Ordinum comitia referri oportet, eâdem mox die Rex vocatis Principum Legatis, illisq; ordine admiſſis, propoſiti ſui de abdicatione certos eſſe juſſit ſcribique literas ad Summum Pontificem, Principesque Chriſtianos mandavit. Diſceſſu Senatorum ex conſilio Varſavienſi deliberatum à Rege, an per Inſtructionem publicam, ut ſolet, propoſitio abdicationis manu Regiâ ſubſcripta, ſigilloque Regni munita, conventibus Palatinatuum, terrarum ante-Comitialibus exponi deberet, an per Archi-Epiſcopi circularem epiſtolam referri ſufficeret, Cancellarius primæ ſententiæ Author fuit, ſed vicit poſterior Pro-Cancellario ſvadente, ſuffecturas Archi-Epiſcopi literas, ſive non licere putabat, ut Electionis materia, quocunque colore adſtruente fidem, & robur, ſigillo Regni agitaretur, multi enim Senatorum Cancellarios, & Pro-Cancellarios Poloniæ, Litvaniæq; præmonebant, alienum legibus eſſe ut talis propoſitio publici ſigilli formâ conſignaretur, ſive, quòd Pro-Cancellarius ſpem fovebat, poſſe Regem à propoſito dimoveri, remque integram fore nutanti conſilio, manſurumque pœnitentiæ & mutandi conſilij locum, quod Regiâ manu, & publico ſigillo firmantibus integrum non eſſet, ſive ne offenſis pleriſque, & Regi, parùm æquo duriores articuli, Nuntijs terrarũ, ſed mandata cõmitterentur, interdicto præſertim, ne proviſioni Regiæ poſt abdicationem aſſenſum præberent, neve in re nova modus aliquis, & forma præſcriberetur de legibus, ac libertate electionis vel minimũ deliberandi; advenêre eodem temporis litteræ, à Clemente IX Pontifice Maximo, aliæ aliæque, quibus ſolicitè, paterneque Regem in throno attinere nitebatur.

Conferentia Senatorum.

Super hæc ſecretiori epiſtolâ manu propriâ Italicè ſcriptâ Pontifex monebat, ut ſi internis conſcientiæ ſtimulis, ſcrupuliſque premeretur, Confeſſarium Romam ablegaret, qui Pontificis Divinâ authoritate medicinam facturus, vulnus, ſeu morbos mentis detegeret, adjecit momentum Mareſcotus Nuntius Apoſtolicus Regi, quà voce, quà ſcripto ſummâ contentione ſvadens, ut gradum à tam præcipiti, & Chriſtianæ Reipublicæ, populiſque à DEO creditis gradu revocaret, neque abludebat ſpes mutationis Regiæ, quòd ſolitò lætior ageret, negotijs, & judicijs dies impenderet & ædificia aliquot locis aut nova ſtrueret, aut labentia reſtauraret, Palatium Regium exornaret, rem Oeconomicam diligentius, & tanquam in longum ordinaret; prætorianum militem augeret, ſuppleretque, celebrandis epulis, & nuptiarum feſtis intentus,atque ad hilaritatem propenſior occuparetur, ac multa alia tanquam regnaturus, imitatione regnandi uſurparet, populoque adeo imponeret, ut in ſpem non abdicandi Regni, propiùs adduceret, comitijs in Auguſto inceptis, non modicum certamen fuit, an Mareſchalcum ſeu Directorem eligi deceat, an comitia, vel quonam alio nomine dici mereantur, plerique Mareſchalcum, qui anteriora comitia ultimus direxiſſet, defungi

ſungi munere pertendebant, nulla ad præſens, dicendi, tractandique materies, niſi Rex propoſitâ abdicatione abſtineret, vel, ſi nihil momenti preces habuerint apud obfirmatum animum, auſpicante Primate Archi-Epiſcopo Gneſnenſi omnia in interregno ſolita, ex legibus præſcripta exercerentur; deceſſerat etiam ambitio honoris recuſantibus Mareſchalcatum, qui potiores videbantur. De nomine Comitiorum an conventûs mota quæſtio brevi conſedit, & in eventum relata eſt, obtinuit tamen ſententia pro eligendo, ad hunc actum, Mareſchalco, cenſentium, eâ præcipuè causâ, ne in Litvani directionem, magnus Electionis actus incideret, moderante enim comitijs iſtis Majore Polono Ordine, ſucceſſurus erat convocationi dirigendæ Litvanus, Electioni, è minore Polonia Mareſchalcus Sarnovius Succamerarius Lencicienſis par muneri viſus, electusque. Prima ſalutatio Mareſchalci, & reſponſum Regium mutua diſſimulatione, mentione abdicationis omiſſa, admiſſique pro more ad oſculum dexteræ Regiæ Nuntij, & benignè accepti, mox Pro-Cancellarius nomine Regio monuit Nuntios, poſterâ die venirent, & propoſitionem Regiam exciperent, cunctati aliquot dies, attamẽ flexi in venerationem Regis, orandum Regem ſtatuerunt, ut regnare ad vitam non dubitaret, quod Sarnovius Mareſchalcus naturali eloquentiâ propoſuit. Finitâ oratione Rex vocato Pro-Cancellario, diem unum & alterum in deliberatione inſumpſit; ad interim ſolita Comitijs negotia curare, ad conſultandum excipere admonuit, digreſſi Nuntij otio agere & Reipublicæ curas omnes omittere maluerunt, donec Rex abdicationem in nihilo, vel incerto collocavit. Tertiâ dein die, cùm omnes ſpe vel metu ambiguos teneret, tandem Rex Pro-Cancellario, cui parandus, habendusque publicæ tantæ expectationis ſermo erat, mentem aperuit, imperans, ut ſecretum religiosè coleret, neque cuipiam niſi à throno Regio palàm faceret, excitat ad famam non tantùm Nuntios; ſed ingens multitudo omnis ſtatûs, & Ordinis millia ferme hominum ædem Senatûs complevêre, defixi in vultum, & ſermonem Pro-Cancellarij, qui verborum ambiguo, modò ſpem, modò metum ad libitum intendebat, ſed tamen omnino conſtantem in propoſito abdicationis eſſe concluſit.

Sarnovius Mareſchalcus Comitiorum

Vario affectu, & multâ cogitatione excepta oratio, nec quisquam aut durior aut de Rege malè ſentiens fuit, quem non reverentia in Principem, mœror, admiratio, amaritudo miſceret, confunderet; multis videbatur, negatâ proviſione Regem attinere, ſpecioſo juris prætextu, reſtrictam ſibi poteſtatem concedendi ea, quæ per Conventus Palatinatuum requiſita non fuiſſent, ſed Rege tam abruptè loquente, ſibi decretum eſſe abdicare ſe Regno, vel nullâ proviſione inopem, & mendicam vitam toleraturo, urgenteque, venirent, ſolennia Legationis accepturi, audituríque deſtitêre omni curâ, qui Regis commodis nitebantur, proviſionem, aliaque emolumenta non ultra urgentes, modicæ ſummæ trecentis millibꝰ florenorum, quinquaginta ex Litvaniæ ærario acquievêre, ita compoſito negotio, paratisque diplomatibus, dies abdicationi dicta (Dominica erat,) decimâ ſexta Septembris. Deliberatum non nihil de modo, ſuggerentibus alijs, Baſilicam Regiam S. Joannis, dignum tanto ſpectaculo theatrum, ut quo loco prima auſpicia Regni cœpiſſet, ſacramque ad aram, Reipublicæ more Majorum juràſſet, eodem quaſi ejuraret, faſceſque deponeret, placitum tamen Regi in Senatoria potiùs camera, ſacro Comitiorum loco, extremum actum claudere, & throno Regio decedere, ergo ſolenni ſacrorum praxi operante divinis rebus Stephano Wierzbovio Epiſcopo Poſnanienſi, omnibusque Regium in morem obſervatis ceremonijs, Rex inter mœrentium, & ſtupentium objectos vultus firmo animo, nec mutato quidquam vultu progrediens rectâ ad Senatoriam ædem ivit, paulumque moratus, donec diplomata, per Senatores,

A.C.1669 & Nuntios ſubſcriberentur. Pro-Cancellario decretorium ultimæ abdicationis ſermonem facere mandavit. At ille in lachrymas fuſus, genibusque Regis acclinis (obſervatum id ſolùm hac die veſtem mutâſſe) damnatâ infelicitate ſuâ, quòd in eum triſtis, & deplorandi Miniſterij neceſſitas caderet, tandem benignis verbis à Rege ipſo firmatus, collectâque voce loqui debuit eadem, quæ priùs, hoc eſt, quòd Rex ſtatuerit ea, quæ mutare nec vult, nec poteſt. Miſeranda hæc facies, & imago ſibi præmorientis Regis, neminem non in lachrymas reſolvit, comploravêre grandes ævo, & dignitate Epiſcopi, Palatini, cæterique Senatûs, & Equites, veris omnino lachrymis cùm jam cauſa omnis adulandi finiviſſet, Archi-Epiſcopus ultimum nomine Senatûs valedixit.

Abdicatio Regis

Secuta poſt ultima valedictio nomine Nuntiorum terreſtrium, utriſque ſimul reſpondit Pro-Cancellarius.

His dictis factiſque Ex-Rex ſervatâ omni Majeſtate regnantis, flexâ pompâ, & dignitate præeuntibus, ſcipioneſque inſignia Mtis altum ferentibus Mareſchalcis, ad extremos palatij gradus, aſcenſiſque mox rhedis, & equis ad ſuburbanum palatium omni honore deductus, Mareſchalci in camera Regia demiſſis tandem Scipionibus à Rege digreſſi, ſimulq; comitatus omnis Senatorum, & aulæ benè Regi precati, domos quiſq; abiêrunt. Poſtquam ita ad vice-Regem Archi-Epiſcopum, Senatumq; redijt Reipublicæ cura, deliberatum, multis adhuc Nuntijs præſentibus de tempore convocationis, de ſecuritate limitum præcuſtodienda, & Tartari, & Moſchi legationibus dimittendis, placuit convocationis Ordinum dies decimaquinta Novembris, moniti rerum edicto Primatiali, Præfecti provinciarum, arciumque, omni diligentiâ fines Regni, & externorum ingreſſus obſervarunt, neque tardarunt denuntiare Archi-Epiſcopo, ſi quid caſus aut periculi in Rempublicam advertiſſent, Tartaro donativum, an ſtipendium ſolvi mandatum eſt, ex theſauro Regni, quinque per annos retentum, dimidiâ parte deciſa, quòd violatâ fide incurſionibus Rempublicam offendiſſent, vaſtitatem provinciæ feciſſent; Moſchorum Ablegatus cùm ſe ad Regem miſſum, neque niſi à Rege cum reſponſo dimitti poſſe, neque commercij, aut negotij quidpiam cum Archi-Epiſcopo & Senatu habere impudenter, magnâ tamen pertinaciâ certâſſet, ad oppidum Ravam duodecim milliaribus Varſaviâ ſubmotus, excuſato cum Principum omnium Legatis, tum ijmet reſidendi Varſaviæ immunes; acceptum id fuit Magno Moſchoviæ Duci, & laudi Ablegato, quem admiſſum ad Ex-regem literæ ab eodem acceptæ contentum miſſumque fecerant, & me, prout geſta ſunt, compendia narrantē, jam res, tempuſque monet, ut occaſionem, cauſamque abdicati Regni noſcere ex fundamento hæc curans edoceam; eâ fide, quam ab his, qui id ab ore ipſius Regis, vel veris relationibus acceperunt, habui. Regina adhuc ſuperſtes tanto favori in Condæum, & ambitioni ſolij Poloni ad Gallos transferendi, indulſit, ut decedere ipſa Regno, Regemque ad privati ſortem deducere conſilijs duxerit, quo vacuum thronum Succeſſori Condæo aperiret, tueretúrque; inde frequens in ore habere publicas curas ſibi jam tædio, nec facilè ægro corpore ſuſtinere; clauſtrum palatio adſitum Gallicarum virginum, vel ſecretum aliud ſibi cordi (ſat curis, ſat moleſtijs datum, quæ in deterius caderent, vel à minus gnaris, gratiſque acciperentur) eadem Regi paulatim innuere, atque potens, & invicta ſvadendo animum Mariti ita mollire, flectereque, ut Regis laboribus judiciorum, comitiorum ſeſſionibus, ærumniſque non rarò inſonaret, & iraſci audiretur; addidit ſtimulum Legatus Gallicus, promo-

Cauſa abdicationis

vende

movendo Condæo properus, à Gallia liberalem pecuniam, & quamcunque ſedem privatæ vitæ delegerit, oſtentans, pactoque ſecreto, penſionum, ſuper certis Abbatiis nomine Regis Galliæ adpromittens. Turbaverat etiam non mediocriter Regem irrita nominatio ad Romanam purpuram, Petri Bonſij Epiſcopi Biterrenſis Legati Gallici, Alexander VII Pontifex propoſuit, honoriq; aliorum Regum, & Ducis Venetiarum Cardinales tribuens, Poloniæ Candidatum excluſit, quod tantâ indignatione & amaritudine Rex tulit, ut vocatis Epiſcopis remedium dolori, & injuriæ poſceret, Nuntioq; Apoſtolico Pinatello aulâ & alloquio ſuo interdiceret, ibatq; in præceps famoſæ ultionis, ni Nuntius mortis Pontificiæ, deterioribus conſiliis opportunam medicinam feciſſet. Sunt tamen qui meminerunt contemptu ſuo ad Gentem, Regem id maximè interpretatum, atq; inter cauſas abdicandi Imperii retuliſſe, obtentus erat Pontifici non rectè, & contra ſtylum factam, neq; jus nominandi, quod Reges &c. rigidum, & omnino obligatorium haberi, neq; externas Nationes protendi, quin potius Nationis ſuæ Eminentes viros, aut perſonas Pontifici gratas commendare teneantur. Laboravit ingenio Secretarius Italus Mazyni, pro Rege, exemplis, & rationibus certans, copiamq; ſimilem, quando Rex Petrum Vidonum Cardinalem nominaverat, verbo ad verbum reſpondentem producens, neq; Eminentia Veſtra, ut ſum informatus, tanquam Protector Poloniæ, in urbe, ſuo defuit officio, memorans nihil Pontificem contra perſonam Epiſcopi Biterrenſis oppoſuiſſe, ſed mors interim Pontificis litem omnem in dies magis gliſcentem diremit, ac Succeſſor CLEMENS IX. comiter excuſans, alieno facto ſe non teneri, firmamq; promotionem ſibi integram eſſe, ubi primum nominationi Principum locus detur, Regis Candidati & Poloniæ ejus rationẽ ſe habiturũ, ſecurum Regem Poloniæ fecit, ipſis porrò comitiis gravi in Legatum Galliæ odio, & verborum acerbitate Regis animum Nuntij terreſtres irritavêre, nec ſinè vulnere fuit Ozgi Succamerarii Leopolienſis temulenta dicacitas; triſte ejus imperium, nec niſi fine regnandi malorum finem, ac boni publici principium fore in faciem jactavit; ſub Divo Auguſto nondum hominibus verba ſua periculoſa erant, ſed moleſta. Cumulavit offenſionem, & dedignationẽ regnandi, exercitûs per Palatinatus diſtributio, ne ſtipendia, ne tributa theſauro inferrentur, neve aliquid miles niſi apud Nobilitatẽ per Palatinatus & terras ſpectaret, quo conſilio exemptum Regi jus militiæ, redactamq; ad ordinẽ poteſtatem armorũ Germani præcipuè Colonelli interdicebant, dolore, aboliti moris, cum Regis nomine & literarũ Cancellariæ præſidio, impune ad hunc diem tota Polonia oberraret, pecuniã corraderet, quidvis impune faceret, licentia pro jure erat, ac primi numerandis ſtipendijs Regis favore imperio per dona, & corruptelas adnitebantur, nec multo temporis excreſcentibus ſtipendijs, fraudatoque gregario milite Colonelli ingentes ſummas lucri faciebant; conſtat Collonelli Butleri Succeſſores ultra millionem prætenſione, alios paulo minoribus ſummis theſaurum exhauſiſſe, tantumque abuſus profeciſſe, ut neminem Svecis militantem ſervitij Polonici mercedem accepiſſe inter exempla fuerit, dolori Regi fuit, legiones ejus Prætorianas peditum, velitumque Germanicorum quanquam ære ſuo ad minorem, & æqualem numerum contractas commiſſione Leopolienſi fuiſſe, cætera comitiorum turbida, & irreverenter acta, dictaque ruperunt patientiam Regis, ut juſto ſilentio inaudito exemplo (mos enim per Cancellarium, aut vice-Cancellarium loqui) in hæc verba proruperit: domini ſermonibus ego veſtris hactenus aurem præbui, juvat, ut vos quoque verba mea audiatis, video vos conſultò ægre mihi, ſimul ac Rei- A.C.1669

 publi-

*A.C.*1669 publicæ facere; ſi vos regnante me, tædio afficimini, multò magis me regnandi vobis tædet, pigetque; profertis in publicum, quòd rumpere comitia vultis? ſi abrumpere vobis illa libet, ocius rumpite, meque meâ jam curâ ipsâ, ac ſedentariâ ſervitute exſolvite, hæc impetu, & irâ locutus molliora precantibus Senatoribus, modum poſuit, rumpendi tamen altero die comitia occaſionem dedit, animumque à Republica projeciſſe viſus eſt, ſunt qui languido otio mollitum corruptumque exiſtimant; nam à prandio clauſo palatio prohibitisque omnibus negotijs, in horto vel vicina domo, oblectamentis, vel ludo, dies, noctesque deterebat, atque eâ dulcedine captus procul publico agere, & ſecreto clauſus ſolitarius vivere in animum inducebat, auditum id quoque, quòd deſtinatus primùm ſacerdotio, mox Cardinalis, ſcenâ peractâ epilogum vitæ Sacerdotio claudere, in deſtinato habet, alij dicunt, ut irretitam conſcientiam quietam redderet & ſecuro loco firmaret, ſicuti voce, & ſcripto jactavit, &c.

COPIA LITERARUM REGIARUM, AD SERENISS: PRINCIPEM BRANDEBURGICUM. Varſaviæ 29 Auguſti.

Humanitati & propenſo erga nos Seren: Veſtræ ſtudio, tributum imus, quòd in præcinctu diſceſſus ſui ex Pruſſia in Marchiam certiores nos facere ea de re Seren: Veſtra operæ pretium duxerit: reſpondemus pari benevolentiæ noſtræ affectu Seren: Veſtræ, cui proſperum iter apprecantes ſinceram pariter amicitiam, bonam vicinitatem, fœderumq; nobis & Reipub, cum Seren: Veſtra intercedentium, illibatam obſervantiam, ex parte noſtra adpromittimus. Cum verò non ignotum ſit Seren: Veſtræ Ordines Regni Poloniæ in proximè præteritis Electoralibus Comitiis ita ſanxiſſe nobiſq; inter pacta conventa propoſuiſſe, ut exortæ & quæ adhuc exoriri poſſunt differentiæ, ac mutuæ prætenſiones, nos inter ac Serenit: Veſtram, amicabilibus mediis ſopiantur, & determinentur. Damus id libenter populorum noſtrorum deſiderio, ſimulq; retinendæ ac magis promovendæ cum Ser: Veſtra bonæ amicitiæ, ac mutuæ confidentiæ ſtudio, ut ad peragendũ id negotium Seren: Veſtram invitemus, neq; exiſtimamus commodiorem locum, ac tempus proponi poſſe, quam Cracoviæ ſub felicem coronationem noſtram, cui ſolenni ritu celebrandæ diem 29. Septembris indiximus. Certâ ſpe ſumus Seren: Veſtram ſingulari erga nos propenſioris animi documento per legationem ſuam, eundem Coronationis actum exornaturam, quod pergratè habituri paribus officiis viciſſim rependemus. Ac interim Seren: Veſtræ bonam valetudinem & proſperos rerum ſucceſſus ex animo precamur. Datum ut ſuprà.

AD CARDINALEM URSINI, A PROCANCELLARIO REGNI 17. Novembris Varſaviæ.

POſt multas tribulationes tandem potior viſus eſt obtinendæ nominationi à S. R. M. ad Cardinalitiam dignitatem Illuſt: & Rndmus D. Petrus Bonſi Epiſcopus Biterrenſis, qui legatione Gallicâ Extraordinariâ binis vicibus in Polonia fungebatur. Conceſ-

ſum

ſum id præ aliis motivis Seren: Galliarum Regi nimis, nimisq; inſtanti, quo cum bona correſpondentia, & amicitiæ veteris conſervatio Regi Poloniæ, Regnoq; huic ſæpius maximis caſibus laboranti Turcicæ potentiæ expoſito, nec fruſtra poſt triſtem Candiæ deditionem ſibi metuenti perutilis videretur. Dignabitur E. Veſtra validam manum, & operam admovere, ut nominationis Regiæ idem D. Epiſcopus Biterrenſis quàm primum effectu potiatur, gaudeat efficaciori ſtudiorum & benevolentiæ E. Veſtræ documento. Non repeto ea, quæ Regiis literis expreſſa ſunt, addo duntaxat calculum officij, & devotionis meæ erga dictum Illuſt: Epiſcopum Nominatum Regium, ac meorum promptitudinem obſequiorum Eminen. Veſtræ dico, & addico. A.C.1669

CONSIDERATIONES CIRCA MATRIMONIUM REGIUM, ANDREÆ OLSZOWSKI EPISCOPI CULMENSIS PROCANCELLARII REGNI.

Conſiderandum eſt, utrum inire expediat matrimonium? utrum in domo Auſtriaca? utrum accelerare, an procraſtinare? Expedit Reipub: ut fundetur Regnatrix domus, cùm nihil periculoſius ſit, Principum orbitate; ſummorum diſcriminum, motuum, turbinum, & factionum externarum occaſio eſt, improlis Princeps; qui non habens quem relinquat ſolii ſucceſſorem, remiſſior eſt in amore & cura Reipub: Regem Vladislaum ab intentione belli Turcici abduxit reſpectus filii, obteſtatio Mareſchalci, ob ſpem regnaturæ prolis, amor ejusdem, & metus, ne illi per hoc, ad Coronam poſt ſera ſua fata eſſet impedimento. Vtile eſt pro bono Reipub: cum nihil ſolidius firmet ſecuritatem Regnorum, & Regnantium, quàm ſacra Matrimonii fœdera: Per hæc ſecuram habemus pacem ab Auſtriacis limitibus, quod Reges Poloniæ Domui huic ea ſint affinitate colligati, hic reſpectus ſangvinis inter alias cauſas motivo fuit; ut nobis in extremo caſu ſuppeditarent Auſtriaci ſubſidia, ut nos è faucibus Svetici leonis, aliorumq; hoſtium eriperent, & in libertatem aſſererent; redderentq; Cracoviam. Quò verò Regi ſuis collimandum ſit intentionibus? inter pares difficilis communiter electio eſt, at ubi deeſt paritas concurrentiæ, ibi nulla difficultas in eligendo. Peragratis mente omnibus Principum Domibus, aut nulla penitus occurrit candidata, aut nulla par Auſtriacæ, ſi quando, nunc vel maximè neceſſaria eſt amicitia, & ſtricta colligatio cum Domo Auſtriaca; hinc enim auxilia eſſe poterunt, contra belli Turcici pericula; hinc favorabilis mediatio ad perpetuum tractatum pacis cum Caro Moſchoviæ. Non memini ullis hiſtoriis, malè memoratam fœminam Auſtriacam, innatam bonitatem, pietatem clementiam, præſertim Cæciliæ omnes celebrant. Hæc vero Archiduciſſa prima in Europa Herois, omnium ore laudatur cui ipſe legatus Galliæ, digna in literis expreſſit elogia. Rex Galliæ audita Veſtræ Majeſtatis inclinatione ad Domum Auſtriacam, contentũ ſe oſtendit; ut id declaravit Miniſter ejus in Aula Cæſarea. Non proponit ullam Gallam, ut id ſine fundamento veritatis aſſeritur. Iudico ergo nullum illuſtrius & fortunatius eſſe poſſe matrimonium. Quo ad determinationem temporis, id eſt in pleno arbitrio Majeſtatis Veſtræ; nec pertinet ad Conſilium Senatûs; Utrum, & quando Matrimonium ſit ineundum ſolumq; ratione Perſonæ ducendæ in connubium, Lex vult, ut conſu-

A. C. 1669 ,conſulatur Senatus: meo tamen ſenſu, quo citius id fiet, eo melius: Tam ,auguſtum matrimonium, majorem conciliabit reſpectû tam domi, quam ,apud Externos, præſertim apud Portam Othomanicam, & Carum Moſchoviæ, cui nomen Imperatorium in reverentia eſt, & veneratione ,Non eſt ergo inter Principes Europæ ulla ſimilis fœmina, quæ â Majeſtate Veſtra in tori & throni conſortium expeti poſſit. De Filia Cari ,inanis foret cogitatio, utpote effectum non ſortitura: Id enim Carus ,hactenus diſſimulat, tamdiuq; Ablegatum Veſtræ Majeſtatis detinet, ,quem citius procul dubio expediret, ſi de tradenda nuptui Filia cogitaret: Vana eſt ſpes & opinio, reſtituendi in vim dotis Smolenſci, & ,Cis-Boriſtenenſium; ſi enim ad Coronam tanto pretio concurrere noluit, ,longè minus poſſeſſa dimittet, in gratiâ Matrimonij Filiæ. Prodidiſſet id ,verbo aliquo coram Commiſſariis, nec tam durè cum illis egiſſet in tractando. Non deeſt exemplum in Helena Cari Filia, quæ Religionem ,Catholicam ſuſcipere noluit, & in ſpem obtinendæ cum Caro pacis in ,Matrimonium ducta, nihil profuit; adeoq; ipſa ab hoc deterret Religio. ,Carus aliquot cum habeat Filios, de conſervando eis, augendoq; Imperio cogitat, Filias verò minoris æſtimat, quæ ſubditis, & Bojaris tradûtur nuptui, nec ullius apud eum vinculum affectûs eſt, etiam ex proxima colligatione, cum etiam paræmia ſonet Moſchovitica: Carum & ,Deum nullam habere conſangvinitatem. Svadeo itaq;, ut Majeſtas Veſtra determinet, publicetq; ex hoc Conſilio, â ſe Archiduciſſam hanc ,non aliam ducendam eſſe in Matrimonium. Ego de ſtatione mea tantam fortunam gratulor, qua tam auguſtum, facile, & opulentum contingit connubium, quod omnino videtur non differendum, ne ſuccedente aliquâ minus fauſtâ in Repub: temporum revolutione, interveniant ,difficultates ex parte Imperatoris, ſi Majeſtatem Veſtram aliquibus expoſitam periculis in lubrico fortunæ gradu viderit conſiſtere. Nemo ad naturam, non ad opinionem res penetrans, non videt omnes Reipub: corruptelas, pejoraq; interna' mala, quæ ad interitum ducunt, & trudunt Regna, etiam florentiſſima. Melius itaq; motus, metusq; prævenire, ac res in ,tuto ſine mora collocare.

XX.

SERENISSIMO MICHAELI REGI POLONIARUM ANDREAS OLSZOWSKI PROCANCELLARIUS REGNI SUÆ MAJESTATIS LEGATUS EXTRAORDINARIUS Viennâ 10mâ Decembris.

Relatio legationis. NOn occurrebat quidquam dignum ad deferendum Majeſtati Veſtræ in via, ac proinde bis tantùm ſcripſi Abbati Szczuka, Nunc poſt expeditam publicam audientiam defero eodem ipſo momento fidelem ſubjectionem, & devotiſſima mea Majeſtati Veſtræ obſequia, cujus auſpicijs tribuo, quòd hæc Legatio mea cum magno gaudio eſt acceptata, & ſupra ſpem meam grata in oculis Aulæ hujus apparet. Menſura lætitiæ de magnitudine negotij venit, & tanta fit alacritas animi, quanta fuerit & conſideratio rei.

Imperator ante ingreſſum meum ad privatam admiſit me audientiam, qui honor rarò aliis indulgetur Legatis. Poſt hanc primam audientiam immediatè fui apud Imperatricem Viduam, & Archiduciſſæ me inclinavi. Ingreſſum publicum in curribus, & equis inſigni pompa plùs quàm ipſe credidiſſem abſolvi. Intra horam poſt ingreſſum meum viſitavit me incognito Prin-

Princeps Lopkovicius, ego etiam in craſtino noctu circa ſeptimam par *A.C.* 1669
officium retuli. Ceremonialia receptionis meæ, & acta omnia ex dignitate Mtis Veſtræ Gentiſque meæ deſcribet Abbas Zebrzydovius, & Kochanovius Gubernator Radomienſis. Cras conferentia inſtat cum Principe Lopkowicz & Imperij Procancellario. Dum mihi quatuor milliaribus ante Viennã occurrerat Chimenes, illud mihi inſinuavit in diſcurſu, quòd Imperatrix Mater matrimonialẽ actum libenter videret acceleratũ etiam ante Comitia, & quòd ipſamet reducere filiam intendat Częſtochoviam, ſed ego ſenſum meum ſuper id nec verbo uno, neq; Chimeneſi, neq; Patri Sylvano aperui, ſed me ex integro referebam ad conferentiam publicam cum Delegatis Imperatoriis, & colloquium cum ipſa Imperatrice.

Hoc momento redeo ab Imperatrice, cogitabam, recogitabam mecum diligenter, quid in hac materia expediret dicere, tandem apud me concluſi, quòd hoc ſit ex dignitate ſumma, & commodo Mtis V, ut Mater Filiam in limina Mti Veſtræ reducat. Alios Legatos hic in ulterioribus Ceremoniis non optant, parcendo ſumptibus, & tempori, credo proinde ſic concludendum, ut Imperatrix cum Archiduciſſa moveant versùs Poloniam Viennâ ultimis diebus Januarij, tres ſeptimanas itineri dabunt, Częſtochoviæ pro 18 Februarij circiter comparebunt, pro qua die commodum credo fore Mti Veſtræ iter ad excipiendam ſponſam. Credo quòd per id non lædam gratiam Mtis Veſtræ, quòd audeam ſine expreſſo ejus mandato, præſertim cum ad me concurrant literæ ex Polonia, ſolicitando me, ut id curem, quatenus nuptiæ fieri poſſint ante Comitia. Optarem tamen, & conſulo, ut Majeſtas Veſtra obviam in Sileſiâ honoris causâ Legatos expediat. Vicinum eſſet iter Epiſcopo, & Palatino Cracovienſibus, poſſent hoc obſequium præſtare; in quantũ verò ſe excuſabant hi, & alij, offero ego me ipſum ad ultimum hocce obſequium, quanquam libentiùs quieti me darem. Sed non puto ut aliquis velit obtrectare tam honorificum, & meritorium obſequium apud Mtem V. & futuram Reginam. Tentatus ego hic fui, ut ex integro iſtud obſequium perficerem, hic diutiùs morarer, & poſt Reginam conducerem. Facile me excuſavit miniſterium meum, cujus præſentia in Regno deſideratur præſertim ſub tempus Comitiolorum. Relinquam tamen ad obſequium Fratrem meum Hieronymum Olſzowſki Vielunenſem Capitaneum, & jam ſtabuli Reginæ Præfectum, & Zebrzydovium tanquam legationis Secretarium, qui ſpeciem habebunt miniſtrorum, uſque ad illud tempus, quando Legati Extraordinarij Mtis V. occurrent.

Ego hinc movebo vigeſimâ tertiâ currentis, tres ſeptimanas credo itineri impendam, quamvis cùm non ſit extra viam, matrem meam viſitare vellem. Neſcio quà iter meum promovere debeam, & delibero per Vratiſlaviam, an per Częſtochoviam, poſt craſtinam conferentiam realem rerum concluſionem expediam ſtatim, veredariorum more ad M. V. Dominum SYRI, aut Abbatem CÆSARI.

Imperatrix Vidua ſummi eſt judicij, & multùm affecta reverenſq; Mtis Veſtræ, cum Archiduciſſa in Poloniam non venient, niſi una Baroneſſa Mantuana MILIA ſine ullo titulo, & quatuor puellæ, inter quas una tantùm inſignis erit, Principiſſa Holſtinenſis annorum decem. Ex viris neminem habebit, quatuor tantùm vilioris ſervitij, Cocus, Credentiarius, ſupellectilis Conſervator &c. Omne ſervitium debet eſſe ex Polonis, ne oneri ſit, & invidiæ, nam qui genitalis ſoli relinquit dulcedinem, nobis volet inhærere. Video, & conſidero, quòd hic nolint impinge-

*A.C.*1669 pingere in errores & diffidentias in populo importunas, qui certatim ſervitia quærunt, expedit negativè Imperatrix, omnia referendo ad voluntatem Majeſtatis Veſtræ.

Archiduciſſæ infinita pulchritudo calamo exprimi nequit, omnes mecum Comites mei conveniunt, quòd pulchriorem videre ſit difficile. Dexteritas verò in moribus, prudentia in ſermone, & omnes qualitates incomparabiles, in ore totius Viennæ nomen & laus ejus, nec eam ſatis deprædicare queunt.

Princeps Auffspergenſis ſub meum adventum disgratiatus, cauſa in occulto, ita hic ſervatur ſilentium, nam & Nuntius PINATELLI quanquam petierit ab Imperatore, ut ſciret, quid Pontifici nuntiare deberet, nihil expiſcari potuit. In ore hominum eſt, quòd ambitio pro nominatione ad Cardinalatum in hoc ipſum induxit præcipitium. Eodem die triſtis ejus hinc egreſſus, & meus triumphalis Viennam erat ingreſſus. Compatior ex corde caſui tam magni viri, ſed hic nec condolere licet, gravi ab Imperatore interdicto: dum illi denuntiatum eſt, ut exiret, addidit hæc propria verba miſſus, quòd Sua Majeſtas gratiam ipſi vitæ facerет. Apparet, quod ab Iſola Bruxellis, Roma, ex Hungaria inſimul planè contra illum venerint documenta. Pluribus non moror, ſed manum Majeſtatis Veſtræ exoſculor.

CAROLUS DEI GRATIA MAGNÆ BRITANNIÆ FRANCIÆ ET HIBERNIÆ REX, FIDEI DEFENSOR, SEREN: MICHAELI REGI POLONIÆ. 7. Februarij

EX Serenitatis Veſtræ literis 15. die Januarij noviſſimè præteriti ſcriptis intelligimus Serenitatem Veſtram nuptias cum Sereniſſima Eleonora ArchiDuciſſa Auſtriæ contraxiſſe, easdemq; die ſecundo Martij jam appropinquantis Varſaviæ celebraturam eſſe, quod quidem ſingularis amicitiæ teſtimonium, à Serenitate Veſtra profectum eâ, quâ potuit reciproci affectus lætitiâ accepimus. Utque ex publica ratione Serenitati Veſtræ gratulamur, quòd hoc connubio Auguſtam Cæſareæ Domus affinitatem, ſibi ac Regno Poloniæ adjunxerit, cujus auxilijs communem Chriſtiani nominis hoſtem vel faciliùs repellere, vel fortius ſuſtinere poſſit; ita privatim Serenitati Veſtræ ſuæque Sereniſſimæ ſponſæ, omnia fauſta ac felicia, auguramur. Deum Optimum Maximum precantes, utriſque Serenitatibus Veſtris cum diuturna proſperitate Regiam quoque prolem ex voto concedere velit.

RESPONSUM Varſaviæ.

GRatulationem noviter delati nobis ſceptri Polonici, à propenſo & fraterno Serenitatis Veſtræ affectu profectam læti libenteſque accepimus, qua decenter peractâ ſimulq; expeditis, quæ in commiſſis habuerat Serenitatis Veſtræ mandatis redux hinc abijt Generoſus Petrus Wyche Ablegatus Extraordinarius, commodam grati animi noſtri ſignificationem pro tam luculenta propenſæ erga nos voluntatis expreſſione coram relaturus. Erit viciſſim nobis curæ & cordi

di ut mutuâ ſinceri animi & amicitiæ noſtræ conteſtatione Serenitati Veſtræ reſpondeamus. Porrò propoſita Nomine Serenitatis Veſtræ de arctiori fœdere cum Sereniſſimo Rege Sveciæ ineundo negotij reſolutio, cum præter Comitiorum Regni noſtri indeterminationem ad præſens ſubſequi non potuerit, neceſſariò ad tempus magis opportunum differri debuit. Nihilominus præfati Generoſi Ablegati extraordinarij dexteritatem ac uti addecebat fidum & diligentem Miniſtrum probatam ſedulitatem & in tractando laudabilem conatum, non poſſumus non proſequi Regiâ noſtrâ apud Serenitatem Veſtram commendatione & benevolum ipſi conciliare reſpectum. Quod reliquum eſt Serenitati Veſtræ optimam valetudinem & læta quæque ex animo apprecamur. A.C.1669

COPIA LITERARUM AD LEGATUM CÆSAREUM, A PROCANCELLARIO REGNI.

Boni augurij duco, quòd vix Poloniæ finibus pedem extuli vix Sileſiam fines Imperij Romani ingreſſus ſum, læta, & amœna hic omnia aſpexi. Sol deterſis nubibus pulchrè lucere, terra lutulenta glacie ſtringi, iter planum, pronumque expediri, nova quaſi omnia fieri cœperunt. Quidni ſperem augurerque negotium, quod ago læto, & ſereno eventu ſucceſſurum, humanitatem, & hoſpitalitatem nullis verbis poſſum exprimere, quibus in Domino, & Arce Pleſzenſi ultra meritum meum afficior, quo nomine ago, debeoque gratiam immortalem Excellentiæ Veſtræ, atque utinam ea felicitas mihi obtingat, ut me verè & realiter gratum erga E.V. pro innumeris ejus favoribus demonſtrem. Sed interim profiteri rependere eſt, quod toto animo facio, ac me meorumque obſequiorum promptitudinem æternum devoveo, & obſtringo.

COPIA LITERARUM MARTINI DEBICKI SUCCAMERARII SENDOMIRIENSIS AD CASTELLANUM SENDOMIRIEN: Cracoviâ Imâ Decembris.

STatueram, ut meminiſti, poſt peractam Electionem, nullis me immiſcendo publicis, domi fortunam & fatum publicum, imò forſan privatum brevi cum ſenecta imminens, expectare, cum perſuaderi, nequeam, ex hujuſmodi principiis optatum emerſurum eventum: Ut e-, nim verum fatear cardinalia libertatis noſtræ ſublata jura, quandoqui-, dem non ratio ſed impetus, non unanimis conſenſus, ſed armata con-, fuſio, non delectus, ſed caſus, Dominum nobis impoſuit. Aequieſcebam, ego publicis acclamationibus, quæ vocem populi pro voce DEi interpre-, tabantur; fracta jura liberæ contradictionis, ſolabar dignitate ſtatûs, nobilitatis, qui videbatur (licet longè aliud in re fuerat) vocibus ſuis, ex ſuſpecta Optimatum potentia triumphare, perſonam verò electam, intuens, cùm nihil viderem, quod eam ſingularius ſupra alios commen-, daret, judicavi inſtinctu quopiam Numinis, corda tantæ multitudinis, uno, ſi credere fas eſt, momento ad eam directa eſſe; ut ſine virtuti-, bus, ſic extra vitia illam eſſe judicabam, utpote qui eam antea non noveram.

A. C. 1669 „veram, uti & magna pars Electorum. Non placuit mihi quidem titu-
„lus Principis, qui aliquomodo videbatur derogare æqualitati ſtatus no-
„bilitatis, quandoquidem hic ſolus præ omnibus dotibus oculis eum po-
„puli propoſuit, verùm fortuna domûs depreſſa, educatio in re tenui, aſ-
„ſuefactio ad ſtrictam vitam, ſupprimebat hanc Principis celſitudinem,
„ad nobilium verò illum videbatur reſtringere mediocritatem. Recurrit
„mihi in memoriam, Patrem ejus primam fuiſſe occaſionem rebellionis
„Coſaticæ nomenq; ejus in ſummo apud eos fuiſſe odio, qui nihil magis
„in omnibus ſuorum tractatuum propoſitionibus, quàm ejus exigebant
„extraditionem; cùm tamen in eorum pacificatione non exigua pars cõ-
„ſiſtat ſalutis publicæ; arbitrabar tamen eam rancoris obſtinationem
„ſucceſſu temporis evanuiſſe. Subibat etiam mentem, non unum Regẽ,
„ſed plures Regulos electos eſſe, qui Rempub: interim premant, quan-
„doq; diſtrahant, verùm, cui impar eram, fato permiſi. Super omnia ve-
„rò ſperabam, extinctis diffidentiis, quas in Patriam noſtram, nihil ma-
„gis quàm ambitus Concurrentium ad thronum inducit, non offenſo per
„electionẽ Poloni, ullo externo Principe, communi nos tandem aliquan-
„do fruituros pace, illosve, qui circa Electionem intervenerunt errores,
„ſubſequenti regimine, ſi non corrigendos, ſaltem communi contenta-
„tione tegendos, & abolendos; Verùm non poſt multum temporis, varia
„prodiére ſcandala, quæ me deſperare penè de ſtatu publico coegerunt:
„ſperabamus ſicq; nobiſcum ratiocinabamur circa electionem; (cùm qui-
„dam rectè ſentientes ſuaderent facta prius pro Piaſto conventione, tum
„primùm diſquiſitionem eſſe faciendam, & ſuper omnia, pacta conven-
„ta conſcribenda) hoc ipſo quod ſit Polonus, nullum fore ab eo metum,
„facturumq; omnia quæcunq; voluerimus; & ecce per ſubordinatas per-
„ſonas, notis jam artibus diſtrahendæ Reipub: in perfectam domûs Re-
„giæ circumſcriptionem, conſenſus eſt impeditus, cauſa Zamoyſcienſis
„de ſuo ſtatu delapſa, procuratumq; ut in materia matrimonij, aliiſq;
„punctis Regem concernentibus, pacta conventa ad placitum ſcriberen-
„tur, variiſq; clauſulis circumſcriberentur. Sic in publicis; in privatis
„verò omnia vitia veteris aulæ, at non æquè excuſata. Præterito Regi
„ſors naſcendi in Regnatrice domo, nec unquam agnita privata fortu-
„na plurimum concedebat; quod moderno cavendum erat, cum tamen
„eadem in apricum ſat citò prodeant mancamenta; ſcena tantùm mu-
„tata, non fabula; ijdem inſuſurrant Regiis auribus aut pejores priori-
„bus. Quod ita perſtrinxit oculos fratrum, ut tertiâ die poſt electionem
„ex Palatinatu noſtro Sandomirienſi expediti fuerint Nuntij, cum ex-
„poſtulatione, petentes, quatenus Rex ablegaret à latere notas aulæ pe-
„ſtes, quod non tantùm non eſt factum, verùm etiam legatio ad effectũ
„deduci non permiſſa. Conſilium in penetrali tribus duntaxat conſtans
„perſonis dirigit omnes in ſpecie ſenatûs publicos actus ad Optimatum
„ludibrium. Legatus Viennenſis, ut ante Gallicus in Reginæ; in Regis
„conclavi, pernox & perdius. Primariæ dignitatis viri non tantùm à con-
„ſiliis & confidentia excluduntur, verùm etiam ſuſpicionibus onerantur
„imaginabilib9 figmentis aggravantur, & odio populi exponuntur: Officia,
„ſtaroſtiæ & ſubſellia ſenatoria viventibus Poſſeſſoribus, in alios diſtribuũ-
„tur: Promotiones non per miniſtros ſigillorum, ſed vel per Matrẽ gravẽ
„Reip, vel per pueros & Ephebos, qui primæ admiſſionis locum obtinent, con-
„feruntur. Talia ſcilicet ſunt primordia Regni in incunabulis, nondum ſatis
„maturum ſceptrum nec bene firma poteſtas quid amplius ſperare jubet? ſi
„hæc in viridi, quid in aridq? Volueram igitur in mea concluſus caſa, haſce

decli-

,declinare tempeſtates,& ſi non aures, oculos ſaltem, velut delicatiores cor- *A.C.* 1669
, poris partes diſguſtibus ſubducere: Congenita tamen hominibus curioſitas
, traxit me adhuc Cracoviam, ubi infirmam licet, habui tamen ſpem; quòd ſci-
, licet in primis Comitijs authoritas publica pullulantes haſce urticas eſſet ex-
, ſtirpatura, exorbitantias cohibitura, omniaq; ad formã & præſcriptum legum
, directura: Et ecce pejora nunc fiunt prioribus; ubi enim deliravimus, loco
, medicinæ venenum hauſimus, quo ipſa afflata comitia, quibus deplorandum
, eſt inſtructum funus: Quodq; omnibus commune eſt erroribus, etiam veſti-
, gia non relinquere, propriaſve culpas in alios devolvere; nunc quoq; eâdem
, arte, jam Zamoyſciis, jam alijs; nulla ad id ratione pertinentibus, ruptionem
, comitiorum imputare. Ego quæ vidi & audivi à viris fide dignis gnariſq;
, conſiliorum, breviter tibi ſcribo, non fidens memoriæ, inſvetæ technis hu-
, jusmodi & machinationibus; quæ ſenio provectas aures impleverunt; ne for-
, te priuſquam conferendi tecum detur occaſio, elabantur. Quod verò non
, tam cito domum redeam, inſolenti id eſt factum caſu: Iuſſi mihi ſubmitti cur-
, riculos (non enim ut probe noſti plures ſexigas habere conceſſit res angu-
, ſta domi) & ecce honor illis exhibitus ſub Cracovia; ut qui nobilem vecturi
, erant, in Regios uſus intercepti converterentur; nec erat cum quo de repe-
, tendis ageretur præter Valachos & Coſacos, apud quos in flagello ratio &
, in armis. Vectores dimittebantur redemptione factâ, non item nobilium
, ſubditi imò & ſenatorum, (quod mihi ſolatio erat) trahebantur Varſaviam
, & Zamoſtium: Fors levioribus huc ſarcinis venerant, quàm redeunt. De-
, us novit, fietne aliquando, ut cum electione Poloni, redeant antiqua ſæcula?
, an non potius hunc Piaſtum iterũ noſtris vehere cogemur modiolis. At re-
, deo ad propoſitum. In primo introitu Regis offendit Polonorum oculos exo-
, ticus habitus index omnino, (ſic enim illum in præteritis interpretabamur
, Regibus) averſionis à Polona gente. & ad exteros converſionis: Nec huic ip-
, ſa occurret natura, cum habitus difficilius frangatur quàm natura. Educa-
, tio in Imperio Germanico, nunc inclinatio affectûs ad connubium Auſtri-
, acum, magis ad illam nationem, quàm ad proprios (ſic eos compellare res i-
, pſa jubet) trahit Mecænates. In hoc tamen primo dolore meo, riſum mihi
, fecit quidam Vicinorum noſtrorum, qui in electione noluit in Mareſchalcũ
, Equeſtris circuli nominare Capitaneum Spiſcenſem, eò, quòd germanicis fe-
, moralibus ornatus eſſet, nunc tamen Regem ijſdem indutum & cum germa-
, nico capite introducebat: Patuit poſt dies aliquot clarius hæc inclinatio, dum
, aureum Regis Hiſpaniarum vellus, Toiſon appellatum, Rex non tantùm
, ordinibus non congregatis ad comitia, verùm etiam ſenatoribus inconſultis
, ſuſciperet; cum tamen inſigne id ſit Domûs Auſtriacæ; nos verò ideo Po-
, lonum eligimus, ut indifferens eſſet inter domus æmulas, utq; infinitis nos
, bellis non implicaret; ideo Gallum noluimus, ideo ab externis cavimus, ina-
, nes tamen conatus noſtri, niſi Dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra vigi-
, lat, qui cuſtodit eam. Tuetur ſe Rex exemplo præteritorum Regum; At e-
, tiam illorum errores vitandi potiùs ſunt, quàm allegandi. Habuit Sigiſmun-
, dus Auſtriacam, aureumque vellus, & ideo favebat Auſtriacis occultaſq;
, ſubmittebat ſuppetias. Induxerunt hac de cauſa Galli & Tartaros ſub Cho-
, cimum. Habuit Caſimirus Gallam, favebatq; Galliæ, offenſi ideo Auſtriaci
, incitârunt Moſchum, & pretioſo ſuæ mediationis titulo, tractatum pacis
, cum Czaro impediverunt. Fecit quoq; Rex ſuſcipiendo hoc germanicum in-
, ſigne, quoddam juramentum, ſed conclave, auſcultandi gratia, ſubintrare
, non potui, nec ab eis qui aderant, quidquam certi expiſcari; eò, quòd vel nõ
, audîerint, vel auditam formam juramenti non intellexerint. An verò ex-
, pediat, Regem Poloniæ juramento cuipiam, præter Rempub: adſtringi,
, quiſquis boni publici amans eſt, diſcernat & dijudicet, niſi forte fiat cum re-

 ſtri-

A.C.1669

Juramentu cum reſtrictione à Rege factum.

,ſtrictione ut eſt factum ſtatibus Regni. Stuporem tibi adferet, fidemq;, quod
,ſcribo, ſuperabit; id tamen à primæ dignitatis, in Patria viris percepi refe-
,rentibus ſe ex ore Regis audiviſſe, quod cum reſtrictione juraverit. Quam-
,igitur ſolutum legibus Dominũ nacti quomodo illi viciſſim obligati obſtri-
,ctiq; ſumus juramento, quandoquidẽ illius nullum eſt juramentum? quæ-
,nam hæc ſit copula cum Repub: ſine voto, altiùs introſpicere, operæ preti-
,um judicarem: Dicitur hæc reſtrictio Regij juramenti fuiſſe in puncto Diſſi-
,dentium; Si licet in uno puncto Regi juramentum reſtringere, licebit & in
,altero, conſequenter in omnibus. Fatetur ſe in uno id feciſſe, quis ſcit an
,non in pluribus? ſpectatâ verò eorum obſervatione, quid ſit de eo ſentien-
,dum, non auſim decidere, cum præſertim facilis ſit apud Presbyterum Cie-
,ciſzewski abſolutio. Hoc erat, Regem elegiſſe priùs, quam agnoviſſe. Quæ
,ſpes præſtandi ab eo ſincerè juramenti ſuper ſervanda jura poſt electionem
,in Regem, qui illa privatus & egens vilipendit, ut tot banizationes & con-
,demnatæ in varijs Regni & Wolhiniæ Actis, (licet ſummo ſtudio conqui-
,ſitæ eliminentur) teſtantur. Sordent forſitan jura; ſordent, licet ſat recentia
,pacta conventa, quandoquidem juxta præſcriptum electionis in præſentia
,ſenatûs primo die comitiorum lecta non ſunt. Fateatur bona fide an ea vel
,unicus ſenator audiverit, & tamen ſi Princeps eſſet amans Patriæ, obſervans
,legum, non tantùm illa in principio Comitiorum legi, verùm etiam in con-
,clavi, parieti, & vix non propriæ fronti affigi curaret, quotidieq; hunc ſuæ
,decalogum legeret obligationis. Hic jam ordine procedam per articulos pa-
,ctorum conventorum.

Regina extera non debet ſe immiſcere negotiis Regni. Auſtriaca ſe immiſcuit.

,In ſequenti titulo, ſpondet Rex pro futura conſorte, quòd ſe non ſit
,in negotia ſtatûs intruſura, nec promotiones per fœminas aulicas externas
,factura; & tamen licet nondum ſit conſors, jam Viennæ promiſſi ſunt Ma-
,reſchalcatus, Cancellariatus, & quod ſummum eſt, jam dicitur non nemo,
,aſſecurationem habere Viennâ pro ſigillo. Gravior forſan erit nobis Vien-
,na hæc, quam fuêre non pridem Pariſii; facilis enim illinc informatio,
,& intra ſpatium unius ſeptimanæ Varſaviam perveniet reſolutio. Bellicæ
,œconomiæ promiſſa erat proviſio ex primis vacantibus, narret id Kroſ-
,num, de quo plura mox referam. Nec id obſtat, quod exules interceſſe-
,rint, ſicut enim illi omiſſi ſunt, ita factum cum bellico apparatu: cum e-

Exulibus (ſors) Wolhinenſibus contributio dari ſtatuta eximiarum vacantiarum reditibus.

,xulibus verò quid factum ſit, puto te non ignorare: habent diploma co-
,mitiis anni 1667 roboratum, pro conferendis ſibi in recompenſam amiſſo-
,rum bonorum, ex reditibus primarum vacantiarũ 30 millib9: Devolvitur id
,poſt occiſionem Fredro Capitanei Kroſinenſis ad diſpoſitionem Reginæ,
,confertur contra jus Palatino Sandomirienſi. Ignorantia in hoc prætendi
,nequit, miniſtri enim ſigillorum præmonebant, apprimere ſigillũ nolebant,
,nec de facto appreſſerunt: in principio comitiorum Nuntij Palatinatuum
,Vcrainenſium exigebant Staroſtiam Kroſinenſem: quid aula facit? evul-
,gato arcano poteſtatem tribunitiam à ſe ipſa tolli, Nuntios contra Nun-
,tios incitat, contradictionibus involvit, cameram Nuntiorum totum ferè
,ſex ſeptimanarum ſpatium inutiliter extrahit. Interim ne omnino dicatur
,otiari, in cauſa Zamoyſcij complanationem inſtituit. Ut verò id in forma
,comitiorum fiat, ſeſſiones peraguntur, quæ, quia ob conſtantem Zamoy-
,ſciorum oppoſitionem non ſucceſſerunt, tum primùm omnis cura comitio-
,rum, quando privata in eis aſſurgere non poterant: Quia verò directè
,non poterat denegari Kroſſnum; de modo recipiendi & manutenendi, mil-
,le inutiles moventur quæſtiones, eo prætextu privilegium in Cancellaria
,detinetur, ut tandem Nuntius in deſperationem non tantùm Kroſinenſis
,cauſæ, verùm etiam aliarum publicarum, quibus jam tempus non ſupere-
,rat, actus cum proteſtatione abierit. Conſidera itaque, quiſnam inter du-

os;

, os, funem hunc trahentes, comitia ruperit; illéne qui cum proteſtatione, *A. C.* 1669
, cùm illi ſatisfactum non eſſet, abivit; an qui legi noluit ſatisfacere, tem-
, púsque inutiliter extraxit? videtur quidem fore, ut magno eſſent emolu-
, mento Regi comitia coronationis, hácque ratione, volunt eum quidam
, excuſare; at. Regi, ex ruptione eorum nihil incommodi, quando ea
, non obſtante; ſolita (licet ignoro an fundamentaliter) tribunalia, ju-
, dicia in actis reaſſumpta, Regalia omnia roborata. Commoda verò hæc
, ſunt. In pactis conventis plurima ſummè Reipublicæ neceſſaria addita
, non ſunt; aliis aliter, quàm conſenſus exigebat ſub Varſavia ſcriptis,
, non interrogatum; quod totum deinceps oblivione & tædio interibit;
, in recenti verò, neglectum non fuiſſet. Cauſa Zamoyſcenſis, cui tamen
, aula diffidit, nec audet recentem authoritatem, cum manifeſto jure
, committere; in ſuſpenſo remanſit, hac forſan ſpe, quod paulatim ſuc-
, ceſſu temporis Zamoyſcij aut tædio victi deficient, aut ſuccumbent ſum-
, ptibus aut firmatæ authoritati cedent pro exigua aliqua contentatione.

Emolumenta, quæ Reges cõſequi poſſunt ex ruptis Comitijs.

, Quando rumpuntur comitia, ſumma authoritas gubernandi penes Re-
, gem manet, major incomparabiliter, quàm ſi legibus ſtringatur pote-
, ſtas, præſertim ſi bella quæpiam, aut turbines, qui jam noſtris im-
, minent capitibus, fuerint procurata; recta via eſt arripiendæ poteſta-
, tis abſolutæ. Quis ſcit an non hac intentione, poſt rupta comitia, da-
, tæ ſunt denuntiatoriæ, ut Rex habeat certitudinem dominandi, & o-
, blivioni detur confirmatio jurium Regni, quæ ſemper ſimul fiebat; ne
, habeamus ſecuritatem jurium noſtrorum ac libertatum: Et hoc eſt ar-
, canum ſtatûs, propter quod nunquam Reges ita promovebant con-
, cluſionem comitiorum, ac Equeſtris Ordo, cujus libertatum conſerva-
, tio, à comitiis, conſiliis, & concluſionibus dependet. Deniq; hæc eſt
, ſecreta, & genuina, (ut audivi) ruptorum comitiorum cauſa; ut con-
, nubium ineatur ſine conſilio, & conſenſu Equeſtris Ordinis; qui id ne-
, gotium ingredi voluit; de quo variorum Palatinatuum, & noſtri San-
, domirienſis, fuit articulus. Procedo ulterius, per pacta conventa: *Pa-*
, *cta & fœdera cum externis Principibus & Dominijs, renovare,*
, *pacemq́, cum eis inire curabimus.* Summè id mihi ſuſpectum eſt, quod
, Elector Brandeburgicus miniſtrum pro actu coronationis non miſerit
, juramentum non præſtiterit, irritatus, (ut audivi) quibuſdam literis,
, non ad contentationem ſeriptis. Agitur id, privatâ domus Regiæ diſ-
, ſenſione, ratione Capitaneatus Drombinenſis, quo vendito Electori Prin-
, ceps Palatinus Belzenſis indignatur adhuc, dum de hoc ſibi dicitur, li-
, cet eum Hoberbek ſub tempus convocationis ſat diſcretè tractaverit;
, publicè & documentaliter illi, quod debuit, deducere nolens civitatum
, Pruthenicarum, diſcretorum, ſumméque nobis neceſſariorum, ſub-
, ditorum Nuntios vidi non modicè alteratis vultibus; brevi forſi-
, tan audientur, qua de cauſa à Comitiis coronationis abiêrint. Quod ca-
, put rei eſt; ad Portam, vix tandem notum, quiſnam, expeditus; à qui-
, buſdam dicitur Wyſocki, ab aliis Wieniewſki, alias Toroſzowicz Ar-
, menus, quod eſſet cum ſummo Reipubl: diſcrimine, nunc præcipuè,
, quando Turcæ, inferendi nobis belli, anſam ſolummodo ex parte no-
, ſtra, dandam videntur quærere. Quis ſpondebit pro Toroſzowicz, il-
, lum magis adſcriptitiæ, quàm propriæ fauturum Patriæ. Didicit ille
, variis negotiari mercibus; quid, ſi etiam ſangvinem, libertates, & ſub-
, ſtantias noſtras, & ſuper omnia, fidem ſanctam vendiderit? pro quo li-
, cet plenipotentiam non habeat; ſufficiet color illis, qui ſi artibus non
, potuerint, poterunt id vi extorquere ab Armeno, quem inſuper non ut

Confirmatio libertatum Poloniæ pẽdet à Comitijs.

Pacta Regis de non ineundis fœderibus cũ externis Principibus inſcia Republ.

A.C.1669

Legatione apud Turcas funguntur homines vilis conditionis. à Polonis exigunt Legatos viros delectos.

, Legatum, verùm ut ſubditum, & profugum, tractare poterunt, ille verò martyrium ſubire nolet. Offendere quoq; illos poterit perſonæ vilitas: licet enim Turcæ ipſi homines vilioris conditionis ad legationes adhibeant, faciunt id ex arrogantia, & vilipenſione noſtri; à nobis tamen exigunt viros, ut eos in pactis vocant, Delectos; Pugnat id expreſsè cum ſingulari articulo Pactorum conventorum: *Id quoq; cavemus Reipub: quod Legatos ad exteras nationes, non expediemus, niſi nobiles bene poſſeſſionatos utriusq; gentis.* Legatusne hic ſit an Ablegatus, ſufficit, quod in ſummis Reipub: negotiis ſit expeditus, in quibus Legatum expediri conveniret, ſi eſſet cura ſalutis publicæ.

Moneta.

Modum ratione ſolidorum & tynforum, in futura coronatione efficaciter condicere concedimus. Pro excuſatione ſunt rupta comitia, ex cujuſnam cauſa jam innui. Res tamen hæc magna indigens præparatione, dum crudè in comitiis proponetur, niſi prius modus habeatur, per homines gnaros artis monetariæ, nunquam ad effectum deducetur. Dicat Theſaurarius; aliquandone Rex cum eo hac in materia ſeriò eſt locutus? ad quod tamen, ſi non jura, amor ſaltem erga Polonos obligare deberet, quibus per hanc monetam, ſingulis annis proventus minuitur; niſi fortè Viennenſi dote ditati fuerimus.

Militem ſub ſuo nomine non foveat.

, *Legiones, cohortes & manipulos militares ſub nomine noſtro in exercitibus utriusq; gentis non habebimus.* Si legiones, ergo nec vexilla; & tamen retenta ſunt omnia vexilla præteriti Regis ſub nomine moderni, ex quibus ſat numeroſa erit legio. An non ergo totus exercitus, omniáque vexilla ſunt Regia? compertum eſt, ab ijs vexillis, quæ ſe Regis tuentur nomine, omnium inſolentiarum, rapinarum, inobedientiarum exempla, & contagionem promanare: Non deerant boni cives, qui ratione hujus, tractando de pactis conventis, dicerent, id tamen aula repreſſit, parando ſibi ex ijs hominibus peculiarem, non Reipublicæ, in qua bono Principi præſidium, & ſpes locanda ſunt; ſed domui ſuæ potentiam; quæ, in quemnam finem parari deberet; non video, niſi ad oppreſſionem Reipublicæ: Eô forſitan fine campeſtri Duci evicta regimina; eô auctæ gvardiæ, eô Regius antiquus deſultorius detentus miles, ut haberetur prætoria potentia.

Iis qui ſunt nobilitati officia in Rep. concedi non debent usq; ad 3. generationem.

, *Iis, qui creati ſunt nobiles, officia & beneficia ad teriam generationem, non conferemus, nec eos in legationibus ullis expediemus.* Wieniawſki ad portam expeditus, alius externus Viennæ Reſidens.

, *Bona noſtra œconomica, nec Staroſtias, ſalisfodinas, metricas, Regentias regni & M. D. Litvaniæ, ſecretariatus, notariatus aulæ, notariatus fiſcales, & in genere omnes adminiſtrationes luſvartovienſes, telonia, cameratus, Emphyteutico jure non concedemus:* Et tamen Sambor Wodźicki cum Kotowſcijs, jam telonia Regni licet ſub alieno nomine, Radźioki cameratum, Pinow ſigillum Regni, tanquam Secretarius Daniæ, alij alia adminiſtrant. Quid dicam, de Secretarijs Viennenſibus, (qui in locum Lambieſorum, Bonziorū, tanquam legitimi hæredes, vivacius adhuc hanc adminiſtrant Provinciã) ſucceſſerunt.

Publici Ærarij apertio eſt Regi illicita inſcia Repub.

, *Ærarium aperire etiam ex Senatusconſulto, nemini concedemꝰ, ſinè conſenſu ſpeciali totius Reipublicæ.* Mittendum quidpiam Viennam erat; abdita ærarij patuiſſent, niſi ſupremus Regni Cancellarius obſtitiſſet.

, *In judicijs comitialibus, curialibus, omnibúſque alijs, ita ut juxta regeſtrum, per numerum proponentur, quacunq; die judicabimus*

, *mus, advocare cauſas ex placito noſtro non jubebimus*. Id prorſus nõ A.C.1669
, obſervatur; imò cauſæ aſſeſſoriales, & relationis in antiquo diſordine,
, in diſcretione, ſæpe indiſcretè, conſiſtunt.

, Proviſio Regi præterito non ſolvitur; ſumma cum ingratitudinis, in *Proviſio Regi Caſimiro poſt abdicationem.*
, noſtram Patriam nota. Grave id videtur Regi, per oblivionem priſtinæ
, fortunæ & beneficiorum Regis; unde Reſpublica patitur detrimentum,
, Rex enim Caſimirus viciſſim illi detentos ſplendores non reſtituit, qui in-
, comparabiliter ſuperant proviſionis hujus pretium. *Promittimus ſum-*
, *ptibus uoſtris fortalitium Camenecenſe reſtaurare*. De hoc prorſus
, nihi auditur, timendúmque, (quod Deus avertat) ne illud priùs repa-
, ret hoſtis, quàm nos cogitemus. Revocavit non nemo articulum hunc in
, conclavi: reſponſum eſt: conditio impoſſibilis eſt nulla. Subtrahamꝰ tan-
, tummodo luxui, pompæ, apparentijs; erit, unde id fiat. Non luxum Re-
, gum, ſed virtutes æmulemur; non putemus nos ad thronum evectos, ut
, bene habeamus, ſed ut reſpublica per nos. Recordemur quòd pulchrius
, ſit inter hoſtes, quàm inter cives eminere; & omnia ad votum cedent.
, Aſt ubi obliti ſumus civis fortunam; ubi nobis adulatores illi; authore
, Satanâ libri, quorum tantum cumulum aſſentatio, ſumma aulæ peſtis con- *Adulatio.*
, geſſit, ut plauſtro Cracoviâ evehi debuerint, quæ fuerunt Jagelionica ſte-
, mata, hæreditarium quaſi jus dominandi, appetitum poteſtatis abſolutæ
, inſtillârunt; timendum eſt, qui exaltavit humiles, redeat ad initium ver-
, ſus, occinátue: Depoſuit potentes de ſede. Cùm etiam Auſtriacum con-
, nubium non aliud, quàm appetitus eminentiæ dulcoravit. De quo jam
, eſt agendum.

, *Ratione matrimonij, ſi id nobis prædeſtinavit Deus, juxta ju-* *Matrimonium inire Regi non licet ſine ſenatus conſulto.*
, *ra ex Senatus-conſilio nos geremus*. Hic tuam aliorúmve, qui ſub
, Varſavia fuerunt, appello fidem, an non punctum id ſcribendum erat,
, ut Rex ex Ordinum conſilio, iniret matrimonium? Quod tamen ſit aut cu-
, jus myſterium; quod ſit aliter ſcriptum, penitùs ignoro; vitio id non au-
, ſim vertere noſtri circuli Mareſchalco, qui obrutus mole negotiorum, pe-
, néque exhauſtus tam longâ fatigatione, non mirum, quòd locum præ-
, buerit ſubreptioni. Advertit hoc nobilitas, noſter præcipuè Palatinatus,
, pulchréque in inſtructione circumſcripſit, demonſtrando ex nunc, non te-
, mere, ſed cum fundamento rationis, id nobilitatem exigere, his verbis:
, Matrimonia Regum, Monarcharum noſtrorum, aut communis utilitas,
, aut univerſalis calamitas, & interitus comitari ſolet. Unde ne ſolus par-
, ticulariter Senatus uſurpet ſibi moderni Regis, (perpende terminum mo-
, derni, magis enim hic, quàm alij Reges, indulgere debet nobilitati) u-
, xorandi poteſtatem; verùm ut etiam equeſtris Ordo, ſuper hoc negotio,
, maturè in comitiolis; néque miniſtri externi, quidpiam menti publicæ
, contrarium, in aula Regia ſibi uſurpent, attendent diligenter legati nati.
, Non mirum, eos tantam rem Senatui committere noluiſſe. Recenti enim
, memoriâ tenebant, eundem, ſub Mareſchalco Lubomirio, Senatũ con-
, ſulere, qui libertatem noſtram condemnavit, & ſubjectum belli civilis in-
, venit; qui placentia loqui, veritatem verò non niſi involutam, ut non ap-
, pareat, proponere novit. Patuit hujuſmodi conſilium, etiam in materia
, matrimonij, ubi videndo jam ſemel concluſum id in mente Principis, u-
, nus non niſi Palatinus Poſnanienſis, priſcæ virtutis Senator, auſus loqui,
, quæ omnes ſentiebant, & directè impugnare conjunctionem cum domo
, Auſtriaca: Reliqui tantùm ſuperficie tenus, dilationem ad conferendum
, cum Republica perſvadentes, quod rex arripuit pro aſſenſu: maior pars
, nec propriæ ſervitutis, nec alienæ libertatis modum ſuſtinens accelera-
, re, non permittere nobilitatem, ut ſe ingerat, ad quæ non pertinet, præ-

A.C.1669

, venire obſtacula, quæ comitiola vel comitia poterunt opponere, utl jure
, ſuo, ſtabilire ſceptrum, (ac si modicum eſſet præſidium, in amore civiũ)
, conjunctione potentis, & vicinæ domûs. Facilè devenire potes, quiſnam
, hujus caput conſilij, facilè agnoſces ex ungve leonem: Diſcernes conſilia,
, quæ nunquam pacem, verùm non unum (quod Deus avertat) bellum,
, Patriæque calamitatem adferre poſſunt. Et quia hæc matrimonij mate-
, ria, maximè nunc in amore omnium eſt, quoinam bonorum ſenſus in ea
, audiverim, explicatiùs tibi deſcribam.

Tria potiſſimum in puncto Matrimonij Regij in quæſtionem veni-
, unt. *Imo.* An ineundum? 2do. Quando? 3tio. Ubi?

Utrum illi ipſi ſit neceſſarium? ipſe ſemet introſpiciat; multa e-
, nim etiam de hoc ſparguntur, id ego non diſcutio, licet non ſit omni-
, no contemnendum, ne Viennæ detur ejus occaſio; quod inverſo ordine
, Regi procuratur, ut ex conſiderationibus, quas infra leges patebit. An
, verò ſit neceſſarium Reipub: cùm Polonum elegerimus? Plures cenſe-
, bant; ſatius illi in cœlibatu manendum eſſe: Eſſet id telum minuendæ
, domus unius, invidiæ, quæ ſæpè, turbarum eſſe ſolet occaſio, ſi honor
, hic veniret ordine in defectu ſucceſſoris; Liberior ſemper eſſet, majo-
, risve Majeſtatis electio, ſi paratum jam Electum non reſpiceret. Su-
, ſpiciones ſolitæ inter Principem & Rempub: non haberent locum, ſi
, non haberet ad quem, ſive ſe vivente, ſive poſt fata, ſceptrum trahe-
, ret. Magis amaret Patriam cum majore circa ejus integritatem appli-
, catione ageret, ſi non eſſet diviſus amore. Eſſet melius expeditus ad
, negotia, præſertim bellica; minus eſſet obrutus ſumptibus, diſtractus
, factionibus, ſine quibus nulla externa pedem infert in Poloniam.

In Conjugiũ Regĩ Poloniæ nulla externa venit ſine factionibus.

Videmus nullum firmius, ac ſedis Apoſtolicæ ſubſiſtere dominium,
, quod hac praxi Principem aſſumit. Veneti à longo jam tempore, licet
, non per legem, ſed per uſum, cœlibes eligunt Principes. Poni poteſt in-
, ter exempla, Turcica quoq; Monarchia, & quotquot ſunt Mahometi
, Dominia, quæ diutiſſimè durant: ſiquidem ibi extra honorem, & decus
, conjugale, ac ſi non eſſent uxores, mancipiorum more habentur: ſed
, de hoc dicendum erat Varſaviæ; ante nominationem Domini; nunc ſe-
, rò de ineundo matrimonio ageretur; tradita jam ad thalamum Virgine.

Uxores apud Mahometanos ut mancipia.

Ad alteram accedens quæſtionem, ubi ſcilicet matrimonium Regi
, ineundum eſſet? agere nolo Pronubum; ſed de peracto jam, diſſeram.
, Non nego domûs Auſtriacæ magnificentiam, ſplendores, & dignitatem,
, in ſumma mihi ſemper fuiſſe veneratione. Verùm, quia plùs Patriæ me-
, æ debeo, aliud ex ſenſu multorum dicere nequeo; quàm quod mihi in
, ea Regis diſpliceat conjugium. Qui novit Domûs hujus authoritatẽ,
, ex ipſis moribus, à facilitate Polona longè diverſis, ab ea omnino cave-
, re; conſiderando verò in acquirendis dominijs ſagacitatem, quod ipſi
, experti ſumus, amiſſione, neſcimus quibus modis, Sileſiæ, in regendo
, ſeveritatem, ſubditorúmque abjectam ſervitutem; ad ipſum nomen co-
, horreſcere debet. Confirmat me in hoc authoritas Majorum noſtro-
, rum qui ſicut crudam adhuc hauſerunt libertatem, ita etiam deli-
, catiùs eam fovebant, cautiuſq; conſervationi ejus proſpiciebant. Ut
, vero dici, ex Palatini Poſnanienſis ſermone, quem ad cancellariam ne,
, juxta legis obligationem, porrectum, an à quopiam tranſcriptum, le-
, giſſe mihi contigit. Tria Avus moderni Regis, magnus ille Zamoyſci-
, us, fundator ferè libertatis nobilium, Polonis cavenda eſſe, dicebat: ſci-
, licet Turcicam potentiam, domeſticum bellum, & Auſtriacas factio-
, nes: Nec immerito; ſenſimus enim & aliæ gentes, conjunctionem Au-

Conjugium Regis cum Auſtriaca improbatur

Cavenda Polonis tria ſcilicet: Potentia Turcica, bellum civile & Auſtriaca factio.

ſtriacam

,ſtriacam. Sed ut à domeſticis incipiam. Sub Sigiſmundo III. mittebātur ,citra conſenſum Reipub: ſubſidia in Germaniam, faceſſiveruntq; domi ,negotium, ut non tantùm ex ſuſpicionibus verùm etiam ex probationibus manus Regiæ probari videatur, de tradendo Auſtriacis Regno, ,poſt primum matrimonium, in domo Auſtriaca: Quod comitia Anno ,1592 diſcuſſerunt, & non niſi prævia inquiſitione veniā indulſerunt. Qui ,everunt non ſtatim, ſed nonniſi poſt annos 14, Auſtriaca molimina: ſucceſſerunt iis, conjuratio, fomesve civilis belli, ex Auſtriaca prodiens ,officina. Audivi quondam de ore magni viri Zebrzydovij Palatini Cracovienſis, illum habere domi ſuæ documenta, deducentia, Regem Sigiſmundum cum Auſtriacis, de ſucceſſione regni, tractaſſe, alia quæpiam dominia in recompenſam ab illis accipiendo. Hinc agnoſces, quantum inhiant patriæ noſtræ Auſtriaci, quantumve valent eorum connubia; per quæ, vix non totius Europæ dominatum poſſederunt? quod ,non tantùm fecerunt, ducendo Hæredisſas, verùm etiam tradendo virgines ſuas, velut eſca hamo ſuperpoſita, piſcabantur imperia. Non ,deeſt tragicum vicini Principis Tranſylvaniæ exemplum, quod non ,pridem in Piaſeccio, per occaſionom legi: Tradiderunt Auſtriaci Mariam Chriſtinam, Caroli Archi-Ducis Gedzenſis filiam nuptui Sigiſmundo Duci Tranſylvaniæ, nepoti ex fratre Stephani Batorei Regis ,noſtri: ubi ventum ad conſcribenda pacta matrimonialia, (licet electus Princeps Tranſylvaniæ, ut & Rex noſter plurimum dominij habuit) cavetur, ut in caſu ſterilis deceſsūs Sigiſmundi, Ducatus Tranſylvaniæ pertineat ad domum Auſtriacam. Non eſt hic jam quærendum, fueritne relicta proles? facilè enim ne eſſet fieri potuit: At nec ,id erat expectatum; Implicatus eſt Turcico bello, ſpe ſubſidiorum; quæ ,deindè nimis parcè ſuppeditabantur, de induſtria, illum agendo in deſperationem, & per eam ad transactionem ſecum ipſo; ut pro Ducatu ,Tranſylvaniæ, Opolenſem, & Raciborenſem ſuſciperet in commutationem. Id non ſatis illis fuerat; obtentu impotentiæ divortium illi cum ,uxore procuratur; dumq; tandem ſerò ſeſe recolligens, Tranſylvaniam ,repetit, velut transfuga & hoſtis comprehenditur; & in carcere Pragæ, ipſis miſeriis enecatur. De Tranſylvania, velut debita ſibi hæreditate, quà cum Turcis, quà cum liberis civibus tamdiu decertabatur, donec tandem in ruinam redacta, ad eum ſtatum deduceretur; ,ut non eſſet, de quo contenderetur: ſicque vacuam, in prædam Turcis dimiſerunt: Vide ergo Polone, an non juſtè de te mutato nomine narratur fabula? Quid illis erit difficile, quando nos vident ad ,ſervitutem paratos? Dominus Marte, illi arte nos conficient. Revocemus tantummodò nobis, quam ob cauſam Principem Condæum excluſerimus, eo ſcilicet ſolùm motu, quòd factiones & potentiam Gallicā timuerimus, quæ tamen longiore à nobis diſtabat intervallo, nunc in porticu alteram conſpicimus, toleramus tamen & ſuſcipimus. Introſpiciamꝰ ,recentia, ut ſupra innui, qua potiſſimum de cauſa Polonum elegimus? ne ,ſcilicet externorum factionibus, colliſionibus Auſtriacæ, Galliæque domûs, & infinitâ bellorum ſerie implicaremur: In quæ tamen omnia, facilè nos Regia inducent connubia, quid enim eis noſtra jura oberunt, quæ ,vix nos ipſos ſtringunt. Addo, quod adhuc in bivio, ſit belli Turcici reſolutio, nobisne, an Hungaris inferendum? Poſt hoc verò matrimonium, ,quomodocunque ſe determinaverit Imperator Turcarum, nos intereſſati Auſtriacis nolentes volentes trahemur, & involvemur.

,Hæc ſunt incommoda & pericula, Reipublicæ & ipſius Regis ex conjunctio-

A.C. 1669

Conjugium Sigiſmundi cum Auſtriaca, noxium Polonis.

Ex Auſtriaca factione fomes belli civilis.

Ducatꝰ Trāſilvaniæ per matrimoniū cum Auſtriaca amittitur.

A.C.1669 „junctione cum domo Auſtriaca, quibus id quoq; adjicio, ex ratione i-
„pſius Perſonæ (ſi Diis placet) Reginæ noſtræ, quod ſcilicet cum illa
„infallibiliter veniet Mater, cum Auſtriaco ſupercilio, cui à tot annis
„aſſuevit: Quod ſi gravia nobis fuerunt Imperia Ludovicæ, quæ adeo cõ-
„fuderunt Rempub, ut hactenus ad ordinem redire nequeat: Non aliud
„etiam à Nepte, ejuſdem cum Amita humoris, ſperandum an timendũ
„eſt; fateatur Vienna, quam libenter illam expediet. Inanis eſt perſua-
„ſio Regis, ſi judicat ob perſonæ ſuæ, aut Reipub: bonum, Auſtriacam
„domum ſibi velle conjungi: Regno non Regi providetur conjux, idem
„manebat Ducem Lotharingiæ, ſi potuiſſet potiri Regno.

Quæ verò motiva Rex hujus connubij habeat: ſi ſcire cupis? Quatu-
„or potiſſimum, homines genij Regij gnari, aſſignant, omnia è diame-
„tro pugnantia, cum ratione boni publici ex quatuor fontibus ſat impu-
„ris promanantia; ſcilicet, timoris, ſuperbiæ, ambitionis & avàritiæ. Ti-
„mor inde, quod illi ſtatiſtæ ejus impleverunt caput, volentes alij firma-
„re ſuam apud eum confidentiam, alii neceſſarios ſe facere, ut illorum
„nitatur conſilijs, (uti hactenus Exercitus Litvanus hoc prætextu de-
„tinetur in obſequium unius domûs, quæ totam Litvaniam ſuis tenet
„præſidiis) quia cum ſint plurimi malè contenti, qui invident Regi
„dominium, vellèntque eum illô privare, comparanda ergo potentia con-
„nubio in potente domo, ex qua conſilium, ſubſidium promptum; pa-
„ratum in omnem caſum, refugium haberi poteſt. Et hæc quidem ſunt
„peſtiferorum ſubjectorum perverſa conſilia, quæ Domino diffidentiam
„ad ſubditos faciendo, illum in majorem inducunt, qua eos, contra quos
„ſuſpicatur, contemptui habet. Non erunt malè contenti; ſi Rex omnes
„æqualiter juxta cujusvis prærogativam tractaverit: ſi non clandeſti-
„nis, nocturnis, externis muliebribus conſilijs acquieverit, ſi regni in omni-
„bus habuerit curam; ſi in amore civium, præſidium & ſecuritatem vitæ,
„regníque ſui, potiùs quam in externa potentia conſtituerit, nam non ſic
„excubiæ, nec circumſtantia pila, quàm tutatur amor; ad quod facilis via;
„ſi vis amari, ama. Superbia in hoc eſt, quod ſplendor Auſtriacæ domûs
„perſtringat oculos, caligantes adhuc ad purpuram. Meliùs verò eſſet cum
„Agatocle poſteriores reſpicere rotas, ſuóque ſe metiri palmo, non ſubli-
„mia petere, ne Icari Tranſylvaniæ, ſupra nominati factum renovemus:
„rectè ille: Malo Venuſinam, quàm te Cornelia Mater Grajorum, ſi cum
„magnis virtutibus afferres grande ſupercilium, & innumeros cum dote
„triumphos: Ponenda in bilance propria ambitio, cum bono publico, quod-
„nam præponderare debeat? Diverſa eſt ſors Regum, à privatis; horum
„ſtatum proprium beneplacitum, illorum commune bonum conciliare de-
„bet, cùm hi, ſicut vivere, ita nubere Reipublicæ, non ſibi, debeant.

„Ambitio fundatur in orbitate Imperatoris, & ſucceſſione in tot re-
„gna, Bohemiæ, Hungariæ, fortéſque ſpes & vanitates in Italiam, Hiſpa-
„niam, & Indias extendimus, arbitrantes, ut ambitio eſt, ſic fortunam fo-
„re ſinè termino: nec mirum; obtigit enim nobis, quod nec cogitationem
„unquam ſubierat, cur ergo ampliùs non ſperemus? At hæc in manu Dei;
„ſpes incertæ ſunt, & remotæ nimis, incommoda ſupra innumerata certa
„& cita. Et quod maximum eſt; faverit ſanè ita nobis, ut ominamur for-
„tuna poſt deceſſum Imperatoris & Regis Hiſpaniæ, improlium, vel Rex
„pacificè ſucceſſionem omnium dominiorum occupabit? vel pro ea bellis
„agendum erit? ſi primum, actum eſt de noſtra libertate, habendo tantùm
„pro Rege Monarcham, ſi ſecundum, quod eſt certius? nihil certè Poloni
„agent, niſi perpetuô proprij ſangvinis pretiô, ſibi mercabuntur ſervitutẽ;

Ut ue

,Ut ut ergo ratio hæc pro perſona Regis colorem aliquem habere vi-
,deatur, Reipub: penitus eſt exitialis.

Avaritia apprehendit dotem, cujus millio, aut neſcio quantum pro-
,mittitur: quo ad perſonam Regis, inveniret hic alibi majorem dotem;
,Non eſt id magnum illicium Regi Poloniæ: Deinde millio ille non e-
,rit tanti; ut ſuffecturus ſit ſumptibus, & ſuſtentationi Reginæ: In no-
,ſtra conditione, ſcimus quantum uxores inſumant, licet uno nobiſcum
,vehantur curru, uno cubent thalamo, ex una eademq; culina ſuſten-
,tentur, nec ſeparatam foveant aulam. Quod ſi Rex in proviſione ener-
,vatæ Reipub: ponit fiduciam, metuo ne fallatur.

Dos Auſtriacis dari ſolita flor. 50. millia Germanicâ monetâ Polonicâ 100.

Quod verò Rempub: attinet; altiùs nobis hæc introſpicienda do-
,talitia marſupia. Nemo ignorat gentilitiam domûs Auſtriacæ legem,
,quod propter conſervationem dominiorum plus dotis non dent, quam
,50 millia florenorum: Germanicâ monetâ, Polonicâ 100 millia; Exper-
,ta eſt id Polonia in recenti ſatis exemplo, Annæ Conſtantiæ Cæciliæ,
,cui ad ultimum candelabrum argenteum, à limitibus Sileſiæ omnia
,retro ſunt recepta; ut ipſe memini puer tum apud Palatinum Sando-
,mirienſem non pridem defunctum exiſtens; quanto riſu eam expedi-
,tionem excipérimus. Unde illis nunc tanta eſſet liberalitas? cur ſacro-
,ſanctas domus ſuæ conſtitutiones refringerent? Qui novit genium Prin-
,cipum & Monarcharum, qui nunquam pro affectu, ſed omnia agunt
,pro ratione ſtatûs, judicare debebit, myſterium in hoc grandioris cu-
,juſpiam emolumenti latere. Augurari quidem non audeo, ut ta-
,men amans Patriæ filius, timeo malo ejus, ne de ea illis actum ſit in
,nuptiis: Quis ſcit, an ibi Neapolitana ſumma, quam Rex Auguſtus in-
,ſcripſit Reipub: quam inſcriptionem vidi nunc Cracoviæ, per oblatam
,ad acta traditam, aut Patria noſtra una nobiſcum, non eſt vendita? Ut
,Sigiſmundi Tranſylvania, de quo ſupra. Dicet quis; Riderent illi iſta,
,ſcientes, Regem electum jus non habere in hujuſmodi: At ego non ri-
,deo, ſciens, nec Sigiſmundum illud in Tranſylvaniam habuiſſe, illosq;
,id non ignorâſſe. Sufficit illis, aliquem feciſſe prætextum, ingreſſum ad
,prætenſionem habuiſſe. Non ignoro, Regem quoſdam ſpiritus aſſenta-
,torios hauſiſſe, per affinitatem de domo Jagellonica, proximam ſpem
,abſoluti dominij redolentes. Modicum ſubinde magna indiget reflexi-
,one, ut illud modicum erat, quod nobis bellum Sueticum, totq; clades
,induxit, inter pacta conventa in puncto omiſſa litera, de circumſcripti-
,one domûs Regiæ; ſtudióne, an errore typographi, judicet quiſq; , pro-
,ut ſentit, modò prius conſideret expreſſa verba: Linea verò è lumbis
,noſtris directè deſcendens, iiſdem omnibus prærogativis utetur, quibus
,Proles præteritorum Sereniſſimorum Regum utebatur. Notandũ quod
,ſequitur: Salvis juribus circa hanc Rempub: De hoc ne id fuerit, an de
,alio, ita tamen in omnibus exemplaribus, quotquot vidi, literáne an
,liturâ id factum eſſet, expreſſe legi.

,Circa hanc Rempublicam non gratis dictum: Litera occidit; litera
,vivificat: Terret me nimiùm, quòd præter morem, contra jus, Procance-
,cellarius, miniſter ſtatûs, arcana Reipub: curæ ſuæ commiſſa gerens, ad
,roborandum contractum matrimonialem, eſſet expeditus. Ea quoq; me
,percellit circumſtantia, quòd propter ejus expeditionem, neſcio quodnam
,diploma, ſeu ſcriptum eſſentiale Reipub: quod cum inſignibus regni aſſer-
,vatur, ex ærario regni accipi voluerunt: In quibus omnibus, utinam ſim
,falſus vates! errare malo, quàm perire.

Tertia diſquiſitio eſt, quandonam Rex matrimonium inire debeat? Pla-

centi-

A.C. 1669 , centini dicunt, quando vult. Libertini, quando placebit Reipub: priùs de bello, quàm de uxore cogitandum, de tentorijs, quàm de thoro; , oſtendendum a primordijs regni; quid valeant humeri, quid ferre recuſent, repellendi primùm à regno hoſtes, dandum documentum roboris, ne nobis deliciæ ſint impedimento. Deniq; concedenda contentatio hæc equeſtri Ordini, differendæ intentiones ad comitia, explorandæ eorum mentes, ſiquidem denuntiant per articulos, ſe id velle. , Quid illi ad hæc? uxor recinget gladium, priùs comparanda domi potentia, quàm de regno cogitandum; habebimus, Deô dante, Auſtriaca , ſubſidia, pro bello Turcico, dedocenda nobilitas, ne ſe in omnia ingerat negotia. Ad quid Rex & Senatus, quando in omnibus equeſtris Ordo reſpicitur? quàm hæc impia & vana, nemo non videt. De ſubſidijs , Auſtriacis, (ex quibus unicum futurum ſit commodum in partem Reipublicæ) id ediſſeram, quod Tranſylvaniam & Hungariam perdiderint. Noſtri belli Pruſſici ſub Sigiſmundo otioſi ſpectatores, & perfidi , fuerunt adjutores: In ultimo bello Svetico plùs damni, quàm emolumenti attulerunt, de quo teſtetur Major Polonia, & Palatinatus Cracovienſis: utinam non plus illis ſolvere cogatur Reſpub: Hactenus enim , audio illos quandam ſuper ſaliſodinas habere obligationem, (quis ſcit, , an non ideo tam carò ſalem eminius?) & licet ſint extra poſſeſſionem, , non ſine myſterio tamen forſan, malunt habere talem prætenſionem, , quàm cum Repub: (licet id aliquoties propoſitum eſſet a Rege Caſimiro) facere calculationem. An non melius eſſet, ſi Rex more Virginis, , cuilibet reverentiam differentis, omnium Monarcharum conſervaret , affectus, hacq; indifferentia, qua illum ſibi promittere poſſent, eliceret ſubſidia, ſi eis Reſpub: pro Turcico bello indiguerit. Verùm ſurdo , fabula. Serò nimis conſulo, fruſtra etiam Cracoviæ conſulebatur; per , ludibrium tantùm conſulti Pontifices: Varſaviæ, poſt electionem, ſtatim non tantùm conclusum matrimonium, verùm etiam (ut mihi certò conſtat) per quendam Maierberk Ablegatum Cæſareum, & quendam , Sylvanum Camaldulenſem, conſcriptum. Jam etiam ego hiſce valedico nuptiis.

Subſidia Auſtriaca obſunt plùs quàm proſunt.

Sequitur in pactis conventis: *Curabimus quoq;, ut quantocius Vkraina pacificetur*: Id, DEo dante, fiet poſt nuptias. Quod ſi non ſucceſſerit, , aſſvefacti ſumus anguſtiis; ſufficiet nobis, ad Viſtulam & Savum dominari. Quod ſi pejor ſors (quod DEus avertat) evenerit Reipub: ſufficient nobis, quæ jam collegimus.

Eſt punctum de vacantiis, extra tempus Comitiorū, ad ſummū poſt ſpatiū 6. ſeptiman: à Rege conferendis, juxta conſtitutiones & ſtatuta. Extant jura, ut poſſeſſionatis in terris & Palat. conferantur, tamen terra , Czerſcenſis ratione Caſtellani, Palatinatꝰ Sirad. ratione Palatini, & forte , Kijov. ratione Caſtellani conqueruntur. Noſter tamen Palatinatus juſtiſſimè conqueri poteſt, ratione Caſtellaniæ Sandomirienſis, homini poſſeſſionato quidem bonis, at virtutum & meritorum poſſeſſione carenti, collatæ: prætermiſſis emeritis in Palatinatu noſtro concurrentibus, , ſcilicet Succamerario, & Vexillifero. Hoc eſt alienare omnes de Rep; , bene merentes. Hoc eſt, præcludere virtuti viam; quando præmia, non , qui meretur, ſed qui nec uti illis poteſt, accipit. Palatini ex veteri inſtituto Reipub, ut ipſa eorum in Polonico idiomate Etymologia ſonat, , ſunt belli Duces, ſeu Chiliarchi, Caſtellani verò, Colonelli, libenter viderem novum hunc Ductorem, ſi foret occaſio. Dotes omnes & , cōmendatio eſt à Regio ſangvine; quanquam etiam intereſſe licet modicum ſeſe intermiſcuit.

Sua-

Suadeo tibi, ex occaſione, velut fidelis amicus; ut ſi habes clenodia A.C.1669
„Principiſſæ matris in pignus data, reſtitutas; cedere id tibi in bonum po-
„terit. Tranſeat id adhuc, maximè ſibi Rex nocet; dum enim indignis
„officia confert, mox ſubit pœnam ab ore vulgi; Aſt hoc nequaquam fe-
„rendum, quod contra jura vivente p. m. Palatino Sandomirienſi; colla-
„to, ſubſcripto ejus officio, factum generoſi pectoris, viro ſit acceleratum
„licet id artificiosè palliare contendant.

Id quoque facta cum omnibus ſtatibus cointelligentiâ, in comitijs coronationis noſtræ procurabimus, ut militia tam Equeſtris quàm Pedeſtris, ad ſuum ordinem redigatur. Sed prius nuptias celebremus, ordinemus
„choros choreaſue, tum demum de exercitu cogitabimus, acieſve diſpo-
„nemus; Promiſſus etiam nobis Viennâ Magiſter, qui nos bellare doceat.

Promittimus præterea nos procuraturos, ut diſciplina militaris vigeat in Exercitu. Qui vult diſciplinam militarem conſervare, neceſſe eſt,
„ut ſolvat militibus ſtipendium.

Neſcio quænam graveolentia repellat ab aula militem, cum vix a-
„liquis compareat in Palatio. Det DEus meliora ſequenti anno; quem
„tibi quoq; fauſtiorem precor.

ANDREÆ OLSZOWSKI EPISCOPI CULMENSIS PROCANCELLARII REGNI, AD ELECTOREM BRANDEBURGICũ.
Varſaviæ 18. Novembris.

Epiſtolam Serenitatis Veſtræ, Regiomontô tertiâ currentis ad me datam, libens & debitâ tanto Principi veneratione accepi, pro cujus honore conteſtatáque erga me benevolentiâ ago, debeóque quàm maximam Serenitati Veſtræ gratiam. Perſcribere dignata eſt Serenitas Veſtra inopinatum eidem accidiſſe, me ſincera Serenitatis Veſtræ toties Reipubl: probata officia, alieniori animô interpretari, ſimúlque actiones ejus Serenitatis reddere ingratas, quod vulgo ſpargitur, & propriâ manu meâ probari poſſe affirmatur. Excuſabat benignè Serenitas Veſtra, ſi fides mea & amor in Patriam ita ſvadet, me impellit ut ea, quibus aliquantum lædi Rempublicam Polonam advertam, tacitus permittere nec poſſim nec debeam. Non potui non indolere poſt tractatus diverſos de rebus Polonicis aut Poloniæ annexis à Serenitate Veſtra nobis inſcijs initos, & concluſos querela gravi, frequentiſſimi Senatus ſub tempus funeris Reginalis, Cracoviam congregati, expreſſóque Primatem regni, doloris publici ſenſu, fruſtra habitis, proximo poſt tempore Serenitatem Veſtram, promotionem ad coronam Poloniæ nominatim Principis Neoburgici pactis firmaſſe, eidem tractatui alios Principes invitatu Serenitatis Veſtræ acceſſiſſe. Rem adeo novam, noſtris liberrimis juribus adverſam & nocivam pro officij mei ratione & juramenti nexu aliquot concivibus viris graviſſimis communicavi: quod jure à me factum quilibet à partium ſtudijs, ab ira & odio vacuus noſtræq; Reipub: nonnihil peritus judicare poterit. Apprehenſio poſſeſſionis præfecturæ Drabimenſis, quod recenti orbitate noſtrâ triſti Reipub: tempore acciderit, quod (intervenientibus mutatio-

A.C.1669 *tionibus, & noſtris æquis prætenſionibus) nulla prævia tractatio, ac ne quidem denuntiatio anteverterit, fateor mœrori mihi, & quam plurimis fuiſſe; neq; id negaverim, aliquoties à me voce & ſcripto illatum, quod auxiliares copiæ Serenitatis Veſtræ equitum peditumque bis mille novis noſtris bellis, Moſchovitico, Coſatico, Scythico defuerint, quæq; ad expurgandam hoſtibus Poloniam ex pactis adhuc debebantur, intra verba ſteterint. De noviter attentato per Viſtulam trajectu, querela frequens eſt ſtatuum & Ordinum terrarũ Pruſſiæ non ignota opinor Serenitati Veſtræ. Pilavienſe vectigal dimidia parte Regi Poloniæ debitum penitùs non extradi, eſt quod in diſpendio cenſeatur Lemburgi & Butoviæ titulum pactis nullatenus expreſſum. Cum eas præfecturas Serenitas Veſtra ſeu dataria jure obtineat (dominio directo Regum & regni Poloniæ ſalvo manente) condonabit Serenitas Veſtra me inconſultâ Republicâ, cujus jura & dignitatem tueri, juratâ fide obſtrictus ſum, tribuere ex Cancellaria regni minimè poſſe. Atq; hæc fortè ſunt, quæ alienioris animi & ſiniſtræ officiorum in Rempub: Serenitatis Veſtræ interpretationis invidiam mihi accumulant. Nullus tamen dubito quod Serenitas Veſtra pro ſua æquanimitate fervens ſtudium meum pro hac Republica boni conſulere ac meliùs interpretari dignabitur. Deum animitus rogo, talia hæc controverſiarum & ſuſpicionum bonis mediis quàm primùm ſopiatur, nullâque cauſa ſuboriatur invicem conquerendi, quod pridem fortè actum fuiſſet, ſi diuturna Serenitatis V. in aula Polona legatio, agere quàm trahere negotiũ maluiſſet. Audeo affirmare ſubmotis Patriæ meæ diſpendiis, atq; iis quæ nos territant conſtantiâ obſequiorum & devotionis erga Serenitatem Veſtram neminem ante me futurum. Eadem porrò obſequia ſublimi gratiæ Electorali Serenitatis Veſtræ humiliter commendo.*

PUNCTA PROPOSITA S. R. MAJESTATI CONTRA CIVITATEM GEDANENSEM.

1mo. Nocivum eſt Reipub: approbare Gedanenſibus ſummam trecentorum quinquaginta millium in Pucko, quam vigore reſcriptorum prætendunt, cui contrarium eſt Decretum Comitiale.

Summa hæc non cadit ſub confirmationem, cùm pendeat à calculo Commiſſariorum Decreto comitiali Deputatorum & renovandorum.

Ex fideli calculo ſperandum eſt potiùs reſtitui debere, & ſummam ex proventibus, & tormenta recepta à Gedanenſibus.

2do. Nocivum eſt approbare jus Caducorum in perpetuum, cùm hujuſmodi Privilegium in derogationem S. R. M. à Rege præterito emanatum modernum obligare non poſſit.

Jura Caduca benemeritis conferri debent. Sed civitas eſt benemerita. Ergo eadem ratio ipſius: ſed non in perpetuum, & ſalvâ appellatione ad judicium Regium per ſpeciale, & novum novi Regis Privilegium non autem per confirmationem.

In novo privilegio ſi v. g. ad Annos 10. datum fuerit, addendum ut ſuper

ſuper ſingula incidentia caduca Privilegia obtineant. *A.C.1669*

3tio. Nocivum eſt tolerare Fortalitium *Caput* dictum, & Præſidiū Gedanenſe ſupra Viſtulam & Szarpavam.

Neque id pertinet ad confirmationem, de hoc jure agendum.

4to. Nocivum obligare Rempub: ad reſtaurationem aggerum Gedanenſium. Non puto aliquod ſuper hoc eſſe Privilegium.

5to. Nocivum tradere illis Szotlantd & fundos ſub Gedano in præjudicium hæredum, quod cupiunt.

Cupere licitum eſt, cùm tamen hoc non ſit obtentum, non pertinet ad confirmationem.

6to. Nocivum approbare Privilegium Nobilitatis inſciâ Republicâ datum.

Jure agi poteſt adhoc reponendum. Magiſtratus quidem eſt in Ordine Conſiliariorum Terrarum Pruſſiæ, cui id debetur: Cæteris præſertim advenis obſtare dicitur laudum Terrarum Pruſſiæ Anni 1635, & lex 1601.

7mo. Cauſas appellabiles tantùm ratione mille florenorum Sereniſſimus Rex præteritus declaravit per Privilegium, quod aggravat Cives tenuiores.

Id quidem videtur eſſe præjudicioſum libertati Civium, & juſtitiæ, cùm tanti ſit unus florenus pauperi, quanti centum millia diviti, & præjudicioſum jurisdictioni Regiæ.

8vo. Nocivum eſt approbare Territorium Szarpaw, quod Rex Sigiſmundus Auguſtus menſæ ſuæ adjudicavit.

Reſtrinxiſſe videtur ex Perſona Regia generice Repub: Stephanus in Privilegio Portorij, ſed jus integrum Reipub: reliquit, cui Portorij confirmatio non denegat.

Hæc Szarpawa portum habet longè præſtantiorem.

Data Epiſcopo Varmienſi, poſt ſtatutum Alexandrinum empta per Gedanenſes à Ferbero Gedanenſi Epiſcopo cum oneribus Reipub.

9no. Gedanenſes jus gladij exercent ſuper nobiles ſine officio Caſtrenſi contra ſtatutum Thorunenſe.

Neque id pertinet ad confirmationem, ſalvum verò jus eſt unicuiq; vindicandi ſuam injuriam.

10mo. Mercatores condictamina, ordinationes pœnales contra ſe ſtatuunt in præjudicium liberorum commerciorum, & damnum nobilitatis Regni.

Fortaſſe ubiq; id faciunt ſine Privilegiis, quod cùm non habent non pertinent ad confirmationem.

PUNCTA ALIA PROPOSITA S. R. MAJESTATI CONTRA CIVITATEM GEDANENSEM.

Imo. NOcivum eſt S. R. M. & Reipub. quòd Civitas Gedanenſis dominium maris Sarmatici, & ejuſdem portus ita ſibi tribuat, ut quamvis municipalis tantum ſit, & ſemper fuerit, liberrimè tamen & abſolutè fœdera non tantùm cum civitatibus, ſed Hollandis aliiſque Principibus ſine ſcitu & conſenſu S. R. M. (quod antea Crucigeris in tempore incorporationis non licuit) inire renovare audeat.

Ratione mercimoniorum non mirandum: Ratione maris, & littorum, & ſtatus non credendum, ſed tamen inquirendum.

2do. Nocivæ ſunt Reipub: admiſſiones Peregrinorum Hollandorum, Anglorum, qui Gedani reſidentias, & depoſitoria ſua habent, ad merca-

*A.C.*1669 turam liberè in Provincia & Regno exercendam, & ad uſum fluviorum Regiorum navigabilium, æquali cum Civibus libertate & à teloneis Regni exemptione.

Populoſitas Civitatum robur Regnorum,deponant, & mercentur quã plurimum libere, tamen telonium fluviale etiam à Terris Pruſſiæ Anno 1661 ſancitum, æqvum eſt ut juxta Decretum Regni ad effectum deducatur.

3tio. Nociva eſt Reipub: eorundem Peregrinorum cum jure Civitatis ad poſſeſſionem bonorum terreſtrium, & ita ad indigenatum admiſſio.

Qui Cives facti ſunt, ſimul fiunt indigenæ Civitatum, Regalia tamen obſtante ſtatuto de externis legitimè poſſideri non poſſunt.

4to. Nocivæ ſunt Reipub: exactiones antiquæ, & telonia per Privilegium incorporationis abrogata, & jam ab Anno 1579, ita ſub aliis nominibus introducta, ut non telonia, ſed illæ partes, quæ ad Seren: Regiam Mtem, & Remp: pertinebant caſſatæ, & ita totum Civitati Gedanenſi conceſſum eſſe videatur.

Videtur hic agi de Cuſaga, & Acciſis, quæ non ſine ſenſu Regni & incorporationis præjudicio currunt, uſus & portûs ſumptus tolerantur; ſed ſunt illegalia.

5to. Nocivæ ſunt illæ ex Hollandia, & more Hollandorum, introductæ Daciæ pro charta ſigillata, ſigillo non S. R. M, ſed (non ſine nota abſoluti Dominij) Gedanenſi.

Hic modus Daciæ mihi non conſtat. Videtur tamen Regiam quandam & abſolutam in ſe continere facultatem.

6to. Summè nociva eſt S. R. abſoluta illa maris Sarmatici ſine ſcitu & conſenſu S. R. M, quem tamen Privilegia requirunt directio, qua mediante etiam jura confiſcandi, & cum confiſcatis diſponendi ita ſibi tribuunt ut S. R. Mtem directè, & per indirectũ, non admiſſis contra jura ad S. R. Mtem appellationibus, plenè, & planè excludere audeant, etiam in omnibus cauſis maritimis.

Jus maris eſſe Regium non dubitatur, & jus fiſci in eodem expreſſe cautum. Appellatio extraordinaria ſalva eſt, & eſſe debet unicuiq;.

7mo. Nocivum eſt Reipub: à Magiſtratu Gedanenſi S. R. M. ereptũ jus, & officium Piſcaturæ ad Oeconomiam Mariæburgenſem pertinens, idq; propter monopolium ſturionum, cum hac ereptione introductum, ſic ut in aliis fluviis Regiis captos, & coctos ſturiones per portum Gedanenſem evehere non liceat, & cum erepto officio Piſcaturæ, etiam Portorium inde proveniens ceſſet.

Hoc cum contra jura fiat, jure vindicandum eſt.

8vo. Nocivum eſt S. R. M. Reipub: & Provinciæ introducta in Portu Gedanenſi acciſa pro cereviſiis Lubecenſibus, Roſtochienſibus, Wiſmarienſibus, Stralſundenſibus, Brunſvicenſibus, Stolpenſi, ex qua civitas ſingulis Annis ultra centum mille percipit, & quamvis Portorialis ſit, nec S. R. M. nec Reipub: nec Provinciæ, quæ in acciſa agrariarum loco ſolvenda defraudatur, quicquam ſolvit.

Magis puto nocivum eſſe Braxatoribus Gedanenſibus, niſi hi conſentirent. Portorium ab iis ſi non ſolvitur, agendum cum Deputatis ad Portorium.

9no Summè S. R. M. & Reipub: nocet, cum erepta Scharpavia, & 14. Villis, ac novem fluviis ad eam pertinentibus recentio proventuum, in Contractu cum Rndmo Epiſcopo Mauritio Ferbero (Patriâ Gedanenſi)

ſi) ſpecificatorum expreſſis, & diſertis verbis pro S. R. M. & Repub: reſervatorum, & ad hoc uſq; tempus ſummam trecentorum millium florenorum excedentem efficientium. *A. C.* 1669

De Seharpavia ſcriptum à me ſuperiùs, quàm cùm negligatur conſenſus Reipub: repeti debere puto pro Republica.

10mo Nocivus ille S. R. M. & Reipub: novus titulus judicij Scabinalis Gedanenſis ex titulo honorati judicij, in titulum nobilis officij, cum effectu ita mutatus, ut hoc judicium, quod merè civile eſt jam cauſas nobilium, nobileſq; perſonas, cauſaſque Regias, & Conſiſtoriales judicare præſumat.

Tituli hoc ſæculo omnium ſtatuum altiores ſunt, quàm noſtrâ etiam fuêre memoriâ. A cauſis fori incompetentis appellationis proſecutio præcludi non debet.

11mo Nociva eſt S. R. M. & Reipub. (cum ceſſante reſtitutione navis, & mercium per ſubditos Regis Pucenſes hoſti interceptarum) detentio tot tormentorum æneorum à D. Vladiſlao ad duo fortalitia Regia Vladiſlaoburgum, & Caſimiropolim comparatorum, & ex Armamentario Pucenſi Gedanum avectorum.

Horum cognitio ad Commiſſarios Pucenſes ſpectabit.

12mo. Nocet Sacræ Regiæ Majeſtati & Reipub: mutata rota juramentorum à Burgrabio Regio, & conſulatu præſtandorum, ut in metrica regni, & conſtitutionibus reperibilis.

Mutata rota in melius eſſe negotij principalis reprehendenda, in deterius ad priorem ſtatum revocanda, jure mediante.

13tio. Nocet Sacræ R. M. & Reipub: ereptio feudorum & ſupremi juris Regij in bonis civitati conceſſis, expreſſis, & diſertis verbis reſervatorum, unde cum prato Wirtle tot feuda & fundi periêre.

Quæ periêre, quærenda ſunt jure mediante.

14to. Nocet Sacræ R. M. & regno contra privilegium, & reverſales civitatis ceſſans ædificatio domûs, & ſtabuli Regij ædiúmque, hoc nomine jam ſemel traditarum, receptio & alienatio.

Hoc deberi Regiæ Majeſtati non negatur, nec tamen fit, & commoda ex area arcis percipiuntur pro civitate.

15to. Nocet etiam S. R. M. & Reipub: abſolutus ille rei monetariæ uſus, & diſpoſitio aſſumptáque poteſtas granum, & valorem mutandi (ut ſtatim poſt obitum D. Uladiſlai IV. Regis factum) & valorem Reipubl: ac Regiæ monetæ, etiam inconſultis civitatis ſuæ Ordinibus taxandi, quod jam factum in conventu terrarum Pruſſiæ Mariæburgenſi.

Moneta quidem juxta literam incorporationis impenſis Regijs cudi debet, de valore ejus diminuto judicium ſit Reipublicæ.

16to. Etſi juxta tenorem conſtitutionum regni civitas Gedanenſis, & reliquæ adigentur, ut privilegia ſua producant, eadémque in materialibus, & formalibus examinabuntur, apparebunt ſubtilitates Magiſtratûs Civitatum, & quanta à tempore incorporationis, contra pacta incorporationis S. R. M. & Reipublicæ, & provinciæ damna, & præjudicia illata ſint, & adhuc inferuntur.

Originalium privilegiorum moles huc puto non deducta eſt, nec requiritur, ad producenda adigi non poſſunt, niſi causâ aliquâ ab illis ipſis requirente. Ut ſi objiciatur civitati damnum aliquod, Regi & Reipublicæ illatum, tunc in contrarium producendi privilegij neceſſitatem habebit; v. g. Si requiretur cur quatuor millia marcarum Parthenicalium, de integro annuatim juxta privilegium theſauro Regis non ſolvant, (cujus rei ratio-

 nem

A. C. 1669 nem D. Berkmanus reddere neſcit) tunc aut aliud privilegium legitimum opponere, aut ſolvere tenebuntur, & ſic de alijs.

XXI.

ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI JOANNI OTREBUSCZ CANONICO VARSAVIENSI THESAURI REGNI SUPREMO NOTARIO, AC SER: REGIS CASIMIRI INTIMO SECRETARIO AD LATUS SUÆ Mtis PARISIIS DEGENTI

Amſterodamo 2. Novembris.

De Actis in comitiis coronationis.

ET mandatum Procancellarij regni avunculi mei, quod tanti facio, ut nihil ei anteponam, ut tibi punctualiter ſcribam, omniáque ea mittam, quæ mihi ab illo communicabuntur, & literas tuas id ipſum inſinuantes unô eodémque planè tempore recipio, eóque diligentiùs me id facturum promitto, quò & Sereniſſimi Regis beneficijs domui meæ collatis, cùm neque meam debitam gratitudinem dies extinxit, aut imminuit, ſed auxit potiùs, ad ſummúmque perduxit, & tuæ conſtanti ſemper in me amicitiæ obligationem profiteor: faciam igitur quod officij mei eſſe duco de reciproco tuo in me affectu, bene ſentiens, optimè ſperans.

Coronatio Regis. Deſtinata pro feſto S. Michaëlis Regis noſtri coronatio in Baſilica S. Staniſlai arcis Cracovienſis peracta eſt. Nicolaus Prażmowſki ſolennia coronationis peregit, omnibus quæ in Pontificali Romano habentur, ceremijs adhibitis.

Juramentū fidelitatis à civitatibus. Sequenti die, juramentum fidelitatis civitas Cracovienſis cæteræque illuſtriores regni urbes in theatro ad id in medio fori extructo Regi præſtiterunt. Wisniowieciô Palatinô Belzenſi, & minori exercituum regni Præfectô pomum, ſupremô regni Mareſchalcô ac exercituum Duce ſceptrū, Palatinô Sendomirienſi in aurato pulvinari coronam præferente. Proximi Regem anteequitabant Sieniavius regni Vexillifer cum inſigni aquila, Bielinſcius Enſifer regni ſtrictô gladiô, & ſpecie magnificus. Regem ſplendidæ Huſſarorum turmæ comitabantur, & quà ad theatrum patebat aditus, velut pro vallo ſtetêre. Redditô civitatis Cracovienſis per Pro-conſules juramentô, in circuitum urbis, exploſæ ſunt majores machinæ. Leopolienſis urbis cum Vilnenſi modica interceſſerat controverſia, quæ nam prius exſolveret juramenti officium, datæ nihilominùs partes Vilnenſi urbi, utpote Metropoli Magni Ducatûs Lituaniæ. Differunt ritu (ut probè ſcis) à regni civitatibus urbes terrarum Pruſſiæ, nec ad hoc contubernium pertinent fidelitatis, cùm quemadmodum circa juramenti formam diſcrepant, ita multùm augent jurisjurandi ſolennitatem reverentiâ, cùm ad præſentiam regni Cancellarij vel Pro-Cancellarij coactâ in forum universâ plebe, ac erectis in cælum digitis præeunte Magiſtratu, in verba Principis ſui jurare conſveverunt.

Electio Mareſchalci. Rarâ uniformitatis felicitate, concordibus votis (ita non accipimus facta, ſed facimus) Andreas Krickius Succamerarius Caliſſienſis in Mareſchalcum equeſtris Ordinis electus primâ die comitiorum eſt, quâ etiam cum denuntiatione electionis ſuæ ad Regem miſit proprij non incurſus decoris, quaſi unâ die rariori ſuffragiorum felicitati eligi non ſatis eſſet niſi & gloriari contigiſſet. Multæ poſt ſalutationem Regis impedientes irrepſerunt diſcordiæ, deteſtabilis turpitudo, ſed tanti erat voluptas, cùm multi ſpecie falſi mala pro bonis amplexi, ita multi alijs irati, ſibi nocebant. Tali verò

rò tempore ludos facere illi honeſtum eſt, cui non eſt honeſtum ſpectare, *A.C.* 1669
ſed Nuntijs nec erat neceſſe, nec honeſtū inanibus Rempublicam turbare. Quartâ proinde ſolùm die Ordo Nuntiorum in conſpectu Regis comparuit, ubi in frequentia Senatûs director laudes Regis recenſuit, auſpicato imperio ex voto equeſtris Ordinis precatus, cui regni Pro-Cancellarius avunculus meus, concinnô, ut ſolet, reſpondit ſermone.

Aureū velly à Rege Hiſpaniæ oblatum. *Andreas Trzębicki.* *Steph: Bathoreus ingeniosè repudiat velly aureum.*

Alterô poſt die Rex aureum vellus miniſterio legati à Carolo II. Hiſpaniarum Rege miſſi accepit, finitô in conclavi Divinô ſacrificiô, quod Epiſcopus Cracovienſis celebravit. Diſſvadebat id Regi pars magna Senatûs cùm poſſet olim illum pudere ſuorum, aut pœnitere errorum, Stephanum Bathoreum ingentis animi Principem, qui dediſſe ad gloriam fertur, exemplum coronatis ſucceſſoribus, quamvis imitationem non meruiſſe. Submiſſum illi pariter fuerat à Rege Hiſpaniarum aureum vellus, ſed callidè Princeps apprimè gnarus, non magnificentiæ titulum Regibus Poloniæ parari, quorum immensâ majeſtate ornata poteſtas eſſet, ſed peregrini ſervitij nomen, aut ſubmiſſionis gloriam quæri, & pudendæ aliquatenus Regibus noſtris rei quædam dignitas adferri explorato muneris pondere, loco agnelli defluentes à catena aurea lupinos dentes, gentis ſuæ natalitium inſigne, ſimilis valoris comparare juſſit; tum inſtante ſolennitate actus, dum à Legatò Regis Hiſpaniarum aureum vellus offerretur; ipſe quoque ſua munera promere juſſit, adjectâ declaratione: Si Legati votum eſſet, ut ipſe oblatô ſibi munere uteretur, Rex quoque Hiſpaniarum frater ſuus eam catenam, & inſignia gentis ſuæ geſtare non dedignaretur. Reſpondente Legatô, eam ſibi à domino provinciam injunctam non eſſe, juſſu Stephani magnanimi Principis declaratum eſt: Reges Poloniæ alienæ magnificentiæ titulis non egere. Verſæque res in ludibrium. At Principi ob invictam animi magnitudinem, præter ſerenos populi ſinè modo plauſus, immane quantum gloriæ accrevit veræ.

Motus animorum etiam fuit circa diſtributionem vacantiarum, nihilominùs tamen unâ die tantùm abſumptâ combinatis animis ad audiendam propoſitionem Regis Nuntij equeſtres cum Mareſchalco ſuo comparuerunt in ſenatorio hypocauſto. Qui pauca prolocutus ad Regem, quamvis non ſit moris, ut ad propoſitionem Mareſchalci venientes Principes alloquantur. Sed quia illi præſcriptum fuerat, egregiè officiô functus eſt. Pro-Cancellarius regni grandi præmiſſô elogiô Principis puncta propoſitionis paucis verbis declaravit, quorum materia fuerat Coſacorum ad obedientiam reductio, ac ulterioris Ruſſiæ recuperatio, matura continuatio cum magno Moſchorum Duce commiſſionis, munerum, ſeu ut Tartari vocant haracz, quæ ad feſtum S. Joannis pro medio ſcilicet anno reddita ſunt, pro altero dimidio inſtans largitio, exercitui Reipub: in retentis ſtipendijs ſatisfactio. Fortalitiorum in limitibus regni ſitorum fortificatio. Debitorum Reipubl: exſolutio. Argenteæ ordinatio officinæ, aſſignatio Commiſſariorum pro ſecura depoſitione procuranda inſignium regni: Extraordinariarum laudatio contributionum: Extraordinariorum ad magnum Ducem Moſchoviæ Nuntiorum, pro firmanda amicitia deſtinatio. Recompenſa proventûs Principi, pro avulſione Novodworenſis œconomiæ. Perſolutio exercitui Magni D. L. trium millionum, & trecentorum millium. Conſtitutio pretij rerum, exſolutio ſummæ Trubecenſis. Addidit poſtremò Regem Sereniſſimum vacantias juxta legis præſcriptum, poſt excepta ab ipſis vota Senatoria redditurum: interim diem unum aut alterum inſumpturum deliberationi.

Variæ interim concertationes, eæque vanæ, & inutiles multùm temporis abſumpſerunt, diverſis diſcurſibus, diverſæ materiæ vellicabantur, ita ſapien-

A.C.1669 ſapientes inventi ſunt ut facerent malum, eloquentes, ut impugnarent bonum, vellem ut corrigeretur pravus mos, præciderentur linguæ vaniloquæ, & labia doloſa clauderentur. Interim crebris à Rege ſtuba nuntiorum exſtimulata fuit deputationibus, & variæ voces tranſitum impediebant.

Mareſchalcus Nuntiorum.

23tiâ Septembris Mareſchalcus cum Nuntijs tandem coram Rege cõparuit, & conveniente ſvadâ uſus, libellos vacantiarum utriuſq; nationis ſigilli cuſtodibus reddidit, cui Pro-Cancellarius favorabilî à Rege reſpondit ſermone.

Primas Regni agit cõtra exceſſus militum.

Primas regni tandem loqui permiſſus pro ſuo more magnificè peroravit, factâque illuſtri præfatione, cætera vota ſua reliquit in ambiguo, ut ſvadere potiùs, quàm decernere videretur. Illud ad extremum commotiori animò addidit, ac penè profeſſus eſt, ſe in nulla prorsùs tributa conſenſum præbiturum, néque ea ex ſua daturum diœceſi, niſi prius ſangvinolenti hibernorum panis, quem licentioſi milites ex miſeris ſubditis velut harpyiæ exſugerent, diſpenſandi parſimoniæ conſuleretur, incuſavit imprimis, quòd agrum non ſuum demetunt, & vineam ejus, quam vi oppreſſerunt, vindemiant. Quid poteſt eſſe his hominibus ſancti, aut quid in profanis locis faciunt, qui inter aram Dei ſumma ſcelera committunt. Actus ſub pœna prohibitus ipsô jure eſt irritus, & tranſgreſſorem pœnæ reum facit, addidit ad Regem, non me ſane hoc quidem tempore movet Reſpub: non quòd ea ſit mihi quidquam carius, aut eſſe debeat, ſed quòd deſperatis etiam Hippocrates vetat adhibere medicinam, neſcio an non veniendum, vel in ipſam flãmulam, acerbius eſt enim privatim cadere, quàm publicè.

Sub hoc temporis interſtitio Cracoviam venit Legatus Regis Galliæ, ut pronum ad domum Auſtriacam Principis animum ad ferventes ſidere artéque Galliæ hymenæos avocaret, quod efficere non potuit, quia nihil melioris attulit.

Epiſcopus Cracovienſis contra eoſdem.

Subſecuta ſunt alia vota Senatorum. Epiſcopus Cracovienſis multa de licentia militum, & intolerabili ſævitia Hybernorum præmiſit, & arduum hoc negotium deputatione cum Ducibus Exercitum expediri conſuluit, cùm cauſa finali ceſſante pereat obligatio, quæ autem abſq; cauſa ſit permiſſio non vacat culpâ, ſed vana in id remedia legum, niſi deſuper mutentur affectus, jura noſtra aut convulſa penitus, aut ne convellantur juſtus metus; Quod non poteſt, vult poſſe, qui nimium poteſt. Verſâ deinde ad proviſionem Regis Caſimiri oratione, ut Regnantis tanto impenſius obligaret animum, hæc affectui ſuo accommodavit verba, quod Seren: Rex CASIMIRUS ſuâ abdicatione dederit ei Principalis fortunæ locum. Antiſtes Cujavienſis cùm plura egregiè in publicum protuliſſet, effatus eſt ſententiam, quæ non quidem inconcinnè jacta (cum correctio ſimilis facienda opportunè, & cum ſpe boni ſucceſſus) multorum tamen non effugit interpretationem: Rara dixit virtus eſt humilitas coronata, quæ eminuit in infirmitate, in ſublimitate virtus ſuccumbit. Epiſ. Præmiſlienſis cujus animus probitate ſic exurgit, ut parũ abeſſet, quin nimiæ virtutis accuſaretur, cũ multa de moribus, & regis virtutibus attuliſſet, poſtremò dixit; quòd non tam imperio nobis opus ſit, quàm exemplo.

Procancellarij ſententia.

Tum Procancellarius inanibus ſe verbis peccare nolle, ſed idem candido pectore vovere Principi, quòd omnes. Nolle enim ſe verba, ſed res exercere. De Ukraina in officio retinenda, & Coſacorum rebellione perdomanda magnificè diſſeruit. Optando ut aliorum Principum more, qui latè orbi imperant, Polona Reſpub: indomitis illis Regionibus, ſeu externum, ſeu Patritium Gubernatoris nomine cum pleno, & abſo-

luto

luto imperio præficeret, cui totum onus belli incumberet, qui deducere integras in hoſtium colonias, ordinare militiam heroicum aliquem ſtatum, ut quondam Theutonicorum Ordo ad domandos Barbaros Pruthenos è Germania vocatus fuiſſet, bonâ fortunâ, & felicibus auſpiciis inſtituere poſſet. Addidit etiam rationem, circa concludendorum conſiliorum modum: cùm tanta diſturpandorum Regni comitiorum facilitas, & in corruptis animis licentia affine ſit, extremæ ſervituti vitium: ut ſi Nuntius levi de cauſa Comitia convulſiſſet, citandi eum facultas eſſet ad Tribunalitia Regni judicia, vel ſi id diſciplic eret: Nuntiorum ſacrario neceſſitas eſſet; eum extraordinario plectendi judicio. *A.C.1669*

De publicis viribus Ottomanico bello opponendis agens, non vulgare conſilium publico bono initiavit; ut is ſolùm miles ad ſubita belli in obſequio Reipub: retineretur, cui ex quarta Bonorum Regalium parte, ſtipendia ſecundùm neceſſitudinem legis providerentur vulgo Quarciani, Equeſtris Ordo ex facultatibus bonorum Equitatum provideret, ſubſidio Regalium ac Spiritualium Bonorum Pedeſtris conſtaret Exercitus. Civitates, Mercatores, Judæiq; amunitioni proſpicerent. Eâ ratione ad Generalem Regni motum, & ultimas Reipub: vires periculo obtrudendas, non deveniri & atrocia Hybernorum incommoda egregiè evitari poſſe. Deniq; non alibi meliùs, quàm in hoſtico bellum gerendum eſſe cenſuit. Rurſum converſus ad Principem acuto magis ſenſu, quàm blandiente protulit: Hectora quis noſſet, ſi felix Troja fuiſſet? tum ad gratiarum actiones Exercituum Ducibus converſus, quòd ſuâ induſtriâ, vigilantiâque, pacata reddidiſſent Interregni tempora, de neceſſitatibus Exercitûs diſſeruit. Poſtremo à Principe petiit (nam aliorum Præſulum pro Nuntio à Sede Apoſtolica ad Regem preces erant) ne ſuam Princeps inſtantiam ad ſanctiſſimum Patrem pro aſſequenda ſacri Galeri Eminentia Primati denegaret, utquè coronatorem ſuum in ſingulari reſpectu, ac benevolentia fovere dignaretur.

Sequenti die bis quaternorum Senatorum vota peracta ſunt. Inter quos Palatinus Trocenſis Pac, zelo vindicandæ in Divinam Majeſtatem admiſſæ injuriæ à nefario quodam Presbytero Archiepiſcopalis Diœceſis accenſus, qui nefariis Judæis plùs quàm ſacrilego auſu, venditâ ſacratiſſimâ Euchariſtiâ, fœdiſſimum crimen impietatis admiſerat. Igitur niſi nimius in Elogio Principis fuiſſet, multa non indecorè præmiſerat, poſtremò digniſſimi olim Archiepiſcopi Lipſcij uſus ad Regem verbis, ut ille quondam Seren: Vladiſlaum IV. ob violatum à Secretariis Miniſtris Divinæ Majeſtatis honorem obteſtatus eſt, in hæc verba prorumpendo: Hodie Rex Sereniſſime comparet coram te Rex Regum DEus; ut qualiter tu in ejus cauſa judicaveris, ita & ipſe te quoq; judicet. Poſtremo loco Palatinus Lublinenſis ſententiam dixit, inter primos meritò primam, cui gloria, & ſalus orbis Sarmatici inniterentur, non à laude Principis, aut votorum congerie, uſitato aſſentationis, aut infirmi ingenij ſtylo, ſed ab anteactorum periculorum, & noviſſimi diſcriminis in turbulenta electione, ac pene ultimo Reipub: glorioſè orſus eſt. Niſi hæc cuncta felici electione in melius mutata fuiſſent, unde agnoſcere cunctis mortalium in proclivi eſt, quòd nobis Ser: Princeps à DEo datus ſis. Proinde non tantùm ſuam, ſed cunctorum populorũ eſſe expectationem, quod ita Divinâ providentiâ commiſſum ſibi Regni hujus Regimen moderaturus ſis, ut neminem imperij tui, niſi hoſtes pœniteat. Hoc vovere affectus jubet & admiratio tui, quæ non apud ſe ſolum, ſed apud omnes in quos ſcintilla aliqua diffuſa lucis melioris. Veritus deinde male ſopitam excitare

Pac Palat: Trocenſis cõtra Sacerdotem, qui Judæis venditam St. Euchariſtiam.

Palatini Lublinenſis.

invi-

A.C.1669 invidiam, voto expedivit conſilium, ne ingenlo, & inventione ſuſpecto populo eſſet: ut modus aliquis libertati minimè noxius, tranquillitati publicæ ſalutaris, tranquille impoſterum agendarum electionum præſcriberetur. Tum ſvaviter inflexô ſermone ad miniſtros ſtatûs, quos vitales eſſe Reipub: ſpiritus appellavit, invitabat in ſpeciem, re verò monebat, ut honeſtis ſermonibus, atque conſilijs Principis aures imbuerent. Rex propriâ prudentiâ in adminiſtrando regno uteretur, illud addens, Rex velit honeſta, nemo non eadem volet. De remedijs monetæ agendo diligentiam imprimis Theſaurarij neceſſarium eſſe medium ad extirpationem adulterinæ monetæ, illóſque officij ſui quondam parùm memores, nunc vigilantiores optabat, cùm ab anno 1621mo, ad 36. ſeptuaginta è Svecia Solidorum millliones in regnum noſtrum introducti eſſent, pro quibus in argento & auro evecti milliones, quibus hoſtes aucti, ſequente deinde bello nos, & Reipub: exercitum oppugnaturi, opibus noſtris in militaria ſtipendia valebant. Ad præſens etiam præter 16. milliones, quos Boratinius ſe ingenuè fatetur, tam in regno, quàm in Magno Ducatu Litvaniæ excuſſiſſe, quot annis in Poloniam 120. millia ſolidorum Rigâ, & è dominijs Regis Sveciæ introduci aſſeruit. Id patere ex eo, quòd acceptâ plenâ manu ſolidorum, videre eſt inter alios, qui recenter malleum effugerunt. Rebelles Coſacos mitioribus medijs in officio retinendos ſvadebat. Bellô Turcicô ingruente ſecuritatem Reipub: in armis quærendam eſſe. Ex manſis deducendos in ſubſidium Patriæ milites non probabat, cùm id militiæ genus, jam ſemel Reipub: nullô penè ſucceſſu irritum fuiſſet, ſolam, & unicam vim in communi motu nobilitatis eſſe confidenter aſſerebat. Illud quoque è Repub: eſſe, ut Palatini ſuis quiſque conventibus intereſſent, Princeps ad comitiola nobilitatis non viles, ut olim, ſed honoratiſſimas perſonas mitteret, qui ſuâ authoritate precibus, promiſſis, rationibus demum flecterent contumaces, ſi periculum diſturbandi conventûs immineret. Ad extremum ne juſtitia ſiſteretur, & judiciorum tempora in comitijs à privatis eluderentur; poſſe hâc occurri ratione profeſſus eſt, ut poſt Principis propoſitionem ſecundùm legis exigentiam; ſextâ die judicia inchoarentur. Quod difficulter evenire poſſe ſperandum eſt; niſi poſt Senatorum vota equeſtris Ordo ad vacantiarum rationes accedat, finivit eô verbô quòd non vult committere, ut nimiâ longitudine aut Regi moleſtum ſit, aut alijs qui poſt ſe loqui debet impedimento, Regi precatus ut omnia, quæ votis homines communibus optant, contingant uni, nam non modò longiori vitâ, ſed propè immortalitate dignus videtur; utinam ſe glorioſum, & nos felices reddat.

Monetæ c- mutatio.

Finito voto Procancellarius Regni à Sede Principis ſequenti die publicani Nuntij Apôſtolici à Summo Pontifice ad Rempub: Legati audientiam intimavit. Verùm dato tempore, eum gradus ſibi in Conclavi Senatorio per Mareſchalcos extrui Baldekinumq; appendi ambitioſis precibus poſtularet, idq; contra Patrium morem ſibi denegatum acerbè ferret, cùm nonniſi contecta in honorem legationis tapete terra, & poſito ſedili uſitatum ſit externorum Principum Miniſtros excipere, non obiturum ſe legationem reſpondit, donec Româ informationem & imperium accepiſſet. Sed paucos deinde intra dies quem ſperaverat honorem, recollectus acceptavit. Vota interim in Senatu continuabantur. Palatinus Bąkovius, cum multa de jurium confirmatione Civitatum dixiſſet, elapſumq; ex Regni Cancellaria Majoris ſigilli cum notabili diminutione, & infamia jurium Majeſtatis Regum Poloniæ Civitati Gedanenſi calliḋe quæſitum ſuper Bona Caduca Privilegium aſſerere rationibus contenderet, addidit, non quod ante dictis communicari poſſet, ſed quod affectatæ contumaciæ palatum ſatiaret. Jam Rex Sereniſſime facti ſumus, ut

Nuntio Apoſtolico Baldachinū negatur.

Bąkovij ſententia.

ut pareamus, nondum aſſveti, ut ſerviamus. *A.C.1669*

Quartâ Novembris, vota Senatus ad Regni Officiales devenerant. Quorum Regni Theſaurarius, cui hæc laus tribui poteſt, quòd rationes theſauri publicâ famæ voce adminiſtrat tam abſtinenter quàm alienas, tam diligenter, quàm ſuas, tam religiosè, quàm publicas, ille ergo generosâ voce multa de publica conqueſtus egeſtate, quantos gereret ſpiritus, patefecit, his Principem allocutus verbis: Communis egeſtas cùm univerſos involvat, etiam te Princeps Seren. quem è gremio Civium extuliſſe ipſa fatetur fortuna, publica indigentia complectitur. Neque enormibus expenſis, innumeris largitionibus ſufficere poſſe ærarij rationes: Ad extraordinarios deinde verſus contributiones, egregium ſuppeditavit conſilium, quod ſi Equeſtris Ordo agrariæ contributionis onere in perpetuum liberari velit, & nihilominus exolutioni publicorum debitorum, ac communibus neceſſitatibus Regni ſufficienter proſpectum eſſe vellet, non gravatim eo deveniri poſſe, ſi ad morem ſtatuum Hollandiæ tributum à comeſtibilibus nimirum Datiam vulgò accifam per univerſas Regni Provincias inſtituat, modò id moderatè fiat, quod ſæpè faciendum eſt, nam nulli parcendum eſt rei magis quàm huic cujus tam frequens uſus eſt. Eâ methodo omnes publicæ egeſtatis difficultates non modò evitari, ſed ſuperari poſſunt. *Theſaurarij conſilium de contributionibus.*

In atrio libertatis rurſum, ita non ſemper bona principia pari exitu coronantur, atroces exulum æſtuabant querelæ & quia cohiberi jam prægnans malitia non poterat, in ſcelus erupit; Expoſito enim ad commiſerationem omnium dolore, ſolenni factâ proteſtatione exceſſerunt. Inſtabat equidem Mareſchalcus Equeſtris precibus, accedente totius Collegij conſenſu, ut Deputatione ex ſingulis gentibus tantiſper delinirent eorum animos, quæ inſtantaneam urgent ſatisfactionem. Id medium niſi ſuccederet, tum demum eis licitum eſſet, ad prærupta animum convertere. Deputationem, multorum voces impedivere, quorum nonnulli arreptâ voce, vacantias ſibi debere conferri à data Diplomatis contendebant, id ſe nullâ ratione remiſſuros aſſeverantes, cum de legis authoritate ageretur. Interim unus exulum lamentabili uſus voce, importunus ſum, ſed habeo excuſationem, tanquam ſummum facinus ſine gemitu, & lacrymis ritè peragi non poſſet, denuò ſe proteſtari exclamans erupit ex atrio libertatis. Equeſtris Mareſchalcus mœſta quidem voce, grandiq; mœroris oſtentatione obviam ivit invidiæ, cæterũ in procinctu funeſtæ vocis proletarij hominis prò munere ſuo Deputatos è medio ordinis ad Principem expedire potuit; quos nemo ituros impediviſſet, cùm omnium conſenſus interceſſiſſet, inutili morâ corrupit agendi tempora. Acceptâ talium mœſtâ relatione, Princeps quoq; Seſſioni finem impoſuit. Digrediens in Penetralia Palatij paululum in Anticamera ſubſiſtens, quaſi per familiarem ſermonem à Primate compellatus eſt, nunquam ſe tam marcida, veriꝰ putreſcentia comitia vidiſſe eum mori ſit grave, ſed gravius tabeſcere, & langvere, non ſolùm juſto multorũluctu, verùm etiam magno fortunarum diſpendio, cum privatus quiſq; proprio ſubſtantiarum detrimento, publicis commodis indulgeat, non alieno ſuffultus ſubſidio, opibuſq; adjutus, nullâ ſolicitudine, pari inertiâ rerum, temporumq; momenta terat. Unicum ex præſentibus Comitiis ſeſe ſentire commodum, quod Majeſtatem Veſtram Coronâ inſigniverim: Reliqua fortunæ beneficia, quamvis ad manum ſita, repelli. Plura lymphatico ſpiritu addens, proloqui parabat, omnia ſe in hoc Regno pereuntis Reip: manifeſtè ſpectare ſigna. Cùm Princeps non quia non poſſet reſponde- *Exulum proteſtationes.*

re,

A. C. 1669. re, ſed quia nolebat, poterat enim non ex vano dicere quòd concupiſcas tu videris quòd concupiveris certo habetur, ſed exhibita veneratione, intentus ſilentio, & profundæ quaſi abſtractus meditationi ad ulterius receſſit conclave.

Cùm verò aliquot diebus Olizarius Subjudex Kijovienſis, qui nudius tertius cum proteſtatione eruperat, non compareret, poſt ſenatus conſilium ſecretius Rege præſente, Senatus, Patres, & ſupremi regni Officiales invitatô equeſtri Ordine diviſis per nationes ſeſſionibus deliberabant, quid in præſenti Reipub: neceſſitate agendum eſſet. In conſilio Majoris Poloniæ Primas magnâ doloris apparentiâ conqueſtus eſt de libertatis licentia, nec laudari poſſe impium Nuntij facinus: nihilominùs ſphæram comitialis activitatis fixam & interruptam eſſe, non poſſe diffiteri. Jacturam porrò præſentium comitiorum nullô remediô, niſi aliorum indictione comitiorum reparari poſſe, quæ non ſex ſeptimanalia eſſent, ſed convocationis nomine, & temporis compendiô inſignirentur, ac pro 25ta, aut 6ta Februarij determinarentur. Egregium conſilium, ſed circa convocationis comitia inerat ſecretioris ingenij temperamentum. Pro-Cancellarius pro debito officij rupta comitia legitimare contendebat, reſtituta Nuntiorum collegio activitate, ſed varijs oppugnatus ſententijs, nullóque adjutus ſuffragiô: ſententiam pariter, primámque ſervitij ſtationem deſeruit.

Zarçba diſſerit de libertate. Inſolitum his diebus in atrio libertatis ſilentium, cùm aliàs illud plenis buccis laudare ſoleant, vix ullus obſervet, quod tamen judex Sendomirienſis reconciliatâ ſibi apud univerſos audientiâ (nam directori equeſtri ademptâ jure vetandi diſtribuendarum vocum poteſtate, ſola tantùm inerat orbata decore authoritas) multarum rerum eruditam de libertatis origine elegantiam præmiſit. Quomodo olim Majores noſtri ſtante ex adverſo hoſte, accincti prælijs in acie leges, & libertatis prærogativas, quibus nunc beata Reſpubl: conſequebantur: illas ſcilicet: neminem captivabimus, niſi jure victum. De nemine vindictam ſumemus. Cæteráque inſignia liberi ſtatûs. Quomodo Principes Poloniæ, quod feciſſe traditur Caſimirus III, ſciſcendorum comitiorum cauſa diſtrictus, terráſque regni ſui peragrare neceſſe habuerint, adeſſe nobilitatis conventibus, unius, ſæpè duarum ſeptimanarum ſpatiô immorari conſilijs, donec nobilitas in tributa conſenſiſſet. Cujus negotij abſolvendi ratio, cum ingenti temporis in univerſo regno conſtaret diſpendiô, non omnibus annis omnia conveniunt, res priùs apta nocet. Invitatus poſtea à Principibus ad conſiliorum moderationem equeſter Ordo, iiſque Generalium regni comitiorum ortus fuit, quæ paucis ab initio diebus, deinde accedentibus in dies publicis negotijs, & adoleſcente libertate in ſex ſeptimanarum ſpatium præſcripto legis abierunt. Non videmus veteres leges, aut ipſas ſuâ vetuſtate conſenuiſſe, aut novis legibus eſſe ſublatas, nam modicâ deinde interjectâ ætate cùm conſiliorum modum, & titulum Alexander, & Albertus Reges Poloniæ ſtatutis, hoc eſt primitivis juribus auxiſſent, firmaſſéntque, latâ ſcilicet lege, ut comitia regni nonniſi univerſorum & ſingulorum conſenſu coaleſcerent: Si quis Nuntiorum terreſtrium publico conſenſui adverſus interceſſiſſet, pro irritis haberentur. Iis incrementis, & fatorum benevolentiâ libertas Polona, cùm Majeſtatis occupavit gradum, qui cunctis non modò in Europa populis, regnis, & imperiis, ſed univerſo orbi, & quas mundi oculus vix inſpicit nationes, gentéſque non modò ſtupori, ſed & invidiæ eſſet, ac proinde venit mihi in mentem Auguſtus Cæſar Galbæ, cujus conforme gibbo erat corpus agenti apud ſe cauſam, & frequenter dicenti: corrige in me, ſi quid reprehendis, ego te monere poſſum, corrigere non poſſum, nam timeo, ne diſſolutio imperij ſubſequatur, ſi fructus, quibus Reſpub: ſuſtinetur,

tur, diminuerentur abolitis paulatim antiquis moribus funditùs everti poſſe Rempublicam. Quare cum Nuntius proteſtatione factâ exceſſerit, ac quamvis ſub temerario auſu Rempublicam magnis caſibus, & atrocibus periculis involverit, attamen ſi pereundum; vita, ſalúſque potiùs, quàm libertas tantô Majorum ſangvinis impendiô parta ponenda eſt. Deſerere ſeſe Reipublicæ ſecuritatem non ſvadere, quinimò fulciendæ integritatis patriæ modum arripiendum eſſe; ut nimirum, quantocius Princeps in ſuis univerſalibus literis ad particulares equeſtris Ordinis conventus mittendis ſuíſque Nuntijs de more ad conventus ablegandis, id potiſſimum inſinuet, ac recommendatum eſſe velit, ut nobilitas cujuſque Palatinatûs confœderationem plebiſcitis firmatam, pro retinenda Reipub: ſecuritate inter ſe inire non negligat, ac vinculo nexûs fraterni ab emergentibus per fraudē, aut proditionem periculis, reddere velit Rempublicam ab hoſtibus tutiorem; finivit eò, quòd præſentem infelicitatem melioris olim fortunæ ſpe levabat. In eam ab omnibus, velut omnium ore locutus fuiſſet, itum eſt ſententiam. Interrogatus deinde, an poſt factam à Nuntio proteſtationē, legitima eſſent judicata Principis & Senatûs? priſcâ rectè ſentiendi de Republica libertate addidit, cùm legitima poteſtas ſit Nuntio, qui peſſime facit fateor, & nos interea patimur, ſed quoties præjudicium legibus ingruat, factâ proteſtatione in facie equeſtris Ordinis comitia diſturbandi, quamvis ei ſatis adhuc temporis ſuppetat, quando primùm ultimis comitiorum diebus, in Senatu coram Principe leges ſcribuntur. Multò magis proteſtationem virium habere, & juſtiori titulô inſigniri, dum agitur de judicijs, ne quis equeſtri prærogativâ gaudens injuriâ opprimatur, cum læſione fundamentalis Reipublicæ noſtræ juris, neminem captivabimus, niſi jure victum. Quocirca exiſtimare judicata, quæcunque poſt proteſtationem Nuntij lata ſunt, utpote ſublatâ comitiorum activitate in irritum recidere; finivit cum exhortatione, quòd illi inficiant, ac interficiant lethali famam patriæ dolore, qui non tantùm augere, verùm & conſervare antiquas leges negligunt.

Finitô votô Mareſchalcus equeſtris, factâ ſolenni imprecatione, utinā abſcindantur qui nos conturbant, & poſt demiſsâ equitum coronæ gratiarum actione, quòd ei liberarum vocum ſuarum regimen, inæſtimabile fraternæ benevolentiæ pignus concrediſſent, ad Senatum cum univerſis perrexit, ubi in mœſtitiam compoſitus fatalem Reipubl. caſum ſolâ Principis fortunâ corrigi poſſe diſſeruit. Tandem ad oſculum manûs mœſtum equeſtrem Ordinem admitti poſtulavit, expletô officiô venerationis.

Senatus-Conſilium ſubſecutum, in eo conſilio triginta ſex Senatores erant inter eos, qui ſpeciem non rem amoris in Regno habebant, dixēre ſententias egregio in publicum zelo, aut circumſpectâ ſimulatione inſignes, quas primò Præſules, tum Palatini, & qui Senatorum vocabulo inſigniuntur, expedivēre. Tandem ſupremi Regni Officiales, nimirum Regni Mareſchalcus, apprimè expenſis, ſuſpenſiſq; verbis, vitatis iis materiis, quibus aut contradicendum eſſet, vel ſi de iis diſquireret, ſuſpicio læſionis in animo Principis ſperabatur, in eo ſolùm non ambiguus, quòd ejus ſincera in Patriam, & Rempubl: obſequia, ſiniſtrè aures Principis interpretarentur. *Senatus-conſilium.*

Tranſactis Senatorum ſententiis Princeps congrua tempori præfatus indolens fatis Reipub, & ſuæ infelicitati, quam quidem & Senatum pro ſe ſentire non ambigebat, cum unus ſit cui multiplex incumbit triſtandi ratio, utpote pro omnibus, cum illum neceſſe ſit affici curis pro cunctis quotquot ſunt, & ſingulorum quo rurſus ſupplere abſtinentiam, avertere pericula, tandem ſingulas materias compendiosè percurrit, ita

com-

A.C.1669 compoſito ſermone, ut non tam de iis conſulere, quàm eas determinare videretur. Ad extremum per ſpeciem comitatis addidit, quo priora mollius acciperentur, ut quomodo liberis ſeſe ſuffragiis in throno collocaſſent, ita ſe in eodem conſervare dignarentur.

29. Octob. Epithalamicum Principis conſilium in Palatio ſemotis arbitris celebratum eſt. Ad quod quamvis univerſi Senatores à Principe invitarentur, non omnes affuère, præſentes nihilominus quotquot erant in Auſtriaca domo connubium Principi optabant, ſuadebantq;, paucis Senatorum circa circumſtantias temporis ſolùm diſcrepantibus, cùm præveniendæ alij, nonnulli expectanda Comitia contenderent, validisq; & ſpecioſis rationibus inſinuarent, quib9 tamen cōtradici non poſſet. Sed Princeps moram metuens, & quia ſuſpecta apparebant conſilia, integrũ ſuæ deliberationi reliquit negotium. Pari fato, & fortuna ſecutus Regis Vladiſlai IV. cujus non meminiſſe non licet, quoties ad gloriam, & felicitatis mentionem devenitur, proſperam inventionem, qui cùm auditis Senatorum ſententijs ſe deliberatione egere, prolato Ingenio reſpondiſſet, nam finitis comitijs Annô Domini 1637. ſtatim legatos expedierat ad Ferdinandum III. Imperatorem pro conducenda Conſtantia Auſtiaca. Igitur conſilium ſilentio finem accepit, fruſtratique voto, quibus præcipua, & maligna, morâ & cunctatione impediendi Principis in domo Cæſaris matrimonij cura. Timetur magna inde offenſio, & ne arreptâ occaſione per turbas, & conſpirationes populi à Principe ſequatur alienatio, civiliumq; diſcordiarum, ac belli ſemina ſuperveniant. Sed meo judicio ob manifeſta multa commoda, proximæ quoq; vicinitatis non temnenda commoditas cum Auſtriaca domo affinitas in animo Principis, & affectu præponderavit. Regis Franciæ legatus, & benevolentia Galliæ domûs juſſa eſt valere. Procatûs provincia ad Cæſarem Procancellario obtigit. In eodem quoq; conſilio aliter ſuadentibus rerum, temporumq; momentis immutata eſt præfixio generalium Regni Comitiorum à die 12 in proximiores dies ſcilicet 7mam Martij deſtinata eſt.

Hæc igitur habui, quanquam à fideli manu mihi ad[illegible], quòd non omnia mihi ſignificentur, nam quæ digna celatu videbantur ſilentio prætermiſſa, quæ nec ego ſcribere poſſum, cùm longè abſim, audiam ſerò.

P. S. Ex occaſione intervenientis differentiæ inter Archi-Epiſcopum Gneſnenſem & Epiſcopum Cracovienſem circa Pontificalia exercenda in Coronatione & funere Regum miſſa mihi ſunt ſatis curioſa ſcripta, quæ tibi communico.

CRACOVIENSIS PONTIFICALIUM.

Eminentiſſime & Reverendiſſime Domine.

FRuſtra prætendit D. Archi-Epiſcopus Gneſnenſis ſe tueri in ſua prætenſa veritate, & juriſdictione legati nati in Regno Poloniæ, ex quo in Synodo celebrata ſub Archi-Epiſcopo Joanne Laſcio de Anno 1515 permiſſum fuerit, quòd Archi-Epiſcopus Gneſnenſis uti poſſit officio legati Nati in ea Provincia ſecundùm Privilegium eidem conceſſum, à Leone X. eodem anno.

Quia privilegium prætenſum duo continet. Alterum, quòd Archi-Epiſcopus poſſit uti facultatibus à jure communi legatis natis conceſſis. Alterum, quod præſertim valeat uti facultatibus, quas habet Epiſcopus Cantuarienſis in ſua Provincia legatus natus.

Quoad primum replicamus, Quod licet antiquitùs magna eſſet authori-

thoritas legatorum natorum, illa tamen ſucceſſivis temporibus adeo reſtricta fuit, & uſu antiquata, ut nihil penitus de jure communi Legatus Natus habeat, quàm ſolam dignitatem, quæ omni caret juriſdictione, ut ex Anaſtaſio Germonio de legato lib. 9. c. 15. & per additos apud Pariſiū de Reſignatione S. 7. q. 13. n. 1, & per Caſſabutium in notitia Conciliorum mihi pag. 166. verſ. *Quia verò Legati,* jam probavimus. *A.C.1669*

Quoad 2dum. Non poteſt D. Archi-Epiſcopus ſe juvare, vel tueri, niſi oſtendat Privilegium, & facultates, quas habebat eò temporis Archi-Epiſcopus Cantuarienſis. Cùm enim ſimul in Privilegio conceſſo ad inſtar nihil valet, niſi conſtet de relato juxta Text. in l. 11 ſic, §. 1, & ibi Dinus & Bart. ff de legat. primo: meliùs in Authen. Si quis in aliquo C. de eden. Cabed. deciſ. 95. n. 9. p. 2. Cochier de juriſdictione in exemptos p. 4. q. 7. n. 6. Barboſ. clauſ. 5. n. 7.

Et propterea Illuſtriſſimi Domini Præſules, qui in ea Synodo interfuerunt, hanc conditionē adjecerunt. Ut Archi-Epiſcopus Gneſnenſis non poſſit uti facultatibus conceſſis Archi-Epiſcopo Cantuarienſi, niſi priùs innoteſceret, quas facultates haberet idem Archi-Epiſcopus Cantuarienſis, quæ hactenus ignotæ ſunt in regno Poloniæ, & certum eſt permiſſionem factam cum aliqua conditione, nihil operari, niſi verificatâ conditione. Mantis deciſ. 346. n. 6. Rot. deciſ. 179. n. 22. pte. 13. recent.

Nec facultates Archi Epiſcopi Cantuarienſis probantur ex aſſerto teſtimonio S. Anſelmi relato à Patre Alfrido in Annalibus Angliæ. Quia, cùm iſte Sanctus eſſet Archi-Epiſcopus Cantuarienſis, & Legatus natus, ſi tanquam Legatus natus teſtatur, in toto regno poſſe exercere Pontificalia, ei non eſt credendum, cùm non credatur Legato facultates ſibi eſſe conceſſas, niſi oſtendat literas ſuarum facultatum. Specul. in § ſupereſt n. 16. de legat. Patian. de Probat. lib. 1mo. cap. 48. n. 75. Prætertim, ſi ejus atteſtatio tendat in præjudicium Tertij, Abb. in cap. cùm olim. n. 5. de dolo, & contum. Jas. in l. Admonendi in 2do licet 11. 156. ff de Jure Jur. Angel ne o ſ. 182. col. fin. Villadieg. de Legato quæſt. 6. n. 16. Patian. loco cit. n. 76.

Maximè quando tractatur de Legato in partibus remotis à curia exiſtente, quia tunc etiamſi eſſet Cardinalis, ei non creditur, niſi literas ſuas oſtendat, Felin: in cap. quod ſuper his n. 10. verſ. nona concluſ. de fide Inſtrum. Ancar: in Clemen, prima de probat. Alber. in leg. prim. n. 3. c. de mandato Principum.

Præterea, etſi eſſet credendum Sancto Anſelmo, ejus aſſertio probaret tunc temporis Archi Epiſcopum Cantuarienſem habuiſſe facultatem exercendi Pontificalia in tota ejus Provincia, ſecus hodiernis temporibus hujuſmodi facultas à Sacri Concilij Tridentini Primatibus, & Legatis natis ſublata eſt, ut oſtenſum fuit in informationibus.

Et ideo cùm Concilium Tridentinum receptum ſit in Polonia, ut conſtat ex cap. primo lib. 5. Conſtit. Synodalium, Provinciæ Gneſnen. debet D. Archi-Epiſcopus ſuam authoritatem limitare, ad diſpoſitionem decretorum dict. Sac. Conc. quod optimè ſtatutum fuit, in Synodo habita annô 1621. ab Archi Epiſcopo Gneſnenſi cap. 3. ibi. Proinde hæc requirit Synodus, ut quâ animorum alacritate Sacrum Concilium Tridentin. à Majoribus noſtris eſt receptum, eodem ſtudio religionis, atque publicæ honeſtatis, Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi DD. Archi-Epiſcopi & Epiſcopi, ad ejuſdem Concilij reſcriptum, ſuas Epiſcopales functiones & munia peragētes, in ſuis diœceſibus ab omnibus ſubditis, illud, quàm maximè fieri poteſt, obſervari procurent. Nec D. Epiſcopus Cracovienſis fundat ſuam intentionem in eo ſolum, quòd facultates Legati nati non ſint in uſu, ſed eam

A. C. 1669 fundat in revocatione hujuſmodi facultatum facta à Sac. Con. Trident: Aliud enim eſt, facultates non eſſe in uſu: aliud fuiſſe revocatas. Revocatio enim perinde fieri debet; acſi nunquam fuiſſent conceſſæ l. cùm quis in princ. & § de ſolut. Böer: deciſ. 274. n. 6. Rot. deciſ. 469. n. 1. part. 2. recent.

Ejuſdem ſancti Anſelmi ſecundum teſtimonium, quod deſumitur ex ejus epiſtola 19. lib. 13. ubi, quòd Archi-Epiſcopus Cantuarienſis in omni Epiſcopatu habebat villam, ſeu Eccleſiam, quæ proprij juris erat, & in ea exercebat, quidquid ad Epiſcopale officium pertinebat, nihil detrahit Juri Epiſcoporum, nam illa Eccleſia reputabatur proprium territorium Archi-Epiſcopi, ſicuti dicimus de Archi-Epiſcopo Montis Regalis, qui habet Eccleſiam proprij juris, in civitate Florentiæ, in quibus Archi-Epiſcopus, & Epiſcopus poſſunt exercere Pontificalia jure ordinariô, tanquam in Eccleſiis ſuarum diœceſium, Abb. in cap. *Super eo de Parochis* n. 6. Gemin. in cap. *Statutum § non verò de reſcriptis* in 6. Rot. deciſ. n. 7. n. 5. par. 2. diverſ. Sed non inde infertur, quòd poſſit exercere Archi-Epiſcop. Pontificalia in Eccleſiis Cathedralibus, vel alijs Eccleſiis ſuorum Suffraganeorum, abſque eorum licentia.

Confirmatio verò Synodorum facta à Gregorio XIII. gratis aſſeritur, cùm Gregorius XIII. confirmavit ſolùm acta Synodi, convocatæ de anno 1577. in qua nullum verbum de auctoritate Legati nati, ut patet ex ejus Brevi directo Jacobo Archi Epiſcopo Gneſnenſi, & ex Brevi directo Stephano Poloniæ Regi dato 29. Decembris anni 1578. & ex alio Brevi directo Nuntio Sedis Apoſtolicæ in regno Poloniæ, ac Archi-Epiſcopo Gneſnenſi, & Epiſcopo Cracovienſi dato 8. Aprilis 1578. de quibus in fin. lib. 5. Conſtitut. Synodal. Provinciæ Gneſnen. Confirmationes verò Gregorij XV. & Urbani UIII. cadunt ſuper Synodis convocatis, tempore ſuorum Pontificatuum, ut patet ex eodem libro. Præterea etſi confirmata eſſet Synodus Archi Epiſcopi Laſcij, fuiſſet confirmata cum conditionibus inſertis in capitulis Synodi, licet enim confirmatio addat robur actui, non alterat tamen conditiones in eo actu inſertas l. Aurelius § *teſtamentum* ff *de libert. Legat.* Seſſe. in cap. 1 *de confirmat. utili vel inutil.* Rot deciſ. 319. n. 33. & deciſ. 333. n. 30. part. 6. recenti.

Quod poſtremò dicitur, quòd ad Archi Epiſcopum Gneſnen. ſpectat ducere funus Regum, & coronare Reges, nihil facit ad rem, quia hoc ad eum potuit pertinere in ſua diœceſi; ſi verò prætendat, ad eũ ſpectare, in diœceſi aliena, abſque licentia Diœceſani, hoc debuit probare, quod minimè præſtitit, imò totum contrarium apparet, ex teſtibus pro D. Epiſcopo Cracovienſi examinatis, qui habet aſſiſtentiam Sacri Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 5. *de reformatione* Barboſ. in ſumma Apoſtolicar. deciſ. verbo *Pontificalia* n. 4.

Ad Textum in Clemen. Archi-Epiſcopo de privilegijs circa elevationem crucis, dicimus: non poſſe Archi Epiſcopum Gneſnen. ante ſe portare crucem, in regno Poloniæ, cùm ibi adſit Nuntius Apoſtolicus cum facultate Legati à latere Barboſ. *de jure Eccleſiaſtico* lib. 1. cap. 7. n. 25. cum alijs per Ventrigliam *de juriſdictione Archi-Epiſcopi* lib. 1. cap. 8. n. 4. ubi, quod ita fuit deciſum per Sac. Congreg. Rituum in una Taurinen. 9nã Martij 1593. refert.

Quod verò ad exercenda Pontificalia, poſt diſpoſitionem Sacri Concilij Tridentini, non habet locum dicta Clementina Archi-Epiſcopo de privilegijs Imò ſecundùm jus commune, quidquid ſit, quando Archi-Epiſcopus velit exercere Pontificalia, ſinè juriſdictione; ſi vellet exercere cum juriſdictione, hoc ei non licet, ſinè licentia Epiſcopi Diœceſani, ut bene diſtingvit Gloſſ. in dicta Clemen. Archi-Epiſcopo, etſi celebret ſinè tali licentia,

centia, Incideret in pœnas, à Sacro Concilio Tridentino Inflictas. Ventrig. in dicto Tractat. & cap. n. 4. & 13. *A. C.* 1669
Quare ſalvo &c.

Lucius Arcanus Adtus.

CRACOVIENSIS PONTIFICALIUM PRO PARTE D. ARCHI-EPISCOPI GNESNENSIS REPLICATIO.

LEgationem natam in Regno Poloniæ impetraverat ab Innocentio III. Henricus Archi-Epiſcopus Gneſnenſis Theodorici Ducis Bern: ex Eudoxia Polona filius, ſub tempus Concilij Lateranenſis Anno 1215 Cromer. de rebus Polonicis l. 7. pag. 194. Pacificam hujus prærogativæ poſſeſſionem D. Archi-Epiſcopi Gneſnenſes continuò retinuerunt, ita ſtrictè, ut Vladiſlaus Archi-Epiſcopus Sbigneo Cardinali Epiſcopo Cracovienſi primum locum in Senatu, & in ſententia danda non cèſſerit, atq; cum Majoribus Polonis à Comitiis Petricovienſibus receſſerit, anno 1449 Cromer. lib. 22 pag. 510, pariter & in Pontificalibus exercendis Joannes de Sprowa Odrowąz Archi-Epiſcopus Gneſnenſis intuitu præeminentiæ ſuæ Primatialis, & Legationis natæ eidē Sbignæo Cardinali in nuptiis Caſimiri III, cū Eliſabetha Alberti Cæſaris filia Cracoviæ celebratis anno 1454 non ceſſit, ſed mediatione Joannis Capiſtrani Nuntij Apoſtolici, Cardinalis Neo-ſponſos benedixit; Archi-Epiſcopus verò Sacris, in ipſius Eccleſia operatus, Reginam inunxit, & coronavit. Miechovit l. 4. c. 49 in fin. Cromerus lib. citato pag. 523 & ſeq.

Cùm verò anno 1451 lex ſanciretur, ut D. Archi EpiſcopusGneſnen. Cracoviæ, ubi inſignia Regni ſervantur, Regem coronaret, quæ ceremonia abſq; Pontificalibus exerceri non poteſt, Epiſcopus Cracovienſis non contradixit, ac proinde in hujuſmodi ceremoniæ exercendæ pacifica poſſeſſione fuerunt, & ſunt hucuſq; DD. Archi-Epiſcopi Gneſnenſes à tanto temporis tractu, quo legitimè etiam quoad juriſdictionem in alterius Diœceſi exercendam præſcribitur c. 1. de præſcriptione in 6to. Panormitanus in Capitulo ſuper eo, de Parochis n. 6. Zabar ibidem in octavo q. de Parochis, Rot. Rom. deciſ. 207, n. 5. part. 2. diverſ. Anchar. in Cap. Cùm contingat, in 6. n. de foro comp.

Anno poſtmodum 1515 ſub tempus Concilij Lateranenſis firmavit jus ſuum Joannes de Laſco Archi-Epiſcopus Gneſnenſis obtento à Leone X. novo legationis natæ, & Primatialis dignitatis privilegio, quod in Synodo publicatum, & Conſtitut. Provinciæ inſertum l. 1. ſub tit. de officio Ordinarij.

Bullam hanc pars impugnans quibuſdam rationibus aggreditur, aſſerens, Legatorum natorum authoritatem ſucceſſivis temporibus reſtrictam , & uſu antiquatam eſſe, ſed contrarium notorium, & evidens eſt. Manet enim ſua juriſdictio, & authoritas legationis natæ Archi-Epiſcopo Salisburgenſi in Germania, Toletano in Hiſpania, Remenſi in Gallia, Gneſnen: ſine contradictione, ut dicit Azorius, in Polonia. Azor Inſtit: Moral. part. 2. lib. 5. cap. 27. Henricus l. 10. cap. 28 n. 3. Barboſ: de off. & poteſt: Epiſcopi p. 1. tit. 3. c. 7. n. 17. §. finali, *Verùm* Henricus & Caniſ. in ſumm: Jur. canon. l. 1. tit. 17. de off. leg. §. 2 quamvis in aliis Regnis, partim Infidelium, partim Hæreticorum, vi & impetu ſint expuncti, uti Cantuarienſis, Eboracenſis, Viennenſis, Lugdunenſis, Strigonienſis & alij. Azor loc. cit. Roderic. à Cunha in hiſtoria Eccleſ. Epiſcopi Portugalenſis p. 1. c. 6. pag. 73 in fine. Joannes Honor: in ſumm: de-

A.C.1669 cretal. l. 1. tit: 30 n. 2. in fine. Numerus igitur illorum, non authoritas reſtricta eſt, viciſſitudine temporum, & iniquitate. Quia verò Privilegia Legatorũ natorũ, favorabilia ſunt, proinde amplianda, non reſtringenda. c. Odia de Reg. jur. in 6. imò latiſſimè interpretanda. Ricc. in praxi rerũ quotidianarum reſol. 118 n: 6. & ſeq. Contendit pars impugnans teneri D. Archi-Epiſcopum oſtendere Privilegium, & facultates Archi-Epiſcopi Cantuarienſis quas habebat eo temporis. Hoc ita quadrat, ac ſi diceret, teneri Summum Pontificem oſtendere Conſtantini donationem Urbis Romæ: Si triennalis poſſeſſor non tenetur titulum præſentare poſſeſſionis ſuæ, quantò magis immemorabilis.

Non ſumus in Privilegio perſonali, ſed in perpetuo & reali cap. Cum olim 14 de Privilegiis c. 1. & ſeq. 25 quæſt: 2 Dyn. in cap: Privilegium n. 6 de Reg. Jur. in 6. Ubi non eſt opus, ut conſtet de relato, quia hoc nullibi cavetur; in impetrationibus enim tantùm Beneficiorum id cautum eſt propter odioſam pluralitatem, cap. Si motu proprio de Præben. in 6. & Cap. in noſtra, de reſcript. & in perſonalibus. Sed ubi vertitur Privilegiũ cauſæ, non perſonæ, non item: L. Privilegia 196 ff de diu. Reg: jur. Sedi enim, & dignitati Archi-Epiſcopali data eſt legationis perpetuæ prærogativa in Polonia, non Laſcio, juxta prolata Alexand. III. in c. 1. de off. leg. Cùm non ignoretis Archi-Epiſcopum Cantuar: vobis non ſolùm Metropolico, ſed etiam legationis jure præeſſe Joann: Honor: in ſumm. decretal. l. 5. tit. 33. n. 3. & DD.

Quod autem dicit pars impugnans Priviligium à Leone X. datum fuiſſe ad inſtar Archi-Epiſcopi Cantuarienſis, hoc non cohæret dictis Bullæ. Aliter enim contextus ſonat, Concedentes, ut omnibus & ſingulis Privilegiis, libertatibus, præeminentiis, exemptionibus, immunitatibus, honoribus, & gratiis uti, & gaudere, ac quòd omnia & ſingula facere, & exercere, ac mandare, ordinare, & exequi, quæ ad Legatos natos, & ejuſmodi legationis officium habentes, quomodolibet pertinent, & qua alij Legati, præſertim verò Legatus Cantuarienſis qui in Provinciis ſuis, de Jure, Privilegio, & conſvetudine mandare, facere, & exequi poſſunt, liberè, & licitè valeant. Ex quo verborum contextu manifeſtè patet Laſcio facultates fuiſſe conceſſas, non ſolùm, quæ ad Archi-Epiſcopũ Cantuarienſem ſed etiam, quæ ad alios Legatos, & legationis officium habentes etiam hodie pertinent. Porrò particula, ſive diſtinctio, *præſertim* non reſtringit, ſed ampliat conceſſionem, idem enim hic ſonat, quod dictio præcipuè.

Neque implicat, quòd Illuſtriſſimi Præſules, qui eidem Synodo interfuerunt, uſi ſint dictione, ad inſtar ut patet in conſtitut. Provin. lib. 1. tit. de off. Ordinar. verbo Archi-Epiſcopus fungatur pag. 81 paritatem enim officij, & facultatem exprimunt ampliando facultates legationis natæ, non reſtringendo. Quamobrem ita ſtatuunt: placuit enim, ut hæc legatio in facultatibus amplioribus ultra jus commune augeatur, per ſummũ Pontificem. Quàmvis enim ſciebant ampliſſimas eſſe facultates Archi-Epiſcopi Cantuarienſis majores adhuc impetrare cupiebant. Non igitur facta eſt ab ipſis permiſſio, ut opinatur pars impugnans cum conditione. Conditiones enim regulariter imponuntur per dictionem *Si*, vel per alias ſimiles, de quibus DD. videndus Bart: in li. 1. §. finali ff de conditionibus, & demonſtrat: Suſpenſivam autem conditionem ſola dictio *Niſi* importat, Ricc. in praxi rerum quotidianarum, reſol. 500. n. 3. Neque dicunt Præſules Synodales, Non utatur, donec innoteſcat. Sed dixerunt affirmativè: Utatur poſtquàm de illis certior efficietur. Reſolutivè igitur non ſuſpenſivè deter-

determinant, prout diſtingvit Panormit: c. fin. de conditionib. appoſit. n. 2. Neque dicendi ſunt nunc primùm cum conditione permiſiſſe, quod ab anno 1215 ut ſupra dictum eſt, ultrò & benevolè receperunt. Leo enim X. non conceſſit privilegium aliquod DD. Archi-Epiſcopis Gneſnen. de novo, ſed innovavit antiquum ab Henrico antea impetratum, quia ita privilegia Sedis Apoſtolicæ intelliguntur concedi, ut innoventur anteriora. Panormit. in cap. ex parte lib. 1. n. 3. de privilegijs, Felin: in cap. fin. n. 3. de fid. inſtr: Joann: Honori: in ſumm: decretal. lib. 2 tit. 30 n.: 2. Neque Concilium Provin: potuit quidquam ſtatuere contrarium voluntati Summi Pontificis cap. ex inſinuat: de appellationibus c. nemini 17. q. 4. A.C.1669

Quòd autem pars impugnans diſcurrit, non credendum eſſe teſtimonio S. Anſelmi, circa facultates Archi-Epiſcopi Cantuarien. prolato. Credat Summis Pontificibus, Innocentio III. & alijs, præſertim Alexandro III. Qui decretales & declaratorias ſuas de fil. Presbyt. Ordi: vel non, de officio Legati, & alibi ad Archi-Epiſcopum Cantuarienſem & univerſos ipſius Suffraganeos direxit. Non enim ambigendum eſt, Summos Pontifices non latuiſſe, quas Archi-Epiſcopus Cantuarienſis haberet facultates, cùm eas ipſi conceſſerint. Neque, qui conceſſit, præſumitur neſcire, quæ concedit, præſumptione juris, & de jure, de quo hic paſſim DD. Neque ſucceſſores dici poſſunt, potuiſſe neſcire, cùm talia poſt præſtitam obedientiam, ſtatim Eccleſiarum ſuarum Archivo Romano mos eſt & nunc inferri. Quod ſi partim iniquitate temporum, partim tempeſtate hæreticorum poſtea perierunt, hoc non vitiat. Quia privilegia non inſpecta non valent argui falſitatis. Cap. accepimus de fid. Inſtrument: præſertim cum depoſitionibus teſtium nitantur. Cap. Cùm olim XII & ſequen. de privil. Bald. in l. fin. n. XXI C. de edendo. Teſtantur verò Illuſtres, & magnæ authoritatis ſcriptores S. Anſelmum ampliſſimas habuiſſe facultates in toto regno Angliæ uſquè adeò, ut etiam feſtorum celebritates indiceret, uti Eccleſiæ Anglicanæ Primas, & ſupremus in rebus ſacris illius nationis arbiter, Salazar in defenſione Immaculatæ Conceptionis cap. 35 §. 6. n. 40. Qualem ajunt eſſe eum, qui regnum Siciliæ poſſidet, quæ Henriq. dicit.

Hallucinatur verò plurimùm pars impugnans, cùm dicit, hodiernis tēporibus ejuſmodi facultates à Conc. Trident. Primatibus, & Legatis natis, ſublatas eſſe, cùm nullibi id reperiatur, imò Papa, aut Concilium non intendit alicui præjudicare, prout deducitur, c. de Eccleſiaſt. 25 q. 2. & ſeptem alijs decretalibus. Tametſi nonnulla correxit Concilium Tridentinū, ſed non ſuſtulit. Neque diffitemur Archi-Epiſcoporum poteſtatem in ſuos Suffraganeos reſtrictam eſſe per Concilium Tridentinum, uti accuratè collegit Piaſſecius, in praxi Epiſcopali part. 2. c. 5: art. 2. à n. 43. ad 50 ſed non Primatum, & legatione perpetuâ fungentium.

Cùm verò Primas Archi-Epiſcopis & Epiſcopis præſit. Azor part. 2. l. 3. cap. 5. circa fin. & cedit ubique Archi-Epiſcopus Primati Loter: de re Beneff: tit. 1. lib. 1. q. 9. n. 33. Proinde verba Innocentij IV. ſunt ponderanda. Cùm ſuarum prætextu Eccleſiarum legationis ſibi vendicant dignitatem, ſicut honoris prærogativâ lætantur, ſic eos authoritate volumus fungi ampliori. Cap. 1. de off. leg. In 6. c. excommunicatis extr. eôdem tit: Eccleſia verò hic venit nomine Provinciæ cap. 1. de authoritate & uſu pall. Legatorum forenſem Juriſdictionem per Conc. Triden. reſtrictam quoque eſſe non ambigimus, ut non procedat in cauſis, niſi Epiſcopô requiſitô, aut negligente, Conc. Triden. c. 20 ſeſſ. 24 § legati, quod obſervant legati tam à latere, quam perpetui.

Decretum ſeſſionis ſextæ cap. 5. de reformat. Nulli Epiſcopo liceat in alterius diæceſi Pontificalia exercere, DD. trahunt etiam ad Archi-Epi-

A.C.1669 ſcopos pertinere, ſed id non afficit Primates, neque Legatos natos, perpetuâ legatione inſignitos, & privilegiô donatos. Quin'imò S. Congregatio Rit. annô 1600 ſtatuit: Quod Epiſcopus Diœceſanus in ſua Eccleſia & diœceſi, in conſecrationibus, & actibus Pontificalibus exercendis præſerendus eſt Archi-Epiſcopis & Epiſcopis etiam anterioribus exceptô Metropolitanô ejusdem, licet aliàs debeat advenas honorare. Gavant. ver. Præcedent. in addit: ad manual. Epiſcoporum n. 1. imò Archi-Epiſcopus ſinè ipſius licentia poteſt Pontificalia exercere. Henric. lib. 10. cap. 13 n. 5. circa fin. & adducit D. Thom. ex quo non ſolùm Primas, ſed & Metropolitano habet de jure fundatam intentionem ſuper jurisdictione Pontificalia exercēdi in Eccleſiis ſuorum Suffraganeorum, ſinè ipſorum licentia. Concil. igitur Tridentinum Primatum & Legatorum Natorum in nonnullis reſtrinxit poteſtatem, ſed non ſequitur, quòd ſuſtulerit de plano.

Synodus Laſciana nullam impoſuit conditionem Laſcio circa exequendam fundationem legationis natæ, ut ſupra oſtenſum eſt, quando abſque aliqua conditione à Summis Pontificibus cum clauſulis & articulis, tam explicitis, quàm implicitis, fuit confirmata. Gregorius XIII quòd acta Synodi Anni tantùm 1577 confirmârit, quemadmodum pars impugnās aſſerit, aliter ſe res habet. Jacobus enim Uchańſki in illa Synodo ſtatuta, & conſtitutiones Provinciales tam antiquas, quam novas, atque noviſſimas operâ R R. Staniſlai Dąbrowſki, & Franciſci Kraſinſki Juris utriuſque Doctorum in unum volumen redactas, per Deputatos Synodales reviſas, futuræ Synodo approbandas reliquit, prout patet ex Conſt. Provinc l. 5. c. 3 quæ à Karnkovio Archi-Epiſcopo Romam tranſmiſſæ, ab eodem Gregorio XIII. approbatæ ſunt. De quo luculenter teſtatur Synodus Gembiciana Provincialis anno 1677 celebrata, c. 3 tit. de ſtatut: Provincialibus, ubi ita definitum eſt: Decernit Synodus, ut eadem ſtatuta antiquiora l. 5 contenta per Sedem Apoſtolic. à Martino V. Joanne XXIII. Gregorio XIII. confirmata, eodem modo, & ordine in uno volumine recudantur. Approbata deinde, ut debitè ſerventur (verba ſunt Synodi Provincialis Macieiovianæ tit. de ſtatutis Provinciæ. Non enim obſervari poterant, niſi approbatæ) Synodus prædicta anno 1607 de novo imprimenda decrevit, & Succeſſor Maciejovij, Albertus Baranowſki Archi-Epiſcopus Gneſnenſis Romam iterum tranſmiſit, & approbationem à Paulo V. Pontifice Max: anno 1608, prout de verbo ad verbum inſerta eſt, obtinuit. Ad extremum, ut eas Dominus Archi-Epiſcopus Joannes Węzik, ſic ut præmittitur, approbatas edi curet, Synodus anno 1628 celebrata mandavit tit. de Conſtitut. antiquis iterum recudendis. Ex quibus evidentiſſimè patet, Conſtitut. Provinciales antiquas, novas, & noviſſimas, ſine aliqua conditione aut exceptione à Summis Pontificibus confirmatas fuiſſe, & conſequenter Synodum Laſcianam de functione legationis natæ in Regno Poloniæ.

Funus Regum ducere, & Reges coronare competit Primati Regni, Archi-Epiſcopo Gneſnenſi (non Ordinario) Cracoviæ, quæ eſt Metropolis Regni, in Eccleſia Cathedrali ibidem exiſtenti inſignia Regni, & Regum Mauſolea vigore ſtatutorum Regni, & conſuetudinis immemorabilis. Herburti ſtatuta, Priluſcij ſub anno 1453. Ibi enim Vladiſlaus Jagello anno 1472 inſignia Regni recuperata, & ex Ungaria allata, unde fuerunt evecta, ſine contradictione aliqua D. Archi-Epiſcopi Cracov. iterum repoſuit. Miechovit. Chronic. l. 4. c. 45, quod'poſtea Conſtitut: anno 1662 1516 1581 firmatum eſt.

Neq; à Boleſlao Chrobri primo Regni Poloniæ capite coronato fas

eſt

eſt invenire, qui non Cracoviæ ab Archi-Epiſcopo Gneſnenſi fuerit *A.C.1669* unctus, & coronatus. Arnold. in imaginibus Principum Polonorum Cardinali Radziwilio Epiſcopo Cracov. delatis, excepto Stephano Bathoreo qui in ſciſſione Reipublicæ à Karnkovio Epiſcopo Cujavienſi Cracoviæ tamen accepit diadema. Piaſſecius in Chronic. à principio fol. 3. & alij ſcriptores rerum Polonicarum, quinimò Ludovicus Hungariæ & Polonorum Rex, Cracoviæ, non Gneſnæ, rejectâ Procerum Majoris Poloniæ contentione exemplò Uladiſlai avi, & Caſimiri avunculi ſui coronari voluit, atque ibi minimè contradicente Epiſcopô Cracovienſi, annô 1362. à Jaroslao Archi-Epiſcopo unctus, & coronatus eſt. Cromerus de rebus Polonorum lib. 13. pag. 332. Non in ſua igitur diœceſi hoc Domino Archi-Epiſcopo potuit pertinere, ſicut loquitur in ſua diſſertatione pars impugnãs, ſed in Eccleſia Cracovienſi, Pontificaliter talia peragere, de jure, & conſvetudine Primatis regni perſonam concernit abſque aliquo conſenſu, aut facultate Domini Epiſcopi Cracovienſis. Crucem levare in præſentia Dni. Nuntij Apoſtolici, non infert injuriam juriſdictioni Domini Epiſcopi Cracovienſis, qualiter hoc competat Domino Archi-Epiſcopo Gneſnenſi, ſuô loco demonſtrabimus.

Ad extremum, nullibi conſtat, quòd Clementina Archi Epiſcopo de privileg. in tantùm correcta ſit, per Concilium Tridentinum, aut reſtricta, ut cenſeatur ſublata, & contra Gloſſ. ſunt alij Doctores, quos ſupervacaneum adducere, patet enim ex ſupra allegatis.

Reſpondendo itaque: firmatur intentio Domini Archi Epiſcopi Gneſnenſis in jure & conſvetudine: Poſſe iſta Dominum Archi Epiſcopũ Gneſnenſem uti Primatem regni, & Legatum natum in Eccleſia Cathedrali Cracovienſi conſenſu non requiſito Domini Epiſcopi Cracovienſis cum juriſdictione Epiſcopali exercere. Servatâ in reliquo Concilij Tridentini correctione, ſive reſtrictione. Quare ſalva &c.

DISSERTATIO IN UNA GNESNENSI PRÆEMINENTIARUM PRO PARTE D. ARCHI-EPISCOPI GNESNENSIS PRINCIPALIS.

ARchi-Epiſcopus Gneſnenſis per totum regnum Poloniæ eſt Legatus Natus, Primas regni, primúſque Princeps. Hanc legationem natam in regno Poloniæ impetraverat, & obtinuerat ab INNOcentio III. Summo Pontifice ſub tempus primi Concilij Lateranenſis annô 1215. Henricus Archi-Epiſcopus Gneſnenſis Theodorici Ducis Bornenſis ex Eudoxia Polona filius. Martinus Cromerus de origine & rebus geſt. Polon. lib. 7. typis Baſileanis fol. 194.

Præeminentiæ Legationis natæ, adjunxit Primatialem dignitatem Nicolaus Traſba Archi-Epiſcopus Gneſnenſis in Concilio Conſtantienſi Annô Domini 1416. ſibi delatam, teſtatur Mathias à Miechovia in Chronic. Polonic. cap. 51. lib. 4. pag. mihi 204. Eôdem, inquit, annô, Nicolaus Archi-Epiſcopus Gneſnenſis à Concilio Conſtantienſi Primatem ſe Poloniæ Eccleſiæ declarari per ſpeciale privilegium obtinuit, ab eóque tempore, ipſe & ſui ſucceſſores Archi-Epiſcopum, & Primatem Eccleſiæ Gneſnen: ſeſe inſcribunt. Idque eô fine, ut jus coronandi Reges, ſibi, ſuiſque ſucceſſoribus ſtabiliret, prout adducit allegatus Cromerus, lib. 15. fol. 425, quod ſic ediſſerit. Quoniam autem Eliſabetha, quæ fuit Pilecia Uladiſlai Jagiellonis conſors, ab Archi Epiſcopo Leopolienſi, Joanne Rzeſzowio coronata erat, veritus Nicolaus Archi-Epiſcopus Gneſnenſis, qui tunc in Concilio Conſtantienſi propter ſplendorem gratioſus erat, ita ut ſummus Pontificatus,

ad eum

A. C. 1669 ad eum (ſi Dlugoſſo credimus) deſerretur, ne ſibi, poſteriſque ſuis Archi-Epiſcopis ea prærogativa coronandi Reges, & Reginas, præriperetur, obtinuit apud Concilium, ut Archi-Epiſcopus Gneſnenſis deinceps Poloniæ Primas haberetur. Quod luculenter deſcripſit Simon Okolſcius orbis Polon. Tom. 3 ſub inſigniis Trabij fol. mihi 226.

Lapſo pæne centum annorum ſpatio, utramq; Præeminentiam, & legationis natæ, & Primatialis Dignitatis, uno eodemq; Privilegio ſpeciali comprehenſam conſecutus eſt in Concilio Lateranenſi II. à Leone X. Joannes de Laſco Archi-Epiſcopus Gneſnenſis. Anno 1515. Quæ ipſius prærogativa Dignitatis à Synodo Provinciali probata, recepta, declarata, & publicata eſt, & Originale Privilegij de verbo ad verbum, inter Conſtitutiones ejuſdem Synodi Provincialis inſertum, l. 4. conſtit. Synodal. ſub titul. de Offic. Ordinar. pag. 82. Cùm ejuſmodi placito Synodali, placuit etiam Synodo, ut Rndiſſimus D. Archi-Epiſcopus Gneſnenſis Legatus natus, & Primas utatur officio legationis in Provincia, ſecundùm Bullam ad hoc Celſitudini Suæ conceſſam, & in præfata Synodo publicatam Conſtit. Synodal. ibi pag. ſeq.

Res proinde luce meridianâ clarior eſt, Archi-Epiſcopum Gneſnenſem in Polonia eſſe Legatum natum, Primatemque Regni, & Primum Principem, prout recenter poſt Hiſtoricos Polonos teſtatur Paulus Piaſſecius, Epiſcopus Præmiſlienis in ſuo Chron. ſub 1587 typis Cracovien. Fran. Cæſarij fol. 164.

Quali prærogativâ præfulgeat, & quàm amplæ ſint ipſius facultates, magna magni viri, & omni exceptione majores adferunt documenta. Atq; imprimis eſt per totam Sarmatiam Romani Pontificis vices tenens, teſtimonio Alexandri Gvagnini, Veronenſis Equitis Aurati, qui in deſcriptione Sarmatiæ, de Rege Poloniæ, & Senatu pag. mihi 36 & ſeq. ita ſcribit: Archi-Epiſcopi duo ſunt in univerſo Regis Poloniæ Imperio; Gneſnenſis Regni Primas, & Legatus, Romani Pontificis in Sarmatia vicem tenens, qui ex vetuſta ſuperiorum temporum memoria coronandi Regis jus habet &c. Ideóque extenditur ipſius jurisdictio per totum regnum Poloniæ, & magnum Ducatum Litvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, atque omnes alias adjunctas & incorporatas Regno Poloniæ ampliſſimas Provincias.

Et quia vocatur Primas regni, & Princeps Senatûs, teſte poſt Cromerum de Repub: & Magiſtratibus Polon. lib. 2. Piaſſecio loco citato. Proinde poteſtatis ipſius eſt, abſente, aut mortuô Rege totam Rempub. gubernandi, regni comitia indicendi, conſulta definiendi; Cromerus, qui poſtea fuit Epiſcopus Varmienſis locô citatô; ille interregni tempore vicem Regis gerit, excipit, & expedit legationes ab externis, dirigit omnia Reipublicæ conſilia, & proponit deliberanda Piaſſec. loc. cit. Gaudet prærogativâ Regem electum nominandi, nominatum per Mareſchalcos regni ſtatibus, & Ordinibus publicandi, ac tandem in Baſilica Cathedrali arcis Cracovienſis Reges & Reginas, aſſiſtentibus ſibi Dominô Epiſcopô Cracovienſi, & alijs regni Poloniæ Epiſcopis ungendi, & coronandi, & eorum funera obeundi, & deducendi, &, ubi contigerit, deſponſandi. Singula proſequitur latè Piaſecius ſub anno 1632. videlicet ſub interregno, poſt fata Sigiſmundi III. à pag. 526 ab illis verbis: Statim autem accurrit Varſaviam Ioannes Wężyk Archi-Epiſcopus Gneſnenſis ad pag. 547 In quorum omnium uſu continuo, & pacifica poſſeſſione fuerunt ſemper ab immemorabili tempore, cujus initij memoria non extat, D D. Archi-Epiſcopi Gneſnenſes. Neque enim à Boleſlao' Chrobri primo regni Poloniæ capite coronato, fas eſt invenire,

qui

qui non Cracoviæ ab Epiſcopo Gneſnenſi fuerit unctus, & coronatus, pro ut Scriptores rerum Polonicarum memoriæ conſignârunt, ex quibus vetuſtiſſimi, Baſco, cujus meminit Dlugoſſius Cuſtos Cracovienſis, & Joannes Kadłubek Epiſcopus Cracovienſis, exceptô Stephanô Bathoreo, qui in ſeſſione Reipublicæ, à Karnkovio Epiſcopo Uladiſlavienſi, ſive, ut vocant, Cujavienſi, Cracoviæ tamen accepit diadema. Piaſſec. in Chronic. à principio fol. 3. Okolicius orbis Polon. tom. 1. ſub armis Junoſza fol. 361 nullo unquam contradicente, imò aſſiſtentibus ſemper DD. Epiſcopis Cracovienſibus, teſte per expreſſum Mathia à Miechow Canonicô Cracovien. lib. 4. prout infra patebit. *A.C.1669*

Atque ita anno 1320 omiſſis anterioribus Janiſlaus Archi-Epiſcopus Gneſnenſis aſſiſtente ſibi Joanne Muſcata Cracovienſi, & Domarato Poſnanienſi Epiſcopis, Vladiſlaum Locticonem, & Hedwigem ipſius Conſortem cit. Miechow c. 9. l. 4. pag. 142. Nec non anno 1323. Caſimirum cum Anna Regina, aſſiſtentibus Joanne Cracovienſi, Joanne Poſnanienſi, Mathia Vladiſlavienſi & Stephano Lubucenſki Epiſcopis. Id, c. 17. pag. 133 anno 1370. Jaroſlaus Archi-Epiſcopus, aſſiſtentibus Floriano Cracovienſi & Petro Lubucenſi Ludovicum Hungarum. Id l. c. c. 29 pag. 171 anno 1386, Bodzenta Vladiſlaum Jagiellonem, aſſiſtente Joanne Cracovienſi, & Dobrogacio Poſnanienſi. Id, loc. cit. c. 38 pag. 185. Vincentius Caſimirum Jagiellonidem anno 1447. Id. l. c. c. 58 pag. 213. Sbignæus Oleſnicius Archi-Epiſcopus valetudinarius, Joannem Albertum anno 1492 aſſiſtentibus Principe Friderico, Electo Cracovienſi & confirmato Petro Moſzynſki Cajav. & Vriele de Gorka Poſnan: Epiſcopis. Id. l. cit. c. 74. pag. 238. Cromerus l. 30. pag. 659 dictus Fridericus Cardinalis Archi-Epiſcopus Gneſn. & Epiſcopus Cracov: Alexandrum Fratrem Miechow l. c. c. 80. pag. 258 an: 1506 Andreas Roſa Boriſſovius Sigiſmundum I. Mathias Drzevicius vivente Patre anno 1530 Filium Auguſtum anno 1574. Jacobus Uchanſcius Henricum Valeſium. Arnold. Mylius in imag. Princ. Polon. Alex: Gvag. de coronat. Henrici. An: 1587 Staniſlaus Karnkovius Sigiſmundum III. Piaſſec. p. 8. Joannes Węzik Vladiſlaum IV. pacatâ controverſiâ Canonicorum Gneſnenſ. cum Cracov: de aſſiſtentia, Mathias Lubienſcius Joannem Caſimirum unxerunt, & coronaverunt; Eberhardus Kobierzycius, & alij recentiores rerum Polonic. Scriptores.

Funera pariter Regum, & Reginarum ſicuti annis ſuperioribus Jaroſlaus Archi-Epiſcopus Gneſnenſis, in præſentia Floriani Cracovien. & Petri Lubucen. Epiſcoporum anno 1370 in Eccleſia Cracovienſ. Caſimiri Magni, teſte Miechow loco cit. c. 21. pag. 159 deduxit. Atq; ita enim viridi ſemper obſervantia alii aliorum, quod longum eſſet recenſere, uſq; ad Vladiſlaum IV. deduxêre.

Neque ſuper his certatum unquam, aut controverſum fuit, cùm & publico edicto ſub coronatione Uladiſlai Locticonis, locus auguſti iſtius actûs in Baſilica Cathedrali Cracovienſi eſſet deſignatus, & fixo Cracoviæ theſauri regni Archivio, inſignia coronationis ibidem locata, & recondita ſunt; Miechow. loc. cit. cap. 9. fol. 142. Quin imò Majoris Poloniæ Proceres, qui Gneſnæ Reges coronari debere contendebant: Floriano Præſule & Baronibus Cracovienſibus refellentibus, uti Miechovita dicit Ludovicus in ſua coronatione ipſos tali prætenſione abjudicavit, & proximorum Regum Uladiſlai Avi, & Caſimiri avunculi exemplum in ea ſe ſecuturum ſe eſſe dixit. Cromer. lib. 13. pag. 332. Uladiſlaus verò Jagello his robur addidit, cùm inſignia regni ex Hungaria recuperata, Cracoviæ fuerant evecta, Annô 1412 repoſuit teſte Miechov. lib. 4. cap. 45.

Ad extremum ipſius filius, Caſimirus annô 1451 legem perpetuâ ſan-

xit,

*A.C.*1669 xit, Rges non alibi, niſi Cracoviæ ab Archi-Epiſcopo, & Epiſcopis, qui ad ea pertinent, coronari debere, (de quo Herburtus & Priluſcius in ſtatutis regni, Paulus Szczerbicz in promptuar. ſtatutor. p. 1. c. 1. § idque ab Archi-Epiſcopo. Quod poſtea conſenſus omnium Ordinum pro indubitato determinavit. Conſtitut. anni 1562. 1576, & 1557. Eo præjudicato, quod cōtra Zbigneum Cardinalem Epiſcopum Cracovienſem ad ſe id ſpectare contenderet, Rex in comitijs generalibus regni contrarium pronuntiavit, & in favorem D. Archi-Epiſcopi Gneſnenſis ita declaravit. Quantum verò ad Coronationes Regum, & Reginarū Regni pertinet, ſtatuendo decernimus, & ſententiamus, quòd nullus alius, neq; prædictus Zbigneus Cardinalis in hoc ſe in perpetuum intromittet, præter Archi-Epiſcopum Gneſnen. pro tempore exiſtentem, prout latiùs in diplomate Regio Annô 1455.

Porrò in tantùm fiducia hæc præeminentiæ Primatialis, & legationis natæ in DD. Archi-Epiſcopis Gneſnenſibus viguit, & prævaluit, ut Vladiſlaus dicto Zbigneo Cardinali Epiſcopo Cracovien. primum locum in Senatu, & in ſententia danda non conceſſerit, atque cum majoris Poloniæ Proceribus annô 1449 à comitijs Petricovien. receſſerit. Pariter & in Pontificalibus exercendis, Joannes de Sprowa Odrowąż Archi-Epiſcopus Gneſnenſis eidem Zbigneo Cardinali in nuptijs Caſimiri III. cum Eliſabetha Alberti Cæſaris filia Cracoviæ annô 1434 celebratis, non ceſſerit, ſed mediatione Dni Joannis Capiſtrani, Nuntij Apoſtolici, Zbigneus Cardinalis Neo ſponſos benedixit. Archi-Epiſcopus ſacris in ipſius Eccleſia operatꝰ Reginam inunxit, & coronavit. Cromer. lib. 22. pag. 510. & 523. & ſeq. Miechov. lib. 4. cap. 49. in fine.

Et quemadmodum defunctô Rege, ita & abſente ſumma regiminis penes DD. Archi-Epiſcopos Gneſnenſes eſt. Vladiſlaus Jagiello proficiſcēs ad bellum Pruſſicum, uti Cromerus ſcribit lib. 16. pag. 397. Nicolaum Curovium Archi-Epiſcopum Gneſnenſem, Cracoviæ cum imperio reliquit. Et, quàmvis Ludovicus in Hungariam proficiſcens Matrem Eliſabetham Jaroſlao Archi-Epiſcopo prætulerit, atque ipſi gubernacula regni commiſerit, id grandævæ Jaroſlai Archi Epiſcopi ætati, & amiſſo oculorum lumini tribuendum. Cromer. lib. 13. Non alius tamen Sigiſmundo III. Rege in Sveciam abeunte, Rempublicam adminiſtravit, & comitia indixit, niſi Archi-Epiſcopus Gneſnenſis Karnkovius, Piaſſecius, ſub anno 1594. pag. 140. & infra pag. 533.

Quod attinet Jurisdictionem Eccleſiaſticam, ita latas, & amplas à Sede Apoſtolica dictus Joannes à Laſco, ſibi & ſuis ſucceſſoribus DD. Archi-Epiſcopis Gneſnenſibus obtinuit facultates, ut in regnis Germaniæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Britanniæ, & Hiberniæ, Hungariæque Legatis natis comparificatus, imò & prælatus videatur, ex genuino textu Bullæ ſupra memorati Leonis X. quæ incipit: Pro excellenti; cujus verba ſunt, conſiderantéſque in regno Angliæ, olim & in Germania Archi-Epiſcopos aliquot Legatos natos per Prædeceſſores noſtros erectos fuiſſe. Eorum Prædeceſſorum veſtigijs inhærentes &c. & infra prædictum Joannem de Laſko modernum ad Nos, & Sacrum Lateranenſe Concilium pro dicto Rege Oratorem deſtinatum, & pro tempore exiſtentem Archi-Epiſcopum Gneſnenſem, Legatum natum cum omnibus honoribus, & oneribus conſvetis ita, quod de cætero ſuæ Archi-Epiſcopali, & prædictæ Leopolienſi Provincijs, & Eccleſiis ſibi non ſolùm Metropolico, & Primatiali, ſed etiam legationis jure præſit &c. *& infra*, ac quod omnia & ſingula facere, exercere, ac mandare, ordinare, & exequi, quæ ad Legatos natos, & hujuſmodi legationis officium habentes, quomodolibet pertinent, & quam alij Legati nati, præſertim verò Legatus Cantuarienſis, qui in Provincijs ſuis de jure & privilegio, & conſve-

conſvetudine mandare, facere, & exequi poſſint; liberè & licitè valeat &c. *A.C.*1669
Quod alij Summi Pontifices ſucceſſivè approbârunt, & noviſſimè rota in una Chelmenſi Decimarum 4. Martij annô 1665 § 1 coram Reverendiſſimo Domino Taja.

Et quia nominatim facultates Archi-Epiſcopi Cantuarienſis tanguntur, quæ & quales fuerint, abſque eo, quòd jure communi comprobentur, teſtantur, ſanctimoniâ illuſtres, & magnæ authoritatis Scriptores. Ipſius poteſtatis fuit per totius Britanniæ, & Hyberniæ Diœceſes, ubicunque voluiſſet, abſque aliqua Suffraganeorum ſuorum licentia Pontificalia exercendi, ſacros Ordines conferendi, Epiſcopos conſecrandi, & concilia convocandi. Ex hiſtoriis Anglic: D. Gervas Monach. Actor. Pontific. Cantuar. Scriptor. fol. 1569 S. Anſelm: l. 3 epiſt: 19 ut refert P. Michael Alfrid Societatis JESU in annalibus Eccl: Anglican. Tom: 4 ad annum 1107 fol. 222 Luc. Dacher. in epiſt. 27 Joannis Epiſcopi Carnoten: ad ſanct: mem. Paſchalem Sum: Pontific. fol. 360 col. 2.

Et ita fuiſſe deciſum, atque definitum in Synodo totius Regni Angliæ, in præſentia Regis, Procerumq; tam Eccleſiaſticorum, quàm ſæcularium, teſtantur S. Lanfrancus Archi-Epiſcopus Cantuarienſis apud Cardinalem Baronium. Annal. Eccl. Tom: 2 fol. 407 in epiſt: ad Alexandrū Pontificem Maximum his verbis: Anteceſſores meos ſuper Eccleſiam, totamq; Inſulam, quam Britanniam vocant, nec non etiam Hyberniam Primatum geſſiſſe, curam Paſtoralem omnibus impendiſſe, in ipſa Eboracenſi urbe, perſæpè, ubi eis viſum fuit, Epiſcopales ordinationes, atq; concilia celebrâſſe &c. Si verò Anſelmum Archi-Epiſcopum Cantuarienſem ampliſſimas facultates in Regno Angliæ habuiſſe, uſq; adeo, ut etiā Feſtorum celebritates indiceret, ut Eccleſiæ Anglicanæ Primas, & Supremus in rebus ſacris, illius Nationis Arbiter; poſt alios teſtatur verbis præinſertis Salazar; In defenſ. Immacul. Concept. c. 35 ſ. 6. num. 40 Inſuper ejus authoritatis fuit Archiepiſcopus Cantuar: qualem, ajunt, eſſe eum, qui Regnū Siciliæ poſſidet, dicit Henriq. l. 10 c. 28. n. 3. Ex quo & poteſtatem Judicialem habuit ampliſſimā judicandi, tam directè, quàm per viam querelæ appellationes terminandi, beneficia conferendi, & illis privandi, totam Provinciam interdicto Eccleſiaſt. eo ſupponendi, & ab eo relaxandi, uti ex ſcriptis per cit. Geruas Monach: patet multis in locis.

Ejuſmodi prærogativas, & pleniſſimas facultates Archiepiſcopis Cantuar: conceſſit, & approbavit, uti patet evidenter ex c. 1. extr: de offic. leg. quanta ſit ipſi poteſtas, ſi Summi Pontificis declaratur eſſe vices tenens, text. fin. illis verbis: Sicut, qui in Provincia ſua vices noſtras gerere cōprobatur. Quod luculentiùs declaravit Innocentius IV. c. 1. eodem tit: in 6, quando ait; Cum ſuarum prætextu Eccleſiarum legationis ſibi vendicent dignitatem, ſicut honoris prærogativâ lætantur, ſic eos authoritate volumus fungi ampliori. Ex quo colligitur Archiepiſcopum Cantuar. omnia potuiſſe, exceptis Papæ reſervatis. Cap. Excommunicatis extr. eod. tot. Præſertim, cùm Legatus natus habeat in ſua Provincia ordinariam juriſdictionem per expreſſ. text. in cap. 2. de offic. leg. in 6. ubi Gloſſ. ſpecialiter declarat, id procedere non ſolum in Cardinali Legato de latere, ſed & in Legato nato, prout tradunt Franc. Germinian. & alij ibi.

Quæ ſupra relata, in viridi ſemper obſervantia, & praxi continua DD. Archiepiſcopi Gneſnen. in Polonia, uti Sedis Apoſtolicæ per totam Sarmatiam (prout ſupra deductum eſt) vices tenentes, mandârunt, fecerunt, mandantq;, faciunt, & exeqvuntur. Ab hominum memoria Fulco Archiepiſcopus Gneſn: Boleſlaum Calvum Principem cum ſuis Territoriis, Jacobus Swinca Henricum Probum, & Diœceſim Vratiſlav. interdi-

A. C. 1669 terdicto Eccleſiaſtico ſuppoſuerunt. Cromer. l. 9. pag. 236. Joannes Archiepiſcopus toti Provinciæ ſacris interdixit. Id. l. c. Jaroſlaus, Capitulum Cracovienſe, cùm oblationes in coronatione Ludovici Regis ad ſe pertinere prætenderent, excõmunicavit, quæ ſententia vigore Brevis Gregorij XI. a Delegato Apoſtolico fuit confirmata, tranſiitq; in rem iudicatam, ut refert Dlugoſſius Canonicus Cracov: in ſua hiſtoria.

Ipſius jurisdictionem Archiepiſcopus Leopol. & omnes per totum Regnum recognoſcunt Epiſcopi. Cujus rei teſtimonium reliquit Cromerus Epiſcop: Varm. De Rep. & Magiſtratib: Polonor. in hæc verba: Hic illud notandũ eſt, quod licet Archiep: Leopol. ſuam habeat Provinciam a Gneſnenſi diſtinctam, tamen & ipſe, & ſocii (ut vocant) Suffraganei ejus Eppi, Gneſn: Archiep. authoritatem recognoſcunt, tum in provocationibus, & judiciis, tum in Synodis. Sed de appellationibus ſupra luculentiùs ait ib. ab Epiſcopis, eorumq; vices gerentibus provocatio eſt, ad Archiepiſ. Gneſn: quidem, ab ipſo etiam Leopolienſi Archiepiſcopo, idq; eo nomine, quòd ipſe eſt Legatus perpetuus, ſive (ut vulgò loqvuntur) natus Sedis Apoſt. Sacris operari, ſine aliqua requiſitione in qualibet Diœceſi Regni, lociſq; & Eccleſiis earum uſitatum eſt DD. Archiepiſcopis Gneſn. Noſtrâ memoriâ memorandus Antiſtes D. Joannes Węzyk Archiepiſ. Gneſn. cùm Vladiſlaus Rex electus febriculâ diſtentus, ad diem coronationi præſtitutam non veniret, abſq; aliqua requiſitione ſolenne ſacrificium pro Comitiis inchoandis in templo Cathedrali Cracov: (verba ſunt Piaſſecij Epiſcopi Præmiſlien.) celebravit, & ſeſſionem inchoavit, Piaſſ. ad annum 1632 p. 545. Et cum tanto temporum intervallo, res inconcuſſa ſtetiſſet nuperâ ætate, anno ſcilicet 1668 in funere Sereniſſimæ Mariæ Ludovicæ Joannis Caſimiri Regis Poloniæ Conſortis pro parte Illuſt. & Rdmi D. Epiſcopi Cracov. moderni, vocatum eſt in dubium. Non poſſe D. Archiepiſcopum in ipſius Diœceſi, & conſequenter in Baſilica Cathedrali Cracov: Pontificalia exercere, imò tum temporis pro parte ejuſdem D. Epiſcopi Cracov fuit procuratum, ut Illuſt: & Rdmus D. Nuntius Apoſt: Pigniatellus ceremoniam hanc funebrem exequeretur, & ſacra celebraret, quod Illuſt: D. Nuntius prudentiâ, & modeſtiâ conſuetâ, aſſerendo, ad ſe id minimè ſpectare, palam recuſavit, prout retulit D. Abbas Fantonius, S. R. Mtis Secretarius. Quamobrem non attentâ contradictione memoratus Illuſt: & Rdmus D. Nicolaus Prazmowſki prudentiſſimus Regni Primas, & Archiepiſc: Gneſn. inſiſtendo juri, & officio ſuo, Pontificaliter celebravit, & funus in Eccl: Cathedralem Cracov: deduxit; Capit. & Clero Cracov: erectionem propriæ Crucis interdixit. Suffraganeum ſuum in Eccleſia SS. Petri & Pauli Apoſtolorum apud PP. Soc: JESU Cracoviæ exiſtentem Epiſ. authoritate Apoſtolicâ in partibꝰ infideliũ deſignatũ conſecravit, & de cauſa ſubditi D. Epiſ. Crac. ib: cognovit.

Et quidem jure merito; non ſolùm enim Primas, ſed & Metropolitanus habet de jure fundatam intentionem ſuper jurisdictione Pontificalia exercendi, in Eccleſiis ſuorum Suffraganeorum ſinè ipſorum licentia ex Clement. Archi-Epiſc. de privileg. & ibi Ancharam. n. 7. Imola. n. 12. Abb. n. 4. Vitalin. n. 13. & 17 Henriq. lib. 10 cap. 30 n. 5. circa fin. adducens S. Thomam, Hoſtienſis in cap. Quia nos in princ. verb. aliena de auth. & uſu Pallij: & noviſſimè Proſper Fagnan. eodem tit. ibid. n. 6 & ſeq. & n. 12. Cùm Primas Archi-Epiſcopis, & Epiſcopis præſit, ut tradit Azor part. 2 lib. 3 cap. 35 circa fin. Etſi Primati Archi-Epiſcopus ubique cedit, ut dicit Lotter: de re benef. tit. 1 lib. 1 quæſt. 9 n. 33 multò magis Epiſcopus. Pontificalia enim honoris ſunt duntaxat, nec aliquam habent jurisdictionem admixtam. Proinde poſſunt non ſolùm ab Archi-Epiſcopo Primate,

mate, & Legato, ſed à quocunque Epiſcopo in aliena Diœceſi abſq; licentia Diœceſani exerceri, quod ſervat generalis conſvetudo, per tradit. apud Hoſtien. loc cit. & quamvis Sacra Congregatio Rit. Annô 1600 ut teſtatur Gavant: verb. præceden: in addit. ad munus Epiſc. n. 1 ſtatuat, quòd Epiſcopus Diœceſanus in ſua Eccleſia & Diœceſi conſecrationibus & actibus Epiſcopalibus exercendis præferendus ſit Archi-Epiſcopis & Epiſcopis, etiam anterioribus, exceptô tamen Metropolitanô ejusdem, licet alias debeat advenas honorare, & invitare cap. Epiſcopi 7 quæſt. 1. *A. C.* 1659

Deduxit igitur funus Seren: Reginæ Ludovicæ, jure ab Anteceſſoribus ſuis per tot annorum centena, juxta ſuperiùs tradita, uſque ad funus Vladiſlai IV. practicato etiam tanquam prop. ius Ordinarius, ſive Parochus perſonarum Regis, & Reginæ, quemadmodum in terminis deciſum fuiſſe, ait Gervas. Monach. in Chron. Actor. Pontif. Cantuar. fol. 1691. cùm refert ortam fuiſſe controverſiam juris de deſponſando Reges Neoſponſos; quod, cùm Civitatis Epiſcopus ad ſe pertinere contenderet, deciſum eſt in comitijs generalibus regni Angliæ, Reges, Reginâſque eſſe ſpeciales domeſticos, & Parochianos Archi-Epiſcopi Cantuarienſis, & ex privilegio ſpeciali Leonis X. ſupra relato, adhuc Archi-Epiſcopo, aut Primati poſſet in aliena Diœceſi ex conſvetudine jus acquiri, ex tradit: per Abb: in cap. ſuper eo n. 6 de Paroch. & alien: Parœcian: Rot: Dec. 207. n. 5 part. 2 diverſ. cùm ſola conſvetudo, cujus initii memoria non extat, privilegium inducat cap. ſuper quibusdam 26. de verb. ſignif: l. teſtamenta C. de teſtam. Ricc. Deciſ. 352 part. 4. & infra dicetur.

Quibus non refragatur Concilium Tridentinum ſeſſ. 6 cap. 5. de Refor. Licet enim nomine Epiſcopi veniat hic Archi-Epiſcopus Metropolitanus, & Primas, cap. nullus Primas 9 quæſt. 2 & Can. conqueſtus 9 quæſt. 3 & alibi. Non tamen venit Legatus Natus ex diſpoſitione juris communis, dicto. cap. 1 de offi. Leg. ubi Summus Pontifex expreſsè diſtinxit officium Archi-Epiſcopi, & Conc. Trid. Seſſ: 24. cap. 20 etiam fecit, nam cùm tribuit ordinariis cognitionem cauſarum in prima inſtantia privativè quoad omnes, exceptô tamen Summô Pontifice, ut ſub hac diſpoſitione cõprehenderet Legatos Sedis Apoſtolicæ; proinde expreſſam de ipſis facit mẽtionem ibi: Legati quoque etiam de latere &c. Quod dum non facit in præfato c. 5 Seſſ. 6 cenſetur noluiſſe comprehendere Legatos. Et quia conſtitutiones Synodales regni Poloniæ cum inſertione facultatum legationis natæ D. Archi-Epiſcopo Gneſnen. conceſſæ, in forma ſpecifica fuerunt per Summos Pontifices confirmatæ, ultimariè verò per ſanctæ memoriæ Gregorium XIII, uti recognoſcit Rot. Rom. in una Cracovien. Decimarum 20. Mart. An. 1651 coram bon: mem. Veroſpio 5 fin. impres: Inter recen: part. 11 Dec. 125 n. 11 & infra latiùs dicetur. Exinde ceſſat omnis ſcrupulus obſtaculi ex contraria diſpoſitione S. Conc. Trid: emanata, quod etiamſi admiſſo ſinè veri præjudicio adeſſet, nihil obſtat, cùm non opus ſit ſpeciali derogatione ejusdem S. Conc. Trid. dum per Sum: Pontificem aliquid contra illud diſponitur, uti pluries reſpondit S. Cong. Eminent: ejusdem Concilii Trid. interpretum, juxta tradit: per Proſ: Fagnan. in c. ex parte n. 26 de privil: Rot. deciſ. 11 n. 9 apud Rubeum, & deciſ. 463 n. 10 coram bon: mem. Merlino, & deciſ. 360 num. 9 part. 7 recent. & alibi:

Quòd non permiſerit Canonicis Cracovien. aliam præferre Crucem, propriâ erectâ, hoc meritò fecit ex diſpoſitione juris communis cap. antiqua Extr. de privil. & cap. volentes Extr. de officio Legati, cum una duntaxat Crux ſit erigenda, ex diſpoſit. ceremon. Rom: l. 1 c. 2 & infra c. 4. ibi in ſpecie cavetur, quod præſente Cardinali Archi-Epiſcopo, aut Legato, Epiſcopus nullatenus permittat ante ſe deferri Crucem, ſimiliter ordinare Suffraganeum ſuum, in partibus infidelium per Sed. Ap: deſignatum Epiſco-

A. C. 1669 pum, uti ſuum ſubditum, & in Eccleſia exempla, vigore Legationis Natæ, & facultatum ſibi per bullam conceſſarum, tum & de cauſa ſubditi Diœceſani Cracovien. cognoſcere ipſi optimè competebat, ex ſup. affatim allegatis, & ex vi ordinariæ jurisdictionis, per totam Provinciam, & ex ſpeciali conceſſione Leonis X. in ſupradicta Bulla expreſſa, tum quia Legati cauſas per querimoniam delatas, quamvis non jure Metropolico, ſed jure legationis tanquam gerentes vices Summi Pontificis, ut ſupra dictum eſt, judicat. Zoës Comment. in Decretal. lib. 1mô. tit. 30mô. num. 4tô.

Id ſibi non licuiſſe pro parte dicti D. Epiſcopi Cracov. quibusdam rationibus ſatagunt comprobare. Sed fruſtra. Nam quòd dicunt, authoritatem, & prærogativam Legatorum natorum ſucceſſivis temporibus reſtrictā, & uſu antiquatam fuiſſe; hujus aſſertionis contrarium non tantùm evidens, ſed & notorium eſt, ut oſtenſum fol. 195.

Contendit pars ex adverſo, teneri Dnum Archi-Epiſc. Principalem oſtendere privilegium, & facultates Archi-Epiſcopi Cantuar. quas habebat eò temporis, hoc ita quadrat, aeſi diceret teneri Sum. Pontificem oſtendere Conſtantini donationem urbis Romæ. Si triennalis poſſeſſor non tenetur titulum præſentare ſuæ poſſeſſionis; quantò magis immemorabilis, quia in præſcriptione tanti temporis, cujus initij memoria non extat, ſemper præſumitur, titulus, & bona fides, etiamſi non allegetur, de quo expreſſus eſt text. in c. 1 de præſcript. in 6. jurisd. gl. ibid. Innocen. & Bal. in ca. ſi diligenti eodem tit. l. hoc jure § ductus aquæ ff de aqua quotidiana & æſtiva. Et talis præſcriptio habet vim privilegii, æquiparatúrque privilegio à Principe alicui expreſsè, vel ex certa ſcientia conceſſi c. ſuper quibusdam § præterea de verb. ſignif. & gl. ibidem Piaſec. in praxi Epiſc. parte 3. cap. 5. articulô ultimô, num. 21.

Quod autem dicit pars adverſa, privilegium à Leone X. datum fuiſſe, ad inſtar Archi-Epiſcopi Cant. hoc non cohæret dictis Bullæ, aliter enim contextus verborum ſonat. Ac, quod omnia, & ſingula facere, & exercere, ac mandare, ordinare, & exequi, quæ ad Legatos natos, & hujuſmodi legationis officium habentes quomodolibet pertinent, & quâ alii Legati nati, præſertim verò Legatus Cantuar. qui in Provincijs ſuis de jure, privilegio, & conſvetudine mandare, facere, & exequi poſſint, liberè, & licitè valeat. Ex quo verborū contextu luculenter patet, Laſcio, & ſuis Succeſſoribus Archi-Epiſcopis facultates fuiſſe conceſſas, non ad inſtar, ſed quales tum temporis ad Legatum Cantuar. & alios Legatos hujuſmodi legationis officium habentes, pertinebant, & hodie etiamnum pertinent, ut, ſi quid ex facultatibus Archi-Epiſcopi Cantuar. deſideraretur, ex aliorum ſuppleretur. Sed quia Cantuarienſis fuerunt magis ampliores, imò ampliſſimæ, ut ſupra oſtenſum eſt, proinde dictio præſertim adhibetur, quæ idem ſonat, quod præcipuè, quæ ampliat conceſſionem Ricc. deciſ. 296 n. 5. par. 4. Neq; implicat, quòd Illuſtriſſimi & Rndiſſimi DD. Præſules, qui eidem Synodo interfuerunt, quando hæc Bulla Leonis X. publicata, & recepta eſt, uſi ſint hâc dictione, ad inſtar, ut patet, ex dicta conſtit. Synod. l. 1. tit. de offic. Ordinar. § Archi-Epiſcopus fungatur pag. 87 Paritatem enim officij, & facultates exprimunt, ampliando conceſſiones, non reſtringendo; quamobrē ita ſtatuunt: Placuit etiam, ut hæc legatio in facultatibus amplioribus ultra jus commune augeatur per Sum. Pontificem. Quamvis enim ſciebant ampliſſimas eſſe facultates Archi-Epiſcopi Cant. majores adhuc impetrare cupiebant. Non igitur facta eſt ab ipſis utendi permiſſio, ut fortaſſis opinatur pars adverſa cum conditione. Conditiones enim regulariter imponuntur, per dictionem, *Si*, vel per alias ſimiles, de quibus videndi DD. præſertim Bart. in l. 1 ff de condit. & demonſtrat. Suſpenſivam autem conditionem

ſola

ſola dictio *Niſi* importat, Ricc. in prax. for. Eccl. Reſol: 500 n. 3. Neque dicunt Præſules Synodales, non utatur, donec innoteſcat, ſed dixerunt affirmativè; utatur, poſtquam de illis facultatibus certior efficietur. Reſolutivè igitur, non ſuſpenſivè determinant, prout diſtingvit Panormit. in c. fin. de condit. appoſ. num. 2. *A.C.1669*

Neq; dicendi ſunt nunc primum conditionaliter permiſiſſe, quod ab anno 1215 ut ſupra oſtenſum eſt, ultrò & benevolè receperunt. Leo enim X non conceſſit Privilegium aliquod DD. Archiepiſcopis Gneſn: de novò, ſed innovavit antiqvum ab Henrico antea impetratum. Quia ita Privilegia Sedis Apoſt: intelliguntur concedi, ut innoventur anteriora. Panormit. in c. ex parte 1. n. 3. De Privileg. Felin in c. fin. n. 8 De fid. inſtrum. Joan: Honori in Sum: Decretal. l. 2. tit: 30 num: 11. Neq; Concilium Provinciale potuit, quidquam ſtatuere contrarium voluntati Summi Pontificis, & contra jus commune cap. ex inſinuatione extr. De Appellat. Cap. Nemini 17. quæſt. 4. Unde & hic præſumendum conformâſſe ſe voluntati Summi Pontificis.

Quia verò pars impugnans diſcurrit, non ſatis probari facultates Archiepiſcopi Cantuar: teſtimonio S. Anſelmi non admodum cautè agit, ipſius teſtimonium rejiciendo, cùm non ſolus loquatur, aut teſtificetur pro ſe, ſed cum eo tot celeberrimi Scriptores, & viri ſanctitate conſpicui; maximè verò, cùm ipſius firmet jus commune, & tot Summi Pontifices, Innocentius III, Alexander III, & IV, & multi alij Summi Pontifices, qui Decretales ſuas, ſeu Declaratorias ad Archiepiſcopos S. Sedis direxerunt, & ipſorum facultates direxerunt, quos non latebat, quales facultates habuerint Archiepiſcopi Cantuar: cum eas ipſi, aut eorum proximi conceſſerint Anteceſſores. Non præſumitur autem neſcire concedens, quæ conceſſit, ipsâ præſumptione juris, & de jure, de quâ paſſim DD. multò magis Succeſſores Archiepiſcopi Cantuar: non poſſunt dici neſciviſſe ſuas facultates, quia non præſumitur quis neſcire ſua jura, excepto minorenni & muliere. L. Regula eſt ff de jur. & fact. ignor. præſertim cum talia poſt præſtitam obedientiam S. Sed. eum ſtatu Eccleſiarum ſuarum Archivio Romano à Præſulibus mos eſt, & nunc inferri. Quòd ſi partim iniquitate temporũ Hæreticorum poſtea perierunt, hoc non vitiat, quia Privilegia non inſpecta non valent argui falſitatis, c. accepimus de fid. inſtrum. præſertim cum depoſitionibus teſtium nitantur, cap. cùm olim 12 & ſeq. de Privileg. Bald: in l. fin. n. 21 c. de eden.

Revocatas, inquit pars adverſa fuiſſe facultates, Primatum & Legatorum naturũ à Conc: Trid: in quo plurimùm hallucinatur, cùm nullibi id reperiatur, de Legatis natis, etenim præter ea, quæ ſupra diximus, non eſt veriſimile, quòd dictum Concilium voluerit arctare facultates Legatorum natorum, aut abrogare jus antiqvum, diſpoſitiones tam Decretalium Sexti, quàm Clementinæ. De Privileg. cùm in eo ſacratiſſimo conſeſſu Patrum, ex qualibet Provincia Primarij Eccleſiarum Præſules interfuerint, quemadmodum & ex Regno Poloniæ vir prudentiſſimus adfuit Valentinus Herburt Epiſcopus Præmiſlienſis qui ſuorum jurium integritati proſpicerent; proinde cùm hoc non ſit expreſſum, præſumitur noluiſſe, nimis anxiè inquiri in id, quod ipſa non expreſſit. L. de pretio ff de Publicana, neque Papa, aut Concilium intendit cuiquam præjudicare, prout deducitur. Cap. De Eccleſiaſticis 25. quæſt: 2da & in Decretal. Sæpe, ut videre licet in Repertor. Et quamvis nonnulla correxit Concil. Trident. ſed non ſuſtulit. Neque diffitemur Archiepiſcoporum poteſtatem in Suffraganeos reſtrictam eſſe per

Con

A.C.1669 Concil. Trident. uti accuratè collegit Piaſſec. in Prax: Epiſ. part. 2da cap. 5. art. 2. à num: 43. ad 50. Sed non Primatum, & legatione perpetuâ fungentium, præſertim hic, ubi abſq; aliqua conditione cum clauſulis, & articulis tam explicitis, quàm implicitis Synodus Laſciana poſt Concil. Trident. fuit à Gregorio XIII. confirmata.

Quia verò pars impugnans minùs conſideratè Acta tantùm Synodi anni 1577 à præfato Summo Pontifice confirmata fuiſſe aſſerit, qualiter ſe res habebat, ediſſerendum venit. Jacobus Uchanſki Archi-Epiſcopus Gneſnenſis in illa Synodo ſtatuta, & Conſtitutiones Provinciales, tam antiquas, quàm novas, atq; noviſſimas, operâ RR. Staniſlai Dąbrowſki, & Franciſci Kraſinſki, U. J. DD. in unum volumen redactas, & per Deputatos Synodales reviſas futuræ Synodo approbandas reliquit, prout patet ex Conſtit: Synod. l. 5. cap. 3. pag. 351 quæ à Succeſſore Karnkóvio Romam tranſmiſſæ, ab eodem Gregorio XIII. approbatæ ſunt, de quo luculenter teſtatur Synodus Gembiciana Provincialis anno 1621 celebrata cap. 3. tit. de Statutis Provinc. ubi ita definitum eſt: Decrevit Synodus, ut eadem ſtatuta antiquiora libris quinq; contenta per Sed: Ap. à Martino V. Joanne XXIII. & Greg. XIII. confirmata eodẽ modo, & ordine in uno volumine recudantur. Approbatas deinde, ut debitè ſerventur, verba ſunt Synodi Provincialis Maciejovianæ, tit. de ſtat: Provinc. (non enim obſervari poterant, niſi approbatæ) Synodus prædicta an: 1607 celebrata de novo imprimendas decrevit, & Succeſſor Maciejovii, Albertus Baranowſki Archi Epiſcopus Gneſnen. Romam iterum tranſmiſit, & approbationem à Paulo V. Pontifice Maximo Annô 1608 prout de verbo ad verbum inſerta eſt, obtinuit, ad extremum, ut eas D. Archi-Epiſcopus Joannes Wężyk toties ſic, ut præmittitur, approbatas edi curaret Synod. Anno 1658 celebrata mandavit, Tit. de Conſtit. antiq. iterum recuden. Ex quibus evidentiſſimè deducitur, conſtitutiones Synodales regni Poloniæ antiquas, novas, & noviſſimas, ſine aliqua conditione, aut exceptione à tot ſummis Pontificibus, tam ante, quàm poſt Conc. Tridentin. fuiſſe confirmatas, & conſequenter Synodum Laſcianam, de functione legationis natæ in regno Poloniæ, quod pro indubitato habet Piaſec. Epiſcopus Præmiſlien. in prax. Epiſc. parte 2 c. 3. art: 6 n. 70 col. 2 & advertit Rota in una Decimar. deciſ. 125. num. 11 parte 11 recent.

Reliquis pro parte adverſa adductis authoritatibus, & rationibus, uti Deciſioni S. Congr. Rit. 9 Mart. 1593 per Barboſ. in collectan. ad Concil. Trid. d. c. 5. Seſſ: 6 tum & contrariæ obſervantiæ Legationis natæ in regno Poloniæ conſtit. Synodal. ibid. inſert. nec non præſentiæ Illmi Domini Nuntij Apoſtolici in regno Poloniæ ad extremum doctrinæ per Hermon. & alios de Legato traditæ, prudenter, & ſatis eruditè reſpondit, & ſatisfecit. Conſultiſſimus & ornatiſſimus Advocatus Romanus R de Baſchiis in ſua informatione pro Sac. Congregat. Rituum Annô 1672.

Proinde ex his & aliis allegatis, & allegandis, pro ſolita pietate, & zelo juſtitiæ S. Congr. Eminentiſſimor. Purpuratorum negotiis, Epiſcoporum, & Regularium Præpoſitorum in favorem D. Archi-Epiſcopi Gneſnenſis ſperatur reſponſum iri.

A. C. 1670

XXII.

ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI JOANNI OTREBOSZ CANONICO CRACOVIENSI. Lovaniô 5. Januarij.

De legatione Procancellarij ad aulam Cæſaream.

MUtaſſe me locum reſidentiæ meæ, jam ex ultimis meis intellexiſti. Curo hic cum fratre meo, ut dies non otioſo tranſeat decurſu. Quod verò ex Polonia habeo, brevibus defero, confuſè quædam recenſendo, & prout calamo ſe ingerent. Scis nuptias imminere Regis Częſtochoviæ cum Archi-Duciſſa Eleonora, cui in cunis adhuc faſces pro faſcijs deſtinavit exhibere fortuna, ſorore Imperatoris (alterâ licet Matre nata) circa medium Decembris immediatè præteriti anni per Pro-Cancellarium regni avunculum meum Viennæ deſponſata. Cùm verò aliqua occurrant circa hoc ipſum matrimonium, & paulò altiùs hiſtoria rei reaſſumatur, mihíque à fideli calamo tibi referenda deſcribatur, libens totum id, quod habeo, cùm multa ſint ſomnia, pluri- mæ vanitates, & ſermones innumeri, tibi communico.

Scis imprimis & legem, & conſvetudinem Polonam, ut Rex de matrimonio ſuo conſulat Senatum. Ratio legis hæc eſt, ut Rex ex dignitate & commodo publico illud ineat. Lætum exitum ſi quem fortuna dat, popularis applauſus & publica excipit acclamatio, ſilentio profundiore, & luctu adverſa ſuſtinentur. *Conjugium Regis cum conſilio Reipublicæ.*

Occaſio legis ex matrimonio Sigiſmundi Auguſti, cùm illud cum Barbara Radżivilia ita Majoribus noſtris diſplicuiſſet, ut etiam ad tumultum deventum fuerit, quaſi hoc dedecus fuiſſet Regis, & omnium mereretur odia, in eóque multum laborabatur, ut quàmvis Divina id ſanxiſſet authoritas, humana tamen (fraudes enim labia eorum loquebantur) ſtudebat avertere voluntas, ut ſe disjungerent corporibus, qui juncti fuerant cordibus.

Dum Rex Vladiſlaus propoſuerat nubere Palatinæ Rheni Lutheranæ, omnes Epiſcopi, & Senatores reſtiterunt, unde etiam ad antiquam legem Rex Catholicus eſto, & nova itidem lex, hujus præcipuus author, & manu propriâ ſcriptor Pro-Cancellarius præſens fuit, ut Regina quoque Catholica ſit, ſeu genita, ſeu facta.

Habito proinde (non tranſgrediendo terminos antiquos, quos poſuerunt Patres noſtri) Senatûs-Conſilio quartâ die poſt comitia, fecit Rex de matrimonio propoſitionē, & quod maximè propendeat in domum Auſtriacam, quæ eſt generatio cum claritate, & ducat illum ad hunc finem digna neceſſitas. Rogati Senatores omnes in ſententiam, pro Auſtriaca ivêre, de tempore variatum, quia major pars (cognovit Dominus, qui fuerint ejus) ſvadebat celebrandum matrimonium ante comitia, alii, qui relinquunt vias rectas, & divertunt in vias pravas, fraus erat, & dolus, obſcura eóque inevitabilia ſtudio pravo facientes moras, ut interim occaſiones incurrerēt impedientes, referendum eſſe ad omnes Ordines regni, eóque differendum negotium populariter differebant. Rex gratiis actis pro conſilio, de perſona non concluſit, ſed generalibus tantùm verbis dixit: quòd in matrimonio ſuo maximè commodum Reipublicæ conſiderare vellet, unde abſentes & præſentes ſimiliter torquebuntur.

Venit notitia hæc per Pro-Cancellarium nomine Regis ad Legatum, Imperatoris, eodémque momento per expreſſum curſorem ad aulam Cæſaris eſt delata. In craſtino ſtatim deliberavit Rex de expeditione Legati, proponentibus Comite Szawgociô, & Barone Magerbelgiô Pro-Cancellarium, qui ab initio prætextu miniſterij ſui ſeſe excuſabat, tandem dum in- *Procancellarius Legatus ad Cæſarem.*

 ſtantia

A.C.1670 ſtantia reiteraretur, ſciens à Principe Lopkowicz, & Auſzperk prona in ſe ſtudia, deliberare voluit, ſolent enim diu cogitare omnes, qui magna negotia volunt agere. Sed tandem deliberationem debuit reſolvere, illúdque iter, quod Rex volebat, ampliùs non excuſare. Agitari rumoribus cœptum, ſi Pro-Cancellarius ſtatus regni Miniſter poteſt legationem acceptare? extra limites exire? ſed Pro-Cancellarius genio, & more ſuo firmus ſatis, adverſus rumores conſtans, invidiæ contemptor perſtitit in ſententia, fultus præcipuè exemplis in cauſa matrimonii legationis ad Cæſarem Przerembii Pro-Cancellarij quoque regni Proavi ſui materni, & Radzivilii Cancellarii Litt. recentius verò Sapiehæ Pro-Cancellarij Litt. in Moſchoviam, Andreæ Trzebicij Epiſcopi Præmiſlienſis & Pro-Canc. protunc regni, qui Ratisbonam legationem obivit. Conſideravit quoque modicum fore abſētiæ ſuæ diſpendium, neque ultra 2 aut 3 hebdomadas utilis temporis omitti, Regi in reditu Cracoviā Varſaviā 2 ſeptimanas abſumente, ac proinde iter ſuū, & præparamenta neceſſaria ad illud, in 1. ſeptimana fieri poſſe declaravit. Offerebant ſe certatim multi in hanc viam, ſed excuſabat Procancellarius, ne Moſchorum, aut aliarum nationum legationem, quam enormis multitudo ſtipare ſolet, imitaretur, neve præriperet palmam aliis Legatis poſt ex vetuſto more ad auſpicandum matrimonium mittendis, ac propterea ultra familiam ordinariam paucos, ſed dignos adſcivit comites, eoſque ſangvine, vel amicitiā intimā junctos. Lectā in Senatu frequenti inſtructione, cujus tibi copiam adjungere libet, probataq; requirebat Legatus, ut aperto arcis Cracovienſis Archivo Pacta Matrimonialia cum præteritis Auſtriacis informandi ſui causā communicarentur; jamq; Staniſlaus Warſicius Caſtellanus Cracovienſis primus loco, & dignitate Senator inter ſæculares clavem ſuam primariam, acceptis Regis, & Procancellarij literis, ſtatim per Nobilem virum miſerat, convictus eo, quòd ſuum obſequium, quædam eſt amoris profeſſio, ſic obſequij detrectatio eſt odij profeſſio, ſed cùm obloqui, & contrarium differere alij, præſertim Regni Cancellarius, aliiq; Senatorum, quanquam mittendi, & ſcribendi ad Caſtellanum Cracovienſem Authores fuerint, ambiguè iterum differere, præſertim Epiſcopus Cracovienſis Vice-Cancellario iniquior, quem aliquando nimia pietas acrius, quàm conſideratius excitat, cujus arbitrio utebantur, & quo auhore hæc agebantur conſenſum ſuum revocaret, eā conditione ſubſcripſiſſe ſe allegans, mutare conſilium quis non poteſt in alterius detrimentum? ſi Cancellarius idem faceret, quo abnuente, ſe nomen manumque ſuam revocare. Procancellarius præviſu verax, proviſu velox (venit mihi in mentem de illo: Stephanus noſter ſic currit non quaſi in incertum, ſic pugnat non quaſi àërem verberans) moram conſiliis abrupit, remittens illis periculum offendendæ popularitatis, certum habiturum ſe copiam pactorum Viennæ, clavem Caſtellano remiſit, iterq; ſuum feſtinavit. Et cùm venit dies diſceſſus ejus, Regi valedixit, à quo benignè dimiſſus, & parvulo horologio donatus, cum precibus, ut omni horā ſui meminiſſet. Poſt ſumptum prandium apud Dapiferum Regni Cracovienſem Gubernatorem, & Minoris Poloniæ Generalem iter arripuit, pluviā Atlantidum cohorte uberrima fluente ſuadebant aliqui, ut propter peſſimū iter, per unam, aliamve diem iter ſuum ſuſpenderet, ſed ille verbi dati conſtans fuit, cum ſuaviſſimo lepore feſtivè addidit, nolo citatus eſſe in lingvà mea, & lentus in operibus meis, firmius ſum in via Domini, nonne illi, qui amore ſunt conciti, communiter in tempeſtate, & peſſima via Dilectas ſuas viſitent. Salutavit abeuntem Comes Szaffgotus, & uſque ad conventū in Zivierzeniec deduxit,

Poſt

Poſt lectam inſtructionem videbis rem in proximo Viennæ perficiendam ex literis, cujus copia mihi miſſa eſt ab eodem, Regi ſcriptis. *A. C.* 1669

INSTRUCTIO ILL.mo & REV.mo IN CHRISTO PATRI D. ANDREÆ OLSZOWSKI EPISCOPO CULMENSI, & POMESANIÆ PROCANCELLARIO REGNI LEGATO PLENIPOTENTIARIO AD S. C. M. LEOPOLDUM à S. R. M. POLON. MICHAELE. Cracoviæ 19. Novembris. Anno 1669.

Legatus Plenipotentiarius poſteaquam Viennam advenerit, obtentâ apud Imperatorem audientiâ, ſalutabit eundem nomine R. Mtis repræſentando gratum animum Regium, quòd Sua Mtas Cæſarea officiis ſuis, tam per literas, quàm per Legatum ſuum extraordinarium, omniq; lætitiæ conteſtatione proſecuta ſit ejus Majeſtatis ad thronum Regium evectionem, mutuum affectum, ſinceram amicitiam, bonam vicinitatem nomine Regio conteſtabitur.

De matrimonio in prima audientia, an apertè loqui, ſeu aliquam tantùm mentionem facere, an potiùs ad ſecundam audientiam poſtulationem uxoris differre debeat, prudentiæ Legati id relinquitur.

Poſt ſalutatum Imperatorem viſitabit Imperatricem regnantem cum officioſa pariter conteſtatione nomine Sacræ Regiæ Majeſtatis.

Eodem die viſitabit Imperatricem viduam, ibidémque decenter Sereniſſimam Archi-Duciſſam Eleonoram, cui munera regia num ſtatim, an in 2da viſitatione offerre debeat? publicene, an privatim? viderit D. Legatus.

Præmiſſis ejuſmodi acceſſorijs, petet iterum audientiam apud Imperatorem, & ſermone appoſitô poſtulabit in conſortem Regiæ Majeſtatis dari Sereniſſimam Eleonoram Archi-Duciſſam. Adijciet, ut aſſignentur Deputati ad tractandum negotium matrimonij; mox eodem, ſi poterit die, ſolennē inſtantiam faciet apud Sereniſſimam Imperatricem Italicô, deinde apud Archi-Duciſſam deſignatam ſponſam latinô ſermone.

Poſt obſervatas ſolennitates, in conferentia cum Cæſareis Delegatis, imprimis ſtabiliet negotium matrimonij, quantitatem & certitudinem dotis, modum reformationis, tempus nuptiarum.

Et quoniam inſtrumenta pactorum matrimonialium, qualia antehac in Reges Poloniæ, atque Auſtriacas Reginas ſanciebantur nulla ad manum haberi poſſunt, propter diſtantiam metricæ, quæ Varſaviæ aſſervatur, & propter occluſum Archivum regni in arce Cracovienſi ſigillis aliquot Senatorum, qui nunc abſentes ſunt, petet D. Legatus communicari ſibi dicta Pacta matrimonialia cum Cæcilia, & Conſtantia, ex quibus informatione habitâ quidquid ex dignitate, & commodo S. Reg. Majeſtatis videbitur, id totum obſervabit, & præcuſtodiet.

Abrenuntiationem ſucceſſionis ad regna, & dominia hæreditaria Auſtriaca in caſu (quod abſit decedentis maſculæ lineæ Auſtriacæ domûs) nullatenus faciet, ſed jus omne & integrum Sereniſſimæ ſponſæ, atque ex ejus lumbis deſcendentibus cum maxima cautela reſervari curabit.

An verò in eadem prima conferentia tractare debeat negotia ſtatum regni concernentia, an ſeorſiva ſeſſione, ex re conſilium capiet.

Materiam tractandi ſumet à periculis regno Hungariæ & Poloniæ imminentibus, quæ voce populi raro fallente, poſt factam deditionem Candiæ, his regnis, aut alterutri eorum deſtinantur.

Licet verò conſtet de fœdere perpetuæ pacis inter Mtem Cæſaream, ac inter Turcarum Imperatorem, tamen ſi diſcrimen Polonia ſub-

A.C.1669. eat ſecuritatem ſibi Hungaria, & Viciniores Provinciæ ſpondere nequaquam poſſunt, conferet ergo nomine Regio, & Reipub: in caſum belli Turcici de auxiliis, ac de eorum numero, modo, & certitudine, intentionem animumq; S. C. Mtis explorabit. Cum tamen id negotium nimis operoſum ſit, ac mutuam obligationem mittendorum ex Polonia auxiliorum contra Turcam inducere poſſet, quod ſine conſenſu, & authoritate Comitiorum fieri nequit, ad ulteriorem tractatum, ſeu per Legatos extraordinarios, ad acceptandam, & deducendam ſponſam mittendos Viennæ, ſeu per Miniſtrum Cæſareum in Polonia inſtituendum Varſaviæ res ipſa cum toto affectu differatur.

Altera materia tractanda erit de mediatione pacis Polono Moſchoviticæ, licet enim Moſchus præoccupaverit Imperatorem invitatione ejus Mtis pro primario ex parte ſua Mediatore, tamen non alienum videtur, ut ex parte Poloniæ etiam Imperator honorificè inuitetur, tanquam Amicus vicinus, & jam cognatus Princeps, nec dubitat S.R.Mtas potiorem fore Poloniam. ut eidem major favor, quàm Moſchoviæ præſtetur.

Summa Neapolitana. Quoniam ſumma Neapolitana ex pactis conventis, & ex donatione & ceſſione facta, per divæ memoriæ Sigiſmundum III. Regem, ſpectat ad Remp. Polonam (ſalvô jure duntaxat advitalitio Sereniſſimi Joannis Caſimiri) conferet in eadem deputatione Legatus, ut jus Reipublicæ in tuto collocetur, néve donatione, aut per teſtamentum dicti Regis allenari, aut hæreditate ab aliquo prætendi poſſit. Quo in negotio ut Majeſtas Cæſarea ad Regem Hiſpaniæ per Legatum ſuum Madritti reſidentem officium interponat, amicè requiret Dominus Legatus.

Salis venditio in Sileſia. Proponet idem Legatus, ut venditio ſalis Vielicenſis non ſit reſtricta, ſed libera in Sileſiam prout antiquitus fuit, nullum enim exinde commodū videtur accedere theſauro Cæſareo, magnum autem præjudicium & diſpendium theſauro Regio, nec fortè ſinè præjudicio, & diſpendio incolarū Sileſiæ, & libertatis commerciorum inter vicinos. Emolumentum ex libera venditione ſalis poſſet applicari futuræ Reginæ in vim melioris proviſionis.

Moneta. Moneta argentea Poloniæ depretiata eſt in Sileſia magno commerciorum in vicinos populos turbamento. Cùm verò in proximis comitiis agitari debeat de modo coæquandæ monetæ, bene haberet, ſi ſua Cæſarea Majeſtas miniſtro ſuo demandaret, ut huic tractatui propter bonum publicum Varſaviæ faciendo interveniret.

Titulum Majeſtatis, quando-quidem Regibus Hiſpaniæ & Galliæ datur, afferet Regi Poloniæ ibidem Dominus Legatus.

Cætera ejus prudentiæ & dexteritati committuntur.

COPIA LITERARUM AD SANCTISSIMUM DOMINUM, A REGE MICHAELE. 2. Januarij,

Subſidium petit in bello Turcico. *POſt oſcula Beatorum pedum Sanctitatis Veſtræ, meiquè ac Regnorum meorum quàm humillimam commendationem. Triſte omnino & quò minùs ſperatum, magis dolendum Sanctitati Veſtræ Nuntium fero, rem Polonam adeo in arcto & præcipiti eſſe, ut jam non de opibus & fortunis, ſed de ſalute ipſa propè deſperetur. Chriſtiani nominis teterrimus hoſtis, & Regnorum helluo Turca, quod nō ambiguâ & nutante famâ, ſed certò certius exploratum habeo; occaſionem malorum noſtrorum in commodum ſuum vertens bello me Regnumquè meum impetere decrevit. Jam claſſicum horrendi belli*

Con-

*Conſtantinopoli inſonuit, jam delectus equitum peditumque, & ar- A.C.1670
morum ingens apparatus per Provincias Regno meo vicinas, & lon-
gius remotas habetur, fervetque. Jam hoſtilitatis Ottomanicæ prodro-
mi ſeu primi Velites Tartari, cùm ad hunc usque diem Societatis no-
mine & oſtentatione luſißent, & miſſis nuperrimè iteratis nuntijs ac li-
teris fidẽ ac obſequiũ erga me ac gentem Polonã obfirmaſſent, barbarè jus
omne & fas abruperunt. Jam nõ ſolùm partẽ exercitûs noſtri pro excubijs
in Vkraina ſtantẽ, & nihil adverſi opinantẽ conſpiratione cũ Coſacis fa-
ctâ diſiecerant, ſed victoriæ impetu in alias cohortes, proximis Rußiæ
& Volhyniæ oris hybernantes hoſtiliter invecti ſunt, & nonnullis fa-
cilè diſperſis in ulteriores transviſtulanas Regni mei Provincias ſe ſe
effuderunt, terroremque & ſtragem, igne, ferro, longè lateq; dedêre.
Cujus rei atrox fama, & flebilis uox Chriſtiani populi, fragorque ca-
dentis Poloniæ tametſi non dubito ad paternas aures Sanctitatis Ve-
ſtræ aliunde perueniat, tamen mei etiam officij duco calamitatum no-
ſtrarum gnaram & certiorem Sanctitatem Veſtram facere, ut, quæ
parentum indulgentia eſt propenſiore affectu liberis magis laboranti-
bus immiſerescat, ac, quod medici ſolent, ubi uulnus eſt, ibi manum
benignè apponat. Vulnus equidem acerbum & lethale barbarorum per-
fidia Poloniæ nuper infixit, quod ne deſtituente Chriſtianorum Prin-
cipum operâ & adjutrice manu immedicabile ſuccedat, mortemque
poſtremo Poloniæ, ac modico interuallo Chriſtianæ uiciniæ peſtem &
perniciem afferat, uerendum. Antemurale Chriſtianitatis pridem Po-
lonia audiit, quo euerſo ac rupto hoc uelut aggere quid procliuius quàm
ut Barbaria omnis, Germaniam primò, mox Chriſtianum orbem in-
undet. Suſtinuerunt & retuderunt olim Majores mei Reges Poloniæ
ferociam & uim Tartarorum & Turcarum, ſtetit pro uallo & mu-
nimento invicta Polonorum uirtus, ingenti gloriâ, egregio erga Chri-
ſtianitatem merito; Sed tot per annos continuis bellis, variis euenti-
bus per clades imò & per ipſas uictorias domeſticas attritos & fractos
nos nõ pudet fateri. Intelligat orbis, exiſtimet Sanctitas Veſtra nõ unũ
duntaxat Turcicum bellum Poloniæ imminere, quod potentiſſimi eti-
am Reges, & ualidißimæ gentes reformident. Sed multarum & ma-
gnarum hoſtilitatum catena nos circumcingi. Moſchus factâ cum Sue-
cia pace, & abrupto nobiſcum pacis tractatu arma minatur. Coſaco-
rum toties coercita rebellio iterum ſurgit, quidquid barbarum aut ſchi-
ſmaticum eſt, contra Poloniam Catholicæ Religionis laude claram, eo-
que adverſariis veræ fidei ingratam, & inviſam ex compoſito conſpi-
rat. Hæc profuſius Sanctitati V: non exaggero, ſed perſcribo, cujus Pa-
terna gratia, & Pontificia cura mala noſtra in animum, neceſſitates
in ſinum libenter, uti ſpero, admittere dignabitur. Erubeſcere non po-
teſt ultima neceßitas, quæ niſi clementiâ Sanctitatis V. ſubleuetur, a-
ctum & conclamatum erit. Deſtinavi ſpecialem Nuntium meum, au-
xilij ergo decenter & humiliter apud Sanctitatem V. implorandi, ſed
feſtinantibus periculis feſtinantiùs agere me cogit neceſſitas ſumma, &*

A. C. 1670 verè ineluctabilis, niſi beneficâ manu Sanctitatis V. expediatur. Hoc illud tandem venit tempus, quo Mater Eccleſia filios ſuos non dereslinquat, ſed ſinu protegat, ſubſidiis juvet, arceat interitu. Hæc occaſio graviſſima eſt, quâ ſe Patrem mihi meisque populis Sanctitas V. oſtendat, quâ laboranti Chriſtianæ Reip: ſubveniendo tot ſimul beneficia non in unam duntaxat gentem Polonam fide, obſequio, & avitâ veneratione ſanctæ Sedi devotisſimam, ſed in reliquam Chriſtianitatem digniſſimè & incomparabili apud DEUM & orbem merito profundat. Edidit Sanctitas V. magnanimæ & Pontificiæ dignitatis ſpecimen, Remp: Venetam, & Auguſt. Imperatorē adverſus eosdem Turcas juvando. Quid ni ſperem meam etiam varietate bellorum & temporum acciſam, & in arcto poſitam fortunam magnitudine Pontificiâ & florentibus rebus Sanctitatis V. adjutum iri. Quidni item ſperet Sanctitas V. reſtitutâ in integrum re Polonâ, ſi vel mutuò notabilis ſumma mihi credatur, Apoſtolicæ Cameræ integrè reſtituendam fore. Quod reliquum eſt &c &c.

AD IMPERATOREM ROMANORUM.

Suppetias petit.

SErenïſſime &c. Triſtem Barbarorum perfidia iterum orditur ſcenam, non Regno duntaxat Poloniæ, ſed toti viciniæ, imò univerſæ Chriſtianitati periculoſam. Nuper Tartari, dum ſimulant ſe contra rebelles noſtros progredi, datiſque ad nos literis id ipſum ſacroſanctè decreverant, flagitantes, ut partem exercitûs noſtri ipſis ſociaremus, mox rupto per ſummum ſcelus ſinè ulla cauſa fœdere, hunc ipſum florem militiæ noſtræ amicitiæ ſecurum inopinatò aggreſſi oppreſſerunt, & exinde conſuetâ pernicitate potiorem Ruſſiæ Rubræ partem ferro, & flammâ deleuerunt, innumeram multitudinem promiſcui statûs & sexûs in miſeram abducendo ſervitutem. Sed hæc Tartarorum inſolentia intra remedium eſſet, ni altior nos afficeret cura, nempe prodromum eſſe belli Turcici, quod magnis totius vaſti illius Imperij viribus contra nos apparatur. Cui an tot bellorum calamitatibus feſſa, & lacera Polonia obniti poſſit, ſummæ Mtis V. prudentiæ conſiderandum offerimus, ſimulque rogamus, velit communis periculi rationes expendere. Inhiat reliquæ Europæ Regnorum hæc vorago. Exercuit per quinque amplius luſtra Venetæ Reip: vires, tentavit & Mtis V. nuper fortunam; utrobique ſentiens robur, transfert impetum, quâ parte in ſe ipſa debilior Chriſtianitas injuriæ patet, ut rupto hoc velut aggere Poloniæ totam inundet uiciniam, eo præſertim tractu, ubi non fluminum uel montium objectu, non paſſuum difficultatibus munitur. Ita ut non tantùm Poloniæ vim inferre, ſed & Mtis V. ditiones à tergo petere videatur. Equidem non ſine rubore nobis accidit, vel ipſum ſuppetiarum nomen, Mti. V. innuere, quas ipſi tot bellis exhauſti, & barbarorum præſentiſſimis periculis objecti per ſummam impoſſibilitatem non ſinè grandi dolore præſtare, nequivimus. Sed vin-

eit neceſsitas verecundiam, pietásque Mtis V., & conſuetus favor A.C.1670
erga meritiſsimum de Chriſtianitate, & Auguſta Domo Regnum.
Sarciet erepta occaſionis jacturam, & è publico totius Chriſtianitatis voto antemurale hoc non ſinet Mtis V. benignitas tam facile miſerum in modum perire. Debebit Auguſto nomini Mtis V. iterum ſalutem ſuam Polonia. Nos verò ne verbis ſenſum in rebus tam arctis exprimere poſſe videamur, vel ſolam cognatæ miſerationis, & communis ſortis, ac periculi reminiscentiam in fraternum pectus deponimus, enixe precantes, ut & ſuopte beneficio, & aliorum Principum Imperij & Chriſtianitatis concitamento pereunti amico Regno ſubvenire velit. Deſignavimus ad Mtem V. ſpecialem perſonam, ut hoc ipſum poſtulatum noſtrum decenter, & quàm ardentiſsimè exponat; Sed feſtinantibus periculis cogimur literario hoc prævenire officio, ſimulq; precari, ut quàm primum Miniſtro in Aula Ottomanica reſidenti Mtas V. injungere velit, ac per literas ſuas ad Portam inſtare ut à bello contra nos inferendo deſiſtat, Tartaroſque ab excurſionibus inferendis coerceat, cùm ſemper fœdera inter Majores noſtros & Portam Ottomanicã ſancita religioſe obſervaverimus. Quod geminatis votis expetendo Mtem V. quàm diutiſsime incolumem unà cum acceſſu omnigenæ felicitatis animitus exoptamus.

AD ELECTOREM BRANDEBURGICUM

SEreniſſime Princeps &c. Credimus equidem vel ipſius triſtis famæ celeritate innotuiſſe Serenitati Veſtræ, quomodo Tartari Coſacis rebellibus noſtris ſociati rupto per ſummum ſcelus fœdere inopinatâ impreſſione non exiguam partem exercitûs noſtri nihil minùs quàm hoſtilitatem aliquam ab ipſis metuentis nuper in Podolia oppreſſerint, effuſiſque conſueto more agminibus ferro & flamma magnam Ruſſiæ rubræ partem perverterint, innumeram promiſcui ſtatûs & ſexûs multitudinem in fœdam abducendo ſervitutem, eo magis dolendo caſu, quo perfidiori barbarorum aſtu, dum hi ipſi Soltani Ductores exercitûs Tartarici paucos ante dies literas ad nos dederint plenas amicæ conteſtationis, & ſtudioſiſſimæ ergà fœdus juratum voluntatis, intuitu cujus obnixè rogabant, ut partem exercitûs noſtri amandaremus ad conjunctionem armorum cum ipſis contra mutuos ipſorum ſimul ac noſtros hoſtes; ſed hæ Tartarici fœdifragii ſimul ac damni noſtri vices non ſinè remedio, exindeque intra ſolatia exiſterent, ni altior nos premeret cura, nempe Turcicum Imperium totâ virium mole proximo vere regno noſtro incumbere velle, quamvis nullo noſtro demerito vel cauſâ ſed ſolâ illa (quâ immanis hæc bellua ad deglubenda Chriſtiani orbis regna utitur) attritarum virium occaſione ingens profectò tempeſtas imminet, cui avertendæ poſt cæleſtis anchoræ ſpem ſupremam non aliud præſentius littus, quàm amica vicinorum ſubſidia, quæ pro gravitate rei ac periculi ferventer imploramus. Cogitent utique

A.C.1670 que alieno diſcrimine longè ſatiùs eſſe communem hoſtem propulſare, unitâque obniti virtute, ne dum ſinguli pugnemus, omnes vincamur. Quæ cura etſi ad quoſvis Chriſtiani orbis Principes ex æquo pertinet, tamen Serenitatis Veſtræ penitiorem ſibi vendicat ſenſum ac trutinam, non poſſe non involui caſibus improſperis Regni hujus (quos avertat DEus) Ditiones Serenitatis Veſtræ utique non montium, ac latè patentium fluminum vel difficiliorum paſſuum objectu diſcriminatas, ſed ipſi Poloniæ inſitas, imò ingenitas. Quâobrem Serenitatem Veſtram non jam pro cognato vel affini, aut beneuolo duntaxat reſpectu, ſed pro Chriſtiano ac vicino ſtimulo poſcimus; velit pro ut Chriſtiani nominis cauſam, ita ſortem ac defenſionem unà nobiſcum communem habere, & non ſolùm pactis expreſſa militum manu, verùm etiam contra tam ingentis hoſtis vires, qui Tartaris, Coſacis utriſquè Moldavis, & Hungaris cum innumera aliarum Gentium colluvie inundare Poloniam certò certùs intendit, quàm maximè congruâ ope nobis aſſiſtere, non tantùm Poloniæ, aut cognato ſangvini gratificaturus, ſed & alieno periculo propriam tuiturus, vel quæſiturus indemnitatem. Sed & apud circulos Principeſque Imperii non gravetur Serenitas Veſtra tam urgens ac preſſum grauiſſimi periculi, quod & nos deferimus, inculcare pondus, & amico officio communes ad reſiſtendum ſolicitare quantociùs vires, & auxilia. Non ſolùm pia, ſed & glorioſa Serenitati Veſtræ porrigit ſeſe occaſio juvandi, imò aſſerendi à barbarorum illuvie amici ac ſtudioſi Regni, quod antemurale Chriſtianitatis pridem audiit, nec corruere poteſt, quin ruina ſua vicinos, & Chriſtianum orbem involuat. Quod dum ſincerè Serenitati Veſtræ repræſentamus eidem longam incolumitatem, & fortunatos ſucceſſus apprecamur. &c.

AD DUCEM VENETIARUM.

Sereniſſime Princeps amice noſter chariſſime.

Cladibus & ruinis Regnorum Chriſtianorum inhians ſemper Ottomanica immanitas etiam Regno noſtro nullo prætextu, ne dum iuſta cauſa ingentis belli molem minari, & præparare dignoſcitur. Quod non ambiguâ famâ, ſed certis indicibus & documentis nobis conſtat, decretam eſſe contra Nos hoſtilitatem, iamque fortalitia in proximis Regno noſtro locis conſtrui, & permuniri, jam delectus militum contra Poloniam haberi, jam Tartaros à partibus noſtris abſtractos, & Coſacos in protectionem receptos, ceu prodromos grauioris periculi in perniciem Poloniæ immiſſos, qui non ſolùm delectam partem exercitûs noſtri, eorum amicitiæ ſecuram in Podolia inopinato oppreſſerunt, verùm etiam Ruſſiam Rubram crudeliter depopulati ſunt. Creſcente itaque diſcriminis magnitudine præcipuè ob acciſas vires laceri, & tot cruentis bellis exhauſti Regni noſtri non aliud præſentius remedium, quàm recurſus

ſis ad amicam opem. Hanc ab Inclyta Venetorum Republica implorat Polonia eò fidentiori animo, quo magis perſpectum habet prudentiſſimum Senatum (qui toto acerrimum Reipublicæ Chriſtianæ hoſtem mediterraneo mari per tot luſtra glorioſè diſtinet) non paſſurum, ut campeſtres Polonorum excubiæ, obruantur, & gens de re Chriſtiana tam bene merita miſerentibus duntaxat, & non ſuccurrentibus ſocijs periclitetur. Quod ut à Serenitate Veſtra, & tota Republica ob imminentis mali univerſam Chriſtianitatem involventis periculum literario ad præſens officio expetimus; ita breui per ſpecialem Perſonam à Serenitate Veſtra, & Republica ſubſidium efficax poſtulaturi. Eidem optimam à DEO valetudinem, & lætos ſucceſſus exoptamus. *A.C.1670*

AD PRINCIPES ELECTORES IMPERII ROMANI.

Regnorum Chriſtianorum continuæ prædæ inhians Turcica immanitas etiam noſtrum, ne prætextu quidem ullo, ne dum iuſta cauſa gravi mole aggreditur. Jámque Tartaros à partibus noſtris avulſos, & Coſacos in protectionem receptos ceu prodromos in ditiones noſtras immiſit, qui delectam partem exercitûs noſtri in Polonia exiſtentem amicitiæ eorum, quam nobis etiam per nuperrimas legationes & literas firmiter atteſtati ſunt, ſecuram inopinatò oppreſſerunt, & potiorem Ruſſiæ partem crudeli excidio depopulati ſunt; mox totius vaſti ſui Imperii viribus nos propediem is ipſe totius Chriſtianitatis acerrimus hoſtis eſt aggreſſurus, innumeram Gentium colluviem congregans in fines noſtros, eò euidentiori periculo, quò magis lacerum & exhauſtum atrocibus bellis Regnum noſtrum ſentimus. Quamobrem in tam arctis rebus non aliò præſentior recurſus, quàm ad beneuolam & efficacem Principum Chriſtianorum opem. Conſulant, & juvent amicam, & de tota Republica Chriſtiana benè meritam gentem, cujus bellica vi hactenus à barbarorum inſultibus pleraquè Romani Imperii vicinia immunis extitit. Serenitatem Veſtram pro eo, quem Chriſtianæ Reipublicæ ſemper exhibet zelo, & pro cognato nobiſcum affectu peramanter poſcimus, nolit deeſſe fauore ſuo, & ſubſidio Regno Chriſtiano periclitaturo, ni opem auxiliatricem invenerit. Non enim pudet fateri invictum olim Chriſtianitatis antemurale variis euentibus per clades, imò & per ipſas victorias ita jam fractum & debilitatum eſſe, ut propulſandis ſimul tot hoſtibus, Turca, Moscho, Coſaco, Scytha minimè ſoli ſufficiamus. Quod ut pium iuxta ac glorioſum erit Serenitati Veſtræ, ita à nobis & hoc ipſo Regno pari condignæ gratitudinis cenſu eidem rependendum. Plurius actura eſt nomine noſtro ſpecialis Perſona à nobis breui ablegana ad Serenitatem Veſtram; interim feſtinantibus periculis feſtinanùs agere, & periculi noſtri magnitudinem exponere, ac auxilia etiam per literas præcurſorias à Serenitate Veſtra expetere conſultum

tum

A.C.1670 tum duximus. Reliqvum eſt, ut Serenitati Veſtræ bonam à DEO valetudinem, & proſperitatem exoptemus. &c.

AD CARDINALEM SANCTA-CRUCIUM.

GRaviſſimæ calamitates Regni noſtri & impendentis Turcici belli ineuitabile periculum adigit nos repræſentare ſtatum rerum noſtrarum ſuæ Sanctitati, ejuſque paterna depoſcere auxilia. Confecti enim, & exhauſti per tot annorum bella retundendis ſimul tot hoſtibus præſertim Turcicæ potentiæ, potentiſſimis etiam Regibus, & validſſimis gentibus formidandæ pares eſſe ſoli nō poſſumus. Adijciet notabile momentum Jlluſtritatis Veſtræ authoritas, & in rem Polonam affectus. Cujus quò certiores ſumus, eò magis & libentiùs apud Sanctitatem ſuam deſiderio noſtro favere cupimus, & amanter requirimus. Bonam interim à DEO valetudinem Illuſtritati Veſtræ exoptamus.

LITERÆ AD SEREN: ELECTOREM BRANDEB: RATIONE OPPIDORUM & ARCIUM BITHOW & LEMBURG.

TRibus Epiſtolis Serenitatis Veſtræ de data 10. & 11ma Septembris ad Nos datis, inſimulque nobis 1ſta Octobris redditis unā hac noſtrā libenti officio reſpondemus. Probè novimus vigore Pactorum Bidgoſtien. obligatam fuiſſe Serenitatem V. ad noſtram felicem Coronationem, Conſiliarios, aut Officiales ſuos mittere, qui feudum de arcibus & oppidis Bitow & Lemburg ad Regnum noſtrum pertinens recognoſcere, & literas recognitionis & renovationis feudi à Nobis accipere debebant. Ac licet Nobis non conſtet de cauſa legitima, cur id officium & debitum, in hac felici Coronatione noſtra non ſit adimpletum, exinde tamen Pactorum religioni nullum detrimentum fieri pro obſervantia eorundem, & pro ſingulari erga Serenitatem Veſtram noſtra propenſione declaramus Altera epiſtola rectè memorat Articulo vigeſimo primo fœderis Bidgoſtien. diſpoſitum eſſe, ut id ipſum fœdus perpetuum poſt electionē noſtram ab utraque parte renovetur, confirmeturque juramento deſuper præſtito per Deputatos in animam Principalium jurantes. Equidem nihil Nos probius, ſanctiusq; ducimus obſervantiâ, & plenariâ executione fœderum, uti cum omnibus Principibus vicinis, ita pariter cum Serenitate Veſtra, quod omnibus officiorū documentis ex parte noſtra comprobaturi ſumus. Eſt tamen quod Nos & Reſp: Polona ex parte Serenitatis Veſtræ deſideremus, prout id Pactis conventis cum Ordinibus, & Statibus Regni Poloniæ ſub tempus electionis noſtræ per Nos juramento firmatis, atque cum ſcitu legatorum Serenitatis Veſtræ in Capitulatione noſtra inſertis, ac in publicam lucem emanatis comprehenſum eſt. Quod quidem punctum Capitulationis noſtræ ſuper prætenſionibus Nos inter ac Serenitatem Veſtram ad invicem per Commiſſarios dignoſcendis & ſopiendis, memorati Serenitatis

tatis Veſtræ legati non tantùm pro rato & grato acceperint, ſed etiam, cùm eaſdem non leves differentias, & prætenſiones jam aliàs Serenitati Veſtræ per legationem ſub Inter-regno expoſitas, iterum ex parte Poloniæ proponi, & cum legatis Serenitatis Veſtræ Varſaviæ ſub tempus Electionis juxta reſponſum per legatum Reip. Magnificum Boguſlaum Principem Radziwill M. D. Lithvaniæ ſtabuli Præfectum à Serenitate Veſtra datum agitari atque definiri optaremus, idque tam Nos ore proprio, quàm per Miniſtros Status noſtri proponeremus. Jidem legati Articulum prædictæ Capitulationis pro parte ſua allegantes, & opponentes non poſſe jam eo tempore, & loco deſuper tractari, ſed rem in aliud tempus, atque ad Commiſſarios vigore ejuſdem Articuli Capitulationis, nec non juxta Pacta nominandos differri oportere, reſponderunt, penitùſque intacto negotio diſceſſerunt. Quod attinet tertiam Epiſtolam Serenitatis Veſtræ; Articulum de Præfectura Drahimenſi continentem, agnoſcimus centum viginti millia talerorum pro ſumptibus belli & delectu militum Serenitati Veſtræ à Republica Polona deberi, atque in defectu non ſolutionis Arcem & Oppidum Drahim cum omnibus pertinentiis & attinentiis vigore Inſcriptionis & obligationis ſibi ſervientis à Serenitate Veſtra potuiſſe propriâ authoritate apprehendi. Minimè tamen Serenitas Veſtra negaverit, decenter & ſervatis omnino gradibus id fieri debuiſſe, nam & requiſitio ſummæ in Comitiis apud totam Rempublicam juxta morem hic obſervari ſolitum præcedere, & in quantum Rex & Reſpublica exſolutionem Summæ detrectâſſent, denuntiationis alter gradus ſervari, atque deinceps Serenitatem Veſtram vigore Juris ſui Præfecturam apprehenſuram, publicè id priùs intimari debebat, quod omnino non factum, aut non ritè factum, ac ſub tempus ipſum abdicationis Regiæ conſternatâ ac confuſâ Republicâ, minùs convenienter attentatum, eſt quod doleamus, prout in recenti Ordines Regni per altè memoratam legationem ſuam dolorem juſtum expreſſerunt, & reſtitutionem dictæ Arcis & Præfecturæ Drahimenſis in manus Reipublicæ (ſalvo deinceps gradu decenter juxta Pacta requirendi, & denuntiandi) inſtanter, ac fruſtra poſtulârunt. Quæ res cùm ita ſe habeant, opportunum maximè, & Pactis conveniens erat, mitti à Serenitate Veſtra Conſiliarios, & Officiales ad comitia Coronationis noſtræ, prout eandem literarum officio amanter invitabamus. Nunc in tempore tam anguſto, & elabentibus proximè Comitiis aliud conſilium non ſupereſt, niſi ut literarum recognitionis, & innovationis feudi de arcibus & oppidis Bitow & Lemburg extraditio, nec non Iuramenti ſuper renovatione & confirmatione fœderis perpetui in animas principalium præſtatio ad alia comitia proximô menſe Martiô celebranda differatur. Parati porrò erimus Cõmiſſarios ex parte noſtra ad proponendas, & excipiendas, determinandáſque ultrò, & citrò differentias, & prætenſiones deputare, quibus omnib9 juxta formulam pactorum plenè compoſitis, ac penitus difficultatibus, & præ-

tenſi-

A. C. 1670

A. C. 1670 tenſionibus ſublatis, ea, quæcunque ex pactis obligamur præſtare libenti animô adimplebimus, prout etiam ex parte Serenitatis Veſtræ adimpletum iri planè confidimus. Hiſce ad literas Serenit: Veſtræ reſponſis, & ſingulari noſtrâ propenſione, ac ſinceræ amicitiæ, fœderis, & bonæ vicinitatis ſtudio declarato, confirmatoque in ejuſdem etiam affectûs noſtri teſtimonium, titulum in Lembûrg & Bitow Serenitati Veſtræ adſcribimus. Reliquum eſt, ut bonam valetudinem, & proſperos rerum ſucceſſus Eidem Serenitati à Deo precemur. Datum Cracoviæ.

COPIA LITERARUM PRIMATIS AD REGNI PROCANCELLARIUM. 11. Januarij.

Nuptias differendas ſuadet.

NOn dubito te reducem feliciter Varſaviam, ex aula Viennenſi his meis literis inveniendum, quo Capitaneum Radomenſem à Rege ad me cum relatione conſummatæ in illa aula negotiationis, miſſum, ex pernoctatione hodierna expedio. Gratulor animitus, te ſanum rediiſſe, ſimulq; veniam peto, quòd ad tuas die 10. Decemb: Viennâ datas non reſponderim, factâ à te ſpe celerioris pro die 5. præſentis, tui reditûs, certificatus; referens, quòd in eo rerum æſtu, mei memor fueris: Tam magnificæ negotiationis ſucceſſum Rex ipſe gratulatus, tum enim planè fui Varſaviæ, cum tu concluſa eſſe pacta matrimonij hujus, cum Arhiduciſſa, literis nuntiares, quod totum factum condignè pro decore Majeſtatis, velut per magnum miniſtrum. Ipſe non niſi acceleratus aduentus ſponſæ, me commouerat, qui præſentiebam, quod hæc inexpectata nouitas contra aſſecurationem Regis, qui pluribus Senatoribus declarauerat, & præfixerat actui huic ſolenniſſimo diem 19 Junij, fauſtam felici ejus Majeſtatis electione & ſublimatione ad thronum Regium, magnâ in animis hominum excitatura erat apprehenſionem, petijq:, ut per expreſſum curſorem, moram huic celeritati injiceret Majeſtas Regia, expeditione ad te ſine mora factâ, ſed acceptari non meruit ſincera & fidelis præcautio: Et tamen ſi tam præcipitanter intempeſtiuæ hæ nuptiæ fuerint celebratæ, magna erit ſuſpicionum occaſio in equeſtri ordine, cum undiq; concurrant expoſtulationes, quibus mihi exprobrant majoris authoritatis uiri, hanc in tanto negotio præcipitantiam, unde timendæ in comitiolis, & deinde comitijs difficultates. Excipient loco fauſtarum apprecationum novam ſponſam acclamationes, Rexq; fruſtra ſe exponet ſuſpicionibus; cujus quis alius fructus erit, quàm conflictus continui, in quibus jam tædet vivere. Nec tu modicæ te expones inuidiæ, vel ideo, quòd id tuâ aſſeris, factum eſſe induſtriâ, in quo te fraternè præmonebam, dum mihi propoſitum tuæ legationis aperires, detegereſue arcanum quòd ad eam functionem eſſes deſtinatus; diſſuendi tamen concluſa, tempus non erat opportunum, nec celandi eramus de ea declaratione, quæ totum ſuſpenderat negotium circa matrimoni-

moni-

monium Regis, quòd non in penetrali, verùm in præſentia omnium concludendum erat; aliàs Rex non ex Senatûs conſilio ut debuerat juxta pacta, verùm privato arbitrio, vel paucorum hoc tanti momenti negotium expediuit: Cujus quales nam ſint effectus, etiam tuas perueniſſe ad aures non ambigo, cùm etiam meæ hiſce rumoribs plenæ ſint aures, quòd ſcilicet id ægre ferat populus, novaq; comitiolis & deinceps Comitijs creetur difficultas, quæ ſi rupta fuerint, aliæ nobis ſedes quærendæ erunt, in hac enim Patria ſubſiſtere non poterimus: Vnde, ô quibus hæc Neo-ſponſa amaritudinibus replebitur! Jam ei compatior, licet eum non ſpero favorem quem faventer prænuntiat Zebzydovius arbiter & præſes arcanorum totius negotij. Obſecro per ſuperos, Patriæ miſerere, aulæ Viennenſi efficaciter perſvadendo, ne primordia regnandi Regis noſtri tam præmaturâ præcipitentia, ſubitaq; inductione Dominæ turbare velit. Non id utiq; elabetur, nemo thronum eripiet, Rex ſuam, aſſecuro, habebit ſponſam, id tamen, in eo fiat, ut antiqua priſcorum jurium forma, uſitata in matrimonij tranſactionibus, omnia peragantur, tuaq; negotiatio, honor, præmia propoſita maneant in integro, res noſtræ pacificentur, comitia Deo dante tranquillè concludantur, ſuccedatq; univerſalis pro reformatione conſenſus. Quis enim Regem impediet, quominus ex hac domo conſortem ducat, ex qua tot raræ ſanctitatis Dominas habuimus. Et inſuper res tua authoritate actæ concluſionis nequeunt pati mutationem: Ad quid ergo hac præcipitantia populo per ſe ſuſpicanti & metuenti, cædes cauſari, fomenta contra libertatem ſuperaddi, civeſq; turbari debent, quod tamen certo certius ſubſequetur, niſi nuptialis actus differatur, quo, expedit ut exhilaretur populus, agnoſcatue ſuam non in larua dominam, ut ei dediſti eloquia, inter natas Germanarum & Polonarum pulcherrimam. Proba, te fide tua agere tantum utraq; in aula poſſe, ut & Regis attemperes erga ſponſam amorem, & ſponſæ ardorem mitiges, quæ tantis ſe frigoribus intendit exponere, non alio ſuccenſa igne quam amoris. Cedet id maximo tuo Patriæq; merito, cujus caput omnes hi inſultus petent. Piget in his vivere turbinibus, quibus in dies addimus tædas. Miſerere noſtri & tui, tuâ Principem emollire velis confidentiâ, ne nos, ſeq; ipſum præcipitet. A.C.1670

COPIA RESPONSI PRIMATIALIS, AD REGEM. II. Januatij.

Accepi per manus Capitanei Radomenſis, eâ qua par eſt reverentiâ, ſcriptum Domini, ſimulq; verbalem ejus relationē, quod Viennæ actum eſt, & concluſum; pro qua confidentia, ſubmiſſas referens grates, meum brevibus explico ſenſum: & ſicut mihi ea præcipitantia in tam grandi negotio, ex rationibus, quas ante novum annum Verſaviæ Veſtræ Majeſtati expreſſi, diſplicuit; poſtulaviq;, ut

A.C.1670 per celerrimum curſorem Veſtra Majeſtas præmoneret Procancellarium, quatenus cum Imperatrice & Archiduciſſa non properaret in Poloniam, contra expreſſam Veſtræ Majeſtatis voluntatem, ut ſuis ei literis Majeſtas Veſtra deduxit, ſuo eum inſtinctu hanc feciſſe probans accelerationem, quæ tantas tractura poſt ſe prævidebatur conſequentias, ex adventu tantorum hoſpitum, contra datum à Veſtra Majeſtate verbum quibusdam Senatoribus; citra conſenſum tantæ partis ſenatûs, qui permagnis rationibus id diſſvadebat in illo conſilio, cujus concluſionem non audivimus; quia Majeſtas Veſtra auditis noſtris ſententiis, quæ bipartitæ erant, alij enim judicabamus (quibus meo ſenſu anteivi) ut Majeſtas Veſtra conſideratis omnibus circumſtantiis temporis, perpendendo vel maximè deſiderium populi, & præſertim tertii ordinis, qui hoc in præterita electione promovebant, & ipſa pacta conventa, cum Veſtra Majeſtate inita, hoc quoq; punctum continebant, ne inſciâ Repub: universâ, ad ineundum conjugalem ſtatum accederet, licet id fors errore typi in pactis additum non fuerit, aliquot tamen Palatinatus ejus memores erant, & fortiter Nuntii eorundem Palatinatuum promoviſſent repoſitionem ad ſuum locum in pacta conventa tantæ importantiæ paragraphi; ſi fatali Reipub: caſu comitia rupta non fuiſſent, alij magis conſcij arcanorum Veſtræ Majeſtatis, placendi ſtudio privatis ducti reſpectibus, animo bene merendi de Domo Auſtriaca, quæ ſummopere hanc cum Veſtra Majeſtate curabat conjunctionem varia ad id adhibens inſtrumenta etiam ex eremo vocatis ad obeundum Ablegatorum munus; idem negotium ſoli citra reliquorum conſenſum in ſecreto penetrali concluſerunt, & ad tam præcipitantem deduxerunt effectum, non conceſſo tantillo Veſtræ Majeſtati temporis, quo illud ſenatus conſultum more & conſvetune veteri, concluderet; id enim non audivimus, niſi ubi ſuam Procancellàrius, nemini ſperatam, Viennenſem profectionem denuntiaſſet: Quis enim ſperaſſet ſignaturæ Miniſtrum, ſummi apud Majeſtatem reſpectûs & intimæ admiſſionis, citra antiqua & nova exempla (non enim ſpirituales verùm ſæculares, gnari ſtatûs matrimonialis arcanorum ad condicenda ſponſalitia adhibebantur) hanc ſuſcepturum functionem? in quo, ut verum fatear, ijs ipſis ſuper quæ Majeſtas Veſtra ex formula ſuorum Anteceſſorum juravit, non ſatisfactum pactis conventis, expreſſè volentibus, ut Majeſtas Veſtra negotium matrimoniale ex Senatus conſilio determinet, quod tamem ſecus hoc in puncto factum, non ſine juris læſione: datâ enim hac propoſitione ad decidendum, auditiſq; noſtris ſententijs, ſuſpendere Veſtra Majeſtas dignata eſt concluſionem, aſſumendo eam ad deliberationem, ad quam poſtea formandam vocati non fuimus, nec prius ejus expeditionem audivimus, quàm vidiſſemus in re & effectu, dum Pro-cancellarius Legatus pro Archiduciſſa declararetur, quod factum contra ſtylum ordinarium hactenus in Senatus conſilio conſervatum, in quo Reges noſtri cum iiſdem, quibus punctum aliquod

pro-

proponitur Senatoribus, expedire ſolent & concludere, at hic factū A.C.1670 modo contrario, primùm practicato meā memoriā exemplo, niſi in Pariſienſi, Viennenſi, & Anglicana aula; ubi Principes cum pluribus communicant conſilia, concludunt cum uno & altero Miniſtrorum, quos ſibi privato eligunt arbitrio. Refert ergo Majeſtas Veſtra hunc concluſi indebito & inuſitato modo conſilij, quod (ut non dubito, undiq; delatum id eſſe Majeſtati Veſtræ rumoribus) magna animi acerbitate tertius ordo hanc ſui ſuſcipiat poſtpoſitionem, quod Majeſtas Veſtra imminentia comitia cum iſta deliberatione non expectaverit; quomodo verò alia ſperanda erunt nobis comitia, (à quibus tamen totius Patriæ pendet ſecuritas) quos undiq: circumſtant mala in noſtram parata perniciem! cum Moſchis nihil certum, niſi ruptis tractatibus bellum ab ea parte timendum eſt, cùm manifeſtæ rupturæ det Czarus occaſionem, non reſtituendo, contra ſuum juramentum Kyioviam. Ucraina penitus jam aliena, in qua, velut propria, Principis ſui Imperatoris Turcarum, terra hoſpitantur Tartari, portiones extorquent, quod noſtro etiam militi non licebat. Quid aliud præter fremitus ex comitiolis? quid expectandum in comitijs, niſi amaritudines non contentæ, ex quibus quomodo conformia & unita formabuntur conſilia? Perſiſto itaq; in eadem eò firmiùs ſententia, cum qua præſens coram Veſtra Majeſtate conſtiti Varſaviæ, idemq; meo, & tot Procerum in ordine Senatûs, nomine poſtulo; qui me non ceſſant compellare, ut id à Veſtra Majeſtate petam, (modeſtiore verbo, quàm illi mihi committunt, utor) quatenus Majeſtas Veſtra his ſuſpicionibus & metu ſuum dignetur liberare populum, non inducendo hoſpites hos ante comitia, & niſi habito totius Reipub: in hoc ſuo propoſito conſenſu. Fidat Majeſtas Veſtra ejus erga ſe propenſioni, cujus amoris tot manifeſta accepit documenta; an non melius & laudabilius erit neo-ſponſæ ſi eam fauſtæ apprecationes, & univerſales plauſus ſuſcipient? brevē hanc moram ſuſtineat, decet tam excelſum ſtatum iſta verecundia & modeſtia. Cum majore incomparabiliter tam ejus, quàm noſtro erit commodo & decore, ſi condigno apparatu ſuſcepta fuerit more ſuarum Aviarum & Amitarum. Nemo eam utiq; Majeſtati Veſtræ eripiet, nec Pro-cancellarius patietur ſuæ diminutionem negotiationis, quam jam ſumma dexteritate perfecit & concluſit. Non rectè conſulunt, (fidat mihi Majeſtas Veſtra) qui ſecuritatem ejus dominij in potentia Domus Auſtriacæ fundant. Trita potius tenenda via, qua tam nobili greſſu ſumma rerum mortalium attigit Maieſtas Veſtra, confidentia ſcilicet & amore populi. Non avertant hi ſuſurrones cor Majeſtatis Veſtræ à fidelibus ſubditis, cùm mutua ſit ſemper reciprocatio, ut ameris, ama. Id opto & demiſſe poſtulo, quatenus celeri Nuntio Majeſtas Veſtra præmoneat Viennenſem aulam, quod propter grandes, pluriumque importantes rationes tantorum differat hoſpitum ſuſceptionem. Veſtræ Majeſtati pro Bacchanalibus

A.C.1670 opto adventum Zamoſtiam & convocationem ad ſe Ducum exercituum, habendumq; cum eis conſilium, quomodo impedienda ſit Turcis poſſeſſio Vcrainæ, ſicq; ſpero imminentia comitia fore ad votum Majeſtatis Veſtræ, in cujus oſculo manûs hæreo.

UNIVERSALES LITERÆ MICHAELIS REGIS DE MATRIMONIO SUO. 24. Jan.

Quemadmodum poſt DEUM ejusq; gratiam ſoli amori civium debemus & adſcribimus Regiam fortunam noſtram; ita nihil prius eſt nobis cura, quàm ut eundem amorem fidelitatum Veſtrarum non tantùm conſervemus, verum etiam continuò augeamus, non immemores iiſdem quibus acquiruntur, Regna principiis retineri. Non ſine doloris ergo & injuria ſenſu delatas, noſtras ad aures, traductiones percipimus, quibus nos diſcreditare in populo inimica & obſtinata contendit malevolentia, ſumendo pro anſa effectuendarum ſuarum intentionum matrimonium noſtrum cum Archiduciſſa majore natu ſorore Imperatoris; de quo brevem genuinam facimus informationem. Vix primùm liberis Veſtrarum fidelitatum vocibus ad Regium thronum fuimus proclamati, varia nobis à variis propoſita erant matrimonia. Oſtendebatur via colligationis cum Gallia per connubium cum Madame Selle du Orleans promittendo in vim dotis 20 milliones. Erat in ore Neptis ex ſorore defunctæ Reginæ Ludovicæ. Habuit ſuam à quibusdam commendationem & promotionem Duciſſa Neoburgica. Ad quas partiſationes quominus nos inclinaremus, non tam privati reſpectus, quàm publicæ tranquillitatis ſtudium motivo fuit. Non viſum etiam nobis in privata domo ineundum matrimonium cum non ignoraſſemus quanti motus in Repub. ſub Rege Sigiſmundo Auguſto hac de cauſa exſurrexerint. Vicit inſuper ſenſus & conſilium bene nobis & Reipub. faventium, quatenus curas noſtras & intentiones dirigeremus in domum Auſtriacam, ex qua ſemper timentes DEum, clementes, omnibus ornatas virtutibus Reginas Poloniæ priſca ſæcula & recens repræſentat memoria. Poſt rupta ergo Coronationis Comitia*, quarto die in frequentiſſimo Senatu fecimus propoſitionem per ſupremum Regni* Cancellarium *de ineundo matrimonio, dumq; candidè aperiremus inclinationem ad Imperatoris ſororem, nemo inventus eſt, qui connubiũ diſſvaſiſſet; imò omnibus hanc & non aliam proponentibus, de tempore non niſi variabant ſententiæ; quanquam etiam in hoc pondera rationum & pluralitas ſenſuum prævaluit, ut nullâ morâ & ſi poſſibile eſſet, etiam ante* Comitia *matrimonium contraheremus. Quod quia proprio motu cujusvis factum; dicere poſſumus ita viſum eſſe Spiritui S.; provocamusq; ad fidem & conſcientiam Senatorũ, quòd nunquam de hoc privatas conferentias, nec condictamen ullum aut practicationes per nos, aut alium quempiam fecerimus.* Concluſo Concilio *ſenatus gratiarum actione pro unanimi bonoq; erga nos affectu determinavimus intentionem*

nem ad Archiduciſſam: ſolum non niſi tempus in deliberationem ad beneplacitum noſtrum accepimus cum hac declaratione, quod per id matrimonium commune vel maxime bonum velimus reſpicere. In hoc fundamento unanimis Conſilij 40 Senatorum re bene fundata proceſſimus ad expeditionem Legati, evicimusq; ab Epiſcopo Culmenſi Procancellario Regni, ut hanc ſuſciperet functionem exemplo Przerembſcij Procancellarij Regni & Principis Radivilij Cancellarij M. D. Lit. Qui hujuſmodi legationibus pro Regio matrimonio ad domũ Auſtriacam ſunt perfuncti, non multo etiam ante tempore modernus Epiſcopus Cracovienſis protunc Procancellarius Regni & Sapieha Procancellarius M. D. L. extra Regnum legationes obiverunt. Poſt lectam & approbatam in frequenti ſenatu inſtructionem ſine mora accinctus itineri Procancellarius Regni cum magna ſua gloria noſtro totiusq; gentis decore hanc peregit legationem. Pacta matrimonialia melioribus, quàm quondam fuiſſent cum Conſtantia & Cæcilia, conditionibus conſtituit: Nullum extraordinarium onus in Rempub: ratione dotis & contradotis contraxit; Inſuper poſt concluſum & ſubſcriptum tractatum; non in ſcripto ſed oretenus ſolius matris Imperatoris intentionibus, juſtisq; rationibus bono noſtro & Reipub: commodans, non neceſſarijs occurrens ſumptibus acceleratum tempus matrimonialis actus locumq; Czeſtochoviæ conceſſit: De quibus omnibus idem Procancellarius Regni in proximè imminentibus Comitiis plenam dabit informationem. Sic itaq; deſcripta re prout geſta eſt & concluſa; optamus obnixè quatenus contrarijs vanis & malè faventibus relationibus aurem non præbeatis. Speramus in DEo illos ipſos confuſionem relaturos qui nobis eam more ingenij ſui fors ob nunquam contentanda ſua deſideria, & intereſſe conantur deducere. Minimè nobis hoc peremptorium licet, glorioſum tamen & utile Reipub: matrimonium, eripiet tempus, quo tractentur negotia Reipubl: bellicaq; actiones obeantur; quas ſi opus fuerit ſemper in perſona noſtra obire parati ſumus. Reformatio futuræ DEo dante conſortis noſtræ quia circa jus & antiqua exempla dependet à conſenſu totius Reipub: deſideramus per quam ardenter quatenus id negotij nuntiis veſtris ad futura Comitia committatis: Nihil utiq; novi aut Reipub: oneroſi exigimus; omneſq; ſpes ac res noſtras faventibus affectibus fidelitatum Veſtrarum concredimus. Quibus interim bonam valetudinem apprecamur. A. C. 1670.

VOTA QUORUNDAM SENATORUM IN COMITIIS HABITA. Anno 1670.

EPiſcopus Poſnanienſis poſt factam Regi apprecationem omnium fauſtitatum & æviternæ in ſeras ætates incolumitatis, ſub dexteræ Divinæ protectione, quâ ad Regium thronum eſt provectus; revocavit proventus Reipub. ut ſcilicet œconomias Rex ipſe manuteneret, ab Adminiſtratoribus ſeriò rationem exigeret; Szavelenſem œconomiam, reſtitutô pretiô redimeret, evicta ſibi à Republ. in eum finem conceſſione proven-

A.C.1670 tuum, ſvadebat quoq; , ut Lubienio reciperetur vacantia, & digniori conferretur : ſimiliter Decanatus Varſavienſis poſt Doni, ut conferretur Lipſcio, Regenti, pridem de curia bene merito, ſiquidē Doni acceptis hinc ultra quàm 100 millibus proventuum in Italia reſidet. Quoad defenſionem Patriæ, promovit Conſilium bellicum tractandum ſemotis Arbitris , ſimul confirmationem fœderum cum externis Principibus, & expeditionem legationum ad conciliandam amicitiam. Quoad ſtipendia ſolvenda exercitui, conſtitutionem hybernarum, & proviſionem ulterioris militiæ, aliáque puncta, in propoſitione Regia expreſſa, referebat ſe ad conſenſum totius Reipublicæ; ſimiliter ratione determinationis valoris monetarij, & pretii rerum. Quia verò neceſſitates Regiæ requirunt à Repub. ſublevationem, conveniens eſſe judicabat, ut in eum finem aliquæ providerentur contributiones: Concluſit ſermonem iteratâ Regi apprecatione cæleſtium in occupato throno benedictionum. Epiſcopus Plocenſis, præmiſſa Majeſtatis veneratione, & ſolenni apprecatione, compellando comitia illa, comitia correctionis, in quibus tandem aliquando ſub auſpicijs Regiæ Majeſtatis, per generalem omnium Palatinatuum concordiam, ab onere infortuniorum relevabitur Reſpublica, animabat, ut, quicunque alliſerunt ad diffidentiarum ſcopulos, eluctari niterentur ad promontorium bonæ ſpei, ſupplicéſque Regiam Majeſtatem deprecarentur. Ad Regiam ſe conformando inſtructionem, promovit deſervitæ mercedis reſtitutionem exercitui, in ejus tamen auctionem non conſentiens, revocato magni olim Senatoris Opalinſcij, Palatini Poſnanienſis exemplô, qui firmiſſimam oppoſitionem in auctione exercitûs fecit Uladiſlao IV. in eámque non conſenſit, totum robur in nobilitate cōſiſtere demonſtrans: in auctione enim exercitûs timendum exemplum Julij Cæſaris, qui auctô exercitu, ab eo factus eſt Imperator. Hyberna omnino ſtatuenda eſſe ſvadebat, propter coërcendam ſummam exercitûs licentiam, in extorquendis portionibus; ſolutis enim à Republica per Deputatos hybernis, obviabitur licentiæ, lachrymæque oppreſſionibus expreſſæ, ab oculis pauperum abſtergentur, & militem, hactenus ab eo elongata, divina ſequetur benedictio. Solutionem debiti Ducibus faciendam promovit; in alijs punctis generali ſe conſenſui Reipub. conformabat, conſtituendam monetam intimando, per adinventum modum ab hujus rei gnaris: fortificationem Cameneci ſummè eſſe probavit neceſſariam; cùm locus ille ſcutum ſit totius Poloniæ, item renovationem fœderum cum aliis Principibus, præſertim cum Czaro Moſchoviæ; velut ſummè neceſſariam propter Othomanicam potentiam, in his comitijs concludendam; providendóſque ſumptus Cōmiſſarijs ad tractatum de perpetua cum Moſcho pace, judicavit, concludens ſermonem conſenſu in reformationem, & coronationem Reginæ, ac innovatâ Regi apprecatione.

Epiſcopus Luceorienſis, ſinè ulla laudatione Regis ordiendo ſermonem, circa ortas diffidentias ardentiſſimè zelabat, conquerendo, eas hactenus eradicari de Republica non potuiſſe, cujus medelam, ut Rex in his comitijs efficaciter provideat à clementia incipiendum eſſe judicabat, per eam, reſtituendam eſſe unionem civium, & confidentiam affirmans. Quo ad alia puncta Regiæ propoſitionis, eoſdem, quos in præteritis ruptis comitijs, promebat ſenſus, ſcilicet defenſionem internam & externam in præſentia Ducum efficaciter provideri poſſe, deſervitam mercedem exercitui ſolvi debere, cum moderatione tamen hybernorum, ut ea deputati ſolverent, non verò exercitus ſibi acciperent, judicavit. Neceſſitatibus Regis eſſe ſuccurrendum ſvadebat, cùm œconomiæ ſint vaſtatæ. Debita Ducibus ut exſolvantur, ſimiliter Gedanenſibus, vel, ut per legem approbentur. Item, ut correſpondentia renovetur cum externis Principibus, principaliter verò cum

Czaro

Czaro, expeditâ ad eum legatione, habitis præ oculis periculis Ottomanicis, deinde cum Svecis; qui ipſi nos ad id ſtimulant, neceſſarium eſſe cenſuit. In materia monetaria, item in puncto reformationis & coronationis Reginæ, aliiſque; idem ſenſit eum prioribus. A.C.1670

Pro-Cancellarius regni, factâ Regi apprecatione fauſtorum omnium, deſcendit ad exaggerationem ſecuritatis internæ & externæ, addens; ſecuritatis internæ primaria eſſe arma, cum externis tranquillitatē, quæ efficaciùs non perficietur, quàm ſi ita tractentur comitia, quomodo concluſa eſt Mareſchalci Nuntiorum electio: ut ergo conſilia in his comitijs eò faciliùs in unum coaleſcerent, proponebat primò agendum eſſe de punctis propoſitionis Regiæ, deinde de inſtructionibus Palatinatuum, tum demum de inſtantijs & deſiderijs privatorum. Qui verò rumpere tentaverit comitia, ut eum Majeſtas Regia proponat in univerſalibus Palatinatibus, ita puniendū, quemadmodum Kordyſz & Zabokrzycki à Palatinatu Kijovienſi, in quantum autem quiſpiam Nuntiorum in re juſta proteſtatus fuerit; ut, etiam abſente Principe, fueritne valida necne ejus proteſtatio, decidatur. Et quia Senatores juxta legem, de reſidentia, non reſident ad latus Regium, quam ob rem cum aliquot Senatoribus Regia Majeſtas debet concludere; ideo augendum eſſe numerum Senatorum ad reſidentiam, propoſuit; qui verò ob ægritudinem pro reſidentia venire non poſſet, ut in locum ſui alium ſubſtituat Senatorem. Ut autem Reipubl. omnia paterent conſilia Regia, optabat, per legem ex equeſtri Ordine deſignandos binos de gentibus Deputatos, qui in aula Regis reſiderent. Approbatio pactorum cum Imperatore, quia Reipubl. eſt neceſſaria, ideo executioni mandandam eſſe inſinuabat, uti & executionem per approbationem pactorum cum Electore Brandeburgico, ſolutionem ſtipendij exercitui, reparationem monetæ, & exorbitantias. Quia verò defenſio ab externis incurſionibus conſiſtit in viribus ordinarijs exercitûs, ideo, in quantum hic exercitus à ſua non deſtiterit pertinacia, ut Palatinatus eum numerum alterius è medio ſui erigant, idem illi ſolvendo ſtipendium; Ducatus verò Litvaniæ 3tiam partem ſtipendiarij, vulgò Kwarciane, exercitûs ſuſtentet. Ukraina, 600. pro menſe Coſaeos ſiſtat, communis motus ut pro triennio conſtituatur, qui ſemper circa feſtum S. Joannis viritim in campo conſiſtat, propter pacem internam & externam. Palatinatus Cracovienſis, quia ad defenſionem publicam, ſclopetarios milites, (Raitaros vocant) apud ſe conſtituit, qui vel maximè vaſtare ſolent patriam, ut haſtati militis in locum eorum vexilla erigat, hyberna, quia intolerabilem ruinam cauſare ſolent Reipub. ut ab hinc per Deputatos tam ex equeſtri, quàm ex Senatorio Ordine, deſignatos, repetantur, ad quæ, etiam ſpiritualia bona aliquantum contribuere poſſunt, pro hac vice: ſicq; & exercitus ſuam habebit ſuſtentationem, & Ducibus ſumptus providebitur. Scilicet Supremo 60000. Campeſtri 40000. Notario campeſtri 15000. Quod attinet exercitum extero more militantem, huic portiones datas, inter ſtipendia computandas eſſe judicabat, ut fit in Germania, ubi, datô militi apparatu bellicô, nihil plus impenditur, niſi pro victu: Duces ut ſe juramento obſtringant (exceptis modernis poſſeſſoribus) ſimiliter totus exercitus; quòd ſcilicet; fideliter pro Rege & Republica pugnabo, fugam non dabo, nec mortem detrectabo, juxta militares articulos, qui ut ſingulis legantur trimeſtribus propter conſervandam diſciplinā; Duceſque ſingularum campaniarum, ſeu expeditionum dent rationem in ſcripto Reipublicæ, ad faciendam meritorum inter milites diſcernentiam. Pro ſolvendis militum ſtipendijs, relinquendas eſſe contributiones, ſed aliô modô contribuendam eſſe quotam à ſubditis cenſebat. Ad reparationem monetæ, neceſſarium eſſe dixit, memoriale Imperatoris; addens è ſenſu ſuo geminan-

A.C.1670 minandum eſſe valorem ſolldorum, ut unus valore duorum currat; ad conſervandam bonam monetam, adduxit exemplum Ludovici XIV Galliarum Regis, qui prohibitis omnibus materiarum & pannorum in regnum ſuum invectionibus, conductiſque ad hæc paranda, omnis generis artificibus, tantùm ſibi coacervavit divitiarum, ut in centum & 4 millionibus Galliarũ Rex ſuos proventus dederit per arendam. Palatinus Sendomirienſis poſt allocutionem Regis, defenſionem neceſſariò providendam eſſe cenſebat, tractandámque per Deputatos ex convocatione à Ducibus facienda, ſiquidẽ Turca pro hyeme, varia in Valachiam & Moldaviam bellica expedit præparamenta. Tractatum cum Moſchis perpetuæ pacis per mediationem externorum Principum eſſe concludendum; monetam, quia indies depauperat patriam, priſtino valori reſtituendam, Rigenſes ſolidos arcendos, pretia rerum imponenda, fortalitia Reipublicæ præſidijs munienda eſſe judicabat. In puncto reformationis & coronationis Reginæ, idem ſenſit cum alijs.

Legati externi ad aulam reſidentes ſunt cauſa diffidentiarum.

Caſtellanus Vilnenſis poſt amplum circa libertatem diſcurſum, & laudes Majeſtatis, diffidentiarum cauſam devolvebat in Legatorum externorũ reſidentiam; per quam ſemina diſcordiarum ſpargebant inter cives, cui obviando, ut ultra ſex ſeptimanarum ſpatium ad aulam non reſideant; nec cum ullo habeant conferentias, nec cum eis Senatores correſpondentias faciant, ſub pœna capitis; cavendum omnino, & ad rotam Senatoriam addendum eſſe, innuebat. In conſilio interveniens Legati contradictio, ut per Deputatos ſopiatur; in caſu verò ruptorum comitiorum, ut Legatus det ſuo Palatinatui rationem, quâ non datâ, ut in perpetuum vocis activitate privetur. Quo ad monetam, priùs audiendam eſſe ſvadebat informationem Theſaurariorum ex commiſſione, quæ eo nomine erat deſtinata. Secretariatus M. D. L. ut ad normam regni Poloniæ concedatur; rationes fiſcales omnino neceſſarias eſſe, ſuper quas, ut juramentum deponant Theſaurarij, ſe juſtè aſſignationibus ſatisfeciſſe; exercitus ut ſemper conſiſtat in parte hoſtilitati obnoxia, eoq; hyberna illi referatur, ſecuritatem internam & externam per correſpondentiam cum externis Principibus ſtatui poſſe, judicabat; & artileriam, cùm ad communem motum pertineat, omnino eſſe providendam. Quia verò ex ruptione comitiorum, non levia in Rempub. damna redundabant, omnes ruptionis cooperatores judicandos eſſe, cenſebat. In reformationem & coronationem Reginæ, conſenſum præbuit, defendens externos Spirituales, ut circa ſua beneficia conſerventur, niſi in futurum Rex aliter ſtatuerit.

Palatinus Lublinenſis orſus eſt ſermonem à laudibus Regis, tanquam divinitus electi; Quia verò magna diffidentiarum, & quorundam moliminum cauſa dicebatur eſſe matrimonium Regis, eo, quod putaretur eſſe inconſultis ordinibus, id omnino negabat ita eſſe, interpellando fidem & teſtimonium Procancellarij; Et quia quædam hujuſmodi perſonæ vocatæ ſunt mandatis ad comitia cum libera ſit cuiq; accuſatio, qua ſtante, ſi nihil contra eos probatum fuerit, clementiâ Regis abſolventur; ſin ſecus, procedatur juxta rigorem juſtitiæ. In reſidentiam Legatorum externorum ultra ſex ſeptimanarum ſpatium non conſentiebat. In ruptione Comitiorum, modũ in inſtructione Regia ſpecificatum, non adeo probabat, ſatiuſq; alium in præſenti communi motu adinveniendum cenſebat. In ordine ad ſolutionem exercitui faciendam, tribunal Radomenſe inſtituendum, de debito, quod exercitus externo more militans habet apud Rempubl: tractandum cum eo; exemplo an. 1649 vexillis exauthoratis detentum ſtipendium, ex æquo ſolvendum eſſe cenſebat prævia defalcatione injuriarum, in Palatinatibus judicandarum. In

ordi-

ordine ad ſolvendum ſtipendium exercitui, valebit cenſus generalis potibus venalibus, non tantùm ex civitatibus, verùm etiam ex omni ſtatu generatim contribuendus per ſolidum ab olla cereviſiæ: His propoſitis ſermoni fidem fecit. *A.C.1670*

COPIA LITERARUM AD DOMINUM BARONEM DE SCHWERIN.

ACcepi nuper literas à Sereniſſimo Electore Brandeburgico, quibus Sua Serenitas erroris commonet Cancellariam Regni ob non adſcriptos titulos Ducatus Caminenſis; Fratris Domini in Lemburg, & Bitau, mihiq; iſto prætextu binam epiſtolam Regiam intactis ſigillis remiſit. Libenter egomet pro obſervantia mea reſponderem Suæ Serenitati, ſed cum ſubverear ne iterum mihi non lecta epiſtola remittatur, paucis hâc conſulta Regiâ Mte, D. meo clement: deq; ejus expreſſâ voluntate ad Illuſtritatem V. reſcribo. De Caminenſi Ducatu nulla eſt nobis difficultas. Nam juxta vetus verbum, quæ extra nos, nihil ad nos. facile tamen omiſſus hicce titulus excuſari poteſt, cum anterioribus temporibus uſurpatus non fuerit, neq; Pactis Bidgoſtienſibus & Olivenſibus contineatur, appellationem Fratris à Seren: Rege noſtro ſolis tantùm coronatis capitibus concedi ſolitam Regia Mtas honori, & amori, quo Seren: Electorē proſequitur, benevolè attribuit. Tituli Domini in Lemburg & Bitau, graves, & juſtæ cauſæ ſunt, quæ retardant. Vertitur eo titulo jus, non Regium duntaxat, ſed Reipubl: cùm permiſſo licet utili Dominio Seren: Electori, ſupremum, & perpetuum jus Polonia retineat, neque magiſtratarum Dinaſtiarum titulus in initis pactis contineatur, neq; aliter hæc inſcriptio tituli jus perpetuum involventis, niſi conſenſu, & authoritate comitiali omnium ordinum determinari debeat. Cæterum exiſtimem id ſufficere, ad ſatisfactionem Seren: Electoris, ut inſcriptio Domini in Lemburg & Bitau literis Electoralibus nuper cœpta conniveatur à S. R. Mte, non tamen eundem titulum Sua Mtas præſcribere ſit obligata. Quibus de cauſis liceat Cancellariæ meæ ſalvâ gratiâ Suæ Serenitatis titulum iſtum, in quo jus Regis & Reip: vertitur, Seren: Electori non adſcribere. Cui Serenitati alijs in rebus quatenus Patriæ meæ nihil præjudicetur, fidum affectum, & venerationem meam profiteor. His ita expoſitis mandatum inſuper mihi eſt, ut amicè ſcriberē ad Illuſtritatem Veſtram non æquo jure, imò contra jus fieri, quod trajectum Noveriſem, & Minſtervaldenſem Ducalis Pruſſiæ ſibi uſurpare non vereatur, id verò certum eſt maximo S. R. Mtis, & Terrarum Pruſſiæ, totiusq; Regni Poloniæ præjudicio attentari, prout iteratò ſtatus, & ordines terrarum Pruſſiæ legatione publicâ ex conventu generali Graudentinenſi nuperrimè conqueſti ſunt, nihil æquiùs, quàm ut Sua Serenitas Electoralis pro obſervantia bonæ vicinitatis talia innovari prohibeat, neq; eorum conſilio aurem præbeat, qui nimio complacendi ſtudio, & ne nihil agere videantur, ejuſmodi novitatum ſunt inventores. Ad extremum præterire non poſſum cupere S. R. Mtem, ut Excellentiſſimus D. Oberbek Legatus Electoralis ab aula Polona revocetur, promittente Regiâ Mte, ſe quemcunq; alium nomine Seren: Electoris venturum pergratè accepturum. Tranſcripta epiſtolarum Regiarum de quibus altè memoravi, ut innoteſcat, quid in illis contentum fuerit hiſce annecto. Commendo me interim bonæ amicitiæ & favori Illuſtritatis Veſtræ.

Cur non detur titulus Domini in Lemburg & Bitau.

Novi Trajectus.

COPIA

A.C.1670

COPIA LITERARUM AD BEATISSIMUM A SERENISSIMO RATIONE IMMINENTIS AB ORIENTE BELLI.

POſt tot fatales Reipub: afflictæ jactationes, & tam uberem Poloni ſangvinis, malorumq; cataclyſmum, ac civilium oſſium aggeribus, cumulata buſta, optata pacis tempora Regno noſtro pollicebamur, cùm ex improviſo oriens ab Oriente turbo novas ſpes novis difflat timoribus, dum ille vetuſtiſſimus orbis terrarum Archipyrata, eò metuendus omnibus, quòd neminem metuat, jam Regno noſtro non ſolùm per Fecialem ſuum, atrox & ſævum bellum proximo vere denuntiavit, verùm etiam ruptis fœderibus jurejurando ſancitis, immiſerit jam in Regnum noſtrum, numeroſiſſimas prædonum phalanges, imò plùs quàm 80000 militum cum Vradin Baſſa Sultano, qui ſociatis, cum Doroſzenko Duce Rebellium Coſacorum viribus, Vkrainam, & alias Regno noſtro adnexas Provincias ferro, & igne depopulatur, furunt audaciâ, ferrum flammamq; minitantur. Inſultant Civibus ferro ad jugulum, & ſpoliatos auctoritate, bonis, & caris pignoribus, in mortem depoſcunt. Captis oppidis, arcibusq; dirutis, nihil in Patrio ſolo, niſi vaſta rudera, altisq; cineribus conſepulta cadavera, & fumantium domorum triſtes ex tanta fortuna reliquias inſectantur, ac, quemadmodum Leo poſt devoratam victimam, hærentem adhuc in rictibus cruorem lambit. Adſunt tot nuntij, certiores nos faciunt, tot vicos exuſtos, pagos euerſos, urbes dirutas, oppida deſolata, arces captas, templa profanata, omnia jura Diuina, humanaq; uiolata, omne fas & æquum depreſſum, omnium ſaluti imminet hoſtilis mucro, nihil in populo niſi metus ſanguinis, ac cædium expectatio obuerſatur. Ipſe uerò helluo Chriſtiani cruoris, numero bellatorum tumidus, reportatâ Candiæ uictoriâ ſuperbus, Martem ſpirat, ut non ampliſſimis Aſiæ, & Africæ finibus contentus eſſe uelit, ſed cum ingentibus copiis, & numeroſiſſimo exercitu, uario bellico apparatu, ad interiora Europæ per Poloniam feſtinat, pontes per varia flumina ædificat, tranſitus omnes viarum apparat, ad nihil jam, quàm ad cædes, & rapinas intentus. Ut igitur poſita in extremis natura colligit vires in ultimum conatum omnes, ſpirituſq; animales, & quidquid vividi ſangvinis reſiduum eſt, mittit in Regionem cordis, prohibendo fortiùs hoſti, qui in mortem inſtat; ita nos quidquid mediorum, conſiliorum, poſſibilitatis demum omnis in regnis noſtris adinvenire poterimus, totum id avertendo huic atrociſſimo bello, ſub cujus pondere gemeret Polonia, & in ea Chriſtianus orbis, ſolicitè impendemus, & novos eventus novis reparantes conſiliis, nihil intentatum relinquemus, quo minus Regna à DEo tradita, & amplas has Provincias omni meliori modo conſervare valeamus. Ac cùm nihil profici patientiâ uidemus, niſi, ut tanquam facilè tolerantibus, duriora imperentur, DEo Duce, auſpice fortunâ, Sanctitatis V. aſſiſtrice benedictione, ſub cujus auſpiciis domuimus jam potio-

tiorem Vkrainæ partem, ſanguinem, uitam, omneſq; indefeſſos Regi- A.C.1670
os conatus, pro Religione, & integritate Regni mei impendere, & periclitantibus, afflictiſq; Provinciis opem ferre paratus ſum, non laboris, non uitæ, pro meis parcus. Tot injuriis laceſſitus, ſtatim ac uerna reſolutio ſubſequetur, cum meis exercitibus, non ignarus, uirtutem, non numerum præſtare triumphos, ibo ad tutandos limites Regni, quod ſemper fuit antemurale totius Chriſtianitatis Erit ſtrata uia per lauros, dabit mihi uiam in ultionem, qui dedit imperij jus, DEus. Neq; diutiùs expectabo, ut hoſtes præparati imparatos inuadant, prouidi improuidos opprimant, armati inermes jugulent. Sed quoniam contra communem & hæreditarium totius Chriſtianitatis hoſtem, communibus armis bellandum eſt, idcirco nos decreuimus id remedium adhibere, quod in ſimili rerum diſcrimine non ſemel peperit incolumitatem orbi Chriſtiano, ſcilicet ab omnibus Principibus ſuppetias efflagitare, & præcipuè enixis precibus Paternitatem V. exorare, ut piis ſupplicationibus leniat iram DEi, furore ſuo terram arguentis & hæc tonitrua ultionis omnipotentis, quæ uniuerſam exterrent Europam, & concutiunt fundamenta orbis terrarum, procul à Regno noſtro avertat, calamitatibus tot annorum, in quibus nemo noſtrum impunè vixit, imponat modum. Tum quò luculentiùs paternum affectum teſtari poterit, ſubſidio charitativo quantociùs, ſummum enim periculum in mora, opem ferre afflictis Eccleſiæ, & Poloniæ rebus nõ dedignetur. Optimè præſaga ſpes Patriæ ominatur, & gentilitia illa Sanctitatis V, quæ Eccleſiæ cœlo prælucent ſydera, diuturnam turbido Patriæ noſtræ polo augurantur ſerenitatem.

Supplicat igitur devota ſemper Polonia Apoſtolicæ Sedi, quam Sanctitas Vra per tot annos præſentiâ ſuâ beavit, ut illam bello tam cruento, longo, periculoſo, ſeſe accingentem, validis auxiliis propugnare non gravetur. Moveant continui luctus, & querimoniæ tot populorum, moveat ipſa Eccleſia, quæ tendit manus pro Religione, aris ſuis. Non ſolùm enim iſtis Provinciis meditatur excidium, ſed totius Europæ imperia, audaci ſpe devorat, ita ut & ipſa Italia, quamvis mari, alpibuſq; ſepta hujus hoſtis ferociam non vanè reformidare cogatur. Qui, dum non ita pridem ſubjugatos populos miſerrimè divexat, oppida aut defenſa expugnat, aut relicta ſuis inſidet præſidiis, aut pagos incendit, ad viſcera Europæ viam ſternit. Quis ſponſor, ut hæc fulmina, quæ in Regno noſtro detonant, Italiam minimè attingant? Age Beatiſſime orbis Pater, virtute ſanctiſſimus; antequam titulo; orbos omnes ne derelinquas. Paternâ benedictione, precibus, largitione, filium in hoſtes fidei ruentem anima, tutare, ſuccurre. Agnovi jam multoties erga me affectum Sanctitatis Veſtræ; non agam hic verbis, qui malim redamare agendo. Nunc finem ponam, non ante tamen, quàm DEum optimum, qui potens eſt in prælio, oravero, ut afflictos populos novarum victoriarum proſperitate ſoletur & ſalvum eſſe velit Eccleſiæ caput, Filio Patrem, cui ſum ex cordis intimo.

MEMO-

MEMORIALE ABLEGATI SERENISSIMI REGIS ANGLIÆ.

POſt titulos. Sereniſſ. Mtis Domini mei Clementiſſimi mandatis gratulatione factâ, purâ adeo & ſincerâ, ut niſi rerum ſuarũ omnium ſtatuum florentiſſimum, ditionúmque tranquillitatem nihil exoptet, vel reſpiciat, flagrantes ſuos affectus, ſtudiúmque pro orbis Chriſtiani pace, & quiete Sacræ R. M. exhibere juſſus ſum, quô honeſtô deſideriô adeo animatus eſt Dominus meus, ut vicinos ſuos ſuis conſilijs protegere non contentus, illorum conatibus, qui quaſi cuniculos agendo, paci communi inhiant, imminéntque, obviam ire cuperet, ac deſtinaret. Cogitanti ergo ſæpè numero Dominô meô, quo auſpicatiſſima Veſtra electio (Divino favori adjudicandum) cohoneſtaretur, quo Polonia diu afflicta reſipiſcat, omniúmque illorum machinationes, qui illã in altum referre cuperent, deſugiat, & eludat; optimè illi viſum eſt Sacræ R. M pro intimo affectu ſuo ſvadere, & ad quorumcunque hoſtium minas reprimendas, & ad quorumdam pervicacem obſtinationem (qui ſuâ libidine peragere voluerint) imminuendam, & refringendam, cum Principe aliquo potentiore ſibi vicino, arctum quoddam fœdus, & amicitiam inire cogitavit, quæ cum nullo alio efficacior, & validior eſſe poterit, quàm cum Srmo Rege Sveciæ, quod commoda vicinia, juſtæ copiæ, populus bellicoſus, & bellipotens ijsdem rudimentis, & moribus imbutus (eóque facile in commune bonum conſpiraturus) efficere poterit, de tali fœdere præſumendum. Quod & Sereniſſimæ V. M. optatâ electione (modò attendant homines) Deus Opt. Max. innuere videretur, quippe hoc ipſo prætextûs omnis, ſimultatúmque omnium præciſâ anſâ, quid non ambarum coronarum amicitia æquis conditionibus reſurgat? antiqvum obtineat Sacræ R. M. hujuſmodi fœdus, ad utilitatis normam ſeriò perpendenti commoda quàm plurima occurrent, ſeſe in lucem offerent. Quod juſtus exercitus gravi pecuniã conſcriptus efficere poterit; huic ſocietati eadem vis inerit, idem hoſtium timor, eadem amicorum reverentia ſubſecutura eſt, qui homines cum Srma Veſt. Majeſt. impræſentiarum captioſè, & perplexè res peragunt, apud quos pactum, non pactum eſt, non pactum, pactum eſt, quod illis lubet, non videntur æquiore jure diſceptare, pretióque viliori pacem & inducias indicare? cùm Majeſtatem Veſtram tali ſubſidiô, tali neceſſitudine munitam viderint, quam penes eſt res illorum faciles, quovis tempore difficillimas redigere, & peſſundare, non bonorum veſtrorum patrimonialium reſtitutione integrâ, ut in has partes ipſi tranſeant, licitaturi ſint, nec vilis pretij auctoritas infinitis hujus tractatûs incommodis accedet Clementiſſimi mei Domini, illã innuo apud Turcas plurimùm pollentem, poterunt etiam fœdus hoc in altius extollere, fructuoſa quædam commercia, eis ultra reſtituenda, opulentiam, divitiáſque paratura, quæ, aliáque multa ex Sereniſſimi Dni. mei mandatis prælibare contentus, acriori Sacræ R. Mtis, & Reipub. hujus judicio penſitanda relinquo, ſolùm petiturus, ut Procerum veſtrorum aliquibus detur provincia, mecum de hiſce rebus fuſiùs colloquendi. *Petrus Wyche.*

RESPONSUM GENEROSO D. PETRO WYCHE SEREN: REGIS ANGLIÆ ABLEGATO EXTRAORDINARIO, NOMINE SEREN: REGIS POLONIÆ EX CANCELLARIA REGNI datum 29. April.

AGnoſcit Sereniſſ. Rex Poloniæ Sereniſſimi Regis Angliæ erga ſe, & Rempublicam Polonam benevolum animum, quòd delati ſuæ Mtati. Polonici ſceptri, & novi Principatûs auſpicia, & proſpera, & omnibus incre-

Incrementis indies auctiora eveniant, per Generoſum Ablegatum ſuum extraordinarium intimâ gratulatione proſequatur. Equidem ea ſemper Majorum Regiæ Majeſtatis cum Regibus Poloniæ amicitia, & neceſſitudo viguit, ut adverſis etiam rebus huic regno imminentibus, non ſecùs atq; propriis commoverentur, prout datum eſt inſigne benevolentiæ argumentum, a glorioſiſſimo Avo ſuæ Mtis, dum gravi & ancipiti Ottomanico ingruente bello, validum militiæ Anglicanæ ſubſidium, periclitanti tunc Poloniæ, amicè & libenter ſubmiſit. Hoc idem ſtudium, & propenſiſſimam voluntatem erga Regiam Mttem. regnúmque Poloniæ, pro orbis Chriſtiani pace & quiete, cum nomine Regiæ Majeſtatis Angliæ Generoſus D. Ablegatus exhibuerit, & voce ac ſcriptô conteſtatus fuerit, plurimum exinde lætum ſe, & devinctum Sereniſſimus Rex Poloniæ profitetur, parémq; affectûs, officiorum, & fraternæ benevolentiæ vicem conſervare, & omni occaſione curabit rependere. Quod attinet Seren: Regem, regnúmq; inclytum Sveciæ, exiſtimat Seren: Rex Poloniæ nullum prætextum, vel anſam ſimultatum inter utroſq; Reges, & regna exiſtere poſſe, ſed poſt diſſidia, & bella feliciter pacto Oliven. ſopita ad firmam, & ſinceram ambarum coronarum amicitiam coaluiſſe, ut de ejus integritate, & perpetua firmitate ad invicem nullatenus dubitetur. Experietur ſemper Svecia, ea amicitiæ documenta, qualia viciſſim Poloni a Svecis certâ fiduciâ ſperant expectántque. A. C. 1670

Quod ſi arctioribus etiam nexibus inſinuatam pridem, atque nunc Poloniæ inter, & Sveciæ Reges, & regna conjunctionem coaleſcere, vel magis, magíſque corroborari, è re, & commodo utriuſque partis videatur, non alieno erit animo Seren: Rex, & Reſpublica Poloniæ à talibus conſilijs pro felici & florenti ſtatu vicinorum regnorum, modò rei iſtius evidens neceſſitas, vel utilitas oſtendatur, ac rationes ſtatui Poloniæ accommodatæ univerſis regni Ordinibus exponantur. Compoſitâ enim nuperrimè Poloniam inter & Moſchoviam, temporali pace, non eſt, quòd jam conſilia aliqua agitentur, quibus tutiores nos ab illa parte præſtemus, cùm fœderum Andreſuvien. Religioni, juramentis iterum firmatæ, ſatis confidamus omnémque belli reſuſcitandi occaſionem refugiendam, exiſtimemus.

Cæterum prout Regia Mtas Poloniæ propoſitionem per Generoſum Dominum Ablegatum Regiæ Mtis Angliæ gratiſſimè admiſit, ita ulteriorem negotij, ex mutuo commodo tractationem, ad meliorem temporis, & occaſionum opportunitatem, atque ad omnium Ordinum Poloniæ in comitijs generalibus congregandorum deliberationem, & conſenſum differt, & reſervat.

Hiſce Generoſo D. Ablegato extraordinario reſponſis, eidem Regiam ſuam benevolentiam S. R. Mtas Poloniæ benigniſſimè confirmat, &c.

XXIII.

ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI JOANNI OTREBOSZ. Lovaniô 12. Aprilis.

De actis in Comitijs.

Nihil mihi juſtæ excuſationis relictum eſſet, ſi quod tu poſtulas, id ego non præſtarem, cum facile poſſum! Sequar brevi iſtas literas, nam itineri me cum fratre meo accingo, Pariſiiſque menſe proximo me compariturum cum gratia DEi ſpero. Interim quæ ex Polonia habeo, libens præmitto.

Poſt rupta Comitia Coronationis, poſt abſolutas cum magnis ſolennitatibus, & pompis Częſtochoviæ Regis Michaëlis cum Archiduciſſa Eleonora ab Imperatrice matre illuc conducta & celebratas nuptias, re-

A.C.1670 dijt Rex diſpoſitis per viam equis Varſaviam ipſo pervigilio Comitiorum, quæ 5. Martij inceperunt, non infelici omine, nam intra biduum hoc eſt 7. Martij Director electus eſt Kierdejus Mareſchalcus Grodnenſis.

Rex ſponſam (mater & ſoror Viennam Czeſtochoviâ reverſæ ſunt) per longam plateam novæ Civitatis, dein tranſvectus urbem, & triumphales actus inſigni pompâ inter populi plauſus in Palatium duxit. In Eccleſiam S. Joannis parum diverterat, ubi in limine templi ab Epiſcopo, & Capitulo ſalutata hymno *Te DEum laudamus* abſoluto, Nuntij Apoſtolici ore accepit benedictionem.

In craſtino ſalutavit Mareſchalcus Nuntiorum Regem, & poſtquam ad Stubam rediit, multæ contentiones inceperunt de variis materiis, illud tamen conclusum ut nulli tribunitiâ poteſtate inſtructo rumpere Comitia liceret, niſi illis ſupremis diebus, in quibus Equeſter Ordo ex neceſſitate legum in Senatu comparens, plenam Reipub: faciem reddere conſuevit. Proteſtans interim omnes materias permiſſivè tractari concederet, vel ſi nullis rationibus cedere vellet, univerſi cum ipſo Nuntij ſurſum id eſt ad Principem Senatumq; procederent, ac ibi demum ſi ita neceſſitas ſuaderet, ſuo ingenio uteretur. Supra quod univerſi aſſurgentes Nuntij tacto pectore neſciam conſtringi obligarunt fidem, non convellendorum Comitiorum, at ſi publica ita neceſſitas fataq: ferrent, ut quis in eum auſum diſcingeret conſcientiam, non in conclavi Nuntiorum, ſed in Senatu eâ temeritate uteretur, daretúrque ſpatium Reipublicæ, fatali periculo obviam eundi, cùm meliùs eſſet, ut pereat unus, quam unitas, quàmvis ſciamus, quòd ſimilia ſæpe promittuntur, ſemper omittuntur. Quod non vî perpetuæ legis, ſed ordinatione conſenſûs Nuntiorum ſtatuebatur, quippe nondum præmiſſis comitiorũ præliminaribus non potuit lex formari. Cunctando etiã ſeneſcunt conſilia.

Poſt auditam propoſitionem à throno, à Pro-Cancellario factam fortiter in titerunt Nuntij, ut ablegarentur omnes Miniſtri Extranei, ſed reſponſum Principis primò favorabile, mox non quod eſt poteſtatis, ſed ne quidẽ æquitatis faciendum aſſerens, & in Regales ſpiritus definẽs non omnium favorem invenit, ideóque ad atrium libertatis redierunt.

De diſtributione vacantiarum ante vota Senatoria diu diſputatũ, exules multum difficultatis attulerunt contra Mareſchalcum ſupremũ, quòd inſciâ Republicâ ſupplementum exercitui quæſiverat, invectꝰ eſt Capitaneus Oswicimenſis, ſed injurioſè dicta cum incorrupta tanti hærois fama malè congruebant. Inſinuavit Rex per Palatinum Lublinenſem Nuntijs, qui urgentiſſimè nomine Majeſtatis ſuæ petiit, ut attendant præſentia, malíſque imminentibus proſpiciant, quamdiu in manu noſtra medela eſt, & ut communi conſenſu Deputatis ad inſtuctionem Coſacorum ſubſcribendi daretur facultas, nam certa expectanrur, dubia metuuntur, nec debemus credere, quòd multa, quæ prævideri non poſſunt, fortuitò feliciter cadant, cùm ſciamus ipſos rebelles ſeriò præcavere, niſi commiſſio maturaretur, poſtquam paſcua equis ſuffecerint, expedita fore ad bellum plebis arma, ubi nullum jam tempus tractandis negotijs ſibi eſſe conceſſum. Memorabat etiam commiſſionem cum Moſchis in lubrico ſitam eſſe, & penitus abrumpendam pacem, ſi hæc comitia (quod abſit) diſturbarentur. Verùm è diverſo certis Nuntijs conſtare ſibi famam, feliciter ceſſuros tractatus, ſi fortunatô exitu publica regni conſilia inſignirentur. Reddebátque Mareſchalco literas à Commiſſarijs, quibus arcana commiſſionis continebantur, petebátq; , ut ea ſemotis arbitris vulgarentur. Rei quóque monetariæ negotiũ moram

ram cùm pati non poſſit, poſtulare Principem, & in Deputatos conſentire dignarentur. Cùm ad hoc negotium vocati vicinorum Principum Ablegati, ut Regis Sveciæ, aliorumque Principum, tum Civitatum ad Jus cudendæ monetæ pertinentium, Secretarij, cæterique rei monetariæ periti, tædioſâ morâ conficiantur, De legato Regis Angliæ diſſeruit: ne fœdus cum eo, & amicitiæ profuturus uſus negligeretur, qui amicitiâ noſtram inter ſe Regemque Sveciæ ſtabili nixu firmaturus veniſſet adverſus Moſchum, & quoſcunquè Reipub: hoſtes promiſſis auxiliis ad ſpem fortunæ prioris erigendo. Id ne ſuſpectum ſit Regni Ordinibus flagitare Principem, ut Deputatos ad ſenatum ex ſuo Collegio aſſignare velit qui audientiæ ejus intereſſent, cùm nulli Regum Poloniæ tanta felicitas eſt, ut abſque ordinum conſenſu quantum poſſit, velit, nulli ea magnitudo ut quantum velit, poſſit. *A. C.1670*

Iisdem diebus certâ famâ lætus in vulgo rumor venit Moſchovitica Pacta feliciter concluſa eſſe, & jurejurando Commiſſariorum utrinq; firmata, cum reaſſumptione Tractatuum Andreſzovienſium 1667mo initorum. Interim tamen non jam ambitus verborum ſvetus, & inanis labor circa publica negotia controvertentium, ſed infenſæ voces civilium turbarum flagitia ſibi objicientium, aut retorquentium inhoneſta certamina, quantò plura erumpebant, tantò manifeſtiori dedecore inſolitâ licentiâ libertatis ſacrarium polluebant, ita quippè illis placuiſſe perpetua ſervitus, diſplicuiſſe perpetuum diſcrimen, nec finem turpi dedecori pudor afferebat, donec meliorum monitu, precibuſque dirempti ſunt, ſvadente Xielcio, qui diſſeruit ut, ſi fieri poteſt, cum omnibus hominibus pacem haberemus, præcipuè autem ad invicem, utque ob imminentem Reſurrectionis ſolennitatem Mareſchalcus Equeſtris Ordinis publica conſilia limitaret, interim verò cũ Principe ageret, ut legato Cæſareæ Mtis, quamvis inter dicatos ſacris dies audientia concederetur, ne quidquam obvium eſſe, quod favorabilem Principis declarationem circa Ablegationem Reſidentium Externorum Principum moraretur, qui affectu Regis, & ejus conſtantiâ prave utuntur perdendis nobis.

Tanſlatæ ergo Comitiorum ſeſſiones poſt Paſcha, quibus abſolutis venêre Nuntij ad excipienda vota ſenatûs, in quibus omnes optabant, ut abſentem tunc Primatem cum univerſa malcontentorum cohorte Rex invitaret, quanquam Debicius contradicebat, allegavitque illud: quòd Frontinius Conſul in Nervam nimis indulgentem acutè dixerat. Malũ quidem eſt Principem habere, ſub quo nihil liceat, ſed longè pejus eſt, ſub quo omnia omnibus licent.

Procancellarius præmiſſâ acerbâ querelâ, tanquam malè obitæ legationis in aula Imperatoris adverſo rumore populum per ſecretas inimicorum informationes inculparetur, ſi mordeat ſerpens in ſilentio nihil eo minus habet, qui occultè detrahit, nolens præterire veritatem, ſed ponere deſiderans in luce innocentiam ſuam, neq; cum invidia tabeſcente iter habere, poſtquam illud ore ſuo allegaſſet: Si tibi apertè conſcius es eorum, quæ objiciuntur, reſipiſce, ſi non es, deſpice, imò non ſolùm deride, ac neglige, verùm etiam gaude atq; exulta juxta DEi ſermonem, qui nos ita jubet: Si exprobraverint vobis, & dixerint omne malum verbum adverſus vos mentientes, gaudete & exultate, quia merces veſtra copioſa eſt in cœlis, ejus rei facilis eſt probatio, quæ oculis conſpici poteſt, inſtructionem igitur à Mte datam, contractuſq; nuptiales, Miniſtro ſuo altâ voce publicare mandavit, & ita non improborum probra æquè ut præconia bonorum immortalia manſerunt, nam illas exe-

A.C.1670 crabiles opiniones, quas peſſimi de innocentia ejus finxerunt, & qui fingentibus crediderunt, ſermone ſuo diluit, & poſtquam ſatisfeciſſe ſufficienti apologia objectis videbatur, prolixe de proviſione præteriti Principis, & cum tanto diſſeruit affectu, ut eo voto ſi quis ignarus eſſet, verum Regis Miniſtrum loqui merito intelligeret.

Dum dies quinquedialis, quo Nuntios miſceri ſenatui mos lege ſubnixus obtinuit, pari cum Proceribus uſurpata dicendi efficacia de negotiis ad Rempub: pertinenbus. Unde multis occaſio controverſiæ ituros ſe ſurſum, ſpretâ vel eluſâ lege, veteriq; Majorum inſtituto, non cum parata re, nullo denique concluſo negotio, cum tamen lex 33tij nullas materias tractari in ſenatu permittat, niſi quæ in conclavi Nuntiorum communi conſenſu definitæ fuiſſent, ne dicatur, quod vocatum eſt ab Angelo priuſquam conciperetur; ſed Succamerarius Caliſſienſis prorupit: Practicatum jam eſſe turbulentis Reipub: temporibus, ut Equeſtris Ordo cum raſa charta in ſenatu comparere neceſſe habuerit, lectis nihilominus in ſuo conclavi inſtructionum articulis, neq; amplius cæteris eadem puncta repetentibus, quæ jam ab uno lecta fuiſſent, paulatimq; à melioribus flectebantur in conſenſum eundi ad ſenatum, cum novis animorum motibus (ita audacius machinantur plura, quibuſcum plura diſſimulantur. Indulta primo malo actui venia, ſecundi eſt occaſio) occaſionem movit Gaſiorowſcius Capitaneus Radziejovienſis, magna & atrocia ſe promere deſtinaſſe, evulgatam nimirum per projectum Anonymi authoris malevolorum adverſus Principem & ſalutem Reipubl: conjurationem, ubi tanto odio Principis ardentes videntur, ut obliti ſui perire potiùs, quàm non perdere eum, præoptent, quaſi verò illorũ libertas, ſervitus noſtra eſſe deberet. Quo audito aliis, ex dolore metu cæteris, qui ſibi, & non Patriæ bona quærunt, ex gaudio ſtupor injicitur. Scriptum verò hoc per Collegam ſuum Rudzynſcium in ſacris ædibus inventum eſſe; Urgebatq; magno impetu, ut publicè à Mareſchalco legeretur, & author ad normam illius, ſatyram ego nuper ſcripſi, & illa me proſcripſit, inquirendus. Hæc ſententia multorum vocibus acriter excepta eſt, arguentibus pleriſq; hujus projectûs originem ex malevolentiæ ingenio emanaſſe, & in odium magnorum civium pernicioſum adinventum eſſe commentum. Plures non ſpernenda eſſe contendebant, poſſe verum ſcelus Reipub: patere, modò publico legis præſidio authori ſecuritas muniretur. Verùm judex Sendomirienſis diſplicere ſibi oblatum medium contrariâ ſententiâ profeſſus eſt, nullum habemus certum hujus rei authorem, præter rumorem, quis poteſt hominibus vetare, falſa aliis affingere. Securitatem authori, qui ipſe ſibi eſt gravior tenebris, formatæ legis beneficio dari non poſſe, cum ſit Anonymus. Nam quodſi conceſſâ, & firmatâ ſecuritate non compareret; eo ipſo inculpati graviſſimorum facinorum, injuriâ & infamiâ, antequam rei, velut convicti afficerentur, ac fortè arriperent media, quæ nunquam contra Principem meditati fuiſſent ex civili bello vindicias honori ſuo, & læſæ famæ petituri, cùm ſatis manifeſtè adverti poteſt illos, & proſequi quod intendunt, & oppreſſione prorſus imminere, nos autem non verbis, aut minis terreamur, ſed eâ animi conſtantiâ, quâ majores noſtri, malecontentorum ſuperbiæ reſiſtamus contra ſerpentis inſidias, ac impetus nos conformemus; caligantibus veritatis fulgore luminibus, qui ſtabilem greſſum tenere non poſſunt, revolvuntur in planum. Verbalem nihilominus ſecuritatem libenter ſe oblaturos, idq; ut majori ſpecie haberetur, poſtquam ſenatui jungerentur, per publicam declarationem obtineri poſſe,

Tan-

Tandem die, quæ debebat eſſe comitiorum ultima, junctus cum Rege, *A.C.1670*
& Senatu equeſter Ordo, inprimis ad prolongationem procedere debuit, quæ non ſinè difficultate ad triduum evicta, ſalvô nihilominus regreſſu ad ſtubam Nuntiorum, quam ſibi præcaverunt, & à qua nullis perſvaſionibus retrahi potuere, ita ut Rex ore Procancellarii declarare debuerit, non ſe abnuere liberam omnibus futuram facultatem de regreſſus ad atrium libertatis utilitate, vel neceſſitate deliberandi. Sequenti die auditus eſt inſigni clementiâ Principis temperatus ſermo, reddendo omnium rationem, ne quid remaneret erroris, dataque favorabilis admodum declaratio de Ablegatis. Nimirum ad eam Regis animum paratum eſſe facilitatem, ut ſi nunc quoque ad recipiendas Ablegatorum rationes è medio ſui deputaverint, proſcriptâ dilatione eos Principem relegaturum. In cæteris quoque deſideriis pari Regem Equeſtri Ordini non defuturum benevolentiâ, nihil magis, quàm ut videant regimen ejus bene ac innocenter actum, allegando inſuper, quòd ſi quis Alexandrum eò fortunatum putat, quòd ei proſpere ſucceſſerint omnia, is illud reputet, eum agendo, laborando, audendo, deſiſtendo fuiſſe fortunatum; mitigari inſigni Principis popularitate univerſorum animi potuere, ſi in tempore diffidentiæ morbo medela contigiſſet, deſperatâ ſalute remedij uſus, poſtquam abijt juvandi opportunitas, in ludibrium vertebatur, cùm præcipuè, quia eorum non incurrit in mores, incurrit in odia. Ante omnia tamen legi cœptum eſt Senatus conſultum matrimoniale, in quo præter ſententiam Rndmi Primatis, Palatini Pomeraniæ, ſupremi Regni Cancellarij, omnes in domo Cæſaris ſvaſere connubium, ſolus Brannicius Curiæ Principis Mareſchalcus, in modo temporis, cujus anguſtiam ambitioſis verbis incuſavit, viſus eſt non bene convenire. M. D. Lit. Senatus Conſulta prono in regnantem obſequio ferebâtur. In materia demum Moſchoviticorum, ac Caſaticorum Tractatuum Senatus conſulta expedita ſunt. Nondum vox legentis defecerat, cum Zabokryccius Pincerna Palatinatûs Braclavienſis raptâ voce à Mareſchalco regreſſum ad atrium libertatis juxta declarationem à throno Principis factâ urgebat, ſuumque directorem diſcedens ex Senatu comitem ſecum poſtulabat. Magno demum Senatorum negotio, & validis perſvaſionibus retractus, cæteris initium certandi de regreſsûs neceſſitate præbuit, multorumque ob ferociam mentis exaſperatus ſententijs diſceſſum parabat, niſi rurſum Epiſcopi Kyovienſis precibus cohibitus fuiſſet, ac tandem ad Principem *Thomaſſel ſki,*
vocatus pervicaci ratione tutatus neceſſitatem regreſſus, neque mitigatus, erumpere à curia parabat.

In craſtino inchoato conſeſſu Senatûs ob abſentiam proteſtantis invalidis conſilijs, paſſiva voce dicebantur ſententiæ. Donec Princeps convocato ad Thronum Senatu neceſſitati indulgendum ratus, deputavit ad Zabokryccium in ſacrario libertatis commorantem, qui illum monerent, quòd illa tecta, illoſque ſacros parietes, qui quondam Majorum modeſtiæ virtutiſque teſtes fuerant, proſtitutæ licentiæ & privatis ſtudijs obtentui ſumeret. Secutus exemplum Mareſchalcus Equeſtris Ordinis, binos ex ſingulis gentibus deputatis Senatoribus ſociavit, ſic enim vovebant, etiam ſperabant ex ſuo ad Senatum adventu omne proſpere ceſſurum. Functi officio *Chriſtophorus Grzymaltowski.*
Deputati, Caſtellanus Poſnanienſis, quo nemo plus ingenio ſuo imperat, nemo plus indulget, ſed deſiderium eunctorum pertinaciæ ejus debuit cedere, cùm preces Reipub: nec in aures, minus in animum admiſiſſet, ad fortunam publicam obſtruxiſſet aditus omnes, & obſepſiſſet vias, publicâ lætus infelicitate, uti legati in ſenatu immobilem proteſtantis animum declararunt, attamen exſpectarurum in atrio libertatis ad occaſum ſolis, ſi Equeſtri Ordini regreſſus placuiſſet, poſſe præſenti comitiorum periculo ad-

 huc

*A.C.*1670 huc ſubvenlri. Ingens ad ea ſtrepitus, & erumpentes voces audiebantur; arma communis motûs Infeſto fremitu vocantium, id naturam ad juſtam omnibus defenſionem præſidium providiſſe. Datâ quiete Judex Sendomirienſis, lenibus medijs ſedanda potius, quàm violentis acceleranda eſſe in Rempub: mala diſſeruit, nam quæ utilitas raptorum temere armorum ſequeretur aut quæ vires tumultuariè ad communem motum convocatæ Nobilitatis? quod ſi enim pæſentia evanuerint Comitia, quandoquidem licitum eſſet unicuique comparere, vel ſuam ſubtrahere præſentiam, utpote lege ad comparationem in armis non adſtrićto, quin potiùs ad præſcriptum legis 1652di de ratione publicæ ſecuritatis formarentur conſilia, datis univerſalibus literis, ad Conventus Palatinatuum, quibus Equeſtris Ordo ad communem motum invitaretur. Ingens erat ad diſputandum locus, ſed ut in tranſcurſu breviter ſtringendus eſt, nam ineſt talibus, quòd inexpertus ignoret, & expertus exhorreat, ita adverſarij Regis inſultabant, & ſupra ſpẽ ſuam faciebant progreſſus. Xięſcius Vice-Capitaneus Cracovienſis vir animi ferox regreſſus ad atriũ libertatis, Tribunitio Collegio libertatẽ reddi validis pariter, animoſisq; rationibus tutatus eſt, audaćter aſſerens: Prolongationes Comitiorũ, cùm contra mentem legis permittantur, nunquam ſine conditione conditionantis non conditionata eas concedi ab Equeſtri Ordine moris, & libertatis eſſe. Hinc in præſenti caſu Equeſtri Ordini libertatem regreſſus, ad atrium libertatis liberam, neminem infitiari poſſe. Poſtremo Palatinus Lublinenſis (ſupra modum ſit invidus quin fateatur eum & eloquentiâ, & conſiliis nullo ſe inferiorem, virumq; juſtiſſimum, & modeſtiſſimum inq; vitæ conſuetudine ſuaviſſimum hominem, & diſertiſſimũ) poſtquam incuſaſſet, quod querelis proſequebantur, id quod votis debebant, vario ſermone ſententiam moderabatur, & jam in hanc, jam in illam partem flećtens, in authorem anonymi projećtûs acriter invećtus eſt, referens, quòd nos in evidens malum inducat.

Commemoravit graviter turbatã, ac penè concuſſã fuiſſe Remp: An. 1607 valido fačtionis rumore Auſtriacæ domus. Hinc ad ſua pericula advertit Reſpub: Anno Domini 1609no ſeriò perpendens parvis quoque rebus, initiiſque ſæpè liberas Reſpub: magnis motibus agitari, inquiri abhinc in exitioſos rumores, legis terrore prohibuit. Afferebatque varia exempla ſemper ſpretæ ejuſmodi famæ. Tandemque addidit: occiſum in Romana Repub: Scipionem Africanum, nec tamen in tanti herois quæſitum necem aut vindicatum immanẽ pœnâ publicâ ſcelus; ob metum civilium turbarum, & ex inteſtino bello certum Reipub: exitium, cùm præcipuè non habemus Regem qui non poſſit compati infirmitatibus.

26tâ Martij enormis, & pudenda diſcordia fatalem dixit comitijs periodum. Nam non comparente Zabokryccio, qui dabat imperitæ ſigna contumaciæ, quamvis non credo quòd ſit malus, qui ſponte non peccat ſuâ, nam illi â quibus dependebat, non curabant Reipub: pericula. Paucæ voces, idque ad irritationem magis animorum, quàm ad mutuam concordiam erumpebant. Donec deſerente diem ſole, & quaſi metuendam tanti Regni fugiente diſcordiam; ac in caſum à Mareſchalco Equeſtris Ordinis propoſito Nuntiorum Collegio ulterioris prolongationis arbitrio, lućtuoſum de more vale inter ſingultus, & frequentes lachrymas Principi promere neceſſe habuit. Statimque acceptâ ore Procancellarij benevolentiæ Principis in Equeſtrẽ ordinem conteſtatione, procedens ad manus oſculum, cæteris magnifici in Principem officij locum dedit, res noſtræ interim ita labuntur, ut niſi DEUS ſiſtat, jam ruant.

Vigeſimâ 5tâ Martij. Deliberatum triduò in ſenatus conſilio ſuper punćtis â Principe ſenatoribus oblatis, diſcrepantibus ſententijs, cum omnes fe-

 *A.C.*1670

rè propoſitiones materiam Status Reipub: complectentes, ad naturam potiùs comitiorũ ſpectarent, nec tam ſenatus conſilij deliberatione, quàm omnium ordinum conſenſu ſalvâ Reipub: Authoritate, cujus ſenatores cuſtodes ſunt, reſolvi poſſent.

Palatinus Culmenſis æger corpore, ſed animo vigens, & ingenio obitum laborem ſuum in legatione ad Magnum Moſchorum Ducem referebat, magnâ verborum parſimoniâ nullibi tamen tranſmiſsâ ingenij oſtentatione. *Joannes Gniuski.* Legebantur Pactorum Articuli, ex quibus optimi viſi ſunt: Conjunctio ſcilicet armorum adverſus quemcunque, utriuſque Imperij hoſtem, & intra ſpatiũ medij anni Kyoviæ reſtitutio, pro quo termino rurſum legatos mitti â Repub: oportere, qui Kyoviam repeterent, duraturumque perpetuo fœdus ſancirent. In eodem termino rebellis Coſacorum Gens datis ad Ducem Moſchoviæ literis, litem de ſuo ritu ejus mediatione, & arbitrio finire velle teſtificabatur. Non occultatâ in Magnum Ducem animorum inclinatione quos ille per Græci ritus Ariolos, vulgò Popos dictos initio ſeductos religionis in amorem ſui Imperij rapuerat: non benè habita illa relatio multorum cum â Legatis non privatim, & in umbra Majeſtatis Senatus conſiliorum, ſed in facie totius Reipub: præſentibus Regni ordinibus ex reverentia firmatæ legibus conſvetudinis relationes reddi ſoleant. Palatinus Czerniechovienſis multis egregie præmiſſis de Moſchovitica legatione, & infeſto gentis Ingenio differens addidit, non defuiſſe Commiſſarijs in hac legatione curam pro Republica magno animo ſuſceptam, defuiſſe fortunam. *Joannes Bieniewſki.*

Theſaurarius Regni intrepidus animi, & inſignis arte facundiæ, paucis verbis, ſed validis ſententiam complexus dixit. Cùm à Veſtra Sacra Regia Majeſtate omnia ferè puncta in inſtructione propoſita Senatui ſint, quæ non modò cum authoritate, & conſenſu omnium Reipub: ordinum correlationem habeant, ſed naturæ comitiorum complexum ſint, proinde in Senatus Conſilijs vetante lege de ijs differere, multo magis conſulere obligatæ Senatorio vinculo iniqvum videri conſcientiæ. *Andreas Morſtin.* De copijs communis motûs Equeſtris Ordinis ſe ſentire, quod multi: Nam cum publicæ leges rationem, modumque evocandæ ad arma Nobilitatis Principibus præſcripſerint, non dubitare ſe ſe Veſtram Regiam Majeſtatem Equeſtrẽ Ordinem circa ſecuritatem fortunarum, & libertatem legum conſervaturã. In Coronationem Sereniſſimæ Reginæ conſentirem, & ſenſus cum alijs firmiter jungerem, unde non abſolutionem modò, verùm etiam laudem mererer, ſed cùm eam voto expetam, Ingenuè tamen malo coràm deprecari, ac veniam petere, ſi à quopiam ſiniſtrè Invidiâ gravari me contingeret, quod reſerare theſaurum, & debitum extradere apparatum haud potero, iniquum vero eſt, ut id exigatur, quod præſtare quis non poteſt. Neque enim ſe id temere proferre, cùm à plurimis Inſulatis Patribus, qui præſenti quoque conſilio intereſſent, Theſauro claves adhibere prohibear, niſi totius Reipub: conſenſus acceſſerit, & ita Sereniſſimæ Reginæ non Immerito hic, & nunc hæc negatur ſolennis celebritas, quamvis id meretur dignitas, ſed impedit tempus.

Cancellarius Lithvaniæ prolixas, ut ſolet, conſilij ſui meditationes, excuſata quidem verbis, ſed nimium affectata candoris in Principem ac fidei per vana, ſed magnifica conſulendi media, oſtentatione, velut ad arani Jovis Conſultoris reſponſa daret, eluctantibus verbis, quaſi corrumperetur celeritate loquendi authoritas expedivit.

Senatorum ſententias Rex excepit, differebatque de incrementis diffidentiarum, quæ, à male contentis excitarentur, ſi tamen male contenti à quopiam dici poſſint, quarum ſopiendarum omnem promittere facilitatem, & libenter diſſimulaturum, niſi in apertam evaleſcant injuriam. Vniverſa-

les

A.C.1670 les literas pro conventibus relationis eodem ubique tempore terrarum celebrandis ſcilicet 13tiâ Maij, quæ deinde ratio temporis cùm 20mâ commutata eſt è Cancellaria juſſurum extradere. Tum actis Palatinatuum Comitijs initurum facile ex inclinatione Equeſtris Ordinis conſilium, an datis ad præſens evocatorijs literis unis, pro binis ad Generalem bellicam expeditionem Nobilitatis adjici iteratò pro tertijs univerſales literæ debeant, ad quarum famam univerſa Regni Nobilitas in Martio campo, & Generalibus coeuntium Exercituum ſtativis comparere neceſſe habeat. Comitia, quæ unica jacturæ publicorum conſiliorum medela eſt, quàm primum per quietem ab externis periculis, ac domeſticis impedimentis licuerit conceſſurum Regni Ordinibus. De expediendis ad Magnum Moſchorum Ducem Legatis ad continuationem pactorum perpetui fœderis, ac recipiendam Kyoviam, quamvis eam negotij prærogativam ad vim authoritatemq; totius Reipub: ſpectare, non ſe neſcium deprehenderet, miſſurum tamen, cùm nec illius immemor ſit, neceſſitatem frangere legem.

Et hæc ſunt, quæ deſcripta accepi, & quæ tibi libenter mitto, idem ſubſequentibus, dum mihi aliquid novi occurrerit, cum omni promptitudine acturus. Conſolationem tuam, quod extra Patriam ſim gratus accipio. Vita lugubris paterno degere extorrem ſolo, nam quid paternâ dulcius tandem terrâ? nihilominus tamen memor ſum illius moniti, ubicunq; rectè vixeris, patriam puta. Finio, nam & ipſius epiſtolæ menſura jam modum flagitat. Si quid verò à me præſtari volueris, ſcribito, ſed jam in procinctu itineris me eſſe recorderis.

COPIA LITERARUM SOBIESCIJ SUPREMI PRO TUNC MARESCHALCI & SUPREMI DUCIS EXERCITUUM REGNI AD PALATINATUS. 2. Maji.

Venit jam ad eum gradum obſtinata adverſus meam innocentiam, malignitas, ut licet vellem ab innoxia cautione contra certa pericula præſidiũ petere, concedereq; rumoribus locũ, ubi tamen nec „tempori, maximo actionum humanarum cenſori, conceditur nudam, „ut eſt in ſe, proponere veritatem: ſentiens præterea, quòd ſilentium „meum ex innata mea proveniens modeſtia, qui ad magnitudinem ani„mi arbitrabar pertinere æquo animo ferre contumelias, magis me pro„baret reum, quàm inſontem: adactus ſum dolore meo, quem inæquali „cum Repub: liber civis, in me & Majoribus bene meritus Nobilis & Mi„niſter Regni, tot injuriis impetitus perfero; in fraternum veſtrum ef„fundere ſinum, idq; vobis ad conſulendum & opitulandum (quorum „conſilia optato ſuperi coronent eventu) afflictæ Patriæ, congregatis „ſine reſpectu proponere, & manifeſtare, quod turbat & perimit Rem„pub. Quænam voces à malevolis contra me ſubordinatæ veſtras per„tigerint ad aures, nuncq; pertingant; exponere ſupervacaneum duco; „cum earum plena ſit Polonia, nec quidquam tam capitale, nullum tam „grave crimen, aut tam atrox ſcelus cogitari poſſit, quo perſonæ meæ „affictò, in odium publicum, nulli obnoxia virtus mea, non proſtitua„tur. Initium hujus contra me malevolentiæ rectitudo virtuſque mea „cum qua, cum certare volentes æquare non potuiſſent; oppugnavit „eam invidia peſſimum ſemper malevolorum adverſus optimos, telum. „Succeſſere dein officia gratuitò à Rege non petenti imò recuſanti col„lata, cujus eſt DEus, & præteritus Rex, adhuc ſuperſtes teſtis; dum „tamen vi eripere, per varios in Palatinatibus articulos, malevoli hæc „voluiſſent inſignia Magiſtratuum, quæ ſtudio in Rempub: & virtute me-

rue-

„fueram, nec ſibi honor ex debito magnanimitatis id eripi pateretur, *A.C.*1670
„cui par fui, ſumq; DEi gratia conſervando; Tum demum ubi eripere,
„quod invidebāt, nequiviſſent, omnes impetus cœperunt exerere, ut me
„in odium civium darent per confictas falſas impoſturas, & ſuppoſitio-
„nes, quibus nec minima veri inerat ſimilitudo. Quia verò nihil inve-
„nire potuerunt contra perſonam officiumq; meum, cujus compoſitum
„ſub lege in hac Patria civem inſimularent; creſcentibus enim officiis
„non in me crevit ambitio, imò quo in eminentiori in hac Patria loco
„poſitus eram, eò magis æqualitate gaudere cupiebam; ex natura mihi
„ingenerato à majoribus meis ſangvine omnibus iis, qui ſe ſupra ſtatum
„nobilium offerebant, ſemper obliquus, in vicinitate verò hominum
„nulli moleſtus, neminem oppreſſi, nec quidquam cuipiam eripui, imò
„pro debitis diu trahi litem non permiſi, licet tot in obſequiis Reipub:
„ſangvinem & ſubſtantiam fundens pro fratribus, contrahere ſum coa-
„ctus. Aſſumpſerunt ergo obtentum libertatis, & exquiſitis traductioni-
„bus, per credulas, quia ſibi metuentes aures veſtras, meam fœdabant
„innocentiam, ſpargendo & calumniando, quaſi tantis in Rempub: ſub-
„nixus officiis ſupremus ſimul Dux & Mareſchalcus Regni, vellem vos
„poteſtati meæ ſubjicere ſubruereq; baſim & cardinem libertatis noſtræ
„liberam ſcilicet electionem: Non ita me alij, fatear, ut iſte conſiciebat
„rumor, quia tamen integrum mentis ſceleriſq; purum in mea me re-
„periebam conſcientia, ſilui pro tempore, ſperans aliquando deponen-
„dam hanc rebus larvam, meamq; orbi innocentiam detegendam. Non
„deſtiti tamen à publicis muniis, imò ubi obtulit ſe occaſio augendæ
„aut ornandæ Reipub: promptè eam arripui; teſtis mihi eſt Leopolienſis
„commiſſio, quantum in rem boni publici, in pacificatione Exercitûs
„& repartitione per Palatinatus, in exauthoratione vexillorum ſine pe-
„cunia præſtiti; Teſtis Podhajecenſis expeditio, ubi detraxi palliatam
„Patriæ trepidantis imaginem, oſtendi eam orbi, mea & incyti exerci-
„tûs reſolutione, ut multos habentem & habituram triumphos, ita gra-
„tiſſimos à nobis legi fructus, fauſtos applauſus, quos mihi per Nunti-
„os ex comitiolis ad me miſſos feciſtis; vobis pignoribusq; veſtris, ſtre-
„nuitate mea præſtitam ſecuritatem, Reip: verò, quaſi poſtliminio re-
„ſtitutam gratulantes tranquillitatem. Triumphavi tum non tantùm
„de meæ Patriæ, verum de meis etiam patrijs hoſtibus, qui in everſio-
„nem mei conſpiraverant; ac ſecurus virtutis meæ, veſtræque gratiæ
„beatus agebam, arbitrans fuſo ſangvine & ſubſtantiâ, me apud vos
„meruiſſe, nunquam delendum veſtris in cordibus bene de me ſentien-
„di opinionem. Et ecce, quod non expectas, fit è tranſverſo, novæ per
„comitiola informationes, me, vi & armatâ potentiâ, contra jura liber-
„tatis, electionem innovare velle inſimulantes, agunt me iterum apud
„vos in odiū, ſimulq; ad percellendos veſtros animos, confingunt errores,
„à me per cointelligentias cum externis Tartaros & Coſacos ad tam im-
„piā effectuandam intentionē conductos eſſe criminantes. Non revoco
„ſexcenta alia quæ ſucceſſu temporis ipſa ſe convincent mendacij, me
„ſatis ab impoſturis vindicat tranquillè peractum, tam ab intra, quàm
„ab extra, interregnum. Oſtendi me civile habere ingenium, qui in
„præterita electione compoſitiſſimo ſteti animo, nec cuipiam mea fu-
„it infeſta libertas, nec unquam in perniciem civium impetum cujuſ-
„quam ſtimulavi. Continui in caſtris exercitum, ſub pellibus, ſalutem
„civium pro ſuprema lege, communem verò libertatem pro recta habens
„linea, acceſſi unanimi vobiſcum ſenſu ad felicem Regis nominationem;

&

A. C. 1670 ,& licet tantiſper videbar hæſitare, non feci id animo volendi aliud, quā
,quod omnes; licet id mihi ſiniſtræ adſcribebant interpretàtiones; ve-
,rùm optavi ut ex æqualitate electus Princeps induceretur in reſtitutā &
,repurgatam ab exorbitantijs, Remp, ut prius conſcriberentur pacta con-
,venta cū Rege, ut circumſcriberetur domus Regia potentiis, parentelæ &
,clientelæ ab intra ſubnixa; ut conſtitueretur ſecuritas æqualitatis, quæ ſumma
,eſt in libertate felicitas: prævidebam enim id fore in Rep: operoſum, ut id
vel ipſe nunc eventus docet, fidebam tamen fortunæ Electoris populi, &
,non fruſtra, agente DEo illa electio multum contribuere debebat ad fe-
,licitatem hujus Patriæ; fui quoq; certus habendæ poſt felicem Regis no-
,minationem, pacis ab hoſtibus meis; reſpectûſve non primi licet; id e-
,nim non prætendo; ſed tamen ex dignitate meritorum & miniſteriorum
,meorum non poſtremi, obtinendi. Et ecce hujus loco, occupant faciles,
,novi Principis aures hoſtes mei, venenoq; malevolentiæ afflant contra
,me innocen- cor Regium, ſpargentes me juſſa veſtra voluiſſe reſcindere,
,Regemq; throno detrudere, unde metus & trepidatio, imò trepidi poſt cō-
,munes motus Nuntij, ut gradum retromoveant ad ſumendas de me vin-
,dicias, qui ab his alienus omnino fui cogitationibus: utq; ſuam expleve-
,re poſſet rabiem nequitia, ad ipſa regnandi initia, intendebatur compen-
,dioſe, hoc eſt per tumultum meus interitus; conteſtabar ex illo facto co-
,ram Rege dolorem meum, obtuliq; propenſionem meam & ad ſervien-
,dum promptitudinem, nec quidquam aliud, ne eſſem ejus initijs regnan-
,di gravis, quàm hoc unicum poſtulavi, ut penes authoritatem miniſte-
,riorum meorum, poſſem conſervari; utpote qui probè novi, à conſerva-
,tione eorum qua pace, qua bello, ſummam Reipub: dependere authorita-
,tem; nec quidquam tamen profeci: poſt meum enim abitum Varſaviâ,
,ſparſus in vulgus rumor, me abijſſe ad exercitum, gratiâ fabricandæ in eo
,conſpirationis contra Rempub.; id falſum fuiſſe ſucceſſu temporis innotuit:
,ſparſum deinde, me impedire coronationem voluiſſe, eventus probavit con-
,fictum id fuiſſe ad mei invidiam: Aſtiti enim eo decore Regi, quem mea au-
,thoritas, & honor gentis exigebat. Et licet omni ſubmiſſione certâſſem cū
,domino, non id tamen mihi ceſſit in meritum, qui ibidem ſtatim, venefi-
,cus audivi & ſicarius; imputata mihi ruptio comitiorum, à quorum tamen
,concluſione maximum meum dependebat intereſſe: Habeo enim debitum
,in Repub: ad aliquot decades millium, pro ejus contractum neceſſitati-
,bus, quod nunquam, niſi concluſis comitijs mihi reſtituetur, interim me-
,a, quam contrahendo id debitum hoc anno invadiavi, periret ſubſtan-
,tia. Fabricabantur contra me etiam alia quæ nemo honeſtus, etiam
,per ſuſpicionem in meam cadere poſſe virtutem, judicabit. Spargebant
,poſtmodum calumniantes, me armatum nominationi Regis obſtitiſſe; non
,obſtiti, ſed id judicio totius commiſi Reipub: cujus eſt de ſuis fatis diſcer-
,nere. Hæ ſimileſve, quas vix capit memoria, primi in libera Repub: ex-
,empli. injuriæ, calumniæ & contumeliæ, potuiſſent me forſan ad quodpi-
,am reſentimentum accendiſſe; vici tamen me ipſum perſvaſus omnino, his
,me non commoveri tantùm, ſed ne turbari quidem debere; ſiluiſſem am-
,plius; qui affectibus meis nunquam ſuper me permiſi prædominium, faci-
,leque nunc diſſimulâſſem; ubi tamen antiquioribus tres noviſſimæ de re-
,centi, & quidem hujuſmodi acceſſerunt injuriæ, quæ ipſum animam, quia
,honorem, & integram famam, duraturamve in poſteros lædunt gloriam,
,rumpit ſilentium dolor, & conqueri coram vobis id eſſe ablatum co-
,git, quod nulla reſtituere poteſt ſatisfactio. Primo igitur Princeps Pala-
,tinus Belzenſis in ſolido fundamento male ſuâ fundatâ præſumptione, quæ-
,ſito in prætextum colore ex certa cauſa à militari judicio ad me per appel-
la-

„lationem devolutā, & ad inſtigationem ipſorum Principis officialium, cum *A.C.*1670
„approbatione illius decreti, judicata, tales ad me literas miſit; ex quibus
„nobis patere poteſt, petita jurium & Magiſtratuum convulſio, ubi mino-
„rem ſuam, meæ majori Ducali vult exæquare poteſtatem, cùm tamen an-
„tiqua Romana tempora Cannenſi docuerint clade, quanto ſint interitui Rei-
„pub: æquata Ducum imperia. Geſto id miniſterium, geſtaboq; ope Nu-
„minis ita, ut & Reipub: & poſteritati cum honore reddere poſſim admini-
„ſtrati rationem: Injurius verò forem Reipub: & poſteritati, ſi locata me-
„is in manibus hæc officia, in quorum authoritate Majores noſtri ſuarum
„ſtatuebant libertatum præſidium, per eorum authoritatis ſublationem, ali-
„quod pateremini detrimentum: Mitto Copiam Literarum ipſius Principis,
„ut patere ex earum contentis poſſit, eum ex immatura muneris mei affe-
„ctatione ad injuſtam contra me accenſum eſſe invectivam: Non conten-
„ta hoc conatu lacerandæ poteſtatis ſupremi Ducis obſtinata malevolentia
„ſævit in meam amplius innocentiam, quando Budziacenſium aliquot Tar-
„tarorum, qui noviſſimè in dominia Reipub: Veraniæ adjacentia, ſub Præ-
„fecto Siliſtriæ irruperant, ad extrema uſq; torreri & torqueri juſſit, ex-
„torquendo ab eis, per modum ſceleſtæ inquiſitionis, an non meo conſilio
„irrupiſſent? invenit virtus plus in gentilium cordibus honeſtatis, quàm in
„Chriſtianorum reſpectûs, nam etiam in tormentis illum mendacio nolue-
„runt onerare, cujus nominis rerumq; geſtarum, celebrari gloriam audiê-
„runt. Vltimum & ſummum eſt, projectus contra me alioſq; innocuos ci-
„ves, in præteritis Varſaviæ comitijs famoſus libellus, in quo non tantùm
„tot alij primis digni reſpectibus in hac Patria viri, verùm præſertim ego,
„ut violator publicæ tranquillitatis, ut læſor Regiæ Majeſtatis, ac Reipub:
„ut Patriæ parricida proſcindor. An ergo tot tantaq;, in libera Repub: con-
„fingere ſævireq; in honorem & famam civium liceat? vobis judicandum
„relinquo: Quia verò omnium injuriarum in hac Repub: vindiciæ ad vos,
„velut Aſſertores libertatis, pertinent; recurro injuriatus & oppreſſus civis
„ad concives, Nobilis ad Nobiles, Miniſter Regni ad eos, quorum inte-
„gritati & incolumitati, vitam & ſangvinem toties immolavi & immolabo:
„Ad aſylum gratiæ, amoriſq; fraterni confugio, in ſinum eorum hanc
„meam, totq; civium depono injuriam, remedium ac conſilium peto, ho-
„norem & incolumitatem meam eorum commendo tutelæ; utq; me, con-
„tra tantas machinationes protegere velitis, ſupplico. Ipſe DEus prote-
„ctor noſter veſtra dirigat corda; conſiliaq; optato ſecundet effectu, ad
„fortunatum Regis Imperium, & hoſtium confuſionem, quibus dum hic
„interim vigili conatu & commiſſioni Coſaticæ, licet in inſtructionem non
„impoſitus, ut ſuum ſortiatur effectum; intendo, meq; ipſum & vitam
„meam in victimam Reipub: conſecro, veſtram gratiam & fraternam ex-
„poſco protectionem.

COPIA LITERARū AD SANCTISSIMUM DOMINUM CLEMENTEM X. Varſaviæ 20 Maji.

POſt oſcula pedum Beatorum Sanctitatis Veſtræ, mei & Regni Dominiorum meorum filialem commendationem. Non minor ejus lætitiæ pars, quæ orbem exhilarat Catholicum, & in me redundat dum Sanctitatem V. cæleſti nutu & ſuffragio, electum Chriſti Vicarium intellexi. Si enim Eccleſiæ orbitas, erepto ex vivis Sanctitatis V. optimo prædeceſſore, non niſi triſtis & acerbi doloris plena, Chriſtianum orbem in mærorem traxit, fauſtus hic Nuntius to-

to

A.C.1670 ti Catholico gregi, qui curæ Paſtorali Sanctitatis V. eſt ſubjectus, ingens fœnerat ſolatium. Hoc Regnum Dominiaq; mea cum impleat filiali cultu & ſubiectione, ſupremam hanc & cœlo ipſi confinem, gratulor Sanctitati Veſtræ dignationem, vota mea ſuperis nuncupo, Sanctitatem Veſtram diu ſoſpitem & omnigenæ felicitatis auctam incrementis conſervent, in hac Eccleſiæ navis gubernatione, quæ tot procellis & fluctibus agitatur. Mittant auxilium ab alto. Provideat Princeps Paſtorum ut Orbem Chriſtianum tot bellorum tumultibus feſſum, Sanctitas Veſtra pacatum regat. Imperet ventis ut quieſcant. Paternæq; Sanctitatis Veſtræ obediant voci. Turca immaniſſimus occupatâ Candiâ ferox & inſultans concordiâ & viribus Catholicis minuatur, & ſternatur. Clementum Pontificum egregius ſemper in Polonia favor, affectus erga me Regnũque meum pateſcat. Hæc verò vota mea dum intimo & ſincero promo pectore, omne ſtudium, obſervantiam, & filialem promptitudinem meam, nutui addico Sanctitatis Veſtræ. Ejuſdem paternæ protectioni, me, Regnum & Dominia mea commendans, longævum & feliciſſimũ rei Chriſtianæ Imperium Sanctitati Veſtræ auguror. Ejuſque Pontificiam de genu exoro benedictionem.

COPIA LITERARũ PROCANCELLARIJ REGNI AD RACZKOWSKI COMMISSARIUM AD EXERCITUM ZAPOROVIENSEM. Varſaviæ 3. Junij.

SUb tempus abſentiæ meæ, cum pro funere, dignæ memoriæ matris meæ abiiſſem, expeditus eſt tuus famulus, per quem opinor meas ad te literas perveniſſe. In hoc tamen commiſſus error, quod per
, eum univerſales, denuntiatoriæ Cõmiſſionis non eſſent expeditæ: Unde
, quia brevi imminet terminus Commiſſioni deſignatus, ſcilicet 3. Julij,
, redux de via ex nunc expedio literas Regis & Univerſales. Non dubito
, te omni cura, & dexteritate res ad finem tranquillitatis ordinaturum.
, Aſſecurare potes Ducem, Chiliarchos, officiales, totumque exercitum;
, Regem eis, & Rempub: optima quæq; velle, ut ſcilicet domeſtico bel-
, lo, effuſioni ſangvinis, deſolationi Regionum, omnibuſq; inimicitiis fi-
, nis imponatur: ut Regnum Poloniæ, cum Ukraynaſ conjunctum for-
, midabilius ſit externis hoſtibus, tam diuq; deſiderata pace refloreſcat.
, Facile ergo, (modo Dux velit, & Coſaci) Commiſſio hæc per Duces E-
, xercituum Regni & Commiſſarios in Caſtris Polonicis exiſtentes, præ-
, ſertim per ſupremum Mareſchalcum Regni, & Ducem, citò finiri po-
, terit. Si ſecuritatem ſuam Commiſſarij Coſatici requiſiverint, poteris
, tu, unà cum Teleżynſki, ubi venerit, pro obſidibus manere in Ukray-
, na ad concluſionem commiſſionis, reditumque Legatorum Coſatico-
, rum: Et quia propter incurſionem in Podoliam metuitur gravius pe-
, riculum, concluſum eſt in præſenti conſilio congregandos eſſe commu-
, nes motus ſub Leopolim; quo etiam ipſe Rex in perſona eſt venturus.
, Si tamen hoſtilitas omnis ceſſaverit, nos quoq; non laceſſemus, ſed de-
, fenſivè nos habebimus. Supremus Regni Mareſchalcus, Regi eſt con-
, junctiſſimus, omnibuſq; extirpatis diffidentiis, concordia Duces inter,
, & omnes ſtatus refloruit; ſi his acceſſerit tranquillitas & pacificatio
Ukray-

,Ukrainæ, portæ inferi non prævalebunt. Tukalſki habet bene me- *A.C.1670*
,rendi occaſionem,dummodo ſuam ad id velit operam applicare: Quod
,ſi ipſe ſub omnimoda ſecuritate veniret ad Mareſchalcum, publicæ pa-
,cis promovendæ ſtudio, faceret actum heroicum ſummèq; meritorium
,coram DEo & Patria, &c.

COPIA LITERARUM AD COMMISSARIOS OSTROGENSES. Varſaviâ 20 Junij.

TAm iniqua pertinaxq; propoſitio Coſatica de dandis ſibi pro obſidibus, aut per commutationem duobus Caſtellanis, alijſq; perſonis ex Collegio veſtrarum fidelitatum, exiguam ſpem facit fortunatè ,concludendi tractatûs pacis. Difficile nos ſupra inſtructionem, à totâ ,Repub: ex conſilio Senatûs ſcriptam, tam inſperatam & inconvenientem ,propoſitionem acceptare, invitoſq; dedere poſſumus. Non requirebant id ,Legati Coſatici per ſupplices primò poſt Electionem Varſaviæ, deinde ſub ,tempus Coronationis Cracoviæ, porrectas: Si eis agitur de ſecuritate ,perſonarum pro Commiſſione deputatarum, ſemper utiq; eis, etiam in ,ſummorum bellorum æſtu, ſervabatur fides publica, ſemper liberi & in- ,tacti dimittebantur eorum Nuntij: Aliquid ergo aliud videntur intende- ,re, ſcilicet aut Bialocerkviam periculo obſidum extorquere, aut eos ad ,portam pignus deditionis remittere, aut ſi alias propoſitiones ſuas per tra- ,ctatum non evicerint, de illis vindictamſumere. Negativè ergo à veſtris ,fidelitatibus reſcribendum erit Commiſſariis Coſaticis Pavotoci reſidenti- ,bus; niſi unus & alter veſtrarum fidelitatum ſponte ſe reſolvere, devove- ,req; pro Repub: priſco more, voluerit. Vtendum tamen omni dexteritate, ,ut Commiſſio hæc trahatur ad comitia; quæ pro 3tiâ Septembris indicere ,determinavimus. Non minorem obſtipationem Coſaticam in aliis expe- ,riemini punctis ubi agendum erit de educendis Coſacis ex bonis Nobili- ,um Palatinatûs Braclavienſis, de Religione Græca, & inducenda unione: ,Nos tamen diſpenſare nobiſcum, & cum Veſtris fidelitatibus non poſſu- ,mus ſupra præſcriptum datæ à Repub: inſtructionis, quam in omnibus ,etiam quoad minimam partem, ſequimini, occurrendo nihilominus omni ,prudentia, ne ad rupturam tractatûs ante comitia deveniatur; quando- ,quidem gerendo bello ſumus impares, inducere in Ucrainam parvo nu- ,mero conſtantem Exercitum periculoſum erit & fors contrarium pactis ,Podhaiecenſibus. Bonam interim valetudinem Veſtris à DEo fidelitatibus ,precamur.

Obſides requiruntur

COPIA LITERARUM REGIARUM AD HANENKO. Varſaviâ 23 Junij.

NOn potuimus, niſi ſingulari animi noſtri gratitudine, tuæ fidelitatis, & Exercitus Zaporovienſis Nizani, ſuſcipere propenſionem, qua nobis fortunatam in Throno Regio inaugurationem, & Coronationem, per literas, Legatoſq; tuos, gratularis. Æſtimamus enim fidelitatem & ſtrenuitatem Heroum Nizanorum, qui nullis unquam adhærentes Rebellionibus, priſcâ virtute, fidei Chriſtianæ, gloriæ Dei promovendæ, liberandis è manibus Barbarorum Populi Chriſtiani captivis, ſangvinem & vitam ſtrenuè, ac promptè, conſecrabant, ſemperq; invariabili, erga Reges Poloniæ, totamq; Rempub: fide, & conſtantiâ perſiſtebant. Expedimus ergo Legatos Exercitûs cum aſſecuratione de noſtra Regali gratia, & paterno erga vos affectu, quem in vim heroicarum veſtrarum virtutû

A.C.1670 ,& meritorum ſemper experiemini. Dederamus, tam ad Verainam, quã ,ad te, Exercitumq; Zaporovienſem Nizanum univerſales noſtras, denun- ,tiando, quod ad tractatum pacis, reſtituendam concordiam, totamq; ,Ruſſiam pacificandam, inſtituerimus Commiſſionem Oſtrogi, ad quam ,adhuc in Majo delegavimus noſtros & Reipub: Commiſſarios: adeoque ,gratum nobis accidit, quod ab Exercitu Zaporovienſi Nizano his diebus, ,ut nobis innotuit, Commiſſarii Oſtrogum venerint; utinam inducturi ,Doroſzenko, quatenus relictis ſuis, cum externis, præſertim cum Porta ,Othomanica, machinationibus, in gratiam, debitamq; nobis, & Reipub: ,redeat ſubjectionem, qui hactenus in proximo ſubſiſtens, ſuos non miſit ,Commiſſarios, variaſq; injuſtas trahit moras, adinvenit difficultates; un- ,de modicam ſpem ejus habemus ad bonum propenſionis, imò manifeſtè ,perſpicimus inconſtantiam & inſinceritatem; quando ſubmiſſas ad nos ex- ,pediens legationes, eodem tempore aliquid aliud intendens, & tractans, ,ad Imperatorem Turcarum, Czarumq; Moſchoviæ mittit. Non dubitamꝰ ,nihilominus inveniendos tam prudentes, rectiq; tenaces Coſacos, qui de- ,prehenſis perſpectiſve ejus progreſſibus, ulteriora molimina non permit- ,tent, ipſiq; ad concordiam & unionem cum Regno Poloniæ, feliciter in- ,clinabuntur, in quo te, cujus conſtans ſinceritas erga Reges & Rempub: ,ſemper floruit, & floret, ſeriam adhibiturum operam minimè dubitantes; ,obnixè deſideramus, quatenus Exercitum Zaporovienſem ad antiquas re- ,ſolutiones, pro DEi gloria, Majeſtate Noſtra, Regnoq; Poloniæ, pro de- ,fenſione Chriſtiani Populi, ab incurſionibus, pro comparanda immortali- ,tate gloriæ, conſilio, exemploq; tuo, accendas. Nos verò in quavis oc- ,currente occaſione Regiam noſtram gratiam fidelitati tuæ, totiq; Exerci- ,tui, nos teſtaturos declaramus; in cujus documentum, noſtrum mittimꝰ ,privilegium, quo priſca jura, libertates, & immunitates veſtras confirma- ,mus ac roboramus; & quidquid præterea tua fidelitas Exercituſq; à ,gratia noſtra poſtulaveritis, propenſo animo juſtas petitiones ſuſcipiemus, ,ijſq; ſatisfaciemus: Tuæ fidelitati totiq; Exercitui Zaporovienſi Niza- no, bonam à domino DEo precamur valetudinem.

COPIA LITERARŨ REGIARUM AD COMMISSARIOS PRO TRACTATU CUM COSACIS OSTROGI RESIDENTES.

26. Junij.

IN literis ante dies aliquot ex Senatus-conſulto ad Veſtras Fidelitates datis, declaravimus propoſitionem Coſaticam de commutatione, & obſidibus velut hactenus impracticatam, & inſolentem acceptari ,non poſſe; niſi quis ex Collegio Veſtrarum Fidelitatum ultro ſe ipſe ad ,id reſolverit. Supponimus Commiſſarios Doroſzenko ſuam depoſituros ,pertinaciam, poſt adventum Commiſſariorum Exercitus Zaporovien- ,ſis Nizani; quo venire ad nos, cum nulla hujus ſit neceſſitas, non o- ,ptamus: Quandoquidem primi ad nos expediti, omnia quæ volebant, ,obtinuerunt, 48 novo veſtiti amictu, cum confirmatione omnium ſua- ,rum libertatum, cras Varſaviâ ſunt moturi, eoq; per Albæ Ruſſiæ Mo- ,hiloviam cis Boriſthenenſi tractu redituri. Cum magna id foret in ,tractu manentium afflictione, & ſumptu ærarij, ſi Varſaviam peterent; ,præſtat, ut eos Fidelitates Veſtræ eâ, qua par eſt, humanitate ſuſce- ,ptos, retro expediatis. Pecunia pro ſuſtentatione eorum tam citò ex æ- ,rario eſſe nequit, niſi ex collectis Julij, & quidem in abſentia Theſau- ,rarij (notarijs quoq; tenue, & inutile his temporibus ærarium defe- ,rentibus) difficilis erit expenſarum publicarum ratio; Scripſimus ta-

,men ad Theſaurarium & Arendarios ordinariorum proventuum, omni-
,no ſine mora pecuniam requirendo, tam pro Commiſſariorum proviſi-
,one, quàm pro ſuſtentatione Coſacorum Zaporovienſium Nizanorum;
,quibus dandos in ſingulos dies 50 flor: ordinamus. Non reſtat modus,
,niſi, ut in fidem publicam, de proprio ſumptus impendatis, aut aliun-
,de pecuniam conquiratis, in integro quàm citiſſimè ex ærario reſtitu-
,endam. Doroſzenko non rejiciendus, nec trudendus in deſperationem,
,ſed ſi obſtinatè in ſua perſtiterit pertinacia, omni prudentiâ trahen-
,da Commiſſio ad futura uſq; Comitia, ſequendo in omnibus inſtru-
,ctionis comitialis præſcriptum. Legatis verò Zaporovienſibus authori-
,tate Commiſſoriali, etiam cum ſubſcriptionibus manuum & ſigillis aſ-
,ſecurationem date, Legatos eorum cum omni à nobis ſatisfactione re-
,dire; ad Teteram ſcribimus, ut clenodia Zaporovienſia ſine ulla mora
,ad Commiſſionem Oſtrogum remittat, ad Veſtrarum Fidelitatum ma-
,nus, quibus bonam à DEo precamur valetudinem.

COPIA LITERARUM AD SUPREMUM REGNI THE-SAURARIUM. 18. Julij.

FActum tandem, ut non potuerim declinare appresſionem ſigilli, mandato contra Caſtellanum Poſnanienſem; ſiquidem Senatus cenſuit, Conſanguinei ejus iudicârunt ita expedire; Ipſe ille ſuas er literas requirebat non denegari mandatum; quo non extradito, erta indignatio contra Principem & Senatum, furor popululi contra um, nova forma Comitiorum & iudiciorum, excluſo Senatu; peri- ulum hominum, qui in Comitiolis, violentis inſurrexerant manibus, ſius Caſtellani ambiguus & indignus ſtatus, antequam ab obiecti- ne per decretum liberetur, ſequeretur. Induxit hanc regi inelucta- lem necesſitatem Cancellarius Litvaniæ dato reſponſo cum Litva- iæ ſigillo, per nuntios majoris Poloniæ, quòd Rex non ſit ſcrupuli- aturus circa extraditionem mandati, dummodo certus delator ad- t. Hoc velut ſigno dato, conclamatum contra primores in Comitio is. DEus Iudex & vindex ſit ejus, qui Author fuit Conſilij ad co- enda iterata Comitiola; qui forſan promiſit afferendas probationes, qui ggeſſit, ut ſcriberentur, publico Palatinatûs Poſnanienſis, & Ca- ſienſis nomine, ad omnia Regni, & M. D. Litvaniæ Comitio- fervventes literæ. Non tranquillabit id Imperium Principis, et innocentis, ſed citius motibus & turbinibus involvet. Contra te llatenus mandatum dare volui, ſummo licet fervore imò furore lator urgeret, nec aliunde deeſſent impulſus. Abiit ergo hodie, cû o duntaxat contra Caſtellanum Cracovienſem, projecto ad Ma- ſchalcum Curiæ Regni, obtinendæ ſubſcriptionis gratiâ: minatur ſe cturum contra me proteſtationem; at non deerunt mihi excuſandi ei rationes, tuaq; cauſæ diſparitatem deducendi. Quantum mihi in teriore proceſſu virium ſuppetet, & induſtriæ, contendam ambi- xtro conatu te ex hoc Labyrintho reducere.

A. C. 1670

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD CASTELLANUM POSNANIENSEM. Varſaviæ 11. Julij.

NOn Curiæ tantùm & Poloniæ, verùm etiam orbi innotuit, triſtis tuus & tragicus caſus. Et licet nullo, quà privatim, quà publicè demerito, tum dato ad Comitiola projectu, tum objectione Sol-
, læciſmi contra Rempub, & toties indigna honoris mei tractatione, à
, te læſus eſſem; valuit tamen apud me Senatoria dignitas, & cognatio
, cum Caſtellana, ut de eo non lætarer, quin potiùs intima tangerer cō-
, miſeratione ſuper injuria, non conſulis tantùm, ſed etiam conſulatûs.
, Produxi per ſententiam in ſenatu atrocitatem facinoris, & exempli per-
, nicioſi; quod ſcilicet ſiniſtris eminentes ſemper ſubeſſe cogantur inter-
, pretationibus· nunc gratulor te extra ultimum manere metum, famæq;
, tuæ ſuperſtitem vivere, & valere. Habui literas à Comitiolis Srzeden-
, ſibus cum elogijs, ſed ſimul cum clauſula, ut mandatum contra te &
, Theſaurarium expedirem: Exhorreſco profectò, nunquam ſperans tan-
, tas animis civilibus iras, pro obtentu habeo abſentiam Mareſchalci, cu-
, jus ſubſcriptio in cauſa perduellionis, & læſæ Majeſtatis eſt de ſubſtan-
, tia: Item abſentiam Inſtigatoris, in frequenti ſenatu, ad formandum
, Senatus-conſultum, probationes non convenientes, neq; luce clariores
, ſtatuiq; per alteram portam abitum Varſaviâ, quo Trąbſzynski ventu-
, rus eſt: Poterunt forſitan illi mandatū dare in membrana terreſtri, ego
, interim reſiſtam pro viribus, nec niſi adactus ſubſcribam, ſigillumq;
, apprimam, quòd alteri uſui mallem impendere, in tantorum virorum
, obſequium. In Exercitu cuncta pacata omni ex parte. Soltan Galga cū
, Tartaris ſub nigra ſylva, vaſtitatem inducit, & deſolationem. Commiſ-
, ſio Olnoſcenſis vacillat, mordicus urgent Coſaci obſides, eos tamen ex-
, cludunt, qui ruperunt Comitia. Me interim cum promptitudine &
, obſequio tuo commendo favori, &c.

SERMO EXCELLEN. ET REVERENDISSIMI D. ANDREÆ OLSZOWSKI EPISCOPI CULMENSIS, PROCANCELLARII POLONIÆ AD GEDANENSES 9 Julij.

Nobiles Domini ſpectabiles & famati Viri.

POnit feliciter pedem in Regia Gedanenſi urbe Michaël Rex, atque hunc portum fidiſſimæ publicæ ſtationis, has dedecori clauſas, honeſto patentes portas, hæc mœnia nullo derelictæ fidei temerata con-
, tactu, hoc innocens primævique ſacramenti, & antiquæ virtutis retinens
, forum, prætorium Comitiorum vicario per me adventu libens
, ingreditur. A gentilitiæ ſuæ lunæ, ſtellæque motu, & ſplendore eam
, mutuatus, inque mores ſuos vim deducit, ut properante curſu ſimulq; be-
, nefico influxu, Regni ſui membra inviſere, coronati capitis lucem ubiq;
, ferre, noctem mentium diſcutere, imprimis deſtinet ac Regium vel ma-
, ximè exiſtimet. Quod Romanus ille de ſua Africa, idem non minus re-
, ctè Sacra Regia Mtas D. meus Clementiſſimus jam nunc uſurpet. Te-
, neo te Pruſſia, cùm civitates majores, opibus amplas, mœnibus validas,
, dignatione eminentes, ædificijs publicis privatiſque magnificas, incolarum
, copiâ & cultu elegantes, non jure duntaxat, ac titulo, ſed imperij ve-
, lut manu, & poteſtate Regiâ apprehendit, ſed præcipuam curam & af-
, fectum in ſe vertit urbs Gedanum.

Sidus

Sidus Boruſſæ Gentis Hyperboreique Regina Cali: *A.C.*1670

, Vt Polonus Vates de vobis cecinit, quàm ubi ſemel venerabile fidei nu-
, men intravit, veſtigia nulla retrorſum abeuntis, aut averſæ ſpectare, vel
, legere ſit. Viget vigebitque in fama Gentium, in æternitate temporum
, conſtantiæ Veſtræ immortale exemplar, cum oppreſſo undique Regno
, Poloniæ, omnia pro præmio, & præda hoſtes haberent; vos non dubi-
, taſtis publico præeipitio, animos, fortunas ſupponere, Principem, & re-
, liquam Regni fortunã, in ſinu urbis fovere, laſſo, & fracto militi opem,
, operamque commodare, poſtremo vilius cuncta habere, quàm fidelita-
, tem non habere, nec dum plane, Arctoi leonis occulti cuniculi, aut aper-
, tæ machinæ ſubſederunt, quibus hæc non civium curia, ſed fidelitatis tem-
, plum, petebatur, impetebatur fruſtra.

Vos neq; callidũ perrupit aurũ, nec doloſi, fulmina, blanditiaq; belli.

, Sed hæc aliaque belli, laudum variarum proſequi, alijs uberior copia
, & otium, mihi interim mandata Regia, & legationis meæ ſummam decen-
, ter exequi negotium eſt. Differri ultra non oporteat, præſtandum publi-
, cè, à Nobilibus, Spectabilibus, Famatis Dominationibus Veſtris, fidei &
, ſubjectionis debitæ juramentum, quod prius libenter & publice Sacra Re-
gia Majeſtas præſtare non diſtulit, cum recenti electione Varſaviæ, mox
felici inauguratione Cracoviæ, ad ſacras utrobique aras ſolenni ritu, in
jura, libertates, privilegia veſtra, univerſi Regni, provinciarum, civitatum
ſanctè juravit, eadem privilegia Veſtra Regia, & manu & Regni ſigillo cle-
, menter munivit, tranquilli & florentis ſtatus Dominationes Veſtras ſecu-
ras effecit.

, Quod igitur lætum & glorioſum Sacræ Regiæ Mti Dno Veſtro, quod
ampliſſimæ iſti civitati felix, auſpicatum, & ſalutare eveniat, hoc agite
ſenatus populuſque Gedanenſis, ut devotos, devinctoſque Regiæ Mſti ani-
mos, magis etiam more Majorum firmetis fidem indubitatam licet religi-
one Sacramenti Regi & Regno arctius obſtringatis. Hoc ego dum nomi-
ne & mandato Sacræ R. Mſtis Dni Clementiſſimi à Nobilibus, Spectabi-
libus Dominationibus Veſtris requiro, eiſdem gratiam, & clementiam Re-
giam, jurium, privilegiorum, immunitatum integram conſervationem
publica commiſſionis meæ auctoritate appromitto.

AD ARCHIEPISCOPUM CORYNTHI, A PROCANCELLARIO REGNI. 25. Junij.

INſperatus diſceſſus ab Aula Polona Illuſtriſſimæ, & Reverendiſſimæ Dominationis Veſtræ, eo gravior mihi accidit, quòd me tunc in Pruſſica Legatione agente, extremo venerationis cultu Ilrmam & Rndmã Dominationem Veſtram proſequi, ac felix iter, & ampliſſima in Eccleſia DEI incrementa eidem apprecari fortuna negaverit. Vicem implebit hæc litera, quâ intimum affectum effundo coram Domino meo; itane ſimul & amicum appellem? egregia ſanè documenta tuli cum ſatis ſuperque ejus inſigni amicitia, ac benevolentia fruebar. Equidem hunc animum, quo erga Illrmam & Rndmam Dominationem Veſtram feror, non tempus variabit, non locus vel remotiſſimus loco movebit, quàm hâc velut ſyngrapha manus obligo, & obſtringo. Rogatam hiſce etiam volo Illrmam & Rndmam Dominationem Veſtrã, ne mei immemor ſit, dum Sanctiſſimo Domino Clementi verè noſtro, vel ipſo nomine Polonis gratiſſimo adgeniculabitur. A Clemente octavo multa argumenta eximij erga Poloniam affectus fluxere, addat, & ſuperaddat Clemens X. ſi quod ſub Clemente IX. optimo Pontifice brevitas Pontificatus non indulſit, Ante omnes

A.C. 1670 „honores, & favores nobis erit Apotheoſis B. Ioannis Cantij Doctoris A-„cademiæ Cracovienſis. Nil gratius, & popularius Genti noſtræ ſua Beati-„tudo faciet, quàm cum hunc DEI ſervum a trecentis prope annis conſtan-„ti Sanctitatis famâ Illuſtrem Divorum faſtis inſcribet, & quem privatim „publiceque noſter populus veneratur etiam rite, & publicâ devotione co-„li imperabit. Meretur aliquid ultra vulgus Academia Cracovienſis, in ſe-„ptemtrione noſtro celeberrima Stancarorum, Friciorum, & aliorum He-„ſiarcharum & Hæreticorum antiqua victrix, domitrixque quam non er-„ravero ſi in oris hiſce Orthodoxæ Religionis, & Eccleſiæ Romanæ „firmam columnam, ac boni moris magiſtram pronunciem. Eminentiſſi-„mo Cardinali Vidono, ſi nondum animo excidit, vel unico verbo com-„memorari ambio. Contigit aliquando à laudatiſſimo viro laudari, ac eti-„am amari percupio. Mihi toto corde, & ore prædicare ac venerari ſu-„am Eminentiam neceſſitas ſimul condita remanebit. Eminentiſſimo Car-„dinali Urſino Regis mei miniſterium, ac Poloniæ protectio arctiſſimum „me devincit, humanitas verò mancipatum planè tenet. Cõmendari ejus „Eminentiæ deſiderio deſidero. Quod reliquum eſt &c.

AD CARDINALEM ALTERI. 25. Junij.

Cum Illuſt: & Reverend: D. Mareſcottus Archi Epiſcopus Corynthi Nuntium in Polonia agens mandato ſuæ Sanctitatis hinc evocetur, nemo eſt, qui non felicitati digniſſimi gratuletur, eundémque maxi-„mis in Eccleſia DEI incrementis parem exiſtimet, & auctiorem cupiat. „Non poſſum tamen non reddere certiorem Eminentiam Veſtram, optari „à Sacra Regia Majeſtate, totaque Polona Aula, ut ad Secretariatũ ſta-„tus, vel aliquod inſigne officium provehatur. Sed in Hiſpaniam pro „Nuntio Apoſtolico mitti, eſt ſanè, quod in diminutionem Majeſtatis Re-„giæ, & Coronæ Polonæ accipiamus. Ab omni exemplorum vetuſtate, „non factum, non auditum, ut ab hac Corona, ad aliam Coronam Nun-„tij Apoſtolici transferantur. Primum exemplum in Illuſt: & Rndmo D. „Pignatello ex Nuntiatura Polonia ad Cæſarem tranſlato, temporum „circumſtantia videlicet abdicationis, & Interregni excuſare poteſt, quod „tamen in ſequelam trahi non debet. Alia exempla non extant, ſatis jam „evictum retorſumq; eſt; omnes Reges pari dignatione eſſe, nec obſtare „quòd unus alteri loco ſolo præſtet, cæterum paritate Coronæ æquan-„tur. Non dubito Eminentiam Veſtram pro ſuo erga Poloniam affectu, „ac ſumma prudentia, & authoritate apud Sanctiſſimum effecturam, „ut alteri potiùs dignitati Illuſt: Archiepiſcopus Corynthi in Curia Ro-„mana, vel extra, quàm Nuntiaturæ Hiſpaniæ, cum præjudicio Regis, „& nationis Polonæ admoveatur. Cæterum Eminentiæ V. obſequio-„rum meorum promptitudinem, devotionem ex animo commendo.

COPIA LITERARUM AD COMMISSARIOS OSTRO-GI RESIDENTES. Varſaviæ 12. Julij.

Acceptis veſtris literis de prolongatione Cõmiſſionis ad 17 curren-tis; ſine mora ſenſum noſtrum ex ſenatûs-conſilio aperimus; ut tam grande, pacificandæ Reipubl: negotium fortunatè procedat. „Inhæremus firmiter primæ declarationi noſtræ, cenſemuſq;, non con-„cedendam eſſe traditionem obſidum in manus Coſaticas, non tam con-„ſervando dignitatem noſtrã, & Reip, quàm per rationẽ ſtatus humiliare „inſuetum non eſt; ſed quia bene meritos, & inſignes cives dicretioni cõ-

mit-

nittere Barbarorũ hominũ, judicamus non incivile tantũ ſed & crudele. A.C.1670
Negandũ ergo id abſolutè, quod per libertatem (cogere enim ad hanc commutationem neminem licet) concedi poterit. Copiæ Literarum V. ad Commiſſarios Coſaticos datarum lectæ ſunt, ac approbatæ à nobis & ſenatu. Ominamur tamen Commiſſionem hanc non eſſe rumpendã, ſed trahendam ad Comitia, in quibus tota Reſpub: ſtatuet, quod ſibi judicabit fore ſalutare. Expectamus nihilominus à Mareſchalco, ſupremo Duce Exercituum Regni, certitudinem & conſilium, quonam modo obviandum ſit apertæ (quod DEus avertat) hoſtilitati, & potentiæ Barbarorum. Labores & impenſæ Veſtræ in ſingulari nobis ſunt conſideratione; quarum reſtitutionem à Repub: faciendam, ſeriò promovebimus, deſiderantes interea, ut ſtationem Veſtram non deſeratis, verùm impoſitam humeris a Repub: functionem, conſtanter ſuſtinere, totque ſuſpiriis optatam pacem Patriæ conciliare, cum immortali nominis Veſtri gloria, contendatis; Quibus precamur &c.

OPIA LITERARUM REGIARUM AD COMMISSARIOS OSTROGI RESIDENTES. Varſ. 31. Julij.

E Xperimur, gratoq; animo ſuſcipimus ſollicitam operam, prudentiam & dexteritatem veſtram, qua, in commiſſa vobis commiſſoriali Provincia, nullum rei bene gerendæ modum intermittitis, omneſq; mpletis numeros, dum tam operoſæ negotiationis veſtræ progreſſum, ropter pleniorem noſtri & ſenatus informationem deſcribitis. Gemina ropoſitio ex amplioribus ſcriptis veſtris elicitur: Prima; an commiſſio diferenda ſit ad comitia ad quæ intendit Doroſzenko Nuncios expedire, biq; juxta ſuorum Commiſſariorum projectum, in facie totius Reipub: eſideria Exercitui Zaporovienſi, Eccleſijs Ruthenis, totiq; Ruthenæ Genti neceſſaria, promovere? Altera; utrum interim armiſtitium ſit conedendum; & non tantum ſcriptis ab utrinq; cavendum, verùm etiam uramentis veſtris, & Polonorum belli Ducum, roborandum? poſita pro undamento probè vobis perſpectâ Doroſzenko inſinceritate; combiatis relationibus præſentium apud nos Legatorum Nizanorum, cum Orogenſibus præcautionibus, ſecum omnino convenientibus; conſideratis mnibus circumſtantijs; concluſum in noſtro Senatûs conſilio, non differendam eſſe cum toto effectu ad comitia, cœptam commiſſionem; ſed ontinuandam, trahendámve ſine interruptione, vel limitatione, ob ſeuentes rationes. Quod enim nunc non efficiemus, & evincemus à Doroſzenko, fruſtra poſtmodum erit, ubi res ſuas apud Portam ſtabiliêrit, uæ hoc anno debilitata per expeditionem Candienſem, ferre ei ſuppeas, ad præſentem campaniam non poterit. Concederetur Doroſzeno tempus practicandi & conveniendi cum Hano Krymenſi, cum Haneno, Nizanoq; Exercitu, quærendi promotionem prætextu Religionis à zaro Moſchoviæ. Expedit Reipub: ſcire certum ſtatum rerum, Vcraienſium ante Comitia, ut Vcrainam, ſi media pacis non ſucceſſerint, tiam armis vindicet, adeoq; de modo belli gerendi, de viribus proportinatis conſulendum erit in Comitijs. Effectus legationis à Doroſzenko on eſſet alius quàm novæ commiſſionis petitio, certè enim non immutat ſupplicationem ſuam ſub tempus Electionis & Coronationis porrectã, uam Legati ejus moderari nec volent, nec valebunt. Sublationem uniis, independentiam, diſtinctum tribunal, aliaque abſurda urgebunt, uæ per rationem ſtatûs Reſpub: non concedens, occaſionem dabit Doroſzenko & Tukalski concitandi plebem Vcrainenſem; in inſtructione primo

A.C.1670 „mo & principaliter requirimus, ut Doroſzenko in ſignum ſinceræ fidelitatis, inſignia Turcica ante omnia remittat; quod ille in comitijs facere nolet, Ex his itaq; alijſq; ſolidis conſiderationibus firmiter inſiſtendum Commiſſioni Oſtrogenſi, etiamſi per Comitia, & in ulterius tempus trahenda foret: In Comitiis enim emergentes difficultates facile tota reſolvet Reſpub: concluſamq; approbabit tranſactionem. Denuntianda ergo hæc noſtra declaratio Doroſzenko perſvadendumq; his, & aliis rationibus, ut Commiſſarios ſuos omnino mittat, negotiumq; pacis ante vel ſub Comitiorum tempus concludat. Aliàs amiſſa ultima de illo ſpe, hoſtis loco habendus eſſet, Coſaci verò Horodenſes, uti & Nizani per reſcriptum noſtrum, vel conſtitutionem in deſideriis juſtis contentandi, quibus, ut intelleximus Nizani Coſaci acquieſcent. Altera propoſitio ratione armiſtitij acceptari eam ob cauſam nequit, quam ſupremus Regni Mareſchalcus in ſeorſiva expreſſit charta; quod ſcilicet Imperator Krymenſium cum Zaporovienſibus Vcrainam ingreſſus, exiget infallibiliter noſtrorum armorum ſocietatem, adeoq; armiſtitium non ſervando, daretur occaſio offenſionis Coſacorum, conſervando armiſtitium, certa cum Tartaris diſſenſio. Accedit inſperata, ut ex recentibus literis conſtat, Commendantis Lebel, obſidio Bialocerkviæ, conſequenter aperta hoſtilitas; ſiquidem per ſuas univerſales Doroſzenko Coſacos congregat, ſub Bialocerkviam, colligere meſſem, commeatuſq; comparare Præſidiarijs non permittit; naturali ordine dandus erit ſuccurſus in hominibus & annona, & inſuper vis vi repellenda. Ipſe igitur Doroſzenko cauſa non conſtituendi armiſtitij, quandoquidem ex parte ejus hoſtilitas ſumit exordium; Unde quia Hanenko cum Zaporovienſibus aggredi volet, uti minatur, Doroſzenkum, requiret quoq; ut nos ad belligerandum contra eum, ruinamq; ejus concurramus ex parte noſtra; Inconveniens ergo eſſet obligari pactis, longè magis juramentis ad ſervandum armiſtitium, quod volentes nolentes relinquere forſan cogeremur. Quo ad perſonas Commiſſariorum Coſaticorum, danda eis omni meliore modo ſecuritas per ſcripta tam à vobis, quam à Ducibus, ſed tamen ſine juramentis, quæ ipſi Coſaci in projecto ſuo de armiſtitio non exigunt; & aliunde indecora ſunt & periculoſa hujuſmodi juramenta: Hoc enim exemplo certo certius exigerent, ut nos, ſtatuſq; Reipub: poſt finitam Commiſſionem ſuper illud ſervandum juraremus; ut quondam ſuper pacta Tartarica & Hadziacenſia, quod erat cum indignitate noſtra, & cum recognitione æqualitatis Coſacorum, ac extorſione, non tanquam à ſubditis ſed æqualibus. Hac ergo ex ſenatus conſulto miſſa vobis declaratione, certi ſumus, tam bone cœptum opus indefeſsâ curâ, & ſummâ prudentiâ vos proſecuturos, & ad fortunatam concluſionem deducturos. Tolerabiles erunt vobis, graves licet, labores & impenſæ, quibus ſalutem & ſecuritatem Patriæ, cum immortali nominis veſtri gloria, comparabitis, Regnum noſtrum ſolida & immota pace lætificabitis, fructum laborum veſtrorum, non tantùm ex florente pace, verùm etiam ex debitis à nobis & Repub: retributionibus colligetis. Precamur interim fidelitatibus veſtris bonam à Deo valetudinem.

DECLARATIO REGIA AD PROPOSITIONē DEPUTATORUM ELECTORALIUM BRANDEBURGICORū DATA EX CANCELLARIA REGNI. Varſ. 7. Auguſti Anno MDCLXX.

SAcra Regia Majeſtas Poloniæ ſingulare documentum præbuit & obſervantiæ Pactorum Bidgoſtienſium & conſtantis ſuæ erga Seren: Electorem Brandeburgicum Ducem in Pruſſia ac ejus Seren: Domum Ele-

Electoralem propenſionis cum exorientibus licet non levibus dubitationibus & difficultatibus, iiſdem tamen tantiſper ſubmotis & ad commiſſionem (de qua inferius) reſervatis, recognitionem juris Feudalis ad arces & oppida Lemburg & Bittau cum attinentiis nomine Seren: Electoris factam gratè admiſit. Literasq; recognitionis & renovationis ejuſdem Feudi ex Cancellaria gratis extradi mandavit. A. C. 1670

Quod attinet Propoſitionem Deputatorum Electoralium ratione renovationis & confirmationis fœderis perpetui Bidgoſtienſis per juramentum nomine & in animas tam Suæ Majeſtatis quàm Seren: Electoris præſtandum, libenter idem S. R. Mtas ex parte ſua adimpleret; verum Pactis inſiſtendo pro ſubmovendis omnibus obſtaculis eximendiſq; ſuſpicionibus, & pro firmiori eorundem Pactorum obſervantia ac plenaria & celeriore executione, neceſſarium in primis & pactis ſæpè memoratis conforme ducit ut intercedentes aliquæ dubitationes, prætenſiones & controverſiæ circa obſervationem ac executionem Fœderis ac Conventionis Bidgoſtienſis per Commiſſarios ab utrinq; nominandos amice componantur & definiantur. Quam amicam commiſſionem cum jam alias primum Seren: ac Potent: Rex Joannes Caſimirus per Palatinum modernum Culmenſem, deinde ſub tempus Interregni Reſpublica per Ducem Radzivilium Præfectum Stabuli M. D. Lit. Legatos ſuos decenter à Sua Seren: Electorali requiſiverint, eandem etiam Commiſſariorum Delegationem Seren: & Potent: MICHAEL feliciter regnans ſtatim poſt ſuam felicem Electionem à Legatis Electoralibus Varſaviæ præſentibus per Epiſcopum Culmenſem Procancellarium Regni, deinde per repetitas epiſtolas, ad extremum recentiſſimè die 19 elapſi Junij per Ablegatum Morſtinum inſtanter & amicè poſtulavit, minimè per ſe dubitat S. R. Mtas Seren: Electorem æquo & in Pactis fundato deſiderio R. Mtis & Reipub: tandem conceſſurum, ut Deputatis ſuis protunc Varſaviæ exiſtentibus, vel alijs quàm primum nominandis id negotium peragendi Commiſſarios juxta Pacta Bidgoſtienſia cum ſufficienti poteſtate permittat: quandoquidem S. R. Mtas ex parte ſua Commiſſarios Polonicos & pridem & ad præſens deſtinarit & nominare eoſdem negotiumq; prætenſionum & Controverſiarum vel hoc ipſo menſe Auguſto (computando bimeſtre à die requiſitionis factæ per Morſtinum) inchoare parata eſt. Quam Commiſſionem ante Comitia Generalia Ordinum Regni Varſaviæ proximè celebranda, vel intra decurſum Commiſſionum peragi & ſine protelationibus definiri optat, ut Status & Ordines Regni Poloniæ, quid ſperare à Seren: Electore, aut quid ejuſdem Serenitati præſtare debeant ſufficienter informentur. In qua Commiſſione prætenſionibus ab utrinq; liquide deductis ac per Commiſſarios, vel ſi neutra pars in propria cauſa decernere queat, etiam per mediatores compoſitis & definitis nulla mora pro renovando & confirmando fœdere & conventione Bidgoſtienſi S. R. Mtis ad præſtandum per Deputato ſuum conjunctim cum Electorali Deputatum juramentum accedet.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM. Varſaviâ 22. Aug.

SUmmè contentus Rex, reſidenſq; ſenatus, Dnum Chelmski cum militaribus copiis ſub Bialocerkwiam expeditum, re bene geſta rediiſſe, illiq; fortalitio curâ & operâ tuâ, ad votum omnium proviſum eſſe; ad cujus conſervationem, Piwo ſuis aptus eſt cum hominibus, cum ſine onere

A. C. 1670 „re Reipub: ſciat voluntarios in officio continere, illoſq; ijs in partibus „moderari. Commendans Lebel exuſtâ civitate, molendinis, & quod pejus „eſt, Eccleſiis; ut ex literis Commiſſariorum Coſaticorum Polowczyo O„ſtrogum ſcriptis, Regiq; à Palatino Czerniechovienſi communicatis, con„ſtat, ſumme irritavit Doroſzenkum, & ſtatum Eccleſiaſticum: Quam ob „cauſam timenda eſt aperta hoſtilitas. Unde, quia tractavit ratione dedi„tionis hujus fortalitij cum Palatino Moſchovitico Kijoviæ exiſtente, fors „non expediret illum amplius eſſe Commendantem. Mitto tibi à Rege Pa„tentes cum feneſtella pro Commiſſione, ut parem functioni Commiſſa„rium de Exercitu eligas, & inſcribas pro tuo arbitrio; eum ex aula, ob „magnam diſtantiam commodum non ſit expedire, nec ſubjectum habea„tur aptum. Si tibi videbitur alium dare Commendantem, & Lebel revo„care, facito quod ſublimi tuo ſenſu, militari experientia judicaveris expe„dire Reip. Poterit enim ejus alienatione fieri, ut dolor, & offenſio Coſa„corum mitigetur. Præcautio à noto mihi correſpondente ex Valachia da„ta, magnam meretur conſiderationem, monetque ad præparamenta ſub „tempus hyemis providenda, ad defenſionem Reip. & reprimendam po„tentiam Imperatoris Turcarum: proximè futura de hoc agent, conſulent„que Comitia, quod in propoſitione Regia exponetur, & ſeriò commenda„bitur, ut tempore hyemis proportionatæ parentur vires, Legatos Hanen„ko ſuppono etiam ad te deflexiſſe. Univerſalia Regis, tuas ad manus ex„pedita, dubito utrum caſu quopiam non interiêrint, cum nullam de ac„ceptis habeam notitiam, & utrum tuo probentur judicio; facile tamen „corrigi poſſet, quod videretur mutandum, aut addendum. Dabant homi„nes hi laudem tuo nomini, quod eos animaveris ad fidelitatem & obedien„tiam Regi præſtandam. Reſidentes de medio eorum hic relicti, ſe bene „gerunt, magnamq; ad bonum oſtendunt inclinationem. Filius quoq; Ha„nenci, qui, de conſenſu, in patris cum Ulanieki cauſa, Lublinum profe„ctus fuerat, iterum redijt. Communem motum omnia fere exigunt Co„mitiola; qui valere poterit ad reprimendam incurſionem, ſi quæ a Tarta„ris ingruerit. Ad comitia armatam ducere multitudinem, nemo recti „ſenſûs probat: ego bene ominor illa pacatè & civiliter eſſe concludenda.

Lebel exuſſit Eccleſias

PRÆCUSTODITIO PROCANCELLARIJ REGNI POLONIÆ ADVERSUS ELECTORALIS BRANDEB. DEPUTATIONIS PRÆCUSTODITIONEM & PROTESTATIONẼ. 26. Auguſti.

Novo ad hunc diem neq; prorſus audito exemplo Illuſtriſſimi Domini Deputati Electoris Brandeburgici, ſeptima die, poſt ſuũ ab aula Polona diſceſſum, præcuſtoditionem & proteſtationem quandam, primum ad acta publica Caſtri Cerſcenſis, ſex milliaribus Varſaviâ diſtantis, clanculum porrexerunt, deinde Procancellario Regni, mox S. R. Mti, per Generoſum Brandt aulicum Electoralem hic degentem, ad manus obtulerunt, ſuo ne id motu, an juſſu & mandato Seren: Electoris fecerint? non conſtat, factum tamen an decenter amiceq;? quilibet prudens & æquus facile judicaverit. Quid enim oportebat Cerſcum aut aliud Caſtrum, Sochaczoviam adiri, cum Varſaviæ acta publica metrices Regni paterent, ut verò tam concivibus meis, quàm externis atq; in primis Seren: Electori rei veritas & æquitas, meliùs noteſcat (ad quem pleraq; non ex fide imò in deterius de aula Polona referri credibile eſt. Conſulendo etiam, famæ & publicæ dignitati, non libente etiam

iam calamo, breviter & informationis duntaxat causâ ad objectiones reſpondetur. *A. C. 1670*

Duæ functiones in aula Polona peragendæ demandatæ erant à Sua Serenitate Electorali Deputatis. *1ma* ut vigore Pactorum Bidgoſtienſium jus Feudale ad arces & oppida Lemburg & Bittau Regi & Regno recognoſcerent. *2da* ut juramentum ex Pactis debitum ſuper firmitate Pactorum Bidgoſtienſium nomine Seren: Electoris præſtarent, ſimulq; præſtari nomine S. R. Mtis requirerent.

In primo negotio poſt exhibitas S. R. Mti, ab Illuſtriſſimo D. libero Barone ab Hoverbek, fidei literas & plenipotentiæ Inſtrumentum conferentiam cum eo habuit Procancellarius Regni, in qua hæc propoſuit.

1mo Non ſufficere ad actum recognitionis, unius Deputati Perſonam ex verbis Pactorum, per Deputatos Conſiliarios, aut Officiales, cum itaq; duo Legati advenerint jure requiri, ut duo conjunctim jus feudale recognoſcant.

2do Ut Deputati recognitionem eandem, cum juramento præſtent, licet enim Sereniſſimus Elector, & ſui ſucceſſores liberati ſint per Pacta Bidgoſtienſia, à Perſonalibus juramentis juxta verba: *Abſq; omni juramento;* Deputatos tamen teneri id præſtare, quandoquidem liberatio eorum non eſt expreſſa in pactis.

3tio Ut recognitionem feudalem certâ verborum formulâ, ex ſcripto faciant.

4to Ut præcuſtodiatur in futurum de præſtanda tali ſub tempus coronationis Regum Poloniæ, juxta verba Pactorum: *Ad ſingulas coronationes mittere tenebitur, & obligatus eſſe debebit.*

5to Non eſſe conveniens, ut Cancellaria gratis laboret, quod tamen civiliter dictum, & cum declaratione gratuiti officij, ſine ulla extorſione, juxta verba Pactorum. *Gratis extradi debent.*

Ad 1mum Punctum Reſpondit Illuſtriſſimus D. Howerbek, ſibi uni demandatum eſſe negotium prout conſtat ex literis credentialibus, & plenipotentia producta.

Ad 2dum, Eodem pariter jure Seren: Electorem atq; ejus Deputatū, præſtando juramento liberari.

Ad 3tium, Non eſſe præſcriptam in Pactis Bidgoſtienſibus formulam recognitionis, attamen ſuper ea ſe deliberaturum & reſponſurum.

Ad 4tum, De mittendis Conſiliariis & Officialibus ad ſingulas Regum coronationes adjectum eſſe in Pactis: Quodſi aliquâ legitimâ causâ impeditus Sereniſſimus Elector, & Electoris Succeſſores, hoc officium debitum in coronationibus Regum non fecerint, nihil ea negligentia detrimenti adferre debebit, dummodo alio brevi tempore poſt coronationem id præſtetur.

Ad 5tum, Pari civilitate nec ſine injecta ſpe, gratificationis reſpondit. Poſtquam conferentiæ actum & progreſſum retulit S. R. Mti Procancellarius Regni, ſenatu habito, poſt maturam & longam deliberationem, concluſum eſt ſenatus-conſilium.

Ad primum, Admittendum eſſe pro hac vice unum Conſiliarium & Officialem, cum ſufficienti præcautione, ut in poſterum per duos ſeu tres Conſiliarios, aut Officiales, recognitiones feudales, ſuper Lemburg & Bitau peragantur.

Ad 2dum, Ut juramentum pro hac vice, à recognoſcente Deputato non exigatur, ſed tamen hæc dubitatio & quæſtio mota, cum alijs prætenſionibus, per Commiſſarios decidenda reſervetur.

Ad

A.C. 1670 *Ad 3tium*, Formula recognitionis per verba diſpoſitiva & obligatoria ſcribatur. *Ego recognoſco*.

Ad 4tum, Acceptetur tempus præſens cum præcautione, quòd futuris temporibus, pactis inſiſtendum ſit, niſi legitima cauſa impedimenti dilationem ad breve aliud tempus perſuadeat.

His concluſis declaratio data eſt Dno Howerbek, cum præmonitione, quòd Legati titulo, ad actum ſolennem recognitionis abſtinere debeat, licet enim ad defungendum gratulationis, cum Sereniſſimo Rege, & Regina officio, Legatorum titulo à Sereniſſimo Electore, in literis credentialibus, uterque, eo honeſtati fuerint, ac Legatorum honore à ſuis Majeſtatibus & Senatoribus Regni accepti habitique ſint, eam tamen prærogativam ad ipſum recognitionis actum extendi non poſſe, ex verbis Pactorum & literis fiduciarijs ac plenipotentia Electorali deductum eſt.

Difficultas fuit circa formulam recognitionis, noluit Illuſtriſſimus Dominus Howerbek, verbum, ego, præſcribi; noluit expreſſam ſuæ perſonæ nominationem formulæ inferri, in ſingulis plane verbis ſcrupulos & difficultates movit.

Sed graviſſima fuit controverſia, ſuper verbis: Directo Domino, quæ poſt multorum dierum renitentiam, vix tandem privatâ perſvaſione, & cũ præcautione aliqua Illuſtriſſimi Dni Ablegati Cæſarei, ac demum ſuperveniente Sereniſſimi Electoris declaratione, a Deputato acceptata ſunt.

Poſtremò conventum eſt, ſuper formula, prout ſub adjuncto A: & juxta quam peractâ per Illuſtriſſimum Dnum Deputatum Feudali recognitione in reſponſione, nomine S. R. Mtis facta, inhærendo exemplo in anno 1612 Præcuſtoditiones altè memoratas Pro-Cancellarius ex ſcripto uti ſub A juncto B. adjecit, & juribus Regis ac Reipublicæ reſervavit.

Non tardavit Cancellaria Regni in ſcribendis literis recognitionis, & renovationis Feudi, &, quanto citius Illuſtriſſimo Dno Howerbek, ad legendum communicavit, à quo cum per duas circiter hebdomadas, retentæ & examinatæ eſſent, Miniſtro Primario Cancellariæ, ad domum Illuſtriſſimi Dni Howerbeki requirendi & rehabendi causâ veniente corrigenda nonnulla ex obſervationibus ſuis expoſuit. Videlicet in verbo loco: *Ordines Regni*, ſcribendum: *Ordines Reipublicæ*, delendum eſſe ex recognitionis formula nomen ſuum.

In verbo loco *poſteris* ſcribendum *Succeſſoribus*, verba *Reges Poloniæ tanquam naturales & Directos Dominos* omnino expungenda, loco: *ſub immediato Dominio Regum Poloniæ* ſcribendum *ſub immediato Dominio Regis Ioannis Caſimiri*. Reſponſum à Pro-Cancellario Ordines Regni, ordinario ſtylo appellari, ſcribique poſteris genuinum eſſe Pactorum verbum, exprimi nomina recognoſcentium, moris fuiſſe.

Immediato Dominio Regum Poloniæ non poſſe immutari, quòd Vladiſlaus & Sigiſmundus Reges, poſt extinctum jus Feudale, Ducum Pomeraniæ eas præfecturas tenuiſſent.

Circa verba *Naturales & Directos Dominos*, demonſtravit Pro-Cancellarius formulam, quâ Sereniſſimus Elector, ac ejus Majores juramentum ſuper Ducali Pruſſia recognoſcebant, eam videlicet. *Ego ero fidelis & obediens Sereniſſimo Regi Poloniæ ſicuti meo naturali Domino & hæreditario, & ſucceſſoribus legitimis Regibus & Regno Poloniæ Dominis meis.*

Contra Illuſtriſſimo Dno Howerbek verba iſta eliminari inſtantiſſimè & pertinaciter poſtulante, tandem inſperato ultimam controverſiam fecit de titulo *Epiſcopus Pomeſaniæ*.

Reſpondit Pro-Cancellarius Epiſcopatum Pomeſaniæ incorporatum eſſe Epiſcopatui Culmenſi, Palatinatum totum Mariæburgenſem cum majori

& mi-

: minori inſula, & plurimis muratis templis & Parochijs in regali, ac eti-
m in Ducali Pruſſia ad titulum & jus Epiſcopi Pomeſanienſis ſpectare &
oſſideri. Requiſitum olim Sereniſſimum Ioannem Sigiſmundum Electorem,
Ducem in Pruſſia, avum moderni Sereniſſimi Electoris, per Commiſſarios
Regios, & Reipublicæ, prout in actis & decretis commiſſionis Regiomon-
anæ in volumine conſtitutionum Polonicarum inſertæ habetur, ut pro E-
iſcopo Pomeſanienſi, ejuſque ſublevandis oneribus certi aliqui reditus pro-
entusque à Sereniſſimo Electore aſſignentur, cui Epiſcopatus Pomeſaniæ
tulo Sereniſſimus Elector minime tunc contradixit, ejuſque Succeſſores,
Duces in Pruſſia non contra dixerunt, imò Sereniſſimus Elector modernus,
m poſt Pacta Bydgoſtienſia epiſtolas à moderno Epiſcopo Culmenſi, cum
riptione: *& Pomeſaniæ*, acceptavit illiſque benigne reſpondit. In literis iti-
em ad Illuſtriſſimum Dnum liberum Baronem Schverin, atque Regentes
ruſſiæ, nec non ad ipſummet Illuſtriſſimum Dnum Howerbek titulo, *&*
Pomeſaniæ ac ſigillo pacificè Epiſcopus Culmenſis utebatur. Allegavit Pro-
ancellarius, Vandalorum Ravenſtein, & alios titulos à plurimis Principi-
us retineri, diſſimulante Sereniſſimo Electore, jure tamen & honore Suæ
erenitatis integro & illæſo. Nullatenus itaque poſſe (quid quid aliquis fe-
erit) eum titulum ſibi competentem à ſe ipſo in diplomate, ex Cancella-
a ſua emanante omitti revocabat in memoriam Pro-Cancellarius, quanta
ontentione de titulo Domini in Lemburg & Bitau, licet Pactis non ex-
reſſo, ac multos per annos, poſt Pacta Bydgoſtienſia à Sereniſſimo Ele-
tore non uſurpato actum & tranſactum ſit. Poſſeſſionem bonorum Epi-
copatus Pomeſanienſis certam & pacificam Sereniſſimo Electori Duci in
ruſſia permanere, nihilque Epiſcopo Culmæ, Pomeſanienſis novi juris ac-
uiri. Non poſſe etiam ſine ſcitu ſummi Pontificis titulum Epiſcopalem de-
ri, vel alienari. Cæterum liberum eſſe, Dominis Electoralibus Deputatis
ræouſtoditionem deſuper, coram actis,metrices Regni inſinuare. Ad has a-
aſque rationes, cùm alter collega Illuſtriſſimus Dnus ab Oſtaw æquiorem
e demonſtraret, attamen Illuſtriſſimus Dnus Howerbek, immotus in ſen-
entia perſtitit, & literas recognitionis licet in alijs punctis ad ſuum placi-
um emendatas, non acceptare vacuuſque ab aula diſcedere, ſatius duxit.

Quod attinet alteram functionem ad quam non niſi demum primâ ex-
editâ, Illuſtriſſimi Domini Deputati Electorales acceſſerunt, redditis Suæ
Mti fiduciæ literis, & exhibitâ plenipotentiâ Electorali ad conferentiam
eventum eſt.

Propoſuit Pro-Cancellarius Regni unum tantùm deputatum, ad præ-
andum juramentum, ex ſingula partium requiri, quod etiam declaratum
uperrimè fuit, ab Illuſtriſſimo Dno Howerbek. Recognitionem Feudi ad
ollegam ſuum ſpectare negante, ſed illum diversâ functione ad præſtan-
um duntaxat juramentum, ex ſingula partium requiri, quod etiam de-
laratum nuperrimè fuit, ab Illuſtriſſimo Dno Howerbek, recognitionem
eudi ad collegam ſuum ſpectare negante, ſed illum diverſa functione, ad
ræſtandum duntaxat juramentum oneratum eſſe. Proinde ſufficere ſoli-
s Illuſtriſſimi Dni Oſtaw perſonam, vel ſi utrique curare magis lubeat,
on repugnari volentibus, à Mte tamen Regiâ unam duntaxat perſonam,
uxta pacta deputandam fore.

2do. Propoſuit Pro-Cancellarius Regni ſupponendo Illuſtriſſimos Dnos
Deputatos plenipotentiâ & mandatis ſufficienter inſtructos eſſe, ut ante ju-
amentum præſtandum, præprimis aliquæ dubitationes & controverſiæ
xortæ per eoſdem uti toties expeditos Commiſſarios, cum commiſſarijs
Regijs examinentur, componantur & definiantur juxta expreſſa verba pa-
ctorum, articulo *ſi ſuper limitibus*.

A.C.1670 *Ad imum punctum* Reſponderunt Illuſtriſſimi Dni Deputati: ambobus conjunctim præſtationem juramenti à Sereniſſimo Electore vigore plenipotentiæ commiſſam eſſe.

Ad 2dum Rationes in præcuſtoditione & proteſtatione ſua expreſſas ſatis ſuperque intulerunt, confirmationem juratoriam pactorum, diſpoſitioni & compoſitioni controverſiarum præmitti oportere.

Ex adverſo Pro-Cancellarius, cum Senatoribus Regni, poſito fundamento, ex pactorum diſertis verbis, ſi circa obſervationem & executionem eorundem aliâve quâvis de cauſa, aliqua dubitatio aut controverſia exoriatur, per Commiſſarios ab utrinque intra bimeſtre ſpatium æquali numero nominandos, illæ amicè componantur, & definiantur, ſubintulerunt eas rationes.

1mo Quòd in plurimis contraventum ſit pactis Bydgoſtienſibus à Sereniſſimo Electore Brandeburgico.

2do Quòd juramentum debeat eſſe purum, certum, abſolutum; eſſet autem dubium & conditionale, ſi ante concluſas & compoſitas prætenſiones admitteretur.

3tio Quòd prætenſiones Polonæ circiter viginti, non dubiæ & indiſcuſſæ, ut ajunt Electorales, ſed liquidæ, graves, & cardinales demonſtrabuntur, ideoque ante juramentum diſcutiendæ & definiendæ.

4to Quòd per trinas legationes fruſtra requiſita fuerit ſua Serenitas Electoralis, ut juxta pacta ad componendas & definiendas prætenſiones, & controverſias commiſſarios ex parte ſua deputaret.

5to Quod non bimeſtre ſed triennium jam excurrat, ex quo primum Sereniſſimus & potentiſſimus Rex Ioannes Caſimirus per modernum Palatinum Culmenſem Ablegatum ſuum de ſopiendis prætenſionibus, Sereniſſimum Electorem requiſivit. Eandem inſtantiam & requiſitionem, Reſpublica tempore interregni per Legatum ſuum Ducem Radziwilium Præfectum ſtabuli M. D. Litv. iteravit. Poſtremò nuperrimè expeditus eſt ad Electorem Ablegatus Morztyn aceuraturus, ut præſentibus Legatis, ſeu Deputatis Electoralibus ſufficiens daretur poteſtas, hic Varſaviæ controverſias ab utrinque & ante omnia componendi; & definiendi. requiſivit eandē commiſſionem Regia Mtas, per literas ex Comitijs felicis Coronationis ſuæ datas, quarum exeerptum habetur ſub literaC. Cùm igitur tot Legationes & requiſitiones irritæ abiêrint (de quo tamen nulla officioſa proteſtatio à Polonicis Miniſtris facta) jure meritiſſimo S. R. Mtas minimè integrum ſibi exiſtimat ad præſtandum juramentum accedere, priuſquam in puncto controverſiarum, etiam forte non fruſtra, ſuperiore loco in Pactis poſito ſatisfiat.

6to Cum Ablegatus Regius Morztyn menſe præterito die 19na Iunij apud Sereniſſimum Electorem, propſitionem Pactis conformem fecerit, obligatur vi Pactorum Sua Serenitas Electoralis, non ultra diem *19nam* Auguſti delegationem Commiſſariorum protelare, negotium enim componendarum controverſiarum, non poteſt ultra bimeſtre.

7mo Recognitionis faciendæ, ſuper Lemburg & Bitau, præfinitum eſt in pactis tempus Coronationis Regiæ, vel ſi legitima cauſa vel impedimentum intervenerit, aliud breve tempus poſt coronationem; jam verò in puncto confirmatorio Pactorum juramenti, non eſt ejuſmodi ſtricta determinatio temporis, imò legitima cauſa vel impedimentum poteſt locum habere, ideoque juramentum ad menſes primò, deinde annum vel annos ſine Pactorum immutatione vel contraventione differri poſſe.

8vo Cum prætenſiones ex parte Sereniſſimi Electoris, de non ſatisfactione Pactorum, contra Poloniam inferantur & non ſine præjudicio bonæ fa-

næ famæ (quæ Regibus & nationibus cariſſima eſſe debet) contraventio *A.C.*1670 fœderis Bydgeſtienſis, per epiſtolas & rumores Polonis impingatur, intereſt tam Poloniæ, quàm ipſiusmet Sereniſſimi Electoris, ut ſuper prætenſionibus ejuſdem, amica compoſitio & definitio, per Commiſſarios quàm primum fiat, cujus Serenitati per dilationem juramenti nihil decedit, cum Pacta pridem & nunc per ſe valida, & inconcuſſa durent, atque inſimul cum alijs vicinorum Principum fœderibus obſervanda, Regiam Mtem in Electione Ordines Regni juramento obſtrinxerunt.

9no Intereſt Regiæ Mtis & Regni ut ante Comitia Generalia Varſavienſia, ſi fieri poſſit, componendarum prætenſionum negotium expediatur, ne conſilia & animi in incerto ſint, nam ad ſatisfactionem pecuniariam, ratione Elbingæ & Drahimi, non alibi, quam in comitijs tributa ſanciri poſſunt, omnino itaque conſultum erit, ut ante Comitia vel ſub tempus Comitiorum, certò conſtet, quid, & quantum à Polonis, Sereniſſimo Electori debeatur, & utrum non ſuperent prætenſiones, ex parte Regis & Regni Poloniæ, & utrum poſſint mutuâ compenſatione, ex æquo & juſto componi & definiri.

10mo In Pactis conventis ſeu aliàs Capitulatione Regem inter & Rempublicam tempore Electionis ſancita & juramento confirmata, cum ſcitu & conſenſu Legatorum Electoralium tunc Varſaviæ præſentium articulus præſcriptus eſt, ut controverſias qualvis, cum Sereniſſimo Electore intercedentes, Sua Regia Mtas complanari curet. Cui articulo ſatis faciendo Regia Mtas Seren. Electorem ad tractandum & complanandum negotium controverſiarum per epiſtolas, & noviſſimè per Ablegatum Morztyn decenter invitavit, atque huic propoſitioni ſuæ ex conſilio Dominorum Senatorum (quod nos Senatus conſultum, Electorales prætextatum clypeum appellant) firmiter & inviolabiliter inhæret & inhærere tenetur.

11mo Cum ex ſcripto Deputatorum Electoralium, prætenſionum negotium, pro contingentibus hominum & temporum caſibus elidi, aut ipſo facto prætenſiones, ex prætenſionibus in infinitum (abſit omen) protrahi poſſe colligatur, cujus etiam protractionis Illuſtriſſimus Dnus Howerbek inſinuando ſæpius de mediatoribus, non levem ex parte Electorali, metum injecit, exemplo inſuper occupati Drahimi terrente occurrendum eſt, eo medio, ut ante juramentum prætenſiones definiantur.

12mo Senatus ad latus Regis protunc infrequentiam, non ideo obtentui ſumptam, quaſi Senatorum multitudo, ad conſilium Regium omnino requiratur, poteſt enim S. R. Mtas, cum paucis Senatoribus, dummodo Miniſter ſtatûs adſit, graviſſima Reipublicæ negotia expedire, ſed cum peracto conſilio, & ſcripto Senatûs conſulto, plerique ex Senatoribus Majoribus ad conventus ante-Comitiales Palatinatuum diſceſſiſſent, rectè illatum non potuiſſe à paucis immutari, quod complures de præmittendis juramento prætenſionibus, inſimul cenſuiſſent.

His atq; alijs rationibus in Pactis Bidgoſtienſibus, & ſummâ æquitate fundatis, cum declaratione omnimoda quod S. R. Mtas poſt complanatas ab utrinq; differentias, nullo negotio & confeſtim parata erit ad præſtandum juramentum, minimè acquieverunt Illuſt DD. Deputati, ſed iterum & iterum dicta repetentes S. R. Mtem ac Senatores majorē in modum defatigārunt.

Neq; prætermitti hic debent (quandoquidem audientias, reſponſiones & literas Regias, pro confeſo evulgant Deputati) varia tentamenta, quibus intentionem ſuam lucrari, ac Regiam Mtem planè expugnare nitebantur.

Augebat Illuſt: D. Howerbek, ſuſpiciones, terrorem, & pericula, à

A.C.1670 male contentis, contra quos præſidium; & quandam evictionem ab amicitia, & potentia Electoris offerebat.

Reſponſum eſt à S. R. Mte, nullum Principem neq; ipſummet Seren: Electorem, vacuum & immunem eſſe male contentorum, ſatis ſe fiduciæ & præſidij habere in benevolentia & validiore multitudine optimorum civium.

Offerebat mediationem Seren: Electoris, Inter Regem & male contentos. Reſponſum domeſticas curas, & turbas domi, civilibus mediis faciliùs compoſitum ſedatumq; iri.

Ingerebat multos Regi male velle; reſponſum vel paucos apertè, vel nullum, aut brevi in concordiam redituros.

Stimulabat honoris ambitu: nempe admirationi fore Seren: Electori, quaſi Rex nihil ſine ſenatu ſtatuere valeret. Reſponſum, legibus Patriis ſe obſtrictum libenter fateri.

Urgebat exemplis, quod Reges alij in regnando laxiores, & quid vis ſtatuendi faciliores erant. Reſponſum, illos à Svecia, Hungaria, Gallia ad ſceptrum vocatos, Senatum Polonum, aliam Patriam extra Poloniam, neque habere neque malle.

Non pepercit Illuſtriſſimus D. Howerbek comminationibus, tentavit promiſſis, multa jecit, quibus Senatores inter ſe committeret, ſed neq; terrores neq; ſpes & tentamenta, nec veteres artes, quibus aliquando in vetere aula Polona poterat pollebatq;, ad expugnandos invictos animos, & commutanda recta conſilia prævaluère.

Tandem ergo poſtquam Seren: Regi, Illuſtriſſimi DD. Deputati in animum induxerunt, miſit ad eos reſponſionem Regiam ſub litera D: contentam Procancellarius Regni, celerius remittere inconſultum videbatur, ob recens experimentum, quam variâ & mirâ ſubtilitate examinaverint & diſcuſſerint literas Recognitionis, quas poſtremùm ex levi prætextu recipere Illuſtriſſimus D. Howerbek abnuit, factum ſimiliter, cum memorata reſponſione Regia, cui nonnulla DD. Deputati oppoſuerunt videlicet:

1mo Legatorum nominationem ſibi deberi. Reſponſum. Deputatos in Pactis nominari.

2do Nomina & titulos ſuos non exprimi, Reſponſum: Nominibus, Regis, Electoris, Senatorum conſulto ibidem abſtineri.

3tio Loco *vel ſi neutra Pars in propria cauſa decernere queat*, ſcribendum: *vel cum neutra Pars in propria cauſa decernere queat.* Reſponſum per hanc particulam, cum, poteſtatem definiendi, controverſias Commiſſarijs penitùs adimi, & annullari, quam tamen vel ſine mediatoribus efficaciter operari poſſe. Verba & ſenſus Pactorum evincit Articulo *Si de limitibus.*

Propoſitio in præcuſtoditione Electoralium numero 7. Quod antequam Sacra Regia Mtas corpori Reipubl: immortalis (qua eum pacta realia perpetuaq;) per Deputatos in animam ejuſdem jurantes, præſtatione juramenti ſe conjunxerit, nihil ex iiſdem cum affectu petere poteſt, ſuamq; Serenitatem Electoralem ad prætenſiones reſpondere, nullis neceſſitari juribus, profectò maximè ſcandaloſa ſtatui Regni Poloniæ, & Pactis contraria, atq; uti Regem à Repub: ſeparans non ferenda videtur.

Quod ea oretenus Illuſtriſſimi DD. Deputati Regiæ Mti propoſuiſſent, ſcriptò exhibere poſtulati ſint, cauſa non eſt, cur grave id viſum fuerit, imò ne Suam Mtem, protractis ad multas horas, audientiis, ulterius

ſterius gravarent, utq; mens & ratio propoſitorum conſtaret ac variati- *A. C.1670*
oni non inſolitæ obviaretur,ſcriptionem pro more requiſitam fuiſſe.

In procinctu extremum itineris, atque trajectu Viſtulæ, venit ad Procancellarium Regni Aulicus Brandt nomine Legatorum, reſponſionem, quam per Regentem Cancellariæ abnuerant, iterum repetens, quâ tandem contentos fore DD. Deputatos dictitavit. Commodũ tunc non erat Procancellario judicia Regia celebranti è loco Tribunalis conſurgere, quod tamen poſt modicum, unius fermè horæ intervallum fecit, & ad manus Electoralium, per alte memoratum Morſztynum Reſponſionem tranſmiſit.

Altero poſt die, ſeriore jam veſperâ Illuſtriſſimum D. Howerbek ab itinere ſuo reducem, in Domo Mareſchalci Curiæ Regni, caſu fortuito Procancellarius deprehendit, qui nulla mentione factâ ſuæ præcuſtoditionis, ſeu proteſtationis coram actis Caſtrenſibus faciendæ, cum plena amicitiæ ſuæ, & officiorum erga Procancellariũ conteſtatione, ſed quod Patriæ in more eſt, emiſſo poſt tergum telo diſceſſit.

Cæterum hiſce ad præcuſtoditionem & proteſtationem duorum Deputatorum Electoralium in vim reciprocæ procuſtoditionis, & reſponſionis celeriter connotans, facultatem ſibi Procancellarius Regni præmunit, ſi opus fuerit ſolenniore, latiore & quovis alio modo & loco eandem proteſtationem extendendi.

Quemadmodum ergo nihil à S. R. Mte prætermiſſum, vel à Senatoribus, & nominatim ipſomet Procancellario neglectum eſt, quod ad obſervationem, & executionem pactorum jure deſiderari queat; ita nihil tale, aut aliud quidquam prægravabile & per directum vel obliquum præjudicioſum neque nunc neque in poſterum ullatenus Suæ Majeſtati Regiæ, & ejus Miniſtris eo nomine poterit imputari, indeque pactis, prætenſionibus & juri quocunq; nomine venienti derogari, quæ omnia per ſe illæſa, & integra potiùs reſervantur. Etſi præter ſpem Seren: Elector propoſitioni vigore pactorum, & juſtiſſimo deſiderio Poloniæ, ratione ſopiendarum ante omnia per Commiſſarios controverſiarum locũ non dederit, præcuſtoditur Suam Majeſtatem, & Miniſtros ejus omni causâ vacuos eſſe, ac fore & toties conteſtatam pactorum Religionem, candidam amicitiam, bonæq; viciniitatis ſtudia à S. R. Mte obſervari.

Quam præcuſtoditionem & remanifeſtationem Procancellarius Regni, ad manus Suæ Serenitatis Electoralis, nec non Illuſtriſſimi D. Baronis à Schwerin, tanquam primi Miniſtri Brandeburgici, tranſmiſit ſalvo jure addendi, corrigendi, meliorandi.

Andreas Olſzowski Epũs Culmenſ: & Pomeſaniæ ProCancellarius Poloniæ.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD PRINCIPEM WISNIOWIECIUM CAMPI DUCEM.

Varſaviæ 31. Auguſti.

NOn moderno, ſed priſcis natum ſæculis, hominibuſq; planè congenitum, illud eſt: veritas odium parit. Ad inſtructionem Mareſchalci nolens volens reſcribere ſum coactus. Oppreſſio à militibus per intolerabiles portionum exactiones, omnium ore damnatur; cui omnino, ſi Rempub: ſalvam velimus, occurrendum eſt: Toties ergo requiſitus Mareſchalcus, ut de modis ſuſtentandi per hyemem

A.C.1670 Exercitûs tempeſtivè cum Rege conferret, nihil reſcripſit. In abſentia mea, dum à Pruſſiæ civitatibus homagium reciperem, concluſum celerius tempus Comitiorum, ea potiſſimum de cauſa; ut ante illa, conſtitueret Reſpub: modum hybernandi pro Exercitu, ſine tanta populorum oppreſſione, quantam potiſſimum anno elapſo paſſi ſumus. Juravit Mtas Regia relevare populum ab oppreſſione: omnia Comitiola unanimiter expetunt cohibitionem exorbitantiarum, & exdiviſionem portionum militarium, quibus Polonia in abominationem deſolationis redacta eſt. Id ego pro ſenſu meo judicarem, ut ducibus certi conſtituerentur proventus, cum perſonalis in caſtris præſentia, magnarum ſit eis cauſa expenſarum: miles verò ut ex æquo participaret, nec unum vexillum plus exigeret altero, habito tamen reſpectu Haſtatorum commilitonum. Conſiſtentias per hyemem in uno loco Exercitui deſignandas, optabant, & ſuadebant antiqui Duces Zołkewſki & Koniecpolſki. Hunc quoq; bonorum militum audivi ſenſum, quem & ipſa ratio ſuadet; cùm hoſtes noſtri etiam hyberno tempore non vacent otio, ut limites Reipub: ſine præſidiis & exeubiis non relinquerentur. Quidquid ergo per diſcurſum reſcripſi, optimo pro Republ: zelo excuſor, nec pro veritate quidpiam vereor; cum mihi ut Epiſcopo & Miniſtro conveniat, liberè ſentire quæ velim, & quæ ſentiam, loqui. Submiſi utiq; ſenſum meum judicio Reipub: in præteritis comitijs, ſupremi Mareſchalci, Ducis Exercituum, paratuſq; ſum æquam cum reliquis ſubire ſortem. Inductionem Exercitûs in Ucrainam, invocationem auxiliorum Litvanorum, Moſchoviticorum, & Nizanorum, cum meus non placeat diſcurſus, peritis in arte militari, præſertim verò Ducibus relinquo: memini me tamen legiſſe, 12000. Exercitûs, magnum fuiſſe robur Reipub: celebreſq; victorias de hoſtibus reportaſſe. Cum parva voluntariorum manu, longo tempore Piwo ſubſtitit in hoſtico, ut omittam exempla, in parvo numero grandium rerum geſtarum à tuis Antenatis. Occurrendi tumultibus alius non ſuppetit modus, niſi ſolvendo Exercitui; quod ardenter promovebitur in Comitiis, & Rex per ſua Univerſalia toties propoſuit Comitiolis, ut facta cum vexillis ſuis calculatione, detenta trimeſtria ſtipendia, eis reſtituerent. Convenient quoq; communi motu Palatinatus, cætera DEo & fato committenda. Complanationem Veſtræ Celſitudini cum Mareſchalco ſummopere optamus omnes, cum in ea conſiſtat ſalus Reipub: quæ ſi curâ & activitate Principis Volhiniæ & Braclavienſis Palatinorum non ſuccedet, authoritas Regja in Comitiis, efficacius, DEo dante, operabitur. Mareſchalcatum conclavis Nuntiorum appetit Subdapifer Regni; propoſui ego Principem Conſtantinum, ſed ex certis reſpectibus id ei in his Comitiis non optat Majeſtas Regia, eo, quod ejus in illis interveniant negotia. Me interim totum cum obſequiis Celſitudini Veſtræ dedico.

MARTINI OBORSKI CAPITANEI LIVENSIS AD CASTELLANUM LIVENSEM, . in Septemb.

QUæ nuper Varſavienſis mihi attulit poſta, tibi brevibus communico, cùm exprimendis calamus non ſufficiat flammis, quibus Ætnæ inſtar & Veſuvij, ardent animi. Hactenus in Theſaurarium & Palatinum Poſnanienſem agebant, nunc contra Primatem cum reſpirio illorum erumpunt incendia. Hic ſcripſit ad comitiola antecomitialia, inſimulando Regem de non ſervatis pactis conventis; literæ hæ dum in præſentia Princi-

pis

pis in ſenatu conjuncto legatis legerentur, ſub ipſum lectionis tempus, ſupervenit Primas, ſuoque occupato ſubſellio, poſt finitam literarum lectionem acceptâ voce his fere uſus eſt formalibus: Nobili natus genere primo nunc Senator quidquid pro meo ſcripſi officio, recognoſco; literasque has mei eſſe partum calami & ingenij fateor, nec erubeſco. Horror ſubijt omnes ſpectantes & audientes, quanto ardore Primas, quod expreſſit in literis, palàm Principi deducebat, de reſtrictione juramenti, de fractis in ſuſceptione aurei velleris Principis Burgundiæ, pactis cum ſubjectione Monarchâ dedecente juri Vaſallagij, in contractu matrimonij, inſciâ Repub. in legatione Pro-Cancellarij Viennam expediti, in neglectu fortificationis Cameneci, in non ſoluta Regi Caſimiro, ex pactis penſione: hocq; in furore, ad duas horas ſermonem trahens, aureum vellus crepundiorum nomine compellavit; id quoque exprobravit Principi, quod cum non ex Regnantium domo ſed ex noſtra eſſet in throno æqualitate, præcipitantiâ matrimonij, incipiat eſſe gravis Reipub. contracto ad ſeſqui millionem debito, tamque liberaliter ſangvinem pauperum diſpenſet; addidit palàm, quòd ſicut, inquit, inconſulta Repub. matrimonium iniſti, ita in nullas nomine ejus debiti conſentio contributiones; expreſſit etiam hoc quòd ubi placuerit me aut Senatorem quempiam attendentem juribus de vivis tollere, licitum erit ad id Hiſpanâ uti apothecâ; quod utrumque grandem Domino & Dominæ inflixit convulnerationem. Stupor invaſit omnes quòd tam ſubitaneâ præter ſpem invectione, occluſerit omnium ora: Reſpondit poſtmodum à throno Pro-Cancellarius, quædam negando, alia excuſando; exagitatus eſt Primas acclamationibus præſentium, præſertim Vexilliferi Sendomirienſis, (hic enim privatum habuit odium contra eum) Gallicas illi factiones exprobrantis, dum Nuntij Primatem vocibus exagitarent, illeque ſe quà omnibus, quà ſingulis velut aper tueretur, exſurrexit ſenatus, quidamve Primatem, Nuntios alij moderabantur, alij throno accedentes, Principem flectebant ad reconciliationem: Acquievit citò Rex poſt deprecationem, at non facilè Primas: dixit enim ſe non poſſe deprecari, eò, quòd teſtimonijs etiam in hac civium corona, aſſerta deducere, paratus eſſet; conſequenter nullatenus vellet revocare: tandem à fratre & ſenatu vi pene extracto, ſic Regem eſt allocutus: ſcripta dictaque mea non revoco, ſi tamen in verbo offendi; parcet meæ Mtas Veſtra libertati. Paratus ſum etiam ſangvinis profuſione veſtræ ſervire Mti, dummodo pactis conventis ſatisfaciat. Sicque Principem deprecatus, abſceſſit. Petitus verò à Proceribus ad actum Coronationis Reginæ, ſe adfuturum promiſit. Nunc res in eo ſtatu conſiſtunt; ut, conturbati Nuntij Primatis libertate, qui agere deberent pro eo, fremunt, non contenti deprecatione; jam tamen tandem ſcindi cœperunt, alij contra eum querulantur, tuentur alij, ex quibus Siradienſes & Majoris Poloniæ ſpoponderunt, ſe ſangvine & vitâ pro eo acturos, qui tam heroicè egit pro libertate; colloquium interim cum Senatu continuabatur. Exigebat camera ad confirmandum electum Principem, reaſſumptionem legum præteritarum, & juramentum à Senatu & Nuntijs præſentibus & omnibus univerſim & ſigillatim in Polonia & Litvania Nobilibus ſub intentis pœnis, exigebat & caſſationem literarum Primatis ſecuritatemq; Vexilliferi Sendomirienſis, & Kochanowij, alij verò abruptius agunt, ut nihil concludatur, verùm omnia ad communem motum reſerventur. Ea igitur eſt cruditas, & diſordo rerum, ut quæ ſint metuenda; aut ſperanda, difficilè ſit ominari. Nunc iterum fama tulit, communes motus, moviſſe greſſus ſub Varſaviam. Primas declaravit Principi, ſe communem motum non metuere; imò inquit rectà ad eum tentam, veſtraſque illi artes demonſtrabo, quod & fecit; profectus enim eſt ad communem

A.C.1607

Tumultus in Primatem.

A.C.1670 munem motum majoris Poloniæ, gratus ibi hoſpes Caſtellano Poſnanienſi. Ex conſilio quorundam Nuntiorum concluſum fuerat, tacitè ut Theſaurarius ſequeſtraretur, & judicaretur, unde tumultus exorti contra Conſultores, omnibus tamen modis illi ſtruuntur inſidiæ, laboraturque, ut conducto communi motu, in turba fiat confuſio, confuſione pax perſonalis, & via ad amniſtiam. Mandatum datum eſt Theſaurario, ut in communi motu compareat, quod quia nunc illi non erat exhibitum, habuit exceptionem à præſenti judicio. Nuntij Exercitûs crudè tractati: acriorem habuerunt inſtructionem, quærendo, ſolvetne ſibi ſtipendia, an militem exauthorabit, an relinquet in ſtativis? an Ducibus recipiet clavas Reſpub. juſſi ſunt redire ad exercitum, pro alia inſtructione: expeditus verò eſt Exercitus Germanicus, cujus ſunt 13000 cum Polonico, cujus ſunt 10000, conjurârunt ſecum & cum Duce, in ordine ad ſe tuendos, & libertatem. Acceſſerunt ad eam conjurationem Palatini Kijovienſis & Ruſſiæ, multique ex Officialibus Regni, ad quos etiam Caſtellanus Poſnanienſis moturus erat. Quis horum ſit futurus eventus, ignoratur, cum Exercitus declaraverit, ſe certaturum perſeverantiâ, cum communi motu, qui non tuetur, ſed corrumpit libertatem, unde motus magni metuendi, ſi pacatè Comitia concluſa & cum malcontentis pacificatio facta non fuerit.

VOTUM PRIMATIS AD REGEM HABITUM IN SENATU die 20. Septemb.

PRognatus in hac Republica, nulli naſcendi ſorte ſecundus, pari, cuivis nobilium, Lucina in lucem editus, per gradus honorum ad præſentem uſque provectus, didici, nec diſſueſcam, libertatis ſtylum ita, ut ejus natura docet, ſcilicet ſentire quæ lubet, dicere quæ ſentias: Auguror hoc minimè offenſum iri Majeſtatem, tanquam in eadem Patria genitam, educatam & ex æqualitate ad thronum evectam: Indulgebit eò faciliùs Majeſtas Veſtra libero, ſed non moleſto ſermoni meo, quē eò fiducialius ſalvâ per omnia reverentia & veneratione profero, quo magis provocor ad loquendum. Placato ergo patientiq; animo cognata Majeſtatis Veſtræ æquanimitas ſuſcipiet, quæ provocatus effari cogor, ex occaſione lectarum mearum literarum, quas nec nego nec erubeſco: Non hic eſt DEi gratiâ forenſis ſtrepitus, quia hic non in foro contentioſo compareo, nefaſq; judico, ſubditos, ut ipſe ſum, in litem deſcendere cum Majeſtate. Scripſi non unas haſce duntaxat ad Palatinatum Siradienſem, verùm etiam ad alios, præſertim Majoris Poloniæ Palatinatus, miſiq; literas ad Comitiola Srzedenſia per Metropolitanum meum canonicum, non ex ullo odio & temeritate (teſtor conſcientiam) ſcriptas, verùm ex obligatione per dictum non ſemel in hoc loco eo nomine ſacramentum: Si quid nocivum ſcivero, avertam: cum plena recollectione, ut in ipſius veritatis fundamento locarem relationem. Sufficit ergo me recognoſcere id eſſe à me ſcriptum, quod evidentibus nec levibus argumentis luculentius dilucidare, ſi opus fuerit, ſum paratus. Caput literarum mearum, principaleq; punctum, licet non primo loco poſitum (præviâ ſubmiſſione Veſtræ Regiæ Majeſtatis dixerim) factum cum reſtrictione mentis à Veſtra Majeſtate ſuper pacta conventa juramentum: Sufficio mihi, ſicq; delicatâ ſum certificatus conſcientiâ & ingenuitate Veſtræ Regiæ Majeſtatis, Regibus propriâ & connaturali, id ab ea minimè negandum. Quod verò id mihi ad aures in actu coronationis, ex indignis meis manibus hoc Regij capitis Veſtra Majeſtas ſumendo

do

do diadema expreſsè dixerit; revoco, eo, quòd, cum diſſidentes putarent, *A.C.*1670
M tem V. cum aliquo illis contrario jurare additamento, dicere Mtas V. dignata eſt ſe cum mentis reſtrictione jurare: 2do ad ipſum altare, dum jam à me diademate Regni Regium caput coronandum eſſet, idem directè Mtas Veſtra repetijt: cum mentis reſtrictione juro: ſicque proceſſit ſub hac relaxatione juramenti laxatâ conſcientiâ, quod patet ab effectis, hæc enim reſtrictio mentis conſervare vetuit pacta conventa, primò enim contra expreſſa jura, quæ vetant Regibus noſtris inſcia Repub. pacta vel fœdera, privatâ authoritate inire, Mtas V. colligationem inijt cum Principe Burgundiæ, inconſultâ Repub: per ſuſceptionem velleris aurei: Non putet *Vellus aureum* Mtas V. crepundia hæc, quæ Regium ſuper pectus gerit, eſſe quid ludicrum, aut joco ſuſceptum; juravit enim Mtas V. Vaſallagium Principi Burgundiæ, attendere commodis ejus, vindicare injurias ejus illatas domui appromiſit, cum præjudicio noſtræ gentis, liber cum eſſet liberæ gentis Dominus ſuique juris Monarcha, ſe ipſum fecit alterius, de quo conſtare debebat Reipub. Dicet quis id fuiſſe etiam ſub Veſtræ Mtis Anteceſſoribus: Non nego quidem, ſed cum hoc venit ad nos domus Jagellonica; unde evenit ut f. m. Reges Vladislaus & Caſimirus, licet fuerint ea confraternitate inſigniti, liberi tamen fuerunt à prædicto juramento, & obligatione, tacitâ Reipub. diſpenſatione. Veſtra verò Mtas novo hoc facto juramento, priori fecit injuriam, cùm poſterius iuramentum ſit ruptura prioris. Succeſſit deinde materia matrimonij: Varſaviæ ſtatim poſt electionem, con- *Matrimonii Regii* cluſum id fuit negotium per Monachum ſylvanum citra ſcitum meum, aliorumve, licet tum præſentium: Non indigeo quidem teſtibus, totius tamen Reipub. appello fidem, utrum non fuerit ex communi conſenſu volumini pactorum in electione inſcriptus paragraphus, præcavens, ne Mtas V. matrimonium iniret inſcia Repub. ideoque in comitijs coronationis fuit de hoc ex comitiolis Sendomirienſibus, item Halitio, & ni fallor ex terra Chelmenſi articulus, verùm conveniebat Mti Veſtræ ſaltem juxta ritũ antiquioris juris ex ſenatus-conſilio throni & tori conſortem eligere: vocati quidem ſumus ad conſilium, propoſuit ſupremus Regni Cancellarius Mtem Veſtram inclinare ad Archiduciſſam modernam Reginam, dici tamen poteſt, tum in ludibrium conſultos eſſe Pontifices: fuimus viginti duo Senatores, qui perſonam approbavimus, quia nobis ex hac Auguſtiſſima domo ſemper Reginæ ad votum erant; optavimus tamen tantiſper non præcipitare actum, donec prius motivo præmiſſæ rationis Reſpub. ejus conſcia facta fuiſſet, alij diverſa ſentiebant, taleſque erant, qui id totaliter diſſvadebant, allegando, non contemnendas Majorum noſtrorum virorum in hac patria illuſtrium, conſiderationes. Egit gratias pro hac inclinatione Mtas V. ſuam conformando Senatui intentionem, conſiliumque dignata eſt in deliberationem accipere. Quia ergo vis & natura ſenatus conſilij eſt, ut Mtas V. quidnam acceptet concludat, quod ſecus factum. Expectavimus die alterâ & tertiâ, donec pro expedienda convocaremur deliberatione, non vocatis tamen nobis, paucorum arbitrio id in conclavi concluſum, quod concludi oportebat omnium ibi præſentiũ Senatorum. Expeditus Pro-Cancellarius pro concludendis pactis, ſcire vellem, quo ſenatus conſilio aut quando concepta eſt ad id inſtructio: miſſus ſigilli Miniſter cum ſigillo & membrana extra limites, in quo me illi meos aperiente ſcrupulos, jus circa hoc primo voluit, quod priuſquam conſtituatur, ſe interea rediturum reſpondit, exemplo Przerembſcij allegato. Jurarit Mtas V. dare quot annis proviſionem Regi Caſimiro ſed juramento firmata effectu caret promiſſio, cogiturque hic Dominus egens, & erro in aliena terra cum improperio gentis noſtræ querulari. Obligant pacta Mtem V. ad reſtaurandum Came-

necum

*A.C.*1670 necum ubi tamen hactenus nondum pes ſtetit architecti. Minora volens prætereo, in hoc duntaxat conſto, quòd nihil inane protulerim, ſi tamen Mtas V. id negare voluerit, teſtibus comprobare ſum paratus, qui etiam in hac ipſa civium corona non deerunt, qui id de ore Mtis Veſtræ fatentis ſe id dixiſſe eam audiverunt narrationem. Hic certè præceps actus matrimonij fuit Mti V. occaſio debitorum, jam ut audio, ad ſeſqui millionem contractorum, per quod Mtas V. incipit nobis eſſe gravis, requirendo à nobis ſuccurſum: & tamen parcet nobis Mtas V. ubi neceſſitatib9 ejus, propter ſubditorũ depauperationẽ correſpondere nõ potuerim9, nõ exiguã, ad reſtrictionẽ hanc mentis occaſionem dedit ſubſcriptio Procancellarij in pactis conventis, in hæc verba: Subſcribo cum manifeſtatione contra certa puncta, antiquis juribus, dignitati & utilitati Sacræ Regiæ Mtis contraria. Qui diligenter hanc ſubſcriptionem perpenderit, fateri debebit, amplã hanc eſſe ad laxandam Veſtræ Mtis conſcientiam, & reſtrictionem mentis, viam; ſub hanc enim Veſtræ Mtis dignitatem venit periculum nobilium ſangvinis ejuſq; diſpenſatio, in deſperato manet bonorum ſecuritas, ſubditorumq; jura, quæ abſolutæ derogant poteſtati. Reſolvat mihi nunc Procancellarius, à quonam hæc antiqua jura incipere, & in quo debeant determinari, in quibus abſoluti Principes nondum in ea, in qua nunc ſumus regnabant libertate, priuſquam poſt aſſumptionem ad Regnum Jagellonicæ familiæ ſucceſſu temporis libera gens juribus ſacroſanctam hanc non circumſcripſerit libertatem. Quid ſi mihi vel cuipiam alteri, eâ ratione utilitatis & dignitatis Veſtræ Mtis de vita migrandum erit? utendumne erit Hiſpanâ apothecâ, aut Viennenſi inquiſitione? Scandaloſum id quis non judicabit conſilium. Iterato ergo ſupplico Mti, ut hac mea juſtificatione non ſumat averſionis à me occaſionem: Aliud eſt, ſi non indigenæ Principi, verùm tranſmarino cuipiam & invecto Principi, non verò illi diceremus, qui ex antenatis ſuis novit naturam libertatis, eademq; non pridem inæquali nobiſcum gaudebat prærogativa, vereri poſſem veritatem loqui, (imò forſan non metuerem cui conſcientiâ nihil carius) Non ſum ego nec eſſe volo tam durus & ſtrictus præmiſſorum exactor, nec ſuppono Mtem Veſtrã per cõmiſſionem, verùm potiùs per omiſſionem, aut ignorantiam eorum, quæ in voluminibus legum continentur ad præmiſſa ſupra proceſſiſſe. Cæterum paratus ſum teſtari Majeſtati Veſtræ, in quavis dum vita ſuppetet, occaſione, propenſionem meam, ſacratam fidem, & pronam Majeſtati ejus ſubmiſſionem, quam etiamnum ad tuitionem dignitatis ejus, etiam ſi quid vitâ carius habeam, offero, velut primus Senator & fidelis Veſtræ Majeſtatis Servus.

PROPOSITIO ANDREÆ OLSZOWSKI EPISC: CULMENSIS PROCANCELLARII REGNI. Menſe Septembri.

INchoatus annus à fortunatè, cælo Duce, & auſpice cælo, peracta Regiæ Majeſtatis coronatione, nondum ad ultimum effluxit pulviſculum, nondum celeri motu terminum ad quem, eſt aſſecutus aut perfectum confecit circulum; cùm interea tertia hæc generalia Comitia Regia Mtas ordiri dignatur. Celebrat ſimul propè jam finẽ conſecrati coronatione ſua Septembris anniverſarium, effectu potiùs quàm lemmate moderni Imperatoris, conſiliô, & induſtriâ. Eo planè tẽpore quo dives variiſq; abundans fructibus autumnus operoſum recreat Patrem familias; Remp: toto anno Comitialis conſilij vacuam, ſanis cõ-

ſiliis

ſiliis optato boni communis fructu implere & exhilarare conatur; Intertextum quodammodo bonis maliſq; nexuimus ſertum, egimus annum rupturâ geminoruum Comitiorum dolendum, non levibus diffidentiis, ſiniſtris interpretationibus, metu, minisq; malorum turbulentum: Verùm ex alia parte prævalente fortunâ Regiæ Mtis omnium infortuniorum impetus terga vertere, ſilere tempeſtates, turbines quieſcere, omnia adverſa fulgori Majeſtatis cedere, & evaneſcere, ſunt coacta. Non ratio aut vis humana; nec ullæ ingenioſorum & perſpicacium politicorum maximæ; Verùm ſola omnipotens DEi dextera integritatem Patriæ reſtituit: quando non finitis Comitialibus conſultationibus, non condictâ ſufficiente defenſione; in incertis & ſuſpectis viciniis, in domeſticis ſimultatibus, quarum vis nocentior, quò cauſa innocentior annum hunc in quiete placidaq; pace, ſupra ſpem orbis transegimus. Utebantur hoc rigore priſcæ quædam nationes, ut occurrentes caſus, incommoda publica & privata imperantibus adſcriberent: Si fortuna belli titubavit, Nilus parcè exundavit, Syrius ſegetes aduſſit, in Reges culpa devolvebatur. Juſtiùs longè referre grates & immortalem gloriam, exhibere gratitudinem, venerari genium felicitatis Regiæ Mtis convenit, percurſis breviter annuis ſucceſſibus. Venit Regina Auſtri non viſo hactenus nec reperto in falſis exemplo, non minùs glorioſè quàm fortunatè; in cujus obſequia & commoda ſubitò glaciali marmore inſtratus & ſolidatus gelidus eſt famulatus Iſter. Certant officijs magnæ Monarchiæ, Auſtria, Hiſpania, Francia, Svecia, Anglia, Hollandia, & quidquid in orbe magnum aſſurgit, Regiæ Mti: Redduntur detenti & difficultatibus hactenus innodati tituli Mtis: Remiſit ex innata præſumptione & tumore gelidi Septemtrionis Monarcha. Diſſita & 20 annis oblivioni data Zaporovia, de qua dici potuit: O bonum eqvum, ſi bonum ſeſſorem invenerit, ad vocem novi imperij proruit ſub pedes Regiæ Mtis, legeſque pacis ſuppliciter acceptavit. A Taurica, à Porta, alijsque vicinijs ſecura tranquillitas; & ſalus & pax niveis reviſunt oppida bigis. Sicut itaque imperturbatum externis bellis domeſticiſque motibus, ubertate opibusque non vacuum clementi cœlo fortunæque Regiæ Mtis debemus annum; ita majore in dies erga Dominum affectu creſcere, gaudereque monſtrati digito Dei, datique divinitus patriotæ imperio tenemur: Quisquis nube remotâ clariùs rerum perpendit ſtatum; quisquis revocat memoriâ elapſorum non ita pridem temporum triſtia adverſa, ipſa pace ſæva, ſine nota aſſentationis fatebitur, dicetque; Polonæ genti ſub Rege Sarmata gratior it dies & ſoles meliùs nitent. Cynthia & ſtella gentilitium Regiæ Mtis decus in ſublimi ſolio, in auge collocatum, ſigno victricium crucum conſecratum atras diſpellit nubes, ſolidam ſpem innubis, occasûsque neſciæ felicitatis Patriæ accendit; malignū ſidus Biſſurmanicam lunam vel ipsâ umbrâ ſua terret & fugat. Maneant penes emeritam ſuam gloriam à Sequana aut Tibiſco vocati noſtris ab avis Monarchæ; ſuperat avorum ſortem noſtra nepotum fortuna, patriâ lingvâ audiri, intelligi, non adſciſcere peregrinas lingvas, emptitios interpretes, non pati, ſuperba atria duraſque fores, facile in penetrale Regis pertingere, ſecurè ad latus & aurem Domini in neceſſitatibus accedere, non tantùm ſed & ſimpliciter loqui ad Dominum. Modus verò novi Regiminis alienus omninò eſt à novitatibus ſine adſcititijs poſtliminio reſond' eſtate, ſine implicatis externorum intereſſe reſpectibus penitùs priſco - Polonus ſolertiâ in conſilijs, correſpondentijs, præviſione periculorum, commoda & ſalutaris Reipub. quemvis gnarum & rectum, contentum facit. Non convertit animum Mtas Regia poſt duorum Comitiorum rupturam, difficili licet tempore & ſuſpectis ſibi ac Reipub. circumſtantijs ad immoderata,

quæ

A.C.1607

A.C.1670 quæ perdere citiùs, quam ſalvare poſſent Patriam, ſed efficaciſſimum remedium redintegrandorum Comitiorum, tertia Comitia eſſe judicavit, & eligere eſt dignata. Non eſt ſine numine, nec vanum facit omen ſignum cœleſtis libræ, in quam menſe hoc ſe transferet phœbus, fore, ut abjectis iniquis privatarum & malarum contentationum conſiſtant in æqui librio ſtatus Reipub. intolerabilia & impia pauperis populi gravamina, ſi non penitus cervicibus deponentur, ſaltem æquo moderamine allevientur, cauſæ publicæ judiciales ſtaterâ legum commenſurentur; civium animi & ſtudia boni communis amore colligantur & adunentur. Ne verò Mtas Regia novis & gravioribus oneret curis ſolam Inſtructionem ad Comitiola miſſam, trutinandam porrigere, punctatimque per me renovare dignatur.

Primum locum in propoſitione Regiæ Majeſtatis obtinet pacificatio diffidentiarum. Quidquid de Regnis & Monarchiis tam antiquis quā hodiernis legimus omnia deprehendimus ex parvis conſurrexiſſe rebus, à caſiſque paſtorum, à piſcatoriis navigiis, ſumpto exordio concordiâ in magnitudinem excreviſſe. Nullum imperium aut natio aliter periit, quam diſcordiis domeſticiſq; ſimultatibus ſciſſa & diſcerpta. Si omnes conglobentur gentes, (prophetavit hiſtoricus ſummæ orbiq; dominanti Monarchiæ Romanæ) evertere eam non poterunt, priusquam civium diffidentiis & certaminibus à fundamento commoveatur: Defeſſos & exangves tum demum Regi aut nationi prædæ futuros. Sicut ergo conſcia eſt Majeſtas Regia, ſe nulli diffidentiarum aut malæ contentationis dediſſe occaſionem, niſi hoc ipſo, quòd regnet ; ita proteſtatur coram Polono orbe ſe erga nullum obſtinatam & implacabilem offenſam habere, omneſque ſuas diſplicentias magnitudine Regiâ tranquillitati Patriæ, & amori civium penitus condonare. Cæterum, ſi quidpiam in perſona aut factis Regiæ Majeſtatis à recti tramite devium & emendandum aliquis animadverterit, facile feret rectum monitorem, quà privatim, quà publicè cuivis rationem dare, aut etiam legibus interrogari non ſubterfugiet.

Occurrere rupturæ Comitiorum in manu Veſtra ſitum eſt; Rex nullos modos quibus pupilla libertatis liberæque vocis non tantùm lædi, verùm etiam tangi poſſit, porrigit: Nemo tam expers rationis inveniri poteſt, qui non judicet; Iniquè & malignè, cum grandi injuria Regiæ Majeſtatis & Reipublicæ, cum dedecore & probro Polonæ Gentis rupta eſſe Comitia. Sit itaque hoc pro primo objecto præſentium Comitiorum, modus concludendorum conſiliorum, qualiſcunque à vobis inventus fuerit, utraque manu à Regia Majeſtate acceptabitur.

Defenſio Reipublicæ, quam hactenus ſola tuetur divina providentia, ſolido indiget conſilio. Non eſt relinquendum diſcretioni fatorum nec in aleam fortunæ jaciendum tam inclytum ſangvine Majorum noſtrorum comparatum & ampliatum Regnum. Utrum ergo auctio placeat Exercitûs per multiplicationem vexillorum, aut additionem turmarum, aut per terreſtrem expeditionem; aut denique moribus antiquis per communem motum? veſtri eſto arbitrij. Conſtitutio defenſionis duplex eſt, ſcilicet antiquum Exercitum in obſequiis Reipublicæ manentem conſervare pro præteritis laboribus bellicis contentando, & in futurum proviſo & roborato ſtipendio ad promptiora obſequia allicere. Sicut prius eſt & præſtantius belli Ducum in campo martio obſequium; juxta illud: Quanto Dux milite major, tantum ego te ſupero: Ita primus eſſe debet à Republica reſpectus & compenſatio, præſertim expenſarum ſupremi Mareſchalci & Ducis in publicum erogatarum

tarum in Comitiis liquidatarum, & liquidandarum.

Hyberna militaria poſſunt his temporibus poni primæ loco exorbitantiæ, maximæque Reipublicæ corruptelæ: Ex levi cauſa & tolerantia quantum jam adolevit intolerabilis hic & periculoſus abuſus. Non eſt intentio Regiæ Majeſtatis famelicum ſervare militem, ordinem tamen in diſtribuendis panibus, æqualitatem & moderamen ex æquo & poſſibili optat. *Hyberna.*

Legatio in Moſchoviam determinata terminoque Moſchovitico ſuſpenſa per limitationem ultimæ Commiſſionis Andruſzevienſis. Punctualiter genti huic in diem eſt reſpondendum, ne ex levi cauſa aliquam ad nos prætenſionem inveniat, non morabitur Regiam Majeſtatem delectus perſonarum; cùm digna non deſint ſubjecta; ſumptum tamen nervum rerum agendarũ providere, inſtructionem deſcribere toti convenit Reipublicæ. *Legatio in Moſchoviã.*

Mediatores juxta pacta Andruſzevienſia non niſi in tertio congreſſu locum habent; quos quia Moſchus exigit, utrum non ſervatis gradibus ad futuram Commiſſionem ex amicis principibus adſciſcendi ſunt? Veſtræ ſententiæ Regia Majeſtas acquieſcet. *Mediatores*

Kijovia præter & contra fidem pactorum hæret adhuc ad magni uſque Legati expeditionem; ſi eam de manibus malæ fidei poſſeſſorum vindicabimus, quomodo tenendum hoc fortalitium quali & quanto præſidio? unde commeatus & apparatus pulveris tormentarij &c. & amunitiones providendæ. tempeſtivè ineundæ ſunt rationes Reipublicæ. *Kijovia.* Donaria Scythica neceſſitatis ſunt non voluntatis: inducta eſt hæc conſvetudo florente Republica pactis Podhaiecenſibus tractatu cum Dedizaga, reſponſis & promiſſionibus confirmata. Si quod aliud vulgus, hæc vel maximè barbara & lubrica gens amicitiam & fraternitatem utilitate probat. *Donaria Scythica.* Capitatio Judaica, in eum finem ordinata, non ſufficiet, moneta in timfis & ſolidis Conſtantinopoli non currit; recurrendum ad alios modos, ut objectâ offâ de die in diem periculoſos hos confratres in officio contineamus. Corrupta moneta ut eſt manifeſta & lethalis Reipublicæ ægritudo, ita quantocius curanda eſt & extirpanda, extenuatur ſenſim & contabeſcit per internam hecticam Reſpublica, occurrere ultimo interitui, ne malum per longas invaleſcat moras, ſummè intereſt. Porrexit pridem memoriale Ablegatus Cæſareus ut argentea noſtra moneta cum Sileſitica coæquaretur. *Moneta.*

Legati externi, ne nimium res noſtras perſpectas habeant, determinandum eis certum reſidentiæ tempus, nec plus ultra. Inter ſolidos communis tranquillitatis modos, etiam hunc in inſtructione ponere eſt dignata Majeſtas Regia, ne cives emigrent ultra Patriam; non permittebant id priſci legis latores, patique nolebant duarum civitatum cives. Ut ergo correſpondentiæ privatorum cum externis præſertim in materia ſtatûs interdicantur, è Repub. cenſet Majeſtas Regia. *Legati externi.* *Cives non migrent ex Patria.*

Calculationes fiſcales tot annis & comitijs non fiunt, & utrum cenſum ſumptus non ſuperat, ignoratur? Ut ergo fundamentum cujuſvis conſilij eſt noſse Rempublicam, ita dum de novis contributionibus agitur, computandæ ſunt antiquæ expenſæ. Oeconomia politica habet ſimilitudinem cum domeſtica: quomodo ergo ſtatuere contributiones & ordinare ſciemus expenſas, dum, quidnam agatur in ærario, ſcire nolumus; exnunc ergo poſt finem votorum Majeſtas Regia nominabit Deputatos ex Senatu ad ærarium. *Calculatio.*

Regina, Dei ope, volentibus fatis deducta ad dilectum nidum ſuarum Majorum in Regno hoc Patriam reperit; hic ſpes reſque ſuas collocat. Expertæ ſunt Cæciliæ, Conſtantiæ, Annæ commodum in Polonia domicilium: Habuerunt proviſionem Imperatorio generi, Regio ſtatui convenientem. Æquabit inclyta hæc Domina pietate, clementiâ, amore no- *Regina commendatur.*

A.C.1670 ſtræ gentis, diva & auguſta nomina aviarum & amitarũ ſuarum: vosquoque procul dubiò non degenere a Majoribus noſtris ergo eam propenſione & affectu correſpondebitis: ut ergo reformatio conſtituatur &c. Coronatio Reginarum nullo negotio & pro placito Regum fiebat ſemper: Nunc ex novellis legibus duo obices difficultatem faciunt detinentque hunc ſolennem actum: determinatio loci Cracoviæ non niſi, ſecundo denegatio clavium ad ærarium ſine authoritate Comitiorum. Si uxores coruſcant radijs maritorum, quid juſtius, quàm ut Regina inter ſceptra & coronas nata & nutrita, dilationem coronationis non patiatur.

In fine propoſitionis perorare dignatur pro domo ſua Majeſtas Regia: Quemadmodum Sereniſſimam hanc coronam ſceptrumque Regium veſtris ex manibus obtinuit, Ita non aliunde quàm à vobis ſcilicet ab amore civium ſubſidia & fulcra regnandi deſiderat. Non illexerunt Electorem populum numeroſi grandi ſonitu oblati candidatorum milliones; majoris valoris & æſtimationis fuit nata ſub eodem nobiſcum Jove & educata indoles quàm peregrina ambitio aut vaſta promiſſa.

Hæ ſunt Comitialis deliberationis materiæ, quas à throno ſuo Regia Majeſtas dignatur proponere. Non addit tamen ſtimulos nec pathetico vos accendit ſermone, cùm promptitudo & vultus cujusvis ſit teſtis, quantum priſco-Polonâ ſinceritate, amore Patriæ, curâ boni publici unanimiter & certatim ardeatis: Effloreſcent citò lætiora tempora & redibunt in aurum ſæcula priſcum: Procedent fortunato ſucceſſu conſilia cauſæque Comitiales, ubi omnes unanimiter defenſioni Patriæ operam adhibuerimus; Regia Majeſtas auſpicijs, Senatûs & ordines conſilijs, clerus ſacrificijs, nobilitas armis, populus tributis.

Nihil magis benignum cor Regiæ Majeſtatis exhilarat, quàm dum fidelium, Majeſtatique faventium ſubditorum unanimis conſonantiæ echo ad Domini pertingit aures, concórsve omnium Palatinatuum gratiarum actio pro reſtituta domeſtica pace, ſopitis ſimultatibus, quæ ut omnibus imperijs eſſe ſolent pernicioſæ; ita hæc quoque compages Reipublicæ eſt experta; quàm vis occulta ſit nocentior. Ubi tamen innata Regiæ Majeſtatis clementia, omnia hæc planè curavit & ſuſtulit unione animorum & conſiliorum reſtituta, dubitandum non eſt, quin domeſticâ concordiâ externorum hoſtium inſultus arceantur & amiſſæ provinciæ Deo favente ſub fortunatis Regiæ Majeſtatis auſpicijs, & reſolutione Exercitûs reſtituantur.

AD CARDINALEM URSINI, A PROCANCELLARIO REGNI. Varſaviæ 10. Septembris.

Varia nuntiantur.

PRo mea ſolita erga Eminentiam Veſtram obſervantia Nuntium fero. Tractatum pacis cum Coſacorum validiore parte per Commiſſarios Regios die 2. Septembris Oſtrogi concluſum eſſe. Neceſſitas temporum excuſabit, quòd vetera jura, & Privilegia Græco-Ruthenis (quos diſunitos vocamus) ibidem cauta, & in integro conſervata ſint. Ratificatio iſtius tractatus in Comitiis modernis authoritate Ordinum, & publicâ lege confirmabitur. Princeps Staniſlaus Lubomirſki in Mareſchalcum Nuntiorum,

meâ

meâ aliquantum operâ prælectus eſt, Sereniſſima Regina gravida felicem partum, & prout medici conjectant, maſculum promittit. Hiſce diebus ſperatur venturus à Regina Hiſpaniæ ad Regem, & Reginam noſtram Ablegatus. Abbatiæ Hebdovienſis in Perſonam conſangvinei mei expeditionem nondum hactenus obtinui, quam Eminentiæ Veſtræ protectioni pridem commendatam iterum commendo. Ac me inſimul Eminentiæ Veſtræ reverenter devoveo. *A. C. 1670*

CITATIO DOMINO GRZYMALTOVIO CASTELLANO POSNANIENSI DATA.

MICHAEL DEI GRATIA REX POLONIÆ &c.

Tibi Magnifico Chryſoſtomo Grzymałtowſki Caſtellano Poſnanienſi, Capitaneo Uſtenſi, de officiis, Perſona, boniſque tuis generaliter omnibus, mandamus, quatenus coram nobis & conventu Regni Generali Varſavienſi proximè celebrando perſonaliter & peremptoriè compareas, ad inſtantiam Generoſi Inſtigatoris Regni, ejuſque Delatoris Generoſi Mathiæ Zabożynſki per laudum publicum Poſnanienſis & Caliſſienſis Palatinatuum electi, & nomine eorundem Palatinatuum Agentis. Qui te, inhærendo juri communi, & legibus ac conſtitutionibus Regni citat pro eo. Quia tu immemor juramenti per te præſtiti contra fidem juratam, & ſacramenti religionem, Electionem noſtram in Regem Poloniæ liberrimis vocibus & votis Ordinum factam, temere ac perlicenter perturbare clandeſtinis artibus, convulſionem libertatis, & noſtræ Majeſtatis læſionem attentâſti, literas novo ſcribendi modo, & charactere nulli cognito, atque ab omni ſtylo prorſus alieno à Magnifico Theſaurario Regni ad te miſſas habuiſti, quibus te nobis ac toti Reipublicæ ſuſpectum, criminiſq;, ac delicti complicem & conſcium reddidiſti, pecunias ab externis ad perturbandam Rempublicam & ſubvertendam ejus ſalutem animo prævaricatorio accepiſti, & ita ſæpius Patriam prodidiſti, poſt detectas tandem in Comitiis particularibus fraudes, Gedanum ut liberius functionibus tuis vacares, te contuliſti, & ex his & aliis rationibus tibi in termino prolixius dicendis, & ſpecificandis, perduellionis certa, & clariſſima argumenta commonſtrâſti, ut jam per te conſilia violenta & iniqua in noſtræ Majeſtatis læſionem, publicum fidei præjudicium, & Regni perniciem concepta & excitata callidè coqui, & perfidè promoveri realis & publicæ hoſtilitatis molitionem tegi & ſupprimi, intimam autem correſpondentiam, & in conſpirationem ſubtiliter foveri, ac talia internis, externiſque practicis, juri Divino & humano refragantibus deſignari, gerique, ut libertatibus oppreſſis jacens & debilitatis viribus fracta Reſpublica, divortioque à bonarum partium ſectatoribus, & nobis fidelibus civibus, quæſito, ab extorto deſerta mox ſeditioſorum agmine, facto & quaſi dato ſigno, tuis fraudibus, machinis & technis ſubjectum eat documentis indubiis publicam famam augentibus, notum vulgatumque ſit prout & in hucuſque exorditam telam continuas, ſtatum Reipublicæ confundis, & turbas, in eaque omnia tibi licere putas, & quo Regiæ Majeſtatis noſtræ authoritatem lædas, nihil immotum, intentatumque ſinis, quin imò adverſariis & turbatoribus ſocium te adjungis,

A.C.1670 ac in turbido verſari tuis factionibus conſultum ducis, unde pro tanta injuriæ atrocitate, pro temerata fide, fractoque & proſtituto juramento, ac permiſſarum mero intuitu reatu perduellionis teneris; pœnasque legum criminales contra perduelles (nimirum privationis honoris & vitæ, ac confiſcationis omnium bonorum) ſancitas in te traxiſti, & ſuccubuiſti. Pro quibus quidem pœnis legum irrogandis & ſuper te extendendis ex ſenatûs conſulto citaris. Sis itaque ad hæc, & alia latius tibi in termino advenienti proponenda judicialiter reſponſurus, & terminum attentaturus. Datum Varſaviæ feriâ tertiâ poſt Feſtum Sanctæ Margarethæ.

DECRETUM.

Sacra Regia Majeſtas cum Senatoribus &c. Auditis partium ambarum controverſijs, illationibus, objectionibus, defenſiſque & objectionibus pro & contra factis & deductis eo potiſſimum conſiderato. Quoniam probationes & documenta partis actoreæ contra citatum coram ſua Reg. Majeſtate producta non ſunt certa, manifeſta, notoria & ſufficientia, nec ex ijs citatus in objectis convinci poteſt, ideo adhærendo legi publicæ, citatum cum ſex teſtibus ſibi genere ſimilibus bene poſſeſſionatis nobilibus propiorem ad evadendum ſuper contenta citationis adinveniri dignata eſt. In eam juramenti rotham, quia idem citatus juramento Sacræ Regiæ Majeſtatis liberrimis vocibus Ordinum factam clandeſtinis artibus non convulſit, nec perturbavit, nec ad enervationem libertatis cum externis quidquam attentavit. Super literas charactere nulli cognito à M. Theſaurario Regni ad ſe miſſas, clavem veram & realem ad interpretationem, quid in eis characteribus continebatur, coram eodem judicio Sacræ Regiæ Majeſtatis fideliter produxit. Pecuniam ab externis ad perturbandam Rempublicam non accepit, nec, ut liberius factionibus vacaret, verùm curandæ ſalutis gratiâ Gedanum prope ſe contulit, nec conſilia violenta in Sacræ Regiæ Majeſtatis læſionem, & fidei publicæ præjudicium molitus eſt, nec correſpondentiam & conſpirationem ad perniciem Reipublicæ & integritatis jurium ac libertatis, externis, internisque practicis geſſit, nec perturbatoribus Reipublicæ ſocium ſe adjunxit, nec machinationum contra Sacram Regiam Majeſtatem & Rempublicam notitiam habet, nec authoritatem Sacræ Regiæ Majeſtatis & ſtatum Reipublicæ læſit, *Deo* & Sancta IESU CHRISTI Paſſione, ita ipſum cum teſtibus adjuvante. Quod juramentum ab actu præſenti in tribus ſeptimanis coram Magnificis ex Senatu NN & generoſis NN ex Equeſtri Ordine ad id Deputatis, ac coram judicio Terreſtri Varſavienſi in Cancellaria Terreſtri Varſavienſi præſtare tenebitur, poſt quod præſtitum vel non terminus eidem in Comitijs Regni proximè venturis, coram Sacra Regia Majeſtate, & ſimilium Deputatorum judicio ſine quavis adcitatione conſervatur peremptorius &c.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD MARESCHALCUM REGNI SUPREMUM DUCEM EXERCITUUM. Varſaviæ 7. Octobris.

Non ſuppono, acerrimum tui doloris ſenſum, etiam contra me juſtè extendendum eſſe, ideo, quod ea, quæ in certa relatione, non ego ſolus, ſed Rex ipſe & frequens ſenatus legimus, candidè tibi innuerim; cujus formalia mitto: Legatum Hanenki, qui cum privi-

privilegiis illi & exercitui Zaporovienſi datis, redibat, Doroſzenko intercepit, juſſus eſt Piwo illum comitari & deducere, ſicq; fecit, ut eum pene eriperet. Piwo hic homines ex variis nationibus in Poleſia ſub ſigna evocat, quorum jam numerat ad duo millia. Non te latet, quantum Piwo, contra quem frequentiores hic audiebantur querelæ, fuerim ſemper æquus & favens, ejus laudando reſolutionem, qua cum pauca manu voluntariorum hominum, annis aliquot in hoſtico perſeveravit. Non ergo fidem præbeo ſiniſtræ delationi, multò minus illâ te tangendum eſſe calumniâ, quæ mihi nunquam, etiam per primam apprehenſionem mentem ſubijt. Contrarium deduco, quod, fundatus in tua denuntiatione, ſolicitaverim ſeriò ad expoſtulandum cum Czaro Moſchoviæ; meq; duƈtore, ex nunc ex minore Cancellaria M. D. Litvaniæ, expeditæ ſunt literæ querulosæ contra Mnohogreſzny, cum petitione, ut violati Legati Nizani, in integrum reſtituerentur, libereque per Zaporoviam tranſmitterentur. Non hæreat hæc tibi de me perſuaſio, nec ſuppone à me, in dubium integerrimam tuam erga Patriam fidem vocando, fabulis & figmentis, veritatis eſſe tribuendum nomen; non mihi pronus à juventute mea ad nugas genius, longe magis provectior ætate & dignitate eas averſor, & ultro occurrentes, conſtanter refello. Non prodibant ex officina mea, projeƈta; nec ſtimulavi Nuntios ad delationes, non cogebam ad eum effeƈtum Comitiola; contrarius tota æſtate, non ſine invidia & criminationibus, fui Reſtium literis pro communi motu; quæſita ultro cauſa me odiis exponendi. In ea ſcilicet incidimus tempora, quibus melius per ſilentium ætatem agere; quandoquidem meæ literæ & reſponſa in Exercitu tantos fecerunt motus, & antiquam tuam erga me gratiam alterarunt. DEo id vindici committo, quidquid contumeliarum in inſtruƈtione militari, contra me, inaudito haƈtenus exemplo, congeſtum eſt. Principatus & titulos domui meæ non impetravi, avita contentus nobilitate, patriisque honoribus. Abbatiam, & Parochiam nullam teneo, licet florentiſſimis etiam temporibus, ſignaturæ Miniſtri ſubſidiaria beneficia habuerint: Duas Coadjutorias juvenibus datas, juſtè impugnavi; & cum, poſt jus meum ante annos quatuor eviƈtũ, quinq; Abbatiæ; Wachocenſis, Sieciechovienſis, Tyunecenſis, Tremeſtenſis, & Claræ Tumbæ dolo mihi & ſupplantatione eſſent præreptæ, quod ad inſtantias proceſſu juris facile ceſſerim, neſcio, criminationem, an æquanimitatis laudem promerui? Pluribus dolores meos & injurias non exaggero. *A.C.*1670

COPIA LITERARUM PROCANCELLARII AD CASTELLANUM ROGOSINENSEM.

NEc ſic malè, quòd vel per injuriam meam te vivere intelligam, legendo ſubſcriptionem tuâ manu faƈtam in inſtruƈtione Comitiolorum Starogardenſium. Vivis feliciter tuæ famæ ſuperſtes, quæ te ante dimidium anni exemit vivis; unde & Caſtellanus honor jam alterius precibus datus fuerat. Dixi per injuriam meam: quæ tanto mihi acerbior accidit, quòd ab amica & Senatoria manu proceſſerit. Non memini me tam malè de te meritum; quin imò meminiſſe velis, benè de te Gedani meritus ſum. Denigrârunt me & cancellariam meam craſſæ Minervæ calamo & Caſſubienſi ſtylo prædiƈta Commitiola; tu accommodâſti authoritatem Senatoriam, manumque tuam obſequio malitiæ contra me furentis Palatini Pomeraniæ. Eâ manu quæ auſpicia Cancellariatûs mei ſecun-

 diin-

A.C.1670 di ingenii ornavit verſu, nunc honorem meum, ultra vitam pretioſum atro induxit calamo! poterántne univerſalia alijs exarari terminis, majorique moderatione & decentiâ; ac à me edita ſunt? & tamen recepi vicem tam indignè tractatus Antiſtes veſter & Pro-Cancellarius. Satis cautè ad requiſitionem Regis per literas, occurrendo majori malo, univerſale edidi pro contributionibus, & accîſis cogendis communique motu ſecundùm decreta Mariæburgenſis congreſsûs; nec ad ſolum me iſtæ literæ deſtinatæ fuêre, ſed etiam ad ſuperiores duos Palatinatus: edidi autem in fundamento antiqui & novi juris privilegiorum, ſponſionum; ut in facie Reipublicæ probabo. Nec hic adhuc finis inſenſi odij Palatini. Non ſuffecit illi, quòd tam per ſe, quàm ſuos emptoſque Quirites exeruerit omnem virulentiam in me in Generalibus Comitiolis Graudentinis: proceſſit denique ad Paſquillum ſive projectum; quod ſub tempus Comitiolorum per copiam literarum ad meum Regentem devenit. Dolor ferendo major, & zelus honoris imperat mihi; ut vel invitus aliquot verbis reſpondeam. Ferre fortunam poſſum, quam nunquam per fas per nefas aſſequi contendi. Non ignotum; qualiter non prenſanti, imò etiam recuſanti ſua illa obtruſerit munera. In negotijs Reipublicæ hactenus cenſuræ immunis fui, certatim illuſtres & magni viri gratias mihi accumulant, virtutem & laborem meum encomijs honorant. Commendationis Palatini nec egeo, nec curo, imò nec cupio hocce Cenſore probari. Sacrum equidem emicat ſupra palliolum quidpiam, quod ipſe agnoſco humanæ imperfectionis, verùm tegit indignitatem meam proceritas dignitatis, præſuleuſque character; nec enim diſſimulare poſſum, etiam in Angelis repertam pravitatem. Iubet ut interrogem famam, quæ illa de me ſit? paucis ad id reſpondeo: mentiri illam non audere. Vivo in luce & aperto oſtio, acta mea erubeſcere non valeo. Objicit mihi decora domûs ejus à me ipſi exprobrari? non memini hujus; quia uti illorum ignarus ſum, nec ea unquam audivi, præter Nobilitatem; ita non entis nullæ apud me paſſiones ſunt: verùm ſint ſanè ſumma decora, extent in curribus Æmiliani; id tamen ſcio tam à Pruthenis Bąkowiæ, quàm majoris Poloniæ concivibus Czeſzeni Nobiles naſci non Comites. Conſtat mihi in Pruthena antiquitate nullos fuiſſe comites, Nobiles ſub Crucigeris viguiſſe & cum eo titulo primores gentis ad coronam Regni acceſſiſſe. Novi & id hodiernum Cancellarium Bohemiæ Dnum Noſtycz probè mihi familiaritate cognitum primum eſſe, qui comitatum ſibi & poſteris ſuis conciliavit; hic forſan ad privilegium ſuum Dnum Bąkowski admiſit. Denique objicit mihi; quamvis novitiatum non probaverim cum illo, quandam novitatem & novitiatum Patria indecorum. Scit Polonia me non eſſe Hadziejewic, vel Berckman ſed à ſæculis antiqvum Regni Nobilem, vetuſtate & conſangvinitate cum magnis domibus cuivis parem, uti meritorum ſic & decorum in Equeſtri Ordine non inanem, ſuper omnia ſatis decoris; quòd in domo mea nihil indecori perſtiterit ſed tam verticem quàm plantam ſubducturamq; integram ſit reperturus. Atavos & avos meos interroget, & dicent illi. Non ſunt auditi in familia mea parricidæ vilis inſecti; quibus elogijs in ruptis Comitijs Bąkowski ornatus fuit. Nemo Olſzowiorum glorioſo ſcelere occiſæ libertatis famam rapuit, nec parentem Patriam cruentavit, pro qua multi de domo mea hoſtilem hauſerunt ſangvinem, fuderunt ſuum; nemo Cannas renovavit, Patriæ in campis Batowienſibus, in quibus deteſtandum accuſantes Authorem inſepulti manes clamant: quos inter Patruelis meus ibidem victima ut olim Auguſtus vocalis eſt: Quintili Varre redde legiones. Hoc obſequio, hoc parricidio novus crevit Palatinus, illud Poëtæ adimplens: ille Crucem ſceleris pretium tulit, hic diadema. Locata ſivè per arendam

dam aut emphyteuſim tenuiſſe bona non audivi haĉtenus probro datum Nobili, præſertim cùm Parens meus Vir Senatorius ſatis majorum poſſeſſionibus dives, à conſangvineo ſuo magno itidem viro per arendam tenuerit. Dominatores magni id non erubeſcunt: ipſe quin Palatinus Pomeraniæ tanti faſtûs nullum ruſticum habens, ejuſmodi pane ex Abbatia Peplinenſi ſe ſuſtentat utq; amplius dicam: decentius ne fuit; Mareſchalcum eſſe ante patinas & diſcos, ac inſervire pro ducentis florenis & amiĉtu? Hæc nunc ſunto ſcripta ſat reĉtè; ſi me ultra laceſſiverit, adjiciam ſuperabundanter & luculentè non requirendo ſtudiose; nam in domum meam hæc ultrò veniunt. Non inferam injuriam, ſed reponam; non enim terribilis mihi eſt ex Sub-Palatino Palatinus, &c.

COPIA LITERARUM AD ELECTOREM BRANDEBURGICUM 24. Novemb.

INtemperantem calamum, quem in ſcribenda utraque ad nos epiſtola Cancellaria Sereniatis Veſtræ exacuit graviore ſenſu excepiſſemus, niſi prævalerent apud nos, levioreſq; vel injurias facerent, neceſſitudinis, & amicitiæ ſacra fœdera, quæ cum Serenitate Veſtrâ inviolabili conſtantiâ obſervare, & Regium, & Religioſum eſſe exiſtimamus. Mirari duntaxat ſubit, quod licet non minimis hactenus argumentis propenſum ſtudium, & ſinceram amicitiam noſtram Serenitati Veſtræ approbaverimus, nihilq; quod augendæ, firmandæq; illi momentum adderet, prætermiſerimus, ſecus tamen pleraq; à Serenitate Veſtrâ fieri, ac variis tentamentis noſtram exſtimulari patientiam experiamur; An enim notâ hâc occaſione diſſimulemus, quod legatio nupera Serenitatis Veſtræ proteſtationem quandam nobis Senatuiq; prægravem, non tantùm ex itinere ad nos mittere, ſed eandem publicis actis caſtri noſtri Sochacovienſis inſcribendam procurare, ac ſub tempus Comitiorum, multis Senatoribus, & Nuntijs Palatinatuum, diverſiſq; perſonis diſtribuere, jus faſq; ſibi duxerit. Quonam alio fine, niſi concitandis illorum animis, & conturbandæ Reipub: atq; ut iſto veluti claſſico contraventio fœderis Bidgoſtienſis ex parte noſtra non ſine præjudicio exiſtimationis noſtræ deſignaretur. An etiam decorum, non tantum memoratas epiſtolas calumniæ, falſitatis, indignationis, alijſq; verborum contumelijs repleri, ſed earundem epiſtolarum copias, prius etiam, quàm nobis originales præſentarentur, per manus hominum Varſaviæ, alibiq; diſpergi, deniq; nobili Euſebio Brand, multa temere, & licenter obloquendi (quòd juſſu, & ex præſcripto Serenitatis Veſtræ facere ſe affirmavit, probavitq;) audaciam committi, cujuſvis æqui, & moderati judicio relinquimus. Acerrima querela contra Inſtigatorem Regni noſtri, quòd in actione de crimine læſæ Majeſtatis, Magnifico Caſtellano Poſnanienſi in nuperis Comitijs intentata, conferentiam illi cum Serenitate Veſtra interceſſiſſe allegâſſet, illud imprimis iniquum habet Inſtigatorem contemptim appellatum,

Proteſtatio Legatorum

Non competens titulus

A.C.1670 latum, quem genere nobilem, dignitate Regni officialem, ævo
judicioque maturum, binâ ablegatione apud Serenitatem Ve-
ſtram, ſub tempus belli Suetici functum, ignorare Cancellaria
Serenitatis Veſtræ non debuit: in cujus viri mores, modeſti-
amque indecora calumniandi Serenitatem Veſtram temeritas cade-
re non potuit, ſed malignitas potiùs, aut imperitia notatoris cujuſ-
piam culpam meretur, qui aures, animumq; Serenitatis Veſtræ ſi-
niſtrâ relatione implevit. Objectum fuit memorato Caſtellano, ex
delatione duorum Palatinatuum, & Terrarum Regni Majoris Po-
loniæ conſenſu, & approbatione omnium Palatinatuum, & Terra-
rum Regni, ac M. D. Litvaniæ cum conſilia cum externis agitaſſe,
pecuniâ aliquando corruptum egiſſe, in pago quodam correſpondentijs
opportuno, quem poſta Serenitatis Vræ tranſcurrere ſolet, ſubſtitiſſe,
quid ergo tantopere iſta allegatio Serenitatis Vræ officiat animum,
cùm Reipub: inſtituto, & Legibus novellis prohibitum ſit, ne cui-
piam Polonorum cum externis, in negotijs præſertim ſtatum affici-
entibus privatim conferre, & correſpondere liceat: Quid actio à
civibus contra civem intentata, in Regia noſtra agitata, Clementia,
& Amniſtia conſopita Serenitatem Vram, aut aliquem niſi alieno-
rum nimis curioſum concernat, an ea cauſa, à malevolo quopiam
ultro quæſita, ſatis idonea videtur Serenitatem Vram adeò graviter
offendendi? ejuſq; amicam ergà nos, & Rempub: voluntatem mu-
tandi, & alienandi, cujus Electoralis dignitas, & fœderata nobiſcū
conjunctio, uti extra ictum, vel ſuſpicionem aliquam poſita eſt, ita
vana vel falſa rumorum facilè poſtponere debeat. Quod attinet
Kalkſtein Ludovicum Chriſtianum à Kalkſtein, quem graviſſimorum ſcele-
rum reum judicio damnatum, ut prehendi, & cuſtodiæ mandari,
atq; ad fines Ducalis Pruſſiæ, unà cum ſcriptis ejus, cum ſecuro
comitatu deduci, & ſuis extradi velimus, Serenitas Veſtra efflagi-
tat, id verò nimis rigidum, neq; ex pactis debitum exiſtimamus,
indignum etiam Regiâ Clementiâ hominem afflictum, & gratiam
implorantē ad certum dedi ſupplicium. Novimus rectè quid ex fœde-
re Bidgoſtienſi conveniat, quòd Supremo Tribunali appellatio-
num in Ducali Pruſſia conſtituto, ab eo judicio ad nos provocare,
querelaſq; ad nos deferri, aut à nobis admitti non liceat. Eâ cau-
ſâ querelas Kalkſtenij non admittimus, ut de ijs cognoſcamus, & de-
cernamus, ſed miſeratione hominis, & humanitatis ducimur, ut ei-
dem benignitatem Serenitatis Vræ conciliare ſtudeamus. Inſtitimus
proinde apud Serenitatem Vram per Ablegatum noſtrum Genero-
ſum Morſztyn, ſed cùm Regia interpoſitio noſtra nullum effectum
obtinuiſſet, eò deuentum eſt, ut memoratus Kalkſtein, ex origine
nobilis Polonus Stolinski dictus aliquorum cognatione ſubnixus, mi-
litaria inter ſigna multis notus, & de Repub: meritus, Equeſtris
Ordinis Patrocinium in Comitijs implorarct. Neq; fruſtra Jura,

privi-

privilegia, libertates Ducalis Pruſſiæ in memoratis Pactis præcuſtoditas eſſe, earumq; ac ſui protectionem ad Rempub: Polonam, à qua non in perpetuum exciderint, ſpectare allegaret. Cujus ſcripta nos ne legimus quidem. Quod igitur in dedendo eodem Kalkſtenio Serenitatis Veſtræ deſiderio non ſatisfaciamus, ægre id Serenitas Vra habere non poteſt, datis ab eadem exemplis, quæ afflictis, & judicio lapſis aliquibus Polonis patrocinium impendere eoſq; authoritate, & ſtudijs ſuis adjuvare, ac in priſtinum ſtatum reponere, tametſi Anteceſſori noſtro id permoleſtum fuerit, non alienum officio ſuo id exiſtimavit. Cæterum moneri juſſimus Kalkſtenium, ut modeſtè ſe gerat, & decentibus medijs clementiam Serenitatis Veſtræ exorare contendat. Quod ſupereſt Serenitati Veſtræ bonam valetudinem, & proſperos rerum ſucceſſus ex animo vovemus. Dat. Varſaviæ. A.C.1670

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD MARESCHALCUM REGNI, SUPREMUM DUCEM EXERCITUUM. Varſaviæ 25. Novembris.

ITeratas præcautiones tuas, & vigilem curam, circa ſecuritatem limitum Reipublicæ, ac propulſandos ab eis hoſtes, ſolita gratitudine ſuſcipere dignata eſt Majeſtas Regia. Lectis in ſenatu tuis literis, annexiſque concluſum; Siquidem Majeſtati Regiæ cum reſidente ſenatu, nullus ſuppetit modus augendi exercitûs, quandoquidem authoratio & expeditio ex Palatinatibus, ad Majum uſque dilata eſt, communem quoque motum hyberno tempore convocare, inconſultum; committendam eſſe Patriæ defenſionem ordinario præſidio Exercitûs, in obſequio exiſtentis, & in caſtris hactenus perſeverantis. Deſiderare dignatur Majeſtas Regia ut pro ſumma tua prudentia, & militari experientia, eodem Exercitu ſecuritatem provideas Reipublicæ, cujus armorum terror, favente DEo, metum hoſti incutiet, ut non audeat laxare habenas militi ad prædandum. Expedienda quoque præeaventia Univerſalia ad illos Palatinatus; dandæ literæ ad primores, ut ſuis eum hominibus, ad tuitionem Regionum & fortunarum ſuarũ concurrant. Legatum ad Hanum Majeſtas Regia expedire nequit, priuſquam Karwowſki revertatur, præſertim cum munera nunc primum ſint in fieri, quæ Reſpublica ex Capitali cenſu à Judæis conſtituit. Expediret tamen etiam à te mitti ad Hanum literas, revocando fraternitatem & amicitiam cum Rege, & Republica; ac petendo expeditionem Karwowſcij, qui ubi redierit, Legatum ſuum ad eundem Rex expediet, muneraque reddere imperabit. Legatos ab Hanenko, & Doroſzenko expectamus, à quibus informabitur Majeſtas Regia, de ſperandis à propenſione Coſatica, & de ſtatu rerum Ucrainenſium, quomodo verò expediendi ſint tuum deſiderat conſilium: cujus me conſtanti favori commendo.

AD COM:

A.C.1670

AD COMMISSARIOS PRO DISPOSITIONE EXERCITUS LEOPOLI RESIDENTES.

Varſaviæ 28. Novembris.

SUmme id nobis guſtui accidit, quod pro termino per conſtitutionem deſignato Leopoli conſtiteritis: ſperamus fore, ut ſeriâ curâ & dexteritate veſtra commiſſum vobis tantæ importantiæ negotium, fortunatè ex mente Reipublicæ ſuum ſortiatur effectum. Inſtructioni, vobis authoritate Comitiorum, datæ, nihil addere, nec eam immutare poſſumus. In caſu, ſi Exercitus conſtitutioni Reipublicæ non obſequens, portiones antiquo more uſurpaverit, præſcriptum, ut manifeſtationem in actis, cum omni moderatione animi, & ſtyli faciatis, ne Exercitus ullam habeat occaſionem offenſæ, & irritamenti. Diſtributiones, ſi eis Dux & quatuor Deputati Exercitûs præſentes non adfuerint, dari ad acta Caſtrenſia mittique per Palatinatus non expedit, cum ſine eis taxatio conſtitui, diſtributioque concludi nequeat: Omni denique occaſioni invigilandum, cavendumve, ne Exercitus malæ contentationis erga nos & Rempublicam habeat occaſionem; aliàs præſtat tolerare licentiam hybernarum portionum, quàm ad extrema ſeditionis & confœderationis reſolvi Exercitum. Certi tamen ſumus, quòd intentatum nihil relicturi ſitis, ut authoritas noſtra & Reipublicæ, ac comitialis hybernorum ordinatio, in ſuo conſiſtat ſtatu. Cedet inſigne id, tantæque expectationis opus, in veſtri nominis gloriam, gratamque apud nos. & Rempublicam merebitur memoriam. Bonam interim vobis à Deo precamur valetudinem.

AD REGENTES PRUSSIÆ DUCALIS.

Varſaviæ 5. Decembr.

MICHAEL DEI GRATIA REX POLONIÆ &c.

Kalkſteinius captus

MAgnifici gratè nobis dilecti. Graviſſimum & deteſtabile, ſcelus patratum eſt in Regia noſtra, per emiſſarios quoſdam ex Ducali Pruſſia ſubordinatos, qui nobili à Kalkſtein Stolinski, interpoſitionem noſtram Regiam, ad reconciliandum Sereniſſimum Electorem imploranti, ſecuritate publicâ freto, violentas manus proditione, injecerunt, eundem præſtricto ore manibusque pedibusque revinctis in curru clauſo, ad id diſpoſito, ad Ducatum Pruſſiæ evexerunt. Tam immane & inauditum facinus, quo non ſolùm fœderatæ amicitiæ, & vicinitatis, ſed Gentium jura violata ſunt, magnæ injuriæ noſtræ ducimus, exindeque, tametſi ex peracta inquiſitione, ſatis nobis conſtet evidentia facti, ac principalis reus Miniſter Electoralis heſternâ fugâ ſe ipſum damnaverit, tamen cum ex Ducatu Pruſſiæ plagiarij iſti immiſſi fuerint, eodemq; cum abrepto Kalkſteinio reverterint, conſultum nobis viſum eſt informationem, de perſonis delinquentibus, & de toto facto, à Gratitudinibus Veſtris per literas noſtras explorare, ſimulque ab iisdem requirere ut Kalkſteinius, non expectata noſtrâ, ad literas Sereniſſimi

Ele-

Electoris reſponſione, nefario modo captus, ſupplicio, & carcere eximatur, inque eum locum & ſtatum, in quo ante captivitatem fuit reponatur, nempe ut Varſaviam ſalvus & liber deducatur, atq; ut criminis læſæ Majeſtatis noſtræ & violatæ ſecuritatis publicæ ac juris Gentium rei vel nobis dedantur, & remittantur, vel in carceribus detenti judicentur, & ſupplicio pro enormitate ſceleris afficiantur. Factura ſunt Gratitudines Veſtræ, rem bonæ vicinitati, & conſervandæ mutuæ tranquillitati convenientem, quas de reliquo bene valere cupimus. A.C.1670

COPIA LITERARUM RESPONSORIARUM AD ELECTOREM BRANDEBURGICUM.

31. Decembris.

Cum Serenitas Veſtra per literas ad nos exaratas de Kalkſteinio Stolinski Colonello, ubi & quando captus ſit, unde & quâ ratione abductus, quique & quales fuerint, qui ejusmodi nefas patraverunt, neſcire ſe prorſus affirmat, cumque occaſione tam atrocis facti, ac injuriæ publicæ complura interveniant, quæ per epiſtolam ſatis explicari non poſſint, in animum induximus, mittere ad Serenitatem Veſtram Ablegatum noſtrum Extraordinarium, qui totius flagitij ſeriem exponat, & à quibus, quóve modo, & loco peractum evidenter demonſtret, ſimulque condignam nobis, & Reipublicæ, ac univerſæ nationi Polonæ ſatisfactionem præſtari unicè requirat. Exinde minimè nunc verbis laboramus, in accuſando crimine læſæ Majeſtatis, violati juris Gentium, amicitiæ, & fœderum propè interrupti nexus, quæ omnia maturato itinere ad locum reſidentiæ Serenitatis Veſtræ venturus Ablegatus noſter, prolixè coram repræſentabit. De Euſebio Brandt, qui in nefariè capiendo, & abducendo Kalkſteinio primas partes tenuit, & contra fidem, ac decus publici Miniſterij deliquit, declaramus Serenitati Veſtræ, nullatenus à nobis tolerari poſſe, ut in Regiam noſtram, adeoque minus in conſpectum noſtrum accedere, & functionem publicam apud Nos obire valeat. Id verò jure merito à nobis fieri ex prodictis notoriis documentis, quibus ſcelus hominis evincitur, Serenitas Veſtra dignoſcet. Accedit quod eidem Brandio à concitatis animis ſortem Kalkſteinij miſerantium, & facinus deteſtantium, atque à nonnullis nobilibus Polonis cognatione Kalkſteinio junctis omnimodam ſecuritatem polliceri non poſſimus, graviuſque fortè aliquid exinde emanaturum provideamus. Porrò alterius cujusſpiam integri, & honeſti viri operâ ad nos Serenitas Veſtra ſi libitum erit, utatur, quem ex poſitis & demandatis ad Serenitatem Veſtram exemplo noſtrorum reverti, neque hic continuam reſidentiam figere conveniens videtur. Interim Serenitatem

Kalkſteinius raptus & abductus.

Captivator Euſebius Brandt.

A.C.1670 *tem Veſtram Divinæ protectioni commendantes eidem valetudinis incolumitatem ex animo apprecamur. Datum Varſaviæ. Regni Noſtri Anno IIdo.*

COPIA LITERARUM AD PACZENSCIUM PROPOSITUM VRATISLAVIENSEM A PROCANCELLARIO REGNI IN FAVOREM JOANNIS CASIMIRI REGIS.

Plurimum debeo humanitati, & propenſo erga me animo Illuſtritatis Veſtræ, quòd literas meas, & officium pro parte notæ perſonæ interpoſitum gratè acceperit, ſuaque humaniſſima epiſtola mihi correſponderit. Satis jam compertum habemus Sacram Cæſaream Majeſtatem, evehendo ad Epiſcopatum Uratislavienſem Cardinali Landgravio intentam eſſe, eidemque unicè favere. Nota illa perſona inter Candidatos nomen proferre, & palàm concurrere non poteſt, ob periculum, & dedecus repulſæ: ſi tamen ultrò eligeretur procul dubio acceptaret, ac meo quidem judicio nullus dignior, & rebus veſtris opportunior videtur, quem ego commendatum eſſe Illuſtritati Veſtræ totique ampliſſimo confratrum collegio ex animo cupio. Quantum enim dignitatis, & ornamenti Eccleſiæ veſtræ ex tam eminenti perſonâ accederet, benignitas ejus vobis innotuit, ætas provectior non in longum ſpes aliorum detineret. Sed hæc prudentiæ Electoralis Collegij veſtri relinquo. Lator præſentis meum erga Illuſtritatem Veſtram ſingularem affectum, & ad quævis officia promptitudinem coràm teſtabitur. Interim Illuſtritati Veſtræ ſumma in Eccleſia DEI ornamenta cum diuturna incolumitate apprecor, meque ejuſdem conſtanti amicitiæ, & gratiæ commendo.

AD PAPAM CLEMENTEM X. EX OCCASIONE TRANSLATI NUNTII MARESCOTTI IN HISPANIAM A REGE.

POſt oſcula &c. Inſperata omnino mihi accidit à Nuntiatura Poloniæ ad Hiſpanicam promotio Reverendiſſimi in Chriſto Patris Archiepiſcopi Corynthi Mareſcotti, qui ſine tali hinc diſceſſu non deſiderium magis ſui, quàm juſti doloris cauſam mihi & nationi Polonæ reliquit. Patietur benignitas Sanctitatis Veſtræ grandem exinde animi mei ſenſum in paternum ejus ſinum deponi, eo majore fiduciâ, quòd Regnum Poloniæ, totaq; hæc natio, aliquot annorum commemoratione Sanctitati Veſtræ optimè noteſcat. Amplitudo Regni mei tot quot populorum in unum collectum, ac ingens robur nulli alteri Regno & Genti decedit, atq; ſi erga Sedem Apoſtolicam reverentia, erga fidem Catholicam ardenti & invicto zelo comparetur, etiam fortè præcedit. Non exaggero fortitudinem, & gloriã bellorũ, quibus contra Eccleſiã Romanã Catholicæ juratos hoſtes Turcas, Tartaros, Schiſmaticos, natio mea fatigatur. Attollere cuivis ſigna & ſacra Domini bella ampliare, anniverſarium imò perpetuum Genti Polonæ eſt. Pro unione Ruſſorum Græcorum cum Latinis, quantum conſiliis & ferro etiam nunc laboretur, vel hoc argumento ſit, quod florentiſſimis & ferociſſimis Ucrainæ Terris tot jam annis carere, quàm unionem Græci ritus non retinere levius exiſtimemus; tractatum pacis, quem ſola unitorum cauſa difficilem reddit magno Reipub: diſpendio & Regni periculo, trahamus, vitã, fortunam, ſanguinem; civium pro defendenda re Chriſtiana in aciem, aleamq; mittamus. Audeo ego affirmare Sanctitati Veſtræ, ſi de protectione unitorum vel paululum mittam, ſi Abbatias & templa ab unitis recens recepta relinquam, ſi res disjunctorum ad eum ſtatum, quo ſub antiquis Regibus fuerunt, revocem, planè meritò pacem domeſticam cum Coſaccis concludi, & bellorum ab intra & extra tempeſtati obviam iri poſſe. De me ipſo, quàm Majoribus meis Regibus Poloniæ pro Religione Catholica paria faciam, quàm Schiſmaticos Epiſcopos vulgò Vladicas Senatu arcere, Hæreticos deponere, palmarium ducam, neq; ſine aliqua invidia, ac perturbatione rerum mearum oppugnatoribus orthodoxæ fidei me opponam, conſcientia mille teſtes, ſi alij deficiant, mihi ſuffragabitur. Principem unum Radziwil, Mareſchalcatûs Litvaniæ & Præfecturæ Samogitienſis (primariæ dignitates iſtæ ſunt) ſpe & ambitu dejectum, ſola ea cauſa, quòd Calviniſta eſſet, ſparſum exinde in vulgus rumorem, ac ſuſpicionem, quaſi non integrâ fide, ſed cum reſtrictione mentis juraverim. Rdmus Archiepiſcopus Corynthi candidè informabit: Palatinum Trocenſem magnæ dignitatis à Schiſmate ad Latinum Ritum traductum, Epiſcopatus & templa Græca unitis per privilegia vel decreta, novi Principatûs, & innati in rem Catholicam affectûs mei documentum ſunt. Quidni ergo ex merito dolorem intendam,

A. C. 1671 *dam, quidni coronam meam extra nominis ambitionem certè Catholicam & Chriſtianiſſimam minore loco Romæ haberi, & per ejus limen ad alïud Regnum tanquam ſuperius Nuntijs Apoſtolicis gradum aperiri querens, indoleam. Notum ſanè eſt à talibus primis exemplis, ad alia exempla Curiæ Romanæ viam monſtari, & Poloniæ quaſi de facili toleranti, licet minus æqua dehinc ſuſtinenda, ſed tamen ſperare meliora de Sanctitate V. non deſino, cùm Clementem, gratum pridem & populare Regno meo nomen cogito, cum prima auſpicia Pontificij Regiminis mihi juxtà, ac alius amica, ac læta fore voto & affectu præcipio. Ingredior in eam ſpem, futurum, ut Sanctitas V. Paternâ ſuâ providentiâ aſpera hæc in vias planas componat, vim & effectum nominis ſui, in me meoſq; exerceat. Clementiſſimo ſuo judicio palàm faciat, num minus quid Eccleſiaſticæ coronæ debeatur. Sanctitati V. longævam incolumitatem, & felix Reipub: Chriſtianæ Imperium humili devotione ad extremum apprecor &c.*

COPIA LITERARUM PROCANCELLARII REGNI AD MARESCHALCUM REGNI, SUPREMUM DUCEM EXERCITUUM Varſav. 16 Januarij.

NOndum redijt Coſaccus à te cum reſponſo ad literas Regis; à quo dependet determinatio temporis pro conſilio bellico; cui Duces M. D. Litvaniæ intereſſe non poterunt, cum Commiſſionis in ordine ad ſolvendum ſtipendium Litvano Exercitui, terminus Vilnæ pro die 2 Februarij immineat; & ſub tempus ejuſdem actûs commiſſionis, indicta ſit convocatio, juxta conſtitutionem Comitiorum, pro ſubſidio ferendo Poloniæ aliquot millibus Exercitûs; ut ipſi illi ſtatuerunt. Quod ſi, Princeps etiam Palatinus Belzenſis non venerit, unus tu pro omnibus eris, aut ſenſum tuum de defenſione Reipublicæ per literas explicabis. Quanquã urgeret magis præſentia Turni, cum & ego in votis habeam, ad coram conferre tecum. Karwowſcium redire gratulamur, id tamen non mediocris affert materiam turbationis, quòd comitatus redeat Legatione ab Hano, non omnino gratâ; quia cum propoſitione ratione munerum pro biennio detentorum, & adjudicationis Ucrainæ Imperatori Turcarum. Quod utrumq; dubium & anceps eſt: non redditâ enim, quam non habemus, pecuniâ, & oppoſitione circa Ucrainam factâ, certa hoſtilitas. Univerſalia pro Comitiolis auctionis Exercitûs non emanabunt ex Cancellaria, niſi poſt expeditum utcunque conſilium bellicum. Pro termino Comitiolorum deſtinatur dies 3 Martij, ut perpenſis difficultatibus Tribunalis Radomenſis, poſſimus proponere & quærere in iiſdem Comitiolis media, præſertim ratione te concernentium. Convocatio in Litvania celebrabitur 5 Martij. Canonicus Tornacenſis nondum venit, moratur forſan Zamoyſcij. Mitto tibi copiam literarum Vyſoccij in quibus, ut & in alijs ſolet, arma viroſque canit. Elector Brandeburgicus ſcripſit manu propria germanico idiomate ad Regem literas, cum ceremoniali propenſione: in latinis literis promittit ſatisfactionem: metuit aliquam noſtri Exercitus incurſionem: Declaratio quæ dabitur per Ablegatum Succamerarium Varſavienſem conſtabit tibi. Pruſſia Ducalis aſpirat ad libertatem, dummodo aliquas habeat ſuppetias. Elector non redibit jam in Pruſſiam, intentus motibus, ad quos in im-

In imperio magna eſt diſpoſitio; reſpicit quoque Principes Luneburgenſes *A.C.* 1671
armatos, cum quibus nondum cauſas compoſuit. Pro commiſſione & for-
ſan judicio Kalkſteinij, miſit à latere commiſſarios. Centurionem Coſacco-
rum poſt biduum expediemus, cum univerſalibus præcautorijs, conceden-
do generale conſilium Czernecenſe. Expediret aliquem reſidere Białocier-
kuiæ cum titulo Reſidentis qui res inter Coſaccos moliretur; obtulit ſe ad
id Raczkowski, ſed ex certis rationibus non viſus idoneus. Suggerebatur
à quibuſdam conſilium, ut aliquis ad Tartaros Nahaienſes cum literis ex-
pediretur, interim tuum an id expediat, expecto ſenſum, ac maneo &c.

COPIA LITERARUM AD ELECTOREM BRANDEB. A SERENIS: MICHAELE POLONIÆ REGE SCRIPTARUM.

Białołęcæ 24. Januarij.

QUòd felicem noſtram Electionem Serenitas V. non mediocri ani-
mi lætitiâ exceperit, eandẽ nobis per Legatos ſuos protunc Var- *Satisfactio requiritur*
ſaviæ agentes, & per literas boni affectûs plenas, celeriore è
vicinia curſu, aliorum Principum amica officia prævertente congra-
tulata fuerit, id ſtatim equidem pergratè accepimus, & nunc recenti
atq; nunquam obliterandâ memoriâ retinemus, neque defuimus ex
parte noſtra, quâ literis, quâ pleriſq; conteſtationibus elucidando re-
ciproco ſtudio ergà Seren: V, cui nos fœderatæ amicitiæ, antiquæ ne-
ceſſitudinis, proximæ vicinitatis vincula, arctiùs colligarunt. Sed in-
terveniſſe nonnulla, quæ tam proſperis amiciſq; principiis, non bene
deinceps reſponderint, juſto dolore proſequimur, neq; cauſam à nobis
profectam fuiſſe ad cujusvis recti, imò orbis judicium provocamus,
bonam tamen in ſpem erigimur, redintegrandi mutui affectûs, &
inviolabilis amicitiæ conſervandæ, ob promiſſam à Seren: V. ſatis-
factionem, ad quam in effectu obtinendam, miſimus nuper ad Ser: V.
Ablegatum noſtrum extraordinarium, ejusdemq; ad nos reditum,
vel nuntium cupidè præſtolamur. Cæterùm nulli adverſario locum
fore, qui ſinceram propenſionem noſtram vel minimum perturbet, ſi
nobis & Reip: condigna ſatisfactio à Ser: V. præſtetur, ulteriora ſtu-
diorum noſtrorum, & reciproca voluntatis argumenta monſtrabunt.
Interim Ser: V. diuturnam valetudinis incolumitatẽ à DEo vovemus.

COPIA LITERARUM EJUSDEM AD EUNDEM Varſav. 22. Jan.

EX reſponſorijs noſtris, quas per Regiomontũ ſecurè iviſſe, jamq;
ad manus Serenitatis V perveniſſe indubium habemus, ſatis con-
ſtat Serenitati V. periculum amiſſionis & ſuppreſſionis literarũ
ejusdem nullum fuiſſe, neq; ſupereſt, quòd ad præſens aliud ſcribamus,
niſi Ablegatum noſtrum extraordinarium ſufficienter inſtructũ, jam
hinc diſceſſiſſe qui de mandato à officio rectè & copioſè coram funge-
tur. Expectamus porrò à Ser: V. eam ſatisfactionem, quam omni jure &
æquitate requirimus, tantò meliore fortitudine, quod Ser: Vrã jus &
juſtitiam adminiſtrare velle, in eos qui contra Mtis noſtræ & Reip:
dignitatem, contra gentium jure deliquiſſe, convicti fuerint, nobis a-
micè polliceatur. De reliquo Serenitatem V. Divinæ protectioni com-
mendando, eidem bonam valetudinem ex animo vovemus.

Digitized by Google

A.C. 1671 AD CARDINALEM URSINI Varſaviæ 19. Februarij.

INſurgentes belli Turcici minæ, metuſque, tum Sanctitatis ſuæ Paternam, & Pontificiam curam, tum Principum omnium Chriſtianorum animos vireſque jure excitant, ne Regnorum everſor Turca in reliquas Chriſtiani orbis oras, non tam ſuâ virtute, quàm noſtro torpore, & fatalibus diſſidijs prævaleat. Polonia, & Hungaria uti periculo proximo objectæ, ita ſummo conſilio ſua Sanctitas eorũ ſecuritati invigilat, & miſſis per curſorem literis Regiam Majeſtatem Dominum meum Clementiſſimum, Mtem verò Cæſaream per Illuſtriſſimum, & Reverendiſſimum Dominum Archiepiſcopum Florentiæ cum dignitate Nuntij Extraordinarij hinc Ablegatum, ad præparanda arma, & rem bello fortiter gerendo accendit. Conſtabit Eminentiæ Vræ ex reſponſorijs Regijs minimè nobis integrum ad præſens eſſe, ut bello offenſivo hoſtem aggrediamur. Non imparata tamen Polonia erit ad retundendum hoſtem, ſi nos impetierit, cujus tamen adverſus Poloniam periculi ex nonnullis argumentis ceſſat hoc anno metus, ac nobis tanquam debilitato poſt diuturnum morbum corpori quieſcere, atque vires & opes nervum belli paulatim colligere conſilij eſt. Quod reliqvum eſt E. V. promptitudinem obſequiorum meorum commendo.

COPIA LITERARUM AD SANCTISS: D. CLEMENTEM X. Varſaviæ 19. Februarij.

POſt oſcula pedum Sanctitatis V. meiq; ac Regni & Dominiorũ meorum filialem commendationem. Pontificia & paterna Sanctitatis V. pro Repub: Chriſtiana, proq; cælitus ſibi commiſſo grege ſolicitudini adſcribendum, quòd me per Epiſtolam ſuam per Reverendiſsimum Archiepiſcopum Florentinum Nuntium noſtrum certiorem reddat, prævalidas & ſucceſſu Candiæ tumeſcentes Ottomanorum vires in perniciem Regni mei & vicinarum ditionum conſpirare armariq;. Atroces iſti periculorum ab Oriente Nuntij, remotiorem Europam implent, meas verò è propinquo aures claſsicum ferit, admonetq;, ne formidandam deterrimi hoſtis potentiam, inter poſtrema Regiarum curarum reponam. Equidem ea indole animoq; ſum, quo majores mei Reges Poloniæ immortale decus meruerunt, ut pro gloria Divina & fide Catholica augenda & defendenda omnia diſcrimina ſubire, & vitam ipſam ſanguinemq; prodigere minimè dubitem. Sed viginti ultra annos ingentibus & continuis bellis fatigata Polonia, defenſioni licet parata ſit, neq; impar videatur, ſed offenſiuum tamen bellum, per temporum præſentium injuriam, & nerui bellici penuriam nondum ſatis ualeſcit Compertas optimè habet S. V. Regni mei rationes. Quid porrò faciendũ erit ex ulteriore rerũ curſu, & aliorũ Principũ Chriſtianorũ junctis animis, armiſq; conſilia metiri, mihi ſenatuiq; meo, pro ratione ſtatus conueniet. Cæterum digniſsimam Sanctit. V. operam agnoſco & ueneror, quòd Seren: & Potent: Imperatorem Leopoldum fratrem & affinem noſtrum decenter compellare in animum induxerit, & pro communi ſecuritate & Regnorum ſuorum ſalute tuenda, ſocietatem armorum inire, ac opportuno apparatu, ea quæ belli ſunt, impenſè curare non deſiſtat. Secundet Diuina benignitas pijſſimã intentionem Sanctitatis V. Cui felix Chriſtianæ rei Imperium apprecando, Regnum meum filiali deuotione commendo.

CO-

COPIA LITERARUM AD WYSOCKI PINCERNAM SOCHACZEVIENSEM A PROCANCELLARIO REGNI.

3. Februarij.

Doroſzenko & Tukalski.

INdoleo ſummopere afflicto ſtatui tuo, in quo jam ultra anni ſpatium detineris. Procedit id partim ex contemptu noſtri, cui quiſque civium honorem Patriamque amans nequit non compati; partim ex mala apud Portam informatione de Doroſzenko, & Coſaccis. Repræſentandum omnino Vezyro, Doroſzenkum cum Tukalski propter privati ſui ſtatus conſervationem, cum aliquot non niſi adhærentibus Chiliarchis illudere Portæ Ottomanicæ; agitur enim Doroſzenko de Ducali clava, Tukalſcio de Metropolitana dignitate, in quibus officijs, non niſi turbido rerum ſtatu in Ucraina poſſunt ſubſiſtere. Doroſzenko deſperat de Regis gratia, cum alteri; ſcilicet Hanenko miſſa ſint inſignia, clava, vexillum, ſigillum, Ducalis teſſera ſeu Bunożuk notabilisque ſumma pecuniaria, & ſine eo concluſa eſt cum eodem Hanenko Commiſſio Oſtrogienſis: Tukalski carens pro Metropolitana dignitate privilegio, nec illud obtinere valens ſtante priore privilegio Winnicij veri Metropolitæ, videt ſe, ſecurum non eſſe honoris & proventuum, quos occupatis aliquot indebitè ditionibus per conniventiam, favoremque Doroſzenko ſibi uſurpavit. Mitto pro informatione de Doroſzenko, typo expreſſam Oſtrogenſem Commiſſionem: Ratione Metropolitæ facile deprehendet veritatẽ Vezyrus à Patriarcha Conſtantinopolitano. Hic Metropolita eo devenit ambitionis, ut propoſuerit Patriarchatum Ruſſiæ abſolutum & independentem eſſe faciendum. Probè novimus à Doroſzenko non ita pridem expeditum eſſe ad Portam Chiliarchum Paroſza, cum ſubſcriptionibus plurium Chiliarchorum: in hoc tamen fundari non debet Porta, cum id privatum fuerit Czeherynſe conſilium, ſine ſcitu Exercitûs & præſentia Ucrainenſium incolarum. Multæ quoque confictæ ſunt alienis manibus ſubſcriptiones, quod facilè deprehendet Vezyrus accepto ad examen Legato Coſatico. Unde poſt hoc conſilium, omnes, præter quatuor, Chiliarchi expediverunt clam ad Regem, inſignem Coſaccum Centurionem, excuſando, & proteſtando ſe, quidquid fecerunt, invitos feciſſe, cum aliquot centenos milites Czeherynum ad eorum terrorem deduxerit Doroſzenko. Mitto binas poſteriores Doroſzenci epiſtolas; in quibus, quantum ſe humiliet, quantumve illum hæc angat expeditio, manifeſtè conſtat. Id quoque conſiderationi Vezyri ſubjiciendum, quod Doroſzenko, non ejus, ut ante, ſit authoritatis, cum non ſolus ille, verùm etiam Hanenko ſit Dux in Zaporovia, penes quem robur bellicoſorum Coſacorum; tertius Dux Mnohogreſzny cis-Boriſtenenſium; quos inter debiliſſimus eſt Doroſzenko, ſoloque non niſi capite & penna Tukalſcij ſubſiſtit, in affectu verò 6000 Exercitûs habere nequit; Czeherinoq; non audet excedere ſolis non niſi Coſaccis ut vocant Serdiniatis, idque ad interim, (cum etiam hi fidelitatem ſuam & promptitudinem Regi offerant) ſtatum & vitam vix tuetur: Brevi id probabit conſilium Czernecenſe, quod Rex inſtituit in Ruſſavia, Raczkowſciumque Commiſſarium expedivit, ubi aut pereundum erit Doroſzenko, aut fugiendum ad Portam, unà cum alijs Ducibus Chmielnicki & Tetera, cum alibi protectionem habere nequeat, quandoquidem, nec Czarus Moſchoviæ, cui ſe ſubjiciebat, illum acceptare voluerit. De his omnibus Vezyrum ſive immediatè, ſive per Panalotam informare velis. Fallitur Porta debilium noſtrarum virium opinione, cum ope Dei validiores, & ſecuriores nunc ſint res noſtræ, quam antea: habemus affinitatem cum Imperatore Chriſtiano, amicitiam & fœdera cum Czaro Moſchoviæ, Electore Brandeburgico: Ha-

A.C. 1671 bemus promiſſa prompta auxilia, ſive in pecunijs, ſive in hominibus, ab omnibus Europæ Principibus, Exercitum tam Regni, quàm M. D. Litv. poſt aliquot annorum reſpirium promptum & alacrem; nec provocamus bella nec timemus. Concordia Duces inter coaluit, per Matrimonium Principis Palatini Belzenſis, cum Duciſſa in Oſtrog nepte ex ſorore ſupremi Regni Mareſchalci. Cæterum ſub Dei cura & tutela ſumus; quandoquidem conjurati ſimul hoſtes, Rex Sveciæ, Czarus Moſchoviæ, Rakocy, Elector Brandeburgicus, nobis non prævaluerunt, nec ſubſiſtere in Polonia, licet occupatis aliquot fortalitiorum decadibus, potuerunt; expulſi omnes cum clade ſuorum, nulla à Svecis particula terræ noſtræ avulſa, plura ſuggeret tibi prudentia, & ſtatûs peritia. Ad diſcurſum Vezyri, ratione deſerendæ Ucrainæ, & Coſaccorum in promptu reſponſio, quod Ucraina & Coſacci non deſerant Poloniam, ſed ei firmiter adhæreant; Doroſzenko verò & Tukalski, tam Regem quàm Portam fallant. Sicut id non placeret Portæ, ſi Rex Poloniæ Valachiam aut aliam Turcicam terram requireret & prætenderet, ita certi ſumus Imperatorem Turcarum requirere, citra injuſtitiam, non poſſe quidpiam contrarium antiquis ſacroſanctis fœderibus. Quia verò à Rege concreditam tibi habes pactorum confirmationem, ideo, ſi eam ſibi reddi Vezyrus voluerit, convenit reciprocè ab eo innovationem recipere ultimorum pactorum, cujus tibi copiam Turcicam & Polonicam mitto. Generoſitas tua, qua vilem Coſaticam proviſionem, cum dedecore gentis, non acceptaſti; & nobilis animi magnificentia, in audientia apud Vezyrum, meretur non minus laudem, quam juſtum, ubi redièris, in Patriam præmium. Nunc interim ad ſolvendum pro hoſpitio, mittit tibi ærarium 3000 Imperialium. Teteræ, quantum errori & afflictioni in ſenectute, compatior, tantum opto, ſvadeoque reditum in Patriam; in quo, tuo illum juvare velis officio; pro injuria ejus contra ſpoliatores, non minus, ac mea agam, concurrente ad idem etiam Primate, alijſque magnæ authoritatis viris, ſincerè ei compatientibus &c.

EPISTOLA AB ARCHIEPISCOPO EBREDUNENSI.
Pariſijs 7. Martij.

Cõmendatio Andreæ Zaluski.

CAtholici Nominis inſigne præfert charitas, nihilo ſecus, quàm fides; ſi Religionis Chriſtianæ cultus nullos certos fines terminosque virtutum omnium ſummæ conſtituit, imò ſi vel idiota quiſque, ut voce Apoſtolicâ utar, Chriſtianorum ſacris initiatus, erga omnes debet amanter, & benevolè eſſe propenſus, num te admodum movebit, Illuſtriſſime Præſul, quod Epiſcopalis charitas, totis viribus enitatur, & incumbat, in Clericum Divino conſilio ad ſumma natum, quippe qui ſit ampliſſimâ familiâ oriundus, præclariſſimi tum Eccleſiæ, tum Imperij Adminiſtratoris nepos, futurus ipſe, ſi quid humanitus haud accidat, rerum ſacrarum & politicarum columen firmiſſimum, qui ſit in Deum pijſſimè affectus, & innocentiæ Religioſiſſimum ſpecimen, quem denique ob mentis aciem, judicij maturitatem, cæteraſque eximias dotes, ferant omnes in oculis. Ex his conjectura tibi eſt expedita Reverendiſſime Præſul, de ſingulari in lectiſſimum & ornatiſſimum adoleſcentem Dominum ANDREAM de ZAŁUSKI, mea voluntate induci ſermonem. Quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectaverunt, de ipſo, in pijſſimo & doctiſſimo, cui nobiſcum adſcriptus eſt ſeminario, annuntiamus vobis. Quare jubeas quæſo Illuſtriſſime Eccleſiæ Princeps ardenti Epiſcopalis animi ſtudio, & amori vendicare, quod tibi ob oculos ponere mens

mens non refugit, nec reformidat, videlicet te permagnum quid præſtiturum, ſi per aliquot annos ibi demorari, ipſi per te licuerit. Sanctiorem in dies ibi adipiſcetur vivendi normam ac rationem, doctrinâ magis magiſq; excoletur ac perpolietur. Reipublicæ etiam adminiſtrandæ ſcientiam ex eruditiſſimorum diſciplina haurire, & ex prudentis & maturi conſilij inſtituto, omnia gerendi artem percipere, facile illi erit, ac proclivè viris genere, ſcientiâ & virtute claris, intus & foris, familiariter utens, urbanitate fiet limatior. Perſuaſum mihi eſt Reverendiſſime Præſul Clariſſimo nepoti tuo, profectionem ſuſcipienti, nullibi opportunius fore, in medio poſitus has animi dotes aſſequendi, rationem hiſce de cauſis, quas anguſtis, & conciſis literis perſtringere nequeo, ut frater meus, Abbas, degens ibi diutiſſime reſideat, in animo mihi eſt, ſi præpoſterum tibi videatur meum conſilium, precibus omnibus oro te & obteſtor, ut illud non ſecus, ac ſingularis meæ in te obſervantiæ, & intimi in nepotem tuum amoris, ſenſus locupletem ſignificationem pertentes, atq; perſpicias. Accedit eo, quidquid ſit, ut nepos filij ſuavitatem, Patruus verò, Parentis gravitatem apud me ſemper obtineat, & quoad vixerim, ſim quàm maximè potero non tantùm Illuſtriſſime, ac Reverendiſſime Præſul, animi ſubmiſſione & obſequio, verùm mancipio & nexu tuus. *A.C. 1671*

AD ARCHI-EPISCOPUM EBREDUNENSEM.

Varſaviæ 25. Aprilis.

EXimium erga me affectum, quem copiosè per literas humanitatis & officij pleniſſimas conteſtari placuit, nec non præclarum de tenuitate mea magnæ tuæ mentis judicium Illuſtriſſime & Reverendiſſime Archipræſul & Princeps, quemadmodum intima quâ par erat voluntate accepi, ita impoſitam mihi ex eo neceſſitatem agnoſco, ut nihil prius antiquiuſque, ante amicitiam Vram & mutua benevolentiæ & amoris ſtudia ponendum exiſtimem, ſatis equidem abunde intellexi, quàm prono in me Celſitudo Vra ſit comparata animo, & quàm faventibus votis, ac digna ſacro & Eminenti viro ſolicitudine nepotis mei indolem complectatur ejuſque ſpes & ſtudia Eccleſiæ & Reipublicæ aliquando profutura, inter curas Archi-Epiſcopales accenſere, non inferius judicet. Ac mihi quidem conſilium Celſitudinis ſummopere probatur, quo illud in Seminario veſtro, unde viri pietate ac doctrina ornatiſſimi prodeunt, ad annos aliquot diverſari perſvadet, ut ideo in ſententiam Celſitudinis haud gravatè concedam, qui probe calleam, ex illa Gallicanæ inſtitutionis lectiſſima corona ac præcipue fratris tui Abbatis erudita conſvetudine utriuſque literaturæ ſegetem, ac in publicum utilitatem collecturus ſit, illud autem animitus opto, ut cum tam amicus, & benignus calamus, locuplete ſtylo nepotis mei exaggeret dotes, earum, pars non minima in Vra derivetur obſequia, utque meus juxta ac Tuus de Załuski inſigni exemplo demonſtret, non vacuas fuiſſe laudes, quibus à tanti Archi-Præſulis Principiſque oraculo non ſolùm favor ſed etiam ſtimulus, & auctoramentum acceſſit. Eo nomine cum immortales tibi Illuſtriſſime & Reverendiſſime Archi-Præſul agam & debeam gratias, ſupereſt ut meam ſinceri animi obligatam devotionem, ſimulque Nepotis mei addictiſſima obſequia majorem in modum commendem, maneo. *Reſponſoria ad præcedentem.*

A.C. 1671

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM DUCEM EXERCITUUM REGNI

Varſaviæ 27 Martij

ACceptâ tuis ex literis informatione, de incurſione Tartarorum Białogrodenſium, Coſaccis ſociatorum, Rex habuit conſilium, cui, præter me interfuit non niſi Palatinus Sendomirienſis & Theſaurarius Regni. Feciſti quod vigilem decebat Ducem, cum Palatinum Czerniechovienſem cum propioribus vexillis & deſultorio milite ſeu Dragunarijs expedires ad reprimendum hoſtem. Regi alius non ſuppetit modus, niſi extradendi Reſtium literas, & quidem non niſi in extrema tantùm neceſſitate; adeoque non licuit, ad hoc extremum deſcendere, cum præſertim literis ex Valachia & Leopoli informemur, prædatoriam illam manum retro ceſſiſſe: ſi tamen invaleſceret periculum, movenda omnino, convocato prius frequentiore ſenatu: eſſet Nobilitas; ſiquidem in auctionem Exercitus, in Comitiolis non conſentiens, omne robur ſuis ponit in pectoribus. Nemo prudens non videt, nudatam eſſe ſufficienti præſidio Rempublicam, id tamen providere ſine comitijs per ſtatum noſtrum impoſſibile. Fuerat olim in poteſtate Ducum, augere vires Reipub. per auctionem Adnumeraticij militis, vulgo Pocztow; expediebant Reges indicatorias literas in caſu periculorum, nunc eorum nihil licet; optima quæque agentem, livor condemnat & obtrectatio: In ſignaturæ miniſtrum ſtatuta pœna privationis officij, ſi ſupra computum Exercitûs Indicatoriæ expedirentur. Incidentia conſilij bellici, ſeu convocationis opportunior eſſe nequit, quàm circa 10 Maji, cum Rex inſtet, ut loco Białæ Varſaviæ Nuptialis actus magnorum Neo-ſponſorum celebretur; de quo tibi ſcripturus erat, probari quoque pro præſenti rerum ſtatu videretur, expediri quempiam ad Hanum ut Tartaros mittat jungatque cum Hanenko contra Doroſzenko, à quo nihil jam boni ſperandum eſt. Quidquid ſano conſilio, quod expectamus, & petimus, ſalutare Patriæ judicaveris, Rex libenter acceptabit & executioni mandari curabit. Commendans perfectior pro Cameneco difficulter haberi poteſt, diſtractis præſertim per varios Regiminibus; Succamerarius Derpſcenſis id muneris prorſus deprecatur utrum verò illi ſufficere poſſint Zebrowski, Lebel, Elias Łacki, tibi id melius notum, uti & aliorum Officialium dexteritas. Hodie venit Officialis à Commendante Białocerkwio quem non dubito etiam tibi ſufficienter ea de re ſcripſiſſe, pro qua huc miſit: ſcilicet ratione pecuniæ pro commeatu; ſubmittendi equitatûs; & ratione formandi conſilij circa defectus hujus fortalitij. Relationem Legati Imperatoris Tartarorum munera expectantis, mitto tibi in annexa pagina. Cui Relationi addidit ſe paratum eſſe, manu propria inferre necem captorum cuivis Tartarorum, qui nunc in Poloniam irruperunt. Iudicat ille pro ſuo ſenſu, ut mittamus pro Tartaris Krimenſibus, noſterque Exercitus ingrediatur Ucrainam ad perſequendum & delendum Doroſzenko, tanquam jam manifeſtè perduellem. Lætiora à te expectamus nova, an non hi terrores ſtimulabunt ad defenſionem Patriæ, contra ulteriora (quæ Deus avertat) pericula Turcica, conſiliaque & arma miniſtrabunt? In ſcripto Czari nihil eſt ſingulare, niſi quod nuntiet ſe pacta concluſiſſe aureoque ſigillo conſignaſſe, cum Hano Krymenſi. Literas ad me tuas mitti Rex juſſit in originali ad Commiſſionem Vilnenſem, ut authenticè conſtet de periculis, faciliuſve conſentiant in auxilia danda Poloniæ.

Principis Demetrij Wiſniowiecki cum Theophila Principe Oſtrowska.

COPIA

A.C. 1671

COPIA LITERARUM AD HANENKO EXERCITUS ZAPOROVIENSIS NIZANI DUCEM A PROCANCELLARIO REGNI.

Supra, quàm injuſtè egit Ignatowicz Demian Mnohogreſzny Dux Czari Moſchoviæ extra boryſthenem ſubſiſtens, quod ZALSKI Dapiferum Pomeraniæ Commiſſarium Regiæ Majeſtatis, cum clava, alijsque inſignibus, ad te in Zaporoviam expeditum, diu detentũ retro vertere vias coegit, Zaviſzam & Biſy cum comitibus, à Rege redeuntes, captivârit, indigneque tractaverit, nunc quoque expeditum à te Ablegatum detinuerit. Scripſi tibi per occaſionem Perekopum; unde Legatus Hani Krymenſis Mechmet Szach Bey & Interpres Baranowski, promiſerunt ſe ſine mora literas ad te in Zaporoviam transmiſſuros. Nunc Doroſzenko ſe ſubmittere, pactiſque contentus vult eſſe Cudnovienſibus, & licet poſt tot dolos non facile illi ſit præbenda fides, cum omnia nobis ſint manifeſta, quæ apud Portam molitur, literæque hæ in Zaporoviam contra te ſcriptæ, plenæ ſint falſitatum; ne tamen habeat occaſionem ſpargendi in vulgus Coſaticum, nos Eccleſiam veterem Ruthenam, fidemque tollere, quo ille vel maximè decipere ſolet & turbare, utque profuſioni Chriſtiani ſangvinis occurratur; inſtituit Rex ex præſenti generali conſilio Commiſſionem pro tertia Iulij, deditque Ducibus Regni poteſtatem tractandi, ſed minimè recedendo à Commiſſione Oſtrogenſi cum Bohaczenko, alijſque Legatis Zaporovienſibus concluſa, & Comitijs roborata. Mitto tibi pro informatione univerſales Regis: Centurio Taraſowski Leſzko Rudani non valens forſan in Zaporoviam pertingere, ſubſiſtit Bialocerkviæ; habuit literas univerſales, aliaſque ſummè urgentes ad te, de omnibusque daturus tibi erat informationem. Rex appropinquabit Ucrainæ adeoque literas cures dirigere Bialocerkviam, faciliore modo inde ad Regem perventuras. Certus eſto de gratia Regia meaq; immutabili amicitia. Communes motus Rex congregat pro defenſione, ſi Turca voluerit in dominia ejus irrumpere, tu quoque invigiles, ne Tartari conjungi poſſint cum hoſtibus Reipublicæ. Hanus Krymenſis per alterum his diebus Legatum Mechmet Murza, ſuam declarat amicitiam, & de promptitudine ad obſequia Regis, unà cum Tartaris certificat.

Ignatowicz Ducis acta

Doroſzenko vult ſe ſubmittere.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM DUCEM EXERCITUUM REGNI

Varſaviæ 3. Aprilis.

Habita ex Cancellaria expeditione, eandem accipit ex ærario Varſaviæ, (Leopoli enim noluit) legatus Tartarorum ad ſummum poſt biduum hinc moturus. Mitto tibi copiam literarum Hani, & pro informatione tua reſponſum Regis; puto enim non præteriturum tuam Legatum reſidentiam. Expediret forſan legatum mittere iterum cum donarijs juxta antiquam conſvetudinem Hani Veziri Soltan Galgæ & aliorum. Proponam ergo pro hac legatione Krymenſi Karwowſcium, videturq; eſſe ex re & præſenti ſtatu, ut ibi tota æſtate & ultra pro exigentia neceſſitatum reſideat. Captivi quidem Dubnæ exiſtentes, & unus Tartarus qui ad redimendum fratrem ſuum cum literis paſsûs ab Hano datis, libere venerat, per injuriam eſt detentus, intereſt, ut liberentur, & remittantur: ſiquidem verò Hanus ſuam mutuò demonſtrat facilitatem, pro liberatione captivorum Polonorum inſtamus. Opto, ut tua authoritate eliberes aliquot Tatarorum

Expeditio Legati Tartarorum.

Captivi.

A.C. 1670 rorum Dubnâ, cùm ad id juxta Podhaiecenſia pacta obligemur: Ratione Tartari Bialocerkviæ capti, egiſſem cum Lebel præterito commendante, niſi poſt brevem moram Rademium pro Tribunali abiiſſet. Remiſerat forſan Tartarum hunc Cracoviam, qui, ubinam verſetur, ſcire deberet Zaboklicki Vexillifer Braclavienſis Domeſticus Principiſſæ matris Regiæ: Zalski Commiſſarius in Zaporoviam expeditus cum clava aliiſque inſignibus ad Hanenkum, ex ordinatione Czari Moſchoviæ revocatus eſt Batorino in Poloniam, Zawiſza verò Biali Legati cum comitibus ſine inſignibus militaribus liberè transmiſſi in Zaporoviam. Literas Raczkovij, & copiam verſæ epiſtolæ ex conſilio Korſzunenſi ad Regem miſſam tibi communico. De indictione convocationis, deliberatum eſt in Senatu pro die 14 Maji, commoda occaſione nuptialis actûs, quem, non Bialæ ſed Varſaviæ celebrandum optamus omnes, de quo jam tibi Rex, & Principi Pro-Cancellario M. D. Litv. ſcripſit. Legati magni à Czaro Moſchoviæ ad nos expediti, in proximo ſunt, quorum Legationis Princeps, primus eſt Czari Miniſter; ignoratur adhuc ejus materia, nulla tamen inde ſpero auxilia in caſu belli Turcici, licet varia hactenus promiſſa & magnalia de hiſce Legatis ſint Cancellarij Litvaniæ; habent enim, quod agant domi cum Stenko, qui hucuſque prævalet armis & multitudine. Convocatio in Litvania rupta, nullis proviſis ſubſidijs Poloniæ. Quidquid præcautionum de Turcis & Tartaris à te veniebat, ea, qua par eſt conſideratione perpendens, Regi & Senatui propoſui & in literis pro Comitiolis tempeſtive indictis, ſufficienter expreſſi; gratis ergo invidijs populi me Primas exponit, literas ſibi à te miſſas per copias transmittendo. Deus ei parcat, quod miſſa ad Tribunal proteſtatione, tractatum auxiliorum ab externis Principibus, auctionem Exercitûs in Palatinatibus, convocationem Litvaniæ, reliquáve Repub: ſalutaria impugnavit, & ſcandalizavit Equeſtrem Ordinem, ut media poſtponens ſalvandæ Patriæ, neceſſitatem Regi faceret in caſu periculi recurrendi ad communem motum, de cujus ſucceſſu quis augurari poteſt? Quod attinet reſponſum ex Cancellaria mea per Petranovium datum, id non habuit formam univerſalis, ſed reſcripti ad puncta Coſatica ſummè læſiva & intolerabilia: Commiſſionem Coſaticam & approbationem ejus per Comitia, omnium Coſaccorum expediebat proponi notitiæ, tanquam Zaporovienſibus & Horodenſibus convenientem; reſponſum verò in terminis inſtructionis Oſtrogienſis longè mollius ſcriptum, non meo motu ſed ex deliberatione Senatûs. Miſſum erat id reſponſum tibi, Tribunali Regni, Epiſcopo Cracovienſi, à nemine vituperium retulit, aliàs facilè potuiſſet reimprimi levi chartæ diſpendio. Meo judicio has cauſas eſſe cenſeo repugnantiæ, & offenſionis Coſaccorum. Primo habere nolunt Polonũ Ducem, Staroſtam, Officialem, Reviſorem, ut ante Chmielniccium erat, quod manifeſtè patuit, ex literis à conſilio Corſzunenſi, datis. 2do offenduntur cæde duorum Legatorum. 3tio Contemptui ducunt Cimelia miſſa eſſe in Zaporoviam profugis, univerſalia quaſi acriora & infelicia, malam expeditionem Petranowicij, qui convivio tractatus, muneribus captatus juratam promiſit propenſionem & fidelitatem, nec unum verbum querulosum auditum à Doroſzenko & Tukalski: id tamen Tukalski Pater ægre tulit, quod illi juramentum revocaretur, cujus originale manu ejus ſubſcriptum exſtat in metrica Regni. Zalski cum Cimelijs non eſt transmiſſus, quod valere poterit bono publico, ſi ea conſervata, ei reddita fuerint, cui conſilium Czernecenſe favebit: ſcribo ex mandato Regis ad Zalski, ut cum eis redeat Varſaviam. A Succamerario Varſavienſi, Legationis Brandeburgicæ relatio facta ſpecioſa verbis, re inanis; Kalſteinium non remittit Brandeburgicus, Brandt, aliosque læſæ Mtis reos judicandos eſſe

Legati Moſchovitici — *Proteſtatio Primatis* — *Cauſæ offenſionis Coſaccorum* — *Relatio Legationis Brandeburgica*

eſſe promittit; verùm in hac etiam cauſa invenietur effugium, jamque allegatur Brandt non habere exdiviſionem bonorum cum fratribus, adeoque illa confiſcari non poſſe: Poſtas, inaudito alibi, & ante, exemplo in Dominijs Regis diſpoſitas non vult revocare, mihi offenditur eò, quòd putet me ſcripſiſſe tibi, pro vindicanda armis injuria; faſsusque eſt, duos non niſi nos agere pro cauſa Kalkſteinij, plures verò Senatores in datis ad ſe literis laudare factum, illud tuituros ſe promittendo apud Remp. Cameneci curam Rex tibi impensè commendat; omnes pro neceſſarijs huic fortalitio offerens ſumptus, etiam ſuis ſubtrahendo neceſſitatibus; ut ille, qui circa ejus reſtaurationem, & munitionem agit, à nullo dependeat ex ibi reſidentibus, ſua non niſi quærentibus. *A.C.* 1671

COPIA LITERARUM PRIMATIS AD REGEM.
10. Aprilis.

MOderato ferat animo Majeſtas Veſtra, quòd quoties ad me de periculis Reipub: rumores perveniunt, toties illis, meaq; ſimul ſolicitudine impleo aures Mtis V, unamq; occino cantilenam, quòd ſcilicet nobis illa à parte parentur pericula. Non expectando ergo conſilium, ad quod pro 10. nonniſi Maji convocandi ſumus, quandoquidem hoſtis non quieſcit, nec expectat bellandi commoditatem, verùm novis in dies Tartarorum ſubſidiis afflictas illas fatigat Regiones; ſenſum meum, in anteceſſum irrequiſitus licet exprimo hac litera: Antiqua quidem olim ſub Anteceſſoribus Majeſtatis Veſtræ ferebat conſuetudo, ut hujuſmodi notitiarum per miniſtros ſigillorum participes fierent Senatores, & in repentinis etiam abſentes conſulerent, nunc per faſtidium, an per faſtum, nec literâ nos compellant, ac ſi vana nos eſſemus Catonum nomina, illi ſoli Senatores & Arbitri Reip, qui utinam conſulant; regantq; quandoquidem id ſoli nôrunt, modò ſit bene Patriæ; nobis etiam ab hoc gubernio alienatis: Verùm ſecus omnino agitur, cùm etiam expeditio Wycoccij ad Portam nullum emolumentum præter irritamenta illius tulit potentiæ. Quis unquam audivit nudum hominem, nec ullo legationis inſignitum charactere ad tantum expediri Principem pro pactorum approbatione? Dixi toties non expediendum eſſe, niſi à Cancellario ſolo, & Exercituum Duce, nuntiando noviter Electum & ad thronum evectum Regem, promittendoq; brevi magnum ab eo Legatum pro firmandis pactis, & amicitiâ ſtabilienda. Verùm Wyſoccio plus hac in parte, quàm mihi fidebatur, licet in eo loco, ubi illi nunc ſunt, fui minimè otioſus. Modicum profuerunt ad pacificandam Ucrainam, etiam illa univerſalia, de quibus nonniſi nunc reſcivi. Parum tulit emolumenti miſſio inſignium, Hanenko, quandoquidem rerum potiebatur in Ucraina Doroſzenko, cui id majori erat irritamento: Et tamen cicurandus, non irritandus hic homo fuerat, quem eò illa adduxit deſperatio, ut quæreret & inveniret Portæ protectionem. Et quia nunc iterum tractatus optat, licet forſan ſubdolè, utendum eſſe ſuaderem occaſione, ſaltem ut interea nos inter combinari poſſemus, in eaq; quam Veſtra Majeſtas habere poteſt, poſtura, conſiſtere. Siquidem tempus conſilij protelari debebit, nec anticipabit diem 10. Maji, ego quod ſentio, Veſtræ Majeſtati pro præſentis temporis exigentia inſinuo, ſubjicio id Regio judicio & cenſuræ. Et primo quidem opto, ut Majeſtas Veſtra ſuam denuntiare dignetur in Ucrainam expeditionem, ad eam ſecum, quicunq; bello aptus, invitando, ut exiguæ vires Reipublicæ augean-

Culpat aliqua facta.

Wyſoccij expeditio ad Turcas.

Miſſio inſignium Hanenko

Conſilium Primatis.

*A.C.*1671 geantur. Expediendæ ſunt primæ Reſtium literæ ut pro communi motu Nobilitas ſe præparet, promittendo illi, quòd primo vere etiam Majeſtas Veſtra cum ea ſit ſub Leopolim profectura. Colonellis indicendum geminatum in pœnam ſervitium; illi verò, qui portiones ultra debitum receperunt, juſſu adigendi; ut tot ex lege pœnæ milites ſtatuant, pro quot data ſolutio. Colonellis quoq; peditum geminatæ dentur pro Regiminibus patentes. Non nego quidem vetante jure, non licere nova erigere vexilla, militemq; cogere, quando tamen, jubente eodem jure. Palatinatus auctionem in comitijs conſtitutam, per comitiola ſuſtulerunt, unum alio compenſari poterit, ipſiq; Palatinatus congregati cum plena poteſtate, diſpenſabunt hujuſmodi in legem peccatum: Nec meum unquam erubeſcam ſenſum, quem jubet neceſſitas tam evidens. Litvanam quoque nobilitatem monere & accendere dignetur Majeſtas Veſtra, ut ſolito fervore contra impendentia pericula ſint parati, ſicq; erit, cum quo Majeſtas Veſtra in campum prodeat, primaque hac expeditione utile quidpiam efficiat pro Republica nihil in his circumſtantiis omittendum, omnia pertentanda.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM DUCEM EXERCITUUM REGNI.

Varſaviæ 10 Aprilis.

DE via redux, geminas tuas reperi literas; poſteriores de data 3 Aprilis Leopoli. Reſponſa à Senioribus Coſaticarum Legionum, omnia ſunt ratione amictûs debiti. Emerſit nunc tandem manifeſte, hactenus occulta eorum intentio, qua nolunt ita, ut ante bellum, manere, Chiliarchos, & Staroſtas Polonos habere. Iactant ſe à jugo eſſe liberatos, requirunt declarationem gratiæ Regiæ, hinc verò meo tenui ſenſu, aliud colligi nequit, niſi velle illos, gentem & provinciam Ruſſiæ abſolutam, & independentem facere, quis ſcit an non exemplo Hollandiæ, quam bellis feſſa Hiſpania, inſuper ſociam, pro ſubdita declaravit. Reflectant ergo ſe nonnulli, quantum ſe & Rempub. ſcribendo inſtructionem, pro Commiſſione Oſtrogenſi, ſeduxerint, cum Coſaccos in Palatinatu Braclavienſi, omnibus bonis ſpoliatos, exeſſe, in Kijovienſi verò Palatinatu, in Regalibus non niſi bonis arctari, cogerent, aliasve duras, tanquam victis leges imponerent. Minoris momenti apud Coſaccos ſunt Religio & Eccleſiæ, quibus nos facile, & projectim cedimus: At hic labor hoc opus eſt, in quo conſiſtit cardo rei, inducere eos, ut Staroſtijs, Tenutis, bonisque, in ſua poſſeſſione inveteratis, cedant, ut Domini per arma facti, manibus, quamvis malè parta, dimittant. Si Czudnovienſibus pactis contentus eſt Doroſzenko, quæ, ceu primus Commiſſarius tractavit, & ſubſcripſit, principale in eis eſt, ut protectioni externorum renuntiet: Inde ergo illi incipiendum eſſet; ut vexillum Turcicum remittat Regi, cum alijs deditionibus inſignibus, Reſidentem à Porta revocet, aliasque Conditiones in pactis Cudnovienſibus expreſſas, impleat. Si hanc probationem ſinceræ propenſionis ad pacem non exhibuerit, ſibique neceſſitatem conſervandæ fidelitatis non fecerit, verbali ejus non præbebo fidem ceremoniæ, cum præſertim Regi ilimites ex Ordinatione ejus Coſacci ac Tartari infeſtent, & populentur. Super punctis, ratione reſtaurationis vallorum Białocerkvenſium, præparationis quàm optimæ ad certum bellum, modorum pacificandæ Ucrainæ, expeditionis Krymum, extradendarum literarum reſtium, inſtituendum eſt conſilium bellicum; cui quandocunque tempus idoneum judicaveris, illudve ſignificaveris, ut à Rege geminis vicibus hoc in puncto es compellatus,

nullâ

nullâ morâ, ex Cancellaria Collegis tuis, præcipuis Senatoribus, & Chiliarchis intimabitur. His diebus ſperatur præſentia Principis Procancellarij Litvaniæ; qui, ſi concluſerit actui Nuptiali locum Varſaviæ, judicarem anticipatè conſilium pro 4 Maij determinandum eſſe: Quodſi Białæ Nuptias celebrare voluerit, facile expedito intra triduum conſilio, eò nos pro 10 ejuſdem conferre poterimus. Antequam veniſſem ad hodiernam audientiam, jam Regi per Szczuka, aut alium quempiam, innotuerat amaritudo dolorque tuus inde profluens, quòd per hiſtoriam Bellizarij, te eſſe productum, & in gazetis ad Exteros datum, per ſiniſtras informationes putes: ſanctè affirmavit Rex, ſe id nec in cogitationem admiſſe: comœdia hæc pridem Italico expreſſa typo, innocenter à Domeſticis Nuntij Apoſtolici recitata fuit, nullâ tuâ injuriâ, ad cujus perſonam nihil referebatur. Coactus exhibui Regi poſtſcriptum tuum, quo lecto aſſeruit, ſe non ſubſtantiam tantùm, verùm etiam nomen tyrannici Imperij deteſtari, qui verò ex Aulicis ad hoc Dominum vellet inducere, penitus neſcio, pro me ſpondeo. Depone ergo eam, quam tibi perverſi Interpretes inſtillârunt, opinionē; quis impediet aut prohibebit Typographos, qui pro placito ſuo, quæ volunt, typo mandant, etiam meum nomen ſermone Archiepiſcopi, & quodam, quaſi Nobilis Dobrynenſis, ſcripto Hamburgi impreſſo malitiosè & falsò poſitum eſt, ſed hæc ſpreta exoleſcunt, tu quoque illa ſperne & me fove. *A. C.* 1671

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD PALATINUM LUBLINENSEM RADOMIUM 14 Aprilis.

Diſpoſitâ poſtâ Radomium, ubi motus in fine velocior, fraternam tibi totique Collegio mitto propenſionem, congratulans tam ingens opus contentandi Exercitus, ſub directione tua, communi optimorū civium labore, fortunato curſu procedere, brevi ex voto, commodoque publico concludendum. Nos quoque hic cum Regia Majeſtate non intermittimus curas, & rationes defendendæ Reipub. Prodeunt ex Cancellaria denuntiatoriæ periculorum ex præcautione Mareſchalci Regni Supremi Ducis Exercituum, deferentes, Białogrodenſes Tartaros non excedere limitibus, ſed augeri, Turcæ tribus in locis ſuper Danubium, pontem exſtruunt. Cum ultimis Reſtium literis expectabimus donec ſuccreſcat gramen, & augeantur (quod Deus avertat) pericula. Nunc videat errorem ſuum, quisquis, per miſſam ad Tribunal Petricovienſe proteſtationem auctioni Exercitûs, cointelligentiæ cum externis Principibus, convocationi Litvaniæ coram populo fidem abrogavit, tamque ſalutaria media, neſcio quo conſilio, non facta in comitijs, impedivit. Injuſtè me impetit ſuis Primas literis, per copias ſparſis, cum facile probare poſſim, me nullum intermiſiſſe momentum, quo vigiles non agerem circa bonum commune curas. Expeditio Petranowski, ſaltem Doroſzenko & Coſaccis anſam non dedit offenſionis, ut ex literis eorum conſtat. Fuit adhuc Petranowski Varſaviæ, dum Doroſzenko cum Chiliarchis ſubſcriberet Turcicæ protectioni: cumque illi in conſilio diceretur, ut id differret ad reditum Petranowski, reſpondit modicum detrimenti, licet periret Petranowski. Imò terrore aliquot centenorum Coſaccorum juramentum illud & ſubſcriptiones à ſenioribus qui horum pœnitudine tacti, clam centurionem ad Regem expediverunt, cum ſupplicatione, ut eos à tyrannide Doroſzenko liberaret. Hæc eſt relatio Centurionis ſeu Sotnik, quem eſſe hominem inſignem & addictum nobis teſtatur Commendans Białocerkviæ in ejuſque ille documentum uxorem ſuam & liberos Białocerkviæ locavit. Hanenko inſignia miſſa, cum ita Commiſſio Oſtrogenſis conſtituerit, Reſpub. approbaverit, frequentiſſimus

A.C. 1671 Senatus cenſuerit. Rem tamen habemus integram, cum Zalskl ex mandato Czari Moſchoviæ Batorino reverſus, cum cimelijs Varſaviæ indies ſperetur, quæ bono publico valere poſſunt, cum & Hanenko ſit obligatus, & Doroſzenko bene ſperate poſſit, habita retro clava, alijſque inſignibus, de quibus è ſucceſſu rerum pro placito diſponere poſſumus. Nunc primo emerſit intentio Coſatica ex literis ab omnibus Legionibus datis qua nolunt in eo ſtatu, quo ante bellum, manere, nec habere Chiliarchos, Staroſtas, & Reviſores Polonos: Adſcribunt ſibi armis ſe à tanto jugo eſſe liberatos, jamque ab annis 20 hoc paſſos amplius pati non poſſe: exigunt declarationem Regiæ gratiæ & contentationem, quæ aliter meo tenui judicio intelligi nequeunt, quàm eos velle gentem Ruſſiæ & provinciam abſolutam, & independentem conſtituere. Mitto tibi ad relegendum literas; quas peto mihi conſervari: Revocent ergo ſibi quidam, quantum ſe & Rempublicam ſeduxerint, ſcribendo inſtructionem pro Commiſſione Oſtrogenſi, cum Coſaccos in Braclavienſi Palatinatu omnibus pene exeſſe bonis, in Kijovienſi verò in ipſis non niſi Regalibus bonis coarctare imperarent, aliáſque duras leges tanquam victis imponerent. Cardo rei in hoc vertitur, ut inducantur Coſacci, quatenus Staroſtijs, tenutis, boniſque Nobilium in poſſeſſione ſua inveteratis cedant, & facti per arma Domini male parta dimittant. Promiſit quoque per literas Doroſzenko, ſe pactis Zaborovienſibus aut Cudnovienſibus contentum fore: Quia verò poſt has literas iterata exercetur hoſtilitas per irruptionem Tartarorum & Coſaccorum, tutum non eſt ijs præbere fidem, ne relinquendo tamen pacis media cum armis deficiamus, numerus Exercitus non procedat ultra 7. millia præſidijs & adnumerat tio amiſſo milite vulgo slepe poczty. Si pactis Cudnovienſibus eſt contentus Doroſzenko, quæ, ceu primus Commiſſarius ſubſcripſit, principale in eis eſt, ut protectioni externorum renuntiet. Inde ergo ei incipiendum eſſet, ut vexillum Turcicum, aliaque deditionis inſignia Regi remittat, Reſidentem à Porta revocet, aliasque conditiones in pactis Cudnovienſibus expreſſas impleat. Antequam, hanc veræ propenſionis ad pacem exhibeat probationem, ſibi neceſſitatem conſervandi fidem faciat, ego verbalibus ejus ceremonijs, quibus nos forſan convenire cogitat, fidem præbere nequeo. Media juvandæ Relpub. à Duce porrecta, lecta ſunt heri in Senatûs conſilio. Attentare tamen ea difficile contra juramentum Regis, nec ego incurrere vellem pœnam privationis officij. Reſidentes nunc in aula nulli: præter me & Palatinum Sendomirienſem; nos duo turba ſumus, explorare velis collegarum tuorum ſenſum eo loci Rempub. repræſentantium tuaque qua vales dexteritate executioni mandare propoſitiones Regis, ut ſcilicet 100 millia accipiantur mutua denturq; militibus veteranis pro novo authoramento militum ſeu rekruty. ut quantum ſupra debitum portionum receperunt, tot milites ſub pœna legis ſiſtant, & pro quot accipiebant equis, nec tamen illos habebant, tot pro geminandis minoribus commilitonibus, ſeu Sowitych Pocztow, & Regiminibus, contribuant. Commiſſio Vilnenſis rupta eſt per Prozor Calvinum Nuntium Caunenſem contra quam ruptionem, factam à quibusdam proteſtationem tibi mitto & copiam literarum Regis ad Commiſſarios.

COPIA LITERARUM AD RACZKOWSKI COMMISSARIUM REGIUM A DOROSZENKO.

Varſaviæ in Majo.

PRimas à te Kijoviâ, alteras nunc Czeherino datas accepi. Non ſperavi te tam citò Duci illi concrediturum, & non tentatis juxta tuam inſtructionem alijs mediis, non habita firma de ejus incli-

natione

natione ad bonum certitudine, tantam ex nunc initurum confidentlam. A.C.1671
Toties ab eo ſeducti ſumus, quando legationes ad Regem ſimul, & ad Portam expediebat, non expectato reditu Petranowſcij realem deditionem cum Chiliarchis fecit, ſubſcripſit & juramento firmavit; data per literas aſſecuratione, ſe fore contentum pactis Cudnovienſibus, incurſionem Tartarorum inſolentium, & Coſaccorum induxit in Regni limites; nullum intermiſit modum nocendi Regi, & Reipublicæ. Nec tamen, ſic etiam malè; quod probemus omnia pacis media, uti opportune promiſit tuus Expreſſus, expeditus ad conſilium bellicum; quod 17. currentis in præſentia Ducum, eſt celebratum. Concluſum ergo renovandam eſſe commiſſionem, data omni poteſtate Ducibus tractandi, & concludendi. Comitia his temporibus indici impoſſibile, quæ ad hyemē erunt differenda: Et ſicut Regni Duces tractârunt ſub Cudnovia ultimoſq; tractatus, ſupremus Regni Mareſchalcus concluſit quos Reſpubl: ſine difficultate approbavit in Comitijs; ita nunc quidquid ſtatutum fuerit cum Duce, & Exercitu Zaporovienſi, totum infallibiliter approbabitur authoritate Comitiorum, uti id ex frequentiſſimo ſenatûs-conſilio, ſuis Regia Majeſtas univerſalibus declarare, & aſſecurare eſt dignata. Eo itaq; omnes tuos conatus dirige; ut ex parte Ducis, & Exercitûs Zaporovienſis, pro tertia Julij mittantur Commiſſarij ad ſupremum Regni Mareſchalcum; pro ſecuritate dari viciſſim dignæ Perſonæ, non ex Commiſſarijs. Apropinquabit quoq; Rex Leopolim propter facilius conferendum; clava aliaq; inſignia militaria, quæ in Zaporoviam non pervenerunt, in manibus erunt Mareſchalci, cujus optimæ propenſioni fidere poterit Dux Zaporovienſis; de mea quoque certus ſit amicitia, dummodo penitus, & ſincerè nobiſcum conveniat, omnibuſq; iniquis machinationibus abjectis, in ſola Regis gratia, & in candore, ac fide Reipublicæ ſpem ſuam, & ſecuritatem fundet; Cedet id gloriæ tuæ & merito, ſi efficaciter perfectam pacem conciliaveris. Invenientur media contentandi Ducis & Exercitûs, Tukalſcio quoque libenter inſerviam, ſi bene in hac occaſione meritus fuerit; ut viro diſcreto & ſpirituali convenit. Ultimæ Reſtium literæ pro communi motu, expediuntur non ad offenſionem, ſed ad defenſionem, ſi Turca hoſtiliter nos aggredi ſtatuerit. Ucrainæ nihil hoſtile meditamur, omneſq; ad eum terminum intendimus nervos, ut pacatis mediis cū conſervatione jurium, & libertatum Coſaticarum, reſtituatur ad obſequium Reipublicæ. &c.

RESPONSORIÆ A SEREN: R. M. POLONIÆ, AD ELECTOREM BRANDEBURGICUM. 9. Junij.

Quàm magnâ & planè indubiâ ſpe agebamus, graviſſimæ injuriæ noſtræ remedium, & condignam ſatisfactionem à Serenitate Veſtra, de facili præſtandam fuiſſe, ex indeq; literis Serenitatis Veſtræ de data 21. Decembris confiſi Generoſum Opacki Succamerarium Varſavienſem ablegaveramus, datô eidem negotiô, ut Kalkſteinium in locum, & ſtatum, in quo ante ſubdolam violentiam fuit, reſtitui; Euſebio Brandt contra officium Miniſtri, & honeſti viri decentiam delinquenti pœnam irrogari, Baugmartum noſtrum militem & quendam Tomaſzewski noſtrum ſubditum nobis

A.C. 1671 *extradi: Cæteros Serenitatis Veſtræ milites Varſaviæ facinus in Regia noſtra patrare auſos, alios verò per poſtam intra Regnum uſurpatam ad properandam mutatis equis extra Poloniæ fines in Pruſſiam Kalkſteinij deductionem diſpoſitos tanquam pacis, & publicæ ſecuritatis violatores, pro gravitate delicti puniri decenter requireret, perurgeretq́, tam dolendum nobis evenit, nihil in effectu pro juris & juſtitiæ debito, Ablegatum noſtrum ad nos retuliſſe, ſolo duntaxat proximè venturi Ablegati Electoralis promiſſo, totam ſpem noſtram ſuſtentatam eſſe. Sed ecce Ablegatus iſte per tot menſes expectatus nondum comparet, & quaſi aduentum ejus itinera noſtra inſtituta, uel inſtituenda diſtinerent, à Serenitate Veſtra allegatur, adjecto non æquum eſſe, ut Calkſtemaninegotij ulteriori diſcuſſione utrinq́ fatigemur. De Brandtio quod extorris vivat, de aliis facti participibus, quod latitent, contra quos id quod juris erit ſtatuendum fore promittitur, itidem Serenitas V. nobis ſignificat, atq́ hic voluntati noſtræ ſatisfieri poſtremò inſinuat. Quæ hujuſce modi an in atrociſſimo delicto intentioni noſtræ & juſtitiæ, an ſacris amicitiæ, fœderis, neceſſitudinum nominibus ſatis conveniant, cuilibet æquo rerum arbitro exiſtimandum relinquimus. Quod verò de præſtanda per nos fœderis Bidgoſtienſis juratoria confirmatione Serenitas Veſtra, per eandem epiſtolam commemorat, equidem in nobis nulla mora erit expediendi per Delegatum noſtrum juramenti, ſi prius articulo fœderis, de ſopiendis & exterminandis exortis controverſiis, ac delegandis intra bimeſtre tempus Commiſſariis, à Serenitate Veſtra ex præſcripto eorundem pactorum ſatisfactum fuerit, cui ultra triennium jam intimata & toties ex conſilio ſenatus noſtri repetitæ declarationi noſtræ in ſolido pactorum fundamento firmiter inhæreamus. De cætero optimam valetudinem & proſperos rerum ſucceſſus Serenitati Veſtræ à DEo precamur. Dat: &c.*

LITERÆ A SACRA R. M. AD SERENISSIMUM ELECTOREM BRANDEBURGICUM. Varſaviæ 10. Junij.

MICHAEL DEI GRATIA REX POLONIÆ &c.

PEriculorum ab Oriente Regno noſtro minantium non ſperandæ terrores, ſimul Ucrainæ innovata rebellio, ac vicinæ barbariei circumſtrepentia arma induxerunt nos in eam ſententiam, ut nobilitatem univerſam in campum Martis evocandam, noſtramq́ Regiam perſonam pro defenſione Regni, contra hoſtes opponendam ſtatuerimus, cum verò ſubſidia militaria à Serenitate Veſtra, viribus noſtris momentum additura ſint, revocamus in memoriam articulum fœderis Bidgoſtienſis, quod Serenitas Veſtra mille quingentos pedites, & quingentos equites, nobis ac Regno noſtro ſubminiſtrare tenetur, neq́ dubitamus Serenitatem Veſtram æquitate rei expenſâ non ſolùm pro præſenti bello, debitos milites nobis miniſtraturam,

ſed

A.C. 1671

ſed etiam quæ prioribus annis, & tot novis bellis à Serenitate Veſtra, auxilia defuerint, ad præſens auctiore numero compenſaturam atq; in pleniorem ſatisfactionem noſtram propenſiq; erga nos animi documentum, iiſdem auxiliaribus copiis, ſuſtentationem per aliquot menſes, ultro & prout inter nos, poſt eductum ex Ducali Pruſſia militem convenerit, ſuppedituram eſſe. De cætero Serenitati Veſtræ optimam valetudinem.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM DUCEM EXERCITUUM REGNI

Varſaviæ 26. Januarij.

Mitto inverſales Regis literas ad incolas Podoliæ, ut à violentijs & attentatis in Valachia deſiſtant. Neſcio qua de cauſa cum alijs Commiſſionibus, in omnes vicinas Regiones, in Comitijs præteritis per conſtitutiones ordinatis, inſcripta non ſit Commiſſio inter Podoliam & Valachiam: æquivalere tamen poterunt hæ Regis univerſales ad Senatores, & Officiales illius Palatinatus datæ: ſi conſtaret nominatim, quisnam eas violentias & exorbitantias inferat, daret ad eum Rex inhibitorias; verùm authoritas tua, cui ex officio incumbit, communem curare pacem, & ſecuritatem, tuerique limites, eundem ſortietur effectum, ſi tuas ad eos expedire literas volueris. Telczynſcio præteritâ poſtâ expeditionem miſi ex Cancellaria, de pecunia verò illi ordinanda aſſecuravit me Theſaurarius. Raczkowſcij temeritas damnanda omnino eſt, qui poſthabita inſtructione, auſus ad Doroſzenko vias dirigere, ibique ad ſe non pertinentia, inſtructioni contraria, moliri: puto illum non curâ & amore boni publici, ſed egeſtate & deſperatione fortunæ in Polonia, ad id inductum eſſe: revocandum inde meo judicio aliquo prætextu per literas Regis cenſerem. Id peſſime ab eo factum, quod faventes nobis Coſaccos coram Doroſzenko manifeſtaverit, literas Regias non reddiderit, ſeque impertinenter in mediationem inter Hanenko & Doroſzenko ingeſſerit, quos per rationem ſtatus præſtat dividere, impedireque, quominus Horodenſes Coſacci, cum Zaporovienſibus Nizanis, hoc rerum ſtatu conveniant, Commendantem Białocerkviæ, idem, quod Regi, & mihi; tibi quoque ſcripſiſſe ſuppono, ratione mittendorum ſibi 2000 Equitum. Hanenko optat Regi, ut ſine mora in Ucrainam moveat cum Exercitu, ſuam promittendo promptitudinem, ad ſuccurrendum, & perſequendum hoſtem; Czeherino quoque expeditus non nemo, de tenuioribus Doroſzenko viribus facit relationem; quod utrum, in parvo Exercitûs numero, & incerto communi motu, in effectum deduci poſſit, tuæ prudentiæ & conſilio militari judicandum relinquitur. Exercitus Litvanus conſervatus eſt in obſequio ad ſuppetias ferendas Polono. Expedivi literas ad Electorem Brandeburgicum requirendo debita ex pactis ſubſidia, ſcilicet ſesqui mille peditum, 500 Raytaros & compenſationem auctiore numero non ſubmiſſarum præteritis annis & bellis auxiliarium hujusmodi copiarum, quidquid reſponſi retulero communicare tibi non ommittam. Scriptum Czari Moſchoviæ heſterna tulit poſta, cujus contenta ſunt, ut Legati Regij adhuc tantiſper expectent; donec Czarei ad Regem veniant cum novis quibusdam propoſitionibus, meo ſenſu judicarem non expediendos prius Legatos ad deponendum nomine Regis juramentum, quàm à Czaro detur declaratio reſtituendæ Kijoviæ, mittendi Exercitûs ſui ad conjunctionem armorum cum Polono, ſive contra Turcas ſive ad pacificandam Ucrainam, item judicandi & corripiendi Mnoho-

Raczkowski temeritas

A.C. 1671 groſzny pro correſpondentia, & arctiore amicitia cum Doroſzenko, detentione & reiteratione Legati regij, alijſque hoſtilitatem redolentibus, fortalitium Białocerkviæ ob penuriam panis, & ſalis, vix ad Octobrem conſervari poteſt, cui aliter niſi toto Exercitu ſuccurri nequit. Commiſſio cum Doroſzenko in dubium vocatur; omnia tamen tentanda ſunt conſilio magis, quàm armis. Reſponſum ad literas Vezyri Turcarum, tuo erit conforme conſilio, ſumma interim eſt, ex parte ærarij difficultas: literis his vulgatum eſt per Poloniam, ceſſaſſe à Turcis pericula, adeoque dubito de communi motu, & expeditione à Palatinatibus facienda.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI, AD SUPREMUM DUCEM EXERCITUUM REGNI

Varſaviæ 10 Julij

Vix tuas accepi literas, exnunc motor fui ut vocaretur Senatus, punctaque in diſtincta tibi miſſa pagina, propoſui; nemo fere erat, qui in voto ſuo imparem ſe conſilio, in tam arduis, totamque Rempub. concernentibus propoſitionibus, non fateretur. Deſignata eſt commiſſio ad tractandum cum Doroſzenko; ſed de ejus felici eventu dubitandum, quandoquidem etiam ante Commiſſionem, tanta exigit, quanta per ipſos tractatus evincere ſine conſenſu Reipub. eſt impoſſibile; cum inſtructio in ruptis Comitijs, Commiſſarijs Oſtrogenſibus ſonet, ut Białocerkvia evacuetur, & non tantum Ucrainam, verùm nec minimum Territorium Coſaccis concedendum permittit, inſignia non prius reddere jubet, quam Doroſzenko Sandakos Turcicos remittat. Licet aliæ difficiliores deeſſent conditiones, quæ tamen non deerunt, præſertim de ſublatione unionis; hæ ſolæ in anteceſſum propoſitæ ſunt impracticabiles; adeoque loco pacificationis, offenſæ & tumultuum erunt occaſio. Receſſit longè à prima occaſione Doroſzenko, in qua pactis Czudnovienſibus contentus eſſe voluit, hocq; Regē ac Senatum ad conſtituendam novam Commiſſionem, pro tertia Iulij induxit: ego interim per protractionem tractatuũ, perpendo amiſſionē cõmoditatis bellandi, & rerũ gerendarũ occaſionis, alienationē Hanenko, ubi adverterit, non agi juxta Commiſſionem Oſtrogenſem, ſeq; promiſſis ac literarũ Regiarum aſſecuratione fruſtrari, ſi in tractatu pacis reſtitutione clavæ potior habebitur æmulꝰ & hoſtis ejꝰ in eóq; verificabitur: gratis pœnitet eſſe probũ, inclinabitur deſperatione & acclamationibꝰ Exercitꝰ Nizani, ex quo pleriq; militum ad ulterius tempus carere nolent relictis in fortalitijs pignoribus. Id mihi ſingulariter ſuſpectum eſt, quod Hanenko datis ad me literis, perſuadendo, ut Exercitus noſter ſub Białocerkwiam expediatur, addiderit, ſe amplius nobiſcum tenere non poſſe, niſi quidquam hac æſtate effecerimus. Meum id erat conſilium, ut modicum quodpiam, ſaltem ad mille aureorum donativum, illi, & Nizanis, pro ulteriore illicio mitteretur; cui per tenuitatem ærarij Theſaurarius non acquievit. Modicam ſanè habuerit Hanenko, vix ſcilicet aliquot conſtantem millibus potentiam; Hæc tamen ejus diviſio, terrori eſt Doroſzenko, noſtrique reſpectum facit ac Krymenſium Tartarorum hoſtilitatem continet, uti revera Nuntij Nizani aſſecurant, non obſtante quod novus Hanus ſit conſtitutus, nobiſcum tamen illum bellare nolle, & non poſſe; cum illi reclamaturi ſint Primores gentis, præſertim Szeremi Bey ſummæ potentiæ & authoritatis inter eos, Hanenkoq; & Zaporovienſibus per quam familiaris. Id quoq; revoco, Tractatus cum Coſaccis nunquam aliter, niſi per arma coaluiſſe, ut Zborovienſem, Białocerkwenſem, Czudnovienſē,

Commiſſio ad tractandum cum Doroſzenko

Hanenko auctoritas

Podha-

Podhaiecenſem; Hoc tamen non niſi ex privato ſenſu, & per diſcurſum innuo; Conſilium verò ſenatûs, ſummam rei ſive pace, ſive bello gerendæ, tibi permittit, qui ex eventu rerum ponderatâ hoſtis potentiâ, providere dignaberis, ne quid detrimenti Reſpublica patiatur. Ad propoſitionem ratione Białocerkwiæ, non videtur reſcribendum; cum negativa Coſaccos irritaret, inanis autem promiſſio, & tuam perſonam, & Rempublicam dedeceret. Exprimenda eſt in literis juſta Regis oſſenſio, inde, quod Doroſzenko thronum Regium commovere ſtatuerit, cujus manifeſtum documentum eſt in literis ejus originalibus ad Electorem Brandeburgicum, aliæq; manifeſtæ ſunt machinationes, unde Commiſſio Oſtrogienſis, quidquid pertinet ad contentationem, totum in ſe continet. Pacta Podhajecenſia conſervata ſunt ex noſtra parte, & hanc tamen alteram Commiſſionem, dignatur Majeſtas Regia concedere, ut in poſtulatis, quæcunque ab æquitate, & dignitate Regis aliena non fuerint, Duci & Exercitui ſatisfiat. Tractandi verò in præſentia tua, & Collegæ, datur pot ſtas Senatoribus in Exercitu reſidentibus, addito illis Notario Campeſtri, ſeu Commiſſario Oſtrogenſi, duobuſq; circiter Chiliarchis, tuo judicio deſignandis. Inſtructio Oſtrogenſis ſerviet præſenti tractatui, reliquum ſupplebit communicatio cum Rege, ejuſq; ſenatu, ubi eas in partes venerimus. Ad proviſionem Białocerkwenſi fortalitio faciendam, alius non ſuppetit modus Theſaurario; niſi ſuggerere tibi, ut monere velis officiales, quatenus quivis eorum curam habeat, ſuorum ſuſtentationis, accipiendo ex Palatinatibus pecuniam, vel, ſi poſſibile eſſet, practicatis exemplis, ſive Piwo, ſive alio quopiam ad id deſtinato, frumenta ad fortalitium convehere, aliiſq; neceſſariis facere proviſionem: curandum quoque eſt aliquod ex Moſchovia ſubſidium à Palatino Kijoviæ; licet hanc benevolentiam nunquam experti fuerimus, ratione cujus cum Legato Moſchovitico expoſtulabimus. Id quoq; ex re eſſet boni publici, illiusq; præcipuè fortalitij, ſi Commendanti Białocerkwenſi aliquot centeni equites, quos toties poſtulat, ſuppeditarentur. Expedivit Majeſtas Regia cum his punctis Radziejovium ad Primatem, cujus ſenſus per expreſſum Curſorem, tibi conſtabit quantocius. Toleżeńſki aut quiſpiam alius non neceſſariò nunc fortè expediretur ad Doroſzenko, Raczkowſki verò omnino revocandus. Rex hinc 16 moturus eſt. Expeditiones in Palatinatibus ſunt conſtitutæ, de quarũ luſtratione, præſertim ex majore Polonia, in horas notitiam expectamus, non ſpero tamen niſi mediis Auguſti in campum proditúras. Communes motus Regia Majeſtas non relaxat, licet illi pro hoc per Legatos eſſet ſupplicatum, ſed eos, in omnes caſus reſervat.

A.C. 1671

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM DUCEM EXERCITUUM REGNI 24 Julij

Palatinatg non conſentiunt

PAuca, hac poſtâ tibi ſcribo: Legationes his diebus habuimus à Palatinatibus majoris Poloniæ, & Cracovienſi. Illi in communem motum abſolutè conſentire nolunt, prætendentes non tutam viciniam à Pomerania; adeoque concedere illis dignata eſt Majeſtas Regia expeditionem 1000 militum; hic verò expeditioni penitus non acquieſcens, circa communem motum, ſine diviſione belli, firmiter perſiſtit. Metuimus, ne etiam Sendomirienſis Palatinatus ſequatur Cracovienſis exemplum: licet tam diverſa & diſſona concinnare, tamq; promptam providere defenſionem ſit difficile, agimus tamen, quantùm per tenues licet vires; perſvadendo expeditio.

A.C.1671 tionem, quæ efficacius promoveretur, ſi tu in eum finem literas ad Palatinatus expedires. Ordinationem aliam, licet toties in Senatu propoſuerim evincere nequeo, niſi ex veteri formula. Viderit, nequid detrimenti Reſp. patiatur. Cum bella momentis conſtent, difficile tibi in tanta loci diſtantia pro conſilijs ad aulam recurrere, ab eiſque dependere. Legatus Czari Moſchoviæ cras Varſaviam ingreſſurus, die dominica habebit audientiam, poſt unamque aut alteram conferentiam, expeditionem accipiet; cum non habeat poteſtatem tractandi, ſed non niſi proponendi. Hoc peracto Rex prima Auguſti movere ſtatuit in Ruſſiam, ſi aliquod interveniens moras non injecerit; in abitu expedientur univerſalia ad acta Caſtrenſia. Legatos Hanenko detinuimus ad adventum Moſchovlticorum, qui hiſce diebus in Zaporovia ſperantur. Suppono te habere copiam inſtructionis Oſtrogenſis, dubito tamen poſſe ex præſcripto ejus, concludi tractatum cum Doroſzenko. Præcautionem Adrinopoli de data 8 Iunij miſſam non vanã eſſe judicio qua incitandos non ambigo Palatinum Cracovienſem, aliosve ad occurrendum periculis. Copiam interceptarum ad Brandeburgicum literarum, peto non dari ad tranſcribendum. Obſecro, ut ſiniſtris non præbeas fidem relationibus, quibus peſſimum diffidentiarum ad aulam ſpargitur ſemen. Ex privatis literis cum ſigillo conclavis me inſcio datis pro Comitiolis Sredenſibus, anſam ſumit offenſæ Primas, licet ad eam ſufficiens non ſit occaſio; cum etiam ego conſcius ſim me cum toto ſenatu præter Palatinum Lublinenſem, ſvaſiſſe communem motum, & in univerſalibus expreſſiſſe hæc formalia: ex ſenſu & beneplacito Ducum; quod eſt honori non injuriæ. Aliam offenſionis cauſam non invenio, in aula nemo eſt, qui moliri quidquam attentet, aut diffidere; pro me ſpondeo, in Rege hujuſmodi nihil adverti. Non id per Deum, non id tempus vivimus, quo, hiſce artibus, & tumultibus impunè vacemus, unum cor & una cura Procerum eſſe debet circa Rempublicam, ruinæ caſuique proximam.

COPIA LITERARUM AD ELECTOREM BRANDEBURG. 15. Julij.

MICHAEL &c. Generoſas atq; erectas mentes, cum ſiniſtris delationibus, quæ integritatem ac innocentiam actionum ſuarum lædunt, graviter afficiuntur, tum veritate rectè indagata, famæ mendacia ſpernere, vel ſi falſitatis & calumniarum authores detegantur, illis iraſci plurimum decet, non ſemel jam mirari, & dolere nobis contigit, quòd nonnulla à veritate aliena non tantùm facili aure à Serenitate Veſtra admittantur, ſed gravi ſubinde animi commotione, ac verborum acerbitate, (quam Cancellariæ Serenitati Veſtræ adſcribentes moneri eandem fruſtra requirimus) nobis & Conſiliarijs noſtris impingatur. Anterior Serenitatis Veſtræ Epiſtola plurima fuit in perſtringendis malevolorum conſilijs, quo nomine ſenatus noſter, cui ex firma Regiminis Polonici ad latus noſtrum jus dandæ ſententiæ eſt, neq; ſenatus conſultis ulla negotia publica hic expediri mos eſt, non mediocri injuria afficitur, equidem talia in conſiliarios Serenitatis Veſtræ, regerere moderatio noſtra non patitur, tametſi omnia quæ velint, à nobis poſſe extorqueri ajunt, veluti ſub pactorum prætextu intendi, ſcriptaq; de noſtris in illos plane

ne

nè recidere res ipſa demonſtrat. Quod attinet præſentem ſummi doloris expreſſionem, quòd non tantùm palàm in aula noſtra Regia, S. V. indigna atq; invidioſa oneretur querela, quaſi cum Doroſzenko hoſte Reipublicæ conſilia & literas ultro citroq; communicaſſet, ſed quòd eandem rem, ut ſibi compertam ad Palatinatus detulerimus, eam ſanè juſtiſſimam cauſam duceremus, indignandi & graviter expoſtulandi, utq; falſos tantæ rei auctores nominaremus efflagitandi, ſi tale quidpiam re ipſa exiſteret, ac vel minimo documento probari poſſet, verùm hæc verbo negare ſatis eſt. Conſtat jam Serenitati Veſtræ, quomodo flagitioſa, & proditoria Doroſzenko Epiſtola ab emiſſario ejus in Ruſſia, primum detecta ad noſtras deinceps manus pervenerit, nemo tamen ingenuè & aperta fronte affirmare auſit, nos aut quempiam ex Conſiliarijs noſtris aliquid ſiniſtri contra hanc Rempublicam Serenitati Veſtræ imputaſſe, tanto minus integritatem ejus aut querelâ gravaſſe, aut per Palatinatus in dubium vocaſſe, & indigno modo traduxiſſe, aliter ſanè de conſtanti & illibato erga nos animo Serenitatis Veſtræ perſuaſi ſumus, quàm ut ob nefandam perditiſſimi hominis ſcriptionem vel inclyto nomini Serenitatis Veſtræ ſuſpicionem aſpergi, vel invidiæ & malignitati, cujus & ab animo noſtro & ab aula procul cauſæ ſunt, aliquid indulgere patiamur. Quod igitur Serenitas Veſtra pro demonſtranda univerſo terrarum orbi integritate ſua, & pro jure, quod inter omnes gentes, maximè verò amicas & ſocias viget, à nobis expoſtulat, ut auctores hujus rei nominemus, & palàm faciamus, de quibus penitus ignoramus, idem nos multò æquius, etiam certius requirimus, ut in authores iſtius falſæ relationis inquirere, eoſq; quod tali ratione, ſinceram & fœderatam inter nos amicitiam & bonam vicinitatem perturbare ſatagunt, debita animadverſione coercere velit. Cæterùm uti nos non ponimus rumores ante amicitiam Serenitatis Veſtræ, ita eandem paria facturam, & veteri ac immutabili erga nos & Rempublicam ſtudio, & propenſione manſuram non dubitantes, optimam valetudinem &c. A.C. 1671

COPIA LITERARUM A S. R. Mte AD SUMMUM PONTIFICEM PRO ARCHIEPISCOPO TOLOSSANO,
Leopoli 20. Octobris.

P*Oſt oſcula &c. Cum primum certiore notitia intellexi, ſediſſe animo Sanctitatis Veſtræ imminutum mortali neceſſitate Collegij Cardinalium numerum, aliorum nova creatione ſupplere, ſimul lætitiâ affectus, & in ſpem dubiam erectus ſum, fore ut nominatus à me Reverendiſſimus D. Petrus Bonſi Archiepiſcopus Toloſſan: Nobilis Florentinus, hac in via, eodemq; tempore ad Cardinalitiam dignitatem beneficio Stis V. eveheatur. Notiora ſunt Prælati iſtius merita, quàm ut prolixius à me commendari deſiderent, emeruerat ille bonis in Polonia præclarè actis legationibus, maximiſq; virtutum*

A.C. 1671 *tutum ornamentis præcipuam benevolentiam Sereniſſimi Regis JOANNIS CASIMIRI anteceſſoris mei, cujus ego Regiæ fortunæ Succeſſor, etiam judicium ſecutus ſum, ut iterata nominatione mea priorem libens, & ultro firmarem. Neq; dubito hærere memoriæ & paterno affectui Sanctitatis Veſtræ, cum flagrans deſiderium, ac poſtulatum meum, tum Pontificiam ejus declarationem, quæ proxima Cardinalium creatione, inſimul cum Sereniſſimo Imperatoris nominato, locum promovendo in Cardinalem Archiepiſcopo Toloſſano benignè deſignare dignata eſt. Aperitur jam campus, in quo Sanctitas V. paternam erga me gratiam palàm faciat & prioris temporis abolito eventu coronæ Poloniæ de Eccleſia Catholica meritiſſimæ, decus, meamq; Regiam dignitatem, non inferius in urbe haberi orbi demonſtret. Quod majorem in modum exorans Sanctitati Veſtræ longævum, & felix rei Chriſtianæ imperium devotiſſimè apprecor, meq; ac Regnum meum Paternæ & Pontificiæ Sanctitatis Veſtræ benedictioni filiali veneratione ſubmitto.*

COPIA LITERARUM REGIARUM AD HANENKO
Varſaviæ 3 Auguſti.

EXpediti à te, totoq; Exercitu Nizano, Zaporovienſi, Legati in Aprili, propter difficultatem tractûs, non niſi 3tio menſe ad Majeſtatem noſtram pervenerunt; grato animo, Regiaque ſuſcepti clementiâ. Et quia Legatus à Czaro Moſchoviæ adventabat, qui hiſce diebus venit Varſaviã, viſũ eſt nobis, veſtros Legatos detinere audiendæ gratia Czareæ Legationis, cujus materiam ſcire Exercitum Nizanum Zaporovienſem convenit. Et primo quidem, id nos admodum non contentos reddidit, quòd inſignia bellica, à nobis, ex Comitijs, juxta commiſſionem Oſtrogenſem, miſſa, non pervenerint in Zaporoviam, ſed cum eis Zalski Dapifer Pomeraniæ redierit. Imperavimus, ad datas à te literas, contra memoratum Zalski inquiſitionem fieri, in qua patuit, non ejus id accidiſſe culpa, nec ullam eum accepiſſe corruptionem, ſed quidquid factum eſt, id malevolentiâ Mnohogreſzni, & machinationibus Doroſzenko, qui cum eo amicas habet correſpondentias, eveniſſe. Nos tamen ſicut in hiſce Clenodijs immutabiliter gratiam noſtram tibi, totiq; Exercitui Zaporovienſi, conſervabimus, ubi ſecurior modus occurrerit, ita propenſioni virtutique veſtræ, inde magis fidimus, quod nobis literas à Chiliarchis Ucrainenſis Exercitûs cum ſigillis, & ſupſcriptionibus propriarũ manuum, ſubmiſeritis, in quibus literis id omnino falſum, nos velle antiquam Ruthenam fidem tollere, cum ſicut Catholicam, ita græcam Religionem, in omnibus juribus, libertatibus, & conſvetudinibus, nos immobiliter conſervaturos, nullamque etiam minimam injuriam, illi, aut perſonis ſpiritualibus, illaturos, juraverimus: Quisque Diſunitorum, præſertim verò Epiſcopi & Presbyteri græci ritûs, juſtitiam noſtris in judicijs invenient, quodſi ſpirituales inter ſe diſconveniant ad nos id minimè pertinet: parati tamen ſumus Comitia indicere, in ordine ad tranquillitatem, & concordiam, ubi opus fuerit. Injuſtè ergo & falsò in vulgum literis ſpargit Tukalski, ac ex ejus inſtinctu Doroſzenko, concitando plebem ſub titulo Religionis contra Mtem noſtram, & Rempub. Si Tukalski, aut quiſpiam alius patitur injuriam, recurrat pro juſtitia, certò eam juxta jus fasq; ex mandato noſtro, ſine protelatione aſſecuturus.

Græca Religio non tollenda

Quod

Quod attinet ampliationem libertatis Coſaticæ, ut non ita ſit, ac ante bellum, licet anno præterito Commiſſionem Oſtrogenſem gratiamque noſtrã ſit aſpernatus Doroſzenko; etiam ad hoc inclinati ſumus, ut inſtitueremus Commiſſionem poteſtatemque daremus Ducibus, & Senatoribus in Caſtris reſidentibus, procul omni mora tractandi, pacemq; concludendi, ne Chriſtianus ſangvis profunderetur, jam tamen 4 ſeptimanæ ſunt elapſæ, à præfixo termino 3 Iulij, Doroſzenko nihilominus Legatos non miſit, nec ad tractandum acceſſit, imò hoſtili animo & modo induxit Tartaros, qui plebem Græco-Ruthenæ Religionis, crudeliter torquent, & occidunt, aut in barbaram redigunt captivitatem: manifeſtè prodidit Doroſzenko nolle ſe, ut Poloni Proceres hæreditaria ſua bona recipiant, & teneant, ſed ut ipſe ſit independens & abſolutus Dominus totius Ucrainæ; cui aliquot jam annis dominatur, omnes ex ea proventus ſuos in uſus convertens, propter quos deditione facta, juramentoq; præſtito Turcarum Imperatori, in manifeſtam perditionem Chriſtianas animas, fidem Sanctam, Eccleſias Ruthenas, totamque gentem, inducit. Quis enim dubitet Imperatorem Turcarum licet ab initio pepercerit Ucrainenſibus ditionibus, Coſaccisque Induſerit, brevi tempore inductis ſuis ad fortalitia præſidijs, in eam ſervitutem redacturum Ucrainam, quam Valachi & Moldavi patiuntur: id enim, vix primum cœpta hæc efficit Turcica protectio, ut per Coſaccos dictos Serdyniat, ſummæ inferantur moleſtiæ, & oppreſſiones Ucrainæ, cui etiam non parcent Tartari, quibus ſua vocatis ad obſequia, aſſignat conſiſtentias. Quanquam ſicut nobis proprio hæreditario Domino, & Monarchæ fregit fidem, ita cum Porta inſincerè procedit, cum in ijs rebus pro protectione recurrat ad Electorem Brandeburgicum, ad quem literæ ſcriptæ, nobis ſunt manifeſtatæ, quarum tibi genuinam copiam mittim9, Legatus quoque Moſchoviticus cum eadem relatione miſſus, denuntiavit nomine Czari, ſub ejus protectionem Doroſzenkum cum omnibus Chiliarchis recurriſſe, ſed illi Czarum reſcripſiſſe, ut Turcicâ protectione, ad interitum Ruthenam gentem ducente, relictâ, maneret ſub antiqua fideli ſubjectione nobis, hæreditario ſuo Domino, Regnoq; Poloniæ. Per eundem Legatum Ioannem Iwanowicz Czoadow Czarus miſit nobis originalem inſtructionem & plenipotentiam, expeditam à Doroſzenko ad Mnogoreſzny, in qua ſcribit Officiales Exercitus Nizani Zaporovienſis, ſe pro parte ejus declarâſſe, idq; ſubſcripſiſſe & juramento firmâſſe, ut ex annexa vera copia intelliges. Cum hac itaque declaratione Legatos tuos expedimus, quod incerti de concludenda per tractatum pace, ex Palatinatibus ad Caſtra ducamus ſubſidia, ipſique perſonaliter, poſt dies aliquot eodem vias dirigamus; Quodſi ad tractandum ventum fuerit, ab eo, quod veſtris cum Legatis ſtatutum eſt, nullatenus recedemus, nec in eas conditiones conſentiemus, ut Ucraina avellatur à Polonia; ſi verò tractatus non ſucceſſerint; magnis & potentibus Exercitibus noſtris, hoſtes aggrediemur, ſpe in DEUM freti, fore, ut cauſa noſtra ejus ope triumphet. Præcavem9 quoque, ut Raczkowski fidem non præbeatis, qui licet expeditus eſſet à nobis Bialocerkviam cum Centurione Taraſzowski Leſzko Rudamin, præter voluntatem, tamen, & ſcitum noſtrum rectà perrexit ad Doroſzenkũ, apud quem in captivitate detentus, agit quæ jubetur, & pro quibus nullam à nobis habet facultatem, aut poteſtatem. Quia verò Doroſzenko moturus erat ſuis cum Legionibus adverſus noſtrum Exercitum, deſideramus obnixè, quatenus à tergo vires rebelliſantium debilitetis, & avertatis; ſimiliter Krymenſes Tartaros, ſi cum novo Hano in Dominia noſtra irruperint, omnibus modis & viribus diſtrahatis, ut ſub tempus Podhajecenſis feliciter feciſtis, & efficaciter. Magnum per hoc nobis & Reipubl. obſe- *A.C.* 1671

qui-

A. C. 1671 quium præſtabitis, nec minorem vobis gloriam apud poſteritatem comparabitis, nos verò Regijs gratijs, & beneficijs heroicam virtutem veſtram, & fidelitatem, in occurrentibus occaſionibus compenſare curabimus. Bonā interim a Deo precamur valetudinem.

DECLARATIO SEU RESPONSUM AD LITERAS DOROSZENKO, DATUM A REGE. Zamoiſci 26. Septemb.

Poſt tot manifeſta inſinceritatis, obſtinatæq; inimicitiæ tuæ documenta, dignum foret obturare aures ad tuorum verborum illicia, nec reſcribere ad præſentes literas, quibus nobis, cum Exercitu tendentibus, cum ſubdita tua ſubmiſſione, & ad pacem propenſione obvias. Innumeræ enim ſunt noſtræ adversùm te offenſæ, qui pacta Podhajecenſia in nullo obſervans puncto, hoſtiles incurſiones in propiores Regni Poloniæ Regiones expediviſti, effuſionis Chriſtiani ſangvinis, redactioniſq; in Paganorum captivitatem pauperum & innocentium, fuiſti cauſa; variorum monarcharum præſertim verò Turcicam protectionem quæliviſti, inſignia deditionis, ſcilicet Sandziaki, à Porta acceptaſti; per continuas legationes Turcam, Hanum Krymenſem, Tartaros omnes, Baſſam Syliſtriæ, Coſaccos cis Boryſthenenſes, Valachos, Moldavos, contra nos, & dominia noſtra invocāſti; falsò ſpargendo per literas nos voluiſſe Græco-Ruthenam Religionem tollere, Coſaccorum & plebis animos à nobis avertiſti, commiſſionem Oſtrogenſem ad ſupplicationem veſtrā à nobis, & Republica inſtitutam deludendo; inſuper ſpreviſti; ſubjiciendo te Electori Brandeburgico, tuo & Exercitûs nomine thronum illi Majeſtatis Polonæ obtuliſti, ac ſi id tuis fuiſſet in manibus, quod ſoli DEo liberiſque ſuffragijs, totius Regni Poloniæ & M. D. Litv. adſcribimus, hæc omnia, aliaque delicta, & hoc ipſū, quod pro die 3 Iulij, ad tractatū pacis per univerſales in Ucrainam miſſas, deſignata, Legatos non miſiſti, licet nobis juſtæ cauſæ poſſent eſſe averſionis, attamen omnes offenſas, Regiā clementiā paternaq; benevolentiā ſuperantes, damus locum tuis ſupplicibus, ut intentionem noſtram ad pacificandam per tractatus Ucrainam renovemus, Commiſſionemque celebrandam indicemus. Committimus ergo Supremo Mareſchalco & Duci Exercituum Regni, ut huic ſacroſancto operi, ſine mora ſe accingat, etiam nobis propter faciliorem tractandi modum, illis partibus, propius nos conferentibus. Et quamvis Exercitus Regni & M. D. Litv. nobiſcum ducamus, ſubſidiaque ab Electore Brandeburgico, ex pactis Bidgoſtienſibus debita conduxerimus, totam hanc tamen continere potentiam, Exercitusque dimittere poſſumus, ſi tu, cum omnibus Coſaccis oblatam noſtram Regiam clementiam, pacemque ſincerè acceptaveritis, ac re ipſa fidelem ſubjectionem præſtiteritis. Non eſt enim, nec unquam noſtra fuit intentio, perdendi aut tollendi Ucrainam; imò potiùs pro innato à noſtris Antenatis affectu, tam inſignem provinciam, totamque illam gentem, in integro conſervari unitasque Coſaticis Polonas vires contra quosvis hoſtes noſtros, præſertim perduelles convertere allaboramus. Tali ergo declaratione data, in reliquo ad ſupremum Regni Mareſchalcum, collegasque ejus nos referendo, bonam tibi à DEO precamur valetudinem.

Delicta Doroſzenko

Clementia eidem promittitur

COPIA

COPIA LITERARUM AD ILLUSTRISSIMUM DOMINUM ARCHIEPISCOPUM FLORENT. A PROCANCELLARIO REGNI Tomaſzoviæ 26. Septembris.

Tardius ad manus meas venit epiſtola Illuſtriſſimæ Dnis Vræ 31. Auguſti, rectè memini, me ante aliquot menſes confidenter ſcripſiſſe ad Illuſtriſſimam Dnem Vram de explorando animo Sacræ Cæſareæ Mtis, an antiqua auxilia illinc obtineri poſſint, ſi bello graviore, prout terror erat, Turca Poloniam impetijſſet, nam & fœdus Cæſarem inter & Ottomanum, ultimariè ſancitum, & clauſula in Pactis Auſtriaco Polonis unionem contra Turcas excludens viam auxilijs præcludere videbatur, ſed cum memorati terrores, rumoreſque diſpaleſcerent, viſum eſt à propoſitione illa deſiſtere, ac meditatum ineundæ ſocietatis negotium in ulterius tempus differre. Equidem animo meo ita ſedit, aliter ſecuritati vicinorum Regnorum provideri efficacius non poſſe, quàm ſi triplex liga videlicet Auſtriacæ, Poloniæ, Moſchoviticæ potentiæ ſanciretur. Opus ſanè arduum, non tamen omnino ex parte Poloniæ impracticabile. Huic magno operi non aliud in Polonia commodum tempus, niſi in generalibus Comitijs quæ Varſaviæ 2 Ianuarij celebrari incipient. Non alius tantæ curæ capacior, quàm Dominus Baro de Majerberg, vir ſanè egregius & in re politica conſummatus, quem ab aula noſtra revocatum eſſe planè doleo, & detrimenti publici duco. Annorum multorum uſu, res Polonas & ſtatum noſtrum optimè penetravit, qui non alibi niſi in Polonia addiſcitur. Aut ergo iſte ablegandus iterum eſſet ad proxima Comitia, aut Dominus Baro de Liſola in negotijs itidem Polonicis per bellum Sveticum & varias tempeſtates maxima cum laude verſatus. Acceſſit eidem prudentia & authoritas à tractatu triplicis Ligæ, quæ pacem Europæ contra Gallos tuetur. Svaſor etiam ſim mittendæ à Sacra Cæſarea Majeſtate alicujus perſonæ in Moſchoviam eo præſertim tempore, quo Legati noſtri jam profecti, ibidem fortè diutius ſubſiſtent, modum tractandi & media concludendi, Deo inprimis Duce, dexteritas Miniſtrorum inveniat, de me autem polliceri poſſum in promovendo tanto negotio, nulli me ſecundum fore, felicitati etiam meæ proximis in rebus expertæ aliquantum confido. Tractatus inter noſtros & Coſaccos brevi ſpero feliciter eveniet. Heſterna die ſupplices literas Doroſzenki Ductoris Coſaccorum accepimus. Declaravit Sacra Regia Majeſtas paratam Clementiam ſuam, ſi depoſitis armis pacem amplecti non tardet. Datum negotium Supremo Mareſchalco & Gnali Duci Sobieſcio quàm primum ineundi Tractatûs. Interim tamen exercitus noſter ex Palatinatibus ſubſidio miſſus cum Litvano exercitu progrediuntur, apud Glinianum propè Leopolim primis Caſtris 2 Octobris Poloni conſiſtent, Litvani ad Sokalum Bugum tranſibunt, non magno ſunt numero vires iſtæ, ſed animo & auſpicijs Regiæ fortunæ ſupplemus ſperamusque. De ſubſidijs Brandeburgicis informabitur I. D. V. ex annexis copijs atque Miniſtris Sacræ Cæſareæ Majeſtatis, ſi videbitur, eaſdē communicabit. Quod reliqvum eſt, meam devotiſſimam promptitudinem I. D. V. reverenter commendo.

A.C. 1671

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD MARESCHALCUM REGNI. Leopoli I. Octobris.

PRoperando Leopolim, quo nudius tertius veni, præterij tuas literas, per expreſſum Curſorem, de data vigeſimâ imâ Septembris, ſcriptas; quæ tamen eâdem horâ retro ſunt aſſecutæ. DEo ſit gloria & immortales gratiæ, quod derelictam à nobis ipſis, per non ſuppeditata ſubſidia, proximamque caſui patriam potenti ſuâ erigit dexterâ. Eidem Divinæ Majeſtati ſupplices fundo, quatenus tibi tribuere dignetur ſpiritum conſilij, ad feliciter inchoandos, & concludendos, cum perenni tui nominis laude, tractatus pacis. Non mihi reſcripſiſti, utrum habeas inſtructionem Oſtrogenſem, cujus nunc copiam in omnem caſum mitto, optoque ut melioribus, quantum fieri poteſt conditionibus, ſolidam opereris pacem, non fidendo probatæ inconſtantiæ & Inſinceritati Doroſzenko. Ante tuarum literarum adventũ, notavi privatos meos ſenſus, quos ſoli tibi fiducialiter credo. Ubi venerit Leopolim Rex; promovebo perſuaſionibus cogendum conſilium, ominando, craſtinâ poſtâ novi aliquid, & boni ferendum, præſertim verò de Hano; Non dubito innotuiſſe tibi Turcicos, per rebellionem Meci Gubernatoris motus, ob quos, ut Vienna ſcribitur, Imperator Turcarum ſe cum Exercitu, illas in partes transfert, adeoq; etiam inde in deſperationem agetur Doroſzenko. Interpres Arłakowicz reddidit meas Wezyro literas cito & ipſe expediendus; puto quoq; etiam Wyſocki liberè demittendum niſi eum Creditores ob contracta multa debita detinuerint, cùm Theſaurius nolit obſtinatè plures ei mittere pecunias, declarando ſe daturum hujus rationem in Comitiis. Quotquot vexilla venerint ex diſtrictibus ſimiliter Peditatus, ſuaſor ero, ut rectà ordinentur ad caſtra: Ipſi verò Regi in perſona movere, ſine formali Exercitu difficilè, cum præſertim Litvanus, ſi non fallet, certè ſerò veniet: Expedit tamen, Regem ad menſem unum & alterum reſidere Leopoli, & ſi poſſibile, hic Comitia celebrari, ut Reſpublica ab Oriente & Coſaccis ſecura, aliò, cum majore emolumento & gloria, ſua convertat molimina.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM. Leopoli 12. Octobris.

POſt expeditionem Rokitnicki & Zalſki cum inſignibus militaribus, ſequenti die venit Leopolim Pocillator Sanocenſis caſtrorum Metator, qui mihi retulit, quidquid à te habuit in commiſſis. Conſiderationibus ratione hybernarum pecuniarum, in diſtincto ſcripto à te miſſis, nihil juſtius judico; quas propoſui Commiſſariis & ulterius promovebo. Optimum foret, & de jure conveniens delegare bellicos Commiſſarios, meoq; judicio ſufficerent negotio, qui hic præſentes inveniuntur; ſcilicet Palatinus Ruſſiæ, Chełmſki Subdapifer Sendomirienſis, Pocillator Sanocenſis & Hinger, vel ſi hinc iſti abiërint; Conſilio ſum ut alios, nullâ morâ mittas de Exercitu; non otiabuntur interim Commiſſarij à Republica qui hodie coram Rege & ſenatu juramentum ſunt depoſituri. Executio verò diſtributionis per aſſignationes, ad te totaliter erit remittenda, ut ipſos tibi id, ſuppono ſcripſiſſe Commiſſarios.

Qui-

Quidam ex hic præſentibus, & quidem recte ſentiunt, ut miſſum mille aureorum, non ſoli Hanenko cedat, ſed ut de eodem munere etiam Sirko cæterique Seniores, magis meriti participent. Meo ſenſu judicarem dandos eſſe Hanenko 500 aureos, quibus ille, cum remiſſa clava contentus ad præſens eſſe poterit; Sirko 100 vel 200 aureos, hic enim ſat bene meruit, & ad ulteriora eſt alliciendus obſequia; reliquum aliis vel ipſe Hanenko, vel tu propria manu diſtribues. Pannus Coſaccis Nizanis à Principe Campi Duce per Univerſales promiſſus hic & nunc haberi nequit, cùm ſaltem mille fruſta ſeu poſtawy ſimplicis panni vulgò paklak, requirantur, Leopoli verò vix 60 hujuſmodi fruſta inveniuntur, & tamen tantum mittendum eſſet, quantum omnibus, vel ſaltem potiori parti ſufficeret, utpote ſemel pro ſemper. Expediendi ergo erunt Legati Hanenko cum promiſſione, ſcribendumque ad Theſaurarium, ut quantocius procuret pannum Gedano, aut ex Sileſia, pro quo impendenda erunt 50000 floren. currenti monetæ; utiq; forſan ſumma hæc computari poterit in muneribus Tartaricis. Literæ deſperatoriæ Commendantis Bialocerkviæ ultra Octobrem non poſſe ſe ſubſiſtere in fortalitio, aſſerentis, ſecuramque armorum & hominum inde deductionē requirentis, ſupra modum nos exterruêre; in ſpem tamen nos erigit à te expeditus Piwo, de cujus ſimul cum Laſki, felici Bialocerkviam adventu, nobis per Przehorovium innotuit, qui & commeatus ſuppeditavit, & ſuccurſu erexit animos militum. Cætera ſupplebit provida tua cura, præſertim ſi felici victoriæ curſu profundiùs in Ucrainam cum Exercitu proceſſeris. Manifeſta eſt difficultas ulteriore tempore providendi fortalitij Bialocerkviæ; quandoquidem exuſta civitas, regio longè lateque devaſtata, milites conſeminare non poterant, quo tamen hactenus ſuſtentabantur, Commeatus Coſaccis injungere difficile, per vim extorquere periculoſum; non in ſolo pane vivere, ſed lardi ſuccidia, butyrum aliaque alimenta pretio conquirere, omnino neceſſarium. Vix non melius foret, quod meo ſenſu confidenter innuo (aliorum enim diſcurſus contrarius) demoliri fortalitium, hominesque cum tormentis bellicis reducere. Forſan etiam fortalitium id non in tractu, & perinde erit alium locum facilius alimentis providendum, præſidio firmari, non multiplicando entia deficientibus, ſuſtinendi & conſervandi medijs, in hac pudenda ærarij publici, egeſtate. Viſum eſt in heſterno conſilio præſidarios Bialocerkviæ, tædio & moribus affectos, ex variis Regiminibus collectos, adeoque ad ſeditionem pronos, educendos eſſe, aliudque recens Regimen in illo locandum fortalitio, ſaltem ad retinendam famam ulterius conſervando. Expedietur hinc Vexillifer à Commendante miſſus; Commilitonibus ſeu Druhovcom 100 imperiales providebo. Senſus meos in diſtincta pagina ſoli tibi innuo ſublimiq; tuo propono judicio. Literas originales à Brandeburgico mitto tibi, ad exprobrandum ſcelus Doroſzenko, qui non tolerandus, ſed omnino tollendus eſt, unà cum peſtiferis ſuis miniſtris Butkiewicz & Petranowſki. &c. *A.C.* 1671

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI, AD MARESCHALCUM REGNI, SUPREMUM EXERCITUUM DUCEM, Leopoli 22 Octobris.

Fateri debet vel ipſe livor, tuæ poſt Deum prudentiæ, curæ, & dexteritati deberi ſingulariter ſalutem Reipubicæ cùm brevi tempore

A. C. 1671 tam parvâ Exercitûs manu, tantas civitates, & fortalitia, ſine cæde & ſangvine, incruentâ victoriâ obtineres, occupatâ præſertim, ſtratagemate Braclaviâ, grandi in acie æquiparanda triumpho: quæ omnia cedant ad numinis laudem, cum immortali tui nominis, ad poſteros gloria, & debita à Repub. gratitudine. Verùm non minor labor eſt, parta tueri, cum præſertim nulla hinc tibi ſperanda ſubſidia. Expediti è Palatinatibus quidam, rediêre domum, ut 6 vexilla Podlachiæ; alij non habentes conſtitutum pro altero trimeſtri ſtipendium, exauthorationem meditantur, ut Belzenſes, & Lublinenſes; de expeditione quoque ex Ruſſia dubitandum. Emanârunt univerſalia ad propiores Palatinatus (in quibus jam ſunt parati homines) ut pro altero trimeſtri conſtituerent ſtipendium, indicta in eum ſolùm finem pro tertia Novembris Comitiola, ſpes tamen effectûs modica. In majore Polonia ſexcentorum non niſi per laudum conſtituta expeditio, qui luſtrabuntur ſub Caliſſio prima Novembris; Chiliarchus eorum Capitaneus Miedzyrzecenſis, Litvanus Exercitus, unica ſpes & robur noſtrum, ſummè nos fefellit, ſine ulla cauſa exauthoratus. Princeps Radivilius, ut ex ejus intellexi literis, ſuorum hominum habet 1200, cui dedi conſilium, ut eos authoraret proportionaliter, juxta capitulationem ſtatutam cum toto Exercitu, operâ Palatini Culmenſis. Candidè ergo in his omnibus te præmoneo, ut extra ſpem ſuppetiarum conſtitutus, conſervationi ſervientis Exercitûs providere velis: Expediret forſitan non procedendo ulterius, ſubſiſtere ſub Braclavia, Exercitumque in ejus ditionibus, & ſuper Tyram locare, ac interim ſub tempus hyemis reliqua circa recuperationem totius Ucrainæ conſilio moliri: Interea Comitia imminebunt in Januario, in quibus tota Reſpub. ulteriorem modum eorum, quæ belli vel pacis ſunt, conſtituet. Et quia attrita tantis laboribus valetudo; non ſinet te hybernare in Ucraina, judicarem pro ſenſu meo, ut Princeps Campi Dux in Exercitu, aut ſaltem in non nimium diſtante loco reſideat; ipſa enim authoritas Ducis tam noſtrum militem, quàm Coſaccos in officio continere, ac Ucrainam conſervare, & pacificare poterit; aliàs ſine capite Ducis, aut ſaltem alicujus Palatini, timenda magna inconvenientia, & uſitatæ toties revolutiones. Hoc agendum, ut recuperata, ſine irritatione Coſaccorum, & ruinâ Exercitûs, conſervemus, & ſtabili, ac ſecura à parte illa pace gaudeamus: pecunia pro ſuſtentatione non fallet Exercitum, ſed in currenti moneta, cum melior acquiri nequeat. Commiſſarijs ad portiones repetendas deſignatis, moleſta eſt reſidentia Leopolienſis, ſine reali ex ærario ſumptu; mitto tibi formulam eorum juramenti: civitates præcipuæ privilegiatæ, & bona Eccleſiaſtica non ſubſunt ordinationi eorum, adeoque ad tuam pertinent diſpoſitionem. Mille aureos à me miſſos, prævenerunt, non dubito, geminæ meæ literæ; in tuo ſit arbitrio eorum diſtributio, datâ parte Hanenko, Syrko, alijsque ſenioribus, reliqvum Coſaccis Hanenci cedat: Sed quid hæc inter tantos? Panni forſan haberi non poterunt, niſi ex Comitijs; reſcripſit enim mihi Theſaurarius, penitus negativè: adeoque non niſi promiſſione & ſpe ſunt alendi Nizani; ego interim omnibus adlaborabo viribus, ut evincatur data fides à Palatino Belzenſi, meiſque confirmata literis per ultimos ad Hanenko Legatos; Rex hinc 3tia Novembris movebit Varſaviam.

ANDREÆ

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM
Varſaviæ 20 Novembris.

SAt condignè nequeo celebrare, pleno licet ore & affectu prædico, ac admirabundus veneror heroicos tuos in hac bellica expeditione actus, *Felix expeditio bellica* in quibus planè ſuperavit vota felicitas: quando non ſolùm conflictu, & propulſatione ex acie hoſtis, verùm etiam recuperatione civitatum & amplarum, inter Hypanim & Tyram Regionum, magnum fundamentum recuperandæ totius Ucrainæ, & ſecuritatis limitum ab hoſtilitate Barbarorum, non minus fortunatè, quàm glorioſè poſuiſti. Satisfactum antiquo, & flagranti deſiderio Reipub. per locationem Exercitûs pro hybernis in Braclavienſibus ditionibus, per quod magnum levamen Poloniæ, fœni præſertim pro hac hyeme penuria laboranti, pro quo non jam gementis, ſed læti & triumphantis populi ſuſpiria comitabuntur, & ſuperna, ſuper te, domumque tuam benedictio: ſupereſt tantum, quàm citiſſimè pecuniario nervo ſupplementare milites, quos vaſtatum illud hoſticum, & conſiſtentiarum anguſtiæ ſine proviſione à nobis ſubminiſtranda ſuſtentare non poterunt. Expectamus univerſales ad acta caſtrenſia dandas, quibus monita quævis caſtrenſia bona, juxta taxam pro poſſe ſuo, contribuant, pro conſveto tamen genti noſtræ incitamento, expedit ordinare ad Palatinatus Deputatos, ſi non à quovis vexillo, ſaltem à Legionibus, ne alienatione Commilitonum, extenuentur vexilla: In Comitijs verò pro 26 Ianuarij indictis, certior quam præſenti æſtate defenſio, & ſubſidia à Repub. ſtatuenda erunt. Litvanus Exercitûs ſummè injurius eſt Reipublicæ, cum in ſpem illius remiſſius Palatinatus ſuas curaverint expeditiones, Litvanis confiſi ſuppetijs, de quibus per magnificas pollicitationes certificabantur. Inauditum, & dedecoris plenum eſt, quod ingreſſus ſervitij trimeſtris medium, evictâ à Rege pecuniâ, jamque ad manum habitâ, capitulatione factâ, acceptis ordinationibus, & univerſalibus, incertum quanam de cauſa, ſit exauthoratus. Impudenter allegabatur Branicki Nuntius ſeu Porucznik ex Exercitu Polono Litvanos ad id concitaſſe. Univerſalibus etiã ex Cancellaria mea datis, ac ſi cum reſtrictione eſſent, prætendebatur prætextus, quod aliter omnino factum, cum pernoctationes non niſi, & refectiones, cum intimatione modeſtiæ, conceſſas habuerint (licet talium univerſalium nunquam uſus fuerit) conſiſtentias verò in tractu, longiores, quia conſtitutio novella abrogavit, non abs re verba legis univerſali inſerui. Verùm ſi citra univerſales illi in bonis nobilium exorbitârunt, quam inexcuſabilis fuiſſem, ſi ex univerſalibus id feciſſent. Quanquam iterata laxius ex Senatus conſulto ſcripta, venerunt ad manus Palatini Vilnenſis magni Ducis Magni Ducatus Litvaniæ ante exauthorationem externi militis, cur ergo Sacramento obſtricti in officio detenti non ſunt, ſed illis permiſſus circulus & ultronea exauthoratio? de quo agetur in Comitijs. Recident, non dubito, malignæ & falſæ traductiones in caput authorum. Lebel conſultiſſimè ſuis cum hominibus ordinatus eſt Bialocerkviam, cui collatam à te partem 1000 aureorum uti & aliàs diſtributiones, ratificat Theſaurarius. Doroſzenko inſinceritas patuit tibi ex miſſis à Palatino Culmenſi literis, non præcipitandus tamen eſt in ultimam deſperationem, vitæ præſertim & fortunarum: videtur enim velle de nobis bene mereri recuperatione partium Cis-Boriſtenenſium, & defacto, fata nos forſan trahunt, utilitasque invitat, ut contra Moſchos bella ſeu tumultus noſtros convertamus, cum præſertim, ut cœperunt, pacta con- *Ioannes Gninski*

 ſervare

A.C. 1671 ſervare nolint, & hoſtilia, ſuos per Coſaccos, agitent. Lanckoronenſem Capitaneatum ſubſcripſit Rex cum pagis ſingulari privilegio conferri ſolitis Principi Succamerario Cracovienſi; ſed quia proteſtatus Dapifer Regni, velle ſe ſummam hærentẽ 120 milliũ ſolvere Succeſſoribus, declaravitque cedere Novotargum Reginæ, ſvaſi Regi ut acceptaret declarationem, cũ teneatur ex Pactis Matrimonialibus, & reformationis, conſtitutione roboratis, providere certis Præfecturis ſpecificatis, Reginæ. Stringor juramento pro utilitate Majeſtatis fideliter concludendi, ſtringor proprio affectu, cum meâ operâ id ſteterit Matrimonium. Superi Regis fata avertant, Regina nec focum nec larem habere poſſet; ſtringor lege publica, per quam, in menſibus militaribus vacat; Dapifer, verò habet connexionem cum Exercitu, cum vexillum habeat, non item Princeps Succamerarius. Ex his rationibus ſigillum denego, cum præſertim fieri poſſit, ut ſint inſtantiæ ab Exercitu per Nuntios in Comitijs, ubi, ſi difficultas non fuerit, ſum paratus favere Principi, alias non. Opto addendum in inſtructione, ut diſtributæ vacantiæ in menſibus militaribus, reſtituantur. Capitaneatus Lanckoronenſis nunc eſt ex præcipuis in Polonia, cum importet ad 50 aut 60 millia; accepi ex literis cujuſdam ad me datis, ſubditos ipſos ſummam velle ſolvere Zebrzydovianam.

COMITI SAFFGOZ. EPISCOPUS CULMENSIS PROCANCELLARIUS REGNI. 27. Novembris.

SUcceſſus armorum noſtrorum hactenus feliciſſimus receptæ ſine ſangvine civitates, & Arces, Mohilovia, Raſkovia, Sciana, Vinnica, Braclavia cum Territoriis, & ditione omni intra Bohum & Tyram. Hanenkus ille meus (Pellio, opilio, & quibus non verborum contumelijs ab Archiepiſcopo alijſque affectus) egregiè cum Sircone, & Coſaccis Nizovijs rem gerit jamque in triumpho planè fertur. DEUS juvit rectam intentionem meam, qui Zaporovios per viginti annos ignotos, & oblivione velut demerſos, literis, & conſiliis meis quæſivi, inveni, ab Ucrainenſibus ſeparavi, contra Bialogrodenſes incitavi, tandem Exercitui Polono conjunxi; Iſti homines me Patrem ſuum, Benefactorem &c: unicè appellant. Suaſor ſim, ut eoſdem Sacra Cæſarea Majeſtas ſibi obliget modico aliquo donativo pro conſtruendis cymbis, quibus excurrere in Euxinum & Turcarum, Tartarorumque vires divertere poſſint, res non difficilis factu videtur, maximâ in publicum utilitate, etiam de triplici liga pro ſecuritate vicinorum Regnorum contra Turcas ſancienda, animus eſt mihi agere in Comitiis, & jam nonnullorum, qui authoritate, & facundiâ in Conventibus Palatinalibus valent, animos præparavi. Cæterùm res tantæ molis prudentiam, & praxim Illuſtr. Veſt. deſiderat, quam reſalutare in Comitiis Varſavienſibus in Januarium indictis ex animo cupio, eidem proſperrima omnia cum longæva incolumitate apprecor &c.

COPIA LITERARUM OLSZOVIJ AD MARESCHALCUM EQUESTRIS ORDINIS CONTRA CANCELLARIUM REGNI. Varſaviæ 2. Decembris.

VArijs ex locis concurrunt ad me præcautiónes, edocentque Cancellarium utrumque, Regni ſcilicet & Magni Ducatûs Litvaniæ,

niæ, in id conſpiraſſe, ut me per literas, & inſtrumenta ſua invidiæ & odiis in Comitiolis exponerent, gloriam meam præclarè geſtis acquiſitam, nomen honoreſque inſignibus in Republica obſequiis, continuis laboribus, conſtanti virtute & felici, quæ DEi gratia eſt, activitate, comparatum, deprimerent. Non venit in admirationem Cancellarius Litvaniæ, qui profeſſus meus adverſarius, Sejani more, ſui obtegens in alios criminator; ut a primordiis didicit, ſe per optimorum civium ruinam, celebrare; ita hic præſcripſit malè loqui de melioribus. Protrulit contra me famoſos libellos, ſub titulo Copiarum literarum ad Palatinum Vilnenſem, & Caſtellanum Poſnanienſem, ad quos indignum, reſcribere, conſultius ulciſci contemptu, judicavi. Confirmabant me in propoſito, memorabilia illa cujuſpiam verba: Malè de me loquitur, ſed malus, moverer, ſi iſta Scipio loqueretur; Abolevit ſcripturæ authoritatem & fidem, ultrix flamma; qua non pridem ſimile ejuſdem officinæ opus, in medio fori Varſavienſis, eſt caſtigatum. Adinvenit duas contra me cauſas. *1mo* Quaſi impediviſſem Koryeinſcio nuptias, cum ejus ex ſorore Nepte. *2do* Quòd poſt concluſum, ſub tempus abſentiæ meæ, contra Palatinum Poſnanienſem, & ſupremum Regni Theſaurarium, conſilium, diverſus eſſem à ſenſu illius: Talem enim mihi expoſtulationem per Procancellarium Magni Ducatûs Litvaniæ, miſit. Unde pertinax diſſenſio, traductiones, criminationes apud Regem, & proprij ſemper illius ſtylo in privata offenſa læſæ Majeſtatis obtentus. Non inveniet Majeſtas Regia, in quo me deductivè in publico redarguat. Obtinui munus ſignaturæ bonis artibus, non ut me ille malevolo tangit & pungit calamo, & ut multis, ex mea gratiarum actione notum, ad hanc non properavi, nec alios præcucurri, fortunam; Neminem petij Promotorem, imò id apud Regem deprecabar, donec tandem, (ſine jactantia ſcribo) merui ſignare, rogatus: Non mihi ingenium eſt, alta de me ſapiens, veruntamen ex fructibus eorum cognoſcetis eos; facile quiſque prudens, inter mea & illius pro Republica diſcernet merita. Differo in aliud tempus, reſervo commodiori occaſioni dandam injuſtis, & malignis objectionibus replicationem: Tacebo nunc altum de ipſo judicium, multiplicatam, ante, & nunc recentem Reipublicæ confuſionem, & intolerabilem ſupremi Ducis Exercituum Regni, traductionem. Utar tandem aliquando jure meo, quod mihi, dum ſub tempus convocationis amniſtia legeretur, præcavi & reſervavi. Supremum Regni Cancellarium ſatis mirari nequeo, quòd me temerè, ex levibus Cancellarij Litvaniæ informationibus, non præventum ullâ literâ, aut amicabili præcautione, ut cum collega agendum eſſet, expoſtulatione ex ſupervacuo laceſſat. Contigit mihi in via, legiſſe obiter literas ad Regem ſcriptas, ad quas parcendo ætati & dignitati ejus, ſubticui. Nunc quia ſcripta hæc, majore copia, in vulgus ſparguntur, præſertim ex heſterna Leopolienſi poſta, unde dictus Dominus deſcripſit me, quæſita verborum acerbitate ad Gurzynium, illoq; pro inſtrumento creandæ mihi apud Exercitum invidiæ, apud Regni Mareſchalcum diffidentiæ, utitur, nec fortè in comitiolis parcet; non deſero bonæ famæ, & vitâ majoris exiſtimationis patrocinium; hiſce paucis literis eo vindicias. Fateor, me, dum legerem ferventiores ejus Invectivas pro data ex Cancellaria mea, ad caſtrenſia acta, manifeſtatione, id publicè in ſenatu propoſuiſſe, cur ea non vituperavit Vniverſalia; nunc verò plus ſuperaddit, laudando illa cum Elogio Paternæ Regiæ cir-

A. C. 1671

ca Patri-

A.C. 1671 ca Patriam ſollicitudinis: Manifeſta ad manus ejus ex Cancellaria ſunt ordinata, ſi videbantur devia, offenſiva, nociva, licuit authoritate, qua pollebat, Cancellarij & Generalis eorum publicationem impedire, mittere ad informandum Regi, mihi ipſi & Cancellariæ meæ præmonitionem dare, quam velut à ſeniore, grato animo ſuſcepiſſem. Scribit mihi & Regenti meo, ſe non cunctabundum illa ad acta expediviſſe; non expectando etiam, donec illuceſceret dies, ut tanquam in re tam magni momenti, tamq; gravi non obſtante die Dominico, poſſent publicari. Promiſit ſe, adhibitâ curâ excitaturum nobilitatem, ut ſe Polonis ſolito more, cum apparatu requiſito conſcriberent, & luſtrarent, eſſentque obſequentes Regi, ad tuitionem Reipublicæ, hæc ſunt expreſſa manu illius verba. Quæ ergo offenſæ cauſa, ſi ea, quæ in privato dixi, in publico probo? Oſtendi Lublini in ſenatûs conſulto ſcriptum, in quo non ita ſe res habet, ut maligno ſuo, ſcripto objicit Cancellarius Magni Ducatûs Litvaniæ, me eas ſubſcriptiones impetraſſe à Senatoribus: Nec enim vidi, aut quæſivi; quando Regens meus pro ſuo officio eas obtinuit. In quo memoriam & conſcientiam omnium Senatorum appello. Id quoq; venerat domi meæ in diſcurſum, cum Palatino Caliſſienſi & Caſtellano Poſnanienſi, quòd Cancellario Regni, non placuerit expeditio ex Palatinatibus Majoris Poloniæ, id quod probat literis ad me datis, quibus aggravationem civitatum, præſertim Poſnaniæ culpat; Bonorum Eccleſiaſticorum allegat oppreſſionem. Ad alias objectiones an convicia non reſpondeo: Scripſit non quod mereor, ſed quod ſolet, neque judicio, ſed otio. Claudicat ſimilitudo mei cum Mazaryno in nimis diſſimili diverſitate Imperij & miniſterij; non tamen indecorum judico, me comparari non idiotæ. Deſcribit vacua Regnantem in aula: corrigat ſtylum, ſcribatve; vacua laborantem in aula: Notum enim magnis rectaq; ſentientibus civibus, qui me ultra mea merita invidendis, unici Reipublicæ cuſtodis adornant titulis: Optabam optóve ſimilem illi honorem: Scripſi toties, ſuadendo, & invitando, ad aulam, ut continua reſidentia, ingentibus, vixque tolerabilibus laboribus meis, vel umbra nominis ſui, in judicijs ſaltem extracurialibus, levamen ferret, pacem & amicitiam, inter Rempublicam & Electorem Brandeburgicum, fateor mihi cordi eſſe, & cauſam propius habeo; verùm ut reddatur Elbinga non opto, ſed potius, ut prætenſionibus coæquentur, & quietentur, conſulo; bono Patriæ & conſtanti ſecuritati prudenter caveo. Ad alia objecta, ſi quæ ſunt, aut erunt, (nam de iјs duntaxat punctis literarum tuarum inaudij) reſpondebo tibi & cuivis in Comitijs: Nec objicienda metuo, ſed quinimò provoco, ut me per articulos & leges interrogent. Aſſecuro, non cedam campo, nec ejuſmodi inſultus frangent virtutem fidentis innocentiæ, ſed acuent. Mihi applico, quod aliquando legi: Marcet ſine æmulo virtus, & ubi deeſt inimicus, deeſt victoria. His pro defenſione honoris mei, tibi cõmendatis, ut ea in medium collectæ nobilitatis proferas, me ipſum impensè gratiæ tuæ cõmendo.

XXIV.

LEONI SAPIEHA PALATINIDÆ VILNENSI ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI

Pariſijs 28 Aprilis

De actis in Comitijs

Credebam & ego totum, & boni omnes nobiſcum, proſperum comitiorum finem felicitatis Polonæ fore initium, ſed ex ultimis tuis literis intelligo, rebus nondum ex integro compoſitis extremam malorum acceſſiſſe diſcordiam, inter curas, & ancipites pro Patria Regis conatus, quando non leges, quæ vi, ambitu continuo, externâ pecuniâ, & minimè glorioſo civium in ſui perniciem obſequio turbantur. Cùm contra conſtitutiones ultimorum comitiorum vix non ſingulas factæ fuerint proteſtationes.

Nova proindè Comitia indicta pro 19 Decembris anni currentis à quorum fortunato exitu integritas Reipub. à concordia, & unione animorum expectatur præſidium. Initijs illorum modica Nuntiorum Terreſtrium frequentia, in Senatu ſolitudo erat, cum multi Senatorum; quamvis præſentes in urbe, venire in Curiam gravarentur. Triduũ electioni Mareſchalci impenderunt, & quamvis Enſifer Regni ab aula promoveretur, ille tamen non benè iſtis ominatus Comitijs, ultro huic honori renunciavit. Martinus verò Oborski Livenſis Capitaneus, in quo ſatis induſtriæ, ſatis ad res quaſcunque agendas animi, nec minus tecti, quamvis in multa facundia, ingenij. Comitia hæc ab inſigni civium cœpêre diſcordia, ne de tragico eorum exitu ultra ambigeretur. Uterque Magnus Regni, & M. D. Lit. Cancellarius, noſti illum benè, & qui vellet illum æſtimare, totumque ſcire qualis ſit, faſciam ſolvat, multùm mali ſub illa latet, ex privatis læſionibus, & offenſis publicum odium Avunculo meo Procancellario Regni excitare intentarunt, & poſtquam acta hæc res eſt, animo virili, conſilio puerili, per literas ad Palatinatus eo nomine datas, nihilque profectum, quis enim ſecurus eſſet innocentiæ contra calumnias, atque injurias malevolorum, uterque in perſona in ſtubam Nuntiorum ingreſſi ſunt, & exulcerati pectoris exuberarunt querelas. Primus, tanquam ſuus honor magnitudine alterius vigoreque gravatus eſſet; alter læſi nominis ſui à Procancellario Regni vanam injuriam acerbis ſufflamminabat verbis, qui cùm jam ſuum munus explevíſſent, & quod in propoſito erat Procancellarium non leviter læſiſſent; illi, quibus Procancellarij honoris cura inerat, ad quam multi ſangvinis connexione, plures obvio obſequio effuſius ſtimulabantur, & frequentes admodum ad ſuppetias ferendas ibant re & conſulta, & explorata, contumelioſis vocibus eos excepêre, nec illorum qualiſcunque reverentia retinuit. Inter primos vindicias honoris ex nexu ſangvinis ſumpſit Pater meus, non arbitratus eſſe amici, & cognati, non commoveri tam faſtuoſo inimicorum nomini Procancellarij ſermone, cùm illi privatam cauſam, ipſe publicam defenderet, falſa eſſe quæ dicerentur, differebat, Litvanicam eſſe impoſitionem palàm proferebat. Exarſit ad hanc contumeliam gens tota Litvana, & per integram ferè ſeptimanam vacavêre Comitia. Iudicare Patrem meum illi volebant, ſed cum ſeveritas illa ſermonis non modò non invidioſa apud Nuntios Polonos fuit, ſed popularis, & cum bonis omnibus tum cuique gratiſſima, multò plures in defenſione perſeverabant, nunquam in judicium Reipublicæ debere venire vel ipſos accuſantes, vel Patrem meum accuſatum, cùm mala omnia odioſa

Bilinski

Oborski Mareſchalcus

Cancellarii Regni & M. D. Lit. contra Procancellariũ

A. C. 1672 dioſa ſint, prodeſt res aſperas lenioribus mollire vocabulis, aut occultius indicare, quod quia curare Pater meus omnino non videbatur, ſcis (non loquor ex paſſione) quòd quidquid virtutis eſt, totum id honeſto pectore contraxit, ſub idem ferè tempus cognatam Archiepiſcopi Primatis tunc poſt Matrem meam viduus in Matrimonium ſumpſit. Sopita tandem hæc diſſidia per authoritatem Majeſtatis, & Ordinum, & Patris mei probata eſt fides, & libertas excuſata.

Votum Primatis Vota Senatoria incepit Primas, & variè incuſatis rebus, temporibusque occultâ vi fati ad Principem translatis, & expoſito immani belli Turcici periculo, perſtrictâ Principis tenuitate, dum quærit; an Princeps paria ad juvandam Rempub. in promptu media, viresque haberet? manifeſtæ cogitationis ſuæ, & magni moliminis indicium prudentioribus prodidit.

Procancellarij At Procancellarius Regni, qui officium ſuum, quo tutela legum continetur, diligentiſſimè ſemper adminiſtrat, & ſicut olim Iulius Auguſtus, & alij tulêre ſimilia, & reliquêre exemplum, haud facile dixerim moderatione magis an ſapientia, nam ſpreta exoleſcunt, ſi cruciare agnita videntur, deprompto egregio pro Repub: ſenſu, in ſententia ejus plùs ſemper conſilij, quàm timoris, diſſeruit, pòſt quibus medijs poſſet Reipub. ſuccurri integritati, quas Dux Minoris Boruſſiæ ad Rempub. prætenſiones, quas Reſpublica ab ipſo læſiones, & juſtiſſimos prætendendi titulos haberet, quodque approbatio Feudi jurejurando Regis ſubſequi nullâ ratione poſſit, niſi prius ſublatis amicâ compoſitione utrinque differentijs. Cætera in ſe, aut præſentem Reipub. ſtatum invidioſè jacta, quibus ſine periculo intenſioris odij reſponderi non poterat, alienâ facundiâ exeruit, retenta modeſtiæ fama, quam in ſe ipſo expetere, in alijs diligere, ac ornare velle ſolet, eminendo potius beneficentiâ, quàm poteſtate, credent quòd nullâ facilius re, quàm rectefactis, & modeſtiâ benevolentia comparetur, non tamen ideo M. D. Litvaniæ Cancellarij indomitam odij contumaciam lenivit.

Enſifer Pruſſiæ Seſſionē vult ſolvere Multa mihi ſcribuntur, quæ libens omitto de Enſiferi Terrarum Pruſſiæ contra Mareſchalcum Curiæ prætenſionibus & querelis, cùm etiam aliquot diebus activitatem ſtitiſſet, quem, dum revocare per Deputatos Mareſchalcus voluiſſet, contradixit Capitaneus Oſwiecimenſis, uſurpatâ voce diſſerens. Abuſum eſſe non ſine gravi hujus ſacrarij libertatis præjudicio Enſiferum Pruſſiæ vocis libertate, quod prolapſa die à Mareſchalco Equeſtri ſolutionem Seſſionis poſtulaſſet, in termino eundi ex lege ad Senatum, quod non niſi omnium Ordinum conſenſu accedente, fieri potuiſſet, pariter debuiſſet. Quare tam nocivo procedendi modo, non tantum legem 33tij & Sacram Ordinationem Comitiorum, verùm etiam conſtitutionem de vacantijs, quæ ſolùm vacantia ad naturam pure vacantium extendi permittit, ſub iniquam legis interpretationem ſuum trahendo privatum intereſſe violaverit. At legem de excipiendis Senatûs conſultis in præſentibus Comitijs penitus oppreſſerit, ipſaque Comitia ita diſtracta, afflicta, & in turbido reliquerit, ut nullam faciem publici conſilij præferre videantur. Tot itaque Deputationibus precariam contumaciæ neſciam ſervire Dominam, & olim ſine ſocia felicis Imperij licentia, ſui juris videre libertatem, indignum cenſere, quàm indignitatem, quod dico non quia de zelo Equeſtris Ordinis dubitem, ſed ne contingat ut dubitem, continget autem procul dubio ſi zelum illum veſtrum diſſimulare vos comperio, & ferre non poſſim, & amplius ſpectare intolerabile duco. Hæc effatus ex arte libertatis æſtuans, magnoſque gerens Spiritus exceſſit, ingeminando, quòd neceſſe ſit quærere, & invenire, quod Reipub. vulneri medelam adferat, & poſteris valeat ad cautelam.

Lecta

Lecta tamen Senatûs conſulta, in quibus cuncta fere conſilij capita, non modò cum rationibus Status Reipub. ſed etiam cum opportunitate temporis mirè congruebant. Tantò dignius eſt, minus quod adminiſtratur, quantò præſtantior ejus eſt adminiſtrator, omnis enim operatio tantò melior eſt, & præſtantior, quantò à meliore proficiſcitur operante, quamvis verò Procancellarius, cujus ope hæc conſilia formabantur,eſſet tanquã ſignum ad ſagittam, & dignitas hæc tanquam ſignum, cui contradicitur. Laudaverunt nihilominus omnes zelum ejus, & diligentiam in Reipub. negotijs. Inſignes cæteris candore in Rempub. & ſolertiâ fuêre deliberationes. Satisfactio nimirum ratione Elbingæ Principi Brandeburgico, quæ ad totius Reipub. Ordines rejiciebatur, ſuſceptâ auxiliorum oblatione. Sed quia ſerò, & poſt neceſſitatem belli dabantur, in commodius Reipub. tempus, maturioremque ſubveniendi exigentiam,ſidemque ſepoſita. Fœdus quoque mutuæ defenſionis, & amicitiæ cum Statibus Hollandiæ initum, quò ſalvis vectigalibus, damnatoque omni maiorum civitatum Terrarum Pruſſiæ præjudicio, in Portubus Reipub. conceſſa libertas Commercij, & hæc quidem jucundiore verborum apparatu ornata audiebantur: ne Pruthenæ provinciæ animus alienaretur, quàm quòd tam levia Hollandis mercari, mens, ſtudiumve eſſet.

A.C. 1672

Materia de liberatione.

Poſt expedita Senatûs conſulta invitatus Primas à Rege, & Majorum Gentium potiſſima pars, quorum ſtudio, & lenibus verbis pertractus ad Principem Cancellarius Litv. initâ reconciliatione ante Thronum Principis cum Procancellario amicitiam redintegravit, qui ſe non eſſe offenſionum avidum ajebat, cum graves, & plerumque iniquas pro Repub. ſuſcipiat, inanes, & irritas, neque ſibi, neque publico uſui futuras jure deprecatus, honeſtius enim, & libentius credo deponendas inimicitias Reipub, nomine ſuſceptas, quàm contumacia, quanquam ille maximè doluit, nam plus apud ſe ſimulationem aliorum, quàm pacis fidem valere aſſeruit. Michaël quoque Radziwil Procancellarius M. D. Litv. ſplendidus Princeps Magno Ducatûs Cancellario data in ſignum manſuræ velut concordiæ dexterâ ſcenam illuſtraverat. Tum cæteri comparticipes læſionis, aut exercitis noti odijs, tanquam ad letheum fontem oblivionis moleſtiarum, an potius paſſionum animi vocabantur, hoc inſinuando omnibus, quòd magni animi eſſet injurias deſpicere,ultionis contumelioſiſſimum eſt genus, ne inaudiantur digni ex quibus peti debeat ultio.

Reconciliatio Cancellarij & Procancellarij Litvaniæ.

Redditæ poſt ſunt à ſupremo Exercituum Duce Regi literæ: Magnificæ erant, & ultro ambiguo ſenſu attollebantur. Damnabat reddendæ Turcarum Sultano Ucrainæ conſilium, & rurſus utilitates, ſi Reſpub. tanto pignore, à tam potenti, & metuendo hoſte pacis ſibi bona conciliaret ediſſerens, hæc illavè probaturus, prout invaluiſſent. Addiderat etiam liberaliori genio expeditius jam cenſendo, quaſi ſalubrius, & à populi invidia remotius conſilium, cuncta concedendi Doroſzenkio rebellium Coſaccorum Ductori, ut ejus ope viribusque Ucraina ad priſtinum obſequij ac fidelitatis Statum reduceretur. Id medium amplexus Regni Primas, inter alia retulit, poſſe ſapientiâ, & induſtriâ Supremi Exercituum Ducis, & in eum Doroſzenkij confidentiâ, pariterq; affectu, cujus ob acceptum vitæ beneficium debitor eſſet, facilè obſequio Reipub. reſtitui, ſi Supremo Duci occulta à Repub. ſed plena poteſtas concederetur, ingentibus quamvis promiſſis Doroſzenkium ad uſus Reipub. pertrahendi. Sed quis in perfido, & infenſo Reipub. animo, jurato velut ad Aras Annibale, conſtantiam fidei expectaret? Is projectus velut altiori indagine dignus ſilentio tranſmiſſus eſt, nam hæc ardua ſunt, & inter vota potiùs numeranda, quàm inter ſperata.

A.C. 1672 Supplementum Legatis à Republica ad magnitudinem Ducis ſeptemtrionalis Dominij miſſis petebatur: quo fluctuans jam apud lubricam gentem fœderis fides, mollioribus licet ex temporum neceſſitate medijs firmaretur. Mareſchalcus etiam Equeſtris ſatis tempeſtivâ induſtriâ, ſi fortuna, aut cætera affuiſſent, in propoſitione ſua tribunitium Collegium ad dandas ratione contributionum declarationes invitabat, quæ cura, ſi pari diligentiâ, & candore habita ſucceſſiſſet, auſpicato finiri Comitia potuiſſent, aut certè tam fœdum, & gravem inter mala Reipub: exitum effugiſſent. Sed quibus rumpendorum Comitiorum maligna cura inerat. Verecundiâ profectò moveor, quòd hæc mihi ſcribenda ſunt, quæ illi faciunt, eructantes ex hoc in illud, in diverſum rapti. Fluxa per diſcordias Nuntiorum fides, & periculum ex ſingulis. Peſſimus enim quiſque diffidentiâ præſentium, mutationem pavens adversùs publicum odium, privatam gratiam præparabat. Ita nunc omnia populus, omnia imperiti, omnia ut ſic dixerim omnes poterant. De numero Exercitûs (injecta pridie materia) tanquam ſine pecunia parari, aut ſine ſtipendio retineri poſſet, non jam de Comitijs, ſed de ſolo Comitiorum obice ſoliciti differebant, donec oblatus cupientibus fataliter caſus, hærentem in flagitioſo molimine Comitiorum ruinam traxit. Fortè Palatinides Ravenſis, inquies animo, & juventa feroci, ſpargens diſſidia, ac ſeditiones arte, quâ pollebat maximè acceptâ voce diſertus magis, quàm ſapiens; oblitus quòd nihil ſit bonum, niſi quod honeſtum, nihil malum, niſi quod turpe, ſe non modò ut Nuntium terreſtrem, ſed etiam ut militem libertate vocis uti protulerat. Hinc importunè à Gąſiorovio Capitaneo Radziejovienſi interpellatus, de ingliſcente odio, & temeritate à Subjudice Breſtenſi Jaronovio (Venit mihi in mentem ille apud Terentium nugas garris, reſpondit, ſoleo nam propter eas vivo faciliùs) qui inconſultâ objectione argutus malevoli rumpendorum Comitiorum animi, iniquam injuriam, neque verborum vanum impetum egreſſam, cum diminutione Majeſtatis, manifeſtoque Reipub: exitio, pravo fervore ulciſcens, inter minas & inſolentes contumelias erupit, ac niſi prorumpentium prohibitus fuiſſet furor, raro etiam inter barbaras gentes exemplo, eo uſq; provecta ex nimia libertate, inſolentia, auguſtum ſacrumq; Reipubl: Majeſtate locum, ſangvine civium fœdaſſet. Miſſi interim, qui Palatinidem revocarent, ſed nullibi invento de induſtria ſe in malum Reipub: ſubtraxerat, quaſi ipſo jam facinore manifeſtum faceret, quòd ultro caſum Reipub: acceleraſſet, vacui rediêre. Iterum eâdem die nec meliori fato ſolicitus Princeps Senatum coegit. Judex enim Ravenſis orto cum Jaronovio Subjudice Breſtenſi jurgio, eum quoq; dimittendi Conventum præcipitem fecêre neceſſitatem. Proximâ Senatûs die quaſi ad inſolitum ſpectaculum ingens affuit multitudo. Cùm Mareſchalcus Equeſtris incuſatâ Palanidæ impietate facinoris, velut ſub cenſuram Reipub: referebat, arguendi peritus; poſtquam malum medelam effugerat, multaq; cumulabat; quorum nec antea ignarus eſſet; eum pœnis Banitionum, & infamiarum innodatum eſſe, munus etiam Nunciatûs extra legem petiviſſe. Quando Palatinatus Podolienſis juxta legis ordinationem, quæ ternos tantùm Nuntios legendi pro Comitijs Regni jus haberet, ad ipſius turbidam inſtantiam bis ternos miſerit, ſtatimq; ei validam famam circumdatam eſſe, ipſum contumaci ad convellenda Comitia animo veniſſe. Porrò ſeu ſponte in animo concepti, ſeu illecti maleficij atrox exſtare documentum. Literas nimi-

Caſimirus Grudzienſki.

Numerus Nuntiorum ad Comitia.

A. C. 1672

nimirum ab Epiſcopo Camenecenſi, quod ad probationem rei ſatis erit, ad Procancellarium datas, quibus nuntiabat Palatinidem in Conventu Camenecenſi ad munus Nuntiatûs electum eſſe, nec illum alio ad Comitia Regni, niſi diſrumpendorum conſiliorum animo venturum, & poſtquam venerat, ipſius in parricidij ſcelus parata mens, omnium ore celebrabatur. Dies quoq; Martis, quo tantum facinus patraturus erat communi famâ vulgabatur, quod illi perficere, quæ cogitaverat licuit. Nihilominus tamen tantâ ſocordiâ univerſi egere, ut nemo tum mederi vellet, cùm anceps periculum foventis manum admitteret, quamvis non debuiſſet Reſpub: oblivíſci ſui tum præſertim, cum maximè opus ſit meminiſſe. Senatus velut omnium ignarus, & attonito propior erat; Equeſtris Ordo ſine cura, & mœrore, velut aliud agens hic populus ſpectabatur, multi malis publicis alacres, omnes ſuis periculis intabantur. Opprimere eâ tempeſtate tam facilè Rempub: erat, quàm mercari. Igitur Procancellarius Regni ipſe pullatus triſti facundiâ ad dandum de Republica conſilium univerſos invitavit. Vaſtum primo ſilentium. Mox orto ab Epiſcopo Chelmenſi initio, Epiſcopus Cujavienſis, cujus virtus magno experimento eſt approbata, nam eſt pietatis norma, doctrinæ ſolidæ exemplar, ſanctitatis idea, acriter, ſed piè in licentioſam ex nimia libertate vocem incubuit. Quòd unâ inſanâ ac impiâ voce, ne dicâ peſtifero halitu, deſtrui Majeſtas, exſcindi ſenatus, omnis Reſpub: templorum ſacra, auguſtus Religionis cultus, tot civium milliones, velut uno ictu ſubverti poſſent. Retinendæ nihilominus integritatis Patriæ ſupereſſe conſilium, ſi Princeps indictis univerſalibus literis, non jam Relationum, quippe nullâ ruptis Comitiis referendi neceſſitas, verùm ſpecialibus Conventibus, in quibus Equeſter Ordo, quoniam ad reſiſtendum Orientis viribus, minor quinquaginta millium militia ſine periculo reſiſtentiæ vanitatis conſcribi non poſſet, par contributionum genus admittere dignaretur, quod commodius, ac urgenti neceſſitati promptius reperiri non poſſe, niſi laudato per ſinguias anni partes, in ſingula capita cenſu, quæ contributio non ita exoleto tempore quâvis ob pravam quæſtorum induſtriam minus juſtè exacta fuiſſet, tamen ultra duos milliones, & quinquies centena millia ſummam protulerat, quæ per quartenarium multiplicata decem milliones efficeret. Et cùm non niſi quatuor ſupra denos millionibus, quinquaginta millium comparari poſſit Exercitus, cur inſtitui per univerſas Regni Provincias centeſimus rerum potabilium nummus, vulgo acciza dicta, non deberet? ſoluto à qualibet menſura cereviſiæ, ſolido, quod datiæ genus ſine notabili cujuſquam gravamine probabiliter octo milliones pararet. Eâ contribuendi ratione, non modò tantas copias retineri, verùm eâdem ſumma ab onere Hybernorum eximi Rempublicam ſimulque ab incurſione Tartarorum, & contemptu hoſtium, impune toties inermes Imperij fines laceſſentium, ſervante ſemper limites Reipub. juſto Exercitu, vindicari poſſe. Hæc ingenti zelo, & fletu prolata, illi gloriam, in reliquis civium pietatis ſtudium peperêre. Sed tum id quoque, quod in triſtibus evenire conſvevit caſibus, accidit, ut omnes propalàm beatam voto cuperent Rempub. nemo ſubveniendo, dum malis opprimitur, ſuccurreret. Mareſchalcus tamen Equeſtris cæteris ſtupentibus, quo triſte tempus falleret, oblatâ famâ Palatinidem in Cyrsko oppido ſubſtitiſſe, tragicam ſcenam compoſuit, dataſque ab ipſo ad ſe literas vulgavit, in hunc ſenſum compoſitas. Regredi ſe paratum eſſe, ſi certus modus ſatisfactionis proſtrati honoris ſui adinveniretur, quamvis multi, qui noſcebant, crediderunt, quòd ille, de quo

Inſimulatur voluiſſe parricidiū cōmittere.

Epiſc. Cujav. contra Ruptorem Comitiorū

Contributionē ſuadet

A.C.1672 omnia bona ſperata, & videri cœpta, in omnia bona deſinet pravus, inviſus, infelix, ut ij, qui jaculum mittunt, non in vanum dirigunt, ſed ſcopum proſpeculantur, ad quem colliment, ita iſtum contradicentem non pudor perdendæ Patriæ tenet, ſed patrocinia ſuæ turpitudini fingit, ut etiam honeſtè peccare videatur. Procancellarius Regni à dextera Principis, nihil novum accidiſſe Reipub. protulit, exſtare (quamvis ejuſmodi ſilendi caſus) triſte exemplum. Sic quidam M. D. Litv. Nuntius licet cum proteſtatione, afflictis Regni Comitijs abiviſſet, quia tamen literis Mareſchalcum interpellaverat, reductum eſſe, felicemque Regni Comitia exitum obtinuiſſe. Neque ideo nunc etiam de Repub. deſperandum; poſſe pœnitentiâ ductum, & pietate in Patriam, quæ inceſtæ crudelitatis viperas monſtroſo non ederet partu, melioribus flecti conſilijs. Eâ de cauſa optimum Regem plenum bonæ ſpei in diem Lunæ Ordinum Regni Conventum ſeponere.

Continuatio comitiorum urgetur

14 Martij illiciente Mareſchalco Equeſtris Ordinis, univerſus ferè Senatus, quando plurimi etiam Pedarij Senatores flagrantiſſimè urgebant, ſpreto liberæ vocis arcano in continuationem Comitiorum conſenſerat. Sed reclamantibus nonnullis Nuntiorum, potiſſimum verò Piaſecinſcio. Rurſus Mareſchalcus, quaſi omnibus viribus fatiſcentia juvando Comitia, ſuppoſito conſenſu Reipub. continuandorũ Comitiorum, qui vacillabat, tantò magis afflixit, urgendo à Collegis Palatinidæ declarationem, an ipſius desererent inconſultam contradictionis arrogantiam? quorum unus cum ipſum ſupra numerarium non fuiſſe docuiſſet, nam licet ſex electi eſſent, quatuor tantùm ad Comitia Regni veniſſe, de convictionibus juris ſibi porrò non conſtare, & ſi pœnis legum innodatus fuiſſet, habuiſſe quemque legitimum terminum, ipſum incapacitatis ad publicam obeundam provinciam arguendi, cumque inſuper legitimè proteſtationem feciſſe aſſererent, neq; poſſe arcanum jus liberæ vocis infringi contenderent, ruentia jam Comitia impulerunt. Poſt hæc lethargico affine ſomno in omnibus ſilentium ſpectabatur. Nemo, quid tacitus ſentiret, promere in publicum expeditus; multi, quorum ad vota fortuna propitiam manum ferebat, occulti, dum ſilentio tuti, lachrymis Reipub. lætabantur, niſi Epiſcopus Chelmenſis vir militaris, & acris ingenij experrectus, arreptâ voce diſſeruiſſet: poſtquam, fruſtratam eſſe ſuam expectationem deprehendiſſet, ut Senatorum quiſque Magiſtratus ſcilicet pro legum, & imprimis Patriæ defenſione inſtitutus, officij ſui ſequendo orbitam in graviſſimis Reipub. periculis, auctoritate, & ope, quantùm valeret, potiſſimum verò conſilio ſubveniendi, nunc quoque ordine ſuo de præſenti Reipub. caſu cenſeret: an continuationem Comitiorum ſvaderet, diſſvaderetve? modò eò rem deveniſſe, ut vulgare neceſſe habeat, quæ ad ſuam notitiam deveniſſent, quando id præſtare teneretur, juratâ muneris Senatorij Religione, ſolennibus illis jurisjurandi verbis contentam; quidquid nocivum ſcivero, avertam, hoc crimen cum Patriæ faciat amor, et conſcientiæ obligatio. Producere itaque ſe binas copias, originales verò literas, cùm ob flagrantiſſimas preces, & anceps, ac propè ultimum periculum illius, à quo communicatæ fuerant; rurſus illi ab Epiſcopo Camenecenſi redditæ ſint, earum tamen faſcias vulgo cooperpas ſignatas eorum ſigillo ad manum eſſe, à quibus emanârunt in reale earum ſufficere documentum, in quibus conteſtatis, militares viri, amico officijs, ego non ita miror, quàm huic rationi ſcribendi indignor, cuncta apud ipſos jam parata eſſe ſignificabantur, & accelerationem agendi, quando ingens temporis opportunitas juvaret ſuo ſuffragio, unicè deſuper voveri, nec deeſſe modum, cuncta ad libitum agendi, ſuppetente ad omnia rerum gerendarum nervo. Fortè illuc reſpexiſſe videbatur, nil in civilibꝰ

Sed ſine effectu

Epiſc. Chelmenſis binas literas producit

bellis

bellis feſtinatione tutius, ubi audere, quam in ejusmodi conſilijs deprehendi *A.C. 1672* felicius eſſe, quando immensâ pecuniâ fortuna velut in pigno bonæ ſpei dediſſet, quæ in civilibus diſcordijs ferro validior eſſet, ſtultū eſt timere, quod vitari non poteſt, Quando non modò corpora, ſed animos quoque ſine ſtrepitu telorum, ac funeſto fuſi ſangvinis horrore, blandiendo noverit expugnare. Hanc vocem quamvis publici ſceleris manifeſtam, & communi periculo prægnantem, parvis quoq; curis, familiari alias magno animorum motu, tum mali conſulto quieti, tū boni fatali quâdā ignaviâ ſilentio transmiſere. Mota hæc anchora, ſed tamen non ſimul turbata hæc Reipub: navis, quamvis nulla gravior peſtis humano ingenio inſideat, quàm altè concepta ſuſpicio, ea enim cùm ſemel irrepſerit ægerrimè convellitur. Capitaneus interim Oswiecimenſis accepto dicendi jure, deplorato tam acerbo Reipub: caſu, narrando multa ſine fine, quamvis cum fide, & quia non poſſet ingens vis liberæ vocis violari, niſi ſubversâ unâ ipsa libertate: magno animo Principem hortabatur, etiam poſt naufragia maria tentantur; ut univerſalibus literis Equeſtrem Ordinem, non jam ad Comitia, quæ ſemper maligno conatu diſturbarentur, ſed tantùm ad publicum conſilium more Sereniſſimorum Anteceſſorum ſuorum, ratione ſciſcendarum contributionum invitaret, ut quiſque de Repub: cenſeret, quod cuiq; placeret, ſine confuſione magni totius Reipub: conſilij, & cæterorum reſtrictæ libertatis gravi præjudicio, ſi ipſe vellet, ſoluſq; nollet rectè uti affectu, & judicio de Repub: ſentiendi. Tandem Mareſchalcus relictis ſpecioſis cunctandi nominibus, conſulto tamen priùs Principe, mœſta voce, & quaſi ob nimium doloris ſenſum, anguſti pectoris gemitu intercepta, erumpentibus lacrymis quo plus dignationis ineſſet mœrori, ultimum vale dixit, plùs oſtentatio doloris exigit, quàm dolor, quiſq; ſibi triſtis eſt. Reſponſum à Procancellario, Principē in rebus humanis, poſt præpotentem Conſervatoris Jovis dexteram in benevolentia, fideq; Equeſtris Ordinis, omnem ſpei, fiduciæque tanquam ad ſecuriſſimum portum reponere ſtationem, unaq; ad deſtinanda proximè Comitia, quod modo unicum è præſentibus malorum remedium eſſet, invitare ſimulque in ſignum Paternæ ſolicitudinis Regiæ dexteræ complexum alacriter præbere.

Capitanei Oswiecimenſis votū

Mareſchalcus valedicit.

Hinc cognita jam bonis quoque moribus invidia, audaces injuriæ, plena furoris odia, familiaris validioribus Magiſtratuum, legumque contemptus, verus factionum, rebellionumque fomes. Nihil priſci, ſanctique moris inter diſciplinæ aſpernantes, & corrumpi faciles, tantum per clientelas, & potentiorum factiones publica animorum concordia, & civium ſalus diſtrahitur, ita magno tempore ædificamus, parvo deſtruimus. Nec in familiis quaſi mare fervens, quòd quieſcere nequit, niſi privata cuique ſtimulatio, & vile jam proſcriptis veteris Reipublicæ inſtitutis, decus publicum, vitia noſtra quia amamus defendimus, & malumus excuſare ea, quàm nulla decoris cura habita excutere. Nihil jam notius externis quòque gentibus, tantùmq; cum infamia Sarmatici nominis celebratur, fatalis noſtra diſcordia, & projectus perdendæ Reipub: furor. Cùm tamen non alius lege fatorum præſcriptus ſit diſcordiarum exitus, inter ſummos, & potentes viros, niſi aut univerſus interitus, aut victoris Dominatus, & Regnum, vitiatæ, & à ſæviente licentiâ proſcriptæ libertatis certiſſimum fatum. Proinde ſenes fortitudine, & libertatis memoriâ, juvenes conſtantibus ſenum exemplis animum ſuum & honeſtis ſtudijs adverſus ſupremum Reipub: caſum diſcant obfirmare &c. &c.

VLA-

A.C. 1672

XXV.

VLADISLAO PRZYIEMSKI CASTELLANIDÆ CULMENSI, ET POST PALATINO CALISSIENSI ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI Pariſijs 2da Novembris.

De actis in Comitijs

Librum non epiſtolam accipe. Deſideraſti ut omnia, quæ in ultimis Comitiis acta fuerint, tibi ſignificarem, facio, nec omitto quidquam, quod mihi ſcribitur; vellem potiùs te hic videre, quàm Lovanium ſcribere.

Scis benè, & doluimus invicem ultima Comitia magno in publicum damno, nullo privatorum commodo per ſupinam malitiam rupta, nec aliud ex uſu & more publici hujus infortunij remedium fuiſſe, quàm novorum Comitiorum inſtaurationem. Jam ergo non remiſſa cura, nam ubi finem unius cenſeas, alia ſubnaſcitur, pauci dies ad requiem ſumpti, cum nemo eodem tempore aſſequi poſſit magnam famam, & magnam quietem. Secunda hoc anno in Septembri indicta, nonâ ejuſdem incepta bono omine, quia eâdem die Mareſchalcus Equeſtris Ordinis Stanislaus Lubomirski Subdapifer Regni, & Capitaneus Spiſcenſis (Reſpublica in magno negotio magnis adjutoribus eget) electus eſt; ſequenti die Ordo Equeſtris ſummâ ſedulitate ad venerationem compoſitus in Senatu comparuit, propoſitionem Regiam audivit. Poſtquam in Stuba Nuntiorum atroces minæ in Caſtellanum Poſnanienſem, & Regni Theſaurarium ferocibus vocibus detonuerunt. Ignorantia veri facit incertam, labentemque ſententiam. Ingenti motu tertium edictum pro Generali bellica expeditione à Rege petierunt Nuntij, & obtinuerunt.

Stanislaus Lubomirski Mareſchalcus.

Vota Senatûs abſoluta, & magis pro conſvetudine, quàm ex voto audita. Veniebant multa in ſententijs Senatorum ad diſquiſitionem, ſed de nulla privatæ, aut publicæ rei materia ſubtiliùs diſputabatur, quàm de modo concludendorum conſiliorum, aufert vim præſentibus malis, quod futura proſpexit. Procancellarius Regni, ſciens quod nil referat eloquentem aliquem eſſe ſermone, ſi ad rem auxilium emortuum eſſet, propoſuit fore eâ methodo Reipub. conſultum: ſi lege publicâ tribunitio Ordini intra unius diei indulgentiam, ut Mareſchalcum eligendi, ita cætera Generalium Regni Comitiorum præliminaria, non excedendo unius quoque diei arbitrium neceſſitas imponeretur; tum ut Equeſtris Ordo Decretorijs Comitiorum quinque diebus, ternos adhuc, quaternosve adjiceret, quo publicæ materiæ majori cum commoditate Ordinum Regni faciliùs, rectiúsque poſſent expediri.

Vota Senatorum

Procancellarij

Poſt vota inter ſenatûs conſulta lecta eſt propoſitio Legati Angliæ, cujus copiam tibi adnecto. Quoniã verò Coronatio Ser: Reginæ ab univerſa Rep: conceſſa, & deſtinata eſſet, diſputatũ eſt, an Theſaurarius Regni in perſona, an verò Subdelegatus tantùm ire deberet pro diademate cæteris Regni inſignibus Cracoviam, qui tamen per legem diſpenſatus, eſt ab hoc itinere, quandoquidẽ ipſius præſentia ad intentatã actionẽ Caſt: Poſn. & ſibi magis requireretur, nimiũ eſt ponderis unum animũ curas ferre duorum. Poſt reditum Nuntiorũ in Senatum, legebatur ante omnia Oberbeckij Deputati Principis Brandeburgici præcuſtoditio, callidè facta coram actis caſtri Sochaczevienſis (poſtquam illi à Sereniſſimo Rege denegata fuiſſet confirmatio Feudi, ſeu potius in aliud rejecta tempus, donec priùs controverſæ materiæ R. Mtem, & Reip: ſtatum afficientes definirentur, ille contra juramentũ Fiduciariæ obligationis præſtare recuſaret) multarũ querelarũ inſignis acrimonia, verùm poſtquã ad declarationem

Andreas Morſtin.

Chriſtophorus Grzymałtowski.

Oberbeckij

tionẽ ventũ eſſet, ejuſdem Miniſtri nomine Principis ſui faciendã notorie apparebat, nam plus, quàm civilis in politico ſtatu, notisque inter Dominum, ac beneficiarium officijs arrogantia; Tolerare neſcit ſpiritus faſtu tumens, dum directi Domini Sereniſſimo Regi negare titulum damnatâ humanis, diviniſque legibus pervicaciâ auſus fuerat, majoremq; de præſtando nonniſi per Legatos juramento difficultatem cieret, quod tamen à Procancellario negatum fuit, conſtanter aſſerente: Id quoque Principum benevolentiæ, non debito imputandum eſſe, quòd ad præſens Legatorum titulus Ipſis utpote tantùm Deputatis, non negaretur, verùm ad perſolvendum homagij Sacramentum, inter Dominum & Fiduciarium, cùm nullum ſit penitus grandioris notæ externum commercium, externos quoq; negotiationis titulos, nullâ poſſe, nec decere ratione tolerari. Idem Deputatus Principis Brandeburgici, (hoc ſcire magis prodeſt, quàm Aventinum montem extra pomerium eſſe, ut ille affirmabat) Majeſtati valedicturus, cum multa erga Principem officia cumulaſſet, quaſi inſigne ſpecimen afferret benevolentiæ, declaravit nomine Principis ſui, libenter navaturum Majeſtati ejus operam, ut ſi quæ inter Seren: Regem, & malecontentos intercederet diffidentia, non in contumeliam Serenitatis, & periculum Reipub: erumpat, illius fide, & arbitrio placide componi poſſit. Ad quod Oberbeckio Regni Procancellarius dignum Majeſtate Principis, & dignitate totius Reipublicæ reſponſum dedit, ſi quis eſt, qui dictum eſſe inclementius in ſe exiſtimaret, ſic exiſtimet reſponſum non dictum eſſe; quia læſit prior, amare nimium qui ſolent, ijdem ſolent odiſſe nimium, domeſticis malis intra domeſticos parietes medendum eſſe; at quæ medentis manum ferre non poſſint, aut vim medelæ atrocitate mali ſuperaverint, triſtitiâ operienda eſſe. Illo beato temporis tractu à Regni Procancellario. Hæc quæ dico ſeu ſemper nobis rebus in iiſdem ſe exhibent, cum plurimis publicis negotijs; tum potiſſimum laudatâ tranſactione cùm Nuntiis Principis Brandeburgici conſultum antiquo ſplendori imperij vindicata Reip: dignitas obviã itum publico dedecori, quod olim abjecta Principis conniventia & malorum Miniſtrorum turpi obſequio, ac venali in omne nefas conſcientiâ irrepſerat. Conſtantis porrò animi cauſa in Regni Procancellario, præter animi magnitudinem, & Patriæ charitatem, alienatio à Duce eſt.

A.C. 1672 *Procancellarij reſponſum.*

Tractatus Coſatici lecti ſunt, ubi Religionis libertatem, & militaris imperij arcana ſibi integrè ſervari poſtulabant, quorum tractatuum confirmationem ab Ordinibus Regni petebant, & ob imminentia ab illa gente pericula, nullus cunctationi locus eſſe debet in eo conſilio, quod non poteſt laudari niſi peractum.

Tractatus Coſatici.

De juramento tractatum fuit, & ſine cunctatione Mareſchalcus civilis diffidij certus occultato altiore conſilio cætera ex eventu judicaturus, & omnes Nuntij jusjurandum præſtiterunt.

Juramentũ

Delator Tropczynſcius urgebat judicia Perduellionis, & id ipſum Nuntij Majoris Poloniæ promovebant, ſed cum ſummarium proceſſum horrerent omnes, negotium hoc tantiſper ſuſpenſum erat.

Vexillifer Sendomirienſis (venit in mentem ille doctus Archimimus ſenex jam decrepitus, qui quotidie in Campitolio mimum agebat, quaſi Dij libenter ſpectarent, quem homines deſierant) ut igitur ſummo fervore petiit, Reipub: ſummam agi, erupturam in publicam perniciem clamitans, ne ſopitæ magis gliſcerent diffidentiæ, ut literæ a Primate Regni ad varios conventus Palatinatuum ſcriptæ publicè legerentur, ita

vivunt

A.C. 1672 vivunt multi non quomodo volunt, ſed quomodo cœperunt, at unus ex illis, quibus omne in turbido conſilium ex Siradienſi Palatinatu literas haſce produxit, & legit in Stuba, in quibus arguebatur, ſpecialiter Princeps, quòd eoſdem mores veteris aulæ retineret, æquè graves, non æquè excuſatos, quòd nimirum aleret homines conceſsâ mercede potentes, & aura populari validos, qui ipſius privata adverſus publicam utilitatem foverent deſideria, ac tuerentur. Incuſabat dein Principis cauſa rupta eſſe Coronationis Comitia, Pacta Matrimonialia cum domo Auſtriaca, inſciâ & inconſultâ Repub. dum ipſe, dum magna ſenatûs pars diſſvaderet, inita eſſe. Super Pacta Conventa cum reſtrictione mentis jusjurandum à Rege præſtitum conſtanter aſſerebat. Rupta iteratò Regni Comitia, ut circumſcribendæ Domûs Regiæ fervens in populo ſtudium evaneſceret, concluſitq; non cunctatione opus eſſe, ubi pernicioſior eſt quies, quàm temeritas.

Litera Primatis

Dum verò ad inſtantiam Equeſtris Ordinis eædem literæ Primatis ad Palatinatus in Senatu legi debebant, intravit tunc Senatum Primas, & ſtatim poſt lectionem earum magnanimitatis, & magnæ indignationis, manifeſtos, cum negare hæc nequiret, verâ interpretatione ſenſus ſuos explicare laborabat, & occupatâ voce diſſeruit; Meminiſſe in ea Repub. ſe natum eſſe, in qua ſentire quæ velis, quæ ſentias dicere liceat. Nil ſe in ijs literis, quas famæ ſacraſſet, niſi vera, & certa mandaſſe, neque pro Primatiali officij ſui debito, ne ſibi diceretur, ſi non potes paſcere, ſine alium eſſe paſtorem, ac dignitate, & illæſâ conſcientiâ ex jurata fidei obligatione, quidquid nocivum ſolvero, avertam, ultra diſſimulare ſerpentia mala, quæ non modò afficerent, verùm etiam premerent, ac fortè opprimerent Reip. Statû, pro excubijs ſteti, & non dormivi, quomodo ille Paſtor Iſraëlis. Etiam glorioſos Anteceſſores Majeſtatis Veſtræ, ſi quid illis in Principum Regimine diſplicuiſſet, pari ſemper coercendis Dominationis artibus uſos eſſe libertate, æmulatores enim erant, ſicut & nos ſumus hodie. Electio Majeſtatis Veſtræ faciebat gaudium magnum omnibus fratribus. Meliora enim, & fauſtiora tranquillioris in poſterum Reipub. Status ſumpti ex æqualitate Principis ſperaſſe omnia, quàm nunc doceat eventus. Poſtquam Princeps obſervationem pactorum Conventorum penitus contēpſerit, ad quam quoque nullâ teneri ſe religione exiſtimat, quando me præſente, & tot conſcijs in ipſo Coronationis actu evulgavit, ſeſe cum reſtrictione mentis ſuper Pacta Conventa jusjurandum præſtitiſſe. Id ſperare ſe Principem ingenitâ ipſi magnitudine animi non negaturum, quod ſi inficiari conſtanter placuerit, recurrere ſe ad teſtimonia ſummorum in Rep. virorum, adeo ipſa veritas cogente ipsâ neceſſitate, etiam ab invitis pectoribus erumpit. Eam porrò mentis reſtrictionem cauſaſſe in Majeſtate Veſtra, ut verſo ſuo ac Miniſtrorum ſuorum omni ſtudio poſtpoſitis Reipub. curis, & Patriæ commodis, privatis aulæ ſuæ negotijs ſtuduerit; conjunctamque, ſeu veriùs clauſam intra unam Domum ſuam Rempub. haberet, adhibitis duobus, aut tribus ad cuncta arcana Reipub. arbitris. Inde illum emanaſſe defectum, levem quidem primâ facie, ſed ſi penitius inſpiciatur, indignitate Majeſtatis Regum Poloniæ inſignem, neque minus cum Reipub. periculo conjunctum, illud ſcilicet aureum vellus, hoc tintinnabulum avidiùs, quàm conſultiùs à Mte Veſtra amplexum. Quo ſuſcepto, juramento ſeſe cum ſumma indignitate Reipub. & diminutione Majeſtatis ad defenſionem honoris Ducis Burgundiæ, ac Regis Hiſpaniæ obligavit, licet non indigus eſſet exemplorum magnanimitatis Regum Poloniæ, ac præcipuè Vladislai IV, qui non victus à malo, ſed vicit in bono malum, nam eandem ſibi aurei velleris à Legato Regis Hiſpaniæ oblatam prærogativam, rejectâ penitus omni conditione, ac vinculo juramenti, genero-

Primatis reſponſum ad literas lectas

Reſtrictio mentis

Vellus aureum.

ſo

ſo, & verè Regio Spiritu ægrè ſuſcepit. Ex hoc reſtrictæ conſcientiæ fonte emanaſſe cauſas convulſionis Comitiorum Coronationis malè tractatis, ac ſtudio difficultatis, denique eluſis exulum deſiderijs, ut moti impatientiâ, contradictione ſuâ Comitiorum molem diſtraherent. Ruptis Comitijs conſultus de Matrimonio Majeſtatis Veſtræ per ludibrium Senatus nec de re tanta fuêre ſplendidiores nugæ, cum tamen lex in centuriatis Electionis Comitijs lata fuiſſet, appellare ſe in eo fidem, & conſcientiam Equeſtris Ordinis, ne Princeps inſcijs, aut non aſſentientibus omnibus Regni Ordinibus Matrimonium contrahere præſumeret. Hâc lege veniunt Purpuræ, ut Rex non ſibi, ſed Patriæ natum ſe ſentiat. Quod nocivâ neſcio cujus in damna publica ſagacitate, cum intolerabili bonorum civium dolore eliminatum eſſe. Neque etiam ſeſe in eo conſilio, multoſque inſuper Senatorij Ordinis ſummos magnates, egregios Præſules, propenſioni ad Auguſtam Imperatoris domum contravenîſſe (quamvis vetera nec ſperanda vaticinia ſummorum in Repub. virorum aliter ſvaderent, & occulto ideoque inevitabili metu futuri terrerent) ſed tantillam ſvaſiſſe moram, perluctantibus in multis ſine fine cogitationibus, qui flecti non minùs putabat turpe, quàm vinci, ac ſentientibus ut grande negotium, intimum Reipub. arcanum, ſine ſcitu, & authoritate Ordinum Regni non ageretur. Verùm enim verò tantum negotium in Senatûs conſilio, cum illuſtri decore publicæ famæ agitari cœptum, in privato conclavis receſſu, non ſine deterioris ſuſpicionis ignominiâ expeditum eſt contra morem ab ævo receptum, & à nemine unquam Regum Poloniæ violatum, mala æquè gravia, non æque damnata. Nam licet non eam inficias, Senatus conſilij complementum, eſſe Principis declarationem, tamen egregiæ conſvetudinis nullum extare exemplum, Senatûs conſilia in abdito terminandi. Ita veterem à ſæculis morem, ita conſulendi naturam, ipſam denique publicæ negotiationis jubere honeſtatem, ut ibi expediantur conſilia, ubi cœpta ſint. Eodem æſtu præcipitata eſſe pacta Matrimonialia, cum tamen nullam ob aliam cauſam jungendorum Hymæneorum moram à Principe petierim, non ut famam ad laudes advocarem, quam contempſi, quam ne hæc ad præſens talia in futurum malo exemplo, inſciâ Repub. rationes Status perverterent, cum gravi diſpendio publicæ opportunitatis, hoc omnes laudare non intermittent, inimici non invenient, quod reprehendant, cùm nulla eſſet magis amica temporibus Reipub. occaſio recuperandi ab Imperatore ſuper Electionem Principis è domo Auſtriaca dati afflictis Reipub. temporibus diplomatis, reſtituendorum Wielicenſium contractuum, poſtremo ejurationem ad Pruſſiæ provinciam omnis juris prætextus. Iam propitiæ, faventeſque bono publico prærogativæ; privatæ Matrimonij Principis commoditati, aut ingenio cedere debuerunt. Eandem laxatæ conſcientiæ libertatem ad præteritorum proximè Comitiorum luctuoſam jacturam ſuffeciſſe. Non aliâ cauſâ Reipub. concordiam, ac tranquillitatem miſcente, & velut ex inſidijs pervertente, quam privato conatu augendæ in immenſum Principis potentiæ: Ne illâ Comitiali temporis commoditate unico libertatis firmandæ ſubſidio, continuum in populo ſtudium, circumſcribendæ domus Regiæ coaleſceret. An eſt Podoliæ Camenecum, unicum adverſus infinitas barbarorum gentes totius Regni fortalitium, juſto firmatum præſidio, ſufficienti munitione proſpectum? ad unicum hoc, & leve ſatis debitum per Pacta Conventa obligato à Repub. Principe, poſt tantas gratias, & beneficia ſine modo in Majeſtatem Veſtram cumulata? cùm etiam privati nullis ex Repub, acceptis opibus, de proprio peculio, inſigni fortunarum ſuarũ diſpendio ad conſervationẽ Antemuralis totius Chriſtianitatis ultro contulerint, & eo uſque conferre pari in Patriam amore, & Chriſtianum Orbem

A.C. 1672

Matrimonium Regis

*A.C.*1672 Orbem benevolentiâ non deſiſtant. Hæc inconvenientia (ut leviora omittam) ubi res loquitur, quid verbis opus, cùm gravem quandoque acceleratura ſint Reipub: confuſionem, ut perimentia mala à jugulo Reipubl: poſſent amoveri, nullus credat quod mentiantur, cujus arrogantia mite Veſtræ Mtis, & pro tempore flexil e ingenium confundere præſumat, nullus doleat labem hujus temporis, quod lex Regi diceretur à ſubditis, dolebant quidem multi, quod cùm liberius admoneam, quàm debeo, fortè non emendabo, ſed certò offendam. Sed ingenuo civi, ſed Primati de lege competit, ut vel cum periculo offenſionis honeſtum & neceſſarium credat admonere. Cæterum ut ſemper ſe è ſinu Reipub: mala ſubmoviſſe, ita eandem Regiæ dignitati promptitudinem cum vitæ ſangvinisq; diſpendio, laborum Provinciam ſibi relinquens, alijs præmia, quoties occaſio monuerit, devovere. Altum poſt hæc ſilentium, nec vulgaris admiratio, quia ſenes etiam tam familiariter libertatem cum Majeſtate agentem non meminerant. Cùm Regni procancellarius dignitati in ſummo faſtigio vicem reddens, leni, & modeſto ſermone ad objecta non refutanti, ſed diluenti proximior rerum præſentium disquiſitione declinata reſpondit. Magnum dolorem penetraviſſe cor Principis, quod cùm nullius ſibi delicti conſcius, ſolâ modeſtiæ, & integritatis famâ, dum privatus eſſet, ad tantum evectus faſtigium, nullasq; ad Principatum malas artes attuliſſet, tam iniquâ objectione innocentia gravaretur. Igitur ante omnia ab objiciente oſtendendum eſt, cujus à Principe pretio aut promiſſis tentata fides fuiſſet? Aurei velleris ſuſceptio uſitata Regibus Poloniæ erga externorum Principum benevolentiam humanitatis conteſtatio. Nec Sigiſmundum III. quamvis à ſeptemtrionali vocatum ſceptro, hanc prærogativam ſecum attuliſſe, ſed hic delatam ſine onere conditionum aurei velleris ordini debitarum accepiſſe. Idem Sereniſſimum Regem feciſſe, nullis vinculis, & obligationi ſe ſubmittentem, cùm Regale faſtigium nulli oneri ſubeſſe, quod dignitatem ejus imminueret, omnium gentium nationumq; conſenſus permiſerit. Reſtrictionem mentis ad jusjurandum nunquam adhibuiſſe, atque in ea parte purâ reſpondere negativâ, imò clamare vult exemplô, quod promiſit verbô. Sciſſionis Comitiorum Coronationis, quomodo in ſe jacta cum fide congruerent, non videre. Cum è re Principis fuiſſet ut coaleſcerent, palámque ſit Principem omnes adhibuiſſe rationes, tentaſſe contradicentium animos, & cum Comitia, poſtremo urbem vecordiâ, & inſano impetu deſeruiſſent: Miſiſſe eorum Collegas, qui fugientes ſequerentur, ac omni meliori modo retraherent. Sed eluſus circa publicum bonum Principis candor, nunc quoq; adverſæ famæ per injuriam conviciorum proſtituitur. Conſilium circa Matrimonium Principis frequenti ſenatu expeditum eſſe, præſente, & conſcio omnium Regni Primate. In præteritis Regni Comitiis redditam ad Imperatorem Legationis rationem: Lecta in facie Reipub: Pacta Matrimonialia, nihil omiſſum de obſequio in Principem, de fide in Rempublicam. Potuiſſe ab Imperatore tam diploma ſuper electionem, quam Vielicenſes contractus nullo repeti negotio, ſi quis in tempore tempeſtivam attuliſſet memoriam, cùm optimè affectus huic Reipub: Imperator, qui hoc invictiſſimum eſſe putat non vinci officiis, majora etiam ad minimam requiſitionem Ordinū Regni præſtare facilis eſſet, nec quidquam minus prætendere, quàm juris prætextum ad Terras Pruſſiæ. De proviſione Camenecenſis fortalitij, quod adductum eſſet, quaſi ejus conſervatio cum violatione pactorum Conventorum à Principe negligeretur, id ex mala informatione initium

Procancellarius ad objecta reſpondet

initium criminandi traxiſſe notorium ſit, cum Seren: Rex tanquam Patriæ verus Parens, quia verus filius, promiſſorum nunquam oblitus, ſui ſemper immemor, nunquam ſe miſerum dolens, niſi cùm ærumnarum ſocios habere ſe videt, firmandæ munitioni prædicti fortalitij omnia Terrarum Ruſſiæ telonia applicaverit, non plus exigere debemus, quàm quod quis præſtare queat. Proinde ut hoc, ita & cætera pari licentiâ, ac ferocitate, ſed nulla cum rebus ipſis probabilitate allata eſſe. Regreſſus verò à Principe, & ſuæ reſtitutus Sedi acceptâ voce, magno moderationis edito ſpecimine, pro ſe modeſtè, pro cauſa fidenter, non tanquam livori occurreret, quamvis petitus invidiæ telo, ſed quaſi incertitudinem ſuſpicionû deprecaretur, diſſeruit. Noſcis mentem ejus ſemper ſagacem, rectum in rebus arduis judicium, erga Regem fidem, pro Patria immenſam charitatem, cui fidem confirmare modis ſtudebat omnibus, & ita ad materiam hanc paucis, & velut per tranſennam præmiſſis, ad publica converſus (colluctari cum minoribus malis non vacat, ubi metus major apparet) incurſionem Tartarorum, & pericula ex ingenti belli apparatu à potentia Ottomanica recenſendo, egregium de Republ: prompſit conſilium, evulgato quantum ſuperſit rebellionis ex perfidia Doroſzenſcij, quid ſperandum ab illo Regni limite, cavendum, metuendumq; ſit? concludens non nobis cum imbellibus, armaq; tantùm volatica, aut ornamenti cauſa ferentibus, vel vinci paratis, non cum disjunctis, aut ſeminudis Myrmillionibus, & optantibus mutare ſervitium Græculis, non cum aſſueta latrociniis pyratarum manu, & pauperiem fugientibus trans mare Virmillanis, eadem ſine magna gloria, quia ſine magno periculo dimicatio obtingit, nec unius prælij eventu terminanda. Non placidâ re populi integriſq; Regni opibus, non coalitis omniû animis, neq; florente concordiâ, magnæ deficiunt potentiæ, quibꝰ metuendis alias hoſtibus pares ſuimus. Monebat pòſt ante omniû oculos vivâ facundiâ operoſas Principis curas, qui omne temporis ſpatium ſaluti ſuorum impendit, quia ſingulis momentis periclitari eam non ignorat, dum feroces gentes, tot cruentis prælijs, horrendis ſtragibus, perpetuis bellis, nunquam tamen domitas facilitate & benevolentiâ, etiam Barbaris non ingratis artibus ad magnos Reipublicæ uſus, grandi publicæ ſalutis ſubſidio conciliare ſatagat. Sermonem Procancellarij omnium excepit ſilentium; Cùm Vexillifer Sendomirienſis ſenex juvenili fervore acceptâ voce, accedente privati odij ſtimulo, ſimultates ex nimia impatientia profiteri coram Republica non erubuit, multo verborum ardore in Primatem acriter invectus, libertate ſuâ, & oblatâ ad publica mala occaſione ſatiabatur. Eam vocem Epiſcopus Cracovienſis ſuâ excepit ſententiâ firmiter aſſerens, ibi non eſſe conſilia, ubi deeſſet Spiritûs S. aſſiſtentia, illam certò deeſſe, ubi à conſulentium pectoribus longè charitas abeſſet, quæ per convicia, & probra procul ſubmoveretur. Poſtremò Regni Primatem non temere egiſſe cenſuit, Epiſcopus verò Cujavienſis leniter, & reluctanti propior incuſato progreſſu Regni Primatis, magna locutus de benignitate Principis, qui eâ morum eſt comitate, ut magnitudinem ſuam, cum jam haberet, ad minimos etiam facili deſcenſu inclinaret, à quo nullus non exauditur, niſi ubi negare eſſet beneficium, videmusq; palàm quòd, ut immenſa Poloniæ mens ingens Regni ſpiritus fiat, toto & naturæ & fortunæ, & gratiæ incumbit apparatu, nihil magis optans, quàm confidentiam civium, tandẽ Principem per amorem Patriæ, Reipub: ſalutem, gravi ſermone obte-

A. C. 1672

Vexillifer Sendomirienſis contra Primatem.

Epiſcopus Cracovienſis defendit.

EPISCOPI Cujavienſis ſententia.

A. C. 1672

ſtatus eſt, ut quidquid eſſet offenſæ id ſupplicibus bonus Princeps condonaret civium votis, cum ideo fortunæ videntur affluere Regi, ne quisquam vivat infortunatus, declarat tuum, & domus tuæ eſſe quidquid ſummum videtur. Ad eandem quoq; operam invitato ſenatu, hoc invento non minùs generoſo, quàm pio ſubitò conſurgens, ac progreſſus ad Principem reliquis quoq; Senatorum eandem publicæ humanitatis fecit neceſſitatem. Illo motu, & felici occaſione excitus ſede ſuâ Archiepiſcopus Regni Primas, Primuſq; Princeps (hæc magníne ſint, an parvi animi, licet ita credere ut cui ratio perſuaſerit) thronum Regis accedens commiſsâ paucis verbis ſubmiſſione, Regnantis meruit reconciliationem. Vix regeſſus erat, res aliquantò expectatione omnium tranquillior erat, tum Procancellarius, Divinum illud eſt, omnia complere, agere ubiq; , ille tantùm egit, quantùm plurimi ne cogitatione quidem aſſequi potuerunt. Tum ille arrectis omnium animis læta, & placentia declaravit, RegemSéren: non inſcriptos pyramidibus aut tumentibus coloſſis victarum gentium titulos, ſed ob pacatos civium animos, & compoſitam Rempub. Faſcibus Imperatorijs, laurum addere. Proſcriptam, & unà non modo injuriam, ſed & offenſionum memoriam. Quare magnum Primatem non ſolùm ad ſolitam gratiam, & confidentiam recipere, verùm etiam omnes Illuſtris Domûs ejus, quod ſemel meruère, ſemper expectent, opes, honores, Regiam deniq; habituri benevolentiã. His peractis ingens colloquij ejus diei paratus, ſequentis diei fœcundis ſermonibus materiam dedit. At regreſſo ad atrium libertatis tribunitiæ poteſtatis moderatore, iræ, dolori, indignationi mixtæ voces plurimæ non conſiliis, ſed minis propiores audiebantur quærentium? An illa deprecatio Primatis ſolida eſſet? an ſolùm falſæ ſubmiſſionis oſtentatio, cum à renitente, & arrogantiæ, ac furoris manifeſto fieret, non occultas totâ facie ardeſcentis vultus volvente minas. Legere quemlibet potuiſſe in fronte, quos in pectore gereret, ac invitos per ſimulationẽ premeret affectus. Verùm ſive vera, ſive falſa fuerit, parùm intereſſe, dum ea nullam Reipub: datam eſſe ſatisfactionem, parum enim pro nihilo reputatur, & parvitas rei in omni materia excuſat. Læſam enim ab eo graviter Rempub: par fuiſſe ſingulari ſubjectione deprecari. Atrocius à prudentioribus, qui non uſurpatâ voce, quo vitarent invidiam, ſed vera differentium, fama ejus gravabatur, æſtimatio diſtrahebatur. Cur ſi conſcius eſſet Principem cum reſtrictione mentis jusjurandum præſtitiſſe, non ſtatim Regem monuiſſet? quo motivo? quo ſalutis publicæ reſpectu? quâ publici utilitate? privatæne, an publicæ rei amore tanto tempore intra ſe preſſiſſet. Demùm ſi quid deliquiſſet Princeps, qui tamen cùm multùm deberet fortunæ, plurimum debuit virtuti, patronymicam enim acceperat virtutem, ſuam fecit. Debuit ergo Primas eum, præſcripto legis inſiſtendo, levi prius monnere ſermone, non verò omiſſis & ſpretis inſtitutis, quæ publicus Ordinum juſſiſſet conſenſus, datis ad Palatinatus literis, velut ad ſeditionem populum vocare, quaſi objecta Principi crimina pro approbatis eſſent, nec jam ullo civili remedio (perditis tanquam rebus) niſi civili cruore, & Provinciarum cladibus, populique ſtrage vindicari poſſent?

Senatores accedunt throno.

Primas reconciliatur Regi.

Suſpecta ſubmiſſio Primatis.

Cum verò multum veſpere, & manè, & meridie, diſputatum fuiſſet contra Statum Spiritualem, ita paucorum culpa cunctis exitioſa, quamvis omne ſimile non ſit idem, non obſtante eo, quòd Procancellarius Regni de inſtantibus ab Oriente periculis monuiſſet, utque literæ à Wyſoccio ad Turcam Ablegato legerentur, poſtulaſſet, in quibus manifeſtè præcautiones,

Spiritualis ordo patitur ob Primatem.

nes, belli Turcarum apparatus palàm videntur, interim tamen ut dixi contra Statum Spiritualem Equeſter Ordo ex occaſione Primatis inſilierat, quem ut emolliret, Epiſcopus Vladiſlavienſis non retinuit verbum in tempore ſalutis, ſed ad Equeſtrem Ordinem molli, aſt juncto gravitati ſermone obteſtabatur, rogabátque ut in convenientiori honore, majorique æſtimatione Spiritualis Ordo, & dignitas haberetur. Suſpiciones nimirum, & rumorum inania, infulatorum Patrum tot ſacris in Rempub. meritis, non ſine atroci injuria, & manifeſto dedecore nocumento eſſe debere, ut vetuſtiora intacta relinquam antiquitatis exempla, novum decus ſilere puderet, pietatem ſcilicet, & heroicum pro Patria animum Magni Præſulis Epiſcopi Cracovienſis, qui nondum ſepultis magno temporum intervallo, à noſtra memoria civilibus bellis obviam iturus, cùm Senatus conſilium à Caſimiro Rege coactum eſſet, an latum in Lubomirſcium Mareſchalcum Regni Decretum executioni mandari expediret? ſede ſuâ conſurgens ad Principis thronum, quaſi Jovem oraturus, compoſitis manibus proceſſit, parúmque abfuit, quin ſupplex rogaret, immemor dignitatis ſuæ, quam pro ſalute Reipub. devoverat, ut Princeps rigorem ſuum mitigare dignaretur. Cùm ſe inde manifeſtò cernere atrocem turbandi Reipub. Status confuſionem, & inæſtimabilem civilis ſangvinis jacturam in perniciem Regni erupturam fateretur, quia abſurdum quandoque toleratur, ut evitetur abſurdius. His ab ævo mediatoribus feliciter uſâ eſſe in arduis Remp. Tandem magnificis verbis commendatâ Principis clementiâ, quâ ſolâ Principes Divinæ Mtis attributa æmularentur. Violentis porrò conſilijs civium ſangvinem ſpirantibus, cur Principis benignitas oneraretur, quando nullam ex bello ſalutem eſſe, & potiſſimum quod in ſubditos geritur, cum tranquillitas pacis non ſit vacua occaſione virtutis, proſpicere verò expedit in pace quod bellum juvet. Inclinatos proinde ad pacem, & publicam Regni tranquillitatem animos, quiſquis ille impio molimine diſtrahere intenderet; illum ſævas Reipub. clades, & extremum excidium meditari, unde metꝰ, & juſtæ preces invocantium; itaque abſit omnis querela, & ſi quid offenſum in hoc genere à quopiam eſt, viciſſim alter alteri largiatur, annus acceptus, & dies eſt retributionis. Secutæ poſt hæc multorum non alienæ à temperamento ſententiæ, niſi quod nonnullorum auctâ odijs vecordiâ, & nimio adulandi ſtudio turbabantur.

Cum autem omninò inſtarent Nuntij, ut ad judicium, perduellionis veniretur, eoque nomine in conſpectum Principis venirent. Ubi dum comparuerunt, Epiſcopus Cracovienſis ſic locutus: Ac imprimis velut in publicum vocatâ teſtimonium conſcientiâ ſuâ, ſuſpicionem partialitatis ex omnium animis exemiſſe videbatur, tandem in effeto quamvis corpore, coacto undique in ſubſidium fervoris ſpiritu, poſtquam dixiſſet ingraveſcere inteſtina mala, & quod cùm ab externis hoſtium non ſimus liberi, domeſticis tamen laboratur, ſummo impetu auctionem Deputatorum ex Collegio Nuntiorum, ad cauſas perduellionis oppugnabat, recitata ex volumine legum octogeſimi octavi conſtitutione quæ ſolùm bis quaternorum numerum præſcripſiſſet, adducto in ſubſidium legis exemplo, quod Reſp. judicaſſet quidem anno 1555 Palatinum Smolenſcenſem, aucto ad bis duodenos Deputatorum numero, ſed eâdem lege proſpectum eſſe, pro unâ tantùm vice eam Ordini Equeſtri conceſſam eſſe judicij formam, nec ſimulato dolore, aut ambiguis verbis, ſed palàm indignabundus, queſtus eſt, quòd tam præcox declaratio à Throno Principis obnitente Senatu, ac ſeſe alijſque contradicentibus, priùs cùm morem Senatus ſubverteret, & publicæ libertati palàm adverſaretur: quem, ne quis imminutũ iret, ſe conſtanti oppoſitione nunquam permiſſurum. Perſtricto obliquè Procancellario, quaſi per ipſum omnia facta eſſent, & ſine ipſo factum fuiſſet

A.C. 1672

Epiſcopus Vladiſlavienſis emollit Equeſtrê Ordinem.

Epiſc. Cracovienſis pro Lubomirſcio.

Judicium Perduellionis urgentibus Nuntijs.

Reſpondet Epiſc: Cracovienſis.

*A.C.*1672 nihil, qui ejus conſilij Author eſſe Principi videbatur. Cujus excelſus animus, moræ impatiens, donec cuncta proferret, petitâ voce, poſtquam finierat: pauca præfatus in laudem Regis, ita ſemper doctrinâ, intellectuq; eredit ſerviendũ Regi ſine querela, aſſeruit ergo debuiſſe repet tis Equeſtris Collegij inſtantijs annuere, & quod juſſiſſet populus bonum Principem facere. Tum prompto ingenio, rationes, ac exempla rebus ſuis accommodans, Magni Principis Miniſtri officium ſuperavit. Hebeſcere itaque acumina rationum Epiſcopi Cracovienſis ad Lydium plusquam lapidem rarioris eruditionis Procancellarii æſtimabantur, niſi ſolidioris prudentiæ ſubſidio digniſſimi Præſulis rursùs acuerentur. Acriter ille in populi impetũ invectus, ſi unquam claritas crudelitate quæritur, Senatoriæ dignitatis proprij muneris eſſe aſſeruit, legum cuſtodiam. Quarum mutatio, ſi uſui Reipub. eſſet, repudiatæ leges contrarijs legibus ſufferrentur, non verò novæ impetu, & furore quodam ad perniciem rogarentur, ita morem gentium, nationúmque voluiſſe, ut prius publico leges conſenſu ſcriberentur, & poſtquam ſcriptæ eſſent inviolabiliter ſervarentur. Religiosè Majores noſtros leges ſervaviſſe, cum enim judicandam proditi Moſchis Smolenſci cauſam ſuſcepiſſent, ne præcipitantiâ, & temeritate Statum Reipub. affligerent, in alteris Comitijs reſolutâ priori lege conſtitutionem auctionis ex Ordine Equeſtri judicium ſanciebant, in alteris demum judicium exercuêre. Verùm nec illud de Woynicio ſacri Ordinis viro illatum exemplum ſuffragari poſſe, ad majorem evincendum, quàm lege conceſſus ſit Deputatorum numerum, cum id olim bene diſpoſitæ Reipub. uniformitas obtinuiſſet, ad præſens verò obſtantibus multorum Senatorum contradictionibus, diſtracto univerſali totius Reipub. conſenſu, nullâ cuiquã ratione imponi poſſe, ut omnino ſentiat, quod nocivum Reip. eſſe, haud falſo augurio prævideat. Caſtellanus Cracovienſis ut conſilij ſui rationem, aliorumque Senatorum ſententias tueretur, naturalem genij ſui ſecutus ductum, ſacro quodam, & male compoſito defendit impetu, quæ ratione & authoritate legum tuenda erant. Illum excepit M. D. Litv. Cancellarius, multis concinnâ oratione in favorem præmiſſis, datæ à Throno Principis Equeſtri Ordini declarationis promulgato ſuo, & univerſi Senatûs conſenſu ſuper numerum Deputatorum ad cauſas perduellionis ex Nuntiorum Collegio aſſignandorum adjecit: duodenarium numerum, quem Equeſtris Ordo requireret, non modò legibus minimè adverſari, verùm etiam uſitatum morem, & exempla in ſui ſubſidium trahere, quò minùs novitatis argumento malignitas ad invidiam uti poſſit, nam vix poſſunt de hoc dubitare niſi hiſtoriæ imperiti. Ad cauſam ex remiſſis violatæ erga Patriã fidei Woynicij quamvis initiatæ ſacris perſonæ; admiſſos fuiſſe anno 1661. Deputatos M. D. Litv. neque modò ullam juſtæ æſtimationis ſubeſſe cauſam, cur debito reſpectu, & pari ſemper, ad quaſcunque functiones cum Regnicolis communione, gens noſtra arceri deberet? non ſine manifeſta æqualitatis jactura, gravique unionis, ſed & animorum læſione.

Andreas Trzebicki.

Stanislaus Warſzycki.

Tandem Epiſcopus Cujavienſis eximius inter homines, qui ſunt, & qui fuêre, remiſit de conſtantia, & acceptâ voce cedere ſe publico conſenſui dixit, ut duodecim Deputati ex Equeſtri Ordine ad cauſas perduellionis admitterentur. Idem fecêre & alij contradicentes, qui plerumque habent vehementem impetum, ſed incurſu fatiſcere, hærereque ſolent.

Contra Grzymaltovium decretum

Acclamata cauſa Grzymaltovij & in contumaciam decretum latum. Dum verò Theſaurarius Regni in jus vocabatur Inſtigator Regni in hac cauſa tardè & cunctanter procedens honorato Principe, nullo ſe equidem favori obnoxium eſſe dixit; ſed pro conſcientia Theſaurarij honorem ſimili condemnatione gravari non poſſe, cùm lex expreſſe doceat, literas citationis

Theſaurius legem invocat

tionis in cauſa Perduellionis ſex ſeptimanis ante Comitia Regni extradi debere, quod hic omiſſum eſſet. Tandem frater Theſaurarij multorum animos flexerat, dum audacter diceret, quòd quantò plus laborabunt inimici ad quærendas contra illum probationes, tanto minus de illis invenient, dum legum auxilia in ſubſidium vocavit, cum pondere rationum, nam peremptorio termino Theſaurario diem dici nec poſſe, nec Reipub. honeſtum eſſe. Vocatis ad ſe Rex ſigilli cuſtodibus, cùm pluralitas votorum libertatem à termino decreviſſet id ipſum per Mareſchalcum Regni promulgare juſſit. *A.C. 1672*

Aliquot poſt dies Equeſter Ordo à Principe ad judicia Perduellionis evocatus ſenatui denſo agmine circumfuſus eſt. Tum Inſtigator Regni in Caſtellanum Poſnanienſem invectus, cujus effigiem per varios ſculpſit colores dicens: quod Senator jusjurandum Senatorij Ordinis atroci perjurio violaſſet, quando peregrini aſtus impium pretium ſexaginta millia ad ſubvertendum civilibus diſcordijs Chriſtianum imperium, venali in omne nefas conſcientiâ à Lione Legato Regis Galliarum recepiſſet objiciente ei tantum ſcelus in Generali conventu Majoris Poloniæ Equeſtri viro Raczkowſcio, interceptis literis à Palatino Breſtenſi, Cujavienſi ad eum miſſis, id ipſum, quod objecerat probando, quòd familiariter in mutua confidentia Kaczkowſcio dicta, quæ à Notario Theſauri Regij, Madalinſcio ſibi communicata eſſent, nunquam in opinionem admiſſet, ut in publico vulgarentur, tantæq; ſibi confuſionis ac diſcriminis cauſam allatura eſſent, quamvis enim ſemper præſumit ſæva perturbata conſcientia. Hinc ſumpto impetu Inſtigator Regni miram ipſius animi inconſtantiam exagitabat, quamq; ſubdolo ingenio erga Patriam ſæpius charitatem ſimulando, continua virtutis oſtentatione, & populari amore ad privata commoda ac perniciem Reipub: uſus fuiſſet, & quo ſemper privatæ libidini authoritatem accommodabat, publicam demonſtrabat. Ita ſub Caſimiro Rege, cum metus periculum ſubruendæ liberæ electionis univerſi Equeſtris Ordinis graviter animos commoviſſet, atque in conventu Generali Sredenſi Majoris Poloniæ Senatores poſt expedita vota de more ad propria à nobilitate deducerentur hoſpitia. Caſtellanus Poſnanienſis, apud quem ultrò in quæſtu habebatur, velut publicus aſſertor libertatis in Pomerio templi, in media nobilitatis Corona honorificentiſſimo loco donabatur, ut ab univerſis videri, & quæ pro concione dixiſſet velut ſacra Jovis Servatoris reſponſa percipi poſſent. Cumq; à quodam, qui ſciebat eum ingenioſiſſimè perverſum, & malo publico facundum, ex illo nobili cætu interpellatus publicè fuiſſet; an eandem excelſi animi conſtantiam erga Equeſtrem Ordinem, & Remp: perpetuo ſervaturus eſſet? reſpondiſſe innexis obligationi conſciétiæ verbis, adjectâ inſuper gravi maledictione (quaſi ab effato Divino communicata malorum ſuorum ſententia) an ſit nocentium pectori vi fatorum impreſſus, quidam futuri terror, qui ſeſe certo quodam futurorum prodat indicio) ſi quando devotum ſemel animum libertati labefactare contigerit, vitã ſuam in pretium læſæ fidei omnium telis obruendam non modò libenter offerre, verùm etiam eam ultionem, quodammodo à DEo hominibuſq; expetere. Sed ſtruentibus jam cauſas fatis, modico interjecto tempore ad id flagitiorum ſupplicium devenit, quod ſolicitis votis optaverat, impietate meruit. Fortè Kaczkowſcius objecerat ei in conventu Sredenſi ſub tempus Interregni, externi avaritia lucri, corruptæ fidei crimen eo addito, quòd etſi multa dicenda haberet, quæ ille perpetravit commemoranda, libenterque illa exponeret, ea tamen cum præter

Inſtigator Regni agit contraGrzymaltovium.

A.C. 1672 rem eſſe putarent omittere ſe, utq; magis indicio percelleret, literas à Palatino Breſtenſi ad Palatinum Poſnanienſem ſcriptas in ſubſidium veritatis producens,tantum populi motum adversùs eum ſubitò concitaverat,ut in inſtanti è medio nobilitatis conſeſſu, ſtatimq; ex conventu cum ſumma ignominia pulſus fuerit, quam vindicaturus, ad Caſtrum quidem Radziejovienſe feſtinus perrexerat, & contra præfatum nobilem, & nonnullos, quaſi contra pacis violatores, ac publici motûs concitores proteſtationem fecerat. Verùm cùm illi in objectione infractos ſe confiterentur, & deductione probaturos, quæ vulgaverant, conſtanter aſſererent. Caſtellanus Poſnanienſis tam periculoſam honori ſuo cauſam non modò proſecutus non eſt, ſed etiam eum adverſa parte factâ reconciliatione compoſuit. Hoc facinore arrepto Inſtigator Regni objecta crimina velut approbata convincebat, nam cum gravia contenta objectorum Grzymaltovius in ſua manifeſtatione publicâſſet, injuriam verò proſequi flagitioſâ induſtriâ neglexiſſet, objecta ſibi eo ipſo pro approbatis agnoviſſe, demum quod majus ad convincendum ſcelus in jure documentum haberi poſſit? quam propria oris confeſſio. Literas tandem à Theſaurario Regni ad eum anonymo charactere ſcriptas, eamq; ob cauſam,in conventu præ entia Comitia proximè præcedenti gravem ejus convulnerationem juſtâ nimirum cæleſtis iræ vindictâ noxium Reipublicæ caput monſtratum. Concluſit tandem illa Athenis illatâ inſtantiâ: non pudeat vos Athenienſes, eum in Nautas, qui Salaminem transportant, legem tuleritis, ſi quis eorum in trajectu navem invitus everterit, ne ei deinceps naviculariam facere liceat, qui temerè Rempub: in diſcrimen adducit, qui illam funditus planè evertere voluit, quomodo ſinetis iterum conſiliis eum de Republica adeſſe; Nam ſi quæ êſt in rebus humanis improbitas, cujus ego ſi Principem eſſe Caſtellanum Poſnanienſem non demonſtravero, mori non recuſo. Cujus (DEo jam mentem ejus lædente) ſigillatim omnia vitia recenſere opus non dico, quod Veſtra Majeſtas, & Ordines Regni compertum habent.

Gilbaſzevius reſpondet ad objecta Grzymaltovii. Reſpondit Gilbaſzevius culpati Patronus præcipuas explodendo objectiones. Recepiſſe Caſtellanum Poſnanienſem pecunias à Lione Miniſtro Statûs Gallici quo teſte, vel auctore? nempè famâ publicâ, at quem ex fama publica damnari, aut convinci poſſe quærendo rogabat? ſed aſſeveraſſe Madalinſcium Supremum Notarium Theſauri Regij id ſe à multis audiviſſe, verùm eundem ſcripto dicta refutâſſe nec id pro re certa de Caſtellano affirmaſſe, ſed velut vulgaria, nihil ſilentio prætermittentis vulgi ore jactata in commune protuliſſe, lectæque ſunt publicè à Madalinſcio ad Caſtellanum Poſnanienſem Reſponſoriæ, quibus nil ſeſe in perſonam ejus injurij commiſiſſe excuſabat, ſi enim hoc crimen eſt, paucos innocentes habebimus, imò hercule neminem. Unde non poſſe familiariter alteri dicta in diminutionem ejus, & periculum trahi. Cœptam proteſtatione cauſam in judicijs Regni capturalibus contra Kaczkowſcium, Zbijewſcium, Cikowſcium non proſecutum eſſe? verùm id non culpâ, aut ignaviâ Principalis ſui ſtetiſſe, ſed præcipuorum Regni Procerum ad clavum Reipub. ſedentium inſtantiâ; & ſedulâ operâ factum eſſe, cum ea actione multi illuſtres viri, & magna nomina involverentur & quod unicû tunc innocentiæ præſidium eſſet latere, & ita naturaliter quod procedere non poterat, retroceſſit. Studium cum ſpe ſeneſcit, & quid aſſequi non poteſt, ſequi deſinit. Datur inſuper vitio, Caſtellanum Poſnanienſem præterlapſo anno, & ſex Septimanarum ſpatio ad proteſtationem agere præſcripſiſſe, ne ille in leges Patrias nimis injurius fuerit? cum id tantùm tempore pacis, & concordiæ non gverræ intelligatur. Computato verò interregni ſequentiumque Comitiorum interſtitio, ne medio quidem fatalia conſta-

ſtabunt tempore. In criminalibus inſuper actionibus, quæ nobilitaris honoris excidium minarentur, nullam allegari poſſe temporis præſcriptionem. *A.C.* 1672
Literas Anonymas ad Principalem ſuum à Theſaurario Regni Cifris ſcriptas innocuas eſſe, non minùs oſtentatione verborum, quàm arte ingenij demonſtrabat, legitque literas, quas Caſtellanus propriâ manu ad Regni Theſaurarium dederat, quæ temeritas eſſet id audere in ſiniſtrum ſenſum explicare, quod nemo ex vero clam interpretatus eſt, cum ex his literis, quisquis illas legit, aut nihil didicit, aut nihil intellexit, & quicunque aliter ſenſit, fortaſſe hoc illi in ſomnis Apollo nunciavit, nam deprompto quis eſſet illius de connubio Principis, alijſque publicis negotijs eâ tempeſtate ſenſus, rogabat tantùm Regni Theſaurarium, ut pro ea, quâ polleret apud magnum Exercituum Ducem amicitiâ, in cauſa ejus interponeret inſtantiam, ne illius bona Regalia ad ruinam à milite fatigarentur. epiſtolam porrò, quæ crimini datur, ad Principalem ſuum à Theſaurario Regni ignoto charactere ſcriptam, reſponſoriam eſſe ad prædictas literas aſſerebat, atque etiam ut ex omnium animis evelli iniqua ſuſpicio poſſet, clavem ad enucleandas cifras Principali ſuo, adhuc ſub interregno a Theſaurario Regni communicatam obtulit, in quarum commendatione nihil atrox deprehenſum eſt. Poſtremò ne in aliquo Principali ſuo, quod ad ejus defenſionem conduceret, deeſſe videretur, apologiam, verbis æquè inviolatis, ac veris, ne cum aliud nihil deſit, ipſe olim defuiſſe ſibi diceretur, manu ipſius Caſtellani ſcriptam clarâ voce vulgavit, ex qua ſperabat & probandam ejus fidem, & libertatem excuſandam, in qua acerbiſſimè callidũ & perfidum Radolinſcy, mentitum ſe amicum homini, quem perdere deſtinaverat, animum incuſavit, quod in Conventu Sredenſi ſurreptis ex poſta violato gentium jure, literis à Theſaurario Regni ad ſe datis, intercepto ſenſu eas legerit, ſubdolâ arte disjunctis invicem verbis, quæ ſeparata non erant, ſuſpicionem in populo primum moviſſe, dein poſtquam nullam in nobilitate videret reſolutionem, crebris interrogationibus, & ſeditioſis exprobrationibus accenſo, gravem ſui cauſaſſe convulnerationem, ita ut lethi jam limine fuiſſet in ipſo, templi altariumque ſangvine effuſo reſperſionem, & ſine judicio innocentis condemnationem, proculcato penè, tam execrando facinore, jure humano, divinoque. Apologia verò hæc non contra nobilitatem ſibi parum amicam, ne inimicè inſectari videretur, ſed ad nobilitatem ut humanè, & benignè conſulere putaretur, nondum enim illo tempore veſanos rabies nudaverat enſes, nec conſangvineis fuerat diſcordia nota, utinam verò abſint omnium gladij, qui in nobilem ſangvinẽ nudari poſſint. Tandem tertia die poſt vota Senatoria decretum formatũ, quod videre licet folio 272.

Hic exitus unde amici culpatorum gratulabantur, lugebant inimici, & indignabantur, quæ tamen virtus eſſet innocentia, niſi raritas laudem daret, reſperſi civili cruore Conventûs Majoris Poloniæ, ad tanti motus horrenda initia exterritæ factionis, integro ferè Comitiorum Regni tempore inſumpto Perduellionis cauſarum funeſto molimini ſubditorum negligentia reprehenditur, ubi de Regis clementia non dubitatur.

Cùm verò Stuba Nuntiorum juncta fuiſſet cum Rege, & Senatu, Palatinus Lublinenſis acceptâ voce intulit Pactorum Bydgoſtienſium in literis confirmationis jurium, levem equidem videri mentionem, at ſi penitus res introſpiciatur, graviſſimam eo ipſo patere occaſionem ad Reipub. læſionem, diſcamus ſi quid nobis cordi eſt. Nam cum hic Princeps multa è Repub. Pactorum Bydgoſtienſium medio lucratus ſit, ſublato ferè radicitus & re, & nomine Feudi, nec ullam pro tam prodiga Principis Caſimiri beneficentia exſolvendæ grati animi conteſtificationi obligationis reconventionem

A.C.16;a ventionem fecerit, præter duorum millium juvandi ſocialibus copijs externas belli occaſiones, dein brevi poſt, velut pœnitentiâ ſuperfluorum promiſſorum ductus, cujus in animo pridem immotum, fixumque eſſet, nullis Reipublicæ obligari conditionibus; reſcriptum facili ad omnia Principe obtinuit, ut mille ſolùm quingentorum ſubſidiarias copias ad Reipublicæ bellicos uſus præſtare teneretur. Intercepto dein ſub interregno Drahimo, ad quã præfecturam vi occupandam, atque eo progreſſu violandam dignitati junctam Reipub. ſecuritatem, modico fretus prætenſionis prætextu, non aliud vicinam hunc Principem meditari, quàm ut ſuam per diſpendia Reipub. meliorem perpetuò reddat fortunam. Quare aut prædicta penitus verba, eliminanda, aut molliora, quæ nihil præjudicij Reipubl: adferant Majeſtati, nec de æquiſſimis ad Electorem Brandeburgicum detrahant prætenſionibus, ſpecificatarum conceptui literarum eſſe inſerenda. Poſt quem ſermonem dum plurimi de judicijs & judicatis actorum interregni diſputarent, Caſtellanus Leopolienſis poſt aliquas præmiſſas materias in

Supremum dominium

articulum pactorum conventorum de juribus Majeſtatis, ac ſupremi Dominij in integrum reſtituendi magnâ contentione invectus eſt. Eas legum ambages, ut ſummo Reipub: ita communis libertatis conſtare periculo. Nec diu cunctatus Regni Procancellarius, præſidium bono miniſtro tutiſſimũ eſt in fide Regi debita, quem magnitudo animi, & conſcientiæ innocentia impelleret, acceptâ voce ita orſus eſt: Auctorem ſe ſpecificati in pactis conventis articuli profiteri, & factum eſſe conſilio ſuo, ſed in gravioribus impellentibus cauſis, ſed publicâ exigente neceſſitate feciſſe, etenim cum perſpiceret, quo res Majeſtatis Regum Poloniæ, & Reipub: vergerent, cum Dux Curlandiæ abſolutum

Piltinenſis diſtrictus

ſibi jus in diſtrictum Piltenſem uſurparet, qui & re, & nomine Epiſcopatus Samogitiæ juris eſt, fretus reſcripto, quod à Joanne Caſimiro Rege obtinuerat, adeoque gravis eſſet nobilitati, ut etiam appellationes ad Seren: Regem, uti Supremum Dominum interpoſitas, vi aut dictâ pœnâ inhiberet.

Privilegiũ Gedanenſiũ ſuper bona caduca.

Cum Magiſtratus Gedanenſis Privilegium ſuper Bona Caduca ſubreptitiè à S. R. Majeſtate cum ſumma jurium Fiſci, ac ſupremi Maris Sarmatici, portuſq; Dominij non modò læſione, ſed ſubverſione obtinuiſſet. Princeps quoq; Brandeburgicus non diſſimili arte beneficio reſcripti à Rege Caſimiro ſibi conceſſi contra expreſſum articulum Pa-

Auxiliares milites ab Elect: Brandeburgico.

ctorum Bydgoſtienſium jurejurando firmatorum ex duorum millium auxiliari ſubſidio quingentos ſubtraxiſſet Equites, vulgò Raitaros dictos. Nec illud ampliùs Rempub: latere debere Livonenſium Nobilium, quaſdam familias à Caſimiro Rege privilegium impetraſſe retinendarum eo-

Præfectura in Livonia.

uſq; conceſſarum ſibi Præfecturarum, donec univerſæ Livoniæ corpus ad jus, & imperium rediret Reipubl. Cui hoc in paſſu graviter illuſum eſſe manifeſtum eſt, cum enim Princeps Caſimirus omni juri Livoniæ per Pacta Olivenſia in perpetuum renuntiaſſet, quomodo æquum eſſe poſſit contra ſalubrem legum publicarum diſpoſitionem in certis familiis perennem eſſe Reipub: bonorum poſſeſſionem? Hæc & alia mala, quæ in dies Majeſtatem & dignitatem Reipub: imminutum irent, Majeſtatica ac Reipub: jura peſſundarent, ſtatum deniq; Regni inverterent, obligatam integritati Reipub: conſcientiam ſibi perſuaſiſſe, ut inſerto prout legum volumini, ita; utinam propitium faxit Numen, Principum pectori ſtudio ſuo, & innocenti induſtriâ, Regum Poloniæ, ac Reipublicæ indemnitati proſpiciatur. Igitur Caſtellanus Leopolienſis de quo dici poteſt, quòd quæcunque homines bene aut dicere poſſunt, aut facere, hæc ab illo dicuntur fiuntque, rurſus impetratâ voce abunde ſuf-

ficien-

ficientiam Reſponſi Procancellarij teſtatus eſt. Sed cum ſemper Interpretatio legum periculoſa ſit Reipub: ſtatui, & eo periculoſior, quo diuturniori tempore legis ambiguitas in ſubſidium veteratorum Reipublicæ malorum coaluerit, dum inſciam anteactorum, aut plerumque dubiam poſteritatem antequam in conſiliis ſalutem reperiat, penitus opprimi, cum rarò admodum rebus publicis Magni cives contingant, qui non modò rerum eventus, ſed initia eorum, cauſaſq; prudentiâ ſuâ complectantur. Proinde cum omnis inde ſit cauſa querelæ, obnixè petere, cùm hæc corrigi, aut meliora fieri poſſunt, ut præfatus articulus eâ declarationis methodo, prout allata eſſet, illuſtraretur, ne nos, vel poſteritatẽ noſtram ut pœniteat poſtea facti faciamus noſtri. Votum Fredronis Palatinus Smolenſcenſis firmavit, eandem illuſtrationem articuli petens, adjecto, quòd multùm ab Hiſtoricis Auguſtus Cæſar reprehenſus fuiſſet, quia legem Majeſtatis revocaſſet. Poſt hæc Princeps invitato ad ſe Regni Procancellario ob'inſtantem Sereniſſimæ Sponſæ ſuæ Coronationis actum, maturè ſeſſionem ſolvit, manſitq; materia illa indeciſa, & fatis potiùs, ac vi fortunæ, quàm humanæ diſpoſitioni, aut prudentiæ reſervata, neq; fortè & authoris mens alia, quàm ut proferre ingenium, ſtudioque ſuo, ſi tempora moreſq; Principis paterentur, gratiam apud inſurgentem Dominationem pareat. *A.C.* 1672

Die Dominico ſubſequente actus Coronationis peractus eſt, horâ ferè undecimâ Rex arce digreſſus, ſeptâ undique Prætoriano milite viâ, univerſo Senatu, ac ſplendidiſſimo Equitum Collegio præeunte, Regali paludamento, & diademate inſignis, Præſules Cujavienſem, & Poſnanienſem Pontificalibus indutos ſequebatur. Reginam Maximi Legati Summi Pontificis & Cæſaris ſuſtinebant. Ubi ventum ad Baſilicam, Theatrum in medio extructum Eccleſiæ, theatro impoſitæ Curules, quarum alteram Rex Majeſtate implevit, Regina ſub Baldekinum concedente, ne loci religionem nondum coronato capite imminuere videretur. Sacra Archiepiſcopus peragebat, ubi Evangelia ſtans mortalium veneratio excepit, Archiduciſſam Auſtriæ ad altare progreſſam Coronatus ſponſus ſecutus eſt, pro gradibus magnæ aræ recubuerat utrinque inſignis tyaris ſacra infulatorum Majeſtas, quam intermedia ſuſtinebat Primatialis magnificentia, eam decenter Rex veneratus, oblatis pro conſvetudine auxit muneribus, rurſuſque ad ſuas Sedes à Principibus utrinque diſceſſum eſt, agebatur interim tremendum ſacrificium, & iterum poſt Myſterium Incarnati in terris DEI, Sereniſſima Princeps altare accedens, acceptâ à Primate benedictione, ad templi Sacellum receſſit, ibi exornato capite æmula Phœbo coma inſigni, quęque crinem decore diſtingvente ad ſacrum reverſa Epiſcoporum Collegii, accedente quoque Rege ſtatis mortalibus exuvijs, uterque Divinum Numen in venerabili præſens. venerati ſunt. Tum Regni Primas expedito ceremoniarum ſplendore, Auguſtam Reginæ fontem revinxit diademate, pro gradibus altaris Rex cum Regina devotioni vacabant, ſed ubi ſacrificium finem ſpectabat auctâ Majeſtate Regina cum Rege thronum aſcendit. Ubi exitus ſacris impoſitus, à privato Regis Theſaurario, ob abſentiam Regni magni opum publicarum Præfecti, miſſilia numiſmata in omnes partes, & in multa ſterilia affectus in Principes pectora ſparſa ſunt, fauſtas populi acclamationes, vivat Regina, quæ ita purpuram induit corpore, ut ſuum erga Poloniam candorem proferat in animo, quibus non modò ingens templum, ſed & circumjectæ templo ædes magnificum lætumque reſonabant. Rex fauſto omine, & propriâ lætitiâ populiſque, qui eum diligit, eum tuetur, illi omnia, quæ optaverit præſtare deſiderat, auctus in arcem reductus eſt, modicâ jam lucis libertate, ac ne anguſtum tempus exquiſitæ

Actus Coronationis Reginæ.

A. C. 1672 ſitæ magnificentiæ derogaret convivio, ad quod omnis Senatus, & ſelectꝰ
Eques, univerſa velut Reipub. vocabatur, proxima nox in ſubſidium læti-
tiæ adjecta eſt.

Diſputatum tandem diutius in Senatu, alijs alia volentibus, de præſtan-
do bellico ſervitio, quòd multi, ex facultatibus optimè præſtandum crede-
Bieniewski bant, multi tamen Senatorum, & Equitum intercedebant, è quorum nu-
mero Palatinus Czerniechovienſis magni vir ingenij diſſeruit nimiã ſpem
videre ſe quàm vellet in hoc conſilio, niſi ſanè curæ non ſit quorſum even-
turum hoc fieret, quia hæc nobis penè dixerim, aliud agentibus excidit.
Revocemus in memoriam quos nihil latet quod ſcire oporteat, quòd an-
tiquis temporibus tentaverit Reſpub. magnâ curâ & labore ex facultatibꝰ
bonorum militarem juvandi expeditionem, exigentibus id olim ancipitibus
belli Turcici periculis, & quo felicius hæc ratio publicæ Regni totius uti-
litati ſuccederet, univerſalem bonorum omnium taxam lege publicâ aſſi-
gnaſſe, ſed poſtquam eam conſilij vim haud ſufficienter eventus docuit,
cum ejuſmodi progreſſu magis arcana imperij vulgarentur, nudata velut
publica Regni fortuna, expoſitis nimirum externorum etiam oculis, priva-
tis omnium Indigenarum facultatibus, quæ magnifico publicarum opum
nomine melius continebantur, à tam arduo opere non invitam, ſubtraxiſ-
ſe manum. Proinde agraria militia tranſmiſſa utpote univerſis oneroſa, &
in publicum non profutura. Svetum militem Patrio vocabulo Quartianus
Quartiani dictum, quaſi ex quarta bonorum Regalium parte perpetuo alendum, fe-
lix poli ager, qui domi nutrit capram, Reſpub. in armis potiùs ad cuſtodi-
am Regni, militum excurſiones, excubias, cæteraque belli onera ſuſtinenda
retineret, extremum univerſæ Equeſtris Ordinis militiæ robur, antiquitus
recepto more, ſupremis periculorum caſibus reſervaret, ſpretis, ac rejectis
inventionibus, quæ magnificâ virium ſpecie, plus confuſionis in Rempub.
inferrent, quàm certi auxilij firmitatisque pondus haberent, concluſit pro-
inde aliud ſic diſſerere, aliud rem ſentiſcere. At Vexillifer Sendomirienſis
pro aris, ſociſque, & libertate certamen aggreſſus, repetitis identidem vo-
cibus, miſcendo dolorem verbis, queſtum affectibus: Illud eſſe, illud into-
lerabile malum, quod præcipuum libertatis fundamentum communem E-
queſtris Ordinis æqualitatem violaret, & publicis in defendenda Patria de-
traheret viribus, clamitabat, cùm quiſque nobilium tenuiſſimæ quamvis
fortunæ, objectu proprij corporis arcendo Reipub. occurrat excidio, idem
illi quoque nec plus Patriæ præſtent, qui ampliſſimis inſtructi facultatibꝰ
magno fortunæ vivunt cenſu, ingentibus opibus in pace ad luxuriam, in
bello ad ſegnitiem utentes, erroris agnitio optima eſt ad emendationem
diſpoſitio, ſed hanc fruſtra forte expectabimus ab illis, qui ſemper excu-
ſant. Cæterum ex facultatibus quiſque Nobilium ad præſtandam Reipub.
teneatur defenſionem, duplicari copias, immenſum augeri magni Exerci-
tus corpus, Generali bellicæ expeditioni priſtinam apud exteras nationes
reſtitui gloriam, apud vicinos metum, & ex terrore venerationis opinio-
nem parari, invictam demum propriarum virium conſideratione, ſine ul-
lo externæ potentiæ adminiculo fore Rempub. neque id ſeſe ab univerſis
petere, quaſi rationibus mens eſſet, publicum lucrari conſenſum, ſed eni-
xe obſecrare omnes, ne aliena nos delectet calamitas, non ſit potentior au-
ri fames, quàm cura famæ, ne leges publicæ ſaluti repertæ, quæ ex fa-
cultatibus bonorum bellicæ expeditioni ordinem præſcripſiſſent, & inpri-
mis ſtatutum Caſimirianum, tum Conſtitutiones 1554ti, 1555ti, 1667mi,
perverterentur, & poſtquam omnia tentaſſet media, quibus perſvadere
poſſet, metum quoque addiderat, rejiciendam ad fratres pro mœnibus in
Caſtris excubantes eam negotij difficultatem, ut illi reſolverent, quid uti-
lius

lius pro Repub. haberetur? & an leges ſacroſanctè ſervandæ eſſent? tandem ut legi adjiceretur, ex facultatibus bonorum tolerandum in poſterum bellicum ſervitium, nemine palàm refragari audente, ſed ut vultus monebant, tacito multorum reſentimento, & pudore pervicit. Nihilominus tamen quo convenientius tanta difficultas negotij expediri poſſet, atque hoc velut amoto obice, cætera liberius tractarentur negotia, publicus conſenſus obtinuit, ut Princeps ex Senatu, Mareſchalcus Equeſtris è Collegio Nuntiorum Deputatos aſſignaret. *A.C. 1672*

Auctio Exercitus

Cùm autem de auctione Exercitus quæſtio in publicum veniret, opponebant ſe ei Epiſcopus Cracovienſis, & multi alij. Procancellarius verò acceptâ dicendi facultate, fatigata omnium ingenia ad conſenſum impulit, ad metum, & terrorem diſpoſitâ vi dicendi: Deplorato magnorum imperiorum conſilio, & armis apprimè inſtructarum Rerumpublicarum funeſto conſtare experimento, quàm efficaces, & terribiles ſint infractæ Turcarum potentiæ vires, non modò ad unius, alteriuſve Regni, ſed totius ferè orbis ruinam, & validarum excidium nationum, noſtrum robur famâ potiùs, & exiſtimatione apud exteros conſtare, nam introſpicientis penitus Regni vires, citius conſternatio, & pavor animum irrumpet, quam fiducia excitabit. Falli enim Rempub: Generali bellicæ Equeſtris Ordinis ſpecioſo expeditionis nomine, cui tantum per publicâ deceſſit calamitatem, quantum poſt occaſum ſolis orbis univerſi ſplendori derogatur, dici enim poteſt filius meus plus dimidio minor eſt. Eximit ſe imprimis Ducatus Maſoviæ, unde non exigua virium pars Reipub: eſſe poſſet ab onere belli, ob publicâ nobilitatis paupertatem, quando multis nobilium ex nimia generis propagine arcta domi fortuna, modicæq; res, vix ferro ad colendos agros, ne dicam ad juſta adversùs hoſtem comparanda arma ſufficiant. Dives commercijs, & opibus valens provincia Pruſſiæ, ſingulari jure, legibuſq; ſeſe tuetur adversùs incommoda in longinquum hoſtem belligerandi, & quamvis aliquando Boruſſorum querelæ in Curia reſonuerint, quòd adversùs Paganos ducti in aciem non fuiſſent, attamen generoſi fervoris potiùs jactantia, quàm virium confidentia fuit. Jam Terrarum Ruſſiæ Satrapia virorum, armorumq; ferax, aut ſuis ſeſe viribus confecit, aut alienis in ſpolium ceſſit, dignæ quondam ingenti æſtimatione vires, modò vix conſiderantium admirationi ſufficiunt, quas ſi fortuna publica voluiſſet concordes, habuiſſet ad uſum Reipub: dexteritas, domari oriens poterat, nunc Reipubl: ſæpiùs periculoſæ, quàm utiles, hoſtibus deſpicatui extitère. Czerniechovienſis enim Diſtrictus Moſchoviæ Duci conceſſus eſt, Kijovienſis, & Volynenſis Palatinatus adeo hoſtili ferro, flammâq; exhauſti, ut præter illuſtria magnorum olim auxiliorum nomina, nihil amplius ad publicum Regni præſidium conferant. In auxiliis Septentrionalis Ducis, ut parum fidei, ita nihil ſpei, converſo etenim ad curas domeſtici atrociter flagrantis diffidij, externa libenter transmiſſurum, cum ſuper difficultatem belli, virium quoque prematur tenuitate, cujus notorium indicium, quòd Kijoviâ univerſum ferè deduxerit præſidium, quo rebus ſuis in arcto poſitis poſſit ſuccurrere. Quare Reipub: nihil ad præſens utiliùs, quàm ut Pactorum Podhaiecenſium approbationem publicâ declaret lege, & Rebellem id temporis Doroſzenkium Ducem, quo magis addictiores Reip: Coſaccorum Gentes in obſequio & fide firmentur, pro hoſte Patriæ faciat publicari. Dico id ex zelo publici, dico pro veritate, cùm ſit nefas eum, qui veritati ſtudet, in aliqua re eſſe fallacem, atque ab ipſa quæ ſequitur veritate diſcedere. Cùm ex Inferiori Modlavia continuò certis

Provinciæ ab onere belli ſe eximentes

Nuntijs

A.C.1672 Nuntijs adferantur præcultoditiones, ne tam grande metuendi belli diſcrimen, noſtris viribus, fucata rerum ducti opinione, ſufferri poſſe arbitremur, niſi externas quoque bonorum vicinorum vires in ſubſidium noſtri ad manum habeamus, quid enim aliud Rempublicâ ex atroci hoſtilis Sueticæ tempeſtatis inundatione diſcuſſo belli turbine, propitio jam rebus polonis Polo ſerenavit? ſi non externorum obligata mutuæ amicitiæ commercio Principum potentia. Qui per diverſiones belli, imparem ſimul Martijs operibus Suecum, interq; continua fatiſcentem diſcrimina, & de victorijs, & de vitæ illecebris ſpoliarunt, & hoc eſt unicũ remedium, quod ſeſe offert in jactura fortunarum, rerumq; omnium, miſeriaque ipſa. Magnum profectò in eo bello à Cæſare Occidentis præſtitum eſſe ſolidioris benevolentiæ Reipub: experimentum. At eundem Principem non ita pridem Turcico bello ingruente, cùm ad univerſos Chriſtianitatis Principes auxilia petiturus, Oratores allegaret, noſtram Rempub: nullâ penitus legatione compellâſſe, quòd amicitiæ noſtræ, ſeu diffideret, ſeu nimis arduum eſſe cenſeret, aliquid in Repub: & diſcordi, & ſuſpicionum plenâ obtinere. Hæc, & alia dum animo meo aſſiduè obverſantur, plurimum ad ſalutem Reipub: conducturum puto (inimicum quamvis humilem docti eſt metuere, eo magis tam potentem) ſi lege publicâ ſanciatur, ut Principi ex ſenatûs conſilio cum Cæſare, cæteriſque vicinis Principibus, ex neceſſitate Reipublicæ liberum ſit mutuæ conferentiæ commercium, moleſta fortè hæc res videbitur, neceſſaria tamen.

Non placuit multis Termo hic Procancellarij, dicebatque Palatinus Lublinenſis inficiari neminem poſſe, ratione & experientiâ edoctum: fœderibꝰ cum externis Principibus, virium combinatione, mutuis utrinq; animorum colligationibus plurimum imperiorum juvari ſecuritatem, & ne facilè vi hoſtili, doloq; lædantur, provideri. Sed ea iniri inſciis Reipub: Ordinibus, ad quos vetus Regni conſuetudo, receptus mos, fundatæ longâ praxi leges, ipſâ deniq; legibus ad libertatem proveсta Reip: natura, cuncta negotia referre juſſit, libertatis exitio propiùs eſt, quàm auxilio. Magnam olim in Romana Republ: ejuſmodi arcanorum fuiſſe curam, proinde talium conſiliorum tædium, publicis commodis, & ſæpe ſalute Reipubl: penſabatur, eædem nec aliæ prudentiæ rationes etiam converſâ Repub: Auguſtum (quo ſecurſus regnaret) intaminatè ſervarunt. Tantæ civilis ſapientiæ teſtis Suetonius inquit, quam ob cauſam Senatui reliquit Auguſtus, ſanxitque, ut de bellis triumphiſque ſenatus conſuleretur.

Sarnovius Succamerarius Lenecienſis multa prius locutus de meritis Wiſniowiecij Ducis, Campi Ductoris Exercituum Regni, ad Domûs Regiæ condeſcendens circumſcriptionem, poſtremò adjecit, nemo pro crimine accipiat, quòd petitur ab omnibus, non modò Duci Wiſniowiecio, quò excuſatio ab invidia foret, verùm etiam univerſæ Reipub: plurimum expedire ſecuritati, ut Campiductor Regni legem patiatur ferri, quâ ab ambitu ſigilli, & ultro eum maximis quibuſque ſequentibus honorum faſtigijs ſit immunis.

Poſtulata exercitûs. Proximâ die lectæ ſunt ante omnia ab exercitu literæ, quas Deputati Reipubl: ad mitigandam militarem contumaciam ablegati attulerant. Intima exercitus deſideria perſcripſerant, læſi nimirum Ducis ſui ob magnitudinem rerum, quas difficillimis temporibus egit, honoris reſtitutionem, præteritorum facinorum beneficio Amneſtiæ condonationem, & deſervitorum inſtantaneam exolutionem ſtipendiorum, quæ niſi cæte-

cæteraq; eorum poſtulata, militari potiùs ardore, quàm ex ſano conſi- *A.C.1672*
lio vano oſtentui valituro, ſi caſus daretur, habent illi particulares vo-
ces, per quas ſe etiam, cùm nolunt, produnt, accommodata præſenti u-
ſui conniventia Reſpubl: prono ad ſeditiones militi indulgeret, non oc-
cultas addiderant notas, quid Reipub: expectandum eſſet, preces erant,
ſed quibus contradici ſine manifeſto non poſſet periculo. Verum tamen
memor Reſpublica Majeſtatis Suæ, quo inanem terrorem proſcriberet,
pauca ex ſolita in concives clementia indulſit, cæteris ſpretis, aut reje-
ctis ad futura Regni Comitia inſtantijs.

31ma Octobris tandem poſt multas, eaſque diverſas diſceptationes, præ-
cipuè cum Litvanis ad quos Sarnovius converſus dixit, quibus dictum
eſt non merentur in periculo liberari, ſi non ſuccurratis, non meremur au-
xilium, ſi negatis. Nam qui ſic à præſtando auxilio ſe movet, etiam ab ac-
cipiendo ſe removet, neceſſe eſt, quia nullus ope indigere ſe putat, qui al-
teri ſuam denegat. Sed illi poſtquam duas integras hebdomadas in ſepara-
ta ſeſſione diſceptaſſent, paratasque conſtitutiones (id enim mos obtinu-
it) pro M. D. Litv. attuliſſent, & poſt longas controverſias ad propor-
tionatas Regno, & neceſſitati declinaſſent contributiones, unanimi voce om-
nes Nuntij valedictionem Principi, Mareſchalco ſuo conſtanter inſinuave-
runt, tunc ille, qui nunquam committit, ut lingva interpres animi, à ſen-
ſu, & cogitatione diſcedat, toto vultu, & corpore compoſitus ad venera-
tionem publico in Principem Equeſtris Ordinis affectui, verbis comptâ, au-
ribus gratâ facundiâ, in ea prorumpens verba parentavit, ergo dum nul-
lâ concuſſam protervia Rex Sereniſſime Dne Dne clementiſſime, & jam
jam optatiſſima publicorum conſiliorum floreſcentem proſperitate, poſita
in auge orbis Sarmatici Mte, manifeſta pudoris virtutem fortuna vene-
ratur, neque aliter decebat, niſi ut fortunam virtus præveniret; quando
amor paciſque concordia comes, & firmata legibus felicitas, unicam ſpem
decuſque ſuum Majeſtatem nimirum Serenitatis Vræ proſperè tranſactis
Regni Comitijs, omnes eluctata ſuſpicionis difficultates, ſincerè in vene-
rationem ruens, modò primùm voto ſalutat, ego valedico. Quando an-
tiquitatis gloria, Illuſtris inclytorum Polonorum virtus, candor, prompti-
tudo, & fervor, glorioſum Mtis præſidium, & immemor vitiorum, effi-
cacium olim pro ſalute publica conſiliorum fama, ab ea pridem devia or-
bita ad ſacra felicis throni Sereniſſimæ Mtis Vræ, diſcordi hucuſque feſ-
ſa labore dum regreditur limina, nos quoque revertimur, cedimus felici-
tati tuæ, deſunt jam aſpera, ut tentatæ Dominationi ſerviamus. Ingens o-
lim gloria, & ob partam, magna inter avidi cruoris Martis certamina
virtute laurum, inſignis lætitia Romanorum Heros, ſi quid collisâ frag-
mentorum haſtâ, aut robuſtâ dexterâ emiſſa reliquere tela, quod hian-
tia non abſumpſere vulnera legebat, & egeſtâ cum lachrymis humo velut
perennatura fido ſervabat monumento, tum fixis auſpicatis gentis ſuæ a-
quilis, non alios ratus certiores ſæculorum cuſtodes memoriæ, infracta
demum cura, & animosâ dexterâ, projecta in unum ſpolia, in grandes,
& decoras firmando pyramides trophæa appellabat, lemmata addebat,
ita demum magno labore, ac virtute invictæ fortitudinis relinquens do-
cumenta victricem enſem, glorioſè inter triumphales quieturum lauros,
ex acie referebat. Revertitur hodie ex Palæſtra certantium animorum pro
felicitate Imperij Sereniſſimæ Majeſtatis Vræ ingenito triumphans zelo ac
virtute, efficax proprij pectoris animorumque victor, fidelitate, & amore
ſatis ſibi probatus, orbi monſtratus Ordo Equeſtris, imò ingenuitas con-
fitendi poſuit neceſſitatem, eum non ſine inſigni experimento ex hac de-
ſcendere arena, dum concordium votorum, addictiſſimorum Sereniſſimæ

*A.C.*1672 Mti Vræ ſubditorum glorioſis illuſtratur manubijs, propriâ ejus clementiâ victus, in hoc fortunatè transacto Comitiorum receſſu, magno Sereniſſimæ Mtis Vræ nomini conſecrat. Dignus eras, a quo tandem vinceretur fortuna. Excellere profectò decore hæc ſpolia, vireſcere palmas gloriâ, excelſos trophæorum apices memoriæ inſcribi æternitatis, quos prius conſtans Ordinis Equeſtris amor, quàm demeſſorum luctuosâ ſtrage hoſtilium capitum terrore accinctus, Martius extruxit faſtus, ſalvum Regem in aperto clementia præſtabit. Nunquam adeo fideliſſimorum civium pectora, ulla ſævientis fortunæ molimina terrori aperuerunt, quin valido robore firmatarum legum, auſpicata Sereniſſimæ Mtis Vræ in ſecuro bearent primordia imperij ortum fortunæ, fatisque debet redivivus ex duorum abortivorum cineribus, hic novus, & auſpicatò renatus Phœnix Generalis Ordinum Regni conventus. Enim verò originem ejus ſi quæras? Verus Polonæ Aquilæ pullus eſt, cujus ardorem in campo Electorali vidit orbis, nonne oſtendit conſtantiam? nunc vires, & effectum largiendo imperio, æternam meruit gloriam, quidquid enim glorioſa non ita pridem generoſi pectoris in Electione Sereniſſimæ Mtis Vræ candidi, & zeloſi obſequij expreſſit voce; vivat, idem non minus grato, quàm perenni in eodem ardore ferventium affectuum firmavit & ſtabilivit concentu; pacem continuò, & concordiam reſonando. Recipit igitur Sereniſſima Mtas Vra à valedicentibus, ſed non ſubtrahentibus ſeſe ab expetito obſequio exhibitum, qua late patent famæ termini, Majeſtati tuæ ſtabilimentum. Eam autem Sedem ſuperbos orbis Principum thronos prægravantem Mte, quam in ſtabilibus inclytæ Nobilitatis ultrò oblatam accepiſti pectoribus, paternâ poſſideas benevolentiâ, ſatis firmam legibus adverſus temporum corruptelam, & injuriam hominum. Nos verò immutato gentilitiæ Mtis Vræ Aquilæ, lentâ ab initio fortunâ, magnum expedienti curſum, hucuſque ſervienti lemmate: lente feſtina, hodie perfectius adjicimus, ſanctiusque procede, & regna, & jam feſtinando cum humili oſculo ad innutritam beneficijs Sereniſſimæ Mtis Vræ dexteram ex manubijs triumphatorum pectorum noſtrorum immortale latarum legum trophæum nomini Mtis Vræ, & ampliſſimæ conſecratum venerationi, in perenne linquimus fœderatæ civium benevolentiæ documentum, adjecto, quòd candor, & fides jubet exprimere, quos verus amor tenuit, tenebit.

Ad oſculum pòſt Regis dexteræ, cujus inſatiabilis apud Polonos dulcedo, quia immenſæ diſpenſatrix eſt munificentiæ, acceſſit promptamque ad par officium, ſervato Palatinatuum præcedentium ordine, excivit alacritatem. Manumiſſâ Rex ceremoniâ fortunato Comitiorum exitu, velut deſponſatâ ſibi ſuæque domui fortunâ, nec vultu nec animo diſſimulavit lætitiam, gaudebat enim ſuo, gaudebat noſtro, gaudebat etiam publico nomine, quid mirum ſi ante inter proſpera fluctuaret, & adverſa, qui necdum ſtatuerat ſupra petram pedes ſuos, ſed nunc apparet, quantum in illum dignatio divina contulerit, quæ illis aperuit rectum ad felicitatem iter.

Poſt aliquot dies ſenatus conſilium more ſolito inceptum, in quo omnium animos occupaverat pertinax opinio, poſſe Rempublicam priſtino flori, ac dignitati reſtitui, ſi Regnum avitis regeretur conſilijs, & ſolum ex ingenio boni publici latis ſanctè legibus Reſpub: adminiſtraretur. Cùm verò in ſenatus conſiliis vis concludendi penes Principem ſit, cui tamen ut pluralitas ſenatus ſententiarum velut menſura eſſet, inſigne libramentum Dominationi, prudens legum moderatio poſuit. Sufficiet ipſius Principis voto finire, qui accepto ab univerſa Senatorum convocatione conſilio, facta ſibi per Mareſchalcos attentione, & conſur-

gente

gente ad venerationem vocis Principis univerſo ſenatu, omnes propoſitionis ſuæ articulos percurrendo, quid ex ijs diligeret, aut reprobaret diſtinctâ retulit oratione. Felicem Comitiorum coronidem publicâ equidem ſteteſſe fortunâ, tamen adhuc multum ſupereſſe molis, in reſtituenda domi, & foris conſervationis Reip: tranquillitate. Superat hoc planè, quaſcunq; vires opus, ut liberis liberæ gentis vocibus imponi poſſit, ne ſentiant, quod velint, aut velint, quæ jubeantur, in eo tamen promptam ſe daturum operam, ut magna nomina in futuris Poſtcomitialibus conventibus apud nobilitatem Palatinatus Siradienſis tantopere ambitam procurent articuli eliminationem, quamvis nihil plus ſibi ultra verba arrogans injuria, verbis commode refelli potuerit, læſionumque, quas ſecurus invidiæ, publicus committit error, optimum ſit, ac honeſtû in oblivione depoſitorium. Commiſſiones ad continuandam cum Septentrionalibus gentibus perpetui fœderis pacem, ſimul qui fluctuantes Coſaccorum animos in conſtantia fidei ac obſequij molli obfirment tractatu, datâ ſufficienti utriſq; Commiſſarijs inſtructione, ſine mora expediturum; dilata ad majorem temporis opportunitatem ad Regem Sueciæ legationis deſtinatione, quamvis nos, & Rempub: feſtinatis officijs coluiſſet, at ingruente bello, quod univerſæ Chriſtianitatis manus ſubterfugiunt, cum certiſſimum, tutiſſimumque ſit in domeſticis conſiliis, viribuſque præſidium, quibus concordes, aut malè cohærentes Ducum animi, maximum ad fortunam, vel calamitatem addunt momentum, ſimilibus commendatum Reipub: caſibus, libenter ſeſe medium amplexurum convenienti tempore, & loco bellicum deſtinandi conſilium. Cæterum ſe animitus precari, ut idem ac ſemper ſibi conſtans cæli favor, qui meam fortunam auxit, proſequendo, ſalutem Reipub. fovendo, publicæ adſit ſecuritati. *A.C.1672*

COPIA ORATIONIS STANISLAI LUBOMIRSCII SABDAPIFERI REGNI CAPITANEI SCEPUSIENSIS MARESCHALCI NUNTIORUM EQUESTRIS ORDINIS. 9. Septemb.

JAm tertiò, faxit DEus, feliciore eventu quàm quem jam geminam vicem mole ſuâ laborantia lætis dederunt initiis, auſpicamur Comitia, & coram Veſtra Majeſtate Terrarum comparemus Nuntij, Equeſtris Ordo. Comparemus, inquam, non jam aſſumpto, ac ſi à fortunæ viciſſitudinibus dependeremus, vultu; ſed eodem inter aduerſa & proſpera, imò altiore utriſq; genio in Sarmaticæ gentis collimare certi felicitatem, quærereque bonum populo, vera nec deneger grandis Aquilæ, ac Magni Equitis propago, & eam quam non pridem, vocibus, corde, coronâ, elegimus, adamavimus, decoravimus, & non invitis ad ſtabilitatem ſuccollavimus humeris; nunc pronâ veneratione, manifeſtoq; vivi ſolatij ac ſpei invictæ corde ſubmiſsè ſalutamus & adoramus Majeſtatem. Non falletur ille; quiſquis ſenſerit, hoc à Majeſtate Veſtra congregatum jurium & libertatû Patriæ ſacrarium lætitiæ impar eſſe, ſuaq; ingentia & omni comparatione majora non capere ſolatia; dum illud intuetur opus, quo cælitus præviſo, liberis gentibus expetito, faventibus demùm votis exhibito fruitur, fruaturq; in ſerum exoptat. Quid pulchrius? quàm regnare optantibus cunctis, in tantum: in hoc Reipublicæ compendium, ceu cælum ſideribus viſendum, quod ſol propitio dignatur vultu, gloriari illo meritò poſſit lemmate: Non nubila vincent.

A.C. 1672 Spectat hodie Magnificam & lætam beneficæ Majeſtatis faciem, & de ſuis propriis ſibi aggratulantia civium corda gaudijs, à candido illo & teſtivo die, quo primùm exultantibus vocibus Majeſtatem Veſtram in Poloniæ extulerunt ſolium, fruſtratam irritiſq; bina vice ſtudiis retroactâ, jam nunc liberè reducem recipiunt lætitiam, redditaq; ſolatia de felici Principis ſui aſpectu illis olim Magno Cæſari adſcitis condiunt dulcorantq; verbis: Talem nobis Principem eſſe oportuit; qualem non bella civilia, nec armis oppreſſa Reſpub: ſed pax & adoptatio & exorata Terris Numina dediſſent. Salutat Majeſtatem Veſtram collectus in compendium (ſeu potiùs dixero) in pupillam providentiæ jurium & libertatum ſuarum totus Equeſtris Ordo, præſentat Majeſtati V. illibatam, & Principibus ſuis ſacratam fidem, exhibet infractam utraque fortuna Majeſtati V. fidelitatem, profert examinatam bilance libertatis & obſequij gloriam, & quò Majeſtatem liberè Electi Principis tueatur, bonumq; publicum ſtabiliat, indiviſos in unum colligit conatus. Quid jam reliquum eſt, quod teſtetur? hoc utiq; inexpugnabile munimentum eſt, quo libera Nobilium pectora tuentur Majeſtates, Amor Civium: hæc ſelectiſſima Regum virtus, cujus palæſtram ipſa Equeſtris Ordinis promptitudo ſuis clariſſimis gloriâ & munificentiâ Principibus aperuit. Principis eſt virtus maxima nôſſe ſuos: quando autem juſtiùs nôſſe? quàm dum ad hunc Comitiorũ campũ congregantur, quando & quos inquã ſi non hos? Quanto juſtiùs his jubes hominibus, liberis, ingenuis, honeſtis, quos gradu antecedas, quorum tibi non tradita ſervitùs, ſed tutela? Cælitùs illa Majeſtati V. liberè & à libera gente Electo Principi concredita eſt: non per extera regna quæſita, ſed ex medio fratrum aſſumpta regnat de throno progenies. Quid magis ſuum inveniri potuit? ſui ſuum elegerunt! ſuus ſuis dominatur! Quàm etiamnum jucundum meminiſſe eſt, quis ſenſus omnium fuerit? quâ omnium inclinatione, quo favore, quo affectu thronum Majeſtati V. adjudicaverint? difficilis illa diſtinctio fuit, corda an ora Principem nominarent? Cælum an Comitia eligerent adeò ut cum admiratione Orbis & gentium dici potuerit: An fas erat, nihil inter Imperatorem differre, quem homines & quem Dij feciſſent? Hic & illa zeloſi cujuſdam Electoris verbis expreſſa facta jure meminerim: Quare ego illum ipſum furorem motumq; Caſtrenſem reor extitiſſe; quia magnâ vi, magnoq; terrore modeſtia tua vincenda erat. Speciosum enimvero ſpectaculum in utriſq;! pulchrum cernere hos zelante affectu, illum certare demiſſione: hos eligere, iſtum recuſare electionem. Hic quid ſpecioſius & pulchrius occurrit. Congenita erga ſuos confidentia, viciſſim ſuorum non adſcititia aut coacta, ſed ſpontanea & cordis partus ſubmiſſio; innata ſubjectorum ſympathia, ſecurus ad Principem acceſſus, non aliunde petita aut accerſita ab Exteris de dotibus Rege dignis informatio, Patrij idiomatis peritia, Paterni cordis Princeps, quodq; ampliſſimum eſt, velutiq; Divinum, omnes tres Ordines Reip: unius gentis ſangvis una compages coadunavit.

Meritò ea repræſentat ſolatia Majeſtati Vræ univerſus Ordo Equeſtris, renovat pro felici Majeſtatis Vræ regno ea vota; quæ non pridem in libero Sarmaticæ Aquilæ campo de affectu cordium in publicum reſonuêre, ſubjicit Regiæ providentiæ fidem & tutelam jurium ac libertatum ſuarum, ſubmittit ſe & declarat omnes in his comitijs conatus eò derivaturum; ut glorioſo more indiviſa à libertate bonoque publico Majeſtas vel objectu laterum ſubditorum experiatur defenſionem; non terretur nec alte-

ratur

ratur, quamvis geminorum Comitiorum irriti conatus ſuſpenſam ſine conſilio reliquerint Rempub. & quamvis plurimum ſiniſtris hiſce indoleat fatis; procedit tamen audentior contra procellas, probè callens, quàm arduum, quàm ſubjectum fortunæ regendi cuncta onus. Quin imò fortunatum inde deſumit omen, futurum; ut hæc in contrarium nitens primitusque moderationem recuſans fortunæ baſis, tantò firmius ſecuriuſque gloriæ longævo, quod precamur Mtis Vræ regno eriget fundamentum. Semper ſpinoſa virtutis via eſt; ingentis famæ decus ſtabiliſq; in ævum gloria nonniſi de pertinace flecti vincique conſurgit carduo: quantò magis hæc inclyta & glorioſa Nobilitaris virtutis moles, quam conjuratæ Patriæ vires & poſt tot calamitates ruinasque ſecunda Majeſtatis Vræ Electio in auguriũ perennaturæ fortunæ erexerunt, primos conatus eluſerit, nutumque vicerit? habet illa quandam cum grandibus celebratisque Coloſſis ſimilitudinem, qui compluries in anteceſſum humanas fatigant ad laſſitudinem manꝰ & vires: quàm tandem ad votum ſolidâ ſubſiſtant baſi. Ita prorſus & Majeſtatis V. fortunati Regni primordia felicibus prævisa auſpicijs, amore univerſorum, fortunâ & omine conſequentium admodũ ponderoſa ſunt: quid igitur mirum, quòd non unis ex nunc conatibus reſpondeat exoptata ſtatio. Non ignorat Equeſtris Ordo, qualiter V. Majeſtas conatu, activitate, dexteritate, id unum egerit; ut unionem animorum perſvaderet; quomodo uti bene gnarus moris & jurium Patriæ natus utpote & educatus in regno Princeps omnes eò curas converterit; ut diviſa civium corda & ſtudia in unum coaleſcerent. Probè & illud novit nunquam grandia magnorum Regum omina præcoci ſorte clareſcere; ſed poſthumè niſi, perenni ſupraque ruinas ſecundâ frui in ævum famâ:

Magno æterna parantur
Regna DEIS cœlumq; ſuo ſervire Tonanti
Nonniſi avorum potuit poſt bella Gigantum

Veniet illud tempus quo V. Majeſtas ut ſpei magnæ, ſic nominis Princeps; ut cœlo prævisus, ſic cœlo datus? nauclerus excitatâ in priſtinum decus ab adverſæ fortunæ ludo Patriâ infelicitatis portum cum Reipub. invehatur carina, quando felicitate, prudentiâ, moderatione ceu conſecratæ immortali nomini columnæ architectus ſecuturis ſeculis ad memoriam *ſuum relinquet, non plus ultra,* quando jam felix fortunatumque Regali rubore & conſtantiâ Regnum auro jam coronatum, lauro victoriarum, olivâ pacis coronabit. Ipſi cœli utramque, ipſa pupillorum vota accelerabunt ſecundas palmis olivas, noſtrum interim pectore, corde, animis debitâque tueri fide eſt, Mtem electumque tam ornando throno quàm defendendæ Poloniæ Principem tegere, nobiſque medijs hoſtium invidiæ veluti eripere Serenitatem. Sacra verò Regia Majeſtas in primordijs Regni ſui ingens immortali nomini, & conſtanti fortunæ ſuæ jaciet fundamentum, dum magnanimo ſupra fortunam, paterno amoris in Patriam corde ſupra arma potentior hæc aſpera rerum bonus piusq; in plana deducet Princeps, dum ſanis conſilijs & animorum concordiæ authoritatem ſuam per exempla & ſtudia ſua accõmodabit, ſciſſos in diverſa cives clementiâ componet, bonitate devinciet, lætoque vultu ceu magnete attrahet, digna gratijs & laude pectora ad incrementa præclaræ virtutis munificentiâ accendet, nimiũ nobilitatis zelum & forſan, quandoque errorem ſapientiſſimus teget, in melius interpretabitur, imò ceu candor fuiſſet veniam dabit. Non enim poteſt ſine experimento patientiæ ad laudem clementiæ pervenire. Ita nõ ſine gloria libertatis columen juriumque Soſpitator audiet: ita generoſus reviviſcet ardor, exardeſcet amor, unitas ſumet incrementa, iterum priſtinus animus Equeſtris Ordinis ſubibit vigor, affectus, generoſitas, ita Ma-

A.C. 1672 jeſtas Veſtra Patriæ pacem, fortunam, & decus ſuſcitabit, corriget, reſtituet, quodq; ſupremum eſt ad gloriam de patria patrioque ſangvine ſumpto Princeps obligatam Patriæ fidem, civibus gratitudinem, ſeculis memoriam, immortalem magno ſuo nomini relinquet famam. Et hæc ſunt auguria, hæc omina, quæ in primordijs (faxit DEus) feliciter inchoatorum Comitiorum devotiſſimâ ſubmiſſione ſuâ tota Nuntiorum camera S. R. Mti conſecrat & ominatur. Ego iſthoc claudo: Tuum erit Auguſte conſulere Reipublicæ, noſtrum obſequijs provideri Majeſtati. Dixi.

QUID SENTIAT INPERATOR ROMANUS DE MOTIBUS INTERNIS POLONIÆ.

SAcra Cæſarea Majeſtas ad animum ſibi revocans amicam vicinitatem, quæ inter Provincias ſuas, ſacrumq; Romanum Imperium ab una, & Regnum Poloniæ ab altera parte ſemper interceſſit, ac præterea memoratum Regnum conſiderans, ceu Olympeum Orbis Chriſtiani contra Hæreticos & infideles alios Chriſtiani nominis hoſtes, nihil habet, quod ipſi cordi magis ſit, quàm prædicti Regni conſervatio, quæ cùm obtineri nullo modo poſſit, quamdiu in ipſo diſcordia viget, omneq; Regnum in ſe ipſo diviſum tandem corruit; S. Cæſarea Majeſtas animitus exoptat, ut animorum conſenſus & ſincera concordia in memorato Regno reſtauretur, ejuſq; Proceres & Magnates offenſas privatas, quas in perſonam modò regnantis Poloniæ Regis conceperunt, utilitati publicæ remittentes cum ipſo ſincere in concordiam redeant, & ad cogitationes de communis Patriæ defenſione conſtituendas ſeriò accingantur.

Sicut autem ex ſolo conſenſu omnis ipſorum ſalus, & è contra diſſenſione certiſſimum eorundem exitium dependet, ſic acerbiſſimo cum dolore S. Cæſarea Majeſtas comperit, quòd tam difficili tempore, quo bellum ab hoſte adeo terribili, qualis eſt Turca, proximè inſtat, prædicti domini Magnates, majori, quàm unquam ante hac ſtudio ſe applicent negotio, jam inde ab initio Regiminis & Electionis prædicti Sereniſſimi Regis formato, ipſius nempe è ſolio eiectioni, qua vix fieri poterit, quin bellum civile nunquam non periculoſum in ſæpe memorato Regno accendatur.

Et ſanè conſervationem pacis & concordiæ in Polonia, quibus ipſummet Regnum ſalvum & integrum permaneat tanto cum deſiderio exoptat Sacra Cæſarea Majeſtas, ut quorumlibet mediorum præcavendorum, omneſque turbarum prætextus tollendi cauſa non abnuat S. Cæſarea Majeſtas ſuperſedere Juribus, quibus innixa induci poſſet ad poſtulandam per media canonica disjunctionem Matrimonij inter prædictum ſereniſſimum Regem Poloniæ, & Reginam Sacræ Cæſareæ Majeſtatis ſororem præſumpti contracti, quemadmodum & eadem Sereniſſima Regina publicum bonum proprio & pecularili commodo ſuo, ijſdem ex cauſis præferre parata eſt. Attamen ſi ſæpè memorati DD. Magnates in ſupradicto propoſito perſeverent, & neq; rationibus in contrarium adductis à S. Cæſarea Majeſtate, nec eo, quòd tam ipſe, quàm Sereniſſima illius Regina ad promovendam tranquillitatem tolerare non recuſant, nec periculis belli civilis, ſi hoc executioni mandetur inevitabilis ab eo incepto ſe dimoveri patiantur. Hoc in caſu S. Cæſarea Majeſtas permota eodem deſiderio conſervandæ Poloniæ, impediendiq; ne per diſcordias internas Turcis alijſq; ejuſdem Regni vicinis Infidelibus, Schiſmaticis & Hæreticis ejus occupandi, aut divellendi ratio præbeatur, quantum in ſe eſt, facere non recuſat, ut aliquomodo incommodis iſtis occurratur, & defenſio, bellumvè civile, nec tempore diuturnum, nec eventu noxium eſſe poſſit.

Itaq;

Itaque cum diſcordiæ & bella civilia ob mutationem iſtam à Dominis Proceribus quæſitam veriſimiliter ſubſecutura non aliâ ratione minus diuturniora evadere poſſint, quàm ſi S. Cæſarea Majeſtas rebus ſe immiſceat, & dictoSereniſſimo Regi auxiliũ ferat, & Imperiali potentia ſua illud contineat. Nihilominus ut eo facilius totum incendium extingvatur, S. Cæſarea Majeſtas in animum inducere, ac ſibi proponere non poteſt, ne ullum dicto Sereniſſimo Regi contra memoratos DD. Proceres ſubſidium ferat, cum ſciat abſq; ſuis auxilijs dictum Seren. Regem proprijs viribus deſtitutum, facili ac brevi tempore eò deducendum, ut factæ mutationi acquieſcens, condignâ penſione, alijſq; commodis æquis contentus ſit, quibus eo caſu Principi huic provideri, S. Cæſarea Majeſtas exoptat, & aliter ab eo adjuvando abſtinere poteſt. A. C. 1672

Quemadmodum autem ſacra Cæſarea Majeſtas, ut publicum Poloniæ bonum promoveat, bellúmque civile ab ea avertat, vel ſaltem ejuſmodi belli diuturnitatem Regno Poloniæ, ut dictum eſt, procul dubio hoc ſtatu rerum exitioſam impediat, abſtinere non debuit à præſidio memorato Sereniſſimo Regi contra prædictos DD. Proceres ferendo; ſic ex adverſo Sacra Cæſarea Majeſtas ſperat ipſos & debito gratitudinis, & eâ quâ par eſt, optimæ voluntatis habitâ ratione, nihil, quod ipſorum in poteſtate eſt omiſſuros, ut efficeant, quo S. Cæſarea Majeſtas ab hoc ſubſidio Regi dando, ita abſtinere poſſit, ne honori, exiſtimationi & utilitati ipſius, ullum inde præjudicium, & diſcrimen oriatur: aliàs enim neminem ſanâ ratione præditũ à Sacra Cæſarea Majeſtate exacturum, ut rem honori, commodiſvè adverſam fieri patiatur.

Jam verò clarum eſt, ac notorium, quod meditata à Dominis Proceribus mutatio, abſque Sacræ Cæſareæ Majeſtatis detrimento, tam reſpectu honoris & exiſtimationis, quàm commodi provinciarum hæreditariarum, ſimul & imperij non niſi in duobus caſibus evenire poſſit.

Quorum primus eſt, ne hac revolutione Sereniſſimæ Sacræ Cæſareæ Mtis ſorori ulla injuria, aut immutatio afferatur.

Alter ne revolutio iſta in favorem Principis alicujus, qui S. Cæſareæ Majeſtati & Auguſtiſſimæ ejus domui ſuſpectus ſit: quin è contrario ut fiat in gratiam ejusmodi Principis, à quo Sacra Cæſarea Mtas optimæ vicinitatis & ſinceræ amicitiæ inter Auguſtiſſimam domum Auſtriacam & Poloniam conſervandæ ſpem veriſimilem concipere poſſit.

Priorem caſum, quod attinet, qui Sereniſſimam Reginam Sacræ Cæſareæ Majeſtatis ſororem ſpectat, tantâ ratione nititur, ut Sacra Cæſarea Majeſtas non credat quenquam ex prædictis DD. Magnatibus adeò ſanæ mentis expertem eſſe, qui à Sacra Cæſarea Majeſtate velit exigere, ut ſororem Germanam deſerat, quæ inſuper eâ prudentiâ, modeſtiâ, affabilitate, alijſque virtutibus in Polonia vixit, ut non modò ſimilem, quem prædictus Sereniſſimus Rex injuſtè, an ſecus incurrit, contemptum & odium experta non ſit; ſed potius amorem & reverentiam omnium ipſorum, & DD procerum quoque dicto Sereniſſimo adverſantium, ſit promerita.

Quin etiam tunc temporis, cùm aliquando ante Baronis Majerbergij Sacræ Ceſareæ Majeſtatis in aula, Polonica Reſidentis diſceſſum, negotium hoc inter Celſitudinem ſuam Illuſtriſſimum & Reverendiſſimum D. Archiepiſcopum Gneſnenſem Primatem Principem, & ipſum agitaretur, Celſitudo ſua nihil cunctata eſt, tam ſuo nomine quàm Generoſi Dni Mareſchalci Supremi Exercituum Ducis, ſimul totius partis ipſorum promittere, in caſu propoſitæ mutationis Reginam conſecuturam thronum, & throno ſucceſſorem præviâ diſſolutione Canonicâ, & Apoſtolicâ Matrimonij; quam diſſolutionem Sacra Cæſarea Majeſtas per rationem impotentiæ Regis Sereniſſi-

A.C. 1672 reniſſimi brevi & congruo temporis ſpatio, vel in aula Romana, vel alibi, ubi opus foret, ad dijudicationem factam proſequi teneretur, nec ullum ex parte ſua impedimentum afferre, quominus præfata mutatio ad effectum deducatur.

Atque ita, quod attinet articulum, qui Sereniſſimam Reginam concernit, Sacra Cæſarea Majeſtas Serenitatis Suæ frater eo contentus eſt, hoc ſaltem poſtulato, ut ad tollendas omnes, etiam neceſſarias huc ſpectantes, difficultates, iidem DD. Archiepiſcopus, Magnus Mareſchalcus, aliiq; partium illarum præcipui, de prædicta Regina, caſu ac ratione ſuperius memoratis, throni, ac throno Succeſſoris conſequendi, debitam aſſecurationem dantes, ſecurã inſuper eam faciant, conſenſum ſe ab eo obtenturos, ut eâdem dote, iiſdem conditionibus in contractu præſumpti matrimonij dictæ Sereniſſimæ Reginæ comprehenſis contentus ſit, ſummas memoratæ dotis, Sereniſſimo Regi aſſignandæ vel ex Ducatu Zamoſcenſi, aliiſq; bonis ejuſdem præſentibus & futuris ſit recuperatura, utq; reformationem per Comitia 1670 conſtitutam, eandem conſervari, & effectui dari curent, Cæſareâ Majeſtate non impediente, quin ex Staroſtiarum in iſta reformatione comprehenſarum numero eruantur illæ, quæ nunc ad aliquos ex iſtis DD. Proceribus ſpectantes inibi comprehenſæ ſunt, ſimul & illæ, quas dictâ reformatione, ceu in confinio Regni ſitas comprehendi non potuiſſe Palatinatus quidam aſſeruerunt dummodò aliæ Staroſtiæ æquivalentes pro eraſis eidem reformationi ſtatim rurſus inſerantur.

Secundum & poſteriorem articulum, quod ſpectat ſuper quo memorati DD. Proceres mentem ſuam needum explicuerunt, nimirum ut is, qui in ſucceſſorem Sereniſſimi Regis aſſumetur, Sacræ Cæſareæ Majeſtati, ejuſq; Auguſtiſſimæ Domui ſuſpectus non ſit, ſed potius acceptus, aptuſque ad bonam vicinitatem, & amicitiam inter illum, & Poloniæ Regnum, conſervandam. Ipſi DD. Proceres pro magna providentia ſua, quâ pollent, facilè judicabunt S. Cæſ. Mtem, in omnis prudentiæ, politicieq; præcepta, inque illud, quo Provinciarum hæreditariarum, & imperij quieti obſtricta eſt, debitum, quin & in propria AuguſtiſſimæDomûs ſuæ commoda peccaturam, ſi toleraret, ut loco moderni Sereniſſimi Regis Poloniæ, à quo nihil timendum habet, ſed potiùs omnia bona vicinitatis, & amici commercij commoda ſibi promittere poteſt, alius aliquis Princeps ipſi ſubſtituatur, qui præbeat occaſionem ſuſpicionum, & cauſam metuendi potius affectum vicinitati adverſæ, odium ac turbas, quàm benevolam vicinitatem, & amicum commercium.

Subſtructo hoc fundamento, & præſuppoſito eo, quod firmiſſimè credit Sacra Cæſarea Majeſtas dictos Dominos Proceres tam validis rationibus eſſuros, idque faciendo conſtantiſſimè, ſecuros eos reddit, Sacram Cæſaream Majeſtatem memorato Sereniſſimo Regi Michaëli contra ipſos ſe nullius generis auxilium, nec directo, nec indirecto modo laturam, quod prædictam mutationem aut remoraretur, aut impediret, Sacra Cæſarea Majeſtas declarat duos tantùm Principes ſibi ſuſpectos eſſe, Hæreticum nempe, & eum, qui eſſet natione Gallicâ. Hæreticos quod attinet, Sacra Cæſarea Mtas tolerare non poteſt, ob eum, quo maximè ducitur, zelum, ad conſervationem & augmentum ſacroſanctæ fidei Catholicæ Apoſtolicæ Romanæ, quæ ſub tali Principe diſcrimini foret obnoxia, ſimul ob antiquam quæ eſt inter Auguſtiſſimã Domum Auſtriacã & Hæreticos antipatiam, à quibus memoratæ Auguſtiſſimæ domûs declinatio, & ruina omnibus modis poſſibilibus quæritur, & exoptatur: quemadmodum & ipſa illorum aut exitium, aut converſionẽ, plus quàm propria cõmoda expetit, & promovet.

Jam

Jam verò Principum Hæreticorum nomine S. C. Mtas comprehendi arbitratur, non ſolùm eos, qui in præſens hæreſi actuali addicti ſunt, eamq; profitentur, ſed quemlibet Principem, qui reſpectu exaltationis ſuam Religionem abjuraturus eſſet. Quoniam ejuſmodi Princeps id agendo, teſtatum faceret, aut nullam ſe habere Religionem, aut veros, quos de ea habet ſenſus, ob fortunæ augmentum diſſimulare, ejuſmodi ſub Principe Religio Catholica Apoſtolica Romana nimis evidenti periculo foret expoſita. *A. C. 1672*

Quantum Principes nationis Gallicæ attinet, Sacra Cæſarea Majeſtas nec ſalvâ exiſtimatione, nec ſtatûs ratione tolerare poteſt, ut quiſquam hujus nationis Princeps Poloniæ throno imponatur, quin è contrario & honor, & ſtatûs ratio Sacrã Cæſareã Majeſtatẽ obligant, ut totis viribus id impediat.

Nemini enim per totam Europã non eſt cognitũ, quòd Regnante Sereniſſimo Rege Poloniæ Caſimiro, & poſt illius abdicationem Gallia nihil intentatum reliquerit ut tam largitionibus pecuniarum, quàm viribus armatis, & rationibus alijs Principem Gallicum poſt Regem Joannem Caſimirum ad Coronam Polonicam proveheret, quâ in re defunctam Reginã faventem experiebatur, & è contra Sacra Cæſarea Mtas & Auguſtiſſima Domus Auſtriaca ſemper illud impediens, tum magnas nũmorum impenſas fecit, tum pluribus ſubſidijs alijs, eos qui libertatem Electionis contra machinationes Gallicas tuebantur, adjuvit. Quæ factio Gallica ob oblata ab Auguſtiſſima domo Auſtriaca impedimenta, nihil, niſi confuſionem, ex hoc incepto ſuo cum ingenti laude Auguſtiſſimæ domus Auſtriacæ, & ſingulari honore Sacræ Cæſareæ Mtis retulit. Si verò Sacra Cæſarea Majeſtas in depoſitionem Sereniſſimi Regis ita nunc conſentiret, ut Princeps Gallicus in ejus locum ſubſtituatur, totam rerum hactenus à ſe geſtarum rationem ipſa redargueret, & Gallicam omni ignominiâ liberaret, eamq, in ſemetipſam transferret, ut nihil dicatur de jactura, & detrimento, quod inde pro ipſa exoriri poſſet.

Præterea impoſſibile eſt, ut Princeps Gallicus in Polonia regnet, quin totus à Rege Chriſtianiſſimo dependeat, tum ratione ſangvinis, cognationiſque, & hæreditatum, vel feudorum, quæ habiturus eſſet in Gallia, quã vel maximè ob ſubſidia, ſi res poſcat inde accipienda, inprimis contra ipſãmet Nobilitatem Polonicam, ſi fortè motus aliquis civili jure, vel injuriâ ſuſcitatus eveniat. Jam verò is, qui in Polonia regnaturus eſſet, hoc modo à Gallico fœdere & vinculis, tam arctè eorundem commodorum illi adſtrictus eſſe non poteſt, quin det ampliſſimam ſuſpicionem, & metûs materiam Sacræ Cæſareæ Majeſtati, & ejus Auguſtiſſimæ Domui. Id præbent in eũ Regẽ, qui tam arctè adhæreret potentiæ ſemper æmulæ, & nunquã non vel ſecreto, vel apertè in prædictã domũ Auſtriacã, quæ Europã affectandi obſtaculo & impedimento eſt, inquieta, igneaq; Gallorum natio, & perpetui eorum in omnibus locis & contra omnes ſtatus, præcipuè contra S. Cæſaream Majeſtatem & Catholicam machinationes omnibus ſunt cognitæ. Ita fieri non poteſt, ſi Princeps Gallicus in Polonia regnaret, quin quoties id Regi Chriſtianiſſimo (cui faſtigium ſuum debiturus eſſet) collibitum foret, turbas ille cum vicino ex commodo, & uſu ſtatûs Gallici miſceret, nec in ijs per eam, quâ Regimen Poloniæ conſtat gubernandi rationem, nimis impediretur. Quoniam Rex Poloniæ omnium munerum & officiorum arbiter, plurium, quàm ullus in Polonia Princeps beneficiorum diſtributionem habens, parvo negotio eos, qui rebus gerendis admiſcentur, in ſuos uſus perducit, maximè ſi Gallia, de cujus commodo ageretur, ad corrumpendos eos pecuniam profunderet.

Ideo

*A.C.*1672 Ideo Sacra Cæſarea Mtas Principem Gallicum in throno Polonico non aliter conſiderat, quàm inſtrumentum, quo Rex Chriſtianiſſimus ad infeſtandam S. Cæſaream Majeſtatem & ejus Auguſtiſſimam Domum uteretur, datâ temporis & occaſionis facilitate.

Præter hæc ingenio inquieto, & cunctis Europæ negotijs, ſeu vera, ſeu affectatâ ſtatus ſui ratione ſe admiſcens Gallia, ſi quid eveniret, in eo commoda illius Suecorum, ſeu Brandeburgici, aut alterius cujuſlibet Poloniæ vicini commoda, contrarius eſſet, vel ſi vicinorum illorum aliquis ipſius libidini ſervire abnueret, non ſegniter illi ſtatim negotium faceſſeret; Svecis ſub prætextu prætenſionis in Livoniam, Brandeburgico ſub prætextu prætenſionis in Pruſſiam Ducalem, cæterorumq; vicinorum cuilibet.

Sperat item S. Cæſarea Mtas prædictos Dominos Proceres ſeriò hæc omnia conſideraturos, ac præmaturè trutinaturos, Galliæ vafris ſemper conſilijs, tum opum ad factiones & oppreſſionem profuſione, quibus in Polonia Princeps Gallicus in comprimenda libertate, Regnoq; per liberam Regis Electionem libero, in hæreditarium transformando, uti poſſet, obſervata quoq; & illa perpetua conſiliorum Gallicorum aſtutia, quæ ſub defunctæ Reginæ regimine, tot tantiſq; malis Poloniam innodârunt, quæq; ſub Gallico Rege longe potentiùs eſſent exarſura. Conſideratis deniq; contentionibus, & turbis, quibus hujuſmodi Princeps ipſos cum omnibus vicinis ſuis eſſet immixturus, quoties aut ambitio, aut uſus Galliæ, & innata ad rixas libido poſtulaverit, utpote quæ nunquam toto triennio in quiete ſeſe continere poſſit.

Ipſos DD. Proceres facilè judicaturos excluſionem Principis Gallici à S. C. Mte non alio fine expeti, quàm ut vicinitas, & antiqua amicitia, tum commercium, quod inter ipſam, Regioneſque hæreditarias ac imperium ex una, Rempublicamq; Polonam ex altera parte interceſſit, tum & ipſi Regno Poloniæ pax foris, & domi altiſſima quies & concordia ſervetur.

Præterea, plus quàm evidens eſt ad commune Polonæ Reipub: bonum pertinere, ſi unquam, præcipuè præſenti à Turcis & Coſaccis imminentis belli tẽpore ut mutatio quàm cautiſſimè fiat, & quàm minima fieri poteſt, aut ſaltem breviſſimâ cum contentione tranſeat. Jam verò ſi in ſolium Polonorum Princeps Gallicus aſſumatur, indubitatum eſt obſtinatiſſimas exinde rixas, & diuturnum bellum, & planè inexplicabile emerſurum, idq; ob eas, quæ interveniunt contradictiones à nobilitate Polona, cui in univerſum, & præcipuè vulgari nobilitati, & maximè numeroſæ nomen exoſum eſt Gallicum. Proinde S. Cæſarea Majeſtas ab has & ſuperius allatas rationes nullo modo ſuperſedere poterit, quin totis viribus ſeſe opponat, ne Princeps Gallicus & S. C. Mti, Auguſtiſſimæq; illius Domui, & Poloniæ, libertatibuſq; illius adeò pernicioſus in Regem Poloniæ evehatur.

Deſiderium illud, quo mota S. C. Mtas in ſalutem & publicum Poloniæ bonum, exoptat, ut ex mutatione iſta, quam nullatenus expetit, oritura fortè contentio, quàm citiſſimè extingvatur. Unicum, & ſibi gratiſſimum hoc in caſu S. Cæſ. Mtas advertit remedium, ut prædicti Domini Proceres Sereniſſimi Principis Caroli Lotharingenſis rationem habere velint. Sicut enim ipſius nomen grati apud nobilitatem Polonam odoris eſt, utpote quæ poſtremo electionis tempore in eum in Poloniæ Regem eligendum inclinabat, niſi factio Gallica potentiſſima ad excitandas inter cives diſcordias inclinationem iſtam impediviſſet. Proinde hæc mutatio commodiſſimè Reipub: cederet, ut arbitratur S. Cæſarea

rea Majeſtas, ſi nobilitas, in cujus arbitrio hæc res ſita eſt, adeo inclinata Sereniſſimo Principi Galliæ, adhuc à DD. Proceribus ad hoc duceretur, ut propter commune Reipublicæ commodum, non alius, præter nominatum Seren: Principem Lotharingenſem in Regem eligeretur. *A. C. 1672*

Secundo cùm memoratus Sereniſſimus Princeps Lotharingenſis, nec à ſe ipſo, nec aliunde vires habeat, libertatibus Poloniæ metuendas, neq Vicinus ejus ullus foret, qui ſtabili mente ipſius impedimentum offerre conaretur, exceptâ forſitan Galliâ, ob nimiam diſtantiam, tum ob bella, quibus implicatur, non eſſet extimeſcenda.

Tertiò cùm omnibus notum ſit S. Cæſaream Majeſtatem Principem hunc protectione ſuâ dignari, facileq; quis arbitraretur, abſq; conſenſu & placito S. Cæſareæ Majeſtatis illum Polonico ſceptro ſe non ingeſturum, exinde nemo dubitare poteſt illam directè & indirectè nullum Sereniſſimo Regi Michaëli ſubſidium laturam. Et quia prædictus Rex nullis legibus inſtructus, auxiliumque, quod ipſi Sacra Cæſarea Mtas, & Auguſtiſſima domus ejus ferre poſſet, hac ratione vix ſperandum, propoſito mutato, atque abſque contradictione, aut ſaltem poſt brevem & invalidam conſultationē perficeretur.

Quartò præfatus Lotharingiæ Princeps ad regendam, tuendamque Poloniam foret aptiſſimus, cùm ſit ætatis maturæ, & vegetæ, animi firmi, moribus humaniſſimis, oriundus ex ſtirpe fæcunda Principis, tam animi magnitudine, quàm Catholicæ Religionis zelo conſtantiſſimi, ipſe quoque tam fortitudinis, quàm prudentiæ ſuæ clariſſima experimenta dedit in bellis Hungaricis, inque muneribus, quæ in exercitu Sacræ Cæſareæ Mtis ſummâ cum laude illic ſuſtinuit, ac præterea nullam, nec propinquè cum ullo Poloniæ vicino contentionis cauſam habebit, ab omnibus alijs amicam & benevolam vicinitatem exiget.

Quintò Ducatus Lotharingici, & Barrus Coronæ Lotharingicæ, aliarum plurium Provinciarum hæres eſt, is Princeps quàm magnos reditus annuos ex ijs, quos Longavillana Domus habet, majores inferet, præterquam quam iſtæ provinciæ abſoluto ſuperioratûs jure, ad Dominos pertinent, militibus fortibus abundant, qui inter copias Polonicas non forent inutiles, eóque omnia in bonum Reipub. redundarent. Quamvis in præſens Rex Chriſtianiſſimus provincias iſtas poſſideat, id tamen titulo tam notoriè vitioſo, violento, ac injuſto factum eſt, ut ipſemet earum reſtitutionem quotidie offerat, ſed conditionibus iniquis intricatam, quarum petitione procul dubio abſtineret ſtatim, ac prædictum Lotharingiæ Principem in ſolium Polonicum evectum, & amicorum ope ad facti iſtius rationem cernendam inſtructum cerneret.

Sextò Principis hujus in ſolium Polonicum evectione Polonia hoc Sacræ Cæſareæ Mti judicium daret, quòd antiqvum amicitiæ commercium cum illo fartum, tectumque conſervare velit Sacra Cæſarea Mtas, & in caſu mota deſiderio conſervandæ Poloniæ, ceu clypei orbis Chriſtiani, mox ab illius electione, magnum, validumque copiarum, tã Equeſtrium, quam Pedeſtrium numerum ſubſidio mitteret, & cum Regno contra Turcas defendendo proprijs ſumptibus, ac ratione utrinque conductâ in Poloniam traduci curaret.

Denique Sacra Cæſarea Mtas & Rex Catholicus prædictum Principem, æquè ac ſi ex Auguſtiſſima ipſorum domo prodijſſet, charum habens, totis viribus eum adjuvaret, pecuniâque pro omnibus rebus alijs ad gratitudinē erga prædictos DD. Proceres, & alioqui neceſſarijs non minùs abunde, imò largiùs inſtruerent, quàm unquam in gratiam Principis Gallici [illegible] Chriſtianiſſimus facturus eſſet.

RESPON-

A.C. 1672

RESPONSUM CÆSAREÆ MAJESTATIS ABLEGATO DATUM.

Polonia tametſi pacem, cum Turcis nuper ſtabilitam ægerrimè ferat, abrumpere tamen in præſenti ſtatu eam non poterit, niſi bonis fœderibus vicinorum Principum, ac remotiorum pecuniarijs ſubſidijs valde fulciatur. Præcipuum momentum collocat Polonia, in colligatione cum Sacra Cæſarea Majeſtate, & cum Magno Duce Moſchoviæ.

Fœdus offenſivum proponitur ad belli diverſionem, in hoſticum uno tempore, à Colligatis faciendam, id eſt, ut exercitus Cæſareanus per Ungariam, Polonicus per Valachiam, Moſchoviticus per Ucrainam, Turcas aggrediantur.

Auxiliares aliquot millium copiæ, tametſi à Cæſarea Majeſtate Poloniæ ſubmitterentur, non tamen ſatis juvarent Poloniam, adverſus potentiam Ottomanicam, neq; propter ſummam iſtius anni ſterilitatem, & difficultatem annonæ, præſertim in Ruſſia ſuſtentari poſſent, neq; induceretur Polonia ad molem belli ſuscipiendam & ſuſtinendam, niſi confœderati Principes, prout ſupra, quiſque pro virili bello offenſivo hoſtem laceſſerent.

Ablegationes in Italiam, Hiſpaniam, Galliam, Sueciam, Moſcoviam à S. R. Mſte, & conſenſu Reipublicæ, certi aliquid ratione fœderis offenſivi, & diverſionis faciendæ, declaratũ fuerit, in hoc enim fundamento colligationis, imprimis cum Majeſtate Cæſarea, conſilia ſua Polonia reſolvet & non aliter.

Licet enim pax cum Turcis, præjudicioſa & pudenda videatur, tamen neceſſitate temporum excuſatur, & tolerari poterit, præſertim ſi Turcæ conditionem munerum, annuatim mittendorum, Poloniæ remiſerint, aut commutaverint, & ſecuritatem ab incurſionibus Tartarorum præſtiterint.

Moſcovia recentiſſimis literis ſuis declaravit, quòd velit auxiliari Poloniæ, datis jam opportunis ad id mandatis, exercitui ſuo in Ucraina, clauſula, ſi alij Principes Chriſtiani, ad juvandam Poloniam concurrent, ad quos officia Legationum ſuarum Dux Moſcoviæ obtulit ultro.

Ablegatio Cæſareæ Majeſtatis ad Moſcoviæ Ducem valde utilis, & efficax foret. Interim commodum eſſet ut literas ſuas Cæſarea Mtas præmitteret, quas ex Polonia Moſcuam tranſmitti curabimus, authoritas Cæſareæ Mſtis plurimum valet apud Moſcum, qui facilius flecteret ad bellum contra Turcas ſuſcipiendum, cum eandem intentionem Cæſaream animadvertet.

Idem Magnus Dux Moſcoviæ Perſas adverſus Turcas poſſet impellere, pro ut id per Epiſtolam ſuam ad Regem Poloniæ datam ſponte promiſit Simul Coſaccos Dunenſes, Aſtrachanios, Zaporovianos, & alios terrâ & ponto Euxino in hoſticum ituros pactis & literis reſ[illegible]lit.

Offi-

Officia à Sacra Cæſarea Mſtate juxta promiſſum interponenda ad Regem Sveciæ, ad Electorem Brandeburgicum, ad Principes Germaniæ, multum proderunt Poloniæ & fœderatis, ad ſacrum bellum gerendum, etiam Regem Hiſpaniæ compellari decet, & expedit. A.C. 1672

Ex multis conſiderationibus optaret Polonia, ut negotium fœderis Varſaviæ ſecrete tractetur, per Miniſtrum Suæ Cæſareæ Mtatis, atque per Nuntium Apoſtolicum hic agentem.

Summus Pontifex, Reges, & Principes alij per legationes ſecretas compellandi, ut Poloniam ad belli ſumptus pecuniâ adjuvent, id eſt, ut exercitÿ in Polonia, viginti aut amplius millium ſtipendia conjunctim numerentur, quam diu bellum duraverit, ſeorſivè Polonia proprijs ſtipendijs exercitum conſcribet & fovebit, prout de numero, per tractatum fœderis conventum fuerit.

Utiliſſimum foret, ſi viginti millia talerorum, quamprimum Coſaccis, ſeu eorum Duci Hanenkio darentur pro navigijs per hyemem præparandis, quibus æſtate per oſtia Boryſthenis in Pontum Euxinum excurrere, & ditiones Turcicas infeſtare poſſent.

Majeſtas Cæſarea ſatis habet cauſæ ad rumpendam pacem cum Turca; indubium enim eſt, rebellium Ungarorum audaciam Conſilijs & favore Portæ Othomanicæ concitari, ac proximo tempore bellum Hungariæ imminere.

Tumultus civiles in Polonia non debent ſollicitam habere Cæſaream Majeſtatem; iſti enim, cum exercitus colligi, & bellum ſeriò præparari incipiet, facile ſedebuntur. Exercitus etiam licet bona regalia, ut vocamus & eccleſiaſtica ſtativis hybernalibus cum diſpendio privatorum gravabit, quod non novum eſt, utiliter tamen in publicum arma & equos in hybernis meliorabit, ac civiles iræ tandem in hoſtem vertentur.

COPIA LITERARUM AD ELECTOREM BRANDEBURGICUM.

Maximo in diſcrimine, quod Regno noſtro, à validiſſima Turcarū potentia, & aperta eorum in nos hoſtilitate impendet, cum ad amicam Chriſtianorum Principum opem reſpiciamus, tum nullibi certiorem auxilij nobis ferendi ſpem quàm in fœderata amicitia, & teſtata ſæpius erga nos, remq; Polonam propenſione ſerenitatis Vræ reponimus. Communis & juratus Chriſtiani Orbis hoſtis, tot Regnorum, tot Gentium ſpoliis tumidus, præſertim occupatæ Candiæ ſucceſſu, immanè elatus, contractis maximis exercitibus, motoq; ſedibus ſuis Oriente, & Tartarorum, totiuſq; barbaræ viciniæ colluvie ad obſidendum Camenecum validiſſimum Regni iſtius propugnaculum, tum ad oppugnandam Ucrainam, & Ruſſiam tota armorum mole imminet. Jam ultra feroces prænuntiæ hoſtilitatis ad nos verborum minas numeroſi exercitus undiq; conglobantur, jam truci claſſico Iſtri ac Thyræ ripæ, totaq; perſtrepit Vicinia. Metimur res vireſq; noſtras

A.C. 1672 *ſtras, quæ continuis tot per annos bellis, & uarijs caſibus, attritæ ac defeſſæ, niſi aliunde ſulciantur, vix eſt ac ne vix quidem eſt, ut formidoloſi hoſtis impetum ſuſtinere valeant. Neq; in incerto habendum rupto velut aggere Poloniæ, aut etiam bellicoſæ plebis multitudine, & robore Othomanicam potentiam diluvio quodam bellorum uicinas ditiones, ac reliquam Chriſtianitatem inundaturam, inde grauis cauſa & maxima neceſſitas, nobis omnino perſuadet, ut ultra auxilia Pactis Bidgoſtienſibus præſentia & ſeorſim requiſita, ualidiores copias juſti exercitus à S. Vra obtinere cupiamus, eoq; nomine Chriſtianam conjunctionem, fœderatam amicitiam, arctam neceſſitudinem, bonam uicinitatem, & quid quid in ſacro caroq; ducitur memorantes, ferendo quàm primum à S. Vra rebus noſtris ſubſidio aduocemus, glorioſum id & immortale erit S. Vræ, quid quid tam arduo & difficillimo tempore uirium, opumq; ſuarum juuandæ Poloniæ impenderit. Quod uti amantes cupimus planeq; nobis pollicemur, ita memorem & gratum animum S. Vræ, ejuſq; domui Electorali conſeruabimus. De reliquo S. Vra bonam à Deo ualetudinem.*

SCRIPTUM EPISCOPI CUJAVIENSIS, AN SVADENDA ABDICATIO REGI MICHAELI.

QUæris quidnam faciendum ſit in moderna Reipub. calamitate, & utrum ſvadenda ſit abdicatio Principi, ad quidve ſe quiſque honeſti amans, juxta ingenitæ nobili pectori virtutis exigentiam, & conſcientiam reſolvere debeat. Quia ergo hanc mihi proponis quæſtionem, non ſeducam meam tuamque animam, ediſſeram quidquid de aliquo ſenſero.

Priuſquam reſpondeam; quæro, quodnam motivum eſſe poſſit abdicationis Regiæ? reſpondes, pro motivo, eſſe bonum publicum, & juvamen in tam manifeſto à Turcis periculo labentis Patriæ, quam Dominus, non habens naturalem ad bellum inclinationem, nec experientiam aut reſolutionem tantis malis parem, inopsq; cum ſit, & ſola nonniſi cum Auſtriaca domo colligatione, quæ ſemper huic Patriæ ſuſpecta fuit, ſubnixus, nequit; unde id facere debet amore Patriæ, ne pereat. Dato enim abdicationis eventu (ſiquidem proprijs viribus in tot periculis ſubſiſtere non poſſumus) non deerunt media efficaciſſima, quæ nobis ſervire poterunt.

Ad hanc tam arduam & horrendam toti Patriæ propoſitionem, reſpondeo. Toto hoc diſcurſu tolli & perimi commune bonum, has ob cauſas. *imo.* Quis hoc capere poteſt, quòd ſub tempus Turcici belli, melius ſit inducere interregnum, quam pati talem qualem Dominum? ſi hic non placet, quis ſponſor foret, ut alter ſit melior? imò audenter dico, futurum incomparabiliter deteriorem, collidet enim Chriſtianas potentias, Gallicam cum Auſtriaca, ſi cum potentia intrabit, opprimet libertatem, accendet inevitabiliter civile bellum, quod omni eſt tyrannide deterius, conſequenter malis artibus, quæſitum per oppreſſionem Imperium, bene gubernare non poterit; non fidet populo, nam terrebunt Anteceſſoris veſtigia nobis ipſis diffidet; unde infida ſemper conſequenter dubia omnia erunt in hac Patria, Pagani, noſtras videntes diſcordias invadent nos, & ſi civibus concitare multitudinem facillimum eſt, regere autem difficile, à potiori evocare Pagana ſubſidia facilè, regere impoſſibile. Sic periêre Hungari, dum Turcam evocarunt, contra Ferdinandum Imperatorem, Budam Metropolim, & de-

& deinceps majorem Regni partem amiſerunt, Idem nos edocet caſus Orientalis imperij, primi enim ſubſidiarij facti ſunt Orientis tyranni. Dicis Auſtriaca auxilia eſſe ſuſpecta; reſpondet uno ore & ſenſu tota Patria, agnoſcens acerbiora ad præſens eſſe Gallica. Altera ratio, contra jus id eſt naturæ, ſicut enim tu (ſi te Deus ad hanc eveheret dignitatem) id tibi duceres injuriæ, ſic nec debes juxta conſcientiam, quod tibi non vis, alteri facere, imò facere non potes, cùm lex divina prohibeat, invocare in vanũ nomen Domini; juraſti huic Domino fidelitatem, & obedientiam, retrò abire non licet; & Regi ſvadere abdicationem, ſive publicè, ſive privatim, eſt ſvadere perjurium, id enim in pactis conventis cautum, quod non debeat abdicare. Eſt inſuper id contra jus Regni per quod vivente Principe, nullatenus Succeſſorem promovere licet eſſetque crudele, de privilegio cõmunitatis ſcilicet totius Reipub. velle privatos diſponere, cùm hoc ſit crimen, evertens ſtatum & communem libertatem. *A. C. 1672*

Tertia ratio, eſſet id indirectè licet, verè tamen velle ruinam liberæ electionis, & inſcijs populis obtrudere Dominum, unde ſequitur incendium belli civilis; generoſa enim pectora non patientur ſe tam indignè tractari, mallentq; mori, quàm hanc maculam poſteris relinquere. Unde frater quisquis es, pandis viam gentilibus ad Chriſtianitatem, ex quo ſequitur innumera multitudinis Chriſtianorum cædes, captivitatis inæſtimabile damnum. Si mi frater intuliſti vicino damnum, ſub pœna æternæ perditionis animæ tuæ obligaris illi ad reſtitutionem; quantò magis ſi non uni hominum, ſed toti Patriæ irreparabilia feceris damna, quorum reparatio impoſſibilis: huc adduco ſalutaria, ſed omni fulmine horribiliora Salvatoris verba: Quid prodeſt homini, ſi mundum univerſum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum patiatur. Item, quam dabit homo commutationem pro anima ſua? Dices, habemus noſtros Theologos, qui noſtras reſolvunt & aſſecurant conſcientias. Reſpondeo, cum magno in Eccleſia Doctore Bellarmino Cardinali, qui intrepidè in ſimili caſu cuidam Monarchæ dixit: Neminem Monarcham Regem & Dominum iturum ad infernum ſine Theologo. Inexcuſabilis es ô homo, ſi videns manifeſtum periculum S. Catholicæ fidei, civilis belli, fractionis juramenti Regi & Reipub. blandiris tibi falsâ conſcientiâ, affectatâ ignorantiâ, ſanam doctrinam (ut ait Apoſtolus) non ſuſtines, ſed ad tua deſideria coacervas tibi Magiſtros prurientes auribus, à veritate quidem diſcedens, ad fabulas autem te convertens. Introſpiciat ſuam quiſque conſcientiam, interroget omnes Epiſcopos, Presbyteros, Religioſos; non obturet aures ad voces & gemitus pauperum, totius Patriæ, cœlum penetrantes; Quærat ex orbis Chriſtiani vicinis Monarchis, & ipſo Chriſti Vicario, ipſam conſulat rationem & conſcientiam, unanimi omnes voce & ſenſu reſpondebunt; non licet, per DEum! in propriam ſævire Patriam, ſitire fratrum ſangvinem, interitum quærere fidei, Eccleſiarum pauperúmve hominum.

Objicis inhabilitatem Domino, ſed non probas, damnas non convictũ, deſeris illum, & vis, ut ſe defendat; converte in orbem Chriſtianum oculos, in Hiſpania, Rex eſt puerulus, tamen preces illius gentis civilia bella extingvunt, cum externis belligerant, Domino in cunis fere poſito, fido miniſterio obſeqvuntur. Confundat nos diſſidentium fida in Svecia ſubditorum Regi adhæſio, in his celebribus Regnis, Principes vix non infantes impedimenta neſciunt, ſupplente cuncta, fida, ſtabili, & generoſa ſubditorum activitate. Inauditum omni nationi eſt, vixque in barbaris gentibus reperibile, Dominum ſimul & Rempub. invadere. Non inferamus hanc notam genti noſtræ, fide erga ſuos Principes per orbem celebratæ. Vel enim certum eſt bellum Turcicum? ſi ita? domeſticum excitare interea incendium,

A.C. 1672 magna profectò eſſet crudelitas; vel incertum? & ſic triennio rumpendo comitia, caſui exponere Rempub. eſt ne pietas Chriſtiana fiat voluntas Dei, cadente Rege, & Regno, avita fide Catholicâ, cultu Dei, & tot antea triumphis clarâ Patriâ. Ita quidem tibi promittis, gratiâ Dei, in libera conſcientia vitam habebo in patientia, mortem in deſiderio; Melius eſſet in tanta confuſione, nec eſſe, nec vivere, quàm infelicitati publicæ cum gravi offenſa Dei cooperari. Aliter ſentire vetat ratio, lex, conſequenter conſcientia; quod verò dicitur de obedientia, à fortiori locum habere debet, (quod etiam dicere horret animus) in Principis detruſione.

RELATIO DATA IN SCRIPTO CARDINALI URSINI COMITIORUM VARSAVIÆ RUPTORUM SUB MARESCHALCO SOKOLNICKI.

Obedio mandatis tuis Eminentiſſime Princeps, & omnem relationem, quam de infeliciter ruptis Comitiis habeo, in ordinem latino redigo idiomate, ut juſſiſti, ſuperflua quandoque memorantur, ne neceſſaria ſcitu omittantur. Tam ad rei claritatem, quàm ad brevitatem forte non nihil jubaris deerit, etiamſi juſti luminis nihil ſpero defuturum. Nulla alia frequentiora ex Polonia veniunt nova, quàm quòd finis Comitiorum aliis novis Comitiis det occaſionem. Peſſimè finita ultima: principium dedêre ſequentibus, quæ 18 Maji inchoata. *Sokolnicki Mareſchalcus.* Læta primò auſpicati eventûs Sokolnicio Litvaniæ Notario dirigente, & regimen Mareſchalci non proprio ambitu, aut induſtriâ adepto, ſed alienâ curâ & potenti ſuffragio. Ambulat ille recto itinere, & timet DEû.

Relatio Legationis Wyſocij. In ipſo Comitiorum initio fecit imprimis ſemotis arbitris Wyſocius legationis ſuæ ad Portam, relationem in ſenatu, præſente Nuntiorû Collegio: ubi multos arguebat, accuſabat, & deferebat: ambiguis tamen verbis, & perplexo ſenſu interpretationem in utramq; partem reliquit. Volebant ſtatim Nuntij, cùm extraordinaria Comitia iſta fuerint, jungere ſe cum ſenatu, ſed Piaſecinſcio Braclavienſi Capitaneo præeunte, multi cum proteſtatione exiverunt. *Proteſtatio* Poſt breve temporis diſpendium quærebatur, an delegandi eſſent ex Gentibus, qui proteſtantes ad regreſſum, unionemq; animorum invitarent? itaq; cùm multi paſſivè, *An Legati ad Proteſtantes mittendi.* nec niſi ad paſſiones loquerentur; judex Ravenſis diſſeruit: inſpicienti volumina legum ex confuſa Reipub: rectitudine mirum occurrere, quòd uſq; ad Comitia 1633tij anni, nullæ privatorum deſideriorum reperiebantur conſtitutiones, donec auctus feritate ac licentiâ proſcripto Patriæ amore, ab anni 1633tij Comitijs, erupit fatalis ambitus. Hinc metu malorum, & ruentis Reipub: ſtatûs dolore quæſitum à bonis ex lege remedium, ad reſtringendum velut temporis anguſtiâ ferocientem in damna publica ambitum; ut Comitia extraordinaria dum ſine ſolennitatibus aguntur, medius menſis terminaret, poneretque modum tempori, *Tempus extraordinariorum comitiorum* frænum exitioſis affectibus, & noxiæ circa privata ſtudia certandi licentiæ, quæ in tantum crevit ex privato intereſſe, ut ampliùs aſſurgere non poſſit: ita prævalidi opibus plerumque nimis, ad ruinas mitiorum elati ſunt; quamvis anguſtæ hæ, inopeſque divitiæ, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet ſine publica paupertate non veniunt; ipſa res, ut teſtis fidelis non mentitur diſſeruit: Diſcordiarum civilium fontes exorbitantias eſſe, quæ ab ipſa Sereniſſimi Regis Caſimiri Coronatione ad eam uſque temporis periodum grandi numero cumulatæ, magnâ dedêre diffidentiæ inter cives occaſionem. Cui cùm antiquitus mederi

inter-

Intermedius Ordo, medius à mediando inter Majeſtatem & leges jure A.C.1672
dictus, ſenatus ſcilicet conſueverit, modò iratâ rebus noſtris fortunâ etiam malorum vertente ordinem, quo ſuperbiam, ſtulticiamq; noſtram velut conſilio & aſtu magis affligeret, quando ſenatus cum Majeſtate diſſideat, eam Provinciam in ſe debere ſuſcipere, Equeſtrem Ordinem, ejurato omni partialitatum nomine, id honeſtiſſimum, ac univerſæ Reipub: utiliſſimum fore: cui licet, quod majus eſt, non debet, quod minus eſt, non licere. Si ſuccedet, ut animi mei ſententia eſt, bene erit, ſin minus, laudanda eſt opera, quâ & Patriæ prodeſſe, & conſilium hoc, ſi non optimum, ſaltem non malum, & protunc neceſſarium promere volui. Agamus, quod poſſumus, quod agimus, poterimus. Mareſchalcus interim Nuntiorum valedicere Stubæ Nuntiorum, & ſuperius in ſenatû ire intendebat, illud jam ab omnibus concedi credebat, ſed cùm ad Regē veniſſet, multos proteſtantes inferiùs remanſiſſe invenit, ad quos redire ab illis, qui jam ſuperius erant, prohibitus eſt. Tandem dum diu diſputaretur, an ſcilicet deputari deberent ad illos invitandos, contradictionesq; à multis occurrerent, Epiſcopus Cujavienſis, qui ſolet per vota quærere, quod optat, obſtinatos animos efficaci facundiâ inclinavit. Neminem mortalium inficias ire poſſe, Mareſchalcum Equeſtrem, & magnam Nuntiorum Collegij partem legitimè coram Majeſtate Veſtra comparuiſſe: quando univerſali conſenſu lex abbreviationis Comitiorum Tribunitiæ poteſtatis in atrio libertatis concluſa, ac inſuper Deputatorum manibus ſubſcripta eſſet. Verùm cum nota Reipub: turbidis caſibus per ſummam injuriam fortuna, nihil integrum, ſanctumq; ſervare velit, quod non prius turpi violatum diſcordiâ, corrumpat: quaſi alijs omnia liceant, alijs nihil: proprium eſſe ex demiſſione magnitudinis Imperatoriæ Principibus remedium, cujus non expertem eſſe animū Serenitatis Veſtræ, quantæcunq; modeſtiæ parem. Quare nunquam eventurum puto, ut me conſilij aliquando pœniteat; cùm propter bonū pacis, neq; laborem, neq; privati honoris jacturam, nullum deniq; periculum ſubterfugiendum eſſe, ſuprema lex charitatis patriæ, & incorruptæ dictamen conſcientiæ pridem obtinuerint, ad ea, quæ frequenter accidunt, jura ſe adaptant potiùs, quàm ad ea, quæ raró. Fortiter agere in adverſis rebus quid aliud eſt, quàm ſævientem fortunam in adjutorium ſui pudore victum convertere. Parum eſt enim nobis, ſi perdamus tempus, niſi etiam nos ipſos perdamus cum tempore, & tempus quidem perit, perditio autem manet. Mitti proinde præcipuos ex ſenatu & Equeſtri Ordine viros ad remanentes in atrio libertatis Nuntios expedire: vel ſi id quoq; eorum moderationem non convenerit obſequij, ipſi Mareſchalco Equeſtris Ordinis eundum eſſe, neque enim quidquam novum, aut grave pro obtinenda tranquillitate ſtatûs cenſeri debere. Hoc medium ſi placandis animis non ſuffecerit, ruptorum (quod ſuperi avertant) Comitiorum omne in eos recumbet onus, infauſtaq; Reipub: nomina decumani belli civilis fluctus ad ſtygias allident paludes. Vitæ ſpatium breve ac definitum, malitiæ iſtius maculam ſempiternam fore. Actus, qui opponitur actui ſummè bono, ſummè malus, & nos promptiores ad abſolvendum, quàm ad condemnandum eſſe debemus; quod nobis non nocet, & patriæ prodeſt, facile eſt concedendum. Neceſſitate urgente multa licent, quæ aliàs non licerent. Non eſt mutare Reip: formam, ſed reſtituere turbatam, ac pro utilitate, ac ſalute publica firmare. Laudabimus certè, quod timemus, neq; enim Serenitatis Veſtræ ac Reipub: Majeſtas convelli ſine convellentium exitio poteſt. Æ-

*A.C.*1672 grè tamen Nuntij in Deputationem conſensêre. Tandem Epiſcopus Kijovienſis & Palatinus Czerniechovienſis à Rege nomine Senatûs, alij à Mareſchalco nomine Equeſtris Ordinis miſſi ſunt. Excepti honorificentiſſimè, multa rationum congerie, convenientem ab iplis evicêre declarationem. Craſtinâ nimirum luce univerſos ad Senatum ire paratos eſſe, dummodo Mareſchalcus Equeſtris cum cæteris tribunitiæ poteſtatis conſortibus ad illos deſcendere dignaretur. Quando nulla alia tam conſtanter illos in honeſto propoſito cauſa detineret, citra egregiam voluntatem conſervandi ſacrarij libertatis, immunem ab injuria & periculo dignitatem, quæ ejuſmodi procedendi modo ab occupatis ingenijs in præceps daretur. Ubi hæc in Senatu Bienlewſcius Palatinus Czerniechovienſis retulit: ſtatim fremitus & incertus clamor, ominoſa malè conſultorum indicia, facto tamen per Mareſchalcum Curiæ ſilentio, arreptâ voce Subdapifer Lenciciensis, valido ſermone, cum fletu ita volutæ per genas lacrymæ perorabant, ut verborum jacturam penſaret lenocinium plorandi: obſecrabat Epiſcopum Cujavienſem, ut Confœderationem Majoris Poloniæ, quam ei fraterno affectu concredidiſſent; in inſtanti ad acta porrigere vellet, libenter illum comitaturos, dum pro Religionis, Patriæ, Principis conſervatione, quidvis pati deſtinaviſſent. Cæteri poſt hæc eadem ferè obſtrepentes eò uſq; fervoris provecti ſunt, nec quidquam in vulgo medium, ut Mareſchalcum Equeſtrem ad valedicendum Principi repetitis vicibus identidem urgerent. Crebris tamen Senatorum ſententijs, & præcipuè Epiſcopi Culm: perſvaſione, & ingenij ſolertiâ mitigati, qui differuerat: paucas interjecti temporis horas, diffidentibus nihil utilitatis, nobis nihil incommodi allaturas, imò verò ſi illorum recollectioni conceſſerint ſpatium, & nihilominus exitioſâ morâ, malâ ſcilicet illorum induſtriâ extrahi rerum momenta, damnificari tempore conſiliorum publicorum fortunam viderint, tum factâ palàm orbi univerſo illorum malitiâ in convellendis Comitijs ad ultimum remedium, nimirum confœderationem, magno animo pro aris, focisque condeſcenſuros; quando minora majoribus coæquantur, inferioris comparatio ſuperioris injuria eſt, ſed hic cùm omnes æquales ſimus, nihil nobis decedet authoritatis, quando ad pares noſtros deſcendemus: cum iterando preces, expectando, moras contradicentium patientiſſimè ſuſtinendo: quia quicunq; cùm ſemel pulſaverit, indignatur mox, ſi non fuerit auditus, iſte non eſt petitor ſupplex, ſed eſt imperioſꝰ exactor, quod in libertate noſtra eſſe nullatenus poteſt. Capitaneꝰ quoq; Oſwiecimenſis cùm ſe paſſivâ uti voce ob vetera inſtituta & Equeſtris libertatis arcanum ſtatꝰ dixiſſet: recenſitis facundè periculis quæ ex præcipitantia accidere poſſunt, ſuum adjecit exemplum non tam ſimilem, quàm germanum planè ſub directione ſua tribunitiæ poteſtatis caſum accidiſſe. Cùm enim ſub Rege Caſimiro majori Nuntiorum parte comitatus ad Senatum deſcendiſſet, neceſſe tamen ſibi fuiſſe, rurſus ad remanentes regredi, à quibus comiter exceptus, ſine diſpenſatione vocum, non exercitâ activitate, poſt familiare colloquium cum univerſo Nuntiorum collegio ad Senatum glorioſè revertiſſe: neq; tamen defactò quidquam de authoritate directionis, multò minus de libertate amiſſum eſt. Cùm alij contra auctam quoq; eo ipſo ſacrarij libertatis dignitatem exiſtimarent, ac profiterentur. Tandem Mareſchalcus Equeſtris Ordinis perſvaſus non poſſe illorum animos, niſi debitâ placari ſubmiſſione; reſolvit, magnâ Nuntiorum comitatûs frequentiâ ad præſtolantes, & in ſuis locis cum Majeſtate quadam diſpoſitos, deſcendere, ſalutareq; familiari colloquio, viditque poni ſtatim inflatos, tumidosque vultus, ita; ut minimo momento in lætitiam ex mœſtitia, in ſpem exmetu conjecti fuerint. Sic res Deus no-

Miſſi Nuntij ad Proteſtantes.

us noſtras celeri turbatas turbine verſat: quam multæ ſunt in hominum mentibus latebræ quàm multi receſſus, ita tamen, ut homini mediocriter prudenti penetrare ad intima illorum cubilia liceat, nam ſtatim univerſi magno fragore ruebant, ita; ut quidam provoluti penè per tumultum obtererentur; & ad Senatum venerunt. Ibi factâ propoſitione legis conceptum circa abbreviationem Comitiorum legere parabat, cùm à Capitaneo Bracłavienſi prohibitus eſt, poſtulante: ut ante cæteras conſtitutiones, lex de ſecuritate Nunciorum legeretur. Varijs ea vox jactata ſententijs, cùm alij abbreviationis Comitiorum, alij ſecuritatis ſcripti nimirum ad archivum dandi conſtitutiones præcedere debere contenderent. Alij damnatâ lege abbreviationis Comitiorum, utpote quæ in tantum conſulendi tempora extraxiſſet, ſolam ſecuritatis materiam tractari poſtulabant, avebantque: quaſi omittenda ex toto eſſe deberent, quia ex toto adimpleri non poſſunt. Multi de periculis Reipublicæ informari anxiè petebant; cùm audire ſe neſcio, quæ ſiniſtra quæ etſi non pro certo, quamvis ſint certis certiora, credimus tamen, ſive veritate, ſive mendacio noſtram videmus decollari opinionem, quia ſi nulla eſſent, poſſe tempus conſultatione trahi; ſi eſſent manifeſta? cur abbreviatio Comitiorum diſpliceret? an conſilijs & inani verborum ſtrepitu, hoſtium arma & ſtricti enſes depelli poſſint? minaci, triſtique voce quæritabant: itanè verificabitur ſcriptum in nobis: filii Matris meæ pugnaverunt contra me. Igitur cùm nihil in publicum proficerent: nam nonnulli auræ popularis captatores breviſſimis iſtis obſequijs ſumma Reipublicæ præſidia perdebant. Princeps invitato ad ſe Senatu, exploratis ſententijs, dimiſſo, Magni Cancellarij Litvaniæ ore & ingenio declaravit. Multa ille ab Oriente certitudinis periculorum documenta cumulabat: quorum cùm indubitata fides ſit, quem tam protervum aut malitioſum eſſe poſſe, qui Comitiorum abbreviationem recuſet? ſed potius morâ, & pernicioſis cunctandi artibus fortunam Reipublicæ affligere ſtudeat. Neque immanitati atque audaciæ finem vel modum componere nolint, ex ingenio per ſe imbecilli, neque ſalubri ratione confirmato: nam ſæpe cornicula vult eſſe aquila. Proinde Sereniſſimum Regem pro Paterna ſollicitudine animitus vovere, ut conſtitutio abbreviationis Comitiorum cæteras antecedat; indifferens illa, nec certo tempore circumſcripta, cùm ſine hac conſtitutione, nec comitia abbreviationis vocari poterunt, nec comitia ſexſeptimanalia ex mente legis ordinata, ipſum denique nomen Comitiorum non modò res in anceps diſcrimen trahi poſſint. Cùm verò tot negotia ſuperſint Reipub. conſenſu terminanda: judicare Sereniſſimum Principem ad diem Sabbati incluſivè protrahi poſſe. Nam ut res verbis, ſic rebus temporum ſpatia, quibus ſine præcipitantia commodè expediri poſſint, concedi debere. Exortæ nihilominus voces, quæ improbato ſaluberrimo conſilio prolongationem Comitiorum nullatenus admitterent. Tum Palatinus Lublinenſis acceptâ voce diſſeruit: abrogata equidem per legem 1647mi duarum ſeptimanarum Comitia eſſe, áttamen interjectâ temporis morâ Reip. neceſſitate exigente, publico uſu introducta, nec ad præſens etiam, niſi ancipiti urgente caſu à Principe indicta, conſenſu Ordinum Regni celebrari: ſed cum in anguſto tempore non legationes expediri, non rationibus theſauri, non diſpoſitioni hybernorum cæteriſque Reipub. negotijs, ritè, ſanctèque conſuli poſſit, prolongationem Comitiorum pro principali inſtrumento publicorum conſiliorum eſſe debere, nullâ tamen ratione ad paucos dies comitijs adjiciendos pertrahi poterant: donec pars melior Senatûs & Equeſtris Ordinis ad meliora monebat, & tandem movebat ut precibus mitigarentur; adjectâ nihilominus declaratione, ſe nihil præſentibus diebus, præter materiam ſecuritatis Reipub: tractari paſſuros.

A. C. 1672

An tempus comitiorum abbrevianadum

Inter

*A.C.*1672 Inter diverſam confeſsûs publici faciem, Moſcoviticæ quoq; legationis relatio ſubſecuta eſt, cui gloriam ſimulq; ſuæ functioni favorē concilians Palatinus Culmenſis, conquiſitâ vi elegantioris Eloquentiæ, itinerum incommoda, horridam Septemtrionis intemperiem, atrocia frigora, inediam, populi barbariem, difficultates negotiationis cùm recenſuiſſet; velut in ſubſidium haud ſufficienter commiſſæ verbis gloriæ, Relationem in ſcripto multâ curâ conſcriptam Secretario M. D. Lit. legationis ſocio legendam commiſit. Opus erat egregium, ſed dubitares: Apelliſne, eruditâ manu, an Oratoris curâ & labore conſummatum. Mira lineamenta ſpectabantur, non modò rerum, ſed etiam umbræ Moſcoviticæ politicæ, magnificentiæ animorum, ingenijq; continebantur. Putares tantam curam jactantiæ ſtuduiſſe, ſed veræ gloriæ ardor, cupiditasque erat, magnis boniſque viris familiaris ex æquo affectus. Rurſus Palatinus Culmenſis acceptâ voce, commendatis Principi & Reipublicæ univerſis legationis ſuæ Comitibus; qui gratiam Regis, & Reipublicæ gratitudinē non tam poſtulant, quàm merentur; addidit: ſe quoq; in eo Majeſtati Reipub: conſuluiſſe, quòd cauſæ, quæ inter famulitium noſtrum intervenirent, compoſito ex noſtris & Moſcoviticis Deputatis judicio terminarentur. Et quoniam legis ordinationi ad extremum parendum eſſet, in confirmanda jurejurando legationis realitate: conſurgens è Senatoria curuli, tacto pectore (quod idem Referendarius & Secretarius Magni D. Lit: fecêre) ſolennia verba pronunciavit; nihil ſe præter inſtructionem ſibi à Principe & Repub: datam amplius tractâſſe; DEum teſtem invocabant. Diſplicere id viſum eſt Tribunitiæ poteſtati, ſed erumpentibus vocibus obviam ivit Magnus Cancellarius Magni Ducatus Litvaniæ, qui progreſſus ad thronum, nomine Principis patheticâ oratione, ſtatimque regreſſo ad Sedem Cancellario, Regni Primas æmulâ facundiâ, commendatis Principi ac Senatui illuſtribus legatorum meritis, parentavit: Mareſchalcus quoque Equeſtris dum promere grati animi teſtificationem parat, à Nuntijs cohibitus eſt: urgentibus ferociter ipſorum tractatuum publicationem. Lectæ poſt ſunt ſemotis arbitris concluſiones tractatûs, quæ 20. articulis continebantur: quorum ſolenniores fuêre: Pactorum Androſzovienſium Anno Dni 1667mo initorum, & rurſus 1670mo reaſſumptorum approbatio. Kijoviæ pacatâ undequaque Republicâ intra biennium reſtitutio: cujus conſervatio, & impenſi in præſidium ſumptus circa reſtitutionem Reipub. imputari non deberent. Averſionis Turcici belli tam mari, quàm terrâ procuratio, & deſtinabantur ſtatim eo in negotio à Magno Moſchorum Duce ad Regem Perſarum literæ. Coſacci quoque Zaporovienſes proviſis impenſis in myoparones, ut nigri maris oras Mahometici Imperij infeſtarent, jubebantur. Subſidiorum ratio, ac modus juſto exercitu Reipub. dandorum ad magnos Legatos, quos propediem magnus Czar celebratis circa feſta Pentecoſtes populi ſui Comitijs, expedire deberet, rejiciebatur. Poſt lecta hæc puncta judex Wielunenſis, quaſi judicantem cuncta oporteat rimari, impetratâ voce: animi non tegens ſenſus ſui, multum legibus, multum Chriſtianæ pietati, plurimum divinæ Mtis reverentiæ deceſſiſſe imminutâ Religione, leviter habitâ jurisjurandi pietate: an dignum non eſſet, ut ſupremum illud ac venerabile Numen pari honore, ac hominum mortale faſtigium colatur; qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc. Proinde obſecrare ſeſe Legatos, ut genibus flexis, totâ ſpectante Republicâ, non intermiſsâ ſvetâ ritûs Chriſtiani ceremoniâ, jusjurandum in facie Reipublicæ exolvant, quod velle ſe perſvadere, & poſſe credit. Multi huic ſententiæ indignationis vultu, voceque manifeſti

Relatio legationis Moſcoviticæ. Joan. Gninſki.

Tractatus Legationis Moſchovitica

Juramentū exigitur à Legatis

niſeſti adſtrepebant. Palatinus igitur Culmenſis, quamvis callidè hæc fieri credebat, fecit tamen & candide & promptè, cum inſitâ ſagacitate neceſſitati aut invidiæ obviam eundo, acceptâ voce libenter aſſenſit. Ergo poſitâ in medio Senatûs curuli, cui addita crux Archiepiſcopalis, ad quam proceſsêre Legati, provolutique genibus, jusjurandum, quod magnus M. D. Litv. Cancellarius mente concepit, præſente Regni Primate & Epiſcopo Cujavienſi præſtitêre. Nondum erecti ſtetêre; & jam Nuntiorum vocibus Senatus perſonabat, quibus Mareſchalcus ad gratiarum actionem nomine Equeſtris Ordinis invitabatur. O felix hominum genus, ſi illorum animos amor, quo cœlum regitur, regat. *A.C.1672*

Inſtante in craſtino corporis Chriſti ſolennitate, inter certantes voces, & diſſonos clamores ad inſtantiam Primatis per Mareſchalcum Curiæ ſeſſionem in diem Veneris deſtinavit. Nondum finiverat; cùm alij dimiſſionem Senatûs vetare, quidam acriter vocem petere; donec Mareſchalcus Curiæ ad ſuam ſedem progreſſus, facto ſilentio diſſeruit. Ita ſe ſub Anteceſſoribus Regibus didiciſſe, eundem ſub auſpicato Serenitatis Vræ regimine retinuiſſe morem, ut poſt ſolutam à Principe ſeſſionem, nemini unquam facultatem dicendi conceſſerit, cùm id ſui juris eſſe non præſumat, & manifeſtæ confuſionis ex turbato rerum ordine, labem, notamq; videat. Proinde petere à Principe, rogare Senatum, ut in præſenti caſu reſolveretur, an ex dignitate Reipublicæ vocis concedere poſſet libertatem, ita victi ſunt veritate & imprudentibus ratio vera ſubrepſit. Omnibus ferè indignantibus, ne ſtudio infeſtandi viderentur eligere pejora, multis importunam inſtantiam ridentibus, Rex throno diſceſſit. vetante diſceſſum Principis inani conatu Koſowſcio, quem diu triſtem & querulum idem locus vacuo jam Senatu, quem occupaverat, detinuit. *Seſſio ſolum à Principe.*

Cùm deſtinato die Rex in Senatum veniſſet, multi multa diſſeruerunt. Alij legem de ſecuritate Nunciorum, Senatorumque, functionem officij ſui exercentium ſancitam legi à Mareſchalco petebant, alij defenſionis Reipublicæ tractari materiam flagrantiſſimè contendebant, alij alia cupiebant, in commune nihil concludentes· acceptâ voce Palatinus Czerniechovienſis dignâ intermedij Statûs gravitate, ac Senatoriæ vocis exiſtimatione diſſeruit. Potentiſſima quæque Regna, Reſpub. & imperia, duas tantum numerare certiſſimas interitûs ſui origines. Primam è cœlo venire: Fatum ſcilicet, id eſt divinæ voluntatis effatum, quo regitur orbis, cùm certâ ſtent omnia lege, quam neque effugere datur, quia fugiendo in media ſæpe fata ruitur, multique ad fatum venêre ſuum, dum fata timent: neque ingenio aut arte eludere promptum: nam fatorum lege immobilis rerum humanarum ordo ſeritur; neque ulla vis humana, vel virtus meruiſſe unquam potuit, ut quod præſcripſit fatalis ordo, non fiat. Perſas ajunt, cùm ſupplicium de illuſtri viro ſumpturi ſunt, veſtem etiam ei detrahere, eamque ſuſpenſam verberare, & hominem ipſum. Facit hoc noſter ille Pater qui omni caſtigatione nos tangit, corpus, agros, opes, & omnia externa. Altera ex corruptis moribus in præceps vergentium rerum publicarum emanat diffidentia: ex qua diſſidia inter cives, publica belli ſemina, quæ populos ſemper merſêre potentes. Fatum evitari non poſſe: cùm præcipuè nos, propter noſmetipſos hoc patimur, de te verò & ſubmiſſiſſimè loqui, & præclarè ſentire debemus. Diffidentiæ nullum ſalubrius remedium: quàm exulceratorum animorũ inita concordia, aut datâ ſatisfactione reconciliatio. Sanandorum porrò ex diffidentia vulnerum, grande Regalis facilitatis dediſſe Majeſtatẽ Veſtram documentum, quando in propoſitione ſua benigniſſimè declarare dignata eſt Majeſtas Veſtra; ut ſi quid in legibus, aut pactis conventis *Duæ origines interitûs Regni* *Perſæ veſtes etiam puniunt*

ventis

A.C. 1672 ventis labaret, juſto deniq; titulo diſpliceret, id liberè quiſq; ſalvâ Majeſtatis reverentiâ coram Repub: profitetur: ſanè ſibi non moleſtum, nec in aliquo honoris jacturæ loco ponendum. Proinde videntur res noſtræ velut in vado quodam adhæreſcere, idq; eo tempore, cùm velis & remis feſtinandum ſit; ſuadere ſeſe colloquium; cujus cunctationem nec res ipſa deſiderat, & ratio præcedit: utq; ad illud tam Senatorius ſtatus quàm Equeſtris Ordo ſua ſuffragia conferre velint, univerſos ac ſingulos invitare. Pacatâ intùs Republicâ, egeſtoque è viſceribus, quidquid turbidum ſaluti obſtaret, ab externa potentia, & venientibus à foris periculis facilè ſecuritati Reipub: & intra paucas horas conſuli poſſe: cùm nulla media defenſionis ſui adverſus hoſtiles impetus Reſpubl: habere poſſit, quàm toties repetita, praxi feliciter probata, quæ in legum volumine præſcripta continerentur, & quæ fulmineo ſæpè ſine igne tonat. Nam nova experimento difficilia, uſu plerumq; Reipub: fuere ſterilia. Relabentibus poſt hæc ad diverſa ſtudia Nuntijs, Regni Primas in fervore & vehementi ſpiritu: incuſabat præcipitantiam conſiliorum, quòd unico diei anguſto ſpatio ingentia Reipub: negotia complecti deſtinaſſent, quòd defenſionis, belliquę rationes ſine magno Exercituum Duce, ad quas à Principe miniſterio literarum vocatus eſſet, tractare deſtinaſſent. Cùm tamen nunquam melius, exactiuſq;, quàm nauta de ventis, Mathematicus de ſtellis, Medicus de morbis, Dux de bello conſuli poſſit: ijs gubernandi Regni habenæ committuntur manibus, & ijs tractantur, quas robur & magnitudo commendat: cujus præſentia faciet gaudium magnum omnibus fratribus. Uſq; adeò publica libertas magno parabilis eſt, cùm plures in eam incumbant. Sed ante omnia, curanda vulnera, quæ ex differentia Reſpublica accepiſſet, his nullâ ratione convenientius mederi poſſe, quàm colloquio, idq; in abſentia Principis habendo, ne cujuſnam libertas Majeſtatis reverentiæ umbrâ obfuſcetur, aut plus in verbis inhoneſtæ aſſentationis, quàm ingenuæ veritatis præſeferat. Venit mihi in mentem locus ſcripturæ ſacræ: En famuli tui flagellis cæduntur, & injuſtè agitur contra populum tuum. Non dixerunt, injuſtè agis, ne Regem offenderent, aut honori Regio detraherent, ſed dixerunt; injuſtè agitur, ſcilicet ab exactoribus tuis, à miniſtris tuis, & fortè contra intentionem tuam. Proximam porrò diem deputationi ad materiã ſecuritatis tractandã; ſuffecturã. Diē lunæ eradicandæ è pectoribꝰ civiũ diffidentiæ deſtinandã, invitatis ad ſalubre opus, quot quot haberi poſſent, Senatoribus. Relinquendũ callidis prætenſionibus tēpus, quo ſeneſcant, plerumq; innocentes recenti invidiæ impares. Nolle poteſt, qui velle. Vocabat interim Princeps ſenatum, & acceptis ſententijs, ſuppreſſâ colloquij facultate, conſtitutionem de ſecuritate Nuntiorum legi permittebat; quod Mareſchalcus quidem Equeſtris promptè executus; reliquũ tamen ſeſſionis inter incerta diſcurſuũ abijt: quia Regni Primas; qui ſemel ſibi induxit in animum, licere, quod velit; patheticè votum ſuum finiendo, poſtremò addiderat: proinde amplecti, aut exequi non ſuſpectum velint conſilium; dum ſeſſionem ad candelas extrahi nunquam ſe permiſſurum ob præſens periculum, quòd, quidam pugionibus accincti ſicarij reperiantur.

Venit interim Mareſchalcus Regni, & Supremus Exercituum Dux. Certatim, prout quiſque è Procerum, aut Equeſtri Ordine ſplendidior, in adventum ejus effundebantur. Multi certandi officio quidem quaſi ad inſolitum ſpectaculum confluebant, avebantque videre, quis ille? quantumque nomen, quod Mtem obumbraret; cur elevamini ſuper populum Domini, & ut ma-

jora

jora ſemper ſolet de magnis vulgare fama, percrebuerat per urbem rumor venientis ſecum exercitûs, concilando odium, quod parabatur in amorem, ſicuti inerant non temnendæ comitatui copiæ. Cracovienſis Ruſſiæque Palatini, Vexillifer Regni, caſtrorum & vigiliarum Præfecti, ſat grandi ſatellitio, Rex quoque lenitate, & officio Imperatoriam gloriam apud populum meriturus, ſplendidam Germanorum turmam, venienti obviam ivit; quod autem non venit gratum, perditum eſt, non datum. Inculabant Terreſtres Nuntij uti Ubyzius Vexillifer Goſtinenſis, Gomolinſcius Palatinus Syradienſis, & Capitaneus Oſwiecimenſis Ducatûs Nuntij, qui inculatis militibus quòd curiam eâ die irruperant, factâ repetitâque proteſtatione ex Senatu exceſſerunt. *A.C.*1672

Sequenti die Mareſchalcus Equeſtris Ordinis, qui cùm ſe in res magnas accingat, nihil eſt, quod in illo deſideres; relationem datâ copiâ Senatui coram Rege fecit: Sereniſſimæ Mtis Vræ indefeſſæ curæ, ac Senatoribus vicem implentibus auſpiciorum Serenitatis Vræ adſcribendum, quòd obdurati proteſtantium animi admiſerint moderationem, & magno conſilio ſint parati reſtituere activitatem: dummodo reliquis Comitiorum diebus nil, præter materiam ſecuritatis, tractandum ſuſcipiatur. Diffidentiæ porrò non ego Regnum unquam ſtabile putaverim, ubi in diſſidijs, aut odijs quis regnat, quæ nihil aliud, niſi malè affectorum læſio eſſet animorum, ut non in Comitijs, & theatro Regni facilis ad omnia, multoque mobilioris ad violentiores affectus populi, ſed in receſſu conclavis per deputandos ſummos quoſque è Republica viros remedium adhiberetur. Conſilia Regni, adhibitis ſolùm, quos lex ad tractanda negotia authoraſſet, pacatè haberentur. Id poſtquam proteſtantes obtinuerint, regredi paratos eſſe, neque enim Rempublicam, quæ omnem ſalutem in rectè expenſis conſilijs reponeret, mentem eſſe proteſtantibus, nimiumque crudele ſtudium deſerere: ita malus, ubi bonum ſe ſimulat, tunc eſt peſſimus. At Procancellarius Regni, factâ per Mareſchalcum Curiæ audientiâ, ut occupatos rumoribus, & converſos ad famam civilium deſideriorum animos, terrore externi belli occuparet, & tractabiliores conſilijs de Republica redderet, præfatus de promptitudine ſua, & egregio in publicum animo, ut quantũ per abſentiã conſilijs defuiſſet, tantum curâ & vigilantiâ promptum haberet compenſare. Turcici belli magnitudinẽ extollebat, & quo certitudine periculorũ, tanto magis ad conſulendũ de Patria univerſos cõmoveret, variâ, certaq; indiciã memorabat. Supereſt aut de veſtra citius correctione lætemur, aut de veſtra imminenti ruina certè inconſolabiliter lugeamus. areſcentes & tabeſcentes præ timore, & expectatione, quæ noſtræ ſupervenient Patriæ, jam aliquoties Occidentis Imperatorem pro ſolito erga Chriſtianam Rempublicam amore, firmum Regem de molimine Turcarum monuiſſe, paria è Valachia adferri, eoſdem ex Tranſylvania Nuntios. At Rempublicam orbatam conſilijs, deſtitutam viribus, extra ſpem auxiliorum, tantùm egeſtate, & diſcordiâ conſpicuam, diffidentiâ & civilibus diſſidijs ad exilium ruere. Qui adverſatur multis, multorum in ſe iras accendit. Proinde de pecunia, & cogendo valido exercitu cogitandum potius ſvadere, quàm diffidentiarum ignem in civium pectoribus tectum, ægreque latentem, inanibus, ac ſæpe falſis rumoribus ſuſſlamminare. Ad hoc porrò conſilium invitari expedire magnum Mareſchalcum Regni, utpote ſupremum Exercituum Ducem, in cujus laudes multi ſe antecedenter effuderant, ita illum togam iduiſſe, ut ſagum nunquam exueret, ita pulchro quodam connubio honorem Bellonæ, dignitatem Marti junxiſſe, dum Senatorem agat, Martem profiteatur, honorarijs faſcibus triumphales inferendo laurus. Extollebant plerique, quàm ſit in privato ſermone gratus, in reſponſis gravis, & circumſpectus, acer in ſententijs, *Joannis Sobieski encomia.*

*A.C.*1672 tijs, ſed ſine ſupercilio, in judicijs ſeverus, ſine immanitate, in pœnis decernendis adeo moderatus, ut etiam ipſi facinoroſi, quos pœnis afficiendos, leges ſanxerunt, animadverterint illum non homines, ſed crimina inſectari, atque punire, morbos, non ægros tollere. Eundum proinde iterum repetijt Procancellarius, idque negotij per ſelectos è Republica viros, rei militaris gnaros, in pauciſſimo numero tractandum conducere. Nam quod majus contingere poteſt tam atrocis belli documentum? quàm ipſius Vezyri ſupremi Ottomanicarum copiarum Rectoris, quartâ Junij datæ ad Principem literæ, quas Referendario Regni è Turcica lingva in latialem commentas legendas tradidit. Literarum ſeries erat, quâ neque quidquam certi, neque atrox continebatur. Aſſeritis Ucrainam ditionem Veſtram, & Coſaccos ſubditos veſtros eſſe, cum hæc gens antiquitus libera, & ſui juris fuiſſet, Regnoque veſtro per Commiſſiones, & certis quibuſdam tractationibus ſponte acceſſiſſet. Verùm cùm veſtram tyrannicam dominationem, & intolerabiles injurias diutius ſufferre non poſſet, arma corripuiſſe, & vobiſcum pro libertate bellando, ſeſe in priſtinum ſtatum vindicâſſe. Liberè proinde ad Celſiſſimam Portam invictiſſimi Cæſaris mei ſupplicâſſe; ut illorum Patrocinium ſuſcipere dignaretur, quod Sereniſſimus Cæſar ſolitâ erga miſeros, & ſupplices facilitate, facere dignatus eſt, conceſſo vexillo & frameâ Doroſzenkio. Itaque niſi tempeſtive cum invictiſſimo Cæſare meo compoſueritis, poſtquàm Exercitus, & infinitæ copiæ fines veſtros cum Sereniſſimo Imperatore, jam Adrinopoli movente, attigerint, ſciatis non tractatu, ſed feroci gladio, & judicio altiſſimi, negotium iſtud dirimendum.

Litera Vezyri.

Judicium ſuper literis Addidit Procancellarius: timendum ergo; ne fortè cùm venerit, non quales vellemus, inveniat nos, & inveniatur à nobis, qualem nollemus. Certum eſt, conſultiùs eſſe periculis credere, quam diffidere, quia citiùs triſtia, quâ læta eveniunt. Rationis tamen judicium nunquam negligendum eſſe, ſvadet prudentia. Cur enim poſt perpetui fœderis cum Ottomanica domo pacta pax nunquam violata rumperetur? cur clarigatio vilium perſonarum Miniſterio ageretur? fortè quia ſublimitatem noſtram ſuam ruinam exiſtimat? cur literæ ad Principem non ab ipſo Cæſare, ſed à Miniſtro ejus ſcriptæ eſſent? potuiſſe efferam nationem, & ſuperbum tyrannum, innutritũ arrogantiæ, contra Patrium morem, contra Majeſtatem, decoremq; magnitudinis Imperij, denunciato bello, pretium pacis petere, aut diſtractis imperij viribus & attritâ expeditione Circaſſienſi Tartarorum potentiâ bellum Reipub. & ob metum vicini exitij univerſæ Chriſtianitati facere, cujus vires jam pridem manifeſtiùs in conſervanda amplitudine imperij, quàm quærendis provincijs laborarent. Repetita memoria collati Doroſzenkio à Porta Banderij: Quibus de cauſis vir eruditæ artificio ſimulationis, modò harum, modò illarum Partium Legatos, alia palàm, alia ſecretò mentiendo, ac pollicendo ipsâ ſpe ineundæ Societatis mirificè ſuſtinebat, cui facile rebellare, ad mendacium felicitatis venturæ non difficile placari ad veritatis præſentiam, repullulat aconitum, quod non radicitus extirpaveris. Idem rebellionibus ingenium eſt, quod calidis morbis, celeritate indigent, ut opprimantur, nam opprimi non poterunt facile, ubi vires ſumpſerint. Vetera hæc & quid niſi minæ? an non potius fuiſſet vigentem factione Doroſzenkium, viribus integrum, bello non concuſſum, in tempore auxilio firmare, & Ucrainæ imperium petere; quàm invalidi, enervis, ac crebris prælijs exhauſti, incertam ſequi fortunam, ſed induſtriæ & ingenio quid non in rebus humanis liceat, famâ quoque populum teneri certum eſt & hæc inventionis, artiumque ſeges eſt. Nec hoc inane, aut ſine pondere medium fuit: invitandi ad conſilium defenſionis Reipub: Magnum Mareſchalcum Regni; quando aut ſpernenti

nenti ingens invidia ſubeunda eſſet, aut ſi venire dubitaret, ſpecie offi- *A.C.*1672
cij pertrahi poſſet. Neq; multũ intereſſe putabant, an ancipitem ſeu propitium rebus, conſiliiſq; affectum adferret; dummodo rectè præſentibus rebus conſuleretur: ut ſcilicet armatas preces in aciem promittamus, & opportunitate longè maximâ captus, parùm ſincerâ fide veterum, & recentium nuper pactorum, conditionem acceptare queat. Salubrem interim moram, tempuſque allaturum animis lenitatem ſperabatur. Poſſe & fortunam ſuum negotium agere, quæ ſæpe malè conſulta, actaq;, quoties voluit, etiam ferro ad jugulum adacto, in melius mutare noviſſet. Peritus nimirum auctor conſilij, artis, erat tranquillæ poteſtatis, quæ ſine violentia cuncta rectius peragere, mandataque fortius urgere imperioſa quiete ſoleret. Expeditis literis progreſſus ad thronum Procancellarius, exortæq; turmatim voces quod ſolutione ſeſſionis non niſi violatis veteris Reipub: (ſæpe enim talia exempla neceſſitas exigit) inſtitutis magnum conſilium dimitti poſſet: quando neque Comitia elapſo termino prolongationis, neque activitas ad prolonganda longius Comitia obſtantibus proteſtationibus abſentium Nuntiorum poſſet haberi, magno tumultu per ſummam confuſionem teſtabantur. Jam Princeps paulùm à throno progreſſus erat; erat res ſpectaculo digna, & æſtimatione ſortis humanæ iſtâ varietate miranda; cùm auditis Nuntiorum vocibus, quibus compellabatur, rurſus regrediebatur, nec ficto pavore aut habitu virtutis, ſed inſtitutorum, legum, libertatis patriæ, verùm in cunctis retinendi ſtudium monſtrabat, neque aliter decere ſumma Rerumpublicarum capita; quàm ut perſona Principis, non ſolùm animis, ſed etiam oculis civium ſerviat.

22. Junij medium ſole tenente diem, Supremus Regni Mareſchalcus procerus & pulcher, ſi quis alius, (ſuberant victoriæ ſuæ teſtes, ac præcones plurimi, nam ex eo, tanta authoritas fuit, ut ad illius præſentiam omnia bona in publicum quiſq; ſibi polliceretur) ſplendidiſſimo comitatu arcem ingreſſus, Principem in conclavi præſtolantem, & aliquot pedes officij causâ progreſſum comiter ſalutavit, verbis, geſtu, ac vultu magnificentiæ ſtudioſus dum præconceptæ de ſe contulit magnitudini. Nulli poſt hæc ſociato ſermone, tantùm ſe ad Reginalem Majeſtatem ire declaravit. Ubi velut propitiam votis ſuis precaturus Junonem, ac ſpecioſâ humanitate rehabitus, rurſus ad Principem regreſſus eſt, nec diu moratus ex arce ad epulas Primatis abijt. At jejuna conſilij Reſpubl: plurimis fruſtra tritis diebus occultâ mœſtitiâ, & calamitate ſuâ ſatiabatur. Nemini tamen, maximè cum tabella, aut idæa externorum morum, & regulari abſoluti imperij prudentiâ venienti, inſolitum, mirumq; videatur: cùm id ex libertate ſit vitium; quod non ſimul nec juſſi conveniant; ſed & alter & tertius dies cunctatione coeuntium abſumatur, potentioresq; cuncta conſilijs trahant, non trahantur: nec patrias timeant leges, quamvis ſervire noluerint. Diffiteri tamen contumax, aut importunum eſſet: verſam eſſe ob validiorum nimiam potentiam, invalido, ſpretoq; legum auxilio, omnem Comitiorum, quia nullo in hoc communi conſenſu Tribunitiæ poteſtatis, ſine prolongatione protracta comitia, & uſurpata activitas ſolvendarum ſeſſionum, cùm Comitia deſiiſſent: non temerè adverſa caſuum æſtimat, quem fortuna ſubinde decepit. Nam & eâdem die vocatus dilabente luce ſenatus, &

*A.C.*1672 limitata conſilia. Seſſio quoq; apud Patres de Societate, quæ lenimentum animis ac diffidentiæ allatura ſperabatur, nudavit vulnera; ſtimulante privati odij pertinaciâ in publicum exitium. Primas enim Regni incuſatis Reipub: temporibus, & perſtricto ambiguis verbis, nec quo ducerent, inclinaturis, Principis regimine: tandem acerbè increpuit Miniſtros Regni, qui præteritis Comitijs nullâ publicâ neceſſitate, ſed ad manifeſtam oppreſſionem civium, & infinitorum occaſionem malorum vocatorias motus ad arma nobilitatis literas extradere præſumpſiſſent: præſtat tamen ſcire, quòd melioribus legibus miniſtri ſtatûs pugnabant, quàm ille cecinit. Cæteras quoq; exorbitantias, ſub obtentu privati, aut publici juris, levi verborum attigerat impetu: quæ caſus obtulerat, in ſapientiam vertenda ratus, non tanquam in arena, ſed quaſi in proſcenio paratas ultrò in ſcenam erumpere monſtrans. Ad extremum fervore, & malè cuncta miniſtrante impetu patefacto velut pectore, & nudatis ultimis arcanis, quæ gloriam mereri non poſſent; Quamvis tam grandis diffidentiarum fomes utcunq; obrui & ſopiri poſſet; nihilominus tamen ingruente Ottomanici belli mole, & ſupremis propè periculis, fateri ſe neceſſe habere, neq; nos defenſioni propriæ ſufficere, neq; Principem pares vires tuendæ ſecuritati noſtræ, & conſervandæ ſaluti, ac libertati afferre poſſe; ut idem locus munimentum afflictionis ejus eſſet, qui ante fuerat ornamentum honorum. Quomodo ejus auxilium implorabimus, qui nullius auxilij copiam habet. Permittat Majeſtas Sua ſe non lædi, ſed admoneri. Nuncius autem Siradienſis non obſervato ordine dixit: Quid intereſt, quis Dominus eſt, ſemper una ſervitus eſt. Sed altius iſta penetrabant, quàm dicebantur. Alienæ ſcilicet vires, & externæ potentiæ acceſſio monſtrabatur. Nam cui peregrino, rerum tamen Europæ gnaro imponi poterat, ne dum erudito Patriotæ legum, morumq; perito, externis Principum vicinorum auxilijs, non benignitate DEi, & proprijs viribus ſeſe, Rempub: adverſus hoſtiles impetus tot per ſæcula tuendo, conſervâſſe. Magnus quoque Mareſchalcus Regni, res expectatione cunctorum pacatiores adferendo, adverſus proſpera & adverſa vultu & animo æquabili, molliori ſermone, ſed non multum diſtantia, inſigni tamen prudentiæ temperamento moderata diſſeruit: Utiq; DEus cùm inchoaret hoc opus mundi, quo nihil poteſt eſſe nec diſpoſitius ad ordinem, nec aptius ad utilitatem, nec ornatius ad pulchritudinem, nec majus ad molem, quæ fieri ab homine non poterant, fecit ipſe.

Turca appropinquat Cùm autem diſſenſiones continuarentur, cùm jam ob abitum Ubyſzlj rupta eſſe Comitia multi proclamarent, Procancellarius Regni appropinquare in dies cum infeſtis nationibus Turcarum Cæſarem Reipub: finibus, qui 12 Junij Adrianopoli moviſſet, monſtrabatque Italico idiomate à præcipuo Ottomanicæ domus Miniſtro Statûs ſcriptas ad ſe literas quibus ſignificabat: ſi Reſpublica Legatum ad Portam ablegaret, antequam Exercitus Danubium tranſmitteret, poſſe conſuli Reipublicæ quieti, ſi id ſpretum aut neglectum fuerit, impoſſibile eſſe non modò tranſigere, ſed nec de tractatu quidem cogitare. Tandem idem Procancellarius à throno Principis declaravit: graviter quidem peccaſſe Ubyſzium, quòd cum proteſtatione abiviſſet, non legis, non violati Patrij moris neceſſitudine, ſed vano arcendorum à conſilijs arbitrorum prætextu, & in ſumma nihil profuturo, verùm illum Principis curâ, & circa bonum publicum vigilantiâ revocari poſſe, fatali Reipub. infelicitati, quo nam modo conſuli poſſit? non videre; cùm humana hic deficiat prudentia. Non tamen deſerere Sereniſ-

ſimum

ſimum Principem debitam ſibi ſupremæ pro Republica curæ ſtationem. Proinde oblatis unicuique Procerum punctis, quibus ad privatum conſilium invitabantur, Reipublicæ ſaluti & integritati Patriæ ſtuduiſſe, ſed ſpreta Majeſtas; viſi ſunt pigri in re publica, qui ſolent in privata eſſe diligentiſſimi; neglectum conſilium, augentibus in dies fatis perituræ Reipubl: non tam ſigna, quàm portenta, qui ut imperium evertant, libertatem præferunt. Verùm ut detur adhuc meliori fortunæ Reipub. locus, rejicere Principem præſentem ad diem lunæ ſeſſionem. Igitur impetratâ ſibi audientiâ Judex Wielunenſis ſenili vultu eóque mœſtitiæ accommodatiori triſti ſermone, auditis ingenioſis ſalubre Reipublicæ conſilium ſuperaddere voluit, incuſavit obſtinatos civium ad perdendam Rempublicam animos, actisque Principi gratijs, quòd eò uſque magnorum procerum operâ in reconciliandis non tam ſibi, quàm libertati & Reipub. infenſis animis adlaboraſſet, obſecrabat per viſcera Patriæ intermedium ordinem, ut, qui amore nolunt, obligentur ſtare in officio metu. Sanctus Petrus monet: ſervite Dominis non ſolùm bonis, ſed etiam diſcolis, ut univerſus Senatus, Mareſchalcus denique Equeſtris Ordinis cum Nuntiorum Collegio ſi non affectum Primatis; liceat nobis tanti viri pace id, quod ſentimus, eloqui; erga Rempublicam, ac certè conſcientiam, Patriæ & Religioni obnoxiam, quà perſvaſionibus, quà precibus aggrederentur. Poſtremò protulit: Coriolanos equidẽ hæc Patria non habet: ſed exempla timet. Mareſchalcus interim Equeſtris, quia vera forma abierat, ſpeciem Comitiorum uſurpabat, conſulebatque privatim accedendo Palatinatus, an prolongationi ſubſcriberent? permittentibus univerſis (quia tamen prolongatio ſine activitate liberæ vocis non modò concedi, ſed nec ritè nominari poterat) non interpellare Equeſtrem Ordinem, magnum pro Repub. conſilium die lunæ habendum pronunciavit. *A.C. 1672*

Sequenti die Seſſio Majoris Poloniæ celebrabatur, ubi promiſcuè confœderationi Ordinum Regni à Nuntijs ſubſcribebatur: inſurrecturos ſeſe contra quoſvis hoſtes, qui pacem internam perfidiâ & ſeditionibus turbando, in Majeſtate Principis libertatem, in Republica communem ſtatum, in perverſione ſtatûs Religionem, cultumque Numinis turbidi cives, divorum, hominumque obliti: quis enim lætam Principis fortunam deſeruit, deſtruere molirentur: ſtrepebantque continuò minaces voces, arma fratrum, & vindictam ultoris DEI in defectores vocando. Jamq; nihil, niſi ipſo omine atrox Comitiorum Cataſtrophe expectabatur, cùm coacto Senatu, offuſâ ingenti multitudine, & factâ per Cancellarium M. D. Lit. audientiâ; Epiſcopus Culmenſis ita incepit: mentiri, veritatẽ celare non poſſum: iteratâ toties deputatione ſocijs Epiſcopo Kyovienſi, & ex Equeſtri Ordine Oſzviecimenſi, & Golubienſi Capitaneis, ad Regni Primatem, cæteroſq;, quorum ampliſſima adſuit copia: ad extremum non infeliciter ſeſe officio fuuctos eſſe. Quando unus ex illis mitis Pompej moderatior ingenio, accepto omnium conſenſu, nos eâ inſtruxit declaratione, quam in publico renuntiare nos impoſitum ſtringit officium. Quieti ſe Reip: ut par, egregios cives, conſulturos. Proinde neminem frequentaturũ magnũ Reip: conſilium ſeſe polliceri, niſi quẽ lex ad eam admitti prærogativam perſvaſerit. Verùm diverſis materijs corrumpi conſulendi tempora, nunquam ſe paſſuros. Hominũ generoſorũ eſſe honeſtis rationibus victoriã quærere, turpibus, ne ſalutem quidem: quando ſolo ſecuritatis Reipub: negotio, conſumptis per inania Comitijs, per tantæ jacturæ pretium rependi poſſet. Abdicationem Principi, quo uno ad præſens medio, ab imperitis, & ad violenta pronis velut oblato flagitio, mobiles populi mentes concitarentur, nunquam ſe publicè, niſi in privatis apud Principem audientijs ſvaſiſſe, idque tantum Principis deliberationi leniter inſinuâſſe, dum licet, quidquid libet, *Confœderatio.*

 Diſqui-

A.C. 1672 Diſquireret apud ſe prius, ſtatueretque, quid illi in extrema Regni calamitate, in deſtituta omni ope humanâ Repub. faciendum eſſet, non enim ſe Reipub. ſtatûs, ut quibusdam ſuggillatoribus videretur, adeo imperitos, ut ſine conſenſu id omnium Regni Ordinum, & recentis exempli abdicationis rationibus probè expenſis poſſet contingere, aut ſine violatione pactorum & manifeſto Principis tam crudè practicari perjurio; ad quæ flagitia non modò impellere, ſed ab illis Principem reducere mentem mihi, rationemque eſſe: ſanare, ſi quæ vulnera, non reſcindere, nec in omnia anxiè inquirere, ut apud exteros ſit notum inveniri bonos, non fieri; fortius ſemper bonos pro Rege, quàm alios contra Regem pugnatores, agere. Obedientiâ Principi interdicere voluiſſe, quid miru n, quando jubente noviſſimâ lege; ſi Principem quemcunque articulum Pactorum Conventorum violare contingat, jam ipſo facto, vi, judicioque, lege ſubditos à præſtanda manumitti obedientia. Conſtitutiones ſub Stephano Bathoreo & Sigiſmundo III latas, quæ reſtrictâ libertate, ter Principem moneri prius à Primate in Senatu præſcripſerint, antequam obedientiæ renunciandum eſſet; præjudicare præſenti legi non poſſe; cùm in jure ſequentia ligent, nihilque conformius ad libertatis ingenium accommodari poſſit, quâ habere velut in promptuario ad manum remedia, ne leges & libertas Reipublicæ vel leviſſimis Dominationis flagitijs, & nunquam ſine flagitio Regnantium artibus læderentur: quod ſi non eſſet, nihil felicitati noſtræ deeſſet, præter moderationem & fruendi artem. Eam in nobis reſolutionem non modò legum, ſed promiſcuè Pactorum Conventorum excitavêre læſiones; quas ſalvâ conſcientiâ & Religione Senatorij muneris reticeri non decuit. Ne tamen tanta moles oneri eſſet & diſpendio temporis de Reipub. ſecuritate conſulendi, graviores tantùm exorbitantias, magiſque Reipub. ſtatum afficientes, cùm authoritas Regum ſemper tempore valeſcat, ita ſubditorum mora interit; per Regni Cancellarium propoſituros. Tum Procancellarius Regni diffidentiam eſſe aſſeruit; quæ eò uſque ſalubrem vim tractandorum negotiorum moraretur. Verùm non minus obſtare protestationem Nuntij, quà ademptum omne jus de Repub. conſulendi, id præſenti caſu, quàm nocivum ſit, edoceri: cum deputatio ad modificationem exorbitantiarum ſine activitate ritè inſtitui non poſſit. Proinde compellare ſe collegam proteſtantis, ut omnia ſub rati habitatione ejus, quæcunq; ad præſens Reſpublica conſtituiſſet, acceptare non recuſaret. Quidam vidiſſe eum in urbe; judex Sanocenſis obvium ſibi familiari excepiſſe ſermone, arguebat, omnibus deinde placitum cogitantibus conſilia, quæ non poterant ſtabilire (quandoquidem lex diſponeret; ut eâdem die, qua cœpiſſent Comitia, finirentur) rejici Seſſionem ad proximam diem. Idem Procancellarius Regni à throno declaravit cum voto Principis: ut ad primam Julii Comitia prorogarentur, nominatisque è Senatu Deputatis ad exorbitantiarum diſcretionem, Cujavienſi, Plocenſi & Poſnanienſi Infulatis, Mareſchalcum quoque Equeſtrem ad eandem operam hortabatur. Sed fremitu rejectum, corrupti enim & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis. Lingua eorum gladius acutus; ſpretumque cum præjudicio liberæ vocis, ademptâ ſcilicet activitate publica tractandi negotia, conſilium.

Altero poſt die erumpebant voces, quibus Mareſchalcus Equeſtris ad valedicendum Principi impellebatur, multique gravibus Comitijs & acribus contumelijs, quamvis in clamore, & tumultu verborum ſuſpectam cunctationem, nec ſine malevolentia immeritam Rempublicam tanto tempore per ludibrium haberi incuſabant, cùm pars petitâ Seſſione porrecturam ſe præcipua exorbitantiarum puncta per magnum Regni Cancellarium propoſuit. His ſermonibus tandem, & pudore negati colloquij exſtimulati: ex-

orbi-

orbitantiarum puncta in ſcripto Epiſcopo Cujavienſi porrexêre; quibus ille *A. C.* 1672 acceptis, impetratâ audientiâ, apud aſpernantes omnem moram, ut conſilijs, ita Reipub. inimicam, ita cœpit: parvas moras habere magna commoda, difficultates obortas intervallo debellari; tenere ſeſe, quamvis antiquos caſus recenti memoriâ: nunquam diebus divino cultui ſacratis proſperum ſortita eſſe quæcunque conſilia ſucceſſum. Proinde cùm ſpes concludendorum affulgeat Comitiorum, donarent id Chriſtianæ pietati, quoniam tribulatio proxima eſt, concederent honori Principum Eccleſiæ, ut ſaltem ſi nollent ampliùs de Reipub. negotijs conſulere, die craſtinâ ſub actu hodierno Comitia terminarent. Feſtum diem feciſſet niſi eſſet. Exortus interim clamor, nam noluerunt intelligere, ut bene agerent, tertias univerſales literas bellicæ expeditionis continuò petentium, ſed præſumptâ dicendi voluntate Epiſcopi Cujavienſis: utique eſt DEus judicans in terra: paulùm quievêre, tum ille, laudatâ eorum in Patriam & Principem pietate, illorum conatibus ut afforet, Numen precatus, ſupplicare ſeſe Principi protulit, benefac Domine bonis & rectis corde; ne vota Equeſtris Ordinis in concedendis literis Generalis motus moraretur. Vocabat interim Princeps Senatum, & exploratis ſingulorum ſententijs, currentibus non occurrebant offendicula, per Procancellarium Regni declaravit: non deponere animum Sereniſſimum Principem, quin cuncta in melius ceſſura ſint, quando ad deſideria veſtra inclinat aurem ſuam, quando vota ſua reddit Domino in conſpectu omnis populi, quando vellet ſua Majeſtas dimittere omnes ſecundùm deſideria cordis eorum, quando congregati de Nationibus in oblatis exorbitantiarum articulis, nihil atrox, a civilibus medijs alienum proponant. Sed cùm non modò tractatus, verùm ipſa lectio, quando in tribus philuris continerentur, diſcretionem temporis petant; unico id Principem ab Equeſtri Ordine flagitare voto; ut exiguæ tolerantes moræ eſſe vellent, ne Comitia, neſcientes corruant, ne internam Reipub: pacem præcipitantiâ perverterent. Vocatorias armorum Equeſtris Ordinis literas, etſi Rex extradere vellet ut ſuis conſilijs timore malorum ſublato ſaturentur ſine publicis Palatinatuum declarationibus extradi non poſſe. Ad eam vocem fremitus & execrationes; tanquam pretioſior eſſet ob metum peſſimorum reſpectus invidiæ, & vilior cum excidio bonorum Reipub: ſalus. Urgentibus deinde acriter Mareſchalcum Equeſtrem ad valedicendum; ipſe miſerabili oratione inſtantibus occurrit: Ut ſi damnatis tantillû temporis in ſupremam recollectionem concederetur, cur ſibi ad infelicem Comitiorum exitum, ſuæ nimirum calamitatis compendium, brevis mora, & nullum ulli mortalium allatum diſpendium in præmium laborum privilegio fraterni affectûs non Procancellarius ſtans pro gradibus Majeſtatis rurſum excepit; quandoquidem ita omnino videretur vobis, ut Equeſter Ordo ad beneficam expeditionem ultimarijs literis vocetur, non refragari eorum deſiderijs Sereniſſimum Principem, modò in id univerſorum conſenſus accederet.

Non obſtantibus his, ſine intermiſſione Maraſchalcus Equeſtris, vocibus, & continuis clamoribus compellabatur; ut erga Principem ſupremo officio fungeretur: id ſi negligere præſumeret; plurimi Nuntiorum ituros ſe ad Principem, & valedicturos teſtabantur. Sed Magnus M. D. Litvaniæ Cancellarius ſolitis ſibi artibus, cùm eum vix intelligeres agere, cùm ageret tamen; cunctationem, torpentemq; Mareſchalcum juvare volens, à throno Principis declaravit: non deſperare Sereniſſimum Principem de facilitate Equeſtris Ordinis, ac proinde præſentem ſolve-

A. C. 1672 re ſ. ſſionem, edocens, vel edoctius anteactis temporibus: nihil eſſe utilius Regno, quàm validum, ſpernendis rumoribus populi, juxtaq; invidiæ haberi Principem. Sed non eadem ſemper arti fides, quando non idem dominantibus ingenium, temporum ratio, & tolerandi in ſubditis patientia; major experientia monſtravit aliud conducibile, facta cernebantur, & animus videbatur. Eam itaq; vocem ſecutus atrox clamor dicentium & clamantium: egebant pedes capite, & pedibus egebat caput, ſtatim apparebant valedicentes; deſcendentiq; de throno Regi quidam Nuntij obvij fuêre, exhibitâ reverentiâ quaſi uſitato erga Principem officio fungerentur.

Ita Comitia accelerandis rebus præter ordinem indicta, cunctatione & metu vani terroris protracta finivêre: quæ ſi in ſpatio duarum ſeptimanarum finita fuiſſent: eludi oſtentatio virium adverſæ partis poterat, & ſi non melius, certè maturius conſuli venienti ab Oriente tempeſtati, quàm contra naturam penè è ſaxis veriùs, quàm fluctibus violenter turbidi Æoli cierent, provocarentq;. Non vidiſſet Senatus & Eques ademptâ activitate ob metum, pavoremq; potentiæ, non minus cum turpi ludibrio, quàm extremo liberæ vocis periculo prolongata Comitia. Non ſpectaſſent oculi civium, quodq; magis dolendum etiam externorum, vacillantem Senatum, trepidos, feſſoſq; labore Miniſtros, & vix ſecretos eorum ſermones, ſine formidine, temporarias inter magnos viros amicitias, falſaq; odia; utinam tãtum compati poſſim, quantum doleo; nihil ſancti priſciq, moris inter projectos ad ſervitutis artes, Dominationemq; volventes, & cæteros libertati, quam palam tuerentur, in ſecreto inimicos, converſam conſiliorum formam, in tranſverſum actis Comitijs, immutata Majorum inſtituta; dum nimia lenitate miſera Reſpublica ambitum, furoremq; fert Civium, aut declinat. Ita apparebat, ut virtuti bellum indictum eſſe videretur. Non vidiſſet reſpub: occupatum præſidio, velut pro manibus hoſte, Regni armamentarium, ad calamitatem quilibet rumor valebat, & quanquam quies urbi eſſet, ſtrepitus telorum, & facies belli erat, militibus ut nihil in commune turbantibus, ita ſparſis per domos ac palatia, ſimul in rabiem erupturos timebatur. Fortuna permiſſa facere id, quod faciebat. Hinc metus per omnes, paſſimq; fuga, nocens habet aliquando latendi fortunam, nunquam fiduciam, & in baſilicas, ſacraq; aſyla ſupellectilis exportatio; qui timere aliquid agit, nihil agit. Egregij cujuſq; judicio, jam pudebat incepti, jam pœnitebat, pace ſuſpectâ, tutius bellum Reipub: erat, conſilium in hoſtes unicum, armari manu; ſed tunc ſpecie conſiliorum, tanquam in arena ante acies tractatus inſtituebatur, deponendi Principis, qui gaudebant de aſcenſu, timebant de lapſu, quod Reipub: defendendæ par non eſſet, nec Reipub: tantum virium, & ſeipſam ſalvare poſſet, altius conſilium ſpecioſâ ſapientiâ tectum, trahebaturq; à mora Comitiorum tempus, ſæpius ſparſo rumore, declaratoq; ſtudio: jam ſe callida de exobitantijs, jam de ſecuritate tractaturos; & cum nihil horum præſtaretur, non modò conſulendi tempora, ſed & rerum gerendarum opportunitas palàm Reipub. eripiebatur. Expectabantur nimirum triſtes Nuntij irrumpentium Orientis Exercituum in ditiones Reipub. ut ad externi belli molem, rumoribus inteſtina audacis diffidentiæ facinora obſcurarentur. Gravia hæc & vix toleranda mala, ſed civilis prudentiæ judicio ſtandum: ſecuritati prius, quàm ultioni fuerat conſulendum, projectæ contumeliæ quonam modò tolerari poterant, cùm non modò virorum, ſed etiam mulierum, ad tantùm facinus adhibitum ſit conſilium, ideoque deterius :felices cicadarum mares, uxores quorum nullum de ſe edunt ſonum. Tentanti fœmina ſolo ingenioque ſuo fortiter animata, ut eſt ingens animi contra fas juramenti, da-

tamq;

tamque Reipub. fidem, Principi ſvadere abdicationem imperij; malitia ut pejor veniat, ſe ſimulat bonam. Quæſitum deinde omni arte & colore; ut Principi obedientia interdiceretur. Conſcriptas exorbitanti calamo magno numero exorbitantias, quæ ſi juſtè examinaveris, ſapienter dixeris: petentium Reipub. orbitatem inſtantias fuiſſe, & quia ademptâ activitate in Senatu lugubri ſcenæ facultas non dabatur, ut declaratis ferociter, quæ exorbitata eſſent, poſtremò obedientia interdiceretur; hinc dici poterat a Rege, & reſponderi ab alia parte: cur me verberas? quia tu vis. Ideo lactaſſe Principem, & amicos Principis inani ſpe reconciliationis: præcipua ſe tantùm puncta, idque ad modicum reſtricta ordinem, quo tempori conſuleretur, declaraturos, & quia iſtæ artes aſtu colebantur, tandem innumeras tricas & querelas produxere. Expectabatur lucrum ex tempore, cujus mortem appetebant, vitam oderant, ex certamine circa materiam exorbitantiarum, validum in Senatu diſſidium. Invidia id, quod ridet, loquitur, non quod ſubeſt; & hinc votiva negandæ Principi obedientiæ opportunitas. Verùm eluſi tam iniqui conatus propitio in rem Polonam Numine, ſubtractâ Comitiorum activitate, donec mitigati animi in fidam concordiam coaleſcerent, quæ quando non modò non ſequebatur, ſed nullum ipſius ſincerum deprehendi poſſet indicium. Iratus dum ad ſe redit, ſibi tunc iraſcitur. Secuta eſt Comitiorum jactura, quæ triſtiori Reipub. fato, & grandiori periculo aliunde parabatur. Quare quaſi nihil gravius obſtinatio pati potuiſſet, quòd intra invidiam, & furori ſimillimum nocendi ſtudium, citra publicam ſteiſſet injuriam: aliena commoda & ſua damna pari dolore partiebatur. Sed tacita erat in animis ira, quidquid Patres faciebant, diſplicebat: quod nocuiſſe non ſit conceſſum. Hinc ob pudorem prolati facinoris, & metum armorum claſſicum tonantis Equeſtris Ordinis. Et quoniam manifeſtis erroribus ſubſidium ab audacia petendum eſſet, præcipitia conſilia, ad extremum deſperatio, paſſimque ferales voces: ut niſi eorum animi favorabilibus conditionibus placarentur, ſubſequeretur que ante diſcrimen venientium Palatinatuum reconciliatio; cuncta vaſtitas & extremus furor occuparet. Movere hæ minæ quemlibet poſſent, ne dum homines Patriæ amantiſſimos. *A.C. 1672*

Puncta conſultationũ Poſtcomitiale tandem conſilium mirâ frequentiâ celebratum eſt. Puncta conſultationum hæc erant: Utrum mediatio cum Cæſare Turcarum per Ducem Tranſylvaniæ ſuſcipienpa? an ſubmiſſio Doroſzenki Reipub: acceptanda? & nobilitas Regni ad Generalem bellicam expeditionem convocanda eſſet? Primas dixit, oblitus cavendum eſſe in alijs dicere, quidquid in ſe ſtatim retorqueri poteſt: quòd ſe non modo conſilij dandi in tanta Reipub. calamitate poſt rupta denuò Comitia, velut multiplicatâ in publica damna malitiâ, ſed & verborum inopem, ac pœnè elingvem eſſe, videre ſe palàm nullas in Repub: opes, opemque, ac proinde impoſſibile deſperatis jam rebus afferre conſilium. Nihilominus tamen cùm ſeſe contingat reflectere ſuper puncta præſentis conſultationis (miſerum eſt tacere cogi, quod cupias loqui, quomodo regere poteſt, cùm regi non poſſit) diffiteri ſe tamen non poſſe; egregia prudentiâ conſcripta eſſe, plùs tamen lenire Reipub: vulnera, quàm ſanare. Metuendum ſemper eſſe ſcivi Reipubl; quam tutam velim. Non quàm multis placeam, ſed qualibus, ſtudeo. Circa reliquas deinde materias illuſtri ingenio executus deliberationem. Vocari ad arma Equeſtrem Ordinem, & extremas Reipub: vires exponi exitio diſſuadebat. Recenſitis querelis, & ambiguâ multorum Palatinatuum nobilitatis de Principe famâ, quòd non ita pridem, ſed & antè ſæpiùs ad communem motum evoca-

A. C. 1672 evocata nobilitatis arma, non tam ſaluti Reipublicæ & defenſioni Patriæ, quàm privato uſui, & ficto pavori militarent. Pericula timidus, etiam quæ non ſunt, timet. Jus quoque Sereniſſimo Principi convocandæ ad arma nobilitatis, ruptis præteritis Comitijs, evanuiſſe. Proinde quamvis ſuadere bellicum motum Equeſtris Ordinis non poſſim; volo tamen cæteras Senatorum operiri ſententias. Ubi ventum ad Epiſcopum Cujavienſem; cujus hoc pretium eſt, non poſſe pretio capi, ad ſingula conſultationis capita facundè, & magnâ cum cura, ut Senator; ſinctè, quia Præſul: candidè ut bonus, rectuſq; civis pro Rep: diſſeruit: Noluimus conſulere de Rep: cùm potuimus, non poterimus, cùm voluerimus, neque enim atratam hanc malorum ſeriem deſtinatam in nos venire irâ DEûm; ſed prægravantibus peccatis noſtris, & obcæcatis jam animis ipſi flagitia noſtra in ſupplicium nobis vertimus. Velut ſi avis feſtinet ad laqueum. Aperiuntur labra mea, ut recta prædicent, prævideo, quòd noviſſima erunt amara, quaſi abſynthium, & acuta, quaſi gladius biceps. Cuncta tamen expendenti media, quibus pax refovendis ægris Reipub: viribus retineri poſſet: duas occurrere principaliſſimas rationes, adeoq; rerum agendarum fundamenta; diffidentiarum ſcilicet medelam; cùm univerſa delicta operire deberet charitas, & virium Reip: paratum. Illæ nudatis velut vulneribus, promulgatis nimirũ e xorbitantijs, medentis manum facile pati poſſunt, datâ illis à Majeſtate Veſtra, quà publicè, quà privatim ſatisfactione: multis communi Reipub. auxilio medendum eſſe, reliquaa utpote acriori affectu, quàm juſtioribus cauſis natas, civilis prudentia facile tranſmitti à bonis civibus impetrabit. Subita porrò pericula, quibus viribus à Repub. ſuperari poſſint? nuſquam ſe cernere, niſi ultimo Equeſtris Ordinis armorum robore. Ad eam hominum, temporumque malitiâ Rempub: deveniſſe ſortem, ut aut vincendum neceſſe ſit, aut moriendum fortiter cum gloria ante ſervitium. Cæterum ſe haud vano ſperare augurio; ſi exulcerati continuis diffidentijs animi modum quietis, ac lenimentum amoris in Patriam admitterent, evaneſcent e atroci ab Oriente tempeſtate, abituram Reipub. armorum neceſſitatem; & reviĉturam velut è cineribus ad gloriam gentium, utilitatemque populorum Rempublicam domi legibus, & concordiâ, foris armis, famâque, & ſacro per juſtitiam fœderum cultu. Hæc vatis inſtar cæteraque locutus, perinde inſigni amore, quàm egregiâ in Rempub. fide ut parem illi eâ ætate meritò in Curia deſiderares Senatorem, quæreres in Republica civem.

Caſimirus Princeps Czartoryſki.

Differebant alij, quamvis fuiſſent, quorum memoria deberet eſſe cum laudibus, ſed his tanquam minus neceſſarijs morari te Eminentiſſime Princeps nolo, concludoque, quòd ſteterit tandem intra ſolitum Equeſtrium virium præſidium, Reipub. defenſio. Timeo, ne fidei erga Regem magnũ quidem, ſed triſte non ſit monumentum.

COPIA LITERARUM S. R. MAJESTATIS AD SEREN: IMPERATOREM ROMANORUM. Varſaviæ 16. Martij.

MAgno in diſcrimine, quod Regno noſtro à validiſſima Turcarum potentia, & aperta contra nos hoſtilitate impendet, reſpicimus ad opem & auxilium Majeſtatis V. quam & arcta neceſſitudo, & proxima vicinia rebus noſtris proſperis, adverſiſque connectit, jam plenè certi ſumus Turcarum Imperatorem occupatæ Candiæ ſucceſſu elatum, contra Poloniam conſilia & arma dirigere, contractiſque maximis exercitibus & moto ſedibus

ſuis

ſuis Oriente, ac Tartarorum, totiuſque barbaræ viciniæ colluvie A.C.1672 *ad obſidendum Camenecum, validiſſimam Civitatem & arcem, occupandamque, qua longè patet, Ukrainam & Ruſſiam ſummâ armorum mole imminere. Iam contractis, conglobatiſque in unum viribus, non longè à conſpectu finium numeroſi exercitus conſpiciuntur tanto apparatu, ut veniſſe ſummam Regni diem, & ineluctabile fatum, vix eſt, qui ambigat. Terrent nos tot funeſti Provinciarum caſus, tot ante oculos Gentium, Urbium, Inſularum magna cadavera Turcicæ immanitati in prædam & famam facta. Metimur res, vireſque noſtras, quæ continuis tot per annos bellis attritæ, & defeſſæ, niſi aliunde fulciantur, prope eſt, ut immaniſſimo hoſti facilè ſuccumbant. Iam afflicto Regni noſtri ſtatu, planèque præcipitio, eximiam ſanè ſpem reponimus in auxiliis Mtis V. cujus optimum animum florentiſſimi olim, nunc afflictiſſimi Regni calamitate, ac vicinorum gravi & proximo periculo commoveri non dubitamus. Rupto enim hoc velut aggere Poloniæ auctu magnarum & bellicoſarum Gentium præſertim acceſſione Coſaccorum ſchiſmaticorum, quàm immane exceſcens Turcica vis in proximas terras & ditiones Chriſtianas effundetur. Quod cùm prudentia Majeſtatis V. facilè dijudicabit, tum non deſerendam ſpem ac ſalutem periclitantis Poloniæ, opibuſq; & armis tum juvandam pro gloria DEI, & Religionis Catholicæ integritate, proque ſuo erga nos propenſo affectu, & propulſando communi diſcrimine, haud gravatè in animũ inducet. Prolixius Generoſus Baro Syri Reſidens noſter, deſiderium noſtrum, ac periculorum magnitudinem coràm exponet. Quod ſupereſt, Majeſtati V. longævum ac feliciſſimum Imperium ex animo apprecamur.*

COPIA LITERARUM S. R. Mtis AD NUNTIUM APOSTOLICUM VIENNENSEM. 16. Martij.

Cùm præterito anno viſum fuerit ſummo Pontifici ſpeciali legatione per Reverendiſſimum in Chriſto Patrem Archiepiſcopum Florentinum de propulſanda invicem Turcarum hoſtilitate, nobiſcum & cum Sereniſſimo & Potentiſſimo Imperatore conferre, induximus in animum, impendente nobis graviſſimo Turcico bello, uti operâ Paternitatis Veſtræ, ut rem noſtram, adeoque totius Chriſtianitatis officio ſuo iſthic adjuvet, ſuſtentetque. Communis & juratus Chriſtiani orbis hoſtis Turca, tot Gentium, tot Regnorum ſpoliis tumidus, attritis, defeſſiſque viribus Regni noſtri, vix ac ne vix quidem retundi, reprimique poteſt. Quo in tanto diſcrimine ad amica & Fraterna auxilia ſuæ Majeſtatis reſpicientes, eorum non dubiam ſpem pro fœderum ac neceſſitudinis nexu, proque non tantùm Regni Noſtri, ſed communi Chriſtianitatis propulſando periculo, in animo fovemus. Gratiſſimum nobis erit, quidquid cura

A.C. 1672 *& ſolicitudinis in tam gravi negotio publici boni, ac imprimis gloriæ Divinæ, & Religionis Catholicæ cauſâ Paternitas Veſtra impenderit. Uberius deſiderium noſtrum Reverendiſſimus in Chriſto Pater Archiepiſcopus Damiatæ, apud nos Nuntius Apoſtolicus ſignificabit Paternitati Veſtræ, cui interim bonam valetudinem à DEO optamus.*

COPIA LITERARUM AD SUMMUM PONTIFICEM.

Varſaviæ 16. Martij.

POſt oſcula &c. Hactenus necdum laſſata neque ſatiata tot Chriſtianorum Regnorum ruinis Othomanica tyrannis ſuas in arcano cogitationes alebat, donec adverſis Regni hujus caſibus, arctiſque rebus in conſilij ſui fortunam adhibitis, bellum immane nullis agitatum cauſis, ſolâ publicè latrocinandi libidine tandem Poloniæ conflaret. Et fecit fidem atrocis iſtius ſuæ mentis, arrogantibus juxta & minacibus ad me perſcriptis literis, quibus Ucrainam & gentem Coſaccorum ſubditorum meorum expetitæ à Rebellibus Protectionis titulo, in ſuum jus deveniſſe affirmavit, cui tuendo ferrum ſe capere, & in campum Martium vere novo deſcendere. Iam contracta toto Oriente in unum vires conglobantur, jam non longè à conſpectu finium validi, ac numeroſi exercitus panduntur, jam Scythæ intima Ruſſiæ perſultant, cricumſonantia, Iſtrum, Tyram, Hippanim, barbara arma latè per campos funduntur, ut veniſſe ſummam Regni diem, & ineluctabile fatum, vix eſt, qui ambigat. Terrent me interim tot funeſti provinciarum caſus, tot ante oculos Gentium, Urbium, Inſularum magna cadavera, Turcicæ immanitati in prædam & famam facta. Accedit Moſchus, cui ſemper fides & religio poſt ſua commoda, & fallere jurejurando perinde, ac loquendi modus habetur, ex inſidijs graviſſimo Reipub: tempore id agitans, ut occupatis cum Chriſtiano hoſte à tergo in Ruſſia incumbat, vires, quas Turcæ objiciamus, ſanè fateri S. V. non erubeſcam, haud invenio pares. Camenecum Regni mei antemurale primum impetum ægrè ſuſtinebit. Fuerunt Poloni, fuit inclyta quondam belliſq; viriſq; Sarmatia; nunc mutatus eſt color optimus. Bellis ex ſe invicem naſcentibus, ac nexis, diverſiſq; hoſtibus, poſtremò civilibus malis feſſi, non jam de victoriæ gloria, ſed de ſalute dimicare reliquum habemus. Ego ſanè non faciam animam meam pretioſiorem, quàm Sanctam Matrem meam Eccleſiam, & Sedem Apoſtolicam, quàm Reipub: Chriſtianæ integritatem, ac meorum ſubditorum tutelam feram. Uſq; ad reliquias hunc ſanguinem, quem non impiger pro DEo, & populo mihi concredito devoverim. Video enim in illis ipſis campis penè adhuc pulchrè ſtantia Majorum meorum ſigna, video fuſum unctis Regum corporibus, miſtumq; barbarico ſanguinem, video Poloniæ Regum & Ungariæ valida pectora in victimam concidiſſe, fortunæ loco habiturus, ſi ad Sereniſſimas illas umbras maligna luna Ottomanica

nicæ

niea aſpectum obſcuraturus addar. Deniq; in his præcipitiis nihil remedij ſupereſſe uideo, quàm ut Dominum Exercituum humilibus uotis fatigem, ne iſtam hæreditatem ſuam det in opprobrium, ut dominentur ei nationes, tum ſupplex ad S. V. accedo clementiſſimi Patris benignitate præſens Regni mei periculum, atq; in eo totius Chriſtianæ rei incolumitatem, ut ſumma cura habendam ſibi exiſtimet, atq; cùm Supremo Numini uota ſoluere, tum bello nervum utilem efficaci providentiâ quamprimùm ſubminiſtrare, Principeſq; Chriſtianos ad auxilium Regni mei excitare dignetur. Prolixius deſiderium meum Sanctitati Veſtræ exponet Illuſt: & Rdmus in Chriſto Pater S. R. Eccl: Cardinalis Urſinus, Regni mei Protector. De reliquo Sanctitati Veſtræ longævum ac felix rei Chriſtianæ Imperium auguror, ac mihi, ſubditoq; mihi populo Pontificiam benedictionem humiliter exoro. A.C. 1672

COPIA LITERARUM S. R. MAJESTATIS AD GENEROSUM DE BOY. Varſaviæ 25. Martij.

PErſpectam habentes Fidelitatis Tuæ dexteritatem, ac de nobis, & de Repub: Poloniæ bene merendi ſtudium, committendum tibi duximus, ut literas noſtras Regias, Sereniſſimo Regi Galliarum, nomine noſtro decenter reddas, quarum deſcriptum tenorem pro informatione Fidelitati Tuæ hiſce annecti juſſimus. Enixè Regni noſtri periculo, auxilia adversùs Turcam Copijs *militaribus, & aliquâ parata pecuniæ ſummam nobis ſuppeditare optamus. Diverſio etiam belli per mare ſi claſſe Gallica fieret, conſilia & potentiam Turcarum valde diſtraheret, plurimumq; rebus noſtris commodaret, adjungimus & de efficacibus officiis, per Legatum Gallicum apud Portam* Ottomanicam *interponendis, poteſt enim dehortatio nomine Sereniſſimi Regis Galliæ, aliorumq; Principum Chriſtianorum facta, Imperatorem Turcarum à bello contra Poloniam ſuſcipiendo deterrere, vel retardare. Confidimus Sereniſ: Regem Joannem Caſimirum interventoris partes ſedulò obiturum, neq; omittendus Cardinalis Bonſius ſi præſens in aula Gallica reperiatur, ut conſilijs officiisq; ſuis cooperetur. Gratum nobis ac meritorium Fidelitas Tua præſtabit ſervitium, quod occaſione data Regali noſtrâ gratiâ recompenſare non gravabimur.*

COPIA LITERARUM S. R. MAJESTATIS AD REGEM GALLIARUM. Varſaviæ 25. Martij.

NON ignotum eſſe exiſtimamus Majeſtati Veſtræ, quanto in diſcrimine belli Turcici Regnum noſtrum verſetur. Communis & juratus Chriſtiani orbis hoſtis, tot Regnorum Gentiumque ſpolijs & ruinis tumidus præſertim occupatæ Candiæ ſucceſſu elatus, ruptâ fœderum obſervantiâ, apertam nobis hoſtilitatem denuntiavit, contractisq; magnis exercitibus, & moto ſedibus ſuis Oriente, ac Tartaros

A.C. 1672 *rorum totiusq́ barbaræ viciniæ colluvie, ad occupandam quàm latè patet Ucrainam & Ruſſiam provincias noſtras, præ primis ad obſidendum & expugnandum Camenecum, validiſſimum propugnaculum, tota armorum mole imminet. Jam non longè à conſpectu finium prævalidi & immenſi exercitus hoſtiles panduntur, jam propè Danubium & Tyram truci claſſico, Ottomanica arma circumſonant; Terrent nos funeſti tot Regnorum caſus, tot ante oculos gentium, Urbium, Inſularum magna cadavera, quæ Turcicæ immanitati in prædam & famam ceſſerunt. Metimur res viresq́ noſtras, adeò continuis bellis, varijsq́ caſibus attritas & defeſſas ut niſi aliunde fulciantur, verendum ne immaniſſimi hoſtis & potentiæ orbi formidoloſè ſuccumbant. Tam afflicto & ancipiti Regni noſtri ſtatu, eximiam ſanè ſpem reponimus in auxilio Majeſtatis Veſtræ, cujus numeroſi & inſtructiſſimi exercitûs ingenti fama celebrantur, quàm uti Chriſtianiſſimi nominis decus ad defendendam Chriſtianitatem armat animatq́, ita ultra veterem inclytorum majorum gloriam propria etiam adjutæ nuper Candiæ & Hungariæ exempla, ad præclaram ſuimet imitationem pro DEo imprimis & ſancta religione, proq́ tuendo Ortodoxo Poloniæ Regno haud dubiè ſtimulabunt. Animadvertit facilè Majeſtas Veſtra in Poloniæ noſtræ adverſo caſu reliquæ Chriſtianitatis periculum verti, neq́ dignius & ſanctius opes Regias impendi poſſe, quàm ſi exhauſtis & deficientibus florentiſſimi quondam & amici Regni viribus ſuppeditentur. Dabit Mtas V. propenſi erga nos animi & pro Repub: Chriſtiana ſummi zeli glorioſum ad præſens, & in ſeram poſteritatem documentum, ſi partes noſtras contra Chriſtiani orbis prædonem, tam ſuppetijs ærarij, quàm ſuis efficacibus per Legatum apud Portam Ottomanicam Reſidentem officijs adjuvet; noſtri viciſſim conatus erit, præſtito à Majeſtate V. difficillimo rerum noſtrarum tempore, auxilia mutuis quacunq́ occaſione ſtudijs, & devinctorum animorum documentis gratè remetiri. Quod reliquum eſt Majeſtati V. longævam incolumitatem & proſperrimos rerum ſucceſſus à DEo precamur.*

COPIA LITERARUM PROCANCELLARII REGNI, AD WEZYRUM. 28. Martij.

Hortatur ad pacis conſervationem.

PRæter ſpem & expectationem noſtram accidit, quod cum Seren: & Potent: Rex Poloniæ Michaël ad præſens feliciter regnans, cum Seren: & Potent: Turcarum Imperatore amicitiam inviolabiliter colere & bonam vicinitatem obſervare intendat, ac proinde in teſtimonium ejusdem bonæ amicitiæ, poſt felicem electionem & coronationem ſuam plenas officij literas, per expreſſum Ablegatum ſuum atq́ ſatisfactionem ultimo tractatu per Legatum Poloniæ Radzjejovium mutuam confirmationem pactorum miſiſſet, econtra à Sereniſſima Porta Ottomanica diverſa experimur, cum rebellem Petrum

trum Doroſzenko fovere non intermittit; & per Czauſium ſuum offenſivas literas, miſit, nec non per Tartarorum aliorumq; vicinorum copias, Regnum Poloniæ contra omne fas, & aquum infeſtatur, Wyſocius inſuper Ablegatus Regius contra jura gentium hactenus detinetur. Equidem ſatis confidit juſtitiæ Cæſareæ Sua Sacra Majeſtas D. Clementiſſimus, (ſuper omnes vires & arma quibus non deſtituitur) imprimis DEo omnipotenti, qui bellorum arbiter & violatorum fœderum ſeverus vindex eſſe ſolet, tamen nihil adhuc intentatum omittimus quo veterem, & fœderatam amicitiam omnibus modis conſervemus ac mutuis etiam officijs magis magiſq; augeamus. Magnum enim commodum eſt, Regnis & vicinis populis, ut ſecuritate plenâ pacis & opum ſuarum liberiſq; commercijs ab utrinq; ſubditi fruantur. Quocirca informationem hanc veram & candidam mitto Excellentiæ V. Doroſzenkium falſa vobis referre, neq; mereri ut ejus cura habeatur, qui nullum jus habet ad Ukrainam, quæ propria eſt hæreditas Regis Poloniæ, nec Princeps eſt aliquis, ſed ſimplex homo, unius ruſticæ caſæ incola qui ad commendationem Ductoris Tartarorum declaratus fuit à Regia Mte Poloniæ Joanne Caſimiro Ductor Coſaccorum prout literæ ipſæ Bateraga, quas mitto Originales documento ſunt, itaq; liberũ fuit eundẽ deponere & alium Ductorem quem ſibi Coſacci elegerunt, ſubſtituere & confirmare, eſt enim Doroſzenkius ebrioſus, leviſſimus toties proditor, qui minimè ſuo arbitrio res egit, ſed dependet à directione cujuſdam Tukalſcij Monachi aſtutiſſimi, qui ſcribendo epiſtolas & Nuntios mittendo omnia perturbans, omnes principes decipit. Nuperrimè ante quatuor ſeptimanas, cum Regiam Mtem & Rempub. Poloniæ Doroſzenkius humillimè placaret, eodem tempore ad Magnum Moſchoviæ Ducem miſit cujus ſe protectioni ſubdere, & juramentum fidelitatis præſtare obtulit prout ea de re nobis idem Magnus Moſchoviæ Dux ſignificavit. Expendet itaq; pro ſua prudentia Excellentia V. laudabilius & honorificentius eſſe pacem & amicitiã ac fœdera antiqua integrè & inviolabiliter retinere, revocando in memoriam nihil unquam hoſtile Poloniam contra ſereniſſimam Portam Ottomanicam attentaſſe, nullis ſe bellis, in præjudicium imperij Turcici immiſcuiſſe, & cum aliquando Divæ memoriæ Vladiſlaus Rex Poloniæ magnum apparatum feciſſet, ac de bello in Provincias, & ditiones Turcicas inferendo agitaſſet; Status & Ordines Regni Poloniæ Regis protunc ſui voluntati obſtitiſſe, neq; quidpiam in violationem pacis & vicinitatis permiſiſſe. De Wyſocio Ablegato noſtro, quod hactenus ibi detineatur, juſtè conquerimur, quem ut Excellentia Veſtra, juxta priorem ſuam per literas ad me datam declarationem in Poloniam remittat, iterum inſtamus. Quod reliquum eſt Excellentiæ Veſtræ bonam valetudinem & proſperos ſucceſſus apprecor. Datum Varſaviæ &c. ut ſuprà.

A.C. 1672

Tukalſcij doli.

A.C. 1672 COPIA LITERARUM S. R. Mtis, AD SULTAN MECHMET CHAN PER CZAUSIUM 28. Martij.

Sereniſſimo & Potentiſſimo Principi Domino Sultan Mechmet Chan Imperatori Maximo Conſtantinopolitano, atque Aſiæ, Africæ, Europæ, Perſarum, Arabum, Synce Cypri, Ægyptique Domino Amico & vicino noſtro chariſſimo.

MICHAEL DEI GRATIA REX POLONIÆ, M. D. L. &c.

EX literis Serenitatis Veſtræ, ante aliquot menſes, per expreſſum Czauſium, ad nos miſſis, intelleximus, quod Serenitas V. Doroſzenkium rebellem noſtrum ad protectionem Suæ Portæ Ottomanicæ confugientem receperit, & vexillo ac veſte eum donaverit, ac exinde tanquam voluntariâ deditione factum ſubditum ſuum unà cum ejus adhærentibus Coſaccis & cum tota terra ac Provincia Ukraina poteſtati & imperio ſuo vendicet nec non pro injuria & violatione pactorum quaſi per nos facta Serenitas V. id decernit, quod partem Exercitus noſtri, præterito autumno ad firmandas præſidio aliquas civitates & arces præcipuè propter reprimendas incurſiones Tartarorum Bialogrodenſium miſeramus atq; ex ea cauſa, nobis & Regno noſtro primo vere hoſtilitatem minatur. Equidem nihil ſanctius duximus & hactenus ducimus, bonâ vicinitate & fœderum obſervatione cum Sereniſſima Porta Ottomanica. Iam ſatis conſtat orbi terrarum Anteceſſores noſtros, Sereniſſimos & Potentiſſimos Reges Poloniæ omnibus modis præcuſtodiviſſe, ne Coſſacci irruptionibus ſuis, terrâ vel mari per Pontum Euxinum ditiones ſereniſſimæ Portæ Ottomanicæ laceſſerent, proinde non tantum inſolentes Coſaccorum Ductores, ſæpiùs extremo ſupplicio affecti fuerunt, ſed & tota gens Coſaccorum ſummo labore & ſumptu arcibus erectis, ac præſidiis impoſitis, miſſis etiam validis exercitibus Polonis coercita fuit, ne limites Poloniæ excederent. Ex hac cauſa ob adeptam prædarum & incurſionum felicitatem originem habuit rebellio Coſaccorum, qua auxilijs Tartarorum poſtmodum Moſchorum aucti, tot per annos coerceri totaliter minimè potuerunt. Tam ſincerum pacis amicitiæ, & obſervandorum fœderum ex parte noſtra, ſtudium profectò non pari ſtudio, ex parte ſereniſſimæ Portæ Ottomanicæ recompenſatum eſt; Nam Tartarorum excurſiones & cum rebellibus conjunctiones ſæpiùs permiſſæ fuerunt, ac tandem nunc Doroſzenko per ſpeciem protectionis ad rebellionem magis, magisq; animatur. Poſtremò Serenitas Veſtra, terram noſtram propriam, & hæreditariam Ukrainam, ſibi jure Dominij vindicat; Quod igitur in nobis eſt ſincerè informamus Serenitatem Veſtram Ukrainæ Provinciam ad nos hæreditariè ſpectare, Doroſzenkium ſubditum noſtrum alienandæ noſtræ hæreditatis poteſtatem nullam habere, ejuſdem Doroſzenkij, hominis

vilis,

vilis, & apertiſſimi proditoris, qui nuperrimè etiam Magni Ducis Moſchoviæ protectionem affectavit, & obtinuit, fraudes & dolos fidem non mereri, certiorem nobiscum & perferendam amicitiam eſſe, qui fœdera & jura vicinitatis ſemper obſervavimus, & conſtanter obſervabimus. In cujus rei documentum, deſtinavimus mittere ad Serenitatem V. Legatum noſtrum, ipſum etiam Doroſzenkium, & Coſaccos in eo ſtatu prout fuerunt, relinquemus: usq; dum per tractatus, & conferentias amicabiles omnes controverſiæ, & prætenſiones ſopiantur & componantur. Minimè dubitamus Serenitatem V. æquitati locum daturam, neq; antiqua fœdera, ſine juſta cauſa violari & abrumpi (quod DEus ulciſci & punire ſolet) permiſſuram. De reliquo Serenitati Veſtræ longævæ valetudinis incolumitatem precamur. A.C. 1672

COPIA LITERARUM SAC. R. Mtis, AD SUPREMUM TURCARUM WEZYRUM. Varſaviæ 28. Martij.

Remittimus Czauſium cum literis noſtris reſponſoriis, ad literas Seren: & Potent: Imperatoris Turcarum, ex quibus edocebitur Illuſtritas V, quàm ſincero animo & omni conatu conſervandæ paci, bonæ vicinitati, & antiquorum fœderum obſervantiæ, cum Porta Ottomanica ſtudeamus, cum verò præcipua authoritas ſit Illuſtritatis V. compellandam eam duximus, ut ad retinendam inter vicina Regna tranquillitatem conſilia ſua dirigat, cùm nulla omnino ſufficiens cauſa ſit, ad abrumpenda nobiscum fœdera, quæ ex parte Poloniæ nunquam uiolata, nihilq; hoſtile à Sereniſſimis & Potent: Regibus Poloniæ anteceſſoribus noſtris, multò minus à nobismetipſis attentatum, imò optima ſigna conſtantis amicitiæ, & bonæ correſpondentiæ demonſtrata eſſe uarijs argumentis etiam orbi uniuerſo conſtat; Prolixiùs id expreſſimus in memorata epiſtola noſtra Regia quæ pleniſſimè informabit. Quod reliquum eſt Majeſtatem Veſtram bene ualere cupimus.

COPIA LITERARUM VICE-CANCELLARII REGNI, AD EUNDEM PER EXPRESSUM MISSIONARIUM. Varſaviæ 29. Martij.

Poſtquam Sereniſſimus & Potentiſſimus Rex Poloniæ D. meus Clementiſſimus cum ſuis Palatinis & Senatoribus, atque belli Generalibus Ducibus conſilium magnum abſolviſſet, ſtatuit in primis & decrevit mittere Legatum ſuum ad Sereniſſ: & Potent: Turcarum Imperatorem, ut decenti modo ſinceram amicitiam, bonam vicinitatem, & antiquorum fœderum obſervantiam ex poteſtate ſua conteſtaretur, quod literis ſuis Regiis ad Seren: & Potent: Impera-

A.C. 1672 peratorem per remiſſum Czauſium declaravit. Ex more itaque & inſtituto præmittimus certum hominem exhibitorem iſtius epiſtolæ qui de adventu Legati Polonici prænuntiet, & de propenſione ex parte Veſtra, ad amicabilem tractatum notitiam reportet, minimè dubitamus, eam legationem ad retinendam amicitiam, ad amovendas omnes diſſenſionum occaſiones proficuam & efficacem fore. Quod ex mandato Sereniſſimi Regis mei ſignificans, expectabimus quàm primùm reſponſum. Interim Excellentiæ Veſtræ bonam valetudinem, & proſperitatem à DEo apprecor.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM.
Varſaviæ 1. Aprilis.

Acta in Senatûs conſilio.

EXcerpta tuis ex literis, ſtatum concernentia puncta, propoſita ſunt in hodierno Senatûs conſilio. Ad commendam Camenecenſem Rex Varios deſtinabat, ſed ſuo quiſque ſe excuſavit obtentu. Generalis Łaczynski dicitur velle hanc obeundam ſpartam ſuſcipere, ad quem Rex dedit literas Radomium, ubi his diebus ſuæ uxoris funus celebrat, nunc interim vices ejus ſupplebit alius. Pro neceſſitatibus præſidio debitis, ex ſuo Rex dedit ærario 2000 aureorum per Referendarium Regni devehenda. Peditatus ex minoribus fortalitijs, Camenecum eſſe deducendos, viſum eſt Senatus-conſilio; habito tamen reſpectu Mohiloviæ, & Braclaviæ; ſuſtentatio nihilominus eis aliunde provideri nequit, niſi ex contributionibus Palatinatuum, & hybernis. Legati ab Hanenko & Valachis venerunt hodie, literasque mihi reddiderunt, in quibus eſt, quod ſeriò perpendatur, cum, ſicut abjicere ad nos refugientes, ita acceptare ſit periculoſum; & hæc enim irruptio in Valachiæ terras, timendum, ne bellum nobis Turcicum acceleret. Optant & requirunt deſignandum uxoribus, & liberis reclinatorium in Pokucie; ipſi verò ad bellicum obſequium, ſuam devovent reſolutionem; his tamen eorum deſiderijs ſatisfactio à nobis haberi nequit, niſi tuo decidatur judicio, quidnam fieri expediat: Doroſzenko qui oſtendit ſe ad pacem propendere, concluſum, dandam tibi eſſe poteſtatem, cum eo vijs ſecretioribus conferendi, & quàm utiliſſimè tractandi, ſub futurorum Comitiorum ratihabitione, non tamen id ſignificando Hanenko probatæ fidei viro, literasque cautè ad Doroſzenko mittendo, quas ille Portæ communicare ſolet, ac ad credentiales deferendas, idoneum ſubjectum adhibendo, perſvadendo, ut fidum quempiam cum plena poteſtate, ad te mittat, palámq; renuntiet protectioni Turcicæ & Moſcoviticæ. Ex Moſcua ſcripſerunt Commiſſarij Mnohogreſzny Ducem illius Boryſthenis, dedere ſe cum tota Ucraina Czaro, motivo potiſſimum vindicandæ ab oppreſſione Religionis, quod Miniſtri Moſchovitici in diſcurſu ſcripto expreſſerunt: affirmat idē Mnohogreſzny etiam Nizanos non habentes à Rege ſatisfactionem, ituros ſub ſupremam Czari poteſtatem. Licet itaque perfidus Doroſzenko poterit illum tamen tua rectificare authoritas, cum contra eum inſurrexerit Korſun & Cerkasy. Palatinus Braclavienſis proximus licet limitibus, nullam in ſuis literis facit mentionem periculorum à Turcis; penè ſolus ego affirmo, & præmoneo, reliqui extra metum ſe eſſe judicantes, ominantur illa à nobis avertenda.

RESPONSUM VESPASIANO LANCKORONSKI EPISCOPO CAMENECENSI ET IOANNI MALACHOWSKI REFERENDARIO REGNI, LEGATIS REGIJS AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM AB EODEM MARESCHALCO DATUM, die 18. Aprilis.

CUm debita (ut ſemper ſolet) reverentia & obſervantia Mareſchalcus & Supremus Dux Exercituum Regni, ſuſceptis, tam literis Regiæ Majeſtatis, quàm oretenus expreſſa Epiſcopi Camenecenſis & Referendarij Regni, voluntatis & intentionis ejus explicatione; gratias imprimis refert Regiæ Majeſtati, quòd Regio & Paterno affectu condoleat indiſpoſitioni valetudinis ejus, quæ fuit unicus obex (ut id etiam ipſa Regia Mtas innuere dignatur) tam ad recipiendam in publicis deſiderijs contentationem, ex Domini, erga perſonam ejus reſpectu, quàm ad præſtandum debitum, & promptum ſemper erga Regiam Mtem & Rempub: in hoc publicorum conſiliorum theatro obſequium. Et quia per prædictos dolorem ſuum Rex Mareſchalco, & Duci Exercituum Regni explicat & aperit, quē ſentire dignatur, ex multiplicatis inter ſtatus & perſonas, diffidentijs, præſentiſſimumq;, in communicatione earum omnium Mareſchalco & Duci ponere dignatur remedium: quidquid ergo integerrima conſcientia, inviolata fides & amor erga charam dictabit Patriam, quæ etiam ipſam Regiæ Mtis perſonam complectitur; totum id breviter per eoſdem Legatos Mareſchalcus & Dux Exercituum Regni exprimere, manifeſtareque vult, & ex fundamento, occaſionem malorum, & diffidentiarum demonſtrare, quæ hactenus tumultibus confundebant Rempub. Quod Regiam Mtem grato animo ſuſcepturam eſſe, minimè dubitat Mareſchalcus, cùm in hoc expreſſam voluntatem Regiæ Mtis, & mandatum exequatur.

Tria potiſſimum Mareſchalci ſenſu, pro genuina, & infallibili male contentorum omnium & diffidentiarum aſſignantur, cauſa ex quibus velut quibuſdam fontibus promanârunt omnia alia, quæ his temporibus in malum Reipub: agebantur. Primus fons eſt nimium libera, acclinisq; Regiæ Mtis auris, tum ijs, qui alio modo gratiam mereri nequeunt, aut neſciunt, tum ijs, qui non tantùm placere, Dominique ſtudent favori ſe inſinuare, verùm etiam his artibus, quæ jam antecedentibus annis ſunt practicatæ, inducendo Regem inter, & ſubditos diffidentias, radicando quaſdam in corde ejus ſuſpiciones, ſuam ſuorumque erigere, & fundare conantur fortunā: quos etiam ſubindè in falſitatis deprehenſos delicto, ſuâ Rex gratiâ protegit, eò tamen eorum hominum devenit auſus, ut illas impoſturas auſi fuerint, confingere, quæ non tantùm in Poloni mente & corde, verùm etiam in crudeliſſimi & impijſſimi reperiri non poſſe viderentur: unde malum id totam inundavit Poloniam, ut optimæ quæque actiones, conſilia, & intentiones in reprobum ſenſum malevolum id hominum genus interpretetur: & licet quid ſummum, & Reipub. ac libertati utiliſſimum conſulatur, proponatur, & perſvadeatur, inimicus ille communi concordiæ homo diſſenſionum ex nunc ſuperſeminat zizania, calumniando rectè agentium opera, in everſionem vergere & ordinari libertatum. At utinam hujuſmodi cum domo & tota familia deleatur, de numero viventium ſuper terram, æternumque, cui non eſt amor libertatis vitâ carior, quique tam excors eſt, ut nolit poſteris ſuis ea relinquere, quibus ipſe nihil charius in vita habuit. Præſentiſſimum igitur nomine Mareſchalci, Nuntij, hujus mali Regiæ Mti dabunt remedium, ut hujuſmodi ſeminator non toleretur ad latus Regium,

A.C. 1672 ſed combinatis veritatibus cum ejus falſitatibus, excludatur, illi verò in favore & confidentia Regis conſerventur, quos probata fides & inſignia merita, ſive in ſago ſive in toga, commendant.

Secundus fons eſt malecontentorum & diffidentiarum, metus conſervationis, primò S. fidei & Eccleſiarum DEI, deinde ſui ipſorum, fortunarumque ſuarum; non mirum enim, quempiam contentum non eſſe, dum tam proximum impendentem ſibi, ſuiſque fortunis, videt interitum: & inde fors ferventiores, contra quos Mtas Regia conqueri dignatur, ad menſas & in conſeſſibus diſcurſus ſolent erumpere. Licet enim omnes non ſumus extra periculum manifeſti interitûs, alij tamen vel ſunt remotiores ab hoc periculo, vel naturas habent moderatiores vel ſuo ſtudentes intereſſe; reliqui verò vel ſunt expoſiti primis hoſtium impetibus, vel zelatores S. fidei & Eccleſiæ, & præterea ex natura ferventiores, conſequenter impatientes. Deindè gens noſtra ut & aliæ libertatibus innutritæ; ſuâpte naturâ in ſermone liberior eſt, non tam occultè, ut in ſervitute, ſub Tyrannis, ſua mala gementes; hac forſan de cauſa DEus vult, Reges noſtros eſſe ſine aculeo, ut eſſe ſolet mater inter apes; non ut in alijs nationibus, ubi minimum etiam verbum, incautè prolatum, ſub Monarcharum cadere ſolet Inquiſitionē, ſi ergo ex exteris & remotis nationibus, liberis Polonæ gentis vocibus vocati ad ſolium, aſſveſcere & accommodare ſeſe diſcebant libertatibus liberæ gentis: à potiori id convenit Regiæ Mti, quæ eſt os ex oſſibus noſtris, utpote Princeps in eadem nobiſcum natus & enutritus libertate, & quidem ſub ſimili non pridem conſtitutus poteſtate, vel ipſe vel S. M. Parens ejus his ſimilia habens reſentimenta & impatientias; Polonæ ſe accōmodare libertati. Ab hoc igitur metu, ex quo hujuſmodi ſermones & malecontentationes procedunt, ut omnes poſſit Mtas Regia liberare, efficaciſſimum Mareſchalcus adinvenit remedium, quod per Legatos eoſdem Regiæ Majeſtati proponit, ut ſeriò & efficaciter Mtas Regia ſe exemplo Majorum & Anteceſſorum ſuorum applicet, ad ſuperandos S. Crucis & Reipub. hoſtes, ſopiendaſque male contentorum prætenſiones.

Tertius fons diffidentiarum, pacta conventa & exorbitantiæ; in pactis enim conventis omnia attingi non poterant, quæ ſtatus hujus Reipub. requirebant, quia illa ſcripta ſunt jam poſt nominationem, & quidem in præſentia Regiæ Mtis, quod antea aliter ſolebat fieri, & in tanto tum jam fervore & numero partiſantium videbantur multa tacenda, quæ ſcribenda erant Reipub. Exorbitantiæ verò plures antiquis acceſſerunt, quæ, ne in orbitam reducantur in Comitijs, duæ tantùm obſiſtunt perſonæ, volentes per hoc favores mereri Regiæ Mtis; dum verò quis liberè vult loqui, aut agere pro juribus, hoſtis Patriæ per eos audit apud Regiam Mtem; cùm tamen longè liberioribus vocibus offendi non ſolerent, Anteceſſorum Regiæ Mtis aures: & ideò fors univerſam nobilitatem communi motu ſub tempus Comitiorum evocandam ſuadent, quòd id pro felici habeant concluſione, dum nihil concluditur prout hujuſmodi fomentatores volunt, non conſiderantes, quòd per hoc Cardinalia legum vim patiantur. Ad omne igitur malum, præſentiſſimum & adæquatum per Legatos dat remedium Mareſchalcus, ut Mtas Regia concedat, nec per ſuas impediat creaturas, addere illa in pactis conventis, quæ tum, ſive ob inadvertentiam, ſive ob metū, addita non ſunt; eaque quæ ex orbita legum & conſvetudinum Patriarum exciderunt, paternè in ſtatum reduci permittat. Contentos per hoc faciet Mtas Regia, non tantùm malè contentos, verùm etiam totam Rempub. quæ nihil magis deſiderare poteſt, quàm ſui ipſius conſervationem; conſervatio verò illius pendet in defenſione & legibus, defenſio in applicatione

one ad eam Regiæ Mtis. Fundamentum verò legum eſt earum executio. *A.C.* 1672
Quoad utrumq; ſi Rex agere dignabitur ominari & promittere ſibi poterit, fore; ut omnes ceſſent diffidentiæ, & malè contentationes, quæ, (ſecurè huic Mtas Regia fidem præbeat) nunquam ad eum, etiam cogitatione, deveniebant gradum, ut quiſpiam odio præſentium & cupidine mutationis, novam ſibi formaret Theologiam in documentum hujus, tam juſtis Regia Mtas annuat deſiderijs, & Mareſchalcus & ſupremus Dux Exercituum Regni, à ſe incipiendo, omnes ſuos privatos diſguſtus, (in publicis enim injurijs, & recenti exorbitantia, contra ſuam poteſtatem, pro reparatione, & ſatisfactione Regiæ Mti ſupplicabit) donabit amori Patriæ ſuæ, non exigendo ullum præſertim cum detrimento menſæ Regiæ, reſpectum; ſalus enim civium, & integritas jurium & libertatum Patriarum, eſt, eritque ſemper ſummæ ejus contentationi. Hæc ſunt civilia media, (præter quæ, alia adhibere Regiæ Mti Mareſchalcus non ſvadet) quæ non tantum humana ſuppeditabit prudentia, verùm etiam Divina benedicet dextera; quibus non tantùm animos ſedabit ſubditorum Majeſtas Regia, verùm etiam de inimicis S. Crucis, Deo dante, feliciter triumphabit.

Ad partem Exercitûs Samborij in conſiſtentia locati nullam habuit offenſam Mareſchalcus Regni, niſi tantùm ad unam aut alteram perſonam quia tamen debitam præſtiterunt ſatisfactionem, ex corde illis Chriſtiano more remiſit, adhuc ante adventum Epiſcopi Camenecenſis & Referendarij Regni. Quia verò ad propoſitum ſuum per Gurzynium expreſſum, per eoſdem Legatos nullam Mareſchalcus habet declarationem, & reſolutionē, & graviſſimæ Reip. neceſſitates ulteriorem non patiuntur moram; nec niſi ratione unius Agrarij (vulgo Lanowy) Peditatûs, ex mente Regiæ Mtis accepit declarationem; ideò petit per eoſdem Legatos, realem, tam ad illas ſuas propoſitiones reſolutionem, quàm etiam, ut Mtas Regia ſua ad dictos Peditatus Lanowych dare dignetur univerſalia, admonendo eos, hanc expeditionem illis non fore damnoſam. Multi enim in Palatinatibus ſculteti, loco expeditionis, ad ærarium Regium pecunias contribuerunt.

Troſcianenſibus Vexillis bene de Regia Mte & Repub. meritis, quæ ex ſuo erexit ærario, contracto ampliora in ſua bona debito, ſtipendium unius quartualis, in parata pecunia, ſolvit Mareſchalcus; pro altero quartuali, in vim recompenſationis de publicis contributionibus ex varijs Staroſtijs, etiam ſuæ non parcendo, colligere conceſſit, ut illos eò facilius ad ulteriora Regiæ Mtis & Reipub. obſequia habilitaret, & ad ſimiles reſolutiones incitaret. Quod inter merita erga ſe, & Rempublicam Regem ſuſcepiſſe non dubitat Mareſchalcus, ſperatque interpoſitione authoritatis Regiæ ad ſtatus Reipub. In futuris Comitijs Regiam Mtem effecturam, ut ſumma in hos homines erogata ex primis Reipub. proventibus reſtituatur; altera verò in Staroſtijs, bonisque Regiæ Mtis, & Reipub. deſignata, in computum publicæ contributionis ſuſcipiatur: quod demiſsè poſtulat Mareſchalcus. Quæ omnia ſolitâ prudentiâ, prout magnis hujus Reipub. civibus innatus erga hanc Patriam, ejuſque conſervationem dictabit amor, Nuntios Regi delaturos, non dubitat Mareſchalcus Supremus Dux Exercituum Regni.

MANIFESTUM MALECONTENTORUM.
Datum Varſaviæ in Junij.

NOS infra ſcripti, noſtro & eorum omnium nomine, quibus integritas & conſervatio jurium & libertatum, conſervatio S. fidei Catholicæ, totiuſq; Reipub. in antiquo ſtatu, quies & tranquillitas

A.C.1672 tas publica in primo ſunt reſpectu, ſiniſtris interpretationibus, non non tantum in Regno Poloniæ & M. D. L, verùm etiam in variis exteris nationibus iniquè diffamati, imprimis coram DEo omnipotente, velut ſerutatore cordium, deinde toto univerſo, & civium animis in varias ſuſpiciones abductis, notum facimus, quòd eo animo & intentione alij ex vi dignitatis ſenatoriæ privatis Regiis literis ferventius invitantibus, alij ex vi functionis ſuæ Nuntij, à fratribus deſignati ad comitia præſentia, ultimo, (quod avertant ſuperi) Reipub: caſu, ab iis ſtudioſè & malitioſè rupta, qui Rempub: ſciſſam, & in turbido videre volunt, & ſub ſpecioſo boni publici prætextu, Incommoda Reipub, ſat jam attritæ quærunt, convenerimus, ut imprimis compoſitis civium animis per talem qualem ſaltem coloratam compoſitionem in exorbitantiis, & juribus Cardinalibus læſis, & convulſis; fundatum, in unione animorum conſilium contra tam formidabilem Reipub noſtræ imminentem tempeſtatem, belli Turcici, provideremus. Verùm, quia comitia hæc ad duas, deinde tres, & tandem quatuor ſeptimanas ob ſpem abbreviationis dirigebantur, ut excluſâ omni mentione exorbitantiarum, confœderationibus per Provincias, in privatis ſeſſionibus, in monaſteriis, in caſum rumpendorum comitiorum, per ſciſſionem Reipubl: in anteceſſum concluſionis comitialis, conſtitutis, ijdem ipſi (quod ſubſequenter evenit) eadem ruperunt comitia. Nam ſicut modum comitia celebrandi inſolitum aggreſſi, de iis abrumpendis agentes, vacantias ante ſenatus-conſulta, & ante deſignationem ad calculationem fiſcalem, ac nominationem Deputatorum ad conſtitutionem, aliaq; præliminaria, proponebant; ita eadem comitia jam à duabus ſeptimanis inchoata, captis aliquot ſupra decem Nuntiis, ad concludenda conſilia, quinque diebus ante concluſionem comitiorum lege circumſcriptorum non habitâ ratione alterius legis vetantis, ne ſuperius legerentur, pro quibus in Camera Nuntiorum communis conſenſus & concordia non præceſſerit, cum everſione ſtatûs, & Cameræ Nuntiorum, 1633 & 33, ad ſenatum abiêrunt, biduoq; mutuis concertationibus & perſuaſionibus inſumpto iterum ad Cameram Nuntiorum, in graviorem ejus deſtructionem, & everſionem redierunt, ibiq; numero & ſatellitio aucti, ſub prætextu arbitrorum, varias anſas, & occaſiones, magis ad rixas & contumelias excitantes, dando, rem ad tumultum præmeditatum deduxerunt, in quo, in Piaſzczynium Capitaneum Braclavienſem evaginatis armis irruerunt contra Lukomſcium Nuntium Palatinatûs Witebſcenſis, ut per feneſtrã ejiceretur, contra Cheſinſcium Subdapiferum Sandomirienſem Nuntiũ Palatinatûs Cracovienſis, ut in partes diſſecaretur, acclamationes fecerunt; ita ut ægerrimè à cæde & ſangvine ſervati fuerint. In craſtinum verò & die 3tiâ, poſt illum tumultum, loco ſatisfactionis, alij exceſſum illum contemnendo, & alleviando, alij de hoc ſermonem ad ſenatum reſervando, aliquot ſupra triginta variorum Nuntiorum conſpirantes, Mareſchalcum Nuntiorum, non dicto vale: Nuntiorum Cameræ, nec actis gratijs pro exanthlatis laboribus, per ſimilem priori tumultum, fruſtra reclamantibus, & revocantibus, octoginta & duobus Nuntijs reliquerunt, ſuperiuſq; venientes ex nunc propoſitionem & conſtitutionem de abbreviandis comitiis, per Mareſchalcum legere cæperunt; Et certè activitatem, non habitâ ratione tot Nuntiorum contradictionis ſibi uſurpâſſent, ſi ab iis intentis per quoſdam Senatores ad pleniorem numerum reducti non fuiſſent. Triduo poſtmodum contendentes, dum

octogin-

octoginta & aliquot variorum Palatinatuum Legati permiſiſſent ſibi pro bono publico ea quæ intenderant perſvaderi, nihil habendo in parato, de abbreviandis Comitijs iterum laborârunt, quæ jam poſt elapſas quatuor ſeptimanas, neceſſariò in orbitam ſex hebdomadum reducenda erant; impoſuerunt perverſiſſimè, exponendo invidiæ, quaſi armati Proceres & Primores Regni magni Senatores, in oppreſſionẽ liberæ vocis cũ 8 millibꝰ ad hæc veniſſent Comitia, ſuâque potentiâ Rempub. turbare, & ad præjudicioſa ejus ſtatibus inducere voluiſſent. Dum verò jam modeſtiſſimè & cum polito comitatu Proceres conveniſſent, & reſtituta activitate ad conſilia publica venire declaraſſent excogitatum, ut ſine arbitris occuparent ſubſellia, non factâ mentione, palàm ne id, an ſecretiùs tractabitur, propter quod nobilitas à ſolitis conſilijs arceri debuerat. Interea Vexillifer Goſtynenſis & Gomolinius auditâ aliquot Nuntiorum contradictione, quaſi ſigno accepto, abiêrunt nec redire Vexillifer voluit, donec ſibi id, quod per collegam ſuum Mareſchalcum Nuntiorum prætendebat, concederetur, ſcilicet, ut Comitia ad terminum ſex ſeptimanarum traherentur: expeditus ad eos quiſpiam cum promiſſione reſtituendæ activitatis, ſed ut de exorbitantijs, nihil oretenus diceretur; quod eſt in oppreſſionem liberæ vocis, verùm ut in ſcripto darentur, & per deputatos, velut Ravennæ tractaretur, ne Archiepiſcopus errores Regi exprobraret, ne abdicationis (de qua nec cogitatum) mentio fieret, ne obedientiæ (de quo ſimiliter nec ſomniatum, ſed non niſi credulæ plebis auribus, ad invidiam inſuſurrabatur) renuntiaretur. Hæc omnia puncta per Cujavienſem & Kijovienſem Epiſcopos, per Oſwiecimski & Goſupski Staroſtas, Bykowio Nuntio Czerkenſi, ad conſeſſum quorundam, apud Mareſchalcum & ſupremum Regni Ducem, tum præſentium à Rege ſunt delata. Agnovit ergo Rex omnem in hoc facilitatem; annuerunt illi, ut materia exorbitantiarum abſente Rege tractaretur, ut non oretenus, ſed in ſcripto exhiberentur, ut mentio de abdicatione & de renuntiando obedientiæ non fieret. Voluntati Regiæ & fraternæ condeſcendendo perſvaſioni, id tantùm petierunt, ut Nuntij Vexilliferum Goſtinenſem ad Comitia redire juberent, promittebatur id, quavis die diligentia in quærendo illo oſtendebatur, qui bene ſciebatur, intra vel extra mœnia in proximo reſidere. Tandem dum jam terminus Comitijs præfinitus, activitatẽ perimeret, miſit Mareſchalcus Regni ad Procancellarium Regni ad latus protunc Regium commorantem, ut quàm ferventiſſimè à Rege poſtularet, quatenus activitas reſtitueretur, comitiaque ad dies aliquot prolongarentur; verùm aliter concluſum & decretum; ij enim, quibus confœderationes placebant, inſtantiſſimè urgebant, ut Regi valediceretur, quidamve eorum ex nunc cum proteſtationibus exibant, in quantum, non tantùm prolongationis mentio fieri, verùm etiam valedictio protelari deberet. Tulit itaque tempus ipſum, agonem communi illi conſilio; & Reſpub. ſine conſilijs, ſine proviſione ſecuritatis contra pericula, in tam premente remanet caſu; & quod ſummum eſt, tam modicè Rex de nobis perſvaſus, fidem nobis detrahit, inſolitam ſibi providens cuſtodiam, inſvetis circumſeptus aſſiſtentijs, diu noctuq; velut in hoſtico eſſet, excubias agere circa ſe jubet, quo nos publicis exponit odijs, ac ſi hoſtile quid pacati cives moliri deberemus, hactenus fidi Dominis, & extra omnem poſiti ſuſpicionem, nunc reos nos ſolâ invidiæ pœna experimur. *A.C.* 1672

In tam gravibus itaque malevolorum exiſtentes oppreſſionibus, nec valentes ſine ſenſu ferre ſtructas vitæ, decoroque noſtro inſidias, manifeſtamus nos coram DEO trino & uno, totaque Repub. quòd non tantùm concurſu, aut aſſenſu, vel cointelligentiâ ad Comitiorum ruptionem non concurrimꝰ

A.C. 1672 currimus, verùm etiam omnes curas & conatus noſtros eò direximus, idq; ſemper nos facturos appromittimus, ut mater Patria, periculis erepta, in quæ tot calamitatibus conjecta eſt, in ſanioribus conſilijs invenire poſſit reſpicium. Unde ſi (quod DEUS avertat) quid adverſi ex tam perverſis conſilijs in ejus malum profluxerit; DEO id imprimis omnipotenti, cui manifeſta ſunt abſcondita cordium relinquimus, quem teſtem, ex filiali erga hanc Patriam propenſione invocamus, non nos ſed illos eſſe cauſam, qui inter Principem & Ordines, hoc diffidentiarum fecerunt ſeminarium. Et ſicut nihil diſſonum libertatibus & immunitatibus ſtatûs nobilium moliri cogitamus, conſervareque æqualitatem curavimus, nihil violentum, non tantùm agere ſed ne cogitare quidem voluimus: communi motui, dummodo eſſet ſine diviſione belli & ſciſſione nobilitatis, ac vaſtatione Provinciarum, in caſum Turcici belli, non contradiximus, ita ex hoc conſiliorum ſacrario abimus pacatis animis, in ſinum Patriæ offenſis depoſitis.

Quæ ut omnibus innoteſcant, manifeſtum hoc pro tunc manu Primatis, Mareſchalci Regni & ſupremi Ducis Exercituum Regni ſubſcriptum, (quod eum habere valorem debet, acſi omnes ſubſcripſiſſemus) ab ijsdem ex commiſſione noſtra pro primis comitiolis, omnibus tam Regni Poloniæ quàm M. D. Litv. incolis mitti debebit.

M. Prazmowski Archiepiſcopus Gneſnenſis. Joannes Sobieski, Supremus Dux Exercituum Regni.

REMANIFESTUM.

ITa quidem cuivis bono civi agendum eſſet, ut ſemper non tantùm præ oculis,ſed etiam in corde habeat conſervationẽ imprimis S. fidei Catholicæ, deinde integritatem jurium, libertatum & immunitatũ patriarum, utq; totius Reipub: ſeries, & tranquillitas publica in antiquo ſtatu, primoq; conſervetur reſpectu; ut in exordio manifeſti hujus ſpecietenus potiùs quàm ſincerè deſcriptum. At falleretur nimiùm quiſquis his præberet fidem. Et ſicut in teſtem aſſumunt DEum cordium ſcrutatorem, quod nihil mali contra Principem & Rempub: moliti fuerunt, neq; nunc moliantur; ita idem DEus vindex & judex humanorũ arcanorum manifeſtè oſtendit eorũ molimina, quæ clandeſtinè quidem olim machinabantur, nunc jam ubi in reprobum ſenſum abiêrint, Dominus DEus perverſas eorum manifeſtavit intentiones. Scribunt in illo manifeſto, ſe injurioſè in ſuſpiciones eſſe datos; Reſpondeo ibi nonniſi eſſe ſuſpicionem, ubi clara res non eſt, & manifeſta. Non ergo ſuſpicionis nomine vocari debent,quæ illi egerunt,& hactenus agunt, ſed realiũ & manifeſtorum contra Principem & Rempub: moliminum. Quis enim imprimis non videt obſtinatos eorum conatus & auſus contra Principem, quod ſub prætextu exorbitantiarum, quas ſuis in capitibus fabricârunt; non præmonitis de hoc priùs comitiolis antecomitialibus, in hocque non ſervatis gradibus, de non præſtanda obedientia, in legibus expreſſis, obedientiæ Regi præſtandæ renuntiare volunt. Et licet ſtatim poſt propoſitionem ſuam comitialem, Rex per os Miniſtri ſignaturæ, à throno invitare clementer dignatus fuerit ſtatus Reipub, ad exprobrationem publicæ earum exorbitantiarum, licet deinde in curſu comitiorum,tam per Senatores, quàm per terreſtres Nuntios, data fuerit occaſio, tractandi & expoſtulandi cum Rege de iis, quas aliquis prætenderet, exorbitantiis: Cur tamen præſens tum in ſenatu Archiepiſcopus non egit aut dixit de ijs, quæ à Rege prætendebantur, exorbitantijs? Verùm ſiluit

luit tum eas ille, expectando numeroſiorem adventum eorum comitiorum, cum quibus extraordinariè venerunt Varſaviam. Et quod ſummum eſt, ſpoliatis præſidio, illis in Ukraina partibus, aliiſve Regionibus, quæ eo ipſo hoſtium periculis ſunt expoſitæ, ſtipendiarios milites Reipub: tam ex varijs vexillis commilitonibus, quàm alios, quà Polono quà externo more militantes officiales, peditatum quoq; & alium deſultorium militem ſecum ad comitia duxerunt Varſaviam. Unde ex hoc antecedente manifeſtè patet, non aliam eorum fuiſſe intentionem, quàm ut ex occaſione exorbitantiarum, obedientiæ Regis renuntiaret: De quo in præſentia variarum Perſonarum Archiepiſcopus publicè ſermonem fecit. Molimina verò eos feciſſe contra Principem, quis ignorat? contra legem enim noviter ſancitam, & contra pacta conventa à Rege jurata, abdicatio eſt propoſita; unde voluerunt arguere Regem ratione contraventionis pactorum conventorum, interim illi ad perjurium, per propoſitionem abdicationis Regem inducebant, volentes per hujuſmodi abdicationem penitus liberam tollere electionem, opuſq; totius Reipub: concurſu confectum in aliquot perſonarum numero penitus annihilare: Quod ita eſſe confirmavit Princeps Epiſcopus Cujavienſis in ſua relatione, in facie Reipub: facta, his formalibus: Quod licet propoſita eſſet Regi abdicatio, erat id tamen in ejus arbitrio; conſequenter inquit videntes Majeſtatem Veſtram non acceptare eorum perſuaſiones, recedunt à ſuo propoſito, declarantq; per me amplius ſe nolle Veſtræ Mti proponere abdicationem. Præterea revocet ſibi quiſq; tã ex Senatoribus, quàm ex Nuntiis Terreſtribus, Archiepiſcopi ſermonẽ in ſenatu, ubi dixit, ſe nec in communem motum, ne in auctionem Exercitûs ullo modo conſentire, ſed neceſſariò quærendos eſſe alios Reipubl: modos, quibus ſeipſam tueatur. Quaſi diceret, Rex alius opus eſt nobis; licet enim in publico id non dixerit, in privato tamen coram varijs, tam qui nunc præſentes adſunt, quàm in præteritis comitijs ſæpius repetebat, Rempub: aliter ſibi non poſſe ſuccurrere, niſi alium Regem providerit; Cujus aliud etiam documentum eſt in literis ſcriptis ad comitiola antecomitialia, in quibus ſuaſit ut auxiliares inducerentur copiæ Regis Galliarum. Conſideranda præterea eſt ruptura comitiorum, à cujuſnam ſubjectis, & in quibus materijs rupta fuerint; conſideranda traductio Exercitûs ad confœderationem, & exhibitio formularũ juramenti, conſideranda etiam hæc ultima confœderatio, jam condicta & fabricata in Ukrainã per Stokovium niſi major pars Exercitûs faventis Regi & Reip: ſe illi oppoſuiſſet, noluiſſetve accedere, per quod illa debuit evaneſcere: conſiderandum quàm pridẽ Ucraina ſine magna ſangvinis effuſione recipi potuiſſet, ut literæ Caſtellani Podlachiæ ſcriptæ ad Ducem Exercituum abunde teſtantur, ſi illi tempeſtivè ſuccurſus militaris fuiſſet miſſus: conſideranda præterita campania, quando ſcilicet Exercitus ad fortalitium ſine ulla redierunt neceſſitate, cùm potuiſſent ſub moderamine Polanovij dare repreſſalia Tartaris, ipſis affirmantibus militibus, potuiſſe hos Tartaros per noſtrum tolli Exercitum: conſideranda cauſa, ob quam auctio Exercitûs eſt impedita: communi motu ad denuntiationem periculorum nobilitas evocata; poſtea verò ubi hæc pericula approximante cõmuni motu, velut hæc, quæ nunquam in re fuerunt, evanuerunt; cum ingenti quà Reipub. quà privatorum damno ijdem communes motus infectis rebus redierunt. Quod factum eſt de induſtria, ut per hoc abrogaretur fides Mtis apud populum, adeoque licet neceſſitas ingrueret Regi convocandi communi motu nobilitatem, Palatinatus fidem non præberent, nec *A.C. 1672*

ſuccur-

A.C. 1672 ſuccurſum Regi, tempore neceſſitatis & periculi ſubminiſtrarent, ut ſic inermem & ſine præſidio, eò facilius Regem throno poſſent detrudere: planè quisquis habet ſenſum rationis & uſum ſincereque ſine intereſſe, ſine omni paſſione, has omnes transactiones profundiore conſideratione perpenderit, deprehendet manifeſta contra Principem molimina. Revocet ſibi Archiepiſcopus impudentes ſuas in præteritis Comitijs contra Dominum blaſphemias; ubi in præſentia tot hominum, aſſeruit, quòd poſt quatuor ſeptimanarum intervallum non tantùm coronam Regi de capite, eſſet detracturus, verùm etiam Reginam recepturus, addiditque, ſe habere aliquot centena millia, in bona moneta, convertenda in id, ut non ſit Rex; non tantùm verò ſe verùm etiam plures alios eſſe tales. Denique revocet ſibi, qua de cauſa expediverit Pariſios ad Regem Galliæ Palatinum Plocenſem fratrē ſuum, cum tamen non liceat Senatori, inſcia Repub. tanto præſertim tempore exeſſe limitibus. Revocet id etiam ſibi per quemnam tractaverit Viennæ, divortium Regis cum Regina, appromittens, quod futurus Regnans ducturus eſſet Reginam in conſortem, illaque thronum occupatura, licet modernus Rex illo detruderetur. An ergo hæc manifeſta non ſint molimina? orbis judicet. Quæ verò in hoc manifeſto ſcribuntur de proceſſu Comitiorum, eorumque ruptione, puto potius daturos fidem Palatinatus ſuis Nuntijs, qui illis relationem facient in Comitiolis, quàm inani manifeſto. Pridem feliciter & pacatè Comitia hæc concluſa, & defenſio fuiſſet proviſa, ſi de ea loqui & tractare voluiſſent; verùm de induſtria, in rixis & contentionibus, varijs protractionibus Comitia extrahebantur, donec illa alia factionum capita, ad opprimendam potius libertatem, & Mtem Principis, quàm ad conſulendum de Repub. conveniſſent. Invenietur proculdubio recta conſcientia, & priſca Polonorum veritas, virtusve in Nuntijs Terreſtribus, qui dabunt genuinam relationem, & elucidabunt fratribus ſuis domi remanentibus, tranſactionem Comitiorum illorum, ediſſerentve ſincerè cauſas & occaſiones tam protractionis, quàm ruptionis Comitiorum. Enarrabunt, in quanta oppreſſione & periculo, tam Rex, quàm ipſi Nuntij faciē Reipub. repræſentantes, fuerint; quanta irreverentia Mtis Regiæ in privatis conſeſſibus, per blaſphemiam & impudentiam malevolorum? Quantæ cædes & rapinæ in plateis Varſavienſibus ab eorum aſſiſtentijs ſucceſſerint, quanta, quamve intolerabilis, pauperum nobilium fratrum oppreſſio, per excurſiones pro victualibus, per totum Palatinatum Mazoviæ, quantæ exploſiones, in præſentia Regis, totiusque congregatæ Reipub. Referent receptionē armamentarij in eoq; ſuorum hominum locationem: dicent contemptus, & contumelias, impetitiones quà jaculationibus quà armis alijs, Peditatûs aliuſve militis Regij; quæ omnia præludia erant præſentis malevolorum nequitiæ: & niſi ſucceſſiſſet reſolutio Regis, quà ob ſecuritatem Mtis ſuæ in arce ſe concludere & defendere ſtatuit, & declaravit, infallibiliter amplius eorum ſerpſiſſet obſtinatio; per hos enim auſus adigere minis & terroribus Regem ad abdicationem omnino voluerunt. Quia verò in hoc manifeſto memorant confœderationem à tota Provincia majoris Poloniæ factam: judicet & diſcernat orbis, an non ad ſolam defenſionem Regis & Reipub. & imprimis S. Fidei Catholicæ eſt inita? certè enim non ad oppreſſionem, & concitationem belli civilis; cùm ſe eadem confœderatione, obliget tota Provincia Majoris Poloniæ, diffidentias, ſi quæ fuerint medijs civilibus quietaturam. Et præterea videns, quòd de nulla dicatur aut agatur defenſione, nec ulla ſpes concludendorum appareat Comitiorū, nolens Rempub. indefenſam relinquere, hunc modum confœderationis Provincia Majoris Poloniæ arripuit & concluſit; cùm naturalis defenſio etiam brutis animalibꝰ

malibus multò magis cuivis hominum ſit licita. Quæ verò cauſæ ſint hujus *A.C.* 1672
tam obſtinatæ, contra Regem & Rempublicam malevolentiæ, breviter innuo. Prima, quòd illis faſtidio ſit libera electio, nec potuerunt ſuum efficaciter promovere Candidatum, ut intenderant; qui illis non tantùm varia officia, dignitates opulentas, pingves ſtaroſtias & tenutas appromiſerat, verùm etiam magnas ſummas pecuniarias deſignaverat & diſtribuerat. Secunda cauſa eſt invidia, quòd ſcilicet de medio civium electus ſit, & non illorũ aliquis.

Tertia ratio eſt, quòd velint, ut Dominus pictus ſit Rex in throno, illi verò pro libitu teneant gubernium. Quarta cauſa, quòd noluerit ducere in matrimonium Gallam, quam illi promovebant.

Quinta, quòd à Rege in ſuis intentionibus non ſint contentati; alij enim exigebant Oeconomiarum tenutas, ut ex eis aut nihil aut vix aliquid contribuerent: alij volebant ſalis fodinas Wielicenſes & Bochnicenſes; quidam aſſecurationes & privilegia in futurum pro officijs & dignitatibus varijs, ut ſigillo ſpirituali & ſæculari, Mareſchalci ſcipione, Epiſcopatibus, eorumq; coadjutorijs, Senatorijs ſubſellijs, pro quibus, quia illis Rex conſenſum non præbuit, præbere verò ejusmodi conſenſum, juramentum Regis, in pactis conventis expreſſum, vetuit; ideo exarſerunt contra Dominum, & in quo ipſi exorbitârunt, inducentes Regem ad perjurium, id ei objiciunt. Pro concluſione addo, expedire ut Reſpub. profundiore conſideratione, perpendat totum proceſſum belli cum Doroſzenko & Tartaris a tempore coronationis Regis; certè ab ipſis militibus imò captivis Tartaris per noſtros acceptis, magnam de bello hoc capere poterit informationem. Quanquam etiam hæc reſidentia ad Portam Ottomanicam Bani, & hæc correſpondentia inter illum, & Theſaurarium Regni habenda eſſet in conſideratione Reipub. Expediret hæc documenta revidere, cum quibus auditur Wyſoccius, & nec dubito, ſuo tempore adhuc audiendum Reipub. licet hæc omnia ſint ſuppreſſa, moderniſque turbinibus involuta. Reducendæ eſſent in memoriã literæ illæ cifris ſcriptæ & in Comitijs per interpretationes explicatæ, & conſideranda omnia puncta earum literarum, combinandæq; modernæ omnes, quæ ſunt ſubſecutæ, conſequentiæ; ut concludatur, inferaturve, quidnam nobiſcum actum ſit, ageturve, niſi Reſpub. ſibi tempeſtivè proſpiciat, obvietur malis, priuſquam obſtinata hæc malitia matureſcat.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI, AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM. Varſ. 28 Julij.

ID ego præſago ſpiritu metuebam, ne Palatinus Podlachiæ acrioribus quàm cautis conſiliis & nimiâ reſolutione Rempub: ſeduceret; non mihi placuit debiles Exercitûs vires in præſidio Humanium, & ad latus Hanenenko, diſtractas eſſe. Ut intelligas, quomodo nam hoc affictiſſimo rerum ſtatu conſilia concluſa ſint, mitto ſenatus-conſultum, & copiam literarum ad Palatinos pro tua informatione. Suadeo expediendum aliquem ad Doroſzenko, cum eoq; tractandum quibuſcunq; conditionibus non ponendo rumores ante ſalutem. Univerſales præcautorias de periculis, opto expediendas ad acta. Legati ad Hanum & ad Portam hodie primum hinc abeunt, deflexuri etiam ad te, quos ad celerius properandum exſtimulare velis. In Comitiolis de civili potiùs motu, quàm de bello externo agitatum: Mutabuntur intentiones acceptâ notitiâ de clade noſtri Exercitûs, ſi huic etiam fidem præbuerint. Suppono lauda variorum Comitiolorum tuas ad manus perveniſſe, præſertim à theſaurario Regni.

A. C. 1672

UNIVERSALES LITERÆ AD NOBILITATEM DUCATUS CURLANDIÆ. Varſaviæ II. Auguſti.

Revocatio eorum qui extra Regnum mititant.

UNiverſis & ſingulis, Generoſis Nobilibus Strenuis Ducatûs Curlandiæ, & ſemi-Galliæ atq; Terræ Pultinenſis, cujuſcunq; ſtatûs & conditionis incolis, fideliter nobis dilectis gratiam noſtram Regiam. Non ſine graviore animi noſtri ſenſu percepimus eo planè tempore, quo validiſſimus Chriſtiani nominis hoſtis, Regno Dominiiſq; noſtris imminet, Illuſtriſſimum Curlandiæ & ſemi-Galliæ Ducem, collectum in Feudali Curlandia, tum & noſtris Provinciis militem, iteratis vicibus extra fines Regni noſtri expediviſſe & externis ſtatibus venundediſſe, ac tali facto contra debitum juratæ Clientelæ officium nos, Rempublicamq; Polonam ſubſidio deſtituiſſe. Equidem non ferendum ducimus cum præteriti temporis auſum, quod ſine conſenſu, & authoritate Regia, ſub ductu Illuſtris Principis filij ſui aliquot millia militum, cum lectiſſimis Officialibus peregrè eduxerit, tum creſcente magis audaciâ, etiam nobis jam feliciter regnantibus, idem repetierit potioremq; rationem peregrinæ amicitiæ & privati lucri quàm noſtri ſupremi Dominij, & Feudalis officij duxerit. Proinde poſt maturam cum Senatoribus, ad latus noſtrum reſidentibus deliberationem commonendam imprimis Illuſtritatem ejus duximus, quatenus ſupra memoratos milites in inſtanti revocet, ut illi ad defenſionem communis Patriæ ſuæ, prout bonos cives, & fideles ſubditos noſtros decet, accingantur neq; ſangvinem ſuum alienis emolumentis, commodare teneantur. Damus porrò literas noſtras patentes ad Fidelitates Veſtras, ut nemo ex Incolis Provinciæ Curlandiæ naturalibus ſubditis noſtris, pronunc externorum Principũ partibus adhæreat, & ſigna eorum ſequatur, & quicunq; nomen externæ militiæ dederunt, ut ſeſe ab innoteſcentia harum Univerſalium noſtrarum intra menſem Patrio ſolo & naturali debito, reſtituant, ſub pœnis in contravenientes confiſcationis bonorum & aliis graviſſimis, quibus deſertores Regis & Patriæ ſubjeciſſent: Atq; hæc mandata noſtra, quemadmodum æquitatis & juſtitiæ plena & juri, & tam antiquis quàm recentibus practicatis inter Principes exemplis conformia nemo eſt qui diffiteatur, ita minimè dubitamus ſæpè memoratum Illuſtriſſimum Curlandiæ Ducem poſtulatis noſtris, & præſenti quam ſeriò facimus declarationi obtemperaturum, prout & Fidelitates Veſtræ obtemperabunt, nobiſq; eam fidem, obedientiam & virtutem, quam toties bellicis occaſionibus cum diſpendio, etiam vitæ & ſangvinis teſtati ſunt, libenter præſtabunt. Facturæ erunt Fidelitates Veſtræ pro gratia noſtra officiorum ſuorum debito & ſub pœnis in contraventores mandatorum noſtrorum Regiorum legibus ſancitis, quas univerſalium ſeu edicti noſtri Regij literas more recepto publicari, Actis publicis Diſtrictuum & civilibus inſcribi, proclamari, illiſq; ac earum copiis authenticis plenam fidem adhiberi, & indilatè executioni demandari volumus.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI, AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM. Janoviâ 13 Sept.

Commiſſarij expediendi.

PRidem idem meum erat conſilium, ut Commiſſarius ad tractandum paratus, reſideret Leopoli. Infelices nos, quibus conſilia non niſi poſt eventus. Deputavit hodie Rex ex Concilio Commiſſarios Volhinen-

hinenſem, & Czernichovienſem Caſtellanos ac Słotnicecium; Verum *A.C.* 1671
Volhinenſis non citò venturus eſt; hic interim res momentis conſtant. Optarem ego, quiſquis in promptu eſt, expediendum, ut quibuſcunque tractet conditionibus: agitur de fortunis veſtris, omniumq; illius Regionis Incolarum, cum præſertim celer ſit hoſtis, & ſucceſſu ferox. Nona jam labitur dies, ex quo graſſari cœpit, qui, quidquid curſu armorum occupaverit, ſuum judicabit, nec tractari de hoc permittet. Palatinum Ruſſiæ in Commiſſarium propoſui, ſed aliud ex hac potiſſimum conſideratione viſum; ne Turcæ illum detinerent, Ruſſiæq; Palatinatum ſibi, cum ejus perſona uſurparent, in tam præcipiti Reipub: caſu etiam nobis non compellatis, conſulite vobis, totique Patriæ, non in omnibus ſcrupulizando, quando ferri hoſtilis poteſtas jus omne confundit. Exercitum ad defenſionem congregare non poſſumus, (quod arcanum tibi eſto) cum vix Palatinatus Sandomirienſis & Siradienſis aliquid moliantur, quibus determinata ſunt caſtra, ſub Wąwolnica, Legatio Moſchovitica heri circa decimam noctis finita eſt; Dolos hæc natio nobis ſtruit, literas noſtras Imperatori Turcarum & Hano mittunt, illiſq; noſtra ſecreta pandunt, Sirkum malitioſè in favorem Hani detinuerunt, de quo me documentaliter informavit Moſchus, aliàs natione Polonus. Suaſi pridem Regi, ut rectà pergeret Zamoſcium, ſerióq; curaret, quæ belli ſunt, nam Regis ad exemplum nobilitas componitur. Id quoq; è re boni communis fuiſſet, ſi omnes illi Palatinatus, cum Palatino Podlachiæ, & Hanenko, ad te Exercitumq; tuum in unum congregati fuiſſent, caſtraq; circa Leopolim conſtitiſſent. Hac enim (quod DEus avertat) amiſſa; Imperator Turcarum uſurparet ſibi dominium uſq; ad Viſtulam.

COPIA LITERARUM ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD SENATORES REGNI LOVICIO, die 19 Octob.

NIſi me ſcirem in hac eſſe Patria natum, in qua potiorem jam meæ ætatis tranſegi partem; niſi conſtaret mihi me vitam habere & ſenſum, judicarem me turbine quopiam per æthera in alias delatum eſſe Regiones, ut tanti ſceleris in libera hac Patria ſpectator eſſem, ubi inter Cardinalia non pridem fuerat, neminem captivare, niſi jure victum, nunc verò non ſine gravi doloris ſenſu ſolâ pœnâ experimur non tantùm non victos jure, ſed ne auditos quidem, fuiſſe reos, ubi ſubhaſtantur non bona tantùm, verùm etiam capita noſtra. Hæccine contra nos luce meridianâ clariora documenta? hinc gradus jure deſcripti? hoccine judicium lege civibus roboratum? heu per DEUM & juſtitiam! velitis ultimam hanc concivium, fratrum veſtrorum preſſuram, jurium & libertatum interitum veſtra cohibere authoritate, civicam à poſteris, ob ſervatos cives, coronam merituri. Aſſecuro me jus expectaturum, nec pedem de loco Archiepiſcopalis moturum reſidentiæ. Detur mihi, cum alijs correis, juſtificandi locus, indicantur Comitia, provideatur cuique inſimulato ſecurus ad judicia acceſſus. Ut quid hæc præcipitatur condemnatio? quis in illo theatro nobilum ſangvine decolorato comparere poterit? velitis Principis mentem aliò prudentibus vertere con-

 ſilijs,

A.C. 1672 filijs, audiat vos, ut debet Dominus, ne uno ictu concidant libertates, quæ omnibus nobis hactenus fuerè communes, id à te obnixè poſtulo, primus tam infelix hujus Patriæ Primas. Qui ſum &c.

AD REGEM.

NEſcio quidnam coram Mte Veſtra totoque univerſo incuſare debeam, meum ne infortunium, an alienam injuſtitiam, quæ me non auditum, multò minus nocentem condemnavit, pœnâ mihi prius impoſitâ quàm crimine. Ignoro penitus, qua de cauſa, ſim declaratus pro hoſte Patriæ, in qua hactenus ſine noxa vixi. Servivi pro tenuitate mea Reipub. prima occupando ſubſellia, tandem meritorum comitatu, ad primam hanc in Patria ſum provectꝰ dignitatem, propter quam, vitam toties periculis expoſui, offenſæ nullius erga perſonam Vræ Regiæ Mtis ſum conſcius: nam ſi quid, quod videbatur offenſivum, dixi aut ſcripſi, dedi publicam in judicijs juſtificationem, dedi & privatam, quoties me Mtas Vra ad malam informationem citavit, toties agnitum innocentem, humaniſſimè dimittebat, amplexu & vix non oſculo dignata. Nullius ergo in Mtem Vram, aut Patriam, criminis me agnoſco reum. Per ſuperos, recolligat ſe Mtas Vra, nec velit exemplum ſine exemplo ſtatuere in Polonia, quo juſtitia ſimul cum libertatibus corruat; meminerit Principibus omnia ad famam eſſe dirigenda. Quod ipſe cum pluribus obnixè acclini poplite à veſtra poſtulo Majeſtate.

AD MARESCHALCUM EQUESTRIS CIRCULI.

ACcepto Nuntio de tua in hoc loco ſubſiſtentia, ſpem concepi, fore, ut ſub præſente Equeſtris circuli directione, tua æquanimitas, inaudita in hac Patria ſtatui non patiatur; Nobilis, Senator, Archiepiſcopus & Primas, invenire debueram innocentiæ meæ aſſertione locum. Non efferam extra Poloniam pedem, nec de mea cedam ſtatione, hic me Lovicij paratum ad juſtificandum invenient jura Patriæ. Obnixè poſtulo, ut mihi tua evincas authoritate, quod nullibi negatur etiam nocentiſſimo, ſi juſtitiæ viget cultus; ut ſcilicet mihi alijſve accuſatis inveniatur ad juſtificandum locus, qui nonniſi in Comitijs eſſe poteſt.

LITERÆ ALIÆ.

SUggeſtus modus non tantùm Chriſtianus non eſt, ſed nec humanus; ubi tamen non affectus & paſſio, ſed ratio & judicium deberet diſcernere. Cumulabis plurimas excelſas virtutes tuas, congenitaſve dotes, hac coronide; ſi tantùm in affectibus hominum te potuiſſe, poſteritati probaveris: non tamen addo ſtimulum ſpontè ad magna quæque currenti; illi me tantum tuæ commendo gratiæ, pro qua tibi domuique tuæ, ſi, prout merebaris, ſervire non valui, ſemper tamen ſaltem volui.

AD

AD CONFESSARIUM REGIS.

ALium profectò recipio effectum declaratarum Regiæ Mtis gratiarum & favorum, à nupera tua interrogatoria: eo fine forſan accire me ad vos voluiſtis, ut Epiſcopali cruore colorarentur hæc inauſpicatiſſima caſtra, quæ in tumulum facta ſunt priſcarum libertatum Poloniæ, & in tumbam, funusve juſtitiæ. Cum itaq; nec literis meis, multò minus amicis acceſſus pateat, ad inauditam hanc tyrannidem ſacerdotem mitto, ſi fortè hunc ſaltem pallio veſtro protegatis, ut melius hanc ſcenam introſpiciat, meque ſincerè informet, quidnam ibi agatur. Dedi illi ad Regem literas, in quibus nihil amplius peto, niſi dari locum juſtificationis characteri meo competentem, proteſtando ſi quid in perſonam meam, aut bona Eccleſiaſtica decernetur, me uſurum fulmine, quod mihi jus in manus dedit. Velis itaque in hoc præmonere Regem, ut me ſinat circa characteris prærogativam, nec ad ſancta ſanctorum extendat manum; cùm jam ad id poſt maturam deliberationem me reſolverim, licet mille mihi mortes ſubeundæ forent; nec judicium, nec judicem, modò ſit utrumque competens, declino. Probabo meam clarioribus documentis juſtitiam. Quòd ſi mihi hîc campus negatus fuerit, cum hoc ſaltem ſolatio decedam acie, quòd libertas & juſtitia, in eodem mecum ſepulchro tumulabuntur. His amiſſis, non eſt cur amplius vivat homo ingenuus. Reliqua tibi meus Gurovius, quem, ſed nec me minus tuo commendo affectui.

LITERÆ EPISCOPI CRACOVIENSIS, AD EPISCOPUM VARMIENSEM. Cracoviæ 29. Octob.

Acta contra Primatem.

NOn dubito, famâ publicâ tibi delatum eſſe, quomodo nobilitas congregata ad Regem bellandi gratia, pro tuitione Reipub, relicto gentili hoſte, verterit iras in concives & Proceres præſertim Archiepiſcopum Gneſnenſem, & prætextu Reipub. (quæ ibi non eſt, ſed nonniſi Palatinatus congregati ad bellum, cùm nec nos Epiſcopi, qui ſtatum Eccleſiaſticum repræſentamus, eò vocati fuerimus) uſurpatâ ſibi ſuper eum jurisdictione, abjudicârint Archiepiſcopatu, bona ejus Archiepiſcopalia, juſſerint ſequeſtrari, ipſumq; in clauſtro ſub cuſtodia tenere ſtatuerint; imò bona illius hæreditaria diſtribui caduco curaverint: quæ omnia, ex hoc eorum ſcripto, quod tibi mitto, pleniùs intelliges. Non licet nobis Epiſcopis factum hoc inſolens & temerarium ſilentio premere, ne hic eorum auſus peſſimo exemplo trahatur in ſequelam; cùm, quod uni hodie factum, fieri cras aliis poſſit, in tanta inſolentia & infrænata nobilitatis licentia. Unde quidnam hac in parte agendum, quomodove violatæ immunitati Eccleſiaſticæ, in confratre noſtro, principali in Regno hoc, ſacerdote, ſit conſulendum? tuum mihi, peto, ſenſum

A.C. 1672 communices? Scripſi jam ad Nuntium, ut, ſiquidem Archiepiſcop9 judicem non habet in Polonia niſi Summum Pontificem; petat Regem, quatenus cauſam hanc remittat ad Suam Sanctitatem, Archiepiſcopus verò gaudeat ſuis prærogativis & loco, donec deciſio fiat à Summo Pontifice. Non dubito, Nuntium id facturum, mihique ſenſum ſuum ſignificaturum, quomodo ſcilicet poſſimus dignitatem ſtatûs noſtri contra præſentem auſum tueri. Te quoq; velut virum magni conſilij & conſummatæ prudentiæ, obnixè peto, ut quidnam hac in parte ſentias, mihi ediſſeras; ſuccurrendum enim omnino eſt hoc in caſu Archiepiſcopo, ſi ſtatui noſtro inpoſterum in hoc Regnò conſultum volumus. Unus enim fruſtra id opus tentare præſumeret, ſi tamen omnes in unum, conſilia contulerimus, & operam, poterimus hoc vulnus inflictum immunitati Eccleſiaſticæ utcunque ſanare.

RESPONSUM AD PRÆCEDENTES LITERAS.

SErò nimis tuæ ad me pervenerunt literæ, quas exoſculatus, brevi reſponſo veneror. Ante omnia verò, quod ſibi Romanorum quiſpiam optaverat; ſcilicet tam pellucidam habere domum, ut quidquid in ea ageretur, omnes ſpectare poſſent: id mihi quoque in votis eſt; ut omnes tuæ reſidentiæ, ita ſint diaphanæ, quatenus ſuam in eis mundus ſpectet imaginem; Ibi enim nihil cernet aliud, niſi magnæ mentis opera, imbutum generoſo pectus honeſto, & prudentiſſimũ boni publici zelũ. Hic profectò in prototypon nobis ſumendus eſt, cùm ſit in eo, quod admiremur, ſit quod imitemur, & pro quo referamus grates, quas primus fundo. Hæc Archiepiſcopi aggravatio, non tantùm perſonam ejus, ſtatûſq; ſpiritualis prærogativas, verùm etiam Polonorum jurium & libertatum cardines convulſit, vel tremefecit. Eccleſiaſticis agitur de incõpetentia fori, jurib9 & immunitate; Omnibus verò aliis de gravibus & horrendis conſequentiis, quas quicunq; mente revolverit, tinnient ambæ aures ejus: Arma opponenda hoſti, converſa ſunt in propria viſcera, quaſi nobis illa facta eſſet imprecatio: Gladius illorum intret in corda ipſorum. Loco unius hoſtis, qui irruperat ab Oriente, tot hoſtes declarati, quaſi unus non ſufficeret; pro hoſtili tabo, nobilis civium funditur; utinam non juxta Poëtæ vaticinium, ſacer nepotibus cruor. Quis ſcit, an profuſus hic ſangvis non ſit irritamento futurus ad ulteriorem inpoſterum plebotomiam? Rubens hoc diluculum, an non grandiores procellas ominatur? Facilius eſt commoveri quietum, quàm commotum quietari; faciliùs via panditur malis, quàm clauditur. Non dubito, hæc in conſiderationem venire fratrum, quorum fervor laudabilis eſſet, ſi moderatus; imò forſan, ſi libertatis tam cura placeret, quàm vindicta placet. Noviter conſtituerunt ordinem juris, quomodo nam agendum eſſet cum accuſatis crimine læſæ Majeſtatis &

perduellionis, ex nuncq; illum inverterunt. Siccíne lex vix primùm *A.C.* 1672 facta, jam fracta? Non dubito, Regem etiam conſiderare, hæc eſſe acria nimiùm Dominationis fulcra, quæ hiſce mediis volunt ſuſtentare Majeſtatem: Abominandum remedij genus eſt, ſanitatem morbo deberi. Certiſſima igitur hoc in puncto, eſſe debet noſtra conſolatio & medela; communis omnium reflexio; Recedente enim prioris illius vehementiæ nebulâ, ſuccedet recollectio; non videbitur expediens illa Manlia auſteritas, illa ſtylo ferreo & ſangvine ſcripta ordinatio, ſicq; illi ipſi deſcendent ad molliora, magiſve proportionata & æquitatis & gentis genio. Executionem interim ipſa res ſuſpendit, & Principis Archiepiſcopi circa ſe cura. Utiq; Divina etiam ſtatuta ſeverè mandabant oculum pro oculo, dentem pro dente: erutos tamen vigore decretorum DEi oculos, aut excuſſos dentes, in chronicis veteris Teſtamenti non legimus. Nobis etiam convenit, communi non deeſſe cauſæ, modò ſimus (ut innuis) uniti. Utcunq; ergo, (Senecæ verbis utor) ſe Reſpub: dabit, utcunq; fortuna permittet, ita aut explicabimus nos aut contrahemus. Id optimè factum, quod Nuntium Apoſtolicum induxeris, ut hac in cauſa debitam apponeret diligentiam; nec hoc conſilio ſalubrius eſſe potuit: Quodſi præterea, Summus Pontifex, (ut hic auditur) miſerit ad complanandas res Poloniæ, præſens erit remedium. Dolendum tamen, hac labe & indignitate notatam eſſe dignitatem ſtatûs Eccleſiaſtici: At quid agendum contra publicam vehementiam? Utiq; illud etiam laudabile non fuerat ſub Sigiſmundo III. Anno 1588, quando impoſitæ ſunt in proceſſum contra Rebelles duæ perſonæ ſpirituales, miror tamen dignæ memoriæ Epiſcopos, Viros inſignes Anteceſſores noſtros hæc ſcribere permiſiſſe, Comitia fuerunt formalia Cracoviæ non in campo, non conſidebant ſub ictu inter arma & militaria ſigna, ubi obmuteſcit libertas; licebat cuiq; ſentire quæ voluit, & dicere, quæ ſenſit; permiſerunt nihilominus id ſtatui, ſcribi, & typo mandari; intravit id in volumen legum, manetq; velut monumentum ære perennius, quod tamen aliter fieri potuit. Parcendum judicabant tempori, quia non eſt conſilium contra vim publicam, ubi velut aggere rupto, vertit ſubvertitque vias. Hæc ego tibi pro meo ſenſu, cui velut unico integritatis noſtræ columini, diuturnam precor incolumitatem.

COPIA LITERARUM MARESCHALCI ET SUPREMI DUCIS EXERCITUUM REGNI, NOMINE TOTIUS EXERCITUS

ILlam, quam re ipsâ opponendo nos S. Crucis hoſti, pro dignitate Veſtræ Regiæ Mtis & integritate Patriæ, in conſpectu orbis totius, in præſenti probavimus Campania, fidem & obſequium, eodem cum alijs concivibus noſtris Veſtræ Mtis cultu ſociaturi eramq ſub Lublino, quatenus unitis pro Repub. (uti per Commiſſarios invita-

vita-

A.C. 1672 vitabantur) armis, turbatâ diſcordibus conſilijs Patriâ ex nubilo obſtinatarum diffidentiarum in ſerenam communis unitatis tranquillitatem deductâ, validius, concatenatis inter nos animis, contra tam potentem hoſtem poſſemus inſurgere; quia tamen congregatos ſub Lublinum, propter elapſum tempus & prætereuntem bellandi commoditatem, non licuit invenire Palatinatus, ut eò documentaliùs conſtare poſſet, Mti Vræ matriq; Patriæ, mea totiusque Exercitûs, tot licet jam documentis probata vitæ jacturâ & ſubſtantiæ, pridemq; ſacrata veneratio: cum Exercitu ad judicium Reipub. & pro dignitate majeſtatis Vræ eam inter nos fecimus conſtitutionem, quâ dignitas Mtis Vræ, integritas jurium & libertatum, & in ejs cujusvis in particulari civis ſecuritas ſancta & illibata conſervaretur. Approbabit Mtas Vra fidelium ſuorum conatum, nec præbebit ſiniſtris aurem interpretationibus, calumniantibus non eâ, quæ ſtatuta eſt, ſed aliâ nos ſub Lublino juraſſe rotâ. Hæc enim via, mutuâ confidentiâ & amore civili trita, in primis juris civilis: neminem lædere, ſuum cuique tribuere, fundata caſibus, viſa eſt ad curandos inteſtinos tumultus efficaciſſima; cui facilè inſiſtet Mtas Vra, ſi id penitius perpenderit quàm ſeveris legibus media aſſerendæ Mtis cum eo lenimento, Majores noſtri circumſcripſerunt, ut leges magis timeantur quàm delatores: glorioſiùs erit Mti Vræ, circa aſſertionem Mtis non recedere à conſvetudinibus juribuſque Patrijs quàm extraordinarijs remedijs magis conſulere ultioni, quàm publicæ tranquillitati. Quia verò in hoc vinculo addidit Exercitus, pro hoſte Patriæ illum habendum eſſe, qui contra Ducalem authoritatem inſurrexerit, gaudensque titulo militis eorum noluerit ſubjacere jurisdictioni: non dignetur vitio vertere Mtas Vra, cùm & jura toties reaſſumpta ſibi hac in parte habeant faventia, & honorem (qui vitæ à quovis amante honeſti æquiparatur) ſuum ſuique Ducis ita cordi habeant, ut pro eo mille oppetere mortes ſint parati. Iteratò itaq; ſupplico, quatenus hanc propenſionem meam Mtas Vra inter decora obſequiorum meorum acceptare dignetur oculo clemente & reſpectu, cui me impenſiſſimè commendo.

COPIA LITERARUM SUPREMI DUCIS EXERCITUUM REGNI AD COMITIOLA GENERALIA MARIÆBURGENSIA, 30. Novembris.

L*Icet rerum à me geſtarum pro hujus Patriæ conſervatione, gloriam, in cordibus animisq; veſtris, gratâ recordatione & merito perennare non dubito, debita enim gratitudo omnes malevolas, quibus in affectibus Veſtris vapulabā, refutavit calūnias; ut tamen manifeſtiùs civilis meus in hanc Rempub: animus, cultus in Principem, ſanctitas & Religio, erga jura Patria, erga vos reverentia vobis innoteſcere poſſit, mitto in gremium conſilij veſtri, (quod ut felix, fauſtum-*

fauſtumq́, Patriæ eveniat, obnixè precor) Gurzynium Chiliarchum A.C.1672
Regiæ Majeſtatis, cum relatione conſtituti noſtri Szczebrzeſenſis, in quo, ut nihil invenitur, quod amantem pacis & libertatis publicæ ſcandalizare poſsit, ita veſtro, non dubito, calculo comprobabitis, quidquid in defenſionem jurium & libertatum Patriarum eſt inter nos ſancitum: Aſſecuro enim cum lacte imbibitum erga hanc Patriam amorem, privatis in me extinctum non eſſe paſsionibus, nihilq́, mihi eſſe carius honore meo & integritate jurium Patriorum, quæ omnia declarabit Nuntius meus in concredita ſibi inſtructione, cui ut benevolam concedatis aurem, demiſsè poſtulo, fraterna deferens obſequia.

JOANNES SOBIESKI.

INSTRUCTIO AB EXERCITU REGNI AD STATUS OMnes Palatinatuum & Terrarum Pruſſiæ pro Comitiolis generalibus Mariæburgenſibus, congregatos, data Joanni Gurzynski Chiliarcho Sacræ Regiæ Majeſtatis.

PRoperabit, ad locum Comitiolis deſignatum, Nuntius, ubi delatâ fraternâ, totius exercitûs propenſione, gratulabitur eventum.

Deferet Exercitûs promptitudinem, quam ut ſemper in arduis huic Reipub: ita in immediatè præterita campania exhibuit, quando in pauco numero, gravibus totâ hyeme exhauſtus laboribus in medio numeroſorum hoſtium, invicto robore gloriam Polonæ gentis ſuæ fortunatis auſpiciis heroi Ducis (cui grata poſteritas immortalia, interituræ nunquam eriget gloriæ monumenta) initratis Biſſurmanico cadavere campis, generoſè extulit, priſcæq; Polonæ virtutis & fortitudinis hoſtilibus impreſſit trophæum cervicibus ademptâ cuivis hoſtium gloriandi apud poſteros materiâ quòd non inultus, nec ſine cæde & ſangvine, magnam Regni hujus ademerit portionem. Exponet quomodo optaverit Exercitus, ut ſociatis cum Statibus animis & armis, de proſecutione belli contra tam potentem hoſtem, poſſet excipere conſilia. Referet ſimul grates fratribus, quòd velut concives ſuos, actu & opere pro Patria ſeſe opponentes, pro fortunis & integritate Regni agentes excubias, ad conſilia quæ pro ordinanda & pacificanda Republ: illis formare ſub Lublino placuit, per Commiſſarios miſſos, vocare ſint dignati.

Conqueretur, quòd tam longo paſſu procedentibus, hyemante jam cælo, poſt tam graves labores, hactenùs ferè ſub papilionibus degentibus, ſterili eventu hic Exercitûs ceſſerit conatus, quòdve contra datam fidem publicam, quod eſt per Commiſſarios declaratum, Exercitus non ſit conſecutus, cui, nec Majeſtatem Regiam, nec ad ejus latus congregatos ſubvenire licuit.

Aſſecurabit præterea, quòd Exercitus non tranſgrediatur modeſtiæ ſuæ limites, nec quartum hujus Reipub: formet ſtatum, ſciens, quòd ſibi conveniat, contra hoſtes exercenda fortitudo foris, fratribus verò procuranda concordia domi; nec ſe etiam modò in materiam ſtatûs ingeſſiſſent, niſi à fratribus velut concives vocati fuiſſent; Verùm quia noviter & extraordinariè facta ſub Lublino confœderatio per diſpenſationem juris publici contra expreſſum Regiæ Majeſtatis in coronatione jura-

A.C. 1672 juramentum (diſpenſationem juramenti à nemine petã neq; oblatã accipiam) novitates juribus & libertatibus Patriis contrarias in Rempub: introduxit, cùm ſanctam & illibatam priſcam, in qua fundatur nobilitatis libertas, velimus conſervare æqualitatem; ut nihil ſine nobis ſtatuatur; Quòd ſe facturos fratres, per Commiſſarios fide publicâ Exercitũ aſſecurârunt, quòd ſcilicet hæc confœderatio non in vim concluſionis, ſed præparationis eſſet ſtatuenda. Enarrabit rationes, ob quas factam ſub Lublino confœderationem acceptare non potuerit Exercitus; ſiquidem inſueto ſtatui Equeſtri modo (ut in diplomate ſuo Palatinatibus recenter dato Majeſtas Regia cum admiratione fateri dignatur) diſpenſatis juribus omnibus cardinalibus hujus Reipub: jura, in quibus ſtatus ejus, conſiliorum & judiciorum forma, jus intercedendi & & proteſtandi, ſine M. D. L, Ducatu Pruſſiæ, Palatinatu Lublinenſi & Podlachiæ, Terra Halicienſi, aliiſq; Terris & Diſtrictibus, uti & tot Senatoribus, Dignitariis, Officialibus Regni, nobilque ſtatum Equeſtrem conſtituentibus, ſunt immutata.

Id etiam addet quòd facta ſub Lublino confœdaratio longè à ſuo aberravit ſcopo; quandoquidem proteſtata coram DEo totoque Chriſtiano orbe de ſervanda, procurandaque charitate, unione, & ſecuritate civium, ſublatâ illâ lege, quæ Regnantium Majeſtatem, ne eſſent libertati formidoloſi, ſuſtinebat: Neminem captivabimus, niſi jure victum, loco concordiæ, unitatis, & fraternæ confidentiæ, horrendam omnia Regna ad interitum ducentem diffidentiam induxit & diſcordiam.

Informabit, de conſtante Exercitûs erga Regiam Majeſtatem, fide & obſequio, quòd, ſicut impendio ſangvinis ſui toties ſacravit Regiæ Majeſtati, ita nunc mutuo inter ſe juramento confirmavit, quo relecto juramento, poſtulabunt; ut inter decora & merita Mareſchalci & Supremi Ducis, totiuſque Exercitûs hoc fidele obſequium dignentur acceptare, aſſecurando eos; quòd hanc unicam duntaxat viam, amoris & confidentiæ publicæ, Exercitus ad internam pacificationem videns, in hoc ſuum fundamento fecit juramentum, quòd jura & libertates Patrias, ita, prout à Majoribus relicta, nihil immutando aut corrigendo, ſangvine & vitâ ſuâ tueri velint. Quodſi tamen quiſpiam inventus fuerit læſæ Reipubl: reus adeòq; deſcriptam legibus animadverſionem promeritus, declarabit Nuntius talem ab Exercitu non defendendum, dummodo ordinaria juris remedia à Majoribus noſtris ſeverè ſatis conſtituta adhibeantur, & inſimulatis omnis detur dandæ rationis ſecuritas; ut enim in corpore humano vitioſi humores non impetu purgantur, niſi cum periculo; ſic & in Repub.

Et quia omnia jura Patria & conſvetudines conſtanter tueri volumus reſpectu quorum etiam Mtas Regia in ſuo diplomate Palatinatibus dato in tantùm hanc confœderationem approbat, in quantum antiquis juribus Reipub. non eſt contraria; ideo Exercitus videns in eadem confœderatione tã grandem injuriam illatam poteſtati ſuorum Ducum, quando contra tot conſtitutiones, & novellam ſub tempus coronationis à Rege juramento firmatam; alteri cuipiam noviter erecti Exercitûs datur regimen, uſuſque ejus in capita civium conceditur: committit Nuntio idem Exercitus declarandum, quòd pro honore & authoritate eorum, ita, ut eam leges circumſcripſerunt totis viribus agere ſit paratus, quemvis verò militem ſive novæ ſive antiquioris militiæ, pro hoſte Patriæ declaret, qui ordinationibus Ducũ

pare-

parere noluerit,quorum honorem carius ſangvine & vitâ æſtimat. Unde quia *A.C.* 1672
toto hoc anteacto tempore, malevoli homines in honorem & merita ſupremi Mareſchalci Regni & Ducis acutis ſæviebant lingvis, falſisque delationibus grandes ejus pro Repub. deturpando actiones, avertebant ab eo fratrum animos, debitamque pro tantis obſequijs impediebant gratitudinē; ideò ut tandem aliquando hiſce figmentis extricari Reſpub. & illi canes, qui lucentem hunc ſolem, hactenus impunè allatrabant, ex ſuis latibulis produci poſſint, & ad juſtam protrahi pœnam, in omnibus his objectionibus, quales ſunt; diſtributio potionum, inductio peditatûs in armamentarium Varſavienſe ſub tempus Comitiorum, electio commilitonum de præcipua nobiltate pro Comitijs, alijſque ſimilibus objectis, in capite confœderationis ſpecificatis, ut in arenam judicij producantur, tempus juſtificandi concedit Exercitus, non dubitans; quòd Reſpub: perpendens nihil enumeratorum Duci ſuo deductum eſſe, ubi ſe occaſio & campus obtulerit, juſtam vindictam ex delatoribus per pœnam talionis faciet, juſtamque læſo honori providebit ſatisfactionem.

Licet ipſa conſcientia & pietas Chriſtiana fidem præbere vetat, bellum Turcicum, quod nos, DEO permittente, inundavit, partum eſſe aliquorū civium: tamen, literæ ad Regem & Procancellarium Regni ſcriptæ & votū Legati in Comitijs infeliciter ruptis, quibus per valetudinem intereſſe non potuit, apud poſteritatem ſupremo Duci noſtro & Mareſchalco Regni dabunt teſtimonium; quòd avertendo tam crudeli bello ſeriam curam impenderit; ipſe epiſcopus Cracovienſis, quem ſumma cum veneratione nominat Exercitus, & merito, gravitate & ſanctitate vitæ conſpicuum, debito veneratur cultu, in omni fatebitur foro; quòd, ſi conſilium eorum auditum fuiſſet, quibus bellum hoc perſpectum eſt; tranſiviſſet nos forſan hæc tempeſtas; & ſi Ucraina ad deſperationem adducta non fuiſſet, pro quo Dux noſter toties ſupplicavit; aut ſaltem ſi Legatus tempeſtivè fuiſſet ad Portā expeditus, quod etiam Dux impetrare non potuit; hactenus forſan ſub melioribus ſaltem pacis conditionibus quieviſſemus; & Camenecum conſervari potuiſſet, ſi cautæ legibus commendæ ceſſio facta fuiſſet, vel Palatinus Podlachiæ, cui à Regia Mte data erat ſuper Exercitum commenda, deduxiſſet ex Ucraina Regimina additis Hanenko duobus millibus, ut ſupremo Dux ordinaverat; pro erogata enim ab Epiſcopo Cracovienſi ſumma, ſatis loco illi commeatibus proviſum erat. Verùm ipſi Commiſſarij cum relatione ſua pleniorem dabunt informationem, cujuſnam ſtultitiâ id in nos ſit derivatum bellum.

Quia verò proſpera quiſque ſibi vendicat, adverſa uni imputantur, ne inpoſterum, ſi (quod DEus avertat) periculum quodpiam in Rempub. ingruerit, incuſent fratres noſtri, id hujus aut alterius culpâ factum eſſe, maturè invigilandum erit, quomodò nam ſincera, & non infida, cum Porta pax coaleſcat, computatiſque omnibus tam ab extra quàm ab intra fortunis noſtris, ſeriò deliberent, paxne, an bellum placeat. Si tamen bellum eligere cū hoc hoſte voluerint, committit Mareſchalcus Regni Dux noſter eorum judicio decernendum, ut omnia in Podolia exiſtentia fortalitia novis firmisq; præſidijs muniantur: Quod ſi præſens temporum & fortunarum noſtrarum conjunctura bellum arripere non permiſerit, ſeriò pacta conſervanda, nec Legationibus ad Principes Chriſtianos pro ſubſidijs ad bellum Turcicum quæ forſan jam expediuntur, Porta irritanda: Illi enim ubi id intra aliquot ſeptimanarum ſpatium reſciverint, Legationes has pro ipsâ acceptabunt clarigatione belli, ſicque imparatam, & reſiſtere vix valentem, uti factum hoc anno, finaliter oppriment Rempub. Nam etiam modò, pro cauſa belli id potiſſimū

A.C. 1672 tiſſimum ſtatuebant, quod ad Imperatorem Chriſtianum miſerimus pro conjunctione cum eo contra Portam. Quibus omnibus malis, quòd ſaltem poſt tanta damna, prudentia, & ſerium fratrum judicium proſpiciet, minimè dubitat Exercitus. Ad extremum ſupplicabit Nuntius, quatenus id quoque oblivioni non detur, ut fratres noſtri pro præſenti congreſſu congregati, rationem habeant deſideriorum bene meriti Exercitus, quæ in ſuis inſtructionibus, toties ad Comitia, nullo licet eventu, mittebant; præſertim verò poſtulabit, ut ſtipendia Exercitui tam Polono, quàm externo more militanti, & illi, quem Palatinatus abjecerunt, nec ſolvere volunt, aliunde provideantur. Expenſa quoq; pro obſequijs & neceſſitatibus hujus Reipub: ut belli Ducibus à Republ: reſtituatur, præſertim pro uno quartuali erogata ex proprio ærario vexillis Troſzczaneczenſibus ſumma, ut Mareſchalco ſupremo Duci Exercituum Regni refundatur, ruentium item militarium, ut per inſtantiam concivium apud Rempub: ratio habeatur, lexq; ad effectum deducatur, ferventer inſtabit. Aſſecurabit præterea, quòd quidquid ex ratione contentationis deſideriorum Exercitus fraterno contribuent affectu, non vanæ gratitudinis in occurrentibus occaſionibus, heroum cordibus ingenerabunt obligationem.

Quam inſtructionem noſtram fidei & dexteritati Gorzynij commendantes, ſubſcriptione manûs & ſigillo Mareſchalci, Ducis noſtri roboramus.

JOANNES SOBIESKI.

ROTA JURAMENTI FACTI AB EXERCITU IN GENERALI SZCZEBRZESENSI CIRCULO IN TEMPLO PP. FRANCISCANORUM. 24. Novemb.

EGO N. juro DEO omnipotenti, Uni & Trino, quòd circa fidem S. Catholicam Romanam, Majeſtatem & dignitatem Regiam, priſca Patria jura & libertates conſtanter perſeverabo, & eo usq; perſiſtam, donec omnes libertates, jura, & immunitates, quas Majores noſtri ſangvine acquiſitas nobis reliquerunt, nunc verò per diſpenſationem præter legem & conſuetudinem hujus Reipub, in abſentia Ducatuum Litvaniæ & Pruſſiæ totq; Terrarum & Diſtrictuum, Senatorum ſpiritualis & ſæcularis Statûs, Officialiũ, & ſine noſtro Equeſtri Ordine de nobis ſine nobis ſtatuendo, labefactæ, in orbitam antiqui moris reducantur. Et quoniam per eandem injuſtam diſpenſationem, authoritas & poteſtas Ducum tot conſtitutionibus firmata ſublata eſt, & in alias perſonas tranſlata; illam tueri nec ulli alteri ſubeſſe declaro. Nec hac confœderatione exvinculabor, donec eorum officiis debita reſtituatur authoritas: Pro reſtituendis ſtipendiis utriq; Exercitui ſeriò agam. Omnes alios novæ electionis quocunq; titulo milites, qui ordinationibus Ducum parere noluerint, pro hoſtibus Patriæ reputabo. Quidquid nocivum ſcivero, Majoribus meis deferam, ſecretum non revelabo. Sic me DEUS adjuvet & innocens Chriſti paſſio.

COPIA

A.C. 1672

COPIA LITERARUM MARESCHALCI SUPREMI DUCIS EXERCITUUM REGNI AD EPISCOPUM CRACOVIENSEM

Tarnogrodo. die 19. Novemb.

Quæritur de variis

Literæ tuæ ex poſta Lublinenſi redditæ mihi Jaworoviæ, ad quas, ſolito erga me affectu, gratijſque plenas, brevibus reſpondeo. Et licet vellem patienti ſilentio ingentem dolorem meum & oppreſſionem premere & contemnere, quibus innocens vapulo, obtrectationes, ſublime tuum, hoc in puncto, ſecutus judicium & conſilium, ſupra poſſibilitatem tamen eſt, contra tam grave & ima cordis penetrans vulnus non querulari: quandoquidem obſtinata malevolorum nequitia non contenta verbis, ſcriptis, & actionibus, irruit contra me, nec huic parcens, quod in Regno hoc primum eſt & maximum, loco cujuſpiam compenſationis & gratitudinis, tam pro antiquis qualibuſcunque, quàm recenter præſtitis obſequijs, detrahit, & aufert honorem, authoritatem & reputationem miniſteriorum meorum. Poſitus ſum in capite confœderationis, quæ ſtatum antiqvum Reipub. convellit & ſuſque deque evertit. Electus eſt tertius Dux, cui commiſſus eſt noviter authoratus miles, ut cum eo faceret, quidquid placuerit; hocque expreſſe ſcriptum, id vero nihil aliud ominari poteſt, quàm oppreſſionem civium, ſiquidem reſidentia Duci huic, ejuſque militibus, non circa Trebowiam, aut Krzemiencum, verùm Bolemoviæ, & circa Lovicium deſignata. Pro clenodijs ad ærarium Regni miſſus Curſor, non in ordine ad dandum ſubſidium emerito Exercitui, aut ad defenſionem Reipub. contra gentilem potentiam, verùm ad fovendos civiles motus. Nam & Hanenko, qui in Zaporoviam, aut ſaltem verſus Kijoviam, expediendus erat, in viſceribus Regni, circa Zamoyſcium eſt collocatus, ut per eum infauſtæ contra libertatem noſtram promoverentur intentiones: Pro me totoque Exercitu miſſi Commiſſarij, tam ex Senatorio, quàm Equeſtri Ordine, ut paſſum moverem ſub Lublinum, quo dum appropinquo, ab obvijs informor Palatinatibus, neminem jã ibi ſupereſſe, ſublatoque tribunali & formâ antiquorum Comitiorũ, aſſignatam eſſe pro die 4. Jan: hujus confœderationis continuationẽ; ubi ex nunc ſine mandatis, citationibus, regeſtro, & inquiſitione judicaturi ſunt, quem pro placito voluerint, & quem malitioſa ſuggeſſerit invidia: non enim hoc inſimulatorum regeſtrum incluſum eſt, aut ſubſcriptum, minima privata injuria illi ſe poteſt inſinuare. Quod ergo nobiſcum eſt tam brevi tempore factum; limato tuo velis trutinare judicio, & cum alijs, quà Spiritualis quà ſæcularis ſtatûs, bene de Repub. ſentientibus quærere remedia; per quæ hæc pertinax malevolentia ab intento contra libertatem, & innocuos cives amoveatur effectu, hæcque clenodia ad Comitiorum deciſionem detineantur, ad quæ nunc ſine Theſaurario & Senatoribus,

Mm clavés

A.C. 1672 claves habentibus, aperire juſſum. Nos enim quamdiu vita nobis & gladij ſupererunt, non permittemus opprimere Rempub. noſtraſve libertates. Obvios habuimus alios quoque deſignatos ad eandē hybernam Commiſſarios, nondum tamen omnes convenerunt; quid cum illis & cum Exercitu futurum ſit, tibi denuntiare non intermittam, qui ſum &c.

XXVI.

CARDINALI URSINI ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI ROMÆ DEGENS die 20 Novembris.

Relatio eorum, quæ aguntur in Polonia; & conflictuum Joannis Sobieſcij Supremi Mareſchalci & Exercituum Ducis.

TAm infelix eſt nunc Patriæ noſtræ ſtatus, ut magis defleri, quàm calamo præcipuè Polono deſcribi queat. Tam fatali confuſione civium magis (ut juſtè quæri poſſit, an fortè nobis ipsa jā libertas expiravit) quàm vi & fraude hoſtiū, Reſp. periclitatur, quamuis & hi nihil magis lucro habent, quàm communes noſtras calamitates. Senatores conſilijs, cùm ſibi acriter diffidant, viribus diſtrahuntur, apud pleroſque (dolendum) Epiſcopos, & Miniſtros, plus valet malitia, vindicta, quàm juſtitiæ reſpectus, dicuntur illi eſſe Senatores, & cuſtodes Legum, cùm verò delinquentes ſe deferre ſimulant, ipſi imprimis cuſtodiendi eſſent. Ii, qui populo conſulere deberent, pro publico pugnare, accuſandis incumbunt, idque admiratione dignum eſt, cùm calumniando vitam ſuſtentant, dicunt ſe nihil accipere de publico, qui antequam id acceperint, inopes, nunc ditati, nec Regi quidem gratias habent, à quo temeritatibus eorum nulla fides adhiberi deberet, quia eam apud amicos, & inimicos pariter habere non merentur. Sed hæc leviora. O ubi eſtis fontes lachrymarum! fatalis ſemper Chriſtiano nomini Turca jam inundavit Ukrainam tam pulchram Poloniæ provinciam, adegit Podoliam, Camenecum antemurale non Poloniæ ſolū, ſed totius Chriſtianitatis non tam externâ vi occupatum, quàm civili perfidiâ traditum. Gravia ſunt iſta, & plùs quàm gravia. Tum primùm ſentit Reſpublica & infelicitatem ſuam introſpicit, & quaſi ad commune incendium univerſas nobilitatis ſub Lublinum excivit vires. Congregatæ omnes Provinciæ, & Palatinatus, exceptis Ducatibus Litvaniæ, & Pruſſiæ. Sed quid ibi agitur? dolendum iterum, & erubeſcendum, quòd cùm hoſti invalidos diſturbare, & opprimere viſum, cùm deſtinatus huic operi, Tartarorum Equitatus erepto Reipublicæ oſtio ad citeriores Regni Provincias gentium ſuarū colluvie inundandas, Turcarum Imperator exercitum Leopolim movebat, eratque in extremo metu, & diſcrimine, non munimentis, non copijs firmata civitas, loco, quòd in defenſionem ejus congregata illa Nobilitas movere deberet contra exercituum Ducem ſub Golembio,

bio, parùm affecti, ita molliri inceperant, ut, dum hæc Sobieſcius audivit, ea protuliſſe eum nuntiant verba; ſi illa, quæ accuſatores objiciunt, atque recenſent, vera eſſent, Reſpublica nec dignas, nec dignis proximas pœnas de me ſumere poſſet, ſed ille magnus vir, quem calumniari nec calumnia ipſa poſſet, ſciens, quod injurias inferre, non niſi viliſſimus, ferre non niſi magnanimus poteſt, nequaquam conſiderans, quid alij contra illum facerent, ſed quid ille boni facere debeat; conſcientiæ teſtimonium irridet calumnias; nam innocentia illi maritata virtutem concipit, gloriam parit. Actus, qui mendacijs, & calumnijs proſcindebantur, heroicis geſtis voluit excutere, &, cùm belli neceſſitates non expectarent illa conſilia, omiſſis cogitationibus de ijs rebus, quæ contra illum fiebant, in eam partem, ubi periculum Patriæ majus erat, exercitum ſuum movit, & ita ſolertiam pugnandi adæquavit, felicitate, ut omnes ſpes fortitudine expleret. In die, quâ non ſperavimus, & horâ, quâ neſcivimus, venit notitia exacta eorum, quæ in rem Reipub. contra Tartaros, vijs greſſuum eorum diſſipatis, egit, fideliter ex ipſis Caſtris deſcripta, quam in ſolatium triſtium, quæ vel jam ſunt acta, ſub illud planè tempus, vel in proximo agenda, in idioma Latinum verto, tibique reverenter porrigo. *A.C. 1671.*

RELATIO CONFLICTUUM.

TRanandus amnis barbaro fuit; ad Rozdoliam è ſenſu captivorũ trajectus copiam illi adimere imprimis curæ, Comarnum viam offerebat eripiendo trajectui opportunam, ſed clauſus eluvione Comarni aditus. Victa undæ intemperies, quæ pontis impatiens eundem ſubmoverat. Nam pontem nox refecit, mapalibus in opus ſubitum diſſolutis, alibique impoſuit undis ſtagnantibus, qui poſtero die partem copiarum tranſtulit. Iter illud nova pietas illuſtravit. Effuſus extra aggeres gurges è quingentis trecentos comites abſorpſit Oſmani Murzæ in fugam formidine acti, hinc nata vinculis libertas, quæ plebs captiva impleverat. Strata per vias quiritabat pubes, & emolliit Ducis animum ætatulæ orbitas, quam proinde in tutiora auferri imperavit. Quæ quidem toties repetita virtus encomium rurſus ferat. Una hæc plurium Ducum extingvet gloriam, quibus faciliùs eſt hoſtem extra ſternere, quàm domi parſimoniam. Huic tantùm affectui ſuccumbere pulchrum eſt, quo aliena calamitas in animum agit, vincitque, ut ipſa vincatur. Nondum Mareſchalcus pontem ſuperaverat, cùm poſt expugnatam argento calamitatem alienam (nam cornucopiæ & gaza liberalior, pietatis armamentarium eſt) nova iterum palma ingeri viſa; nec imbellis, eò quòd adverſa, quæ magnis conatibus obſiſtunt, magnanimos requirant, hæ quidem præter auſus in oppoſitum, ſuperantur ferendo; Sed id lacertoſæ virtutis eſt. Rem jam profero. Agreſtis vernulæ monitu Dux intelligit vicena Getarum ultra Tyram millia ſuo cum ductore, immodicas è proximo prædas præ ſe agere, argumento eſſe lentam profectionem, quæ diem ſolidum ne dimidio quidem leucæ frangat: non ultro leucam id loci differri, unde noctu exceſſerit: hoſtem inſecu-

Ducis pietas.

Præliminaria ad victoriam Kaluſienſem.

(Adzi Gerey Sultang)

A.C. 1672 turis iter offerre Tyram ponte opertum, quem modicum hinc intervallum diſtrahat. Ergo illuc frena flectuntur, & novum ante hoſtes cũ fluctibus bellum. Polanovium cum haſtato milite, & ſclopetario equitatu ſe tolutario paſſu proſequi jubet. Dux ipſe pontem agreſti indicio non longè defixum frenis præcurrentibus perquirit, ſed verna ille inter ſiccum & diluvia non diſcreverat, quæ pontem velut quoddam amnium jugum non ferunt. Ripas tunc Tyræ alveus ſuperârat, per campos latiùs evagatus. Per ſic inundatos iter fuit, nec ubiq; equitibus vadoſum. Seſquileucæ ſpatio thermæ hujuſmodi, & Dux exemplo hæc ardua imperabat. Nondum pons ille inter diſcrimina patuit, cum & pontis indicem paganum amiſimus. Hic jam primores militiæ (hucuſque mollia contempſit virtus) Duci ſecura ingerere; ſuadere efflictim reditum: Difficilius eſſe cum undis per procellas intumeſcentibus bellum, nec facilè voraginem illam vinci poſſe: pericula in aquis tegi, quæ non ante pateant, quàm exitio nocuerint: ultima hîc adiri facile, nec gloriæ quidquam colligi. An item ſic Tyras aboleat nomina bello invicta? Malè in aquis quæri triumphos, ubi vitæ naufragia certiora. Proclive erat, ut ejuſmodi voces, ceu nubium murmur, fulmen à Duce elicerent, & mox id effuſum, cùm is non ardentiore vultu intonuit, quam ut fulgur hinc emicaret; nam prima in vultu, iræ juſtioris tempeſtas eſt, & oculorum ardor eſt pro fulgure. Mox adductâ ad collum dexterâ: Ego verò, inquit, vel collotenus immerſus, vadum ante omnes primus tentavero; ne quidquam periculi exigam, quod primus non proculcem: aliud quiddam ſuadenti certa pernicies, & is primus præceps in verticem, viam per fluctus dabit: qui ſe prodromum ſequi detrectet, per hunc proximus à primo trames & trajectus erit. Noverit virtus & de fluctibus triumphos agere; atq; adeo ſolius ignaviæ pœna eſto, his fluctibus hauriri, in quibus eadem de ſtratis corporibus pontem mox efferet. Admirationem virtutis & terrorem ea vox expreſſit, nec diſcrimen orſis ullus oppoſuit, quod gravius inviolata imperij reverentia foret. Inter hæc ceſpes ductorem obtulit, qui monitu periculum averteret, ſi audacia hucuſq; undis ſuperior adhuc pericula calcaret, is vadum ſe indicaturum pactus, indicij pretium lembo adnavigans extemplo tulit. Pontem dimidia leuca amoverat; huc paulò mitiori vado Dux cùm gemina cohorte deducitur, Polanovio in continentem robur reliquum rurſus referre juſſo. Nam ſolidam extra ſtagna tellurem inſiſtere, ultra alteram leucam haud licuit, cùm tamen pronior jam in noctem rueret dies. Noctem in vado Dux ipſe tranſegit, Ponti ſupra Tyræ alveum moliendo intentus, non ſopori, poſtridie reliquas cohortes creperâ luce vadum ingreſſas, meridies tandem ab aquis extulit. Miraculum id Polonæ virtutis fuit, in hoſtem ſic iviſſe, ſic Ducibus paruiſſe, ne in molli tantummodo magnanima jactaret, quæ per ardua faſtigium laudis perduxerit. Duriùs eſt per aquas, quàm Annibali per Alpes iter, cedunt cautes, ubi fluctus neſciunt. Et vulgus id facinus ſuſpexit, cum nec tabellarium equitem illac ſub pari eluvie tranſmeantem viderit, quà gravior mearet armatura. Hoſtis aberat, ubi in terrarum ſolida evaſit madens adhuc poſt non molles balneas exercitus. A pugna cum fluctibus vix datum reſpirandi ſpatium, cum affertur Drohobyciâ, duos exiſſe dies, ex quo geminos Scytharum exercitus ora illa expaverit, quorum alter grandior furorem cum præda verterit in Stryenſes campos. Movit cupido gloriæ ac impunè prædatrix licentia, ſtatimque lapſo

in ve-

Perardua ſed pulchra.

Urgente ab exemplo Duce.

aliis pericula diſſuadentibus.

Ducis oratio.

Therma Exercitûs.

in veſperum die mota in barbarum ſigna ad ejus cædem jam exercita. *A.C. 1672*
Viam humida aeris tempeſtas molliverat, ſed nullus hinc aquilis obex:
itur, & ſub noctem luce facinorum magis, quàm ſiderum illuſtrem, a-
mnis affuſus oppido tranſmittitur. Hîc increbreſcens murmur ſed non- *Oppido &*
dum diſertas voces excipimus. Stitêre incerta reliquos: Polanoviū & *Amni nomē*
Robyleciū comitatu modico in ſonum provexêre. Hi adhibitā in dolū cau- *Stryi Agre-*
telā, ſermonis ductū ſequi, propiore auditu explorare ſermocinantiū idio- *ſtium in no-*
ma. Sed ruſticana hæc colluvies erat, quæ lingvæ addidit facti audaciā. Prom- *ſtros exploratores au-*
pſit in equitem noſtrum tela, tubos etiam ſævis ignibus ferales exonerans. *daciâ.*
Tenebræ facinus excusârant, ſi vim furor monitus tenuiſſet. Polanovio ne
quicquam illum blandius cohibente, nec fidem, dum ſe ſociosque Polonos
eſſe oggerit, apud agreſtes merito bilem exercitûs extorſit, hæc loci ve-
ſania, nec jam tenebrarum crimen viſa incredulitas: excidij ream cenſuit mi-
litiæ vindex indignatio, niſi leniorem Ducis indulgentia effeciſſet. Dies er-
rorem aggreſtium detexit, veniam tamen reperit etiam in tuto minime ſe-
cura, etſi cautior formido. Hic jam de hoſtili vicinia, fama diſertior, noctis *Iter Kaluſ-*
à Sultano exactæ, & jam exigendæ locus ferebatur, unde ob iter ſilveſtre *ſienſe*
dejectis arboribus obſtructum, vicina Kaluſſiæ viam præberent Haliciam
moturo. Profuit explorâſſe. Nam notitia hæc facem victoriæ præluxit, nec
iter hoc rectiùs in hoſtem, quàm duxit in triumphum. Kaluſſiam vota mili-
tiæ ſpectabant nec aliud crebrius in ore, in votis fixius nomen. Et mox,
quo vota, illuc & habenæ vertuntur, neque pòſt ſubſtitit occurſus genero-
ſior, donec leucæ unius tantum intercapedo à nobis hoſtem diſtrahebat.
Vicus erat, quò primò ſigna promovimus, Krechovicijs nomen accolæ de-
derunt, & emergunt etiam talia poſt cladem nomina, nec Cannenſi vico
faſtos invident. Hinc Mareſchalcus ſita circum oppida, quæ timor impleve-
rat, cum imperio admonet, ut ſilvas Bednarovienſes viritim incolæ petant:
arma capere jubet, quæ hoſtile odium juſtusque daret vel cuperet furor.
Præſagio Ducis anſa ex præcognita rerum ſerie, quæ impetito à fronte pul-
ſoque hoſti in proximæ tantùm ſilvæ latibulis aſylum offerret, quod arma *Ducis prænotio*
aggreſtia negarent. Ductore adhuc eguit iter, quod à fronte Sultanorum
clam nos ſiſteret, nec enim averſo Marte decernere, & qui hoſtilem occur-
ſum paveat, Polono placuit. Dedit præduces Kaluſſia, & deductæ illuc co-
piæ, qua Scythæ jam jā ſigna cum ſpolijs promoturo certum patuit iter,
nec fatum incertius. Mons intererat opportuna dolo latebra, quæ dum nos
occultat, fulmen ſubitum velut in nube parit. Sultanum ſpolijs captivâque *Numerus*
libertate tumidum nox prope defixerat, ſuorum duodena millia in armis tra- *hoſtium*
hentem. Eadem mox auxit ternis millibus Nuradini fuga, quæ Comarnenſi
propudio, mortem probris perendinans illum ſubduxerat. Non modicus in
prædam ac imbelle vulgus, non in Heroas exercitus, qui orbem etiam præ-
lijs fatigant, ut victorijs peragrent. Piget hos laureæ, quæ non Moratho-
niam clade hoſtili aut Cimbricam ſub Mario adæquet. Porrò prima hîc
victoria fuit, contemptus hoſtis, & nullus numeri timor; dum è montis poſt
imbres lubrici ſupercilio Dux Polonus effuſam late barbariem conſpicatus,
animo haud concidente: certus, quòd virtus in acie, non arma decernant,
adeoque paucis contingat vincere. Noſtri vix mille, & ſatis fuerat ad vir-
tutis prodigium, pridemque ad Scythiæ ruinas erudita eſt paucitas Polo- *Et noſtrorū*
norum. Pleroſque inſuper noſtrorum ſpolia tardârant, quod retrò cum cæ-
noſis trajectibus decertare cogerent. Hic utrinque numerus. Jam hoſtium
copiæ in terrorem diſpoſitæ, imbelles oculos primo ſuî objectu facile viciſ-
ſent. Sultanus uterque Principe loco inter tot comitantium ſigna pericu-
li intrepidus: captivæ hominum myriades velut indagine clauſæ medium

A.C. 1672 conflabant agmen: hinc reliqui hoſtiles manipuli: ubique non campus, ſed hoſtis, quem ordo latius diſtraxerat. Sed ordinem turbârunt infortunia, nec rerum ordini ſtudet fuga, uti nec ad eundem attendit timor. Prælia Dux Lechicus indixit, & primum à nutu, belli claſſicum fuit, cum adhuc alia per imperium ſilerent. Illicò ſigna deorſum invergi, copiæ conglobari: lentius dolus & virtus admoveri. Propior jam hoſtis & triumphus erat; ſed hoſtem adhuc ſua latuêre fata. Tum cohortes aliquot conflictûs auſpicia præripere jubentur, reliquo exercitu in imperia & fortium morem intento. Primus turbo hoſtilem frontem impetijt: & valuit in terrorem repentinus, cui fuſam ex arcubus procellam Scytha impunè oppoſuit. Graviùs dein à latere fulmen, immiſſis cum Georgio Boruchovio ſecuris laureæ cohortibus, nil actum non ſtrenuè à triumphi prodromis, & è primo congreſſu capta reliquæ fortunæ auguria. Plurium facinora, proferre non vacat. Latuêre ituræ cum Duce copiæ; ſed jam, ut per inopina terrorem intenderet, motæ, at verò his ſeſe in barbari conſpectum inferentibus, jam pene vicimus: ſubita mentem perculêre, ipſe item prænitentium galearum fulgor, ſui ſpectaculo barbarum fregit. Auditus illud ingeminare hoſtis: magnum adventare militem, qui certam illis perniciem ferat. quod quidē cataphractæ militiæ encomiū eſt vel hinc invidendū, quòd ab hoſte manârit, totis ergo trepidatū caſtris,& animos excuſſit pavor,qui à Sultanis eorūq; Satellitio ad turmales tranſijt, inde ad omnes. Belli auſpicia non alia fuêre, quàm quæ dare ſoleat communis timor. A Sultani utriuſque fuga conflictûs initium, quæ ab alijs glomeratim captata vix ullus hoſti manuum uſus, totus in pedes tranſijt Mavors. Actum ibi à noſtro milite, quod victorem agere decet, victum perferre neceſſe eſt: ibi palam propoſitum, quid ardor militis, quid timor poſſit; item quantum primis bellorum initiis alteruter vel officiat, vel proſit. Siniſtrum pugnæ latus ſilva tenuit, & eis extima ſilvæ non incommodum profugis iter; Sed Michaëlem Kozubſcium illis Ducis imperium defixit. Sic erepta barbaro pone ſilvam, & metui fuga; hinc pugna atrocior, & noſtro militi laſſæ cædibus vires: abunde ibi funerum, quæ ferrum per jugulos, per præcordia adactum dedit, nec inter inſigniores barbaros diſcrevit. Verùm quos mucronis ira præteriit, nexuêre vincula; idque unicum illis profuit ne perirent. Non paucis fugæ conſilium equos ademit, quos ſatius viſum eſt prædæ objicere, ut ſilvæ receſſibus facilius abderentur. Sed nihil tutum trepidis, ne ſylvæ quidem, quæ mox Polonis in laureas viruêre, & non una arbor rurſus victrici militiæ in trophæum aruit. Ad leucæ ſpatium ſilvam ferro pervagatus miles, profugos inter arbuſta ſerutatus, unde plurimos in apertum dedecus necemque protulit. Vix vulneribus ferrum, vix nexis vincula ſuffecêre. Quin & pharetris imbelli fugæ inutilibus, ſpoliiſq; ditioribus viæ paſſim inſtratæ, quò Injectâ ſequacibus morâ felicitatem effugij obtineret, ac expeditior ſine onere volaret timor. At ne ſic quidem ſecuros reddidit, cum in agreſtes centurias per ſilvarum avia ſparſas incurreret, crevitq; cæſorum dedecus, quod telo ignobili, & imbelli manu ſternerentur. Vix jam in cædē quiſquam ſuperfuit, nec ſequi per anguſta paucos claſſicum permiſit, quod ſigna receptui cecinit. Et revocatus quidem à cædibus miles, ſed nondum vetita ſilvarum ſpolia, ubi nova pulchrior indicta præmiis venatio. Deducti in pactum aurei centum, & equus ſplendidè phaleratus, ei præmium, qui Sultanum è fuga vinctum retraheret. Studia ſerutantium rurſus accendit aurum, quòd etiam Scythæ cujuſvis captivitas auro

Pugna cum Tartaris & victoria in ſignis ad Kaluſſiam.

Silva etiam Polono triumphales.

Clades hoſtilis.

reo

reo nummo taxaretur. Capti cum plurimis primæ notæ barbari, Murzæ Agæ, quos inter Nuradini Vezirus Aliſſa Aga, capti præterea Turcæ & Coſaci, auroque repoſitus capientium labor. Sero tandem Mangones noſtri comperiunt, ſe hac in merce diſtrahenda haud indemnes, nec merci ſuam mercedem congruere, cum dives captivorum ſupellex & præda aurea ſuis Dynaſtis obnoxia tantillo pretio conſtaret, quare, ſi quos poſtea Scythas è latebris eruiſſent, non jam in forum illud herile venales animas traxêre, ſed illatæ repertis cæde, vitā cū auro rapuerunt. *A.C. 1671.*

Deniq; illud argumentū barbaræ cladis accipe: vix ducentos arena & ſilva illa fatalis dimiſit cum utroq; Sultano, cui, (ut neq; aliis) nec equi in fugam, nec capitis operimentum ſupereſſet. Fuit qui è Scythis arte vitam quæſierit, ruſticum in ſylvis Martem ſubveritus. Is arbuſtorum latibulo non ſatis fiſus, prodiit in apertum, ob longæ perticæ chartam opportuno aſtu inſerens, ſeque tabellarium mentitus, qui codicillos ad Polonum perferret. Roxolanum dein idioma in precem adhibet, quo ad proximum è Polonis equitibus deduci poſtulat. Datum id miſero, qui comperto noſtris mendacio, famem, in ejus patrocinium, metamque ruſticanæ fæcis cauſatus, quæ ſervitutem potiùs ſvaſerit, quàm utriuſque pati inclementiam, finem habuit illum ſupplex oratio: habes mancipium, quiſquis es: famem obſona, & vitam mancipi ſerva. Coſacis tamen non ſucceſſit dolus, quo vitam aſſerere ſub ferro conati. Captivorum hi fortunam mentiti, quos è Polonia Scythes abegerit. Sic enim pericula mentem erudiunt, quæ naufragantium more prenſant, fruticem vel tabulam, quam ſors obtulit. mendacio fidem molita deformitas, & evulſi, quos Coſatico more aluerant, capilli. Sed fraudem ipſe capitis cultus aperuit, dolique indicium ſic demptus fuit capillus & comæ injuria. Paucis vitam aſtus feſtivior dedit, pluribus ademit, indignis vivere, apud quos Chriſtiani Scythis venales forum immane & vincula repleverant. Egit & in diſſita pavor, qui clade ad Turcam Imperatorem perlatâ è loco venationis (ubi feras & otia perſecutus, ut alibi urbes latrocinijs) fugam præcipitem perſvaſit tyranno, quam venatu à cervis didicerat. Pacis Polonæ arbitris eo die daturus aurem fuerat, quo fuga hominem ignavum In Vallachiam tranſtulit. Redijt tandem in locum Principis arenæ victor exercitus, ibidēque meridiatus. Poſtridie idem certaminis & victoriæ locus cantum Euchariſticum repetijt Domino exercituum, in eum refusâ triumphi gloriâ gratijsque. Hic ad pulchrum facinus Dux pro ſuo more illud adjecit, quod ætatem impuberem, ac pupillos belli felicitate emancipatos colligi imperâvit additum colli gentibus ab ære illicium, quo cujuſque populi inventio conſtaret. Kałuſſia collectæ pubi deſtinata, & ejuſdem curatores, liberalius ſeſe pietas geſſit, à quà non parcè In miſeros æs effuſum. Captivis item indigenis reddita libertas, quorum numerus in viginti millia deſierat. Sic ad Kałuſſiam actum, nec aliter virtus bellica cœli ſuppetijs freta agere novit. Nihilominus, ut ſæpe virtuti in præmium ceſſit invidia, & ubi ſeritur beneficium, contumelia metitur, etiam hæc Mareſchalci acta diminutionem laudis alibi paſſa. Fuit qui eidem victorias abrogaret, auſus illud non citra veri geſtorumque injuriam, in vulgus jactare, Ducem ut belli, ſic victoriæ extorrem eſſe, ad quam nil manu vel voto contulerit: captivos, alieni ſudoris manubias eſſe, adeoque illum rapto exultare, & ex alieno captare laureolam victoriſque nomen. Et conceſſa livori fides, maximè cùm apud eos texeretur fabula, quibus aliud tunc fruſtra oggereres acroama. Mulctavit tamen auctorem veritas, & in eum odia concitavit, Nicolao Złotnicio Pincerna Palatinatûs Poſnanienſis Murzam Scythicum (Schamamet) pluresq; vinctos

Scythæ aſtu vitā aſſerit.

Coſaci alio aſtu eandē tuentur

Repetita Ducis pietas

Victoria obtrectatur

Digitized by Google

A.C. 1672 vinctos argumento victoriæ in regale atrium deducente. Et ſatis commento infligit ſupplicij, compertus in lingvæ piaculo livor læſique gloria. Tandem vergente in extrema Octobri, qui tot laureis vernarat, armis tantilla indulta quies, nec jam præſto aderat, in quem ſtringerentur. *Armorum poſt victorias quies* Deductæ copiæ Hoſſoviam inter & Bolechoviam, ac non nihil relaxata, poſt tot operum virtus, quæ omnigenæ laudis documenta dedit, penè cibi ſomniq; vacua inter viarum ardua & geſtorum. Currus caſtrenſes húcuſque ſub Crupenſi pago hæſerant: revocat illos Ducis imperium. Erat, cui alio vehicula avertere curæ fuit, atque is in facti & itineris illecebram pactus pecuniam, ſub qua duodecim currus ante Principis tentoria gemerent. Nec ſvaſu, nec pollicitis quidquam actum, ergo minis mollia permutat, currusque civili interdicto onerat, quo alio progredi vetabantur. Nec minæ valuêre, ſed vota caſtrenſia viæ malignitas tarditate luſit, quaſi, cum hoſtis deeſſet, virtutem ipſa etiam itinerum tempeſtas exerceret. Hoc ſanè ſupra omnes corporis dolores acerbiſſimum, ut ſic dicam martyrij genus horrendum, cruciatibus quibusve tyrannicis atrocius, cogi patienter acquieſcere; cum videas momento deſtrui alienâ culpâ, quæ ex alio vehementiſſimo conatu, ærumnoſiſſimaque conſtantia prope ad faſtigium perducta fuerant &c.

XXVII.

EIDEM CARDINALI URSINI, ANDREAS CHRYSOSTOM9 ZALUSKI ROMÆ DEGENS.

Relatio Actorum ſub Golembio.

HAbuiſti nuper Eminentiſſime Princeps inſignis victoriæ ex Tartaris à Duce noſtro obtentæ genuinam relationem; nunc ad illud, quod ſub Golembio actum eſt, referendum, ſecundum id, quod à fideli manu habeo, libens, quanquam mœſtus accedo; calamitas calamitatem acceerſit, cùm diſſidia in Reipublicæ deſolationem excita, & ſeditiones motæ, quæ longo tempore non patientur Regnum eſſe quietum. Cùm non tam Equeſtrem Ordinem ibidem univerſalibus literis congregatum, ingens amiſſarum Provinciarum damnum affligebat, non tanto fragore vaſtus Ottomanici belli terrebat metus, quam movebat diffidentia. Confœderationem ergo formârunt, ſub Mareſchalco Equeſtri Stephano Czarnecio Notario Campeſtri Poloniæ, cui extraordinarium, & Dictatoriæ poteſtati parem Magiſtratum impoſuerunt ſtatimq; univerſus militaris Ordo, & quotquot inter fuère præſules ſacramento ſe obſtrinxerunt juramenti, nō priùs ſe fraternū hunc nexū deſerturos, quâ Principi in ſolio liberæ electioni in Principe, & Reipublicæ, internæ pacis ſecuritatem propriis armis, conſiliisq; firmâſſent. A Principe quoque Equeſtri Ordini præſtitum juramentum, dato inſuper conſignato Diplomate.

Nova hæc, & inuſitata Reipub: ſpecies multis placuit, Stephanus Wirzbovius, Poſnanienſis Epiſcopus carpens aliena, ſpe quâdam improbâ peccans, quaſi ſperaret, ſibi nihil ſimile à quopiam opprobrari poſſe, & Sigiſmundus Zegoccius Chełmenſis itidem Epiſcopus, de quo jure dici poteſt, quòd nulla factio oborta, cui non immixtus vix intravit, cùm pedem retrahit, quem aptat mille calceis, qui perpetuò in iis ſe exercuit artibus, quibus homines divites fortunis everteret. Felix Potoccius Palatinus Siradienſis, vir perpetuò ſuum nomen felix, ſi felicitas dicenda eſt, poſſe, quidquid velit, & Mareſchalcus Czarneccius, dignum certò

to

tè hac patella operculum omnia regebant. Etiamſi verò Pro-Cancellarius Avunculus meus corpore fuerit præſens, diſplicebat tamen boni communis causâ, publico amore, illi turbulentus hic Reipub: ſtatus, cùm aliud in cortice præferebat, aliud continebat in medulla, nec decreta ſubſcribere, nec ulla jura caduca obligillare voluit, pacatiora ſemper conſilia proponendo. Sed difficilè erat in multis contra torrentem niti; nam hic fervor Broniewſcium temulentũ, tumultuantemq; civem, morte opportunâ fortaſſè ignominiis exemptũ, in ipſo circulo conſiliorũ occiſum perdidit. Judicia in malecontentos arrepta, & ſeverè exercita; Primas Regni, & domus ejus, pro Perduellibus declarati; Dicta hæc ſunt gravia, perpeſſu aſpera, credo tamen, quòd & poterit interrogatio, & reſponſio illa ſervire; quid facis ô Primas? ligo ſtramen, & obruo rimas; nam etiamſi tot inſultibus conſtantiam ejus arietant, dolent tamen expugnari non poſſe, temerariam enim deſævientium audaciam tolerantiæ frangit armis. Tandem infelix diffidentia fulmine confœderationis, metuque ſuo obſtupeſcere cœpit, & cùm continuæ pluviæ, & tempeſtas diutiùs in campis morari non permitteret, per Deputatos, quos Palatinatus abeuntes plenâ poteſtate inſtruxêre, formatus eſt totius confœderationis receſſus, & dies magno conſilio dictus; Quid ex illo ſperandũ? neſcitur adhuc, ſed prudentiores ſcribunt, quòd nullus ſit ſtrictus adeo, & carus, factionis nexus, qui non utilitatis gladio reſcindatur. Nobiliſſimum hoc facinus, ſalutiferam Reipub: vocant confœderationem, quaſi omnem mortalem ſupergreſſa ſit laudem, & digna erit ſcriptorum calamus æternitati, famæque conſecrari, cujus copiam tibi adnecto.

Militaris quoque Confœderatio coaluit magnâ ſpecie jurisjurandi firmata ad normam illius rotæ: ex mei animi ſententia, juro, quòd ego Rempub: non deſeram, neque etiam alium deſerere patiar, & non priùs ſuas conſcientias ab hoc ſacro nexu ſoluturos, donec jura, legesq; & antiqua Reipubl: fama reſtituta fuiſſet; & video, quòd major pars civium dulci libertatis nomine circumventa, eorum ſtudia ſequatur, pugnabunt ergo conſilia cum conſiliis, & fortè erit legum victrix audacia. Converſus in viſcera Regni exercitus cum recenter electis in ſupplementum Reipub: virium cohortibus, armorum, odiorumq; experimentum facit, fatale civilis belli præludium, & omne conſilium in fortuna poſitum videtur. Properantur interim in Conventibus Palatinatuum Regni juramenta, confluit Nobilitas magnâ alacritate, ad fidei, quæ forſan in lubrico agit, ſacrificium.

Magnus Ducatus Litvaniæ, & Provincia Pruſſiæ, nam ſub Golembio non aderant, per univerſales literas Varſaviam ad Conſilium Magnum in Januario celebrandum invitantur. Sed & Magnus Ducatus Litvaniæ, & Provincia Pruthena Deputatos tantùm ad S. R. Mtem cum ſingulari inſtructione ablegavit: qui Comitia Regni, & veteris uſum Reipub: peterent; Sed hæc Legatio primò luſa, dein fruſtra habita eſt.

CONFOEDERATIO GENERALIS SUB GOLEMBIO.

IN NOMINE SS. TRINITATIS.

NOs Senatores ſpirituales & ſæculares Regni Poloniæ, & M. D. Litv. dignitarij, Officiales, Terreſtres & caſtrenſes, totusque Equeſtris Ordo, qui ad defenſionem Reipub. Regiæque Mtis poſt tertias reſtium literas communi motu congregati ſumus, conſiderantes, quomodo non tantùm

tùm

A.C. 1672 tùm, poſt inauditum exemplum, benevolæ Regis Joannis Caſimiri non pridem nobis imperantis, abdicationis, obſtinatio humana, in perniciem Patriæ & libertatum noſtrarum, per promotionem externi citra liberam electionem Principis, & ex ea per varias animorum ſciſſiones ſub tempus electionis generalis, totam Rempub. congregatam, & ipſam turbavit electionem; verùm etiam his non contenta, quia manifeſtâ diſpoſitione Divinâ concordibus votis & vocibus feliciter ſine omni libera aliàs in liberis gentibus contradictione, electus, juxta ritum Eccleſiæ DEI, & commune jus coronatus eſt, nobis utinam quàm diutiſſimè imperans Dei gratiâ Michaël Rex; Comitia coronationis ad Majorem Reipub. confuſionem rupit, aliorumque ſuccedentium non tantùm ſimili modo ruptionem per ſua ſubjecta procuravit; verùm etiam hæc una ſacroſanctè concluſa, ſiniſtrè ad diſſeminanda inter ſtatus Reipub. odia interpretando, quominus ad felicem deducerentur effectum, per varias machinationes impedivit, illaque uti & alia Regiæ Mtis acta invalidavit, præterea quandoquidem etiam nunc conventicula legibus prohibita privata convocare, conferentias cum externis, tam per reſidentes ſuos, quàm per literas, facere, extra Regnum ſine conſenſu, ad fabricandas factiones prodire, Exercitus Regiæ Mtis & Reipub. ad convinculationem, & confœderationem, perſvaſionibus, auctis ſupra jus portionibus, in oppreſſionem pauperum, eas aliquoties in unis bonis, non tantùm militibus, verùm etiam privatis bellica non tractantibus (per quod benemeriti ſunt paſſi detrimentum) diſtribuendo, ad extremam Reipub. vaſtationem Regem liberè electum contra pacta conventa ad abdicationem, non tantùm perſvaſionibus inducere, verùm etiam per armatam obſidionem ſub tempꝰ publicorum conſiliorum in Comitijs, modo & more hoſtili, tractuum circa Varſaviam interceptione, armarij Regij, & Reipub. receptione, & vi extorquere, cum Imperatore Chriſtiano, per propoſitum in aula Viennenſi, ex ſolo perſonæ regnantis odio, inter Regem & Reginam divortium, hominũ in Sileſiam & Valachiam, hoſtilem inductionem, auſa eſt inire pacta; ad extremum, hoſtibus S. Fidei Ottomanicis Exercitibus, in confuſionem totius Reipub. ſuarumque perverſarum intentionum evictionem introductis, Eccleſias DEI in Idololatrica convertit fana, tot millibus animarum ſangvine Chriſti redemptarum in captivitatem datis. Unde ad defenſionem S. fidei Romanæ Catholicæ, ultionem profanatarum Eccleſiarum, & conculcatorum ſacramentorum, roborationem electionis legis, reparationem jurium & libertatum noſtrarum, repreſſionem tam externarum, quàm domeſticarũ factionum, hanc inter nos de expreſſo Regiæ Mtis conſenſu, mutuam ſtatuum Regni Poloniæ & M. D. Litv. præſentium, omniumque noſtrûm concordiâ hanc ſtatuimus confœderationem.

Et primo quidem proteſtamur tum omnes ſimul, tum ſinguli noſtrûm, coram DEO, cui manifeſta ſunt abſcondita cordium, coram Regia Mte, totoque Chriſtiano orbe; quòd non ex ulla privata cauſa, aut animo vindictæ alter de altero ſumendæ, ſed ſolo motivo gloriæ DEI, Patriæ, dignitatis Regiæ, jurium & libertatum & pacificationis Reipub. zelo ducti, alter alteri, quidquid in corde contra eum invidiæ, odij, aut inanis habuit æmulationis dimittendo, omniaque hæc de cordibus ſincerè ejiciendo, non tantùm legibus cautam inter nos æqualitatem, verùm etiam uniformem Majorum noſtrorum reſuſcitando unitatem, concordiam, fraternam charitatem in conſilijs publicis conſervare, in defenſione Reipub. omnibus viribꝰ tamdiu perſeverare, nec hac confœderatione nos priùs exvinculare, donec tam ab intra quam ab extra Reſpub. fuerit pacificata; omnia incommoda amore Patriæ pati & ſuſtinere, fide, virtute, & conſcientijs noſtris, tenore

infra

infra ponendi juramenti, nos obligamus. Quia verò ſicut contra hoſtem unita virtus ſemper fortior, ita publica conſilia inter numeroſa capita, quò uniformiora, eò ſaniora eſſe ſolent, ideò nos pro confirmatione hujus noſtræ confœderationis, Regiæ Mti ſupplicamus ſimulque ut Mtas Regia velut primus in hac Patria author pacis, ſummamque omnium noſtrûm in perſona ſua complectens felicitatem, memor juratarum Reipub. ſtatibus, juribusq; publicis obligationum, nullis privatis, perniciem Reipub. intendentibus, ſe duci permittens in hoc throno, in quo eum ipſa Divina voluntas unanimibus liberæ gentis vocibus collocavit, perſeverare, qualemcunque DEus Patriæ fortunam præparaverit, ſine tædio, imò cum impigra alacritate ſanctam fidem Catholicam ampliare, hoſtibus tam externis, ad dilatanda conceſſa ſibi à DEO dominia, quàm domeſticis ad pacificandam turbatam diffidentijs Patriam, repreſſalia dare dignetur: viciſſim augendis hiſce omnibus, tuitioni Regiæ dignitatis, liberisque, quibus ad thronum evecta eſt, vocibus, ſangvinem, vitam, & ſubſtantias noſtras conſecramus.

Inuitamus fraternè ad hanc confœderationem, Senatores ſpirituales & ſæculares, dignitarios, omnesque ex Equeſtri Ordine M. D. Litv. quatenùs memores non interruptæ inter gentes Regni Poloniæ & M. D. Litv. unionis fraternè nos in communi hac Reipub. juvent defenſione. Et ſicut æqualiter inclytæ hujus Patriæ utuntur inſignibus, juribus & libertatibus; ita æquali promptitudine ad pacificationem ejus & repreſſionem omnium periculorum externorum & domeſticorum, ad hanc noſtram confœderationem nomina ſua dare, mutuoque juramento, confirmare velint. Idem quoque non dubitamus fore, ut velint incolæ Palatinatuum Pruſſiæ, conſiderantes præcipuè, quòd, ſicut defenſio ab hoſte cujuscunque partis dominiorum Patriæ noſtræ, congregatæ Reipub. eſt efficacior, ita ad alienationem unius ab alio, promptius omnibus, (quod DEUS avertat) communis interitûs conſequitur periculum.

Simili modo, invocamus omnes Epiſcopos, Senatores, Dignitarios, Officiales Regni Terreſtres & Caſtrenſes, & quiſquis jure nobilitatis gaudet, licet in obſequio eſſet Reipub: omnes ſimul, velut communis Matris filios, ſinguloſve, ad noſtram confœderationem, & licet quis legalitate aut juris, aut valetudinis impeditus huc perſonaliter venire non potuerit; in proximis Actis jurare, nomenq; ſuum vexilli, diſtrictûs ſui regeſtro dare debebit: ſimulque hanc confœderationem noſtram ita roboramus; ut proteſtationes, tam contra actum Comitiorum, in quibus reformatio Reginalis Majeſtatis aſſecurata, non intrando eo temporis in cognitionem cognitionis, M. D. Litv, ſimiliter proteſtationem contra confœderationem ſub tempus præteritorum comitiorum, Varſaviæ, per Nuntios Terreſtres Regni, & M. D. L. condictam, omnia præterea manifeſta, ſcripta in convulſionem Regiæ Majeſtatis edita, & conficta, ſimulq; proteſtationes, quæ jam factæ ſunt, aut fieri debent, contra modernum vinculum noſtrum, caſſamus, annihilamus, & pro nullis ac pro eliminatis declaramus, & in quibuſcunq; actis ſive Terreſtribus, ſive Caſtrenſibus, in quovis ſubſellio & judicio tam ſæculari quàm ſpirituali oblata fuerint, & ſuſcepta, tam proteſtans quàm offerens & ſuſcipiens pro hoſte Patriæ, præſenti confœderatione declaratur, ex nuncque hujuſmodi oblata per Capitaneos Caſtrenſes & Officia Terreſtria & Caſtrenſia eliminari debebunt, ſub eodem rigore legis, contra Capitaneos & Officiales,

Et quia inveniuntur multi in Regno Poloniæ, qui licet æqualibus cum aliis gaudeant bonis, inæqualiter tamen ad ejus concurrunt defenſionem

A.C. 1672 ſionem; imò uti etiam modo in tam urgente contra ſubita ab hoſtibus S. Crucis, neceſſitate, vel ipſi noluerunt comparere, nec in ſui locum ſubſtituerunt, vel ipſi ad bellum per ætatem, valetudinem, & ampliores aliis ſubſtantias, cùm eſſent aptiores, tenuioribus expediunt ſubſtitutos, vulgò Poczty, & ſexagenas non juxta conſtitutionem Anni 1621, Infirmi quoq;, qui ſubſtitutos, vulgò Poczty, non providerint, ordinati, & quicunq; ſive ſpirituales ſive ſæculares in bonis ſummas, vulgò Wyderkaff, aut bona hæreditaria habuerint, ſimiliter Emphiteutæ comparere, vel expeditionem facere tenebuntur: Ideo in eos omnes, quicunq; hujuſmodi inventi fuerint, qui poſt denuntiationem hujus noſtræ confœderationis per Mareſchalcum Equeſtris circuli à nobis electi, in ſpatio duarum ſeptimanarum, à data præſentis confœderationis ex amore & reſpectu fraterno, non comparuerint, licet quibuſcunq; exemptionibus, libertationibus, ſe excuſare voluerint, pœnas legum, priuſquam è circulo hoc noſtro digrediamur, extendere, ſcilicet bona eorum confiſcare, ipſasq; perſonas pro ejectis ab æqualitate & paritate noſtra declarare, ſine ullo, amicitiæ, aut affinitatis reſpectu cujuſcunq; ſtatûs & conditionis fuerint fraternè nobis appromittimus: Quæ executio, ut eò efficacior eſſe poſſit, bona poſt jure victos ad fiſcum publicum cedere debebunt, ſine alteratione bonorum Terreſtrium, ſalvis juribus & contractibus obligatoriis, ſeu arendatoriis ante confœderationem non in condicto factis; quod executioni mandari debebit, coram judicio informato, non obſtantibus juribus communicativis & reformationis. Hæc omnia puncta præſentis confœderationis noſtræ, ut ſub obligatione ſolennis juramenti conſervare appromittimus, ita cavemus hoc imprimis Stephano Czarniecki Notario Campeſtri Regni, Mareſchalco Equeſtris Circuli, liberè à nobis & unanimiter ad hoc officium electo, quod ſicut nobis juravit, ita nos obligatione hujus confœderationis, juramus illi, nobiſque ipſis invicem, honorum, vitæ, & ſubſtantiarum ſecuritatem appromittimus, ita, ut quicunq; ex occaſione hujus confœderationis, ſive illius, ſive cujuſcunq; noſtrûm, vitæ, aut ſubſtantiæ injuriam intulerit, aut jure publico, in quocunq; judicio, turbare deinceps voluerit; tum, ſicut in omni judicio & foro illum, & quemcunq; alium de medio noſtri evincere, ita contra quemvis, Mareſchalco, aut noſtrûm cuicunq; injurium, velut contra hoſtem & everſorem confœderationis noſtræ inſurgere, dictúmve Mareſchalcum, uti & quemvis alium de medio noſtri in ſimilibus occaſionibus tueri nec deſerere ſub obligatione juramenti, mutuò nobis condicimus. Ad Regem & Senatores, volentes omnem coercere inſolentiam, pro judiciis, tam civilium ex appellatione à Caſtellanis & Ductoribus, quàm criminalium & perduellionis, & criminis læſæ Majeſtatis judices, deputamus eos, quos ſibi in legionibus Palatinatus & Terræ, ad inſtar Deputatorum pro tribunali, eligent. In iiſdem judiciis, cauſa agatur eorum, qui ruperunt comitia, ut Olizar, Zabokrzycki, Grudzynſki Palatinides Ravenſis in ſpatio duarum ſeptimanarum, ex quo fama fert quo appretiati ſint ad convellendam electionem moderni Regis Michaëlis. Ad idem judicium pertinebunt, qui peditatibus in Comitiolis, ad templa introductis, in nobilitate cædes cauſare voluerunt; Item Generalis Kacki, pro artileriæ adminiſtratione.

Et quia patuerunt manifeſta documenta etiam ex literis manu ſcriptis, moliminis contra Rempub. Michaëlis Prazmowſki Archiepiſcopi Gneſnenſis, qui ex anteacta vita, practicationum cum externis, belli civilis, ruptionis

enſis Comitiorum electoralium, omnium tumultuum, malorumque Patriæ, ſemper cauſa fuit; ideo amplius pati tanta flagitia contra DEUM & fidem S. Catholicam, Reges & Rempub. non valentes; ex nunc privamus eum loco, dignitate, authoritate, voce activâ & paſſivâ in Senatu; homines, quos inſciâ Repub. ſub ſigna militaria evocavit, ex nunc exauthoramus, &, ſi ex turmis ſuis dilapſi non fuerint, ſimiliter qui illis ſe ſociaverit, pro hoſtibus Patriæ declaramus; Palatium Vlasdovienſe opus Regium, pro reſidentia Majeſtatibus, Nieporentum Camedulenſibus, alia bona hæreditaria, pro Repub. plus offerenti deſignamus: bona vero Archiepiſcopalia, in quibus inſolentes homines ſub ſigna evocabat, ut in ſequeſtro maneant, omneſque eorum proventus, ut per ſequeſtrantem ſpiritualem capitularem perſonam, & duos nobiles poſſeſſionatos interim recepti ſequeſtrentur. Perſona verò ipſius Prazmovij in clauſtro ſub diligenti cuſtodia manere debebit, ad deciſionem Sanctiſſimi, pro qua, ut per literas & Legatum Regia Mtas inſtet, obnixè petimus. Bonorum Epiſcopalium proventus annui in redemptionem captivorum cedere debent. Et quoniam ejuſdem Archiepiſcopi germanus frater Palatinus Plocenſis, per contemptum legum, tam præterito anno, quam præſente, à communi motu ſe abſentat, propter practicationes extra Regnum reſidet, in eluſionem Reipub. bona quædam reſignavit, per quod pœnis legum de generali expeditione bellica, ſuccubuit; quas in ſe contraxit etiam frater ejus germanus, Vexillifer Curiæ, perfidiæ notatus, qui & hic pro officio Vexilliferi in communi motu non comparuit, ideo Palatinatus Plocenſis, & Vexillariatus Curiæ pro vacantibus declarari debent & ex nunc à Regia Mte alijs conferri; ſtaroſtiæ & tenutæ, bona item eorum hæreditaria in uſum Reipub. plus offerenti divendi, ſalvo jure creditorum, & jure reformatorio ipſius Palatinæ Plocenſis: item Secretarius Regni, legationis ſuæ Viennam ſub juramento corporali in circulo reddat rationem, omneſque alij, quos Palatinatus tradent & ſpecificabunt, rigori pœnarum ſubjacebunt, ex judicio formato, & pretium capitis eorum omnium judicatorum rebellium, qui eos occiderit, conſtituitur, pro hocque etiam infamẽ alias homicidam honori reſtituimus; bona verò dictorum rebellium, alia ad Oeconomias, alia ad reformationem Reginalis Majeſtatis, alia ad fiſcum publicum pertinebunt. Contra quos verò non ſunt tam manifeſta documenta, eos penes bona hæreditaria ex beneplacito Reipub. conſervamus; qui ſi deinceps practicationes promovere auſi fuerint, confiſcationi bonorum, & pœnæ capitis ſubjacebunt. Eorum verò omnium malevolorum & convincendorum, qui Gedanum & in Pruſſiam abiverunt, bonorum, & ſummarum pecuniariarum, aliarúmve rerum Magiſtratibus Pruſſiæ per univerſale, ſequeſtratio à Rege intimetur. Mittimus præterea authoritate confœderationis noſtræ ad Exercitum, ut ad idem vinculum compareant. Si ergo quiſpiam de Exercitu, tam ex majoribus, quàm ex Officialibus & commilitonibus eo favore abuſus fuerit, hoc ipſo velut rebellis declaratur. Id etiam præſenti confœderatione cavemus, ut miniſteria Regni, qualia ſunt ſcipio uterque, ſigillum utrumque, clava utraque, Theſaurariatus Regni, adminiſtratio artileriæ Regni, a Comitijs ad Comitia, in biennio immutentur, & reddantur ſtatim in principio Comitiorum, priuſquam ad conſilia accedatur, ſalvis modernis poſſeſſoribus. Ibidem ex nunc poſt depoſitionem Miniſterij, in Comitijs, quivis Officialis geſti officij dare debebit rationem, nec geminum ſimul officium ulli conferetur. Et quia intuitu defenſionis Reipub. hanc inſtituimus confœderationem, volentes revocare priſcam Majorum noſtrorum haſtatam militiam, quâ intermiſſâ, tot Provinciæ debilitatis viribus noſtris, reſciſſæ ſunt; ideò vigore præſentis confœderationis obſerva-

A.C. 1672 ſervaturos nos appromittimus, ut quandocunque communi motu in ſubitis Patriæ periculis, nobis erit comparendum, nullus noſtrûm ſine haſta, non requirendo ullum (ut ſumptus evitentur) ad eam ſignum (vulgo proporcow) in caſtris eques compareat.

Condicimus quoque nobis & ſtatuimus pacem, charitatem fraternam; ut nullæ diſſenſiones, anſæ, tumultus, duella inter nos locum habeant, verum ut quivis noſtrûm, ut & perſona Mareſchalci noſtri, omnem, per mutuam obſervationem & patientem ſupportantiam habeat reverentiam. Econtra verò, quicunq; præſens conſtitutum noſtrum contemnens, circulum noſtrum, interruptione ſermonum, vel alio modo turbare voluerit, talem ſeveris ſubjecturos nos pœnis fraternè nobis appromittimꝰ, per hoc tamen liberæ voci non derogando.

Jam igitur nobis ſic invicem obligati ad ulteriora conſilia in ordine ad pacificationem Patriæ, vigore, poteſtate, authoritate præſentis confœderationis, à Regia Mte conceſſæ, nos obligamus convenire omnes ad inchoatum feliciter per hanc confœderationem, in concordia & modeſtia. Nunc verò ad eo majorem omnium horum confirmationem, juramento infra poſito nos mutuò nobis adſtringimus, nominaque noſtra huic confœderationi ſubſcribimus.

LIMITATIO CONFOEDERATIONIS.

Quia verò in præſens tam ad ulteriorem Reipubl: defenſionem, quàm alias graviores materias, integritatem Reipub: concernentes, propter elabentem commoditatem belli; non concluſimus concludenda; ideò authoritate hujus confœderationis noſtræ congreſſum præſentem prorogamus, ulteriorique conſilio ad avertenda interna & externa pericula, diem 4. menſis Jan: Varſaviæ, ſine omnibus ſolennitatibus, in Camera Nunciorum, confidendo in præſentia Regiæ Mtis, deſignamus, quem congreſſum generalem, particulares fratrum circuli in Palatinatibus & Terris, die 13. menſis Decemb: in conſuetis cuivis Palatinatui & Terræ locis, in Terra verò Halicienſi unâ antè ſeptimanâ juxta legem & conſuetudinem, ut præcedant, injungimus. Palatinatus tamen Siradienſis, Terra Dobrinenſis & Palatinatus Ravenſis in Terris ſuis, 19 Decemb: Palatinatus verò Maſoviæ, 28 Novemb, circulos particulares inſtituere elegerunt; Pro his verò omnibus particularibus circulis, innoteſcentias, & propoſitiones ad ulteriora conſilia & defenſionem Reipub: Majeſtas Regia mittere dignabitur; in quarum miſſione, ſi Cancellariæ Regni fuerint remiſſiores; tum pro hac vice, appreſſione ſigilli conclavis Regiæ Majeſtatis inſigniri debebunt. Et ſicut invitavimus ad hanc noſtram confœderationem, incolas M. D. L. ita impetravimus à Regia Majeſtate, ut ſimiliter circulos fratrum in Palatinatibꝰ & Diſtrictibꝰ, in ordine ad electionē Deputatorum ad publica hæc conſilia (quibus duarum nonniſi ſeptimanarum ſpatium impendetur) in M. D. L. in locis comitiolorum conſuetis, per univerſalia ſua indicere, & propoſitiones ſuas, ac Reipub: neceſſitates exponere dignaretur. Hoc verò futurum conſilium, pro quo quiſq; Deputatorum præciſe die 1mâ comparere debet, nullus Deputatorum, uti & perſonarum cujuſcunque prærogativæ, rumpere poterit; quicunq; verò id facere tentaverit, ipſo facto pro hoſte Patriæ reputabitur, nec proteſtatio ejus valere poterit: Quod tamen pro hac ſola vice intelligi debet, non derogando inpoſterum liberæ voci, nec in ſequelam trahendo, poſt ſolutum nexum confœdera-

fœdera-

fœderationis. Antequam verò pro hac generali confœderatione præfinito tempore conveniamus in præſens Deputatos pro reſidentia, qui in omnibus hanc noſtram confœderationem manu teneant, ordinamus; ſcilicet ex majore Polonia N. ex minore N. Et quoniam judicia perduellium, & perſonarum Reipub: nocivarum, in præſens in hoc loco peracta non ſunt; ideo illa ad idem noſtrum generale Varſavienſe judicium vigore præſentis confœderationis limitamus, omnibusq; his perſonis, quæ ex actu confœderationis ad judicia formata pertinebunt, & in his Comitiis dare debent rationem; & qui in futuris circulis terminum peremptorium ad dandam rationem ſine omnibus novis citationibus & mandatis, velut jam in publico proclamatis deſignamus. Mareſchalcus verò noſtri Equeſtris circuli, ſub cujus directione congreſſus futurus tractabitur, ex nunc poſt Regiæ Majeſtatis ſalutationem, alterâ die, Deputatos ad hæc judicia ſine ulla controverſia ex Palatinatibus, Terris, & Diſtrictibus Regni, & M. D. L, eo numero, quo ad tribunal Regni & M. D. L, non obſtante contradictione & abſentiâ cujuſcunque Palatinatûs & Diſtrictûs, aſſignabit, qui in præſentia Regiæ Majeſtatis & Senatûs cauſas omnes perduellionis, & criminis læſæ Majeſtatis, uti & alias omnes Reipub: occurrentes judicabunt, rota tribunalis Regni præſtito juramento, ſecuritatem omnem congreſsûs hujus cavemus, & ne ulli, tam inſimulatarum, quàm aliarum omnium perſonarum ſpiritualium & ſæcularium cujuſcunq; prærogativæ & dignitatis, liceat in majore aſſiſtentia, quam 50 equitum, idq; eminentioris conditionis comparere ſtatuimus. Quicunq; verò contra hoc conſtitutum noſtrum ſive ipſe per ſe, ſive per ſubordinatas perſonas, majore venire frequentiâ, aut in partē quampiam Guerras conducere, aut qualicunque modo tranquillitatem congreſsûs noſtri alterare; contra talem, velut contra hoſtem, inſurgere declaramus. Iis tamen omnibus perſonis, quas aut præſens actus confœderationis citavit, & denuntiavit, aut ex circulis fratrum Palatinatus citabunt, & quibus dare rationem in his judiciis incumbet, ſecuritatem omnem perſonarum & vitæ, donec ſe juſtificent, cavemus. *A.C. 1672*

AUCTIO EXERCITUS.

IN fundamento ergò generalis Confœderationis noſtræ, modo ſuprà deſcripto, nos Status quamdiu adhuc in campo ſubſiſtimus, hæc puncta unanimi conſenſu, ſub juriſjurandi ſacramento ſtatuimus. Imprimis convenimus, in ordine ad tuitionem totius Reipub: & avertenda omnia pericula, Patriæ noſtræ imminentia in auctionem & electionem novi exercitûs; cujus juxta declarationem Palatinatuum & Terrarum ſeorſivo ſcripto expreſſum numerum ſub regimen & directionem Stephaniecki Mareſchalci circuli noſtri præſente damus conſtitutione, obligando in hoc fidem ejus & conſcientiam, quam nobis juramento obſtrinxit; ut tam tuitioni Regiæ Majeſtatis, quam omnibus aliis periculis Reipubl: imminentibus, quàm vigilantiſſimè attendat; viciſſim aſſecurantes, quòd quomodocunque ex re, ratione defenſionis Regiæ Majeſtatis, Reipub, hominibus his uſus fuerit, non tantùm pro rato & grato acceptabimus, verùm etiam communi motu; tam perſonæ Regiæ Majeſtatis, quàm omnibus aliis Reipub: neceſſitatibus aſſiſtemus & ad quodvis à Regia Mte datum univarſale & denuntiationem Mareſchalci ad reprimenda

A.C. 1672. menda omnia tam ab intra quàm ab extra pericula, cum omnibus præparamentis comparere ad latus Regium nos obligamus.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM Varſav. 25 Novembris.

PRæteritâ poſtâ literas ad te direxi Leopolim; nunc audiens te cum Exercitu ſubſiſtere Turobini, mitto ad Lublinenſis poſtæ magiſtrum, ab eo ad te, ubicunque fueris, dirigendas. Innoteſcentiæ loco univerſalium; propoſitiones occluſæ, loco inſtructionis, pro circulis loco Comitiolorum ad Palatinatus & terras diverſis nominibus, cùm diverſa ſit Reipub. & conſiliorum forma, ex Cancellaria ſunt expeditæ. Vereor, ne novitas hæc & alteratio, futuro in Januario conſilio, difficultatem creet, à quibuſdam Comitiolis ſuo nomine Comitia, ab alijs circuli vocabulo appellabuntur, alij forſan antiquam repetent formam, alij juratæ confœderationi mordicus volent adhærere. Hactenus in aula, alta quies: & poſt caſtrenſia incommoda otium, & ſilentium. Hodie ſperantur Commiſſarij, reduces ab Exercitu; qui per literas conquerebantur, ſe acrius; & læſivè tractatos eſſe à militibus. Pro expeditione Ablegatorum ad Principes Chriſtianos ſumptus nobis non ſuppetit; unde utrum expediat, ſignificare de præparamentis belli, cum apud nos ſecretum nullum, hæremus ancipites. Pro invadiatione clenodiorum, dubito utrum acquiſituri ſint pecuniam intra Regnum Cõmiſſarij ſpecialiter Deputati, ad quos expeditæ ſunt ex Cancellaria literæ, ut pro die 5 Decembris Cracoviam conveniant; ex ærario hæc cimelia accepturi valoris 400000 bonâ monetâ; ſpero eodem termino venturũ etiam Theſaurarium Regni Cracoviam. Dzierzek in ſtudio Turcici idiomatis Conſtantinopoli reſidens, miſit mihi catalogum captivorum ex clade ſub Czetvertino acceptorum. Imponenda erat in tractatum pacis cum Imperatore Turcarum, & evincenda eorum liberatio, nunc modus non occurrit ſuccurrendi bonis his militibus, cum præſertim Turcis in prædam ceſſerint. Venit Varſaviam nudius tertius ingratus hoſpes Legatus Tartarorum; alter filius Suſan Kazi Agi brevi ſperatur; remittemus forſitan eos Ravam, ne noſtros luſtrent & perpendant defectus. Palatinus Volhiniæ & Theſaurarius Curiæ avidè expectantur cum conſilio & informatione, quidnam cum hiſce Tartaris agendum ſit.

COPIA LITERARUM MICHAELIS REGIS, AD SS. CLEMENTEM X. PAPAM. Varſaviæ 30. Novembris.

POſt oſcula Pedum &c. Triſtem & luctuoſam Regni mei faciem, non mœrore duntaxat animum Sanctitatis Veſtræ impleviſſe, ſed eundem Pontificiâ ac verè Paternâ curâ exercere, ex literis Sanctitatis Veſtræ & Reverendiſſimi Archiepiſcopi Damiatæ Nuntij ſui vivâ voce ſatis intellexi. Acerbum ſanè & remedijs vix ingentibus reparabile vulnus per latus Regni mei res Chriſtiana accepit, cùm Turcarum Tyrannus occupato fortalitio Camenecenſi, in ulteriora Ruſſiæ vim, & immanitatem ſuam effudit, & ipſa mœnia Leopolis, quæ Metropolis Ruſſiæ eſt, tormentis quaſſavit. Nec longè aberat, ut everteret, niſi Legatorum meorum opportunè advenientium operâ impetum ſtitiſſet, atque exercitûs mei modica manus conglo-

conglobatarum gentium ferociam aliquot cladibus incredibili ſucceſſu hoſti inflictis & excurſiones, ac torrentem Chriſtiani ſangvinis repreſſiſſet. Deceſſêre Dominio meo per tractatum, & iniquiſſimas pacis leges Podolia & Ukraina ampla Provinciæ, quarum jacturam, & dedecus meum reputans cooperit confuſio faciem meam, & animum dolor anxius intimè perurit, quòd per difficillima Regni iſtius tempora, perq; continuis bellis afflictas, exhauſtasq; vires Religionis & Regni tutelæ, ac populorum meorum defendendæ incolumitati ſufficere non potuerim, pro quibus objectare periculis, & Regium litare ſangvinem, palmarium duxiſſem. Hunc animum meliori fortunæ, & occaſioni, DEo Duce, intentum non mediocriter erigit, ac corroborat eximia Sanctitatis Veſtræ benignitas, cujus imprimis Paternā adhortationem, quâ me, ac ſubditos meos in mutuam concordiam vocare & colligere enititur, pronâ aure & filiali devotione accepi. Meo quidem altè animo repoſitum inſedit, diſcordias cum hoſtibus exercere, iraſq;, & ultionem in eos vertere, cives clementiâ & beneficiis retinere in officio, quos profectò ubi ſacri belli gerendi, cura piiſſimo motu Sanctitatis Veſtræ ſeriò occupare, & non cincti totius Chriſtianitatis contra communem immaniſſimum hoſtem apparatus excitare inceperint, proclivius officia impleturos, ac me ipſum Vicarij Chriſti conſilio religiosè obtemperantem fore Stas V. agnoſcet. Tametſi verò Turcarum prævalida potentia acrioris ſolicitudinis me admoneat, non ambiguam tamen ſpem affulgere intelligo à Sanctitatis Veſtræ benefica in Regnum meum propenſione, quam partim deſtinatis, Apoſtolicæ gazæ ſubſidiis, partim Chriſtianorum Principum ad publicam cauſam juvandam enixis hortamentis, luculento Patris Eccleſiæ & Reipub: Chriſtianæ exemplo Sanctitas Veſtra teſtatur, & explicat; ut exinde etiam felix augurium ſumam, Coronam Poloniæ, cujus delicta Sanctitas Veſtra uberrimis lacrymis apud Divinam Majeſtatem expiat, Filiam tot lacrymarum Clementis perire non poſſe. Reliqua ſtatum præſentem concernentia prolixiùs Sanctitati V. repræſentabit altè memoratus Reverendiſſimus Nuntius. Interim Pontificiam Sanctitatis Veſtræ benedictionem mihi, ac populis, Dominiisq; meis humiliter exoro. Dab. &c. A.C. 1672

COPIA LITERARUM ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD COMITIA GENERALIA MARIÆBURGENSIA die 21 Decembris Lovicij.

QUam funeſto nuper in Caſtris Regijs, unà cum Germanis fratribus meis per quorundam Palatinatuum ſpecioſo Generalis expeditionis nomine vocatorum violenta ſuffragia damnatus ſim decreto, non modò Dominationibus Veſtris, ſed univerſo orbi Chriſtiano innotuiſſe minimè ambigo, grande profectò nobis inſolens illa turbulenti, an temulenti judicij forma inflixit vulnus, tantóque

*A.C.*1672 tòque acerbiorem doloris impreſſit ſenſum, quantò iniquius, ac contra omnem juris ac juſtitiæ rationem nobiſcum actum eſt, nullo meæ, aut fratrum meorum culpæ documento, ſed ex mera, & ne minimo quidem fundamento innixa calumnia, reum me, neſcio quarum in Patriam machinationum, reum Turcici eſſe belli. At enim quò longius id à vero aberrat, eò me non modò Chriſtianum, verùm etiam ſanctiori inſignitum charactere intolerantius affligit. Decretumne edictum, an proclamatum, illam nuncupem deciſionem? incertus ſum. Utcunque tamen eſt, nulli certæ rationi, ex qua juſtitiæ, & humanæ ſocietatis religio proſcripta non eſt, eam judicum faciem autumo cognitam. Tanto proinde injuriæ pondere unà cum fratribus meis oneratus ad Dominationes Vras oppreſſus Primas recurro. Patrocinium quod impensè flagito, certâ fiduciâ reperturus. Quemadmodum enim DD. Veſtræ à turbido cœtu illo extorres fuerunt, ita enormis illius impietatis exſortes ſunt; Equeſtris Ordinis libertatem jugulat, cujus caput & ſumma compendium eſſe nemo non novit, ne cauſæ, in quibus ſolutio, & fortunarum civilium momenta vertuntur, ab executione inchoentur. Cæterum legitimo, & competenti foro vim excutiendam ſubmittere non abnuerim, munitus & potitus valido innocentiæ præſidio, quam ſole clariorem omnibus apparituram non dubito. Ubi eandem ſtato loco, & tempore, quod à Repub. petam, diluere licuerit; quod ipſum etiamnum à DD. Vris impetratum velim, cùm ſingulorum interceſſio, ne adeò luculentum jurium & libertatis præjudicium, in me, meiſque fratribus patratum, in ſcandaloſum poſteritatis exemplum evaleſcat, poſſe civem afficti criminis obtentu, citra probationem, citra judicium honore Equeſtri, fortunis, imò capite periclitari, cùm pretium cuique non hominum, ſed pecorum macellis deſtinandorum, rite ſit appenſum. Ex facili proinde, quivis ſanæ rationis compos, honeſtique amans, quorſum hi caſſes colliment, diſcernet, ſibique imminentia à ſimili tyrannidis auſu pericula, noſtro timeat diſcrimine; omen quidē, ſuperi prohibeant, cæterum me, cauſamque meam benevolentiæ, & patrocinanti earundem ſtudio commendatiſſimam cupio &c.

MEMORIALE ILLUSTRISSIMI NUNTII APOSTOLICI.
23. Decembris.

Pietatem & juſtitiam neceſſarias Regibus virtutes, Majeſtatis Veſtræ præſertim animo aſſidere, & collatum concordibus Ordinum ſuffragiis ſceptrum teſtatur & fama abſentes, res ipſa edocet præſentes. Harum patrocinio fretus Nuntius Apoſtolicus non dubitat, quin ea, quæ modo ex muneris debito cogetur repræſentare, benignâ aure Majeſtas Veſtra ſit exceptura, ejuſq; poſtulatis piis æquè ac juſtis aſſenſura. Punctis Confoderationis, contra aſſertos læſæ Majeſtatis reos concluſæ ineſt Decretum in Archiepiſcopum

epiſcopum Gneſnenſem, in quem temporalium bonorum confiſcatio, ſpiritualium ſequeſtratio, additis etiam ſequeſtrationibus laicis, fructuum unius anni in certum uſum deſtinatio, & perſonæ ipſius incarceratio decernuntur. Facta, ſi quæ D. Archiepiſcopus contra jura & Majeſtatem Veſtram admiſit, nec tueri, nec excuſare intendit Nuntius, ſcit enim hominibus, quò altiori loco poſitis, eò arctiorem ineſſe bene agendi, & à criminibus abſtinendi neceſſitatem, & in hos ſeveriori ultione animadvertendum, ut pœnâ, quod virtuti debuerunt, exemplum cæteris præbeant. Scit enim Sanctiſſimi Domini Noſtri Nuntium nihil acerbius auditurum, quàm quòd per ſpiritualem perſonam aliqua advenerunt diſſidia interna hujus Regni, quod ſummopere exoptat pacificum & tranquillum, ut unanimi concordiâ barbaros Chriſtiani nominis hoſtes, ut ſolet Polona, terreat & vincat fortitudo. Ordinis tantùm Epiſcopalis ſanctitatem commemorat, juriſdictionis ſpiritualis, & ipſiusmet Pontificiæ authoritatis ſupraſcripto decreto læſæ commendat incolumitatem. De ſpiritualium perſonarum delictis Divino & humano jure nonniſi ſpiritualis judex cognoſcere poteſt; & ubi de Epiſcopo agitur ob gradûs Eminentiam jus in eum reddere, cuſtodiam decernere, in perſona & bonis punire, ſpiritualia ejus bona ſequeſtrare, deque ijs, vel fructibus diſponere, ipſi ſoli ſummo Pontifici, vel quibus ipſe commiſerit, reſervatum legitur in decreto ſacro concilio Tridentino Seſſ. 24. cap. 5. de Reform. Quamobrem inſtat idem Nuntius punctum confœderationis ante datum, in eo, quòd reſpicit perſonam Dni Archiepiſcopi reformare, & cauſam cognitioni Sanct. Dni Nri, remitti paratus, quàm celerrimè de omnibus, quæ Mtas Vra cenſuerit, opportunè Sanctitatem ſuam certiorem reddere, ut omni poſthabitâ morâ juſtitiæ partibus poſſit ſatisfieri. &c. *A.C. 1672*

EPITAPHIUM POLONÆ LIBERTATIS.

QUæ nimiâ Regum indulgentiâ nata, nimiâ Senatorum arrogantiâ aucta, nimiâ Equeſtris Ordinis licentiâ vexata, nimiâ omnium avaritiâ proſtituta, tandem facta eſt ſub tributo. Principis ignavia, magnatum puſillanimitas, populi inſania, vicinorum politica, remotorum cunctatio, univerſalis cæcitas, lachrymis totius Chriſtianitatis, monumentum ſervitutis poſuere. &c. &c.

ARTICULUS TRANSUMPTUS EX TRACTATU GALLICO INTER REGEM GALLIÆ & ELECTOREM BRANBURGICUM.

REX Chriſtianiſſimus cupiens gratificari Seren: Electori Brandeburgenſi, atq; obligare Ducem Neoburgicum, pro veteri neceſſitudine, quam Rex, & præfati Principes mutuò ratam ſe habituros promittunt, & vi eorum tractatuum pollicetur, quòd non ampliùs

A. C. 1672 aures præbebit oblationibus promiſſis, ſolicitationibus, vel requiſitionibus, ſive hactenus factis, ſive inpoſterum faciendis ratione Regni, ſeu coronæ vacantis Joannis Caſimiri Regis nunc feliciter regnantis, ſive illæ ex Polonia, ſive aliunde venient, & quòd planè jam deſiſtere vult ab ulterioribus ſolicitationibus, commendationibus, & informationibus quas ipſa Sacra Majeſtas ſive in Poloniam, vel aliò tranſmiſit in gratiam Principis de Conde, vel Ducis de Anjou filij ejus, caſu quo vel per mortem moderni Seren: Regis Poloniæ vel per abdicationem ejus vacans Regnum extiterit, imò ſi quiſpiam Principum ex Gallia ſpecialiter modo nominati Principes de Condi, & de Anjou, ad Regnum Poloniæ aſpirare, vel quovis modo etiam his tractatibus impedimenta ponere, eorumq; affectus difficiles reddere velint, Sereniſſima Mtas ſua efficiet, ut illi ab hoc inſtituto ſuo ſuperſedeant, nec unquam paſſura eſt ut quiſpiam huic conventioni contraveniat, neq; directè, neq; indirectè, vel quocunq; modo id fieri poſſit; ſimul etiam non permittet, neq; promovebit Rex Chriſtianiſſimus, ut exercitus Regni Poloniæ cuipiam contra leges, & conſtitutiones Regni committatur.

Sereniſſima Mtas Sua ex ſupradictis rationibus, videlicet neceſſitudinis, & amicitiæ erga Electorem Brandeburgicum, & Ducem Neoburgicum, præterea & econtra promittit fide ſuâ Regiâ, omnia officia ſua, ſolicitudines, authoritatem, ſtudia, ſive publicè, ſive etiam privatim directè, vel indirectè, interponere apud Seren: Regem Poloniæ, & Principiſſam Neoburgenſem, caſu quo S. R. Mtas Sua non repugnaverit, ſive ratione vacantis Regni poſt mortem abdicationem, ſive reſignationem à Duce Neoburgico immediatè per Electionem Reipubl: obtineri. Pro qua re Rex Chriſtianiſſimus omne officium, ſtudium, & commendationem præſtabit, in eũ modum, quod Seren: Brandeburgicus, atq; Sereniſſimus Dux Neoburgenſis optimum judicaverint, prout media ſuper his omnibus, ut dictum, ampliſſimè conquirentur, poſtmodum mandata, ſeu Inſtructiones huic intentioni ſuæ conformes Legatis, & Miniſtris ſuis tam in Poloniam, quàm aliorſum Rex Chriſtianiſſimus miſſurus eſt.

Poſt recognitionem Feudalem per D. Joannem ab Hoverbek Deputatum Electoralem factam Rndmus Andreas Olſzowſki Epiſcopus Culmenſis & Pomeraniæ, Procancellarius Regni ex ſcripto infraſcripta legit:

Sacra Regia Majeſtas D. noſter Clementiſſimus nihil ſanctius ducit, quàm ut antiquæ neceſſitudinis, bonæ amicitiæ, & Pactorum jura, & nexus cum Sereniſſimo Electore Brandeburgico Duce in Pruſſia integrè, & inviolabiliter obſerventur. Cùm igitur vigore Pactorum Bidgoſtienſium Gratitudo Veſtra, uti ejus Serenitatis Conſiliarius, & Officialis, atq; ad hunc actum ſpecialis Plenipotentiarius, jus Feudale ſuper Præfecturas Lemburg & Bitow cum omnibus earum pertinentiis à S. R. Mte, tanquam earundem Præfecturarum naturali & directo Domino ad præſens recognoſcat, ejuſmodi recognitionem S. R. Mtas de ampliſſimi conſilij ſententia admittit, ac literas recognitionis & renovationis ejus Feudi ex Cancellaria Regni extradi mandat. Non derogando in futurum pactis, quæ plures Conſiliarios, aut Officiales ad talem actum requirunt, quam præcautionem Gratitudo Veſtra admiſit; tum & ſalvo juramento, quod per Conſiliarios, aut Officiales futuris temporibus circa tales actus præſtare debere S. R. Mtas & Senatus exiſtimant, quæ dubitatio ad Com-

miſſa-

miſſarios invicem nominari, ſive ad mediatores juxta pacta pro amica compoſitione ad definitionem refertur, ut ejuſmodi recognitiones in coronationibus Regum Poloniæ peragantur, neq; ſine legitima cauſa in aliud tempus differri poſſint. *A.C.* 1671

ANDREÆ OLSZOVII PROCANCELLARII REGNI AD CARDINALEM ALTIERI.

QUàm lætum nobis fuit, & honori nationi noſtræ duximus demandatam eſſe à Sanctiſſimo Domino Noſtro provinciam Domino Comiti Korycinio deferendorum munerum Apoſtolicorum enſis, & roſæ benedictæ pro ſuis Majeſtatibus Poloniæ, tam nonnihil admirari ſubit immutationem inſtructionis ad Illuſtriſſimum & Reverendiſſimum Nuntium Apoſtolicum hic recenter ſupervenisſe, quâ mandatis prioribus ſuæ Illuſtritatis, atque exiſtimationi Dni Korycinij non leviter derogatur. Cauſam rei allegant ex informatione per datum memoriale à Canonico Kamocio, qui laceſſere importune, & impetere viros inſignes ſolitus, audiri profectò non merebatur. Cæterum Dnus Comes Korycinius vir eſt ſummæ in Polonia Nobilitatis? Magni Cancellarij filius, avitis familiæ decoribus inſignis, amicitiarum, & cognationum plenus, eoque nomine affinitatis cum domo mea mihi obſtrictus? oratam velim Eminentiam Vram, ut informet, ſi ita videbitur, ſuam Sanctitatem decenter, & ex dignitate id munus ab illo peragendum, verſari in eo exiſtimationem gentis noſtræ, ut honoretur, quem ſummus Pontifex voluit honorari, neque exiſtimandum eſt aliquem malevolorum prævalere poſſe, ut Dni Korycinij dignitas diminuatur, quam præter ejus merita ſuæ Sanctitatis apud nos devotiſſima reverentia ſuſtinebit. Non patietur Eminentia Vra erga perſonas, reſque Polonas ſtudium, & ſublimis protectio in Korycinio, totius Nationis noſtræ honori detrimentum fieri; quod negotium inſtantiſſimè patrocinio Eminentiæ Vræ commendo. Błonſcius quidam Sacerdos magnæ eruditionis, ſed facto illaudabilis in Eccleſia nationali S. Stanislai dicitur, eóque nomine Dnus Korycinius ad invidiam vocatur, tanquam familiarem ſuum ad Rectorem Eccleſiæ Sancti Stanislai promoviſſet, ſed certius eſt Błonſcium ſui juris, neque Domino Korycinio præter uſum ullatenus obſtrictum fuiſſe, & delictum ejus perſonale minimè intaminatam exiſtimationem Domini Korycinij afficere poſſe. De triumphali Te DEUM neſciebam tantas difficultates moveri poſſe, quòd in Eccleſia tantùm Nationali decantandum ſine magna ſolennitate credebam. Ergo ſuperſedendum eſt ab iſta devotione, præſertim, quòd res noſtræ aliquantùm nunc prolapſæ videantur. In negotio Hebdovienſi informabit Illuſtriſſimus Nuntius, me planè victorem videri, cùm Religioſi Archivum ſuum etiam ad compulſoriales literas extradere recuſent, attamen de jure Patronatûs Regij uſu continuo nominationum Regiarum ipſimet fatentur. Reliqvum eſt, ut Eminen-

tiæ

A.C. 1672 tiæ Vræ promptiſſimam meam deciſionem reverenter commendo.

COPIA LITERARUM ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD D. LOMBARDI CIRCA SUMMAS NEAPOLITANAS.

Retuli Sereniſſimo Regi meo contenta epiſtolæ ad me datæ Illuſtriſſimæ D. Vræ, nimirum quòd Illuſtriſſima Dominatio Vra anno præterito ex declarata per me voluntate Regia in negotio ſummarum Neapolitanarum non nihil elaboraverit, cùm ſuperſtite Sereniſſimo Rege glorioſæ memoriæ Ioanne Caſimiro Benefactore meo abſtinere curâ, &. promotione prædicti negotij Neapolitani, certæ rationes protunc ſuaſiſſent; ad præſens jam morte ejuſdem Regis aperitur via juris Polonici aſſerendi. Libenter itaque intelleximus Illuſtriſſimam Dominationem Vram cum excellentiſſimo Vice-rege Regni Neapolitani, ac alijs fortè Miniſtris Hiſpanicis, ſuper memoratis ſummis, ac earum fructibus contuliſſe, & ne alicui alteri poſſeſſio interim traderetur, operam pro parte Regis, & Regni Poloniæ interpoſuiſſe. Scripſit à prima de morte Regis Caſimiri notitia Rex meus ad Regiam Mtem Hiſpaniarum literiſque incluſam copiam reſignationis ſeu donationis à Rege Sigiſmundo factæ communicavit, cujus nunc authenticum inſtrumentum pro more iſtius Cancellariæ Illuſtriſſimæ Dominationi Vræ tranſmitto. Scribit etiam literas Italicas Regia Mtas ad Cardinalem Nidardum Legatum, & ad vice-regem Neapolitanum. Porrò negotij promovendi poteſtas Illuſtriſſimæ Dni Vræ in rem, & commodum Regis, & Regni conceditur, & concreditur vigore inſtrumenti plenipotentiæ Regiâ manu ſubſcriptæ, & ſigillo Regni communitæ cum facultate etiam ſubdelegandi, & cum acceptatione pro rato, & grato. Pleniorem dabit informationem Illuſtriſſimæ Dni Vræ Perilluſtris Dnus Paulus Doni Decanus Varſavienſis, qui reſidentis Regis Caſimiri titulo ſummarum dictarum, ſeu provenientium ab ejs annuatim proventuum multos per annos curam, & adminiſtrationem Neapoli exercuit. De adminiſtratione fundationis S. Brigidæ in urbe non poteſt dari pronunc ſufficiens informatio, in abſentia illorum, quorum intereſt. Certum habemus vigore Brevis Clementis VIII jus competere Svecis illis, qui cum Rege Sigiſmundo III è Svecia profecti Patriam ſibi in Polonia elegerunt, & Catholicam fidem ſuſceperunt. Supereſſe dicuntur circiter ſexdecim familiæ, ac poſteri à primævis illis exulibus deſcendentes. Ad hæreditatem Comitatûs Zywiecenſis aliaque bona mobilia, & immobilia defuncti Caſimiri Regis propria, Sereniſſima Regina Chriſtina iure proximi ſangvinis nititur, ſed quæ ex legibus Polonicis, & concurrentibus impedimenta naſcuntur, Illuſtriſſimus Dnus Archiepiſcopus Damiatæ, Nuntius Apoſtolicus ſignificabit Ego me interim ſolitæ benevolentiæ, & gratiæ Illuſtriſſimæ Dnis V. cômendo.

COPIA

COPIA LITERARUM MICHAELIS REGIS AD PONTIFICEM, 10. Novemb.

Poſt oſcula &c. *Inſperata omninò mihi accidit à Nuntiatura Poloniæ ad Hiſpanicam promotio Reverendiſſimi in Chriſto Patris Archiepiſcopi Corinthi Mareſcoti; qui ſanè tali hinc diſceſſu non deſiderium magis ſui, quàm juſti doloris cauſam, mihi & Nationi Polonæ reliquit. Patietur benignitas Sanctitatis Veſtræ gravem exinde animi mei ſenſum in paternum ejus ſinum deponi, eò majore fiduciâ, quòd Regnum Poloniæ, totaq; hæc Natio commoratione Sanctitati Veſtræ optimè noteſcat. Amplitudo Regni mei magnorum populorum in unum collectorum, ac ingens robur nulli alteri Regno, & genti decedit; atq; ſi erga Sedem Apoſtolicam reverentiâ, erga fidem Catholicam ardenti, & invicto zelo comparetur, etiam fortè præcedit. Non exaggero fortitudinem, & gloriam bellorum, quibus contra Eccleſiæ Romano Catholicæ juratos hoſtes Turcas, Tartaros, Schiſmaticos Natio mea fatigatur. Attollere crucis ſigna, & ſacra Domini bella præliari anniverſarium imò perpetuum genti Polonæ eſt. Pro unione Ruſſo-græcorum cum latinis quantum conſilijs, & ferro etiam nunc laboretur, vel hoc argumento ſit, quòd florentiſſimis, ac feraciſſimis Ukrainæ terris tot jam annis cedere, quàm unionem Græci Ritûs non retinere levius exiſtimemus; Tractatum pacis, quem ſola unitorum cauſa difficilem reddit, magno rei Politicæ diſpendio, & Regni periculo trahamus, vitam, fortunas, & ſanguinem civium pro defendenda re Chriſtiana in aciem, aleamq; mittamus. Audeo ego affirmare Sanctitati Veſtræ, ſi de protectione unitorum vel paulum remittam; ſi Abbatias, & templa ab unitis recens recepta relinquam; ſi res diſunitorum ad eum ſtatum, quo ſub antiquis Regibus fuerunt, revocem, planè momento pacem domeſticam cum Coſacis concludi, & bellorum ab intra, ab extra tempeſtati obviam iri poſſe. De me ipſo, quàm Majoribus meis Regibus Poloniæ pro Religione Catholica paria faciam, quàm Schiſmaticos Epiſcopos vulgò Vladicas Senatu arcere, Hæreticos deprimere palmarium ducam; neq; ſine aliqua invidia ac perturbatione rerum mearum oppugnatoribus Orthodoxæ fidei me opponam; conſcientia, mille teſtes, ſi alij deficiant, mihi ſuffragabitur; Principem virum Mareſchalcatus Litvaniæ, & Præfecturâ Samogitienſis (primariæ dignitates iſtæ ſunt) ſpe, & ambitu dejectum, ſolâ eâ cauſâ, quòd Calviniſta eſſet, ſparſum exinde in vulgus rumorem, ac ſuſpicionem, quaſi non integrâ fide, ſed cum reſtrictione mentis juraverim Rndmus Archiepiſcopus Corinthienſis candidè informabit. Palatinum Trocenſem magnæ dignationis à Schiſmate ad Catholicum Ritum traductum, Etiam Abbatias, & templa Græco-unitis Privilegium, vel Decretorũ adſcripta noſtrorum, authoritate Principatûs, & innati in rem Catholicam affectûs mei documentum ſunt. Quidni ex merito dolorem*

inten-

A.C. 1673 *intendam? quid ni coronam meam extra nominis ambitionem Catholicam, & Chriſtianiſſimam minore loco Romæ haberi, & per ejus limen ad aliud Regnum tanquam ſuperius Nuntiis Apoſtolicis gradum aperiri, quid ni doleam. Notum ſanè eſt, à talibus primis exemplis, ad alia exempla Curiæ Romanæ viam monſtrari, & Poloniæ quaſi de facili toleranti minùs licet aqua debinc ſubtimeri. Sed tamen ſperare meliora de Sanctitate Veſtra non deſino, cùm Clementem, gratum pridem, & populare Regno meo nomen cogito, cùm prima auſpicia Pontificij Regiminis mihi juxta ac alijs amica & læta fore, voto & affectu præcipio. Ingredior in eam ſpem, futurum, ut Sanctitas Veſtra paternâ ſuâ providentia aſpera hæc in vias planas componat: vim ac affectum nominis ſui in me, meumq; Regnum clementiſſimo ſuo judicio palàm faciat, non minùs quid in Eccleſia Catholica cæteris, quàm quod Regibus Poloniæ ex merito, & paritate Coronæ debeatur. Sanctitati Veſtræ longævam incolumitatem, & felix Reipub: Chriſtianæ Imperium humili devotione ad extremum apprecor.*

PUNCTA PORRECTA A MALE-CONTENTIS.
Lovicio.

Imo. ANte omnia, ut ſpoliatis reſtituantur ablata, ſcilicet Patriæ & libertatibus comitia, comitiola, eaq; omnia, in quibus deviatum ab orbita antiquorum jurium, & conſuetudinum Patrum.

2do Confœderatio, totuſq; ejus actus & omnia, quæ in ea includuntur, ut lege publicâ caſſentur; ſiquidem perimunt libertatem noſtram.

3tio Ut Rex oſtendat modum ſalvandi nos in tam gravi neceſſitate, dummodo non ſit talis, quales erant præteriti, quando loco belli cum hoſte, vaſtata eſt Reſpub: Duci verò cum exercitu laboranti non tantū ſuccurſum non eſt, verùm etiam currus ejus & exercitus ſunt areſtati.

4to Ut reparatio honoris fiat poſt tot injurias & calumnias, quibus proſcindebantur magnorum virorum nomina.

5to Ut clenodia in ærario non attingantur ſine conſenſu eorum, cùm & ipſi ſint pars Reipub: & præterea in iiſdem clenodiis exercitus extero more militans, habet lege publicâ aſſecuratum ſibi ſtipendium.

6to Ut Palatinus Siradienſis judicetur; quòd tantis hominibus tam atrocia objecerit crimina & cum Turcis Tartariſve correſpondentias habuerit.

7timo Quòd ea quæ ipſis objecta ſunt per Amniſtiam ſopiri nequeant, cùm orbi jam innotuerint.

8vo Quæ eorum ſecuritas erit poſt hanc complanationem cum ex antecedentibus experimentis fidere nequeant etiam juramento Regio; quandoquidem, jam poſt promiſſam gratiam, viſa ſint in conclavi Regio connotata, eorum nomina, quorum, aliqui ad mortem, aliqui ad tormenta erant deſtinati?

9no Deſervita merces, ut bene merito exercitui provideatur.

10mo

10mo Ut ordinaria Comitia indicantur. A.C. 1673

11mo Quod venire pariti ſint ad conſilia publica, eamq; convocationem; dummodo eâ non ſub hujus Mareſchalci directione, nec ſub armis celebrentur.

12mo Etiam id metuunt, ne ubi propter ſecuritatem ſuam in majore venerint aſſiſtentia, ſiniſtris ſubſint interpretationibus, ut factum in præteritis comitiis.

REPLICATIO REGIS & REIPUBLICÆ, AD PRÆCEDENTIA PUNCTA.

1. REſpublica eſt Domina ſui juris adeoq; habendum eſt pro firmo & rato, quod conſtituit; hoc enim eſt jus quod populus juſſit, præſertim quando extraordinaria mala, extraordinaria poſcebant remedia.

2. Provincia Pruſſiæ invitatâ ad eandem confœderationem; ſi non accedet, non eſt novum ſine aliquot Palatinatibus Comitia celebrari; abſentes careant.

3. Comitia nunc in tam præcipiti Reipub: caſu celebrari nequeunt ubi tamen etiam illi acceſſerint; poterit eadem convocatio Comitiorum nomine appellari.

4. Quod Rex deſcenderit in caſtris ad judicia; quod malecontenti pro diffamatione habent; fecit id ad inſtantiam populi.

5. Læſio famæ, innocenti nocere nequit.

6. Palatinus Siradienſis ex generoſitate ſua, ea probare paratus eſt; quæ cuipiam objecit.

7. Securitas illis eo ipſo providebitur, quòd ſimul ad conſilia publica accedent, quòd ſi tamen voluerint, poterit illis caveri lege publica.

8. Impoſturæ, quæ honorem Regium tangunt, nec competunt Majeſtati, reſponſione non ſunt dignæ.

9. Intereſſe exercitûs & deſervitæ mercedis ratio, magis cordi eſt Reipub: quàm privatis perſonis.

10 Adventum Varſaviam earum perſonarum, ut præcedat juramentum ſuper nomen Regis Michaëlis feliciter regnantis.

11. Providebit D. DEus media ſalvandæ Reipubl: quando etiam illi accedent ſincerè ad commune conſilium.

12. Varſaviam venire poterunt non in magno comitatu; nullum enim ibi habebunt hoſtem, quando venient ad communia conſilia pro bono publico.

PUNCTA CONTRA JUS, CONSVETUDINES, ANTIQUAM REIPUB. FORMAM ET CONTRA DECENTIAM IN LUBLINENSEM CONFOEDERATIONEM IMPOSITA.

COnſcriptus ſtatus Regni & ex M. D. Litv. ibi non fuerunt, quod eſt contra unionem, in qua expreſſum, quòd congreſſus Regni Poloniæ ſemper cum M. D. Litv. eſſe debeant.

Infamia totius gentis, quando ſcribitur, quod Poloni Turcam introduxerint, Regem Varſaviæ obſidione cinxerint, abdicationem ſuaſerint, armamētariū occupaverint, totque alia crimina patrârint, quæ tamen nō ſunt probata.

Invitant Ducatus Litvaniæ & Pruſſiæ ad confœderationem & in civitates Pruſſiæ & Litvaniæ ſtatuunt legem, ut in ſpatio ſex ſeptimanarum ju-

 ramen-

*A.C.*1673 ramentum deponant, non expectato generali congreſſu; jurabúntne hæ duæ provinciæ ſuper hac confœderatione? id eſt contra jus, quod de nobis agatur ſine nobis.

Sigilli conclavis contra omnia jura ad cauſas Reipublicæ inductus uſus.

Ad judicia perduellionis totidem deputati deſignati ſunt, quot pro tribunali Regni, contra conſtitutionem anni 1588. & electionis Regiæ Mtis, & 1670. contra jus eſt, pro libera voce judicare Olizar, Zabokrzyccium, Grudzinium, & ut in proceſſu additum, quod quicunq; congreſſum hunc rumpere voluerit, pro hoſte Patriæ ſit habendus, nec ejus proteſtatio ſit valitura. Ergo jam libera vox eſt ſublata, imò nec circumſcriptio nuda ſine Ducatibus Litvaniæ & Pruſſiæ, & ſine ſenatu ſpirituali.

Summarius proceſſus, quem ſemper Poloni cavebant, inductus; quando Archiepiſcopus, Palatinus Ploccnſis & Vexillifer Curiæ Regni, non citati, ſine additione patroni, ſine inquiſitione & ſine judicio condemnati, contra fundamentalia jura Regni; neminem captivabimus, niſi jure victum.

Violata in hoc Papalis juriſdictio, quando ſæculares Archiepiſcopum judicârunt; bona ejus ſequeſtrare voluerunt, per quod ſummo Pontifici juſtæ offenſæ dederunt anſam, cujus Legatus in communi motu contemptu eſt affectus; quod certè nos in bello Turcico non ſecundabit.

Juſſæ ſunt Oeconomiæ Regni & M. D. Litvaniæ, reddi vigore confœderationis, quòd non tantùm eſt contra jus, contractus manu tenere imperans; verùm etiam contra vincula unionis: quia jus ſcribi non potuit in abſentes cives, qui ſuum diſtinctum ſtatutum habent. Officia Regni privilegijs advitalitijs & juramento cauta, immutare, & ex perpetuis temporanea facere, ſine conſenſu omnium Ordinum non potuerunt.

Excitârunt ingens incendium belli civilis; quando contra Exercitum, ſcripſerunt punctum, quo quicunque ad confœderationem non accederet pro Rebelli & hoſte Patriæ declarârunt, unde modo conſpiratio an confœderatio in Exercitu Regni facta & jurata.

Exulat juſtitia, quando cauta ſecuritate confœderationis & conſiliorum Bronievius in circulo occiſus eſt, nec cauſa ejus judicata, omniaque alia crimina in conſpectu Regis & Palatinatuum, manſerunt impunita.

Sublatum tribunal Regni; quando nova forma judiciorum in Palatinatibus, cum appellatione ad Mareſchalcum Varſaviam, eſt conſtituta.

Derogatum juribus Ducum; quando Exercitus ex expeditionibus formatus non ſub eorum, ſed ſub Mareſchalci datus eſt poteſtatem; quod pati nolle Duces & Exercitum, patet ex juramento.

Eidem Mareſchalco data poteſtas expediendi univerſalia & innoteſcentias ad Palatinatus, cum præjudicio jurium Majeſtatis.

Aperiendi ærarij Regni & Clenodia invadiandi data poteſtas, præjudicat M. D. Litvaniæ, cujus duo Senatores, Vilnenſis & Poloceníis Palatini, claves habent.

Pœna publica ex infamibus, & capite damnatis Wierzbovio, Ubyſz tolli non potuit, niſi cum conſenſu omnium Ordinum; adeóque etiam in hoc præjudicium eſt M. D. Litv. & Pruſſiæ. Sublata comitia fundamentum libertatis; quando congreſſus tantummodo aliquis, non verò Comitia, Varſaviæ pro die 4. Jan. eſt deſignatus.

Sublata Comitiola, quando circuli tantùm ſunt indicti particulares, ad quos concluſæ literæ non verò inſtructiones ſunt miſſæ, & quidē ſine Nuntio.

Sublata camera Nuntiorum; quando Nuntij non habitis in illo conſeſſibus, in ſenatu cum Mareſchalco & cum Rege ſunt conſeſſuri. Tollitur jus & ſtatutum M. D. Litv, quando in eo non Comitiola ſed circuli à Rege deſignandi

gnandi intimantur, quod inſcijs & invitis Statibus M. D. Litv. fieri non potuit. Deſignatio 20 Deputatorum pro reſidentia ad latus Regium, tollit antiquam Reipub. formam; cùm non ſint deputati ex M. D. Litv. & Pruſſia. Hæc puncta, quibus antiqua Reipub. forma everſa eſt, omnino in futuris Comitijs ſunt corrigenda, ut civile bellum, cujus magna jam ſunt initia, in conjuratione Exercitûs, evitari, & Reſpub. civilibus medijs pacificari queat. *A. C. 1673*

PUNCTA AD PACIFICATIONEM AB INTRA REIPUBLICÆ POST CONFOEDERATIONEM SUB GOLAB.

Licet congreſſus præſens celebretur ſub titulo convocationis, confœderationis, juxta condictamen in circulo ſub Lublino, ſicq; omnino concludendus ſit, ne illo (quod DEUS avertat) rupto, Reſpub. maneat nudata debito præſidio; tamen quia temporis anguſtiæ, aliæq; validæ rationes, nec nova cogere Comitia, nec congreſſum hunc prolongare, & ſolennitates Comitiorum adhibere non ſinunt; actum præſentem ubi in eo, juvante DEO ſecuritatem tam ab intra, quam ab extra providerimus, Statusq; omnes priſtinæ unitati reſtituerimus, in Comitia transformabimus, & ſub titulo Regiæ Mtis, directione Mareſchalci Nuntiorum cameræ, concludemus. Horum verò Comitiorum contenta hæc eſſe debent.

Pro fide S. Romana Catholica agere, eamque tueri, ut veris convenit Catholicis: pro dignitate Regis Michaëlis DEI gratia feliciter regnantis, unanimiter, liberis vocibus, ſine ulla diſmembratione & contradictione, electi, legitimè juxta ritum S. Romanæ Eccleſiæ & Reipub. noſtræ coronati more Majorum noſtrorum nos opponere, & pro viribus & poſſibilitate noſtra, ut fidelibus ſubditis convenit liberam Electionem tueri; illamque juxta jura & immunitates Patrias, conſervare. Cum externis Monarchis nullas conferentias in ejus everſionem, habere; ſed eam fovere ſecundùm inſtituta Majorum noſtrorum, & circumſcriptionem in ſtatutis & conſtitutionibus antiquis & novellis. Qui verò quidpiam contrarium moliri voluerit, cum eo agere debebit Reſpub. juxta omnes confœderationes generales.

Formam Reipub. ad antiqvum ſtatum reducere, ut Comitia, Comitiola Nuntiorum cameræ libertatem ſentiendi, jus vetandi, adinvento modo ne rumpantur Comitia, judicia omnia tam Regia quàm tribunalitia & omnium ſubſelliorum, ad ſolidum uſum, authoritatem redigere, ut ſtatim poſt concluſum hunc congreſſum tam in regno quàm in M. D. Litv. celebrentur. Quidquid à præteritis ad moderna tempora factum eſt, ex quacunque cauſa totum DEO charæque Patriæ propter conſervationem ejus condonare. Diffidentias inter ſtatus, quacunque de cauſa intervenientes, eradicare, & extingvere, nec unquam ad eas redire, ſed in unitate & concordia manendo, omnia pericula à Repub. avertere, imò nos obligare ad manendum quàm arctiſſimè in eadem unione, donec unitis viribus & animis, ſubſtantijs noſtris non parcendo, omnes ab extra hoſtiles inſultus reprimamus, pacemque Reipub. reſtituamus, per ſtatuenda in hiſce Comitijs præſidia.

Scripta omnia quocunque prætextu ex diffidentijs & ſciſſione animorũ procedentia, tam publica quàm privata, ſive typo, ſive calamo expreſſa, & ſermones quosvis adverſantes honori & bonæ famæ; item deciſiones in cõmuni motu, proximè præterito in perſonas, bona, honores, & officia nonnullorum civium, latas, æternùm annihilare & ex actis ab utrinque eliminare, & ne id unquam ipſis perſonis, & earum, poſteritatis reputationi & honori noceat, cavere. Statutum tamen reaſſumere de calumniatoribus in futurum: diploma regium in communi motu formatum in toto approbare,

A.C. 1673 & in volumen legum inſerere. Iura Majeſtatis, alias Regalia, tam in caſtris, quam in quovis alio loco juxta antiquas conſvetudines conſervare, ſimiliter diſpoſitionem literarum denuntiatoriarum vulgo Przypowiednych.

Seorſivos privatos congreſſus ſine omnibus ordinibus nulli licebit inſtituere, nec privatis civibus illos indicere; ſed hac in parte procedere juxta conſvetudines in conſtitutionibus & ſtatutis deſcriptas, & ſecundum antitiquam formam Reipub. nec exercitus ſeu vexilla erigere ſine ſcitu Reip.

Exercitui regni tam Polono, quam externo more, militanti; tanquam in tot occaſionibus bene merito, debitam ſatisfactionem providere, & ex hoc congreſſu aſſecurare; juxta repartitionem Commiſſionis Leopolienſis anno 1667. qui exercitus ex nunc poſt pacificationem ab intra exvinculari debebit ſuo nexu, & in debito, Regi & Reipublicæ, manere obſequio.

Epiſcopi, Poſnanienſis, & Cheſmenſis, non pertinent ad diſpoſitiones & & correctiones privatorum cum habeant ſupremum paſtorem.

Quo ad conſilia reſpondet conſtitutio anno 1641. de reddendis rationibus.

Quo ad cauſam Zamoyſtenſem ratione ordinationis, ſiquidem non pauci inveniuntur, qui interponunt juris ſui prætenſiones, ideo, uti jam per judicium agitari cœpit, & in lite pendet, propter finalem deciſionem differre ad futura Comitia ordinaria; interim diſponere media ad perfectam pacificationem in omnibus intervenientibus prætenſionibus.

Congreſſus hic rumpi non debet, & licet quis, aliquas intulerit proteſtationes, hæ nullum habebunt valorem. In quæ puncta Reſpub. conſentiet prævio juramento.

FORMULA JURAMENTI.

EGO N. ſponte juro DEO Omnipotenti uni & trino, me gloriam, honorem Sanctæ Romanæ Catholicæ fidei, dignitatem & incolumitatem Regis Michaëlis, Domini liberè Electi & coronati, integritatem Reipub: defenſionem liberæ Electionis & jura nobilium, contra quoſvis hoſtium me propugnaturum, nec ulla molimina Domino & Patriæ nociva practicaturum. Sic me DEus adjuvet &c.

PUNCTA AD IDEM PERTINENTIA.

EXpreſſa hæc puncta pro ſecuritate ſubſcribentur à Regina velut Mediatrice, à Deputatis ex Senatu & à Mareſchalco Nuntiorum, & viciſſim à perſonis partis adverſæ eadem ſubſcribi debebunt: poſt transmiſſionem verò ſcriptorum, Princeps Archiepiſcopus Gneſnenſis, item Mareſchalcus ſupremus Dux exercituum aliique Lovicij degentes, ſine mora Varſaviam venire, hocque deponere debent juramentum: & unire conſilia ſua, ut præſertim bellicum conſilium cum Equeſtri Ordine eò exactius formari poſſit. Regi debitam obſervantiam & reverentiam cum reſpectu Mtis, velut domino, præſtabunt; Reginæ quoque pro interpoſitione authoritatis in præſentem complanationem convenientes referent grates, idem facient Nuntio Sanctiſſimi extraordinario.

Cum omnibus, cum quibus aliquæ ſimultates & diffidentiæ tam in regno Poloniæ, quàm in magno Ducatu Litvaniæ his temporibus interveniebant, complanari, unusque alteri reciproca Chriſtiana ſinceritate donare offenſas, ex quacunque cauſa provenientes propter commune bonum oblivione ſepelire, nec ſibi ullam vindictam ab utrinque qualicunq; prætextu & colore in poſterum debent reſervare. Quæ omnia plenius in conſtitutione circumſcribentur.

EXOR-

EXORBITANTIÆ SUB LUBLINO COMMISSÆ.

AGnovit Rex in reſponſo dato Nuntijs Majoris Poloniæ, quòd per Comitia Regni evertenda eſſet Reipub: forma, quodque medicina hæc ad ejus curanda mala ipſo morbo pejor futura eſſet. Cur ergò contra proprium, contra internam ſcientiam, contra viſas Senatûs ſui ſententias, (id enim totum expreſſum erat in dato reſponſo) conceſſit hæc comitia, per quæ Reipublicæ forma eſt everſa? cur adhibuit hanc medicinam pejorem morbo, videndo illam talem eſſe, ut ex ipſa nunc patet experientia? quandoquidem cives in ſuis honoribus læſi, ſecuritatis causâ confœderationes inierunt.

Quare Rex, agnoſcens in eodem reſponſo, quòd ille communis motus non eſſet tota Reſpub: cùm in eo, nec ex Ducatibus, Litvaniæ, & Pruſſiæ, nec ſpirituales fuerint; vel ſi fuerunt, non ſtatum repræſentabant; quia ibi eſſe non debebant, ſed ſuas duntaxat perſonas, ut eſt enucleatum in eodem reſponſo; cur inquam, Rex congreſſum illum partis Reipub: pro toto ejuſdem corpore aſſeruit, & non tantùm paſſus, verùm etiam aſſenſu eſt cooperatus ad mutandum ſtatum & formam Reipub: per quod fundamentaliter everſa libertas, & extrema declarata ſervitus; quando jus vetandi & contradicendi ſub pœna hoſtilitatis Patriæ eſt ſublatum? Quis dedit poteſtatem parti Reipub: tam enormem conſtituendi ſervitutem, ſuſpendendi aut potiùs tollendi Tribunal, transferendi judicia, aliaq; ſimilia ſtatuendi?

Cur Rex obſtrictus juramento, neminem captivare, niſi jure victû, damnari permiſit totam Domum Prazmoviorum, qui non defenſi, non auditi, non contumaces, quia non citati ſunt damnati, inaudito, ab orbe condito, proceſſu? DEus ipſe abſolutus Dominus & Creator rerum, exilio de Paradiſo non punivit Adam, niſi priùs citatum, illis verbis: Adam ubi es? Hic verò ad ultimas pœnas capitis & confiſcationem bonorum damnati, ſubhaſtata illorum capita, ſicariatui appretiato deſtinata; In infames hujuſmodi lauda conſtituuntur, non in cives. Rex tamen hanc exorbitantiam à parte commiſſam, non tantùm permiſit, verùm etiam juramento ſuo confirmavit.

Quare Rex contra prius juramentum aliud emiſit? In priore enim ſat firmè jurata erant jura, libertates, & immunitates; in ſecundo verò ſub Lublino facto, contrarium patet; quod à parte Rex addit, tam in juramento ſuo, quàm diplomate; quod ſcilicet in legibus diſpenſaverit; ergò juravit ſuper diſpenſandis legibus, in quibus illi prius juramentum diſpenſationem non conceſſit; ergò apertè apparet, in hoc juramento priore maximè parte contraveniente, Regem diſpensâſſe.

An etiam hoc excuſare poterit Regem, in diſpenſatis juribus ex conſenſu Reipublicæ? quòd ſcilicet, cujus eſt condere, ejuſdem eſt etiam interpretari. Quia ibi Reſpub: paſſa eſt in eo præjudicium, in quod ſtatus Eccleſiaſticus non conſenſit. Violata omnia jura tam Divina quàm humana, & libertates, à parte Reipub: quando immunitates Eccleſiaſticæ violaræ; quas tamen uti & libertates ac privilegia, non tantùm iſtis, verùm etiam primo ſtatui, ſcilicet Eccleſiaſtico non ſervavit. Exemplû nimis ſcandaloſum eſt poſteritati; quòd pars Reipub: mutaverit formam ſtatûs ſui, dederitq; cives in æternam & abominabilem ſervitutem, nullo bono, ſed ſolùm tumultibus & armis; ut etiamnum fatetur Nobilitas ſe coactam jurâſſe, quod tamen tumultuarium conſilium Rex juramento firmavit.

A.C. 1673 Id quoq; deſiderandum eſt, quod non tantùm pars duntaxat Reip: ſub Lublino, ut dictum, fuerit: Verùm etiam illa, quæ fuit, diſſentiebat, licet id prodere non audebat. Quando enim pro libera voce pro conſueto in liberis conſultationibus vocabulo (proteſtor) Bronievius occiſus eſt: cujus cadavere ſub tentoria delato, eandem patratores ſceleris etiam cæteris intentabant necem, quos à ſuis intentis alienos eſſe ſciebant. Hæccine eſt libera vox? hocne liberum conſilium? hæc ſalva libertas, ubi inuſitatis conſiliis mutatꝰ ſtatꝰ Reip: imò detruſus in abominabilẽ ſervitutẽ? licet enim major ibi fuiſſet pars bonorum civium, nemo tamen audebat incipere, ob imminens periculum.

Conſiderandum (ut dictum) eſſe exemplum ſcandaloſum à parte, non à tota Repub: mutari ſtatum; adeoq; licet hoc regnante moderno Rege, amplius non eſſet futurum, inpoſterum tamen proſpiciendum eſt; ſi enim valeret hoc exemplum, maneret authentica quæpiam ejus memoria, poſſentq; eo exemplo uti ſucceſſuri Reges, concitatis ad id aliquot Palatinatibus, corruptiſve jam per largitiones, jam per collatos honores ſubjectis, ex aliquot Palatinatibus totam conſtituerent Rempublicam.

Non ideo has innui exorbitantias, ut reparentur per aliquam violentiam, quæ rebus publicis rarò ſuccedit, ſatiuſq; moderatis conſiliis, quæ exciderunt, in orbitam reducuntur, quàm violentis; cùm hæc medicina confundat magis, quàm ſanet. Hic verò reparandi modus, quem Rex jam arripuit, ut ejus diplomata teſtantur (quanquam etiam diplomata dari non ſolent niſi in Comitiis) loco reparationis firmaret exorbitantias; adeoq; talis contra jus conſiliorum modus tolli debet, non verò diploma ratificari.

Depoſitorium etiam, ſeu Archivum hujus diplomatis eſt illicitum; quia apud Mareſchalcum circuli, contra conſuetudines, jura, & libertates electum: In hoc novo Archivo, ratificaretur res illicita, quæ Remp: induxit in confuſionem, & everſionem ſtatûs; intulit ei enorme damnũ: quia per hæc circularia conſilia amiſimus Camenecum, cum tot Palatinatibus, præcipuum fermè Reipubl: robur: Quod nunquam eveniſſet, ſi conjunctis viribus exercitûs iviſſemus contra hoſtem.

Juramentum quoque à Rege præſtitum non ſufficit, quia eſt contrarium juramento priori, adeoq; invalidum. Judicet ergo Mtas Regia, quomodo ſeducta ſit à ſuis conſiliariis aut naturâ violentiſſimis, aut ignorantiſſimis; Id enim ſole clarius conſtat, quod potior pars ſenatûs fuerit contraria his conſiliis; Verùm non prævaluit prudentia magnorum virorum adversùs confidentiam quorundam; quod factum eſt cum injuria gloriæ Regiæ Majeſtatis, cum injuria ſtatûs & cum perditione provinciarum.

Non eſt ergò alius reparandarum exorbitantiarum modus, præter comitia: Reparari enim quod exorbitatum eſt; nequit, niſi per leges, quæ ſtatui non poſſunt, niſi per Comitia, alias in nova Reipub: formâ non valerent, quæ ipſa reparari aut potiùs ad oblivionem uſq; tolli debet: Reparare enim in nova forma, & everſo ſtatu Reipub: eſſet approbare ipſum everſum ſtatum, quod eſt illicitum. Deinde non tantùm corrigendæ, verùm ita circumſcribendæ ſunt hæ exorbitantiæ, ut non detur in futurum occaſio peccandi, & ſequendi tam injurioſum Reipublicæ exemplum.

Verùm objici poteſt, non eſſe tempus Comitiis. At ſat citò, ſi ſat be-

bene. Audiat Rex ſupplicationes gementium civium, inſtituat duarum ſeptimanarum Comitia, ſufficiet id tempus iis conſiliis, eritq; hoc cum ingenti gloria Regiæ Majeſtatis, quòd gratus pro beneficiis Reipub: quæ eum ex æqualitate in Regem ſibi & Patrem elegit, relinquet talem ſucceſſuris ſtatum, qualem ipſe accepit; non ſufficit enim novum præſtitum juramentum, neque diploma datum. *A.C.* 1673

AD EXORBITANTIAS, QUAS PROPOSUIT PRIMAS ARCHIEPISCOPUS GNESNENSIS CUM SUPREMO REGNI MARESCHALCO, ALIJSQUE ADHÆRENTIBUS, RESPONSUM.

1mo. QUod Rex non dilatet fines, ut juravit. *Reſp.* Non tantùm dilatere fines, verùm etiam ablata recuperare Rex non potuit, ob malitiam adverſæ partis, qui per ſubordinatas perſonas rumpebant Comitia, hoc fine; ut defenſio Reipub. non poſſet provideri; defenſio enim ſine Exercitu, Exercitus ſine ſtipendijs, ſtipendia ſine contributionibus eſſe nequeunt. Unde illi ipſi impediverunt non tantùm dilatationem finium, verùm etiam recuperationem ablatorum; utique etiam Ucraina pridem fuiſſet recuperata; ſi pridem circa id opera fuiſſet adhibita, Dorolzenkoque manifeſto Reipub. perduelli parcitum non fuiſſet, quem ideò fovebant adverſarij, ut graviores Principi & Reipub. per ſuas machinationes eſſe poſſent, hocque ſine cudebantur confœderationes, quæ, DEI gratiâ non ſucceſſerunt.

2do. Quod pro Epiſcopatu Piltenſi Rex Principi Curlandiæ clandeſtinè dederit reſcriptum, acceptâ à Principe menſâ argentea.

Reſp. Verum eſt, donâſſe Principem Regi menſam argenteam, totaliter circumductam, ſed non ratione reſcripti, verùm ligando Regem, die S. Michaëlis ejus patroni. Rex enim nullum dedit reſcriptum, niſi ſolùm juxta conſvetudinem confirmavit jura & privilegia antiqua, à Regibus Poloniæ Principi data, juxta juramentum eorum, in pactis conventis, expreſſa. Præterea cuſtodia legum eſt, penes ſignaturæ Miniſtros, illi dare deberent rationem, ſi hujusmodi ſignarent reſcriptum, quod quia nullum eſt datum, ita nullum quoque eſt obſignatum.

3tio. Quòd Rex dederit reſcriptum Religioſis Ordinis Ciſtercienſium, ut Abbates de medio ſui eligerent, contra jus legum.

Reſp. Verum eſt, dediſſe, Regem confirmationem privilegij, quod Rex præteritus illis dederat; verùm ſicuti privilegium Regis non eſt validum, utpote repugnans communi, ita hæc confirmatio valorem habere nequit, ſed hujus quoque rationem dare debet Cancellaria, quare hujusmodi, non tantùm ad ſubſcriptionem ſub tempus coronationis porrexerit, verùm etiam confirmationi ſigillum appreſſerit?

4to. Ordinatio Zamoyſcenſis non tantùm ad effectum deducta non eſt, verùm etiam hæſit in ſuſpenſo.

Reſp. Ratione hujus lis cœpit adhuc ſub Rege Caſimiro, talemque Rex modernus invenit: verùm decidant hanc cauſam Reipub. ut ei finis imponatur: utique ad hanc cauſam Rex non pertinebat, ſed S. M. Principiſſa Regis mater, cum Capitaneo Dolinenſi, nec niſi nunc per ſucceſſionem Regis, poſt Principiſſam matrem, ad eum eſt devoluta.

5to. Alienatio bonorum ab Oeconomla Sandomirienſi.

Reſp. Importunitatem hominum id efficere, quæ à Rege evincit; ut bona menſæ Regiæ ſubtrahat, & imminuat. At non deeſt jus, quo Inſtigator cum hujusmodi importunis agat, cur ergo ſuum non exequitur officium?

6to. A Taſiccio acceptum, Vexillifero autem Sandomirienſi collatum.

Reſp.

A.C. 1673 *Reſp.* Id ad malam informationem, & importunam inſtantiam Vexilliferi (quam Taſiecius jus in hoc nullum haberet) Rex id fecit, iterùm tamen officium præfecti vigiliarum Taſiccio adjudicavit.

7mo. Cauſa Szumlanſcij Leopoli judicata & ex pluralitate ſententiarum deciſa, ad quam pluralitatem conſultò conducti Senatores.

Reſp. Pacta conventa id habere volunt, ut Rex ex pluralitate ſententiarum, decretum formet; Senatori verò cuivis licet venire, aut non venire ad judicia, nec ad ea vocandus eſt. Præterea, quia Szumlanski juſtam non habuit cauſam, ideò illa cecidit, & licet juſtam habuiſſet, Rex in hoc culpandꝰ non eſt, quod ſecundùm pluralitatē ferre decretum debuerit. At etiam abſque hoc majorem Szumlanski pœnam propter perduellionem meruit, quæ illi deducta eſt, ex correſpondentijs cum Doroſzenko; & non ſine myſterio impoſita hæc cauſa inter exorbitantias, id enim fortè documentaliter patuiſſet, quòd non ſuo motu eas Szumlanius cum Doroſzenko habuerit, correſpondentias; ſed alterius cujuſpiam, qui ſe ſtudio permiſit quaſi hoſtis cō-prehendi, ut per hoc veſtigium correſpondentiæ tollerentur: verùm hoc etiam ſuo tempore uti & alia, manifeſtè patere poſſent, ſi modo Doroſzenko poſſet in Hanenko manus incidere.

8vo. Quod vacantias, quæ occurrunt, aut conſangvineo, aut aulico Rex conferat.

Reſp. Non multas vacantias Rex ſuis contulit conſangvineis, præterquam quod Principi Palatino Belzenſi, Duci Campeſtri benè merito de Repub: Solcum & Kamniankam dedit: Utiq; etiam Barſenſem Staroſtiam contulit ſupremo Duci Exercituum Regni: Et licet conſangvineis aliis id Rex conferret, jure meritò id faceret; cùm omnes ſint de Repub: benè meriti: Nota enim Reipub: ſunt eorum, & Majorum merita; magnaq; illorum eſſet infelicitas, & inæqualitas, ſi ideò privari deberent, juſtitiâ diſtributivâ, quòd ſint de ſangvine Regis; licet nunc jam ſint extra æqualitatem, ex quo ad thronum Rex eſt evectus; quòd verò aulicis tam magnas non contulerit vacantias, nemini ignotum puto; tantùm enim Roſtoccio dedit Staroſtiam Leovienſem, quæ ultra tria millia proventuum non importat: alij non niſi per unum, aut alterum pagum acceperunt, quo non magna facta eſt injuria benè meritis. Ut verò ex privato ærario Regis expendi deberent in partem Roſtoecij ſexaginta millia florenorum, riſu digniùs, quàm reſponſo.

9no. Quod Rex memoriam pactorum abhorreat.

Reſp. Utiq; ſemper ab initio Comitiorum legi ſolent pacta conventa; utiq; etiam in modernis Comitiis, Rex per ſignaturæ miniſtros, invitavit Status Reipubl: ad exorbitantias pactorum conventorum; ergò facilis conſequentia, quòd non abhorreat eorum memoriam, quandoquidem ſponte ad id invitabat ſtatus Reipub.

10mo. Quòd non dederit Staroſtias ex primariis vacantibus, pro armario, juxta conſtitutionem.

Reſp. Fatetur quidem Rex ſe in hoc puncto non ſatisfeciſſe legi, propter importunitatem concurrentium, id tamen reparari poteſt; dummodo occurrant vacantes Staroſtiæ.

11mo. Quòd Rex introductionis externorum Exercituum diſpoſitionem fecerit.

Reſp. Id ſolùm dicitur non probatur, mentalis hæc actio eſt; quis verò mentem alienam ſcire poteſt? novit optimè Rex, lege vetante, & pactis conventis prohiberi, ne ſine ſtatibus Reipubl: exercitus externi indu-

inducantur: certè id non auderet Rex inicia Republ: nec ullam hujus *A.C.* 1673
Rex aut Reſpub: habet neceſſitatē; unde id ſcriptum eſt, ideo ſolùm, ut Rex invidiæ populi exponatur, in re verò, veritatis nihil habet, aut habuit.

12mo. Quòd Wyzycceium Rex ex Ucraina revocaverit.

Reſp. Rex revocationem Wyzyccij nullam ſcivit, nec de ea cogitavit, ſed eum revocavit confœderatio, per Stokovium fabricata. Quia ergò cum Exercitu favente Regi & Reipub: ire noluit ad confœderationē, ideo ſe alienavit à perduelli Exercitu. Gratiæ itaq; potiùs agendæ Wyzyccio; non verò congerendæ redargutiones, aut Rex his intermiſcendus. At facile hujus remedium eſſe poteſt: detur mandatum ad comitia Wyzyccio, reddat rationem Reipub: cur nam deſeruit Ucrainam, habendo ſuperintendentiam Exercitùs? Puto daturum ſufficientes hujus rationes, & perfectè Rempub: informaturum: ibi patebit, quiſnam primaria fuerit cauſa receſsûs ex Ucraina, cujuſve motu, & ſuggeſtu, hanc confœderationem Stokovius fabricavit, cui etiam mandatum pro hoc dandum.

13timo. Quòd Sztū Ablegatus Cæſareus declaraverit nomine Principalis ſui, mittenda in Poloniam ſeptem Regimina, ſub directione Principis Lotharingiæ.

Reſp. Utiq; in Senatûs-conſulto poſt comitia id concluſum erat, ut in caſu Turcici belli ſcriberetur, pro ſubſidiis ad Imperatorem; nunc verò neſcio, qua de cauſa Imperatoria declaratio diſpliceat. At nec Cæſar tam præceps ad id eſſet, ſingulari ex Polonia ad ſe legatione, ſpeciali; in hac materia tractatu: Eo ſcilicet omnes malitia hominum intendit nervos, ut Regem det populis in invidiam, licet ipſi auxiliares Regis Galliarum copias induxerint.

14to. Quòd in Exercitu vexilla quatuor ſub titulo Regis inveniantur, cùm tamen pacta conventa aliter velint.

Reſp. Nulla vexilla nova Rex erexit, ſed illa ſub hoc titulo in obſequio Reipub: exiſtentia invenit, quæ hactenus conſervat & conſervabit: Quæ verò in pactis conventis expreſſa ſunt, intelligi debent in futurū, non in præteritum. Verùm non tam id forſan illis grave, quòd ſint hæc Vexilla ſub titulo Regis, quàm quod hæc ipſa impediverunt confœderationē, quæ jā practicabatur; unde hanc ſumere ex illis vindictā volunt, ut authorentur; cùm aliter nocere nequeant, ut deinceps tantò faciliùs hujumodi confœderationes poſſint fabricari.

15. Quod apud Dominos externos non Poloni ſint.

Reſp. Defectu id fit ærarij publici; externus enim Reſidens minore ſatisfactione contentus eſt, quàm Polonus; nam etiam externi ea contenti non eſſent penſione, ſi cum ijs reſidentiis ſuos in iis partibus proventus non haberent, ubi tamen Reſpubl: deciderit quantitatem penſionis ſolvendæ Reſidentibus, Rex paratus erit legi ſatisfacere.

16. Quòd Procancellarius Regni inſtructionem ſibi, ratione matrimonij Regis, Viennam, datam; in facie Reipublicæ ratione legis non ſuſceperit.

Reſp. Fallitur ille, qui iſta ſcripſit, inſtructio enim per Procancellarium in Comitiis lecta, juramento eſt comprobata.

17. Quod Teloniis præficiantur plebeji non Nobiles.

Reſp. Rex in adminiſtrationē Nobilibus bene poſſeſſionatis telonia dedit; quòd ſi hi ſuperintentes cameratibus ſtatuant plebejos, Rex culpan-

A.C. 1673 pandus non eſt, talia verò in Cameratibus officia Nobiles certè non ſuſciperent.

18. Quòd Rex periſtromata Potop, in quibus erat diluvium, Regi præterito reſtituerit.

Reſp. Nulla hujuſmodi periſtromata Rex à Republica nec ab ærario Regni accepit. Verum quidem quod pro nuptiis ſuis à Gratt Gedano hæc periſtromata eum aſſecuratione accepit, in fidem ſuam Regiam, quâ exſolvendo, eidem Gratt, eadem reſtituit periſtromata: Utiq; circa abdicationem commiſit Reſpubl: ſupremo Regni Theſaurario, ut à Rege præterito hoc diluvium reciperet, ille ergo, non verò Rex dare debet Reipub: rationem, cur non ſatisfecerit?

19. Pro una re duplicata dantur privilegia.

Reſp. Rex inter tot negotia Reipubl: nequit memoriâ retinere omnia hæc, quibus ſubſcripſit, his verò attendere debet Cancellaria Regia, & Regentes, unde illi reſpondeant.

20. Cauſæ non ex Regeſtro, ſed ad placitum judicantur.

Reſp. Id quoq; pertinet ad officium Referendariorum, adeoque illi reddant rationem.

21. Quòd Regi præterito non reddatur proviſio.

Reſp. Proviſio Regi redditur, ſortem tamen ejus retinuit ærarium M. D. Litv. illud ergo det rationem Reipub. verùm id quoque cautum eſt à Repub. circa hanc proviſionem, ut, in quantum Rex præteritus certa clenodia ex ærario Reipub. accepta, & periſtromata *diluvium* non reſtituerit; hæc quoque proviſio debeat detineri: quia ergo periſtromata *diluvium* reſtituta non ſunt, etiam hæc detineri deberet.

22. Camenecum non fortificatur, quod tamen Rex in pactis conventis appromiſit.

Reſp. Quantum rationes ærarij ſufficere poſſunt, tantum Rex providet huic fortalitio; in quod jam aliquot decades millium expendit: utique etiam Regibus præteritis, Anteceſſoribus moderni, fortificatio Camenеci in pacta conventa imponebatur; id tamen non adimpleverunt; Rex verò modernus inter tantas expenſas, & tenues proventus; ex quibus tum menſæ, tum alijs neceſſitatibus providere debet; brevi tempore ſcilicet intra trienij ſpatium, aliquot decades millium huic contulit fortalitio.

23. Rex Gvardiam ſuam, quam Camenecum miſerat, revocavit.

Reſp. Vidit magnam Rex hujus neceſſitatem, ſiquidem etiam ſupremus Dux Exercituum Regni, milites, in obſequio Reipub. exiſtentes, ſecum duxit ad Comitia; debuit ergo etiam Rex Gvardiam ſuam propter ſecuritatẽ Mtis habere ad manum, quæ etiam multiplicari debuerat, videndo tanta contra Mtem ſuam molimina, quæ in conſpectu erant totius Reipub. in præteritis Comitijs.

24. Quod Præfectus Gvardiæ Regiæ, & alij Officiales non juraverint ſecundùm pacta conventa.

Reſp. De hoc nunquam erant requiſiti à Mareſchalci officio, quod tamẽ non fecerunt, facient.

25. Rex juſtam non ſervat aulam.

Reſp. In hoc Rex culpandus non eſt; neminem ſola ſpes, & expectatio in famulitio conſervabit: aula verò amplior foveri nequit, cùm ærarium Regium non ſufficiat; unde Rex expenſas perceptis moderari debet.

26. Matrimonium Rex cum Regina contraxit, non accedente conſenſu Senatûs.

Reſp. Propoſitum id fuit in Comitijs coronationis à Rege, ſenatui, juxta

ta præſcriptum legis, & præterea jam id Reſpub. approbavit, quando permiſit Reginam coronari, adeóq; jam eſt extra quæſtionem & exorbitantias, quod Reipub. placuit, ab eaque eſt approbatum. *A.C.* 1673

27. Quòd de hoc Rex univerſale quodpiam ſub ſigillo conclavis dederit, alicui probato viro.

Reſp. De hoc Rex nec ſcit, nec ſe circa id recolligere poteſt: niſi errore factum eſt, ut univerſale non magni momenti aut importantiæ, nec præjudicioſum Reipub. ſit extraditum.

28. Rex exotico idiomate ſcribit literas.

Reſp. Fruſtra id Regi objicitur, qui nunquam hujusmodi ſcribit literas, niſi ad Imperatricem, ad quam Polonico, aut latino idiomate ſcribere, eſſet inconveniens.

29. Rex plures quàm ſex externas perſonas apud ſe fovet; licet id eſt pactis conventis circumſcriptum.

Reſp. Plures apud Reginam quàm ſex non inveniuntur, ſi verò plures inventæ fuerint, movebuntur.

30. Rex non deſignat locum Officialibus Regni, unde inter illos contentiones oriuntur de præcedentia.

Reſp. Id Rex paratus exequi, deſignareque Deputatos ex Senatu,ut hanc præcedentiam determinent; magis tamen id optaret committere judicio, & deciſioni Reipub. ne in perſonam ejus Regiam invidiæ devoluerentur.

31. Quod ſignaturæ Miniſtros non audiat, & authoritatē eorum diminuat.

Reſp. Conſilia ſignaturæ Miniſtrorum, præſertim ſalubria Reipub. Rex libenter acceptat; ſuper illa verò, quæ merentur reflexionem, quod Rex deliberet, per id laudem meretur, non vituperium. Diminuere verò authoritatem ſignaturæ Miniſtrorum Rex dici nequit, probè enim novit conſervationem authoritatis Cancellariorum eſſe conſervationem Mtis; quivis enim ſignaturæ Miniſter, os eſt & manus Principis.

32. Quod Exercitum ab obedientia Ducis avocet.

Reſp. Id tantùm objicitur Regi, non probatur, nec probabitur.

33. Supremi Regni Theſaurarij officium concidit

Reſp. Rex in culpa non eſt, quòd plures ſint Theſaurarij, quàm theſauri: id tamen mirum; quòd, dum hoc officium vacat, tot pro eo ſint concurrentes, licet dicatur concidiſſe.

34. Rex magis uni favet, ac alteri.

Reſp. Si unus faventius præſtet obſequium Domino, quàm alter; juſtū eſt, majore faventiorem favore proſequi, quàm non faventem, aliàs ſumma foret injuſtitia; æquè faventi, ac non faventi gratias exhibere.

35. Quòd penſionem in Oeconomia Samborienſi S. M. Principiſſæ matri ſuæ Rex deſignaverit.

Reſp. Id jam eſt extinctum cum perſona, & licet extinctum non eſſet; hanc tamen erga matrem pietatem, Reſpub. vitio Regi non verteret, imò laudaret. Hoc enim, ipſum jus naturæ à Rege exigit: Sacra Eccleſia diſpenſat, cum Religioſis, ut abſolvantur à voto Religionis, ex ratione ſublevandæ egeſtatis parentum; longè magis hæc pietas convenit Regnantibus; ut ex proventibus ſuis, partem aliquam concedant parentibus. Confundi ergo debent ij, qui in eam impietatem Regem inducere conabantur, penſandaq; ſumma eorum malitia, qua laborant.

36. Quòd contractus ſubtiles, ratione Oeconomiæ Regiæ, ſcribi jubeat.

Reſp. Riſu digna hæc exorbitantia, cuilibet enim convenit contractus ſuos circumſcribere, quàm optimè, & roborare; adeóque id reſponſione dignum non eſt.

37.

A.C. 1673 37. Quòd Hanenko cum Doroſzenko Rex collidat.

Reſp. Non colliſio tantùm, ſed & perditio, ſi poſſibile Doroſzenko optanda eſſet, utpote utilis Reipub. & ſalubris. O ſi poſſibile eſſet, Regem Perſarũ cum Imperatore Turcarum & Czaro Moſchoviæ collidere, ut per hoc pax fiat in Regno noſtro! quam id ſanctum & laudabile foret, ſed tamen malitioſis diſpliceret, qui ſolent in turbido piſcari.

38. Quod vacantias ante tempus Rex diſtribuat.

Reſp: Hæc eſt irarum cauſa, hic lapis offenſionis, quòd Rex ſpirituali ſigillum, & Epiſcopatum Varmienſem ante tempus promittere & privilegium dare noluerit: Nunc verò id Regi impudenter objiciunt, ad quod eum ipſi trahebant, & quia pertrahere non poterant, ideo inde occaſionem ſumpſerunt offenſionis.

39. Quod Rex diſciplinam militarem corrumpat.

Reſp. Hujus Rex conſcius non eſt, & quali id modo fieri poſſet, ſciri nequit; Cùm Rex in nulla ſe Caſtrenſia officia ingerat, nec in ullis caſtris comparuerit, unde ſicut aliæ, ita hæc falſa eſt objectio.

40. Quod Rex Wyzyceium cum exercitu in Samborienſi œconomia conſtituerit, quã ille conſiſtentiã, ſubditos in ea ruinavit.

Reſp. Sæpe conqueri ſolet Exercitus, quod Rex militarium hominum de ſe & Repub: benè meritorum reſpectum non habeat; quem cum exhibet, hoc ipſo ſibi nocet, apud malitioſos, nec modus eſt illi, placendi omnibus. Non conſiſtentia Samborienſis illis obeſt, ſed id potius, quòd Exercitus confœderationi ſe adjungere noluerit; idq; cuipiam grave eſſe videtur, quòd Rex eam gratitudinem Exercitui ſibi fideli exhibuerit pro ea fide, quam conſervavit Domino & Relpub. Sperabant forſan aliquam à Rege ingratitudinem illis infligendam, & malecontentationẽ, ut disjuſtu affecti proniores forent ad confœderationem, ubi tamen contrarium fieri adverterunt, jam penitus amiſſa ſpe confœderationis conficiendæ; quam pars hæc Exercitus per contentationes conſervata, ſemper impediet, iis contra illam ſunt accenſi invidiis.

41. Quod Rex Palatinatibus & Terris juxta legem, ſalem non diſtribuat.

Reſp. Verum quidem eſt, ſalem non obveniſſe Palatinatibus & Terris, id tamen factum eſt egeſtate Regij ærarij; quod operariis, qui circa ſalem laborare debent, tantum ſumptuum, quantum exigitur; non habet; unde tantum ſalis ad exolvendum Palatinatibus, & Terris haberi nequit. Præterea quòd aliquot ſupra 10000 cadorum ſalis in Viſtula, aliiſq; fluviis demerſa ſunt, id cauſavit detentionem ſalis. Verùm id eſſe poteſt compenſabile Palatinatibus & Terris, qui certè propter non extraditum ſalem non renuntiabunt obedientiæ Regis, ut id malitia hominum habere voluit; imò omnes Palatinatus & Terræ pro dignitate Regis & libera electione, promptè ſeſe declarãrunt.

42. Quod Rex ab Electore Brandeburgico, non eliberavit Drahimum.

Reſp. Facilis foret eliberatio Drahimi, ſi centũ viginti millia Imperialium parata eſſent, ſine quibus eliberatio Drahimi difficilis eſt & impoſſibilis.

43. Quod Kalckſtein cũ ſummo dedecore Varſaviæ acceptus ſit.

Reſp. Facto huic Rex cordialiter indoluit, ex nuncq; Senatoribus per literas nuntiavit, & conſilium hoc in puncto habuit cum Senatu; ſed quia Senatui viſum, ut moderno ſtatu Reipubl: non augeantur illius hoſtes, ſuaſumq; nonniſi expediendam eſſe legationem, cum expoſtulatione ad Prin-

Principem, ut de hoc facto reſidentem ſuum reprehenderet, & Kalkſtein Regi reſtitueret, Varſaviamq; remitteret: Unde Rex ſecutus conſilium Senatûs; non Regi igitur imputandum eſt; hoc mirum, quod ipſe Archiepiſcopus in hac materia hoc Regi dedit conſilium, quod nunc eidem malitioſè objicit. *A.C.* 1693

44. Quod Rex Lubomiriis ſaliſfodinas impediat.

Reſp. Hujus Rex conſcius non eſt, verum quidem, quòd provideat indemnitati ſaliſfodinarum ſuarum, ne ad eas uſq; Lubomirij pertingant, contenti ſuâ terrâ, ad Cunegundem pertinente.

45 Quod Rex non Terrigenis vacantias diſtribuat.

Reſp. Rex ſcire nequit omnium in Palatinatibus poſſeſſiones, exſtat utiq; jus & pœna contra eum conſtituta, qui non habitâ poſſeſſione in Palatinatu officium impetraverit, citare illum licet ad Tribunal, ubi & dignitate privabitur per decretum, & pœnam ſubibit conſtitutam, niſi veram oſtenderit poſſeſſionem.

46. Quod læſerit Rex jura Majeſtatis, datâ conferentiâ Gedano, in caduca illius incolarum.

Reſp. Quod confirmaverit Rex privilegia civitati Gedanenſi, à prætéritis Regibus conceſſa, non videtur quidquam hac in parte peccâſſe. Potiùs culpa hæc devolvi debet in Anteceſſores, qui hujuſmodi privilegia contulerunt, & in Miniſtros ſignaturæ, quòd hujuſmodi privilegiis ſigillum appreſſerint, contra mentem Domini.

47. Quod Rex in præteritis Comitiis ſine Nuntiorum Camera, judicaverit cauſas Boratyni, & Wodzyccij quæ jam deciſæ erant in Tribunali Radomenſi, quibus comitialibus judiciis, ſublatum eſt decretum Tribunalis Radomenſis.

Reſp. Id Rex fecit ex Senatûs conſilio, ad quod inprimis moti fuerunt Archiepiſcopus Gneſnenſis cum Epiſcopo Cracovienſi; unde quia Rex ſecutus in hoc eſt conſilium Senatûs, non putarem, illum hac in parte peccâſſe. Si tamen id non placuerit Reipub: licebit per legem publicam ceſſare. Verum hoc admirationem movet, quòd cùm Primas, primus & Principalis ad id eſſet motor, culpam hanc in Regem devolvat.

48. Quòd Rex à Colonis ſingulis, vulgò Wybrancow 50. florenos exigat.

Reſp. Reſpublica eos Regi dedit per conſtitutionem.

49. Quod Epiſcopus Poſnanienſis certum Pſalmum in Diœceſi ſua à clero decantari juſſerit, quaſi hoc eſſe deberet in præjudicium magnorum hominum.

Reſp. Mirum eſt neminem hoc offendi, niſi ſuæ conſcium malitiæ, juxta illud; Conſcius ipſe ſibi de ſe putat omnia dici: Hæc malignitas temporum eſt, ut etiam ſanctorum Pſalmi, precéſve ſacerdotales vertantur vitio, & ſcandalo ſint malæ conſciéntiæ.

50. Quod Concionatores in concionibus magna tangant nomina.

Reſp: Non tangenda à Concionatoribus, ſed velut publica detegenda eſſent, & vix non digitô monſtrandi delinquentes. Ergóne pro veſtris delictis ſancti velletis dici, nec unquam veritatem vobis in concionibus & confeſſionibus aperiri, ut Concionatores & Confeſſarij veſtras & ſuas ſeducant animas? Veſtrorum id domeſticorum, ſeu ut dicitis à latere confeſſariorum eſt, tam largè cum veſtris diſpenſare conſcientiis, ut ſuas veſtráſve animas eidem involvant periculo, fallaci ſuâ Theologiâ.

A.C. 1673 Plures hujuſmodi exorbitantias mihi legere non contigit, adeoque amplius reſcribere, mihi eſſet ſupervacaneum. Verùm etiam hæ ſuperius nominatæ exorbitantiæ nihil in ſe tale continent, per quod cardinales hujus Reipub: leges commoveri deberent, tantiq; motus & tumultus in Repub: concitari & ad evinculationem ab obedientia Regis inducere. Orbis id potius malitiâ, quàm juſto zelo fiat erga Rempub: & libertatem? Scio enim documentaliter, jurareq; ſuper id paratus eſſem, vos everſionem libertatis potiùs, quàm ejus conſervationem in corde gerere, & ſi tantum mihi ſupereſſet temporis, manifeſtè oſtenderem in veſtris officiis plures inveniri exorbitantias, omninò corrigendas. Veſtræ enim præeminentiæ & poteſtates formidabiliores ſunt Reipub: & libertati, quàm poteſtas Regia: hæc enim jam eſt circumſcripta, veſtra verò ita in immenſum aſſurgit, ut, niſi coerceatur, in horrendum ſit monſtrum degeneratura. Non ergo tædio afficiamini, patientiam habete tantillo temporis, producam brevi veſtras quoque exorbitantias: Nunc interim quantum permiſerunt temporis anguſtiæ, grato animo ſuſcipite.

DECLARATIO DUCIS EXERCITUUM AD PUNCTA PALATINI VITEBSCENSIS NOMINE CONGRESSUS Lovicienſis 12 Februarij.

MAnifeſtamus nos coram DEO, ejuſque Vicario ſummo Pontifice, nec non tota Patria; nos non aliâ intentione Lovicium conveniſſe; niſi eâ ſolummodo, ut poſthabitis omnibus privatis ſolam requireremus reſtitutionem in priſtinum decus formæ Reipub. quod per Golembienſem confœderationem & receſſum Lublinenſem amiſit; & ideò ut annihilaretur prænominata confœderatio, inſtabamus, & inſtamus quæ niſi caſſatio effectuata fuerit, non videmus quomodo in ſecuro conſtitui aſſerique comitia & comitiola, omnium ſubſelliorum judicia, jus ſentiendi & vetandi privatorumque ſecuritas poſſit. Verùm dum id ipſum trahitur in culpam, idque ideò; ut nos exponamur ulterioribus totius orbis odijs, ſub prætextu: ac ſi tã neceſſariæ Patriæ pacificationi obeſſe, eamque impedire oppoſitis difficultatibus vellemus, videntes præterea non noſtram hic duntaxat rem verti (quamvis nobis eam reſtitutionem veteris formæ Reipub. ex qua omnes participamus pro beneficio Domini imputent) ſed etiam eorundem ipſorũ qui à nobis id injurioſè requirunt venditantes toti orbi: acſi nos optatam internam moraremur tranquillitatem; committimus hoc omne & in manus reſignamus eorum, qui hic & nunc conſulunt Patriæ, quæ ſi quidpiam detrimenti patietur, requirat altiſſimus de manibus eorum judicetque poſteritas. Ad quod ordinationem Zamoſcenſem pertinere nemo non videt; quæ ſi caderet, & fruſtraretur, meliora de juribus Patriæ nos deſperare neceſſe eſſet. Præſertim quòd Dominis Zamoſcijs in Electione contradicentibus ſatisfactio de eo jure non tantùm per plures privatos cives, ſed etiam ipſum Regem eo tempore electum & à tota Repub. promiſſa fuerit; eaque conditione potens Zamoſciorum contradictio ſopita, & adempta iterùm reddita circulo activitas. Quod attinet ad propoſitum nobis juramentum, non abhorreremus ab illo: ſi non timeremus cenſuram orbis, ac ſi nos iterato juramento illuſiſſemus DEO & mala fide proceſſiſſemus cum Principe & Repub. cum tamen præter Michaëlem modernum regnantem, alium non agnoſcamus nec agnoſcere velimus. Nihilominùs in ſupplementum hoc ſcripto inpræſentiarum declaramus, ſub vinculo præſtiti juramenti; nos non alteri

teri niſi Michaëli moderno regnanti juraſſe, ſoli; ſpopondiſſe duntaxat nos, *A.C.* 1673 antiqua jura libertates & inſtituta hujus Reipub. tuituros; quòd ſubſcriptione noſtrâ confirmamus, certi interim à Regia Mte ea omnia, ſuper quæ anterioribus ſacroſanctè ſine reſtrictione mentis juravit, juramentis, nobis ſervanda. Quòdſi id non videretur ſufficiens; parati ſumus formâ in ſtatuto deſcripta iterare juramentum: ſi tamen Rex ſuum primum iteraverit, ſiquidem illud per poſterius penitus ſublatum eſt. Circa reſtitutionem famæ noſtræ, quàm Calumniatores perverſi læſerunt in orbem promulgato: acſi Ethnicos in exitium Patriæ induxiſſemus; quo dederunt occaſionem novellis, quæ exſtant typis datæ Viennæ, & alibi extremæ nobis injuriæ: dederunt cavillando nos occaſionem Eccleſiaſtis; imò lingvis ignari populi & imprudentis commiſerunt nos. Non exiſtimavimus nos tantos obices inventuros: verùm dum in tam manifeſta injuria non tantùm compaſſionem non reperimus; ſed etiam quaſi per ludibrium invitamur ad communem deprecationem eorum, quos nunquam læſimus, imò à quibus tot & tanta paſſi ſumus, & patimur, hactenus dum nos toties quoties in publico (nefandos renovando dolores) detractorijs ſugillant lingvis: verùm & id charitati Patriæ donamus. Eos tantùm excipimus; qui nobis directè crimen læſæ Chriſtianitatis, intuitu venditionis Cameneci & introductionis barbarorum objicere impudenter auſi ſunt. Liceat nobis in foro fori judicialiter experiri; quandoquidem aliter ereptus honor reſtitui nullatenus poteſt. Utique vindicatio famæ quæ vitæ naturali æquiparatur Divino & communi humano jure ſemper licita eſt. Securitatem verò ulteriorem vitæ, honorum & fortunarum noſtrarum, quæ nobis adempta per promulgatum (etſi hoc punctum in originali confœderationis deletum ſit) ſicariatum exiſtimamus, quòd mediatores nobis cavebunt, ſiquidem tanto zelo totalis caſſatio confœderationis negatur, non ſine ſuſpicione eluſionis & captionis. Non videntes nihilominus in legibus ſcriptis ſecuritatem, quòd tam enormiter & præcipitanter hocce ſæculo condi conſveverint; imploramus ſaltem communem Chriſtianitatis Patrem Pontificem, ut illum qui impoſterum tam neceſſariã Chriſtiano orbi rumpere voluerit tranquillitatem, fulmine Eccleſiaſtico ferire dignetur. Et quia pertinet ad ſecuritatem publicam & privatam, ut integra Reſpub. conſulat de fatis ſuis; petimus ideò: ut hæc Comitia ſine Pruſſiæ Provincia, quæ non poſtrema pars eſt Reipub. non concludantur. Datum ut ſupra.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM. Varſaviæ 17 Januarij.

INtellexi ex literis Epiſcopi Cracov: in publico lectis, te his temporibus veniſſe Lovicium, cui literario officio & conſuetâ occurro obſervantiâ, magna ſpe fretus pacificandæ, authoritate tua, prudentiâ & innata rectitudine, Reipubl: & addendæ ad triumphalem nuper ex fugatis hoſtibus reportatam coronam, non minus glorioſæ Civicæ, in quo, ut injuriarum oblitus, memor Patriæ, ad unum boni publici & ſublevandæ labentis Patriæ centrum, omnes tuos velis conatus dirigere, ut non dubito, ſic peto & obteſtor. Conſilio imprimis ſum, ut aut Varſaviam veniatis, aut in proximo conſiſtatis, propter facilius ultro citroq; formandas conferentias; Non deſunt Aulæ, in tractu Lovicienſi, ut Oſtarzoviæ, Broniciis &c: vel ſi id non probatur, aut tam commodè & citò eſſe nequit, mittantur duo diſcreti & moderati viri, cum poteſtate tractandi, nam omnia exprimere literis, impoſſibile & in his circum-

A.C.1673 ſtantiis, in tantis animorum motibus vix tutum. Poſſent plenipotentiarij venire cum Epiſcopo Cracovienſi. Pacificationis meo judicio compẽdium eſt, acceptare in ſubſtantialibus confœderationem Lublinenſem, in qua, ex parte tua & Exercitûs, nullam video difficultatem; quandoquidem, circa fidem S. thronum Regium (quod pro Poſſeſſore accipiendum eſt) circa jura priſcaſq; libertates, vix non eadem forma Sciebrzeſini, ac Lublini conſcripta eſt, alia enim puncta cum magna ex parte accidentalia ſint, pro ſuperfluis habentur, potiuſq; locum in exorbitantiis habere poſſunt: combinari ergo utraq; confœderatio, ex dignitate Regis, Palatinatuum, tua & Exercitûs ſine ſcrupulis & difficultatibus poteſt. Intereſt dignitatis, ut Reginalis Mtas hujus mediationis honorem habeat, per inſtantiam Veſtram & prædictos Plenipotentiarios, quod in honorem Veſtrum redundabit, & Confœderationis Palatinatuum, qui ex Comitiolis hunc modum in articulis ſuggeſſerunt. Reliqui togati Optimates non evitabunt nobiſcum, & cum Exercitu coæquationem; quibus ſuadenda confœderatio, non imperanda, nec extrahendi ſunt ultra rotam juramenti in terminis eſſentialib9. Convenienter nunc forſitan in præſentia Epiſcopi Cracovienſis, & Palatini Vitebſcenſis Lovicij juramentum hoc præſtari poſſet, quo præſtito obſtruerentur ora loquentium iniqua, & minore negotio, errores corrigi & Reſpublica ab intra in integrum poſſet reſtitui. Ego adventu meo fervorem & impetũ publica voce & in privatis colloquiis, pro modulo meo mitigabam; agere & ultra non deſiſtam, quidquid amor & cura Patriæ & nulli obnoxia mutationi, erga te dictabit propenſio.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI, AD EPISCOPUM CRACOVIENSEM. Varſaviæ 28. Januarij.

SUpra quam opportunè, heri noctu tuæ, poſt ſolutam ſeſſionem venerunt literæ: Commoverat animos ſpiritualis perſona, referens pro comperto Univerſales Lovicij impreſſas expediri à Primate ad practicandam convinculationem in Exercitu, addita interminatione ruinæ, quicunque ex præſenti in Palatinatibus in communi motu, domum non redierit. Vulgavit quoq; te non rediturum Varſaviam, ſed rectà ad tuam Diœceſim perrecturum. Conclamatum ergo erat, omniſq; culpa non concluſæ pacificationis, diffidentiarum, & interitûs Reipub: devolvi cœperat in congreſſum Lovicienſem Nunc quivis, tuis literis confundi cogitur, licet, etiam his habitis, ſuſpicionibus imbuti, malevoli plenam non præbeant fidem, & obloquantur; ſed non ponendi rumores ante ſalutem; tu occupare velis totam rei geſtæ gloriam. Regina poſt conſilium poſterius in conclavi habitum, non ita ad iteratas reſcripſit literas, ut ſperabamus per ludibrium conſulti; Spero hodie benignius reſcripturam; de quo cum ejus hodie miniſtris egi, perſuadendo, ne præjudicet dignitati ſuæ, & amori in populo, tam commodã bene merendi, jam ſine difficultate, de Republica & comparandi nominis, intermiſſa occaſione. Legatus Bonviſi nunc horã nonã habet audientiam apud Regem, pro qua vix heri curru deſcendit, acceſſum petiit, exaggerando negotij delegati gravitatem, labores ſuos, & incommoda. Dicitur velle proficiſci Lovicium navandæ operæ ſtudio; ſed id Rex non accceptabit, optans integram mediationis gloriam Reginæ: optimè fieret; ſi Italico nunc præriperetur palma officio, reſervando gratiam San-

ctiſſimi ad reale pecuniarum ſubſidium non eſt novum & diffidere nobis *A.C.* 1673
& combinari ab intra, nullo externo officio; licet memini ſuam aliquando Brandeburgicum obtrudere voluiſſe mediationem. Confœderationem in melius, de conſenſu partium, renovandam eſſe ratio ſuadet, ſed quia obſiſtit pertinacia, nulla meo judicio ejus eſt mentio facienda. Juramentum, ſive juxta ſtatutum, ſive juxta datam nomine Senatûs formam, pacificabit diffidentias; minimè haſce præliminares ſtructuras, curabimus: ubi fabrica concordiæ ab intra, & defenſionis ab extra, coaluerit: reliqua ſemina offenſionis, vel ſimultatum conſtitutione, exemplo conjurationis ſeu Rocoſzu, abolebimus, ſalvo honore & fortunis eorum ſubjectorum. Non danda occaſio populari diſputationi, quæ diu traheretur. Hoc agamus ut conſilia & res belli, quàm optime, & quàm citiſſimè ſtatuamus. Quidam vellent limitari ad Majum circulum, per quod major concitaretur motus & tranquillitatis publicæ perturbatio. Expectamus tuam pro feria ſecunda præſentiam ad conſilia.

AD D. FRANCISCUM BONVISIUM NUNCIUM APOSTOLICUM NOMINE EXERCITUS. 10. Februarij.

PRoſperum equidem cœperamus omen ex ipſa adventûs Excellentiæ Veſtræ fama, fore, ut poſt tot, quæ Regnum Poloniæ hactenus involverant nubila, mediante Pontificij favoris aurâ, per Excellentiæ V. operam tandem ſerenaret. Fuitq; nobis in promptu ſtudium, ut Excellentiſſimum Ducem noſtrum ad excipienda Sanctiſſimi Dom. ſummi Pontificis & Patris noſtri juſſa, & ad acceptanda pacis media proclivem ſequeremur, modò læſo ipſius honori, imminutæ authoritati, violatisq; Patriæ libertatibus priſtinus reſtitueretur vigor, neq; alio motivo Excellentiæ Veſtræ jurisjurandi operam ſacramento, & conatus noſtri addiximus. Verùm dum hac ſpe alimur, cumulantur in Suam Excellentiam injuriæ cùm eidem à D. Epiſcopo Cheſmenſi, cujus vitæ anteactæ flagitium præſens ſcandalum eſt (nunquam enim hoc charactere inſigniri meruit) inimicitiæ crimen ſubbjicitur, ſimulq; captæ Cameneciæ cauſa imputatur. Quare militari equidem facundiâ, debito tamẽ obſervantiæ noſtræ ſtylo ab Excellentiâ Veſtra contendimus, dignetur pro ea ſui muneris authoritate, quâ nobis Sanctiſſimum Dominum noſtrum repræſentat, innocentiſſimæ famæ & honoris integritati Excellentiſſimi Ducis noſtri majorem in modum conſulere ad præſtandam Suæ Excellentiæ ſatisfactionem dictum Dominum Epiſcopum compulſura. Faciet ſanè rem, quæ animos, zelum, atq; fervorem noſtrum contra nominis Chriſtiani hoſtem excitabit, & acuet, qui & Sanctæ Sedis obedientes filios profitemur, & ſumus Excellentiæ Veſtræ devotiſſimi & humillimi ſervitores. Datum ut ſuprà.

COPIA LITERARUM AD VEZYRIUM AB OLSZOWIO PROCANCELLARIO REGNI RATIONE NON PERSOLUTIONIS SUMMÆ TEMPORE OBSIDIONIS LEOPOLIENSIS PROMISSÆ Varſaviæ die 3. Menſis Aprilis.

TArdiùs ad me ob difficultatem itinerum pervenerunt literæ per Czauſium Excellentiæ Vræ, quibus gratè acceptis, & perlectis, pari imprimis apprecatione bonæ valetudinis, & proſperitatis Excellentiæ

A.C. 1673 Vræ correſpondeo. Scribit Excellentia Vra admirationi ſibi eſſe, quòd ſumma octoginta milium talerorum ſub tempus obſidionis civitatis Leopolienſis pro removenda eadem obſidione à civibus ijsdem promiſſa, & in parte Ibidem Leopoli ſtatim ſolvi incepta, ac per Commiſſarios Regiæ Mtis Poloniæ, qui in caſtris Sereniſſimi & Potentiſſimi Imperatoris Turcarum pacem tractârunt, cum obligatione ſolutionis in ſpatio ſex menſium aſſecurata, nondum hactenus numeretur, nec ſignum aliquod de numeranda eadem ſumma exhibeatur, & quòd in tradendis reliquis fortalitijs, in Podolia, & Ukraina diutius tardatum ſit. Equidem exiſtimamus non ignorare Excellentiam Vram qualis ſit ſtatus, & forma Reipub. Poloniæ, in qua non eſt abſolutum dominium, ſed omnia graviora negotia, præſertim contributionum, non niſi per conſenſum omnium, & ſingulorum ex Palatinatibꝰ Regni Poloniæ, & M. D. Litv. Deputatorum expediuntur, & executioni demandantur, atque eam ob rem à Sereniſſimo, & Potentiſſimo Rege meo, indicta ſunt Comitia generalia Varſaviæ, & hunc uſque in diem celebrantur, ut pro colligenda, & coacervanda pecunia, tam pro conſervandis, & manutenendis pactis, quàm pro alijs erogationibus publicis, neceſsarijs, contributiones, & vectigalia ſanciantur. Nemo ergo attribuere debet, aut poteſt tarditatem aliquam in ſatisfaciendo, aut malæ voluntati noſtræ, aut dubiæ fidei, ſed certa ſit Excellentia Vra difficultatem aliquam, & moram ex eo provenire, quòd diu, multumq; laborandum erat in componendis inteſtinis diſcordijs, quæ anno præterito multum nobis mali invexerunt. Cùm verò eædem diſcordiæ tandem feliciter compoſitæ ſint, accedente, & efficaciter operante authoritate, & curâ ſummi Pontificis Romani, aliorumq; Principum Chriſtianorum, jam ſtabilita per DEi gratiam concordiâ internâ, & tranquillitate domeſticâ, & reunione animorum nuperrimè concluſâ, minimè dubium habendum eſt, quòd intra breve tempus modi, & media adinvenientur, de ſatisfactione poſſibili, prout per Commiſsarios noſtros concluſum fuit. Licet ergo aliqua mora intercedat, ob eam etiam non poſtremam cauſam, quòd cuprea moneta in Polonia currens, in argenteam commutanda ſit, tamen, quod ſemel promiſſum eſt, præſtari ſeriùs, aut citiùs omnino debebit. Quam retardationem Excellentia Vra pro ſua prudentia boni conſulere, neque pro ulla Pactorum violatione interpretari velit, obſides cives Leopolien. benignè tractare jubeat. Et cùm mihi perſpectus ſit optimus zelus Excellentiæ Vræ pro conſervatione publicæ quietis, pro avertendis damnis miſerorum, & innocentum ſubditorum, tam ab una, quàm ab altera parte, plenâ fiduciâ feror Excellentiam Vram à recta intentione conſervandi quietem, & pacem, non deflexuram, prout egomet non deero, officio meo in Comitijs Polonicis, in promovendis omnibus negotijs, & medijs, quæ pacis obſervantiæ, & bonæ intentioni Excellentiæ Vræ ſatisfaciant. Ac licet publico nomine determinata nondum ſcribere poſſim, antequam Comitia ultimaria concludantur, utor tamen fiduciâ amicitiæ Excellentiæ Vræ, quod præ alijs utcunque tolerabilibus pacificationis punctis, maximè diſpliceat articulus, de pendendo annuatim tributo, quocunq; nomine munerum veſtiatur, cùm enim Nobilitas Polona in tantùm tot ſæculis libertatem & gloriam unicè amet, ut vitâ cariorem ducat, non poteſt non ægrè pati ſplendorem nominis ſui apud Principes Chriſtianos obſcurari, & Nationem ſuam Inclytam, eò vilitatis detrudi, ut ampliùs à Principibus, & alijs Nationibus Chriſtianis pro libera gente non æſtimetur, ut locus ille & prærogativâ dignitatis, Regibus omnibus par, imposterum ſceptro Polonico tanquam tributario controvertatur. Exinde licet minùs fortè apud exteros conſideretur Podoliæ Territorij, bello, & per

tractatus

tractatus deperditi jactura, cùm multæ & amplæ provinciæ ſuperſint, quæ Regni Poloniæ magnitudinem & dignitatem conſervabunt, hæc tamen tributi impoſita neceſſitas omni nos dignitate ſpoliat. Quod ergo candidè nomine meo Excellentiæ Vræ aperire ideo decrevi, ut eum animo ſuo reputet, & pro laudatiſſima ſua prudentia facilem ſe exhibeat, ne tributi dedecore, & gravamine liberæ nationi indigniſſimo oneremur. Meminiſſe inſuper debet Excellentia Vra, quomodo nos in retinenda bona amicitia, & vicinitate cum Sereniſſima Porta Ottomanica, ejuſque Dominijs, etiam cum diſpendio noſtro curam, & operam ſemper adhibuimus, Coſaccorum inſolentiam compeſcuimus, excurſiones terrâ, & ponto inhibuimus, diſtractis aliquando per diverſa bellorum viribus Ottomanicis, nullum à tergo, licet ſæpius invitati impedimentum fecimus, ſincere, ac religioſè, antiqua, & recentiora pacta obſervavimus. De non traditis ſtatim aliquibus fortalitijs, non eſt, quòd Excellentia Vra jure mecum expoſtulet. Cùm enim pleræq; civitates, & fortalitia juris, & Dominij non Regij, & Reipublicæ, ſed quorundam privatorum Magnatum ſint, illorum ſcitus & conſenſus requirebatur, ac demum ſine longa mora Barum, Miedzibozia, aliæq; arces, & civitates Præſidijs Polonicis evacuatæ in poſſeſſionem Ottomanicam ceſſerunt. Hiſce ad literas Excellentiæ Vræ datis reſponſis Czauſium non longius morantes expedimus. Quod ſupereſt, Divinæ protectioni Excellentiam Vram commendo, eidemque meam promptitudinem, & amicitiam deſero. A.C. 1673

EXCERPTUM EX LITERIS DZIERZEKII AD PROCANCELLARIUM REGNI. 14. Junij.

Recrudeſcunt anniverſaria pericula & calamitates Patriæ, quando Turca, noſtrâ animatus ignaviâ, magnâ contra nos parat potentiam. Pontes extructi ſuper Danubium, ſub Galaeo, ſuper Tyram ſub Chocimo. Expectamus noſtri reditum Ablegati à Porta. Numerantur parati Exercitus Turcici 140000, Tartarorum cum Batirs Aga in Ucraina 10000, ſeniores Tartarorum omnes Czcheryni, & in Fortalitiis Ucrainenſibus. Supremus Regni Mareſchalcus ſperatur Varſaviæ, qui ubi venerit, conſilium bellicum formabitur; Auxilia ab Imperatore nulla; de Moſchis nihil certi. Quidam Conſtantinopoli ſcribit, melius eſſe etiam quaterna tributa ſolvere, quàm manifeſtè perire, alter quoque ſuadet tolerantiam tributariæ pacis.

XXVIII.
FRANCISCO RICHARD, ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI. 4. Januarij.

Relatio Actorum in Comitijs Pacificationis Varſaviæ inceptis.

Venit tandem deſtinata dies Magni Conſilij; Mareſchalcus Czarnecki in Senatorio Conclavi ſeptus turbâ Deputatorũ, facundo ſermone, qui ipſi connaturalis eſt, Regem ſalutavit. Aliquot diebus pòſt nihil actum, propter illos, quibus nulla in pace ſpes, omne in turbido conſilium; Verificatur nunc Chryſoſtomi Sancti effatum; Ferioreni ferls vivimus vitam, non mordentes tantùm, ſed & vorantes alios alij. Pauci rationi veræ aſſentiebantur, multi obdurabant ſe contra manifeſtam veritatem, nec cogitabant ſe eſſe cives Polonos, & hæc pravitatis eſt cauſa ignorantia ſui, quam, ſi quis

*A.C.*1673 quis cognitâ veritate diſcuſſerit, ſciet, quo deferendi, & quemadmodum proferendi ſint ſalutares pro Republica ſenſus. Punctorum confœderationis executio, & judicia in malecontentos urgebantur, quanquam alij, quibus quietis, & Reipub. cura, molliora ſuadebant, Epiſcopus Cracovienſis, cùm optimus quiſque Reipublicæ causâ mœreret, interpoſitionem Senatûs propoſuit, curamque mediationis in ſe recepit, ſed hoc conſilium priùs rejectũ, tandem tamen 10 Januarij ſuſceptum eſt, literas nihilominus credentiales publicè legi non permiſerunt, palàm obſtrepentibus vocibus; non decere Reipub. dignitatem civium ſubmitti contumaciæ; auderet, ageretque Senatus, quidquid è re boni publici videretur, Reipublicæ avitam auctoritatem, Equeſtri Ordini tuendam, defendendamque relinqueret; vani timoris non juſta excuſatio erat. Ita ſequenti die Antiſtes Cracovienſis cum Palatino Vitepſcenſi Lovicium properavêre, ubi magno numero in Primatis Sede conciliabulum celebraturi Malcontenti convenerant. Sed qui miſerant, integrã in 16vam Januarij diem judiciorum proſecutionem ſibi reſervârunt, præfixo ſimul reditu, & reddendæ declarationis aſſignato Ablegatis termino, ne inutili cunctatione, tempori, conſilijsque diſpendium afferrent.

Andreas Trzebicki

Chrapowicki

Interim promulgabantur à Mareſchalco formæ juramentorum, quod omnes etiam aulæ Miniſtri explere obligabantur, lectus conceptus legis de habendo quolibet, & pro hoſte Patriæ declarando, quiſquis jurisjurandi ſperneret, aut eluderet religionem. Tribunalitiorum quoque judiciorum proſecutio non niſi poſt felicem confœderationis exitum reaſſumi permittebatur, clenodia Regni, in uſum, ac neceſſitatem Reipublicæ, præcipuè tamen in expenſas fortificationis Leopolienſis urbis ex theſauro accipi, & extradi mandabantur, ad cujus ſummæ diſpoſitionem, quæ non minor ſexcentorum millium aureorum eſſet Pro-Cancellarius Regni invitatus, at ille declinando, & à ſuis partibus amoliendo invidiam, eleganti, & modeſto prorſus ſermone, leniter cuncta confœderationis acta damnans, reprobansque, ut ſatis cuique conſtare poſſet; etiam præſentia magni conſilij pro Republica molimina illum parùm probare. Quod multum illi hac moderatione gloriæ tulit, quamvis acceſſerunt invidorum ſtudia, qui omne, quod pacatum erat, reprehendendum putabant conſilium, & interdum, quamvis conſcientiâ repugnante alios lacerabant uti de Epiſcopo Chelmenſi manus ignota mihi, huic Epiſcopo parùm amica ſcribit, quòd infeſtâ voce prorupit; judiciorum Tribunalitiorum rectam quidem naturam eſſe, & nulli culpæ obnoxiam, ſed ſæpe perſonas publicâ abuti authoritate, nec modò ſacroſanctis Comitiorum ſancitis negotium multoties, & periculum feciſſe. Proinde quiſquis moderni actûs ſancitis ſeu refragari, ſive novo nocendi genere obnunciare velit, illi confœderationis rigorem expectandum, ac ſubeundum eſſe, nimirum pro hoſte Patriæ declarationem. Liceat exclamare; ô humana gens ebria, & moribunda, quàm facili impulſu erroris in foveam ruis! quies poſthæc & ex metu reverentia; Mareſchalcus quoque animoſior. Deputatos ad referandum Regni theſaurum nominavit.

Poſt primam notitiam à Delegatis ad Malecontentos expeditis habitam ad judicia Perduellionis ſtatim condeſcendendum ferociter petebant, cùm alij mitiores reditum Epiſcopi Cracovienſis præſtolari ſuaſiſſent (ſpes nunquam major affulget pacis, quàm, cùm ſeriò bellum geritur) venerunt tandem literæ Lovicio, & ad requiſitionem Nuntiorum Terreſtrium clarâ voce evulgatæ à Principe; Species in illis magna libertatis commendabatur, an novum ſub ſole multos libertatem præſeferre, ut imperium evertant, quod, poſtquam evertiſſent, ipſam aggredi conſueſſe. Reliquus ſtylus abruptæ contumaciæ, quàm obſequio propior

pior erat? nimia diffidentia innocentiæ locum occupaverat, adverſæ partis pii conatus, & candida pro Repub: geſta arguebantur. Poſtremò, ne quid inculpatum relinqueretur, fidem quoque Principis incuſabant, acerrimo, & planè implacabili invecti odio in Palatinum Siradienſem, quod Primores Regni profanâ delatione in Rempubl: Ottomanici belli inſimulâſſet. Flexerant, & ad modeſtiam, & quidquid anteactis temporibus commiſerant, tanquam indebitè fama eorum ob idipſum apud populum gravaretur, compoſitâ ad ſubmiſſionem lenitate excuſabant. Propoſitiones illorũ, reſponſum ab Equeſtri Ordine erat tale; Ut in annexis. *A.C. 1673* *Felix Potocki.*

Cùm verò Palatinus Siradienſis comparuiſſet in Senatu, collecto intra ſe ſpiritu in Malecontentos ferocibus verbis invectus eſt: Id peſſimis mortalium in ſe diſplicere, imò etiam ad culpam trahi, quo gloria conſtanter ſervatæ fidei etiam apud hoſtes quæritur, nimirum non deſeruiſſe Majeſtatem Principis in caſtris cum Republica pro communi ſalute excubantem, cùm alij ad diffidentiam, cujus ipſi Authores erant, ad ſeditionem, & turbas prolaberentur, imò etiam manifeſtâſſe improbos eorum contra Remp: conatus, quia obliviſci ſine læſione Senatorij jurisjurandi nexum non potuiſſet; quidquid nocivum ſcivero, à Rep: avertam; ſtimulante inſuper ad id Patris ſui mandato, qui ſibi ſuprema voluntate præſcriptum reliquiſſet: non contra Jovem, ſed pro Jove manũ movere. Nimiùm offendere Malcontentos, quòd illis exprobretur bellum Turcicũ in excidium Patriæ accerſiviſſe! Sed rectius judiciũ etiam in Areopago mereri non poſſunt, quando Palatinidem Ravenſem, cæteroſque, qui funeſto exemplo iteratis vicibus Regni Comitia convellebant, parricidas Patriæ, viperas parentis ſuæ in ſinu fovent. Jámne ipsâ exercitûs famâ hoſtilium progreſſuum celeritas tardaretur, deſerta ab omnibus copiis Ucraina, & ubi nullum periculum eſſet, falso metus periculâ fingebatur. Hinc nudata præſidio; quæ plurimùm periculi habuere fortalitia, longinqua, & quæ vix belli formido attingere poterat, tanquam contra imminentem hoſtis impetum inſtructa; armataque cernebantur. Confœderatio militaris ſub Trebowla in ſubverſionem Regiæ Mtis practicata, multoſq; conventus Varſaviæ aliiſq; in locis ſuper eo facinore celebratos. Jam numeroſas turbas, & inſolita licentiæ militaris agmina in ſedem Regni inducta, ut terrore, miniſque, & periculo anxiæ vitæ, inter parere dedignantes, faſtiditum Principi redderent imperium, poſtremò extorquerent. Cæteras eorum machinationes obligâſſe ſeſe Reipub: palàm facere, ideoq; iram eorum potiſſimùm ſufflâminâſſe, quia corruptiones contempſiſſem, & infame pretium venalis conſcientiæ, ad quod ſolicitabar, dedignatus eſſem. Sed illud fortè melioris in Rempub: animi, candoriſq; judicium erit? oppreſſam armis turmam Zaleſcij, depreſſum vexillum Notarij Campeſtris Koſubſcij, Principis denique, ut, egeſtô, quidquid modeſtum, ſincerumque, ſola inter turbulentos ſecuriùs licentia graſſaretur. Mihi fidem integram, nullas calumnias, & pericula paveſcentem, imò mille mortibus animum pro ſalute Reipublicæ, ac Majeſtate Serenitatis Veſtræ deſtinatum. Finivit ſermonem commemoratione illius Romani Conſulis, qui, cùm quidam libertus Dominum ſuum deferret, indignatus, hunc, & ejus ſocios ſupplicio affecit, edixitq;, ne quis auxilium eis, qui contra Dominos agerent, ferret, quod ſi tuliſſet eum jus alios accuſandi amiſſurum. *Palatini Siradienſis ſermo.*

Laudabant multi, plures vituperabant, hæc non ad pacem, & quietem, ſed ad ulteriores promovendas diſcordias, & diffidentia verba, quòd talia

A.C. 1673 talia verba jactaret, & ſine conſideratione proferret, & major diei pars iis abſumebatur; non ſine magno Reipub: detrimento, diffidendo in conſiliis, & diverſa ſemper iis quæ illis placebant, dicendo: Poſt hæc a verbis ad minas tranſibant, multi ferociùs abrumpendam omnem moram, uti publicæ ſaluti noxiam, & ad manum, atq; gladios Rempub: vocabant, *Zaremba* impellebantq;. Judex Sendomirienſis authoritate & judicio inter Nuntios facile primas tenens, nihil ambitioni, nihil gratiæ tribuens, ad æquitatem, & neceſſitatem præſentem referebat, tanquam quæſitus; Probas hos? reſpondit; non, ſed miror, ac moderandum adhuc fervori cenſuit, cæteriq; in eandem ſententiam diſſerebant, petebantque, ne ob nimiam præcipitantiã, fervoremq; alio fortè tempore commodiorem, grave vulnus,fatoq; proximum Reipub: acciperet. Dandum adhuc tempus paucorum dierum recollectioni Malcontentorum: forſan brevem moram lenitatem animis citiùs allaturam; quam ratio, & metus ex Repub: præſtare non potuiſſet. Incaluerat nimiùm impetus, & atroces erumpebant, parabanturque ſententiæ, niſi Princeps ſolutâ ſeſſione, convenienti tantæ ſcenæ remedio, ne ſimul evaneſceret, conſuluiſſet.

Prolongatio convocationis vix obtineri potuit, idq; non aliâ conditione, *Prolongatio convocationis.* niſi ut præcipua rerum maximè agitentur, ut ſcilicet, ſi interim non ex voto Reipublicæ malecontentorum declaratio ſecuta fuiſſet, ex nunc pro hoſtibus Patriæ publicarentur, datæque ad eos acres à Republica literæ, ne ultra eam haberent ludibrio; nihil enim accidere poteſt gravius, acerbiusq; libero populo, quàm in æqualitate videre cives, qui ſe ſupra leges attollant.

Sequenti die publicæ Regni defenſioni conſilia accõmodabantur, quis cenſus in ærarium inferri deberet? quæ vires Reipublicæ quantisq; copijs notæ hoſtium potentiæ occurrendum eſſet? Legati etiam, ut ad Chriſtianos Principes ſumptibus Gubernatorum Regni Præfecturarum mitterentur, multi ambitioſè orabant. Et ſi vigiliæ Pro-Cancellarij Olſzovij vigilantiſſimæ, ardorque animi, pro communi omnium utilitate, in providendo, agendo, conſulendoque, cognitus hactenus fuerit, tamen nunc zelo ipſius patefactum eſt, ut de prudentia, conſilio, ac magnitudine animi ejus, nunquam dubitari debeat, in hoc præſertim, quod deprehenſis tenebris, quas oculis omnium malevoli injecerant, cùm optimam de malcontentorum favorabili declaratione, ſpem præmiſiſſet; utique eſt DEUS judicans eos in terra; nihil ſine Du- *Deputati ab Exercitu M. D. Litvania* ce de exercitu, ac viribus Reipublicæ tractari poſſe, conſtanti oratione aſſeveravit; magnæ ſemper in publico moderationis, quâ interdum ingruentia, & periculoſa inimicorum odia deprecabatur. Proximâ luce Deputati ab exercitu M. D. Litv. publicam in Senatu ſententiam habuêre, teſtificando ultimum etiam ſangvinem pro integritate Majeſtatis paratos ſe eſſe impendere. Expeditâ deputatione Caſtellanus Podlachiæ ſagax, & ſapiens, ſi minùs fortunæ ſuæ credidiſſet, bellicis artibus innutritus, ſtudia pacis non reſpuens, utramque ſpartam, ſeu miles in ſago, ſeu civis in toga mirificè exornabat. Is ergo Caſtellanus injunctam ſibi à Republica geſtæ provinciæ reddebat rationem. Præfecerat illum ſupremus militiæ Dux parti exercitûs, juſſeratque ex Ukraina deduci Præſidia, ut ijsdem copijs Camenecum adverſus Ottomanicam potentiam firmaretur. Teſtes imperij, literas Ducis manu- *Proditor Cameneci.* tenebat, ſed quibus graviter convulſorum Comitiorum Regni Ubyſcius incuſabatur. Ad extremum, quis cauſa fuerit, dubitare deſinant, omnem culpam prodiri Cameneci in Generalem Podoliæ tranſtulit, firmiter aſſerendo, & deſcriptor veriſſimus, & accuſator acerrimus fuit, quò ſi ſe deſtinatis cum copijs recepiſſet, nec dicere poteſt ſibi non proditum, potuiſſet nobiliſſimum Regni fortalitium diutiùs contra barbaras gentes defendi, ita unusquiſq;

quiſque pro ſe rationem reddet Deo, quando ſatis commeatu adversùs obſidionis moram inſtructum fuiſſet, cujus etiam poſt deditionem cum enormi infamia noſtra, ſatis amplam hoſtis copiam inveniſſet. Epiſcopus quoque Camenecenſis, quia crebris vocibus ſtimulabatur, addidit: prædictum Generalem diu ante exploraſſe alpes, ubi mollior, duriorque lapidis materia, faciliùs à pulvere, vel ab arte ruinam pateretur: quod magna ſuſpicione carere æqvum non eſſet, at illud plurimorum notitiæ apertum, pyrium pulverem adeo infectum, corruptumque, ut ſine ulla hoſtium noxa, tormenta, peditumq; ſclopeta exploderentur. Exarſit interim quidam Nuntiorum, in licentiam, & factam Præſulis relationem, Impudicâ ac venali lingvâ non ex fide factam, arguere auſus erat, magna cum admiratione bonorum civium; quòd non modò manifeſto flagitio, impia opera, attritâ fronte miniſtraretur, verùm etiam dignitas Eccleſiaſticæ perſonæ indignâ contumeliâ uſque ad injuriam afficeretur, quia corruptâ libertate, licentia ſcelerum miniſtra eſt. Ita in his quoque rebus ludit, & illudit illud fatum, ſeu fortunam; quidam merentur famam, quidam habent. Generalis Podoliæ, cùm ipſe non modò, quod oppugnaret, ſed etiam quod loqueretur, neſciebat, petitâ tamen dicendi libertate relationem proferre parabat, cùm eſſet dolor Reip. qui nec tempore, nec ratione curari poteſt, acri clamore oppreſſus: indignũ eum eſſe, qui jus dicendi inter honeſtos cives haberet: futuram illi libertatem vocis circa formatum judicium, quod tanquam infamis, impius, proditor Patriæ, deſertor fidei Chriſtianæ ſubire expectaret, quanquam alij dicebant, quòd etiam veneficis poteſtas defendendi ſuî datur, nec damnari, quenquam incognitâ cauſâ licet. A.C. 1673

Venerunt poſtea literæ ab Epiſcopo Cracovienſi ad Reginam ſcriptæ, ùtinam fiat nobis id in ſalutem, quibus obnixè ſollicitabat, ne optima Princeps mediationi malcontentorum cùm Principe, & Repub. ſuis auſpicijs, ac innocentiâ, conſulere dedignaretur. Diſſenſio cùm ab alijs incipiat, à ſe reconciliatio; legebantur & literæ ad Pro-Cancellarium à Malcontentis datæ, quas idem Nuntius attulit, magnæ propenſionis cum Republica unionis manifeſtæ, niſi quod primum pro 30 Januarij Commiſſarios ſuos Varſaviam venturos declaraſſent: cum pro 28. Reſpub. finalem declarationem ab ijs poſtulaſſet, à multis retro ſæculis notatum eſt, quòd ſicut apud Gallos ita & apud nos ſalutaria lentè, noxia incredibili celeritate expediuntur; ita nunc tanquam leviſſimis quoque tam difficili tempore arrogantiam explere tantis viris conſultum, decorumq; eſſet, tolerante cuncta Republicâ, dummodo ob ſervatos cives moderationis famam adipiſceretur; ergo mitiores poſthæc ſecutæ ſententiæ, quàm miſerum eſſet cogi, opprimere, quod ſalvum velis, quicunque obeſſe poteſt, & non vult, prodeſt tandem, quamvis alij non nova credebant molienda, niſi prioribus formatis, tamen de Ottomanica potentia differebatur, dictumq; Turcarum Cæſaris referebatur: qui identidem coram familiaribus ſuis ſub Cameneco repetere ſolebat: quod ſive ederet, ſive ambularet, ac licet dormiret, ſemper de Dantiſco cogitaret, & quamvis iterum infeſtæ voces in malcontentos nonnullorum Nuntiorum erumperent, infenſe quærentium, quòd tandiu Reipublicæ auctoritatem eluderent, quaſi nulla illis notitia ſit Reipub. cùm tanta ſit bonarum rerum jactura, meliorum tamen conſenſu disjectæ ſunt, juvitque eorum ſive oblivionem, ſeu lenitatem Princeps, declaratis in proximam ſeſſionem, proditi Cameneci judicijs.

Reduces Lovicio Commiſſarij ſalutato Principe ſufficientem transactionis ſuæ in Senatu fecerunt relationem. Referebat Epiſcopus Cracovienſis nimius commemorandis quos metuiſſet, minimè revocare in dubium

A.C. 1673 dubium Malecontentos electionem Principis, neq; contra regimen ipſius inſurgere, id ſolùm anxiè à Repub: petere, ut fama illorum decreto Lublinenſis Confœderationis, non modò in opinione Civium, verum etiam apud exteras Gentes, nimium gravata juſto aliquo lenimento refoveri poſſit. Cùm verò multi ex Nuntiis caſum Reipub: miſerabantur, quòd aliqui non tam fortunam Reipubl: æſtimantes, quàm publico diſſidio læti pœnam in proditores Camenecì judicio in Malcontentos efflagitârunt. Sed obſtitêre fortiter Palatinatûs Ruſſiæ Nuntij, optando, ut integras potiùs vires adversùs hoſtiles conatus Patria ſervaret, quàm civili diſcordiâ libatas, domeſtico ſangvine violaret. Stabiliendam eſſe muniendamq; Rempub: non armis modò, & robore exercitûs, ſed, quod multo præſtantius, multoquè majoris prudentiæ, laborisq; eſt, egregiis pacis artibus. Huc potiùs Reſpub: intenderet, ut terras Ruſſiæ adversùs jam jam irrupturas Tartarorum copias conſervare poſſet; Concurrite ô Cives! mœnia civitatis labuntur. Proinde defenſio Reipub: cunctis bonis & modeſtis Civibus cordi eſſe deberet; petendamq; ante omnia deputationem à Repub: ad bellicum conſilium, nam, ſi civilis belli rabies plus in fero alicujus pectore poſſet, quàm ſalus, & quies Reipub, tum nos eſſe paratos ſubtrahere tam infauſtis conſiliis, & meliori modo ſaluti, fortuniſq; Confratrum noſtrorũ viam expedituros. Movit ea vox Principem, Senatumq;, ac ſtatim aſſignati è medio Procerum novem ad bellicum Conſilium, à vice Mareſchalco octo & denique ex Equeſtri Ordine Deputati.

Nòn alias magis infenſi Nuntij, ſuperbiã & calliditatem Malcontentorum accuſandq omnem protractionem, ut fraudem ſuſpicantes, abrumpendum Conventum, & vocatorias literas ad arma Nobilitatis, ingenti ſtudio, & anxiis precibus à Principe poſtulabant. Spes hominum fragiles! ô fallacia conſilia! Sæpiùs inclamitando conſilia, disertè ſed parùm proponeret; malè ſit parti, ut conſulatur toti; Querulabanturque inter dolorem infenſis vocibus Majoris Poloniæ Breſtenſis, Cujavienſis, Lencicienſis Palatinatuum Nuntij, tot capita contradictionum, oppreſſos ſe exactionibus, hybernæ diſtributionem ultrò referebant, impetendo magnum Regni Mareſchalcum, ut dici poſſit; Tanta pro ſuis fecit Moyſes, plura pertulit à ſuis; Sed ad hos rumores, quòd non ponebat ante ſalutem Reip: magnum ſuum à natura ipſa ad honeſtatem conformatum animum palàm faciebat, qui nec aſperitatibus terreri, nec ullâ utilitatis ſpecie à recto avocari poteſt, contra quem iterum atrociora addidit Palatitus Siradienſis, famam, & nomen obterens; ipſos Exercitûs Regentes ex eadem hyberna in ſuos uſus ducenta millia convertiſſe, exceptis aliis aſſignationibus, quas involutis penſionibus repleri neceſsè fuit; quò faciliùs corruptâ militari diſciplinâ, inſolens militaris turba ad ſeditionem impelleretur. Orabatque Rempub:, ut in manifeſta oppreſſione, non lentis conſiliis, ſed ferro, & manu ſibi mederetur, ac laudabiliter inchoatam Confœderationem ſtrenuè tandem exequeretur. Fruſtra torporem, & ignaviam, ad cunctationis, & prudentiæ vocabula transferri, ubi periculoſior ſit quies Civibus, quàm temeritas. Parabaturq; ingens aliquid eâ die in Malcontentos, niſi querelis, & ex illis augeſcente in immenſum publico odio, alterâ querimoniâ ſubventũ eſſet. Petebant ſcilicet Nuntij Ducatûs Maſoviæ ſolicitis precibus à Principe Coſacorum relegationem, qui Concivibus ſuis graves haberentur, jacturam antiquam novis deplorando lacrymis. An diffideret Princeps pecto-

pectoribus Civium? qui Confœderatione Lublinenſi obſtricti, non modò periculis ejus immixti vivere vellent, ſed Majeſtati ejus tuendæ vitam, & ſangvinem conſecrâſſent. Id niſi impetrarent, progredi ſeſe in cunctis Reipub: non poſſe negotiis, protulêre. Si projiceret ſermones Nuntiorum retrorſum, & audiret pravicordios, & torticordios magis, quàm fideles ſuos ſubditos; Unde credebantur Aulæ infenſi, occaſiones ſcilicet, quærit, qui vult recedere ab amico. Princeps incuſatis turbidis Reipub: temporibus, quòd neceſſitate actus illos præſidij câusâ quingentos tantum vocaſſet; Cæterum reliquos mille quingentos ſtatim abire juſſurum, nolle Majeſtatem adeò, nec ſalutem ſuam charis Civibus oneri eſſe. Ita favorabili oratione vim imperij inacceſsâ ſupernorũ arcanorum ſemita, & arcani conſilii momentum tenuit. *A.C.* 1673

Epiſcopos Poſnanienſem & Chełmenſem ad Tractatus Mediationis Malcontenti admittere noluerunt, dictu gravia, perpeſſu aſpera! Reginam tantùm, additis Nuntio, & Cæſareo Legato, acceptabant: quaſi damnatâ omnium Civium virtute, & innocentiâ, libentiùs ſe externis, quàm Concivibus, & amicis credere voluiſſent, obliti moniti ſacræ literæ; admitte ad te alienigenam, & ſubvertet te à tuis propriis & timendum, ne, quod alij ædificant, illi deſtruant. *Wierzbowſki. Zegocki.*

Acceptâ dicendi facultate Epiſcopus Cracovienſis qui egreſſus erat in ſalutem populi, relationem ad pu cta tractatûs cum Delegatis Lovicienſibus conformabat. Lecta Informatio à Magno Exercituum Duce, cujus initium erat. Locuti ſunt adverſum me lingvâ doloſâ, & ſermonibus, & odiis circumdederunt me, pro eo, ut me diligerent, detrahebant mihi; per quam conceſſum hoſti Camenecum, triſteq; Reipublicæ, & execrabile damnum juſtificabatur. Tametſi, quæ in famam ejus evomuerunt, plus furoris habent, quàm ruboris, vix digna; quibus reſpondeat. Recenſebat pòſt Epiſcopus magno negotio conſenſiſſe eos in jurisjurandi formam ſub Gołembio initam, paucis immutatis verbis: id tamen imprimis poſtulavêre.

Ut majora Regni officia, prout ſunt Sigilla, Clavæ, Scipiones, ad normam antiquorum jurium, in Comitiis diſtribuantur. *Poſtulata Cõfœderatorũ.*

Idem verò actus magni Conſilii non immutato Directore, & Nuntiis, ad Comitia Regni reducatur, in caſu ejuſdem convulſionis, liber ſit Reipub; ad Generalem Confœderationem recurſus; neve Conventus particulares Palatinatibus ſinè conſenſu Ordinum vigore Confœderationis ampliùs inſtituere licitum eſt.

Exercitus M. D. Litvaniæ limites Regni tranſcendere, cùm jure prohibeatur, fas ei non ſit.

Copias, quaſcunque Reſpub: ad ſui defenſionem paraverit, ne poteſtati & Imperio M. D. ſubtrahantur.

Læſi honoris ſummorum in Repub: virorum redintegrationem (illapſa, & elapſa quædam revocare placet, utinam tam mea confirmare poſſem! quàm facilè aliena deſtruere conſilia) & Zamoyſcianæ cauſæ deciſionem in præſenti conventu petebant.

Produxit, quoque Epiſcopus Cracovienſis ſcriptum ab Exercituum Duce, illudque publicè legi petijt, in quo Dux acerbè querebatur contra Generalem Podoliæ, quòd omnem proditi Camenecì culpam in ſe transferret; quòd ſi id publicè coram judicibus, aut Republica confeſſus fuiſſet, liber ab onere actionis pronunciari debuerat. Agnoſcere ſe crimen, ſi crimen dici meruerit, ſuo mandato exploratas alpes, an arti, operique perviæ eſſent? ut tantò dexteriùs meliusque fortificationi urbis proſpici poſſet, cùm ad

A.C. 1673 nocendū, illos nulla neceſſitas, & æquitas coegit. Cùm verò omnem laborem pervicaciâ ac duritie ſuâ ſpernere illos muros comperiſſet; inveniſſe bellicorū operū machinatorem, qui id pyrio pulvere effici poſſe promiſerat, magnumq; ſpectante toto exercitu, ejectâ in ſublime ſex libris pulveris petrâ dediſſe experimentum. Argui proinde temere intentionem ſuam, æqvum non fuiſſe, nec ſiniſtrâ interpretatione coram Repub. honorem ſuum, juxta & integritatem perverti debuiſſe, ergo libenter vellet ſpectare delatorem, & experiri probationem. His egregiè ultus eſt innocentiam ſuam, quem, cùm omnes excelſæ virtutes abundè ornâſſent, vix credibile erat, illas in tanto viro innocentiam morum, ac contubernium ſuum non admiſiſſe. Statim Epiſcopus Camenecenſis acceptâ voce modeſtè ſeſe excuſabat, retuliſſe Reipublicæ, quod exploratum habuiſſet, cæterum nullius intentionem adeo, nec innocentiam præpoſtero damnâſſe coram Repub. judicio; non ſe ignorâſſe, imò etiam nunc palàm proferre; ac monitum quemcunque velle, ut diſpiciat ſecum, quiſque tali tempore Reipub. quid illi non modò agendum, verùm etiam publicè loquendum ſit?

Cùm verò puncta cum Commiſſariis Lovicenſibus inita ſub examen Reipublicæ venêre, diſſoni clamores, impetus, non judicium, clavum conſilij regebat, & adijciebant dictis ferociam, queritando pro anima noſtra ne confundamur dicere verum: ſequamur rem, & non deficiamus in verbornm compoſitione. Huncne fructum pacis Subdelegatos Malcontentorum (alij malevolorum clamitabant) Reipublicæ attuliſſe, ut tanquam acie victis leges præſcribant, imponantq;. Langvor prolixior gravat medicum, breviorem langvorem præcidit medicus. Meliorum enim ſententijs compoſiti dicebant, in tribus placitum eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata coram DEO, & hominibus; concordia fratrum, & amor proximorum. Nihil adhuc in concluſionem, omnia in vim præparamenti concepta eſſe; mitti adhuc Lovicium debere, tandemque Reipublicæ futuram decidendi poteſtatem, fruſtra divinari, proſpera, aut adverſa, antequam de plano voluntas, & affectus in Rempub. malecontentorum innoteſcat. Ita conventum ab omnibus, ut reſponſum Lovicium mitteretur, adjecto imperio: penes Orthodoxæ cultum Religionis, Majeſtatem Principis Michaëlis, ejuratis omnibus externis correſpondentijs, præſtandi circa defenſionem eorum jurisjurandi, deſtinatusq; à Republica Palatinus Vitebſcenſis. Homo ſapiens tabeſcit uſque ad tempus, cum Commiſſarijs ſedem malecontentorum adeundi: quò facilius, ſi quid dubij occurreret, intentionem Reipublicæ tantò accuratiùs rationibus explanarent.

Interim cùm de defenſione Reipub. ageretur, Jacobus Szczavinſcius ſatis jam clarus, conſtanti in Religionem zelo, cùm ad vindicationem ex iniqua Thorunenſium poſſeſſione S. Jacobi templi operam ſuam jungens Epiſcopo Culmenſi Pro-Cancellario Regni miram dexteritatem adhibuiſſet: illuſtre votum acceptâ dicendi libertate, ad Principem converſus protulit: nemo, quantum judicare valeo, extitit, qui rerum, verborumque pondere, ac efficaci quâdam naturæ vi, cum illo ſit conferendus, cùm & prudenter, & doctè locutus non parum multa, quamvis paucis verbis plurima complexus, ſibi conſtans, nullasque ſordes, ut alij complures faciunt, ſecum trahens, ſententia verò hæc ejus erat. Auſpicia Imperij Majeſtati Vræ non è terris, ſed de cœlo contigiſſe, cùm nihil hic caſus, aut fortuna poſſit, non vano ſeſe judicio æſtimare. Hinc etiam profectum eſſe arbitror, quòd in tanta malignitate hominum, non fama Mtis, non ſalus imperij, in atroci civium diſcordia, & fatali rerum omnium confuſione, naufragium tulerit. Poſſe tamen turbati, & pene everſi Reipublicæ Status magna ex parte referri

ferri ad cauſas, & ingenia depravatorum in aula hominum, qui, ut ſeſe, domoſque ſuas in immenſum extollunt per ruinam famæ egregij cujusque, & civium cervices nituntur, utque terrori ſint ſingulis, deprimunt univerſos; non extimeſcunt terrenam faciem potentis, & ponunt ſcandalum in agilitate ſua, ac ne quis ſceleratæ illorum ſuperbiæ obviàm ire audeat, ſiniſtris delationibus labefactant, inficiuntque præcipuos civium hæ peſtes & venenata monſtra Reipub. à quibus bonus, cautus, optimus etiam venditur Imperator. Non mereatur audire Mtas Vra quod dici ad infamiam de Claudio Cæſare dignum fuit: qui libertis, uxoribusque addictus, non Principem tanti imperij ſed Miniſtrum egit; neque aliâ ratione à ſagaciſſimis Principibus vitari has Syrenes, ad quod toties ſuſpiramus, quoties ſpiramus, dulce venenum auribus inſtillantes, niſi contemptu talia audiendi, & in contumaces delatores vindicta pœnæ. Nam, ſi intra paucam familiam conſtituta domus malitioſorum ſuſurronum perversâ levitate orbatur quiete, quantò magis de Rebuſpublicis ſentiendum? quæ inſtar Oceani parvis motibus, ingentibus turbinum, & ſeditionum fluctibus periclitantur; nam ſvadere multa bona poſſumus, non item perſuadere, Athenienſes ſciviſſe dicti ſunt, quæ recta eſſent, ſed facere noluiſſe. Hæ cauſæ effecerunt, efficientq; publicis rebus, ut multa imperia creſcere non poſſint, quædam perire neceſſitas humanæ malevolentiæ poſtulet, faciatque. Publicã Regni defenſionẽ ordinariiſſimè Dijs fruſtra fulciendã, in extraordinarijs periculis ſupremo conatu, viribus, & affectu Reipublicæ ſubveniendũ. Cum enim poſſeſſores ampliſſimi Reipublicæ patrimonij in ſacros Eccleſiæ uſus conſecrati, annuum proventum tantis Reipublicæ neceſſitatibus ultrò largiri non debeant? minores verò bonorum Regalium Tenutarios, nimirum Capitaneos, Suffraganeos, Abbates, Canonicos, ac reliquos Clericos bona Terreſtria poſſidentes, invitari lege ad libertatem erga Rempublicam, & conſervationem cultûs Divini, ac privatæ cujuſq; fortunæ, pacisque publicæ, nonne eſſe conveniens æſtimatur? Sed ut à ſuſpicione jactantiæ meũ imprimis vindicem nomen, ne quis credat verba tantùm eſſe, cùm operibus ſit opus, & ut probem me non tam proferre contemnendum, quàm edere pro futuro conſilium, offèro centuriam equitantium ſclopetariorum Reipub: propriis ſtipendiis militaturam, neque id pro documento, ſed pro debito amoris in Rempub: & obſequij velim eſſe, & haberi, nonne in Ægypto à luxuriantibus etiam platanis, gentes pro umbra vectigal pendunt. Ejus vocem excepit judex Sendomirienſis, de quo non immerito dici poteſt; Noli quærere fieri judex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne fortè extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in æquitate tua. Summis ille laudibus cumulavit Palatinum, quòd tanta profeſſus eſſet, quanta nemo in hanc uſq; diem illuſtrium virorum profiteri auſus fuiſſet, ex privato ſenſu, magno tamen Reipubl: commodo; Attamen in paucis efferbuit zelus privatis ſumptibus bonum publicum juvandi, tantumque ex Patribus Palatinus Lublinenſis centum pedites, Magnus Cancellarius M. D. L. trecentos ſclopetarios obtulit. Tandem de prolongatione magni conſilij actum, ægreq; ad paucos dies conceſſa, idq; ſub conditione, ut judicia proditionis Cameneci proximâ die à Deputatis juramento expleto inchoarentur. Sed ubi jam deſtinata, totieſq; optata dies venerat; turpi rurſus inconſtantiâ nonnulli Nuntiorum rejectione ad notitiam declarationis Malecontentorum, alij juramento à Deputatis quoq; ex Senatu, præſtando, ultrò difficultates, non ſine publico rubore judicia ad præſens, & inpoſterum Reipub: ſalutaria toties

A.C. 1673

Suſurrones periculoſi

Subſidia militaria

A. C. 1673 ties eluſere; an jam tempus non appropinquat, ubi dicit Scriptura; Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentium prudentiam reprobabo, cùm non omnibus placeat, quod ad cunctorum neceſſe eſt pertinere fortunas. Non alibi enim inſtabilis populi meliùs expreſſam cerneres imaginem, mirâ inconſtantiâ, quæ vetuerat, jubente, & quæ juſſerat, vetante, adeo, ut circumdent undiq, mala, & non eſt, qui adjuvet; ad maturum interitum mores ſufficerent, feralis tantùm dies, & inclementia fatorum deſideraretur; dicebant alij: Appropinquant Turci, non tuta eſt mora.

Mors Regis Ioannis Caſimiri Venit triſtis Nuntius de morte Joannis Caſimiri, cujus exequiæ celebratæ 21. Februarij in Baſilica S. Joannis, inſcriptum lemma atratis pyramidibus: teſtandæ populo Principis modeſtiæ, & pietatis causâ. Cecidit corona capitis noſtri. Funebrem actum concluſit Procancellarius mœſtâ oratione, nec quidem ſimulato dolore; non quòd lugubris ſcena lacrymas omnino deſideraret, ſed atrox malorum memoria, & publicorum damnorum magnitudo, luctum, & gemitum è cujuſque pectore provocabant; nullus honor erat, quem non illi publica benevolentia præſtiterit, quem non ei, & Senatûs, & Regis authoritas detulerit.

Venerunt interim literæ à Palatino Vitebſcenſi, in quibus aſſecurabat, promittere ſe Malecontentos. Hoc, quod timebatur, ſolicitudinum portus eſt. Propediem ſuum Varſaviam adventum, ad paucos tantùm dies prolongationem conſiliorum optare. Quod in reditu ſuo in Senatu comparens confirmavit, fecitq; relationem, quomodo quiſque Malecontentorum ſtatui ſuo conveniens expleviſſet juramentum. Multâ curâ ſata perducuntur ad ſegetem, tum puncta propoſuit, quæ Reipub: reſolutionem exigerent; nimirum ut lauda Palatinatuum ad modernum magni Conſilij actum formata, Nuntiiſq; data caſſarentur; nemo quenquam publicâ prohibet ire viâ, jureque caduci bona adempta antiquis poſſeſſoribus reſtituerentur. Elucidationem jurisjurandi Regij loco, nihil novi, unum verbum permutatum contrarij, melioraret; Ad eandem elucidationem addi punctum poſtulabant; extra dubitationē, metumq; poſiti ſimus, tanquam dediſſent grandis patientiæ documentum Principis, nobis cuncta inviolabiliter ſervaturum, quidquid in coronatione ſine reſtrictione mentis religiosè firmaviſſet; quidquid agunt, aut egerunt, conſiderant, ut futuris præſentium, præſentibus collatione præteritorum trutinatis, ſe ipſos, & nos rectè dirigere poſſint, ad præteriti temporis memoriam accommodantes, ad præſens ſenſum, ad futurū verò providentiam. Et quamvis ad extremum ejici conſeſſiſſent verba, ſine reſtrictione mentis, illud tamen mordicus retinebant, ut elucidationi jurisjurandi adjiceretur, quod mutuam requirant à Principe, ſi non fidem, at certè obligationis conſtantiam; addentes, quia ſicut nos Chriſti Domini, ita & illi. Cauſarum perduellionis judicia requirebant proceſſu in actu Confœderationis deſcripto terminari, non verò ſummario jure; quemadmodum ejuſdem Confœderationis ultimus receſſus ſonat. Contra calumniatores forum aſſignari, vigore præſentium Comitiorum urgebant, eum nunc rumpere concordiam, impedire unionem, nec ex conſcientia liceret, nec ex commodo Reipub: expediret; aliàs confundetur omne jus, & leges interibunt, non fides, non pax, non humanitas, non veritas erit, atq; ita neq; ſecuritas, neque regimen, neque requies à malis ulla, & horâ unâ negligitur, quod annorum morâ nunquā compenſatur. Zamoyſciis penſionem 20. aſſignari contendebant, antequam

in

in cauſa ordinationibus in Comitiis Reſp: decideret. Sed melius hæc intelligentur, ex punctis miſſis, & reſponſis ad eadem datis; quæ omnia ſubmitto. Ita apparet, quòd ſemper occant, priuſquam ſerunt agricolæ. *A.C. 1673*

Nuntius Apoſtolicus Extraordinarius Franciſcus Bonoviſius audientiam apud Regem habuit 24 Januarij.

Mareſchalcus verò Equeſtris Ordinis quò facilùs in conſenſum uniret diverſos & controverſiis occaſionem præſcinderet: præſentabat juramenti formam Senatoribus, ad judicia deputatis, ad quam explendam articulo Confœderationis tenerentur; renuebant diu Patres, opponendo Senatorij jurisjurandi Religionem, quâ ſemel fidem Principi, & Reipub: obligâſſent, fatebanturq; metum ex poſteritatis judicio, quæ illorum fidem, ſi toties jurâſſent, ſuſpectam fuiſſe, haud iniquè argueret; ſedulò apponentes quæ poterant, pro ſua ſapientia, magno conatu nihil agente. Sed validiſſimi Nuntiorum urgebant: in Tribunalitio ſubſellio, in varijs Comitiorum functionibus nihil officere Senatoriæ dignitati expletorum juramentorum neceſſitatem, nam ut ordinem quemque prudenter ſuis officiis Reſpublica diſtinxit, ita quibuſque dignitatibus non indecora judicavit propria cum muneribus onera. Tum ceſſit rationibus damnoſa tempori controverſia, & Mareſchalcus acceptâ voce, dubitando quærebat, an ad præſentia judicia, Olizar, & Zabokrzecius, cæteriq; Comitiorum convulſores, pro quibus Malecontentos inſtare, referri, trahiq; deberent, petebat à Principe reſolutionem. Vocato Princeps ad thronum Senatu ore Procancellarij declarationem expedivit: Principis officium ac munus eſſe ita Regnum gubernare, & illi præſidere, ſicut corpori præſidet anima, & ampliùs, veluti mundo DEus, tum ſuborietur manſuetudinis, & clementiæ lenitas, dum ſingulos illi obnoxios perinde habet, ac corporis ſui membrũ, cogitabitq; id ſolùm fulmen, quod Jupiter mittit, placabile eſſe, pernicioſumq; id, quod deliberavit, & aliis quoq; Diis, auctoritati commiſit. Jovem, id eſt Regem prodeſſe, cùm oportet, nocere, niſi cum plurimis viſum eſt, ſic etiam peccata compeſcenda ſunt, ut ſuperſint, quos peccâſſe pœniteat, ſecuritati antequam vindictæ conſulendo; Alterius enim vitia emendanda, alterius frangenda ſunt; Unde non ſat tutum ſe officium feciſſe, ſi non id fama approbat: Quando omnes injurias bono Reipub: donâſſet, etiam in eo Comitiorum convulſoribus indulgere, ut eos pœnitentiæ magis, quàm ſupplicio ſervari malit; Satis illis ipſo facinore ſupplicij relictum eſſe, quòd pœnæ magis, quàm infamiæ ſint exempti: id tamen univerſo populo, totique orbi conſtare optaret: cujus ſcilicet inſtinctu comitia Coronationis ſuæ abrupta ſint, grandi quidem, attamen innocuo Majeſtatis dedecore, ſed majori Reipublicæ damno. *Juramenti Senatorum* *Clementia Regis in Cõvulſores comitiorum.*

Fatigabat interim aures continuò Mareſchalci Equeſtris, quidam Nobilium Lodrinſcius, qui ſeminavit, quæ ſomniavit, delationis partes proditi Cameneci libenter ſuſtinere vellet, erant verò, quæ allegabat, ſimilia veri, non tamen vera. Ergo Mareſchalcus acceptâ dicendi libertate, cum dolore, & gemitu protulit; boni viri officium eſſe, errores hominum corrigere, eosq; in viam reducere, cum multis habere neceſſitudines, ſtrictiorem tamen in ſe diffiteri Patriæ amorem, cui omnes charitates cedere conſveverunt. Proinde quoniam Delator Proditorũ Cameneci ultro faciem Reipublicæ ſubeat, deterreri eum ab ea delatione, quaſi illa falſa ſint, quæ ſunt abdita, à ſe non potuiſſe, neque debuiſſe, quando eâ reſolutione inſtructum eſſe cernat, ut paratus ſit Generalem Podoliæ juramento convincere, quod infami pretio Camenecum hoſti Chriſtiani nominis *Proditio Cameneci falſò imponitur.*

A.C. 1673 minis prodiderit, notumq; illi eſſe ſatis claris documentis, illud infame pretium bonis ſuis Strulec dictis, ſub Dubno ſitis invexiſſe. Calumnia eſt delatio mentita, odio clanculum, reo ad reſpondendum, ac refellendum non admiſſo, ac proinde ſperare ſe aſſeruit, ſi Dnus permiſerit pro voluntate Dei, in rei veritatem Rempub. tandem deventuram, ſit quicunque talia auſus, perditis in proverbium, ac fabulam omnibus populis, nam factum hoc infame nulla delebit oblivio ex ore ſermonis ſui. Ad rem novam, & inexpectatam prorupêre in affectus, ut quiſque ijs obnoxius erat, quales ira, & primus impetus ſubminiſtrat. Subordinatum alij ad invidiam Generalis Podoliæ deteſtabantur, & publicâ cuſtodiâ attinendum, ut malitioſum clamitabant: tam projectæ mentis homines, qui de medio ad malum egreſſi ſunt, cùm maxima ſcelera inulta ſinerent, etiam indices punire volebant, non ſine rumore conſcios eos fuiſſe ſceleris, quòd ſubdolis verbis tantum crimen palàm deteſtarentur, dum punire nunquam permitterent. Plures, melioresque ſecuritatem Delatori dandam, providendumque ſuſtentationi ejus, ex publico contendebant, donec inquiſitione deductâ cauſa exitum ſortiretur, ſollicitabantq; Principem, ut juſtiſſimis precibus declaratione ſuâ ſubvenire dignaretur. Princeps itaque à throno cenſuit, ut eò uſque ſub patrocinio Mareſchalci Equeſtris haberetur, donec ex theſauro Regni penſione ſublevaretur.

Sedato motu, promovente Epiſcopo Poſnanienſi, lectæ ſunt à Prælato ejus reſponſoriæ literæ ad libitum plane Lovicienſis Conventûs compoſitæ. Ergo datâ occaſione ſententijs, plurimi Nuntiorum ſeriò præcavebant; non modò verbo, ſed ne minimo quidem implicatorio termino permiſſuros confœderationis caſſationem, niſi priùs exactè compoſitam ab intra vidiſſent Rempublicam. Reliqui Nuntij, cùm maturandas res cenſerent, neque vanis ſcrupulis, & ambiguitatibus morari ultra concordiæ opus decorum affirmarent. Juvit contrariæ partis ſenſum Director Equeſtris, aſſerendo, acerrimâ deliberatione agere ea conſilia, quæcunque ad formandam æternitatem legis diſponerentur, & quidem imprimis perſolvendæ ſunt ipſi pietatis fonti gratiarum actiones ampliſſimæ, qui hoc tempore triſtiſſimo ad reſarciendas Patriæ noſtræ partes labefactas id inſpirare dignatus eſt, quamvis alij, qui rerum admiratione conſtituti, criminando, & calumniando, nihil aliud faciunt, niſi ut Reſpub. ipſa de ſe pœnas ſumat, & eâ re occupetur. Satiùs alij credebant; cunctatione peccandum, quàm ut præcipitantia bonis conſilijs inimica, famam quiſque ſuam, ac bonum publicum, imperijq; ſalutem affligat. Incenſos ad longum verborum certamen commovit fervidâ voce ſuâ Epiſcopus Poſnanienſis, quaſi tam juſti ſtudioſus inventi, dicens ad Regem, quòd clamantium ad cœlum oppreſſorum ab illo voces DEUS aliquando audiet, per divina, humanaque obteſtabatur ille Principem, & Rempublicam, ne ſummos Magiſtratus imposterum niſi biennales haberi paterentur, id tot millia armatorum fratrum à ſe in campo petijſſe: ut veſtram Regiam Mtem continuis precibus obteſtarer, ne in minimo puncto ſalutaris illa pro Repub. confœderatio, quàm & Vra Mtas jurejurando firmâſſet, violaretur. Non ſe liberos, non fratres in ſpem Reipublicæ alere, aut ſuam confectam ætatem grandiori ſervare ambitioni, id tantùm petere à Mte Vra, quod ſaluberrimum poſtea Reipublicæ futurum, claris apud ſe documentis prævidiſſet, an niſi id aggreſſi fuiſſemus opus, Reſpub. nunc non laboraret? minùs ea ſententia Pro-Cancellario placuit, qui ſtatim contra, accepto dicendi jure diſſeruit: orſus ab incommodis, quæ neceſſariò evenire deberent, ſi tam mutationi fortuna, aut ſapientia Ducis ſubeſſe cogeretur. Faciliùs in rebus-publicis Oratores, quàm milites naſci: difficiliorem

An confœderatio caſſanda

rem his omnibus boni Imperatoris Electionem. Proinde diu cuique Principũ *A.C. 1673*
diſpiciendum eſſe, quem bellica virtus, & fortuna tanto faſtigio dignum
cenſuerint. Abſolutis id tantum Principibus moris eſſe, qui eminentes vir-
tutes in ſubditis ferre nequeunt: ut neminem unum magnum faciant; or-
dinem, qui in cœlis eſt, etiam in terra relinquamus; in libera noſtra Repu.
blica nondum videre, eò deſcenſum neceſſitatis, neque Sereniſſimam Ma-
jeſtatem abſoluti habenas imperij affectare. Transmittendum ergo potiùs
hunc conatum ducere, quàm tot cives periculo dignitatis, in tanto animo-
rum metu ad recentem invidiam provocare; utrique adverſarios ſuos ho-
ſtes Reipub. appellant, pro Repub. omnia ſe agere dicunt.

Sequenti die ad inſtantiam Epiſcopi Cracovienſis puncta Lovicium mit-
tenda, publicæ proponebantur conſiderationi, inter quæ illud præcipuè non- *Milites Re-*
nulli inſerere volebant, ut turmæ Equeſtres Suæ Mtis hybernis, & ſti- *gij*
pendiis abjudicatæ in integrum reſtituerentur. Gliſcente certamine Epiſco-
pus Cracovienſis revocari in mentem, ſcriptum à ſupremo Exercituũ Du-
ce petebat, in quo validæ rationes circa ſtipendiarias Principis copias pro-
politæ eſſent, fatebatúrque meminiſſe ſe habitæ cum illo Lovicij confe-
rentiæ. Credamus igitur iſtis, qui non ut reprehenderent hæc retulerunt,
ſed ut prædicarent, ubi memorabat: Juramento in Pactis conventis expreſ-
ſo Principem firmâſſe nullas copias propriis ſtipendiis in exercitu habiturum,
quodque hic abuſus Principum non ita pridem irrepſiſſet, idque primum *Vladislai*
temporibus Vladislai Regis, qui adhuc junior, & extra curas Imperij poſitꝰ *Regis mi-*
accingens ſe expeditioni Moſcoviticæ, proprijs ſumptibus aliquot equitum *lites*
vexilla in obſequium Reipub. conduxerat, quorum perſpectâ fortitudine,
& audaciâ in opere belli non ſolùm eos retinuit, verùm & ſtipendijs auxit, at-
tamen ſuſcepto regimine Regni ſtatim obſequio Reipub. addixiſſe, poſtre-
mò in prima ætate filio ſuo ceſſiſſe. Poſt fata felicis Principis, eoſdem benè
meritos milites, frater Regis Princeps Caſimirus ad ſe evocavit, retinebatq;
eos ſub nomine, quo acceperat, etiam regale adeptus faſtigium. Interveni-
ente abdicatione, cùm Reſpub. ad antiqua inſtituta redijſſet, nullam ſe ne-
ceſſitatem videre, ut Princeps ſeorſim habeat in exercitu vexilla, cùm om-
nes Legiones, alæque tam exercitûs Regni, quàm copiarum M. D. Litv. nul-
lius alterius auſpicia agnoſcant, niſi Principis Regentis, Quare non expedi-
re inter milites de inutili prærogativæ certamine foveri diſcordiam, dum
alij ſe Principis militẽ, alij Reipub. appellant, cùm tamen Reſp. omnibus, ut
parens omniũ ſtipendia ex æquo provideat; & ſatiꝰ eſt iniquè affligi, quàm per-
di Dei populum. Multis diſplicere vox Epiſcopi viſa; nam ſub titulo æ-
quandarum legum, Regni jura oppreſſa eſſe dicebant; non una poſt hæc
conſilij facies, ſed tanquam circa ſtructuram turris Babel licet non va- *Palatini*
rijs lingvis, at contrarijs ſenſibus diverſa loquebantur, donec Palatinus *Czernicho-*
Czernichovienſis apto rebus ſermone terruit pertinaces controvertentium *vienſis ſer-*
animos: Dei irã portendi in res Polonas aſſerens; quòd in ſupremo Patriæ pe- *mo*
riculo nocivâ prorſꝰ morâ executionem conſultorum fruſtrarentur, in conſilijs
Rempub: perimerent. Mallem quidem quod agimus, ſilentio tranſire,
ſed vereor, ne liceat; Video enim multorum arbitrio cuncta geri, quod
tale eſt, ſicut, ſi quis affirmet, in uno corpore multas debere mentes,
quorum multa, & variè ſunt miniſteria membrorum, quæ omnia mens
ſola gubernat; Nos certè non tam in vetitum nitimur, ſed & in immen-
ſum; Reſpub: verò navigium eſt, integrum natat, diviſum mergitur; ar-
ripimus omnes iter ſine termino, unde omnia infortunia nobis eveni-
ent dignè, quoniam ſic malè agimus. Reſipiſcerent inde tempuſq; re-
colligendis Reipub: viribus permitterent, nihil ſeſe in modificatis pun-
ctis

A.C. 1673 ctis advertere, quod aut Reipubl. integritatem, aut Mtis ſecuritatem imminutum iret, cætera publicæ concordiæ condonanda. Non diſſimilia Palatinus Vitebſcenſis locutus poſtremò ſuadebat, ut Deputati ad cõſtitutiones aſſignarentur; cùm enim cuncta conſenſu publico faciliteſtur, par eſſe, ut præſens actus Magni Conſilij titulo Comitiorum Regni inſigniatur. Urgebat Mareſchalcus, ut quatuor Deputati ex Gentibus aſſignarentur; cui, cùm contradiceretur (nam duos tantùm nominare volebant) ſed Director Equeſtris acceptâ voce, iteratis vicibus ſollicitabat Ordines Reipub, darent id ſibi, darent magnæ Confœderationis perenni memoriæ, darent poſtremò & tenuitati ſuæ, ut plures Deputati, quàm ſolitus mos requireret, juvarent ſeſe ſub tanto onere fatiſcentem, in Bellonæ, non in Minervæ ſinu ſeſe educatum: cogitarent rudem eſſe, eoq; pluribus Magiſtris, ac munimentis indigere.

Deputati ad conſtitutiones.

Tandem diremit Rex differentiam longiorem, dum ex Senatu nominavit; quod etiam Mareſchalcus ſecutus eſt. Trutinatæ poſt literæ Tractatus, pacificationis internæ, & jam examinatæ ab Epiſcopo Cracovienſi, & Mareſchalco ſubſcriptæ, Lovicium tranſmiſſæ ſunt, tenoris ſequentis:

Literæ pacificationis internæ.

Periculoſa graviſq; potentiſſimis etiam imperiis diſcordia Rempub: afflixit, eoq; potiſſimùm temporis momento, quando hoſtilis potentia ditiones Regni noſtri invaſerat, ex diffidentia, & mutuis civium diſſenſionibus, fatali caſu deventum ad turbas, procuratamq; inter Ordines Regni atrocem ſciſſionem. Verùm hac potiſſimum causâ ſingularẽ Numinis agnoſcimus providentiam, quâ Nos, & Imperium Regimini noſtro concreditum ſubduxit tempeſtati. Intuitus ex ſancta ſua ſede noſtram ad curam Reipub: applicationem, & erga bonum publicum candorem, tum ingenitam inclytarum Sarmatiæ, & Litvaniæ Nationum generoſitatem, & ad auxilium communis Patriæ alacritatem, cunctoſq; heroicos actus grandem propenſionem, interpoſitione deniq; Sereniſſimæ Reginæ Conjugis noſtræ & continuâ curâ intermedij Ordinis, inter nos hoſce motus eſſe compoſitos & omnium Ordinum animos, paci, & publicæ concordiæ reunitos. Grande id cœleſtis favoris beneficium ad Altaria Divinæ Majeſtatis recolendo, domeſticam hanc concordiam & unionem animorum, inter fideles ſubditos noſtros confirmando, ac intercedente omnium Ordinum conſenſu, ad præſentem conventum congregatorum immutabiliter ſancimus.

Et imprimis, quoniam omnes partes ſuo, & totius Reipub: nomine aſſecuravere fidem, & conſcientiam ſuam jurejurando obligantes, Majeſtatem noſtram, uti electi, liberis ſuffragiis, Principis, & coronati, tueri, jus liberæ electionis propugnare, & illud juxta antiqua jura, & libertatem avitam manutenere, & contra machinatores (ſi aliqui, quod DEus avertat, invenirentur) conſervationiſq; arcano electionis, glorioſa Majorum ſuorum inſtituta ſequendo, & præſcriptis in ſtatutis, ac conſtitutionibus nexuum, ac confœderationum antiquarum, & recentium articulis inhærendo, inſiſtere teneantur. At, ſi quis contrarium moliri deprehenſus fuerit, ſubmittit ſe integra Reſpub: contra ejuſmodi machinatorem, juxta omnium Confœderationum tam veterum, quàm recentium receſſum proceſſuram.

Puncta pacificationis.

Nos etiam conformando Mtem noſtram communi Ordinũ concordiæ, ad actum præſentem congregatorum, qui ſub nomine continuationis initæ confœderationis, ob metum convulſionis moderni conventûs, & firmius conſilium

filium circa defenſionem publicam ineundam, indictus celebratur. Quando A.C. 1673
jam avita civium confidentia, & domeſtica concordia orbem Polonum reviſit & anguſtia temporis nova Comitia Ordinibus Regni indici concedit; mediante conſenſu omnium Ordinum præſens magnum conſilium in Comitia transformavimus formam Reipub. ad antiqvum ſtatum reducendo; ut, quemadmodum Regni Comitia, ita Palatinatuum conventus, atrium libertatis, ſentiendi libertatem, jus vetandi, judicia univerſa, ita aulica, ſicut & tribunalitia, caſtrenſia, terreſtria, omniumque ſubſelliorum ordines ad ſolitum uſum, & naturam reducimus: ut ſtatim poſt felicem modernorum Comitiorum exitum omnia judicia, tam in Regno, quàm in M. D. Litv. ad naturam ſuam redeant & priſtinæ dignitati reſtituantur, jura etiam omnia, dignitates, cunctorum officiorum, tam ſpiritualium quàm ſæcularium, Mareſchalcorum ſigilli cuſtodum, Ducum exercitûs, & aliorum militiæ Præfectorum, tam in Regno, quàm in M. D. Litv. ſi quid per eam temporis calamitatem incommodi tuliſſent, compenſatum eſſe volumus, utque juxta antiquas conſvetudines ſerventur, declaramus. Conſervando nihilominus jura Mtis in caſtris, & in quovis loco, extraditionem quoque literarum militaris conductûs, accõmodando nos in omnibus negotijs publicis, antiquis juribus, & priſcis conſvetudinibus Regum Poloniæ.

Decreta judiciorum, Palatinatuum in cauſis facti, fiſci, exemptionum, liquidationum & violentiarum, lata in toto conſervamus, & appellationes, quæ ab his judicijs intervenerunt, ſicut & judicata omnia quæ ad deciſionem cauſæ, tam in Palatinatibus, quàm in terris non devenêre: cauſas item in vim termini facti coram formato judicio intentatas ſubſellio tribunalitio Regni dijudicandas remittimus. Cauſas verò juris, & aliàs, quæ, ultra præſcriptum confœderationis, judicatæ ſunt, in Palatinatibus, & terris caſſamꝰ.

Privilegia jure caduci à nobis collata, reſcindendo litibus civium omnem occaſionem, ex quibus pullulare conſveverunt odia, & inimicitiæ annihilamus: nihil derogando conſtitutioni anni 1627 adverſus abſentes, & negligentes, legum de expeditione bellica ſeverè ſancitarum, qui neque ad latus noſtrum, neque in caſtris præſentes, neque per legem publicam exempti, etiam ſuper civitates, quæ certo nos delectu juvare tenebantur, neque juverant. Super ejuſmodi delinquentes, jura caduci valere declaramus, ceſſante licet confœderatione ab intra, ſalvâ tamen per omnia manente ab extra; excepto puncto de officijs Regni, quæ arbitrio Ordinum ad præſentem conventum congregatorum permittimus; diploma etiam majoris ſecuritatis causâ juramentorum, & pactorum conventorum, ſub tempus expeditionis bellicæ conceſſum Reipublicæ, in quocunque adverſum non judicabitur, antiquæ formæ Reipublicæ, & privatorum honoribus, fortunis, dignitatibus, & officijs præjudicioſum, ad obtinendum perpetuum robur, ut in volumen legum inſeratur, conſentimus.

Jã verò ut pacificatio hæc interna firmior, ſtabiliorq; reddatur, defenſio autẽ Patriæ eò validior certiorq;, in ſequentia etiã tẽpora ſolidè firmari poſſit; nos exẽplo noſtro ſubditos fideliter nobis dilectos, univerſoſq; ad mutuam concordiã, & amorẽ invitando, quidquid anteactis temporibꝰ, eouſq; quacunq; causâ, aut occaſione nobis adversû accidit, omnia ſupremo pacis Domino, & amori Patriæ unicè conſervationi ejus ſtudentes, ſincero, & Chriſtiano animo remittimus, condonantes, & æternæ, ut par eſt, oblivioni tradimus; Ordines etiam Regni, pro ſe, & Fratribus in ſedibus ſuis conſiſtentibus declarant; Diffidentias inter Status qualicunq; occaſione intervenientes, è pectoribus ſuis eradicare, memoriâ quoq; eorum penitus obliteratâ; quas nemo tam publicè, quàm privatim objiciendo, alterius honori

A.C. 1673 honori gravis eſſe debebit; ſed in unione, & concordia ſtrictiſſimè permanendo, omnia pericula à Republica, unitis animis, & viribus, fortunas ſuas impendio boni publici non ſubtrahendo, avertere ac depellere obligantur.

Eam concordiam adhuc fortiori nexu firmando, declaramus, quòd, quidquid in hac confuſione Reipub. in communi motu Palatinatuum, perſonis, bonis, honoribus, officijs, nonnullorum civium, & tenutariorum, bonorum Eccleſiaſticorum, ſive noſtrorum regalium, aut Terreſtrium, contumelioſũ, aut præjudicioſum eveniſſet; nunquam id neque perſonis, neque poſteritatis eorum honori, & reputationi nocere debere, præſenti lege cavemus, & aſſecuramus.

Scripta etiam omnia, qualicunq; prætextu ex diffidentia, & æſtu, obinterna animorum odia emanata, publica, privataque, typis mandata, ſeu calamo tradita, tollimus, & annihilamus, &, ſi reperiantur, ubicunque locorum actis ingroſſata, deleri ſeriò mandamus, & quòd nullius famæ nocere debeant, declaramus.

Conciliabula, & privatos Conventus, qui antiquis legibus, ut exitioſi in Rempub. prohibiti ſunt, nemini indiecere, & frequentare impoſterum liberum relinquitur: antiqua in hoc ſtatutis & conſtitutionibus firmata inſtituta ſequendo, ſecundùm praxim, & formam veteris Reipublicæ.

Copias nullas militares in oppreſſionem Reipub. multò minùs extra ordinem militiæ conductas habere permittitur, nec ſub vexillum vocare, cautum jam pridem lege communi eſſe. Proinde reaſſuminus in eo 1609 conſtitutionem, attamen prout continuis temporibus rem fuiſſe laudabilem, & magni meriti capacem, ita & nunc præclaræ gloriæ, & obſequij in Remp. cenſebimus, qui militaribus delectibus ex proprio peculio habitis noſtros, & Reipub. exercitus augere, & ad externam defenſionem firmiorem reddere voluerit, non aggravando bona noſtra Spiritualia, & Terreſtria tranſitu vel ſtationibus.

Sermones ſi qui lædentes alterius honorem fuère, pro non dictis intelligi, nec bonæ famæ, multò minùs fortunis alienis nocere debere. Quoniã verò in hac interna diſcordia articuli acres, honorẽ gravantes, & conventibus ſuper concives laudati eſſent, omnes pro nullis, & eliminatis declaramus; ſalvis nihilominus laudis, quæ ad defenſionem Reipub. & in fundamento legis ſancita ſunt, quemadmodum & illa, quæ ſibi Palatinatus ſuum cõmodum, ſive in caſtris, ſive in conſuetis conſiliorum ſuorum locis formarunt; adjectâ cautelâ, quòd nullius honoris aggravationem continere debeant. Proinde ut impoſterum ab ejuſmodi læſivis ſcriptis, & traductionibus illuſtrium virorum caveatur; jura tam Regni, quàm M. D. Litv. contra calumniatores in futurum mediante omniũ Ordinum conſenſu reaſſumimꝰ.

Vexilla Principis levis & haſtatæ militiæ, hybernis abjudicata, & honore ordinis imminuta, rurſus dignitati loci, & participationi hybernæ reſtituentur. Legio Principis ſub manuductione Campeſtris Notarij antecedentiæ prærogativâ cæteris antiſtet, Legionem Princeps vexillis pro ſuo arbitrio expleat. Securitati officij Campeſtris Notarij, quemadmodum & ordini militiæ, debitoque loco legionis ejus poſt Duces exercitûs, Senatoreſque, juxta conſvetudinem Anteceſſorum ejus ab eo repertam præcavetur Portio hyemalis panis Notarium Campeſtrem concernens, & cenſus conſcriptionis ab exercitu retentus ad morem immediati Anteceſſoris ejus reducitur.

Eâ occaſione, ſecundante velut ipſâ fortunâ, ſaluberrima Reipublicæ vota, non jam intra honeſtum rationum certamen, ſed totius ferè Equeſtris Ordinis conſenſum, juſſaque ſtetère: nam majoris, minoriſque Poloniæ gentium Nuntij univerſi conſenſère; magna quoque pars Nuntiorum M. D. Litvaniæ

Litvaniæ ſalutarem pro Republica juvabat conatum, ut maximas quaſque in Republica poteſtates, triennalis adminiſtratio finiret. Excedere nunc quæque ſuum faſtigium, graviaque inde continuò in Rempub. damna, at quanto uſui eſſet? ſi quilibet, quod Conſul deliquiſſet, privatus extra contumaciam, & terrorem Reipublicæ, geſtæ provinciæ redderet rationem. Ita vitari poſſe mala ambitûs, & ex continua poteſtate metuendam ſæpe Reipub. privati civis arrogantiam. *A.C.* 1673

Obſtitit huic Pro-Cancellarius Regni repetitis antehac rationibus, eumque ſecuti Epiſcopus Cracovienſis, ambo ſigilli cuſtodes M. D. Litv. Magnus etiam Mareſchalcus ejusdem Ducatus, nullis ſe argumentis flecti poſſe aſſeverans, ut tantùm in triennium officia in Magno Ducatu Litvaniæ diſpenſari patiatur. Iis declarationibus rurſus quoque aſſeruit Pro-Cancellarius Regni ad ſententiam invitatus, ſibi perſvaderi non poſſe: ut præbeat conſenſum ſuper triennalia Mareſchalcatûs, & ſigilli officia, præcipuè quæ ſpiritualibus evenirent, nullum enim videre ex eis, aut eorum munere atrox Reipub. periculum. At ſupremam regiminis militaris poteſtatem, & artileriæ Præfecturam ſagaciori dignam eſſe Reipub. conſideratione, proinde ſtandum in eo confœderationis articulo pium, ac dignum judicare. *Triennalia officia*

Quæſtio hæc rejecta eſt in adventum venientium Lovicio. Cùm verò Staniſlaus Lubomirſcius Subdapifer Regni (non ſunt montes ſine ventis, altas turres fulmina quatiunt, fulminat invidia, quos notat fama) jure advitalitio datum ſibi Mareſchalcatum Curiæ jujerando in Conclavi præſtito obfirmâſſet, & cum Principe Senatum ingreſſus eſſet, magnū ex eo ortum certamen, quod publicæ honeſtati, ſi in priſcam temporum gravitatem incidiſſet, magnum ruborem attuliſſet. Eo ardoris provecti ſunt, ut Komarnicius Palatinatûs Sendomirienſis Nuntius, verſo ad Principem ſermone acriter ex libertate diceret: malè imperant, qui imperant tantùm præter vacuum Regis nomen, nihil habet, qui ſui ſtudioſus ſuorum curam non admittit ſubditorum, quæreretque an id ab Anteceſſoribus ſuis, an ex ſuo ingenio didiciſſet? quod nunquam adhuc Equeſtri Ordini eveniſſet, ut tam projectè inſtantis populi vota ſpernerentur. Proinde obnixè Mareſchalcum Equeſtrem petere, ut erga Principem valedictionis officio fungatur, qui ſalutem ſuam, qui conſervatoris Ordinis ſplendorem faciliùs poſtponeret, quàm vitiis publicis aut libertatis hoſtibus iraſceretur, quandoquidem Rex animos ad indignationem commovet ſubditorum, quorum affectu ad imperium eſt ſublatus.

Tandem Rex declarationem dedit, curaturum ſe in omnibus punctis & clauſulis Confœderationem Regni manutenere, addidit Procancellarius nomine Regis, ſic natura, quæ pretioſa ſunt, aſperioribus involvit; roſam ſpinis, aurum rupibus, unionem conchis, ut non prohibeat invidia, ſed ut non'det, niſi meritis; ſtatimq; Mareſchalcus Curiæ, cujus mitis genius, pius animus inter jocandum ita diſponens ſermones ſuos, ut & jocus levitatem non redoleat, & authoritas conſervata hilaritatis non minuat gratiam, ita ut ſit jucunditate gratus, & ſerius gravitate, cùm multa, quæ interdum viribus ſuperari non poſſunt, conficiuntur errore, ſi error eſt quo tueatur habens repoſiturum ſeſe Privilegium adjecit, & hoc ipſum intelligere ſe aſſeruit ſolitum eſſe, æquo animo perdere peritiorum eſt, præcavendo ſibi, quòd quemadmodum in præſentia totius Senatûs Privilegium accepiſſet, locumq; officij ſui occupaſſet, ita ſpectante totâ Repub: neq; culpante poſt hæc moderationem ſuam, proximo die lunæ, quamvis non immeritus accepiſſet, repoſiturū hono-

A.C. 1673 honorem. Id magnis laudibus gratiiſq; acceptum. Creſcebatq; inde apud populum major moderationis æſtimatio, dum gratiæ ſemper propior, quam ſolio Principis verecundæ, nihilominus tanquam novæ potentiæ recentiſq; felicitatis hoſpes ageret, juſſum eſt à Collegio Nuntiorum per Mareſchaleum Equeſtrem celebrari.

Tum Epiſcopus Cracovienſis erectus in toto Senatu Equeſtrem Ordinem precatus, daret hanc gratiam meritiſſimæ de Repub: Lubomirſciorum Domui, ut modernus Mareſchalcus Curiæ non affectu, non obſequio eminenti Majorum ſuorum virtuti in Rempubl: cedens, præſens officium advitalitio jure valeret adminiſtrare, cùm non indigeret, ut in cauſam ſuam vel inſtaret natalium felicitas, vel paternorum meritorũ memoria peroraret. At non rationibus non obſervantiâ, precibusq;(ſenatûs flecti poterant, cumq; infauſtæ in regimen imprecationes, & acerrimum gliſceret certamen, vocato Princeps Procancellario declaravit, nolle Majeſtatem reniti votis Equeſtris Ordinis, ideoq; velle manutenere Confœderationis articulum circa diſtributionem officiorum. Quare ad præſens Privilegium ſuper dignitatem Mareſchalcatûs Curiæ, niſi ad biennium tantum conceſſurum. Additurum nihilominus ſuffragium ſuum ad Conventus Palatinatuum, quo Mareſchalcus præſens officio ſuo ad vitæ tempora frui poſſit, eo tamen concluſit Procancellarius, ſi quis dixerit, quod diligat DEum, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt, qui enim non diligit fratrem ſuum quem videt, quomodo poteſt diligere DEum, quem non videt. Tunc primum conciliata animorum quies.

Faciebat pòſt, verborum compendio uſus, relationem Procancellarius Regni, quomodo illa pars, qui eâ die univerſi in arcem Viazdovienſem confluxerant, magnam in illa parte ad concordiam propenſionẽ advertiſſet, eamque brevi in fama omnium fore, modò ſubire faciem Reipub: & ſua velit conſilia ſociare, cùm juvare Rempubl: non tantùm animo, & voto, ſed & conſilio, & facto omnino velint.

Conſilium Ducis. 5tâ Martij lectum eſt in facie Senatûs conſilium bellicum ſupremi Exercituum Ducis, non tanquam rem novam ſcribentis, ſed quod ſentiebat ab initio. Initium modeſta excuſatio fecerat, quod in præteritis Comitiis infortunio Reipub: diremptis, ob adverſam valetudinem intereſſe magnæ de bello deliberationi non potuiſſet, dediſſe nihilominus conſilium, & profectura in tantis periculis media, è quibus ſi vel unum publicus conſenſus approbaſſet, melius ad præſens paci conſultum fuiſſet. At obſtitêre publicæ fortunæ, ſeu noſtra vitia, ſive implacabilia declinantis Reipub: fata. Sed hæc damnata jam temporis arbitrio felicitas ad præſens, an Reipub: expediat tam metuendi ſubire aleam belli? proprij eſt, ac ſingularis de ſalute ſua Reipubl: judicij, ſi tamen bellum gerendum eſt, his inſtrui tantam Reipubl: neceſſitatem præſidiis oportere. Nimirùm tantum negotium à legatione inprimis ad Principes Chriſtianos auſpicari conduceret. Nam etſi tarda nonnullorum Principum videantur auxilia, nobis nihilominus profutura, quibus non unius anni, aut ætatis anceps labor incumbit. Conjunctio armorum cum Magno Duce Moſchorum apprimè neceſſaria, quæ ſi mutuâ jurisjurandi firmetur religione, utriuſque Principatûs populos tam bello offenſivo, quàm defenſivo conjunctis ſibi viribus conſulturos, poſſe eo ipſo impelli Magnum Ducem, ut cum clarigatione ad Portam Ottomanicam mittat, ſimulq; alliciat, pertrahatq; Perſarum Regem, ad ſalutare contra communem hoſtem fœderis Sacramentum. Auguſtum Chriſtianitatis Cæ-

ſarem

ſarem promiſſis, precibusq; flectendum eſſe, ut in Ungaria contra Turcam bellum movere velit. Conſiderabilem illi motus rebus armorum facturus diverſionem. Doroſzenki animum placandum, conceſſo illi ad tempus Ukrainæ imperio, cæterosq; legionum præfectos jam ad obſequium Reipubl: pronos, ſummâ alliciendos benevolentia. Scythis, qui per ſummam proditionem dominia Reipub: deſeruerunt, nunc notabili in Rempub: merito, regreſſum ad fortunas ſuas mereri volentibus, concedendam lege publicâ ſecuritatem. Coſaccis Zaporovienſibus mittendam ocius pecuniæ partem in Myoparones, & pannos in veſtitum, ad laceſſendum terrâ, mariq; hoſtem. Ad Caſmucenſes Scythas legatio, cæteraq; minora, nec ſine ingentibus ſumptibus cumulabuntur. Inter Scytharum Gentes procurandam omni conatu diſcordiam, quam Reipub: ſolertiam præſentem ſuadere opportunitatem. Cùm vero vota ſint Moldavorum reliquorumque Chriſtianorum populorum, qui fatali, & tam acerbâ ſervitute cuperent aliquando liberari: monendos quàm ſecretiſſimè Græci ritus populos Epiſcoporum operâ, exemplo D. Vladislai Regis, qui adverſus Turcas magno apparatu moliens bellum, eorundem Eccleſiaſticorum miniſterio, ac fide ſua ibi ſtabiliebat conſilia. Extare adhuc ejus effigies paſſim per templa Bulgariæ, Boſniæ, reliquaſq; Provincias ſparſas, ſacrisque locis ob metum ſub titulo S. Georgij dicatas. Vidiſſe ſe ipſum non ſine veneratione florentis olim Reipub: glorioſiſſimi Principis ſacratos inter numina vultus. Iis proinde Reipub: neceſſitatibus applicari ſummam à Pontificia Majeſtate oblatam voveret, adhibitis ſubjectis ad ordinationem ejus capaciſſimis, ad diſpenſationem pecuniarum fideliſſimis. Verùm prolatas à ſe conſiderationes, ut tanti belli præparamentis adhiberi poſſe, ita integrum earum judicium Reipub: relinquere, neq; enim ſe ipſum tantùm externis credere auxilijs, ut non plus in domeſticis eſſe putet viribus reponendum, eas non niſi formato juſti Exercitûs corpore haberi poſſe. Proinde à Provincijs Regni ſexaginta millium copias, ſtipendiis Reſpubl: militaturas conduci expedire, quando ſub Chocimenſi Arce ære publico militantes copiæ, tam Regni, quàm M. D. Litvaniæ triginta quinq; millium numerum exceſſerant. Princeps Vladiſlaus novem millia caſtris induxerat. Liſowſciorum quinq; millia advenerant. Ruſſiæ cum Coſaccis, & ex ordinatione militantium copiæ quinquies dena millia excedebant. Inſuper Sigiſmundus Rex ſub Leopoli cum ultimo robore totius Equeſtris Ordinis, vaſto illo agmine, neceſſitatem eaſumq; incertæ belli fortunæ operiebatur: agente Zamoyſcio cum aliquot millibus proprij militis primas ad Tarnopolim excubias. Et quod potiſſimum Ukrainam eâ tempeſtate nobis fidam fuiſſe, Cameneeum, & Chocimum validas Præfecturas Rēpubl: ſuis præſidiis tenuiſſe, Tartaros in viliori potentia, Turcas adhuc minore multò circa res bellicas & militarem artem experientiâ egiſſe. Cauſæ verò, rationeſque, cur tam numeroſas vires Reſpubl: ad ſui defenſionem requirat in promptu haberi. Bellum enim tantis Reipub: viribus cum prævalido hoſte ducere, trahereve non niſi exhauſtæ Reipub: fatale eſſet. Nam ſi grandis Exercitûs retro inſtante hyeme, & in viſcera Reipub: reducendus eſſet, non modò Spiritualia, & Regalia, ſed terreſtria quoq; Bona in ultimam ruinam traherentur. Paucioribus autem copiis inſtrui vires Reipub: non poſſe ſine vano de proſpera totius belli fortuna augurio. Trifariam enim Exercitum dividi oporteret, una pars A.C. 1673

A.C. 1673 ut Camenecum Podoliæ obſidione premat; altera in Moldavia, aut ſaltem ad ripas Boryſthenis tranſitu hoſtiles arceat copias, reliquæ vires Tartarorum in Ukraina excurſiones ſiſtant, reprimantq;. Sed non minor reſpectus Leopolis, aliorumq; fortalitiorum, validis præſidiis adverſo impendentia obſidionis pericula firmandorũ. Huc etiã tempeſtivam cõmeatus curam referri, qui ſummam centum milliũ Leopoli provideri poſſet, adjitis ex Ordine Equeſtri Commiſſarijs, qui prædictas copias curâ Magiſtratûs coëmerent, rectéque, ac providè diſpenſarent. Quod autem ad formandum corpus Exercitûs attineret, & quali genere militiæ conſtare deberet, brevi id expedire conſilio. Moris quippe eſſe apud præcipuas exterarum nationum gentes, duabus, aut tribus partibus pedeſtris militiæ, quartâ Equeſtri gerere bella nos diverſa uſus, & hoſtis docuit, cujus cùm tota ſit in equite vis, incumbit Reipub. ut triginta millia equitum habeat, inter quos, ſex ſaltem millia Huſſarorum armet, triginta velitum turmas loricatus, & cũ miſſilibus reliqvus ſit equitatus. Ad pedeſtrem militiam viginti quatuor legionibus equitantium ſclopetariorum ſex millibus inſtruat. Gravis armatura inter cætera neceſſitatis tanti belli requiſita poſtrema non eſt, quæ centum tormenta, ad minimum triginta inter apparatum bellicum requireret. Nam tormẽtorũ & ignitarum artium inventores, cæteræque neceſſitates, quibus impenſis ſingulis menſibus expediri vellent, Præfecti rei tormentariæ proprij ſui officij gnari, facilè Rempub. informabunt. Militẽ ex manſis antiquo more, jureque deduci oporteret, ut tempeſtivè ſine ullis exceptionibus in deſtinato compareat loco, cujus præſentia graviori armaturæ apprimè neceſſaria ad reparandos tranſitus, inſtruendos pontes, viarum impedimenta amolienda. Jam verò conducendi militis promptiorem methodum reperiri in arcto temporis compendio non poſſe, quam per auctionem vexillorum, veterum legionum in obſequio Reipub. ad præſens manentium, quo modo ad viginti quatuor millia pedeſtris Exercitûs deveniret. Cùm ad præſens legiones non conſtent majoribus numeris, quàm ſemi-trecentis viris, quæ non modò duplô, ſed triplô augeri poſſunt, adeoq; hâc ratione veteris ſtipendij copiæ ad triginta millia attollerentur. Reliqvus militaris delectus Palatinatuum arbitrio concedendus, prout ex cujusque uſu, & ordo militiæ, & genus contributionis fuerit. Illud nihilominus juſtâ conſideratione dignum, omittendum eſſe non putavi, ut remoti longius Palatinatus à Sileſiæ, Pomeraniæ, Pruſſiæ, limitibus, pedeſtria agmina non conducant, nã illud eſſet extra omnem poſſibilitatem, in tam ſtricto tempore, ex duro, & pervicaci Rutheno, aut ignaviſſimo armis Maſuro, Germanum formare militem. Cùm omnes pedeſtres cohortes ad morem Theutonicæ, non Hungaricæ diſciplinæ optet inſtruendas. Præfecti verò turmarum, legionum, omnesque Officiales non niſi ex commendatione noſtra admittantur, rei militaris periti, non quos reſpectus, & popularis favor obtruſerit. Cùm verò juxta antiqvum militare ſcitum, nec Exercitus ſine ſtipendijs, nec ſtipendia ſine tributis parari poſſint, contributiones in auctionalem triginta millium Exercitûs peti deberent ex acciſis, Capitali civium cenſu, argentearum officinarum fructu, Telono per univerſum Regnum conſtituendo, vel quidquid non diſſonum antiquæ praxi, & ſtatui ſuo Reſpub. inveniret. Quandoquidem autem omnia hæc contributionum genera ſerotina & intempeſtiva, ſolida cujusque rationis ſolertia advertat; proindè veteri Exercitui applicanda cenſeret, faciliùs enim eſſe, prout fertur ad paratam lignorum ſtruem ignem adjicere. Poſſe etiam reperiri, accedente Theſaurarij Regni curâ, qui paratas ſummas in fidem publicam prænumerent. Poſtremò ſupellectilem Regni, & clenodiorum partem divendendam potiùs ſeſe ſvadere, quàm oppi-

Qualis exercitus neceſſarius.

Contributiones

oppignorandam manifeſtâ utilitate perſpectâ, quod magna pars in Regno *A.C.* 1673 & manere, & divendi poſſet, ſi res juſtô pretiô taxatæ ſub haſtam mitterentur. Oppignoratas magnitudo uſurarum corroderet, conſumeretque. In ſupplementum ſupremi Reipub. ſubſidij Magnificos M. D. Litv. incolas ex amore Patriæ, & vinculo unionis ſeorſim conſtituiſſe tributa, dum inſuper communibus motûs copijs ad ſpeciale tenentur erga Rempub. ſubſidium charitatis. At Eccleſiaſticum Ordinem moleſtiâ non gravando notabilē in eorum bonis conſiderando ruinam, id tamen de eorum zelo in Patriam ſeſe piè credere, alacri eos animo, moderatô quamvis ſubſidiô defenſioni publicæ ſubventuros, potiſſimum verò illos, quos amplior fortuna liberalitatis in Patriam, officij in Rempub. monet. Tanto itaque exercitu, his ad bellum præparamentis inſtructus, quilibet Strategus ſubire tutò poterit, ſalvâ gloriâ nominis ſui militare imperium.

Poſt lectum hoc ſemotis arbitris votum, omnis vis conſilij ad præſentiam tantæ prudentiæ Ducis, quæ cunctorum animos juſtâ admiratione moverat, dilata eſt, multi affirmabant, quòd ſi Pythagoram audire vellem9 putari poſſet omnes animas fortium Heroum, & Patriæ amantium in noſtro Duce eſſe renatas, alij deprædicabant nihil in eo virtutis non reperies, quod in magno Duce deſideres, dum verò hæc legebantur, omnes ita ſtupebant, atque adeo ab illo ſenſu dependebat, quaſi illa narrantis conjunx pendet ab ore viri, parum eſſet ſi Sybillam putarent, aut aliquam Apollinis vatem, cui omnia, ſi veteribus crederemus, cognita erant. ſperabant alij, quòd addere fortè præſens poterit, quod videbatur abſenti augere difficile eſſe. Sequens biduum Provinciarum ſeſſionibus inſumpum, quas Reipub. in materia bellici conſilij aſſignavit ad faciliorem adinventionem proportionis tributorum, quæ ſexaginta millium formando Exercitui ſufficerent. Difficultati, & diſceptationi circa ordinationem Zamoiſcianam debitâ Princeps obviàm ivit facilitate, donando ſuam ſortem Reipub. rurſumque Rempub. ad par beneficium Zamoiſcijs præſtandum invitando, dummodo Koniecpolſcius Palatinides Sendomirienſis de ſua quoque ſorte liberaliter velet condeſcendere. Viazdoviæ interim Generalis circulus celebrabatur, cui adeſſe volentes, Epiſcopus Præmislienſis, & Palatinus Vitebſcenſis ex Senatu diſceſsêre, ſpe factâ Reipub. non ultra ordinationis Zamoiſciorum prætenſionem, aut præconcepta ex diuturna diffidentia odia deſideratam civium præſentiam, negotia Reipub. moraturam, dum quiſque vocatus per timorem, juſtificaretur per amorem, quin ſupremus Exercituum Dux cum cæteris Magnatibus conſilio bellico ſeſe ſiſtat, vaneſcente paulatim diſcordiâ & coaleſcentibus civium animis, & ſicut ante livor omnia confuderat, ſimultates, & flagrantes exitij faſces, odia, & quidquid malorum, ita nunc ceſſare vidimus hanc exitialem tempeſtatem. At in Senatu urgente Pro-Cancellario Regni ſubſcriptionem inſtrumenti Pacificationis, reclamavit judex Wielunenſis authoritatis Reipub. aſſertor immodicus ratificationi, donec priùs concluſa publicarentur, & per oblatam, ad proximum caſtrum à Mareſchalco Equeſtri offerrentur. Solertiores Procerum impedire id exquiſitis rationibus conabantur, ſed infractus in eo Equeſtris Ordinis zelus pervicit, qui oculos, & animum ibi transferebat, ut ad eorundem lectionem condeſcendere neceſſe fuerit. Ergo poſtquam deventum eſſet ad illa formalia, ceſſante autem ab intra confœderatione (excepto puncto in eodem conventu circa officia Regni) ſalvâ per omnia ab extra remanente, fervor, & fremitus, & quidam ingenti zelo eò uſque provecti ſunt, ut protulerint: malle ſe irritum videre mediationis actum, quàm pati mutationem puncti de Magiſtratibus nonniſi ad biennium prorogandis, & permittere eos creſce-

 re per

A.C. 1673 re per injuriam. Cum id non modo ſacrum confœderationis votum ſit, ſed quisque Nuntiorum inſtructione ſibi à fratribus commiſsâ fidem obligatâ habeat, ad promovendum tam ſalutare depreſſæ per exundantem civium ambitum Reipub. negotium, Magnis ea res agitata controverſijs, tandem ſibi ipſi mutuis contradictionibus Nuntij obſtantes, quæ res ſemper honeſtiſſimis quibuſque Equeſtris Ordinis offecit officietque conatibus, rem in incerto reliquêre, & quaſi fato quodam evenit, ut cum magnificum aliquid ſeſe effeciſſe arbitrarentur, magnum nihil præſtitêre, quæ relevant fortaſſe dolorem, non tamen tollunt.

14tâ Martij Magnus Regni Mareſchalcus magno comitatu ſuffultus ſalutato, an viſo tantùm Principe (Potentiorum injuriæ hilari vultu, non tantùm patienter ſunt ferendæ, facient iterum ſi ſe feciſſe crediderint) Statim diſceſſit ad Reginalem Mtem, ubi plus datum eſt obſervantiæ, & officij, regreſſus Principem ad Senatum ſublato reduxit ſcipione. Ad ejus itaq; inſtantiam conceſſum eſt jus perorandi Legatis Exercitûs Regni. Inſtructio eorum atrocem adverſus calumniatores acerbitatem, quaſi ex dolore in furorem verterentur declarantes, pereundum potiùs, quàm ſubeundum; inſignes poſt Ducis ſui laudes continebat. Sed potiſſimum petebant à Repub: ut non Palatinatus, Terræq;, verum Theſaurus Regni uſitato ſemper, ac ſalubri more cruentis eorum ſtipendiis provideret, urgebantq;, ut Notarius Quartæ ob incuriam officio privaretur, addentes, quòd firmanda eſt Reſpub: non animis modò, neq; adverſus hoſtes, ſed quòd multò majus, multóque aſperius eſt bonis pacis artibus, unde apparebat pax in nominibus, bellum in rebus, eratne timendũ? Ergo Procancellarius Regni nomine Principis magnis encomiis Ducum providentiam, militumq; audaciam, & fortitudinem extollebat, admittenda quædam mala minora, ut propellantur majora, idemq; illis honor à Senatu & Equeſtri Ordine exhibitus, non modò ſecuros, ſed inpoſterum ſibi magis fidentes reddidit. Inſumpti deinde pauci dies tractando per Deputatos à Repub: ad Magnum Exercituum Ducem conſilio bellico. In Senatu circa tributorum genus multiplex differentia, cum paſſim ab ingenioſis multæ ſpecies obtruderentur horreſcente ſingulas publicâ egeſtate. Nuntij quoq; M. D. Litvaniæ intempeſtivo conatu, ut ex tertia indictione alternatæ ſervando inpoſterum jure Comitia Regni in illorum Ducatu celebrarentur, conſilia Reipub: graviter turbabant, aſſerendo: tertiæ ſibi vocis poſt Regnicolas jus in Repub: deberi, cur & Comitiis expediendis locus negaretur? monſtrabant, & veterem ſtatui legem de æqualibus commodis, & æquali onere perferendo. Sed magis eorum flagrantior æſtus ad privati affectûs magnitudinem, ad unius paucorumq; commoda, vulnera ipsâ curatione recrudeſcerent, ſi præcipitantior eſſet. NamCancellarius Litvaniæ modò Arendatorio Oeconomiam Grodnenſem tenens ingentes ex Comitiis fructus, & utilitates ſpe devoraverat.

Aliquot poſt dies Epiſcopus Cracovienſis relationem tractatûs in conſilio bellico initi faciebat. Itaq; orſus à laude, & approbatione ſententiæ Supremi Exercituum Ducis, qui tam immani hoſti, & infenſo bello nonniſi ſexaginta millibus ſtipendiarij militis exercitu occurrendũ eſſe cenſuerat. Triginta porrò millia copiarum ſine negotio Reipub: contingere poſſe, per auctionem nimirum duodecim millium antiquarum Reipub: copiarum, illiuſq; militis ad tria millia exundantis, qui ad ſolam Reipub: aſſecurationem à ſummis in Exercitu nominibus aleretur, qui

trigin-

triginta millium Exercitûs mediam partem Pedeſtris, alteram Equeſtris militiæ contineret, quæ ad minimum ſex millibus Huſſarorum robore firmaretur. Hanc autem Exercitûs, partem minoribus impenſis ex informatione Theſaurarij Regni, & prolatis militaribus Regeſtris haberi non poſſe, niſi novem millionum erogatione. Jam altera medietas ter denorum millium Exercitus ex delectibus à Palatinatibus paranda eſſet, ita ut Dominus fundi ex viginti domibus proprio ſumptu bene armatũ militem, alterum ſubditi ſuis impenſis ſtatuant, allegavit exemplum quod Pompejus annonam providens fameſcenti Romæ, cùm mare inſaniens non permitteret ſolvere navem, reſolutè imperavit: Navigare neceſſe eſt, nobis vivere non eſt neceſſe. At ne vis conſilij expers, mole ruat ſuâ, firmari latus Principis digniſſimis ex Equeſtri Ordine Reſidentibus debere, Ducibus quoq; Conſiliarios à Repub: juxta antiquas leges, & inſtituta majorum addendos eſſe. Acta porrò Conſilij bellici, cum non typis mandari, non vulgari expediat, privato tantum ſcripto mandabuntur, quod ſubſcriptum primi Senatoris, & Mareſchalci Equeſtris manu in archivum Regni deponetur. Factâ igitur declaratione, poſtremò Rèpub: cohortatus eſt, ut auſpicato conſiliorum operi felicem imponeret coronidem, fugiunt enim freno non remorante dies, abierunt prima dein alia, atq; alia, quæ tum deniq; computamus, & damnum querimur cùm abierunt. At incipiamus tantùm æſtimare tempus, & eo uti, cujus unius honeſta avaritia eſt, ut accelerent dare ſuper tributa per Ordinem Palatinatuum declarationes, eoq; potiſſima pars Nuntiorum propendebat, cùm Procancellarius à throno Principis magnis laudibus virtutes Mareſchalci Equeſtris attollens Reipub: recommendavit, ut tantis pro Repub: meritis centum & quinquies dena millia ex ſumma pro Clenodiis accepta in præmium cederent, eamq; illi gratiam publico firmaret ſancito. Ergo cæteri ſpirantibus occaſionis etheſiis, ad privatos verſi favores, plenis velis in ſumma Magni Exercituum Ducis encomia provecti, ejus pro Republ: labores, ingenti fortitudine lucratas victorias, uti omnibus gloriæ palmam bellica virtute præripuiſſe, ita & præmiorum neceſſitatem ſibi ante alios jure merito vindicaſſe, proinde aut nullius virtus præmiis honoranda, aut ipſius clariſſima in Patriam merita primô apud Rempub: gratitudinis titulô eſſe illuſtranda. Tum alij alios ex utilitate, & affectu Reipubllicæ commendabant. Generoſiſſimi quiq; Nuntiorum agendas Epiſcopo Cracovienſi gratias cenſebant, quod proprijs ſumptibus conducto milite Rempubl: juvaret, ac in pari cum multis Civibus potentia, ſingulari amore in Rempub: certaret. Cùmq; gliſcerent privatæ recommendationes adeoq; nimiæ largitiones publicæ obſtarent liberalitati: Mareſchalcus Equeſtris conqueſtus ſuper iniquam ſortem ſuam, quod ejus animus in Rempub: merita, in Patriam invidiâ, & immerito livore gravarentur. Declarationes Palatinatuum urgebat, quas tardare rurſum privatâ cupiditate Nuntij M.D. Litvaniæ conabantur, niſi facultas promovendorum deſideriorum ad eorum declarationes conceſſa rejectáve fuiſſet. Itaq; poſtero die Palatinatus, amore erga Remp: ingentia in ſe ferebant tributa, niſi quòd Palatinatus Majoris Poloniæ ita ſe exhauſtos atroci hybernorũ onere querebantur, ut pro affectu ſuo juvare Rempub: non poſſe iteratis declarationibꝰ teſtarentur. Ubi ad Magnũ D. L. ventũ, ſtatim erupit ex privatæ utilitatis ſentina, indigna publicorum conſiliorum remora; agebant hi ut omni dignitate poteſtateq; Sanatus ſublatam ipſi plenam pro ſua libi-

A.C. 1673

Actio exercitûs.

Variorum laudes.

A.C.1673 dine omnia agendi poteſtatem haberent, rerumque poteſtas ad peſſimos quoſdam homines devolveretur.

24. Febr: Magnus Litvaniæ Ducatus invincibili evicit pertinaciâ, ut in Litvania celebrari Comitia permitterentur, & quamvis Epiſcopus Cracovienſis, & Culmenſis inutili voto obſtarent, juvit eorum conatum arte magis, quàm ex uſu Reipub: Mareſchalcus Equeſtris, qui ſuper eo negotio tanquam Nuntios M. D. Litvaniæ ad favorabiles declarationes invitaret, promiſcuè Conſtitutionem legit. Expletâ ambitione, & amotis impedimentis, leniter declarationes Palatinatuum circa tributa expediebantur, jamq; capitalis Civium cenſus à Nuntiis Regni approbatus, in theſaurum inferendus deſtinabatur, ex nunc auctioni Exercitûs applicandus, & quoniam ſine avulſis Provinciis duos miliones, & aliquot centena millia importaret, ſufficeretq; in trimeſtre novi, & veteris delectûs copiis. Generales interim acciſæ, Telonia, & alia Daciæ currerent. Ex divenditis quoq; ſupellectili, & clenodiis Regni, auctio ærarij ad tres milliones ſperabatur. At Regni Procancellarius diuturnam forte prævidens tanti belli tempeſtatem, nec faciliùs ad priſcam libertatem, poſitis privatis affectibus, vile hucuſq; decus publicum, non niſi modeſtiâ, & amore parendi tum continuâ periculorum, belliq; meditatione in Repub: reduci poſſe, illuſtri ſententiâ perpetuum bellicum conſilium ſuadebat, quo Principis prudentia fulciretur, gravibuſq; Imperij curis tempore belli moderaretur, tantaq; poteſtas conſulendi, agendiq; à conſiliis Magiſtratui eſſet, quanta olim Dictatorij faſces potentiâ inſtruebantur. Ea vox Epiſcopum Chełmenſem, qui verebatur omnia, imaginabatur omnia, quæque natura metuentium eſt, adeo offendit, ut ſtatim & acerrimè contra diſſereret, argueretq; conſilium, quòd publicam libertatem perverteret, & novi ſtatûs abſoluti Dominij non ſine excidio, & miſero Civium ſangvine cruenta ſemina jaceret. Igitur prorupêre ad infeſta, & parabantur utrinq; graves contumeliæ, inter magnos Cives ſemper bono publico exitioſæ, ni Epiſcopi Cracovienſis videntis, quòd nihil proficeret bonus pro Patria ſenſus, authoritate præciſæ fuiſſent. Epiſcopus Culmenſis dum conſervationi imperij ſtudet, ſtatus fortè Reipub: haud diu duraturi non æquo meminerat, quod apud Chełmenſem de præſentibus, quàm de futuris rebus magis ſolicitum, minus probabatur, quando in omni ſtatu res, quæ converterentur, in deterius mutari, & ex cunctis novitatibus inſolentes ſemper in Reſpub: provenire calamitates, ſed primi animus fortis quæcunque voluit impetravit ſibi.

Magni Ducatûs Litvaniæ Nuntij ad ſuas iterum contradictiones verſi, non modò extraordinaria, ſed ſolita Reip: in ſuis declarationibus denegabant ſubſidia, niſi illis non modò Comitia, verùm etiã in Comitiis Ducatûs eorũ ſigilli cuſtodibus exercendi Magiſtratûs prærogativa concederetur. Sed ubi eorum pervicaciâ, non Reip: amore non rationũ dexteritate frangi potuit, conſurgens Epiſcopus Cracov: precibus Procancellariũ cæteroſque flectebat, ne ob eorum repugnantiam tanti Ducatûs ſubſidiis Reſpubl. fruſtraretur. Procancellarius itaque Regni ne contradictione ſuâ Reipub. vires imminueret, aut manifeſto aſſenſu diſordini ſubſcriberet, è Senatu diſceſſit. Nimia, & inhoneſta ſtudia arguens, quæ quia contra dignitatem Reip. eſſent, in ſuam quoque contumeliam pararentur dum per oppreſſionem priſcorum inſtitutorum, circa prærogativas Magiſtratuum Regni exprimerentur. Litvani importunâ inſtantiâ quidquid expreſsêre

pro

A.C. 1673

pro gratia reputantes, neſcij ab invitis beneficium non dari, duodecim millia Exercitûs cum ammunitione, & integro bellico apparatu in annum Reipub. conceſsêre, præter ſex legiones, quas ſecuritatis limitum ſuorũ cauſâ retinerent. Alta nox jam dimidium ſui egreſſa erat, & reſurgentis Domini triumphalis hora venerationis, lætitiæque admonebat, cum tædio curarum feſſi Nuntij, prolongationem Comitiorum nullatenus ultra admittere vellent, mallentque nimio periclitari labore, quàm tædioſâ trahi, & langveſcere morâ. Sed poſtquam Epiſcopus Cracovienſis demonſtravit, quòd anguſtiæ temporis tantorum Reipub. negotiorum debitam, concluſionem non admitterent, ipſaque Religio & Divinæ Mtis, zeloſa olim in Sarmatarum pectoribus veneratio dignam à laboribus requiem poſtularet, pietas, & ratio valuit, itumque in ſententias, quibus prolongatio concedebatur. Igitur Coιιitiorum dies à throno Principis ad 5tam April. rejecta. Attamẽ

Primas infirmatur

Princeps omnem conſiliorum moram expediendo Scythico Legato audientiam conceſſit, & donativum nomine Reipub. firmandæ amicitiæ promiſit; infirmitas interim Primatis augebatur in dies, ad quẽ Rex, & aulici crebro mittebant, ſive cura, ſive inquiſitio erat, quid ageretur, nemo horum eum dilexit, neque enim natura fert, ut eos amemus, à quibus patimur mala, qui quondam alium ſe mirabatur in ore adulantium, quàm nunc reperiſſet in ſinu proprio, qui intimus eſt. Tumebat prius animus opinione gaudens, mox & ſimulationis umbram virtutis effictæ ſimulacra amavit, & ideo fortunatus erat, ut è felicitate vires colligeret audacia, tantumque ageret, quantùm licentia perſvaſit ſibi fortunæque, niſi aſſvetudine delinquendi contumax animus ſua dedecora adamaſſet. Creſcit excuſatio piaculis, & mens in flagitia præceps præſtò habet commenta, quaſi excubias criminum, & cuſtodiam ſcelerati moris. Tandem ad fatalem ortûs ſui feſtinans periodũ, nec jam de vita, ſed fama & judicio poſteritatis ſollicitus, ſupremæ voluntatis teſtatorias literas conſignavit, in quibus teſtem DEUM invocabat, quòd quidquid anteactis temporibus, & ſub imperio præſentis Principis attentaſſet, non alio fine, niſi libertatis amore feciſſet, ut leges, & glorioſa Majorum inſtituta, quæ priſcam rectitudinis orbitam effugiſſent ad ſalutarem ſtatũ reducerentur, moritur, mortuũ nulli jactanti9 mœrebant, quàm qui maximè lætabantur, nam inter eximias ejus virtutes non mediocres defectus obſervabant. Magnus Mareſchalcus nihil in Primate amavit, præter hominẽ, & rurſus deſpexit nihil præter vitia, & ſi hæc in purpura nutrirentur, atque ideo ſpecioſa incederent.

Magnis deinde inſtantijs, & ferventibus vocibus actum à Nuntijs, ne Reſpub. judicium proditionis Cameneci fatali circa ſuam ſecuritatem ignaviâ moraretur, tunc primum deciſum, ut in futuris Regni Comitijs non diſpari proceſſu ob traditum olim Moſco Smolenſcum præſens cauſa judicaretur. Diploma ſub Golembio Reipub. datum ſemotis arbitris lectum eſt. In rationibus quoque bellicis non ingrata Reipub. circumſpectio, quippè ſcriptum bellici conſilij in Archivum Regni inferendum, non modò circumfuſæ ad quæque conſilia multitudini, ſed ne ipſis quidem concreditum Nuntijs. Selectis è tota Repub. viris, dum quaterni è Senatu, totidem ex ſingulis Gentibus Equeſtres Deputati aſſignantur, in quorum præſentia, & paucitate legeretur. Prolongatio poſt hæc magnis agitata controverſijs, ægrè ad ſequentem conceſſa diem. Sub eodem etiam ſole inquiſitio de Zodrinſcio apud Magnum Litvaniæ Mareſchalcum, ob abſentiam Mareſchalci Curiæ criminaliter acta eſt. Sequenti luce ex ſeorſiva deputatione, cui & ſupremus militiæ Dux aſſidebat, deſideria Exercitûs dignam retulêre ſatisfactionem. At In Senatu conſtitutiones circa minora imperij promiſcuo facilique conſenſu ferebantur.

Tan.

A.C. 1673 Tandem 12 Aprilis Mareſchalcus Equeſtris Ordinis propoſuit, an prætoriæ Principis cohortes in numero Exercitus Regni habendæ? earumque ſtipendio à Palatinatibus providendū? Diſputatum bis ternis horis magnis ſuper eo negotio diſceptationibus, ſed maximè obſtabant Cracovienſis, Sendomirienſis, Maſovienſis Palatinatûs Nuntii, qui id ſanciri ſine fratrum ſuorum conſenſu pati non poſſent. Juvit eorum contradictionem Epiſcopus Cracovienſis, qui diſcedens è Senatu proteſtatus eſt coram Mareſchalco Equeſtri, id ſibi quoque diſplicere. Princeps acceptâ relatione, quamvis multi obſequio in Principem certantes Nuntij acclamarent, nullam ejusmodi manifeſtationi vim ineſſe, quæ privatim non in facie Reipub: facta eſſet, declarationem à throno dedit; nolle ſe non modò de jure tanti Senatoris, verùm & de authoritate quidquam detrahere, proinde in quantum de proteſtatione non condeſcenſum fuerit, remittere id ſe non gravatim ad conventus relationis. Tum lectæ conſtitutiones, quibus permittebatur nobilitatis prærogativa, vile jam, & promiſcuum donum, quod non ſangvine, aut ingentibus in Rempub. meritis, ſed potentiorum recommendatione, & pecuniâ, abjecta fœdaq; etiam mancipia aſſequebantur; At Mareſchalcus Equeſtris, dedecus Reipub. & infamiam omnia volentis, audentisque in Repub: privatorum potentiæ leniendo palàm profeſſus eſt, nemini id diffidentium concedendum privilegium, niſi qui reali documento ſeſe Orthodoxæ Religionis civem probaverit.

Cohortes Regiæ.

Nobilitatis Privilegiū.

Tandem ſalutante lucubratos labores præſentis diei luce, aſſignatis tam ex Senatu, quàm Equeſtri Ordine, magno numero ad latus Principis Reſidentibus, Mareſchalcus Tribunitius nomine Equeſtris Ordinis tersâ oratione Principi fauſta precatus, valedixit. Princeps à throno pari uſus erga populum benevolentiâ, id quoque adjicere juſſit, in cauſa gravis neceſſitatis ſervato alterno jure, circa tribunitiæ poteſtatis regimen Majoris Poloniæ, Comitia biſeptimanalia Varſaviæ, ſine derogatione jurium de Comitijs Ordinarijs, Regni Ordinibus ſe indulturum. Periculoſa Reipub. tempora, & neceſſitas in occaſionem abbreviandorum conſiliorum trahebantur: ſed ſolennitates ordinariorum Regni Comitiorum juſtum ſubdiderant metum, ex quibus ambitioſa peſſimorum Civium potentia, velut menſuram modúmque ſuæ licentiæ formare aſſveviſſet, quid cuique, aut quantum in Rempub. liceret, in biſeptimanalibus Comitijs non tam latus, lætusq; malignitati campus, & quamvis impio deteriorum conatu ſine eventu trahi conſilia contingeret, ex prolongatione tamen conſilijs, rebusque ſubſidium dari poſſet. Revixit Polonia, reſpiravit libertas in duris tunc ferreisque quia bellicis Polonorum pectoribus, poſtquam contigit tam vaſtâ, & tam ſanctâ mente animari, cùm eum exitum Comitia Trimeſtria, & quindecendialia habuêre, quæ ſi ad initia referas ob metum factionum, & versâ Campeſtribus ſub Lublino Comitijs Repub. magni Conſilij titulo vocabantur, cum promere quidem cuique ſenſus ſuos pro Repub. ut olim liceret, indecora in conſilijs controvertendi garrulitas, aut ob malitiam, ſuperbiamque diſturbandorum Comitiorum licentia magnâ ſeveritate legum, præſenti pœnâ vetaretur. Eo ſubſidio firmata Reſpub. conſilijs ſuis robur dedit, eoque adegit diſſonos (febri fuit quondam dicatum fanum, ne quod ſibi, ut putabant numen paterentur adverſarium) ut de ſuprema arte, cujus omnem vim in turbandis Reipub. conſilijs poſuerant, penitus deſperarent. Hinc militaris illius conſiderationis plauſibilis promulgatio, omnia ſe Reipub. ſolius amore, & antiquæ libertatis aſſerendæ cauſa tentare. Eædem in tractatu concordiæ declarationes, & nihil poſtea tam ſonans in auribus civium, externorumque quàm palliata Reipub. reverentia, & libertatis amor: erubeſcunt

Mareſchalcus valedicit Regi.

ſcunt cum populo peccare, quos ſupra populares felicitas evexit, quaſi dicerent humile eſt trita, ac vulgari viâ præcipitare ſe in vitia, & ita eruta eſt de ſpinis roſa, de terra aurum, de concha margarita, hoc eſt unio animorum. *A.C.* 1678

Fatis igitur, propitioq; numini tribuendum, aut ſi quod humanæ operæ concedendum ſit, omnis laudis ſummæ moderationi, & rariori prudentiæ M. Regni Mareſchalci (meretur titulos, in quos evectus eſt) adſcribenda eſt, quòd Reſpubl. priſcâ libertate gaudeat, Sarmatæ intaminatam civium belli rabie ſalutem, poſt ſuprema pericula retinuerint, & tum demum aſpexit manus ſuas natura, ſeque ipſam, & vires ſuas de Duce hoc interrogavit, fuitque illi difficillimum de tanto ſibi opere reſpondere. Oblita enim jam fuerat ſe tales parere poſſe, quod poſt multa retrò ſæcula nullum ſibi ſimilem genuiſſet, & poſt ſe forte nullum. Ut qui omnibus ante clariſſimis in Polonia militiæ Ducibus, rariſſimo hoc præmiorum cum meritis nexu, & fortunâ, à partibus virtutis ſtantis exemplo, inacceſſis & altior exiſtit, ita poſt futuris, nec ſaltem æmulationis gloriam relinquit. Tanta ei innata authoritas ut etiam ab hoſte colatur &c.

SENSUS JOANNIS SOBIESKI MARESCHALCI REGNI, ET SUPREMI DUCIS EXERCITUUM, IN CONSILIO BELLICO DATUS. 5. Maji.

PRO Comitijs, infeliciter anno elapſo ruptis, per valetudinem venire non valens; votum meum Leopoli miſeram, in quo tres propoſui modos, quibus agendum eſſet Regiæ Majeſtati, & Reipub: in caſu belli Turcici, qui ſi acceptati fuiſſent, eventus ipſe probâſſet, aliquo ſaltem eorum ſalvari potuiſſe Rempubl: Nunc cramben non repeto, nec ratiocinari volo, an expediat, ſic ſtantibus rebus, aggredi bellū, nec ne, cum tam potente hoſte? decidat id, & diſponat de fatis ſuis Reſpub: ſi tamen pro bello determinatio facta fuerit, hæc tria ad tantum negotium omninò ſunt neceſſaria.

Imo Expediendi ad Principes Chriſtianos pro ſubſidiis, viri digni, & in experientia rerum gerendarum probati; & licet quædam ſubſidia, viſa fuerint ſera, nobis tamen aliquando valebunt, cùm bellum hoc, non ſit unius momenti, aut anni labor. *Subſidia petenda.*

Deinde Czari Moſchoviæ conjunctio, & ſubſidia habeantur, per conjurationem mutuæ colligationis belli tam offenſivi, quàm defenſivi; præterea ut ex nunc Czarus ad Portam expediat cum clarigatione belli, ſimiliter ad Regem Perſarum, Invocando eum, & obligando ad hanc colligationem, contra communem hoſtem, inire tamen cum eis quæpiam compromiſſa, non opto; aliàs eſſet irreparabilis error, dicere: Non putâram, cùm toties jam ſeducti ſimus hujuſmodi promiſſionibus, & juramentis. *Conjunctio cum Czaro.* *Cum Rege Perſarum.*

Imperator quoq; eodem protrahendus, ut per diverſionem ab Ungaria aliquid nobiſcum agere incipiat, cum eoq; , uti & cum Czaro firmanda mutuæ defenſionis ſecuritas. *Cum Imperatore.*

Cum Doroſzenko agendum, concedendaq; ei ad tempus Ucraina, ut à Porta retrahatur: Idem faciendum cum aliis Chiliarchis (Puſkownikami) Ucrainenſibus, qui id ſponte ſe velle, ſignificârunt, ut conſtat ex certa notitia. *Doroſzenko Ucraina concedenda*

Tartaris, qui perduelles à nobis defecerunt, promittunt ſe tamen notabi- *Tartaris ſecuritas.*

A.C. 1673 notabile præſtituros obſequium, dummodo de ſecuritate certificentur, hac lege publicâ, providenda.

In Zaporoviam expeditio. In Zaporoviam quantocius facienda expeditio, mittendaq; pecunia pro lintribus, & pannus pro veſtibus, ut mari terrâq; fiat hoſti diverſio, ibidem haberi continuum opto Reſidentem, qualem habuit Czarus nomine Koſſow.

Ad Calmucos. Ad Calmucos expediendus jam gnarus Kowalewſki, trahendo eos ad conjunctionem cum Zaporovienſibus, ut jam non ſemel practicatum & aliquid certi cum eis ſtatuendum, promittendo eis extradendam, in Zaporovia promiſſam ſummam. Czaro hoc in puncto fidendum non eſt; Calmuci enim pro parte illius bellare non ſolent, niſi ab eo conducti.

Sciſſio inter Tartaros procurãda. Inter Tartaros procuranda ſciſſio, pro quo nunc eſt commoda occaſio, ob faventes nobis Valachos, alioſq; Chriſtianos, qui expectant à nobis liberationem ex ſervitute gentilium, præcautione illis quam ſecretiſſimè datâ de hac noſtra intẽtione, ut ſint pro caſu neceſſitatis parati; id verò fieri poterit per Epiſcopos latinæ Eccleſiæ, per quos etiam Vladiſlaus, pro hoc bello faciens expeditionem; ſua ibi ſtabiliebat conſilia; hactenuſq; extant in Eccleſiis imagines, in terris Serpſcenſi, Bulgarenſi & Boſnenſi ſub nomine S. Georgij, quas ipſe vidi peragrans illas regiones, imò domi meæ bis fuerunt iidem Epiſcopi, qui ſub f. m: Joanne Caſimiro, cum declaratione ſuorum obſequiorum, venerant. Pro his optarem adhibendam eſſe pecuniam oblatam à Summo Pontifice; electis ad diſpoſitione n ejus ſubjectis quàm capaciſſimis, & fideliſſimis.

Exercitus inſtruendus Quia verò hæc omnia ſpecificata conſilia, ſunt non niſi ad meliùs eſſe, poſſuntq; non ſuccedere: ideo ex nobis ipſis eſt parandum robur, quod eſſe debet ex bene inſtructo, aptoq; ad bellicas actiones Exercitu. Ad tantum itaq; bellum, habenda ſunt ſaltem 60000 bene ſtipendiis proviſi exercitûs. Siquidem ſub Chocimo ſtipendiarij Exercitûs, fuerunt plura, quàm 30000 & ut ex antiquis computationibus informamur; ex Regno ſimul & ex Litvania numerabantur, ſtipendarij exercitûs 35000 cum Principe Regio Vladiſlao, vexilla 93. Liſſovianorum 5000. Præterea, DucumRuſſiæ, & Ordinatorum, Coſaccorum Zaporovienſium numerabantur 50000. Inſuper Sigiſmundus Rex ſub Leopoli fuit cum toto communi motu, in primis verò vigiliis Thomas Zamoyſki ſub Tarnopoli, cum aliquot millibus proprij militis; & tamen tum Ucraina fuit noſtra, uti & Podolia, Camenecum, Chocimum; Tartarorum non erat tanta multitudo, necTurcarũ tanta bellicarum actionũ experientia. Rationes autem, ob quas tam numeroſus, contra tantam hoſtis potentiam Exercitus eſt neceſſarius, ſunt hæ potiſſimum:

Primò quiſque minor Palatinatus bellare nequit, niſi defenſivè, nobis verò defenſivum gerere bellum, ultima ruina foret & perditio: ſi enim retro in Poloniam redeundum eſſet, non tantùm Spiritualia & Regalia, verùm etiam terreſtria bona vix ſufficerent.

Deinde, Exercitus trifariam ad minimum eſt partiendus: ut unica pars Camenecum oppugnet; Altera in Valachia, aut ſaltem à Tyra, tranſitum hoſtibus impediat; tertia, ut reprimat Tartaros ab Ucraina: Habendus præterea reſpectus Leopolis, aliorumq; fortalitiorum præſidiis muniendum.

Quibus hominibus, ut tempeſtivè provideatur commeatus, ad minimum 100000 ad eum conſcribendum & coemendum exnunc numerari de-

ri deberent. Locum verò pro hoc commeatu, aptiſſimum eſſe judico, Lepolim, additis ex Ordine Equeſtri Cōmiſſarijs, qui cũ inſpectione Magiſtratũs coemant, & diſpenſent; Poterit enim inter ſtipendia illis computari hominibus, quidquid ex victualibus impenſum fuerit pro cujuſvis neceſſitate: *A.C. 1673*

Delectus militum. Modus exercitum hunc authorandi & computandi, hic eſſe poteſt: in exteris conſvetudo tenet, ut in bellis duas, imò tres partes habeant peditatus, tertiam autem Equitatus. Sed quia illis in regionibus, apud illum hoſtem, cum quo nobis agendum eſt, ſumma fortitudo eſt in equitibus; habenda nobis ſaltem per medium triginta millia equitum, alterum tantum peditum: in equitatu ſaltem ſex millia Haſtatorum (vulgo Huſſarij) & quò plura eſſent, eò foret melius; leviora vexilla triginta: reliqui ſint Loricati (vulgo Pancerni) cum haſtulis (vulgo dzidy) quapropter augendum illis erit ſtipendium. Peditatus ſint quatuor millia, Dragunorum ſex millia. Et quia in hujuſmodi occaſionibus vis conſiſtit ut plurimum in tormentis, præſertim ubi Camenecum oppugnandum erit, ideo ſaltem octoginta educenda in campum tormenta opto, licet ad proportionem exercitũs & neceſſitates belli, etiam ultra centum eſſent neceſſaria. Apparatus verò hujus artileriæ qualiſnam eſſe debeat, qualesve in menſem impenſas exigere poſſit, in ſeorſivo regeſtro porriget Generalis artileriæ, cum hoc ſit ejus officij. Quia tamen Architecti fortalitiorum & directores tormentorum vulgò Ingeneuri, item Cuniculorum artifices, vulgo Minierij, & Pyrobolorum ſeu triumphalium ignium ſubminiſtratores, alijq; hujus artis periti intra tam breve tempus adſciſcendi ſunt, pro illis ſumma quantocius providenda eſt, cum præſertim ſuo ordinario Generalis careat ſupplemento: peditatus, ut antiquitus fieri ſolebat, Agrarius vulgò Lanowij, tanquam ſummè penes artileriam ad pontes extruendos & trajectus, neceſſarius, tempeſtive ad deſignatum locum, ſine omni exceptione, expediatur.

Auctorationem exercitũs efficaciſſimā & celerrimam eſſe judico per auctionem vexillorum & regiminum antiquorum in obſequio exiſtentium. Et quia regimina in ſummo numero conſiſtentia non continent ſingula, niſi ad ſummum trecentos milites; non tantùm duplicari, verùm etiam triplicari poterunt. Reliqvum exercitũs eſſe debebit ex expeditionibus Palatinatuum, data illis optione, tam expeditionis, quam contributionum, prout cuiq; ex re, & rationibus, viſum fuerit.

Id tamen pro ſenſu meo judicarem, ut Palatinatus à Sileſiæ, Pomeraniæ, & Pruſſiæ limitibus remotiores, non authorarent Peditatum, cũ impoſſibile ſit, intra tam breve tempus inſuetum & rudem Ruthenum, aut alium quempiam, in Germanum; multo magis in exercitatum militem, transformare; hos enim Peditatus auctorandos opto more Germanico, non Hungarico. Officiales verò tam Equitum, ſeu Kavalerorum quàm Peditum, ex Ducum commendatione, bene artis militaris gnari, non ex privata quapiam Palatinatuum, ſunt acceptandi.

Contributiones pro his triginta millibus aucti exercitũs, eſſe deberent ex proventuum Generalium, à venalibus potibus (vulgo Czopowego) acciſis; capitali cenſu, apertione officinarum monetæ argenteæ, vulgò Minniz, telonijs generalibus, vel ſi quid ſimile guſtui acciderit Reipublicæ. Et quia hæc contributio nimium tarda, & ſera videtur, ideo eam in antiquos exercitus & eorum auctionem converto; cùm facilius ſit paratæ materiæ ignem ſupponere; & præterea inveniri poſſent, qui, procurantibus Theſaurarijs, darent aliquam ſummam, ex tam certis contributionibus poſtea repetendam, & deniq; pro ſupra memoratis *Contributiones*

expen-

A.C. 1673 expenſis, vendantur periſtromata *Diluvium*, ſeu *Po* & pars Cimeliorum; vendi enim ea potiùs quàm invadiari opto; cùm non facile inveniri poſſit, qui tantam ſummam pro eorum invadiatione contribuat, facilius verò, pro emptione, etiam in Regno noſtro invenietur.

In ſupplementum; Magnus Ducatus Litvaniæ, ex amore Patriæ & vinculo unionis, habet condictam contributionem; & præterea communem motum, præcipuè debitum ſubſidium charitativum. Spiritualibus non auſim eſſe moleſtus, ſciens magnam bonorum eorum ruinam, & deſolationem; impoſſibile tamen, ut ipſi ſponte, ex charitate Chriſtiana aliquid non contribuant, ad publicam defenſionem, præſertim quibus ampliores fortunæ id concedent. Cum tali ergo exercitu, & ad bellum præparamentis, facilè quiſq; Ducum ſuſcipere poterit expeditionem, ſalvâ ſuâ gloriâ & exiſtimatione.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI, AD ANDREAM TREBICKI EPISCOPUM CRACOVIENSEM.

Varſaviâ 21 Junij.

DE Mareſchalco nulla notitia ex poſta Thorunenſi. Tabeſcit cor ſuper tanto diſordine, & tarditate, hoſte interim, cum ingenti potentia approximante, ut hodiernâ edocemur poſtâ Leopolienſi. Leopolis prima præda furentum; niſi Dominus cuſtodierit civitatem (dolor & terror ſcribere vetat) peribit, ruináq; ſuâ cis-Viſtulanas obruet Regiones. A Czaro Moſcoviæ non niſi novis implemur; quòd Exercitus ejus aliquid agat ſub Ozovia, quòd ad Co'ac cos & Tartaros imperij ſui mandata expediverit, ut terrâ mariq; ſub Krymum confluerent. Conjunctionis nobiſcum ſui Exercitus extra Tyram & circa Kijoviam ſubſiſtentis; ſpem nullam facit, ſuppetias nobis à Chriſtiano, Danorum Rege, fratre ſuo promittit. Summè hic eſſet neceſſarium numeroſius conſilium, & tamen unicus duntaxat reſidet ex Equeſtri Ordine deputatus, Succamerarius Varſavienſis. Rex determinavit ſuo ad caſtra abitui feriam 5tam poſt S. Joannem, cujus nulla eſt apparentia, multò minus apparatus, licet id optarem, ſi rectâ ad caſtra, ſi verò Zamoſcium cum Regina, & imbelli agmine, magis oberit; cum Exercitus ad Regem in proximo reſidentem per partes accurrere ſoleat, obſequij præſtandi ſtudio ac dividi. Bonuiſium Legatum Pontificium petitione urgeo, ut pecuniam Sanctiſſimi convertat in ſuſtentationem copiarum auxiliarium, pro quarum aliquot millibus ferventius ſcripſimus ad Electorem Brandeburgicum, forsque expediemus Berolinum, Succamerarium Varſavienſem. Imperator nullam dedit plenipotentiam Ablegato ad tractandum, nos tamen urgemus ſubſidia per noſtrum Reſidentem: Darowski quidam, qui apud nos tempore belli Turcici interpres erat eorum idiomatis, in noſtro Exercitu fuit ſub tempus Comitiorum Varſaviæ, computumq; noſtri Exercitus tulit Imperatori Turcarum, hinc forſitan Ablegatus noſter ab eo eſt detentus. Legati Moldavi, Valachi, item ab Hanenko, & Doroſzenko, expectant hic adventum Mareſchalci.

AN-

A.C. 1673

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM REGNI CANCELLARIUM
Varſav. 4. Auguſti.

Craſtina die poſt audientiam Ablegati Moſcovitici, valedicet Regi Mareſchalcus, pro die præfixa ad caſtra perrecturus, Princeps Valachiæ ſeu Hoſpodar, per Legatum & literas ſuas ſuggerit conſilium, ut aliquem ex præcipuis expediamus ad Portam, qui non prætereat Haſeim Baſſam, tanquam plenipotentiarium Turcicum ad tractandum nobiſcum; forte volunt noſtram in effectum deducere propoſitionem, in qua voluimus; ut Imperator Turcarum, daret poteſtatem Baſſæ; Rex verò ex parte ſua delegaret aliquem cũ authoritate virum, Senatorem; ſuppetiarum nulla ſpes ab Imperatore, qui ſe gravi bello cum Gallo implicuit, ad quod proſequendum invitavit pro conſilio Generali bellico Bavaricum, Saxonicum, & Brandeburgicum Electores, aliosq; Principes imperij; aut eorum delegatos: ſcribitur pro certo, Bavarus Cæſareis paſſum non permiſſurus, ad idem ſe reſolvit Epiſcopus Dux Franconiæ. Moſcum ſuſpectum nobis amicum facit, græca fides, Exercitus ejus retroceſſit ſub Batorinum. De expugnatione Ozoviæ vani rumores; tantùm enim eò Sirco proceſſerat abacturus equorum Turcicorum agmina, ſed illum Turcæ præmoniti, repulerunt, cæde illata Coſaccis, quorum 60 captorum, 18 ad Imperatorem, ad Huſſarim Baſſam miſerunt duos, qui in Tartaris metum Moſcorum, & Coſaccorum diſſcuſſerunt: non deſunt & alia inſinceritatis, erga nos, Moſcoviticæ, documenta. Electorem Brandeburgicum non invenit Morſtin Berolini; ſpem facit mittendorum inde 1500 militum, ſed paratam vult illis dari pro ſuſtentatione pecuniam ſeu Lenungi. Apafi Princeps Tranſylvaniæ in datis ad me, aſſecurat, Portam nobiſcum pacem conſervaturam, ſalvis per omnia conditionibus tractatûs, præteriti anni, aliàs non; interim in prudentia ſupremi Regni Mareſchalci ſummũ conſiſtit momentum, vel belli, vel pacis. Ablegatus Cæſareus exhibuit Regi memoriale Principalis ſui volẽtis redimere Scepuſienſes civitates, profectò non facile reſponſum dare potero; licet enim Sigiſmundus Imperator Vladislao Jagelloni anni 1412 oppignoravit Scepuſium, triginta & aliquot florenorum millibus, latorum groſſorũ Pragenſium, cum pacto redhibitionis; ſed poſtea ſucceſſerunt varia alia pacta, Electiones Regiorum Principum Poloniæ, in Reges Hungariæ, matrimonia Annæ Iſabellæ, pacta de eliberatione Maximiliani, in quibus adjudicârunt nobis à ſæculis quietam Scepuſij poſſeſſionem. Subſcripta ſunt poſtea hæc pacta à Clemente VIII, à Lubkovicz antenato moderni Miniſtri Status; favet nobis authoritas noſtrorum hiſtoricorum, Wapowſcij, Bielſcij: aliàs enim etiam ad Ruſſiæ Ducatum, cum Podolia poſſet habere prætenſionem Imperator numera-

Scepuſienſes civitates.

A.C. 1673 meratis 100000 flor: ut eſt in pactis inter Ludovicum Hungariæ Regem: par aut major prætenſio ad Pruſſiam, & noſtra viciſſim ad Sileſiam. Quidquid ergo rationum, & probationum occurrere poterit inveſtigare velis, meq; fulcire.

COPIA LITERARUM AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM A PROCANCELLARIO REGNI
Varſav. 16 Septembris.

Card. Odeſcalcus DEclaravit Bonviſi (hodie à Rege in Nuntium acceptatus) ſummam à Cardinale Odeſcalci miſſam 20000 currenti moneta, ſe numeraturum ad ærarium Regni, quæ valere in parte poterit ad captandos Lipkos Tartaros juxta tuam diſpoſitionem: profectus etiam eſt ante dies aliquot ad caſtra Korowski Fiſcalis Notarius, cum 15000 flor. ut mihi retulit Theſaurarius Regni. *Rex abit ad caſtra* Rex tandem cras hinc movet ad caſtra, ſed lentis paſſibus, quia non niſi poſt dierum decadem, Caſimiriam perventurus: ego nullam habeo neceſſitatem maturandi iter, donec Rex Viſtulam trajiciat; quem intra quatriduum aſſequi potero. Regina Caſimiriam deducto Rege, directura eſt vias verſus Cracoviam ad Calvariam, opinor tamen fore, ut ſcutum hoc ſuum Rex non relinquat, ſed trahat ſecum Zamoiſcium. Morſtin vice Præfectus ſtabuli M. D. Litv. iterum expeditus eſt Berolinum, ut inſtet pro ſubſidijs Poloniæ dandis, ad proportionem ſummæ 100000 Renenſium, quam Imperator Electori Brandeburgico pro feſto S. Michaëlis in eum finem ſe numeraturum appromiſit. Quia verò peditatus non poſſet tam citò ad Polona caſtra pertingere, cum non niſi pro 16 præſentis promittatur, viſum eſt, urgere expeditionem Dragunariorum & Raytarorum, propter citius perficiendum ad caſtra iter. Imperator à nobis exigit, ut *Propoſitiones Imperatoris.* includatur ſuo tempore tractatui noſtro cum Turcis, in quo difficultatem non facimus, modò id permittat Imperator Turcarum: firmiter tamen id requirere, & negotium pacis difficultatibus innodare non poſſumus. Proponit etiam Vienna tractatum colligationis, pro eo locū Varſaviæ, tempus de hyeme determinando; in quo tuum, aliorumque Optimatum per literas Regias requiretur conſilium. Tertia propoſitio durior; ut aſſiſtamus Imperatori Chriſtiano, ſi Turca contra dominia ejus Hungarica, arma verterit, pro quo reſolutio ſine te eſſe nequit. Ablegationes ad Regem Galliæ, alioſq; Principes, in diſcurſu inter nos agitantur, nondum tamen concluſæ. Faxint ſuperi nos proprio Marte bella gerere, & ſuper omnia juſta & glorioſa pace concludere, quod tui erit laboris & prudentiæ. Litvanus Exercitus metuo, ne velit circa Regis latus ſubſiſtere & otiari.

COPIA

COPIA LITERARUM SERENISSIMÆ REGIÆ MAJESTATIS AD SUMMUM PONTIFICEM. De data in Caſtris ad Skwarawan 11. Octobris.

Poſt oſcula pedum &c. Tot ærumnis exercitum Regnum meum, tot caſibus cladibusque, à compluribus retroactis annis concuſſa Polonia, adhuc ultimas exerit vires, & adverſus communem Chriſtiani nominis hoſtem, exercitum numero non animo inferiorem jam in aciem educit. Jacta eſt velut alea, meo in caſtra adventu, ſignisque quod bene & feliciter vertat Deus hodie in hoſticum motis. Ad Sanctitatem Veſtram Chriſtianæ Reipublicæ caput, & publicum Parentem bellica hæc mea deſtinata refero, ut benedicat illis anima Tua. Porrò Regnum hoc meum, Ruſſiæ præſertim oris in extremam redactum vaſtitatem, ſumptibus tanti belli impar, Sanctitatis Veſtræ curæ, & cordi eſſe impenſius flagito. Luſtravi exercitum meum armis, viriſque egregiè inſtructum, & quo numeroſiorem & validiorem Polonia vix pridem florentibus adhuc rebus ſuis habuit; Sed anxia me cura angit, ne difficultate, & defectu pecuniæ, pro qua annona peditatus comparari queat, intra breve tempus laboret, & dilabatur, compertum mihi erat, quàm flagranti zelo, quantâ contentione Sanctitatis V. prædeceſſor felicis memoriæ CLEMENS IX. Candiæ periculis ſuccurrebat ac Principum Chriſtianorum, præſertim Italiæ, auxilia & opes, in rem illius inſulæ excitabat. Eandem mihi, Regnoq; meo pietatem, & benevolentiam Sanctitas V. declarare dignata eſt, neq; dubito animadverti à Sanctitate Vra quantum periculum univerſæ Chriſtianitatis, in Regni mei periculo vertatur, quàm grave & indecorum foret, ſi promiſſa ſperataq; Principum Chriſtianorum auxilia, Poloniam deſtituant, quàm damnoſum & irreparabile, ſi tanti exercitûs tanto ſumptu collecti, flos & robur per inopiam & egeſtatem vacillet, aut pactione aliquâ indignâ & præjudicioſâ cum hoſte tranſigere neceſſitate adigatur. Erit celebrata Sanctitatis V. prudentia hunc ſtatum rei Polonæ expendere, erit ingentis apud DEum & Chriſtianum orbem meriti & duraturæ ad ſeram poſteritatem gloriæ, defenſioni Orthodoxi Regni, fidei ſacroſanctæ propagationi, ſanctuarijs profanatis expiationi, piam liberalitatem prolixiùs impendi. Quod cum mihi aliunde de optima erga me Regnumq; meum Sanctitatis V. pollicear voluntate, tum ejusdem benedictionem, mihi ac exercitibus meis exorans longævum rei Chriſtianæ imperium Sanctitati Veſtræ apprecor.

COPIA LITERARũ ANDREÆ OLSZOWSKI EPISCOPI CULMENSIS PROCANCELLARII REGNI, AD CARDINALEM URSINUM. Leopoli 20. Octobris.

Raſcriptum mihi eſt, ab Eminentia Veſtra ex mente Sacræ Congregationis, de propaganda fide, ut de jure Patronatûs Regio

A.C. 1673

Jus Patronatus Regij ad Archiepiſcopatum Leopolienſẽ

ad Archiepiſcopatum Armeno-unitum Leopolienſem, ex actis Cancellariæ edoceam, & cùm præcipua cura ſit S. Congregationi, nè eveniente morte Archiepiſcopi moderni, iterum ad Schiſmaticorum errores Armeni delabantur, ac unio illa tanto labore, & ſolenni diligentia jam perfecta corruat, conſultum videri, ad electionem Coadjutoris, cum futura ſucceſſione procedendum eſſe, ſed cum allegetur jus Patronatûs Regium, mentem Regis explorari, expectariq; Romæ, reſponſum Regium, Eminentia Veſtra mihi ſignificari dignata eſt, ego libenter morem gerens voluntati Eminentiæ Veſtræ, allocutus ſum Regem, ſed per id tempus, ejus Majeſtatis, afflicta valetudo, graviora negotia, cùm non admittit, ſcripta autem in itinere iſto caſtrenſi, nulla penes me, vel Miniſtros Cancellariæ exſtant. Curavi tamen fieri, à natione Armenica, jurisdictioni meæ ſubjecta, privilegia eidem ſervientia, quorum antiquiſſimum fuit, ante annos ſexcentos, nempe anno 1602, à Duce Ruſſiæ Theodoro Demetrio conceſſum, cùm primum in Ruſſia incolatum impetravêre. Ad præſentem caſum juris Patronatûs Regij, ſerviunt Privilegia Vladiſlai, quondam Regis, anno 1388, in quo diſponit, Rex de electione Epiſcopi Armeni; Caſimiri Magni, anno 1464; Sigismundi I. anno 1506, ejusdem anno 1516; Sigismundi Auguſti confirmatio, Electi in Epiſcopum, ritus Armenici Venerab: Georgij Armeni de civitate Leopolienſi, anno 1562. Henrici, Stephani, Sigismundi III. Vladiſlai IV. reſcripta, & confirmationes per Comitia Regni ratificata, ex quibus jus & authoritas Regum Poloniæ, ad Archiepiſcopatum Armenicum Leopolienſem clarè deducitur, neq; leviter faciunt, ad probandum idem jus Regium, communicatæ mihi, ab Eminentia V. connotationes, extractæ ex libris Cancellariæ Romanæ, & conſiſtorij Proviſionum Apoſtolicarum, quæ in perſonas Græco-unitorum Epiſcoporum, ad nominationem Regis Poloniæ emanabant. Memini etiam ante biennium circiter cùm Rndus Gabriel Colenda, Archiepiſcopus Polocenſis, in Coadjutorem aſſumeret Rndmum Cyprianum Zochowski literas conſensûs, ſeu nominationis Regiæ, ad Sanctiſſimum D. noſtrum, me promovente ex Cancellaria in favorem dicti Zachowski, extraditas ac in effectum deductas eſſe. Cæterùm optimo erga ſacram unionem zelo examinanda hæc inprimis duxi:

Coadjutor Archiepiſcopi Leopolienſis.

An ſit neceſſitas evidens Coadjutois in Archiepiſcopatum Armeno-unitum Leopolienſem, eligendi.

An ſufficiat pro nunc muneri Suffraganeus ejusdem Archiepiſcopi, Epiſcopus Bogdaniæ, Leopoli reſidens.

An proventus aliquos certos habeat Archiepiſcopus Armenus, quibus ipſe, & Coadjutor, & Suffraganeus ſuſtententur.

An certum ſit Archiepiſcopum & Clerum ſolis collectis mercatorum, Armenorum, & incertis obventionibus ſuſtentari, nullas autem villas & bona ſeu dotem, Eccleſiam Catholicam Armenorum Leopolienſem habere.

An

An oneroſum foret multiplicari Prælatos Armenos, in una civitate Leopolienſi, cum charactere Epiſcopi. A.C. 1673

An tantùm duo templa ad præſens extent Armeno-unitorum, unum Leopoli, alterum Zamoſcij, poſt Camenecum & Podoliam à Turcis occupatam.

An tantùm decem ſint Eccleſiaſticæ perſonæ, in toto Clero Armeno.

An natio Armenorum ad exiguum numerum redacta ſit, dilapſis, per hoſtilitatem Turcicam in Regiones Ottomanicas, in Ucrainam, alioq; qui Camenecum, Jaſlovieciam, & alias civitates Ruſſiæ incolebant.

An hæc natio mercatoria, ceſſantibus commercijs, & direptis per hoſtem bonis, ad incitas planè redacta ſit.

An Electio Coadjutoris permittenda ſit juxta morem, & jura antiqua toti nationi Armenæ.

An eligi poſſit extraneus linguæ Armenicæ ignarus.

An conſiderandus ſit Theodorus Wartenawicz, natalibus Leopolienſis, doctrinâ, moribusq; cultus.

An ejus Profeſſio fidei ſcripto porrecta acceptanda.

An expectandus reditus à Patriarcha Armeno, ad quem bene merendi de Eccleſia Romana, bonâ intentione profectus & rediturus Romam dicitur.

An Armeni ſint boni Catholici bene fundati in Religione, & Schiſmatis periculo coercendi.

An Miſſionarij Patres Theatini, lingvam tantùm Latinam docentes, & latino ritu in Armena Eccleſia ſacrificantes, fructum ſpiritualem faciunt, & an intentioni congregationis de propaganda fide commodè inſerviunt.

An aliquod publicum ſcandalum in vita alicujus deprehendatur.

Hæc repentè & breviter, innuere mihi viſum eſt officio Illuſtriſſimi Domini Nuntij Apoſtolici, ut magna diligentia examinentur, & rectè S.Congregatio informetur, ego judicio ferendo abſtineo, vereor enim ſortem illam meam, quam pertinaciter adverſam, neſcio quo fato, Romæ experior: Informationes meæ, pro jure Regio, ad Abbatiam Hebdovienſem, teſtimonijs Epiſcoporum præſcripto uſu, luce clarioribus documentis fundatæ irritæ fuerunt, quibus nec minimum attentis, contra Regis evidentiſſima jura, contra decretum Illuſt: D. Nuntij Apoſtolici Mareſcotti, contra ſpontaneas agnitiones juris Patronatûs Regii, per Monachos publicis inſtrumentis factas, contra inſtructionem Canonicam, ab eodem Nuntio Mareſcotto, vigore conſentientibus Monachis Plenipotentiariis Hebdovienſibus, collatam, contra acceptationem ab iiſdem Monachis perſonæ à Rege præſentatæ, modò habitum aſſumeret, & religionem profiteretur, ſine ulla, jus & intereſſe habentis, praviâ atteſtatione, per cuniculos per Manifeſtum

A.C. 1673 *ſtum perjurium, in nuntiatura Illuſt: Nuntii Ranucij, cum ſummo ſcandalo patratum, Monacho Joanni Scierski, omnino per leges Patrias incapaci dicta Abbatia adjudicata eſt. De Andrejovienſi meam perſonam concernente, jam tertium annum divexor, fructibus privor, Bullis Pontificiis primum in perſonam meam, mox poſt aliquot dies in perſonam Monachi Theodori Madakaski contrariè extraditis, ludibrio, & contemptui exponor, in tanta curarum mearũ mole quas (abſit jactantia) bono Patriæ, nec ſine aliquo erga rem Catholicam merito, ſuſtineo importunis linguis implicor, graviſſimis damnis, & injurijs afficior, labores & ſumptus meos omitto referre. Satis id documenti eſto unicũ me ex Senatoribus & Officialibꝰ Regni, Regem nunc comitari, caſtrorũ incõmoda, viarũ faſtidia perferre, nullo tamẽ apud Eminent. Cardinalẽ Datariũ, hæc omnia reſpectu haberi. Quod ſummo animi dolore Eminentiæ Vræ inſinuans, ejuſdem perennì gratiæ & patrocinio me totiſſimum reverenter dedico.*

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM Leopoli 26 Octobris.

ACceptis tuis noviſſimè ad me datis, exnunc expedio ex Cancellaria ad Senatores, primario ad te deliberatorias, circa celerius inchoanda Comitia. Univerſales ad Halicenſia, aliaque caſtrenſia acta Palatinatus Ruſſiæ expedivi pro communi convocatione ad defenſionem Regionum illarum, incurſionibus hoſtilibus proximarum. Tribunalis Mareſchalcus mihi ſcribit, aliquot profugos, qua equites, qua pedites à ſe comprehendi juſſos, ad aliorum terrorem judicandos. Ex literis Czari per modernum Ablegatum datis, manifeſtè conſtat, nec cogitaſſe illum de dandis nobis ſubſidijs per Romanowski, & Coſaccos cis-Boryſthenenſes; ignota enim non niſi ſuorum Exercituum allegat nomina, terrâ mariq; diverſionem facere; animat nos, ut cum Exercitibus noſtris ingrediamur dominia Valachiæ, aſſecurans 600 tantummodo homines eſſe cum Huſein Baſſa, promittensq; deditionem Cameneci, & multa futilia; ad quæ reſponſum ex Cancellaria mea, in abſentia Litvanæ, datum, primâ tibi patebit poſtâ. A Nuntio Bonviſi accepi, ad datas à me, ratione Senatus bellici reſponſum, in quo ſpem facit, re hactenus inanem 150000 ſcutorum. Agam Turcicum, iterato ſvadeo in caſtris detinendum omnesque relegendas literas, aliàs hic Leopoli minuet præſentia famam; nec ullum poterit ei reſponſum dari, te, Senatuque bellico inconſulto; poteris habito per literas Regis mandato ejus nomine jubere tibi reddi literas, req; collata cum Senatu bellico, ac Regi communicata, Ablegatum expedire: metuendum quoque, ne ſit ſuperba Legatio, & Principi contumelioſa, adeoque præſtat ut contenta ejus à te prius intelligantur. Ablegationem ad Principes Italiæ mitto noſtro Reſidenti, cum inſtructione, ut nobis pecuniario ſubſidio ſuccurrant; & quia Imperator propoſuit ut colligatio Principum tractaretur Varſaviæ, etiam ad hanc invitantur; Romã

ad

ad Sanctiſſimum adhibebimus Dapiferum Regni, non omittendi etiam Galliæ, Hiſpaniæ, alijque Reges, & Principes, ſi fuerimus extra ſpem utilis, & honeſti, cum hoſte tractatûs. Venit ad Regem à Primate Lupini petendo condonationem ſummæ pro expediendis bullis, quæ non Reipub. ſed ſoli debetur Regi, ex declaratione Cardinalium; præſtabit id Rex, cruculâ ab eo ſmaragdinâ, donatus.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI RESPONSUM MAXIMILIANO FREDRO CASTELLANO LEOPOLIENSI. Leopoli 29 Octobris.

SOlenne mihi ſemper, ſummè venerari meoque comitari ſenſu, graviſſima tua de Repub. conſilia. Perpendo rationum pondera, manifeſtè mihi ex uſu publico deducta, quidnam ſentiendum agendumque ſit, ut Commiſſio Leopolienſis penitus differatur, occurrendo, ne Exercitus in ipſo opere belli ad eandem, propter ſua intereſſe à caſtris divellatur, aut perſpecta incertitudine ſtipendij, in deſperationis & audaciæ abrupta agatur: Comitiorum quoque, ſi citius celebrentur, eadem eſſe poterunt incommoda. Si in tempore id ſcripſiſſes, aut ipſe ad Regem tunc in proximo manentem excurriſſes, magni momenti & efficaciæ tuus fuiſſet ſenſus; nunc jam conſilium poſt rem, quandoquidem in præſentia Ducum utriuſque gentis, numeroſiſſimo Senatu cum Chiliarchis Polonis & Litvanis conſilium bellicum eſt finitum, quando deliberatoriæ ex Cancellaria prodiêrunt, quas tibi mitto; quando jam ſolum decendium ante inchoandam Commiſſionem reſtat, jamque ex remotioribus Palatinatibus Commiſſarij, non ſine impenſis, ex Comitiolis ſunt expediti; quando tanta ſancitorum Comitialium tranſgreſſio invaluit. Univerſales Regis, populum, qui juſſa interpretari, citius quàm exequi novit, concitarent magis, quàm ſuum effectum ſortirentur. Hærent memoriâ Majoris Poloniæ motus, ex occaſione indictorum pro quaterna contributione, ſub tempus Czudnovienſiū Comitiolorum; unde poſtea acrior lex contra Regem & Cancellariam eſt deſcripta, adeoq; combinatio Comitiolorum ſine Comitijs difficilis eſt & impoſſibilis. Iam ergo non eſt id in manu Regis, cum præſertim ad latus ejus ſolus ego ſim, unus nullus; ex Reſidentibus enim, Deputatis aſſignatis, & Officialibus Regni nemo comparet, adeoque conſilium in tam gravi materia, ſine conſiliarijs bellicis, formari nequit, illudque ſolum tenendum erit, quod Reſpub. in Comitijs præſcripſit: multi ex præcipuis Senatoribus, præſertim ſupremus Mareſchalcus Comitia extraordinaria quantocius in principio Ianuarij celebranda ſvadent. Clenodiorum jacturam, vix lachrimis non deploro: ſeducta eſt Reſpub. informatione Theſaurarij, octo millionum valorem Gazæ Regiæ in Comitijs, referentis; unde viſum eſt levioris damni millione uno aliqua vendi, ex minutioribus, non verò omnia ſimul tam citò pro-

A.C. 1673 tò prodigi, cui propoſſe unicus obſtiti, ſed non prævalui. Tot decora magnorum Regum, tot ſæculorum opes, ſacrum id ærarium, magna ex parte alienigenæ, tanquam prædam Cymbricam diripuerunt. Dedi tamen ad acta pro memoria poſteritatis, meam, licet inefficacem contradictionem. Rex hinc poſt ſeptimanas duas movebit Varſaviam: ego verò, licet mihi reſidentia Leopolienſis ſummo ſit oneri, & diſpendio, hyemare hic & Comitia celebrare peroptarem, tamen enim vel umbra Principis accenderet amorem militiæ, hoſti terrorem incuteret, expeditiones fumales in ulterius tempus reſervaret. Cancellarius M. D. Litv. ingenti conatu evincere vult, ut Comitia celebrentur Varſaviæ, aliàs Litvanos ait, non acceptaturos locum Leopoli, nec Lublini. Fors expediret coæquationem fieri, ut tertia Comitia celebrentur, in minore Polonia, in hac parte Viſtulæ.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM.

Leopoli 30 Octobris.

Literis Referendarij Częſtochoviâ datis, ferventibusque Cancellarij M. D. Litv. perſvaſionibus inductus Rex, determinaverat abitum ſuum Leopoli Varſaviam 11 Novembris, de hacque ſua intentione certiorem fecit Reginam per Ephebum, præmonendo, ut ſe non fatigans viæ incommodis, expectaret adventum Regium Varſaviæ, ſed ſupra modum debilitatæ vires, & in dies graveſcens valetudo, impedimento fuêre viæ, dubito enim ut in tanta ægritudine poſſit ad deſtinatum locum pervenire. Forſan ergo ex neceſſitate faciemus virtutem, ut nos à propiore tecum, & cum Exercitu conferentia, non elongemus, de hocque cum Rege ago, ut iterum expediat pro Regina. Relationes Adrianopolitanas mitto, ab homine jam tibi noto. Hæret mihi memoria Legatus, ſive Explorator à Gihi, cui, quidquid dixerim aut ſcripſerim, cum his concordat novis; utinam etiam ſucceſſus reſpondeat armorum noſtrorum, contra Huſſeim Baſſa, ſi forte illi in vallis rigor hyemis moleſtior, & intolerabilior fuerit, quam noſtris in aperto campo, &, ſi hoſtis inclinaverit, ſe ad reſtitutionem ablatorum, ratione cujus, ſcripta mihi ab Epiſcopo Cracovienſi, tibi communico, proponenda verò ab Aga in horas à te expectamus. Commiſſionis Leopolienſis, ſimiliter Comitiorum dilatio ſvadetur à quibuſdam; quidnam eis reſcripſerim, conſtabit tibi ex annexa copia: judico tamen, & ſvaſor ero, ut judicia, non niſi contra Retentores celebrentur, & hyberna ordinentur, privatorum verò injuriæ limitentur uſque poſt Comitia, ne prætextus habeatur ſubtrahendi ſe ab Exercitu, ex opere belli, quod opto, petoque, ut tu quoque Ducali authoritate idem promovere velis, ſi præſertim gravis non fuerit legalitas. Comitia ſpero circa 9.

Janu-

Januarij, Comitiola circa 15 Decembris, ſive, quemadmodum vos in A.C. 1673
reſponſis veſtris ad deliberatorias ſvaſeritis. Venit Leopolim Palatinus Culmenſis cum eoque Rozen; regimine quatuor duntaxat vexillis conſtante, à longè comitante, allegant, 200 homines regimini ſuo, ad caſtra expedito, à Palatino Pomeraniæ, adjunctos eſſe, 200 verò in Pruſſia Tolkmiti & Krisburgi à Palatino Mariæburgenſi detentos animo inducendi eos pro præſidio Elbingenſi, contra molitiones Brandeburgicas: metûs eorum nullum apparet fundamentum, cum Magiſtratus illius urbis, aliàs timidus, & cautus de hoc aulam non præmoneat. Præſtaret meo judicio homines hos, ordinatione tua, ut authorati ſunt, ad defenſionem Reipub. contra Turcam evocari: poſſet Elbinga primum ſuſtinere inſultum, aut à Gedanenſibus auxiliarem vocare manum: nec impune, hoc tempore, laceſſeret Brandeburgicus armatam Poloniam. Miſit huc Hanenko Notarium ſuum, & Centurionem; quos Dymiri locavit: ſvaſi illis ut ad te proficiſcerentur, ſed pro excuſatione fatigatos equos obtenderunt, affirmando alios recta ad te eſſe expeditos; qualis nam danda ſit ad puncta ejus reſponſio, tuum exquiro, & expeto ſenſum. Cauſam necis Piwo, excuſando Hanenkum, devolvunt in Pawłowſcium. Licet Hanenko ſummè demeruit, tolerandus tamen eſt Dymiri, & Czarnobyli ad diſtrahendum à tergo Doroſzenko, ſi voluerit ſecundare Huſseim Baſſam, aut diverſionem facere incurſione Volhiniæ. Scribi poterit per eundem Curſorem ad Czarum dariquepoteſtas Hanenko conferendi cũ eo, viresque ſociandi, ſi in hanc partem tranſire voluerint ſubſidia contra Turcam aut Doroſzenko. Non dubito potiori tibi curæ eſſe conſervationem Exercitûs, quàm bellum contra Huſſeim Baſſam; quẽ frigora, tempeſtates & incommoda enervare poterunt. Promovendi forſan eſſent Exercitus in terras Valachiæ & Moldaviæ, ibique diſponenda hyberna datis clementioribus ad Valachos & Moldavos univerſalibus, ut commeatus pro uno menſe ſuppeditent, licet pretio ex parte oblato; ſedes Ducalis, Jaſſis, cum ſumma tui nominis gloria. Oppugnatio vallium hoſtilium difficilis, cum jactura temporis, hominum, & ammunitionum, quorum forſan non magna copia. Quanquam ego rerum non ita gnarus, cum errare poſſim in ſuppoſito, ſenſus meos altiſſimæ tuæ ſubmitto prudentiæ. Aga Turcicus vix non expediendus eſſet, ad valla Huſſeim Baſſæ, ne defectus noſtros penitius perſpiciat. Si ad tractatum pacis ventum fuerit, opto proponendam incluſionem Moſchi & reſtitutionem totius Jaſsyri, licet horum nihil futurum ſit.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD ANDREAM TRZEBICKI EPISCOPUM CRACOVIENSEM.

Leopoli 4 Novembris.

SEnatum bellicum non imperitia ſtatûs, ſed antiqua phraſi, in datis ad Senatus.
te nominavi; frequens latinis vocabuli Senatus uſus pro conſilio; ut ſenatum habere, habito Senatu, id eſt conſilio; unde verbi hæc elegantia,

neq

A.C. 1673 nec nova, nec inaudita, quæ minimè duplicem inducit ſenatum, vel ſeparat ſenatum bellicum ab alio, nec nomine ſenatorum intelliguntur Chiliarchi Regni & M. D. L. qui conſilium bellicum ingrediebantur.

Tituli Epiſcoporum. Titulus Reverendiſſimi, in ſtatuto datur Epiſcopo Cracovienſi, Cujavienſi, Poſnanienſi, Plocenſi, Vilnenſi, Samogitæ, imò minores Prælatos in ſtatutis Reverendiſſimos legi, non inconvenienter ergo elevandi eſſent Epiſcoporum tituli, uti & Senatorum ſæcularium, in quo nulla ex parte mea in Cancellaria difficultas, annuente Principe: recenter tamen nunc in datis, ſub conclavis ſigillo ſubtraxit inſcriptionem Domini, nominato Gneſnenſi. Contra tuum non inſtigo ærarium, nec meus hic conceptus erat in conſilio bellico; paratæ ac emendatæ literæ miſſæ mihi ſunt, ad obſignandum: in quibusvis urgentiſſimè ſcribit per amorem Patriæ, per viſcera miſericordiæ Mareſchalcus, ratione pecuniæ pro Lenungis peditibus, quorum aliqui mendicant, alij profugiunt, pleriq; moriuntur; ſi ergo tuâ gratiâ & ſolitâ pietate ſubvenire publico volueris, licet minore ſummâ; omnimoda mittetur tibi aſſecuratio. *Ulcus ruptum Regi* Rex jam conclamatus & deploratus, rupto nupera nocte fere per miraculum ab intra ulcere, expectorando ſuffocantem materiam, evaſit decretoriam horam, & medicorum deſperationem erexit, jam nunc extra periculum, ſingulari Dei ſuper hanc Patriam providentia, conſtitutus. Comitia Varſaviæ celebrabuntur principio Ianuarij, ſi Rex ad tam longum iter convaluerit.

Pro legatione ad Principes Italiæ proponitur Maſini, expecto primam Viennâ poſtam; per præſentem verò mitto literas ad Sanctiſſimum, cum inſtructione Dapifero Regni. Swiderski candidè mihi ſcribit de inſinceritate *Conditiones Moſcorum.* Moſcorum: exigunt anticipationem Commiſſionis, per quam pretio ſubſidiorum, evincere volunt perpetuam alienationem occupatarum bello Provinciarum. Non permittunt, ut tractatus colligationis cum externis Principibus celebretur Varſaviæ, ſed Moſcuæ, verificantur ea, quæ anno præterito audivi à quodam ex Comitatu Legationis Moſcoviticæ: ponenda ergo ſpes in ſolo Chriſto.

Iterum mihi moleſti Jedrzejovienſes Religioſi, tuæ forſan Curiæ favore irritati. In prætorio Jedrzejovienſi præſentes ad rebellionem incitabant cives, in Regis quoque ſubjectionem & ſervitium, à ſubditis mihi præſtandũ vetant: non deeſt mihi contra hoc decretum, quaſi in contumaciam, mala fide ab incompetente judice, obtentum, Romanæ inhibitionis remedium, vi cujus ſpero bonam meam cauſam triumphaturam. Cæterum eripi mihi non ſinam, quod tua gratia mediante ſententia Executoriali, poſſideo; id me vel maximè angit, quod relicto Rege & publicis curis excurrendum mihi ſit Jedrzejoviam, de quo jam ſcripſi Mareſchalco.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD REGINAM ELEONORAM Leopoli 8. Novemb.

Informatio de Regis valetudine *POſt datã expeditionem ultimam Curſori, & literas per poſtam miſſas, varia ſucceſſerunt Regiæ valetudinis mutationes, jam in melius, jam in deterius; unde nihil certi Majeſtati Veſtræ ſcribere potuimus, ante biduum accepta Rex extrema unctione, ſacra ſynaxi refectus, melius valere cœpit, quid impoſterum futurum ſit, de manibus DEI expectandum; Doctores jam ſpe eriguntur, jam deprimuntur deſperatione. Evici à Rege ut faceret teſtamentum, in quo mea ſollicitudo, ſimulq; fidelis erga Majeſtatem Veſtram propen-*

ſio

ſio omnibus nota. Puncta teſtamenti Perſonam Majeſtatis Veſtræ concernentia, excerpa mitto. Separatim Codicillos Abbas Peplinenſis ſcripſit, qui apud eum ſecretò aſſervantur. Non ſvadeo Majeſtati Veſtræ valetudinem tam longa via Leopolienſis incommodis exponere; expediret tamen venire Epiſcopum Poſnanienſem, & Cancellarium M. D. L. ac Referendarium Regni, quem in Codicillis Rex cum alijs addidit Executorem. Theſaurarius Regni, ex vi antiquæ conſuetudinis, tenetur providere ſumptus, tam ad deducendum corpus, quàm ad ipſum funeris actum; ſi, quod DEus avertat decretoria venerit dies; ſpem tamen meliorationis in DEI ponimus miſericordiâ; injunxi Doctori Braun ut ſtatum morbi deſcriberet. Legatus Turcicus heri venit, qui omnino in præſentia Regis, lecto licet affixi, vult reddere literas. Ut Majeſtas Veſtra ſe non ſinat mœrore angi, humillimè ſupplico, cui à totius conſolationis fonte ſolatia precor. *A.C.* 1673 *Wolf*

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARI REGNI AD ARCHIEPISCOPUM GNESNENSEM, FLORIANUM DUCEM CZARTORYSKI Leopoli 10. Novemb:

PLacuit tandem Superis, è rebus humanis ad cœlos Sm. Regis, Domini noſtri, evocare animam, qui hodie, ſcilicet feriâ ſextâ, hora 9. ante meridiem placidiſſimè, cum magnis pietatis indicijs ſpiritum reddidit in manus ſui Creatoris; Regina & Patria in orbitate relictis. Jam ergo Interregnum lamentabile, quo nunquam difficilius, periculoſius, implicata domi, foriſq; Repub. fuit, in quo tu velut Primas noſter, magno animo tutelam, non dubito capeſſes Patriæ, interregnum denuntiabis, interſtitium indices, omniaq; ad ſalutem Reipub: quam in tua cura poſuêre fata, dirigere voles conſilia. Reſidentiam tibi Varſaviæ opto, cum, majore facilitate & minore tuo onere, Senatores pro conſilio poteris convocare, quo etiam ego, ordinatis hic quæ mihi incumbunt, properabo; teſtamentum Reginæ redditurus. Spero hic indies adventum Mareſchalci; ſcripſi ad Exercitum animando, ut non deſiſtant ab operatione belli. Svadeo Celſitudini Tuæ adſciſcere ſub interregnum ad latus tuum Buzewſcium regentem meum, practicum, & velocem in expeditionibus. *Mors Regis nunciatur*

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI, AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM. Leopoli 10 Novembris.

POſt ultimas prima Novembris datas, nullas à te accepi, ſupplices Domino Exercituum fundimus, ut confundatur, & conteratur fortitudo inimicorum noſtrorum, ſub tua cura & auſpicijs, Regis valetudo continuò vergit in deterius, & periculoſius habet. Evici, ut teſtamentum faceret, quod ad mentem ejus à me correctum, & coram ſe relectum, cum recollectione, ſubſcripſit in præſentia complurium; inter alios primum te nominavit Executorem. Poſt extremam unctionem, confeſſionibus expiatus melius valere cœperat, ſed iterum ægrè, extremè, & deſperatè vitam trahit, niſi Dei miraculo, non humana ope priſtinam recuperaturus valetudinem. Punctum ratione bonorum ordinationis Zamoyſtenſis, ex teſtamento excerptum, ſoli tibi communico. Legatus Turcicus venit Leopolim nudius tertius exigit omnino in Regis decumbentis conclavi Imperatorias literas reddere, ſed quia ſuſpicamur

eum

A. C. 1673 eum in ciſta, quam ſecum duxit, habere inſignia ſubjectionis non eſt viſum eum intromittere, ne veſtimento cujuſpiam confuſionis operiret moribundum.

Ad me nullas habet literas, quod ſignum eſt, in conſideratione fuiſſe imparitatem, cum tamen cum literis ad Reges, ſemper antiquo uſu eſſe ſolerent literæ ad ſignaturæ Miniſtrum. Nullis locum præbet rationibus, unde magis ſe ſuſpectum reddit. Iam ergo ex declaratione mea expectanda illi erit convaleſcentia Regis, aut ſi extremum fatum hunc eripuerit, alium regnantem. Mitto ad hunc Agam, ſignificando me ſcripturum ad Vezirum, ad te per modernam poſtam dirigendo literas; cum ex Valachia facile tranſmitti poſſint; quandoquidem Principes illi ſeu Hoſpodari, ut ille allegavit, ſe tibi ſubdiderunt. Si voluerit permittere ſuas reſignari literas, celerius illi reſponſum appromiſi; ad quod reſpondit jam Vezyrum eſſe ſub Chocimo, inductus tamen rationibus, forte literas in meas manus conſignabit. Wolff ex informatione mea binas dedit ad Doroſzenko, ad quem, ut tu quoq; ſecretius aliquem expedias, pro meo ſenſu judico; metuo ne in ejus manus incidat Kowalewſki, cui, ut mihi Wolff retulit, eſt infenſus. Juſſi ſcribi illi informatorias, quod tuæ extra Boryſthenem, & ad Sirko legationes, ſint ſine ejus præjudicio. Colonellus Rapp poſt longam expectationem, ordinati à te in ejus deductionem militis; ſolus tandem cum veſtibus & pecuniâ, pro præſidio Bialocerkvenſi profectus eſt; Hanenko diſpoſitis in tractu Czarnobylenſi, & Dymerenſi copiis, defenſurus eſt Poleſiam & limites Litvaniæ. Ad commiſſionem Leopolenſem non ſvadeo, ut relictis caſtris ſe milites conferant, cum ibi futura ſint judicia ſolùm retentorum, & exactorum ſuſpenſis cauſis, & actionibus injuriarum privatarum uſq, dum finiatur Campagnia, aut uſq; poſt Comitia, de quo ex ordinatione Commiſſionis, ex prima ſeſſione 13 currentis, citò ſignificabitur militibus. Ex Commiſſione Grodnenſi ſcripſerunt mihi Litvani, improbando locum Comitiorum Leopoli, dirimet litem mors, aut ægra valetudo Regis. Expeditio pro Comitijs ex Cancellaria, ſine ſubſcriptione Regis eſſe nequit, magno & nocivo Reipub: impedimento. Pro victuali Peditatui ſubſidio, ſe lenungi promittit Epiſcopus Cracovienſis ſub certa aſſecuratione, aliquot decades millium, mutuo dandæ pecuniæ. Spero ſequenti poſta certitudinem ſummæ 100000 germanica moneta, ab Imperatore: Ad ſummum Pontificem idem Commiſſum negotium Dapifero Regni: Nuntio quoq; Apoſtolico Bonviſi promiſſionem revocando, inceſſanter inſto. Pecunia in ærario Regio deeſt pro ſtipendio Peditatui, victus familiæ deficit, nec eſt unde provideantur expenſæ funeralium: Quanquam id pertinet ad Theſaurarium Regni, in cujus manu eſſent currentes Oeconomiarum proventus. Si Rex fatis ceſſerit, ex nunc te faciam certiorem.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM Leopoli 11. Novembr.

Miſereor ſuper famelicam turbam gregariorum militum, quibus, quantum hic & nunc in propria gaza reperio, tuas ad manus pro eorum ſuſtentatione mitto, ſcilicet 300 aureos, 270 in ſpecie, reliqvum in Imperialibus: non mihi hæc interibit pecunia data à te aſſecuratione ad Theſaurarium, aut ſuper hybernis Diœceſis

ſis meæ, quam tuæ committo protectioni. Expediret forſan, conſtituere Generalem commeatuum Magiſtrum, qui diſtribuat merè egentibus; aliqua enim regimina ſunt ſufficienter proviſa; ut mihi de ſuo retulit Referendarius Regni, ſcilicet à ſe ei miſſos 1000 aureos pro ſuſtentatione vulgò Lenungi. Commiſſionem Leopolienſem ex mente tua incipiam, ut omiſſis actionibus injuriarum, & criminibꝰ militaribus, ipſi Retentores contributionum & Exactores ſeverè judicentur. Hanenko abſolutè reliqui; licet motivo propoſitionis à Litvanis datæ pro ſecuritate eorum limitum & Poleſiæ ad eum ſcripſerim, ut in illis tractibus ſubſiſteret, ad tuam me tamen referens ordinationem. Filium ejus dubito poſſe ſecurè manere in Przemyslienſi, cum illi ibi intentetur mors in ultionem cædis illatæ Piwo, in qua juvenis hic primus forſan fuit Sicarius, primo impacto colaphio. In hoc emergenti Regiæ mortis inſperatæ, timeo in Exercitibus, & gentibus magnos animorum motus, erigor tamen in ſpem, videns & legens te, ſangvinem & vitam bono Reipub. & Chriſtianitatis devoviſſe. Expediret forſan Tyſzovienſem in Exercitu renovari confœderationem, ob ſolam defenſionem Patriæ, ne Officiales & gregarij in Poloniam divellantur. A.C. 1673

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD MICHAELEM PRINCIPEM RADZIVILIUM CAMPIDUCTOREM ET PROCANCELLARIUM M. D. L. Varſav. 24 Novemb.

INjurius forem heroicæ tuæ gloriæ; ſi, quam orbi fama ex Chocimenſi expeditione prædicat, ſine intima congratulatione ſilentio premerem, nec debitas, pro heroica ob gloriam DEI, bonumque Patriæ, reſolutione grates funderem. Deerat tantum modò ibi ad complementum noſtrorum ſolatiorum, inſcribendum, non tam ſepulchrali lapidi quam duræ cervici Huſſein Baſſæ Epitaphium illud: Æneæ magni dextra cadis. Jam non tantum Grodnæ verùm etiam Vilnæ Comitia celebrare permitto, pro tanto tuo, tuorumque Heroum de Patrio bene merito, ſub regimine ſtrenuorum Ducum, quorum ſemper honos, nomen, laudeſq; manebunt.

EJUSDEM AD PALATINUM VILNENSEM MICHAELEM PAC SUPREMUM DUCEM M. D. L. Varſa. 25 Novembris.

ACcenſeri volo ſincerè juſtèque applaudentibus tuæ gloriæ, omniumque Heroum M. D. Litv. Oſtendit orbi fortunatus conflictus Chocimenſis, omnibus exterorum ſubſidijs, quorum ſpe alebamur & deludebamur; unitam virtutem Polonæ & Livanæ gentis, longè fortiorem, paremq; eſſe vincendo cuivis hoſti; quandoquidem illi ipſe terror orbis Turca ſuccubuit. Deo itaque Domino Exercituum, qui corroboravit manus veſtras ad prælium, perennis gloria, tibi candida à me ſit congratulatio, & pro laboribus, ac heroicis auſibus, gratiarum actio, prolixius affectu quàm verbis à me præſtanda.

A.C. 1673

TESTAMENTUM REGIS MICHAELIS.
IN NOMINE DOMINI AMEN.

SI quidpiam aliud mediocris ſortis, juxta ac Principum animas magis exercere debet, illud primum ac præcipuum, ut ad normã Chriſtianæ Religionis vitam ſuam componendo, noviſſimorum continuam foveant memoriam, ac vitæ humanæ, quod ingreſſi ſtadium, ita decurrant, ut bravium beatæ æternitatis feliciter comprehendant. Hæc nimirum divinæ nutu voluntatis ordinata, ut veluti à communi naſcendi ſorte Principes non eximit, ita moriendi inexorabilis iiſdem decreta ſit neceſſitas; nihilq; certius, quàm vitam tot caſibus obnoxiam cedere in ſpolium mortalitati. Regium itaq; exiſtimavi, inter ea humanæ viciſſitudinis ſpectacula, quæ omni momento in oculos, aureſq; incurrunt, ſeriam intendere cogitationem, ne imparatus à ſuprema & ineluctabili fatorum deprehendar neceſſitate. Dum igitur gravi infirmitate proſtratus, & lecto affixus, hominem me eſſe memini, & in confinio vitæ & mortis poſitum, hanc ultimæ meæ voluntatis connotationem aggredior, ſeræq; poſteritati volo conſignare, quod cognitionem mei ipſius, tam in vita quàm in morte nũquam exuerim. Condo itaq; & ordino teſtamentum meum omni meliori modo, viâ, formâ, & ſtylo.

Ac imprimis Divinæ Majeſtati pro omnibus beneficiis tributarias exſolvo gratias, inter quæ illud primò repono loco, quòd in fide catholica orthodoxa Romana natus ſum & educatus, & quam cum ſanguine paterno, lacteq; hauſi materno, eandem fidem ad extremum vitæ meæ halitum retenturum me conſtantiſſimè profiteor & recognoſco, & ſi quidpiam contrarium in ultimo agone tentator ſpiritus ſuggerere vellet, damno, rejicio, nunquam me conſenſurum, aut conſentire proteſtor. Sanctiſſimæ Virgini Matri Patronæ meæ à prima pueritia, ſummas refero gratias, quòd ope, auxilio, patrocinio, per omnẽ vitam mihi indigno famulo, clienti adſtiterit. Patronis meis ſancto Michaëli Archangelo, Thomæ Apoſtolo, quorum nomina in baptiſmo ſortitus ſum, quàm poſſum, devotiſſimè me commendo, oroq; ut in extremis meis, & in ſuprema illa lucta, unde animæ meæ pendebit æternitas, adeſſe & auxiliari velint.

Sereniſſimæ Reginæ Dominæ conſorti meæ chariſſimæ, ultimo hoc gratæ voluntatis ſymbolo intimum affectum meum conſigno, cujus eximium erga me ſtudium, & integerrimum amorem, cum ſummarum & Imperatorio ſanguine digniſſimarum virtutum ornamentis expertus, quoniam per brevioris vitæ meæ & regiminis curſum eidem in adeunda poſſeſſione bonorum reformatoriorum non ſit ſatiſfactum, ut Senatus & Equeſter Ordo condignam ejus Majeſtatis habeant rationem, ac dignitati & utilitati ejusdem ſtudere non intermittant, majorem in modum rogo.

Sena-

Senatui Ordiniq; Equeſtri ultimum dico vale, & benevoli ani- A.C. 1673
mi refero teſtimonium, quòd regimen tanti Regni mihi commiſerint, méque præter ſpem meam & vota unanimi conſenſu ad ſolium Regni evexerint. Imperfectiones, ſi aliqua in me inventa, rogo, ignoſcant, & indulgeant. Omnibus, qui mihi fuêre fidi & benevoli, altiſſimus retribuat, dum mihi non ſupereſt modus compenſandi. Quidquid verò offenſionum, diffidentiarum, injuriarum per confœderationes, & quoſcunque in Repub. motus intervenit, ignoſci mihi rogo, quia ego omnibus ex toto corde ignoſco.

Quàm primùm mortale hoc corpus anima mea reliquerit, ut pro miſſæ ſacrificijs quantocius abſolvendis duodecim millium florenorum ſumma diſtribuatur, volo, & ordino.

Corporis mei ſepulturam ad Baſilicam Cathedralem Cracovienſem in Mauſolæo Anteceſſorum meorum Regum Poloniæ deſigno. Cor verò meum amoris obſidem, Religioſis Eremitis Cameldulenſibus in monte Regio propè Varſaviam in Eccleſia ibidem à me inchoata deponi volo, pro cujus conſummanda fabrica, lego ſummam in codicillis ſpecificandam.

Fundationem Religioſorum Carmelitarum Diſcalceatorum Wiſniowiecij à Sereniſſima Parente mea inchoatam perfici volo, & pro ſtructura lego ſummam in codicillis ſpecificandam.

Magnifico Demetrio Duci in Wiſniowiec & Zbaraz Palatino Belzenſi, Campeſtris militiæ Præfecto: nec non Conſtantino Duci in Wiſniowiec, pro omni benevolo ſtudio ago gratias. Debita ijsdē inſcripta & aſſecurata ſolvi volo.

Reverendo in Chriſto Patri Andreæ Olſzowski Epiſcopo Culmenſi, Procancellario Regni, pro magnis multisq; erga me meritis, & quòd mihi ad ultimum uſq; ſpiritum conſtanti officio & operâ adſtiterit, gratum affectum conteſtor. Eidem Procancellario amanter committo, & concredo, ut torquem aurei velleris Sereniſſimo Hiſpaniarum Regi remitti curet. Venerabilē Alexandrum Wolff Abbatē Pelplinenſem, cujus in obſequio ſingularem fidē, promptitudinē, à primo Regni mei exordio agnovi, obligo, ut circa ſepulturam corporis mei, eandem pro demortuo teſtetur, quam vivo exhibuit, eundemq; Sereniſſimæ Reginæ conſortis meæ chariſſimæ Patrocinio impensè cōmendo.

Generoſum Felicianum Wąſowicz Capitaneum Narvenſem, qui à teneris mihi fidele & indefeſſum impendit obſequium, probiq; & diligentis viri implevit partes, Sereniſſimæ Reginæ itidem diligenter recommendo, pro tot annorum conſtanti obſequio, ut habeat recompenſationem, rogo Sereniſſimam Reginam, hocq; meis Executoribus injungo.

Generoſum Martinum Roſtocki Capitaneum Lelovienſem eidē Seren. Reginæ recōmendo, rogo, uterq; horum in hac orbitate, favore & Patrocinio Seren. Reginæ ſublevetur, & pro fidelibus tot annorū obſequijs, ex argentea, & Cameræ noſtræ ſupellectili luculentam habeant

A. C. 1673 *beant conſolationem.*

Bona Zamoſciana ordinationi ſubjecta juxta mentem proavi mei Materni Joannis Zamoyski Cancellarij Regni tradantur ijs, ad quos de jure ordinationis ſpectant.

Porrò bona mea omnia & ſingula paterna, materna & alia quævis devolutoria (exceptis bonis Bialy, Kamien, quæ in ſumma centum millium florenorum Polonicalium generoſo Martino Koſtocki per me obligata & inuadiata ſunt) in exolutionem debitorum paternorum, maternorum, nec non meorum, ante dignitatem Regiam contractorum & legitimè deducendorum, converti volo & ordino. Excluſis tamen ijs debitis, quæ ſuper bonis meis in Hoſtico ſitis (in quorum poſſeßione egomet non extiti neq; ullos ex illis fructus percepi) inſcripta & aſſecurata ſunt, quamdiu eorundem bonorum poſſeſſionem, Hæres ſeu Succeſſor, Hæredes ſeu Succeſſores mei non adierint.

Bona autem mea mobilia in Regia dignitate acquiſita in auro, argento; clenodijs, ſummis paratis, & ex œconomijs currentibus ad me ſpectantibus, nec non ex ſummis theſauro Regni, & theſauro M. D. L. à me mutuò in publicum datis, ac quoquo modo inſuper mihi debitis, tum quæ per Status & Ordines Terrarum Pruſſiæ mihi aſſecurata ſunt, ad hæc & in periſtromatibus, ac alia quocunq; nomine vocitata ſupellectili Regia univerſa & ſingula, nullis exceptis Sereniſſimæ Reginæ Dominæ Eleonoræ conſorti meæ dilectiſſimæ do, dono, & inſcribo, cum ea obligatione, ut omnia debita mea, à die meæ ad Thronum Regium evectionis contracta, juſtè & legitimè deducenda, tum & mercedes deſeruitas, aulicis & ſervitoribus meis realiter exolvat: nec non legata mea in ſeorſivis codicillis expreſſa (quibus per præſentes robur idem, ac uim, prout ipſimet teſtamento eſſe uolo) expediat. Omnes autem aulicos & ſeruitores meos uſque ad ſupremi funeris mei exequias in ſervitio retineri, ſuſtentari, ac non prius, quàm peracto funere, ſolutâque debitâ mercede, expediri volo, & ordino.

Hujus verò ultimæ voluntatis meæ & codicillorum ſeorſivorũ manu meâ ſubſcriptorum Executores nomino & conſtituo.

Sereniſsimam Reginam conſortem meam amantiſſimam, cui ultimum dico vale, ac pro omni amore, & benevolentia refero gratias.

Reverendiſſimos in Chriſto Patres, Caſimirum Florianum Ducem Czartoryski Archiepiſcopum Gneſnenſem.

Albertum Korycinski Archiepiſcopum Leopolienſem.

Andream Trzebicki Epiſcopum Cracovienſem Ducem Severiæ.

Stephanum Wierzbowski Epiſcopum Poſnanienſem.

Stanislaum Sarnowki Epiſcopum Præmiſlienſem.

Andream Olſzowski Epiſcopum Culinenſem Procancellariũ Regni.

Magnificos Alexandrum Lubomirski Palatinum Cracovienſem.

Michaëlẽ Pac Palatinũ Viln. ſupremũ M. D. L. exercitûs Ducem.

Joannem Tarlo Palatinũ Sendomirienſẽ. Demetriũ Ducẽ in Wiſniowiec & Zbaraz Palatinũ Belzenſẽ, Exercitûs Regni Campiductorẽ.

Joannem

Joannem Sobieski ſupremũ Mareſchalcũ & exercitûs Regni Ducem. A.C. 1673
Joannem Leſzczynski ſupremum Regni Cancellarium.
Chriſtophorum Pac ſupremum M. D. Litv. Cancellarium.
Michaële Caſimirũ Radziwil Ducẽ, vice-Canc. Capiductorẽ M. D. L.
Andream Morſztyn Theſaurarium Regni.
In quorum fidem præſentes manu meâ ſubſcriptas ſigillo muniri mando. Leopoli die 5 Novembris, Anno Dni 1673.

Michaël Rex.

(L. S.)

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI AD MARESCHALCUM. Janovia 15 Novembris.

EX via, verſus Varſaviam, ad te cum valedictione, & mille votis, ac benedictionibus deflecto. Legatus Turcicus, victus inſtantiâ meâ & temporis circumſtantiâ acquievit tandem 4. die poſt mortem Regis rationibus, ut audientiâ habitâ, literas in manꝰ meas conſignarer. Ubi ergo intellexiſſem nihil illum tuliſſe indecori, poſt lectum titulum literarum per Interpretem Arlakowicz ſine ulla diminurione, & immutatione antiquæ formæ; ſuſcepi illum 13. currentis in numeroſa aſſiſtentia Commiſſariorum, Nobilitatis, & populi, in tuo Palatio. Interrogatus utrum quidquam ſive publicè ſive ſecretò dicendum haberet, nihil ſibi commiſſum eſſe reſpondit, præter contenta literarum. Expeditio ejus differri debebit ad conferendum tecum, cum Primate, & Senatu apud eum reſidente. Interim convenientius foret eum aliquo prope Leopolim, aut Halitium ad fortalitium relegari; quidam cenſent mittendum Varſaviam, quod ut non probo, ſic non opto, ne manifeſtæ nuditates & miſeriæ noſtræ Barbaris pateant. Tribunal Leopolienſe cœpit eadem die lunæ; in præliminaribus depoſuerunt juramentum Commiſſarij, ex formula conſtitutionis. Aulicus Palatini Siradienſis ſtetit in objectione, contra Capitaneum Koſcianenſem, ex quo hic theſaurum tetigit, dum ad breve tempus adminiſtratorem ageret acciſarum majoris Poloniæ: tuebatur ſe Capitaneus quietatione Theſaurarij Regni, rejectaque cauſa in craſtinum, non conſtat quomodo poſt meum abitum judicata. Ordinatio tribunalis fiſcalis omnes cauſas privatas, contra milites ad ulterius tempus ſuſpendet; conſentirent facile Commiſſarij in limitationem, intenduntq; tuum hac de re per literas ſenſum requirere: meo tamen judicio præſtat, ne otioſè agant, quando miles in æſtu ipſo tam cruenti belli, cruentis obſequiis meretur & exigit juſtum ſtipendium. Convocatio, multo magis Electio futuri regnantis non debet, & nec poteſt celebrari cum præjudicio Exercitûs, in quo flos & robur Equeſtris Ordinis, & tanta nomina Senatus. Nihil ergo eos abducat ab inceptis Martiis actionibus, à quibus non tantùm Patriæ, verùm totius Chriſtianitatis ſpes, & ſalus dependet. Ad propoſitionem Turcicarum literarum, quomodo nam reſcribendum ſit;

A.C. 1673 ſublimis tui judicij requiro ſenſum, quem habita deliberatione cum ſenatu, & Deputatis in Exercitu reſidentibus, communicari mihi poſtulo. Tractatum pacis, ſi ad eam, pronam ſe Porta oſtenderit, meo judicio non contemnendum cenſeo; dummodo cum reſtitutione ablatorum, & cum ſecuritate Hoſpodarorum, terrarum Valachiæ & Moldaviæ. Lublinum excurram pro poſta; ſpero me ibi adhuc inventurum Tribunal, unde etiam te literis compellare non deſinam, antequam ad Diœceſim meam revertar, aut ad Abbatiam, ubi tricas habeo cum Monachis, variorum machinationibus, præſertim Romanæ curiæ favore ſeductis. Vbi venero Varſaviam, urgebo Nũtium Bonviſi ratione pecuniæ: Timeo aliquas Interregni difficultates, etiam ex ratione ambiguæ adhuc Primatialis dignitatis; cui nõdum expeditio ſacrorum Romã venit; id tamen plurimum prodeſt, quod Diœceſis Cuiavienſis ſit in poſſeſſione nominati Gneſnenſis, quẽ toties requiſivi, ut ſuam, ſub tempus interregni, Varſaviæ fundaret reſidentiam.

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI, AD SUPREMUM REGNI MARESCHALCUM. 8 Decembris

NOn vincere tantùm, verùm etiam uti victorijs optimè nôſti, quando munitis per præſidia fortalitijs Valachicis, cincto Cameneco, proxima peditatuum diſpoſitione, prudentiſſimè inſuper feſſo Exercitui reſpirium in Podolia & Pokucia indulſiſti: Laſſato enim, & enervato hyemalibus laboribus milite, verno tempore uti eſſet difficile. Nunc verò exiſtentibus in noſtra manu fortalitijs, facile primo ſuccreſcente gramine excurrere erit, versùs Danubium, impedire pontes, & trajectus hoſti, imò, tractu hoc, quo iter belli, igne & ferro exuſto, deſertos campos pro munimento habere; ſpes in Deo, fore, ut tanta clade perterritum, à ſuccurſibus & commeatibus præciſum, & alienatum, citò fortunæ tuæ & ſolidiſſimis ſuccumbat Camenecum conſilijs. Exercitus Litvani reliquum (cujus 15. vexilla numerat Cancellarius Litvaniæ) vix non conſultius pro ſuſtentatione ſua, ſi eam in Valachia habere non potuerit in limites ſuos, deducere per Vcrainam, & modeſto agmine redire, accepta ab eis aſſecuratione tempeſtivi iterum ad ſacrum bellum regreſsûs. Ratione externorum ſuſidiorum, quod fatali Principis renitentia anno præterito omiſſum eſt, nunc omni activitate compenſabimus. Maſini, qui eſt in comitatu Dapiferi Regni, ad Principes Italiæ, Succamerarius Varſavienſis in Galliam, Angliam, Belgium, Hollandiam, Daniam ſunt deſignati; in Moſchoviam miſſæ literæ, & Swiderski privatã meã Epiſtolâ informatus: Commiſſionem Leopolienſem ſvadebam limitari, Deus parcat, qui obnitendo prævaluerunt. Timeo, hinc, non optandam ſequelam, ferociore, poſt victoriam milite, niſi eum ſola tua prudentia, & authoritas in patiente expectatione continuerit. Comes Eting ab Imperatore cum condolentia venit ad Reginam:

Ratione pecuniæ 100000. flor: Renenſium, primam expecto poſtã, quam ob difficiles trajectus hac ſeptimana non ſpero. Ad tuarum literarum nominato Gneſnenſi per copiam miſſarum authoritatem, acceleratus eſt terminus convocationis. Intenderam antiquo propoſito, inter hæc tempora Romani tacitè excurrere, jamq; in ſocietatẽ itineris adſciveram Referendarium, ſed arcanum noſtrum revelavit Paradiſienſis Abbas; mihi tamen maximè injecit compedes reſpectus tui, cujus optimis ſenſibus, idem meum velle & nolle dedico. Scripſi ad Maſini, ut ſingulis menſibus certam exigeret ſummam. Imperator Chriſtianus quovis menſe accipit 70000 Imperialium punctualiter ab Hiſpanis & Hollandis, infortunium noſtrum, quib9 modicum promittitur; nihil præſtatur; ratione cujus acrius expoſtulo cum Apoſtolico Nuntio Bonvizi. Innueram aliquid præteritâ poſtâ de rumore vulgi Candidatum ſceptro Polono, & conjugio Reginæ viduæ deſtinantis: cum verò relatio iſta fundamento prorſus careat, verecundior ſum, quàm ut de re ignota affirmem: Proindeque te rogo maximopere, ne ullam hujuſmodi rumoris mentionem facias, ac ex Epiſtola mea punctum hoc penitus delere velis. Optimo nôſti experimento, quam ſub interregno noſtro plena ſint omnia verborum, ſtudiorum, cenſurarum: nolim ego author fabulæ fieri, cum præſertim futuræ Electioni me non immiſcere ſtatuerim. A.C.1673.

COPIÆ LITERARUM AD CARDINALEM VRSINI A PROCANCELLARIO REGNI. die 29. Novembris.

Atratam afflictamque Poloniam ingenti, & planè incredibili ſolatio DEUS ter Optimus ſerenavit, cum victoriam poſt hominum memoriam maximam altero à morte Regis die, apud famoſum Chochimum ductu JOANNIS SOBIESKI Supremi Mareſchalci fortiſſimo Exercitui noſtro donavit. Fas profectò eſt cùm Propheta eloqui: admiramini, & obſtupeſcite, quia opus factum eſt in diebus noſtris, quod nemo credet, cùm narrabitur. Ex deſcripta ab Andrea Załuski Nepote meo, ad me exarata relatione belli, & glorioſiſſimæ victoriæ ſeries Eminentiæ Vræ. patebit, quam ſumma lætitia Sanctiſſimi Dni Noſtri ac totius Romæ, imò Chriſtianitatis acceptum publicoque applauſu cohoneſtatum iri minimè dubitans Eminentiæ Vræ obſequiorum meorum promptitudinem devotiſſimè commendo.

COPIA LITERARũ AD DOMINUM LOMBARDUM DE DATA VARSAVIÆ die 13. Decembris.

Accipio literas ab Illuſtriſſima Dominatione Veſtra ad me directas. Creſcunt in dies majores adverſitates Illuſtriſſimæ Dominationis Veſtræ, quæ etiam fidem, ac nomen ejus labefactant ſpragitur paſſim periculum eſſe ne Illuſtriſſima Dominatio Veſtra plenipoten

A.C. 1673 potentiâ ſibi conceſſâ in Reipub: Polonæ detrimentum malè utatur. Ego tamen immobili conſtantiâ pro partibus Illuſtriſſimæ Dominationis Veſtræ decerto, & omnia bona mihi, alijſque polliceor, neque aliquid demortuo Rege ſtatui permitto, quo nota iniquior dignitati & exiſtimationi Illuſtriſſimæ Dominationi Veſtræ inuratur. Per hos dies excurram ab Aula ad cognatos meos, nihil tamen me abſente Illuſtriſſimæ Dominationi Veſtræ præjudicioſũ tametſi adverſarijs intentis ſtatuetur. Scripſi ad Eminentiſſimum Cardinalem Datarium prout ex annexa copia patebit. Electio novi Regis Menſe vix Aprili indicetur. Ego privatam agere vitam, neque me Electioni futuræ immiſcere decretum habeo. Non enim convenire exiſtimo, ut fortunam famamque & judicium periclitetur, ne forte iterum contingat mihi judicare, Reipub: errare. De reliquo Illrmæ D. Vræ gratiæ me commendo.

XXIX.
RELATIO CHOCIMENSIS VICTORIÆ CARDINALI URSINI ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI
Ultima Decembris.

DUplex mandatum ab avunculo meo & inſigni Eminentiæ tuæ ſervo his diebus accepi. primo ut me ad legationem Hiſpanicam præparem, non tantùm ad reportandum vellus aureum, quod remitti poſt quemvis aurei velleris Equitem omnino debet, ſed etiam ad petendas contra immanem Chriſtiani nominis hoſtem ſuppetias. Secundò, ut relationes, quæcunque ad manus noſtras certæ & indubitatæ venerunt, diligenter colligam, combinem, & Eminentiæ veſtræ quantocius mittam. Facio id eò libentius, quò ferventius feror in obſequium tuum Princeps Eminentiſſime. Sine cura ergo verborum.

Turca mihi jam operis argumentum ejuſque labes, quam illi victor Polonus cladibus inſperſit. Par eſt, ut eunte per gradus belli fortunâ, creſcat felicium comes Narratio; & poſt Scytharum non tam prælia, quàm funera, æternitati majorem inſerat triumphum. Ante hunc tamen longior *Rerũ ſtatus in Patria* domi pugna, etſi hanc etiam poſt animorum pax compoſuit. Auxere ergo calamitatem domeſtica, quòd præter externum hoſtem, intus Patria per animorum divortia ſcinderetur. Non pauci dum Regijs partibus ſtudent, in magnos Patriæ Cives odijs feruntur; quæ ut demum extincta, operæ pretium eſt ante præmittere. Puduit nonnullos palàm hunc ignem alere, quem clàm nutriverant, quaſi iræ latendo vim nocendi exuant, aut innocentiæ nomen induat, in malum clàm intenta molitio. Aderant qui modum auſui ac jus vellent præfigere; Sed ea temporum fuit ratio, ut mallent indigna pati, quàm corrigere; & publico diſſimulare ſilentio, quod intus improbarent: quod in ſcenicum agendi modum deſinant conſilia, quæ obnoxius timori vel gratiæ profert Civis. Nec ſecurum fuit à partibus abire, hinc enim Palatinus Ruſſiæ vir togâ armiſque clariſſimus ſæpius quaſi ſub ictu. Sanè cùm ad Regem copias ex Palatini legibus deduceret, indigna munere ac fortunâ pertulit. Crevit itineris furor, qui aliter componi nequiit, quàm exacto Herois jurejurando ex cogentium ſententia. Parum aberat, quin jam per Bronieſcij facinus perduellionis deferretur, incitante quorundam odio, quod nefas diſſimulat in vindicta. Et creviſſet per occulta malum, niſi dolum even-

ta luderent, ruerent in caput noxium, quæ inſontem animum impetebant. *A.C.* 1673
Nam ipſe Broniecius concitati comitij odiorumq; ſcopus, verbi temere effuſi piaculum diſtricto in ſe omnium ferro luit. Nec citavêre leges nefas ſed parricidium hoc noxa occumbentis abolevit. Fœdus ergo tunc initum, unde Patriæ malis iret medela. Addita juramenti religio de nexûs conſtantia, quo ad res Patriæ componeret, & ſi paulò, poſt nexum ſolverit partium diſceſſus, re penitùs illibatâ, ad quam ſacramento adigebantur. Putide ibidem accepta legatio Złotnicij victoriæ Kaluſſienſis nuntia; adiitque is vitæ periculum inter Cives, quod non extimuit inter hoſtes. Indicta nihilominùs honoraria miſſio ad exercitum Mareſchalci imperio triumphisque celebrem, Perfuncti hoc munere Proceres, Palatinus Inowladiſlavienſis, & Rogozienſis Caſtellanus alijq; ex equeſtri Ordine. Legationis argumentum fuit; victrices cum Duce copias ſuaſu flexanimo trahere, quo Rex regnique vires confluxerant. Improbavêre comitium caſtra; ceu non è more Patriæ vel genio libertatis eſſet, ubi hanc convellerent recentia imminutæ exempla & ſacra inſuper jura læderentur in ſacris faſcibus abrogandis. Urgebat adhuc Caſtrenſe ſenaculum, quonam auctore feratur per Mareſchalcum vetita Polanovio in Getas arma, quæ toties eo cruore imbuerit, nec captivi citra ferri parſimoniam in ſe à milite Polono actum pernegent? Non ſatis ſe expedire potuit error imò fabula. Pertexta dein legatio, quâ Dux cum milite poſcebatur, ubi Rex & Palatinatus in armis eſſent. Datum id Patriæ votis & ſi ſolutum jam fama caneret conventum Regium, quam Palatinus fide publicâ diluebat. Sed dum rurſus non dubia de partium diſceſſu perferuntur, Mareſchalcum ab itinere jam in proxima Scebreſino copias inferente revocârunt, Palatinum ægerrimè habuit ſubita præter fas datamque fidem armorum Regni ſolutio, hinc per tabellarium Mareſchalco queſtus, ſibi pollicitis illuſum fidemq; ſuam ludibrio propinatam quam è mente Reipub: illi coram obſtrinxerit: ignoſceret proinde alieno piaculo, non ſuo; ſeque inter intimos reponeret. Mareſchalco tamen ea rerum ſeries & illuſa profectio curas publicæ rei non exemit. Querimoniam à cive Patriæ expreſſit dolor publicus, in Patria non Vivi jam legibus ætatum tot labentium uſu ſancitis conqueſtus: comitiorum & Tribunalium Nomina militaris colloquij uſu aboleri: ſentiendi dicendique præripi libertatem. Nec animo coërcitus dolor, quin è Caſtrenſi ſententia novum coaleſceret fœdus. Huic ut lubricæ fidei anſam auferat, Sacramento militari nexum illigat fidemque religione adſtringit. Exemplum capit miles, & conceptis verbis idem adhibito Numine appromittit. Promiſſi vis in eo conſtitit: Fidei Orthodoxæ & Principi ſtudere: in hoſtes Divinæ crucis animos hoſtiles gerere, eosque armis ultricibus perditum ire: fœdus animos innexurum, donec Reipublicæ tranquillitas ſibi conſtet. Hinc diſpoſito per ſtativa exercitu petita Pruſſia, tenuitque tantiſper Mareſchalcum in Mevenſi Satrapiâ.

Novum in Patria fœdus

Legatio fœderatorum ad Mareſchalcum & exercitum

Annus interim labentis ſæculi tertius ſupra ſeptuageſimum iniit, cum quo vulnus Patriæ & nondum obducta recruduit cicatrix, quod antea ſopiri cœperat, Varſaviæ malum latiùs viſum gliſcere. Opprimere id haud licuit; niſi per lenta remedia, vel quæ nihil haberent remedij præter Nomen. Adhibitus tamen ad concilianda partium ſtudia Cracovienſis Præſul, qui pulchro in id, nec tandem irrito conatu incubuit, Lovicium quo pars adverſa Procerum conceſſerat, profectus è Principis regnique voto, idem publici obſequij in Palatinum Vitebſcenſem devolvente. Ibi Regem inter & alienatos Optimatum animos pacis arbitrum ſe geſſit, Jamq; Mareſchalcum Pruſſia Lovicio reddiderat. Audiit hic redux quæ paci firmandæ attulerat Antiſtes, in quo conſilij & auctoritatis plurimum depoſuerat attrita pene in publico

Partium diſſidia componit Andr: Trzebiski Epiſc: Crac:

blico

A. C. 1673 blico & togæ conſilijs ætas. Non deerat ſententiæ dicentis pondus, & orationi dignitas, quam per ſumma rerum momenta libraverat. Oppoſuit mite civilis facundiæ fulgur Mareſchalcus, quâ præcipitium Reipublicæ, ſubverſionem legum, libertatis diminutionem expendit: quædam item ex alti dominij more tranſigi, cui ſagax cautio in lingvas & calami libertatem, ac velut ſuſpectos plurium congreſſus; quod ſe ſe impeti putet, dum quorundam animi in bonum etiam coaleſcunt.

Oratio Venceslai Leſzczynski nomine Loviciani conſeſſus

Hæc ultro citroque dicta excepit legatio Venceslao Leſczynio à Lovicienſi ſenaculo commiſſa. Regem hic & Reipublicæ ordines adiit, in eam profatus ſententiam; Sibi & Proceribus pacem publicam cordi eſſe, nec quidquam potius, ſine qua exitium capiant imperia: cives ſe Patriæ eſſe, quam proinde nolint peſſundari! à Principe & Republica ſe nil requirere, quam ut Patriam ſibi ipſi reſtituat, in qua ad priſtinum morem legeſque omnia exigantur, antiquam comitiorum rationem, forique judiciarij, quæ nuper aboleri cœpta, revocato uſu repetendam: ſi quæ alienatæ voluntatis in ſe indicia noſcerentur, hinc duxiſſe originem; quod facilè animos invertat legum everſio, apud eos maximè, qui Patriæ ſtudent; abire in diverſa eoſdem, ubi morum diverſitas intervenit. Comiter accepta legatio, & pulcherrimè cœptis Cracovienſis Antiſtes inſtitit. Iamque ſenſim viſa miteſcere partium odia, cum iterum nova erupit flamma.

Turbamenta pacis à Lozinſcio

Facem præbuit Camenici fatum, in cujus auctorem placuit inquirere; vota ejuſmodi accendit è Proceribus non nemo, adeſſe conſcium aſſeverans. Non tenuit vota indicij novitas (quæ ſtudia plerumque abripit) reique noſcendæ cupido. Prodire jubetur, quem comitia indicârant, Lozinſcio cognomen erat. Is verò (ea voci emptitiæ libertas & fandi inerat licentia!) flagitium primæ inter Antiſtites Proceresque purpuræ, ſummiſque Nominibus per ſummum nefas impingit. Addidit non caruiſſe pretio facinus, quod duodecies centenis millibus conſtaret; tanti illud barbarum emiſſe, nihil tanto pretio non venale. Inſuper commentus in partem ſceleris & præmij iviſſe Podoliæ ſummum Præſidem, quem Triumviri Majores in idem piaculi ſubornârint, ceu ſuo facinore in unius manu depoſito, & ſub alieni Nominis obtentu non nihil occultato. Movit oratio commentatitia conſeſſum auguſtalem;

Poſtulata Podoliæ

Sed Podoliæ legatos maximè ſui Præſidis injuria, & impactum tanto nomini nefas; quare à Principe eam certatim non tam gratiam, quàm primam è frontis audaciæ pœnam exigunt, ut arctiores premant obſerventque excubiæ fabulæ auctorem, alterum deinde ultimumque ſupplicium, ni ea, quæ prælicenter in publicum jactaret, argumentis, quæ nulla noverit, adſtruat.

dato in cuſtodiam

Datus in cuſtodiam apud Hilarium Polubinium M. D. Litvaniæ. Mareſchalcum; ubi per mollia primo itum in explorandam confictæ proditionis ſeriem, Is in eum modum rem pertexuit:

Adhuc tamen fabulã pertexente.

Se non ex alio notitiam traxiſſe, at ſibi id planè compertum fortuitis crimen pandentibus, nam currus auro argentoque prægraves ſe præteriſſe ignarum primò, quonam tam locuples gaza ſpectaret; mox tamen exquirentis curioſitatem illud ab eis hauſiſſe, quorum currus ſub pondere pretioſo gemerent, id pretium eſſe, quo venale Camenecum ſolveretur. Atque ut ſine freno lingva eſt, ſemel in convicia effuſæ unum convicij genus haud ſufficit, adhuc adjecit, ſe apud Andream Pruſinovium haſtatæ militiæ ſigniferum amorem per obſequia iniiſſe; demum obſequijs ſolutum, Złoczoviæ domicilium fixiſſe ibique è ciſtula Pruſinovij amiſſo Cameneco illic hoſpitis, duplex ſchedium clàm eduxiſſe: in horum uno Armeni fuiſſe vota, qui uni è denuntiatis Proceribus velit ſupplicari pro more venia in pecunia devehenda, quam Bizantij gaza nondum ſubmiſerit: Sed ſchedulam, quam ipſe clàm tulerit pari plagio ſibi ablatam. Sic impoſtor plures fædo facinori implicabat, plurium in ſe accerſens odia, quàm in quorum labem

turpi

turpi convicio laboraſſet. Non hæſit Varſaviæ fama, volucre nacta ingenium, Lovicium mox pervolat, ubi tum Prulinovius. Perculit inſontem rumor piacularis, ac è veſtigio Varſaviam intulit famæ laboranti opitulaturum. Apud Lubomirſcium (qui tunc Regni Curiæ Mareſchalcus) is calumniæ Lozinio intenditur. Sed forum invidiæ plenum agere Lubomirſcius detrectavit, quod defugerent, qui cum pari poteſtate aulæ præerant. Demum diſplicuit cauſa toti conſeſſui, quæ ſtabiliendæ pacis momenta ſubrueret; viſa potior concordiæ urgendæ ratio, cui ſanciendæ Proceres Lovicio jam adeſſent. Sed tamen pacis intererat, fabulam à Lozinio contextam æquitate fori diluere. Quare Prulinovio efflictim perurgente, ad ſupremum Regni Mareſchalcum delator poſtulatur. Falſitatem mox deprehenſa mendacia detexêre, patuit Prulinovium poſt jacturam Camenici haud comparuiſſe Złoczoviæ, ut actor objecerat: ſe ipſum inſuper apud delectos cauſæ arbitros refutavit, temere jactata inficiatus: Nempe nihil ſibi de venundata urbe, nihil de tantæ molitionis auctoribus compertum. Scelus tamen novo ſcelere auxit, cùm in alios calumniæ invidiam rejecit, quorum auctoritas eum in hæc commenta damnaverit. Submiſſum à Proceribus memorabat, qui interpoſitis eorum pollicitationibus ac figmenti præmijs (ut eſt venalis apud eos veritas, qui mercimonium falſi exercent) venalia apud ſe commenta mercaretur. Quare cùm ſemper intricatius forum iniquitas actoris redderet, Mareſchalcus ultro ſe judicis munere evoluit, forumque ex utroque Procerum Ordine delegatis commiſit. Primo cautæ aggreſſu repetijt dicta Lozinius, ſibi promptum eſſe, palàm eos redarguere, qui apud ſe mendacium venale promiſiſs emerint, quo famæ triumvirûm labem allineret. Perendie vacillabat hominis fides, qui heſternis etiam calumnijs eam demeret: ivitque gradatim ut comminiſcendi pervicacia, ſic ſui refutatio, à ſe dicta in univerſum meræ fabulæ commentiq; damnante Lozinio: quæ temere effudiſſet maligno tribuenda teſtatus ingenio, mœrumq; hunc ſuæ malevolentiæ fatum eſſe, ex cujus officina hujusmodi partus prodeant, qui in alienum caput aliquando fulmen procudant. Sic tandem innocentia per calumniam ſuſpicione ſceleris innexorum applauſu purpurati judicij abſolvitur; at Lozinio præmium convicij, ſententia capitis irrogata, ſat mollis, ſi moles criminis affecti juxta ponatur. Sed capiti etiam parcendum duxit, amavitque vilis alioqui ſanguinis parſimoniam Mareſchalci integritas; illud egregijs, quibus Patriam ſerenat factis adijciens, ut vitam hominis deprecaretur, qui alienæ famæ vulnera ſic amaret, Gedanum deportari tantùm modo ſcelus juſſit, ubi pœna deſidiæ irrogari ſolita crimen plecteret: ne in eo quidem ſupplicio amans conſtantiam, cui reum exemit, tanta Ducis magnanimitas, & inacceſſus etiam leniori vindictæ animus, pulchrum vindictæ genus autumans, vindicta non egere.

A.C. 1673

Calumnia diſcuſſa

Variatim poſtea

Tandem negat antea dicta

Calumniæ pœna

Huc uſqe Regni diſſidia, quæ ſopitis partium odijs tandem domeſtica pax excepit adulto & ad ultima eunte Aprili. Priſtinam in formam reducta omnia, & nova conſiliorum forique pulſa ratio. Pacis jam bellique conſilijs data opera, ubi è Procerum voto arma in Turcam violati fœderis & rapinæ reum decernuntur. De numero & delectu militiæ, de ſtipendijs veterano legendoque militi conditæ leges. Numerus militiæ ad millia ſexaginta decreto pertigit, non ultra dimidium eventu poſtea progreſſus. Lecti Centuriones & Tribuni: indictum multiplex tributi genus, privatorum ærario ſæpe augendo, quàm belli nervo opportunius. Ad hæc invitata in belli ſocietatem Litvaniæ arma; ad Europæ Principes decre-

Bellum in Turcam decernitur

A. C. 1673 decretæ legationes. Pulchra conſilia, ni exitu negato fædarentur; communi conſiliorum fato, quæ proferuntur facilius quàm fiant; & ſolatia ingerunt ac fauſta rerum præſagia, quam diu audiuntur. Nam & vectigalia moram paſſa, cum urgerent ſtipendia, oppignoratis demum regni inſignibus refuſa; & exercitus dimidio minor, quàm edicto Comitia ſanxiſſent. Caſtra ad Squaravam ſita dum Rex inviſeret, affuit Mareſchalcus, inſtructo exercitu Majeſtatem adventumque Principis veneratus. Poſtridie ſub tentoriis itum in belli conſilia, ubi pleriq; Proceres cunctationem armorum ſuffragiis proſcribebant, non ſatis tamen conſtantibus, cum vota rimante profundiùs Mareſchalco, & jam jam iter in hoſtem imperaturo, octidui moram poſcerent. Regem interim vis morbi in dies vehementer, quæ paulò ante illum corripuit, caſtris excedere coëgit, ad extrema properantem Leopolis accipere juſſa, Principis ſalute à Medicis conclamatâ. Quare ſummam rei gerendæ in Mareſchalcum cum ſummo armorum regimine, ac cœleſtium ſuppetiarum voto transfudit.

Summa rei gerendæ cō- mittitur Mareſchalco.

Inter ſuprema officia, graviſſimâ oratione inſtitit Mareſchalcus: ſe quidem imperium armorum capere, ſed non perinde bella exire, atq; capiuntur: primordia penes utrumlibet eſſe, hoſtem videlicet aut civem, ſed exitum uni officere. Quid ſi Mars aleam invertat, & malo ultimo Polonum implicet? Quare ut ſibi ſummam belli gerendi, ſic Principi conſervandæ illuſtris militiæ curam incumbere, quid enim virium ſupereſſet, hâc amiſsâ? quæ tunc hoſtem reprimerent, ne dum profligarent copiæ. Hîc totum viritim effundi, quidquid aviti ſangvinis & vividæ virtutis Patria ſuo ſinu complexa. Vix eſſe illuſtre familiæ nomen, quod arma non induerit. vix bellatorem armis ſtrenuum, qui non ſigna virtute nomineq; auxerit: Poloniam ſe caſtris totam infudiſſe; totam ab ſtirpe perituram, ſi quod in nos fortuna ſcelus audeat: Nec minorem jacturam Nominum, quam virium fore; ubi Patritiis arma Equeſtris Ordinis permiſta Martem Polonum juxta ac Litvanum in parem ducat aleam. Ni manus hæc Thraciam domet, cervices omnium jugo infami atterendas, & Poloniæ ſuis inſepultæ ruderibus illud Poloni vatis inſcribendum.

Ejus ad Regem oratio.

Cum populo jacet hic, & ipſe cum Rege Regnum! Quare eas demum Regias partes fore, peregre bellantium integritati conſultum velle novis interim coactis viribus, ſi hæ in Dacia periclitentur. Audita hæc, & melioris exitûs ſpes ingeſta. Secuta dein mutua officia atque vota, inter quæ Leopolim Rex, Mareſchalcus movit in barbaros, triplici viarum tractu exercitum diſpertitus. Per eximia tunc bello fœlici proluſum, infeſſis arcibus, nec ultra rapinam paſſis. Id laudis per imperia datum Nicolao Sieniavio copiarum regni Signifero. Hic trium millium equitatu aſſumpto egit, quod ab Heroë, atque ab Heroicis ſperes aquilis. Rapuit hoſti cum urbibus vitam, metu alibi præmiſſo jugum extorſit, quod accepit Satanovia, Jarmoliniei, Zynkowcij, ubi prædatricem manum diu ſcelere frui nefas fuit. Nec noſtra tantùm repetiit, ſed hoſtilibus etiam cum ſpoliis ivit in famæ capitolium. Turcam obtulit campus, nec prædam minorem. Nempè annonam Cameneco liberaliùs ſubmiſit Oriens; ne deeſſet quo ſcelus raptoris viveret. Sed annona hæc præda militi Sieniaviano fuit curruſque frugibus referti melius palatum alere juſſi. Hinc alacrior felici commeatu miles Interamnem Roxolanam ſeu Miedzyboziam petit, Sieniavii Patrimonium; quod illi mox ferrum reddidit. Nam & ſi pronis Civium in hæredem animis, oppoſuit ſe ſe violentis furor, qui Turcas armaverat. His inter

Iter in hoſtem glorioſe actis illuſtratū à Sieniavio

Recepta municipia.

Capta præda.

Erepta Turcis Medzybōzia.

A.C. 1673

ter Civitatis anguſta fuſis, reliquos, quos arx acceperat, cum arce vis obtinuit; ibi etiam experta, nihil imbellius eſſe Aſiaticis, ſi non molles animæ ingruant bellaturis. Recepit ergo hæredem arx & civitas, recepit & præſidiū victoris; quod utique urbes ut metu frenat, ſic in officio retinet. Adhuc arma felicia Barum progreſſa, quod Alexander Kryczynius armis Tartaricis intederat. Huic gubernacula urbis, præmium perfidiæ ac defectionis à Polono fuêre quæ Mahometes Orientis tyrannus transfugæ obtruſit. Nam apud barbarum venale etiam ſcelus eſt, & præmia capit aut depoſcit fœdū facinus. Hic verò Alexander è Scytharum propagine fuit, qui olim deducti in Podoliam, Volhyniam, Litvaniam colonijs, ſtipendiarij Polonis per locum originis effecti, nuper ad Ottomanum tranſierunt. Prædux in facinus fuit Alexander, & hinc urbanæ militiæ regimen; deſijtque ibi virtutis eſſe præmium honor, demum fatis, quæ pridem factis obſtrinxerat, Bari gubernacula filio ſuperſtiti ceſſit, atque ut ſecurius eſſet tradux in ſtirpe ſcelus, copijs firmatum, quas milleni æquè deſultoriæ fidei Scythæ (Lubcos vulgus vocitat) conflaverant. Hinc non perinde Barum, ac aliæ Sieniavio urbes patuêre. Juvit loci naturam pertinacia civium, qui perfidiæ aſylum nacti, ſecurius, moram in deditionis conſilia poſcebant, ante hanc oblivia flagitij, illuſæque fidei auſi paciſci. Mora flexiſſet in ſubjectionis arbitria, ſed moram Ducis imperia vetuêre, quæ in caſtra ſigniferum revocabant. Quocirca ſecuritatem perfidis pactus veniamque admiſſi in obſtrictam fidem piaculi, caſtra repetijt. Porrò exercitus ad Tyræ oſtia, qui vicum Luka dictum ſuperfluit, jam pertigerat. Splendor nominum armorumque cum virtute ac numero in decus militiæ conſpiraverat. Pulcher erat ordo ſeriesque ſignorum Caſtrenſium. Flos inerat Procerum, & primarum in Regno propaginum nomina. Adeo non vili ſangvine itum eſt in barbaros; tantus vel gloriæ publicæque rei amor, vel nuperæ labis abolendæ ſtudium animos impleverat, Tyras tranſmittendus fuit eo loco, ubi utraque ripa Lechici juris, hic imbrium vi auctus vadum negaverat, & auſos per ipſa tranare pericula, vortici implicitos gurges hauſit. Ratibus ergo frenati fluctus, exercitum placidius tranſtulêre, mitiorque ſub jugo Neptunus fuit. Traxit hic trajiciendi fluminis labor pluſculos dies, hinc præclarior, quod hoſtem latuerit. Litvanam aciem poſt Lechicam accepit amnis, ſed prius alij extra amnem inibi fluctus. Querelas excivit commeatûs penuria & equorum ſtrages, quos incommoda viæ abſumpſerant. Et favit querimoniæ veritas; ſed commune id ſocijs bellisq; malum. Stativa inſuper & quietem laſſæ cæli injurijs ac inter viarum aſpera vires depoſcebant; alioquin prius viſuræ ſuorum funera,quàm hoſtem ſi mora tantiſper intercederet,dum Tyram glacies adſtringat,& frigore concreti fluctus bella tranſportent: denique commeatûs penuriam prius,quàm hoſtem, depellendam, ſic ad imperia Ducum promptiorem (vehemens victoriæ argumentum) fore militem, quem ſervare potior ſit Imperatoris gloria, quàm hoſtem ſternere.

Tentatū & Barum

Vbi Kryczynski Scytharū Libkorū primipilus

Tyrā trajacit noſter exercitus

Continuandi trajectûs remora

Frequens militiæ corona locum oppleverat, ubi hæc urgebantur. Deprompta ſimul ab animo, quæ obliqua premebat ſuſpicio, alias latebræ amans, per ſuperiorum annorum quoddam contagium, quidlibet ſuſpicandi, & cuncta torquendi in ſiniſtrum, quamvis enim, quæ in vulgus atrociſſima jactabantur, lex publica damnârit convicij, nondum tamen ad ſummum omnia ſuſpicionum in plerisque exhauſta, corruptiſſimi ſæculi vitio,ſemel in deterius credita non facile diſcernendi. Perculit Mareſchalcum inopina cunctatio quæ fatiſcentem Patriam auxiliis penè in acie exarmaret. Paucis tamen interceſſit, graviſſimè præfatus: Malè moram exigi, cum res arma

Cui intercedit Mareſchalcus

A. C. 1673 poſceret: Sero item reprobari à ſingulis, quod probatum ſit antea univerſis: at in hoſtem decreta Regni ſuffragijs arma, non moram imbellem: pulchrior poſt bella quies, ſeu redeas victor, ſeu cadas non inglorioſus: ſuo demum arbitrio quiſq; ageret, ſe hoſti ac victoriis ire obviàm: id Comitiorum placita, id Regni calamitatem depoſcere: nullius conſilia vel exempla ſibi obicem laudis poſitura, aut ante revocatura in Patriam, quàm hoſte perdito, Patriâ ſalvâ: eligere ſe belli aleam, quam certam ab otio labem: deniq; ſtare fixum animo, aut redire victorem, aut glorioſè geſtis immori. Orationem Ducis non ſecunda admurmuratio accepit, & cœpta in deterius ivêre, nam vix dum plenâ luce poſtridie affertur, vota tranſiiſſe in certa animi decreta, nec ultra proceſſura ſociorum auxilia; ingens Polono Duci curarum auctarium. Nec ſupremum Litvaniæ Ducem belli togæque laude conſpicuum crebri ſuorum queſtus non reddebant anxiū. Somnum illi eripuit labor in opprimendo malo, quod per commilitones iverat. Quia tamen noverat ægrius occultari vulnus, quàm accipi, imò idem tegendo ali; placuit ab amici colloquio medelam capere, cui ægritudinem animi detegeret. Is fuit Aquilifer Poſnanienſis, vir ab armis & conſilio ſtrenuus, & quod tum potiſſimum ſpectabatur, rectus citra fucum & emenditam veri ſpeciem, eoque quibusvis apprimè carus ut in hujus ſinum animi arcana effunderet, vetus viri amicitia fecit, ſumma alloquij & querimoniæ; Rem ultra condictum procedere: prævolare aquilas Polonorum, ſe legere veſtigia non expectatos, nec in eo devinctam fidem exigi: relinqui ſe ſe à tergo, ceu bello inutiles; temni auxilia, quod non curentur dum veniant, qui ſic præcurrerent, quid aliud agere, quàm ſuis præripere cōmeatum & paſcua, ſocijs deſerta ſola & vaſtitatem relinqui? Ad hæc ſtipendiariæ operæ tempus elabi, quod metam ſervitij præfigat, bella ad extremum differri poſſe. Hæc Dux amicè, ideoque præſidenter Aquilifero, contrà liberali facundiâ differenti. Inerat viro mirus in dicendo lepor, & gratiæ raro fœdere illigata libertas. Bellum is communi ſuſceptum conſilio memorebat Regni calculis huc illatum, Ducatu Litvaniæ ad hæc ardua, ſed pulchra inflammante; neglecta hæc læſam imperij reverentiam inferre. Nec in volentium arbitrijs ſitum, ut bella differant; auferri quippe periculo conſilia, hoſte tam vicino: arma ſocia haud quaquam temni, quæ tantopere optentur: non ſperni reliquos, ſi alter prævolet, nec præripi paſcua quæ nulla ſe uſquam ulli offerant. Quid, quod plus periculi ſubducta ingererent auxilia, quàm ſponderent adducta præſidij? exemplum enim ad alios auxiliares iturū, & orbanda milite ſigna, at hinc hoſtem erigi, animos fortium labefieri neceſſe; denique non potiora nunc ſtipendia, quàm Patriæ ſacrorumque tutelam, nec ſtipendijs bellandi moram definiri ſed communi periculo. Deprompſit & illa, quæ diluere veritas ſvaſit, quorum pleraque inficiatione depulſa. Tenuit Ducem Signiferi oratio, & omnem ab animo ægritudinem abſterſit. Itum confeſtim in Mareſchalci tentoria, ubi plenius ſopita, quæ vires amicas diſtraherent, aut cis Tyram ſiſterent. Quare pax armorum animorumque turbidum illud excepit, idemque utrumque militem ardor ultra Tyram provexit. Poſtremus amnem calcavit Mareſchalcus, cui in ulteriore ripa defixo obvius Andreas Wolff læta nuntia pertexuit, Principi Vallachiæ ab arcanis & intima aure. Propenſam Vallachi in Polonum voluntatem & prompta in barbaros arma obtulit: ſed moram tacitum fœdus non ſinere, quæ periculum creet, ne lento molimine ſe pulcher dolus extra efferat: celeritatem triumphos canere, ubi cunctatio vel hoſtem vel auxilia eripit: certam hoſti perniciem ab inopino malo. Verùm illa Daciæ in Polonos inclinatio ultra arcanum enixa, diſcrimen Stephano Principi mox creavit.

Supremi Ducis Litvaniæ ſollicitudo

Vladislao Skoraſzewski mentem aperit

Cui reſpondente Polono

Malacia animis reducta

Stephanus Petryczaysko Princeps Vallachiæ arma offert Mareſchalco

Caſtris

A.C.1673.

Caſtris proinde illum expulit juſtus timor, & nocturna evaſio periculum eluſit. Socium Principem malis eximere, curæ Sobieſcio fuit; ſubmiſſusque periclitanti equitum globus ſub Korycij & Miączynij ductu, qui in arcem Soczavienſem ſuperioris Vallachiæ citra noxam deduceret. Par itineris ductus nobis obtulit Ottomanicum legatum ad Poloniarum Regem. Viſum Duci & purpuratis Heroibus honorariâ in ſpeciem admiſſione uti; at armorum apparatu percellere barbarum potior mens erat. Datus is muneri, quod geſſit, honor. Ille publicam Regni ſalutem ſterili voto, & cui fidem ſacrilegium gentis ademerat, proſecutus. Poſtulati ab eo codicilli, quos Principi perferret: Duci permiſſum hauſtâ è literis notitiâ, maturare negotium, ſi quod ferrent. Nam fama legationis ante huc permanârat quàm legatio permearet. Sed vota eluſit tumor, ſuo Principi deceſſurum ratus, quidquid honoris demeretur literis: hîc verò adimendum, ſi alius quam Monarcha ſigillũ literarium ſolvat, Regium id duntaxat eſſe, ad quem imperio ageretur certum ſibi hujus regiam adire, nec niſi fatis iter præverti poſſe. Nihil tumori repoſitum; nec tanti intererat è literis nôſſe, quod pacta panderent. Via Regia permiſſa barbaro, quam mox inijt, pleno ſub ſignis exercitu inter harmonicos militaris muſurgiæ concentus legati oculos præſtringente. Eam demum vocem ab eo fulgor armorum expreſſit, quâ in aurem Ducis immurmurans monuit, moram cœptis Dux adijceret, haud propero Marte ruendum eſſe: opinione citiùs ſe pacis nuntia relaturum. Raptantur dein copiæ in Daciæ intima, ubi difficillima viarum propè Hieraſum ſuperata, & ſiluæ olim latrocinijs infames. Sparſus per itinerum abrupta miles, & alibi vallibus, alibi crepidine vel aucto torrentium tumore lentior, biduum moræ inibi Duci indixit, dum in plana evaderet. Adeſt interim nova cum Joanne Rzeczycio præda. Primos Moldaviæ Dynaſtas rea in Principem fuga illi fortuitò obtruſit; dira omnia ſibi ominantes, ſolenni improborum pœnâ, in quos conſcientia tribunal agit, & ante ſententiam condemnat. Captis in pœnam timor abierat, violatæ fidei reis, quæ Polonum inter & Moldavum ijs conſcijs arcano fœdere alebatur. Sed cominus accepti, quam nefas præſagiit, noſtriſque permiſti copijs, quadam amicitiæ ſpecie, potius eripiendæ deinceps fugæ conſilio. Eodem loci dieique alibi quæſita & capta hoſtium indicia, equites duo, quos Turcæ Spahias vocant. Nil ab his captivitas expreſſit: ſola Ottomanici laboris comperta improbitas, quem muniendis ex arte caſtris augur exitij metus, vel fiduciæ alendæ amor indixerat. Numerum hoſtilem ſupputare neſcijt incerta oratio, uti & de Tauricæ auxilijs fides captiva fluctuabat. Plura didicimus è Daco centurione ad Huſſeimium & utriuſque Daciæ caſtra tabellario. Hunc Stephanus Princeps egregio ſuæ fidei documento, in Sarmatiæ caſtra ire compulit. Aiebat is caſtra Imperatoris barbari, unde nuper cum literis exiſſet, ultra Danubiũ ſita, ponte fluctibus injecto connecti. Numerum militiæ infra veri calculos recenſuit, quem non ultra ſex millia proferret: Kaplun Baſſam trahere majora auxilia Huſſeimio, cui ſumma belli gerendi poteſtas ab Imperatore Orientis demandata, innectenda; quo tamen omiſſo Jaſſios caput Vallachiæ Baſſam petijſſe, ibique Stephani mulctando facinori, palatio, cœnobijs fanisque ſtrenuè expilatis, defectionem flagitio majore caſtigâſſe, fixis demum poſt tam egregia caſtris in Cetſora. Hinc deliberationis bellicæ materies, ut fortuita dare ſolent. Prima ante bellum arena ſecum conſilia commiſit, quem primum arma Sarmatica peterent. Baſſæ ad Cetſoram fixi interitus quibuſdam vota occupat minuendas, quæ Huſſeimio irent, vires jactantibus: paucitatem exitio fore obnoxiam, & delecti Baſſæ famam novum contra Huſſeimium fore telum

Ejusdem periculum

Cuj à noſtris ſubducitur

Legatus ad Regem Turcicus

(Vulgo Prut fluvium)

Capti Moldaviæ Dynaſtæ ſui Ducis deſertores

& Turcæ

Kaplun Baſſa auxiliarius Huſſeimi in Cetſora

Hunc aliqui primò aggredi ſvadent

A.C. 1673 lum, imò à priore ſecuturæ cladis capienda præſagia, primo fortunæ piaculo ſubrui plerumque animos, prout prima ceſſerint, ſic de omnibꝰ præſagos: minoribus triumphis ad palmares præludendum, idcirco armis gravioribus ſecuriùs collocatis, toto equitatu in auxiliares barbaras irruendum. Sed hæc ſpecioſius jactata, quam ut puncta omnium ferrent. *Sed vicinior majorq; hoſtis eligitur* Vicinior hoſtis placuit ejusque interitus: perinde viſum eſt ante ſuppetiarum nexum majora convellere, atque ademptis per ferrum auxilijs: idem enim hoſtis & eædem vires cæſis minoribus ſupereſſent, imo cæſi Huſſeimij fama vires diſſitas metu conficeret aut majorum dedecore in fugam erudiret. Neque per minora decus nominis prenſare fortium eſt. Vincat, quem maximum poteſt virtus. Non item lat ſecurum ab armis gravibus divortium videbatur: incertum, quid exitus ferat, quid ſi nec hoſtem ibi reperiat eques, ubi hunc à ſocio quidem Principe ſubmiſſus, ſed tamen hoſti obnoxius reponeret? verſæ igitur in vicina copiæ, & ſi effuſus humenti cœlo imber viarum ſolida molliret. Latè ſtagnārant campi, & iter cœno fœdaverant, donec tandem ægrè per uliginoſa gradiente exercitu, leucæ unius ſpatium nos ab hoſte dirimeret. Adhuc militem Ducum imperia à triumphi auſpicijs abſtinebant. Ludicro Marte priùs in caſtris prælusum, ut ante exercita virtus, errorem à manu ictuque proſcriberet. Demum nona Novembris inſtructa triumphali bello acies, ac per ſuos ordines ſcitiſſimè explicata, tunc primum pugnæ *Belli Chocimenſis præludia* præludia placuêre ab Athanaſio Miączynio levioris armaturæ legionario captata. Hic primæ belli fortunæ objicitur, & ſtatim excubiæ Turcicæ prima illi victima, tum arma, tum fuga illas ſuſtulit, vinctique, ad Mareſchalcum miſſi, Principis victoriæ argumentum. Profugis ſex cohortes barbaricæ militiæ ſuppetias ferunt: ſed nec ibi ſat præſidij metu victis, auctûque hoſti dedecus, utrisque Athanaſio exitium afferente. Præludiorum gloriam nulla in noſtris temeravit ſtrages. Nam Athanaſij frater præda quidem fit tantiſper hoſti, ſed vis repetijt incolumem. Athanaſij tamen caſſis vulnus retulit, ſed illæſo Herois capite, quod non auſum violare ferrum, thoracem illi effregit haſtile barbaricum; ſed nihil in latus inconcuſſum conto licuit. Tandem Chocimenſes campi, olim etiam nobis in-laureas fæcundi, noſtra maciem acceperunt. Porrò Chocimum, arcis no- *Chocimi deſcriptio* men eſt, quæ Tyræ fluvio Podoliam à Dacia dirimenti, depreſſiore ripâ imminet, Arcis dextro lateri objacet ejuſdem vocabuli oppidum ad quod per prærupta & ſcopulos iter, nihil in oppido pulchrum, præter commune cum arce nomen, non muro, non ſepibus ambitur, nihil aditum vetat pecudi, ne dum viris: mapalia virgultum, aut panna paluſtris condit, quam lutum pro calce adſtringit pariter ac deformat. Siniſtro arcis latere clivus clementiore jugo aſſurgit, quà Tyram ponè præterlabentem deſpectat, præcipitio horridus, eundem arci pons præaltus adnectit; nec aliud ad arcem iter. Altera Tyræ ripa, Podoliæ limes ac initium eſt. Superiorē arcem & Zwaneeum oppidum Chocimo intra pilæ tormentariæ jactum objectat; oppoſito lateri diſſitum duabus leucis incubat Cameneeum. Huſſeimius colli, quem prope arcem tumor extulerat, ca- *Caſtra barbara Huſſeinij* ſtra circumfudit, quaſi fortunam cum loco raperet, quem antea contra Oſmanum felicior Polonus inſederat. Pontem inſuper ratibus fluctuantem ferre Tyram cōēgit, extremū pontis claudente propugnaculo, quod immani opere labor excitavit, Polonus dein obtinuit. Caſtra valiū & foſſa munierat, nec non quadraginta fulminatrices machinæ firmaverant. Am-

nis

nis ſic præmunitus, Polono è Podolia occurſuro aditum vetuit, ſed Tyras finibus Podoliæ illabens alibi Polonum tranſtulit hoſti præter ſpem aliunde illapſum, qui frontem munierat. Promptum jam fuit noſtris confligere; ſed barbarus arenam detrectabat, intra valli tutamenta, hærente ignaviâ metu, an jure, incertum: valla abditum tenebant, donec vis proliceret. Fama in auxilia ſperata moram retulit, quæ Baſſà à Cetſora, Tartarus aliundè ferret, & ſabbatum inferret caſtris, quod eadem delevit, inde velitantium Turcarum minæ, fatalem ſupremumque eum diem Poloniæ, præſagio fallente, increpantium. Velitatum interim utrinque; nec paucos felix velitatio Turcas abſtulit. Ex noſtris Andreas Modrzewſki Pocillator Siradiæ, globum pectore excepit, qui ſumma cutis perſtringens carnem extimam libavit. Thomæ Zaleſcio ſimilis ictus incidit, & tibiâ pedis ſaucium Romano Coeliti æquavit, Franciſci Kobylecii eqvum glans ferrea in funus icit, ſeſſore illæſo, quod te la non feriant, quos triumphis potioribus fata deſtinant. Aucta hujus diei felicitas novis, & eò gratioribus, quod hoſtilitatem exuerint auxiliis. Duci Polono ulterioris Daciæ Principem clàm innexuerat animorum conſenſio. Crevit per occulta partium amor, qui armis etiam arma poſt animos conjunxit, quæ à Mareſchalci nutu penderent, nihil non ex ejus imperio geſtû. Urgendus jam in arma & barbariæ funus videbatur Oriens, qui noſtram cunctando lauream differebat, quare ut victoriæ parantur audendo & trophæa ſtatuit magnanimitas, felici audaciæ jacienda alea committitur. Obſidium hoſtile imperatur, quod mox in coronæ modum barbari ſpelæum circumfundit. Copias non unicus diſtinxit ordo. Præfectus excubiarum ripam fluminis obtinere juſſus, è Regione Ducis Moldavi. Proxima loci tenuit eum ijs, quas ductabat legionibus Ruſſiæ Palatinus, vir Heroum ſæculis invidendus. Hinc reductiore ſpatio ſupremum Ducem cum lectiſſimis Procerum campus accepit, & jam indè in faſtos gloriæ iturus, quod inſolitæ meſſis ferax in laureas Duci eviruerit, poſt etiam in coronas: Vicinia obtigit alteri armorum Duci Demetrio Wiſniowiecio, cui à ſangvine pariter ac munere Ducis geminatum Nomen. Hinc modico intervallo legionarij Palatini Kiovienſis ſe ſe infuderant. Coronam hanc velut obſidionalem clauſerant Litvaniæ Duces cum illuſtribus copiis ad ripam Tyræ, qua Zwanecum proſpectat, latius effuſis. Interjecti igneæ militiæ ductores ac fulminum emulatrices machinæ quinquaginta, quæ media inter legionarios ſpatia in orbem complexæ. Primum ergo in hoſtium caſtra fulmen militares ex ære machinæ profudêre, quarum nitrati tonitrus à Præfecto ignei Mavortis Martino Katſcio ſcitiſſimè librati primam ſtragem dederunt. Nec alij defuêre in fœderum ruptorē Joves, qui ignibus miſcerent omnia, alibi Ioanne Denemark, alibi Ioanne Rutkoſcio & Henricovio flammis minacibus ſæviente. Alia duo latera Tonantes alios paſſa, & repetitum toties è Litvaniæ Vulcania fulminum horrorem. Nulla pars feralem procellam non vomuit; & terrorem intenderant irati cœli æmulæ ſimul undique tonantes machinæ, Plegram diceres Gigantibus fatalem, & Jovis ignibus concuſſam iterum & fumantem. Excuſſi etiam tum globi, cum ſui exitio ſubitam peſtem ſveti effundere, quam intus ac velut in utero gerunt; Marte jam & mortis artificia quærente, ac ingenij laudem captante in cædibus. Inter hos tonitrus, quidam in ſpeciem aſſultus adornatur protrahendis in aperta hoſtibus. Poſt Ioannem Denemark traxit eodem complures gloria, quæ ab arduis calcar ducit.

A.C. 1673

Velitationes

Georgius Gika Dux Moldaviæ arma noſbiſcum ſociat

Obſidio caſtrorū Turcicorum

Diſpoſitio noſtræ militiæ

& Litvaniæ

Primum in hoſtes fulmenè tormentis bellicis

Secundum aſperſonate aſſultu

A.C. 1673 ducit. Emicat eodem Coſaccorum equitum peditumq; ductor legionarius, Samuel Motowidło, hic ex mente velut ultimorum præſaga, cunctabundo Marte rem primo aggredi viſus, mox tamen audentior, & primæ cunctationi ſubiratus, quæ in fortibus etiam locum habet, ut pulchrius vincant, dum & ſe ipſos vincunt. Hinc non defugio, inquiebat arenam, in qua vel fato ultimo ſtat ſacra Chriſtiana aſſerere: volentem mors opprimet, ſi actus inter ſtrenuos ultima intentet: naſcitur, qui ſic moritur, & vitam in ævum morte perendinat. Inter hæc tumultuaria illa inſultûs molitio primò velut ſcenica, mox ſeria, atque, ut vota quandoque caſus corrigit, vel aliorſum flectit, quàm ſe intenderant, imperata ultra imperium abiere, cum perſonam veritas aſſultûs abſtulit. Nam qui ſeſe neſcit premere ardor, in partem caſtrorum imperio deſtinatam irruit, inter reciproca hinc inde tela, valli ſumma inire & vallarem inducere molitus. Luſit hoſtium vim ad geminam horam producta & nuda ſuppetijs periclitatio; donec effuſa Janizarorum tempeſtas audaciam periculis intrepidam coërceret. Paucorum cæde conſtitit generoſa impreſſio, quæ tribunum illum ſui præſcium fati oppreſſit magnis auſibus immortuum, exhauſtâ prius in barbari necem pharetrâ, documento, Heroas non ruere, ne ſuâ etiam ruinâ plures opprimant. Hic ille miles eſt, cui undeviginti annos ſervilis triremium labor honeſtavit vincula. Nam dum grandiora agitat, quàm ut ea fortuna ferat, Thracum ducentorum nece, qui navem vinctosque oneraverant, mercatus libertatem ſuam aliorumque trecentorum, quos Liburnicæ hoſtilis ſervitus nervo & operæ addixerat. Venetias dein victor appulit in triremi, in qua primò de fortuna, pòſt de hoſtibus triumphavit; eâ tum laude, tum gratiâ Venetorum, quam liberale quotannis congiarium deinceps conſecutum. Præter tribunum perpaucos eadem arena fatis implicuit; iviſſet tamen in plures exitium; niſi tribuni ærarij cohortes, Regniq; Dapiferi tempori veniſſent, quæ effuſo milite erumpentem jam barbari equitatum intimis valli reddidere. Nulla tunc alia, quàm rurſus equi jactura Franciſco Kobyleclo Caſtrenſis fori arbitro, veteri fortunæ more, quæ ſoſpitat Heroas, nec in virtutem audet ſcelus committere. Data aſſultui, ſed rei tormentariæ negata quies, & laborem igneum levabat clades barbarica, nullusque à meta collineantium error; cum interim molliùs reſponderet hoſtilis fragor, & errore mulctaretur ruditas feralium balliſtarum. Sole jam in veſperum declivi, purpurati Heroës Ducem adiere. His poſt pleraq;, quæ uſus tempusque tulerat, noctis vigiliæ in acie perſvaderentur. Eaſdem hoſtibus indixit timor, ne noctis præſidio tutior audeat virtus, cui dies per aperta molimina ſic defluxiſſet. Quocirca vallum excubiis; noctis intempeſta, incondito clamore onerant, ſomnum in pervigilio mortis averſati. Nondum diluculum noctem depulerat, cum tormenta Huſſeimij immuni tonitru ſonuerunt; duravitque repetius aliquamdiu fragor, qui nihil præter ſonum effecit. brevi velut periculo perfunctum hoſtem accepit quies; nec jam ſonoris ignibus ſævitum, aut aura vanis clamoribus fatigata. Dies interim per lucis incrementa ſenſim auctior illuxit, Divo Martino Turonenſium Antiſtiti hunc ſacri temporum faſti dicârunt, ſed nova illi à triumpho celebritas. Favit & MARIANVS dies infulati militis natali conſecratus, ne Polonia MARIANIS ſceptris obnoxia, ſe vincere putaret, niſi ſub auſpiciis ſuæ Regnatricis. Procerum quidem conſilia triumphalibus lucem proximam deſtinârant; ſed fatum diei alio vergebat cælique benevolentia, quæ cœpta fortuita exitu illuſtri impertijt. Decreverat Dux Orthodoxus rei Divinæ primo aſſiſtere, quod diei ſvadebat religio, & rerum auſpicia à divis

Qui inverâ mox evaſit

Samuelis Motowidlo mors & encomium

Nox in armis vigilata

Dies bellic & victoria

A.C. 1673

à Divis capienda, ſed ſaeram ſupellectilem caſtra peregrè ſita tenuerũt.
Adhibita in expectando mora, quam Dueis ſolertia ſervire gloriæ ac vir-
tuti coegit. Situm valli barbarici objecerant viciniora Præfecto rei tor-
Occaſio conflictus maturandi
mentariæ ſtativa, illico Dux cum Polanovio locum proprior explorat,
& ſecurum in aditu valli fecerat in caſtris Huſſeimij alta quies; perſpecto
cominus ſitu, martio mentis ratiocinio uſus, exitio propiora tormentis de-
ſtinat. Et piguit moræ, citra quam infirma valli vi fulminum convelli ju-
bet; ne quidquam alijs dubias rerum vices eauſantibus. Adjecit facto præ-
ſagium, pollicitus, Martia ſuorum ſigna ante evolutum horæ ſpatium val-
Imperata oppugnatio caſtrorum hoſtilium
lo hoſtium ſe illaturum. Itum in Imperatoris ſententiam & per hanc in vi-
ctoriam, nam ab imperio cœpit laurea, & paruiſſe, auſpicium fuit vincen-
di. Manavit per omnem militiam felix edictum, quod ſvaſit vincere, docu-
itque parendo. Rurſus ergo heſternæ tonantium machinarum minæ repe-
Fiunt imperata
titæ. Omnia fragoſo Vulcano tonare, valli pars obnoxia vitio adſtringi, &
hiatu iter triumpho pandere. Nec ſola in Turcas tormenta exarſerant,
arsêre pariter commilitonum animi, quibus per ignes caſtris irrumpere fi-
xus labor. Ducem imperio, manu Heròém miſcuit Mareſchalcus, ipſe an-
te aciem, diſtricto in Orientis interitum acinace pedes progreſſus, exem-
plique violentiâ ad pulcherrima perurgens. Acuit iras oratio, punctim (qui
Mareſchalco animos acuente
Heroum ſtylus eſt, ſed plus lacertorum habet) armorum ſocijs illud in-
geminans: irent alaeres, & ſacrorum injuriam ferro abolerent, quæ vel
barbaros tangit: Patriam labantem erigerent, cujus fortuna in præceps eat,
ni ſuorum virtus fulciat ruentem. Ergo miles, barbarum feri, & vince: bre-
vibus momentis, ut animus præſagit, hæc eonſtat victoria. Secundùm hæc
eqvus ſeſſorem accipit, mox præmunitæ pijs Orthodoxi Sacerdotij appre-
cationibus, ac cælitum ope imploratâ, palmares centuriæ triumphalem
aſſultum ineunt, præcipitijs perinde ac planis uſæ, per abrupta & valli im-
pervia non tam ire, quàm penè ſubvolare videbantur, uti nec teſtudinem
amat velox victoria. Enituit inprimis peditum ardor valla eaſtrenſia ſub-
euntium. Dextrum agmen præduce Chriſtophoro Korycio, & Michaële
Zebroſcio: ſiniſtrum Dönhofij, Joannis Tetwin, & Aſſueri Heydepol ductu
in valli ardua ivit. Par gloriæ votum primis immiſcuit plures ab armorum
faſcibus inſignes, nec in faſtis morituros. Refudit primam gloriam Hierony-
Vallum hoſtile primus occupat Hieronymus Petrikowski.
mo Petrieovio ſudor, qui cum turmalibus Martini Ratſcij primus vallarem
coronam facti in ſolentiâ adeptus, in vallo barbarico ante alios conſpectus,
Agmen aliud duxêre præter alios Joannes Denemark, Chriſtophorus de
Bohan, Joannes Greben, Stanislaus Piotrkowczyk. Franciſcus Gałecki, ſe-
cuturis ipſa victoriæ clauſtra vel oſtia ignis ferrique violentiâ auſi reelude-
re. Ceſſerunt ardua, dum eo fervore, qui victorias parat, viritim irruitur,
nec aſſultus primam diſtulit palmam ultra horæ dimidium. Fixa in ſummo
Thracij valli Orthodoxæ militiæ vexilla, prima heroicæ virtutis trophæa.
Sudorem tamen expreſſit gloria. Nam valli editiora non niſi pulſis, qui a-
Figuntur in ſummâ valli parte vexilla Catholica
ditum ferro clauſerant, Thraeibus patuêre; uti nec parvo eonſtat decus e-
ximium. Inſeſſor valli impetus jam viſus vincere: cum veluti ſigno dato per
prima virtutis oſtia robur exercitûs irrupit. Per prima peditum veſtigia ir-
ruit uterque vigiliarum Moderator cum Poſnaniæ Aquilifero pluribusque
paris virtutis, non imparis fortunæ. Rea tamen primo ingreſſu fuit cupidi-
tas, quæ prædæ avida, ſpolia prius rapere maluit, quàm victoriam. Unica
Conflictus in caſtris
hæc fuit oculorum labes, quos libido auri vieerit ductoribus ad orbitatem
ſignorum ingemiſeentibus. Nec infeſta armis barbaries adventitio Marti non
gravis; & erevêre animi cum vacua milite avaro ſigna cerneret. Sed fre-
git feroeem impetum victa eupiditas, à qua prædabundus miles eòércitus,

ſignisq;

A.C. 1673 ſignisque ac pugnæ redditus. Reſtitit & haſtata phalanx, quæ ſimul ac irrumpente ſupremo Duce catephractas vires objecit, concidere prima *Prima vis hoſtium repreſſa Per haſtatā militiam* barbari fortuna, periclitantibus alioquin, qui primi irruperant. Haſtas furenti oppoſuit Ruſſiæ Palatinus cum Michaële Rewuſcio; & unà in partem gloriæ involavit loricatus miles. Hic jam vincere cœpimus, nec tam pugnæ deinceps ſecuta continuatio, quam victoriæ. Pulſi, qui primos remorati ſucceſſu, & arenam paſſim cognato ſangvine fœdarunt Quanquam iterùm illinc reſumptæ periculo vires, & malis crevêre, nec enim prima ruina omnes proſtraverat, & vindicta violentiùs bella gerit. Verùm hæc alterna fortunæ viriumque depulit vis recentior, quam ſubmiſſa è Ducis imperio auxilia effudere. Profuit Ducis barbari error. *Huſſeimij factum imprudens* Intempeſtiva illi conſilia illuſere, quæ pontis novo milite muniendi curam injecerant, illuc ergo aliquot ſuorum ſigna avocat, ſeque cum illis conflictui aufert. Fugæ ſpeciem relictis id præbuit, & idem facinus *Caſi Janizari* victis perſvaſit. Fugam tamen coërcuit cædes, jam facilior in trepidos, & poſt excidium pedeſtris militiæ, quæ in Ianizaris florem & Principatum obtinet. Neque Solimano Baſſæ Boſniaco potius quàm in fuga conſi- *Fuga Solimani Baſſæ* lium, nec enim ſatis tuentur manus, cum deſunt animi. Plura comitum millia traxit in dedecus, dum verſus Cetſoram curſum effuſiore gradu caperet. Non tamen felicior pedum, quàm manuum uſu fuit. quippe in campo, quem fuga pulſaverat, obvia Ducis Demetrij & Potociorum ſigna fugitivum Martem excipiunt. Hæc dum armis fugam compeſſunt, fatalem arenam cogunt repetere. Paſſu jam libero caſtra per- *Qui redire cogitur in exitiū ſui & ſuorum* volabat Mareſchalꝰ, eū retruſus in eadē Solimanꝰ fugæ impetu actꝰ periculo Ducē noſtrū involvit. At exemit periculū Comitū manus Solimano gravis, quæ nullū bello ſuperſtitē victrice arena dimiſit, Solimano ut ante fugæ, ſic interitus fatorūq; ſocio. In cædē hanc illuſtres animæ incubuêre, ne hic etiā Turnꝰ doleret, ſe minori quàm Æneæ manu cadere. Nā Solimano oppoſuimꝰ digna vincere nomina, Palatinū Caliſſiensē, & Poſnaniæ Caſtellanū; ubi & Wronoviū pluresq; legionarios arena extimuit. Re- *In Tyram alij præcipites* liquiæ infelicis exercitûs, ſe ipſis auxerunt funera. Rupes præalta occurrerat meta fugæ; ex hac in amnem ultro præcipites fata ultima biberunt. Ruentium in præceps lapſus etiam noſtros involvit. Indoluimus Stephanum Bidzininm eo caſu concuſſum, & malo remedij vix patiente, ægrè ſoſpitem. Idem peſſumdedit caſus Ioannem Rzeczycium, ſed dum ſorberet barbarum fluctus, illi hoſte & fluctibus ſuperiores evaſêre. Litvaniæ copijs ut arma, ſic gloria nobiſcum omnino communis. Non virtus aut comes virtutis fortuna prælij illis diſpar; ſed ubique par animus, & hoſti æquè fatale ferrum. Ibi Litvani Martis Ducem ſupre- *Litvana copiæ hoſti graves* mum fiximus, ubi palabunda fugientium examina ultimo exitio affecit. Pons Tyræ dorſo incubans adhuc fugitivis ſupererat, qui vitæ ſpem aleret; & illuc jam frena verterat timor, at Michaël Radzivilius Dux formidine perfunctos, vitâ etiam defungi juſſit: crevitque clades plurium ſignorum acceſſu, quæ mori cogerent. Nec pontis copia perituros juvit; trepidos etiam alios in arcis proxima perduxit; ſed ibi nullū periclitantibus aſylum, quod arcem ipſam metus impleverit, nec plures capere poſſet aut vellet timor; hinc nova poſt repulſam in ponte arena, quem cæde ſuā rejecti funeſtarunt, plures, ne ferrum exciperent, præcipitio ſponte colliſ: ſubjectam rupem fati violentiā conſignârunt, reliquis in amne iratiſque fluctibus mors viſa mollior, quam præcipiti in Tyram illapſu hauriunt. Fuêre qui vadum equis pertentârent, nec flu-

xam

xam aquarum fidem veriti, nec fluctus ab imbribus tumeſcentes. Sunt qui ſcopulis implicitos & obrutos aquis ad decies mille adſtruant; & fidem fecit triſte ſpectaculum, cum barbaricæ tiaræ ſeu capitum redimicula undas latè operirent, tumeretque ſuperbè pileatus amnis. Sed novum inter fluctus à ferro periculum. Imminebant ſequaces copiæ cum Athanaſio Miaczynio & Georgio Ruſzczyc Tribunis inprofugos per Tyram invectæ & calcatis fluctibus illos adortæ. Cruentarunt amnem vulnera, qui eundem notatu quadrupedum ſuperârunt, prope Camenecum appulſos Polonus comminuit, peregre fugam cædibus proſecutus. Sic demum parta inſolens victoria, quæ circiter ſexagena hoſtium millia in acie fudit. Ex his ſex ultra triginta millia, idonea bello; Ianizarorum octo millia in caſtris arenam & tumulum nacta. Caſtra irrupiſſe, primus ad hanc gloriam gradus, locum penè ab arte inacceſſum, cui ſcopulos addiderat natura; nullus niſi magnæ virtuti illuc aditus, quæ ardua invadit, vilium contemptu. Pons tamen flumini inſtratus ter prope mille hoſtibus effugium præbuit, culpæ non nihil trahente ſequacium cunctatione, quæ tardius fugam ferro aggreſſa. Inſignioribus injecta vincula & ſervitus; quos inter eminebat Beglerbey ſeu Vezirus Urumeliæ: item Ægyptij Baſſæ filij cum Czauſio Baſſa, quibus compedes fortunam temerarunt. Non pauci Proceribus in prædam ceſsêre & Commilitonū compluribus, quibus gloriam alerent victa & vivere juſſa mancipia. Auxit laureæ decus paucorum è noſtris jactura. Vix ducentos arena abſtulit; & juvat nomina, æternitati famæ conſecrare. Hic Joannem Zelęcium (cui venationis munus regia Poloniæ indiderat) amiſimus, qui tamen non alibi pulchriùs perpetuitatem nominis adijſſet, hîc Achacium Piſarſcium Satrapam Volbranenſem, qui cæſorum Heroum fata & immortalitatem ſociavit, hîc Joannem Rzeczycium, Andream Rozniatovium, Florianum May, Vladiſlaum Nowowieyſcium, Andream Stralcovium, quibus ſatis vixiſſe fuerit, & viciſſe. His accedunt alij è Polonis ac Litvanis equitibus ferè quinquaginta victoriæ immortui, quam ſangvine ſanxerunt, reliqui minorum gentium, & quidem plures in primo prædæ aggreſſu, quam in congreſſu triumphali; ut nempe mors quibuſdam ſupplicij vicem gerit. Paucis vulnus fortitudinis mnemoſinon contigit, cujus etiam conſpectu, diu triumphi Sarmaticl monerentur. N. Sapiehæ, qui Litvaniæ Archippocomus ſeu Comes ſtabuli, cervicem glans ferrea perſtrinxit magnanimitate illæſa. Conarſcio Palatinidæ excuſſa ſphæra plumbea oculos effudit, quibus nihil pulchrius ſpectandum ſupereſſet, quam hæc ipſa victoria. Aſſuero Wrzoſpolſcio diſploſi pedis digiti, ne ſic quidem lentius in Heroum faſtos ituro, Morſztynio pedis tibiam læſit telum, qua tamen erectior virtus ſtetit. Lipnicio è repetitis vulneribus plurimum ſangvinis, plus gloriæ manavit. Adhuc victoriæ prodigium tempus exaggerat. Ternæ ſpatium horæ ſuffecit ad ſæculorum hiſtoriam, & ubi dierum plurium ſudores operam eluſiſſent. Caſtra Ottomanica truncis oppleta cadaverum, nec arena ſed quoddam Libitinarium fuit. Amnis denique tot animarum ſpolijs, tumidus cruentus aliquandiu fluxit.

Jam meridies aſpirabat, cum arma victoria ponere juſſit, & certatim in gratias ruere DEO victoriæ Auctori. Locus idem gratiarum, qui & victoriæ fuit, caſtris profligati Orientis Sacrâ Hoſtiâ litatum: tentoria Huſſeimij (quem fuga neci ſurripuit, non dedecori) fanum dedêre ſacris ante ritibus luſtrata, cæterum è genio gentis ad faſtum ſplendida

A.C. 1673

Amnis cruentatus

Numerus Cæſorū hoſtium

Captivi inſigniores

è Noſtris pauciſſimi cæſi

Pauci ſaucij

In caſtris barbaricis ritè expiatis ſub tentorio Huſſeimij oblata ſacra hoſtia

A.C. 1739 da, in quibus adhuc pretium eum ſpecie certabat. Quin etiam DIVINÆ rei effulſit Orientis cera, ignesque DEO triumphales prima ad aram accendit, ſacris operante Adamo Przeborowski Societatis JESU Presbytero, & Ducis conſcientiæ arbitro. Carmen deinde Euchariſticum miſtis gaudio cantuique lachrymis ab exercitu victore inſonuit, nihil gloriæ ſibi arrogantia delibavit, quod non in fontem bonorum DEUM mens bellatorum gratiſſima refunderet. Verſæ jam in alia curæ. Prima propugnaculi pontis in capite excitati, quod juſſa inſidere cohors, quæ cũ Joanne Tewin in auctuaria hoſtilia Tyram tranſmitteret. At verò in ſuperſtites à fœda clade, comitata Samuelem Koſſakovium aliquot ſigna, quæ vittam illis cum vita eriperent. Fatale inſuper Ducis edictum, Tyræ accolis vulgatum, quo in Thracum reliquias ſorte obtruſas, jus necis imperatæ datum. Eadem dies adhuc tormenta noſtratia ſub arce Chocimenſi defixit, & militiæ pedeſtri locus inter valla hoſtilia deſcriptus, Mareſchalco & equeſtri militiâ ſua caſtra tenente. Nec enim area tam funeſta ſat victoribus digna, & à victis ſat exigere victoriam. Poſtridie majori apparatu Domino exercituum inſtauratæ gratiæ, reliqvum diei ænea fulmina in arcem Chocimenſem incuſſa abſtulêre, fuit hæc aſylum profugis, & quingentos ferè clauſerat; idem dies cohortes Turcicas ad Studenitſam obtulit Samueli Coſaccovio, quas Camenecum repulit, urbis aditu poſt fœda prohibito; etiam hæ victorem Polonum veneratæ cadendo. Dies venit cultui B. Stanislai Koſtka per Poloniam veſtigalis, hanc indigetis Sarmatici tutelâ Dux fretus arci obtinendæ deſtinat. Non illuſa exitu vota, viditque religio Ducis, quæ optarât inter ſpei præſagia. Indicta primum nitratis fulminibus quies, tum per Franciſcum Kobelecium (unà cum Czauſio Baſſa captivo, obſeſſos is adijt) optio deditionis arci offertur; aut exitiũ, quod per ituros ſub terra dolos acciperet, ni ſe ultrò permitteret Duci, adeſſe in promptu, qui clandeſtino hoc ſubterranei Martis genere maturent loco perniciem: horam triſte id ſpectaculum conflaturam. Leviora eligit timor; nam & minæ frangunt, quæ non ab imbelli pectore funduntur. Data ex arce ſubjectionis teſſera: trium horarum poſtulatæ, datæque induciæ, quas ſecuta deditio. Auſa hæc paciſci tum libertatem ceſſuris, tum quadraginta currus rebus & ſupellectili eorum evehendæ: tum ut Camenecum viæ ſecura panderet exceſſuris, & adhibito ſuper Chriſtianũ codicem jurejurando Dux ſuper his præſtandis fidem adſtringeret: Czauſius præſente Ducis nuntio poſtulata legit, lectiſqus lachrymas ſuperfudit, illud mitiore voto adijciens: fauſta omnia vobis numen propitium, victores: par ut fixis humi vultibus ſuperos profundè veneremini, in quos tantum gloriæ cœlitus defluxerit, quantum vix uſpiam gentium in quemquam. Quin ergo ſuperûm favor vos in ſupplices provocet, qui leniûs eoſdem ac indulgentius habeatis? & mollia experti, qui ſeſe cum arce victori permiſerant, datumque non nihil quod poſtulabat ſubmiſſio: promiſſa nempè ſecuritas & libertas abituris: currus tamen pauciores, quam depopoſcerant, nec juramento eguit Ducis fides, quam ultro daret atque auctoritate aſſereret. Sic dies Polono tutelari ſacer beneficia in nos repetijt, & mox geminavit gloriam, quòd tunc gemina Thracum millia, quæ cædes alibi præterijt, anguſtiæ deleverint, ducentis ferro exemptis per vincula. Adeò ex victorijs fluunt victoriæ illis, qui DEUM Divosque Commilitones habent, imò ad vincendum etiam confert, antea viciſſe. Poſterus dies ex arce deditos extulit, datusque ſecuritati comes. Baſſa Camenеci Gubernator humanitatem Ducis rependit quinquaginta captivis manu miſſis, quod nullum

Cantu Euchariſtico perſonante

Verſa alio cura.

Chocimenſis arcis oppugnatio.

Ejuſdẽ deditio in feſto B. Stanislai Koſtkæ.

Quo die alibi Turca bellireliquiæ ad Studenitſam caſi

Google

A.C. 1673

nullum ſit tam barbaricum pectus, quod gratia non molliat ac ingenium etiam ferum non cicuret. Arx affatim annonæ commeatûsque militaris obtulit, accepto viciſſim præſidio, quod Ducis Radzivilij copiæ, item Ducis Conſtantini Wiſniowiecij & Palatini Pomeraniæ Ignatij Bąkowſcij præſtitêre. Tumulus ingens ſeu collis editior eodem die Ducis juſſu cœpit aſſurgere, poſtea in ſumma perductus, eò loci hic excitatus, ubi Huſſeinij caſtra, & Solimani cædes. Nam perennare par eſt trophæa & monimentis etiam ad poſteros deduci, quod vel tuæ virtutis admoneant, ut incites; vel alienæ labis, ut evites. Ibidem caſus & gregarij cujuſdam fortuna tulit, ut dum cæſo Turcæ perfoſſum aliàs pectus & lacerata viſcera prominere advertit, in eis auri venam repererit, quinquaginta aureis hinc eductis. Fudit eventus cupiditatem latius, quæ dum ſimilem aurifodinam alibi tentat, ſæpius deluſa, aliàs pari fortunâ & præmio laniena potita eſt. Uſque adeò in perituris, etſi ſub ictu ineluctabili, vitæ amor demum extingvitur, avaritia vivit: &, ut victoris mulctet fortunam, ſubtrahit quo videri poſſit felicior adeóque vitam proſtituens, occulit gazam.

Miræ aurifodinæ

Inter hæc fama de obitu Michaëlis Regis caſtra pervaſit. Obitus in pervigilium victoriæ Chocimenſis incidit, qui triumphis dedit immori, ſed frui voluptate victoriæ; Principi haud conceſſit. Certè morbi vis eo uſq; pertigerat, ut medentium artem & ingenium reſpueret. Affedit is nuntius victricem militiam, jamq; pars reditum moliri cœperat, cum Dux abituris preces opponere, arcanis rerum momentis invadere animos: ſatius eſſe, non vincere duntaxat, ſed uti etiam victoriâ, & fortunæ auſpicia ad ſummum ducere: hærentes ſub Cetſora vires, perituris miſſas, nunc demum obruendas: id demum victoriæ genus eſſe nobile, ita vincere, ut vincendum nihil ſuperſit. Jaſijs (Vallachiæ Metropoli) locandum præſidium: ad Danubium uſq; proferendam armorum gloriam & terrorem. Digna Heròé oratio, ſi aurem habuiſſet, ſed ultra voti gloriam haud proceſſit, fatis Reipub: non nihil in obliqua ruentibus. Dum ſic Regni copiæ, fumalibus è tributis coactæ parvo locij irati exemplo ad focos Patriæ aſpirant, plures præda Orientis prægraves exemplo trahunt, quodam veluti contagio, quod cum venas peſte corripuit, per proxima gliſcente malo latè exitium fundit. Rara jam in caſtris ſigna, attenuatæ copiæ, quæ tamen nondum labefactârunt in Duce animi conſtantiam, quin Cetſoram ſigna reliqua transferret, auſu grandium in paucos reducto. Verùm ut pulchra quædam ultra concitum ac initia laudem non proferunt, ſic noſtra exiêre. Egit in diverſa cœli tempeſtas, & equos plerisque ademerant crebra eorundem funera.

Obitus Michaëlis Regis

At verò Moldavum Ducem Regiæ mortis nuntius penè proſtravit, & diſtractæ victoris copiæ, gravius telum. Adegêre hæc pavidam mentem, ut Bizantinum iter agitaret, quo conjugem ac liberos noverat abductos. Tutiora hæc ratus, quamdiu occulta, ne contribules quidē deſtinatorum arbitros eſſe voluit, Mareſchalci tantùm imperia cauſatus, quæ detrectare ſit nefas, cum ſuos in Daciam ſecum clam velut ex ejus nutu reduceret. Neque hic ſeſe fraus tenuit; Daciæ reditus, aliter ſuis copijs illuſit, ſine Duce reduces reliquit, ipſe Bizantium comitatu modico profectus. Ægrè Dynaſtis accidit geminata illuſio; monuitque periculi metus, ne, quo auctore jugum excuſſerant, recipere cogerentur, aut exuti pœnas expendere. Angebat inſuper admiſſum in Polonos piaculum, quibus devinctam ultrò fidem recens perfidia corruperit. Novo igitur documento illam aſſerunt. Ducis profugi fraudes detegunt, & ulterioris Daciæ tutelam deferunt

Dux Moldaviæ clàm nos deſerit

Daciæ Dynaſtis indignantibus

Et ad Mareſchalcum reverſis

Mare-

A.C. 1673 Mareſchalco, Ducemque novum oræ illi ab eodem efflagitant: ſeu id ſvaſerat timor, qui per indigna quandoque ſalutem prenſat; ſeu novi imperij amor quod ſuavius fertur, poſtquam veteris odium invaſit aut tædium. In dies interim minores Mareſchalci copiæ, non paucos è caſtris expulit domeſticus timor, nec enim hoſtem pertimuerant, ſed civem, bonis ſubveriti, per quæ iter exhauſto militi. Jacturam non aliter præverti poſſe putaverant, niſi in rerum ſuarum tutelam domum remearent. Adeo magnis, quæ quandoque molimur, ipſa ſe invidet magnitudo, & dum eadem attentant vota, eventa ſubruunt ac peſſundant. Quare Daciæ fluvius (Dzieza nomine) flexum felicium ſtitit: quin & inter-Regis auctoritas evicit, ut in Patriam Principe orbatam rediret victor. Diſpertitus per ſtativa exercitus.

Vexillum Turcicum mittit Romam Mareſchalcus,

Ducem Leopolis venerata hoſpitem, & veteres Romæ triumphos ejus in reditu inſtauravit. Ille non alibi figere trophæum ſtatuit, quam Romæ quo vexillum Huſſeimio ereptum orbis Antiſtiti Clementi X. tranſmiſit, tum pietatis Poloniæ, tum in Vaticanam Mtem debitæ venerationis monumentum cujus pedibus lunam barbaricam decrevit adſternere. Hoc illud eſt vexillum, ſub quo gemuimus ad fata Candiæ, & ſuam ſub eodem militare fortunam ſuperſtitio putavit. Sanè velut incertum victoriæ pignus Huſſeim Baſſæ datum à ſuo Cæſare. Et timuiſſet Polonus, niſi vis in manu certior, quam pictis militiæ inſignibus foret, vel ſi lunas turbidi Orientis timerent Aquilæ, quarum palpebra vel ſolem haurit. Placuit ſacrorum ſummo Principi Ducis pietas, cum è tholo Baſilicæ Principis Apoſtolorũ illud Orientis victi labarum plaudente Româ appenſum æternitati Sobieſciani nominis conſecravit.

Status militiæ noſtræ in Vallachia.

At dum Patriam reviſit, & conſilij mole ſuffulcit hic Atlas, victoria (quod illi ingenium eſt, nili ſeipſam quoque vincat) ultra moderationis terminos ivit. Vallachla militem, ut Campania Annibalem diſſolvit, hinc idem incolis gravis qui victoriam amabant, oderant victores à quibus tantùm in eos formidinis manaret. Timor iram aluit, quæ vetuit, ne adventantis Scythæ Polonos commoneret; ſolenne ſuum tenente odio, quod perinde alienis, ac ſuis ſe telis vindicat.

Sultanus Galga.

Supremus Scythici exercitus Dux noſtris victoriâ ſecuris impendebat, etſi paucos illi equites ſtabuli funera reliquiſſent, quæ plures in peditum morem redegerant. Fundi poterat, ſi conſcios reperiſſet, quamvis ne ſic quidem, dum ſubitò adeſt, vlctor; namq; ab imperatis etiam (ut fert fortium uſus.) Polonis fœdè fugatus. Nec ab armis illi deinceps vincendi fiducia; ſed mendacium terrore pugnavit. Ingentem ruere cum Sultano exercitum fama pertulit, valuitq; apud credulos. Hæc noſtris copijs perſvaſit, ne periculuni adirent, è Dacia regreſſæ; ceu mallent ſe ſe non victas, quàm victrices. Monuit hic noſtrum reditus, Vallachiæ Principem, Dynaſtas, ut tuta poſcerent à Polono, cujus amicitiæ poſthabuerint pericula. Facilem fides amica reperit Mareſchalcum, qui providos benignè complexus omnes ſatrapiæ Stryenſi hoſpitaliter induxit, addito eiſdem loci proventu. In Pokutia

Tartari à noſtris cladem alibi paſſi

noſter tunc miles; Vallachiam Scytha inſedit in dies auctior, & ex rapinæ ingenio Pokutiæ infeſtus. Remigiano Strzałkoſcio tunc noſter paruit miles, qui rapinam armis prohibuit, in quibus hyemem totam exegit, Tartaris per funeſta gravis. Etiam occurſu terruit, quod confligere non conſvêſſet, quin & vincere; docuitq; id non una clades, & apud illum captivus Zor Murza filias Dynaſtæ Scythici Battirſa Beij. *Sic calet vel in algido virtus, & ab ipſa ducit opes animumque bruma!* Nec alibi frigide actum, tum Andrea Modrzewſcio ſervilem Coſaccorum Martem fatigante, tum Joanne Potocio Bratſlavienſi Palatino libertati Camenecì intento, & vicina infeſtante: quo effectum, ut barbaros exci-

veris

verit vicini gementis cura, quos fudit in acie, nec redire paſſus, niſi famam cæſorum. Par felicitas Martino Boguſz; qui continuum in Camenecenſes fulmen, ſub Dunajovicijs, ubi ultima illi vovebant minæ imbelles, Thracas attrivit. Præſidia noſtra validiùs oppugnata, ſed auſibus inſultatum, donec externo hoſte, durior fames in præſidiarios ageret, cui pellendæ ne canina quidem aut corium ſupererat, hactenus menſarum lautitiæ. Tunc primùm relicta Soczavia, tunc Nemetum, & arx Chocimenſis. Sævitum deinde à barbaris in lapides, arceſq; illæ à præſidio famelico jam liberæ in plana ſubmiſſæ, velut munitionis crimen eſſet, fuiſſe ſub hoſte, nec expiari primæ ſubjectionis dedecus poſſet, niſi februo igne ac imbelli ruinâ. *A. C.* 1673

COPIA LITERARUM AD CARDINALEM ALTIERI.

Varſaviæ die 13. Decembris.

COmmiſſum pridem eſt à Rege demortuo; atque ab ampliſſimo Senatu Rempub: univerſam repræſentante negotium tractandi de certis ſummis Neapolitanis ad eandem Rempub: bono jure ſpectantibus Illrmo Dno Jacobo Lombardo Prælato Romano, quo ille officio functus boni, & ſeduli Poloniæque rebus addictiſſimi Miniſtri laudem promeruit, ſed interim maligna quædam ſors, optimos ejus de Rege, & Regno Poloniæ bene merendi conatus intervertit, cum eundem repente in caſſes magnarum calamitatum protruſit. Certè unde ille incrementum maximè ſperabat malignitate fortunæ nocumentum, imò propè interitum patitur. Agitur in perſona memorati Domini Lombardi cauſa Reipub: Polonæ, quæ cum grave negotium ejus fidei, prudentiæ, & dexteritati concrediderit, illo jam periclitante, ſeque inceptis curis ſubducente, verendum ne adverſam aleam experiamur, & in jure noſtro ſuccumbamus. Exinde audaciam ſumo rogandi Eminentiam Veſtram labentē errore, an nimio erga Poloniam zelo Plenipotentiarium Polonum plane clementer, & juſtitiæ potentique dexterâ ſuâ ſublevare dignetur. Verba impunè haberi cùm factorum innocens ſit, nihil decentius, nihil magno nomini Eminentiæ Veſtræ glorioſius. Si privatus ageret Dominus Lombardi utcunque ſilentio, & diſſimulatione omitteretur, ſed cum miniſterium Poloniæ ſuſtineat, adverſa ejus ad noſtrũ incommodum pertinere videntur. Illi enim ſcripturæ, omnes trãſmiſſæ, & sũma tractationis demãdata, illo amoto non facile alius reperietur, qui tot difficultatibus reparandis, & ambagibus evolvendis ſufficiat. Affirmare etiam Eminentiæ Veſtræ non dubito, & deducere paratꝰ ſum ſæpè dictum Dominũ Jacobũ Lombardũ in omnibus Epiſtolis in Poloniam directis ſummum honorem curiæ Romanæ, atq; Illrmo Dno Archiepiſcopo Theſſalonicenſi habuiſſe, ac operam ſuam intentioni, & partibus in urbe regnantibus accommodaſſe. Quod reliquum eſt Eminen: Vræ devotiſſimam obſequiorum promptitudinem humiliter commendo.

Commendatur Lombardi in negotio ſummæ Neapolitanæ

A. C. 1673

STATUS CAUSÆ DE SUMMIS NEAPOLITANIS.

Sigiſmundus I. cum Bona Sfortia Principiſſa Ducatûs Barenſis in Regno Neapolitano habuit filium unicum Sigiſmundum Auguſtum, & tres filias, primam Catharinam, quæ fuit nupta Joanni Regi Sueciæ, ex qua Sigiſmundus III. ſecundam Sophiam, quæ fuit nupta Duci Brunſvicenſi, tertiam Annam Virginem, quæ permanſit in Polonia, ac poſt nupta fuit Stephano Regi Poloniæ.

Hæc itaq; Regina Bona Mater Sigiſmundi Auguſti, & prædictarum trium filiarum ante mortem ſuam migraverat ex Polonia, atq; in ſuo Ducatu Barij vitam obiit. Veronæ autem compilato teſtamento (ut nonnullorum eſt ſuſpicio) Regem Hiſpaniarum ſcripſit hæredem Ducatuum ſuorum ſcilicet Barenſis & Roſanenſis quia verò ultra hos Ducatus habuit certum debitum apud eundem Regem Hiſpaniarum ſcilicet ſummam 430000 talerorum imperialium cum proviſione per decem à centum, quod faciebat annuatim 34 millia Imperialium.

Hæc ſumma per ſucceſſionem deuoluta eſt ad Succeſſores Reginæ Bonæ, ſcilicet ad Sigiſmundum Auguſtum & ad tres præfatas ſorores ipſius, mox mortuo Auguſto ſteriliter, devoluta ſucceſſio ad ſorores, ex quibus duæ majores natu, ſcilicet Catharina Regina Sueciæ, & Sophia Duciſſa Brunſvicenſis transfuderunt Jus ſuum in perſonam ſororis ſuæ Annæ minimæ natu, quæ remanſerat in Polonia uxor Stephani Regis.

Elegit tandem Polonia Sigiſmundum Principem Sveciæ ex Catharina filia Reginæ Bonæ progenitum, tanquam retinentem Jus ſucceſſionis ad coronam ex linea materna. Hic itaq; electus per Pacta conventa præter alias plures conditiones reſignat & inſcribit Reipub: ſummam prædictam Neapolitanam quadringentorum triginta millium imperialium, ſive proviſionem ab eadem in Regno Neapolitano provementem. Tandem ſub tempus Coronationis Suæ eandem ſummam publicâ ſuâ donatione ad Acta Caſtrenſia Cracovienſia ratificat.

Ad hanc igitur ſummam plurimi ad præſens concurrunt Succeſſores. Primò Regina Sveciæ tanquam Soror ex patruelibus Regis Caſimiri ultimi & immediati Succeſſoris, Joannes enim Rex Sueciæ habuit germanum ſuum Carolum Sudermanium, à quo Carolus Guſtavus, ex quo Regina Sueciæ filia; jam autem Joannis Regis Sueciæ filius Sigiſmundus Tertius, ex quo Caſimirus Rex Poloniæ, ideòq; Caſimirus ex Chriſtina Regina Sveciæ erant ſibi in tertio gradu, ſed quia prædicta ſucceſſio non deſcendit à ſtirpe paterna Sveciæ de vaſe prout domus hæc appellatur, verùm ex domo Jagiellonica, de qua erat Sigiſmundus Auguſtus, & tres ſupra ſcriptæ ſorores, quas pepererat Bona Sforcia Neapolitana, ideò iſta prætenſio omninò eſt indebita & vana.

Secun-

Secundus Succeſſor concurrit Dux de Anquiain, qui habet ſibi copulatam matrimonio germanam ex ſorore Neptem Sernmæ olim Ludovicæ Reginæ Poloniæ, quos Conjuges Sernmus olim Caſimirus Rex Poloniæ teſtamento ſuo ex aſſe inſtituit hæredes. Hi itaq; has pro ſe videntur habere rationes. Primò, quòd Rex Sigiſmundus Tertius prædictas ſummas in pactis ſuis conventis non potuerit Reipub: dare & reſignare, ſiquidem dictæ ſummæ jam ceſſerant per Matrem ipſius Catharinam ſorori ipſius Annæ, poſtea Stephani Regis Poloniæ uxori, quæ adhuc vivebat, cùm Pacta Sigismundi III. conventa, per quæ dictas ſummas Reipub: reſignaverat, fiebant. Atq; ideo tutantes ſe illâ regulâ juris: nemo dat, quod non habet: ad quod ita reſpondetur: quòd hoc debuerit eſſe cum conſenſu Reginæ Annæ, ſiquidem iſta donatio & reſignatio fiebat palàm per pacta conventa Regni, & tamen nulla interceſſit ejuſdem Reginæ Annæ proteſtatio. Reſpondetur ſecundò, quòd Sigismundus Tertius ſtante vitâ Reginæ Annæ habuerit Jus ad rem ad prædictas ſummas, erat enim unicus & ſolus apud eandem Reginam Annam Succeſſor, tanquam Nepos ex Sorore. Secundam rationem habet eadem pars Ducis de Anquiain, quòd Reſpub: Polona non fuerit unquam in uſu & poſſeſſione prædictarum ſummarum, utpote ſemper Principibus & Regibus Poloniæ tanquam filijs poſt Patrem Sigismundum liberè easdem ſummas diſponentibus, ad quam facilè eſt reſpondere, quòd ſcilicet Reſpublica Polona conniventiam hanc regio ſangvini fecerit, & reſpectu tot, tãtorumq; meritorum regiæ domûs, tum etiam ex reverentiali ergà Principes ſuos obſervantia, eratq; contenta, quòd Principes & Reges ſui gauderent uſu fructu prædictarum ſummarum, ſed nec eſt de jure licita defenſio, quòd ſi quis contra pactum ſuum & datam fidẽ, eò, quòd redonata & reſignata uteretur, novum ſibi jus faciat & requirat ad rem abſciſſam. Nam hoc potius eſſet mala fidei poſſeſſio, quàm aliqua juſta & licita uſurpatio. A.C. 1673

Tertius concurrens eſt ad easdem ſummas Princeps Neoburgicus, modernus autem Elector Palatinus Rheni idq; ex tali ratione, quòd ſcilicet Principes Poloniæ filij Sigismundi Tertij elocando pro tunc in matrimonium dicti Principis Neoburburgenſem ſororem ſuam germanam, conceſſerunt illi medietatem proviſionum à dictis ſummis; ut autem ratione proviſionum earundemmet ſummarum facilior methodus haberetur, conventum erat cum Vice-Regibus Neapolitanis taliter.

Exdiviserant nempe certa Paſcua in Provincia Apuliæ, annui reditus 22 millium talerorum efficientia, ita, ut prædictos proventus, & reditus, ſive paſcua, licitum eſſet cuicunq; in arendam locare, ſine quavis Vice-Regis dependentia. Pro reliqua autem parte reditûs annui, ſcilicet 12 millibus talerorum debebant adhuc Vice-Reges Neapolitani exdividere adæquata & proportionata alia bona. Interea

 ſucceſſit

A.C. 1673 *ſucceſſit mors Principiſſæ Neoburgicæ, quâ ſubſecutâ* Rex *Caſimirus repetebat ſupra ſcriptas proviſiones, quæ non ſerviebant, niſi ad vitæ tẽpora ſororis ipſius Principiſſæ Neoburgicæ. Tandem neſcitur, quo caſu ſtetit pactum, ut Princeps Neoburgicus perciperet tantùm tertiam partem prouiſionum. Rurſus cùm idem* Rex *Caſimirus poſt reſignationem ſuam in Gallias per ditiones ejuſdem Principis Neoburgici proficiſceretur, hoſpitando in domo ipſius, donavit ipſi medietatem earundem proviſionum, usq; ad vitæ ipſius tempora, quâ gaudebat ſtãte matrimonio conſortis ſuæ Principiſſæ Poloniæ. Et ſic uſq; in diem hodiernam Princeps Neoburgicus percipit eam medietatem proviſionũ, quæ efficit 11 millia talerorum. Secunda verò medietas obtenta litis & prætenſionum variarum in theſaurum Neapolitanum compartitur. Illa verò reſidua pars 12 millium talerorum, pro qua exdividere debuerant certos proventus, à pluribus annis remanſit inſoluta, quam theſaurus Neapolitanus refundere tenetur, unà cum ſummis originalibus.*

XXX.
EXCERPTA EX LITERIS ANDREÆ CHRYSOSTOMI ZALUSKI AD VARIOS SCRIPTIS.

Relatio Ablegationis & Memorabilium quæ ſive evenerunt ſive viſa ſunt ſub tempus ejuſdem ab Ablegato primùm Reipub. in Hiſpaniam & Portugalliam *tum Joannis III in Galliam, Andreæ Zaluſki Canonico tum Cracovienſi.*

EXigis à me jam provecto rationem eorum, quæ juvenis olim ſive geſſi, ſive vidi ſub iter illud, quod in Hiſpaniam & Luſitaniam Reipub. nomine, mox etiam in Gallias à Joanne III glorioſæ memoriæ Rege Ablegatus confeci. Non negandum id mihi eſſe viſum eſt; quo & tuo in me affectui reſpondeam, & de ijs, quæ publico nomine geſſi, in publicum ſim beneficus. Excerpta ergo ex varijs literis tunc ſcriptis accipe.

Obijt Divæ memoriæ Michaël Rex die 11ma menſis Novembris anno 1673 Leopoli. Priuſquàm verò commune id mortalitatis debitum exſolveret; vocato ad ſe Andrea Olſzowski tum Epiſcopo Culmenſi, & Pomeſaniæ, Procancellario Regni Avunculo & Benefactore meo teſtamentum condiderat; in quo memor ordinarij, in receptione velleris aurei, promiſſi remitti illud Madritum & in manus Catholici Regis reddi per expreſſum Ablegatum petierat. Ad hanc functionem ego nuper ab exteris redux, ac dignitate Cracovienſis Canonicatûs inſignitus, Primati Regni, cui jus ſub tempus interregni ablegandi ad quosvis Principes competit, Principi Floriano Czartoryski Archiepiſcopo Gneſnenſi; præſentatus fui. Nec repulſam paſſus ſum, quin collatis mihi minoribus ordinibus in Collegio Ravenſi Societatis JESU, libens eum mihi honorem & laborem detulit. Deſtinatus eodem tempore tam ad Sereniſſimum Electorem Brandeburgicum Albrachtus Opacki Succamerarius Varſavienſis pro petendis in omnem caſum contra Turcam ſuppetijs; quàm in Gallias pro corpore Joannis Caſimiri Regis noſtri Pariſijs defuncti ſum-

ptum

ptum in id iter ultrò Andrea Trzebicki Epiſcopo Cracovienſi per grati- *A.C.1673*
tudinem in Benefactorem ſuum offerente. Accepimus proinde uno eodemque die, ille in Galliam & ad aulam Brandeburgicam; ego in Hiſpaniam expeditionem. Mihi reddendum imprimis nomine Reipub. vellus aureum poſt fata Michaëlis Regis, Hiſpaniæ Regi, tum petendum aliquod auxilium tanto Rege dignum, nobis verò ſummè neceſſarium inſtructio mea indigitabat. Habui etiam literas Reginæ Eleonoræ recenter Viduæ, quibus ſe favori Reginæ Hiſpaniæ itidem viduæ & Regis Caroli Nepotis ſui impenſiùs recommendabat. Inſtructione autem in Portugalliam tum adhuc carui; nec niſi in via eam obtinui. Nam hæc Ablegatio nonniſi ad petitionem meam Berolino delatam ſtetit. Cùm enim ibi in Dominum de Verju Ablegatum Galliæ ejuſque fratrem Societatis JESU Religioſum incidiſſem; accedente ad innatum viſendi exteri orbis affectum ex prædictorum converſatione & ſuaſu etiam Luſitaniam contuendi deſiderio, ſupplicavi avunculo; ut per eandem Ablegationis Hiſpanicæ occaſionem etiam in Luſitaniam excurrere liceret. Nec ſe difficilem præbuit; quin collaudatâ hac meâ curioſitate & aſſenſus eſt; & ne privatus hoc iter ingrederer miſſis credentialibus ad Principem Regentem Petrũ nunc Regẽ, Ablegatum in Luſitaniã eſſe juſſit. Vivebat tum adhuc Alphonſus frater prænominati Petri; verùm ob inopiam mentis tam throno quàm thoro amotus, utrumque Germano ſuo cedere coactus fuerat. Movimus ergò ex Polonia, ego & Succamerarius Varſavienſis Comite Caſimiro Tarło Palatinidâ Sendomirienſi, qui ſe nobis adjunxerat, proſperoque itinere uſi, Berolinum delati ſumus; ubi liberaliter excepti, nec minùs liberaliter dimiſſi fuimus, generoſitate Electoris ad humanitatem etiam donaria adjiciente. Commune deinde iter utriuſque Pariſios uſque fuit, quos ubi viſitatâ Lipſiâ; Norimbergâ, Argentorato, & Lotharingiâ (nam eum tractum elegeramus) attigimus, diviſi ſumus: Succamerarius tanquam in Galliam Ablegatus ſuam ibi executurus provinciam remanſit, ego in Hiſpanias promovi iter. Fortunâ accidit, ut Bleſis (gallicè Blois) in Raphaële Leſzczynski qui poſtea Subdapifer, Dapifer, Vexillifer Regni, Mareſchalcus Comitiorũ 1683, in quibus Colligatio contra Turcas cum Leopoldo Primo Imperatore & glorioſiſſimo Rege noſtro Joanne III icta fuit; deniq; Caliſſienſis, Poſnanienſis Palatinus, Legatus ad Imperatorem Turcarum, ac tandem Theſaurarius Regni factus Anno 1702 ex morbo calculi deceſſit, inciderem. Habebat is Gubernatoris loco Melchiorẽ Gurowski, qui poſtmodũ Miedzyrzecienſis, Gneſnenſis, ac tandẽ Poſnaniẽſis Caſtellanus fuit: cujus cùm mihi placuiſſet prudentia & dexteritas; cũ D Leſzczynski egi: ut prædictum dominum mihi pro Secretario Ablegationis concederet. Annuit ille, libenter vel ipſe mei futurus comes itineris: ſi per afflictam valetudinem licuiſſet. Auctus hoc ſocio me viæ eques commiſi, & Burdegalâ, Bagano, Sancto Sebaſtiano (quod illac nobis iter acciderat) viſitatis Victoriam perveni re dignâ riſu unà cum comitibus ibi recreandus. Vetita in Hiſpania breviora ſclopeta ſunt (piſtolas vocant) nos prohibitionis iſtius ignari nobiſcum tuleramus, & pro more ad prandij locum cum alijs armis, quorum ſufficientem pro ſex famulis (tot enim mecum aſſumpſeram) copiam habebamus, curaveramus deportari: cùm coco, quem ex Polonia duxeram, fercula jam inferente, ſpeculatorum quiſpiam (Algoazir Hiſpani vocant) palliatus intravit, factiſq; aliquot circum circa gravioribus per cubiculum paſſibus, arma meaq; imprimis ſclopeta in manus

A.C. 1673 accepit; tum oculis quàquà verſum conjectis in arcam in angulo ejuſdem cubiculi jacentem depoſuit, clauſit, & ſervavit. Riſum continere non poteramus, verùm ille non attento eo alterum item par Gurowſcij ſimili ceremoniâ uſus eâdem viâ ad arcam detulit, & obſeratâ illâ exceſſit, ne verbum quidem locutus. Ab abitu ejus vocato domino domûs & ex eo intellecto, præmemoratum ſpeculatorem ex impoſito id ſibi feciſſe officio; ad Gubernatorem civitatis ablegavimus, qui res noſtras repoſceret: nec difficultas fuit; nam viſis literis paſsûs noſtri, cognitoq; me munere ablegati fungi, ſubmiſſo alio, apertâ per ferrarium arcâ nobis arma reſtitui curavit, ægerrimè id ferente primo illo ſpeculatore; qui irâ & furore inde percitus uno ab eadem villa milliari cum aliquot nobis occurrens militibus procul dubio nos aggreſſurus erat: ſi imparatos offendiſſet. At majora ſclopeta oſtentantibus ſtridens nequiequam dentibus cedere coactus eſt. Hoc eodem veſpere ad pernoctaturos in certa villa quidam pro more ſuo tumidus Hiſpanus venit, ſalutatiſq; nobis, qui eſſemus petijt? reſpondimus ex Flandria Hiſpanica nos venire. Pergenti in quæſtione, quomodo per tot periculis obnoxios terrarum tractus in ea præſertim florida ætate tranſiſſemus, recitantiq; aliquas hiſtorias ſuo forſan in cerebro conceptas, quibus gravia itinerantium à prædonibus illarum Regionum exaggerabat diſcrimina, præſenti audaciâ repoſuimus: non eos nos eſſe, qui vultum latronum ferre non poſſemus: ſatis nobis ineſſe animi, nec arma deficere; quarum vi viribus infeſtis repellendis pares hactenus fuiſſemus, ſubjecimuſq; hiſtoriam de noſtro ingenio adinventam, aſſerentes aliquot ante dies ſuo damno didiciſſe latrones; ut peregrinos & viatores viarum ſecuritate gaudere ſinerent: quòd vitæ noſtræ in montibus inſidiantes vitam ſuam per inculpatam tutelam noſtram amiſiſſent. Subijt inde admiratio hominem, nec pluribus nobiſcum egit: ſed aliquot paſſibus à nobis digreſſus, magnâ reverentiâ exhibitâ hoſpitio exceſſit, quem poſtea ab hoſpite unum prædonum eſſe intelleximus, ideòq; in craſtino non ſine aliquo metu iter noſtrum continuavimus: verùm gratiâ DEi nullo interveniente malo Burgos delati ſumus; ubi ob miraculorum frequentiam, publicæ venerationi populorum crucifixi proſtat effigies: cui etſi jam ſerus eſſet veſper, debitum ex nunc cultum perſolvere viſum eſt. Itum igitur ad Eccleſiam; in qua nemine præter unum mendicum reperto; dum coram prædicta Icone precibus divinâ placaremus clementiam; repentè tantus in ara tumultus ex cauſa tum nobis incognita excitatus eſt; ut candelabra cum candelis in præceps irent, quo interim metu noſtro non facilè explicuerim? pallere omnes, reſpicere ſe mutuò, quiſq; ſecum rationes conſcientiæ inire; ne hæc forſan eſſet pœna peccati, deniq; concludere: ut ſacramento pœnitentiæ expiaremur: dum hæc inter pollicita adhuc timore diſtrahimur, tanti tumultûs author ingens de altari catus exſilijt, utq; antè grandis metûs cauſa; ſic tum non levis riſûs motor fuit. Non tamen concepta ſive vota, ſive propoſita mutavimus; ſequenti die maturè exomologeſi abſolutâ, ſacræ menſæ accubuimus, tum reſumpto itinere aliquot intra dies Madriti conſtitimus: ubi primitus communi hoſpitio (Auſterias vocant) uſi ſumus, ſatiſq; lautè ab Hoſpite illius domûs ex Brabantia oriundo habiti. Verùm characteris ratio habenda deinceps fuit, cui illud publicum non conveniebat diverſorium: in Cœnobium igitur Calceatorum Carmelitarum diverti, cùm ſupra ſpem (nam de perſona mea & munere nemini quidquam inſinuaveram) Nuntius Apoſtolicus Mareſcotti, qui nunc Cardinalis eſt, candidatuſq; pro Pontificatu fuit, mihi probè in Polonia cognitus (nam exiſtenti Nuntio in rheda Avunculi mei inſervîeram, & proficiſcenti ad campum Electoralem pro Electio-

ne

ne Michaëlis Regis adſtiteram) reſcito adventu meo incognitò inviſit. *A.C.*1673
Habebam ad illum ſingulares recommendatitias; multa enim & vetus illi cum Avunculo meo intercedebat amicitiæ conſvetudo, mandatumque mihi ab eo fuerat, ne quid ſine conſilio Nuntij facerem. Quod mihi ſecundiſſimè ceſſit, juvitque paruiſſe. Aberat tum Madrito aula Hiſpanica, pro diverſitate enim temporum diverſa etiam ſortiri conſvevit ſtativa: & tum pro more hujus gentis Monarcharum in loco Aranehues dicto, qui cum Eſcuriali ſtationis Regiæ alternat vices, vernum exigebat annum, nulla ipſe reditus, aut inchoandæ negotiationis meæ, quod nonniſi poſt 3 aut 4 hebdomadas regreſſura ſperaretur, nec ex uſu Regni hujus ſit alibi externos Miniſtros præterquam Madriti excipere. Quare tam de alijs, quam de hoc etiam me conſulente Nuntium Apoſtolicum, an non, quo tempus lucrarer, interim mihi in Portugalliam excurrere commiſſaq; exequi liceret? deliberavit aliquantum metuens: ne aula illa in faſtum naturâ proclivis offenſæ duceret; ſi alibi priùs mihi commiſſa tractarem negotia.

Nihilominùs reſoluit ſe, ſuumq; expedivit Secretariū tam ad Cardinalem de Arragonia quàm ad Comitem Pignaronda, ad quorum utrumq; literas habebam, deferendo tam adventum meum, quàm prædictam propoſitionem, Arduum initio id negotium fuit, ſed mox pronum: quid enim non facilitet graviſſimi Nuntij Apoſtolici quà authoritas, quà in omnem partem verſandi animos peritia? cui ſi ſimilem in Luſitania reperiſſem; egregiè conſultum fuiſſet Poloniæ. Data tandem in favorem mei optata reſolutio, cujus partem ſibi vendicat etiam Legatus Regis Daniæ, qui tum Madriti præſens labori ſuo non pepercit; quo vota mea obtinerem: ipſe poſtmodum, quæ æterni numinis quà providentia eſt, quà gratia, cum cœlo Hiſpanico mutavit & animum, factus cum conſorte ſua Catholicus redijt in Patriam alius, quàm venerat, longe illis diſſimilis, qui per peregrinos mores non rarò fidem exuunt, cœloque mutato amittunt cœlum. Non morandum ratus à conceſſa gratia exceſſi Madrito, eodem dicto Legato ultrò me cum tota aula ſua comitante, ſive iſtud officium ab eo exegit humanitas, ſive favor in peregrinum, ſive denique erat aliquid in nobis, quod illum in extero ſolo ſolum devinxit: utcunq; fuit, multus certè civilitatis Legatus reciprocam à me humanitatem meruit, quam mihi nonniſi in proximo diverſorio, quod pro nocte mihi obtigerat, exhibere licuit, ubi decore habitum in craſtino cum ſuis inter mutuæ affectūs conteſtationes dimiſi, ipſe ultra perrecturus. Jucundum hoc comitatûs conſortium alter excepit jucundiſſimus adeóq; dignus calamo eventus, licet eum quà inhoſpitalitas, quà indignatio noſtra, ſi non neceſſariò, certè meritò cauſaverit. Badachos diem totum mulis vecti (nam equorum nullus ibi uſus) ſi tamen vecti, & non potiùs aſſiduâ agitatione quaſſati delati fuimus. Eſurialis dies erat, in promptu prorſus nihil habebamus, quod ſecundū exigentiam temporis famem noſtrā explere poſſet, ut ut per viciniam inquirendo famulos fatigâſſem. Quare poſthabitâ ratione jejunij mecum in illa neceſſitate (fateor peccatum meum) diſpenſavi, & ex comparatis pretio columbis more noſtro aſſatis primùm, tum elixis frixisque ferculum (vulgò fricas dictum) fieri juſſi: quin nec ego nec alij feriabamur; ut quantocìus latranti ſtomacho objicere offàm contingeret. Ipſi circa culinam aſſidui eſſe, deplumare, aſſare, coquere, condire, neſcij quid craſtinus laturus eſſet dies, & quàm carò nobis ſtaturæ innocuæ alites columbæ? hilares eam veſperam peregimus lætitiā mox vertendā in luctum

A.C. 1673 ctum, imò & iram? nam ſequenti die exigentibus nobis, quid pro nocturno deberemus hoſpitio, paterfamilias 5 popoſcit plaſtra (plaſtrum imperialem Germanicum pretio excedit) accendit impudens poſtulatum (nihil enim ab illo emeramus) bilem Gurowſcio, in tantum; ut à verbis non temperaret; nec tamen hoſpes frontem poſuit; imò magis manifeſtus pro quinque popoſcit decem. Non poteramus non iraſci: at fruſtra furor fuit: acſi noſtras plecteret iras, quoties in illum acerbius invehebamur, toties ille gradatim prius augere quinario numero pretium, aſcendereque ad 50 adjectis inſuper minis, niſi tantum ſolverimus, ad inquiſitionem deferendos fore, quòd diem vetitis cibis violàſſemus. Quid ageremus? ſub favore literarum paſſus & characteris mei evadere poteram: verùm conſideratâ gentis in ſuis expeditionibus tarditate, veritus tam ſumptuum quàm temporis diſpendia, ſtylum mutandum duxi. Blandis hominem ergo mollire verbis, excuſare neceſſitatem, tandemque compoſitione factâ aliquot ultra decem imperiales duro & effronti homini offerre: quibus ille acceptis lætior ceſſit, facilis etiam deinceps & opportunus vindictæ noſtræ ſvadente pecuniâ futurus. Nec enim mitigato barbaro nobis mitior animus redierat; ſuppreſſimus tamen affectum, ut occultis laqueis ex indignationis ingenio feram indueremus. Non ignorabamus proximos civitati Luſitaniæ limites eſſe; ſimulantes nihilominùs ignorantiam, petijmus, daret id nobis, tum ſuæ humanitati, ut nos benevolè deduceret, operæ utique ſuæ pretium laturus. Quid non perſvadeat auri & pecuniæ ſacra fames? annuit, ad portam uſque deduxit, inde inter mutuos ſermones de induſtria velut informationis gratiâ ultra pontem protractum, quò alieni ſoli & juriſdictionis ſecuritatem nacti faciliùs meditatum pro violato hoſpitij jure malum refunderemus, & doceremus improbum ſanctiùs impoſterum habendos hoſpites, dextreq; medium acceptum non tam verbis, quàm verberibus aſperrimè tractatum (ſcuticis ſcilicet Tartaricis, quas nobiſcum ex Polonia tuleramus) dimiſimus, politiorem credo ab hac diſciplina futurum, recordaturumque tam tractamenti hujus, quàm meriti per avaritiam ſalarij. Hoc præmium tulit impudentia, levior tamẽ hæc merces fuit, quàm graviſſima illius nobis frons promeruerat. Nobis inde expeditius iter, &, quòd gravior remiſiſſet per alienam pœnã indignatio, & quòd lætioribus terræ Luſitanæ tractibus proficiſceremur. Nam alia mox, ubi primùm Portugalliæ fines attigimus, rerum ab Hiſpania facies eſt: felicior hic tam aura, quàm terra, ager fœcundior, cõmodiora hoſpitia, gens ipſa, quia per Gallorum, qui durante cum Hiſpanis bello ſuccurſum venerant, conſvetudinem & commercia ſatis cicurata, longè humanior. Prima quam feſtinato itinere, à glorioſo illo, ut putabamus facto, attigimus, Regni hujus civitas Elua fuit. Inde recenti poſtâ dies intra aliquot Vlyſſibonæ (aliàs Lisbonæ) conſtitimus. Metropolis ea regni eſt, & æquè ac Venetiæ Meſtro aquis aditur, quare & nobis cymbis utendum fuit; ut interfuſas aquas ad medium & ultra milliare tranſvecti in urbem deveniremus. Primum nobis ibi hoſpitiũ obtigit ad ipſum Tagum celebrem olim Hiſtoricis & Poëtis ab aurea arena, nunc præter famam divitis fluvij nihil de priſtino retinentem; mox ad aliud migravimus, nec enim character meus communis diverſorij anguſtias & Ablegati dignitas etiam viliſſimorum hominum hoſpitium compatiebatur.

In proximo Cœnobium PP. Benedictinorum erat amplum & Magnifi-

gnificum pariq; inſtructum templo, cui copioſa alia per Ulyſſiponem formâ & elegantiâ concertant adeò: ut ne Roma quidem tot inſignes Eccleſias, quas opponere poſſit, habeat. Ipſius porrò Cœnobij Inquilini ducenti numerantur, qua obſervantiâ, quà eruditione præſtantes, ſpecialiter tamen Theologicis exculti: at culturæ latinitatis prorſus ignari præter terminos ad dictam facultatem pertinentes: unde latinæ lingvæ nullus inter illos uſus, Luſitanâ potiſſimum utuntur. In hoc conducere partem exdiviſam conclavibus aliquot percommodam placuit: quâ occupatâ Secretario ſtatûs characteris mei per D. Gurowſki indicium feci. At is Indiarum & Americæ gnarus, Europæ ſuæ prorſus rudis, an in rerum natura Polonia foret penitus neſciebat? quare ad me chartulam ſcribens & copiam Credentialium à me exigens Poloniæ ſubſtituit Coloniam, meq; ejus Ablegatum nominavit, deinde viſis Credentialibus cum ſubſcriptione pro more & uſu ſub tempus Interregni Principis Czartoriſki, Ablegatum Archiepiſcopi Gneſnenſis vocavit. Inſumendi ergo aliquot fuêre dies, dum ſimplicem hunc virum, quem per honorem non nomino, erudirem. Inter alia nimiæ ejus ſimplicitatis argumenta illud non poſtremum fuit. Novellas mihi de Polonia tranſmiſit de ſuo adjiciens, ſibi certo conſtare Poloniam à Tartaris obſidione (ac ſi ea civitas aut oppidum aliquod foret) cinctam: aliàs verò ex Angliæ legato percontatus fertur, Londinúmne Angliâ, an Anglia Londino continetur? expeditis tandem his difficultatibus deſignata mihi audientia apud Petrum tum adhuc Regentem, deinde à fatis natu majoris germani ſui Alphonſi, quem uti ſupra innui ſub prætextu amentiæ afferentibus id ipſum Luſitanis, & conjuge & Regno privaverat, & in certam inſulâ relegaverat, Regis. Quamvis verò ſecundum divortium opera potiſſimùm Cardinalis Detre conſangvinei Reginæ ſororis Ducis Sabaudiæ factum, novumq; vinculum cum dicto Petro initum ipſe nonniſi Regens Luſitaniæ diceretur: nihil tamen de titulo Majeſtatis Reginæ decerptum eſt, prorſuſq; ut Regina tractabatur. Habitâ audientiâ reddidi Credentiales, quas Princeps tremebundus, qua de cauſa ignoro, in manꝰ accepit, pauciſq; verbis Luſitano idiomate ad latinam meam orationem reſpondit. Deductus deinde ad Reginam, quæ virum magis quàm fœminam habitu præferens, cæſarie alienâ (perucam dicimus) operta caput in ampliſſimo ſolario ſub umbella me jam exſpectabat, hinc inde à lateribus honorarijs quâ matronis, quâ domicellis inſtitis ſuis per circulos ligneos diductis ſtatuarum inſtar aſſiſtentibus. Suſcepit me civiliſſimè utpote Galla, brevibus de aliquot rebus percontata dimiſit. A prandiis autem ſuum ad me expedivit confeſſarium de Societate JESU Richardum nomine, qui ejus favorem & interpoſitionem in negotijs mihi declararet. Duobus diebus pòſt alteram, ſed privatam dedit audientam; in qua interrogatus, quid de Portugallia ſentirem, quantumcunque illa placeret? laudavi pro poſſe Regnum; addito: me nuper ab ingreſſu in regiam exiſtimâſſe eas omnes reginalis Gynecæi domicellas nonniſi perſonatas ſtatuas eſſe: redeundo verò dum ab altera reverentia me profundè in hanc & alteram partem inclinarem, videremq; eas omnes honorarias moveri, pallij mei id miraculum putâſſe: propterea, quod illud in templo aſſiduè oſculati eſſent. Hæc enim per Hiſpaniam & Portugalliam viget praxis; ut ſive in templo ſive in publica platea eccleſiaſticum hominem tam regularis cleri, quàm ſæcularis obvium habuerint, pallium ſive veſtis fimbriam exoſculentur. Excepit riſu jocum Regina, eumq; toti gynecæo convocato retulit. Habui deinde honorem Principi de Cadaval, qui poſtea ſub tempus commorationis meæ conjugem ſuam Gallijs oriundam communi mortalium amiſit fato, tribus ex illa ſuperſtitibus filiis in ſpem throni, caſu quo, ſterilis *A.C. 1673*

rilis

A.C. 1673 rius modernus Petrus decederet. Humanè viſitantem excepit, nec minùs etiam impoſterùm ſe humanum mihi exhibuit. A ceremonijs hiſce expletis negotiationi meæ initium dedi: denuntiavi mortem Michaëlis Regis, imminentia non tantùm uni Poloniæ ſed univerſæ omnino Europæ Chriſtianoque orbi à Turcis explicui pericula, indubiè cunctos ſupremo involuendos fato enucleavi, niſi cùm alia viciniora diſcrimini Regna, tum etiam remotiora & imprimis hoc florentiſſimum Luſitaniæ ſuccurſum & dignas tanto opibus & zelo in rem Catholicam throno præſtent laboranti Chriſtianitatis Antemurali Sarmatiæ ſuppetias. Efferatum nuperâ noſtrorum ad Chocimum ductu Joannis Sobieski Mareſchalci & ſupremi Exercituum Ducis victoriâ obtentâ hoſtem, vindictam non tantùm meditari ſed actu jam immenſis quà Tartarorum, quà Turcarum & de victis gentibus lectæ militiæ copijs in excidium noſtrum ire expoſui, gradum per ſubjugatæ Poloniæ provincias in viſcera univerſi procul dubio facturum, nec enim quieſcere nôſſe hunc ſangvinis Chriſtiani ſitientiſſimum Draconem, ſatis ex tot præmiſſis feralibus hactenùs conſtare. Exaggeravi ea compluribus, nihil profecturus nec præter mendacem ſpem amplius quidquam relaturus. Perdidi verba, & quanquam ardua initia mox facilitata lætum promittebant eventum, in vado nihilominùs hæſimus, eo potiſſimum Authore cui res Chriſtiana, ut in decurſu patebit, cordi eſſe maximè debuiſſet, & à quo ratis noſtra ex brevijs ad ſecundum impellenda fuiſſet portum. Ingentes intervenere difficultates primitùs: nam & ibi non ſemper publicum pecunijs abundat ærarium, utut privatorum opes immenſæ ſunt. Favente tamen fortunâ, ſi ea conſtitiſſet ſibi, accidit, ut de quatuor Nobilibus (quorũ obligatio eſt alternare vices & trimeſtre Regi præſtare obſequium) unus fatis ſine prole & hærede decederet; ſubſtantiâ octingentis millibus plaſtrorum (plaſtrum ut dixi Imperialem imperij talerum valore excedit) æſtimatâ Regiæ per teſtamentum relictâ diſpoſitioni. Non defui tam favorabili ultrò ſe obtrudenti occaſioni; porrexi memoriale deducens de induſtria quodammodo à DEO propinatam Regenti hanc manifeſtam exercendæ generoſitatis & Chriſtianæ charitatis anſam, petijque, ut id, quod citra laborem ſupra ſpem in ejus deveniſſet manus; tã evidenti rei noſtræ & Chriſtianitatis neceſſitati indultum vellet. Recurri inſuper ad Reginam ſinceri ejus favoris minimè dubius, nec alios neglexi, prenſavi Miniſtros, quosque ad aulam aliquid valere compererã mihi ſtudui devincire. Succeſſerat res ad votum: nam cùm præ me tuliſſem, me etiam quingentis millibus imperialium contentum futurum, quòd eâ ſummâ alterum tantum propemodum me Gedani lucraturum confiderem, ſi ex aliquot navibus varias merces præſertim aromata & ſaccharum exiguo ibi pretio venalia comparâſſem: obtinui non tantùm favorabile reſponſum & decretum, ſed etiam expreſſum aſſenſum, ut cũ Mercatoribus agere liceret de modis in ſalvo tranſmittendæ ſummæ. Quare nixus hoc tam gratioſo annutu, bono publico planè abſorptus dies aliquot negotio huic dederam: jamq; feliciter cum certis Mercatoribus honeſti imprimis amantibus, quos mihi Conſul Gallicus Dominus de la Grande procuraverat, contractus ſancitus erat de devehendis ad portum Gedanenſem mercimonijs etiam ſuſceptis in ſe viciſſitudinibus maris, damniſque quibuſvis: unicum reſtabat nonniſi ut contractus legitimè ſubſcriberentur illique acceptis pecunijs naves in altum expedirent, cùm omnia ea in irritum eccidêre, ingenti rerum no-

ſtrarum

ſtrarum diſpendio: ſurrexit velut in mari inopina tempeſtas, & mea demerſit tanti laboris conſilia. Advolavit conſiliariorum unus, qui longâ præfatione diſertus Regentis primùm plurimum affectum, tum etiam totius conſilij in rem Chriſtianam exaggeravit zelum: ſerioque à ſingulis cogitari aſſeruit, ut majore longè ſummâ quàm prior foret Reip. Polonæ ſuccurri poſſet. Quo vulnere animi mei hunc diſcurſum audierim, præſertim dum ex ulteriore contextu pias illas intentiones operâ indubiè alicujus intepuiſſe imò penitùs everſas intellexi, alijs exiſtimandum relinquo: mihi vel meminiſſe illius ultra & ſupra dicta acerbum eſt. Rurſùs memorialia paranda fuêre, verbum datum requirendũ, exaggeranda neceſſitas, aſſecurandum, eam ſummam ſummi beneficij habendam loco: quidquid denique modorum ingenium ſuppeditare poterat, tentandum: enim verò nec ſtudio & induſtriæ nec labori peperci: dixi, ſcripſi, adivi ſingulos, demonſtravique quàm opportuna in tempore ſuppeditata quantumvis minor futura eſſet pecunia. At ſurdis fabulam cecini, oleum & operam perdidi, rem jam ſua declaracione certam amiſi, promiſſa deinceps ultra verborum terminos non proceſſerunt. Alio igitur meas converti curas & nondum prorsùs ſpei remiſſo nuntio in id incubui; ut Motorem Authoremque tenerem credens, ſi eum in meam flexiſſem ſententiam, ſecundis deinde ventis navis meæ curſum ex ſcopulis in altum ac optatum propellendum litus. Utebar familiarius quodam ex PP. Theatinis Raphaële nomine, Eccleſiaſte eximio, viroque undequaque probato: ad eum his jactatus recurri malis petens,ut negotio hoc DEO per ſuos cõmendato ſedulè indagaret, causãq; tã repentinæ mutationis inquireret.Facilẽ ſe præbuit huic obſequio Pater & ut erat ſagaciſſimus breviſſimo tempore aſſecutus, fontem hujus mihi turbidi aperuit. Nec alter omnino fuit, niſi quem compererat, ſed quem fuiſſe vix credi poterat nimirum Nuntius Apoſtolicus Duracco, qui poſtmodum in Cardinalitium Collegium adlectus, etiamnum in vivis agit. Habuit is ſibi injunctum à ſede Apoſtolica; ut notabilem aliquam ſummam, quæ Poloniæ pro bello Turcico ſerviret, ab illo opibus tum & pace, florente regno impetraret: nec ille quidem ſuo muneri defuerat; verùm hactenus in caſſum labor illius abiêrat. Fruſtra laboratum, fruſtra modi adinventi fuêre, mihi Juveni ſervante cœlo, quod ſenex & emeritus evincere nequiviſſet. Vnde ſive invidiâ, quod necdum adultus (nam nonniſi tres ſupra 20 annos natus) vix aulæ illi oſtenſus tam facili negotio vota obtinuiſſem; quibus ipſe tot annos nequicquam inſudaverat, in tranſverſum actus; ſive alijs rationibus an ſpecioſis & ad ſpeciem duntaxat, an re ipsâ veris (ut mox dicam) præoccupatus jam perfectum infectum reddidit negotium. Pronum enim magis ſemper eſt corrumpere benè cœpta, quàm ubi ruerint, in integrum reſtituere. Meo id dolore didici fruſtra emendare conatus, quod tam facilè deſtructum erat. Rationes autem ſeu potiùs cuniculi, quos illi perfecta aula illius & Miniſtrorum ſuppeditavit notitia, hi potiſſimum fuêre. Demonſtravit Miniſtris melius in rem chriſtianã futurũ, ſi ea tantiſper ſuſpenderetur ſumma; dum pluribus augeretur: nec enim tantam eſſe quæ aut promovendo contra Chriſtiani nominis hoſtẽ bello momentum aliquod allatura, aut magnam Poloniæ ceu pro beneficio obligationem paritura videretur quin, vapulaturam inde Luſitani nominis famam, per Europæum orbem; quòd tam opulentum Regnum exiguũ quid contribuiſſet. *A.C.* 1673

Conſultiùs utiq; facturum Regentem; ſi declaratam ſummam deponeret

A.C. 1673 ret non ante extraditurus, quam unâ alteráve portione auctior in dignum tanto Regno munus excreviſſet, quod & afflictis Sarmatiæ rebus par eſſet fulciendis, & per conſequens Portugalliæ nomen ampliaret. Nihil minus arduum perſvadere eſt aulæ, ac id, ut nihil det; præſertim non deficientibus compluribus, qui ſua ex illo reſiduo, ſi remaneret, captabant lucra, metuebant vero ſi extraderetur, damna. Non ergo poſſibile fuit impoſterum in orbitam reducere, quod per ingenium malignantium & invidiam etſi artificioſè ſed tamen iniqvè exciderat. Vnde converſa eſt in luctũ cithara mea; ſpes illa ſex hebdomadarum ſpatio alita, temporis jactura, impenſus labor, ſumptus deniq; (quorum in contractus expenſa ad eam me inopiam redegerat, ut à de la Grange mutuas ſumere pecunias mox Madrito remittendas neceſsè fuerit) ſoluti merâ negatione. Et hic terminus meæ ablegationis fuit, cui nemo non bene ſentientium indoluit, Regina præſertim, quæ nihil magis indignata ac à Nuntio Apoſtolico obicemponi potuiſſe. Antequam tamen me iterum Madriti ſiſtam, digna aliqua relatu ex memoria repetam. Inviſi ſub tempus reſidentiæ meæ celebre illud Betleemitico nomine (nam Betlehem dicitur) PP. Ordinis S. Hieronymi milliari Ulyſſibonâ diſſitum cœnobium, terminum ut propriè & verè dicam terræ Europææ: nam ab illo ne fruſtũ quidem ſupereſt, quod humanus pes calcare poſſit: ſepulchra ibi omnium Portugalliæ Regum exſtant, admonentq; (utinam mortalium aures adverterent!) terrarum quidem Regna diverſis quà maris quà mõtium terminari aut alijs limitum diſtingvi clauſtris; humanæ autem ſpei aut vitæ pro terminali meta ſepulchrale ergaſtulum ſuũ defigere non plus ultra.

Certamen depraceden tia B. Ioannis Baptiſta & Evangeliſta

Redibam à ſacro illo Cœnobio & templo; cùm comes itineris mei præmemoratus ſupra Raphael Theatinus alterius cujuſdam Monialium forſan S. Benedicti Parthenonis viſendi curioſe injecit deſiderium: in quo in diverſa ſtudia ſciſſì animi virgines & domicellæ votis DEo adſtrictæ (quis crederet) circa res ſacras ultraq; fœmineum ingenium grandes oppoſitis ſenſibus & ſententijs diſcordes verſabantur. Lis in illo ſacro Gynecæo de duobus ſanctis Joanne Baptiſta & altero Evangeliſta à multo tempore in tantum excreverat; ut de præcellentia alterutrius invicem non leviter cœtûs illius nobiliſſimi decertarent perſonæ, cælis utiq; indubiè diſplicenti altercatione: cùm eam ne quidem in terris pati voluerit Incarnatum Verbum, quis major videretur in regno cælorum? at illæ, (quæ debilioris ſexûs præceps conditio eſt) cùm etiam minora non caperent, cæleſtia ſuâ ſpitamâ metiebantur. Subjecêre examini divos, quos utroſq; Patronos venerari debuiſſent. Ab ipſo ſtatim ingreſſu (ac ſi de ſalute quæſtio foret) pro hac vel illa ſe declarare factione, laborare deinceps, ut tum quotidie, tum recurrentibus præcipuè feſtis ſancti utriuſq; ſolemnijs altaria honori divorum dedicatą cultu, decore novaq; pietatis induſtriæ formâ concertarent aut ſuperarent, Eoclefiaſtas inſuper quàm diſertiſſimos accerſere, ſiq; ſucceſſiſſet encomiaſtica alterutri concio, & de ſuperiore gloria unius ſanctorum conſtitiſſet, plurimum gratulari nec præmijs parcere. Quin non hos intra limites præpoſteri virginum illarum ſua ſtetêre affectus: privatis etiam ſecum agebant colloquijs, tantoq; non rarò de dignitate & præcedentia in cælis regnantium miſcuêre ſermones fervore: ut exempla non defuerint; à verbis deventum ad verbera, alteramq; ab altera pro honore defenſionis Joannis Baptiſtæ cultello infeſto fuiſſe vulneratam. Nec hoc contentæ extra Cœnobij clauſtra extendêre litem: nec enim ulli hoſpitum comparere contingit; quin ex nunc inter prima ſalutationis officia velut pro experimẽto admittenduſnè ſit ad ſacras illius domûs viſendas raritates, quæſtio proponatur; in cujus potiſſimùm Joannis cultum propendeat? torvo vel læto vultu

vultu, prout in factionem inciderit excipiendus. Quod ipſum mihi evenit: *A.C.* 1673
nam dum Antiſtitam, quæſiturus apud illam patrocinium in cauſa mea, quòd illam multum valere apud Miniſtros Status audieram, adiiſſem: primâ hac quæſtione in ipſo limine ſalutatus ſum, cujus Joannis maximè faverem cultui: at fruſtra jacitur rete ante oculos pennatorum, jam arcanum iſtud didiceram, reſpondi ad placitum Abbatiſſæ, nomen me aſſumpſiſſe Joannis Baptiſtæ: quo ita animum Præſidis illius devinxi, ut plurimùm mei negotij ſatageret, æquè ſecundis læta ac adverſis (ac ſi res ejus ageretur) triſtis in utriſque vicibus affectus proniſſimi in me prout cecidiſſent manifeſta. Verùm quanquam ſic omnem lapidem moveram, valedicendum tandem Regenti fuit & Reginæ, ac Luſitaniâ ſpei meæ duntaxat nutritia, cum tantò majore dolore excedendum; quantò propinquior rei benè gerendæ occaſio affulſerat, quantoque ignominioſiùs ab eo, cujus ſuccurrere intererat, ab ipſo portu me in altum detruſum cogitabam. Exceſſi ergo Luſitaniâ vel eò ſic nominandâ, quòd me ſic luſerat & illuſerat, nec in Hiſpania meliorem experturus fortunam. Iam rectà viam Madritum direxeram ita tamen, ne Badachos ſive Badajos inhoſpitalem nuper civitatem viceque & talione redditâ mihi memorabilem, attingerem: cum adhuc ante confinia de Induſtria expeditus a Nuntio Mareſcotti cum literis occurrit; in quibus hæc formalia fuere: Sobieski in Regem electus eſt, tuus avunculus in Archiepiſcopum deſignatus: nihilominùs ne Madritum veneris; niſi forſan lapidari velis. Ratio autem admonitionis hæc erat, Regebat Hiſpaniam tum Vidua Regina ſoror Eleonoræ Reginæ noſtræ, quòd nonniſi decimum tum Carolus Rex agerет annum. Unde omnibus modis optabat Hiſpania: ut Dux Lotharingiæ, aut ſaltem talis cui in Conſortem tori & throni cedere potuiſſet dicta à fato Michaëlis Regis vidua Eleonora, in Regem eligeretur: quod quia factum non fuerat, impoſſibile dictu, quantum gens illa Auſtriacis nimium addicta fremebat, indubiè me deſpectui habitura: ſi recenti illi & adhuc calenti dolori Ablegatus ſuperveniſſem. Illud inſuper ſciendum, tam in Hiſpania quàm Portugallia, quàm primum aliquis rumor ad aulam delatus fuerit, totam ex nunc eo urbem repleri, totiſque aliquot diebus nullos propemodum alios præterquam de novellis iſtis ſeri ſermones: mox aliâ ſuperveniente famâ priores rumuſculos ita prorſus extingui, & quodammodò abſorberi, ac ſi nulli in anteceſſum fuiſſent: eaq; cauſa fuit, quòd Nuntius gentis illius moriſq; gnarus ſuſpendi tantiſper adventum meum deſideraverit, dum ardor ille & diſguſtus Madriti deferveſceret, quod ipſum mihi in bonum vertit: nam quo lucra mea de tempore ſumerem, & occaſio in emolumentum tranſiret, arripui iter Gades verſus nunc Cadix dictas, Hiſpalim nunc Sevilliam, Granatam Cordubamque inviſi: quas inter urbes ille mihi potiſſimum terrarum arriſit tractus, qui inter Hiſpalim & Granatam, Granatam item inter & Cordubam nihil ſimile in Europa habens medius jacet: nam milliaribus amplius triginta (majora autem Hiſpanica milliaria Polonicis noſtratibus ſunt) velut per lætiſſimas ſylvas itinerantibus mero roſmarino inveſtitus latè patet, & quà perdicibus quà cuniculis gratiſſimi ſaporis (roſmarino enim victitant) abundat. Illud verò ſingulare noſtro experimento didicimus: ſummam inde ruſticam per campos plebem capere jucunditatem; quòd impune carpentibus iter viatoribus inſultare poſſint, nullâque ratione conditionis & ſtatûs habitâ mille contumelijs injurijſque laceſſant; adeò ut præ-

A.C. 1673 ter inconditos clamores & intra verba vexationes, ad majorem con u-
meliam tergum vertant & quæ velare pudor jubet, oſtentent. Et communis quidem hæc omnium viatorum calamitas eſt: in externos tamen potiſſimum infeſtâ lingvâ & animo feruntur, quos in contemptum Gallicæ nationis Gavaccios id eſt porcos nominant: Religioſos item graviſſimè inſectantur, fragiles, cornutos alijſque titulis compellando, utriſque his ampliùs & acerbiùs Tubicines vexant. Moreni hunc illorum edoctus ego famulo & coco tubas emi, unumque in comitatum aſſumpſi Religioſum; quò à me contumelias inconditosque ſales in illos averterē. Nec falſus ſum: trium millium peditatûs Gades euntium impetus quà in tubicines quà religioſum aſperrimis vocibus me immuni derivatus eſt'. Inviſi Hiſpalim æquè ædibus ac templis ad elegantiæ regulam exſtructis viſendam. Tum Granatam me contuli, ubi Eccleſia Parochialis magnitudine ſuâ &'mole Romanæ S. Petri concertat: quam tamen Cordu-
Eccleſia Cordubenſis. benſis Baſilica tum magnificentiâ, tum ſtupendâ vaſtitate longè ſuperat. Erecta ea olim à Mauris eorumdem tum per Hiſpanias dominantium ſuperſtitioni ſerviērat, trecentis ſexaginta tribus columnis innititur, quarum cujuſvis diſtantia ab invicem aliquot ultra ulnas patet, uno verbo, magnificum opus undequaque, ſique ſanctior zelus & intentio erigendæ tantæ moli ſuffragata fuiſſent, etiam inclytum. Non miraberis à me in hac Baſilica Dominum Gurowski ita diviſum fuiſſe, ut ægrè illum intra horam quæſitum repererim. Ne Roma quidem quam opponat parem habet Eccleſiam: quater amplitudine ſuâ S. Petri Vaticanum excedit; uti ex dimenſione à Secretario Nuntij Mareſcotti in gratiam incredulitatis meæ facta conſtitit. Movi inde Toletum Archiepiſcopi & Primatis Sedem, itidem ad leges Architectonicæ inſignem. Archiepiſcopatus ipſe ditiſſimus; ducentorum enim millium aureorum proventum numerat. Præerat tum illi Cathedræ Cardinalis de Arragonia. Diverti
Eſcuriale Caroli V. poſthæc per occaſionem ad celebrem illum locum Eſcuriale dictum Caroli V. opus, monimentis de Porphyretico marmore (quò etiam à fatis auguſtè Porphyrogenitorum Hiſpaniæ corpora quieſcerent) omnium à dicto Carolo Regum gentis illius, Cœnobio & Templo D. Laurentio ſacris, tum portentoſâ bibliothecâ inclytum: ubi abdicato imperio regnisq; ac humanarum rerum curâ in alios translatâ reliqvum vitæ prætactus Imperator quietus egit. Fronti ipſi tam Cœnobij quàm Eccleſiæ deſcribendæ verba non ſuppetunt, certantibus in illa materiâ & arte: unum deeſt tam felici & magnifico orbis Europæi miraculo; quod obverſum altiſſimos reſpiciat montes, gratius futurum, ſi venientium incurreret oculos, & ſui copiam peregrinanti faceret viatori. At nunc nonniſi tergum Cœnobij & templi advenis patet, ipſum ſpectaculum abſconditum eſt velutque pro operæ pretio quæri à fatigatis deſiderat. Bibliotheca verò ut dixi omninò portentum eſt, tantæq; magnitudinis, ut meritò Legatus Galliæ luſerit optando Regi Hiſpaniæ ejuſmodi viros theſauris ſuis præficeret, qui ſimiles Cœnobitis illis forent, tamq; puras ab ærario manus, quàm ſacri illius Cœtûs homines ſuas à tanta voluminum farragine ſervarent. Hæc inter ſpectanda trium hebdomadarum ſpatiū abijt, valente animo ſed non corpore. Alteraverat graviſſimè æſtus valetudinem, quamvis nonniſi circa quintam veſpertinam hoſpitijs excederemus per noctem facturi iter. Is enim nobis perpetuus tenor fuit; ut ut ab ea hora ad noctis uſque umbilicum, tum interpolatâ aliquâ quiete mitiore aurâ ad uſque ſextam matutinam conti-

continuaremus viam: nam à ſexta matutina ad alteram veſpertinam praxis itinerandi hic nulla eſt aut eſſe poteſt. In communibus autem diverſorijs præſertim Hiſpanicis ſumma ubique incommoditas,ordinariè illa nō niſi uno inſtructa atrio, nullis deſuper laquearibꝰ & pavimentis ſeu ut vulgò vocant tabulatis, ſolis duntaxat imbricibus tecta; qui ubi incaluerint, ingenti deſuper æſtu hominem conficiunt: per inopiam præterea ſtraminis pro ſtrato, unum idemq; ſuccedentibus viatoribus ſubſternitur, hinc ſordes & vermes præſertim cimices: noſtra autem lectiſternia mulis vehere impoſſibile erat. Quare vel in lapidibus, qui necdum calorem remiſerant, vel in illo ſtramine alieniſq; ſordibus quieſcendum fuit. Accedebat ad hæc incommoda neceſſariorum defectus, per tabernas: peris omnia & ſingula etiam vinum nobiſcum deferre neceſſum habuimus; hoc ſolùm nobis pergratum obtingebat; quòd hoſpitia frigidâ & factitiâ nive non carerent; quâ frigerato vino ſitim & æſtum utcunq; ſolaremur. In oppidis quidem ſingula acquiri poterant, ſed ea quò ſumptibus parcerent noſtri Voturini ſive curſores ſtudioſè evitabant: quanquam & ibi nō ſine labore ſingula per ſingulos inquirenda erant: quævis enim domus privilegio vendendi hanc vel illam rem ſpeciali gaudet, nec cuiquam licet alterius intercipere aut præjudicare lucro. Circa quæ illud hic ſingulare notandum eſt; in una eademq; domo crocum & piper venalia proſtare, nec tamen licere ullo modo aut piper ſine croco aut crocum ſine pipere vendere. Allij porrò tantus hic uſus; ut propemodum credant contra fidem peccare eos, qui illo non veſcuntur: unde cùm naturaliter ab hoc Judaico ferculo abhorrerem non levem difficultatem expertus ſum, coactus etiam utenſilia culinæ neceſſaria mecum vehere: quòd omnia vaſa diverſorij allio infecta nulli nobis uſui eſſe poſſent, quin & cuſtodias agere unum de famulis ad ollas oportuit? ne cauponarij tanquam religioni ſibi ducentes cibos noſtros hoc Ægyptiaco aſpergerent & corrumperent condimento. Olivæ inſuper nimium addicti ſunt; quam non tantùm *piſcibus*, sed etiam pingviſſimæ bubulæ, leporinæ, perdicibus, alijſq; quà elixis quà aſſatis ſuffundunt & ſuperfundunt ad nauſeam uſq; carnibus. Supremum malorum fuit; quòd per mutationem äeris per corpus totum pruriginem & inde impuram ſcabiem contraxeramus tam pertinaci veneno: ut quamvis marinis ad Vlyſiponem aquis extingvere turpem hunc tentâſſemus morbum, actum egerimus: quin manus noſtras tam violentè occupaverat; ut ne quidem frenis ſuſtinendis pares eſſent. Proficiſcendum nihilominùs fuit, remedium ubi & à quo minimè ſperabamus, in proximo diverſorio velut cœlitùs datum inventuris. Sulfram perveneramus: civitas ea eſt cathedrâ & epiſcopali reſidentiâ clara, nobis perſecutione primùm puerorum, tum ſanitate corporibus redditâ memorabilis futura. Ad eam delatis placuit; ut alibi conſveveramus, cathedralem inviſere Eccleſiam; cujus viſitationis mox pœnitentia ſubitura erat. Nam vix in templo comparueramus; cùm agmen puerorum, nos ex galeris non ad normam Hiſpanicam factis, Gallos eſſe arbitratum in nos impetum fecit, procul dubiò lapidibus obruturum: niſi in tempore Decanus illius loci homo totus ad honeſtatem & modeſtiam conpoſitus peregrinis ſuccurriſſet, & ab inſultu liberatos humaniſſimè ne per plateas puerili inſolentiæ obnoxij eſſemus, ad hoſpitium uſq; comitatus fuiſſet: ubi inter prandendum fortunâ evenit; ut quædam ſequioris ſexûs alia de cauſa in illo præſens diverſorio nos contemplata morbum noſtrum miſeraretur inſinuaretq; alteri; dolendum eſſe tam egregios viros tam turpi fœdatos morbo, quem exili operâ à ſe exhibitâ evadere poſſent? ſi modò vellent. Arripui mulieris verba prævioq; diſcurſu quæſivi, quî id fieri poſſet? ad quæ illa paucis reſpo-

A.C. 1673 poſuit; vera ſe dicere nos noſtro id bono experturos, ſi modò placeret ad craſtinum uſq; prandium in dicto hoſpitio demorari. Læto animo ab omnibus accepta conditio eſt: (quis enim ſordidiſſimâ peſte liber eſſe nolit) nec mora: tractavimus cum illa, ut noſtri curam ſuſciperet operæ pretium cõdignum, ſi probaſſet, latura. Solvi ex nunc Voturino ſive ductori noſtro penſum diei, quò nobiſcum ad ſequentis diei meridiem perſiſteret. Acceſſit immediatè ad opus fœmina à prandijs, grandioremq; ollã potentiſſimo, quod inveniri poterat Hiſpanico vino plenam, multo admixto arſenico igni admovit, & excoxit. Tum linteolis jam præparato eoq; adhuc calente vino, quantum ferre poteramus, imbutis decumbentium in lecto affectas oblinivit partes, totis duabus horis idipſum repetens, quoties humiditas remedij exſpirâſſet. Duabus alijs horis ab opere quieti conceſſis iteratò reaſſumpſit laborem; donec ad ſenas vices alternatô cum interpolatâ quiete remediô ſe jam perfeciſſe ſuum aſſeruit opus. Et verè ſenſibiliter virus remiſerat in tantum; ut circa nonam meridianam ſiccatis puſtulis ſolutoq; pro impenſa cura pretio, iter noſtrum jam quaſi liberi Madritum continuare potuerimus: quo delatus demortuam penitus famam de rebus Poloniæ prout optabam, & mihi ſignificatum à Nuntio fuerat inveni, ſtatimq; ab adventu meo indicium mei Secretario ſtatûs feci. Nec dilata audientia eſt; quã primùm apud Reginam habui, quòd illa tum temporis Regnum adminiſtraret, deinde apud Regem. Reginam pro more Hiſpanico, Carmelitano habitu (is enim ibi Reginis viduis ſolennis eſt) veſtitam offendi, Gynecæo in inſtitis capillitio ad latus unum capitis colligato ſtipata. Civiliſſimè excepit venientem & de compluribus rebus præſertim de Eleonora Regina edoceri voluit. Regem autem ſtantem aſſiſtente illi Duce de Infantado Ajo, hoc eſt, ejus gubernatore reperi; galeroq; caput coopertum, quem nunquam movit niſi Majeſtatis titulus occurriſſet. Duobus audientiam duntaxat abſolvit verbis gratè accipimus. Quin nominis etiam ſui Reges Hiſpaniæ parci ſunt: nec enim illud in ſubſcriptionibus apponunt: his ſolummodò terminis utuntur: Yo Rey, hoc eſt, ego Rex. Habui deinde viſitationis honorem Cardinali Arragonio, Præſidenti de Caſtilia, comiti de Piniaronda & alijs Miniſtris: civiliſſimè ab omnibus exceptus. Reddidi vellus aureum, quod mecum poſt fata Michaëlis advexeram.

Non omittenda eſſe exiſtimo; quò plenam gentis hujus notitiam habeas, quæ ſive Hiſpanis ſive cognatæ Luſitaniæ ſolennia ſunt: quin & exactiorem Madriti deſcriptionem, quoad aliqua naturæ in ea civitate beneficia & alia dabo. Contigit ſub tempus, quo ibi verſabar; ut ludi taurorum ſive taurilia (illis Juego de Toros dicta) exhiberentur, quibus & ego ſpectator opportunum ſortitus pro ſpectando locum penes magnum Cæſaris Legatum Comitem de Haras multæ in me humanitatis & affectûs virũ, interfui. Modus hujus actûs admodùm ſerij hic eſt: in foro ſatis amplo excitantur in circum cameralæ illis Loge dictæ, pro dignioribus perſonis; in fronte ipſa eminentior ſuggeſtus pro Regina & Rege ſtatuitur, quorum uterque præſens huic ferino ſub meam commorationem adfuit ſpectaculo. Nuntius Apoſtolicus ſeſe communiter abſentat; quòd nunquam tam felix iſta hominum cum beſtijs Athletica ſit, quin compluriumi vitâ obſignetur. Triſtis & cruentus hic valde ludus eſt, Romani luxûs quoddam veſtigium, ludorumq; illius urbis aliquomodo æmulus. Plauditur in illo tum potiſſimum, dum maximè plangendum foret: tum enim gratiſſimus accidit, dum plures Antagoniſtæ à beſtijs occidunt. Præpoſtera enim verò animi relaxatio, ne dicam impiam, per alienæ vitæ diſpendia & funera mercari lætitiam; ac ſi ſincera dari non poſſent gaudia, niſi exſpirante per vulnera vitâ de doloris

Ludi Taurini Madriti.

loris fōte promanâſſent. Me præsēte in hac ferali ſcena tres occubuerunt; nec tamē ludis fecerūt pretiū quia non plures occidiſsēt, fatiſq; ſuis vilis plebeculæ faviſſent affectui. Prælij verò hujꝯ hæc ratio eſt. Emittitur de ſub theatro taurꝯ, cōmuni nunquā aſſvetꝯ luci,indeq; quia nunquā ſolem vidit, tantò iræ illi expoſitus manifeſtior, & efferacior, hunc contra procedunt Equites ſive ſponte ſuâ ad generoſitatis in ancipiti illo oſtentationem,ſive devota morti capita (ac ſi ſceleribus deeſſent pœnæ) aliquot à tergo famulis comitati, inſtructi haſtis, ſplendore venium,ac ſi nuptiale adirent epulum, inſignes: Mauri tamen communiter eſſe ſolent: qui ſi Equites nihil pilis haſtisque ſuis effecerint, pedeſtres prælıantur. *A.C. 1673*

Terribilis viſu eſt res; dum beſtiæ iras acuunt,ſtant illæ in arena quandoque velut inſtructæ & quieto tantiſper ſubſiſtunt gradu, donec obſervent, quomodo hoſtis petendus ſit: tum homini ſuccedunt, cornibusque exceptum altè in auras jactant, & mox elato capite ex alto redeuntem expectant, rurſumque ijſdem induunt: ut prope poſſibile non ſit, tam certam evadere mortem. Quandoque in ſatellitium in theatro feruntur eo effectu; ut confuſis nec modus nec ratio tuendi corpora & vitam ſuppetat, utut copioſa ea Guardia ſatellitum eſt quorum veſtitꝯ croceus Helvetorum habitum imitatur. Nulla tamen fera in libertatem ex illo theatro evadit; ſed nec mortem evadere poteſt: reperiuntur enim complures artis apprimè gnari, qui ſive lanceâ dextrè taurum ſubeunt, ejuſque ventrem hauriunt, aut certè ſicarum genere in ſagittarum ſpeciem in ipſum collimant caput. Erat tum Maurorum quiſpiam loco & genere ſuos inter inſignior, tam in agendo facilis; ut à tergo beſtiam inſilierit, nec antè deſcenderit; quàm illam confeciſſet. Porrò ubi fera ſive debilitata vulneribus, ſive perempta jam ceciderit plebs univerſa & Agricolæ Aurigæque (nam ne hi quidem ſine gladio quoquā ſe conferunt) ſtricto ferro in jacentem irruunt, taurique ſangvinem hauriunt, ludibrio aliàs domeſticis futuri, ſi incruento enſe domum redierint. Solenne præterea Hiſpanis & Luſitanis eſt etiam de vulgi fæce, indies frequentare comœdias, nec curare cætera: dummodò tantum quotidie labore lucrentur, quantum ſolvendo pro admiſſione ad ſpectaculum ſufficit: à vilioribus omnino abhorrent obſequijs, qualia ſunt deferre aquam &c. ad quæ utuntur Gallis inferius dignitate ſuâ cenſentes ſervilibus vacare. In proceſſionibus verò, uti mihi Vlyſſiponæ videre contigit, multus larvarum uſus eſt,item tympanorum, quæ aliquam ſimilitudinem Turcicorum habent, cymbalorum,cithararum aliorumque muſicorum inſtrumentorum: imò ad imitationem S. Davidis quem pro ratione allegant, ſaltant. Sub ferias natales Chriſti in quovis templo præſepium proponitur, coram quo itidem ſuos abſolvunt ſaltus. Res profectò viſu digna, dum velut religioſæ auſteritatis rigore poſito, promiſsâ barbâ venerandus quiſpiam Capucinus ſive citharam, ſive cymbalum pulſans publicè coram altari in varios ſeſe contorquet gyros. Madritum tam palatijs quàm Eccleſijs ultra dicta magnificis cultiſſimum. Mihi apud Cardinalem de Arragonia audientiam habituro ſaltem per 20 conclavia, quorum ſingula diverſis raritatibus, præſertim grandioribus horologijs viſenda erant, tranſeundum fuit, donec ad ipſum Principem devenirem. Idem de cæteris Magnatum baſilicè prorſus habitantium curijs tenendum. Inter templa formâ & arte geminæ præcellunt Eccleſiæ, altera Societatis JESU Patrum, in qua D. Franciſci Borgiæ corpus requieſcit: altera Patrum Ordinis Prædicatorum, in qua Deipa-

A.C. 1673 ræ Virginis effigies miraculis clara (illis Donna de Attocia dicta) colitur, lampadibus argenteis, quales nullibi majores vidi, coruſcat. Ex occaſione hic Patrum Societatis JESU illud adjicio, per Luſitaniam Beatum noſtrum Indigetem Stanislaum Koſtkam non in nigra depingi veſte, ſed cinerea ſeu ſubnigra, quòd in illis partibus dictæ Societatis Novitij, nonniſi ejuſmodi coloris amictu veſtiantur, donec tyrocinium peregerint. Quoad àërem ſubtilis ille admodum Madriti eſt; Sarcophaga autem terra; nam cadavera equorum, canum aliarumque beſtiarum urbe evehi neceſſum non eſt, ſufficit in plateam ejeciſſe intra 24 horas in pulverem abitura. Idem de purgamentis, alijſque ſalvâ reverentiâ excrementis de nocte in plateam eliminata in craſtinone veſtigio quidem ſui relicto nulla omnino ſunt; quod omnia hæc beneficio telluris devorentur & in nihilum vertantur: unde ipſimet aſſerunt, ſe ſuas reſorbere ſordes. Multus enim æſtivo præſertim tempore ſeſe in àëre ſuſpendit pulvis: quare cautelâ magnâ opus eſt, tum aliàs, tum nocte præcipuè; ne auræ captandæ gratiâ aperiantur feneſtræ, indubiè aut morbis gravibus aut etiam ipsâ morte per illas ingreſſuris. Quin etiam de die craſſiore ſago de aluta & corio ſe contra penetrativam obarmant auram; ut perniciem prohibeant: quare & mihi inter æſtus tantos licet, lineâ interulâ triplici & præterea ſubuculâ goſſypio condenſatâ non ſine moleſtia utendum fuit. Pontem habet urbs ad ſpeciem magnificum, at non tam ut per undas aut fluvium tranſportet, quam potiùs ut foſſas impleat excogitatum: exigua enim ſubtus illum delabitur aqua; unde Turcicus Legatus luſiſſe fertur, aut venderent pontem aut emerent aquam. Pro theatro recreandi animi ille vere ineunte, dum adhuc lacunæ vernâ ſtagnant reſolutione, patet. Excurritur in eum à diverſis quà Magnatibus quà Nobilitate, intentâ interim in ſuam jucunditatem plebe: dum aut rheda rhedam aſſequi vel præcurrere certat, aut altera alteri occurrit aut denique impedit occurſu & confringitur impedita. Nemini præterquam ſoli Regi ſexigis vehi conceſſum eſt, Legatis Majoribus & Magnatibus regni quatuor duntaxat mulis diſcedere indultum, in quo ipſo adhibetur diſtinctio; ut ſi quiſpiam inſignior de Grandibus Hiſpaniæ proficiſcatur, auriga alter ab altero viginti & amplius paſſibus diſtet: Quem diſcedendi modum vocant à tiros largos. Hæc ſunt quæ de Hiſpania memoranda duxi: jam illâ excedam in Galliam Ablegatus Joannis III. Regis abiturus. Intellecto ex conferentijs cum Miniſtris Statûs fruſtra à me ſperari ſubſidium ob inopiam ærarij, acceptiſque literis ex Polonia, quibus mihi avunculus Primas Regni expeditionem pro Ablegatione in Galliam nomine recens electi Regis Joannis III. deferebat, eamque ad manus Abbatis Mogilenſis poſtea S. R. E. Cardinalis Dônhoff deſtinâſſe ſignificabat: cùm inſuper ipſe ſuis ſpecialiter ad me datis Abbas urgeret, ut quantocius feſtinarem, quòd Domina Marchioniſſa de Bethune Reginæ Caſimiræ Germana non contenta eâ Ablegatione impedire id munus mihi tentaret, quæ utpote Comiti de Maligni fratri ſuo eam optabat functionem, moras mihi trahere viſum non eſt: ſed quàm potui ociſſimè, cooperante Nuntio Mareſcotti; qui ad tot benevoli in me affectûs ſigna etiam pecunias adjecit pro itinere neceſſarias Pariſijs punctualiſſimè remittendas, audientiâ ſupremâ conciliatâ valedixi Reginæ, quæ mihi ſcriniolum puto cum cimelijs pro Eleonora ſorore ſua conſignavit: deinde Regi, à quo mihi roſa adamantina valoris duum millium Imperialium donata. Sic abſolutus Madrito movi,

Aer Madriti

Pons ibidē

Equorum uſus

vi, ſtudioq; Pampelonem direxi iter, locum eum videre deſiderans, in quo *A.C.* 1673
Divus Ignatius ex tormentariæ machinæ ictu confracto crure æger primitùs cœleſte accepit lumen. Civitas ea non inelegans eſt, arcemque annexam munimentis & mœnibus non imparem cæteris habet. Præerat tum pro Gubernatore fortalitio huic Alexander Farneſius vultu quidem in Æthiopem deformatus, ſed moribus & civilitate cultiſſimus, à quo prandio exceptus Pampelonenſiq; vino tractatus (non aliud generoſius me totâ Hiſpaniâ bibiſſe memini) gratijs tantæ humanitati ejus perſolutis abſceſſi. Penetrandi deinde fuêre Alpes montes (ſine auxeſi dico) tantæ altitudinis; ut inſeruiſſe nubibus verticem videremur. Quàm tamen illi exiguus hactenùs fuêre obex infeſtis animis & armis utriuſq; gentis tam Hiſpanæ quàm Gallicæ; quibus feliciùs ad gloriam communis Europæ & Chriſtiani orbis hoſtis cecidiſſet. Tum primùm non tantùm pro portitoribus, ſed etiam pro viarum Ducibus equis uti cœpimus: nam eqvus nobis pro prodromo datus ſine ullo ſeſſore (tanta etiam in animantibus memorativa eſt) recta per compendia ſemitaſq; ad alteram Curſoriæ nos deduxit ſtationem, Inde S. Joannis civitate, (quod illac iter accideret.) viſitatâ Bajonum devenimus: ubi à Mareſchalco Gramond Gubernatore civiliſſimo cœnâ accepti, quia moram mea ablegatio non patiebatur, immediatè poſt refectas vires alteram poſtam ſive veredum aſſumpſimus. Et jam equos aſcenſuri eramus; cùm curſor cameræ Regis intervenit, utq; ſumptibus parceret in alterum eqvum impendendis (nam ſingulariter diſcedenti ſingularis etiam poſtilio ſive veredarius conducendus eſt) rogavit; ut ſub meorum domeſticorum titulo ſibi ſocium viæ eſſe liceret. Libens annui, inſuper etiam menſæ adhibui; quòd homo (ut ſolent Galli) eſſet omniũ horarũ, ſaleſq; in poteſtate haberet. Burdegalam prætervecti Bellovacum tenuimꝰ, ubi repertum Raphaëlem Leſzczynſki (de quo jam ſupra meminimus) diverſis poſtea munijs in Patria celebrem uti Mareſcalcatu in comitijs colligationis, legatione ad Turcam, Palatinatu Caliſſienſi, & Poſnanienſi, demum theſaurariatu Regni & generalatu majoris Poloniæ; in quo cum ſummo dolore meo præmaturo fato extinctus eſt, relicto poſt ſe filio Palatino Poſnanienſi Stanislao, in comitatum aſſumpſimus. Curſor autem ille, qui ſe nobis Bajoni junxerat hic à nobis receſſu facto cùm ſpe citius Pariſijs conſtitiſſet, Regi tantam pernicitatem miranti, & quærenti qui tam velox eſſe potuiſſet; reſpondit: rationem præcipitati itineris totam in meam curſoriam conjiciendo, laudes inſuper adjecit: quibus me prorſus indefatigabilem ſuo Principi aſſerebat. Nec falſa locutus eſt: decimo enim ab exceſſu Madrito die, ut ut in diverſis locis moratus fueram, non ſine admiratione tantæ feſtinationis Pariſijs ſteti, nec ibi tempus ullum quieti daturus. Nam mox ab adventu Abbatem Mogilenſem adij, & ab eo expeditionem meam popoſci ſpartæ mihi impoſitæ ex nunc ſatisfacturus. Ab eo intellexi, qualiter Marchioniſſa de Bethune omnem moviſſet lapidem, quò expeditio mea ruptis ſigillis in irritum caderet & Reginæ remitteretur: quaſi indiſtinctũ quid Ablegatus & curſor eſſet; cùm prior nequaquam ita obligatus ſit ad currendum, uti ſecundus. Admonuerat enim illa Abbatem periculum in mora eſſe, meq; ubi adveniſſem ab ipſa Regi præſentandum fore: quod ipſum prædictæ Marchioniſſæ me coram repetenti paucis evitatâ omni circumlocutione repoſui: nôſſe me utcunq; characterem meum, nec ignorare quid mei muneris foret; adeòq; me alienæ præſentationis penitus non indigere, quin alios potiùs me præſentaturum. Nec aliter quàm dixeram feci, perlectâ meâ expeditione per D. Gurowſki Secretario ſtatûs Dno de Pompone ſignificari de meo adventu & charactere curavi: ipſe interea

Equi Duces priori

qui

A.C. 1673 qua conducendo pro dignitate hoſpitio, quod ſatis commodum ex adverſo in platea columbarum ſub aquila nigra reperi, ibi etiam cocum artis ſuæ non imperitum offendi, contractumq; inivi: ut pro 12 perſonis paratam indies haberet menſam (nam,ſine hoſpite nunquam fui) quà comparandis pro decem famulis, duobusq; Ephebis pro decore veſtibus intendi. Duos intra dies determinata audientia erat, verſalijs danda, qui terminus priuſquã elaberetur, miſi ad Marchionem de Arquien parentẽ Reginæ noſtræ tum centum Helvetis Regij Fratris pro Capitaneo Præfectũ. (habitabat is tum in Palatio Royal) qui ei deferret me tanquam parenti modernæ Regnantis coràm habere honorem & venerari velle. At repulſam immeritus tuli; quam paucos poſt dies non ſine pœnitudine excuſavit. Crudum enim nonniſi reſponſum reddidit, ſe nullatenus agnoſcere velle me pro Ablegato Poloniæ, quòd ex literis Reginæ filiæ ſuæ ſibi conſtaret Comitem de Maligni ad id munus deſtinatum eſſe. Fuerat id quidem verum; affectaverat id Regina; at avunculus meus ſequenti ſtatim Electionem die adhuc munus Cancellarij exercens, ea prævenit intenta, de quibus ceu re certa Pariſios Regina ſcripſerat ignara jam miſſæ pro perſona mea expeditionis: deinde negotijs alijs quæ non pauca initio Regni intervenerant, penitus abſorpta, oblita conferre cum Rege hac ſuper re fuerat; unde nonniſi acceptâ Pariſijs notitiâ mihi id munus collatum eſſe, rem evertere voluit, ſed fruſtra: nam Regi, quod factum fuerat, infectum reddere integrum jam non erat; nec verò etiam volebat Princeps: quòd avunculus meus impenſiùs invigilaret. Gravius id quidem tulerat Regina: quare reduci infeſta eſſe cœperat, literis præſertim Marchioniſſæ oleum incendio affundentibus, quæ iræ nimia, quia aſſecuta intentum non fuerat, ad eriminationem advertit calamum, per impotentiam (ut fœminæ ſolent) deferre auſa me ad publicam ejus menſam non in Caſimiræ ſed Eleonoræ ſanitatem bibiſſe: quod in meam prudentiam quanquam juvenilem nequaquam cadere poterat: vel enim utriuſque id ſimul honori dediſſem vel certè priorem locum actu regnanti detuliſſem: præſertim quòd Regis mariti ejus Ablegatus eram, at facilè mendacia præpoſterè ſeſe vindicantis veritate confutavi, ruſumq; regalem manifeſtâ juſtificatione evici affectum. Quamvis autem à viſitatione Marchionis de Arquein rejectus fueram; non tamẽ in obicem ea vertit indignatio: quò minùs audientiam apud Regem & Reginam conſequerer. Nam duobus diebus elapſis geminæ pro me Rhedæ à Rege & Regina cum Introductoribus conſvetoque expeditæ fuère complemento, quarum unâ inſcenſâ cum D. Gierot vice-Introductore Verſalos profectus ſolitis ibi ceremonijs exceptus, audientiâ datâ Regem ad lectum ſedentem & galero caput coopertum reperi, quem toties movit quoties aut ipſum, aut meum Regem nominaſſem. In inferiori deinde triclinio prandio cum aliquot inſignioribus Dominis qui mihi adſtiterant tractatus. Interfuit illi etiam Mareſchalcus Villeroy. Poſt prandium ad Reginam deductus tum converſationi ſub nomine corculi, cum ſuo Gynecæo occupatam, ubi Marchioniſſa de Bethune ſatis ſe humanam (nec enim aliter poterat) mihi exhibuit: tum ad Delphinum deflexi, demùm brevi conferentiâ cum Dno de Pompone habitâ Pariſios redij, quò etiam cætera conferenda Secretario Statûs differre viſum eſt. In ſequenti die iteratò duæ rhedæ pro me miſſæ, quibus ad S. Claudium veneraturus Regis fratrem ejuſque conſortem diſceſſi. Erat ipſa ex domo Palatina, quæ linea jam exſpiravit, Electoratu inde in Domum

Neobur-

Neoburgicam tranſlato. Excepit uterque Princeps humaniſſimè venientem *A.C.* 1673
& de compluribus curiosè quæſitum Pariſios dimiſit: quò vix ijsdem thedis, meis ſexigis duabus conductis ſequentibus reverteram; Introductoremque Regij fratris honoris causâ aliquantum deduxeram; cùm eodem planè momento eâdem levitate, quà mihi ante titulum Ablegati negaverat, Parens Reginæ noſtræ Marchio de Arquien accurrit, productisque literis Reginæ ſuum excuſavit errorem. Non defui officio & debito meo; reddidi vicem, quam anticipare volueram; & apud illum prandi, reciproceque prandio apud me hoſpitem excepi. In craſtino Dnum de Pompone in ſuo conveni palatio; ubi poſt mutua complementa negotiationem meam ſum auſpicatus ratione tituli Mtis, quem hactenus Regibus Poloniæ negavit Gallia. Conſignavi ibi memoriale volens me quodammodo intromittere in conteſtationem litis & affectûs, certareq; rationibus. Fruſtra ea omnia fuêre, res nonniſi intra verba ſtetit, rationesque meæ ad deferendũ Regi acceptæ, quare poſt duarũ horarũ ſpatiũ ad meũ redij palatium, ſimili eventu de eadẽ materiâ unâ alterâq; vice cum dicto Secretario collaturus. Interfui deinde Verſalis aliquoties dũ Rex ſurgeret, ſacrũ audiret, prandiũq, ſumeret; quæ õnia conſtituto aguntur tempore. Surgit cira nonam Rex, publiceq; veſtitur, nemini ex dignioribus tum ad ſpectandum negato acceſſu. Primus ex ſangvine Princeps lineam illi interulam porrigit: qui ſi abſit, ſupplet ſecundus vicem, aut qui ſequitur id miniſterij præſtat. Indutus ad oratorium, quod contiguum conclavi eſt, ſecedit breviq; prece Deum invocat, à qua vel Legatos externos, ſi qui ſunt audit, aut conſilio, quod quotidie ipſo præſente habetur, intereſt. Deinde ad ſacellum in inferiori aula præparatum ſacrum auditurus ſe confert: in quo poſt Sanctus omnes genu flectere neceſſe eſt intentâ in id cuſtodia, nec antè ſurgere, quàm poſt ſumptum calicem digitos abluerit ſacerdos. Secundùm ſacrum ad menſam pergit publicè itidem pranſurus, ad quam nonniſi Delphinus & frater cum conſortibus & nepotibus admittuntur. Si quæ verò Princeps privilegio (ut vocant ibi) Taburreto gaudet: à tergo Reginæ in humiliori conſidet ſedili. A prandijs vel venatum captatũvè auram proficiſcitur, vel deambulatione fallit tempus; donec circa decimam cœnam ſumat, ab ea cubitum conceſſurus, ijſdem circa exuendum uti inter Induendum ceremonijs obſervatis, ad quem itidem ſpectandum actum nemini de honeſtioribus negatur acceſſus.

Regum Gallicæ diſtributio temporis.

Pluribus te non moror: nec enim aut Verſalorum aut Pariſiorum aliorumq; locorum deſcriptione implere chartam volo; cùm tibi ea aliunde conſtent. Tribus ita in mea negotiatione abſumptis hebdomadis, non tam negato quàm dilato Majeſt: titulo, quem ſaltem Joannis Tertij tempore negandum minimè aut differendum fuiſſe ultra arbitror: niſi diverſa de quibus infra, interveniſſent: valedixi Regi, Reginæ, Delphino tum decem annos nato (æquabat enim ætate Hiſpaniæ Regem, imò diebus aliquot ſuperabat) ımâ utpote Novembris in lucem editus, (Hiſpano deinde 6tâ ejuſdem nato) & fratri Regis: à quo officio ijſdem ut ſupra, rhedis invectum inſecutum eſt regale munus effigies Regis auro incluſa, adamantibuſq; radiata, trium millium imperialium valoris: latorem ejus dominum Gierot annulo 200 aureis æſtimato ſum muneratus. Exceſſi igitur Pariſijs relictis ibi Dd. Leſzczynſki & Gurowſki, aſſumpſeram in viæ ſocium D. Thomiſławſki præclaris ornatum dotibus & uſquequaq; inſignem virum, cum quo vix Cales delatus fueram; cùm reſcito adventu meo loci illius Gubernator eâdem domo quâ Marchio de Bethune natus, ex nunc rhedâ miſsâ ad prandium invitavit. Nec recuſare licuit & imò benè hæc acceptatio honoris vertit. Nam cùm Marchionem de Vitri ad Generalem Sveticum Vrangel

Wolma-

A.C. 1673 Wolmarum diſceſſurum ibidem reperiſſem, illeq; intellexiſſet me Poloniam petere; ſvadere cœpit Comes itineri ejus Hamburgum eſſe non gravarer: quin & commodum in navi Regis Angliæ (Jagtam vocant, quod genus navigij & formæ elegantiâ & diverſorij cõmoditate cæteris præſtare ſolet) conclave offerre. Non multis mecum agendũ fuit, ſponte in id propendebam: quare circa veſperam opportunos ventos nacti ratem eam inſcendimus, duorumq; dierum totidemq; noctium ſpatio citra ullam corporis alterationem feliciter Hamburgum appulimus: ubi alijs duobus diebus quieti datis viam Stetinum arripui, inde non ſine incommodo ob rerum per ſteriles illas & deſolatas terrras penuriam rectâ Gedanum contendi, nihil omninò ibidem pauſaturus. Nam tam literas ibi Avunculi mei cum mandatis accelerandi itineris, quàm vecturam aliaq; pro via parata inveni. Quocirca morâ nullâ interpoſita Gedano movi ipſoq; die D. Andreæ, cujus nomen tam Avunculo, quàm mihi commune eſt, circa veſperam Lubaviæ conſtiti, non ſine uberiore tam in me quàm Epiſcopo lætitia; quòd incolumẽ & ſoſpitẽ tot poſt tẽporũ decurſꝰ reciperet; in me verò quòd ex Epiſcopo jã Archiepiſcopũ contingeret ſalutare: nã triduo ante Romanas bullas pro Primatiali cathedra obtinuerat, ut ut difficultates interventuras timuerat; quòd præſentatio ejus non ſub ſigillo publico ſed cameræ duntaxat Regiæ diſpenſante Republ:, de quo exſtat Comitiorum conſtitutio, expedita fuerat. Verùm quid ingenti ejus virtuti obeſſet & animo in illo orbis theatro; ubi merita ex debito penſantur? ſummâque facilitate, negotium coronatum eſt, ceſſit corona ſanctitatis gloriæ & honoris digniſſimo capiti, quò jam Primas Principem & Majeſtatem Sarmatiæ noſtræ coronaret. Hic tantiſper calamum ſiſto &c.

INSTRUCTIO ANDREÆ ZALUSKI CANONICO CRACOVIENSI ABLEGATO AD REGEM HISPANIARUM, data Varſaviæ, die 3. Februarij.

PRoperabit Pariſijs Madritum D. Ablegatus, quo poſtquam venerit incognito, ornatus Abbatis more lugubribus, juxta morem illius gentis ſe tum primùm manifeſtabit, petetq; primam audientiam; accepta informatione de conſvetudine poterit primò mittere literas ad Nuntium Apoſtolicum Mareſcotti & ad Legatum Cæſareum Comitem Haragh.

In prima audientia nihil aliud tractabit, niſi ratione velleris aurei juxta conſvetudinem, literaſq; à Regina reddet; complementum verò aliquot periodis expediet nomine Reginæ, nuntiando ejus orbitatem, omni meliori modo ſe accommodando ad Reginæ literas.

Deinde altera aut tertia die petet ſecundam audientiam de negotio. In qua, literas Primatis, & memorialia reddet nomine Ordinum Regni, ratione auxiliorum pecuniariorum contra Turcas, & ſummarum Neapolitanarũ.

Sequente die Cardinalem de Aragona & Comitem de Dinaronda in viſet, literas Archiepiſcopi & Procancellarij reddet, & ſi videbitur, copias memorialium Regi Hiſpaniarum offeret.

Summè utilis eſſet pro Secretario Ablegationis Abbas Brunetty, licet ſine titulo, ſi ipſi viſum non fuerit, cũ habeat praxim intractando.

Comes Niunge, qui ante duos annos fuit in Polonia Ablegatus Hiſpaniarum, Miniſtros non inviſebat, nec ullum Senatorem, vixque ultra ſeptimanam moratus eſt Varſaviæ, adeoq; hoc exemplo accelerandà eſt expeditio, ut adhuc Electio inveniatur, quæ duratura eſt ad menſem Junium.

Si hæc negotia tam citò expediri non potuerint (quanquam præ-

ſtaret cum perfecta redire expeditione, quæ omnino curanda erit) poterit illa aula reliquum negotij committere Legato Hiſpaniarum Viennæ reſidenti. *A.C. 1673*

In negotio ſummarum Neapolitanarum producenda inſtrumenta donationis Regis Sigiſmundi, & articuli pactorum conventorum. Quia verò Lombardi Plenipotentiarius ad has ſummas privatus eſt honore & bonis in Curia Romana; ideo revocanda eſt per Ordines Regni ejus plenipotentia, prout in copia literarum ad viceRegem Neapolitanum.

Demonſtrandum quomodo Sveci prætenſiones ad haſce ſummas, prout in manuali Svetico dato cuipiam.

Ubi Polonia acceperit in poſſeſſionem ſummas Neapolitanas, poterit de illis tranſactionem facere cum Regno Hiſpaniarum, factâ per tractatum concordiâ pro ſummis ſemel pro ſemper.

In omnibus cautè & decenter procedendum.

In reſponſo ad Reginam advertendum, ut addatur Potentiſſimæ: ſiquidem talem dat Regina titulum, talemq; ab Imperatore Reges, & Reginæ Poloniæ accipiunt. Similiter ut in literis ponatur Majeſtatis. Petenda copia literarum. Referendum, Electionem inchoandam eſſe 14. Aprilis, in qua talis Rex eligetur; qui ſit capax Matrimonij cum Regina noſtra.

In negotio ſummarum Neapolitanarum, non fidendum Nuntio Mareſcotti; quia Sanctiſſimus & curia Romana magis favent Reginæ Chriſtinæ.

Siquidem literæ Reginæ & Archiepiſcopi, ſunt de data in Februario, dicere poterit ſe in paucis locis poſtâ iviſſe.

Expeditio tota directa eſt per Poſtam Berlinenſem ſub cura Hoverbeg, ſub titulo Succamerarij Varſavienſis die 6ta Feb:

Adeoq; ſperatur bene perveniſſe. In omnem caſum, mittentur literæ ad Regentem Portugalliæ ratione auxiliorum contra Turcas: ſi tamen via nimium longa fuerit & mutatio auræ periculoſa, licebit eò non ire, literaſq; ſupprimere. Cætera prudentiæ & dexteritati committũtur.

AD REGEM HISPANIARUM.

Petitio ſubſidij pecuniarij.

ARchiepiſcopus Gneſnenſis Regni Poloniæ Primas primuſque Princeps, & Interrex, ac Ordines Reipub: Polonæ in convocatione generali Varſavienſi congregati ſtudiorum, & obſequiorum ſuorum devotionem Sacræ Majeſtati Veſtræ Catholicæ, per me Ablegatum ſuum venerabundi offerunt, DEUM precantes ut S. Majeſtatem Veſtram Chriſtianæ rei bono, & fulcro in longiſſimos annos ſervet incolumem proſperitate omni, maximis triumphis & immortali nominis gloriâ accumulet. Nemini mirari ſubeat, quòd Polonia è remotiſſimis ſuis oris ad S. M. V. accedat. Id enim magnitudini, & ſplendori Regis Catholici Auſtriaci, & Hiſpanici nominis tribuendum eſt, ut in bello graviſſimo contra immaniſſimum Chriſtianitatis hoſtem Turcam nullibi certiorem ſpem, quàm in pietate, zelo & liberalitate Scræ Mtt: Vræ reponendum duxerimus. Neq; dubitabamus deſiderio, imò plenæ fiduciæ noſtræ Sacram Majeſtatem Veſtram libenter, & liberaliter ærarij ſui opibus reſponſurã, cùm

A.C.1673 cùm Auguſtos Majores inclytos Hiſpaniarum Reges Ottomanicos terrores, cum Sacræ Majeſtatis Veſtræ magnanimam indolem recogitamus, maxima & planè ſupra fidem ex Turcis reportata victoria, magnos animos Polonis facit, non tamen tantùm præfidere poſſumus, ut diuturno bello validiſſimi, & poſt acceptas clades ferociſſimi hoſtis, impetuique ſuſtinendo ſolimet ſufficiamus. Cecidêre armis Polonorum anno proximè elapſo die IIma. Novembris Exercitus Ottomanici, Janczarorum, & Spahiorum robora, expugnata munitiſſima caſtra, præda ingens diſtracta, Chocimenſis arx, intra caſtra ſita, naturâ loci inexpugnabilis, commeatu, & præſidio optimè inſtructa, duo cum ponte fortalitia, cis, & trans fluvium Tyram in deditionem victorum venêre, totâ Vallachiâ, & Moldaviâ, ultra uſque Danubium depulſus hoſtis, ſed non novum Turcas ſæpiùs laceſſitos, raró victos poſt graviſſimos caſus, mox iterum inſurrexiſſe, & Chriſtianos magnâ vi ſuperaſſe. Præ oculis exemplum eſt pertinaci Turcarum hoſtilitate, devictæ tandem Candiæ, nec vanus metus Poloniam agitat, cum furialibus Imperatoris Tucarum edictis totum Orientem, & quidquid Gentium ſceptro Ottomanico ſubjacet, ad arma & vindictam concitari, ac proximo vere impetum adversùs Poloniam deſtinari crebris certiſque Nuntijs afferatur. Metimur res vireſq; noſtras continuis propè triginta annos bellis nimis exhauſtas, quæ niſi Chriſtianorum Principum ſubſidijs juventur tanto hoſti vix, ac ne vix quidem diutiùs reſiſtent. Quanta porrò ex noſtro diſcrimine toti Chriſtianitati pericula impendeant, quàm proximum eſt, ut rupto hoc Poloniæ velut aggere infeſta Barbarorū potentia Germaniam ac reliquam Europam inundet? quanta Hungariæ, & Italiæ tempeſtas minetur, niſi Polonorum fortitudo Barbaros diſtineat cujlibet prudenti animadvertere eſt. Proinde cum Hiſpania tot ſpatijs terrarum diſſita, copias auxiliares ſuppeditare Poloniæ non valeat (tametſi optaremus, ut quâcunq; ratione, ſeu pace, ſeu inducijs compoſitis Chriſtianorum diſſidijs omnes Chriſtianorum, ac præſertim Catholici Regis copiæ in Turcas nunc maximè debilitatos vertantur) ut ſumma aliqua notabilis pro auctorando, & conſervando Exercitu Polonico à Sacra Mtte Veſtra quàm primum ſuppeditetur. Nec non durante hoc bello Polono-Turcico certa ſtipendiorum quota militi aſſignetur, enixius Ordines Regni poſtulant. Cedet id maximo gloriæ divinæ incremento, Sacrorum, & fidei defenſioni, Poloniæ Orthodoxi Regni immortali erga Majeſtatem Veſtram ejuſdemq; Auguſtam domum obligationi. Quod Ablegatus majori quàm poteſt curâ, & contentione repræſentans favorabilem, & indilatam expeditionem omni cum veneratione efflagitat.

SACRA

SACRA REGIA MAJESTAS CATHOLICA DOMINE DOMINE CLEMENTISIME.

Archiepiſcopus Gneſnenſis ut ſupra.

CONgregati per me Ablegatum ſuum Sacræ Majeſtati Veſtræ Catholicæ, reverenter repræſẽtant, quomodo confertim, à morte Sereniſſimi & Catholiciſſimi Regis Joannis Caſimiri, ſummas Neapolitanas, quæ ab obitu Bonæ Reginæ Poloniæ jure hæreditario Sigiſmundo Auguſto Regi Poloniæ ceſſerint, poſt obitum verò ejus, ad ſororis Polonæ filium Sigiſmundum III, jure itidem hæreditario devolutæ fuerint, illoque demortuo, per filios memorati Sigiſmundi Vladislaum IV. Joannem Caſimirum Reges Poloniæ poſſeſſa ſint, in poſſeſſionem ſuam tradi decenter poſtulaverint, eoq; nomine per ſpecialem plenipotentiarium Regis & Reipl:, Dnum Jacobum Lombardi Prælatum Romanum, apud Excellentiſſimum Dominum Vice-Regem Neapolitanum inſtiterint. Sed in concurſu Competitorum ad eaſdem ſummas, Palatinæ Rheni, ex teſtamento Regis Caſimiri inſcriptæ hæredis, & Sereniſſimæ Chriſtinæ Reginæ Sveciæ jus naturalis poſt fratrem ſucceſſionis prætendentis, ad hoc uſque tempus propoſitio & inſtantia Regis & Regni Poloniæ, non eſt ſortita effectum. Nititur optimo jure Reſpublica Polona pactorum conventorum, ſeu capitulationum, circa electionem Sigiſmundi III. dum ſub tempus Coronationis ſolenni diplomate inſcriptæ donationis, uti ex inſtrumentis publicis liquet & notorium eſt. Proinde obnixè orãt Ordines Regni, & M. D. Litvaniæ, quatenus Majeſtas Vra non alteri cuipiam ſed Reipublicæ Polonæ dictas ſummas, ac earum quoſvis proventus in realem & pacificam poſſeſſionem, cum uſu fructu, ſinè mora & difficultatibus tradi jubeat, atque ad eum effectum, Regium mandatum ad Excellentiſſimum Dnum Vice-Regem Neapolitanum expedire dignetur. Tribuet Sacra Mſtas Vra non tantum benevolentiæ erga Poloniam, ſed ipſimet juſtitiæ & æquitati. Quo benigniſſimo facto Reſpublica Polona Sacræ Mſti Vræ, ejuſque Auguſtæ Domui æternum obligabitur. Quod Ablegatus majore, quàm poteſt curâ & contentione, repræſentans favorabilem & indilatam expeditionem, omni cum veneratione efflagitat.

Summæ Neapolitanæ

COPIA LITERARUM AD REGINAM HISPANIÆ à REGINA POLONIÆ Varſaviæ die 6. Februarij.

T*Ametſi jam famâ pridem ipſâ, comperta ſit orbitas noſtra Majeſtati Veſtræ, poſt exemptum rebus humanis anno proximè elapſo 1673. die 10ma Novembris Sereniſſimum & Potentiſſimũ Principem olim Dnum Michaëlem Regem Poloniæ Maritum noſtrum deſideratiſſimum, tamen conveniens duximus hiſce, mortalitatis Regiæ, ſimulque viduitatis noſtræ nuntium, per expreſſam Perſo-*

A.C.1674 *nam Majeſtati Vræ decenter intimare; minimè dubitantes Mtem Veſtram pro arctioris ſanguinis nexu, & benevoli erga nos animi ſtudio noſtro præſenti ſtatui condolituram, ac devincti affectûs documẽta nobis exhibituram. Non tardandum etiam putavimus, quod ultimis tabulis Sereniſſimus Divæ memoriæ Maritus noſter præſcripſit, ut torquem aurei velleris decenti modo remitteremus. Quo officio, nomine & mandato noſtro fungetur Venerabilis Abbas Załuski Canonicus Cracovienſis; cui facilem aditum, & plenam fidem à Majeſtate Veſtra concedi optantes, de reliquo optimam valetudinem, & proſperrimos ſucceſſus Majeſtati Veſtræ à DEO animitus vovemus.*

Ejuſdem Majeſtatis Veſtræ Amantiſſima Soror Eleonora Regina.

PUNCTUM EX TESTAMENTO REGIO.

Reverendo in Chriſto Patri Dno Andreæ Olſzowski Epiſcopo Culmenſi Procancellario Regni, pro magnis, multisque erga me meritis, & quod mihi ad ultimum usque ſpiritum conſtanti officio, & operâ adſtiterit, gratum affectum conteſtor; eidem Pro-Cancellario amanter committo, & concredo, ut torquem aurei velleris Sereniſſimo Hiſpaniarum Regi remitti curet.

LITERÆ ILLUSTRISSIMI PRO-CANCELLARII REGNI AD CARDINALEM ARRAGONA Varſaviæ die 6 Februarij.

Latori præſentis Domino Ablegato Polonico Abbati Załuski Canonico Cracovienſi Nepoti meo deeſſe officium meum non patior, quominùs eundem gratiæ & patrocinio Eminentiæ Veſtræ reverenter commendem; Ac licet fortè nulla dabitur occaſio, quâ viciſſim Eminentiæ Veſtræ obſequiis correſpondeam, animum tamen ſemper paratiſſimum geram, meque æternùm devinctum pro exhibita memorato Ablegato gratia, & benevolentia profitebor. De cætero Eminentiæ Veſtræ omnia fauſta, & felicia apprecor, ac me totiſſimum devoveo &c.

COPIA LITERARUM AD REGEM CATHOLICUM Varſaviæ die 9. Februarij.

CUM proximis diebus à morte Sereniſſimi ac Potentiſſimi olim Principis Domini Michaëlis Regis noſtri de orbitate inſperatæ & interregni Poloniæ viciſſitudine per literas noſtras Senatûs nomine Majeſtati Veſtræ ſignificaverimus, inſimul etiam de inſigni, & vix unquam audita, aut lecta ſimili ex Turcis victoria Majeſtatem Veſtram certiorem reddidimus, nec non pro ulteriore bello gerendo, uti in communi Chriſtianitatis cauſa ſubſidia ærarij à Majeſtate Veſtra exercitui Polonico benevolè ſubminiſtranda expetivimus, ſed magnitudo periculi, in quo res Polona irritato magis, quàm debella-

debellato hoſte verſatur, ſuaſit ampliſſimo Senatui, & Equeſtri Or- A.C. 1674
dini in præſentibus Comitiis Varſavienſibus congregatis, ut per ſpecialem Ablegatum Majeſtatis Veſtræ Catholicæ, pietatem, benevolentiam, & liberalitatem pro adjuvandis orthodoxæ Poloniæ rebus advocaremus, & decenter poſtularemus. Magnâ fiduciâ ſumus, Sacrā Majeſtatem Veſtram Catholici nominis decore profulgentem, majorem opem, auxiliumque præ alijs Europæ Chriſtianis Principibus tot annorum bellis attritæ, & exhauſtæ Poloniæ non gravatè laturam. Quod ex ſenſu Reipu: Polonæ uberius exponet Perilluſtris Dnus Abbas Andreas Załuski Canonicus Cracovienſis, ac eâdem operâ pro ſummis Neapolitanis Rempublicam noſtram legitimè concernentibus, ut nullâ longiore morâ in poſſeſſionem noſtram tradantur, inſtabit; Cui Ablegato, ut facilem aurem, & plenam fidem Majeſtas Veſtra commodare dignetur, majorem in modum orantes. Quod ſupereſt, longævam valetudinem, & proſperrimos ſucceſſus Sacræ Majeſtati Veſtræ reverenter apprecamur. Datum Varſaviæ ex Convocatione Ordinum Generali *die 9na Februarij.*

Ejusdem Sacræ Majeſtatis Veſtræ Catholicæ *meo, & Ordinum Reipub: Polonæ nomine paratiſſimi Servitores. &c.*

Caſimirus.

COPIA LITERARUM AD REGINAM HISPANIÆ AB ILLUSTRISSIMO REGNI PRIMATE

CUM pro impetrando ad bellum Turcicum pecuniario ſubſidio Senatûs, & Equeſtris ordinis Reipub: Polonæ nomine ablegemus in Hiſpaniam Perilluſtrem Dominum Abbatem Andream Załuski *Canonicum Cracovienſem Sacram Majeſtatem Veſtram Reginalem rogamus, ut huic deſiderio noſtro pro innata pietate, & defendendæ, juvandæque rei Catholicæ ferventi zelo benignam, & faventem ſe exhibere dignetur. Cedet id ſummo apud DEUM, & Chriſtianitatem merito, & immortali gloriæ, Sacræ Majeſtatis Vræ, Noſque ejusdem Auguſtæ Domui magis, ac magis obligabit. Repræſentabit calamitoſum ſtatum Poloniæ memoratus Ablegatus, ac eâdem operâ pro ſummis Neapolitanis Rempub: Poloniæ legitimè concernentibus, ut nullâ longiore morâ in poſſeſſionem tradantur, inſtabit. Cui ut plenam fidem, & benevolum animum Sacra Majeſtas Veſtra habere dignetur, majorem in modum exoptamus. De reliquo longævam valetudinem, & proſperrimos ſucceſſus Sacræ Majeſtati Veſtræ Reginali reverenter apprecamur. Datum Varſaviæ ex convocatione Ordinum Generali die 9na Februarij anno ut ſupra; Ejusdem Sacræ Reginalis Majeſtatis Catholicæ meo, & Ordinum Reip: nomine paratiſſimi. Servitores*

Caſimirus &c.

 LITE-

A.C.1674 LITERÆ AB ILLUSTRISSIMO PRIMATE REGNI AD CARDINALEM DE ARRAGONA.

SUblimis authoritas in aula Catholica Eminentiæ Vræ, ac fervens ejuſdem pro communi Chriſtianitatis cauſa zelus facit, ut cū impetrandi contra Turcas pecuniarij ſubſidij cauſa Senatus, & Equeſtris Ordo in Comitijs Inter-regni congregati ablegandum duxerint ad Sacram Mſtem Catholicam Perilluſtrem Dnum Abbatem Andreā Załuski Canonicū Cracovienſē, præcipuā ſpem noſtram in promotione Eminentiæ V. collocem9. Dignabitur Em. V. memoratū D. Ablegatum Poloniæ benevolè audire, atque tam in negotio auxiliorum, quàm ratione ſummarum Neapolitanarum ad Rempub. Polonam legimè ſpectantium propenſum ſtudium & favorem ſuū conteſtari. Quod officij genus perpetuâ recolemus memoriâ, omniqúe grati animi devotione remetiri obſtricti erimus. De reliquo Eminētiæ Vræ proſperam, & diuturnam incolumitatem à DEo precamur.

LITERÆ ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD VICE-REGEM NEAPOLITANUM.

PRæter ſpem meam, & Senatûs Regni Poloniæ accidit, quòd Dominus Jacobus Lombardi Prælatus Romanus in honore, & fortunis repentè lapſus ſit, cui ex decreto curiæ Romanæ bona omnia, & officia adempta eſſe nuperrimè intelleximus. Commiſſum illi erat, tanquam notitiam aliquam rerum Polonicarum habenti ut pro adeunda poſſeſſione ſummarū Neapolitanarum poſt deceſſum Sereniſſimi olim Joannis Caſimiri Regis ad Rempublicā Polonam legitimè ſpectantium in curia Neapolitana inſtaret, atque ad eum effectum plenipotentijs, & mandatis ſufficientibus inſtructus erat. Sed hac mutatione rerum, & Statûs, D. Lombardi ne periculum juris, & diſpendium Reipublicæ Polonæ aliquod ſubſequeretur, compellandum duxi, meo & Senatûs nomine Excellentiam Vram, certiorem eandem reddens, expeditum hiſce diebus eſſe in Hiſpaniam nomine Ordinum Regni, & Magni Ducatûs Litvaniæ ex Generali convocatione Varſavienſi Dnum Abbatem Andream Załuski Canonicum Cracovienſem, dato eidem inter alia negotio, ut pro ſummis hiſce decēter in poſſeſſionem Poloniæ tradendis, majorem in modum Majeſtatem Catholicam oraret. Meretur etiam reflexionem propoſitio Regis Sveciæ cujus copiam Excellentiæ Vræ, informandi cauſâ mitto. Ne igitur ampliùs D. Lombardi vel quiſpiam ab eo ſubdelegatus negotio iſti Polonico ſe ſe immiſceat, donec reſponſum ex Hiſpania obtineamus, nève in præjudicium Poloniæ aliquid interim ſtatuatur, ſed ut in ſuſpenſo tantiſper maneat, Excellentiæ Vræ inſinuo, & præcaveo. Minimè dubito Excellentiam Vram partibus Polonicis propenſionem animi ſui inclinaturam. Cui de reliquo optimam valetudinem cum omni proſperitate à DEO precamur. &c.

COPIA

COPIA LITERARUM AD NUNTIUM APOSTOLICUM IN LUSITANIA DE DATA 26. Februarij ab Epiſcopo Culmenſi Procancellario Regni. A.C. 1674

TAmetſi Illuſtriſſimus Dominus Bonuiſi Nuntius in Polonia Apoſtolicus Ablegato Polonico Domino Abbati Andreæ Załuſki Canonico Cracovienſi nepoti meo præſtruat aditum epiſtolâ ſuâ ad Illuſtriſſimam & Reverendiſſimam Dominationem Veſtram, tamen & ego officij mei duco, literariam meam Venerationem deferre, ac memoratum Ablegatum majorem in modum commendare Illuſtriſſimæ & Reverendiſſimæ Dominationi Veſtræ, cujus celebratæ humanitati confidimus, in negotio impetrandi à ſereniſſimo & Excellentiſſimo Principe Domino Regente Luſitaniæ, ad bellum Polono-Turcicum pecuniarij ſubſidij, plurimum adjumenti fore ab efficaci promotione, & opera Illuſtriſſimæ & Reverendiſſimæ Dominationis Veſtræ, merebitur egregiè Illuſtriſſima & Reverendiſſima Dominatio Veſtra, non de Regno duntaxat & natione Polona, ſed de univerſa Chriſtiana Republica, cujus vel maximè intereſt, ne potentia Othomanica, armis Polonorum debilitatos animos, vireſque, reſumat & graviore mole, cladem illatam vindicet. Ego porrò conteſtatæ nepoti meo benignitati, perpetuus vivam debitor, ac omni obſequiorum promptitudine reſpondere Illuſtriſſimæ & Reverendiſſimæ Dominationi Veſtræ ad omnem nutum paratiſſimus manebo, meque interim gratiæ Illuſtriſſimæ ac Reverendiſſimæ Dominationis Veſtræ devotiſſimè commendo.

SERENISSIME PRINCEPS DOMINE REGENS REGNI LUSITANIÆ Varſaviæ 16. Februarij.

A remotiſſimis & toto planè cœlo diviſis Poloniæ oris, trans immenſa maris, & terrarum ſpatia, in Luſitaniam ſpes & deſideria noſtra mittere ac Serenitatem Vram publico Ordinum Reipæ iſtius nomine compellare in animum induximus. Neque id novum licet, alienum tamen ab officio cuipiam videatur, rectè exiſtimanti, communem Chriſtianitatis cauſam verti, quoties de inferendo aut propulſando publico bello conſilia, vireſque librantur. Innotuit Serenitati Vræ, juxta, ac univerſo orbi celerrima fama victoriæ Polonæ, anno proximè elapſo, die IIma Novembris ex Turcis ad Chocimum reportatæ; quâ magis inſignem planeq; admirandam, neque repetitâ longè memoriâ recenſere nec in vetuſtis etiam annalibus legere eſt, ſed Polonia tanto ſucceſſu minimè elata, non adeo audacter præfidit, ut ſinè validis ſubſidijs, poſt tot bellorum viginti ſex per annos, continuas calamitates, parem ſe ſolam formidabili potentiæ Otomanicæ exiſtimet. Cum igitur alijs omnes Chriſtiani Orbis Principes Legationibus adire, ac eorum opes in ſubſidi-

A.C. 1674 um noſtrorum advocare, conſultum duxerimus, tum & Serenitatis Veſtræ amicam benevolentiam, procul & ab ultimis Chriſtianitatis finibus, pro ſuppeditando nobis ad ſacrum bellum nervo decenter advocamus. Non delebit ulla oblivio, ex publicis Chriſtianæ gloriæ faſtis, eximium illum in propaganda ſacra Religione Sereniſſimorũ olim Portugalliæ Regum ardorem; Joannis III. qui ſacra noſtra populoſiſſimis Indiarum Regionibus, per immenſum Oceanum invicto labore, & conſtantiâ invexit; Sebaſtiani, qui infelicibus licet, fortibus tamen ſignis in Africa Mahometanam ſuperſtitionem aggreſſus, regalem animam effudit. Hæc inclytorum Regum æviterna trophæa, excitabunt haud dubiè Serenitatem Vram ad rem orthodoxi Poloniæ Regni, in graviſſimo, & præcipiti periculo non deſerendam. Dabit Serenitas Vra Luſitanico nomini, dabit Majorum ſuorũ ſuæq; virtuti, ut inter præcipua fulcra, auctæ difficillimis temporibus Poloniæ, defenſæ fidei, conſervatæ ſalutis, Reſpublica & Natio Polona Serenitatem Vram numerare glorietur. Prolixius ſtatũ præſentem ac ſummas neceſſitates noſtras coràm repræſentabit Perilluſtris Dnus Abbas Andreas Załuski Canonicus Cracovienſis Ablegatus Polonicus, cui à Serenitate Vra plenam in omnibus adhiberi fidem, propenſumque animum demonſtrari, majorem in modum cupientes, quod ſupereſt, longævam incolumitatem, & proſperrimos rerum ſucceſſus Serenitati Veſtræ à DEo apprecamur.

COPIA LITERARUM AD COMITEM PINIARONDA
Data Varſaviæ 5. Februarij.

PRæclaris nominis Excellentiæ Veſtræ noſtris etiam in Regionibus, celebris fama & ſumma in aula Catholica authoritas incitamento nobis eſt, ut cum pro ſubſidio pecuniario ad bellum Turcicum implorando, Senatûs & Equeſtris Ordinis Reipublicæ Polonæ nomine Sacram Mſtem RegiamCatholicam, ablegamus ſingularem favorem, & validam promotionem Excellentiæ Vræ, pro adjuvanda non Regni tantùm Poloniæ, ſed totius Chriſtianitatis, contra immaniſſimũ hoſtem causâ, advocare non omittamus. Admittet ſolitâ humanitate Excellentia Veſtra Perilluſtrem Abbatem Andream Zaluſki Canonicũ Cracovienſem Ablegatum Polonicum, atque tam in negotio memorati ſubſidij, quàm ratione ſummarum Neapolitanarum, ad Remp. Poloniæ ſpectantium, quæ à regimine Excellentiæ Veſtræ præcipuè dependent, propenſum animum ſuum commodabit. Quod uti nobis certò pollicemur, ita viciſſim paratiſſima ſtudia noſtra & omnem promptitudinem Excellentiæ Vræ devovemus, ac diuturnam incolumitatem, cum omni proſperitate à DEo precamur.

COPIA LITERARUM A REGINA ELEONORA, AD SERENISSIMUM REGEM HISPANIARUM Varſ. 5. Februarij.

TAmetſi jam ipsâ famâ pridem comperta ſit orbitas noſtra Majeſtati Veſtræ, poſt exemptum rebus humanis anno proximè elapſo 1673. die 10 Novembris Sereniſſimum & Potentiſſimum Principem

cipem & Dnum Michaelem Regem Poloniæ maritum noſtrum deſideratiſſimum, tamen conveniens duximus, triſte iſtud mortalitatis Regiæ, ſimulque viduitatis noſtræ nuncium; per expreſſam perſonam Majeſtati Veſtræ decenter intimare, minimè dubitantes Mtem Veſtram, pro arctiori ſangvinis nexu, & benevoli erga nos animi ſtudio, noſtro præſenti ſtatui condolituram, ac devincti affectus documenta nobis exhibituram, non tardandum etiam putavimus, quod ultimis tabulis Sereniſſimus Divæ memoriæ maritus noſter præſcripſit, ut torquem aurei velleris decenti modo remitteremus. Quo officio, nomine & mandato noſtro, fungetur Venerabilis Abbas Andreas Załuſki, Canonicus Cracovienſis, cui facilem aditum, & plenam fidem, à Majeſtate Vra concedi optantes de reliquo optimam valetudinem & proſperrimos ſucceſſus Majeſtati Vræ à Deo animitus vovemus. A.C. 1674

XXXI.

GALLEACEO MARESCHOTTI ARCHIEPISCOPO CORYNTHI NUNTIO AD AULAM HISPANICAM APOSTOLICO ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI GNESNEN. ET PRIMATIALIS CANCELLARIUS.

Informatio de Chocimenſi Victoria.

A Fortunata moderni Principis Electione ingens Poloniæ incubuit terror, Mti autem labor; quo Patriæ ſalutem, terris ſecuritatem, omnibus quietem aſſeruit. Imperator Turcarũ cladis & ignominiæ nuper ad Chocimum acceptæ impatiens, noſtram fortunam ſuam eſſe injuriam reputans, in vindictam exarſit, totius Poloniæ (ſi Superi indignæ faverent iræ) vaſtitate conceptum reſtincturus furorem. In eum finem, ut tanto citiùs noſtrum præcipitaret exitium, etſi ſolus formidandâ potentiâ ſuâ, quam undiq; contraxerat, ei accelerando ſufficere poterat; miſſis ad Hanum Tartarorum mandatis eidem imperavit, ut in ſocietatem belli & prædæ adveniret, ſibiq; cum copijs in Valachia maturè occurreret. Paruit Imperio Tartarus, & ſuis viribus in tempore Turcicas geminavit. Sic jam aucto movere caſtra Chocimum placuit; auſpicia belli ab arcis hujus expugnatione ſumere forſan mens ideò fuit, ut deleret ignominiam, quã toties Thracibus ad eum locum favente cœlo Poloni intulerant: (nam meritò Turcarum Cannas & ſepulchrum Chocimum dixerim) ſive, ne quid infeſtum ſibi à tergo relinqueret. Firmaverat hoc fortalitium poſt grandem nuperam victoriam præſidio feliciter modernus Princeps; quanquam id fruſtra fuit. Quod enim præſidium tantis exercitibus par eſſet? unde loci Commendans virium ſuarum & hoſtium conſcius ſaluti ſuæ & ſuorum potiùs, quam arci ſervandæ conſulere maluit, ne utrumq; per vim amitteret, tractatum obtulit, pactuſq; eſt: ut ſecurè ſibi cum ſuis, expanſis vexillis, tympanis reſonantibus, & manualibus ſclopetis excedere liceret. Conceſſa quidem ea omnia: hoc tamen vetitum, ne graviora ſecum tormenta aſportarent, quòd illa de ſpolijs nuperæ victoriæ in eam arcem deducta nôſſent. Verùm non niſi ad ſpeciem hæc indulta fuiſſe ex eventu patuit: nam Chriſtiani nominis hoſtes, ubi primùm præſidiarij fortalitio egreſſi in illorũ conſpectũ venerunt, penſi habito ſecuritatis promiſſo, ex nunc inſolenter in eos impetum fecerunt, diripuerunt currus, fœminas & uxores Officialium in ſervitutem abegerunt: adeò plus apud perfi-

A.C. 1674 perfidiam odium & vindicta, quam prætexebant, valuit; quàm data fides & honeſti ratio. Compertis his, certuſq; ulteriorum intentorum Rex (didicerat enim eam Turcæ mentem eſſe; ut in imparatam adeoq; imparem reſiſtendo Poloniam univerſas effunderet vires, procul dubio illam tot gentium eluvione obruturus; niſi imminenti exitio præſentiſſimo conſilio cœlitùs utiq; inſtinctus Princeps occurriſſet, & aliò funeſta divertiſſet arma) expedivit in tempore KACZOROWIUM directè ad Hanum, datâ inſtructione; qua illum amicitiæ ultrò ſibi ab eo toties obtruſæ, & oblatæ admoneret, doceretq; non aliam præſentiorem occaſionem eſſe, ac nunc probandi ſincerum affectum executione eorum, quæ ab illo requirerentur. Adjecta & munera; quæ Barbarum delinirent. Graviter officio ſuo functus eſt dictus Ablegatus, quamvis non omninò pronum Ethnico erat negotium: admiſſus in conſpectum Hani, expoſuit Principis ſui mandata, propoſuit præmia, victiq; dubites ferocem magis, an avarum. Initio quidem, uti ſe facilem donis, ita difficilem votis noſtris oſtendit. Requiſitus enim; ut tantum terrorem armorum aut tantiſper ſuſpenderet; aut à Republica diverteret (aliàs actum erat de nobis, quòd nullum obſtaculum eſſet, ad quod tanta potentia primum frangeret impetum) impracticabile omninò id eſſe reſpondit; ut Turcæ tantis ſumptibus coactâ contra Poloniam militiâ ulturi Chocimenſem cladem, in aliam mentem venirent, mutarentq; propoſitum, præſertim quòd ipſe Turcarum Imperator cum Wezyro præſens huic expeditioni præeſſet. Nihilominus inſtante Kaczorovio, & ex præſcripto inſtructionis, amicitiæ urgente teſſeram, tandem in hæc verba annuit: ſeriò ſe cogitaturum, quomodò recens inaugurato in thronū Principi ſuum teſtari poſſet obſequium. Ita peractâ audientiâ diſceſſum eſt. Igitur, ut promiſſis ſtaret Hanus inire rationem, meditari modos; quas inter cogitationes invitatur ad bellicū conſiliū præſente Imperatore & Vezyro habēdū. In quo cū prima propoſitio eſſet, quidnā ab occupato Chocimēſi fortalitio agendū foret? quiſvé tract9 potiſſimùm penetraturo in viſcera Regni exercitui deligendus? reſpondit Hanus: tractum equidem paratum eſſe Boryſthenem, iterq; præter Camenecum in Poloniam apertum: at aliam ſibi eamque non vanam occurriſſe reflexionem, aliò lōgè convertendos eſſe exercitus manifeſtè ſvadentem: quòd in propinquo diſcrimina à Coſaccis, à Polonis autem remotiora adeóque non ita timenda viderentur. Nam quamvis Doroſzenko ſe cum Caſaccis, ſubmiſiſſet, non tamen illis credendum eſſe, ſatis eventum probâſſe hactenus: tamdiu enim duntaxat quietè egiſſe, omneq; obſequium tuliſſe Turcis illos; dum Camenecum occuparent: at à reditu in Vkraniam ſuoſque lares, rediiſſe etiam ad ingenium & rebellionem contra Doroſzenko ſuſcitâſſe. Non id illis novum eſſe ſuos exauthorare Duces, eoſq; de medio tollere; tum ſtudio novitatum, néve patrati ſceleris pœnas luant; jam hujus, jam illius Monarchæ protectionem adſciſcere, uti hactenus palàm fecerunt. Primùm enim Tartarorum contra Polonos ſocietatem expetiiſſe; mox Polonis adjunctos contra Tartaros militâſſe; demùm odio Poloni nominis transfugiſſe ad Turcas. Subjunxit deinde in rem plura, nimirum: quis ſcit, an etiamnum deſertis nobis Polonorum vel Moſcorum non ſint affectaturi amicitiam, cujus jam certas videmus præmiſſas? nam aliquot caſtra de toto obedientiæ Doroſzencij renuntiârunt: unde quantum nobis periculi immineat, explicare neceſſum non eſt. Non igitur optarem illos nobis à tergo relinquendos; quin potius hanc expeditionem domandis motibus Coſacco-

Coſaccorum viribuſq; firmandis in recens acquiſita Vkraina conſecramus. Non levis ea rerum noſtrarum acceſſio fuerit; ſi intra anni unius decurſum poſſeſſionem noſtram in his terris ſtabiliverimus, faciliore utiq; exinde etiam bello cum Polonis futuro. Sed imò nec Moſcus hoc comperto, nos contra quidpiam moliri volet; aliàs metuo, ne, ubi Camenecum prætervecti fuerimus, noſtro ſoluta metu Vkraina conſurgat tota, cæſoq; Doroſzenko victa toties in nobis iterùm experiatur arma. In Vkrainam igitur vertamus vires, jaciamusq; fundamentum; cui belli noſtri proſperitas inniti poſſit. Excepit tam ſecundum nobis conſilium Imperatoris & Vezyri aſſenſus: quare ex nunc promota caſtra ſunt, trajectoq; in valle Tyrâ ulterius profectum eſt. Occurrit non procul à flumine fortalitium Kuſnica dictum, primum rebellium Coſaccorum receptaculum; quod, ne moram ulteriorum progreſſuum Turcis injiceret, viſum aggredi eſt. Verùm non tam facilis expugnatio fuit; quàm faciles ſpes conceperant Turcæ. Viris fortibus arx plena erat, quorum virtutem, ſi non laudaret, ſaltem attonitus miraretur hoſtis. Nam ſat juſti temporis ſpatio univerſum Turcarum ſuſtinuêre robur, & aut Marte, aut arte hoſtilem eluſêre potentiam; donec tandem non tam virorum, quàm armorum viribus inferiores, gravioribus tormentis & mortarijs continuò fulminantibus ſuccubuerunt. Primo hoc ſucceſſu lætus Ladyczynum in perſona movit Imperator. Civitas ea eſt ad fluvium Hypanim ſita, non minùs ac prior robore Coſaccorum inſtructa, ſed nec minùs eandem fortunam etiam, quàm prior ſubitura. Nam adverſo non animos deeſſe illis, ſed arma, diſpoſitis in coronam copijs Turca formali civitatem cinxit obſidione, foſſaſq; ſub ipſa ejuſdem valla egit, non admodùm felici primitùs ſucceſſu; quòd incolæ ad defendendum obſtinati compluribus hoſtium cæſis generosâ obniterentur audaciâ. At ubi foſſæ inde ad foſſas urbis acceſſerunt; etſi ternâ vice à Coſaccis egregiè excurſum eſt, turbatæq; operæ: nihilominus quia pauciores à pluribus fatigati ſe ampliùs non ſuffecturos manifeſtè cernebant, ad tractatum adjecêre animum, diſcretioniq; ſe committere neceſſe habuerunt: quæ non alia illis obtigit, præterquam ut in prædam & mancipia ab inimicis diriperentur. His geſtis reſtabat adhuc Umanum, prima & Principalis Vkrainæ civitas, velutiq; Metropolis: quod, quia difficilius oppugnando erat, gravius etiam afficiebat Turcas. Ad alium igitur reſpexit modum Imperator Turcarum; quò aut ſine clade vinceret, aut ſi demum clades inferretur, pœnâ aliorum ſuæ litaret iræ. Habebat ſecum Karamachmet Baſzâ hominē cū primis Chriſtiani nominis hoſtē, Coſaccorū tamē fictè, an verè amicū, huj9 belli in Polonos incentorē, poſtea verò etiā Vezyrū & Turcarū contra congregatā Chriſtianitatē ad Vieñam Ducem: huic ſubiratus Imperator, ut irā ſuam expleret nece ipſi vel ab hoſte, vel à ſe inferendâ; mandavit, Vmanum copias duceret, expugnaret, terræq; æquaret, certus aliàs; niſi fortalitium in ſuam poteſtatem redegiſſet, vitæ diſpendio luiturum. Deprehenſus ita inter malleum & incudem prædictus Baſza, non credens armis, ad dolos advertit animum, & inimicitijs larvam amicitiæ prætexens, blandùm ſonare maluit; quàm tormentorum tonare fulminibus. Et ſucceſſit res ad votum: objecto faventioris animi faſcino in tantum dementavit præſidium; ut præcipui Primores ſub ſpecie tractatûs ad caſtra Sinonis hujus divertere non dubitarent. At carò illis hic candor & ſinceritas ſtetit: vix enim caſtra attigerant; cùm amici formâ poſitâ eum, quem occulta-

A.C. 1674

A.C.1674 occultaverat atrociſſimum exhibuit hoſtem: rapti in ſequeſtrum omnes, imperatumque, ut aut Coſaccis vulgoque reliquo jugum Ottomanicũ perſvaderent, aut ultima expectarent certi, ubi per vim civitatem occupâſſet, nullius fore parcendum vitæ. Quid ageret Primoribus deſtitutus, metu inſuper omne conſilium eripiente populus? non tàm miſer futurus, ſi libertati ſuæ immoreretur: quàm dum ad infamem dãnatus ſervitutem trahere potiùs vitam, quàm vivere lariumq́ ſuorum inſuper ſpectare ruinam, & æquata mœnia coactus fuit. Sic enim Tyrannus caverat; nec aliter factum eſt. His porrò ex animi ſui ſententia confectis Turca expeditionem annuam terminavit, ebriusq́ fortunâ non tantùm horum fortalitiorum vi occupatorum, ſed etiam aliorum (nam quidquid caſtrorum & arcium inter Tyram & Hypanim, Hypanim & Boryſthenem interjacet, Ottomanicam adoravit potentiã, Kijoviâ ſolâ & Bialocerkviâ exceptis, quarum poſterior noſtro tenebatur præſidio, prior Moſcis parebat) in fidem ſuam receptorum diſceſſit, ſub diſceſſum tamen, etſi non dubitaret pacatiorem impoſterùm Vkrainam, utpote pœnarum metu eruditam futuram, quò firmius gubernium Doroſzenci foret, Soltanum Hadzigierey cum aliquot ultra decadem millib⁹ adjunxit. Rex ubi primùm intellexit Turcam cum exercitibus ſuis Danubium versùs profectum, relictô pro præſidio, uti dictum, Soltanô: animatô ſuô de proprio peculio milite, iter in Vkrainã arripuit, ferreâ antè cupidus ibi coronari coronâ, quàm aureâ coronaretur. Reſpondit votis eventus: nam & Tartarum expulit, & univerſam Vkrainiam occupavit unô demptô Czyharynô: nec ſatis; hibernare ibi inſuper conſtituit. Quare diſtributis in ſtativa copijs & per diſtrictus; Niemirowienſem, Kalnicenſem, Stawiſcenſem, Berſzatenſem, ipſe ſibi pro ſua ſubſiſtentia Braclavienſem diſtrictum elegit, tum maximè inopem; quòd Turcicus exercitus totum menſem ad Ladyzynum moratus, totùm eum tractum ad incitas redegiſſet. Quippe prudentiſſimus Princeps prodigus ſuî potiùs, quàm aliorum, ut reliquos ſuô ſolaretur exemplô, deterrima quæq́ elegit, certò perſvaſus, Poloniam militem non deſerturum, nec tam facilè tædio afficiendum; ſi illi meliora relinqueret, ipſe verò deterioribus contentus præſens perſiſteret. In ea ſtatione cum quantis incommoditatibus (nam non niſi caſa erat) quanta item cum penuria Regi conflictandum fuerit? multus labor calamo eſſet, ſi deſcribere vellet: ſatis meminiſſe aut dixiſſe, Principem conſtitiſſe in loco deſolationis; in quo pro rara ave Gallus, aut Gallina, boves verò & oves, aliaq́ comeſtibilia prorsùs nulla, pabulum pro equis non niſi ſtipula de caſis rapta, fumoq́ corrupta: ſiligo, triticum, & avena, quæ utcunq́ adhuc Niemirowiæ ſupererant, nonniſi ingenti pretio etiam per alia ſtativa comparanda fuêre. Sic verò diſtributus exercitus fuit: Niemiroviæ cum ſua diviſione Princeps Demetrius Wiſniowiecki Dux exercituum ſubſiſtebat; Kalnici Colonellus Kozubski Capitaneus Litenſis; Staviſcis Palatinus Ruſſiæ Dux Campeſtris Regni, Berſzatis Præfectus vigiliarum Regni, Bidzinski, cum Zbrozka Præfecto vigiliarum exercitûs & cum Rorycio Generali peditatûs; Pawoloczij Princeps Radivilius Dux Campeſtris M. D. Litv. Mohilowiæ Rzewuski Theſaurarius Curiæ Regni ad ipſum Tyram ſtativa habuit, ſimulq́ commoditatem frequentibus excurſionibus infeſtandi Valachiam, nec ſine præmio & præda hic labor fuit. Exercitus Litvanici non niſi exigua pars penes Campeſtrem Ducem remanſerat, alij omnes Michaëlem Pac contra verbum Regi ab ipſo

ab ipſo datum, quo promiſerat ſe in interiora Vkrainæ Majeſtatem *A.C.* 1674
comitaturum, ſecuti in Litvaniam diſceſſerant, relicta conſiſtentia ſua Barenſi. Barium id Rex præſidio Turcico evacuaverat, coacto Janczaraga ſtrepitu armorum ſe victoris poteſtati permittere, & Majorem Legionis ſuæ Dragonicæ Zaklike dictum pro præſidio impoſuerat. Et hic primus ab electione annus eſt, non ſine commodo noſtro peractus; nam quamvis etiam de hyeme Tartari ſtativa noſtra fruſtraneis excurſionibus, utpotè ſine fructu ſuo fatigaverint; Rzewuſcij nihilominùs operâ Raſzkowiam noſtram fecimus, & ex Valachia frequentioribus ejuſdem excurſibus prædas egimus.

Sequitur ſecundus ab Electione annus, quem ibidem in Braclavienſi conſiſtentia Rex auſpicatus, totus in eam incubuit curam; ut Doroſzenkum cum Coſaccis in ſuas partes pertraheret. Verùm irrita ea Principis fuit intentio; quòd Doroſzenko verſutus ſtudiosè tractatibus tempus extraheret. Meliora ille ſemper pollicebatur Szumlanſcio Epiſcopo Rutheno Leopolienſi, quo Rex ad eos tractatus utebatur: aſtutâ interim mente Turcam reſpiciebat, quem aſſiduo per ſuos Ablegatos ſolicitabat, tandemq; effecit: ut primis Martij hoſtilis potentia Vkrainiã repeteret. Accenderat etiam Portæ Ottomanicæ & Tartarorum rabiem noſtra velut in proprio ſecuritas, & inſperata in ſortiendis per Vkrainiam hibernis audacia; quare accelerandum rati, quò imperatos opprimerent, penſi habitâ rerum penuriâ & auræ vernæ viciſſitudinibus, Hanus imprimis cum tota ſua potentia in deſertos progreditur campos, tum quàm primùm ſoluta glacies terram aperuit, etiam Dux exercituum Turcicorum Imbraim Baſza aſſumptis ſecum in ſocietatem armorũ Moldaviæ & Valachiæ Principibus movit, & ſe cum Hano conjunxit. Quibus compertis Rex per exploratores, quidq; hoſtes intenderent nõ ignorans, copijs ſuis; quæ aliquantùm ſtativorum incommoditate feſſæ erant, imperavit; ut ſuis hibernis egreſſæ quantociùs in unum corpus coadunarentur. Quo celeriùs facto, ipſo Sabbato ſancto Braclaviam deſeruit, & diei profectus iter ad Pieczaram (civitas ea eſt ad Hypanim ſita) ſolennium Paſchalium cauſâ totum dominicum diem demoratus eſt. Feriâ ſecundâ Leopolim verſus movit, cui jam propinquior ſic ſuum ad aliquot milliaria diſpoſuit militem; ut ſi quid à Tartaris incurſuris ingruere poſſet periculi, ſuis obſtaculis prohiberetur: Principem ſupremum exercituum Ducem cum certa parte Zaloſcis, Palatinum Ruſſiæ Zloczoviæ, Vexilliferum Regni Sienawski Brzezanis cõſtituit; cui mandavit, ut Tyræ, Pokuciæ alijſq; tractibus attenderet; ipſe verò cum Cataphractis ad Leopolim ſubſtitit eâ intentione ut ſi quam laborantem partem adverteret, in eam maturè auxilium diſpenſaret. Exercitus interim Turcicus in unum collectus ijſdem inſtitit veſtigijs, ex quo patuit, intentionem aliam Paganorum non fuiſſe; niſi ut exercitus noſtros aſſequerentur, & indiſpoſitos delerent. Nam tantâ celeritate hoſtis noſtros inſecutus eſt; ut Barium, quod parvo admodùm præſidio tenebatur, faciliq; negotio in ejus poteſtatem venire poterat, negligendum duxerit. Verùm eluſit ejus intentiones noſtri prudentia Regis, qui providet univerſa, timet nihil; etſi nullo Coſaccorum ſubniteretur præſidio, cujus vel maximè gratiâ in Vkrainiam deviaverat ſolicitaturus Doroſzenkum; ut militem colligeret: quod ut dixi ſupra, effectu caruit. Nam hiberna Regia in Vkrainia ita ad incitas rem redegerant; ut vix nomen Coſaccorum Czyhyryni remanſerit, ne ibi quidem reliqvum futurum; niſi ut itidem dictum eſt,

metu

A.C. 1674 metu Ottomanicæ potentiæ tractatibus ad ſpeciem lucratus tempus, Regem decepiſſet. His intentum actuq́ adhuc Zloczoviæ exiſtentem Ablegatus Hani nomine Murawski, qui in Polonia natus & educatus, nuper impetratis literis liberi paſſûs à Michàële Rege ſub prætextu pietatis, viſitandi ſcilicet ſepulchrum Chriſti Patriâ exceſſerat, deprehendit, intimavitq́ Hanum pro amicitia veteri monere; ut aliquos ad tractatum cum Duce Turcarum mitteret. Non abnuit Rex ſic ſtantibus rebus noſtris, & expedivit Stephanum Bidzinski tum Præfectum vigiliarum Regni, nunc Sendomirienſem Caſtellanum, & Chriſtophorum Korycki Succamerarium Culmenſem, Generalem peditatûs. Hi profecti cum credentialibus obvium habuêre exercitum Turcarum circa Manaczynum, ibidemq́ offenderunt Hanum, utcunq́ ſive ad ſpeciem, ſive reipsâ favorabilem nobis, Imbraimum autem Baſzam pro more gentis faſtu tumidum, quòd non ignoraret infirmitatem noſtram. Denuntiavit Hanus adventum Plenipotentiariorum Seraskero ſive Turcarum Duci; qui cùm ſuperbè eam denuntiationē excepiſſet interrogâſſetq́, qua de cauſa veniſſent & adjeciſſet duobus verbis totam rem abſolverent; tertium ſe audire nolle: reſpondentibus noſtris eam materiam eſſe, quæ nec tam paucis verbis, nec diebus abſolvi poſſet; repoſuit, poſteà ſe illos auditurum, & mox dato ſigno profectionis Zbarazum perrexit, eodemque planè momento, quo ad illud conſtiterat nullo negotio occupavit in oculis Ablegatorum; quos de induſtria in montem deduci curaverat; ut eorum animos triſti ſpectaculo innocentis populi in ſervitutem abacti vulneraret. Hoc pretium tulit ignavia Principis Wiſniowiecij, qui hæreditarium propugnaculum meliori ad ſecuritatem præſidio, cùm poſſet munire contra hoſtiles impetus neglexerat. Non interim feriari Tartari, aut ſuis deeſſe lucris: more ſuo nullâ ſibi conceſſâ quiete, excurſionibus factis proximas infeſtârunt terras, vaſtârunt Provincias, gentemq́ de gente tranſtulerunt. His indicijs ſatis ſuperq́ edocti Plenipotentiarij nullam ſpem tractatûs ſupereſſe, ex nunc ab accepto Zbarazo formidine magis, quàm conſilio ducti dimiſſionem expetiêrunt; quam etſi plenam obtinuiſſent, literæ tamen liberi paſſûs illis negatæ ſunt: unde ex vano periculum ſibi ominati (nam negâſſe literas idem fuit, ac fas dare Tartaris, eos in ſervitutem abripiendi) fraudemq́ Paganorum odorati; ut ſe in tuto reponerent, ad Kuczak Murzam ſive ductorē Nahayenſium, cujus filius non ſine miraculoſa diſpoſitione naturæ in dextro habebat latere, tumq́ actu captivus apud Regem degebat, ſe contulerunt, promittentes ſuffragium, & inſtantiam apud Regē pro eliberatione prædicti ejus filij; ſi viciſſim hanc præſtaret gratiam & periculo eos eximeret. Secundis auribus admiſit conſilium Barbarus, & hoc pretiū pactus aſſumptis quinq́ ſuæ legionis Tartaris, plenipotentiarios proximè Zloczowiam deduxit; ubi cum optima parte exercitûs Palatinus Ruſſiæ tum morabatur. Eò ubi deventum fuit, receſſit ab illis Tartarus: at plenipotentiarij videntes ſe ſe nondum defunctos eſſe omni periculo, non niſi notitiâ de ſuo adventu & reditu Palatino Ruſſiæ factâ, vitatis rectis ſemitis Buskum verſus arripuêre iter, & obliquis per diverſa loca vijs, in quibus utcunq́ firma præſidia erant, nocte præſertim adjuvante ad caſtra Regia delati, intimârunt ſpem nullā reliquam tractatûs eſſe. Ita Principem noſtrum luſit hoſtis, debilitatis noſtræ conſcientiâ lætus, tantò impoſterùm triſtiora editurus exempla. Promovit Exercitus ſuos deinceps in viſcera Patriæ, Zbarazo accepto.

ivit

vit ſub Podhayce & quia in via occurrebat illi vicina arx Mikulîny dicta, ſolido opere muro extructa ad Koniecpolſcium Caſtellanum Cracovienſem pertinens, non negligendam ratus, quòd ſperaret ſine multo labore id fortalitium occupari poſſe, Chriſtianoſq; complures in prædã ceſſuros. Quare miſit ad eos quendam de ſuis Baſzam cum inſtrumentis expugnationis. Erant tum in ea arce quidam natione Valachi, aliquot ſæculis in anteceſſum majoribus in Regno natis liberè orti, & hic educati, viri militiæ aſſveti, & in eam ſpem progeniti; qui non tantùm mores, ſed natalitiam etiam indolem exuerant; jam non tam Valachi quàm Poloni, nomen inſuper quale Sarmatis noſtris conſvetum eſt, Orkiowſciorum ſuſceperant. Hujus familiæ de propagine filius poſt deceſſum parentum ſuorum pleniſſimus meritorum, ceu pomum non procul à proprio ſtipite cadens, dexteritate & in rebus bellicis activitate defunctum reddens patrem ad eum reſpectum Koniecpolſcij Caſtellani Cracovienſis, ſupremiq; Ducis exercituum Regni devenerat; ut virtuti parentis & propriæ ejus literas procuraverit à Rege; per quas illi liceret vexillum computatij militis habere; de proprijs inſuper bonis hæreditarijs (tanti tum virtus erat) in ampliſſima illa Regione portionem conceſſerat. Is trium filiorum Pater exiſtens ad ſui & parentis exemplum eoſdem conformiter ad militarem vocationem inſtituerat; nec degenerabat proles à ſtirpe ſua, probavit profectò vim quandam non tantùm ſangvini, ſed etiam egregiæ educationi ineſſe: hos ubi primùm ad ſe cum alijs adductos ex prædicto fortalitio intuitus eſt, ſatis ex vultu eorum legit, qui eſſent. Quærere nihilominùs illi placuit, quos ſe dicerent, reſpondentes ſe milites eſſe hactenuſq; Regi & Reipub. navâſſe operam; ulteriore interrogatione rabidus hic canis, occultum gerens in pectore virus, quo heroicam virtutem neci deſtinaverat, fatigavit, quærens: quinam natione eſſent? (adeò vultus ipſe Martis manifeſtus crudelem animum Baſzæ quieſcere non ſinebat) cumque reſponſum tuliſſet, quale optabat ipſe, veritaſque poſcebat, Valachos eſſe: ex nunc tyrannicæ intentioni ſatisfecit, melioreq; fortunâ dignos his improbus verbis allocutus eſt mox ſecuturâ executione: vóſne igitur proditores ſubditi Domini mei auſi eſtis inſurgere, Dnoq; veſtro opponere arma? faxo; ut veſtro exemplo fidem diſcat orbis præſtandam Principibus: i miles, & hos per publicas vias in palis defigito. Nec mora; Tyranni mandatum tyranna excepit manus, & verbis facta dedit non ſine vulnere plurium, & quà commiſeratione, quà admiratione eorum præſertim, qui viros fortes noverant, Avoſq; & Proavos memoratorum ſinceris obſequijs in Rempub: claros meminerant. His velut ex voto & præclarè geſtis barbarus Podhaycos ivit. Erat tum in eo fortalitio pro Præfecto Poſadowski Major legionis Palatini Cracovienſis, & præterea vexilla quatuor Polonici equitatûs, ſufficientes hi videri poterant propugnando fortalitio, ſi pares animi viribus fuiſſent: at proh dolor! præmiſſis Tartaris, qui Zaloſcis, Zloczowiæ, & Brzezanis præſidiarium tentarent robur, cùm non ignavas per ea loca comperiſſent animas, hic pretium laboris reſpondit: nam hi Emiſſarij agnitô, pulveris quidem abunde, exiguum autem virtutis Podhaycenſibus eſſe, continuò arcem ſuis cinxerunt cohortibus, certioremq; reddiderunt Turcicum Ducem, veniret modò, oſtentaret arma, non difficile futurum dictum occupatu fortalitium. Nec aliter factum eſt, venit & vicit. Affecit hic auſus acerbiùs Regem: quòd ex unius infortunio omnium aliorum in eo tra- A.C. 1674

Google

A.C.1674 ctu exiſtentes arces maneret, ex hujus majoris traditione ſatis præciperet. Nam Podhaycij unum ex inſignioribus propugnaculis erant, & copioſo inſtructi populo & alijs rebus ad ſufficientiam muniti. Quare mandata præcipitavit ad omnes partes exercitûs; ut quantociùs ſuccurſuræ in unum coirent. Adfuêre mox Princeps Radivilius Procancellarius & Dux Campeſtris M. D. Litv. cum non contemnenda parte copiarum, tum Polubinski Mareſchalcus M. D. Litv. demum etiam Pac ſupremus Dux exercituum. Hiſcè præſidijs ſtipatus rectà in ſuccurſum movit Podhaycos; quanquam id ſerum fuit: nam jam in poteſtatem hoſtis illa arx conceſſerat ſupra memoratis conditionibus. Imò in vicinia inſuper duobus inde milliaribus muro eductam arcem Zavale dictam celeritate occupaverat, in qua præter numeroſam plebem ipſum dicti fortalitij poſſeſſorem Marcum Makowiecki, Germanum Caſtellani Camenecenſis cum conſorte & liberis, item vicinos Nobiles cum omni deprehendit ſuppellectili, barbaræq; ſubjecit ſervituti. Inde continuaturus curſum victoriarum ſuarum, cladium autem noſtrarum, potentiam & furorem ſuum Tyrannus Buczaczos extendit, nequidquam inſequente Rege. Etſi enim veſtigijs hoſtis inſiſteret; celeritatem tamen illius, quâ velut per occaſionem novas exaggerabat clades, intentionem Principis prævertebat, triſti ubique per vias crudelitatis ſuæ ſignatas argumentis ſpectaculo relicto, magno ſcilicet cadaverum numero recenter quà cæſorum Turcicâ frameâ, quà manualium ſclopetorum exoneratione peremptorum. Neceſse ergo habuit tantiſper ad Podhaycos ſubſiſtere, dum exploratum miſſi certum quid, quò ſe hoſtis vertiſſet, adferrent. Interea Buczaczum diei unius itinere Podhaycis poſitum eadem fata ſubire coactum eſt, quæ Podhaycij & Zawale experta fuerant, ſolo æquata civitas, arx utcunq; in edito poſita furorem hoſtis eluſit; quàm hic & nunc negligendam ratus, Trembowlum movit, certus: ſi hoc propugnaculum ſuæ feciſſet poteſtatis, reliqua faciliora futura. Arx ea in præcelſa rupe ſuſpenſa quodammodo eſt, lateq; proſpectui patet; civitas infra in valle annexa eidem, nullo opere munita: unde incolæ illius convaſatis reculis in arcem ſe recipere coacti, quò tutiores forent; Nobilitas inſuper univerſa congregata ſalutem ſuam tutatura in idem munimentum confluxerat. Præerat tum cum præſidio juſſu Regis loco huic Chrzanowski vice-Colonellus Legionis Zetneri Capitanei Leopolienſis. Fortuna ea arcis fuit, tam generoſum Præfectum habuiſſe, uti eventus docuit. Actum enim etiam de illa fuiſſet; niſi ipſe cadere potiùs, quàm tradere manifeſtus obvio in pericula pectore inclinatæ in hoſtem Nobilitati ſaniora perſvaſiſſet. Aderat Barbarus neſcius à tergo, utpote jam Budczacij exiſtentem iminere Regẽ, nec morat⁹ ab adventu ſuo ex nunc foſſas ducere, tentare promiſſis & ultima minari. Jam ad arcis ipſius mœnia pervenerat opportunitateq; loci uſus cuniculos ſub muros egerat; unde nimium conſternata nobilitas animis cadere; ſed non Præfectus: qui certus defendere, conſcius, quo loco cuniculos hoſtis moliretur, cum alijs cuniculis contra agere & eludere hoſtiles non poſſet, ipſe ſibi eum locum, ſi fors per ruinas illàc inſultum tentaret Turca, defendendum aſſumpſit. Quamobrem in aperto virili & militari animo cum expeditiſſimo quoq; ſuorum conſtitit ignorans quid interea coacto conſilio Nobiles inter ſe agitarent. Triginta circiter Nobiles confluxerant: hi relictis ſtationibus ſuis, quas pro more militari per muros ad defendendum ſortiti fuerant, pertæſi in præſenti anguſtia periculum

lum, ad grandius arcis hypocauſtum in tam miſero ſtatu de ſalute conſulturi convenerant, jamq; vota dicebantur, quibus concluſum arcis traditione vitam ſuam redimerent; cùm fortunâ Præfecti uxor audito ejuſmodi ſancito, fortior viris fœmina, per ſaxa & ignes hoſtium ad virum, ut erat armatum indicium rei detulit: nec mora (periculum enim urgebat) ut ſtricto gladio armatus erat; eo in acie contra hoſtē certaturus, ad ea comitiola perrexit, ferroq; pro ſcipione uſus, jā hunc jam illum quà in cervice quà tergo feriens, ſi non voces diſtribuit, certè alia perſvaſit vota: hæccine fides (dixit) Nobiles veſtra eſt? ſiccine ſtationes deſerere licuit? Superi vos perdant! non hoc tempus eſt, ut coactis comitiolis veſtram probetis Nobilitatem; ſed armis: parcendum nunc linguæ, non manibus eſt: nunc tam conſulendum benè, quàm fortiſſimè defendendum. Si libet traditio; vos mihi prima meta futuri eſtis: næ egò vos priùs ignibus conſumpſero, quàm hoſtem. Utriuſq; ſive ab hoſte, ſive à me fata quæ timetis vobis imminent. Hæc dixit Felix Mareſchalcus; nam ſecuta hanc directionem felicitas eſt fortalitio intacto. Rex intereà cognito per indices quanto in diſcrimine Trembowium foret, ſuccurrendi quantociùs avidus, priuſquàm cum toto exercitu, (quòd propter obſtacula trajectorum, montium, & ſylvarum, viaſq; anguſtijs impeditas, cum illo accelerare nō poſſet) ſuppetias ferret, ſignum dare juſſit inquiſivitq;: num qui ſpe præmij, quicunq; illi eſſent Pedites ſive Equites (neceſſitas autem magis Pedites ob trajecta poſtulabat) feſtinatis itineribus nocte præſertim adjuvante, per ſylvas Trembowlum pergere vellent, aureo in ſingulos qui ſe reſolverent, pronuntiato? adeo Principem zelus ſuccurrēdi oppreſſis occupaverat; ut ſua prodigere mallet; quàm ſuos, raro exemplo amantium Principum æquè cives ac ſe ipſos: unde quid mirum ſic illum exaltâſſe caput, quo nihil pretioſius? fecerunt illi pretium in tanto pretio habiti cives. At non hic ſtetit amor Regis. Nam cum oleum & operam perdidiſſet pia ejus intentio, eò; quòd appretiati illi, quamvis corroborandis animis eorum aliquot vexilla addidiſſet, vix exantlato milliari panico terrore retro acti redierant: non remiſit nihilominùs à præcelſa cogitatione ſua, ſed velut à repulſa priore ardentior iteratò provocare ignaviam militum, tentare animos, pretium itidem laboris ponere. Cùm nec eâ vice melior priore ſucceſſus fuiſſet, quòd æquè hi ac primi vano repulſi metu regreſſi fuerant, videns fruſtra ſe per mercenarios fortunam arcis conſervare voluiſſe, ipſe periculoſæ plenum opus aleæ aggredi ſtatuit, invicto animo ſuorum ignaviam & vices Dnus ſuppleturus. Movit igitur Buczaczo & in eam delatus viciniam, unde ſonitus tormenti audiri poſſet, explodendum unum cenſuit quo Turca diſceret proximum jam hoſtem eſſe ſupraPhiliſtiim. Audiit Barbarus, nec tamen adeò ſtatim expavit; ut à fortalitio recedere vellet, quin fiduciâ non tam facilè Regem cum Exercitu adventurum, quàm facilè ad ſe ſonus tormenti delatus eſſet, quantociùs cuniculos expediri juſſit, quibus feralem ſtragem daturus, niſi cœlum vetuiſſet, crudeles paſturus oculos, in verticem ſeceſſit montis, eoq; etiam Tartarorum Hanum velut lætam exhibiturus ſcenam eſſet, invitavit. Verùm ſpes ſua ebrium Tyrannum uti aluit, ſic fefellit: nam hinc non ſuccedente cuniculo, illinc vindictæ imminentis à tergo metu perculſus (utut ſimularet fiduciam) tandem in fugam abijt, deſertâq; obſidione Camenecum verſus intendit iter. Sed nec ibi diu tuto eſſe licuit. Caſu enim contigerat, ſeu potiùs incautelâ, ut de exploratoribus unus Commilitonum A.C. 1674.

Digitized by Google

A.C.1674 litonum Odiowski dictus de vexillo Martini Bohuſz in manus hoſtium incideret, qui ſtatim ut captus fuit; Hano oblatus, quæſitusque ab illo: quis eſſet? num & ubi exercitus moraretur? Rexne ipſe adeſſet? quorſumq; contenderet? reſpondit ſe Comilitonem eſſe de exercitu Regio, ipſumq; exercitum ad Kaſzperowſcos reliquiſſe, Regem ipſum præſentem adeſſe, rectaq; contra illos tendere. Effugit hic poſt triduum manus hoſtium, probatumq; poſtmodùm ex indicibus, quos noſtri ceperant, in hæc verba dictum militem reſpondiſſe. Quis tum terror tremorq; hoſtium fuerit ad ſolam magni nominis famam? ſcribere neceſſe non eſt: res ipſæ locutæ ſunt. Timor addidit alas, ſummâ celeritate Pagani moverunt caſtra, nec nocte quidem quies conceſſa, diem noctemq; per Tyram feſtinata trajectio eſt. Inde ſex milliaribus uno die exantlatis ad Prutum deventum ſub Pererito, tum magnis paſſibus præcipites magis quàm euntes ſecuritatem hoſtes quæſiverunt. Inſtabat Rex fugientibus; ſed aſſequi non licuit. In oppido Czarnokozinìec duobus milliaribus & dimidio Cameneco diſtante, cùm in momenta ſperaret hoſtem; ab exploratoribus didicit illum jam trans Tyram eſſe, magniſq; paſſibus uno tractu uſq; ad flumen Prutum feſtinâſſe. Unde ex ea notitia illatum; præcluſam jam omnem poſſibilitatem adeundi hoſtis, redeundumq; ſine effectu eſſe; quamvis firmum propoſitum in ſangvinem hoſtium haberent. Et hic ſecundus ab Electione annus eſt. Jam accedo ad 3tium quem expeditio Zoraunenſis contra Szaytan Imbraim Baſzam diverſum à priore illuſtravit. Hic aſſociatus Hano & Moldaviæ Principi, trajecto ad Camenecum Tyrâ, ut anno præterito, ſic & iſto conſilium ut videtur Hani ſecutus ad tractatum provocavit: in quem finem Myſliſzewſcium Vexilliferum Czernichowienſem à Rege nuper Krymum Ablegatum & ab Hano hactenus detentum dimiſit poſtulatum Commiſſarios. Dum de ijs deliberaret Rex; Turca perſpectum habens Jazlowiecenſem arcem noſtro præſidio teneri, in qua ante Chocimenſe prælium, Turcicum fuerat; ſub prædictũ fortalitium profectus eſt. Erat tum ibi præſidium compoſitum ex Coſaccis noſtris & militibus authoramenti Germanici; his ſub Imperio Hungar multis nominibus cōmendato, illis verò ſcilicet Coſaccis ſub directione Centurionis Lukomſcij bonæ æquè famæ apud homines exiſtentibus. At quid prodeſt egregijs antè factis præclarum meruiſſe nomen; ſi id in fine corrumpas? vix Ottomanici exercitus comparuerant: cùm nec quidem ſemel ex manualibus ſclopetis ſalutato hoſti ſe ſubdiderunt. Creditur illicio fuiſſe Moldaviæ Princeps Ducas Chriſtianus verè, an ad ſpeciem; cui etiam omnes illi traditi ſunt, quatenùs ſimilē facilitatem proditionis, an traditionis per alias arces experiretur. Perrexit deinde exemplum anteceſſoris ſui ſecutus ad arces alias circa Tyram jacentes, quas priore anno Seraskierus ſive Dux Turcicarum copiarum non attigerat mox infra nominandas. Interim Rex Zolkwiam advolavit, convocatiſq; Ducibus Demetrio Wiſniowiecki ſupremo Regni, Palatino Ruſſiæ Campeſtri, Michaële Pac ſupremo itidem Litvaniæ, alijſq; ad conſilium pertinentibus formavit conſilium circa negotium tractatûs; in quo cùm omnes in Principem Conſtantinum Wiſniowiecki Palatinum Belzenſem, Thomam Karczewski Vexilliferum Sanocenſem, Felicianum Telephum Halicienſem, Franciſcũ Kobylecki Mielnicenſem Pocillatores; & Caſimirum Dąbrowski Vilnenſem Dapiferū conſenſiſſent, gradibuſq; inſtructionis ad tractatum ſcriptis Brzezanos dimiſiſſent: prædicti Cōmiſſarij, ne ut aliàs factum fuerat, in laqueos

Ethnico-

Ethnicorũ inciderent, prodromum ante ſe expediverunt, qui denunti- *A.C.* 1674
aret; ſi animus Turcis ad tractatum eſſet, mitterent pro ſecuritate viæ
præſidiarios obſideſq; in locum ſui darent: ut ſic tutò com̃eare invicem
liceret. Non abnuére adverſarij conditionem, utrumq; præſtiteruut: interim nihilominùs diverſis fortalitijs vim intulêre: nam & arcem Bukaczowſcium armatâ expugnarunt manu, & Haliczum occupârunt, ſimilique modo Jeſupolim per conventionem in ſuam redegerunt poteſtatem: ex omnibus his deductus in captivitatẽ populus patrocinio Principis Moldaviæ conceſſus eſt. His ad Regem dalatis, veritus ne univerſa Pokucia Turcicum adoraret imperium, volens eam compeſcere ferocitatem cum exercitu trans Tyram movit; at certam notitiam ubi moraretur hoſtis habere non valens (nam exploratores ſine indice revertebantur) quàm primùm ad Zoraunum conſtitit, relictis oneribus ipſe in Perſona exploraturus ſub civitatem Woynilowiam perrexit; quam jam Turcæ ceperant, reſidui ſolùm ex arce ſe defendebant, Tartaris ſub hæc quærentibus, quem devorarent: horum unus aut plures more ſuo palantes, dum inſidiarentur aliis, ipſi in inſidias inciderunt, adductiq; ad Regem de ſerie Woynilowiæ actorum edocuerunt, ijdẽ retulerunt, totam potentiamOttomanicam milliari duntaxat uno Woynilowiâ ſubſiſtere, Tartaros verò ad ipſam uſq; civitatem ſuis copijs texiſſe campos. Intrepido hæc nova animo Rex excepit, prorſus non ſolicitus, nec metuens, quòd paucioribus cum pluribus pugnandum foret, Hieronymo Lubomirſcio nunc Mareſchalco curiæ Regni mandavit; ut cum legione ſua ad ſuccurrendum ſe ſe accingeret. Paruit mãdatis Lubomirſcius non minùs felix agendo, quàm acceptando Imperium futurus. Adfuit in tempore arcĩ, animoſq; addidit: nam in ipſas Tartaricas copias impetu facto cum non exigua ſtrage oppugnantes in caſtra repulit; unde ceu Annibale jam ad portas exiſtente, ſignum ubiq; ad arma datum. Actũ de exiguis copijs noſtris erat, niſi reſcito proſpero primo ſucceſſu præſagus indubiè totam in paucos conſurrecturam potentiam auxilium Rex maturâſſet. Submiſit quantociùs Remigianum Strzalkowski Colonellum ſuum, Capitaneum Litenſem; tum alterum Andream Modrzejowski Theſaurarium curiæ Regni inſiſtere ſtatim veſtigijs ijſdem juſſit. Opportunè & prorſus tempeſtivè eæ fuerunt ſuppetiæ; nam jam Lubomirſcius in confuſione erat multitudine hoſtium obrutus, & quiſq; ſpectabat, quomodo ex illo æſtu prælij evadere poſſet: nec ſecundus felicior fuit, ipſius etiam hominibus jam ad fugam inclinatis: 3tius demùm reſtituit rem, hoſtem non aggredi auſus; ſed forti manu quò tam ſibi, quàm prioribus conſuleret, utroſq; ſuſtentans dextrè verſus caſtra retroceſſit. Nec hoſtis inſequi auſus eſt. Tartari adverſo exercitu noſtro ſubſtiterunt, & ex nunc Turcis ſignificatum miſererunt, venirent non tam ad bellum quàm potiùs victoriã & prædam. Verùm præſumptio hæc & temeritas acerbas deinde pœnas luit. Rex enim confuſionis impatiens, novas & recentes legiones ad vindictam de injurijs com̃ilitonum ſumendã animavit eo effectu; ut quàmvis tota tam Turcica, quàm Tartarica potentia à tergo priores tres legiones premeret, in irritum conatus illius ciciderit: quin egregiè à noſtris non tantùm ſuſtentatus impetus hoſtilis fuerit, ſed etiam in eadem vada, quæ noſtris damnoſa fuerant, cum magna clade compulſus, complures ſuorum, quà per cædes quà per ſubmerſiones, quà captivationem amiſerit. Conſternavit ea reſolutio non parùm Barbarum: ne quidem impoſterùm oculis inſequi recedentem ad caſtra exerci-

A.C. 1674 ercitum voluit. Plura adhuc ſcribenti ſuppetunt eaq; longè majora; quæ tum caſtris ad Zoraunum poſitis promovendo nomini noſtro olim ſervitura exiſtimo. Subſtitit in eodem loco Haliciam inter & Woynilowiam juſto tempore hoſtis, tribuſque an quatuor diebus in vano conſilio conſumptis tandem decrevit appropinquare noſtris. Solus Tartarus inter conſilij moras tantiſper excurrere, deq; montibus ſuſpenſus ſpeculari quid noſtri attentaturi eſſent, ſperâſſe (ut ſolent amantes) creditur exercitum noſtrum rediturum: at illum ſua ſpes fefellit. Dux Turcarũ tandem, ut pavidæ deliberationis exequeretur ſententiam, cum magna cautela ſub noſtra ſucceſſit caſtra; nec tamen etſi in acie exercitum reperiſſet, prælium tentare præſumpſit. Præludere ſolùm Tartaris placuit, quorum aliquot centeni tranſvadati fluvium Svicam, adverſam, quã nobis inferre volebant, ipſimet fortunam experti ſunt, retroacti in flumen, ne illo quidem acceptam ignominiam ſatis eluturi. Tertio ab adventu die cœpêre Turcæ foſſas ducere ad noſtra caſtra, quæ vallo quidem, ſed eo admodum debili munita erant, interq; ipſas meditationes pacis & tractatûs cum Commiſſarijs à cogitatione belli non ceſsârunt. Nam hic ſtrepentibus armis, alibi cum Plenipotentiarijs, qui eo die ad caſtra Turcica advenerant, quo primum impetum ad Woyniloviã fregerunt noſtri, tractabatur. Concluſus tandem poſt aliquot hebdomadas tractatus eſt; quem tantopere Princeps non deſiderâſſet, niſi duo interveniſſent; quæ ſpem certæ victoriæ illi dubiam reddebant. Primum erat, quod complures reſidui tam de Regni quàm M. D. Litv. copijs ad Generalia caſtra non advenerant; unde poſtquam ex eo loco, qui collectioni totius exercitus deſtinatus fuerat, præſentes tum copiæ moviſſent, reliquis non expectatis: hi non inventis caſtris ad Leopolim ſeſe congregârunt; ad quos etſi Rex toties per amorem DEI illos obſecratũ jam proximus hoſti certos expediviſſet, nihil omninò profecit. Obſtinata enim ignavia eſt, invidere certa, non mirari aut agere fortia. Alterum fuit; plus trepidationis, quàm animi compluribus militibus inerat, & jam fugam gemina vice meditabantur. Hic ſi liceret loqui, luculentius id ipſum exponerem: ſed parcendũ magno nomini eſt. Quiſpiam enim de Magnatibus ille fuit; qui ultrò Regem adijt, hiſq; formalibus allocutus eſt: vellet conſulere indemnitati ſalutis ſuæ & Reipub. nam exercitus certò deſeret Majeſtatem: atq; intrepidô animô & lingvâ Rex in hæc prorsùs verba reſpondit: fugeret ſanè, quicunq; vellet etiam ſtatim; perſiſtam ego, & ita exiſtimo, non defuturos complures honeſti amantes, qui mecum perſeverent: opponam me hoſti pro obice in Patriam meam, in quam non niſi eo tempore illi patebit aditus, dum proſtrati pectus equitis calcare licebit: novi qui illi ſint, quibus fuga in voto eſt; illi utique Heròés, qui ultimi ad obſequia Reipub. veniunt, primi ab obſequijs diffugiunt. Sic confuſi receſſerunt Phariſæi. Concluſus verò tractatus cum hac graviſſima conditione Ethnicis eſt; ut omnes quotquot per tractatus ceperant in prædictis locis, ex integro redderent; factum id inauditô exemplô: nam cum curribus, bobus, prole omnes reddiderunt prout ceperant, ſolis præſidiarijs Jazlowiecenſibus, qui formidine pœnæ apud Ducem Principem remanere maluerunt. Decretus ibidem magnus Legatus ad Portam Ottomanicam, cujus prodromum egit Modrzejowski; Legatum verò Joannes Gninski Palatinus Culmenſis. Hic claudo geſta triennij ab Electione. Jam quia exigis, ut Chocimenſem tranſactionem etiam, tibi ex verò deſcribam; libens id facio. Curabo, ut amputatis ſuperfluis ſolius rei geſtæ ſeriem habeas. Occurrunt

runt quidem aliqua, ſed quia illa non merentur memoriam, nec tibi ignota forſan ſunt, ſtudioſè ſupprimam. Scis utiq; quid à capto per Turcas Cameneco contra innocentiſſimum caput modernæ Majeſtatis attentatum fuerit, ut ſub tempus Golembienſis cõmunis motûs im̃ane facinus in Regem devolvere voluerint: cùm tamen ille ſemper ſe filium Patriæ probâſſet, utcunq; integritati ejus proſpexiſſet, & effectu ipſo amorem ſuum erga communem matrem exhibuiſſet. Nam & graſſantes Tartaros impuneq; per Palatinatus Ruſſiæ, Belzenſem, & Lublinenſem populorum agentes prædam ingenti afflixit clade, & de faucibus beſtiarum potiùs, quàm hominum tot millia animarum erepta ſuæ & Patriæ reſtituit libertati: quamvis tum non is exercitus eſſet, qui ſuſtinere hoſtiles impetus, ne dum inferre poſſe cladem crederetur. Multum enim virium his copijs deceſſerat eodem anno ſub regimine Caroli Luzecki tum Caſtellani Podlachiæ, eò; quòd toties à Tartaris & Coſaccis infeſtati non ſine diminutione ſui fuiſſent. Noſti etiam, quæ inſania ſub Golembio fuerit, binâ Legatione miſsâ, unâ quæ Mareſchalcum cum exercitu, Regem ſcilicet modernum ad conventum Lublinenſem invitaret; alterâ quæ cum Turcis tractaret commendatum ſibi habens; ut quomodocunq; pacem concluderet; etiamſi toti terrarum tractus Leopolim uſq; cedendi forent. Hæc tum regnabant odia non alia intentione; niſi ut modernus Regnans deprimeretur. Legati verò erant ad exercitum Sczawinski Palatinus Junivladiſlavienſis & alij de qualibet gente, quorum nomina memoriâ exciderunt: ad Turcam autem Lubowicki Caſtellanus Voliniæ, Gabriel Silnicki Caſtellanus Camenecenſis, & Szumowski Theſaurarius Curiæ Regni; quarti itidem non memini. Hi nos reduces ab expugnatione hoſtium obvios habuerunt, quorſumq; pergeremus, interrogarunt? reſpondimus, quod res erat: filios ad Patres ire, ſubjunximuſq; quis melius conſuluiſſet Reipub. Patreſne an filij? ſic tum inanem illũ congreſſum & vana conſilia ſugillare placuit. Perreximꝰ igitur, ut humanitati invitantium ſatisfaceremus. Verùm ea diffidentia illiꝰ Comitij fuit; ut conciviũ ſuorum adventu lætari, hoſpiteſq; (ut juſtũ & æqvũ erat) pro merito excipere, & tanto pro integritare Reip. bonoq; publico labore feſſos recreare noluerit: nã nec expectato quidẽ reditu Principalium quiſq; in ſua ſe recepit, reliqui diffluxerunt ceu nives, ipſumque etiam deſeruêre Regem. Nos harum rerum inſcij continuavimꝰ iter; donec Szczebrzeſzyni nobis innotuit; quid Patres noſtri egiſſent, quæ attentâſſent, ut non expectato adventu noſtro diffugiſſent? ſimiles illi prorſus Lutheri aſſeclæ, qui cùm præſens exorciſationi energumeni inſtare Dæmonem audiiſſet; ut ſibi ex homine expulſo aliud quodpiam hoſpitium concederetur, ſuum tacitè obtulerat, exiſtimans, quia vocalis non fuiſſet, ſe minimè à Diabolo auditum: at ſecus factum fuiſſet; peſſimum jam jam habiturus inquilinum erat: niſi ſeriò pœnitẽs Catholico ritu crucis ſignum pro foribus hoſpitij ſui objeciſſet, tum inſolenti cachinno barbarici hominem inſimulare Dæmon, dicereque: præclarũ enim verò Patremfamilias? hoſpitem invitavit, & fores clauſit: hic verò aliquid amplius factum eſt, quia fores obſerare non potuiſſent, reliquerunt hoſpitium. Intelleximus ibidem qualiter Patres noſtri ſuper certis jurâſſent punctis, novos authorari exercitus mandâſſent in depreſſionem filiorum, pecunijs ex nunc in exſolutionem imperatis, ſtativa & conſiſtentiæ, quorum diſtributio ad Duces tantummodò exercituum pertinet, propriâ authoritate aſſignata eſſent: quare neceſſarium & nos duximus nobis jurare unionem. Rex ſub hæc magnis

A.C.1674

A.C. 1674 gnis paſſibus in Pruſſiam intendit iter, Reginam inviſurus; quæ tum in Capitaneatu Mewenſi morabatur. Per hanc viam plura contigerunt, quæ in nobis juſtam accenderunt iram tum, nunc autem recordantibus illorum riſum cient. Viſitato per occaſionem Primate Prazmovio Skierniewicijs (ibi enim eum offenderamus) mox tam Rex, quàm primas Lowicium aggreſſi iter, ibi non niſi unius noctis ſpatium ſecum ſunt demorati; quantumvis diuturniorem præſentiam moderni Regis optaret Primas: accelerabat enim ad terminum. Vale itaq; dixit dato verbo Primati, quatuor intra hebdomadas ad eundem locum ſe rediturum: in quem finem amicis intimari mandavit; ut ad eundem locum pro eo termino convenirent. Eodem die noctaturi Zwolenium venimus, ubi recens authoratos Heroës reperimus copioſâ pecuniâ inſtructos; ut plures ejuſdem farinæ aſſociarent. Jam tum iniquiora erant itinera; unde curribꝰ relictis equites ire neceſſe fuit, nec plures quàm quinq; ibamus, Rex, ego, equiſo cum honorario equo, duoq; mei pueri; cùm appropinquantibus civitati deſignator hoſpitiorum adfuit, vexillum ibi quodpiam eſſe hujus vel illius farinæ referens; ſe nihilominus hoſpitia denotaſſe. Regi domus obtigerat vice Colonello illius vexilli aſſignata; qui tum temporis præſens non aderat, ſoli illius adſcititij cum familia ibidem verſabantur. Vix ingreſſos (ſerus autem jam erat veſper) furor adſcititij famuli ſalutavit, requirens: quo auſu alienũ tentâſſemus hoſpitium, in quo etſi Dnus non eſſet præſens, violentiam tamen fieri non oportuiſſe? movit ea res bilem & indignationem mihi in tantum, ut impatientiâ ſvadente, cui temperare non potui, tam vehementem illi colaphum impegerim, cui ille ferendo impar camino alliſus fuit: nec ſatis, arreptum pectore in atrium protruſi, ubi; quid cũ illo actum ſit, ſatis ex antecedentibus collegeris. Vinciri juſſum velutiq; in glomum convolutum in angulum pro quiete abjeci. Adfuit interea noſtra, quam cum curribus deſerueramus aſſiſtentia, eodemque planè momento etiam ſubſtitutus vice-Colonellus jam non in ſuum hoſpitium delatus eſt. Fuerat is aliquot inde milliaribus ſolenni convivio exceptus, hic longè diverſam cœnam inventurus: nam ex nunc omnes reduces convivas iſtos rapi ſub cuſtodiam mandavi, & pro hoſpitio ad caſam deſolatam compegi, adjectis minis, quàm primùm craſtinus illuxiſſet dies, ſupremam ſibi horam futuram ſcirent. Seria ea omnia viſa ſunt his fungis; hinc terror & tremor, moriq; antequam morerentur: nox certè ea inſomnis illis fuit, utpote quam ultimam timebant, deprecari igitur quà per ſe, quà per alios; Sacerdotum implorare inſtantias; mille votis & promiſſis agere; ſe impoſterum ſub obſequio futuros, renuntiaturos authoramento novo; & quemq; in ſua dilapſurum; imò jam nunc ſcrinium cum pecunijs (nam & illud in noſtram poteſtatem venerat) diſpoſitioni noſtræ concedere. Tanta illis metus mortis perſvaſerat. Mihi verò nihil eorum, quæ jam in manibus erant attingere libuit; cavi inſuper, ne quid etiam à noſtris attentaretur: arreſto ſuper recenter authoratis poſito, per hoſpitia; arcam cum pecunijs adhuc intactam meo munivi ſigillo; ſenſum Regis in craſtino de illa requiſiturus: cui ubi illuxit relationem omnium geſtorũ præterito veſpere feci. Quæ clementia Regis fuerit, ex his manifeſtè liquet: nam & pecunias, & equos reſtitui juſſit, & liberos pronuntiare; ſi modò deprecarentur, & in ſua ſe reciperent; quibus adimpletis illi dilapſi ſunt; nos autem Ravam pro nocte contendimus: cùm & ibi ejuſdem ſortis vexillum deprehendimus, firmius quidem & cautius, ſed qui ſe opponeret Duci, non erat,

Ordina-

Ordinato illuc Anaſthaſio Miączynski, qui nunc Theſaurarius Curiæ eſt, A. C. 1674
cum Vexillo aulico ad inquiſitionem, qui eſſent? maluerunt cedere Ravâ, quàm inquiſitorem expectare; quòd fundamento peſſimo ſe niti viderent. Inſequi nihilominùs inquiſitor; quos ægrè circa umbilicū noctis aſſecutus paratos per famam reperit armis potiùs, quàm verbis citationi reſpondere volentes: ſed & hi victi ſunt, correxit poſterior errata priorum dierum Skierniewicis: ſed tu ipſe hæc meliùs nôſti. Tandem ex itinere Prutenico reduces Lowicij convenimus; quò ad nos ex illa forma' turbidi Golębienſis Varſaviæ continuata Ablegatos, audivimus, Andream Trzebicki Cracovienſem Epiſcopum, & Antonium Chrapowiecki Palatinum Witepſcenſem. Poſtulata horum fuêre; cur diſſonaremus? reſponſum eſt; oppreſſam libertatem, & everſum Reipub. ſtatū horum diſguſtuum cauſam eſſe. Quare relatione factâ iteratò reverſi, promiſſa ſecum attulêre, reſtitutionem legum ſanciendam fore, furiaſq; Golębienſes mutandas in Comitia pacificationis, hunc titulum præfigere placuit. In quibus quid concluſum ſit, loqvuntur conſtitutiones, ego taceo, nuncq; primum tibi parendo ad Chocimenſis victoriæ deſcriptionem accedo.

Sancitum à Repub: fuerat, ſvaſu potiſſimùm moderni Regnantis; cujus hoc votum erat: ut ſexaginta millia exercitûs, ad cujus tertiam partem pro lege & uſu Litvania teneretur, authorarentur, & proportione ductâ ad exercitum contributiones exſolverentur. Credebat ita modernus Princeps ſatis tutas fore ab incurſu Tartarorum, Turcarū & Coſaccorum Provincias præſertim, ſi iſtæ copiæ perito belli Generali cōmitterentur. Placuerat res ea omnibus; nec Michaëli Pac diſplicuerat: qui ſe non defuturum certò cum optimo milite profeſſus eſt. Promiſſis his an impoſterum conſtiterit, ſuo loco videbimus. Hoc modo pactis inſupportabilibus, quæ nuper Commiſſarij Regis Michaëlis concluſerant, reſciſſis, rectâ Chocimum contendere viſū eſt. Conſtituerat Rex Michaël in poſtcomitiali conſilio ipſe in perſona ſua non tam affectu in bellum, quàm ſuſpicione in modernum Principem huic expeditioni intereſſe: occupaverant enim ſimplicem illius animum rumore vano; ac ſi Ethnicorum affectâſſet amicitiam Mareſchalcus Regni idemq; Dux exercituum Supremus: unde metuebat ne ſe abſente in irritum ea expeditio recideret, & ingens aliqua clades acciperetur. Stipatus igitur amicorum aſſiſtentiâ Andrea nimirum Olſzowski Epiſcopo Culmenſi Regni Cancellario, Stanislao Lubomirski Mareſchalco curiæ Regni & Referendario Regni qui nunc Epiſcopus Cracovienſis eſt, Leopolim devenit; ubi compertô modernum Regem Jaworowiæ eſſe, exercitum verò ad Skwarzawam ſubſiſtere, de ſuo adventu ſignificavit: nec moratus Rex modernus acceleravit ad exercitum; ut Michaëlem eôdem non tam pro coṁodo publico quàm potiùs odio profectum exciperet. Eodem die uterq; in caſtra devenit. Sequenti luce armiluſtrio interfuit Michaël, ſed jam ægrè valens, mortiſq; meditationi præſentior, quàm militiæ. Ideò autem intereſſe voluiſſe ille dicitur; ut famam plerumq; mendacem ad odium præſentis Regis corroboraret, quæ nimium quantum injuria ſparſerat, barbaris ultra amicum eſſe Sobieſciū, quam oporteret; imò neutiquam illos aggreſſurum: cùm tamen luculenta præ oculis eſſent reſoluti in hoſtes animi argumenta: nam & quingentos captivos Mahometanæ ſectæ ceperat, habebatq;, & plures quinque millibus Tartaros, ut aggrediendo ſic regrediendo veloces ceciderat. Verùm malitiæ fruſtra alia perſvaſeris. Jam illuc etiam Michaël

Pac

A.C. 1674 Pac ſupremus exercituum M. D. Litv. Dux advenerat; cùm ob rumorem prædictum de Principe noſtro ſubitò in ejuſdem depreſſionem in Tentorio Regis Michaëlis formatum fuit conſilium, quid facto opus foret? per vota itum eſt. Epiſcopus Culmenſis his formalibus reſpondit: tranſivimus Rubiconem, non datur regredi. Pac ſpe in contrarium imbutus, plura jactavit, quorum pœnitentia mox eum ſubitura erat: ſe nempè in ſeptem annos proviſum Litvaniâ exceſſiſſe, & ſtudio contra crucis hoſtes, Hieroſolymitanæ crucis ſignum per militaria vexilla effigiari mandâſſe, hæc tum publicè faſſus eſt non tam generoſo, quàm invidioſo in Principem modernum animo; cui dum votum obtigit, paucis rem citra jactantiam abſolvit verbis: aliàs ſe ſperâſſe materias: mirari, cur agitari privato conſilio iteratò liberet, quæ jam publico omnium ſenſu forent definitæ. Reſpub. enim ait, declaravit bellum, illa contributiones, illa quantitatem exercitûs præſcripſit: quid jā conferre opus eſt? quid revocare in dubium? cùm ipſi cum alijs id decreverimus. Cōmunem ſententiam nos ſequi ſine mora neceſſe eſt, craſtinus dies nos contra hoſtem euntes videat. Proh DEUM! nos tot dies amiſiſſe. Eâ acceptâ declaratione Michaël Pac jam alter à priore tergiverſari, prætendere ſuum exercitum nondum totum conveniſſe, adeoq; ſequi non poſſe tam citò, orare, ſiquidem craſtinâ luce exercitus in hoſticum moturus eſſet; determinaret locum, in quo ſe expectantem inveniret. Huc zelus ille devenit; ut qui primus eſſe debuerat; nunc noviſſimus futurus expeteret promiſſum de ſe expectando. Obtinuit; nam datâ fide pollicitus Rex illi eſt Probuzni præſtolaturum. Motis poſt hæc caſtris ad Tyram deventum eſt, ubi in loco Luca dicto noſter exercitus trajecit: unde graviter turbatus Pac, ſi per decorem licuiſſet, priorem libenter revocâſſet ſententiam de adulatione magis quàm vero prolatam. Metuebat ille tum ſibi, tum exercitui Litvano; ne forſan, ubi trajeciſſet Tyram ſe cum ſuis Rex hoſtibus exponeret, tam altè egerat radices in viro de optimo Principe ſuſpicio; ut benefacta in peſſimum detorqueret ſenſum, facturumq; ea maximè crederet, à quibus longiſſimè aberat. Quare primùm per Sapiehas Pac egit, ut reſciret, quid Rex moliretur? an non quidpiam in exitium exercitûs & ſui attentaret? mox Principem Radivilium ſubmiſit per motivum affinitatis faciliùs omnia intellecturū: demum ipſe tertius ſucceſſit medius inter metum & diffidentiam: nam trajicere exercitui inhibuit; donec luculentis rationibus his omnibus diſcuſſis & ipſe demum non ſine timore acceſſit, trajecit, ſecutus eſt. Hic ſtudioſè omitto, ut Litvanicæ gentis nomini parcam, quæ in eo tractu Chocimum verſus acta ſint. Sic jam certis non niſi prælio decernere, actuq; Chocimum tendentibus noſtris Turcarum occurrit Legatus ad Michaëlem Regem directè miſſus media pacis oblaturus: at ſerò venit. Conſpecto exercitu noſtro primùm nihil de tumore & arrogantia Turcici faſtûs remiſit; verùm ubi comperit noſtros Chocimum tendere, tum & ipſe animo cadere, utq; ratio ſuæ Perſonæ haberetur poſtulare: quem non jā ad Michaëlem Regem tum Leopoli ex ſupremo morbo decumbentem, ſed Varſaviā remittere viſum fuit ſub honeſta cuſtodia futurum; donec rebus feliciter peractis à reduce moderno Regnante expediretur. Conſtitit deinde exercitus & quidem imprimis Regni ſub Chocimo feriâ ſextâ, & ad uſq; caſtra Turcica quæ vallo cincta erant, proceſſit. Conſultò enim legiones, quæ vigilijs deſtinatæ fuerant, hoſti ſe oſtentare, quàm primùm è ſylva egreſſæ eſſent Rex imperaverat, tum alteram

teram legionem Theſaurarij curiæ eadem ſequi veſtigia ad irritandum hoſtem juſſerat tam ſecundo ſucceſſu: ut emiſſum equitatum hoſtilem & vigiliarum legionibus incumbentem, altera legio exceperit, repulerit, complures eorum quà ciderit, quà pro indicibus captivaverit nõ ſine omine in noſtris prægustatæ victoriæ. Quare Barbari impoſterùm jam diminuta præſumptione ſimiles in auſus prorumpere non attentârunt, contenti ſeſe continere vallis, & ſpectaculo copiarum frui, quæ brevi ſpectatorem oculum clauſuræ erant. Profuerunt ea præludia ijs Principibus, qui neceſſitate, non animo Turcarum caſtra ſectabantur: nam Princeps Moldavorum de familia olim Imperatoria Cantecuſanorum ducens originem, ne innocens nocentium pœnas lueret, cum Proceribus ſuis barbarorum caſtra deſeruit, & ad Regem delatus poſt venerationem deprecatus eſt, liceret ſibi in ſuam redire provinciam. Annuit Rex. Princeps item Valachiæ Petryczayko dictus, qui nunc in viſceribus Regni moratur, & ex gratia Regia Kupnowicz in Samborienſi Oeconomia poſſidet, quatuor aut quinq; diebus antè ſponte per favorem noctis ad ſuos transfugit, veniamq; inde à Rege petitum miſit; quæ non tantum data fuit, ſed inſuper Szocawiam Chriſtophorus Korycki Ablegatus ut linguæ Valachiæ ſic conſvetudinum gentis gnarus; qui teſtaretur gratam Principi noſtro acceſſiſſe eam ab Ethnicis ſeceſſionem & polliceretur protectionem perſonæ, cujus etiamnum extant exempla. Dimitraſzko item Princeps Moldavorum eadem meditatus eſt, verùm hæc illus molimina non tam Chriſtiano motivo(nam animo & corpore Turca erat) ſed præſenti vitæ naſcebantur diſcrimine. Metus illum potiſſimùm impulit; ut clandeſtinè Legatos mitteret; declararetq; ſe Chriſtianarum partium futurum. Acceptata quidem ea fuit Legatio; cautum tamen imprimis conditionibus: ut quàm primùm copiæ noſtræ hoſtili appropinquâſſent exercitui, ipſe ſeceſſionem faceret, locumq; eum occuparet, qui noſtris Ducibus opportunus pro tranfuga videretur. Non potuit hanc conditionem exequi ex nunc prædictus Princeps; nihil tamen contra noſtros ab illo attentatum fuit: nam etſi feriâ quintâ noſtri propiùs acceſſiſſent, nec ignavos oſtentarent animos, & viciſſim, hoſtis non minore in nos ferretur auſu, ipſe quoque extra mœnia vallorum Turcicorum ſtativa ſortitus ſuos in aciem eduxiſſet, emiſſis ſuis nihilominùs demandavit; ut ad noſtros delati teſtarentur illũ, quidquid faceret, nõ niſi ad apparentiã facere nihilq; hoſtiliter attentaturũ: deprecarentur præterea; ut ſibi viciſſim daretur indultum; opportunitatem duntaxat temporis ſe obſervare, quo tutè in noſtras partes tranſire poſſit. Nec aliter quàm promiſerat fecit. Nam ſequenti die, quæ feriâ ſextâ erat, videns noſtros inſtructâ acie hoſtium caſtris ſuccedere, exceſſit cum ſuis univerſis, petitâq; veniâ & impetratâ cum equitatu ſuo, ut conſulto imperatum fuerat, ad Tyram perrexit, ibiq; infra noſtra caſtra ſubſtitit: peditatum verò ejus verſâ ad hoſtem fronte in acie locare viſum eſt. Verſutum enim noverat hominis ingenium Rex, talemq; eſſe, qui niſi accerſito in conſilium dolo ageret nihil. Forſan jam ſubodoratus fuerat magis illum ſimulare amicitiam, quàm veram ferre; ut quod facere apertus hoſtis nequiviſſet, fictus exequeretur amicus à tergo impediturus, qui in vultum reſiſtere non valuiſſet. Vtut fuit; diviſa ipſius potentia jam timeri non poterat. Inter hæc non levis remora, unde minimè timebatur Regi ſe ſe oppoſuit, eam expeditionem forſan ad nihilum redactura, niſi prudentiſſimus Princeps, ut cum hoſte certare armis paratus A.C.1674

ratus

A.C. 1674 ratus erat, ſic promptus humanitate & ſubmiſſione cum ſuis collegis certare fuiſſet. Jam feriâ ſextâ determinata fuerat aggrediendo hoſti, qui non niſi intra valla ſe continebat, actuq; jam parens Duci miles in aciem proceſſerat, cùm Michaël Pac nec quidem moveret pedem, & ac ſi dormitaret, immotus ſubſiſteret. Gravius ea modernum Regem res angebat; unde quid ageretur rerum ignarus, expoſtulatum miſit: quid cauſæ foret, quòd toto exercitu provocante hoſtem, ipſe interea feriaretur? reſponſum præter ſpem, feſſas copias eſſe & fame propè enectas hoſti non ſuffecturas. Huc illa jactantia deſijt, ſeptennij commeatus ægre menſis unius ſpatio ſuffecit, in caſſum ea recidente Legatione non tamen Rex deſperavit, fortiorem pertinaci flecti viro arietem admovendum ratus, ſe ipſe aſſumptis Primoribus ad illum confert, precatur, velit idem ſentire ſecum: ſed ne ſic quidem ſtatim Pac expugnatus eſt, quamvis nihil humilitate potentius ſit etiam ad ipſos Superos vincendos: rejicit cum furore Dux Ducem, eadem ratio obtenditur, famere exercitum, & ægre arma ſuſtinere. Noluit tum irritare hominem eorum memoriâ, quæ nuper in publico conſilio de ſua jactaverat providentia: iterare preces maluit, quàm efferre indignationem. Quare ad ſubmiſſionem converſus adſtantibus Proceribus copiarum Regni ſupplicis planè ritu obſecrat adjectô: audi me tribus diebus, ego te deinceps etiam tribus hebdomadis audiam, etiamſi non obliger. Nôris, ſi mihi nunc parueris, magnum te opus pietatis Reipub. exhibiturum. Hic tandem ſive precibus ſive pudori ceſſit. Intra hæc feria ſexta conſumpta eſt exercitu à caſtris hoſtilibus ne quidem ad tormenti ictum remoto, ibiq; noctare juſſo. Abijt ea nox inſomnis inter continuos clamores Turcarum ſive oſtentatione vigilantiæ, ſive animi parati ad prælium. Quàm primum ſol illuxit ſabbato; miraculo quid ſimile contigit, quod ſuppreſſiſſe nefas duxero. Miſerat Michaël Pac, qui graviora aliquot poſceret tormenta; nec Rex abnuerat cavens ne quid diſſonantiæ ſuboriretur: ſed fruſtra tam preces Ducis, quàm Regis aſſenſus fuêre. Nulla vi tormenta moveri potuerunt: quamvis & ipſe, & Alexander Polanowski Vexillifer Regni anniteremur graviſſimiſq; flagellis equos impelleremus. Cœlitus id impedimentum contigiſſe creditū eſt, magis enim proficua in ſuo illa fuêre loco. Rex interim inter deambulandum meditabundus barbarorum obverſus caſtris, laborem fruſtraneum noſtrum his vocibus inhibuit: ſinite hæc, arripite arma, intra mediæ horæ ſpatiū in caſtris Ethnicorū hoſpitabimur. Obſtupuimꝰ tam manifeſta dicta, quis enim id præſumeret circumſtantijs reclamantibus? legionibus ſub hæc inclamavit, promoverent pedem, tormenta in valla dirigerentur ad depellendos Barbaros. Ea fortuna noſtra fuit, non ſuſtinuit hoſtis vel vultum noſtrorum, deſeruêre valla, ceſsêre ex illis tam pedites quàm equites: Rex ſecutus victoriam caſtra ingreſſus eſt, mox Palatinus Kyowienſis nunc Cracovienſis Caſtellanꝰ gratulaturus adfuit, aderam & ego cum Dno Conte de Maligni, turba præterea plurima. At parum abfuit quin noſtra felicitas inſigni clade corrumperetur. Avertit indubiè cœlum exitium, jamq; diſcrimini proximos ex ipſis fatorum faucibus eripuit. Adverterat periculum officialium militarium quiſpiam multæ ſinceritatis homo, feſtinuſq; ad me delatus in aurem inſuſurravit: caveremus, complura millia hoſtium in averſos ferri. Exiſtimabam ego timidum timida referre; quare pro gratijs aſperè verbis acceptum à me repuli. Adeò præſens felicitas non tantùm animum ſed etiam oculos occupaverat; ut nihil videremus. Nec tamen ille importu-

nus

nus eſſe deſtitit; vix aliquot paſſus receſſerat, cùm iterum redijt, daremus fidem verbis, jam jam hoſtem adeſſe, & à tergo imminere. Vera locutum fuiſſe ex eventu patuit, quàmvis mihi adeò diſplicuiſſet; ut etiam impatientiâ ductus illum ſcuticâ pulſaverim. Nam Joannes Zelinski Venator Regni Colonellus collatæ ſibi legionis germanici authoramenti, eâdem viâ, quâ Rex cum alijs legionibus illatus erat, emptoq; de præda equo Turcico ad eandem redibat portam; cùm hoſtem offendit, victorq; à victis occiſus eſt. Vix eam ingratitudinem in Officialem commiſeram; cum barbaræ legiones meos incurrerunt oculos. Fugiebant illæ caſtrenſiq; tendentes viâ ferebantur ad portam non parſuræ utiq; ſi quem Poloni nominis offendiſſent. Manifeſtum periculum erat, in eadem eramus via, in nos rectâ tendebant. Quid agerem? deſperata erat ſecuritas, in congeſta nihilominus mapalia Turcica protruſi Principem, ipſe quantocius quatuor conquiſita vexilla Loricatorum Squãmis rapui, quorum unum memini fuiſſe Opalinij, nomineq; Ducis in hoſtem ire juſſi, ſtudio ſuppreſsâ multitudine, ne forſan animis caderent, & ante vincerentur ignaviâ, quàm ab hoſte. In tempore etiam adfuit vexillum haſtatorum Ludovici Niezabitowski Caſtellani Belzenſis, cui itidem ſuppreſsâ causâ Ducem uſurpans mandata dedi, dirigeret haſtas, totoq; in Barbaros impetu inveheretur. Ita diſcuſſimus periculum, remotus ex via publica hoſtis in foſſas, quæ intra caſtra erant præceps abijt, miſerando ſpectaculo; cùm alij cervices eliderent, alij pedibus à ſaltu fractis non niſi à caſu ſupervenientium mortem invenirent. Momento propemodum cadaveribus expletæ foſſæ fuerunt adeò; ut ſuperſtites Turcæ velut in plano per illas decurrerent inventuri alibi fata ſua, & hac charybdi evitatâ in ſcyllam ruituri. Nam quos vorago non abſumpſerat, abſumpſit Tyras; in quem ex rupe præcipites coacti in levi elemento etiam gravem repererunt mortem. Involvit ferè eadem ruina modernum Caſtellanum Sendomirienſem, qui victos ſecutus in eandem foſſam dejectus ægre evaſit mortem. Voluerat Turcicum Chocimi præſidium de fortalitio illo noſtram turbare victoriam; verùm irritus is illius conatus fuit: quin plenam victoriam dante cœlo etiam ea arx intra 24 horas non ſine inſigni multorum de ſpolijs fortuna pro auctario acceſſit, præſidio ut optaverat Cameneco dimiſſo. Interim Kaplan Baſza, qui tum in Cecora morabatur, tantæ ignarus cladis ſuppeditaturus Comeatum jam emiſſo exercitui tertiâ à victoria die ad Huſein Baſzàm expedivit conſultum, quid facto opus eſſet? incidêre in caſſes Nuntij: nam improvidi & temerarij cùm in caſtra jam non ſua rectâ contenderent, in famulos adaquatum ducentes equos impegerunt; quibus ut nulla fides pietaſq; erat, ſic mox ab illis rapti, ſpoliati, unus etiam illorum cæſus, alter ægrè precibus ſervatus, dum caſu à ſuperveniente quodam majoris modeſtiæ ad Regem deduceretur, ex cujus relatione conſtitit, quæ mandata habuiſſet, quaſq; literas. Hinc indici & relatori literarum (nam eæ etiam ablatæ fuerant) pronuntiatum præmium. Contentum ſcriptorum fuit, mox comeatum & ſuccurſum adfuturum. Quamobrem Rex coacto conſilio in prædictum Baſzam movendum ſvaſit. Et verè non deſtituiſſet ſucceſſus conſilium, gemināſſet cladem, expleſſet comeatus famem; ſi parere libuiſſet; At iterùm diſcordia in tranſverſum Palatinum Vilnenſem egit, alteramq; abſtulit victoriam. Deſeruit caſtra ille, ſecumq; ſuos abduxit Litvanos. Non tamen mutavit mentem Rex, generoſum ſecutus animum cum Polono robore in hoſtem movit; etſi quidem in caſſum, non tamen ingloriè: nam ad ſo- A.C. 1674

Digitized by Google

A.C. 1675 Iam magni nominis famam compertâ ſuorum cæde Kaplan Baſza incenſis caſtris & commeatibus à pedibus ſalutem quæſivit. Idem & Dimitraſzko fecit, infidus hactenus ſocius, ſemperque à parte exercitûs cum ſuis ſingularis, ſpectatâ Turcarum clade, fugâ ſe hoſtem prodidit, Conſtantinopoli inventurus mortem, qualem meruerat. Nam ubi illuc deprecaturus errorem ſubmiſſionis advenit; blanditijs quidem aulæ exceptus eſt, mox veneno occidit, doloſâ morte dolos penſante, quibus noſtris illuſerat. Rex cognitô Baſzam fugâ ſibi conſuluiſſe, non morandum in hoſtico ratus feſſum militem in ſtativa aſſignatis prope Camenecum territorijs deduxit, ipſe autem Michaële Rege die S. Martini jam fatis functo pro deſignata ex Comitijs pacificationis Commiſſione Lublinum ſe contulit, & res militares diſpoſuit: tum Varſaviam pro convocatione, cui Franciſcus Bielinski Succamerarius Regni deinde Palatinus Mariæburgenſis pro Mareſchalco præfuit, profectus eſt. In ea approbatum jus ordinationis Zamoſci pro Dnis Zamoyſcijs, quod prim⁹ Ordine defunctus Theſaurarius Martinus Zamoyski occupavit tanquã potior duplici fundamento, allaborante potiſſimùm Andrea Olſzowski Cancellario, qui Michaëlis Regis teſtamento interfuerat, actuq; moderni Regis authoritate incorporatus eſt in bona ordinationis. Tandem ſubſecuta Electio, quæ feliciſſimè modernum nobis Principem dedit. Et hæc ſunt quorum notitiam habui. Tuum altiſſimum ingenium ea expoliat, ego meam rudem Minervam ſubjicio.

XXXII.

GALLEACEO MARESCHOTTI ARCHIEPISCOPO CORYNTHI NUNTIO AD AULAM HISPANICAM APOSTOLICO ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI GNESNEN. ET PRIMATIALIS CANCELLARIUS die 16 Decembr.

Relatio imprimis Electionis Joannis III in Regem, & poſt Electionem, Acta ejusdem in Ukraina 1674. & 1675.

LEgiſti non ſine aliquo guſtu præliorum cum Scythis, & ultimæ ſub Chocimo ex Turcis victoriæ Joannis Sobieski Mareſchalci & Exercituum Ducis ſupremi Regni relationem meam Madriti, ubi te Nuntio Apoſtolico Ablegatum nuper egi. Indeq; ſtatim mihi, qui cunctis diebus vitæ meæ dicto tuo obediens eſſe volo, præcepiſti, ut ejuſdem jam Regis, cujus laudum plena eſt terra, ulteriora acta diligenter tibi deſcriberem, non dubius, quòd hæc Electio Optimi fieri deberet Poloniæ in ſalutem. Redux proinde memor mandati tui, non oblitus obligationum, quas majores tibi debeo, quàm unquam præſtare valeam; imprimis pro affectu tuo immenſas gratias reddo, reddamq; in poſterum ac ſemper, non quas debeo, ſed quas potero; exequor deinde ea, quæ nutus tuus à me deſiderat, de Electione, cùm longiùs abfuiſſem, uti ſcis, quàm ut viſa referre poſſem, curavi omnia ſcire, nec alia ſcribo, quàm quæ vera ſunt. Acta in Vkraina Regis mei admirari potiùs, quàm referre queo, animoſius tamen de ijs ſcribere poſſum, quò exactius diarium Patris Joannis Kwiatkiewicz hominis in Societate JESU digniſſimi videre mihi licuit, ex illoq; plurima decerpere.

Prophaſis hiſtorica. Faſtos igitur in ſolia transfero, ſubeant triumphi, quos jam non clava, ſed ſceptra tulêre. Nam triumphi alios Capitolio, Sobieſcium throno

A.C. 1675

no invexerunt. At verò par eſt diſtingvi ut tempora, ſic laureas, quarum dignitas creſcit etiam ab auctore, quò hic dignior, & trophæa altiùs eriguntur. Antequam tamen prælia reſumat narratio, prius ſolio Ducem inferet. Appetebat indictus Comitijs dies, quæ ſubrogando in thronum Principi cogebantur. Non enim nobis (ut benè nôſti) naſcuntur Principes, ſed fiunt; & Electio hîc Regum mater, non regnatrices cunæ in purpuram effundunt. Aderat ad Kalendas Majas & Mareſchalcus, Regemq; Patriæ vovebat; incertus, in cujus verticem corona per ſuffragia rueret. Arcebatur à throni calculo per edictum Ordinum natus domi Princeps: recepto jam gentis more, quæ facilius extraneum adorat, quàm inquilinum; in adventitio Principe peregrinum potius colens ingenium, quàm emeritam domi virtutem: ſeu id in generoſam indolem referas, quæ Regibus implere orbem ſatagat; ſeu quòd in Patria ſibi mentis eminentia pares putet, alibiq; imparem quærat. Nec ille tunc ſceptris idoneus, credebatur, qui ſecum in Regiam thorum inferret, antea maritus, quàm Princeps; ſeu hic tacitè quorundam timor Mareſchalcũ excluderet, ſeu viduæ Principi Eleonoræ ſuffragia ſtuderent, quæ emoto fatis Principe legerent, cui cum Eleonora ſimul fortuna Regni nuberet. Quare Carolus Lotharingiæ Princeps ivit per plurium vota, omen purpuræ præter alia ſolio digna etiam cælibatus. Et intererat data ſemel Eleonoræ ſceptra ejus Principis delectu rurſum ſancire, tum ad retinendum in Regno Auguſtæ originis decus, tum ne geminato in Reginas plures impendio ærarium Regni fatiſceret. Flexerant ſeſe certatim in Lotharingum arbitria Procerum cum Interrege Floriano Czartoriſcio Primate Regni, euntibus paſſim ſuffragijs, quo per eadem defluxiſſent prima capita, veluti hic etiam, ut primæ ſphæræ in cœlo circumactæ motus raperet orbes minores. Idem exteris curæ, quà lingvâ, quà manu eligentium arbitrijs moderante, nam etiam manus proficit, ſicubi venale ſit ſuffragium. Datum idem Principibus Matronis negotium, quibus flexanima vis ineſſet, quoquo verſum animos impellendi. Verùm alio verſa Quiritum reliquorum vota; nec thori ratio vocem illis in ſuffragia duxit, ſed Regni periclitantis: fruſtra connubia ſpectari cùm iterũ Oriens armis obſtrepat, in thronũ iret nũc poti⁹ felix bellãdi uſus roburq; à nervo belli ſolidũ. Meruiſſe quidẽ ſceptra fortunã quæ cunas purpurâ tinxerit, & ſumma ſpondeat, ſed temporum rationem poſcere manũ, quæ per ardua jam famam extulerit. Quare Galliam hæc ſpectabant ſuffragia, & inde Atlantem rebus in ruinam pronis accerſebant. Is fuit Condæus Princeps, quem armorum felicitas, non ſola famæ benevolentia ſuſpiceret. Huic Principatum ſuffragio detulit Mareſchalcus, ac unà confertim Patritius ac Equeſter Ordo. Utrinq; certatum ſtudijs per contraria abreptis, quo & auctoritas & ratio dum pertrahit, ſuffragijs concordiam ſurripit. Paucis aurum illuſit, & fœdus augendi peculij amor: plures publica exercuêre. Exarſerant utrinque animi prope ad civilis diſſidij facem, parumq; aberat, quin arenam, quæ ſuffragia commiſerat, civilis cruor imbueret. Movit Mareſchalcum itura in domeſticum nefas ſciſſio, quare partium ſtudijs moderari adniſus, novam inijt turbida componendi rationem. Svaſit tranquilla per quandam abrogatæ ultrò ſententiæ injuriam; quod potior eſſet pacis domeſticæ, quàm ſuffragij ſemel deſtinati ratio. Idem animi ſenſus ijs, qui Condæum ſuffragijs coronârant. Hinc communi conſilio decernitur, conveniendam eſſe Reginam, cui periculi, quod utriuſq; partis divortia alerent, admonitæ, prona in rem Prtriæ, viduiq;

Electio Regis indicta

Adeſt & Mareſchalcus Sobieſki

Pars in Carolum Lotharingiæ Principem

Pars in Condæum ſuffragijs fertur

Concordia ſuffragiorũ moderatur Mareſchalcus

A.C.1675

duiq; throni arbitria panderentur. Lecti è ſacro Senatu, qui Reginam adirent, Andreas Trzebicki Cracovienſis Antiſtes, idemq; Dux Severiæ, Stephanus Wydzga Varmienſis Antiſtes, idemq; Præſes Pruſſiæ, Andreas Olſzowski Procancellarius Regni, ac idem Culmenſis Præſul, Stanislaus Sarnowski Præmisliæ, Andreas Ujeyski Kijoviæ, Stanislaus Dąbski Chełmæ Antiſtites, quâ auctoritate, quâ ſanctimoniâ, & facundiæ ſacræ civiliſq; laude in purpura conſpicui. Hi Principis viduæ petunt atria, & mox in conclavi Regio vota Quiritum & ſua palàm proferunt: ſe utramq; orbitatem, Regni ſcilicet ac Reginæ animis, votiſq; complexos: utrique ne ſuffragiorum diſſidio publica peſſum eant, cautum velle: ac inprimis, ne Procerum, qui votis in Gallias excurrunt, ſententia ſit odij fomes, eam ultrò abrogari, viciſſim tamen depoſci, ut concepta in Lotharingum ſtudia ponantur, aliiſq; in eum pronis eximantur, ſic æquatis utrinq; rebus ceſſatura partium ſtudia, alioquin in odium evaſura, neutrâ parte votorum injuriam ferente. Viduatæ Reginæ fortunam Neoburgicum Principem

Neoburgicum Principem ſponſumq; offerunt.

additurum cælibem utiq; nec refragaturos Regni calculos. Gravius accepta legatio, & quæ primò in formidinem partis Gallicæ deflexa ab alentibus ſpem Lotharingiæ. Regina verò haud ſibi integrum ſubintulit ullius animum in alterutram partem ducere. Pupugit Mareſchalci ſequaces formidinis interpretatio; moxq; in Condæum repeti-

Sed fruſtra omnia redeunt in Condæum ſuffragia.

ta ſuffragia: firmata eadem, cùm ex Auguſtali Auſtriæ voto nonniſi Lotharingum ſolio inferri poſſe Legatus adſtrueret. Bilem enim excivit oratio, quæ eligendi auferret arbitria, uno tantùm in aleam votorum propoſito. Hæc inter Primas Regni lento dolore calculi extingvitur, cujus authoritas & princeps ſuffragium Lotharingiæ vota provehebat. Suaderi & terroribus cœpta Lotharingi inauguratio, qui extorquent aliquando ſuffragia, etſi libertatem perimant, quippe vulgatum per urbem, trans Iſtulam ſuburbanum fixas in armis copias, quæ Lotharingi Imperium ferro aſſererent. Vana hæc in terriculum jactari credita, & ultra famæ garrulitatem non itura, & mirum erat, ſi contra ſeipſam ſic arma conſcriberet libertas, ſeque perditam vellet. Placuit tamen & in famam arma decernere: & jam ripam fluminis miles inſederat, ſed mox ſubſidit cum evaneſcente fama terror. Tandem dicendo Principi dictus dies,

Indictio Electionis ſecuta.

Interregis munere perfungi juſſo (mortuo tunc Primate, & Vladiſlavienſi Epiſcopatu vacante quibus per leges Patriæ nominatio competit) Craci Præſule Andrea Trzebicki, boni publici ſtudioſiſſimo Duce. Præmiſſa uſitato ritu ad ſuperos ſupplicia, ne rès inauſpicatò gereretur; tū ſeorſim Palatinatus ſinguli de Principe è libertatis genio diſceptârunt.

Palatini Ruſſiæ oratio in laudē Condæi

Inter Ruſſiæ Proceres Mareſchalcus, & ibi primum purpuræ omen. Votis prævivit omina Stanislaus Jablonowski Palatinus, qui de Lotharingo perhonorificè præfatus, eum tamen à Poloniæ gubernaculis ſententiâ removit. Egit & de Condæo, cui vires, armorumq; gloriam tribuit abſque æmulo hac ætate pari: illum proinde Regni pericula vovere, quæ ex proſpero ferri uſu facile propulſet. Grave capiti onus cum corona illabi, & cui hac tempeſtate Polonia incumbat; ſed Condæum eſſe, qui molem hanc ex æquo ferat, nec alium facile. Non imbelle nomen depoſcit hic Chriſtianæ Reipub. murus. Addidit ſe hodie Divina percepiſſe animo ritè expiato, ut inde plus lucis traheret in conſilia, nec errori pareret, dum throni orbitatem ſuffragio depelleret. Sed errori, inquit,

Quo tamē emiſſo

eximor, ſi Condæum Regnis aſſero, errorem fama refelleret, quæ pro illo perorat. Sunt tamen quæ in eo Principe reformidem. Primum eſt,

ætas

ætas provectior, & morbidæ obnoxia, quæ à nova auræ temperie damnum inſuper paſſa, potius opem Regni requirat, quàm ferat. Alterum eſt, alia belli ratio exteris à noſtra, quam uſus flagitat. Quid jam diverſum imperandi genus? quid lingvæ? quid morum noſtratium, legumq; capienda primùm peritia, quid meritorum de Patria, quos & adventitius Princeps inſcitiâ prætereat, & ſæculum penè effluat, dum nomina ediſcat? quare ut ſemel abſolvam, domi potius Princeps quærendus; nec alius, puto, meliùs coronam excipiet, quàm Mareſchalcus, in quo, quidquid in Principe velis, aut ſperes, jam virtus poſuit, & fortuna. Hic ergo meâ ſententiâ Princeps eſto. Palatini orationem excepit Maximiliani Fredro Caſtellani Leopolienſis ſententia, viri tum laticlaviâ curuli, tũ datis in lucem publicam ingenij monimentis latè conſpicui: hic gravibus nixus argumentis alterum à Palatino ſuffragium meritis iiſdem detulit. Coronavit eadem pari encomio, calculoque Chelmenſis Antiſtes Stanislaus Dąbski, quibus id vix livor ipſe negaverit. At Mareſchalcus palàm obniti, & detrectare ſuffragia, in Condæum ea majore niſu reijcere, quem pridem in animo coronârat. Nihil tamen effecit modeſtia, quæ ſe ipſam oppugnat, dum mordicus tuetur. Nam ſolenni vocabulo, placet, primæ Palatini ſententiæ toto Ruſſiæ comitio applauſum. Adhuc per exteros alibi vagata ſuffragia, quæ Regem peregrè adſciſcerent, cùm eam domi ſuæ fortunam Ruſſia defigeret. Pervagata interim locum publici conſeſsûs fama, quæ Palatinatum Podlachiæ ſtatim implicuit, nec tenuit ſe facti gloria, quin latius permanaret, Stephano Czarneccio Notario campi propenſæ in eundem Principem voluntatis interprete. Ivit continuò per tredecim Palatinatus eadem votorum concordia, & animi ab exteris domum velut è longa peregrinatione rediêre. Sed ut repentina gravius percellunt, ſi præter animi præſagia contingant; Litvaniæ optimates fama hæc aliter affecit. Non diſplicuit Princeps, ſed ſubita & ſine arbitro Ducatu voluntatum mutatio; ſeu nutantia diu in exteris, momẽto deflexa in contribulem ſuffragia Ducatu inſcio. Igitur primis adhuc inſiſtere, ſubitis nonnihil obniti viſum ex parte Comitium. Poloniæ conſenſus, arbitria domi fixa, non jam aliò dimoveri paſſus; imò (ut ſe ſe gaudia non cohibent, quin erumpant, & velut magna eluvies in immenſum exundent) poſtulatus Interrex, ut denuntiato Principe, plauſus & gaudia in urbem primò, tum in Regnum promoveret. Sub hæc Candidatus graviter interfatus: ſe nôſſe, cui genti Principem vota legant, liberrimæ utiq;, quam libertatis privilegio exuere nolit, nec invitis dominari: quæ citra ſpem ac meritum ſibi contingant, non ultra morẽ velle progredi: cariorem ſibi Regno Optimatium Regni libertatem, quæ ſi non ritè ſuo fungatur arbitrio, ſe ſceptra abnuere. Ne unico quidem reclamante, inquit, hæc velim capeſſere, nec fas eſt, ne dũ numeroſo Procerum diſſenſu; male imperatur recuſantibus, pulchrius duxerim parere, quàm nolentibus imperare. Sic datum ſuffragaturis adhuc, & libertati ſpatium: ſole interim præcipitato, ingenti Purpuratorum & Equeſtris Ordinis frequentiâ è cãpo, Auguſtali inductus Palatio novus Princeps. Interregi non vacua metûs vel alieni ominis hæc viſa primùm Electio, poſt eventuũ proxima indigenas Principes metuenti, quippe par incommodum jure metuas, ſi par alicubi error. Sed tamen erraſſe ſuffragia non putârat, quæ ſubitæ concordiæ prodigium firmavit, & digna ſolio virtus Principis. Quare potius vertit operam, ut eorum, qui aliò, quàm in Patriæ civem

A.C. 1675

Regem dicit Joannem Sobieski Mareſchalcum Regni

Idem arripit totus Palatinatꝰ

Mox & alij

Opponit ſeſe Candidatus Regni

A.C. 1675 vem ferebantur, animos in unum flecteret. Idem Summatibus labor, quibus animorum votorumq; conſenſio partem curarum abſtulit. Eluxit hic opera Palatinorum Cracoviæ, Ruſſiæ, Pomeraniæ; Culmæ, pluriumq;, quos vel ſi faſti taceant, fama loquetur. Eódem operæ, laudiſq; attinet Caſtellani Poſnaniæ & Leopolis; imò & purpura magnorum Antiſtitum, quibus comune cum pleriſq; ſtudium flectendæ in domeſticum Principem libertatis. Et feliciter in tam juſta conſpiratum; primuſq; is Principi impenſus amor, ſanè qui è regno parti adverſæ cohæſerant, Regni aſſenſum facilè probârunt ſuo. Nec Litvania repugnavit, Hilarium Polubinium, Irenarcham ſeu Mareſchalcum ſuffragio ſecuta. Nam in Campeſtris Comitij loco (campus enim regali ſcenæ theatrum explicat, ibiq; hæc meſſis coronarum aurea) Vilnenſis Antiſtes Litvanos Proceres à ſententiarum pugna abhorrere teſtatus, nil tamen clam ſeſe decerni velle, & denunciationem Principis in craſtinum referri. Datus is honos Magno Ducatui. Hic poſtridie confertim confluit ad Regiam, & poſt gratulantium officia Regni calculum ſpondet. Itur deinde in locū, qui è Patrio more Reges dicit, nec abnuit libertas. Ibi veluti repetita Electio, quæ non conſcio Ducatu primùm coaluerat. Præſul Vilnenſis rurſum Regni ſententiam de Principe requirit, ubi dum tota Ordinum corona Mareſchalcum ingeminat Principem, Litvaniæ vota Regni calculis acceſsêre. Tum Interrex per gyrum Comitij circumactus, requiſito iterum & repetito libertatis aſſenſu Mareſchalcum ſolenni ritu Regē denuntiat. Poſtquam ſic ſecrevit dignitas, locus eundem à reliquis mox diſcrevit. Alijs duobus Mareſchalcis is incubuit honos, ut eductum è Procerum conſeſſu in medio viſendum ſiſterent. Ibi ante terrenos plauſus præmiſſæ cœlo gratiæ, cujus inſigne in terras benevolentiæ pignus eſt, egregius Princeps. Carmen ergo Divorum Ambroſij & Auguſtini perſonuit, præeunte Craciæ urbis Antiſtite. Subiêre promiſcui applauſus, & inter machinarum tonitrua, feſtivus tubarum clangor. Manarunt è campo in urbem gaudia, & novam animis hilaritatem offudêre. Ea ſpecies tunc urbis, quam triumphus & læta ingerunt. Sanè triumphi ſpeciem dedit inſignior, quæ in urbem intulit Principem pompa Romæ veteris pompas æquatura. Prima hoſpitem accepit Divi Joannis Baſilica, dein Regia: nam primus Orthodoxo Principi in templa è Regali Comitio paſſus, quòd Regni auſpicia ritè à Divinis & grato numinis cultu capiantur. Extra templi oſtia procurrit obvius Romã Legatus Franciſcus Bonviſius, & Legatus Regni Galliarum Tuſſanus de Fourbin Maſſilienſis Antiſtes. Nam Legati Principum (quos etſi eventus præterijt, ſuffragia ſolio deſignârant) nempe Legatus Lotharingi, Neoburgici, ac Mutinenſis Principis, poſtridie Principem venerati. Limen templi occuparat cultu Pontificio ſacroq; comitatu inſtructus Antiſtes Hyacinthus Swięcicki, qui officioſiſſimâ ſalute impertitum DEI regiâ excepit; ubi iterum ſolenne gratiarum carmen ſacro Symphoniacorum adeo perſonante, & repetitus è tormentis fragor. Concentus harmonicos ſacra excepit oratio è loco ſuperiori Adriano Pikarski Soc: JESU, 'trium Poloniæ Regum continuo Eccleſiaſte, inauguratæ Mti & Patriæ bene ominante. A ſacris itum in officia Principe non indigna. Primò Eleonoram Reginam tunc aliquantum ægro corpore langventem, è Regiæ urbanitatis uſu, ſalute coram ac veneratione impertijt, tum extincti nuper Principis manes veneratus, Principum Auguſtal inter Procerum pompam illuſtrem inijt. Publicis deinceps data opera, quæ Regium pectus curis diſtrinxêre. In ſolennem conſilij locum revocata è campo conſilia, quibus

Interrex cū Proceribus in votorum concordiam incumbit, Feliciter

Etiam Ducatu Litvania conſentiente.

Mareſchalcus ab Interrege Rex denuntiatur

Rex in urbem deductus

Continuata Regni conſilia

bus profuit tantus Superûm munere datus in throno arbiter. Placuit tamen nonnullis primo aditu Regni circumſcribere Domum Regiam, & legibus definire Majeſtatem, ſed dum Principem adhuc cum imperij fortuna cunctari, eamq́ detrectare intelligunt, illa molimina modeſtia oppreſſit. Ægrè demum & Regni ſupplicantis precibus adactus Regnum accepit, adeoq́ primus paruit omnibus in imperio capiendo. Nempe nec Princeps ab obſequio eximitur, primumq́ modeſtiæ reluctanti faſtigium indicitur, atq́ adeò priùs paret, quàm imperat. Receptum à Principe Electionis diploma, publicis ſignatum literis, quod per Cracovienſem Præſulem adhibitâ loci Religione eidem oblatum. *A.C. 1673*

Nec diu nativas dotes tenuit, quod in magnis mentibus publico ſtudet, natum ad ſumma & Principum curas ingenium; ſed per gaudia ſe ubiq́ circumegit. Conſilia publica jam finem acceperant, illi nova curarum primordia Legati ad Chriſtianos Principes dedêre. Inter quos etiam & me deſtinatum fuiſſe ad Regemq́ Chriſtianiſſimum cum felicis Electionis denunciatione ſciviſti.

Regni item tranquilla promovit induſtria; datis tum ad Vezyrum, tum ad Hanum Scythiæ, tum ad Coſaccorum Ducem literis, quibus de ſuo Principatu admònitis molliora ingeſſit. Poſt muniendæ Metropoli Ruſſiæ, alijſq́, per quæ Regno ſuccurreret, privatum ærarium effudit. Turcarum interea Imperator cum immani exercitu Chocimenſes campos repetijt, ubi labem acceperat. Abolere hanc ſtuduit ademptâ Leopoli, cui primum inhiabat, & in prædam fortaſſe urbs iviſſet, niſi alio procellam turbo hic vertiſſet. Fama eſt Hanum ſvaſu Polonis benefico, arma Thracia in Vkrainam hinc avertiſſe; ſavitq́ alibi barbaro violentus furor, qui ſinè freno eſt, dum abeſt, qui eum coërceat, metu. Mohyloviam inprimis formido an vis hoſtium fregit. præſidiô acceptô ſalus loci conſtitit; ibiq́ Hohol & Niaſzko deditionis Authores. Serpſit contagio per proxima, & labor armorum abfuit in capiendis: non ignaris exitio arma ſummi in vires immodicas tyranni. Jugum ergo ac præſidiũ Scharogradiam oppreſſit, dein Barium inſeſsũ, Sciana fortius rem geſſit, quàm conſtantiùs; nec virtutis hæc, ſed fortunæ labes; quam enim ſtragem prohibuit virtus, caſus dedit, dum fortuitò pulvis nitrius igne concepto peſtem diffudit. Locus tum ferrũ hoſtile expertus poſteà, tum vincula. Cunicijs (quis calamo fidem non abroget?) forti⁹ vis Orientis rejecta, quàm à loci genio quis ſperet. Riſit barbariem civis, donec aquarum penuria vires demeret; ne tum quidem reſtincto ardore, quem geminus hoſtis accenderet, Turca & ſitis, à primis non abluſerunt ultima, dum illis viſa pulchrior mors in pugna, quàm in pace jugum, adeò animis non copijs conſtant pulchri bellorum exitus, nec armorum vis, ſed uſus gloriam præcerpit. Fœdius deinde cepit Cunicios hoſtis, quàm ſi haud armis tentatos tranſijſſet, loco tantùm & infamiâ potitus, cum abeſſet, cui jugum injiceret. Hinc verò vota imbellia Ladizinum traduxit, ubiq́ Martis Urbani victima. Pecudem gregem armatum diceres, cædi & hoſtijs deſtinatum. Tribunus Zaporovienſis (Muraſco agnomen) lòco præerat, hoſti gravior, quàm ille urbi, traxitq́ dies pluſculos continua Orientalium clades. Fraus demum domeſtica nocuit, quæ hoſtem geminat. Fraudis Architectus fuit Aſtamatus Scharogrodi jugo hoſtili antè infamis, inde par labis alienæ ſtudium, quaſi pigeret ſolitariæ. Hic municipes in fœda impulit, ut deditionem loci extorquerent, cùm nondum adigeret vis hoſtilis; nec verò extorquerent apud hoſtem, ut deditos vellet, quos non poſſet, ſed apud

Regeis omnia intento.

Turca ingreditur Ukrainam

Capit aliqua municipia

Sciana ſe barbaro opponit.

(Kunicza)

Glorioſius quàm felicius

Ladizinum hoſtem atterit.

A. C. 1675 apud civem, ut dederet, quos ſervare poterat. Fregit Tribunum metus civium hoſte Superiorem. Deditio id tantùm effecit, ut ferrum parceret; ſed captivitatis injuriam effugit nemo præter Tribunum, in quo cædes barbarica atrocius vindicata. Sævijt vis ſui impotens, & in mapalia mox incendio corrupta, quaſi fœdam ſuorum labem aboleret urbium favilla, vel ſaxorum ruina. Placuit jam in grandioribus vires atterere, nec munitionis vires obſtabant poſt Camenecum: veluti omnium fatum ſit unius urbis infortunium. Humanium urbem arte & præſidio penè ſecuram ſuo furori deſtinat Aſiæ Tyrannus, quò etiam è barbaris millenos decades præmittit; vim imperans, ſi obſidio non vincat. Nec obſidium, nec furor terruit, ſed Dux deerat, ſine quo tamen urbis armatæ vires haud otio torpuêre, quin barbari nece liberalius arma imbuiſſent. Clades barbariem efferavit, quæ dum atrocius labem vindicat, urbis animi concidêre. Obſuit hoſti ſupplicem fuiſſe, ne fidem facile, aut lene aliquid ab immanitate ſperes. Vezyro ſupplices civitas miſit, ſed hi detenti interim, nec auditi, donec furor triumphum caneret, deditione, quam illi ſupplices ferebant, contemptâ. Semel iterumq; urbs aſſultu impetita, vi capitur; & ſtatim excidium ivit per omnia: ætas provectior immanitati ferri ſuccubuit, tenerior implevit vincula. Eluxit tamen & in ultimis virtus, quæ fractis demum rebus eſt violentior. Nam plura agreſtium millia, quibus auxerat vires, deſperatio vel horror tyrannidis, dum caſtra hoſtium majore audaciâ, quàm viribus prætervolant, virtutis adminiculo exitum reperiunt, per ſylvarum obvia demum ſecuri. Sub Humanij fata Moſci cum Coſaccis (ingens exercitus, quippe ter centum ferè millia in armis) trajecto Boryſthene Circaſſienſis propugnaculi viciniam caſtris operiunt. Pavolociæ primò inhiabant, miſſaque illuc ultra ter dona millia bellatorum, qui moræ inutilis pretium, cladem acceperunt, cum ea rejecti à Doroſzenci copijs. Sic illis primo etiam occurſu fortuna obliquior, quæ mox ludibrium repetijt, quippe dum Czechrino (non facile ceſſuræ urbi) eductis ſuper aggerem vallis impendent, per occultos meatus Doroſzenko cum ſuis emicante, necem & vincula obſidionis præmium obtulêre. Neci acceſſit tumultuaria trans Boryſthenem fuga, qui plures gurgite abreptos hauſit, tormenta etiam metus abjecit documento: rarò bella ſtrenuè geri, cùm plus recenſent corporum, quàm animorum.

Humanium munitã urbem oppugnat Vezyrus & obtinet

Moſchi infelicius rem in Ukraina gerunt

Neque noſtris diu permiſſa quies: reſpiria vetabat bellandi neceſſitas, jamq; ſparſas per ſtativa vires ſub Buſco collegerat Palatinus Ruſſiæ edicto Principis. Moſcus efflictim ad arma ſocia tractus: ab Hano per Signiferum Czerniechoviæ fides promiſſi requiſita, quo paci Polonum inter & Thraciam ſanciendæ, operam ultrò deſponderat. Porrò fama adventantis in caſtra Regis perculit Turcarum Imperatorem, eâque veluti telo ictus Valachiam repetijt, inde ſita ultra Danubium; palamque conſtitit, tamdiu ferocire barbariem, donec Heroëm ſentiat, qui lymphaticum furorem armis vel Majeſtate compeſcat. Baſſas tamen Tyrann⁹ transfuga reliquit, qui non antè per ejus veſtigia, Daciæ ulteriora reviſerent, quàm Cameneco annonam Valachia intuliſſet. Etiam Hano Scythico pacandæ Poloniæ ſpatium eripuit timor, qui eundem in Daciæ remotiora abegit præcipitem, poſt cum ſignifero noſtro Crimenſis ditio recepit. Traxit gloriæ amor Litvaniæ vires, quæ Regias ſecutæ. Fama quæ de adventantibus prævolârat, Regem poſt armorum conſilia in vicina Trebowlæ promovit. Huc delatus Palatino Ruſſiæ in reſides Baſſas arma committit: at illis geſti negotij felicitas moram hic vetuit, quã

Noſtra copia colligitur

annonæ

annonæ danda ſecuritas tantùm indixerat. Nec tamen otio virtutem corrupit miles, ſed Cameneco erumpentes manipulos ſternere, auſumq; mulctare vinculis, aut in urbis oſtia fugam proſequi auſus, fortium encomia tulit. Etiam ex urbe prolicuit loricatos Aſiæ mures, quos vix ultra promovit timor, quàm quò tormenta urbis auxiliaria poſſent pertingere, & periculum ab illis amoliri. Sed tamen Polonus etiam ictus machinarum volatu proſperrimo prævertere, cædibus per obvios ferri, terrore ſui mœnia complere. *A.C. 1673*

Ardorem Commilitonum, qui penè brumæ illi nomen ademerat, incendit Majeſtas Principis ſollicita, ne ex quorundam imbelli more, arduorum imperia à factis ſecerneret. Et verò mollia ſibi abrogat, quiſquis egregijs inſtat. In Ukrainæ vindicias, & non unum barbari vulnus non molli per hyemem Marte incubuimus. Hic primò in Scythas nos impulit, quos prope Barum fama fixerat; ſed fama tantùm, luſitq; vota Nuntius, in Valachiam regreſſos incerto auctore afferens, quare in adimendum urbibus jugum verſa ſtudia. Prima, quæ Principem adoravit civitas, Barum fuit, expreſſit reverentiam virtus, quam clades] Urbani præſidij teſtata. Non diu militem noſtrum urbs portis inhibuit, tanti conſtitit, primo congreſſu Scythas loci præſidiarios confeciſſe? facilis per cæſorum acervos aditus fuit. Civitas & munitione & origine ſuperbit, quam à Regina cognomento Bona deducit. Nomini crevit nobilitas ab Apuliæ cognomine civitate ſuæ Principi quondam jure hæreditatis obnoxia. Turca, ne altius allata recolam, Alexandrum Kryczynium Scytham Præſidem impoſuerat; ſed mors depoſuit, filio in faſces urbis, mox in Baſſæ Camenecenſis vincula eunte, eiq; Huſſeim Moravio Scythâ in Præfecturam ſubeunte. Præſidium loci è Janizzaris, & aliquot Scytharum millibus, crebris incurſibus viciniæ infeſtè triſte mangoniū Cameneci de captis exercebant. Nec urbem cepiſſe totus victoribus labor, robur arcis ſuperat, ubi reliqua poſt primam ſtragem manus. Requiſita imprimis arcis deditio: negata obſidionem extorſit, & machinarum iras, quæ illam arietârunt pertinacius. Non paucos & fiſtulæ igniariæ è muri pinnaculis dejecêre, lentiusq; reſponderunt hoſtiles tubi, paucis fatales. Aſſultus jam iminebat; & ante hunc primus in arcem irrupit metus. Huc acceſſerunt diviſa præſidiariorum ſtudia, quæ egregios etiam conatus labefactant: alijs in loci tutelam & ultima pronis; alijs in lenia, eoque ſecura. Huſſeim Marovium ea maximè angebat cura, quòd eſſent, qui Polonis ſtuderent, quare vicit illum cum alijs formido, ac deditionis conſilium injecit, ad quam die B. Stanislai Koſtka cultibus conſecrato, arbitri à Rege poſtulati. At non è Principis Majeſtate viſum, cū ijs de honoraria deditione paciſci, quam arma darent: potius ſua lenitati victoris comitterent, miſsâ deditionis ſolennitate, alioquin atrocia experturi. Saniori menti ſpatium tribus definiri horis, quibus non jam deditionis optio ſed excidium pertinaciæ ſuccedat. Fregit oratio fluctuantes, & Regis clementiæ omnia permiſit. Miſſi, qui arcem cum omni bellandi apparatu repeterent. Moravius & Turcæ in cuſtodiam dati Scythæ, ut qui jam huc coloniam pridem deduxerant, fidem Principi jurejurando aſſerere juſſi, ſuamq; ad arma operam: firmandæ jurisjurandi religioni obſides poſtulati, liberi & conjuges, quibus ſecurè Kobrinum, Tykocinum, Ratuumq; deducendis aliquot vexilla adhibita. Arcis cura in Dapiferum Podoliæ Gabrielem Zaklika devoluta. Sic Barum in Regias partes redijt: mox & Mohilovia; quod ut contigerit, operæ pretiū eſt, referre. Michäëlem Rzewuſcium Notarium oræ Leopolienſis illuc præmi-

Rex Ukrainæ recipiendæ hyemem deſtinat.

Barum capit.

Mox & arcem Barenſem

Capit & Mohiloviam

A.C. 1675 præmiſimus, virum omnino induſtrium, & cui eventa felicis induſtriæ fidem adſtruant. Hic Hoholum ſitæ cis Tyram ditioni ac Mohiloviæ cum munere impoſitum tentare alloquiô cœpit, & in Regis obſequium evaluit oratio, atq; illico (quæ fandi felicitas fuit) ſecuta animorum fœdera, primuſq; is felicis lingvæ triumphus fuit. Scythicus ibi Dynaſta quindecim equitum ſatellitio tutus, Sultano Adzigereio commeatui opportuna corrogabat, hic primus Hoholianæ fidei teſſera fuit. Vinctum & Comites coram Regis pedibus affudit, ſeſe cum militiæ Veteranis Regni obſequio addicens. Altera fidei teſſera Mohilovia fuit, quam ereptam barbaro reſtituit nativo Principi, & præſidium urbs cum Michaële Rzewuſcio, qui eam lingvâ ceperat, accepit. Vel hinc tandem meruit lingva numerari inter arma, cui ſoli cederent muri, &, qui ſaxis quandoq; duriores, animi. Et iviſſent jam ſolidius rerum proſpera, ſi cœptis conſtantiam, nec ſe ipſam gloriæ magnitudo invidiſſet, parte copiarum caſtris ſubitò ſubmotâ. Multis laboratum, ne vires cauſa diſtraheret, neque cœpta id pati, quorum gloria in ſummum duci facile queat: pœne jã in manu eſſe, quæ raptô hoſtis invaſerat, ſi vires nulla convellat diminutio: moræ modicum depoſci, quæ Sultanum obruat, qui tres leucas à nobis, ſed propior eſſet exitio: ſi abire fixum eſſet, victor abiret miles, & novâ decorus laureâ, relictas copias nihil à victoria, quam animo præcepiſſent, abſtinere, quàm vires amicas, quas triumphi exſortes eſſe nolint. Facilius hæc jactata, quàm felicius, & fruſtra eſt omne in verbis pondus, quoties alia mentem tranſverſim flexêre, ut nec minæ proficiunt, dum timor abeſt; abeſt autem, ubi graviora mineris, quàm præſtes, tunc minis plurimum momenti habituris, cùm non timent ipſæ, ne, non eveniant. Non tamen ea rerum ſeries cœptis obſtitit, quò minus Ukrainam Princeps, actis, armiſq; palmaribus peragraret. Non enim ingentes animas ab incepto avocant, quæ ſe pulcherrimis offendiculo interponunt. Jamque Peczarenſi municipio inſtabat, cùm fluere omnia præter votum. Civitas nondum ab armis periculum inierat & jam in obſequiũ ruere, occurrere ultrò Principi. Panẽ in munera tulit deditio, primumq; è Cerere tributum: ad hæc deditionem condivit veneratio quâ Cælites, non terreſtrem militiam acceptos, cultoſq; velis. Nempè ſanctioris pompæ ſpeciem occurſus incolarum præbuit, ſacra græci ritus vexilla ante Flamines ſeu Roxolani Orientis Sacrificos præferentium. Probata Principi fides, & proni animi; ſatiſq; fuit, ut ſub municipio Principũ, jugiq; amante gravior figeretur armatura, cùm eques in Sultanum ultra dena ſuorum millia numero progreſſum properaret. Hic nova iterum virtutis comes & pediſequa fortium fortuna. Hypanim natatu traijcere parante cum copijs Rege, Bratslaviæ primores haud ferro, molliuſq; tentati, obſequium amplexi. Fidem loci teſtatæ claves, quibus oblatis etiam animorum paterent arcana. Sic progreſſa per gradus felicitas, quæ poſt panem dedititias claves obtulit, quibus victori recluderentur omnia, non penu tantùm eſcarum, Abfuit mora dum (ut ſæpe ſucceſſus ex ſucceſſibus feruntur, & lætiorib⁹ gradum læta præſtruunt) etiam Nimirovia minis & blanditijs adhuc intacta promptis in Principẽ ferretur animis. Calcar in obſequium fuit Bratslaviæ exemplum, ſed inprimis Scytharum metus, qui in gyrum eos cingerent velut domeſticum ac familiare malum, ut nempe incommoda ſæpe ſanam reſtituunt mentem, quam proſpera, furorq; abſtulerat. Sub Nimiroviam illatus Princeps, graviorem Martem, partemq; peditatûs à Peczaris accerſit; nocte id imperium, factumq; definiens. Scythæ

(Salmaza Marza)

Urget Rex deſtinata glorioſè

Dedunt ſe ultrò municipia

A.C. 1675

thæ ibi terroribus ac populandi licentiâ omnia complebant; hanc frenare armis libuit. Vindicârunt facinus immiſſæ palabundis copiæ, quod liberalis cædes eluit, & depulit ultor terroris terror! pleriſq; inſuper fugam vetabant vincula. Supererat Sultanus, quem arvis Ploſcenſibus illatum certa vulgaverant. Sequi placuit hoſtem inſtructâ acie, ſed jam fugitivum; eò quòd fugati ad Nimiroviam animis metum infuderint & fugæ conſilia. id illi audiviſſe, vinci fuit. fuiſſe illum inibi incendia loquebantur, quæ fœni metis illic congeſtis injecerat. Fuga jactæ ſupellectilis impendio captata, nec ordinem tenuit; ut rarius ſolet, cùm rationem prævertit timor, quippe confuſis ordinibus arrepta via, & ſecuturis abjecti in moram arcus ac ephippia vias inſtravêre. Non morata ſequaces copias præda obvia, niſi quod pernicior adhuc fuerit Sultani timor, quem territis fugâ municipijs, peregre perduxit. Sic ſolis tunc equorum pedibus ivimus in triumphos, at non gratuitus ſeqentium labor fuit, cùm quæ fuga hoſtilis perculit municipia, noſtrorum acceſſus ſubigeret, valuitq; primò ingeſtus timor, ne deditionem timeret. Sic Ilnicios ſic proxima cepimus. Kalnikum adhuc civitas jugum noluit; nec quod munimentum, ac præſidia animos obfirmarint, timuit. In fidem Principi obnoxiam primò trahebatur, illicium fuit, oblatæ pacis aut necis Nuntius, prout ſe rebellium vota flexiſſent. Alexandro Urbanovicio tunc urbana legio parebat. Fatum id urbis fuit, quæ tot annis per bella effluentibus ſui juris retinens, ſuis armis intrepida ſervitutem effugerat; nec Polono per obſequium, nec Moſcho per jugum obnoxia. Præſidi armorum ſat animæ virorumq; ad provehendam ultrò libertatem; ſed eventa mentem turbaverant, quæ inopino exitu illam auferunt; & pulſus per devia Scythes, ſparſæ illic etiam ſuæ formidinis famâ, periculi admonuit pertinaciam. Recens id timoris exemplum valuit apud ſontes animas; adeoque municipes, ſi Præſes armis libertatem loci committeret, vincula minati, quibus oppreſſum Principi cum urbe traderent. Geminatus Alexandro timor arma excuſſit. Ad caſtra igitur Regia iter & animum vertit, quo ſimul Principes Urbis ac Præſidij ſupplices ſecum infert. Pallor ſubitus, qui vultum illi infecerat, metus ad Majeſtatem auctius oborti fuerat index, ſed illum comitas & clementia Mti temperata, & quæ novit parcere ſubjectis, abſterſit. Fides tantùm religione firmanda fuit; idq; ab illis requiſitũ, ac indito noſtri militis præſidio præſtitum in Ducis Demetrij tentorio: præſidiaria manus antè illos præmiſſa è ſclopetario equitatu cum Joanne Denemarck. Datum aliud lenitatis regiæ & prudentiæ argumentum. Nam Denemarckio ducentis aureis in militis uſum oblatis, anſa vexandæ civitatis ablata. Exactum poſtridie à civitate verbis rite conceptis jusjurandum & à ſacrificulis, quod Culmenſis Palatinus excepit. Hæc ante Sobum amnem Regalis gloriæ faſtis acceſsêre: ultra amnem par felicitas, & dedentium ſeſe prona ſtudia. Adhuc tamen Scytha in victoriæ votis Principi, jamq; inſtructis in aciem ſignis ivimus, ubi formido hoſtem abdiderat. Capta latentis veſtigia, quod in noſtros vernulas equis pabula ſcrutatos è latibulis eruperit, illis aliquandiu gravis, ſed nec exploratorum ſagacitas, nec acies famæ veſtigium ſecuta, hoſtem arenæ impulit, metu furorem coercente, quem in vernas effuderat. Per hyberna dein diſpertitus miles. Kalnici cataphractus, loricatuſq; cum Michaële Kozubſcio Satrapa Horodelienſi fixit ſtativa: Palatinum Ruſſiæ Staviſcij accepêre. Palatinos Kijoviæ & Siradiæ Fauſtovia &

Scythæ cæduntur Nimirovienſibus graves

Sultanus fugatur famâ regij exercitûs

Kalanikum timor ſubigit Regi

Comiter acceptus Præſes Kalnicenſis

Regis in urbem benignitas

Hyberna noſtri militis in Ukraina

A.C. 1675

via & circumiacens ditio: Ducem Radzivilium cum Litvaniæ copijs Podleſſia & Coroſteſum venerata: Ducem Demetrium Nimirovia: Præfectos excubiarum Barſadiæ adjacens vicinia. Regi Bratslavia viſa commodior, unde velut è ſpecula tum Valachiæ, tum Ukrainæ ſolers animus intenderet copijs cis Tyram & Hypanim amnes diſpoſitis.

Raxovia à Michàële Rzewuſcio capitur

Idem dies, qui Commilitonem in hyberna emoverat, Turcam Raſcoviâ expulit. Achmet Baſſa præerat, bis mille præſidiarijs fretus. Placuit jugo locum eximere, atq; è mente Principis, re cum Hohol collatâ, Michàëli Rzevuſcio ea cura inſedit. Nox pulchro facinori deligitur, ut ſomnus etiam, non arma duntaxat ſecuros opprimant, nec enim poſt

Caſis ibi Turcis

Græciæ bella & Ulyſſem doli jam in bellis pudet, pigetq;. Quæſito per arma aditu, urbi illabitur noſter miles, ejuſq; intima in arenam vertit. Excuſſit quietem pavor, & barbaros repentè armavit; ſed cædes fœdavit omnia, quæ demum cæſis, nexiſq; hoſtibus urbem cum arce Marte induſtrio ademit. Coronidem conflictui adjecit fuga Achmet Baſſæ trans Tyram; fuitq; is ſaltem Nuntius ſtragis damnique.

Achmet Baſſa pulſo

At dum proſpera Polonam militiam latè per Ukrainam provehunt, Doroſzenci animam debilitârunt. Movit hominem Sultani fuga, nec tot copijs ſecura: movit & noſtratium armorum felicitas, quæ non per mollia bellicam laudem prenſaret. Atq;, ut ſanam mentem ſæpe revocat timor & Majeſtas, jam cum veteranis rebellium copijs Principi obſequium parabat; ſed mox fluctuare animus rebellis cœpit. Ne tamen nil ageret exercitum dolis ingenium, Principis animum pertentavit. Diſſimulârunt dolum literæ, quæ negato Majeſtati occurſui, & necdum impenſæ coràm venerationi, ſtylo ſupplice veniam flagitarunt, eædem pollicitæ, quidquid omiſſum obſequij è veſtigio præſtare, modò Zaporoviæ militiæ vota diſſenſu Princeps non abroget. Extant literæ, quas in ſpeciem tantùm dolus, & ſinceris obliqua ſcripſit ſimulatio, quæ officijs verborum intenta, non animo, ſed manu in pagina loquitur, & in animi indicijs mendacia amat. Dum enim hæc in aucupia gratiarum & obſequij omen iret, perſonam dolo ademerunt molimina, quibus portam pulſabat Ottomanicam, barbarico Marte, quoad liceret, Regem, ejuſque exercitum oppreſſurus. Hæc molientem, datæ ad Hanum & Vezirum literæ doli ac perduellionis convicerunt. Fucum in promiſſa fide Rex agnoverat; ſed notitiam proferre nondum libuit, ne Ukrainæ pacem id vel ſperata obſequia interverteret.

Doroſzenko flectit animum in obſequia Regis. Mox fluctuat

Aliud literis praferens

Aliud tacitis cum Turca machinamentis

Mittitur ad illum Stanislaus Morſztyn & Joſephus Szůlanski

Quin etiam legationis honos impenſus rebellium Duci, datumq; id negotij Stanislao Morſzryn Subdapifero Chełmenſi, & Joſepho Szumlanſcio Græci ritûs Antiſtiti, cujus par ſchiſmatis religio Doroſzenci animum obſtringeret. Geminum legationi argumentum propenſam Principis voluntatem in Zaporovios teſtari. Item, quid à Principe ac Regno ſibi præſtitum velint, exquirere. Traxit, luſitq; tempus legatio, & nova rurſum aperta fraudibus arena. Doroſzenkus earum faber & auctor, qui cum perſonatæ in Polonum benevolentiæ fidem aucupatur, figmenta in aucupium trahit. Nam periculo, fidus ſcilicet admonitor, præcavit, quòd à numero virtuti ingrueret, id eſt ab immenſis Nuradini Sultani copijs rei Polonæ, quod quidem commentum ſparſerat eximendæ armis Sarmaticis Ukrainæ, pellendoq; à ſe illorum metui. Sed commenta noverat Rex à veris diſcernere, imò ſi fides Nuntio conſtaret major gloriæ hinc ineundæ ſitis Principis acceſſit animum, cui anſa eſt gloriæ, quod alijs cladium eſſet. Prius tamen alius minor Sultanus ab Ukrainæ finibus exigendus videbatur, quare maturando facinori

Doroſzenci impoſtura

(Adzi Gerey)

cinori arma è ſtativis evocantur ad Regem. Etiam hîc ſuam rem periculo ſubrui Doroſzenkus noverat, hinc iterum ad ſolennes metui, & congruas dolis hyperbolas. Vires Sultani attollere, Regijs Legatis idem per arcani ſpeciem committere, auctoritatem fraudi quærere: cautum velle Principi, quem objici ruinæ præſagijs non ſineret. Triumphavit hic etiam dolus, errorque in rei evidentiam verſus, Legatis arcana per literas ceu timenda pandentibus, fidem extorſit Nuntiorum auctoritas, & Tribunorum ſententia evicit, nec Principem nec exhauſtum brumâ militem aleæ per exiles vires dubiæ proponendum. Sic quæſitum fraudis patrocinium ſucceſſit Doroſzenko, novamq́ Polono ſubduxit gloriam, quam facile Sultani excidio collegiſſet. Redijt Rex Bratslaviam, quo etiam Stanislaum Morſztyn obita apud Doroſzenkum legatio promovit. Hæc qua ſeriè, quibus rebellium votis producta, edocuit Legat⁹, pacem & obſequium per fœda ſtatui velle, & quorum jactura obſequio potior: non alio jugum præmio ſponderi, quàm quo labem nominis inire quis velit: pactis Hadziacenſibus inſiſti, quæ nec periculum rurſus perſvaſerit, ne dum ſancire immune periculi tempus. Porrò ut fidẽ ab eventu aliquam dicta caperent, Græcum Antiſtitem ad ſe cum Morſztynio Legatum tamdiu Zaporovius tenuit, donec Nuradinum Ukraina cum exhauſto milite accepiſſet. Verùm nec Antiſtes ille alia tulit, niſi quod improbitatem vota auxerint, ſui per illicita augmento. Certa hæc alieni à pace animi fuit teſſera, cui nemo ſtudet, qui partis detrimenta in eam conferre ſatagit; hoc ipſo pacem peroſus, quod eam per illa exigat, quæ nemo ſperet. Fraus tamen nova ſub fraude latuit, quâ ſuos etiam implicuit Dux rebellium, eo namq́ ipſo neglectæ pacis invidiam à ſe amoliri viſus, quod jam obtentui haberet, ſe amicitiæ Polonorum ſtuduiſſe, qui tamen Zaporoviæ militiæ vota diſſenſu prætereant. Ingenium hominis adhuc credulis in operto, quare proferri certô indiciô fraus debuit, ne ſcelere frueretur, ac per abdita diu falleret. Atque huc ſpectare viſus, cum pleraque eorum, per quæ rebelles vota traduxerant, Rex citra repulſæ dedecus appromitteret: aliqua tamen ſecum haud ſatis cohærere, quædam ad delegandorum Procerum arbitria, quædam ad Comitium Zaporovienſe, rejicienda indicaret. Quæ tamen Principis facilitas nondum ſuis pervicaciam dolis exarmavit, etſi fucum latebrâ exutum aperuerit.

Sed arma iterum felicia reſumo. Anni ineuntis auſpicia Scytharum dedecore conſecravimus, qui Czechinum inter & Staviſcium ſparſi, infeſtis excurſibus noſtrorum arma provocârunt. Et pœnituit audaciæ, quam ubique damna mulctârunt. Ad Zorniſcios Alexandro Polanovio jugulum dedêre, dum in eos cataphractâ cohorte procurrit, plurimos arena conſumpſit, reliquos diſtraxit metus. Sed pavidos longius removit inſequentium terror, viam profugis cruentans, & captivæ plebis examina Patriæ reſtituens. Alterum in eos alibi fulmen Dux Demetrius, hic iterũ, iterũq́ (repetitis enim fortunæ vicibus crevêre animi) ad Nimiroviã illos triumphalibus ſemper copijs attrivit. Nec Palatini Ruſſiæ man⁹ à pari gloria vacavit, & feriari haud permiſit ruens in ſui exitiũ imanitas, undiq́ vel Scytharũ agmina iras extorsêre, vel Coſacorũ: clauſũ inermib⁹ in pabula iter, graſſante licentiâ, non diu tamẽ impuni, & ferro tandẽ domitâ. Sed fixam Raſcoviæ militiã longior in laudem provexit labor, quem ſuis pœne malis repullulans furor Urumbeti depoſcit. Sub hoc altera trans Tyram ripa gemuit gemino Murzâ Occas & Adil adgubernante. Raſcovia crebrius laceſſita, ſed nunquam impunè; cædibus

A. C. 1675.

A pace & obſequio alieni

Scytharum cædes multiplex ſub anni 1675 auſpicia.

A.C. 1675 dibus ſemper in auſum repetitis, & Murzæ filio in funus icto: neq; à mutuis incurſibus ceſſatum, donec pulſas immanes copias ſecuritatis amor Techinum impuliſſet. Adeò hoſti nihil quandoq; infeſtiùs, quàm ſuus furor, qui dum adverſas vires in campum prolicit, ſuorum funera & clades metit. Ad Nuradinum jam tranſibit calamus & hiſtoria.

Nuradinus Sultanus Ukrainâ aggreditur

Ukrainam tandem attigit exhauſto milite, & contrà quàm præſagiit viciniæ timor, exili, quater mille Tartari comitatum compleverant. Terrorem fundere primâ, quæ valida eſt, famâ conatus, proximas Excubitoris copias invaſit. Sed nec famâ potitus, nec victoriâ, & in exercitas victoriis vires inciderat, quæ cæſis etiam parentare illum haud permiſerint. A numero dein virtutem mutuaturus, Sultano alteri (Adzigereio) ſuas vires innectit Czechrinum cum reliquiis regreſſus; ſuô pares eruditurus malô, quibus famâ pugnare non congruit, cùm & manu neſciant abſq; certo armorum dedecore. At Michaëlis Rzewuſcij nomen aliò terrorē intulit. Hohol gloriæ comes, cum quo dum è Valachia commeatum petit, manipulares Scythiæ turmas ſæpius excutit, earumq; cædibus annona illi conſtitit. Nec Daciæ parſum, dum Botuschaniis (municipio id nomen) hoſtilem in modum agit: ultus injuriam cædibus & favillâ: capto etenim per aſſultum loco, Præſidiarios ferrum, civitatem edomuit ignis, arſitq; Sonticis flammis odiū, quod in nos exarſerat. Non antea tamen in favillam, quàm in prædam abiit, metuſq; per vicina Jaſſios pervenit. Rurſus tunc alia in Scythas procella. Scythicus Dynaſta (Kaſſy Murza) ſeptingentos in comitatum, prædaſq; traxerat; ſecurior, dum ſolus ageret, nec palabundo vires metus corrumperet. Juvit Signifero Regni indicâſſe, hic Pavolociam prægreſſus, hoſtem illic advenam circumvenire laborat, adhibitô ad victoriæ vota ingeniô, cui etiam arma cedunt. Ibi Arx à Stephano Czarneccio quondam munita, in cujus præſidium ars & natura incubuit, munimen hoſti præbuit; & inſuper tria millia ſtipendiarij peditatûs Doroſzenciani vires auxerant. Propior Urbi Polonus Signifer, vallem in doli conſcientiam admittit, ubi partem copiarum recondit, parandis ex abdito inſidiis: eaſdem auxit oppoſitum latus, inductâ viribus pari latebrâ. Nec enim Ulyſſem non amant fortia, quem Diomedi manu ſtrenuo Græcia illigârat. Dolus ab auſu cepit initium, cùm lecti infra centum equites ſub urbis aſpectum equorum pernicitate deferuntur, eô conſiliô, ut hoſtem extra eliciant, paucitate nihil exterritum. Favit aſtui felicitas, votis obſecuta, in noſtrum equitem Scythas, Coſacoſque urbs effudit, nec dolum, nec paucitatem ſubveritos. Noſtri adjiciunt dolo ſpeciem fugæ, quæ ſequaces in occulta virium exitu diſſimulato duceret. Sic enim fuga etiam eruditur ad triumphos, & viam laureæ præſternit. Jam vallem aſtu gravidam curſus Urbanorum attigerat, cùm inſidias campus effudit. hinc pavor ſubitus & atrox pugna, primo congreſſu præter plurium funera, Murza ille cum filio ſternitur: à fuga reliqui conſilium vitæ capiunt. Sed dum civitas in aſylum vitæ quæritur, fugæ felicitas adempta, Ductore Sulimirſcio, quem novæ lateris inſidiæ detexêre. Aucta profugis conſternatio, & nova cædes, quæ vix Scythas ſexaginta civitati à fuga reddidit. Pulcher aſtus, pulchrior ſucceſſus!

Rzewuski Tartaris infeſtus

Eosdem ad Pavolociam cadit Regni Signifer

Nicolaus Sieniawski

Pavolocia cōmittitur Duci Michaëli Radziwil Procancellario M. D. Litv.

Adhuc Pavolocia poſt cæſos ſupererat, jugi impatiens, & viciniæ infeſta. Vitandam Rex ſtatuit, reiq; gloriam commiſit Duci Radzivilio, cujus copiæ auctæ Sieniavianis & Pototianis. Primum tamen in urbem telum ab auro fuit, & haſtis, quibus etiam pugnavit in Græcia Philip-

Philippus cognomento Major, argenteis. quippe argento empta à Coſacis quibuſdam obſequia, in urbis capita auro ſollicitanda, quod vincit facile, ubi venales animi. Verùm, eſt, ubi tela argentea non feriunt, nec venali Marte proficitur, adeoq; eſt, ubi melius auro ferrum, ac Mars apertior. Nec alius hic vicit, pulchriuſq; id, dum virtute conſtat gloria. Ductus in urbis proxima miles, cui prima ſtatim extra vallum velitatio. Sat fuit ex fortium uſu proluſiſſe; alter dies aſſultûs, & victoriæ fuit, præmiſſis, qui terrorem obſidij augent, ab igne Martiali fragoribus, globiſq; ignem & fata fundentibus. Erupêre Coſaci, ſed Peditatus audaciam rejecit; tamdiu tamen pro aditu urbis depugnatum, donec expugnata valli portarumq; pertinacia virtuti cederet. Hæc urbem aperuit, & infudit copias triumphales. Laudem pluribus præcerpſit Kmicicz Caſtrorum Præfectus & Haraburda è Litvanis; Dapifer Poſnanienſis Nicolaus Tłomicki è Polonis, quorum vi cum ſocia manu urbana vis oppreſſa. Grando plumbea procellam creaverat, quâ aditum vetaret; ſed inter hanc, vallorum ardua fidem civibus rupêre, admiſſis copiis, quæ inter civium funera jugum intulêre. Diutius in arce capienda deſudatum. Hanc decem ſclopetariorum millia firmaverant; ingens etiam citra valli, turriumq; vires munimentum. Obſtinârunt animos juratæ in ultima voces. Ferrum prius recipiendum, quàm jugum; etſi paulò poſt pejeravit timor, qui decori ac dejurii oblivia periculo inducit. Inſtabat operi, gloriæq; Princeps Radzivilius, primò per obliquiores foſſas Martem induſtrium attollens, arcis vallo militem infudit; vallumq; pro arena fuit; Coſacis cominus pugnam ingreſſis, & Radzivilianos retro agentibus. Non imbelles arx vires oppoſuit, niſi quòd hæ meliores æmulos nactæ, didicerint certa pertinaciæ damna. Portam arcis jam ignis corruperat, & ſubterraneo meatu ac fomite ibat in obſeſſos exitium, nondum tamen illis excuſſa obſtinatio. Blandius hanc oppugnare ſtatuit Regia lenitas, quæ eò robuſtiùs ſubinde agit, quò molliùs. Aliquot manumiſſos è peditatu cum Pavolocenſi captivos, veſtit liberalius, ditatq; gaza Principis, ſimulq; beneficio libertatem adimit, ne tergiverſari liceat, ſi quid à libertis exigeret. Nec magna exiguntur, dum ad ſuos cives alloquium imperatur. His literæ creduntur Pavolociam ferendæ. Aliæ cives in univerſum, Coſacos & Scythas aliæ concernebant. Utriſq; favor & clementia ſpondebatur, interpoſitâ fide Regiâ, niſi protervia vetaret. Permiſſa item cuique libertas quo ad partium ſtudia, & quoquò libuerit, migrandi. Perlatæ in urbem literæ Duci Radzivilio redduntur, dein iiſdem latoribus in argumento, cui tanta incluſa lenitas, & Principis moderatio: ſed exarſit in Tabellarios ira, ægreq; manus tenuit, ne auribus quidem Nuntium dignata; imò procacius illud ex recutitorum ſententia oggerens: ſe Regis obſequia in Cæſarem tranſtuliſſe. Sub hæc leniora, gravius Ducis imperio machinæ fulminabant, nec ſphæris incendiariis ſubitâ peſte prægnantibus ulla quies; anteà lenitate, jam & juſto in pertinaciam furore ſtrenuè ſuis partibus deſugente. Terruêre obſeſſos tot tonitrua, & tædium aures fatali ſonitu læſas invaſit; hinc proxima deditioni obſeſſorum diſſenſio. Proniùs in mortem, quàm in deditionis vocabulum aliqui agebantur; aliis audaciæ tuta præhabentibus. Inter votorm diſſidia crevit numerus turbida pertæſorum; qui etiam evicit, aurem regali Nuntio literiſq; dandam. Nempe tamdiu hanc Regi negârat loci fiducia, & ſperata ab Hano auxilia (qui jam Ukrainam ingreſſus, ad Czechrynum reſpirabat) donec & aures obtunderet

A.C. 1673

Ille rẽ auro agit.

Tum ferro & igne

Capit Urbẽ

Arcem oppugnat

Literæ Regiæ ad obſeſſos

Ægrè accepta

A. C. 1675 Martialis ignium fatalium terror, & ſuccurſus non adeſt. Lectæ literæ, quibus Nuntij pondus à Principis encomio addiderunt. Nihil eò co-

Tandem lecta, Tabellarijs lenitatē Principis dilaudantibus.

mius aſſerebant, qui captivis etiam Patrem inter victoris fortunam miſceat. Coſacos à pugna infelici ſuperſtites, ejus nutu indemnes agere, nemini manus, nemini ferrum injici; nec Regis lenitatem id ſinere: vitæ ac libertati ſtudere omnium, quâ frui captivos pro libitu velit. Placuit oratio, & mox deditio. Poſtulati à Duce Radzivilio deditionis arbitri, ac (ut facile eſt annuere ad ea, quæ ipſe ambias) dati. Arbitris

Arx deditur

nihil primò & ultimò ingeſtum, niſi regalis veniæ vota: ſe negatis à Doroſzenco auxiliis edoctos, cui pareant: male in rebellem ferri animis, & cui etiam ipſi jugum immineat, vel fatum deterius; etiam imperio Poloni Principis ſubdi, quod excutiat: ſe illud eligere, nec alium ſibi deinceps Principem fore: id quod etiam jurejurando conteſtari velint. Fidei teſſeram vinctos Scythas futuros, quos in Regis atria catenis onuſtos propediem ducant, reos utiq; deditionis prolatæ ad ultima Hani & Nuradini auxilia obſeſſis fruſtra pollicitos. Læta hæc continuò Regi Dux exſcribit, & arcem præſidio, manuque capit: Cives ex arce demigrare in urbem, quam flammis violare vetuit, jubet; nihilq; non præſtat, quod vel promiſſa lenitas, vel urbis captæ poſceret opportunitas. Magnificum id Duci Radzivilio, qui tantillo tempore, exercitu,

Facti Radzivilliani gloria.

non ultra tria millia, penè immenſa operum definierit. Magnitudinem facti exaggerat Moſchi labes, cujus vires ultra triginta ſuorum millia progreſſas urbs hæc confuderit, pluresq; hebdomades traxerit ludibrium, dum Trojam hanc minorem impeteret, abrupto demum oppugnandæ conſilio, coactus abſcedere. Suas tamen hic etiam partes egit Regia in libertos liberalitas, ac devincti gratiis tabellarij, ut nimirum inter vires ac liberale ingenium fœdus perpetuum intercedit, ſibiq; mutuam hæc addicunt operam. Ad Hanum Scythiæ præceſſerat legatio,

Legatio ad Hanum à Rege miſſa

nec ſine munerum potiſſimo, quod captivorum libertas eſt. Huſſeim Moravium cum Turcis à Bari deditione hucuſq; vincula tenuerunt, hos Rex libertate impertitos Hano gratuitò miſerat gratiæ teſtis, Ductorq; Libertorum Adalbertus Kaczorowski, & hic jam tertius ad Hanum Legatus, nam alter eodem munere defungi nuper juſſus, alter poſt primum per ſuffragia Regni aditum miſſus à Principe. Neuter rediit, atq; hæc tertiæ legationis materia, cauſas inquirere. Hanus Libertos ad Imperatorem ſuum demandat; Legatos Regios cuſtodiæ addicit. Hoc munere penſata captivorū; libertas & mirū id, niſi factum ſit à barbaro. Facinori id calcar fuit, ne vires Scythicas legatio verſata noſceret, quæ Doroſzenco ſociatæ Regem inopino opprimerent. Sed eventus conſilia confudit, & exhauſtus barbaro equitatus prohibuit ſcelus. Quare Czechrinum copias animumq; Scytha convertit, ubi Doroſzenci nidus: & plena minarum imperia ſui Cæſaris illuc eum compulerant. Reperit ibi triumviros nobis hoſtiles Nuradinum & Adzigerejum Scythicos Duces, ac Doroſzencum Poloniæ rebellem. His arma, furoremq; Hanus adnectit.

De illo in Ukrainam delato primam Rex diſſimulavit notitiam, donec aliam caperet de ejuſdem ac Triumviratûs hoſtilis viribus. Huic captandæ Joannes Greben ſpecie legationis ad Nuradinum Sultanum addicitur. Legatio libertatem captis extorquere juſſa, ſimulq; diſſimulatâ operâ vires clam explorare. Sed ad Hanum paulò pòſt defluet narratio, quam triumphalia tantiſper revocant. Inter Pavolociæ facta Achmet

Baſſa

Baſſa à Michaële Rzewuſcio ante Raſcoviâ exutus animum ex pudore ſumpſit, nec tam amiſſa repetere mens fuit, quàm per ultrices inſidias cladem moliri Raſcovianis in Vallachia commeatum quærentibus. Scilicet acceptam labem abolet, quod conflat recentem! neque paucitas in novam ducta lanienam; ſed maluit à plurium conſortio ſpem Achmet ducere, & vinci. Tartaros Thraci permiſcuit, utriuſq; gentis non pauca millia. Nam doluit primum vulnus, niſi multitudine mederetur. A Chriſtophoro Korycio Præſidium regebatur; & ſatis id ad illius tutelam, ruinamq; Achmetij. Scythæ laudem aditûs in urbem primi captârunt ſolennibus ſuo Marti ædium incendiis: ſed novum primæ audaciæ vulnus fuit fuga, in quam à Korycij commilitonibus compulſi: Nempe poſt favillam aliud Scyticæ militiæ ſolenne eſt, fuga. Per fugæ veſtigia, in Achmet Baſſæ copias victor incurrit: & hic altera Achmetij labes, nempe poſt ignea utrinq; jacula, internecio barbari comitatûs. Nec à cæde hic dilapſi, militi cum quæſito commeatu reduci poſt formidabiles, & pudor eſſet, fugientes timere: quin potius novam in fugitivis ſtragem ferrum Poloni edidit quorundam vinculis auctam. Interim Pavolocia coram obſequium, operamq; fide publicâ ſancitam Regi deſpondit. Octingenti unà cum ſuo Ductore (quem Semenum vocitant) Coſaci caſtra Regiâ ſubiêre; quibus in facti gloriam Quaſſæ & Barabæ Tribunorum cohortes acceſſerant. Comiter omnes habiti, eorumque regimen Hohol accepit, uti & arcium ultro Regias partes complexarum. Hic dum eorum nomina decuriatim cenſet, ſcribitq;, illo ardore nomina profitentes affatus, qui circumfuſam ponè catervam lacrymis perfudit. Juvat ſcripto ſermonem comprehendere. Primordia ſermonis duxit à beata Ukrainæ ſorte, dum Poloniæ pareret: ei tunc rerum omnium abundè, armentorum greges, opum acervos ubertim fuiſſe: hominum confertas myriades, quas ſub bella tot ferrum obruerit: felicitati ſolas ſupereſſe lacrymas, & urbibus orbitatem. Auctior, inquit, fortuna placuit, & jugum herile dejecimus, quaſi non jam initium ruituræ ſit felicitatis, reum in Dominos fuiſſe. Et miſerum planè id libertatis genus, uno eodemq; nativo Principe rejecto, pluribus per ſervitutem eſſe obnoxios: nulli ſervire, & omnibus; adeoq; nec juris Poloni eſſe, nec ſui. Id verò ſic contigiſſe infortunia docent; & quia recentia ſunt, faciunt, ut noverimus; dum tot aliorum prenſamus patrocinium, vireſq;, noſtris parum ſecuri. Nec conſtantiam in cœpto nova eventa ſinunt. Unde nunc Scytharum copiis noſtras adjicimus, nunc ruimus in Moſchi obſequia, nunc Otomana imploramus præſidia. Sed quo hæc armorum unio & ſubſidia? ruina urbium, vicorumq; docet favilla. Cinis eſt, ubi illa floruêre, & ſolitudo, ferarumq; ſaltus in vaſta urbium immigravit. Quin & liberi noſtri è complexu abrepti gemunt apud eos captivi, quibus nos armorum ſocietas innexuit? Demum, quid hic, alibiq; noſtri non hauſtum, fuſumq; ſangvinis? vix tantillum terræ pugillo quis capiat in hac ora, quæ noſtrorum ſangvine manum illi non imbuat? Quare tot mala bonam aliquando mentem revocent: priſtinus nobis Princeps eſto, qui noſtris rebus ita ſtudeat, ut adſcitius nemo poſſit, aut, quia eventus docuêre, velit. Lacrymas audientis militiæ non tenuit facundia, nec in finem diſtulit, quin mediam irrigaret. Dicenti nihilominus interceſſit dedititius nonnemo, dicta quidem aſſenſu luculento complexus, percontari tamen auſus, cur ille ipſe Orator antè per oppoſita mentem flexerit, quàm ſerò doceat? Verum id errori tribuente Hoholio, quem lux demum animo illapſa depulerit,

A.C.1675

Achmet Baſſa iterum cæditur ad Raſcoviam.

à Korycio.

Pavolocenſes Coſaci ſe Regis obſequio addicunt.

Hoholi oratio.

A. C. 1675 ac reliquis omnibus id lucis apprecante, itum in contractus ſtipendiarios. Hos certo diſcrimine Rex inter majores, minoresq; Coſacos definiit. Tribunis octo argenteos leunculis inſignes in menſem attribuens: Veteranis ac centurionib9 legionariis ſex, aliis quatuor: inſuper veſtẽ geminam è panno Gallico: reliquis levioris texturæ, ac velleris indumenta, binosq; argenteos? Acquievit deditius miles, & ſtatim trimeſtria illis numerata ſtipendia. Porrò Quaſſa præſidio Berſadæ & Czacalnici impoſitus à civibus poſtulato: duas centurias peditum Semeni recepit Raſcoviâ: Semenus ipſe cum aliis legionariis Scharogrodi & Czerniovicii collocatus. Molarum, aliæque loci penſiones in Veteranos liberaliter transfuſæ; quæ ut omnes gratiæ vi ſuâ pollent, adventitiis turmis, amorem Principis & obſequij auctiùs infudêre. Vertit ſe aliò regalis ſolertia dum Joannis Sirko ingentes in barbariæ cædem animos gratiis augeret, atq; attolleret. Oblata illi per Simonem Zawiſzam Magiſtrum Equitum Zaporoviæ militiæ dictatura. Pergrata hæc cupienti, ut ea, quæ votis antea prælibata eveniunt: imò non vota hic duntaxat, ſed ſupplex etiam pro munere legatio, etſi ſera poſt gratiam intervenit. Satis operum hyems dedit, quæ Ukrainâ victoriis peragratâ, plùs adhuc gloriæ, quàm oræ illius cepit. Datum deinceps relevando equitatui ſpatium: deſcripta Ukrainæ præſidia, præſidesq; copiæ tum per Podleſſiam & Volhyniam, tum prope Sanum & Iſtulam defixæ ſummo in exercitum jure penes Andream Modrzevium relicto. Rex in citeriorem Ruſſiam regreſſus, exeunte Aprili Zloczoviam attigit. Reduci captũ ab armis otium rurſus publica diſtinxerunt, à quibus Principi nullũ unquam otium. Hani legatio novam curarum partem obtulit, quâ perfunctus Huſſeim, Moravius redux cum Joanne Greben. Amica Hani vota deprompſit Legati oratio: Polono Principi tranquilla omnia illum vovere: incertum tamen, an pacem arma ſinerent, quæ valida paret Oriens, mittatque. Sed partium ſeſe medium fore, paciſq; arbitrum è ſui Cæſaris voto, ſi Polonus haud à pace abhorreat, & Optimates è veſtigio ſubmittat, in quos ſummum agendi jus transfuderit. Si animi arcana fas ſit detegere, ut fas amico ſemper, Major excubiarum Præfectus Hano in votis; talemq; pacis conſilia poſtulare. Hæc Hani Nuntius. Oratio plus amicitiæ geſſit, quàm ut rei perficiendæ fiduciam gigneret: pulchra quippe ſponderi viſa, ſed non perinde ſponſionis exitu honeſtanda. Rex tamen ſe conſilia mutuæ pacis eatenus complexurũ Hano nuntiat, quatenus, æqui honeſtique ratio pacem ſanciat, neque per inhoneſta hæc coaleſcat: rei tantæ arbitros in mora non fore, ſi locum mutuo congreſſui pro arbitrio Hanus decernat. At Excubitor Regni interpoſito apud Hanum tabellario & amicitiæ jure, quæ illos vetus nexuit, efflictim inſtitit, ne operam hic ſuam ludi ſineret, ſi nullam requireret prælibata animo eventûs infelicitas. Ante hæc pacis molimina, Baſſa Albæ Juliæ ponte Danubium inſtravit, per quem traductæ copiæ, Imbraimi Baſſæ viribus ſociandæ. Nec Scythæ non pro ſuo more omnia: non caſtris aut raptis ditionibus attineri, ſed quò prædæ ſpes raperet, libidine eniti. Extimuit vicinia, ſed egregiæ militum virtuti fabula fuêre. Pauciſſimos in Scytham caſus invexit, & raræ fortitudinis exempla tulit. Nec centum viros locus & periculum acceperat cum Stokovio Succenturione Lubomirſciano, & Jaroſſovio Optione Palatini Caliſſienſis; attamen tantillos nec confertus gregatim hoſtis, nec denſa telorum ſeges, aut lethalis pharetræ nimbus terruit. Ignei tubi bellantium ardori præluſerunt, & arsêre longius animi, quàm feralium tuborum ſiphonum

Data illis ſtipendia trimeſtria.

Joannes Sirko Dux Zaporoviæ à Rege creatur.

Hanus ad tractatus pacis Regem ſollicitat

Virtutis Polonæ ſingulare exemplum.

A.C. 1675

num flamma, quod illam manualium fulminum igniarius fomes deficeret, quamdiu tamen licuit, jaculata ignes victrix centuria. Demum ferro utrinque dimicatum, & mors jugo mitior genti liberæ viſa, non tamen ab armis antè, quàm â vita ceſſatum, multitudine virtutem paucorum obruente. Pulchra & ævi immortalis mors ſecura! Alibi tamen probrum adijt occurſus ſimilis, agmen enim peditum ſtativa repetens, Scytharum cuneis circumfuſum, barbari jugum ſubijt, auctaque ſubjugo ſervitus, cùm poſthac arcibus vi obtinendis ab Hano adhibitum, ſævire in Patriæ pergama cogeretur. Adeò diſparem nectit exitum fortuita arena, & prout eſt virtus, ſic vincit, aut vincitur. Melius Joannes Sirko Ductor Zaporovius fortuitis ad pulchra uſus; dum aliquot ſuorũ centurijs ſeptus, ter Scythis obvius miſeram tot hominum prædam hinc inde agentibus, egregiè populandi licentiam ultus, captivo agmini vincula ademit. Nova jam ab Imbraimo Baſſa capitur belli ratio, municipijs & arcibus arma indixit; & ſerpſit contagio, prout paſſa loci iniquitas, vel civium formido. In Raſcoviam primus barbari furor: Achmet Baſſæ datur repetendæ negotium, quam amiſerat. Ante aſperiora poſtulatur deditio, pacta lenitatem victoris: excidium & favillam, ſi arma incolæ tutelaria corriperent. Non diu perorandum fuit timori; nec enim duæ Coſacorum centuriæ in egregia ſuffecère. Prodière, qui urbem dederent, vitam omnium pacti. Lætus hoc nuntio Baſſa in proximũ diem deditionis conſilia cum crudelibus votis retulit, dato ſuis imperio internecionis in omnes, ſævo promiſſæ deditionis præmio. Profuit dilatio, quæ hoſtilem animum civibus patefecit, eoſq; in arma potius, quã ad certæ necis optionem perpulit. Noſtri interpretis hæc in Urbanos beneficentiæ teſſera fuit, qui luce adhuc ambigua vallum ſuggreſſus indicavit nefaria barbari edicta, ſine indice tam benevolo perituris. Svaſit arma, ne, ſi fata loci eò vergerent, pecudum more, non hominum caderent meræ furoris, hoſtiæ: auderent; fortitudinem pro partibus decreturam. Arreptum conſilium, & arma, nec jam vita ſupplicum more, aut miſſis Oratoribus poſtulata, furente nequicquam, diuque ſupplices opperiente Baſsâ. Furor imodicus aſſultum imperavit, qui & Scythas equis dejecit, ut pedites oppugnarent. Acrius cives rem agere; patuitq; quantum virium gerat inter metûs confinia ſpes erectior. Nihil non actum utrinq; Urbanis tamen prævalentibus. Aucta Martis obſeſſi felicitas, cùm longiores tubi fata cum ignibus vomuiſſent, Non méta, non ictus fallere, ruere gregatim barbari, nec in valla prius, quàm in funus certum prorepere. Scenam hanc concluſit tragica formido, quâ hoſtem perculit urbana eruptio, hinc enim confuſa barbaries, & in Tyræ præcipitium acta, ubi æſtus lymphaticos vortices demum reſtinxère. Sic primam urbs procellam depulit; ſed nec dum ſerenũ. Nempe clades & virium illuſus pudor in rabiem deſijt, quæ in virtutis vindictam immenſa cum Imbraimo agmina excivit, Nil obfuit furor, cui incolæ ultro ceſſerant, antequam vel mori cogerentur, vel cedere nocte præviâ delati ſponte alio poſt præclara, contenti primâ gloriâ; ut ſi hoſtis loco potiretur, victoriæ laude careret, cùm nemo eſſet, quem vinceret, caperétve. Ita hoſti ſæva ſpiranti illuſum. Idem Mohiloviæ geſtum, nec enim præſtabat, tot capitum jacturâ temerè contempti periculi gloriam adire. Quæſita loci ſecuritas, præſidiarijs ab incolarum exceſſu urbem ultrò demolientibus, Alibi Scytharum cruor affatim arma tinxit Rzewuſcio, & à ferro immunes amnis ſorbuit. Hanus interim oppidis infeſtior, illis intactis, quæ noſtro milite ſecura nôrat. Craſilo-

Imbraim conatur Raſcoviam repetere per Achmet Baſsam

Subdolè ferocem

Sed cum clade rejicitur

Hanus dolus nõ ſuccedit

A.C. 1675 ſiloviæ tamen dolum adornavit, quo ſuos noverat Polonis doli Architectis gloriam cumulâſſe. Majores peregrè vires abdidit, minoribus valla juſſis prætergredi, qui noſtros paucitate provocatos in arma occulta, fugæ obtentu perducerent. Excurrit illico fretus virtute paucorum Tribunus Succamerarij Vlodimirienſis Oſmianice & fugatis acrius inſiſtens, in fraudulenta arma impingit. Fraudi ſucceſſus præripuit virtus, noſtris ſtrenuè dolum luculentâ cæde mulctantibus, & (ubi facto certitudinẽ non auferat adverſæ partis numerus) delentibus, Hanique filio glande plumbeâ icto. Doluit Hano filij vulnus, eique mederi Craſiloviæ excidio ſtatuit; nec minas ſteriles aluit dolor, quæ pincernæ Syradienſi curam municipij pro munere injicerent, Noluit noſtrorum pericula vel jacturam, nec ulla inerat oppido ſecuritas, quam ſpondet munitio. Monuit ergo Tribunum præſidij, ne ſuorum, civiumque amaret diſcrimina. Conſtantinoviam omnibus pro aſylo fore. Sic illuſa Hani Nemeſis, auctusque dolore dolor. Verùm nec Imbraimus iterum extra ictum. In

Nec Imbraimo furor alibi impotens Barenſes primus erupit furor. Sed dum urbem cingere parat, alij murali fulmine icti, vincti alij conſilium obſidendæ urbis turbavêre. Transferre pulſata jam arma Miedzyboziam decreverat, ſed ibi etiam parum tonitruum tempeſtas vota excuſſit. Et alibi itum his obviam, cùm de præſidiarijs armis à Rege proviſum. Brodios ex ejus nutu occupavit Dux Demetrius. Zloczoviam Palatinus Ruſſiæ, Vexillifer Regni Brzezanas. At verò Gregorium Ulaniecium cum Lubcis Bari dedititijs, item cum octo equitum vexillis, ac deſultorio equitatu Ukraina accepit, ubi Stanislai Lazinſcij copijs ſuas mutuò augeret, Moſcos, ſi arma ex pacto conſociarent; hoſpitaliter accepturus: poſt auctis viribus Corſunium & Ukrainæ reſidua invaſurus. Sed Moſcus nihil præter verba dedit, & virtus propitio cœlo novit ſe ſola vincere. Ad Hanum iterum re-

Tractatus pacis apud Hanum labitur narratio, qui pacis colloquium iteratò urſit. Proviſum ab eodem viæ ſecuritati, præfixumque ituris ad locum colloquij ſpatium, quo ſuorum licentiam cohiberet. Nec ultra diſtulit iter excubiarum Præfectus. Urſit præter repetita Hani vota imperium Regis, qui eidem itine-

Legati Polonici ri ac negotio adjecit Chriſtophorum Korycium & Thomam Karczevium. Hano gratiores, quòd vetus notitia amorem pareret. Nondum tamen inducias ſceleri perſvaſit conventus partium, & intenta mutuæ paci legatio: adhuc enim Scythas populandi cupido per Volhyniam circumegit. Ulta licentiā Polona arma: Succamerari⁹ Ulodimirienſis ad Orchoviā, ad Bereſtecum Equeſtres copiæ, ubi filius Schyrin Bey telo

Præliminaria colloquij pacifici ſaucius: tertia ſub Kniechino clades caſtigavit prædæ libidinem. Et prima conſeſſu pacifico querimonia de populabundis Scytharum excurſibus. Hanus id in licentiam freni haud patientem retulit? quam viciſſim ferro vindicare læſis liceat. Querimoniæ ſucceſſit plena animæ indignantis præcautio, quæ excubitor penſionis pecuniariæ nomine tributi mentionem graviter interdixiit. Hæc, inquit, turbido rerum ſtatu in pactum deducta, quàm ſi exigere nunc ſit animus, ſe ſuo, cui venerit, munere fungi nolle, nec è gentis liberæ imò & victricis decoro id fore id plane eſſet, ne dedecus quidem gratis habere, & probra carò emere, quaſi hæc etiam apud hoſtem ſint venalia nondum eò redacta omnia, ut pacem Polonus pretio conducat: primam verò injuriam non auro ſolutam, ſed vindictam ferro: tributa victis, non victoribus imponenda. Hæc dum pleno animi vultu, & lingva ingerit, Hano aſſenſum elicuit, ut penſionem probro vicinam à conſilio removeret. Suppreſſum id nomen, ne gravioribus intercederet pecuniæ libido,

A.C. 1675

libido. Sic comitio pacis permiſſa initia, ubi à noſtris actum primo de repetundis, ſeu poſtulatum, ut quæ per nefas, & contemptâ fœderum religione Turca invaſerat, in ſolidum reponeret. Fruſtra ſe aliàs pacis momenta libraturos, quamdiu juſtæ bellandi cauſæ ſuperſint: hæ tollendæ, ut armorum ſolida ſubeat quies. cujus quæ ſtabiliendæ fiducia? ſi quieta rapinæ poſſeſſio, ſcelere tuta, uti ante ſcelere felix gaudeat? tam palmares injuriæ quarumvis gentium arma concitârint. Torvicis ad hæc pars adverſe, quæ nos ſupplicum more acturos, aut novâ jacturâ empturos pacem præſagierat. Neque prima bilis eo loci ſubſtitit, quin ad Hanum protinus alibi ſub tentorio fixum ſe evolveret. Non mitior ad hæc Hanus, ſed bilem juvante faſtu. Id demum eſt, inquit, non pacem extorquere, ſed odia non repetundarum agere præſtat, ſed ſupplices hæc arena poſtulat, & admiſſum in Orientis copias ſcelus, quas nuper deleverint. Ad hæc fruſtra quis repetat, quæ armis ceperit idem Oriens, & conſenſus repetentis obtruſerit. Proſilijt ad hæc Polonus Excubitor, & adductiore ſupercilio: id vero, inquit, ſurdis canatur, ut paſſo injuriam adhuc jus deprecandi imperes? ſcilicet in læſo præter fas, delictum eſt, non potius in lædente, quod ſupplex aboleat! niſi forte viciſſe crimen ſit, & victoriæ venia à victo ſit poſtulanda. Sed victum magis ſupplicem eſſe infelicitas jubet, quàm victorem. Nos quidem huc publicæ tranquillitatis traxit amor, & Hani deſideria; cæterùm non ſupplices literas manu gerimus, ſed ferrum: hoc nobis certius pacis omen, quàm hujuſmodi conciliabula. Nondum in bella occaluit virtus, quam tot ſtrages hoſtium probârunt. Addidit lingvæ acrimoniam manus, quâ arma impetu concuſſa exempto aliquantum, & mox vaginæ reddito mucrone. Dum ita Comitium fervet, adeſt Imbraimus cum exercitu, nec ultra Hano licuit pacis propoſitum proſequi, noſtris propè in cuſtodiam actis, & Imbraimo per Nuntium tumidè oggerente. Serò pro Ukrainæ vel Podoliæ vindicijs agi, quæ jam juris ſint alieni: ſua potius, quæ reſtent, aſſerant, quàm votis repetant aliena: precario potius facti Chocimenſis venia imploranda, quàm ut amiſſa mentem ſubeant. Porrò Imbraimus ſtudia cum armis in arces convertit, eligens cum ſaxis potius bella, quàm cum viris: blandiente ſibi alicubi ignaviâ, quòd tam valido Marte acervum lapidum diſſipâſſet. Quamvis ne ſtrages etiam ſaxea tumorem aleret, viros illi objecerint munimenta qui & loco perpetuitatem conderent, & hoſti funera; niſi ubi gloriæ hoſtili fraus ſeſe dedentium velificari viſa, quæ ſuis ſe latebris tuetur, & proficit tacendo, donec ſibi etiam ipſi dedecus palàm conſciſcat. Monacinum illi primo patuit, ut facile capiuntur, quæ nemo rapinæ obnitens eximit. Protulit ſeſe & in proxima cupiditas, quam primò repulit clades: non enim claves municipij geſſerat timor, ſed civium fortitudo, qui tamdiu tela ignea fudêre, quamdiu ſulphurati pulveris fomes id fulmen pareret. Telis deinde actum, quæ furor obtruſit: his armati incolæ denſa inter agmina prorupêre, prius ſua funera ulti, quàm reciperent; graviores hoſti, dum caderent, & ipſâ morte immortales. Alibi vires Aſiaticæ diu convicium paſſæ, nec abfuit poſtea in deditos vindex convicij ſævitia. Viſnioviecìam non ſtatim pulſavit vel ſubegit timor, ſed in undecim dies virtutem protulit, luſitque barbarum, donec tandem captivitas actus ſtrenuos concluſiſſet. Zbaraziæ arci ingemuimꝰ; ſed incuriâ primò peccatum, reliquum egit proditio, non tam tutela arcis, quàm cuſtodia triginta hominibus credita. Vix quadraginta poſtea illuc ſubmiſſi, præſidio ſpeciem & nomen dederant. At Imbraimi totum

Poſtulatum Legati Sarmatici.

Ejuſdem oratio

Tractatus pacis diſſolvitur re infectâ

Imbraimus arces invadit

Et oppida

Woloczyſzcza oppidi nomen

Arx Zbarazienſis obſeſſa

hic

A.C. 1674 hic ſudavit robur, quod ut ſemel ediſcas hic obiter accipe. Quindecim
Baſſæ potentes imprimis erant in hiſce armis. Ex his quinque Vezeri
Hoſtilis exercitûs vires & magnitudo eâ potentiâ quam in Septemviros tantùm Thracia partitur: Beglerbegos vocant, melius Pro-Reges diceres. His octavus adjicitur, quovis
faſtigio infra Principem Tyrannum major, eſtque Vezerorum Supremus. E Scythia immane acceſſit robur. Hanus ipſe in armis & Sultani
filij cum Nuradino Sultano fratre: item gemini Sultani; Adzi & Dziambet Gerey cum omnibus Dynaſtis vulgò Bejis Crimenſibus, quidquid demum protulit in arma Scythia, & uſus bellandi erudijt, totum
tunc in hoſtile robur coaluit, vix ternis millib⁹ domi reſiduis. Vires ergo
Imbraimi erant orbi, nō Poloniæ oppugnandæ pares, quas tamen totas in
Zbaraziā arcē effudit. Locū quidē artis ingeniū & naturæ benevolentia armaverat; ſed eſt, ubi hæc nihil proficiant abſq; manu quāvis nec illa perexigua mani⁹ non ſtrenua, quæ ultra paucitatē virtute progreſſa, multitudinē
validο conatu repreſſit, nec ceſſit numero, ſed intus incluſæ plebi, quæ
terrore victa, Præſidem arcis in fœda pœnè vi compulit. Geminum
Arx proditur à plebe fuit Præſidi certamen cum hoſte, & cum exterrita plebe, plebis pertinacia expugnatu difficilior fuit, nec Præſidem tamen vicit, ut hinc
conijcias hoſti ereptam arcis fiduciam, ſi ejus arbitrio, non vulgi, arcis fata ſinerentur. Non vis ergo hoſtium, at proditio, & fœdum vulgi facinus exitio arci fuit. Nam Præfecto præſidiariæ manûs, vulgi
precibus obſiſtente, metu in furorem verſo, populus hominem invaſit, ſauciumq; ac compede onuſtum Imbraimo cum arce obtulit.
Quæ ſcelus captivitate luit Ita nihil hic virtuti barbaræ, ſed omnia ſceleri debentur! triſtes pœnas
proditio tulit. Pars hominum ferro flagitium expiavit, pars vinculis
oppreſſa æternam inijt ſervitutem. Civitas prædam primò, poſtremò
pertulit incendium. Arci arma prius erepta, tum in parietes ſævitū,
& ruinâ loci caſtigata proditio. Tenuit locus felicem alieno crimine
ignaviam ultra quatuordecim dies. At verò caſtra Regia ſub Leopo-
Rex ad Leopolim caſtra figit li, huc dum primùm adventaret hoſpes Majeſtas, ſolennes in aditu
Principum ignes, & feſtivos tormentorum tonitrus vetuit modeſtia.
Interim impotens Imbraimi tumor perfertur Regi, ultima intentans,
dum comperiat, quo illum loco arma requirant. Quare vetita Princeps abrogat, & ne hoſtem, inquit, locus lateat, quo me reperiat, agite, & per fulmina tormentis muralibus excuſſa illi Principem indicate, tali nuntio comperiat, quo illum loco opperiar. Nondum eò
barbarus me redegit, ut latebras amem, quas hac Martiâ tonantium
Exili numero machinarum lingvâ proſcribo. Imperia Principis, horrenda urbis tonitrua excepêre; & abijt latè fragor, nec hoſtem poſt latuit, tantum animi inerat inter exiles etiam tum copias! Quatuordecim haſtati militis Vexilla, leviora ſeptem, exiliſque peditatus totæ vires! ſed unus
Magnis animis Princeps magnis exercitibus parem animum geſſit: unus ubique ſufficit, ſeipſo grandem viſus implere militiam, hic verò cùm nondum armis liceret, ſolo nomine & famâ pugnavit. Injecit cum metu reverentiam Imbraimo præſens Majeſtas, & mentem abſtulit, qui mollibus canit exequias, imbellis timor, felicior futurus, ſi triumphū capere poſſet galeata formido; vel ſi vaſtum alioqui corpus nullo animatum ſpiritu bella poſcerent. Terrorem tamen latè promoverat hoſtilis multitudo; nec deerant, qui ad Regium pectus aditum illi quærerent, ſvadere
auditi, ut tutiore loco reponeret Majeſtatem. Sed omnium dicta refutavit magnanimitas Principis, quæ adjecit præclaré cœptis conſtantiam.
Sanè Leopolis ſcutum in Principis fama reperit, qui Marte etiam quie-

to

A.C. 1675

to barbariem coerceret, Majeſtate ſupplens, quidquid virium caſtris deeſſet. Nempe hæc ſola etiam validum eſt in victos aliàs telum. Arma interim pœnè ignava oſtentabat Imbraim qui tantis viribus vix quidquam egerit, ſolo proditorum ſcelere alicubi felix. In urbes, quarum munitio, manuſq; validior ſpem illi expugnârat, nihil hoſtile, præter animum geſſit. Sic Zaloſcij, ſic Brodij, ſic Zloczowia, ſic Brzezanæ barbaras riſerunt vires! Zloczoviæ tamen inhiabat, quòd ibi nôſſet Palatinum Ruſſiæ, cui fuit infeſtior. Sed nihil loco deerat, quo hoſtilis conatus non concideret: & ſatis virium fuit in Palatino.

Stanislaus Jablonowski

Priùs alibi illuſæ vires; cùm enim imbellis otij puderet, aliquot Baſſis commiſſa oppugnatio Mikulenicij oppidi. Tutelam ſola aggreſtium colluvies præſtitit, eamque in quintum decimum diem produxit eâ barbari clade, quam nondum alibi illâ æſtate acceperit. Mortualem arenam diceres; ita ibi plurimis parentatum! crevit municipalis virtutis miraculum, uno ſubterraneis ignibus diruto per hoſtem propugnaculo, tunc enim violentius inſtare cædibus oppidani, donec onerandis ſclopis nihil in tela, vulnuſq; ſuppeteret.

Alias munitiones tentat Imbraimus

Mikulenicij actum ſtrenuè

Promiſſa ab hoſte lenitas, ſed in vincula erupit, & in documenta perfidiæ. Vicit hanc plurium agreſtium virtus, qui hoſtilẽ aciem auſu perrupêre, ſalutem intrepidæ virtuti commiſſam egregiè tutati. Luctuoſum ibi perfidiæ Ottomanicæ argumentum fuêre civitatis Primores palis defixi. Nec aliter ſævit inflictus cladibus pudor, dum ſeſe poſt damna vindicat, nulla eſt obſtrictæ fidei religio, ubi ſæva Nemeſis animum corripuit. Poſt Mikulenicios par alibi hoſti dedecus. Ridet adhuc ejus funera Olexentium, Pocieiovia, & minora nomina, quæ à ruina tanti hoſtis magnitudinem capiunt. Poſt ſuorum tot neces nihil in municipijs illis ptæter locum cepit. Deerant triumphales incolæ, qui mulctatâ ferociâ, ſed imminente majore exercitu, clam ſeſe ac de ſe pæanem ſubduxerunt. Id quod pulcherrimè ſucceſſit poſt alios Budzanoviæ inquilinis, quorum eximia fortitudo poſt diuturnam ignaviæ moram regredi hoſtem juſſit, ſolis indies opprobrijs auctiorem: civib⁹ demum ultrò ac impunè excedentibus, antequam in cædes vacuas irã validiùs armâſſet hoſtilis pudor. Hunc tamen auxit Boguſſij miles ad Trebowlam, quam hoſtis tentare armis cœperat, ſubitò è Janovienſi arce erumpens alijs ferrum alijs compedes pati juſſis, pleriſque fœdius dilapſis. Ea ſpecies Martis barbari fuit!

Zaloſciorũ ſitum barbarus recognoſcit

pòſt Zaloſcijs loci ſitum recognoſci Imbraim jubet; aliquot Baſſæ id imperij capiunt, ac exeqvuntur. Placuit primò per auguria orcum conſulere, nigræ gallinæ adhibito uſu in omen ſcilicet candidum, hæc in municipiũ dimiſſa, & à medio redux itinere, augurij felicitatem evertit. Auxêre infelicitatem ominis miſſa ab arce fulmina, & ſubita armatorum eruptio, quæ Baſſas hinc trepidos amovit, nec tentatus poſt hac reditus.

Ibidem augurio ſuperſtitiosè uſus

Telum aliud alibi fatale in eos jactatum à Rzewuſcio. Prædam Zbarazij alibiq; raptam & hominum nexorum greges Hani filius deducebat Camenecum, velut in Capitolium Orientis: ſimul affuit Baſſa æger. Uterq; in Rzewuſcij arma impegit. Fugatus Tartarus, Baſſæ medendi cura ferrô exempta, Marte Æſculapio curas eximente.

Hani filius & Baſſa à Rzewuſcio profligati

Gravius ad Zloczoviam vulnus accepit Scytha. Illuc celeberrimus Crimenſium bellator Adrigerejus vicena ſuorum millia detulerat. Anſam læti ominis traxit è paſcuis, ubi felix equorum noſtratium rapina illi contigit. quaſi perinde ſit raptô confligere cum brutis, ac manu cum viris. Oppoſuit aciem Palatinus Ruſſiæ cum machinis ab igne auxiliaribus, ac diem ferme ſolidum pugna obtinuit. Cæſi Crimenſes, & eorum Sultanus glande ferreâ

Sultanus ad Zloczoviam à Palatino Ruſſiæ caſus

A. C. 1675 reâ caſſidi impactâ, item in latere pari jaculo perſtrictus cedere coactus ex arena, ne totus cum ſuis rueret. Noſtri cladis expertes: unum duntaxat virtus mortalitati exemit: pauci vulnus, quod triumphi quoddam mnemoſynon teſtiſq; eſt, accepêre. Major in equis ſtrages, velut barbaricus Mavors belluis metuendus ſit, non Heroum bellis. Reſumptis tandem à metu viribus Sultanus, dubium, an in amicitiæ teſſeram (nam hoſtis etiam in Heröe virtutem ſuſpicit, amatq;) an minarum novâ ſpecie Palatino viciſſim militari honorario mutuùm reſpondente. Nihil tamen felicius ſpectavit æſtas, quàm quod in ultima labente Sextili Leopolis. Tartaros ingentes ductare copias fama index pertulit: nec mendacium ſuberat famæ, etſi dubiæ, quò nam vergeret furor, vel an errorem fortunæ in Zloczovienſi conflictu vellet corrigere. Dubium profligavit præda obvia Athanaſio Miączynio. Tartaros hic cepit, qui Nuradini Sultani conatus detexerunt, ſigna è quadragies mille barbaris coalita trahentis: nec alium, quàm Regem hæc arma petere, cui immineant. Haud læſa nuntio magnanimitas, cui nil triſte fama dixit, dum novam, quam ardua non peſſundant, gloriæ materiem evulgavit. Diſpoſitæ per vias peregre excubiæ, quæ de acceſſu hoſtili commonefacerent. Leopolim montes circumjacent, quorum editior hoſtem eminus conſpexit, cùm illum gemina adhuc leuca ab urbe ſecerneret. Rex de adventante certior, caſtrorum inprimis ſecuritati cautum voluit; & tuta effecit peditatus igneo equitatui permiſtus. Lithvanum Equitem cum Duce Radziwilio ea pars Urbis Caſtrorumque accepit tutelarem, quæ retrò incurſum hoſti eriperet. Chriſtophoro Korycio dextrum urbis latus, alterum ſub arce maxima duobus haſtatorum militum vexillis committitur. Princeps reliquas vires hoſti opponit. Si numerum indages, is fuit, quo toties Princeps in laureas nobiles uſus: duo virorum millia totum robur; at, quia Tartaris perinde ac turbini cataphractum robur oppoſueris, cum eorum acies quovis Africo, aut turbine ſit mobilior, quem pari volatu ſubſequi ignoret ſolida è ferro armatura. Novum capitur in arena conſilium; Pilanæ cohortes onus demere, & ponere haſtas juſſæ; ſoloque haſtis inſtructo ſub ſignis famulitio, quod è longinquo ab hoſte timeretur ſpecie occulti inter virgulta exercitûs, devius armorum genus uſui præliandi cum hoſte volatico reddidit aptiores. Viſa tum etiam nova in æſtate prodigia, quibus barbaros primus oppugnavit æther, cùm vaſta camporum, quæ hoſtiles oppleverant manipuli, æſtas nivibus operiret. Nec arva tantùm intempeſtivâ hyeme canuêre, ſed grandine etiam concuſſa, quæ infeſti hoſtibus cœli argumentum fuit, cœlo tum alibi, tum Leopoli ſereno. Prima hæc Divinitùs hoſtem impetijt; mox alia globorum miſſilium grando è muralibus urbis machinis novæ tempeſtatis augurium dedit, tum exterrendo hoſti, tum viciniæ in ſecurius hoc indicio perurgendæ. Ibat hæc inter tonitrua Nuradinus; plus noſtris animi, quòd occurrerint contempto numero. Iamque ad trientem leucæ Regales copiæ proceſſerant, & Sultani agmina inundâſſe latiſſima camporum cernebantur; cùm è colle proximò, qui ſub tormentis gemuit primum imperatur in Sultanum fulmen; Saltus proximi ducentos ſclopetarios occultârãt, qui, ubi habenas Scytha effudiſſet; igneâ procellâ in eum depluerent. Ergo ſignum è tormentario colle datum, quod utrumque excubiarũ Præſidem velitationi objecit, donec tota acies anguſtis callibus circumducta in plana evaderet. Hic Melitenſis eques Lubomirſcius velitantium

Nuradinus Sultanq; Regem aggredi tentat

Rex hoſti numeroſo occurrit

Diſpoſitio exercitûs

Nivium in æſtate prodigia

Regis occurſu terretur, & primo impetu hoſtis vincitur

tium geminat gloriam, eqvum illi hoſtilis ictus deijcit, opprimitque ſeſſore incolumi in arenam effuſo, & ad fortiora hinc evectiore, quæ mox manu auſûs vindice dedit. Tandem acie in planum emotâ plenus heroæ mentis, tutusque laureæ Princeps Patriâ voce; Irrue, inquit, irrue mecum in hoſtem miles; Gemat barbarus ſub Polono, nec plura dicere inter potiora operum vacabat. Datum illico utrique alæ irruendi imperium, tum flexis in barbaros habenis, ardore animi, cui victoriæ jam omen inerat, procurritur. Sat fuerat procurriſſe; lauream ſtatim obtulit primus provolantium Aquilarum terror, qui hoſtem pavore confuderat. Diceres cervorum agmina, vel pharetratos lepores campum iniiſſe. Itum in profugos, & viæ cædibus cruentatæ, vada & trajectus hauſtis tot barbaris alveum extulêre; non ante à ſtrenuis ceſſatum, donec nox diem, hoſtemq; eriperet; datumq; receptui claſſicum ferrum reconderet. Redijt victor Princeps ſub noctis conticinium: at cæſis hoſtibus juſta parentalia nox perſolvit; comportata in obvias ædes illorum à ſuis cadavera ibi buſtum, ſepulchrale nacta, verſis in pyram mortualem mapalibus. Eadem nox fugaces copias ad octo leucas removit, etſi longiùs dedecore ſint provectæ, ibique primò aliquantum reſpiravit metus, qui fugâ diuturnior. Indidem Nuradinus à vulnere invalidos, & equorum jacturâ inutiles ad Hani caſtra amandat, alios cis Tyram ad prædas ex more agendas, cui vita rapto effluit, nec aliud illi familiarius ſcelus, additâ locorum, quos præteriit, favillâ. Sic ergo valida Nuradini impreſſio repreſſa, & virtus rurſum non multitudo triumphavit. Victoriam promovit urbana pietas, ac Reginæ potiſſimum Religio, quam ad ultimam proſperrimi conflictûs coronidem produxit, primò affuſa ad Divinæ Parentis effigiem prodigijs celebrem, dein in templo Soc. JESU ante aram B. Stanislai Koſtka diu genibus nixa, ne non utriusq; Principis virtus in victoriam laboraret, quamvis certius in armis cœleſtibus vincendi auſpicium, unde Divorum Comilitonum ſuppetiæ trahuntur, quas adfuiſſe tum nivium miracula probârunt, brumam æſtati permiſcentium, tum panicus barbari timor, qui illum ante arma confecit. Verùm non hic tantùm arenam fœdavit Tauricæ cruor, etiam alibi vena furentibus perfoſſa. Nam Palatinus Kijovienſis ad Kaluſiam prædabundos ferro ſubmovit. Trans Tyram Caſimirum Zamoſcium quinque tantùm Comitibus ſecurum, & in ædibus ſe tutantem duo hoſtium millia diu infeſtavêre, & paucitas invicta laurum tulit. Item ad Sniatinum à Silnicio Caſtellano Czernihoviæ; ad Lucam alibique ab alijs accepêre exitium. Adhuc placuit Imbraimo vires in oppida impendere, Pomorzana furori deſtinatur, ubi quadraginta tantùm præſidiarij. Horum Præfecto imperatum, ut, ſi vis hoſtium major afflueret, præſidium inde, civesq; maturius malo ſubduceret. At Præfectus non ſinè virium experimento per hoſtis repreſſi ludibria in diem producto, exceſſit ſub obſcura noctis, quod nec locus, nec vires ſecura ſponderent. In receſſu etiam hoſti pulchrius illuſum, & datus quaſi prodigio locus, dum ipſa tormenta, & oblongiores tubi poſt noſtri militis abſceſſum ignem cum ſonitu ferali funderent, nec ſimul totus effunderetur fragore terror, ſed prout per accenſa funalia ſerpere permiſſa, ſenſim ad focum adrepſit flamma. Sic Præſes cum milite decedens ignes inſtruxerat, ut ſuſpicionem ſolitudinis, vel migrantium incolarum hoſti eriperet; & eripuit, terruitque, donec aperto aſtu dies hoſtibus formidinem demeret. Rurſus alia, barbari clades, ſine qua vix locum adijt, quaſi tumulum

A.C. 1675.

Cæſi albi Scythæ

Andreas Potocki

Imbrahimi conatus.

Pomorzana virtus.

& pulcher aſtus.

A.C. 1675 mulum ubique quæreret, non in prælia miſſus, ſed captanda funera: Brzezana civitas eſt. ubi vexillifero Regni nova è cæſis laurea, Scythæ Sultani Adzigereij hanc nexuêre, qui à noſtris vix primùm ſtricto in terrorem ferro diſſipati. Nec ſatis viciſſe ſemel, mox aba-lia municipij parte laurus altera. Ignari eventûs proximi Turcæ advolant cum Hani Filio, municiunculæ Ponti oppoſitæ intenti, locumque ſpeculati, unde ictum & cladem facilius poſſet accipere. Prædium hoſti pro ſcuto fuit, quod juſſu vexilliferi ignibus amotum tormentis in meta hoſtem poſuit, ſubmovitque. Nec cohortes Stetkievicio Dapifero Smolenſcenſi commiſſæ laudum immunes. Bis ab his Scythæ clade comite depulſi, & victis captiva plebs adempta. Longum eſſet ire per ſingula cladium monimenta, cùm & ab Athanaſio Miączynio non ſemel aliàs fracta Barbaries iterum ad Stratinum, pòſt ad Rohatinum fœdè impegerit, nullibi ſinè vulnere, aut fœdo funere; nullibi ſinè vinculis, quæ poſtremò decem Tartaros, eidem devinxêre.

Caſi à Signifero ad Brzezan barbari, ac ibid.

Nicolaus Sieniawski

Hinc jam Imbraimus in Podhaijecenſium interitum furorem impendit. Submittenda maturius auxilia Rex loco deſtinàrat, ſed omiſſa auctio, ſeu civium miſeratio quoſdam tangeret, quibus is præſidij acceſſus gravior foret, ſeu incuriæ id crimen, tum demum (ut hæc ſerò & inter damna ſapit) intentæ in augmenta virium, cùm hoſtis vetuit. Aluêre malum diſſidia militarium; altero foſſam arci adjicere jubente, vetante altero, primiſq; conatibus arma civium intentante? vetandi cauſa areæ fuit jactura, & quæ perituris imponit, ſpes hoſtilitatis declinandæ. Facile fuit perire volentibus, & vanâ ſpe fretis, quam nona Septēbris cœpit refellere, toto barbaro exercitu, civitatem, arcemq; ferti ad inſtar circumplectente. Conciderunt animi, nec arma placuêre, ſed deditionis conſilia. Timor mentem confudit, ac exercitæ alibi in deditos tyrannidis induxit oblivia, ne ab alienis cautela creſceret. At neque periclitari placuit, & primam vim eludere, dum mora ſuppetias regales opponeret. Quippe præceps conſilium in metûs comitio recti legibus vix congruit. Ergo Primores militum, lociq; funeſtis occurrere, atque urbis dedendæ rationem cum hoſte inire. Scilicet à formidantium votis ac metu penderet tyrannis, & tot cladibus exaſperatos molliret imprudens ſubmiſſio. Equidem Oratores illi civitatis, ac præſidij nihil præter vincula exorârunt: civitati imperata captivitas, & vita ſervitute redimenda. Tenuit ſuum ſolenne barbaries (ut obiter hic moneam) in deditione Zavaloviæ, ubi Makovecio perbrevis tutela placuit, mox ſecutâ deditione, captivitatis reâ cum liberis ac civibus. Hæc alibi; at apud Podaheceníes nihil non expreſſit, qui ſemel inceſſit animos pavor; itumque in vota crudelitatis, ac vinculis nexa libertas. Quin & Divinis irrogata injuria, dum ſævitum in ſacra per divorum vulnera, ferroque violata eorum ſimulacra, dirutas ſanctiores aras, templo poſt injurias ultimam à flammis experto. Adhuc in ſepulchra irrupit furor, mortuiſq; indixit bellum, nihil penſi habente Divina, humanaque rudi barbarie; demum civitas jam inutilis, exhauſtis in compedes civibus vix indicium ſui in cinere ac ruderibus reliquit. Hæc in civitate egit ſævities; arci infra votum nocuit, ſubjectis in ruinam doloſis ignibus hanc ſubruere nitebatur, ſed igni meatus aquei vim dempsêre. Satis ergo fuit immanitati ſuprema arcis flammis demoliri, alia flammæ haud obnoxia ferramentis corrupit. Fama tantùm obſidionis, ad Regem pervenerat, nondum deditionis, cùm ad obſeſſos totis copijs ruit, ſed vix iter ingreſſa feſtina in exitium deditio, hoſtiliſque demolitio

Podhayecia oppugnata

Nocuit rea deditio

Vaſtatio civitatis & ſacrorum

litio

litio loci perfertur. Principẽ juſtus dolor, alios terror invaſit, jam & Majeſtati veritos, ſi ultra uſitato in malis auſu procederet. Svasêre ſecuriora ſaluti Prncipis, cujus incolumitate conſtaret publica. Sed terricula hæc haud pectus adverſis infractius concuſſere, & ſatis novit metum refellere magnanimitas. Non ergo Regem caſtra jam tenuêre, quin Lithvaniæ copijs auctior in adverſa iret, victis, quæ in terrorem objecta, argumentis. Nec totæ cum Rege copiæ, quòd Athanaſium Miączynium, & ſecutam trans Tyram legionem fortia tantiſper abſtraxiſſent; ſic tamen exiles Aquilas explicuit ubiq; Princeps, ut reprimendo hoſti non impares viderentur, ita nempe ubivis camporum defixæ, ut nec in receſſu quidquam ſubeſſet periculi, & latera ſatis virium gererent, arena verò evolvendæ in plana, & frontem aciei peropportuna legeretur. Quæ magni Imperatoris eſſe argumenta, docuit olim Macedo, & Darius ſuo malo didicit ad pilas Amanicas, & Arbellas anguſtijs loci victus? Akmurza tunc Pokutiam populationibus divexabat. Frænum licentiæ fuit Athanaſij ferrum: delevit, quos prædarum ſitis in ſcelus junxerat; & arena illa paucos ab interitûs conſortio dimiſit. Sex ultra triginta Tartaros, ſeniq; Turcæ triumphali congreſſui ſuperſtites capti in victoriæ argumentum, vinctiq; Regem adoravêre. Dies tum Divo Michaëli ſacra; cœleſtis Ducem militiæ pro Polonis eſſe, eo inſuper argumento comperimus, quòd Martino Boguſs dies eadem Scythas in novum militiæ noſtratis decus objecerit, omnes cæde, aut fugâ inglorios, octo ad Principem deductos. Par alibi præda; unde documenta cœpimus Jmbrahimum Trębowlenſi inſtare exitio, nec ſigna moturum aliò, niſi hoc primùm illato, ſuccurrere opportunius loco, quàm Podhayecenſibus par periculum ſvaſit, ſed ituro tantùm per cœlos auxilio iter in arcem patuit. Reperit tamen Princeps viam, quâ euntis auxilij Nuntius ad obſeſſos iret. Fragor tormentorum id pæſtare juſſus, quæ viginti proximo colli impoſita ſonitu latè effuſo conjecturam obſeſſis inijcerent. Verùm cõſilio ventus interceſſit, in oppoſita ſonum devehens, & obſidentium armorum ſtrepitûs fragorem obtundens. Aliud ergo Princeps arripit, quo arcis perniciem avertat. Noctem itineri deſtinat, quòd in hoſtem noſtros duceret; proximum amnem vado tranſeundum, manè inopinum hoſtem oppreſſuri irent, & ſubito aggreſſu hoſtilia confunderent, multùm ſubita valere ad animos enervandos. Præluſum jam tot eorum cædibus ad triumphum; diei unius auſpicio belli hujus tot proſpera coronanda. Fortia hæc; ſi animos primò ſuorum expugnâſſent, ſed qui antea (ut eſt res ſolliciti plena timoris amor) de Principe ſoliciti videbantur, quem immortalem vellent, iterum obſtare argumentis, obruere penè precibus, ne per incerta in diſcrimen ultimũ contenderet Majeſtas, anceps eſſe bellicæ fortunæ ingenium, nec in ſolido conſiſtere; quæ, ſi aleam in præceps verteret, quid ruenti Patriæ adminiculi ſupereſſet? quæ manus à viſceribus Patriæ hoſtem ſubmoveret? Patriæ non ſat conſuli, dum placent pericula, per quæ ruat, vel ultima accerſat: lenta ſecuriùs triumphos inire, & quæ conſilio morã non eripiant: ſecuriùs ducere Podhayecenſem tractum juxta Tyram. Hæc fuit oratio, quæ ſperatæ victoriæ obex fuit, nempe ardua nemo cum illis adoritur, qui nolint. Tertium adhuc occurrit Principi, dũ prima ſpem arcis haud erigunt. Martino Boguſs ſeſquimille Coſacos adijcit, qui per anguſta ſylvarum prope Trebowlam penetrârent, & raptâ, quam ibi reperiſſent, hominum manu, ab arce hoſtem laceſſerent:

Acta in hoſtes alibi fortiter, ſtrenuèq;

Trebowlæ oppugnatio

Rege in ſpẽ ſuppetiarũ obſeſſis mittendarum intento

Per plures modos

A.C. 1675 rent: Boguſſij equitatum, ſi deſtinatis ſucceſſus obtingeret, cœptis felicibus inſtiturum; alioquin commodè illac ruentem procellam evaſurum. Nec ſpem felicitas præteriſſet, ut ex profugis, & ratiocinio conſtitit. Scythas enim alia cura diſtraxit, quòd Regi imminerent, quem adventare à Tyra crediderant, ubi Athanaſij Miązynij facinus patratum nòrant, in Akmurzam. Quamvis gratior crevit conjectura, à Tyra copias immiſſurum, quòd complures lembos exercitui transferendo Regis illatos ei flumini didiciſſent. At conſilio vires ademit præceps agendi ratio, miſſos cum Boguſſio, excitatus temerè ignis prodidit, qui Tartaros indicio traxit, & egregio molimini interdixit. Porrò Trębowlenſe præſidium centumviratu ſecurum longè glorioſiùs rem geſſit, quàm, ſi numero viciſſet, Præfuit Samuel Chrząnowski, vir, cui parem urbes expetiêrint tutelarem, ſi inexpugnabiles eſſe velint. Confluxerat eodem loci vicinia, periculo in ſecura transferente.

Litera Makowiecij ad obſeſſos juſſu Imbraimi

Oppugnatio loci cœpit à calamo, qui etſi mutus Orator, ſæpe feliciùs loquitur, quàm manus agat. Imbraimus tentare arcis Præſidem ſcriptô incipit, nec ſuô, ſed alienô. Makoviecium nuper captum adhibet, eiq; negotium ſcribendi imperat. Suaſoriæ deditionis erant, ac ut clementiam Præſes, non arma provocaret. Trębowlam ſcilicet tanti eſſe, ut tantis viribus illudat, quibus majora ceſſerint, ſaperet ante vulnus, cui ſerò pœnitentia comes erroris medeatur. Hoc fuit literarum argumentum, ſed arcis Præfectus, ut erat prompto, audentique ingenio, ſcripto generoſiore utriuſq; minas exploſit.

Reſpondet arcis Præfectus Makowiecio

Duplex literarum genus dat ab arce; captivo pro ſuaſorijs, obiurgatorias mittit, quòd nimis hoſtilem animum induerit inter vincula, non aliud velit hoſtis, quàm olim civis? non puderet novo ſe crimine contaminare, qui prius nondum eluerit, nempe cui levior ſit labes proditione arcis fœdâſſe nomen, niſi & alteri parem à piaculo notam illitam velit. At ſcilicet, inquit; tu ſapuiſti, deditione ſervitutem pactus. Profuit clementiam implorâſſe, quàm vincula teſtentur, imò tui ſceleris merces me admonet, ne par flagitium conſciſcam, ſi parem in qua meritò gemis, ſortem defugio. Vale, & quoad iratus proditori æther, vivere te volet, in compede vive.

Acrius Imbraimo

Hæc Præſes captivo: aliter Imbraimo. ubi ſtylum mordaci ſale condijt feſtiva ingenij urbanitas. Inſultatorias cœpit à miſeratione teſtatus Ducis barbari ſe vicem tangere, cui loci hujus tenuitas illuſerit. Seriò, te, inquit, ludum habuit, quocunque auctore huc iras, & animum vertiſti: nec opum, nec prædæ hic quidquam, ſi libido auri inceſſit, nihil etiam è divitum tribu, quod manu capias; illud tantùm arx gerit, quo te hoſpitem inurbanius proturbet; ſubeſt nempe aliquid nitri, globorumq; miſſilium, quos in te detonem: ſubeſt, & miles, qui numerum vincat, morique præoptet, quàm capi. Certum illi confligere, quoad decus cum clade hinc referas: à me nil expreſſeris, præter iras, & tela iræ miniſtræ. Deditionem ne ſomnia, aut ſi ſomnias, vigili tibi haud perſvade; deditio fœtus timoris eſt, quem nec tuus à me tumor, nec furor exprimet. Sed neque, ſi loco potiâre, quod militum virtus, nec cœli imprimis ſinet benevolentia, aut inde tibi gloriæ plurimum, aut Poloniæ aliquid accedet jacturæ. Hæc ego nunc ex arce; mox alia mittâ, quæ graviùs feras; experire, an facta ſcripto congruant. Pupugit liber, & dignus martiâ manu calamus, Imbraimum: confeſtim igitur in arcē fulminari imperat.

Arcis valida oppugnatio

Præſtitum id abundè, itumque ultra imperia, ſilente interim Vulcaniâ arcis, donec intra metam tormentariam hoſtis conſiſteret; tum primùm tonare arcis machinæ, nec irrito jactu; Non enim

inno-

Innocentes flammæ in caput noxium vibrandæ, quin etiam uno è noſtris *A.C.1755* fulmine tormentum, quod pontis dorſo ſuperiectum in arcis interitum trahebatur, cum tractorijs operis dejectum. Correxit errorem imprudentia, & ſapere arcis, damnique magiſterio didicit, dum ſe à meta *Arx validè reſiſtente* removit. Poſtridie par repetitus furor globos intus jaculis, & exitio fœtos excuſſit, atque vis excuſſæ ſphæræ trochleam aquæ tractoriam corrupit; hinc aquæ penuria, ſi quæ hauſta dein ex puteo, culullo inter operas effuſa ſitim depulit: globi incendiarij in arcem diſploſi quadringenti, ſupra ſex & viginti, aliquâ pecudum ſtrage, minore hominum, qui jam occalluerant ad hæc ejectamenta, facilè aquis offuſis ſævire prohibita. Poſt globos hujuſmodi, ſeu nova Phenellæ poma, deventum ad ſaxa, quibus globorum vicem indidit exhauſtus hoſtis. Sunt, qui Orientales machinas quinquies mille globos vomuiſſe dicitent. Nam è minoribus ſclopis non facilè ict⁹ in numerũ digeras. Paſſa damnũ haud exile mœnia, quod dejecti murorũ tori ac cortinæ teſtantur. Hominum ſtrages non major, quàm octo & quadraginta Præſidiariis in necem ictis, ac uno Signifero; è vulgo itidem ictus lethales inter opera Martialia paucos abſumpſêre. Quater tentata per ſubjectos arci igniarios fomites ruina, ſed damnavit conatum rupes. Arcis Præfect⁹ *Laus præfecti arcis* animum geſſit, in quem nil caſui liceret, eundem in alijs fovit, etſi ſclopetarijs locum ademerint ſuma mœnium decuſſa, jamq; penè omnia hoſti aperta, poſt tot feralia jacula. Par animus illius conjugi, quæ inter arcis tentatæ pericula Mariti virtutem auxit terroribus. Gemino armata cultro minas acuit, ceu altero in Maritum, ſi arcem, ſeq; dede- *Fortitudo fœminæ* ret, altero in ſuam cædem uſura. Sic Amazon hæc conjugi minitata. At ille & ſtrenuis cautelam miſcuit, cùm familiares plurium congreſſus imperio, manuq; non inermi vetaret. Veritus ne his conſilium arcis tradendæ clam coaleſceret. Quare ubi ſynodicos ejuſmodi confluxus cerneret, deſtricto acinace imperium acuit, quo valli, murorumq; tutela cœtibus decreta, fandi copiam eripuit, ne dum fœda in cõmune ſvadendi. Captavit & audaciæ ſucceſſum, cùm ex arce miles erumperet, qui è foſſis per obliquum euntibus hoſtem exturbavit. Item hoſtilibus telis uſus, quæ in Thracum retorſit capita, bis mille globis me- *Eruptiones ex arce* liore jactu Imbraimo redditis, ictiſq; totidem barbaris. Sphæræ etiam *Clades hoſtilis* incendiariæ in nos innoxiæ primò reſtinctæ, tum in arce felicius accēſæ peſtem in ſuos poſtliminio fuderunt. Arcis animos firmare Regis literæ vovebant, ſed vota ſuperavit exercitus. Literis argumentum vicinæ Regis ſuppetiæ dedêre. Fatum id Nuntij fuit in barbaros in- *Literæ Regiæ ad obſeſſos interceptæ* curriſſe, ſinus excuſſas literas effuderunt. Appreſſum annulo ſignum auctorem dixit Principem, crevitque arcanorum ſuſpicio, & legendi aviditas, apertum ſchedium, lectumque: hinc arci ſalus, ac barbaris formido, quæ non receptui ſigna, ſed fugæ confeſtim cecinit: poſtridie in Cameneci proxima metum cum ſuis detulit, nec noſtro exerci- *Hoſtem fugârunt* tu, nec arcis Præſide ſat eventûs gnaro, qui tamen heri profugum telis igneis proſecutus, quoad trepidantium volatus ictum exciperet. Tum demum datum arci otium, poſt tam fortia; labor pulcherrimus ad ſextum decimum diem productus. Præfectus præſidij comem paulò poſt Principis, quem cum Signifero adijt, benevolentiam expertus. Neq; *Regia liberalitas in Præſidem arcis, & Præſidiarios* præmio, quo parùm ſtudia animis inderentur, caruit virtus, ipſa alioquin ſibi præmium, pretiumq;. Nam Præfecto arcis vicarium Tribuni, ſeu Colonelli munus, Signifero proximum obtigit; minores aliorum præfecturæ mutatæ grandioribus, ne gregarijs quidem honore

A.C. 1675 militari vacuis. Muneri acceſſit congiarium à Principe, quod mille aurei nummi refudêre. Nullus item ex ijs, qui arcis gloriam virib⁹ promoverunt, præmij, laudiſq; exſors, ſed ſubditum merituris deinceps calcar, quod præmia gerunt. Numeroſior jam in Regijs caſtris miles. Tum Palatinus Kyoviæ ſtipendiarias cohortes illis intulit, & Plocenſis Dapifer (Kłokocki) mille viros è Ducatu Słucenſi Principis Radziwiliæ, aliique complures. Placuit hoſtem inquirere, in quo ferrum tam nobile hebeſceret. Præmiſſi bis mille Coſaci, quibus cura demoliendi pontis Tyræ impoſiti fugientibus opportunè indicta, quibus additus cum Athanaſio Miączynio, & Dapifero Plocen. miles, ſed Coſacis potior tunc prædæ, quàm gloriæ, vel imperij amor, qui agreſtium catervas cæduâ arbuſtorum ruinâ circummunitas infeſtare ſvaſit. Athanaſij tamen copias, quâcunq; ſe inferrent, cadendo ſæpiùs adoravit Scythes, etiam captos Dapiferi milites collatis viribus coactus libertati reddere. Ad Gradecum (municipio id nomen favillæ tantùm jam jam ſuperſtiti impreſſum) exercitus hoſtem operiebatur, ubi Tyras Seretum amnem haurit, eique nomen abolet, at fruſtra fugientem quis expectet. Adhuc Boguſſio exploratrices copiæ cōmittuntur, nec peregrè quærendus fuit hoſtis, qui ſe objecit, leucam prætervecto. Hunc ſub filij ſignis centuriatum Hanus captare juſſerat Regii exercitûs notitiam. Numerus infra viginti millia deſcenderat. Difficile fuit Boguſſio tantas vires convellere,ſatius viſum eſt periculum in reditu vincere, non ſine armorum induſtria, in quorum uſu duos illi arena citra necem abſtulit. Alter fuit Odoieſcius, qui ne hoſti pretio ſua vincula conſtarent, dum in ea raptatur, aureos nummos, quos in ſinu gerebat, clam in gramen abjectos prædæ eripuit. Juvit hæc viri captivitas hauſtumq; è nervo Patrium robur, namque ad Chanum deductus, dum virium noſtrarum laudem exaggerat barbaros ſine pugna profligat, Regem modico intervallo ab ijs dirimi; eundem in Orientis interitum ingentes animos, nec minores afferre aquilas: totas cum principe ire Litvaniæ vires, haſtatæ militiæ (quæ ſemper hoſtibus terrori, & exitio fuit) affatim in armis deduci, etiam pleriſque Optimatium talia, nec non leviora ad involandum ſigna ultrò Regis, Regnique obſequio allicientibus. Fidē reperit captivi oratio, alijs in eandem vinctorum ſortem conjectis, è nervo,& compede idē perorantibus. Quare Chanū à Zwanecenſib⁹ cāpis formido ultra promovit;Odoieſcio ad Imbraimū Ablegato,nec aliud illi,quam quæ pari terrore animos imbuerêt, felici facundiâ ingerente. Sic etiā vincula libertati militant, & vincti victorias parant. Fregit omnes unius lingva, neq; cunctatio fugam impedijt, quin è veſtigio ultra Tyram fræna impelleret. Scythæ copiam pontis neglexerunt, ſed natatu quadrupedum flumen ſuperare auſi (quid enim non audet in fuga timor?) poſtridie Hieraſum attigerunt ſex leucis diſſitum. Ibi Odoieſcio vinculis onuſto libertas patuit induſtriâ, dum noctem non in ſoporem, ſed in vindicias ſui ſolicitat; hic enim ſtragulis deſuper injectis penè oppreſſus, & duobus Janizaris velut in cervical adhibitus mirâ felicitate, & à cervicalis munere ſenſim ſe emovit, & cuſtodiæ oculos reptando eluſit. Potiſſimus in demendis vinculis labor è bubulo recenti corio confectis; hæc officulo acutiori, quod illum heri offendiculo cruentârat, opportunè aſſervato diſſecuit, demum denſas Scythiæ phalanges pari induſtriâ luſit, atque in fuga equo obvio potitus Tyrā ſub Chocimo tranavit. Aucta in pratis felicitas, quibus aurum commiſerat capiendus, nihil à quoquam de illo delibatum depoſito, quo demum

Sequitur profugos noſter miles

Captivus Odoieski magis barbaros exterret

Fugiūt trās Tyram, & Danubium

Hieraſq; vulgò Prut vocatur.

demum à pratis recepto in caſtra Regia hoſtilis fugæ Nuntius, & auctor evaſit. Nuntius Regem iterum in egregia impulit. Prima pontis obtinendi ſtudia, qui hoſtem tranſtulit. Equiti Melitenſi ea cura incubuit. Relicta in pontis cuſtodiam à barbaris Vallachiæ ſigna, ſed cuſtodiæ imperia ſvaſit linquere trepidatio, è noſtris eminus conſpectis hauſta. Turcæ adhuc Imbraimi veſtigia turmatim relegentes ſuppererant, hos quoq; Equitis Melitenſis arma peregre propulère. Inter hæc pigebat moræ bellicæ quoſdam è noſtris; hi ſubveriti, ne pons ille incolumis bella nobiſcum in Vallachiam transferret, eum incendio corrumpunt. Novæ hinc Principi curæ, quem auſus hic nonnihil afficerat; ergo equitatus cum Martino Katſcio, & operæ pontificio incubituræ mittuntur, ſi pons flammas expertus ſit, ſui patiens reſtaurandi. Sed imperijs intento equitum, ac operarum Ductori nova præda, & arena objicitur. Quingenti currus, qui è Vallachia Camenecenſibus annonâ invexerant ſenis, aut quaternis bobus jugũ trahentib⁹ redibãt; ducebatur & captiva plebs promiſcua, cui adhibita in prædæ ſecuritatẽ Janizarorũ vexilla. Læt⁹ obvia prædâ gloriâq; Polon⁹, & Janizaros cũ Vallachis, & currus invadit. Cadunt ferales hoſtiæ cædibus imminutæ, & victoriæ præmium tum gloria fuit, tum præter armamentarium tot curruum prædam captivæ plebis libertas. Mandatæ dein pontis excubiæ equitatui ſclopetario ſub Franciſco Galecio, arma Miączynij, & Dapiferi Plocenſis cum Melitenſi Equite juſſa ponte ſuperato Baſſæ occurrere, quem currus annonâ onuſtos ſequi vulgaverant captivi. Paruère copiæ, ſed pons oneris primò tolerantior, negatô reliquis obſequiô compage laxatâ diſſilit coactique reliqui Equites vada calcare, nec hoſtis, nec præda uſpiam reperta, adeoque redeuntium captivorum fabulam votis oppoſita refutarunt. Caſtra igitur repetit miles, hoſte jam nullo. Athanaſium tamen Miączynium puduit triumphum caſtris non inferre Ergo Soczavam mercimonijs Turcarum celebrem parte copiarum invadit; ſtatim virtuti patuit, & terror primò, tum excidium ſucceſſit: quod à præda immune incendium hauſit. Ivit latius fama facinoris, & trans Iſtrum ſe ſe extulit metu, qui eſt in auxeſes pronior, plura adijciente. Fama hæc rurſus Barbaros profligavit, ac Iſtrum illicò prætergredi coegit, ne ijs quidem immotis, qui ultra Danubium ſtativa inierant, quin viciniora fluminis fugâ indecori linquerent. Sic quieta etiam arma timuit Oriens pugnante etiam pro nobis famâ! Etiam Cameneco tunc hoſtili dempta rerum hominumque adminicula, nec enim foveri ſcelus par fuit, quod tamdiu rapto exultaret. Sylvæ in proximo conſitæ fago, vulgi agmine refertæ; has incolis deſpoliat, Poloniâ oràque propiore in domicilium vulgò addictâ. Sic enim vicina propugnacula in ſolitudinem demigrarent, & minuerentur operæ, quibus uſi hactenus Turcæ, ſeu ponte amnem inſternere, ſeu annonam Cameneco devectam vellent. Hinc & in vicos, molasq; adiacentes jus ignibus datum, ne piaculum Orientis nulla non damna plecterent, quæ alieni obſequij, vel commodi ſpem flammâ vindice abſtudiſſent. Quin & navium nihil, vel opportunæ ad trajectum fluvij trabis relictum, omnia vel amnis navigio, vel incendio miles ſubmovit. Demum exercitu per ſtativa diſpoſito Zolkieviam Princeps remeat, victor in paucis incruentus. Vsque adeo & paucitas illi pæanem decernit, ſatiſque eſt ſubinde copias minores immenſis opponere, ut vincat, & pulchrius eſt, ſi non ſemper lauream ſangvis inquinet, viroremq;

A.C. 1675

Alia Regia cura

Hieronymo Lubomirski

A. C. 1674 remque illi funeſta hæc eluvio decoloret. At Imbraimo ut æſtatem penè ignavia eripuit, ſic autumnum fuga, nec initijs non ſat finis congruere viſus, cùm & magnis ſe paſſibus inferret Poloniæ, & auferret. Sed læta aliquantum temeravit paulò poſt Bratslaviæ vertigo. Novi tumultûs fax fuit Buluk Baſſa ſtudioſiſſimus Doroſczenci excidium Regio præſidio clam inibi molitus. Traxêre urbem veſana conſilia, flaminibus Schiſmaticis maximè hanc flammam ſufflantibus, cui ſcilicet miles gravior, quàm ruina. Dies nefarijs deſtinatus, quo Tribunus urbis Conſtantinus Regi, & Reip. addictior indigna pertulit, cum liberis & affinibus Buluk Baſſæ urbis invaſori traditus. Poſt Tribunum verſa in præſidium vulgi audacia, quo nemo fœdiora audet, cùm ſemel furere cœpit mens acta in tranverſum. Præfectus noſtratis præſidij Sakien erat, qui vulgus imbelle, & Buluk Baſſæ conatus armis depulit. Adiecit ſceleri pœnam, civitatis in colle eminentiori ſitæ incendium. Inflammata hinc magis odia in nova exarsêre; obſidione cinctus Præſes, & aquæ ademptæ penuriâ. Is Nimiroviâ vires augeri poſtulat, ab Ahaſſvero Wrzoſpolſcio, ſed miles per diſſita diſtractus vires negavit. Satis tamen ſubſidij abinde tractum, cùm Nimirovicenſes Coſaci in ripa Hyppanis ſubitò comparentes occlamarent, ingentes ſuppetias Niemiroviâ & Kalnico Bratslavienſi Præfecto è veſtigio affuturas. Plus vox ſola hæc præſtitit, quàm promiſſæ ſuppetiæ feciſſent; proſtrari ſinè ferro animi, alibique aſylum quærere coacti; nēpe Ladizini, ubi nidū, & tumultuū ſedē fixerat Buluk Baſſa. Præſtò erat in tumult⁹ remediū. Præſes Bratslavienſis cū viciniæ Præfectis excidio loci ſtudebat, nec dilata molitio, quæ malè pœnas flagitijs perendinat. Aberat Buluk Baſſa cùm Ladizinum invaderetur à Regijs, hic qui Regias partes complexi, exitio exempti. Cæterùm Civitas poſt excidium funeſtis arſit ignibus abolitumque flammis nefas. Hinc verò in imam Bratslaviæ partem colli exuſto antea ſubjectam ignes translati; vallum ruina, ſepimentum valli flamma involvit, atque è rogo urbis, buſtum, & favilla tantùm ſuperfuit; nempe non unum fumat Ilium, cùm intùs odia ignes cient. Nec vitio data eſt ædium ruina, cum qua rebellio rueret, aut, ſi loci vitium fuit, eadem cum loco extingveretur. Præſidij Præfectum cum milite Nimirovia accepit, dignū utique meliore loco, quàm Braslaviâ, ubi Sedem fixit rebellio. Interim Gregorio Vlanecio potiſſima curarum, reliquo Ukainæ tractu Doroſzenkonem exuêre. Boguslavia primus obex; in eum hinc Coſaci emicuerant, ſed in valla omnes retruſit timor, plurimos mucro aut nervus compeſcuit. Ubique felicius dein rem egit, & nuſquam præterijt induſtriam fortuna fortium pediſſequa, quæ jam pleraque in Regis obſequium Gregorij conatu traxerat. Sed in eo poſt alios patuit rara felicium, & diuturnitatis eſſe fœdera! morb⁹, qui maxima intervertit, cœptis primò obſtitit, mox etiam mors morborum comes. Ab ejus obitu Lazinſcius copiarū capit imperiū, nec in imparem id defluxit. Huic tamen Moſchus ſua ſociare arma abnuit, dubium, an arcana molitio interceſſerit? an rumor velùt Ducibus Regni, & Lithvaniæ armorum unionem pollicitus, non Lazinſcio. Quare omiſſo cum noſtris fœdere, Moſchus Czechwino ſigna admovet, quod nuper cepit. Terruit advena Doroſzencum, auctuſq; à ſuis timor, qui ſi alieno ſint animo, plus nocent quandoq;, quàm hoſtis nôrit, velitq;. Timoris cauſa timor proditionis fuit, cui amovendo Sirkonem in arma tutelaria è Zaporovia evocat, ſolenniqúe ritu, & ſacri profaniq; cœtûs occurſu acceptus hoſpes.

Bratslaviæ vertigo & interitus.

Vlanecij acta

Doroſzenci cum Sircone fœdera

Hic

Hic Duumviri illi conceptis verbis mutuo ſe ſacramento contra barbaros obſtringunt, & Moſchi tutelæ ultrò ſubijciunt. Epulo dein lautiore acceptum hoſpitem auget milite, ac ſex tormentis bellicis. Buluk Baſſa ignarus eorum, quæ Zechvini agitata, novis iterum rebus ſtudet; ac municipes Berſadenſes alioſq; Zechvinum compellit. At Quaſſa perjurij religione nil animum tangente Regi, ejuſque gratiæ tot argumentis, compertæ renuntians, Moſcho Ukrainam ſtudet conciliare. Is curribus Berſadenſium, quos Buluk Baſſa deducebat, fortè obvius, ab his Buluk Baſſam depoſcit, ac recipit. Pejus inſanijt Quaſſæ furor, cùm in Lazynſcij copias arma perjura vertit, ſed perjurij pœna dolus fuit, qui eum in caſſes impulit, è perſonatæ fugæ voto à noſtris in ſpeciem adhibitæ, ut in totas Lazinſcij vires, læſæ fidei, Majeſtatiſq; reus traheretur. Detulit hominem, quò noſtrorum fuga voluit, cùm Lazinſcij robur ex abdito ultricia arma profert, ſtatimque adverſos opprimit. Perijt & Quaſſa mille necium reus, ſed unâ hac infelicior; Buluk Baſſæ injecta vincula cum ſcriba Caſtrenſi; parſum curribus, qui Boryſthenem pòſt tranârunt. Annus jam ſæculi labentis quintus ſupra ſeptuageſimum haud peregrè à meta abeſt, cùm interim ab armis non nihil ceſſatur inter ultima Ukrainæ fata, quæ poſt tot incendia in vaſtam eremum abijt, nil jam uſpiam vicorum hominumq;, niſi ubi præſidia fiximus, nempe Niemiroviæ, Kalnici, Pavolociæ, Bialocerquiæ, Kotelnæ, Czarnogrodcijs, Dimieri. Quam enim partem Moſchus inſederat, ut Kanioviam, Tripolim, Staykios, reliquit, & Corſunio ad favillam damnato ſolam Kijoviam præſidio retinuit; Zabotinum, Sobotoviam, Chechrinum &c. *A.C. 1675* *Buluk Baſſe, & Quaſſa intereunt*

VOTUM IN SENATU ANTE CONSILIUM BELLICUM ANDREÆ OLSZOWSKI EPISCOPI CULMENSIS PRO-CANCELLARII REGNI.

Sit id manifeſto, gloriæ & virtutis, orbi documento, fluat, fluetq; in ſeram poſteritatem, nunquam tacendæ, & tacituræ famæ præconio, nuſpiam memoratum, memorabile ſemper ingentis animi Regiæ Majeſtatis exemplum, an prodigium, quòd novo, nec ullis, modo reperto fatis, non celeritate ſed maturè deliberans, cunctando Thronum Regium conſcenderit; Poſt fortunatam verò ſacra inter altaria Domini, heſternâ luce inthroniſationem, ad conſilia publica, ad ſublevandam, caſui proximam Rempub:, nullâ morâ properare ſit dignata; plane teſtudo ad ſolium; ad Patriæ ſalutem Aquila. Non ponit Regiæ inter fortunæ lucra, fulgere oſtro, & diademate; verùm primario à bellico nobiſcum conſilio capeſſit Rempub:, ferro prius, quàm ſceptro, & caſſide, quàm corona clareſcere, inter fauſta regnandi cenſet auſpicia, ut in hoc conſultationum ſacrario, ſolido bellico conſilio, in Martio campo prompta & valida potentia, contra S. crucis hoſtes, vitæ propriæ diſpendio, ſalutem, & integritatem Patriæ tueatur: non rectorem & dominatum, ſed cives & Patriam cogitat. Meruit diſerta lingvarū pennarumque præconia, boni quondam vox Imperatoris Romani: Amici perdidimus diem: Elapſum non modicum temporis gerendis

A.C. 1674 dis negotijs, & conſilijs noſtris, fatali tarditate; at compenſabit id, aſſequeturq; paterna Regiæ Majeſtatis ſolicitudo, quæ minimè perdit diem, dum nobis luminibus, & columinibus Patriæ convocatis ad conſilium, quod premit & perimit Rempub: repræſentat. Pertingit ad aures omnium hoſtilis potentiæ pavor, quam orbi formidandam, quis melius ponderare poteſt, noſtraſq; enervatas & exhauſtas vires, quam tot bellis, & victorijs erudita conſummata Regiæ Majeſtatis prudentia, quæ, ut ipſa perpendit, ſic vobis ſervandæ Patriæ rationes ad commune & efficax proponit conſilium. &c.

PROPOSITIONES LEGATORUM à PRINCIPIBUS EXTERNIS MISSORUM IN ELECTIONE IOANNIS III. Varſaviæ II. Maij inchoatæ.

PRIMA LEGATIO LOTHARINGICI.

PRopoſitio *1ma.* Offert Sereniſſimus Princeps ea ſubſidia, quibus urgentioribus neceſſitatibus ſubveniri, & militiæ de toto Orbe Chriſtiano tam bene meritæ ſtipendia in nonum, ab hoc præſenti, menſem, vel tria, ur vulgò vocant quartualia exolvi poſſint, quibus & nobilitas ſublevabitur, & militum ardor ad nova facinora excitabitur.

Explicatio. Tria dicta Quartualia perſolventur exercitui Polono & Litvano, ſecundùm numerum in ultima convocatione deſignatū.

Primum Quartuale incipiens à 1ma Maij ſolvetur Varſaviæ, decimo quinto die poſt Electionem & nominationem Regis.

Secundum Quartuale incipiens à 1ma Auguſti, ſolvetur eomet die. Interim aſſecurabitur Gedani intra duos menſes poſt nominationem & Electionem Regis.

Tertium Quartuale incipiens à 1ma Novembris, ſolvetur eomet die, & aſſecurabitur intra tres menſes poſt nominationem Regis.

Propoſitio *ſecunda.* Offert quinque Peditum millia ſervitio Sereniſſimæ Reipublicæ, pro hac imminenti Turcica expeditione ære proprio ſuſtentanda.

Explicatio. Tradentur & adducentur in idem temporis, quo movebitur exercitus Polonus & Litvanus contra Turcas ſive pro 1. Julij.

Propoſitio *Tertia.* Cedet Lotharingiæ Dux in commodum Sereniſſimæ Reipub: durante vitâ ſuâ medietatem ampliſſimorum redituum Lotharingiæ & Barri Ducatuum, qui ubi Hęreditario Jure ad Principem Carolum devoluti fuerint, accedet & altera medietas rebus Polonis in priſtinum ſplendorem reſtituendis liberaliter applicanda.

Explicatio. Extradet Sereniſſimi Ducis Plenipotentiarius actum authenticum illius ceſſionis vi plenipotentiæ ſuæ, ad cujus actûs exhibitionem Generalis Lotharingiæ Theſaurarius abſque mora ſolvet.

Redi-

Reditus autem Lotharingiæ & Barri Ducatuum, & ditionum anne- *A.C.* 1674
xarum ad Ducem Lotharingiæ pertinentium ſunt ampliſſimi, ſalinarum fuerunt ducentorum millium aureorum annuatim, cùm diſtributio ſalis extendatur ad Regiones adjacentes, Helvetiam, Alſatiam Palatinatum Argentinam, Marchionatum Badenæ, Ducatum Biſpontinum, Electoratum Trevirenſem.

Propoſitio *Quarta.* Aſſumet Sereniſſimus Princeps quingentos Polonos Nobiles in corporis ſui cuſtodiam in qua tanquam in Seminario ad ulteriora in militia officia formabuntur.

Explicatio. Si ita placet Sereniſſimæ Reipublicæ.

Propoſitio *5ta.* Bina in confiniis Fortalitia, unum in Turcicis, alterum in Moſchoviticis, ſumptibus propriis extrui curabit, niſi Sereniſſima Reſpublica maluerit eos Cameneco, ubi recuperatum fuerit, muniendo imponi.

Explicatio. Si ita placet, ſtatim ac Sereniſſima Reſpublica judicaverit, loca curabuntur muniri.

Propoſitio *6ta.* Gymnaſium pro centum nobilibus Polonis, exercitiis Equeſtribus imbuendis, vel Muſſiponti in Lotharingia, vel in ipſa (ſi libuerit) Polonia fundabit

Explicatio. Lotharingia eſt quaſi medium Europæ, ex qua poteſt quòlibet peragrari. Muſſipontum eſt in ipſa Lotharingia Urbs inſignis, in qua jam eſt Academia fundata. Ibi omnes facultates docentur, ibi commodiſſimè poterit eſſe locus ſingularis pro centum Nobilibus Polonis, præter literas humaniores, in Mathematicis & aliis exercitiis Equeſtribus inſtituendis, ſi magis libuerit Sereniſſimæ Reip: in Polonia fundari illud Gymnaſium, utique Sereniſſimus Princeps aſſentietur. Conſtituetur reditus dicti Gymnaſii ad majorem ſecuritatem, ſuper proventus Lotharingicarum ſalinarum.

SECUNDA LEGATIO NEOBURGICI.

PRopoſitio *1ma.* Primum occurrit, nec minimum Rempublicã nihil ſuſcepturam incommodi, Principe Palatino Rege, nec enim illi cum ullo in Europa Principe diſſenſiones, aut bella ſunt ſed amicitia cum omnibus, cum multis fœdera.

Secunda. Etſi noſcat Sereniſſimus Princeps tam auguſtam Rempublicam conferre Regibus ornamenta, & commoda, non ab illis expectare ſolitam eſſe, tamen non ignarus præſentium Reipublicæ neceſſitatum, ſolvet unius anni ſtipendia militiæ Polonæ & Litvanæ, tam præclarè de Republica, & univerſo Orbe Chriſtiano meritæ, eâ ratione, ut intra tres à nominatione (ſiquidem illa per DEI & Procerum favorem in ipſum cadat) hebdomadas, duos milliones, & poſt menſem primum ſolutionem ſecuturam, alteros duos milliones florenorum Polonicorum, monetæ currentis, reliquam ſummam poſt trimeſtre à ſecundo termino computandum exolvi faciet, ut iis nobilitas

A.C.1674 bilitas ſubleverur.

Locus ſolutionis erit Gedanum, aut Hamburgum, pro aſſecuratione obſtringet ſe Sereniſſimus Pater, cum Provincijs Hæreditarijs Reipublicæ, quæ Provinciæ non ſunt ſomnia, ſed tres in Imperio Romano, majores & opulentiores Ducatus; Neoburgenſis, Juliacenſis, Montenſis, quos poſſidet, minores prætereundo ditiones.

Altera aſſecuratio in Pactis conventis, & juratis conſtare poteſt.

Tertia ex oratione magni Galliarum Legati ad Rempublicam in commendationem Sereniſſimi Principis Neoburgici habita, intellecta eſt, cum fide juſſurum aſſeruit Chriſtianiſſimum Regem, de ijs, quæ Sereniſſimus Princeps oblaturus eſſet.

Quarta eſt, quòd ſua Regia Majeſtas Sveciæ & Sereniſſimus Princeps Elector Brandeburgicus, eandem, quam Rex Chriſtianiſſimus de promiſſis ritè præſtandis fide juſſionem, ſi eum Reſpublica deſideret, non difficiles dabunt. Nec minus Gedani & Hamburgi Mercatores, ad quos literæ cambij dirigentur, ſecuram de ſolutione reddere poſſunt Rempub:

Comparabit, ſi Reſpublica deſideret, & vicena veteranorum Peditum à ſua Regia Majeſtate Sveciæ, & ſua Serenitate Electorali Brandeburgica, ſex millia abſque ſuis ſtipendijs, donec bellum Turcicũ compoſitum fuerit, eaque intra ſex poſt nominationem hebdomadas, in finibus Regni ſine damno Reipub: ſiſtet.

Sereniſſimus Pater antevertens fata, ſtatim cedet Ducatuum Iuliæ & Montium ampliſſimos proventus Sereniſſimo Filio in ſubſidium præſentium Reipub: neceſſitatum impendendos.

Poſt fata Sereniſſimi Parentis, quæ DEUS diu nolit, omnium Paternarum ditionum ex aſſe Sereniſſimus Filius Jure primogenituræ in Domo Neoburgo-Palatina conſtituto, omnes omnium reditus rationibus, commodis ac gloriæ Reipub: applicabit.

Duo munimenta ſuo ære conſtruet, modo & loco, quo Reſpub: præſcripſerit, aut Coloniæ ad Rhenum, aut Ingolſtadij ad Danubium, aut in ipſa hac Republica Collegium fundabit, in quo centum Poloni, Litvaníve Nobiles in liberalibus literis, & exercitijs Equeſtribus & militaribus inſtituantur.

Prætoriam cohortem quingentorum, vel etiam ſexcentorum nobilium Polonorum, Litvanorúmve in cuſtodiam ſui corporis, ſi Reſpublica optabit, adſciſcet & ſuis ſtipendijs alet.

Matrimonium ex Regni legibus inibit.

Aderit Reipublicæ, quantocius ex tempore, quo Reſpub. præſcribet. Amicitiæ & armis Reip. amicos & confœderatos ſuos contra communem hoſtem adjungere conabitur. Omnia ſub ijsdem initio nominatis fide juſſionibus & promiſſionibus.

Rex Chriſtianiſſimus totam nec indecoram officijs ſuis cum Turca pacem promovebit.

TERTIA LEGATIO MUTINENSIS.

PRimo Intra duos menſes à die prænominationis tres milliones in bona moneta argentea omninò dare pro ſtipendijs militum contra Turcas promitto.

Secundo. Non tantùm modò, ſed alijs occaſionibus præſto eſſe Poloniæ pro viribus ſuis.

Tertio. In utroque Ducatu, tam Mutinenſi, quàm Regienſi, & alijs ditionis Ateſtinæ occaſione ſtudiorum pro nobilibus Polonis,& Magni Ducatûs Litvaniæ omnem exhibere commoditatem, ſi & quatenus illis placebit ibi immorari.

Quarto. Rogat, quatenus etiam dignentur ſe ſe reflectere ſuper commodis majoribus, quæ provenire poſſunt ex Regno Angliæ, & quæ etiam proventura non diffidit ab affectu ſinceriſſimo illius Majeſtatis, erga ſuam Sereniſſimam Celſitudinem, conteſtato ultimo, quando fuit in Anglia, tanquam ſuo Cognato.

Quintò etiam in Aula Romana aſſecurat, quòd tam Cardinalis Barberinus ſacri Collegij Decanus, quàm etiam Cardinalis Carolus illius Nepos, & tota Domus Barberina pro viribus proprijs inſervient ſemper Regno Poloniæ. Et jam ſatis nota etiam moderno tempore pietas, & generoſitas dicti Cardinalis Decani, & quantum agat pro contributione ſtatuta Decimarum ad illius Regni favorem.

Ulterius rogat, quatenus advertere velint ipſum Principem eſſe liberum, & independentem, nec ulli Monarchæ malè affectum, ſed bene viſum omnibus, præſertim Domui Auſtriacæ tanquam Pronepotem Philippi ſecundi Hiſpaniarum Regis, unde ab utraque Corona ſubſidia contra Turcas & alios inimicos Poloniæ ſperare poterit, præſertim à dicto Rege Angliæ.

QUARTA LEGATIO DANIÆ.

QUod Sereniſſima Reſpub. inclyti hujus Regni Poloniæ, me tamen ſolenni deputatione dignata fuerit, erit utique, de quo gloriari ſummoperè poſſum, firmiſſimæ innixus ſpei, tam felicibus auſpicijs ſecundùm Sereniſſimi Regis mei, quàm ſimiliter Sereniſſimæ Reip. vota & emolumentum bene ceſſura. Sed cùm Excellentiæ, uti & Perilluſtres M. ac Generoſæ Dominationes Vræ propius deſiderant de adventûs, negotijque mei capitibus, pleniùs informari, duxi ipſis breviter exponendũ quòd ſacra Regia Majeſtas poſtquam intellexit in præſenti Reipub. orbitate in paucos propendere in perſonam Sereniſſimi Principis Georgij Fratris ſui amantisſimi, huc me miſerit tentatum, nũ aliqui tractatus eâ ſuper re cum Serenisſima Republica erigi, aut concludi poſſent, ſed tamen hoc cum moderamine, ut ſi aliorum modo inter ſe colluctantium Candidatorum partes jam nimis promotas viderem, ego non temere nimis Regij honoris apicem caſui exponerem. Atque cùm etiam nunc

A. C. 1674 res in eo ſtatu ſint, ut de ſucceſſu prædictarum partium, nihil adhuc certi ſperari poſſit, ita honorem hujus negotij planè in ſinum confidentisſimè hujus coronę dimittit, ut ſi ſpes ſit aliqua de felici negotiationis eventu aſſequendo, res hęc quàm celerius ad optatum exitum deducatur. Ut autem Excellentijs ut & Perilluſtribus, Magnificis ac generoſis DD. Vris tantò certiùs de intimis Sacrę Regię Majeſtatis ſenſibus, & quanta in Sereniſſimam hanc Rempublicam prę ſtare in animo habeat, conſtet. Sequentia Excellentias Vras abundè docebunt eâ de re.

1mo. Offert Sereniſsimus Rex fœdus in defenſionem mutuam, quod quidem cujus pretii, & exiſtimationis habendum ſit, facile ex prę teritis temporibus & ſuperatis per Divinam miſericordiam periculis, judicari poterit.

2do. Offert amicam interpoſitionem inter Cariam ſuam Majeſtatem Moſchovię, & inter Sereniſſimam hanc Rempublicam.

3tio. Offert tres milliones currentis monetę.

4to. Offert quinque millia Peditum ſelectisſimorum Sacrę Regię Majeſtatis Sumptibus ad dimidii anni ſpatium ſuſtentandorum, quos deinceps tamdiu in Sereniſsimę Reip. ſtipendiis relinquet, usque dum Sereniſsimus Rex ipſisme rurſus indiguerit.

5to. Offert pro mercaturę vix non penitus collapſę reſtauratione, pro virili ſe decertaturum, ſed cùm in pręſenti minutię hujus articuli ſatis commodè explicari non poſſint, ita in ipſo temporum progreſſu plura ad hanc rem concernentia detegi poterunt, pręſertim cum jam ſub feliciſsimis Sereniſsimi Regis auſpiciis Indiarum Orientalium merces in Daniam recto itinere deducantur, quarum diſtractio hic perquàm opportuna inſtitui poterit, taceo jam, & longè plura, quę ex tam abundanti, & quotannis multos milliones, ſuperante ſcaturigine, promanare poſſunt inmenſa commoda. Quòd ſi ergo Sereniſsimę Reip. viſum fuerit, cum requiſita ad id plenipotentia me ſiſtam. Sin verò minus, & ſi fortè obſtacula, quę clam non ſuperanda ſeſe offerunt, amicę ſaltem genti hęc dicta ſint, dum Sacra Regia Majeſtas, uti dictum Illuſtrisſimis Ordinibus, & florentisſimę hujus Nobilitatis Generoſitati hoc negotium ſaltem amicè conciliandum proponat.

6tò. Offert Sereniſsimus Rex, ſi fortè contingant tractatus hoſce ad felicem exitum deduci ſplendidisſimam & hujus Reipub. convenientem legationem, quę S. R. Majeſtatis gratitudinis ſenſus, & quàm bene Sereniſsimę huic Reip. conſultum cupiat, ulterius exponere poſſit.

Denique magno utique mihi verborum apparatu opus eſſet, ſi condignas Sereniſsimę hujus Reip. grates rependere deberem, pro tam ſolenni & ſplendida heſternâ die mihi decreta audientia, cujus honoris participem fieri, & coram tam Illuſtri congreſſu, ut & inſti-

tuta

tuta nunc hodierna deputatione Sereniſsimi Regis mei commiſſa *A.C.* 1674
mihi munia imponendi. Mihi planè improviſi in valetudinem meam inſultus facultatem non permiſerunt. Ego ſanè tam magnanimę propenſionis nunquam immemor, me Illuſtrisſimis DD. Vris officioſisſimè commendo.

QUINTA LEGATIO SABAUDIÆ.

PRopoſitiones Franciſci de Caillire Equitis Romani Rupis Chelię & Gninij Ablegati Sereniſsimi & Potentisſimi Principis Thomę à Sabaudia nepotis ſui, quem inter Candidatos Sereniſsimę & Potentiſsimæ Coronæ Polonicæ, Magniquè Ducatûs Litvaniæ proponi ſtatuerunt.

Propoſitio *1ma.* Promitto & offero in nomine dictorum Sereniſſimorum Principum in meæ Plenipotentiæ virtute ad Sereniſſimam Remp. Regni Poloniæ & Magni Ducatûs Litvaniæ duos milliones argenteos florenorum Polonicorum bonæ pecuniæ ad ſolvenda ſuorum Exercituum ſtipendia, & hoc mediante unanimi Electione & Coronatione Sereniſſimi Principis ex Sabaudia. Qui milliones in Urbe Gedanenſi ſunt parati apud mercatores, qui meis mandatis eos remittent.

Secunda. Promitto etiam in nomine Sereniſſimi & Potentiſſimi Ducis Sabaudiæ Regis Cypri clementiſſimi mei Domini auxilium quinque millium Peditum ſtipendiatorum, uſque ad firmam & ſtabilitam pacem cum certis bonis & honorificis conditionibus inter Sereniſſimam Remp: & Turcas, aut ſi mavult Sereniſſima Reſp. hoc auxilium copiarum in annuum pecuniæ ſubſidium convertere.

Tertia. Promitto, ſi Sereniſsimus meus Princeps eligatur magnas ſuas ditiones, bona & dominia, quæ in Gallia nunc poſsidet (multaque alia, quæ Iure ſucceſsionis poſsidebit) nempe Principatum & Ducatum Carignenſem, comitatum Auguſtæ Sveſsionum, Comitatum Druchoctorenſem, Comitatum Elermontij, quorum ſinguli magnorum Principum Regij Gallici ſangvinis Dominia, & peculij attributiones olim fecere, multaſque alias ditiones minores, quæ ad Sereniſsimam ſuam Celſitudinem pertinent, venditurum, & in pecuniam converſurum, & quæ ſummam octo millionum argenteorum florenorum bonæ pecuniæ conficere poterunt. Quos milliones poſt ſuam Electionem ſine intermiſsione in Poloniam venire jubebit, ut iſtis commodius & facilius hujus Potentiſsimi Regni quietem, ſecuritatem & felicitatem ſtabilire valeat, eamque à cupreis monetis, quæ harum Regionum commercium perturbant, ruinantq;, purget, & liberet.

Quarta. Præter quas conditiones oblatas & promiſſas in nomine Sereniſsimi Ducis Sabaudiæ Regis Cypri & Sereniſsimi Nepotis ſui, multa alia ſubſidia, & auxilia, maximè Sereniſsimus hic Princeps

A.C. 1676 ceps accipiet ex parte Sereniſsimorum Principum, quaſi conſangvineorum, cognatorumque Sereniſsimi hujus Principis, & Fœderatorum Regiæ ſuæ Domûs, quę auxilia conſiſtent in duobus alijs prę ſentibus millionibus, in alijs copijs, aut ſubſidijs annuis, de quibus propoſitionibus, quę ad pecuniam attinent, confirmationes & teſtimonia mercatorum dare offero.

XXXIII.

GALLEACEO MARESCHOTTI NUNTIO APOSTOLICO IN HISPANIA ANDREAS CHRYSOSTOMUS ZALUSKI

die Imâ Junij

Relatio Comitiorum Coronationis Joannis III & Funeralium Joannis Caſimiri, & Michaëlis Regum.

PRoſequor, quoniam ſic juſſiſti, relationem injunctam, in qua deſcribenda inter faſtigia votorum meorum mandata tua numerans, deficiam potius, quàm defatigabor. Jam non ex rumoribus vulgi hæc accipies, ſed ex me, qui præſens interſui, quamvis fortè in enarrandis omnibus par voluntati non ſuppetet facultas. Sufficit, quòd novis in benigniſſimis literis tuis incentivis, & in hoc ipſo, quo nihil facio libentius, calcar mihi addi credo. Ac proinde in corde perfecto diligenter vanâ rerum imagine non captus, & exactè id exaro, quod affectus in te meus & gratitudo jubet: nam animus & ad obediendum tibi promptitudo eadem eſt, ac fuit. Non dubito te & lætaturum, & temporibus noſtris hoc Principe gratulaturum, ad cujus conſtituendũ imperiũ contendere virtus & fortuna videntur &c.

Indicta Coronatio Regis Amœnioribus ergo diſpungam triſtia, & à ſolitudine Ukrainæ in urbem Regni Principem mentem tuam revocabo. Armorum labor Principi tandem in auguſta deſijt; quem Regalis inauguratio excepit. Diſtulit hanc modeſtia ultra ſeſqui annum. Sat moræ, ſi ambitûs morem ſpectes; plus, ſi quandam meritorum iujuriam, quæ tamdiu extra faſtigium. Differre ſolij aſcenſum ſuaſit oblata campi gloria, quòd nihil ingentes animæ grande reputent, ſi temporis ratio id ſinat creſcere. Ante indicta publico edicto inaugurationis dies, quæ in pares veterum triumphis impulit apparatus. Nemo non in ejus diei gloriam laboravit, ne meritis demeret, quidquid decederet quæſitæ elegantiæ. Non parſum impendio, non arti, aut ingenijs, nec Dædala vacavit manus, ſeu ſubitarias moles in urbe conderet, ſeu cultum inſtrueret, qualem hæc ſcena ambiat, & theatrum. Cracovia urbium Poloniæ caput, omnis apparatûs meta; nec impendij ipſa parcior. Hæc ingreſſu Principis extrema Januarij ſerenavit, ubi nihil non magnificum, & ex auguſtæ ſcenæ more, Veterum magnificentiæ præreptum decus, urbs, & quorum ætas retrò pertigit, confeſſa. Cœlum minacius primò viſum, quàm ut Serenitati pompæ voveres; & ſparſa nivium pruina ſpem ſudioris cœli abſtulerat; ſed aura ſubitò lætitiæ votis obſecuta tamdiu infeſtior donec ſerena omnia ingreſſus poſceret, cum quo aura mitior, nec jam æther nubilus. Ante urbis aditum frequens Procerum occurſus, & Equeſtris Ordinis, imò & urbanæ elegantiæ teſtis comitatus frequentia, ſpeciem exercitûs geſſit, uti nec parvo ſe magna inferunt apparatu. Frontem urbana tenuêre. Propior Majeſtati flos Optimatium. Sub ſignis viginti centuriatæ urbicæ cohortes, cultu & elegantiâ Germanicum, ac Polonũ

Solennis ingreſſo Principis Cracoviam

Comitatûs frequentia

agmen

agmen à primis diſtingvente. Urbanis militaria ſigna ſucceſsére. Primò peditum legionibus Ductore Generali Denhoffio, & Morſtzynio aucta pompæ celebritas. Armis jam levioribus inſeſſa area quæ ſub compluribus auctorata vexillis Equeſtrem traxêre militiam. Huic auctior ſucceſſit loricatus miles, & ab armis, aura, & pompæ elegantia exſplenduit; ſecutæ cataphractorum aquilæ, & horrida haſtarum ſeges. Militare hactenus, & ſub ſignis agmen, jam extra decus armorum à cultu Patrio, & avita luce ſpectabile. Præivit equitum Polonorum illuſtris globus, numerum æquârat ſplendor, aliàs pauca recenſere ſolitus, quæ illuſtria à paucitate pretium alibi captante elegantiâ; ſed hîc pretium intendit par decori agminis multitudo. Alius dein equitatus tum Patrio, tum extero amictu uterque ſplendore certabat, neuter victor, neuter victus. Auctus iterum ad geminum mille equitum prodromorum numerus, quem prælustria Polonorum nomina conflârant. Hi tamen adhuc extra majorum Procerum florem, & laticlavios Reipublicæ Quirites, quos propiùs admovit Mti nativa, & munerum celſitudo; ultima hi obtinuêre, & ante Principem inaugurandum purpurati Antiſtites, quos inter Regis Chriſtianiſſimi Legatus Tuſſanus de Forbin Maſſilienſis Antiſtes. Tum Rex Perſico ſublimis equo, cui patrios cultus aurum accenderat, & ſoli certaturi adamantes. Equitanti porrò adſtitêre Æthiopes, quibus amictus cultior injuriam vultûs abſterſit. Perſæ item quadrupedi Regio circumfuſi quatuor ſupra viginti levi ſerico cyaneum cœli in veſtibus exprimente. Perſis proximos locus defixit comites ſerico intus, extra peregrino vellere amictos. Tum viginti quatuor ſecuti ephebuli, quibus ætatem floridam pinxit inſuper artis vellerum tinctoriæ penicillus. Pòſt equo viſus frangere gradum refuſus ab auro tumor; phaleræ illi ac ephippium à pyropis arsêre. Ducti & alij duodecim equi Regales, quibus par à natalibus, & induvijs ſuperbia. Ponè equitatus meliore cultu, quàm ſtirps vel manus tuliſſet, utpote cui Prætorianæ excubiæ per humilius obſequium demandatæ. Hic avida Regis, Regnique inſignia acu Phrygionum depicta veſtitu præſetulit præduce Joanne Gorzynſcio Satrapa Starogardenſi. Dein lecticæ Regiæ holoſerico deſuper, auroque intus graves; fuditque ſuperbiam in aurigas è Serum vellere contexta chlamys. Lecticis hinc pedites, quos cultu à Janiſzaris vix diſtinxeris; illinc alij cultu Hungarico circumfuſi. Per lecticarum veſtigia ivit ſclopetariorum equitum legio Duce Franciſco Galecio non ſine ſuæ Muſurgiæ gratia; tum Raitrûm turmæ geminæ, ac diverſi equitatus ſigna octodecim. Mitto lecticas tot ſejuges, longè ante prævias, quibus numerum penè abſtulit multitudo, magnificentiam auxit pretium. Hoc comitatu per arva jam urbi vicina ſeſe inferebat Majeſtas biſſeno tubicine inter prodromos viciniores Principi præcinente. Hic primò campum inijt ſuburbana hoſpitalitas, quæ obvio Clepardiæ Magiſtratu, ſolenni ſalutantium ritu Principem venerata. Urbs deinde cultiſſima Romæ veteri parem ſubmiſit Senatum, in hoſpitaliſſimæ urbanitatis argumentum. Egit hic omnia è decoro urbis, & Principis dignitate. Pomœrium urbis conſecrat Divi Floriani Martyris Baſilica, hanc ſuburbana primò offerunt, & hoſpitem accipiunt Mtem; nec enim Princeps Orthodoxus inter ſui terrenos cultus à Divorum cultu abſtinet, & Regum exuvias illic tantiſper depoſuit mos Patriæ, quibus craſtinus parentaret dies? Ante veſtibulum Baſilicæ Jagellonica univerſitas Principem plauſu ſalutatorio excepit. Tenuit oratio tum urbana ante, tum deinde literaria hoſpitem, quarum plauſui ſatis ſit tan-

Occurſus Principi honorarij

A.C.1676 tus Auditor. E templo iter triumphale repetitum. Porta urbis non ante manibus Regem intulit, quàm primæ ſubjectionis ſymbola claves urbs obtuliſſet. Id verò urbaniſſimè actum per loci Præſides. Hinc verò nobilis in urbem pompa manavit. Equitantem Principem tela aurea penſile mentita laquear ſurſum erecta inumbrabat; octoni è Conſularibus ſuperbum id pegma (urbis illuſtre donum) deauratis epiſtylijs ſurſum extulêre, ivitque hic cum Principe per urbem tholus inter reſonos plauſus, quos ciere ſolent, tum tympani, æriſq; ſonitus feſtivi, vel excuſſa arcis, turriumque tonitrua. Exſtructa & magnifico opere theatra, novæq; intra urbem portæ triumphales, quas pictura teſtis operum, animique urbani induxit. Primæ aquila argentea imminebat, alis in proniorem volatum explicatis; pacis ſchema, iridem pectori impreſſam gerens, ac epigraphen: *in ſalutem Patriæ.* Medium hinc Procerum avita ſymbola depinxêre, Regio nomini deſuper incubanti ſubjecta; illinc Regum ſimulacra cognatis inſignibus, partiſq; olim triumphis diſtincta. Hæc citerior ingredienti ſubitariæ molis ſpecies; ulterior ejuſdem pars Reginam obtulit, auguſtam throni Conſortem cum ſcuto, Principis nativo ſchemate, quod ſacratius lemma condidit: *Dediſti mihi ſcutum ſalutis meæ.* Seu id Patria diceret Auguſtæ Principi, ſeu Regnatrix eadem cœlo, cœlitumque Principi DEO. Alibi via Regia per triumphale pegma venas marmoris ementitum. E tholo altiore propendebat portitor Coronæ Angelus, illud lemmate teſtatus: *Triumphatori addo triumphum.* Porrò ne triumphatorem requireres, quem ſententia indicârat, media tholi Regem obtulêre, equo barbaris invectum, quos hinc, inde domitos ſchema retulit. Oppoſita molis facies Angelum geſſit, qui Polonis præripere viſus coronandi Principis munus, in ejus Cæſarie Regalem ex auro tæniam reponens, cum adjecta epigraphe: *Victorem orno coronâ,* quaſi in cœlites genios urbs transferret obſequia, quibus vix tellus ſufficeret, nempe aliquos Heroas, ut terra non capit, ita nec ſatis acta Heroum per ſe remuneratur. Hac ergo viam inijt, hoc arcem comitatu attigit inaugurandus Princeps effuſâ in ſpectaculũ urbe, Regnorumq; tot advenis, atq; oculis ſibi de ſcenæ novitate blandientibus, arx demum in jura hoſpitalitatis involat, viæ terminus. Ante arcis oſtia, Regiæq; veſtibulum iterum ſolennis ritus. Satrapa Cracovienſis, idemque Regni Dapifer inter comiſſimæ ſalutationis officia clavibus de more oblatis arcis ingreſſui proluſit. Feſtiva in arce omnia, limen Eccleſiæ nobilior clerus cum ſalutis internuncia voce occupârat. Ulteriora ſacræ Baſilicæ Antiſtitem Cracovienſem Ducem Severiæ obtulêre; fixum ad Divi Stanislai Præſulis tutelares aras; nihil hic omiſsũ linguâ vel apparatu, quòd tam læta, tam auguſta depoſcerent. Tum deinde cœlitum ſolenniores inibi cultus, & ſacri carminis gratiæ. Per Divorum atria iter ad Regiam Orthodoxæ Mti, ubi demum auguſtus viæ terminus fuit. Tonantium machinarum ſonitus repetiti iter clauſêre. Sic dies hic exijt, nec aliud illi Oriens cum primo diei radio infudit, nec occaſus, quàm auctam in momenta animis voluptatem.

Arcus in urbe Triũphales

Joannes Wielopolski

Funus Regũ Poloniæ Joannis Caſimiri & Michaëlis Primi

Pompam hilarem poſtridie excepit lugubris. Regum parentalia hanc indixêre, nec id non ex Patriæ more, quæ coronandis Regibus Manes oſtentat coronatos, & capit novos phœnices ex auguſto cinere; credo, ne mortalitatis mentem eximat fortuna, ſed primordia regnandi inſinuent finem. Duos extulit Reges, dum unum hunc ſolio inferret Polonia; Joannem Caſimirum, & Michaëlem Primum: illum è Jagellonia, hunc è Korybutia propagine, utrumque purparatæ Regum, Principumq;

cipumq; origini longè retrò immiſtum. Primum exauctoravit Regno modeſtia, rarumque inter Reges ejus fortunæ tædium, alterum præcipitata in ſolio fata, ſic, ut omnes mortales inter, ita Regiæ fortunæ finis eſt cinis. Juſta, ceu poſthumus extinctæ Majeſtati honos penultimâ Januarij impenſus. In Divi Floriani ſuburbanis ædibus depoſitæ primò mortuali ſuggeſtu Regales exuviæ, & inde parentalis pompa. Nec ſterilius manârunt lachrymæ, quàm heri gaudia exundârint; pari multitudine funus bis auguſtum, ac triumphales pompas proſequente. Plurimos fortunæ vel ab obitu veneratio; non paucos novi funeris ratio excivit, quod duos è throno in tumulum ferret Principes; vix antea viſum ſpectaculum; funeris editor Antiſtes Cracovien. Is in Joannis Caſimiri Manes vectigale teſtatus ſtudium, quo merita par ſit proſequi, revocato domum è Galljs poſt fata velut exule Purpurato, & Jagellonum avitis cineribus intermiſto. Idem Præſul Joannis Caſimiri exuvijs auguſtius recondendis magnifico impendio molitus ſacrarium pariter, atque Mauſolæum, quod alijs Regum cinere, & Baſilico apparatu prætumidis decus ſe ipſo iminuit, geritque illud à noſtro Vate inſcriptum; *A.C. 1676*

Inſcriptio Sacelli Regij

Hoc Jagelloniaci poſtremus nominis hæres
Marmorei poſuit grande laboris opus.
Tot Regum cineres, tot pignora cara tuorum
Colligis auguſtâ Rex Caſimire domo.
Haud erit una ſatis tot Majeſtatibus ædes
Pro quibus anguſtus, quà patet orbis erat.

Funebris pompa illuſtris

Funeris magnificentiam auxêre plurima, quæ proſequor. Effuſa extra ſe Civitas atrato agmine prima parentavit. Ibat & mœſta Univerſitas, quæ à Jagellonum munificentia, gratiſque originem deducit, nec enim ingratam eſſe beneficia ſinebant, cùm & literas par ſit colere, quæ in literas effunduntur, & ſemel duntaxat gratæ in Jagellonicam Domum eſſe poſſent, ex qua poſtremus Ioannes Caſimirus regnatricem Familiam terris per fata eximeret. Longior è ſanctioribus familijs ordo, quem linteatus excepit Clerus, agmenque in ſacris candidum. Sacratioris pompæ latera claudebat miles, vulgi, Clerique medius. Diſtinxit Regum, minoriſque fortunæ funera auctus à Prælatis inſignibus funeris honor. Prævivere ſigniferi Palatinatuum, Regni, & Magni Ducatûs Litvaniæ. His deorſum inverſa Provinciarum ſigna, mœroris publici argumentum. Supremus Regni Aquilifer Nicolaus Sieniawski cum Joſepho Słuſzka agmen ſignorum concluſêre; is aquilâ Regni, hic equite Ducatûs ſymbolo pronius in ima reclini. Prælata dein regnantium inſignia; & è primis fuêre, quibus ea præferendi munus incubuit, Palatinus Vilnenſis utriuſq; Principis Diadema prætulit; ſceptra Regalia Palatinus Lublinenſis, poma Regni aurea cum honorario Regni annulo Cancellarius. Equi rubente holoſerico amicti currum traxêre mortualem, nec deteriori vellere veſtivit gaza munificentior aurigandi mun⁹ ſortitos; unâ eadēq; curuli uterq; depoſit⁹ Princeps: dexterior, qui prius Regna cœpit, geſſitq; diuturni⁹: ſiniſtra Michaëli obtigit, quòd etiā auguſtos inter cineres mutua colatur, diſparq; pro meritis veneratio. Urnas Regales è filo aureo contexta ſuperbi⁹ tela inveſtit; nēpe paludati Manes ne umbras quidē fatales non ſplendidè ingrediuntur. Subſtratum loculis emortalibus tegmen holoſericum, purpuræ index per colorem; idemque diductum latius extra parentale ferculum per terram

Prælata Regni inſignia

Michael Pac

Vladiſlaus Rey

Joannes Leſczynski

Lectica Funebris

A.C. 1676 ram non paſſi fluere ſummates magnis faſcibus inſignes, quin circũfuſi lecticæ funebri ſublatum officiosè gererent. Luſtrata cereis accenſis latera lucem extinctis affudêre, arſeruntque paſſim mœſtis ignibus lychni, ex quibus ſolus, ut ex omni penè Serenitate ſupereſt cinis. Forum pompam lugubrem retinuit, donec Principem vitâ, Regnoque functis parentaturum Arx foro redderet, alternas gaudij, mœroriſque paſſa vices. Hinc jam equitatu ſepoſito funus pedibus proſecuta Majeſtas, & in Arcem uſque par ivit modeſtia. Mortuale pegma in ſumma Arcis Baſilica ars condidit, magnifico apparatu. Binæ præaltæ pyramides ſingulos per quadrum angulos Regalis Mauſolei ſuſtulêre, quibus intextum auro ex arte Phrygia tegmen, pro fornice incumbebat. Pyramidum ſpatia virtutum effigies diſtinxêre, quæ magis Principem, quàm loculum ornant: Temperantiam leo, bilanx juſtitiam indicabat: Prudentiam angvis, fortitudinem mucro diſtrictus. At verò nativa utriuſque Principis inſignia mœſtum, dejecto in terram capite complexa alis aquila; hinc nempe Jagellonium faſcem, meſſis auguſtæ è tot laureis feracem, inde lunam Korybutiam uni tantùm huic eclipſi obnoxiam, quæ ab umbra funditur ſepulchrali. Ad urnarum capita gemina turturis effigies, telo ſaucij, & adjecta picturæ ratio; *ut geminent luctus*. Pedum veſtigijs propè ſubjectum loquaci ſcripto encomium, & collata invicem utriuſque Regis acta, ac felicitas. Illud grandiori tabulæ inſculptum juvat & paginæ memori imprimere.

Mauſoleum extēporale

Inſcriptio Mauſolei

Joanni Caſimiro & Michaëli Poloniæ Regibus.

Illi Regium genus, huic à Ducibus Litvaniæ
Ille pluribus triumphis inſignis
Hic clariſſimæ victoriæ immortuus
Alter Regno ſalvo purpuram ponens exuit.
Ille alter in privata ſorte non exhorruit.
Ille ſatur dierum, & vetus regnandi
Hic vix deguſtato imperio & annis, extremos dies
Alter DEO dicavit, alter Patriæ.
Cineres quoque ille melior Africano Patriæ non invidit,
Hic non extulit.
Sic diſpares ſuffragijs populi, ijsdem ſceptris,
Diſſidijs civilibus, deniq; hoc tumulo æquantur,
Æternùm lugendi eſſent
Si non meliori ceſſiſſent.

Ad aras ritu Pontificum lugubri operatus ſummus Antiſtitum Procerumq; Regni Andreas Olſzowski, cœleſte numen ſacratiore hoſtiâ poſthumæ Majeſtati propitians. Rex ante Mauſoleum defixus, Divinæ rei, juſtiſque Principum interfuit. Inter Divina è ſuggeſtu celſiore poſthuma panegyris ab Andrea Trzebicki Cracovien. Præſule dicta, quæ Latinâ, ſacrâq; facundiâ potiſſimum Joannis Caſimiri laudes pertexuit, vel inde etiam felicis, quòd pro roſtris parentalibus tantum fuerit nactus in purpura laudatorem; nec enim funera Principum quidquam non auguſtum ambiunt, vel oratorem, ne ſuum Achylli Mæonidem, vel Tyberium Germanico invideant. Hic verò ſauvius aliquid cecinit Olor, & cui anſer Capitolinus non obſtrepat, ſecurâ ſuæ laudis eloquentiâ,

Funebris laudatio ab Antiſtite Cracovien. dicta

tiâ, quam mille gratiæ tinxêre, & Regijs facinoribus geminavêre decus. Rem Divinam dein Muſurgia lugubris in ultima per planctus deduxit, quibus deinde alij planctus ſubiêre, è Principum Mte, & imperij ſolenni uſu: is Regibus poſt ultima viget honos, ut ad eorum emortale buſtum, velut feralem ſcopulum faſces honorarij, quibus prima aulæ, Curiæq; capita ijs regnantibus effulſerant, frangantnr, nec tam voce præficâ parentet dolor, quàm inſignium mœſto in terras illiſu. Idem hic actum. Fregêre munerum illuſtres teſſeras, quas illuc Proceres pro munere detulerant; Mareſchalci virgas, ſeu ſcipiones honorarios, Regibus functis, prodromos,: Cancellarij Regni annulos, ſeu prætoriana Curiæ ſigilla ad cippum Regalem etiam calce impacto peſſumdedêre, ceu cum extinctis Principibus, & inſignium concideret decus, quæ nec lucem illis dare jam aliquam poſſent, nec viciſſim accipere. Peracta demum omnia, quæ ſummi funeris exambit honos, & in Patriæ Patres grata Regni mœrentis urbanitas. Data in publicum epicedia, laſſiq; in pagina mortuales, & Societas JESU affudit ſecundas lachrymas, cùm primas in Cæciliæ Renatæ fraternæ Caſimiri conjugis manes, dolens Patriæ, & Litvaniæ pupilla olim eſudâſſet. *A.C.* 1676

Fracta ad tumulum inſignia.

Alter ab auguſto funere dies velut reum ſupplicem citat Principẽ, ubi mite tribunal peragit Divus Antiſtes Cracovienſis Stanislaus. Ante coronam fit ibi de more ſupplex deprecatio nec ſuæ, ſed alienæ culpæ. Locus demiſſiſſimi ritûs eſt idem, qui fuit quondam Regalis ſub Boleslao audace piaculi. Rupella extra urbem eſt Divi Michaëlis cultu celebris, ſed ſacrilegæ cædis rea, ubi cecidit nova inter aras hoſtia Stanislaus. Audacia ergo ritu ſupplici hucuſque luitur, quæ Boleslai ferrũ Antiſtitis cruore imbuit. Velut omnium putatur Principum culpa, quæ unius fuit, & veniam ſacrilegio coguntur expoſcere, qui in Regna, etſi non in par facinus ſuccedunt; atq; id eſt Regalis modeſtiæ exemplum, cui poſterum à juſtis Regalibus diem impendit, Joannes III. Locum piacularem numeroſo comitatu pedes petijt, ubi culpam deprecatus, quã non fecerat, & Divinum Antiſtitem pleno ſubmiſſæ Religionis ſenſu veneratus, eidem Regni tutelam è Divorum Indigetum uſu incumbentem revocavit. Facile veniam reperit tantus ſupplex, auxitq; Superûm benevolentiam in Regnum, & Principem. Hæc inter anni vertentis, Januarius exijt.

Regia deprecatio Divi Stanislai Præſulis

Dies tandem illuxit inaugurandæ Mti, qui Februarij initia conſecravit, Cereos mortuales alijs tunc templa ingerunt, cum Joanni III. ſceptra. Nam magnæ Superûm Reginæ, idem inter februa ſacra dies, qui pompæ Regali ſacer fuit, auxitq; lucem diei, nova Regni Mtas. Diem hunc ultro in coronamentum Princeps legerat, tum religione in auguſtam cœli, & Poloniæ Regnatricem: tum quòd teſſeram felicitatis duceret, tunc Regna augurato cepiſſe; nec enim labant facilè ſceptra, quæ è Divinæ Parentis manibus capiuntur. Aderant, quotquot ſummos novit, colitq; Patria, & Legatos exteræ ſubmiſerant aulæ. Nihil deerat, quòd inaugurationis Mtas poſceret; non frequentia, non elegantia, cultus, non Regiæ apparatus. Ad aram arcis Principem capta Regum inſignia, quæ inter Orthodoxa Altaris myſteria è voto Regni, Gneſnenſiſq; tiaræ munere obtulit Andreas Olſzowski Regni Poloniæ Primas, primusque Princeps, ſat ſeſe felicem ratus, quòd tantum Principem Regnis initiaret. Novum à coronato decus hauſerunt inſignia, patuitque imperijs ab aureo Principe, quàm ab auro plus ornamenti accedere; quippe aurifodinæ coronas proferunt, Reges optimos effundit æther.

Coronatio Joannis III Regis Poloniæ

Sonuit

A.C. 1676 Sonuit læto concentu ſacratior Baſilica, & mox plauſibus immenſis Patria; ſonuêre arcis, & urbis machinæ feſtivi fulminis fœtæ cum paludatus in auro ſolium Princeps inſcendiſſet. Actum denique, quòd tanta fieri jure depoſcunt. *& Regina* Geminati plauſus, cùm & in Auguſtam Conſortem publico aſſenſu paris fortunæ inſignia eodem loci, dieique defluxêre, dieſq; idem, quòd rara aliàs inauguratio, utrumque in throno, & Corona Principem repoſuit, auguſtos conjuges. Excurſum liberaliter in officia, & plenas ominum apprecationes, quas præter Sarmaticos Proceres adventitij plauſus congeminârunt. *Martelli* Adfuit Romanæ Sedis Legatus, qui Clementis X vota publico applauſu deprompſit. Adfuit & Regis Chriſtianiſſimi Legatus, *Fourbin Oberbek* item Electoris Brandeburgici & Principum Lotharingiæ & Neoburgici, pluresque alij, qui inaugurationis pompam ſuo munere, ac plauſibus ſerenârunt. Denique dies hic, ut ejus fert celebritas inter publicæ lætitiæ argumenta, & feſtivos ignes effluxit. Arſit ijsdem ignibus nox ſolida, nec ſua cœlo lumina invidit.

Diem inaugurationis ſecuta Provinciarum urbiumque Regno ſub- *Homagium poſtero die* jectarum ſolennis ſubmiſſio, & Regio cultu in forum aulæis coopertum deſcendit Mras, prævio flore Procerum, & militiæ. Prævivit & Perſiæ Regis Legatus, cum toto è Perſide comitatu ad faſtûs illecebram ſplendido. Publicum ad id in foro theatrum, ubi Principem recognovêre urbes, publico ſubjectionis teſtimonio eundem veneratæ. Nec ingenia *Panegyres* ſiluêre, quæ paſſim ſui monimenta paginæ impreſſa, manus Principis impleverunt. Vix unquam ſe doctior literatura tam liberaliter impendit, non ſterile utique argumentum nacta, tantum Principem. Evagatæ per ſingula panegyres, per quæ virtus Principis ſeſe circumegit, à quibus felix calamo ubertas, rerumque copia. Picturis etiam, ſculpturiſq; celebrata inauguratio nec ſuum Alexandro invidit Liſyppum, aut Apel- *Sculptura* lem Polonia poſt impendio felicem, ab inventione feliciorem ſcalpentis cœli, penicillique operam.

Prima Regni Comitia ſub coronato Rege Tertiâ Februarij comitijs Regnum diſtineri cœpit. Auſpicatiora his primordia, quàm ut parem illis finem portenderes, Mareſchalcum legere, primæ Tribunitij conclavis curæ, quem publicæ voci moderari mos Patrius jubet: nec aliunde Comitia ducuntur. Dubio rerum omini locum dedit Electio quod plerique ejus muneris petitores. Et alia in omen infelicium tracta. Nam pax aberat, ubi pacis agitata conſilia. Quorundam Procerum ſtudia utrinque efferbuerant, nec vergebant, niſi in triſtium præſagla. Quid enim à diſſidjs læti ominis. Inerat diſſidio à perſonis auctoritas, quæ Tribunitiam poteſtatem utrinque prenſabat. Summum vetandi jus ſingulis Tribunorum, quos Provinciæ in Comitij locum mittunt. His enim Comitiorum curſum ſiſtere, & intercedere vetando integrum eſt, lex pro libertate militat. Et verò libertas vocis primò pro legib⁹ fuit, ne quid adverſi per potentiã jura Patria paterentur, donec quæ tẽporũ rerũq; labes eſt, vetandi arbitria nõ leges duntaxat, ſed diverſa Tribunorũ ſtudia definirent. Hinc nõ rarò libera vox ſub haſta. Aluit malum ambitus, quem urebant dilata pleraque publicorum mu- *Aliquãdiu turbida* nerum ſucceſſoribus orba, & juſta differendi ratio, à ſúblegendis maturius in munera, quæ idoneos petunt. Rex velut è ſpecula tum vota proſpectabat, tum merita, quæ votis deinde prætulit. Nec minùs Procerum paci ſtuduit, cui mutua partium odia ceſſêre. Quare comitijs *Dein pacatiora* ſpes jam exitûs, quem tranquilla conſilia parant. Bellum ac ærarium primò ſententias Optimatium commiſit: Non enim pollicitis ſat freta ſecuritas, quibus tum ulterioris Daciæ, tum Tranſylvaniæ Princeps

ſpem

ſpem pacis nutriit, ac operam ſalubrem Regno deſpondit. Ab utroq; modum decoræ pacis exegimus; à Moldavo per Joannem Karvoſcium Podoliæ Pincernam, à Tranſylvano per Caſimirum Gizam, qui demũ non niſi cum bello rediêre, ſed nec à reditu, nec à promiſſis mollibus rei noſtræ ratio dependit, à ferro exigere pacem placuit, & ſancire armis fœdera. Decretus igitur in Othomanum lectuſque miles. Sat virium vota ſanxêre, cùm eas includerent numero, quo Alexander Orientem, imò orbem ſubegit, quadraginta ſuorum millibus fretus in immenſa. Primus & potiſſimus miles haſtatus, hunc in bis mille nongentos, & viginti redegêre Ducum arbitria. Loricatæ militiæ ſignis dena virorum millia attributa, levioribus (quæ Vallachica vocitamus) bina ultra nongentos & triginta millia. Acceſſêre Raitrum ſigna è ſexcentis conflata; ſclopetarij equitatus (vulgo Dragonelli) quater mille ſexcenti quinquaginta: peditum ſedecim millia, quatuor Zaporoviorum, mille è jugerum vectigalibus. Acceſſêre huic numero è fumali contributione octodecim millia pedeſtris militiæ: Auxit & Litvania vires octodecim ſui exercitûs millibus. Si ſola militis ſcribendi ratio bella conficeret, in charta etiam bellici decreti conſcia, debellâſſemus Alexandrum. Proſpectum & de annona tot copijs, ne fames triumphum præriperet, quæ una magnis viribus illudit, & ſæpe absque gloriæ ſtipendio armis, & vitâ exauctorat. Centum millia ærarium profudit in rem penuariam, quæ & peditem in caſtris aleret, & munimenta Arcium, quas alioqui inter obſidia fames ſubruit, ac equi Trojani intrò recepti hiſtoriam ſe ipsâ ceu hoſte inteſtino vel auget, vel retexit. Et ærario in bella tunc proviſum, ſine quo arma fatiſcunt. Ne tamen plura peſſundarent regnum vectigalia, quæ ſunt quædam hirudo fortunæ civium; Rex per mollia id tentavit; ſalinas, & poculenta in ærarij adminiculum traxit conſilio; hæc enim aucto nonnihil pretio darent ſuaviùs, quod ſolennia capitum & rerum tributa ingratijs præſtant. Scripto etiam ſententiam complexus, quæ laudem civilis prudentiæ facilè tulit, etſi non vim legis. Uſitatiora enim placuêre, quæ tamen uſu pondus non leniunt, ſed pridem incolas premunt; nempe recentia probantur, ſed inolitus veterum amor nondum aboletur. Demum urgebat finem Comitijs Princeps, quæ ultra præſtitutum proceſſerant per prima diſſidia. Ne in moram traheretur curis permiſta quies, eam ſibi negavit Mtas. Noctu, diuque producti Procerum conſeſſus, thronusq; vix Regem dimiſit. Cibus, ſomnusq; haud produxerunt moram, ſed ademptũ corpori, quod publicæ ſaluti impertirent. Biduum tandem, geminasq; noctes continuus obtinuit is labor, donec Paſcha finem Comitijs lætum indiceret. Mox nocturna, ſummaque diei celebritas curas publicas excepit, itumq; è Purpuratorum conclavi, in Chriſti reſurgentis triumphos, quos arcis Baſilica ritu Chriſtiano, eoque Principe inſtauravit. Verum ſalubrius exierant Comitia, quàm efficacius. Diſplicuêre Regni placita, dum per Provinciarum Comitia ſeorſim ventilantur; origo mali, famæ maligna garrulitas, quæ aliud lege ſanciri, aliò per occulta iri conſilia vulgavit; fruſtra arma conclamari, pace clam cum Ottomano initâ; militis delectum aliò votis deſtinari, quàm quo Patria nervum offerat; non alium armis, quàm Electorem Brandeburgicum peti, ſic nempe ſigna pro arbitrio inferri; ſic quæri hoſtem, & tributis onerari Patriam. Latè Poloniam hic implevit error, lentamq; in barbari Orientis interitum fecit. Fuêre quos errori fundendo militâſſe fama credidit, ceu pacem ſpargerent, cùm apud Vezirum auro etiam bella noſtratia

A.C.1676

& in rem Patriæ

ubi decret9 in Turcam miles.

Et ærario proviſum

Noctu d'uque continuato conſeſſu

Sparſus de pace initâ error

A. C. 1676 ſtratia emerentur, vincendi ſpe nobis ademptâ ſine milite, cui legendo fama pacis dedita interceſſit; nimirum ſuæ ditionis ratio vult diu alios infelices, quo ipſa ſit per aliena damna felix, per quæ ſuis commodis ſtudet, ſeu ruant alia, perinde habet, dum ſua ſtent pergama; nec amicis, vel inſontibus parcit, dum ſibi parcat. Vera diſtulerit, an ſequiora hic rumor? in medio relinquo. Domi tamen lentiùs in caſtra itum, nec ſat, in bellum ingens armorum tulimus, etſi ſummi Poloniæ Ducis in rem Patriæ, bellique aleam intenſa imperia urgerent, indicto poſt Comitia cogendi exercitus loco. Moſcuæ auxilia nulla, quæ toties ijsdem artibus, dejurio fœdata ſeſe tenuerunt, quaſi per Caſimirum Czechroſcium noviſſimè incuſſa Sacramenti Religio, ſed magnus Dux Moſcoviæ jam è vivis abiêrat, quem ſerò pœnituit luſæ fidei, nempe inter ultima ubi meliùs ſapit, etſi breviùs mens humana. Quin etiam hic illũ ad extremum adegit dolor, quòd perjurij labem novâ inſuper cumularit, objecto barbaris abſq; ope Chriſtiano exercitu, totque abduci permiſſis in vincula ubi Divina ejurent, inter ſpurciſſimos Mahometis ritus. In ſe auctorem hæc mala recidêre, quæ virium adminiculo removiſſet, cùm fidem fœderum Polono datum toties temeraret. Morbùs hinc imprimis evaluit in Duce, tum ſpe evoluta ſalus. Laborantem animum ſtuduit componere ſummus Religionis illius Antiſtes ſacro & civili ratiocinio uſus; A ſacris orſus: Factum extra piaculi cõfinia eſſe; imò intra meritum referri debere, præcautum armorũ commercio ſacrilegium, adeoq; negata jure auxilia, quæ citra flagitium offerri nequeant. Plus noxæ in datis iniquè ſuppetijs, nec damnorum metu noxam excludi. At latinis ſeu Orthodoxis (qualis & Poloniæ Religio) hoc ipſo ſacrilega præſtat arma, quiſquis præſtat auxilia, quod hæc Turcis, Tartarisve deteriores faciat ſecta, quam tuentur. I tantiſper, inquit, animo Princeps, per omnia, & Regnum ſceleri hos inter dabis. Nec civilis ratio facto Principis non adſtipulatur, quis enim in ſe arma efferat? & auxilijs contra ſuos militet? at Moſcuæ vires ſibi exitio futuræ, ſi Polono ſint auxiliares: induciæ, non æternum fœdus cum illo ictum, quas biennium ſolvat, & arma utrinque reducat. An ergo per armorum ſubſidia robur integrum Polonis aſſeras, quod paulò poſt in Moſchoviam effundat. Plura addidit odium gentis, & hominis injuſta bilis. Sed nihil hæc ad animi malaciam in Duce, & ſurdum fuiſſe præſtabat, ad tam abſurda. Dolor, inquies, morbum intendit, ſenſitq; fati viciniam Dux magnus. Quare in ſupremæ voluntatis tabulas illud retulit, graviſſimè obteſtatus, ut Succeſſor amicitiæ jura ſanctiùs cum Polono coleret, ac juratæ, deluſæque fidei piaculum virtute aboleret, ſubmiſſisq; in Thracas viribus. Suprema potiùs hæreant Regnaturo, quàm prima, quæ in exemplum ante protulerit, anxium de noxa ſequi præſtare, quàm periurum. Tres ſupererant extincto filij: Theodorus è priore connubio natu maximus, annum prope decimum ſextum attigerat. Is ſceptra obtinuit, & Optimatium conſilia illuc ſpectabant, ut novercæ vota luderent, quæ imperium filio natu poſtremo devovebant. Adlegit hæc auxilio cognatum Artemonem ſummum imperij Miniſtrum. Promptior ad hæc Artemon cognati ſangvinis fortunam conſilio promovit; moriturum Ducem precibus expugnandum præſagiens, ſi pro puſionis purpura mater ageret, quin eundem poſtremo Ducis obtutui objiciendum, ſatis fore ſuffragij ad hæredem thronum: acturam abundè indolem pro ſui inauguratione, ac ætatem Regna eblandituram, quæ ante alios daret, cui poſtremò vitam cum digna ſce-

ptris

Obſuit Patria

Moſchi pœnitentia de auxilijs Polono negatis

A Præſide ſacrorũ varijs rationibus diſcuſſa

Sacrificuli oratio

Non tamen excuſſa

Ducis Moſchoviæ obitus, & Succeſſor

Artemonis turbata conſilia pro minorenni Duce

ptris indole indidiſſet; nec ætati timendum, cui pro tutore, ac Imperij Adminiſtro ipſe interim foret, rerum omnium potiturus, quoad ætas Principis cum viribus coaleſcat. Ita Artemon in rem matris, ſed melius in ſuam. Eſt tamen ubi ſpes ultra ſe ipſam non procedit, ac, ut cecinit ille; corvum deludit hiantem. Aberat fortuitò mater; aberat & Artemon, cùm animam propè Dux ageret; at præſto aderat Summatum globus, qui Theodoro ſtudebat. Affunduntur ſupplices, & lecto circumfuſi Principem extingvi dolent, quem immortalem voluiſſent: daret id ſolatij orbitati ſuæ, ut Principem diceret, cùm ſeſe terris æternitas invideret, adeſſe hic Theodorum, quem in eam fortunam primò ediderit, probaret naturæ calculum ſuo quæ primò ſpem imperij cum lacte illi infudiſſet. Deliberandi moram extrema, preceſq; abſtulerant. Dictus Princeps, cùm mater ad conclave advolat, minimo ſuffragatura, ſed non ante admiſſa, quàm maritus excederet. Et facilè is ceſſiſſet novercæ precibus, cùm & Theodorus morbidior, nec ei fortunæ par, ex quorundam Procerum ſenſu injuriâ obliquo crederetur, medium verò natu Joannem à gubernaculis removit natura, quem viſu orbaverat. Sceptris ſic mutatis, Artemonis fortuna peſſum ijt. Dux novus avum ab Artemone mulctantum exilio revocat, & Artemonem pari fortunâ damnat; triſte variantis fortunæ exemplum. *A.C. 1674*

XXXIV.

EIDEM NUNTIO APOSTOLICO IDEM 29. Decembris.

Relatio, quæ in Caſtris ſunt acta antè & poſt Coronationem ſub Zurawno.

TUæ preces imperia mihi. Facio ergo, quo in tua de me opinione minimè fallaris, non tantùm ut gratitudinem meam, non illã, quam debeo; ſed quam poſſum, teſter, ſed ut illud, unde exultat Patria, gaudẽt omnes, fortunâ quaſi manu ducẽte ac præviâ, prolixius fortaſſe, quàm vellem, tibi deferam, Patriæ ſcilicet incolumitatem, Religionis integritatem, noſtram eſſe perfectè conſtitutam proſperitatem. Actorum poſt Coronationem cum Scythis & Turcis ſub Zurawnò ſeriem accipe, & nobiſcum vove, ut quẽ nobis DEUS Regem fecit, idem eum conſervet.

Turbidæ in Moſcovia res, nil opis Poloniæ ſpondebant. Sed neq; aliunde opis aliquid. Operam Regi addixerant Tranſylvaniæ, ac Moldaviæ Principes in pacis reducendæ ſtudia; ſed aurum potentius contra Poloniam peroravit, quo bella in eandem mercari placuit. Pax ergo exorari poſt aurum non poterat, niſi ferrô, etiam Danubij ripæ armatum in nos Orientem acciperent. Imbraim Baſſa iterum munus, & bella repetijt majore apparatu. Ægypti, Meſopotamiæ, utriuſq; Aſiæ, & Europæ vires illi in armis, ut hæc confeſtim cogeret, coegit quæ mentem exterruit, fama decretæ in Comitijs militiæ; injecta invitis in orientalibus militandi neceſſitas, ferrumq; vel inepta bello apprehendit manus, multitudo pro armis fuit, & numero, in famam imprimis certatum. Plus Scythia terroris fudit, robur illatura campo, à numero item formidandum. Neque illam vim immanem diu tenuit ripa ulterior, quin per Danubium ſe citeriori Daciæ inferret. Ibi armorum imperium cum vita poſuit Imbraimus, ubiq; non ſat proſperum, cùm &

Turca iunot bellũ repetit.

magnis viribus

A. C. 1674 autumnus illum paulò antea campo depulerit, & æſtas exuerit vitâ. Scheitan Baſſa cum ſupremo bellandi jure ſucceſſit. Hic lentiùs egit, donec Taurica Cherſoneſus Hanum ſubmitteret, & Tyras acciperet pontem. At noſter lentior miles, nec è præſcripto. Equitum ſigna nondũ plena: peditum rariora, quæ de ſtativis ægriùs dimovit ſtipendiorum fruſtratio. Modicæ erant, & adhuc ſparſæ imperio vires, quòd vaſtitatis metus ab impendente Hano ſvaſerat. Nempè ingeſſit novas Demetrio Duci ſupremo curas Ruſſiæ, & Volhyniæ tutela, ne Scythæ incurſibus liceret aliquid in inermes. Nil enim ſic Ducis animum, ut publica ſalus diſtinxit, cujus tuendæ ardor ut ante ſupremæ clavæ aditum in præcordijs arſit, ſic cũ tanto munere auctior hæc evaſit flam̃a. Gemin9 illi tract9 malo capiendo aptior vis9: trans Tyram aureus (hoc illi nomen aurea olim loci ætas indidit) niger alibi & Kutsmanenſis, utriuſq; copiam vetare Tartaro Dux laborat. Quare Michaëli Rzewuſcio triginta Equitum cohortes cum gemina Coſacorum legione traditæ, quas ad Tarnopolim figeret. Hinc contra vagum Scythiæ furorem ſcutum Ruſſiæ ac Volhiniæ. Vltra Tyram pari ſcuto eguit Pokucia, & hæc cũ Michaële Zbrozek Excubitorum Regni altero totidem cohortes accepit ad Stanislaviam defixas. Sic occurſum Ducis induſtriâ, ne qua per Vallachiam tempeſtas illuc permearet. Inter hæc non exuit Scytha ingenium. Primus in citeriora Tyræ furor, & in vicina Rohatini, ac Bohuſchoviæ. Illuc prædabundum irrumpit è Vallachia Scythicum agmen, nec prædæ modum habuit, niſi à ferro, quo miles Dymidecij Magiſtri Equitum prædæ libidinem mulctavit. Uſtia cladis Scythicæ teſtis, quæ noſtris inhorruit armis, ibi funerum hoſti affatim, & captis vincula ferrum ademit: pars hoſtilis eadem viciſſim induit, quæ tot captis præter fas indiderat. Vinctos tum Regis, tum Ducum atria accepêre. Et alibi paribus hoſtijs orco litatum. Vrus Murza Scythicus intulerat Cameneco è Vallachia commeatum præfuturus pontificio Tyræ, & una Bialogrodenſium Tartarorum manus. Diſplicuit imbelle ad pontem otium prædæq; amor in Volhyniam tranſtulit. Quà ivêre, vaſtitas fuit & favilla, ſolenne poſt Tartaros malum: ſpolia, illatæ vaſtitatis indicium fuêre. Hic jam novi incipient triumphi. Michàëli Rzewuſcio primum Uri comitumq; licentia objecit. Securos numerus fecit, & nulla de noſtris fama, nec captata notitia. Sub noctis poſtrema inopinò in eos invehimur, ſat fuit præter ſpem aggredi, mox expalluit culpa, & animos remiſit. Turbantur ſubitis prædabundi ordines. Ibi â noſtris actum, quod agere læſo licuit, & injuriæ juſſêre, pars hoſtium vitam, pars in vinculis libertatem amiſit: alios in amne Horino præceps condidit pavor: paucis cum Uro Murza fuga è clade exitum conceſſit. A victis facilè fuit prædam eximere, quæ victoriæ comes ad victorem tranſijt, & capta plebs libertatem repetijt. Aliundè in conſternatos irruit Tatomir Procenturio Gubernatoris Rzeczycenſis, ad minorem paucitatem redegit imminutos jam cæde barbaros. Juvat locum & tempus faſtis inſerere, non aboleat facti memoriam vetuſtas, & rea in emeritos oblivio. Ad Zaslaviam hæc geſta, unde Ducibus Regum ſangvini immiſtis olim nomẽ. Tertio Idus Julij ſic æſtus animorum incaluit, à quo nova hæc gloriæ meſſis è ſtratis barbarorum manipulis. Non impari laude ac Marte alibi decertum. Nam Michàëli Zbrozek non una tunc effronduit laurus. Prima ultra faginas ſilvas crevit, quo illum data imperia demoliendi pontes invexerant, ubi Scytharum cunei habuêre obvium. Ab occurſu Tauricano nil formidinis, ſed animi magis in pugnam caluerunt, nec

Contra noſtros exiles

Cura Ducis ſupremi Polonia

Partito Scythis oppoſitas

Felix Dymidecy conflictus cum Scythis

Item Michaëlis Rzewuſcij felicior.

Michaëlis Zbrozek aſta fortia contra Scythas

nec excubiæ noſtrorum præmiſſæ clade acceptâ metum ſuderunt. Obvios ſat fuit fugâſſe, reliquum peregit barbarus timor: & tales ferro ſe ſubtrahunt, dedecore victi. Plus ad pontem ab excubitore actum, cui tuendo adhibitus Dux Vallachiæ cum quinque ſuorum, duobus Tartarorum millibus. Auſus cum noſtro concurrere, ſed auſum caſtigavit cædes, & concurſus in fugam deſijt, primo irruentium ardore fract⁹. Caſtra profugorum cum ponte, arbitrio victoris permiſſa, quæ ad prædam noſtri militis, uti pons ad flammas damnatus. Quia tamen hic flammæ non ceſſit, quòd trabes inter & ſublicas limus intercederet, nec ignem is humor aleret, ſecuribus in pertinaciam pontis decretum eſt, quem palis ſuccisis dejectiſq; ruina ſubruit. Non ſat bis viciſſe, etiam Camenecum victor terruit. Erupit inde confertior cum Thracibus Scytha, ſed cladem in urbem retulit. Ita cœlo propitio comes ubique nobis victoria, hoſti probrum. *A.C. 1674*

At verò Scheitanum Baſſam proſpera noſtrorum, ſuorum fœda pulsârunt, movitq; pontis injuria non in vindicias, ſed retro Daciæ remotiora, tutior quippè ſibi, quo remotior ab hoſtis vicinia timor, ibi tamdiu hæſit formido, donec ingentes Hani copiæ illam galeato lepori eximerent. Tantùm animi Baſſa hic ad bellū attulit! plus animi ex captis infudit notitia, nihil adeſſe virium teſtata, quas Comitia juſsêre, imò Regno conditæ pacis errore illuſum, qui & arma indicta, & vectigalia abroget, vel retardet. Hæc demùm Scheitanum fama ad amnem promovit, ponſq; iterum Tyræ injectus, ſed qui vix pedem ferret. Cum Hano tota affuit Thaurica, ſi Adzigereium demas, qui Crimenſium ditioni tutelaris; & ne Zaporovia cum Sircone illam infeſtaret, per inducias parta ſecuritas. Difficilius jam fuit licentiæ ruenti frænum, quippe effreniùs inſanit, cùm ſemel furere cœpit furor. Non deerat Ducis ſupremi conatus, qui arma utrinque ſiſteret, atque huc ſpectabat honoraria ad Baſſam barbariæ ductorem legatio, quæ inducijs locum exigeret, dum utrinque de pace acturos Proceres arena pacatior committeret. Verùm nec auctoritas Ducis, nec pacifici Comitij fama arma, & furorem inhibuit. In Pokuctiam ſe primò protulit. Stanislavia vim nō extimuit, ſecura præſidio. Octo ſtipendiariorum millia locum firmârāt, cujus tuendi delata auctoritas Joanni Denemarck. Auxit præſidium viciniæ fuga, quæ ibi aſylū reperit, & conſcius virium loci barbarus intactum reliquit, Podoliæ infeſtus. Verùm & ibi armatum præſidijs Barum, Medzibozia, Jazłovecum, Trebovla; nec abfuere, quæ obſidio poſcit. Præmonita item â Duce municipia prædæ obnoxia, arcium tuta peterent, cui imperio dum ſegnius paret eventuum intrepida, Czortkovia, & Jagielnitſa prædæ ſimul, ac ruinæ patuit. Non ſacris Divorū, non profanis Civium ædibus parſum: in planum deducta omnia: Inde Trebovlam Baſſa præterijt, nec nova placuit poſt labem anni ſuperioris, nimirum & Thrax præter Phrygem damnis eruditior mitiorque. Jazłoveciæ affatim virium â ſe viriſque rerum etiam ubertim, quas tutela arcis requirat: ſed præſidem nacta, quem metus ante arma proſtravit, nihil â præſidiaria manu oppoſitum, non ignes, non tela, non animi; in hoſtis arbitrium prona ivêre omnia; patuitque aliqua expugnari, antequam impugnentur, metu ſcilicet munus hoſtium occupante. Nil mite deditis ſpondere licuit poſt prima anni proximè evoluti excidia, & quorundam animi mollibus aſperantur, & miti ingenio efferaſcunt. Equidem hic deditionem extrema excepêre: fortunæ omnium direptæ, muri diruti, alia flammis abolita: demum ingens imbelliſ-

Scheitan Baſſa Dux belli — *tandem* — *(erſi obſiſtente Duce Demetrio)* — *Pokutiæ arma oſtentat.* — *Infeſtat Podoliam* — *Jagielnitſam delet* — *& Jazłoveciam,*

A.C.1674 que multitudo in cuſtodiam Ducis Moldavi abacta. Profuit Joannem Karvoſcium apud Moldavum tamdiu cum legati munere hæſiſſe: is præſtitit, ne vincta plebs alia impleret vincula, & ergaſtula, ſed ut Moldavus mitiorem cuſtodiam offerret miſero ſervando agmini, quo ad publicæ pacis eventa nexis aliter conſulerent. Surda inter hæc vicinia, nec ſuæ rei cavit per alienæ exempla; potuitque oraculum credi, quod Lyricen Polonus cecinit: Polonum damna ſuis cumulare damnis, nec infortunijs ſapere. Secutus primum fortunæ torrentem Baſſa exercitûs hoſtilis Imperator, & Buczatſum, inde Jeſupolim, Haliciamque minas cum viribus vertit. Par ubiq; ſecuritas venturi haud anxia, quæ tum primùm ſapit, cùm perit. Par item terroris confuſio, hoſte campos & intima inundante. Fœdum ultimis ubique remedium, deditio, hanc verò ea demùm excepit fortuna, quam apud barbarum mancipia ſperent. Pulchrius fuiſſet vinci, quàm vinciri, nam victo decorum eſt pugnâſſe, quoad inter ſtrenua cadat, vincto ſervitus diu inſultat, & ipſa durior fatis eſt cuique libero. Nihil ſub hæc opis affuit fumanti noſtro Ilio; tardius ſtativa deſeruit miles, & aberat calcar, quod ſtipendia gerunt, dum emeritis penduntur, moram obtulit, & pax credita ſubdolo fallente Mercurio. Duci Moldaviæ nihil in hæc turbida remedij occurrit, quàm ut poſtulatis, datiſque viciſſim pacis condendæ arbitris, res cum Aſiaticis mutuo componeretur aſſenſu. Durius id primò viſum, & periculi non immune. Quis enim pro barbari fide ſpondeat, quam illi alere perinde ſit, ac fallere? plerique igitur eam pro vicinia detrectârunt, quòd barbaris nil non infidum, & ſæpè inter amica hæc conciliabula vinculis pene locus fuit. Vicit tamen Patriæ amor, & Decios Romæ non invidit, quos Patriæ fata ultimis ultrò devoverunt. Primus è ſummis Proceribus Ducumq; ſangvine Conſtantinus Dux Viſniowiecius Palatinus Bratslavienſis Patriam ante diſcrimen habuit, fuitque inter exempla, auſuris paria. Non repugnârunt alij poſt Ducis exemplum, facileque pari cum poteſtate Rex Duci addidit Georgium Wielokurſium Succamerarium Vlodimirenſem, magiſtrū equitum: Franciſcum Kobylecium Judicem Generalem caſtrorum; Thomam Karczevium Pocillatorem Sanocenſem, Caſtrorum Metatorem, Petrum Telephum Pocillatorem Halicienſem, Stanislaum Dombroſcium Pincernam Vilnenſem, & caſtrorum Lithvaniæ Judicem, Joannem Karvoſcium Pincernam Podoliæ, qui apud Daciæ ulterioris Ducem tunc agebat. Digna munere hæc nomina, rei tamen gerendæ gloria plurimum hauſit è mente Principis, quæ reſponſis, & lingvæ moderata. Cognita quippè antea è Regali adyto, quæ ingerere ultrò barbaris, quæ efflictim depoſcere par eſſet; quæ aſſenſu, quæ prætereunda diſſenſu: ut effugijs obnitendum, ut decori publici, ac honeſtæ pacis legibus inſiſtendum. Præmiſſi Brezanas obſides è Turcis, ac Tartaris nobiliores, hos inter Scheitani Baſſæ frater, & Murtaza Bey ſocer Hani, objecta hæc ſecuritati noſtrorum nomina & fortuna. Sed arma priùs exegit populatio, &, quam ſupra retexui municipiorum ruina. Regē etiam hæc terrarum infortunia evocârunt: nam corneæ ſit fibræ, ſi quē hæc miſeratione haud emolliant. Subjectus Lemburgicæ urbi campus caſtra accepit. Redditæ caſtris vires Rzevuſcio Excubitori datæ, poſt triumphalia reduces, nam quòd vim immodicam traheret hoſtilis Oriens non perindè ſecurum fuit campo tantillum robur ultra credere, ſeptem hic millia Poloni, Litvani Exercitûs tria recenſita. Nam plures læſa imperij reverentia ſubduxerat. Cum his in campum, & ho-

ſtem

Aliqua municipia nimium ſecura

De Commiſſarijs pacis agitatur

Eorū nomina

Caſtra noſtrorum ſub Leopoli

Dein mota in hoſtem

ſtem Majeſtas prodijt, pridem enim exili numero hinc in hoſtes itur. Datur tamen hærentibus aquilis in regni intimis imperium, quo in uſum belli convolarent, quos interim reſidi Palatino Siradiæ colligere, & unà cum Duce Radzivilio Procancellario Magni Ducatûs poſt caſtris inducere incumberet. Hic prima Ducum apud Regem poſtulatio: bellum & arma regeret ſummo ut Patriam jure, ſic fortunam & victoriam in manibus fore: Coronatum quidem Principem lege publicâ à caſtris eximi, ſed pericula legibus moderari, novaſque leges condere diſcrimina, quibus Regni morem par ſit ſubmittere: eo rem demum recidiſſe, ut ille tantùm vincere poſſit, qui aſſvevit, nempè cui aſpera laudem pariant ſemper, & difficilia nomine exuantur: nomen etiam Regium pugnaturum, & Patriæ pro ſcuto, pro exercitu fore, quòd ſolum hoſtes non raro exanimet, famæque viribus, ac Majeſtate profliget. Non multis perorandum fuit in cauſa Patriæ, apud Principem præſertim publicæ ſalutis, ac fortunæ ſtudioſiſſimum. Citius perſvaſit periculi magnitudo, quàm oratio. Armorum ergo belliq; curam accepit Princeps, ac inter Duces copias diſpertitur. Dexteriori alæ præficit Palatinum Ruſſiæ, ſiniſtræ Vilnenſem Palatinũ, intimæ Exercitûs parti Palatinum Belzenſem, omnes ex munere Duces, poſtremum etiam è ſangvine. Mota in hoſtem caſtra XIII. Kalendas Octobris. Sat gloriæ præcepit animi fortitudo, quæ tantillo milite periculis occurrit. Tranſmiſſa dein flumina, ubiq; ob anni æſtus immodicos vadoſa: locus ad Zorawnum (oppido id nomen) caſtris deſcriptus. Siniſtrum caſtrorum latus vallum oppidi texit: dextrum munijt caſtrenſis labor non improbus, frontem torrens dubio flexu ab hoſte diremit. Hoſtem tertio milliario campus ſemovit. Hinc præluſum ab hoſte minoribus damnis. Novitſam oppidum cepit, præda hinc primo, dein poſt incendium, cinis. Oppugnata & Kaluſſia. Nobiliùs ſudatum in propugnanda Woynilovia, quæ faſtos meruit, nobis texuit gloriæ commentarios Julio ad Mundam non impares. Civitas eſt non ſine munitiuncula, hanc Turcæ cum Scythis invasêre, ſolâ popularium turbâ vim aliquandiu reprimente, donec ſubmiſſa auxilia fatiſcenti, Peditatum ad Zorawnum reliquimus, equitem cum Rege nox inde in hoſtem removit, & ad Dolhe (vocabulum vici, triente leucæ à Woynilovia remoti) ante diluculum ſtatuit, ubi tantillum hæſimus. Præmiſſa cum Signifero Regni Hieronymo Lubomirſcio 18. circiter militaria ſigna, quo ductabant incendia Scythæ indicium. Nondum is municipio adito palabundum Scytharum agmen invadit obvium. Stricta utrinq; arma, ſed noſtra vicêre, ibiq; Tartarus prima Ditis victima fuit. Victis ſolennia, neces, vincula, fuga, hic affatim adfuêre. Qui vincula induerant, Janczaros, & Spahias (equitatus hic Turcæ, ut ille peditatus) munitiunculæ inſiſtere indicârunt. Iidem vincti ad Regẽ miſſi, per quos Signifer plus virium imploravit. Andreæ Modrzeſcio Pocillatori Siradienſi datum ſuccurrendi per auxilia munus. Signa equitum duodena Signifero trahebat, ſed moram per viarum iniqua ſubſidium traxit. Quare Signifer Regni ante ſuppetias laudem tulit, ſolus incluſum municipio Turcam aggreſſus. Valuit inopina aggreſſio, & per hanc ſubitus terror; ex hoc ordinum inter hoſtes confuſio, victi omnes quà metu, quà ferro nexi ducenti: ferrum bina millia abſumpſit, reliquos abegit terror, novuſq; in perſequendis ſubijt labor. Nempe fuga imbellium, ſequacem Lubomirſcij militem ſub Hani caſtra intulit, ubi vix illi trecenti virtutis Comites alijs peregrè hærentibus, nec Siradien-

A. C. 1674

Felix Porocki

Oratio Ducum ad Regem de armorum regimine

quod Princeps recipit

Stanisl. Iablonowski.

Michàël Pac

Demetrius Princeps Wisnioviecius.

Caſtra transferũtur ſub Zorawno. (Tyras & Stryi amnes)

Ad Haliciam Turcarum tentoria per adjacentẽ Tyræ planitiẽ fuſa Czeczovię amnis ripas tegebant latè Tartari.

Acta à noſtris glorioſè ad Woyniloviam.

Præmittitur Signifer Regni. & ante ſubmiſſa ſibi auxilia.

Turcas adoritur vincitque.

A.C. 1674 ſi Pocillatori adhuc è teſquis eluctato. Inde periculi ſui Regem commonefacit Vexillifer, & mox nova auxilia, properè deductæ tredecim cohortes cum Remigiano Strzaikoſcio Gubernatore Letinenſi, ſed ſimul reditûs datum imperium; ne temeritas eſſet, quæ virtus videretur. Auxilia ſegniùs imperio venêre, cui dum Aquilifer Regni paret, Athanaſium Miæczynium, ejuſq; legionarios ſuo regreſſui pro ſcuto opponit. Nihil non ex ſuo fortiumq; more hic egit Athanaſius, & ſi filios Hani hoſtium caſtra gregatim illuc impulerint, & juxta Hanus cum Scheitano Baſſa Acheronticum penè robur inveheret. Trajectus regredientibus noſtris difficillior per anguſta viarum, & torrentium, ſed Athanaſij virtutem difficultas non exceſſit. Hic inſequentibus gravis, & auſis cominùs nocere fatalis. Tunc primùm adfuit Siradiæ Pocillator, & Athanaſij vices, munuſq; geſſit, ſat gloriâ perfuncti, & ad Regem redeuntis. Major in momenta vis barbarorum Pocillatori gravior, quã nec Remigiani Strzaikoſcij ſociæ vires ſat reprimebant, & ille non extra vulnus. Capti inter trajectuum ardua è noſtris nonnulli, quorũ complures eadem dies aut poſtera liberos vidit, quibuſdam captivorũ cum hoſte permutatio libertatem dedit. Sub hæc ad Vicum Dolhe triplici ſerie Rex equitatum in aciem diſpertit, iidem qui antè alarij Duces, idem medius, ſed deſultorium agmen anguſta ſepium occultârant, dolo opportuniùs moliendo, ibidem tormenta operiri juſſa, dum res uſũ hujuſmodi procellæ poſceret: at ſiluêre tonitr⁹ cũ man⁹ ſufficerẽt, hoſtẽ regrediẽtib⁹ copijs ſiſtere. Jãq; vico iminebãt barbari hinc planis infuſi, illinc cum Hani filijs, collibus tumuliſq; Viciſſent ipſo ſui objectu, ſi multitudo bella conficeret. Occurſum utrique lateri è nutu Principis. Siniſtrum latus Hani filijs oppoſuit Caſtellanum Camenecenſem Silnicium, dextrũ Præfect⁹ vigilum juſſus impetere. Uterq; cũ Legionarijs in barbarum agmen irruit, reliqua noſtrorum acie pares animos illuc ferente: ſat fuit hæc ſcena, ad turpem hoſti cataſtrophen. Nil pene is attuliſſe viſus præter arma, & numerum, quo imminutus retulit cum fuga novum dedecus, ſecutus fugaces copias Polonus totâ imprimis acie, ſed fuga hoſtilis aciem cohibuit; ſuffecitque plectendæ Palatinus Ruſſiæ, qui vias, & trajectus obvios cædibus coloravit. Jam & Hani filium inter captivos ſors belli redegerat, ſed illi per tela cædeſque ſuorum parta libertas. Paucos capimus inter prælia, nec otia tunc Poloni militis ferrum amat. Verùm hæc arena inter nobiliores Murzas, Agaſque diſcrevit, quos melioris fortunæ ratio neci exemit, non item vinculis. Hos inter Ali Bey ſaucius, frater Murtazæ Bey, qui ſororius Hani, & obſes Brezanos miſſus. Tandem inſequentibus fugitivos noſtris præceps in occaſum dies receptui ſignum dedit, ſed ægrè ſigno ac imperijs paruit (paruit tamen, ne violata imperij majeſtas laurum detereret) redijtque victrix acies in caſtra ad Zoravnum ſita. Acta hujus diei (qui etiam Polonos Proceres Pacis conciliandæ munus indeptos caſtris barbaricis intulerat) Baſzam gravius perculêre cujus aditum noſtris vetuit nuntius, qui Woymłoviæ acta noſtrorum in Turcas felicia tulit. Prohibiti aditu Proceres, & Scythiæ Turciæque vires in nos Baſſæ imperio actæ pacis ope, ac nomine pene inter infauſta abolito. Nox interim nobis per pabuli equeſtris curas diſtracta, nec non graviter id actum, quoad anguſta noctis finerent, profuitque labor, quod pluſculos dies nox illa aleret, quæſito pabulo dives. Invidit copiam hoſtis, & igni addixit gramina, & granaria etiam in Turcam injurius, cum nobis noceret, ut fœnile Turcicum cariùs conſtaret, cui nonniſi peregrè quæſita â Scythis fœni copia ſuccurreret pretiumq; rapi-

Tum à Rege revocatur

Alter & glorioſior cum hoſte conflictus ad vicũ Dolhe 24 Septemb.

A.C. 1674

rapina remotior augeret. Scenici deinde ſucceſſerunt dies, cum hoſtis arma duntaxat oſtentarent, & opertos copijs montes trans amnem Switſam at arenam refugerent. Oppoſita à Rege acies, ſi quid barbaries intentaret. Sic dies inijt priori cladi proxima, ſic exijt, veſpera ſcenam inanem concludente, & acies caſtris reſtituente. Iterum poſtridie heſterna repetita ſcena, nec audacia inerat numero: velitatio tantùm diem diſtraxit. Polono tamen non indulta in caſtris quies, quibus foſſam & aggerem dies eadem circumduxit, traxitque in partem operæ noctem labor, ubi Tyras obtulit vadum, aditus militari aggere petitumque viribus præmunitus. Par cæduæ in uſus communes ſylvæ, quam ſitus caſtrenſis haud longè dimoverat, tutandæ ſtudium, hanc verò lorica è terræ aggeſtu validior, & pedite minax ſecuram reddidit. Molis etiam aquatilibus data ſecuritas, nam minima non præterit labor, quæ in commune proficiunt. Quin & auſu decoro illuſtrata dies, noſtratibus Coſacis clam Scythas inter penetrantibus, & indidem captos in hoſtilium moliminum indicia trahentibus. Auctior deindè noſter miles, dum Stanislaum Konecpolium Caſtrorum Præſidem accepimus, non ſolum id nomen, ſed equitum peditumque ſigna ſimul affluxêre, quæ bis mille viri armaverant: Mox mille alios intulit Chelmenſis Satrapa cum Generali Zeborſcio, pluribusq; è Polono ac Litvano Marte Heroibus. Lætior hâc manu Polonus, cui nulla non idoneo triumphis virtus, ſed minor etiam grandes exercitus laceſſit, & campi Dominæ moderatur. Pupugit Hanũ hæc auctio, hinc ejus impotens in ſuos furor, quòd aditum non vetarent excubiæ, ſegniùsque irent in adventantia ſigna, quàm hæc in eorum funera, ſicque nec vincerent, & vires ſinerent intendi, quibus vincerentur. Latius deindè aciem hoſtis explicuit. Turca ripas Switſæ oppleverat oppanſis latè tentorijs inter Scythas confertos medius: nempe hinc ad oſtia amnis excubante Sultano majore, cum Hani filijs & Schyryn Beio, illinc Hano cum Nudarino Sultano, turmiſque recentibus Scytharum (qui quod pharetras inſveto alijs more portent Jaman Saydak vocãtur, utq; barbarie nemini cedunt, ſic bellicosâ virtute cæteris præſtant) õninò prævalidis. Sic deinceps diſpoſitus Mavors barbaric⁹. Oppoſuim⁹ aciẽ, quæ jã toties æmulas vires terruit. At hic etiã hoſtis penè ſpectator, nõ actor: pati maluit, quàm agere fortia. Scythas tamen impulit pudor, & cis amnẽ Switsã promovit. Diſtinuit illos imperata noſtris velitatio, & legionũ ſingulæ ultrò velitaturos ſubmiſerant. Sub hæc tripartitum agmen in Getas immittitur: hinc Athanaſij Miączynij, illinc Michaëlis Zbrozek: medium agmen ſigniferi Latitſevienſis Wronowski, Lomzenſis Zwierzchowski (uterque hic loricatæ militiæ Succenturio) impulêre. Actũ fortiter, nec felicium turbata ſeries. Pars hoſtium ſclopis, & igneo Marte extincta, pars ferro ſuccubuit, reliqua colluvies ultra amnem transgredi, ſed vetita abrogavit ardor. Patuit tamen, quanta vis imperijs ineſſet ab exili quidem, clade tamen: nam exegit pœnas violati imperij fortuna, captuſq; cum vexillo aquilifer (Dymidecki) faucios aliquot arena, alios non citra diſcrimen dimiſit. Nimirum fortunæ quædam exigitur reverentia, præſtatq; illius parcior uſus, ſed tutior certiorque. Adhuc & poſtero die ſcenæ priori locus fuit, totâ acie ſe ſe campo intulit Oriens. Auxit priora ſpectacula uſitato prælijs more pompâque, ſed ſimul miſcuit dolum. Panſa vexilla, & carmen barbarum claſſico datum: dolum ficta acies, & in ſpeciem diducta inſtruxit. Nam partem illius cameli impleverant ſeſſore vacui, quibus tamen appenſa militaria ſigna per ſpeciem ingentis militiæ. Nec ultra ſcena

Arma hoſtiũ otioſa & ſcenica acies 25 Sept.

Caſtrenſes noſtrorum opera.

26 Sept.

& 27 Sept.

Velitationes.

& clades litera hoſtilis.

Ubi ardor noſtrorum ultra imperia euntium mulctatus.

Hoſtile ſcenicum ſtratagema 28 Sept.

A.C. 1674 ſcena proceſſit, rata barbaries pecus imbelle in animos acturum, quos non fregerit non brutus hoſtis. Scilicet hos vexilla terrerent, ſi vel militari manu quaterentur. Manu res geritur, non volitantibus per àëra ſignis. Scythas tamen ſparſim propiùs admovit audacia, ſed repulit gravioris armaturæ fragor, quæ ſub ſerum reduces ad caſtra trans profluentem ſita removit. Hoſtem adhuc exercuit idem dies. Auſa ſæpiùs hinc, inde noſtram infeſtare aciem, pœnam audaciæ tulit, quæ à fortibus infligi ſolet. Horæ fermè octo velitando inſumptæ, & ſiniſtrum latus militiæ noſtræ graviùs impetitum. Amotus per fœda ſuorum funera hoſtis, adjecit pavor ſuperſtitum fugam comites victores paſſam Monaſtericos uſq; ubi Sultano cum filijs Hani turbata periculo quies. Captata, & aura in noſtrorum exitium. Ventis enim & igni pugnare in nos Scheitano Baſſæ placuit, dum ſub flantis Boreæ violentia è Turcarum copijs non nemo pretio illectus, caſtra noſtratia clàm irrupit incendium agitans, quod flabra Æoli juvarent, lateq; deducerent. Non latuit fraudis artifex, qui mox in vincula ivit. Subijt dein, qui in pugnæ felicis auguria trahebatur dies Divo Michàëli Archangelo ſacer. In ore tunc Orthodoxi exercitûs nil niſi pugna, & quam votis, ac ſpe præceperat victoria. Hinc ad ſacra properatum, & animi Chriſtiano ritu à noxis expiati coluêre Ducem cœleſtium legionum aucta in præcordijs flamma pareneſi ſacra Sacerdotij Catholici fuitque quem is diutius tenuit labor, hìc illic acuendis in fortia pro ſacrorum injuria animis inſtitutus. Hoſtis tunc ferè numeroſior viſus, aciem vaſtius diſtraxit, quin & audentior jam, quod ſenſim ad nos adreperet. Datum apud nos militare claſſicum, & præliari muſurgia prælusum: tympanis mixti bellicus machinarum ſonitus, motuſq; in oppoſita miles. Fregit Orientem Polona alacritas, & retrò aliquantùm removit, adeoque primus illi congreſſus fuit, ceſſiſſe, removerat illum timor, & ignearum baliſtarum meta in qua temerè conſtiterat, jacturâ ingemiſcens barbari quidem, ſed quem nobilitas generis, & fortunæ munera altius provexerant, ſemel æneæ nobis binæ minores machinulæ reſponderunt, globoſq; ante Demetrium ſupremum Ducem impetus abjecit. Litvaniæ Ætna ignea vicem repoſuit, quæ cum alios, tum tormentarium funditorem ictum proſtravit. Diei pars potior velitationibus tantùm diſtracta, & ante veſperam ſcena barbariæ cœpta retro reduci ſua inter claſſica. Sed claſſica turbavit noſter è tormentis fragor, tacuitque timore, & clade imbellium tuba. Major pars hoſtium campo deceſſerat, cum aciei extrema Polonus jubetur convellere. Excitus hoſtium furor, Scytharum faraginem Thracibus permiſtam in nos impulit. Acies in hoſtem cum Rege & Duce Demetrio mota hiatum reliquerat, qui hoſtem facilè intrò reciperet, maturaretque intus exitium. Inſuper advertit Getes nudatum acie vallum, jamque à tergo intentior dextrum involabat cornu. Sed cornu id tutelarem habuit Palatinum Ruſſiæ & præſidij ſat fuit, tum ab ignibus, quos igniti reductus vomuerant, tum à motis in audaciam ſignis. At vero Polanovij induſtria hiatum, cui hoſtis avidè iminebat, occluſit, Palatini Gracovienſis cuneo complente aciem. Ibi Stephano Tarnovio Signifero Zydaczovienſi Janizarus ab hiatu prohibitus fatalis exſtitit, qui glande plumbeâ exanimem arenæ præliari implicuit, pœnamq; virtutis ictu lethali mortem fecit. Sic dextrum cornu hoſtem rejecit, totaq; tempeſtas ſiniſtro incubuit. Cavit tamen velitantium periculo Majeſtas, quos Palatini Vilnenſis firmavit ſuppetijs, ipſo Principe pericu-lis

Iterum velitatio: noſtrorum felices

Eluſus hoſtilis dolus

Acta glorioſè die S. Michaëli Archangelo ſacra

Extrema diei triumphalia noſtris

Non ſine militiæ Litvanæ laude

lis immiſſo inter plumbeam tuborum tonantium procellam Palatinus originarios in Litvania Scythas (Lipcos vocitamus) & Petehorſios in hoſtem perpulit, & aliquamdiu caluit virtus, quæ longiore morâ intepuit, quod hydra eſſet, non hoſtis, quem diu impetijt, utpote qui cæſis tot ſuis ſuperſtes eſſet, majorq; poſt funera. Jove Statore opus fuit ad ſiſtendam Lipcorum fugam; & ſiſtere parabat Vlanecius rapto è Signiferi manibus vexillo: cum Heros idem ſagittâ ictus pulcherrimo conatui paulò poſt immortuus. Quare Palatinus Vilnenſis alijs vexillis id laudis indixit, quæ ex fortium uſu arenam involârunt. Diu ſtrenua operum producta, illinc pariter peditum turmâ, hic Coſacorum viribus in idem gloriæ allaborantibus. Hoſtilis tandem tempeſtas Litvaniæ vires opportunius ſub pedeſtris militiæ auxilia admovit, unde fœda barbaris labes. Regredi illis ſuaſit timor, cùm adeſſent noſtris auxilia à Ducis Demetrij imperio, quæ Caſtellani Camenecenſis, & aliæ legiones, in lectum barbariæ florem ac æſtum belli impulit. Nec diu hæc campi tempeſtas poſt ſtrenua operum, quæ hoſtem diſpulêre. Hinc Michaelis Zebroſcij peditatu, inde Zaporovij ſignis amotus furor, qui rurſus in receſſu cladi patuit Martique ſequacium. Horam nobilitavit conflictus, clades per ſexcentos abijt, in tot capitum funus horam partita: pluresque ſtraviſſet dies niſi nox, quæ arma condidit, cædibus interceſſiſſet. Nihil penè repoſuit funerum hoſtis, niſi aliquod in noſtris vulnera, nec equis aliud malum fatumve, & ſi funeſta grando paſſim incideret, quæ & equi regalis auriculam leviter raſit, & Regij lateris ſtipatores ictu innoxio concuſſit, ubi & Coſmi Abbatis Brunetti coxam glans plumbea perſtrinxit, non enim inter ſacra nomina diſcernit Mars & furor. Barbarus deinde in caſtris clamor, qui auram peregrè implevit. Is ſuperum honos eſt, cùm in gratias lingvam relaxant munera, & gratias tunc viſus meruiſſe æther, quod ſoſpitem nox reduxerit, quem diſcrimen jam in ultima deportârat. Metum attamen nox haud compeſcuit, quem vigiliæ non inermes prodidêre, ut nempè ſoporem prohibet, oditque plumam juſtior formido. Actum id temporis inter arma, & eqvus barbarum ſeſſorem haud dimiſit. Eſt tamen, ubi ſe premat formido, & inter pericula ſeſe perſonato faſtu diſſimulet. Neque aliud heſternus pulſi orientis rubor mentitus. Actum, quod tumor genti cognatus fieri ſvaſit. Pacem abnuit, ceu bella cum heſterna clade amet. Quare Hanum incitat, qui deſtinatis in pacis curam Proceribus bilem teſtetur, hinc ortam, quòd ſe omiſſo, pacis Modimperatorem Vernam Turcicum, Moldaviæ Principem Polonus delegerit. Nil profectura pacis negotia, dum is rem conficeret: vilitatem tantis obſiſtere: Principum id eſſe, non vernarum negotium: Bizantium, quos terris præficit, non ut Principes, ſed velut ſubditos beneficio obæratos habet, quare Turcas ideo de pace minimè acturos, ſed ferro judice decernendum. Aſtus inerat faſtui, & fortibus dictis timor, nec Regem latuit, qui proindè delectis in tranquilla partium Proceribus magnanimum quiddam ſcripto indidit, quod tumori opponerent: nimirum Regi non aliud itidem fixum aſſererent, quàm enſe arbitro iniqua dirimere: nullo æquiùs hæc, quàm ferro diſcerni, & potiorem cauſam triumphare. Idcirco illum cum copijs adeſſe, æquè prælijs accinctum, ſi pacem à conſilio hoſtis removet, atque paci, ſi offerat, quamvis certior in ferro ſalus, & pacis in manu præſagia: pridem aleam belli jacturum Principem, ni æmulæ vires defugerent, producto in timorem ſpatio: quàm pri-

Hoſtis cãpo depulſus

Nõ ſine ſua clade

Secretarius Regis Italicus

Hani querimonia de Polonis

Regia inſtructio data Commiſſarijs

A. C. 1674 primùm tamen illæ ſigna canerent, manum intrepidam arenæ illaturum. Adijcerent adhuc iniquè exigi, quæ præter fas quis obtineat. Ucrainam nullo jure votis appeti, nec à Doroſzenko addici potuiſſe, quod juris fuerit alieni: præfuiſſe illum copijs Polono ſubditis, non Ucrainæ hæredem [illegible]iſſe aut uſuarium: venalem eidem ſervitutem eſſe ac Dominos, quibus ſe deſultoriâ fide mancipet: à Polono illum regimen Zaporovij militis, à Turca vexillum cepiſſe, quod Moſchi calcibus proterendum ſubjecerit: ageret ergo in rebellem Turca, quod res aut iræ poſcerent; Ucrainam Poloni Principis jugum, & libertatem recepiſſe. Adderent poſtremò Legati à Principe poſthac ſubmittendi ſpem ponerent, qui jus Legationis cuivis barbariæ ſacrum violaverint: heſterna in unum jacula id ſceleris adſtruere, & hodiernam in alterum injuriam, cui poſt adempta omnia, parum abfuit, quin demeretur vita. Quare ſi bella agitent, è voto Principis ſeſe ad partium fœdus delegatos continuò dimitterent, receptis viciſſim fidei, ac ſecuritatis obſidibus. His animos lingvaſque Procerum dictis imbuit ſcripto indita Majeſtas. Hano dein ſeu Principi Scythico perſcribi imperat, quæ arma Lechica inducta campo excuſarent, & omiſſam ejus operam in pacis urgendæ cura: nempè arma armis, & furore hoſtium provocata, quo acceſſit nexorum miſeratio: poſtulata ante mutua ab armis otia per Ducem Demetrium Exercitûs Poloni Imperatorem, ſed Scheitan Baſſam ad hæc ſurdiorem nil moderatiùs egiſſe (ut non facilè ſibi temperat gliſcens alieni ſitis) abegiſſe tot myriades imbellis plebeculæ. Scilicet pacē cum invaſore coleret Polon⁹, nec abactis armat⁹ occurreret! At verò Hanum pacis conciliandæ muneri adhibere vetuit annus prior. Intereſt, vel amico muneri ſubducere, quod invidiæ telis inſontē ſemel objecerit: Bizantio ſuſpectā ideo Hani fidē fuiſſe, quod partium medi⁹ pacē anno ſuperiore curâſſet, ceu Polono ſtuderet potiùs, quàm Mahometi, quæ ſuſpicionum moleſta Hanum poſtea incuſâſſe, ne verò rurſus incuſaret, ab alio, Polonum id operæ exegiſſe, cui minùs etiam in repulſa vulnus, & in facto invidia. Cæterum ſi Hanus & Sultani in rem Polonam agerent, operam non gratuitò conſtituram. Nil mite ſpirabant reſponſa, & bilem impotentis Baſſæ imprimis concitârunt. Non ergo deinceps vacavit furor, ſed noctem per operas militares exhauſit. Amnis intereràt; hunc ponte operire, ſuggeſtus attollere, quos tormentis majoribus oppleret, curæ fuit. Siluêre utrinq; arma, & operas, nocturnus labor per diem proximum diſtraxit. At interim Sultanis idem, qui Hanum invaſerat, iræ permiſtus dolor, hunc teſtari per nuntios primæ notæ Galga quidem per Surnkazy Murzam, Nudarinus verò per Aliſſa Agam. Doloris anſa, Moldavi honor fuit, quem Rex Principum ſangvini ad tentanda pacis fœdera præhabuerit. Noverat Polonus, quo ſpectarent querimoniæ; nec noſtram ſed ſuam cauſam agi. Nempe venale id obſequium plus lucri illis parere, quàm Polono ſpei. Ne tamen prompta venalium animarum temnerentur officia, Ioannes Greben Tribunus peditum ad Nudarinum Ablegatus, quocum de fœderum modo capita conferret. At non vocat conſilijs perſonatus amor, & qui ſe aliò votis porrigit, quam officij mentiatur, quippe uterque Sultanus damnis, & dedecore pacem mercari ſvaſit: omnia expedita fore ſi Baſſæ arbitrio rem geri Polonus ſinat. Scilicet illi te tuaque permittas, qui te perditū velit. Additum â Sultano, haud ſecurum, iras alere, quas tantæ fulciant vires. Traxit harum exaggeratio moram, & terror ab armis, & tormentario Marte injectus, nec aliud expreſſit legatio, hærent enim verba, ubi

Reſponſum ad Hani querimonias

Scheitani Baſſæ molimina (Swieca amnis)

Sultanorū ad Polonos legatio

A.C. 1674

tubi mens aliò votis evagatur. Sat otio datum; virtus iterum ſuo perfungi juſſa munere. Kalendas Octobris Rex novo facinori conſecratum ibat. Excurſus in hoſtē deſtinatꝰ, & ſubitis carrago opponēda, quæ è curruū cōpluriū nexu cōtexta murū veluti curulē cōtra tela objicit. Formā carraginis rudis linearū ductꝰin charta ſubjecit: nec mod⁹, nec vaſtitas illius prætcrita. Idem Ducibus, quod Regis animo probatum: ſed tribunitiæ voces carraginis vota turbâvere: Nimirum iniqua locorū Tribuni opponere quæ curribꝰ latè innexis eſſent proterēda, & iter malignū præberet iniquitas. Ad hæc partē hoc aſtu impeti, quæ validū robur à Scythis gerat: ibi Sultanū Galgam barbari Exercitus Ducē, ibi Hani filios, ibi conferta Tauricanorum agmina Turcæ pro muro eſſe, auſuris exitio fore. Demum alienum à Polona militia hunc bellandi morem, & cui ſervilia tantum Coſacorum arma felicem uſum indiderint. Cæterum inſveta tumultum parere, nec offerre exitum, niſi quem ut uſu non prænoveris, ſic effugio non vites, incerta hinc auſuum fortuna, certior labes. Acceſſit turbidis conſiliorum nubilus, humiduſque àër, ſic à carragine molienda deſtitum, cui tamen malè objectæ in oppoſita, cum ibi annonam tantùm Vallachiæ miles tutaretur, facilè in Poloniæ partes abiturus, ut pòſt captivi monuêre. Eripuit tamen conſilium atque hoſtem conterritum in cautelam impulit. Et jam perducti in ſumma ſuggeſtus machinas majores extulêre. Carthaunas, ſeu canones integros Polemici dicunt, qui globum 48. librarum exitio effundunt, eoſdem quatuor ſupra viginti libræ pulveris nitrati onerant: in duodecim pedes porrigitur molis æneæ magnitudo: Barbari *Baljemes* vocitant, perinde ac ſi dicerent, non melleum hinc ictum accipi, nec dulcia deinceps ſapere, quem fulmen hoc afflârit. Tùm vero horrendum tonuêre ferales machinæ, diemque his abſtulit labor. Primum at innocens fulmen tentorio Regis incubuit, ubi divina peragi ritu Catholico ſveverant: audacius deinde in alia fulminatum. Sphæræ item incendiariæ peſtem intus ferentes paſſim jactatæ, quæ centum & viginti libras appenderent, & ſi ne ſævirent, tum aquæ compeſcuerint, Vulcanuſque Neptuno ceſſerit, tum extructi fomites ignem intus ſic admittere non permiſſi. Paucis ergo hic nocuit fragor, ſeu per fata ſeu per vulnera & truncatos artus, equis major hinc ſtages, & ſiniſterior ala fulminum meta fuit. Removit tamen hæc ſe ſe ac tentoria ab ictu, vallumq; pro munimento fuit. Sic quidem Turcarum Vulcania. Sed Scytha aliò mentem flexit, ſignis infeſtioribus Polonum latiùs circumfundens. Filios Hani ulterior Tyras extulit, qui regredi obſidij ſpecie vetuêre. Non gramen liberum, non pabula impunè captata nec perindè reditus patuit, ſi quem noſtratium caſtra pabulatum dimiſiſſent: certior capti, quàm reducis fortuna. Haud verò peregrè hoſtem audacia removit: intra jaculi metam ſat fuit periculi. Sylva caſtris adjacens pabulum equis dedit, quoad folia geſſit, aut quernam glandem; & ſi herile adhuc ibi præſepe gemeret. Profecit dein audacia, & quarto nonas Octobres pontem amni injectum calcavit, propiùs fixa barbari tentoria, & quà tormentarij ſuggeſtus, quà obliquiores foſſæ caſtris Catholicis admotæ. Rurſum ergo fulminum officina ferream tempeſtatem in nos depulit. Phlægram diceres, niſi quod hic non tam Joves, quàm penè Vejoves tonarent. Parùm jam à vallo interiore præſidij, quod Exercitûs ala eductum ſubitâ operâ in ſui tutelam firmatum ſubierat, cum vel triplex vallum tormentaria Canonum vis effringeret, cederetq; valli pertinacia. Non Regia, non Ducum, Procerumq; tentoria ſat ſecura, nec miles

Regia molitio

(Tabor lingva vernacula)

Cui ſe Tribuni opponunt

Hoſtilis in caſtra Poloni fulminatio

à Scythis obſeſſi

Repetita in nos fulmina

A.C. 1674 miles extra ictum, ſed plura equorum funera, ingens etiam peneq; major fulminum horrore fragor, & mira volitantium globorum pernicitas, hanc vero indidit nova onerandi tormenti ratio, cui nuditas globi haud placuit, quin ei tinctam oleo pellem ovillam induceret, & tale inderet tormento fulmen. Hos inter tonitrus orta àëris tempeſtas, & imbribus immiſtæ nebulæ. Fraudibus opportunam hanc latebram Rex noverat, ne tamen fraudi quidquam liceret, imperio cavit quod vallo caſtrenſi peditem equitemque adhibuit. Ab imbrium mora ægrè jam ripa amnem còërcuit, expectatumq; donec eluvio perniciem hoſti daret per ripam effuſo, nec alienum id ab amnis ingenio, quem minor procella alveo effert, & latè diluvijs obvia peſſundat. Non latuit barbarum natura fluvij, & tempeſtas humida in tertium diem producta tenuit. Præmonita ergo velut tutelaria Scytharum ſigna, ut equitatum Ottomanicum in Daciam ducerent, ſi eluvies locum adimeret, Luſit ſpem metumq; profluens, qui inter cœli humida tumorem tenuit intra alveum, nec crevit in ripæ exitium. Haud tamen velitandi ſtudia humeſcente aurâ tepuêre, confertim hoſtis in leviora hæc prælia ruit, tulitque ſemper dedecus, quod pulſis ſtratisque arena ingerit. Majora Principis noſtri animum pulsârunt, qui armaturæ igneæ hoſti tollendæ vota impendit. Et erumpere jam parabant actæ infortia cohortes.

Alia Regis & pulchra molitio

Iterum tamen cònatum abrupit votorum diſſidium, dum cautior, quàm fortior agendi ratio placeret, ne remoto à caſtris milite, caſtra interciperet Scytharum pernicitas. Sub hæc noſtra etiam non ſiluit Ætna, quin ferales vomeret ignes, felicius librati ictus, qui barbarum terrerent, ſenſimq; attererent. Rarior dies non centuſſim abſtulit, & aucta in dies funera etiam majorum capitum, idque non tacuit fama, quæ & pacem conciliaturos Dynaſtas, & captivos reduces pervaſit.

Erecti quorundam animi

Erigendi tamen erant quorundam è noſtris animi, quòd illis nil humile intentaret tam validus hoſtium furor. Erigebat auxiliorum vicinia, quæ caſtris jam jã plures inferrent copiæ, erecti & ſpectaculo, quod Zaporovij dedêre barbarorum capitibus conto infixis, palamque prælatis, quæ munificentiâ gazæ Regiæ incitati meſſuerant.

Timor hoſtilis

Stupuit ingentes animos Aſiaticus. id unum tum veritus, ne auxilio invaleſcerent. Quippè tabellario dempti codicilli, qui Radzivilium Ducem, unà cum pluribus Palatinis copijsque ad Leopolim fixum indicârant, & Hoholi tantùm ac Lazinſcij cum alia ope moram ſubſidia morari, affuturas item novas cum Joanne Denemark cum Barrara & Semeno tribunis Coſacis cohortes, quæ ſex millia implerent. Impedita auxilia, nec ulla poſthac iter hoſtibus inſeſſum detrivêre.

Nuradini legatio iterata

Hæc inter Nuradinus iterũ per Aliſſa Agam nova pacis auguria, & methodum offert. Grebenium iterato ſubmiſimus, qui è Nuradino hanc excerperet. Verùm candor aberat, & fuci plena omnia. Novæ tamen Grebenio iræ proditæ, quòd Turcas etiam in bilem ageret Poloni facinus, quo Hanum Sultanoſq; præterierit à pacis conciliandæ opera excluſos, nec jam tranquilla velle, ſed arenam & fortunæ aleam, quam vires ſpondeant felicem. Adjectũ ex opprobrandi ingenio, notas eſſe Poloni anguſtias, exhauſta in caſtris omnia, rerũ annonæq; penuriã, demũ viros equoſq; nõ impar premere malũ, id verò Polonorũ literas loqui fortuitò oblatas ſervatasq;. At vana hæc, nec terrorem Heroum animis ingeſsêre. Repetita nihilominus Scythæ legatio, cui rurſum Grebenius caſtris procul occurrit, barbarum tenere juſſus inter velitantium noſtrorum ſpectacula. Poterat nixus virtuti ardor legatum percellere, dum hæc velut ludicra bellorum ſerio ri-

ſu

Digitized by Google

ſa geruntur, nam Lechicæ virtuti ceſſit Turca, Scytheſq; uterq; illius arenæ ludus riſuſq; & mera noſtro fabula. Tum primum Nuradini caſtra repetijt Grebenius, ac è nutu Regio egit omnia, nil poſtea referens præter abjecta jam tractandæ pacis ſtudia. Nova jam panditur arena, bellicæ laudis materies crevit â Scythæ ingenio, in quo rapinæ ſitim mulctavimus. Gramen caſtris proximum equos noſtrates aluit: hos in prædam Tauricanus deſtinat: nec vota nec licentiæ frena tenuit, quin locũ prædæ hacten⁹ ſterilem ſæpè reviſeret. Repreſſa ſemper cupiditas: ut tamen ſemel caſtigaretur, dolo ſe virtus commiſit. Rex excubiarum Campeſtrium Magiſtro & Athanaſio Miączynio facinoris gloriam offert: locum in ſylvis opportunum illis deſignat, qui cum duodecim ſignis dolum caperet; Hunc ſylvæ arbuſta aſtûs conſcia aliquandiu celarunt, pòſt prorupit idem ex abdito, & hoſtem in fraudem armavit. Unde in Scytham manârit notitia, id in aperto, captivi id fuerit, aut venalis animæ piaculum, quæ pretio lingvam relaxat, & occulta auro detegit. Quare dolum opponere dolo hoſtis: Plura Thracum Scytharumq; ſigna commeare, ſimulato ultra Tyram abſceſſu cum ſaltus ripæ fluminis affixos clam opplerent, palàm verò plura, quàm alias agmina objicerent in terrorem. Indoluit Princeps occultis, quæ moliebamur ademptam nubem, aliter proinde dolum mulctat, gloriamq; invadit. Aperto hoſti velitantium auſus & fulminum nitratorum tela, machinaſq; tonantes objicit, ne autem fortunæ ſcelere dolus hoſtilis exultaret, ſylveſtrem aſtum virib⁹ juvit; Loricatæ cohortes in vallem dicto gramini contiguam deferuntur, tùm Palatino Ruſſiæ, tum Palanovio illas deducente. Hic prima graminis ſtrages, quod ignis depaſcitur â Tartaris injectus, lateq; flamam detulit ventus. Rex oculatior in ſaltuum fraudem ducentos è munimẽto ſubitario Tyræ incubante ſeligi jubet, qui feras illas è ſaltu exigerent. Egregiè id præſtitum â milite & Coſaco, qui ducentos illos conflaverat, moxq; latibulą deſeruit dolus. Itum in aperta agmina, primuſq; Excubitor cum Athanaſio laudem arenæ occupat, Rege unà cum ſupremo Duce coram animos & ſubſidia ingerente. Fortiter prima ceſſêre, & peregrè ſtatim abactus hoſtis. Verùm hydram diceres, cui ab ictu nova cervix repullulat. Cæſis novæ ſubeunt vires, ac ut fluctus ſe ſe reciprocant, ſic ſuæ nunc cædis conſcius nunc numero ac eventu penè ſuperior hoſtis redit. Jove Statore opus tunc fuit, qui quorundam ſiſteret fugam, ut olim Romanis contra Sabinos dimicantibus contigiſſe faſti referunt: alio tamen Statore non eguit res Polona, cum Princeps adeſſet, qui raptà lanceâ dum ſe adeſſe præſto, & ferre fatiſcentibus opem clamitat, fugitantia quædam ſigna arenæ reſtituit. Diu iterum Mars alternus, hæſitq; anceps fortuna, quòd in nos proniorem, numerus hoſtilis in momẽta, ſ[illegible]q; cladibus auctior in anceps revocârit. Geminà horâ ſe ſe circũegit, dũ ſic arma & animi calerent, ſtrage hoſtiũ im̃odicâ, & majore virtutis Lechicæ pretio, quæ hoſtile encomiũ tulit, ſeu ferro ageret, ſeu manualibus ſclopis, quos captato ab armis otio profuſiore auro mercati barbari. Aberat Scheitan Baſſa, ſed ementitæ ſuorum fortunæ admonitus præceps, advolat, relictis caſtrorum præſidio Janiczaris, totuſq; barbariæ utriuſq; equitatus. Nam raptum eſt, cæſi Vallachi manu labarum, è Caſtris Polonorum, ubi jam cruenta eſſet arena, excuſſo Scythâ, ſtrenua tum Regem diſtinebant, nec advena terruit. Quin ab aſtu periculum illi creat, dũ Excubitori regreſſum imperat, in vicinius caſtrenſe munimentum, igniario Marte fætum, illuc ſequacia barbarorum ſigna reditu impuliſſe, pars victoriæ fuit. Nempè ſequela hæc hoſtem igneæ procellæ obtru-

A.C. 1674

Origo novi & felicis cum barbaro conflictu

Aſtus contra Scythã

Viribus aucta duarũ Legionum

Conflictus cum barbaris

Qui Baſſa adventantere recrudeſcit

Parva Polonorum manu totum Exercitum ſuſtinente

A. C. 1674 truſit, quam Eliæ Łąki præſidiaria illius loricæ manus effudit. Tum verſa in Palatinum Ruſſiæ tempeſtas, emicuit tamen virtus, quæ tantilla manu, immenſa ludibrio perfudit. Vallo Caſtrenſi ſubiit Palatinus, ubi mole tumultuariâ invectû Orientis robur Sarmaticus Cocles ſuſtinuit. Ibi Karachmet Baſſa vulneri, ibi complures cruento funeri patuére. Tres noſtros hæc arena proſtravit, dignos meliore calamo Heroas; Zaleſcium, Dobraczynium, Odrechovium; Eadem Procella Polanovio, ejuſq; ſignis impendit, eadem Romano Linkievicio, eadem Wronovio, quorum cum Palatino copiæ furentes barbariæ globos, preſſère alibi, alibi repreſſère. Nihil hic pavori licuit, qui Heroum pectus non facilè ſubintrat. Exaggerat virtutem ſignorum paucitas, raritaſq;, quæ non ultra triginta, numerus produxit, & diminuta imperio dimidiam manum valli ſubſidio impenderant. Non minus in eandem laudem cōſpirat armorum levitas, necdum graviori Marte caſtris egreſſo. Imò quod amplius mirere, hoſtis propè ducentis ſuorum millibus fretus cū totam rabiem effudiſſet, effecit nihil, vixq; viginti è noſtris deſiderati, quos illa tempeſtas abſtulit. Tanti eſt, plus animi, quàm virium præ-

Et depellente liari campo intuliſſe. Demum ſclopis non imbelle fulmen fundentib[9] fractus hoſtis, non ultra arenæ tædium, horroremque, triaria haſtatæ militiæ manus eminus conſpecta, quam tum Palatinus Vilnenſis, tum Palanovius caſtris properè illapſus, laborantibus noſtrorum armis admovebat. Diem hunc faſti ætatum omnium celebraſſent, ſi cataphractū robur, quod ſemper terrorem, ſemper exitum tulit, victrix arena properè accepiſſet. At Excubiarum crimen fuit, quæ de adventantibus cum Baſſa lunaribus turmis tacuere. Viciſſet notitia, quæ Rege citius caſtris reddito hoſtilia cum eodem reduxiſſet, à quibus ultima ſemper hoſti pernicies. Abſtulit triumphi partem, & nox ingruens, quæ prælia concludit. Sed ſatis cædibus indulſit dies, & ſuorum funera vix hoſtis computat, è noſtris non ultra vicenos arena rapuit, ut nempè Heroum ſigna paucorum funere, immenſa gloriæ parant feruntque. Dies eadem objecto cominus ſpectaculo perſvaſit, cui ſæpius aurium negata fides. Creditum tandem, quod à captivis jactatum audijmus (& fortius eſt oculorum, quàm aurium fundamentum) Thraciæ ſupra octoginta, Tauricæ ultra centum & triginta millia in armis contra Poloniā conſtitiſſe. Caſtra etiam ultra Leucā diſtracta argumento erant, oculiq; pene interminabilis meta ſi per objectam multitudinem ſeſe circumtulit. Sic demum is extinctus dies, à geſtis fortibus, quàm à nativa luce illu-

Novus hoſtiū furor ſtrior. Rabiem provocârunt infortunia, quare noctem barbarus ſollicitavit in vindictam, & ima ſuggeſtuum cum fulminatricibus machinis in altum extulit. Inde nova tonitrua, & minacior ille in nos Veſuvius. Diluculum tonare, & ingentes globos ructare cœpit. Fragor hinc inſolitus, terrarumq; tremor, montium jugis petrarumq; ſævum admurmurantibus. Igni permiſta omnia, nec auræ, ſed flammæ ſpecies fuit. Sparſi continuò & prægnantes fimerū globi, certâ pernicie intus fæti, cum diſſiliunt, & quâ transfugæ indicârant, illuc non temere conjecti, ubi vaſa ſulphurati pulveris facilè peſtem conciperent, & in caſtra momento funderent, & ſi nulla hinc pulveri peſtis ignibus inta-

Diu continuatus cto non citra noſtratium curam. Ad tertium & decimum diem Æthnæa hæc ac ænea producta tempeſtas. Dies per hæc exhauſti fulmina noctu foſſis per obliqua propius malum ferentibus, ex arte Polemica ſinuandis inſudatum. Nec Regalibus tentorijs à nitrato fulmine quies: tamen his nulla à ſubitario vallo ſiparia obtendi permiſit Majeſtas, duravit-

ravitq; in decimum diem conſtantia, & ſi Scheitano nihil hic animi, qui productо in faſtigium firmiore vallo, vix ſumma tentoriorum ſpectanda extulit. Hic Michaëlem Zebroſcium amiſimus, militem è paucis, & peditum caput. Mortem nobilitavit cauſa. Divinæ rei affuturus, Regis adyta petebat, hic præripuit religionem ictus, & impactus è maximo curulium tuborum globus medium icit, disjecitq;. Excuſſere lacrymas viri merita, ſuasq; partes egit juſtus dolor, ſuâ inſuper legione inter ſupremæ complorationis officia Patrem ingeminante. Deinceps tantum obſidij malis indoluimus. Tardavit hoc auxilia, quæ Leopolis, quæ Hohol, quæ Lazrucij copiæ, & Denemark pertrahebant. Iter tantum per cœlos patuit, Scytha gregatim caſtris noſtratibus circumfuſo. Ademit hic pabula, quæ tellus profuderat, & pabulatum excurrentibus injectæ manus. Inſuper nec literis rectum iter tutumq;, quæ hoſtibus interceptæ patuerunt, imò haud actum aliquid à noſtris, quod extra non ſeſe proferret, hoſtemq; præteriret. Auximus mala, quorundam ſæpiùs auctores. Literæ obfuerunt, quod deeſſet cautela ſcribentibus, & pleraque paginæ eo argumento commiſſa, quæ hoſtile robur attollerent, & fractos animis Scriptores teſtarentur. Inde pacis tractatus lenior, & objectæ noſtris anguſtiæ, quas caſtra tegerent, proderent captivi & ſceneda primò à barbaris lecta, dein Regijs transmiſſa, quo dolor eſſet auctior. Data & capto famulitio fides creditumq; ab hoſte, exhauſtum annonæ penuriâ peditatum, cum affatim commeatus eſſet, ſalis quidem minor copia, nec vilior potus, ſed à Pharſalici vatis ſententiâ, ſatis eſt populis fluviusq; Cereſq;. Malis id demum acceſſerat, quòd ultro aliqui ad barbaros tranſiêre: nec pœna terruit, qua defectio vel ab hoſte propalàm caſtigata. Pauca in rem hanc profero. Præceps è vallo gregarius, Tyra natatu ſuperato, ad Scythas fœdius defecit. Repenſum pro merito facinus. Caput nudato transfugæ demptum, quod barbarus fecit ſub noſtratis militiæ obtutu, veluti alieno ſceleri ſupplicij exemplo caveret. Nondum alienâ pœnâ ſapuit alterius vertigo, placuit idem facinus equeſtris fortunæ militi. Spectante Exercitu eques ſeſe Tauricanæ militiæ immiſcuit. Urbanius caſtigatum ſcelus novæ amicitiæ pœna exacta ab advena. Exutus hic equo & amictu, primum verbera tulit, quibus taureis, loriſq; contuſus & miſerum in modum conciſus, Turcis demũ mangonib⁹ venundat⁹. Sic barbaris etiã ſuſpecta, quæ ſemel alibi impoſuit fides? adhuc tamen ſpe auxiliariũ evolut⁹ Princeps animos geſſit, quos ſemper nec mala vicêre. Quare per delegatos pacis arbitros heſternum dedecus hoſti objicit, cui levior equitatus inſultarit, totis copijs invecto. Vetat inſuper dictis Proceribus pacis continuare negotia. Is fuit inter anguſta obſidij Princeps, nec felicium continua ſeries animum deſpondere ſivit. Inhibita nihilominus velitatio: ſola tormenta utrinque perſonabant: valli tutamento diu noctuque invigilatum, & excubias reviſit crebrius Majeſtas, Ducumq; curæ vigiles, & militum è vallo in Tartaros caſtris effuſos cum manuali Vulcania emicantium. Quarto Idus Octobris jam propiores foſſæ, quæ obliquo tramite dolum ferunt, vicinius malum fecerant, cum Rex eruptionem parat in armamentarium hoſtile. Omnia in rei ſeriem diſpoſita: auctum è religione omen, cum in teſſeram ſalutarem publico edicto captum B. Stanislai Koſtka nomen, toties Turcis fatale. Mirum quo ardore facinoris hujus gloriam miles prenſarit, Martino Cienſcio haſtatæ cohortis Præfecto, ſibi ductum Equitatûs Pedeſtris depoſcente, ac ſponte præituro in diſcrimina. Eſt tamen ubi ſe gloriæ invideat magnitudo,

A. C. 1674

Michaëlis Zebroſcij obitus

Adempta eorum pabulationes. Intercepta noſtrorũ literæ

Quorundã ad Scythas defectio

Ab hoſte caſtigata

Tertia molitio in armamentarium hoſtile

A.C. 1674 vel qui eandem periculo elidat. Evaluit eventuum metus, dum ſe opponeret, pulchris conatibus interceſſit. Nempe diſtantiam cauſatus ſuggeſtuum hoſtilium à noſtris caſtrenſibus, quare timendum, ne diſſita noſtris armis tentata diſcrimen crearent Scythis in caſtra tunc involantibus, reditu iis intercepto. Ceſſit alienæ formidini Princeps, ſed dolorem expreſſit amiſſum ſvaſu oppoſito decus. Sanè audita hæc molimina hoſti vigilias diu noctuq; alternas perſvaſêre, etiam Equitatu Turcico ad ſubita excubante, & Lechici Martis ſilentium in obliqua trahente. Deniq; detumuit faſtus, hoſte armorum quietem à nobis flagitare coacto, ac idcirco in pacis conſilia ſeriò eunte. Ut inſtaret, plurimâ ſvaſêre. Nam & fœtæ armis tonantibus molis ſeu ſuggeſtus periculum hoſti proditum novi aſtûs formidinem injecit, & ſuſpecta fuêre otia, quæ ante velitatio diſpungebat. Quin & tormentarij ictus non ſteriles cladium in barbaro profuêre, quarum jam pertæſos, pigere belli cœpit. Acceſſit cæli intemperies imbribus per autumum obnoxia, & locus in eluviem pronus humente cœlo. Profuit & error, quo nova cum armis auxilia clam in noſtra irrupiſſe caſtra creditum. Error à mortarij militaris uſu manavit per Generalem Katſcium in arce Zoravienſi reperti, & in funeſta adhibiti. Nam hinc Sphæræ incendiariæ in hoſtem excuſſæ, quas in nos jactaverat, ſed dempto fomite accenſo ſævire metuimus. E profugis nôrat nihil nobis hujuſmodi armorum ſubeſſe præter tormenta: novis cum ſuppetiis nova extimuit invecta arma. Ortæ in Scythas querimoniæ, quod aditu ſubſidia non prohibuerint. Sic habet, quòd in minoribus copiis formidet tumor, cum æmulum nactus majorem, quàm ut armis cedere nôrit. Poſtulatum ergo noſtræ, promiſſumq; antea ſuæ Vulcaniæ fulminatricis ſilentium: lætior brevibus induciis hoſtis pacis ſtudia coluit promovitq; Scythæ ſub armorum inducias venum ſua proferre & vallum venalibus implere, in his æqui captivi, armatura levior. Timuit paci Turca ne illum per incauta Scythes convelleret, quare majores è barbaro Exercitu Dynaſtæ (Baſſæ, Czauſij) in forum illud ſubitarium irrumpunt, qui fuſtuario Scythas abigant, ſuiſq; caſtris reſtituant. Nec noſtri à pace abhorrebant, quòd nec pabuli equis, nec annonæ militi ſatis foret. Jam & tormentario Mavorti fortunam propè adimebat nitrum deficiens, nec illud, quod Dantiſcum è Reginæ nutu, curaq; ſubmiſerat, ultra Leopolim progredi poterat, clauſo viarum aditu. Porrò ne partium inducias fœdarent fortuita, quas ſæpè Turca excidio alibi; Valli tutamine proviſum, ubi Rex etiam Ducesq; perdius & pernox non miles tantùm. Scythicæ attamen ſuo adhuc ingenio vixêre. Prædæ hominum placuerunt, quas avidè ſectantur, nec alius illis potior è pugna reditus, quàm ſi quem hujuſmodi rapina comes, lentum redderet. Regni ergo intimâ populatione pervagari ſtatuunt, & orbitatem mapalibus cum favilla inducere. Non perinde licuit cupiditati obſiſtere viribus nixæ. Terrebat vel numerus, cum triginta ſupra centum millia barbariem conflarent: minore etiam manu Scytha terris nocuit. Ne tamen ſemper ferro ageret Majeſtas, etiam argento pugnavit. Vota prædarum compeſcuit gazâ Regiâ, quæ Chano, Sultanisque ac Vezero Chani honorarium effudit in pacis promotæ pretium. Sic inter grati animi vices inhibita populatio, & urbium ſolitudo. Additus à fama dolus, datumq; negotium, ſimul ut latè per aures barbaras iret: Polonis ſummam votorum eſſe, quod damnum autumet Scytha: iret hic in prædam, Polonum è veſtigio in excidium Thracis iturum: facilè hunc confici poſſe Marte Lechio, cum prædæ libido auxiliarem Scytham abſtule-

Hoſtis ad ejus famam exterritus.

Turcà à Polono induciarum poſtulat.

Idem pacis tractatum ſeriò promovet.

Scythæ in prædam & excidium urbium accinguntur.

Sed à Rege exarmētur

Fama contra Turcam dolus.

ſtulerit. Hinc & Chocimenſi laureæ momenti plurimùm, cui Taurica nectendæ haud intercesſerit. Exterruit fama Scheitan Baſſam, acre in imbelles telum, prædaſq; vetuit timor. Coërcita edicto Baſſæ cupiditas, extra proferre licentiam gravi imperio prohibita. Atq; hinc eſt, ut utrinq; ceſſante præliarium fulminum irâ, pridie Idus Octobris cum ſub veſperum iras, & fragorem reſumerent, Thracum machinæ, non id Baſſa in fœderum injuriam retulerit, cauſante injuriam Rege in datæ fidei jura, ſed ut mortuos in Regni viſcera Tauricanos is fragor compeſceret, caſtriſq; redderet, velut index exitij, quod Polonus iterum moliretur. Sic ergo paſſa injuriam veritas, ſed ſanctitas fœderum ſanata, & oppreſſa prædarum libido. At verò primum, quod in ferendi fœderis legem trahi voluit hoſtis, fuit belli in Moſcuam ſocietas, & obſtricta metuò arma: aut ſi id non è Regni uſu, decoreq; foret, legio ſaltem Polona Tartaro auxiliaris, quæ Moſcuæ vires attereret poſcebatur, Fœdius id viſum, quàm pacis jactura: nec Polono fœdera pari conſtare dedecore voluit Majeſtas, fremente nequicquam barbaro, & à pacis concilio pene iam reſiliente. In alias ergo pacis itum ſanctiones, quas longo ſententiarum duello partium ſtudia probavêre. Prima Ukrainæ vaſtitatem trifariam partita, geminas partes Polono Principi parere, tertiam Coſacis permiſit. Altera jus in Podoliam ſuſpendit, de qua legatio Polona cum Ottomano pòſt tranſigeret, quod quidem prudentius perſvaſum, quàm in turbido ſperes. Tertiò conſultum obſidibus quos Leopolis & Pomorzana obtulerat. Utriuſque libertas & reditus in Patriam, gratuita forent. Quartò proviſum libertati, tot captivorum agminum, quæ Czortkoviâ, Iazlovecıâ, Buczatſiô, atque è deditis arcibus nervum ſubiêre ac vincula. Quintam pacis condtionem religio & Divinorum vindiciæ comendant. Vindicatum à non Orthodoxo Græci Schiſmatis ritu Hieroſolymis ſepulchrum Domini, & alia Bethleemi Sanctuaria, quæ oblatum Turcæ pretium Orthodoxo rapuerat Sacerdotio, hæc vero ſacræ Divi Bernardini familiæ deinceps Græcus reſtitueret è Turcæ imperio, & novâ fœderum lege. Sextò arma Thraciæ, Scythiæq; Polono uſui obſtricta, ſi Polonia his egeret, bellis alibi diſtenta, ſed nihil viciſſim virium Poloniam Bizantio, vel Tauricæ debere. Septimò cautum ut ſi Viciniam Turca bellis infeſtaret, Regni Poloniæ ditiones intactas ſineret. Octavò in Turcæ obnoxias gentes, quæ Polono circumfuſæ, lex condita, ne ſi vicina Poloniæ armis vel prædâ infeſtent, novam belli facem accendant, alioquin Regium fore Baſſam finitimum læſi juris comonefacere, quod reparare eidem incumbat. Nonò commercia ex jure & uſu gentium utrinq; permiſſa, retento telonij uſu. Decimò Libcos ſeu Tartaros Litvanicos jure Poloni Principis exſolvi, ut integrum illis ſit, Turcæ dominium amplecti, ſi Poloniæ nolint, anniq; unius intervallo eligendi juris optio circumſcripta. Undecimò decreta Legatio ad Ottomanum, quæ una cum hoſtili exercitu iret ac ibidem majoris legati adventum opperiretur, Pleraq; adhuc addita, quæ legatio Polona cum Porta decerneret. His legibus pax armorum, gentiumque ccâluit 17 Octobris, eædem à noſtris Proceribus & Baſſa ſcripto publico conſignatæ.

A.C. 1674

Conditiones pacis inter Polonum & Turcam.

1ma. *2da.* *3tia.* *4ta.* *5ta.* *6ta.* *7ma.* *8va.* *9na.* *10ma.* *11ma.*

Anno 1674

Minorem Legatum è veſtigio poſcebat barbarus: ſibi tergiverſandi anſam fore dictitans, ſi hunc Polonus quamprimùm non offerat. Andreæ Modrzeſcio Pacillatori Siradienſi ac Gubernatori Medicenſi, Legionario Majeſtatis, delatum legati munus. Sed hic non ante id muneris à barbaro permiſſus capeſſere, quàm oculorum judicio probaretur

Minor Legatus ad Portam Ottomanicam permittitur.

A.C. 1674 Conſpici, rapi fuit: idoneum ad omnia & barbarus probavit, nec à ſe amplius dimiſit. Inter hæc ſigna Thraciæ in Daciam mota, ſvaſitq́ timor intumeſcentis fluminis, ne poſt eluvione trajectum exercitûs moraretur.

Turcarum abſceſſus. Tormentorum loculamenta per currus diſtracta. In caſtris barbari fœda tot cadaverum ſanies & acervus, ſtragis acceptæ argumentum. Relicti & globorum plures acervi & ſena tormenta. Neglecti funeris, & reliquiarum cauſa, feſtina regreſſio, quam metus etiam nondum certo co-

& Scytharũ alitæ pacis urſit. Poſterus dies Scythas expulit, Turcæ appendicem.

Amnem jam trajecerant, cum Rex captivos ab ijs repetijt. Affuit ipſe inter illuſtrem equitum globum, peditumq́ ſatellitia, cui Princeps Vallachiæ captivæ plebis agmina reſtituit. Ad quindena millia miſerorum numerus pertigerat, quorum ſupellex ter mille curribus tracta.

Libcorũ tumultus oppreſſi. Libcorum dein tumultus caſtra implevit: origo hujus proniora in Turcam ſtudia, cui comes ire intendit licentia. Data optio, & negare hanc fœderum lex vetuit; ſed cum turbida ferunt, odia bilemq́ Exercitûs extorſere. Tumultuantium ſigna exemit neci unius ſupplicium, quem ſummus Litvani Exercitus Dux palo addixit, in plures minacior diſtricto in ſcelus acinace. Locus dein certaminum Principi ſpectaculi, virtutiſque materiem objecit cæſorum ibi cadavera, & quos in vinculis enecuit egeſtas: hos honore funeris impertit & veſpillonum operam pretio parat. At dum è caſtris reditum adornat, de Moſchi eventibus edocetur. Ingenti Exercitu in Doroſzencum ivit, trecenta ferè Moſchorum, & Co-

Moſchi Czechrinum occupat. ſacorum millia copijs inerant: hæc trans Boryſthenem ſubſtitêre: pauciora Czechrino capiendo præmiſſa. Armis opponere arma geſtijt; ſed hæc incolis excuſſit timor, nec arma agitârunt, ſed jugum, quod obſidioni inter annonæ inopiam prætulêre: Cum Duce Moſchorum, Coſacorumq́ potius ageretur, cui ſe ſuaq́ Doroſzencus permitteret. Magis hic extimuit Civem, quàm hoſtem, civi enim haud tuto fideret inter deditionis vota. In hanc demum & ille animum deflexit, ſed ante jurejuran-

Doroſzenci cum Moſchis fœdus. do ſecuritatem pactus, quam per fratrem apud Duces advenas exegit. Firmata ſacramento ſecuritas, tum Czechrino exuitur Doroſzencus, jugum Urbs induit, pari jure tradita, atque antea tenebatur. Sic pœnas exolvere cœpit perduellio: nil tutum quippe ſceleri, nec diu fixa huic dominatio. Ad caſtra barbara Nuntium Rex promovit unà cum tabellarijs Bizantio feſtinis: ibi de novo Doroſzenci cum Moſchis fœdere per noſtros pacis publicæ arbitros Baſſam admonet. Nec noſtræ virtutis non admonitum voluit, quæ literas cum tabellarijs interceptas, fide integrâ reddat, contra quàm ille præſtiterit arcanorum Zoravienſium avidior, quàm æqui bonique interceptis noſtrorum codicillis. Movit facinus Moſchi barbaros, & ad Danubium promovit. Longius tamen productum iter, quod illos Danubio nonniſi poſt ſequimenſem reddidit mirâ ad hæc

Acta DEO gratia poſt bella finita. cœli calamitate vexatos, quam brumæ vicinia parit. Tranſiimus dein Tyram, & ad Zuroviam dies proximus nos defixit. Hic in gratias ſuperis effuſus cum Exercitu Princeps, quæ inter repetitos machinarum tonitrus perſonuêre ſolenni gratiarum carmine. Gratias elicuit tum ſalus Exercitûs, & eluſa hoſtium vota inter cladium funeſta, tum nova Romani Antiſtitis in Eccleſiæ ſolium inauguratio, nempe Innocentij XI. qui dictus antea Benedictus Odeſchalcus Clementi X. ſucceſſit non in vaticani tantum Imperij clavum, ſed in Polonæ rei ſtudia. Nervum etiam armis noſtratibus privato ab ærario ſuffecit ante ſummæ Cathedræ aditum in arma emerita profuſior, quem morem tenebit deinceps amor nec aurum ferro contra barbaros deeſſe patietur. Idem dies duplicem

lega-

legatum à Magnæ Europæ Regibus caſtris induxit, alterum à Rege Chriſtianiſſimo, Marchionem de Betunc, Sororium Reginæ, alterum à Magno Angliæ ac Britanniæ Rege. Tentârat uterque antea Regis aditum, ſed conatum omnem eluſit late infuſa vijs barbaries. Nec tibicen melius rem geſſit, quem Anglus ad Baſſam deſtinârat, præter cultum à pretio inſignem comites illi addens ac interpretem. Literæ tibicini datæ, legati à Magno Britanniæ Rege miſſi, vota & legationis materiam concluſere. Liber ad Regia caſtra aditus poſcebatur: ſe Polonum inter, & Orientem pacis conciliandæ arbitrum mitti. Nondum ad Baſſam penetrârat tibicen Anglicus, cum Scythæ in obvium feruntur, cultus ornatior illis patrandæ cædis illecebra; nec datum orandi ſpatium: dempta tibicini cervix ſocijſque: abjecta cadavera, & literæ, præ quibus barbaro ſpolia fuêre potiora. Acceſſit cum Illuſtribus copijs & Dux Radzivilius Sacri Romani Imperij Princeps, ac Magni Ducatus Litvaniæ Procancellarius. Hunc demum tam ardua finem vertente autumno accepêre. Spectarunt tamen vel ardua erectam ſemper Principis noſtri mentem, nec periculi paventem, quà ſe inferret, malum excluſit conſilio, per diſcrimina non imperio ivit, ſed Mtem illis immiſcuit, ſui ſecuram. Non fregit obſidio ad viginti dies prolata, ubi diem nullum ſi non abſq; laurea, certè non ſine nova induſtriæ, aut præliaris ingenij laude exegit, tam opportuna gloriæ ſecutus, quàm temeraria præcavens, nec arenam imperans, niſi quæ lauream daret. Ille caſtris ſpatium, ille munimentis deſcripſit: inſtructa ſemper ab illo acies, aurora equitantem accepit, ſerus veſper dimiſit. Acuebat & munere ſuorum virtutem, quos ſtrenua reduces obtuliſſent, liberaliter muneratus. Quacunq; iret ærarium penè ivit, quo vel imperaret virtutem, vel reponeret. Etiam otia gregariorum, aliorumq; globis hoſtium tormentarijs expunxit, quibus colligendis impendi voluit, quidquid temporis à præliandi uſu vacuum ſupereſſet. Neq; is abſq; præmio labor, pretium deſcripſit globi major vel minor moles. Sphæris tamen incendiarijs, ijſdemq; reſtinctis pretium majus. Non ergo jam timebantur, ſed captabantur globi, ut caperetur præmium. Non minor pietas Principis in cæſos eluxit, ſeu vulnus, ſeu funus curandum eſſet, ægris ex vulnere non corporis, non animi abeſſe levamen paſſus, quin eos inſuper transferri aliò vellet, ubi ægritudo non ægrius cubaret. Denique egit hic, ut alibi ſemper Princeps, quod à Magno Principe quidem requiras, ſed ſimul ex geſtorum modo in maximo mireris. Ad extremum indictus Comitijs dies, ubi pax iterũ concluſa, & pacem firmatura Legatio.

A.C. 1674.

Legatio ad Regem Poloniæ.

Encomium Regis Sereniſſimi.

Hactenus bella Principis, quæ ut in pacem deſiêre, & poſt tot laureas iu oleam pacis teſſeram; ſic Auguſtum, qui Romæ Janum occluſit, Poloniæ victrici referant, diuque ſoſpitem, diu felicem Europâ, & orbe plaudentibus conſervent.

GRATIARUM ACTIO REIPUBL: A REGE JOANNE III. PRO DIPLOMATE ELECTIONIS DICTA. Varſaviæ in templo S. Joannis per Joannem Gninski Palatinum Culmenſem. die 4. Junij.

QUod olim ad ſalutem populi parandaſq; vias Domino vox clamantis in deſerto, id hodie fortunata reſonat echo in diſerto Diplomate, quod Reſpub: in ſinum reponit Electi ſui JOANNIS III. DEi gratiâ Regis Poloniæ & M. D. L. Parat viam Domino, non pridem

A.C. 1674 dem Filio nunc jam Patri, Portitori S. Fidei, libertatum, fortunarum & ſalutis ſuæ. Ibi mutus præ ſenio Pater tabulæ id impreſſit; hic dexteræ DEi digitus, prius in mollibus cordibus, innocentis, & cum externa luctantis ambitione, gentis; deinde in Diplomate Joannes eſt. Joannes nomen gratiæ fortunatè inſcribit. Ibi Sanctiſſima DEi Genitrix MARIA, Mater ſalutis & miſericordiæ in ſterili utero vix conceptum, viſitatione ſanctificat: hic ſereniſſima Ludovica Maria, fons bonitatis & clementiæ, prima in orbe Herois, velut Heroicis inſtructum artibus, primumq;, cum vaticinio infallibilis, Patriæ defenſionis, triumphorum, & throni inveſtit benedictione, ubi ad imaginem perfectionum ſuarum, tutelæ ſuæ, & educationis Alumnam, Sereniſſimam Mariam Caſimiram, pelagus Angelicarum qualitatum, pietatis exemplum & ſpeculum, propriis jungit manibus & deſponſat: in Matrem Cœnobiorum & Xenodochiorum, theſaurum pupillorum, & pauperum, quorum 3000 in partibus Ruſſiæ propria manu & ſumptibus ſuſtentat, advocatam afflictorum & orphanorum, inclyto exercitui Patronam, ſui loco relinquit. An enim non vidit Sancta illa Reginarum Herois, deſertum in hac Patria omnibus quidem ijs, quibus perennant, & florent Regna, deſertum tamen præcipuè defectu viri bellatoris, poſt illas Flavoaquenſes, Corſunenſes, Pielavicenſes, Zborovienſes, Batovienſes, Ruſvanecenſes, Szepelienſes, Mohilovienſes, Grodocenſes, Voinicenſes, Opoczynenſes, Cracovienſes, Varſavienſes, Gedanenſes pugnas an fugas? an non deſertum poſt avulſas vix non tres partes, poſt fames, ægritudines, peſtes, aliasq; plagas innumeras? an non deſertum poſt Golembenſes, loco conſilij, cruentos tumultus, & probroſos diſordines? an non deſertum poſt amiſſum pretioſum in Cameneco lapidem cum Podolia? poſt violatas Eccleſias ſtatusq; omnes? Deſertum tamen id ultra captum & hiſtoriarum fidem, plantat Electus noſter, & Dilectus Poloniæ fortitudinis Titus, fortunatior Regni labentis Stator? Non redeo ad primordia ætatis ejus, quam æſtu, ut Rempub: velut Matrem ab incendio tueretur; algore, ut tepentem refoveret; inediâ, ut eſurientem reficeret; acie & pulvere, ne reliquum ſplendoris amitteret, exercuit: Ultra Crivouſti columnas, audaciſq; triumphos, tanta magnanimitate & liberalitate, licet tum adhuc ſine officiis, Soltanos Filios Imperij, in obſequio Reipub: continuit & rexit: Civitates & Fortalitia in ſpatio duorum menſium, in poteſtatem & ſubjectionem Reipub: redegit; quæ, non uno petita Troja decennio, pertinax Ucraina tuebatur, Tartaros virtutis Poloniæ cotem quia anniverſarios Reipub: hoſtes, ipſumq; Hanum, non tantùm in fugam agi, verùm etiam uſq; ad defectionem manuum profligari docuit: Imperatorem Turcarum terrorem orbis ita perculit, ut poſt victoriam, obverſo tergore, demiſſis faſcibus, facibus prælucentibus, intra 30 horarum ſpatium, biduo equo non deſcendentem, fugere non puduerit. Planè arcus & lauros tenerior præſentat ætas, tot triumphos numerans, quot Reſpub: ſub officio; hodie jam Regis noſtri, cenſebat hoſtes: Unde invidiam gloriâ, Patriam vicit beneficiis: Vicit inquam Patritio ſangvine, primo Avi, ſupremi Ducis & Cancellarij Regni, deinde Avunculi, germaniq; fratris, qui pro Patria DEo ſeſe litârunt, in victimam, coronâ Martyrij gloriâq; redimiti. Vicit magni ſui Genitoris activitate & gloriâ, quem ſacroſanctæ pacis Magnum Angelum Chocimenſia caſtra, non multo verò poſt tempore, filium ejus, perfidiæ ultorem, publicæ ſalutis vindicem, victorem orbis, ſupra exempla

xempla ſæculorum, ſuſpexerunt, & hiſtoriis tradiderunt. Qui itaq; ad hoſtilia, primus reliquis præivit valla, ut orba, majeſtate, ſceptra ſuſtentaret, an non juſtè voto totiusChriſtianitatis primus ad thronum evehi, Regio fulgere paludamento, & coronâ gloriæ meruit redimiri? Voto inclyti Senatûs citra exemplum tam numeroſè congregati, totiuſq; equeſtris ordinis, qui nec Martiarum expeditionum peritiorem, nec meritorum magnitudine, aut patrij ſtatus notitiâ inveniens perfectiorem, hunc Dominum & Monarcham ſuum nutu monſtravit; qui cum Turonenſi Præſule Lechiam agone laborantem, velut illum malè veſtitum mendicum veſte contegeret inauditæ victoriæ; Voto inſuper fatorum, quæ eum in natali horoſcopo Regem indigitârunt, velut martiale tormentum, terrore orientis & flagellum Conſtantinopoleos educârunt; nec ſine myſterio poſt Sereniſſimos Joannem Caſimirum, & Ludovicam Mariam interpoſuerunt Superi luſtrum viciſſitudinum, fatorum moram; ut enim liberum nobis dederunt arbitrium, ita voluerunt, ſine coactione, liberè noſtros luſtraremus defectus & errores, demumq; ſaperemus. Erraverat quidem etiam Electus populus in amuele, ſua pertinaciter in Saulem vota dirigendo: verùm correxit errorem in Electione Davidis, ſecundùm cor DEi Viri, quod nihil irritat magis, quàm pauperum oppreſſio. Faciamus comparationem numeroſiorum nunc, quàm olim fuerunt exercituum, & caſtrorum, tum non tanta egeſtas, oppreſſio, devaſtatio, & rapinæ militum graſſabuntur. Joannes eſt nomen gratiæ, qui diſciplinam militarem in orbitam reſtituet; fortunamque Reipublicæ ad priſtinum DEo favente reducet ſtatum, & ſplendorem. Utiq; abyſſum judiciorum DEi, per media, quæ bonitas ejus ordinat ad prædeſtinata perpendimus, ex eisque ſanctam ejus voluntatem aſſequimur; altiore ergo penſemus reflexione, quod ſicut, eadem planè die & hora poſt decurſum anni, Superi nos orbitate involverunt, qua die & hora in commotionem à fundamento jurium & libertatum noſtrarum, juramentum Lublini factum; ita in craſtinum poſt decurſum ejuſdem anni, tantâ nos ſub Chocimo DEus recreavit victoriâ, ut Patrem Patriæ velut digito indicaret. Verùm ipſa quoq; illum in lege pacificationis ſibi indigitavit Reſpub: quando eum eo jam pene perdita, vitâ & ſalute cariora, jurium & libertatum illi decora, rediêre. Ideo Moldavi & Valachi Dominum adorârunt, ut gens noſtra Statorem ac Soſpitatorem univerſæ agnoſceretChriſtianitatis: ſuper ſcuta, mos erat Heroibus Duces ſuos ad thronum deſerre, hic gentilitium ſcutum Electi noſtri attollit collapſam Patriam, protegit ab ambitione, convulſionem compagis noſtræ, intendente. Fulgere incipit poſt nubila Phæbus, cum magna ſpe deſideratæ pacis; quando ſine turbinibus, tonitruis, incendiis, cædibus in horiſonte noſtro, oritur tam beneficum ſidus, quod omnibus ſtatibus, panem non fulmina promittat. Spiritum Paraclitum per feſta Penteeoſtes expectavimus & ſupplicibus votis invocavimus; & ecce individuæ Triadis colligimus beneficia; ubi feſtivitas Eccleſiaſtica, ſolemnizat Electum noſtrum. Sub ſpeciebus panis velut ſub ænigmate ſacratiſſimo Filio DEi, Salvatoris mundi, his diebus feſta celebrat Eccleſia; iiſdem Filius & Pater quia pridem Servator populorum, ænigmate auguſtiſſimo ad conſervandam ſalutem populorum, Sacramento ſe obſtringit. Sabbathum olim Solis expers, victoriam attulit Chocimenſem; Sabbathum præcedens feſtivitatem Triados diviniſſimæ diverſitatem unit lingvarum, Electoq; noſtro ſacrificat, ut gentis

A.C. 1674

A.C.1674 tis Sclavonicæ, tribus ordinibus antiquitus conſtanti, nunc interim orbatis duobus, pro tertio at ſupremo, omnipotens Trias Joannem III. ſuperaddat. In triduo ſub Chocimo divina bonitas terret, rumpit, frangitq; orientalem potentiam; in triduo tres (in tot enim dividimur) magnas conjungit nationes, in unamq; colligit vocem, & ad Regem Dominum, Filium & Patrem dirigit, primo tam liberè concordis, tanta deliberatione firmatæ Electionis exemplo, ſumma manſuetudine Regis, ac moderatione temperatæ: ut oſtendat amoris vim eſſe maximam, metûs imbecillem. Imò dum in ſolem hunc, planè juſtitiæ nuper, triduana ante nominationē, nunc biſeptimanariâ ante Regni deſponſationem, deliberatione honoratum, irruiſſent umbræ paſſionum, en, quomodo DEus ſuum tuetur partum, intra triduum quaſi fatuos ignes, errantes illas extingvit ſtellas, ut Electo accendat diem gloriæ. Non ergo vana eſſe poteſt talium incidentiarum conjunctura: ter centenis, imò utinam ter millenis annis, (mille enim anni in conſpectu Domini ſicut dies heſterna, quæ præteriit) triduum hoc ominatur regnaturum. Semen de domo Jacob, cujus mellifluâ eloquentiâ, dum tergiminis vicibus Mareſchalcū ageret Nuntiorū, ſalutarib[9] in ſenatu conſiliis, infracto labore in caſtris, floruit Reſpub. Efflorebit iterum feliciter ſub fortunatis Filij Imperiis, cujus gentilitio ſcuto Polona Aquila inſedit ad quietem: ab humeris verò præpetis Litvaniæ Equitis, non vano omine idem inſigne pendens, pollicetur; ſub hoc ſigno, quidquid à corpore Reipub: avulſum eſt, aſſequendum ac reſtituendum, reducet ad compagem grandes provincias, aſſeret Diœceſes; reſtituet Eccleſiis fidem, altaribus ſacrificia, pauperibus panem, pacem patriæ, omnibus opes, ſecuritatem; reſtituet aurea Vladiſlai tempora, redibuntq; Saturnia regna; ubi ex voto omniū bonis omnes ſaturabimur: magnis Fr.tis inſtruet nidū, æquabit Octaviū, & de lutea in marmoreā transformabit Pol. & Litv. ſicut verò ſuos Octavio fuiſſe codicillos, non tā redituū ex orbe, quàm bene meritorū, memorant faſti, ita in corde Auguſti noſtri, indelebiles manebunt codicilli ſenatus inclyti, vigilantium Paſtorum, ac præſertim eorum capitis, qui pro Primatiali labore primitias referat gratiarum: manebunt codicilli ſtrenui in ſago, in toga perſpicacis equeſtris ordinis magniq; eorum Mareſchalci, qui Patrem familias in Senatu, in caſtris egit Commilitonem. Securè itaq; ad feliciter Electum, velut ſuum nuper Directorem Senatus, Duces & Miniſtri ad Collegam, Equeſtris Ordo accedet ad Conoivem, qui culvis loquetur ſine ſermonis interprete; ſecurè etiam Gregarius ad Commilitonem, quem in prælio primum ſpectabat. Experietur quiſq; id ab eo, ad quod ſe Sacramento ad aras obſtringit; hocq; Diploma in paternum, cum gratitudine, & gratiarum actione ſuſcipit ſinum; omnibus Reipub: ſtatibus ſingulisve ejus civibus per hodiernam deſponſationem ſpondet amorem, gratitudinem, reſpectum & obſervantiam.

RATIONES OB QUAS PROTESTATIONES POST NOMINATIONEM VALERE NEQUEUNT.

Imo QUia non licet ſalvo ſtatu res concluſas evertere, & per hoc pacatum Reipubl: ſtatum concutere, & Rempublicam diſcrimini exponere.

2do. Quia Electio, nulla, præter Vladiſlai, tam pacatè, ac moderna peracta eſt; quia licet fuerint ſchiſmata in votis pro Candidatis; & præſer-

præſertim magna contradictio pro M. D. L. acceſſerunt tamen etiam hi ad unionem, perſuaſi non coacti; à potiori verò, omnes Regni Palatinatus uno ferè nutu Candidatos nominatos reliquerunt, modernum verò Dominum nominârunt. *A.C.* 1674

3tio Requiſiti terna interpellatione de conſenſu, nemine contradicente, omnes in nominationem conſenſerunt.

4to Pacta conventa conſcripta, de quo teſtatur diploma manibus Senatorum ſubſcriptum, & à Deputatis cujusvis Palatinatus Regi redditum cum ſubmiſſione & ſponſione obedientiæ & fidelitatis erga Electum. Eſt ergo id non crimen tantùm, ſed ſcelus maximum velle turbare Rempub: his illicitis inventionibus.

5to Quod attinet ſcrupulum illum, qui paſſim volitat, quod Rex promiſerit Exercitui ſolvere pro duobus trimeſtribus; id non eſt in pactis conventis: licet enim id propoſitum fuerit a privatis, Rex tamen computatis theſauris, agnitâq; eorum inſufficientiâ in id conſentire non potuit, quod conſtat ex pactis, ſuper quæ Rex juravit; in quibus id non invenitur, licet ſcrupuloſiſſime ſint conſcripta & jurata.

6to Diverſum habemus exemplum in Electione præteriti Domini, ubi ad Senatum exploſiones fiebant, ad aliorum latera ſclopeta dirigebantur, nullam concedendo perſuaſionem aut deliberationem, & tamen modeſtia tenatûs ea fuit, ut noluerint protrahere interregnum Reipub: periculoſum; maluerintve diſſimulatis injuriis concludere Electionem, quam contradicendo Rempub: confundere.

7mo Nemo dicat (id enim falſum omnino eventus docuit) conjurationes fuiſſe contra præteritum Dominum, per quas Dominio exturbaretur, nunquam enim id in re fuit, niſi in figmento defuncti Regis qui vindicativi cum eſſet ingenij, per ſua ſubjecta concitabat cives, & evertebat ita ſtatum Reipub: ut nec mica priſci moris aut libertatis remaneret, ut teſtatur conſtitutio reconciliationis. Quamvis igitur juxta juramentum Regis juraq; noſtra licuit renuntiare legi de præſtanda obedientia, eaq; ſe exvinculare; tamen magni in Repub: Cives maluerunt corrigere, quam ad ea, quæ agere quidem licite, cum aliqua tamẽ Reipub: turbatione, poterant, deſcendere; Regemq;, inaudito non tantùm in Regno Poloniæ; verùm etiam nec in ullo orbis angulo, à condito orbe, exemplo, deponere: à potiori verò nunc velle turbare, ex nullo fundamento Rempub: eſt grande nefas, & infandum crimen. Abominari itaq; quivis vir honeſti amans haſce debet inconvenientias, & eis obviare, nec talibus præbere aurem proteſtationibus; Rex enim Reipub: præſtare non tenetur, niſi quod pactis conventis eſt concluſum; non verò quod quiſpiam in ſuo fabricavit capite ac ſuggeſtione externa; nec aliud niſi id, quod eſt in pactis conventis, quivis nobilium exiget ſine ſcelere & tumul tu.

AD SACRAM CÆSAREAM MAJESTATEM, JOANNIS III. 6. Junij

QUæ à tot ſæculis Regno Populoque Polono cum Majeſtate Veſtra ejuſdemque Dominijs fœderum bona vicinitatis, amicitiæ & neceſſitudinum intercedunt vincula, eorum rationibus abs undè nos proſpicere exiſtimamus, Dum Majeſtati Veſtræ quod ve-

lox

A.C. 1674 *lox jã detulit fama, ſignificamq, nimirũ quòd per concordia vota ordinũ Regni Sceptrũ, concordibus Suffragijs, nobis ultro delatum ſit; non ingrate jam excepiſſe Majeſtatem Veſtram eum Nuntium, quin imò veterem, benevoli, & propenſi animi ſenſum, erga nos & Regnum noſtrum demonſtraſſe, ſatis abunde ex ore Legati Majeſtatis Veſtræ didicimus, quo nomine & benevolo officio, animum noſtrũ Majeſtati Veſtræ, plurimum devinctum eſſe fatemur, minimè dubitantes, eadem ſtudiorum & propenſionis indicia, quæ noſtris conſtabant Prædeceſſoribus Majeſtatem Veſtram nobiſcum continuaturam, cui nos omni occaſione libenter & merito paria reponemus. Interim Majeſtati Veſtræ proſperrimos ſucceſſus cum longæva incolumitate à DEO apprecamur.*

COPIA LITERARUM AD SUMMUM PONTIFICEM 21 Maij, à Sereniſſimo JOANNE III ipſo die denuntiationis.

POſt oſcula pedum Sanctitatis Veſtræ meique ac Regni & Dominiorum meorum, filialem commendationem. Præter ſpem omnino meam, & conſilia humana accidit, ut viduato throno Regio Senatus Populusque Polonus in me ſtudia & ſuffragia ſua, ultrò verterit, meque in campo Electorali, more Patrio liberis & concordibus vocibus Regem ſuum dixerit, ac elegerit. Non ignotum habeo, quàm ſollicita & verè paterna curâ, Sanctitas Veſtra erga Regnum hoc Orthodoxum afficiatur. Cum Pontificiæ bonitati non ſatis viſum malis noſtris illachrimari, & votis duntaxat calamitates noſtras proſequi, ſed anguſtias etiam noſtras beneficâ erigere dexterâ clementia Sanctitatis Veſtræ dignata eſt. Ego quàm procul ambitu thronum Regium hodiernâ die conſcendi, tam libenter, & meritiſſimo ſolius Divinæ voluntatis nutui, quæ tot populorum animos & ora erga me indignum diſpoſuit, Regis fortunam meam adſcriptum eo. Atque dum humeros, licet impar tantæ moli ſuppono, Sanctitatem Veſtram, Chriſtiani & Poloni orbis amantiſſimum Patrem demiſſo cultu, & filiali obſequio inprimis veneror. Benedicat mihi anima tua, ut Polonæ aquilæ vergens jam ſenectus, in lætam iterum juventutem meis auſpiciis, renovetur, religio Catholica, per Regnum hoc lateque diffuſas Provincias proferatur, acerrimi tot hoſtes cum quibus pro Deo & Patria dimicandum erit, dexterâ Excelſi frangantur. Cæterum felix ac diuturnum rei Chriſtianæ Imperium Sanctitati Veſtræ vovendo Pontificiam ejuſdem benedictionem humillimè exoro.

Sanctitatis Veſtræ Obedientiſſimus Filius.
JOANNES Rex Poloniæ.

COPIA LITERARUM AD REGEM GALLIÆ 15 Junij.

NON ingratum, ita ſperare licet, Majeſtas Veſtra excepit Nuntium de noſtra ad Thronum Regium evectione. Sceptra & Coronas cælitus dari, quis jam vel noſtro argumento dubitare audeat,

audeat, cum nos nihil ultra civilem modum ſpirantes aut ſperantes, ad Regalis dignitatis faſtigium pervenerimus. DEI haud dubiè nutus & voluntas hæc operata eſt, & ſolius Domini aſſumptio noſtra. Non enim impetus aliquis aut inconſultus favor, verùm in triduum protracta, matureque librata Electoris populi ſuffragia ſceptrū hoc Nobis dederunt. Peracto feliciter Electionis negotio, in Campo Varſavienſi die 21 *Maij, tandem tradito nobis, ab Ordinibus Regni Diplomate die* 5. *Junij Pactorum Conventorum, ſeu Capitulationis articulos ad ſacras aras ſolenni juramento firmavimus, ac regimen capeſſere incœpimus. Quod licet jam ſatis compertum, tamen etiamper Ablegatum noſtrum Venerabilem Andream Załuski Abbatē, Cracovienſem Canonicum, decenter Majeſtati Veſtræ repræſentandum ducimus, quo & noſtram addictiſſimam voluntatem, eidem conteſtemur, & mutuam propenſioris erga Nos animi, amicitiæ & ſtudiorum Majeſtatis Veſtræ vicem provocemus, de cujus erga Nos ſincera propenſione, uti minimè ambigimus, ita nos omni occaſione paria repoſituros pollicentes, quod ſupereſt Majeſtati Veſtræ optimam valetudinem & proſperrimos rerum ſucceſſus animitus à DEO precamur.* A.C. 1674

Bonus Frater

JOANNES Rex.

AD REGEM SVECIÆ POST ELECTIONEM SERENISSIMI JOANNIS III.

SCeptra & Coronas cælitus dari, ſi deeſſent alia, fateremur experimento. Non volentis, neque currentis ſtudium, ſed DEI miſerentis in nobis veneramur opera, dum hiſcè diebus, liberis, ac concordibus Populorum Noſtrorum ſuffragiis, ad Regiam evehimur dignitatem. Cuius rei nuntium tantò libentius Majeſtati Veſtræ, præſentibus mittimus literis, quantò certius pollicemur de Regio ſuo affectu, Electionem noſtram pergratam eidem fore, utpote eam, quæ primarios conatus noſtros ad illud præcipuè diademate Regio adſtringere videtur, ut Patriam hanc tot malis quaſſatam, periculoſis belli Turcici ſubducamus procellis, tamque gratā vicinis reddamus Principibus, ut poſt tot nubila, tranquillitate publicā & finitimorum refloreſcat amicitiis. Quod ut ex animo vovemus, ita ea de Majeſtate Veſtra Nobis promittimus, quæ à vicinitate Polona reciprocè Majeſtas Veſtra, & à Regio Noſtro præſtolatur affectu. Feliciſſimum interea ſuorum Populorum Regimen, & longævam vovemus felicitatem.

COPIA LITERARUM JOANNIS III, AD REGEM DANIÆ, ANGLIÆ & HISPANIÆ.

SI privata ſortis hominum proſpera & adverſa communia exiſtimantur, quanto magis Regum & Principum lætiorem animi me-

AD CARDINALEM URSINUM, A PROCANCELLARIO REGNI. 6. Junij.

Repetitas literas Regias ad Suam Sanctitatem ex Cancellaria Regni inaugurationis heſternæ ad thronum, poſt præſtitum ſolenne juramentum denuntiatorias Eminentiæ Veſtræ tranſmitto, minimè dubitans, curâ, & officiô Em: Vræ illas Suæ Sanctitati decenter exhibitum iri. Poſſum affirmare Suam Majeſtatem Regiam, amicum, & addictiſſimum eſſe Em: Vræ, cujus Princeps familia, conteſtata erga res Poloniæ propenſio, continuus favor, & labor, atq; erga me ſingularis gratia, jure meritiſſimo omnem meretur reſpectum. De cætero datum eſt à Rege negotium Epiſcopo Cracovienſi, ut per prudentem mediationem Eminentiſſimi Cardinalls Vidoni armorum Poloniæ poſtpoſitorum controverſia aliqua convenienti ratione componatur, quô tranſactô certò confidat Em: Vra, Regem meum ſummæ prudentiæ, & humanitatis omnia benevoli animi indicia Em: Vræ demonſtraturum. Ego præcipuè majorem in modũ lætabor, cùm primùm prætactã differentiã, vel per hoc ipſum medium (ſi utrumq; ſtemma, & Polonicum, & Portugallicum è veſtibulo portæ palatij Em: Vræ tollatur) compoſitam inaudiero. De Turca crebri Nuntij afferunt illum trajecto Danubij ponte, Duce ſupremo Vezyro limitibus Poloniæ appropinquare; Noſtro Exercitui animus, & vires non deſunt, præſertim tanti Regis auſpiciis, niſi maximæ ærarij publici anguſtiæ conſiliis bellicis obſtarent, & deſperatione undiq; auxiliorum, quæ nobis ab omnibus Principibus Chriſtianis prorſus denegatæ ſunt, audacia frangeretur. Sanè Chriſtianitatis intererat Regem noſtrum prudentiâ, & fortitudine incomparabilem ad bellum ſacrum animari, & ſubſidiis fulciri. Deſcribi enim non poteſt, quantâ authoritate, & terrore, ac nominis fama, ille toto Oriente præpolleat, quem etiam inſignis ejus moderatio, quòd Regnũ divinitus oblatum acceptare non properaverit, & vix rogatus acceptaverit, admirandum facit. De reliquo Em: Vræ devotiſſimam officiorum meorum promptitudinem commendo.

AD CARDINALEM REGNI PROTECTOREM. 5. Julij.

Legi epiſtolam Em: Vræ Regiæ Mti, in qua publicam urbis lætitiam ob Nuntium felicis Electionis, ac ſimul de honore Capellæ Pontificiæ aliiſq; ceremoniis, & ſolennitatibus extraordinariis mihi communicare dignata eſt. Gratiſſimè id à Rege acceptum, qui omnibus argumentis ſuam propenſionem Emin: Vræ conteſtari cupit, modò armorũ iſta differentia quàm primũ componatur. Ex Cancellaria Regni pridem ſcripta eſt publica epiſtola denuntiatoria Electionis ad Summum Pontificem Seren: Reginæ Chriſti-

A.C. 1674 næ, idem etiam honor motu Em: Vræ habetur, cujus Majeſtati ego me pridem profiteor. Nominationem meam ad Archiepiſcopatum Gneſnenſem cum proceſſu formato per Extraordinarium Curſorem mitto, ac totum negotium Em. Vræ comperto aliàs mihi in Epiſcopatus Culmenſis ante 14. annos expeditione patrocinio, & promotioni commendo. Pecuniam proxima poſta ad manus Em: Vræ dirigam, Dominum Carolum Monſium amicum poſtponere non poſſum, quominùs iſti expeditioni manum admoveat, ſed cum totali dependentia ab Em: Vra. Confido plurimum eam gratiam accedente authoritate Em. Vræ mihi conceſſum iri à ſacro Cardinalium Collegio, quam Antecedaneus meus Archiepiſcopus Gneſnenſis Caſimirus Czartoryski expertus eſt. Par cauſa mea eſt, atq; etiam ob ſummos per octennium Cancellariatus labores, ſumptus, incommoda viarum & caſtrorum, ac ob incumbentem Primatialis dignitatis, & curarum molem, præſertim quando Rex in longinquas oras, belli gerendi cauſa proficiſcetur, poſſim majori ratione, & reſpectu gratiam iſtam demereri. D. Epiſcopus Cracovienſis haud dubiè tentaturus eſt aliquid in Curia Romana contra Primatialem dignitatem, & vereor ne Carolus Monſius pro eo ſatagat. Ego ut verum fatear non accelerarem nimis in urgenda expeditione Bullarum Archiepiſcopatus, multæ enim utilitates dimiſſo ſigillo Regni deperibunt, quæ in coronationibus Regum, Privilegiorum confirmationibus, & diverſis promotionibus inſigniter Cancellarijs obvenire ſolent. Sed majoris momenti duco honorem Coronationis Regiæ Archiepiſcopo Gneſnenſi competentem, deinde tranquillitatis publicæ: Gravis exoriretur Controverſia, inter Epiſcopum Cracovienſem & Cujavienſem, maximaq; fieret Senatus, ac nobilitatis Majoris Poloniæ oppoſitio, cùm jus coronationis abſente Archiepiſcopo, ſeu vacante Archiepiſcopatu Gneſnenſi, non Epiſcopo Cracovienſi ex Minori Polonia, ſed primo Epiſcopo ex Polonia Majori de jure, & conſuetudine competat. Prolixius deinceps ſuper his informabo Em. Vram. Breve Pontificium cum annexis epiſtolis PP. Bernardinis in manus tradidi, atq; ut duodecim ſcuta impenſa pro expeditione remitterent admonui. Incluſas epiſtolas meas, ad Eminentiſſimos Cardinales, rogo ut Em. Vra per aliquem ex ſuis domeſticis reddi demandet, meæque audaciæ, quod humanitate abutar, condonare benignè velit. Interim devotiſſimam obſequiorum meorum promptitudinem Em: Veſtræ reverenter addico.

COPIA LITERARUM AD SUPREMUM VEZYRUM 13 Junij.

TAmetſi jam fama ipſa ſatis compertum eſſe Excel. Vræ exiſtimo de Electione novi Regis Poloniæ, feliciter peracta, nempe omnium Procerum, & populorum vaſtiſſimi Regni Poloniæ & M. D. L, atque annexarum provinciarum concordibus vo-

tis

tis & ſuffragijs die 21 Maji in campo Varſavienſi electum, & acclamatum in Regem Poloniæ Seren. & Potent. Principem ac Dominũ IOANNEM SOBIESKI, nuper ſupremũ Regni Mareſchalcũ, & Generaliſſimum Exercituum Ducem, tamen officij mei duxi, per literas etiam, & ſpecialem Ablegatum lætum hunc Nuntium Excell. Vræ afferre. Non ignorat Excell. Vra ſummas & incomparabiles virtutes Regis noſtri, præſertim quà moderatione etiam inter proſpera utatur, quàm diligenter amicitiam, & fidem datam obſervet. Intercedebant Seren. Regibus & Regno Poloniæ, cum Seren. Porta Ottomanica, vetera & ſacroſancta fœdera, quæ regnante nuper Sereniſſimo Rege Michäele, & rebus in melius mutatis, cum jam non alieno imperio, ſed ſuo, ſuiſque auſpicijs Seren. & Potent. Rex modernus, Ioannes III Remp. Polonam gubernare cœperit, uti nihil magis in votis habemus, quàm ut pax, tranquillitas bona, unitas, & amica correſpondentia cum Sereniſſima Porta Ottomanica, ejuſque Dominijs, & ſubditis reſtituatur, ita poſſum ſecuram reddere Excell. Vram, de bona inclinatione Regiæ Mtis Poloniæ ad pacem reſtituendam, modò honeſta & ſecura media offerantur. Quo in negotio lator præſentis epiſtolæ, G. Dnus Ioannes Karwowski, Pincerna Podolienſis Aulicus Sacræ Regiæ Mtis, & Ablegatus, plenam, & ſufficientem cum Excell. Vra conferendi habet poteſtatem, cui in omnibus fidem adhibebit Excell. Vra, ac pro ſua collaudata prudentia, belli graviſſimi incommoda, & pacis ac tranquillitatis maximos fructus expendet. Quod ſupereſt Excell. Vræ bonam valetudinem & proſpera quævis à Deo apprecor, meaque ſtudia & officia commendo. Datum Varſaviæ 13 Junij &c. A.C. 1674

Andreas Olſzowski Epiſcopus Culmenſis &c.
Procancellarius Regni

AD CARDINALEM URSINUM 15 Junij.

ELectionis Regiæ Diploma Eminentiæ Vræ mitto non ſupervacaneo, uti exiſtimo, officio, quo magis heroicæ virtutes Sereniſſimi Electi noſtri innoteſcant, & meæ erga Eminentiam Vram obſervantiæ conſtet documentum. Coronationem pro 22 Julij Ordinum decreto præfixam, motu proprio Regia Mtas ad diem 9 Januarij diſtulit, ne à negotio & cura belli Turcici diſtraheretur. Deus planè, rebus Poloniæ afflictis, ac vix non perditis, tam prudentem, fortem & magnanimum Regem cœlitus ordinavit. Subſidium decimarum à ſua Sanctitate clementer Poloniæ conceſſum, ut in effectum, quàm primum deducatur, demandatum Generoſo Chriſtophoro Maſini intimo Regiæ Cameræ Secretario, ut ille Romam redire ſub authoritate Eminen. Vræ, aliorumque Poloniæ faventium Cardinalium iſti exactioni ſollicitam operam adhibeat. Turcas Tartaris conjunctos maximo numero ad confinia

A.C. 1674 Podoliæ approximare heſterno Nuntio allatum eſt. Auxilia Principum totâ Europâ per Ablegatos Polonicos requiſita undique nobis denegantur. Quod ſupereſt, devotiſſimam interim obſequiorum meorum promptitudinem, Eminentiæ Vræ reverenter dedico.

AD ELECTOREM BRANDEBURGICUM, IOANNES III, REX POLONIÆ 7 Junij.

SCeptra & coronas cœlitus dari, ſi alia deſint noſtro argumento orbis agnoſcit, non enim humanitus accidit, ut populorum tot ſuffragia, & voces Nobis minimè ambientibus, ac nec opinantibus, non ſubito impetu & tumultuario favore, ſed maturâ & in tertium diem protracta, omnium Ordinum Regni deliberatione in noſtram ad thronum Regium evectionem conſpirarent. Non differimus poſt juramentum die 5ta Iunij ſuper Pacta Conventa, ſeu Capitulationem, in Baſilica Varſavienſi, ſolenni ritu præſtitum ejus felicis Electionis & inaugurationis noſtræ nuntium ferre Serenitati Vræ. Id enim fœderatæ amicitiæ, bonæ vicinitati, alijſque vetuſtis & recentibus, inter Reges Regnumque Poloniæ, ac Seren. Vram neceſſitudinum, & mutuorum officiorum vinculis, noſtræ inſuper ſingulari erga eandem propenſioni, & ineundæ ac conſervandæ optimæ correſpondentiæ maximè conveniens judicamus. Prolixius demandatum ſibi à Nobis id negotium coram exponet Generoſus Skoraſzewski Vexillifer Palatinatûs Poſnanienſis, Colonellus & Ablegatus noſter extraordinarius, cui pronas aures, & plenam fidẽ à Serenitate Vra adhiberi cupientes, de reliquo longævam valetudinem & proſperos rerum ſucceſſus Seren. Vræ apprecamur.

AD ELECTOREM BRANDEBURGICUM.

QUam gravi & internecino bello Turcico Regnum noſtrum implicatum ſit, optimè conſtat Serenitati Vræ, irritatus enim magis victoriâ Chocimenſi, quàm debellatus hoſtis, collectis undique vaſtiſſimi ſui imperij viribus, formidoloſo apparatu contra Nos & Regnum noſtrum imminet, & trajecto per Danubium ponte, jam confinijs Poloniæ appropinquare crebris nuntijs refertur. Non differimus vigore Pactorum Bidgoſtienſium, & nuperrimæ per Ablegatum Polonicum Tractationis copias auxiliares Serenitatis Vræ in ſubſidium noſtrum evocare atque eo fine ſcribimus, ad Illuſtriſſimum Principem, Gubernatorem Ducalis Pruſſiæ, cui datam eſſe à Seren. Vra plenam poteſtatem expediendi prætacti militis intelleximus, ut quam primum ad confinia Palatinatus Maſoviæ ſiſtatur, quo loco Commiſſarius noſter ad recipiendas & reducendas Ser. Vræ copias auxiliares, paratus expectabit, & officio convenienter fungetur, ac licet in primordijs Regni noſtri minimè optaremus onerare Seren. Vram deſiderijs noſtris, tamen vincente & cogente neceſſi-

neceſſitate & nonnulla ſpe, à Legato Seren. Vræ Nobis injecta fre- *A.C.* 1674
ti, poſſe numeroſiorem militem, ab ejuſdem erga Nos propenſione impetrari, non gravatè feret Seren. Vra. quod ab eadem peramanter contendimus, ut aliquot millibus peditum Nobis inſuper auxiliari velit, quod negotium decenter tractandum generoſo Vladislao Skoraſzewski, Vexillifero Palatinatus Poſnanienſis Colonello & Ablegato noſtro extraordinario commiſimus. Non ambigimus Seren. Vram præter documentum ſingularis erga nos & Rempub. ſtudij communi totius Chriſtianitatis defenſioni id libenter conceſſuram. Cæterum Ablegato noſtro plenam in omnibus quæ nomine noſtro proponet, acturuſque eſt, fidem adhiberi cupientes Seren. Vræ optimam valetudinem & proſperos rerum ſucceſſus à Deo precamur.

ORATIO LEGATI REGIS SVECIÆ.

Varſaviæ 29. Julij.

Sereniſſime & Potentiſſime Rex.

SAcra Regia Mtas Sveciæ, Rex & Dominus meus clementiſſimus inclytæ Reip: Polonæ bello cruento adverſus Turcas implicatæ, & luctuosâ orbitate mœrenti Seren: Regis MICHAELIS obitum, ex animo indoluit. Intellecto verò armorum Polonicorum proſpero ſucceſſu, quo Turcarum vires ad Chocimum proſtratæ atq; deletæ fuerunt, maximâ lætitiâ affectus eſt, præſertim quòd tantæ victoriæ decus, & ſervatæ Poloniæ, defenſæq; Chriſtianæ Reip: gloria, divinæ Providentiæ, quæ adverſis læta miſcet & heroicæ Sæ R. Mtis V. virtuti, ductuiq;, gentiſq; generoſæ fortitudini debita, Remp: Polonam inter ſuſpiria & gemitus afflictam ſolaretur, juſtiq; periculi metu, & futuri anxiâ ſolicitudine univerſam Europam ſibi timentem ſolveret, & exueret. Sed majus adhuc gaudium Mtas Sua percepit ex felici Electionis Regiæ eventu, perſpectiſq; rerum & momentorum rationibus, unde Mtis V. ad inclyti hujus Regni ſceptra capeſſenda evectæ gloriam felix Regni auſpicium, Poloniæ incolumitatem, barbarorum cladem, & Chriſtiani orbis quietem & emolumentum ſperare, & augurari convenit. Quod ut teſtatum & manifeſtum faceret Mtas Sua mihi in mandatis dedit, ut qui antea Regi eligendo, & Reip: electuræ pia vota oblaturus eram, nunc utrinq; de re optimè geſta feſto & ſolenni applauſu gratularer, Mti V. ſignificarem, quanti Mtas Sua inclytas & heroicas Mtis V. virtutes æſtimet, ad quas ipſa quoq; cæleſti planè indole & animo pariter adſurgit. Gratulatur itaq; Mtas Sua Mti Vræ, quòd apud ſuos & orbem univerſum dignum meritis ſuis judicium invenerit ſic ut tantis virtutibus, victoriis atq; triumphis debitus Regalis dignitatis ſplendor tandem acceſſerit. Gratulatur quoq; Poloniæ, quæ ſaluberrimo conſilio digniſſimum ſibi Regem eligens honori & exiſtimationi Gentis ſuæ cauſæq; publicæ votis, & quieti conſuluit. Proinde Mtas Sua Mti Vræ à DEo Optimo Maximo, per quem regnant Reges, ſalutem, incolumitatem, proſperos rerum ſucceſſus, felix Imperium, vitam, victorias, triumphos, & perennem gloriam vovet, & apprecatur, Mtemq; V. fraterno animo & affectu adeo complectitur, ut nulli unquam Regũ & Principũ ceſſura ſit ſincera erga Mtem V. & Remp: Poloniæ amicitiâ & ſtudio. Et quemadmodum

Mtas

A.C. 1674 Mtas Sua intuitu virtutis, fidei, & candoris Mtis Veſtræ, totiusq; Reip Polonæ omnino ſibi perſuadet ſanctis amicitiæ & fœderum legibus, quæ Sveciæ cum Polonia intercedunt, plenum robur, ac integritatem conſtituturam, manſuram, firmatum auctumq; iri; ita Mtas Sua non tantum paria iis factura eſt, ſed & ubicunq; poterit, Mtis Vræ, & Reip: Polonæ dignitati, fortunis, & ornamento aliquid adſtruere, hoc omne Mtas Sua eò libentiùs votis, conſiliis, officiis, ope, atq; copiis præſtitura ſit, quò magis intelligit Regna Sveciæ & Poloniæ plurimis ex cauſis, & communione utriusq; fortunæ indiſſolubili vinculo ad invicem ſibi connecti, ut cujuslibet ſortis ſenſus, & ratio ad utrumque eorum ex æquo pertineat.

RESPONSIO ANDREÆ OLSZOWSKI EPISCOPI CULMENS: PROCANCELLARII REGNI, NOMINE S. R. Mtis POLONIÆ.

TAm arctis & ſanctis amicitiæ, vicinitatis, fœderumque nexibus Sereniſſimi & Potentiſſimi Reges, & Regna Poloniæ & Sveciæ invicem cohærent, tantâ communione utræque fortiſſimæ & glorioſiſſimæ Gentes ſociantur, ut mala bonaque pro communibus haberi, alterum alterius adverſis dolere, proſperis lætari peræquum, & maximè conveniens ſit. Separamur poloni diverſis poli climatibus, & interfuſis marium ſpatijs, neque tamen alienos omnino vel toto diviſos æquore Svecos à mutuis nobiſcum commodis & ſolatijs cenſeamus, quos terrarum Livoniæ vicinia liberi & aperti Balthici maris navigatio, & commercium jungit, quos militaris genius, bellorumque inclyta gloria conſimiles & propè congeminos reddit. Illa ipſa acerrima, quibus collidebamur, diſſidia, armorumque certamina nunc animorum & amorū incitamenta ſunt, quando extinctis ſepultiſque inimicitiarum cauſis alma Oliven. Pax nunquam marcentis ſemper virentis æternos dulcedinis fructus germinaturæ ramum plantavit Olivæ, ac vetus ſcitum hic veriſſimum: Idem odijs, qui & terminus armis. Argumentum eximium capit Sacra R. Mtas D. meus clementiſſimus fraterni ſtudij & affectus Sacræ Regiæ Mtis Sveciæ, cum ſolenni hac extra ordinem legatione in ipſis regnandi augurijs ejus Mti honor habetur, cùm tam luculenter & diſertè cruenti Turcici belli, & nuperæ orbitatis noſtræ dolor, præſentis felicitatis ob Chocimenſem poſt hominum memoriam clariſſimam victoriam, ob Regiam electionem lætitia publico Excellentiæ Vræ ore exprimitur, ac vetus amicitia innovatur ſimul, firmaturque. Magnum iſtud eſt honoris faſtigium, quod Sacra Regia Mtas liberis vocibus, & cōcordibus Electoris Populi ſuffragijs thronum conſcenderit, non fortuitum id munus, ſed heroicæ virtutis præmium, bellorum & victoriarum hoſtimentum accepit, ferro ad ſceptrum, caſſide ad coronam viam ſibi præmunivit. Sed multum gloriæ & dignitati accedit, quòd univerſi orbis applauſus, Regum & Principum gratulatio, ac inter primos Sacræ Regiæ Mtis Sveciæ tanta conteſtatio fortunam Regiam accumulet, exornetque. Quidni plena fiduciæ ſperemus ulteriora amicitiæ Sveticæ documenta? quando ſponte & obviâ humanitate hæc talia præcurrunt. An defutura ſint periclitanti Rei Polonæ contra imaniſſimum, totique Chriſtianitati formidoloſum Ottomanicum Tyrannum præſidia, quæ nuper promiſſa & declarata, nunc jam certo certius legatione iſtâ confirmantur. Quantam concipiat ſpem orbis univerſus de tanto Principe qui

Ante annos animumq; gerens curaſq; viriles

non

non inter Regni ſui ampliſſimi limites clauditur. Sed magnam mentem trans maria porrigit, & conſervari, defendique Poloniam gloriæ, cōmodi, ſecuritatis ſuæ exiſtimat. Servent ſuperi hunc egregium animum, & indolem Majeſtatis Veciæ, impleat ſpem orbis fortibus geſtis, triumphis glorioſis, felici Imperio. Quod animitùs vovens reciprocam ſinceræ amicitiæ, bonæ vicinitatis, ſtudiorum, candoris, Pactorum, Religioſæ obſervantiæ vicem devovet, & obſtringit prolixius affectu, quàm verbis Sacra Regia Mtas D. meus clementiſſimus. A.C. 1674

COPIA LITERARUM AD REGINAM STAROGRODI, ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI. 3. Sept.

Nuntiavit mihi Cardinalis Urſini, ſe per manus Cardinalis d' Eſtre, accepiſſe nominationem in Cardinalem, Epiſcopi Marſilienſis, non ſine admiratione, quod contra morem, nullam copiam aut notam in tanti momenti negotio, habuerit; quod adſcripſiſſe videbatur meæ Cancellariæ errori. Quid cauſæ ſit tantæ diffidentiæ, ob quam coram me ad aulam præſente abſcondita, & contra jus ſignaturæ Miniſtri inſolito proceſſu clandeſtinè citra ſcitum Cancellariæ Regni, expedita ſit prædicta nominatio, penitus ignoro. Conſcius ſum, me, pro debito meo denuntiaſſe Regi, quidquid in literis Româ, ad me vel alios datis relegi, ſvadendo Regi ut prius aſſecuraret hanc nominationem Romæ; pro quo duos ſuggerebam modos, non optans alienationem animi principio regnandi, ab illa aula. Contra perſonam Epiſcopi Legati Galliæ ipſa fatente Regia Majeſtate, nullum verbum aut exceptionem intuli. Licet ergo ex ſublimitate characteris, omni reſpectu & obſervantia exhibita Epiſcopo Legato, potuiſſem, quæ ſenſi exponere, non tamen expreſsè declaratę Regis voluntati unquam contraveniſſem. Scripſi ternas nomine Regis ad Sanctiſſimum, quartas ad Collegium Cardinalium per Curſorem Buratyni, etiam quintis calamum & chartam non negaſſem pro nominatione, quę pro honore Domini, & Cancellarię decentius ſcribenda erat, quàm ut mihi legiſſe contigit. Si gratis ſuſpectus eram de concurrentia: notum non paucis, id honoris à Rege olim Michàële ſequente poſt Electionem die, ut nominatio, nominationis collatę pręmio compenſaretur, oblatum eſſe; quod non latebat Nuntium Mareſcotti, & Legatum Schagotts. Hodiernus Rex aliquot ante ſuam Electionem diebus in privato mecum diſcurſu reprehendens honorem hunc ab externis, Polonis prępripi, urſit conſilio, ut cum Archiepiſcopatu Cardinalitiam nominationem non negligerem, fuerunt ad idem motivo mihi, primi loco, & authoritate viri, tam ſæculares quàm Eccleſiaſtici. Suggeſſit idem Nuntius Bonviſi in fundamento Concilij Tridentini. Reſpondi, dignitatem Cardinalitiam me ſuper alias æſtimare, nec me fore tam abjecti animi ut eam pro honore gentis, & Archiepiſcopatûs non ſim acceptaturus, in nullam

A. C. 1674 Iam tamen me ingerere poſſe concurrentiam; allegavi Electorum Spiritualium in imperio exemplum, addens me contentū eſſe ſupremo gradu Primatialis, & primi in Patria Principis eminentiæ, & ſi per reputationem liceret, contentus eſſem pacifica poſſeſſione, proprio ſumptu meo reparatæ Diœceſis Culmenſis. Rex quidem, ut in omnibus diſtributionibus, ſic in nominatione Cardinalis abſolutam habet poteſtatem; officium tamen ſignaturæ, eo fine eſt inſtitutum, ut omnes præſertim ad exteros expeditiones per manus, & Cancellariæ officium currant. Roborata eſt hæc authoritas legibus antiquis & novellis, pactiſque Regalibus, fui bis in poſſeſſione expediendæ nominationis Cardinalis Bonſi cujus promotio licet ab initio mihi non probaretur, æſtimando tamen inſtantias Principiſſæ Matris Regiæ, Primatis, & moderni Regis, protunc Mareſchalci & ſupremi Ducis Exercituum Regni, meū illi cum eis adſcripſi nomen, ſoluſque ferme in ulteriori progreſſu eam promovi, ipſo id fatente Cardinale Bonſi, qui me in aliquot literis mecænatis nomine compellat, non deerant tamen aliqui prætextus ſcribendi Bonſio de nobis & Repub. benemerito, ut legatio geminis vicibus peracta, longa in aula Polona reſidentia, contracta nobiſcum amicitia, expenſi milliones, apud Reginam Ludovicam 20 annis comparata laboribus authoritas. Inſervivi quoque in puncto nominationis nullo murmure Marchioni Gonzaga (licet effectu non ſecuto) tanquam colligato auguſtæ domus. Dolendum eſt, Brunetti, Graminigioli, aliosque majorem habuiſſe confidentiam, ut propter eos Theſaurarius Regni, cujus ego nunquam derogavi poteſtati, mei Miniſterij ſtatum poſtponeret. Servivi fideliter omnibus vitæ meæ annis præſertim verò in ſignatoris Miniſterio, Regibus: habui magnam commendationem à Rege Caſimiro, Mecænate meo coram Galliæ Principibus, quod ei fideliſſimè, & quantum ex me efficaciſſimè, abdicationem diſſvaſiſſem. Regi Michaëli, licet pro meis orbi notis obſequijs, à corrupta aula & levibus, aut malitioſis conclavis conſilijs injurias & diſguſtus ſuſtinens, ad mortem uſque in itineribus ad caſtra, & Leopoli unicus Senator aſtiti. Expertus ſum firmatum virtute mea, hodierni Regis in privato adhuc affectum, cum quo, ut decebat ſignaturæ Miniſtrum, tanquam protunc Duce, conſtanter tenui pro bono publico correſpondentiam. Unde etiam poſt felicem ejus electionem labores mei in expeditionibus, & penna in laudem electi Domini expedita, ut me feciſſe quantum debui teſtabantur, ſic evincere poterant hanc gratiam, ne cedendo ſignatoris officio poſtponerer, & reputationis diminutionem apud externos incurrerem. Non devolvo hac in parte culpam in Regem, velut Dominum, incomparabilis prudentiæ, legum patriarum peritiæ, & authoritatis, officiorum optimè gnarum, ſed in homines aulæ & Reipub. pernicioſos, contra quos, meas coram Mte Vra depono querelas, cum perenni promptitudine ad obſequia.

ANDREÆ

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI, AD THESAURARUM REGNI ANDREAM MORSTIN.
Lubaviâ 29. Septemb.

CErta informatione (quam manifeſtè tibi exhibebo) didici, motu & operâ tuâ clam ſine meo & Regni Cancellariæ ſcitu extraditam eſſe Epiſcopo Marſilienſi nominationem. Fidem præbui facilè ex praxi anteactorum in compluribus occaſionibus, nec levi conjectura, cum homo trivialis in officium ſignatoris tali modo ſine magno authore, auſus non fuiſſet involare. Sigilli Regni quamvis nunc ante coronationem uſus non ſit, Authoritas tamen officij & exercitium Cancellariæ Regni, licet cum privato ſigillo manet; ſicque mota a me quæſtione publicè, reſponſum eſt ab Ordinibus, omnes cauſas & expeditiones, non ad Notarium Conclavis, ſed ad ſignaturæ miniſtrum pertinere debere; quapropter diſtinctum conclavis ſigillum ad interim parari juſſi quo ad omnes ſum uſus expeditiones. Cur ergo per cuniculos honor hic, qui Cancellariæ debebatur eripiendus mihi erat, cum meæ reputationis depreſſione; Verùm hoc ulteriori tempori reſervato, nunc quod reſignaveris literas ad me datas ab Artemone; ad quem ex Conſilio Reſidentis Moſchovitici cum Regis conſenſu ratione ſubſidiorum, non ratione Commiſſariorum ſcripſi, ratum habeo; inpoſterum tamen peto id non fieri me inconſulto. *Nominatio clàm extradita*

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS, AD REGEM. Lubaviâ 6. Octob.

INter lituos & ſtrepitus armorũ, metuo, ne ſim importunus Mti Vræ; motivo tamen Cancellarij M. D. L. per Gielgut Notarium ad me ſcribentis; revoco ea; quæ togæ ſunt, ſcilicet comitia & actum felicis, Deo dante, Vræ Mtis Coronationis. Quanquam non ſuppono poſſibile eſſe in Januario comitia celebrari, ſi campagnia in provectam hyemem protracta fuerit: exploro tamen Vræ Mtis mentem, cui me conformari convenit; meum addendo ſenſum, quo non optarem prorogandum ultra ſpatium unius menſis, Coronationis actum, maximè propter Tribunal, & extracurialia judicia aperienda. Deliberatoriæ, aliæq; ſolennitates, tanquam ex caſtris omitti poterunt. Inſtructionem quoq; pluribus punctis, præter punctum ad belli proſecutionem pertinens extendere non opto. Sufficiet oneri Princeps Procancellarius M.D.L. cum adminiculo Referendarij Regni; meum quoq; Regentem practicum in expeditionibus, ad caſtra ordino, ipſe quoq;, propter facilius conferendum excurro Varſaviam, imò etiam Lublinum non gravabor, ad nutum Vræ Mtis. Remiſit ad manus Mtis Vræ, verſas patrio idiomate ad me ſcriptas Moſchuâ literas ab Artemone, Theſaurarius Regni; ſcripſeram ad eum ex conſilio Moſchovitici Reſidentis, ratione ſolorum ſubſidiorum, nulla facta mentione Cōmiſſariorum, pro quibus unicè inſtabat Węcławski meo judicio minus conſultè: quando enim nobiſcum Moſchus non gerit bella, non dat ſubſidia contra Turcam, pacta Andruſzovienſia penitus non conſervat, quæ juſtitia & obligatio ſine eò non tractandi, aut in punctis ab eo datis contra rationem ſtatûs noſtri tractatum rumpendi? Pollicemur nobis maxima & glorioſiſſima â felicitate, robore, & reſolutione Mtis Vræ; vincere tamen faciliùs eſt, quàm debellare hunc hoſtem; qui ipſis *Tempus coronationis accelerandum*

EXCERPTUM EX LITERIS NOMINATI GNESNENSIS AD PALATINUM VILNENSEM 29 Decemb.

A. C. 1674

Redditæ mihi ſunt tuæ literæ, eo planè tempore, quo ſiniſtra fama vulgaverat non laudabile facinus Litvani Exercitûs inobedienter Regem, & in curſu victoriæ caſtra deſerentis. Tuus in Patriam amor fideſque in Principem nulli ſubeſt interpretationi; qui cum periculo attritæ valetudinis, nulla poſt thermas domeſtica quiete, refectis viribus, exnunc in campum obſequij Regij & Reipub. prodijſti, in nihilo obligationem magni Ducis prætermittens. Mirum non ſit Regem alteratum eſſe, receſſu ex Ucraina Litvani Exercitus; tam enim glorioſo ac fauſto progreſſu facto, non vanè ſperare poterat recuperationem totius Ucrainæ, quæ ad famam diſcordiæ & debilium Polonicarum virium, forſitan in rebellione obfirmabitur, cum irreparabili damno Reipub. unde exempla repetita, verendum ne in conſvetudinem & auſum in poſterum licentiæ militari trahantur, præſertim cum hactenꝰ inauditum ſit in Patria, Principem perſonaliter in caſtris degentem, ab Exercitu ſuo eſſe derelictum. In noſtris partibus nemo eſt, qui encomijs non extollat magnanimitatē Principis non properantis ad Coronationem, ante triumphũ, & civicam Coronam, ob vindicatam Rempublicam. Ipſa non niſi Tribunalium & juſtitiæ neceſſitas, potiſſimum detrimentum patitur; adeoq; multas ob cauſas publicas, expedit actum Coronationis ad verna tempora non prorogari.

Receſſus Litvani Exercitûs

SALUTATIO SERENISSIMI JOANNIS III. REGIS POLONIÆ INGREDIENTIS LEOPOLIM.

NON antiquo Romanorum triumphantium ritu ingredienti Leopolim M. T. fideles Cives, & ſubditi cum facibus ignitis obviam progredimur, ſed ardentibus animis, & fide erga Reges ſuos inextincta flagrantes, quos amore tui incendiſti meritis & clementia Regia inflam̃âſti. Ingrederis utinam fauſto pede Metropolim Ruſſiæ, veriùs Tuam Joannopolim tot gratijs, & beneficijs Mtis Tuæ ornatam, imò oneratam. Trita hæc tibi ſemper erat ad honores, & triumphos via, per detrita hic toties virtute tua hoſtium colla, per ſtrata cadaveribus Barbarorum à mænibus urbis hujus per te ſæpius fugatorum, per fluenta tabo hoſtili tumentia, inter victrices lauros, florentes clivos triumphales palmas, tot curribus, quot fauſtis inde tuis, bellorum excurſibus ad perennis famæ Capitolium, tota Europa es ſubvectus, proprium tuæ Majeſtatis ſemper erat, poſt armis devictos hoſtes Civium vincere amore animos, & Sereniſſimo tuo radio perculſos, in ſui trahere venerationem, ut hinc hoſtes timore, inde fideles ſubditi amore, & reverentiâ proſternantur, atque dum humili coram te procidimus genu, è propinquo illam adoramus Majeſtatem, quæ è longinquo etiam urbem hanc tot beneficijs, ac liberalibus impenſis colluſtrabat. Aſſurgunt in trophæa muti lapides ad adventum Majeſtatis tuæ, tot facti vocales Memnones, quot Othomanico oppoſiti arieti, Leonem erigunt Europæum. Stabunt perennes tuæ virtutis bellicæ teſtes, non modo aggeres, & congeſtâ cadaverum barbarorum ſtrage, quà Chocimenſibus, quà Zoravnenſibus prælijs aſſurgentes, ſed nulli unquam obnoxia tempori, nullis abroganda ſæculis fortitudinis tuæ Regiæ monumenta, atq; hæc iris de ruderibus Leo-

 burgi-

A.C.1674 burgicis aſſurgens moles immortalis nominis tui perennitatem pollicetur. Et verò multorum Principum pyramides, arcus triumphales, & poſteritati dicati obeliſci, mutas præſeferent panegyres quæ vanis impenſis aliorum irritent prodigalitatem, tibi Regum Potentiori, non pauciores animatæ hic attollentur columnæ, quas Cives Patriæ fideliſſimi tibi ſtatuent hâc Urbe, cui ipſo nominis terrore ſecuritatem providiſti. Confluimus igitur ſubditi ad Veſtram Regiam Mtem, tanquam ad aram ſalutis publicæ, pacificatorē Patriæ, libertatis Polonæ vindicem, ultorem barbarorum, ut poſt tot diſcrimina vitæ propè exanimes Civium animi à tuo reanimentur conſpectu, nutantemq; fortunam tot bellorum agitatam procellis, ad bonæ ſpei te nauclero dirigant promontorium.

GRATULATIO GENERALIS JESVITARUM, JOANNI III.

NIHIL ſanè optatiùs accidere potuit, quàm ut is Poloniæ REX renunciaretur, qui jam ante Poloniæ columen, ac totius Chriſtiani nominis Vindex omnium vocibus celebrabatur. Nullis itaq; verbis expreſſerim, quant... Nuncius lætitiâ urbem, orbemq; Chriſtianum compleverit, certè neminem audire eſt, qui non ſummis laudibus auſpicatiſſimam iſtam Electionem proſequatur, qui non hoc demum putet certiſſimum pignus propitiati Numinis ac Poloniæ, imò totius Chriſtianitatis Reip: ſecuritati proſpicientis, quæ autem inter has publicas gratulationes mens ſit, ac univerſæ noſtræ Societatis ſenſus, dignetur MAJESTAS VESTRA ex ſuis potius in nos beneficijs, quàm ex meis hiſce literis æſtimare. Novit enim, quàm multas cauſas nobis præbuerit, præter eas, quæ ſunt communes cum aliis, cur ipſam iſthic rerum potiri, gratulemur. Itaq; DEo Optimo Maximo immortales pro tanto munere gratias refero, precorq; MAJESTATEM VESTRAM, quam Regijs dudum virtutibus exornavit, optatis etiam rerum omnium ſucceſſibus cumulet. Demum MAJESTATIS VESTRÆ obſequijs minimam iſtam Societatem penitus addico, atque devoveo, ejuſdemq; benevolentiæ, quam hactenus experti ſumus luculentiſſimam, ſummâ cum demiſſione commendo. ROMÆ 9. Julij.

Humillimus Servus

JOANNES PAULUS OLIVA.

COPIA LITERARUM S. R. MTIS JOANNIS III. DIE 21 MAJ. IN REGEM ELECTI AD BEATISSIMUM. Varſaviæ.

POſt oſcula pedum Sanctitatis Vræ, meiq;, ac Regni, & Dominiorum meorum filialem commendationem. Præter ſpem omnino meam, & conſilia humana accidit; ut viduato throno Regio Senatus, populuſq; Polonus in me ſtudia, & ſuffragia ſua ultrò verterit, meq; in campo electorali, more Patrio, liberis, & concordibus vocibus Regem ſuum dixerit, ac elegerit. Non ignotum habet, quàm ſolicitâ, & verè Paternâ curâ Sanct. Vra erga Regnum hoc Orthodoxum afficiatur; cujus Pontificia bonitati non ſatis viſum, malis noſtris illachrymari, & votis duntaxat calamitates Noſtras proſequi, ſed anguſtias etiam noſtras, beneficâ erigere dexterâ, clemens

mentia Sanct. Vræ dignata eſt. Ego, quàm procul ambitu thronum A.C. 1674
Regium hodiernâ die conſcendi, tam libenter, & meritiſſimo ſolius Divinæ voluntatis nutui, quæ tot populorum animos, & ora, erga me indigenam diſpoſuit, Regiam fortunam meam adſcriptum eo. Atq; dum humeros licet impares tantæ moli ſuppono, Sanct. Vram, Chriſtiani, & Poloni orbis amantiſſimum Patrem, demiſſo cultu, & filiali obſequio imprimis veneror. Benedicat mihi anima tua, & Polonæ aquilæ vergens jam ſenectus, in lætam iterum juventutem meis auſpicijs renovetur, Religio Catholica per Regnum hoc, lateq; diffuſas Provincias proferatur, acerrimi tot hoſtes, cum quibus pro DEO, & Patria dimicandum erit, dexterâ Excelſi frangantur. Cæterum felix, ac diuturnum rei Chriſtianæ imperium Sanct. Vræ vovendo, Pontificiam ejuſdem benedictionem humillimè exoro.

AD SEREN. PRINCIPEM LOTHARINGIÆ ANDREÆ OLSZOWSKI EPISCOPI CULMENSIS PROCANCELLARII REGNI 25 Aprilis.

PAucos ante dies, è Diœceſi mea Varſaviam redux minimè differo literariâ veneratione correſpondere Serenitati Veſtræ, cujus erga me eximiam benevolentiam binâ epiſtolâ, & conteſtatis Miniſtrorum ejus officijs abundè perſpexi. Gratiam, quam maximam habeo Serenitati Veſtræ, quod mihi magnanimas intentiones, ſpeſquè ſuas concredere dignata ſit. Optimos mortalium altiſſima cupere, vel heroico animo, & exemplo ſuo Serenitas Veſtra affirmat, approbatq;. De eventu ſuſcepti conatus certò certiùs polliceri non auſim; diverſa hæc longè, quàm nuperâ Electioue,& atrociſſimi belli minis perturbata tempora hoſtem Turcam â cervicibus ſuis depellendum ſuam in hac Electione ſalutem unicè verti. Proceres Ruſſiæ, & Exercitus clamitant. Egone infelix, & inauſpicatus forte ſim per ſilentium id negotij agere, & fortunam publicam, ac meam fato permittere conſtitui; ideoque Domino Supremo Regni Mareſchalco, & Generaliſſimo Exercitûs inclyto Barbarorum victori, & mihi amiciſſimo velle, & nolle idem, reciprocâ tamen ſponſione obſtrinxi. Enitar ergo quantùm viribus, & induſtriâ potero, ut obfirmatum in partes Serenitatis Vræ flectam, qui inclinaverit, ego me totiſſimum dedam ſervitio Serenitatis Vræ. Cætera Dominus Legatus Serenitatis Vræ copioſiùs perſcribet. Meorum interim obſequiorum prōptitudinem & conſtantiam Serenitati Veſtræ devotiſſimè cōmendo.

COPIA LITERARUM AD CARDINALEM Vrſinum die 21 Maij.

HAbemus jam Regem Joannem tertium ex ſupremo Regni Mareſchalco, & Generaliſſimo Exercituum Duce ob heroicas virtutes, prudentiam, fortitudinem, felicitatem, ob incomparabiles ex barbaris victorias, admirando Senatus Populique Poloni conſenſu de hodiernâ in Regium thronum evectum. Certè poſſum dicere non ſurrexit Major inter Polonos tam inclyto viro, cujus procul dubio authoritas, quam formidant amantque Turcæ, Scythæ, Daci, Coſaci, Polonam reſtituet rem. Ego nonnihil operatus ſum, quòd me pridem declaraverint Mucianum, ſi ille Veſpaſianus fieri non recuſaret. Electio hæc inopinata licet, ſed matura, & divinitus planè peracta fuit, quæ non reſpondebit

A.C. 1674 tantùm, ſed vota & expectationem noſtram, atque Chriſtiani Orbis ſuperabit. Pluribus me diffundere non poſſum, multis obrutus, unum adjicio. Me ad vacantem Archiepiſcopatum Gneſnenſem, & Primatialem Regni & M. Ducatus Litvaniæ dignitatem deſtinari. Spero non mihi defuturum Eminentiæ Vræ benignum Patrocinium. Cujus me gratiæ reverenter, & devotiſſimè comendo.

COPIA LITERARUM SERENISSIMI JOANNIS III AD CARDINALEM ALTIERI RATIONE DECIMARUM ITALICARUM PRO SUBSIDIJS AD CONTINUANDUM BELLUM TURCICUM Varſav. 20 Junij

MInimè Nobis grave eſt repetitis epiſtolis noſtris Illuſtritatis Vræ identidem pulſare animum, pro obtinendis à ſua Sanctitate ulterioribus, ac præſertim Decimarum Italicarum quàm citiſſimis ſubſidijs, cùm hoſtes Chriſtiani Nominis Turcæ & Tartari, jam in Provincias Poloniæ, & Volhyniæ excurrentes, non pulſent tantùm, ſed ferrô, & flammâ graſſentur, ingentem Chriſtianæ plebis multitudinem in ſervitutem abducant, fortalicijs aliquot, per admotas tormentorum machinas, deditione occupatis, hoſtiliter ulteriùs progrediantur ac ipſemet Tartarorum Chamus cum Ottomanico Imperatore, & Vezyro conjunctus proximè imminere afferatur. Delegavimus iterum Generoſum Chriſtophorum Mazini Equitem Polonum, intimæ Cameræ Regiæ Secretarium, ut Romam quàm primùm redux pro augendis pecuniarijs ſubſidijs, majori, quantum fieri poteſt, conatu inſtet, & decenter rebus Poloniæ afflictiſſimis tutelam à benignitate Pontificia, ac pacatiſſima urbe ac Italia imploret. Fieri tamen poteſt, ut ille fortè venire Romam retardet. Eapropter amanter compellamus Illuſtritatem Vram, velit calamitoſiſſimi Regni Noſtri ſtatum, vivido officio Sanctitati Suæ repræſentare, velit vanam, & inimicam evellere perſvaſionem, quaſi pax à Nobis cum Turcis agitetur, eo conſilio, ut contra Vicinum Principem armorum Ottomani omnis furor (quod ab omni veritate, honeſtate, & pietate Chriſtiana alienum eſt) divertatur, velit proſpicere, ne derelicti à Principibus Chriſtianis in hac egeſtate Noſtra, deſperatione ultimâ ad aliqua indecora tranſactionis media adigamur. Non deficit Nobis animus, & vires, ſi exercitus noſter numeratis promptè ſtipendijs ſublevetur. Certum eſt ardere in hoſtem generoſa pectora Poloniorum, Nobiſque, qui in civili ſorte nonnihil proſperè geſſimus, nunc in Regia fortuna creſcere magnanimum impetum, ut inſigni bellico facinore primitias Regni Noſtri exornemus, famamque, ac terrorem nominis noſtri in hoſtem proferamus. Ergo accingimus jam nos (quod DEUS Dominus Exercituum ſecundare dignetur) itineri bellico, in Ruſſiam, unde ſine experimento armorum minimè redire licebit. Intereſt orbi Catholico non otioſè eventum belli ſpectare, ſed opes ſuas pro communi cauſa ſociare, & opportunè obvi-

are

are, ne per ſtragem, & ruinam Poloniæ, ferociſſimus hoſtis, ad excidium reliqui Chriſtiani orbis invaleſcat. Compendium deſiderij noſtri eſt, ut Illuſtritas Veſtra non tantùm Suam Sanctitatem ſed & totum Collegium Cardinalium & opulentiſſimos Italiæ Principes, ad ferenda Nobis auxilia permoveat, utque Decimarum promiſſum, in effectum anticipatè quàm primùm deduci, authoritate ſuâ procuret. Quod ſummo conatu ab Illuſtritate Vra contendentes, eidem optimam valetudinem, & proſpera quævis à DEO precamur. &c.

AD CARDINALEM ALTIERI PROCANCELLARII AVISATORIA DE NOMINATIONE SUA Ad Archi-Epiſcop. Gneſ.

Expeditio bullarum pro Archiepiſcopatu petitur.

PRæclarum amicitiæ munus eſt, ſuorum incrementis ſtudere, &, quantum apud ſummos Principes gratiâ valeamus, amicorum provehendis honoribus experiri. Hac de cauſa Veſtræ Eminentiæ auxiliare ſuffragium enixè efflagito, ut judicium Sacræ Regiæ Mttis quod in nominationem meæ ad Archiepiſcopatum Gneſhenſem Perſonæ luculenter declaravit apud Sanctam Sedem promovere uſitato erga me benevolentiæ affectu velit. Maturari autem negotium Eccleſiæ ac Reipublicæ plurimùm intereſſe, Eminentia Veſtra facilè reputabit, non inſciens, quantum nocumenti ſuo illa Præſule, hæc Principe primo ſtatûs & conſiliorum orbata, accipere & pati poſſit; præſertim nondum coronato Serenmo Rege, & Barbarorum armis initia Principatûs ejus, & fortunam proculdubio jam jam exploraturis. Jam quod ad impenſas circa expeditionem bullarum ſpectat, diminutionem earum ut commendatam ſibi Eminentia Vra præcipuè habeat, vehementer rogo. Bona Archi-Epiſcopalia partim externis bellis, partim civili licentiâ non tantùm fatigata, ſed majori ex parte everſa, minores proventus pollicentur, & abundè felicitatis capient, ſi onera domeſtica tolerare poterunt, ne dum externa diſſolvere. Deinde ſi gloriari licet, Primatialis hæc dignitas mihi contigit non inani officiorum uſurpatione, aut plauſu; labore & cōſtantiâ venit, poſt Interregna duo, tum ſcriptionibus meis, tum conſilijs ad pacem animorum, & gloriam gentis feliciter efformata; poſt Caſtrenſes binis cum Serenmo Michäele & Joanne Caſimiro expeditionib⁹, pruinas, poſt continuas vigilias unius Collegæ, ætate invalidi, poſt ingentes ad latus Regum duorum ſumptus, ut prætercam Diœceſim Parochiarum reſtitutione amplificatam, inſignem Baſilicam Divi Jacobi à Calvini ſuperſtitionibus vindicatam, ſupplicationem feſto Ssmi Corporis Chriſti fractâ Thorunenſium contumaciâ publicè inductam, & firmatā. His ut modeſtè à jam promeritis ſingularem reſpectum apud Sanctitatē Suam interventu Vræ Eminentiæ me reperturum confido. Favebit Vra Eminentia Scræ Ræ Mttis judicio, & honori meo, cujus partem ſolidam in ejus nomen redundaturam, non eſt quod dubitet, fructuſq; ejus in me propenſionis uberes allaturam.

COPIA LITERARUM EPISCOPI CULMENSIS PROCANCELLARII REGNI, AD CAPITULUM GNESNENSE.

Varſaviæ 20. Junij.

Nominatio in Archiepiſcopum

PLacuit Superis, inclinare cor Regis, ut me, ex ſingulari ſua clementia, ad tam ſublimem proveheret dignitatem, indigniſſimo Primatiale ſubſellium, per nominationem dignatus eſſet deſtinare,

A.C. 1674 re, quod per Ablegatum, & literas meas pro jure & more vobis communico. Perpendo magnitudinem tanti oneris, Angelicis humeris formidandam; penſoq; tenuitatem meam, terrente me publica Patriæ calamitate, quæ principaliter Primatem tangit, & angit. Res quoque œconomica bonorũ, & ſubditorũ Archiepiſcopatûs non leves patitur injurias, & ruinas; committendo me tamen divinæ voluntati, fortunæ, & incomparabili Regnantis prudentiæ, memor quoq; à juventute ferè me eſſe enutritum in gremio Veſtri Capituli, in partem curarum adſcitum à piæ memoriæ Primate Lubinſcio, cujus Aulæ Cancellarius quinquennio fui, gnarus magna ex parte ſtatûs & Perſonarum Archidiœceſis; erigor in ſpem, me in hoc loco non præfuturum tantùm, verùm etiam profuturum Eccleſiæ DEi, & Reipub. Non tam ergo fiducia mea; quàm cōmuni veſtro labore,& ſubſidijs fretus, fortè meâ ſuffragijs liberis Electionis Canonicæ, permitto, non dubius, me antiquum confratrem, quaſi unum ex vobis, favente & unanimi favore veſtro proſequendum; de quo non ambigens fraterno me amori & benevolentiæ commendo.

ANDREÆ OLSZOWSKI EPISCOPI CULMENSIS, AD PALATINUM CULMENSEM.

Coronatio accelerenda. JAM altera dies in deliberatione abijt, ratione coronationis; an illa intra ſeptem hebdomadas abſolvi debeat: verùm dilata eſt; uti & omnia negotia Reipub: & conſilia, donec expeditio finiatur. Scopus hujus unicus eſt, utilitas publica, ejuſque conſervatio & defenſio. Solidum poſuimus fundamentum boni publici in unanimi Electione Principis. Dedit nobis DEus Electum ex millibus; quem digniſſimum judicavimus, hunc Regem diximus; parem illi non video. Quis non optaret; ut juxta antiquam formam ordinario curſu omnes res Statûs peragerentur; verùm in caſibus extraordinarijs id currere nequit: quid autem magis extraordinarium, quàm bellum Turcicum eſt? dum jam Annibal ad portas. Ad rationes conſiliariorum tres modi porrecti ſunt peragendæ coronationis: primus ut Varſaviæ abſolvatur; ſecundus ut ſeptem hebdomadis abhinc Cracoviæ: mea verò ſententia eſt; ut ritu & more ſolenni quantocius, nec ſeptem hebdomadæ expectentur. DEum teſtor, me hac in parte minimè reſpectu duci; cùm jam per voluntatem DEi, gratiam autem Regis, ad dignitatem deſtinatus ſim Primatialem; quod etſi mihi non obtigiſſet, non tamen tædio, verſando cum tanto Principe, qualis ſapientiſſimus Rex eſt, afficerer. Neceſſariò expediri debent publica negotia; igitur etiam neceſſaria ſunt Corona & Sigillum: exiſtimo tamen temperamentum quoddam dari poſſe, ut confirmationes jurium, Mareſchalcales Scipiones, Clavæ & alia officia tantiſper ſuſpendantur: nec interim opto; ut judicia & jurisdictiones ceſſent; Regnum enim ſine juſtitia latrocinium eſt: tot in carceribus gemunt, & complurium injuriæ invocant vindictam. Quod autem fuerim Author ſententiæ de differenda coronatione, ratio fuit; quòd omnia conſilia noſtra in eo fundanda erant: an bellum cum Turcis ſit. Non decepit nos aut feſellit firma aſſertio Principis: ſtatutum ab omnibus eſt: idem omnium affectus fuit. Heſternâ die à Rege audij, Dominum Siekierzynski non redire. Pro certa re habeo bellum ad nos ire. Intelligit id Rex ſe ideo electum eſſe; ut nos defendat ab Othomanica potentia. Expreſſit

preſſit hoc ſecreto ſuo, ſe non urgente ambitu ſuſcepiſſe coronam. Neceſſarium igitur eſt quia agere poteſt; etiam de diſtantibus conſilia agitare; deliberandum de Szoczawa, de Chocimo, de tot innocentibus Chriſtianis animabus. Novi caſus, novæ leges. Nihil prorſùs (uti quiſq; ſe reflectere poteſt) ſub tempus electionis cogitavimus de defenſione. Quouſq; hîc Rex permanſerit; certè exercitus non conveniet. Si cui in capite hæc altè hæret impreſſio, Electionem perperam factam; multum ille fallitur, qui in ejuſmodi ſententia eſt: divinum hîc opus fuit, non humanum: Spiritus S. direxit vota & voces, occupat eam fortunam Rex dignitate ſuâ; etſi id non ſperaveram. Audio quorundam voces eſſe malè ominatas; quibus in anteceſſum jactare audent ſe digreſſuros ſine pactis: in cujus verò id detrimentum verget, ſi non noſtrum, nobis id nocebit. &c.

PRÆSCRIPTUM LEGATIONIS GENEROSO VLADISLAO Skoraſzewski Vexillifero Palatinatus Poſnanienſis Ablegato extraordinario ad Sereniſſimum Electorem Brandeburgicum.

QUàm celerrimè poterit Generoſus Ablegatus extraordinarius, iter ſibi demandatum maturabit, & Berolinum, vel ubi tum Sereniſſimus Elector Brandeburgicus reſidebit, ſinè omni protelatione contendet.

Copiæ auxiliares poſtulantur

Vbi quàmprimum advenerit, nactus facultatem conveniendi, & alloquendi Sereniſſimum Electorem præſentibus literis Regijs, felicem Electionem Suæ Majeſtatis in Regem Poloniæ denuntiabit, conſtans ſtudium, fraternam amicitiam, Regiam propenſionem luculenter & decenter conteſtabitur; alteras mox literas Regias reddet, & apponet pericula quorum bene gnarus, & quæ ad præſens totam urgent Rempublicam, cum potentiſſimus Orientis hoſtis, validiſſimo ſuccinctus exercitu, finib⁹ Regni immineat. Tantæ moli belli ſuſtinendæ, aut reprimendæ, imparem ſe prorſus agnoſcit Polonia, vicinorum Principum opem, auxilia implorat. Inter eos primo reponit loco Sereniſſimum Electorem ad quem proſpera & adverſa noſtra, quaſi communia ſpectant, amici vicini Principis ſuppetias, in tam flagranti requirit diſcrimine, & cum certò intellexerit Sua Majeſtas, copias auxiliares, vigore Pactorum Bigodſtienſium & ultimariæ per Ablegatum Polonicum Dnum Morztyn tractationis præſtandas intra Ducalem Pruſſiam paratas promptaſq; referri, referet Suæ Serenitati Ablegatus noſter, ſcripſiſſe Majeſtatem Noſtram, ad Illuſtriſſimum Dominum Ducem de Croje Gubernatorem Pruſſiæ, ut quàmprimum eas in Poloniam ordinet, aderit præſtò Commiſſarius Regius in finibus Maſoviæ, qui eaſdem copias excipiendi, & commodiore tractu deducendi fungetur officio.

Porrò freta Sacra Regia Majeſtas Suæ Serenitatis propenſione, & amicitiâ majores copias, videlicet duorum vel trium millium peditum, obtinere à Sua Serenitate contendit, prout ea de re cum Legato Electorali Dno libero Barone Hoverbek contulit & ſpem obtinuit. Suſtentationē autem dictorum militum, ut pro uno ſaltem menſe ex ærario proprio Sereniſſimus Elector provideat, anguſtias rationum noſtrarum repræſentando, inſtabit Generoſus Ablegatus; porrò ad ulteriorē eorundem auxiliarium ſuſtentationem Theſaurus Regni obligabitur. De modo eorundem auxiliariū deducendorū, de tractu cōmodiore conferet, & concludet cū Sereniſſimo Electore, & tempeſtivè tractatûs ſolius ſucceſſū ſignificabit.

Cæte-

A.C. 1675 Cætera prudentiæ & dexteritati Generoſi Dni Ablegati committuntur, cujus ſpectatiſſima in ſago & toga merita datis occaſionibus Regia Majeſtas præmiari dignabitur.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD REGENTEM CANCELLARIÆ REGNI STANISLAUM BUZENKI Lubaviæ 5 Januar.

Fourbin Epiſcopus Bellovacenſis.

LEgato Gallico juſtificabo me, & probabo non tantum tres, verùm nec unicam me contra Perſonam ejus, & nominationem, Romam ſcripſiſſe literam, qui eum aliter informavit fronti ejus inſcribo: impudens eſt, & veritas in eo non eſt; fateor me tamẽ nominationi huic non poſſe applaudere, eamq; judicio meo pro injuria gentis meæ reputo, priuſquam audiam & videam certiſſima ſubſidia ex Gallia numerata, quæ ille authoritate & fide legationis appromiſit, orbiq; typo vulgavit. Quod amicitiam Cancellarij Litvaniæ magis æſtimet, non invideo, nec id me tangit. Non meum hæc ſtatum decet æmulatio, qui tamen; ut cũ quovis in Primatiali dignitate; ſic cum illo velut antiquo collega meo amicitiam colere, præſertim ultro ejus præventus officijs non deſiſtam. Improbat collatum mihi Archiepiſcopatum Gneſnenſem; ſi Pariſienſis Polono daretur, juſtè id illi poſſet diſplicere, uti mihi non placet hoſpiti Gallo, nullô ejus meritô collatam eſſe nominationem. Relinqueret me ille potius, qui etiam cum amiciſſimis meis verbum contra hanc nominationem Varſaviâ non extuli, nec ulli literas ſcripſi; ſi me tamen exagitaverit, utar libertate ſentiendi & dicendi, cum debito tamen Regalis & Reginalis Majeſtatis reſpectu.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS, AD REGEM. Lubaviâ 6. Januarij.

Diploma & pallium pro Archiepiſcopatu

GRatiam & beneficium Majeſtatis Veſtræ, ſuprema manus coronavit Sedis Apoſtolicæ, à qua, in novi anni exortu ſacra diplomata, & Archiepiſcopale pallium miſſum Româ ſuſcipio. Unde capeſſendo Primatiale munus, Nuntium primò fero Majeſtati Veſtræ conſecrando immutabilem fidelium obſequiorum meorum ſubmiſſionem, in quibus ut nemini unquam Primatum cedam, ita ut Majeſtas Vra ſuam, gratiâ Regali, & protectione creaturam fovere & conſervare dignetur quàm demiſſiſſimè poſtulo. Geminas Majeſtatis Veſtræ accepi literas; in quarum primis ingentem Regij cordis legi dolorem, ob inauditum Litvani Exercitûs auſum, per deteſtandam rebellionem à Veſtra Majeſtate recedentis; Non ſuppono ullum fore tam impudentis oris, ut audeat tantum nefas approbare, multo minus ſeditionis authoribus patrocinari. Tertium jam id facinus poſt Dubinenſem & Chocimenſem ſciſſionem; eò nunc deteſtabilius, quòd in conſpectu Regis, in novo Principatu, ſub tempus hoſtilitatis, in tam proxima ſpe recuperandæ Ucrainæ; quæ, ut fortunæ, & fortitudini Mtis V. cervices inclinare cœpit; ita non vanè timendum, ne ad diſcordiæ vocem, & debiles Regni vires, rebellione induretur: nunquam in hujus Patriæ faſtis nemini me legiſſe, Principem in perſona caſtris præſentem, ab Exercitu proprio, ſine miſſione, eſſe derelictum. Si ergo non correxerint errorem nec rediêrint ad operationes belli, Colonelli, vulgò Rotmiſtrzowie, deſertores caſtrorum, (cujus ſpem in datis ad me Palatinus

Exercitus Litvanus diviſus

Vil-

Vilnenſis facit) aliud mihi non occurrit conſilium, niſi ut Mtas Veſtra inquiri in Principales, & juxta leges imperet judicari. Impendet ad id, quiſq; bonus civis operam, vindicabit Mtis V. injuriam, inclyta Gens Litvana; honoremq; ſuum per conſtantiam partis Exercitus ſub clava Principis Radivilij perſeverantem erigere ſeriò coronabitur. *A.C.* 1675

In ſecundis literis requirit jubetq; Mtas V, dari à me conſilium ratione accelerandi, aut prolongandi actûs Coronationis. Addere nemo poterit; ſive pro, ſive contra, rationum momenta iis, quæ literæ Veſtræ Mtis complectuntur. Quis non optaret; quàm citiſſimè in plena venerari Mte Unctum Domini: ſuper omnes verò, meum id ſummum votum eſt, cujus indignis manibus, ex jure Primatiali honor hic, coronandi Regem & Reginam deſtinatur. Si ergo ſine detrimento Reipub: ad unius trimeſtris ſpatium, ab Exercitu, & Ucraina Veſtra Mtas abeſſe poteſt, celebretur feliciter circa 10. Martij convocatio. Scribendo Inſtructionem, aliis ſolennitatibus Cancellaria non multum inſumet temporis; ſatis enim erit univerſalibus denuntiare, quaſi ex limitatione præſcripta legibus Comitiola; poſt quæ quatuor ſeptimanis cadentia Comitiorum Coronationis determinanda erit. In iiſdem Univerſalibus, aut in diſtinctis incluſis literis, addendum ſtipendium Exercitui debitum, roboratio belli, ordinatio Ucrainæ. Si verò hæ ſunt rerum circumſtantiæ, ut Mtas V. hyemali ſua reſidentia in Exercitu ſit ſolidatura poſſeſſionem Ucrainæ, propter quam tot Poloni ſangvinis diluvia, annis propè 30. ſunt profuſa; Si Camenecum, Czeherynum & ipſam Kyoviam præſenti activitate & terrore Mtas V. ſit recuperatura, ſi oſtentatio aut progreſſus armorum evictura ſint, glorioſam & conſtantem cum Turcis pacem, ac ſincerum cum Moſchis tractatum, ſequor politicam Taciti: Inſtandum famæ; prout prima ceſſerint fore univerſa. Prævalet in ſtatera tenuis judicii mei primus ſalutis publicæ reſpectus, Coronæq; aureæ & ſceptro, præfero civicam ob Rempub: vindicatam. Magnum momentum in Perſona & ingenio Mtis V, videt orbis; ingens econtra periculum, ne cum receſſu ex Ucraina, fortuna Reipub: vix forſan reparabili paſſu, cum jactura famæ, ſumptuum, & victoriæ partæ, retro cedat. Licet ergo à longè non penetrando reconditiora arcana, nec indies occurrentia perſpiciendo; errare poſſim, & aliquam invidiam incurrere; recto tamen judicio, & pura conſcientia, non pono rumores ante ſalutem. Sat cito & glorioſè Mtas V, actum Coronationis celebrare dignabitur, ubi Vindex & Victor (quod ſpe in DEo fretus, & corde precor) cœlo terraq; applaudente, triumphali paſſu feliciter redierit; Utiq; Imperatores etiam non Coronati, ſemper tamen Auguſti. Vacantiæ poſſent forſan declarari bene meritis; ne eos ſpes incerta diu torqueat. Exercitum reverentiæ & amori Majeſtatis Veſtræ ceſſurum, non dubito; ut ſpe futuri ſtipendij ad conſummationem uſq; victoriæ perſeveret; & præda ex hoſtico, portionibus ex bonis Regalibus, donativo ex ſpiritualibus deliniatur. Tribunalium frequentes limitationes pati didicimus, quæ aſſumendi, uti & Exercitus reficiendi, aliquis modus eſſet inveniendus; quod mihi proponere contra ſtatus noſtri recentem uſum non expedit; licet ſint Majorum exempla, & ratio ſupra leges, quæ pro varietate temporis juxta ſtatutum variandæ; & malum quod minus eſt; id minimè ſit malum: Quo, altiſſimo judicio Majeſtatis Veſtræ, & præſentis ad latus ejus Senatus; triumphalem exoſculor dextram.

ANDREÆ

A. C. 1675 ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD REGEM Liskovicijs 9 Januarij

REquirunt à me, Vilnenſis, & Samogitiæ Epiſcopi, ac ipſe Palatinus Vilnenſis, ut me ſupplicibus meis ad Mtem Vram interponam, pro reconciliatione ejuſdem Palatini & Exercitus ſub clava ejus militantis, ut ex originalibus literis conſtabit Mti Vræ, ultra quarum tenorem, & reſponſum meum, nihil efficacius addere poſſum, niſi ut ſuppliciter inſtando pro Palatino & Exercitu ejus, Andream Załuski Ablegatum meum, meque cum fideli ſubjectione Clementiſſimæ Mtis Vræ commendem gratiæ.

AD REGINAM 9 Junij

PRæſento Mti Vræ Nepotem meum ex ſorore, Andream Załuski, ſuppliciter poſtulans ut eum in ſuam ſuſcipere gratiam, Regiæq; Mti commendare dignetur. Reddendo Regis Galliarum literas, referet Regiæ Mti, quidnam à me requirant Vilnenſis, & Samogitiæ Epiſcopi, ipſeque Palatinus Vilnenſis. Non dubito etiam Mtem Vram, authoritate ſua, ſe eò applicaturam, ut Dux & Exercitus Litvaniæ clementiâ verbisq; ſvavioribus Mtis Vræ deliniti, ſinant ſe trahi ad obſequia Reipub. in præſenti bellica expeditione quæ omnia cum conteſtatione promptitudinis meæ oretenus exponet meus Cancellarius; fidelia interim obſequia mea, meque ipſum clementi gratiæ Vræ Mtis dedico.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD PALATINATUM CULMENSEM Lubaviâ 12 Januar.

MIrabilis DEUS in operibus Regiæ Mtis, ſit benedictus, pro tam fortunatis, ſupra vota noſtra, in Vcraina ſucceſſibus. Licet, puto, maxima clade Turca profligaretur in acie, non tantum comodi accederet Reipub: quantum ex recuperatione Vcrainæ, cujus amiſſio omnium malorum radix, firma poſſeſſio, fundamentum perennis felicitatis. Jam ibi hyberna Exercitui veteri conſilio Koniecpolſcij perpetuum ſtabiliri poterunt, quo nihil optabilius, utilius nihil Patriæ. Expediret, meo judicio, ut Rex partem reſcindat (junctis aliquot poſſeſſionibus) in œconomiam Regiam ſimilem Sambor: quod propoſitum erat à Rege Vladislao; verum Domini illorum bonorum, cupiditate omnia poſſidendi, impediverunt. Nunc ad id tempus eſt opportunum; cum nemo ſibi proprietatem abſolutam arrogare queat, amiſſa aliquot annorum decadibus poſſeſſione; & â Repub: ſangvine & millionibus recuperata. Debetur fructus victoriæ Regiæ Mtis, ſuo & ſucceſſorum Regum commodo, ut in Ucraina commodius poſſint reſidere. Non me puderet etiam illius modi, quem in Coronatione Regis Michaëlis propoſui, ex antiquis, & præſentibus Magnarum Monarchiarum exemplis. Si enim ſine certo ſtatu & Poſſeſſore Vcrainam iterum reliquerimus, æternum bella recrudeſcent; quanquam etiam Germanicas ex regiminibus, diſponere colonias, conveniens foret & proficuum, Doroſzenko transferendum penitus

penitus optarem Czeherino, tanquam ex Regia conſiliorum & rebellionis ejus, quæ illi non tam facile in alia reſidentia ſuccederet. Non inutile quoque eſſet Reipub. ſi, ſive penitus diſarmaret, ſive diminueret tormenta bellica arcis Czeherinenſis. Non mihi placet, executionem decreti in cauſa Abbatiæ Coronovienſis demandatam eſſe Nuntio Apoſtolico, ſecreta procul dubio mandata habenti; ut protelet negotium, nolentique ſtabilire jus patronatûs Regium. Quivis Nuntiorum (præter Ranuci) curabat ſemper nobis aliquid detrahere, Romæ attribuere. Vidoni Suffraganeis titulos Epiſcopales, antiquiſſimo uſu receptos, Polonis ademit Epiſcopis, Romamque tranſtulit; quam ob cauſam Vilnenſis Suffragania, non habens certum titulum Epiſcopatûs, in partibus, vacat. Pignatelli depreſſit Nuntiaturam Polonam, primò exemplo translatam in Viennenſem, tanquam ſuperiorem. Mareſcotti hinc migrans primo exemplo reliquit vice ſui Internuntium, fruſtra me obnitente; mihi enim contrariandi ſtudio, ſubjecit ſe Internuntio Laizo Primas Prazmowski; idem auſus Nerli, imò quid amplius, cùm tecto capite à latere Regem Michäelem duceret: aſſecuro nec Bonviſi avolaturum ex Polonia, niſi rhombo excuſſo, nec poterit meliùs de Roma mereri, quàm inducendo Abbatias ad abſolutam à Papa dependentiam; bene inde habebunt Iuriſtæ, Expeditionarij, ſolicitatores, ſcribæ, quorum totus eſt Exercitus in Curia Romana; pro ſola enim Iędrzejovienſi lite, Monachi, ut ſub juramenro affirmant, impenderunt 50000 flor. Agendum ergo ſeriò hac de cauſa Regi, quod etiam Cardinales amici ſvadent; ſcribendæq; literæ ad Bonviſi; non dando tamen titulum, Illuſtriſſimi, ſed ſufficiet, Reverendiſſimo in Chriſto Patri, Domino gratè nobis dilecto. A.C. 1675

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS, AD REGEM Lubaviæ 1. Februarij.

IN tanto reſidentiæ meæ intervallo, ut non citò, quartâ ſcilicet ſeptimanâ ad me eiteræ per poſtam ex Ucrania perveniunt, ita reſponſa ſerò & conſilia forſan poſt res, afferuntur. Extollo admirabund⁹, non tantùm rerum geſtarum magnitudinem, verùm ut plurimum ſummam Majeſtatis Vræ prudentiam, qua, fortunæ belli, præſenti non fidens, futura proſpicere excelſo dignatur judicio. Quiſquis ſtatum Reipub: qualem Majeſtas Vra cum ſceptro Regio liberis ſuſcepit vocibus, penitius perpenderit, fatebitur Majeſtatem Veſtram, cælitus eſſe datam in Patrem afflictæ Patriæ, & Defenſorem; de quo illud dici ex vero poſſit: ſi abſq; Scipione Roma eſſet, Romæ libertas & ſalus deeſſet. Bellũ Turcicum judicio magni Zolkiewſcij Avi Majeſtatis Veſtræ, non ludi inſtar eſt. Audivit nemo aut legit, Regem aut Gentem quampiam, ſingulariter Turcicæ potentiæ parem fuiſſe reſiſtendo; plenæ ſunt hiſtoriæ victoriarum & cladium Turcis illatarum, poſt quas inſuper, ipſis feſſi victorijs & enervati Triumphatores, Othomanicis viribus ſuccubuêre, abjectiſq; laureis & trophæis, Regna diuturnis bellis perdidêre. Cum ergo ſecundantes contra tam formidandum hoſtem, non habeamus, cum manifeſtè patuerit inſinceritas & perfidia Moſchovitica, qui ſuper infirmitate, aut ruina noſtra, ſecuritatem ablatorum, & vaſtas ſpes occupandæ totius Ruſſiæ ac forſan M. D. Litv. erigunt, & ſtabiliunt. Principes Chriſtiani, toto orbe requiſiti, ſine ullo, in hominibus aut pecunijs, ſubſidio res noſtras nobis relinquunt. Decimæ Italicæ Roma promiſſæ, ſublimitatibus verborum trahuntur; de diverſione Perſarum, obſidione

A. C. 1675 ne Babylonis, validis Arabum latrocinijs inania famæ; quando non minus ferox, quàm ſuperbus, ſpirans minarum & vindictæ fremit; Exercitus in Aſiam per mare non transvecti, in hac parte in hybernis ſubſiſtunt; Armamentarium Cameneci ingens paratum, facilis & velox à Danubio in limites Poloniæ, ſine impedimentis excurſio; nulla audiuntur ut anno præterito per Mironem Koſtinum erant, pacis, & pactorum illicia; Hanus Tartarorum omnesq; Krymenſes Scythæ, devinctiſſimi, à Zaporovia & Danubio ſecuri; nec fors vicini, propter ſuam ſecuritatem, & diverſionem, ordinata charitate, periculorum, per Reſidentes ſuos otiantur; ut Turcas bello Polonico teneant implicatos. Convenit profectò noſtro nos pede metiri, omnesq; cogitationes, curas & modos, ad unum dirigere centrum; ut ulteriori, tam grandi bello, proprijs viribus ſufficiamus. Vis conſilij in hoc vertitur, quomodo nam fortis & promptus Exercitus, in campaniam verno tempore ſit educendus. Quod perpendens, tacito intra me concludo ſenſu: cùm pecunia, contributiones, & nervus belli ſint neceſſaria, ſine conſilio, & conſenſu generali, omnium Ordinũ ſubſiſtere; eſſe impoſſibile. Senſus quorundam magnorum virorum ex circumſtantia temporis, ut Leopoli, aut Lublini Comitia, vel convocatio celebretur; omnium enim judicio, alienatio Mtis Vræ ab Ucraina, minatur recidivam: Officiales Exercitûs, Regem & Ducem ſequentur. Coſacorum faſtidientium hyberna, cuſtode remoto erumpere poteſt rebellio: contemptus noſtri, Turcas & Tartaros magis animabit, Moſchum in ſuperbiam eriget, conſiderata exprobratione Czudaw Comiſſarij Moſchovitici Andruſzoviæ, in qua ſuccenſebat, etiam antea à Rege S. M. Caſimiro Ucrainam bellò ſubactam, poſtea deſertam, amiſſamq; fuiſſe. Video ergo meliora proboq; verum conſiderans ſtatum Reipub. non vano metu angor, ne altercationes circa locum & modum, quaſi legibus contrarium, interveniant, & ex malevolis quiſpiam, non valens aliter ægrè facere, colorato novitatis in Repub. prætextu, per hujus congreſſus ruptionem, gloriæ, & reputationis Mtis Vræ, bonoque cõmuni afferat nocumentum: malo jam errare cum multis, ſvadendo, ut Mtas Vra more Majorum Coronationem, & prima Comitia Cracoviæ dignetur auſpicato celebrare, ſi poſſibile in Martio: tum enim Mars eſt quieturus; adeoq; quo citius eò melius contributiones eſſent colligendæ; in eumq; finem, intimandam judico univerſalibus, aut diſtinctis literis incluſis, abbreviatione ſine ſolennitatibus comitiorum, declaratione facta, Mtem Vram, cum ultra 2 ſeptimanarum ſpatium, Cracoviæ morari nequeat, in Ucrainam redituram, concluſione etiam conſiliorum penes Senatum & Nuntios Terreſtres relicta. Memini conſilium, imane licet, & vix Chriſtianum, pro ſalute tamen neceſſarium de vaſtanda adjacente provincia, qua belli iter hoſti; vaſtitas enim illa deſolatorum camporum pro muro nobis Chinenſi eſſet. Reſidentem Swiderski opto revocandum ex Moſchua, Moſchoviticum viciſſim Varſaviâ licentiandum, cum hæ noviter inductæ reſidentiæ, ſeminent potius diſcordias, quàm pacem concilient. Non prætereo auxiliaris peditatûs quinq; millia à Rege Sveciæ, per Capitaneum Novodvorſcenſem aſſecurata, cum conditione ſuſtentandi: tolerabilius foret eum majore (Majeſtatis Vræ exercitûs corroboratione, & hoſtium terrore) acceptare pretio dandæ ſuſtentationis exercitatum beneque inſtructum ac celebrem peditatum, quàm inſolentibus in Polonia ſubſidijs pauperes opprimere. Vexillifer Poſnanienſis, quem anno præterito Mtas Vra, Stetinum expediverat, par huic tractando negotio, cum Generali Urangel.

Conſi-

Conſiderationes meas ratione ordinandæ Ucrainæ, conſiſtentiæ in perpetuum Exercitûs, alienationis ditionum inter Danubium & Tyram, in œconomiam Regiam, innui Palatino Culmenſi ad referendum cùm Veſtra Mte, cujus invictam exoſculor dexteram.. *A.C. 1675*

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD EPISCOPUM VARMIENSEM STEPHANUM WYZDGA Lubaviæ 11 Febr.

Inveſtituræ petit.

TRitam mihi aperit viam, tot documentis, citra mea merita, probatus in me tuus favor, ut tanquam ad viciniorem & Comprovincialem Epiſcopum, mea dirigam vota cum demiſſa petitione, quatenus honorem ſacri pallij in Cathedrali S. Patroni mei, Fraunburgenſi templo, tuis de manibus ſuſcipiam. Aſſecuravit me pridem Wołowski Canonicus Varmienſis aſſeverans, id eſſe à te impetrabile, ſed hactenus quædam remoræ interveniebant: nunc miſſum mihi ad manus Varſaviâ pallium reſolvit deliberationem meam, ad ſumendam compellandi tui audaciam, ut mihi favorem exercendæ inveſtituræ meæ exhibeas. Dependeat tempus à beneplacito tuo, cui ego me conformans, excurram cum domeſtico comitatu, pro die 24 currentis vel 4 Martij. Accedet id cumulo tot obligationum mearum, ſi documentum id fraterni affectûs obtinuero, quem iteratis poſtulans, refero me ad tuæ nutum voluntatis, cum promptitudine obſequiorum.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS, AD REGEM. Lubaviæ 16. Februarij.

Agēda poſt defectionē Litvani Exercitus

UT in mari ſecundis navigandum ventis, ſic in Repub: pro temporis occurrentia, fortunæ, vel infortunij motibus Conſilia dirigenda, & ſinuanda vela, cum tempeſtas jubet. Fundabantur primi ſenſus mei in ſpe veræ, ut putabatur, ſubmiſſionis, & deditionis Doroſzenko, pacificæ Ucrainenſis poſſeſſionis, Exercitûs in illis partibus, non ſine ſufficiente ſuſtentatione, quietis; nec non ulteriori Coſacorum, cum ſubſidiis, ut Mtas Veſtra intenderat, perſeverantia, & belli proſecutione: Verùm infauſta defectio Litvani Exercitûs, omnium malorum origo, Commiſſarios Moſchoviticos in tumorem extulit, Doroſzenko & Tartaris contemptum noſtri perſvaſit, Perſonam Mtis Veſtræ, Exercitum Regni, partas, & ſperatas victorias in diſcrimen conjecit. Perpendo ergo res noſtras in ancipiti, & inevitabile timeo Turcicum bellum gravius, quàm unquam fuit: Hactenus enim reputatio amicitiæ noſtræ, ac conjunctionis animorum & armorum cum Moſchis aliquantum nobis, ad incutiendum hoſti timorem, conferebat; Tartaros deterrebat, Valachos, Moldavosq; addictiores reddebat. Nunc evaneſcente metu propriæ noſtræ potentiæ, & ſubſidiorum externorum, datis in deterius præcautionibus Imperatori Turcarum à Moſchis, Coſacis, Valachis, aliisq; captivis noſtris, ſequitur nulla fore anno præſente pacis invitamenta. Miſliſzewski ab Hano Tartarorum non revertitur, nec ulla legatio ad V. Mtem, cujus celebre & venerabile præſertim apud

A.C. 1675 Tartaros nomen hactenus comparet, & quod maximum eſt & peſſimum, Nuradinus ſuis cum Tartaris Ucrainæ imminet. Angor juſto metu non tantùm propulſandorum ex hybernis vexillorum & legionum verùm etiam inferendæ alicujus (quod DEus avertat) cladis, ipſius V. Mtis periculi, revolutionis lubricæ fidei Coſacorum, heroum non facilè reparabilis laſſitudinis, inde verò ad opera belli verno tempore obeunda, debilitatis. In tali caſu & circumſtantiis, quid concilij? ſumma eſt ex noſtro ſtatu Comitiorum neceſſitas, propter contributiones, ſuſtentationemq; Exercitui providendam, communem motum, ſine quo fors ſequenti æſtate ſubſiſtere non poterimus; Coronationem, & Conſilia; ex altera verò parte Mtem V. in tantis turbinibus Ucrainâ excedere extremum malorum prævideo. Sola quondam Romæ D. Auguſtini mens, his apud nos temporibus ſolum caput & dextera Mtis Vræ tantæ par moli curarum & periculorum. Magna itaq; deliberatione ſuper nova præſentis poſtæ, niſi ea, dextera Domini converterit in melius, ſupplico Mti V.; quatenus ab Ucraina ſe non dignetur alienare, dilato in commodius tempus Coronationis actu. Suggero ſimul Conſilium, ut Mtas V. nullâ morâ, generalem in abſentia ſui convocationem Varſaviæ celebrandam, Palatinatibus, & terris utriuſq; gentis intimare dignetur. In qua Senatus & Delegati ex Palatinatibus proſecutionem belli condicere, Tribunalia, & Diſtributiva Mtis V. poterunt aperire. Non eſt tanti legum ſolennitas, ut propter eam, Rempub: in eaq; gloriam DEi, capita concivium, grandes Provincias, ingruente hoſtili vi nemine ſine Mte V. ad reprimendum ſuffecturo, perdere debeamus. Non eſt id inſolitum priſcis temporibus, & Regibus etiam non ita pridem in M. D. Lit. Quod pro Repub: geritur (dixit quidam) auſpicato geritur: Alter exigentibus exorbitantiarum inſtaurationem: Faciam, reſpondit, ſed prius vos ſalvabo. Non me meus fallebat ſenſus, cum publica voce Conſilium ſupremum, perpetuum, continuum, Reipub: (quamdiu bellum Turcicum eſſet duraturum) faciem, & authoritatem repræſentans optarem, & proponerem. Non inconvenienter etiam id innueram, ut ſtatim poſt felicem V. Mtis Electionem, rectà Varſaviâ Cracoviam pro Coronatione vias dirigeremus, omiſſis etiam, quæ tempori in tantis Reipub: periculis non congruebant, ſolennitatibus. Excurram initio Quadrageſimæ Lovicium; aut ſi opus fuerit, Varſaviæ reſidebo: Optarem etiam reliquos Senatores, præſertim Epiſcopum Cracovienſem, per literas Mtis V. inducendum ad hanc reſidentiam propter faciliorem conferentiam, & celeriorem cum Mte V, toti Regno in his temporum calamitatibus; neceſſariam communicationem, DEus nobis det meliora ſub auſpiciis, fortuna, & ſolicitudine Mtis V, in qua poſt DEum unica laborantis labentiſve ſpes Patriæ. Quodſi ſolida fuerit ſecuritas in Ucraina, (quanquam ego de Doroſzenko quamdiu Czeherino, velut à Conſiliorum factionumq; ſuarum Regia, ab amunitionibus, à perverſo Tukalskj non ſeparabitur; nihil poſſum ſperare, ut olim à Tetera, ore & ſcripto ad Regni Cancellariam dato, didici) Author ſim, ut tum non niſi & non aliter, ordinario modo ac loco Coronatio & prima Comitia Cracoviæ celebrentur. De Ucraina breviter innuo: ſiquidem Reſp: tot præſidiis non ſufficiet, regimen in diſtans difficile, populus Coſaticus duræ cervicis, intolerans obſequij, DD. Hæreditariis, Staroſtis, Titulatis, ſuorum tantummodo proventuum cupidis, nulla in publicum cura; renovo, quod prudenter in Comitiis Coronationis, Regis MICHAELIS, ſvaſi, ut Provinciam hanc more Romanorum per Proconſulem

lem, more Imperij, per Marchionem, more Turcarum per Baſſam, more Hiſpanorum, per vice Regem, Gallorum, Svecorum, Moſchorum aliorumq; Principum, & noſtrorum Majorum exemplis in Pruſſia, Livonia, per Gubernatorem Reſidentem; etiam Feudalem Polonæ gentis, impoſita ei obligatioue expediendorum, ſtipendiis Ucrainæ, in caſu cujuſvis belli, aliquot millium Coſacorum, & agendarum excubiarum à Barbaris, ut ſimili modo moderemur. Effectus utiq; monſtravit conſilium meum Cracovienſe, licet rudibus malè intellectum, & inviſum, futurum fuiſſe Patriæ ſalutare. Quibus altiſſimo Regio judicio expoſitis, relictis beneplacito Reipub: Victricem Majeſtatis Veſtræ dexteram exoſculor. A.C. 1675

ANDREÆ OLSZOWSKI PROCANCELLARII REGNI NOMINATI GNESNENSIS, RESPONSUM DATUM REGINÆ ELEONORÆ. Lubaviæ 20. Februarij.

IN abitu meo in Varmiam, redditæ mihi ſunt V. Mtis literæ, in quibus documenta legi clementiſſimæ gratiæ & confidentiæ ad me humillimum Servitorem, per quam, mihi manu propriâ communicare dignatur, ſe cum Cæſareæ Majeſtatis conſenſu ad aliquantum tempus in Sileſiam profecturam, cujus abitus ne ſit occaſio præjudicij Mtis V. & difficultatis in reddenda proviſione à Repub: conſtituta, meę curę dignatur committere. Neminem puto inveniendum in hac Patria, qui non habeat debitum Mtis V. reſpectum, & honorem, tanquam Reginę noſtrę coronatę, incomparabili clementia, pietate, & ſanctis dotibus exornatę, tot documentis gratię & affectus erga Gentem noſtram, & difficilis lingvę periciâ, celebratę; ſingulariter tamen meę ſum conſcius erga Mtem V. obligationis, de cujus tractandi matrimonio, & deducendi in Poloniam, habui honorem, & fortunam. Non tantùm ergo ex mandato Majeſtatis Veſtræ, verùm etiam ex obligatione mea, omnibus curabo viribus, ut Mtas V. circa jus ſuum conſervetur, cùm præſertim ita ſe in viam expediat, ut tempeſtivi reditûs & forte in commodiore quàm Thorunij loco reſidentiæ, ſpem facere dignetur. Aſſecurando itaque de fidelitate, & promptitudine obſequiorum meorum exoſculor demiſſè dexteram Majeſtatis Veſtræ.

LITERÆ ANDREÆ OLSZOWSKI PRIMATIS AD REGENTEM CANCELLARIÆ REGNI. Skiernevicijs 4 April.

NIhil optabilius mihi, quàm ut auctiore fortuna, Poſſeſſor, Radzejovicios, ex quibus nunc nullus mihi fructus, à me rediмat: ignorans tamen gratia an odio ſim dignus apud Regem, cujus averſum animum experior; inſtantijs moleſtus eſſe nolo; cum præſertim ad nullas hactenus literas, etiam in publicis reſponſum habuerim, quod tamen dandi Archiepiſcopis fuerat conſvetudo. De rigore juris, eques Melitenſis Lubomirſcius, cum ſit profeſſus, non

A.C. 1675 poſſet manu tenere ſæculares dignitates (licet juſtè Mtas Regia re-ſpicere ſit dignata Orphanos defuncti Capitanei Sandocenſis, qui omnem fere ſubſtantiam emptioni hujus Capitaneatus impendit) de uſu tamen, an abuſu memini in Polonia practicata exempla. Princeps Radivilius Eques Melitenſis, in Italia mortuus, fuit Pocillator aut Dapifer Magni Ducatus Litvaniæ Iudicki quoque fuit Caſtellanus Novogrodenſis: tenuiſſeq; mihi videtur aliquam in Litvania Staroſtiam, & fuiſſe Generalis Artileriæ; cui contradicere cœperat Nuntius Apoſtolicus Vidoni, ſed inſuper diſſimulavit. Non opto ergo dari occaſionom offenſæ domui Lubomirſcianæ irrito præſertim conatu, cum tam in Polonia, quam Romæ heros hic magnos favores habeat. Id mihi audire contigit, quod non niſi ad quinquenium data eſſet commenda Tynecenſis equiti Lubomirſcio, cui ulteriorem prorogationem impedit Epiſcopus Cracovienſis, adeoque tum poſſet concurrere Radziejowski, quando equitem ab Abbatia impediret Epiſcopus.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD MARESCHALCUM CURIÆ REGNI NICOLAUM SIENAWSKI Kurzeloviâ 9 April.

NOn ignotum tibi, Reverendiſſimi titulum, ſoli non niſi Archiepiſcopo Gneſnenſi deberi; eſto in ſtatuto titulo Dos, appellatus ſit Epiſcopus Cracovienſis Reverendiſſimus; At ibidem in varijs ſtatutis invenitur datus titulus Reverendiſſimi, Cujavienſi, Poſnanienſi, Vilnenſi, Samogitiæ, Epiſcopis, imò Archidiacono Poſnanienſi; ſtylus tamen Cancellariæ Regni, nunquam dedit Archiepiſcopo Leopolienſi, (à quo ad Gneſnenſem currit appellatio) titulum Reverendiſſimi, ut & Epiſcopo Cracovienſi, ſed tantum Reverendi pariter cum alijs Epiſcopis; patiar non gravatè licet Epiſcopus Cracovienſis inſcribatur Reverendiſſimus, cum id titulis meis non præjudicet: te tamen præcautum volo, non ambitu ullo, ſed optando proteſtationem facere, contra uſurpatum indebitè, & præjudicioſè titulum, quem ſi Archiepiſcopus Leopolienſis & Epiſcopus Cracovienſis affectatè ſibi uſurpaverint, mihi quid plus addendum eſſet, quod ego non ambio, ſolam nonniſi prærogativam Primatialem, meæ Eccleſiæ, tot ſæculis firmatam, ut teneor ſalvâ amicitiâ, & omni eorum obſervantiâ, præcuſtodio. Peto quoq; obnixè ut non ſpecificetur numerus Reſidentium ad latus Archiepiſcopi ſub tempus communis motus, cum nulla ſit Conſtitutio circa ejuſmodi ſpecificationem; aſſecuro tamen me ultra 15 Perſonas catalogo non inſcripturum. Opto expreſſe addendum, ut ex Capitulo Cuiavienſi, Poſnanienſi, Plocenſi, binos Deputatos Epiſcopi protunc eligant, ex Varſavienſi Collegiata unū. Comiſſarios pro differentijs cum Brandeburgico non expedit per conſtitutionem deſignare, hoc enim non eſt in pactis, aliàs hoc exemplo Brandeburgicus requireret Comiſſarios ex Comitijs, traheretq; vel impediret Comiſſiones, quæ ſunt in manu Regis & pro exigentia facta requiſitione deputari ab invicem debent intra bimeſtre.

ANDREÆ

ANDREÆ OLSZWOSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD PALATINUM CULMENSEM JOANNEM GNINSKI 22. Apr.

EPiſcopus Vilnenſis evocatus à Cancellario M. D. L. venerat in privata domûs cauſa Varſaviam, pro quo ſpondeo, quod ſit Prælatus bonarum partium. Reſponſum ad literas Reginæ Eleonoræ, à te, ut ſcribis, miſſas non accepi. Diſpoſitio Exercitûs verno tempore peritiſſimè facta. Non mihi nimijs curis fatigo caput, tam ſapiente Principe noſtri gerente curam. Comitia, & Coronatio Leopoli, ſi practicabilis, meo judicio eſt rationabilis: conformabo me, hoc in puncto, intentioni, ex præſenti ſtatu Regiæ Majeſtatis, & ſenſui plurimorum: grave id quidem marſupio foret, nullam habenti cum Leopoli connexionem, non ſentiretur nihilominus, ſi bono publico & Regi utile & commodum; cum præſertim relevaret onus abbreviatio Comitiorum. Si tamen ſine detrimento Patriæ eſſe poſſet, antiquum locum & modum Coronationis ſvadeo; omnis enim novitas inſtar ſcopuli fugienda. Reges Galliæ non coronantur niſi Remis, Imperatoribus præſcripſit Aurea Bulla, pro Coronatione Aquiſgranum, Mediolanum, Romam, alijs Regibus Metropoles privilegiatæ: à tot ſæculis, Cracoviæ locus & nomen inclytum, ac auſpicatum coronandis Regibus Poloniæ. Ego interim nec pro, nec cōtra agens, imperata Veſtra non gemens ſequar.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD REGEM 22 April.

INgenti lætitia exultavi, accepto Nuntio de fortuna, auſpicijs & terrore Mtis Vræ, opera verò & activitate Principis Procancellarij & Ducis recuperatione Pavoloci. Magnum cum hoc fortalitio acceſſit momentum illi loco, propter tuitionem Poloniæ, conſervationem Vcrainæ, confuſionem perduellis Doroſzenko, hoſtium, & eorum, qui deſertis caſtris, famem, ærumnas & pericula, tanquam læta loquebantur. Gratulatus itaq; de tanta fortuna, quam Mtas Vra incomparabili ſtrenuitate, incommodis, laboribus tota hyeme exantlatis tanquam celebris victoriæ pari ſucceſſu coronavit, dies ſuper dies, in ſeras ætates, ulteriores nec interruptos triumphos ac plenam Patriæ tranquillitatem cum ſubmiſſa veneratione apprecor Vræ Mti. Eadem occaſione attollit per me manus ad Vram Mtem gemebunda Religio Catholica in Ducatu Pruſſiæ ſub Brandeburgico, in perſona Comitis Schliben oppreſſa, qui unicus duntaxat ex incolis illis notabilior Catholicus, & Regni Poloniæ indigena poſſeſſionatus, in comitiolis Pruſſiæ, ex Palatinatu Mariæburgenſi, aliquoties terreſtris Nuntius odio Religionis affligitur, nunc verò de recenti hac ſola de cauſa, quod, cum ſit Romanus Catholicus, filiam ſuam, non à Prædicante Lutherano, ſed ab Epiſcopo Cujavienſi Catholico ritu curaverit baptizari, condemnatus ad inſtantiam Fiſcalis, ſine dilatione in mulctam 30000 Imperialium, alij quoque Catholici, & ij, qui ad veram fidem diſponuntur, intolerabiliter gravantur, unico fine, ut ex Ducali Pruſſia, ſtirpitus nomen

A.C. 1675 Catholici eradicetur. Demiſſiſſimè ſupplico Mti Vræ, quatenus, ſuſcepto in Regiam protectionem prædicto Comite aliiſque oppreſſis Catholicis, ſcribere dignetur ſerio ad Brandeburgicum, admonendo eum fidei & obſervantiæ Pactorum, quibus abundè cautum Religionis Catholicæ libertati. Benedicet D. Deus heroica Veſtræ Mtis opera, ſi ex innata pietate velut Catholiciſſimus Princeps, pro innocentia, & Religione zelaverit. Fruſtra Principes victoriæ Vræ, niſi DEO & Eccleſiæ triumphetis. Reſidens Ducis Curlandiæ retulit mihi nomine Principalis ſui, Nobilitatem Curlandiæ, præcipuè Piltinenſem, etiam datis ab eo edictis non diſponi ad defenſionem illorum limitum in his motibus & metu Svecorum: requirebat à me remedia, ſed illum pro eis relegavi ad Vram Mtem, cujus victricem dexteram exoſculor.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD PRINCIPEM PROCANCELLARIUM M.D.L. MICHAELEM RADZIWIL 22 April.

EXultavit cor meum in gaudio cum audirem benedixiſſe dominum virtuti tuæ & amori erga Principem ac Patriam, oblata fortunæ & reſolutioni ejus tam celebri ſupra quam cōmodi Fortalitij ſine ſangvine cum comprehenſione prætoriani Doroſzenko Militis recuperatione. Jam hic conclamatum erat de clade Litvani Exercitus ſub ductu tuo, tuiq; ipſius cæde aut comprehenſione. Ergo confundantur qui fecerunt & locuti ſunt iniqua: Ego lætitiæ modum non invenio ob fortunatum & glorioſum ſucceſſum tuum & eò quidem amplioris quò magis anxius adverſis eram per duros rumores ſparſis. Demiſſas refero grates pro diſcuſſo mihi literis tuis metu & mœrore, quo inter documenta ſingularis, & nec inter arma ſilentis tuæ gratiæ ſuſcepto prolixiſſimo affectu æternum decus hujus Numantiæ captæ gratulatus, ulteriora vobis apprecor.

UNIVERSALES PRIMATIS AD TOLLENDUM LICENTIOSUM MILITEM. 30. April.

OMnibus & ſingulis quorum intereſt notum facio. Inter varias graves Reipub: exorbitantias, non poſtremum obtinet locum, quòd eo tempore, quo Mtas Regia, Regali ſuo capite ſalutem, & integritatem tutatur Patriæ; Exercitus in hoſtico ſtrenuè labores ſubeunt; complures Officiales congregatis turmis, more germanico, non habendo aut non exhibendo Univerſales Regias aut Ducales, per totam graſſantur Poloniam: Bona Regalia & ſpiritualia vaſtant, in nobilibus ſubſiſtunt, ex quovis ferè pago ſtationes pecuniarias exigunt; & quod dolendum, ementito nomine, cum injuria & honoris imminutione, inſignium heroum, ſe audent compellare: ut recenter in bonis Archiepiſcopatus mei auſi ſunt abuti nomine ſupplementi Generalis Bokum, qui emerita ætate ante biennium abdicatâ militiâ, nullum nunc Regimen habet in obſequio Reipub:. Clariſſimis alijs aliorum parco nominibus, quorum vexilla & ſupplementa, tota hyeme vitioſos, per oppida & pagos, continuando circulos, hactenus pertingere nequeunt in Ucrainam. Occurren-

curren-

currendo itaq; tantæ inſolentiæ, vaſtationi Regionum, difficultatibus in contributionibus, intolerabili & cælos penetranti pauperum oppreſſioni, è Primatiali mea ſtatione, ſub tempus Regiæ diſtantiæ, re collata, ſenſuq; explorato, complurium Senatorum & Officialium Regni, ac M. D. Lit. præmoneo omnes, Authoratores verò quoſvis admoneo, quatenus coram judicio Capturali reddant rationem, literas ſi quas pro ſupplementis, producant; decretis, aut atteſtationibus judicialiter obtentis, omnes relinquant aggravationes, injuriatis ſpontaneam faciant ſatisfactionem. In quantum autem licentioſè ulterius proceſſerint; conformiter ad leges & conſtitutiones antiquas & novellas, & ad ſeveras Regis Univerſales, juſtum eſſe cenſeo moderando rigorem, ut hujuſmodi licentioſi, ad judicia Capturalia citentur, ad acta Caſtrenſia reddantur, & poſt juſtè lata decreta, etiam prævia à Rege informatione, pro qua ipſe expedire paratus ſum; puniantur; Gregarij verò ad labores plebejis conſentaneos, deſtinentur, ſive in ſimultanea conſiſtentia, ad ulteriorem Regiæ Mtis declarationem detineantur. Quæ Univerſales meæ, ut more ſolito publicentur, & executioni mandentur, obnixè peto. A. C. 1673

LITERÆ AD JUDICIA CAPTURALIA CUM IJSDEM UNIVERSALIBUS.

Licet vobis ſupremam juriſdictionem in ſua Regione ſub id temporis habentibus curæ & cordi eſſe non dubito, juſtitiam & tutelam afflictorum; Evincit tamen à me commiſeratio ſuper pauperes; & unaminis ſenſus complurium ſenatorum, & officialium Regni & M.D.L. ut diſtante Regia Mte, ad coercendam licentiam officialium Germanicorum per Poloniam graſſantium, univerſales has, Primatiali Authoritate expediam, quæ, ut exetucioni mandentur, utq; efficaciori jurisdictionis veſtræ remedio, contra inſolentes Authoratores & turmas, uti velitis, obnixè peto.

COPIA LITERARUM AD WICHERT, RESIDENTEM ELECTORIS BRANDEBURGICI Radzyovicijs 4 Maji.

Obvias iter agenti mihi, accepi literas tuas, ad quas ex nunc reſponſum expedio. In materia quàm propoſui Senatoribus Varſaviæ reſidentibus; non dubito, te ſufficienter eſſe informatum; adeoq; non expedit me propoſitiones memoratas ſcribere, aut copias literarum tibi mittere, cui ſtudium pacis, non irritamentum belli, curæ eſſe deberet: unde ſiquidem Rex, diſpoſitis præſidijs in Fortalicijs Ucrainenſibus, reliquòve Exercitu reſpirandi & reficiendi eo quos gratia in Podlachiam digreſſus eſt in proximo; ceſſat Vicarium meum munus, cum juxta Patriam noſtram paræmiam: ceſſet ſubordinata poteſtas, præſente Principali. Facilis ergo eſſe poteſt, in præſentibus emergentibus recurſus ad Regem, ad quem etiam ego, aliquot ſtatûs negotia remiſi, cum præſertim reſideant ad latus Domini, aut reſidere teneantur Deputati authoritate Reipub. Senatores, & ex Equeſtri Ordine conſiliarij cum ſumma poteſtate, ſub tempus belli

A. C. 1675 *belli Turcici. Quod attinet auxiliares copias ab Electore ſuppeditandas, ab his difficilis eſt, ſalvâ pactorum Bidgoſtienſium obſervantiâ; excuſatio durantibus bellis Polonicis: beneficium enim ſupremi Dominij in Pruſsia datum eſt propter officium. Id quoq; non omnino licuit, quod Officiales Electoris fecerunt, in gravaminoſo per Dominia Regni Poloniæ tranſitu, Polonos homines inter ſuos authorando, & ut mihi relatum eſt, ultra completum Regimen noſtro damno educendo. Multum profectò non tam viribus, quàm reputationi apud hoſtem hac auxiliorum Brandeburgicorum revocatione, pactis omnino contraria deceſsit. Satis erat detrimenti, aliquot ſupra 10 annis à pactis Bidgoſtienſibus Electorem Brandeburgicum nullos impêdiſſe ſumptus, in ſubſidiũ belligerantis Poloniæ. Rigore quoque contra Comitẽ Sliben fateor me ſupra modum commoveri, cum hæc forte via ſit & modus, eradicandæ Catholicæ Religionis ex Pruſſia: non enim me latet, aliquas perſonas gravari, odio & ſuſpicione Catholiciſmi, quod tamen nequaquam licet per pacta jurata, & decentiam.*

NUNTIO APOSTOLICO AB ARCHIEPISCOPO GNESNENSI Lyskovicijs 10 Maij

TAmetſi nulli ſecundum me profitear obſervantiâ ſublimis perſonæ & characteris Illuſtriſſimæ Dominationis Vræ, patietur tamen haud ægrè prudentiâ procedere, ut diminutionem Titulorum Archiepiſcopatus mei tolerare nullatenus poſſim. Vetus & indubitatum eſt legationis meæ natæ privilegium, à ſũmis Pontificibus Archiepiſcopo Gneſnenſi donatum, à concilio Provinciali receptum, in volumen Canonum Provincialium inſertum, extraordinarijs facultatibus approbante ſede Apoſtolica, nec non Juriſdictione ſupra Archiepiſcopum Leopolienſem cumulatum, nunquam hactenus in controverſiam vocatum, quo gravius mihi accidit, frivolas imperitorum relationes allegari, magiſque quàm ſolida & luce clariora documenta attendi. Affirmare me præſente Dominus Sbąski, vel quiſpiam alius erubeſceret, quæ contrarijs probationibus & evidentiâ ipſa refutantur. Primi Principis politicus honor, & titulus Vicarium Regni, demortuo, vel potius belligerante Rege, authoritatẽ & poteſtatem includit. Hoc ſublato jura & prærogativas incomparabiles Archiepiſcopi Gneſnenſis nempe præſidendi publicis conſilijs, indicendi Senatum, Ordinum Conventus, Electionem Regis intimandi, Electum nominandi, in Baſilica Cathedrali Cracovienſi Regem & Reginam coronandi, ibidem, funera Regum celebrandi, Legationes vacante throno ad Principes mittendi, miſſas à Principibus admittendi, audiendi, expediendi Regalia ad uſq; Coronationem Regiam exercendi, ſalvos conductus bannitis, protectiones vulgo vadia regalia, contra vim & potentiam extradendi, edicta ſua ex conſilio Senatorum publicandi, Principem à legibus devium legitimè monendi, Scipionem per Mareſchalcum, ſuum Senatorem attollendi, eundemq; & crucem, ad uſq; intimiorem Regiam Cameram anteferendi, Prætorianos equitum & peditum Comitatus, primo & recto itinere, ad Palatium Regium ingreſſos expanſis vexillis inducendi, publicum honorem à Rege obviam moto, comiter reſalutante, ac in ſenatu aſſurgente recipiendi nulli Principum,

pum, ac ne Cardinali quidem Epiſcopo Cracovienſi priore loco ceden- *A.C.*1675
di, Epiſcopos Palatinos imò Legatos Imperatoris, & Capitum Coronatorum non reviſitandi, aulicos ſuos nobiles viros, ab omni alia jurisdictione exemptos, pro delictis judicandi, & puniendi, pœnas pro ſtricto gladio, pro turpiloquio juxta ſtatuta Regni irrogandi, aliaque majorum & minorum præeminentiarum, quibus nullibi gentium Archiepiſcopi extra Poloniam gaudent, convelli & ruere neceſſe ſit. De uſu pleni tituli ſub Nuntio olim Apoſtolico de Torres ad Archiepiſcopum prærmemoratum Lubienium, lingvæ Gallicæ minus peritum, cujus tunc Cancellarium agebam, rectè ſatis memini, quòd illum Illuſtriſſimus Dominus Epiſcopus Cracovienſis apud eundem Lubienium, meus in Cancellariatu immediatus Poſſeſſor haud dubie affirmabit. Imperator, Reges, Principes, Cardinalis protector, legati nati, Primatis primiq; Principis integros titulos latinè præſcribunt. De Italico ſtylo minus ſollicitè ago, quo tituli abbreviantur. In epiſtolis latinis à Nuntijs Apoſtolicis talium gnaris, ut honore meo & jure ac jure præſcripto decedam, nulla me authoritas, vel difficultas licet rerum mearum adſtringet. Hæc prolixius, aliaq; de præeminentijs contra Epiſcopum Cracovienſem coram decenter exponenda, Dno Abbati Luppini comiſi, quem pronis auribus & benevolo animo admitti obnixè rogo. Et interim obſequia mea devovens, ad mandata Illuſtriſſimæ Dnis Vræ devinctus remaneo.

EXCERPTUM EX LITERIS REGIIS, AD ARCHIEPISCOPUM GNESNENSEM. 5. Junij

Literas Palatini Vilnenſis lectas tibi remittimus. In tanta pauperum oppreſſione, non licuit ei, niſi acrius ſcribere, nec id laudare poteramus, quod cruentum, in œconomiis, panem à pauperibus extorturi eſſent, impudentes Caſtrorum deſertores, qui nos cum ſtupore, & dolore totius Chriſtianitatis, contra hoſtem caſtra moventes, inter media pericula, reliquerunt, notabiliter noſtrorum curſum impediendo moliminum. Informationem, ad formanda reſponſa, nulla tibi damus; cujus omnia ſcripta & acta, digna luce judicamus. Juſtum ſolummodo noſtrum dolorem tibi commendamus; cui optatos ſucceſſus, & bonam à DEo valetudinem precamur.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS, AD SUPREMUM REGNI CANCELLARIUM. 7. Junij.

UBI ſumma authoritas in Republ: præſertim in Majoris Poloniæ Palatinatibus, tutamini eſſe nequit, periclitanti ſtatui civitatis Poſnanienſis; timeo, ne declinans jam mea dignitas, ſignatoria juriſdictio, ſit inefficax, ac impar ferendo oppreſſis remedio: Præterea lædere amicitiam Judicum Capturalium primi Palatinatûs, anceps eſt & invidioſum: Juſtitiæ tamen litando, tuiſq; parendo juſſis, do literas protectionis, vulgò Gleyt, contra decretum in contumaciam, & in foro incompetenti latum. Coronatio, magno meo tædio, & non levi incommodo differtur, & approximante Hano cum Tartaris, forsq; cum Turcis, vix inſtitui poterit, niſi poſt Campaniam; ſi indefeſſus bello Barbarus etiam hyeme conquieverit: Scribitur mihi irritatum Hanum vulneribus, per trajectum à noſtris globum inflictis, filio, furere, & ſævire. Nuntiatur quoque Hanus formâſſe ſibi validum Regimen ex trans-

A.C. 1675 transfugis Palatini Siradienſis, & Lanckoronſcij, aut ex captis bello, noſtris Gregariis, qui cum Tartaris oppugnaſſe dicuntur certum noſtrum fortalitium; Captum meum ſuperat, poſſe pacem, præſertim firmam & non ignominioſam, ex abrupto conſtitui, ad quam præviæ nullæ apparent diſpoſitiones; niſi mirabilis DEus in operibus Polonis, opus ſolius ſuæ fecerit Omnipotentiæ. Exercitus murmurat contra non ſolutum ſibi ſtipendium, miſitq; ad Regem minaciter petens ſolutionem, ex nunc pro tribus trimeſtribus.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS RESPONSUM AD PALATINUM VILNENSEM MICHAELEM PAC EXERCITUUM M. D. L. DUCEM 9 Junij.

MUltum me ſibi obligavit Vilnenſis Epiſcopus, qui velut præclarus in Repub; ſeniô primus in M. D. L. Senator, dignâ ſuâ, pro bono publico, curâ; fraternam ſimul me inter & te redintegrat confidentiam. Fieri potuit, ut ex com̃uni ſenſu ſcriberem quidpiam non ad placitum, ut priſco Polono more ſoleo dare nomina rebus; non ſuppoſui tamen futurum fuiſſe, ut innocens meus animus, & ſtylus te offenderet, daretq; occaſionem acriori cenſuræ. Prodiêrat quæpiam literarũ copia, ad eamq; neſcio, Deus mihi teſtis, cujus reſponſum: Expoſui modeſtè dolorem meum, querelaſve Vilnenſi Epiſcopo, addendo tamen me ijs penitus non alterari, nec ſeparari à charitate, & obſervantia tui. Aliquot, poſt ſeptimanas ex Leopolienſi poſta pervenerunt ad me ipſæ originales literæ, ex quibus deprehendi, temerè auctum in deterius fuiſſe rumorem copiam enim prætactam non vidi, nec acquirere potui. Faceſſant ergo verbalia, redeamus ad realia, ſcilicet ad mutuam ſum̃è his temporibus inter primarios Cives, neceſſariam Patriæ confidentiam, quam ego literali tua declaratione exhilaratus ſacroſanctè obſervare, conſtantiq; amicitia, tibi, quà publicè quà privatim obſequi decretum habeo.

EJUSDEM AD EPISCOPUM VILNENSEM NICOLAUM PAC. 9. Junij.

SUmmo encomio, & debita gratiarum actione tuas proſequor curas; quas, poſt adventum tuum Vilnam, re collata cum Palatino Vilnenſi, velut magnus in Republ: ſeniô primus in M. D. Lit: Senator, bono publico impendiſti, inducendo ad pleniorem confidentiam Ducem; ejusq; Exercitum ad fidele Regi & Reipub: obſequium. Nunquam mihi alius fuerat ſenſus, niſi neminem te efficacius poſſe, hoc in negotio operari, motoſq; componere fluctus, ſolatio mihi fuerat prima notitia, cùm per Prælatum, ad Lubavienſem pro tunc meam reſidentiam expeditum, promitteres te profecturum Sluckum, ad bene diſponendum Palatinum Vilnenſem, quod tum literis, tum oretenus Varſaviæ confidenter mecum conferendo, confirmâſti. Quod, ſi pridem fuiſſet factum, non ventum fuiſſet ad acerbitates literarum, & amaritudines animorum, cum etiam literæ Palatini Vilnenſis ad Regem datæ, videantur aſperiores Aulæ. Medium datum ab eodem Palatino, ut ſcilicet à Rege Commiſſarij deſignarentur ad captandum illum Exercitum, & aſſecurandam gratiam Domini; erat admodum ſalutare, & antiquitus in ſimilibus practicatum, in his tamen rerum & temporis anguſtiis, Hano cum Tartaris & Turcis propius in dies imminente; jam ſerum, &

dilapſis

dilapſis ſuas ob cauſas Senatoribus Regni, vix practicabile. Meo judicio perinde valebit, quod etiam tu, in poſtſcripto manu propria expreſſiſti; ſi Mtas Regia ſtylo dulciore fuerit dignata ad Ducem ſcribere, vocando eum in ſocietatem armorum, præteritas offenſas amniſtiâ ſepeliendo, in futurum, Regiam ſuam gratiam & reſpectum tam Perſonæ ejus, quàm toti, illi adhærenti Exercitui, pollicendo. Sequor itaq; prudentiſſimum Conſilium, & zelum non tantum ſcribendo, verùm etiam expediendo cras Cancellarium meum Załuski, Canonicum Cracovienſem ad Regiam Mtem; quam ut Regium animum in condonandis offenſis exhibituram non dubito, ſic viciſſim per te peto, & obteſtor Palatinum Vilnenſem, ut alienatis ſuſpicionibus, & malecontentationibus, in tam flagranti periculo communis Patriæ, ſuum acceleret accurſum cum exercitu, ad obſequium & tuitionem Reipub. Hoc medio reſtituendum aſſecuro in integro affectum Regium, famam tot meritis comparatam, confidentiam inter utramq; Gentem, & per convenientes ſub clypeo tractatus ſolidæ omni ex parte pacis ſecuritatem. Exercitum M. D. Lit: impari affectu Principis tractatum fuiſſe, ut ad meas aures non pervenit, ſic fidem excedit. Legi conteſtationes Regias in primis ad me datis, in quibus omnis poſſibilis Palatino Vilnenſi & Exercui ſatisfactio eſt expreſſa. Hæc eſt validiſſima ratio, unicaq; excuſatio à fame, ærumnis & punuria in Ucraina, reliquæ allegatæ ad probandum difficiles, magisq; exaſperant', quàm convincunt. Non cadit id etiam in rectitudinem, & innatam Regiæ Mtis prudentiam, ut in cogitationem admittat, divertere bellum contra Carum Moſchoviæ cum periculo viciniore M. D. Lit. Licet Barbari hanc propoſitionem facerent, & perſpectâ noſtrâ debilitate hanc imperarent & extorquerent conditionem, admittere eam contra pacta conventa, & fœdera jurata non liceret. Interim actis tibi pro hoc honore gratiis, quem mihi indigno Primati, candido & faventi fratri; tuo, & Palatini Vilnenſis, totiusq; M. D. Lit: nomine exhibuiſti, totum me dico, & addico tranquillitati M. D. Lit: tanquam meæ communis Patriæ, tibi, totiq; tuæ domui ſemper addictus. *A.C.1675*

EJUSDEM AD MARESCHALCUM M. D. LITVANIÆ.

Leopoli 13. Junij.

Compellavit me aliquot ante dies, ſuis Epiſcopus Vilnenſis literis, ut Primatialem applicarem curam conciliandæ confidentiæ Regiæ erga Palatinum Vilnenſem Exercitumque ſub ejus directione exiſtentem; ſuſcepi libenti animo eam provinciam, nec mora expedivi idoneum, & pari negotio ſubjectum, Andream Załuski meum ex ſorore Nepotem, Tu quoq; cujus ſumma integritas, & zelus in Patriam ſemper floret, ſingularesq; Regis meretur reſpectus, ut huic negotio tuam adhibeas operam obnixè poſtulo, ſumma conſilij mei, ut Palatinus Vilnenſis ruptâ morâ, cum Exercitu in Ucrainam, ſive ubi generalia caſtra fuerint, gradum acceleret. Aſſecurare auſim, illum paterno, ut ante ſemper, affectu à Regia Mte, magni judicij & moderationis Principe, ſuſcipiendum, Exercitumq; M. D. L. florem planè & robur Reipub. omnem ob-

ſervan-

A.C. 1675 ſervantiam ac ſatisfactionem experturum. Pax ſolida terrore armorum, Deo favente, evicta confundet hoſtilia molimina, omniaq; tam à Regno Poloniæ, quam à M. D. L. avertet pericula.

COPIA LITERAAUM AD CAROLOMONTIUM. Data 26 Junij

NE prolixior ſcribendo ſim, refero me ad ea quæ ſcripſi Illuſtriſſimæ Dominationi. Veſtræ Referendario Poloniæ Gubernatori Varſavienſi, Epiſtolas ad me Originales Regias mitto. Intolerabile omnino eſt præjudicium, & mira variatio diverſio pro Corovienſi abbatia, quæ Juris Patronatus Regij judicata eſt, & contra in Andreovienſibus decretis, aperta etiam fraus Madalini, & monachorum, qui ſubordinarunt quendam Thomam Gryllum, quaſi plenipotentem meum, de quo nec per ſomnium audivi, neque unquam ullam Plenipotentiam cōceſſi, neque à Madalinio citatus fui. Ego pro Officio meo, Vicariatûs Regni, conſervabo Jus Regium, uſque ad Coronationem, ac proinde palatium Andreovienſe Præſidio militari, & mandato Regis munivi. Unicum deſidero, ut detur ab urbe Commiſſio, cuicunque Epiſcopo, ac nominatim Poſnanien. & Præmiſlien. ad inquirendum, an fuerit fabricata, coacta, ac de jure invalida Electio Madalinij, & an reperiantur inſtrumenta in archivo Monaſterij nominationum Regiarum & Electionū Abbatum, quæ ex mandato Commiſſarij ſuppriment untur, tanta hominis malitia ut etiam Monachos quoſdam ad pejerandum inſtruxerit. Pluribus coràm memoratus Illuſtriſſimus Dnus Referendari⁹. Ego interim maneo.

AD CARDINALEM DE ALTIERI AB EODEM Lovicij in Julio.

CUm ex cauſa denegati mihi tituli Legati nati primiq; in Regno Poloniæ Principis commercium literarum me inter atq; Illuſtriſſimum Dnum Nuntium Apoſtolicum, Bonviſium ceſſaverit, integrum mihi non erat Generali ejuſdem requiſitioni, ſuper præeminentijs Archiepiſcopi Gneſnenſis, ab Epiſcopo Cracovienſi diſputari cœptis ſcripto reſpondere, quod per Ablegatum meum decenter excuſans, informandi tamen causâ rationes, pro Antecedaneo meo Nicolao Prazmowski Archiepiſcopo in juribus fundatas, opera Domini Abbatis de Baſchis, collectas Romæ impreſſas, præſentari curavi, nititur omnib⁹ vijs Epiſcopus Cracovienſis, tot ſæculorum jura, & dignitatem huic Regno Chriſtiano coævam Archiepiſcoporum Gneſnenſium minuere, ſolique exinde aliquid adſtruere. Sed cum in Polonia prævalere nequeat (ſemper enim Reges & ordines Regni, conſervandæ activitatis Primatialis ſtudioſiſſimi erant quam pulcherrimis privilegijs, ſtatutis publicis, perpetuis in volumen legum inſertis, tanquam ſtatus ſui robur & fulcrum duxerunt) Curiam Romanam opportuniorem ſibi ratus, adverſa contra me tentat, multa ſpargit, mihique pluribus occupato, negotium faceſſit. Præceſſere tot Epiſcopi Cracovienſes inſignes & ornatiſſimi Præſules, etiam Cardinalitia dignitate fulgentes, qui Archiepiſcopos Gneſnenſes, Primates, & Metropolitanos ſuos comiter obſervabant, tantumq; abeſt, ut controverſiam aliquam præeminentiarum moverint, ut etiam dignitati Primatiali tuendæ, ac magis augendæ, operā omnem parteſque ſuas commodaverint. Primus modernus Epiſcopus Craco-

Cracovienſis, cui contendere, contemnere, vexare, perenne quoddam A.C. 1675 ſtudium, maximumque negotiorum eſt, fortunæ meæ & gloriæ, egregijs geſtis, innocenti famæ, Regio & populari favori, bonis artibus quæſito iratus, cum me pridem graviſſimis litigijs implicaverit, beneficijs Eccleſiaſticis cognatos meos per ſummam injuriam & malitiam evolverit, maximis diſpendijs affecerit, etiam nunc labefactare, deque ſupremo gradu, deprimere totis artibus opibusque nititur. Quæ res an honori & bono Eccleſiaſtico conducat, an non in aliquod grave ſcandalū eruptura videatur, cuilibet rerum gnaro æſtimandum relinquo, eventuique permitto. Sed ego bonâ ſpe erigor Archiepiſcopatus Gneſnenſis decora, nihil detrimenti acceptura, imò ſalva, & illæſa fore, cum Eminentiam Vram Patronum & Defenſorem advoco. Uti poſſederunt Majores noſtri, cur ego non ita poſſideam? benignam ſe pridem exhibuit ſancta Sedes Apoſtolica Archiepiſcopis Gneſnenſibus, quos Primatum Poloniæ & Legatorum natorum privilegijs, authoritate, juriſdictione, extulit, cumulavitq;, non diſparem gratiam & clementiam Sanctiſſimi Dni Noſtri Clementis X. quidni mihi pollicear, qui per veſtigia prædeceſſorum meorum progredi, de ſua Sanctitate & Eccleſia Catholica (prout hactenus non levibus documentis feci) quàm optimè mereri unicè ambio, & porrò tota virium contentione adnitar. De reliquo Eminentiæ Vræ humilem obſequiorum meorum devotionem reverenter commendo.

EJUSDEM, AD ARCHIEPISCOPUM CANTUARIENSEM.

Lyskovicijs 11. Julij.

CUM nonnulli idonei homines, rogatu meo ſuſceperint negotium, inveſtigandi privilegia antiqua celeberrimæ, & Primatialis in Anglia Cantuarienſis Eccleſiæ; audaciam ſumpſi, compellandi deſuper Illuſt: & Rñdmam D. Veſtram: Licet enim ignoti & Religione diverſi, tantoq; Terrarum, ac maris ſpatio diviſi agamus, plurimum tamen confido de celebrata Illuſt: & Rñdmæ Dõnis V. humanitate, eam in extradendis mihi per copiam authenticam Privilegiis, præſertim Legationis Natæ, quibus Eccleſia Cantuarienſis, cæteris in Anglia Cathedris, antequam Romanæ Eccleſiæ Nuntium remiſiſſet, præſtabat, & præfulgebat, atq; nunc præfulget, haud gravatè demonſtratum iri. Conceſſum olim erat anno 1515. Privilegium Legationis Natæ à LEONE X. PAPA Archiepiſcopis Gneſnenſibus, Primatibus Poloniæ, tali verborum contextu. Concedentes in omnibus & ſingulis Privilegiis, libertatibus, præeminentiis, exemptionibus & gratiis uti, & gaudere ac quod omnia, & ſingula facere & exercere, mandare, ordinare, & exequi, quæ ad Legatos Natos, & hujuſmodi Legationis officium habentes quomodolibet pertinent, & qua alij Legati Nati præſertim verò Legatus Cantuarienſis, qui in Provinciis ſuis, de jure, privilegio, & conſvetudine, mandare, facere & exequi poſſint, liberè & licitè valeat. Sed quanam ex cauſa Privilegium ipſum Eccleſiæ Cantuarienſis ſuper Legatione Nata ſerviens, Anteceſſores mei nõ requiſierint, ſive illud incuria hominum, aut injuria temporum deperierit, mihi non conſtat. Reperio aliqua veſtigia in Authoribus maximæ prærogativæ Archiepiſcoporum Cantuarienſium, ex ipſo tamen fonte hauriendum duco, quod in commodum, honorem, & jus meum utiliter derivem. Quod, ſi ab Illuſt: & Rñdma D. V. impetravero, plurimum ejus benevolentiæ &

A.C. 1675 præſtito mihi officio obſtrictus vivam, ac omnibus, ſi quæ dentur, occaſionibus promptitudine meâ rependere conabor. De reliquo Rdmæ & Illuſt: Dñis V. cupio me eſſe commendatiſſimum, eidem longævam valetudinem cum omnimoda proſperitate ex animo apprecando. &c.

EJUSDEM AD SENATORES REGNI ET M. D. L. Dancoviæ 22 Julij

Conſulendũ Patria

INvenit me in domo Caſtellani Cracovienſis, Pontificia Eccleſiæ Dancovienſis operantem triſtis fama, de non concluſis cum Barbaris, tractatibus, & aperta hoſtilitate à Turcis cum Imbraim Baſſa, & ab Hano Krymenſi cum pluribus Tartarorum copijs, in tam premente caſu & vix non in proxima ruina Patriæ, quando Exercitûs cum Rege exigua manus; vix enim non omnia Regimina in ſupplementis & conſiſtentijs; vexilla quoq; aliqua Polonica & multi milites, pridem à Rege datas, ſeveras Univerſales, non curando, caſtra deſerunt; quando Reſpub: orbata conſilio, & nervo belli deſtituta, periculum evidens Perſonæ Regiæ, Exercitûs, & Regionum incurſionibus hoſtilibus apertarum, aliaq; concatenata mala imminent. Convenit mihi ex Primatiali munere publicum Senatorum Regni & M. D. L. requirere conſilium. Collata ergo primariò re, cum Caſtellano Cracovienſi, nullâ morâ, te fraternâ petitione & ferventiore perſvaſione convenio, quatenus ad conſulendum in cõmune venire Varſaviam non graveris pro 4 Auguſti, ubi ego reſidere ſtatui: quod ſi difficultates & legalitates quæpiam, itineris impedimento fuerint, conſilium efficax per literas, modumq; porrigere, quo Perſona Regis, Patriaq; in ſũmis anguſtijs ſalvari poſſit.

EJUSDEM COPIA LITERARUM RESTIUM PRO COMMUNI MOTU. Varſaviæ 7. Auguſti.

UNiverſis & ſingulis Palatinatibus NN: vel terræ N. incolis, defero atrocia nova, fors jam velociore fama vulgata; quod ſcilicet hoſtes barbari abrupta omni ſpe tractatus, qua nos hactenus lactabant, & ludebant, ſciendo nos eſſe imparatos & ſucceſſu facilè occupati, tyrannicè ad internecionem deleti, & ſolo æquati Sbaraſcenſis fortalitij, tumidi, feroceſque; expeditis nullo effectu Commiſſariis noſtris, magno impetu, & validiſſimis viribus, Załozæ, ubi omnia tormenta Regni, Złoczoviæ, ubi clauſit ſe Palatinus Ruſſiæ, & ipſius Perſonæ Regis, immineant. Inſtitui primis terroribus cum Senatoribus conferentiam Varſaviæ, qui, me præſente & præſidente nihil celerius & efficacius communi motu, in tanto diſcrimine inveniunt. Concluſum fuerat expedire ad Regem citatis paſſibus, ut authoritate Regia & legitima poteſtate tertias & ultimas Reſtium Literas ex ſua juberet extradi Cancellaria; ſvaſimus etiam in iiſdem Reſtium literis à Regia Mte Staroſtis & Tenutariis bonorum Regalium inculcandum, ad Epiſcopos verò ſcribendas literas, quatenus in defectu ærarij, ſaltem medietatem hybernorum (ſubſtituendo ad interim de proprio pro Subditis) ad reficiendum Exercitum, nullâ morâ prænumerent; Sed quia opportunè venerunt mihi literæ à ſupremo Regni Cancellario, qui prudentiſſimè perpendens, caſum reciſæ Scythicis excurſionibus, cum Rege communicationis, animat me ex conſilio frequentiſſimæ nobilitatis, pro judiciis capturalibus congregatæ, ad dandas Univerſales pro communi motu; Ideo, commmunicato iterum cum hic reſidentibus Senatoribus negotio,

tio, conſiderando in arduis melius eſſe conſilium imperfectum, quàm nullum, & periculoſiorem quietem, quàm audaciam; inhærendo Reſtium literis à R. Mte extraditis, conformiter ad normam Univerſalium prædicti Cancellarij, magni in Repub: viri, reſolvo me in ſpem ratihabitionis Regiæ Mtis, & Reipub: in tam prægnanti, & extrema neceſſitate extremas ciere vires, dando has Univerſales in vim tertiarum Reſtium literarum pro communi motu, qui, ut ſuo ordine juxta leges & conſuetudines congregatus, in Campaniam producatur, deſigno in locis conſuetis congreſſus pro 11. Auguſti, non dubius, Palatinos & Caſtellanos, amore Patriæ ex obligatione ſua promptè & vigilanter ſuo functuros officio juxta antiquas & novellas leges, de expeditione bellica, præſertim Conſtitutione anno 1621. Locus congregandis communib⁹ motibus ſupra Viſtulam ſolito tractu verſus Lublinum aptiſſimus, quo illis ulteriores Regiæ mittentur ordinationes. Spem eam concipio, quòd ubi nobilitas in unum congregata fuerit, non difficilè ſit futurum, inducere Palatinatus & terras ad contribuendam ſummam aliquot tributorũ, ad expediendum de medio ſui militem, practicatis exemplis. Quòd ſi verò verſa fuerint fata in melius Reipublicæ, facilè dare poterit à Regia Mte mandatum reverſorium. De motu totius Litvani Exercitûs in ſuccurſum R. Mti, certificatus ſum datis ad me â Palatino Vilnenſi, & relatione Supremi Cancellarij M. D. Lit: inſuper literis publicis ad Duces Litvaniæ; quanquam currentibus addere calcar viſum eſt, præſenti conſilio. Jam itaq; arma viri capeſſite, accendat ardor generoſa pectora, & Chriſtiana pietas zeluſq; gloriæ DEi, Eccleſiarum ejus profanatio & inevitabilis charæ Patriæ, gloriæ, libertatum, & immunitatum ruina, fratrum noſtrorum cis Viſtulanorum Incolarum infelicis multitudinis Chriſtianorum comploratio, & interitus, Perſonæ Regiæ Mtis, bene meriti Exercitûs, tamq; vaſtarum & florentium Regionum, civitatum, Fortalitiorum, evidens diſcrimen. Admoneo ſimul civitates & oppida, ut legi & obligationi ſuæ tam de expeditione, quàm de proviſione pulverum, ammunitionum, Commeatuum, ſub rigore juris, ſatisfaciant. Milites quoq; ſive Poloni ſive externi authoramenti, quocunq; titulo in ſupplementis & conſiſtentiis per Palatinatus inveniuntur, ut juxta Regis Univerſales, non ſe ullis excuſando ordinationibus, etiam Ducalibus, licet cum 100 hominibus paratis, ad latus Domini nullâ morâ properent, ſeriò ſub rigore articulorum militarium & communium legum injungo; qui, ſi aliquam fecerint renitentiam, ulterior illis in Palatinatibus, & terris negari debet conſiſtentia. Expeditionem Agrarij militis revoco. Quæ Univerſales meæ in actis Caſtrenſibus & Parochiis debent publicari. Quod ſi his diebus tertiæ literæ Reſtium à Rege venerint, illis potiùs, in omnibus; quàm meis obſequendum erit.

EJUSDEM AD SACRAM CÆSAREAM REGIAMQUE MTEM Varſaviæ 24 Auguſti.

PRævalere fata conſilijs, maximo malo, ultimoq; jam rerum noſtrarum diſcrimine plus ſatis experimur. Poſt felices recenter armorum Poloniæ progreſſus, poſt recuperatas fortitudine S. R. Mtis Dni N. Clementiſſimi, validiſſimas Ukrainæ & Podoliæ arces, & civitates, bellicis per rigidiorem hyemem operibus attriti, ipſis victorijs defeſſi, oſtentatione facilis pactionis ab hoſtibus elu-

A.C. 1675 *ſi Moſchoviticorum auxiliorum promiſſis fruſtra illecti, ab omnibus Principibus Chriſtianis ſæcularibus derelicti, in graviſſimas adeo calamitates decidimus, ut prævalente numeroſiſſimo Turcarum & Tartarorum exercitu, noſtro autem ad exiguum redacto, nervoq; belli penitus deficiente, in præcipiti extrema fata, & excidium florentiſſimi quondam Regni (niſi DEUS avertat) metuamus. Non ignoro fervente nunc quàm maximo Chriſtianitatis bello, conſilia & arma Sacræ Mtis Vræ Cæſareæ aliò diſtrahi, vicinitatis & neceſſitudinum motivis, ac magnitudine periculorum advehor, ut de præſenti afflictiſſimo Patriæ noſtræ ſtatu, Sacram Mtem Vram Cæſaream certiorem reddam, ſimulq; repræſentem, quanta brevi pernicies Chriſtianæ Reipub. impendeat, cum ingenti bellatore populo, Coſacis, & Turcis victor Turca augebitur, cùm fractis, quæ formidini adhuc & repagulo erant, Polonorum viribus, expeditisq; Camenecia, ac alias per arces, armamentarijs, quaſi apertâ per everſam Poloniam portâ, ubivis & quandocunq; libuerit, in conterminas provincias facilis bellorum via teterrimo hoſti pandetur. Ac licet ea ſit obſtinatio animorum, & armorum Chriſtianorum, ut fragore cadentis Poloniæ, minimè excitentur, conſultum tamen viſum Sacræ Mtis Vræ Cæſareæ, notam & expertam compellare benevolentiam, ne rem Polonam, ſine ulla prorſus cura, & ſine aliquo charitativo ſubſidio, nobis opportuno auxilio, relinquere dignetur. Occurret facile prudentiæ Sacræ Cæſareæ Mtis Vræ modus, quo non gravi ſuo diſpendio, nobis opportuno auxilio, Chriſtiana vicinia, & pridem amica Natio, in extrema neceſſitate ſublevetur. Quod majori quantum poſſum contentione, pro Officio meo exorans Sacræ Mti Vræ Cæſareæ, cum longæva incolumitate proſperrimos rerum ſucceſſus auguror, meorumq; obſequiorum demiſſionem gratiæ Cæſareæ Sacræ Mtis Vræ humillimè commendo.*

EJUSDEM, AD CARDINALEM ALTIERI.
Lovicij 25 Septemb.

AMicorum literis ab Urbe edoceor deſignatam eſſe Eminentiam Vrã Plenipotentem in controverſia quadam Præeminentiæ, ab Epiſcopo Cracovienſi, Archiepiſcopis Gneſnenſibus intentata, veneror licet ignotus, ſublimem perſonam Eminentiæ Vræ, cujus protectioni Archiepiſcopatus mei Legationis Natæ, Primatis, primique in Regno Poloniæ Principatûs jura & prærogativas reverenter comendo. Intellexi ibidem Illuſtriſſimos DD. Nuntium Apoſtolicum Bonuiſium, Epiſcopũ Cracovienſem ſcripſiſſe Romam, me negotium iſtud minimè curare, exindeque negligentiæ cujuſdam, an & contemptus invidiâ nomen onerari meum, aliter rem ſe habere paucis demonſtro. Licet enim (fateor) non reſponderim ſcripto ad Epiſtolam memorati D. Nuncij, propter denegatos mihi competentes titulos legati nati, primiq; Principis, verbo tamen per ablegatum Varſaviam Miniſtrum meum Canonicum Lupini informavi, utq; in arenam litigij non deſcendens, prout anteceſſores mei poſſidebant, ita poſſideam, rogavi. Diſcurſum etiam ſatis copioſum de

Præ-

Præeminentijs Archiepiſcopi Gneſnenſis, operâ D. Abbatis de Baſchis A.C. 1675
advocati Romani, pridem ſcriptum, Romæq; impreſſum præſentari feci, quem Dominus Nuntius recepit. Adhibui de hinc diligentiam, miſſo in remotiorem civitatem Gneſnenſem idoneo & perito homine, qui Archivum Capituli Gneſnenſis evolveret, & Privilegia mea deſcriberet, quo peracto ſcriptionem prolixam de Juribus & prærogativis Archiepiſcopalibus, cum authenticis nonnullorum Privilegiorum tranſumptis per Canonicos meos Gneſnenſes, Stanislaum Witwicki Præpoſitum Inſulatum Olicenſem, Stanislaum Buzenski Cancellariæ Regni Regentem, ad manꝰ D: Nuntij miſi, quæ ſcripta utrum ille Romam tranſmiſerit, an fortè celaverit inconpertum habeo. De Epiſcopi Cracovienſis inani quodam ambitu, aliquid inaudiveram, ſed propoſitionem ejus, nullam omnino vidi, & legi. Nulla citatione ad Tribunal Romanum vocatus ſum, clanculùm à Lovicio meo cum Romana Curia correſpondentiæ. Equidē dolendum eſt, triſtiſſimis iſtis, ac prope labentibus Poloniæ rebus, Epiſcopum Cracovienſem ambitione efferri, & litigiorum turbas concitare, cujus Anteceſſores ornatiſſimi Præſules, nullam tot ſæculis controverſiam Archiepiſcopis movebant, eorumq; dignitatem & Authoritatem Cracoviæ ac in Diœceſi ſua reverenter obſervabant. Quinque Coronationes meâ jam memoriâ, per Archiepiſcopos Gneſnenſes celebratæ fuerunt, Regum videlicet Caſimiri & Michaelis, Reginarum, Cæciliæ, Ludovicæ, Eleonoræ, interfui omnibus, neque tamen contra antecedaneos meos, de prætenſione Epiſcoporum Cracovienſium quidquam inaudivi. Agitur nō de Cracovienſi duntaxat, ſed de Poſnanienſi & Uilnenſi Diœceſibus in quibus comitia Ordinum Regni haberi receptum eſt. Quantum interſit Religioni Reipublicæ, Archiepiſcopum Primatem comitiis præſentem adeſſe, nemo vel modicè de rebus Poloniæ informatus negaverit, quodſi prærogativæ, Iuriſdictoni, & auctoritati meæ Primatiali, per Epiſcopos detrahatur, mihi omnino publico abſtinendi, & comitiorum extra Diœceſim meam, curam deferendi, neceſſitas imponeretur, unde colliſio ſtatuum, & maxima ſcandala, multa Religioni & Reipublicæ detrimenta prævideri debent. Vetera exempla exiſtunt, quàm zelozè & acerrimè ordines Regni dignitatem Primatuum Poloniæ tutabantur. Cardinali Sbigneo Epiſcopo Cracovienſi præcellentiam in ſenatu & publicis actibus negaverunt, Decretoq; comitiorum pro Archiepiſcopi Primatu & præcellentia contra Cardinalem pro tunc & in perpetuum definiverunt. Concilium Tridentinum, nihil expreſſum habet contra Primates, & Legatos Natos, quæ non vana nominatio Archiepiſcopi Gneſnenſis, præferri Privilegium à Romanis Pontificibus conceſſum, & alia comunicata. Ultra cum non ignoretis, de officio legati manifeſtè deducunt, an non etiam periculoſum ſit diſputationi locum præbere: Utrum Rex & Ordines ſæculares Poloniæ, Concilij Tridentini Reformationum decretis ligentur? (cum nullibi in actis, & Decretis publicis exſtet à Rege & Ordinibus ſæcularibus acceptum eſſe) prudentiæ quorum intereſt expendendum relinquo. De cætero, uti cauſam hanc ita me ipſum gratiæ & protectioni Eminentiæ Vræ iterum, iterumque commendo.

SERMO CELSISSIMI PRINCIPIS OLSZOVII ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS, AD CAPITULUM GNESNENSE.

EGredientem de thalamo ſuo ſponſam ſacro nec ſolubili fœdere mihi junctam, incertus animi, mediuſq; inter lætitiam & formidinem ſaluto. Magna oboritur lætitiæ cauſa, dum ſponſam

A. C. 1675 ſam cogito, amicam meam, dilectam meam. Recreat illa diffunditq; animum ſpecioſâ formâ ſine macula & ruga, ornata monilibus ſuis, S. Adalberti purpurata ſangvine, ſeptem ſæculorum emerita dignitate, Legatione, Primatu, Principatu eminentiſſima; duorum de ſexàginta Archi Præſulum non interruptis, neque adumbratis ſplendoribus tanquam maritorum radijs coruſcans. Nec leve momentum adjicitis vos Venerabilis Prælatorum & Canonicorum corona, ſacræ iſtius Baſilicæ decora, Senatus meus, quorum ego exaggeratum facundo ſermone affectum, ac nuncupata vota libens, lætus excipio. Sed alterâ ſubinde parte non deſunt cauſæ, & graves, quæ lætitiam tantam non nihil dubiam mihi faciant, animumque formidine reſtringant meum, quod ille rectè monet, & cum cura exiſtimo quis ego ſim, homo, peccator, quibus humeris tam immenſo, &, quod non viribus iſtis conveniat, ponderi ſuccollem, parvis, vacillantibus, quo temporis, quove rerum Patriæ ſtatu Primatialem dignitatem capeſſam, miſero, ancipiti, ne dum perdito, altiſſimis faſtigijs fermè profunda, ac prærupta adjacent; turbines, empeſtateſque ſororeæ illa aſſiduè impetunt. Hoc ſupremo in rebus Polonis, viri duntaxat Regiæ Majeſtati ſecundo culmine, niſi virtutis firmum pedem defigas, decidas, niſi pervigilem & ſpeculatorem oculum rectà ubivis torqueas, detorqueas, niſi probitate, doctrinâ, dotibuſque egregijs animos, oculosque omnium in te unum vertas, teque, tuaque cuncta pervertas. Arduum inde & lubricum dignè gerendi Archiepiſcopatûs negotiũ non jam metu recipio, animo tamen erigor, atque ab ipſa difficultate excitare virtutem, acuere induſtriam deliberatum, decretumq; eſt. Non excidit memori mente, neque niſi cum vita extingvi poterit, quod à teneris annis pectori altè impreſſum gero; primùm mihi admodùm adoleſcenti in Principe hac Baſilica, in Collegio Metropolitano Sacerdotium fuiſſe, primum hunc vix octodecenni fortunæ & honoris gradum, à quo magnis paſſibus ad uſque iſtud fortunarum, & honoris faſtigium, quo non datur ultra DEO, & fato propitio aſcendi, Alumnus fui, & Nutritius Eccleſiæ Metropolitanæ, cui nunc indignus Sponſus adſcitus ſum, Con-Canonicus veſter vixi, quorum Archi-Præſul, Primas audio, neque novum me hoſpitem ampliſſima Archi-Diœceſis habet, illa mihi natale ſolum, fortunarumque avita ſedes, illa rudimentum & tyrocinium fuit, in qua magnæ ſanctitatis Archi-Epiſcopi Lubinij curiæ Cancellarium agens non nihil tanto Magiſtro regimini & curis Pontificijs inſvevi, meque illa Palæſtra portans jugum ab adoleſcentia, ad gubernandas Diœceſes exercui. Ergo magno DEo fretus, ingentem ſumo animum onuſque vel Angelicis humeris formidandum non refugiens, Divinam imprimis clementiam humili cultu, indignâ prece veneror, providentiam & virtutem ex alto, quæ in parvis magna operari amat, in me exerce-

at,

at, mentemque boni & æqui intelligentem non gratiæ, non odio, aut pravo cuilibet affectui obnoxiam, conſtantem adverſus metus, pro veritate & juſtitia invictam mihi donet. Cælorum item Auguſtiſſimæ Reginæ Archi-patronæ meæ, Divi Adalberti, Divorum Tutelarium & indigetum templi, ac Regni, validam opem advoco. Vos porrò Venerabile Capitulum, ac univerſum Clerum ſæcularē, & regularem, fratres, & in vinea Domini cooperarios meos amanter rogo, hortorque, conatus noſtros pro gloria DEI, laboribus, ſtudijs, conſilijs juvare nitamini, hoc agamus, quàm quiſq; poſſumus, ut veræ & unicæ Religionis, extra quam nulla Religio, ſed cæca confuſio eſt, cultus effloreſcat, ira in nos, in Patriam noſtram numinis ſacrificijs placetur, Magni Regis noſtri, exercitusq; fortiſſimi ſuffragiorum pietate & fervore corroborentur, manus ad prælium, & digiti ad ſacrum bellum. Diſciplina Canonica revigeat, jura Eccleſiæ vindicentur, zelus cum ratione temperatus ardeat, mores ad priſcam normam, ad ſacrorum Canonum amuſſim formentur, ut, qui ex adverſo ſunt, vereantur, nihil habentes dicere malum de nobis, neque cupiditatem mundi in nobis formare, quàm charitatem DEI flagrare, graviſſima Auguſtini cenſurâ arguantur. Hoc voto, quod jam dictionis reliquum eſt, ſanctæ univerſali Eccleſiæ, Sedi Apoſtolicæ ſponſæ meæ Gneſnenſi intaminatam fidem, & Pontificium zelum, Patriæ amantiſſimæ, cujus ſalute & libertate, ſacrorum noſtrorum integritas, & tutela conſtat, indefeſſam Primatialem operam; Venerabili Capitulo, nec non Clero Archi-Diœceſano fraternam charitatem, vobis Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi Antiſtites Regni, multâ amicitiâ & amore mihi junctiſſimi Suffraganei, Abbates, Præpoſiti, Inſulati, Excellentiſſimi Domini Senatores, Palatini, Caſtellani, Officiales in procuranda Repub. Conſocij, tibi præprimis Ornatiſſime Collega Magne Regni Cancellarie, qui, ut honorem meum inſigni præſentiâ adornares gravi ætati, & valetudini parcere neglexiſti; Vobis lectiſſimi & nobiliſſimi Equites, quorum pleroſque nota in aula, Comitijs, caſtris, exercitaque amicitia, alios propinquus ſangvis, & privata neceſſitudo, omnes ſummâ erga me benevolentiâ concelebrando, primo ad ſponſam meam ingreſſui immemorabili frequentiâ excivit gratiſſimam, & victuram, donec mortalis ero, teſtati officij memoriam obligatique animi mei devotionem addico & conſecro. A.C.1675

COPIA LITERARUM SACRÆ CÆSAREÆ MTIS AD PRIMATEM ANDREAM OLSZOVIUM

Leopoldus Divinâ favente clementiâ Electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus &c.

Poſt titulos. Quo animi noſtri ſenſu ea, quæ literis ſuis decimâ quartâ Menſis Auguſti proximè præterlapſi datis Reverendiſſima Paternitas Veſtra

A.C. 1675 Veſtra, cùm ex Primatiali ſuo officio tum Regni Senatorum Varſaviæ congregatorum ſententia de afflicto Regni illius ac in præceps inclinante ſtatu nuntiare voluit, perceperimus, quibuſq; curis & anxietate ex interno, quod totam Chriſtianitatem perſtrepit, viſceraq; & nervos depaſcitur, bello impleti fuerimus, quivis alius, ne dum Reverendiſſima Paternitas Veſtra facile æſtimat; quippe, cui optimè cognitum eſſe debet, quòd Regno huic inclyto nulla non occaſione, curarum, viriumq; ac extrema etiam opis libenter impenderimus, ut vel eò magis inpræſentiarũ nos cruciet, quod à cauſa communi illic defendenda, dum pax Chriſtiana ex DEi munere, noſtroque unico voto reſarciatur, vires noſtras malo hoc vel ipſa Paternitas Veſtra Reverendiſſima id prudenter agnoſcẽte, nimis quantum diſtentas ſentiamus. Qui cæteroquin tamen, quantum rerum ſtatus permittet, operam ſemper dabimus, quo priſtinus affectus noſter, ac benevolentiſſimi Vicini ſtudium cùm Paternitati Vræ Reverendiſſimæ, tum univerſo Regno illi maneat probatiſſimum, reciprocam inde vicinitatem atq; correſpondentiam meritò nobis promittentes. Quod ipſum dum noſter ad aulam illam Regiam miſſus reſidens Conſiliarius noſter honorabilis, fidelis nobis dilectus Joannes Chriſtophorus de Zierowe Zierowski pluribus explicabit, facilem ei, amicamque aurem à Reverendiſſima Paternitate Vra præberi cupimus. Cui, quod reliquum eſt, gratiæ ac benevolẽtiæ noſtræ Cæſareæ affectum confirmamus. Datum Viennæ die 4. Septemb. Anno Regnorum noſtrorum, Romani 10mo, Hungarici 21mo. Bohemici verò 19no.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS, AD PALATINUM CULMENSEM. 7. Nov.

Redux Gneſna trinas à te datas inveni, cum pleniſſima geſtorum belli, ad 22. Octob: relatione, pro qua demiſſas refero grates. In tanta propinquitate jam fortè finita eſt transactio, aut propè finienda, faxit DEus ſine ſangvine Civium, & cum concluſione ſaltem qualiſcunq; pacis; diu enim cum Turcis belligerando ſuccumbemus, ſine nervo, ſine ſubſidiis, ſine ſecundantibus, &, ſi armiſtitium ad annos aliquot conſtitutum fuerit, nec id, meo conſilio, eſſet contemnendum, priuſquam Chriſtianitas componatur, & diverſio aliqua Turcis præparetur: Nunc forſan Turcæ, & Tartari facillimè inducias poſſent arripere, propter convertendum bellum contra Moſchum, dummodo nos ſecum in ſocietatem non trahant; quemadmodum ſenio provectus homo, non cogitans rejuveneſcere, adhibet tantummodo media conſervandæ vitæ, in quocunq; ſtatu, ita priſtinus Reipub: ſtatus fruſtra forſan ſperandus eſſet, ſufficiet, ſi id, quod adhuc ſupereſt ſolvetur, ne reliquum amittamus, niſi Omnipotentia DEi, & fortuna ac prudentia Regiæ Mtis, aliquid ſupra vires & ſpem hominum effecerit, Univerſales pro Comitiolis ſperavi me inventurum, quæ nulla mora, ſvadeo ad acta præmittere, tempus erit poſtea, & lævior labor in tranſmittendis ad ſuperiores Senatores, in Palatinatibus reſidentes, inſtructionibus cum Credentialibus, pro Legatis ad Regem. Præſtat his temporibus inſtructiones publicas, quàm occluſas literas expediri. Materies Conſilij in Comitiolis & Comitiis erit ſtipendium Exercitui; defenſio Reipublicæ, expeditio bellica, ſive in vim communis motus, data optione, ſive, cui domeſtica commoda, juxta verba conſtitutionis 1658 placent; ex Perſonis & facultatibus juſtæ expeditionis, ſive more Majorum univerſæ nobilitatis motus, emendata tamen conſtitutione imperfecta anni 1621 Reſtitutio

Materia in Comitiolis & Comitiis

ſtitutio magnarum expenſarum Regiæ Mti: Adinventio proviſionis Reginæ Eleonoræ, exonerando œconomias ſupra modum depauperatas. Multa puncta & privata deſideria proponi ſvadeo, nec juris patronatûs fieri mentionem, ſe ipſis hæc, uti & aliæ materiæ ex articulis Comitiolorum evolventur. Audivi quorundam ſenſum, cui ſubſcribo, ut Rex trium duntaxat ſeptimanarum indicat Comitia Coronationis. Contigit mihi legiſſe literas Epiſcopi Cracovienſis ad ſupremum Regni Theſaurarium, quibus affirmat, Regem declarâſſe paſſivè ſe & indifferenter habiturum, ratione Internuntij, nec ſe eſſe conſcium literariæ inhibitionis Juriſtis, adeoq; ſubreptitiè factæ; Si quæ eſt declaratio Regia, intelligas peto, meq; certiorem facere non graveris, ut etiam ego, quemadmodum in omnibus, ita in hoc conformem me beneplacito Principis: Terminus hic, paſſivè, ſignificat manſurum Internuntium, judiciaque, & negotia tractaturum; quod indignum & præjudicioſum eſſe, ſolidis rationibus, ſuper quibus factæ Romæ reflexiones, demonſtravi. Admirationem meretur, ſcandali plena inconſtantia, ne dicam malitia hujus obſtinati in ſuo ſenſu Epiſcopi, qui ante, plus aliis oppugnabat Internuntium, literasq; publicas ad Summum Pontificem nomine Epiſcoporum in Comitiis, ſubſcriptas, ipſe concepit: Nunc mihi contrariandi ſtudio aliter ſentit, & ſvadet. Omnes alij Epiſcopi, & Adminiſtratores ſedium vacantium rationes meas approbarunt; Suffraganeus Cracovienſis, Prælatus pietati apprimè deditus, ſuo & cleri Cracovienſis nomine egit mihi gratias, quod Internuntio reſtiterim. Suppono, Romam, de hac Regis declaratione ſcripſiſſe, Epiſcopum Cracovienſem, dando me ad invidiam, at ego fido Principi, tuisq; literis; ac Palatini Poſnanienſis. Interrogandus forſitan eſſet Przeborowski, & Sbąski Correſpondentes Epiſcopi Cracavienſis, an non, & quo tenore ad eum ſcripſerint? Quanquam finietur hæc brevi controverſia, jam adveniente in Poloniam Nuntio Martellio; de cujus adventu, & ſuſceptione (poſtpoſita inſtantia Regis pro Ranucio, & nulla ſatisfactione pro Romanis præjudiciis, pro exorbitantiis Bonviſi) ſcribere nihil audeo. Si bellum Turcicum finitum non fuerit, ſum Conſilio, ut Mtas Regia officiis literariis, &, ſi eſſet poſſibile per Ablegationes, negotium pacificandæ Chriſtianitatis promoveat, & per tractatum obligentur Principes Chriſtiani, ad ſuccurrendum Poloniæ; bonum eſſet ad tractatus ex parte Poloniæ habere Miniſtros: Deberent Abbates hujuſmodi obſequia, ſuis præſtare ſumptibus, aut ex proventibus propriis idoneis ſubjectis ſumptum ſuppeditare.

A. C. 1675

AD SERENISS: REGEM ANGLIÆ ANNUNTIATORIA de rebus bene geſtis in Vcraina, & tempore Coronationis. Ex Caſtris ad fluvium Zbrucz in Podolia 7 Novemb.

JOANNES III. DEI Gratiâ Rex Poloniæ &c. Sereniſſimo, & Potentiſſimo Principi Dno Carolo eâdem gratiâ Magnæ Britanniæ, & Hyberniæ Regi, Fidei defenſori, Fratri Nro chariſſimo ſalutem ac mutui affectûs continuum incrementum.

POſtquam DEO, Patriæ, imò rei Chriſtianæ litatum, hoſtis vel in hoſtiam cæſus, vel in Tauricam pulſus, vel ultra Tyram & Danubium ejectus; orbis æmulus, experiundo didicit, nihil tam firmum, cui periculum non ſit, etiam ab invalido. Ucrainâ

omni,

A. C.1675 omni, quam uſurpaverat, exutus; campis Podoliæ, Daciâ, & Baſſarabiâ everſis exolvit. Æſtatis prædo, præda ipſe autumni. Nidificet licet adhuc Cameneci, quod ſtupore, non armis ceperat, ſtupere ipſe coactus. Trembovliam nuper per quindecim dies ab octoginta ſclopetarijs, contra omnem vim, & Regnorum victores ſine vallo defenſam; binorum ab Electione annorum caſtra noſtra vice variâ aſtra exercebant, gelu horrida, æſtate torrida, ſolitudine famelica, videbantur. Nihilominus ope Angelicâ dum ſocij ſubvenire deliberant, veniam orant Rebelles. Fana & delubra Mahometica cremantur. Oriens Regni ſpe inelcatus, unius Cameneci unâ petrâ, & ſilice veſcitur. Ni puderet linquendo, quo exhauritur, non nititur, pœniteret. Hæc propitium dedit Numen, quod mereri, quàm coronari elegiſſemus. Coronandi tamen labores, caputq; redimiendum ferimus tandem Cracoviam Regni Metropolim, Actus ſolennitati, ſecundam Februarij anni futuri præfigentes. Utrumque Mti Vræ pro mutuo in rem Chriſtianam zelo communicandum rati ſumus. Pleni ſpei, eandem Nobis, ut in commune merenti amico ſtudio, ac favore, hoſtibus in terrorem, mutuo ſtatui, ac conditioni in decus, & honorem aſtituram. Cui proſperrima quæque à DEI benignitate, ac imprimis bonam valetudinem apprecamur.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS, LITERÆ AD EPISCOPUM VILNENSEM

Redijt Cancellarius meus Javoroviâ, à Rege bene ſuſceptus & auditus. Excuſavit abundè Regia Majeſtas realem ſtylum ſuarum literarum, quæ non ex intentione, nec conſvetudine Regiæ Mtis, ſed ex natura materiæ eſſe debebant, aut videri, acriores. Tulit mihi idem Załuſcius copiam literarum, & ordinationis Regiæ de data 15 Junij ad Palatinum Vilnenſem. Non erat Rex contentus punctis quibuſdam à te affirmativè ſcriptis, ſcilicet quod officiales Litvani Exercitûs vocati non fuerint ad conſilia, eaq; ſecretiora; quod majorem reſpectum Poloni Heroes Litvanis experti fuerint; quod ex contextu Regij reſponſi intelliges. De expeditione Commiſſariorum ad œconomiam Mohilovienſem, innotuit mihi jam poſt abitum ad Aulam Załuſcij. Contulit mecum Varſaviæ Cancellarius M. D. L. hac in materia, non negando licere Reip. mittere Commiſſarios pro reviſione, diſponereq; de bonis proprijs œconomicis, inferendo tantum poſſe majoris arendæ quotam imponi Palatino, non ei tollendo de manibus adminiſtrationem. Nunc habita copia literarum ejus de data 22. Junij, laudare nequeo hujuſmodi per abruptũ, proceſſum, & injuſtam convulſionis juſium objectionem, notæ orbi integritati, judicio, & moderationi Regiæ Majeſtatis. Sigillo conclavis ad *Sigillum conclavis* cauſas publicas uti vetant pacta conventa: ſimiliter Arendarij ad aliquot annos contractus ſigillo Regni in Polonia, M. D. L. in Litvania pro ſecuritate Arendantium firmari petunt. Non licere tamen ad privatas cauſas nominatim Oeconomiæ, ad reviſionem rei familiaris, ad ordinationem proventuum Domini, inſtrumenta cum ſigillo conclavis evehere, Commiſſarios ad bona expedire, Adminiſtratores ad tempus inſtituere, erroneè, & contra praxim allegatur: aliàs etiam literas publicas

cas ſcribere, res belli & ſtatûs tractare, ordinationes Ducibus & Exercitui dare, irritum foret eo prætextu, quòd ſine magno ſigillo pro injuria legum, diminutione officiorum, reputare, non æſtimare, eiſq; non obedire, impune liceret. Mittit Majeſtas Regia Commiſſarios ſuos ad œconomias de illiſq; liberè diſponit; nemo tamen, nullitatem inſtrumentis & illegitimitatem objicit Commiſſarijs. Cauti Gedanenſes, juxta ſuas leges non niſi capiti Coronato proventum Fontcameræ tenentur extradere; ex novo nihilominus prolongatæ Coronationis emergenti, ad ordinationem & quietationem cum ſigillo conclavis, ſummam ad ærarium Regis comportarunt; ſcripta publica Principis, tam magiſtratus quam communitas, præter morem & jura ſua acceptârunt, illaq; typo expreſſa, ad effectum deducunt. Magna profectò hinc inconvenientia, & multarum ex privatis rationibus quæſita, cauſa diffidentiarum, cum irreparabili Patriæ, defenſione ſua deluſæ, damno: dum Rex ſuarum rerum Arbiter ſuos vult proventus perſpectos habere, ſine quibus dignitas Regis, & Reipubl: ſubſiſtere nequit. Ignotum nemini, quàm nociva & probroſa fuerit egeſtas Regis p. m. Michaëlis, cui vix aliquid & penè pro libitu tenentium, ex œconomijs dabatur; nulla legum reverentia, leves arendas ſeverè prohibentium, nulla Religione ſenatorij juramenti, in his expreſſis verbis: utilitates S. Ræ Majeſtatis augmentabo. Et alio in loco: pro ſuæ Majeſtatis proventibus fideliter conſulam. Non ergo ſenſu meo hanc eſſe ſummam injuriam, ut Palatinus allegat, judico, quando Rex jure ſuo utitur, egere non vult, nec debet, cum ſine proventu non tantum regnare, verùm etiam vivere ſit difficile. Videns itaq; errore errorem trudi, opto remedium à perſvaſione & authoritate tua, tanquam in ſenatu M. D. L. & in domo propria Principis perſonæ. Melius eſſet meo judicio precario cum Rege procedere, properare cum prompto Exercitu ad obſequia Regis & Reipub: procurare decenter prorogationem adminiſtrationis, aut arendæ juſto contractu, ſine enormi læſione, legibus & conſcientiæ repugnante. *A.C.* 1675

EJUSDEM AD ARCHIEPISCOPUM STRIGONIENSEM. 19. Novembris.

CUM in Electoralibus Imperij Comitiis Francofurti ad Mænum, ac iterum Viennæ Ablegatum Regis Poloniæ extraordinarium agerem Illuſt: ac Excell: & Rñdmæ Dõnis V. erga me gratiam & amicitiam expertus ſum, neq; memoriâ excidit, Excell: Veſtram Præſulatûs in Patria honorem, provectioribus annis, & meritis, mihi benevolè auguratam fuiſſe. Exinde animo meo hæret, ſublimis Excellentiæ V. dignitas, doctrinæ omniumq; virtutum & meritorum præſtantia, ac propenſa erga me humanitas. Ergo animum ſumo ſcribendi ad Excell: V. prensãdæq; amicitiæ quã inter Strigonienſẽ & Gneſnenſẽ Archiepiſcopos, antiquitùs viguiſſe documentis authenticis comperio, documentum hocce mitto; deſcripta legationis meæ natæ privilegia, quæ Gneſnenſem à Strigonienſi Archipræſule, ſibi Eccleſiæq; ſuæ derivâſſe clarè deducitur. Prodeunte itaq; libro de Primatu Regni Poloniæ, non mediocriter me fulſit prærogativæ Strigonienſis authoritas, tot vetuſtis Pontificum Diplomatibus firmata. Non dubito Originalia in Archivo Archipræſulienſi. Excell: Vræ in hunc uſq; diem ſervari, quorum in Archivo Gneſnenſi authenticum inſtrumentum in pargameno habemus. Audeo inſuper orare, ſi quid ultra privilegiorum, vel probationum ſuper uſu Primatis,

A.C. 1675 matis, ac legationis natæ in Regno Ungariæ, Excell: Vra habeat, mihi pro aſſerendis juribus ac prærogativis Primatum, & legatorum natorum, quàm primum communicare ne gravetur, curam ad me transmittendi communis diligentiæ, D. Baronis de Siri, Polonici ad aulam Cæſaream reſidentis, communis hæc cauſa videtur, neq; honor Eccleſiæ Gneſnenſis, augeri, diminui, niſi ut Strigonienſis quodamodo creſcat, decreſcatq;. Excuſet fiduciam Excell: Vra, meq; perenni porrò amicitia proſequatur. De cætero Excell: Vræ longævos annos ex animo apprecor, ac meam devotiſſimam offero promptitudinem.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD COMITIOLA CORONATIONIS.

IN primo Primatialis dignitatis ingreſſu, conveniens cenſeo fraterna ſalutatione inclytum veſtrum gremium venerari, ſubmittendo vice mei, cum Archiepiſcopali benedictione intima vota, ut ſpiritus conſilij & concordiæ, dirigat omnes intentiones veſtras, ad unicum centrũ gloriæ Dei, boni publici, & ſublevandæ ab ultimo interitu Patriæ. Inſtructio Regia ſat diſerta & expreſſa, non indiget inani verborum meorum, & inſveta genio meo, hautologia. Propoſitam comitiorum abbreviationem boni velitis conſulere, pro temporis ratione, & pro exemplo Magni Regis Vladislai, qui; ut mihi legiſſe contigit, propter bellũ Moſchoviticum, Comitia Coronationis trium ſeptimanarum Comitiolis propoſuit. Bellum Turcicum extremum judicij diem veteres appellabant Poloni; comparandi ergo animi, conſilia, & vires, ad reprimendam formidabilem potentiam, cui nullus Principum ſe ſolo reſtitit: ſummi Pontifices & Roma, Saracenis; Conſtantinopolis, Vienna, aliæq; Monarchiæ Turcis tributa annua in redemptionem concedere, probro ſibi non ducebant: avertet id extremom à nobis omnipotens Deus, ſi omnes ex facultatibus noſtris aliquid contribuerimus, ad defenſionem S. fidei; charæq; Patriæ. Non expedit meo judicio ſcribere Nuntijs publicos articulos, de medijs pacis, vel belli; ſed Romanam illam dare inſtructionem: viderint ne quid Reſpub. detrimenti capiat, exemplo verò omnium conſtitutionem de bellis Turcicis, delegare authoritate Comitiorum ad latus Regium, pro ſemper belli, paciſq; Arbitros. Commiſſionem ad ſolvendum ſtipendium, optarem ſub tempus Comitiorũ celebrari; hoc enim modo retenta in Palatinatibus, peculatus exactorũ, & quomodo unumquodq; vexillum ſerviverit, præſertim verò intolerabiles, neç in ullo Regno auditi Regiminum diſordines, Officialium exorbitantiæ, authorantium rapinæ, facillimè manifeſtari & computari poterunt; ad occurrendum verò rapinis graſſantium ſupplementorum judicarem forum per jus deſignandum eſſe in actis caſtrenſibus, citatione, & termino peremptorio, etiamſi ſalva appellatione ad Ducalia judicia, cum parata inquiſitione. Modus verò executionis placuit mihi in Pruſſia, ubi ad caſtrenſes Palatinorum univerſales, quiſq; nobilium ſe ſiſtere, aut bene armatum expedire, ſub pœna irremiſſibili 15 aureorum, tenetur. Cauſas ordinationum, ne Reipub. creent difficultatem, per ſecretos calculos in Comitijs decidere, compendioſum & conſultũ duxerim. Cauſarum Tribunalitiarum immenſa farrago, tamq; ſerus, non niſi poſt aliquot annorum decades turnus, promptum Palatinatuum requirit remedium, quod efficaciſſimum, per continuationem toto anno Petricovienſis, & Lublinenſis Tribunalium innovando poſt ſingula ſeme-

meſtria Deputatos. Compellatus ſum ab inſigni quodam Senatore, ut promoverem ad Comitiola articulum, ne Magiſtratus ſupremi ſint perennes. Experientiâ didicimus multis in hac Patria exemplis ea, quæ convertuntur, in deterius mutari; æſtimando tamen tantæ authoritatis rationes, ſubmitto eas diſcurſui Comitiorum, & conſenſui totius Reip. ſalvis modernis poſſeſſoribus. Non leve id quoque ab eodem Senatore propoſitum judico ut æqualis ſit per totam Poloniam modius, cenſerem eſſe Gedanenſem. Legatus Electoris Brandeburgici, poſt felicem Regis Electionem obtrudebat nomine ſui Principalis in ſcripto cum antidata ſuffragium electorale, cujus habeo copiam, circumſpectio & incorrupta rectitudo Theſaurarij curiæ M. D. L. Mareſchalci Electionis, non acceptavit illud tentamentum, remq; aperuit Regi, nobiſque ſignaturæ Miniſtris: rejectus ergo importunus ſuffragator, quod, quàm nocivum ſit Reipub. Vræ defero conſultationi, veſtri ſit judicij ſive diſſimulare, ſive pupillam libertatis liberam Electionem omni meliore modo roborare, & renovare. Quorundam Religioſorum ambitu jus Patronatus Regium penitus eſt convulſum, intruſi Jędrzejoviam, Koroſzoviam, Mſtoviam, Hebdoviam, & in Czerzycenſem coadjutoriam ſine præſentatione Regia Abbates, & quidem duo poſtremi, fors etiam genere impares; emanarunt duo decreta rotæ Romanæ, quibus ex ſiniſtra informatione abjudicatus Rex jure patronatûs, ea potiſſimum de cauſa, quod non habeant privilegium à Pontifice in limine fundationis; quodve Reges Poloniæ commendaverint, non nominaverint eligendos Abbates. Non tam ergo ex meo intereſſe, quod minoris duco, quàm ex obligatione boni civis, & juramento Regi & Reipub. Senatoris, hac in parte præmoneo, ut præjudicio Mtis indigno, Religioſorum auſui, exinanitioni Poloniæ per litigia (ut enim mihi conſtat ex calculatione ſola Jędrzejovienſis cauſa 70000 flor. inſumpſit) occurrant Comitia, Primatialis prærogativa varijs modis domi foriſq; impetitur: ſequor exempla magnorum Archiepiſcoporum in tali caſu, præſidium Reipub. ſi opus fuerit, pro defenſione invoco: publica res agitur. Dignitatem Primatialem pro cardine libertatis, pro decore gentis inclyti Majores Vri ſemper judicabant pro eaque ſe magnanimè opponebant, cujus documenta cum juribus meis in publicum dabo minimè dubius, me fraterno favore veſtro, non deſerendum contra quoſcunque oppugnatores, uti nec ego jura, libertates nobilium bonique publici partes deſeram. A.C. 1675.

COPIA LITERARUM REGIS JOANNIS III. AD CARDINALEM URSINI. Cracoviæ 28. Martij.

CUM primùm innotuit Epiſcopis & Senatoribus Regni noſtri Diploma Protectoratûs Poloniæ, illis inſciis in Perſonam Illuſtritatis V. à nobis nuperrimè ſubſcriptum, & innovatum eſſe graviter nobis expoſuerunt maximum dignitatis noſtræ Regiæ totiusq; Regni honoris præjudicium, & dedecus in eo verti, quòd Illtas Vra arma Poloniæ Portæ nobiliori Palatij ſui præfixa, in ſiniſtram partem transferre, ac dehinc inferiore loco deponere, & tali facto dehoneſtare in animum induxerit. Quo nomine tam eorundem Senatorum, quàm Equeſtris Ordinis publica in Comitiis modernis Coronationis noſtræ poſtulatio intervenit, ne talem poſtpoſitionis inju- Poſtpoſitio armorum

A.C. 1675 *juriam, ſilentio, & diſſimulatione omittamus; Sed potiùs decenti, & opportuno modo dignitati noſtræ Regiæ, ac totius Nationis honori conſulendo armorum noſtrorum præcellentiam in integrum reſtitui curemus. Equidem magni à nobis æſtimatur Principis Familiæ, & meritorum Illtis V. claritudo, ſed honoris imprimis noſtri condigno ſenſu, & ſtimulo permoti, ac prætactæ Ordinum petitioni meritò concedentes, requirimus ab Illte V, arma Poloniæ in eum locum, in quo à principio Protectoratûs ſui fuerunt, & fulſerunt, decenter reſtituere ne gravetur. Non dubitamus Illtem V. expreſſæ huic voluntati noſtræ, & deſiderio Reipub: Polonæ indilatè ſatisfacturam. Boni porrò conſulet Illtas V. hanc retinendi honoris, (quo nihil carius habemus in vita) curam, neq; nobis eam neceſſitatem imponet, ut ex cauſa ulterioris poſtpoſitionis, ad ulteriora poſtremò remedia, nolentes volentes deſcendamus. De reliquo Illuſtritati Veſtræ incolumitatem, & proſpera quævis optamus.*

COPIA LITERARUM REGIS EJUSDEM JOANNIS III. AD CARDINALEM ALTIERI eâdem die.

EPiſtolam noſtram Regiam ad Cardinalem Urſinum innexo exemplari Illuſtritati Veſtræ communicamus. Intelliget Illuſtritas Vra, quàm præjudicioſam dignitati noſtræ, ac totius Regni noſtri honori, poſtpoſitionem armorum Poloniæ ducamus, ac niſi Nobis, ac Reipub: condigna ſatisfactio præſtetur, nos tale deboneſtamentum diſſimulare, & tolerare minimè poſſe declaramus. Quod ut Suæ Sanctitati benevolè Illtas V. repræſentet, majorem in modum optantes: De reliquo Illuſtritati Veſtræ bonam valetudinem, & proſpera quævis apprecamur.

XXXV.
EXCERPTUM EX LITERIS ANDREÆ CHRYS: ZALUSKI AD VARIOS SCRIPTIS.

Relatio eorum quæ ab Ablegatione peracta intermedio inter Comitia coronationis tempore & ſub eadē intervenerunt.

An: 1675. & 1676. AB adventu meo in Patriam, cùm jam in Subdiaconum à Ranucio Nuntio Apoſtolico ordinatus eſſem; nihil prius habui, quàm ut in Diaconum & deinde in Presbyterum conſecrarer. Præſtitit id utrumq; mihi Avunculus jam Archi-Epiſcopus, ſub ſacri adventûs ferias Lubaviæ; ſecundùm quæ, nec ille, nec ego ultra in Culmenſi Diœceſi morati ſumus: Skiernievicios Primas, utpote jam per bullas Romanas de poſſeſſione Archiepiſcopatûs ſecurus abijt; ego Thorunium movi: ut concreditum mihi ſcriniolum, in manus Eleonoræ Reginæ tum ibi habitantis ex diſpoſitione Reipub. conſignarem. Excepit humaniſſimè reducem prænominata Princeps, literiſque & ſcriniolo à Regina Hiſpaniæ ſibi tranſmiſſis læta, ad alia civilitatis argumenta pretioſum Latori adjecit annulum. Triduum ibi me tam ipſius Reginæ voluntas, quàm Magnatum præſentium detinu-

detinuit converſatio. Agebât Mareſchalcum aulæ Vladislaus Rey Palatinus Lublinenſis, pro Cancellario præerat Venceslaus Leſzczynski Abbas pro tunc Czervinenſis, qui poſtmodum in Luceorienſi Cathedra diem ſupremum clauſit. Inde avunculum inſecutus Skiernievicijs deprehendi; à quo poſt Natalitia Chriſti feſta, in quibuſdam privatum intereſſe concernentibus ad Hieronymum Olſzowski tum Regni Subdapiferum expeditus, negare id nullatenùs dicti, ad quem miſſus fueram, avunculi in me affectui potui; quin ipſius hoſpitio ad tres hebdomadas continuato uterer, & primam Deo hoſtiam Szancij ipſo præſente offerrem: ad quod ſacerrimum omnium negotium ut paratior accederem, Pinczoviæ apud Paulinos dies aliquot in ſacro otio, animiq; recollectione inſumpſi. Interſuit ipſis Primitijs præter alios inſignes hoſpites etiam divæ memoriæ parens meus, qui per paternum in me affectum illuc ſtudiosè venire voluit; quò ſua ſolatia ex filio cæleſtem victimam im̃olante proprijs oculis delibaret. Redij ſub hæc ad Principem Primatem iam adulto jejunio, pro ingreſſu ad Archiepiſcopatum ſe parante; uti defacto brevi poſt ipſo ſacro Paſchatis die ſolennem hunc à Diœceſi Culmenſi ad Archidiœceſim tranſitum Lovicij celebravit: ubi cultiſſimâ oratione eum excepit Stanislaus Krajewski Cuſtos Lovicienſis & Canonicus Gneſnenſis, vir aliàs inſignis; niſi procerior ſtatura dignitati illius obſtitiſſet. Fuit ille poſtmodum à fatis avunculi mei, uti etiam poſt deceſſum Joannis Wydzga à Capitulo in Adminiſtratorem electus non ſine ſuo lucro & compendio tam poſt primum quàm ſecundum; deinde Decanus Gneſnenſis, ac tandem Regens Cancellariæ ſub Joanne Wielopolski deceſſit. Celebrato ingreſſu egit avunculus meus cum Dno Sielski Caſtellano Gneſnenſi ratione connubij fratris mei. Interceſſerat vetus Primati cum eo viro conſvetudo, ab illo uſq; tempore; quo Venceslaus Leſzczynski Epiſcopus tum Varmienſis, deinde Archiepiſcopus Gneſnenſis cum Palatino Poſnanienſi Grudzinio famoſi illius non pridem libidinibus & luxu Regni Subdapiferi, quem tamen (quæ æterni Numinis bonitas eſt) cum magna reſipiſcentia & de peccatis dolore Oeniponti deceſſiſſe intellexi, parente, Legatione in Gallias fungebatur. Hictũ Sielski aulæ prædicti Principis pro Mareſchalco præerat, nomẽ etiã apud illã gentẽ ex quibuſdã dictis, ſive ea ſales, ſive ſeria fuêre, merit⁹. Viderat Principẽ Condæũ choreis vacantẽ; nõ placuit ſaltus homini inter feſtivum & ſerium medio: mirari ſe dixit; quomodo tanti nominis tam apud exteros; quàm inter ſuos ſaltare potuiſſet Princeps? indignum enim exiſtimabat graviſſimum Magnatem tam levi ſeſe proſtituere motu. Adhibitus verò convivio Cardinalis Mazarini tum principalis Miniſtri Galliæ, cùm non ad guſtum illi vinum accidiſſet, his formalibus inclamavit: heus tu Ephœbe! da mihi de illo vino, quod Cardinalis bibit cum Domina de Breche, quando eſt ſolus cum ſola. Moverunt ea verba riſum tam præſentibus, quàm toti Pariſienſi Civitati. Cum hoc Avunculus meus mores Gentium & Urbes luſtratum profectus, jam eo tempore notitiam & neceſſitudinem contraxerat: cujus non immemor dictus tum adhuc Subdapifer Lencicienſis, quò ſuum teſtaretur affectum, geminas pupillas opulentæ hæreditatis præſentavit; ut ſi quæ alicui conſangvineorum ſuorum optaretur, hic & nunc ſignificaret. Filiæ eæ erant Stanislai Witowski Caſtellani Sendomirienſis Legatione in Moſcoviam cum laude perfuncti; quas ex priore Conjuge de domò Gniewoſzynorum Venatoris quondam Regni Filia tulerat, uni Tereſſæ nomen, alteri Eliſabethæ. Porrò ipſe Parens divitiis præ a- A.C. 1671

A.C. 1676 liis inclytus (quod præter hæreditaria ampliſſima bona, complures Capitaneatus, nimirum Lublinenſem, Kniezynenſem, Novotarenſem, Zawiechwoſtenſem, Bochnenſem & Krzeczovienſem teneret) & generoſitatis nimiæ, per quam venditis omnibus Capitaneatibus præter unum Krzeczovienſem, in quo ſecundi thori Uxor domo Firleana improlis communi mortalium fato ſuam conſummavit vitam, de ſuo impoſterùm vixit. Hoc prævio inſtinctu Primas iterum poſt aliquot à reditu ex exteris menſes, Javoroviam, per occaſionem deflectere juſſit Jedlonkam; ubi prædictæ pupillæ cum Noverca Sendomirienſi Caſtellana verſabantur, quò unam illarum in thori & vitæ ſociam ALEXANDRO ZAŁUSKI tum Venatori, deinde Vexillifero, Caſtellano ac tandem Palatino Ravenſi Germano meo conciliarem. Parui, & Georgio Dönhoff Abbate Witovienſi comitatus, ſat numeroſo aſſumpto famulitio eò contendi. Reſpondit votis effectus: ea intra hebdomadam futuræ amicitiæ poſui fundamenta, quæ ſolida fuiſſe coalitum ſacri Connubij vinculum probavit: Rectà inde profectus Javoroviam, ubi tum temporis Majeſtates ſtativa habebant, præſentibus ad latus illarum Referendario Regni Małachowski, qui poſt Cracovienſis Epiſcopus deceſſit, Sbąſcio tũ Præmislienſi, deinde Varmienſi Epiſcopo, Radziejovio ſatis tum tenui, deinde Varmienſi Epiſcopo, nunc Archiepiſcopo Gneſnenſi, non eum aulæ offendi vultum, quem impenſus bono publico labor & obſequium merebantur. Sat frigida prima ſalutatio meiq; exceptio fuit; cujus cauſa literæ ab Avunculo ad Reginam datæ, quibus eam perſtrinxerat, non niſi radiis Sereniſſimi Regis eam fulgere aſſerendo. Differentiis his occaſionem præbuerat Lencicienſis Scholaſtici munus, quod Regina Adamo Sarnowski multo tempore Regis Cubiculario & Secretario digniſſimo aſſertum ibat, me præterito; cui vigore gratiarum illud debebatur. Verùm irriti illius fuêre conatus, quòd fortiſſimo Avunculi mei ſuſtentarer patrocinio. Ut ut ergo in me effundere vindictam, cùm in Authorem non poſſet, volebat; fruſtra fuêre præpoſtera ſtudia, meditata in innoxium caput mala cum impotentis Principis ira ſubſidêre. Evolvit etiam ſupra memoratam Pariſiis à Marchioniſſa transmiſſam fabulam: At & iſtud ens rationis facili diſcuſſi negotio. Intererat enim Reginæ, quàm maximè captare Primatem eumque in ſuas partes pertrahere; cujus reconciliandi, ratione coronationis in me ſuſcepi curam, promiſſo eum nec officio, nec actui huic defuturum: cœperant enim aliqui Palatinatus conſurgere per factionem (uti falsô ab aula ſpargebatur) Reginæ Eleonoræ, coronationẽ impedituri: quæ poſtmodum cauſa prætexta fuit; ut dicta Regina Thorunio primùm, tum Kruſzyno (bona ea ſunt domus Dönhoffianæ) moveretur & in Sileſiã migrare cogeretur. Per eundem reſpectum Capitaneatus Zarnowiecenſis de reformatione Reginali ademptus Stephano Bidzinski tum Præfecto vigiliarum Regni, deinde Caſtellano Sendomirienſi: qui utrumq; id tenuit ad Palatinatum uſq;, quo jam occupato non ſine pretio præfecturam vigiliarum in favorem Stephani Potocki Venatoris Regni reſignavit, cedẽte ſub hæc Venatoris officio Stanislai Dąbski Epiſcopi Cuiavienſis Coronatoris Auguſti Regis Patrueli, nunc Caſtellano Voynicenſi, cui ſucceſſit in eadem functione D. Dziduſzycki, eo demum aſcendente ad Præfecturam ſtabuli, munus id Jordano Capitaneo Dobczycenſi permiſſum eſt. Abſolutâ relatione Ablegationis Majeſtatibus valedixi, iterq; direxi Sendomiriam, non quòd illàc iter accideret, ſed quòd deflectere neceſſũ foret ad Dnum Skotnicki, ſub cujus tutela Caſtellanides Sendomirienſes erant.

erant. Feliciter & ibi negotium domûs meæ confectum fuit, declaratio in favorem fratris mei obtenta, nec aliter Jedloncæ vota mea excepta sũt, promiſſæ nuptiæ, quæ poſtea Septembri menſe ſunt celebratæ Parente & Avunculis præſentibus, ipſomet Archepiſcopo aſſiſtente. Caſtellanus Gneſnenſis Caſtellanidem ceremoniali oratione Sponſo tradidit; ego gratias repoſui oratione quæ habetur in Oratore Polono. Quietum deinde non nihil eſſe licuiſſet; niſi promiſſis præſtanda fuiſſet fides. Deſignatâ jam Comitia coronationis pro ſecunda Februarij anni 1676. erant: unde mihi incumbendum fuit, ut prævia circa declivium anni Comitiolà in favorem Majeſtatum combinarem, poſt quæ Natali Domini celebrato Avunculus me Cracoviam expedivit, non tantùm antecipandi, ſed etiam tentandi animum Principis Epiſcopi Cracovienſis Andreæ Trzebicki, mentemq; ad concordiam flectendi. Sæpiùs enim inter utrumq; quædam intercedebant ſimultates, quæ quidem, quoties de publicis in Comitio agendum erat, veluti extingvebantur; at ubi illa finita fuiſſent, rurſum reviviſcebant: intra literarum tamen eæ certamen & honeſtiſſimos terminos ſemper claudebantur. Semel Avunculus meus his formalibus ad illum terminis literas dedit: quo lucro contendimus? tu ſenex, ego infirmus. Quia ergo Præfatus Epiſcopus ſe verbis prodiderat, à ſe in Cathedrali Eccleſia Cracovienſi Archiepiſcopo Gneſnenſi de funeralibus ex exequiis CASIMIRI & MICHAELIS Regum litem intentandam: expeditus ante coronationem fui; ut demonſtrarem ea non Cracovienſi Epiſcopo, ſed directè Archiepiſcopo Gneſnenſi ceu Primati Regni & Metropolitano deberi. Sat pronum in me affectum apud prætactum reperi Principem; quo fretus inter menſam, cui aliquoties adhibitus fui, ſvaviter & fortiter perſvaſi; ut prædictam quæſtionem tanquam ſcandali inter ſæculares & diſſenſionum in ſtatu politico fomitem neglectam vellet. Alia nunc meditanda aſſerui, quàm ea, quæ in partes ſciſſura privatos viderentur, bellum Turcicum præ foribus eſſe, publicorum malorum quærenda remedia. Videns porrò jam in pacis ſtudia inclinare ſenem, pro ut informatus fueram civiliſſimas avunculi mei ei tradidi literas, quibus planè victus non tantùm à prætenſionibꝰ ſuis remiſit: ſed etiam pollicitus eſt tam coram oretenùs, quàm per literas ſe iteratò de publicis reſumptâ confidentiâ cum Archiepiſcopo acturum, & ubi primùm de adventu ejus reſciviſſet, honorem viſitationis habiturum, inque Eccleſia ſua non tantùm ut Archiepiſcopo, ſed etiam ut hoſpiti delaturum. Nec aliter quàm dixerat, fecit, ut mox referam. Tam ſecundo commiſſi mihi negotij ſucceſſu lætus intendi deinceps, ut omnia pro adventu parata eſſent & palatium quantociùs pro dignitate conſummaretur ſingulorumq; Archiepiſcoporum ſtemmatis & inſcriptionibus exornaretur. Interea jam Majeſtates Niepodomicis, priuſquam Cracoviam ſolenni pompâ ingrederentur, demorabantur; quarum adventum meus prævenit avunculus, vixq; Epiſcopo Cracovienſi illum adeſſe innotuerat; cùm ex nunc lecticâ ſe deferri ad eum voluit, Prælatis in rhedis ſuis ſuum Ducem & Paſtorem ſequentibus. Poſt amplexus tenerrimos & duarum horarum colloquium in magna ſecum confidentia habitum diviſi ſunt. Quamvis verò Archiepiſcopus nemini hunc honorem habeat, præterquam Nuntio Apoſtolico; ut quenquam viſitet: vicem nihilominùs reddidit dicto Præſuli incognitoque illum inviſit; quo tempore etiam apud eum prandium ſumpſit non ſine magna conſolatione mea, quòd renovatæ cooperatus fuiſſem amicitiæ, ex qua ſummum bonum in publicum ſperabatur, uti in effectu ſub Comitia Co-

A. C. 1676

Diſſenſio inter Primatem & Epiſcopũ Cracovienſem.

A.C. 1676 ronationis ſatis intricata patuit. Tanti nempe etiam duorum concordia eſt; ut momenta rerum non raro ab illa pendeant, pluſque quandoque binis conſpirantibus pro fortuna publica debeat Patria, quàm mille alijs, quod hi præclaris Principum conſilijs ceu minora ſydera cœleſtis orbitæ rapiantur motu. Duobus ante Coronationem diebus Rex cum Regina Promnicij conſtitit, quò immediatè expeditus ab avunculo meo cum complemento, ut gratularer felicem adventum & quærerem; commodúmne foret Majeſtatibus, ſi Primas coram inviſeret? gratiſſimè exceptus ſum, promiſſumq; quocunque tempore venire libuiſſet, extenſis brachijs ſuſcipiendum. Nec mora: inſcendit meam rhedam Archiepiſcopus, meque & duobus tantum honorarijs aſſumptis perrexit Promnicium; ubi inter mille conteſtationes primùm cum Rege, tum cum Regina aliquo conſumpto tempore, & ceremonijs peragendis propoſitis in ſuum retrò diſceſſit Palatium. Non deſcribo publicum ingreſſum primâ Februarij ad arcem abſolutum, nec commemoro, qualiter pedes Rex ex arce in aſſiſtentia plurium Senatorum & Equeſtris Ordinis ad Eccleſiam ſuper rupem ſe contulerit, ibiq; ſanctum Indigetem Stanislaum ad ejus lipſana deveneratus fuerit: quo etiam die duobus Regibus parentatum, habente orationem Epiſcopo Cracovienſi, qui in Caſimiri laudibus multus (adeò virum beneficia occupaverant) vix commemorato Michaële totum abſolvit encomium. Illuxit ſecundus Februarij dies majora duo luminaria Sarmatici diadematis radijs Patriæ imò univerſo Chriſtiano accenſurus: eo enim die peracta Coronatio eſt in tanta om-

Coronationis dies nis generis & conditionis hominum frequentia: ut ægrè cum Primate penetrare potuerim, ipſo etiam ingreſſu in Eccleſiam tam difficili: ut Officiales cuſtodijs præpoſiti invocandi fuerint quatenus intromitteremur allegato; ſine Primate Coronationem non abſolvendam. Tandẽ inceptâ eâ grande murmur proteſtantium contra Coronationem Reginæ extitit; quod tamen per amicos Regis ſedatum conticuit, nec ego tum nomine avunculi mei operæ parcus fui, in partes Regias renitentes traducendo. Coronationi in Eccleſia more ſolito abſolutæ ſucceſſit convivium, cui avunculus meus non interfuit ſtudioſè ſubterfugiens certamen de loco cum Legatis. Aſſedêre Regiis Majeſtatibus Nuntius Apoſtolicus Martelli, Epiſcopus Belloacenſis Fourbin nunc Cardinalis Galliæ, & Oberbek Brandeburgici Legat⁹, exploſa fuêre tormenta, lætitiæque vacatum. In craſtino pro more theatrum in Cracovienſi foro erectum ſtetit; in quo Rex complures in Nobilium numerum authoravit.

Comitiorũ initium. In Nuntiorum verò hypocauſto cœperunt Comitia ſub directione Benedicti Sapiehæ Theſaurarij tum Curiæ Litvanæ, Mareſchalci nuper Comitiorum Electionis, qui deinde ſub hæc Comitia officium magni Theſaurarij à Criſpino parente moderni Epiſcopi Samogitiæ & Palatini Witepſcenſis pretio comparavit. Certatum in his Comitijs acriter de Scipione Mareſchalcali eſt, diverſis in diverſos (prout quiſq; uni alterive favebat) propendentibus. Aula Nicolaum Sienawski tum Vexilliferũ Regni optabat, alij autem omnes cum avunculo meo Principem Czartoryski Succamerarium Cracovienſem. Ultra hebdomadam ea tenuit contentio, indubie etiam ultra duratura; niſi tandem à Rege inductus

Mareſchalcꝰ Sieniawski. Primas Principi Czartoryski perſuaſiſſet, ut ab ambitu deſiſteret, virgamq; directionis cederet Sieniawio. Gravia item diſſidia fuêre præſertim inter Proceres Litvaniæ: ſupremus exercituum Dux Palatinus Vilnenſis Pac & Princeps Radivilius Procancellarius idemq; Campidux Litvaniæ mutuis in ſe ferebantur odijs; perſtringebat Princeps Palatinum

& ſe-

& ſeceſſionẽ à Rege factam abitumq; cum parte exercitûs ex Valachia obliquâ configebat cenſurâ; cùm ipſe interim in hoſtico perſtitiſſet & per occaſionem Pawoloczum in poteſtatem noſtram aſſeruiſſet: prætendebat proinde tum his fretus, tum quòd Germanam Regis thori haberet ſociam; ut à ſupremo Duce impoſterùm cum ſua diviſione non dependeret. Nuntij etiam in partes abiére, uni huic, alij alteri favebant non ſine diſpendio temporis, imò non ſine diſcrimine boni publici, quod peſtis hæc in privata affectus, minabatur. Compoſitum tandem id negotium, circa quod & mihi laborandum fuit, à Mediatoribus cum propoſitionibus mediationis jam ad Ducem Stradomiæ apud Bernardinos hoſpitantem, jam ad Principem ad Baranos inq; lapidea arcis manentem diſcurrendo: donec Mediatorum, Primatis ſcilicet, Epiſcopi Cracovienſis, & Principis Wiſhiowiecki tum Palatini Belzenſis & Campiducis, cui in iiſdem Comitiis major Regni clava obtigit, minore in Stanislaum Jablonowski Palatinum Ruſſiæ translatâ, quâ prudentiæ quâ authoritati ea ardua ceſſiſſent. Verùm vix eæ turbæ ſopitæ fuerant, cùm velut ex condicto ante diſtributionem vacantium altera erupit tempeſtas, quâ dignitas potiſſimùm & authoritas Ducũ exercituũ (ut videbatur) nimia petebatur. Erat enim in votis, ut triennio nonniſi Ducalis penes unum poteſtas definiretur, alteri expirante termino deinde ad placitum Regis conferenda: optabat id cõmuni ſenſu non tantum avunculus meus aliiq; Senatores, præſertim Eccleſiaſtici; verùm etiã Rex ipſe nolens æternã eã eſſe potentiam quâ ipſe ante Electionẽ gavíſus fuerat. Alterũ fuit, requirebatur à Ducibus juramentũ. Verùm & eæ controverſiæ mox extinctæ ſunt operâ potiſſimũ Reginæ Jablonovſcio faventis; cujus conſortis Mater de domo Potociana Palatina Kijovienſis, uti & ipſa Ruſſiæ Palatina primo apud Reginã loco & ſummã pollebant gratiâ. Nec Mareſchalcus Nuntiorũ defuit huic negotio in futurũ providus quòd clavã jam tum meditaretur, uti re ipſa poſtmodũ illi collata eſt; ne in ſuum caput aliquando redundaret ſuoq; ipſe decreto conficeretur author: ſic interna pace reddita ſtudia ad extrinſecam tranquillitatem tuendã converſa ſunt. Actu bellũ Turcicũ feruebat: ſeriò igitur Rex cogitare, quomodo maxim⁹ apparatus fieri poſſet; nec abnuit Reſp. decrevit contributiones, novis authoramentis copias augendas ſanxit, projectum Regis de agrario peditatu conſtitutione firmavit; quod ultimum tum quidem (ut Regi videbatur) neceſſarium & juſtum; deinde abolitum fuit, quia graviter in hoſtico exiſtentis Mtis intenta hic miles fruſtraſſet. Interceſſit etiam non levis difficultas de hæreditarijs bonis recens coronati Principis quã deinde, cũ facile ſopita fuiſſet, altera de Capitaneatibus hactenus in poſſeſſione regnãtis exiſtẽtib⁹ excepit. Exigebatur, ut per diſtributivã juſtitiã benemeritis cederẽt. Authores hujus propoſitionis audiebãt potiſſimũ Nuntij majoris Poloniæ Duce Petro Opalinski Capitaneo Miedzyrzycenſi, deinde Palatino Lencicien. & Generali Majoris Poloniæ. Nihilominus & hæc materia diſpenſante Republica in favorem Regis deciſa eſt; quid enim grandia Principis merita ſibi non vendicarent? Honores verò Eccleſiaſtici ita diſtributi ſunt; Cujavienſis Cathedra poſt Florianum Caſimirum Czartoryski, qui ad Archiepiſcopatum promotus à MICHAELE breve ibidem luxit ſydus, Epiſcopo Præmislienſi Sarnowski, collata; Præmislienſis verò Joanni Sbąski Varmienſi poſtmodum Epiſcopo: Culmenſis poſt Avunculum meum Joanni Malachowski Procancellario Regni deinde Epiſcopo Cracovienſi; Luceorienſis Stanislao Dąbski Chelmenſi, qui deinde Plocenſis, Cujavienſis, tandem etiam

A.C. 1676

Diſſenſio inter Duces Litvaniæ.

Triennalis poteſtas Ducum.

A.C. 1676 etiam Cracovienſis, etſi ne quicquam fuit, ceſſit. Chelmenſis Stanislao Swięcicki Suffraganeo Samogitiæ permiſſa, Referendariatus autem Regni Chryſoſtomo Gninski Abbati Wągrovecenſi, qui nunc Epiſcopus Camenecenſis eſt, ad inſtantiam lacrymarum Joannis Gninski tum Palatini Culmenſis datus cum ſummo præjudicio Cancellariæ ſub Avun-
Bużyński culo meo Regentis Bużynski, hominis digniſſimi & ſtylo limatiſſimi. Cauſa iſtius præteritionis infidelitas (ſi credere de tanto Viro fas eſt) fuit. Rumor enim erat, acſi ad Mohilovienſem œconomiã ordinandam miſſus muneribus in transverſum actus Regale intervertiſſet intereſſe. Diſguſtum ſuum Rex oſtendit non tantùm alteri reddendo Referendariatum, qui huic ex jure & æquitate competebat: ſed etiam interdandum privilegia quædam pro Ducali clava, Venatoris munere, & Præpoſiturâ acerbiore joco perſtringendo: egregium ſe enimvero habere Regentem, qui illius verſiculi ex Alvaro oblitus non eſſet: Dux, ſus, canis atq; ſacerdos. Pupugêre dicta tantopere virum; ut ex nunc tam Avunculo meo, quàm aulæ vale dicto in Varmiam ſeceſſerit: ubi graviùs à Capitulo exagitatus, ob aſſiſtentiam Epiſcopo Sbąski, cujus lis cum eodem Capitulo celebris eſt, præſtitam plenus dierum obiit, Bibliothecâ ſuâ & manu ſcriptis, quorum ingens copia fuit Cracovienſi Academiæ & Collegio Brunsb. S. J. legatis. Reſignavit in iis Comitiis min' ſigillũ Avunculus meus, non tam citò tamen, quàm Joannes Leſzynski tũ Cancellarius Regni; qui renunciato in favorem Joannis Wielopolski Cancellariatu, ipſe Palatinus Cracov: deceſſit. Multũ ille laboraverat; ut ab initio Comitiorum minus ſigillum reſignaretur, ejus diſtributionem variis deinceps modis uſque ad exitum Comitiorum impediturus quo ſolus frueretur lucro, quod ſub tempus ejusmodi conſiliorum plurimum Cancellariis obtingit: Verùm res aliter cecidit, prorſus ad animi mei ſententiam; non exiguam pro me & Avunculo meo collegi meſſem. Aliquot diebus poſt redditionem ſigilli ſtetit conſtitutio in favorem Stephani Wydzga Epiſcopi Varmienſis, diſpenſatâq; incompatibilitate cum Varmienſi infula, traditum ſigillum eſt à Stanislao Lubomirski, cui ab aſcenſu Joannis Sobieski ad Thronum Regni Mareſchalcalis Scipio major, minor autem Nicolao Sieniawski Mareſchalco Nuntiorum ceſſit. Fortunavit DEus Regiam domum ſub horum Comitiorum tempus prole: quartâ enim Martij in lucem edita eſt Tereſſa Cunegundis moderna Bavariæ Electoris Conjunx. Connubialia item inter aliquot illuſtres domus ſancita fuêre fœdera. Anna Jablonowska Palatinis Ruſſiæ Raphaëli Leſzczynski tum Capitaneo Wſchovenſi toties memotato deſponſata, Anna Altera ex ſorore Jablonowſcij Principi Conſtantino tum Braclavienſi, deinde Belzenſi Palatino, Oborska autẽ Caſtellanis Czernenſis Stanislao Morſtyn tum Vexillifero Załorienſi deinde Caſtellano Czernenſi, Palatino Mazoviæ, demum Palatino Sendomirienſi homini ſago & togâ clariſſimo ceſſêre. Cum jejunio quadrageſimali finem acceperunt Comitia; ipſo Sabbato Sancto circa noctis mediũ coronata ſunt; ut nemini divertendum domum fuerit, ſed rectâ ſtatim ex Senatu ad templum eundum pro paſchali matutino non ſine lætiſſimo animorum ſenſu, & quòd finito carnisprivio cœleſtibus de Reſurrectione gaudiis frui, & Comitiis ſecunda in Patriam Corona impoſita eſſet. Concionem deinde habui feriâ ſecundâ Paſchatis coram Majeſtatibus in Cathedra ſuper illud thema: Ibat cum illis: in qua plura in laudem Regis dixi. A Comitiis migrantibus Proceribus Cracovia & in ſua ſe recipientibus, nec Rex multum moratus eſt: exceſſit pro expeditione

tione bellica ſe accincturus, quæ ut illi feliciùs ſuccederet ad Clarum Montem, aliàs Częstochoviam profectus eſt; ut per DEi Matris patrocinium divinam ſibi propitiaret clementiam & benedictionem pro via acciperet. Mihi pro Capitulo remanendum fuit volente Avunculo, in quo fruſtra me excuſare conatus ſum à munere Deputati ad Tribunal Regni; quòd authoritati Epiſcopi Cracovienſis, cujus ſummum in me experiebar affectum, obniti arduum eſſet. Parere igitur coactus nuper primam in Tribunali circa hoc probavi operam ut Martinus Olſzowski Avunculi Filius, Venator tum, deinde Capitaneus Wielunenſis in Mareſchalcum eligeretur. Secundum id mihi fuit, nec ingratum Avunculo quamvis ob ſumptus id ſibi diſplicere præferret. *A.C.* 1676

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD EPISCOPUM CRACOVIENSEM ANDREAM TRZEBICKI 25 April.

GRates tibi refero, pro obtentis à Rege, & Ducibus cautionibus, ne in poſterum 50000, bona Eccleſiaſtica; ſupra ſummam hybernorum 500000 flor: pro libitu diſtributorum cogantur contribuere. Fieri poterit, ut nobis hæc reſcripta proſint, aut ſalrem jus reclamandi, & proteſtandi conſervent. Actis ea ingroſſari non opto ob expreſſam, tuis in literis, conſiderationem; ne Poſſeſſores bonorum Regalium, Eccleſiaſticis oppidò infenſi, levamen noſtrum ſuum eſſe gravamen judicent, in Comitiolis relationis acclamationes congerant, belli Duces, & Diſtributores concitent. Præſtat reſervari hæc in ſecreto, ad diſtributionem uſq; hybernorum, ad quam deſignabo hominem idoneum, & unitis tecum conſilijs, quantum in me, adlaborabo. Alij Epiſcopi noſtri, non-ſentiunt (præter Ruthenos) onus, quod ſibi ſupra modum alleviârunt: Non foret eis grave, ſi nobis omnibus, tota libertas ab hoc additamento non poſſet obtingere, ut ſummam 22000 ex Archidiœceſi, in ſua bona ſponte, & proportionaliter, ſuſciperent, aut illam Diſtributores pro æquitate tranſponerent. Habendi eſſent faventes Commiſſarij à Repub: ex majore Polonia Enſifer Regni, Succamerarius Lencicienſis; ex minore, qui nam ſint in conſtitutionem impoſiti, ignotum mihi. Contigit mihi legiſſe copiam tuarum Vniverſalium pro expeditione Peditatus ex ſumalibus Spiritualium Diœceſis Cracovienſis: mihi non licet eſſe tam beato, qui II Comitiolis laudiſq; ſubjaceo, adeoq; ab eis ſeparari, de quo in comitijs requiſitus eram, nequeo: Conſtitutionum protractus typus, diſtulit comitiola, penituſq; in his partibus tepefecit contributionum, & expeditionum promptitudinem; ego de meo ex nunc pro ſubditis ſubſtituo, video tamen ex hiſce expeditionibus fore poſt bellum auxilium: certius forſan pecunia officialibus, per aſſignationes ad Palatinatus majoris Poloniæ, loco peditatus eſſet deſtinanda, quod illis ad rationem meritorum poſtmodum computaretur. Expeditiobus, timeo, ne Rex & Reſpub: ſeducatur, pacem curandi unicum votum meum, & populi. Quo ad meam perſonam, quia primus tuo elo-

A.C. 1676 elogio, in hoc Regno, Sacerdos, tam graves à Monacho patior vexationes, poſt tantas oppreſſiones, & damna mea, tuam appello juſtitiam & authoritatem, quatenus verificare velis jus patronatus Regiũ, multiplicatis præſentationibus, ut docet Trident: Concil: poſſeſſum, & præſcriptum. Quatenus Madalinſcio, ne Diœceſim perturbet, feriò inhibeas, & juxta tuam declaratam mentem Grabianowſcio, ut prava contra me molimina, de quibus mihi conſtat manifeſtè relinquat. Non eſt conſcia ſibi Mtas Regia ſe permiſiſſe judicio Rotæ cauſam juris Patronarus ſui ſub tempus audientiæ tuæ, ſed cum Nũtius Apoſtolicus peteret, ne quidquam per conſtitutionem ſtatueretur, promittendo omnem ſummi Pontificis ſatisfactionem, propoſitioni ejus Princeps annuit. Habeo ad manum literas Regias, in quibus proteſtatur, malle ſe omnibus, quam jure Patronatûs ſpoliari.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS LITERÆ AD REGEM.

COmpatior iniquiſſimo Reipub. fato, quo expeditio Peditatûs ex fumalibus, publica lege conſtituta, penitus evanuit, ſeduxitq; Mtem Vram & Patriam; cauſa hujus eſt, famelica egeſtas Nobilitatis, & populi, præterea blandi, licet falſi rumores, de facili, peneq; in manu Mtis Vræ habito, tractatu pacis. Capitales tamen cenſus ubiq; ſunt conſtituti, qui infallibiliter pro commiſſione Leopolienſi parabuntur, licet forſan cum notabili diminutione, ſiquidem magna pars hominum, profugit extra limites, alij de loco in locum, ſe transferunt, hanc contributionem declinando. Literas Mtis Vræ ad manus meas ordinatas, exnunc ad varios direxi, excitaboq;, quãtum in me, tepidos, ne deſint Patriæ, & ſacro Capiti Vræ Mtis. Multorum eſt ſenſus, ut Mtas Vra tertias, & ultimas Reſtium literas expedire dignetur pro communi motu, qui tolerabilior videtur ſolutione tributorum, pro ſubditis. Ego interim pro mei tenuitate judicij concludo, ſtipendiario milite, nos diu bellare non poſſe, ex defectu tributorum pro ſtipendijs. Si ergo adfuerit tolerabilis modus pacis, ſupplico per ſalutem afflictiſſimi populi, quatenus Mtas Vra conſiderando graviora mala, & pericula ex prolongato bello Turcico, dignetur non intermittere eã, quæ pacis ſunt. Legatio Majoris Poloniæ per Capitaneum Koſcianenſem tandem ad me pervenit: Inſtructionem mitto Mti Vræ, quatenus ſecuritatem dare dignetur majori Poloniæ non inferendi belli Brandeburgico, qui hunc modum puto per Deputationem duorum Commiſſariorum ad præſtandum invicem juramentum, juxta tenorem pactorum arripiet. Regimina & vexilla longè lateq; hactenus graſſantur, multa nunc in majorem Poloniam, in Pruſſiam abiêrunt; & in circuitu ambulant, gloriantes titulo Gvardiæ Vræ Mtis, Haſtatorum quoq; vexilla in Oppidis majoris

joris Poloniæ ſubſiſtunt: clamat cum ejulatu populus ad Dominum Deum & Mtem Vram, quatenus duræ ſervitutis juga, cervicibus eorum dignetur deponere, hos homines univerſalibus ſuis Ducumq; ordinatione revocando. A.C. 1676

LITERÆ ITEM AD REGEM. Skernevicijs 10 Julij

JAM inanis & ſine ſpe effectûs labor, perſvadere & injungere fumalem Peditatûs Expeditionem; quandoquidem legatio majoris Poloniæ, cum optimis reſponſis Javoroviâ expedita, & Vniverſales ferventeſq; literæ Mtis Vræ nullum ſunt ſortitæ effectum, nec ullum hic cis Viſtulana nobilitas, hujus expeditionis facit præparamẽtum. Jam ergo elapſum tempus cogendi conſilij, cum muros obſidet hoſtis. Ultimus & unicus modus in expediendis pro communi motu Reſtium literis, quæ licet ſeræ forſan & inefficaces ſunt futuræ, ne tamen adverſa imputentur Mti Vræ, in extremo caſu extremum robur, & præſidium juxta Patria jura, & ſcriptum ad archivum, more Majorum convenit congregari. Elector Brandeburgicus fœderum immemor habet ſuos in Polonia Jchennos & Sverinos: Illius modo ſvadeo ſcribendas cautè literas ad Principes, qui pactorum Bidgoſtienſium Gvarrantiam caverunt, ſcilicet ad Imperatorem, Regem Daniæ, & Hollandos, juxta articulum 22 pactorum. Ex mandato Mtis Vræ ſcripſi exhortatorias ad omnes Majoris Poloniæ Palatinatus, quorum maximè obſtinat animos intolerabilis hactenus Regiminum circuitus, & rapina. Supplicando interim Mti divinæ ut proſperare dignetur conſilia & fortitudinem Mtis Vræ Regiam exoſculor dextram.

ANDREÆ OLSZOWSKI ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS AD SUMMUM PONTIFICEM CRACOVIÆ die 6 Aprilis.

Capitalis contributio ab Eccleſia ſtitis

CAlamitoſus rerum ſtatus, & vergentis in deterius Patriæ noſtræ infortunia notiora ſunt Sanctitati Vræ, quàm ut prolixè explicari neceſſe habeant. Cohorreſcit ad nomen terroremq; potentia Ottomanicæ tota Chriſtianitas. Quid ni verò Polonia tot bellis maliſq; fracta, & defeſſa, imparem ſe, ac proximã ruinæ, niſi DEus ipſe conſervet fateatur. Erigimur tamen animis, nihilq; intentatum in præſentibus Regni comitijs reliquimus, quo inclinatam publicam fortunam ab ultimo caſu ſublevaremus. Colligetur Sereniſſimi Regis noſtri cura, ductu, & auſpicijs vigore ſanciti comitiorum feliciter cõcluſorum, quidquid virium, & virorum reliqui adhuc supereſt, neque ordo noſter Eccleſiaſticus fulcienda periclitanti Patriæ extremis opibus ſuis deeſſe poterit, compendioſa ratio augendi ærarij propoſitâ lex ordinum conſenſu decreta eſt, ut nullo Perſonarum diſcrimine, in vim ſubſidij charitativi cenſus à capitibus exigatur. Opponimus libertates, & immunitates Eccleſiaſticas, ſupremam Sanctitati Veſtræ auctoritatem, ac ſacrorum Canonum Religionem, ſcuti inſtar prætẽ-

dimus

A.C. 1676 *dimus, ad extremum tamen adeo in arcto poſitos nos agnoſcimus, ut ſi Remp: ac præprimis rem Chriſtianam ſalvari hiſce in oris velimus, negare id ſubſidium rebus afflictiſsimis, & militiæ ſuſtentandæ, minimè integrum ducamus. Placeat Sanctitati Veſtræ, ut relaxatis pro hac vice legibus Canonicis dicta capitalis contributio à Perſonis omnibus tam ſæcularibus, quàm regularibus Eccleſiaſticis permittatur. Quod humillimè orantes Sanctitati Vræ feliciſsimum ac diuturnum rei Chriſtianæ Imperium apprecamur, Noſq; Pontificiæ benedictioni proſternimus.*

RESPONSUM EXCELSÆ CAMERÆ IMPERIALIS AULICÆ AB ALTERA PARTE.

In Nomine Ssmæ & Individuæ Trinitatis Amen.

Conventio de ſale

NOtum ſit omnibus quorum intereſt, quod Illuſtriſſimus Excell: D. ANDREAS à Morſtein Supremus Regni Poloniæ Theſaurarius nec non Joannes Wielopolski, Comes de Pieskowa Skala Dapifer Regni, Capitaneus Cracovienſis, Bochenſis, Novotarienſis &c. ambo S. R. Mtis Poloniæ Salisfodinarum Vielicienſis & Bochnenſis Adminiſtratores ab una, Perilluſtris ac Generoſus Dnus Joannes Morandus à Gieraudin S. C. Mtis Ducatuum Conſiliarius, nomine & juſſu ratione emptionis ſalis hanc iniverint conventionem, anno & die infraſcriptis in hunc qui ſequitur, modum.

1mo Iſta conventio nullius erit præjudicij, nec in parte, nec in toto contractui Principali inter Sacras Mtes Sereniſſimorum Imperatoris & Regis Poloniæ Reipublicæq; inito anno 1657 menſis Maji die 27.

2do. Præfatus Dnus à Gieraudin promittit & obligat ſe à data infra ſpecificata uſq; ad ultimam Junij.anno 1670, ab Illuſtriſſimis & Excellentiſſimis DD. Adminiſtratoribus accepturum, pro S. C. Mte ſuo Clementiſſimo Domino quingentos Bancos ſalis, videlicet trecentos purioris Szybkowey vulgo dicti, & ducentos viridis ſalis, ac quinq; millia vaſorum, Rumowski, nimirum tria millia Szybkowey & duo millia viridis ſalis promittens dictus Dnus Hieraudin, dictam ſalis univerſi quantitatem, parata pecunia argentea Polonica non tynphis vel ſolidis, ſed Ortonibus, & Pultoracis & Szoſtacis, non derogando quidquam Cæſareæ monetæ, tantum quantum in ſolutionem dicti ſalis dari poterit, perſoluturum ſaltem medietatem, uti humaniter fieri poterit.

3tio. Quodſi ſupranominatus Dnus à Gieraudin, adhuc majorem ſalis quantitatem devehi curare poterit, promittit fide Nobili ſe hoc facturum, & adhibiturum omnem ad id humanam diligentiam. Quoſi verò Dnus à Gieraudin, plus ſalis quàm ſupra ſpecificatum eſt acceperit tum de ſolutionis tempore ulterius accepto, inter partes factæ ſolutionis prioris, rationes ineundæ.

4to. Præfata quantitas ſalis tam Bancati, quàm Vaſati extradatur ab Officialibus Illuſt. & Excell. DD. Adminiſtratorum, quandocunq; opportunum fuerit tempus & iter ad requiſitionem Officiorum Cæſareorum, videlicet cum excluditur, ex inferiori loco porrecta Bancorum, curabunt dicti Officiales Cæſarei ſibi integram porrectam in præſentia ſua ponderari & tradi, nec ex illa jam excepta debebunt Officiales Illuſt. & Excell. DD. Adminiſtratorum quidquam pro alijs emptoribus recipere, ſed in integro dictam porrectam Cæſareis Officialibus relinquere.

5to

Digitized by Google

5to. Quod attinet ſalis pretium conventum eſt, ut pro unoquoque centenario ſalis albi quinquaginta quatuor groſſi Polonici, pro quolibet verò centenario viridis ſalis quadraginta quinq; groſſi Polonici, pro quolibet autem vaſe bene adimpleto utriuſque generis ſalis ſeptem floreni Polonici cum dimidio monetâ, uti ſupra à præfato Dno à Gieraudin perſolvantur, pro ulteriori vaſorum adimpletione ad quodvis centenum, vaſa quatuor addantur, ad quodvis verò centenum centenariorum quatuor pro ſupplemento dabunt. *A. C.1676*

6to. Quia vero Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi DD. Adminiſtratores optimè ſciunt, & conſiderant, pro tanta ſalis quantitate ad depoſitoria Sileſitica devehenda magnâ pecuniarum ſumma opus eſſe, ita ut ſolutio illius tam citò fieri nequeat, ideò Illuſt. & Excell. DD. Adminiſtratores promittunt & obligant ſe nullatenus ſolutionem ſalis urſuros, ſed indulturos præfato Dno à Gieraudin præſtolando ſolutionem proportionatam venditioni dicti ſalis in depoſitorijs Sileſiticis, facienda attamen ultima ſolutio pro feſto S. Michaëlis anni 1670, pro ſpecificato & accepto ſale.

7mo. Caſu quo, interveniente aliquo obſtaculo, videlicet aut militum cauſa, ſive ratione peſtis (quod Deus avertat) graſſantis, ſeu denique alijs quibuſvis de cauſis legitimis, dicta ſalis contracti quantitas intra determinatum tempus devehi non poſſet, non tenebitur Dnus à Gieraudin ad aliam ulteriorem ſolutionem, niſi ad tantam, quantam ſalis acceperit quantitatem.

8vo. Ut autem major aurigarum ſit frequentia, & plus ſalis Dnus à Gieraudin poſſit curare evehi, demandabunt Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi DD. Adminiſtratores Dno Vice-Zupano ut talem ordinem apud laboratores montium videlicet Ladoſe, & Beczkowi, Bednarze & Hutmani teneant, ne à Vectoribus Cæſareum ſalem evehentibus, quidquam noviter exigant, ſed ſint contenti illo quod accipiunt à Dno Gieraudin Ordinario.

9no. Præfati Illuſt. & Excell. DD. Adminiſtratores præcaveant ne præfatus Dnus à Gieraudin, vel per ſe, vel per alios, ab alio quovis Mercatore pro neceſſitate Excelſæ Cameræ, quam ex Zuppis ſalem emat.

10mo. Vt verò Sileſia per viam & à via ſale privatorum non repleatur, ne major venditio ſalis Theſauri in Depoſitorijs Sileſiticis fieri poſſit, adhibebunt Illuſt. & Excell. DD. Adminiſtratores viarum cuſtodes, vulgo dictos Straznicy, qui pariter in confinijs æquè Cæſareis dictum, privatum ſalem impediant.

11mo Vice verſa ſibi præfatus à Gieraudin reſervat hujus contract9 ab Excelſa Camera ratificationem, quæ ratificatio in ſpatio quatuor ſeptimanarum ad manus præfatorum Illuſt. Excell. DD. Adminiſtratorũ tradi debet, quæ omnia inviolabiliter ab utrinque obſervanda pars utraque ſub fide ſua promittit, in cujus fidem mutuò ſubſcriptum & partium ſigillis munitum fuit hoc inſtrumentum. Cracoviæ 23tia Novembris 1669.

EPITAPHIUM R. P. UJEYSKI JESUITÆ

D. O. M.

P. THOMAS UJEYSKI è SOCIETATE JESU PROFESSUS

HAC URNA CLAUDITUR.

IS aliquando Illuſtriſſimus & Reverendiſſimus EPISCOPUS Kijovienſis & Czerniechovienſis. Tribus Sereniſſimis Poloniæ Regibus, JOANNI CASIMIRO, MICHAELI, & JOANNI III. ob eximi-

A.C. 1676 am virtutem, rectam ſentiendi gravitatem, miram in expediendis difficillimis negotijs dexteritatem chariſſimus, in ipſis gratiarum ac ultrò ſeſe ingerentium Honorum occaſionibus caduca pertæſus, cupidus æternorum, magnis moliminibus, ac multorum annorum apud Sanctam Apoſtolicam Sedem conatu, rariſſimo exemplo, depoſitis Infulis Societatem JESU amplexus, altero probationis anno, quatuor vota profeſſus, paulò poſt Domui Profeſſæ Vilnenſi Præpoſitus ſumma prudentiæ & ſvavitatis laude illam quinquennio rexit. Sed cum tempus reſolutionis ſuæ inſtare perſentiſceret, quo expeditius æternis vacaret cogitationibus, ut etiam hanc Præfecturam exueret, magna contentione impetravit. Obtenta miſſione in Domo Probationis, totum ſe DEo, & animæ ſuæ componendis rationibus impendit, ubi plusquam unum exegit annum, cælo maturus obijt. Vilnæ M.DC.LXXXIX. 1. Auguſti. Ætatis LXXVI. Societatis XII. Anno.

PROPOSITIONES CIRCA PACIS TRACTATUS AUGUSTÆ VINDELICORUM, AB AUGUSTISSIMO IMPERATORE LEOPOLDO ABLEGATIS TURCICIS VIENNAM TRANSMISSÆ.

1. PОrta Othomanica reddat univerſaliter reſtituatq́; integerrimum Regnum Hungariæ cum annexis ſibi ab antiquo Regnis, Ducatibus, Principatibus, Provincijs, nimirum Croatia, Sclavonia, Dalmatia, Boſnia, Servia, Raſcia & Bulgaria; tum Tranſilvania, Valachia, Moldavia, Crobavia, Rama, Siculo, Baſſarabia cum omnibus pertinentijs, ſine ulla reſerva, idque perpetuo, ac in æternum cum Rege Hungariæ duratura.

2. Eadem Porta minimè audeat præſumatq́; ſumere vindictas contra Moldavos, Valachos, Tranſilvanos ob ſuſceptam protectionem & patrocinium Cæſaris potentiſſimi.

3. Magnus Soltanus obligabitur Tartaros Hungariæ Regno & ſuis Provincijs vicinos ex omnibus illis partibus & Regionibus Budziacenſibus, & quibuſcunq́; Locis, & receptaculis pellere, bannitosq́; in æternum proſcribere, ac in ultimas oras & Regiones longiſſimas abigere.

4. Præfata Porta propter injuſtè concitatum bellum, ac in hodierna tempora cum non mediocri Chriſtiani ſangvinis effuſione durans, ubi ſimul ad belli expenſas provocare non ceſſat, ad refundendum expenſas & damna tenebitur ſex milliones in auro pendere & exoluere. Inſuper Tributum duorum millionum quotannis Imperatori Romanorum offerre, reſpectu liberi paſſus Conſtantinopolim ſerrituri.

5. Omnes abacti in ſervitutem Chriſtiani, quorum numerus ad unum millionem ſeſe extendit, ſinceriſſimè extradantur.

6. Caput Rebellium Tekieli cum omnibus ſuis adhærentibus & aſſeclis ſtatuatur, ac vivus in manus Commiſſariorum abducatur.

7. Porta Othomanica tenebitur Regno Poloniæ reſtituere omnes ablatas Provincias, utpotè Ukrainam, Podoliam cum omnibus Urbibus, Civitatibus, Fortalitiis, Munitionibus, & cunctis appertinentiis, cui cavetur ne impoſterum tentet inſolentem invaſionem aut iniquā prætenſionem Regionum illarum ſub amiſſione Pacis concluſæ.

8. Porta Othomanica impediat Tartarorum incurſiones, reddatq́; omninò ſecurum Regnum Poloniæ à barbarorum infeſtationibus, atq́; omnem Provinciis, Locis, Populiſq́; ejus proſpiciat in æternum tranquillitatem.

9. Por-

9. Porta in refuſionem belli expenſarum Regno Poloniæ enumeret quatuor milliones in auro ſine ulla exceptione, aut tergiverſatione. A.C. 1676

10. Reipub: Venetæ fiat reſtitutio Regnorum Candiæ, Negro-Ponti, Inſularum Rhodi cum ſuis adjacentiis.

11. Ducatus Athenienſis cum ſuis Territoriis, de integro eidem Reipublicæ reſtituatur.

12. In Dalmatia maris portubus, fortalitiis nempe Dulcigno & Malamocio cedat.

13. Frontiſpicia ad limites Provinciarum Lepanto & Preucza extenſius amplificentur.

14. Quadraginta millia Czechinorum vel Ducatorum contra omne fas & æquvm à finitimis populis Dulcigno & Malamocio extortorum, huic Reipub: exolvat, atq; reſtituat Porta.

15. Supra expenſas belli alia reflexio ſecutura, ubi partes convenerint ad concludendos pacis tractatus.

Hæc puncta & propoſitiones Porta Othomana perpendat, reſolvatq; ſe aliquid facturam.

VOTUM JOANNIS CASIMIRI POLONIÆ REGIS
Anno Dni 1656 Die 1ma Aprilis Leopoli in Eccleſia Cathedrali, per eundem Sereniſſimum Regem præſtitum in manibus Nuntij Apoſtolici.

Magna DEI Hominis Mater & Virgo Sanctiſſima. Ego JOANNES CASIMIRUS tui Filij Regis Regum, ac Domini mei, tuaq; miſeratione Rex, Sanctiſſimis tuis advolutus pedibus, Te in Patronam meam meorumq; Dominiorum Reginam hodie deligo, atq; me meumq; Regnum Poloniarum, Ducatus Litvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolenſciæ & Czerniechoviæ, Exercitus, Utriuſq; Gentis Populos univerſos, tuæ ſingulari tutelæ atq; patrocinio commendo, tuam opem ac miſericordiam, hoc in calamitoſo ancipitiq; Regni mei ſtatu contra hoſtes S. R. E. ſupplex imploro & quia maximis obligatus beneficijs tuis impellor unà cum gente mea ad novum idq; fervidum tibi ſerviendi deſiderium, promitto.deinceps meo, Satrapiarum, populorumq; meorum nomine, Tibi tuoq; filio Domino IESU Chriſto me cultum ubiq; & honorem tuū per ditiones Regni mei omni ſtudio propagaturum. Promitto præterea ac voveo me tibi, ſi præpotenti tua interceſſione, & Filij tui magnâ miſeratione, de hoſtibus, & præcipuè Svecis victoriam obtinuero, apud ſedem Apoſtolicam procuraturum, ut Tibi tuoq; filio in gratiarum actionem quot annis hic dies ſolennis & feſtus idq; in perpetuum habeatur, daturumq; cum Epiſcopis mei Regni operam, ut id quod promitto à populis meis impleatur. Cùm verò magno cum animi mei dolore videam luculenter, propter gemitum & oppreſſionem hominum conditionis plebeiæ, in Regna mea immiſſa, à tuo Filio juſto Judice flagella peſtis, bellorum & aliorum malorum per hoc ſeptennium. Promitto inſuper ac voveo me ſeriò cum univerſis Ordinibus

A.C. 1676 *pace conſtituta, rationes omnes initurum ad avertenda mala, atq; procuraturum, ut à gravaminibus & oppreſsionibus injuſtis populus Regni mei eximatur. Fac miſericordiſſima Domina ac Regina, ut ſicut eam mentem mihi meiſq; Satrapis atq; Ordinibus ad concipienda vota dediſti, ita gratiam apud filium tuum ad eadem complenda impetres Amen.*

STATUS CAUSÆ DE SUMMIS NEAPOLITANIS &c.

SIGISMUNDUS I. cum Bona Sfortia Principiſſa Ducatus Barenſis in Regno Neapolitano habuit unicum filium Sigiſmundum Auguſtum & tres filias, Primam Catharinam quæ fuit nupta Joanni Regi Sveciæ, ex qua Sigiſmundus III. Secundam Sophiam, quæ fuit nupta Duci Brunſvicenſi. Tertiam Annam Virginem quæ permanſit in Polonia, ac pòſt nupta fuit Stephano Regi Poloniæ.

Hæc itaq; Regina Bona Mater Sigiſmundi Auguſti, & prædictarum trium filiarum ante mortem ſuam migraverat ex Polonia, atq; in ſuo Ducatu Barri vitam obijt. Veróne an compilato teſtamento (ut nonnullorum eſt ſuſpicio) Regem Hiſpaniarum ſcripſit hæredē Ducatuum ſuorum ſcilicet Barenſis & Roſſanenſis, quia verò ultra hos Ducatus habuit certum debitum apud eundem Regem Hiſpaniarum ſcilicet ſummam 430000 Talerorū Imperialium cum proviſione per decem à centum, quod faciebat annuatim 34000 Imperialium.

Hæc ſumma per ſucceſſionem devoluta eſt ad Succeſſores Reginæ Bonæ, ſcilicet ad Sigiſmundum Auguſtum, & ad tres præfatas Sorores ipſius, mox mortuo Auguſto iteriliter, devoluta ſucceſſio ad Sorores ex quibus duæ majores natu, ſcilicet Catharina Regina Sveciæ & Sophia Duciſſa Brunſvicenſis transfuderunt jus ſuum in perſonam Sororis ſuæ Annæ minimæ natu, quæ remanſit in Polonia Uxor Stephani Regis.

Elegit tandem Polonia Sigiſmundum Principem Sveciæ ex Catharina filia Reginæ Bonæ progenitum, tanquam retinentem jus ſucceſſionis ad Coronam ex linea Materna. Hic itaq; Electus, per Pacta Conventa præter alias plures conditiones reſignat & inſcribit Reipublicæ ſummam prædictam Neapolitanam quadringentorum triginta millium Imperialium, ſive Proviſionem ab eadem in Regno Neapolitano provenientem. Tandem ſub tempus Coronationis ſuæ eandem ſummam publicâ donatione ad acta caſtrenſia Cracovienſia ratificat.

Ad hanc igitur ſummam plurimi ad præſens concurrunt Succeſſores. Primo Regina Sveciæ tanquam Soror ex Patruelibus Regis Caſimiri, ultimi & immediati ſucceſſoris. Joannes enim Rex Sveciæ habuit Germanum ſuum Carolum Sudermanium, à quo Carolus Guſtavus, ex quo Regina Sveciæ, filia: jam autem Joannis Regis Sveciæ Filius Sigiſmundus III, ex quo Caſimirus Rex Poloniæ, ideoq; Caſimirus & Chriſtina Regina Sveciæ, erant ſibi in-

ter-

tertio gradu, conjuncti; ſed quia prædicta ſucceſſio non deſcendit à *A.C.1676*
ſtirpe Paterna Veciç de Vaſe prout domus hçc appellatur, verum ex domo Jagellonica, de qua erat Sigiſmundus Auguſtus, & tres ſupraſcriptæ Sorores quas pepererat Bona Sfortia Neapolitana; ideo iſta prætenſio omnino eſt indebita & vana.

Secundus Succeſſor occurrit Dux de Anquiria, qui habet ſibi copulatam matrimonio germanam ex ſorore neptem Sereniſſimæ olim Ludovicæ Reginæ Poloniæ, quos conjuges Sereniſſimus olim Caſimirus Rex Poloniæ teſtamento ſuo ex aſſe inſtituit hæredes. Hi itaque has pro ſe videntur habere rationes Imo quod Rex Sigiſmundus III. prædictas ſummas in pactis ſuis conventis non potuerit Reipublicæ dare & reſignare, ſiquidem dictæ ſumma jam ceſſerant per matrem ipſius Catharinam Sorori ipſius Annæ poſtea Stephani Regis Poloniæ Vxori, quæ adhuc vivebat, cum pacta Sigiſmundi III. conventa, per quæ dictas ſummas Reipublicæ reſignaverat, fiebant, Atque ideo tutantes ſe illa regula juris: Nemo dat quod non habet. Ad quod ita reſpondetur. Quod hoc debuerat eſſe cum conſenſu Reginæ Annæ, ſiquidem iſta donatio & reſignatio fiebat palàm per pacta conventa Regni, & tamen nulla interceſſit ejuſdem Reginæ Annæ proteſtatio. Reſp. 2do Quòd Sigiſmundus III. ſtante vita Reginæ Annæ habuerit jus ad rem, ad prædictas ſummas, erat enim unicus & ſolus apud eandem Reginam ſucceſſor, tanquam nepos ex Sorore. Secundam rationem habet eadem pars Ducis de Anquiria; quòd Reſpublica Polona non fuerit unquam in uſu & poſſeſſione prædictarum ſummarum, utpote ſemper Principibus & Regibus Poloniæ tanquam filijs poſt Patrem Sigiſmundum libere eaſdem ſūmas diſponentibꝰ; ad quā facile eſt reſpondere; quòd ſcilicet Reſpublica Polona conniventiam hanc Regio ſangvini fecerit, & reſpectu tot, tantorumq; meritorum Regiæ Domus, tum etiam ex reverentiali erga Principes ſuos obſervantia: Eratq; contenta quòd Principes & Reges ſui gauderent uſufructu prædictarum ſummarum. Sed nec eſt de jure licita defenſio, quòd ſi quis contra pactum ſuum & datam fidē, eo quod re donata & reſignata uteretur, novum ſibi jus faciat & requirat ad rem abſciſſam. Nam hoc potiùs eſſet mala fide poſſeſſio, quàm aliqua juſta & licita uſurpatio.

Tertius Concurrens ad eaſdem ſummas eſt Princeps Neoburgicus, modernus autem Elector Palatinus Rheni, idq; ex tali ratione. Quod ſcilicet Principes Poloniæ filij SIGISMUNDI III elocando pro tunc in Matrimonium dicti Principis Neoburgici ſororem ſuam Germanam conceſſerunt illi medietatem proviſionum à dictis ſummis. Ut autem ratione proviſionum earundemmet ſummarum facilior methodus haberetur, conventum erat cum Vice-Regibus Neapolitanis taliter.

Exdiviſerant nempe certa paſcua in provincia Apuliæ annui re-

A. C. 1676 ditus 22000 talerorum efficientia, ita ut prædictos proventus & reditꝰ ſive paſcua licitum eſſet cuicunque in arendam locare, ſine quavis vice-Regis dependentia. Pro reliqua autem parte reditus annui ſcilicet 12000 talerorũ debebant adhuc Vice-Reges Neapolitani exdividere adæquata & proportionata alia bona. Interea ſucceſſit mors Principis Neoburgicæ, qua ſubſecuta Rex Caſimirus repetebat ſupra ſcriptas proviſiones, quæ non ſerviebant niſi ad vitæ tempora ſororis ipſius Principiſſæ Neoburgicæ. Tandem neſcitur quo caſu ſtetit pactum ut Princeps Neoburgicus perciperet tantùm tertiam partem proviſionum. Rurſus cum idem Rex CASIMIRUS poſt reſignationem, in Gallias per ditiones ejuſdem Principis Neoburgici proficiſceretur, hoſpitando in domo ipſius donavit ipſi medietatem earundem proviſionum uſque ad vitę ipſius tempora, qua gaudebat ſtante matrimonio Conſortis ſuę Principiſſę Polonię. Et ſic uſque in hodiernam diem Princeps Neoburgicus percipit eam medietatem proviſionum quę efficit 11000 talerorũ. Secunda verò medietas obtentu litis & prętenſionum variarum in theſaurum Neapolitanum comportatur. Illa verò reſidua pars 12000 talerorũ, pro qua exdividere debuerant certos proventus à compluribus annis remanſit inſoluta, quam theſaurus Neapolitanus refundere tenetur unà cum ſummis originalibus.

XXXVI.

An. 1676 & 1677

EXCERPTUM EX LITERIS ANDREÆ CHRYSOSTOMI ZALUSKI AD VARIOS SCRIPTIS.

Relatio eorum, quæ ſub tempus Zoravnenſis expeditionis, & Comitiorum poſt eandem habitorum evenerunt.

UT in relatione priore dictum eſt, ſeriò Regem belli, quod cum Turcis præ manibus erat, perpenſis rationibus & momentis decreviſſe, ſe ipſum in perſona tanto hoſti objicere: ita defacto hoc anno Patriam miſeratus Princeps in hoſticũ profectus eſt, etiam proprij capitis objectu (ſi ita cœlo viſum eſſet) eam tuiturus. Comitata fuerat Regina Principem Javoroviam uſq; unde hoc contra hoſtem movente, ipſa Varſaviam ſe tranſtulit; credo, ut ſi quid adverſi Regi imminere audiviſſet; faciliùs coacto illic conſilio diſcuteretur. Via ea propemodum illi fatalis fuit: nam parum aberat, quin ex graviſſimo morbo Kraſnobrodæ extingveretur: quo factum eſt, ut poſtmodum ex voto Patribus Ordinis Prædicatorum Eccleſiam de ſolido exſtrueret muro. Subſtitit inde Janoviæ, dum vires & priſtinum vigorem reciperet: at non diu ibi demorari licuit; quòd comperiſſet Turcarum & Tartarorum potentiam gravem nimiùm exercitui & Regi incumbere, imò velut obſidione cinxiſſe: unde tam manifeſto periculo anxia accurrit Varſaviam, & ad Virgines DEo ſacras de Viſitationis nomine dictas divertit. Caſus tulerat, ut tum Varſaviæ præſens eſſem; quare quantocius me advocato literas ad Avunculum meum dedit; impensè obſecrans præſtarem id illi obſequium, Primatemq; quàm celerrimè poſſem, deducerē pro conſi-

ſi-

ſilio, quid facto opus in tam præſenti diſcrimine Regis & exercitu- *A.C.* 1676
um undiq; tam arctè cinctorum? ut Principi Radivilio Procancellario & Campiduci Litvaniæ ſe cum ſua diviſione conjungere non licuerit, neceſſeq; habuerit Leopolim remigrare. Obſecutus Reginæ ſum, nec minus Avunculus meus: quem enim tantum periculum non adverteret? in capite unius, omnium ſalus vertebatur: Vix perlectis literis Skierneviciis Varſaviam feſtinavit, duabusq; circiter horis cum Regina colloquio habito præſentem Senatum ſatis copioſum (complures enim tum Varſaviæ domicilium fixerant) ad ſuum invitavit palatium; ubi explicato diſcrimine & malè ominatis conſequentiis, præſertim ſi (quod averteret DEus) per adverſam fortunam cinctus obſidione exercitus, & Rex ipſe ad Zoravnum cladem acciperet; requiſivit quid facto opus eſſet? explorato Senatorum ſenſu & rationibus, prout cuiq; occurrerant in tam ancipiti articulo, tandem per verbum placet concluſum id, quod unicè Regina optabat: ut Avunculus meus tam evidente & irrefragabili neceſſitate adactus, pro munere Primatiali in rem & favorem Regis ederet literas reſtium, communem motum indiceret, ardentiſſimisq; inſuper verbis Palatinatus accenderet ad dandum auxilium Uncto Domini & exercitibus ejus periclitantibus. Extorſerat equidem tam certum exitij Poloniæ diſcrimen meritò ea univerſalia (an enim conſultum nollent capiti membra, Patriq; nati) ægrè nihilominùs tulit redux ex hoſtico Princeps uſurpatam poteſtatem, manifeſto argumento inde; quàm zeloſè Regibus Poloniæ ea jura tuenda ſint; ne quis etiam Primas præſumat edere univerſalia: ſiquidem hæc à meo Avunculo edita in præſentiſſima calamitate arguebantur. Pluribus hic non ago de Zoravnenſi expeditione, quod alibi ſatis de hac re à me tractatum ſit, quò lectorem remitto: quare nec decretum ibi tractatum repeto, ad quē Commiſſarios fuiſſe Principem Conſtantinum Wiſniowiecki Palatinum Belzenſem & Joannem Szumowski Theſaurarium Curiæ Regni inſinuavi. Defunctus periculo & bello Rex videns ſe ſpe ſua fruſtratum, quā de agrario peditatu conceperat; impulſus præterea promiſſione & verbo in Coronatione data de futuris intra breve tempus Comitijs, expedivit univerſalia pro ijsdem Varſaviæ habendis; cui jam venienti obviàm perrexi uſq; ad locum Konska Wola dictum repentino in via hac propemodum caſu ſublatus: nam equis per furorem in avia & lignis impedita carpentum rapientibus ægrè mortem evaſi. Cauſa itineris fuère præmatura Hieronymi Olſzowski Regni Subdapiferi Germani Primatis fata. Is fratrem viſitatum Skierniewicios advenerat; cùm gutture laborare cœpit, & vix in quartum diem protractâ affectione ob defectum Medici & Chirurgi (vena enim aperienda fuerat) cum ingenti dolore Avunculi mei, utpote unicè dilectus inter mortales eſſe deſijt. Teſtatus id animi ſui vulnus eſt Primas obſignatâ membranâ, quam Petro Dunin Soc. J. Religioſo apponendam corpori commiſit: qui priuſquam id exequeretur, ad me cum illa charta venit. Aperire illam ob multas rationes tum nobis occurrentes viſum eſt; verùm nihil reperimus præter hanc inſcriptionem; Andreas Olſzowski animitùs mœrens de obitu fratris ſui anno 1677 poſuit. Hic obitus cauſa fuit mei expediendi in occurſum Regis, ut duo impetrarem privilegia pro Palatinatu Ravenſi à deceſſu Alberti Lipski vacante: unum quod prænominati defuncti titulo ad ſepulchrum ſervire poſſet frenumq; foret: ne Petronella domo Wolutiana Palatinis Ravenſis poſt dictum Avunculum meum per levitatem alicui, quod verebatur Primas nuberet, indubiè per ejuſ-
modi

A.C. 1676 modi connubium relictæ proli & ſat amplis bonis obſutura: gemina e- nim ſupererat ſoboles Andreas & Sophia, ille poſtmodum Sophiam Konecpolſciam Caſtellanidem Braclavienſem duxit, quæ fatis Conjugis ſui ſuperſtes ad ſecundas cum parente meo tranſivit nuptias: Sophia verò neglecto Sigiſmundo in Cruſzyno Dönhoff Succamerario Wielunenſi, deinde Theſaurario Curiæ Lituanæ, poſt mortem Primatis Capitaneo Ravenſi Felici Lipski nupſit. Obtinui à Rege omnia, datum privilegiũ cum anticipata data pro Palatinatu Ravenſi in favorem defuncti Hieronymi Olſzowski: adjectum alterum, vi cujus Alexandro Zaluski Succamerario Ravenſi Parenti meo idem Palatinatus cederet. Inſuper Wielunenſem Capitaneatum ab obitu ejuſdem Hieronymi vacantem pro Martino Olſzowski Mareſchalco Tribunalis impetravi. Magno ad faciliorem expeditionem adjumento mihi fuerunt Palatinæ Kijowienſis & Ruſſiæ, verebantur enim, ne ſi diutius ad latus Regium perſiſterem, nomine Avunculi etiam de Subdapiferatu Regni concurrerem, quem ipſe Raphäeli Leſzczynski genero ſuo optabant. Redij igitur aſſecutus mea & Avunculi vota Skierniewicios, ſolicitaviq; Primatem nomine Majeſtatum; ut quantocius ad Comitia feſtinaret: verùm inpræſentiarum per luctum id fieri non poterat, nec niſi paratis lugubribus ad inchoata jam Comitia ſecundâ ſeptimanâ diſceſſum eſt. Agitata eodem tempore ab adventu meo in Primatiali foro lepida ſed ſimul & pudenda cauſa. Dominus Rey Palatini Lublinenſis ex fratre Nepos, cum Conſorte ſua domo Morſztyniana Theſaurarij Regni itidem ex fratre Nepte eodem curru cum illa vectus venerat, communiq; lecto nocte illâ uſus cum eadem fuerat; & nihilominùs pro divortio ſupplicabant promoventibus id ipſum per reſpectum privati lucri conſangvineis, nec Juriſtis iniquiſſimam cauſam tueri (uti genus hominum venale eſt) abnuentibus: ſoli obſtabant Principales, nec jam ſeparationem ſed confirmationem vinculi Matrimonialis urgebant quod & factum; ut ut ingentibus promiſſis expugnare tam Avunculum, quàm me qui ejus Cancellarium agebam, & in ſuas partes pertrahere annitebantur. Illibatum muneribus uterq; animum & manus ſervavimus. Varſaviam deinde pro Comitijs feſtinatum eſt: quò unius noctis hoſpitio Falentis uſi, horis matutinis pervenimus. In occurſum nobis proceſsêre ad Wlochos Epiſcopi; Plocenſis Madalinski, Luceorienſis Dąbski, Præmislienſis Sbąski, Chelmenſis Swięcicki alijq; Senatores ſæculares. Notandum Archiepiſcopum nemini dexteram in curru ſuo cedere, quamvis domi eam alteri permittat nec viſitationis honorem deferre. His comitati non ſine pompa arcem ingreſſi ſumus. Præſtolabatur Rex adventum Primatis in marmoreo conclavi, quem aliquot paſſibus occurrens excepit, arctiſſimeq; complexus eſt. Mox à perſolutis complementis uterq; ad Senatum ſe contulit. quòd imineret ſalutatio Mtis à Mareſchalco Nuntiorum recenter; electo (erat is Vexillifer Poſnanienſis Skoraſzewski) habenda. Tentavit in iſtis Comitijs Avunculus meus in commodum Archiepiſcoporum Gneſnenſium tranſmutationem Sampolmi & aliorũ pagorum pro Gneſnenſi civitate facere, & id ipſum Reipub. conſtitutione firmare: quò illa quemadmodum ſedes Primatis eſt, & ſpirituali ejuſdem ſubjacet jurisdictioni; ita etiam in temporalibus eum agnoſceret Dominum. Gravius enim ferebat; quod non tantum ſæcularibus, ſed etiam hetorodoxis, qualis tum præerat Dnus Vnrug parere cogeretur. Ceſſerant jam ad votum pia Primati intenta, de conſenſu omnium conſtitutio ſancita erat: cum totum negotium aliena diſcuſſit avaritia

ritia & penitùs evertit. Nam tam Mareſchalcus Nuntiorum, quàm Deputati ad conſtitutionem, lucra ſua pietati præhabentes muneribus ante perſvadendum ſibi tam ſalutare opus, quàm agerent, indigitabant: unde indignum ratus Archipræſul pretio emere quod juſtitiæ tribuendum erat, à cœpto ſuperſedit negotio. Plura mihi de his non occurrunt comitijs; quòd mihi coram illis intereſſe non licuerit: Deputatum enim ſuum Tribunal Piotrkowienſe repoſcebat. cui præſentiam meam negare non potui. Illud nihilominus certum eâdem fortunâ, qua priora Coronationis ſecundiſſimè terminata fuiſſe, Sabbatum Sanctum quietem & ferias indixit conſulentibus, noxꝗ itidem Reſurrectioni prævia ſenaculũ & comitium clauſit ita; ut ex Senatu ad Eccleſiam pro matutino eundem fuerit, forſan id agentibus Superis: ut pro tanto beneficio abſolutorum comitiorum gratias ſibi debitas reciperent quantocius. A.C.1677

XXXVII
EXCERPTUM EX LITERIS ANDREÆ CHRYS: ZALUSKI SACRÆ REGINALIS Mtis CANCELLARII.

Relatio de motibus Gedanenſibus & quæ intermedio tempore inter priora Comitia & prima Grodnenſia intervenerunt deque obitu Primatis.

UT cœleſtes orbitæ in perpetuo motu ſunt; ita Regiæ Majeſtates etiam dum ab extrinſeco nulla Regnis incumbunt bella, nunquam quiete gaudent, interrumpunt etiam neceſſarium reficiendis viribus ſomnum immenſæ curæ de ſalute populorum, & inquiete ſuâ ſubditorum quietem tueri coguntur. Luculentè id in JOANNE III. glorioſæ memoriæ Rege elucet; cui vixiſſe vigilâſſe fuit, curis curas, labore labores adeò excipientibus; ut quieti, ſi ejus acta & vitam reſpiciamus propè defuiſſe tempus imò & locum exiſtimare liceat. A Comitiis peractis Gedanenſes Principes Principem exercuêre tumultus, quos ut ſopiret & differentias inter Magiſtratum & populum componeret, eò proficiſci neceſſarium duxit. Multi laboris id opus arduumꝗ omnino fuit: quare etſi ſola Auguſti noſtri mens ſufficeret; accerſere nihilominus in partem laborum Primatem voluit uſitatô Principibus exemplô, ut ſe illuſtrium virorum conſiliis Regi non detrectent, ut tutius regant dum, alios regunt. Sed de hoc mox tractabo, ubi priùs de aliquibus illuſtrium virorum etſi privatis dixero. Aderat Gedani Joannes Wielopolski Dapifer tum temporis Regni, brevi Proconcellarius futurus. Hanc enim conditionem inter procandum Marchioniſſam de Arquien adjecerat; nec effectu caruit ejus votum: & Sponſam Reginæ Germanam, & ſigillum minus obtinuit. Tractatum cum Joanne Leſzczynski tum Regni Cancellario; ut iſtud munus cederet & in vicem illius Palatinatum Cracovienſem occuparet poſt Lubomirſcium Parentem Mareſchalci Curiæ Joſephi, deinde etiam Mareſchalci Regni, nati ex Oſſolinia Regni Cancellaride; quæ poſtmodùm raro & imitando exemplo poſthabito mundo ſacrum Carmelitani Ordinis Parthenonem ſub titulo Immaculatè Conceptæ Virginis Lublini elegit, ibidemꝗ cæleſtem vitam pari abſolvit fine. Ante obitum prædicto Filio ſuo procuravit Connubium cum Principe Caſtellana Cracovienſi Ducis ſupremi Exercituum Regni relicta Vidua, Theophila Duce in Zaslaw & Oſtrog Regis ex Sorore Nepte,

A.C.1677 pte, quam ſeriò diſpenſatione Hieronymus Lubomirski à votis Equitū Melitenſium obtentâ, nec minus Regina utpote opibus affluentem pro Germano ſuo Comite de Maligni nequicquam optaverat, prævalente utriuſq; affectui floridâ ætate & divitiis Joſephi Lubomirſcij tum Præfecti ſtabuli Regni: quam conjunctionem ſeria poſtmodum ſecuta pœnitentia eſt: nam etſi aliquot natis cum illo fuiſſet felix; nihilominus thori & bonorum ſeparatio diſſenſionibus ortis, in & à quibus forſan ipſe occubuit, ſancita fuit. Horum deinde grandiorem natu Filiam Tereſſam nomine Princeps Bareit Affinis Auguſti Regis in Conſortem expetierat: verùm brevi poſt eventus deſtituit effectum. Compoſita jam tota res erat, nihilq; reſtabat niſi ut legitimè jungerentur: cùm prætactus Princeps Lipſiæ exiſtens, in novos delapſus amores, de conſenſu Regis Principem de Weiſſenfeld in ſociam aſſumpſit vitæ. hæc verò neglecta Carolo Principi Palatino mediante quingentorum millium Imperialium dote in Conjugem ceſſit. At hæc per occaſionem dicta ſunto. Gedani in Senatûs conſilio ſigillum majus Procancellario Wydzga, minus autem Wielopolſcio declaratum eſt, Polanowſcio Marte claro Dapiferatus traditus. Difficultates verò Gedanenſes inter Magiſtratum & populum eò deduxerunt Regem; ut per ardentes literas Avunculi mei imploraret adjutorium. Mens Regis erat eos motus omninò ex fundamento in tranquillitatem aſſerere. Graſſari ſub hæc per Poloniam contagio cœperat, à qua nec Archiepiſcopatus immunis fuit: unde præter ſpem Lovicio Primas excedere debuit, quem Zminum primùm, deinde Kamienum aliquot ultra decem milliaribus Gedano diſtans comitatus, ignarus me illi ultimum id præſtare obſequium. Vale ſupremo facto pro continuatione tribunalis Lublinum me contuli, in quo itinere non vano timore contagionis me perculit mors repentina famuli, dubium, an lue, an ſubitaneâ apoplexiæ alteriúſve morbi alteratione ſublati? Veſperè ad cœnam inſerviêrat; cùm nocte in meo pallio quieſcens, manè, prout ſe compoſuerat, extinctus inventus eſt. Nihil tamen præterea adverſi favente cælo paſſus ſum; ſervatus malis grandioribus,quæ proximè impendebant. Proſperâ utcunq; Lublinum valetudine appuli, nec minus feliciter Archiepiſcopus Gedanum delatus, gratiſſimus hoſpes à Majeſtatibus acceptus, à Gedanenſibus etiam cum veneratione introductus, ubi dum ei à Magiſtratu laterna oblata fuiſſet, muneri annotato ſuoq; nomini ſubſcripto hæc adjecit verba: quò ditior, eò impeditior. At brevi poſt (quæ humanarum rerum viciſſitudo eſt) eam de adventu Primatis lætitiam factum peſſumdedit. Aliquot diebus poſt aderat Regiæ menſæ; ſub quam repentino malo correptus de triclinio cedere neceſſum habuit. Auxit morbū medicina; qui fortaſſis ſeipſum conſumpſiſſet. Stanislaus Witwicki Regens tum Cancellariæ, deinde Kijovienſis, Luceorienſis, tandem Poſnanienſis Epiſcopus ſive gnarus artis medicæ, ſive oſtentans artem, ptiſanam porrexit ægro; cui Regius Doctor Braun neſcius jam unum datum pharmacum, alterum adjecit; tantæ efficaciæ: ut intra 24. horas Primas in vivis eſſe deſiêrit. Vigeſima nona Auguſti fuit, quæ illum mortalium exemit numero, & in immortalem beatæ æternitatis (ut credere fas eſt) aſſeruit vitam. Adſtitit illi ſub noviſſimam horam P. Dunin Societatis I. Religioſus, & aliquod perſvaſit teſtamentum: Verùm id conſideratione caruit; quòd & inconſtanti manu & non ſolitâ formâ confectum eſſet. Potuiſſet indubiè is Religioſus, ab obitu pro me impetrare Abbatiam Jędrejovienſem, pro cujus Coadjutoria jam ſubſcriptionem habebam; verùm ille medi-

tatio-

tatione concionum magis, quàm alicujus alterius diſtractus intereſſe neglexit noſtra: unde non ſine præjudicio meo alter occupavit, quod mihi debebatur. Data ea Abbatia eſt Conſtantino Lipski Nominato Leopolienſi ad inſtantiam Virginis Danilowiciæ Abbatiſſæ ibidem Cœnobij Ord: S. Benedicti Amitæ Regis. Indoluêre plurimum Majeſtates tam præcoci Primatis fato. Evectum ſolenni proceſſione corpus, inuſitato hactenus Gedani exemplo cum ingenti pompa & ſumptu, extractis triginta millibus bonæ monetæ ex peculio defuncti pro conſummando ad Principalē Parochialē Eccleſiā Sacello, quod hactenus Regalis Sacelli nomē obtinet, etſi Primatis ſteterit pecunijs: ſcilicet alter perfecit, tulit alter honores. Hæc tā acerba nova me primū Radlini apud Caſtellanā Sendomirienſem deprehenderunt, ad quam per otium tantiſper excurreram, ut ſeriis defeſſum animum nonnihil diſtraherem. At aliter Superis viſum, verſa eſt in luctum cithara mea! Dolorem meum non explico, quem tot circumſtantiæ uti graviſſimum, ſic manifeſtum reddiderunt. In ipſa aurora fortunæ meæ magnus Primas, à quo non dubiā mihi ominabar lucē, extinctus eſt: cecidit ingens columē, quà dom⁹ meæ, quà Patriæ, à quo validū promotionis fulcrū præſumere poterā: evanuit repente ſpes omnis, quòd impoſterum, quo meæ res niterentur, non viderem. Scripſit ad ſic afflictum Joannes Olſzowski Caſtellanus Brzezinenſis Archiepiſcopalium bonorum Adminiſtrator, Vir ut œconomiæ peritus, ſic latinitatis rudis hæc formalia: defunctus eſt Primas Benefactor noſter; Capitulum, aſſerit quod teſtamentū Hæres, Capitulum nullum: pro eo, quòd ſcripſiſſe debuiſſet, Hæreditatem, dum ſine teſtamento moritur Epiſcopus, Capitulo attribuendam, ipſe nullitatem attribuit. Ex nunc igitur Lublino profectus, poſt conferentiamque cum dicto Caſtellano à Capitulo tam ad Regem, quàm Nominatum novum pro impetranda protectione, cujus etiam ipſe egebam, feſtinavi Gedanum. Antequam verò eò diſcederem; viſum præſentibus eſt ijs præſertim, qui aulæ defuncti præfuerant, ut res omnes conſcriberentur: & quia ij aſſerebant, qui ſupremo momento adſtiterant, Bibliothecam & potiſſimùm manu ſcripta ab Avunculo mihi circa illud confinium æternitatis deſtinata fuiſſe, ea in poteſtatem meam vindicavi. Delatus Gedanum, quò benevolentiam captarem, emi Apotheculam argenteis pixidulis deſuper deauratis inſtructam, centenis aliquot aureis conſtantem; eamq; per Dñam Feder gratioſam comprimis Reginæ præſentavi rogans; ut mihi ſub ejus protectione eſſe liceret: annuit Regina, tunc ex puerperio Principis Regij ALEXANDRI decumbens. Concurrit de Archiepiſcopatu pro gradu Varmienſis Epiſcopus Wydzga; cùm autem pro more ſuo Rex diutiùs differret declarationem, prædictus Præſul moræ impatiens Dñum Matczynski his formalibus eſt allocutus: etiamſi ſcirem Judaiſmum optimum eſſe, nunquam tamen Judæus eſſe vellem; rationemq; dicti deinde quærenti Regi reddidit; ideò ſe Judaiſmum odiſſe, quòd tanto tempore expectent Meſſiam. Extorſit feſtiva reſponſio Regiam pro Archiepiſcopatu declarationem: Epiſcopatus verò Varmienſis, ſolutis quæ interceſſerant difficultatibus, Michaëli Radziejowski nunc Archiepiſcopo Gneſnenſi, Præpoſitura autem S. Michaëlis Krajewſcio tunc Adminiſtratori Archiepiſcopatûs Gneſnenſis ceſſit.

Sub hæc tempora ingens emerſit factio cujus Author Marchio de Bethune affinis Reginæ habebatur. Is quà pecunias, quà homines Tekelio in Hungaria ſuppeditaverat, Rege etiam ipſo perſuaſo; ac ſi Gallia

A.C. 167[illegible]

A. C. 1677 lia in id omnibus viribus conniteretur, ut regnum illud in poteſtatem Regis concederet. Senſit brevi poſt, hoc ſibi faſcino illuſum fuiſſe Princeps; unde ab ijs remiſit intentis. Pars hujus factionis Hieronymus Lubomirski tum Vexillifer Regni non minima fuit; verùm de hoc inferiùs, ubi ad Grodnenſia Comitia deventum fuerit. Altera item ab eodē Marchione prodijt factio. Elector Brandeburgicus Regis Pruſſiæ moderni parens in Alſatia Colligatorum exercitui contra Galliam pro Generaliſſimo præerat; quem ut illinc avelleret, Suecos induxit: ut nullâ habitâ ratione fœderum merè in favorem Galliæ, ruptâ pace inſperatè in ejus dominia irruerent: quo factum eſt, ut Elector poſtpoſitis alienis cōmodis ad ſua tuenda converti debuerit. Nec defuit juſtæ cauſæ felix eventus: nam aſſumptis octo millibus Equitum ad Ferberlinum nihil minùs timentes, datâ teſſerâ, in nomie Domini, egregiè cecidit hoſtes. Cincto deinceps ab illo obſidione Stetino omnibus modis laboravit prædictus Marchio, jamq; Regem ad connivendum induxerat; quò Suecis per Samogitiam in Pruſſiam ingredi licuiſſet; verùm id fruſtra tentatum fuit, copijs Litvanicis Duce Pac, qui cum Electore amicitiam colebat obſiſtentibus. Abij poſt hæc elapſis aliquot hebdomadis pro funere Avunculi Gneſnam, deinde duabus abſumptis ſeptimanis Lovicium me contuli, ubi jam tum contagio prævaluerat; ex qua Palatina Ravenſis Vidua poſt Avunculum meum in pago Lovicijs proximo deceſſit. Ortâ inter ſucceſſores diſſenſione (quòd Succamerarius itemque Capitaneus Wielunenſis per violenta media nullo reſpectu Conſucceſſorum habito ſibi omnia vendicare volebant) cùm aliter res componi non poſſet, decreta à Rege commiſſio eſt, quæ Executoribus adjuncta pro jure & juſtitia reſidua bona in ſucceſſores partiretur. Conventum igitur Lovicium ad arcem poſthabito peſtis metu, ibiq; primùm famuli, deinde prætendentes innumeri planè, demum Succeſſores ſunt quietati. Notandum verò à Canonico Culmenſi Pratnicio (parco cenſuræ, quam meruit) non leviter famam piè defuncti dictis læſam, quæ poſtmodum ſe inficiatus eſt eſſe locutum. Aſſeruiſſe autem ferebatur, ſibi defunctū Primatem per ſomnum manifeſtum fuiſſe, & illa protuliſſe verba: quid prodeſt homini, ſi univerſum mundum lucretur? quæ poſtmodum in jocum ceſsêre. Aderat ſub executionem Lovicienſis Canonicus, qui aliquando Soc. JESU Alumnus fuerat, Wosdazy Critico-jovialis ſalibuſque celebris, Canonicatum ſuum à fulcris nominavit, quòd reclinatorum illius ex bino latere fultum eſſet. Viſo Collegio Patrum Piarum Scholarum duas inter cauponas inchoatum, facetè de illo ex Polonico aſſumpto joco luſit; dicendo hinc indè Piarum, in medio autem Scholarum. Frequens hoſpes apud theſaurarium Regni Morſztyn, quotidianuſq; conviva exiſtens ſuos illi dedicavit verſus præfatus: venit ad te liber meus, ut ego ſoleo non invitatus. Apud quos cœnabat, vocabat Mecœnates, apud quos verò prandebat Me-Prandetes. Hic igitur etiam Lovicij luſit nobis præſentibus, in eo præcipuè loco illud, quid prodeſt, verificatum aſſerens; quod nemini quidquam ab Executoribus ſine quietatione daretur: uti & ſecundò dicendo, ſe ſcire, ubi numerentur pecuniæ; neſcire autē, ubi comedatur, quòd quivis metu peſtis ad pagū confugeret. Finita ea cōmiſſio eſt nō cū plena omniū contentatione: plura enim impertinētes, quā conſanginei tulerāt: nec hac labe imunis fuit Adminiſtrator Krajewski; utut poſtmodū datâ de calumnia Accuſatorib⁹ ad tribunal citatione obtentoq; ej⁹ decreto inde evaſit. Interfuit huic executioni Franciſc⁹ Gałecki Archimagyr⁹ Regni, deinde Caliſſienſis & Poſnanienſis Caſtella-

ſtellanus, tum Juno-Vladiſlavienſis, tandemque Caliſſienſis Palatinus, *A.C.* 1677
Nomine Reginæ mutuas poſtulans pecunias, quibus Jaroſlavienſia bona illa redimeret. Dedit Capitulum aliquot mille aureos, quibus de meo mille adjeci, qui Grodnæ mihi ſunt reſtituti. Sepoſita etiam viginti millia pro alendo Sacerdote, quæ in bonis Załuskie hærent. Exceſſerunt interim Gedano Majeſtates, quas Pilaſzkeviciis aſſecutus obtuli illis altare argenteum valoris decem millium imperialium, à Cæſare Avunculo meo oblatum dum deducturus Archiducem Eleonoram pro Rege MICHAELE Legatione fungeretur nomine Succeſſorum; annulum verò ab Imperatrice Matre Sponſæ, duasq; Cruces ex Smaragdo alterã, alteram ex ſapphiro eodem nomine Reginæ præſentavi. Advenerant eodem die quo ego Deputati à Tribunali Regni, quibus, cùm nullus adeſſet Magnatum, extemporaneus Orator tam Regis quàm Reginæ nomine reſpondere coactus ſum, & hæc mea prima functo fuit. Ab inde ad ſua obſequia me Regina admiſit & ſigillum reddidit, de quo fruſtra poſtmodū Præmislienſis Epiſcopus Sbąski tanquam actualis Cancellarius contẽdit; nunquam enim illud recepit: quòd aut rarus ad aulam eſſet aut difficilem ſe præberet præſens ad reſpondendum nomine Majeſtatum, cujus tamen frequentiſſima erat occaſio. Tandem Javoroviam pervenimus celebrando baptiſmo Principis Regij ALEXANDRI deſtinatam. Abſolvit illum Archiepiſcopus Leopolienſis Lipski, in cujus ingreſſu Leopolim concionem habui. Levavit ex fonte dictum Principem nomine INNOCENTII XI. Nuntius Martelli, Princeps autem Radivilia Germana Regis nomine Imperatricis Viduæ, aſſiſtente Dño Zerowski; qui pro illo actu charactere magni Legati inſignitus erat. Sub ea ſolennia prætacto Legato caſus evenit, qui illi in dolorem, nobis in riſum (ut aliena infortunia ſolent) vertit. Ibat forſan ad balneum, ut erat ceremoniali pallio opertus cum D. Czechrowski Mareſchalco aulæ Principis Procancellarij & Campiducis per hortum Javorovienſem; cùm uterq; in decipulam aquaticam incidit: dolorem hinc quidem in publicum prætulimus, clam autem riſum continere non poteramus. Exhibita eodem die in horto Javorovienſi cum illuminationibus comœdia, ſucceſſit inde magnifica collatio, in qua ex Commiſſione Regis Nuntio adſtiti. Hunc actum exceperunt nuptiarum ſolennia Leopoli inter Procancellarium Regni & Sororem Reginæ celebrata. Ingreſſus cum ſumma pompa in deaurata rheda calicis inſtar factus, occurſum à Proceribus, ingens Magnatum & Procerum aliorumq; concurſus fuit. Adfuit huic actui Epiſcopus Luceorienſis Dąbski, qui mutuò datis ducentis millibus Reginæ pro redimendis bonis Jaroſlavienſibus, ſpe Cancellariatum devoraverat: Verùm ſua illum ſpes fefellit Rege ſe nullatenus flecti ſinente; ut ei hoc munus conferret: nihilominus illi pecuniæ ſunt. Expeditus illinc Petrus Korycinski Præpoſitus Miechovienſis in Hiſpaniam, quam Legationem multo labore obtinuit ignarus fati ſortiſque futuræ; nam hominis vota intercipiente cælo ante vitâ, quàm Legatione defunctus eſt. Ceſſit ab obitu Epiſcopo Præmislienſi Præpoſitura ſupra nominata. Reddidit Sponſam Jablonowski tūnc Palatinus Ruſſiæ & Campidux Regni, mihi autem ex tempore pro nuptialibus donis, quæ duob⁹ offerebantur diebus, reſpondendū fuit: celebratæ & alteræ nuptiæ ſunt vertente hebdomadâ inter D. Modrzeiowski tū pincernam Siradienſem deinde Theſaurarium Curiæ Regni, qui glorioſiſſimo ad Viennam fato occubuit & Caſtellanidem Præmislienſem Kraſiciam. Invitatus pro redditione illius Epiſcopus Præmisl: fuerat; verùm

A. C. 1677 is pridie actûs, ficto potiùs, quàm vero morbo (ut ajunt) ſcholaſtico laborans, totum in me onus & Virginem & ſertum reddendi, agendique gratias pro muneribus derivavit. Expedita deinde univerſalia pro primis Comitiis Grodnenſibus, quæ puerperio Bialæ à Regina anticipata fuêre. Filia nata eſt non diu à partu & baptiſmo ſuperſtes. Baptiſavi eum infantem, quòd ægriuſculè valeret, ubi primùm in lucem effuſus fuit. Ingens ibi mortalium confluxus Radivilio Principe ſumptibus non parcente. Totus ille ad magnificentiam factus continuatis quemq; excepit convivijs, nec operoſa deerant ſpectacula: redux enim cum Conſorte ſua ab exteris, plures ſecum Muſicos, Cantores, Actoreſq; adduxerat. Rex ſub iter Grodnam invitatus à Theſaurario Litvaniæ Sapieha Wyſoci aliquantum ſubſtitit ſolenniter ab eodem exceptus.

INSTRUCTIO AD COMITIOLA PALATINATUUM, REGIO LEGATO DATA. 25. Decemb: Anno 1678.

NON incuſat Mtas Regia favorem Numinis, imò magna providentiæ divinæ, quam inter mille diſcrimina ſuper ſe, Patriamq; experitur, veneratur documenta: in hoc potius de noſtro conqueritur infortunio, quod ſicut poſt Chocimenſem, ductu ejus, victoriam, movere verſus Danubium, ut optabat, foroq; & fortuna uti recenti, noluerimus, ubi inermem ex accepta clade, trepidumque illum Monarcham inveniſſemus; quod ſequenti anno Ucrainenſem reliquerimus expeditionem, in qua tam inſignes & fortunati ſucceſſus erant; quod Comitiorum Coronationis ſancita executioni mandata non fuerint, quæ Rex in Valachiam inducere debuerat obviam hoſti, laudabilemque ab eo pacem extorquere; quod eodem tempore non mediocris pars exercitûs,propter tardã in Palatinatib⁹ exolutionẽ ſtipendij, tam gravis permiſit occaſionem elabi experimenti, quo tamen honeſtæ, & genti Polonæ non indecoræ evictæ ſunt conditiones; ita, ubi in præteritis Comitijs ferè contra Regium ſenſum, non expectando, ut expediebat, ſub clypeo approbationem pactorum Zuravienſium, placuit Statibus Reipub: Exercitum recinctis armis diſcretioni potentis, & inde ſuperbæ Nationis committere, cui noſtra ignavia, Comitialia ſtatuta, & ſecretiorũ conſtitutionum innotuerunt contenta, condictis ſub Zurawno conditionibus, ſcilicet ceſſione cum Miedzibozio partis Podoliæ, relictione penes nos Dalruci, Niemiroviæ & Bari cum aliis; Sepulchri CHRISTI D. ritui latino reſtitutione, obſidum Leopolienſium redditione, Legatum tã diu detinuit, donec belli & armorum potens, ſimul bellum & pacem illi obtuliſſet, velut diſarmato, liberam eligendi alterutrius dando poteſtatem, cum eo complemento, ut pro beneficio ſuſciperet, qualemq; pacis conditionem genti noſtræ dediſſet Porta: Sic extrema neceſſitate adactus Legatus pacis acceptavit leges; ut verò etiam nos eadem involveret neceſſitas, non prius Turcici Exercitus in Ucrainam movêre gradum, quam Duces noſtri confirmantes ſe datæ à Repub: Legato inſtructioni cui ſe per inevitabilem neceſſitatem Lublinenſe & Leopolienſe Senatus-conſultum conformare debuerat, imperârunt evacuationem Bari, Kalnici, Niemiroviæ & Miedzibozij, ad evacuationem verò, dum lento paſſu ideò ſponte procederetur, ut belli in Ucraina cœpti oſtenderetur experimentum, ex cujus eventu futura diſponeremus conſilia. Unde, quando circa 1. Sept: evacuatio non eſt ad effectum deducta, Gens illa, proſpero ſucceſſu accepti, & everſi, in conſpectu 200000 Moſchovitici,

tici 100000 Coſatici, 50000 Caſanenſis, Aſtrachanenſis, & Calmucenſis Exercitûs, Czeherini, eiſdem Exercitibus aucta, totam ſuam potentiam in non evacuata convertebat fortalitia, novum nobis illatura bellum niſi Reſidens apud Vezyrum Palatin. Culmenſis eam ſibi feciſſet authoritatem, cum aſſecuratione, evacuandorum ſine mora præſidiis Fortalitiorum. Jam ergo omnibus & ſingulis Regni noſtri Incolis ex ſupradictis conſtabit, quam dura pacis conditio, & quàm incerta ſecuritas ſortem maneat Reipub: Unde Mtas Regia conſiderandum proponit primum hoc & principale punctum, ſecuritatis publicæ, ad quam providendam, ut plenaria facultas detur Nuntiis, pro futuris Comitiis, intereſt ſalutis publicæ; cùm præſertim ſimus in tam proximo confinio potentis Vicini, nimium gravis & formidabilis rerum noſtrarum Inſpectoris, à quo nos non jam Danubius, Prutus, & Tyra, verùm ſola mutua inter ſtatus unio, amor & confidentia tuebuntur: quibus impenetrabilia parari ſolent populis monumenta: Hinc licet Mtas Regia majorē optaret dare informationem, & pleniorem de imminentibus periculis præcautionem; per rationem tamen ſecreti, hoc vel maximè rerum ſtatu, neceſſarij; ad Comitiales reſervat conſultationes. A.C. 1678

Poſt primum ſecuritatis punctum, in pactis expreſſum, de Commiſſariis ad dislimitationem & inſtitutionem in confiniis judicum, qui controverſias, in viciniis occurrentes, ceu belli fomenta, poſſint dirimere: Quod facilius fieri poſſet, ſi civilibus mediis, nec armatus ad hanc executionem pactorum vicinus accederet. Verùm quia, ut ſupra dictum, ſucceſſu rerum ſub Czeherino hæc Gens ferocior, conditiones per Legatum noſtrum à Porta evictas, ita revocat, & gloſſis explicat, ut civitatibus illis, quæ in Ucraina ad nos ex pactis pertinere debebant cum attinentiis, non niſi juxta ſuarum Coloniarum dimenſiones circumferentiam; non verò œconomias adjudicet: Quia hactenus Exercitus Turcici Ucrainâ non exceſſerunt: Quia Tartari, homines in captivitatem abducunt, interea ſubſiſtens in armis potentia, non tantùm evacuationem dictorum Fortalitiorum per literas requirit, in quibus victoriam de Moſchis obtentam jactanter nuntiat, verùm etiam per expreſſum Agam Cameneco urget, reſtitutionem detenti apud Palatinum Siradienſem Beij, ſine quo nec obſides Leopolienſes, nec primariè magnus noſter Legatus, à Porta expedietur; magis noſtra videntur differri quàm auferri pericula. Injunxit præterea Mtas Regia Cancellariæ Regni, ut de eo, quod jã in Senatus-conſilio agitatum eſt Leopoli, Reipubl: Status informaret; quod ſcilicet duo, inter alios ex præcipuis, Baij poſt Chocimenſem victoriam invenirentur captivi, alter apud Palatinum Siradienſem, alter apud Strzalkovium, expertus Regiam in captivitate diſcretionem & expenſas aliquot ſupra 10 millium, ad nudũ verbum dimiſſus eo, quod Strzalkovio notabilem ſummam pro impenſis in ſe aliquot millibus eſſet per modum lytri ſoluturus.

Nunc Porta pro Leopolienſi redemptione computando liberatum Beiam, nunc jam factum Baſzam; ſimili conditione etiam alterum urget; unde dum ſeptuaginta millia imperialium redemptionis Leopolienſis, & libertatem his duobus Bais lucratur Reſpublica; proponit ergo hanc Mtas Regia neceſſitatem, ut, ſicut Palatino Siradienſi, pro expenſa in Beiam, in manibus ejus exiſtentem, provideatur ſatisfactio, ita Strzalkovio quidquid in alterum ex proprijs erogavit, ſumptus ſuos in eundem Bejam ex magnanimitate erga hanc patriam expenſos Mtas Regia non revocans in memoriam, in hoc informat, quod, niſi liberta-

A. C. 1678 tio eorum Bejarum fiat, prolongandi ſint Leopolienſium obſidum agones, quod tamen amplius permittere, Chriſtiana vetat pietas. Unde reſtat, ut ſpecioſo pacis titulo, amplius non deludamur, hæcq; otia, quæ nobis DEUS Optimus in noſtrum conceſſit bonum, ſaluti publicæ impendamus; in quo ex alta ſuæ providentiæ ſpecula Regia Mtas toties, totiesq; præmonet.

Proximè expiraturum cum imperijs Moſcoviticis armiſtitium, hoc rerum ſtatu, Magna Reipub. includebat momenta; adeoq; licet in præteritis comitijs varijs Reſpub. ut ſolet, impenſo tempore, mutationibus; nec Cōmiſſarios, juxta pacta Andruſzovienſia, deſignavit; nec eis inſtructionem conſcripſit, nec ſumptus pro tractatu providit, qui, quatuor poſt comitia menſibus, ſcilicet in Julio præcedentis immediatè anni incidebat. Tamen Mtas Regia paterna ſollicitudine antevertendo publica pericula, quæ ex non ſatisfactione pactis, adeoq; ex incertitudine amicitiæ Cari Moſchoviæ, emergere poſſent; convocato Senatûs conſilio, cōmunicato Senatoribus & Officialibus Magni D. L. negotio mittere dignata eſt ſuppletoriam informationem Nuntijs, qui ex præteritis Comitijs in Moſcuam, pro renovatione, inter Monarchas amicitiæ ſunt expediti; ut inpracticabilitate tractatûs cum Mediatoribus eo tempore, quo Principes Chriſtiani ipſi ſecum diſſident, evictâ, amicitiam illius Monarchæ conſervarent, & diſpoſitionem earum rerum facerent, quæ in rem, & ſecuritatem Reipub. conferunt. Et certè ſucceſſit non infortunatè negotiatio Nuntijs, hominibus aliàs ut magnæ, apud eos vicinos, famæ; ſic integri in Patriam amoris; videntes enim, illud in Moſcua conſilium, reſolutum eſſe ad ineundam, noſtro diſpendio, cum Porta pacem, in quantū à nobis ſecuritatem amicitiæ habere non potuerit; tandem die 19 Auguſti, armiſtitium cum Czaro, ad 13 annos ab exſpiratione præteriti; qui in computo, quindecim facient, confirmârunt. Pro quo ad ſeptuaginta milliaria avulſorum reſtituit, duos milliones currentis monetæ promiſit, ex nuncq; unum millionem in manus Nuntiorum conſignavit, alterum in futuris Comitijs per ſuos plenipotentes Nuntios ubi tractatus per Comitia ratificatus fuerit, ſe redditurum declaravit. Pacta Andruſzovienſia Sacramento perſonalis juramenti confirmavit: reliqua ad ſecuritatem gentium pertinentia per eosdem ſuos plenipotentes Legatos in futuris comitijs exponet Statibus Reipub. quos compendioſè Mtas Regia informando de transactione in Moſchua condicta, ad approbationem eorum pertinente; tandem ſalutare fore Reipub: judicat, quatenus Palatinatus; ut ſupra dictum; dent plenam poteſtatem Nuntijs concludendi, quidquid ex ſecuritate & utilitate Reipublicæ cum Czaro poterit conſtitui.

Poſt externa; quia primum locum inter conſilia publica occupat, debita bene merito Exercitui ſatisfactio, nō dignatur Mſtas Regia in inſtrutione ſua ſpecificare quantitatem & qualitatem debitorum, non ignara datam eſſe ſufficientem de his omnibus informationem à proprijs Sandomirienſis Com miſſionis, Commiſſarijs: id tantam Regiam ejus concernere videtur providentiam, quomodo nam Palatinatus & terræ, in quibus fiſcales aſſignationes ſuppreſſæ interierunt, per realem executionem factâ bene merito Exercitui ſatisfactione, in futurū illi, ſine quo in tanta tam potentis hoſtis vicinia ſalvi eſſe non poſſumus, in futuris, DEO dante Comitijs proviſuri. Et quoniam Chiliarchi de propriis regiminibus hebdomadarias, pro victu, penſiones, vulgo Lenungi impendentes, ulterioribus expenſis nequeunt ſufficere, Mſtas Regia centum millia, de

pro-

proprio pro eis impendit ærario. Item ex Senatûs conſilio Leopoli deſignatam pro legatione Romana pecuniam eodem ordinavit; nunc deficientibus ulterioribus modis Mſtas Regia conſiderandum proponit; ut Palatinatus modos provideant, quibus Regimina ad felicem comitiorũ concluſionem ſubſiſtere poſſint, & in obſequio Reipub: contineri; aliàs ſicut plebs neſcit jejuna timere, ita miles obſequi; cujus ordinatio uti & hybernæ pertinebunt in futurum ad ſtatus Reipub: *A. C.* 1678

Ut licet coloratus concluſæ pacis titulus à qualicunq; bello concedit reſpirium, à cogitatione tamen armorum non liberat; unde, cum Artileria Regni propter exſolutam trimeſtrem penſionem contractis debitis ſine proviſione maneat, & avertant Superi repentinum in Rempub: caſum ſine uſu maneret, ideo æquum judicat Mſtas Regia, ut Palatinatus providere velint ulteriori ejuſdem ſeu Artileriæ conſervationi, à qua præcipuum haberi ſolet defenſionis robur, & victoriæ ratio.

Telonium generale, licet inter conſtitutiones lege expreſſa contineatur, tamen quidam Palatinatus in aliud contributionis genus hos cẽſus commutârunt, alij acceptarunt, quidam verò contradictionibus impediunt: unde ab æquitate & neceſſitate non diſſonũ videtur Regiæ M., ut Status Reipub:, conſiderando in his telonijs nonum millionem, qui ex calculatione militari emerſit, comiſſione Sandomirienſi eſſe aſſecuratum, quæ aſſecuratio Exercitum in obſequio & fide Reipub: continuit: aut dictam de Teloniis Generalibus conſtitutionem approbent, aut alium modum in recompenſam provideant, coæquationem contributionũ, ut rem juſtiſſimam in futuris faciendam Comitijs, inter prima habendo objecta.

Juſtâ perpendens MſtasRegia reflexione,Rempub: ære alieno gravatam eſſe; cum nondum venerit tempus, quo lucrativa, ſeu deterior moneta tolli poſſet; optat, quatenus uſq; ad futura DEo dante Comitia, in eodem valore, ſcilicet florenorum duodecim Hungarici, & per conſequẽs alia moneta, ductâ proportione currat, nec pro arbitrio mercantium augeatur, aut deprimatur.

Et quoniam in proximè præteritis Comitijs Status Reipub: agnoverunt nimiam facilitatem in admittendo ad inſignia Nobilitatis pene immeritos, dumq; antea de admittendis magnis nominibus quæ ſimilia ambiebant decora, dubitaſſet Reſpub:, nunc ignotæ animæ ſunt aſſecutæ catalogum Nobilium, ideo Majeſtas Regia conformans ſe ad novellam conſtitutionem, dignatur eorum nomina per expreſſum Comitiolis porrigere; quos Regio judicio dignos eſſe judicavit, non alio motivo, niſi quod reali in Rempub: gratitudine hunc ſibi reſpectum meruerint. Nomina verò à Regia Majeſtate commendatorum & Reipubl: utilium candidatorum ſunt hæc: Wodzjecy Grott, Brawski, Balban, Neſterowicz, Kraſuski, Georgius Koloni, qui realem ſupra 10millia ſummam meruerunt; quam pecuniam Mſtas Regia, per Senatus conſultum Cracoviæ, ordinavit pro commeatibus perpetuo manſuris, ut ad rationem ſtipendiorum Infanteriæ in caſtris & fortalitiis dari poſſent, & in locum impenſorum alij pretio comparari: verum ceſſavit hoc tam inſigne op⁹, Sandomirienſi commiſſione de ſumma illa aliter diſponente. Sic, cum plures præter ſupra dictos tunc Majeſtas Regia non commendâſſet, nunc juſto commendat reſpectui, ſtrenuum heroem, actualiter circa fortificationẽ civitatum, & in caſtrenſibus expeditionibus militantem nobilẽ Kerenza ſumme utilem, propter ſupradictam peritiã, virũ, ut illũ inſigni Nobilitatis Reſp: ad ulteriora alliciat obſequia, præterita in eo merita præmiãdo.

A.C. 1678 Notum eſſe omnibus, non dubitat Mtas Regia, quantum impendere dignata ſit, complanationi ſimultatum Gedanenſis urbis; rectè judicans tantum Regni & Europæ Emporium dignum fuiſſe ſuſceptis à Regia Mte laboribus. Verùm quia poſt tot Paterna Regiæ Mtis pacificationis media, poſt lata ex controverſijs partium decreta, non tantum interna tranquillitas non redijt; verùm etiam enormis Mtis divinæ læſio & hiſce ſæculis, etiam barbaris gentibus inaudita facta eſt violatio, adeo ut calamus minimè præſumens, omnes illos deſcribere auſus, quos ſcelerata impiorum turba in ſanctuarium Domini, & pauperes commiſit Religioſos, præmittat manifeſtam vocem abominabilis deſolationis in templo Carmelitarum; ut ea ipſa exprimat in Sanctiſſima Euchariſtia, altaribus, imaginibus & inſontibus Religioſis, tot impiorum ſcelera, & tot Iconoclaſtarum facinora: unde Mtas Regia zelantiſſimi Principis functa officio, ex ſenatus conſilio requiſivit illius urbis Magiſtratum, ut ſine mora læſi numinis oſtenderent vindicias; quia tamen hactenus ultimaria non eſt facta ſatisfactio, magni momenti interceſſerunt impedimenta, quæ tamen dilatas huc uſq; non auferent gloriæ vindicias pientiſſimo ſub Principe.

Hic Mti Regiæ præterire non licet, ſine quo pax cum Porta coaleſcere nequivit, ſcilicet civitas & fortalitium Miedzybozium, cum amplis poſſeſſionibus ad Sienavium, Curiæ Regni Mareſchalcum, pertinens. Quod quia gens Ottomanica ita extorſit, ut nullo modo nobiſcum paciſci voluerit, ſine conplacita poſſeſſione; ideo, Mtas Regia videns cecidiſſe in victimam ſalutis publicæ fortunam tanti Herois, & Senatoris; cujus familiæ excellentiam & antenatorum merita Polonæ gentis referunt faſti, propriam verò dexteritatem & reſolutionem, numeroſa, in quibuſvis caſtris & occaſionibus, loquuntur experimenta; interponit ſuam, Mtas Regia ad Palatinatus inſtantiam; quatenus in futuris, Deo dante, Comitijs, competens pro ejus laboribus provideatur ſatisfactio: nec dubitat Mtas Regia tam favorabilem cauſam, ſuos in ea gente reſpectus inventuram, quæ non mediocria ſuper Podolienſes exules nuper compaſſionis dedit documenta.

Ordinarium Reipub. negotiorum in Comitijs curſum, variæ intervenientes morari & impedire ſolent materiæ: inter quas quandoquidem in publicam conſiliorum ſeriem ſolido paſſu Oſtravienſis interceſſit ordinatio; ut hæc actum, & conſilium Comitiale, ulteriori interjectu (ut in geminis jam practicatum Comitijs) ſine ulteriore deciſione & diſpoſitione, non præpediat; optat Mtas Regia, ut adæquatè ejus quietationis efficacia adinveniantur media.

Quoniam Cracovienſia ſalinaria vulgò Zupij, propter varia impedimenta, defectum & conſumptionem ſalis magnis adeo implicantur difficultatibus, ut nec ærarium noſtrum ex mente legis, nec ſtatus nobilium, ſuam habere commoditatem poſſit, penſiones perpetuæ fundationis, labores, ædificia, aquarum extraditio aliaq; omnia neceſſaria, ceſſare debeant & deficere; ut œconomia, nobis & Reipub: tam neceſſaria, ab hujuſmodi ruina præſervetur & in ſtatu quàm optimè conſtituatur committent Palatinatus Nuntijs, pro futuris, Deo dante, Comitijs, electis: quatenus ineant circa id cum Repub: rationes; præſertim ut Lubomirſciorum ſalis fodinæ Cunegundis dictæ adjungi poſſint ſalis fodinis Wielicenſibus, ſuppoſita proviſione compenſationis.

Quo plus intereſt totius Reipub. ut Leopolis velut unicum contra repentinos inſultus & caſus propugnaculum, fortificetur & muniatur, eo

major

major à ſtatibus Reipub. habendus eſt reſpectus fortificationis, munitionis, inductionis & conſervationis præſidiorum:: quod totum, intenſiſſimo ſtudio Mtas Regia commendare dignatur uti & aliàs ejuſdem civitatis neceſſitates, ſimulq; debitum Badovij ad Rempub. reddendum. Perſpectum habet Mtas Regia, quod ad mentem antiquæ legis, futura Comitia incidant tractanda in M. D. L. in civitate Grodna; ideoq; in illo loco ea dignatur indicere; non omittens tamen præcautionem ſtatibus Reipub: quod ſcilicet civitas hæc non ita, ut eſſe debuit, inſtructa ſit ædificijs; unde quanta futura ſint hyberno tempore incommoda, facile Palatinatus perpendent & pro libitu decernent. *A.C.* 1678

Ultimo tandem Mtas Regia è ſpecula paternæ providentiæ, & Regiæ ſollicitudinis, ſolitâ perpendens perſpicaciâ, quantùm intereſt ſalutis publicæ, & ſecuritatis moderna Comitia felici eventu concludi, quandoquidem unicum id duntaxat tempus, favorabilibus ex conjuncturis nobis concedunt Superi, ſublevandarum ruentis Patriæ rerum quo non bene impenſo & amiſſo, (quod DEUS avertat) nihil ſalubre Patriæ huic iminere poſſet; ideo ſicut commendare dignatur Palatinatibus immenſa felicium Comitiorum pretia, ita optat, ut concordiâ & uniformitate fraterna, ſublatis primò omnibus bonorum conſiliorum obicibus; prudentibus, & publicum bonum amantibus, è medio ſui, ad functionē Nuntiorum electis viris; datâ illis (ut ſupra toties dictum) ſufficienti in omnes bonorum conſiliorum eventus inſtructione, ita ad hæc conſilia accedere committant, prout ad ſuæ ſalutis ſacrarium: in quo Regia Mtas, Regio Palatinatibus dignatur præire exemplo paternâ ad id ſe applicans ſollicitudine, ut pullulantia inter cives diſſidiorum ſemina, civilibus ſupprimat medijs, hancq; publico ex conſenſu inſtauret harmoniam, quæ ſola ſalutaria confert conſilia, & fortunatis illa coronat executionibus.

Sat jam pœnarum in civilibus diſſidijs dedit hæc Patria, quando tot florentiſſimis amiſſis provincijs, tota velut ruitura nutat.

XXXVIII.

EXCERPTUM EX LITERIS ANDREÆ CHRYS: ZALUSKI. SACRÆ REGINALIS Mtis CANCELLARII.

Relatio de primis Grodnenſibus Comitijs alteriſq; ab illis Colligationis, alijsq; intervenientibus.

DATUM initium Grodnenſibus Comitijs uti & alijs non admodùm felix, quòd nonnihil circa Electionem Mareſchalci turbaretur, hinc Paciis ſuum promoventibus, Majeſtatibus inde Franciſcum Sapieham pro eo munere optantibus, qui tandem etiam perruptis obicibus eum clavum tenuit. Graves deinde interceſſere tumultus; nam Princeps Demetrius Wiſnowiecki Dux ſupremus Exercituum, Palatinus Cracovienſis mandatum, id eſt citationem dederat Hieronymo Lubomirski, tum Regni Vexillifero, quod in Hungariam complures Tekelio ſubmiſiſſet milites. Urgebat eam cauſam potenter Legatus Cæſaris Altein, nec minùs econtra defendebat Marchio de Bethune, ex cujus potiſſimum motivo id factum fuerat. Finitum tandem id negotium interventu Majeſtatum & pretio Comitiorum, in quibus Nuntius Apoſtolicus Martelli ſacri belli tuba præclarâ oratione contra Turcas claſſicum cecinit. Ex occaſione Grodnenſium Comitiorum ſciendum eſt, nulla ibi ante hac celebrata fuiſſe,

quò

A.C. 1678 ſed à Chriſtophoro Pac privati lucri intuitu, nam Grodnenſem œconomiam tenebat, extorta, ſancitamque conſtitutionem, magis neceſſitate, quò finirentur Comitia quàm ratione: Unde contra eam Epiſcopus Gracovienſis Trzebicki tam in Senatu, quàm caſtro Radomienſi, ſolenniſſimam fecit proteſtationem, nec ea contentus pluribus literis ad Amicos datis & re ipſa confirmavit: nam, quò ad uſq; vixit, nullo modo induci potuit, ut Grodnam contra ſuam proteſtationem proficiſceretur. In Comitiis frequentibus Nuntiorum vocibus adactus Wydzga ſigillum majus in favorem Succeſſoris reſignavit; quamvis necdum expeditio pro Archiepiſcopatu veniſſet. In ea oratione ex occaſione illũ citavit verſiculũ: dum æra ſonora ſilent, ſtrepunt crepitacula rauca, qui nobis Aulicis non leve faceſſivit negotium, Rege in ſimilibus curioſiſſimo inceſſanter nos urgente, ut Authorem carminis indicaremus. Evolvi totum corpus Pòetarum, ſed fruſtra: demum ſuſpicione aſſecutus ſum in antiquis ritualibus, ſive agendis hunc latere verſiculum; quòd à feria quinta magna uſq; ad Sabbatum Sanctum æra campana ſileant, pulſentur autem crepitacula. Ceſſit ſigillum majus Procancellario Wielopolski; minus autem Culmenſi tum Epiſcopo Małachowski. In iiſdem Comitiis decreta eſt conſtitutio reformationis Reginæ, ex qua occaſione hæc mihi acciderunt. Sciendum prodeuntibus univerſalibus Majeſtates privatum habuiſſe conſilium; imponendúmne hoc punctum de reformatione foret? diverſis diverſa ſentientibus, ego exiſtimavi ſuperſedendum ab eo puncto ex ratione: quòd minùs faventes Regi arrepturi mihi viderentur eam occaſionem ad cauſandos diſguſtus, articulumq; in contrarium extorturi, unde poſtmodum grandior foret difficultas obtinendi conſtitutionem: ſatiùs, ubi id factum fuerit, excuſare erit: præſertim ſi Regina ſive per literas, ſive per Legatos, quod eſſet convenientius, ad ſingula Comitiola dimiſſos, cuivis Palatinatui gratias egerit. Acceſſit ad eam ſententiam Rex non ſine felici eventu. Adjeceram videri mihi; quò occaſio aliqua huic negotio daretur: ut ex unis aut alteris Comitiolis; tanquam ex proprio motu Palatinatuum articuli in favorem reformationis proponerentur: quod & factum. Nam & ex Pruſſia & Palatinatu Ravẽſi, ex quo Frater meꝰ Vexillifer tũ, deinde Ravenſis Palatinus Nuntius fuit, ea propoſitio prolata. Cum igitur quodã veſpere opportunũ Regina crederet tempus; ut ea conſtitutio ſanciretur; quòd abſens Mareſchalcus Curiæ tum Sieniawski eſſet inimiciſſimus Reginæ; qui ſubodoratus ante Comitia eam materiam agitandam; de induſtria in Comitiolis Belzenſibus per Amicos ſuos graviſſimos in contrarium articulos procuraverat; undè ſummè arduum negotium erat, Nuntio Dunin Vexillifero Belzenſi deinde Caſtellano Lubaczovienſi obnitente, qui utpotè juramento obſtrictus de nullatenus concedendis in inſtructione vetitis indubiè operam noſtram peſſundaturus erat, niſi à Præſulibus diſpenſatum ſuper jurata fide fuiſſet: cùm autem Regina videret utpotè more ſolito in pergula uti Varſaviæ ita & Grodnæ arbitra eorum, quæ gerebantur in publico, ob paucitatem conſulentium exiſtimans tempus conſtitutioni de reformatione condendæ opportunum, avocatum à throno me cum propoſitione ad Regem expedivit; innuendo; ut Rex ad Epiſcopum Culmenſem mitteret: quò ex vi inſtructionis Provinciæ Pruſſiæ eam materiam introduceret. Invito ea functio impoſita fuit; quare monui Reginam, Regem non admodùm diſpoſitum eſſe, meq; vereri, non æquis auribus, uti re ipſa contigit, propoſitionem ab illo acceptandam. Verùm fruſtra hæc præcuſtoditio mea

fuit;

fuit; parere debui. Vix initium hujus propoſitionis feceram; cùm indignatus Rex repoſuit. non hujus temporis id negotium eſſe, & nec apparentiam quidem ut ea materia favorabiliter tractetur: nam etſi pauciores Nuntij eſſent, ſed eos iniquiores futuros. Relato hoc reſponſo non contenta Regina rurſum me cum novis rationibus ad Regem expedivit: quidquid enim volebat, nimis volebat; nec modus reſiſtendi fuit, excuſavi petijq; ſuſpenderet tantiſper, præcavi, graviter me reprehendendum; verùm fruſtraneæ preces fuerunt. Quamvis ergò jam futura præſagirē, parendum nihilominùs fuit; omni eventu reſpondente. Vix nomine Reginæ inceperam, ut ut molliſſimis verbis diſcurſum tegebam; cùm in me toto impetu Rex irruit, meam accuſans culpam; ac ſi ego induxiſſem Reginam ad id volendum, quod hic & nunc obtinere erat impoſſibile. Et quia per affectum plura contra me loquebatur; quàm ego merebar; ex impatientia in hæc prorupi verba: ſi non meminit Mtas Veſtra, me Sacerdotem eſſe; ſaltem meminerit me Nobilem; nec me innocentem ita tractare velit, quòd Dominæ meæ exequar mandata: cum dictis exnunc à throno receſſi, non expectando graviorem reprehenſionem: retuli Reginæ dicta his ferè verbis uſus: Habet Veſtra M. ſolatium ex mè tam indignè tractato; Verùm faxo ut id ſupremum ſit: jam hoc momento valedico Mti Veſtræ, præoptans privatam in Capitulo vitam cum honore; quàm cum damno & præjudicio ejuſdem in publica vivere luce: nec mora; adii hoſpitium, & immediatè res cunctas componere juſſi, famulosq; viæ accinctos eſſe, cum conſtanti intentione eo adhuc veſpere Grodnâ excedendi; quod indubiè factum fuiſſet: niſi his cognitis Regina jam finitâ ſeſſione cum Rege expoſtulâſſet, meamq; injuriam, imò & ſuam, (quòd per irrogatum mihi contemptum amiſſura eſſet fidelem famulum) exaggerâſſet. Paucis opus fuit, nam nonniſi primi impetus apud Regem præcipites erant; mox remittebat cholera: quare exnunc expediti ad Ducem Radiviliam Germanam Regis inſinuaturi, ut mihi dicta Princeps viam diſſuaderet, ſecumq; in arcem adduceret. Quid facerem? vocatus omnem movebam lapidem; ut id evitarem quod nomine Regio deſiderabatur: at cedendum fuit, & authoritati volentium & ſuadentis, quæ me materno planè affectu proſequebatur. Contuli me ad arcem, vixq; in conclavi Regio quod tum ſibi ſupra portam Rex more ſolito elegerat, comparueram; cùm prior Rex me ſalutavit adjiciens ad ſalve, quàm mala Dominatio eſt? reſpondi, reprehenſionem nimiam innocentis cauſam fuiſſe: extendit mox Regiam manum, meamq; arripuit dicens cum expreſſione ſummæ bonæ; fateamur, facilis utriq; cholera eſt: verùm ab hoc tempore Regio te aſſecuro verbo; te ne malum quidem verbum à me auditurum eſſe; tu viciſſim id ipſum præſta, mihiq; pollicere: quòd nunquam in me aliquam fovebis iram. Exoſculatus ſub hæc manum ad plantas accidi, & ab eo tempore ad uſq; ſupremam vitæ horam, (vixiſſet utinam hactenùs) ne quidem contractam contra me adverti frontem. Captato deinde opportuno tempore, pacificatis minùs faventibus, Princeps Wiſniowiecki Palatinus Cracovienſis Dux exercituum plurimum ad eam reformationē contulit; ad quem, dum à Regina miſſus eſſem in ea materia, dixit: providemus etiam viliſſimæ (dum nubit) fœminæ ab obſequiis culinæ; quantò magis Reginæ. Difficultavit initio rem Laſſocki cum Capitaneus Wyſſogrodienſis, deinde Caſtellanus Jnno-Vladiſlavienſis, ſed mox rationibus victus à ſuo ſenſu receſſit, promiſitq; ſe eam rem promoturū. Cùm verò Regina miſiſſet promiſſi fidem poſtulando, ut hic & nunc vocem ſuā & activitatē exereret, reſpondit ſe ſatis loqui etiā tacendo. A.C.1678

Cum

A.C. 1678 Cum ſum̃o igitur applauſu decreta conſtitutio eſt, expeditæq; deinde tam literæ, quàm Legati, qui in ſingulis Comitiolis debitã Reip: redderent gratiarum actionẽ. Altera item conſtitutio ſancita tum eſt exemptionis œconomiæ Saulenſis, quæ per modum hypothecæ à DD Sapiehis pro 700. millibus tenebatur. Non grata quidem ea aſſertio accidit Creditoribus, verùm authoritati cedere illos neceſſe fuit. Miraculo proxima; ſi vera fuiſſet res, ſub hæc in Wolinia in domo cujuſdam Nobilis evenit. Certâ de nocte horâ, voces quæpiam audiebantur (animæ fuiſſe exiſtimatæ ſunt) quæ non tantum præterita, uti hunc vel illum æternæ ſalutis compotem, aut etiam damnatum eſſe; ſed etiam futura quædam prædicebant. Manavit hic latè rumor per univerſam Poloniam, præcipuè tamen Pater Gniewoſz ex Societate J. Theologus Principis Ducis ſupremi exercituum, rem ita ſe habere conſtanter aſſeverabat. Regi ipſi ex eo loco redux (nam ex mandato Principalis ſui eò diverterat) idipſum aſſeruerat: nihilominus Rex ſuſpenſo tantiſper judicio, dum plenius edoceretur, expedivit eò de induſtria D. Galecki Capitaneum tum temporis Bydgoſtienſem, datâ in ſcripto informatione, qualiter ad rem ex fundamento enucleandam ei procedendum eſſet. Redux ille ab eo obſequio meriſſimo caſu prandentem tum temporis offendit Regem; cui inter alios aſſiſtebat Pater Adrianus Pikarski de Societate JESU celebris CASIMIRI, MICHAELIS, (quamvis hic libentius audiebat D. Poplawski, modernum Epiſcopum Livoniæ, unde alternatam hos inter duos conſtituerat) & JOANNIS III Regum noſtrorum Eccleſiaſtes. Retulit prædictus Capitaneus ſe ſecundùm inſtructionem in ſcripto datam aſſecutum, rem eam totam adinventionis humanæ fuiſſe, meramq; deceptionem, utut artificioſè contextam: dumq; totam hiſtoriam, quomodò ea facta fuerat oculis ſubjiceret, Rex ex impatientia his Patrem Pikarski tum præſentem allocutus eſt: quid ad hæc veſter Gniewoſz? defendereque parantem graviore obruit reprehenſione, quæ cum aliqua læſione totius Societatis eſſe videbatur: undè tanta ex nunc prænominatus Pater apprehenſione laborare cœpit, ut immediatè ab adventu ſuo in Collegium in malignam inciderit, in qua aſſiduò in hæc erumpebat verba: læſa eſt Societas mea, vixq; hebdomadam ex eo decumbens morbo, tantus ille Eccleſiaſtes & Theologus & vir omnibus numeris abſolutus conſumptus eſt, quem Rex Epiſcopatui Kijovienſi & ſigillo Regni deſtinaverat. Mors ejus mœrorem in omnibus, in Rege autem aliquam excitavit apprehenſionem, nam verè (quamvis non ſtudioſè, & deliberatè, occaſionem ipſe dederat tam repentino fato. Exercita etiam judicia ſunt in dictis Comitijs contra Darowski læſæ Mtis reum, qui præter alios exceſſus in Mtem patratos Regiam etiam Iconem ex ſclopeto trajecerat. Abdicata ea cauſa abſente Rege ab eo judicio, & mors decreta; quam per clementiam condonantis Regis evaſit: nihilominùs ad mitiorem condemnatus pœnam Mariæburgum remiſſus eſt: ſed & inde per gratiam læſæ Mtis ſuas offenſas condonantis in libertatem aſſertus. In fine Comitiorum Princeps Radivilius Procancellarius & Campidux Litvaniæ omnem intendit operam, ut Legatus cum obedientia Romam eſſe juberetur: nec ſe ab intento ullo modo dimoveri ſivit, quantumcunq; tam Mtes, quàm amici hoc iter illi diſſvaderent. Incredibile enim, quàm tenax & obſtinatus in ſuo ſenſu fuerit non tantùm honoris appetentiſſimus, ſed etiam votis ſuis ſemel conceptis, dum fierent pertinaciter addictus. Inter alia deſiderium ſubiêrat philoſophici lapidis inveniendi; imò ſe inventurum omninò ſpe devoraverat: unde com-

complures curioſos homines, qui ejus menti ſuffragaretur, pellexerat nihil effecturus; nec tamen deſtitit: quamvis toties ſe fruſtratum & deceptum fugientibus emunctâ pecuniâ non exiguâ operis advertiſſet, quin perſeverans in illo erroneo deſiderio tanta aſſiduitate ſuis attendit fornaculis; diverſis materijs liquefaciendis occupatiſſimus: ut etiam vocẽ amitteret, ravi acquiſitâ, ut ægrè loquens audiretur. Invitæ Mtes condeſcenderunt tandẽ pertinaci ej⁹ deſiderio, declaratus Legat⁹ eſt tam Romã quàm Venetias, & ad Principes Italiæ. Romã quidẽ cũ obedientia, aliò autẽ pro petendo ſuccurſu contra Turcas. In ijſdẽ Comitijs conſiliũ magnum conſtitutum eſt ad latus Regium futurum, deputati non tantùm Senatores; ſed etiam ex Equeſtri Ordine cum plena poteſtate pariq; Comitijs. Finita ſunt Comitia more quaſi ſolito, Sabbato Sancto ante Matutinum; quo die etiam ingentes cecidere nives, ita, ut Knyſzynum viâ carpentariâ diſcederemus. Præceſſi Majeſtates, quòd neceſſariò mihi accelerandum eſſet Gneſnam pro Capitulo; in quo Præpoſitum Gneſnenſem & Regni Secretarium Prazmowski, qui deinde in Epiſcopatu Luceorienſi fatis ceſſit pro Præſidente elegimus. Reduci ad Mtes Javoroviam, præpoſitura Jaroslavienſis poſt D. Brunetti Natione Italum hominem valdè verſatum præſertim in ſtylo, Regis Secretarium recenter defunctum à Regina mihi obtigit. Tandem pro termino conſilij illius magni profecti ſumus Varſaviam; in quo Dn⁹ Leſzczynski Inciſor tum temporis Regni, multa in contrarium Regi & dixit & fecit ſumptâ inde occaſione; rebellaverat illi civitas Wſchowenſis, ut malum hoc ſiſteret, principalem abripi juſſit & non obſtante eo, quòd appellaret poſt Curiam, judicavit, capiteq; plexuit. Ægerrimè id tulit Rex: inimicus enim erat effuſioni ſangvinis, nulluſq; ſub tempus officij ejus tam Mareſchalcalis, quàm Ducalis pœnas capite luit. Ex hoc diſguſtu dictus Leſzczynski multa dicebat & faciebat contra Mtem. In hoc conſilio ſcripta fuit inſtructio Principi Radivilio, quâ acceptâ Legationem ſuam abſoluturus profectus eſt, mihi relictis cifris ex commiſſo Regio deſtinato pro correſpondentia cum illo. Quantis difficultatibus in eo itinere conflictatus, ſit dictu difficile eſt. Ingreſſus Viennam (nam etiam ad Imperatorem Legatus erat) cum ingenti pompa eſt, adlectâ non tantùm externorum ſibi aſſiſtentiâ uti famulorum, Equitum, Ephœborum ſplendidè veſtitorum, ſed inſuper aſſumptis ſecum ex Polonia cataphractis & ſquamatis loricis indutis ſtipatus: verùm hanc pompam brevi poſt confudit contagio, quæ ab aula Polona initium ſumpſit, ex qua aliquot inſigniores deceſſerunt. Unde parte aulæ expeditâ retrò domum, quamvis de induſtria miſſus Venetijs Curſor nomine Principalium ſuorum admoneret, ne ſtatum Venetum tentaret ingredi, ſciretq; ſe non admittendum: nihilominùs pro more pertinaciæ ſuæ diſceſſit. Verùm Tarviſij detentus luit pœnas obſtinati in ſenſu ſuo animi; nam duodecim & ampliùs hebdomadas inſumpſit negotiando diverſis modis, ut ei liber paſſus per Dominium Venetum daretur. Intromiſit ſe in eam negotiationem quiſpiam Baſſani, qui meum affectum expertus frequentiùs, deinde palmariè decepit, magnoq; mihi ipſius amicitia conſtitit. Idem Baſſani factus ex gratia Sbąſcij Epiſcopi Varmienſis Canonicus Varmienſis, qualiter tam ipſum, quàm Capitulum colliſerit impoſſibile explicatu eſt. At fruſtra ipſius negotiatio fuit, imperſuaſibilis ſtatus Venetus erat, nulloq; modo tranſitum concedere manifeſtus: quare duodecim & amplius hebdomadis inutiliter perditis incognito marinam tentavit viam, reſpondente eventu votis, nam aliquot duntaxat perſonis ſtipatus omnem

A. C. 1678

A.C. 1678 nem facilè eluſit cuſtodiam, & in ſtatum Papalem delatus, evicit tandem, ut reliquum aulæ eadem viâ per mare ſcilicet dimitteretur. Tandem ergo Romam appulit & cum ſumma magnificentia eam Legationē abſolvit; illud ſolum oberat, quòd deficiente pecuniâ, licet ea in magna copia ex Polonia expediretur, à Principe Radivilia, urgente, & juvante me, (nam mihi plenipotentiam junctim cum ipſa Principe ad oppignoranda & vendenda quævis bona ſub profectionem reliquerat) non tamen ſufficere poterat, expenſis ſuperantibus cenſum coactus fuerit mutuas ſumere pecunias, reſq; ſuas Romæ oppignorare. Quòd quidem reputationi illiꝰ apud prudentes damnoſū eſſe non poterat, & eos; qui illius gnari phataſiæ modū etiā vivendi illiꝰ generoſiſſimū compertū habebant. Fuit in delicijs Innocentio XI. Pontifici, honorq; ab eo illi omnis habitus, nec minùs à Collegio Cardinalium: potuiſſet, ſi diutiùs moratus ibi fuiſſet, intricatam circa jus patronatûs in conferendis Abbatijs cauſam, quæ per negligentiam Miniſtrorum hucuſq; nondum finem accepit, ad exitum perducere, ſermones & ejus & Pontificis adjungo. demoratus aliquot ultra decem hebdomadas Romæ, raritatibus variis quibus ſatiari non poterat, emptis valedixit Pontifici, brevi etiam mundo valedicturus. Nam vix Româ profectus ſimul Bononiam ſimul & metam vitæ à Deo ſibi deſignatam attigit. Domus Radivilianæ hanc urbem meritò Sardiniam dixeris, in eadem prorſus domo, quæ tum ad medicum Mateſilani dictum, nunc Marchionem à Rege factum, diem ultimum clauſit. A fatis illius ingens diſordo (copioſi enim Poloni difficiles regendo erant) fuit, corpus etiam dimittere Bononiâ noluerunt, fraude utendum fuit: per Franciſcanos Polonos ſecretò evectum eſt relictâ alterâ tumbâ ad ſpeciem ac ſi adeſſet corpus. Deprehenderunt hæc triſtia nova Mtes Zolkviæ, graviterq; perturbârunt, diebus aliquot in ſecreto ea habita ſunt nec ulli prodita, donec ex mandato Regis Leopolienſem Abbatiſſam Zolkwiam deduxi, quæ cum multis circumſtantijs mortem eam coram derelicta uxore ediſſeruit. Impoſſibile dictu eſt, quæ lacrymæ, qui dolores, imò & quanta deliquia animi fuerint. Diebus aliquot poſt ratione conſervationis diverſorum intereſſe valdè confuſorum & per cōplures, qui à defuncto cōmiſſa habebant implicatorum, commendavit mihi Rex Reginâ annuente, cujus actualis Cancellarius eram; ut quo ad omnia intereſſe Principi Viduæ auxilio forem, ſerioq; iterum id ipſū ſub gratia ſua demandavit his formalibus utens: mihi præſtitum credā, quidquid ſorori meæ præſtiteris. Non defui ſpei & votis Mtum, per gratiam Dei totus in id incubui; ut aliquod milliones debitorum Venetijs & Romæ Princeps exolueret, quò Abbatem poſtmodū Olivenſem Hacki cum magnis ſummis expedivit: deinde etiam Viennam Dominum Plater, qui poſtmodum Capitaneus Düneburgenſis fuit, pro eximendis ex pignore cimelijs, quæ itidem in acceptis mutuò Venetiis, Romæ, & Viennæ grandioribus hærebant ſummis, miſit. Acceſſit deindè ad liberationem bonorum à Creditoribus, quæ jam aſſerta & in ſatis bonum ordinem reſtituta reduces ab exteris filij Principes invenerunt. Secutis poſt hæc Comitijs Varſaviæ eoque Majeſtatibus proficiſcentibus lepidus nobis in via Szczebrzeſzyni & ſingulariter ſpecialis contigit jocus, ſubſiſtente ibi Rege Dominus Zamoyski Caſtellanus tum Leopolienſis, deinde Theſaurarius Regni, omnes aulicos ad cœnam invitavit: excuſavi me ab illa; nam literæ arcanis cifris ſcriptæ, quibus ego præeram, de mandato Regis, ex Polonia ma-

jore

jore advenerant: promiſi tamen in craſtino me obſecuturum, & jentaculo interfuturum: in quo dum toti aulæ præſenti peſſimum prorsùs vinum propinaretur; nec quiſquam id bibere vellet; paterfamilias, quò confuſionem evaderet in Præfectum cellæ vinariæ retorſit culpam, eum non prævidendo futura heſternâ die lagenarijs per hoſpitia ſpecialis vini ſat juſtum vas diſpensâſſe. Ad quæ ego: contentus & hoc vino ero, bibamque illud; dummodò puniatur Præfectus cellæ vinariæ pro hoc, quòd meum hoſpitium præterierit nec me participem fecerit iſtius vini, cum tamen non poſtremus ſim ad aulam: auditam hanc meam reſponſionem Lubomirski tum Vexillifer Regni, Dönhoff tum Abbas Witowienſis & omnes planè hoſpites repetiêrunt, & eandem pœnam poſtulârunt. Nullus planè aulicorũ ſuperfuit, qui ſe participẽ fuiſſe tã ſpecialis vini diceret. Pilaskievicijs ſignificatũ eſt de morte duorũ Epiſc. Trzebicki Crac. & Gembicki Cujav. Cracov. Epiſcopatꝰ in Comitijs collatꝰ eſt Epiſcopo Culmẽſi Małachowski, Culmenſis ceſſit Caſimiro Opalinski, quem Stephanus Wierzbowski Coadjutorem Epiſcopatûs Poſnanienſis creaverat. Epiſcopatum Kujavienſem perſvaſi ut acceptaret Bonaventura Madalinski, Plocenſem ut ſolebat omnia, extorſit Epiſcopus Luceorienſis Dąbski, Luceorienſem accepit Witwicki Epiſcopus Kijovienſis, Kijovienſem verò Franciſcus Prazmowski, perpetuus hactenus ferè Præſidens; quia pluries, quàm decem vices illo perfunctus fuit officio. Munus is Secretariatûs reſignavit tum præſens, dum juramentum in ordine ad idem munus, quod mihi tum temporis Rex conferebat, peragerem: inſuper pugillares ſuos pro connotatione votorum Senatûs in judiciis donavit: verùm poſtmodum intra ſeſqui annum Cujavienſi, Plocenſi & Luceorienſi Epiſcopis per gradum altiùs promotis, Bullasꝗ; ſuas Româ jam habentibus, ipſe proceſſûs ſui incurius fuit, malens adhuc Secretariatum Regni, qui tamen ipſo præſente & approbante mihi fuerat redditus. Fecit id autem Vir hic optimus, ſed commodi ſui non ſolicitus, de conſilio D. Krajewski, qui indignè ferebat ſe à me præventum, imò ideo magis, quòd Epiſcopatus Kijovienſis illum præteriſſet. Non obſtantibus tamen quibuſvis oppoſitionibus, usq; ad Comitia Colligationis in poſſeſſione ſui Secretariatûs Regni. In iis Comitiis duas intra horas nemine contradicente Raphaël Lubomirski Vexillifer Regni factus eſt Mareſchalcus. Bonum inde deſumptum omen felicia & citò conſummanda fore Comitia, verùm in utroq; ſpes fefellit, quia ea Comitia Decembri inchoata ad Pentecoſten usq; durârunt & demùm Vladislaus Przyiemski poſtmodum Palatinus Kaliſſienſis ea hoc modo rupit: dum diverſæ factiones negotia agitarent publica, ſpecialiter tamen Marchio de Bethune ſuſcepto rebellium Hungaricorum negotio videns ſe res ſuas ad optatum non poſſe perducere exitum, quærere cœpit modos, quomodo Comitia rumperet, quæ tam longo tempore cum ſummo omnium faſtidio protracta jam fuerant. Tandem Sabbato ante Pentecoſten circa horam ſecundam, dum adhuc ulteriorr prolongatio ultra Pentecoſten expeteretur, Przyiemski ex Poſnanienſi Palatinatu nullo modo conſenſit, proteſtatusq; eſt his formalibus: ſi hodie contributiones ſancitæ non fuerint, nec declarationes Palatinatuum finitæ: tum ego in conſummationem Comitiorum non conſentio, proteſtor & cum hoc exeo. Laboratum igitur tam à Majeſtate, quàm à Miniſtris circa Nuntios tam feliciter; ut intra aliquot horas declarationes obtentæ fuerint pro contributionibus. Reſtabat ut ad reli- A.C 1678

Ppp qua

A.C. 1678 qua in ordine ad finem Comitiis faciendum accederetur, cùm ſtitit activitatem Czarnecki Notarius Campi Regni, allegando Comitiis finem dari non poſſe niſi Nuntius rediiſſet. Miſſum ergo pro illo ſed fruſtra, jam equis Palatini Poſnanienſis expeditus fuerat. Diſputatum dehinc an rupta jam forent Comitia, ſiquidem hæc conditio ab illo poſita ad finem faciendum fuerat adimpleta. Soluta eo die ſeſſione in ſpem reditûs, tribus diebus agitabatur ea materia, ſed quia Nuntius non comparuit; pro ruptis tanti faſtidij Comitia judicata ſunt. Vacans ſigillum poſt Małachowski redditum Joanni Gninski Palatino Mariæburgenſi, qui voto habito de aſſequendo Cancellariatu, cùm id fruſtra expectâſſet ſæcularis, reſoluit ſe ad ſpiritualem ſtatum, primumque ſacrum celebravit Villanoviæ ante Regium conclave, in quo ipſi adſtiti. Eodem anno natus eſt Princeps Regius Conſtantinus, ego autem Gneſnæ in Capitulo exiſtens obtinui Abbatiam Wachocenſem adjuvante ſincerè Palatinâ Kijovienſi nomineque Reginæ tum puerperæ petente pro me, etſi Epiſcopus Camenecenſis Woinski magni à Rege æſtimatus concurreret. Vidit hoc anno Polonia magnũ Legatum Venetijs Franciſcum Moroſini. Majeſtates ſe in Ruſſiam contulerunt, quò eas Nuntius Pallavicini poſtea Cardinalis ſecutus.

FACULTAS PROMOTIONUM COLLEGIO POSNANIENSI SOCIETATIS JESŰ

JOANNES TERTIUS &c

SIgnificamus &c. magnâ nos moueri curâ propagandæ eruditionis literariæ, Sacræ & civilis, præſertim quæ cum ſtudio pietatis Chriſtianæ conjuncta ſit, ad eam Imperij noſtri dignitatem, felicitatemq; comparandam quâ cætera Chriſtianitatis Regna florere conſpiciuntur. Et cùm Univerſitates ſtudiorum, Collegiaq; Societatis JESU Matres ſunt & nutrices omnis literaturæ, prudentiæq; pro toga & ſago neceſſariæ, ac veluti Miniſtræ æternæ ſapientiæ mundum gubernantis. Proinde ſummi Pontifices ſingulari pietate ac providentiâ, ijsdem conſulere cupientes per ſuas literas Apoſtolicas ſpecialibus Iuribus, Privilegijs, exemptionibus & immunitatibus dotaverunt, atque omnibus Univerſitatibus & Academijs in favoribus ſuis & favorum extenſione æquipararunt, & condecoraverunt, videlicet felicis recordationis Iulius Papa Tertius die vigeſimâ octavâ Octobris Anno 1573 Pontificatûs ſui Anno 1mo & Pius V. die 10. Martij Anno 1571 nec non GREGORIUS XIII. nonis Maij Anno 1578 Pontificatûs ſui Anno 6to ſtatuerint, authoritate Apoſtolicâ confirmârint, & ampliârint; quatenus Magiſtri & Profeſſores dictæ Societatis ubiq; ac etiam in locis, ubi Univerſitates ſunt ſtudiorũ Generalium, dummodo in ijsdem horis cum univerſitatum lectoribus non concurrant, publicè legere, ac diſputare valeant. Scholares verò

Colle-

Collegiorum Societatis quicunq; in ijs lectiones & diſputationes frequentaverint, in quavis univerſitate ad gradus literarios quoſcunq;, ſi in examine ſufficientes inventi fuerint, non minus ſed pariformiter, quàm ſi in Univerſitatibus & Academijs ſtuduiſſent, curſuum, quos in Collegio Societatis confecerint, habitâ ratione admitti poſſint & debeant. Nec non, ut Præpoſitus Generalis, vel de ejus licentia alius quilibet ex Præpoſitis vel Rectoribus Collegiorum, in quibus ordinaria Artium liberalium, Philoſophiæ & Theologiæ lectiones habebuntur, curſuſq; ordinarij peragentur ſcholares, qui dictas lectiones frequentaverint, cùm per examinatores Societatis idonei inventi fuerint, ad gradus literarios in Collegiis Societatis dictæ, intra Univerſitates exiſtentes promovere validè, licitèque valeant. Inſuper ut in alijs quoq; Collegijs Societatis extra Univerſitates conſiſtentibus quoslibet Scholares, qui inibi ſub eorum Collegiorum obedientia, directione & diſciplina ſtuduerint, diſputaverint, prævio, rigoroſo examine prædicti Collegiorum, in quibus artium Philoſophiæ & Theologiæ curſus peragant Præpoſiti vel Rectoris, de licentia Præpoſiti Generalis, & per extenſionem ejuſdem ſedis Apoſtolicæ etiam Præfecti altiorum ſtudiorum cum duobus vel tribus Doctoribus aut Magiſtris Societatis ejuſdem ad id deligendis, ad quoſcunq; Baccalaureatûs, licentiaturæ, Magiſterij & Doctoratûs gradus promovere, ipſiq; ſic promoti omnibus Privilegiis, prærogativis, immunitatibusq;, gratiis & indultis, quibus alij in univerſitatibus ſtudiorum Generalium, de jure & conſvetudine ſolent potiri, uti, gaudereq; valeant, perinde acſi gradus in univerſitatibus hujuſmodi accepiſſent ſupradicti Sanctiſſimi Patres pro ſua in bonum Eccleſiæ providentia conceſſerint, indulſerint, extenderint, & ampliarint. Et hæc omnia ſub cautela, ne ullo unquam tempore aliquo vitio, aut defectu notentur, impugnenturq;, pœnis Eccleſiaſticis munita ſint, prout literæ Apoſtolicæ fuſius loquuntur, & teſtantur. Idcirco hos quoq; eâdem pietate ac zelo gloriæ DEI, Regnique noſtri emolumento ducti, cùm Religioſum Divi Ignatij Societatis JESU inſtitutum, novo, eoq; gemino, pietatis ſcilicet, & literaturæ lumine, utriq; ante ſæculum illuxerit orbi, ab eaque humanas mentes vindicans caligine, quam ſeneſcentis mundi pridem invexerat ætas, noſtrum quoq; Septentrionem, Diviniori tum & politiori irradiaverit ſcientiâ, eodem ardore ſcientiarum amplitudinem cupientes, pari favore prædictam Societatem JESU (quam cum hac dote Apoſtolicarum gratiarum, Privilegiorum, & conceſſorum venientem olim complexa eſt Polonia Mater Noſtra) ejusq; Collegia proſequimur, gratias ſupra dictas Apoſtolicas Regiâ liberalitate concedimus, impertimur, & authoritate noſtrâ communimus, ac ſigillatim Clarum Collegium Societatis JESU Poſnanienſe, numeroſâ nobiliq; Juventute ſemper florentiſſimum, humanioribus & ſacris ſtudijs, curſibus Philoſophiæ A.C. 1678

 loſophiæ

A. C. 1678 loſophiæ ac Theologiæ inſtructum, Hæreticorum conuerſioni peropportunum, ac de Patria ab antiquo optimè meritum, ſupra dictis prærogativis, gratijs, ac priuilegijs, uti & gaudere volumus, & de plenitudine poteſtatis Regiæ concedimus, quoniam ab eo loco procul abſint univerſitates Catholicæ, vicinæ autem Prouinciæ Hæreticæ cum ſuis Scholis & Gymnaſijs ſubrepant, imò unica tantùm in ampliſſimo Regno noſtro uniuerſitas ſit Catholica, contrà quàm Orthodoxa Regna habere ſoleant. In prædicto Claro Collegio Poſnanienſi dictæ Societatis Præpoſitus vel Rector Collegij ejusdem, ac etiam Præfectus altiorum ſtudiorum, quoſcunq; Auditores Artium Philoſophiæ ac Theologiæ poſt ſtudia & curſus inibi ſub obedientia, ac diſciplina Collegij abſolutos præuio rigoroſo examine, & adhibitis Doctoribus uel Profeſſoribus ad id eligendis, ſi eorum ſuffragijs idonei inuenti fuerint, ad gradus quoſcunq; Baccalaureatûs, licentiaturæ, Magiſterij & Doctoratûs promouere, laureas conferre, liberè, validèq; de authoritate noſtra Regia valeant, prout in Collegio dictæ Societatis Romano conferri cenſuerint. Promoti uerò taliter omnibus Priuilegiis, prærogatiuis, exemptionibus, libertatibus & indultis, quibus alij in uniuerſitatibus ſtudiorum Generalium creati Doctores gaudent, uti, potiri & gaudere poſſint, non ſolùm eorum inſtar, ſed pariformiter ac ſi gradus in uniuerſitatibus hujusmodi accepiſſent, quo melius pro Eccleſiæ defenſione & augmento, contra Hæreſes vicinas doctrinæ præmijs cumulati, dimicare queant. Volumus quoq;, ut præfatum Clarum Collegium Poſnanienſe Societatis JESU prohibere fauore noſtro poſſit, ne quiſquam intra quadraginta leucas in noſtris Prouinciis Hæreticæ prauitatis, Auditoria, Gymnaſia, Academias erigere, excitare præſumat. Et hæc cuncta quemadmodum Regiâ dignitate ſubditorum bono & pro zelo propagandæ Fidei Catholicæ, pietatis, eruditionis, ac ſcientiarum humanarum, diuinarumq; amplitudinis proprio motu profecta ſunt, ita perpetuis temporibus ab omnibus & ſingulis fideliter obſeruari uolumus, ſub gratiæ noſtræ amiſſione, ac in contrauentores & convulſores Iurium & Priuilegiorum Regiorum in legibus Regni ſancitis pœnis mandamus. In quorum fidem præſentes literas manu noſtra ſubſcriptas Sigillo Regni communiri juſſimus.

DIALOGIS-

DIALOGISMUS COLONI CUJUSPIAM CUM STATISTA, DE CONCLUSA CUM TURCIS PACE, ET SECUTURIS EVENTIBUS. Anno 1678. A.C. 1678

COLONUS.

GRatiæ DEO, quòd tam ſublimi caream ſcientiâ, quâ pleni ſunt Statiſtæ: id enim ferè cum Sapientibus agitur, quòd cum noſtris primis parentibus, qui vix guſtârunt de fructu ſcientiæ, exnunc Paradiſum, pacatamque vitam amiſerunt: Beata noſtra ſimplicitas. Etiam enim modò concluſa cum Turcis pace, ego exulto, tu demiſſo naſo, mœrore conſumeris, magis abjecto animo, quàm cùm bellum duraret.

STATISTA.

Idem tecum ſentio, fateorve ſæpè per ſcientiam boni & mali homini Paradiſum eripi; ideoque licet quiſque novit ſibi certò moriendum eſſe, non turbatur nihilominus, niſi à quopiam edoceatur, quo anno, die, mortis genere, & circumſtantijs ſit moriturus: ſic in aliis, felix qui ſuum ignorat infortunium, cùm ſaltem conceſſo, ante illud, quietus fruetur tempore. Si tantùm conſideras, quòd pax ſit optima rerum, nec penetrare ſtudes aliud eſſe in titulo, aliud in pixide, fortunatus es, ſed non diu. At ego pacem hanc non aliter, quàm nauclerus turbatum fluctibus æquor, aut medicus ſoporoſas in ægro affectiones conſiderans, lætus eſſe nequeo, cùm fluctus & naufragia cernam, nec ſomnum ſed mortiferum lethargum.

COLONUS.

Mi frater, vos ipſi ſapientes dicitis, cui in periculo conceditur tempus, concedi hoc ipſo vitam; experientia quoque docet, illum, qui ſe ferventi ſubduxit juri, periculum evaſiſſe.

STATISTA.

Verum quidem eſt alios ſcire periculis conceſſo uti tempore, ſed non nos. Ut enim antiquiores non revolvam faſtos, an non duo armiſtitia habuimus, ut nos contra Svecum præpararemus? an uſi ſumus Moſcoviticis? an Coſatica bella ſuis caruerunt intervallis, quibus, ſi uſi fuiſſemus, nunquam ad Turcicum bellum ventum fuiſſet: Gratis ergo cenſendum aliter, quàm quòd Turca ſub pallio pacis, bene ſibi ſit apud nos proviſurus, capita noſtra numeraturus, atque ſe contra nos armaturus.

COLONUS.

Prudenter tu diſcurris, verè enim ita communiter apud nos agitur. Verumtamen ſpem meam in DEo colloco, fore ut Regnum hoc, in quo tot Catholici, tot templa & cœnobia, tan-

Digitized by Google

A.C.1678 tus devotionis viget fervor, interim non permittat, nec det Paganis in ſervitutem; porrigatque illud erigendi modum.

STATISTA.

Utinam quivis noſtrûm Chriſtianus politicam ſuam in fundamento miſericordiæ DEi, uti debet, poneret? Ego dum naturaliter diſcurro, nihil detraho gratiæ & omnipotentiæ divinæ; certum tamen, & DEUM dare auxilium laborantibus, ſublevare erigentes ſe, benedicere ſuî curam habentibus; unde dictum: Cum Jove manus move. Nec ego unquam de divina gratia deſperavi, introſpiciens tamen proceſſus & exceſſus noſtros, non auſim noſtræ Genti id adſcribere, quòd ſit digna favore DEi, præſertim cum peccatorum noſtrorum ſarcina, id nos polliceri nobis apud illũ Dominũ non ſinat, qui etiam filio ſuo non pepercit, licet alienas iniquitates portanti; & ulteriùs conſideratione procedendo: ubi ſunt ſanctæ illæ terræ? Ubi Sion & ſepulchri CHRISTI ſanctuaria? Ubi illæ terræ filij DEi ſangvine conſecratæ myſteriis ſalutis noſtræ decoratæ? Ubi Chriſtianæ fidei primitiæ? Ubi Antiochenæ, Conſtantinopolitanæ Baſilicæ? Ubi octoginta Chriſtiana Regna cum tribus Imperiis? An non hæc omnia noſtras magno intervallo ſuperabant Eccleſias? Et tamen juſto & inſcrutabili Numinis judicio, Gentilium ceſſerunt profanationi. Non hæc eo fine dicuntur, ut de miſericordia Domini deſperemus, verùm ut illius fidentes auxilio, ipſi quoque noſtram cum timore ſalutem operemur.

COLONUS.

Horrenda mihi revocâſti: Ego tamen de extraordinario concurſu ſpem non abjiciens, ſic mecum ratiocinor: Dedit nobis DEUS Summum Pontificem, Magnum Sanctæ fidei, & conſervandæ Poloniæ Zelatorem; Dedit ſtrenuum Regem, qui tot fortitudinis documentis, magnum ſibi apud hoſtes nomen comparavit: Accedit ad hæc notitia de celeriore inter Chriſtianitatem pacificatione. Ubi ergo SANCTISSIMUS Principes Chriſtianos accenderit, ut Sanctam fidem tueri velint, noſtrique Regis heroicos ardores ſecundare, nos DEi ope unitis viribus, extra Danubium Turcam propulſabimus.

STATISTA.

Quàm fallacibus diſcurſibus Patriæ & vobis illuditis, ac decipitis? Nemo utique de paterna Supremi Paſtoris dubitat ſollicitudine, quâ etiam ſangvinem & vitam, multò magis authoritatem, pro fide ſancta exponeret. Verùm id in reflexionem venire debet, quòd adhuc tum, dum primò ex Arabibus Saracenorum nomine compellatis, & Turcis, nunc jam adulta coaleſceret potentia; tota Chriſtianitas ultra denas vices malum hoc in herba opprimere conabatur,

tur, ut, ex nondum maturis dentibus Palæſtinam, Ægyptum, & Lybiam eriperet, ac ſuccreſcentem extirparet potentiam, conſpirante in idem toties toto Chriſtiano orbe, excitabant ad hoc canebantque claſſicum Concionatorum & Confeſſariorum tubæ; toties Summus Pater ab alto, theſaurum inæſtimabilem plenarum Indulgentiarum CHRISTI Heroibus aperiebat: Proficiſcebantur Imperatores Orientis & Occidentis; ibant Reges Galliæ, Angliæ, Portugalliæ, Poloniæ, aliique ad illud bellum: Invadiabant in eum finem opulenta Patrimonia Principes, Galliæ, Angliæ, Italiæ; Proficiſcebatur cum eis ipſe ſupremus PASTOR ſub ſignis CHRISTI, Epiſcopos totumq; ſpiritualem Statum ſuo trahens exemplo. Quid ex his omnibus emolumenti? piget revocando renovare dolorem: Quis abyſſalia DEI penetrabit judicia, cur ſcilicet propè millio bellatorum ſine fructu illa geſſerint bella? Summus Pontifex in via, Imperator in fluvio, Sereniſſimus Galliæ Rex ſemel in carcere, ſecundo in peſte, poſt eum Rex Portugalliæ in eadem manſit contagione; una eademque tempeſtate, hominum quadraginta millia ſunt demerſa. Huc pertinent Varnenſes noſtri Vladislai, Huniades, Scanderbegi; quæ omnia poſt fortunatos ab initio ſucceſſus triſti exitu concludebantur. Quid dices hoc rerum ſtatu, quando noviſſimis ſæculis Hæreſiarchæ, tot Reges, Principes, Nationes, ex ovili CHRISTI ab obedientia Pontificia eduxerunt & ſeduxerunt? Quando zelus ille verè Chriſtianus intepuit, & Chriſtiano orbi bella geri placuit nullos habitura triumphos, quia civilia. Monarchia Turcica in tribus orbis firmata partibus una domus Imperantium, cæteri ſervi. Tot potentiæ aucta gradibus, quot Chriſtianitati deceſſerunt; quomodo ſperari à te poteſt Chriſtianitas diſtracta & dilacerata auditura Supremi PASTORIS vocem, nobiſque tam facilè ſuccurſura? Habes præ oculis experimentum antiquiorum & præſentium temporum; Quis ſcilicet ſuccurſum dedit primo Chocimenſi bello, quis noviſſimis temporibus? An non longè facti à nobis vicini & amici noſtri, aliorſum vires ſuas convertendo & dirigendo, tum, cum nos ſub fatorum ictu conſiſteremus? Efficaciùs ergo quid in præſenti rerum ſtatu agendum eſt, relicta inani ſpe; eo præſuppoſito fundamento, quod conceſſum nobis à Turca reſponſum, niſi maturè ſapiamus, futurum ſit exilium. A.C. 1678

COLONUS.

Neſcio profectò quid jam tibi opponendum ſit, qui tot tantâque tenes memoriâ; quomodo ſcilicet nunquam Chriſtianitati cum hoc Monarcha bella ſucceſſerint, etiam pietate & zelo inter Chriſtianos florente. Ergo jam nihil agendum eſt, ſed penitus omnibus deſperandum, in tantorum conſideratione exemplorum?

STA-

A. C. 1678

STATISTA.

Nequaquam; ſcimus enim DEUM, ſæpe infirma eligere, ut confundat fortia. Eo fine illas adduxi hiſtorias, ut ſcires, Turcicum bellum & viciniam, non poſſe cum alijs bellis & vicinijs comparari. Eſt enim id ignis conſumens Regna & Provincias; non hic vicinus amicas admittit mediationes: non civilibus medijs novit agere cum vicinis. Quidquid voluerit, ſuum reputat; de pace non tractat, nec conditiones acceptat, ſed ſibi placita jubet, ut potentia, innatusque imperat faſtus, & ambitio. Legiſti diarium Palatini Culmenſis, quomodo ſcilicet de rebus ibi noſtris tractatum ſit, quomodo de pari diſputare non permiſſum, verum juſſa ſuſcipi pax qualis genti noſtræ ab Imperatore eſt donata. Jam itaque hoc ex faſtu devenire potes, quàm res ibi noſtræ vili pendantur: ut primo nunc non exemplo Cæſaris, ſed propriâ diſcimus experientiâ: vicinum malum, eſſe vulnere, graviorem.

COLONUS.

Omnibus quidem in aperto eſt, quidnam nobiſcum in præſens agatur, ſed futura, ſoli DEO perſpecta ſunt.

STATISTA.

Facile devenire potes, quidnam nobiſcum agendum ſit; imaginare tibi hoſtem noſtrum in Podolia ſubſiſtentem, velut accipitrem perdicibus inhiare, quæ vel ipſo terrore terræ affixæ, caput nequeunt attollere, ſub tam terribili inſpectore. Unde conclude, licebítne in Comitiolis, de bellicis verbum proferre præparamentis vel de eis tractare in Comitijs: licebítne non caput tantum verùm etiam vocem attollere? permittemur ne colligationes cum externis inire? Quandoquidem adhuc imminente bello Turcico, dictum eſt Viennæ Ablegato Polono: non poſſumus vobiſcum de belli ſocietate tractare; aliàs id ſupra Danubium conſiſtens Turca citò reſciret, prælertim cum apud nos ſecreti amor non vigeat. Conſiderandum quoque adjacentes nobis Provincias nihil curare tam anxiè, quàm ut vicinis ſuis licet non adeo formidandis, & per bella diſtractis, ad guſtum, ac beneplacitum vivant, neſcio, pacis amore, an inani terrore? Idem ſperandum ab ijs Regionibus, quibus unica erit cura, deprecari bellum non provocare. Quid ſi, quod DEUS avertat, poſſidentibus Turcis Podoliam, orbitas nobis contingeret, quid tum demum nobiſcum ageretur? Si enim pares nobis vicini, noſtris ſe tum ingerere ſolent eo prætextu negotijs, ut cum Electo Domino, pacatam colant viciniam, quid putas, liceret ne nobis quidpiam de noſtris ſine conſenſu Portæ rebus ſtatuere, quæ aut occupare thronos aut ſuos illis didicit clientes imponere?

COLO-

COLONUS

Fateor me ſapientiorem quidem, ſed & inquietiorem tuo factum eſſe diſcurſu: penè enim jam perijmus; at nonne ſuperest quodpiam morbo huic pharmacum? Non deeſt tibi rerum peritia, adeoque impoſſibile ut modum non invenias, quo poſſimus lapſis ſuccurrere rebus.

STATISTA.

Sperandum adhuc dum ſpiramus; non eſt tantopere dignis & ſapientibus, noſtra Patria evacuata ſubjectis, quæ tamen, cum ſciant, optima etiam conſilia aut nequitia, aut invidiâ, aut congenitâ hominibus corrumpi ſuſpicione, difficile ſuos poſſunt promere ſenſus, priuſquam certificentur, propenſionem ſuam in odium non vertendam: præſertim, cum in comperto ſit, homines illos, qui aliquot abhinc ſupra decem annis prædicebant omnia, quæ nobiſcum aguntur in hac Republica, mediaque ſuggerebant, mala pro bonis recepiſſe, invidias & acclamationes incurriſſe, jacturam bonorum & honoris ſubiiſſe. Unde niſi reſtituamus libertatem ſentiendi magnis in hac Republica hominibus, ſalubre non habebimus conſilium. Ego interim hac præcautione meo coronidem imponam diſcurſui, ut ſcilicet tempus nobis elabi non ſinamus, quamdiu ætas tam ſtrenui Regis activitate pollet; & priuſquam hoſpes hic, domicilium figat in Ucraina, in eaque fundet dominium, ac nos, noſtraſque perpendat ac ponderet vires, & cum vicinis noſtris, de noſtræ Reipublicæ rebus conveniat. Verùm quomodo fiet iſtud? Quandoquidem horum omnium anima eſt ſecretum; imperandi facultas, & obſequendi neceſſitas, quibus jam omnibus deficimus? Secretum enim in paucis, Imperium, ut experimur, per non obſequentiam legi, nec penes Regem, nec penes legem; obſequium quoque ubinam inveniri poſſit, ignoro,

COLONUS.

Videris jam diſcurſum finire velle: at ego illum protrahi peto; Ultimus enim hic diſcurſus ad abſolutum inclinare videtur Imperium, quod eſt ut periculoſum nobis, ſic invidioſum: unde tuam mihi, velim, explices mentem.

STATISTA.

Imò verò ſcias me, ſicut liber progenitus ſum ex Antenatis, ita mori malle in libertate, quàm vivere in ſervitute. Abſit hæc à liberi Regni civibus; Licet Monarchiſtæ allegent ſtatum Monarchicum eſſe tantæ in Turca activitatis; Ut illi

reſiſte-

A. C. 1678 reſiſtere nemo poſſit, niſi illi par opponatur potentia; Ideoque multorum eſt ſenſus; Chriſtianitatem parem non fore Turcis reſiſtendo, niſi tota unius Monarchæ ſubjecta fuerit imperio. Ego nihilominus guſtum & amorem habens libertatis, illas conſideratione percurro & perpendo nationes, quæ viventes in libertate, habuerunt ſemper, dum neceſſitas exigebat, ſumma in periculis remedia, quibus intendere poterant activitatem. Unde hoc bene perpenſo, quòd in ſpatio 30 annorum ad trecenta milliaria terræ, poſt tot clades & quidem ideo perdidimus, quod laxatis per ſummam libertatem nervis; vis tota in nobis elanguit, corpus verò Reipublicæ velut exanimis in littore truncus, proſtratum in prædam cedit; cogitandum ſeriò, ut ſalva libertate habere poſſimus & ſecretum, & imperandi facultatem, & obſequendi neceſſitatem, ſaltem ad aliquantum tempus. Hoc expoſito, ſenſum meum de modis ſalvandarum rerum, opportuniori tempori reſervando id à te peto ut non permittas candori meo, ſiniſtra verborum interpretatione invidiam parari; utique enim ſentiendi libertas, documentum eſt non nocumentum libertatis.

COLONUS.

Nollem te ulterioribus fatigare quæſtionibus, quia tamen à tanto viro doceri volo, fratribusque ante Comitiola id exponere; quandoquidem Turca ad hanc pacem adactus non eſt, unde illi hæc erga nos gratia? Metuo enim Danaos & dona ferentes.

STATISTA.

Magnam id meretur conſiderationem, ut jam tibi terminis ſaltem generalibus innui, quod, licet Turca non ſit adactus armis noſtris ad eam pacem, ſuis tamen eſt inductus utilitatibus; valebit enim illi mora hæc in malum noſtrum, & ejus bonum; quod colligi poterit ex ſequentibus particularibus.

Primo Quia arbitrantes Turcæ Moſchum in hac Boryſthenis parte ſe illis non oppoſiturum; iverunt anno præterito ſub Czeherimum, ubi inventa reſidentia inſperatè cœperunt bellum, quod omnino illis proſequendum eſt, nobis tantiſper relictis, ut illo cum Moſcho finito, aut pace inita; ubi contra nos verterint potentiam, non habeant quem metuant.

Secundo Ut ſibi Dominium in Vcraina fundarent, nobiſque ſpem adimerent, jungendæ nobis aliquando Coſaticæ potentiæ, quæ antea fuit contra nos.

Tertio Ut fundata Oeconomia in Ucraina, & Podolia, noſtris contra nos bellarent ſumptibus; noſtriſque hominibus, nobis

nobis eſſent formidabiles: Sicque his aliquot annis quibus nobiſcum poterunt ſervare pacem, Valachiam & Moldaviam ſuæ penitùs ſubjicient poſſeſſioni: Tartaros eò habebunt obſequentiores, & in campo numeroſiores, quò potentiores in eorum erunt vicinia, qui ſi ſub Zurawno ferè ſine exemplo, prorſus omnes in Turcico fuerunt obſequio, ex quo Coſaci in armiſtitium conſenſu dato, abſolverunt eos ab irruptione Conſtantinopoleos, nunc primum ubi Zaporoviam captaverint, à Boryſthene Moſcovitica pace ſecuri, noſtræ ſe aſſvefacient auræ, Podolienſes, Turcicis robuſtiores, inſidebunt equos, tormenta & commeatus non erunt illis ab altera Danubij parte convehenda, bene proviſis commeatibus & armamentarijs, in ſuis regionibus. Aſiaticus & Ægyptiacus miles, alacer ad bellum veniet, velut ad propriam domum & horreum, famem & incommoda non metuens. Sic toto ab Hungaria, uſque verſus Kijoviam nos cinget tractu, vix non medios ejus potentia, à quo jam nos Danubius, Prutus, & Borysthenes non dividet. Qui verò conſideraverit poſitionem & fertilitatem terræ, in qua vicinus hic conſiſtens, quaqua verſus nos cinxit, fatebitur, illum, terram nobis melle & lacte fluentem recepiſſe, idque duntaxat reliquiſſe, quo vix pacis tempore poſſemus ſuſtentari. Hæc ergo commoda ſunt, quæ prævidebat Turca, dum nobis ſpecioſo pacis titulo in charta oblato, re ipſa eò terribilius, quò minus perſpectum bellum clarigaret. Hæc itaque Turcæ ex hoc bello accedent; quæ verò nobis deceſſerunt & decedent, non auſim dicere; facile enim conſideranti patere poſſunt: Ego id tantum revoco, quod ante annos aliquot illa Comitia extorquebamus, in quibus per verbum: Quare? Scrutari nobis liceret publica conſilia, intentiones, & actus; nunc eò res deveniet, ut ſingulis menſibus, à Porta, Cameneco, & ex Vcraina accurrant Czausij, Agæ, Ablegati cum verbo: Quare? & ijs Inſpectoribus, quos nobis peccata noſtra, an imminentis fati neceſſitas providit, reddenda erit ratio cujuſvis proceſſûs, metu termini facti; adeoque etiam nos mittere ſæpius debebimus, eoque ipſo ærarium publicum evacuare, incuſando jam Turcas, jam Tartaros, jam Coſacos, allegando armiſtitij inſtrumenta, quæ, quomodo acceptabuntur, interrogandus eſſet Palatinus Culmenſis. Jam utique experimento id percipimus, quod verba ſonant. Unde bene communiter dicitur, nos habere Turcarum pacem non Polonorum: Ea enim non obſtante, ſolvendum erit pro præterito & futuro anno Exercitui ſtipendium, reddendæ hybernæ, omnia belli onera ſubeunda, in hac tanta calamitate & miſeria noſtra; in qua non minus A.C. 1678

grave

A. C. 1678 grave nobis erit duodecim millia hominum ſuſtentare, quàm olim quinquaginta. Contra hæc verò omnia infortunia & imminentia mala, promptum conſilium in hac noſtrarum conſultationum forma, in hac multitudine conſulentium, diſparitate votorum, diverſitate ſenſuum, in hac incertitudine Comitiorum, & Senatorum, quos pro libitu tollimus, non invenio; Hoc enim certum quod nnnquam nos tali rerum ſtatu ſalvaverimus. Magni olim Miniſtri ſtatûs, dum in rem Reipublicæ ultra ſolitum ſibi concederent, dicere ſolebant, malle ſe Rempublicam deprecari quàm perdere; verùm, quia hujuſmodi reſolutiones ſunt damnatæ, timeo, ne converſio fiat propoſitionis, malo Rempublicam perdere, quàm deprecari, Vale ergo & melius habe.

COLONUS

Abi felix gratiaſque refer pro informatione.

A. O. A. G.

A. O. A. G.

De Archiepiſcopatu Gneſnenſi.

CAPUT I.

ARTICULUS I.

ARchiepiſcopus Gneſnenſis, Legatus Natus, Regni Poloniæ Primas, Primuſque Princeps, Sacræ ac politicæ dignitatis, in Univerſo Poloniæ Regno, & Magno Ducatu Litvaniæ Provincijſque annexis, excellentiâ præfulget, proximumq; à Regia Majeſtate locum, honorem, prærogativas, antiquo jure & præſcripto uſu obtinet.

Excellentia hæc Archiepiſcopi, in cunabulis naſcentis Orthodoxæ Religionis in Regno, circa annum poſt Chriſtum natum 966. originem cepit, cum Gneſnenſem Baſilicam à Mieciſlao primo Polonorum Principe Chriſtiano erectam & fundatam Ægidius Cardinalis Epiſcopus Tuſculanus Joannis Papæ XIII. Nuntius à latere, In Metropolitanâ ordinaſſet. Martinus Cromerus Epiſcopus Varmienſis de Orig. & Reb: geſt: Polon: his verbis: Mox totum ſe ad propagandam per omnem Principatum ſuum Religionem, hortante & adjuvante uxore convertit. Baſilicas novem diverſis locis ædificat, eaſque ſupellectili omnis generis pretioſa ornat, cenſibus & poſſeſſionibus locupletat, & in Diœceſes diſtributas, duas quidem ex his, Archiepiſcopatum nempe Gneſnenſem & Cracovienſem, reliquas verò, hoc eſt Poſnanienſem, Smogorzevienſem, quæ poſtea Bycynenſis, ac demum Vratiſlavienſis, dicta eſt, Cruſvicenſem, quæ Vladiſlaviam ſucceſſu temporis translata eſt, Plocenſem, Culmenſem Lubuſcenſem, & Camenenſem, ſingulis Epiſcopis attribuit, iiſque decimas omnis generis frugum, de ſuis juxta ac nobilitatis plebiſq; agris, edicto perpetuo adſcribit. Ita quidem ut eæ decimæ poſt meſſem ab ipſis aratoribus ad conſtitutum locum convehantur. Ibidem Cromerus: *Anonymus quidam vetuſtus rerum Polonicarum Annotator, veriùs quàm Scriptor, Cracoviæ quoq; initio non Archiepiſcopum ſed Epiſcopum vult eſſe conſtitutum, deinde verò Aaronem Abbatem Tinecenſem à Benedicto Papa V. primum Archiepiſcopum Cracovienſem renuntiatum eſſe, eam verò prærogativam, ſucceſſorem ejus proximum Lampertum Zulam, neglexiſſe.*

Idem Cromerus Lib. de Republ: & Magiſtratibus Polon. fol. 500. Archiepiſcopus Gneſnenſis, inquit, perpetuâ quadam Pontificis Maximi Legatione fungitur, & Legatus natus ſedis Apoſtolicæ appellatur, quo nomine ampliorem habet jurisdictionem, de qua ſuo loco attingemus. Habet etiam Primatis honorem ab eadem Sede Apoſtolica, abſq; eo quòd eſt antiquo gentis inſtituto & prærogativâ Primas Regni, & Princeps Senatus. Proinde penes eum eſt poteſtas indicendi Comitia, convocandi

A Sena-

Senatum, Senatuſque Conſulta definiendi & edicendi, abſente Rege & Regno vacante.

Antiquior Cromero Joannes Longinus, vulgo Dlugoſſus, Canonicus Cracovienſis, judicio Stanislai Lubienij Epiſcopi Płocenſis lib. Operum poſthumorum fol. 306. *eorum qui res Sarmaticas ſcriptitarunt facilè Princeps*. Statim, inquit, in primæva fundatione Archiepiſcopatuum Gneſnenſis & Cracovienſis, & ſeptem Epiſcopatuum, Tributum à Miecislao Eccleſiæ Gneſnenſis, ut apud illam decus Primatiale conſiſteret. Hiſt: pol. fol. 176.

Stanislaus Carncovius Epiſcopus tunc Vladislavienſis, licet Archiepiſcopis, ob attentatam Stephani Regis Coronationem parum æqvus, in Panegyrico ad Henricum Valeſium Regem apud Cromerum fol: 695. Magna quædam & præcipua excellentia, ac præſtantia ſingularis Archiepiſcopi Gneſnenſis legibus ac moribus Regni Noſtri eſt inſtituta, qui & Rege ipſo vivo primas partes ſecundùm eum in Regno obtinet, & eo vitâ functo omnia publica conſilia moderatur, more Majorum. Hoc quidem in omnes partes tutius, quod Eccleſiaſticus homo, cui perſona Regia rectè imponi non poteſt, à ſuſpicione Regni affectati prorſus ſit remotus. Et ibidem fol: 696. Archi Epiſcopus Gneſnenſis ſemper habitus eſt Princeps ac os Senatûs alicubi vocatur Plenipotentiarius Reipub. & primus legum Cuſtos.

Idem in libro de Primatu Senatorio pag. 12. Archiepiſcopus Gneſnenſis, qui Princeps Senatus habetur, neque Principibus ac Ducibus Feudatarijs ut vocant Regni: (olim Maſoviæ nunc Pruſſiæ & Curlandiæ, qui ex Magiſtris Ordinis Teutonici à Regibus Poloniæ Sigiſmundo I. & Sigiſmundo Auguſto Duces creati ſunt) ac ne fratribus quidem, ac filijs Regijs honore ac prærogativâ loci cedit. Tanta autem dignatione eſt antiquitus, ut ſoli omnium, dum incedit, aut vehitur in publico, etiam Rege præſente ſceptrum ſeu virga præferatur, advenienti autem Rex aſſurgat. Porrò abſente Rege, ejus authoritate cogitur Senatus, & ab eo Senatus Conſulta promulgantur. Hic ipſe Regem ritu ſolenni inaugurat, ſive inungit & coronat. Et ſi quid publicè Senatus & aliorum ordinum nomine de rebus majoris momenti cum Rege agendum eſt, per eum agitur.

Penes eum eſt præſidium adversùs Regum impotentem Dominatum, ſi quid in præjudicium juris & libertatis attentet. Et paulò infra: ita in Archiepiſcopo Gneſnenſi, validum & certum eſt gentis, contra Regum impotentiam, & injurias præſidium. Et verò habetis ampliſſimas poſſeſſiones in medio Regni ſitas, quò expeditius & majori cum dignitate fungi muneribus ſuis queat. Rectiſſimè igitur penes eum ea de qua nunc agimus prærogativa Primatus eſt, & eſſe debet, ut interregni tempore ad eum cæteri conſiliarij confluant, communicatoque conſilio, de eorum ſententia, locus tempusque eligendi Regis cæteris membris & ordinibus Regni denuntietur. Nec id modo: ſed ſubitarijs etiam Reipub. periculis obviam eatur: ſecuritati & neceſſitatibus moram non referentibus propiciatur: Legationes exterorum Principum ad eum adeunt, denique electum communibus ſuffragijs Regem is renunciat & exacto ab eo juramento legitimo, ritu ſolenni, ut memoravi, coronat. Tanta quidem dignatione prædito omnes non inviti honorem habent, & obſecundant. Non verentes ne is, utpote Sacris initiatus, ad ſummum apicem aſpiret.

Idem de eximia illa dignitate & munere, ſeu Primatu Archiepiſcopi, nulla ullo unquam tempore fuit controverſia. Cùm Reip. ſimul (Chriſtiana duntaxat) & è viſceribus ejus natus, perpetuò jus ſuum, in interregnis præſertim, obtinuit, nec eum quiſquam ullo unquam tempore ante hos aliquot

Digitized by Google

quot annos convellere, vel debilitare tentavit, licet eſſent nonnunquam Archiepiſcopi non uſquequaque Senatui, vel populo vel Ordinibus Regni grati. Intelligebant nimirum homines literarum quidem atque doctrina rudes, ſed naturali ingenio præpollentes & uſu rerum prudentes, amantesque Patriæ, non perſonæ, verùm loci ac dignitatis ampliſſimæ prærogativam illam eſſe. Atque adeo, non tam loco ac perſonæ Archiepiſcopi quàm inſigni Regni parti, hoc eſt Majori Poloniæ juſtè ab univerſa Repub. ſive indultam, ſive relictam eſſe. Cùm enim quodam tempore inſignia Regni unà cum Regis domicilio & Coronatione è Majore Polonia in minorem tranſlata eſſent, optimo jure Majores Poloni jus & prærogativam illam eximiam primori ſuo totiusque Poloniæ Senatori vendicarunt & retinuerunt.

Auguſtinus Thuanus lib. 56. ad annum 1673. fol. 1608. Archiepiſcopus Gneſnenſis, Legatus Romanæ Sedis natus, & totius Regni Primas habetur, & ſubtracto è vivis Rege, etiam munere apud Polonos fungitur Regio, mittendarum ad exteros Legationum, cuſtodiendorum finium, & promulgandorum Comitiorum jus habet, Regem Electum pronuntiat, Sacro oleo inungit, Regiũq; diadema imponit; in ſupremæ dignitatis ſignũ, ſublatus ei præfertus baculus, & cibum ſumpturo tympana militaria pulſantur, qui honos ſoli Regi in Polonia habetur. Aula nulla poſt Regiam præterquam Archiepiſcopalis cenſetur, & aulici familiares ejus, non famuli, ut cæterorum Epiſcoporum, vocantur.

Stanislaus Lubinski, Epiſcopus Płocenſis operum poſthumorum fol. 314. *Archiepiſcopus Gneſnenſis ab initio ſuſceptæ Religionis in Polonia fundatus, nunquam intermiſſa dignitate ad noſtra uſq; tempora, quos prope ſeptingenti anni continuò ſuppeditarunt, retinet ſedem & præeminentiam.* Idem fol. 4051. *Succeſſit Regis Stephani mors, interregniq; in ipſo inimicitiarum fervore, atq; tali Reipub: ſtatu, ut de ea actum eſſe, gnari rerum æſtimatores non immeritò putarent. Summa rei, more inſtitutoq; Majorum penes Archiepiſcopum erat.* Idem fol. 144. *Vocaret Cardinalis Maciejovius Archiepiſcopus Gneſnenſis, univerſum Senatum, ac deinceps more Majorum, qui vel invitos Reges cogebant ad præſtanda ea, quæ ex pacto & legum præſcripto debebant. Senatus univerſi authoritate fretus, officij ſui Regem admoneret.* Idem fol. 123. *Archiepiſcopi Gneſnenſis, cum Regnum vacare contigerit, munus eſt, interregnum pronuntiare, noviq; Regis eligendi, conventum edicere, aliaq; Principis Senatus officia obire.*

Paulus Piaſecius Epiſcopus Præmisl: in Chronicis anni 1567. fol. 64 *Præcipua rerum agendarum authoritas, tempore Interregni eſt penes Archiepiſcopum Gneſnenſem, qui eſt Primas Regni & Princeps Senatus, & vicem Regis gerit eo tempore: ille excipit & expedit Legationes ab Exteris venientes extra Comitiorum tempus; ſub Comitiis autem ſi veniant, in conſeſſu totius Senatus audiuntur, & ex ſententia Senatûs reſponſum recipiunt ab Archiepiſcopo, qui & dirigit conſilia omnia Reipub: ac illius muneris eſt convocare Senatum, indicere Conventus Equeſtri Ordini, & proponere deliberanda.* Stanislaus Orichovius Roxolanus *Corona Poloniæ* inquit, *Libertas*

& dignitas in Primate Majorum noſtrorum temporibus conſiſtebat. Secura erat Reſpub: jurium & libertatis ſuæ, quæ cuſtos & defenſor Primas Primusq; Princeps contra potentiam, cupiditatem, & vim Regiam tutari valebat. Ex m. s. Bibliothecæ Academ. Cracov.

Simon Starovolſcius p. 5. *Archiepiſcopus Gneſnenſis à Concilio Lateranenſi, in ſpiritualibus, vices ſummi Pontificis gerit & Legatus Natus appellatur. In politicis autem præſertim Interregni tempore Pro Regis authoritatem habet. Et prout Collegium illius Capitulum Gneſnenſe ob excellentiam ſuæ Metropolitanæ Eccleſiæ, præter aliarum Cathedralium morem, Cancellarium cum dignitate nollet, qui munimentorum & libertatis illorum (omnes enim Nobiles eſſe debent, nec ad Præbendas admittuntur plebejis orti parentibus, in ullo Capitulo Cathedrali in tota ferme Polonia, niſi certus Doctorum numerus aſſignatus ex fundatione) cuſtos quodammodo eſt. Sed Archiepiſcopus ipſe, ſupra dignitatem & prærogativam aliorum Antiſtitum, aulicos, cubicularios, alioſq; Miniſtros & Satellites, more* Regio *habet, & qui inter eos eminet, Cancellariam ſpecialem atq; Mareſchalcum; quorum ille judiciis ſpiritualibus, quæ ad Curiam Archiepiſcopi devolvuntur cum authoritate præeſt; hic cum in publicum Princeps prodit, baculum ſeu virgam illi præfert, prout Regibus ipſis præferri, in Polonia mos eſt & aulam ipſius totam ipſe moderatur.*

Joannes Wężyk Archiepiſcopus Epiſt: in præfat: Conſt. Prov: ad Epiſcopos Poloniæ. *Majores Noſtri Legum & Reipub: Regni hujus conditores, primum in Senatu & Repub: locum Epiſcopos tenere voluerunt, ut & DEo, cujus Epiſcopi ſunt Miniſtri, & in cujus manu ſunt omnium jura Regnorum, deferrent, & illos primos in cuſtodia & tutela Legum & Patriæ collocarent, quos DEus ipſe Eccleſiæ ſuæ Præſides, cuſtodes & vigiles deſtinavit.*

Et Stephanus Damalevicius, in ſerie Archiepiſc: Gneſnen: pag. 16 *Pius Princeps Mieciſlaus Epiſcopis eum honorem præſtitit, ut non modo tanquam Chriſtianæ vitæ Magiſtros ac Duces religioſo veneraretur affectu, verùm eos etiam in partem regiminis adſciret, & primas iis ante alios omnes Regni Senatores & Reipub: Conſiliarios, ſedes tribueret. His omnibus antecellit Archiepiſcopus Gneſnenſis, Primus Regni Poloniæ Princeps, qui ſolus poſt Regem, aulam habet, ut Equeſtris Ordinis viri in ejus duntaxat curiâ, nomine aulicorum cenſeantur, quibus Mareſchalcus Aulæ Senator Regni de Caſtellanorum ordine, præfici ſolet, qui quoties ad publica Regni Comitia venit Archiepiſcopus publico ſplendori & Ordini Equitum ſolet præeſſe, auctoritate tantâ, ut abſente Regni Mareſchalco fas ſit ei, levato baculo, regiminis inſigni, Regem in Comitiis publicè prodeuntem anteire, ut Bielſcius lib. 6 refert; apud quem Uchanſcius, ſuâ ætate hanc prærogativam in uſu fuiſſe, graviter aſſeverat.* Idem pag. 12. *Unus nobis Primas Regni eſt, non modo primò poſt Regem, ſed etiam eodem loco*

quo

quo Rex, Interregni tempore ſublimis, utpote omnium Reipub: Conſiliorum Princeps, moderator & arbiter, & proinde ſolus Regium ſub Cruce Diadema in Stemmate ſuæ dignitatis circumfert.

Stanislaus Kobiericius Palatinus Pomeraniæ Hiſt. Vladiſlai lib. XI. *Joannes Wężyk Archiepiſcopus Gneſnenſis, Primas Primusq; Princeps, ad quem jam ab obitu Regis, ſuprema Regni ſpectabat cura, primum de Regis dubia valetudine, tandem & exceſſu celerrimis nuntijs edoctus, Varſaviam venit.*

ARTICULUS II.

SEd operæ pretium inprimis videtur, de Archiepiſcopis in genere, deque eorum dignitate & juriſdictione, ſelectiora præmittere.

I. Archiepiſcopus dicitur à Græco Vocabulo Archi, quod idem eſt ac Princeps, quaſi Princeps ac ſummus Epiſcoporum *Can. Cleros. 21. diſtinct:* ex quo præeſt omnibus ſuæ Provinciæ Epiſcopis DD.

II. Archon olim, ſummus Principatus Athenis, qui Judicibus præſidebat. *Cic. de Fato.* Archidux dicitur, ex quo eſt primus inter omnes alios Duces. Hinc Archiepiſcopus Dux Epiſcoporum dicitur per *Marant: de juriſd. par: 2. cap: 53. num: 27.* eâ ratione, quia ſicut dicitur Dux habere ſub ſe plures Comites, ita etiam dicitur, Archiepiſcopum habere plures Epiſcopos, ad quod ſufficit etiamſi unum tantùm habeat. idem *Marant: eodem loco.*

III. Archiepiſcopus alio nomine vocatur, Metropolitanus; à menſura civitatum, quia Metropolitanus debet habere ſub ſe decem vel undecim civitates, & totidem Epiſcopos *cit: can: Cleros: 21. diſtinct:* circa principium ibi. *Metropolitani autem à menſura civitatum vocantur,* ubi gl: in verbo à menſura, ſed *melius dicitur Metropolitanus à Metros, quod eſt mater, & polis, quod eſt civitas, quia Eccleſia & civitas Metropolitani, eſt mater aliarũ civitatum,* cap. *de his: 2. diſt. & fol. 3. Couar. pract: quæſt: lib. unic. cap. 19. ſub. num. 2.* Matrix civitas ſeu urbs latinè dici poteſt, nam *Mytra,* matricẽ ſonat, polis civitatem, quod quemadmodum, in pecore ex matricibus novi ſemper fœtus, ita ex Metropoli, novæ civitates propagantur. *Calep.* Metropoles à Tertulliano lib: de præſcrip. cap: 20. *matrices ac originales fidei vocantur, à quibus* inquit *traducem fidei, & ſemina doctrinæ, cætera exinde Eccleſiæ mutuatæ ſunt, & quotidie mutuantur, ut Eccleſiæ fiant.*

IV. Idem autem ſunt, Archiepiſcopus & Metropolitanus, prout probatur expreſſis verbis, *cap: paſtoralis de Off: jud: Ordin:* Non tamen negari poteſt, reperiri nonnullos Archiepiſcopos, qui non habent Suffraganeos, & proinde in rigore non poſſunt dici Metropolitani, ut ſunt in Regno Neapolitano Archiepiſcopus Roſſanen. & Lacianen. *Ioan de Ventriglia de juriſd. Archiep. Cap. 1. ¶ 9.*

Quod autem Archiepiſcopus debeat ſub ſe habere decem aut undecim civitates Suffraganeas, *ex can. ſcitote 6. 9. 3.* hodie non eſt in uſu, quia diſpoſitio dicti can. non fuit perpetua, tum etiam quia alius numerus Epiſcoporum fuit aſſignatus in unaquaque Provincia. *Barbos. de jure Eccleſ: cap: 7. num. 3.* & alij.

V. Primus Archiepiſcopus Hierozolymorum ordinatus fuis Sanctus Iacobus *can: porro 66. diſtin.* Cùm Spiritus Sanctus conſtituerit Epiſcopos ad regendam gregis certam portionem Actor. cap. XX. *In quo Vos Spiritus S. poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam DEI* neceſſarium fuit ad retinendam Eccleſiæ, qua conſtat & regitur unitatem, inſtitui ab Apoſtolis modum quendã

 com-

communionis inter Epiſcopos, ſecundùm exemplum à Chriſto datum in Inſtitutione Collegij Apoſtolici, quod univerſum Eccleſiæ corpus repræſentabat: ideoque præſcribenda fuit ab eis forma regiminis Ariſtocratici, nimirum ita, ut unus præſideret. Præclara ſunt in hanc rem verba Leonis Papæ I. *ex epiſtola ejus* LXXXVIII. *Inter Beatiſſimos Apoſtolos in ſimilitudine bonoris, fuit quædam diſcretio poteſtatis; & cum omnium par eſſet Electio, uni tamen datum eſt ut cæteris præemineret. De qua forma Epiſcoporum etiam orta eſt diſtinctio, & magna diſpoſitione proviſum eſt, ne omnes ſibi omnia vendicarent, ſed eſſent in ſingulis Provincijs ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia, & rurſus quidam in Majoribus Urbibus conſtituti, ſolicitudinem ſuſciperent ampliorem, per quos ad Beatam Petri Sedem univerſalis cura confluerét.*

VI. In diverſis locis Epiſtolarum Apoſtolicarum deprehenditur diſtributio Eccleſiarum in Provincias *D. Petr. ep. 1. c. 1. Salutat Vos Eccleſia quæ eſt Babylone* Paul. ep. ad Galat. *c. 1. & 1. Cor. c. 16.* meminit collectarũ quæ fiunt in Eccleſijs Galatiæ 2. Cor. c. 8. 1. Cor. c. 16. Rom. c. 15. *Probaverunt Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes Sanctorum, qui ſunt in Ieruſalem c. 1. Eccleſiæ DEI quæ eſt Corinthi* Apoc. c. 1. Mitte *ſeptem Eccleſijs quæ ſunt in Aſia, Epheſo, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, Philadelphiæ, & Laodiciæ.*

VII. Sed pro evidenti argumento inſtitutionis Metropolitani, adducitur Epiſt: Pauli ad Titum c. 1. *Reliqui te Cretæ, ut conſtituas per Civitates Presbyteros, ſicut & ego diſpoſui Tibi.* Quæ authoritas conſtituendi & ordinandi Presbyteros, id eſt: (juxta interpretationem ipſiusmet Pauli, verſiculo ſequente S. Hieronymi, S. Joannis Chryſoſtomi:) Epiſcopos, Metropolitana fuit, & quamvis ordinabantur per impoſitionem manuum Presbyteri videlicet univerſis Epiſcopis manum imponentibus, tamen uni tantum competebat jus tribuendi vim ordinationi: Tito apud Cretam, & ad exemplum illius unicuiq; Metropolitano in ſua Provincia.

VIII. Metropolitanorum jura ex antiqua conſvetudine, ut fatetur, Concil. Nicenum primum c. 7. derivantur. Cujus antiquæ conſvetudinis cum nullam aliam habeamus originem, ad Apoſtolos ex regula Auguſtini referri debet: Aug. lib. 5. de Baptiſmo contra Donatiſt. cap. 24. *quod enim* inquit ille *univerſa tenet Eccleſia, nec concilijs inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi auctoritate Apoſtolicâ traditum rectiſſimè creditur.* Atq; inde eſt quod Gregorius *7. lib. 6. epiſt. 34.* Provinciarum Eccleſiaſticarum diviſionem, atque Metropolitanorum inſtitutionem, ab Apoſtolis, & beato Clemente repetat.

IX. Ex Inſtitutione Chriſti, ex Decreto Beati Petri, Clemens ejus ſucceſſor ſingulas diviſit Provincias, & in Diœceſibus ſeu Majoribus Civitatibꝰ cujuſque Provinciæ, Præſides, ſeu Metropolitanos conſtituit, quibus reliqui Epiſcopi Diœceſium illius Provinciæ ſubeſſent, & ad quos eorum Epiſcoporum cauſæ & aliæ graviores, quæ per ipſos expediri non poſſent, deferrentur *Anacletus in Ca: 1. 99. diſtin. Clemens in cap: in illis 80 diſt. cap. ſcitote q. 9. 3. ca. Per ſingulas 1. & 2. q. 9. 3.* Ratio ea fuit, ut ita Eccleſiarum gubernatio eſſet expeditior, majorque ejuſdem ornatus & pulchritudo *text. in d. cap 1 cum alijs Henriques lib. 10. cap. 30. in principio.* Inſtituendi Metropolitanos in Civitate, quæ Provinciæ caput erat, rationem explicat Synodus Antiochena *c. 9.* ex opportunitate & commoditate populorum, propter quod ad Metropolim omnes undiq; qui negotia videntur habere concurrunt. Fuiſſe autem dignitatem Archiepiſcopalem adinventam, ad extendendã, formam ordinandi, & jus eligendi Epiſcopos, quæ prius ac naturaliter fuerat

radi-

radicata in Petro. docet Loter. de re benef. lib. 1. q. 9. num. 42.

X. Archiepiſcopus tenet vicem Apoſtolicam cit. c. Cleros 21. diſt. & præſidet cæteris Epiſcopis, ib. *Singulis Provincijs præminet, quorum auctoritati & doctrinæ cæteri Sacerdotes ſubiecti ſunt*, ib. Sine Archiepiſcopis nihil reliquos agere licet Epiſcopos, ſolicitudo enim totius Provinciæ ipſis commiſſa eſt. *Sylveſt. in verbo Archiepiſcopus Homobo. de ſtatibus humanæ vitæ p. 1. cap. 6.*

XI. Archiepiſcopi maxima dignitas eſt in Eccleſia, quæ præeſt Epiſcopali, eſt perſona magis Priuilegiata *cap. ſervatus & cap. igitur 25. 9. 2.* cujus Privilegia inconcuſſa ſervari debere, iubet Hormiſda Papa ep. ad Joannem Epiſcopum.

XII. Archiepiſcopum habere in ſui cuſtodiam ratione officij Archangelum, præter privatum Angelum, qui ſibi ut alijs privatis conceſſus eſt aſſerit *D. Thomas 1. p. q. 114.* Archiepiſcopi dicuntur Regum Patres & Magiſtri *cap. quis dubitet diſtin.* 96. q. 6. quod etiam Epiſcopis convenit, Succeſſores enim ſunt Apoſtolorum, qui fuerunt Patres credentium. *Gerund. Ventrigl. & alij.* Archiepiſcopus Pater & Epiſcopus animarum ſuorũ Suffraganeorum juxta Innocentij III. reſcripta quorum exempla ſubjicit. *Quaranta V. Archiepiſcopi auctoritas num.* 6. Archiepiſcopi in Hiſpania connumerantur inter Magnates, & coram Rege ſedent operto capite. *Cæſar de Eccleſiaſt. Hierach. diſp. 5.*

XIII. Eccleſia Metropolitana,cujus Rector eſt Archiepiſc: eſt grandioris honoris ſuffraganeâ, quæ eſt ſub jurisdictione, poteſtate & ſubjectione Archiep: & Eccleſiæ Metropolitanæ, prout poſt *Pavin. de offic. & poteſt, c. ſed. vac. par. 2. q. 6. ſub num. 6. docet Barboſ. de jure Eccl: l. 1. c. 7. num. 12.* Unde appellatur auctoritas Metropolitana *cap. ſolicitudinem de appel. cap. de his 12. diſt. cap. fin: 50 diſt.* & alias dicitur Metropolicum jus *cap. cùm à nobis de Arbitr. & in auth. de Eccleſ: tit. in princip.* Unde eſt quod Archiepiſcopus de jure habet fundatam intentionem contra omnes Epiſcopos & Eccleſias ſuæ provinciæ, & ei datur manutentio, in quaſi poſſeſſione juris Metropolici contra illos, ut poſt Rotam *apud Tambur. in fin. Tom. 3. de jure Abbatum deciſ. 56 num. 1. & 2. docet Barboſ. cit. loc. num. 13.* & tenentur Suffraganei in ſuis Eccleſijs, quod ſervatur in Metropolitana, *Quar. Sum. Bullar. verb. Archiepiſcopi auctoritas* & alij, *Pontifex in cap. dilectus de Simon.* reſcribens Archiepiſcopo Cantuarienſi eidem præcipit, quod injungat ſuis Suffraganeis, ut eandem formam per ſuas Diœceſes ſtudeant obſervare. Tenentur enim ſervare conſuetudinem Metropolis in divinis officijs, & modo pſallendi, prout diſponitur *cap. de ijs diſt. 12 cap. altaria 1. de conſecrat. diſt. 1. cap. inſtitutio de conſecr. diſt. 2.* ubi diſponitur, quod ſicut in Metropolitana Eccleſia, ita ubique Miſſarum ſolennia celebrentur, notat *Quarant. Summ. Bull. verbo Archiepiſcopi auctoritas verſ. 22. auctoritas ibid.* quia modus officiandi, concernit totum ſtatum Provinciæ ibid.

ARTICULUS III.

Inſignia Archipræſulum propria ſunt Pallium & Crux.

Pallium eſt inſigne Archiepiſcopi, & ſpeciale Ornamentum de Corpore B. Petri ſumptum. *Barboſ. de jure Eccleſ. lib. 1. cap. 7. num. 103.* Summiſtæ ac DD. Benedicitur & conſecratur à Papa ſuper altare B. Petri, & ibi ponitur, & inde traditur Archiepiſcopo præſenti, vel ejus

Pro-

Procuratori,ſi eſt abſens. *Cap. quoniam 100 diſt.* Pallium Venerabile Archiepiſcopi inſigne, ſenſibus myſticis plenum *Cerem. Epiſcoporum lib. 2.* Hujus inſignis rationem reddit D. Gregorius ad Epiſcopum Solymitanum, & de eo Tertull. librum ſcripſit, quo ejuſdem vetuſtatem & uſum edocet.

II. Pallio utitur Summus Pontifex, in ſignum plenitudinis poteſtatis, ſemper & ubiq; DD. uſus Pallij fuit conceſſus primo, à Marco primo Pontifice, Epiſcopo Oſtienſi Decano Cardinalium, qui ipſum Papam conſecrat. *Baron. & Coriol. in Anno 336.* Non tamen ſequitur uſum Pallij (quod etiam habet Epiſcopus Papienſis in Lombardia, Bambergenſis in Germania Quinque Eccleſien: in Ungaria) convenire Epiſcopis, nam reſpondetur id eſſe, ex particulari & ſpeciali Privilegio ſedis Apoſtolicæ, neq; cum pari effectu Archiepiſcop: dicitur eſſe neceſſarium Epiſcopo indultū C. 3. tr. de authoritate & uſu Pallij *Barboſ. de jur. Eccleſ. lib. 1. cap. 7. num. 103.*

III. Pallium eſt loco ſuperhumeralis, quo utebatur Summus Sacerdos in lege veteri. Exod. 28. & ſuperhumerali illo conſpicuo, quo Summus Sacerdos Hebræorum ornabatur, non poterat uti alius Sacerdos, vel Pontifex, ibid. Exod. 28. Quamvis alij exiſtimaverint, uſum Pallij deſumptum fuiſſe ex illo *Geneſ. cap. 49.* Lavabit in vino, ſtolam ſuam, & in ſangvine ejus Pallium ſuum vel ex *Cap. 9. ejusd. Geneſ.* ibi Pallium impoſuerunt humeris ſuis, & *cap. 4. extendentes deſuper. Pallium torquis effigiem habere, prout inſigniore laureà egregiè certantes olim donari ſolebant, Petrus de Bollo Oeconomiæ Canonicæ. ¶ 2.*

IV. Pallij Ornamentum & Privilegium eſt perſonale, cum Perſona enim Archiepiſcopi ſepelitur, proinde non tranſit ad Succeſſores, tamen concedi Succeſſoribus, cum petierint, alias injuria illis fieret *gl. in Can: ſcriptorum, atq; Privilegia diſt. 100.* Conceditur autem à ſolo Romano Pontifice in ſignum plenitudinis poteſtatis, quæ à ſola ſede Apoſtolica, ejuſq; Præſidente Romano Pontifice Petri ſucceſſore, in cætera membra Eccleſiaſtica profluit. *Caſtal. in prax. cerem.* Archiepiſcopi decorantur hâc honoraria veſte Pallij, ea ratione, quia cum ij à Sede Apoſtolica ſuſcipiant aliquam excellentiam honoris ſupra alios Epiſcopos, conveniens fuit, ut etiam ab eadem ſede ſuſciperent ornamenta deſignantia excellentiorem illam dignitatem. *Turrecrem. in can. 1. num. 2. diſt. 100.*

V. Pallium ex lana Agni conficitur, in quo multa myſteria & omina ſunt moralibus imbuta myſterijs, & divinis gravida Sacramentis *Gugl. in rational.* In candore lanæ, benignitas deſignatur. *Turrecrem. in cap. 1. num. 4. diſt. 100.* In lana deſignatur aſperitas, nam Eccleſiaſtica diſciplina erga rebelles, & obſtinatos, ſeveritatem exercet, erga pœnitentes, & humiles exhibet pietatem. Lana in Pallio, non cujuſlibet animalis, ſed ovis, ſive agni, & ſymbolum eſt humilitatis, quod verè eſt, proprium inſigne Pontificatus, juxta ſententiam Gregorij *lib. 4. Epiſt. 51.* in hæc verba, decorari Pallio volumus, forſan moribus indecori: dum nihil in Epiſcopali cervice ſplendidius fulget, quàm humilitas, ut refertur in *Can. contra morem Ss. decorari diſt. 100.* vel figuratur manſuetudo, quæ celebratur in tali animali Iſa. 53. *tanquam ovis ad occiſionem ductus eſt*, quo ſignificatur manſuetudo Summi Paſtoris. Circulus Pallij ſignificat ipſius Pontificis Officium in quærendo ovem perditam, vel aberrantem, inventamq; humeris ſuis tollendo, quo ſcilicet Pontifex, qui Chriſti typum gerit, ipſiuſq; munere fungitur, ipſo quoq; extrinſeco habitu, omnibus inſinuaret, ſe boni illius, ac magni Paſtoris imitatorem eſſe, qui gregis

gregis infirmitates, ſibi ferendas propoſuit, ut ex Iſodoro Peluſiota *ad Hermin. Epiſt. 136 lib.* 1. notavit *Baron. Anno 216 num.* 15. & nuncupatur ovis errantis typus *D. Thom. in 4 diſt. 24 Baron. iterum in Anno 153 num* 7.

VI. Pallium non datur niſi fortiter poſtulanti *can. priſca 100 diſtinct.* Priſca conſvetudo obtinuit, ut honor Pallij niſi exigentibus cauſarum meritis, & fortiter poſtulanti dari non debeat. unde debere illud, electum cum magna inſtantia, & frequenter poſtulare declarat. *Abb. poſt Joan. And. in cap. ad honorem de auct: & uſu pallij num:* 8. Forma poſtulationis his verbis peragitur. EGO N. Electus Eccleſiæ N. inſtanter, inſtantius, & inſtantiſſimè peto, mihi tradi, & aſſignari Pallium de corpore S. Petri ſumptum, in quo eſt plenitudo Pontificalis Officij.

VII. Poſtulare autem Pallium tenetur Archiepiſcopus intra tres menſes *c. quoniam 100 diſtinct.* qui tres menſes dati per Concil. Trid. *Seſſ. 7. de refor: c. 9.* ad Conſecrationem, cenſentur etiam dari ad petendum Pallium *Barboſ. de jure Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 7. *num:* 115. quibus elapſis ceſſante cauſa, vel juſto impedimento, poſſet removeri a dignitate. *Turrecrem. n. 14. Decian. Lotter.*

VIII. Pallium poteſt accipi per Procuratorem, ſed cum ſpeciali mandato, ad illud nomine ipſius Archiepiſcopi abſentis recipiendum *Io. And. in cit. cap. ad honorem de auct. & uſu Pallij.* Quodſi Procurator miſſus ad petendum Pallium moriatur in via, vel infideliter agat, tenetur Archiepiſcopus, ſtatim habita notitia de morte vel tali impedimento, intra tres menſes, mittere alium Nuncium, aliàs non excuſatur à pœna, & ſi iterum impeditur ſecundus, tenetur mittere tertium ſucceſſivè *Abb. ibid.*

IX. Archiepiſcopus & ſi ſit Electus, confirmatus, & conſecratus, ante traditionem Pallij, non vocatur Archiepiſcopus, per *text. in cap. niſi ſpecialis de auct. & uſu Pallij*, in verbis: *Sanè ſi poſtulatio Trojani Epiſcopi ad Panormitanam Eccleſiam fuiſſet per nos, etiam approbata, non tamen deberet ſe Archiepiſcopum appellare, priusquam à nobis Pallium accepiſſet, in quo Pontificalis Officij plenitudo, cum Archiepiſcopalis nominis appellatione confertur.* Nec habet Archiepiſcopus plenum jus, & quia in Pallio ineſt plenitudo poteſtatis, ante ejus receptionem, non poteſt Prælatus facere ea, quæ ſunt honoris & dignitatis, non poteſt concilium convocare, conficere Chriſma, dedicare Baſilicas, ordinare Clericos, Epiſcopos conſecrare, Virgines benedicere, Crucem præferre, ſed ſtatim illo accepto, elevatur ad benedictionem Crux, ita *DD. & Cerem. Epiſc. lib.* 1. *cap.* 25.

X. Hoc obtentu nondum recepti Pallij, Nicolaus Praſmovius Archiepiſopus Gneſnenſis, licet bonorum Archiepiſcopatus & loci primarij in Senatu, poſſeſſione jam acceptâ, ſigillum, id eſt, ſupremum Regni Cancellariatum legibus Polonicis incompatibilem, dimittere in Comitijs Varſavienſibus Anno 1666. diutius renuit, ſed fervidis inſtantijs Nuntiorum ex Palatinatibus, ſub finem Comitiorum, abdicare adactus eſt, qui Magiſtratus ampliſſimus, mihi tunc Epiſcopo Culmenſi à Rege Divæ memoriæ Ioanne Caſimiro in facie Reipublicæ de Conſilio Senatus, collatus fuit.

XI. Archiepiſcopus de receptione Pallij, debet procurare literas, nec non de juramento præſtito, aliàs non participat de fructibus Eccleſiaſticis juxta tex. in extrauag. Cum. incipienti, injunctæ & DD. Forma traditionis Pallij, extat in Pontificali Romano.

XII. An Archiepiſcopus extra Eccleſiam ſuam poſſit uti Pallio dubium movetur, ex verbis formulæ *ut eo utaris intra Eccleſiam tuam.* Sed reſolutum; poſſe uti Pallio intra omnes Eccleſias ſuæ Provinciæ etiam exemptas.

Cap.

Cap. de 1. auctor. & uſu Pallij in Verbis, quod ita intelligitur, videlicet intra quālibet Eccleſiam Provinciæ tibi commiſſæ, & Eccleſiarum appellatione non venit tantum Metropolitana Cathedralis, ſed etiam veniunt Eccleſiæ totius Diœceſis & Provinciæ.

Archiepiſcopus egrediens Eccleſiam, quacunque veſte indutus, & proceſſionaliter, cum Capitulo & Clero, vel aliàs ſolenniter non poteſt uti Pallio, advertunt communiter DD.

Capella Eccleſiæ, cenſetur pars Eccleſiæ.

Extra Provinciam, ſtante licet Privilegio Apoſtolico, ſuper uſu Pallij requiritur conſenſus ad utendum, non ſolùm Epiſcopi, ſed etiam Archiepiſcopi Provinciæ, quia Archiepiſcopo videtur præjudicari, qui habet uſum Pallij in ſua Provincia DD.

XIII. Pallium, invitato ad celebrandum alteri Archiepiſcopo commodari non poteſt, ſi verò Archiepiſcopus ad Epiſcopum transferatur, (quod non inuſitatum eſſe novimus legimusque in Catalogo Concil. Trid. aliquos ex Archiepiſcopis Epiſcopos) uti Pallio poſt translationem non poteſt, quia non eſt amplius Archiepiſcopus, & Pallium fuit conceſſum perſonæ, ratione loci *Diana reſol. 37. ver. 1. in fin. Barb. cap. 7. num. 121. Sac. Cong. in Majoricen. 16. Octob. 1604.*

ARTICULUS IV

Archiepiſcopi alterum inſigne, Crux eſt, quæ præſentatur Prælato, ut ſicut ipſe Chriſtus pro ovibus ſuis animam ſuam poſuit, ita Præſul pro grege ſibi commiſſo vigilet, ut boni Paſtoris nomen ſortiatur. *Tuſc. de viſit. lib. 1. cap. 4. n. 8.* de Cruce Archiepiſcopi habetur *in cap. ut lite penden. in clemen. 2. de Privil. Cerem. Epiſc. Pontificale Roman.*

II. Archiepiſcopus præferri ſibi facit Crucem per totam Provinciam, etiam in locis exemptis. Clemens V. in Concilio Vien. In Clemen. 2. de Privilegio. Extra Provinciam non poteſt deferri ante ſe facere Crucem, niſi per Privilegium, conſvetudinem, & præſcriptionem ius acquiſiverit, ad quam inducendam ſufficient 40. Anni Abb. in cap. 1. num. 9. ut lite penden. Prælatio Crucis eſt inſigne ſuperioritatis & præeminentiæ. Id ib. Signum & ornamentum dignitatis & iuriſdictionis D.D. qua utitur Archiepiſcopus nō ſolùm ad Divina Officia, verùm etiam ad alia negotia Cerem. Epiſc. lib. 1. cap. 2.

Crux immediatè defertur ante Archiepiſcopum, & imago Crucis vertitur ad ipſum Archiepiſcopum. Cerem. ibi.

Archiepiſcopus non ſolùm in ſua Diœceſi, ſed etiam per totam Provinciam benedicere populo, tam ſimplici quàm ſolenni benedictione poteſt. Clem. 2. de Privilegio ubi, DD. communiter notat Quarant. Summ. Bull. verbo Archiepiſcopi authoritas, verſ. 29. Lotter. de re benef. lib. 1. q. 22. num. 27. etiam per loca exempta ſuæ Provinciæ, ſolenniter in functionibus, & ſimpliciter eundo, vel itinerando, etiam populo exempto benedicendi, poteſtatem habet. Quarant. cit. loc. & alij DD. quia benedictione delentur peccata venialia DD. communiter. Ad ſolennem verò benedictionem elevatur ante Archiepiſcopum Crux. Caſtald. in praxi Cerem.

III. Epiſcopus præſente ſeu adveniente ſuo Metropolitano, ceſſare debet à benedictionibus privatis Cerem. Epiſc. cap. 4. ac etiam à ſolennibꝰ exercendo munia Epiſcopalia, quibus ex urbanitate Metropolitanus, intervenire non curet, ne ob ejus præſentiam & dignitatem, vel Epiſcopus à neceſſarijs functionibus Epiſcopalibus abſtinere cogatur, vel ſaltem interpoſitâ morâ, & majori cum difficultate, actus prædicti executioni demandentur ibid.

IV.

IV. Archiepiſcopus præſente Nuncio, debet ipſum rogare Nuncium, ut populo benedicat, ut populus cognoſcat dignitatem Apoſtolicam, ſed Nuncius hoc remittere debet Archiepiſcopo, Sacr: Congr. Rit: in Taurinen: 9. Martij 1593. quam refert Aldan. & Barboſ.

Similiter in Bullâ aureâ Electorali Caroli IV. Tit. de Benedictionibus Archiepiſcoporum, pag. 414. *Elector Archiepiſcopus, in præſentia Imperatoris, miſſarum ſolennia celebrans, in benedictionibus poſt finitam miſſam, ac etiam ante menſam, faciendis & in gratijs poſt cibum acceptum agendis, debet charitativa inclinatione alterum Electorem Archiepiſcopum præſentem invitare, & tamen ipſemet ad benedictionem procedit.*

ARTICULUS V.

ARchiepiſcopus habet uſum Pontificalium in tota Provincia Clem. 2. de Privilegijs in verbis. *Divina Officia privatim vel publicè ibidem audiat, & ea etiam in Pontificalibus celebret, & faciat in ſua præſentia, ſive Pontificalibus celebrari.* Et hoc in quovis ſuæ Provinciæ loco etiam exempto. Et poteſt Archiepiſcopus in Provincia, & quovis loco collocare ſedem quia id ſpectat ad honorē Eccleſiæ,& eſt de acceſſorijs ad celebrationē ita DD.

II. Poteſt in tota Provincia ſine licentia Epiſcopi exercere ea quæ ſunt honoris & præeminentiæ Archiepiſcopalis. Pleriq; contra fortiter urgent, juxta Concil. Trid. Seſſ. 6. de ref. cap. 5. *nulli Epiſcopo liceat cujuſvis Privilegij prætextu Pontificalia in alterius Diœceſi exercere, ſine licentia Ordinarij ſub pœna ſuſpenſionis ab exercitijs,* ſed reſpondetur huic objectioni, *Trid:* loqui tantum de Epiſcopis: & quia materia eſt odioſa, appellatione Epiſcopi, non venit Archiepiſcopus, ſicut appellatione Cathedralis, in odioſis non venit Metropolitana *Ioan. à Cocbier. Barboſ. de appellat: verb. juris ſignificat appell. 43. num. 1.* qui ex hoc deducit, quod illegitimus diſpenſatus ad obtinenda beneficia in Cathedrali, non poteſt illa obtinere in Metropolitanâ, ſecundùm Menoch. Rebuff. & alios. Et illegitimus diſpenſatus à Papa ad Epiſcopatum, non dicitur diſpenſatus ad Archiepiſcopatū. Majol. de irreg. lib. 1. cap. 9.n.6. Sayr de cenſur. lib. 6. cap.11. num. 29. Sanctorel. var. reſol. par. 1. 9. 38. n. 16. ſed illegitimus diſpenſatus ad dignitatem Cardinalatus à Papâ, cenſetur diſpenſatus ad Archiepiſcopatum & quamcunque aliam dignitatem minorem, quia cui conceditur majus, cenſetur concedi etiam quod minus eſt. Gerund. in Epiſc. lib. 2. diſpen. 5. cap. 5. n. 4. ubi n. 5. cap. ex parte de decim.

III. Multò minus appellatione Epiſcopi venit Legatus Natus & Primas, qualis eſt Archiepiſcopus Gneſnenſis. Idcirco benè advertendum verbum Concil. *cujuſvis Privilegij:* Nam in Legato Nato, non eſt Privilegium, quod eſt lex privata Cauteria juris, ſed jus in corpore juris Canonici relatum, ubi Summus Pontifex expreſsè diſtinxit Officium Archiepiſcopi Cantuarienſis ut Primatis, & Metropolitani, ab Officio Legationis Natæ cap. 1. de Off. Legati.

IV. Pari ratione Concil. Trident. *Seſſ. 24. cap. 20* cum tribuit Ordinarijs cognitionem cauſarum in prima inſtantia privativè quo ad omnes, excepto tamen Summo Pontifice, ut ſub hac diſpoſitione, comprehenderet Legatos Sedis Apoſtolicæ, proinde expreſſam de ipſis fecit mentionem, ibid. *Legati quoq; etiam de Latere Nuncij:* quod dum non facit in prætact. *cap. 5. Seſſ. 6.* cenſetur noluiſſe comprehendere quo ad exercitium Pontificalium Metropolitanos & Primates: cum Primas Archiepiſcopis & Epiſcopis præſit. *Azor. par. 2. lib. 3. cap. 35.* etſi Primati Archiepiſcopus ubique cedit, *Loter.*

de

de re beneſ. tit. 1. lib. 1. quæſt. 9. n. 33. multò magis Epiſcopus.

V. Diſpoſitio Clemen. Privil. permittens ipſi Archiepiſcopo uti Pontificalibus per totam Provinciam, etiam in locis exemptis, ſic loquitur: *Archiepiſcopo per quævis loca exempta ſuæ Provinciæ facienti tranſitum, aut ad eam forſan declinanti, uti Crucem ante ſe liberè portari faciat, benedicat populo, Divina officia privatim, vel publicè ibidem audiat, & ea etiam in Pontificalibus celebret, & faciat in ſua præſentia ſine Pontificalibus celebrari (quovis Privilegio non obſtante) ſacro approbante Concilio, præſentis conſtitutionis ſerie duximus concedendum.* Cum ſit Concilij Generalis Viennen. non cenſetur, & derogatum, per clauſulam generalem, niſi expreſſa mentio fiat Conc il. generalis dicendo *non obſtante quavis Conſtitutione ſeu lege in Concil. generali edità* per tex: in cap. ex parte, & cap. ultimo de Capell. Menoch. Archid. in cap. 1. de Conſtit. in 6. fol. in cap. nonnulli col. 4. ſub num. 2. de reſcript. Covar. in epitom. par 2. cap. 8. §. 9. num 6. Merlin. de juſt. & jur. tract. 2. diſput. 173. verſ. occaſione legitimationis. Henriq; in Summ. lib. 7. cap. 26. num. 3. Sanch. de matrimonio lib. 3. diſputatione 16. num. 7. & lib. 8. diſp. 35. num. 17.

VI. Nuncium Apoſtolicum non debere Pontificalia exercere In Eccleſia Archiepiſcopi ſine ejus licentiâ decidit. *Sacr. Congr. Rit. ſub die 13. April. 1630. Vendrigl.*

VII. Poteſt Archiepiſcopus uti Baldachino in ſua Diœceſi, & in quacunque parte Provinciæ ſuæ, etiam in locis exemptis loan. Ventriglia de juriſdictione Archiep. cap. 22. num. 6. Nam Archiepiſcopus aſſimilatur Ducibus, proinde ad exemplum Ducis illi conceditur Baldachinum, prout multis argumentis probat Mart. de juriſdictione par. 2. cap. 53. per totum; etſi Archiepiſcopus impediatur uti Baldachino in Provincia, poteſt contra impedientes procedere Ventr. lo. cit. num. 7. & excommunicare illos qui impediunt. ex diſpoſit. Concil. Trid. Seſſ 23. cap. 2. ubi cenſuræ relaxantur ex cauſa arduâ. ſed quæſtio honoris dicitur cauſa ardua, per tex. in L. inimicitia, in fine ff. de his quibus ut indignis, etenim in tanto pretio honos haberi debet, quod pari paſſu cum vita ambulet L. juſta ff. de manumis. vindict. Ricclus in praxi reſolut. 313. num. 2.

VIII. Archiepiſcopo ſolenniter in Eccleſiâ aliquâ Cathedrali celebranti vel Proceſſiones peragenti, non ſolùm Canonici, qui neceſſarij ſunt in Miniſterio, ſed omnes alij Canonici Cathedrales, debent aſſiſtere parati, videlicet Dignitates cum Pluvialibus, Canonici, Presbyteri cum Planetis, Diaconi & Subdiaconi Dalmaticis & Tunicellis, etſi omnes aſſiſterent cum pluvialibus, eſſet abuſus. Prout voluit Sacra Congreg. Rituum in Neapolitana 25. Martij 1602. & in Placentina 19. Maji 1613. teſte Barbos. de Canon. & Dignit. cap. 33. num. 28. Vendrig. cap. 25 num. 11.

Secus tamen eſt, ſi alius Epiſcopus vel Suffraganeus invitatus ab Archiepiſcopo ſolenniter Miſſam vel Proceſſionem celebraret, illi enim non debent aſſiſtere omnes Canonici ut ſup. parati, ſed ſolùm, illi qui ſunt neceſſarij in Miniſterio. Sacr. Congreg. Ritu. in Bracharen. 1. Septembris 1607. Barbos. Summ. Apoſtolicarum Deciſ. verbo Canonici aſſiſtentes num. 13. Sed in hac materia aſſiſtentiæ faciendæ, ſervandum eſt ad ungvem ceremoniale Romanum, ita mandante Sacra Congreg. in diverſis deciſionib9, & Bullis Clementis VIII. Innocentij X. ibi impreſſis.

ARTICULUS VI.

ARchiepiſcopus de jure poteſt libere viſitare totam ſuam Provinciam. *tex. in cap. cum Apoſtolus gl. verbo Archiepiſcopi cap. Sopitæ. cap. ſuper*

per eo de cenſibus cap. cum ex officijs de Præſcript. Omnes Eccleſias Provinciæ, & Suffraganeorum, non ſolùm Majores, ſed etiam Minores, & quamlibet Parochiam etiam minutam, prout advertit. *Pavin. de Viſit, 1. par. q. 3. num.* 30. Quæ Viſitatio non debet fieri ex improviſo, ſed exemplo Chriſti qui perituri mundi mala denunciavit, ut eò minus perturbent ventientia, quo fuerint præſcita, *L. obſervare ff: de off. Proconſulis*, debet ſignificare diem ſui adventus illis, quos intendit viſitare. *Pavin. de Viſit. L. cit. de Viſit. per Archiep: prolixe Hallier. lib. 4. art: 6.*

II. Iaroſlaus Archiepiſcopus Gneſnenſis viſitavit Metropolitico & Primatiali jure Eccleſiam Cracovienſem *Stat. Polon. tit. decimæ*, & per Bullam Leonis X. idem Archiepiſcopus, per ſe, vel per alios, loca ſibi Metropolitico jure ſubjecta viſitare tenetur, *in Conſt. Syn. fol. 320.* atq; in viſitationibus, neceſſitatibus, & indemnitatibus Eccleſiarum & Cleri providere, & negligentias ſupplere. *Ead. Bulla ibid.*

III. Hodie tamen per Concil. Trid. *Seſſ. 24. cap. 3.* prohibetur Archiepiſcopis Provinciam ſuam viſitare, niſi prius Diœceſi ſua planè viſitatâ, & non niſi causâ cognitâ & probatâ in Concilio Provinciali.

IV. Sed cum in Polonia, ob remotiſſimas Eccleſiarum diſtantias, & Archidiœceſis Gneſnenſis vaſtiſſimam amplitudinem, (quæ teſte *Damalevicio pag. 37.* longè lateque ad milliaria Germanica centum circiter protenditur, nam à Konieczneſi Eccleſia, quæ in confinio eſt Diœceſis Cracovienſis decem milliaribus Cracovia diſtans, ad Podbiedzyſcenſem in Majore Polonia, in longum prodeunt milliaria 58. à finibus vero Caſſubiorum, ad fines Sileſiæ, & inde per Auſtrum ad Aquilonem, juriſdictionis Archiepiſcopi Gneſnenſis plus quàm 50 milliaria numerari poſſunt) plena & antecedens ejuſdē Archidiœceſis viſitatio vix multorum annorum ſpatio peragi valeat: Concilia autem Provincialia non facile congregantur: prout ab ultimo Lubiniano in Anno 1673. celebrato quintus ultra trigeſimum annum excurrit: neceſſitas etiam ſingulis triennijs juxta Trident. *cap. 2. Seſſ. 22. de refor. & Conſt. Syn. lib. 1. de Off. Ordin. cap. ſtatuimus.* Concilia indicendi ceſſare aliquatenus videtur, cum nullus jam ferme caſus detur, qui non ſit in jure, vel in Bullis Pontificijs, aut declarationibus Congregationum expreſſus, ac definitus nihilque (ut ajunt) ſcribetur, quod non ſcriptum ſit prius.

V. Eâ de causâ, Concilia Generalia frequentiſſimè olim (primitùs bis in anno) celebrari ſolita, poſtmodum deſierunt. *Leo 1. cap. 37.* decrevit, *ne frequens, nec pro levibus cauſis conveniendi neceſſitas indicatur.* Et Sixtus in epiſtola ad Epiſcopos per Illirycum *ap. Holſten. pag. 99. ſit Concilium, quoties cauſæ fuerint, quoties Metropolitanus pro neceſſitatum emergentium ratione decreverit, ut meritò Sedes Apoſtolica relatione ejus inſtructa, quæ fuerint acta, confirmet.* Antiquitus enim in Synodis cuncta diſcutiebantur, quæ ad diſciplinam Eccleſiaſticam pertinebant, etiam vita & converſatio Epiſcoporum, tractabatur de moribus in Clero reformandis, de tollendis abuſibus, de controverſijs componendis, de obſervatione ultimi Concilij generalis, de diſciplina Eccleſiaſtica ſenſim reſtituenda, juſtitia expeditè ſingulis eam peſcentibus miniſtrabatur apud *Fag. ad cap. ſicut olim de accuſat. n. 13. fol. 134.*

VI. Et cum Archiepiſcopo principaliter competat judicare in Concilio Provinciali, cum Conſilio aliorum Coepiſcoporum exiſtentium *Card. Alex. in cap. de eo 50. diſt.* audire querelas, & delicta quæ ſubditi contra ſuos Epiſcopos proponunt. *Card. Genuen, Zerola & alij*, nunc Concil. Trid. aliter diſpoſuit. *Seſſ. 13. de ref. cap. 8.* ibi. *Cauſæ Epiſcoporum pro criminis objecti qualitate coram Pontifice maxime referri, ac per ipſum terminari debent.* & Seſſ. 24. de ref. cap. 5. ibi. *Cauſæ criminales graviores contra Epiſcopos, etiam hæreſis (quod ab-*

ſit) quæ depoſitione aut privatione digna ſunt, ab ipſo tantum Summo Pontifice cognoſcantur, & terminentur. Ubi advertunt DD. nec proceſſum de illis formari poſſe, in Concilio Provinciali, cum non ſolùm definitionem, ſed etiam cognitionem prædictarum cauſarum Trid. Summo Pontifici reſervavit in illis verbis, *cognoſcantur & terminentur*.

Poſtremò Deputationes judicum Synodalium & Examinatorum juxta Conc: Trident: non ſunt de majoribus negotijs, recepto nunc more, ut per Epiſcopos in generalibus Capitulis Cathedralibus, conſilio Prælatorum & Canonicorum expediri & delegari ſoleant.

VII. Ex his ſupradictis quandoquidem *Concil. Trid. Seſſ. 24. c. 3.* in effectu obſervari præſertim in Regno Poloniæ nequit (ſalvâ declaratione mea quòd Synodum Provincialem ſervatis ſervandis commodo tempore quamprimùm indicere intendam, ne auctoritas, & poteſtas Archiepiſcopi, tot juribus fundata evaneſcat, proinde datur locus recurſui Romam, & informationi Sedis Apoſtolicæ vigore Conſt. Provincialis lib. 5 cap. 2. pag. 350.

VIII. Licet enim Synodus Provincialis, *Canones, atq; Decreta Tridentini, ſine ullâ exceptione, ſanctè, & reverenter receperit* d. lib. 5. cap. 1. Tamen *eum nonnulla in illis reperiantur, quæ Provinciæ Polonæ, propter ipſius conditionem à cæteris longè diverſam & propter rerum Eccleſiaſticarum ſtatum difficiliorem, & iniquiorem, accommodari, & in executionem deduci non poſſunt, poſtulavit Synodus moderationem Decretorum, quæ moderatione & relaxatione indigent, & de ſtatu Provinciæ plenam Suæ Sanctitati dari informationem, ac ſæpè dicta Synodus certiſſimum ſibi in omnibus difficultatibus, in Sanctæ Sedis Apoſtolicæ indulgentiâ collocavit refugium*, Verbis d. cap. 2. per totum, aliàs evidentiſſima jura, & poteſtas Archiepiſcopi redderentur eluſoria, ut loquitur Vendrigl, cap. 64.

Militat pro eadem Viſitatione Conſt. Synod. Provinc. lib. 1. de Off. Ordin. pag. 80. verbis expreſſis: *Ut DD. Archiepiſcopi ſuas, & Provinciales Diœceſes, Epiſcopi verò ſuas Diœceſes viſitent*. Ubi nulla apponitur conditio cauſæ cognoſcendæ, & probandæ in concilio.

IX. Exinde cum Polonis facilius diſpenſatur declar. Trid. ad cap. 12. de ref. Seſſ. 24. num. 32. ad verba *ultra tres menſes* & Seſſ. 23. cap. 1 de Reform. ad Ver: *Niſi ex gravi cauſa non obtineant*. ibid. *Multa conceſſa ſunt in Regno Poloniæ, ex varijs cauſis & neceſſitatibus*.

Et in Decreto Sacræ Rituum Congregationis, in Conſt. Privinc. p. 417. ibi. *ab Apoſtolica Sede vindicare videatur auxilia, tam vaſtiſſimarum Diœceſium intra Regni Poloniæ fines diſſitæ nimis Eccleſiæ*.

ARTICULUS VII.

I. JUriſdictio Archiepiſcopalis per antiqua & ampliſſima, licet nunc per Concil: Trident. (in quo numeroſi Epiſcopi paucis Archiepiſcopis prævalebant) imminuta & reſtricta cenſeatur. *Piaſ. in Prax. par. 2. cap. 5. art. 2. num. 44.* tamen de illa ſtrictim ex Canonibus & Doctoribus nonnulla attingemus,

II. Archiepiſcopi in tota Provincia habent juriſdictionem, *juxta tex. in cap. Per ſingulas, Cap. Cleros*, ibi *totius Provinciæ ſolicitudo commiſſa*. Ordinariam in Epiſcopos omnes ejuſdem Provinciæ dicunturque ejuſdem Suffraganei à ſuffragando quia ſuffragantur ſibi in officio, *Abb. in cap. ſuffraganeis Riccius Reſolut. 22. num: 5.* & Metropolitana lege ſubjecti *c. Paſtora-*

ſtoralis 22. tenentur omnia quæ totius Provinciæ bonum ſpectant, ad Metropolitanum, tanquam ad caput ſuum referre. *Can. Apoſtolorum 35.* & innumeris Pontificum Epiſtolis, & Conciliorum antiquorum decretis, quæ collegit Hallier D. Serbonicus. *de Juriſdict. Hierarchica art. 2.*

III. Et quia neq; plures Epiſcopi neque Synodus facile poſſunt congregari, conſuetudine obtentum eſt, ut ſoli Archiepiſcopi civiles cauſas Epiſcoporum Suffraganeorum definiant, criminales verò in concilio Provinciali *Caſar. de Eccleſiaſt. Hierarchia diſp. 5. §. 2.* licet jam nunc aliter diſponat de criminalib us Conc: Trid. *Seſſ.* 13. *de refor. cap.* 8.

IV. Facit pro jurisdictione Archiepiſcopi Gneſnenſ Conſt: Syn: Provin: ex Novis lib. 4. pag. 255. *Statuimus etiam decernentes, quòd ſi Epiſcopi Suffraganei Provinciæ hujus, à conſecrationibus quarumcunq; rerum, benedictionibus, reconciliationibus aut formatis, directè vel indirectè, aut quolibet quæſito doli, vel fraudis commento, aliquid exigerent, præter procurationem, & taxam à jure & ſtatuto Provinciali conceſſam, pœna arbitrali per Archiepiſcopum puniantur.*

V. Archiepiſcopis jure Metropolitico competit jurisdictio in ſubditos Suffraganeorum ſuorum, ſed non ordinaria, quemadmodum in ipſos Suffraganeos, ſed in caſibus expreſſis *d. c. Paſtoralis* de quibus non ſolum Archiepiſcopus per ſe judicare poteſt, ſed etiam ſubdito cuicunq; Suffraganei ſui, in ejus diœceſi delegare, *cap 1. de offic. Ord. in 6.* & quamvis illum invitum cogere non poſſit ad delegationem acceptandam. *d.cap.1. de foro com. l. 6. d. c. Paſtoralis*, Epiſcopus tamen Suffraganeo præcipere poterit, ut illum acceptare compellat, ut notat *Gl. in d. cap. Paſtoralis verbo nullam.*

VI. Speciale eſt de Archiepiſcopo & EccleſiaMetropolitana Gneſnenſi Conſtit: Provincial. lib. 1. tit. de conſuetudine pag. 14. tenoris talis: *Eccleſia Gneſnenſis ex antiqua & rationabili conſuetudine obtinuiſſe dignoſcitur, quod cauſas ad eam per appellationem devolutas, Subditis Suffraganeorum ſuorum committere valeat, & compellere, jurisdictionem hujusmodi ſuſcipere detrectantes: ſic enim conſultius, ut præter locorum diſtantiam parcatur partium laboribus & expenſis, quia ſi non reciperentur delegationes hujusmodi, cogerentur partes cum diſpendio apud ſedem Metropolitanam litigare. Hujus ſacri approbatione Concilij ſtatuimus antiquam conſuetudinem declarantes, ut Sedes Gneſnenſis cauſas hujuſmodi Subditis Suffraganeorum ſuorum valeat delegare, & animadvertere in rebelles.*

VII. Etiam ipſimet Epiſcopo vel invito, Metropolitanus poteſt cauſam delegare, *Piaſec. 5.* eundemque cogere ad compellendum ſuos ſubditos pro perhibendo teſtimonio in cauſis ad ipſum devolutis; nam licet non poſſit ad hoc cogere ſubditos ſui Suffraganei, ipſum tamen Suffraganeum cogere poteſt, ut ipſe cogat, quia nimirum majorem habet poteſtatem in ipſummet Suffraganeum, quàm in ipſius ſubditos, *idem Piaſec. in prax. Epiſcop. par. 2. c. 5. art: 2. num:* 47. & allegat DD. Poteſt in Diœceſi Suffraganei habere judicem aut tribunal erectum, pro appellationibus audiendis, propter commoditatem litigantium, abſq; conſenſu ipſius, per tex. *in d. cap. 1. de Officio ordin. in 6.*

IX. Poteſt inter Subditos Suffraganei jurisdictionem exercere, quando cauſa ad illum devolvitur per ſimplicem querelam, præſertim in caſu expreſſo excommunicationis *per tex. in cap. ad reprimendam de Officio ordin.* ibi. *de injuſta ſibi fuerit excommunicatione conqueſtus.*

X. Denegante Epiſcopo diſpenſationem, quando eſt debita diſpenſatio,

tio, datur recurſus ad Archiepiſcopum, quia negligente Epiſcopo facere, quod debet eſt caſus in jure expreſſus. *Piaſec. loc. cit. num.* 41.

XI. Et ſi Epiſcopus fuerit negligens in Executione ultimæ voluntatis, ſuccedit Archiepiſcopus. Idem. ibid. & poteſt inſtituere, ſi Suffraganeus denegat ſine cauſa inſtitutionem. ibi.

XII. In Beneficijs curatis denegante Ordinario intra duos menſes inſtitutionem Præſentato à Patrono, recurritur pro inſtitutione ad Archiepiſcopum. Bulla Pij V. In Conferendis.

Eadem ratione devolvitur collatio Beneficij, ad Archiepiſcopum, de quo non providerit Epiſcopus intra ſex menſes à die notitiæ vocationis *c. nulla: de Conceſſ. Piaſ. lo. cit.* in omnibus quæ facere debet ex Officio ſuo Epiſcopus, ſi facere negligit, devolvitur poteſtas ipſius ad Archiepiſcopum *c. Cum ſimus 9. q. 3.*

XIII. Unde occurrente negligentia deberet Archiepiſcopus monere Epiſcopum ſuum Suffraganeum, & præfigere ei tempus, in quo faciat, quod debet argumento Conc: Trid. *Seſſ. 24 cap: 20.* quæ monitio ne poſſit negari, deberet fieri per Inſtrumentum publicum. *Hoſt. in c. 1. de ſuppl. negl. Prælat: Piaſ. lo. cit.* Et Conſt. Synodalis Poloniæ lib. 1. pag. 64. *Capitulum Eccleſiæ Cathedralis, ſive major pars ipſius, de abſentia Epiſcopi, & de impedimentis & defectibus, tam Epiſcopi, quàm ſui Vicarij, tenebuntnr quam primùm commodè poterint per literas ſuas vel Nuncios Metropolitanum Gneſnenſem, qui pro tempore fuerit, conſulere.*

XIV. Poteſt idem per viam nullitatis etiam abſque appellatione de cauſis inter Subditos Suffraganei cognoſcere. *Abbas in cap. in literis in fin. Barboſ. num. 15. de Officio delegati.* idque ex doctrina *Bartoli in l. ſi expreſſim de Appell. col. pen.*

XV. Poteſt Archiepiſcopus compellere Suffraganeum ad miniſtrandam juſtitiam ſubditis, & exaggerare pœnas in negligentem, quo tandem inducatur ad juſtitiam reddendam. *Quarant. Verbo Archiepiſcopi auctoritas verſ. decim. quart. Abbas Genuenſis. Barboſa, Felin. quos allegat Vendrigl. c. 85.* ad faciendum id ad quod tenetur, ad celebrandum quotannis Synodum, ad erectionem Seminarij *ibid.* Et ad ſolvendum eidem Seminario portionem quam debet. *Concil. Trid. Seſſ: 23. cap. fin. de refor.*

Communem ſententiam appellant DD. quod propter negligentiam Suffraganei devolvatur jurisdictio ad Metropolitanum, qui per ſeipſum facere poteſt. *Vendrigl. cap. 86. num: 1.* & negligente Suffraganeo, ordinariam jurisdictionem in ſubditos ejus exercet. *gl. in d. cap. Paſtoralis. Glo: in Summa 9. q. 3. c. conqueſtus verb. provocaverit,* proprium enim Metropolitani munus eſt, occurrere gravaminibus ſuorum Suffraganeorum *d. cap. per ſingulas q. 3. cap. Cleros* ibi. *Solicitudo totius Provinciæ* & Suffraganeorum exceſſus ad Metropolitanum pertinent, ac proinde in illis caſus hic expreſſus cenſetur. *Cæſar. de Hierarch. Eccleſiaſt.*

XVI. Conſequens eſt, ut Archiepiſcopus poſſit Suffraganeum ſuum & ipſius Vicarium Generalem ſuſpendere, interdicere & excommunicare in caſibus in quibus cenſetur habere jurisdictionem in ipſos. Idemq; poſſe facere Vicarium Generalem Archiepiſcopi, ſi abſit à Provincia Archiepiſcopus. Gradatim tamen procedendum eſſe in talibus, ut primo interdicatur ingreſſus Eccleſiæ, Ordinis exequutio, tum ſuccedat ſuſpenſio, & creſcente contumacia demum deveniatur ad excommunicationem *Piaſ. loc: cit: n. 49.* per allegat. ib. jura & DD.

XVII. Poteſt notoria crimina ſubditorum Suffraganei, liberè punire

abſq;

abſq; appellatione, quia ſcilicet in illis puniendis Suffraganeorum negligentia notatur, cum ſint notoria, *per text. in c. 1. §. ſanè verſ. Notoria de Cenſibus lib. 6.* idq; poterit circa Officiales Epiſcopi, ſi impunè delinquant in officio. *Henriquez lib.* 10. *cap.* 30. §. 3. & poteſt reum bannire ex totâ Provinciâ Piaſec.

XVIII. Notorium autem eſt, quod per evidentiam rei nullâ tergiverſatione celari poteſt, ut in *cap. ult. de Cohab. Cleric. & mul. cap. cum dilectus cap. de manifeſto*, quod non indiget probatione *ex verb. tex*: Notoria verò crimina quæ examine non egeant &c. quæ talia Archiepiſcopus viſitans punit, eâ ratione, quia in his imputari poteſt Ordinarij negligentia *ut* §. *ſanè*.

Notorium aliter definiunt, cujus teſtis populus *Jo: And: in cap. Romana: num*: 5. nec requiritur quod notum ſit omni populo, ſed ſufficit ſi majori parti populi noteſcat. Idem ib.

XIX. Quando Vicarius Suffraganei delinquit contra juriſdictionem Metropolitanam, ut ſi nolit deferre appellationi ad eum legitimè interpoſitæ, vel illius inhibitionem ſpernat, tunc liberè poteſt Metropolitanus contra illum procedere. *c.* 1. *de Offic. Vicar. in* 6. *Loter. cit: loco, verſ. Nam ſunt campanil. rub.* 1. *cap.* 23. n. 157. & poteſt punire etiã Cenſuris, ſignanter Excommunicatione. *Vendrigl. c. 88 n. 1.* alibi carceribus Metropolitanis, dummodo carceratio fiat circumſpectè & ſine ignominia, *Secundum Donat. Anton: de Mar.* qui teſtatur ita ſervatum in Curia Neapolitana.

XX. Injuſtæ excommunicationis cauſa, ſi vertatur inter ſubditum Suffraganei, & ipſummet Suffraganeum v. g. quia ipſe ex officio vel aliter, non ad partis favorem ipſum excommunicavit, de illa, ſive per ſimplicem querelam, ſive etiam per appellationem, Archiepiſcopus cognoſcere poterit. *tex. in cap. Venerabilibus verſ. attamen & § pen. & ult. de Sententia Excommunicationis in 6.* & ſic intelligendus *tex. d. cap. Ad reprimendum.* ibi. *Conqueſtus c. Per tuas* ibi. Verum & ratio eſt, quia in cauſis Suffraganeorum qualis eſt hæc juxta *tex. in cap. Sacro.* ibi. *Excommunicator condemnetur*, de ſententia Excommunicationis, Metropolitanus judex competens eſt, ſive per appellationem, ſive per ſimplicem querelam adeatur. *Cap. per Singulas. 9. q. 3.*

XXI. Poteſt Archiepiſcopus ſi excommunicatio injuſta appareat ſtatim ſubditum abſolvere, neq; ad Suffraganeum remittere, poſteaque de cauſa cognoſcere *per tex. in d. c. Sacro* §. *Sane verſ. Si verò conſtet* quo caſu nulla Suffraganeo fit injuria, quinimo data manifeſtâ injuſtitiâ illius, jam ad Metropolitanum attento jure juriſdictio & poteſtas abſolvendi ſpectat ib. *verſ. Notoria.* Si dubitetur an juſtè prolata ſit ſententia Excommunicationis, poteſt quidem Archiepiſcopus nulla data remiſſione excommunicatum per ſe abſolvere, & poſtea de cauſa cognoſcere. *Cap. Per tuas. verſ. quodſi S. ſane verſ. quodſi dubitetur*, ex debito tamen honeſtatis debet excommunicatum pro abſolutione ad Suffraganeum remittere, quo caſu nulla ſubdito fit injuria, dum non conſtat de juſtitia Excommunicationis, *Cap. Quibus Epiſcopi* 11. *q.* 3. & decet Prælato debitum honorem & reverentiam ſervari *cap. Servetur.*

XXII. Quodſi Suffraganeus abſolutionem legitimè petenti ſaltem ad cautelam malitioſè diſtulerit aut denegaverit, tunc Metropolitanus abſolvere debet. *juxta tex. d. cap. Per tuas ext. de Sent. Excommunicationis & d. cap. ad reprimendam de Officio judicis Ordinarij* & poteſtate ſibi à jure tradita utetur. *Alexand. III. c. qua fronte. c. Solicitudinem de appell.* Si Metropolitanus in ſupra-

prædictis Caſibus abſolvat ſine remiſſione, licet eam facere tenebitur, valebit abſolutio, quamvis injuſta *d.* §. *Sane in fin.*

XXIII. Archiepiſcopus ſede Epiſcopali vacante, ſi Capitulum in ſpiritualibus & temporalibus negligenter & malè adminiſtraverit, tunc illius negligentiam ſupplere poteſt, juxta ſupra cit. jura *Cæſar. de Hierar.* Et poteſt viſitatorem ſuum deputare, ſed Capitulo prius vocato cognitione præmiſſa de negligentia *c. fin. de ſuppl. negl. prœl. in* 6. Itidem ſi Epiſcopus negligit ponere Oeconomos, ejus negligentia per Metropolitanum ſuppletur. *c Cum ſimus* 9. *q.* 3.

XXIV. Epiſcopus manus injiciens in Clericum poterit abſolvi per Metropolitanum, qui eſt ejus Ordinarius. *Riccius de auctoritate Archiepiſc. reſolut.* 22. *n.* 5. immediatè enim ſubjecti ſunt Metropolitano Epiſc. ibid. & Clericus vel laicus ſi quid habet contra Epiſcopum ſuum, id jure defert ad Archiepiſcopum, & corameo cauſam agit ſuam. *Aſor. par.* 2. *lib.* 3. *c.* 34.

XXV. Archiepiſcopus abolet pravas conſuetudines ſi invectas eſſe noverit in ſubjectorum Epiſcoporum Diœceſes, id. ibid. eſtq; judex in communi vitio Provinciæ. *Fagn. in c. ad extirpandas num.* 3. *fol.* 1324.

XXVI. Quæſtuarios illegitimos per totam Provinciam compeſcendi, auctoritatem habet Metropolitanus, laicos quidem excommunicandi, Clericos ſuſpendendi. *cap. tuarum de Privileg.*

ARTICULUS VIII.

I. CONvocare Concilium Provinciale ad Archiepiſcopum Metropolitanum ſpectat, ipſe enim præeſt Concilio, & Epiſcopos Suffraganeos ac alios qui intereſſe habent, vocat. In Concilio Provinciali majoris partis Epiſcoporum ſententiam pronunciat. Canones & DD. communiter.

II. Archiepiſcopus auctoritate Metropolitana approbat in ſcriptis juſtas & legitimas cauſas abſentiæ Suffraganeorum ſuorum, de cauſis abſentiæ cognoſcere, illoſque ad reſidentiam revocare, & non reſidentes cum Concilio Provinciali punire. *Concil. Trid. Seſſ.* 23. *de refor. cap.* 1. ac ipſemet procedere poteſt contra Epiſcopos deſerentes Eccleſias ſuas, excommunicando & ſuſpendendo, non tamen ab Epiſcopatu removendo. *Fag. ad c. Ex tua. n.* 16. *fol.* 66. Depoſitio Epiſcoporum jure Divino eſt Romano Pontifici reſervata, ut *in c. inter Corporalia de Tranſlat. Epiſc: Fagn. ib.*

III. Juſtæ abſentiæ cauſæ à Metropolitano comprobandæ, ponuntur ab eodem Trid. cit. cap. 1. nempe Chriſtiana charitas, urgens neceſſitas, debita obedientia, ac evidens Eccleſiæ vel Reip. utilitas, quæ ultima militat pro Cancellarijs Poloniæ, quod munus & officium Epiſcopatui eſt adjunctum.

IV. Abſentiæ prædictæ ſpatium duos vel ad ſummum tres menſes non excedat, & abſentia non debet incidere in Adventu, Quadrageſima, Nativitate Domini, Reſurrectione, in feſto Pentecoſtes, & Corporis Chriſti. Non reſidentes per ſex menſes Epiſcopi, ſine juſta & rationabili cauſa, mulctantur gradatim *Concil. Trid. Seſſ.* 6. *c.* 1. Peccant mortaliter & fructus non faciunt ſuos, & debent condemnari ad illos fabricæ Eccleſiæ aut pauperibus loci erogandos *Ioan. Vendrigl. cap.* 83. & 84. pœnam interdicti ipſo facto incurrunt ex *Bulla Urbani VIII.* 1634. privantur gratia alternativè ſuper proviſione beneficiorum juxta *Regulam* 9. *Cancellariæ*; alijſque gratijs & facultatibus.

V. Proprietates boni Paſtoris quatuor ſunt. 1. Quod *pro ovibus ſuis animã ponat* Ioan. 10. 2. Quod *veniente lupo non fugiat.* 3. Quod *omnes oves ſuas nominatim cognoſcat.* 4. Quod *oves ejus vocem audiant*, quomodo hæc præſtabit abſens

abſens Epiſcopus? cui, ut loquitur *Concil. Trid. lo. cit.* Ovium ſuarum, quarum ſangvis de ejus manibus a ſupremo Iudice requirendus eſt, cuſtodia incumbit.

VI. Gregorium ut Romam ex Gallia ſedem transferret, moverunt maxime verba cujuſdam Epiſcopi, qui interrogatus à Pontifice dum ſimul ambularent, cur non rediret ad Eccleſiam ſuam quam haud par erat tamdiu ſine Paſtore nudatam relinqui. Cur (inquit) tu Summe Pontifex cæteris exemplum daturus, tuum Epiſcopatum non repetis, Eccleſiamque Romanam? Motus his verbis Pontifex, paratiſq; in Rhodano una & 20. triremibus, alio ſe iturum ſimulans, ne à Gallis retineretur, ſi ſe profecturum ad urbem intellexiſſent, Romam pervenit. Idibus Januarijs Anno 1376. *Platina Hiſt. Pontif.*

ARTICULUS IX.

PRæter ſupradicta Archiepiſcopis omnibus communia, Gneſnenſium præcipuum decus & dignitas in multis excellit. Illi à primævâ fundatione, Sanctæ Eccleſiæ Gneſnenſis, titulum ſibi præſcribebant & ab omnibus præſertim à Regibus, ejuſdem tituli honore appellabantur, prout legere eſt in vetuſtis diplomatibus, reſcriptis Regum, Statutis Regni, duravit ejuſmodi tituli uſus & forma, ad uſque Regis Stephani Batorei tempora, quam, poſt Iacobum Uchanſcium recentiores Archipræſules, incertum ſpontene, an incuria? intermiſere. Retinet tamen in hunc diem Capitulum Metropolitanum Sanctæ Eccleſiæ Gneſnenſis antiquam præſcriptionem.

II. Archidiœceſis Gneſnenſis, pro Diœceſi, per eminentiam ſemper & ubique nominatur. Eccleſiarum Regni Prima & Magiſtra Gneſnenſis: Capitulum Metropolitanum Gneſnenſe, ejuſdemque delegatus in ſupremo Regni tribunali Petricovien: & Lublinenſi, jus & prærogativam perpetuæ præſidentiæ obtinet. Gneſna vetuſtiſſima urbs, à primo gentis & Regni conditore Lecho, auſpicato condita. Regum olim ſedes, Regni Caput. Baſilica Metropolitana Gneſnen: magnitudine & venuſtate ſtructuræ, ante omnes; pro cujus fabricâ, mulctæ Epiſcoporum & Abbatum ad Synodos Provinciales venire negligentiû, applicantur. Decretis Conſt: Provincial. *pag. 332. & 335.*

III. Ius Primatiæ, Legationis Natæ, Primi Principatus Archiepiſcopo Gneſnenſi ſoli conceſſum. Idem Pontificio oraculo vir præclarus. *Bul. Leon. x. in Conſt. Provinc. pag. 48.* notabilis prælatus *pag* 318. Primas Regni Poloniæ *ibidem* Privilegijs Caſimiri Magni Primus Princeps, Vladislai Iagellonis, Vicarius Regni Generalis, in nonnullis antiquis Privilegijs Regijs, Archiepiſcopus Dei gratiâ à Rege inſignitur.

IV. Archiepiſcopi aula, Prælatorum, cohors Prætoria, Lubienius, *fol. 260.* juventutis, in omni genere virtutis Palæſtra *idem fol* 403. popularitatis hoſpitalitatiſq; perpetua Officina *Piaſec. in Cron. fol.* 600. Magiſtra publicæ diſciplinæ *idem in prax. pag. 149.*

V. Archiepiſcopum caput, Epiſcopos, membra declarat Bulla Clementis X. ad Suffraganeos Metropolitani Gneſnen: hiſce verbis. *Vobis per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus eidem Andreæ Archiepiſcopo tanquam membra Capiti obſequentes, exhibeatis obedientiam & reverentiam debitam & devotam.*

VI. Et licet Archiepiſcopis in genere non liceat ante ſe deferri Crucem quando eſt præſens Legatus Papæ, vel Cardinalis non Legatus, ſeu Nuntius cum facultate Legati de Latere prout Sacra Congr: Rituum declaravit *in Taurinen. 9. Martij 1593. &* ita *Quaranta, Barboſa &c.* attamen Archiepiſcopus Gneſnen: fuit atq; eſt in uſu continuo & pacifico, præferendi Crucẽ in Polonia in præſentiâ Nuntij Apoſtolici, cum facultatibus de Latere, imò,

etiam

etiam in præſentia Cardinalis, prout præferri faciebant præſente Cardinale Radivilo, Cardinale Bernardo Macieiovio, Cardinale Ioanne Alberto Principe Epiſcopis Cracovien: & meâ memeriâ Mathias Lubinius Archiepiſcopo Gneſnen: cum Cruce Ioannem Caſimirum tunc Cardinalem, qui poſtmodū Rex, viſitavit. Etiam in præſentia Regis Crux antefertur Archiepſcopo, uſque ad intimam Regis cameram, ac in Senatu, & Comitijs Generalibus: Nec prohibetur Gallico interdicto *fors en noſtra præſentia*, quod memorat Petrus de Marca Archiepiſcopus Pariſien: *cap. 58. n. 6.* in quo obtinet conſvetudo & præſcriptio, an & Privilegium Nicolai V. Papæ. infra in verbis *Vigore ſua Legationis ſolus ubiq; ante ſe Crucem deferri facere poteſt.*

VII. Obſervo in Privilegio Fundationis Abbatiæ Andreovien: *apud Damalevicium in vitis Archiepiſcoporum Gneſnen: pag. 97.* Ioannem II. ſeu Ianicum Fundatorem, pro Gneſnenſi Archiepiſcoporum Polonorum nominari in verbis. Ego Ioannes Polonorum Archiepiſcopus. Quod Cantuarienſis Epiſcopi dignitati & reverentiæ olim tributum, ut Angliæ Archiepiſcopus in Concilio ſub Urbano II. Acclamaretur *apud Baronium ad Annum* 1098. in verbis Anſelmus Angliæ Archiepiſcopus *Et ad Annum* 1097. n. 147. Pater & Magiſter Anſelmus Anglorum Archiepiſcopus. Alexander Papa in epiſtola ad Caſimirum Ducem Poloniæ (cujus originale in Eccleſia Cracovienſi aſſervatum, ſæpè ſe vidiſſe & attrectaſſe Ioannes Longinus à Baronio citatus, ſcribit) Archiepiſcopum Poloniæ vocat.

VIII. Archiepiſcopus Gneſnen: eſt Ordinarius & Parochus Regis & Reginæ per totam ſuam Provinciam exemplo Cantuarienſis, pro quo deciſum eſſe, etiam in Comitijs Regni Angliæ, contra Epiſcopum loci Sarisberienſem: Reges, Reginasq; eſſe ſpeciales domeſticos & Parochianos Archiepiſcopi Cantuarienſis, refert *Gervas. Monach. in Chron. Actor: Pontif. Cantuar. fol. 1691.*

De juribus nominandi, & conſecrandi Reges, funera Regum celebrandi, electos Epiſcopos, antiquitùs confirmandi & conſecrandi, deque alijs tam Eccleſiaſticis, quàm politicis inſignibus, prærogativis, & præeminentijs, quæ ultra Metropolitanam, ex Legationis & Primatus ac Primi Principatus dignitate reſultant, infra dicemus, & manifeſta jura deducemus.

De Legatione Natâ.

CAPUT II.

ARTICULUS I.

ARchiepiſcopus Gneſnenſis, quamvis pro ſola Metropolitanæ dignitatis eminentia, ſemper à Poloniæ Regibus, Principibus, Senatuque & Equeſtri Ordine primo loco haberetur, eum tamen prælationis apicem, Henricus Archiepiſcopus Gneſnenſis, Theodorici Ducis Bernenſis ex Eudoxia Polona filius, dictus Kietlicz, novo decore cumulavit, cum Anno 1215. ſub tempus Concilij Lateranenſis, ab Innocentio III. *munus Legationis perpetuæ in Regno Poloniæ, ſibi & Archiepiſcopis Gneſnenſibus, impetravit.* Verba Cromeri Lib. 7. fol.

II. Lapſo deinde ducentorum annorum grandi ævi ſpatio, Nicolaus Trąba, Archiepiſcopus Gneſnenſis, Dignitatem Primatialem, ſibi

ſibi & ſucceſſoribus Archiepiſcopis à Concilio Conſtantienſi. Anno 1416. ſingulari Privilegio petiit in perpetuum confirmari. Mathias à Miechovia, Canonicus Cracovienſis in Chronic. Pol. c. 51. Lib. 4. fol. 204. his verbis. *Eodem Anno Nicolaus Archiepiſcopus Gneſnenſis à conſilio Conſtantienſi Primatem ſe Polonæ Eccleſiæ declarari per ſpeciale privilegium obtinuit, ab eoq; tempore, ipſe & ſui ſucceſſores, Archiepiſcopum, & Primatem Eccleſiæ Gneſnenſis, ſe inſcribunt.*

III. Quo autem fine id fecerit, deducit Cromerus Lib. 18. fol. 425. Quoniam Eliſabetha (quæ fuit Pilecia, Vladiſlai Jagiellonis Conſors) ab Archiepiſcopo Leopolien. Joanne Rzeſzovio (renuente, & tunc abſente Archiepiſcopo Gneſnenſi) coronata erat, Veritus Nicolaus Archiepiſcopus Gneſnenſis, qui tunc in Concilio Conſtantienſi propter ſplendorem gratioſus erat, ita ut Summus Pontificatus ad eum (ſi Długoſſo credimus) deferretur, ne ſibi poſteriſque ſuis Archiepiſcopis, ea prærogativa coronandi Reges, & Reginas præriperetur, obtinuit apud Concilium, ut Archiepiſcopus Gneſnenſis deinceps Poloniæ Primas haberetur. Idem confirmat Stanislaus Carncovius, Epiſcopus Cujavienſis de Primatu Senatorio Regni Poloniæ Anno 1593. Poſnaniæ impreſſo, pag. 14. Verùm ſcire operæ pretium eſt, eſſe jam inde ferme ab initio Chriſtianæ Religionis Dignitatem Eccleſiaſticam ſuperiorem Archiepiſcopali, & Metropolitana, inferiorem autem Patriarchiali, quâ qui præditi ſunt, Primates à Latinis vocantur. Eam igitur tunc à Trąba impetratam eſſe, credibile eſt, quo eximiam haberet in Polonia, & Litvania dignitatem, & in ipſum etiam Leopolienſem Archiepiſcopum, & ſuffraganeos ejus Epiſcopos poteſtatem, & Jurisdictionem.

IV. Cumulavit ſplendorem Archiepiſcoporum Joannes à Laſco, Archiepiſcopus Gneſnenſis, Regis Sigiſmundi primi ad Leonem X. & Concilium Lateranenſe Orator, qui utramque præeminentiam Legationis Natæ, & Primatialis dignitatis, uno, eodemque Privilegio ſpeciali comprehenſam, à memorato Pontifice Max. in Concilio ſecundo Lateranenſ. Anno 1515. V. Idus Julij conſecutus eſt. Cujus Privilegij Originalis, & in Conſtitutionibus Provincialibus inſerti Lib. 1. Conſtit. tit. de Officio Ordinarij. pag. 82. tenor eſt talis.

LEO Epiſcopus ſervus ſervorum DEi, ad perpetuam rei memoriam. Pro excellenti præeminentia Sedis Apoſtolicæ, in quâ poſt B. Petrum Apoſtolorum Principem, quamvis imparibus meritis, pari tamen authoritate conſtituti ſumus, in agro irriguo militantis Eccleſiæ novas Legationes plantare & inſtituere, Pontifice dignum arbitramur per novas plantationes, præſertim in locis Chriſti fidelium, infidelibus vicinis ac in parte ſchiſmata ſuſtinentibus, non ſolùm populorũ devotio, verùm etiam hæc ipſa nova nominis & fidei Domini noſtri JEſu Chriſti plantatio, ſchiſmatumq; eradicatio, ut augeatur, commodiusq;

diuſq; ſuccedat, & animarum ſalus ſubſequatur, ac Provinciæ & Regna illuſtrentur. Idque nos eo libentiùs agimus in locis prædictis, in quibus tum ex varijs inter mortales occaſionibus, tamen inprimis interitus ſchiſmatum ratione neceſſitatis, plerumq; ſubeſſe conſpicitur, & ad hoc Catholicorum Regum vota tendere noſcuntur, ut aſſiſtentiâ & authoritate Legati novi, & alma mater Eccleſia propagationis plantationis novæ genus humanum propoſitum felicitatis æternæ præmium, feliciùs valeat adipiſci. Attendentes igitur, quod in toto Regno Poloniæ, una Metropolitana Gneſnenſis videlicet principalis Eccleſia exiſtit, cui omnes aliæ Eccleſiæ dicti Regni Metropolitico jure, ac etiam Leopolen. in terris Ruſſiæ ad Regnum ipſum pertinentibus, Primatiali jure ſunt ſubjectæ: Et quod ſi Venerabilis Frater noſter Joannes de Lasko, modernus & pro tempore exiſtens Archiepiſcopus Gneſnenſis, ſuæ Archiepiſcopali Provinciæ & Eccleſijs, ſibi Metropolitico ac prædicto Primatiali jure ſubjectis, non ſolùm Metropolitico ac Primatiali, ſed etiam Legationis jure præeſſet, & ratione dignitatis ejuſdem Primatialis, hujuſmodi Legationis officium haberet: ex hoc profectò ſalubriori & diligentiori exercitio Metropoliticæ Primatialisq; jurisdictionis, & commoditati Eccleſiarum, quæ ſibi Metropolitico & Primatiali jure ſubjiciuntur, ac illis nunc & pro tempore præſidentium prælatorum, nec non Cleri & populi, civitatum & Diœceſium earundem, quæ in eorum opportunitatibus ad eundem Archiepiſcopum & Legatum ratione eorum quæ vigore Legationis hujuſmodi exercere poterit faciliùs & commodiùs recurrere poſſent, & ejuſdem Eccleſiæ Gneſnenſis & Præfati Regni, cujus Reges & incolæ, Apoſtolicæ Sedi devoti & fideles ſemper eſſe conſueverunt, devotioni ac venuſtati plurimùm conſuleretur: Conſiderantesq; in Regno Angliæ, olim & in Germania, Archiepiſcopos aliquot, Legatos natos, per prædeceſſores noſtros erectos fuiſſe: Eorundem prædeceſſorum veſtigiis inhærentes, & ad magnam inſtantiam, quam ſuper hoc fecit, chariſſimus in Chriſto Filius noſter SIGISMUNDUS, dicti Regni Poloniæ Rex Illuſtris, debitum habendo reſpectum, ad DEi laudem & honorem ac fidei Catholicæ exaltationem prædictum Joannem de Lasko modernum, ad Nos, & Sacrum Lateranenſe Concilium, pro dicto Rege Oratorem deſtinatum, & pro tempore exiſtentem Archiepiſcopum Gneſnenſem Legatum Natum, cum omnibus honoribus & oneribus conſuetis, ita quòd de cætero ſuæ Archiepiſcopali & prædictæ Leopolien. Provincijs, & Eccleſiis ſibi Metropolitico & Primatiali jure ſubjectis, non ſolùm Metropolitico & Primatiali, ſed etiam Legationis jure præſit. Et ratione dignitatis ſuæ Primatialis, & Legationis officium in ipſis Provincijs habeat, authoritate Apoſtolicâ, & ex certâ ſcientiâ noſtrâ facimus, & conſtituimus, & etiam ordinamus; ſibi nihilominus concedentes, ut omnibus & ſingulis privilegiis, libertatibus, praeminentiis, exemptionibus, immunitatibus, honoribus & gratiis uti, & gaudere: ac quòd omnia & ſingula facere,

&

& exercere ac mandare, ordinare, & exequi quæ ad Legatos natos, & hujuſmodi Legationis officium habentes, quomodolibet pertinent, & quæ alij Legati nati, præſertim verò Legatus Cantuarienſis qui in Provinciis de jure, privilegio, & conſuetudine, mandare, facere & exequi poſſint, liberè & licitè valeat: Mandantes per præſentes univerſis & ſingulis Suffraganeis, Leopolienſiq; terrarum Ruſſiæ Archiepiſcopo & alijs in dictis Provincijs exiſtentibus, quatenus eidem Archiepiſcopo & Legato nato, pro tempore exiſtenti, in his quæ ſibi ratione officij Legationis, ſicut præfertur, competunt, pareant & intendant: Non obſtantibus Conſtitutionibus & Ordinationibus Apoſtolicis, ac literis & Privilegiis quibusvis conceſſis, illorum tenores, ac ſi de verbo ad verbum exprimerentur, præſentibus pro expreſſis habentes, quibus quoad præmiſſa, ſpecialiter & expreſſè derogamus, cæterisq; contrariis quibuscunq;. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam noſtræ creationis, conſtitutionis, ordinationis, conceſſionis, mandati & derogationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis DEi, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus, ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud S. Petrum Anno 1515. V. Idus Julij. Pontificatus noſtri, Anno tertio.

V. Quæ Archiepiſcoporum prærogativa, Legationis Natæ, probata, recepta, declarata, & publicata eſt, ejuſmodi placito Synodi Provincialis pag. 81.

ARCHIEPISCOPUS FUNGATUR OFFICIO LEGATIONIS.

Placuit etiam Synodo, ut Rdmus D. Archiepiſcopus Gneſnenſis Legatus natus ac Primas, utatur officio Legationis in Provincia, ſecundùm Bullam ad hoc Celſitudini ſuæ conceſſam & in præfata Synodo publicatam. Cauſas tamen extra Diœceſes partium rearũ non committat: niſi quando Actor probaret perhorreſcentiam, aut ſibi imminere mortis periculum, tunc in proximiori Diœceſi partis reæ, committere poſſit. Liberum tamen erit Dominationi ſuæ trahere ad ſe partes reas de quacunq; Diœceſi Provinciæ ſuæ, quando voluerit aliquam cauſam audire per ſe. Et quia hæc Legatio data eſt ad inſtar Legationis Rndmi D. Epiſcopi Cantuarienſis in Anglia, cujus facultas adhuc ignoratur: placuit Synodo, ut hac ſuâ, ſecundùm illam utatur, poſtquã de illius facultatibus certior efficietur. Placuit etiam ut hæc Legatio in facultatibus amplioribus, ultra jus commune augeatur per Summum Pontificem, quatenus id impetrari poſſit, ſaltem ut percurſores Clericorum qualicunq; percuſſione etiam poſt declarationem authoritate ipſius Legationis abſolvi poſſint, Epiſcopis exceptis.

VI. Pro exercitio Legationis Natæ, facit Conſtitutio Synodi Provincialis ex Novis lib. 3. tit. de Cauſis appellationum & Apoſtolicis pag. 217. *In cauſis Legationis natæ, ſerventur omnes taxæ prædictæ, quas in Cauſis Apoſtolicis & Appellationum, ſervari decrevimus: hoc exce-*

excepto, ut pro commiſsionibus & citationibus, cum inſertione querelæ, in forma conqueſtus: vel ſua nobis: ditiores ſolvant mediam marcam, & pauperes quindecim groſſos. Et pag. 91. Promiſit etiam Reverendiſſimus Dn. Archiepiſcopus Gneſnen: jurisdictione Legationis natæ, in commiſſionibus & citationibus decernendis, uti, prout communia jura diſponunt.

VII. Idem Ioannes de Laſco, Archiepiſcopus, Privilegia Legationis Natæ, Sedi Metropolitanæ Strigonienſi pariterque ſuæ Gneſnenſi cõpetentia, Bullæ ſpeciali Leonis X. ſimul inſerta (Româ per Hungariam & Strigoniam redux) coram Thoma Cardinale, Legato de Latere, Archiepiſcopo Strigonienſi in Originali produxit, Decretumque interponi ſuo, & Gneſnen: Eccleſiæ nomine poſtulavit, quod obtinuit. Extat Inſtrumentum authenticum pergameneum in Archivo Gneſnenſ. tenoris talis.

NOS *Thomas miſeratione Divina tituli S. Martini in montibus Sacroſancta R. E. Presbyter Cardinalis Strigonienſis, ac Patriarcha Conſtantinopolitanus, ad Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Daciæ, Sueciæ, ac Norvergæ Regna, nec non Pruſsiam, Ruſsiam, Livoniam, Litvaniam, Valachiam, Sileſiam, Luſaciam, Moraviam, Tranſylvaniam, Sclavoniam, Croaciam, Dalmaciam & Moſcoviã, omnesq; & ſingulas Regnorum, & Provinciarum prædictarum Civitates, Inſulas, Terras, atque loca illis ſubjecta, & alia eis adjacentia Apoſtolicæ Sedis Legatus de latere, memoriæ commendamus, tenore præſentium ſignificantes, quibus expedit univerſis. Quod Rndmus in Chriſto Pater & Dominus, D. Joannes, DEi & Apoſtolicæ ſedis gratiâ Archiepiſcopus Gneſnenſis, Natus Legatus, & Primas Regni Poloniæ infraſcriptas Literas Apoſtolicas Sanctiſsimi, in Chriſto Patris, & Domini Noſtri, Domini Leonis divinâ providentiâ Papæ X. ejus vera Bulla plumbea, cum cordulis ſericeis, rubri croceiq; coloris, more Romanæ curiæ impenden. Bullatas, ſanas, & integras, ac omni prorſus vitio, & ſuſpicione carentes, exhibuit, & produxit, quas tranſumi, & exemplari, ac in publicam, & authenticam formam redigi mandari, noſtramq; Authoritatem, & Decretum interponi, per nos inſtanter ſuo, & Gneſnenſi Eccleſiæ, ac nomine Legationis ſuæ perpetuæ poſtulavit. Quarum quidem literarum Apoſtolicarum tenor de verbo ad verbum ſequitur, & eſt talis.* LEO Epiſcopus Servus Servorum DEi. *Ad perpetuam rei memoriam. Decet Romanum Pontificem, in Apoſtolicæ dignitatis culmine, Divinâ diſpoſitione conſtitutum ad ea ſuæ conſiderationis aciem libenter convertere, per quæ ſuæ proviſionis miniſterio, jura, decus & utilitas Eccleſiarum quarumlibet, præſertim Metropolitanarum inſignium & quibus Sancta Romanæ Eccleſiæ Cardinales in partem ſolicitudinis aſſumpti præſunt, conſerventur, auctoreq; altiſsimo felicibus ſemper proficiant incrementis, & ea quæ à Prædeceſſoribus ſuis propterea conceſſa, ſtatuta, & ordinata fuerunt, eorum inhærendo veſtigijs,*

ſtigijs, libenter cùm ab eo petitur approbare, confirmare, & innovare, ac innovata Apoſtolicâ authoritate communire, ut eò firmiùs perdurent, quo ſæpius fuerint Apoſtolica authoritate circumfulta, aliaq; desuper concedere, ſtatuere, & ordinare, prout in Domino conſpicit ſalubriter expedire. Dudum ſiquidem à felicis recordationis Bonifacio *Papa IIX.* Nicolao *Papa V.* & Pio *Papa II. Prædeceſſoribus noſtris emanârunt Literæ tenoris ſubſequentis.* Bonifacius Epiſcopus Servus Servorum DEi. *Ad perpetuam rei memoriam. Ad ea, quæ Eccleſiarum, & Monaſteriorum, &c.* Sed hâc, alteraque ſtatim ejuſdem Papæ, ibidem quæ incipit. *Etſi quibuslibet perſonis Eccleſiaſticis &c:* eo loci omiſſis, quod utriuſq; Bullæ Inſtrumentum detritis madefactionis injuria Literis corruptum, multis locis illegibile ſit quod autem legitur, pro jurisdictione Archiepiſcopi Strigonienſis in Monaſteria, & Monachos, & Eccleſias exercendâ militat: Bullæ binæ ſubſequentes Nicolai Papæ ſalvæ, integræ, ac plenè legibiles inſeruntur tenoris talis.

NICOLAUS Epiſcopus Servus Servorum DEi. *Ad futuram rei memoriam. Sacroſanctæ R. E, quam inperſcrutabilis altitudo Conſilij, Eccleſiis prætulit univerſis, ac totius Orbis præcipuum obtinere voluit Magiſtratum, Regimini licet immeriti præſidentes, curis perurgemur aſſiduis, & continua meditatione pulſamur ut juxta creditæ nobis diſpenſationis officium, Eccleſiarum omnium, Metropolis præſertim honore fungentium, decus, & venuſtas accreſcant, eademq; Eccleſiæ, noſtri ſuffragatione Miniſterij votivis jugiter proficiant incrementis, ac prærogativæ, ac honoris debiti continuis gratulentur eventibus. Nuper ſiquidem chariſſimus Filius noſter,* Ladislaus *Hungariæ Rex Illuſtris nobis expoſuit, quod olim poſtquam Eccleſia Strigonienſis per* B. Stephanum, *Hungariæ Primum Regem fundata, & veluti omnium aliarum ipſius Regni Eccleſiarum prima, & Magiſtra, in Metropolim authoritate Apoſtolica erecta, & decorata, ac tam ipſius Beati Regis, quàm aliorum poſt ipſum in eodem Regno ſucceſſorum inſtantiam, per diverſos Romanos Pontifices, Prædeceſſores noſtros, præalijs ejusdem Regni Eccleſiis Primatiæ, illiusq; Præſul pro tempore exiſtens, Legationis Natæ officio, & honore inſigniti extiterint, Antiſtites ejusdem Eccleſiæ pro tempore exiſtentes officio, honore, & jurisdictione, & Legatione prædicta à tempore cujus initium memoriâ hominum non exiſtit, in utroq; foro, etiam indiſtinctè, continuò uſi fuerint, prout etiam modernus Archiepiſcopus in illorum pacifica poſſeſſione, vel quaſi exiſtens utitur de præſenti; quare præfatus Rex nobis humiliter ſupplicavit, jurisdictionem Primatiæ, & Legationis hujuſmodi cum honoribus, oneribus, & prærogativis debitis, & conſuetis, eidem Eccleſiæ quomodolibet competentibus, & quibus Archiepiſcopi prædicti de jure, vel conſuetudine hactenus uſi ſunt, & modernus ad præſens utitur, ut præfertur approbare & confirmare. Quodq; dilectus filius noſter Dionyſius tituli S. Cyriaci in Thermis Presbyter Cardinalis, & ex ipſa diſpenſatione Sedis Apoſtolicæ ipſius Eccleſiæ Archiepiſcopus, ſuiq; ſucceſſores*

ſores pro tempore exiſtentes, in ſingulis præfati Regni, nec non partium eidem ſubjectarum, & inpoſterum forſitan ſubjiciendarum, tam Cathedralibus, & Metropolitanis, quàm alijs etiam exemptis Eccleſiis omnimoda poteſtate, jurisdictione, & Legatione hujusmodi, tam in foro conſcientiæ, quàm contentioſo uti & gaudere, jurisdictionẽ quoque & Legationẽ prædictas exercere, liberè, & licitè poſſint, & valeant de novo concedere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos igitur eorundem Prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhærendo, hujusmodi ſupplicationibus inclinati, jurisdictionem Primatiæ, & Legationis prædictarum Authoritate Apoſtolica, tenore præſentium approbamus, & confirmamus, ac præſentis ſcipti patrocinio communimus. Et nihilominus pro potiori cautela, præfato Dionyſio, ſuisq; Succeſſoribus, ejusdem Strigonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopis, qui erunt pro tempore, tunc in ſingulis ejusdem Regni, & partium ejusmodi de jure vel conſuetudine eidem ſubjectarum, & ſubjiciendarum, Metropolitanis & Cathedralibus, ac aliis licet exemptis Eccleſiis circa earundem perſonas, ac eisdem quomodolibet ſubjectas & ſubjiciendas, tam Eccleſiaſticas etiam exemptas, quàm mundanas omnimoda poteſtate Primatiæ, & Legationis earundem tam in foro conſcientiæ, quàm contentioſo, cum honoribus, oneribus, & prærogativis debitis, & conſuetis, perpetuis futuris temporibus uti, & gaudere, Jurisdictionemq; & Legationem prædictas liberè & licitè exercere poſſint, & valeãt authoritate Apoſtolica præfata harũ ſerie concedimus, pariter & indulgemus. Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis cæterisq; contrariis quibuscunq;. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ approbationis, confirmationis, communicationis & conceſſionis infringere, vel ei auſu contrario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis DEi, ac BB. Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud S. Petrum Anno Incarnationis Dominicæ Milleſimo, quadringenteſimo, quinquageſimo primo, Nono Calend. Aprilis Pontificatus noſtri Anno ſexto.

NICOLAUS Epiſcopus Servus Servorum DEI. *Ad futuram rei memoriam.* Excellens Apoſtolicæ ſedis providentia Eccleſiarum dignitatem, & merita conſiderans perſonarum, illas non indignè uberioris dono gratiæ, & honoris prærogativâ attollit, quas dignitatis præeminentia, & vetuſta conſvetudo cæteris efficit anteponi. Sanè Chariſſimꝯ filius noſter Ladislaus Hungariæ Rex Illuſtris, nobis nuper expoſuit, quòd licet Archiepiſcopus Strigonien. pro tempore exiſtens, Primatiæ, & Legationis Natæ officio, & honore fungatur; Noſque jurisdictionẽ Primatiæ, & Legationis prædictarum Autoritate Apoſtolica approbandam & confirmandam dilecto filio noſtro Dionyſio Tituli S. Cyriaci in Thermis Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbytero Cardinali, qui ex diſpenſatione ſedis Apoſtolicæ etiam ipſius Eccleſiæ Strigonienſis Archiepiſcopus exiſtit, ſuiſq; ſucceſſoribus, qui in ſingulis Regni Hungariæ, & partium illi de jure, vel conſvetudine ſubjectarum, & ſubjicien-

darum

darum Cathedralibus, vel Metropolitanis, ac alijs licet exemptis Eccleſijs circa earumque perſonas, ac eiſdem quomodolibet ſubjectas, & ſubjiciendas, tam Eccleſiaſticas etiam exemptas, quàm mundanas omnimoda poteſtate Primatiæ, & Legationis earundem, tam in foro conſcientiæ, quàm contentioſo, cum honoribus, oneribus, & prærogativis debitis, & conſvetis perpetuis futuris temporibus uti, & gaudere; jurisdictionemq; & Legationem prædictas liberè, & licitè exercere valerent, eadem Authoritate conceſſerimus, prout in noſtris ſuper inde confectis literis pleniùs continetur. Quia tamen à nonnullis curioſis revocatur in dubium, an præfatus Archiepiſcopus Primas & Legatus natus, extra ſuas civitatem, & Diœceſim Crucem ante ſe deferri facere, & de cauſis quæ ad ipſum, & Sedem Strigonienſem, præſertim per ſimplicem querelam deferuntur, cognoſcere, illasq; coram eo, & apud dictam ſedem verti facere poſſit. Nos ad hujuſmodi ambiguitatis dubium ſubmovendum, modernum ac pro tempore exiſtentem Archiepiſcopum Strigonienſem, ſicut poſt Regem præfatum primus exiſtit, ita etiam in omnibus parlamentis, & alijs actibus egregijs, poſt ipſum Regem, primum locum, & primam vocem obtinere debere quodque infra limites ſuæ Legationis, cæteris Præſulibus ſi quos adeſſe contingat, ea in re ceſſantibus, ſolus ubiq; ante ſe Crucem deferri facere, ac de cauſis, quæ intra limites Legationis hujuſmodi, etiam per ſimplicem querelam coram eo, & ad dictam ſedem moveri, & verti contigerit, cognoſcere, & cognoſci facere, cauſasque hujusmodi committere, & alia omnia & ſingula, quæ authoritatem, officium, & honorem Primatiæ & Legationis, de jure & conſvetudine, aut aliàs quomodolibet concernunt, facere & exequi, ac ab univerſis, & ſingulis perſonis tam Eccleſiaſticis, etiam Religioſis licet exemptis, quàm mundanis, infra dictos limites pro tempore exiſtentes, quod decreverit, per cenſuram Eccleſiaſticam authoritate Apoſtolica, in hac parte ſibi ſpecialiter attributa, firmiter obſervari facere poſſe, liberè & licitè tenore præſentium declaramus. Non obſtantibus quibuſcunque Privilegijs, exemptionibus, indultis, quibuſvis perſonis, cujuſcunque ſtatus, gradus, & conditionis fuerint, ſeu eorum loco per nos, aut ſedem Apoſtolicam conceſſis, quibus quo ad hoc ſpecialiter derogari volumus, & expreſsè derogamus, cæteriſq; contrarijs quibuſcunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ declarationis, voluntatis, & derogationis infringere, aut ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis DEI, & Beatorũ Petri, & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud S. Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quadringenteſimo, quinquageſimo ſecundo. X. Kal. Maji Pontificatûs noſtri anno ſexto. Nos itaq; Thomas Cardinalis & Legatus antedictus hujusmodi literas Apoſtolicas ad manus noſtras recepimus, illaſque vidimus, tenuimus, legimus, & diligenter inſpeximus. Et quia ipſas literas

 Apoſto-

Apoſtolicas ſanas, integras, ac omni prorſus vitio, & ſuſpicione carentes invenimus, idcirco ad præfati Reverendiſſimi Domini Ioannis, Archiepiſcopi Gneſnenſis, &c. inſtantiam, & requiſitionem illas per Nobilem Magiſtrũ Benedictum de Alſozeghi, Apoſtolica authoritate Notarium publicum infraſcriptum tranſumi, & exemplificari, ac in publicum tranſumpti formam redigi mandavimus, & injunximus authoritate noſtra decernentes præſenti noſtro tranſumpto publico de cætero, ut in omni inſtantia & judicijs, & extra ubique locorum firmiter ſtetur, illique detur, & adhibeatur plenaria, & indubitata fides, non ſecus, ac ipſis Originalibus literis Apoſtolicis præinſertis, & cum præſenti tranſumpto confectis, plena, & integra fides adhibita datur, & adhibetur, dareturque ſeu adhiberetur, ſi ipſæmet originales Apoſtolicæ literæ oſtenſæ forent. Ac ideo omnibus, & ſingulis prædictis tanquam ritè & legitimè emanatis robur firmitatis perpetuæ interponen: & interpoſuimus, prout interponimus præſentium per tenorem. Ac in fidẽ & teſtimonium præmiſſorum præſentes literas noſtras, ſive præſens publicum tranſumptum per notarium infraſcriptum ſubſcribi & publicari mandavimus, ſigilloque noſtro fecimus communiri. Datum & actũ in Arce noſtra Strigonienſi, Anno Domini milleſimo quingenteſimo, quintodecimo. Indictione nona, die vigeſima ſeptima menſis Octobris Pontificatus autem præfati Sanctiſſimi Domini Noſtri Domini Leonis. Papæ Anno ejus ſecundo.

Et ibidem. PIUS Epiſcopus, Servus Servorum DEI. Bulla hæc prolixior, ob deraſam & madore depravatam multis locis ſcripturam hic non inſeritur, verborum tamen ejus quantum legere eſt contextus, Primatiæ, & Legationis Natæ, prærogativas, ampliſſimè confirmat, prærogativas & Privilegia Dyoniſio Cardinali eidemque Archiepiſcopo Strigonienſi, ac pro tempore exiſtentibus Archiepiſcopis Strigonienſibus conceſſa, & quaſcunque laudabiles conſvetudines, & autoritates, ac juriſdictiones, literas & indulta, ac nominatim jurisdictionem in Prælatos & Monaſteria, auctoritate Apoſtolica ex certa ſcientia ratificat, confirmat, & approbat, ac præſentis ſcripti patrocinio communit, ac perpetuam roboris firmitatem obtinere decernit, & illa de novo ex ſimili ſcientia concedit, decernendo ex nunc omnes & ſingulos proceſſus, contra conſvetudines, Privilegia, conceſſiones, indulta, & literas hujuſmodi habitas & promulgatas, aut habendas & promulgandas ac literas Apoſtolicas, per Nos, forſan, vel prædeceſſores noſtros ſub quacumque verborum forma in contrarium conceſſas, etiamſi de illis eorumque totis tenoribus de verbo ad verbum habenda eſſet præſentibus mentio ſpecialis, irritas & Inanes, nulliuſque roboris vel momenti:

Extant Bonifacij, Nicolai, Pij, ſingulæ Bullæ in Synodalibus Conſtitutionibus Hungariæ impreſſæ. pag. 139. & ſequentibus. Et ibid. tit. *Privilegia Archiepiſcopatus* append. 3. pag. 147. allegatur Bulla originalis Nicolai V. his verbis. Quod Archiepiſcopus Strigonienſis, tamquam Legatus Natus, in toto Regno Ungariæ & partibus illi annexis, viſitare & reformare poſſit in ſpiritualibus & temporalibus, Monaſteria, & loca Eccleſiaſtica etiam exempta, in Capitibus, & membris.

Ibidem

Ibidem pag. 148. In Sacro Romano Imperio Electores Eccleſiaſtici, quacumque Domo oriundi ſint, Sereniſſimos Electores ſæculares, tot Potentiſſimorum Imperatorum ſangvine progenitos, absque ulla dignitatis imminutione, præcedere ſolent. Et in Vicina Polonia Archiepiſcopus Gneſnenſis Principes ac Palatinos ſine competentia antecedit. Et quod mirere, inter Sacramentarios Angliæ (quos noſtri Calviniſtas vocant) Cantuarienſis Archiepiſcopus, Duces ac Principes omnes in Senatu Regio ac Parlamentis, conſeſſu & ſuffragio antecedit. Audi Saraviam Calviniſtam Anglum, ſuis verbis loquentem, Libro de diverſis Miniſtrorum gradibus, cap. 24. Archiepiſcopo Cantuarienſi, *Proëdria*, ante omnes Principes, & magnos Regis officiarios eſt attributa; & Primus par Regni dicitur.

VIII. Præter Legationis Natæ ſuperius deſcriptas Bullas, idem Ioannes de Laſco, Archiepiſcopus Gneſnenſis impetravit à Leone X. in Concilio Lateranenſi inſignia quædam Privilegia pro Regno Poloniæ Conſtitutionibus Synodalibus inſerta, utpote: de non recipiendis ad Eccleſias Cathedrales plebeijs, ultra quatuor Doctores in jure vel Theologia pag. 150. De Electore Archidiaconorum pag. 48. De decimis ex agris Novalibus pag. 194. De duabus Miſſis pro exigentia tenuiorum Eccleſiarum celebrandis, alijsque eximijs indultis pag. 117.

IX. Quæ Bullæ omnes una cum Statutis antiquis & recentioribus, in Concilijs Provincialibus Poloniæ admiſſæ, & approbatæ, ac decreto Synodali per Mathiam Drzevicium, Archiepiſcopum in Anno 1527. promulgatæ fuerunt. Conſtitut. Lib. 4. pag. 296 cap. quod incipit; *Decrevit hæc Sacra Synodus, &c.* in verbis *Suſcepit hæc Synodus ſtatuta omnia Provincialia, cum Bullis Apoſtolicis inſertis, in diverſisque Synodis, & per Reverendiſſimum in Chriſto Patrem Dn Joannem de Laſco, Archiepiſcopum Gneſnenſem Primatem Legatumq; Natum, tempore præſidentiæ ſuæ fælicis confecta, approbata, Synodalique authoritate, & decreto, cum ſtatutis bujus Provinciæ vetuſtioribus conformata, digeſta, in unumq; volumen redacta, ac noviter impreſſa, & per memoratum D. Archiepiſcopum in præſenti Synodo publicata. Quæ eadem Synodus pro approbatis, & publicatis habere voluit, decernens eisdem robur perpetuæ firmitatis.*

X. Obſervandum eſt, in vigore & obſervantia fuiſſe, Martini V. Papæ Bullam, qua declaravit, & innovavit pro illo tempore facultatem Nicolao Archiepiſcopo Gneſnenſi, ſtatuta Provinciæ corrigendi, moderandi, declarandi, reformandi, immutandi & ſupplendi, nec non etiam nova ſi expediret edendi, ſtatuendi, & ordinandi, cum conſilio & aſſenſu Suffraganeorum, & Prælatorum, quæ exequi tam idem Archiepiſcopus, quam ſinguli Epiſcopi, Suffraganei, eorumque ſucceſſores liberè exequi poſſint, & debeant. pag. 399.

XI. Eadem ſtatuta cum Bullis, per ſpeciales delegatos Synodi Gembicianæ primæ, ejuſque mandato & authoritate recognita & in ordinem anno 1621. redacta, Archiepiſcopus Gneſnenſis Joannes Wężyk cum Epiſcopis, in altera Synodo Provinciali anno 1628 approbavit, & edenda decrevit, tit. de ſtat: provincialibus, & tit. de conſtitutionibus antiquis iterum recudendis.

XII. Addidit ultimum robur & pondus Legationi Natæ Gneſnenſi, Apoſtolica Romanorum Pontificum authoritas, qui ſtatuta Provincialia cum Bullis inſertis approbantes, Privilegio & exercitio ſæpè dictæ Legationis Natæ nullatenus derogarunt. Quod Privilegium etiam Curia Romana in praxi obſervat, uti noviſſimè in una Decimarum Chelmenſi 4.

 Martij

Martij anno 1665. §. 1. Coram Reverendiſſimo Iaia. Et in una Cracovienſi Decimarum 20 Martij 1651. Coram Veroſpio Decis: 125. num 11.

XIII. Proinde Conſtitutiones omnes Synodales Regni Poloniæ, antiquæ, novæ, noviſſimæ, ſine aliqua conditione, aut exceptione à ſummis Pontificibus tam ante quàm poſt Concil. Trident. confirmatæ, & conſequenter Synodus Laſciana de functione Legationis Natæ, pro indubitatis habentur. Ita Piaſec. Epiſcopus Præmislienſis in praxi Epiſc. par. 2. cap. 3. art. 6. num 70. in verbis *Ut videre licet in conſtitutionibus Provincialis Synodi Poloniæ, quæ ſunt approbatæ à Sede Apoſtolica, & firmantur uſu antiquo & præſcriptione temporis immemorabilis.* Item Staniſlaus Carncovius Epiſcopus Vladiſlavienſis, Epiſtola dedicatoria ad Stephanum Regem, in princip. Conſt. Provin. *Deſumpſi mihi pietatis ergo laborem, ut Conſtitutiones Synodorum, à ſuperioris temporis Archiepiſcopis Gneſnenſibus accommodatè conditas, & conſcriptas, & propter injuriam temporum aut Epiſcoporum fortaſſe negligentiam, vix jam usquam extantes undiq; conquirerem, ſimulq; cum recentioribus edi curarem, ad præſcripum SS. generalis Tridentini Concilij, & judicio S. Sedis Apoſtolicæ modificatas & caſtigatas.*

Eo loci de origine & officio Legatorum Apoſtolicorum altius inveſtigare neceſſarium exiſtimo.

ARTICULUS II.

Legati Apoſtolici dicuntur, qui à Papa tanquam ejus Vicarij ad Eccleſias & Provincias per totum orbem diſperſas mittuntur, ut ibi ædificent & plantent, prout ſpirituali ſaluti viderint expedire. Horum officium vetuſtiſſimo Eccleſiæ uſu comprobatum reperitur in Concil. Sardic. Canon. 7. de quo in cap. ſi quis Epiſcopus 2. q. 6. & apud Gregorium 1. cap. Decreto eadem cauſa & quæſt. Simanc. & Alex. in c. 1. & 2. 94. diſt. Cùm enim ſummi Pontificis proprium munus ſit ſingulis Eccleſijs Paſtorali officio incumbere, juxta text. in cap. cum inſtantia. Ipſeq; omnibus perſonaliter intereſſe non poterat, meritò fuit introductum, ut ſelectiſſimos viros ad eaſdem Eccleſias Legatos mitteret. text. in d. cap. 1. 94. diſt. 161. ibi. Et ubi nos præſentes eſſe non poſſumus, noſtra per eum, cui præcipimus, repræſentetur auctoritas.

II. Ita Gregorius Papa ſeptimus in epiſtola ad Archiepiſcopos & Epiſcopos Galliæ Hiſpaniæque. Romana, inquit, Eccleſia hanc conſvetudinem habuit, ab ipſis ſuæ fundationis primordijs, ut ad omnes partes quæ Chriſtianæ Religionis titulo prænotantur, ſuos Legatos mitteret; quatenus ea, quæ gubernator & rector ejusdem Romanæ Eccleſiæ, per ſuam præſentiam expedire non prævalet, vice ſua Legatis conceſſa, monita ſalutis, ac morum honeſtatem per eos, cunctis per orbem terrarum conſtitutis Eccleſijs nunciaret, eaſque Apoſtolicâ doctrinâ in omnibus quæ Sacræ Religioni conveniunt, diligenter inſtrueret. Proinde horum præſentium portitorem Venerabilem Confratrem noſtrum Amatum Epiſcopum Oloronenſem apud Benearnoſ: ad partes veſtras dirigimus ut quæ ibi vitia eradicanda ſunt, à fundamento evulſis, plantaria virtutum DEO auctore, ſolerti vigilantia plantare procuret. Quem ſicut noſtram, imò Beati Petri præſentiam, vos, ſuſcipere Apoſtolica authoritate jùbemus; ac ſic pro reverentia Sedis Apoſtolicæ, cujus nuncius eſt, vos in omnibus ſibi obedire, atque eum audire mandamus, ut propriam faciem noſtram; ſeu noſtræ vivæ vocis oracula: ſcriptum eſt enim: qui vos audit me audit.

Simile in epiſtola Paſchalis ſecundi ad Henricum Regem Angelorum,

Unde

Unde uſque ad nos, inquit, licet indignos eorum Vicarios, hæc conſvetudo pervenit, ut per noſtræ ſedis Vicarios graviora Eccleſiarum per provincias negotia pertractarentur, ſeu retractarentur. Innumera ſunt exempla hujusmodi, ſed præ alijs, Innocentius tertius magnificè in epiſtola ad Imperatorem Conſtantinopolitanum 104. lib. 16. his verbis.

Dominum JESUM CHRISTUM ſedem Apoſtolicam inſtituiſſe, totius Chriſtianitatis caput & magiſtram, à qua panis intellectus & vitæ, ad alias procedat Eccleſias, Pontificem Romanum portare onera gravia, cum plenitudine poteſtatis. Verùm quia ipſe cuncta per ſe facere non poteſt, multos ſibi operarios & coadjutores adjungere, ac per eos exequi, quod per ſe perſonaliter non poteſt adimplere, ſic vices ſuas alijs committendo, ut intelligatur ipſemet facere, quod per alios fieri decernit. Cum autem neceſſitas Eccleſiæ poſtulet, illuc mitti Legatum à latere, deſtinaſſe in eam rem Pelagium Epiſcopum Albanenſem, cui nos vices noſtras commiſimus, inquit, ut juxta verbum propheticum evellat, & deſtruat, ædificet, & plantet, quæ ſecundùm DEUM evellenda, & deſtruenda, nec non ædificanda cognoverit & plantanda.

III. Legati Apoſtolici in triplici differentia conſiderantur. Alij dicuntur Legati de latere, quali Legationis officio ſoli hodie Cardinales funguntur, cum illos Pontifex tanquam ei aſſiſtentes circa ardua Eccleſiæ negotia quaſi de latere ſuo mittat; poſſuntque pars corporis ipſius appellari, text. in cap. Fælicis de pœnis lib. 6. Alij appellantur Legati nati, quorum dignitati, officium Legationis eſt perpetuo annexum, qui non mittuntur à Papa, ſed fiunt, ubi primum talem dignitatem conſeqvuntur. Prout ſunt Archiepiſcopus Cantuarienſis, Strigonienſis, Gneſnenſis, & recenſetur inter Legatos natos Rex Siciliæ.

Tertij vocantur Legati miſſi, qui ad Legationis officium in aliquam Provinciam mittuntur, prout hodie ſunt Nuncij Germaniæ, Hiſpaniæ, Poloniæ, quibus plerumque concedi ſolent facultates Legati de latere.

IV. Legati Nati officiũ reale vocatur, nunquã exſpirans etiã deficiente perſona, cum conſervetur in dignitate, jux. tex. in cap. Quoniã Abbas de offic. delegati. Perſonale verò Legati de latere & Nuncii deficit, quoties perſona in qua creatum eſt, deficit; vel quia tempus præſcriptum finitum eſt, cap. De cauſis de offic. delegati, vel ſi à ſuperiore revocetur juxta regulam tex. in l. judicium ſolvitur ff. de judiciis. aut ſi provinciam animo non redeundi fuerit egreſſus. Seb. Cæſar. de Hierar. Eccleſ. diſp. 4. §. 2. num. 12.

V. Legati omnes indiſtinctè ſunt Papæ vicarii in Provinciis ſibi decretis. Qui ſelectiſſimi Viri, omnes inſuper tanquam ejus locum tenentes, ſunt honorandi, text. in cap. ult. 93. diſt. Sed hodie Legati de latere multo majoris poteſtatis & honoris prærogativâ funguntur, text. in cap. volentes & in cap. penult. de offic. Legati c. 1. eod. tit. lib 6. cap. ſi Abbatem de elect. eodem libro cum aliis, ex eo, quod Legationis officium & poteſtas in Legatis de latere plena remanſit, prout erat in ſua primæva natura, in aliis verò Legatis ex Pontificum Conſtitutionibus reſtricta fuit ita D D.

VI. Inter alias prærogativas & facultates competit Legatis de latere poteſtas abſolvendi excommunicatos, pro violenta manuum injectione in Clericos, juxta tex. in cap. penult. de offic. Legati. cap. ad eminentiam de ſentent. excommunicat. cui facultati Archiepiſcopi Gneſnenſis, quaſi de minoribus, imperitè obtrectavit cavillatorio ſcripto nunc primùm à me viſo Legulejus Tucius. Generaliter Legati in ſuis Provinciis

ciis omnia poſſunt, quæ ſpecialiter Romano Pontifici in ſignum ſupremæ poteſtatis reſervata non ſunt, hæc enim tanquam ardua & ſpecialia ſub generali poteſtate ejsdem conceſſa non comprehenduntur, juxta regulam textus in cap. 2. & 3. de officio Vicarij lib. 6. probant in ſpecie text. in cap. nili text. celebris in cap. quod translationem.

ARTICULUS III.

1. Sed omiſſis nunc Legatis de latere, & Nuncijs miſſis, ad Legatos natos ſtylum deflectimus, & obſervamus: primum Acholium Epiſcopum Teſſalonicenſem, à Damaſo Papa Legatum natum Romani Pontificis anno circiter --- fuiſſe conſtitutum, & Papæ vices ratione ſuæ Eccleſiæ in Illyrico geſſiſſe.

Quod privilegium non perſonale ſed perpetuum, ac ut ajunt, æterna lege Eccleſiæ Teſſalonicenſi conceſſum fuiſſe, contra Juonem Epiſcopum Carnotenſem Epiſt. 59. deducitur manifeſtè epiſtolis Pontificum, Bonifacij primi, Cæleſtini, Sixti tertij, alijſque à Luca Holſtenio collectis.

Cùm Perigenes Corinthiorum Epiſcopus Anaſtaſij Teſſalonicenſis Legati Nati detractaret imperium, Sixtus Papa 3. videns ſe contemni in ſuo Vicario, audaciam ejus graviter repreſſit. Epiſt. ad Epiſcopos per Illyricum conſiſtentes hiſce verbis: Noverit Corinthius Epiſcopus ſibi licentiam poteſtatis liberæ minimè tribuendam, ſi huic (id eſt Teſſalonicenſi) Eccleſiæ voluerit reſultare, cui neceſſe eſt, nosquoque ſi quid tentare voluerit, obviare, qui præteritorum, quæ illi per nos præſtita ſunt, memores ſumus, & illicitis ſemper uſurpationibus obviamus. Et ib: Illyricianæ omnes Eccleſiæ (inquit) ut à Deceſſoribus noſtris accepimus, & nos quoq; fecimus, ad curam nunc pertinent Teſſalonicenſis Antiſtitis & inf. Nec credatis vobis minui, quidquid reverentiæ illius, ad quem & majores noſtri & nos Illyricianas Eccleſias juxta morem traditum voluimus pertinere, à vobis & ſervari volumus, & deferri apud Holſtein pag. 102.

II. Bonifacius ante Sixtum ſimiliter pro Rufo Teſſalonicenſi adverſus Epiſcopos Teſſalos ait: cui nihil novum auctoritas noſtra concedit, ſequens priorum gratiam, qua huic cura Eccleſiarum ſæpè videtur injuncta. Idem ad Epiſcopos Illyricos. Retromajores ſecutus, inquit, qui Eccleſiam Teſſalonicenſem ſibi ſemper familiarem, & in collegij caritate famulantem, dignam, ſicut fides adſerit ſcriniorum, hoc honore duxerunt, Graviſſimè idem Bonifacius ad Rufum Teſſalonicenſem apud Holſtein pag. 54. Intuetur te Beatiſſimus Petrus Apoſtolus oculis ſuis, qualiter ſummi Rectoris utaris officio & infra. Te ergo frater chariſſime, inquit, omnis cura reſpectat earum Eccleſiarum, quas tibi Vice Sedis Apoſtolicæ à nobis creditas recognoſces, ut & prava corrigas, & diſſipata componas, & ſi quæ inter Epiſcopos eveniant cauſæ, ſub divini judicij timore diſtingvas, ut creditis tibi à ſede Apoſtolica gubernaculis, contra omnes fluctus naſcentium procellarum juſtè & prudenter utaris. Ejuſdem Bonifacij ad Epiſcopos Teſſalos Rufi Teſſalonicenſis Epiſcopi ampliſſimæ poteſtati in cauſis Eccleſiaſticis invidentes, & querelam ad aurem Theodoſij referentes, ſimulque ſuggerentes, uti Conſtantinopolitanæ urbis Antiſtiti, quæ ſe veteris Romæ prærogativâ gaudere gloriabatur, hunc honorem tribueret, ut ſi quid dubietatis emergeret, in provincijs Illyrici, id non abſq; ſcientia Conſtantinopolitani Epiſcopi, ad exemplum veteris Romæ, ad quam ex omnibus provinciis Cauſarum Relatio fiebat, terminaretur. *Ergo ſervate*

bate honorem debitum capiti inquit, quia nolumus, ut intra ſe membra decertent, ita ut tendatur eorum ad nos uſq; certamen, dum Fratrem & Coepiſcopum noſtrum Rufum dignum ducitis contemptu: cui nihil novum auctoritas noſtra concedit ſequens priorum gratiam, qua huic cura Eccleſiarum ſæpè videtur injuncta, quod factum ita intemeratum ſervari volumus in futurum, ſicut à patribus hujus diſpoſitionis forma ſervata eſt. Non decet fratres alterius dignitate morderi Holſt. pag. 67.

III. Leo I. in epiſt: 48 ad Anaſtaſium Teſſalonicenſem. Sicut Præceſſores mei Prædeceſſoribus tuis, ita etiam Dilectioni Tuæ priorum ſecutus exemplum, Vices mei moderaminis delegavi.

Nicolaus I. epiſt: 2. ad Michaëlem Imperatorem. Teſſalonicenſis Eccleſia, Romanæ ſedis vicem per Epirum Veterem, Epirumq; novam atq; Illyricum, Macedoniam, Teſſaliam, Achajam, Daciam ripenſem, Daciamque mediterraneam, Mæſiam, Dardaniam, & Prævalim obtinet, B. Petro Apoſtolorum Principi contradicere nullus præſumat.

Innocentius I. ad Anyſium Archiepiſcopum Teſſalonicenſem ſcribit. *Cui Prædeceſſores mei ita detulerunt, ut omnia quæ in illis partibus gererentur, Sanctitati Tuæ, quæ plena juſtitiæ eſt, traderent cognoſcenda.*

Cæleſtinus ad Epiſcopos Illyricos ſcribens. Nec nova hæc, inquit, Sedi Apoſtolicæ de vobis cura eſt, ſtatutum noſtris ſæpius experimentum, hoc quod nos agimus, Teſſalonicenſi Eccleſiæ ſemper eſſe commiſſum, ut vobis vigilanter intendat, & infra. Cui Vicem noſtram per veſtram Provinciã noveritis eſſe commiſſã, ita ut ad eũ, fratres chariſſimi, quidquid de cauſis agitur referatur. Holſt. cap: 85. Excommunicationis pœnam intentat non obedientibus Epiſcopis, infrà. Sed hac perceptione cognoſcent, eum qui refragandum noſtræ auctoritati, vel illius crediderit juſſioni, à fraternitatis cœtu, cum ipſe ſepararet ſegregandum.

Leo Magnus ad Anaſtaſium Teſſalonicenſem Ruffi ſucceſſorem ep: 84. Ut auctoritatem tuam, inquit, exercere te volumus, ita nobis quæ illic componi non potuerint, vel qui vocem appellationis emiſerit, reſervari volumus. Unde cùm poſtea idem Anaſtaſius externâ potentiâ inflatus, nimis aſperè tractaſſet Atticum Veteris Epiri Metropolitanum, quem ſub publica cuſtodia ad ſe Teſſalonicam deduci fecit, & contra vetera inſtituta ſponſionem ab eo fidelitatis ſcripto exegit, Leo querela Attici Romam accedentis & pietate commotus, gravem ad Anaſtaſium epiſtolam dedit: *Etiamſi quid grave, ait,* intolerandumq; committeret, noſtra erat expectanda cenſura, ut nihil prius ipſe decerneres, quàm quod nobis placeret, agnoſceres: vices enim noſtras ita Tuæ credidimus caritati, ut in partem ſis vocatus ſolicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis.

Hæc de Legatione Nata ſeu Vicariatu Teſſalonicenſi, cujus exemplo Juſtinianus Imperator anno 417. Archiepiſcopo primæ Juſtinianæ Patriæ ſuæ Vicariatum Sedis Apoſtolicæ ad Inſtar Teſſalonicenſis à Vigilio Papa multis precibus auctore Baron. ad anno 555. & habitis cum Juſtiniano conflictibus & ærumnis, fatigato, impetravit ſeu extorſit. Novel. Juſtinian. 131. Cùm ab Agapeto & Silverio Vigilii prædeceſſoribus id minimè valuerit impetrare, indignum reputantibus, dedecore nobilium Eccleſiarum illuſtrari novam primæ Juſtinianæ, Indecensque alias denudare, ut una ſuperornaretur Eccleſia, creſceretque diminutione majoris Eccleſiæ, cui ipſa ſubdita fuiſſet. Baron ibi.

IV. Eadem poteſtas Vicariatûs Papæ ſeu Legationis Natæ adinſtar Teſſalonicenſis Epiſcopi, tributa erat à Zozimo Papa, Arelatenſi Antiſtiti, quam deinde ſequentes Pontifices uſque ad Gregorium primum amplificârunt ducente-

centorum annorum intervallo, & ſcripſit Zozimus Epiſcopis per Gallias conſtitutis, ut Arelatenſi obediant, tanquam Romani Pontificis Vicario, ne quis ignorantiæ prætextu ſe tueri poſſit.

Idem Zozimus. Placuit, inquit, Apoſtolicæ Sedi, ut ſi quis ex qualibet Galliarum parte, ſub quolibet Eccleſiaſtico gradu ad nos Romam venire contendit, vel alio terrarum ire diſponit, non aliter proficiſcatur, niſi Metropolitani Arelatenſis Epiſcopi formatas acceperit, quibus Sacerdotium ſuum, vel locum Eccleſiaſticum quem habet, ſcriptorum ejus adſtipulatione perdoceat. Quod ea gratia ſtatuimus, quia plurimi Epiſcopos Presbyteros, ſive Eccleſiaſticos ſimulantes, quia nullum documentum extat, per quod valeant confutari, in nomen venerationis irrepunt, & indebitam reverentiam promerentur. Quisquis igitur fratres chariſſimi, prætermiſsâ prædicti formatâ, ſive Epiſcopus, ſive Presbyter, ſive Diaconus, aut deinceps inferiore gradu ſit, ad nos venerit, ſciat ſe omnino ſuſcipi non poſſe.

Habuit item privilegium Arelatenſis Archiepiſcopus, ut nulli prorſus Legato, niſi ei tantùm, qui de Romani Pontificis latere deſtinatus eſſet, ſubjiceretur, teſtatur Innocentius III. in epiſt. 68.

Hilarius Arelatenſis Epiſcopus Sanctiſſimus Vir, multum ſollicitus fuit de retinenda auctoritate ſedis ſuæ per Gallias, ſed ut oſtenderet, non id ſe aliqua prava ambitione agere, Romam proficiſcens ad tuendam dignitatem ſuam, non rheda, non equo vectus eſt, non ambitioſum comitatum duxit, neque impedimenta, ſed ingreſſus iter pedibus, in eqvum omnino non aſcendit.

Arelatenſi Eccleſiæ tributas fuiſſe olim vices Apoſtolicæ ſedis, apertè ſcribit Gregorius VII. ad Archiepiſcopum Remenſem his verbis: Inde eſt quod Arelatenſis Eccleſiæ non ſolum à Beato Gregorio Doctore dulcifluo, ſed etiam à pluribus ejus ſanctis anteceſſoribus, cum haberet vicem ſedis Apoſtolicæ, ut omnes Epiſcopos totius Regni Francorum, quod tunc latiùs extendebatur, ad Concilium convocaret, eoſque in judicio conſtringeret, ſine cujus licentia nullis de ſupradictis Epiſcopis, longè à ſuo Epiſcopatu fas erat abire, poſt aliqua tempora pro quibuſdam cauſis prædicta poteſtas & auctoritas ceſſavit, & ſuam vicem alijs quibus placuit Sedes Apoſtolica conceſſit. Greg. 7. lib. 6. epiſt. 2. Quibus verbis innuere hoc quoque videtur Gregorius, deſiiſſe eam Arelatenſium Epiſcoporum auctoritatem poſt tempora Gregorij Magni.

V. Eccleſiæ Cantuarienſis dignitas effloreſcere cœpit per Auguſtinum Abbatem, quem Gregorius primus Anglos imbuere Religione Chriſtiana cupiens, Anno Chriſti 596. In Angliam miſit Archiepiſcopum & Apoſtolicæ ſedis Vicarium ordinavit, pallioque decoravit, cujus privilegium perſonale tantùm fuit. Poſterioribus tamen ſeculis Vicarij ſive Legati dignitas affixa eſt Eccleſiæ Cantuarienſi, ita ut Eccleſiæ illius Epiſcopus diceretur Legatus Natꝰ ſedis Apoſtolicæ.

VI. Exemplo Gregorij primi erga Anglos in fide Chriſtiana erudiendos, Gregorius II. Germanorum curam geſſit miſſo in eam Provinciam Bonifacio Presbytero anno 719. qui in Epiſcopum ordinatus fuit & vice Dominus ſanctæ Sedis Apoſtolicæ, vicem Beati Petri gerens inter feroces & indomitas gentes appellatus eſt, qui ad Zachariam Pontificem Romanum ſcribens ait: Et quia ſervus & Legatus Apoſtolicæ ſedis eſſe dignoſcor, unum ſit verbum & meum hic, & veſtrum ibi. Et idem in epiſtola ad Danielem Epiſcopum agnoſcit, nullam ſe muneris ſui partem exequi poſſe, abſque auctoritate Caroli Francorum Principis. Nam ſine patrocinio Principis Francorum nec populū regere, nec Presbyteros vel Diaconos, Monachos, vel ancillas DEI, defendere poſſum, nec ipſos paganorum ritus, & ſacrilegia idolorum in Germania ſine illius mandato & timore prohibere valeo. Eundem Gregorius ſecundus

commen-

commendavit Carolo Francorum Duci, cui Martello cognomen. Pro quibus eum glorioſæ benevolentiæ tuæ, Inquit, omnimodè commendamus, ut in omnibus neceſſitatibus adjuvetis, & contra quoslibet adverſarios, quibus in Domino prævaletis, inſtantiſſimè defendatis.

VII. Inſtituendi perpetuos in Provincijs Legatos ea cauſa & cura fuit retinendæ dominationis arcano ut populos imbuerent reverentiâ Pontificum Romanorum, commendata ſucceſſione & auctoritate Apoſtolica; intentatis porrò minis adverſus eos qui Majeſtatem Romanæ ſedis minus colere viderentur, & ſuetus jam Legatis Chriſtianus orbis ea perſvaſione firmaretur, curam univerſalis Eccleſiæ ita pertinere ad ſummum Pontificem, ut cuncta Eccleſiarum negotia ab illo ſeu à Legatis ejus judicanda eſſent.

Ita Honorius III. Epiſtola ad Rogierium Archiepſcopum Piſanum. Corſica, Inquit, deſuetudine Legatorum Sedis Apoſtolicæ, à ſubjectione & obedientia Romanæ Eccleſiæ deferbuit.

ARTICULUS IV.

INter Legatos Natos, Rex Siciliæ computatur à Doctoribus præſertim Hiſpanienſibus. Recenſetur privilegium Urbani II. apud Baron. ad annum 1091. num. 23. Rogiero Comiti Calabriæ & Siciliæ, ejuſque filijs & legitimis hæredibus, quaſi conceſſum in verbis. Omni vitæ tuæ tempore, vel filij tui Simonis, vel alterius qui legitimus tui hæres extiterit, nullum in terra poteſtatis veſtræ, præter voluntatem, aut conſilium veſtrum, Legatum Romanæ Eccleſiæ ſtatuemus, quinimò quæ per Legatum acturi ſumus per veſtram induſtriam Legati vice cohiberi volumus.

II. Hocce privilegium cujus authographum nullibi erat, advocatus Fiſcalis Caroli V. Imperatoris, Siciliæ Principis placendi ſtudio, uti quiddam divinum in ſublime attollere præconijs & ſummo plauſu excipere, & ut lapidi angulari facienti utraque unum, temporali & ſpirituali juncta authoritate, novam hactenus in Eccleſia Catholica inauditam Monarchiam ſuperſtruere cœpit. Quod Imperatorio promulgatum edicto, & Regijs cuſum typis, libro qui inſcribitur Monarchia Siciliæ, ſubſcribentibus omnibus Regni Conſiliarijs anno 1526 die VII. menſis Decembris receptum ac confirmatum fuit.

Sed privilegium aſſertum, neque tamen in originali unquam productum turpiter mutilatum, depravatum, nunquam à ſucceſſore aliquo Urbani circa inveſtituras Regum Siciliæ, vel alias, confirmatum, atque ſi germanum & legitimum fuiſſet, in extinctis Rogierij hæredibus deſinens, denique poſt tot ſecula oblivione ſepultum, manifeſtæ vanitatis & obtruſionis convincit Baron, ad annum 1097. num. 22. & ſequentibus. An enim per quadringentos ultra annos ad Caroli V. uſque tempora omnino latere & recondi potuiſſet? an Principes Siciliæ aliqui Pontificibus Romanis infeſtiſſimi illud producere, & immanem prærogativam ſibi arrogare intermiſiſſent? an Urbanus Papa, ſanctitate, prudentia & jurium Eccleſiaſticorum contra Henricum Imperatorē, acerrimum Eccleſiæ hoſtem, defenſione laudatiſſimus, tam enorme præjudicium ſedi Apoſtolicæ intuliſſet? an Romanæ ſedis inconcuſſa petra & ſacrorū canonum ſanctiones Principem ſecularem Legati Nati titulo, omnia quæ ſunt Legatorum à latere facere, Eccleſiaſticam juriſdictionem exercere, imò & ſubſtituendi poteſtatem habere, cum eadem authoritate, nimirum ut judicare & punire poſſint, abſolvere & excommunicare, Laicos, Monachos, Clericos, etiam Eccleſiaſtica dignitate Prælatos Abbates, Epiſcopos, & Archiepiſcopos, imò & S. R. Eccleſiæ Cardinales in Sicilia degentes, ſibi tanquam ſubditos ſubjicere, appellationes ad ſanctam ſedem Apoſtolicam impedire, Nuntios ejuſdem

juſdem ſanctæ ſedis non admittere, atque demum reſpectu Eccleſiaſticæ jurisdictionis neque ipſam Apoſtolicam ſedem, recognoſcere & habere ſuperiorem, niſi in caſu præventionis, turrimque Babel ædificare paterentur.

III. Hæc egregiè prolixè refutat Cardinalis Baronius, cui veritas & libertas, ſcribendi maximo ſtetit. *Proſcribitur inquit Gramondus Hiſtoriarum Galliæ lib. 1. ad annum 1610 edicto*. Regis Catholici opus, ipſeque Author non multo poſt, factione Hiſpana excluditur, à prima ſede, ad quam virtute & ſuffragijs vocabatur; nam Reges Hiſpani, in temporalibus & ſpiritualibus affirmant ſe in Sicilia adeò Dominos eſſe, ut jure Regio, in multis ſummi Pontificis officio defungantur, qualia ſunt, beneficiorum collationes, diſpenſationes redituum Eccleſiæ, &c. quæ à ſede Apoſtolica deceſſoribus ſuis permiſſa aſſerunt, in remunerationem redacti in obedientiam Romanæ Eccleſiæ Regni, quod Saraceni invaſerant; hinc beneficio Apoſtolicæ ſedis aſſerunt, ipſa Eccleſiæ jura translata in Reges; idem Gramon. infra. Non tamen abnuit Baronius inter Romanos Pontifices atque Siciliæ Reges nominatim inter Rogierium atque Eugenium Papam ita concordatum fuiſſe, quod nullum Legatum mitteret in Siciliam Pontifex, niſi quem Rex ipſe peteret, ſed non ut Rex ipſe Legati Apoſtolici vicem teneret, quod ab Urbano fuiſſe conceſſum aſſeritur ibi. num. 25.

ARTICULUS V.

I. NEq; nova priſco & recenti ævo hæc Regum adverſus Legatos Pontificios oppoſitio. Angliæ Rex Henricus, teſte Baronio eodem anno num. 42 a Papa Caliſto XI. impetravit, ut omnes conſuetudines, quas Pater ſuus in Anglia habuerat, & in Nortmania ſibi concederet, & maximè ut neminem aliquando Legati officio in Anglia fungi permitteret, ſi non ipſe aliqua præcipua querela exigente, quæ ab Epiſcopis Regni ſui terminari non poſſet, hoc fieri à Papa poſtularet. Verba hæc Cadmeri, in libro 5. Hiſtoriæ Baronius deſcripſit, omiſſa Archiepiſcopi Cantuarienſis mentione: ita enim Cadmerus ibid: *quæ ab Archiepiſcopo Cantuarienſi cæteriſq; Regni Epiſcopis terminari non poſſent.*

Iterum ad annũ Chriſti 1117 idem Baronius. Caliſtus Papa poſt Concilium Rhemenſe Giſortium venit, quò ad ejus colloquium Rex Anglorum Henricus accurrit. Acta ſunt multa inter illos, quorum gratia par erat, tantas conveniſſe perſonas; Inter quæ Rex à Papa impetravit, ut omnes conſuetudines, quas Pater ſuus in Anglia, & in Nortmania habuerat, ſibi concederet & maximè ut neminem aliquando Legati officio in Anglia fungi permitteret, ſi non ipſe (aliqua præcipuâ querelâ exigente, quæ ab Epiſcopis Regni ſui terminari non poſſet) hoc fieri à Papa poſtularet.

II. Memorantur exempla. Inprimis Pontificatu Urbani II. miſſus erat in Angliam Vualterius Epiſcopus Albanenſis, Wilhelmum Regem adiit, cuncta facturus per quæ Regis animum ſibi conciliare poſſet, ſed Rex oppoſuit, ne antiqua conſuetudo violaretur, qua receptum erat, ne quis alius in Anglia Legatus Sedis Apoſtolicæ eſſet, præter Epiſcopum Cantuarienſem.

Extremis deinde Paſchalis II. temporibus, cum Anſelmus Abbas à Romano Pontifice accepiſſet, Legationem Angliæ, trajicereq; propterea vellet à Nortmania in Angliam; Rex Henricus inquit Cadmerus, antiquis Eccleſiæ conſuetudinibus præjudicium inferri non ſuſtinens, illum ab ingreſſu Angliæ detinebat, ei tamen utpote Nuntio B. Petri largiter & officioſe miniſtrari faciebat. Narrat deinde Cadmerus illum nec Angliam intrare,

re, nec aliquo Legati Officio functum eſſe.

Idem Henricus Rex, cùm aliquot poſt annis Papa Caliſtus ſponte Legatum in Angliam miſiſſet, Petrum Leonis Monachum Cluniacenſem, tametſi eum magnificè receperit pro reverentia Sedis Apoſtolicæ, Legati tamen officium exequi prohibuit: obtendens Patrias conſuetudines ab Apoſtolica Sede conceſſas, in quibus hæc & de maximis una erat, quæ Regnum Angliæ liberum, ab omni Legati ditione conſtituerat: Itaque Legatus ille Regno egredi coactus eſt cum nullam prorſus muneris ſui functionem attigiſſet. Rem ita narrat Cadmerus inter alia Regem pronunciaſſe, Legationis illius ſtabilem authoritatem, nonniſi per conniventiam Epiſcoporum, Abbbatum, & Procerum, ac totius Regni conventum roborari poſſe.

Inhibuerat etiam Henricus ne idem Legatus ad Eccleſias, aut Monaſteria Regni accederet, donec ad ipſum perveniſſet, neve aliundè victus illi ſuppeditaretur, quàm ex fiſco. Quod factum ſpecie honoris, magni tamen momenti erat. Sic quippè providebatur, ne vel minima Legati poteſtate uteretur. Sumptus enim Legatis præſtare tenebantur Epiſcopi earum Regionum ad quas illi mittebantur, unde argumentum trahere potuiſſet Petrus ſuſceptam fuiſſe ab Epiſcopis & Abbatibus Anglicanis Legationem ſuam, ſi diverſatus apud Eccleſias & Monaſteria, procuratus ab illis fuiſſet.

De eodem Baronius, annal. Eccleſiaſt: ad annum Chriſti 1117, fol. 117. Cùm in Anglia Petrus Leonis, Cardinalis, Legatione à Pontifice Romano malè fungeretur, Henricus Rex, provocandum putaverat ad antiqua Privilegia, quod ſcilicet Cantuarienſis Epiſcopi fungerentur Legatione Sedis Apoſtolicæ ex Privilegio S. Gregorij Papæ illi Eccleſiæ conceſſo, ob idque diceret in Angliam alium non eſſe mittendum Legatum, ſed ſatis eſſe debere vice Pontificis Romani eſſe ibi ſemper Legatum ipſum Cantuarienſem Archiepiſcopum. Ad hæc igitur conſervanda ſibi jura, & ad propulſandam Legatorum ingruentium rapacitatem, Henricus Rex Romam magni ponderis Legationem credidit Radulpho Cantuarienſi Archiepiſco cui additus nomine Epiſcoporum, & Regis Legatus, Herebertus, Epiſcopus Norruvicenſis, qui cum Romam perveniſſent Paſchalem Papam ibi non invenerunt, nam (ut tradit Wilhelmus, hujus temporis author) abſens tunc erat, Beneventique morabatur. Obſederant enim inquit, Imperatoris Satellites, qui tunc ſecundo Romam armis territabat, medios calles. Nec potuit Archiepiſcopus potiri Papæ colloquio, niſi per internuntios; Illi quid apud Papam egerint epiſtola manifeſtabat quæ ſic ſe habet.

PASCHALIS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI.

Venerabilibus fratribus, Angliæ Epiſcopis, & chariſſimo filio Henrico, Illuſtri Regi, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.

VEniente ad nos Chariſſimo & Reverendiſſimo fratre noſtro Radulpho Archiepiſcopo, Veſtram ad nos miſſam Legationem per Venerabilem Epiſcopum Herrebertum Noruvicenſem, cognovimus. Et quidem gravibus infirmitatum moleſtiis impediti, ijdem fratres & Co-Epiſcopi pervenire ad noſtram præſentiam minimè valuerunt: ſed Nuntiorum honeſtis Venerabilibuſq; perſonis pervenientibus, eorum ſcripta ſuſcepimus: in quibus & ipſorum poſtulationes & Veſtræ Legationis vota perſpeximus; id enim optabatur, id poſcebatur, ne Eccleſia Cantuarienſis

tempo-

temporibus noſtris ſua dignitate privetur, ne nos eandem dignitatem minuamus, aut minui ſinamus, qua videlicet potita eſt, ex quo à B. Gregorio per B. Auguſtinum fundata eſt. Præter hæc Literarum indicia, Legati qui ad nos miſſi ſunt, ut ſapientes ac ſtrenui viri, aſſertiones ſuas prudenter, inſtanter & efficaciter executi ſunt. Nos profectò & Legatorum perſonas & aſſertiones, & veſtrum omnium Legationes, tanquam chariſſimorum fratrum benignè hilariterq; ſuſcepimus, quod vobis in Domino propter Dominum placere optamus. Veſtræ ergo dilectioni notum habere volumus, quòd Cantuarienſis Eccleſiæ dignitatem, nec imminuimus nec imminuere deſideramus, Beatum namq; Gregorium Apoſtolicæ Sedis Pontificem, tanquam præcipuum Chriſti Domini membrum, tanquam Chriſtiani populi Paſtorem & Doctorem, & tanquam ſalutis æternæ Miniſtrum, in omnibus veneramur, & rata eſſe cupimus, quæ ab ejus inſtitutionibus proceſſerunt, illam ergo dignitatem, quam ab eo per B. Auguſtinum Cantuarienſis ſuſcepit Eccleſia, & quam ſanctæ memoriæ frater noſter Anſelmus, jure ac poſſeſſione legitimâ tenuiſſe cognoſcitur, nos profectò nullatenus imminuimus, ſed in eo ſtatu eſſe Cantuarienſem Eccleſiam volumus, ut authentica ejus Privilegia juxta Canonum ſanctiones, nullis perturbationibus violentur. Data Beneventi, nono Calendas April. Non diſſimilem repulſam paſſus in Anglia fuerat ipſe Caliſtus ſub Paſchali ſecundo. Eodem anno, inquit Cadmerus: venit in Angliam Guido Archiepiſcopus Viennenſis, functurus ut dicebat Legatione totius Britanniæ, ex præcepto & authoritate Apoſtolicæ Sedis. Quod per Angliam auditum, in admirationem omnibus venit; inauditum ſcilicet in Britannia cuncti ſcientes, quemlibet hominum ſuper ſe vices Apoſtolicas gerere, niſi ſolum Archiepiſcopum Cantuariæ. Quapropter ſicut venit, ita reverſus eſt, à nemine pro Legato ſuſceptus, nec in aliquo, Legati officio functus.

De Alexandro Papa III, Rogerius ab Hoveden. Miſit inquit, Alexander Vivianum Presbyterum Cardinalem, Apoſtolicæ Sedis Legatum, in Scotia & in Inſulis circumjacentibus & in Hybernia & in Noreuveia ad cauſas Eccleſiaſticas audiendas & determinandas ſecundum quod ei DEus adminiſtraret. Qui cùm in Angliam veniret, Dominus Rex miſit ad eum Richardum Vintonienſem, & Gandefridum Elienſem Epiſcopos, ut interrogarent eum, cujus authoritate auſus erat intrare in Regnum ſuum, ſine licentia ipſius. His igitur interrogationibus prædictus Cardinalis plurimum territus, de ſatisfactione juravit Regi, quòd ipſe nihil ageret in Legatione ſua, contra voluntatem illius. Et ſic data eſt ei licentia tranſeundi uſque in Scotiam.

Anno MCCXLV. inter varia gravamina quæ in Concilio Lugdunenſi propoſita ſunt nomine totius Regni Angliæ, etiam illud auditum eſt, Martinum Legatum in Angliam veniſſe, ſine Domini Regis licentia. Deinde procuratores univerſitatis Angliæ, de eodem Martino loquentes, ajunt, iſtud factum eſſe Privilegio Regis admodum derogando, per quod ei à ſede Apoſtolica ſpecialiter indulgetur, ne quis in Anglia Legationis fungatur officio, niſi à Domino Rege ſpecialiter poſtulatus. Matthæus Paris. pag. 647.

III. Idem de Joanne Ruſo, quem Innocentius Quartus anno 1247. miſit in Hyberniam, ait ei tributum non fuiſſe nomen Legati propter Privilegium Angliæ neque rubris veſtibus, quod inſigne fuit Legati uſum eſſe. Idem Matthæus Veſtmonaſterienſis. Magnis inquit armatus poteſtatibus quaſi Legatus, non tamen rubris veſtibus inſignitus, ne videre-

tur

tur Dominus Papa Dominum Regem Angliæ offendiſſe, qui quodam gaudet Privilegio, videlicet ut non veniat Legatus in terram ſuam niſi poſtulatus.

ARTICULUS VI.

I. Regum Galliæ Privilegium de non admittendis Legatis Papæ nullibi reperio, ſed ex antiqua conſvetudine prætendunt illi ac conſtantiſſimè tuentur, non poſſe ſummum Pontificem, mittere in Galliam Legatos à latere cum facultatibus ampliſſimis, niſi ad poſtulationem Regis, vel cum conſenſu ejus. Legatum porrò uti non poſſe facultatibus ſuis, donec (ſi Gallicis Authoribus fides) ſcripto, jurejurandoque pollicitus Regi fuerit, non uſurum ſe eis, niſi quamdiu Majeſtati ejus placuerit, deſiturum porrò ſtatim, ac certior factus fuerit, Regem nolle ut eis amplius utatur. Ea de cauſa, & quia multa interdum, continentur in facultatibus Legationum, quæ moribus noſtris, & juri recepto adverſantur, primum ſummus Pontifex Regem admonet, deſtinaſſe ſe in Galliam Legatum, exempli cauſa Joannem, ut conſenſum ejus eliciat, dein cum Legatus attigit fines Galliæ, Nuntium mittit ad Regem cum facultatibus ſuis, ut videre poſſit, an aliquid in illis contineatur contrarium libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ, aut juribus Regijs. Quia verò Princeps alijs negotijs occupatus, iſta per ſe examinare non poteſt, facultates illas mittit ad Parlamentum Pariſienſe, ſimul mandans, ut eas verificent, & actis Curiæ inſcribant. Parlamenti verò officium eſt eas diligenter examinare, adnotare ſi quid deprehenderint illic inſertum, adverſus vetuſtos mores & publicam Regni diſciplinam: ſi nihil iſtius modi animadverterint, in acta referre; ſi verò nonnulla repererint emendatione digna, his decernere, non teneri Gallos, adeóque modum peregrinis Decretis imponere, quod vulgo dicimus, modificare facultates Legati: tum demum ſi Rex permittat, Legatus utitur facultatibus ſuis ſic modificatis & inflexis.

Collegerunt exempla Odoricus Raynaldus, Petrus Puteanus, Petrus de Marca Archiepiſcopus Pariſienſis, unum ſaltem referamus.

II. Anno MCCCCLXXXIII. Sixtus Legatum in Galliam deſtinavit Joannem Baluam Epiſcopum Albanenſem, ut collapſam diſciplinam Eccleſiaſticam reſtauraret. Quia verò, ille ut erat homo audax, Regnum Franciæ ingreſſus eſt, licentiâ vel conſenſu Domini Noſtri Regis minimè petito ſeu habito, ejuſque Legatione minimè receptâ, niſus eſt officium ſuæ Legationis exercere, & quæcunq; ad jurisdictionem Ordinariam Archiepiſcoporum &c. ſpectant & pertinent, exercere, pluraq; agere adverſus Sanctorum Canonum reverentiam & mores, in Gallia receptos: Joannes Nanterra, nomine Regis, qui tum erat Carolus VIII. ab his gravaminibus appellavit ad Sanctiſſimum Dominum Noſtrum Papam Sixtum, minus debitè conſultum, ad ipsū melius conſulendum &c.

Confirmat idem Nicol. Boerius in tractatu de pot. Leg. §. 32. *Ita ſervatur in Regno Franciæ quòd antequam Legatus Pontificius intret Regnum & ſuo utatur Legationis officio, jurat, ſervare jura Regni intacta & ordinationes Regias. Et ejus poteſtas ſolet in ſuprema Parlamenti Pariſienſis curia regeſtrari.*

Ediderat Bonifacius VIII. adverſus Philippum IV. Francorum Regem, decretalem ſuper gentes, quæ in extravagantibus, tribuitur Joanni XXII. in qua ſic legitur. *Verùm cum aliqui hujusmodi officium & poteſtatem, ipſius Romani Pontificis, quam non ab homine ſed à DEO recepit, ſub ſuo arbitrio redigere molientes, Legatos ipſos, niſi ab ejs petiti fuerint, vel de beneplacito eorum tranſmiſſi, ſubjectas ſibi terras dicentes hoc eis de conſvetudine competere ingredi non*

di non permittunt; nos hujuſmodi conſuetudinem, non tam irrationabilem, quàm iniquam, animarum ſaluti contrariam, detrahentemq́; Apoſtolicæ poteſtati, auctoritate Apoſtolicâ penitùs reprobantes, Legatos ipſos ab omnibus cujuscunq́; præeminentiæ, conditionis, aut ſtatus fuerint, debere admitti decernimus, nec eos prætextu cujusvis conſuetudinis impediri poſſe à quoquam Chriſtiano nomine gloriante, quominùs Regna, Provincias, & terras quaslibet, ad quas ipſos deſtinari contigerit, ingrediantur liberè, ac commiſſa ſibi Legationis officium exerceant in eiſdem. Excommunicat deinde eos qui præſumerent impedire Legatos, eorúmque Regna & terras Eccleſiaſtico imponit interdicto, quamdiu in hujusmodi contumacia duxerint perſiſtendum. Revocat autem omnia Privilegia, quibus iidem uti vellent, ad aſſerendum hoc ſuum jus, ſeu ex conſvetudine deſcenderet, ſeu aliundè. Hæc tamen comminatio non exterruit Reges Galliæ neque effectum ſortita eſt.

ARTICULUS VII.

I. Apud Hiſpanos authore Dicano Covarruviâ cap. 35. practicarum quæſt. facultates Legatorum ſeu Nuntiorum Apoſtolicæ Sedis examinantur; ut admoneri poſſint à ſummo Regis prætorio, inquit, quibus uti conveniat diſpenſationibus & commiſſionibus, ne quid fiat in Reipub. diſpendium, cū plerumque Nuntij Apoſtolici exteri ſint, nec ſatis noverint, quæ ſint præcavenda, ne falſis precibus & ſuggeſtionibus decipiantur. Addit Franciſcus Salgadus tractatu de ſupplicat. fol. 27. quòd quando Nuntius aut Legatus, à latere mittitur in Hiſpaniam à Summo Pontifice, in more habet Senatus Regis, petere, ut oſtendat facultates commiſſas à Pontifice, non animo examinandi idoneitatem perſonæ miſſæ, ſed ut hunc jubeat quem literis patentibus conſtat eſſe Nuntium aut Legatum Papæ, & ut adhibeatur ei fides, in iis quæ pertinent ad munus ſuum.

II. Reges Scotiæ, nitebantur privilegio Clementis III. quod Cæleſtinus III. & Honorius III. confirmavêre, *ut nulli de cætero qui de Regno Scotiæ non fuerit, niſi quem Apoſtolica Sedes propter hoc de corpore ſuo, ſpecialiter deſtinaverit, licitum ſit in eo Legationis Officium exercere.* Exinde cum Clemens IV. Legatum in Scotiam miſiſſet, ad conquirendam ad expeditionem in Saracenos, pecuniæ ſummam grandem, admiſſus in Regnum non eſt, ſed extra fines Scotiæ ſubſiſtere juſſus ac per literas mandata exponere Hector. Boët. lib. 13. Hiſt. Scotorum fol. 289.

III. Legatorum in provincias venientium cum ampliſſima authoritate maximus terror fuit, teſtatur iſtud Arnulphus Epiſcopus Lexovienſis in epiſtola 23. ad Cardinales Romanæ Eccleſiæ: in qua laudans Legatos quoſdam, ait, in eis *tantam refulgere Apoſtolicæ ſanctitatis & doctrinæ perfectionem, ut ei plus gratiæ merita contrahant, quàm terroris reverentia diſciplinæ.* Quis enim quantumvis ſui ſecurus, non timeret, cùm intelligeret omnia Provinciarum negotia, in arbitrio Legati poſita eſſe, eam porrò dignitatem eſſe ejus, ut ei Reges & Principes loco cederent, aſſurgerent. Quis Epiſcoporum etiam de ſanctitate morum ſuorum præſumens, eâ ſecuritate inſtructus eſſe poterat, ut non timeret hominem, qui fiduciâ Legationis eos propriâ authoritate ſuſpenſurus erat, ſi id animo collubitum eſſet ſuo, à miniſterio & officio eorum, tum etiam à gradu Epiſcopali dejiceret, ſi res ita ferret?. præterea Electiones Epiſcoporum pendebant ab authoritate Legatorum.

IV. Mittendorum Legatorum cauſa non poſtrema fuit Pontificibus, quod antiquitus Concilia authoritate Regum celebrari invaluerat. Sed Pontifices decernebant nemini licere generalem Synodum convocare abſque juſſione ſe-

dis

Digitized by Google

dis Apoſtolicæ. Ex eo principio emerſit neceſſitas mittendorum Legatorum in provincias, ut Concilia celebrarentur, ſub eorum præſentia, tanquam ſi ipſe ſummus Apoſtolicæ Sedis Antiſtes adeſſet, & ordini judiciorum immineret. Ita Nicolaus Papa miſit Legatos in Galliam in cauſa divortij Lothargij & Theutbergæ propter quam Concilium Metenſe ab Epiſcopis celebrari jubebat, cui authoritate Apoſtolica Legati ſui præſiderent. Attamen his verbis utitur quæ plurimùm modeſtiæ præferunt; fortaſſis ut ea ratione faciliùs Epiſcopos ad conſenſum traheret: obſtituros novitati, ſi pervicaciter quæſita authoritas fuiſſet. Hortatur enim eos ut cum Legatis Apoſtolicæ Sedis Synodū congregent, cui cum fraternitate eorum præſideant ijdem Legati, quatenus, inquit, a Pontificis noſtri latere venientibus miſſis Synodicam illic celebrationem, Apoſtolica fulti authoritate, cum fraternitate veſtra præſidentibus adunare debeatis. Attamen licet Nicolaus PP. miſerit Legatos ad Concilium nationale, retinuiſſe tamen reverentiam erga Reges Galliæ colligitur ex epiſtola ejus ad Rodoaldum & Ioannem, de Synodo Metenſi convocanda. Nam cum generalia mandata dediſſet, ſpecialemque inſtructionem cum hac epiſtola mittere ſe ſignificaſſet, jubet, ut tam epiſtolas Synodicas quàm iſtas, ipſumq, commonitorium Regi Carolo præſentibus cunctis oſtendant. Quod idem eſt acſi juberet, Legati literas legationis ſuæ, ſive facultates, ac præterea ſecretas, ut hodie loquimur, inſtructiones, cum Principe communicarent, ut præſentibus conſiliarijs ejus examinarentur, tum verò demum executioni mandentur, delegataque ſibi auctoritate conſenſu Regis accedente Legati utantur. Hæc ſunt verba in appendice Epiſtolarum, Nicolai ep. 2. Et deinde *cum pro cauſa Balduini ad Carolum perrexeritis, eidem glorioſo Regi epiſtolas Synodicas, & has quas nunc vobis dirigimus, pariter cum Commonitorio præſentibus cunctis oſtendite.*

ARTICULUS VIII.

DE alijs recentioris ævi diverſorum Regnorum & Eccleſiarum Legatis Natis. Baron: ad an. 1097. num. 31. *Plures ſunt*, inquit, *hodie in Eccleſia Catholica Nobiliſſimarum Eccleſiarum Antiſtites, qui ex vero certoq; Privilegio Apoſtolicæ Sedis, Legati Nati obtinent dignitatem.*

Manet ſua Auctoritas & Juriſdictio Legationis Natæ Archiepiſcopo Colonienſi ut Aloac. in ſua prax. in Rubr. Triplices Leg. Saltzburgenſi in Germania, Toletano in Hiſpania, Rhemenſi in Gallia: Piſano in Italia, Franc. c. 1. n. 10. De off. Leg. Trevirenſi in Belgio, Gneſnenſi in Polonia ſine contradictione uti addit Azorius Soc: JESU Inſtit. Moral. par. 2. lib. 5. cap. 27. Henric. loc. cit. Barboſ. de off. & poteſt. Epiſc. par. 1. tit. 3. cap 7. num. 17. §. Verum. Henr. Caſtſt. in Summ. jur. Can. lib. 1. tit. 3. 17. De off. Leg. §. 2. Zoes. lib. 1. Decretal. tit. 30. num. 3. Noviſſimè Proſp. Fagn. in cap. Nulla num. 38. Verb. Præmitto ejuſmodi Legatos Natos de conceſſ. præben. latè Gambar. de Auth. Leg.

Nominatur præſens in Concil. Tridentino Mocenicus Archiepiſcopus Nicoſienſis Regni Cypri Primas, Legatus Natus.

II. Martinus Cromerus proximior temporum Joannis Laſcij lib. de Repub: & Majeſt. Polon. fol. 108. *Ad Gneſnenſem Archiepiſcopum ab ipſo etiam Leopolienſi Archiepiſcopo datur provocatio, idq; eo nomine, quod ille eſt Legatus perpetuus, ſive ut vulgò loquuntur, Natus, Sedis Apoſtolicæ.*

Noviſſimè Chriſt. Wintzler in tract. de juriſdict. Epiſcop. Germaniæ tit. 30. de Leg. Ap. num. 4. *Audiunt univerſas cauſas, quæ per appellationem vel querimoniam, à ſubditis ſuorum Suffraganeorum ad ſuam audientiam deferuntur*

tur, ſicut alij vices Pontificis in Provincia gerentes, etiam in præſentia Legati à latere. And. de Butr. Card. Imol. teſte Joanne Bromel in Tractatu de dig. & poteſt. Leg. Concl. 17. ded. 1. & 2. Ne jus Leg. Natæ ſit inutile, ut in ſimili pro Legato de latere cum Panorm. ibi arguit Brunel. Alias quoad momentaneum & quaſi tranſeuntem, officium ſuum, ob reverentiam S. Sedis Apoſt. facilè demittent. Eoq; modo cap. volentes 10. de offic. Leg. & Reſcriptum Pontificis hoc innuens intelligitur. Et quia iſtud ius Eccleſiis inhæret. d. cap. 1. & cap. penult. reale & perpetuum eſt, & morte Pontificis non expirat. Petr. And. Gembar. de auth. Leg. de lat. in princ. num. 9. Nec ſpeciali Commiſſione indiget, aliàs potius datum quàm natum, ſive inhærens diceretur.

III. Et tametſi aliquibus in locis ſeu Hæreticorum aut infidelium vi & feritate, ſeu temporum viciſſitudine, exercitium Legationis Natæ ceſſaverit, Privilegia tamen Summorum Pontificum, æterna inconcuſſa manent, quæ uti juri communi conformia, & favorabilia ampliari non reſtringi decet. cap. odia. de Reg. jur. in 6. Eximiè facit ex epiſtola Juonis apud Baron. ad an. 1079. *Profeſſio Romani Pontificis, nihil de traditione quam à probatiſſimis prædeceſſoribus meis traditam, & ſervatam reperi, diminuere vel mutare, aut aliquam novitatem admittere, ſed ferventer ut eorum diſcipulus, & ſequipeda, totis mentis meæ conatibus, quæ tradita canonicè comperio, obſervare ac venerari profiteor.*

IV. Legatio Nata Cantuarienſis Eccleſiæ celeberrima eſt, ejus tamen privilegium non exſtare, plane compertum habeo, ſed auctoritas & præeminentia Archiepiſcopi Cantuarienſis multis deducitur.

V. Baron. ad an. 1072 num. 8. & aliis. *Cùm negaret* Eboracenſis Archi-Epiſcopus privilegium à S. Gregorio conceſſum Eccleſiæ Cantuarienſi extendendum eſſe ad ſucceſſores ejus Sedis, primi Archiepiſcopi Auguſtini, eò quòd de ſucceſſoribus ejus nulla ab eodem S. Gregorio mentio facta eſſe reperiatur: Lanfrancus Archiepiſcopus Cantuarienſis inanem tergiverſationem adverſarij exemplo ſimili mutato ſic eluſit & confutavit: *porrò quod dicis*, potuiſſe Beatum Gregorium ſi voluiſſet ſucceſſoribus Auguſtini confirmare, quod conceſſerat Auguſtino: verum omnino eſt, nec poteſt ambigi, ſed quòd quæſo præjudicium hoc Cantuarienſi Sedi affert? à ſimili cauſam proponam.

Nam quando Dominus & Salvator noſter JESUS CHRISTUS dixit Beato Petro: Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & tibi dabo claves Regni Cœlorum: potuiſſet adjicere, ſi voluiſſet, eandem poteſtatem Succeſſoribus tuis concedo. Verum dicti prætermiſſio nihil reverentiæ imminuit Succeſſoribus Petri. Ibisne his verbis obviam? refereſne adverſa? enim verò omnium Chriſtianorum conſcientiis eſt inditum, ut nihilominus quam B. Petro Succeſſoribus ejus & minantibus attremant, & Serenam dignitatem indulgentibus gaudenter applaudant. Et inferius. Sicut dixit Chriſtus omnibus Præſulibus Romanis, quod dixit Beato Petro: ita dixit Gregorius omnibus Succeſſoribus Auguſtini, quod dixit Auguſtino: Hinc conficitur ut ſicut Cantia ſubjicitur Romæ quod ex ea fidem accepit, ita Eboracum ſubjiciatur Cantiæ quæ eo prædicatores miſit.

VI. Huic graviſſimæ altercationi de primatu Cantuarienſis ſuper Eboracenſem ſopiendæ, Alexander Pontifex Romanus Synodum in Anglia promulgavit, quatenus Conventus Anglicæ terræ Epiſcoporum, Abbatum cæterarumque religioſi ordinis perſonarum utriuſque partis rationes audiret, diſcuteret, definiret. Factumque eſt ita. Exſtat

SyNO-

SYNODALE DECRETUM *definitivum his verbis.*

ANno ab incarnatione Domini Noſtri JESU Chriſti milleſimo ſeptuageſimo ſecundo, Regni verò Vilhelmi glorioſi Regis Anglorum & Ducis Northmanorum Sexto, Pontificatûs autem Domini Alexandri Papæ Undecimo in præſentia Regis, Epiſcoporum & Abbatum, ventilata cauſa eſt de Primatu, quem Lanfrancus Dorobernenſis Archiepiſcopus, ſuper Eboracenſem Eccleſiam jure ſuæ Eccleſiæ proclamabat & de ordinationibus quorundam Epiſcoporum, de quibus, ad quem ſpecialiter pertinerent, certum minimè conſtabat. Et tamen aliquando diverſis diverſarum cauſarum auctoritatibus probatum atque oſtenſum eſt, quòd Eboracenſis Eccleſia, Cantuarienſi Eccleſiæ debeat ſubjacere, ejuſque Archiepiſcopi, ut Primatis totius Britanniæ diſpoſitionibus, in iis quæ ad Chriſtianam Religionem pertinent in omnibus obedire. Et infra. Si Cantuarienſis, Concilium cogere voluerit, ubicunq; ei viſum fuerit, Eboracenſis Archiepiſcopus ſui præſentiam cum omnibus ſibi ſubjectis Epiſcopis ad nutum exhibeat, ut ejus Canonicis diſpoſitionibus obediens exiſtat. Quòd autem Eboracenſis Archiepiſcopus profeſſionem Archiepiſcopo Cantuarienſi, facere etiam cum Sacramento debeat, Lanfrancus Dorobernenſis ſeu Cantuarienſis Archiepiſcopus ex antiqua anteceſſorum conſvetudine oſtendit; ſed ob amorem Regis, Thomæ Archiepiſcopo Eboracenſi Sacramentum relaxavit, ſcriptamque tantùm profeſſionem recepit, non præjudicans ſucceſſoribus ſuis, qui Sacramentum cum profeſſione à ſucceſſoribus Thomæ exigere voluerunt. Qua cauſa pleniſſimè definita Thomas Eboracenſis Archiepiſcopus profeſſionem hanc emiſit, quæ ſequitur.

VII. Decet Chriſtianum quemq; Legibus Chriſtianis ſubjacere, nec his quæ à Patribus ſalubriter inſtituta ſunt, quibuslibet rationibus contraire. Hinc namq; iræ, diſſenſiones, invidiæ, contentiones, cæteraque procedunt, quæ amantes ſuos in pœnas æternas demergunt, & quanto quis altioris eſt ordinis, tantò impenſius Divinis debet obtemperare præceptis. Propterea ego Thomas, ordinatus jam Eboracenſis Eccleſiæ Metropolitanus Antiſtes, auditis cognitiſque rationibus abſolutam tibi Lanfrance Dorobernenſis Archiepiſcope tuiſq; ſucceſſoribus de Canonica obedientia profeſſionem facio, & quidquid à te vel ab eis juſtè & canonicè injunctum mihi fuerit, ſervaturum me eſſe promitto.

De his in Synodo geſtis in cauſa Eboracenſi certiorem fecit Alexandrum Papam per Epiſtolam: *Allata eſt inquit Eccleſiaſtica gentis Anglorum hiſtoria, quam Eboracenſis Eccleſiæ Presbyter & Anglorum Doctor Beda compoſuit. Lecta ſententia, quibus pace omnium demonſtratum eſt: à tempore Beati Auguſtini primi Dorobernenſis Epiſcopi, uſq; ad ipſius Bedæ ultimam ſenectutem, quæ ferè centum & quadraginta annorum ſpatio terminatur, anteceſſores meos ſuper Eboracenſem Eccleſiam totamq; inſulam, quam Britanniam vocant, nec non Hyberniam Primatum geſſiſſe, curam Paſtoralem omnibus impendiſſe, in ipſa Eboracenſi Urbe perſæpe locis finitimis, ubi eis viſum fuit Epiſcopales ordinationes atq; Concilia celebraſſe, Eboracenſes Antiſtites, ad ipſa Concilia vocaſſe, & cùm res popoſciſſet, de ſuis eos actibus rationem reddere compuliſſe. Epiſcopos quoq;, quorum ſubjectionem in quæſtionem adduxerat, infra illud centum & quadraginta annorum ſpatium per Dorobernenſes Archiepiſcopos fuiſſe ſacratos, ad concilia vocatos, Quoſdam*

dam quoq; exigentibus culpis ab eis cum Romanæ ſedis auctoritate depoſitos: multaq; in hunc modum quæ epiſtolaris modeſtia per ſingula explicare non poteſt, diverſa ad legendum porrecta concilia, quæ diverſis temporibus diverſis de cauſis à meis ſunt Anteceſſoribus celebrata. Quæ tametſi non eandem ſuæ Inſtitutionis habuêre materiam, eandem tamen de Primatu & ſubjectionibus Epiſcoporum tenuêre ſententiam, recitatæ eorundem de quibus quæſtio verſabatur Epiſcoporum ante prædeceſſores meos factæ electiones, & per eos ordinationes, quæ Dorobernenſi Eccleſiæ de ſua obedientia ſcriptas reliquerunt profeſſiones. Urbs namq; quæ nunc Cantuerbia (poſt Cantuaria) nominatur, antiquis temporibus ab ipſis terræ incolis Dorobernia vocabatur.

Acceſſerunt omnium teſtimonia, quia omnia quæ ſcripa ſonuerunt, ſe ſuis quiſq; temporibus vidiſſe & audiſſe conſtantiſſimè affirmaverunt. Nec defuerunt geſta, quibus reſeratum eſt cum Anglia per plures Regulos eſſet divisa, Nordanhunbrorum Regem ubi ſita eſt civitas Eboraca, accepto pretio cuidam Simoniaco Epiſcopatum vendidiſſe, pro qua culpa à Dorobernenſi Archiepiſcopo ad Concilium vocatum fuiſſe, nolentemq; venire pro ſua inobedientia Excommunicationis ſententiam pertuliſſe. Qua communione atq; conſortio omni illarum partium Eccleſia tam diu abſtinuit, quoad uſq; Concilio ſeipſum exhibuit, culpam dixit, quod malè geſtum eſt, correxit, de reliquo emendaturum ſe fore ſpopondit. Quæ res non mediocre tulit judicium, Anteceſſores meos ſuper ipſam terram illamq; Eccleſiam habuiſſe Primatum. Ultimum quaſi robur, totiuſq; cauſæ firmamentum, prolata ſunt Anteceſſorum Veſtrorum Gregorij, Bonifacij, Honorij, Vitaliani, Sergij, item Gregorii, item ultimi Leonis Privilegia atq; ſcripta quæ Dorobernenſis Eccleſiæ Præſulibus Anglorumq; Regibus aliis atq; aliis temporibus variis de cauſis ſunt data aut tranſmiſſa. Reliqua enim reliquorum tam authentica quàm eorum exempla, in ea combuſtione atque abolitione, quam Eccleſia noſtra ante quadriennium perpeſſa eſt, penitus ſunt abſumpta.

Et ſub finē: *Cujus ſcripturæ exemplar vobis quoq; quibus S. totius mundi Eccleſiam conſtat eſſe commiſſam, transmittendum curavi, ut ex hoc atq; aliis, quæ transmiſſa ſunt perſpicuè cognoscatis, ex more Anteceſſorum, quid mihi Chriſtiq; Eccleſiæ quam regendam ſuſcepi, concedere debeatis. Quod peto honeſtè & ſine dilatione per indultum Sedis Apoſtolicæ privilegium fieri, quatenus ex hoc quoque quantum me diligatis, evidenter poſſit oſtendi.*

VIII. An igitur Privilegium Cantuarienſe illo incendio deflagraverit? an ſine ullo Privilegio ipſa origine vetuſtateq; (ut hiſtoria Eccleſiæ Britannicæ loquitur fol. 26.) Legationis Natæ auctoritatem & facultatem Eccleſiæ Cantuarienſis obtinuerit? An Pontifices Romani Cantuarienſes Archiepiſcopos ſummâ & propria auctoritate præditos ut ſuos Legatos nominabant, ut auctoritatem quam jure ſuo obtinebant à ſede Romana ſumere viderentur, idem ib. ego in medio relinquo.

IX. Archiepiſcoporum Cartuarienſium poteſtatis fuiſſe per totius Britanniæ, & Hyberniæ Diœceſes, ubicunque voluiſſent abſq; aliqua ſuffraganeorum

rum ſuorum licentia Pontificalia exercendi, ſacros ordines conferendi, Epiſcopos confirmandi & conſecrandi & concilia convocandi. Recenſet Gervaſ. Monach. Actor. Pontif. Catuauien. inter Hiſtoricos Anglicanos fol. 1669. Et tradit etiam ſanctus Anſelmus Archiepiſcopus Cantuarienſis ut refert P. Michaël Alforb. Societ. JESU Annal. Eccleſiaſt. Anglic. Tom. 4. ad annum 1107. fol. 222. Et clarius luculentiusq; colligitur ex ipſa epiſtola ejuſdem S. Anſelmi libro 3. epiſt. 19. ut noviſſimè teſtatur Lucas Dacher in Epiſt 27. Ivonis Epiſcopi Carnotenſis ad Paſchalem ſummum Pontificem fol. 360 col. 2.

X. Sanctum Anſelmum Archiepiſcopum Cantuarienſem ampliſſimas facultates toto Regno Angliæ exercuiſſe, ut etiam feſtorum celebritates indiceret, uti Eccleſiæ Anglicanæ Primas & in rebus ſacris illius nationis arbiter; teſtatur verbis præinſertis Salazar in defenſione Immacul. Concept. cap. 36. § 6 num. 40. Hunc Anſelmum in Concilio apud Barum contra Græcos proceſſionem S. Spiritûs à DEO filio negantes, Urbanus II. ſummo honore habuit. *Hunc*, inquit: *pro Magiſtro teneamus, & veluti alterius orbis Apoſtolum & Patriarcham jure venerandum cenſeamus.* Antiq; Brit. Eccl. fol. 25. & idē apud Baron. ad an. 1097. num. 147.

Inſuper ejus auctoritatis fuit Archiepiſcopus Cantuarienſis, qualem ajunt eſſe eum qui Regnum Siciliæ poſſidet, ait Henriquez. lib. 10. cap. 28. num. 3. Unde Epiſcopus Cantuarienſis poteſtatem judicialem habuit ampliſſimam judicandi tam directè, quàm per viam querelæ. Appellationes determinandi, totam Provinciam interdicto Eccleſiaſtico ſupponendi, & ab eo relaxandi, uti ex relatis per citat. Gervas. Monach. patet multis in locis. Et hiſt. Antiquit. Eccleſiæ Britanniæ fol. 28. in quacunque ſuæ Provinciæ Diœceſi ac Parochia etiam appellatione nulla interpoſita, ſingulas ac uniuſcujuſq; caſus querelasq; dijudicandas poteſt ſuſcipere. Quæ juriſdictio tam tacito omnium conſenſu, uſuque longævo, quàm Regni inſtitutis latiſque legibus, in juris vigorem neceſſitatemque, jam diu tranſiit, ac ibidem. *Itaque ſuffraganei dum enervare Metropolitani ſui vires ſtuduerunt, ipſi non modò debilitati ſed & fracti ceſſerunt, prædicta enim conſvetudines, prærogativa, & privilegia Metropolitanea Sedi tam firmiter infixa hærent, ut niſi aperta lege tolli & avelli haud poſſint.*

XI. Ac tamen ſi Cantuarienſis tolerantia & conniventia (quod æquabilitate ſua ſæpe ſolet) juri ſuo aliquando cedat, multaque remittat, & à Suffraganeis uſurpari etiam longiſſimo tractu temporis ſinat, acquirere tamen jura ſibi Archiepiſcopalia, aut Metropolitanum excludere, vel prohibere, propter jurisjurandi Religionem quod Sacrati præſtant, nulla præſcriptione poſſunt: juriſdictionis enim ſuæ habenas, & relaxat, cum vult, & adducit ad ſe cum neceſſe eſt fol. 23. Nam quilibet conſecratus Epiſcopus in ſua inauguratione, juramento pollicetur obedientiam Canonicam, & defenſionem omnium Cantuarienſis Eccleſiæ Privilegiorum, atque libertatum: Et ibidem: nullos in rebus dijudicandis prudentiores, aut ab omni luxu continentiores, aut in tota vita moderatiores, magiſque frugi, & in pauperes beneficos, & quotieſcunque Rempublicam capeſſebant Regibus atque Regno utiliores, quàm Cantuarienſes Archiepiſcopos fuiſſe.

XII. Baron. ad an. 1163. fol. 474. Alexander Papa Concilium Turone celebravit. Cui inter alios inſignes interfuit Sanctus Thomas Archiepiſcop9 Cantuarienſis, anno ſuperiori (ut vidimus) ad eandem regendam Cathedram, ex munere Cancellariæ aſſumptus, quem præter morem Alexander Papa ejuſmodi excepit honorificentia: fecit enim ut omnes Cardinales occurrerent ei extra urbem illam, præter duos tantùm, qui ſoliti eſſent ei ſemper aſſiſtere, idemque obtinuit quæcunque ab ipſo Pontifice petijſſet, nempe ſuæ Eccleſiæ privilegiorum confirmationem.

Idem

Idem Baron. ad annum Chriſti 1117. fol. 117. Cùm Archiepiſcopus Eboracenſis Torſtanus cogeretur ab Archiepiſcopo Cantuarienſi ad profeſſionem ex privilegio ejus Eccleſiæ, is Romam veniens, impetravit literas a Paſchali Papa ad Regem Angliæ Henricum: audivimus Electum Eboracenſem Vicarium ſapientem & ſtrenuum ſine judicio ab Eboracenſi Eccleſia ſequeſtratũ, quòd nimirum Divinæ juſtitiæ & Sanctorum Patrum inſtitutionibus adverſatur. Nos quidem neque Cantuarienſem Eccleſiam minui, neque Eboracenſem volumus præjudicium pati, ſed eam Conſtitutionem quæ à Beato Gregorio, Angliæ gentis Apoſtolo, inter eaſdem Eccleſias conſtituta eſt, firmam cenſemus illibatamque ſervari.

XIII. Cantuarienſis Archiepiſcopi prærogativas cap. 1. de officio Legati approbavit Allexander III. quod pro jure communi receptum, vel maximè privilegij vicem & vim ſuſtinet imò ſuperat.

Cùm non ignoretis Cantuarienſem Archiepiſcopum vobis non ſolùm Metropolitico, ſed etiam Legationis jure præeſſe. & infra. *Sanè licet idem Archiepiſcopus Metropolitico jure audire non debet cauſas de Epiſcopatibus Veſtris, niſi per appellationem deferantur ad eum: Legationis tamen obtentu, Univerſas, quæ per appellationem vel querimoniam perveniunt ad ſuam audientiam audire poteſt & debet; ſicut in provincia ſua vices noſtras gerere comprobatur.* Et ibidem: *CAſUS Archiepiſcopus Cantuarienſis eſt delegatus in Provincia ſua, quidam tamen Suffraganei ſui dicebant, quòd cauſas ſubditorum ſuorum audire non poterat, nec debebat, niſi cum per appellationem deferuntur ad eum: & ſic non permittebant Clericos ire ad Archiepiſcopum per ſimplicem querimoniam: Archiepiſcopus ſignificavit hoc Domino Papæ ſuper hoc ſcribit Suffraganeis Cantuarienſ. dicens, quòd ipſi ignorare non debent Archiepiſcopũ ſuum ſibi præeſſe jure Metropolitico & jure Legationis.*

Idem declaravit Innocentius 4. cap. eodem tit. in ſexto. *Sicut honoris* (inquit) *prærogativa lætantur, ſic eos authoritate volumus fungi ampliori*. Ex quo colligitur Archiepiſcopum Cantuarienſem omnia potuiſſe exceptis Papæ reſervatis cap. Excommunicatis ext. eodem tit. præſertim cùm Legatus Natus habeat in ſua provincia ordinariam juriſdictionem per expreſ. text. cap. 2. de offic. Leg. in 6to ibi. glos. ſpecialiter declarat id procedere, non ſolùm in Cardinali Legato de latere, ſed & in Legato Nato prout tradunt. Franc. Geminian. & alij DD. ibidem.

XIV. Omnes porrò DD. qui de Legatis Apoſtolicis ſcripſerunt, Cantuarienſem Legatum Natum primariò celebrant. Neque temere exiſtimandum Leonem, X. Papam & Concilium Lateranenſe, cum Eccleſiæ Gneſnenſi Legatio Nata concederetur de Privilegio Cantuarienſi ignoraſſe, aut rem incertam vel non exiſtentem Archiepiſcopo Gneſnenſi ad Papam & Concilium Regio Oratori, *Viro præclaro, notabili Prælato, Primati Poloniæ* (hiſce enim encomijs à Pontifice in Bullis ornatur) fruſtra conceſſiſſe.

ARTICULUS IX.

ARchiepiſcopum Gneſnenſem in exercitio facultatum adinſtar Cantuarienſis, fuiſſe, Cracovienſes, Vladiſlavienſes, Poſnanienſes, Plocenſes Suffraganeos Epiſcopos confirmaſſe & conſecraſſe, aut iiſdem Confirmationes juſtis de cauſis denegaſſe, multis probatur.

Marti-

Martinus I. Archiepiſcopus, Simonem Gozdavam à Collegio Plocenſi electum.

Joannes I. ſive Janicus Stephanum gente Rolium: Raduanum gente Srzeniavium; Bernardum gente Syrocomliam Epiſcopos Poſnanien.

Petrus III. Gedeonem Epiſcopum Cracovienſem de Domo Gryphorum Lupum Plocenſem & tres Poſnanienſes.

Joannes III. Epiſcopos, Plocenſem Joannem Naſencium, Florianum Acervinum, Clementem Pierzchalium Poſnanienſem, Domaratum Grzymalium, Joannem Dolivium.

Fulco Andream Gryphium, Petrum Brevim, Andream Vitellium Plocenſes. Boguphalum II. Roſeum Poſnanienſem.

Joannes II. Petrum Nietlich & Thomam Plocenſes.

Philippus Joannem Wiſkowiec Poſnanienſem.

Jacobus II. Viſlaum gente Zabavium, & Gerhardum Acervinum Vladiſlavienſes. Joannem Gerbis Nalencium, Andream Zarembium Poſnanienſes, Joannem Altum Prawdzicium Plocenſem: alij alios Epiſcopos confirmarunt & conſecrarunt.

Joannes II. Petro Abdanco in favorem Phalantæ à Boleſlao Majoris Poloniæ Duce promoti, Confirmationem diſtulit.

Jaroſlaus Proviſum Apoſtolicum Bernardum Innocentij VI. Pœnitentiarium juſtis de cauſis non admiſit, & Janiſlaum Wronſki à Caſimiro Magno Nominatum Epiſcopum Plocenſem inſtituit & confirmavit.

Joannes Suchywilk Nicolao de Kurnik Navitæ confirmationem Epiſcopatus Poſnanienſis denegavit.

Ultimum Paulum Gyżycki Epiſcopum Plocenſem Vincentius Cotus anno 1439. Cracoviæ conſecravit.

II. De poteſtate hac Metropolitana Gneſnenſi, confirmandi & conſecrandi Epiſcopos opinatur Staniſlaus Lubinſki Epiſcopus Plocenſis Opere poſthumo fol. 321 inde profectam eſſe, quòd cum ab Henrico IV. Imperatore, Pontifices Romani maxima vi oppugnarentur, & excitatis Anti-Papis Eccleſia laceraretur, viæque omnes quibus Roma adiri poteſt, turbarentur, his itinerum difficultatibus & Schiſmate Eccleſiâ DEi diſtractâ, non ab Romano Pontifice, ſed ab Archiepiſcopo Gneſnenſi, confirmationes & conſecrationes Epiſcoporum, initium acceperint. Sed veniâ Magni in Eccleſia & Repub: Viri (iſto Elogio à Joanne Lipſcio Archiepiſcopo Gneſnenſi, oratione in funere Sigiſmundi III. & Conſtantiæ decoratur) antiquitatis Eccleſiaſticæ, Sacrorumq; Canonum, & Chronologiæ temporum Henrici IV. attentiorem eſſe oportebat, talia præſuleo calamo ſcribentem.

Vetus inſtitutum primævæ adhuc Eccleſiæ fuit, ut vacantibus Epiſcopatibus, Synodum Provinciæ, cogerent Metropolitani in loco ſedis vacantis vocabantur in diem Epiſcopi Provinciales, confluebat Clerus & Populus, *Metropolitanorum, & eorum Epiſcoporum judicio* inquit Canon. XIII. Concilij Laodiceni, *qui circumcirca fuerunt provehebantur ad Epiſcopatus, qui plurimo tempore, tam verbo fidei, quàm rectæ converſationis exemplo probati erant.*

III. Neq; Clerus ac Populus extra curam & honorem, ſuffragandi Epiſcopis agebat juxta illud. *Oportet illum & teſtimonium habere ab his qui foris ſunt*, ſed teſtimonium penes illos duntaxat, penes Epiſcopos judicium erat, ita Baſil. ep. 62. ad Neocæſarienſes poſt Muſoni Epiſcopi obitum, *petere quidem veſtrum eſt, Domini verò deſignare, nempe Synodi judicio præficiendum.* Interrogabant Epiſcopi Clerum & Populum, teſtimonia de perſona deli-

deligenda exquirebant, ſed ipſa deſignatio ſeu Electio, Metropolitana una cum Synodo Provincialium Epiſcoporum integra manebat.

Submota poſtmodum leviore turba, paucos & præcipuos adhiberi mos obtinuit. Theodoreti verba ſunt, loquentis de Petro, qui ſucceſſit Athanaſio, novem annis poſt tempora Concilij Laodicenſis: *Suffragantibus S. Ordinis & iis qui erant in Magiſtratu & dignitate conſtiti, omnis verò populus, acclamationibus lætitiæ ſigna promebat.*

A Concilij Niceni temporibus, ad ſolos Epiſcopos promotiones Epiſcoporum ſpectare, extra controverſiam fuit; Apoſtolorum exemplo quorum præcipuæ partes fuerunt, in Electione Mathiæ.

Canon Quartus primæ Synodi Nicenæ, qui in ſecunda Nicena citatur anno 787. *Oportet eum qui provehendus eſt ad Epiſcopatum ab Epiſcopis eligi.* Et Canon 16. Antiochenus. *Si quis Epiſcopus in Eccleſiam vacantem proſiliat, ſedemq; pervadat abſq; integro perfectoq; Concilio, hic abjiciatur.* Perfectum verò Concilium illud eſt, ubi interfuerit Metropolitanus Antiſtes. Atque juxta ejuſdem Synodi Antiochenæ Canonem XIX. qui Canonem Nicænũ interpretatur. *Epiſcopus præter ſententiam Metropolitani nullatenus ordinetur.* Tandem tota authoritas penes Metropolitanum erat qui rebus geſtis τὸ κῦρος adhibebat. Euſebius actione 13. *In unaquaq; Provincia Metropolitanus habeat poteſtatem, & ipſe conſtituat omnes in Provincias Epiſcopos.*

IV. Diſceſſum autem à veteri more in loco Sedis vacantis Electionum, quod cum in parvo oppido Synodum habere, Electiones per diſcordias ſæpe & criminum objectiones protractas agere: ſumptibus onerari incommodum erat, quandoquidem Nicenus Canon de loco Synodi nihil diſertè, nec de Cleri Populique teſtimonio conſtituiſſet, liberum ſibi Epiſcopi putarunt apud Metropolitanum, Synodum pro Electionibus habere.

V. Perſeveravit hæc Metropolitana poteſtas, diſcutiendi Electiones, Electos Epiſcopos, ſuos Suffraganeos, confirmandi ac juribus Potificiis ſtabilita eſt, cap. 1. diſt. 6. Quia diligentia cap. Innotuit. cap. cum dilectus de elect. cap. inter corporalia de transl. Epiſcopi cap. qua fronte de appell. quæ confirmatio eſt Electionis peractæ convalidatio, & eſt implementum Electionis ſicut traditio rei, eſt implementum venditionis juxta DD.

Quod jus Electionum Clerus & populus paulatim tranſmiſerunt ad Canonicos Eccleſiarum Cathedralium, quos in eo jure confirmarunt ſummi Pontifices, varijs conſtitutionibus quæ habentur in Decretalibus, in Clementinis inter extra vagantes. Electio Epiſcopi facta per Capitulum, ab Archiepiſcopo confirmabatur. Quod ſi Capitulum non eligebat Epiſcopum inter tres Menſes, juſto impedimento ceſſante. Electio devolvebatur ad Archiepiſcopum ipſum cap. ne pro defectu, de Elect. & cap. quanquam: eodem titul. lib. 6.

VI. Archiepiſcopus de jure conſecrare electum Suffraganeum Epiſcopum debuit, vel alteri Epiſcopo conſecrationem committere, nec alius ſine tali cõmiſſione conſecrare potuit. 64. & 65. diſt. cap. qui in aliquo 51. diſt. cap. ſuffraganeis, de Electione cap. ſi Archiepiſcopus de tempore ordinat. cap. quod inter corporalia de tranſlat. Epiſcopi cap: ſedem de off. Ordin. Et conſecratus ab alio, ex commiſſione Metropolitani, debuit infra duos menſes ipſum Metropolitanum viſitare tex. in cap. ſi quis diſt. 65. Conſecratio fiebat à Metropolitano, interveniantibus Comprovincialibus Epiſcopis vel per literas proprias conſenſum exprimentibus text: cap. cum non debet. 65. diſt.

Atque hac antiquiſſima propria Metropolitanis poteſtate Archiepiſcopos Cantuarienſes, ut Epiſcopos Provinciæ ſuæ, confirmarent & conſecrarent, præditos fuiſſe, ſupra expoſuimus. Hâc ipsâ pollebant & pacificè aliquot ſæculis utebantur Archiepiſcopi Gneſnenſes quamdiu Electiones Epiſcoporum

per

per Capitula Cathedralia viguêre. Poſteaquam Caſimirus, aliique ſecuti Poloniæ Reges Electionibus Capitularibus manum injecerunt & Principatûs poteſtate ac Pontificum Romanorum tolerantiâ jus nominandi Epiſcopos ſibi vendicaverunt: exhinc fermè Metropolitanæ Gneſnen. imminui, conſecrationum à quocunque Antiſtite libertas Romæ impetrari, jus tot ſeculis prævalidum incuriâ an injuriâ? deſeri & deſinere.

VII. Olim Epiſcopi (Crom. Tom. 1. fol. 106.) ex præſcripto Sacrorum Canonum à Collegiis primariorum Sacerdotum, quæ Capitula Cathedraliū Eccl. vulgò nominant, legebantur. Nunc Princeps umbratili quadam Electione illis relictâ aut ne relictâ quidem, ſolus arbitratu ſuo edit Epiſcopum & Pontifici Max. commendat (quod fiebat etiam à Collegijs) ut ejus authoritate approbetur, præficiatur & ab alijs Epiſcopis conſecretur. Cœperunt autē ſic editi ſive nominati indulgentiâ vel conniventiâ quâdam admitti ad conſilia publica priusquam approbarentur à Pontifice. Non item ad functiones ſacras & jurisdictionem Eccleſiaſticam & adminiſtrationem bonorum.

VIII. Primus Stiborius Pauli Gizycij in Epiſcopatu Plocenſi Succeſſor, cū Caſimirus Rex Electioni ejus obſtaret prævalente Romæ Friderici Imperatoris apud Pium II. promotione (quod Stiborius Ducum Maſoviæ Friderici conſangvineorum favore juvaretur) ac Pius II. Caſimiro Regi ob eam cauſam, quòd ab eo, ne poſſeſſionem Epiſcopatus Varmienſis, quem ardenter concupierat, adiret, impeditus & excluſus fuerat, gravi odio infenſus eſſet, (clam vocato ad ſe Nicolao Epiſcopo Lacedæmonienſi ex ordine Divi Franciſci, qui cum titulo Epiſcopi in partibus infidelium Suffraganeum Epiſcopi Plocenſis gerebat) nemine altero accito Epiſcopo, ex indulgentia Romani Pontificis conſecrari ſe curavit. Stanislaus Łubienski fol. 363.

IX. Hac velut datâ portâ, delegandi ab urbe conſecrationes, exemplum in alios Epiſcopos manavit. nobiſque jam peſſulum obdidit veneranda ſummi Pontificis poteſtas, & pro lege voluntas. Magnam tamen exinde vim illatam eſſe, vetuſtis Canonibus, & conſtantiſſimo Metropolitanorum juri, queritur Archiepiſcopus Pariſienſis Petrus de Marca lib. 6. de concordia Sacerdotij & Imperij fol. 184. & allegat Gregorium 7. adeò ſe religioſum præbuiſſe, ut Epiſcopum quendam conſecrare recuſaverit, donec conſtaret eum à jurisdictione Metropolitani ſui exemptum eſſe lib. 9. epiſt. 24. Nihil etiam in Decreto Gratiani, aut Decretalibus contrarium juri huic Metropolitano inveniri, niſi ob negligentiam Metropolitani, aut ſi Canonicis cenſuris teneatur ibidem. Neque in Concilio Trident. Seſſ. 7. de Refor. cap. 9. & Seſſ. 23. de Refor. cap. 2. ullo verbo Metropolitanis expreſsè derogatur.

ARTICULUS X.

Conſtantiſſimum ab ipſa Eccleſiæ infantiâ, & propagatæ Religionis Orthodoxæ coævum Jus Metropolitanum, innumeris ferè Eccleſiaſticis Legibus deducitur: quod ſine Metropolitani conſenſu & authoritate, Ordinationes Epiſcoporum fieri vetat. Inſtitutos in qualibet provincia Metropolitanos, ſingulari prærogativa præditos, in Canonibus Apoſtolorum, num. 26. Epiſtolis Clementis I. epiſt: 1. Anacleti ep: 3. Aniceti ep. 1. Stephani ep: 2. Anacletus ep. Voluit ab omnibus Epiſcopis Provinciæ congregatis, non aliena certè quàm Metropolitani authoritate, qui ab ipſo totius Provinciæ, tanquam Caput & Judex Princepsq; ſtatuitur, *Singulorum Epiſcoporum Ordinationes celebrari*: Anacletus Ep: cit. Metropolitani præſentiam ſi fieri poſſit, ſin minus, ſaltem auctoritatem in Epiſcoporum Conſecrationibus haberi voluit; *Reliqui verò*, inquit, *Comprovin-*

ciales Epiſcopi, ſi neceſſè fuerit, cæteris conſentientibus à tribus juſſu Archi-Epiſcopi, conſecrari poſſunt Epiſcopis; Sed melius eſt ſi ipſe cum omnibus, eum qui dignus eſt elegerit, & cuncti pariter ſacraverint Pontificem. Poteſt idipſum ex Apoſtolicis Conſtitutionib9 colligi lib.8.c.4.in quib9 Epiſcop9 à Clero & Populo electus dicitur, *coram toto populo proponi debere ab Epiſcopo*, qui reliquorum Princeps eſt, id eſt, *Archi-Epiſcopus & Metropolitanus ibidem nominatur; ut nempe reſpondeat Populus*, & ſigno quodam & acclamatione iterum conſentiat, eundemq; dignum prædicet, ibiq; Principis Epiſcoporum, ſeu Archiepiſcopi partes deſcribuntur, Divini muneris, in Ordinatione munus implorare, aliaq; id genus exequi.

II. Concilium Nicenum Primùm, declarat *Confirmationem Epiſcoporum in unaquaq; Provincia à Metropolitano fieri*, & idem clarius c. 4. Si quis abſque Metropolitani ſententia factus ſit Epiſcopus, eum Magna Synodus definit non eſſe Epiſcopum. Similiter decreverunt Laodicenum c. 12. Anthiochenum c. 19. Sardicenſe c. 6. Carthaginenſe II. c. 12. Chalcedonenſe c. 25 & c. 2. Arelatenſe II. c. 5. Aurelianenſe cap. 1. &c.

Concilium Regienſe Armentarij in Ebredunenſem Epiſcopum ordinationem irritam declaravit, *quod abſq; trium Epiſcoporum præſentia, abſque Comprovincialium literis ſine Metropolitani auctoritate celebrata eſſet.*

Innocentius I. epiſt: 2. c. 1. *Extra ſcientiam Metropolitani, Epiſcopum nullus audeat ordinare.* Leo I. Privilegia Metropolitanorum ſervanda putavit. Ideoq; epiſtola ad Anaſtaſium Teſſalonicenſem. *Igitur*, inquit, *ſecundùm SS. Patrum Canones ſpiritu DEi conditos, & totius mundi reverentia, conſecratos, Metropolitanos ſingularum Provinciarum Epiſcopos, quibus ex delegatione noſtrorum, Fraternitatis tuæ cura prætenditur, Jus traditæ ſibi antiquitùs dignitatis, intemeratum habere decernimus, ita ut à Regulis præſtitutis, nulla, aut negligentia aut præſumptione diſcedant.*

Hilarius Leonis in Pontificatu Succeſſor ep: 2. c. 1. expreſſius id confirmat. Hoc, inquit, primùm juxta eorundem Patrum Regulas, volumus cuſtodiri, ut nullus præter notitiam, atque conſenſum Fratris Aciani Metropolitani, aliquatenus conſecretur Antiſtes, quia hoc & vetus ordo tenuit, & trecentorum decem & octo Patrum definivit authoritas, cui quiſquis obviam tetenderit manus, eorum ſe conſortio fatetur indignum, quorum præceptionibus reſultat. Deniq; eodem ſeculo Gelaſius, apud Gratianum invehitur, qui Metropolitanorum vel Provincialium jura inordinationibus turbarent, Eccleſiarumq; Privilegia violarent. Ejuſdem moris & juris Metropolitani acerrimi aſſertores & vindices. Joannes III. epiſtola unica. Gregorius Magnus, multis epiſtolis, & alij Pontifices pro Metropolitanorum jure ordinandi Epiſcopos ſenſerunt, & ſcripſerunt.

III. A tempore Bonifacij VIII. quo invectæ ſunt in Eccleſiam Sacerdotiorum reſervationes, tum Clementis IV, & ſequentium Pontificum, qui cum Avenione ſederent. Galliæ Epiſcoporum, ad Romanam Curiam plurimos evocarunt, jus ordinandi Metropolitis paſſim auferri cœpit, adeò ut tempore Concilij Baſilienſis nullum fuiſſe videretur, quippe quod confirmationes Epiſcoporum à Romanis Pontificibus probarit, & ad ipſum, ob contoverſiam de Eugenij IV. ſummo Pontificatu Plocenſis Epiſcopi confirmatio, authore Crantio in Metropolim, quæ antiquitùs ad Gneſnenſe Sedem ſpectabat, delata ſit.

IV. Eâ causâ, querimoniam & murmur Eccleſiarum olim fuiſſe profitetur coram Pontifice Eugenio Bernardus de Conſider. lib. 3. ep. 4. quod indigne ferrent ordinem antiquitùs ſtatutum turbari, *truncari*, inquit ille.

le) *reclamitant ac demembrari: Vel nullæ vel paucæ admodum ſunt, quæ plagam iſtam aut non doleant, aut non timeant. Quæris quam? ſubtrahuntur Abbates Epiſcopis, Epiſcopi Archiepiſcopis, Archiepiſcopi Patriarchis ſive Primatibus:* Unde & ſubdit bona ne ſpecies hæc? nimirum ſi excuſari queat, vel opus.

V. Equidem non dubitatur, quin juxta definitionem Synodi Tridentinæ Seſſ. 23. c. 8. *Epiſcopi qui authoritate Romani Pontificis aſſumuntur, ſint veri & legitimi Epiſcopi.* Norunt omnes à Sede Petri Epiſcopatus originem ad nos dimanaſſe, ſcimus Metropolitanorum authoritatem ab ipſa Pontificia promanare, antiquos tamen Canones, quorum Sacroſancta eſt authoritas Archiepiſcoporum neglectu aboleri, pleriq; indolent. Confirmationem Epiſcoporum, ab ipſo ſummo Pontifice, qui cum nulli ſubditus ſit, poteſt audentiùs nominationes indignorum reprobare, ſapientiores ac prudentiores ſtatuere, neceſſariam hocce tempore cogitant, ſed nihil obeſſe putant, ſi eum, in quem ipſe inqueſierit, ad Metropolitanum & Provinciæ Epiſcopos remittat, renovato etiam examine & repetita inquiſitione conſecrandum, Anteceſſorum ſuorum ſcilicet exemplo, qui non contenti propriâ inquiſitione ad Metropolitanum Epiſcopum conſecrandum iterum rejiciebant, quem etiam de ijs, quæ ad ipſos delata fuerant, nonnunquam monebant, unde & Hormiſda Papa ep: 26 rectè monuit: *Facilius Ordinationis vitia evitari, ſi ſua Metropolitanis jura ſerventur.* Neq; putant decreſcere quicquam honoris ſummæ Sedi, ſi Metropolitanis ab ipſa conſtitutis accreſcat: Quinimò ſi quid honoris ipſis impenditur, Id totum in Auctores Metropoliticæ dignitatis ſummos Pontifices recidere, illos Suam Majeſtatẽ extollere, qui ſibi ſubditam magni fecerint, multum intereſſe, ut antiquitati debita, firmetur reverentia, qua Novatorum in ejus quotidiè præjudicium, aliquid molientium temeritas retundatur, Sedis Apoſtolicæ ſummis Præſulibus utiliſſimum Præceſſores ſuos imitari, qui nihil antiquius duxerunt, quàm nota ex priſca conſuetudine Eccleſiarum jura, intemerata ſervare, Statuta Patrum aſſerere, conceſſa à Prædeceſſoribus Privilegia tueri. Copiosè hæc & eruditè Franciſcus Hallier Doctor Pariſienſis libr. de Sacris Elect: & Ordinat. cap. 4. tit. quibus jus ſit ordinandi Epiſcopos. Ego manum de tabula.

ARTICULUS XI.

Alia documenta Authoritatis & Juriſdictionis Gneſnenſis producimus.

PEtrus Secundus Archiepiſcopus ob necem Vernerij Epiſcopi Plocenſis.

Joannes III. ob captum Pulkoſſium Epiſcopum Cracovienſem.

Fulco ob Czaplam Scholaſticum Plocenſem ſubmerſum. Idem ob Thomæ Epiſcopo Vratiſlavienſi Boguſlao Præpoſito & aliis manus injectas.

Jacobus II. ob Bona & Oppida Epiſcopo Vratiſlavienſi adempta & direpta Regnantibus toti provinciæ ſacris interdixit.

Jaroſlaus in Eccleſia Cathedrali Cracovienſi in Coronatione Ludovici Capitulum Cracovienſe & Vicarios, quòd oblationes ſibi celebranti debitas uſurparent, & raperent, excommunicavit. Quod decretum Archiepiſcopale, per Delegatum Summi Pontificis Gregorij Apoſtolica Authoritate confirmatum fuit Anno 1375.

Idem Jaroſlaus Metropolitani & Primatiali jure (Epiſcopo Cracovienſi in ſtatut. Reg. tit. decimæ, fatente) Eccleſiam Cracovienſem viſitavit.

Idem Semovitum Ducem Maſoviorum Eccleſiaſtico interdicto perculit, pro eo, quod Petraſius Chriſtini Palatini Plocenſis Filius bona ejus Eccleſiaſtica in Maſovia vel certè connivente Semovito latrocinio infeſtaſſet.

Joannes de Laſko vigore Legationis & exemplo facultatum Archiepiſcopi Cantuarienſis, feſtum immaculatæ Conceptionis inſtituit: Epiſcopum Vilnenſem viſitavit, multosq; in ejus Diœceſi errores deprehenſos correxit, cauſas fori contentioſi in territoriis Provinciæ Suæ ordinavit, Suffraganeos Epiſcopos in Eccleſia Metropolitana, conſecrari voluit.

Joannes Wężyk Biblia Polonica Gedani ab Hæreticis impreſſa, & Vladiſlao IV. pompoſè dedicata è Regno Poloniæ proſcripſit, edicto digniſſimo, quod ad publicam & poſteritatis notitiam, hic insereretur.

Joannes Wężyk DEi, & Apoſtolicæ Sedis

Gratiâ Archi-Epiſcopus Gneſnenſis, Legatus Natus, Regni Poloniæ Primas, & Primus Princeps.

Clero Populoq; Diœceſis, & Provinciæ noſtræ Regni Poloniæ, & Magni D. L. Salutem in Domino ſempiternam.

SAlvator & DEUS noſter CHRISTUS JESUS fundans & conſtituens Eccleſiam ſuam, cum qua uſque ad conſummationem ſæculi ſe futurum promiſit: præter Sacramenta novæ legis & gubernationem Spiritus Sancti, per Principem Apoſtolorum Petrum (pro cujus fide, ut non deficeret, oravit) & illius ſucceſſores, ſacram quoque ſcripturam novi & veteris Teſtamenti, tanquam doctrinæ cœleſtis fontem & cœleſte depoſitum, cuſtodiendū ſervandumque in ea reliquit. Cujus quidem cœleſtis depoſiti, tanta ſemper in Eccleſia Catholica fuit Majeſtas, & reverentia, ut illius cuſtodia, non niſi ad Epiſcopos tanquam ad Apoſtolorum Succeſſores, & Eccleſiæ Paſtores pertinuerit, neminique præter Eccleſiæ authoritatem licuerit ſacram Scripturā interpretari, vel ex uno ſermone in alium transferre, ſi enim in veteri Teſtamento, Ozias Rex leprâ à DEO percuſſus fuit, quod thuris adolendi miniſterium ſibi uſurpaſſet; eidemq; Azarias Sacerdos, unà cum 80 viris fortiſſimis, in faciem reſtitit, dixitq;: Non eſt tui officij Ozia, ut adoleas incenſum, ſed Sacerdotum, hoc eſt filiorum Aaron qui conſecrati ſunt ad hujuſmodi miniſterium. Multò magis in novo Teſtamento, in quo Salvator Apoſtolis ſuis & eorum ſucceſſoribus Evangelium prædicare, & docere omnes gentes mandavit, illisq; ſolis noſſe myſteria Regni DEI, cæteris verò in parabolis, conceſſit, Scripturæ ſacræ cuſtodia & interpretatio, ad Eccleſiam, ejuſque Paſtores & Epiſcopos, ex ipſa Chriſti inſtitutione, Apoſtolorumque doctrina & traditione, pertinere dignoſcitur, ut merito Paulus Apoſtolus, Doctor gentium, Thimotheum Epiſcopum, & in ipſo, omnium gentium futuros Epiſcopos, monuerit, ut depoſitum, ſacram nimirum ſcripturam cuſtodirent, devitantes, profanas vocum novitates, & oppoſitiones, falſi nominis ſcientiæ. Cumque lex depoſiti ſit, ut idem numero reddatur, ut ſi aurum accepiſti, aurum reddas, ne plumbum, ne æramenta ſupponas, providendum eſt Epiſcopis, ut ſacrum hoc depoſitum, ſcripturæ ſacræ, & legis Divinæ, argentum & aurum, igne examinatum, imò ſuper aurum & lapidem pretioſum multo pretioſius, illibatum

tum

tum cuſtodiant, ſervent, & præſtent, exemploq; S. Baſilij Epiſcopi, qui Præfecto Valentis Imp. Arriani ſibi ſvadenti, ut Imperatori in nonnullis cederet, reſpondit, ipſi quoque pari libertate & animo ijs, qui ſcripturæ interpretandi poteſtatem ſibi arrogant, reſpondeant: qui divinis ſunt enutriti eloquijs, corumpi de Divinis dogmatibus nec ullam ſyllabam patiuntur, ſed pro ijs ſi ita oportet omnes mortis ſpecies amplectuntur. Intellexit nimirum dudum humani generis hoſtis, nulla re facilius depravationem Scripturæ ſacræ Hæreſumque incrementa ſe conſequi poſſe, quàm ſi libertatem induceret, cuivis ex ſuo ſenſu Sacram Scripturam vel interpretandi, vel in aliam lingvam ſermonemve transferendi, ac propterea à ſecunda fere ætate Eccleſiæ, anno nimirum centeſimo vigeſimo quinto poſt Aſcenſionem Chriſti in cœlum, Aquilã virum excelſo ingenio, ac propterea elato animo, excitaverat, qui Bibliorum ex Hebræo in Græcam lingvam, translationem, quam ſeptuaginta interpretum vocant, annis ferme trecentis ante natum Salvatorem factam animadvertens eam Chriſtum verum Meſſiam Patribus promiſſum confirmare, in dubium vocaret, cujus perverſum exemplum cum poſtea conſequentibus temporibus plures ſecuti fuiſſent, paſſimque omnes licere ſibi exiſtimarent, ex proprio ſenſu Scripturam ſacram ex una lingva in aliam transferre, eoque jam ventum eſſet, ut in re tam ſacra & certa, nulla pene eſſet certitudo; graviſſima ſacrorum Canonum & Oecumenicorũ Conciliorum, ac poſtremo S. Concilij Tridentini, cui etiam Regni noſtri Oratores interfuerunt, authoritate proviſum fuit, veterem & vulgarem, ac à tot ſæculis in Eccleſia receptam & approbatam Bibliorum ex Hebræa & Græca in Latinam lingvam translationem, præ cæteris pro ſacra & Canonica habendam & recipiendam, eamque in rem, contra Typographos qui ſine licentia ſuperiorum Eccleſiaſticorum Scripturæ ſacræ libros imprimere aut venales habere auderent, pœna anathematis & pecuniæ, dudum in Concilio Lateranen. ſtatuta renovata fuit. Quæ cum ita ſe habeant, miramur, & graviter dolemus, Biblia ſacra ſine licentia & approbatione Magiſtratus noſtri Eccleſiaſtici in lingvam Polonicam verſa Gedani nuper anno anno 1633, in officina Andreæ Hunoſeldi, impreſſa, palam circumferri, in quarum verſione & libri aliquot ſacræ ſcripturæ ex induſtria ſunt omiſſi, illi præſertim, ex quibus adverſa Orthodoxæ fidei doctrina convellitur, atque ipſa translatio Polonici Idiomatis cum vulgata latina collata multis in locis depravata cernitur, ut ex collatione Hebraicæ, Græcæ, & latinæ lectionis piorum & doctorum virorum, quibus id negotij dederamus facta, deprehenſum fuit, ut iterum mirari ſatis & dolere non poſſimus, Superattendentes, ut ſe nominant, Evangelicorum in majori Polonia, eo ſuperbiæ & audaciæ progreſſos, ut veteris & vulgatæ latinæ Bibliorũ translationis, ſibi cenſuram aſſumere auſi fuerint, vel certè plus ſapere, melius lingvam Hebræam & Græcam ſcire, vetuſtiores & meliores Bibliorum Hebræos & Græcos codices habere, quàm ſancti Patres, qui tot ſæculis præceſſerunt, quam luminaria Eccleſiæ, Hieronymus, Auguſtinus, Gregorius vel alij dictas lingvas ſcire vel certiores codices Bibliorum, habere potuerunt, ſupraque ipſam Eccleſiam, cujus tanta fuit apud Sanctum Auguſtinum fides, ut Evangelio non crederet, niſi eum Eccleſiæ commoveret authoritas, ſapere, intelligere præſumant. Qui ſanè quod in ſubſidium ſui erroris vel arrogantiæ ſumunt, ſe non novam ſed veterem ut aſſerunt, Breſtenſem Bibliorum editionem, & translationem iterum edidiſſe & recudiſſe, ſcire & meminiſſe deberent, Breſtenſia illa Biblia, & à laudatiſſimis illius temporis Deceſſoribus noſtris Archiepiſcopis, Regni Poloniæ & Magni Duc. Litvaniæ, damnata & reprobata fuiſſe, & Sereniſſimo magnæ memoriæ Regi SIGISMUNDO AUGUSTO cui inſcio dedicabantur, vel potius obtrudebantur, ita diſplicuiſſe,

 ut

ut etiam diplomate ſuo anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo quinto 8. Octobr. Vilnæ dato ſummo affectu profeſſus fuerit ſe ad defendendam contra Hæreſes Religionem Catholicam, Religioſum ordinem Patrum Societatis JESU, in Regnum Poloniæ recepiſſe. Quorum poſtea operâ curaque contra hæc Breſtenſia Biblia, edita fuere authoritate Illuſtriſſimi, laudatiſſimæ memoriæ Stanislai Karnkowski Deceſſoris noſtri Biblia ex vulgata latina translatione in Polonicam lingvam translata piæ memoriæ Jacobi Wujek ejuſdem Societatis Theologi vocata. Neque eſt quod ſuperattendentis Evangelicorum, vel quisquis ille ſit, authoritatem aliquam biblijs Gedanenſibus additam exiſtimet, quod dedicata ſint ſacræ R. M. Domino noſtro Clementiſſimo, cum ſua Mtas primum quidem Illuſtriſſimo Domino Epiſcopo Vilnenſi cum is pro ſua paſtorali ſolicitudine & vigilantia de eorundem Bibliorum dedicatione ſuæ Mti ſignificaſſet, deinde verò mihi quoque palàm & deſertis, verbis reſcripſerit diſerteq; pro Catholici Principis officio profeſſus fuerit, eam Bibliorum dedicationem ſe inſcio contigiſſe: ac propterea nihil inde authoritatis ijsdem Biblijs accedere poſſe, ſcire ſe & profiteri cenſuram & editionem Bibliorum ſolius Eccleſiæ Romanæ & Eccleſiaſtici Magiſtratus eſſe poteſtatis, ſe in Eccleſia Catholica natum, in eadem quoque & vivere & mori velle. Quocirca laudatiſſimis majorum & Deceſſorum noſtrorum Epiſcoporum Regni & Magni Ducatus Litvaniæ veſtigijs inſiſtendo, qui olim Regnante Sereniſſimo Sigiſmundo Auguſto, magnæ memoriæ Rege, Breſtenſium Bibliorum editionem & translationem damnarunt & anathematizarunt. Nos quoque maturo, eâ de re habito cum Illuſtris: DD. & fratribus obſervandiſſ. Archiepiſcopo Leopolienſi & Epiſcopis Regni & Magni Ducatus Litvaniæ, ac multorum virorum doctorum & piorum conſilio, de eorum quoque aſſenſu pro debito Paſtoralis officij noſtri providentes, ne ea quæ ſacris Canonibus & fidei Catholicæ adverſantur, ſilentio approbare, vel ad ea connivere occaſionemque errandi ovibus noſtris præbere videamur, authoritate noſtra Metropolitana & Primatiali, ac à ſacro Concilio Tridentino nobis conceſſa, in DEI nomine, omnibꝰ & ſingulis Chriſti fidelibus utriuſque ſexus, & cujusvis conditionis Regni Poloniæ & Magni Ducatus Litvaniæ incolis, & in virtute S. obedientiæ, ac ſub excommunicationis pœna ipſo facto incurrenda, Sedique Apoſtolicæ, in Catalogo librorum prohibitorum & Bulla Cænæ Domini reſervata, diſtrictæ prohibemus, ne librum hunc Bibliorum Gedani in officina Andreæ Hunefeldi, vel alibi lingvâ noſtrâ impreſſum, vel alibi recuſum, legere, retinere, vendere, ſeu cuipiam donare audeant, ſed ſi quis ea habuerit, Parocho, Parochus verò Epiſcopo ſuo, quam primum reddere teneatur. Bibliopolis verò & Typographis omnibus ſub eadem anathematis pœna, arbitrio Illuſtriſſimorum Epiſcoporum, quos, ut præſentes literas noſtras per Parochias publicari ſine mora curent, fraternè rogamus, decernendis, mandamus, ne prædicta Biblia vendere ſive de novo imprimere quovis modo præſumant, ſciantque Bibliopolæ & Typographi, ſe quoad impreſſionem, venditionem, & invectionem librorum, Illuſtriſſimorum Dominorum Loci ordinariorum juriſdictioni antiquitus eſſe ſubjectos, ſecundùm reſcriptum Sereniſſimi olim Sigiſmundi Auguſti Regis, Conſtitutionibus Provincialibus lib. 5. inſertum, cæterum hoc prædicto Edicto noſtro, prohibitorio, Bibliorum Gedanenſium, non intendimus, pacem inter Diſſidentes, de Religione turbare, cum aliud ſit, diſſidiũ Religionis, pacis publicæ, & tolerandorum ſcandalorum cauſa tolerare, & permittere: aliud verò diſſidentes, ne in noſtram poteſtatem Eccleſiaſticam ſe ingerant prohibere; in cujus rei fidem, præſentes manu noſtra ſubſcriptas, Sigillo quoque noſtro, conſignari juſſimus. Dat. Lovicij die XXVIII. Menſe April. MDCLXXVII.

Locus (†) Sigilli.

BREVE

BREVE APOSTOLICUM,

à tergo

VENERABILI FRATRI, JOANNI ARCHIEPISCOPO GNESN:

Intùs verò

URBANUS PAPA VIII.

VEnerabilis Frater, ſalutem & benedictionem Apoſtolicam. Quod Fraternitas Tua, Biblia ſacra, in Polonicam lingvam, ab Hæreticis converſa, & Anno M. DC. XXXIII. in Andreæ Hunefeldi Officina Gedani impreſſa, edicto vetuit, rem præſtitit, ſedulo & conſtanti animarum Paſtore, digniſſimam, & noſtræ, ac bonorum opinioni, quæ jam pridem apud omnes percrebuit, egregiè ſatisfecit. Gaudem9, eam ob rem, pluribus nominibus, inter quæ illud poſtremũ non eſt, quòd cæteri Epiſcopi, quibus aſſidua cum Catholicæ fidei hoſtibus eſt concertatio, tam præclaro Fraternitatis Tuæ exemplo excitati, atq; erecti, quæ muneris ſui erunt fidentius, ac fortius, adverſus illos obire, non pertimeſcent. Ita Divina Clementia Tuos atq; eorum conatus, ad felicem exitum perducat, & hoc promeritum, uberi ſuorum donorum collatione, remuneretur. Fraternitati Tuæ, peramanter benedicimus. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem, ſub annulo Piſcatoris die 29. Julij MDCXXXIV. Anno Pontificatûs noſtri XI.

Franciſcus Herrera.

Idem Joannes Wężyk, Sancta Crucio Cardinale, Mathias Lubinſki, Philonardo Nuncijs Apoſtolicis, è Regno diſcedentibus, Legationis Natæ munus, & jurisdictionem, exercuêre.

II. Hac occaſione, de Internuncio annotamus, quem in anno M. DC. LXXVI. Nuncius Apoſtolicus Mareſcottus, (qui nunc Cardinalis) Varſavia excedens, nunquã audita, neq; uſitata, in hoc Regno praxi, ſubſtituere attentavit. Privatas ejus rei, tam offenſiones Mareſcotti, quàm tolerantiæ Prazmovij Archiepiſcopi, illo temporis cauſas, invidiosè referre omitto, ſed Rex Michàël Internuncium obtruſum agnoſcere recuſavit, acceſſum petenti, negavit, Advocatis ne coram eo cauſas tractarent, per Mareſchalcum Curiæ, Joannem Clementem Branicium, ſeverè inhibuit. Epiſcopi Varſaviæ tunc præſentes, primario motore & Scriptore epiſtolæ, Epiſcopo Cracovienſi, ad ſummum Pontificem, publico Collegij nomine ſcripſimus, & Internuntio reclamavimus. Primas ipſe Nicolaus Prazmowſki recollectior, & Epiſcopos contra Internuncium idem ſentientes, animadvertens, facti ſui pœnitentiâ ductus, literas à Collegio Epiſcopali, & Comitiis Generalibus Regni, ad Suam Sanctitatem datas, ſubſcripſit.

III. Receptum more eſt, ut Nuncij Apoſtolici Regnum Poloniæ ingreſſi, antequam facultates ſuas explicent, & jurisdictionem in cauſis Eccleſiaſticis exercere incipiant, præ primis Breve Pontificium, Legationis ſuæ, Regiæ Majeſtati, & ſeorſum ſpecialia Brevia Regni Miniſtris, & Senatoribus, Eccleſiaſticis & Secularibus, ad latus Regium reſidentibus præſentent, atq; ſic decenter obtineant facultatem, à Rege, aperiendi Tribunalis Nunciaturæ. Quæ conſuetudo jam amitteretur, ſi jurisdictio ſucceſſiva, nec interpolata à Nuncio ad Internun-

cium

cium, ab Internuncio ad Nuncium, velut per manus traderetur & continuaretur, ſine licentia & cum derogatione Regiæ dignitatis. Indecorū etiam, ac magni præjudicij Epiſcopis & Prælatis Poloniæ viſum, à Laicis perſonis, quales Sarteſchius & Grapius, prætenſi Internuncij erant, eorumq; ſub nomine abſente Nuncio Apoſtolico, Epiſcopali charactere venerando judicari: Laicos, vicarios Epiſcoporum non poſſe creari, nec eis cauſas Spirituales committi debere. Piaſec: in praxi lib. de Judiciis cap. 4. num: 7.

IV. Neq; prævalent allegata exempla Internuncios alibi decedentibus Nunciis, ſtatione ſua libere relinqui. Diverſi enim Aularum gentiumq; mores ſunt, diverſa motiva Principum, & ſtatuum, ut hæc & illa permittant, alia prohibeant, Nunciaturæ aliter ſe habent in Hiſpania, aliter in Gallia, in Germania, in aula Cæſarea, Polonia, Sabaudia, Venetiis, Florentiæ, diverſis prærogativis majoribus ſeu minoribus prout uſus fert, fruuntur.

Ferebatur inſuper vox, poſſe Internuncium in Polonia introduci, ſuffecturum loco Nuncij, ſumptibus Cameræ Apoſtolicæ diminutis.

Poſt ereptum è vivis Prazmovium, & mox Czartoriſcium Archiepiſcopos, cum Nuncius Bonviſius è Regno migrans, Internuncium ſtabiliret: Joannes III. feliciter regnans, exemplo Michaëlis, Authoritatem Regiam, per ſupremum Regni Theſaurarium Andream Morſtinum oppoſuit. Andreas Olſzowſki Archiepiſcopus, ad univerſum Provinciæ ſuæ Clerum edictum publicavit: tenoris talis:

ANDREAS OLSZOWSKI, DEI & APOST: SEDIS GRATIA ARCHI-EPISCOPUS GNESNENSIS, LEGATUS NATUS REGNI POLONIÆ, & M. D. L. PRIMAS, PRIMUSQUE PRINCEPS.

Univerſo clero ſeculari & Regulari, per & intra Regnum Poloniæ, & M. Duc. Litv. Fratribus chariſs. & obſervandiſs. nobis in Chriſto dilectis, ſalutem in Domino.

Innotuiſſe haud dubiè exiſtimamus, fraternitatibus veſtris, quod etiam nos per præſentes innoteſcere facimus, Illuſtr. & Reveren. Dominum Franciſcum Bonviſium, Archi-Epiſcopum Teſſalonicenſem, Nuncium hactenus cum facultatibus de latere Apoſtolicum acceptis S. D. N. Clementis X Papæ mandatis, Viennam ſe conferre, atque jam Varſaviâ die ſecunda menſis currentis profectum Regni Poloniæ fines hiſce diebus exceſſurum, vel exceſſiſſe. Quo caſu abſentiæ memorati Nuncij Apoſtolici cum ad nos Archi-Epiſcopum Gneſnenſem Legatum natum, vigore jurium noſtrorum, & antiqui ac continui pacificique uſus juriſdicendi authoritas & juriſdictionis in hac Provincia Apoſtolicæ exercitium ſpectet, conveniens diximus fraternitatibus veſtris intimare, nos ea quæ muneris noſtri ſunt, & quæ præclaræ memoriæ Anteceſſores noſtri Archi-Epiſcopi Gneſnenſes, authoritate & jure Legationis Natæ, exercuerunt, pariter exercere velle ac debere, præmiſſis itaque ad Illuſtriſſimos & Reverendiſſimos Epiſcopos Confratres noſtros, atque ad Sedium vacantium Adminiſtratores, ſeorſivis literis noſtris, Fraternitates præſenti edicto noſtro hortandas

tandas duximus, prout hortamur, ut in omnibus judicialibus cauſis, controverſijs, & actionibus ſuis, quocunque modo vertentibus etiam in Nunciatura, inchoatis, & pendentibus ad Nos & Tribunal noſtrum recurſum habeant, quibus juſtitiam adminiſtrare in loco reſidentiæ noſtræ, parati & obligati erimus. Non obſtante exemplo, quod in ſequelam trahi minimè poteſt, tolerantiæ, unius duntaxat Archi-Epiſcopi Gneſnenſis, piæ memoriæ Nicolai Prazmowski, ex certis ejus privatis motivis, quandoquidem inaudito ad id tempus in Polonia Internuncij nomini & tentamento, non ſolùm voce reclamavimus, ſed etiam publicâ epiſtolâ ad S. D. N. Clementem X. à Collegio Epiſcoporum in Comitijs Varſavienſibus Congregatorum ſcriptâ, quæ ab ipſomet præmemorato Nicolao Archi Epiſcopo cum aliis ſubſcripta fuit, de non inferendo præjudicio, humillimè ſupplicavimus. Pluribus rationes, contra novitatem Internuncij, ex quibus, per dignitatem S. R. Mtis, per ſtatum Regni, ordinisque noſtri Epiſcopalis, ac Eccleſiaſtici, per antiquiſſimam Archi-Epiſcopi Gneſnenſis, Legati Nati, prærogativam, practicari in Polonia non poteſt, in ſcripto Romam miſimus, & multis communicavimus. In quorum fidem, ac robur, præſentes manu noſtra ſubſcriptas, ſigillo Noſtro communiri & publicari mandavimus. Datum Skiernievicijs.

ANDREAS Archi-Epiſcopus Gneſnenſis.

V. Pro Coronide, nuperam ad me Reſponſoriam, præſtantiſſimi & humaniſſimi viri Domini Gilberti Cantuarienſis, Archiepiſcopi, publico donandam, jure merito exiſtimo.

Quam primum de Privilegiis antiquis Eccleſiæ Cantuarienſis, præſertim Legationis Natæ, ab Illuſtriſſima & Reverendiſſima Dominatione Veſtra quæſitum fuerat idoneis quibuſdam in mandatis ſtatim dedimus, ut Archiva & vetuſtiora ſedis noſtræ monumenta conſulerent, verùm cum ejuſmodi ferè omnia, non tantùm injuriâ temporum, ſed etiam malitiâ nequiorum hominum, aut conſumpta, aut diſtracta, non amplius compareant, difficilior & eò tardior erat inquiſitio, reſponſione autem noſtrâ utcunq; tandem parata, Illuſtriſſimæ & Rndiſſimæ Dominationis V, Literarum lator, ſpem noſtram longius fefellit, ille namque diutius ſpectatus, hucuſq; non rediit, adeout de alio quærendo neceſſariò nobis proſpiciendum foret, itaq; in mora cum hæc fuerint, ne exiſtimet Illuſtr: & Rdma D. V. nos aut amicitiæ & benevolentiæ officio interim defuiſſe, aut defuturos fore, rogamus & obteſtamur, licet enim ignoti,(ut Illuſtriſſimæ & Reverendiſſimæ Dominationis Veſtræ verbis utamur) tantòque terrarum & maris ſpatio diviſi agamus, in Religionis inſuper negotio non prorſus conſentientes (quod unicè dolendum, cuique calamitati ut DEus ſuo tempore, finem aliquando det, ipſum quotidiè veneramur) eâdem tamen conjuncti, vivimus humanitate, affectuq; (uti ſperamus) erga nos invicem eo ſumus, qui inter Chriſtianos omnes, Præſules præſertim, eſſe debet fraternus. Accipiat ergo ſi placet Illuſtriſſima & Reverendiſſima Dominatio Veſtra, hanc quæ ſequitur notitiam, Sedis noſtræ Cantuarienſis, ejuſque Privilegiorum. Ec-

Digitized by Google

Eccleſia Britannica, quanquam ab Apoſtolis ipſis, aut ſaltem viris Apoſtolicis, ſub primis Evangelij initiis fundata, per plura exinde ſecula, nulli peregrinæ juriſdictioni ſubdita, certiſſimo præſcriptionis jure, nec non Synodi Nicænæ & Ephæſinæ decretis Αυτοκεφαλιαν ſibi vendicet, unde ejuſdem Primates, pari poteſtate, Diœceſi ſuæ præerant, quâ alij quicunque, ſive Orientis ſive Occidentis, Patriarchæ fruebantur; tamen ſi quidem de Privilegiis à Romana Eccleſia Sedi Cantuarienſi conceſſis unicè inquiratur, & ſpeciatim, quibus auſpiciis, Archiepiſcopus Cantuarienſis Legatus Natus audiat, dicendū videtur; Jus illud, à Gregorij II. temporibꝰ repetitum, epiſtolâ verò Formoſi Papæ (quæ paſſim extat) agnitum eſſe & confirmatum, is enim ad Angliæ Epiſcopos ſcribens hæc habet: Qui inter nos Principatum tenere debeat, quæve ſedes Epiſcopalis, cæteris præpolleat, habeatque Primatum, ab antiquis temporibus notiſſimum eſt, nā ut ex ſcriptis B. Gregorij ejuſque Succeſſorum, tenemus, in Doroberniæ civitate, Metropolim, ſedemq; primam, Epiſcopalem conſtat eſſe Regni Anglorum, cui Ven: Frater noſter Pleimundus nunc præeſſe dignoſcitur, cujus honorem dignitatis, nos nullo pacto imminui permittimus, ſed ei vices Apoſtolicas, per omnia gerere mandamus, & ſicut Gregorius Papa, primo veſtræ Gentis Epiſcopo Auguſtino, omnes Anglorum Epiſcopos, eſſe ſubjectos conſtituit, ſic nos prænominato Fratri Doroberniæ, ſive Cantabriæ Archiepiſcopo, ejuſq; Succeſſoribus legitimis, eandem dignitatem confirmamus, mandantes & Authoritate DEi, & B. Petri Apoſtolorū Principis præcipientes, ut ejus Canonicis diſpoſitionibus, omnes obediant: Et nullus eorum, quæ ei ſuiſq; ſucceſſoribus, Apoſtolica authoritate conceſſa ſunt, violator exiſtat. Si autem quivis hominum, contra hæc aliquando niti, ac imminuere iſta tentaverit, ſciat ſe procul dubio ſmulctandum fore, gravi anathemate, & à corpore S. Eccleſiæ, quam inquietare molitur, perpetuò, niſi reſipuerit, ſeparandum. Hinc factum, ut cum poſtea Legati, in Angliam Româ mitterentur, Henricus I. Angliæ Rex, una cum Epiſcopis ſe oppoſuerit, provocans (ut verbis Baronij utar, in anno 1117.) ad antiqua Privilegia, quod Cantuarienſes Archi-Epiſcopi, fungerentur Legatione Sedis Apoſtolicæ, ex privilegio S. Gregorij Papæ, ei conceſſo: ob idque diceret, in Angliam alium non eſſe mittendum Legatum, ſed ſatis eſſe debere, vice Pontificis Romani, eſſe ibi ſemper Legatum, ipſum Cantuarienſem Archi-Epiſcopum. Quæ vario cum ſucceſſu, deinceps agitabantur, prout Reges Angliæ, Pontifices Romani, & Archi Epiſcopi Cantuarienſes, animis, opibus, ingenio, & gratia aut valerent, aut deſtituerentur, donec tandem ab Henr. 8. juriſdictione omni in Anglia Romanus Pontifex exueretur. Jura verò & privilegia, quibus Sedes Cantuarienſis, perpetuis temporibus, hucuſque gaviſa eſt, & etiamnum gaudet, ita ſe habent. Totius Angliæ Primas, & Metropolitanus audit: primus Regni, par Proceribus quibuscunque, niſi ex prole Regia, ſuperior: titulo clementiæ inſignitus. Regem in Coronatione inaugurat, Epiſcoporum ſibi ſubditorum Electiones confirmat, & eorundem conſecrationi præeſt, illorum in regimine Epiſcopali errata, & negligentias corrigit, ijsque infirmis, coadjutores aſſignat, Provinciales Synodos convocat, convocatas moderatur, ultimum in ijs fert ſuffragium: appellationes admittit, ab inferioribus judicibus, etiam omiſſo medio, per totam provinciam, etiam poteſtatē viſitatoriam exercet: vacante quavis Sede Epiſcopali, cuſtodiam habet Eccleſiaſticæ juriſdictionis ad eam ſpectantis. Ex prærogativa habet, ut approbet & inſinuet teſtamenta, concedat ab inteſtato, ſuccedentibus, adminiſtrationes bonorum, cujuslibet, habentis mortis tempore, in diverſis Provinciæ ſuæ

Diœceſi-

Diœceſibus, vel juriſdictionibus bona notabilia: literas tuitorias concedit, per quas ei, qui appellaverit, abſque moleſtia, interea ei exhibenda, appellationem ſuam perſequi liceat. Diſpenſat cum valetudinarijs, puerperis, ſenio confectis, aut ægrotis, ut carnibus, in jejunij ſolennibus veſcantur, cum nupturis, ut matrimonium celebrent, temporibus & locis, ex jure communi interdictis. In cauſis beneficialibus, præſtat, ut irregularitas abſque dolo malo contracta, & ſimoniacus quandoque ambitus, aboleantur: ut beneficium vacans fiduciario titulo (quem commendam vocant) ad tempus vel durante vitâ, concedatur. Beneficiatus ad aliquod tempus (ob idoneam aliquam cauſam) reſidere non teneatur. Laicus literis operam navans, præbendam, Presbyter, duo beneficia curata poſſit retinere: Denique penes eum eſt, in omnibus cauſis, verbo DEI non repugnantibus, & in quibus à Curia à Romanâ diſpenſatio obtineri ſolet, Canonum gratiam facere & in iisdem diſpenſare. Quæ jura & privilegia non modo, in ſe prorſus notoriâ praxi continua, immemorabili conſvetudine, Canonum ſacrorum decretis, & uſu fori vigent, ſed eorũ pleraque, legibus Regni municipalibus, ſancita & confirmata exiſtunt, Ita ut de ijs lis nulla, aut controverſia moveri poſſit.

Hæc ſunt quæ de jure & privilegijs Eccleſiæ Cantuarienſis ſub titulo Legationis Natæ (quatenus de ijs apud nos aliqua ſuperſunt veſtigia) ad Illuſtriſſimam & Reverendiſſimam Dominationem Veſtram tranſmitti curavimꝰ. Faxit DEUS ut in Eccleſiæ, & Reverendiſſimæ & Illuſtriſſimæ Dominationis Veſtræ commodum cedant, & honorem.

Interea valeat clementia veſtra, voſque ſoſpitet Divina benignitas, omnique felicitate coronet, animitus apprecamur. Datum ex Palatio noſtro Archi-Epiſcopali, de Croidon 11. Auguſti. Anno 1676.

De Archiepiſcopi Gneſnenſis Primatu.

CAPVT III.

I.

PRIMATUS Nomen, magnæ & antiquæ dignationis, ab ipſo Filio DEI ſplendidiſſimè inſignitum; qui *caput corporis Eccleſiæ, ipſe Primatum tenens.* Ad Coloſ. 1. *In omni populo & in omni gente Primatum habuit.* Eccleſiaſt: c. 25.

II. In Romana vetere Monarchia Primates erant, Primarij Magiſtratus, in Provincijs. *Primates legis ſeculi, prima judiciaria poteſtas, ad quos qui per reliquas civitates commorabantur, quando eis neceſſè erant, qui ad aulã Imperatoris, vel Regum confugere non poterant; vel quibus permiſſu non erat, confugiebant pro oppreſſionibus, vel injuſtitiis ſuis, ipſosq́ appellabant, quoties opus erat: ſicut in lege eorum præceptum erat.* tex: in c. Provinciæ n. 1. diſt: c. 99.

III. In Chriſtiano orbe, & Regnis Catholicis, ab invectâ ſtatim vera Religione Primates inſtituebantur. Ita B. Petrus & ejus ſucceſſores, in omnibus Provinciis, ſeu Regnis, in quibus Chriſti fides promulgata & acceptata fuit, Patriarchas, ſeu Primates poſuerunt; qui Epiſcopis & Archiepiſcopis præeſſent. *cap. Urbes diſt. 80.* Ubi ſic Lucius Papa. *Urbes*, inquit, *& loca, in quibus Primates præſidere debent, non à modernis ſed multis ante adventum Chriſti temporibus ſtatuta ſunt; quorum Primates, Gentiles etiam pro majoribus negotijs appellabant. In ipſis verò Urbibus poſt adventum Chriſti, Apoſtoli & eorum ſucceſſores, Patriarchas & Primates poſuerunt, ad quos Epiſcoporum negotia,* (ſalvâ tamen in omnibus Apoſtolica auctoritate) *& majores*

cauſæ

cauſæ poſt Apoſtolicam Sedem ſunt referendæ. & in cap. 1. 80. diſt in c. in illis. 80. diſt. In verbis. *In illis civitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi flamines eorum, atq; primi Legis Doctores erant, Epiſcoporum Primates vel Patriarchas, Beatus Petrus poni præcepit; qui reliquorum cauſas Epiſcoporum, & majora negotia in fide agitarent.*

IV. Quoties gens nova aliqua ad fidem convertitur, in tanta multitudine; ut opus habeat Primate, ſeu Patriarcha, ille de novo creandus eſt, ut jubet tex. in cap. Nulli. diſt. 99. Ea de cauſa in Æthiopia, creatus fuit novus Patriarcha Nonnius Barretus, & eo demortuo, Andreas de Oviedo, uterque Societatis JESU; & alij.

Primatibus autem ſeu Patriarchis, poſt Romanum Pontificē, & Cardinales, quibus univerſalis Eccleſiæ adminiſtratio ex officio incumbit, majores & ampliores Sedes, tanquam capita Provinciarum, pro gubernatione ſunt aſſignatæ tex. in cap: cum ſequentibus. 80. diſt. & in cap. 1. 99 diſt. Et ſemper in Primariis urbibus, & Regio ſplendore claris, collocatæ fuerunt. Aſor. lib. 3. c. 36. Barboſ. tit. 1. c. 5. & plurimi DD.

V. De Patriarchis & Primatibus, an eorum dignitates nomine tantū diverſæ ſint, vel etiam re, quærunt DD. ſed plures ſentiunt, licet duo hæc nomina diverſa ſint, re tamen idem eſſe officium, eandemq; poteſtatem habere, juxta c. 1. 99. diſt. in verbis. *Primates & Patriarchæ diverſorum ſunt Nominum; ſed ejusdem officij. &c.* & ita promiſcuè, aliquando appellantur Patriarchæ; aliquando Primates. cap. Nunc verò, juncta ſubſcriptione, ibi. *Bituricenſi Archiepiſcopo*, & ibi. *Galberio Patriarchæ 9. q. 3.*

Apud Latinos frequentiùs dicuntur Primates, qui apud Græcos vocantur Patriarchæ; iidem tamen ſunt; *Aſor. par. 2. lib. 3. c.* 35. Primates, Patres ſunt Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum id. ib. c. 35.

Metropolitanus Primatem conſulit. cap. de Concil. d. 18. & ob Metropolitani negligentiam, ad Primatem jure devolutionis cauſa defertur. c. Cum ſimus. 9. q. 3. Cum aliquis de Metropolitano conqueritur, tunc Primatis eſt judicare. c. Si Clericus 11. q. 1.

VI. Primatiali nomine & dignitate cenſetur, in Germania, Archiepiſcopus Magdeburgenſis; qui auctoritate in Imperio, antequam Electores crearentur, tam Eccleſiaſtica, quàm Politicâ præeminebat. Nunc jam Salsburgenſis. In Hiſpania Toletanus, in Gallia Bituricenſis, in Anglia Cantuarienſis, in Ungaria Strigonienſis, in Scotia, S. Andreæ, in Suetia Vpſalenſis, in Polonia Gneſnenſis Primas, ſine controverſia, ut de eo loquuntur Sebaſtianus Cæſar, diſp. 4. §. 3. Aſor.

VII. Originem Primatus Poloniæ, Dlugoſſus, & Cromerus tribuunt; Nicolao Archiepiſcopo Gneſnenſi, in Concilio Conſtantienſi. Anno 1416. ſed Cromerus Dlugoſſum auctorem ſecutus, errorem ſuum agnovit; & in eundem Dlugoſſum rejecit; cum longè ante Nicolaum, & Concilium Conſtantienſe, Archiepiſcopi Gneſnenſes Primates fuerint & Primatiali jure Reges coronaverint: quod ipſemet Dlugoſſus hiſtor. Polon. par. 2. fol. 176 aſſerit: his verbis. *Statim in primæva fundatione, Archiepiſcopatuum Gneſnenſis & Cracovienſis, & ſeptem Epiſcopatuum, Gneſnenſi Eccleſiæ à Mieciſlao tributum, ut ſuperior eſſet, & apud illam decus Primatiale conſiſteret.*

Clarus idem teſtatur, Statutum Caſimiri Magni, anno 1369. Conſtantienſi Concilio antiquius, tit. Decimæ. fol. 132. Ib. *Jaroſlaus Gneſnenſis Archiepiſcopus. Boguria dictus; auctoritate Metropolitica ac Primatiali, viſitans Diæceſim Cracovienſem.* Et Stanislaus Carncovius pag. 15. Cum Repub: ſimul Chriſtiana Poloniæ, & è viſceribus ejus natus, Archiepiſcopi Primatus, perpetuò jus ſuum, in Interregnis præſertim obtinuit. VIII.

VIII. Valuit viguitque, hæc inclyta dignitas Primatûs Gneſnenſis Principum reſcriptis ornata, legibus corroborata, omnium conſenſu & reverentiâ, ſtabilita & inconcuſſa, nec ea quiſquam (verbis Stanislai Carncovij de Primatu pag. 15.) ullo unquam tempore convellere, vel debilitare, tentavit, licet eſſent nonnunquam Archiepiſcopi, non uſquequaque Senatui, vel populo, vel Ordinibus grati: donec exorta Lutherana hæreſis, permultos ex Senatu, & Nobilitate, in pravum & turbidum detorquens, ſub interregno Auguſti Regis, injecit illis audaciam, ut Archiepiſcopum Gneſnenſem, Iacobum Uchanſcium magno conatu impeterent.

IX. Arripuêre anſam, Firleij, Radivili, Gorcani, (Gorcanorum teſte Piaſec: fol. 67. tantæ opes erant; quòd licet plures locupletiſſimi in Regno Poloniæ, qui legiones alere poſſent, numerarentur, nullus tamen eorum opulentiam æquavit) alijque Proceres Acatholici, major & validior in Senatu pars, quod Archiepiſcopus in edicto quodam, ſub interregno, imperioſo uſus fuiſſet verbo; *mandamus*. Hinc maximâ animorum contentione atque odio, jus Primatis oppugnari. fœdusque inter diſſentientes, de Religione agitari cœptum. Primatem eſſe Archiepiſcopum, Cleri potiùs; quam Regni, vel Senatûs, clamitabant. Imprimiſque Caſimiri decretum jactabant; quo, ne quiſquam Epiſcopus, ſine permiſſu Regio, aut Senatûs, Legationis Pontificiæ munus, aut dignitatem Cardinalitiam acciperet, cautum eſſet. non ſine magnis cauſis, à Majoribus vetitum id fuiſſe; ne in æquo omnium jure, Regiam, vel ſanctiorem, majoremve Regiâ, poteſtatem quis uſurparet. Obtendebant periculum libertati & ſtatui, ne Primas primus Princeps, & Interrex omne jus Regium, per Interregni tempus, ad ſe traduceret; quod ſi fieret, Regia authoritate Senatoribus ipſum imperaturum; depoſiturum poteſtatem quando liberet, daturum Regem quem vellet, multaque alia fortaſſis abſurdiora, quæ more ingenij humani, libido dominandi paulatim irrepens, ſemelque admiſſa, hominibus permitteret.

X. Archiepiſcopus contra animosè & ſtrenuè, quà voce in Senatu, quà ſcripto edito, dignitatem & jura Primatus ſui tuebatur. Extat manifeſtatio, ad acta Regia Caſtri Varſavienſis porrecta, in hunc fermè ſenſum.

Inter alia diſſidiorum licentiæque argumenta, non poſtremam hanc, poſt mortem Regiam, ab hominibus turbulentis, ad miſcendas turbandasque res, controverſiam excitatam; quâ morte Regiâ, poteſtatem authoritatemque Magiſtratuum ceſſare; ſeu ſublatos potiùs Magiſtratus omnes, per interregnum è Repub. vellent. Primatum quidem ſuum meritò extra invidiam eam eſſe debuiſſe; neque enim quemadmodum à malevolis, in vulgus ſpargitur, Regiam aliquam poteſtatem tanquam interregem ſe uſurpare: quamvis nè Regia quidem poteſtas certis legibus & jure circumſcripta, gravis cuiquam eſſe poſſit: multominus Primatis, cujus poteſtas vacante throno Regio, non abſoluta, vel ſumma; verum ex univerſi ſenatûs authoritate pendens, ut nihil in ea vel ſuſpectum, vel invidioſum eſſe poſſet. Verum ab eo oppugnando, initium facere illis viſum; quo convulſo, reliqui Magiſtratus ſimul omnes facilius conciderent, ſummaq; omniũ rerum diſſolutio in Rempublicam inveheretur. Ante omnia & veteres res animo repetenti, & præſentem omnium Regnorum Chriſtianorum ſtatum inſpicienti, nemini dubium eſſe poſſe; nullum unquam Regnum, aut Rempub. fuiſſe; in qua non Princeps aliquis Senatûs, gentilibus quidem temporibus profanus; Chriſtianis autem, Eccleſiaſtici plerumq; ordinis fuerit, qui Cæſaribus aut Regibus mortuis, vel abſentibus, partim eorum munere fungeretur; partim ad conſilia publica Senatui reliquiſq; ordinibus Dux authorque eſſet.

Simili ratione, quamprimùm Religionis Chriſtianæ ſplendor, Miecislao

 primo

primo illuxit, ab eodem primus locus, & Primatialis quædam authoritas, attributa eſt Archiepiſcopo Gneſnenſi: ut exinde non ſedis tantùm Metropolitanæ; ſed Regni totius Primatum fundatione. & beneficio ſupremi Poloniæ Principis obtineret.

Primatialis authoritas, memoratur in ſtatuto Caſimiri magni, anno tit. Decimæ, in compoſitione decimarum per Iaroslaum Boguriam, Archiepiſcopum Gneſnenſem, arbitrum inter Dominum Caſimirum Regem ab una, & Bodzantam Epiſcopum Cracovienſem ab altera, partibus, ubi illud eximiũ in verbis: Rex aſſidens, arbitranti Archiepiſcopo Gneſnenſi, ſecũ una ſtatuit.

Idem Caſimirus magnus in altera compoſitione de decimis, inter Archiepiſcopum, & majoris Poloniæ Nobilitatem, eundem Archiepiſcopum primum Regni ſui Principem appellavit; qui non ſacræ, ſed profanæ Reipub. titulus eſt: ut nempè inter Majores Senatores, qui Principum loco ſunt, atq; in ſtatutis & confœderationibus Principes ſcribuntur, nec non præ ipſis feudalibus Poloniæ, imò etiam ſangvinis Principibus, Maſoviæ & Ruſſiæ Ducibus, Archiepiſcopus Gneſnenſis primus Princeps audiret, excelleretque: & non vano titulo; ſed re ipſa primã poſt Regẽ authoritatẽ, poteſtateq; haberet.

XI. Antefertur Archiepiſcopo Gneſnenſi, primo Principi ſcipio, Regium in morem, neque cuiquam, niſi ipſi Regi ſubmittitur, Regni vel curiæ Mareſchalcis Regium attollentibus; quorum ſi nullus adſit, Archiepiſcopi Mareſchalcum, etiam ipſi Regi, quod non ſemel noſtra ætate accidiſſet, ſcipionem præferre: quod certè non levis alicujus ceremoniæ; ſed juris dignitatisque Archiepiſcopi documentum eſt, quid enim præſtantius, quàm Regio inſigni primum Principem honorari?

Archiepiſcopi perſona adeo ſacra & lege publica vallata eſt; ut coram Archiepiſcopo contumelioſiè aliquid, quamvis in alios proferentes, vel gladiũ ſtringentes, certis pœnis irrogatis mulctentur. Quod jure communi Regni ſacroſanctum eſt, non propter Archiepiſcopum uti privatam perſonam ſuſtinentem, vel in ſua angulari reſidentia conſiſtentem, ubi ab omnibus ſuis domi honoratur; ſed propter ipſam Rempub. cujus intereſt, habere tantæ auctoritatis virum, quem ne verbo quidem lædere fas ſit, utque eo præſente pax & ſecuritas, tanquam penes Principem obſervetur, nam lex inquit. Ubi Princeps, ibi ſecuritas.

XII. Soli Archiepiſcopo, ut per Procuratorem, fidei tantum literis ei tributis, in quocunque jure ſtare, juramentum etiam præſtare, tranſumpta literarum vel actorum ad Rempub. ſpectantium manu ſua ſubſcripta, & ſigillo munita, ad probationem autenticam extradere (quod ſoli Reges obtinent) poſſit, per privilegia ſpecialia conceſſum, uſuque confirmatum eſt, eidem ſoli ut ipſe tantùm Reges Reginaſque inauguret.

Quodſi coronandi Reges poteſtatem habet; quanto magis cum conſilio & conſenſu Senatûs, Electionem indicendi, eandemq; adminiſtrandi, & Regem Electum nominandi, quomodo enim Coronaturus ſit eum, de quo, an ritè Electus ſit, ei non conſtaret.

XIII. Extant in Archivo, & in Annalibus ac Tabularijs, vulgò actis Metricæ, Regum Electiones, quæ indictis ab Archiepiſcopis, ex Senatus conſilio Comitijs Electoralibus, feliciter liberis omnium Ordinum ſuffragijs, peractæ & publicatæ fuerunt. Vetera nonnulla Tabularia, quibus Magiſtratuum munia deſcripta ſunt, in poteſtate Archiepiſcopi; tanquam Primatis & Principis Senatûs abſente Rege Comitiorum indictionem, Senatusq; convocationem eſſe profitentur, imò præſente etiam Rege, vocare poteſt Archiepiſcopus Senatum; quod jus conſvetudo comprobavit. Ibidemque de officijs Regni ſcribens: officia, inquit ſingulorum hæc ſunt. Mareſchalcus: qui eſt, Magiſter

ſter aulæ Regiæ, & adminiſter publici conſilij, penes quem jus eſt convocandi Senatum juſſu Regis, vel Primatis.

Multa item quæ ſummi Regijque juris ſunt, ab Albertanis præſertim temporibus, ut vacantium dignitatum collatio, res judicatæ,earumque executio, militis in Reipub. fidem & uſus autoratio, damnatorum reſtitutio, aliaque ejus generis non pauca, ſub ſolius Cardinalis Friderici tum Archiepiſcopi titulo, cum generali ſaltem clauſula: Nos cæteriq; Prælati Senatoresque, etiam cum verbo mandamus, adminiſtrata, in tabulario Regni reperiuntur. Si Rex Comitia intra legitimum tempus indicere ceſſet, ne quid negligentia Regia Reſpub. detrimenti capiat, Archiepiſcopo aliorum Senatorum conſilio, conſenſuque adhibito, ea indicere, eundem fide publica, contra infeſtum Regem, ad ſiſtendum ſe jam in Comitijsque, cavere eam implorantibus poſſe, quis vel ignorat, vel tam averſus à commodis libertateque publica eſt; ut negare audeat? quodſi vivo præſenteq; Rege, Comitia indicere poteſt; quantò magis nullo Rege exiſtente.

XIV. At libertati publicæ periculum à poteſtate tanta illius eſſe poteſt! quæ quæſo affectati Regni ſuſpicio, in Archiepiſcopum cadere poteſt? cui crux magis quæ illi præfertur, quàm Regni inſignia, conveniunt: quiq; ſi honeſte, ſalvaque Repub. ac dignitate ſua poſſet, vel hoc ipſo onere verius, quam honore vacare mallet. Neque enim Archiepiſcopus ullus eo eget, cui ut ſacris rebus ſtudijſque conſecrato, nihil otio quieteque optabilius eſſe poteſt; ſed Reſpub. Quodſi Reſpublica ſine eo eſſe non poteſt, mortuoque Rege, certo utique aliquo conſilij publici authore opus illi eſt, facile quivis ſtatuere ſecum poteſt, ſacrine an profani Ordinis homo, citius Rempub: opprimere, in poteſtatem Regnum redigere valeat. Ad me quod attinet, annorum jam ſatur, temporum etiam, in quæ perverſiſſima incidimus, tædio ipſius vitæ, maximè autem pompæ omnis pertæſus,utinam honeſtè curis moleſtijſq; ijs quas munus hoc ſecum fert, abdicare me poſſem. Sed cum jus à Majoribus ad me tranſmiſſum, ſine inſigni ad poſteros nota deferere non poſſim, quemadmodum hactenus quantum in me fuit, tutatus id fui; ita in poſterum quoque tutandum mihi eſt: non ita tamen; ut ad vim ullam deſcendere ob id velim, publico veſtrum omnium judicio rem permitto. Si Reipub. Mtisque, ſecuritatis denique ejus intereſt, tum majoris etiam Poloniæ univerſæ, cui non minus dignitas hæc periret; quam Archiepiſcopo: juvate me contra eos, qui non tam me; quàm per latus meum Rempub. dignitatemq; ejus, atq; omnium adeo Magiſtratuum jura oppugnant. Quodſi ab alijs, quẽadmodum hactenus factum fuit, oppugnabor; ab alijs à quibus minimè debeam, deferar: ſatis mihi erit, in me nihil Reipub. defuiſſe, publicè teſtificari, quemadmodum quidem, quod veſtrâ omnium bonâ veniâ, & pace mihi liceat, teſtificationem hanc meam in acta publica referendam curabo.

Rem poſtremo ita compoſitam refert Reinholdus Heidenſtenius Luteranus, temporum illorum gravis ſcriptor, lib. 1. fol: 21: ut indicendi poſt mortẽ Regis Conventus, Regis etiam ipſius, ex Ordinum ſententia prodendi & coronandi, Archiepiſcopo, poteſtate confirmatâ, Mareſchalco publicè ejus renuntiandi, poſtquam ab Archiepiſcopo ex publica authoritate proditus jam eſſet, jus relinqueretur.

XV. Coronandi Poloniæ Reges jus & authoritatem, à Condito Regno penes ſolos Archiepiſcopos Gneſnenſes, ſemper fuiſſe, certò certius habetur, à Boleslao Chrabro primo Rege Poloniæ, ad hodie uſque feliciter regnantem Ioannem III. (excepto Stephano Bathoreo, quem in ſciſſione Reipub. Stanislaus Carncovius Epiſcopus Vladislavienſis Cracoviæ coronavit: quandoquidem Iacobus Uchanſcius Archiepiſcopus, ſeu partium Auſtriacarum pro

 Maximili-

Maximiliano obſtinato ſtudio; ſeu gravi tardante ſenectâ, rogatus licet à Stephanianis. venire Cracoviam & coronare recuſaret) Reges omnes tam Gneſnæ vetuſta olim Regum ſede; quam translatis inde Regijs inſignibus, Cracoviæ, per manus Archiepiſcoporum Gneſnenſium diadema accepêre.

XVI. Ita Boleslaum primum, Othone 3. Imperatore præſente, & coronam imponente, Gaudentius Archiepiſcopus concoronavit: cui ſolennitati aderat Silveſtri II. Papæ Legatus de latere, Diaconus Cardinalis, Anno 1000. Miecilaum Boleſlai filium, cum Conſorte Rixa, Hipolitus Anno 1025. Caſimirum primum cum Conſorte Dobrogneva, Stephanus Anno Idē Boleslaum audacem S. Staniſlai occiſorem Anno 1056.

Atrocitate impiæ cædis Sancti Stanislai, commotus Pontifex Maximus, Gregorius VII. Boleslaum diris devovit, Regnum eidem abrogavit, Poloniæ Sacris interdixit: ac nè in poſterum quempiam Regem Archiepiſcopus, injuſſu Apoſtolicæ ſedis, vngeret & coronaret, inhibuit, qui verò ſocij ſceleris Regij fuiſſent; eos & eorum Poſteros ad quartam progeniem, â ſacerdotij, & omnium Magiſtratuum Eccleſiaſticorum functionibus ac emolumentis ſubmovit.

Poſt ducentos & quindecim annos, ſub Ducum nomine, varijs tumultibus & internis Regni diſſidijs, belliſque externis tranſactos, Præmislao Ducis Poſnanienſis filio, Regimen Poloniæ, concordi omnium voluntate delatum eſt. Hic anno Chriſti, 1295. Gneſnæ Comitijs habitis, renuntiatus Rex, â Iacobo II. Archiepiſcopo ritu ſoleni coronatur. Ioanne Gerbiſſo Poſnanianſi, Ioanne Romka Vratislavienſi, Goſlao Plocenſi, & Conrado Lubiſceń. Epiſcopis, aſſiſtentibu.. Verùm Diadema, ut Summi Pontificis authoritate abrogatum fuerat; eadem reſumi oportuiſſe, infelix recens inaugurati Regis exitus oſtendit. Etenim Otto Longus Marchio Brandeburgienſis, cum Ottone altero, & Ioanne Conradi fratris filijs, ex Conſtantia Præmiſli ſorore ſuſceptis, apud Rogoſnum animum relaxantem, & Genio diebus Bacchanalium indulgentē, diluculo diei Cinerum, valida manu adorti; occiderunt. Creditur Vxori peremptæ pœnas ſuâ cæde perſoluiſſe. Mox idem Iacobus, Venceslaum Bohemum RegemPoloniæ Electum, AnnoChriſti 1300. Gneſnæ coronavit.

Vladislaus Locticus reverentior Sedis Apoſtolicæ, relaxationem Interdicti Pontificij; quo Gregorius VII. poſt necem Divi Staniſlai, regio honore Polonis interdixerat, per Gierhardum Vladislavienſem Epiſcopum, à Joanne XXII. Papa impetravit. Hunc Janiſlaus Epiſcopus, cum Vxore ipſius Hedvige Cracoviæ coronavit, Anno Chriſti 1320. atque ex eo tempore, jus coronandi Reges, & ipſa Regni inſignia, & Theſaurus Regni, Gneſnâ, Cracoviam propter amplitudinem ſplendoremque Vrbis, tranſlata ſunt.

Caſimirum Magnum Filium Vladiſlai, idem Ianiſlaus Archiepiſcopus, cum Anna Conjuge, Giedimini Ducis Lithvaniæ filia, unxit & coronavit, Anno 1333.

Ludovicum Vngarum; qui cumMajoris Poloniæ Proceres contenderent, Gneſnæ Reges coronari debere: ipſos in ſua Coronatione, tali prætēſione abjudicavit, & proximorum Regum, Vladiſlai Avi, & Caſimiri avunculi exempla, ea in re ſecuturum ſe eſſe dixit; Crom. lib. 13 fol. 332. Iaroſlaus Archiepiſcopus coronavit; Anno 1386.

Vladiſlaum Iagiellonem; qui inſignia Regni ex Hungaria recuperata, Cracoviæ unde fuerant evecta; Anno 1412. repoſuit: Bozanta, Anno 1401.

Caſimirum Iagiellonidem, Vincentius Cotus, Anno 1497.

Ioannem Albertum, Sbigneus Oleſnicki, Anno 1501.

Alexandrum, Fridericus Cardinalis frater Regius, Anno 1501.

Sigiſ-

Sigiſmundum Primum, Andreas Roſa, Anno 1507.
Sigiſmundum Auguſtum, vivente Patre, Ioannes Laſcius, Anno 1599.
Henricum Valeſium, Iacobus Vchauſcius, Anno 1574.
Sigiſmundum III. Staniſlaus Carncovius, Anno 1587.
Vladiſlaum IV. Ioannes Węzyk Anno 1633.
Ioannem Caſimirum, Mathias Lubinſki, Anno 1649.
Michaelem, Nicolaus Prazmowſki, Anno 1669
Ioannem Tertium, Andreas Olſzowſki, Anno 1676. Diademate Regio cinxerunt.

XVII. Huic, tàm longâ continuaq; ſerie deducto uſui, & notorio juri, robur perpetuum adjecit inclytum Privilegium Caſimirianum, Anno 1451. tenoris talis.

CASIMIRUS, Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, &c. Dominus & Hæres, &c. Significamus præſentium tenore, quibus expedit, univerſis, præſentibus, & futuris. Quòd cum inter terras noſtras Regni Poloniæ, & ſubditos earum, non modica orta eſſet differentia, diſceptatioque non mediocris facta, de & ſuper Cardinalatu, Reverendiſſimi in Chriſto Patris, Domini Zbignei Epiſcopi Cracovienſis: propter quod Reſpublica Regni ipſius diſſolvebatur & complurima incommoda capiebat. Nos tandem talem differentiam diſceptationesque, prout ex debito regiminis noſtri tenemur, ſemovere, ſedare, & complanare volentes, & ipſas terras noſtras, ad ſtatum reducere debitæ unionis. Indicto, ſuper ea re potiſſimè Perlamento Generali, Prælatorum & Baronum Regni noſtri præfati in hoc loco Oppidi Piotrkovienſis, pro feſto Pentecoſtes, ſervato, de conſilio eorundem Prælatorum & Baronum noſtrorum, per nos ita concluſum exiſtit determinatum, definitum, & decretum. Imprimis, ſiquidem; quia Sedes Metropolitana Gneſnenſis Dominique Archiepiſcopi & Primates ſedis ejuſdem, *pro tempore exiſtentes in omni Jure, Auctoritate, & poteſtate, prærogativa, jurisdictione, & conſvetudine*; quas alias Gneſnenſis Eccleſia ab antiquo ſupra Eccleſiam Cracovienſem habuit, & habet, debeat in ævum conſervari. Quantùm verò ad Coronationes Regum, & Reginarum Regni Poloniæ pertinet; ſtatuendo decernimus, & ſententiamus; quòd nullus alius, neque præfatus Dominus Zbigneus Cardinalis, de hujuſmodi Coronatione ipſorum Regum & Reginarum, ſe de cætero & in perpetuum intromittent, nec coronabunt, præter Archiepiſcopum Gneſnenſem, pro tempore exiſtentem, circa quas Coronationes, præfatus Dnus Zbigneus Cardinalis, habitu duntaxat utetur Cardinalatûs, cerimonijs autem uti debet ſicut Epiſcopus Cracovienſis, prout ab antiquo utebatur, ubi intereſſe voluerit: quod in ſua erit libera voluntate. Regia Mtas nihilominùs, aut Reginalis, taliter coronanda, per Archiepiſcopum Gneſnen. & alios Epiſcopos coronabitur, & coronari debebit. Item ſtatuimus & ordinavimus; quod præfatum Dnum Zbigneum Cardinalem, & Epiſcopum Cracovienſem omnes & ſinguli Regnicolæ, cujuſcunque dignitatis, ſtatûs, & conditionis exiſtant, pro vero & indubitato Cardinali tene-

li tenebunt, & reputabunt; eundemq; ipſius Cardinalatûs titulo ſcribent, intitulabunt & nominabunt, ſcribereque & intitulare & nominare tenebuntur, & ſint adſtricti. Item à modo & de cætero neque D. Archiepiſcopus Gneſnenſis, neque Epiſcopus Cracovienſis, & cæteri Epiſcopi, poſtulabunt aut petent; ſed neque petere debent, aut quovis modo impetrare dignitatem Cardinalatûs, aut Legationis Sedis Apoſtolicæ, abſque conſenſu noſtro, & omnium conſiliariorum Regni. Cæterùm ut quævis impedimenta in conſilijs pro bono publico faciendis ceſſent, & difficultates quæque amputentur, firmaque ſtabilitas conſiliorum in ipſo Regno noſtro permaneat; uterque Prælatorum prædictorum, vadant cum cæteris Prælatis & Baronibus, ad conventiones pro tempore ſtatuendas, daturi ad Rempub. conſilia opportuna: ſed alter eorum una die; & alius altera die veniat, & ingrediatur: quem tunc nos vocandum duxerimus. Non vocatus vero in hoſpitio debeat remanere, & ſtare. Daturus nihilominus ab inde conſilia opportuna, ſuper quibus fuerit requiſitus. Præterea hoc præſens decretum in præmiſſis factum habitum & concluſum, inviolabiliter per partes teneri debet, & irrefragabiliter obſervari. Qui verò illud ſervare, cernere, & ad illud attendere nollet, ſperneret, aut minimè curaret, nos contra talem partem præmiſſa non ſervantem, & omnes Conſiliarij noſtri, atque Regnicolæ, omninò eſſe debemus, & non permittere eum uti propria voluntate. In quorum omnium fidem & teſtimonium præmiſſorum, ſigillum noſtrum, præſentibus eſt ſubappenſum. Actum in Piotrkow, in conventione Generali, feria quinta, infra Octavas feſti Pentecoſtes. Anno Dni, milleſimo quadringenteſimo, quinquageſimo primo. Præſentibus Reverendiſſimis in Chriſto Patrib9 Dominis Ioanne Vladislavienſi, & Andrea Poſnanienſi, Epiſcopis; necnon Magnificis, & Generoſis, Ioanne de Czyzow, Caſtellano & Capitaneo Cracovienſi, Luca de Gorka, Poſnanienſi, Ioanne de Oleſznicza, Sandomirienſi, Alberto de Male, Lancicienſi, Ioanne de Kretkow, Breſtenſi, Kuczkone de Pomorzany Podoliæ, Palatinis. Przedborio de Koniecpole Sandomirienſi, Stanislao de Oſtrorog Gneſnenſi, Petro Skora de Gaij Caliſienſi, & Creslao de Kurôzwański Lublinenſi, Caſtellanis & alijs quam pluribus fide dignis teſtibus, circa præmiſſa. Datũ per manus Magnificorum, Ioannis de Koniecpole Cancellarij, & Petri de Sczekoczyn, vice-Cancellarij Regni Poloniæ, nobis ſincerè dilectorum.

Quod Privilegium in Comitijs Ordinum Regni, Sigiſmundus I. Confirmavit, tenore tali.

In Nomine Domini, Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Emergentes ſub tempore caſus Rempub. turbantes, & inter ſubditos odia ſeminantes, prudens Regum & Principum conſilium, vel moderari in melius; velè medio tollere conſuevit: ne iterum viribus reſumptis, deteriora prioribus ſuſcitent, & factioſis ingerant audaciam, ſed ut memoria ejuſmodi actionum, per Regum Principumq; prudentiam mo-

de-

deratarum, vel conſtitutarum æviterna habeatur, literis humana induſtria talia committere conſuevit. Proinde nos Sigiſmundus Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, nec non terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Culmen. Elbingen. Pomeraniæque, Dominus & Hæres, ſignificamus tenore præſentium, quibus expedit, univerſis & ſingulis, præſentibus & futuris harum notitiam habituris. Quia conſiliarijs ſtatus utriuſque, videlicet Eccleſiaſtici & ſecularis, Regni noſtri cupientibus; ut ſimultates & odia,, inter Regnicolas hujus Regni ex inconſuetis præeminentijs, quas ſibi quiſpiam ſuâ ſponte, propriâ libidine, ſeu ambitionis inſtinctu, ſine Regis pro tempore exiſtentis, admiſſione præparet, ſeu præparare vellet, non creſceret. Ijdem Conſiliarij noſtri ſupplicarunt nobis humiliter; ut quoddam Privilegium Divi Caſimiri Regis, Parentis noſtri inferiùs inſertum, innovandum decerneremus, eidemque obſervandò, æviternè firmum robur de plenitudine poteſtatis Majeſtatis noſtræ Regiæ adderemus. Cujus quidem Privilegij tenor de verbo ad verbum ſequitur, & eſt talis. Nos itaque Conſiliariorum noſtrorum ſupplicationi, proinde, ac ex cauſis legitimis & decentibus factæ, aſſentientes literas præinſertas innovandas decrevimus, eaſdemque roboramus & confirmamus perpetuò valituras, hoc ſiquidem pro planiori declaratione, ac cùm ſeveritate adijcientes quòd ſi quiſpiam majorum vel minorum Prælatorum, ſtatus, Conditionis, & Ordnis cujuſcũq;, ambitione quacũq; ſeductꝰ, Cardinalatus dignitatẽ, aut Legationẽ, quocunq; modo & colore, noſtro noſtrorumque ſucceſſorum ſpeciali & expreſſo conſenſu non accedente, petere, vel quomodocunque ſibi datã accipere præſumpſerit; ejuſdem omnia bona, in Regno noſtro exiſtẽtia, tam Eccleſiaſtica; quàm etiã temporalia, mobiliaque & immobilia, fiſco Noſtro jam ad hoc omnibus conſentientibus, ſine ſpe gratiæ applicanda decernimus: ſtatuentes & omninò volentes, Privilegiũ hoc cùm ſuis inſertis, perpetuum firmitatis robur habiturum. In cujus rei teſtimonium, Sigillum Noſtrum præſentibus eſt ſubappenſum.

Actum in Conventione generali Piotrkovien. die Martis ſeptima Menſis Decembris, alias in Vigilia Conceptionis Glorioſiſſimæ Virginis Mariæ, Anno Domini Milleſimo, Quingenteſimo Duodecimo. Regni verò noſtri; Anno ſexto, Præſentibus, Reverendiſſimo & Reverendiſſimis in Chriſto Patribus, Dnis, Joanne Archiepiſcopo Gneſnenſi, & Primate, Joanne Cracovienſi, Joanne Poſnanienſi. Eraſmo Plocenſi, Fabiano Varmienſi, Mathia Præmislienſi, & Regni noſtri Cancellario, Jacobo Camenecenſi, Eccleſiarum Epiſcopis. necnon Magnificis, Venerabilibus & Gnoſis, Nicolao de Kamicniecz Cracovienſi, & Campiductore Regni noſtri Generali, Nicolao de Lubrancz Poſnanienſi, & Capitaneo Lancicienſi, Joanne de Tharnow Sandomirienſi, Jaroslao de Lasko Syradienſi, Joanne Jarandy de Brudzew Lancicienſi, Nicolao de Kretkow Breſtenſi, Joanne Odrowąz de Sprowa, Ruſſiæ Generali, Otha de Chodecz, Podoliæ, Nicolao Firley, de Dąbrowicza Lublinenſi, Georgio de Baijzen Mariæburgenſi, Nicolao de Pilcza Belzenſi, Andrea de Radzieiowice Plocenſi; Prandotha de Zelazna Ravenſi, Palatinis. Luca de Gorka Poſnanienſi, & Capitaneo Majoris Poloniæ Generali,

nerali, Chriſtophoro de Szydlowiecz Sandomirienſi, & Regni Noſtri Vice-Cancellario, nec non Siradienſi, Sochaczovienſi, & Goſtinenſi Capitaneo, Staniſlao de Oſtrorog Caliſſienſi, Januſſio Latalski Gneſnenſi, Joanne de Przeramb Siradienſi, Alberto de Gladzanow Lancicienſi, Nicolao de Szydlowiecz Radomienſi, & Succumerario Cracovienſi, Regnique Noſtri Inciſore, Nicolao Jordan de Zakliczyn, Viſlicienſi, Andrea de Oporow Breſtenſi, Hieronymo de Kobylany Reſperienſi, Andrea de Thanczyn Biecenſi, & Cauſarum Curiæ noſtræ Referendario, Georgio Krupski de Orchow Belzenſi, Staniſlao de Potulicze Miedzyrzecenſi, Jaroſlao Sokolowski, de Wroncza Landenſi, Petro Gorski Naklenſi, Joanne de Bochotnicza Malogoſtenſi, Staniſlao de Sprowa Zarnovienſi, Martino Skotniczki de Boguria, Zawiſchoſtenſi, Staniſlao Kuropatwa de Laczuchow Chelmenſi Caſtellanis, Staniſlao de Chodecz Mareſchalco, & Leopolienſi Capitaneo, Andrea de Koſcielecz Theſaurario Sczepuſienſi, Oſwiaczymenſi, Sandecenſi, Iuniuladislavienſi & Bidgoſtienſi Capitaneo, necnon Zuppario, & Magno Procuratore Generali Cracovienſi Regni noſtri, Andrea de Kliecz, Ioanne Sculteti Sacræ Theologiæ Profeſſore, & Archidiacono Varmienſi, Joanne Latalski Gneſnenſi, Cracovienſi & Lancicienſi Præpto, Petro Thomicki Decretorum Doctore, Archidiacono, Joanne Karnkowski Canonico Cracovienſi, Staniſlao Gorecki Præpto Caliſienſi, Eccleſiarum Secretarijs noſtris, Staniſlao Iarocki Curiæ noſtræ Marſchalco, Raphaele de Leſchno Capitaneo Slochovienſi, Georgio de Targowiecz Capitaneo in Golub, Henrico Itſfelt, Proconſule Thorunenſi, Ambroſio Sthorm Nuncio & Notario Gedanenſi, civitatum noſtrarum, Staniſlao Laſſocki Poſnanienſi, Adam de Drzewicza Sandomirienſi, Terrarum Succamerarijs, Nicolao Oczieski Capitaneo Koſthen, & Magiſtro Agaſonum curiæ noſtræ, & alijs quàm pluribus Dignitarijs & Officialibus Regni noſtri Curiæque noſtris circa præmiſſa teſtibus fide dignis, ſincerè & fidelibus noſtris dilectis. Datum, per manus præfati Reverendi in Chriſto Patris Domini Mathiæ Epiſcopi Præmiſlienſis & Regni noſtri Cancellarij. L. S.

Mathias Drzewicki Epiſcopus & Cancellarius Relatio ejuſdem Reverendi in Chriſto Patris D. Mathiæ Epiſcopi Præmiſlienſis, & Regni Poloniæ Cancellarij. Super quibus omnibus & ſingulis petiit ſibi à me Notario infra ſcripto ſupraſcriptus Perilluſtris Dominus Canonicus, unum vel plura confici & extradi Inſtrumentum publicum vel Inſtrumenta. Acta ſunt hæc Gneſnæ, Anno, die, Menſe, Indictione, Pontificatu quibus ſupra; Præſentibus Illuſtribus & Admodum Reverendis Dominis Vladiſlao Kołudzki Canonico Kijovienſi Præbendario majore Kołudzciano, Ioanne Kurſzynſki Sancti Georgij itidem Canonico, & Admodum Reverendis Matthæo Łukomſki Pœnitentiario Metropolitanæ, Præpoſito Parochialis Sanctiſſimæ Trinitatis, Ioanne Sczawińſki Decano Zbarenſi, Sancti Michaëlis Parocho, Viceprocuratore Reverendiſſimi Capituli Gneſnenſis, teſtibus ad præmiſſa ſpecialiter rogatis & adhibitis. L. S.

Et me Staniſlao Rzepecki Eccleſiæ Collegiatæ S. Georgij Canonico Sacra Authoritate Apoſtolica Publico & Actorum Reverendiſſimi Capituli Metropolitani Gneſnenſis Notario; qui præinſerti Privilegij cum omnibus contentis illius porrectioni & tranſſumptioni, alijſque omnibus & ſingulis; dum taliter (uti præmittitur) fierent & agerentur, unà cum prænominatis teſtibus præſens interfui; eaque ſic fieri vidi & audivi. Ideo hocce publicum ſuper præmiſſis confeci Inſtrumentum, manuque licet Vicaria mihi tamen fida ſcriptum, ſigno, nomine & cognomine meis, quibus in talibus utor communivi in fidem & robur præmiſſorum, rogatus & requiſitus.

Atteſtatio Legationis

Staniſlaus Carolus Grabiński Canonicus & Sede vacante Archiepiſcopatus Vicarius in Spiritualibus & Officialis Generalis Gneſnenſis, Archidia-

diaconus Caliſſienſis, Sacræ Regiæ Majeſtatis Secretarius.

Vniverſis & ſingulis, quorum intereſt tenore præſentium ſignificamus, ſupraſcriptum Illuſtrem, & Admodum Reverendum Dominum Staniſlaum Rzepecki, Collegiatæ Sancti Georgij Canonicum, Sacra Authoritate Apoſtolica Publicum, & Actorum Reverendiſſimi Capituli Metropolitani Gneſnenſis Notarium eſſe, illiusque ſcripturis Authenticis & Inſtrumentis Publicis per eum confectis, tam in judicijs; quam extra ſemper adhibitam fuiſſe, & ad præſens plenariam adhiberi fidem. In cujus rei teſtimonium &c. Datum Gneſnæ die undecima Menſis Septembris, Anno Domini Millesimo, Sexcenteſimo, Septuageſimo quarto.

De Coronatione Regum Poloniæ Conſtituimus: Quòd nemo in Regem Poloniæ coronari debeat, donec unanimiter ſecundùm leges, & Privilegia Regni, ab Omnibus Ordinibus Regni Electus ſit. Qui quidem unanimi Conſenſu Electus à nemine alio coronari debet, præterquam à Reverendiſſimo Archiepiſcopo Gneſnenſi, ſecundùm Privilegium, quod Archiepiſcopo, per Caſimirum Tertium Regem Poloniæ illi eſt conceſſum. in Anno Domini 1451. *Statutum tit. electio Regis fol. 161.*

XVIII. Electo in Regem StephanoBatoreo, Tranſylvaniæ Principe, Decretum quoddam nomine Conſiliariorum & Ordinum ſancitum erat tenoris talis.

Nos Conſiliarij Regni Spirituales & Seculares, ac Nuntij omnium Regni Terrarum, ab Equeſtri Ordine, ad Coronationis Conventum cum plena facultate miſſi. Vniverſis quorum intereſt ſignificamus. Quod cum Cracoviam, ad diem Coronationi in Conventu Andreovienſi conſtitutam, & ſemel atq; iterum prorogatam convenissemus, communi omnium noſtrûm conſilio & conſenſu, idegimus & procuravimus: quò Reverendiſſimum in Chriſto Patrem & Dominum Jacobum Vchanski, Archiepiſcopum Gneſnenſem, eò adduceremus; ut pro officio ſuo, ex Privilegio à Caſimiro Rege ſibi cõceſſo, ad perficiendam Coronationem Cracoviam veniret, ſolennique muneri ſuo ſatis faceret. Et quamvis jam antea ex Conventu Andreovienſi, de eo admonitus fuiſſet; tamen concordiæ, & amoris fraterni deſiderio, iterum etiam ex præſenti Conventu, Legatos Noſtros, & per Literas ſuas ſe brevi affuturum promiſiſſet, cum ſua cauſa; tum etiam Sereniſſimi Regis expectatione, qui etiam tum in itinere erat, tempus Coronationi præſcriptum prorogavimus. Poſteaquam verò ſatis diu eundem expectaſſemus, Regiaque Majeſtas jam jam Cracoviam adventaret; tertiò etiam Varſaviam ad eum miſiſſemus, orantes & hortantes; ut ad Nos quàm primùm acceleraret ſimulque denuntiantes, propter impendentia Reipublicæ pericula, Nos ipſius adventum diutius expectare non poſſe. Cum verò & ex Legatis Noſtris, & ex ipſius literis, Nobis ſatis jam conſtet, eum contra quam promiſerat, ad Nos venire, muneriq; ſuo ſatisfacere nolle, aut non poſſe: cumque ſatis perſpiciamus, quot & quanta pericula; ſi diutius etiam Coronatio prorogaretur Reipub: immineant. Vna mente in eo omnes conſenſimus; ut ſine ulla procraſtinatione, Sereniſſimus Stephanus Rex Electus, unà cum Sereniſſima Anna Regina, ex præſcripto Literarum ad univerſos Regni Incolas, jam antea tranſmiſſarum, à Reverendiſſimo in Chriſto Patre & Domino,

Stanislao

Stanislao Carncovio, Dei Gratia Epiſcopo Cujavienſi; qui in majore Polonia, ſecundùm Dominum Archiepiſcopum proximum locum obtinet, coronentur. Ne verò quiſpiam reperiatur; qui verbis Privilegij Regis Caſimiri inhærendo, quacunque ratione hoc ipſum negotium, atque actionem in dubium revocare velit; idcirco Nos habito reſpectu Legum & Statutorum, de Coronatione factorum, diligenterque conſideratis ipſius Privilegij verbis, animaduertentes quàm abſurda inde ſequerentur: ſi quis illud ita intelligendum eſſe exiſtimaverit; ut ad ſolum Dominum Archiepiſcopum, omnem coronandi facultatem ita adſtrictam eſſe vellet; ut nullo caſu, alium quenquam id facere poſſe affirmaret: hoc ipſum Privilegium authoritate Conſtitutionis Conventûs præſentis, ita interpretamur, declaramus, ac decernimus, eamque ipſius eſſe mentem omnino judicamus: quod ſcilicet Reverendiſſimo Domino Archiepiſcopo volente & valente, nemo alius præter eum Regem coronare debet, aut poteſt. Quodſi verò ad id vocatus, hoc ipſum facere aut noluerit; aut non potuerit, vel etiam è vivis ſublatus fuerit: is cui hoc ipſum proximè competit, ex majori Polonia, eadem poteſtate aut authoritate, id perficere poteſt, & debet. Quodſi quis præter hanc interpretationem, & declarationem Noſtram, iſtud privilegium aliter intelligere aut interpretari voluerit, præſentique Conſtitutioni atque Decreto Noſtro adverſari auſus fuerit: is pro hoſte, & turbatore Reipub. habeatur, juxta Conſtitutionem Conventûs Andreovienſis. Datum Cracoviæ &c. 25. Aprilis Anno Domini 1526.

Sed decretum illud, poſteà ſuppreſſum, in numerum legum non pervenit Reginol. Heideſtenius rerum Polonicar. lib. 2. fol. 95. Crediderim, nè vel minimum de auctoritate Archiepiſcopi in futurum delibaretur.

Neque ſilentio tranſmitti debet, Bulla Sixti V. de non Coronandis Regibus hæreticis.

Sixtus Epiſcopus Servus Servorum DEI,

Ad perpetuam rei memoriam.

PAſtoralis Noſtra ſolicitudo; quam pro tuenda ubique gentium & locorum propagandaq; Catholica religione ſuſcipere tenemur, paternaque charitas; quam erga inclytum Poloniæ Regnum, in viſceribus Chriſti præcipuè gerimus, & ſingularis zelus Orthodoxæ fidei, ſinceraq; erga Romanos Pontifices, ſanctamq; hanc ſedem devotio; quam ipſum Regnum, præſertim verò illius Prælati hoc maximè tempore præſeferunt: jure optimo Nos inducunt; ut ijs quæ pro conſervatione ejuſdem Catholicæ fidei, & pro publica ejuſdem Regni quiete, & tranquillitate, piè ac prudenter à prælatis Præfatis ſtatuta fuerunt, Apoſtolicæ confirmationis robur eiſdem Præſulibus ſupplicantibus benignè impartiamur. Nuper ſiquidem ſicut expoſitum Nobis fuit, in Synodo Provinciali Petricovienſi, de more celebrata, Venerabiles

Fra-

Fratres Noſtri, Archiepiſcopi, & Epiſcopi, Metropolitanarum & Cathedralium dicti Regni Eccleſiarum, ſimul congregati, & convenientes in unum, ut more vigilum Paſtorum, Gregem Dominicum ſuæ curæ creditum ab imminentibus luporum periculis incolumem, quantùm in eis eſt præſervarent: ſimulq; unioni & paci ipſorum Prælatorum ac Procerum & populorum ejuſdem Regni conſulerent, inter alia ſub Noſtro & Sedis Apoſtolicæ beneplacito, ſtatuerunt, ordinarunt, & decreverunt. Quòd tàm in præſens, quàm in futurum, nemo unquam agnoſcatur, nec recipiatur in Regem Poloniæ, niſi fuerit verè Catholicus: Quiq; ſanctam Catholicam & Orthodoxã fidem; quam Sancta Romana & Apoſtolica Eccleſia tenet, docet, & prædicat, palàm & publicè profiteatur, & ſequatur, & in unitate ejuſdem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ permaneat. Quodque pro tempore exiſtens Archiepiſcopus Gneſnenſis, cui jus renuntiandi ſeu publicandi Regem, ex Privilegio competere dignoſcitur, neminem renuntiet, aut publicet, qui fuerit dubiæ fidei, & non ſit manifeſtè Catholicus. Ad tollendũ verò diſſidij & inteſtini belli periculum, nullus Epiſcoporum, & Prælatorum, contra jus Archiepiſcopi prædicti poſt renuntiationem ab eo factam, ſcilicet de perſona catholica, & ſervatis Regni ſtatutis & conſuetudinibus, in Electione Regis audeat nominare, renunciare aut coronare alium in Regem, alioquin à regimine & adminiſtratione Cathedralis ſeu Metropolitanæ Eccleſiæ, cui præeſt in perpetuum eo ipſo ſuſpenſus, atq; omnibus beneficijs Eccleſiaſticis, quæ quomodolibet obtinet privatus exiſtat, & nihilominus hujuſmodi nominatio, renunciatio aut coronatio invalida & nulla cenſeatur, ac nullius ſit roboris vel momenti. Ne quis nominatus à Rege Poloniæ pro tempore exiſtente, in Epiſcopum vel Archiepiſcopum, ad Eccleſiam aliquam Cathedralem vel Metropolitanam, ex ijs ad quas pro tempore vacantes jus nominandi ipſi Regi ex privilegio Apoſtolico competit, aſſumat ſibi honorem, nec locum; neve in regimine & adminiſtratione Eccleſiæ hujuſmodi, illiuſq; bonorum quoquo modo ſe immiſceat; niſi priùs à Sede Apoſtolica eidem Eccleſiæ de perſona ſua ſic nominata provideri, ſeu in Epiſcopum, vel Archiepiſcopum. Præſulem & Paſtorẽ præfici obtinuerit literis Apoſtolicis deſuper expeditis, ſi ſecus fecerit, ad illam & ad aliam quamcunq; inhabilis omnino cenſeatur. Quicunq; ſive ex Senatoribus, ſive ex Nobilibus, in promovendo Rege hæretico opem, conſilium, auxilium, vel favorem præſtiterit, vel conſenſerit, aut ei jam promoto adhæſerit, præter alias cenſuras Eccleſiaſticas & pœnas, in quas eos incurrere Sacris Canonibus & Conſtitutionibus Apoſtolicis conſtitutum eſt; tàm ipſe quàm poſteri ejus, & deſcendentes, ad omnes honores, dignitates & beneficia Eccleſiaſtica obtinenda, perpetuò inhabiles & incapaces ſint, & eſſe cenſeantur. Nullus Epiſcoporum ſeu inferior Prælatus audeat hæreticum hominẽ, ad honores, dignitates, Officia vel beneficia ſpiritualia vel temporalia

lia promovere, vel promoveri facere, aut interceſſione, opibus, aut alia quacunq; ratione ad ea aſſequenda juvare; Quodſi id attentare præſumpſerit, pœnam privationis omnium & quorumcunq; beneficiorum Eccleſiaſticorum, vel Officiorun quæ obtinet, nec non ſuſpenſionis; ut præfertur, à regimine & adminiſtratione ſuæ Eccleſiæ ipſo facto incurrat, & ad alia obtinenda incapax prorſus exiſtat. Quicunq; ex ijs qui pro Catholicis ſe gerunt, tepidis nimirum & falſis fratribus, Apoſtolicæ ſedis Auctoritatem, Juriſdictionem Eccleſiaſticam, & jura decimarum, publicè vel privatim, directè vel indirectè in Conventibus, aut alijs in locis impugnaverit, tàm ipſe, quàm ejus poſteri, ab Ordinib9 & honoribus, dignitatibus & beneficijs Eccleſiaſticis in perpetuum arceantur, & ad illa ſemper inhabiles exiſtant. Quoties ex neceſſaria, communi & publica cauſa, ac de licentia ſeu permiſſione Sanctæ Sedis Apoſtolicæ conferendū eſt, conſenſu publico ex bonis Eccleſiæ ſubſidium, ſeu donativum aliquod Regi, vel Reipublicæ, illud per deputatos ſuos Epiſcopi exigant: ne ſubditi & bona Eccleſiarum à Secularibus Exactoribus expilentur & prophanentur, ac varijs injurijs & damnis prout plerumque factum eſt afficiantur. Si Epiſcopi aliter fecerint, pœnis in Concilio Generali Lateranenſi noviſſimè celebrato & in Bulla Cænæ Domini legi ſolita, alijsq; Sanctionibus Apoſtolicis contra eos, qui etiam ſponte offerunt inflictis, eo ipſo ſubjaceant. Demum quod propter omnes ſubitas dicti Regni neceſſitates & improviſos eventus, Theſaurus, ſive ærarium publicum & commune omnium Regni prædicti Eccleſiarum, in aliqua Eccleſiæ arce ſeu Caſtro providè & accuratè inſtituatur, & cum omni diligentia & cuſtodia aſſervetur. Quæ omnia ſtatuta & decreta quò firmiùs & accuratiùs perpetuis futuris temporibus obſerventur, ijdem Prælati, per dilectum filium Vincentium de Seue Præpoſitum Laſcenſem & Internuntium ab ipsa Synodo Provinciali ad nos miſſum, Nobis humiliter ſupplicari fecerunt; ut illis Apoſtolicæ comprobationis robur adijcere, aliasque in præmiſſis opportunè providere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos igitur eorundem Prælatorum ac ipſius Synodi pietatem, ſanctumque & laudabile propoſitum, plurimùm in Domino commendantes, eorumq; ſupplicantibus hac in parte annuentes, Statuta, Ordinationes, & decreta prædicta, prout ſuperiùs deſcripta fuerunt, ex certa Noſtra ſcientia, deque Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, tenore præſentium perpetuò confirmamus, & approbamus, eaque præſentis ſcripti patrocinio communimus, & illis perpetuæ & inviolabilis firmitatis robur adijcimus, ac per eos quos illa concernunt, & concernent in futurum perpetuò firmiter & inviolatè obſervari præcipimus, & mandamus, omneſque & ſingulos Juris & facti, ac ſolennitatum & ſubſtantialium; ſi qui in eis intervenerint defectus ſupplemus. Decernentes irritum & inane: ſi ſecus, ſuper his à quoquam, quavis

vis

vis auctoritate ſcienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obſtantibus prædictarum Eccleſiarum & quibuſvis alijs contrarijs Statutis & conſvetudinibus, etiam juramento, confirmatione Apoſtolica, vel quavis firmitate alia roboratis & immemorabili tempore pacificè obſervatis, nec non privilegijs indultis, & literis Apoſtolicis quomodolibet conceſſis, approbatis, & innovatis. Quibus omnibus & ſingulis, etiamſi de illis eorumq; totis tenoribus, ſpecialis, ſpecifica, expreſſa & individua mentio habenda foret, tenores hujuſmodi præſentibus pro expreſſis habentes, ad effectum præſentium duntaxat ſpecialiter & expreſſè derogamus, illaq; omnia & ſingula, quatenus præſentibus literis in aliquo adverſentur, penitus tollimus & abrogamus, ac nolumus deinceps cuiquam ſuffragari, cæteriſq; contrarijs quibuſcunque. Aut ſi eiſdem Prælatis, vel eorum alicui, ſeu alijs perſonis, communiter vel diviſim ab Apoſtolica ſit Sede indultum; quod interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint, per literas Apoſtolicas non facientes plenam & expreſſam, ac de verbo ad verbum de indulto hujuſmodi mentionem. Volumus autem quòd præſentium literarum tranſumptis etiam impreſſis Notarij publici manu ſubſcriptis, & ſigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ obſignatis, eadem ubiq; fides adhibeatur, quæ ipſis Originalibus adhiberetur exhibitis vel oſtenſis. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam Noſtræ confirmationis, approbationis, communitionis, adjectionis, præcepti, mandati, ſuppletionis, decreti, derogationis, ſublationis, abrogationis & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis DEI, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum Anno Incarnationis Dominicæ Milleſimo, Quingenteſimo, Octogeſimo Nono. Quinto Idus Februarij Pontificatus Noſtri Anno Quinto. E. Cardinalis Pnat: locus † plumbi in filo variegato ſericeo penden. Andreas de Alexijs M. Veſtrius Barbianus.

Sed validiſſimè novella lex Interregnorum, Michaëlis, & Joannis III. Acatholicos Reges & Reginas à throno excludit. Proinde, cum de pace inter diſſidentes conſervanda, ex præſcripta juramenti formula, Joannes III. flexis ad altare genibus verba proferret, ego Archiepiſcopus Coronator, contra hunc articulum tolerantiæ hæreticorum, ſubinde verbo, clara voce proteſtatus ſum.

Eadem auctoritas competit ſoli Archiepiſcopo Gneſnenſi, Electos ab Ordinibus & Vniverſa Nobilitate Poloniæ Reges, in Campo Electorali, Primatiali & Primi Principis jure nominandi: quo munere licet, in nupera Electione Regiæ Majeſtatis, Joannis III. (extincto paucos ante dies Caſimiro Czartoryſki Archiepiſcopo Gneſnenſi) perfunctus ſit Andreas Trzebicki Epiſcopus Cracovienſis, ſine tamen præjudicio Primatis, nempe Vacante Sede Gneſnenſi, & Vicaria pro Archiepiſcopo opera, prout Diploma Electionis teſtatur, quod hic inſerere è dignitate cenſeo.

In No-

A. O. A. G.
In Nomine Sanctiſſimæ & Individuæ Trinitatis Patris & Filij, & Spiritûs Sancti.

Significamus præſentibus literis Noſtris, quorum intereſt vniverſis & ſingulis. Viduata iterum Reſpublica Noſtra, per immaturum obitum Sereniſſimi olim Michaelis Poloniæ Regis, qui vix unico necdum integro imperij luſtro exacto, die decima menſis Novembris, Anno proximè elapſo Leopoli, caducam iſtam immortali corona permutavit, in tam luctuoſi funeris, & novæ cladis acerrimo ſenſu, animo tamen erecta, ſuique inter præcipitia memor, ire in remedia non deſtitit; ut creſcere per ipſa Lechiam damna compertum haberet Orbis. Auſpicari inprimis placuit, ſcrutandæ & ultimis Interregni caſibus eripiendæ Patriæ conſilia, ab exorato Divino Numine, cujus unico velut digiti motu, Regna de gente in gentem transferri, Reges è ſolo ad ſolium provehi, ſolenne & in proclivi eſt. Cœptum dehinc ingens Negotium Patrijs Legibus, & Majorum Inſtitutis, poſt peractam omnium Regni Ordinum Varſaviæ Menſe Februario Convocationem, communi eorundem Ordinum conſenſu, die Electioni 20. Aprilis, Anno præſen. 1674. decreta ad famam celeberrimi Actûs quaſi dato claſſico & erecto virtutis trophæo Externorum Principum vota & cupidines in campo Libertatis Polonæ inſigni meritorum & officiorum erga Rempub. certamine, ſua quiſque decora, in publicum commoda, & dona ferentes, ultro prodiêre. Verùm proximi Interregni effuſo ambitu, & Partium ſtudijs, animorumq; diffidijs Reſpub: ſolertior, nec futuri ſecors, firma an dubia promitterentur, ſecum meditari, an vetera & recens parta Sarmatiæ decora in exterorum poſſeſſionem trudere, an Gloriam Militarem, & Orbi vix auditum ex Turcis triumphum, fuſumq; bellis ſangvinem in purpuram otioſi alicujus Principis transfundere, è præſenti ſtatu videretur. Scilicet aliquis Caritatem Patriæ ſtatim accipiat, non ſuæ & inimicæ adeo Genti, famæq; ſuæ ſola Polonia ſit, ut Exteris magis, quàm ſuis faueat, utque reperta in Regno hoc virtute, novæ potentiæ hoſpitem ſuperbire patiatur. Vertit exinde cogitationem in Cives, & impoſitam arcani ſpecie contumeliam, non poſſe Reges Poloniæ niſi extra Poloniam natos creari, quod priori Electione cœptavit, tandem iterum abolevit. Neque inter Cives diu quæſivit, quem Civibus præponeret; non enim incerta & ſuſpenſa hæc Electio, non cunctationi locus, cum in hac licet æqualitate Nobilitatis Noſtræ, ſupra æquales Herois virtus præemineret, ergo ora omnium & ſtudia libenter ac divinitus planè verſa, in ſupremum RegniMareſchalcum Generaliſſimum Exercitûs Ducem IOANNEM SOBIESKI.admiranda Viri virtus, Mareſchalci ſuprema in Aula poteſtas: cum armorum dictatura, ſenatoria amplitudo; cum Civili modeſtia, Natalium & Fortunarum exuberans ſplendor; cum obvia comitate, incomparabilis prudentia, invicta fortitudo, in Deum pietas, in concives amor, in dictis factiſq; conſtantia, in ipſos etiam hoſtes fides & clementia, ac quicquid de Heroe ſummum dici poteſt, aureas veluti compedes omnium animis & lingvis adeo impoſuêre; ut eundem nullo ambitu, non præcipitato conſilio, ſed maturâ & tertium in diem protracta, expenſaq; deliberatione Senatus populuſq; Polonus & Magni D. Lit. concordibus votis & ſuffragijs, Regem ſuum dicerent, elige-

eligerentq;. Sanè militavit in SERENISSIMI ELECTI decus, in liberrimæ Electionis fidem, ac æviternam Electoris populi laudem, non una die, neque ſeriore veſpera, aut in umbra noctis, nec uno fortuito impetu, tranſactum ingens ſæculorum negotium: fas enim minimè erat, Heroem ſæculi, momento temporis, & velut aleæ jactu in Regem evadere, cum nec una nocte generari Herculem, vetere ſcito antiquitas prodiderit: atque Electionem in aperto ſub love libero, mediâ luce ſincerius eniteſcere decuerit. Quin & ipſe Sereniſſimus Electus Nominationem in tertium diem protelari modeſtè tuliſſe, imo ambiviſſe viſus, ne ſubita facilitas ſuſpecta judicio detraheret, & certiore argumento Orbis in fidem impelleretur, procul ambitu & corruptæ libertatis invidia Electum qui taliter eligeretur. An & deſtinato Superûm conſilio triduum integrum à Sabbato ad diem Lunæ hæc trutina duravit, quaſi cœpta Sabbato Chocimenſis Victoria, tertia demum die poſt captam Arcem Chocimenſem Victoriam claudens, Regalis hujuſce adoreæ augurium feciſſet, & auſpicato omine trinus Electionis dies IOANNIS TERTII Regis Nomini alluſiſſet. Munivit ad Coronam aditū, firmavitq; huic Sereniſſimo Electo Suffragiorum favorem inclyta bellorum gloria, dum primus Polonorum monſtravit, poſſe ſtatariâ pugnâ pernicitatem Scythicam omnibus retroacti mundi Monarchis gravem cohiberi, poſſe formidandas Turcarum phalanges uno ictu frangi, & deleri. Vt vetera Militiæ rudimenta quæ ductu & auſpicijs alienis in Svecos, Moſchos, Boruſſos, Tranſylvanos, Coſaccos fortiter & glorioſè geſſit, ſileantur; ut receptæ ex Coſaccis ſexaginta circiter Civitates minus in ore famæ verſentur: tamen hæc crebra & proſpera prælia maximis poſt hominum memoriam victorijs præludium fuêre. Inundaverant ante ſexennium prædatorijs turmis Podoliæ oras Scythicæ Myriades, omnia ferrô & flammâ latè ſternebantur; cum parva tunc manus & laceræ Legiones impetui hoſtili non ſufficerent, noſter tamen cedere neſcius novo bellandi conſilio ſe Podhajeci, anguſta Arce, & tumultuaria munitione incluſit, quo ſævitiam in viſcera Regni feſtinantem excluderet. Ita eluſus & fractus Barbarus Pacis Leges accepit, quaſi ad id tantùm irruiſſet, ut Sereniſſimo Electo Victoriæ materiam, gloriæque ſegetem afferret. Poſteriore quadriennio, ſingulos Imperij bellici Annos inclytæ ex Coſaccis & Tartaris ſimul junctis SOBIESCIANÆ Victoriæ inſignivêre, recepta ex hoſte Coſacco, quàm latè inter Hyppanim & Tyram protenditur Vrbibus & bellatore Populo Validiſſima Barclavienſis Provincia, ac ſupra fidem planè ſunt, quæ annis adhinc duobus Sereniſſimus Electus poſt occupatam Kameneciam, Leopoli obſidione cinctâ interritus, vix trium millium Exercitûs Polonici audaciâ & fortitudine ad miraculum planè peregit, cum quinq; dierum & noctium continuo curſu, abſq; ullo cibo, herbis duntaxat ſilveſtribus, vitam trahendo Tartaros adortus, Natulum, Niemieroviam, Komarnum, Kaluſiam, obſcura quondam Oppidorum vocabula ingentibus Barbarorum cladibus illuſtravit, tres Crimenſes Soltanos è Regnatrice Giercia Domo occidit, & robur illud Scytharū adeo protrivit, ut poſterioribus hiſce Annis recipere animos & vires recolligere nequiverint. Sed Victorias omnes præteriti Autūni vicit felicitas: cū famoſæ olim ad Chocimū munitiones quadraginta Turcarū millibꝰ occupatæ, & firmatæ, in quibus ante tres & quinquaginta Annos totius Imperij Ottomanici ex Aſia, & Europa coactas

vires

vires Poloni ſuſtinuerant, & retuderant, nunc unicæ poſt DEum Imperatoriæ virtuti, & prudentiæ SOBIESCIANÆ, paucas intra horas ſuccubuêre. Quippe ille vigilias obire, ſtationes ordinare, tormentorum bellicorum apparatum præſens inſpicere, Militem fame cœlique injurijs & pertinaci in tertium diem ſtatione fatigatum, manu, voce, vultu accendere, ille quod maximè ſtupendum, pedes ante pedeſtres Legiones ad vallum penetrare, & eniti, & devotum pro Deo & Patria Caput in aleam fati mittere, palmarium duxit, moxq; atrociſſimam, intra munimenta caſtrorum ſtragem edidit: cum deſperatio Turcarum acueret virtutem, & ipſe fortiſſimi & providi Ducis omnia munia impleret, quo tempore tres Baſſæ occiſi, quartus vix effugio, Tyræ vortices ſuperavit. Cæſa internecione Ianizarorum octo, Spachiorum ſelectiſſimorum, præter militare vulgus, viginti millia, Caſtra cum omni apparatu & tormentis bellicis, & Aſſirijs ac Phrygijs luxuriantis Aſiæ operibus capta ac direpta, famoſa Chocimenſis Arx, Pons per Tyram, ac utrinque firmiſſima inſtar Arcium propugnacula additamentum victoriæ fuêre. Quidni ergo tam inclyta & heroica virtus digniſſimo diademati præmio coronetur? Præivit Nobis exemplo tota olim Chriſtianitas, quæ ad recuperationem Jeroſolimorum Duce Godefredo Bullionco, excita, Regnum illud eidem ſponte detulit; eò quòd primus mœnia urbis conſcenderit. Non inferior gloriâ Sereniſſimus Electus Noſter primus quoque binum hoſtile vallum ſuperavit. Ornat inauditam à multis retrò ſæculis victoriam ipſius temporis momentum, quo Sereniſſimus Rex Michaël pridie vitâ exceſſerat, veluti commonſtrans, ſe tantæ virtuti ultrò cedere, ut ſuis jam auſpicijs ille Victor, à galea ad coronam; à capulo ad ſceptrum; à ceſpite caſtrenſi, ad Regale ſolium, tantò glorioſius tranſiret. Revocavit Reſpub. gratam ſibi, ac nullo temporis vitio obliterandam memoriam, inclyti Parentis Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi olim Jacobi Sobieſki Caſtellani Cracovienſis, viri cum cura ſcribendi, qui laureâ ſvadæ in togatis Reipubl: conſilijs, in arena Martis invictâ dexterâ, fortunam Remq; publ. toties auxerat, & gentilitio planè ſcuto ſuo protexerat. Neq; ſine Numine eveniſſe credamus, ut quo loco tribus ab hinc & quinquaginta annis Magnus Parens, Reipubl: Polonæ Legatus, pacem & pacta cum Oſmano Turcarum Imperatore ſanxerat, Maximus Filius, cœlo ipſo perfidiam hoſtibus exprobante, abruptæ pacis ſcelus, vindice ferro ulciſceretur. Cæteri Avi & Proavi ac innumera Clariſſimorum Senatorum & officialium nomina lucem velut Sereniſſ: Electo prætulêre, æmula maternæ ſtirpis magnitudine & gloria, præſertim Staniſlai Zolkievij Supremi Cancellarij Regni & Exercituum Imperatoris, cujus ſarcophago proximis campis, in quibus ille rabie Turcica Anno 1620. occubuerat, tam inſigni hoſtium ſtrage Victor Nepos parentavit. Congeminavit avitam gloriam ornatiſſimi Avunculi Staniſlai Danilovicij, Palatinidæ Ruſſiæ immortalis virtus & fatalis pro Patria Anno 1635. occaſus; quem egregius & juvenilis ardor bellicæ laureæ avidum, & pacis, cui tunc ſecura Polonia altum indormiebat, haud tolerantem, Tauricanos in campos privatis opibus viribuſq; ultrò propulerat, ut vetere illa Martis Poloni eruditrice arena per veſtigia ſua SOBIESCIANIS Meritis iter ſignaret, atq; Nobiliſſimo Sangvine, ipſius Cantimiri Tartarorum Hani dexterâ in ultionem occiſi filij mactatus, purpuræ jam præſenti fulgorem commodaret. Neque excidit populo Polono Illuſtriſſimus olim Marcus Sobieſki, Sereniſſimi Electi Noſtri Germanus natu major, qui profligato à Barbaris ad Batoum Exercitu Polono, etſi evadendi non deeſſet occaſio, maluit tamen magnæ cladi fortiſſimorum Virûm immorì, & victima pro Patria occumbere; quam indecoro receptu vitam

mer-

mercari; an fortè ita diſponentibus Divinis judicijs, quibus res & perſonas interire, cauſas & eventus eoſdem recurrere ordo eſt; ut repetito Huniadum fato major ſummæ indolis frater, miſeranda cæde ſubmotus, minori ſuperſtiti ad Thronum Regium expeditiorem viam relinqueret. Quod igitur Orthodoxæ Reipublicæ Noſtræ ac univerſæ Chriſtianitati felix, fauſtum, fortunatumq; ſit, tam eximijs dotibus, meritis, & ſplendoribus cumulatiſſimum JOANNEM in Zołkiew & Złoczow SOBIESKI, Supremi Regni Mareſchalcum Generaliſſimum Exercituum Ducem, Mævenſem, Barenſem, Strynenſem, Javorovien, Kałuſien, Gubernatorem, liberis, concordibusq; votis, vocibus, & ſuffragijs, nemine contraveniente, omnibus conſentientibus & applaudentibus, pro jure liberæ Electionis, vocatorum non comparentium, abſentia non obſtante, nullo privato reſpectu ducti; ſed Dei duntaxat gloriam, priſcæ religionis Catholicæ incrementum, Reipublicæ ſalutem, ac Gentis Nominiſq; Poloni dignitatem præ oculis habentes, in Regem Poloniæ, Magnum Ducem Litvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Mazoviæ, Samogitiæ, Kyoviæ, Volchiniæ, Podlachiæ, Podoliæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Severiæ, Czernlechoviæq; eligendum, creandum, nominandũ duximus, prout elegimus, creavimus, renuntiavimus, nominavimus, me prædicto Epiſcopo Cracovień. vacante pro tunc Archiepiſcopali Sede, Munus & Prærogativam Primatialem exercente, & de conſenſu omnium Ordinum, per trinam interrogationem, à nemine impugnatam; ab omnibus & ſingulis approbatam, Electionem concludente. Bona fide promittentes; quod eidem Sereniſſimo & Potentiſſimo Principi Domino JOANNI III. Regi noſtro, eandem fidem, ſubjectionem, obedientiam & obſequia debita, ſecundùm jura & libertates noſtras, ſemper exhibebimus, quam Divis Suæ Majeſtatis Prædeceſſoribus exhibuimus. Tum etiam quòd eundem Sereniſſimum in Comitijs proximis Cracoviæ, eo fine celebrandis, tanquam verum Regem & Dominum Noſtrum, Regio diademate, quo Reges Poloniæ coronari ſolent, inſignienus, & de more, quem Catholica Romana Eccleſia in ungendis, & inaugurandis Regibus, antehac ſervavit, ungemus, & inaugurabimur: Ita tamen ſi primùm omnium jura, immunitates Eccleſiaſticas & ſeculares, per Divos Anteceſſores nobis conceſſas & donatas, & quæ Nos ipſi præteritorum & præſentis Interregni tempore, pro jure libertatis noſtræ, Statuque Reipublicæ meliùs conſervando ſancimus, manu tenebit, & obſervabit. Si præterea idem Sereniſſimus Electus, conditionibus à Nobis cum Legatis Suæ Majeſtatis concluſis ante exhibitionem præſentis decreti Electionis, ſe ſatisfacturum juramento obſtringet, & literis ſuis authenticis omni meliori modo cavebit. Quod quidem Decretum Electionis noſtræ auxilio Divino exequi cupientes, de communi concordia noſtra ad tradendum illud in manus Sereniſſimi Regis Electi, mittimus cũ Illuſtriſſimo Domino Epiſcopo Cracovienſi nonnullos Senatores & Officiales, & Illuſtrem ac Magnificum Benedictum Sapieha M. D. L. curiæ Theſaurarium, Equeſtris Ordinis Mareſchalcum. Committentes illis id ipsũ decretum intimandi, juramentum ſuper præmiſſis ab ipſo, & ſubſcriptionem recipiendi; tum demum in manus ejuſdem Electi ipſum Decretum dandi, & tradẽdi, ac cætera quæ hoc ipſum negotium requirit, agendi & perficiendi. In cujus rei fidem præſentium Dominorum Senatorum, & ex Equeſtri Ordine ad ſigillandum Deputatorum, ſigilla ſunt appenſa. Datum per manus Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi in Chriſto Patris Domini Ardreæ Olſowſki, Epiſcopi Culmenſis & Pomeſanień Pro-Cancellarij Regni in Conventu Electionis Novi Regis Generali Ordinario Regni, & M. D. Lit. ad Varſaviam Die 22. Menſis Maij, Anno Domini 1674.

XIX. Poſt peractamCoronationemRegiam, jus quoddam primæ gratiæ à Regia Majeſtate; pro Domo Archiepiſcopi concedendæ, uſus induxit.

Carncovius Sigiſmundi III. Coronator, Palatinatum Derpatenſem, & Capitaneatum Odolanovienſem.

Wężyk Vladiſlaí IV. Capitaneatum Syradienſem, & Vartenſem.

Lubińſki Ioannis Caſimiri, Caſtellanatum Syradienſem, & Capitaneatum Przedecenſem.

Prazmowſki Michaëlis, Palatinatum Plocenſem, Secretariatum Magnum:

Olſzowſki Ioannis III. Palatinatum Ravenſem &Capitaneatum Vielunenſem gratioſa præmia à Regibus accepêre.

XX. Funera item Regum in Eccleſia Cathedrali Cracovienſi, & ubivis celebrare, indubitati juris eſt, & præſcripti uſus ArchiepiſcopiGneſnenſis tanquam Ordinarij, ſive, ut ajunt, proprij Parochi Regis & Reginæ; quemadmodum in terminis deciſum fuiſſe teſtatur Gervas. Chron: Actor: Cantuarieñ. fol. 1691. Ne prolixè antiqua repetamus, Noſtrâ memoriâ funus Regis Sigiſmundi III. & Reginæ Conſtantiæ Auſtriacæ, duxit peregitque Ioannes Wężyk Archiepiſcopus; Vladiſlai & Ceciliæ Renatæ Mathias Lubieńſki; Ludovicæ Mariæ, Nicolaus Prazmowſki; Ioannis Caſimiri & Michaëlis Regum Andreas Olſzowſki.

XXI. Iuriſdictio Primatialis Metropolitana, & Legationis natæ Gneſnenſis, latiſſimè extenditur; per totum Regnum Majoris & Minoris, Poloniæ, & per Magnum Ducatum Lithvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Vratiſlavienſem in Sileſia, Lubiſſenſem in Marchia Brandeburgica, oras & Diœceſes, atque omnes alias Regno annexas, & incorporatas, ac etiam à corpore Regni quomodolibet avulſas Provincias; quam Epiſcopi omnes Suffraganei, atque ipſe Archiepiſcopus Leopolienſis agnoſcit. Ab Epiſcopis (*inquit Cromerus de Repub: & Magiſtratu Polonorum lib. unico fol: 108. in corpore Hiſtoriæ Polonæ*) eorumq; vices gerentibus, provocatio eſt ad Archiepiſcopos. Et ad Gneſnenſem quidem, ab ipſo etiam Leopolienſi Archiepiſcopo, idque eo nomine; quòd ille eſt Legatus perpetuus, ſive ut vulgò loqvuntur, Natus Sedis Apoſtolicæ. Pertinent autem ad ejus Provinciam, hi Epiſcopi: Cracovienſis, Vladiſlavienſis, Poſnanienſis, & Plocenſis, in Polonia, Vratiſlavienſis in Sileſia Bòëmicæ ditionis, Lubuſſenſis in Marchia Brandeburgica, Vilnenſis in Lithvania, Mednicenſis, in Samogitia &c. Et infrà fol: 113. Hic illud modò notandum eſt, quòd licet Archiepiſcopus Leopolienſis, ſuam habeat Provinciam à Gneſnenſi diſtinctam; tamen & ipſe, & (ut vocant) Suffraganei ejus Epiſcopi, Gneſnenſis Archiepiſcopi authoritatem agnoſcunt; cum in provocationibus & judiciis, tum in Synodis ad quas ab illo evocantur.

Exinde alicubi nuncupatur Vicetenens Papæ per Sarmatiam, teſtimonio Alexandri Guagnini Veronenſis, qui in deſcriptione Sarmatiæ de Rege Poloniæ, & Senatu fol: 36. in Corpore Hiſt. Poloniæ. *Archiepiſcopi* inquit *duo ſunt in univerſo Regis Poloniæ imperio. Gneſnenſis Regni Primas, & Legatus Natus, Romani Pontificis in Sarmatia Vicemtenens &c.*

XXII. Eò nunc loci demonſtrandum venit, Vratiſlavienſem, Eccleſiam & Diœceſim, ejuſque Epiſcopum, & Vniverſum Clerum ac Populum, ad Provinciam Gneſnenſem, ad Metropolitanum ac Primatiale jus, & Iuriſdictionem Archiepiſcopi Gneſnenſis, omnino pertinere. Documento

mento ſunt ex Archivo Capituli Gneſnenſis.

Breve Caliſti Papæ

CAliſtus Epiſcopus Servus Servorum DEI, Dilecto Filio Nicolao Spiczymiri, Cantori Eccleſiæ Cracovień. Decretorum Doctori, Apoſtolicæ ſedis Nuntio, fructuum, redditUum & proventuum, Cameræ Apoſtolicæ in Regno Poloniæ, ac Provincia Gneſnenſi, ejuſq; Civitatibus & Diœceſibus Collectori, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Officij Noſtri Cura exigit: ut ſic literas, quæ a Nobis emanarunt ad rationis tramitem reducamus: ut nulli exinde falcem, in meſſem alienam ponendi, vel alia malignandi occaſio tribuatur. Dudum ſiquidem per alias Noſtras literas, ſub Dat: Decimo Kal: Auguſti, Pontificatus Noſtri Anno Tertio. Dilectum Filium Henricum Koratt: poſtulatum, Eccleſiæ Litomiſleń. Acolitum Noſtrum, in Provincia Pragenſi ejuſque Civitatibus & diœceſibus, nec non in diœceſi Vratiſlavienſi, denarij Sancti Petri ac fructuum, redituum, & proventuum Cameræ Apoſtolicæ debitorum, Collectorem & generalem Receptorem, uſque ad Noſtrum & Apoſtolicæ Sedis beneplacitum fecimus, conſtituimus, & deputavimus: revocando omnes alios & ſingulos hujuſmodi Collectores, & Receptores, in præfatis Provinciæ Civitatibus, ex Diœceſibus, ac diœceſi Vratiſlavienſi, per Nos aut quacunque alia authoritate deputatos, ac eis conceſſas Commiſſiones, præfatoque Henrico, per ſe, vel alium nonnulla tunc expreſſa faciendi, plenam & liberam facultatem concedendo, prout in eiſdem literis; quarum tenorem ac ſi illæ de verbo ad verbum infererentur, præſentibus haberi volumus pro expreſſo; pleniùs continetur. Cum autem, ſicut ex literis Chariſſimi in Chriſto Filij Noſtri, Caſimiri Poloniæ Regis Illuſtris, per eum Nobis ſuper hoc deſtinatis, ac etiam ex plurium fide dignorum relationibus fuimus certiores effecti; quòd eadem Diœceſis Vratiſlavień, non intra dictam Provinciam Pragenſem; ſed intra Metropolim Eccleſiæ Gneſneń. quæ in Regno Poloniæ conſiſtit comprehendatur, Ducatuſque Eccleſiæ dictæ Vratiſlavienſis, diœceſis quondam fuerit pars dicti Regni Poloniæ, in quo tu generalis Collector exiſtis. Et propterea, ſi idem Henricus Officium Collectoris, ſeu Receptoris hujuſmodi, in dicta Diœceſi Vratiſlavienſi, exercere habeat, diſſenſiones & ſcandala quàm plurima ſubſequi proh dolor formidentur. Nos igitur ad quos pertinet ſuper his adhibere vigilantiæ Noſtræ Curas, motu proprio, non ad ipſius Regis, vel alterius ſuper hoc Nobis oblatæ petitionis inſtantiam; ſed æquitatis & honeſtatis debito ſvadente, & ex mera Noſtra liberalitate, deputationem, Conſtitutionem, facultatem, & literas Noſtras hujuſmodi, & in eis contenta ac inde ſecuta, quæcunque, quo ad præfatam diœceſim Vratiſlavienſem, & quamcunque ejus partem, authoritate Apoſtolica tenore præſentium ex certa ſcientia revocamus, caſſamus, irritamus, & omnino juribus evacuamus, nulliuſque roboris vel momenti fuiſſe & eſſe decernimus, & declaramus, præfatoque Henrico, necnon Succollectoribus, & aliis per eum forſan deputatis vel deputandis diſtrictiùs inhibemus: ne ſub Excommunicationis ac privationis Officij prædicti, nec non Beneficiorum Eccleſiaſticorum, quæ obtinent, quæcunque, quotcunque & qualiacunque fuerint, & perpetuæ inhabilitationis, ad illa vel alia quæcunque ſimilia vel diſſimilia Beneficia Eccleſiaſtica

obtinenda

obtinenda, pœnis, quas ex nunc in eos & quoſlibet ipſorum, ſi hujuſmodi rebelles vel inobedientes fuerint, proferimus & promulgamus, prætextu prædictarum, vel quarumcunque aliarum literarum, à Nobis vel ſede prædicta emanatarum, vel de cætero emanandarum, in eadem Diœceſi Vratiſlavienſi, aliquid attentare vel ad illa ſe intromittere, quoquo modo præſumant. Volentes quod officium Collectoriæ & Receptoriæ hujuſmodi, per te & tuos Succollectores, & non dictum Henricum, vel per ipſius deputatos ſeu deputandos Succollectores ſeu Receptores in præfata diœceſi Vratiſlavienſi exerceatur. Ac decernentes irritum & inane, quidquid ſecus ab Henrico vel Succollectoribus hujuſmodi ſeu quibuſvis alijs Apoſtolica vel alia quavis authoritate, ſcienter vel ignoranter attentatum forſan eſt hactenus vel in poſterum contigerit attentari. Non obſtantibus præmiſſis, ac Conſtitutionibus & Ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrarijs quibuſcunque. Nulli ergo omnino hominum, liceat hanc paginam Noſtram Revocationis, Caſſationis, Irritationis, Evacuationis, Conſtitutionis, Declarationis, Inhibitionis, Prolationis, promulgationis & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit Indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus, ſe noverit incurſurum. Datum Romæ, apud S. Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, Milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo octavo, quartodecimo Kal: Maij, Pontificatus Noſtri Anno tertio.

A. ɔ Herrarij.

Breve Leonis Papæ.

LEO Epiſcopus, Servus Servorum Dei, Venerabili Fratri Archiepiſcopo Gneſnenſi, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Ad cumulum tuæ cedit ſalutis & famæ; ſi Perſonas Eccleſiaſticas, præſertim Pontificali dignitate præditas, Divinæ propitiationis intuitu, opportunâ præſidij ac favoris gratiâ proſequaris. Hodie ſiquidem Electionem, dudum de perſona dilecti Filij Jacobi Electi Vratislavienſis, ad Eccleſiam Vratislavienſem, tunc per obitum bonæ memoriæ Joannis Epiſcopi Vratislavienſis, extra Romanam Curiam defuncti, Paſtoris ſolatio deſtitutam: per dilectos Filios Capitulum ipſius Eccleſiæ Canonicè celebratum, de Fratrum Noſtrorum conſilio, authoritate Apoſtolica approbavimus, & confirmavimus. Ipſumque Jacobum Electum, eidem Eccleſiæ præfecimus, in Epiſcopum & Paſtorem, curam & adminiſtrationem ipſius Eccleſiæ, ſibi in ſpiritualibus & temporalibus plenariè committēdo, prout in noſtris inde confectis Literis plenius continetur. Cum igitur; ut idem Jacobus Electus, in commiſſa ſibi præfatæ Eccleſiæ cura, facilius proficere valeat, favor tuus ſibi noſcatur plurimùm opportunus: fraternitatē tuam rogamus, monemus, & hortamur, attentè per Apoſtolica ſcripta tibi mandantes; quatenus eundem Jacobum Electum, & præfatam Eccleſiam ſibi commiſſam, ſuffraganeum tuum habens, pro noſtra & Apoſtolicæ ſedis reverentia, propenſiùs commendatos: in ampliandis & conſervandis ejuſdem Eccleſiæ juribus, ſic eos tui favo-

ris præſidio proſequaris; quod ipſe Jacobus Electus, per tuæ auxiliū gratiæ, poſſit ſe in commiſſo ſibi dictæ Eccleſiæ regimine utiliùs exercere. Tuque Divinam miſericordiam, ac Noſtram & ejuſdem ſedis Apoſtolicæ benevolentiam, valeas exinde uberiùs promereri. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, Milleſimo, Quingenteſimo, Vigeſimo primo. Nono Kal: Auguſti. Pontificatus noſtri Anno Nono.

Joannes de Radicibus.

Juramentum Petri Epiſcopi Vratiſlavienſis Archiepiſcopo Gneſnenſi præſtitum.

IN Nomine Dni Amē. Anno à Nativitate ejusdem, milleſimo Quadringenteſimo, Quadrageſimo ſeptimo, Pontificatûs Sanctiſſimi in Chriſto Patris, & Domini Noſtri, Domini Nicolai Divinâ providentiâ Papæ Quinti, Anno primo, Indictione Decima, die verò ſolis vigeſima ſecunda, Menſis Octobris, finito Officio ſummæ Miſſæ, in Eccleſia Vratiſlavienſi, ante ſummum Altare ejusdē, in Reverendorum in Chriſto Patrum & Dominorum, Dominorum Ioannis Naturen: Conſecrantis, Ioannis Bardens: & Ruchardi Sumbaliens: ſibi aſſiſtentium Epiſcoporum, meique Notarij publici, ac teſtium infraſcriptorum, ad hoc vocatorum ſpecialiter & rogatorum, præſentia conſtitutus perſonaliter Reverendus in Chriſto Pater & Dominus, Dominus Petrus Epiſcopus Vratiſlavienſis conſecratus, poſt impenſum ſibi munus Conſecrationis, exigente Domino Domino Ioanne Epiſcopo Naturen: conſecrante, juramentum in manibus ejuſdem præſtitit, flexis genibus, & tactis Sacroſanctis Evangelijs, contentum in charta pargamenea, Sigillo Reverendiſſimi in Chriſto Patris, & Domini, Domini Vincentij, Sanctæ Eccleſiæ Gneſnenſis Archiepiſcopi, & Primatis digniſſimi, appreſſo conſignata: tenore qui ſequitur de verbo ad verbum & eſt talis. Ego Petrus Epiſcopus Vratiſlavienſis, ab hac hora ut antea fidelis & obediens ero, Beato Adalberto Martyri & Pontifici glorioſo, Sanctæ Eccleſiæ Metropolitanæ Gneſnenſis, ac Domino meo Reverendiſſimo, Domino Vincentio Archiepiſcopo Eccleſiæ ipſius Gneſnenſis, & Primati, nec non Sancto Petro, Sanctæque Romanæ Eccleſiæ, & Regulas Sanctorum Patrum adjutor ero ad defendendum & retinendum, ſalvo ordine meo, contra omnes homines, vocatus ad Synodum veniam, niſi præpeditus fuero Canonica præpeditione, Legatum Sedis Apoſtolicæ, quem certum eſſe cognovero, in eundo & redeundo honorificè tractabo, & in ſuis neceſſitatibus adjuvabo, Liminaque Sancti Adalberti, & Eccleſiam Gneſnenſem ſingulis annis per me; aut per certum Nuncium, niſi Metropolitani abſolvar licentiâ, viſitabo. Sic me Deus adjuvet, & Sancta Dei Evangelia. Quo juramento, & ſupra eo ſic ut præmittitur

mittitur per omnia præſtito, prætactus Dominus Ioannes Epiſcopus Naturen: Conſecrator, ſibi à me Notario publico, confici & fieri pe-tijt unum vel plura, ſeu quotquot neceſſarium ſeu neceſſaria, publi-cum ſeu publica Inſtrumentum ſeu Inſtrumenta. Acta ſunt hæc, An-nis; à Nativitate Domini, Pontificatûs, Indictione, die, hora, & lo-co quibus ſupra. præſentibus ibidem Venerabilibus, Egregijs & Ho-norabilibus Viris, Dominis, Nicolao de Brega Magiſtro Cantore, Gaſpare Bergil Licentiato in Sacra Theologia Cancellario, Iaroſlao Kakołowski Canonicis Eccleſiæ Vratiſlavienſis, Ioanne Barde Præ-poſitò Collegiatæ Legnicen: & Romano Vicedecano Gneſnenſi Eccle-ſiarum, aliaq; Cleri & populi multitudine copioſa teſtibus ad præ-miſſa. L. S.

Et ego Petrus Coler de Wartemberg, Clericus Vratiſlavienſis Diœceſis, publicus Imperiali authoritate Notarius: quia prædicti juramenti exactioni, factioni, alijſque omnibus & ſingulis præmiſſis, dum prout præmittitur age-rentur & fierent, unà cum prænotatis teſtibus, præſens fui. Eaque omnia & ſingula ſic fieri vidi & audivi. Ideo hoc præſens publicum Inſtrumentum per alium, me arduis occupato, fideliter ingroſſatum, & manu meâ propriâ ſubſcriptum, exinde confeci, & in hanc publicam formam redegi, ſigno & nomine meis ſolitis & conſvetis ſignavi, rogatus & requiſitus in fidem & teſtimonium omnium & ſingulorum præmiſſorum.

Epiſtolæ binæ Caroli Archiducis Epiſcopi Vratiſlavienſis ad Ar-chiepiſcopum Gneſnenſem.

Carolus Dei Gratia Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Adminiſtrator Magni Generalatus Pruſſiæ, Magiſter Ordinis Teutonici per Germaniam & Italiam, Epiſcopus Brixinenſis & Vratiſlavienſis, Comes Habſpurgi & Tyrolis &c.

Illuſtriſſime & Reverendiſſime Domine, Amice chariſſime. Pro-vocavit Nos, Reverendiſſimam D. V. hiſce noſtris compellare literis, tum ea quam ſedi Metropolitanæ antiquitus debemus con-nexio; tum etiam Reverendiſſimæ D. V. quam ex Generoſo, Ma-gnifico, fideli, Nobis dilecto, Sigiſmundo Opacki de Opaka, Re-giæ Poloniæ & Sueciæ Majeſtatis, & Dilectis Camerario, & ſupremo ſtabuli Præfecto, nec non Noſtro Camerario, uberrimè accepimus, pia prorſus & Paterna erga afflictam Eccleſiam Noſtram ſolicitudo. Experimur etenim quanta induſtria, hoſtes Religionis Catholicæ ad opprimendum ſe ſe conjungant; nec Nos ad propulſandum alia me-thodo potentiùs accingi arbitramur, niſi ea; quam ſuperna unitas cunabulis Epiſcopatûs Noſtri Vratiſlavienſis primitus indiderat, vi-ciſſim coaleſcente, quam in rem, ſedulò & antiquioribus incumbe-mus curis. Præterea cenſemus Illuſtriſſimam D. V. abundè perſpe-xiſſe, quo in diſcrimine Eccleſia Noſtra Vratiſlavieñ: quinimo totus qui ſupereſt Catholicus Status, calamitoſo hoc furiarum hæreticarũ ſeculo voluatur, & quemadmodum virus peſtilentiſſimum ſeditio-nis & perſecutionis ad funeſtam Catholicorum extirpationem dictũ

gravius

graviùs ſerpat & invaleſcat. Non adeò quod diverſos ritus Noſtrates ſectari ſtudeant; ſed magis ut illius prætextu ad bonâ Eccleſiaſtica aditum ſibi parent, ea diripiant, rem ſuam per illa augeant, atq; hanc Patriam; quæ olim pro Romana Eccleſia ſæpè arma contra Huſſitas induit, afflictent, confundant, graviſſimâ ruinâ involvant. Incredibile enim eſt quanta inſania Principes, præſertim hujus Provinciæ, in Bohemicas rebellionis tendiculas prolabantur, in perniciem Regis legitimi, & everſionem Religionis Catholicæ conjurent, articulos verè ſacrilegos, quibus Magiſtratum tam Eccleſiaſticum; quàm ſæcularem obruere geſtiunt, unanimi ſuffragio conſtituant: quemadmodum Reverendiſſ: D. V. ex incluſo concluſionum Bohemicarum exemplo fuſiùs intelliget: Et niſi Chriſtianorum Regum ac Principum potentiâ comprimantur, brevi futurum; ut nulla ſit ſubditorū erga Principes & Antiſtites obedientia, nullus ordo, nulla ſuperioritas, nulla religio, niſi quam peſſimus quiſque pro libidine animi ſuſceperit, quæ clades finibus noſtris adeò vix còercebitur; quin etiam ad vicinum Poloniæ exuberet, atque erumpat Regnum. Cui ut peſtifero; ita communi malo, extrema hac rerum viciſſitudine, aliunde facilius & tutiùs occurri poſſe non videmus; quam ex tutelari patrocinio, contermini Poloniæ Regni. Inde etenim orbata Noſtra Eccleſia defenſionem jure quaſi ſuo expetit, unde olim fundationem accepit; nec fieri poſſe autumat; ut Mater filiæ ſuæ oblivіſci, multò minùs eidem deeſſe unquam poſſit. Quâ fiduciâ in R. D. V. innixi, conſilium quod ſe ſe rebus ſic afflictis inſinuat, eidem exponere, trutinæ & cenſuræ ejus porrigendum duximus. Duces Noſtrates, qui non ita imitatores; quàm authores turbarum Bohemicarum, contra Regem ſuum ſe ſe exhibent. Telonia commiſſa, ut vaſalli, omnibus ſuis feudis, de jure exciderunt. Executio deſideratur, quæ non incongruo forſitan contingere poſſet modo. Concluſum eſt proxima Vratislavienſi dicta; confinia Sileſiæ Regno Poloniæ contigua, omni ex parte foſſis & fortificationibus circumdare. Eſt autem circa eoſdem limites hujuſmodi confuſio; ut undequaque in incerto & in lite conſiſtant, quod etiam nullo in loco abſque controverſia, præjudicio & læſione finitimi fundi, illud ipſum effici valeat. Quo quidem ex opere veluti novo & ſuſpecto, non modo inclytum Poloniæ Regnum injuriam allegare, verùm etiam illi, qui in limite Regni habitant, de fundorum ſuorum diſpendio juſtam querelam, & gravamen depromere poſſint. Sub hac anſa Sereniſſ: Rex Ferdinādus, offenſis illis Regni Poloniæ Incolis, vel certè alijs, qui ad hoc negotium aptiores videantur, irruptiones in poſſeſſiones Principum conterminas; pro executione eâ committere lege; ut juribus & ſumptibus ſuis feuda juris & facti, diſpoſitione caduca occuparent, & tamdiu eadem (ſubjectione tàmen Regi Ferdinando ſalva) uſurparent; quoaduſque refuſionem cum lucro inde excerpere & reportare poſsēt.

Super quo quidem antequam cum Sereniſſ: Fratre Noſtro, Rege Ferdinando, eâ de re quidquam communicemus; Nobis prius Reverendiſſimæ D. V. implorandum duximus & prudens conſilium, & præſens auxilium. Præterea Reverendiſſimam D. V. enixè rogamus; ut eâ qua plurimùm pollet & poteſt authoritate imò celebri ſuo in protegendo Divino cultu fervore, & in Eccleſiam Noſtram, jam jam præcipitantem, patrocinio, Sereniſſimum ac Potentiſſimum Principem, Dominum Sigiſmundum III. Regem Poloniæ & Sveciæ, Magnum Ducem Litvaniæ, Ruſſiæ, ac Pruſſiæ, & Dominum affinem, & Patrem Noſtrum obſervandiſſimum, eo diſponere, & eo hortari non intermittat; ut ſua Majeſtas Regno ſuo appropinquantem & minitantem, tam ingentem Chriſtianæ Religionis cladem graſſari, & tam pia avorum ſuorum, ad æviternam Dei gloriam à ſtirpe fundata ſacraria, poſſeſſiones & bona, à Religioſiſſimis Principibus, locis ſanctis, & Perſonis Eccleſiaſticis collata, nefandis applicari & miſerè diſtrahi utilitatibus, non conniveat. quin potiùs pro Regia ſua virtute, omni quo poſſit modo atque ſtudio adniti dignetur; ut in cauſa Religionis & Sereniſſimi Regis Ferdinandi, quæ non modo ob ſangvinis conjunctionem; verùm etiam ob loci vicinitatem & contagionis periculum, maximè ad eandem pertinet; brachio & viribus ſuis, quibus ad defendendam Eccleſiæ ſalutem, cum inclytis Regni ſui Optimatibus, à DEO præ multis aliis mundi Rectoribus cumulatiſſimè adaucta exiſtit, maturè ſuccurrat. Sereniſſimam Domum noſtram unicam hiſce in partibus Religionis Catholicæ altricem, pro ea quæ in Sereniſſimam Poloniæ progeniem redundat ſucceſſione, hæreditariis Regnis & Dominiis ob cauſam DEi, tam turpiter & immeritò exui non admittat. Nos viciſſim non modò erga Majeſtatem Suam Regiam, verùm etiam erga Rndmam D. V. cui omne quidquid inde in effectu boni & pij in communem religionis cauſam dirivabitur, gratum & acceptum referemus cum tota Sereniſſima Familia noſtra, omni quo par eſt ſtudio & officio rependere enitemur. Datæ in Civitate reſidentiæ noſtræ Epiſcopalis Niſſa 14. Aug: 1619.

Illuſtriſſimæ & Reverendiſſimæ Dõnis V.

Amicus Sincerus CAROLUS *mp.*

A TERGO LITERARUM.

Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo Domino Laurentio, Archiepiſcopo Gneſnenſi, Legato Nato, Regni Poloniæ Primati, Primoq; Principi, Domino & Amico noſtro chariſſimo.

Carolus DEi Gratiâ Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Virtembergæ, Adminiſtrator Magni Generalatûs Pruſſiæ, Magiſter Ord. Teutonici, per Germaniam & Italiam,

liam, Epiſcop: Brixinenſis & Vratiſlavienſ: Comes Habsburgi, Tirolis & Gorithiæ &c.

Illuſtriſſime & Reverendiſſime Domine, Amice noſter chariſſime.

EOdem tempore redditæ ſunt nobis binæ à duobus Capitulis Nazianzenis, Vratiſlavienſes literæ, alteræ à Capitulo Eccleſiæ Cathedralis; alteræ à Capitulo Eccleſiæ Collegiatæ Sanctæ Crucis. Quibus quid in hac rerum perturbatione ſequi, quamque rationem tenere debeant, & cum ab illis homagium intruſo Regi Bohemiæ, qui brevi Vratiſlaviam venturus dicitur, requiratur; quid ſibi hac in parte faciendum ſit, conſilium Noſtrum exquirunt. Id totum cum ad univerſam Diœceſim ſpectet; cum Illuſtriſſima & Reverendiſſima D. V. communicandum meritò duxim9, quam & Metropolitanum Noſtrum agnoſcimus, & ſingulari in dandis capiendiſque conſilijs, excellere prudentiâ non dubitamus. Proinde amanter ab ea requirimus; ut pro Metropolitani vigilantia, & pro ſuo in Nos totamque Sereniſſimam Domum Auſtriacam ſtudio, quomodo utrique huic Capitulo in præſenti negotio reſpondendum cenſeat, conſilium ſuum nobis impertiatur. Graviter quidem ab ijs eo nomine peccatum eſt; quòd inconſultis nobis, & ſine ſcitu Noſtro, eos articulos, quos deteſtari debuerant, juramentô comprobarunt: nihilominùs cum ad nos nunc confugiant, vix eſſe conſultum videtur, ut quemadmodum priora; ſic hæc quoque ſuo arbitrio agere permittantur, ſed hæc quidem non attinent, quidquid Illuſtriſſimæ & Reverendiſſimæ D. V. videbitur, id amplectemur. Vt autem luculentiùs id, quod à nobis petitur Illuſtriſſima & Reverendiſſima D. V. cognoſcat, eas ipſas literas, quæ nobis allatæ ſunt, ad eam tranſmittimus. Avidè igitur reſponſum illius expectabimus; cui ſtudia noſtra deferimus, & feliciſſima quæque cum diuturna valetudine exoptamus. Datum Varſaviæ, die ultima Menſis Decembr. 1619.

Illuſtriſſimæ & Reverendiſſimæ D. V.

Amicus ſincerus

CAROLUS

STanislaus Lubiński Epiſcopus Płocenſis Lib. 4. de rebus Sileſiacis Epiſcopatum Vratiſlavień. Nobiliſſimam Metropolitanæ Provinciæ Gneſnenſis portionem appellat. Ibidemque: Sileſiam à Regno Poloniæ non ita avulſam eſſe; ut nullus ejus Provinciæ recuperandæ juriſque aſſerendi locus relictus ſit: quod nec præſcriptione auferri, nec privatis tranſactionibus interverti potuit. Epiſcopatum Vratiſlavienſem, beneficio & liberalitate Regum Poloniæ fun-

datum dotatumque; excutiendo omnia vetuſtatis monumenta, Privilegia Epiſcopatûs Vratislavienſis, univerſæ Sileſiæ jura, Principum vetuſti Ortus Origines, illos omnes, Sangvine Regum & Principum Poloniæ, eorundem beneficiarios in lucem prodijſſe. Quidquid nunc Sileſiæ Ducatus nomine continetur, cum Epiſcopatu Vratislavienſi, in ditione Regni & Regum Poloniæ fuiſſe: Caſimirum Primum Regem Poloniæ, Sedem Epiſcopi, quæ primùm Smogoroviæ, deinde Bycynæ fuit, Vratislaviam tranſtuliſſe. Principes Sileſiæ antiquit9, nec non Epiſcopum, Palatinum Caſtellanum, Vratislavienſes, Comitijs Polonicis interveniſſe: Venceslaum Imperatorem & Regem Bohemiæ, ad danda ſubſidia, nomine Ducis Sileſiæ contra quemvis hoſtem, cum Sexcentis lanceis & totidem baliſtarijs, Vladislao Iagielloni Poloniæ Regi, in Anno 1595. fœdere obſtrinxiſſe: Duces Sileſios eidem Vladislao contra Cruciferos bellum gerenti, Anno 1414. (ad quod univerſos, Regni Proceres exciverat) commilitaſſe ſcribit. Et ibidem infra. Subeſt & hactenus Epiſcopus Vratislavienſis jure Primatiali Archiepiſcopo Gneſnenſi, & ſemper ejus juriſdictionem agnovit, & dubijs adverſiſque rebus ſuis patrocinium quoque expertus eſt, ut cum Boleslaus Calvus Anno 1257. Thomam Epiſcopum Vratislavienſem, templum Gorcenſe ritu Chriſtiano dedicantem, nefariè cepiſſet; & in vincula conjeciſſet: Fuleo Archiepiſcopus Gneſnenſis, impium Epiſcopi violatorem diris devovit, conſultoque Summo Pontifice Alexandro IV. militiam cruce ſignatorum, per totam Provintiam, contra eum promulgavit, atque ad tranſactionem cum Epiſcopo in eundem compulit. Hujus Boleslai impium facinus, cum Henricus cognomento Probus, re ipſa turbulentus & ſeditioſus Princeps, Vratislavienſis Dux æmulatus eſſet, ac circa Annum Domini 1283. Thomæ II. Epiſcopo Vratislavienſi; illius quem Boleslaus Calvus ceperat, ex Sorore Nepoti, grandem pecuniæ ſummam imperaſſet, eaque negata, ditiones Epiſcopi & Sacri Ordinis invaſiſſet, & mox Decimas omnes uſurpaſſet: Iacobus cognomenteo Suinka Archiepiſcopus Gneſnenſis, coacta Lenciciæ Synodo, de ſententia Concilij Provincialis Henricum communione Chriſtiani Populi excluſit, ac Vratislavien. Civitati, cæteriſque qui in ditione illius erant, ſacris interdixit: nec antea pœna ſoluit, quàm Henricus Epiſcopo ſatisfeciſſet &c.

Succeſſu temporis cum Ioannes Rex Bohemiæ, occupatâ màgnâ parte Sileſiæ, Epiſcopo Vratislaviẽſi Nancero gravis eſſet, multiſq; cum injurijs affeciſſet, demum vitâ functo, Preteslaus Pogorelicius Polonus gente Grimalius, Epiſcopus Vratislavienſis, nolens volenſque ita tranſegit, & in Patronum Ioannem Boëmiæ Regem adoptavit; ut jura Eccleſiæ Metropolitanæ ſalva manerent, quibus, etiamſi maximè vellet, Epiſcopus Vratislavienſis derogare non potuit, ſed nec voluit quidem &c.

Et

Et cum aliquot exactis annis Carolus Quartus Imperator, idemque Bohemiæ Rex, à Clemente VI. Pontifice Maximo contenderet; ut Epiſcopatus Vratislavienſis Archiepiſcopo Pragenſi ſubijceretur: obſtitit Caſimirus Rex ac per Legatum ſuum, Albertum Cancellarium Dobrinenſem, à Pontifice obtinuit; ut jus Archiepiſcopi Gneſnenſis ratum eſſet. &c. addit ibidem Lubinius nihil in Epiſcopatu Vratislavienſi, nihil in Sileſia Poloniæ vicina, in ſtatu Eccleſiaſtico novari poſſe; quod connexas illi, Regni Poloniæ Eccleſias & ditiones non afficiat: quibus certè Rex patrocinium debet, nec permittere illi licet; ut Archiepiſcopi Gneſnenſis Primatialis prærogativa & Iuriſdictio violetur.

Stephanus Damalevitius de Archiepiſcopo Gneſnenſi pagin: 184. Caſimirus Rex nè Vratislavienſis Eccleſia à Gneſnenſis Archiepiſcopi juriſdictione abſtracta, Pragenſi, quemadmodum contenderat Carolus IV. Imperator, & Rex Bohemorum, ſubijceretur, apud Clementem VI. obſtitit, quod obtinuit; ita ut hucuſque eam juriſdictionem Archiepiſcopi Gneſnenſis recognoſcat: quod ex Andreæ & Martini Epiſcoporum Vratislavienſium Synodis, & Conſilio Nationali, ſub Stanislao Karnkowski, & literis Epiſcoporum Vratislavienſium, ad Laurentium Gembicki, & Ioannem Wężyk directis perſpicuum eſt. Idem memorat Ioannem II. vulgò Ianicum, ex Vratislavienſi Præſule, ad Archiepiſcopatum Gneſnenſem, Nancerum ex Cracovienſi, ad Vratislavienſem Cathedram translatos fuiſſe: Vratislavienſem Epiſcopum in Senatu Poloniæ proximè poſt Cracovień: locum tenuiſſe.

Cromerus; Epiſcopum Vratislavienſem in Sileſia, inter Suffraganeos Archiepiſcopi Gneſnenſis recenſet. Palàm item atque extra controverſiam eſt, & ex Actis Conſiliorum Provinciæ Gneſnenſis, Epiſcopos Vratislavienſes iiſdem interfuiſſe: Archiepiſcopos pro Metropolitanis & Primatibus ſuis agnoviſſe; reverenter prout Suffraganeos decet, obſervaſſe; poſterioris ævi temporibus; ut ad Synodos accedant Synodaliter commonitos fuiſſe.

Anno 1623. Synodus Gembiciana Cap. 4. ſic habet: Epiſcopus Vratislavienſis. &c.

Epiſcopus Vratislavienſis, cum ab origine ſuæ fundationis ad Provinciam Metropolis Gneſnenſis, cum ſuo Venerabili Capitulo pertineat; & Reverendiſſimi olim piæ memoriæ Epiſcopi Vratislavienſes, in ſuperioribus Synodis Provincialibus, intereſſe, legitimè non impediti, pro ſuo munere ſoliti fuerint. Cavet præſens Synodus, ne per hoc, quod Sereniſſimus & Reverendiſſimus Dominus Epiſcopus modernus, propter præſentia turbatiſſima tempora, ex remotioribus ab Epiſcopatu locis, ad Concilium præſens Provinciale, commodè venire non potuerit; nec Nuntium etiam parem ei le-

gationi rectè obeundæ ſine periculo mittere; juribus Eccleſiæ Metropolitanæ & Primatialis præjudicetur: & ne inpoſterum ab Eccleſia Vratislavienſi; quam Sancta Sedes Apoſtolica Metropolitanæ Gneſnenſi, adjunctam eſſe voluit, debitum hoc ex veteri inſtituto Provinciæ, officium intermittatur. Ac ut ea quæ in præſenti Synodo, ad communem uſum Provinciæ, ordinata & ſancita ſunt in Diœceſi Vratislavienſi, quantùm maximè in Domino fieri poteſt, ex auctoritate illa ordinaria obſerventur, fraternè præſens requirit Synodus. Quem ad finem ab Illuſtriſſimo Domino Primate, Conſtitutiones ejuſdem Synodi ad Eccleſiam Vratislavienſem tranſmitti debebunt.

XXIII. Nec refert, quòd terra Sileſiæ avulſa ſit, & ſeorſivis hodie diſtincta limitibus, à Regno Poloniæ: Licet enim Principes Laici, diverſis temporibus Civitatum & Provinciarum fines aliter deſtinxerint, quàm olim eſſent, non ex hoc fuerunt mutati fines Provinciæ, & Iuriſdictionis Eccleſiæ ſemel aſſignati; quod ſervandum eſſet in poſterum, ſi nova ſequeretur diſtinctio, juxta diſpoſita in Can: Lege Imperatorum. 10. diſt: ubi gl: 1. & Gemin: in 4. & Præpoſ: in 6. notat. Iatè deciſum in Virduneń Electionis Epiſcopatus 15. Novembr. 1695. coram Cardinal: Lancelloto. Vnde eſt quod non procedit illatio, à ſituatione ſeu finibus territorij temporalis, ad ſituationem, ſeu finem territorij Eccleſiaſtici, in quem ſenſum accipienda ſunt verba Gelaſij in Can: Licet. in Regulis, ad fin: 1694. & planè per exempla demonſtrant, Beror: Conſil: 22. Num. 10. Lib. 3. & Menoch. Conſil: 859. num. 3. & 4. Item, ſi unam Provinciam in duas dividi contigit, non per hoc erunt duo Archiepiſpi Metropolitani; ſed unus ſicut antea, ut in dict. Can: Lege Imperatorem, Cap. 1. & 2. 101. diſt.

XXIV. Habet Epiſcopus Cracovienſis, in Sileſiæ partibus per Ducatum Teſchinenſem, & Dominium Ptinenſe, vicinamque Severienſi Ducatui oram, Epiſcopalem Iuriſdictionem. Eodem nomine Epiſcopus Poſnanienſis, Sileſiæ partem Poſnanienſi Palatinatui confinem, complectitur. Viciſſim Epiſcopus Vratis avienſis in Eccleſias: per Ditiones Regni Poloniæ, Territorij Vieluneń, Oſtreſovień, & aliqua ex parte Palatinatus Caliſſienſis Iuriſdictionem itidem conſervat. Abbas Paradiſienſis, bona præcipua fundationis ſuæ in Sileſia poſſidet. Abbas Tynecenſis, Eccleſiam Orlovienſem in Ducatu Theſchonenſi, Abbatiæ itidem titulo inſignem, immediatè Monaſterio Tinecenſi ſubjectam habet. Præpoſitus Miechovienſis, Ordinis Canonicorum Regularium Divi Auguſtini, Sepulchri Ieroſolymitani Cuſtodum Generalis Præfectus, ejuſdem Ordinis Præpoſitos immeditatè ſibi ſubjectos, Ninenſem videlicet, & Bitomienſem in Sileſia ordinat, inſtituit, & ſumma cum poteſtate illis præeſt.

De

De Primo Principatu Archi-Epiſcopi Gneſnenſis.

CAPVT IV.

I. SUperiori Capite, Primatis & primi Principis dignitatem, qui tituli plerumq; indiſtinctè habentur, gravi ſermone & ſcripto ſatis aſſeruit Jacobus Uchanſki Archiepiſcopus Gneſnenſis. Nobis etiam otioſum & tautologicum videtur repetere quæ principio libri de auctoritate & poteſtate Archiepiſcopi Gneſnenſis, ex graviſſimis auctoribus collegimus. Supereſt ut documenta evidentia ac Privilegia Originalia in pergameno, quæ per tot ſæculorum rerumq; vices integra & illæſa, furorem hoſtium, ſacra quævis ac pretioſa Baſilicæ Gneſnenſis deprædantium, evaſerunt noſtraſq; ad manus rectè cuſtodita feliciter devenerunt, publici juris faciamus.

II. Caſimirus Magnus Archiepiſcopum Gneſnenſem *primum Principem*; Vladiſlaus Jagello *Vicarium ſuum*; Joannes Albertus *in conſiliis Gubernatorem & Majeſtatis Regiæ auctorem* Privilegijs ſuis appellarunt.

Vetere & rudiore illo ævo ſimplicius uti vivendi, ita ſcribendi mos obtinebat. In memorato Decreto inter Jaroſlaum Archiepiſcopum & Capitulum ac Vicarios Cracovienſis Eccleſiæ, Ludovicus Poloniæ & Ungariæ Rex, Excellentiſſimus ſcribitur. Mathias Miechovius Canonicus Cracovienſis, dedicatoriâ Hiſtoriæ Polonæ Epiſtolâ, Regem Sigiſmundum Primum, Illuſtriſſimum nominavit. Neque Archiepiſcopi verborum attentiores erant, magnis & ſolidis rerum prærogativis contenti. Sed exinde jam à Sigiſmũdo Auguſto Rege, ultimo Poloniæ hærede, aliiſq; ſub Regibus, limatiore ſæculo, in Epiſtolis ad Archiepiſcopos formam hanc Cancellaria Regni obſervat: *Reverendiſſimo in Chriſto Patri Domino Archiepiſcopo Gneſnenſi Legato-Nato, Regni noſtri Primati Primoq; Principi ſincerè nobis dilecto.* Eundem Imperator pari quo Cardinales tituli honore dignatur: *Reverendiſſimo in Chriſto Patri.* in contextu: *Reverendiſſimæ Paternitati Veſtræ*; in literis ad Senatum Poloniæ: *Reverendiſſimam Paternitatem Veſtram*, & *Vos* diſtingvit Rex Galliæ, *Noſtre Couſin*. Hiſpaniæ, Angliæ, Sveciæ, Daniæ Reges *Reverendiſſimo & Illuſtriſſimo Domino Amico*, attribuunt. *Reverendiſſimæ Illuſtritatis Veſtræ bonus Amicus*, ſubſcribunt. Nuperrimè Rex Daniæ, epiſtola per Ablegatum ſuum Conſiliarium Magnum Groje, *Celſiſſimi* inſcriptione me dignatus eſt. Epiſcopi, Senatores, civitates Majores, Celſiſſimi Principis nomine Archiepiſcopum honorant. Sub Interregno nonnulli Palatini, Mathiam Lubienſki Archiepiſcopum, *Sereniſſimum* inſcribere in uſu habebant. Extant apud me originales Palatini olim Kijoviæ Kiſſelii Clariſſimi Senatoris. Mareſchalcus Regni ſententiam de more in Comitijs rogans, Archiepiſcopo ſoli hoc titulo: *Illuſtriſſimus Dominus Archiepiſcopus*, vernacule *Jegomość Kſiądz* Arcybiſkup Gnieznienſki, publicam vocem denuntiat.

III. Diplomata Comitiorum Regni Archiepiſcopi Primatis manu ſubſcribuntur, ac ejuſdem Archivo concreduntur. Reſponſa publica & Epiſtolæ quoties nomine Reipublicæ vel Senatûs ad exteros dantur, Primatis ſubſcriptione & ſigillo muniuntur. Proinde ſigillum Archiepiſcopi grandiore Corona inſignitur.

Archiepiſcopi Gneſnenſes Privilegia libertatum à Regibus Nobilitati impetrabant, quorum ad hunc diem vetuſtiſſima originalia in Archivo

Gneſnenſi integrè ſervantur.

IV. Primi Principis titulus adRempublicam &Statum ejus politicum ſpectans præcellentiam denotat ante Principes Feudales Coronæ Polonicæ. Ante Proceres Regni & M. D. Litvaniæ, qui antiquitus ſeſe Principes præſcribebant. Ita Stat. fol. 155. *Nos Prælati Principes, Barones,Nobiles Litvaniæ,Ruſſiæ*. & ibidem *Nos Prælati, Principes,Barones, Nobiles Regni Poloniæ.* Eſtq; Archiepiſcopus omnium Palatinatuum & Terrarum Primus Princeps, univerſalis Senator, & in Comitiis ac Conventibus Palatinatuum ſupremus Præſes. Alicubi vocatur: Plenipotentiarius Reipublicæ, primuſq; legum cuſtos. Vacante Throno literas ſublevationis, à pœnis infamiæ & proſcriptionis, Salviconductus, protectionum ſeu Vadiorum contra vim & potentiam, Tutorias pupillis, aliaque omnia juris beneficia & remedia, interregia primi Principis poteſtate, uſque ad Comitia Coronationis concedit, prout ego innumeris tam in Regno Poloniæ quàm in Magno Ducatu Litvaniæ ſub interrregno conceſſi. In periculis graviſſimis Reipublicæ, Senatũ Varſaviã cõvocavi; Edicta pro Generali bellica expeditione exS. C. publicavi.

V. Archiepiſcopus Legationes Principum ſub interregno admittit, & dimittit, Legatos item nomine Reipublicæ ſub titulo nominis ſui de Conſilio Senatus expedit. Ita ultimo interregno Caſimirus Florianus Dux Czartoryſki Antecedaneus meus Archiepiſcopus Romam & ad Principes & Reſpublicas Italiæ, Chriſtophorum Maſinum Regiæ Cameræ Secretarium, Andream Zaluſki Canonicum Cracovienſem Cancellarium meum ad Regem Hiſpaniæ, ad RegentemLuſitaniæ, Ad Reges Angliæ, Galliæ, Daniæ Sveciæ, Fœderatos Belgij Ordines Albertum Opacki MagnumCamerarium Varſavienſem pro impetrandis contra Turcam auxiliis. ad magnum Moſchoviæ Ducem, Turcarum Imperatorem, Hanum Tartarorum, militares viros ablegavit.

CujusExcellentiæ& auctoritatisPrimatialis,non ignarusTurcarum Imperator, ſub interregno poſt fata Sigiſmundi Auguſti primariò Archiepiſcopum Gneſnenſem ut in Regem eligeretur Ordinibus Regni ridiculè propoſuit. Rehinold. Heideſten. Hiſt. Pol. fol. 27.

VI. Aula Primatialis Magiſtratus & Officiales habet ad inſtar Regis. Mareſchalcum ex Caſtellanis Senatorem, qui ei Scipionem publicè ubivis antefert, & in Aulicis Archiepiſcopi, etiam ſub præſentia Regis & Mareſchalci Regni ac cujusvis Judicii, delinquentes juriſdictionẽ omnimodam ſolus exercet. Cancellarium qui negotia Politica tractat, in Conſiliis Secretioribus Archiepiſcopo aſſiſtit, neq; excedere Senatu à Mareſchalco Regni omnibus licet excluſis jubetur. Referendarium, Libellorum ſupplicum ut vocant, Magiſtrum. Cruciferum, Cameræ, Stabuli, Venationum, Culinæ præfectos, Inciſorem, Pocillatorem, Judicem Terræ Lovicienſis. Capitaneos Arcium, quos inter, primarius Capitaneus Lovicienſis, pro delictis, & violatâ, præſertim Lovicii ſecuritate publica, in quaſcunque perſonas Jus dicit, & pro gravitate delicti,ſupplicium ultimum decernit. Quod multis judicatis & uſu præſcripto invaluit.

VII. Archiepiſcopi dignitas & ſecuritas religioſè ſtatutis Polonicis præmunita eſt. Verba Statuti tit: Spirituales fol. 451. *Si quis coram Domino Archiepiſcopo gladium vel cultellum extraxerit ſive vulneravit, ſive non, pœna ſeptuaginta marcarum puniatur eidem Domino Archiepiſcopo applicanda. & infra alıud: Si quis turpia coram eo protulerit pœnam eidem Domino Archiepiſcopo 50. ſolvat.*

VIII. Archiepiſcopus Urbes Regiæ reſidentiæ publicè intrat tubis

præc

præcinentibus, pulſatis tympanis, expanſis vexillis, rectâ ex itinere ad Palatium Regium tendit; Ubi ab expectante in Camera, & aliquot paſſus obviam procedente Regia Majeſtate humaniſſimè excipitur, mox omnes Aulici Primatiales ad oſculum manus Regiæ admittuntur. Intranti Senatum, Rex in throno detecto capite, modicè ſe inclinat. Senatus univerſus, è curulibus ſuis in venerationem aſſurgit. Venienti ad publicos actus & Comitia Regni Epiſcopi, Principes, Senatores, ex humanitate & affectu, non rhedas tantùm obviàm mittere, ſed ipſimet in perſonis, honoris causâ in itinere benevoli occurrere, non inferius ducunt. Idem tanquam Primus Princeps, nemini in rheda ſua & in publico congreſſu, manu dextrâ cedit. In primo meo Cracoviam ad Solennia Coronationis ingreſſu, Epiſcopi Poſnanienſis, & Plocenſis, Caſtellanus Cracovienſis primus inter Seculares Senator, Siniſtram in rheda mea tenuerunt. Idem, Epiſcopos, Palatinos, Principes, Mareſchalcos, Cancellarios, Exercituum Duces ſupremos, non reviſitat, ſolennibus privatorum conviviis non intervenit. Regiæ in Actibus publicis menſæ ſolus ad latus Regium adhibetur aſſidetque niſi forte Legati Principum invitati aſſideant, tunc enim ex urbanitate convivio Regio præſens intervenire non curat.

IX. Archiepiſcopus antiquo & præſcripto uſu, licet à Legatis Coronarum viſitetur, neminem in perſona ſua reviſit, præter ſolum Nũcium Apoſtolicum. Principem enim ſuum Pontificem, tanquam ejus gratiâ Archipræſul & Beneficiarius, agnoſcit, ac revereri tenetur: nam ſicut DEo ſervire, regnare eſt, ita quò infimiùs Vicario DEI nos ſubmittimus, majori quodam honore attollimur.

Mirum id aliquando & inſolens viſum, nonnemini externorum Miniſtrorum; alleganti Romanâ in Urbe, exemplorum fonte & Magiſtrâ, ubi omnis politia cultiſſimè viget, Cardinales, ſummos æquè ac medios invicem viſere & reviſere, atque hæc præcipuè officia, erga Coronarum Legatos, ab ipſo Cardinali Patrono religioſè obſervari. Sed controverſiam iſtam multo niſu agitanti, inq; ſententiam ſuam alios pertrahere cœptãti, Legatus protunc Gallicus prudentiſſimus & humaniſſimus Præſul Bituricenſis, nunc jam feliciter ex nominatione Regis Poloniæ Cardinalis Bonoſus, rectè reſpondit: ad mores gentis ſe veniſſe, neque velle in aliena domo eſſe curioſum, ſed quemlibet in ſua poſſeſſione relinquendum. Firmavit idem Rex Chriſtianiſſimus, dato mandato Excellentiſſimis Legatis Epiſcopo Marſilienſi de Forbin, & Marchioni de Bethune, ut Archiepiſcopo Gneſnenſi publicum viſitationis, ſine ulla difficultate & prætenſione, honorem haberent. Quod in Comitijs Varſavienſibus anno currenti multis vicibus Archiepiſcopum Olſzovium viſitantes, non reviſitati, obſervârunt. Præſtitit idem ultro Cracoviæ in Regiæ Coronationis Comitijs non interrogans neque dubitans, tametſi tergiverſationis Forbinianæ gnarus, Legatus Svedicus Vir egregius, dignitatis & gentis ſuæ ubivis retinentior Dominus Andreas Lilliehoek. Brandeburg: Legatus Dominus Baro Hoverbekius Aulæ Polonæ planè nutritius, rerumque noſtrarum ſcientiſſimus, neq; nunc inferiorem Regiâ Electoralis Legationis Excellentiam autumans, frequentius Archiepiſcopum Olſzovium, publicè adiit, teſtatuſq; eſt: Primates Poloniæ, antiquo uſu præſcripſiſſe, ut Legatos à quibus viſitantur, nunquam reviſitent. Viſitare autem Legati neceſſe habent, quomodo enim prætereant Archiepiſcopum, ſi quid cum Republica Polona commercij habere volunt. Nam Legationes publicæ inſtituuntur, cùm ad

Sacram

Sacram Regiam Majeſtatem tum ad univerſam Rempublicam, id eſt Senatum & Equeſtrem Ordinem, quorum velut perſonam Primas Regni Primusque Princeps ſemper repræſentat.

Eodem more Cancellarij Galliæ, nemini accedenti, quacunq; licet dignitate, etiam ſangvinis à Regibus deducti prærogativâ fulgeat, obviàm procedunt vel viſitationis vicem referunt. Recens auctor Anonymus libri Gallici de Legatis & Miniſtris pag. 392. edocet: neminem ab Archiepiſcopo Toletano Primate Hiſpaniæ, præter ſolum Regem, viſitari. Memoriâ teneo, cum in Comitijs Electionis Imperatoris Leopoldi, Francofurti, Miniſtrum Regis Poloniæ Joannis Caſimiri agerem, Electorem Colonienſ. è domo Bavarica, neutiquam permittere voluiſſe, manum dextram Legatis. Quod illi vitio non vertebant comperto Uſum talem & præſcriptionem domus Bavaricæ obtinuiſſe.

Archiepiſcopus Legatis Coronarum, ac Nuncio Apoſtolico præcedentiam non permittere omnino obligatur. Cum Joannes Wężyk ob reverentiam Apoſtolicam Nuncio aliquando loco ceſſiſſet, appellatus fuit publico Ordinum Eccleſiæ nomine in Comitijs, ut locum primum primi Principis Anteceſſorum exemplo, pro conſervanda ſua & Reipub. dignitate tueretur. Meminiſſet Actorum olim Vladislai Oporovij Primatis Cardinali Sbigneo minime cedentis, rem ita narrat Carneovius pag. 27. *Cum eximia ſit in Eccleſia Catholica Cardinalium S. Rom. Eccleſiæ dignitas, & habeantur ij in Rep. Chriſtiana Archiepiſcopis, Metropolitanis, Primatibus Eccleſiaſticis, & Patriarchis ſuperiores, non cedit tamen eis in ampliſſimo Regni Senatu, loco, honore, & authoritate Archiepiſcopus Gneſnenſis, velut Primas Regni, quod quidem evidenter patuit, quodam tempore nempe regnante Caſimiro III. Nam cum Sbigneus Oleſnicius Epiſcopus Cracovienſis, vir cum de Eccleſia tum de Republica noſtra bene meritus, à Pontifice Max. Cardinalis creatus eſſet, prærogativaq; ejus Dignitatis in Senatu uti, & Vladiſlaum Gneſnenſem Archiepiſcopum anteire vellet, obſtitit Archiepiſcopus uti Primas Regni, nec ſolus ſed cum Proceribus & Senatoribus Majoris Poloniæ, & cum Rex cum cæteris Senatoribus pertinacius Sbigneum tueretur, omnes cum Archiepiſcopo Senatu exceſſerunt. Controverſia tandem diſceſſu Cardinalis è Comitijs ſopita eſt. Ut autem placidè peragerentur Comitia, Archiepiſcopus quoq; in gratiam Regis & Senatus diſceſſit.* Eidem Sbigneo Cardinali Epiſcopo Cracovienſi in nuptijs CASIMIRI III. cum Eliſabetha Alberti Cæſaris filia anno 1454. in Baſilica Cracovienſi celebratis Joannes Sprovius Primas non ceſſit, & Sacris in ipſius Eccleſia operatus Reginam coronavit. Cromer. fol. 500. lib. 27. Miechov. lib. 4. cap. 49.

Noſtra ætate, cùm Sereniſſimis Principibus Sigiſmundi III. Filijs, Epiſcopatus, Joanni Alberto Cardinali Cracovienſis, Carolo Ferdinando Plocenſis, lege publica Comitiorum tribuerentur, Primatiali prærogativæ, nè Regijs Principibus inferior ageret, diplomate & decreto omnium Ordinum proſpectum eſt.

Verba conſtitutionis an. 1633. in Coronatione Vladiſlai IV.

A że dignitatem Cardinalitiam Krolewic Jego Mość Jan Albrycht à Sede Apoſtolica obtinuit, Warujęmy że eo nomine żadney ſobie prærogatiwy wprzod przed Primaſem Regni przywłaſzczac nie będzie. Et quoniam dignitatem Cardinalitiam Sereniſſimus Princeps Joannes Albertus à Sede Apoſtolica obtinuit præcavemus quòd eò nomine ullam prærogativam priorem ante Primatē Regni uſurpare non poterit, & Conſtit. 1641. A jezliby kiedy Dignitas Cardinalitia Krolewicowi Jego Mści Karolowi à Sede Apoſtolica delata była, żadney ſobie prærogatiwy przed Primaſem Regni przywłaſzczać

ſzczać niema. Quodſi aliquando Dignitas Cardinalitia Sereniſſimo Principi Carolo à Sede Apoſtolica deferetur, nullam ille prærogativam ante Primatem Regni prætendere poterit.

XI. Auctoritas Primatialis monendi Regem ſi quid nocivum Reipublicæ & libertati prægrave adverterit, exemplis deducitur.

Jacobus Znenius, cum Vladiſlaus Princeps injurius eſſet Fratribus ſuis, bellumque civile adverſus eos moveret, in caſtra ejus curru vectus venit, eumq; liberrimè de tyrannico & impio cœpto monuit, contemnentem unà cum Exercitu Infulâ ornatus diris devovit. Nec mora, ſententiam ejus ultio divinitus ſecuta eſt. Profligatus eſt enim Vladiſlaus cum Exercitu ſuo à paucis obſeſſis.

Petrus I. ob cædem S. Stanislai Boleslaum Regem ſacro fulmine percuſſit, & interdicto Eccleſiaſtico totum Regnum ſubjecit.

Petrus II. Boleslaum Principem cum Fratribus decertantem coarguit & tandem compoſuit.

Jaroslaus Caſimirum Magnum ſolutiore vitâ agentem monuit & uxori reconciliavit.

Joannes de Sprowa Caſimirum ad præſtandum juramentum & ut Poloniam (Litvanorum Principatûs Vicario regimine alicui demandato) diligentius per ſe adminiſtraret, commonuit adegitque

Jacobus II. Archiepiſcopus, cum Henricus IV. Vratislavienſis Dux magnam vim pecuniæ Thomæ Epiſcopo & Diœceſi Vratislavienſi imperaſſet, ea non exſoluta Othmoviam & Niſſam Oppida ac bona cætera Epiſcopi & Eccleſiarum Diœceſis Henricus invaſiſſet, Henricum prius monitum, ſed in pertinacia obſtinatum communione Chriſtiani populi unà cum ſocijs & fautoribus excluſit, Vratislavienſi vero civitati, & omnibus locis quæ in ditione erant ſacris interdixit ac non niſi data plenaria ſatisfactione vinculis cenſurarum exoluit. Joannes de Sienno Ducū Maſoviæ Regij Piaſtani ſangvinis partes vehementer egit, ſeque Caſimiro III. Regi magnanimè oppoſuit.

Nicolaus Dzierzgovius cum Sigiſmundus Auguſtus certum contractum de ſale vendendo in detrimentum Nobilitatis feciſſet, Majores Poloni eam rem ad Archiepiſcopum detulerunt, utque Conventum indiceret, poſtularunt. Rex ab Archiepiſcopo monitus deſtitit ab incepto.

Idem Sigiſmundi Auguſti cum Barbara Radivilia matrimonio animosè, ſed non pertinaciter reſtitit.

Stanislaus Carncovius cùm in Comitijs Varſavienſibus obtentu belli Turcici tributum capitale ſancitum fuiſſet; Conventum Colenſem Majoris Poloniæ Palatinatibus indixit, illud vectigal liberæ genti indecorum & ſervile abrogavit. Joannis Samoſcij nimiam potentiam infregit, quod tamen deteſtabili infirmandæ auctoritatis Comitialis exemplo & abuſu dignitatis Primatialis factum, rectè improbat Piaſec. fol.95.

Idem Carncovius Sigiſmundo III. in Sveciam profecto, ad rumores belli Turcici in Ungaria excitati, Conventum Varſaviæ Proceribus indixit, & celebravit Piaſec. fol. 140. Idem libro ſuo de Primatu refert pag. 26. Quòd Regnante Sigiſmundo ſeniore, & abſente à Regno, in Litvania verò degente, Petrus Gamratus Archiepiſcopus, Petricoviæ Comitijs Regni cum poteſtate præfuit, & Senatus conſulta conſtitutionesque Regni promulgavit, præſente etiam eodem Rege, ſed ægrotante, poſtea ibidem in aula Archiepiſcopali eo ipſo Gamrato præſidente, ſæpenumero Senatus habitus eſt. Poſt eum quoque Sigiſmundo Au-

guſto

guſto Regnante, ad eundem modum apud Nicolaum Dzierzgovium Archi-
epiſcopum, non ſemel publicè conſultatum eſt. De Joanne Wężik Piaſec.
in Chron. fol. 545. Cum Vladislaus Rex electus, febriculâ diſtentus, ad di-
em coronationi præſtitutam non veniret, ſolenne ſacrificium pro Comiti-
js inchoandis in templo Pontificali Cracovienſi celebravit, ac inde ad curiã
arcis Senatoriã tranſiens, conſilio publico Senatoribꝰ & Nuncijs præſedit.

Joannes Wężyk matrimonij cum Friderici Palatini Rheni filia hæreti-
ca acerrimus diſſvaſor fuit.

Mathias Lubinſki cum Vladiſlaus IV. ſvaſore Legato Veneto Tiepo-
lio, apud quem Venetijs Princeps hoſpes diverterat, bellum in Turcas in-
conſultâ Republicâ agitaret, multi Proceres, præcipuo nomine Staniſlaus
Lubomierſcius Palatinus Cracovienſis Archiepiſcopum Primatem compel-
lavêre, iret obviam nocivis conſilijs, Primatiali jure Regem dehortaretur.
Egit inprimis per Epiſtolam, mox Varſaviæ Regem adiit Lubinius, tandẽ
in Cœmitijs anni 1447. Ordinum rogatu decenter movit, perſvaſitque, ut
cæpto molimioe deſiſteret exercitumque ex Germanis, pace Imperij tunc
ſtabilitâ, conſcriptum exauctoraret. Quam nimis anxiam inconſultæ pa-
cis curam, in malum noſtrum, & interitum ampliſſimi Regni recidiſſe, heu
miſeri! agnoſcimus, gemimuſque. Illis enim florentiſſimis, & longa pace
adultis Poloniæ opibus viribusque illo tunc domeſtici externique militis fa-
cili delectu, illa Coſaccorum immenſum excreſcente, jamque ad arma con-
cita multitudine, & aperto per oſtia Boryſthenis Ponto Euxino, & conſpi-
rantibus, taciteque Vladislao devinctis, latiſſimè per Imperium Turcicum
diffuſis Græco-Chriſtianis, & diſtractâ Ottomanicâ potentiâ, debellari ſeu
infringi hoſtis, Tartari Tauricâ ſuâ extrudi, pax ſecura & duratura ſtabili-
ri poterat:

Heu quantum poterat terrâ pelagoq; parari
Hoc, quem ſerviles hauſerunt ſangvine, dextræ.

XII. Si quis Nobilium gravem offenſionem Regis perhorreſcat, ad Pri-
matem recurrendi jus eſt, qui interventionem ſuam ad leniendam Regis
iram Nobili præſtare debet. Exemplo ejuſdem Mathiæ Lubinij Archiepi-
ſcopi, qui pro Georgio Lubomirſcio cum ob percuſſum Inſtigatorem Re-
gni Zytkievicium indignationem Joannis Caſimiri incurriſſet. Nec non pro
Hieronymo Radziejovio, interceſſor fuit, & gratiam priori (nam poſteri-
or è Regno celeriter profugerat) impetravit.

XIII. Quoties ad bellum univerſa cum Rege Nobilitas, Edictis
publicis, vulgò literis reſtium, evocatur Archiepiſcopus Gneſnenſis a-
liquos Senatorij & Equeſtris Ordinis ad aſſiſtentiam lateris ſui adſciſce-
re ſolet, qui Expeditioni generali per Legem Comitiorum eximuntur,
pœniſque graviſſimis in lege deſcriptis non ſubjacent. Quorum nomi-
na cum ſubſcriptione Mareſchalci Primatialis, actis publicis connotan-
tur. Speciali autem Privilegio Vladiſlai Poloniæ & Ungariæ Regis Ar-
cium Archiepiſcopalium Lovicienſis & Uniejovienſis Capitanei ſeu Præ-
fecti, immunitate hac expeditionis bellicæ ipſo jure gaudent.

XIV. Jus cudendæ monetæ, Præmyslius Rex, Archiepiſcopis Gneſ-
nenſibus Anno 1284. conceſſit. Cromerus auctor eſt lib. 8. fol. Vladislaum
Principem jus idem cudendæ monetæ ante Præmyslium, nec non venati-
onum in ſylvis proprijs libertatem Archiepiſcopis indulſiſſe, quas illo tem-
poris, nemini præter Regnantem venationes exercere licebat.

Privi-

Privilegum PREMISLAI DUCIS ſuper cudenda moneta.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ne geſta mortalium idonea tractu declivij temporis evaneſcant, provida Sapientum proinde ſanxit auctoritas, facta digna memoriâ ſolennis ſcripturæ teſtimonio, poſterorum notitiæ commendare. Hinc eſt igitur quod Nos PREMISLAUS Secundus DEi gratiâ DUX Poloniæ inhærentes veſtigijs Prædeceſſorum noſtrorum, eorum pios actus prout poſſumus imitantes, inprimis libertates ab eis conceſſas Eccleſiæ Gneſnenſi approbantes, jure perpetuo confirmamus, omnes incolas ipſius Eccleſiæ,ab omibus angarijs abſolventes, videlicet ab omni ſolutione, exactione, ſervitute, ac Juriſdictione ſeu dominio totaliter liberantes, & adjicientes pro remedio peccatorum noſtrorum noſtraq; ac Progenitorum noſtrorum ſalute: Quod Venerabili Patri noſtro Domino Jacobo Divina providentia Sanctæ Gneſnen. Eccleſiæ Archiepiſcopo ejusq; ſucceſſoribus in Zneyna civitate ſua & alias in Caſtellania Lenden. ubi voluerit monetam habere liceat ſpecialem, quæ per totum Dominium noſtrum recipi debeat ſicut noſtra. In hujus rei teſtimonium præſentem paginam noſtri ſigilli munimine duximus confirmandam. Præſentibus his teſtibus Comite Boſcone Venatore Calliſien. Comite Gnevomiro Caſtellano de Zbawſin, Comite Vito Pincerna Gneſnen. & alijs quàm pluribus fide dignis. Datum in Clohyna Anno gratiæ Domini 1284. Indictione XII. Calendis Auguſti per manus Chilonis Notarij Curiæ Noſtræ.

Privilegium CASIMIRI MAGNI Compoſitionis de Decimis in quo titulus Primi PRINCIPIS.

Confirmavit SIGISMUNDUS AUGUSTUS Varſaviæ 12. Menſis Octobris anno Domini 1568.cum appellatione binâ Archiepiſcopi, Primi PRINCIPIS.

NOS CASIMIRUS DEI gratia Rex Poloniæ. Ad perpetuam memoriam, & ad univerſorum quorum intereſt notitiam præſentibus volumus devenire. Quia cupientes nemora mericas ſylvas, & virgulta, quibus eſt dudum propter guerras præteritas terra noſtra Poloniæ deſertata, redigere in agriculturam, ut ex eo nobis noſtræque militiæ ac ſubditis noſtris præſertim Sanctæ Matri Eccleſiæ, & ejus Prælatis ac Rectoribus Eccleſiarum quibuſcunque in reditibus, proventibus, & utilitatibus fructus creſcant & obveniant uberiores. Cum Reverendiſſimo in Chriſto Patre Domino Jaroslao Sanctæ Gneſnen. Eccleſiæ Archiepiſcopo *Primo Noſtro Principe*; mediante Baronum terræ Poloniæ conſilio, ſuper ſolutione decimarum in eadem terra Poloniæ, talem fecimus concordiam perpetuo duraturam: Quod de antiquis villis & agris locatis, & poſſeſſis, vel decima manipulatim, ubi decima ſolui conſvevit, vel ubi maldratæ duodecim menſurarum triplicis frumenti,

ſcili-

ſcilicet, tritici ſiliginis, & avenæ cum fertonibus ſolvi conſueverant, ſecundùm antiquam conſvetudinem ad quos pertinent perſolvantur. Et ubi antiqua villa de jure Polonico in jus Theutonicum transferetur, in quo territorio ſita fuerit, illius loci jure fruetur, ſcilicet quòd pro decima campeſtri ſolvent incolæ ipſius villæ cenſus medietatem, videlicet ſex menſuras triplicis grani, ut profertur cum ſex groſſis Pragen. de quolibet manſoSreden. & dicti manſi duo in unum non conjungentur, neq; aliqualiter dilatabuntur, Et in territorio Naclen. inter Pomeraniam & Nothesz pro decimis quæ manipulatim ſolvuntur, per tres ſcotos gros: eorundem, poſtquam fuerit facta menſura ſolvetur Culmenſ: ſive Sreden. eodem anno, & poſtea ſingulis annis quolibet feſto Beati Martini Confeſſoris. Villam verò in nemoribus, mericis, Sylvis, Borris & virgultis à data præſentium in terris Poloniæ Syradiæ, & lanciciæ locandi, interim quod domini earundem locandarum villarum libertatem ſervabunt, gaudebunt à ſolutione decimalis pecuniæ libertate. Poſt cuius lapſum de manſo quolibet Sreden. inibi menſurato, pro decima ſolvent etiam tres ſcotos groſſor. prædictorum hoc adjecto, quod lacus, paludes, & ubi agri eſſe non poterunt, non tranſibunt in agrorum menſurã; ſculteti inſuper tam villarum antiquarum, in quibus per Cmethones maldratæ & fertones ſolvuntur quàm de novo locandarum, in quibus ſex groſſi de manſo ſolvi debebunt, tantûm per quatuor manſos liberos & non plures habebunt, de quibus Plebano, à quo audient officia divina, & percipient Eccleſiaſtica ſacramenta, more antiquo ſolvent miſſales annonas menſuram ſiliginis & menſuram avenæ. Ita quod quilibet ipſorum ſcultetorum in ſua ſcultetia pecuniam decimalem & maldratas cum fertonibus fuerit aſtrictus recolligere fideliter, & reponere in loco tuto ac ſervare, & demum illi ad quem pertinent dictæ decimales pecuniæ vel maldratæ cum fertonibus præſentare. Non ſolventes verò aut ſolvere retardantes ipſi ſculteti ad æſtimationem debiti debent impignorare, & ſub pœnis certis infra minus Menſis ſpatium à die impignorationis prout arctiùs poterunt compellere ad ſolvendum. Aliàs ipſi ſculteti & Cmethones in toto vel in parte non ſolventes, tam diu poſt dictum menſem excommunicentur, quouſque integraliter dictus fuerit cenſus perſolutus, de quibus ſi quidem quatuor manſi prædicti ſculteti vel alter eorum ſi aliquem vendiderint, obligaverint, ſeu alijs ad arandum conceſſerint, vel quoquo modo alienaverint, de illis qui eos araverint, unà cum villanis decimam maldratas cum fertonibus ſolvent, ubi villani ſolvere conſveverunt. Inſuper quoties aliquem manſum in villa locata quovis modo deſertari contingat, arans illum propter Dominum villæ decimam in campo perſolvet manipulatim, quouſq; locetur & cenſus cum maldratis perſolvetur. Item Rectores Eccleſiarum & alij quicunque Presbyteri Gneſnen: Diœceſis, pro columbatione pro Baptiſmo, pro copulationibus, pro extrema unctione nihil petent, ſed quod ipſis dabitur, charitativè recipiant & gratuitè. Ubi autem Sacerdotem vel Clericum in Sacris conſtitutum vulnerari, capi, vel occidi contigerit, locus ille tam diu ſit interdictus, quouſque maleficium hujuſmodi committens ſatisfaciat, vel Eccleſiæ tradatur, aut homines loci ejuſmodi ſacramẽtum præſtiterint, quòd eis non dantibus neque detinere valentibus idem aufugit malefactor, & tunc in dicto loco divina relaxabuntur. Etiam non ceſſetur à divinis propter adventum ad aliquem locum alicujus excommunicati, ne juſti divino officio indebitè priventur. ræterea

fabrica

fabrica ab Eccleſijs ubi nos habemus juſpatronatus, non recipiatur. Item ſtatuimus cum eodem Domino Archiepiſcopo, quòd ubicunque miles militi obligat hæreditatem, de agris quos obligans colebat, recipiens obligationem teneatur decimare, ubi ille qui obligavit, decimabat. Si verò occuparet & exararet plures agros repellens de illis Cmethones in Gonituam decimabit. Item ordinamus quòd maldratæ de villis noſtris & Baronum Domino Archiepiſcopo & clero ipſius non ducantur, ſed ſi qui ducere voluerit, non prohibemus. In cujus rei teſtimonium ſigillum noſtrum præſentibus eſt appenſum. Actum Poſnaniæ feriâ quartâ poſt Dominicam Reminiſcere Anno Domini milleſimo trecenteſimo ſexageſimo. Præſentibus Paſcono Poſnanienſ. Przeclao Caliſſien. Chebda Syradien. Alberto Cujavien. Palatinis. Vierzbienta Poſnan. Andrea Caliſſien. Caſtellanis. Nicolao Poſnan. Dobieſlao Caliſſien. Judicibus ac alijs multis fide dignis. Datū per manꝯ Otthonis Cancellarij Poloniæ, ſcriptum autem per Nicolaum de Wolborz Notarium Curiæ noſtræ Regalis Majeſtatis.

VLADISLAVS DEI gratiâ Rex Poloniæ, Litvaniæque Princeps Supremus & Hæres Ruſſiæ, &c. &c.

Significamus tenore præſentium quibus expedit univerſis præſentibus & futuris. Quia Reverendiſſimus in Chriſto Pater Dominus Nicolaus Sāctæ Gneſnenſ. Eccleſiæ Archiepiſcopus & VICARIUS REGNI noſtri Poloniæ GENERALIS, &c. &c. Datum in Lagow oppido noſtro prope Calvum montem Feriâ tertiâ proximâ poſt diem B. Valentini Anno Domini milleſimo quadringenteſimo undecimo.

Privilegium JOANNIS ALBERTI, in quo Archiepiſcopi Gneſnen. ad bene feliciterque regnandum, veluti Gubernatores & Majeſtatum auctores.

AD perpetuam rei memoriam. Regia ac quævis Majeſtas Imperanſq; poteſtas conſvevit inter alia ordinariæ curæ ad recte juſteque imperandum incumbentia, privilegiorum perenniumq; literarum ſubditorum ſuorum, & rationem habere præcipuam, & illorum illarumq; tenores, tam ab initio conceſſionum, quàm ex ſucceſſivis ſucceſſorum roborationibus firmiſſimis, per novæ conceſſionis confirmationiſq; decreta efficere firmiores. Quod quidem ea ipſa Majeſtas, etſi cunctis fidelibus ſuis tribuere debeat benigniter, illorum tamen Privilegia, immunitates, libertateſq; liberalius perennare, ampliareque debeat, qui ſummis Eccleſiæ, imò etiam Divinis ipſis Magiſtratibus, immediatiſſimi Præſidentes ſicut alijs Chriſti fidelibus & ſpiritualia & temporalia commoda præbere, ſic ipſis Majeſtatibus Regum & poteſtatum Imperantium, ad benè feliciterque regnandum conſilijs & auxilijs præſtantiſſimis *veluti quidam gubernatores, non ſolùm aſſiſtere, ſed etiam Majeſtatum eorundem auctores eſſe conſveverunt.* Proinde Nos JOANNES ALBERTUS DEI gratiâ Rex Poloniæ, Nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, ſupremus Dux Litvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, ac Culmen: & Elbingen: Pomeraniæque Dominus & Hæres, &c. Significamus tenore præſent: quibus expedit univerſis præſētibus, & futuris, harum notitiam habituris; quomodo poſt felicem Regiam Coronationem noſtram, quemadmodum more Divorum olim Prædeceſſorum noſtrorum Ducum ac Regum Poloniæ univerſis Terris ac ſubditis Re-

gnicolis noſtris, univerſorum Privilegiorum, immunitatum, & libertatum, per eoſdem Prædeceſſores Noſtros eis ſucceſſivè conceſſorum, conceſſarũq, confirmationes dandas Decretumq; & petentibus dedimus, ac conceſſimus, gratiosè, ſic in præſentiarum debitum habentes reſpectum, *ad Illuſtriſſimi Principis Reverendiſſimiq, in Chriſto Patris Domini Friderici eâdem gratiâ Germani cariſſimi Noſtri, Sacro Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Tituli S. Luciæ in Septem ſolijs* Presbyteri Cardinalis Archiepiſcopi Gneſnen, & Primatis, Epiſcopiq; Cracovien. benevolentia affectumFraternum & ſtudium ferventiſſimum per ejus caritatem fraternam ſub Vacatione Regni poſt mortem Sereniſſimi olim Regis CASIMIRI Noſtri, ſuique Genitoris, nunc quoq; & omni tempore prius felicem noſtram ad Regnum Paternum aſſumptionem Nobis apertiſſimè exhibitum, & exhiberi ſolitum, dum videlicet felicis Electionis Coronationiſque noſtræ *Auctor promotorq, eſſet ſingulariſſimus favore fraterno* ſuo eam ipſam Electionem Coronationemq; felicem noſtram, non ſolùm promovendo, verùm etiam Univerſorum Regnicolũm noſtrorum vota ad ſuum unanime & noſtræ Majeſtatis votum atque augmentum Regum noſtrorum retinendo,dum deniq; in omnibus noſtris ac Reipublicæ Regni noſtri eventibus proſperis, atque adverſis, conſilijs & auxilijs, fraternis nobis ſinceriſſimè aſſiſtere non deſiſtat; Quamobrem ut non ingrati eſſe videamur, fraterni favoris affectus & benevolentiæ ejuſdem Domini Friderici Fratris noſtri, quin potiùs liberalem fraternam benevolentiam, liberaliter rependere cupien. non per errorem, vel inconſultè, *ſed de certa ſcientia & deliberatione* noſtris ConſilijsConſiliariorum Noſtrorum univerſorum Spiritualium & ſecularium Regni Noſtri accedentes univerſa & ſingula, univerſaſque & ſingulas,Privilegia, munimenta, libertates, immunitates & Literas perpetuas & temporales ſub quibuscunque modis, formis, & tenoribus per Sereniſſimos ac Illuſtriſſimos olim Reges & Principes Poloniæ Prædeceſſores Noſtros, & quaſcunque alias perſonas auctoritate quantumque perpetua vel temporali fungentes, eidem Domino Friderico tanquam Archiepiſcopo & ſuis Prædeceſſoribus Archiepiſcopis Eccleſiæque ac Menſæ Archiepiſcopali Gneſnen, ac etiam Venerabili Capitulo ejuſque Prælatis & Canonicis Menſæ quoque Capitulari, nec non univerſis alijs Beneficiatis & Beneficijs Eccleſiaſticis Eccleſiæ Gneſnen. ſuæ, ſimul, aut diviſim, conjunctim vel ſucceſſivè, donata & donatas conceſſaque atq; conceſſas quorum quarumq; tenores perinde eſſe ac valere volumus, uti de verbo ad verbum præſentibus noſtris inſerta inſertique eſſent, quaſcunque venditiones, donationes, reſignationes, emptiones, contractus, ſententias, Decreta, ordinaria, & extraordinaria, puta,arbitraria, deciſiones, exemptiones, libertates, immunitates, mandata, & omnis generis atq; modi cujuslibet Ordinationis, temporaliter & perpetuò duraturas in ſe continen: decrevimus & determinavimus in omnibus eorum & earum ſcriptis tenoribus, & conditionibus confirmanda, roboranda & ratificanda, confirmandaq; roborandas & ratificandas prout præſentium perennium Noſtrarum munimine Literarum confirmamus, & ratificamus, volentes & de univerſorum eorundem Regni Noſtri Conſiliariorum conſilio ſtatuentes, decernenteſque illa atque illas perpetuò valituras in ævum. In ejus rei teſtimonium ſigillum noſtrum eſt præſentibus ſubappenſum. Actum Lanciciæ Feriâ Sextâ in Vigilia SS. Philippi & Jacobi Apoſtolorum. Anno Domini Milleſimo Principe Reverendiſſimoque & Reverendis in Chriſto Patribus Domino Friderico Cardinali Germano noſtro, Creslao Vladiſlavien: & Cancellario Regni Noſtri, Joanne Poſnan: Vincentio Ploceu: Epiſcopis Eccleſiarum. Ac Magnificis Generoſis Joanne de Oſtrorog Poſnanien: & Ambroſio de Pampow-

pow Siradien: Palatinis: Raphaële de Leſzno Poznanien: Andrea de Zakzyn Lancicien: Caſtellanis, Jacobo de Schidloviec Theſaurario. Mathia de Drzewica Præpoſito Scarbimirien: ViceCancellario Regni noſtri Aliiſq; pluribus fide dignis Teſtibus ad præmiſſa. Datum per Manus ejuſdem Reverendiſſimi in Chriſto Patris Domini Creslai Cancellarii Regni Noſtri ſincerè nobis dilecti.

Privilegium CASIMIRI MAGNI, in quo Omnia Bona Archiepiſcopatûs ſpecificantur.

IN NOMINE DOMINI AMEN.

Dignum & rationi conſonum fore noſcitur, ut Alma Mater Sancta Gneſnen. Eccl. ſicut in Regno Poloniæ jure Metropolitano cūctas præcellit Eccleſias, ita honoris prærogativâ gratiæ ſingularis ampliori privilegio decoretur. Proinde Nos CASIMIRUS DEi gratia Rex Poloniæ: nec non Cracoviæ, Sandomiriæ, Syradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Pomeraniæque Terrarum Dominus & Hæres. Ad univerſorum tam præſentium quàm futurorum, notitiam volumus devenire. Quòd Venerabilis in Chriſto Pater, Reverendiſſimus Dominus Jaroſlaus eadē gratiâ Sanctæ Gneſnenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus cum ſuo Capitulo ad noſtram præſentiam venientes expoſuerunt nobis humiliter & decorè: ut quia Privilegia ejuſdem Eccleſiæ conceſſa per Illuſtres Dominos Reges & Principes Poloniæ, in quibus jura & libertates continebantur plenariæ, quædam ex ſui vetuſtate conſumpta, nonnulla verò ex Terrarum diſturbiis & cremationibus deperdita exiſterent, dignaremur eis & Eccleſiæ ſupradictæ Majeſtate Regia de opportuno remedio providere: ut ultima conſumpta Privilegia innovari, deperdita reſtaurari, & alia reformari miſericorditer mandaremus. Nos verò ipſorum juſtis & rationabilibus ſupplicationibus more pii Patroni favorabiliter annuentes, cum Regum & Principum explorati juris exiſtat, Eccleſiis & perſonis Eccleſiaſticis, præſertim in quibus jus Patronatûs obtinent, paternè conſulere, protegere & dotare, habita nobiſcum deliberatione & cum Baronibus noſtris ſufficienti præmiſſo tractatu ad Honorem Omnipotentis DEi, & Beatæ Mariæ Virginis ac ad gloriam S. Adalberti, M. & Pontificis glorioſi, ipſius Eccleſiæ Gneſnenſ. Patroni, atque intuitu retributionis æternæ. Conſideratis etiam meritis probitatis & ſervitiis plurimis, per præfatum Dominum Archiepiſcopum nobis conſtanter exhibitis & impenſis, omnia & ſingula Privilegia, Libertates, conceſſiones, donationes cujuſcunque tenoris & formæ exiſtant, per quemcunque vel quoſcunque data, conceſſa & donata fuerant, Gneſnen. Eccleſiæ memoratæ, In nomine Domini ex certa ſcientia confirmamus & pari privilegio roboramus perpetuò valitura. Cæterum volen. Progenitorum noſtrorum, qui eandem Gneſnenſem Eccleſiam, plurimis gratiis dotaverunt, veſtigiis inhærere, & facere eidem Eccleſiæ gratiam ampliorem, ut ſub culmine noſtri regiminis in juribus amplietur. Quodque ipſe Dominus Archiepiſcopus cum ſuo Clero pro ſalute Noſtrâ, & pro animabus Progenitorum noſtrorum, Orationes fundere fortiùs ſint aſtricti. Omnia bona ipſius Gneſnenſ. & aliarum Collegiatarum videlicet Lancicien. Ruden. Kurzelovien. & Unieiovien. ac Parochialium Eccleſiarum Diœceſ. ſive ſint Oppida ſive Hæreditates, ſive Villæ aut Caſtra, quæ nunc ad majorem certitudinem in præſenti privilegio duximus propriis nominibus deſcribenda. Primo omnes areas circa Eccleſiam Gneſn. quas nunc Prælati, Cancellarii & Vicarii poſſident cum hortis & duobus manſis circa beatum Petrum. Item Kandzierzyno Wirblczany, Scytniki,

cum ſortibus eidem adjacentibus. Manczerzyno Slawno cum ſortibus ſibi adjacentibus, Oſtronſko. Czatonie. Lubcza. Quecifzow Civitatem cum foro, Goreſzowo, Sedlimowicze. In diſtrictu autem Znenen. ipſam Civitatē Znenen cum foro. Sarbinowo. Biskupino cum ſortibus adjacentibus, Czaple. Jancewo ,Goryce. Gulcewo, Dochimowo, Sulimowo, Rybitwy, Preſwryſtew, Dobrylewo, Chomatowo. Sandowo, Wiltzowo, Urzuty, Murzyno, Gora, Balonezmo, Pnewo, Luthczowo, ante Pacoſcz Podgorzyno, Rylewo & Skarbienice. In tetritorio quoq; Naclen, Wawryſcowo Ploczyce, Cerekwica & Villam Eccleſiæ de Nakiel dictam Konotoppa. Item in terrâ Caliſienſi Opatow, Zduny, Trojanowo, binum Godzieſowo, Glowczyno, Woikowo, Solec, Tranzowo, Liſcowice, Zythowice, Kokanino, & Ikne. Item ex alia parte fluvii Proſna, Noſkowo, Biſkupice. Circa Olobok, Biſkupice dictum Smolki. Bukownica, Suantkowice, Gizyce, & Biſkupice, quod Kotlowo dicitur & Sonina. Item in terra Vielunenſi Sencza, Raduiewice, Liſzowici, duas ſortes in villa noſtra Bobrowniki, Kamona, Kadlub, Gana, Broza, Zalancz, & Widrzyno. In Caſtellania Landenſi, Czarnkowo, Grzegorzowo, Civitatem cum foro Belezowo. Skowelice, Boguſzynawoda, Rzuchowo, Ciſowe, Grambczowo. Ex alia parte fluvii Varthæ, Item in terra Cujaviæ binum Vyma. Biſkupice circa Radziejow, Smogorzowo, & duos lacus dictos Chotle, & Bedzdze, inter villam Chotle & Comorowo conſiſtentium. Kulino in terra Dobrinen. Item has Villas in terra Lancien. Villa circa Eccleſiam, cum allodio dicto Chotnica, Thomino, cum loco molendini, Podgorzyce, Mchowice, Morakowo, Pantek Civitatem cum foro, Lubinicza, Mancolice, Zdony, Bankowo Gizice, Slonewo, quæ tres villæ, in unam villā quæ Bankowo dicitur ſunt conjunctæ. Viskitnica, Lanzniki, Symonowice, Marzyce, Struginice, Verzenowice, Gawrony; cum villa adjacenti dicta Sulcowo, Sanczczowo, Lanka, Czeczerino, Peczewo. Chelm. Sobotka, cum Pontali quod vulgariter dicitur Moſtowe, Crzicoſzy, Słupcza, Koczane, Rudolcowo, Solcza minor, Guczowo, in topola militari duas ſorteſ. Krzepocino, Parundzice, & in Zduny quatuor ſortes Pruſimowice, Svarna in magna Lecznia tres ſortes, In Vozniki quatuor ſortes & taberna in Gambice duæ ſortes Mrozowice, Solec. cum adjacenti villâ, dicta Praze, inter Blone & Dambe unam ſortem, quæ dicitur Dulowo. Item Wyſokie tres ſortes inter Milonice & Liczki unam ſortem. Item Jankowo, Miroſlawice, Sdziehcowo, in Cieſchow, Medietatem, Soſnka, Chranſtow Dobrogoſtovice, Grambinice, & Grabiſewo. Item has villas in terra Syradiæ civitatem Vnieiow cum foro, & villa eidem conjuncta dicta Koſcielna wies, Oſtrowska wola, Czymana, Sbiluczice, Orzeskowo, Velemno, Kobielniki, Ubiſlawe, Nemiſlow cum villa Lubiſczowo Popowo, Kaichowo, Zarowo, Boryſowice. In Marzenino partem Cancellariæ Gneſnen. Sandzeiowice Luczezow, Parzno, Srzeſowo, Croſtowo, Drodzino, Potrukozy, Kluki, Reſſotarzewo, Rzanſna, Mantoniſcza, Okradziſzewo, Rzviewici cum Vola dicta Crzowiech, Golczowice, Grocholice. Item ex alia parte fluvij Vartæ, Spicimierz, Welſczyce, Smolſko, Przykuna, Korytkowo, Rogow, Kovalicz, Turkowice. Turek civitas cum foro & duabus villis ſibi junctis, Seucze cum quibuſdam campis, de Muchnino, Dobrowo. Boſczonowice partem Tundowo. Duſniki. Kokoſzki, Oraczowo. Joroczyce, & Oneczki. Item has villas, in terra Cracoviæ Biſkupice circa Miechoviam. Cum villa quæ dicitur Ligota ſibi adjacente Pruſſij ante Cracoviam. Chroſczyna prope Koſcielec. Item has villas, in terra Sandomirienſi Kurzelow civitas cum foro & decima ſeptima Thelonei, & cum Allodio, quod dicitur Mo-

drzew

drzew Goſczancyn cum medio Theloneo Pontis & cum fabrica ferri Szub dicta Wzleca Dankow, Konieczna. Czerno Krolewiczka ante Viſlicam. Item has villas Capituli Gneſnenſis Dekanowice binum Piſczyno. Sczawino Braczeſewo, agros Decanatus foris Gneſnam Mnichowo. Paulowo. Kampel Zydowo Waliſzewo,Parczewo. Popkowo. Biſkupice. Jezercza Marzanino Gozdowo. Ziązno Baranowo. Opatowo. Czernelino binum, Majus & Minus, Sułowo. Woloſtowo Smeczyſcza in Mączniki tres ſortes Liubrza Goſczyczyno Budziſławe, Slawomierz Woiuczyno Sczepanowo binū.Parlino Berlino. Polanowo.Oſtrowice. Slotkowo. Skarbimirzyce.Kajowo.Marquacze.Tropeshino. Voiczice, Oſtrow. Słup. Skuolno.Pāpowo.Pāpiczy.ſeu Kupidłowo, Goſrā.Itē villa Sāctuariorū Komorowo. Jezerza. Crzynka. Koczyce. Mokrzko. Duſſno. & Galanzowo. Itē Malanowo. prope Turek. Item Rozdyce, terræ Lanciciæ: quatuor ſortes & tabernam. In Domanowo unam ſortem. Nempe ipſa bona præmiſſa eximimus & penitus liberamus, ac gratioſè abſolvimus à Noſtra & Caſtri Citatione ac à Judicio Noſtro, & omnium Palatinorum, Capitaneorum, Caſtellanorum, Judicum, Subjudicum. & quorumlibet officialium, quibuscunque Nominibus appellentur præſertim à ſingulis impetitionibus ſeu inquietationibus juſtitiariorum, qui Oprawce dicuntur vulgariter, ipſa bona & ea inhabitantes ſpecialiter fore volumus liberos & exemptos: Sed Dominus Archiepiſcopus & ſuum Capitulum Gneſnen: qui pro tempore fuerit, ponent in bonis Eccleſiæ Juſtitiarium, qui eadem bona Eccleſiæ diligenter viſitet & ea inhabitantes *ab exceſſibus retrahat, ac ipſos corrigat juſtitia mediante.* Si vero ultra cognitionem ejuſdem Juſtitiarius Noſtrum aliquem furem in prædictis bonis Eccleſiæ percipiet, ipſum præfato Juſtitiario Eccleſiæ debebit deferre; qui de eodem reddat Juſtitiæ complementum. Qui quidem Juſtitiarius Eccleſiæ, habeat poteſtatem recipiendi pœnas in hominibus Eccleſiæ, furti, ſangvinis, & homicidii, in his duntaxat qui Judicialiter fuerint condemnati, ad quod noſter Judiciarius nullum penitus habeat reſpectum ut præfertur. Præterea damus & confirmamus prædicto Domino Archiepiſcopo & ſuis ſucceſſoribus omnimodam facultatem memorata bona & poſſeſſiones Eccleſiæ locandi jure Teuthonico prout eis utilius videbitur expedire. Quæ quidem bona & poſſeſſiones prout in ſuis circumferentiis continentur cum omnibus utilitatibus, fructibus, & proventibus univerſis, tam præſentibus quàm futuris, cum agris, pratis, ſilvis, mericis, rubetis, borris, mellificiis, nemoribus, & cum venationibus ferarum quarumlibet, & avium, molendinis, piſcinis lacubus, & aquarum decurſibus & generaliter cum omnibus uſibus, qui in eiſdem bonis nunc habentur, vel haberi poterunt in futurum, cum hominibus habitātibus, in eiſdem tam liberis, quàm obnoxiis, eximimus, liberamus & abſolvimus gratioſè ab omnibus ſolutionibus, exactionibus, Collectis, Talijs, Cōtributionibus, tributis, nec non à Podworowe ac Poradlne, à ſep. à bove, à vacca, à porco, ab ove, à perna, à ſtan. à Narzaz à Przewod. à Podwod. & ab omnibus angariis, & præangariis, ac à vexationibus, quibuscunque, ab omni quoque ſervitio & ſervitute: & ſpecialiter à foſſione foſſatorum, & ab ædificatione Caſtrorum de novo factorum vel faciendorum, præter caſtra antiqua ultima in Gnezna, in Lancicia, in Sieradz, & in Nakiel, quæ dum corruere contigerit, homines Eccleſiæ, quodlibet ipſorum Caſtrorum de duabus hubellis adſtricti ſint reformare: nec non ab expeditionibus extra terminos Regni Poloniæ emergentibus penitus ſint exempti. Volumus tamen, quòd ſi inimici noſtri aliquando inſultu impetuoſo terrarum Gneſnen. Diœceſ. hoſtiliter invaſerint, homines Eccleſiæ vi-

 ciniores

ciniores eidem parti terræ quæ invadi debuerit, unà cum terrigenis noſtris & eorum villanis expediti prout ipſi villani militum, eiſdem inimicis occurrere teneantur. Inſuper adjicimus decernen: quòd Milites non impediant nec prohibeant locationem in grandiis Villanorum ſuorum & venditionem liberam Decimarum, ne propter hoc DEus provocetur: cùm juxta jus naturale liberum eſſe debeat, de re propria diſponere prout placet. Decernimus tamen, quod cum Decimæ per Dominos earum extraneis vendi debuerint, liceat hæredibus ipſas Decimas in villis propriis, pro eadẽ quantitate pecuniæ, pro qua alijs expoſitæ fuerint, ſuis uſibus reſervare: ita tamen quòd ſi emptor extraneus paratam pecuniam Dno Decimæ in principio emptionis ſuæ dare voluerit, ipſe etiam hæres villæ pecuniam paratam eidem, abſq; dilatione ſolvere teneatur. Si verò talis emptor extraneus cautionem fidejuſſoriam pro hujuſmodi pecunia poſuerit, etiam idem hæres villæ pro ipſa certam ponat hujuſcemodi cautionem. Etiam declaran. adjicimus, quòd ſicut Gneſnen. Archiepiſcopum, & ſuam Eccleſiam meminimus in poſſeſſione & perceptione telonei decimæ ſeptimanæ in infraſcriptis oppidis & civitatibus noſtris, uti. in Kalis, in Lancicia, in Petricovia, in Sieradz, in Malogoſcz, in Checzyn, in Spiczymierz, in Skrzyna, & in Chocieſzow, ita eos volumus remanere, perpetuò in perceptione hujuſmodi Decimæ ſeptimanæ telonei ſupradicti, pacificè & quietè. Interea decernimus ſpecialiter, quodſi quiſpiam in prædictæ Gneſn. & ejus collegiatarum Eccleſiarum prædictarũ bonis, aliquam in rebus ſeu perſonis violentiam notoriam fecerit, idem per memoratum Dn. Archiepiſcopum & ſuos ſucceſſores ad ſatisfactionem condignam cenſurâ Eccleſiaſticâ compellatur. Inſuper ſi homo de bonis Eccleſiæ liber aut obnoxius per alium hominem noſtrum, aut militarem occiſus fuerit, teneatur conſvetudo circa ſolutionem mulctæ capitis terrarum, in quibus ipſa homicidia committuntur. Volumus tamen, quòd homines Eccleſiæ à ſolutione pœnæ quæ Zagłowna ſive Krwawa Szeſc grzywien dicitur vulgariter, penitus ſint exempti & ſoluti: Item decernimus, quòd excommunicati per Judicem, à judicio repellantur & ad teſtificandum dummodo id in fraudem non fiat nullatenus admittantur. Ordinamus inſuper & volumus obſervari, ut circa limitationes poſſeſſionum, ſeu Eccleſiarum ſuperiùs poſitarum conſvetudo ſervetur Eccleſiæ & cujuslibet terræ quæ hactenus extitit obſervata. Item concedimus eidem Domino Archiepiſcopo & ſuis Succeſſoribus, quòd poſſint etiam abſentes à Judicio conſtituere procuratorẽ, ſeu procuratores, aut prolocutores in Cauſis hæreditariis ad agendum & defendẽdũ, ad inquirendum. ſeu perdendum, & hoc per literas ipſorũ ſigillis roboratas, cum ipſe noſcatur habere poſſeſſiones hæreditarias in diverſis territorijs Regni noſtri. Porrò quòd ultimo ponitur, magis memoriæ commendatur, decernimus ac ordinamus, ac de cætero per nos & quoslibet volumus perpetuò obſervari, ut Dominus Archiepiſcopus & ſua Gneſn. ac aliæ ſuperiùs nominatæ Eccleſiæ cum clero & populo in bonis Eccleſiæ habitante, in juribus, conſvetudinibus, commodum & honorem Eccleſiarum tangentibus, & ſpecialiter in juribus ipſis per nos conceſſis & datis, plenariè conſerventur. Proteſtamur inſuper nos vidiſſe & expoſitas nobis plenariè intellexiſſe literas Patrum Beatiſſimorum Eccleſiæ Romanæ, Pontificum veluti INNOCENTII II. INNOCENTII III. & HONORII III. in quibus poſſeſſiones, jura & libertates prædictæ Gneſnen. & ejus Collegiatarum Eccleſiarum conceſ-

ſæ

ſæ & donatæ eiſdem per Principes Poloniæ, noſtros Progenitores pleniſſimè confirmantur, ſpecialiter autem in literis patentibus dicti Papæ HONORII contineri vidimus ſatis clarè quod ipſe ad petitionem Ducum infraſcriptorum Leſconis Cracoviæ, CONRADI Maſoviæ, VLADISLAI de Kalis, & Caſimiri de Opol, jura, libertates, & poſſeſſiones Lovicenſes, diſtrictûs terræ Mazoviæ confirmavit, ipſumque diſtrictum cum omnibus villis & poſſeſſionibus, ab omni juriſdictione & dominio quorumlibet Principum penitus liberavit. Declaramus etiam pro dubiis amputandis articulum ſeu clauſulam de excommunicatis ſupradictis: quod ſi aliquis excommunicatus in teſtem producatur, repellatur, ut præmiſſum eſt, à teſtificatione, ſed tamen loco ipſius alter teſtis valeat ſubſtitui, ne per hoc, teſtes producenti aliquod præjudicium generetur. Ut autem prædicta noſtra innovatio, & confirmatio, roboratio, proteſtatio, & omnium præmiſſorum perpetuatio, robur obtineant perpetuæ firmitatis, præſentes literas ſcribi fecimus, & noſtrorũ Sigillorum Munimine roborari. Actum Cracoviæ in Octava Cinerum Anno Domini Milleſimo Trecenteſimo, Quinquageſimo Septimo, præſentibus his teſtibus Dominis Joanne Jura Caſtellano Cracovienſi, Mathia Poſnanienſi, Imbramo Cracovienſi, & Joanne Lancicienſi, Palatinis, Przeclao Poſnanienſi, Dobeſlao Viſlicenſi, Zawiſza Sandecenſi, & Joanne Woinicenſi, ac Hebda Siradienſ. Caſtellanis, Petro Tribuno, & Andrea Succamerario Cracovienſi, ac Dobeſlao Judice Kaliſienſi, nec nõ Joanne Cracovienſi, Ottone Poloniæ, Floriano Lanciciæ, & Hermano Cujaviæ Cancellarijs, terrarum Regni noſtri ac alijs pluribus fide dignis. Datum per manus ejuſdem Joannis Cancellarij Cracovienſis. Scriptũ per manus Gregorij Notarij curiæ noſtræ.

Confirmavit Sigiſmundus Primus Petricoviæ in Conventione Generali anno 1548.

Idem CASIMIRUS recognoſcit Ordinem Spiritualem liberè ſubſidium charitativum contribuiſſe, nec ad aliud obligari.

CASIMIRUS DEi gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ Hæres Ruſſiæ, & Dominus Pruſſiæ &c. Significamus tenore præſentium, quibus expedit univerſis præſentibus & futuris, præſentium notitiam habituris. Quomodo Reverendiſſimus in Chriſto Pater, Dn. Johannes Eccleſiæ Gneſn. Archiepiſcopus & Primas, cum Reverendiſſimis, Reverendis, Nobilibus, Egregiis, & Honorabilibus Dominis Epiſcopis, Abbatibus, Præpoſitis & Canonicis ac Rectoribus Eccleſiarum, totoque Clero ſuæ Provinciæ Regni noſtri, neceſſitatem ac opportunitatem, rerumque Pruſſiæ per nos ceptarum, ac gravitatem, & difficultatem, quarũ debita conſummatio, ſumptus, & impenſas multas requirit perpenden. & attenden. Volentes præmiſſis ſubvenire, votiva noſtra petitione moti, Regnique Noſtri ſtatum pacificum, ac ejus incrementum utile affectan. ſubſidium Caritativum, non ex aliquo jure, aut debito, ſed ex mera, & ſpontaneâ voluntate, dederunt & fecerunt. Ne autem hujuſmodi ſubſidium, per Nos aut per Noſtros Succeſſores in ſequelam trahatur, recognoſcimus publicè pro Nobis & Succeſſoribus Noſtris, & per expreſſum per præſen. profitemur. Quod ipſe Reverendiſſimus Dn. Joannes, Archiepiſcopns Gneſnen. & Primas, unà cum Epiſcopis, Abbatibus, Prælatis, Canonicis, Rectoribus, totoque Clero ſuæ Provinciæ hujuſmodi ſubſidium

ſidium charitativum liberè, voluntariè & ſpontaneè, dederunt, & fecerunt, nec ad hujusmodi ſubſidium dictæ Provinciæ Gneſn. Prælatos, & Clerum pro Nobis, aut Succeſſoribus Noſtris faciendum & dandum futuris temporibus, occaſione hujuſmodi donationis gratuitæ, volumus ex debito obligare. In cujus rei teſtimonium ſigillum Noſtrum, præſentibus eſt ſubappenſum. Datum in Grodno Feriâ ſecundâ poſt Valentini proximâ. Anno Domini milleſimo, quadringenteſimo quinto.

Locus Sigilli penſilis. Relatio Venerabilis Thomæ de Strzampmo magni in Theo. Decretorum Doctoris & Reg. Polon. Vice-Cancellarii.

Privilegium ejuſdem CASIMIRI ſuper Primeitate Actoratûs in Cauſis limitum.

CASIMIRUS DEI gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, & Hæres Pruſſiæ. Magnificis, Generoſis, Strenuis, & Nobilibus Palatinis, Caſtellanis, Capitaneis, Judicibus, Subjudicibus, Succamerariis, ac cæteris omnibus, Officialibus, Judiciis noſtris Regalibus, & Terreſtibus Terrarum Majoris Poloniæ, Cracoviæ, Sendomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Vielun. Præſiden. fidelibus Nobis dilectis gratiam & favorem Regium. Fideles noſtri dilecti. Expoſuit coram Majeſt. Noſtra Reverendiſſimus in Chriſto Pater Dn. Vincentius S. Eccl. Gneſn. Archiepiſcopus & Primas. Quomodo dum & quando quæſtiones & cauſæ ſuboriuntur in judiciis Noſtris Regalibus & Terreſtribus de & ſuper limitatione villarum, poſſeſſionum & bonorum, Eccleſiæ Gneſn. ſeu ipſum Dominum Archiepiſcopum & menſam ipſius ex una, ac nobiles Terrigenas Terrarum prædictarum partibus ex altera, recuſatis admittere præfatum Dn. Archiepiſcopum & Eccl. Gneſnen. ad Primeitatem limitationis, & deſignationis limitum, alias na Powodſtwo cum tamen Eccleſia Gneſnenſis & Archiepiſcopus pro tempore exiſtens ex Privilegiis, & literis Prædeceſſorum Eccl. Gneſnen. præfatæ id habeant de jure in Terris Regni Noſtri prædictis, prout ex tenore dictorum Privilegiorum vidimus contineri. Ideò vobis omnibus conjunctim & diviſim diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus quotieſcunque quæſtiones, & cauſas ſuper Limitatione Villarum, poſſeſſionum, & quorumcunque bonorum Eccleſiæ Gneſnenſis ſæpè fatæ, & præſertim Menſæ Archiepiſcopalis, inter ipſum Dominum Archiepiſcopum, aut ſuam Eccleſiam ex una, & quoſcunque terrigenas Terrarum dictarum, quibuſcunque cenſeantur Nominibus, & cujuſcunque dignitatis aut præeminentiæ exiſtant partibus ab altera, exoriri contigerit, in Judiciis vel extra præfatum D. Archiepiſcopum, Eccleſiam, & Menſam ipſius ad Primeitatem deſignationis Limitationum hujuſmodi, alias na podwodſtwo admittatis. Secus non facturi, gratiæ noſtræ ſub obtentu. Datum in Conventione Piotrcovienſi generali; Feriâ quartâ proximâ poſt feſtum S. Bartholomæi Apoſtoli glorioſi. Anno Domini Milleſimo Quadrageſimo ſeptimo. Noſtro ſigillo præſentibus ſubappenſo. Dominus Rex per ſe.

Confirmarunt: SIGISMUNDUS Primus, Cracoviæ in Conventione Generali Feriâ quartâ ante Feſtum S. Dorotheæ Virginis & Martyris glorioſæ proxima Anno 1539.

Et SIGISMUNDUS AUGUSTUS Cracoviæ ultimâ Menſis April. Anno 1559.

Privi-

De Archiepiſcopi Gneſnenſis Principatu.
Privilegia Prærogativarum Archiepiſcopi Gneſnen. à CASIMIRO MAGNO conceſſa, per VLADISLAUM & SIGISMUNDUM Primum Reges confirmata,

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam. Acta hominum adeò ſunt fluxa & caduca, ut niſi literarum monumentis ab oblivione vendicentur, omnino ſint diuturnitate temporis interitura. Quamobrem Nos SIGISMUNDUS DEi gratiâ Rex Poloniæ, Supremus Dux Litvaniæ, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Syradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Culmen. Elbingen. Pomeraniæq; Dominus & Hæres. Significamus præſentibus literis quorum intereſt univerſis. Exhibuiſſe coram Nobis in conſeſſu Conſiliariorum Noſtrorum, Reverendiſſimum in Chriſto Patrem Dominum Nicolaum Dzierzgowſki, Archiepiſcopum Gneſnen. Legatum Natum & Primatem, literas pargemeneas ſigillo appenſo Sereniſſimi olim Principis Domini VLADISLAI Regis Poloniæ, Avi noſtri deſideratiſſimi, obſignatas, eam prærogativam Dominis Archiepiſcopis Gneſn. conceſſam continentes, ne in quibuſcunque judicijs Regni noſtri pro quibuſcunque cauſis vocati perſonaliter comparere teneantur. Quæ literæ etſi nullâ in parte ſuſpectæ erant, tamen negligentia quadam ita in uno loco corruptæ, ut legi nullâ ratione poſſent. Supplicavit itaq; nobis ut proſpicere dignaremur, ne privilegium Prædeceſſoribus illius & Eccl. Gneſn. conceſſũ ejuſmodi negligentiâ intereat. Nos verò pro noſtro in retinendis omnium privilegijs & in Eccleſias Dei ſtudio, literas prædictas deſcribi mandavimus, & quæ deſiderabantur ſuppleri de certa ſcientia noſtra & conſiliariorũ noſtrorũ aſſenſu juſſimus, ita ut in ſerie literarũ ſenſus conſtaret. Quarum literarum tenor eſt iſte. In nomine Domini Amen. Ad perpetuã rei memoriam. Quia tunc multis errorum & dubiorum prudenter occurrimus incommodis, dum geſta ætatis noſtræ, literarum apicibus & teſtium annotatione perennamus. Proinde Nos VLADISLAUS DEi gratiâ Rex Poloniæ nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Syradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Litvaniæq; Princeps Supremus, Pomeraniæ Ruſſiæque Dominus & Hæres &c. Significamus tenore præſentium quibus expedit univerſis, præſentibus & futuris præſentiũ notitiam habituris. Quomodo in noſtra Baronumq; noſtrorum præſentia conſtitutus Reverendiſſimus in Chriſto Pater Dn. ALBERTUS DEi gratiâ S. Gneſ. Eccl. Archiepiſcopus & Primas ſincerè nobis dilectus quandam literam cum ſigillo Majeſt. Sereniſſimæ Principis Domini CASIMIRI Divæ memoriæ olim Regis Poloniæ Prædeceſſoris noſtri exhibuit & produxit, petens quatenus prædictam literam de innata Celſitudinis Noſtræ clementia ratificare & approbare dignaremur. Cujus quidem literæ tenor de verbo ad verbum ſequitur, & eſt talis. CASIMIRUS DEI gratiâ Rex Poloniæ. Fidelibus ſuis Palatinis, Caſtellanis, Capitaneis, Procuratoribus, Judicibus, Subjudicibus, & Univerſis quorum notitiæ exhibitum erit præſens ſcriptum, gratiam ſuam. Cùm Venerabilis in Chriſto Pater Dn. Jaroſlaus DEi gratiâ Eccl. Gneſn. Archiepiſcopus propter diverſitatem locorũ in quibus bona Achiepiſcopalia ſita ſunt, & hæreditatum Eccl. prædictæ pluralitatem à ſe & inter ſe diſtantium, per quoſlibet citatus in terminis judicialibus commodè non valet comparere, & prædictis perſonaliter intereſſe; ad noſtram Baronumq; noſtrorum præſentiam accedens,

nobis

nobis inſtantius ſupplicavit, ut ſibi hanc gratiæ prærogativam largiamur, quod in hæreditaria vel quavis alia quæſtione in quemlibet agendi aut etiam de ſe cuilibet querulanti per procuratores ſuos legitimos, ſuo & Capituli ſui nomine conſtitutos, ratum, gratum, atque firmum habere promittens, quidquid in cauſis Eccleſiæ ſuæ & hæreditatum ipſius quibuſlibet per procuratores ſuos prædictos in judiciis ſecularibus quibuſlibet eſſet actum, procuratum, ordinatum, atque factum. Nos igitur in hoc non aliud quàm quod unicuiq; reddatur juſtitiæ plenitudo, affectantes ne per frequentationem diverſorum Judiciorum & locorum Archiepiſcopalis dignitas vileſcere videatur, & inter graves & univerſales mediocreſq; perſonas, differentia ſaltem habeatur aliqualis, vobis ſingulariter ſingulis ſuperius ſcriptis & generaliter univerſis auctoritate præſentium præcipiend. mandamus, quatenus Dn. Archiepiſc. prædictum per procuratores ſuos idoneos, cum inſtrumento vel ſaltem cum literis ſuo Archiep. & Capituli Gneſn. ſigillis de ratihabitione ſignata vel ſignatis quos ad cauſam vel cauſas miſerit vel deputaverit, elegerit aut duxerit eligendos ſeu mittendos in quæſtionibus hæreditarijs, ſeu hæreditatem vel hæreditariam quæſtionem contingentibus, cauſis etiam magnis & parvis in quemlibet licitè ac ſine cõtradictione agere ſua abſentia non obſtante permittatis. Sic quod etiam in ſimilibus de ſe conquerenti vel conquerentibus, modo ſimili reſpondere teneatur. In cujus rei teſtimonium & evidentiam pleniorem, præſentes dare fecimus noſtri ſigilli munimine roboratas. Actũ in Gneſna feriâ tertiâ poſt diem Ss. Viti & Modeſti Martyrũ. Anno Domini 1343. Præſentibus Nobilibus noſtris Jaroslao Poſnanien. Nicolao Caliſſien. Palatinis. Andrea Caſtellano, Nicolaô Judice Poſnanien. Dobeslao Judice Caliſſienſi & alijs multis fide dignis. Datum per manus Domini Ottonis Cancellarij Poloniæ. Nos verò Vladislaus Rex prædictus, præfati Reverendiſſimi Patris Domini Alberti Archiepiſcopi Gneſnen. petitionibus tanquam juſtis & rationabilib9 benigniter acclinati, prænominatam literam in omnibus ſuis articulis, clauſulis, conditionibus, atque punctis, tenore præſentium ratificamus, gratificamus, & approbando confirmamus: Decernen. ipſas robur obtinere perpetuæ firmitatis harum, quibus ſigillum Majeſtatis noſtræ appenſum eſt teſtimonio literarum. Actum in Sandomiria feriâ quintâ infra Octavas Nativitatis B. Mariæ V. AnnoDni Milleſimo Quadringenteſimo Vigeſimo ſexto. Præſentibus ibidem Reverendis in Chriſto Patribus Joanne Archiepiſcopo Leopolien. Zbigneo Epiſcopo Cracovienſi, Magnificiſque Chriſtino de Oſtrow Caſtellano Cracovienſi, Joanne de Tarnow, Cracovien. Sandivogio de Oſtrorog Poſnanien. Nicolao de Michalow Sandomirien. Jacobo de Koniecpole Syradien. Palatinis, & alijs fide dignis. Datum per manus Venerabil. Joannis Decani Cracovien. Regni noſtri Cancellarij, & Staniſlai Ciołek Cuſtodis Gneſnen. ejuſdem Regni Vice-Cancellarij ſincerè Nobis dilectorum. Dominus Rex per ſe. Quas quidem literas ita mandato noſtro de certa ſcientia noſtra & aſſenſu conſiliariorum noſtrorum correctas & ſuppletas, in omnibus punctis, clauſulis, & articulis, approbamus, & confirmamus, roburque perpetuæ firmitatis habere decernimus harum quibus ſigillum noſtrum eſt appenſum teſtimonio literarum. Datum Petricoviæ in conventione Generali Sabbatho poſtridie Epiphaniarum Anno Dni 1548. Regni noſtri 41. Præſentibus Reverendiſſimo & Reverendo in Chriſto Patribus Dominis Nicolao Archiepiſcopo Gneſnenſi Legato Nato & Primate, Samuele

muele Cracovien. & Regni noſtri Cancellario, Andrea Cujavienſi, Benedicto Poſnanien. Andrea Plocen. Epiſ. nec non Magnificis Generoſis & Venerabilibus Joanne Comite in Tarnow Caſtellano Cracovien. Exercituum Regni noſtri ſupremo ac Sandomirien. Strien. Lubaczovienſique Capitaneo, Petro Kmita, Comite in Wiſnice, Cracovienſique Regni noſtri Mareſchalco; ac Cracovien. Præmislien. Scepuſien. Colenſique Capitaneo, Januſſio Latalski Poſnanien. Inovladislavien. Sluchovienſiq; Capitaneo, Joanne Comite de Tęcyn Sandomirien. Curiæ noſtræ Mareſchalco: ac Lublinen. Lelonienſiq; Capitaneo, Ioanne de Koſcielec Inovladislavien: & Brzeſten. Dobrzinen. Kowalenſiq; Capitaneo, Felice Strzenski de Sokołowo Plocen. Palatinis, & Margenburgen. Plocen. que Capitaneo, Andrea Comite à Gorka Poſnanien: & Majoris Poloniæ Capitaneo. Generali Nicolao Wolski Sendomirien. Sereniſſimæ conjugis noſtræ Curiæ Magiſtro: ac Sanocen: Viſnen: Lomzen: Lanckorunenſiq; Capitaneo, Martino Zborowski Caliſien: ac Stobnicen. Odalanovien. Szidlovienſiq; Capitaneo, Stanislao de Przeramb. Syradien. Sigiſmundo Parzniczewski Lanc. Eraſmo de Kretkow Brzeſten. & Capit. Piſdren. Stanislao Maciejowski Lublinen. & Capit. Zawichoſten. Joanne Ocieski Biecen. & Capit. Sandecen. Nicolao Grabia Chelmen. Regni noſtri Vice-Cancellario & Capitan. Lubonen. Georgio Konarski Miedzirzecen. Caſtellan. Jacobo Vchanſki Decano Plocen. Archidiac. Varſav. & Canonic. Cracovien. Valentino Dambinski Referendarijs Curiæ noſtræ, Ioanne Przerembski Præpoſito & Cancellario, Andrea Przedawski Decan. Poſnanien. & Canon. Stan. Hoſio Juris utriuſq; Doctore & Canon: Cracovien: Secretariis noſtris, & aliis quàm plurimis Official. & Aulicis noſtris Epiſc. Datum per manus præfati Reverendi in Chriſto Patris D. Samuelis Epiſc: Cracovien. & Regni Noſtri Cancellarij.

SAMUEL Epiſc. Crac. & R. Pol. Cancellarius.

PRIVILEGIUM VLADISLAI REGIS CONTRA INJURIAS & DAMNA.

VLADISLAUS DEi gratiâ Rex Poloniæ, Pomeraniæ Princeps ſupremus, & hæres Ruſſiæ &c. Significamus tenore præſentium quibus expedit univerſis, quomodo ex conqueſtione & propoſitione Reverendiſſimi in Chriſto Patris Domini Alberti ſanctæ Gneſnenſis Eccleſiæ Archiepiſcopi & Primatis nobis ſincerè dilecti luculenter concepimus, & de pleno docti ſumus, qualiter Nobiles majoris Poloniæ, & aliarum terrarum, Hæreditatum, quæſtiones, actioneſque cum Ipſo Domino Archiepiſcopo, & cum bonis Eccleſiæ ipſius Gneſnenſes habentes in colloquijs & judicijs, ad quæ ipſum Dominum Archiepiſcopum Gneſnenſem vocari contingit, aut etiam non vocari, eidem ſibi pro pœnis granicijs ac alijs factis graves injurias inferunt, ſicque per occaſiones pœnarum, mulctarum, & alios modos, prata, campos, piſcinas, mellificia, & alia, ſcilicet borros, ſylvas terraſque ſibi & bonis Eccleſiaſticis abſtrahunt, & ea ſibi uſurpare & appropriare conſveverũt, contra Deum & juſtitiam; non obſtantibus etiam diſtinctionibus juſtis per cumulos aut ſcopulos & per ſigna arborea factis. Quæ omnia plerumque ipſi ſubditi noſtri faciunt in ipſius Domini Archiepiſcopi & ſuæ Gneſnen. Eccleſiæ magnum præjudicium & gravamen ad pœnas, & temeritates ſuas, exinde capientes originem, quòd tanquam juſtè & juridicè pro diſtinctionibus limitum & damnis alijs quam injurijs per Archiepiſcopos aut ipſorum ſubditos, procuratores & factores eorum agentes lucrarentur, ipſos penitus pœnas ſeu mulctas propterea in Regno noſtro de jure & conſvetudine allegatas obliga-

bligataſq; , pro quo DEum & juſtitiam offendunt. Unde nos bona ejuſdem ſanctæ Gneſnen. Eccleſiæ tam injurioſis oppreſſionibus & diſpendijs ſupportare cupientes & eidem Reverendiſſimo in Chriſto Patri Dno Alberto, & pro tempore Gneſnen. Eccleſiæ Archiepiſcopo & Primati, ſpecialium gratiarum largitione ſubvenire, ſibi omnes pœnas nos & noſtros Capitaneos alioſq; Judices concernen: de ſe ipſo & ipſius litis competitoribus in cauſis pro graniciarum diſtinctionibus ipſarum imò violationibus earundem & etiam quorũcunque factorum injurijs & damnis inde ſecutis, eidem Dno Archiepiſcopo ſuiſq; ſucceſſoribus. perpetuò damus & concedimus, tollendas, exigendas, & levandas, contradictione Capitaneorum & quorumlibet Officialium ipſorum nulla obſtante aut impediente. Quocirca vobis Capitaneis, Palatinis, Caſtellanis, Succamerarijs, & quibusvis dignitarijs & Officialibus noſtris ubilibet in Regno noſtro & præſertim in terris Majoris Poloniæ Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Wielun: & alijs præſentibus requirentes noſtris firmis damus Regijs in mandatis, quatenus eundem Dnum Albertum & pro tempore Archiepiſcopum circa hanc conceſſionem pœnarum hujuſmodi relinquere debeatis ipſosque perpetuò in pœnarum ipſarum exactione nullatenus impedire præſumatis, ſed potiùs ſibi in exigendis ipſis, volumus auxilium per vos præſtari & juvamen. Decernen. eam conceſſionem noſtram perpetuam eſſe & fore. Igitur aliud pro gratia noſtra facere non auſuri. Harum quibus ſigillum noſtrum eſt appenſum. Datum Sendomiriæ in feſto Nativitatis S. Mariæ V. glorioſæ. An. Dni 1421. Relatio Venerabilis Dni S. Ciolek Cantoris Cracov. Regni Poloniæ Vice-Cancellarij.

PRIVILEGIUM VLADISLAI REGIS

Quod Archiepiſcopus non teneatur perſonaliter in judicijs comparere. vide ante duo fol.

Privilegium VLADISLAI, Oppida & Civitates erigendi, Fora, & Nundinas inſtituendi; & Libertatis à medietate teloniorum.

IN Nomine Domini Amen. Cum inter hujus marceſcibilis vitæ delicias tranſeuntes, præſtantius bonum ſit æternorum præmiorũ conſtruere fundamenta. Proinde Nos Vladislaus DEi gratiâ Rex Poloniæ Litvaniæque Princeps ſupremus & Hæres Ruſſiæ &c. Significamus tenore præſentium univerſis tam præſentibus quàm futuris. Quod attentis multarum virtutum affectuoſis meritis quæ Rndmus in Chriſto Pater D. Nicolaus S. Gneſn: Eccleſiæ Archiepiſcopus nobis ſincerè dilectus Celſitudini noſtræ Regno ac Coronæ prædictis à retroactis dudum temporibus utiliter ac operosè exhibuit, & exhibere potuit, ferventiùs in futurum recepto ab eodem D. Archiepiſcopo tam Nobilium, quàm Civitatenſium incolarum Regni noſtri teſtimonio fide digno, quod incolæ Oppidorum & Civitatum ſuarum ac dictæ Gneſn. Eccleſiæ cum quibuscunq; rebus ſeu mercimoniis & mercantiis ſuis per Terras Regni ac Dominiorum noſtrorum tranſeuntes, medium telonium tantummodo ſolvere conſueverunt ex antiquo. Ipſos circa eandem ſolutionem medij telonii duntaxat dimiſimus, & tenore præſentium dimittimus, perpetuis temporibus duraturam; memoratoq; D. Nicolao Archiepiſcopo & ſucceſſoribus ſuis dictæ Eccleſiæ Gneſn. Archiepiſcopis pro tempore de innatæ nobis liberalitatis clementia, veſtigiis Prædeceſſorum noſtrorum Regum Poloniæ inhærentes, ob ſpem ſalutis eorum ac Progenitorum noſtrorum, & remiſſionem peccaminum, meritis Beati Adalberti Martyris participes fieri cupientes, benigniter con-

conceſſimus, permiſimus, indulſimus, ac præſentibus concedimus, permittimo, & indulgemus. Oppida nova & civitates in bonis ſuis & dictæ Gneſnen. Eccleſiæ Jure Theutonico Srzeden. erigere, locare, fora quoq; ſeu forum ſeptimanale nundinis, ſeu annale in eiſdem ponere juxta ipſius Domini Nicolai Archiepiſcopi & Succeſſorum ſuorum beneplacitum quacunq; die renovent, ab eisdem Oppidis ſeu civitatibus per ipſum Dnum Nicolaum Archiepiſcopum & eoſdem Succeſſores ſuos Archiepiſcopos Gneſnen. collocandis ſeu erigendis omnia jura Polonicalia, modos, & conſvetudines univerſas, quæ ipſum jus theutonicum Srzeden. prædictum plerumq; conſveverunt perturbare. Ut ad eadem oppida ſeu civitates foraque ſeptimanalia aut annalia populi utriuſq; ſexus, undecunq; confluere, & mercantias ſuas in ejsdem liberius valeant exercere. Quorum oppidorum ſeu civitatum incolas illo jure & privilegio gaudere volumus, quo reliqua oppida & civitates dictæ Gneſnen Eccleſiæ ac etiam noſtræ regales gaudere & potiri dignoſcuntur. Inſuper memorato Dno Nicolao Archiepiſcopo ac eiſdem Succeſſoribus ſuis, & dictæ Gneſnen. Eccleſiæ permittimus, indulgemus, & de ſpeciali gratiâ condonamus bona ſua duntaxat in quibuſcunq; rebus conſiſtentia, nullis penitus exceptis & excluſis, ſive per terras, ſive per aliquas Dominiorum noſtrorum ac Regni noſtri durare poſſint & valeant liberè absq; alicujus telonii ſolutione temporibus ſimiliter perpetuis durat. Ut igitur prædicta noſtra indulgentia ſeu donatio robur obtineat perpetuæ firmitatis, præſentes literas ſcribi, & noſtri appenſione ſigilli juſſimus communiri. Actum & datum in Jeldena feriâ ſecunda poſt Dominicam, Eſto mihi. Præſentibus ſtrenuis militibus noſtris dilectis Jacobo de Konicepole Palatino Syradien. Chryſoſtomo de Oſtrow, Nicolao de Michołow Sandomirien: & Woinicien Caſtellanis. Joanne Kuropatwa Judice Lublinen. Petro Schaffraneo Subdapifero Cracovien: & Petro Wlodkonis de Charbinowice Capit. Hallicien. & alijs multis fidelibus noſtris fide dignis Anno Domini milleſimo quadringenteſimo ſexto.

Confirmavit SIGISMUNDUS AUGUSTUS, Petricoviæ in Conventione Generali, Anno 1550.

RESCRIPTUM SIGISMUNDI I. contra Excommunicatos.

SIGISMUNDUS DEi gratiâ Rex Poloniæ, M. D. L. Ruſſiæ, Pruſſiæq; D. & Hæres &c. Univerſis & ſingulis Terrarum & Diſtrictuum Regni noſtri, Capitaneis, ViceCapitaneisq, eorum ubilibet conſtitutis ad quos præſentes pervenerint ſincerè & fidelibus dilectis, gratiam noſtram. Magnifici, Generoſi & Nobiles ſincerè & fideles dilecti. Quamvis ſtatutorum vigore per felicis memoriæ Prædeceſſores noſtros ad excommunicatos Regnicolas antiquitùs recenterq; editorum locorum Capitanei excommunicatos eoſdem Regni noſtri Incolas, qui Cenſuras Eccleſiaſticas pertinaciter ſuſtinent, noſtra & Capitaneatuum Autoritatibus compellere debeant, ad abſolutiones obtinendas; tamen quia intelleximo ex Rndmo in Chriſto Patre D. Joanne Archiepiſcopo Gneſnenſi, & Primate ſincerè nobis dilecto, quod vos locorum Capitanei conſueveritis cognitionem, & examen quoddã præmittere de efficacia excommunicationum ipſarum, & tandem ſtatutum exequi, aut differendo non exequi, propter quod nos effectui ſtatutorum eorundem ſatisfacere cupien. Mandamus vobis, ut dum per ipſum D. Archiepiſcopum, & Succeſſores ſuos literis ſignificatorialibus Archiepiſcopalibus vobis intimatum fuerit, qui talis cujuscunque eminentiæ aut conditionis fuerit excommunicatus, Cenſuras Eccleſiaſticas contumaciter, pertinaciterq; ultra anni unius & ſex ſeptimanarum decurſum ſuſtinet, vos & quilibet

bet veſtrum viſis eisdem prædictis Archiepiſcopalibus literis ſignificatorialibus, quemlibet talem excommunicatum, vobis pro excommunicato, contumaci, pertinaci, & ſcandaloſo delatum, non præmiſſa ſolennitate, ſeu examine ſuper Cenſuris, & eorum Proceſſibus, ſed viſis tantummodo ſignificatorialibus prædictis Archiepiſcopalibus literis, partibus tamen vocatis, ut ſe procurent abſolvi requiſitis, ſi iſtud facere diſtulerint, juxta ſtatutorum diſpoſitiones compellatis ad abſolutiones obtinendas, ſtatutorum rigorem atq; vigorem in eis executuri, absq; dilationibus & favore, aliterq; facere non auſuri pro gratia noſtra, ac ſub pœnis contra ſe in ſtatutorum Capitulo contentis. Harum quibus ſigillum noſtrum eſt appenſum teſtimonio literarum, Datũ in Brzeſcie Litvaniæ præſente præfato D. Archiepiſcopo feriã v. intra Octavam Domini, Anno ejuſdem 1516mo. Regni noſtri Anno IX.

Ejuſdem SIGISMUNDI Privilegium, quo Subditi Gneſn: à Teloniorum, Pontalium, aggeralium & Foralium exactione liberantur.

AD perpetuam rei memoriam. Nos Sigiſmundus DEi gratiã Rex Poloniæ, M D. L. Nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Culmen: Elbing: Pomeraniæq; D. & Hæres. Significamus tenore præſentium, Univerſis quibus expedit præſentibus & futuris harum notitiam habituris. Quia dum exponerent nobis ſubditi noſtri Incolæ Civitatum & oppidorum noſtrorum Regni noſtri adverſus Rndmum in Chriſto Patrem ac D. Joannem de Laſko S Gneſn: Eccleſiæ Archiepiſcopũ & Primatẽ, Sedis Apoſtolicæ Legatũ natum ſincere nobis dilectum, ejuſq; Vices gerentes & factores Archiepiſcopales quomodo ipſi exigerent ex Civitatibus & Oppidis Archiepiſcopalibus telonia, pontalia, aggeralia, & foralia, diebus fororum Annualium, ſuos verò ſubditos negotiatores & Incolas Civitatũ, Oppidorum & bonorum Archiep. ad ſimiles ſolutiones, teloniorum, pontalium, aggeralium & foralium in Civitatibus & Oppidis veſtris non permitterent compelli, ex eademq; neceſſitate querelarum, quando idem D. Archiepiſcopus hortatu noſtro literas & Privilegia Eccleſiæ ſuæ Gneſnenſis originaliter coram nobis, & Conſiliariis noſtris hic in præſentiarum exhibuit; comperimus, in eiſdem Privilegiis per expreſſum contineri deſcripta omnia bona hæreditaria Eccleſiæ prædictæ Metropolitanæ ac Collegiatarum & Capitularium Eccleſiarum & Diœceſis Gneſnenſis ſpecificè deſcripta, per noſtros Anteceſſores, Divos olim Poloniæ Reges, ac Duces Poloniæ & Maſoviæ, Eccleſiæ Gneſnenſi donata eidemq; perpetuò incorporata. Nec non libertates, exemptiones & prærogativas hominibus Urbanis, Oppidanis, & Villanis ſubditis univerſis & ſingulis eorundem bonorum, per eoſdem noſtros Anteceſſores ac Duces Poloniæ ante tempora felicis Reginiinis & Regni recolendæ memoriæ CASIMIRI MAGNI, & denuò per eundem MAGNUM CASIMIRUM datas & conceſſas, ſpecialiter autem per ipſum MAGNUM CASIMIRUM & ſucceſſivè per alios Reges & per nos ipſos confirmatas, quibus median. negotiatores & Incolæ Civitatum, Oppidorum, Villarum & bonorum Archiepiſcopalium Eccleſiæ Gneſnenſis prædictæ à ſolutione horum teloniorum, pontalium, aggeralium, foraliumq; ubique locorum Regni noſtri liberati ſunt, & exempti perpetuò, quorum omnium Privilegiorum coram nobis exhibitorum tenorem propter ipſorum prolixitatem præſentibus inſerere omiſimus. Quapropter nos cum Conſiliariis noſtris utriuſq; ſexûs in hac Conventione nobiſcum agentibus & in præſentia ſubdito-

ditorum noſtrorum querelas prædictas exponentium, viſis, lectis, auditis, & recenſitis privilegijs hujuſmodi Archiepiſcopalibus, eadem privilegia tanquam juſta & omni prorſus nota ſuſpicionis carentia, & omnia in eis contenta unà cum præfatis libertatibus, exemptionibus, prærogativis, in eisdem ſpecificè deſcriptis videlicet de non exigendis teloniis & pontalibus, aggeralibus, ac foralibus, in locis quibuſcunque Regni noſtri, à præfatis negotiatoribus, ſubditis & incolis bonorum Archiepiſcopalium ſalvis tamen teloniis novis Regalibus noſtris ac telonio Sandomirien. à bobus ſolvi conſveto ac omnia alia & ſingula ſuperius contenta expreſſa & ſpecificata ex certa ſcientia & auctoritate noſtris Regiis, ac de conſilio & unanimi voto prædictorum noſtrorum & Regni noſtri conſiliariorum, approban. ratifican. & confirman. duximus, approbamusq; ratificamus, & confirmamus decernen. prout decernimus, omnia & ſingula præmiſſa in præfatis privilegijs originalibus ſpecificè deſcripta, perpetuò duratura, tenore præſen. median. ſicque præſenti noſtro privilegio non ſecus quàm originali prædicto, latiùs ſingula exprimenti, in omnibus judicijs Regni noſtri ſpiritualibus, & ſecularibus & alias ubilibet quo ad obſervationem præmiſſorum, præſertim verò ad teloniorum aggeralium. pontalium, & foralium, liberationem, ad aliasq; exemptiones, ab omnibus quorum intereſſet, plena fides ubique habeatur. Præterea decrevimus inſtitutionem, exactionem teloniorum pontialium, aggeralium, & foralium hujusmodi quibuscunque perſonis, & ex quacunque cauſa antiquitùs vel etiam denuò per nos, aut Anteceſſores noſtros conceſſam, ad ſubditos hujusmodi Archiepiſcopales & Eccleſiæ Gneſnen. prædictæ, extendere ſe non poſſe, neque debere quomodolibet in futurum. Ne autem ſub umbra & colore hujuſmodi negotiatorum Archiepiſcopalium prædictorum, alij negotiatores noſtri vel ſubditorũ noſtrorum à ſolutione hujuſmodi teloniorum & pontalium, aggeraliumq; ac foralium noſtrorum quibuscunque cautelis ſe ſubtraherent: cum noſtro & Reipub. Regni noſtri detrimento & incommodo volumus & ordinamus, ut iidem ipſi negotiatores & ſubditi Eccleſiæ Gneſnen: ad loca dictorum teloniorum & pontalium, aggeraliumq; & foralium hujuſmodi venien: Exactoribus noſtris Succeſſorumque noſtrorum ab eis ſubſtitutis pro tempore exiſtentiũ, toties, quoties *iverint, ſe repræſentent cum literis teſtimonialibus titulo & ſigillo Archiep.* pro tempore exiſten: communitis, & obſignatis manuq; propria ejuſdem Archiepiſcopi Gneſnenſis ſubſcriptis, eundem negotiatorem, ſubditum ſuum Eccleſiæque ſuæ Gneſnen. & res ejuſdem negotiatoris & non alterius eſſe teſtificantis. Et quoniam certum habemus, multas eſſe civitates & oppida noſtra regalia ſubditorumque noſtrorum, quorum incolæ ab omnibus teloniis, & foralibus, eorumque ſolutione favore noſtro Regio Prædeceſſorumq; noſtrorum accedente ſunt exempti. Igitur volumus & decernimus, ut ſi privilegia & conceſſiones libertatum præfatarum Archiepiſcopalium Eccleſiæ Gneſnen. & ſubditis ejus ut præmiſſum eſt conceſſarum, priores eſſe viderentur, ex tunc iidem Subditi noſtri, ac Subditorum noſtrorum quorumcunque in civitatibus & oppidis menſæ Archiepiſcopalis de teloniis & pontalibus aggeralibuſque ac foralibus, Dno Archiepiſcopo pro tempore exiſten, reſpondere, obligati ſint & adſtricti. Alioquin vellemus eſſe liberos à ſolvendis præmiſſis & exemptos ipſo facto. Quocirca vobis univerſis & ſingulis Dignitarijs & Officialibus teloniatoribus veſtraſque vices geren. ac cæteris ad puos pertineret, inhibemus præſenti mandato, quatenus præfatum Dnum Archiepiſcopum & pro tempore exiſtentem, ſubditoſque præfatos Eccleſiæ Gneſnen. in eisdem libertatibus & prærogativis ſuperius expreſſis conſervetis & quantum in vobis eſt ab aliis omnibus conſervari faciatis. Certum habituri ut ſi aliquis veſtrum, præfatis libertatibus Eccleſiæ Gneſnen,

 in parte,

in parte, vel in toto, vel per ſe, vel per alium contravenerit, eundem Dnum Archiepiſcopum modernum, & pro tempore exiſtentem , cenſuris Eccleſiaſticis & interdictionibus ſe præmiſſorum occaſione proceſſurum. Secùs igitur pro gratia noſtra Regia non facturi. Quam quidem ordinationem ſuperiùs expreſſam per nos, prout & anteceſſores noſtros modo præmiſſo factam volumus, & præſentis noſtri perpetui privilegij vigore decernimus, perpetuis temporibus valituram. In cujus rei teſtimonium ſigillum noſtrum præſentibus eſt appenſum. Actum Piotrkoviæ in Conventione Generali feriâ ſextâ poſt feſtum S. Mathiæ proximâ Anno Domini milleſimo, quingenteſimo decimo nono: Regni verò noſtri anno decimo tertio. Præſentibus Reverendis in Chriſto Patribus Dominis Mathia de Drzewica Vladiſlavienſi, Joanne de Lubraniec Poſnanien. Fabiano de Luſianis Varmien. Petro Tomicki Premyſlien. Eccleſiarum Epiſcopis, & Regni noſtri Vicecancellario. Nec non Magnificis & Venerabilibus ac Generoſis Chriſtophoro de Schidlowiec Palatino & Capitaneo Cracovien. ac Regni noſtri Cancellario, Nicolao de Lubraniec Poſnanien. Nicolao de Dobrowica Sandomirien. & Exercituum Regni noſtri Præfecto Generali. Joanne Zaremba de Kalinowa Caliſien. Jaroslao de Lasko Siradien. & Nicolao jaranto de Brudzow Lancicien. Otto de Chodecz Ruſſiæ, Andrea de Tenczyn Lublin. Palatinis. Luca de Gorka Poſnanien. & Capitaneo Majoris Poloniæ Generali Nicolao de Schidlowiec Sandomirienſi & Regni noſtri Theſaurario. Joanne de Przeramb Syradien. Adamo de Drzewica Radomien. Caſtellanis. Stanislao de Chodecz Capitaneo Leopolienſi & Petro Kmitoa de Viſchnicz Capitaneo Premislien. & Curiæ noſtræ Mareſcalco, Joanne Lathalski Gneſnen. Cracovien. & Lancicien. Eccleſiarum, Joanne Karnkowski Scarbimirien. Joanne Konarski Archidiacono Cracovien. Andrea Kricki Sancti Floriani in Kleparz & Nicolao Zomoyski Tarnovien. Præpoſitis & Cancellarijs Cracovien. Secretarijs noſtris & alijs quàm plurimis Dignitarijs, Officialibus ac Curienſibus ad præmiſſa teſtibus fide dignis, ſincerè & fidelibus dilectis. Datum per manus præfati Magnifici Chriſtophori de Sczydlowiec Palatini & Capitanei Cracovienſis ac Regni Poloniæ Cancellarij ſincerè nobis dilecti.

PRIVILEGIUM VLADISLAI POLONIÆ & HUNGARIÆ REGIS quo Capitanei Lowicz & Uniejow ab Expeditione Generali eximuntur.

VLADISLAUS DEi gratiâ Poloniæ, Hungariæ, Dalmatiæ, Croaciæ Rex, Litvaniæq; Princeps ſupremus, & Hæres Ruſſiæ, &c. Significamus tenore præſentium univerſis quibus expedit, quomodo cupientes ut Caſtra Lowicz & Uniejow Reverendiſſimi in Chriſto Patris Domini Vincentij, S. Gneſn: Eccleſiæ Archiepiſcopi & Primatis, ſincerè nobis dilecti, & Eccleſiæ Suæ Paternitatis prædictæ, tempore expeditionis Generalis Regni noſtri Poloniæ, à futuris periculis & quibuſvis invaſionibus debitè conſervarentur: Ex noſtra certa conſcientia præfato D. Archiepiſcopo duas perſonas idoneas, videlicet terrigenas & Nobiles toties quoties univerſitatem terrigenarum noſtrorum contra quoſcunque æmulos Regni noſtri Poloniæ progreſſum expeditionis facere contigerit, particulariter vel univerſaliter, videlicet unam perſonam in Caſtro Lowicz, alteram verò in Uniejow relinquendi & ſtatuendi omnimodâ damus & tenore præſentium concedimus facultatem. Et eos terrigenas taliter ut præmiſſum eſt, in Caſtris antefatis locatos & ſtatutos, ab expeditionibus Terreſtri-

reſtribus abſolvimus, & liberos pronunciamus per præſentes: nec volumus ut pro eisdem per Palatinos, Capitaneos, & quoſvis alios Officiales noſtros quovis modo impedirentur. In cujus rei teſtimonium ſigillum noſtrum præſentibus eſt ſubappenſum. Actum & datum Budæ feriâ quartâ in Vigilia Sacratiſſimi corporis Chriſti. Anno 1444.

Ad Mandatum Regiæ Majeſtatis
Joannes Rey Sancti Michaëlis Præpoſitus.

PRIVILEGIUM HENRICI DUCIS POLONIÆ, Archiepiſcopo & Vladislavienſi, Poſnanienſi, Epiſcopis & Eccleſijs ſerviens.

IN NOMINE DOMINI AMEN.

NOS HENRICUS DEi gratiâ Dux Regni Poloniæ, Promeraniæ, Sileſiæ, & Dominus Glogoviæ. Notum facimus tã præſentibus quàm futuris. Quod nos ſemper in bonis actibus Progenitores noſtros imitari, prout magis poſſumus cupientes, perſonas Patrum Venerabilium, videlicet D. Jacobi S. Gneſnenſis Eccleſiæ Archiepiſcopi, Andreæ Poſnanienſis, Vladiſlavienſis in terra Pomeraniæ, ac bona ad ipſas pertinentia, talibus honorare voluimus inſigniis libertatum, quòd omnes libertates, quas jam dictæ Eccleſiæ in bonis ſuis retinent, volumus perpetuò inviolabiles permanere: ita videlicet quod in Villis & bonis Eccleſiarum dictarum nunquam ſtationem aliquam faciemus, neq; unquam noſtros homines pabulare, quod in vulgari dicitur Pieżowac bona Eccleſiæ permittemus, & quod ſicut ab initio extitit obſervatum, Canonici dictarum Eccleſiarum vel Villas Eccleſiæ limitabunt: & quod nullam exactionem in bonis Eccleſiæ, vel petitionem tam in jure Theutonico, quàm Polonico faciemus, vel etiam imponemus, ſicut nec noſtri Prædeceſſores hæc fecerunt: nec bona Eccleſiarum dictarum in aliquo gravabimus, vel lædemus. Volumus etiam quòd Canonici, homines exiſtentes in bonis Eccleſiæ judicent, & pœnas judiciales percipiant ab eiſdem, niſi quæſtio ſuper hæreditatibus moveretur, quia illam in noſtra volumus præſentia judicari. Volumus etiam quòd, ſi miles, vel cujuscunq; conditionis homo exiſtat, ex teſtamento vel inter vivos aliquid mobile vel immobile Eccleſiæ donaverit, quòd hoc firmum & ſtabile perſeveret, nec in hoc Eccleſiam impedire volumus, imò ut donatum apud ipſam remaneat, totis viribus adjuvare. Et ſi quæ utilitates in bonis Eccleſiarum dictarum ſunt, vel exorta fuerint, in futurum, ſive in terris, ſive in aquis fuerint, ipſas, penes Eccleſias, in quarum bonis inventa fuerint vel exorta, volumus perpetuò remanere. Promittimus etiam quod excommunicatos volumus in omnibus actibus legitimos evitare: & ſi ultra annum in excommunicatione jacuerint, bona excommunicatorum noſtro fiſco applicabimus ſatisfacientes Eccleſiis de eisdem, prout vel in quanto ipſi excommunicati fuerant Eccleſiis obligati. Promittimus etiam dictas Ecceleſias contra earum indebitos turbatores, toto poſſe adjuvare, & ope noſtræ potentiæ fideliter defendere. Volumus etiam quòd omnes qui ad decimas tenentur, illas perſolvant integraliter in campis, ſi villa juris Polonici fuerit, ſi autem Theutonici, maldratas per modium & argenteum, ſi autẽ per adjutorium Venerabilium Patrum ſuperius nominatorum, ac Eccleſiarum earundem Regias fuerimus infulas aſſecuti Cancellaria Regni penes Poſnanienſem

 Epiſcopa-

Digitized by Google

Epiſcopatum perpetuò remanebit, aſſignatis ſibi reditibus juxta quaslibet civitates frequentiùs cum noſtra Domo nos contigerit. Actum & datum in Coſtan. Anno Domini 1298 in die B. Joannis Baptiſtæ. Ad majorem horum certitudinem præſentes ſcribi juſſimus literas noſtri ſigilli munimine roboratas.

PRIVILEGIUM OMNIUM ANTIQUISSIMUM VLADISLAI Ducis Poloniæ quo Collationes præbendarum Gneſnen: Eccleſiæ Archi-Epiſcopo renunciat vectigalia certa, & ſervitutes tollit.

In Nomine SSmæ & Individuæ Trinitatis.

EGo VLADISLAUS filius Odonis DEi gratiâ Dux Poloniæ, tam præſentibus, quàm futuris præſens ſcriptum inſpecturis innoteſcere curavi. Quoniam ob reverentiam & honorem Domini Noſtri JESU Chriſti, & S. Alberti Martyris, ad inſtantiam Domini Fulconis Gneſnenſis Archiepiſcopi, & aliorum prudentum virorum juri quod hactenus in Collationibus Præbendarum Gneſnenſ: Eccleſ: credebam mihi competere, prorſus renuncio, eas eidem Archiepiſcopo, ac ejus ſucceſſoribus liberè cui voluerint conferendas, ſalvo eo, ſi fortè per gratiam Domini ipſius aliquid potero habere. Renuncio & omni ordinationi Spiritualis juris, tam domorum religioſarum, quàm Secularium Eccleſiarum. Innovo item libertatem bonæ memoriæ Archiepiſcopo Henrico à me datam, & ipſius ſucceſſoribus & ſuffraganeis ejus, eorumq; ſucceſſoribus & nunc eandem in terra quam poſſideo, & quam juſtis modis acquiſiero, confero, quæ talis eſt. Aſcriptiones villarum Eccl. in nullo caſu, nec à me, nec à Caſtellanis meis, ſeu quibuslibet beneficiarijs judicari volo, eo tamen excepto, quòd liberi homines non hoſpites ſed indigenæ villas Eccleſiarum inhabitantes, coram me tantùm, citati reſpondeant, & hoc in ſignum dominij, & ſi in aliquo condemnati fuerint Archiepiſcopo, recipiat in Caſtellania Gneſn. & in quibus ſuas locaverit curias. Si autem ſolutio, ad pœnam duodecim marcarum excreverit & ſupra, cum Duce ipſam dividet, & hoc tantùm in literis, ut ſupraſcriptum eſt. Renuncio item pro me & Succeſſoribus meis conſvetudini, quam in Caſtellatura Gneſnenſi tranſeundo habebam; in ea tribus diebus ſtandi, & vectigal & expenſam accipiendi, ita quod prorſus ab hac ſervitute Caſtellaturam Gneſnen. liberam facio. Omnes verò aſcriptitii à ſervitute quæ dicitur Powoz, przewod, naraz, naſtava, przewoza immunes fiant. Equos Ducales, Canes, Caniductores, Falconarios, & Caſtorarios per villas Eccleſiæ non paſcant, ad ædificationem Caſtrorum non compellantur, præter illud ſub quo manent. Concedo item eidem Archiepiſcopo, & Canonicis Gneſnen. pro damnis, quæ eis per guerram noſtram ſunt illata, ut gentes extraneas invitent & in villis Eccleſiarum locent, qui exempti ſint ab omni obſequio & ſervitute, præter hoc ſolùm quod ſi quæ gentes dominium meum invadant,

vadant,

vadant, ſimul mecum ad reſiſtendum eis occurrant. Hæc autem ut perpetua & inviolata, à me & à poſteris meis conſiſtant, juramento confirmo, & munimine ſigilli mei corroboro, & ad majus robur Fidejuſſorem pono Ducem Pomeraniæ Swatopelcum. Si autem aliquo modo hæc violavero, & fuero comprobatus, Dn. Archiepiſcopus ſine omni meo improperio, me in eandem reducat excommunicationem. Teſtes autem in quorum præſentia hæc ſunt acta, ſunt hi. Dn. Michaël Cujavienſis Epiſcopus, qui hoc negotium tractavit, & ad majus robur ad meam petitionem ſigillo ſuo roboravit, Domaradus Caſtellanus de Uſcie, Derſicrajus Judex Curiæ, Petrus Boguſz. Actum in Nakiel, Dominica Incarnationis Anno milleſimo, ducenteſimo trigeſimo quarto Locus * Sigilli in cera ſubimpreſſi in filo ſericeo penſ.

De Controverſia celebri nuperrimè Romæ agitata, motore Andrea Trzebicio Epiſcopo Cracovien. contra Nicolaum Prazmovium & Andream Olſzovium Archiepiſcopos Gneſn. parcendum chartæ & Præſuleæ dignitati exiſtimo. Neq; ſupereſt, quod adjiciam egregijs ſcriptis & ſolidis informationibus Præſtantiſſimi Advocati Romani, nunc Regiæ Majeſtatis Poloniæ declarati Agentis, Ranucii de Baſchijs, quibus ille oppoſitiones omnes Adverſarij, & ſequacium confutavit. Ut ſequuntur.

Ex hâc manifeſta Jurium deductione, privilegiorum dignitate, rationum momentis, tandem ſtetit ita deciſum.

Sacra Congregatio Eminentiſſimorum S. R. Eccleſiæ Cardinalium negotijs & Conſultationibus Epiſcoporum & Regularium præpoſita, Partibus auditis, referente Eminentiſſimo Caſanate, cenſuit Actum prædictæ ſolennis Coronationis ſpectare, ad Dominum Archiepiſcopum Gneſn. etiam in Cathedrali Cracovienſi; Licentiâ Domini Epiſcopi Cracovienſis non requiſitâ, ſine tamen præjudicio jurium ejusdem Domini Epiſcopi Cracovienſis, quo ad cætera.

Romæ VI. Decembr. 1675.

(L. S.)

Card. Gaſpar Carpineus
Archiep. Genuen. Secret.

XVII. Hæc pro Juribus & dignitate Archiepiſcopi Gneſnen. non ulla ambitione, ſed gravi neceſſitate (Romæ coram Sacra Congregatione, litigio de Præeminentiis uſq; adhuc, nulla ex me cauſa divexor) ac præclara Ss. Patrum imitatione, qui Eccleſiarum ſuarum prærogativas intrepidè & firmiſſimè defenderunt *contra ambitiones illicitas eorum* (verbis Gelaſii Papæ apud Baron. ad an. 1099.) *quos non pudebat Eccleſiarum jura turbare, & Privilegia, quæ decrevit antiquitas, avida præſumptione pervadere, non reſpicientes quoniam æterno Judici rationem tam de Catholicæ ſinceritatis injuriâ, de traditionum præjudiciis paternarum, non ſine perpetuo damnationis interitu ſint reddituri.* De S. Lanfranco ſupra retuli. *S.* Hilarius Aralatenus: *Inducor,*

cor, inquit, *non amore gloriæ ſed ſtudio tantùm tuendæ dignitatis Eccleſiæ Arelatenſis. Malitia enim eorum qui nos oderunt, aſcendit ſemper* S. Ivo Carnotenſis *c.* 60. *De tantillo jure quod habet Eccleſia noſtra, nec volumus nec debemus cedere, cum beatus dicat Cyprianus, quàm periculoſum ſit in Divinis rebus, ut quis cedat jure ſuo & poteſtate, ſcriptura ſacra declarat: cum Eſau Primatum ſuum inde perdiderit, nec recipere id poſtmodum potuerit, quod ſemel ceſſit.* Et infra: *Si autem petitionibus noſtris non acquieveritis & aliquod ſchiſma inde fuerit exortum, ſecurè dicam: neq; iniquitas mea, neq; peccatum meum.* Rectiſſimè Pontifex ep. 99. apud Holſtenium ad Proclum Patriarcham Conſtantinopolitanum *Reuerentiæ ueſtræ* inquit, *in commune* (id eſt Tibi & Theſſalonicenſi Epiſcopo) *præſtatur, ſi alter alterius honori debita, præuenientes inuicem, caritatis officia, præſtetis.*

XVIII. Ego ſanè non omninò contradixerim, ut Epiſcopi, Cracovienſis & Vilnenſis ſplendidiore Archiepiſcoporum nomine decorentur, dummodo ſine Archi-Eccleſiæ Gneſnenſis cunctarum Regni Eccleſiarum Matris & Principis, præjudicio. Probo Conſilium Ioannis Dlugoſſij *Nam Gneſnenſi*, inquit, *non tenuior ſplendor, ſed amplior honor accederet, ſi potius non ad unius Leopolienſis Archiepiſcopatus Eccleſia, ſed ad Cracovien. addo & Vilnen. reſpectum, Primas vocaretur.*

XIX. Optandum poſtremò eſt, ut Epiſcopus Cracovienſis, digna Antiſtite tranquilla moderatione, & glorioſo Eboracenſis contra Cantuarienſem exemplo, ultro de cætero conquieſcat: quem Eboracenſem (ut S. Lanfrancus Pontifici ſcribit, apud Cardinalem Baronium loc. cit.) *cum Rex Angliæ Vilhelmus dulci paternaq; reprehenſione argueret, quòd contra tantam argumentorum copiam, tam inops rationum venire præſumpſiſſet.* Reſpondit; ſe antea ignoraſſe Dorobernenſem Eccleſiam tot tantiſque authoritatibus tamque perſpicuis rationibus eſſe munitam. Verſus itaque ad preces eſt. *Rogauit enim Regem, ut me rogaret, quatenus omnem rancorem, aduerſus eum pro hac cauſa conceptum omitterem, pacem diligerem, concordiam facere, aliqua quæ mei eſſent juris, ſtudio charitatis concederem. Cui petitioni ego libenter, & cum gratiarum actione, aſſenſum præbui, quia miſerante DEO, non ego, ſed ille priſcæ conſuetudinis uiolator, cauſa erat hujus ſcandali.*

ANDREÆ

INDEX RERUM

QUÆ PRIMA PARTE TOMI PRIMI
CONTINENTUR.

A

Abbatiæ an ſæcularibus conferendæ? (86
Abdicatio an Regi Michaëli ſuadenda? 350
Acta in Podolia 9
Acta in Comitijs Abdicationis 51
in Comitiis Convocationis & tempore interregni 71
in Comitiis electionis Regis Michaëlis 117
Acta circa abdicationem Regis Caſimiri 149
Acta poſt Comitia Coronationis Regis Michaëlis 169
in Comitiis coronatiouis 184
Acta in Comitiis 234. 313. 320. 352
Acta in Senatûs conſilio 376
Acta contra Primatem 389
ſub Golembio 404
in Comitiis pacificationis 439
Tempore belli Turcici 475 & ſeq.
in Comitiis Coron. Joan. III. 592
in Caſtris ante & poſt Coronationem ſub Zurawno 601 & ſeq.
Ante Comitia Coronationis 674
in expeditione Zurawnenſi 690
Ante Comitia Grodnenſia 697
in Comitiis Grodnenſibus 703
in Comitiis Colligationis 709
Adulatio 173
Aer Madriti 522
Albertus Brandeburgicus 77
Ambitio malorum cauſa 150
Apes felicis gubernationis præſagæ 146
Archi-Epiſcopi præeminentia 199 & ſequ.
Archiepiſ. Primatis privilegia 661. 664 & ſeq.
Archiepiſcopus Gneſnenſis Legatus natus Regni primas, primuſq; Princeps vide tractatum ſignatum literis A. O. A. G. cap. 1. art. 1.
Archiepiſcopus & Metropolitanus quid ſignificent, ibid. art. 2.
Archiepiſcopi inſignia pallium & crux ibid. art. 3. & 4.
Habet uſum Pontificalium in tota Provincia ibid. art. 5.
Poteſt viſitare totam provinciam ibid. art. 6.
Ejus juriſdictio ibid. art. 7.
Poteſt convocare concilium provinciale ibid. art. 8.
Archiepiſcopi Gneſnenſis propria ibid. art. 9.
Eſt Legatus natus cap. 2. art. 1.
Apoſtolici Legati qui & quotuplices, eorumq; officia, facultates & privilegia ibid. art. 2.
vide plura verbo Legatus natus
Archiepiſcopus Gneſnenſis gaudet privilegijs Legati Cantuarienſis ibid. art. 9.
Jus ejus Metropolitanum ibidem art. 10.
Alia documenta auctoritatis & juriſdictionis ejus ibid. art. 11.
Ejuſdem Primatus ibid. cap. 3.
Ejuſdem primus Principatus ibid. cap. 4.
Aſtus contra Scytham 613
Aurifodinæ miræ 503
Auſtriaca factio fomes belli civilis 175
Auſtriaca ſubſidia 178

B

Baldachinum negatur Nuntio Apoſtolico 188
Bellum Chocimenſe 491 & ſeq.
Bellum Turcicum 560 & ſeq.
Bieniewski Pallatinus Czernichovienſis

vienſis 334
Brunsberga ſub Electore Brandeburgico 3
Bullonius 93
Buzinski Canonicus Varmienſis promovet electionem Regis Michaëlis 126
Suſpicio in eum 680

C

Calculatio 269
Beati Cantij canonizatio promovetur 63
Cancellarij contrarij Procancellario 313
Reconciliantur 315
Captivi 289
Caroli Principis Lotharingiæ progenies 42
Certamen de præcedentia S. Joannis Bapt. & Evang. 516
Chelmski Calviniſtæ acta 37
Chocimi deſcriptio 496
Chrapowicki Mareſchalcus 71
Citatio Grzymaltovio data 271
Cives non migrent ex Patria 269
Clades hoſtium 402
Clades Scytharum 565
Cohortes Regiæ 464
Comitia Abdicationis 31. 41
Comitiorum electoralium tẽpus 72
Comitia Electionis 117
Comitia de Succeſſore vivente Rege 152
Comitiorum ruptio prodeſt Regibus 171
A Comitijs pendet conſervatio libertatum ibid.
An Comitiorum tempus abbreviandum? 355
Commiſſio Leopolienſis concedit cuſionem ſolidorum 32
Commiſſio cum Legatis Brandeburgicis 252
Commiſſio cum Exercitu Zaporovienſi 295
Commiſſio ad tractandum cum Doroſzenko 298
Commiſſarij expediendi 386
Condæi excluſio à Candidatura 119
Conflictus cum Scythis 11
Ad Dolhe 606
Cum Barbaris 613
Confœderatio 363
Confœderatio ſub Golembio 405
Confœderationis limitatio 410
Confœderatorum poſtulata 445
Confœderatio an caſſanda 450
Conſilium mirandum 123
Conſilium Primatis 291
Conſultationum Puncta 367
Quibus Princeps Czartoryski reſpondet 368
Contributiones 189. 458
Contributio ab Eccleſiaſticis 683
Controverſia inter Magiſtratum & Profeſſores Cracovienſes 5
Inter Canonicos Gneſnenſes & Cracovienſes ibid.
Conventio de ſale 684
Convocationis prolongatio 442
Coſaci reconciliantur 14
Coſacis promiſſa 15
Coſacorum offenſa 290
Coſaci aſtu vitam tuentur 403
Coronatio Reginæ 333
Joannis III. 647
Acceleranda 635
Coronationis dies 678
CracovienſisPontificalium 192&ſeq.
Curlandiæ Dux 79

D

Decretum contra Grzymaltowium 328
Deditio luit 578
Dębicki contra Legatum agit 156
Ejus literæ 167
Deputati ab exercitu Litvanico 442
Deputati ad conſtitutiones 452
Dialogiſmus Coloni cum Statiſta de pace cum Turca 713 & ſeq.
Diploma à Rege Reipubl. datum in Abdicatione 57
A Republ. Regi datum 59
Diſquiſitio in quædam jura Terrarum Pruſſiæ 152
Diſſenſiones inter Primatẽ & Epiſcopum

copum Cracovienſem 677
Inter Duces Litvaniæ 679
Diviſio cohortium 9
Dominium ſupremum 332
Donaria Scythica 269
Doroſz Ductor Rebellium in Ukraina 8. 10
Diffidet cum Sierko 12. 72
Doroſzenko & Tukalski 285
Doroſzenko cum Siercone fœdera 584
cum Moſchis 618
Doroſzenko vult ſe ſubmittere 289
Tumultus ejus 303. 307
Delicta ipſius 304
Clementia ipſi promittitur ibid.
Drahimum occupatur à Brandeburgico Electore 72
Ducum triennalis poteſtas 679
Dymedetij conflictus cum Scythis 602

E

Eccleſia Cordubenſis 518
Elbingæ & Drahimi cauſa 3
Electionis regiæ intimatio ad varios 627
Ephemeris electionis Michàëlis Regis 142
Epitaphium Polonæ libertatis 415
Equi Duces 523
Equorum uſus in Hiſpania 522
Eſcuriale Caroli V. 518
Euchariſtia vendita Judæis à Sacerdote 187
Exceſſus militares 186
Exemplum virtutis Polonæ 570
Exercitus qualis neceſſarius 458
Exercitus Litvani receſſus 637. 659
Agenda poſt hunc receſſum 649
Exorbitantiæ ſub Lublino 425
Reſponſum ad eas 427
Expeditio felix 309
Exulibus contributio 170

F

Fecialis, Turcicus detentus 7
Fœminæ fortitudo 581
Funus Regum Joannis Caſimiri & Michàëlis 594

G

Gedanenſes motus 693
Gilbaſzevius ad objecta Grymaltovio reſpondet 330
Gratiarum actio pro pace 25
pro diplomate electionis 132
Gratulatio P. Generalis Soc. JESU Joanni III. 638
Caſimiri Grudzienski deſcriptio 316
Contra Grzymaltovium decretum 328
Agit contra eum Inſtigator Regni 329

H

Hanenko mittuntur inſignia 291
Hanenko auctoritas 298
Hani dolus 571
Hani querimonia de Polonis 609
Hoholi oratio 568
Hyberna 269

I

Ignatowicz acta 289
Imbram fruſtra conatur Raſcoviam repetere 571
Imperatoris reſponſum Ablegato datum 348
Ejus judicium de motibus internis Polonorum 342
Informatio de Doroſzenko & Tukalski 285
Informatio ex Senatûs-conſilio 299
Inſtructio data Legato ad Electorem Brandeburgicum 72
Ad Summum Pontificem 109
Gninſcio data 111
Ab exercitu 393
Ad comitiola 698
Interitus Buluk Baſſæ & Quaſſæ 585
Internuntius 669

Joannes Caſimirus Rex putatur regno ſe abdicaturus 4. 26
Rationes ob quas id facere velit (26
In Senatûs conſilio aperit mentem de abdicatione 33. 157
Informat de hac Monarchas 34
Diſſvadet Clemens IX. Pontifex (34
Item Leopoldus Imperator ibid.
Procancellarius ejus intentionē proponit 53
Literæ ejus ad Summum Pontificem 38
Reſponſoriæ ab eodem 39. 40
Abdicatio ejus 51 160
Penſio pro ipſo 35
Legendam dat ſchedam de Abdicatione 54
Sermo ejus in Abdicatione 57
Diploma ab eo datum Reipubl. in Abdicatione 57
Aliud ipſi à Repub. 59
Ejus merita 96
Origo abdicationis 154
Renuit tranſire ad ſecundas nuptias ibid.
Proviſio ejus 173
Moritur 448
Votum ipſius 687
Joannes Sobieski Dux ſupremus ad bellum ſe accingit. 2
Judicat occurrendum Scythis 8
Providet Cameneco 9
De eo judicium ibid.
Exhortatur milites 10
Confligit cum Scythis 11
Relationem facit victoriæ 32
Grates ei habentur 33
Pacta approbantur ibid.
Tartaros vincit 155
Literæ ejus ad Palatinatus 240
Ejus encomia 359
Reſpondet Ablegatis Regijs 377
Queritur de varijs 397
Relatio conflictuum ejus 399
Ejus pietas 403
Literæ ipſius nomine exercitûs (391
Ad Comitiola 392
Declaratio ejus ad puncta Palatinatus Vitebſcenſis 424
Conſilium ejus 456. 465
Mittit Vexillum Turcicum Romam poſt victoriam Chocimenſem 504
Acta circa electionem ejus in Regem 555 & ſeq.
Acta ejus in Ucraina 561 & ſeq.
Coronatio ejus 597
Encomium ejus 619
Gratias agit pro diplomatę per Gninski Palatinum Culmenſem (619
Ejus Literæ poſt electionem ad varios 624 & ſeq.
Coronatio ejus acceleranda 635. (642. 645
Literæ ejus de decimis 640
Nuntiat Regi Angliæ geſta in Ucraina 669
Juramentum Senatorum 449
Jus Patronatûs 472. 673

K

Kalckſtein captus 278
Ab Euſebio Brandt 279

L

Laudes variorum 461
Legatus Galliæ an relegandus 32
Lebel exuſſit Eccleſias 254
Legatio ad Electorem Brandeburgicum 72 73
Ad Turcas 172
Opalinſcij 107 & ſeq.
Anglica 232
In Moſchoviam 269
Confœderatorum 489
Nuradini 612
Radivilij 717
Legationis Brandeburgicæ relatio. (290
Moſchoviticæ 356
Legationes variæ ante electionem Joannis III. 586 & ſeq.
Sultanorum ad Polonos 610
Legati variorum in Comitijs electionis 120 & ſeq.
Legati externi 269
Turcicus 485
Moſchoviticus 290
Legati Tartarici expeditio 289
Legatus à latere petitur à Pontifice in Poloniam. 89 90
Legati ad aulam reſidentes cauſa diffe-

differentiarum 228
A Legatis juramentum exigitur (356
Legatus natus quis & quotuplex *Vide* Archiepiſcopus.
De Linda dimovetur à Conſulatu Gedanenſi 91
Literæ Primatis ad Pontificem &c. poſt Abdicationem 61 & ſeq.
Literæ Olſzowij Reſponſoriæ ad Neoburgicum 85
Ad Principem Lotharingiæ 86
Ad Cardinalem Ottoboni ibid.
Ad Primatem 97
Ad Regem Caſimirum 116
Ad Cardinalem Urſini 162
Ad Legatum Cæſareum. 167
Ad Elect. Brandeburgicum 179
Ad Raczkowski Commiſſar. 244
Ad Caſtellanum Poſnanien. 248
Ad Archiepiſcop. Corynthi 249
Ad Cardinalem Altieri 250
Ad Mareſchalcum Regni 252. 277. 282. 292. 306. 307. 385. 412. 435.
Ad Campiducem 261
Ad Commiſſarios pro diſpoſitione Exercitûs 278
Ad Præpoſitum Vratislavienſem pro Joanne Caſimiro 280
Ad Palatinum Lublinenſem 293
Ad Archiepiſcopum Florentinum 305
Ad Cardinalem Altieri 417
Ad Vezyrum 437
Ad Imperatorem 663
Literæ Dębicki 167
Literæ Electoris Brandeburgici ad Regem 100
Literæ Anonymi 119
Regis Angliæ ad Regem Michaëlem 166
Literæ Oborski 262
Primatis 322
Vezyri 360
Primatis ad Senatores 387
Ad Comitia Mariæburgenſia 413
Dzierzecij ad Procancellariũ 439
Literæ reſtium 683
Litvani inducuntur in electionem Regis Michaëlis 126
Lozinſcius impoſtor 490
Ludovicæ Reginæ mors, beneficia & encomia 1
Ejuſdem funus 4
Ejuſdem encomiaſtæ 5
Lubomirski impugnans elect: vivente Rege læſæ Majeſtatis reus accuſatur 153
Lubomirski Mareſchalcus comitiorum 320
Defenditur ab Epiſcopo Cracovienſi 327
Ejus Oratio 339
Ludi Taurini Madriti 520

M

Manifeſtum malecontentorum 379
Remanifeſtum 382
Mareſchalcus valedicit Regi 464
Mareſcotti Legatus Pontificius 119
Materia in comitiolis & comitiis 668
Matrimonia funeſta 150
Regum Poloniæ cum externis factionibus ſubjacent 174
Sigiſmundi cum Auſtriaca noxium Polonis 175
Tranſylvania per Matrimonium cum Auſtriaca amittitur ibid.
Dos Auſtriacis dari ſolita 177
Wiſnioviecii cum Principe Oſtrowska 288
Vide Connubium
Memoriale Ablegati Regis Angliæ (232
Nuntij Apoſtolici 414
Michael Wiſniowiecius in Regem eligitur 126 & ſeq.
Ejus literæ ad Pontificem & Imperatorem 147
Reſponſoriæ à Pontifice 148
Ad Electorem Brandeburgicum (162 300
Conſiderationes circa Matrimonium ejus 163
Jurat cum reſtrictione mentis 170
Matrimonium ejus cum Auſtriaca improbatur 147
Coronatio ejus 184
Petit ſubſidium à Pontifice in bello Turcico 212
Ab Imperatore & alijs 214 & ſeq.
Literæ ejus ad Electorem Brandeburgicum ratione Bythow & Lemburg 218

Nuptiæ ſvadentur ei differendæ (220 & ſeq.
Matrimonium ejus 265. 323
Univerſales ejus de Matrimonio (224
Literæ ejus ad Summum Pontificem de bello Turcico 230
Ad Hanenko 245. 302
Ad Comiſſarios pro tractatu cum Coſacis 246.251
Ad Clementem X. 243. 284
Declaratio ad propoſitiones Deputatorum Electoris Brandeburgici 252
Ad Pontificem ratione translati Nuntij 281
Ad Electorē Brandeb. in Negotio Brandt & Kalckſtein 275. 295
Satisfactionem requirit 283
Milites ſubſidiarios ab eodem requirit 296
Ad Clementem X. pro Archiepiſcopo Toloſano 301
Suppetias petit ab Electore Brandeburgico 349
Ab Imperatore 368
Literæ ejus ad varios in bello Turcico 369
Ad Sultanum 374
Ad Vezyrum 375
Ad Clementem X. 412. 419. 471.
Abit ad Caſtra 470
Clementia ejus 449
Infirmatur 478
Moritur 479. 503
Teſtamentum ejus 482
Milites auxiliares ab Electore Brandeburgico petit 332
Milites Regij 451
Militantes extra Regnum revocantur 386
Moneta 172. 212. 269
Moneta adulterina 32
Monetæ commutatio 188

N

Neapolitana ſumma 212. 418. 505. 529. 688
Neoburgici literæ ad vice Cancellarium 85
Reſponſum ibid.
Nivium in æſtate prodigia 576
Nobilitatis non dentur officia uſq; ad tertiam generationem 172
Nominatio Coadjutoris ſub interregno 70
Nominatio Cardinalis 633. 626.
Nuntiorum numerus ad comitia 316
Nuntij ad proteſtantes 354

O

Oborski Mareſchalcus 313
Obſides requiruntur 245
Odojeſcius captiv⁹ Barbar. terret 582
Officia triennalia 455
Olſzowski Procācellariī cōſiderationes circa Matrimonium Regis Michaëlis 163
Legatio ejus ad Cæſarē 164. 209
Inſtructio ei data 211
Sermo ejus ad Gedanenſes 248
Propoſitio ejus in Comitiis 267
Cōmendat Andream Zaluski 286
Culpat aliqua facta 291
Vindiciæ ejus 311
Ad objecta reſpondet 324
Pacem ſuadet Wezyro 372
Ad Cancellarium 469
Votum ejus in ſenatu 585
Excuſatio ejus ad Lotharingum poſt electionem Joannis III. 639
Nominatio in Archiepiſ. 641
Inveſtituram petit 649
Diploma & Pallium obtinet 644
Univerſales ejus ad tollendum licentioſum militem 654
Literæ ejus paſſim occurrunt *Vide* Literæ.
Univerſales reſtium pro communi motu. 662
Sermo ejus ad capitulū Gneſ. 665
Tractat⁹ ejus de Archiepiſcopatu Gneſnenſi ſub literis A. O. A. G.
Mors ejus 695
Omina fortunati imperij in electione Michaëlis 133
Opalinski legatio 107
Oratio Legati Svetici 631
Reſponſio 632
Origo interitus Regni 357

P

Pacificationis literæ 452
Pacta cum Moſchis 235
Pacta Regis de non ineundis fœderibus 171
Palatinatus non cōſentiunt in communem motum. 2[illegible]

Pax cum Moſchis 27
Penſio pro ex-Rege 53
Perduellionis judiciũ urgetur 327
Pericula ex Ucraina 7
Pericula Regni 8
Petitio ſuppetiarum ab Electore Brandeburgico 102
Reſponſum 104
Petrikowski primus vallum hoſtile occupat 499
Piltinenſis diſtrictus 332
Polonis tria cavenda 174
Poloniæ ſtatus 488
Pomorzani virtus & aſtus 577
Pons Madriti 522
Poſtulata exercitûs 336
Povolocenſes Coſaci 569
Præcuſtoditio Procancellarij adverſus præcuſtoditionem Deputatorũ Elect: Brandeburgici 254
Præeminentia Archiepiſ. Gneſ. 656
Præfecturæ in Litvania 332
Primas reconciliatur Regi 326
Infirmatur 463
Privilegium Gedanenſium ſuper bona caduca 332
Proditor Cameneci 442
Proditio Cameneci falſo imponitur (449
Projecta de Principe Neoburgico 74
De Condæo 82
De Lotharingo 92
De Piaſto 134
Promotionum facultas Collegij Poſnanienſis S. J. 710
Propoſitio de abdicatione Regni 53
Ad aulam Brandeburgicam cum reſponſo 101 & ſeq.
Præpoſitiones Imperatoris 470
Propoſitiones pacis 686
Proteſtatio Zamoyſciorum 128
Exulum 189
Primatis 290
Variorum 352
Poſt nominationẽ non valet 622
Proviſio annua 140
Provinciæ ab onere belli ſe eximentes 335
Puncta cõtra civitatem Gedan. 180
Malecontentorum 420
Ad eadem replicatio 421
Confœderationis Lublinenſis 422
Ad pacificationem 423
Pacificatonis 452
Q
Quartiani 334
Querela de excluſo Nominato ad Cardinalatum 6
Querela ad Vezyrum de irruptione Tartarorum 26
Zamoyſciorum 127
R
Raczkowski temeritas 297
Boguſl. Radziwil ſecta Calvini obeſt ad dignitatem 36
Rakoci concurrit ad coronam 88
Ratificatio contract⁹ matrimon. 121
Regina extera non immiſceat ſe rebus Reipubl. 170
Regina commendatur 269
Nuntiat mortem Regis Michaëlis varijs 529
Relat. eorũ quæ agũtur in Polon. 398
Conflictuum 399
Electionis Joannis III. 554
Religio Græca non tollenda 302
Reſtrictio mentis 322
Rex militem non foveat ſub ſuo nomine 172
Illicita eſt ei apertio ærarij inſcia Republ. ibid.
Non licet ei inire matrimonium inſcia Republ. 173. 209
Regũ Galliæ diſtributio tẽporis 523
Roht captivatur 79
Rota juramenti 396
Rzewuski Tartaris infeſtus 566
Profligat Hanum 575
Felix in conflictu cũ Scythis 601
S
Salis venditio in Sileſia. 212
Salutatio Joannis III. Leopoli 637
Secretarij externi 135
Scytha aſtu vitam afferit 403
Sermo Sarnowski Mareſchalci allocutorius Regis in abdicatione 55
Regis in abdicatione 57
Palatini Sieradienſis 441
Palat. Czernichovienſis 451
Scepuſienſes civitates 469
Scheitan Baſſa infeſtus Podoliæ 603
Schlieben Comes ob fidẽ afflict⁹ 653
Senatores accedunt throno 326
Eorũ reſidẽtia ad latus regiũ 120
Sienawski Mareſchalcus 678
Simultas 25

Simultates variæ 437
Sirko Crimæam vult invadere, febri correptus, Iwaſzkum mittit 12
Nomen ejus formidabile 72
Ejus deſcriptio ibid.
Sirko Dux Zaporovius 570
Smogulecki occiſus à Brandt 101
Sokolnicki Mareſchalcus 352
Spirituales patiũtur ob Primatẽ 326
Stratagema hoſtium 607
Subſidium bellicum 681
Subſidia militaria 447
Succeſſor vivẽte Rege n. deſign. 98
Suppetiæ bellicæ petuntur 643
Suſpiciones in aula Elect. Brand. 300
Suſurrones periculoſi 447
Sylvæ Polono triumphales 402

T

Tartari cladem paſſi 504
Tauricæ devaſtatio 12
Terrores à Tartaris 140
Teſtamentum Regis Michaëlis 482
Tituli Electoris Brandeburgici 229
Tractatus pacis 13
Conditiones ejus 14
Tractatus Coſatici 321
Cum Moſchis 636
Inter Regem Galliæ & Electorem Brandeburgicum 415
Trajectus novi 229
Trebowla oppugnatur & defẽd. 579
Laus Præfecti arcis 581
Liberalitas Regis in eum ibid.
Eruptiones ex arce cum fuga hoſtium ibid.
Tumultus in Primatem 263
Turca inducias petit 616
Turcæ in Podoliam irruunt. 10
Turcici motus. 293
Turcæ appropinquant. 362
Invadunt Ucrainã & acta ibid. 559

V

Valedictio Regi à Primate 60
Ab Equeſtri Ordine 61
A Procancellario. 62
Valedictio Mareſchalci 319
Vellus aureum 183. 265. 322
Veſtes puniuntur à Perſis 357
Vexillifer Sendomirien. contra Primatem 325
Hic defenditur ibid.
Victoria de Tartaris obtẽta 17 & ſeq.
Victoria ad Kaluſiam 402
Victoriæ obtrectator 403
Victoriæ Chocimen: relatio 498. 535
P. Ujeyski epitaphium 685
Ulanieci acta 584
Vladiſlai Regis milites 451
Vindiciæ Procancellarii Regni 311
Unio Latinos inter & Græcos procuranda commendatur 28
Eũ in finẽ Rex ſcribit ad Patriarchas Alexandrinũ & Antiochenũ 29
Hi aliquos ritus abolent 30
Unio ſperatur 30
Origo rumoris de unione 46
Votum Regis DEo præſtitum 5
Votum Primatis ad Regem ante Abdicationem 37
Vota Senatorum 225. 320
Primatis ad Regem 264
Primatis 314
Procancellarij ibid.
Capitanei Oſwiecenſis 319
Epiſcopi Cujavienſis 325

W

Demetrius Wiſniowiecki Campidux 2
Wyſoccij expeditio ad Turcas 291
Relatio Legationis 351

Z

Andr. Załuski Græcium Viennâ ſe confert 23
Spondet ſe votis Olſzowſcij reſponſurum (24
Legatus in Hiſpaniam, Portugalliam, Galliam, quæ ibi viſa & acta 508
Inſtructio ei data 526
Zamoyſciorum querelæ 127
Proteſtatio 128
Zarembæ diſcurſus de libertate 190
Reſpondet Procancellario 442
Zbrozeck fortiter acta contra Scythas 602
Zebridowſcij mors 2
Zebroſcij mors. 615

AO1 1475348

Digitized by Google